

KOMPARATYWNA CYTATA EWANGELII

KOMPARATYWNA CYTATA EWANGELII

*całościowa polsko – grecka jednokrotna cytata czterech Ewangelii
w porządku chronologiczno narracyjnym*

edycja 1

mgr inż. Sławomir Snela

Krótkie streszczenie:

Komparatywna cytata Ewangelii to jednokrotne zacytowanie wszystkich wersetów czterech ewangelii, w takim logicznym porządku, który umożliwi porównanie sposobu opisu treści ewangelicznych pomiędzy czterema ewangeliami. Zgodnie z tą definicją, przedstawiono dwujęzyczną, polsko – grecką, cytata czterech ewangelii w porządku chronologiczno narracyjnym.

słowa kluczowe:
synopsa, harmonia,
cytata Ewangelii

Wrocław, 2016

Egz. 04W

Cytowany w języku polskim tekst czterech Ewangelii, wraz z fragmentami z Dziejów Apostolskich i Pierwszego Listu do Koryntian, został w całości przepisany z piątego wydania Biblii Tysiąclecia.

Cytowany tekst grecki czterech Ewangelii, wraz z fragmentami z Dziejów Apostolskich i Pierwszego Listu do Koryntian, został przygotowany i przetworzony z kopii źródłowej dostępnej na portalu (<http://khazarzar.skeptik.net/biblia/gnt/u/index.htm>; Westcott-Hort tekst z 1881, z wariantami tekstu NA26/27 przygotowany i napisany przez Ph.D. Maurice A. Robinson udostępniony jako *freeware* 20 marca 1995), która może być używana i rozprowadzana na zasadach *public domain*.

Dokładniejsze szczegóły, dotyczące m.in. tekstów źródłowych, są podane w Bibliografii.

DZIĘKUJĘ

KSIEDZU PROFESOROWI MARIUSZOWI ROSIKOWI

ZA OGROMNĄ ŻYCZLIWOŚĆ I WNIKLIWOŚĆ

DZIĘKUJĘ

MOJEJ ŻONIE BOŻENIE I CÓRCIE MAŁGOSI

ZA WSPANIAŁOMYŚLNOŚĆ W POSTACI

DAROWANEGO SPOKOJNEGO CZASU

SPĘDZONEGO NAD PRACĄ

Spis treści

PRZEDSTAWIENIE ZAŁOŻEŃ CYTATY EWANGELII	1
Definicja ogólna	1
Konwencja nazewnictwa i konwencja piśmiennicza	5

KOMPARATYWNA CYTATA EWANGELII	10
I Wprowadzenie	10
CE1. Początek Ewangelii	[Mk 1,1] 10
CE2. Prolog	[J 1,1-18] 10
CE3. Przedmowa	[Łk 1,1-4] 10
CZĘŚĆ 1. Okres przed rozpoczęciem publicznej działalności Jezusa	12
II Dziecięce i młodzieńcze lata życia Pana Jezusa	12
CE4. Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela	[Łk 1,5-25] 12
CE5. Zwiastowanie Maryi	[Łk 1,26-38] 14
CE6. Nawiedzenie Elżbiety	[Łk 1,39-45] 14
CE7. Magnificat	[Łk 1,46-56] 16
CE8. Narodzenie Jana Chrzciciela	[Łk 1,57-66] 16
CE9. Benedictus	[Łk 1,67-79] 16
CE10. Życie ukryte Jana Chrzciciela	[Łk 1,80] 18
CE11. Rodowód Jezusa	[Mt 1,1-17; Łk 3,23b-38] 18
CE12. Narodzenie Jezusa	[Mt 1,18-25; Łk 2,1-7] 20
CE13. Pasterze u żłóbka	[Łk 2,8-20] 22
CE14. Obrzezanie	[Łk 2,21] 22
CE15. Ofiarowanie w Świątyni. Proroctwo Symeona, prorożki Anna	[Łk 2,22-39a] 24
CE16. Mędrcy ze Wschodu	[Mt 2,1-12] 24
CE17. Ucieczka do Egiptu	[Mt 2,13-15] 26
CE18. Rzeź niemowląt	[Mt 2,16-18] 26
CE19. Powrót do Nazaretu	[Mt 2,19-23; Łk 2,39b-40] 26
CE20. Dwunastoletni Jezus w Świątyni	[Łk 2,41-50] 28
CE21. Życie w Nazarecie	[Łk 2,51-52] 28
CZĘŚĆ 2. Publiczna działalność Jezusa	28
III Przygotowanie do działalności publicznej Pana Jezusa	28
CE22. Jan Chrzciciel	[Mt 3,1-6; Mk 1,2-6; Łk 3,1-6] 28
CE23. Wezwanie do nawrócenia	[Mt 3,7-10; Łk 3,7-9] 30
CE24. Szczegółne wskazania	[Łk 3,10-14] 32
CE25. Świadek Jana o Mesjaszu	[Mt 3,11-12; Mk 1,7-8; Łk 3,15-18] 32
CE26. Chrzt Jezusa	[Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Łk 3,21-23a] 34
CE27. Kuszenie na pustyni	[Mt 4,1-11; Mk 1,12-13; Łk 4,1-13] 34
IV Początki publicznej działalności	38
CE28. Świadek Jana Chrzciciela	[J 1,19-34] 38
CE29. Świadek uczniów – pierwsi uczniowie	[J 1,35-51] 38
CZĘŚĆ 2.1. Pierwszy okres działalności publicznej (od pierwszego święta Paschy do następnej Paschy)	40
V Wizyta w Galilei	40
CE30. Pierwszy znak w Kanie Galilejskiej. Kafarnaum	[J 2,1-12] 40
VI Pierwsza Pascha w Jerozolimie – świadectwa i znaki	42
CE31. Pierwsza podróż do Jerozolimy	[J 2,13] 42
CE32. Znak oczyszczenia świątyni	[J 2,14-22] 42
CE33. Powściągliwość Jezusa	[J 2,23-25] 42
CE34. Nikodem	[J 3,1-21] 42
VII Dalsza działalność Jezusa w Judei	44
CE35. Podróż do ziemi judzkiej nad Jordan	[J 3,22a] 44
CE36. Jezus a Jan Chrzciciel	[J 3,22b-36] 44
CE37. Uwzięcie Jana Chrzciciela	[Mt 14,3-4; Mk 6,17-18; Łk 3,19-20] 46

COMPARATIVE CITATION OF THE GOSPEL	11
I Introduction	11
CE1. The beginning of the Gospel [Mk 1,1]	11
CE2. Prologue [J 1,1-18]	11
CE3. Preface [Lk 1,1-4]	11
PART 1. Period before the beginning of Jesus' Public Ministry	13
II Childhood and early years of life of Lord Jesus	13
CE4. The Promise of the Birth of John the Baptist [Lk 1,5-25]	13
CE5. The Annunciation to Mary [Lk 1,26-38]	15
CE6. Mary's Visit to Elizabeth [Lk 1,39-45]	15
CE7. Magnificat [Lk 1,46-56]	17
CE8. The Birth of John the Baptist [Lk 1,57-66]	17
CE9. Benedictus [Lk 1,67-79]	17
CE10. The Early Life of John the Baptist [Lk 1,80]	19
CE11. The Genealogy of Jesus [Mt 1,1-17; Lk 3,23b-38]	19
CE12. The Birth of Jesus [Mt 1,18-25; Lk 2,1-7]	21
CE13. The Shepherds and the Adoration of the Infant Jesus [Lk 2,8-20]	23
CE14. The Circumcision [Lk 2,21]	23
CE15. The Presentation in The Temple. The Prophecy of Simeon and prophetess Anna [Lk 2,22-39a]	25
CE16. The Wise-Men from the East [Mt 2,1-12]	25
CE17. The Flight into Egypt [Mt 2,13-15]	27
CE18. The Massacre of Innocents [Mt 2,16-18]	27
CE19. Return to Nazareth [Mt 2,19-23; Lk 2,39b-40]	27
CE20. The twelve-year-old Jesus in The Temple [Lk 2,41-50]	29
CE21. Life in Nazareth [Lk 2,51-52]	29
PART 2. Jesus' Public Ministry	29
III The Preparation for The Public Ministry of Lord Jesus	29
CE22. John the Baptist [Mt 3,1-6; Mk 1,2-6; Lk 3,1-6]	29
CE23. John's call for Repentance [Mt 3,7-10; Lk 3,7-9]	30
CE24. Particular advice [Lk 3,10-14]	32
CE25. John's Testimony about Messiah [Mt 3,11-12; Mk 1,7-8; Lk 3,15-18]	32
CE26. The Baptism of Jesus [Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Lk 3,21-23a]	34
CE27. The Temptation in the Desert [Mt 4,1-11; Mk 1,12-13; Lk 4,1-13]	34
IV Początki publicznej działalności	38
CE28. The Testimony of John the Baptist [J 1,19-34]	38
CE29. The Testimony of the Disciples – The First Disciples [J 1,35-51]	38
PART 2.1. The First Period of Public Ministry (from the First Feast of Passover to the Next Feast of Passover)	41
V Visit in Galilee	41
CE30. First Sign in Cana of Galilee. Capernaum [J 2,1-12]	41
VI The First Passover in Jerusalem – the Testimonies and the Signs	43
CE31. The First Journey to Jerusalem [J 2,13]	43
CE32. The Sign of the Cleansing of the Temple [J 2,14-22]	43
CE33. The Restraint of Jesus [J 2,23-25]	43
CE34. Nicodemus [J 3,1-21]	43
VII Further Ministry of Jesus in Judea	45
CE35. Journey to the Territory of Judea on Jordan [J 3,22a]	45
CE36. Jesus and John the Baptist [J 3,22b-36]	45
CE37. The Imprisonment of John the Baptist [Mt 14,3-4; Mk 6,17-18; Lk 3,19-20]	47

VIII Droga powrotna do Galilei przez Samarię	46
CE38. Jezus udaje się do Galilei [Mt 4,12; Mk 1,14a; Łk 4,14a; J 4,1-3]	46
CE39. Jezus i Samarytanka [J 4,4-26]	48
CE40. W Samarii [J 4,27-42]	48
IX W Galilei	50
CE41. Powrót do Galilei – summariusz nauczania w tej krainie [Mt 4,17; Mk 1,14b-15; Łk 4,14b-15; J 4,43-45]	50
CE42. Uzdrowienie syna dworzanina [J 4,46-54]	52
CE43. Jezus w Nazarecie [Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a; Łk 4,16-30]	52
CE43. Jezus in Nazareth [Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a; Łk 4,16-30]	53
CE44. Zamieszkanie w Kafarnaum [Mt 4,13-16]	54
CE45. Powołanie pierwszych uczniów [Mt 4,18-22; Mk 1,16-20]	56
CE46. Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. Uzdrowienie opętanego [Mk 1,21-28; Łk 4,31-37]	56
CE47. W domu Piotra. Uzdrowienie teściowej [Mt 8,14-15; Mk 1,29-31; Łk 4,38-39]	58
CE48. Liczne uzdrowienia pod wieczór [Mt 8,16-17; Mk 1,32-34; Łk 4,40-41]	58
CE49. Podróż misyjna po Palestynie [Mt 4,23; Mk 1,35-39; Łk 4,42-44]	60
CE50. Nauczanie z łodzi [Łk 5,1-3]	60
CE51. Obfity połów. Utwierdzenie powołania Piotra [Łk 5,4-11]	60
CE52. Uzdrowienie trędowatego [Mt 8,2-4; Mk 1,40-45; Łk 5,12-16]	62
CE53. Uzdrowienie paralityka [Mt 9,2-8; Mk 2,1-12; Łk 5,17-26]	64
CE54. Powołanie Lewiego [Mt 9,9-13; Mk 2,13-17; Łk 5,27-32]	66
CE55. Sprawa postów [Mt 9,14-17; Mk 2,18-22; Łk 5,33-39]	68
CE56. Łuskanie kłosów w szabat [Mt 12,1-8; Mk 2,23-28; Łk 6,1-5]	70
CE57. Uzdrowienie w szabat [Mt 12,9-13; Mk 3,1-5; Łk 6,6-10]	72
CE58. Narada wrogów Jezusa [Mt 12,14; Mk 3,6; Łk 6,11]	74
CE59. Jezus „Sługa Pański” – napływ tłumów [Mt 12,15-21; Mk 3,7-12; Łk; 6,17-19]	74
X Wybór Dwunastu i Kazanie na Górze	76
CE60. Wybór Dwunastu [Mt 10,1-4; Mk 3,13-19; Łk 6,12-16]	76
CE61. Wprowadzenie do Kazania na Górze [Mt 4,24-5,2; Łk 6,20a]	76
X The Choosing of the Twelve and the Sermon on the Mount	77
CE62. Osiem błogosławieństw [Mt 5,3-12; Łk 6,20b-23]	78
CE63. Przestrogi [Łk 6,24-26]	78
CE64. Zadanie uczniów: sól ziemi [Mt 5,13; Mk 9,49-50; Łk 14,34-35]	78
CE65. Zadanie uczniów: światłość świata [Mt 5,14-16; Łk 11,33]	80
CE66. Jezus a Prawo – początek królestwa Bożego [Mt 5,17-20; Łk 16,16-17]	80
CE67. Piąte przykazanie i nakaz pojednania [Mt 5,21-26; Łk 12,57-59]	82
CE68. Szóste przykazanie – nierozzerwalność małżeństwa [Mt 5,27-32; Łk 16,18]	82
CE69. Ósme przykazanie – przysięgi [Mt 5,33-37]	82
CE70. Prawo odwetu [Mt 5,38-42; Łk 6,29-30]	84
CE71. Miłość nieprzyjaciół [Mt 5,43-48; Łk 6,27-28.32-36]	84
CE72. Czystość zamiarów [Mt 6,1]	86
CE73. Jałmużna [Mt 6,2-4]	86
CE74. Modlitwa [Mt 6,5-8a]	86
CE75. Post [Mt 6,16-18]	86
CE76. Dobra trwałe [Mt 6,19-21; Łk 12,33-34]	88
CE77. Wewnętrzne światło [Mt 6,22-23; Łk 11,34-36]	88
CE78. Bóg jedynym Panem [Mt 6,24; Łk 16,13]	88
CE79. Doczesne troski – ufność w Bogu [Mt 6,25-34; Łk 12,22-32]	90
CE80. Powściągliwość w sądzeniu. Obłudza [Mt 7,1-5; Łk 6,37-38.41-42]	92
CE81. O profanowaniu [Mt 7,6]	92
CE82. Dwóch niewidomych [Łk 6,39-40]	94
CE83. Wyrwałość w modlitwie [Mt 7,7-11; Łk 11,9-13]	94
CE84. Złota zasada postępowania [Mt 7,12; Łk 6,31]	94

VIII The Way back to Galilee through Samaria	47
CE38. Jesus proceeds to Galilee [Mt 4,12; Mk 1,14a; Lk 4,14a; J 4,1-3]	47
CE39. Jesus and the Samaritan Woman [J 4,4-26]	49
CE40. In Samaria [J 4,27-42]	49
IX In Galilee	51
CE41. Return to Galilee – the Summary of Teaching in this Land [Mt 4,17; Mk 1,14b-15; Lk 4,14b-15; J 4,43-45]	51
CE42. The Healing of the Official's Son [J 4,46-54]	53
CE43. Jesus in Nazareth [Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a; Lk 4,16-30]	53
CE44. The Habitation in Capernaum [Mt 4,13-16]	55
CE45. The Call of The First Disciples [Mt 4,18-22; Mk 1,16-20]	57
CE46. Jesus teaches in the Synagogue in Capernaum. The Healing of the demon-possessed Man [Mk 1,21-28; Lk 4,31-37]	57
CE47. At Peter's Home. The Healing of Peter's Mother-in-law [Mt 8,14-15; Mk 1,29-31; Lk 4,38-39]	59
CE48. Many Healings at The Evening [Mt 8,16-17; Mk 1,32-34; Lk 4,40-41]	59
CE49. The Mission Journey around Palestine [Mt 4,23; Mk 1,35-39; Lk 4,42-44]	61
CE50. The Preaching from the Boat [Lk 5,1-3]	61
CE51. The Miraculous Draught of Fishes. Confirmation of the Call of Simon Peter [Lk 5,4-11]	61
CE52. The Cleansing of the Lepper [Mt 8,2-4; Mk 1,40-45; Lk 5,12-16]	63
CE53. The Healing of the Paralytic [Mt 9,2-8; Mk 2,1-12; Lk 5,17-26]	65
CE54. The Call of Levi [Mt 9,9-13; Mk 2,13-17; Lk 5,27-32]	67
CE55. The Question about Fasting [Mt 9,14-17; Mk 2,18-22; Lk 5,33-39]	69
CE56. Plucking Grain on Sabbath [Mt 12,1-8; Mk 2,23-28; Lk 6,1-5]	71
CE57. The Healing on Sabbath [Mt 12,9-13; Mk 3,1-5; Lk 6,6-10]	73
CE58. The Council of the Enemies of Jesus [Mt 12,14; Mk 3,6; Lk 6,11]	75
CE59. Jesus „Servant of The Lord” – the Affluence of a Great Multitude of People [Mt 12,15-21; Mk 3,7-12; Lk; 6,17-19]	75
X The Choosing of the Twelve and the Sermon on the Mount	77
CE60. The Choosing of the Twelve [Mt 10,1-4; Mk 3,13-19; Lk 6,12-16]	77
CE61. The Prologue of the Sermon on the Mount [Mt 4,24-5,2; Lk 6,20a]	77
CE62. The Eight Beatitudes [Mt 5,3-12; Lk 6,20b-23]	79
CE63. The Admonitions [Lk 6,24-26]	79
CE64. The Duty of the Disciples: the Salt of the Earth [Mt 5,13; Mk 9,49-50; Lk 14,34-35]	79
CE65. The Duty of the Disciples: the Light of the World [Mt 5,14-16; Lk 11,33]	81
CE66. Jesus and the Law – the Beginning of the Kingdom of God [Mt 5,17-20; Lk 16,16-17]	81
CE67. The Fifth Commandment and the Necessity of the Reconciliation [Mt 5,21-26; Lk 12,57-59]	83
CE68. The Sixth Commandment – the Insolubility of the Marriage [Mt 5,27-32; Lk 16,18]	83
CE69. The Eighth Commandment – Oaths [Mt 5,33-37]	83
CE70. The Right of Retaliation [Mt 5,38-42; Lk 6,29-30]	85
CE71. Love of the Enemies [Mt 5,43-48; Lk 6,27-28.32-36]	85
CE72. Honesty of the Intention [Mt 6,1]	87
CE73. The Almsgiving [Mt 6,2-4]	87
CE74. Prayer [Mt 6,5-8a]	87
CE75. Fasting [Mt 6,16-18]	87
CE76. The Treasures [Mt 6,19-21; Lk 12,33-34]	89
CE77. The Inner Light [Mt 6,22-23; Lk 11,34-36]	89
CE78. God the only Lord (Serving Two Masters) [Mt 6,24; Lk 16,13]	89
CE79. The Temporal Anxieties – the Trust in God [Mt 6,25-34; Lk 12,22-32]	91
CE80. Restraint in Judging. The Hypocrisy [Mt 7,1-5; Lk 6,37-38.41-42]	93
CE81. On Profaning the Holy [Mt 7,6]	93
CE82. Two Blind Men [Lk 6,39-40]	95
CE83. The Persistence in the Prayer [Mt 7,7-11; Lk 11,9-13]	95
CE84. The Golden Rule [Mt 7,12; Lk 6,31]	95

CE85. Ciasna brama (dwie drogi)	[Mt 7,13-14]	94
CE86. Ostrzeżenie przed fałszywymi apostołami – drzewo i owoce	[Mt 7,15-20; Łk 6,43-45]	96
CE87. Łudzenie samego siebie	[Mt 7,21-23; Łk 6,46]	96
CE88. Dobra lub zła budowa	[Mt 7,24-27; Łk 6,47-49]	96
CE89. Skutek kazania na górze	[Mt 7,28-8,1]	98
XI Kontynuacja działalności w Galilei		98
CE90. Setnik z Kafarnaum	[Mt 8,5-13; Łk 7,1-10]	98
CE91. Młodzieniec z Nain	[Łk 7,11-17]	100
CE92. Poselstwo Jana Chrzciciela	[Mt 11,2-6; Łk 7,18-23]	102
CE93. Świadectwo Jezusa o Janie	[Mt 11,7-15; Łk 7,24-30]	102
CE94. Sąd Jezusa o współczesnych	[Mt 11,16-19; Łk 7,31-35]	104
CE95. Nawrócona jawno grzesznica	[Łk 7,36-50]	106
CE96. Śladem Jezusa	[Łk 8,1-3]	106
CE97. Wzmógłony ruch	[Mk 3,20-21]	106
CE98. Uzdrowienie opętanego, ślepego i niemego	[Mt 12,22-23; Łk 11,14]	108
CE99. Oszczerstwa uczonych w piśmie	[Mt 12,24-30; Mk 3,22-27; Łk 11,15,17-23]	108
CE100. Grzech przeciwko Duchowi Świętemu	[Mt 12,31-32; Mk 3,28-30; Łk 12,10]	110
CE101. Rozeznawanie złego i dobrego owocu	[Mt 12,33-37]	112
CE102. Nawrót do grzechu – przypowieść o duchu nieczystym	[Mt 12,43-45; Łk 11,24-26]	112
CE103. Prawdziwie błogosławieni	[Łk 11,27-28]	112
CE104. Znak Jonasza	[Mt 12,38-42; Łk 11,16,29-32]	114
CE105. Prawdziwi krewni Jezusa	[Mt 12,46-50; Mk 3,31-35; Łk 8,19-21]	114
XII Nauczanie w przypowieściach		116
CE106. Przypowieść o siewcy	[Mt 13,1-9; Mk 4,1-9; Łk 8,4-8]	116
CE107. Cel przypowieści	[Mt 13,10-17; Mk 4,10-12; Łk 8,9-10]	118
CE108. Wyjaśnienie przypowieści o siewcy	[Mt 13,18-23; Mk 4,13-20; Łk 8,11-15]	120
CE109. Przypowieść o lampie	[Mk 4,21-23; Łk 8,16-17]	122
CE110. Przypowieść o mierze	[Mk 4,24-25; Łk 8,18]	122
CE111. Przypowieść o zasiewie	[Mk 4,26-29]	124
CE112. Przypowieść o chwaście i pszenicy	[Mt 13,24-30]	124
CE113. Przypowieść o ziarnku gorczycy	[Mt 13,31-32; Mk 4,30-32; Łk 13,18-19]	124
CE114. Przypowieść o zaczynie	[Mt 13,33; Łk 13,20-21]	126
CE115. Summariusz nauczania w przypowieściach	[Mt 13,34-35; Mk 4,33-34]	126
CE116. Wyjaśnienie przypowieści o chwaście	[Mt 13,36-43]	126
CE117. Przypowieść o skarbie	[Mt 13,44]	128
CE118. Przypowieść o perle	[Mt 13,45-46]	128
CE119. Przypowieść o sieci	[Mt 13,47-50]	128
CE120. Uczeń królestwa niebieskiego – epilog nauczania w przypowieściach	[Mt 13,51-53]	128
XIII W Dekapolu		130
CE121. Uciszenie burzy	[Mt 8,18,23-27; Mk 4,35-41; Łk 8,22-25]	130
CE122. Uzdrowienie opętanego	[Mt 8,28-34; Mk 5,1-20; Łk 8,26-39]	132
XIV Kontynuacja działalności w Galilei		136
CE123. Córką Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok	[Mt 9,1,18-26; Mk 5,21-43; Łk 8,40-56]	136
CE124. Uzdrowienie dwóch niewidomych	[Mt 9,27-31]	140
CE125. Uzdrowienie opętanego niemowcy	[Mt 9,32-34]	142
CE126. Nauczanie i cuda – summariusz	[Mt 9,35; Mk 6,6b]	142
CE127. Żniwo wielkie	[Mt 9,36-38]	142
CE128. Pierwsze rozesłanie Dwunastu – Mowa misyjna	[Mt 10,5-16; Mk 6,7-11; Łk 9,1-6]	142
CE129. Zapowiedź prześladowań	[Mt 10,17-23]	144
CE130. Męstwo w ucisku	[Mt 10,24-33; Łk 12,2-9]	146

CE85. The Strait Gate (The Two Ways)	[Mt 7,13-14]	95
CE86. The Warning against False Apostles – the Tree and the Fruits	[Mt 7,15-20; Lk 6,43-45]	97
CE87. The Delusion	[Mt 7,21-23; Lk 6,46]	97
CE88. Good or bad Construction (The House built upon the Rock)	[Mt 7,24-27; Lk 6,47-49]	97
CE89. The Consequence of the Sermon on the Mount	[Mt 7,28-8,1]	99
XI The Continuation of the Ministry in Galilee		99
CE90. The Centurion of Capernaum	[Mt 8,5-13; Lk 7,1-10]	99
CE91. The Young Man from Nain	[Lk 7,11-17]	101
CE92. The Deputation of John the Baptist	[Mt 11,2-6; Lk 7,18-23]	103
CE93. The Testimony of Jesus about John	[Mt 11,7-15; Lk 7,24-30]	103
CE94. Jesus' Judgement about the Contemporaries	[Mt 11,16-19; Lk 7,31-35]	105
CE95. The Repenting Sinful Woman	[Lk 7,36-50]	107
CE96. Following Jesus (The Ministering Women)	[Lk 8,1-3]	107
CE97. The Intensive Activity	[Mk 3,20-21]	107
CE98. The Healing of the demon-possessed, blind and dumb Man	[Mt 12,22-23; Lk 11,14]	109
CE99. The Accusation by the Scribes and Pharisees	[Mt 12,24-30; Mk 3,22-27; Lk 11,15.17-23]	109
CE100. The Sin against the Holy Spirit	[Mt 12,31-32; Mk 3,28-30; Lk 12,10]	111
CE101. The Recognizing of Bad and Good Fruit	[Mt 12,33-37]	113
CE102. Return to Sin – the Parable of the Unclean Spirit	[Mt 12,43-45; Lk 11,24-26]	113
CE103. The Truly Blessed	[Lk 11,27-28]	113
CE104. The Sign of Jonas	[Mt 12,38-42; Lk 11,16.29-32]	115
CE105. Jesus' True Kindred	[Mt 12,46-50; Mk 3,31-35; Lk 8,19-21]	115
XII The teaching in Parables		117
CE106. The Parable of the Sower	[Mt 13,1-9; Mk 4,1-9; Lk 8,4-8]	117
CE107. The Purpose of the Parables	[Mt 13,10-17; Mk 4,10-12; Lk 8,9-10]	119
CE108. Interpretation of the Parable of the Sower	[Mt 13,18-23; Mk 4,13-20; Lk 8,11-15]	121
CE109. The parable of the Lamp	[Mk 4,21-23; Lk 8,16-17]	123
CE110. The Parable of Measure	[Mk 4,24-25; Lk 8,18]	123
CE111. The Parable of the Seed's Secret Growth	[Mk 4,26-29]	125
CE112. The Parable of the Wheat and Weeds	[Mt 13,24-30]	125
CE113. The Parable of the Mustard Seed	[Mt 13,31-32; Mk 4,30-32; Lk 13,18-19]	125
CE114. The Parable of the Leaven	[Mt 13,33; Lk 13,20-21]	127
CE115. Summary of the Teaching in Parables	[Mt 13,34-35; Mk 4,33-34]	127
CE116. Interpretation of the Parable of the Tares	[Mt 13,36-43]	127
CE117. The Parable of the Hidden Treasure	[Mt 13,44]	129
CE118. The Parable of the Pearl	[Mt 13,45-46]	129
CE119. The Parable of the Net	[Mt 13,47-50]	129
CE120. The Disciple of the Kingdom of Heaven – the Epilogue of Teaching in Parables	[Mt 13,51-53]	129
XIII In Decapolis		131
CE121. Stilling the Storm	[Mt 8,18.23-27; Mk 4,35-41; Lk 8,22-25]	131
CE122. Healing the Demon-possessed Man	[Mt 8,28-34; Mk 5,1-20; Lk 8,26-39]	133
XIV The Continuation of the Ministry in Galilee		137
CE123. Jairus' Daughter and the Woman with a Hemorrhage	[Mt 9,1.18-26; Mk 5,21-43; Lk 8,40-56]	137
CE124. The Healing of Two Blind Men	[Mt 9,27-31]	141
CE125. Healing the Dumb Demon-possessed Man	[Mt 9,32-34]	143
CE126. Teaching and Miracles – Summary	[Mt 9,35; Mk 6,6b]	143
CE127. The Harvest is Great	[Mt 9,36-38]	143
CE128. First Commissioning of the Twelve – The Mission Discourse	[Mt 10,5-16; Mk 6,7-11; Lk 9,1-6]	143
CE129. Zapowiedź prześladowań	[Mt 10,17-23]	144
CE129. Prediction of the Persecution	[Mt 10,17-23]	145
CE130. The Valiance in the Oppression	[Mt 10,24-33; Lk 12,2-9]	147

CE131. Za Jezusem lub przeciw Niemu. Wyrzeczenie	[Mt 10,34-39; Łk 12,49-53; J 12,25]	148
CE132. Nagroda za oddanie się Jezusowi	[Mt 10,40-42; Mk 9,41]	148
CE133. Przepowiadanie apostoelskie	[Mt 11,1; Mk 6,12-13]	150
CE134. Ścięcie Jana Chrzciciela	[Mt 14,5-12; Mk 6,19-29]	150
CE135. Opinia Heroda Antypasa o Jezusie	[Mt 14,1-2; Mk 6,14-16; Łk 9,7-9]	152
CE136. Powrót apostołów	[Mk 6,30-31; Łk 9,10a]	152
CZĘŚĆ 2.2. Drugi okres działalności publicznej i rozpoczęcie drugiego roku działalności publicznej (od drugiej Paschy do ostatniego Święta Namiotów).		154
CE137. Pierwsze rozmnożenie chleba	[Mt 14,13-21; Mk 6,32-44; Łk 9,10b-17; J 6,1-15]	154
CE138. Jezus kroczy po jeziorze	[Mt 14,22-33; Mk 6,45-52; J 6,16-21]	158
CE139. Uzdrowienia w Genezaret	[Mt 14,34-36; Mk 6,53-56; J 6,22-25]	160
CE140. Mowa eucharystyczna	[J 6,26-59]	162
CE141. Odejście wielu uczniów. Deklaracja Piotra	[J 6,60-71]	164
XV Drugi pobyt świąteczny w Jerozolimie		166
CE142. Druga podróż Jezusa do Jerozolimy	[J 5,1]	166
CE143. Uzdrowienie chromego nad sadzawką Betesda	[J 5,2-18]	166
CE144. Apologia Jezusa	[J 5,19-30]	168
CE145. Świadectwo Ojca o Synu	[J 5,31-47]	168
XVI Dalsza działalność w Galilei i pobliskich krainach		170
CE146. Powrót do działalności w Galilei	[J 7,1]	170
CE147. Spór o tradycję	[Mt 15,1-9; Mk 7,1-13]	170
CE148. Prawdziwa nieczystość	[Mt 15,10-20; Mk 7,14-23]	172
CE149. Wiara kobiety kananejkiej	[Mt 15,21-28; Mk 7,24-30]	176
CE150. Uzdrowienie głuchoniemego	[Mk 7,31-37]	178
CE151. Uzdrowienia nad jeziorem	[Mt 15,29-31]	178
CE152. Drugie rozmnożenie chleba	[Mt 15,32-39; Mk 8,1-10]	178
CE153. Nowe żądanie znaku – znaki czasu	[Mt 16,1-4; Mk 8,11-13]	180
CE154. Kwas faryzeusów i saduceusów	[Mt 16,5-12; Mk 8,14-21]	182
CE155. Uzdrowienie niewidomego z Betsaidy	[Mk 8,22-26]	184
XVII W tetrarchii Heroda Filipa		184
CE156. Wyznanie Piotra	[Mt 16,13-20; Mk 8,27-30; Łk 9,18-21]	184
CE155. The Healing of the Blind Man from Bethsaida	[Mk 8,22-26]	185
XVII In the Tetrarchy of Herod Philip		185
CE157. Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania	[Mt 16,21-23; Mk 8,31-33; Łk 9,22]	186
CE158. Warunki naśladowania Jezusa	[Mt 16,24-28; Mk 8,34-9,1; Łk 9,23-27]	188
XVIII Góra Przemienienia Pańskiego		190
CE159. Przemienienie Jezusa	[Mt 17,1-8; Mk 9,2-9,8; Łk 9,28-36]	190
CE160. Przyjście Eliasza	[Mt 17,9-13; Mk 9,9-13]	192
CE161. Uzdrowienie epileptyka	[Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Łk 9,37-43a]	192
XIX W Galilei – kształtowanie uczniów		196
CE162. Druga zapowiedź męki i zmartwychwstania	[Mt 17,22-23; Mk 9,30-32; Łk 9,43b-45]	196
CE163. Podatek na świątynię	[Mt 17,24-27]	198
CE164. Spór o pierwszeństwo	[Mt 18,1-5; Mk 9,33-37; Łk 9,46-48]	198
CE165. W imię Jezusa	[Mk 9,38-40; Łk 9,49-50]	200
CE166. Zgorszenie	[Mt 18,6-11; Mk 9,42-48; Łk 17,1-2]	200
CE167. Zabłąkana owca	[Mt 18,12-14; Łk 15,4-7]	202
CE168. Upomnienie braterskie	[Mt 18,15-18; Łk 17,3]	204
CE169. Wspólna prośba	[Mt 18,19-20]	204
CE170. Obowiązek przebaczenia	[Mt 18,21-22; Łk 17,4]	204
CE171. Nielitościwy dłużnik	[Mt 18,23-35]	204

CE131. With or against Jesus. The Sacrifice	[Mt 10,34-39; Lk 12,49-53; J 12,25]	149
CE132. The Reward for Sacrifice to Jesus	[Mt 10,40-42; Mk 9,41]	149
CE133. Apostles' Preaching	[Mt 11,1; Mk 6,12-13]	151
CE134. Beheading of John the Baptist	[Mt 14,5-12; Mk 6,19-29]	151
CE135. The Opinion of Herod Antipas about Jesus	[Mt 14,1-2; Mk 6,14-16; Lk 9,7-9]	153
CE136. Return of the Apostles	[Mk 6,30-31; Lk 9,10a]	153
PART 2.2. The Second Period of Jesus' Public Ministry and the Beginning of the Second Year of Public Ministry (from the Second Feast of Passover to the Last Feast of Tabernacles).		155
CE137. The First Reproduction of the Bread	[Mt 14,13-21; Mk 6,32-44; Lk 9,10b-17; J 6,1-15]	155
CE138. Jesus Walking on the Water	[Mt 14,22-33; Mk 6,45-52; J 6,16-21]	159
CE139. The Healings in Gennesaret	[Mt 14,34-36; Mk 6,53-56; J 6,22-25]	161
CE140. The Eucharistic Discourse	[J 6,26-59]	163
CE141. Many Disciples desert from Jesus. Peter's Declaration	[J 6,60-71]	165
XV The Second Feast Visit in Jerusalem		167
CE142. Jesus' Second Journey to Jerusalem	[J 5,1]	167
CE143. Healing the Sick at the Pool of Bethesda	[J 5,2-18]	167
CE144. The Apology of Jesus	[J 5,19-30]	169
CE145. The Testimony of Father about Son	[J 5,31-47]	169
XVI Further Ministry in Galilee and the Neighbouring Lands		171
CE146. Return to Ministry in Galilee	[J 7,1]	171
CE147. Conflict over the Tradition	[Mt 15,1-9; Mk 7,1-13]	171
CE148. The True Uncleaness	[Mt 15,10-20; Mk 7,14-23]	173
CE149. The Faith of the Canaanite Woman	[Mt 15,21-28; Mk 7,24-30]	177
CE150. The Healing of the Deaf and Dumb Man	[Mk 7,31-37]	179
CE151. The Healings on the Lake	[Mt 15,29-31]	179
CE152. The Second Reproduction of Bread	[Mt 15,32-39; Mk 8,1-10]	179
CE153. The New Requirement of Sign – the Signs of Times	[Mt 16,1-4; Mk 8,11-13]	181
CE154. The Yeast of Pharisees and the Sadducees	[Mt 16,5-12; Mk 8,14-21]	183
CE155. The Healing of the Blind Man from Bethsaida	[Mk 8,22-26]	185
XVII In the Tetrarchy of Herod Philip		185
CE156. Peter's Confession	[Mt 16,13-20; Mk 8,27-30; Lk 9,18-21]	185
CE157. The First Prediction of the Passion and the Resurrection	[Mt 16,21-23; Mk 8,31-33; Lk 9,22]	187
CE158. The Conditions of Following Jesus	[Mt 16,24-28; Mk 8,34-9,1; Lk 9,23-27]	189
XVIII The Mountain of the Transfiguration		191
CE159. The Transfiguration	[Mt 17,1-8; Mk 9,2-9,8; Lk 9,28-36]	191
CE160. The Coming of Elijah	[Mt 17,9-13; Mk 9,9-13]	193
CE161. The Healing of the Epileptic	[Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Lk 9,37-43a]	193
XIX In Galilee – the Formation of the Disciples		197
CE162. The Second Prediction of the Passion and the Resurrection	[Mt 17,22-23; Mk 9,30-32; Lk 9,43b-45]	197
CE163. The Temple Tax	[Mt 17,24-27]	199
CE164. True Greatness	[Mt 18,1-5; Mk 9,33-37; Lk 9,46-48]	199
CE165. In the Name of Jesus	[Mk 9,38-40; Lk 9,49-50]	201
CE166. The Offence	[Mt 18,6-11; Mk 9,42-48; Lk 17,1-2]	201
CE167. The Lost Sheep	[Mt 18,12-14; Lk 15,4-7]	203
CE168. Reproving One's Brother	[Mt 18,15-18; Lk 17,3]	205
CE169. The Common Request	[Mt 18,19-20]	205
CE170. The Duty of Forgiveness	[Mt 18,21-22; Lk 17,4]	205
CE171. The Unmerciful Servant	[Mt 18,23-35]	205

CZĘŚĆ 2.3. Trzeci okres działalności publicznej – Zmierzenie Jezusa ku Jerozolimie zapowiedziane w Cezarei Filipowej (od Święta Namiotów do ostatniej Paschy)	206
XX Podróż Jezusa na Święto Namiotów	206
CE172. Droga do Judei [Mt 19,1-2; Mk 10,1; Łk 9,51]	206
CE173. Niegościnni Samarytanie [Łk 9,52-56]	206
XXI W Jerozolimie na Święcie Namiotów	208
CE174. Droga do Jerozolimy na Święto Namiotów [J 7,2-13]	208
CE175. Spory w czasie święta. Nauczanie Jezusa w świątyni [J 7,14-36]	208
CE176. Źródło wody żywej [J 7,37-53]	210
CE177. Kobieta cudzołożna [J 8,1-11]	212
CE178. Światłość wobec ciemności [J 8,12-20]	212
CE179. Jezus Synem Przedwiecznym [J 8,21-30]	214
CE180. Wolność Chrystusowa [J 8,31-47]	214
CE181. Jezus a Abraham [J 8,48-59]	216
CE182. Uzdrawienie niewidomego od urodzenia [J 9,1-41]	216
CE183. Dobry pasterz [J 10,1-18]	220
CE184. Nowy spór o Jezusa [J 10,19-21]	222
XXII W Judei	222
CE185. Potrzeba wyrzeczenia – trzech naśladowcy Jezusa [Mt 8,19-22; Łk 9,57-62]	222
CE186. Wysłanie siedemdziesięciu dwóch [Łk 10,1-12]	224
CE187. Biada nie pokutującym miastom [Mt 11,20-24; Łk 10,13-15]	224
CE188. Kto was słucha, Mnie słucha [Łk 10,16]	226
CE189. Powrót uczniów [Łk 10,17-20]	226
CE190. Objawienie Ojca i Syna [Mt 11,25-27; Łk 10,21-24]	226
CE191. Wezwanie do utrudzonych [Mt 11,28-30]	226
CE192. Miłość bliźniego – przykazanie miłości [Łk 10,25-29]	228
CE193. Miłosierny Samarytanin [Łk 10,30-37]	228
CE194. Marta i Maria [Łk 10,38-42]	228
CE195. Modlitwa Pańska [Mt 6,8b-15; Łk 11,1-4]	230
CE196. Natrętny przyjaciel [Łk 11,5-8]	230
CE197. Napiętnowanie faryzeuszów [Łk 11,37-44]	232
CE198. Napiętnowanie uczonych w Prawie [Łk 11,45-54]	232
CE199. Obluda faryzeuszów. Pomoc Ducha Świętego [Mk 13,11; Łk 12,1.11-12]	232
CE200. Ostrzeżenie przed chciwością [Łk 12,13-15]	234
CE201. Przypowieść o nierozsądnym bogaczu [Łk 12,16-21]	234
CE202. Gotowość na przyjście Pana [Łk 12,35-40]	234
CE203. Przypowieść o wiernym i niewiernym słudze [Mt 24,45-51; Łk 12,41-48]	236
CE204. Właściwy osąd chwili obecnej [Łk 12,54-56]	236
CE205. Wezwanie do nawrócenia [Łk 13, 1-5]	238
CE206. Przypowieść o nieurodzajnym figowcu [Łk 13,6-9]	238
CE207. Uzdrawienie kobiety w szabat [Łk 13,10-17]	238
XXIII W Jerozolimie podczas Uroczystości Poświęcenia Świątyni	240
CE208. Jezus udaje się do Jerozolimy [Łk 13,22]	240
CE209. Chrystus – jedno z Ojcem [J 10,22-39]	240
XXIV Pobyt w Perei	240
CE210. Jezus udaje się do Perei [J 10,40-42]	240
CE211. Odrzuceni i powołani [Łk 13,23-30]	242
CE212. Chytry Herod [Łk 13,31-33]	242
CE213. Nieszczęsne miasto [Mt 23,37-39; Łk 13,34-35]	242
CE214. Nowe uzdrowienie w szabat – uzdrowienie z wodnej puchliny [Łk 14,1-6]	244
CE215. Skromność [Łk 14,7-11]	244
CE216. Kogo zapraszać na ucztę [Łk 14,12-14]	244

PART 2.3. The Third Period of Jesus' Public Ministry – The Heading for Jerusalem foretold in Caesarea Philippi (from the Feast of Tabernacles to the Last Passover)	207
XX Jesus' Journey to the Feast of Tabernacles	207
CE172. The Journey to Judea [Mt 19,1-2; Mk 10,1; Lk 9,51]	207
CE173. The Inhospitable Samaritans [Lk 9,52-56]	207
XXI In Jerusalem at the Feast of Tabernacles	209
CE174. The Way to Jerusalem at the Feast of Tabernacles [J 7,2-13]	209
CE175. The Controversies during the Feast. Jesus' teaching in the Temple [J 7,14-36]	209
CE176. The Source of the Living Water [J 7,37-53]	211
CE177. The Adulterous Woman [J 8,1-11]	213
CE178. The Light against the Darkness [J 8,12-20]	213
CE179. Jesus the Eternal Son [J 8,21-30]	215
CE180. Christ's Freedom [J 8,31-47]	215
CE181. Jesus and Abraham [J 8,48-59]	217
CE182. Healing the Man Born Blind [J 9,1-41]	217
CE183. The Good Shepherd [J 10,1-18]	221
CE184. New Controversy over Jesus [J 10,19-21]	223
XXII In Judea	223
CE185. Requirement of Complete Commitment – three Followers of Jesus [Mt 8,19-22; Lk 9,57-62]	223
CE186. Commissioning of the Seventy Two [Lk 10,1-12]	225
CE187. Woes pronounced on not Repenting Cities [Mt 11,20-24; Lk 10,13-15]	225
CE188. He that hears you, hears me [Lk 10,16]	227
CE189. The Return of the Disciples [Lk 10,17-20]	227
CE190. Revelation of the Father and the Son [Mt 11,25-27; Lk 10,21-24]	227
CE191. Call to Heavy Laden [Mt 11,28-30]	227
CE192. Love of the Neighbour – the Commandment of Love [Lk 10,25-29]	229
CE193. The Good Samaritan [Lk 10,30-37]	229
CE194. Martha and Mary [Lk 10,38-42]	229
CE195. The Lord's Prayer [Mt 6,8b-15; Lk 11,1-4]	231
CE196. The Importunate Friend [Lk 11,5-8]	231
CE197. The Censure of the Pharisees [Lk 11,37-44]	233
CE198. The Censure of the Lawyers [Lk 11,45-54]	233
CE199. The Hypocrisy of Pharisees. The Assistance of the Holy Spirit [Mk 13,11; Lk 12,1.11-12]	233
CE200. The Warning against the Covetousness [Lk 12,13-15]	235
CE201. The Parable of the Richman [Lk 12,16-21]	235
CE202. The Readiness for the Coming of the Lord [Lk 12,35-40]	235
CE203. The Parable of the Faithful and the Unfaithful Servant [Mt 24,45-51; Lk 12,41-48]	237
CE204. The Proper Judgement of the Present Time [Lk 12,54-56]	237
CE205. Call to Repentance [Lk 13, 1-5]	239
CE206. The Parable of the Barren Fig Tree [Lk 13,6-9]	239
CE207. The Healing of the Woman on the Sabbath [Lk 13,10-17]	239
CE208. Jesus journeys toward Jerusalem [Lk 13,22]	241
CE209. Christ – One with Father [J 10,22-39]	241
XXIV The Ministry in Perea	241
CE210. Jesus goes away to Perea [J 10,40-42]	241
CE211. Rejected and Called [Lk 13,23-30]	243
CE212. The Cunning Herod (The Vulpine Herod) [Lk 13,31-33]	243
CE213. The Lament over Jerusalem [Mt 23,37-39; Lk 13,34-35]	243
CE214. The New Healing on Sabbath – the Healing from the Hydrops [Lk 14,1-6]	245
CE215. The Modesty [Lk 14,7-11]	245
CE216. Who Should Be Invited to the Feast [Lk 14,12-14]	245

CE217. Przypowieść o uczcie	[Łk 14,15-24]	244
CE218. Obowiązki uczniów i warunki pójścia za Jezusem	[Łk 14,25-33]	246
CE219. Zgubiona drachma (przypowieść)	[Łk 15,1-3.8-10]	246
CE220. Syn marnotrawny (przypowieść)	[Łk 15,11-32]	248
CE221. Obrotny rządca (przypowieść)	[Łk 16,1-8]	250
CE222. Dobry użytek z pieniądza	[Łk 16,9-12]	250
CE223. Faryzejska świętość	[Łk 16,14-15]	250
CE224. Bogacz i ubogi Łazarz (przypowieść)	[Łk 16,19-31]	250
CE225. Moc wiary	[Łk 17,5-6]	252
CE226. Służyć z pokorą	[Łk 17,7-10]	252
XXV Ostatnia podróż po Palestynie		252
CE227. Wdzięczny Samarytanin – oczyszczenie dziesięciu trędowatych	[Łk 17,11-19]	252
CE228. Przyjście królestwa Bożego – Królestwo Boże w was jest	[Łk 17,20-21]	254
CE229. Dzień Syna Człowieczego	[Łk 17,22-37]	254
CE230. Moc wytrwałej modlitwy – przypowieść o sędzim i wdowie	[Łk 18,1-8]	256
CE231. Faryzeusz i celnik (przypowieść)	[Łk 18,9-14]	256
CE232. Nerozerwalność małżeństwa	[Mt 19,3-9; Mk 10,2-12]	256
CE233. Dobrowolna bezżenność	[Mt 19,10-12]	258
CE234. Jezus błogosławi dzieci	[Mt 19,13-15; Mk 10,13-16; Łk 18,15-17]	260
CE235. Bogaty młodzieniec	[Mt 19,16-22; Mk 10,17-22; Łk 18,18-23]	260
CE236. Niebezpieczeństwo bogactw	[Mt 19,23-26; Mk 10,23-27; Łk 18,24-27]	262
CE237. Nagroda za dobrowolne ubóstwo	[Mt 19,27-30; Mk 10,28-31; Łk 18,28-30]	264
CE238. Przypowieść o robotnikach w winnicy	[Mt 20,1-16]	266
CE239. Wskreszenie Łazarza	[J 11,1-46]	266
CE240. Narada Sanhedrynu	[J 11,47-53]	270
CE241. W Efraim. Nakaz Sanhedrynu	[J 11,54-57]	270
XXVI W drodze do Jerozolimy		272
CE242. Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania	[Mt 20,17-19; Mk 10,32-34; Łk 18,31-34]	272
CE243. Synowie Zebedeusza	[Mt 20,20-23; Mk 10,35-40]	272
XXVI On the Way to Jerusalem		273
CE244. Przełożenie jest służbą	[Mt 20,24-28; Mk 10,41-45]	274
CE245. Niewidomi pod Jerychem	[Mt 20,29-34; Mk 10,46-52; Łk 18,35-43]	274
CE246. Zacheusz	[Łk 19,1-10]	278
CE247. Przypowieść o minach	[Łk 19,11-28]	278
CE248. Namaszczenie w Betanii	[Mt 26,6-13; Mk 14,3-9; J 12,1-11]	280
XXVII Ostatnie dni działalności w Jerozolimie: Niedziela Palmowa		282
CE249. Uroczysty wjazd do Jerozolimy	[Mt 21,1-9; Mk 11,1-10; Łk 19,29-40; J 12,12-19]	282
XXVII The Last Days of the Ministry in Jerusalem: Palm Sunday		283
CE250. Zapowiedź upadku miasta – płacz nad Jerozolimą	[Łk 19,41-44]	286
CE251. Wypędzenie przekupniów	[Mt 21,10-13; Mk 11,15-17; Łk 19,45-46]	286
CE252. Godzina Syna Człowieczego – Grecy pragną zobaczyć Jezusa	[J 12,20-24.26-36]	288
CE253. Jezus w świątyni	[Mt 21,14-17; Mk 11,11]	290
XXVIII Ostatnie dni działalności w Jerozolimie: Wielki Poniedziałek		290
CE254. Nieurodzajny figowiec	[Mt 21,18-19; Mk 11,12-14]	290
CE255. Nauczanie w świątyni (summarium) – knowania członków Sanhedrynu	[Mk 11,18-19; Łk 19,47-48]	290
XXIX Ostatnie dni działalności w Jerozolimie: Wielki Wtorek – nauczanie w Świątyni		292
CE256. Wiara i modlitwa – uschnięcie figowca	[Mt 21,20-22; Mk 11,20-26]	292
CE257. Pytanie o władzę	[Mt 21,23-27; Mk 11,27-33; Łk 20,1-8]	292
CE258. Przypowieść o dwóch synach	[Mt 21,28-32]	294
CE259. Przypowieść o przewrotnych rolnikach	[Mt 21,33-44; Mk 12,1-11; Łk 20,9-18]	296
CE260. Usiłowanie pochwycenia Jezusa	[Mt 21,45-46; Mk 12,12; Łk 20,19]	300
CE261. Przypowieść o uczcie królewskiej	[Mt 22,1-14]	300

CE217. The Parable of the Supper	[Lk 14,15-24]	245
CE218. The Duties of the Disciples and the Conditions of the Following Jesus	[Lk 14,25-33]	247
CE219. The Lost Coin (the Parable)	[Lk 15,1-3.8-10]	247
CE220. The Prodigal Son (the Parable)	[Lk 15,11-32]	249
CE221. The Resourceful Steward (the Parable)	[Lk 16,1-8]	251
CE222. The Proper Use of Money	[Lk 16,9-12]	251
CE223. The Pharisees' Holiness	[Lk 16,14-15]	251
CE224. The Rich Man and the Poor Lazarus (the Parable)	[Lk 16,19-31]	251
CE225. The Power of Faith	[Lk 17,5-6]	253
CE226. To Serve with Humility	[Lk 17,7-10]	253
XXV The Last Journey through Palestine		253
CE227. The Thankful Samaritan – the Cleansing of the Ten Leppers	[Lk 17,11-19]	253
CE228. The Coming of the Kingdom of God – The Kingdom of God is within You	[Lk 17,20-21]	255
CE229. The Day of the Son of Man	[Lk 17,22-37]	255
CE230. The Power of the Persistent Prayer – the Parable of the Judge and the Widow	[Lk 18,1-8]	257
CE231. The Pharisee and the Tax Collector (the Parable)	[Lk 18,9-14]	257
CE232. The Indissolubility of Marriage	[Mt 19,3-9; Mk 10,2-12]	257
CE233. The Voluntary Celibacy	[Mt 19,10-12]	259
CE234. Jesus Blesses the Children	[Mt 19,13-15; Mk 10,13-16; Lk 18,15-17]	261
CE235. The Rich Young Man	[Mt 19,16-22; Mk 10,17-22; Lk 18,18-23]	261
CE236. The Danger of the Riches	[Mt 19,23-26; Mk 10,23-27; Lk 18,24-27]	263
CE237. The Reward for the Free Poorness	[Mt 19,27-30; Mk 10,28-31; Lk 18,28-30]	265
CE238. The Parable of the Labourers in the Vineyard	[Mt 20,1-16]	267
CE239. The Raising of Lazarus	[J 11,1-46]	267
CE240. The Council of Sanhedrin	[J 11,47-53]	271
CE241. In Ephraim. The Search Warrant of Sanhedrin	[J 11,54-57]	271
XXVI In the Way to Jerusalem		273
CE242. The Third Prediction of the Passion and Resurrection	[Mt 20,17-19; Mk 10,32-34; Lk 18,31-34]	273
CE243. The Sons of Zebedee	[Mt 20,20-23; Mk 10,35-40]	273
CE244. To be the Superior is Ministry	[Mt 20,24-28; Mk 10,41-45]	275
CE245. The Blind Men near Jericho	[Mt 20,29-34; Mk 10,46-52; Lk 18,35-43]	275
CE246. Zacchaeus	[Lk 19,1-10]	279
CE247. The Parable of the Minas	[Lk 19,11-28]	279
CE248. The Anointing at Bethany	[Mt 26,6-13; Mk 14,3-9; J 12,1-11]	281
XXVII The Last Days of the Ministry in Jerusalem: Palm Sunday		283
CE249. The Triumphal Entry to Jerusalem	[Mt 21,1-9; Mk 11,1-10; Lk 19,29-40; J 12,12-19]	283
CE250. The Prediction of the Fall of the City – the Weeping over Jerusalem	[Lk 19,41-44]	287
CE251. The Expulsion of the Vendors	[Mt 21,10-13; Mk 11,15-17; Lk 19,45-46]	287
CE252. The Hour of the Son of Man – the Greek would like to see Jesus	[J 12,20-24.26-36]	289
CE253. Jesus in the Temple	[Mt 21,14-17; Mk 11,11]	291
XXVIII The Last Days of the Ministry in Jerusalem: Holy Monday		291
CE254. The Barren Fig Tree	[Mt 21,18-19; Mk 11,12-14]	291
CE255. The Teaching in the Temple (Summary) – the Machinations of the Sanhedrin's Members	[Mk 11,18-19; Lk 19,47-48]	291
XXIX The Last Days of Ministry in Jerusalem: Holy Tuesday – the Teaching in the Temple		293
CE256. The Faith and the Prayer – the Fig Tree is withered away	[Mt 21,20-22; Mk 11,20-26]	293
CE257. The Question about the Authority	[Mt 21,23-27; Mk 11,27-33; Lk 20,1-8]	293
CE258. Przypowieść o dwóch synach	[Mt 21,28-32]	294
CE258. The Parable of the Two Sons	[Mt 21,28-32]	295
CE259. The Parable of the Wicked Tenants	[Mt 21,33-44; Mk 12,1-11; Lk 20,9-18]	297
CE260. The Attempt to Arrest Jesus	[Mt 21,45-46; Mk 12,12; Łk 20,19]	301
CE261. The Parable of the King's Son Wedding	[Mt 22,1-14]	301

CE262. Sprawa podatku	[Mt 22,15-22; Mk 12,13-17; Łk 20,20-26]	300
CE263. Sprawa zmartwychwstania	[Mt 22,23-33; Mk 12,18-27; Łk 20,27-40]	304
CE264. Największe przykazanie	[Mt 22,34-40; Mk 12,28-34]	306
CE265. Mesjasz Synem Bożym	[Mt 22,41-46; Mk 12,35-37a; Łk 20,41-44]	308
CE266. Ostrzeżenie przed uczonymi w Piśmie	[Mt 23,1-12; Mk 12,37b-40; Łk 20,45-47]	310
CE267. Biada obłudnikom	[Mt 23,13-36]	312
CE268. Wdowi grosz	[Mk 12,41-44; Łk 21,1-4]	314
CE269. Niedowiarstwo Żydów	[J 12,37-43]	314
CE270. Ostatnia mowa publiczna	[J 12,44-50]	314
XXX Ostatnie dni działalności w Jerozolimie: Wielki Wtorek – mowa eschatologiczna		316
CE271. Zniszczenie świątyni – zapowiedź	[Mt 24,1-2; Mk 13,1-2; Łk 21,5-6]	316
CE272. Początek boleści	[Mt 24,3-8; Mk 13,3-8; Łk 21,7-11]	316
CE273. Prześladowanie uczniów	[Mt 24,9-14; Mk 13,9-10.12-13; Łk 21,12-19]	318
CE274. Znaki zapowiadające zburzenie Jerozolimy	[Mt 24,15-22; Mk 13,14-20; Łk 21,20-24]	320
CE275. Fałszywi mesjasze i prorocy	[Mt 24,23-28; Mk 13,21-23]	322
CE276. Przyjście Chrystusa	[Mt 24,29-31; Mk 13,24-27; Łk 21,25-28]	324
CE277. Przykład z figowca	[Mt 24,32-36; Mk 13,28-32; Łk 21,29-33]	324
CE278. Nieznany czas przyjścia	[Mt 24,37-41]	326
CE279. Potrzeba czujności	[Mt 24,42-44; Mk 13,33; Łk 21,34-36]	326
CE280. Przypowieść o czuwaniu	[Mk 13,34-37]	328
CE281. Przypowieść o dziesięciu pannach	[Mt 25,1-13]	328
CE282. Przypowieść o talentach	[Mt 25,14-30]	328
CE283. Sąd Ostateczny	[Mt 25,31-46]	330
CE284. Ostatnie dni Jezusa	[Łk 21,37-38]	332
CZĘŚĆ 3. Proces, męka i śmierć Jezusa		332
CZĘŚĆ 3.1 Wydarzenia przed Ostatnią Wieczerzą		332
XXXI Wtorek – Środa Wielkiego Tygodnia		332
CE285. Ostatnia zapowiedź męki	[Mt 26,1-2]	332
CE286. Postanowienie Sanhedrynu	[Mt 26,3-5; Mk 14,1-2; Łk 22,1-2]	332
CE287. Zdrada Judasza	[Mt 26,14-16; Mk 14,10-11; Łk 22,3-6]	334
XXXII Czwartek Wielkiego Tygodnia		334
CE288. Przygotowanie Paschy	[Mt 26,17-19; Mk 14,12-16; Łk 22,7-13]	334
CZĘŚĆ 3.2 Ostatnia Wieczerza: Pascha		336
CE289. Początek uczty paschalnej	[Mt 26,20; Mk 14,17; Łk 22,14-18; J 13,1a]	336
CE290. Spór o pierwszeństwo	[Łk 22,24-30]	336
CE291. Miłość i pokora Syna Bożego – umycie nóg uczniom	[J 13,1b-11]	338
CE292. Znaczenie symbolicznej czynności Jezusa	[J 13,12-19]	338
CE293. Wyjawienie zdrajcy	[Mt 26,21-25; Mk 14,18-21; Łk 22,21-23; J 13,20-32]	340
CE294. Ustanowienie Eucharystii	[Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Łk 22,19-20; 1 Kor 11,23-26]	342
CZĘŚĆ 3.3 Ostatnia Wieczerza: Mowa pożegnalna		344
CE295. Nowe przykazanie	[J 13,33-35]	344
CE296. Panie, dokąd idziesz?	[J, 13,36]	344
CE297. Do domu Ojca	[J 14,1-14]	344
CE298. Zapowiedź posłania Ducha Parakleta	[J 14,15-20]	346
CE299. Objawienie miłości Bożej	[J 14,21-24]	346
CE300. Posłannictwo Ducha. Pokój	[J 14,25-31]	346
CE301. Zjednoczenie z Chrystusem	[J 15,1-11]	346
CE302. Prawa przyjaźni z Chrystusem	[J 15,12-17]	348
CE303. Nienawiść świata	[J 15,18-25]	348

CE262. The Question of Tax	[Mt 22,15-22; Mk 12,13-17; Lk 20,20-26]	301
CE263. The Question of the Resurrection	[Mt 22,23-33; Mk 12,18-27; Lk 20,27-40]	305
CE264. The Great Commandment	[Mt 22,34-40; Mk 12,28-34]	307
CE265. Messiah as God's Son	[Mt 22,41-46; Mk 12,35-37a; Lk 20,41-44]	309
CE266. The Warning against the Scribes	[Mt 23,1-12; Mk 12,37b-40; Lk 20,45-47]	311
CE267. Woes unto Hypocrites	[Mt 23,13-36]	313
CE268. The Widow's Two Mites	[Mk 12,41-44; Lk 21,1-4]	315
CE269. The Unbelief of the Jews	[J 12,37-43]	315
CE270. The Last Public Speaking	[J 12,44-50]	315
XXX The Last Days of the Ministry in Jerusalem: Holy Tuesday – The Eschatological Discourse		317
CE271. The Destruction of the Temple – the Prediction	[Mt 24,1-2; Mk 13,1-2; Lk 21,5-6]	317
CE272. The Beginings of Sorrows	[Mt 24,3-8; Mk 13,3-8; Lk 21,7-11]	317
CE273. The Persecution of the Disciples	[Mt 24,9-14; Mk 13,9-10.12-13; Lk 21,12-19]	319
CE274. The Signs heralding the Destruction of Jerusalem	[Mt 24,15-22; Mk 13,14-20; Lk 21,20-24]	321
CE275. False Christs and False Prophets	[Mt 24,23-28; Mk 13,21-23]	323
CE276. The Coming of Christ (The Coming of the the Son of Man)	[Mt 24,29-31; Mk 13,24-27; Lk 21,25-28]	325
CE277. The Instance from the Fig Tree	[Mt 24,32-36; Mk 13,28-32; Lk 21,29-33]	325
CE278. The Unknown Time of Coming	[Mt 24,37-41]	327
CE279. The Need of Watchfulness	[Mt 24,42-44; Mk 13,33; Lk 21,34-36]	327
CE280. The Parable of Watchfulness	[Mk 13,34-37]	329
CE281. The Parable of the Ten Virgins	[Mt 25,1-13]	329
CE282. The Parable of the Talents	[Mt 25,14-30]	329
CE283. The Last Judgement	[Mt 25,31-46]	331
CE284. The Last Days of Jesus	[Lk 21,37-38]	333
PART 3. The Trial, the Passion and the Death of Jesus		333
PART 3.1 The Events before the Last Supper		333
XXXI Holy Tuesday – Holy Wednesday		333
CE285. The Last Prediction of the Passion	[Mt 26,1-2]	333
CE286. The Decision of the Sanhedrin	[Mt 26,3-5; Mk 14,1-2; Lk 22,1-2]	333
XXXII Czwartek Wielkiego Tygodnia		334
CE287. Judas' Betrayal	[Mt 26,14-16; Mk 14,10-11; Lk 22,3-6]	335
XXXII Maundy Thursday		335
CE288. Preparation to the Passover	[Mt 26,17-19; Mk 14,12-16; Lk 22,7-13]	335
PART 3.2 The Last Supper: the Passover		337
CE289. The Beginning of the Passover Feast	[Mt 26,20; Mk 14,17; Lk 22,14-18; J 13,1a]	337
CE290. The Dispute about Precedence	[Lk 22,24-30]	337
CE291. Love and Humility of the Son of God – Washing the Disciples' Feet	[J 13,1b-11]	339
CE292. The Meaning of the Symbolic Act of Jesus	[J 13,12-19]	339
CE293. The Disclosure of the Traitor	[Mt 26,21-25; Mk 14,18-21; Lk 22,21-23; J 13,20-32]	341
CE294. The Institution of the Eucharist	[Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,19-20; 1 Kor 11,23-26]	343
PART 3.3 The Last Supper: The Farewell Discourse		345
CE295. The New Commandment	[J 13,33-35]	345
CE296. Lord, where are You going?	[J, 13,36]	345
CE297. Into the Father's House	[J 14,1-14]	345
CE298. The Promise of Sending the Paraklete Spirit	[J 14,15-20]	347
CE299. The Manifestation of God's Love	[J 14,21-24]	347
CE300. The Mission of the Spirit. The Peace	[J 14,25-31]	347
CE301. The Union with Christ	[J 15,1-11]	347
CE302. The Rights of the Friendship with Christ	[J 15,12-17]	349
CE303. The Hate of the World	[J 15,18-25]	349

CE304. Świadek Ducha Świętego	[J 15,26-27]	350
CE305. Przestroga	[J 16,1-4]	350
CE306. Sąd Ducha Świętego	[J 16,5-15]	350
CE307. Zapowiedź powtórnego przyjścia	[J 16,16-22]	350
CE308. Prośby w imię Jezusa	[J 16,23-28]	352
CE309. Zapowiedź ucieczki uczniów	[J 16,29-33]	352
CZĘŚĆ 3.3. Ostatnia Wieczerza: Modlitwa arcykapłańska Chrystusa		354
CE310. W obliczu dokonanego dzieła	[J 17,1-5]	354
CE311. Prośba za uczniów	[J 17,6-19]	354
CE312. Prośba za przyszły Kościół	[J 17,20-26]	356
CE313. Wyjście na Górę Oliwną: Przepowiednia zaparcia się Piotra. Dwa miecze	[Mt 26,30-35; Mk 14,26-31; Łk 22,31-39; J 13,37-38;18,1a]	356
CZĘŚĆ 3.4 W Getsemani. Pojmanie Jezusa		358
CE314. Modlitwa i trwoga konania – Getsemani	[Mt 26,36-46; Mk 14,32-42; Łk 22,40-46; J 18,1b]	358
XXXIII Piątek Wielkiego Tygodnia		362
CE315. Pojmanie Jezusa	[Mt 26,47-56; Mk 14,43-52; Łk 22,47-53; J 18,2-12]	362
CZĘŚĆ 3.5 Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim		366
CE316. Przed Annaszem	[Mt 26,58; Mk 14,54; Łk 22,54-55; J 18,13-16.19-24]	366
CE317. Przed Kajfaszem i Sanhedrynem	[Mt 26,57.59-68; Mk 14,53.55-65]	368
CE318. Zaparcie się Piotra po trzykroć	[Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Łk 22,56-62; J 18,17-18.25-27]	370
CE319. Jezus wyszydzony	[Łk 22,63-65]	372
CE320. Przed zgromadzeniem Sanhedrynu	[Mt 27,1; Mk 15,1a; Łk 22,66-71]	374
CE321. Przekazanie Jezusa Piłatowi	[Mt 27,2; Mk 15,1b; Łk 23,1; J 18,28]	374
CE322. Koniec zdrajcy – Śmierć Judasza	[Mt 27,3-10]	374
CZĘŚĆ 3.5 Proces Jezusa przed trybunałem rzymskim		376
CE323. Przesłuchanie przed Piłatem	[Mt 27,11-14; Mk 15,2-5; Łk 23,2-7; J 18,29-38]	376
CE324. Jezus przed Herodem	[Łk 23,8-12]	378
CE325. Jezus ponownie przed Piłatem	[Łk 23,13-16]	378
CE326. Jezus odrzucony przez swój naród	[Mt 27,15-23; Mk 15,6-14; Łk 23,17-23; J 18,39-40]	380
CE327. „Oto człowiek” („Ecce homo”)	[Mt 27,26-31a; Mk 15,15-20a; Łk 23,25a; J 19,1-8]	382
CE328. Ostatnie przesłuchanie Jezusa	[J 19,9-12]	384
CE329. Wyrok	[Mt 27,24-25; Łk 23,24.25b; J 19,13-16a]	384
CZĘŚĆ 3.5. Droga krzyżowa, ukrzyżowanie, śmierć i pogrzeb Jezusa		386
CE330. Droga krzyżowa	[Mt 27,31b-32; Mk 15,20b-21; Łk 23,26-32; J 19,16b-17a]	386
CE331. Ukrzyżowanie	[Mt 27,33-34.38; Mk 15,22-23.25.27-28; Łk 23,33-34a; J 19,17b-18]	386
CE332. Napis na krzyżu	[Mt 27,37; Mk 15,26; Łk 23,38; J 19,19-22]	388
CE333. Rzucanie losu o szaty	[Mt 27,35-36; Mk 15,24; Łk 23,34b; J 19,23-24]	388
CE334. Wyszycie na krzyżu	[Mt 27,39-43; Mk 15,29-32a; Łk 23,35-37]	390
CE335. Nawrócony złoczyńca	[Mt 27,44; Mk 15,32b; Łk 23,39-43]	390
CE336. Testament dany z krzyża	[J 19,25-27]	392
CE337. Śmierć Jezusa	[Mt 27,45-54; Mk 15,33-39; Łk 23,44-48; J 19,28-30]	392
CE338. Kobiety pod krzyżem	[Mt 27,55-56; Mk 15,40-41; Łk 23,49]	394
CE339. Przebicie boku	[J 19,31-37]	396
CE340. Złożenie Jezusa do grobu	[Mt 27,57-61; Mk 15,42-47; Łk 23,50-56; J 19,38-42]	396
XXXIV Sobota Wielkiego Tygodnia		398
CE341. Straż przy grobie	[Mt 27,62-66]	398

CE304. The Testimony of the Holy Spirit	[J 15,26-27]	351
CE305. The Warning	[J 16,1-4]	351
CE306. The Judgement of the Holy Spirit	[J 16,5-15]	351
CE307. The Announcement of the Second Coming	[J 16,16-22]	351
CE308. The Requests in the Name of Jesus	[J 16,23-28]	353
CE309. The Prediction of the Disciples' Flight	[J 16,29-33]	353
PART 3.3. The Last Supper: The High-priestly Intercessory Prayer of Christ		355
CE310. In the Face of the Accomplished Work	[J 17,1-5]	355
CE311. The Intercession for the Disciples	[J 17,6-19]	355
CE312. The Intercession for the Future's Church	[J 17,20-26]	357
CE313. The Exit to the Mount of Olives: The Prediction of Peter's Denial. The Two Swords	[Mt 26,30-35; Mk 14,26-31; Lk 22,31-39; J 13,37-38;18,1a]	357
PART 3.4 In Gethsemane. The Apprehension of Jesus		359
CE314. The Prayer and the Anguish of the Agony – Gethsemane	[Mt 26,36-46; Mk 14,32-42; Lk 22,40-46; J 18,1b]	359
XXXIII Good Friday		363
CE315. The Apprehension of Jesus	[Mt 26,47-56; Mk 14,43-52; Lk 22,47-53; J 18,2-12]	363
PART 3.5 The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal		367
CE316. Before Annas	[Mt 26,58; Mk 14,54; Lk 22,54-55; J 18,13-18.19-24]	367
CE317. Before Caiaphas and the Sanhedrin	[Mt 26,57.59-68; Mk 14,53.55-65]	369
CE318. Peter's Three Denials	[Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Lk 22,56-62; J 18,17-18.25-27]	371
CE319. Jesus mocked	[Lk 22,63-65]	373
CE320. Before the Council of Sanhedrin	[Mt 27,1; Mk 15,1a; Lk 22,66-71]	375
CE321. The Delivery of Jesus to Pilate	[Mt 27,2; Mk 15,1b; Lk 23,1; J 18,28]	375
CE322. The End of the Traitor – the Death of Judas	[Mt 27,3-10]	375
PART 3.5 The Trial of Jesus before the Roman Tribunal		377
CE323. The Examination before Pilate	[Mt 27,11-14; Mk 15,2-5; Lk 23,2-7; J 18,29-38]	377
CE324. Jesus before Herod	[Lk 23,8-12]	379
CE325. Jesus again before Pilate	[Lk 23,13-16]	379
CE326. Jesus Rejected by His Own Nation	[Mt 27,15-23; Mk 15,6-14; Lk 23,17-23; J 18,39-40]	381
CE327. „Behold, here is the man” („Ecce homo”)	[Mt 27,26-31a; Mk 15,15-20a; Lk 23,25a; J 19,1-8]	383
CE328. The Last Examination of Jesus	[J 19,9-12]	385
CE329. The Sentence	[Mt 27,24-25; Lk 23,24.25b; J 19,13-16a]	385
PART 3.5. The Way of the Cross, Crucifixion, Death and Burial of Jesus		387
CE330. The Way of the Cross	[Mt 27,31b-32; Mk 15,20b-21; Lk 23,26-32; J 19,16b-17a]	387
CE331. The Crucifixion	[Mt 27,33-34.38; Mk 15,22-23.25.27-28; Lk 23,33-34a; J 19,17b-18]	387
CE332. The Inscription on the Cross	[Mt 27,37; Mk 15,26; Lk 23,38; J 19,19-22]	389
CE333. Casting Lots for the Garments	[Mt 27,35-36; Mk 15,24; Lk 23,34b; J 19,23-24]	389
CE334. Mocking on the Cross	[Mt 27,39-43; Mk 15,29-32a; Lk 23,35-37]	391
CE335. Repenting Criminal	[Mt 27,44; Mk 15,32b; Lk 23,39-43]	391
CE336. The Testament Given from the Cross	[J 19,25-27]	393
CE337. The Death of Jesus	[Mt 27,45-54; Mk 15,33-39; Lk 23,44-48; J 19,28-30]	393
CE338. The Women under the Cross	[Mt 27,55-56; Mk 15,40-41; Lk 23,49]	395
CE339. The Piercing of the Side	[J 19,31-37]	397
CE340. The Burial of Jesus	[Mt 27,57-61; Mk 15,42-47; Lk 23,50-56; J 19,38-42]	397
XXXIV Holy Saturday		399
CE341. The Guard at the Tomb	[Mt 27,62-66]	399

CZĘŚĆ 4. Wydarzenia po zmartwychwstaniu Pana Jezusa	400
CZĘŚĆ 4.1 Wydarzenia popaschalne związane z Jerozolimą i okolicami Jerozolimy	400
XXXV Niedziela Zmartwychwstania	400
CE342. Pusty grób [Mt 28,1-4; Mk 16,1-4; Łk 24,1-2; J 20,1]	400
CE343. Wieść dla Piotra i Jana [J 20,2]	400
CE344. Angelofania przy grobie Jezusa [Mt 28,5-7; Mk 16,5-8a; Łk 24,3-8]	400
CE345. Jezus ukazuje się niewiastom [Mt 28,8a.9-10]	402
CE346. Piotr i Jan przy grobie [Łk 24,12; J 20,3-10]	402
CE347. Zmartwychwstały ukazuje się Marii Magdalenie [Mk 16,9-11; J 20,11-18]	404
CE348. Przekupienie straży [Mt 28,11-15]	404
CE349. Powiadomienie uczniów [Mt 28,8b; Mk 16,8b; Łk 24,9-11]	406
CE350. Uczniowie z Emaus [Mk 16,12-13; Łk 24,13-35; 1 Kor 15,5a]	406
CE351. Jezus ukazuje się Apostołom [Mk 16,14a; Łk 24,36-43; J 20,19-23]	408
XXXVI Kolejna niedziela po Niedzieli Zmartwychwstania	410
CE352. Niewierny Tomasz [J 20,24-29; 1 Kor 15,5b]	410
Część 4.2 Przekazywanie misji apostołom	412
XXXVII Chrystofanie w Galilei	412
CE353. Jezus objawia się Apostołom nad Jeziorem Tyberiadzkim [J 21,1-14]	412
CE354. Piotr otrzymuje władzę pasterską [J 21,15-19]	412
CE355. Odmienny los umiłowanego ucznia [J 21,20-23]	414
CE356. Ostatni nakaz – ukazanie się na górze w Galilei [Mt 28,16-20; Mk 16,15-18; 1 Kor 15,6]	414
XXXVIII Ostatnia Chrystofania w Jerozolimie. Wniebowstąpienie	416
CE357. Ostatnie pouczenia [Łk 24, 44-49; Dz 1,3-8; 1 Kor 15,7]	416
CE358. Wniebowstąpienie [Mk 16,19-20; Łk 24,50-53; Dz 1,9-12]	416
CE359. Zakończenie św. Jana Ewangelisty [J 20,30-31;21,24-25]	418

PART 4. The Events after Resurrection of Lord Jesus	401
PART 4.1 The Post-Paschal Events Connected with Jerusalem and the Neighbourhood of Jerusalem	401
XXXV Easter Sunday	401
CE342. The Empty Tomb [Mt 28,1-4; Mk 16,1-4; Lk 24,1-2; J 20,1]	401
CE343. The News for Peter and John [J 20,2]	401
CE344. Angelophany at the Tomb of Jesus [Mt 28,5-7; Mk 16,5-8a; Lk 24,3-8]	401
CE345. Jesus Appears to the Women [Mt 28,8a.9-10]	403
CE346. Peter and John at the Tomb [Lk 24,12; J 20,3-10]	403
CE347. The Risen Lord Appears to Mary Magdalene [Mk 16,9-11; J 20,11-18]	405
CE348. The Bribing of the Guard [Mt 28,11-15]	405
CE349. The Announcement to the Disciples [Mt 28,8b; Mk 16,8b; Lk 24,9-11]	407
CE350. The Disciples from Emaus [Mk 16,12-13; Lk 24,13-35; 1 Kor 15,5a]	407
CE351. Jesus Appears to the Eleven Disciples [Mk 16,14; Lk 24,36-43; J 20,19-23]	409
XXXVI The Next Sunday after Easter Sunday	411
CE352. The Unfaithful Thomas [J 20,24-29; 1 Kor 15,5b]	411
PART 4.2 The Commissioning of the Mission To the Disciples	413
XXXVII The Christophanies in Galilee	413
CE353. Jesus Appears to the Seven Disciples at the Sea of Tiberias [J 21,1-14]	413
CE354. Peter receives Pastoral Authority [J 21,15-19]	413
CE355. The Different Destiny of the Beloved Disciple [J 21,20-23]	415
CE356. The Last Command – the Appearance on the Mountain in Galilee [Mt 28,16-20; Mk 16,15-18; 1 Kor 15,6]	415
XXXVIII The Last Christophany in Jerusalem. The Ascension	417
CE357. The Last Instructions [Lk 24, 44-49; Dz 1,3-8]	417
CE358. The Ascension [Mk 16,19-20; Lk 24,50-53; Dz 1,9-12]	417
CE359. The Conclusion of John the Evangelist [J 20,30-31; 21,24-25]	419

KOMENTARZ KONSTRUKCYJNY	421
Komentarz do rozdziałów CE1–50	421
Komentarz do rozdziałów CE51–100	498
Komentarz do rozdziałów CE101–150	526
Komentarz do rozdziałów CE151–200	556
Komentarz do rozdziałów CE201–250	588
Komentarz do rozdziałów CE251–300	617
Komentarz do rozdziałów CE301–359	650
PODSTAWY PRZYJĘTEJ DATAJI WYDARZEŃ EWANGELICZNYCH	718
Narodzenie Jezusa	718
Wydarzenia Ewangelii Dzieciństwa Jezusa	723
Początek działalności	724
Publiczna działalność Jezusa	724
Data śmierci Jezusa	724
Tablice chronologiczne życia Jezusa dla wydarzeń ewangelicznych	724
OGÓLNY UKŁAD SYNOPSY	726
Charakterystyka układu Komparatywnej cytaty Ewangelii w stosunku do innych synops	726
Początek Ewangelii (CE1-3)	726
Okres przed rozpoczęciem publicznej działalności Jezusa (CE4-21)	727
Początki publicznej działalności Jezusa (CE22-40)	727
Publiczna działalność Jezusa począwszy od pierwszej Paschy – porównanie kolejności rozdziałów między Komparatywną cytata Ewangelii (CE31–359), a ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami	727
Porównanie chronologii publicznej działalności Jezusa przyjętej w KCE z innymi źródłami sekundarnymi	740
Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów	743
Oś chronologiczno narracyjna synopsy	752
Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii	756
Plan synopsy	760
PLAN KOMPARABLI	760
Plan Komparatywnej cytaty Ewangelii	761
Statystyka ogólna ilości wersetów w KCE, w cytatach samodzielnych oraz w cytatach wspólnych	766
APENDYKS A. SPÓR O SZABAT I PRZEPISY PRAWA	768
APENDYKS B. PROCES JEZUSA Z PODZIAŁEM NA SCENY	783
APENDYKS C. PLAN SYNOPTYCZNY KCE Z PODANIEM CHRONOLOGII I LOKALIZACJI ROZDZIAŁÓW	787
APENDYKS D. PRZEKAZ O USTANOWIENIU EUCHARYSTII	825
APENDYKS E. PRZYKAZANIA JUDAIZMU	827
INDEKS WG EWANGELII DO ROZDZIAŁÓW SYNOPSY	836

LISTA ZESTAWIEŃ	843
BIBLIOGRAFIA	846
Teksty źródłowe Pisma Świętego ksiąg NT w języku polskim	846
Teksty źródłowe Pisma Świętego ksiąg NT w języku greckim	846
Synopsy	847
Komentarze do czterech ewangelii	847
Komentarze w krytycznych wydaniach Pisma Świętego do ksiąg ewangelii	849
Komentarze do innych ksiąg Pisma Świętego	849
Dokumenty Kościoła	850
Życie Jezusa w ujęciu ewangeliczno–historycznym	850
Proces Jezusa	852
Geografia i archeologia biblijna	852
Atlasy biblijne	853
Historia i kultura krajów biblijnych	853
Historia powszechna	854
Przewodniki, słowniki, encyklopedie	854
Dokumenty, prace i pisma pomocnicze	855
Artykuły i opracowania naukowe	857

וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה-טוֹב מְאֹד

(BHS, Genesis 1,31a)

καὶ εἶδεν ὁ θεὸς τὰ πάντα ὅσα ἐποίησεν καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν

(Septuaginta, Genesis 1,31a)

Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre

(Biblia Tysiąclecia, V wydanie, Rdz 1,31a)

God saw all that he had made, and it was very good

(New International Version, Genesis 1,31a)

PRZEDSTAWIENIE ZAŁOŻEŃ CYTATY EWANGELII

DEFINICJA OGÓLNA

Komparatywna cytata Ewangelii to jednokrotne zacytowanie wszystkich wersetów czterech ewangelii, w takim logicznym porządku, który umożliwi porównanie sposobu opisu treści ewangelicznych pomiędzy czterema ewangeliami.

W niniejszej pracy, jako logiczny porządek cytowania wersetów ewangelicznych, wybrano kolejność chronologiczno narracyjną, tzn. ustalono kolejność chronologiczną poszczególnych wydarzeń i wersetów, a tam gdzie ustalenie kolejności chronologicznej nie było możliwe, np. z powodu równoważności opisów w wersach między kolejnymi ewangeliami, lub z powodu tego, że dany opis stanowi komentarz narratorski, wybierano kolejność wersetów dyktowaną względami narracji.

Komparatywną cytata Ewangelii można sklasyfikować, jako etap pośredni pomiędzy synopsą a harmonią.

Metoda wskazywania komparatywnych fragmentów tekstu opiera się na identyfikacji wątków tematycznych dotyczących tego samego kontekstu opisu (to samo wydarzenie, ten sam temat), z zaznaczeniem podobnych pod względem treści wersetów, lub grup wersetów. Termin wydarzenie używany w KCE, to według terminologii *analizy narracyjnej*¹ zdarzenie, ale ta metoda tutaj nie jest stosowana.

W nawiasie klamrowym jest wskazane czy dany rozdział stanowi kontynuację poprzedniego rozdziału, tzn. jest wspólną jednostką opisową z poprzednim rozdziałem – jeśli tak, to takie rozdziały są połączone przez wspólny **tok narracji** z nazwaniem tematu i symbolem części. Istotnym wyznacznikiem, dla połączenia dwóch sąsiednich rozdziałów przez wspólny tok narracji, jest podobny, określony czas, precyzyjniej, bezpośrednie następstwo czasu, oraz określone miejsce wydarzenia, lub nieodległe miejsce w następnym rozdziale będące następstwem zajścia wydarzenia z poprzedniego rozdziału. Ciąg rozdziałów i wydarzeń połączonych poprzez tok narracji tworzy całość ograniczoną pod względem czasu i miejsca. Nie rozpatrujemy przy tym szczegółowych zagadnień konstrukcji tekstu, podziału na logia, wyróżnienia pojedynczych scen w rozdziale, wyodrębnienia źródeł pochodzenia, etapów przekazywania i redakcji tekstu, gatunków literackich (przegląd pomocnej w tym zakresie metody historyczno-krytycznej i metody analizy-narracyjnej można znaleźć gdzie indziej²) – rozpatrujemy tylko najbardziej zewnętrzną, opisową warstwę tekstu, tą bezpośrednio apelującą do odbiorcy przekazu, zwracając uwagę na wewnętrzną logikę tekstu właśnie z tego punktu widzenia. Tok narracji łączy rozdziały spełniające część lub wszystkie kryteria spójności tekstu³, w każdym razie obowiązkowo te wyżej wymienione, ale

¹ BARTNICKI R, KLÓSEK K, *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Kraków, 2014, s. 212.

² tamże, temu zagadnieniu jest poświęcona cała pozycja.

³ tamże, s. 59.

ponieważ może dotyczyć rozdziałów nie tylko z jednej ewangelii, jest pojęciem szerszym, niż spójność i jedność tekstu. Uwidacznia on strukturę narracyjną, jaką niewątpliwie stanowił tekst pierwotny autora biblijnego jeszcze przed podziałem na wersety i rozdziały⁴ (podział na rozdziały to XIII w. po Chr., a numeracja wersetów to wiek XVI^{5,6}), tyle, że jest to struktura wedle założonego w KCE porządku.

Jeśli sąsiednie rozdziały łączą się poprzez tok narracji ze sobą i rozgrywają się w zamkniętym określonym czasie, nie dłuższym niż okres 1-2 dni (wyjątkowo 3 dni), zachowują ciągłość miejsca lub miejsce zmienia się w sposób zaznaczony w tekście (np. przemarsz, podróż), natomiast zmienia się przy tym grono odbiorców (np. faryzeusze, uczniowie, szersza grupa ludzi), lub zmienia się sposób narracji (np. dialog, nauczanie, przypowieść), etc., to wtedy, dla zaznaczenia tego faktu, wprowadza się tytuł toku narracji i numerację kolejnych części danego toku narracji dla sukcesywnych rozdziałów.

Komparatywną cytate czterech Ewangelii będziemy nazywać w skrócie Komparablą Ewangelii (związek znaczeniowy z greckim słowem *παράβαλλω*, czyt. parabollo, oraz z angielskim *compare* – porównać). Komparabla Ewangelii składa się z jednostek zwanych komparablami podstawowymi.

Komparabla podstawowa może być dwojakiego rodzaju: *komparabla prosta* – stanowi ona ciągły cytat z jednej ewangelii, oraz *komparabla właściwa* składająca się z cytatów pochodzących z kilku źródeł, czyli z różnych ewangelii, które dotyczą tego samego – lub bardzo zbliżonego, w każdym razie dającego się wprost porównać – fragmentu treści ewangelicznej. Do komparabli właściwej wchodzi wersety pojedyncze lub pary wersetów, b. rzadko trzy wersety, a czasem tylko 1/2 lub 1/3 wersetu, z dwóch, trzech lub czterech ewangelii, zawierające tą samą myśl, tą samą treść, podobnie wyrażoną i w podobnym kontekście użytą. Jeśli chodzi o komparablę prostą, to obowiązuje tutaj zasada, że do komparabli prostej może wejść tylko jeden ciągły cytat i tylko z jednej ewangelii.

Przyjęto zasadę, że słowa z ewangelii będą przedstawiane w całości, rezygnując z opcji przenoszenia wyrazów. Starano się cytować całe wersety z poszczególnych ewangelii. Tam jednak, gdzie podział wersetu na mniejsze części był uzasadniony w celu lepszego porównania wersetów pomiędzy ewangeliami, o takim podziale decydowały następujące zasady:

- Gramatyka budowy wersetu (w sensie podziału zdania na części), oraz ustalony, tradycyjny podział wersetu spotykany np. w cytowanych źródłach, od którego odchodzono tylko w uzasadnionych przypadkach.
- Wydzielona część wersetu, powstała w wyniku podziału, powinna być jak największa, ale tak, by mogła być porównana z wersetem, lub częścią wersetu z innej ewangelii – zasadniczo przy pominięciu porządku słów w porównywanych wersetach, lub częściach wersetu z ewangelii. Porównywaniu, bowiem podlegają w pierwszym rzędzie całe wersety lub części wersetów, mając na uwadze sens treści wersetu, a w drugim rzędzie dopiero pojedyncze słowa, oraz układ wersetu i sposób przekazu treści.
- Werset nie powinien być dzielony na więcej niż trzy części.

Założeniem przedstawionej komparabli jest porównywanie sensów i znaczeń przekazywanych treści pomiędzy ewangeliami, przy zachowaniu również, w miarę możliwości, budowy wersetu oraz układu wersetów w rozdziale, czyli porządku przekazywanej treści w ramach każdej z ewangelii – stąd przyjęta zasada podziału wersetu, by wyodrębnić możliwie maksymalne części wersetów do porównań pomiędzy ewangeliami.

Początek komparabli prostej będziemy zaznaczać poprzez specjalną sygnaturę numeru komparabli o ogólnej, maksymalnie rozwiniętej postaci, K9999: w postaci litery K, kolejnego numeru komparabli, i dwukropka, a początek komparabli właściwej symbolem K9999=; przy czym znak '=' wskazuje, że w komparabli właściwej są wybrane i zestawione do porównania cytaty z dwóch lub więcej ewangelii. Pierwszy werset pierwszego cytatu w komparabli właściwej jest zaznaczony znakiem otwarcia nawiasu kwadratowego, tj. „[”, po numerze kolejnym wersetu Cytaty Ewangelii, pierwszy werset końcowego

⁴ tamże, s. 215.

⁵ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, Warszawa 2009⁵, s. 13.

⁶ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 70.

cytatu w komparabli właściwej jest w ten sam sposób wyróżniony znakiem zamknięcia nawiasu kwadratowego „]”, natomiast pierwszy werset każdego środkowego cytatu jest wyróżniony znakiem „•” (bullet). Końca komparabli podstawowej, dla uproszczenia, nie zaznaczamy w tekście żadnym specjalnym znakiem, koniec ten jest wyznaczony przez początek następnej komparabli.

Komparabla prosta może się rozciągać nawet na kilka rozdziałów, natomiast komparabla właściwa, z zasady, może występować tylko w ramach jednego rozdziału. Przyjęto dodatkowo praktyczną zasadę, aby wersety komparabli właściwej były umieszczane na jednej stronie, tzn., aby nie dzielić komparabli pomiędzy dwoma stronami, co utrudniałoby porównywanie treści paralelnych wersetów.

Identyfikacja rozdziałów opiera się na wyodrębnieniu jednostek treściowych zgodnych z Biblią Tysiąclecia lub znaczącymi synopsami, które brano pod uwagę przy wyodrębnianiu rozdziałów i wyborze perykop składających się na te rozdziały.

Werset, w ramach KCE (Komparatywnej cytaty Ewangelii), to zawsze pojedynczy werset lub część wersetu z dokładnie jednej ewangelii.

Porządek wersetów w ramach rozdziałów Komparatywnej cytaty Ewangelii:

- Chronologia akcji w ramach opisywanego zdarzenia, jak również przekazywana treść i narracja, są w pierwszym rzędzie brane pod uwagę.
- Porządek wersetów z perykopy danej ewangelii w rozdziale synopsy jest zasadniczo zgodny z kolejnością wersetów w perykopie ewangelii – są niekiedy przedstawienia, wynikające na przykład z różnic między ewangeliami, wobec konieczności wyboru wspólnej kolejności wersetów dla perykop składających się na rozdział, ale przedstawienia te występują stosunkowo rzadko i są zaznaczone (w sygnaturze wersetu) specjalnym symbolem, tj. „*”, przed skrótem oznaczającym księgę – symbol ten oznacza, że dany werset występuje wcześniej, niżby wynikało z jego nominalnej kolejności w perykopie ewangelii (czasem to zaznaczenie może się odnosić do bieżącego oraz następnego rozdziału, jeśli rozdziały są połączone przez tok narracji).
- Na *komparablę właściwą* z założenia składa się kilka cytatów z różnych ewangelii. Porządek tych cytatów zazwyczaj jest następujący:
 - o cytat z Mk, przed cytatem z Mt, przed cytatem z Łk, przed cytatem z J, tzn. w chronologicznej kolejności powstawania ewangelii zgodnie z dzisiejszą wiedzą^{7, 8, 9}.
 - o Są wyjątki od tej reguły, np. przy formułach błogosławieństw z *Kazania na Górze* Ewangelista Łukasz korzystał ze starszych formuł i dlatego dano im pierwszeństwo.
 - o Inne wyjątki mogą wynikać ze względów narracyjnych, gdy cytat w innej kolejności lepiej łączy się z otaczającymi go wersetami pozwalając na pełniejsze wydobywanie treści danej perykopy.
 - o Jeszcze jednym wyjątkiem jest zasada: mniej wymagająca lekcja przed bardziej wymagającą lekcją.
- Jak już wspomniano wyżej, czasem, dla celu skonstruowania komparabli, tekst wersetu jest dzielony na części (a,b), niezwykle rzadko (a,b,c) – starano się tego sposobu nie nadużywać i stosować tylko w bardzo uzasadnionych przypadkach (w KCE jest 15 wersetów podzielonych na trzy części, podczas gdy wersetów dzielonych na dwie części jest 341, z ogólnej sumy 3796 przytoczonych w KCE całych wersetów z ksiąg NT).

W przypadku, gdy opis ewangelicznego wydarzenia wiąże się z odbyciem drogi, zaznaczone jest to dłuższą poziomą kreską, tj. —, między miejscami (miejscowościami), których dotyczy dany rozdział.

W niektórych miejscach była potrzeba odwołania się do wariantów tekstu niewystępujących w podstawowej wersji polskiej [BT w.5]¹⁰ i greckiej [GNT]¹¹ Pisma Świętego NT. Inkluzja tekstu (w sensie

⁷ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, wyd. dziewiąte, Warszawa, 2005, s. 529-531.

⁸ KOGLER F., EGGER-WENZEL R., ERNST M., wyd. polskie Witczak H., *Nowy leksykon biblijny*, (NLB), Kielce, 2011, s. 200.

⁹ ACHTEMEIER P. J., *Encyklopedia Biblijna*, (EB), Warszawa, 2004³, s. 273.

dotatkowego tekstu będącego różnicą w stosunku do wersji podstawowej) jest zaznaczona przez użycie nawiasów klamrowych, tj. { }, w których umieszczony jest tekst inkluzji, oraz z zaznaczeniem następnie w nawiasie kwadratowym, źródła pochodzenia cytatu inkluzji tekstu; ominięcie jakiegoś fragmentu tekstu zaznaczane jest podwójnymi nawiasami klamrowymi, czyli {{ }}, wraz z podaniem źródła, które potwierdza taką wersję tekstu.

Dokonane decyzje przy konstrukcji kolejnych rozdziałów Komparatywnej cytaty Ewangelii starano się dokumentować w **Komentarzu Konstrukcyjnym**. Punktem wyjścia dla dokonywanych wyborów opisanych m.in. w tym komentarzu jest sens dosłowny tekstu ewangelii, gdyż *sens dosłowny przekazuje wydarzenia*, jak również jest on podstawą dla innych interpretacji Pisma Świętego¹². W tym też duchu, dotarcia do wydarzeń ewangelicznych stanowiących oś Ewangelii, starano się odczytać tekst źródłowy i odnieść do niego poprzez materiał zawarty w wybranych pozycjach bibliograficznych związanych z tematem pracy.

Odczytanie dosłownego tekstu ewangelii może być również pomocą w zrozumieniu sensu zamierzonego przez autora, o czym tak pisał św. Augustyn: „Aby zrozumieć boskie wyrocznie właściwie, musi istnieć ciągły wysiłek, aby osiągnąć umysłu autora. Przez niego bowiem mówi Duch Święty (...)” – cytat za¹³. Sens zamierzony przez autora jest w oczywisty sposób sensem pierwotnym tekstu i jest też sensem historycznym¹⁴, często w wielorakim sensie, bo tekst ewangeliczny dotyczy często konkretnych wydarzeń, osadzonych w historii, a z drugiej strony nakładają się czasem na niego różne perspektywy historyczno-kulturowe czasu, w którym się dany opis kształtował i czasu, w którym został w końcowy sposób zredagowany. Potrzebę pewnej znajomości tła, w którym osadzone jest słowo Boże, ks. Prof. W. Chrostowski ujął dość dobitnie w następujący sposób: *Skoro słowo Boże utrwalone na kartach Starego i Nowego Testamentu jest mocno osadzone w realiach historycznych, geograficznych, topograficznych, społecznych, religijnych, obyczajowych i politycznych starożytnego Bliskiego Wschodu, zwłaszcza Palestyny, zatem znajomość tych realiów jest konieczna dla wszechstronnego i prawidłowego zrozumienia biblijnego orędzia*¹⁵. W encyklice biblijnej Piusa XII *O właściwym rozwoju studiów biblijnych* (źródłowa nazwa tej encykliki to *Divino afflante Spiritu*), jest również mowa o tym, że aby odczytać właściwie sens dosłowny należy^{16, 17} „niejako w duchu powrócić do onych dawnych stuleci”, czyli jakby wnikać w ducha tamtej epoki wraz z jej oświatą.

Ze słowem Ewangelii, które było w jakiejś części żywym słowem wypowiedianym podczas działalności publicznej Jezusa, wiąże się dość szeroki margines interpretacji związany z okolicznościami jego wypowiedzenia, sposobem wypowiedzenia (gesty, intonacja, przerwy w mówieniu, głośność wypowiedzi), bieżącymi skojarzeniami w duszy słuchaczy, odniesieniami do różnych znanych słuchaczom wydarzeń i znaczeń, atmosferą wydarzenia, ogólnym refleksem, wrażeniem, rezonansem i faktycznym odzwierciedleniem słowa u słuchaczy, por.¹⁸. Jakiś margines interpretacji słowa i pewna

¹⁰ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu* w przekładzie z języków oryginalnych: Biblia Tysiąclecia Wydanie piąte w roku jubileuszowym 2000, (BT w.5), Poznań 2003.

¹¹ *Grecki Nowy Testament*, public domain, <http://khazarzar.skeptik.net/biblia/gnt/u/index.htm>: Westcott-Hort tekst z 1881, z wariantami tekstu NA26/27, przygotowany i napisany przez PH.D. MAURICE A. ROBINSON udostępniony jako *freeware* 20 marca 1995.

Cytowany tekst grecki czterech Ewangelii wraz z fragmentami z Dziejów Apostolskich i Pierwszego Listu do Koryntian został przygotowany i przetworzony z kopii źródłowej, dostępnej na wyżej wymienionym portalu, która może być używana i rozprowadzana na zasadach public domain.

Oznaczenie: GNT.

¹² OJCIEC ŚWIĘTY BENEDYKT XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Verbum Domini* Ojca Świętego Benedykta XVI do biskupów i duchowieństwa do osób konsekrowanych i wiernych świeckich o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła, Wrocław, 2010, s. 72-73.

¹³ M. ROSIK, *Za progiem słowa*, Częstochowa 2013, s. 123.

¹⁴ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, Nowy Testament, Warszawa 2000³, s.113, 312-313.

¹⁵ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, Warszawa, 2006, s. XI, *Przedmowa*.

¹⁶ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki. Geografia – historia – kultura*, Poznań – Warszawa – Lublin, 1965², s. 370, enc. par. 3c.

¹⁷ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, Warszawa 1994⁴, s. 356n, Pośl. J. Kudasiewiczza.

¹⁸ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 1969, s. 15.

tajemnica wydarzenia zawsze pozostanie, ale w KCE starano się m.in. o pewne zmniejszenie dystansu do tej niezapisanej części mowy słów Ewangelii oraz pierwotnego jej odbioru, poprzez zmniejszenie dystansu do słowa bezpośrednio zapisanego w ewangelii, czyli takiego, które przeszło przez szereg etapów formowania, aż do końcowej redakcji.

W komentarzu konstrukcyjnym są wyróżnione maksymalnie cztery części, tzw. *aspekty komentarza*. Brany pod uwagę aspektem komentarza może być:

KONSTRUKCJA

Ten aspekt komentarza obejmuje: kolejność rozdziałów, łączność między rozdziałami poprzez tok narracji, podział na rozdziały, wybór perykop do rozdziału, zaznaczenie wiodącej kolejności wersetów, jeśli były różnice w układzie treści pomiędzy ewangeliami.

Natomiast wyboru wersetów paralelnych do komparabli jak i układu wersetów w komparabli, nawet, jeśli przyjęto inną kolejność niż wskazano wyżej (Mk, Mt, Łk, J), już nie komentowano, jako kwestii zbyt szczegółowych.

DATA

Tutaj zawarte są uwagi, co do podstawy przyjęcia zakładanego czasu, w którym dane wydarzenie ewangeliczne mogło mieć miejsce, czyli w skrócie, co do datacji wydarzenia. Datacja może wynikać albo z przesłanek chronologicznych dostępnych w ewangelii i pozycjach bibliograficznych, jak też z następstwa wydarzeń i ekstrapolacji odpowiedniego przedziału czasowego.

MIEJSCE

Komentowane są tutaj wszelkie dane dotyczące tego, gdzie wydarzenie ewangeliczne ma miejsce, wszelkie dane lokalizacyjne czy topograficzne, oraz przytaczana jest tradycja w tym zakresie.

TEKST

Zawiera komentarz pomagający w odczytaniu tekstu rozdziału, szczególnie odnoszący się do dosłownego znaczenia tekstu, dla mało oczywistych, trudniejszych słów czy fragmentów.

Komentarz konstrukcyjny, z uwagi na charakter pracy, której głównym celem jest udostępnienie całego tekstu czterech ewangelii w systematycznym, według założonego porządku i wygodnym do osobistego studiowania, formacie, ma postać przypisów, niekiedy nieco bardziej rozbudowanych. Nie jest to komentarz w żadnym razie w pełni systematyczny czy całościowy, gdyż zawiera on tylko najistotniejsze uwagi do najważniejszych zagadnień, rozdziałów czy wersetów, takich, które uznano, jako potrzebujące wyjaśnienia i tylko w wybranych aspektach, oraz zakresach tych aspektów, spośród wymienionych powyżej. Jako taki uzasadnia on wybrany układ tekstu oraz ułatwia dotarcie do sensu dosłownego.

W ramach jednego akapitu w komentarzu konstrukcyjnym, dotyczy to głównie aspektu TEKST, najczęściej omawiany jest jeden werset, ewentualnie jedna komparabla właściwa, dlatego aby ułatwić poruszanie się po komentarzu odpowiednie siglum zaznaczono najczęściej wytłuszczoną czcionką. Komentarz ułożony jest najczęściej wg kolejności wersetów, czy kolejności komparabli.

Dzisiaj „Słowo Boże” jest dostępne, jak nigdy dotąd, może tylko nie zawsze jest znane, czytane, słuchane, czy rozumiane. Jednak, podejmując różne wysiłki, warto pamiętać, że „*Nie szukamy, błędząc w ciemności, ani nie powinniśmy oczekiwać, aby Bóg skierował do nas słowo, ponieważ rzeczywiście «Bóg przemówił, już nie jest wielkim nieznanym, lecz objawił się».*”¹⁹

KONWENCJA NAZEWNICTWA I KONWENCJA PIŚMIENNICZA

Mówiąc o niniejszej pracy stosowane są, częściowo zamiennie, terminy synopsa, komparabla, *Komparatywna cytata Ewangelii*. Termin synopsa stosujemy w znaczeniu ogólnej budowy pracy, tzn. podziału na rozdziały z wyszczególnieniem składowych perykop tych rozdziałów, a termin komparabla dla zaznaczeniu budowy wewnętrznej, ze szczegółowym układem wersetów wewnątrz rozdziałów – termin ten jest odpowiednikiem opisowej nazwy pracy *Komparatywna cytata Ewangelii*.

¹⁹ OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, Adhortacja apostolska *Evangelii Gaudium*, Częstochowa, 2014, s. 121, p. 174..

Stosowane są skróty: KCE oznaczający *Komparatywną cytate Ewangelii*, a dla numeracji rozdziałów lub wersetów krótsza postać, czyli CE.

Rozdziały KCE są kolejno numerowane z dodaniem przedrostka CE – w odniesieniach do tekstu *Komparatywnej cytaty Ewangelii* symbol CE z nie więcej niż trzycyfrową liczbą oznacza zawsze numer rozdziału, a CE z liczbą czterocyfrową oznacza numer wersetu, natomiast przy odwołaniu do rozdziałów części greckiej jest niekiedy używany, dla rozróżnienia od rozdziałów części polskiej, ten sam symbol, ale z podkreśleniem, tj. CE.

Komentarz konstrukcyjny ma oznaczenie (kk), np. (kk do CE247) oznacza komentarz konstrukcyjny do rozdziału CE247.

Angielskie tytuły rozdziałów dla greckiej części KCE nie zawsze są dokładnym tłumaczeniem polskich tytułów, czasem są wynikiem kompromisu między dokładnym tłumaczeniem a ogólnie stosowaną nazwą w anglojęzycznych wydaniach synops. Pomocne w ustaleniu tytułów angielskich były prace^{20, 21, 22, 23}.

Datacja wydarzeń ewangelicznych powiązanych z życiem Jezusa podawana jest w KCE według kalendarza rzymskiego wprowadzonego przez Juliusza Cezara w 46 r. p. Chr.²⁴, tzw. *kalendarza juliańskiego*.

Lata związane z działalnością Jezusa wyrażone są niekiedy w sposób symboliczny, co pokazuje tabelka znajdująca się tutaj poniżej.

Z01. Symbole lat charakterystycznych dla życia i posługi Jezusa

Oznaczenie roku	Nazwa	Prawd. wartość roku Year	English symbol	Name
RNP	Rok Narodzenia Pańskiego	6 rok p. Chr. 6 BC	YJB	Year of Jesus' Birth
R(I)PDJ	Pierwszy rok kalendarzowy publicznej działalności Jezusa	28 rok AD 28	Y(I)JPM	First calendar year of Jesus' Public Ministry
R(II)PDJ	Drugi rok kalendarzowy publicznej działalności Jezusa	29 rok AD 29	Y(II)JPM	Second calendar year of Jesus' Public Ministry
R(III)PDJ	Trzeci rok kalendarzowy publicznej działalności Jezusa	30 rok AD 30	Y(III)JPM	Third calendar year of Jesus' Public Ministry

Nie ma dodatkowego symbolu oznaczenia roku dla wydarzenia „CE20 Dwunastoletni Jezus w Świątyni”, gdyż rok ten można wyznaczyć na podstawie *Roku Narodzenia Pańskiego*, a dotyczy on z kolei dokładnie tego jednego wydarzenia.

Podstawową czcionką używaną w KCE jest Times New Roman (11pt), cytowane wersety każdej z ewangelii są dodatkowo wyróżnione kolorem, odpowiednio: Mt – brązowym (RGB 46,19,0), Mk – niebieskim (RGB 15,44,47), Łk – zielonym (RGB 0,72,0), J – czerwonym (RGB 128,0,0). Nieliczne cytaty NT spoza ewangelii (Dzieje Apostolskie, Listy) są wyróżnione kolorem pomarańczowym (RGB 255,102,0).

Tytuły są pisane czcionką Times New Roman z następującymi parametrami: ⁽¹⁾ składowe pracy – wielkość 16 pt, pogrubione kapitaliki, odstępy przed akapitem 6pt, po 12 pt; ⁽²⁾ części – 15 pt, pogrubione

²⁰ K. ALAND, *Synopsis Quattutor Evangeliorum*, Stuttgart, 1963, 1996.

²¹ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels for historical study. An analytical synopsis of the four gospels*, London, 1910.

²² S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony of the Gospels*, Nashville, 2007.

²³ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels and the Life of Christ*, Michigan, 2000.

²⁴ E. WIPSYCKA, *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, (opracowali B. BRAVO, A. KRZYŻANOWSKA, A. KUNISZ, J. TRYNKOWSKI, E. WIPSYCKA i pod jej redakcją) Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985 (4), s. 312.

kapitaliki, odstępy 24 przed, 12 po; ⁽³⁾ podczęści – 14 pt, pogrubione kapitaliki, odstępy 24 przed, 12 po; ⁽⁴⁾ etapy – 12 pt, pogrubione kapitaliki, odstępy 18 przed, 6 po; ⁽⁵⁾ rozdziały – 11 pt, pogrubiona czcionka, odstępy 12 pt przed, 3 pt po; ⁽⁶⁾ numery komparabli są wyjątkowo pisane czcionką Arial o wielkości 7 pt, z odstępem 6pt po akapicie. Dodatkowe odstępy nie są stosowane, jedynie po tytule rozdziału, występuje z zasady wiersz tylko z oznaczeniem komparabli, lub jeśli to oznaczenie nie jest potrzebne, bo pierwszy werset rozdziału stanowi kontynuację komparabli prostej z poprzedniego rozdziału, to występuje tutaj pusty wiersz nie zawierający żadnego oznaczenia komparabli.

Druga część tytułu rozdziału pełni rolę przypisu do tytułu rozdziału i zawiera w nawiasie kwadratowym wykaz perykop ewangelicznych składających się na rozdział synopsy, a w nawiasie klamrowym datację i lokalizację wydarzenia oraz, jeśli rozdział jest częścią kilkurozdziałowego toku narracji, nazwę toku narracji i numer części tego toku. Jak już wspomniano, jeśli lokalizacja wydarzenia nie oznacza jednego miejsca, ale wiąże się z odbyciem podróży między lokalizacją początkową i docelową, to fakt ten jest zaznaczony dłuższą kreską'—', między tymi lokalizacjami.

Status wersetu zajmuje 2,2 cm, pisany jest w formie górnego indeksu, czcionką w kolorze cytowanej ewangelii; jest to czcionka Courier New 11 pt, wytłuszczona. Status zawiera numer kolejny wersetu w ramach KCE, w przypadku komparabli właściwej może występować oznaczenie początku pierwszego porównywanego cytatu „[”, lub oznaczenie początku porównywanego środkowego cytatu „•”, lub oznaczenie początku porównywanego końcowego cytatu „]”.

**KOMPARATYWNA
CYTATA
EWANGELII**

**COMPARATIVE
CITATION
OF THE GOSPEL**

KOMPARATYWNA CYTATA EWANGELII

I WPROWADZENIE

CE1. Początek Ewangelii

[Mk 1,1]

K1:

0001 Mk 1,1 Początek Ewangelii Jezusa Chrystusa, Syna Bożego.

CE2. Prolog

[J 1,1-18]

K2:

0002 J 1,1 Na początku było Słowo, a Słowo było u Boga, i Bogiem było Słowo.
0003 J 1,2 Ono było na początku u Boga.
0004 J 1,3 Wszystko przez Nie się stało, a bez Niego nic się nie stało, z [tego], co się stało.
0005 J 1,4 W Nim było życie, a życie było światłością ludzi,
0006 J 1,5 a światłość w ciemności świeci i ciemność jej nie ogarnęła.
0007 J 1,6 Pojawił się człowiek posłany przez Boga – Jan mu było na imię.
0008 J 1,7 Przyszedł on na świadectwo, aby zaświadczyć o światłości, by wszyscy uwierzyli przez niego.
0009 J 1,8 Nie był on światłością, lecz [został posłany], aby zaświadczyć o światłości.
0010 J 1,9 Była światłość prawdziwa, która oświeca każdego człowieka, gdy na świat przychodzi.
0011 J 1,10 Na świecie było [Słowo], a świat stał się przez Nie, lecz świat Go nie poznał.
0012 J 1,11 Przyszło do swojej własności, a swoi Go nie przyjęli.
0013 J 1,12 Wszystkim tym jednak, którzy Je przyjęli, dało moc, aby stali się dziećmi Bożymi, tym, którzy wierzą w imię Jego –
0014 J 1,13 którzy ani z krwi, ani z żądzy ciała, ani z woli męża, ale z Boga się narodzili.
0015 J 1,14 A Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas. I oglądaliśmy Jego chwałę, chwałę, jaką Jednorodzony otrzymuje od Ojca, pełen łaski i prawdy.
0016 J 1,15 Jan daje o Nim świadectwo i głośno woła w słowach: «Ten był, o którym powiedziałem: Ten, który po mnie idzie, przewyższył mnie godnością, gdyż był wcześniej ode mnie».
0017 J 1,16 Z Jego pełności wszyscy otrzymaliśmy – łaskę po łasce.
0018 J 1,17 Podczas gdy Prawo zostało dane za pośrednictwem Mojżesza, łaska i prawda przyszły przez Jezusa Chrystusa.
0019 J 1,18 Boga nikt nigdy nie widział; ten Jednorodzony Bóg, który jest w łonie Ojca, [o Nim] pouczył.

CE3. Przedmowa

[Łk 1,1-4]

K3:

0020 Łk 1,1 Wielu już starało się ułożyć opowiadanie o zdarzeniach, które się dokonały pośród nas,

COMPARATIVE CITATION OF THE GOSPEL

I INTRODUCTION

CE1. The beginning of the Gospel

[Mk]

1,1]

K1:

0001 Mk 1,1 Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ [υἱοῦ θεοῦ].

CE2. Prologue

[J 1,1-18]

K2:

- 0002 J 1,1 Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.
- 0003 J 1,2 ὁὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν.
- 0004 J 1,3 πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. ὁ γέγονεν
- 0005 J 1,4 ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων·
- 0006 J 1,5 καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν.
- 0007 J 1,6 Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης·
- 0008 J 1,7 οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσιν δι' αὐτοῦ.
- 0009 J 1,8 οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός.
- 0010 J 1,9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον, ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.
- 0011 J 1,10 ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.
- 0012 J 1,11 εἰς τὰ ἴδια ἦλθεν, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.
- 0013 J 1,12 ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
- 0014 J 1,13 οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς ἀλλ' ἐκ θεοῦ ἐγεννήθησαν.
- 0015 J 1,14 Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός, πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας.
- 0016 J 1,15 Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κέκραγεν λέγων, Οὗτος ἦν ὃν εἶπον, Ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.
- 0017 J 1,16 ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος·
- 0018 J 1,17 ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωϋσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.
- 0019 J 1,18 θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε· μονογενὴς θεὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο.

CE3. Preface

[Lk 1,1-4]

K3:

- 0020 Lk 1,1 Ἐπειδὴ περ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων,

- 0021 Łk 1, 2 tak jak nam je przekazali ci, którzy od początku byli naocznymi świadkami i sługami słowa.
- 0022 Łk 1, 3 Postanowiłem więc i ja zbadać dokładnie wszystko od pierwszych chwil i opisać ci po kolei, dostojny Teofilu,
- 0023 Łk 1, 4 abyś się mógł przekonać o całkowitej pewności nauk, których ci udzielono.

CZEŚĆ 1. OKRES PRZED ROZPOCZĘCIEM PUBLICZNEJ DZIAŁALNOŚCI JEZUSA

II DZIECIĘCE I MŁODZIEŃCZE LATA ŻYCIA PANA JEZUSA

CE4. Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela

[Łk 1,5-25] {rok przed RNP (7 rok p. Chr.), 13 maj | 29 wrzesień; Świątynia w Jerozolimie, pora ofiary wieczornej, blisko Centrum Świątyni}

- 0024 Łk 1, 5 Za czasów Heroda, króla Judei, żył pewien kapłan, imieniem Zachariasz, z oddziału Abiasza. Miał on żonę z rodu Aarona, a na imię było jej Elżbieta.
- 0025 Łk 1, 6 Oboje byli sprawiedliwi wobec Boga i postępowali nienagannie według wszystkich przykazań i przepisów Pańskich.
- 0026 Łk 1, 7 Nie mieli jednak dziecka, ponieważ Elżbieta była niepłodna; oboje zaś już posunęli się w lata.
- 0027 Łk 1, 8 Kiedy według wyznaczonej dla swego oddziału kolei pełnił służbę kapłańską przed Bogiem,
- 0028 Łk 1, 9 jemu zgodnie ze zwyczajem kapłańskim przypadł w udziale los, żeby wejść do przybytku Pańskiego i złożyć ofiarę kadzenia.
- 0029 Łk 1, 10 A cały lud modlił się na zewnątrz w czasie ofiary kadzenia.
- 0030 Łk 1, 11 Wtedy ukazał mu się anioł Pański, stojący po prawej stronie ołtarza kadzenia.
- 0031 Łk 1, 12 Przeraził się na ten widok Zachariasz i strach padł na niego.
- 0032 Łk 1, 13 Lecz anioł rzekł do niego: «Nie bój się, Zachariaszu! Twoja prośba została wysłuchana: żona twoja, Elżbieta, urodzi ci syna i nadasz mu imię Jan.
- 0033 Łk 1, 14 Będzie to dla ciebie radość i wesele; i wielu cieszyć się będzie z jego narodzin.
- 0034 Łk 1, 15 Będzie bowiem wielki w oczach Pana; *wina i sycery* pić nie będzie i już w łonie matki napełniony zostanie Duchem Świętym.
- 0035 Łk 1, 16 Wielu spośród synów Izraela nawróci do Pana, ich Boga;
- 0036 Łk 1, 17 on sam pójdzie przed Nim w duchu i z mocą Eliasza, *żeby serca ojców nakłonić ku dzieciom*, a nieposłusznych – do rozważi sprawiedliwych, by przygotować Panu lud doskonały».
- 0037 Łk 1, 18 Na to rzekł Zachariasz do anioła: «Po czym to poznam? Bo sam jestem już stary i moja żona jest w podeszłym wieku».
- 0038 Łk 1, 19 Odpowiedział mu anioł: «Ja jestem Gabriel, stojący przed Bogiem. I zostałem posłany, aby mówić z tobą i oznajmić ci tę radosną nowinę.
- 0039 Łk 1, 20 A oto będziesz niemy i nie będziesz mógł mówić aż do dnia, w którym się to stanie, bo nie uwierzyłeś moim słowom, które się spełnią w swoim czasie».
- 0040 Łk 1, 21 Lud tymczasem czekał na Zachariasza i dziwił się, że tak długo zatrzymuje się w przybytku.
- 0041 Łk 1, 22 Kiedy wyszedł, nie mógł do nich mówić, zrozumieli więc, że miał widzenie w przybytku. On zaś dawał im znaki i pozostał niemy.

- 0021 Lk 1,2 καθὼς παρέδωσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου,
- 0022 Lk 1,3 ἔδοξε καὶ μοι παρηκολουθηκόντι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε,
- 0023 Lk 1,4 ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

PART 1. PERIOD BEFORE THE BEGINNING OF JESUS' PUBLIC MINISTRY

II CHILDHOOD AND EARLY YEARS OF LIFE OF LORD JESUS

CE4. The Promise of the Birth of John the Baptist

[Lk 1,5-25] {the year before YJB (7 year B.C.), 29th September; The Temple in Jerusalem, the hour of the evening sacrifice, near The Centre of The Temple}

- 0024 Lk 1,5 Ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου βασιλέως τῆς Ἰουδαίας ἱερεὺς τις ὀνόματι Ζαχαρίας ἐξ ἐφημερίας Ἀβιά, καὶ γυνὴ αὐτῷ ἐκ τῶν θυγατέρων Ἀαρών, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἑλισάβετ.
- 0025 Lk 1,6 ἦσαν δὲ δίκαιοι ἀμφοτέρωθεν ἐναντίον τοῦ θεοῦ, πορευόμενοι ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιώμασιν τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι.
- 0026 Lk 1,7 καὶ οὐκ ἦν αὐτοῖς τέκνον, καθότι ἦν ἡ Ἑλισάβετ στείρα, καὶ ἀμφοτέρωθεν προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν ἦσαν.
- 0027 Lk 1,8 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἱερατεύειν αὐτὸν ἐν τῇ τάξει τῆς ἐφημερίας αὐτοῦ ἔναντι τοῦ θεοῦ,
- 0028 Lk 1,9 κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἱερατείας ἔλαχε τοῦ θυμιᾶσαι εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν τοῦ κυρίου,
- 0029 Lk 1,10 καὶ πᾶν τὸ πλῆθος ἦν τοῦ λαοῦ προσευχόμενον ἔξω τῇ ὥρᾳ τοῦ θυμιήματος·
- 0030 Lk 1,11 ὥφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐστὼς ἐκ δεξιῶν τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ θυμιήματος.
- 0031 Lk 1,12 καὶ ἐταράχθη Ζαχαρίας ἰδὼν, καὶ φόβος ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτόν.
- 0032 Lk 1,13 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβοῦ, Ζαχαρία, διότι εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου, καὶ ἡ γυνὴ σου Ἑλισάβετ γεννήσει υἱόν σοι, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην.
- 0033 Lk 1,14 καὶ ἔσται χαρὰ σοι καὶ ἀγαλλίασις, καὶ πολλοὶ ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ χαρήσονται·
- 0034 Lk 1,15 ἔσται γὰρ μέγας ἐνώπιον [τοῦ] κυρίου, καὶ οἶνον καὶ σίκερα οὐ μὴ πῖν, καὶ πνεύματος ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ,
- 0035 Lk 1,16 καὶ πολλοὺς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐπιστρέψει ἐπὶ κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν.
- 0036 Lk 1,17 καὶ αὐτὸς προελεύσεται ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἡλίου, ἐπιστρέψαι καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων, ἐτοιμάσαι κυρίῳ λαὸν κατεσκευασμένον.
- 0037 Lk 1,18 Καὶ εἶπεν Ζαχαρίας πρὸς τὸν ἄγγελον, Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο; ἐγὼ γάρ εἰμι πρεσβύτης καὶ ἡ γυνὴ μου προβεβηκυῖα ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῆς.
- 0038 Lk 1,19 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ, Ἐγὼ εἰμι Γαβριὴλ ὁ παρεστηκὼς ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπεστάλην λαλῆσαι πρὸς σὲ καὶ εὐαγγελίσασθαί σοι ταῦτα·
- 0039 Lk 1,20 καὶ ἰδοὺ ἔση σιωπῶν καὶ μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἄχρι ἥς ἡμέρας γένηται ταῦτα, ἀνθ' ὧν οὐκ ἐπίστευσας τοῖς λόγοις μου, οἵτινες πληρωθήσονται εἰς τὸν καιρὸν αὐτῶν.
- 0040 Lk 1,21 Καὶ ἦν ὁ λαὸς προσδοκῶν τὸν Ζαχαρίαν, καὶ ἐθαύμαζον ἐν τῷ χρονίζειν ἐν τῷ ναῷ αὐτόν.
- 0041 Lk 1,22 ἔξελθὼν δὲ οὐκ ἐδύνατο λαλῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐπέγνωσαν ὅτι ὀπτασίαν ἐώρακεν ἐν τῷ ναῷ· καὶ αὐτὸς ἦν διανεύων αὐτοῖς, καὶ διέμενεν κωφός.

- 0042 Łk 1, 23 A gdy upłynęły dni jego posługi kapłańskiej, powrócił do swego domu.
- 0043 Łk 1, 24 Potem żona jego, Elżbieta, poczęła i kryła się [z tym] przez pięć miesięcy, mówiąc:
- 0044 Łk 1, 25 «Tak uczynił mi Pan wówczas, kiedy wejrzał łaskawie, by zdjąć ze mnie hańbę wśród ludzi».

CE5. Zwiastowanie Maryi

[Łk 1,26-38] {RNP (6 rok p. Chr.), 25 marzec, po 6 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi; Nazaret}

- 0045 Łk 1, 26 W szóstym miesiącu posłał Bóg anioła Gabriela do miasta w Galilei, zwanego Nazaret,
- 0046 Łk 1, 27 do Dziewicy poślubionej mężowi imieniem Józef, z rodu Dawida; a Dziewicy było na imię Maryja.
- 0047 Łk 1, 28 Wszedłszy do Niej, [anioł] rzekł: «Bądź pozdrowiona, łaski pełna, Pan z Tobą, <błogosławiona jesteś między niewiastami>».
- 0048 Łk 1, 29 Ona zmieszana się na te słowa i rozważała, co by miało znaczyć to pozdrowienie.
- 0049 Łk 1, 30 Lecz anioł rzekł do Niej: «Nie bój się, Maryjo, znalazłaś bowiem łaskę u Boga.
- 0050 Łk 1, 31 Oto poczniesz i porodzisz Syna, któremu nadasz imię Jezus.
- 0051 Łk 1, 32 Będzie On wielki i zostanie nazwany Synem Najwyższego, a Pan Bóg da Mu tron Jego praojca, Dawida.
- 0052 Łk 1, 33 Będzie panował nad domem Jakuba na wieki, a Jego panowaniu nie będzie końca».
- 0053 Łk 1, 34 Na to Maryja rzekła do anioła: «Jakże się to stanie, skoro nie znam męża?»
- 0054 Łk 1, 35 Anioł Jej odpowiedział: «Duch Święty zstąpi na Ciebie i moc Najwyższego okryje Cię cieniem. Dlatego też Święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym.
- 0055 Łk 1, 36 A oto również krewna Twoja, Elżbieta, poczęła w swej starości syna i jest w szóstym miesiącu ta, którą miano za niepłodną.
- 0056 Łk 1, 37 Dla Boga bowiem nie ma nic niemożliwego».
- 0057 Łk 1, 38 Na to rzekła Maryja: «Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twego». Wtedy odszedł od Niej anioł.

CE6. Nawiedzenie Elżbiety

[Łk 1,39-45] {RNP, przełom marca i kwietnia, po 6 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi; Ain Karim.
Tok narracji: *Maryja nawiedza Elżbietę*, cz. I}

- 0058 Łk 1, 39 W tym czasie Maryja wybrała się i poszła z pośpiechem w góry do pewnego miasta w [ziemi] Judy.
- 0059 Łk 1, 40 Weszła do domu Zachariasza i pozdrowiła Elżbietę.
- 0060 Łk 1, 41 Gdy Elżbieta usłyszała pozdrowienie Maryi, poruszyło się dzieciątko w jej łonie, a Duch Święty napełnił Elżbietę.
- 0061 Łk 1, 42 Wydała ona głośny okrzyk i powiedziała: «Błogosławionaś Ty między niewiastami i błogosławiony jest owoc Twojego łona.
- 0062 Łk 1, 43 A skądże mi to, że Matka mojego Pana przychodzi do mnie?
- 0063 Łk 1, 44 Oto bowiem, skoro głos Twego pozdrowienia zabrzmiał w moich uszach, poruszyło się z radości dzieciątko w moim łonie.
- 0064 Łk 1, 45 Błogosławiona [jest], która uwierzyła, że spełnią się słowa powiedziane jej od Pana».

- 0042 Lk 1, 23 καὶ ἐγένετο ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.
- 0043 Lk 1, 24 Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἡμέρας συνέλαβεν Ἑλισάβετ ἡ γυνὴ αὐτοῦ· καὶ περιέκρυβεν ἑαυτὴν μῆνας πέντε, λέγουσα
- 0044 Lk 1, 25 ὅτι Οὕτως μοι πεποίηκεν κύριος ἐν ἡμέραις αἷς ἐπεῖδεν ἀφελεῖν ὄνειδός μου ἐν ἀνθρώποις.

CE5. The Annunciation to Mary

[Lk 1,26-38] {YJB (6 year B.C.), 25th March, after 6 months after the Annunciation to Zechariah, Nazareth}

- 0045 Lk 1, 26 Ἐν δὲ τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ ἀπεστάλη ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας ἣ ὄνομα Ναζαρέθ
- 0046 Lk 1, 27 πρὸς παρθένον ἐμνηστευμένην ἀνδρὶ ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ ἐξ οἴκου Δαβὶδ, καὶ τὸ ὄνομα τῆς παρθένου Μαριάμ.
- 0047 Lk 1, 28 καὶ εἰσελθὼν πρὸς αὐτὴν εἶπεν, Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ.
- 0048 Lk 1, 29 ἡ δὲ ἐπὶ τῷ λόγῳ διεταράχθη καὶ διελογίζετο ποταπὸς εἶη ὁ ἀσπασμὸς οὗτος.
- 0049 Lk 1, 30 καὶ εἶπεν ὁ ἄγγελος αὐτῇ, Μὴ φοβοῦ, Μαριάμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ·
- 0050 Lk 1, 31 καὶ ἰδοὺ συλλήμψη ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.
- 0051 Lk 1, 32 οὗτος ἔσται μέγας καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριος ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
- 0052 Lk 1, 33 καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.
- 0053 Lk 1, 34 εἶπεν δὲ Μαριάμ πρὸς τὸν ἄγγελον, Πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω;
- 0054 Lk 1, 35 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἄγγελος εἶπεν αὐτῇ, Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται, υἱὸς θεοῦ.
- 0055 Lk 1, 36 καὶ ἰδοὺ Ἑλισάβετ ἡ συγγενὴς σου καὶ αὕτη συνείληφεν υἱὸν ἐν γήρει αὐτῆς, καὶ οὗτος μὴν ἕκτος ἐστὶν αὐτῇ τῇ καλουμένῃ στείρᾳ·
- 0056 Lk 1, 37 ὅτι οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τοῦ θεοῦ πᾶν ῥῆμα.
- 0057 Lk 1, 38 εἶπεν δὲ Μαριάμ, Ἰδοὺ ἡ δούλη κυρίου· γένοιτό μοι κατὰ τὸ ῥῆμά σου. καὶ ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῆς ὁ ἄγγελος.

CE6. Mary's Visit to Elizabeth

[Lk 1,39-45] {YJB, on the turn of March and April, 6 months after the Annunciation to Zechariah; Ain Karim. Course of narration: *Mary visits Elizabeth*, part. I}

- 0058 Lk 1, 39 Ἀναστᾷσα δὲ Μαριάμ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐπορεύθη εἰς τὴν ὄρεινὴν μετὰ σπουδῆς εἰς πόλιν Ἰούδα,
- 0059 Lk 1, 40 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἡσπάσατο τὴν Ἑλισάβετ.
- 0060 Lk 1, 41 καὶ ἐγένετο ὡς ἤκουσεν τὸν ἀσπασμὸν τῆς Μαρίας ἡ Ἑλισάβετ, ἐσκίρτησεν τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτῆς, καὶ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου ἡ Ἑλισάβετ,
- 0061 Lk 1, 42 καὶ ἀνεφώνησεν κραυγῇ μεγάλη καὶ εἶπεν, Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξίν, καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου.
- 0062 Lk 1, 43 καὶ πόθεν μοι τοῦτο ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ κυρίου μου πρὸς ἐμέ;
- 0063 Lk 1, 44 ἰδοὺ γὰρ ὡς ἐγένετο ἡ φωνὴ τοῦ ἀσπασμοῦ σου εἰς τὰ ὦτά μου, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει τὸ βρέφος ἐν τῇ κοιλίᾳ μου.
- 0064 Lk 1, 45 καὶ μακαρία ἡ πιστεύσασα ὅτι ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου.

CE7. Magnificat

[Łk 1,46-56] {RNP, kwiecień, 7-my miesiąc od zwiastowania Zachariaszowi; Ain Karim. Tok narracji: *Maryja nawiedza Elżbietę*, cz. II}

- 0065 Łk 1,46 Wtedy rzekła Maryja: *«Wielbi dusza moja Pana*
 0066 Łk 1,47 *i raduje się duch mój w Bogu, moim Zbawcy.*
 0067 Łk 1,48 *Bo wejrzał na uniżenie Służebnicy swojej. Oto bowiem błogosławić mnie będą odtąd*
wszystkie pokolenia,
 0068 Łk 1,49 *gdyż wielkie rzeczy uczynił mi Wszechmocny; a święte jest Jego imię –*
 0069 Łk 1,50 *i miłosierdzie Jego z pokoleń na pokolenia dla tych, co się Go boją.*
 0070 Łk 1,51 *On przejawia moc ramienia swego, rozprasza pyszniących się zamysłami serc swoich.*
 0071 Łk 1,52 *Strąca władców z tronu, a wywyższa pokornych.*
 0072 Łk 1,53 *Głodnych syci dobrami, a bogaczy odprawia z niczym.*
 0073 Łk 1,54 *Ujął się za sługą swoim Izraelem, pomny na miłosierdzie swoje,*
 0074 Łk 1,55 *jak przyobiecał naszym ojcom – Abrahamowi i jego potomstwu na wieki».*
 0075 Łk 1,56 Maryja pozostała u niej około trzech miesięcy; potem wróciła do domu.

CE8. Narodzenie Jana Chrzciciela

[Łk 1,57-66] {RNP, 24 czerwiec; 1 lipiec – po 9 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi; Ain Karim. Tok narracji: *Narodziny Jana Chrzciciela*, cz. I}

- 0076 Łk 1,57 Dla Elżbiety zaś nadszedł czas rozwiązania i urodziła syna.
 0077 Łk 1,58 Gdy jej sąsiedzi i krewni usłyszeli, że Pan okazał jej tak wielkie miłosierdzie, cieszyli się z nią razem.
 0078 Łk 1,59 Ósmego dnia przyszli, aby obrzezać dziecię, i chcieli mu dać imię ojca jego, Zachariasza.
 0079 Łk 1,60 Ale matka jego odpowiedziała: «Nie, natomiast ma otrzymać imię Jan».
 0080 Łk 1,61 Odrzekli jej: «Nie ma nikogo w twoim rodzie, kto by nosił to imię».
 0081 Łk 1,62 Pytali więc na migi jego ojca, jak by chciał go nazwać.
 0082 Łk 1,63 On zażądał tabliczki i napisał: «Jan będzie mu na imię». I zdumieli się wszyscy.
 0083 Łk 1,64 A natychmiast otworzyły się jego usta i [rozwiązał się] jego język, i mówił, błogosławiąc Boga.
 0084 Łk 1,65 Wtedy strach padł na wszystkich ich sąsiadów. W całej górskiej krainie Judei rozprowadano o tym wszystkim, co się zdarzyło.
 0085 Łk 1,66 A wszyscy, którzy [o tym] słyszeli, brali to sobie do serca i pytali: «Kimże będzie to dziecię?» Bo istotnie ręka Pańska była z nim.

CE9. Benedictus

[Łk 1,67-79] {RNP, 1 lipiec, po 9 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi; Ain Karim. Tok narracji: *Narodziny Jana Chrzciciela*, cz. II.}

- 0086 Łk 1,67 Wtedy ojciec jego, Zachariasz, został napełniony Duchem Świętym i zaczął prorokować, mówiąc:
 0087 Łk 1,68 *«Błogosławiony Pan, Bóg Izraela, bo nawiedził lud swój i odkupił,*
 0088 Łk 1,69 *i moc zbawczą nam wzbudził w domu sługi swego, Dawida:*

CE7. Magnificat

[Lk 1,46-56] {YJB, April, 7th month since the Annunciation to Zechariah; Ain Karim. Course of narration: *Mary visits Elizabeth*, part. II}

- 0065 Lk 1, 46 Καὶ εἶπεν Μαριάμ, Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον,
 0066 Lk 1, 47 καὶ ἠγαλλίασεν τὸ πνεῦμά μου ἐπὶ τῷ θεῷ τῷ σωτῆρί μου,
 0067 Lk 1, 48 ὅτι ἐπέβλεψεν ἐπὶ τὴν ταπείνωσιν τῆς δούλης αὐτοῦ. ἰδοὺ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν μακαριοῦσίν με
 πᾶσαι αἱ γενεαί,
 0068 Lk 1, 49 ὅτι ἐποίησέν μοι μεγάλα ὁ δυνατός. καὶ ἅγιον τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
 0069 Lk 1, 50 καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ εἰς γενεὰς καὶ γενεὰς τοῖς φοβουμένοις αὐτόν.
 0070 Lk 1, 51 Ἐποίησεν κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ, διεσκόρπισεν ὑπερηφάνους διανοίᾳ καρδίας αὐτῶν·
 0071 Lk 1, 52 καθεῖλεν δυνάστας ἀπὸ θρόνων καὶ ὕψωσεν ταπεινούς,
 0072 Lk 1, 53 πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν καὶ πλουτοῦντας ἐξαπέστειλεν κενούς.
 0073 Lk 1, 54 ἀντελάβετο Ἰσραὴλ παιδὸς αὐτοῦ, μνησθῆναι ἐλέους,
 0074 Lk 1, 55 καθὼς ἐλάλησεν πρὸς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς τὸν
 αἰῶνα.
 0075 Lk 1, 56 Ἔμεινεν δὲ Μαριάμ σὺν αὐτῇ ὡς μῆνας τρεῖς, καὶ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς.

CE8. The Birth of John the Baptist

[Lk 1,57-66] {YJB, 24th April; 1st July – 9 months after the Annunciation to Zechariah; Ain Karim. Course of narration: *The Birth of John the Baptist*, part. I}

- 0076 Lk 1, 57 Τῇ δὲ Ἑλισάβετ ἐπλήσθη ὁ χρόνος τοῦ τεκεῖν αὐτήν, καὶ ἐγέννησεν υἱόν.
 0077 Lk 1, 58 καὶ ἤκουσαν οἱ περίοικοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῆς ὅτι ἐμεγάλυνεν κύριος τὸ ἔλεος αὐτοῦ
 μετ’ αὐτῆς, καὶ συνέχαιρον αὐτῇ.
 0078 Lk 1, 59 Καὶ ἐγένετο ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ὀγδόῃ ἦλθον περιτεμεῖν τὸ παιδίον, καὶ ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ
 ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ζαχαρίαν.
 0079 Lk 1, 60 καὶ ἀποκριθεῖσα ἡ μήτηρ αὐτοῦ εἶπεν, Οὐχί, ἀλλὰ κληθήσεται Ἰωάννης.
 0080 Lk 1, 61 καὶ εἶπαν πρὸς αὐτήν ὅτι Οὐδεὶς ἐστὶν ἐκ τῆς συγγενείας σου ὃς καλεῖται τῷ ὀνόματι
 τούτῳ.
 0081 Lk 1, 62 ἐνένευον δὲ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτό.
 0082 Lk 1, 63 καὶ αἰτήσας πινακίδιον ἔγραψεν λέγων, Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐθαύμασαν
 πάντες.
 0083 Lk 1, 64 ἀνεφύθη δὲ τὸ στόμα αὐτοῦ παραχρῆμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει εὐλογῶν τὸν
 θεόν.
 0084 Lk 1, 65 καὶ ἐγένετο ἐπὶ πάντας φόβος τοὺς περιοικοῦντας αὐτούς, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ὄρεινῃ τῆς
 Ἰουδαίας διελαλεῖτο πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα,
 0085 Lk 1, 66 καὶ ἔθεντο πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν, λέγοντες, Τί ἄρα τὸ παιδίον τοῦτο
 ἔσται; καὶ γὰρ χεὶρ κυρίου ἦν μετ’ αὐτοῦ.

CE9. Benedictus

[Lk 1,67-79] {YJB, 1st July, 9 months after the Annunciation to Zechariah; Ain Karim. Course of narration: *The Birth of John the Baptist*, part. II.}

- 0086 Lk 1, 67 Καὶ Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου καὶ ἐπροφήτευσεν λέγων,
 0087 Lk 1, 68 Εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ ἐποίησεν λύτρωσιν τῷ λαῷ
 αὐτοῦ,
 0088 Lk 1, 69 καὶ ἤγειρεν κέρασ σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ Δαυὶδ παιδὸς αὐτοῦ,

- 0089 Łk 1, 70 jak zapowiedział to z dawien dawna przez usta swych świętych proroków,
 0090 Łk 1, 71 że nas *wybawi od nieprzyjaciół* i z ręki wszystkich, *którzy nas nienawidzą*;
 0091 Łk 1, 72 że *miłosierdzie* okaże *ojcom naszym* i *wspomni na swoje święte przymierze* –
 0092 Łk 1, 73 na przysięgę, którą *złożył ojcu naszemu, Abrahamowi*, że nam użyczy tego,
 0093 Łk 1, 74 iż z mocy nieprzyjaciół wyrwani, bez lęku służyć Mu będziemy
 0094 Łk 1, 75 w pobożności i sprawiedliwości przed Nim po wszystkie dni nasze.
 0095 Łk 1, 76 A i ty, dziecię, prorokiem Najwyższego zwać się będziesz, bo pójdziesz przed Panem
przygotować Mu drogi;
 0096 Łk 1, 77 Jego ludowi dasz poznać zbawienie, [co się dokona] przez odpuszczenie mu grzechów,
 0097 Łk 1, 78 dzięki litości serdecznej Boga naszego. Przez nią nawiedzi nas Słońce Wschodzące z
 wysoka,
 0098 Łk 1, 79 *by zajaśnić tym, co w mroku i cieniu śmierci mieszkają*, aby nasze kroki zwrócić na drogę
 pokoju».

CE10. Życie ukryte Jana Chrzciciela

[Łk 1,80] {RNP ÷ rok przed R(I)PDJ: 6 rok p.Chr ÷ 27 rok; przyp. Ain Karim oraz pustelnia na pustkowiu}

- 0099 Łk 1, 80 Chłopiec zaś wzrastał i umacniał się na duchu, a żył na pustkowiu aż do dnia ukazania się
 przed Izraelem.

CE11. Rodowód Jezusa

[Mt 1,1-17; Łk 3,23b-38]

K4:

- 0100 Mt 1, 1 Rodowód Jezusa Chrystusa, syna Dawida, syna Abrahama.
 0101 Mt 1, 2 Abraham był ojcem Izaaka; Izaak ojcem Jakuba; Jakub ojcem Judy i jego braci;
 0102 Mt 1, 3 Juda zaś był ojcem Faresa i Zary, których matką była Tamar. Fares był ojcem Esroma;
 Esrom ojcem Arama;
 0103 Mt 1, 4 Aram ojcem Aminadaba; Aminadab ojcem Naassona; Naasson ojcem Salmona;
 0104 Mt 1, 5 Salmon ojcem Booza, a matką była Rachab. Booz był ojcem Obeda, a matką była Rut.
 Obed był ojcem Jessego,
 0105 Mt 1, 6 a Jesse ojcem króla Dawida. Dawid był ojcem Salomona, a matką była [dawna] żona
 Uriasza.
 0106 Mt 1, 7 Salomon był ojcem Roboama; Roboam ojcem Abiasza; Abiasz ojcem Asy;
 0107 Mt 1, 8 Asa ojcem Jozafata; Jozafat ojcem Jorama; Joram ojcem Ozjasza;
 0108 Mt 1, 9 Ozjasz ojcem Joatama; Joatam ojcem Achaza; Achaz ojcem Ezechiasza;
 0109 Mt 1, 10 Ezechiasz ojcem Manassesa; Manasses ojcem Amosa; Amos ojcem Jozjasza;
 0110 Mt 1, 11 Jozjasz ojcem Jechoniasza i jego braci w czasie przesiedlenia babilońskiego.
 0111 Mt 1, 12 Po przesiedleniu babilońskim Jechoniasz był ojcem Salatiela; Salatiel ojcem Zorobabela;
 0112 Mt 1, 13 Zorobabel ojcem Abiuda; Abiud ojcem Eliakima; Eliakim ojcem Azora;

- 0089 Lk 1,70 καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ,
 0090 Lk 1,71 σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν καὶ ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς·
 0091 Lk 1,72 ποιῆσαι ἔλεος μετὰ τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ μνησθῆναι διαθήκης ἁγίας αὐτοῦ,
 0092 Lk 1,73 ὅρκον ὃν ὤμοσεν πρὸς Ἀβραάμ τὸν πατέρα ἡμῶν, τοῦ δοῦναι ἡμῖν
 0093 Lk 1,74 ἀφόβως ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν ῥυσθέντας λατρεύειν αὐτῷ
 0094 Lk 1,75 ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ ἐνώπιον αὐτοῦ πάσαις ταῖς ἡμέραις ἡμῶν.
 0095 Lk 1,76 Καὶ σὺ δέ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ ἐνώπιον κυρίου
 ἐτοιμάσαι ὁδοῦς αὐτοῦ,
 0096 Lk 1,77 τοῦ δοῦναι γνῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ ἐν ἀφέσει ἁμαρτιῶν αὐτῶν,
 0097 Lk 1,78 διὰ σπλάγχνα ἐλέους θεοῦ ἡμῶν, ἐν οἷς ἐπισκέπεται ἡμᾶς ἀνατολὴ ἐξ ὕψους,
 0098 Lk 1,79 ἐπιφᾶναι τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις, τοῦ κατευθῆναι τοὺς πόδας ἡμῶν
 εἰς ὁδὸν εἰρήνης.

CE10. The Early Life of John the Baptist

[Lk 1,80] {YJB ÷ year before Y(I)JPM: year 6 B.C. – A.D. 27; prob. Ain Karim and a hermitage in the desert}

- 0099 Lk 1,80 Τὸ δὲ παιδίον ἠϋξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας
 ἀναδειξέως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ.

CE11. The Genealogy of Jesus

[Mt 1,1-17; Lk 3,23b-38]

K4:

- 0100 Mt 1,1 Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ υἱοῦ Ἀβραάμ
 0101 Mt 1,2 Ἀβραάμ ἐγέννησεν τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν
 Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ,
 0102 Mt 1,3 Ἰούδας δὲ ἐγέννησεν τὸν Φάρες καὶ τὸν Ζάρα ἐκ τῆς Θαμάρ, Φάρες δὲ ἐγέννησεν τὸν
 Ἑσρῶμ, Ἑσρῶμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀράμ,
 0103 Mt 1,4 Ἀράμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμιναδάβ, Ἀμιναδάβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ναασσών, Ναασσών δὲ
 ἐγέννησεν τὸν Σαλμών,
 0104 Mt 1,5 Σαλμών δὲ ἐγέννησεν τὸν Βόες ἐκ τῆς Ῥαχάβ, Βόες δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωβηδ ἐκ τῆς Ρούθ,
 Ἰωβηδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεσσαί,
 0105 Mt 1,6 Ἰεσσαί δὲ ἐγέννησεν τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα. Δαυὶδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σολομῶνα ἐκ τῆς
 τοῦ Οὐρίου,
 0106 Mt 1,7 Σολομών δὲ ἐγέννησεν τὸν Ῥοβοάμ, Ῥοβοάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιά, Ἀβιά δὲ ἐγέννησεν
 τὸν Ἀσάφ,
 0107 Mt 1,8 Ἀσάφ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσαφάτ, Ἰωσαφάτ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωράμ, Ἰωράμ δὲ ἐγέννησεν
 τὸν Ὀζίαν,
 0108 Mt 1,9 Ὀζίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωαθάμ, Ἰωαθάμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχάζ, Ἀχάζ δὲ ἐγέννησεν τὸν
 Ἐζεκίαν,
 0109 Mt 1,10 Ἐζεκίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Μανασσῆ, Μανασσῆ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀμώς, Ἀμώς δὲ
 ἐγέννησεν τὸν Ἰωσίαν,
 0110 Mt 1,11 Ἰωσίας δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας
 Βαβυλῶνος.
 0111 Mt 1,12 Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησεν τὸν Σαλαθιήλ, Σαλαθιήλ δὲ
 ἐγέννησεν τὸν Ζοροβαβέλ,
 0112 Mt 1,13 Ζοροβαβέλ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀβιούδ, Ἀβιούδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιακίμ, Ἐλιακίμ δὲ
 ἐγέννησεν τὸν Ἀζώρ,

- 0113 Mt 1, 14 Azor ojcem Sadoka; Sadok ojcem Achima; Achim ojcem Eliuda;
- 0114 Mt 1, 15 Eliud ojcem Eleazara; Eleazar ojcem Mattana; Mattan ojcem Jakuba;
- 0115 Mt 1, 16 Jakub ojcem Józefa, męża Maryi, z której narodził się Jezus, zwany Chrystusem.
- 0116 Mt 1, 17 Tak więc od Abrahama do Dawida jest w sumie czternaście pokoleń; od Dawida do przesiedlenia babilońskiego czternaście pokoleń; od przesiedlenia babilońskiego do Chrystusa czternaście pokoleń.

K5:

- 0117 Łk 3, 23b Był, jak mniemano, synem Józefa, syna Helego,
- 0118 Łk 3, 24 syna Mattata, syna Lewiego, syna Melchiego, syna Jannaja, syna Józefa,
- 0119 Łk 3, 25 syna Matatiasza, syna Amosa, syna Nahuma, syna Chesliego, syna Naggaja,
- 0120 Łk 3, 26 syna Maata, syna Matatiasza, syna Semei, syna Josecha, syna Jody,
- 0121 Łk 3, 27 syna Jana, syna Resy, syna Zorobabela, syna Salatiela, Syna Neriego,
- 0122 Łk 3, 28 syna Melchiego, syna Addiego, syna Kosama, syna Elmadana, syna Hera,
- 0123 Łk 3, 29 syna Jezusa, syna Eliezera, syna Jorima, syna Mattata, syna Lewiego,
- 0124 Łk 3, 30 syna Symeona, syna Judy, syna Józefa, syna Jonama, syna Eliakima,
- 0125 Łk 3, 31 syna Meleasza, syna Menny, syna Mattata, syna Natana, syna Dawida,
- 0126 Łk 3, 32 syna Jessego, syna Jobeda, syna Booza, syn Sali, syna Naassona,
- 0127 Łk 3, 33 syna Aminadaba, syna Admina, syna Arniego, syna Esroma, syna Faresa, syna Judy,
- 0128 Łk 3, 34 syna Jakuba, syna Izaaka, syna Abrahama, syna Tarego, syna Nachora,
- 0129 Łk 3, 35 syna Seracha, syna Ragaua, syna Faleka, syna Ebera, syna Sali,
- 0130 Łk 3, 36 syna Kainama, syna Arfaksada, syna Sema, syna Noego, syna Lamecha,
- 0131 Łk 3, 37 syna Matusali, syna Enocha, syna Jareta, Syna Meleleela, syna Kainama,
- 0132 Łk 3, 38 syna Enosa, syna Seta, syna Adama, syna Bożego.

CE12. Narodzenie Jezusa

[Mt 1,18-25; Łk 2,1-7]{RNP (6 rok p.Chr., 748 rok od zał. Rzymu), 18 — 24-25 grudzień; Nazaret — Betlejem w Judei}

K6:

- 0133 Mt 1, 18 Z narodzeniem Jezusa Chrystusa było tak. Po zaślubinach Matki Jego, Maryi, z Józefem, wprawdzie nim zamieszkali razem, znalazła się brzemienną za sprawą Ducha Świętego.
- 0134 Mt 1, 19 Mąż Jej, Józef, który był człowiekiem sprawiedliwym i nie chciał narazić Jej na zniesławienie, zamierzał oddalić ją potajemnie.
- 0135 Mt 1, 20 Gdy powziął tę myśl, oto anioł Pański ukazał mu się we śnie i rzekł: «Józefie, synu Dawida, nie bój się wziąć do siebie Maryi, twej Małżonki; albowiem z Ducha Świętego jest to, co się w niej poczęło.
- 0136 Mt 1, 21 Porodzi Syna, któremu nadasz imię Jezus, On bowiem zbawi swój lud od jego grzechów».
- 0137 Mt 1, 22 A stało się to wszystko, aby się wypełniło słowo Pańskie powiedziane przez Proroka:
- 0138 Mt 1, 23 *Oto Dziewica poczne i porodzi Syna, któremu nadadzą imię Emmanuel, to znaczy Bóg z nami.*
- 0139 Mt 1, 24 Zbudziwszy się ze snu, Józef uczynił tak, jak mu polecił anioł Pański; wziął swoją Małżonkę do siebie,
- 0140 Mt 1, 25 lecz nie zbliżał się do Niej, aż porodziła Syna, któremu nadał imię Jezus.

- 0113 Mt 1,14 Ἀζὼρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Σαδώκ, Σαδώκ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἀχὶμ, Ἀχὶμ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλιοῦδ,
 0114 Mt 1,15 Ἐλιοῦδ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ματθάν, Ματθάν δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰακώβ,
 0115 Mt 1,16 Ἰακώβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσήφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός.
 0116 Mt 1,17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραάμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες.

K5:

- 0117 Lk 3,23b ὢν υἱός, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ τοῦ Ἡλὶ
 0118 Lk 3,24 τοῦ Ματθαῖ τοῦ Λευὶ τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἰανναὶ τοῦ Ἰωσήφ
 0119 Lk 3,25 τοῦ Ματταθίου τοῦ Ἀμῶς τοῦ Ναοὺμ τοῦ Ἑσλὶ τοῦ Ναγγαὶ
 0120 Lk 3,26 τοῦ Μάαθ τοῦ Ματταθίου τοῦ Σεμεὶν τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἰωδᾶ
 0121 Lk 3,27 τοῦ Ἰωαννάν τοῦ Ῥησᾶ τοῦ Ζοροβαβέλ τοῦ Σαλαθιήλ τοῦ Νηρι
 0122 Lk 3,28 τοῦ Μελχὶ τοῦ Ἀδδὶ τοῦ Κωσάμ τοῦ Ἐλμαδάμ τοῦ Ἡρ
 0123 Lk 3,29 τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ἐλιέξερ τοῦ Ἰωρίμ τοῦ Ματθαῖ τοῦ Λευὶ
 0124 Lk 3,30 τοῦ Συμεὼν τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰωσήφ τοῦ Ἰωνάμ τοῦ Ἐλιακίμ
 0125 Lk 3,31 τοῦ Μελεὰ τοῦ Μεννὰ τοῦ Ματταθᾶ τοῦ Ναθάμ τοῦ Δαυὶδ
 0126 Lk 3,32 τοῦ Ἰεσσαὶ τοῦ Ἰωβήδ τοῦ Βόρος τοῦ Σαλὰ τοῦ Ναασσών
 0127 Lk 3,33 τοῦ Ἀμιναδάβ τοῦ Ἀδμὶν τοῦ Ἀρνὶ τοῦ Ἑσρὼμ τοῦ Φάρες τοῦ Ἰούδα
 0128 Lk 3,34 τοῦ Ἰακώβ τοῦ Ἰσαὰκ τοῦ Ἀβραάμ τοῦ Θάρα τοῦ Ναχώρ
 0129 Lk 3,35 τοῦ Σεροῦχ τοῦ Ῥαγαὺ τοῦ Φάλεκ τοῦ Ἑβερ τοῦ Σαλὰ
 0130 Lk 3,36 τοῦ Καϊνὰμ τοῦ Ἀρφαξὰδ τοῦ Σὴμ τοῦ Νῶε τοῦ Λάμεχ
 0131 Lk 3,37 τοῦ Μαθουσαλὰ τοῦ Ἐνώχ τοῦ Ἰάρετ τοῦ Μαλελεὶλ τοῦ Καϊνὰμ
 0132 Lk 3,38 τοῦ Ἐνὼς τοῦ Σὴθ τοῦ Ἀδάμ τοῦ θεοῦ.

CE12. The Birth of Jesus

[Mt 1,18-25; Lk 2,1-7]{YJB (year 6 B.C., year 748 since the foundation of Rome), 18 — 24-25th December; Nazareth — Bethlehem in Judea}

K6:

- 0133 Mt 1,18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γένεσις οὕτως ἦν. μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῇ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου.
 0134 Mt 1,19 Ἰωσήφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν δειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.
 0135 Mt 1,20 ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων, Ἰωσήφ υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου, τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἁγίου.
 0136 Mt 1,21 τέξεται δὲ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ πάντων ἁμαρτιῶν αὐτῶν.
 0137 Mt 1,22 Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,
 0138 Mt 1,23 Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσιν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνεύμενον Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός.
 0139 Mt 1,24 ἐγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.
 0140 Mt 1,25 καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν ἕως οὗ ἔτεκεν υἱόν· καὶ ἐκάλεσεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

K7:

- 0141 Łk 2, 1 W owym czasie wyszło rozporządzenie cezara Augusta, żeby przeprowadzić spis ludności w całym świecie.
- 0142 Łk 2, 2 Pierwszy ten spis odbył się wówczas, gdy wielkorządcą Syrii był Kwiryniusz.
- 0143 Łk 2, 3 Podążali więc wszyscy, aby się dać zapisać, każdy do swego miasta.
- 0144 Łk 2, 4 Udał się także Józef z Galilei, z miasta Nazaret, do Judei, do miasta Dawidowego zwanego Betlejem, ponieważ pochodził z domu i rodu Dawida,
- 0145 Łk 2, 5 żeby się dać zapisać z poślubioną sobie Maryją, która była brzemienna.
- 0146 Łk 2, 6 Kiedy tam przebywali, nadszedł dla Maryi czas rozwiązania.
- 0147 Łk 2, 7 Powiła swego pierworodnego Syna, owinęła Go w pieluszki i położyła w żłobie, gdyż nie było dla nich miejsca w gospodzie.

CE13. Pasterze u żłóbka

[Łk 2,8-20] {RNP, 25 grudzień, noc; pole pasterzy — Betlejem, grota Narodzenia}

- 0148 Łk 2, 8 W tej samej okolicy przebywali w polu pasterze i trzymali straż nocną nad swoją trzodą.
- 0149 Łk 2, 9 Wtem stanął przy nich anioł Pański i chwała Pańska zewsząd ich oświeciła, tak że bardzo się przestraszyli.
- 0150 Łk 2, 10 I rzekł do nich anioł: «Nie bójcie się! Oto zwiastuję wam radość wielką, która będzie udziałem całego narodu:
- 0151 Łk 2, 11 dziś bowiem w mieście Dawida narodził się wam Zbawiciel, którym jest Mesjasz, Pan.
- 0152 Łk 2, 12 A to będzie znakiem dla was: znajdziecie Niemowlę owinięte w pieluszki i leżące w żłobie».
- 0153 Łk 2, 13 I nagle przyłączyło się do anioła mnóstwo zastępów niebieskich, które wielbiły Boga słowami:
- 0154 Łk 2, 14 «Chwała Bogu na wysokościach, a na ziemi pokój ludziom, w których sobie upodobał».
- 0155 Łk 2, 15 Gdy aniołowie odeszli od nich do nieba, pasterze mówili między sobą: «Pójdźmy do Betlejem i zobaczmy, co się tam zdarzyło i o czym nam Pan oznajmił».
- 0156 Łk 2, 16 Udali się też pośpiesznie i znaleźli Maryję, Józefa oraz leżące w żłobie Niemowlę.
- 0157 Łk 2, 17 Gdy je ujrzeni, opowiedzieli, co im zostało objawione o tym Dziecięciu.
- 0158 Łk 2, 18 A wszyscy, którzy to słyszeli, zdumiali się tym, co im pasterze opowiedzieli.
- 0159 Łk 2, 19 Lecz Maryja zachowywała wszystkie te sprawy i rozważała je w swoim sercu.
- 0160 Łk 2, 20 A pasterze wrócili, wielbiąc i wysławiając Boga za wszystko, co słyszeli i widzieli, jak im to zostało przedtem powiedziane.

CE14. Obrzezanie

[Łk 2,21] {rok następujący po RNP (5 rok p.Chr.), 1 styczeń: 8 dzień od Narodzin Jezusa; Betlejem (lub Jerozolima)}

- 0161 Łk 2, 21 Gdy nadszedł dzień ósmy i należało obrzezać Dziecię, nadano Mu imię Jezus, którym Je nazwał anioł, zanim się poczęło w łonie [Matki].

K7:

- 0141 Lk 2,1 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην.
- 0142 Lk 2,2 αὕτη ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου.
- 0143 Lk 2,3 καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν.
- 0144 Lk 2,4 Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Ναζαρεθ εἰς τὴν Ἰουδαίαν εἰς πόλιν Δαυὶδ ἣτις καλεῖται Βηθλέεμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ,
- 0145 Lk 2,5 ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ ἐμνηστευμένῃ αὐτῷ, οὕσῃ ἐγκύῳ.
- 0146 Lk 2,6 ἐγένετο δὲ ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν,
- 0147 Lk 2,7 καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

CE13. The Shepherds and the Adoration of the Infant Jesus[Lk 2,8-20] {YJB, 25th December, night; Shepherds' Fields — Bethlehem, the Birthplace of Jesus}

- 0148 Lk 2,8 Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν ποίμνην αὐτῶν.
- 0149 Lk 2,9 καὶ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς καὶ δόξα κυρίου περιέλαμψεν αὐτούς, καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν.
- 0150 Lk 2,10 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, Μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην ἣτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ,
- 0151 Lk 2,11 ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτὴρ ὃς ἐστὶν Χριστὸς κύριος ἐν πόλει Δαυὶδ·
- 0152 Lk 2,12 καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον, εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανωμένον καὶ κείμενον ἐν φάτνῃ.
- 0153 Lk 2,13 καὶ ἐξαίφνης ἐγένετο σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανοῦ αἰνούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων,
- 0154 Lk 2,14 Δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνῃ ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίας.
- 0155 Lk 2,15 Καὶ ἐγένετο ὡς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ ἄγγελοι, οἱ ποιμένες ἐλάλουν πρὸς ἀλλήλους, Διέλθωμεν δὴ ἕως Βηθλέεμ καὶ ἴδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ γεγονὸς ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν.
- 0156 Lk 2,16 καὶ ἦλθον σπεύσαντες καὶ ἀνεῦρον τὴν τε Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ·
- 0157 Lk 2,17 ἰδόντες δὲ ἐγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου.
- 0158 Lk 2,18 καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων πρὸς αὐτούς·
- 0159 Lk 2,19 ἡ δὲ Μαριὰμ πάντα συνετήρει τὰ ῥήματα ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.
- 0160 Lk 2,20 καὶ ὑπέστρεψαν οἱ ποιμένες δοξάζοντες καὶ αἰνοῦντες τὸν θεὸν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἤκουσαν καὶ εἶδον καθὼς ἐλαλήθη πρὸς αὐτούς.

CE14. The Circumcision[Lk 2,21] {the next year after YJB (5th year B.C.), 1 January: 8th day since the Birth of Jesus; Bethlehem (or Jerusalem)}

- 0161 Lk 2,21 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτῶ τοῦ περιτεμεῖν αὐτόν, καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, τὸ κληθὲν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλλημφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ.

CE15. Ofiarowanie w Świątyni. Proroctwo Symeona, prorokini Anna

[Łk 2,22-39a] {rok następujący po RNP, 2 lutego: 41-szy dzień od ur. Jezusa, rano; Jerozolima, Świątynia}

- 0162 Łk 2, 22 Gdy potem upłynęły dni ich oczyszczenia według Prawa Mojżeszowego, przynieśli Je do Jerozolimy, aby przedstawić Panu.
- 0163 Łk 2, 23 Tak bowiem jest napisane w Prawie Pańskim: *Każde pierworodne dziecko płci męskiej będzie poświęcone Panu.*
- 0164 Łk 2, 24 Mieli również złożyć w ofierze parę synogarlic albo dwa młode gołębie, zgodnie z przepisem Prawa Pańskiego.
- 0165 Łk 2, 25 A żył w Jeruzalem człowiek imieniem Symeon. Był to człowiek sprawiedliwy i pobożny, wyczekujący pociechy Izraela; a Duch Święty spoczywał na nim.
- 0166 Łk 2, 26 Jemu Duch Święty objawił, że nie ujrzy śmierci, aż zobaczy Mesjasza Pańskiego.
- 0167 Łk 2, 27 Z natchnienia więc Ducha przyszedł do świątyni. A gdy Rodzice wnosili Dzieciątka Jezus, aby postąpić z Nim według zwyczaju Prawa,
- 0168 Łk 2, 28 on wziął Je w objęcia, błogosławił Boga i mówił:
- 0169 Łk 2, 29 «Teraz, o Władco, pozwalasz odejść słudze Twemu w pokoju, według Twojego słowa.
- 0170 Łk 2, 30 Bo moje oczy ujrzały Twoje zbawienie,
- 0171 Łk 2, 31 *któreś przygotował wobec wszystkich narodów:*
- 0172 Łk 2, 32 *światło na oświecenie pogan i chwałę ludu Tego, Izraela».*
- 0173 Łk 2, 33 A Jego ojciec i Matka dziwili się temu, co o Nim mówiono.
- 0174 Łk 2, 34 Symeon zaś błogosławił Ich i rzekł do Maryi, Matki Jego: «Oto Ten przeznaczony jest na upadek i na powstanie wielu w Izraelu, i na znak, któremu sprzeciwiać się będą
- 0175 Łk 2, 35 – a Twoją duszę miecz przeniknie – aby na jaw wyszły zamysły serc wielu».
- 0176 Łk 2, 36 Była tam również prorokini Anna, córka Fanuela z pokolenia Asera, bardzo podeszła w latach. Od swego panieństwa siedem lat żyła z mężem,
- 0177 Łk 2, 37 i pozostała wdową. Liczyła już sobie osiemdziesiąt cztery lata. Nie rozstawiała się ze świątynią, służąc Bogu w postach i modlitwach dniem i nocą.
- 0178 Łk 2, 38 Przyszedłszy w tej właśnie chwili, słała Boga i mówiła o Nim wszystkim, którzy oczekiwali wyzwolenia Jeruzalem.
- 0179 Łk 2, 39a A gdy wypełnili wszystko według Prawa Pańskiego, wrócili

CE16. Mędrcy ze Wschodu

[Mt 2,1-12] {pod koniec roku następującego po RNP, prawd. 25 grudzień; Jerozolima, Pałac Heroda — Betlejem}

K8:

- 0180 Mt 2, 1 Gdy zaś Jezus narodził się w Betlejem w Judei za panowania króla Heroda, oto mędrcy ze Wschodu przybyli do Jerozolimy
- 0181 Mt 2, 2 i pytali: «Gdzie jest nowo narodzony Król żydowski? Ujrzeliśmy bowiem jego gwiazdę na Wschodzie i przybyliśmy oddać Mu pokłon».
- 0182 Mt 2, 3 Skoro to usłyszał król Herod, przeraził się, a z nim cała Jerozolima.
- 0183 Mt 2, 4 Zebrał więc wszystkich arcykapłanów i uczonych ludu i wypytywał ich, gdzie ma się narodzić Mesjasz.
- 0184 Mt 2, 5 Ci mu odpowiedzieli: «W Betlejem judzkim, bo tak zostało napisane przez Proroka:
- 0185 Mt 2, 6 *A ty, Betlejem, ziemio Judy, nie jesteś zgoła najlichsze spośród głównych miast Judy, albowiem z ciebie wyjdzie władca, który będzie pasterzem ludu mego, Izraela».*

CE15. The Presentation in The Temple. The Prophecy of Simeon and prophetess Anna

[Lk 2,22-39a] {the next year after YJB, 2nd February: 41st day since the Birth of Jesus, morning; Jerusalem, the Temple}

- 0162 Lk 2, 22 Καὶ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως, ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα παραστήσαι τῷ κυρίῳ,
- 0163 Lk 2, 23 καθὼς γέγραπται ἐν νόμῳ κυρίου ὅτι Πᾶν ἄρσεν διανοῖγον μήτραν ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται,
- 0164 Lk 2, 24 καὶ τοῦ δοῦναι θυσίαν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ νόμῳ κυρίου, ζευγὸς τρυγόνων ἢ δύο νοσοῦντες περιστερῶν.
- 0165 Lk 2, 25 Καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος ἦν ἐν Ἱερουσαλὴμ ᾧ ὄνομα Συμεὼν, καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος δίκαιος καὶ εὐλαβής, προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πνεῦμα ἦν ἅγιον ἐπ' αὐτόν·
- 0166 Lk 2, 26 καὶ ἦν αὐτῷ κεχρηματισμένον ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου μὴ ἰδεῖν θάνατον πρὶν [ἢ] ἂν ἴδῃ τὸν Χριστὸν κυρίου.
- 0167 Lk 2, 27 καὶ ἦλθεν ἐν τῷ πνεύματι εἰς τὸ ἱερόν· καὶ ἐν τῷ εἰσαγαγεῖν τοὺς γονεῖς τὸ παιδίον Ἰησοῦν τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς κατὰ τὸ εἰθισμένον τοῦ νόμου περὶ αὐτοῦ
- 0168 Lk 2, 28 καὶ αὐτὸς ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ εὐλόγησεν τὸν θεὸν καὶ εἶπεν,
- 0169 Lk 2, 29 Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ·
- 0170 Lk 2, 30 ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου,
- 0171 Lk 2, 31 ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν,
- 0172 Lk 2, 32 φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ.
- 0173 Lk 2, 33 καὶ ἦν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἡ μήτηρ θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις περὶ αὐτοῦ.
- 0174 Lk 2, 34 καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς Συμεὼν καὶ εἶπεν πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα αὐτοῦ, Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ καὶ εἰς σημεῖον ἀντιλεγόμενον [καὶ σοῦ [δὲ] αὐτῆς τὴν ψυχὴν διελεύσεται ῥομφαία], ὅπως ἂν ἀποκαλυφθῶσιν ἐκ πολλῶν καρδιῶν διαλογισμοί.
- 0176 Lk 2, 36 Καὶ ἦν Ἄννα προφῆτις, θυγάτηρ Φανουήλ, ἐκ φυλῆς Ἀσήρ· αὕτη προβεβηκυῖα ἐν ἡμέραις πολλαῖς, ζήσασα μετὰ ἀνδρὸς ἑτῆ ἐπτὰ ἀπὸ τῆς παρθενίας αὐτῆς,
- 0177 Lk 2, 37 καὶ αὕτη χήρα ἕως ἐτῶν ὀγδοήκοντα τεσσάρων, ἣ οὐκ ἀφίστατο τοῦ ἱεροῦ νηστείας καὶ δεήσεων λατρεύουσα νύκτα καὶ ἡμέραν.
- 0178 Lk 2, 38 καὶ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιστᾶσα ἀνθωμολογεῖτο τῷ θεῷ καὶ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ πᾶσιν τοῖς προσδεχομένοις λύτρωσιν Ἱερουσαλὴμ.
- 0179 Lk 2, 39a Καὶ ὡς ἐτέλεσαν πάντα τὰ κατὰ τὸν νόμον κυρίου, ἐπέστρεψαν

CE16. The Wise-Men from the East

[Mt 2,1-12] {at the end of the next year after YJB, probably 25th December; Jerusalem, Herod's Palace — Bethlehem}

K8:

- 0180 Mt 2, 1 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱεροσόλυμα
- 0181 Mt 2, 2 λέγοντες, Ποῦ ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ.
- 0182 Mt 2, 3 ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη καὶ πᾶσα Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ,
- 0183 Mt 2, 4 καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται.
- 0184 Mt 2, 5 οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ἐν Βηθλέεμ τῆς Ἰουδαίας· οὕτως γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου·
- 0185 Mt 2, 6 Καὶ σύ, Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ.

- 0186 Mt 2, 7 Wtedy Herod przywołał potajemnie mędrców i wywiedział się od nich dokładnie o czas ukazania się gwiazdy.
- 0187 Mt 2, 8 A kierując ich do Betlejem, rzekł: «Udajcie się tam i wypytajcie starannie o Dziecię, a gdy je znajdziecie, donieście mi o tym, abym i ja mógł pójść i oddać mu pokłon».
- 0188 Mt 2, 9 Oni zaś, wysłuchawszy króla, ruszyli w drogę. A oto gwiazda, którą widzieli na Wschodzie, postępowała przed nimi, aż przyszła i zatrzymała się nad miejscem, gdzie było Dziecię.
- 0189 Mt 2, 10 Gdy ujrzeli gwiazdę, bardzo się uradowali.
- 0190 Mt 2, 11 Weszli do domu i zobaczyli Dziecię z Matką Jego, Maryją; padli na twarz i oddali Mu pokłon. I otworzywszy swe skarby, ofiarowali Mu dary: złoto, kadzidło i mirrę.
- 0191 Mt 2, 12 A otrzymawszy we śnie nakaz, żeby nie wracali do Heroda, inną drogą udali się z powrotem do swojego kraju.

CE17. Ucieczka do Egiptu

[Mt 2,13-15] {rok następujący po RNP, prawd. 26 grudzień, noc; Betlejem — Egipt}

- 0192 Mt 2, 13 Gdy oni się oddalili, oto anioł Pański ukazał się Józefowi we śnie i rzekł: «Wstań, weź Dziecię i Jego Matkę i uchodź do Egiptu; pozostań tam, aż ci powiem; bo Herod będzie szukał Dziecięcia, aby Je zgładzić».
- 0193 Mt 2, 14 On wstał, wziął w nocy Dziecię i Jego Matkę i udał się do Egiptu;
- 0194 Mt 2, 15 tam pozostał aż do śmierci Heroda. Tak miało się spełnić słowo, które Pan powiedział przez Proroka: *Z Egiptu wezwałem Syna mego.*

CE18. Rzeź niemowląt

[Mt 2,16-18] {rok po RNP, 28 grudzień; Betlejem}

- 0195 Mt 2, 16 Wtedy Herod, widząc, że go mędrcy zawiedli, wpadł w straszny gniew. Posłał [oprawców] do Betlejem i całej okolicy i kazał pozabijać wszystkich chłopców w wieku do lat dwóch, stosownie do czasu, o którym się dowiedział od mędrców.
- 0196 Mt 2, 17 Wtedy spełniły się słowa proroka Jeremiasza:
- 0197 Mt 2, 18 *Krzyk usłyszano w Rama, płacz i jęk wielki. Rachel oplakuje swe dzieci i nie chce utulić się w żalu, bo ich już nie ma.*

CE19. Powrót do Nazaretu

[Mt 2,19-23; Łk 2,39b-40] {drugi rok po RNP (4 rok p. Chr.), II połowa roku; Egipt — Nazaret}

- 0198 Mt 2, 19 A gdy Herod umarł, oto Józefowi w Egipcie ukazał się anioł Pański we śnie
- 0199 Mt 2, 20 i rzekł: «Wstań, weź Dziecię i Jego Matkę i idź do ziemi Izraela, bo już *umarli ci, którzy czyhali na życie Dziecięcia*».
- 0200 Mt 2, 21 On więc wstał, wziął Dziecię i Jego Matkę i wrócił do ziemi Izraela.
- K9=
- 0201[Mt 2, 22 Lecz gdy posłyszał, że w Judei panuje Archelaos w miejsce ojca swego, Heroda, bał się tam iść. Otrzymałszy zaś we śnie nakaz, udał się w okolice Galilei.
- 0202 Mt 2, 23 Przybył do miasta zwanego Nazaret i tam osiadł. Tak miało się spełnić słowo Proroków: *Nazwany będzie Nazarejczykiem.*
- 0203] Łk 2, 39b {{wrócili}} do Galilei, do swego Miasta – Nazaretu.

- 0186 Mt 2,7 Τότε Ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους ἠκρίβωσεν παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος,
- 0187 Mt 2,8 καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλέεμ εἶπεν, Πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς περὶ τοῦ παιδίου· ἐπὰν δὲ εὑρήτε ἀπαγγείλατέ μοι, ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ.
- 0188 Mt 2,9 οἱ δὲ ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν, καὶ ἰδοὺ ὁ ἀστήρ ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν αὐτοὺς ἕως ἐλθὼν ἐστάθη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον.
- 0189 Mt 2,10 ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα.
- 0190 Mt 2,11 καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, καὶ ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν.
- 0191 Mt 2,12 καὶ χρηματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

CE17. The Flight into Egypt

[Mt 2,13-15] {the next year after YJB, probably 26th December, night; Bethlehem — Egypt}

- 0192 Mt 2,13 Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἵσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.
- 0193 Mt 2,14 ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον,
- 0194 Mt 2,15 καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.

CE18. The Massacre of Innocents

[Mt 2,16-18] {the next year after YJB, 28th December; Bethlehem}

- 0195 Mt 2,16 Τότε Ἡρώδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλεν πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλέεμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσεν παρὰ τῶν μάγων.
- 0196 Mt 2,17 τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος,
- 0197 Mt 2,18 Φωνὴ ἐν Ῥαμὰ ἠκούσθη, κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολὺς· Ῥαχὴλ κλαίονσα τὰ τέκνα αὐτῆς, καὶ οὐκ ἤθελεν παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.

CE19. Return to Nazareth

[Mt 2,19-23; Lk 2,39b-40] {the second year after YJB (4 year B.C.), the second part of the year; Egypt — Nazareth}

- 0198 Mt 2,19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ ἐν Αἰγύπτῳ
- 0199 Mt 2,20 λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραὴλ, τεθνήκασιν γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.
- 0200 Mt 2,21 ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβεν τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ εἰσῆλθεν εἰς γῆν Ἰσραὴλ.
- K9=
- 0201[Mt 2,22 ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελθεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας,
- 0202 Mt 2,23 καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.
- 0203] Lk 2,39b { {ἐπέστρεψαν}} } εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς πόλιν ἐαυτῶν Ναζαρέθ.

K10:

0204 Łk 2, 40 Dziecię zaś rosło i nabierało mocy, napełniając się mądrością, a łaska Boża spoczywała na Nim.

CE20. Dwunastoletni Jezus w Świątyni

[Łk 2,41-50] {dwunasty rok od RNP (7 rok), kwiecień, Święto Paschy; Nazaret — Jerozolima — Nazaret}

- 0205 Łk 2, 41 Rodzice Jego chodzili co roku do Jeruzalem na Święto Paschy.
 0206 Łk 2, 42 Gdy miał lat dwanaście, udali się tam zwyczajem świątecznym.
 0207 Łk 2, 43 Kiedy wracali po skończonych uroczystościach, został młody Jezus w Jerozolimie, a tego nie zauważyli Jego Rodzice.
 0208 Łk 2, 44 Przypuszczając, że jest wśród pątników, uszli dzień drogi i szukali Go między krewnymi i znajomymi.
 0209 Łk 2, 45 Gdy Go nie znaleźli, wrócili do Jeruzalem, szukając Go.
 0210 Łk 2, 46 Dopiero po trzech dniach odnaleźli Go w świątyni, gdzie siedział między nauczycielami, przysłuchiwał się im i zadawał pytania.
 0211 Łk 2, 47 Wszyscy zaś, którzy Go słuchali, byli zdumieni bystrością Jego umysłu i odpowiedziami.
 0212 Łk 2, 48 Na ten widok zdziwili się bardzo, a Jego Matka rzekła do Niego: «Synu, czemuś nam to uczynił? Oto ojciec Twój i ja z bólem serca szukaliśmy Ciebie».
 0213 Łk 2, 49 Lecz On im odpowiedział: «Czemuście Mnie szukali? Czy nie wiedzieliście, że powinienem być w tym, co należy do mego Ojca?»
 0214 Łk 2, 50 Oni jednak nie zrozumieli tego, co im powiedział.

CE21. Życie w Nazarecie

[Łk 2,51-52] {około osiemnaście (a być może więcej) kolejnych lat; Nazaret}

- 0215 Łk 2, 51 Potem poszedł z nimi i wrócił do Nazaretu, i był im poddany. A Matka Jego chowała wiernie wszystkie te sprawy w swym sercu.
 0216 Łk 2, 52 Jezus zaś czynił postępy w mądrości, w latach i w łasce u Boga i u ludzi.

CZĘŚĆ 2. PUBLICZNA DZIAŁALNOŚĆ JEZUSA

III PRZYGOTOWANIE DO DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ PANA JEZUSA

CE22. Jan Chrzciciel

[Mt 3,1-6; Mk 1,2-6; Łk 3,1-6] {rok przed R(I)PDJ (rok 27), grudzień; Pustynia Judzka, okolica nad Jordanem}

- 0217 Łk 3, 1 Było to w piętnastym roku rządów Tyberiusza cezara. Gdy Poncjusz Piłat był namiestnikiem Judei, Herod tetrarchą Galilei, brat jego Filip tetrarchą Iturei i Trachonitydy, Lizaniasz tetrarchą Abileny;
 0218 Łk 3, 2 za najwyższych kapłanów Annasza i Kajfasza skierowane zostało słowo Boże do Jana, syna Zachariasza, na pustyni.

K10:

0204 Lk 2, 40 Τὸ δὲ παιδίον ἠϋξανε καὶ ἐκραταιοῦτο πληρούμενον σοφία, καὶ χάρις θεοῦ ἦν ἐπ’ αὐτό.

CE20. The twelve-year-old Jesus in the Temple

[Lk 2,41-50] {twelfth year since YJB (A.D. 7), April, the Feast of Passover; Nazareth — Jerusalem — Nazareth}

- 0205 Lk 2, 41 Καὶ ἐπορεύοντο οἱ γονεῖς αὐτοῦ κατ’ ἔτος εἰς Ἱερουσαλὴμ τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα.
 0206 Lk 2, 42 καὶ ὅτε ἐγένετο ἐτῶν δώδεκα, ἀναβαινόντων αὐτῶν κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἑορτῆς
 0207 Lk 2, 43 καὶ τελειωσάντων τὰς ἡμέρας, ἐν τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς ὑπέμεινεν Ἰησοῦς ὁ παῖς ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ οὐκ ἔγνωσαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ.
 0208 Lk 2, 44 νομίσαντες δὲ αὐτὸν εἶναι ἐν τῇ συνοδίᾳ ἤλθον ἡμέρας ὁδὸν καὶ ἀνεζήτουν αὐτὸν ἐν τοῖς συγγενεῦσιν καὶ τοῖς γνωστοῖς,
 0209 Lk 2, 45 καὶ μὴ εὐρόντες ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀναζητοῦντες αὐτόν.
 0210 Lk 2, 46 καὶ ἐγένετο μετὰ ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων καὶ ἀκούοντα αὐτῶν καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς·
 0211 Lk 2, 47 ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ ἐπὶ τῇ συνέσει καὶ ταῖς ἀποκρίσεσιν αὐτοῦ.
 0212 Lk 2, 48 καὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐξεπλάγησαν, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ὁ πατήρ σου καὶ γὰρ ὁδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε.
 0213 Lk 2, 49 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς μου δεῖ εἶναί με;
 0214 Lk 2, 50 καὶ αὐτοὶ οὐ συνῆκαν τὸ ῥῆμα ὃ ἐλάλησεν αὐτοῖς.

CE21. Life in Nazareth

[Lk 2,51-52] {about eighteen following years (or more); Nazareth}

- 0215 Lk 2, 51 καὶ κατέβη μετ’ αὐτῶν καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρέθ, καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ διετήρει πάντα τὰ ῥήματα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς.
 0216 Lk 2, 52 Καὶ Ἰησοῦς προέκοπτεν [ἐν τῇ] σοφίᾳ καὶ ἡλικίᾳ καὶ χάριτι παρὰ θεῶ καὶ ἀνθρώποις.

PART 2. JESUS’ PUBLIC MINISTRY

III THE PREPARATION TO FOR THE PUBLIC MINISTRY OF LORD JESUS

CE22. John the Baptist

[Mt 3,1-6; Mk 1,2-6; Lk 3,1-6] {the year before Y(I)JPM (A.D. 27), December; Wilderness of Judea, the vicinity of the Jordan}

- 0217 Lk 3, 1 Ἐν ἔτει δὲ πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τετρααρχοῦντος τῆς Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ τετρααρχοῦντος τῆς Ἰουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετρααρχοῦντος,
 0218 Lk 3, 2 ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, ἐγένετο ῥῆμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην τὸν Ζαχαρίου υἱὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

K11=

0219[*Mk 1, 4] wystąpił Jan Chrzciciel na pustyni i głosił chrzest nawrócenia na odpuszczenie grzechów.

0220• Łk 3, 3 Obchodził więc całą okolicę nad Jordanem i głosił chrzest nawrócenia dla odpuszczenia grzechów,

0221] Mt 3, 1 W owym czasie pojawił się Jan Chrzciciel i głosił na pustyni Judzkiej te słowa:

K12:

0222 Mt 3, 2 «Nawracajcie się, bo bliskie jest królestwo niebieskie».

K13=

0223[Mk 1, 2 Jak jest napisane u proroka Izajasza: *Oto Ja posyłam wysłańca mego przed Tobą; on przygotuje drogę Twoją.*

0224 Mk 1, 3 *Głos wołającego na pustyni: Przygotujcie drogę Panu, prostujcie dla Niego ścieżki,*

0225• Mt 3, 3 Do niego to odnosi się słowo proroka Izajasza, gdy mówi: *Głos wołającego na pustyni: Przygotujcie drogę Panu, dla Niego prostujcie ścieżki!*

0226] Łk 3, 4 jak jest napisane w księdze mów proroka Izajasza: *Głos wołającego na pustyni: Przygotujcie drogę Panu, prostujcie ścieżki dla Niego!*

K14:

0227 Łk 3, 5 *Każda dolina zostanie wypełniona, każda góra i pagórek zrównane, drogi kręte staną się prostymi, a wyboiste drogami gładkimi!*

0228 Łk 3, 6 *I wszyscy ludzie ujrzą zbawienie Boże.*

K15=

0229[*Mk 1, 6 Jan nosił odzienie z sierści wielbłądziej i pas skórzany około bioder, a żywił się szarańczą i miodem leśnym.

0230] Mt 3, 4 Sam zaś Jan nosił odzienie z sierści wielbłądziej i pas skórzany około bioder, a jego pokarmem były szarańcza i miód leśny.

K16=

0231[Mk 1, 5 Ciągnęła do niego cała judzka kraina oraz wszyscy mieszkańcy Jerozolimy i przyjmowali od niego chrzest w rzece Jordan, wyznając swoje grzechy.

0232• Mt 3, 5 Wówczas ciągnęły do niego Jerozolima oraz cała Judea cała i okolica nad Jordanem.

0233] Mt 3, 6 Przyjmowano od niego chrzest w rzece Jordan, wyznając swoje grzechy.

CE23. Wezwanie do nawrócenia

[Mt 3,7-10; Łk 3,7-9] {rok przed R(I)PDJ, grudzień; Betania za Jordanem, bród Betabara. Tok narracji: *Jan napomina lud i zapowiada Mesjasza*, cz. I}

K17=

0234[Mt 3, 7 A gdy widział, że przychodziło do chrztu wielu spośród faryzeuszów i saduceuszów, mówił im: «Plemię żmijowe, kto wam pokazał, jak uciec przed nadchodzącym gniewem?

0235] Łk 3, 7 Mówił więc do tłumów, które wychodziły, żeby przyjąć chrzest od niego: «Plemię żmijowe, kto wam pokazał, jak uciec przed nadchodzącym gniewem?

K18=

0236[Mt 3, 8 Wydajcie więc godny owoc nawrócenia,

0237 Mt 3, 9 a nie myślcie, że możecie sobie mówić: „Abrahama mamy za ojca”, bo powiadam wam, że z tych kamieni może Bóg wzbudzić dzieci Abrahamowi.

0238] Łk 3, 8 Wydajcie więc godne owoce nawrócenia; i nie próbujcie sobie wmawiać: „Abrahama mamy za ojca”, bo powiadam wam, że z tych oto kamieni może Bóg wzbudzić potomstwo Abrahamowi.

K11=

- 0219[*Mk 1, 4 ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
 0220• Lk 3, 3 καὶ ἦλθεν εἰς πᾶσαν [τὴν] περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν,
 0221] Mt 3, 1 Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς κηρύσσων ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας

K12:

- 0222[Mt 3, 2 [καὶ] λέγων, Μετανοεῖτε, ἡγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

K13=

- 0223[Mk 1, 2 Καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ, Ἴδου ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου·
 0224 Mk 1, 3 φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ,
 0225• Mt 3, 3 οὗτος γὰρ ἐστὶν ὁ ῥηθεὶς διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.
 0226] Lk 3, 4 ὥς γέγραπται ἐν βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ·

K14:

- 0227 Lk 3, 5 πᾶσα φάραγξ πληρωθήσεται καὶ πᾶν ὄρος καὶ βουνὸς ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν καὶ αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας·
 0228 Lk 3, 6 καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ.

K15=

- 0229[*Mk 1, 6 καὶ ἦν ὁ Ἰωάννης ἐνδεδυσμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.
 0230] Mt 3, 4 Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰωάννης εἶχεν τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, ἡ δὲ τροφή ἦν αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον.

K16=

- 0231[Mk 1, 5 καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.
 0232• Mt 3, 5 τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου,
 0233] Mt 3, 6 καὶ ἐβαπτίζοντο ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

CE23. John's call for Repentance

[Mt 3,7-10; Lk 3,7-9] {the year before Y(I)JPM, December; Bethany behind Jordan, ford Betabara. Course of narration: *John admonishes the People and announces the Messiah*, part. I}

K17=

- 0234[Mt 3, 7 Ἴδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων ἐρχομένους ἐπὶ τὸ βάπτισμα αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;
 0235] Lk 3, 7 Ἔλεγεν οὖν τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, Γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;

K18=

- 0236[Mt 3, 8 ποιήσατε οὖν καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας·
 0237 Mt 3, 9 καὶ μὴ δόξητε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.
 0238] Lk 3, 8 ποιήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας· καὶ μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ, λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ.

K19=

- 0239[Mt 3, 10 Już siekiera jest przyłożona do korzenia drzew. Każde więc drzewo, które nie wydaje dobrego owocu, zostaje wycięte i wrzucone w ogień.
- 0240] Łk 3, 9 Już siekiera jest przyłożona do korzenia drzew. Każde więc drzewo, które nie wydaje dobrego owocu, zostaje wycięte i w ogień wrzucone».

CE24. Szczególne wskazania

[Łk 3,10-14] {rok przed R(I)PDJ, grudzień; Betania za Jordanem. Tok narracji: *Jan napomina lud i zapowiada Mesjasza*, cz. II}

K20:

- 0241 Łk 3, 10 Pytały go tłumy: «Cóż więc mamy czynić?»
- 0242 Łk 3, 11 On im odpowiadał: «Kto ma dwie suknie, niech się podzieli z tym, który nie ma; a kto ma żywność, niech tak samo czyni».
- 0243 Łk 3, 12 Przyszli zaś także celnicy, żeby przyjąć chrzest, i rzekli do niego: «Nauczycielu, co mamy czynić?»
- 0244 Łk 3, 13 On im powiedział: «Nie pobierajcie nic więcej ponad to, co wam wyznaczono».
- 0245 Łk 3, 14 Pytali go też i żołnierze: «A my co mamy czynić? On im odpowiedział: «Na nikim pieniędzy nie wymuszajcie i nikogo nie uciskajcie, lecz poprzestawajcie na waszym żołdzie».

CE25. Świadełstwo Jana o Mesjaszu

[Mt 3,11-12; Mk 1,7-8; Łk 3,15-18] {rok przed R(I)PDJ, grudzień; Betania. Tok narracji: *Jan napomina lud i zapowiada Mesjasza*, cz. III.}

- 0246 Łk 3, 15 Gdy więc lud oczekiwał z napięciem i wszyscy snuli domysły w swych sercach co do Jana, czy nie jest Mesjaszem,

K21=

- 0247[Łk 3, 16a on tak przemówił do wszystkich: «Ja was chrzczę wodą;
- 0248• Mt 3, 11a Ja was chrzczę wodą dla nawrócenia;
- 0249]*Mk 1, 8a Ja chrzcilem was wodą,

K22=

- 0250[Łk 3, 16b lecz idzie mocniejszy ode mnie, któremu nie jestem godzien rozwiązać rzemyka u sandałów.
- 0251• Mt 3, 11b lecz Ten, który idzie za mną, mocniejszy jest ode mnie; ja nie jestem godzien nosić Mu sandałów.
- 0252] Mk 1, 7 I tak głosił: «Idzie za mną mocniejszy ode mnie, a ja nie jestem godzien, aby schyliwszy się, rozwiązać rzemiek u Jego sandałów.

K23=

- 0253[Mk 1, 8b On zaś chrzcić was będzie Duchem Świętym».
- 0254• Mt 3, 11c On was chrzcić będzie Duchem Świętym i ogniem.
- 0255] Łk 3, 16c On będzie was chrzczył Duchem Świętym i ogniem.

K24=

- 0256[Mt 3, 12 Ma On wiejadło w rękę i oczyści swój omłot: pszenicę zbierze do spichlerza, a plewy spali w ogniu nieugaszonym».
- 0257] Łk 3, 17 Ma On wiejadło w rękę dla oczyszczenia swego omłotu; pszenicę zbierze do spichlerza, a plewy spali w ogniu nieugaszonym».

K25:

- 0258 Łk 3, 18 Wiele też innych napomnień dawał ludowi i głosił dobrą nowinę.

K19=

- 0239[Mt 3,10 ἤδη δὲ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
- 0240] Lk 3,9 ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

CE24. Particular advice

[Lk 3,10-14] {the year before Y(I)JPM, December; Bethany behind Jordan. Course of narration: *John admonishes the People and announces the Messiah*, part. II}

K20:

- 0241 Lk 3,10 Καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ ὄχλοι λέγοντες, Τί οὖν ποιήσωμεν;
- 0242 Lk 3,11 ἀποκριθεὶς δὲ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὁ ἔχων δύο χιτῶνας μεταδότω τῷ μὴ ἔχοντι, καὶ ὁ ἔχων βρώματα ὁμοίως ποιείτω.
- 0243 Lk 3,12 ἦλθον δὲ καὶ τελῶναι βαπτισθῆναι καὶ εἶπαν πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε, τί ποιήσωμεν;
- 0244 Lk 3,13 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μηδὲν πλέον παρὰ τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πράσσετε.
- 0245 Lk 3,14 ἐπηρώτων δὲ αὐτόν καὶ στρατευόμενοι λέγοντες, Τί ποιήσωμεν καὶ ἡμεῖς; καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Μηδένα διασεῖσητε μηδὲ συκοφαντήσητε, καὶ ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν.

CE25. John's Testimony about Messiah

[Mt 3,11-12; Mk 1,7-8; Lk 3,15-18] {the year before Y(I)JPM, December; Bethany. Course of narration: *John admonishes the People and announces the Messiah*, part. III.}

- 0246 Lk 3,15 Προσδοκῶντος δὲ τοῦ λαοῦ καὶ διαλογιζομένων πάντων ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου, μήποτε αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός,

K21=

- 0247[Lk 3,16a ἀπεκρίνατο λέγων πᾶσιν ὁ Ἰωάννης, Ἐγὼ μὲν ὕδατι βαπτίζω ὑμᾶς·
- 0248• Mt 3,11a ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν·
- 0249]*Mk 1,8a ἐγὼ ἐβάπτισα ὑμᾶς ὕδατι,

K22=

- 0250[Lk 3,16b ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ·
- 0251• Mt 3,11b ὁ δὲ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἰσχυρότερός μου ἐστίν, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι·
- 0252] Mk 1,7 καὶ ἐκήρυσσεν λέγων, Ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμι ἰκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ·

K23=

- 0253[Mk 1,8b αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
- 0254• Mt 3,11c αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί·
- 0255] Lk 3,16c αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί·

K24=

- 0256[Mt 3,12 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω.
- 0257] Lk 3,17 οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ διακαθαῖραι τὴν ἄλωνα αὐτοῦ καὶ συναγαγεῖν τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην αὐτοῦ, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσβέστω.

K25:

- 0258 Lk 3,18 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἕτερα παρακαλῶν εὐηγγελίζετο τὸν λαόν·

CE26. Chrzest Jezusa

[Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Łk 3,21-23a] {R(I)PDJ (28 rok), 6 stycznia; Betania za Jordanem}

K26=

0259[Mk 1, 9 W owym czasie przyszedł Jezus z Nazaretu w Galilei i przyjął od Jana chrzest w Jordanie.

0260[Mt 3, 13 Wtedy przyszedł Jezus z Galilei nad Jordan do Jana, żeby przyjąć od niego chrzest.

K27:

0261 Mt 3, 14 Lecz Jan powstrzymywał Go, mówiąc: «To ja potrzebuję chrztu od Ciebie, a Ty przychodzisz do mnie?»

0262 Mt 3, 15 Jezus mu odpowiedział: «Ustąp teraz, bo tak godzi się nam wypełnić wszystko, co sprawiedliwe». Wtedy Mu ustąpił.

K28=

0263[Łk 3, 21a Kiedy cały lud przystępował do chrztu, Jezus także przyjął.

0264[Mt 3, 16a A gdy Jezus został ochrzczony, natychmiast wyszedł z wody.

K29=

0265[Mk 1, 10 W chwili gdy wychodził z wody, ujrzał rozwierające się niebo i Ducha jak gołębicę zstępującego na Niego.

0266• Łk 3, 21b A gdy się modlił, otworzyło się niebo

0267 Łk 3, 22a i Duch Święty zstąpił nad Niego, w postaci cielesnej niby gołębica,

0268[Mt 3, 16b A oto otworzyły się <nad Nim> niebiosy i ujrzał Ducha Bożego zstępującego jak gołębica i przychodzącego nad Niego.

K30=

0269[Mt 3, 17 A oto głos z nieba mówił: «Ten jest mój Syn *umiłowany*, w którym mam upodobanie».0270• Mk 1, 11 A z nieba odezwał się głos: «Tyś jest mój Syn *umiłowany*, w Tobie mam upodobanie».0271[Łk 3, 22b a z nieba odezwał się głos: «Tyś jest mój Syn *umiłowany*, w Tobie mam upodobanie».

K31:

0272 Łk 3, 23a Sam zaś Jezus, rozpoczynając swą działalność, miał lat około trzydziestu.

CE27. Kuszenie na pustyni

[Mt 4,1-11; Mk 1,12-13; Łk 4,1-13] {R(I)PDJ, styczeń, część lutego (łącznie 40 dni od Chrztu); Pustynia Judzka, Góra Kuszenia, zw. Kwarantanną, w pobliżu Jerycha — (narożnik Świątyni — widok z góry na wszystkie królestwa świata)}

K32=

0273[Mk 1, 12 Zaraz też Duch wyprowadził Go na pustynię.

0274• Mt 4, 1 Wtedy Duch wyprowadził Jezusa na pustynię, aby był kuszony przez diabła.

0275[Łk 4, 1 Pełen Ducha Świętego, powrócił Jezus znad Jordanu, a wiedziony był przez Ducha na pustyni

K33=

0276[Łk 4, 2 czterdzieści dni, i był kuszony przez diabła. Nic przez owe dni nie jadł, a po ich upływie poczuł głód.

0277• Mk 1, 13 A przebywał na pustyni czterdzieści dni, kuszony przez szatana, i był ze zwierzętami, aniołowie zaś Mu służyli.

0278[Mt 4, 2 A gdy pościł już czterdzieści dni i czterdzieści nocy, poczuł w końcu głód.

CE26. The Baptism of Jesus

[Mt 3,13-17; Mk 1,9-11; Lk 3,21-23a] {Y(I)JPM (A.D. 28), 6th January; Bethany behind Jordan}

K26=

0259[Mk 1,9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις ἦλθεν Ἰησοῦς ἀπὸ Ναζαρετ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐβαπτίσθη εἰς τὸν Ἰορδάνην ὑπὸ Ἰωάννου.

0260[Mt 3,13 Τότε παραγίνεται ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν Ἰωάννην τοῦ βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ.

K27:

0261 Mt 3,14 ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων, Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρὸς με;

0262 Mt 3,15 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἄφες ἄρτι, οὕτως γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. τότε ἀφίησιν αὐτόν.

K28=

0263[Lk 3,21a Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ βαπτισθῆναι ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ Ἰησοῦ βαπτισθέντος

0264[Mt 3,16a βαπτισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εὐθὺς ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος·

K29=

0265[Mk 1,10 καὶ εὐθὺς ἀναβαίνων ἐκ τοῦ ὕδατος εἶδεν σχιζομένους τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὸ πνεῦμα ὡς περιστερὰν καταβαῖνον εἰς αὐτόν·

0266• Lk 3,21b καὶ προσευχομένου ἀνεωχθῆναι τὸν οὐρανὸν

0267 Lk 3,22a καὶ καταβῆναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῶς εἶδει ὡς περιστερὰν ἐπ' αὐτόν,

0268[Mt 3,16b καὶ ἰδοὺ ἠνεώχθησαν [αὐτῷ] οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδεν [τὸ] πνεῦμα [τοῦ] θεοῦ καταβαῖνον ὥσει περιστερὰν [καὶ] ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν·

K30=

0269[Mt 3,17 καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.

0270• Mk 1,11 καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῶν οὐρανῶν, Σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.

0271[Lk 3,22b καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι, Σὺ εἶ ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα.

K31:

0272 Lk 3,23a Καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὥσει ἐτῶν τριάκοντα,

CE27 The Temptation in the Desert

[Mt 4,1-11; Mk 1,12-13; Lk 4,1-13] {Y(I)JPM, January, part of February (jointly 40 days since the Baptism); Judean Desert, Quarantine Mountain, near Jericho — (the pinnacle of the Temple — Mountain View of the World)}

K32=

0273[Mk 1,12 Καὶ εὐθὺς τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.

0274• Mt 4,1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου.

0275[Lk 4,1 Ἰησοῦς δὲ πλήρης πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἦγετο ἐν τῷ πνεύματι ἐν τῇ ἐρήμῳ

K33=

0276[Lk 4,2 ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου. καὶ οὐκ ἔφαγεν οὐδὲν ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, καὶ συντελεσθεῖσιν αὐτῶν ἐπείνασεν.

0277• Mk 1,13 καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ τεσσαράκοντα ἡμέρας πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων, καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

0278[Mt 4,2 καὶ νηστεύσας ἡμέρας τεσσεράκοντα καὶ νύκτας τεσσεράκοντα ὕστερον ἐπείνασεν.

K34=

0279[Mt 4, 3 Wtedy przystąpił kusiciel i rzekł do Niego: «Jeśli jesteś Synem Bożym, powiedz, żeby te kamienie stały się chlebem».

0280[Łk 4, 3 Rzekł Mu wtedy diabeł: «Jeśli jesteś Synem Bożym, powiedz temu kamieniowi, żeby stał się chlebem».

K35=

0281[Mt 4, 4 Lecz On mu odparł «Napisane jest: *Nie samym chlebem żyje człowiek, ale każdym słowem, które pochodzi z ust Bożych*».

0282[Łk 4, 4 Odpowiedział mu Jezus: «Napisane jest: *Nie samym chlebem żyje człowiek*».

K36=

0283[Mt 4, 5 Wtedy wziął Go diabeł do Miasta Świętego, postawił na szczycie narożnika świątyni

0284 Mt 4, 6 i rzekł Mu: «Jeśli jesteś Synem Bożym, rzuć się w dół, napisane jest bowiem: *Aniołom swoim da rozkaz co do ciebie, a na rękach nosić cię będą, byś przypadkiem nie uraził swej nogi o kamień*».

0285[*Łk 4, 9 Zawiódł Go też do Jerozolimy, postawił na szczycie narożnika świątyni i rzekł do Niego: «Jeśli jesteś Synem Bożym, rzuć się stąd w dół.

0286 *Łk 4, 10 Jest bowiem napisane: *Aniołom swoim da rozkaz co do ciebie, żeby cię strzegli,*

0287 *Łk 4, 11 *i na rękach nosić cię będą, byś przypadkiem nie uraził swej nogi o kamień*».

K37=

0288[Mt 4, 7 Odrzekł mu Jezus: «Ale napisane jest także: *Nie będziesz wystawiał na próbę Pana, Boga swego*».

0289[*Łk 4, 12 Lecz Jezus mu odparł: «Powiedziano: *Nie będziesz wystawiał na próbę Pana, Boga swego*».

K38=

0290[Mt 4, 8 Jeszcze raz wziął Go diabeł na bardzo wysoką górę, pokazał Mu wszystkie królestwa świata oraz ich przepych

0291[Łk 4, 5 Wówczas powiódł Go [diabeł] w górę, pokazał Mu w jednej chwili wszystkie królestwa świata

K39=

0292[Mt 4, 9 i rzekł do Niego: «Dam Ci to wszystko, jeśli upadniesz i oddasz mi pokłon».

0293[Łk 4, 6 i rzekł do Niego diabeł: «Tobie dam potęgę i wspaniałość tego wszystkiego, bo mnie są poddane i mogę je dać, komu zechcę.

0294 Łk 4, 7 Jeśli więc upadniesz i oddasz mi pokłon, wszystko będzie Twoje».

K40=

0295[Mt 4, 10 Na to odrzekł mu Jezus: «Idź precz, szatanie! Jest bowiem napisane: *Panu, Bogu swemu, będziesz oddawał pokłon i Jemu samemu służyć będziesz*».

0296[Łk 4, 8 Lecz Jezus mu odrzekł: «Napisane jest: *Panu, Bogu swemu, będziesz oddawał pokłon i Jemu samemu służyć będziesz*».

K41=

0297[Mt 4, 11 Wtedy opuścił Go diabeł, a oto przystąpili aniołowie i usługiwali Mu.

0298[Łk 4, 13 Gdy diabeł dopełnił całego kuszenia, odstąpił od Niego do czasu.

K34=

0279[Mt 4,3 Και προσελθὼν ὁ πειράζων εἶπεν αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται.

0280[Lk 4,3 Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ διάβολος, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, εἰπὲ τῷ λίθῳ τούτῳ ἵνα γένηται ἄρτος.

K35=

0281[Mt 4,4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Γέγραπται, Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ διὰ στόματος θεοῦ.

0282[Lk 4,4 καὶ ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, Γέγραπται ὅτι Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος.

K36=

0283[Mt 4,5 Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ,

0284 Mt 4,6 καὶ λέγει αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν κάτω· γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ καὶ ἐπὶ χειρῶν ἁρουσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

0285[*Lk 4,9 Ἦγαγεν δὲ αὐτὸν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἔστησεν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω·

0286 *Lk 4,10 γέγραπται γὰρ ὅτι Τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε,

0287 *Lk 4,11 καὶ ὅτι Ἐπὶ χειρῶν ἁρουσίν σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.

K37=

0288[Mt 4,7 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πάλιν γέγραπται, Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.

0289[*Lk 4,12 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Εἴρηται, Οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου.

K38=

0290[Mt 4,8 Πάλιν παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ δείκνυσιν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν,

0291[Lk 4,5 Καὶ ἀναγαγὼν αὐτὸν ἔδειξεν αὐτῷ πάσας τὰς βασιλείας τῆς οἰκουμένης ἐν στιγμῇ χρόνου·

K39=

0292[Mt 4,9 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ταῦτά σοι πάντα δώσω ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι.

0293[Lk 4,6 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ διάβολος, Σοὶ δώσω τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἅπασαν καὶ τὴν δόξαν αὐτῶν, ὅτι ἐμοὶ παραδέδοται καὶ ὃ ἐὰν θέλω δίδωμι αὐτήν·

0294 Lk 4,7 σὺ οὖν ἐὰν προσκυνήσῃς ἐνώπιον ἐμοῦ, ἔσται σοῦ πᾶσα.

K40=

0295[Mt 4,10 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὑπαγε, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

0296[Lk 4,8 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Γέγραπται, Κύριον τὸν θεόν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

K41=

0297[Mt 4,11 Τότε ἀφίησιν αὐτὸν ὁ διάβολος, καὶ ἰδοὺ ἄγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ.

0298[Lk 4,13 Καὶ συντελέσας πάντα πειρασμὸν ὁ διάβολος ἀπέστη ἀπ' αὐτοῦ ἄχρι καιροῦ.

IV POCZĄTKI PUBLICZNEJ DZIAŁALNOŚCI

CE28. Świadeństwo Jana Chrzciciela

[J 1,19-34] {R(I)PDJ, pod koniec lutego, hipot. czwartek i piątek; Betania za Jordanem}

K42:

- 0299 J 1, 19 Takie jest świadectwo Jana. Gdy Żydzi wysłali do niego z Jerozolimy kapłanów i lewitów z zapytaniem: «Kto ty jesteś?»,
- 0300 J 1, 20 on wyznał, a nie zaprzeczył, oświadczając: «Ja nie jestem Mesjaszem».
- 0301 J 1, 21 Zapytali go: «Cóż zatem? Czy jesteś Eliaszem?» Odrzekł: «Nie jestem». «Czy ty jesteś prorokiem?» Odparł: «Nie».
- 0302 J 1, 22 Powiedzieli mu więc: «Kim jesteś, abyśmy mogli dać odpowiedź tym, którzy nas wysłali? Co mówisz sam o sobie?»
- 0303 J 1, 23 Powiedział: «*Jam głos wołającego na pustyni: Prostujcie drogę Pańską*, jak rzekł prorok Izajasz».
- 0304 J 1, 24 A wysłannicy byli spośród faryzeuszy.
- 0305 J 1, 25 I zaczęli go pytać, mówiąc do niego: «Czemu zatem chrzczisz, skoro nie jesteś ani Mesjaszem, ani Eliaszem, ani prorokiem?»
- 0306 J 1, 26 Jan im tak odpowiedział: «Ja chrzczę wodą. Pośród was stoi Ten, którego wy nie znacie,
- 0307 J 1, 27 który po mnie idzie, a któremu ja nie jestem godzien odwiązać rzemyka u Jego sandała».
- 0308 J 1, 28 Działo się to w Betanii, po drugiej stronie Jordanu, gdzie Jan udzielał chrztu.
- 0309 J 1, 29 Nazajutrz zobaczył podchodzącego ku niemu Jezusa i rzekł: «Oto Baranek Boży, który gładzi grzech świata.
- 0310 J 1, 30 To jest Ten, o którym powiedziałem: Po mnie przyjdzie Mąż, który mnie przewyższył godnością, gdyż był wcześniej ode mnie.
- 0311 J 1, 31 Ja Go przedtem nie znałem, ale przyszedłem chrzcić wodą w tym celu, aby On się objawił Izraelowi».
- 0312 J 1, 32 Jan dał takie świadectwo: «Ujrzałem Ducha, który zstępował z nieba jak gołębica i spoczął na Nim.
- 0313 J 1, 33 Ja Go przedtem nie znałem, ale Ten, który mnie posłał, abym chrzczył wodą, powiedział do mnie: „Ten, nad którym ujrzysz Ducha zstępującego i spoczywającego na Nim, jest Tym, który chrzci Duchem Świętym”.
- 0314 J 1, 34 Ja to ujrzałem i daję świadectwo, że On jest Synem Bożym».

CE29. Świadeństwo uczniów – pierwsi uczniowie

[J 1,35-51] {R(I)PDJ, marzec, hipot. sobota po godz. 16-tej, niedziela; Betania za Jordanem}

- 0315 J 1, 35 Nazajutrz Jan znowu stał w tym miejscu wraz z dwoma swoimi uczniami
- 0316 J 1, 36 i gdy zobaczył przechodzącego Jezusa, rzekł: «Oto Baranek Boży».
- 0317 J 1, 37 Dwaj uczniowie usłyszeli, jak mówił, i poszli za Jezusem.
- 0318 J 1, 38 Jezus zaś, odwróciwszy się i ujrzawszy, że oni idą za Nim, rzekł do nich: «czego szukacie?» Oni powiedzieli do Niego: «*Rabbi!* – to znaczy: Nauczycielu – gdzie mieszkasz?»
- 0319 J 1, 39 Odpowiedział im: «Chodźcie, a zobaczycie». Poszli więc i zobaczyli, gdzie mieszka, i tego dnia pozostali u Niego. Było to około godziny dziesiątej.
- 0320 J 1, 40 Jednym z dwóch, którzy to usłyszeli od Jana i poszli za Nim, był Andrzej, brat Szymona Piotra.

IV THE BEGINNINGS OF THE PUBLIC MINISTRY

CE28. The Testimony of John the Baptist

[J 1,19-34] {Y(I)JPM, beginning of March, probably Thursday and Friday; Bethany behind Jordan}

K42:

- 0299 J 1, 19 Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννου, ὅτε ἀπέστειλαν [πρὸς αὐτὸν] οἱ Ἰουδαῖοι ἐξ Ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ Λευίτας ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, Σὺ τίς εἶ;
- 0300 J 1, 20 καὶ ὡμολόγησεν καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν ὅτι Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ Χριστός.
- 0301 J 1, 21 καὶ ἠρώτησαν αὐτόν, Τί οὖν σὺ; Ἥλίας εἶ; καὶ λέγει, Οὐκ εἰμί. Ὁ προφήτης εἶ σὺ; καὶ ἀπεκρίθη, Οὐ.
- 0302 J 1, 22 εἶπαν οὖν αὐτῷ, Τίς εἶ; ἵνα ἀποκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ;
- 0303 J 1, 23 ἔφη, Ἐγὼ φωνὴ βοᾶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Εὐθύνετε τὴν ὁδὸν κυρίου. καθὼς εἶπεν Ἡσαΐας ὁ προφήτης.
- 0304 J 1, 24 Καὶ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων.
- 0305 J 1, 25 καὶ ἠρώτησαν αὐτόν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Τί οὖν βαπτίζεις εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστὸς οὐδὲ Ἥλίας οὐδὲ ὁ προφήτης;
- 0306 J 1, 26 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰωάννης λέγων, Ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε,
- 0307 J 1, 27 ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, οὗ οὐκ εἰμὶ [ἐγὼ] ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος.
- 0308 J 1, 28 Ταῦτα ἐν Βηθανίᾳ ἐγένετο πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὅπου ἦν ὁ Ἰωάννης βαπτίζων.
- 0309 J 1, 29 Τῇ ἐπαύριον βλέπει τὸν Ἰησοῦν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει, Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.
- 0310 J 1, 30 οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ ἐγὼ εἶπον, Ὅπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν.
- 0311 J 1, 31 κἀγὼ οὐκ ᾔδην αὐτόν, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ διὰ τοῦτο ἦλθον ἐγὼ ἐν ὕδατι βαπτίζων.
- 0312 J 1, 32 Καὶ ἐμαρτύρησεν Ἰωάννης λέγων ὅτι Τεθέαμαι τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡς περιστερὰν ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν·
- 0313 J 1, 33 κἀγὼ οὐκ ᾔδην αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ.
- 0314 J 1, 34 κἀγὼ εώρακα, καὶ μεμαρτύρηκα ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

CE29. The Testimony of the Disciples – The First Disciples

[J 1,35-51] {Y(I)JPM, March, probably Saturday after 16th hour, Sunday; Bethany behind Jordan}

- 0315 J 1, 35 Τῇ ἐπαύριον πάλιν εἰστήκει ὁ Ἰωάννης καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο,
- 0316 J 1, 36 καὶ ἐμβλέψας τῷ Ἰησοῦ περιπατοῦντι λέγει, Ἴδε ὁ ἄμνός τοῦ θεοῦ.
- 0317 J 1, 37 καὶ ἤκουσαν οἱ δύο μαθηταὶ αὐτοῦ λαλοῦντος καὶ ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ.
- 0318 J 1, 38 στραφεῖς δὲ ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας λέγει αὐτοῖς, Τί ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ῥαββί [ὃ λέγεται μεθερμηνευόμενον Διδάσκαλε], ποῦ μένεις;
- 0319 J 1, 39 λέγει αὐτοῖς, Ἔρχεσθε καὶ ὄψεσθε. ἦλθον οὖν καὶ εἶδαν ποῦ μένει, καὶ παρ' αὐτῷ ἔμειναν τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὥρα ἦν ὡς δεκάτη.
- 0320 J 1, 40 Ἦν Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου εἷς ἐκ τῶν δύο τῶν ἀκουσάντων παρὰ Ἰωάννου καὶ ἀκολουθησάντων αὐτῷ·

- 0321 J 1, 41 Ten spotkał najpierw swego brata i rzekł do niego: «Znaleźliśmy Mesjasza – to znaczy: Chrystusa.
- 0322 J 1, 42 I przyprowadził go do Jezusa. A Jezus, wejrząwszy na niego powiedział: «Ty jesteś Szymon, syn Jana; ty będziesz nazywał się Kefas» – to znaczy: Piotr.
- 0323 J 1, 43 Nazajutrz [Jezus] postanowił udać się do Galilei. I spotkał Filipa. Jezus powiedział do niego: «Pójdź za Mną!»
- 0324 J 1, 44 Filip zaś pochodził z Betsaidy, z miasta Andrzeja i Piotra.
- 0325 J 1, 45 Filip spotkał Natanaela i powiedział do niego: «Znaleźliśmy Tego, o którym pisał Mojżesz w Prawie i Prorocy – Jezusa, syna Józefa, z Nazaretu».
- 0326 J 1, 46 Rzekł do niego Natanael: «Czy może być co dobrego z Nazaretu?» Odpowiedział mu Filip: «Chodź i zobacz».
- 0327 J 1, 47 Jezus ujrzał, jak Natanael podchodzi do Niego, i powiedział o nim: «Oto prawdziwy Izraelita, w którym nie masz podstęp».
- 0328 J 1, 48 Powiedział do Niego Natanael: «Skąd mnie znasz?» Odrzekł mu Jezus: «Widziałem cię, zanim cię zawołał Filip, gdy byłeś pod figowcem».
- 0329 J 1, 49 Odpowiedział do Niego Natanael: «*Rabbi*, Ty jesteś Synem Bożym, Ty jesteś Królem Izraela!»
- 0330 J 1, 50 Odparł mu Jezus: «Czy dlatego wierzysz, że powiedziałem ci: Widziałem cię pod figowcem? Zobaczysz jeszcze więcej niż to».
- 0331 J 1, 51 Potem powiedział do niego: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Ujrzycie niebiosa otwarte i aniołów Bożych wstępujących i zstępujących nad Syna Człowieczego».

CZĘŚĆ 2.1. PIERWSZY OKRES DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ (OD PIERWSZEGO ŚWIĘTA PASCHY DO NASTĘPNEJ PASCHY)

V WIZYTA W GALILEI

CE30. Pierwszy znak w Kanie Galilejskiej. Kafarnaum

[J 2,1-12] {R(I)PDJ, marzec, hipot. wtorek; Kana Galilejska, Kafarnaum}

- 0332 J 2, 1 Trzeciego dnia odbywało się wesele w Kanie Galilejskiej i była tam Matka Jezusa.
- 0333 J 2, 2 Zaproszono na to wesele także Jezusa i Jego uczniów.
- 0334 J 2, 3 A kiedy zabrakło wina, Matka Jezusa rzekła do Niego: «Nie mają wina».
- 0335 J 2, 4 Jezus Jej odpowiedział: «Czyż to moja lub Twoja sprawa, Niewiasto? [Czy] jeszcze nie nadeszła godzina moja?»
- 0336 J 2, 5 Wtedy Matka Jego powiedziała do sług: «*Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*».
- 0337 J 2, 6 Stało zaś tam sześć stągwi kamiennych przeznaczonych do żydowskich oczyszczeń, z których każda mogła pomieścić dwie lub trzy miary.
- 0338 J 2, 7 Jezus rzekł do sług: «Napełnijcie stągwie wodą». I napełnili je aż po brzegi.
- 0339 J 2, 8 Potem powiedział do nich: «Zaczerpnijcie teraz i zanieście staroście weselnemu». Ci więc zanieśli.
- 0340 J 2, 9 Gdy zaś starosta weselny skosztował wody, która stała się winem – a nie wiedział, skąd ono pochodzi, ale słudzy, którzy czerpali wodę, wiedzieli – przywołał pana młodego
- 0341 J 2, 10 i powiedział do niego: «Każdy człowiek stawia najpierw dobre wino, a gdy się napiją, wówczas gorsze. Ty zachowałeś dobre wino aż do tej pory».

- 0321 J 1, 41 εὕρισκει οὗτος πρῶτον τὸν ἀδελφὸν τὸν ἴδιον Σίμωνα καὶ λέγει αὐτῷ, Εὕρηκαμεν τὸν Μεσσίαν [ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Χριστός].
- 0322 J 1, 42 ἤγαγεν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν. ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Σὺ εἶ Σίμων ὁ υἱὸς Ἰωάννου· σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς [ὃ ἐρμηνεύεται Πέτρος].
- 0323 J 1, 43 Τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ εὕρισκει Φίλιππον. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀκολουθει μοι.
- 0324 J 1, 44 ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.
- 0325 J 1, 45 εὕρισκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὃν ἔγραψεν Μωϋσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται εὕρηκαμεν, Ἰησοῦν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.
- 0326 J 1, 46 καὶ εἶπεν αὐτῷ Ναθαναήλ, Ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι; λέγει αὐτῷ Φίλιππος, Ἔρχου καὶ ἴδε.
- 0327 J 1, 47 εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναήλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτὸν καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, Ἴδε ἀληθῶς Ἰσραηλῆτης ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστιν.
- 0328 J 1, 48 λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ, Πόθεν με γινώσκεις; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκὴν εἰδόν σε.
- 0329 J 1, 49 ἀπεκρίθη αὐτῷ Ναθαναήλ, Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ βασιλεὺς εἶ τοῦ Ἰσραὴλ.
- 0330 J 1, 50 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὃτι εἰπὸν σοι ὅτι εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψῃ.
- 0331 J 1, 51 καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεφρότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

PART 2.1. THE FIRST PERIOD OF PUBLIC MINISTRY (FROM THE FIRST FEAST OF PASSOVER TO THE NEXT FEAST OF PASSOVER)

V VISIT IN GALILEE

CE30. First Sign in Cana of Galilee. Capernaum

[J 2,1-12] {Y(I)JPM, March, probably Tuesday; Cana of Galilee, Capernaum}

- 0332 J 2, 1 Καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦν ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ ἐκεῖ.
- 0333 J 2, 2 ἐκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὸν γάμον.
- 0334 J 2, 3 καὶ ὑστερήσαντος οἴνου λέγει ἡ μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτόν, Οἶνον οὐκ ἔχουσιν.
- 0335 J 2, 4 [καὶ] λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, γύναι; οὐπω ἤκει ἡ ὥρα μου.
- 0336 J 2, 5 λέγει ἡ μήτηρ αὐτοῦ τοῖς διακόνοις, Ὃ τι ἂν λέγῃ ὑμῖν ποιήσατε.
- 0337 J 2, 6 ἦσαν δὲ ἐκεῖ λίθιναι ὑδρίαι ἐξ κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν Ἰουδαίων κείμεναι, χωροῦσαι ἀνὰ μετρητὰς δύο ἢ τρεῖς.
- 0338 J 2, 7 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Γεμίσατε τὰς ὑδρίας ὕδατος. καὶ ἐγέμισαν αὐτὰς ἕως ἄνω.
- 0339 J 2, 8 καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἀντλήσατε νῦν καὶ φέρετε τῷ ἀρχιτρικλίνῳ· οἱ δὲ ἤνεγκαν.
- 0340 J 2, 9 ὥς δὲ ἐγεύσατο ὁ ἀρχιτρίκλινος τὸ ὕδωρ οἶνον γεγεννημένον, καὶ οὐκ ᾔδει πόθεν ἐστίν, οἱ δὲ διάκονοι ᾔδεισαν οἱ ἠντληκότες τὸ ὕδωρ, φωνεῖ τὸν νυμφίον ὁ ἀρχιτρίκλινος
- 0341 J 2, 10 καὶ λέγει αὐτῷ, Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν οἶνον τίθησιν, καὶ ὅταν μεθυσθῶσιν τὸν ἐλάσσω· σὺ τετήρηκας τὸν καλὸν οἶνον ἕως ἄρτι.

- 0342 J 2, 11 Taki to początek znaków uczynił Jezus w Kanie Galilejskiej. Objawił swoją chwałę i uwierzyli w Niego Jego uczniowie.
- 0343 J 2, 12 Następnie On, Jego Matka, bracia i uczniowie Jego udali się do Kafarnaum, gdzie pozostali kilka dni.

VI PIERWSZA PASCHA W JEROZOLIMIE – ŚWIADECTWA I ZNAKI

CE31. Pierwsza podróż do Jerozolimy

[J 2,13] {R(I)PDJ, kwiecień; Kafarnaum — Jeruzalem}

- 0344 J 2, 13 Zbliżała się pora Paschy żydowskiej i Jezus przybył do Jerozolimy.

CE32. Znak oczyszczenia świątyni

[J 2,14-22] {R(I)PDJ (28 r.), 28 kwiecień; Świątynia, Dziedziniec Pogan}

- 0345 J 2, 14 W świątyni zastał siedzących za stołami bankierów oraz tych, którzy sprzedawali woły, baranki i gołębie.
- 0346 J 2, 15 Wówczas, sporządziwszy sobie bicz ze sznurów, powypędzał wszystkich ze świątyni, także baranki i woły, porozrzucił monety bankierów, a stoły powywracał.
- 0347 J 2, 16 Do tych zaś, którzy sprzedawali gołębie, rzekł: «Zabierzcie to stąd <i> z domu mego Ojca nie róbcie targowiska!»
- 0348 J 2, 17 Uczniowie Jego przypomnieli sobie, że napisano: *Gorliwość o dom Twój pochłonie Mnie.*
- 0349 J 2, 18 W odpowiedzi zaś na to Żydzi rzekli do Niego: «Jakim znakiem wykażesz się wobec nas, skoro takie rzeczy czynisz?»
- 0350 J 2, 19 Jezus dał im taką odpowiedź: «Zburzcie tę świątynię, a Ja w trzy dni wzniosę ją na nowo».
- 0351 J 2, 20 Powiedzieli do Niego Żydzi: «Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię, a Ty ją wzniesiesz w przeciągu trzech dni?»
- 0352 J 2, 21 On zaś mówił o świątyni swego ciała.
- 0353 J 2, 22 Gdy zmartwychwstał, przypomnieli sobie uczniowie Jego, że to powiedział, i uwierzyli Pismu i słowu, które wyrzekł Jezus.

CE33. Powściągliwość Jezusa

[J 2,23-25] {R(I)PDJ (28 r.), 28 kwiecień ÷ 5 maj; Jerozolima}

- 0354 J 2, 23 Kiedy zaś przebywał w Jerozolimie w czasie Paschy, w dniu świątecznym, wielu uwierzyło w Jego imię, widząc znaki, które czynił.
- 0355 J 2, 24 Jezus natomiast nie zawierał im samego siebie, bo wszystkich znał
- 0356 J 2, 25 i nie potrzebował niczyjego świadectwa o człowieku. Sam bowiem wiedział, co jest w człowieku.

CE34. Nikodem

[J 3,1-21] {R(I)PDJ, pocz. maja; Jerozolima}

- 0357 J 3, 1 Był wśród faryzeuszów pewien człowiek, imieniem Nikodem, dostojnik żydowski.
- 0358 J 3, 2 Ten przyszedł do Niego nocą i powiedział Mu: «*Rabbi*, wiemy, że od Boga przyszedłeś jako nauczyciel. Nikt bowiem nie mógłby czynić takich znaków, jakie Ty czynisz, gdyby Bóg nie był z nim».

- 0342 J 2, 11 Ταύτην ἐποίησεν ἀρχὴν τῶν σημείων ὁ Ἰησοῦς ἐν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἐφανερώσεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
- 0343 J 2, 12 Μετὰ τοῦτο κατέβη εἰς Καφαρναοὺμ αὐτὸς καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ [αὐτοῦ] καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐκεῖ ἔμειναν οὐ πολλὰς ἡμέρας.

VI THE FIRST PASSOVER IN JERUSALEM – THE TESTIMONIES AND THE SIGNS

CE31. The First Journey to Jerusalem

[J 2,13] {Y(I)JPM, April; Capernaum — Jerusalem}

- 0344 J 2, 13 Καὶ ἐγγὺς ἦν τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς.

CE32. The Sign of the Cleansing of the Temple

[J 2,14-22] {Y(I)JPM (A.D. 28), 28th April; The Temple, the Court of the Gentiles}

- 0345 J 2, 14 καὶ εὗρεν ἐν τῷ ἱερῷ τοὺς πωλοῦντας βόας καὶ πρόβατα καὶ περιστερὰς καὶ τοὺς κερματιστὰς καθημένους,
- 0346 J 2, 15 καὶ ποιήσας φραγέλιον ἐκ σχοινίων πάντας ἐξέβαλεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, τὰ τε πρόβατα καὶ τοὺς βόας, καὶ τῶν κολλυβιστῶν ἐξέχεεν τὸ κέρμα καὶ τὰς τραπέζας ἀνέτρεψεν,
- 0347 J 2, 16 καὶ τοῖς τὰς περιστερὰς πωλοῦσιν εἶπεν, Ἄρατε ταῦτα ἐντεῦθεν, μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου οἶκον ἐμπορίου.
- 0348 J 2, 17 Ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι γεγραμμένον ἐστίν, Ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου καταφάγεται με.
- 0349 J 2, 18 ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ, Τί σημεῖον δεικνύεις ἡμῖν, ὅτι ταῦτα ποιεῖς;
- 0350 J 2, 19 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.
- 0351 J 2, 20 εἶπαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν οἰκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;
- 0352 J 2, 21 ἐκεῖνος δὲ ἔλεγεν περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ.
- 0353 J 2, 22 ὅτε οὖν ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν, ἐμνήσθησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι τοῦτο ἔλεγεν, καὶ ἐπίστευσαν τῇ γραφῇ καὶ τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν ὁ Ἰησοῦς.

CE33. The Restraint of Jesus

[J 2,23-25] {Y(I)JPM (A.D. 28), 28th April ÷ 5th May; Jerusalem}

- 0354 J 2, 23 Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει·
- 0355 J 2, 24 αὐτὸς δὲ Ἰησοῦς οὐκ ἐπίστευεν αὐτὸν αὐτοῖς διὰ τὸ αὐτὸν γινώσκειν πάντας,
- 0356 J 2, 25 καὶ ὅτι οὐ χρεῖαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκεν τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

CE34. Nicodemus

[J 3,1-21] {Y(I)JPM, the beginning of May; Jerusalem}

- 0357 J 3, 1 Ἦν δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῶν Φαρισαίων, Νικοδήμους ὄνομα αὐτῷ, ἄρχων τῶν Ἰουδαίων·
- 0358 J 3, 2 οὗτος ἦλθεν πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ῥαββί, οἶδαμεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐλήλυθας διδάσκαλος· οὐδεὶς γὰρ δύναται ταῦτα τὰ σημεῖα ποιεῖν ἃ σὺ ποιεῖς, ἐὰν μὴ ἡ ὁ θεὸς μετ' αὐτοῦ.

- 0359 J 3, 3 W odpowiedzi rzekł do niego Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci, jeśli się ktoś nie narodzi powtórnie, nie może ujrzeć królestwa Bożego».
- 0360 J 3, 4 Nikodem powiedział do Niego: «Jakżeż może się człowiek narodzić, będąc starcem? Czyż może powtórnie wejść do łona swej matki i narodzić się?»
- 0361 J 3, 5 Jezus odpowiedział: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci, jeśli się ktoś nie narodzi z wody i z Ducha, nie może wejść do królestwa Bożego.
- 0362 J 3, 6 To, co się z ciała narodziło, jest ciałem, a to, co się z Ducha narodziło, jest duchem.
- 0363 J 3, 7 Nie dziw się, że powiedziałem ci: Trzeba wam się powtórnie narodzić.
- 0364 J 3, 8 Wiatr wieje tam, gdzie chce, i szum jego słyszysz, lecz nie wiesz, skąd przychodzi i dokąd podąża. Tak jest z każdym, który narodził się z Ducha».
- 0365 J 3, 9 Na to rzekł do Niego Nikodem: «Jakżeż to się może stać?»
- 0366 J 3, 10 Odpowiadając na to, rzekł mu Jezus: «Ty jesteś nauczycielem Izraela, a tego nie wiesz?
- 0367 J 3, 11 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci, że to mówimy co wiemy, i o tym świadczymy, cośmy widzieli, a świadectwa naszego nie przyjmujecie.
- 0368 J 3, 12 Jeżeli wam mówię o tym, co ziemskie, a nie wierzycie, to jakżeż uwierzycie temu, co wam powiem o sprawach niebieskich.
- 0369 J 3, 13 I nikt nie wstąpił do nieba, oprócz Tego, który z nieba zstąpił – Syna Człowieczego.
- 0370 J 3, 14 A jak Mojżesz wywyższył węża na pustyni, tak trzeba, by wywyższono Syna Człowieczego,
- 0371 J 3, 15 aby każdy, kto w Niego wierzy, miał życie wieczne.
- 0372 J 3, 16 Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne.
- 0373 J 3, 17 Albowiem Bóg nie posłał swego Syna na świat po to, aby świat potępił, ale po to, by świat został przez Niego zbawiony.
- 0374 J 3, 18 Kto wierzy w Niego, nie podlega potępieniu; a kto nie wierzy, już został potępiony, bo nie uwierzył w imię Jednorodzonego Syna Bożego.
- 0375 J 3, 19 A sąd polega na tym, że światło przyszło na świat, lecz ludzie bardziej umiłowali ciemność aniżeli światło: bo złe były ich uczynki.
- 0376 J 3, 20 Każdy bowiem, kto złe czyni, nienawidzi światła i nie zbliża się do światła, aby jego uczynki nie zostały ujawnione.
- 0377 J 3, 21 Kto spełnia wymagania prawdy, zbliża się do światła, aby się okazało, że jego uczynki zostały dokonane w Bogu».

VII DAŁSZA DZIAŁALNOŚĆ JEZUSA W JUDEI

CE35. Podróż do ziemi judzkiej nad Jordan

[J 3,22a] {R(I)PDJ, maj; ziemia judzka, prawd. dolina Jordanu}

- 0378 J 3, 22a Potem Jezus i uczniowie Jego udali się do ziemi judzkiej.

CE36. Jezus a Jan Chrzciciel

[J 3,22b-36] {R(I)PDJ, maj; Judea, miejsce działalności Jana — Ainon koło Salim}

- 0379 J 3, 22b Tam z nimi przebywał i udzielał chrztu.
- 0380 J 3, 23 Także i Jan był w Ainon, w pobliżu Salim, i udzielał chrztu, ponieważ było tam wiele wody. I przychodzili [tam] ludzie, i przyjmowali chrzest.
- 0381 J 3, 24 Nie wtrącono bowiem jeszcze Jana do więzienia.

- 0359 J 3, 3 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἄνωθεν, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
- 0360 J 3, 4 λέγει πρὸς αὐτὸν [ὁ] Νικόδημος, Πῶς δύναται ἄνθρωπος γεννηθῆναι γέρον ὢν; μὴ δύναται εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ δευτέρον εἰσελθεῖν καὶ γεννηθῆναι;
- 0361 J 3, 5 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
- 0362 J 3, 6 τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστίν, καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστιν.
- 0363 J 3, 7 μὴ θαυμάσης ὅτι εἶπόν σοι, Δεῖ ὑμᾶς γεννηθῆναι ἄνωθεν.
- 0364 J 3, 8 τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει· οὕτως ἐστὶν πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πνεύματος.
- 0365 J 3, 9 ἀπεκρίθη Νικόδημος καὶ εἶπεν αὐτῷ, Πῶς δύναται ταῦτα γενέσθαι;
- 0366 J 3, 10 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ταῦτα οὐ γινώσκεις;
- 0367 J 3, 11 ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ὁ οἶδαμεν λαλοῦμεν καὶ ὁ ἐώρακαμεν μαρτυροῦμεν, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν οὐ λαμβάνετε.
- 0368 J 3, 12 εἰ τὰ ἐπίγεια εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε, πῶς ἐὰν εἴπω ὑμῖν τὰ ἐπουράνια πιστεύσετε;
- 0369 J 3, 13 καὶ οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.
- 0370 J 3, 14 καὶ καθὼς Μωϋσῆς ὕψωσεν τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὕψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου,
- 0371 J 3, 15 ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων ἐν αὐτῷ ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.
- 0372 J 3, 16 Οὕτως γὰρ ἠγάπησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.
- 0373 J 3, 17 οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν υἱὸν εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.
- 0374 J 3, 18 ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν οὐ κρίνεται· ὁ [δὲ] μὴ πιστεύων ἤδη κέκριται, ὅτι μὴ πεπίστευκεν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ.
- 0375 J 3, 19 αὕτη δέ ἐστιν ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς, ἦν γὰρ αὐτῶν πονηρὰ τὰ ἔργα.
- 0376 J 3, 20 πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσωσιν μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ·
- 0377 J 3, 21 ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα ὅτι ἐν θεῷ ἐστὶν εἰργασμένα.

VII FURTHER MINISTRY OF JESUS IN JUDEA

CE35. Journey to the Territory of Judea on Jordan

[J 3,22a] {Y(I)JPM, May; the Judea, probably Jordan Valley}

- 0378 J 3, 22a Μετὰ ταῦτα ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰουδαίαν γῆν,

CE36. Jesus and John the Baptist

[J 3,22b-36] {Y(I)JPM, May; Judea, the place of John's Ministry — Aenon near Salim}

- 0379 J 3, 22b καὶ ἐκεῖ διέτριβεν μετ' αὐτῶν καὶ ἐβάπτιζεν.
- 0380 J 3, 23 ἦν δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης βαπτίζων ἐν Αἰνὼν ἐγγυὲς τοῦ Σαλείμ, ὅτι ὕδατα πολλὰ ἦν ἐκεῖ, καὶ παρεγίνοντο καὶ ἐβαπτίζοντο·
- 0381 J 3, 24 οὐπω γὰρ ἦν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακὴν ὁ Ἰωάννης.

- 0382 J 3, 25 Potem powstał spór między uczniami Jana a [pewnym] Żydem w sprawie oczyszczenia.
- 0383 J 3, 26 Przyszli więc do Jana i powiedzieli do niego: «Nauczycielu, oto Ten, który był z tobą po drugiej stronie Jordanu i o którym ty wydałeś świadectwo, teraz udziela chrztu i wszyscy idą do Niego».
- 0384 J 3, 27 Na to Jan odrzekł: «Człowiek nie może otrzymać niczego, co by mu nie było dane z nieba.
- 0385 J 3, 28 Wy sami jesteście mi świadkami, że powiedziałem: Ja nie jestem Mesjaszem, ale zostałem przed Nim posłany.
- 0386 J 3, 29 Ten, kto ma oblubienicę, jest oblubieńcem, a przyjaciel oblubieńca, który stoi i słucha go, doznaje najwyższej radości na głos oblubieńca. Ta zaś moja radość doszła do szczytu.
- 0387 J 3, 30 Trzeba, by On wzrastał, a ja żebym się umniejszał».
- 0388 J 3, 31 Kto przychodzi z wysoka, panuje nad wszystkim, a kto z ziemi pochodzi, należy do ziemi i po ziemsku przemawia. Kto z nieba przychodzi, Ten jest ponad wszystkim.
- 0389 J 3, 32 Świadczy On o tym, co widział i słyszał, a świadectwa Jego nikt nie przyjmuje.
- 0390 J 3, 33 Kto przyjął Jego świadectwo, wyraźnie potwierdził, że Bóg jest prawdomówny.
- 0391 J 3, 34 Ten bowiem, kogo Bóg posłał, mówi słowa Boże: a bez miary udziela [mu] Ducha.
- 0392 J 3, 35 Ojciec miłuje Syna i wszystko oddał w Jego ręce.
- 0393 J 3, 36 Kto wierzy w Syna, ma życie wieczne; kto zaś nie wierzy Synowi, nie ujrzy życia, lecz gniew Boży nad nim wisi.

CE37. Uwięzienie Jana Chrzciciela

[Mt 14,3-4; Mk 6,17-18; Łk 3,19-20] {R(I)PDJ, maj; Macheront}

K43=

- 0394 Łk 3, 19 Lecz tetrarcha Herod, karcony przez niego z powodu Herodiady, żony swego brata, i z powodu wszystkich złych czynów, które popełnił,
- 0395 Łk 3, 20 dodał do tego wszystkiego i to, że zamknął Jana w więzieniu.
- 0396 Mk 6, 17 Ten bowiem Herod kazał pochwycić Jana i związanego trzymał w więzieniu z powodu Herodiady, żony brata swego, Filipa, którą wziął za żonę.
- 0397 Mt 14, 3 Herod bowiem kazał pochwycić Jana i związanego wtrącić do więzienia, z powodu Herodiady, żony brata jego, Filipa.

K44=

- 0398 Mk 6, 18 Jan bowiem napominał Heroda: «Nie wolno ci mieć żony twego brata».
- 0399 Mt 14, 4 Jan bowiem upominał go: «Nie wolno ci jej trzymać».

VIII DROGA POWROTNA DO GALILEI PRZEZ SAMARIĘ

CE38. Jezus udaje się do Galilei

[Mt 4,12; Mk 1,14a; Łk 4,14a; J 4,1-3] {R(I)PDJ, maj; Judea — Samaria — Galilea}

K45:

- 0400 J 4, 1 A kiedy Pan dowiedział się, że faryzeusze usłyszeli, iż Jezus pozyskuje sobie więcej uczniów i chrzci więcej niż Jan –
- 0401 J 4, 2 chociaż sam Jezus nie chrzcił, lecz Jego uczniowie –

K46=

- 0402 J 4, 3 opuścił Judeę i odszedł znów do Galilei.
- 0403 Łk 4, 14a Potem powrócił Jezus mocą Ducha do Galilei,
- 0404 Mk 1, 14a Gdy Jan został uwięziony, Jezus przyszedł do Galilei
- 0405 Mt 4, 12 Gdy [Jezus] posłyszał, że Jan został uwięziony, usunął się do Galilei.

- 0382 J 3, 25 Ἐγένετο οὖν ζήτησις ἐκ τῶν μαθητῶν Ἰωάννου μετὰ Ἰουδαίου περὶ καθαρισμοῦ.
- 0383 J 3, 26 καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν.
- 0384 J 3, 27 ἀπεκρίθη Ἰωάννης καὶ εἶπεν, Οὐ δύναται ἄνθρωπος λαμβάνειν οὐδὲ ἓν ἐὰν μὴ ᾗ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.
- 0385 J 3, 28 αὐτοὶ ὑμεῖς μοι μαρτυρεῖτε ὅτι εἶπον [ὅτι] Οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅτι Ἀπεσταλμένος εἰμὶ ἔμπροσθεν ἐκείνου.
- 0386 J 3, 29 ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστίν· ὁ δὲ φίλος τοῦ νυμφίου, ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, χαρᾷ χαίρει διὰ τὴν φωνὴν τοῦ νυμφίου. αὕτη οὖν ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ πεπλήρωται.
- 0387 J 3, 30 ἐκείνον δεῖ αὐξάνειν, ἐμὲ δὲ ἐλαττοῦσθαι.
- 0388 J 3, 31 Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος ἐπάνω πάντων ἐστίν· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐκ τῆς γῆς ἐστίν καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ. ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος [ἐπάνω πάντων ἐστίν·]
- 0389 J 3, 32 ὃ ἑώρακεν καὶ ἤκουσεν τοῦτο μαρτυρεῖ, καὶ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ οὐδεὶς λαμβάνει.
- 0390 J 3, 33 ὁ λαβὼν αὐτοῦ τὴν μαρτυρίαν ἐσφράγισεν ὅτι ὁ θεὸς ἀληθὴς ἐστίν.
- 0391 J 3, 34 ὃν γὰρ ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ λαλεῖ, οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν τὸ πνεῦμα.
- 0392 J 3, 35 ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱόν, καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ.
- 0393 J 3, 36 ὁ πιστεύων εἰς τὸν υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν.

CE37. The Imprisonment of John the Baptist

[Mt 14,3-4; Mk 6,17-18; Lk 3,19-20] {Y(I)JPM, May; Machaerous}

K43=

- 0394[Lk 3, 19 ὁ δὲ Ἡρώδης ὁ τετραάρχης, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ περὶ Ἡρωδιάδος τῆς γυναικὸς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ καὶ περὶ πάντων ὧν ἐποίησεν πονηρῶν ὁ Ἡρώδης,
- 0395 Lk 3, 20 προσέθηκεν καὶ τοῦτο ἐπὶ πᾶσιν, κατέκλεισεν τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ.
- 0396• Mk 6, 17 Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας ἐκράτησεν τὸν Ἰωάννην καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν·
- 0397] Mt 14, 3 Ὁ γὰρ Ἡρώδης κρατήσας τὸν Ἰωάννην ἔδησεν [αὐτόν] καὶ ἐν φυλακῇ ἀπέθετο διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ·
- K44=
- 0398[Mk 6, 18 ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ ὅτι Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου.
- 0399] Mt 14, 4 ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης αὐτῷ, Οὐκ ἔξεστίν σοι ἔχειν αὐτήν.

VIII THE WAY BACK TO GALILEE THROUGH SAMARIA

CE38. Jesus proceeds to Galilee

[Mt 4,12; Mk 1,14a; Lk 4,14a; J 4,1-3] {Y(I)JPM, May; Judea — Samaria — Galilee}

K45:

- 0400 J 4, 1 Ὡς οὖν ἔγνω ὁ Ἰησοῦς | Κύριος [GNT MT] ὅτι ἤκουσαν οἱ Φαρισαῖοι ὅτι Ἰησοῦς πλείονας μαθητὰς ποιεῖ καὶ βαπτίζει ἢ Ἰωάννης
- 0401 J 4, 2 — καίτοι γε Ἰησοῦς αὐτὸς οὐκ ἐβάπτισεν ἀλλ' οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ —
- K46=
- 0402[J 4, 3 ἀφῆκεν τὴν Ἰουδαίαν καὶ ἀπῆλθεν πάλιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
- 0403• Lk 4, 14a Καὶ ὑπέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δυνάμει τοῦ πνεύματος εἰς τὴν Γαλιλαίαν.
- 0404• Mk 1, 14a Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν
- 0405] Mt 4, 12 Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

CE39. Jezus i Samarytanka[J 4,4-26] {R(I)PDJ, maj, południe; Sychar, Samaria. Tok narracji: *Jezus w Sychar*, cz. I}

K47:

- 0406 J 4, 4 Trzeba Mu było przejść przez Samarię.
- 0407 J 4, 5 Przybył więc do miasta samarytańskiego zwanego Sychar, w pobliżu pola, które dał Jakub synowi swemu, Józefowi.
- 0408 J 4, 6 Było tam źródło Jakuba. Jezus zmęczony drogą siedział sobie przy źródle. Było to około szóstej godziny.
- 0409 J 4, 7 [Wówczas] nadeszła kobieta z Samarii, aby zaczerpnąć wody. Jezus rzekł do niej: «Daj Mi pić!»
- 0410 J 4, 8 Jego uczniowie bowiem udali się przedtem do miasta, by zakupić żywności.
- 0411 J 4, 9 Na to rzekła do Niego Samarytanka: «Jakżeż Ty, będąc Żydem, prosisz mnie, Samarytankę, [bym Ci dała] się napić?» Żydzi bowiem i Samarytanie unikają się nawzajem.
- 0412 J 4, 10 Jezus odpowiedział jej na to: «O, gdybyś знаła dar Boży i [wiedziała], kim jest Ten, kto ci mówi: „Daj Mi się napić”, to prosiłabyś Go, a dałby ci wody żywej».
- 0413 J 4, 11 Powiedziała do Niego kobieta: «Panie, nie masz czerpaka, a studnia jest głęboka. Skądże więc weźmiesz wody żywej?»
- 0414 J 4, 12 Czy Ty jesteś większy od ojca naszego, Jakuba, który dał nam tę studnię, i on sam z niej pił, i jego synowie, i jego bydło?»
- 0415 J 4, 13 W odpowiedzi na to rzekł do niej Jezus: «Każdy, kto pije tę wodę, znów będzie pragnął.
- 0416 J 4, 14 Kto zaś będzie pił wodę, którą Ja mu dam, nie będzie pragnął na wieki, lecz woda, którą Ja mu dam, stanie się w nim źródłem tryskającym ku życiu wiecznemu».
- 0417 J 4, 15 Rzekła do Niego kobieta: «Panie, daj mi tej wody, abym już nie pragnęła i nie przychodziła tu czerpać».
- 0418 J 4, 16 A On jej odpowiedział: «Idź, zawołaj swego męża i wróć tutaj!»
- 0419 J 4, 17 A kobieta odrzekła Mu na to: «Nie znam męża». Rzekł do niej Jezus: «Dobrze powiedziałaś: Nie mam męża.
- 0420 J 4, 18 Miałaś bowiem pięciu mężów, a ten, którego masz teraz, nie jest twoim mężem. To powiedziałaś zgodnie z prawdą».
- 0421 J 4, 19 Rzekła do Niego kobieta: «Panie, widzę, że jesteś prorokiem.
- 0422 J 4, 20 Ojcowie nasi oddawali cześć [Bogu] na tej górze, a wy mówicie, że w Jerozolimie jest miejsce, gdzie należy czcić [Boga]».
- 0423 J 4, 21 Odpowiedział jej Jezus: «Wierz Mi, kobieto, że nadchodzi godzina, kiedy ani na tej górze, ani w Jerozolimie nie będziecie czcili Ojca.
- 0424 J 4, 22 Wy czcicie to, czego nie znacie, my czcimy to, co znamy, ponieważ zbawienie bierze początek od Żydów.
- 0425 J 4, 23 Nadchodzi jednak godzina, nawet już jest, kiedy to prawdziwi czciciele będą oddawać cześć Ojcu w Duchu i prawdzie, a takich to czcicieli szuka Ojciec.
- 0426 J 4, 24 Bóg jest duchem; trzeba więc, by czciciele Jego oddawali Mu cześć w Duchu i prawdzie».
- 0427 J 4, 25 Rzekła do Niego kobieta: «Wiem, że przyjdzie Mesjasz, zwany Chrystusem. A kiedy On przyjdzie, objawi nam wszystko».
- 0428 J 4, 26 Powiedział do niej Jezus: «Jestem nim Ja, który z tobą mówię».

CE40. W Samarii[J 4,27-42] {R(I)PDJ, maj; Sychar, Samaria. Tok narracji: *Jezus w Sychar*, cz. II}

- 0429 J 4, 27 Na to przyszli Jego uczniowie i dziwili się, że rozmawiał z kobietą. Żaden jednak nie powiedział: «Czego od niej chcesz? – lub: Czemu z nią rozmawiasz?»

CE39. Jesus and the Samaritan Woman[J 4,4-26] {Y(I)JPM, May, midday; Sychar, Samaria. Course of narration: *Jesus in Sychar*, part I}

K47:

- 0406 J 4, 4 ἔδει δὲ αὐτὸν διέρχεσθαι διὰ τῆς Σαμαρείας.
- 0407 J 4, 5 ἔρχεται οὖν εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας λεγομένην Συχάρ πλησίον τοῦ χωρίου ὃ ἔδωκεν Ἰακώβ [τῷ] Ἰωσήφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ·
- 0408 J 4, 6 ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ. ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡς ἕκτη.
- 0409 J 4, 7 Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλήσαι ὕδωρ. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Δός μοι πεῖν·
- 0410 J 4, 8 οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσιν.
- 0411 J 4, 9 λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρίτις, Πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πεῖν αἰτεῖς γυναικὸς Σαμαρίτιδος οὔσης; [οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρίταις.]
- 0412 J 4, 10 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ θεοῦ καὶ τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, Δός μοι πεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτὸν καὶ ἔδωκεν ἅν σοι ὕδωρ ζῶν.
- 0413 J 4, 11 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κύριε, οὔτε ἀντλημα ἔχεις καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶν βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;
- 0414 J 4, 12 μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιεν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;
- 0415 J 4, 13 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, Πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψῇ πάλιν·
- 0416 J 4, 14 ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψῇ εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ὃ δώσω αὐτῷ γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.
- 0417 J 4, 15 λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδὲ διέρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.
- 0418 J 4, 16 Λέγει αὐτῇ, Ὑπαγε φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε.
- 0419 J 4, 17 ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν αὐτῷ, Οὐκ ἔχω ἄνδρα. λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Καλῶς εἶπες ὅτι Ἄνδρα οὐκ ἔχω·
- 0420 J 4, 18 πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστιν σου ἀνὴρ· τοῦτο ἀληθὲς εἶρηκας.
- 0421 J 4, 19 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ.
- 0422 J 4, 20 οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῷ ὄρει τούτῳ προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου προσκυνεῖν δεῖ.
- 0423 J 4, 21 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Πίστευέ μοι, γύναι, ὅτι ἔρχεται ὥρα ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί.
- 0424 J 4, 22 ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν, ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.
- 0425 J 4, 23 ἀλλὰ ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστὶν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσιν τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν.
- 0426 J 4, 24 πνεῦμα ὁ θεός, καὶ τοὺς προσκυνούντας αὐτόν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.
- 0427 J 4, 25 λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν ἅπαντα.
- 0428 J 4, 26 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.

CE40. In Samaria[J 4,27-42] {Y(I)JPM, May; Sychar, Samaria. Course of narration: *Jesus in Sychar*, part II}

- 0429 J 4, 27 Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμαζον ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπεν, Τί ζητεῖς; ἢ, Τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

- 0430 J 4, 28 Kobieta zaś zostawiła swój dzban i odeszła do miasta. I mówiła ludziom:
- 0431 J 4, 29 «Pójdźcie, zobaczcie człowieka, który mi powiedział wszystko, co uczyniłam: Czyż On nie jest Mesjaszem?»
- 0432 J 4, 30 Wyszli z miasta i szli do Niego.
- 0433 J 4, 31 Tymczasem prosili Go uczniowie, mówiąc: «*Rabbi*, jedź!».
- 0434 J 4, 32 On im rzekł: «Ja mam do jedzenia pokarm, o którym wy nie wiecie».
- 0435 J 4, 33 Mówili więc uczniowie między sobą: «Czyż Mu kto przyniósł coś do zjedzenia?»
- 0436 J 4, 34 Powiedział im Jezus: «Moim pokarmem jest wypełnić wolę Tego, który Mnie posłał, i wykonać Jego dzieło.
- 0437 J 4, 35 Czyż nie mówicie: „Jeszcze cztery miesiące, a nadejdą żniwa”? Oto powiadam wam: Podnieście oczy i popatrzcie na pola, jak się bielą na żniwo.
- 0438 J 4, 36 Żniwiarz otrzymuje już zapłatę i zbiera plon na życie wieczne, tak iż siewca cieszy się razem ze żniwiarzem.
- 0439 J 4, 37 Tu bowiem okazuje się prawdziwym powiedzenie: Jeden siewa, a drugi zbiera.
- 0440 J 4, 38 Ja was wysłałem, abyście żęli to, nad czym wy się nie natrudziliście. Inni się natrudzili, a wy w ich trud weszliście».
- 0441 J 4, 39 Wielu Samarytan z owego miasta zaczęło w Niego wierzyć dzięki słowu kobiety świadczącej: «Powiedział mi wszystko, co uczyniłam».
- 0442 J 4, 40 Kiedy więc Samarytanie przybyli do Niego prosili Go, aby u nich został. Pozostał tam zatem dwa dni.
- 0443 J 4, 41 I o wiele więcej ich uwierzyło dzięki Jego słowu,
- 0444 J 4, 42 a do tej kobiety mówili: «Wierzmy już nie dzięki twemu opowiadaniu, usłyszeliśmy bowiem na własne uszy i wiemy, że On prawdziwie jest Zbawicielem świata».

IX W GALILEI

CE41. Powrót do Galilei – summarium nauczania w tej krainie

[Mt 4,17; Mk 1,14b-15; Łk 4,14b-15; J 4,43-45] {R(I)PDJ, maj, po dwóch dniach; Samaria — Galilea}

- 0445 J 4, 43 Po dwóch dniach odszedł stamtąd do Galilei.
- 0446 J 4, 44 Jezus wprowadzie sam stwierdził, że prorok nie doznaje czci we własnej ojczyźnie,
- 0447 J 4, 45 kiedy jednak przyszedł do Galilei, Galilejczycy przyjęli Go, ponieważ widzieli wszystko, co uczynił w Jerozolimie w czasie świąt. I oni bowiem przybyli na święto.
- K48:
- 0448 Łk 4, 14b a wieść o Nim rozeszła się po całej okolicy.
- 0449 Łk 4, 15 On zaś nauczał w ich synagogach, wysławiany przez wszystkich.
- K49=
- 0450[Mk 1, 14b i głosił Ewangelię Bożą. Mówił:
- 0451] Mt 4, 17a Odtąd począł Jezus nauczać i mówić:
- K50=
- 0452[Mk 1, 15 «Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże. Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię!»
- 0453] Mt 4, 17b «Nawracajcie się, albowiem bliskie jest królestwo niebieskie».

- 0430 J 4, 28 ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνὴ καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις,
- 0431 J 4, 29 Δεῦτε ἴδετε ἄνθρωπον ὃς εἶπέν μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;
- 0432 J 4, 30 ἐξῆλθον ἐκ τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.
- 0433 J 4, 31 Ἐν τῷ μεταξύ ἡρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Ῥαββί, φάγε.
- 0434 J 4, 32 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν ἣν ὑμεῖς οὐκ οἶδατε.
- 0435 J 4, 33 ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους, Μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;
- 0436 J 4, 34 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν ἵνα ποιήσω τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.
- 0437 J 4, 35 οὐχ ὑμεῖς λέγετε ὅτι Ἔτι τετράμηνός ἐστιν καὶ ὁ θερισμός ἐρχεται; ἰδοὺ λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαὶ εἰσιν πρὸς θερισμόν. ἤδη
- 0438 J 4, 36 ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἵνα ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.
- 0439 J 4, 37 ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθινὸς ὅτι Ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.
- 0440 J 4, 38 ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασιν, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.
- 0441 J 4, 39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαριτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικὸς μαρτυρούσης ὅτι Εἶπέν μοι πάντα ὅσα ἐποίησα.
- 0442 J 4, 40 ὥς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρίται, ἡρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας.
- 0443 J 4, 41 καὶ πολλῶ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ,
- 0444 J 4, 42 τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον ὅτι Οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλίαν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου.

IX IN GALILEE

CE41. Return to Galilee – the Summary of Teaching in this Land

[Mt 4,17; Mk 1,14b-15; Lk 4,14b-15; J 4,43-45] {Y(I)JPM, May, two days later; Samaria — Galilee}

- 0445 J 4, 43 Μετὰ δὲ τὰς δύο ἡμέρας ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν·
- 0446 J 4, 44 αὐτὸς γὰρ Ἰησοῦς ἐμαρτύρησεν ὅτι προφήτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι τιμὴν οὐκ ἔχει.
- 0447 J 4, 45 ὅτε οὖν ἦλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐδέξαντο αὐτὸν οἱ Γαλιλαῖοι, πάντα ἐωρακότες ὅσα ἐποίησεν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν τῇ ἑορτῇ, καὶ αὐτοὶ γὰρ ἦλθον εἰς τὴν ἑορτήν.
- K48:
- 0448 Lk 4, 14b καὶ φήμη ἐξῆλθεν καθ' ὅλης τῆς περιχώρου περὶ αὐτοῦ.
- 0449 Lk 4, 15 καὶ αὐτὸς ἐδίδασκεν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, δοξαζόμενος ὑπὸ πάντων.
- K49=
- 0450[Mk 1, 14b κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τοῦ θεοῦ
- 0451[Mt 4, 17a Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν,
- K50=
- 0452[Mk 1, 15 καὶ λέγων ὅτι Πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ· μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ εὐαγγελίῳ.
- 0453[Mt 4, 17b Μετανοεῖτε, ἤγγικεν γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

CE42. Uzdrawienie syna dworzanina

[J 4,46-54] {R(I)PDJ, maj; Kana — Kafarnaum}

K51:

- 0454 J 4, 46 Następnie przybył powtórnie do Kany Galilejskiej, gdzie [przedtem] przemienił wodę w wino. A był w Kafarnaum pewien urzędnik królewski, którego syn chorował.
- 0455 J 4, 47 Usłyszawszy, że Jezus przybył z Judei do Galilei, udał się do Niego z prośbą, aby przyszedł i uzdrowił jego syna, był on już bowiem umierający.
- 0456 J 4, 48 Jezus rzekł do niego: «Jeżeli nie zobaczycie znaków i cudów, nie uwierzycie».
- 0457 J 4, 49 Powiedział do Niego urzędnik królewski: «Panie, przyjdź, zanim umrze moje dziecko».
- 0458 J 4, 50 Rzekł do niego Jezus: «Idź, syn twój żyje». Uwierzył człowiek słowu, które Jezus powiedział do niego, i poszedł.
- 0459 J 4, 51 A kiedy był jeszcze w drodze, słudzy wyszli mu naprzeciw, mówiąc, że syn jego żyje.
- 0460 J 4, 52 Zapytał ich o godzinę, kiedy poczuł się lepiej. Rzekli mu: «Wczoraj około godziny siódmej opuściła go gorączka».
- 0461 J 4, 53 Poznał więc ojciec, że było to o tej godzinie, kiedy Jezus rzekł do niego: «Syn twój żyje». I uwierzył on sam i cała jego rodzina.
- 0462 J 4, 54 Ten już drugi znak uczynił Jezus od chwili przybycia z Judei do Galilei.

CE43. Jezus w Nazarecie

[Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a; Łk 4,16-30] {R(I)PDJ, maj, szabat; Nazaret}

K52=

- 0463[Mk 6, 1a Wyszedł stamtąd i przyszedł do swego rodzinnego miasta.
- 0464• Łk 4, 16a Przyszedł również do Nazaretu, gdzie się wychował.
- 0465]Mt 13, 54a Przyszedłszy do swego miasta rodzinnego,

K53:

- 0466 Mk 6, 1b A towarzyszyli Mu Jego uczniowie.

K54:

- 0467 Łk 4, 16b W dzień szabat udał się swoim zwyczajem do synagogi i powstał, aby czytać.
- 0468 Łk 4, 17 Podano Mu księgę proroka Izajasza. Rozwinąwszy księgę, znalazł miejsce, gdzie było napisane:
- 0469 Łk 4, 18 *Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł dobrą nowinę, więźniom głosił wolność, a niewidomym przejrzenie; abym uciśnionych odsyłał wolnymi,*
- 0470 Łk 4, 19 *abym obwoływał rok łaski Pana.*
- 0471 Łk 4, 20 Zwinąwszy księgę, oddał słudze i usiadł; a oczy wszystkich w synagodze były w Niego utkwione.
- 0472 Łk 4, 21 Począł więc mówić do nich: «Dziś spełniły się te słowa Pisma, któreście słyszeli».
- 0473 Łk 4, 22 A wszyscy przyświadczały Mu i dziwili się pełnym łaski słowom, które płynęły z ust Jego. I mówili: «Czy nie jest to syn Józefa?»

K55=

- 0474[Mk 6, 2 Gdy zaś nadszedł szabat, zaczął nauczać w synagodze; a wielu, przysłuchując się, pytało ze zdziwieniem: «Skąd to u niego? I co to za mądrość, która mu jest dana? I takie cuda dzieją się przez jego ręce!

- 0475]Mt 13, 54b nauczał ich w synagodze, tak że byli zdumieni i pytali: «Skąd u niego ta mądrość i cuda?

CE42. The Healing of the Official's Son

[J 4,46-54] {Y(I)JPM, May; Cana — Capernaum}

K51:

- 0454 J 4, 46 Ἦλθεν οὖν πάλιν εἰς τὴν Κανὰ τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἐποίησεν τὸ ὕδωρ οἶνον. καὶ ἦν τις βασιλικὸς οὗ ὁ υἱὸς ἡσθένει ἐν Καφαρναούμ·
- 0455 J 4, 47 οὗτος ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ἔκει ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπῆλθεν πρὸς αὐτὸν καὶ ἠρώτα ἵνα καταβῇ καὶ ἰάσῃται αὐτοῦ τὸν υἱόν, ἥμελλεν γὰρ ἀποθνήσκειν.
- 0456 J 4, 48 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτόν, Ἐὰν μὴ σημεῖα καὶ τέρατα ἴδῃτε, οὐ μὴ πιστεύσητε.
- 0457 J 4, 49 λέγει πρὸς αὐτόν ὁ βασιλικός, Κύριε, κατάβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου.
- 0458 J 4, 50 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου· ὁ υἱός σου ζῇ. ἐπίστευσεν ὁ ἄνθρωπος τῷ λόγῳ ὃν εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπορεύετο.
- 0459 J 4, 51 ἤδη δὲ αὐτοῦ καταβαίνοντος οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ὑπῆντησαν αὐτῷ λέγοντες ὅτι ὁ παῖς αὐτοῦ ζῇ.
- 0460 J 4, 52 ἐπύθετο οὖν τὴν ὥραν παρ' αὐτῶν ἐν ἧ κομψότερον ἔσχεν· εἶπαν οὖν αὐτῷ ὅτι Ἐχθὲς ὥραν ἐβδόμην ἀφῆκεν αὐτόν ὁ πυρετός.
- 0461 J 4, 53 ἔγνω οὖν ὁ πατήρ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐν ἧ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ υἱός σου ζῇ, καὶ ἐπίστευσεν αὐτὸς καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ ὅλη.
- 0462 J 4, 54 Τοῦτο [δὲ] πάλιν δευτέρον σημεῖον ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐλθὼν ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

CE43. Jesus in Nazareth

[Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a; Lk 4,16-30] {Y(I)JPM, May, Sabbath; Nazareth}

K52=

- 0463[Mk 6, 1a Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ,
- 0464• Lk 4, 16a Καὶ ἦλθεν εἰς Ναζαρά, οὗ ἦν τεθραμμένος,
- 0465]Mt 13, 54a καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ

K53:

- 0466 Mk 6, 1b καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

K54:

- 0467 Lk 4, 16b καὶ εἰσῆλθεν κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἀνέστη ἀναγνῶναι.
- 0468 Lk 4, 17 καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον,
- 0469 Lk 4, 18 Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ οὗ εἶνεκεν ἔχρισέν με εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς, ἀπέσταλκέν με, κηρύττειν αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθραυσμένους ἐν ἀφέσει,
- 0470 Lk 4, 19 κηρύττειν ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτόν.
- 0471 Lk 4, 20 καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισεν· καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ.
- 0472 Lk 4, 21 ἤρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι Σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν.
- 0473 Lk 4, 22 Καὶ πάντες ἐμαρτύρουν αὐτῷ καὶ ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον, Οὐχὶ υἱὸς ἐστὶν Ἰωσήφ οὗτος;

K55=

- 0474[Mk 6, 2 καὶ γενομένου σαββάτου
- ἤρξατο διδάσκειν ἐν τῇ συναγωγῇ· καὶ πολλοὶ ἀκούοντες ἐξεπλήσσοντο λέγοντες, Πόθεν τούτῳ ταῦτα, καὶ τίς ἡ σοφία ἡ δοθεῖσα τούτῳ ἵνα καὶ δυνάμεις τοιαῦται διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ γίνωνται;
- 0475]Mt 13, 54b ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν, ὥστε ἐκπλήσσεσθαι αὐτοὺς καὶ λέγειν, Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη καὶ αἱ δυνάμεις;

K56=

0476[Mk 6, 3a Czy nie jest to cieśla, syn Maryi, a brat Jakuba, Józefa, Judy i Szymona? Czyż nie żyją tu u nas także jego siostry?»

0477[Mt 13, 55 Czyż nie jest on synem cieśli? Czy jego Matce nie jest na imię Mariam, a jego braciom Jakub, Józef, Szymon i Juda?

0478 Mt 13, 56 Także jego siostry czy nie żyją wszystkie u nas? Skądże więc u niego to wszystko?»

K57=

0479[Mk 6, 3b I powątpiewali o Nim.

0480 Mk 6, 4 A Jezus mówił im: «Tylko w swojej ojczyźnie, wśród swoich krewnych i w swoim domu może być prorok tak lekceważony».

0481[Mt 13, 57 I powątpiewali o Nim. A Jezus rzekł do nich: «Tylko w swojej ojczyźnie i w swoim domu może być prorok lekceważony».

K58:

0482 Łk 4, 23 Wtedy rzekł do nich: «Z pewnością powiecie Mi to przysłowie: Lekarzu, ulecz samego siebie; dokonajże i tu, w swojej ojczyźnie, tego, co wydarzyło się, jak słyszeliśmy, w Kafarnaum».

0483 Łk 4, 24 I dodał: «Zaprawdę, powiadam wam: żaden prorok nie jest mile widziany w swojej ojczyźnie.

K59=

0484[Mk 6, 5 I nie mógł tam zdziałać żadnego cudu, jedynie na kilku chorych położył ręce i uzdrowił ich.

0485 Mk 6, 6a Dziwił się też ich niedowiarstwu.

0486[Mt 13, 58 I niewiele zdziałał tam cudów z powodu ich niedowiarstwa.

K60:

0487 Łk 4, 25 Naprawdę, mówię wam: Wiele wdów było w Izraelu za czasów Eliasza, kiedy niebo pozostawało zamknięte przez trzy lata i sześć miesięcy, tak że wielki głód panował w całym kraju;

0488 Łk 4, 26 a Eliaz do żadnej z nich nie został posłany, tylko do owej wdowy w Sarepcie Sydońskiej.

0489 Łk 4, 27 I wielu trędowatych było w Izraelu za proroka Elizeusza, a żaden z nich nie został oczyszczony, tylko Syryjczyk Naaman».

0490 Łk 4, 28 Na te słowa wszyscy w synagodze unieśli się gniewem.

0491 Łk 4, 29 Porwawszy się z miejsc, wyrzucili Go z miasta i wyprowadzili aż na urwisko góry, na której zbudowane było ich miasto, aby Go strącić.

0492 Łk 4, 30 On jednak, przeszedłszy pośród nich, oddalił się.

CE44. Zamieszkanie w Kafarnaum

[Mt 4,13-16] {R(I)PDJ, maj; Galilea, Kafarnaum}

K61:

0493 Mt 4, 13 Opuścił jednak Nazaret, przyszedł i osiadł w Kafarnaum nad jeziorem, na pograniczu [ziem] Zabulona i Neftalego.

0494 Mt 4, 14 Tak miało się spełnić słowo proroka Izajasza:

0495 Mt 4, 15 *Ziemia Zabulona i ziemia Neftalego, na drodze ku morzu, Zajordanie, Galilea pogan!*

0496 Mt 4, 16 *Lud, który siedział w ciemności, ujrzał światło wielkie, i mieszkańcom cienistej krainy śmierci wzeszło światło.*

K56=

- 0476[Mk 6, 3a οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τέκτων, ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας καὶ ἀδελφὸς Ἰακώβου καὶ Ἰωσήτος καὶ Ἰούδα καὶ Σίμωνος; καὶ οὐκ εἰσὶν αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ ὧδε πρὸς ἡμᾶς;
- 0477] Mt 13, 55 οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός; οὐχ ἡ μήτηρ αὐτοῦ λέγεται Μαρίαμ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἰάκωβος καὶ Ἰωσήφ καὶ Σίμων καὶ Ἰούδας;
- 0478 Mt 13, 56 καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ οὐχὶ πᾶσαι πρὸς ἡμᾶς εἰσιν; πόθεν οὖν τούτῳ ταῦτα πάντα;

K57=

- 0479[Mk 6, 3b καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ.
- 0480 Mk 6, 4 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς συγγενεῦσιν αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.
- 0481] Mt 13, 57 καὶ ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ.

K58:

- 0482 Lk 4, 23 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Πάντως ἐρεῖτέ μοι τὴν παραβολὴν ταύτην· Ἰατρέ, θεράπευσον σεαυτόν· ὅσα ἠκούσαμεν γενόμενα εἰς τὴν Καφαρναοὺμ ποίησον καὶ ὧδε ἐν τῇ πατρίδι σου.
- 0483 Lk 4, 24 εἶπεν δέ, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

K59=

- 0484[Mk 6, 5 καὶ οὐκ ἐδύνατο ἐκεῖ ποιῆσαι οὐδεμίαν δύναμιν, εἰ μὴ ὀλίγοις ἀρρώστοις ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας ἐθεράπευσεν·
- 0485 Mk 6, 6a καὶ ἐθαύμαζεν διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.
- 0486] Mt 13, 58 καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.

K60:

- 0487 Lk 4, 25 ἐπ' ἀληθείας δὲ λέγω ὑμῖν, πολλὰι χῆραι ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡλίου ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ὅτε ἐκλείσθη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ ἔτη τρία καὶ μῆνας ἕξ, ὥς ἐγένετο λιμὸς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν,
- 0488 Lk 4, 26 καὶ πρὸς οὐδεμίαν αὐτῶν ἐπέμφθη Ἡλίας εἰ μὴ εἰς Σάρεπτα τῆς Σιδωνίας πρὸς γυναῖκα χήραν.
- 0489 Lk 4, 27 καὶ πολλοὶ λεπροὶ ἦσαν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἐπὶ Ἐλισαίου τοῦ προφήτου, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἐκαθαρίσθη εἰ μὴ Ναϊμάν ὁ Σύρος.
- 0490 Lk 4, 28 καὶ ἐπλήσθησαν πάντες θυμοῦ ἐν τῇ συναγωγῇ ἀκούοντες ταῦτα,
- 0491 Lk 4, 29 καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἤγαγον αὐτὸν ἕως ὄφρυος τοῦ ὄρους ἐφ' οὗ ἡ πόλις ὠκοδόμητο αὐτῶν, ὥστε κατακρημνίσαι αὐτόν·
- 0492 Lk 4, 30 αὐτὸς δὲ διελθὼν διὰ μέσου αὐτῶν ἐπορεύετο.

CE44. The Habitation in Capernaum

[Mt 4,13-16] {Y(I)JPM, May; Galilee, Capernaum}

K61:

- 0493 Mt 4, 13 καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρά ἐλθὼν κατώκησεν εἰς Καφαρναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλίμ·
- 0494 Mt 4, 14 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου λέγοντος,
- 0495 Mt 4, 15 Γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλίμ, ὁδὸν θαλάσσης, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν,
- 0496 Mt 4, 16 ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει φῶς εἶδεν μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρα καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.

CE45. Powołanie pierwszych uczniów

[Mt 4,18-22; Mk 1,16-20] {R(I)PDJ, maj; brzeg Jeziora Galilejskiego w pobliżu Betsaidy}

K62=

0497[Mk 1, 16 Przechodząc obok Jeziora Galilejskiego, ujrzał Szymona i brata Szymonowego, Andrzeja, jak zarzucali sieć w jezioro; byli bowiem rybakami.

0498[Mt 4, 18 Przechodząc obok Jeziora Galilejskiego, [Jezus] ujrzał dwóch braci: Szymona, zwanego Piotrem, i brata jego, Andrzeja, jak zarzucali sieć w jezioro; byli bowiem rybakami.

K63=

0499[Mk 1, 17 I rzekł do nich Jezus: «Pójdźcie za Mną, a sprawię, że staniecie się rybakami ludzi».

0500[Mt 4, 19 I rzekł do nich: «Pójdźcie za Mną, a uczynię was rybakami ludzi».

K64=

0501[Mk 1, 18 A natychmiast, porzuciwszy sieci, poszli za Nim.

0502[Mt 4, 20 Oni natychmiast, zostawiwszy sieci, poszli za Nim.

K65=

0503[Mk 1, 19 Idąc nieco dalej, ujrzał Jakuba, syna Zebedeusza, i brata jego, Jana, którzy też byli w łodzi i naprawiali sieci.

0504[Mt 4, 21 A idąc stamtąd dalej, ujrzał innych dwóch braci: Jakuba, syna Zebedeusza, i brata jego, Jana, jak z ojcem swym Zebedeuszem naprawiali w łodzi swe sieci. Ich też powołał.

K66=

0505[Mk 1, 20 Zaraz ich powołał, a oni zostawiwszy ojca swego, Zebedeusza, razem z najemnikami w łodzi, poszli za Nim.

0506[Mt 4, 22 A oni natychmiast zostawili łódź i ojca i poszli za Nim.

CE46. Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. Uzdrawienie opętanego[Mk 1,21-28; Łk 4,31-37] {R(I)PDJ, maj, szabat; Kafarnaum, synagoga. Tok narracji: *Pierwsza sobota nauczania Jezusa i uzdrowień w Kafarnaum, cz. I*}

K67=

0507[Mk 1, 21 Przybyli do Kafarnaum i zaraz w szabat wszedł do synagogi, i nauczał.

0508[Łk 4, 31 Udał się do Kafarnaum, miasta w Galilei, i tam nauczał w szabat.

K68=

0509[Mk 1, 22 Zdumiewali się Jego nauką: uczył ich bowiem jak ten, który ma władzę, a nie jak uczeni w Piśmie.

0510[Łk 4, 32 Zdumiewali się Jego nauką, gdyż słowo Jego było pełne mocy.

K69=

0511[Mk 1, 23 Był właśnie w ich synagodze człowiek opętany przez ducha nieczystego. Zaczął on wołać:

0512[Łk 4, 33 A był w synagodze człowiek, który miał w sobie ducha nieczystego. Zaczął on krzyczeć wniebogłosy:

K70=

0513[Mk 1, 24 «Czego chcesz od nas, Jezusie Nazarejczyku? Przyszedłeś nas zgubić. Wiem, kto jesteś: Święty Boga».

0514[Łk 4, 34 «Och, czego chcesz od nas, Jezusie Nazarejczyku? Przyszedłeś nas zgubić? Wiem, kto jesteś: Święty Boga».

K71=

0515[Mk 1, 25 Lecz Jezus rozkazał mu surowo: «Milcz i wyjdź z niego!»

0516[Łk 4, 35a Lecz Jezus rozkazał mu surowo: «Milcz i wyjdź z niego!»

CE45. The Call of The First Disciples

[Mt 4,18-22; Mk 1,16-20] {Y(I)JPM, May; the Shore of The Sea of Galilee near Bethsaida}

K62=

0497[Mk 1, 16 Καὶ παράγων παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν Σίμωνα καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν Σίμωνος ἀμφιβάλλοντας ἐν τῇ θαλάσῃ· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς.

0498[Mt 4, 18 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδεν δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς.

K63=

0499[Mk 1, 17 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς γενέσθαι ἀλιεῖς ἀνθρώπων.

0500[Mt 4, 19 καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλιεῖς ἀνθρώπων.

K64=

0501[Mk 1, 18 καὶ εὐθὺς ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

0502[Mt 4, 20 οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

K65=

0503[Mk 1, 19 Καὶ προβάς ὀλίγον εἶδεν Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ αὐτοὺς ἐν τῷ πλοίῳ καταρτίζοντας τὰ δίκτυα,

0504[Mt 4, 21 Καὶ προβάς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς.

K66=

0505[Mk 1, 20 καὶ εὐθὺς ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ ἀφέντες τὸν πατέρα αὐτῶν Ζεβεδαῖον ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τῶν μισθωτῶν ἀπῆλθον ὀπίσω αὐτοῦ.

0506[Mt 4, 22 οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.

CE46. Jesus teaches in the Synagogue in Capernaum. The Healing of the demon-possessed Man[Mk 1,21-28; Lk 4,31-37] {Y(I)JPM, May, Sabbath; Capernaum, Synagogue. Course of narration: *The First Saturday of Jesus Teaching and Healings at Capernaum*, part I}

K67=

0507[Mk 1, 21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καφαρναοὺμ. καὶ εὐθὺς τοῖς σάββασιν [εἰσελθὼν] εἰς τὴν συναγωγὴν ἐδίδασκεν.

0508[Lk 4, 31 Καὶ κατήλθεν εἰς Καφαρναοὺμ πόλιν τῆς Γαλιλαίας. καὶ ἦν διδάσκων αὐτοὺς ἐν τοῖς σάββασιν·

K68=

0509[Mk 1, 22 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.

0510[Lk 4, 32 καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ.

K69=

0511[Mk 1, 23 καὶ εὐθὺς ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ, καὶ ἀνέκραξεν

0512[Lk 4, 33 καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦν ἄνθρωπος ἔχων πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου, καὶ ἀνέκραξεν φωνῇ μεγάλῃ,

K70=

0513[Mk 1, 24 λέγων, Τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

0514[Lk 4, 34 Ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ Ναζαρηνέ; ἦλθες ἀπολέσαι ἡμᾶς; οἶδά σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.

K71=

0515[Mk 1, 25 καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.

0516[Lk 4, 35a καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς λέγων, Φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἀπ' αὐτοῦ.

K72=

0517[Mk 1, 26 Wtedy duch nieczysty zaczął nim miotać i z głośnym krzykiem wyszedł z niego.

0518[Łk 4, 35b Wtedy zły duch rzucił go na środek i wyszedł z niego, nie wyrządzając mu żadnej szkody.

K73=

0519[Mk 1, 27 A wszyscy się zdumiali, tak że jeden drugiego pytał: «Co to jest? Nowa jakaś nauka z mocą. Nawet duchom nieczystym rozkazuje i są Mu posłuszne».

0520[Łk 4, 36 Wprawiło to wszystkich w zdumienie, i mówili między sobą: «Cóż to za słowo, że z władzą i mocą rozkazuje nawet duchom nieczystym, i wychodzą».

K74=

0521[Mk 1, 28 I wnet rozeszła się wieść o Nim wszędzie po całej okolicznej krainie galilejskiej.

0522[Łk 4, 37 I wieść o Nim rozchodziła się wszędzie po okolicy.

CE47. W domu Piotra. Uzdrawienie teściowej

[Mt 8,14-15; Mk 1,29-31; Łk 4,38-39] {R(I)PDJ, maj, ten sam dzień; Kafarnaum, dom Szymona Piotra. Tok narracji: *Pierwsza sobota nauczania Jezusa i uzdrowień w Kafarnaum, cz. II*}

K75=

0523[Mk 1, 29 Zaraz po wyjściu z synagogi przyszedł z Jakubem i Janem do domu Szymona i Andrzeja.

0524• Łk 4, 38a Po opuszczeniu synagogi przyszedł do domu Szymona.

0525[Mt 8, 14a Gdy Jezus przyszedł do domu Piotra,

K76=

0526[Mt 8, 14b ujrzał jego teściową, leżącą w gorączce.

0527• Mk 1, 30 Teściowa zaś Szymona leżała w gorączce. Zaraz powiedzieli Mu o niej.

0528[Łk 4, 38b A wysoka gorączka trawiła teściową Szymona. I prosili Go za nią.

K77=

0529[Mk 1, 31 On podszedł i podniósł ją, ujawszy za rękę, a opuściła ją gorączka. I usługiwała im.

0530• Mt 8, 15 Ujął ją za rękę, a gorączka ją opuściła. Potem wstała i usługiwała Mu.

0531[Łk 4, 39 On, stanąwszy nad nią, rozkazał gorączce, i opuściła ją. Zaraz też wstała [uzdrowiona], i usługiwała im.

CE48. Liczne uzdrowienia pod wieczór

[Mt 8,16-17; Mk 1,32-34; Łk 4,40-41] {R(I)PDJ, maj, ten sam dzień, wieczór; Kafarnaum, pod domem Szymona Piotra. Tok narracji: *Pierwsza sobota nauczania Jezusa i uzdrowień w Kafarnaum, cz. III.*}

K78=

0532[Mk 1, 32 Z nastaniem wieczora, gdy słońce zaszło, przynosili do Niego wszystkich chorych i opętanych,

0533• Mt 8, 16a Z nastaniem wieczora przyprowadzono Mu wielu opętanych.

0534[Łk 4, 40a O zachodzie słońca wszyscy, którzy mieli cierpiących na rozmaite choroby, przynosili ich do Niego.

K79:

0535 Mk 1, 33 i całe miasto zebrało się u drzwi.

K80=

0536[Mt 8, 16b On słowem wypędził [złe] duchy i wszystkich chorych uzdrowił.

0537[Łk 4, 40b On zaś na każdego z nich kładł ręce i uzdrawiał ich.

K72=

0517[Mk 1, 26 και σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον καὶ φωνῆσαν φωνῇ μεγάλῃ ἐξῆλθεν ἐξ αὐτοῦ.

0518] Lk 4, 35b καὶ ῥίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰς τὸ μέσον ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν αὐτόν.

K73=

0519[Mk 1, 27 καὶ ἐθαμβήθησαν ἅπαντες, ὥστε συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντας, Τί ἐστὶν τοῦτο; διδαχὴ καινὴ κατ' ἐξουσίαν· καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ.

0520] Lk 4, 36 καὶ ἐγένετο θάμβος ἐπὶ πάντας, καὶ συνελάλουν πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Τίς ὁ λόγος οὗτος, ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ καὶ δυνάμει ἐπιτάσσει τοῖς ἀκαθάρτοις πνεύμασιν, καὶ ἐξέρχονται;

K74=

0521[Mk 1, 28 καὶ ἐξῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εὐθὺς πανταχοῦ εἰς ὅλην τὴν περίχωρον τῆς Γαλιλαίας.

0522] Lk 4, 37 καὶ ἐξεπορεύετο ἡχος περὶ αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον τῆς περιχώρου.

CE47. At Peter's Home. The Healing of Peter's Mother-in-law

[Mt 8,14-15; Mk 1,29-31; Lk 4,38-39] {Y(I)JPM, May, the same day; Capernaum, the Simon Peter's Home. Course of narration: *The First Saturday of Jesus Teaching and Healings at Capernaum*, part II}

K75=

0523[Mk 1, 29 Καὶ εὐθὺς ἐκ τῆς συναγωγῆς ἐξελθόντες ἦλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

0524• Lk 4, 38a Ἀναστὰς δὲ ἀπὸ τῆς συναγωγῆς εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος.

0525] Mt 8, 14a Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου

K76=

0526[Mt 8, 14b εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν·

0527• Mk 1, 30 ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα, καὶ εὐθὺς λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς.

0528] Lk 4, 38b πενθερὰ δὲ τοῦ Σίμωνος ἦν συνεχομένη πυρετῷ μεγάλῳ, καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ αὐτῆς.

K77=

0529[Mk 1, 31 καὶ προσελθὼν ἤγειρεν αὐτὴν κρατήσας τῆς χειρὸς· καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός, καὶ διηκόνει αὐτοῖς.

0530• Mt 8, 15 καὶ ἤψατο τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετός· καὶ ἠγέρθη καὶ διηκόνει αὐτῷ.

0531] Lk 4, 39 καὶ ἐπιστὰς ἐπάνω αὐτῆς ἐπέτιμησεν τῷ πυρετῷ, καὶ ἀφῆκεν αὐτήν· παραχρῆμα δὲ ἀναστᾶσα διηκόνει αὐτοῖς.

CE48. Many Healings at The Evening

[Mt 8,16-17; Mk 1,32-34; Lk 4,40-41] {Y(I)JPM, May, evening, the same day; Capernaum, at the Home of Simon Peter. Course of narration: *The First Saturday of Teaching and Healings by Jesus at Capernaum*, part III.}

K78=

0532[Mk 1, 32 Ὁψίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδω ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζομένους·

0533• Mt 8, 16a Ὁψίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους πολλούς·

0534] Lk 4, 40a Δύνοντος δὲ τοῦ ἡλίου ἅπαντες ὅσοι εἶχον ἀσθενοῦντας νόσοις ποικίλαις ἤγαγον αὐτοὺς πρὸς αὐτόν·

K79:

0535 Mk 1, 33 καὶ ἦν ὅλη ἡ πόλις ἐπισυνηγμένη πρὸς τὴν θύραν.

K80=

0536[Mt 8, 16b καὶ ἐξέβαλεν τὰ πνεύματα λόγῳ, καὶ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσεν·

0537] Lk 4, 40b ὁ δὲ ἐνὶ ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χεῖρας ἐπιτιθεὶς ἐθεράπευεν αὐτούς.

K81=

0538[Łk 4, 41 Także złe duchy wychodziły z wielu, wołając: «Ty jesteś Syn Boży!» Lecz On je gromił i nie pozwalał im mówić, ponieważ wiedziały, że On jest Mesjaszem.

0539[Mk 1, 34 Uzdrawił wielu dotkniętych rozmaitymi chorobami i wiele złych duchów wyrzucił, lecz nie pozwalał złym duchom mówić, ponieważ Go znali.

K82:

0540 Mt 8, 17 Tak oto spełniło się słowo proroka Izajasza: *On przyjął nasze słabości i dźwigał choroby.*

CE49. Podróż misyjna po Palestynie

[Mt 4,23; Mk 1,35-39; Łk 4,42-44] {R(I)PDJ, maj, nast. dzień: niedziela – początek podróży; Kafarnaum — Galilea, Judea}

K83=

0541[Mk 1, 35 Nad ranem, kiedy jeszcze było ciemno, wstał, wyszedł i udał się na miejsce pustynne, i tam się modlił.

0542[Łk 4, 42a Z nastaniem dnia wyszedł i udał się na miejsce pustynne.

K84:

0543 Mk 1, 36 Pośpieszył za Nim Szymon z towarzyszami,

0544 Mk 1, 37 a gdy go znaleźli, powiedzieli Mu: «Wszyscy Cię szukają».

K85:

0545 Łk 4, 42b A tłumy szukały Go i przysły aż do Niego; chciały Go zatrzymać, żeby nie odchodził od nich.

K86=

0546[Łk 4, 43 Lecz On rzekł do nich: «Także innym miastom muszę głosić Dobrą Nowinę o królestwie Bożym, bo po to zostałem posłany».

0547[Mk 1, 38 Lecz On rzekł do nich: «Pójdźmy gdzie indziej, do sąsiednich miejscowości, abym i tam mógł nauczać, bo po to wyszedłem».

K87=

0548[Mk 1, 39 I chodził po całej Galilei, nauczając w ich synagogach i wyrzucając złe duchy.

0549• Mt 4, 23 I obchodził Jezus całą Galileę, nauczając w tamtejszych synagogach, głosząc Ewangelię o królestwie i lecząc wszelkie choroby i wszelkie słabości wśród ludu.

0550[Łk 4, 44 I głosił słowo w synagogach Judei.

CE50. Nauczanie z łodzi

[Łk 5,1-3] {R(I)PDJ, maj; Jezioro Genezaret. Tok narracji: Jezus w łodzi Szymona Piotra, cz. I}

K88:

0551 Łk 5, 1 Pewnego razu – gdy tłum cisnął się do Niego, aby słuchać słowa Bożego, a On stał nad jeziorem Genezaret –

0552 Łk 5, 2 zobaczył dwie łodzie stojące przy brzegu; rybacy zaś wyszli z nich i płukali sieci.

0553 Łk 5, 3 Wszedłszy do jednej łodzi, która należała do Szymona, poprosił go, żeby nieco odbił od brzegu. Potem usiadł i z łodzi nauczał tłumy.

CE51. Obfity połów. Utwierdzenie powołania Piotra

[Łk 5,4-11] {R(I)PDJ, koniec maja; Jezioro Genezaret, Zatoka Siedmiu Źródeł (Heptapegon) w pobliżu Kafarnaum. Tok narracji: Jezus w łodzi Szymona Piotra, cz. II}

0554 Łk 5, 4 Gdy przestał mówić, rzekł do Szymona: «Wy płyn na głębię i zarzućcie sieci na połów!»

K81=

0538[Lk 4, 41 ἐξήρχετο δὲ καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ. καὶ ἐπιτιμῶν οὐκ εἶα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ᾔδεισαν τὸν Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.

0539] Mk 1, 34 καὶ ἐθεράπευσεν πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις, καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλεν, καὶ οὐκ ἤφιεν λαλεῖν τὰ δαιμόνια, ὅτι ᾔδεισαν αὐτόν.

K82:

0540 Mt 8, 17 ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν.

CE49. The Mission Journey around Palestine

[Mt 4,23; Mk 1,35-39; Lk 4,42-44] {Y(I)JPM, May, next day: Sunday – the beginning of Journey; Capernaum — Galilee, Judea}

K83=

0541[Mk 1, 35 Καὶ πρωὶ ἔννυχά λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς ἔρημον τόπον κακεῖ προσήυχετο.

0542] Lk 4, 42a Γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἔρημον τόπον·

K84:

0543 Mk 1, 36 καὶ κατεδίωξεν αὐτόν Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ,

0544 Mk 1, 37 καὶ εὗρον αὐτόν καὶ λέγουσιν αὐτῷ ὅτι Πάντες ζητοῦσιν σε.

K85:

0545 Lk 4, 42b καὶ οἱ ὄχλοι ἐπεζήτουν αὐτόν, καὶ ἦλθον ἕως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτόν τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν.

K86=

0546[Lk 4, 43 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι Καὶ ταῖς ἐτέραις πόλεσιν εὐαγγελίσασθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ὅτι ἐπὶ τοῦτο ἀπεστάλην.

0547] Mk 1, 38 καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἄγωμεν ἀλλαχοῦ εἰς τὰς ἐχομένας κωμοπόλεις, ἵνα καὶ ἐκεῖ κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξῆλθον.

K87=

0548[Mk 1, 39 καὶ ἦλθεν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν εἰς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

0549• Mt 4, 23 Καὶ περιῆγεν ἐν ὅλῃ τῇ Γαλιλαίᾳ, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

0550] Lk 4, 44 καὶ ἦν κηρύσσων εἰς τὰς συναγωγὰς τῆς Ἰουδαίας.

CE50. The Preaching from the Boat

[Lk 5,1-3] {Y(I)JPM, May; Lake Gennesaret. Course of narration: *Jesus in the Boat of Simon Peter*, part I}

K88:

0551 Lk 5, 1 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ καὶ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ αὐτὸς ἦν ἐστὼς παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ,

0552 Lk 5, 2 καὶ εἶδεν δύο πλοῖα ἐστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἀλιεῖς ἀπ' αὐτῶν ἀποβάντες ἔπλυνον τὰ δίκτυα.

0553 Lk 5, 3 ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτόν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον, καθίσας δὲ ἐκ τοῦ πλοίου ἐδίδασκεν τοὺς ὄχλους.

CE51. The Miraculous Draught of Fishes. Confirmation of the Call of Simon Peter

[Lk 5,4-11] {Y(I)JPM, end of May; Lake Gennesaret, Bay of the Seven Springs (Heptapegon) near Capernaum. Course of narration: *Jesus in the Boat of Simon Peter*, part II}

0554 Lk 5, 4 ὥς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπεν πρὸς τὸν Σίμονα, Ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγρην.

- 0555 Łk 5, 5 A Szymon odpowiedział: «Mistrzu, całą noc pracowaliśmy i nic nie ułowiliśmy. Lecz na Twoje słowo zarzucę sieci».
- 0556 Łk 5, 6 Skoro to uczynili, zagarnęli tak wielkie mnóstwo ryb, że sieci ich zaczynały się rwać.
- 0557 Łk 5, 7 Skinęli więc na współtowarzyszy w drugiej łodzi, żeby im przyszli z pomocą. Ci podpłynęli; i napełnili obie łodzie, tak że się prawie zanurzały.
- 0558 Łk 5, 8 Widząc to, Szymon Piotr przypadł Jezusowi do kolan i rzekł: «Wyjdź ode mnie, Panie bo jestem człowiek grzeszny».
- 0559 Łk 5, 9 I jego bowiem, i wszystkich jego towarzyszy w zdumienie wprowadził połów ryb, jakiego dokonali;
- 0560 Łk 5, 10 jak również Jakuba i Jana, synów Zebedeusza, którzy byli współnikami Szymona. A Jezus rzekł do Szymona: «Nie bój się, odtąd ludzi będziesz łowił».
- 0561 Łk 5, 11 I wciągnąwszy łodzie na ląd, zostawili wszystko i poszli za Nim.

CE52. Uzdrawienie trędowatego

[Mt 8,2-4; Mk 1,40-45; Łk 5,12-16] {R(I)PDJ, czerwiec; miasto w Galilei, obrzeże}

K89=

- 0562[Łk 5, 12 Gdy przebywał w jednym z miast, zjawił się człowiek cały pokryty trędem. Gdy ujrzawszy Jezusa, upadł na twarz i prosił Go: «Panie, jeśli zechcesz, możesz mnie oczyścić».
- 0563• Mk 1, 40 Wtedy przyszedł do Niego trędowaty i upadłszy na kolana, prosił Go: «Jeśli zechcesz, możesz mnie oczyścić».
- 0564] Mt 8, 2 A oto podszedł trędowaty i upadł przed Nim, mówiąc: «Panie, jeśli chcesz, możesz mnie oczyścić».
- K90=
- 0565[Mk 1, 41 <A Jezus>, zdjęty litością, wyciągnął rękę, dotknął go i rzekł do niego: «Chcę, bądź oczyszczony!»
- 0566 Mk 1, 42 Zaraz trąd go opuścił, i został oczyszczony.
- 0567• Mt 8, 3 [Jezus] wyciągnął rękę, dotknął go i rzekł: «Chcę bądź oczyszczony!» I natychmiast został oczyszczony z trądu.
- 0568] Łk 5, 13 Jezus wyciągnął rękę i dotknął go, mówiąc: «Chcę, bądź oczyszczony». I natychmiast trąd z niego ustąpił.
- K91=
- 0569[Mk 1, 43 Jezus surowo mu przykazał i zaraz go odprawił,
- 0570 Mk 1, 44 mówiąc mu: «Bacz, abyś nikomu nic nie mówił, ale idź, pokaż się kapłanowi i złoż za swe oczyszczenie ofiarę, którą przepisał Mojżesz, na świadectwo dla nich».
- 0571• Mt 8, 4 Jezus powiedział do niego: «Uważaj, nie mów [o tym] nikomu, ale idź, pokaż się kapłanowi i złoż ofiarę, którą przepisał Mojżesz, na świadectwo dla nich».
- 0572] Łk 5, 14 A On mu przykazał, żeby nikomu nic nie mówił: «Ale idź, pokaż się kapłanowi i złoż ofiarę za swe oczyszczenie, jak przekazał Mojżesz, na świadectwo dla nich».
- K92=
- 0573[Mk 1, 45 Lecz on po wyjściu zaczął wiele opowiadać i rozgłaszać to, co zaszło, tak że Jezus nie mógł jawnie wejść do miasta, lecz przebywał w miejscach pustynnych. A ludzie zewsząd schodzili się do Niego.
- 0574] Łk 5, 15 Lecz tym szerzej rozchodziła się Jego sława, a liczne tłumy zbierały się, aby Go słuchać i uzyskać uzdrowienie z ich niedomagań.
- 0575 Łk 5, 16 On jednak usuwał się na pustkowie i [tam] się modlił.

- 0555 Lk 5, 5 καὶ ἀποκριθεὶς Σίμων εἶπεν, Ἐπιστάτα, δι' ὅλης νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν, ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὰ δίκτυα.
- 0556 Lk 5, 6 καὶ τοῦτο ποιήσαντες συνέκλεισαν πλῆθος ἰχθύων πολὺ, διερρήσσετο δὲ τὰ δίκτυα αὐτῶν.
- 0557 Lk 5, 7 καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις ἐν τῷ ἐτέρῳ πλοίῳ τοῦ ἐλθόντος συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθαν, καὶ ἔπλησαν ἀμφοτέρω τὰ πλοῖα ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.
- 0558 Lk 5, 8 ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσεν τοῖς γόνασιν Ἰησοῦ λέγων, Ἐξέλθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλὸς εἰμι, κύριε·
- 0559 Lk 5, 9 θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων ὧν συνέλαβον,
- 0560 Lk 5, 10 ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. καὶ εἶπεν πρὸς τὸν Σίμονα ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.
- 0561 Lk 5, 11 καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν ἀφέντες πάντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

CE52. The Cleansing of the Lepper

[Mt 8,2-4; Mk 1,40-45; Lk 5,12-16] {Y(I)JPM, June; border of a city in Galilee}

K89=

- 0562[Lk 5, 12 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ πλήρης λέπρας· καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον ἐδεήθη αὐτοῦ λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι.
- 0563• Mk 1, 40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν [καὶ γονυπετῶν] καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι Ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι.
- 0564] Mt 8, 2 καὶ ἰδοὺ λεπρὸς προσελθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Κύριε, ἐὰν θέλῃς δύνασαι με καθαρίσαι.
- K90=
- 0565[Mk 1, 41 καὶ σπλαγχνισθεὶς ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἥψατο καὶ λέγει αὐτῷ, Θέλω, καθαρίσθητι·
- 0566 Mk 1, 42 καὶ εὐθὺς ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη.
- 0567• Mt 8, 3 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ λέγων, Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ ἡ λέπρα.
- 0568] Lk 5, 13 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἥψατο αὐτοῦ λέγων, Θέλω, καθαρίσθητι· καὶ εὐθέως ἡ λέπρα ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ.

K91=

- 0569[Mk 1, 43 καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ εὐθὺς ἐξέβαλεν αὐτόν,
- 0570 Mk 1, 44 καὶ λέγει αὐτῷ, Ὅρα μηδενὶ μηδὲν εἶπης, ἀλλὰ ὑπάγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ὃ προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
- 0571• Mt 8, 4 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅρα μηδενὶ εἶπης, ἀλλὰ ὑπάγε σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκον τὸ δῶρον ὃ προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.
- 0572] Lk 5, 14 καὶ αὐτὸς παρήγγειλεν αὐτῷ μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλὰ ἀπελθὼν δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου καθὼς προσέταξεν Μωϋσῆς, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

K92=

- 0573[Mk 1, 45 ὁ δὲ ἐξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν, ἀλλ' ἐξῶ ἐπ' ἐρήμοις τόποις ἦν· καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν πάντοθεν.
- 0574] Lk 5, 15 διήρχετο δὲ μᾶλλον ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, καὶ συνήρχοντο ὄχλοι πολλοὶ ἀκούειν καὶ θεραπεύεσθαι ἀπὸ τῶν ἀσθενειῶν αὐτῶν·
- 0575 Lk 5, 16 αὐτὸς δὲ ἦν ὑποχωρῶν ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ προσευχόμενος.

CE53. Uzdrawienie paralityka

[Mt 9,2-8; Mk 2,1-12; Łk 5,17-26] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum, dom Szymona Piotra}

K93:

0576 Mk 2, 1 Gdy po pewnym czasie wrócił do Kafarnaum, posłyszano, że jest w domu.

K94=

0577[Mk 2, 2 Zebrało się zatem tylu ludzi, że nawet przed drzwiami nie było miejsca, a On głosił im naukę.

0578[Łk 5, 17a Pewnego dnia, gdy nauczał, siedzieli faryzeusze i uczeni w Prawie, którzy przyszedli ze wszystkich miejscowości Galilei, Judei i z Jeruzalem.

K95:

0579 Łk 5, 17b A była w Nim moc Pańska, tak że mógł uzdrawiać.

K96=

0580[Mk 2, 3 I przyszli do Niego z paralitykiem, którego niosło czterech.

0581• Mt 9, 2a A oto przynieśli Mu paralityka, leżącego na łożu.

0582[Łk 5, 18 Wtem jacyś mężczyźni, niosąc na łożu człowieka, który był sparaliżowany, starali się go wnieść i położyć przed Nim.

K97=

0583[Mk 2, 4 Nie mogąc z powodu tłumu przynieść go do Niego, odkryli dach nad miejscem, gdzie Jezus się znajdował, i przez otwór spuścili nosze, na których leżał paralytyk.

0584[Łk 5, 19 Nie mogąc w żaden sposób go przenieść z powodu tłumu, weszli na płaski dach i przez powagę spuścili go wraz z łożem na sam środek, przed Jezusa.

K98=

0585[Mk 2, 5 Jezus, widząc ich wiarę, rzekł do paralityka: «Dziecko, odpuszczone są twoje grzechy».

0586• Mt 9, 2b Jezus widząc ich wiarę, rzekł do paralityka: «Ufaj synu! Odpuszczone są ci twoje grzechy».

0587[Łk 5, 20 On, widząc ich wiarę, rzekł: «Człowieku, odpuszczone są ci twoje grzechy».

K99=

0588[Mk 2, 6 A siedziało tam kilku uczonych w Piśmie, którzy myśleli w sercach swoich:

0589 Mk 2, 7 «Czemu On tak mówi? [On] bluźni. Któż może odpuszczać grzechy, prócz jednego Boga?»

0590• Mt 9, 3 Na to pomyśleli sobie niektórzy z uczonych w Piśmie: On bluźni.

0591[Łk 5, 21 Na to uczeni w Piśmie i faryzeusze poczęli się zastanawiać i mówić: «Kimże on jest, że wypowiada bluźnierstwa? Któż może odpuścić grzechy prócz samego Boga?»

K100=

0592[Mk 2, 8 Jezus poznał zaraz w swym duchu, że tak myślą, i rzekł do nich: «Czemu myśli te nurtują w waszych sercach?»

0593• Mt 9, 4 A Jezus, znając ich myśli, rzekł: «Dlaczego złe myśli nurtują w waszych sercach?»

0594[Łk 5, 22 Lecz Jezus przejrzał ich myśli i w odpowiedzi [na nie] rzekł do nich: «Co za myśli nurtują w sercach waszych?»

K101=

0595[Mk 2, 9 Cóż jest łatwiej powiedzieć paralytykowi: Odpuszczone są twoje grzechy, czy też powiedzieć: Wstań, weź swoje nosze i chodź?

0596• Mt 9, 5 Cóż bowiem łatwiej jest powiedzieć: „Odpuszczone są ci twoje grzechy”, czy też powiedzieć: „Wstań i chodź!”

0597[Łk 5, 23 Cóż jest łatwiej powiedzieć: „Odpuszczone są ci twoje grzechy”, czy powiedzieć: „Wstań i chodź”?

CE53. The Healing of the Paralytic

[Mt 9,2-8; Mk 2,1-12; Lk 5,17-26] {Y(I)JPM, June; Capernaum, Simon Peters House}

K93:

0576 Mk 2,1 Καὶ εἰσελθὼν πάλιν εἰς Καφαρναοὺμ δι' ἡμερῶν ἠκούσθη ὅτι ἐν οἴκῳ ἐστίν.

K94=

0577[Mk 2,2 καὶ συνήχθησαν πολλοὶ ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν, καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

0578[Lk 5,17a Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἦν διδάσκων, καὶ ἦσαν καθήμενοι Φαρισαῖοι καὶ νομοδιδάσκαλοι οἱ ἦσαν ἐληλυθότες ἐκ πάσης κόμης τῆς Γαλιλαίας καὶ Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ·

K95:

0579 Lk 5,17b καὶ δύναμις κυρίου ἦν εἰς τὸ ἰᾶσθαι αὐτόν.

K96=

0580[Mk 2,3 καὶ ἔρχονται φέροντες πρὸς αὐτὸν παραλυτικὸν αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

0581• Mt 9,2a καὶ ἰδοὺ προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον.

0582[Lk 5,18 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες φέροντες ἐπὶ κλίνης ἄνθρωπον ὃς ἦν παραλελυμένος, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν εἰσενεγκεῖν καὶ θεῖναι [αὐτόν] ἐνώπιον αὐτοῦ.

K97=

0583[Mk 2,4 καὶ μὴ δυνάμενοι προσενέγκαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράβαττον ὅπου ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

0584[Lk 5,19 καὶ μὴ εὐρόντες ποίας εἰσενέγκωσιν αὐτόν διὰ τὸν ὄχλον ἀναβάντες ἐπὶ τὸ δῶμα διὰ τῶν κεράμων καθῆκαν αὐτόν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ.

K98=

0585[Mk 2,5 καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν λέγει τῷ παραλυτικῷ, Τέκνον, ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

0586• Mt 9,2b καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν τῷ παραλυτικῷ, Θάρσει, τέκνον· ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι.

0587[Lk 5,20 καὶ ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν εἶπεν, Ἄνθρωπε, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.

K99=

0588[Mk 2,6 ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν,

0589 Mk 2,7 Τί οὗτος οὕτως λαλεῖ; βλασφημεῖ· τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ εἷς ὁ θεός;

0590• Mt 9,3 καὶ ἰδοὺ τινες τῶν γραμματέων εἶπαν ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτος βλασφημεῖ.

0591[Lk 5,21 καὶ ἤρξαντο διαλογίζεσθαι οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, Τίς ἐστὶν οὗτος ὃς λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἁμαρτίας ἀφεῖναι εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ θεός;

K100=

0592[Mk 2,8 καὶ εὐθὺς ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ ὅτι οὕτως διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς λέγει αὐτοῖς, Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

0593• Mt 9,4 καὶ εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν, Ἰνατί ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

0594[Lk 5,22 ἐπιγνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν ἀποκριθεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;

K101=

0595[Mk 2,9 τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, Ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείρε καὶ ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει;

0596• Mt 9,5 τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἀφίενταί σου αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείρε καὶ περιπάτει;

0597[Lk 5,23 τί ἐστὶν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν, Ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου, ἢ εἰπεῖν, Ἐγείρε καὶ περιπάτει;

K102=

- 0598[Mk 2, 10 Otóż, żebyście wiedzieli, iż Syn Człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów – rzekł do paralityka:
- 0599 Mk 2, 11 Mówię ci: Wstań, weź swoje nosze i idź do swego domu!»
- 0600• Mt 9, 6 Otóż żebyście wiedzieli, iż Syn Człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów – rzekł do paralityka: Wstań, weź swoje łoże i idź do swego domu!»
- 0601] Łk 5, 24 Otóż żebyście wiedzieli, że Syn Człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów» – rzekł do sparaliżowanego: «Mówię ci, wstań, weź swoje łoże i idź do domu!»

K103=

- 0602[Mk 2, 12a On wstał, wziął zaraz swoje nosze i wyszedł na oczach wszystkich.
- 0603• Mt 9, 7 On wstał i poszedł do domu.
- 0604] Łk 5, 25 I natychmiast wstał wobec nich, wziął łoże, na którym leżał, i poszedł do swego domu, wielbiąc Boga.

K104=

- 0605[Mk 2, 12b Zdumieli się wszyscy i wielbili Boga, mówiąc: «Nigdy jeszcze nie widzieliśmy czegoś podobnego».
- 0606• Mt 9, 8 A tłumy ogarnął lęk na ten widok, i wielbiły Boga, który takiej mocy udzielił ludziom.
- 0607] Łk 5, 26 Wtedy zdumienie ogarnęło wszystkich: wielbili Boga i pełni bojaźni mówili: «Przedziwne rzeczy widzieliśmy dzisiaj».

CE54. Powołanie Lewiego

[Mt 9,9-13; Mk 2,13-17; Łk 5,27-32] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum: komora celna — dom Lewiego. Tok narracji: *W domu Lewiego*, cz. I}

K105:

- 0608 Mk 2, 13 Potem wyszedł znowu nad jezioro. Cały lud przychodził do Niego, a On go nauczał.

K106=

- 0609[Mk 2, 14 A przechodząc, ujrzał Lewiego, syna Alfeusza, siedzącego na komorze celnej, i rzekł do niego: «Pójdź za Mną!» Ten wstał i poszedł za Nim.
- 0610• Mt 9, 9 Odchodząc stamtąd, Jezus ujrzał człowieka imieniem Mateusz, siedzącego na komorze celnej, i rzekł do niego: «Pójdź za Mną!» A on wstał i poszedł za Nim.
- 0611] Łk 5, 27 Potem wyszedł i zobaczył celnika, imieniem Lewi, siedzącego na komorze celnej. Rzekł do niego: «Pójdź za Mną!»
- 0612 Łk 5, 28 On zostawił wszystko, wstał i z Nim poszedł.

K107=

- 0613[Łk 5, 29 Lewi zaś wydał dla Niego wielkie przyjęcie u siebie w domu; a był spory tłum celników oraz innych [ludzi], którzy zasiadali z nimi do stołu.
- 0614• Mk 2, 15 Gdy Jezus siedział w jego domu przy stole, wielu celników i grzeszników siedziało razem z Jezusem i Jego uczniami. Wielu bowiem było tych, którzy szli za Nim.
- 0615] Mt 9, 10 Gdy Jezus siedział w domu za stołem, przyszło wielu celników i grzeszników i zasiadło wraz z Jezusem i Jego uczniami.

K108=

- 0616[Mk 2, 16 Niektórzy uczeni w Piśmie, spośród faryzeuszów, widząc, że je z grzesznikami i celnikami, mówili do Jego uczniów: «Czemu On je i pije z celnikami i grzesznikami?»
- 0617• Mt 9, 11 Widząc to, faryzeusze mówili do Jego uczniów: «Dlaczego wasz Nauczyciel jada wspólnie z celnikami i grzesznikami?»
- 0618] Łk 5, 30 Na to szemrali faryzeusze i i uczeni ich w Piśmie, mówiąc do Jego uczniów: «Dlaczego jecie i pijecie z celnikami i grzesznikami?»

K102=

- 0598[Mk 2, 10 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἁμαρτίας ἐπὶ τῆς γῆς – λέγει τῷ παραλυτικῷ,
 0599 Mk 2, 11 Σοὶ λέγω, ἔγειρε ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.
 0600• Mt 9, 6 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας – τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ, Ἐγερθεὶς ἄρον σου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.
 0601] Lk 5, 24 ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐξουσίαν ἔχει ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας – εἶπεν τῷ παραλελυμένῳ, Σοὶ λέγω, ἔγειρε καὶ ἄρας τὸ κλινίδιόν σου πορεύου εἰς τὸν οἶκόν σου.

K103=

- 0602[Mk 2, 12a καὶ ἠγέρθη καὶ εὐθὺς ἄρας τὸν κράβαττον ἐξῆλθεν ἔμπροσθεν πάντων,
 0603• Mt 9, 7 καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.
 0604] Lk 5, 25 καὶ παραχρῆμα ἀναστὰς ἐνώπιον αὐτῶν, ἄρας ἐφ’ ὃ κατέκειτο, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ δοξάζων τὸν θεόν.

K104=

- 0605[Mk 2, 12b ὥστε ἐξίστασθαι πάντας καὶ δοξάζειν τὸν θεὸν λέγοντας ὅτι Οὕτως οὐδέποτε εἶδομεν.
 0606• Mt 9, 8 ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.
 0607] Lk 5, 26 καὶ ἔκστασις ἔλαβεν ἅπαντας καὶ ἐδόξαζον τὸν θεόν, καὶ ἐπλήσθησαν φόβου λέγοντες ὅτι Εἶδομεν παράδοξα σήμερον.

CE54. The Call of Levi

[Mt 9,9-13; Mk 2,13-17; Lk 5,27-32] {Y(I)JPM, June; Capernaum: the receipt of custom — the house of Levi. Course of narration: *In the House of Levi*, part I}

K105:

- 0608 Mk 2, 13 Καὶ ἐξῆλθεν πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς.

K106=

- 0609[Mk 2, 14 καὶ παράγων εἶδεν Λευὶν τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.
 0610• Mt 9, 9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Μαθθαῖον λεγόμενον, καὶ λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι. καὶ ἀναστὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ.
 0611] Lk 5, 27 Καὶ μετὰ ταῦτα ἐξῆλθεν καὶ ἐθεάσατο τελώνην ὀνόματι Λευὶν καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι.
 0612 Lk 5, 28 καὶ καταλιπὼν πάντα ἀναστὰς ἠκολούθει αὐτῷ.

K107=

- 0613[Lk 5, 29 Καὶ ἐποίησεν δοχὴν μεγάλην Λεὺς αὐτῷ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ὄχλος πολὺς τελωνῶν καὶ ἄλλων οἱ ἦσαν μετ’ αὐτῶν κατακείμενοι.
 0614• Mk 2, 15 Καὶ γίνεται κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἦσαν γὰρ πολλοί. καὶ ἠκολούθουν αὐτῷ
 0615] Mt 9, 10 Καὶ ἐγένετο αὐτοῦ ἀνακειμένου ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοὶ ἐλθόντες συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

K108=

- 0616[Mk 2, 16 καὶ οἱ γραμματεῖς τῶν Φαρισαίων, καὶ ἰδόντες ὅτι ἐσθίει μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ τελωνῶν ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει;
 0617• Mt 9, 11 καὶ ἰδόντες οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίει ὁ διδάσκαλος ὑμῶν;
 0618] Lk 5, 30 καὶ ἐγόγγυζον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγοντες, Διὰ τί μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν ἐσθίετε καὶ πίνετε;

K109=

0619[Mk 2, 17a Jezus, usłyszawszy to, rzekł do nich: «Nie potrzebują lekarza zdrowi, lecz ci, którzy się źle mają.

0620• Mt 9, 12 On, usłyszawszy to, rzekł: «Nie potrzebują lekarza zdrowi, lecz ci, którzy się źle mają.

0621] Łk 5, 31 Lecz Jezus im odpowiedział: «Nie potrzebują lekarza zdrowi, ale ci, którzy się źle mają.

K110=

0622[Mk 2, 17b Nie przyszedłem, aby powołać sprawiedliwych, ale grzeszników».

0623• Mt 9, 13 Idźcie i starajcie się zrozumieć, co znaczy: *Chcę raczej miłosierdzia niż ofiary*. Bo nie przyszedłem, aby powołać sprawiedliwych, ale grzeszników».

0624] Łk 5, 32 Nie przyszedłem powołać do nawrócenia się sprawiedliwych, lecz grzeszników».

CE55. Sprawa postów

[Mt 9,14-17; Mk 2,18-22; Łk 5,33-39] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum, dom Lewiego. Tok narracji: *W domu Lewiego*, cz. II.}

K111:

0625 Mk 2, 18a Uczniowie Jana i faryzeusze mieli właśnie post.

K112=

0626[Mk 2, 18b Przyszli do Niego i pytali: «Dlaczego uczniowie Jana i uczniowie faryzeuszów poszczą, a Twój uczniowie nie poszczą?»

0627• Mt 9, 14 Wtedy podeszli do Niego uczniowie Jana i zapytali: «Dlaczego my i faryzeusze dużo pościmy, Twój zaś uczniowie nie poszczą?»

0628] Łk 5, 33 Oni zaś rzekli do Niego: «Uczniowie Jana dużo poszczą i modły odprawiają, podobnie też uczniowie faryzeuszów; natomiast Twój jedzą i piją».

K113=

0629[Mk 2, 19a Jezus im odpowiedział: «Czy goście weselni mogą pościć, dopóki pan młody jest z nimi?

0630• Mt 9, 15a Jezus im rzekł: «Czy goście weselni mogą się smucić, dopóki pan młody jest z nimi?

0631] Łk 5, 34 A Jezus rzekł do nich: «Czy możecie nakłonić gości weselnych do postu, dopóki pan młody jest z nimi?

K114:

0632 Mk 2, 19b Nie mogą pościć, jak długo mają pośród siebie pana młodego.

K115=

0633[Mk 2, 20 Lecz przyjdzie czas, kiedy zabiorą im pana młodego, a wtedy, w ów dzień, będą pościć.

0634• Mt 9, 15b Lecz przyjdzie czas, kiedy zabiorą im pana młodego, a wtedy będą pościć.

0635] Łk 5, 35 Lecz przyjdzie czas, kiedy zabiorą im pana młodego, i wtedy, w owe dni, będą pościli».

K116=

0636[Mk 2, 21 Nikt nie przyszywa łąty z surowego sukna do starego ubrania. W przeciwnym razie nowa łąta obrywa jeszcze [część] ze starego ubrania i gorsze staje się przedarcie.

0637• Mt 9, 16 Nikt nie przyszywa łąty z surowego sukna do starego ubrania, gdyż łąta obrywa ubranie, i gorsze staje się przedarcie.

0638] Łk 5, 36 Opowiedział im też przypowieść: «Nikt nie przyszywa do starego ubrania jako łąty tego, co oderwie się od nowego; w przeciwnym razie i nowe podrze, i łąta z nowego nie nada się do starego.

K109=

- 0619[Mk 2, 17a και ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς [ὅτι] Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες·
- 0620• Mt 9, 12 ὁ δὲ ἀκούσας εἶπεν, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες.
- 0621] Lk 5, 31 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ὑγιαίνοντες ἰατροῦ ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες·

K110=

- 0622[Mk 2, 17b οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλούς.
- 0623• Mt 9, 13 πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἐστίν, Ἐλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν· οὐ γὰρ ἦλθον καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλούς.
- 0624] Lk 5, 32 οὐκ ἐλήλυθα καλέσαι δικαίους ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.

CE55. The Question about Fasting

[Mt 9,14-17; Mk 2,18-22; Lk 5,33-39] {Y(I)JPM, June; Capernaum, the house of Levi. Course of narration: *In the House of Levi*, part II.}

K111:

- 0625 Mk 2, 18a Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύοντες.

K112=

- 0626[Mk 2, 18b καὶ ἔρχονται καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διὰ τί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ μαθηταὶ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν, οἱ δὲ σοὶ μαθηταὶ οὐ νηστεύουσιν;
- 0627• Mt 9, 14 Τότε προσέρχονται αὐτῷ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λέγοντες, Διὰ τί ἡμεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι νηστεύομεν [πολλά], οἱ δὲ μαθηταὶ σου οὐ νηστεύουσιν;
- 0628] Lk 5, 33 Οἱ δὲ εἶπαν πρὸς αὐτόν, Οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου νηστεύουσιν πυκνὰ καὶ δεήσεις ποιοῦνται, ὁμοίως καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων, οἱ δὲ σοὶ ἐσθίουσιν καὶ πίνουσιν.

K113=

- 0629[Mk 2, 19a καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστὶν νηστεύειν;
- 0630• Mt 9, 15a καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος πενθεῖν ἐφ' ὅσον μετ' αὐτῶν ἐστὶν ὁ νυμφίος;
- 0631] Lk 5, 34 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μὴ δύνασθε τοὺς υἱοὺς τοῦ νυμφῶνος ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστὶν ποιῆσαι νηστεύσαι;

K114:

- 0632 Mk 2, 19b ὅσον χρόνον ἔχουσιν τὸν νυμφίον μετ' αὐτῶν οὐ δύνανται νηστεύειν·

K115=

- 0633[Mk 2, 20 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.
- 0634• Mt 9, 15b ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν.
- 0635] Lk 5, 35 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, καὶ ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

K116=

- 0636[Mk 2, 21 οὐδεὶς ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπιράπτει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μή, αἶρει τὸ πλήρωμα ἀπ' αὐτοῦ τὸ καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται.
- 0637• Mt 9, 16 οὐδεὶς δὲ ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ῥάκους ἀγνάφου ἐπὶ ἱματίῳ παλαιῷ· αἶρει γὰρ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἱματίου, καὶ χειρὸν σχίσμα γίνεται.
- 0638] Lk 5, 36 Ἐλεγεν δὲ καὶ παραβολὴν πρὸς αὐτούς ὅτι Οὐδεὶς ἐπίβλημα ἀπὸ ἱματίου καινοῦ σχίσας ἐπιβάλλει ἐπὶ ἱμάτιον παλαιόν· εἰ δὲ μήγε, καὶ τὸ καινὸν σχίσει καὶ τῷ παλαιῷ οὐ συμφωνήσει τὸ ἐπίβλημα τὸ ἀπὸ τοῦ καινοῦ.

K117=

- 0639[Mk 2, 22 Nikt też młodego wina nie wlewa do starych bukłaków. W przeciwnym razie wino rozerwie bukłaki. Wino się wylewa i bukłaki [przepadną]. Raczej młode wino [należy wlewać] do nowych bukłaków».
- 0640• Mt 9, 17 Nie wlewają też młodego wina do starych bukłaków. W przeciwnym razie bukłaki pękają, wino wycieka, a bukłaki przepadają. Ale młode wino wlewają do nowych bukłaków, a tak jedno i drugie się zachowuje».
- 0641] Łk 5, 37 Nikt też młodego wina nie wlewa do starych bukłaków; w przeciwnym razie młode wino rozerwie bukłaki, i samo wycieknie, i bukłaki przepadną.
- 0642 Łk 5, 38 Lecz młode wino należy wlewać do nowych bukłaków.
- K118:
- 0643 Łk 5, 39 Kto się napił starego, nie chce potem młodego – mówi bowiem: „Stare jest lepsze”».

CE56. Łuskanie kłosów w szabat

[Mt 12,1-8; Mk 2,23-28; Łk 6,1-5] {R(I)PDJ, czerwiec, szabat; Kafarnaum, okolice}

K119=

- 0644[Mk 2, 23 Pewnego razu, gdy Jezus przechodził w szabat pośród zbóż, uczniowie Jego zaczęli po drodze zrywać kłosa.
- 0645• Mt 12, 1 Pewnego razu Jezus przechodził w szabat pośród zbóż. Uczniowie Jego, odczuwając głód, zaczęli zrywać kłosa i jeść [ziarna].
- 0646] Łk 6, 1 W szabat przechodził wśród zbóż, a uczniowie zrywali kłosa i jedli, wykruszając [ziarna] rękami.

K120=

- 0647[Mk 2, 24 Na to faryzeusze mówili do Niego: «Patrz, czemu oni czynią w szabat to, czego nie wolno?»
- 0648• Mt 12, 2 Gdy to ujrzeli faryzeusze, rzekli Mu: «Oto twoi uczniowie czynią to, czego nie wolno czynić w szabat».
- 0649] Łk 6, 2 Niektórzy zaś z faryzeuszów mówili: «Czemu czynicie to, czego nie wolno w szabat?»

K121=

- 0650[Mk 2, 25 On im odpowiedział: «Czy nigdy nie czytaliście, co uczynił Dawid, kiedy znalazł się w potrzebie, i poczuł głód, on i jego towarzysze?
- 0651• Mt 12, 3 A On im odpowiedział: «Czy nie czytaliście, co uczynił Dawid, gdy poczuł głód, on i jego towarzysze?
- 0652] Łk 6, 3 Wtedy Jezus, odpowiadając im, rzekł: «Nawet tego nie czytaliście, co uczynił Dawid, gdy poczuł głód, on i jego ludzie?

K122=

- 0653[Mk 2, 26 Jak wszedł do domu Bożego za Abiatarą, najwyższego kapłana, i jadł chleby pokładne, które tylko kapłanom jeść wolno; i dał również swoim towarzyszom».
- 0654• Mt 12, 4 Jak wszedł do domu Bożego i jadł chleby pokładne, których nie było wolno jeść ani jemu, ani jego towarzyszom, lecz tylko kapłanom?
- 0655] Łk 6, 4 Jak wszedł do domu Bożego i wziąwszy chleby pokładne, sam jadł i dał swoim ludziom? Chociaż samym tylko kapłanom wolno je spożywać».

K123:

- 0656 Mt 12, 5 Albo nie czytaliście w Prawie, że w dzień szabatu kapłani naruszają w świątyni spoczynek szabatu, a są bez winy?
- 0657 Mt 12, 6 Oto powiadam wam: Tu jest coś większego niż świątynia.
- 0658 Mt 12, 7 Gdybyście zrozumieli, co znaczy: *Chcę raczej miłosierdzia niż ofiary*, nie potępialibyście niewinnych.

K117=

0639[Mk 2, 22 και οὐδεις βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μή, ῥήξει ὁ οἶνος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ ὁ οἶνος ἀπόλλυται καὶ οἱ ἀσκοί· ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς.

0640• Mt 9, 17 οὐδὲ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήγνυνται οἱ ἀσκοί, καὶ ὁ οἶνος ἐκχεῖται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπόλλυνται· ἀλλὰ βάλλουσιν οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς, καὶ ἀμφοτέροι συντηροῦνται.

0641] Lk 5, 37 καὶ οὐδεις βάλλει οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς· εἰ δὲ μήγε, ῥήξει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ αὐτὸς ἐκχυθήσεται καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται·

0642 Lk 5, 38 ἀλλὰ οἶνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

K118:

0643 Lk 5, 39 [καὶ] οὐδεις πὼν παλαιὸν θέλει νέον· λέγει γάρ, Ὁ παλαιὸς χρηστός ἐστίν.

CE56. Plucking Grain on Sabbath

[Mt 12,1-8; Mk 2,23-28; Lk 6,1-5] {Y(I)JPM, June, Sabbath; Capernaum, neighbourhood}

K119=

0644[Mk 2, 23 Καὶ ἐγένετο αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασιν παραπορεύεσθαι διὰ τῶν σπορίμων, καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἤρξαντο ὁδὸν ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυν.

0645• Mt 12, 1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων· οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπείνασαν, καὶ ἤρξαντο τίλλειν στάχυν καὶ ἐσθίειν.

0646] Lk 6, 1 Ἐγένετο δὲ ἐν σαββάτῳ διαπορεύεσθαι αὐτὸν διὰ σπορίμων, καὶ ἔτιλλον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἤσθιον τοὺς στάχυν ψάχοντες ταῖς χερσίν.

K120=

0647[Mk 2, 24 καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἔλεγον αὐτῷ, Ἴδε τί ποιοῦσιν τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ ἔξεστιν;

0648• Mt 12, 2 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἰδόντες εἶπαν αὐτῷ, Ἴδου οἱ μαθηταὶ σου ποιοῦσιν ὃ οὐκ ἔξεστιν ποιεῖν ἐν σαββάτῳ.

0649] Lk 6, 2 τινὲς δὲ τῶν Φαρισαίων εἶπαν, Τί ποιεῖτε ὃ οὐκ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν;

K121=

0650[Mk 2, 25 καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ, ὅτε χρεῖαν ἔσχεν καὶ ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

0651• Mt 12, 3 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ ἀνέγνωτε τί ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπείνασεν καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ;

0652] Lk 6, 3 καὶ ἀποκριθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ τοῦτο ἀνέγνωτε ὃ ἐποίησεν Δαυὶδ ὅτε ἐπείνασεν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ [ὄντες];

K122=

0653[Mk 2, 26 πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ ἐπὶ Ἀβιαθάρ ἀρχιερέως καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ τοὺς ἱερεῖς, καὶ ἔδωκεν καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσιν;

0654• Mt 12, 4 πῶς εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγον, ὃ οὐκ ἐξὸν ἦν αὐτῷ φαγεῖν οὐδὲ τοῖς μετ' αὐτοῦ, εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦσιν μόνοις;

0655] Lk 6, 4 [ὥς] εἰσηλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως λαβὼν ἔφαγεν καὶ ἔδωκεν τοῖς μετ' αὐτοῦ, οὓς οὐκ ἔξεστιν φαγεῖν εἰ μὴ μόνοις τοὺς ἱερεῖς;

K123:

0656 Mt 12, 5 ἢ οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῷ νόμῳ ὅτι τοῖς σάββασιν οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ ἱερῷ τὸ σάββατον βεβηλοῦσιν καὶ ἀναίτιοί εἰσιν;

0657 Mt 12, 6 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μεῖζόν ἐστίν ὧδε.

0658 Mt 12, 7 εἰ δὲ ἐγνώκειτε τί ἐστίν, Ἐλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν, οὐκ ἂν καταδικάσατε τοὺς ἀναίτιους.

K124:

0659 Mk 2, 27 I dodał: «To szabat został ustanowiony dla człowieka, a nie człowiek dla szabatu.

K125=

0660[Mt 12, 8 Albowiem Syn Człowieczy jest Panem szabatu».

0661• Mk 2, 28 Zatem Syn Człowieczy jest Panem także szabatu».

0662[Łk 6, 5 I dodał: «Syn Człowieczy jest Panem także szabatu».

CE57. Uzdrawienie w szabat

[Mt 12,9-13; Mk 3,1-5; Łk 6,6-10] {R(I)PDJ, czerwiec, inny szabat; Kafarnaum, synagoga. Tok narracji: Uzdrawienie w szabat przyczyną knowania faryzeuszy, cz. I}

K126=

0663[Łk 6, 6 W inny szabat wszedł do synagogi i nauczał. A był tam człowiek, który miał uschlą prawą rękę.

0664• Mk 3, 1 Wszedł znowu do synagogi. Był tam człowiek, który miał uschniętą rękę.

0665] Mt 12, 9 Idąc stamtąd, wszedł do ich synagogi.

0666 Mt 12, 10a A [był tam] człowiek, który miał uschlą rękę.

K127=

0667[Mk 3, 2 A śledzili Go, czy uzdrowi go w szabat, żeby Go oskarżyć.

0668] Łk 6, 7 Uчени zaś w Piśmie i faryzeusze śledzili Go, czy w szabat uzdrawia, żeby znaleźć powód do oskarżenia Go.

K128:

0669 Mt 12, 10b Zapytali Go, by móc Go oskarżyć: «Czy wolno uzdrawiać w szabat?»

0670 Mt 12, 11 Lecz On im odpowiedział: «Kto z was, jeśli ma jedną owcę, i ta mu wpadnie do dołu w szabat, nie chwyci i nie wyciągnie jej?

0671 Mt 12, 12 O ileż ważniejszy jest człowiek niż owca! Tak więc wolno jest w szabat dobrze czynić».

K129=

0672[Mk 3, 3 On zaś rzekł do człowieka z uschlą ręką: «Podnieś się na środek!»

0673] Łk 6, 8 On wszakże znał ich myśli i rzekł do człowieka, który miał uschlą rękę: «Podnieś się i stań na środku!» Podniósł się i stanął.

K130=

0674[Mk 3, 4 A do nich powiedział: «Co wolno w szabat: uczynić coś dobrego czy coś złego? Życie uratować czy zabić?» Lecz oni milczeli.

0675] Łk 6, 9 Wtedy Jezus rzekł do nich: «Pytam was: Czy wolno w szabat czynić coś dobrego, czy coś złego, życie ocalić czy zniszczyć?»

K131=

0676[Mk 3, 5 Wtedy spojrzawszy na nich dokoła z gniewem, zasmucony z powodu zatwardziałości ich serc, rzekł do człowieka: «Wyciągnij rękę!» Wyciągnął, i ręka jego stała się znów zdrowa.

0677• Mt 12, 13 Wtedy rzekł do owego człowieka: «Wyciągnij rękę!» Wyciągnął, i stała się znów tak zdrowa jak druga.

0678] Łk 6, 10 I spojrzawszy dokoła po wszystkich, rzekł do niego: «Wyciągnij rękę!» Uczynił to, i jego ręka stała się znów zdrowa.

K124:

0659 Mk 2, 27 και ἔλεγεν αὐτοῖς, Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο καὶ οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον·

K125=

0660[Mt 12, 8 κύριος γάρ ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

0661• Mk 2, 28 ὥστε κύριός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ σαββάτου.

0662] Lk 6, 5 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Κύριός ἐστιν τοῦ σαββάτου ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

CE57. The Healing on Sabbath

[Mt 12,9-13; Mk 3,1-5; Lk 6,6-10] {Y(I)JPM, June, another Sabbath; Capernaum, Synagogue. Course of narration: *The Healing on Sabbath as the Cause of the Pharisees Machinations*, part I}

K126=

0663[Lk 6, 6 Ἐγένετο δὲ ἐν ἑτέρῳ σαββάτῳ εἰσελθεῖν αὐτὸν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ διδάσκειν· καὶ ἦν ἄνθρωπος ἐκεῖ καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ ἡ δεξιὰ ἦν ξηρά·

0664• Mk 3, 1 Καὶ εἰσῆλθεν πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν. καὶ ἦν ἐκεῖ ἄνθρωπος ἐξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα·

0665] Mt 12, 9 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν αὐτῶν·

0666 Mt 12, 10a καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπος χεῖρα ἔχων ξηράν.

K127=

0667[Mk 3, 2 καὶ παρετήρουν αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασιν θεραπεύσει αὐτόν, ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

0668] Lk 6, 7 παρετηροῦντο δὲ αὐτὸν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἰ ἐν τῷ σαββάτῳ θεραπεύει, ἵνα εὗρωσιν κατηγορεῖν αὐτοῦ.

K128:

0669 Mt 12, 10b καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν τοῖς σάββασιν θεραπεῦσαι; ἵνα κατηγορήσωσιν αὐτοῦ.

0670 Mt 12, 11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος ὃς ἔξει πρόβατον ἓν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσῃ αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ;

0671 Mt 12, 12 πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου. ὥστε ἔξεστιν τοῖς σάββασιν καλῶς ποιεῖν.

K129=

0672[Mk 3, 3 καὶ λέγει τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τὴν ξηράν χεῖρα ἔχοντι, Ἐγειρε εἰς τὸ μέσον.

0673] Lk 6, 8 αὐτὸς δὲ ἤδει τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, εἶπεν δὲ τῷ ἀνδρὶ τῷ ξηράν ἔχοντι τὴν χεῖρα, Ἐγειρε καὶ στῆθι εἰς τὸ μέσον· καὶ ἀναστὰς ἔστη.

K130=

0674[Mk 3, 4 καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἐξεστιν τοῖς σάββασιν ἀγαθὸν ποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

0675] Lk 6, 9 εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτούς, Ἐπερωτῶ ὑμᾶς, εἰ ἔξεστιν τῷ σαββάτῳ ἀγαθοποιῆσαι ἢ κακοποιῆσαι, ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι;

K131=

0676[Mk 3, 5 καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὀργῆς, συλλυπούμενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Ἐκτεινον τὴν χεῖρα. καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ.

0677• Mt 12, 13 τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ, Ἐκτεινόν σου τὴν χεῖρα. καὶ ἐξέτεινεν, καὶ ἀπεκατεστάθη ὑγιής ὡς ἡ ἄλλη.

0678] Lk 6, 10 καὶ περιβλεψάμενος πάντας αὐτοὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐκτεινον τὴν χεῖρά σου. ὁ δὲ ἐποίησεν, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ.

CE58. Narada wrogów Jezusa

[Mt 12,14; Mk 3,6; Łk 6,11] {R(I)PDJ, czerwiec, tego samego dnia; Kafarnaum; tok narracji: *Uzdrowienie w szabat przyczyną knowania faryzeuszy*, cz. II}

K132=

0679[Mk 3, 6 A faryzeusze wyszli i ze zwolennikami Heroda zaraz się naradzali przeciwko Niemu, w jaki sposób Go zgładzić.

0680• Mt 12, 14 Faryzeusze zaś wyszli i odbyli naradę przeciw Niemu, w jaki sposób Go zgładzić.

0681] Łk 6, 11 Oni zaś wpadli w szal i naradzali się między sobą, jak mają postąpić wobec Jezusa.

CE59. Jezus „Sługa Pański” – napływ tłumów

[Mt 12,15-21; Mk 3,7-12; Łk; 6,17-19] {R(I)PDJ, czerwiec; równina nad Jeziorem Galilejskim}

K133=

0682[Mt 12, 15a Gdy się Jezus dowiedział o tym, oddalił się stamtąd.

0683• Mk 3, 7a Jezus zaś oddalił się ze swymi uczniami w stronę jeziora.

0684] Łk 6, 17a Zeszedł z nimi na dół i zatrzymał się na równinie;

K134=

0685[Łk 6, 17b był tam liczny tłum Jego uczniów i wielkie mnóstwo ludu z całej Judei i z Jeruzalem oraz z nadmorskich okolic Tyru i Sydonu;

0686[Mk 3, 7b A przyszło za Nim wielkie mnóstwo ludzi z Galilei. Także z Judei,

0687 Mk 3, 8 z Jerozolimy, z Idumei i Zajordania oraz z okolic Tyru i Sydonu szło do Niego mnóstwo wielkie na wieść o tym, jak wiele działał.

K135:

0688 Mk 3, 9 Toteż polecił swym uczniom, żeby łódka była dla Niego stale w pogotowiu ze względu na tłum, aby na Niego nie napierano.

K136=

0689[Mk 3, 10 Wielu bowiem uzdrowił i wskutek tego wszyscy, którzy mieli jakieś choroby, cisnęli się do Niego, aby Go dotknąć.

0690• Mt 12, 15b A wielu poszło za Nim i uzdrowił ich wszystkich.

0691] Łk 6, 18 przyszli oni, aby Go słuchać i znaleźć uzdrowienie ze swych chorób. Także i ci, których dręczyły duchy nieczyste, doznawali uzdrowienia.

K137:

0692 Łk 6, 19 A cały tłum starał się Go dotknąć, ponieważ moc wychodziła od Niego i uzdrawiała wszystkich.

K138:

0693 Mk 3, 11 Nawet duchy nieczyste, na Jego widok, padały przed Nim i wołały: «Ty jesteś Syn Boży».

K139=

0694[Mk 3, 12 Lecz On surowo im zabraniał, żeby Go nie ujawniały.

0695] Mt 12, 16 Lecz zabronił im surowo, żeby Go nie ujawniali.

K140:

0696 Mt 12, 17 Tak miało się spełnić słowo proroka Izajasza:

0697 Mt 12, 18 *Oto mój Sługa, którego wybrałem; Umiłowany mój, w którym moje serce ma upodobanie. Położę ducha mego na Nim, a On zapowie Prawo narodom.*

0698 Mt 12, 19 *Nie będzie się spierał ani krzychał i nikt nie usłyszy na ulicach Jego głosu.*

0699 Mt 12, 20 *Trzciny zgniecionej nie złamie ani knota tlejącego nie dogasi, aż zwycięsko sąd przeprowadzi.*

0700 Mt 12, 21 *W Jego imieniu narody nadzieję pokładać będą.*

CE58. The Council of the Enemies of Jesus

[Mt 12,14; Mk 3,6; Lk 6,11] {Y(I)JPM, June, the same day; Capernaum; Course of narration: *The Healing on Sabbath as the Cause of the Pharisees Machinations*, part II}

K132=

0679[Mk 3, 6 και ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι εὐθὺς μετὰ τῶν Ἡρῳδιανῶν συμβούλιον ἐδίδουν κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

0680• Mt 12, 14 ἐξελθόντες δὲ οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον κατ' αὐτοῦ ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν.

0681] Lk 6, 11 αὐτοὶ δὲ ἐπλήσθησαν ἀνοίας, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους τί ἂν ποιήσαιεν τῷ Ἰησοῦ.

CE59. Jesus „Servant of The Lord” – the Affluence of a Great Multitude of People

[Mt 12,15-21; Mk 3,7-12; Lk; 6,17-19] {Y(I)JPM, June; the plain on The Sea of Galilee}

K133=

0682[Mt 12, 15a Ὁ δὲ Ἰησοῦς γνοὺς ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν.

0683• Mk 3, 7a Καὶ ὁ Ἰησοῦς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀνεχώρησεν πρὸς τὴν θάλασσαν·

0684] Lk 6, 17a Καὶ καταβὰς μετ' αὐτῶν ἔστη ἐπὶ τόπου πεδινῷ,

K134=

0685] Lk 6, 17b καὶ ὄχλος πολὺς μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ πλῆθος πολὺ τοῦ λαοῦ ἀπὸ πάσης τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς παραλίου Τύρου καὶ Σιδῶνος,

0686] Mk 3, 7b καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἠκολούθησεν· καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας

0687 Mk 3, 8 καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου καὶ περὶ Τύρον καὶ Σιδῶνα, πλῆθος πολὺ, ἀκούοντες ὅσα ἐποίει ἦλθον πρὸς αὐτόν.

K135:

0688 Mk 3, 9 καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῇ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν·

K136=

0689[Mk 3, 10 πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ ἄψωνται ὅσοι εἶχον μάλιστα.

0690• Mt 12, 15b καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς πάντας,

0691] Lk 6, 18 οἱ ἦλθον ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ ἰαθῆναι ἀπὸ τῶν νόσων αὐτῶν· καὶ οἱ ἐνοχλούμενοι ἀπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐθεραπεύοντο.

K137:

0692 Lk 6, 19 καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτουν ἅπτεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξήρχετο καὶ ἰᾶτο πάντας.

K138:

0693 Mk 3, 11 καὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, ὅταν αὐτὸν ἐθεώρουν, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ ἔκραζον λέγοντες ὅτι Σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

K139=

0694[Mk 3, 12 καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς ἵνα μὴ αὐτὸν φανερόν ποιήσωσιν.

0695] Mt 12, 16 καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερόν αὐτὸν ποιήσωσιν·

K140:

0696 Mt 12, 17 ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,

0697 Mt 12, 18 Ἴδου ὁ παῖς μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου· θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν, καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ.

0698 Mt 12, 19 οὐκ ἐρίσει οὐδὲ κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν φωνὴν αὐτοῦ.

0699 Mt 12, 20 κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νίκος τὴν κρίσιν.

0700 Mt 12, 21 καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν.

X WYBÓR DWUNASTU I KAZANIE NA GÓRZE**CE60. Wybór Dwunastu**

[Mt 10,1-4; Mk 3,13-19; Łk 6,12-16] {R(I)PDJ (rok 28), czerwiec; Góra Błogosławieństw}

K141:

0701 Łk 6,12 W tym czasie Jezus wyszedł na górę, aby się modlić, i całą noc trwał na modlitwie do Boga.

K142=

0702 Łk 6,13 Z nastaniem dnia przywołał swoich uczniów i wybrał spośród nich dwunastu, których też nazwał apostołami:

0703• Mt 10,1a Wtedy przywołał do siebie dwunastu swoich uczniów

0704 Mk 3,13 Potem wszedł na górę i przywołał do siebie tych, których sam chciał, a oni przyszedli do Niego.

K143:

0705 Mk 3,14 I ustanowił Dwunastu, aby Mu towarzyszyli, by mógł wysyłać ich na głoszenie nauki

K144=

0706 Mk 3,15 i by mieli władzę wypędzać złe duchy.

0707 Mt 10,1b i udzielił im władzy nad duchami nieczystymi, aby je wypędzali i leczyli wszystkie choroby i wszelkie słabości.

K145=

0708 Mk 3,16 Ustanowił więc Dwunastu: Szymona, któremu nadał imię Piotr;

0709 Mk 3,17 dalej Jakuba, syna Zebedeusza, i Jana, brata Jakuba, którym nadał przydomek *Boanerges*, to znaczy synowie gromu;

0710 Mk 3,18 dalej Andrzeja, Filipa, Bartłomieja, Mateusza, Tomasza, Jakuba, syna Alfeusza, Tadeusza, Szymona Gorliwego

0711 Mk 3,19 i Judasza Iskariotę, który właśnie Go wydał.

0712• Mt 10,2 A oto imiona dwunastu apostołów: pierwszy – Szymon, zwany Piotrem, i brat jego Andrzej, potem Jakub, syn Zebedeusza, i brat jego Jan,

0713 Mt 10,3 Filip i Bartłomiej, Tomasz i celnik Mateusz, Jakub, syn Alfeusza, i Tadeusz,

0714 Mt 10,4 Szymon Gorliwy i Judasz Iskariota, ten, który Go zdradził.

0715 Łk 6,14 Szymona, któremu nadał imię Piotr, i brata jego, Andrzeja, Jakuba, Jana, Filipa, Bartłomieja,

0716 Łk 6,15 Mateusza, Tomasza, Jakuba, syna Alfeusza, Szymona z przydomkiem Gorliwy,

0717 Łk 6,16 Judę, syna Jakuba, i Judasza Iskariotę, który stał się zdrajcą.

CE61. Wprowadzenie do Kazania na Górze

[Mt 4,24-5,2; Łk 6,20a] {R(I)PDJ (rok 28), czerwiec; Wzgórze Błogosławieństw w Tabgha. Tok narracji: Kazanie na Górze, cz. I}

K146:

0718 Mt 4,24 A wieść o nim rozeszła się po całej Syrii. Przynoszono więc do Niego wszystkich cierpiących, których nękały rozmaite choroby i dolegliwości: opętanych, epileptyków i paralityków. A On ich uzdrawiał.

0719 Mt 4,25 I szły za Nim liczne tłumy z Galilei i z Dekapolu, z Jerozolimy, z Judei i z Zajordania.

0720 Mt 5,1 Jezus, widząc tłumy, wyszedł na górę. A gdy usiadł, przystąpili do Niego Jego uczniowie.

X THE CHOOSING OF THE TWELVE AND THE SERMON ON THE MOUNT

CE60. The Choosing of the Twelve

[Mt 10,1-4; Mk 3,13-19; Lk 6,12-16] {Y(I)JPM (A.D. 28), June; Mount of Beatitudes}

K141:

0701 Lk 6, 12 Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἐξελθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι, καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ θεοῦ.

K142=

0702[Lk 6, 13 καὶ ὅτε ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν,

0703• Mt 10, 1a Καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ

0704[Mk 3, 13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος καὶ προσκαλεῖται οὓς ἠθελεν αὐτός, καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν.

K143:

0705 Mk 3, 14 καὶ ἐποίησεν δώδεκα [οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν] ἵνα ὧσιν μετ' αὐτοῦ καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς κηρύσσειν

K144=

0706[Mk 3, 15 καὶ ἔχειν ἐξουσίαν ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια·

0707[Mt 10, 1b ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν πνευμάτων ἀκαθάρτων ὥστε ἐκβάλλειν αὐτὰ καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.

K145=

0708[Mk 3, 16 [καὶ ἐποίησεν τοὺς δώδεκα,] καὶ ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι Πέτρον,

0709 Mk 3, 17 καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου, καὶ ἐπέθηκεν αὐτοῖς ὀνόματα Βοανηργές, ὃ ἐστὶν Υἱοὶ Βροντῆς·

0710 Mk 3, 18 καὶ Ἀνδρέαν καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Μαθθαῖον καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖον καὶ Σίμωνα τὸν Καναναῖον

0711 Mk 3, 19 καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώθ, ὃς καὶ παρέδωκεν αὐτόν.

0712• Mt 10, 2 Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστιν ταῦτα· πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ,

0713 Mt 10, 3 Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θωμᾶς καὶ Μαθθαῖος ὁ τελώνης, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ἀλφαίου καὶ Θαδδαῖος,

0714 Mt 10, 4 Σίμων ὁ Καναναῖος καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς αὐτόν.

0715[Lk 6, 14 Σίμωνα, ὃν καὶ ὠνόμασεν Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον

0716 Lk 6, 15 καὶ Μαθθαῖον καὶ Θωμᾶν καὶ Ἰάκωβον Ἀλφαίου καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον Ζηλωτὴν

0717 Lk 6, 16 καὶ Ἰούδαν Ἰακώβου καὶ Ἰούδαν Ἰσκαριώθ, ὃς ἐγένετο προδότης.

CE61. The Prologue of the Sermon on the Mount

[Mt 4,24-5,2; Lk 6,20a] {Y(I)JPM (year 28), June; Mount of Beatitudes in Tabgha. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part I}

K146:

0718 Mt 4, 24 καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν· καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους [καὶ] δαιμονιζομένους καὶ σεληνιζομένους καὶ παραλυτικούς, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

0719 Mt 4, 25 καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ Δεκαπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων καὶ Ἰουδαίας καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

0720 Mt 5, 1 Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος· καὶ καθίσαντος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ·

K147=

0721[Mt 5, 2 Wtedy otworzył usta i nauczał ich tymi słowami:

0722] Łk 6, 20a On zaś podniósł oczy na swoich uczniów i mówił:

CE62. Ośiem błogosławieństw[Mt 5,3-12; Łk 6,20b-23] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz.

II}

K148=

0723[Łk 6, 20b «Błogosławieni [jesteście], ubodzy, albowiem do was należy królestwo Boże.

0724] Mt 5, 3 «Błogosławieni ubodzy w duchu, albowiem do nich należy królestwo niebieskie.

K149=

0725[*Łk 6, 21b Błogosławieni, którzy teraz płaczecie, albowiem śmiać się będziecie.

0726] Mt 5, 4 Błogosławieni, którzy się smucą, albowiem oni będą pocieszeni.

K150:

0727 Mt 5, 5 Błogosławieni cisi, albowiem oni na własność posiadą ziemię.

K151=

0728[Łk 6, 21a Błogosławieni, którzy teraz głodujecie, albowiem będziecie nasyceni.

0729] Mt 5, 6 Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości, albowiem oni będą nasyceni.

K152:

0730 Mt 5, 7 Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią.

0731 Mt 5, 8 Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą.

0732 Mt 5, 9 Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi.

0733 Mt 5, 10 Błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości, albowiem do nich należy królestwo niebieskie.

K153=

0734[Mt 5, 11 Błogosławieni jesteście, gdy wam urągają i prześladowają was i gdy z mego powodu mówią kłamliwie wszystko złe o was.

0735] Łk 6, 22 Błogosławieni jesteście, gdy ludzie was znienawidzą i gdy was wyłączą spośród siebie, gdy zelżą was i z powodu Syna Człowieczego odrzucą z pogardą wasze imię jako nieczne:

K154=

0736[Łk 6, 23 cieszcie się i radujcie w owym dniu, bo wielka jest wasza nagroda w niebie. Tak samo bowiem przodkowie ich czynili prorokom.

0737] Mt 5, 12 Cieszcie się i radujcie, albowiem wielka jest wasza nagroda w niebie. Tak bowiem prześladowali proroków, którzy byli przed wami.

CE63. Przestrogi[Łk 6,24-26] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. III}

K155:

0738 Łk 6, 24 Natomiast biada wam, bogaczom, bo odebraliście już pociechę waszą.

0739 Łk 6, 25 Biada wam, którzy teraz jesteście syci, albowiem głód cierpieć będziecie.

Biada wam, którzy się teraz śmiejecie, albowiem smucić się i płakać będziecie.

0740 Łk 6, 26 Biada wam, gdy wszyscy ludzie chwalić was będą.

Tak samo bowiem przodkowie ich czynili fałszywym prorokom.

CE64. Zadanie uczniów: sól ziemi[Mt 5,13; Mk 9,49-50; Łk 14,34-35] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. IV}

K156:

0741 Mk 9, 49 Bo każdy ogniem będzie posolony.

K147=

0721[Mt 5,2 και ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς λέγων,

0722] Lk 6,20a Καὶ αὐτὸς ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἔλεγεν,

CE62. The Eight Beatitudes[Mt 5,3-12; Lk 6,20b-23] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part II}

K148=

0723[Lk 6,20b Μακάριοι οἱ πτωχοί, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

0724] Mt 5,3 Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

K149=

0725[*Lk 6,21b μακάριοι οἱ κλαίοντες νῦν, ὅτι γελάσετε.

0726] Mt 5,4 μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

K150:

0727 Mt 5,5 μακάριοι οἱ πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσιν τὴν γῆν.

K151=

0728[Lk 6,21a μακάριοι οἱ πεινῶντες νῦν, ὅτι χορτασθήσεσθε.

0729] Mt 5,6 μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην, ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.

K152:

0730 Mt 5,7 μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.

0731 Mt 5,8 μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται.

0732 Mt 5,9 μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ θεοῦ κληθήσονται.

0733 Mt 5,10 μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

K153=

0734[Mt 5,11 μακάριοί ἐστε ὅταν ὀνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσιν καὶ εἰπωσιν πᾶν πονηρὸν καθ' ὑμῶν [ψευδόμενοι] ἕνεκεν ἐμοῦ·

0735] Lk 6,22 μακάριοί ἐστε ὅταν μισήσωσιν ὑμᾶς οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὅταν ἀφορίσωσιν ὑμᾶς καὶ ὀνειδίσωσιν καὶ ἐκβάλωσιν τὸ ὄνομα ὑμῶν ὡς πονηρὸν ἕνεκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου·

K154=

0736[Lk 6,23 χάριτε ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ σκιρτήσατε, ἰδοὺ γὰρ ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τῷ οὐρανῷ· κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποίουν τοῖς προφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

0737] Mt 5,12 χαίrete καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφῆτας τοὺς πρὸ ὑμῶν.

CE63. The Admonitions[Lk 6,24-26] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration *The Sermon on the Mount*, part III}

K155:

0738 Lk 6,24 Πλὴν οὐαὶ ὑμῖν τοῖς πλουσίοις, ὅτι ἀπέχετε τὴν παράκλησιν ὑμῶν.

0739 Lk 6,25 οὐαὶ ὑμῖν, οἱ ἐμπεπλησμένοι νῦν, ὅτι πεινάσετε.

οὐαὶ, οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε καὶ κλαύσετε.

0740 Lk 6,26 οὐαὶ ὅταν ὑμᾶς καλῶς εἰπωσιν πάντες οἱ ἄνθρωποι,

κατὰ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐποίουν τοῖς ψευδοπροφήταις οἱ πατέρες αὐτῶν.

CE64. The Duty of the Disciples: the Salt of the Earth[Mt 5,13; Mk 9,49-50; Lk 14,34-35] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part IV}

K156:

0741 Mk 9,49 πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται.

K157:

0742 Mt 5, 13a Wy jesteście solą ziemi.

K158=

0743[Mk 9, 50a Dobra jest sól; lecz jeśli sól smak swój utraci, czymże ją przyprawicie?

0744• Mt 5, 13b Lecz jeśli sól utraci swój smak, czymże ją posolić?

0745] Łk 14, 34 Dobra jest sól, lecz jeśli nawet sól smak swój utraci, to czymże ją przyprawić?

K159=

0746[Mt 5, 13c Na nic się już nie przyda, chyba na wyrzucenie i podeptanie przez ludzi.

0747]Łk 14, 35a Nie nadaje się ani dla ziemi, ani dla nawozu; precz się ją wyrzuca.

K160:

0748 Mk 9, 50b Miejcie sól w sobie i zachowujcie pokój między sobą».

K161:

0749 Łk 14, 35b Kto ma uszy do słuchania, niechaj słuca!»

CE65. Zadanie uczniów: światłość świata[Mt 5,14-16; Łk 11,33] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. V}

K162:

0750 Mt 5, 14 Wy jesteście światłem świata. Nie może się ukryć miasto położone na górze.

K163=

0751[Mt 5, 15 Nie zapala się też lampy i nie umieszcza pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciła wszystkim, którzy są w domu.

0752] Łk 11, 33 Nikt nie zapala lampy i nie umieszcza jej w ukryciu ani pod korcem, lecz na świeczniku, aby jej blask widzieli ci, którzy wchodzą.

K164:

0753 Mt 5, 16 Tak niech wasze światło jaśnieje przed ludźmi, aby widzieli wasze dobre uczynki i chwalili Ojca waszego, który jest w niebie.

CE66. Jezus a Prawo – początek królestwa Bożego[Mt 5,17-20; Łk 16,16-17] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. VI}

VI}

K165:

0754 Łk 16, 16 Aż do Jana [trwało] Prawo i Prorocy; odtąd głosi się Dobrą Nowinę o królestwie Bożym i każdy gwałtem wdzierają się do niego.

K166:

0755 Mt 5, 17 Nie sądźcie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków. Nie przyszedłem znieść, ale wypełnić.

K167=

0756[Mt 5, 18 Zaprawdę bowiem, powiadam wam: Dopóki niebo i ziemia nie przeminą, ani jedna jota, ani jedna kreska nie zmieni się w Prawie, aż się wszystko spełni.

0757] Łk 16, 17 Lecz łatwiej niebo i ziemia przeminą, niż żeby jedna kreska miała odpaść z Prawa.

K168:

0758 Mt 5, 19 Ktokolwiek więc zniósłby jedno z tych przykazań, choćby najmniejszych, i uczyłby tak ludzi, ten będzie najmniejszy w królestwie niebieskim. A kto je wypełnia i uczy wypełniać, ten będzie wielki w królestwie niebieskim.

0759 Mt 5, 20 Bo powiadam wam: jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego.

K157:

0742 Mt 5,13a Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς·

K158=

0743[Mk 9,50a Καλὸν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ τὸ ἅλας ἀναλὸν γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε;

0744• Mt 5,13b ἐὰν δὲ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται;

0745] Lk 14,34 Καλὸν οὖν τὸ ἅλας· ἐὰν δὲ καὶ τὸ ἅλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται;

K159=

0746[Mt 5,13c εἰς οὐδὲν ἰσχύει ἔτι εἰ μὴ βληθῆναι ἔξω καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.

0747] Lk 14,35a οὔτε εἰς γῆν οὔτε εἰς κοπρίαν εὐθετόν ἐστιν· ἔξω βάλλουσιν αὐτό.

K160:

0748 Mk 9,50b ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἅλα, καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

K161:

0749 Lk 14,35b ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

CE65. The Duty of the Disciples: the Light of the World[Mt 5,14-16; Lk 11,33] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. V}

K162:

0750 Mt 5,14 Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὁρους κειμένη·

K163=

0751[Mt 5,15 οὐδὲ καίουσιν λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει παῖσιν τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.

0752] Lk 11,33 Οὐδεὶς λύχνον ἄψας εἰς κρύπτῃν τίθησιν [οὐδὲ ὑπὸ τὸν μόδιον] ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι τὸ φῶς βλέπωσιν.

K164:

0753 Mt 5,16 οὕτως λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσιν τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

CE66. Jesus and the Law – the Beginning of the Kingdom of God[Mt 5,17-20; Lk 16,16-17] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. VI}

K165:

0754 Lk 16,16 Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται μέχρι Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ εὐαγγελίζεται καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται.

K166:

0755 Mt 5,17 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφῆτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι ἀλλὰ πληρῶσαι.

K167=

0756[Mt 5,18 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἐν ἡ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου ἕως ἂν πάντα γένηται.

0757] Lk 16,17 Εὐκοπώτερον δέ ἐστιν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρελθεῖν ἢ τοῦ νόμου μίαν κεραίαν πεσεῖν.

K168:

0758 Mt 5,19 ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτως τοὺς ἀνθρώπους, ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιῇ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

0759 Mt 5,20 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι ἐὰν μὴ περισσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλεῖον τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

CE67. Piąte przykazanie i nakaz pojednania

[Mt 5,21-26; Łk 12,57-59] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. VII}

- 0760 Mt 5,21 Słyszeliście, że powiedziano przodkom: *Nie zabijaj!*; a kto by się dopuścił zabójstwa, podlega sądowi.
- 0761 Mt 5,22 A Ja wam powiadam: Każdy, kto się gniewa na swego brata, podlega sądowi. A kto by rzekł swemu bratu: *Raka*, podlega Wysokiej Radzie. A kto by mu rzekł: „Bezbożniku”, podlega karze piekła ognistego.
- 0762 Mt 5,23 Jeśli więc przyniesiesz dar swój przed ołtarz i tam sobie przypominasz, że brat twój ma coś przeciw tobie,
- 0763 Mt 5,24 zostaw tam dar swój przed ołtarzem, a najpierw idź i pojednaj się z bratem swoim. Potem przyjdź i dar swój ofiaruj.

K169:

0764 Łk 12,57 I dlaczego sami z siebie nie rozróznicie tego, co jest słuszne?

K170=

- 0765[Mt 5,25 Pogódź się ze swoim przeciwnikiem szybko, dopóki jesteś z nim w drodze, by cię przeciwnik nie wydał sędziemu, a sędzia dozorczy, i aby nie wtrącono cię do więzienia.
- 0766[Łk 12,58 Gdy idziesz do sprawującego władzę ze swym przeciwnikiem, staraj się w drodze dojść z nim do zgody, by cię nie zaciągnął do sędziego; a sędzia przekazałby cię dozorczy, dozorca zaś wtrąciłby cię do więzienia.

K171=

- 0767[Mt 5,26 Zaprawdę powiadam ci: Nie wyjdiesz stamtąd, dopóki nie zwrócisz ostatniego grosza.
- 0768[Łk 12,59 Powiadam ci, nie wyjdiesz stamtąd, aż zwrócisz ostatni pieniążek».

CE68. Szóste przykazanie – nierozzerwalność małżeństwa

[Mt 5,27-32; Łk 16,18] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. VIII}

K172:

- 0769 Mt 5,27 Słyszeliście, że powiedziano: *Nie cudzołóż*.
- 0770 Mt 5,28 A Ja wam powiadam: Każdy, kto pożądliwie patrzy na kobietę, już się w swoim sercu dopuścił z nią cudzołóstwa.
- 0771 Mt 5,29 Jeśli więc prawe twoje oko jest ci powodem do grzechu, wyłup je i odrzuć od siebie. Lepiej bowiem jest dla ciebie, gdy zginie jeden z twoich członków, niż żeby całe twoje ciało miało być wrzucone do piekła.
- 0772 Mt 5,30 I jeśli prawa twoja ręka jest ci powodem do grzechu, odetnij ją i odrzuć od siebie. Lepiej bowiem jest dla ciebie, gdy zginie jeden z twoich członków, niż żeby całe twoje ciało miało iść do piekła.
- 0773 Mt 5,31 Powiedziano też: *Jeśli kto chce oddalić swoją żonę, niech jej da list rozwodowy*.
- K173=
- 0774[Mt 5,32 A Ja wam powiadam: Każdy, kto oddała swoją żonę – poza wypadkiem nierządu – naraża ją na cudzołóstwo, a kto by oddaloną wziął za żonę, dopuszcza się cudzołóstwa.
- 0775[Łk 16,18 Każdy, kto oddała swoją żonę, a bierze inną, popełnia cudzołóstwo; i kto oddaloną przez męża bierze za żonę, popełnia cudzołóstwo.

CE69. Ósme przykazanie – przysięgi

[Mt 5,33-37] { R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. IX}

K174:

- 0776 Mt 5,33 Słyszeliście również, że powiedziano przodkom: *Nie będziesz fałszywie przysięgał, lecz dotrzymasz Panu swej przysięgi*.

CE67. The Fifth Commandment and the Necessity of the Reconciliation

[Mt 5,21-26; Lk 12,57-59] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, p. VII}

- 0760 Mt 5, 21 Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐ φονεύσεις· ὃς δ' ἂν φονεύσῃ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει.
- 0761 Mt 5, 22 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει· ὃς δ' ἂν εἴπῃ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ῥακά, ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ, Μωρέ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.
- 0762 Mt 5, 23 ἐὰν οὖν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ,
- 0763 Mt 5, 24 ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὑπάγε πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἔλθων πρόσφερε τὸ δῶρόν σου.
- K169:
- 0764 Lk 12, 57 Τί δὲ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ κρίνετε τὸ δίκαιον;
- K170=
- 0765[Mt 5, 25 ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ ἕως ὅτου εἶ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ὁδῷ, μήποτε σε παραδῷ ὁ ἀντίδικος τῷ κριτῇ, καὶ ὁ κριτὴς τῷ ὑπηρέτῃ, καὶ εἰς φυλακὴν βληθῇς.
- 0766] Lk 12, 58 ὥς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ σε πρὸς τὸν κριτὴν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδώσει τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ σε βαλεῖ εἰς φυλακὴν.
- K171=
- 0767[Mt 5, 26 ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως ἂν ἀποδῷς τὸν ἔσχατον κοδράντην.
- 0768] Lk 12, 59 λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν ἕως καὶ τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷς.

CE68. The Sixth Commandment – the Insolubility of the Marriage

[Mt 5,27-32; Lk 16,18] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. VIII}

- K172:
- 0769 Mt 5, 27 Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Οὐ μοιχεύσεις.
- 0770 Mt 5, 28 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτήν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ.
- 0771 Mt 5, 29 εἰ δὲ ὁ ὀφθαλμός σου ὁ δεξιὸς σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόλῃται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου βληθῇ εἰς γέενναν.
- 0772 Mt 5, 30 καὶ εἰ ἡ δεξιὰ σου χεὶρ σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτήν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· συμφέρει γάρ σοι ἵνα ἀπόλῃται ἐν τῶν μελῶν σου καὶ μὴ ὅλον τὸ σῶμά σου εἰς γέενναν ἀπέλθῃ.
- 0773 Mt 5, 31 Ἐρρέθη δέ, Ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.
- K173=
- 0774[Mt 5, 32 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτήν μοιχευθῆναι, καὶ ὃς ἐὰν ἀπολελυμένην γαμήσῃ μοιχᾶται.
- 0775] Lk 16, 18 Πᾶς ὁ ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμῶν ἐτέραν μοιχεύει, καὶ ὁ ἀπολελυμένην ἀπὸ ἀνδρὸς γαμῶν μοιχεύει.

CE69. The Eighth Commandment – Oaths

[Mt 5,33-37] { Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part IX}

K174:

- 0776 Mt 5, 33 Πάλιν ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, Οὐκ ἐπιορκήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου.

- 0777 Mt 5,34 A Ja wam powiadam: Wcale nie przysięgajcie – ani na niebo, bo jest tronem Boga;
 0778 Mt 5,35 ani na ziemię, bo jest podnóżkiem stóp Jego; ani na Jerozolimę, bo jest miastem wielkiego Króla.
 0779 Mt 5,36 Ani na swoją głowę nie przysięgaj, bo nawet jednego włosa nie możesz uczynić białym albo czarnym.
 0780 Mt 5,37 Niech wasza mowa będzie: Tak, tak; nie, nie. A co nadto jest, od Złego pochodzi.

CE70. Prawo odwetu

[Mt 5,38-42; Łk 6,29-30] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. X}

- 0781 Mt 5,38 Słyszeliście, że powiedziano: *Oko za oko i ząb za ząb!*
 K175=
 0782[Mt 5,39 A Ja wam powiadam: Nie stawiajcie oporu złemu: lecz jeśli cię ktoś uderzy w prawy policzek, nadstaw mu i drugi.
 0783[Łk 6,29a Jeśli cię kto uderzy w policzek, nadstaw mu i drugi.
 K176=
 0784[Mt 5,40 Temu, kto chce prawować się z tobą i wziąć twoją szatę, odstaw i płaszcz.
 0785[Łk 6,29b Jeśli zabiera ci płaszcz, nie broń mu i szaty.
 K177:
 0786 Mt 5,41 Zmusza cię ktoś, żeby iść z nim tysiąc kroków, idź dwa tysiące.
 K178=
 0787[Mt 5,42 Daj temu, kto cię prosi, i nie odwaracaj się od tego, kto chce pożyczyć od ciebie.
 0788[Łk 6,30 Dawaj każdemu, kto cię prosi, a nie dopominaj się zwrotu od tego, który bierze twoje.

CE71. Miłość nieprzyjaciół

[Mt 5,43-48; Łk 6,27-28.32-36] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XI}

- K179:
 0789 Mt 5,43 Słyszeliście, że powiedziano: *Będziesz miłował swego bliźniego*, a nieprzyjaciela swego będziesz nienawidził.
 K180=
 0790[Mt 5,44 A Ja wam powiadam: Miłujcie waszych nieprzyjaciół i módlcie się za tych, którzy was prześladują,
 0791[Łk 6,27 Lecz powiadam wam, którzy słuchacie: Miłujcie waszych nieprzyjaciół; dobrze czyńcie tym, którzy was nienawidzą;
 0792 Łk 6,28 błogosławcie tym, którzy was przeklinają, i módlcie się za tych, którzy was oczerniają.
 K181:
 0793 Mt 5,45 abyście się stali synami Ojca waszego, który jest w niebie; ponieważ On sprawia, że słońce Jego wschodzi nad złymi i dobrymi, i On zsyła deszcz na sprawiedliwych i niesprawiedliwych.
 K182=
 0794[Mt 5,46 Jeśli bowiem miłujecie tych, którzy was miłują, cóż za nagrodę mieć będziecie? Czyż i celnicy tego nie czynią?
 0795[Łk 6,32 Jeśli bowiem miłujecie tych tylko, którzy was miłują, jakąż za to [należy się] wam wdzięczność? Przecież i grzesznicy okazują miłość tym, którzy ich miłują.
 K183:
 0796 Mt 5,47 I jeśli pozdrawiacie tylko swych braci, cóż szczególnego czynicie? Czyż i poganie tego nie czynią?

- 0777 Mt 5,34 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶν τοῦ θεοῦ·
 0778 Mt 5,35 μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε εἰς Ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶν τοῦ μεγάλου βασιλέως·
 0779 Mt 5,36 μήτε ἐν τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν ποιῆσαι ἢ μέλαιναν.
 0780 Mt 5,37 ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν.

CE70. The Right of Retaliation

[Mt 5,38-42; Lk 6,29-30] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. X}

- 0781 Mt 5,38 Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος.
 K175=
 0782[Mt 5,39 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ· ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίζει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγὸνα [σου], στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην·
 0783] Lk 6,29a τῷ τύποντί σε ἐπὶ τὴν σιαγὸνα πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην,
 K176=
 0784[Mt 5,40 καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον·
 0785] Lk 6,29b καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντός σου τὸ ἱμάτιον καὶ τὸν χιτῶνα μὴ κωλύσης.
 K177:
 0786 Mt 5,41 καὶ ὅστις σε ἀγγαρεύσει μίλιον ἓν, ὕπαγε μετ' αὐτοῦ δύο.
 K178=
 0787[Mt 5,42 τῷ αἰτοῦντί σε δός, καὶ τὸν θέλοντα ἀπὸ σοῦ δανίσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.
 0788] Lk 6,30 παντὶ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σὰ μὴ ἀπαίτει.

CE71. Love of the Enemies

[Mt 5,43-48; Lk 6,27-28.32-36] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, p. XI}

K179:

- 0789 Mt 5,43 Ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου.
 K180=
 0790[Mt 5,44 ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν διωκόντων ὑμᾶς,
 0791] Lk 6,27 Ἀλλὰ ὑμῖν λέγω τοῖς ἀκούουσιν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς,
 0792 Lk 6,28 εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, προσεύχεσθε περὶ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς.
 K181:
 0793 Mt 5,45 ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅτι τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.
 K182=
 0794[Mt 5,46 ἐὰν γὰρ ἀγαπήσητε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τίνα μισθὸν ἔχετε; οὐχὶ καὶ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;
 0795] Lk 6,32 καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσιν.
 K183:
 0796 Mt 5,47 καὶ ἐὰν ἀσπάσῃσθε τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν μόνον, τί περισσὸν ποιεῖτε; οὐχὶ καὶ οἱ ἐθνικοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;

K184:

- 0797 Łk 6, 33 I jeśli dobrze czynicie tym tylko, którzy wam dobrze czynią, jaka za to [należy się] wam wdzięczność? I grzesznicy to samo czynią.
- 0798 Łk 6, 34 Jeśli pożyczek udzielacie tym, od których spodziewacie się zwrotu, jakąż za to [należy się] wam wdzięczność? I grzesznicy pożyczają grzesznikom, żeby tyleż samo otrzymać.
- 0799 Łk 6, 35 Wy natomiast miłujcie waszych nieprzyjaciół, czyńcie dobrze i pożyczajcie, niczego się zato nie spodziewając. A wasza nagroda będzie wielka i będziecie synami Najwyższego; ponieważ On jest dobry dla niewdzięcznych i złych.

K185=

- 0800 Łk 6, 36 Bądźcie miłosierni, jak Ojciec wasz jest miłosierny.
- 0801 Mt 5, 48 Bądźcie więc wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski.

CE72. Czystość zamiarów

[Mt 6,1] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XII}

K186:

- 0802 Mt 6, 1 Strzeżcie się, żebyście uczynków pobożnych nie wykonywali przed ludźmi po to, aby was widzieli; inaczej bowiem nie będziecie mieli nagrody u Ojca waszego, który jest w niebie.

CE73. Jałmużna

[Mt 6,2-4] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XIII}

- 0803 Mt 6, 2 Kiedy więc dajesz jałmużnę, nie trąb przed sobą, jak obłudnicy czynią w synagogach i na ulicach, aby ich ludzie chwalili. Zaprawdę, powiadam wam: ci otrzymali już swoją nagrodę.
- 0804 Mt 6, 3 Kiedy zaś ty dajesz jałmużnę, niech nie wie lewa twoja ręka, co czyni prawa,
- 0805 Mt 6, 4 aby twoja jałmużna pozostała w ukryciu. A Ojciec twój, który widzi w ukryciu, odda tobie.

CE74. Modlitwa

[Mt 6,5-8a] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XIV}

- 0806 Mt 6, 5 Gdy się modlicie, nie bądźcie jak obłudnicy. Oni to lubią w synagogach i na rogach ulic wystawać i modlić się, żeby się ludziom pokazać. Zaprawdę powiadam wam: otrzymali już swoją nagrodę.
- 0807 Mt 6, 6 Ty zaś, gdy chcesz się modlić, *wejdź do swej izdebki, zamknij drzwi* i módl się do Ojca twego, który jest w ukryciu. A Ojciec twój, który widzi w ukryciu, odda tobie.
- 0808 Mt 6, 7 Modląc się, nie bądźcie gadatliwi jak poganie. Oni myślą, że przez wzgląd na swe wielomóstwo będą wysłuchani.
- 0809 Mt 6, 8a Nie bądźcie podobni do nich! Albowiem wie Ojciec wasz, czego wam potrzeba, zanim jeszcze Go poprosicie.

CE75. Post

[Mt 6,16-18] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XV}

K187:

- 0810 Mt 6, 16 Kiedy pościcie, nie bądźcie posępni jak obłudnicy. Przybierają oni wygląd ponury, aby pokazać ludziom, że poszczą. Zaprawdę, powiadam wam, już odebrali swoją nagrodę.
- 0811 Mt 6, 17 Ty zaś, gdy pościsz, namaść sobie głowę i obmyj twarz,
- 0812 Mt 6, 18 aby nie ludziom pokazać, że pościsz, ale Ojcu twemu, który jest w ukryciu. A Ojciec twój, który widzi w ukryciu, odda tobie.

K184:

- 0797 Lk 6, 33 καὶ [γὰρ] ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιούντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν; καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν.
- 0798 Lk 6, 34 καὶ ἐὰν δανίσητε παρ' ὧν ἐλπίζετε λαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις [ἐστίν]; καὶ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανεῖζουσιν ἵνα ἀπολάβωσιν τὰ ἴσα.
- 0799 Lk 6, 35 πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανεῖζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ ὑψίστου, ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηροὺς.

K185=

- 0800[Lk 6, 36 Γίνεσθε οἰκτίρμονες καθὼς [καὶ] ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστίν.
- 0801] Mt 5, 48 Ὑποτάσσεται οὖν ὑμεῖς τέλει ὡς ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν.

CE72. Honesty of the Intention[Mt 6,1] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. XII}

K186:

- 0802 Mt 6, 1 Προσέχετε [δὲ] τὴν δικαιοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς· εἰ δὲ μήγε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

CE73. The Almsgiving[Mt 6,2-4] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. XIII}

- 0803 Mt 6, 2 Ὅταν οὖν ποιῇς ἐλεημοσύνην, μὴ σαλπίσσης ἔμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ ποιοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς ῥύμαις, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν.
- 0804 Mt 6, 3 σοὺ δὲ ποιοῦντος ἐλεημοσύνην μὴ γνῶτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου,
- 0805 Mt 6, 4 ὅπως ἡ σου ἡ ἐλεημοσύνη ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.

CE74. Prayer[Mt 6,5-8a] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. XIV}

- 0806 Mt 6, 5 Καὶ ὅταν προσεύχησθε, οὐκ ἔσεσθε ὡς οἱ ὑποκριταί· ὅτι φιλοῦσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν ταῖς γωνίαις τῶν πλατειῶν ἐστῶτες προσεύχεσθαι, ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν.
- 0807 Mt 6, 6 σὺ δὲ ὅταν προσεύχη, εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖόν σου καὶ κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι.
- 0808 Mt 6, 7 Προσευχόμενοι δὲ μὴ βατταλογήσητε ὥσπερ οἱ ἐθνικοί, δοκοῦσιν γὰρ ὅτι ἐν τῇ πολυλογίᾳ αὐτῶν εἰσακουσθήσονται.
- 0809 Mt 6, 8a μὴ οὖν ὁμοιωθῆτε αὐτοῖς, οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὧν χρεῖαν ἔχετε πρὸ τοῦ ὑμᾶς αἰτῆσαι αὐτόν.

CE75. Fasting[Mt 6,16-18] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. XV}

K187:

- 0810 Mt 6, 16 Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὡς οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί, ἀφανίζουσιν γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὅπως φανῶσιν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσιν τὸν μισθὸν αὐτῶν.
- 0811 Mt 6, 17 σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι,
- 0812 Mt 6, 18 ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων ἀλλὰ τῷ πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυφαίῳ· καὶ ὁ πατὴρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυφαίῳ ἀποδώσει σοι.

CE76. Dobra trwale

[Mt 6,19-21; Łk 12,33-34] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XVI}

0813 Mt 6,19 Nie gromadźcie sobie skarbów na ziemi, gdzie mól i rdza niszczą i gdzie złodzieje włamują się i kradną.

K188:

0814 Łk 12,33a Sprzedajcie wasze mienie i dajcie jałmużnę.

K189=

0815 Łk 12,33b Sprawcie sobie trzosi, które nie niszczeją, skarb niewyczerpany w niebie, gdzie złodziej się nie dostaje ani mól nie niszczy.

0816 Mt 6,20 Gromadźcie sobie skarby w niebie, gdzie ani mól, ani rdza nie niszczą i gdzie złodzieje się nie włamują się i nie kradną.

K190=

0817 Mt 6,21 Bo gdzie jest twój skarb, tam będzie i serce twoje.

0818 Łk 12,34 Bo gdzie jest skarb wasz, tam będzie i serce wasze.

CE77. Wewnętrzne światło

[Mt 6,22-23; Łk 11,34-36] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XVII}

K191=

0819 Mt 6,22 Światłem ciała jest oko. Jeśli więc twoje oko jest zdrowe, całe twoje ciało będzie rozświetlone.

0820 Łk 11,34a Lampą ciała jest twoje oko. Jeśli twoje oko jest zdrowe, całe twoje ciało będzie rozświetlone.

K192=

0821 Mt 6,23a Lecz jeśli twoje oko jest chore, całe twoje ciało będzie w ciemności.

0822 Łk 11,34b Lecz jeśli jest chore, ciało twoje będzie również w ciemności.

K193:

0823 Mt 6,23b Jeśli więc światło, które jest w tobie, jest ciemnością, jakże wielka to ciemność!

K194:

0824 Łk 11,35 Bacz więc, czy światło, które jest w tobie, nie jest ciemnością.

0825 Łk 11,36 Jeśli zatem całe twoje ciało jest rozświetlone, nie mając w sobie żadnej części ciemnej, całe będzie rozświetlone, jak gdyby lampa oświecała cię swym blaskiem».

CE78. Bóg jedynym Panem

[Mt 6,24; Łk 16,13] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XVIII}

K195=

0826 Mt 6,24 Nikt nie może dwom panom służyć. Bo albo jednego będzie nienawidził, a drugiego – miłował; albo z jednym będzie trzymał, a drugim wzgardzi. Nie możecie służyć Bogu i Mamonie!

0827 Łk 16,13 Żaden sługa nie może dwom panom służyć. Gdyż albo jednego będzie nienawidził, a drugiego miłował; albo z tamtym będzie trzymał, a tym wzgardzi. Nie możecie służyć Bogu i Mamonie!»

CE76. The Treasures

[Mt 6,19-21; Lk 12,33-34] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, p. XVI}

0813 Mt 6,19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσιν καὶ κλέπτουσιν·

K188:

0814 Lk 12,33a Πωλήσατε τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην·

K189=

0815[Lk 12,33b ποιήσατε ἑαυτοῖς βαλλάντια μὴ παλαιούμενα, θησαυρὸν ἀνέκλειπτον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου κλέπτῃς οὐκ ἐγγίζει οὐδὲ σῆς διαφθείρει·

0816] Mt 6,20 θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν·

K190=

0817] Mt 6,21 ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός σου, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδιά σου.

0818] Lk 12,34 ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρός ὑμῶν, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδιά ὑμῶν ἔσται.

CE77. The Inner Light

[Mt 6,22-23; Lk 11,34-36] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, p. XVII}

K191=

0819] Mt 6,22 Ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. ἐὰν οὖν ᾗ ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται·

0820] Lk 11,34a ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός σου. ὅταν ὁ ὀφθαλμός σου ἀπλοῦς ᾗ, καὶ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται·

K192=

0821] Mt 6,23a ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾗ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται.

0822] Lk 11,34b ἐπὰν δὲ πονηρὸς ᾗ, καὶ τὸ σῶμά σου σκοτεινόν.

K193:

0823 Mt 6,23b εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν, τὸ σκότος πόσον.

K194:

0824 Lk 11,35 σκόπει οὖν μὴ τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστίν.

0825 Lk 11,36 εἰ οὖν τὸ σῶμά σου ὅλον φωτεινόν, μὴ ἔχον μέρος τι σκοτεινόν, ἔσται φωτεινὸν ὅλον ὡς ὅταν ὁ λύχνος τῇ ἀστραπῇ φωτίζη σε.

CE78. God the only Lord (Serving Two Masters)

[Mt 6,24; Lk 16,13] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, p. XVIII}

K195=

0826] Mt 6,24 Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἐτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

0827] Lk 16,13 Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ ἐνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἐτέρου καταφρονήσει. οὐ δύνασθε θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ.

CE79. Doczesne troski – ufność w Bogu

[Mt 6,25-34; Łk 12,22-32] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XIX}

K196=

0828[Łk 12,22 Potem rzekł do swoich uczniów: «Dlatego powiadam wam: Nie martwcie się o życie, co będziecie jeść, ani też o ciało, w co macie się przyodziać.

0829[Mt 6,25a Dlatego powiadam wam: Nie martwcie się o swoje życie, o to, co macie jeść i pić, ani o swoje ciało, czym się macie przyodziać.

K197=

0830[Łk 12,23 Życie bowiem więcej znaczy niż pokarm, a ciało więcej niż odzienie.

0831[Mt 6,25b Czyż życie nie znaczy więcej niż pokarm, a ciało więcej niż odzienie?

K198=

0832[Mt 6,26 Przypatrzcie się ptakom podniebnym: nie sieją ani żną i nie zbierają do spichlerzy, a Ojciec wasz niebieski je żywi. Czyż wy nie jesteście ważniejsi niż one.

0833[Łk 12,24 Przypatrzcie się krukowi: nie sieją, ani żną; nie mają piwnic ani spichlerzy, a Bóg je żywi. O ileż ważniejsi jesteście wy niż ptaki!

K199=

0834[Mt 6,27 Kto z was, martwiąc się, może jedną chwilę dołożyć do wieku swego życia?

0835[Łk 12,25 Któż z was, martwiąc się, może dołożyć choćby jedną chwilę do wieku swego życia?

K200=

0836[Mt 6,28a A o odzienie czemu się martwicie?

K201=

0837[Łk 12,26 Jeśli więc nawet drobnej rzeczy [uczynić] nie możecie, to czemu martwicie się o inne?

K202=

0838[Mt 6,28b Przypatrzcie się liliom polnym, jak rosną: nie pracują ani przędą.

0839[Łk 12,27a Przypatrzcie się liliom, jak rosną: nie pracują i nie przędą.

K203=

0840[Mt 6,29 A powiadam wam: nawet Salomon w całym swym przepychu nie był tak ubrany jak jedna z nich.

0841[Łk 12,27b A powiadam wam: Nawet Salomon w całym swym przepychu nie był tak ubrany jak jedna z nich.

K204=

0842[Mt 6,30 Jeśli więc ziele polne, które dziś jest, a jutro do pieca będzie wrzucone, Bóg tak przyodziewa, to czyż nie tym bardziej was, ludzie małej wiary?

0843[Łk 12,28 Jeśli więc ziele, które dziś jest na polu, a jutro do pieca będzie wrzucone, Bóg tak przyodziewa, to o ileż bardziej was, ludzie małej wiary!

K205=

0844[Mt 6,31 Nie martwcie się zatem i nie mówcie co będziemy jedli? co będziemy pili? czym będziemy się przyodziewali?

0845[Łk 12,29 I wy nie pytajcie, co będziecie jedli i co pili, i nie bądźcie o to zatroskani.

K206=

0846[Mt 6,32 Bo o to wszystko poganie zabiegają. Przecież Ojciec wasz niebieski wie, że tego wszystkiego potrzebujecie.

0847[Łk 12,30 O to wszystko bowiem zabiegają narody świata, a Ojciec wasz wie, że tego potrzebujecie.

CE79. The Temporal Anxieties – the Trust in God

[Mt 6,25-34; Lk 12,22-32] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, part. XIX}

K196=

0828[Lk 12, 22 Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς, Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι τί ἐνδύσῃσθε.

0829[Mt 6, 25a Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε [ἢ τί πίνητε], μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσῃσθε·

K197=

0830[Lk 12, 23 ἡ γὰρ ψυχὴ πλεῖόν ἐστιν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος.

0831[Mt 6, 25b οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστιν τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;

K198=

0832[Mt 6, 26 ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;

0833[Lk 12, 24 κατανοήσατε τοὺς κόρακας ὅτι οὐ σπεύρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οἷς οὐκ ἔστιν ταμεῖον οὐδὲ ἀποθήκη, καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτούς· πόσω μᾶλλον ὑμεῖς διαφέρετε τῶν πετεινῶν.

K199=

0834[Mt 6, 27 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἓνα;

0835[Lk 12, 25 τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ προσθεῖναι πῆχυν;

K200:

0836 Mt 6, 28a καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε;

K201:

0837 Lk 12, 26 εἰ οὖν οὐδὲ ἐλάχιστον δύνασθε, τί περὶ τῶν λοιπῶν μεριμνᾶτε;

K202=

0838[Mt 6, 28b καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνουσιν· οὐ κοπιῶσιν οὐδὲ νήθουσιν·

0839[Lk 12, 27a κατανοήσατε τὰ κρίνα πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ οὐδὲ νήθει·

K203=

0840[Mt 6, 29 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.

0841[Lk 12, 27b λέγω δὲ ὑμῖν, οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἐν τούτων.

K204=

0842[Mt 6, 30 εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;

0843[Lk 12, 28 εἰ δὲ ἐν ἀγρῷ τὸν χόρτον ὄντα σήμερον καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιάζει, πόσω μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι.

K205=

0844[Mt 6, 31 μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες, Τί φάγωμεν; ἢ, Τί πίνωμεν; ἢ, Τί περιβαλώμεθα;

0845[Lk 12, 29 καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε καὶ τί πίνητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε·

K206=

0846[Mt 6, 32 πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητοῦσιν· οἶδεν γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρήζετε τούτων ἀπάντων.

0847[Lk 12, 30 ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητοῦσιν· ὑμῶν δὲ ὁ πατὴρ οἶδεν ὅτι χρήζετε τούτων.

K207=

0848[Mt 6, 33 Starajcie się naprzód o królestwo <Boga> i o Jego sprawiedliwość, a to wszystko będzie wam dodane.

0849[Łk 12, 31 Starajcie się raczej o Jego królestwo, a te rzeczy będą wam dodane.

K208:

0850 Mt 6, 34 Nie martwcie się więc o jutro, bo jutrzejszy dzień sam o siebie martwić się będzie. Dosyć ma dzień [każdy] swojej biedy.

K209:

0851 Łk 12, 32 Nie bój się, mała trzódka, gdyż spodobało się Ojcu waszemu dać wam królestwo.

CE80. Powściągliwość w sądzeniu. Obłuda

[Mt 7,1-5; Łk 6,37-38.41-42] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XX}

K210=

0852[Mt 7, 1 Nie sądzcie, abyście nie byli sądzeni.

0853[Łk 6, 37 Nie sądzcie, a nie będziecie sądzeni; nie potępiajcie, a nie będziecie potępieni; odpuszczajcie, a będzie wam odpuszczone.

K211:

0854 Łk 6, 38a Dawajcie, a będzie wam dane; miarę dobrą, ubitą, utrzesioną i wypełnioną ponad brzegi wyspią w zanadrza wasze.

K212=

0855[Łk 6, 38b Odmierzają wam bowiem taką miarą, jaką wy mierzycie».

0856[Mt 7, 2 Bo takim sądem, jakim sądzicie i was osądzą; i taką miarą, jaką wy mierzycie, wam odmierzają.

K213=

0857[Mt 7, 3 Czemu to widzisz drzazgę w oku swego brata, a nie dostrzegasz belki we własnym oku?

0858[Łk 6, 41 Czemu to widzisz drzazgę w oku swego brata, a nie dostrzegasz belki we własnym oku?

K214=

0859[Mt 7, 4 Albo jak możesz mówić swemu bratu: Pozwól, że usunę drzazgę z twego oka, podczas gdy belka [tkwi] w twoim oku?

0860[Łk 6, 42a Jak możesz mówić swemu bratu: „Bracie, pozwól, że usunę drzazgę, która jest w twoim oku”, podczas gdy sam belki w swoim oku nie widzisz?

K215=

0861[Mt 7, 5 Obłudniku, usuń najpierw belkę ze swego oka, a wtedy przejrysz, ażeby usunąć drzazgę z oka twego brata.

0862[Łk 6, 42b Obłudniku, usuń najpierw belkę ze swego oka, a wtedy przejrysz, ażeby usunąć drzazgę z oka brata swego.

CE81. O profanowaniu

[Mt 7,6] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXI}

K216:

0863 Mt 7, 6 Nie dawajcie psom tego, co święte, i nie rzucajcie swych pereł przed świnię, by ich nie podeptały nogami, i obróciwszy się, nie poszarpały was [samy].

K207=

0848[Mt 6, 33 ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

0849[Lk 12, 31 πλὴν ζητεῖτε τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα προστεθήσεται ὑμῖν.

K208:

0850 Mt 6, 34 μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον, ἢ γὰρ αὔριον μεριμνήσει αὐτῆς· ἄρκετόν τῃ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς.

K209:

0851 Lk 12, 32 Μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν.

CE80. Restraint in Judging. The Hypocrisy

[Mt 7,1-5; Lk 6,37-38.41-42] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, part XX}

K210=

0852[Mt 7, 1 Μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε·

0853[Lk 6, 37 Καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· καὶ μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε. ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε·

K211:

0854 Lk 6, 38a δίδετε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· μέτρον καλὸν πεπιεσμένον σεσαλευμένον ὑπερεκχυννόμενον δώσουσιν εἰς τὸν κόλπον ὑμῶν·

K212=

0855[Lk 6, 38b ὃ γὰρ μέτρῳ μετρεῖτε ἀντιμετρηθήσεται ὑμῖν.

0856[Mt 7, 2 ἐν ᾧ γὰρ κρίματι κρίνετε κριθήσεσθε, καὶ ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν.

K213=

0857[Mt 7, 3 τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ ἐν τῷ σῷ ὀφθαλμῷ δοκὸν οὐ κατανοεῖς;

0858[Lk 6, 41 Τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου, τὴν δὲ δοκὸν τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ὀφθαλμῷ οὐ κατανοεῖς;

K214=

0859[Mt 7, 4 ἢ πῶς ἐρεῖς τῷ ἀδελφῷ σου, Ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ ἰδοὺ ἡ δοκὸς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου;

0860[Lk 6, 42a πῶς δύνασαι λέγειν τῷ ἀδελφῷ σου, Ἀδελφέ, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου, αὐτὸς τὴν ἐν τῷ ὀφθαλμῷ σου δοκὸν οὐ βλέπων;

K215=

0861[Mt 7, 5 ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις ἐκβαλεῖν τὸ κάρφος ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου.

0862[Lk 6, 42b ὑποκριτά, ἔκβαλε πρῶτον τὴν δοκὸν ἐκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, καὶ τότε διαβλέψεις τὸ κάρφος τὸ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκβαλεῖν.

CE81. On Profaning the Holy

[Mt 7,6] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part XXI}

K216:

0863 Mt 7, 6 Μὴ δῶτε τὸ ἅγιον τοῖς κυσίν, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, μήποτε καταπατήσουσιν αὐτοὺς ἐν τοῖς ποσίν αὐτῶν καὶ στραφέντες ῥήξωσιν ὑμᾶς.

CE82. Dwóch niewidomych

[Łk 6,39-40] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, kontynuacja cz. XXII}

K217:

- 0864 Łk 6,39 Opowiedział im też przypowieść: «Czy może niewidomy prowadzić niewidomego? Czy nie wpadną w dół obydwaj?
- 0865 Łk 6,40 Uczeń nie przewyższa nauczyciela. Lecz każdy, dopiero w pełni wykształcony, będzie jak jak jego nauczyciel.

CE83. Wytrwałość w modlitwie

[Mt 7,7-11; Łk 11,9-13] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXIII}

K218=

- 0866 Łk 11,9 I Ja wam powiadam: Proście, a będzie wam dane; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie, a zostanie wam otworzone.

- 0867 Mt 7,7 Proście, a będzie wam dane; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie, a otworzą wam.

K219=

- 0868 Mt 7,8 Albowiem każdy, kto prosi, otrzymuje; kto szuka, znajduje; a kołaczącemu otworzą.

- 0869 Łk 11,10 Każdy bowiem, kto prosi, otrzymuje; kto szuka, znajduje; a kołaczącemu zostanie otworzone.

K220=

- 0870 Mt 7,9 Gdy któregoś z was syn prosi o chleb, czy jest taki, który poda mu kamień?

- 0871 Łk 11,11a Jeżeli któregoś z was, ojców, syn poprosi o chleb, czy poda mu kamień?

K221=

- 0872 Mt 7,10 Albo gdy prosi o rybę, czy poda mu węża?

- 0873 Łk 11,11b Albo o rybę, czy zamiast ryby poda mu węża?

K222:

- 0874 Łk 11,12 Lub też gdy prosi o jajko, czy poda mu skorpiona?

K223=

- 0875 Mt 7,11 Jeśli więc wy, choć źli jesteście, umiecie dawać dobre dary swoim dzieciom, to o ileż bardziej Ojciec wasz, który jest w niebie, da to, co dobre, tym, którzy Go proszą.

- 0876 Łk 11,13 Jeśli więc wy, choć źli jesteście, umiecie dawać dobre dary swoim dzieciom, to o ileż bardziej Ojciec z nieba udzieli Ducha Świętego tym, którzy Go proszą».

CE84. Złota zasada postępowania

[Mt 7,12; Łk 6,31] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXIV}

K224=

- 0877 Mt 7,12a Wszystko więc, co byście chcieli, żeby wam ludzie czynili, i wy im czyńcie.

- 0878 Łk 6,31 Jak chcecie, żeby ludzie wam czynili, podobnie wy im czyńcie.

K225:

- 0879 Mt 7,12b Albowiem to jest [istota] Prawa i Proroków.

CE85. Ciasna brama (dwie drogi)

[Mt 7,13-14] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXV}

K226:

- 0880 Mt 7,13 Wchodźcie przez ciasną bramę. Bo szeroka jest brama i przestronna ta droga, która prowadzi do zguby, a wielu jest takich, którzy przez nią wchodzi.

CE82. Two Blind Men[Lk 6,39-40] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, part XXII}

K217:

- 0864 Lk 6,39 Εἶπεν δὲ καὶ παραβολὴν αὐτοῖς· Μήτι δύναται τυφλὸς τυφλὸν ὁδηγεῖν; οὐχὶ ἀμφοτέρωτεροι εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται;
- 0865 Lk 6,40 οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον, κατηρτισμένος δὲ πᾶς ἔσται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ.

CE83. The Persistence in the Prayer[Mt 7,7-11; Lk 11,9-13] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, part XXIII}

K218=

- 0866[Lk 11,9 κἀγὼ ὑμῖν λέγω, αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.
- 0867[Mt 7,7 Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὕρήσετε· κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν.

K218=

- 0868[Mt 7,8 πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγήσεται.

- 0869[Lk 11,10 πᾶς γὰρ ὁ αἰτῶν λαμβάνει, καὶ ὁ ζητῶν εὕρισκει, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοίγεται.

K220=

- 0870[Mt 7,9 ἢ τίς ἐστὶν ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃν αἰτήσῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ;
- 0871[Lk 11,11a τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν τὸν πατέρα αἰτήσῃ ὁ υἱὸς ἄρτον, μὴ λίθον ἐπιδώσῃ αὐτῷ; [GNT MT]

K221=

- 0872[Mt 7,10 ἢ καὶ ἰχθὺν αἰτήσῃ, μὴ ὄφιν ἐπιδώσῃ αὐτῷ;
- 0873[Lk 11,11b ἢ καὶ ἰχθύν, μὴ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν ἐπιδώσῃ αὐτῷ; [GNT MT]

K222:

- 0874 Lk 11,12 ἢ καὶ αἰτήσῃ ὥον, ἐπιδώσῃ αὐτῷ σκορπίον;

K223=

- 0875[Mt 7,11 εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.
- 0876[Lk 11,13 εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὑπάρχοντες οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ [ὁ] ἐξ οὐρανοῦ δώσει πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν.

CE84. The Golden Rule[Mt 7,12; Lk 6,31] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part XXIV}

K224=

- 0877[Mt 7,12a Πάντα οὖν ὅσα ἐὰν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς·
- 0878[Lk 6,31 καὶ καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.

K225:

- 0879 Mt 7,12b οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται.

CE85. The Strait Gate (The Two Ways)[Mt 7,13-14] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part XXV}

K226:

- 0880[Mt 7,13 Εἰσέλθατε διὰ τῆς στενῆς πύλης· ὅτι πλατεῖα ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ εἰσερχόμενοι δι' αὐτῆς·

- 0881 Mt 7,14 Jakże ciasna jest brama i wąska droga, która prowadzi do życia, a mało jest takich, którzy ją znajdują!

CE86. Ostrzeżenie przed fałszywymi apostołami – drzewo i owoce

[Mt 7,15-20; Łk 6,43-45] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXVI}

- 0882 Mt 7,15 Strzeżcie się fałszywych proroków, którzy przychodzą do was w owczej skórze, a wewnątrz są drapieżnymi wilkami.

- 0883 Mt 7,16 Poznacie ich po ich owocach. Czy zbiera się winogrona z ciernia albo z ostu figi?

- 0884 Mt 7,17 Tak każde dobre drzewo wydaje dobre owoce, a złe drzewo wydaje złe owoce.

K227=

- 0885[Mt 7,18 Nie może dobre drzewo wydać złych owoców ani złe drzewo wydać dobrych owoców.

- 0886[Łk 6,43 Nie ma drzewa dobrego, które by wydawało zły owoc, ani też drzewa złego, które by dobry owoc wydawało.

K228:

- 0887 Łk 6,44 Po własnym owocu bowiem poznaje się każde drzewo; nie zrywa się fig z ciernia, ani z krzaka jeżyny nie zbiera się winogron.

K229:

- 0888 Mt 7,19 Każde drzewo, które nie wydaje dobrego owocu, zostaje wycięte i wrzucone w ogień.

K230:

- 0889 Łk 6,45 Dobry człowiek z dobrego skarbca swego serca wydobywa dobro, a zły człowiek ze złego skarbca wydobywa zło. Bo z obfitości serca mówią jego usta.

K231:

- 0890 Mt 7,20 A więc poznacie ich po ich owocach.

CE87. Łudzenie samego siebie

[Mt 7,21-23; Łk 6,46] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXVII}

K232:

- 0891 Łk 6,46 Czemu to wzywacie Mnie: „Panie, Panie!”, a nie czynicie tego, co mówię?

K233:

- 0892 Mt 7,21 Nie każdy, kto mówi Mi „Panie, Panie”, wejdzie do królestwa niebieskiego, lecz ten, kto spełnia wolę mojego Ojca, który jest w niebie.

- 0893 Mt 7,22 Wielu powie Mi w owym dniu: „Panie, Panie, czy nie prorokowaliśmy mocą Twego imienia i nie wyrzucaliśmy złych duchów mocą Twego imienia, i nie czyniliśmy wielu cudów mocą Twego imienia?”

- 0894 Mt 7,23 Wtedy oświadczę im: „Nigdy was nie znałem. Odejdźcie ode Mnie wy, którzy dopuszczacie się nieprawości”.

CE88. Dobra lub zła budowa

[Mt 7,24-27; Łk 6,47-49] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXVIII}

K234:

- 0895 Łk 6,47 Pokażę wam, do kogo podobny jest każdy, kto przychodzi do Mnie, słucha słów moich i wypełnia je.

- 0881 Mt 7,14 τί στενή ἡ πύλη καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὐρίσκοντες αὐτήν.

CE86. The Warning against False Apostles – the Tree and the Fruits

[Mt 7,15-20; Lk 6,43-45] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, part XXVI}

- 0882 Mt 7,15 Προσέχετε ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασιν προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶν λύκοι ἄρπαγες.
- 0883 Mt 7,16 ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς· μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλὰς ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα;
- 0884 Mt 7,17 οὕτως πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν δένδρον καρποὺς πονηροὺς ποιεῖ·
- K227=
- 0885[Mt 7,18 οὐ δύναται δένδρον ἀγαθὸν καρποὺς πονηροὺς ποιεῖν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν καρποὺς καλοὺς ποιεῖν.
- 0886[Lk 6,43 Οὐ γὰρ ἐστὶν δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρὸν, οὐδὲ πάλιν δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν.
- K228:
- 0887 Lk 6,44 ἕκαστον γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου καρποῦ γινώσκεται· οὐ γὰρ ἐξ ἀκανθῶν συλλέγουσιν σῦκα, οὐδὲ ἐκ βᾶτου σταφυλὴν τρυγῶσιν.
- K229:
- 0888 Mt 7,19 πᾶν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.
- K230:
- 0889 Lk 6,45 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ πονηρὸς ἐκ τοῦ πονηροῦ προφέρει τὸ πονηρόν· ἐκ γὰρ περισσεύματος καρδίας λαλεῖ τὸ στόμα αὐτοῦ.
- K231:
- 0890 Mt 7,20 ἄρα γε ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς.

CE87. The Delusion

[Mt 7,21-23; Lk 6,46] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part XXVII}

- K232:
- 0891 Lk 6,46 Τί δέ με καλεῖτε, Κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;
- K233:
- 0892 Mt 7,21 Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
- 0893 Mt 7,22 πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε κύριε, οὐ τῷ σῷ ὀνόματι ἐπροφητεύσαμεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν;
- 0894 Mt 7,23 καὶ τότε ὁμολογήσω αὐτοῖς ὅτι Οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς· ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν.

CE88. Good or bad construction (The House built upon the Rock)

[Mt 7,24-27; Lk 6,47-49] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narr.: *The Sermon on the Mount*, part XXVIII}

- K234:
- 0895 Lk 6,47 πᾶς ὁ ἐρχόμενος πρὸς με καὶ ἀκούων μου τῶν λόγων καὶ ποιῶν αὐτούς, ὑποδείξω ὑμῖν τίνι ἐστὶν ὅμοιος·

K235=

0896[Łk 6, 48a Podobny jest do człowieka, który buduje dom: wkopał się głęboko i fundament założył na skale.

0897[Mt 7, 24 Każdego więc, kto tych słów moich słucha i wypełnia je, można porównać z człowiekiem roztroprnym, który dom swój zbudował na skale.

K236=

0898[Mt 7, 25 Spadł deszcz, wezbrały rzeki, zerwały się wichry i uderzyły w ten dom. On jednak nie runął, bo na skale był utwierdzony.

0899[Łk 6, 48b Gdy przyszła powódź, wezbrana rzeka uderzyła w ten dom, ale nie zdołała go naruszyć, ponieważ był dobrze zbudowany.

K237=

0900[Mt 7, 26 Każdego zaś, kto tych słów moich słucha, a nie wypełnia ich, można porównać z człowiekiem nierozsądnym, który dom swój zbudował na piasku.

0901[Łk 6, 49a Lecz ten, kto usłyszał, a nie wypełnił, podobny jest do człowieka, który zbudował dom na ziemi bez fundamentu.

K238=

0902[Mt 7, 27 Spadł deszcz, wezbrały rzeki, zerwały się wichry i rzuciły na ten dom. I runął, a upadek jego był wielki».

0903[Łk 6, 49b [Gdy] rzeka uderzyła w niego, od razu runął, a ruina owego domu była wielka.

CE89. Skutek kazania na górze

[Mt 7,28-8,1] {R(I)PDJ, czerwiec, Góra Błogosławieństw. Tok narracji: *Kazanie na Górze*, cz. XXIX.}

K239:

0904 Mt 7, 28 Gdy Jezus dokończył tych mów, tłumy zdumiewały się Jego nauką.

0905 Mt 7, 29 Uczył ich bowiem jak ten, który ma władzę, a nie tak jak ich uczeni w Piśmie.

0906 Mt 8, 1 Gdy zszedł z góry, postępowały za Nim wielkie tłumy.

XI KONTYNUACJA DZIAŁALNOŚCI W GALILEI

CE90. Setnik z Kafarnaum

[Mt 8,5-13; Łk 7,1-10] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum}

K240=

0907[Łk 7, 1 Gdy Jezus dokończył wszystkich tych mów do słuchającego [Go] ludu, wszedł do Kafarnaum.

0908[Mt 8, 5a Gdy [Jezus] wszedł do Kafarnaum,

K241:

0909 Łk 7, 2 Sługa pewnego setnika, szczególnie przez niego ceniony, chorował i bliski był śmierci.

K242=

0910[Mt 8, 5b zwrócił się do Niego setnik i prosił Go,

0911 Mt 8, 6 mówiąc: «Panie, sługa mój leży w domu sparaliżowany i bardzo cierpi».

0912[Łk 7, 3 Skoro setnik posłyszał o Jezusie, wysłał do Niego starszyznę żydowską z prośbą, żeby przyszedł i uzdrowił mu sługę.

K243:

0913 Łk 7, 4 Ci zjawili się u Jezusa i prosili Go usilnie: «Godzien jest, żebyś mu to wyświadczył – mówili –

0914 Łk 7, 5 miłuje bowiem nasz naród i sam zbudował nam synagogę».

K235=

0896[Lk 6, 48a ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομοῦντι οἰκίαν ὃς ἔσκαψεν καὶ ἐβάθυνεν καὶ ἔθηκεν θεμέλιον ἐπὶ τὴν πέτραν·

0897[Mt 7, 24 Πᾶς οὖν ὅστις ἀκούει μου τοὺς λόγους τούτους καὶ ποιεῖ αὐτοὺς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ φρονίμῳ, ὅστις ὠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν πέτραν.

K236=

0898[Mt 7, 25 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέπεσαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἔπεσεν, τεθεμελίωτο γὰρ ἐπὶ τὴν πέτραν.

0899[Lk 6, 48b πλημμύρης δὲ γενομένης προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἴσχυσεν σαλεῦσαι αὐτὴν διὰ τὸ καλῶς οἰκοδομηθῆσαι αὐτήν.

K237=

0900[Mt 7, 26 καὶ πᾶς ὁ ἀκούων μου τοὺς λόγους τούτους καὶ μὴ ποιῶν αὐτοὺς ὁμοιωθήσεται ἀνδρὶ μωρῷ, ὅστις ὠκοδόμησεν αὐτοῦ τὴν οἰκίαν ἐπὶ τὴν ἄμμον.

0901[Lk 6, 49a ὁ δὲ ἀκούσας καὶ μὴ ποιήσας ὅμοιός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδομήσαντι οἰκίαν ἐπὶ τὴν γῆν χωρὶς θεμελίου,

K238=

0902[Mt 7, 27 καὶ κατέβη ἡ βροχὴ καὶ ἦλθον οἱ ποταμοὶ καὶ ἔπνευσαν οἱ ἄνεμοι καὶ προσέκοψαν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔπεσεν, καὶ ἦν ἡ πτῶσις αὐτῆς μεγάλη.

0903[Lk 6, 49b ἢ προσέρρηξεν ὁ ποταμὸς, καὶ εὐθὺς συνέπεσεν, καὶ ἐγένετο τὸ ῥῆγμα τῆς οἰκίας ἐκείνης μέγα.

CE89. The Consequence of the Sermon on the Mount

[Mt 7,28-8,1] {Y(I)JPM, June, Mount of Beatitudes. Course of narration: *The Sermon on the Mount*, part XXIX.}

K239:

0904 Mt 7, 28 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους ἐξεπλήρουντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ·

0905 Mt 7, 29 ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν.

0906 Mt 8, 1 Καταβάντος δὲ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

XI THE CONTINUATION OF THE MINISTRY IN GALILEE

CE90. The Centurion of Capernaum

[Mt 8,5-13; Lk 7,1-10] {Y(I)JPM, June; Capernaum}

K240=

0907[Lk 7, 1 Ἐπειδὴ ἐπλήρωσεν πάντα τὰ ῥήματα αὐτοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ λαοῦ, εἰσῆλθεν εἰς Καφαρναούμ.

0908[Mt 8, 5a Εἰσελθόντος δὲ αὐτοῦ εἰς Καφαρναοὺμ

K241:

0909 Lk 7, 2 Ἐκατοντάρχου δέ τινος δοῦλος κακῶς ἔχων ἡμελλεν τελευτᾶν, ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος.

K242=

0910[Mt 8, 5b προσῆλθεν αὐτῷ ἐκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτὸν

0911 Mt 8, 6 καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.

0912[Lk 7, 3 ἀκούσας δὲ περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ.

K243:

0913 Lk 7, 4 οἱ δὲ παραγενόμενοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως, λέγοντες ὅτι Ἄξιός ἐστιν ὃ παρέξῃ τοῦτο,

0914 Lk 7, 5 ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ὠκοδόμησεν ἡμῖν.

K244:

0915 Mt 8, 7 Rzekł mu Jezus: «Przyjdę i uzdrowię go».

K245:

0916 Łk 7, 6a Jezus przeto zdążył z nimi.

K246=

0917[Łk 7, 6b A gdy był już niedaleko domu, setnik wysłał do Niego przyjaciół ze słowami: «Panie, nie trudź się, bo nie jestem godzien, abyś wszedł pod dach mój.

0918 Łk 7, 7 I dlatego ja sam nie uważałem się za godnego przjść do Ciebie. Lecz powiedz słowo, a mój sługa odzyska zdrowie.

0919 Mt 8, 8 Lecz setnik odpowiedział: «Panie, nie jestem godzien, abyś wszedł pod dach mój, ale powiedz tylko słowo, a mój sługa odzyska zdrowie.

K247=

0920[Mt 8, 9 Bo i ja, choć podlegam władzy, mam pod sobą żołnierzy. Mówię temu: „Idź!” – a idzie; drugiemu: „Przyjdź” – a przychodzi; a słudze: „Zrób to” – a robi».

0921[Łk 7, 8 Bo i ja, choć podlegam władzy, mam pod sobą żołnierzy. Mówię temu: „Idź!” – a idzie; drugiemu: „Przyjdź!” – a przychodzi; a mojemu słudze: „Zrób to!” – a robi».

K248=

0922[Mt 8, 10 Gdy Jezus to usłyszał, zadziwił się i rzekł do tych, którzy szli za Nim: «Zaprawdę, powiadam wam: U nikogo w Izraelu nie znalazłem tak wielkiej wiary.

0923[Łk 7, 9 Gdy Jezus to usłyszał, zadziwił się nad nim, i zwróciwszy się do tłumu, który szedł za Nim, rzekł: «Powiadam wam: Tak wielkiej wiary nie znalazłem nawet w Izraelu».

K249:

0924 Mt 8, 11 Lecz powiadam wam: Wielu przyjdzie ze wschodu i z zachodu i zasiądą do stołu z Abrahamem, Izaakiem i Jakubem w królestwie niebieskim.

0925 Mt 8, 12 A synowie królestwa zostaną wyrzuceni na zewnątrz – w ciemność; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów».

0926 Mt 8, 13a Do setnika zaś Jezus rzekł: «Idź, niech ci się stanie, jak uwierzyłeś».

K250=

0927[Mt 8, 13b I o tej godzinie jego sługa odzyskał zdrowie.

0928[Łk 7, 10 A gdy wysłańcy wrócili do domu, zastali sługę zdrowego.

CE91. Młodzieniec z Nain

[Łk 7,11-17]{R(I)PDJ, lipiec; Nain}

K251:

0929 Łk 7, 11 Wkrótce potem udał się do pewnego miasta, zwanego Nain; a podążali z Nim Jego uczniowie i tłum wielki.

0930 Łk 7, 12 Gdy przybliżył się do bramy miejskiej, właśnie wynoszono umarłego – jedynego syna matki, a ta była wdową. Towarzyszył jej spory tłum z miasta.

0931 Łk 7, 13 Na jej widok Pan zlitował się nad nią i rzekł do niej: «Nie płacz».

0932 Łk 7, 14 Potem przystąpił, dotknął się mar – a ci, którzy je nieśli, przystanęli – i rzekł: «Młodzieńcze, tobie mówię, wstań!»

0933 Łk 7, 15 A zmarły usiadł i zaczął mówić; i oddał go jego matce.

0934 Łk 7, 16 Wszystkich zaś ogarnął strach; wielbili Boga i mówili: «Wielki prorok powstał wśród nas, i Bóg nawiedził lud swój».

0935 Łk 7, 17 I rozeszła się ta wieść o Nim po całej Judei i po całej okolicznej krainie.

K244:

0915 Mt 8, 7 και λέγει αὐτῷ, Ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν.

K245:

0916 Lk 7, 6a ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπορεύετο σὺν αὐτοῖς.

K246=

0917 Lk 7, 6b ἤδη δὲ αὐτοῦ οὐ μακρὰν ἀπέχοντος ἀπὸ τῆς οἰκίας ἔπεμψεν φίλους ὁ ἑκατοντάρχης λέγων αὐτῷ, Κύριε, μὴ σκύλλου, οὐ γὰρ ἰκανὸς εἰμι ἵνα ὑπὸ τὴν στέγην μου εἰσέλθῃς·

0918 Lk 7, 7 διὸ οὐδὲ ἐμαυτὸν ἠξίωσα πρὸς σὲ ἐλθεῖν· ἀλλὰ εἶπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήτω ὁ παῖς μου.

0919 Mt 8, 8 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατοντάρχης ἔφη, Κύριε, οὐκ εἰμι ἰκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς· ἀλλὰ μόνον εἶπέ λόγῳ, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.

K247=

0920 Mt 8, 9 καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, Ἐρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

0921 Lk 7, 8 καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν τασσόμενος, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας, καὶ λέγω τούτῳ, Πορεύητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, Ἐρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου, Ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.

K248=

0922 Mt 8, 10 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν καὶ εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, παρ' οὐδενὶ τοσαύτην πίστιν ἐν τῷ Ἰσραὴλ εὔρον.

0923 Lk 7, 9 ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασεν αὐτόν, καὶ στραφεὶς τῷ ἀκολουθοῦντι αὐτῷ ὄχλῳ εἶπεν, Λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὔρον.

K249:

0924 Mt 8, 11 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσιν καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·

0925 Mt 8, 12 οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

0926 Mt 8, 13a καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχη, Ὑπαγε, ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι.

K250=

0927 Mt 8, 13b καὶ ἰάθη ὁ παῖς [αὐτοῦ] ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

0928 Lk 7, 10 καὶ ὑποστρέψαντες εἰς τὸν οἶκον οἱ πεμφθέντες εὔρον τὸν δοῦλον ὑγιαίνοντα.

CE91. The Young Man from Nain

[Lk 7,11-17]{Y(I)JPM, July; Nain}

K251:

0929 Lk 7, 11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἑξῆς ἐπορεύθη εἰς πόλιν καλουμένην Ναὶν, καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ὄχλος πολὺς.

0930 Lk 7, 12 ὥς δὲ ἤγγισεν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδοὺ ἐξεκομίζετο τεθνηκὼς μονογενὴς υἱὸς τῇ μητρὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ἦν χήρα, καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἰκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

0931 Lk 7, 13 καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτὴν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Μὴ κλαῖε.

0932 Lk 7, 14 καὶ προσελθὼν ἤψατο τῆς σοροῦ, οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν, καὶ εἶπεν, Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.

0933 Lk 7, 15 καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρὸς καὶ ἥρξατο λαλεῖν, καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.

0934 Lk 7, 16 ἔλαβεν δὲ φόβος πάντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν θεὸν λέγοντες ὅτι Προφῆτης μέγας ἠγέρθη ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι Ἐπεσκέψατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.

0935 Lk 7, 17 καὶ ἐξῆλθεν ὁ λόγος οὗτος ἐν ὅλῃ τῇ Ἰουδαίᾳ περὶ αὐτοῦ καὶ πάσῃ τῇ περιχώρῳ.

CE92. Poselstwo Jana Chrzciciela

[Mt 11,2-6; Łk 7,18-23] {R(I)PDJ, lipiec; Macheront — Galilea, miejsce misji Jezusa}

0936 Łk 7,18a O tym wszystkim donieśli Janowi jego uczniowie.

K252=

0937[Łk 7,18b Wtedy Jan przywołał do siebie dwóch spośród swoich uczniów.

0938 Łk 7,19 i posłał ich do Pana z zapytaniem: «Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy oczekiwać?»

0939[Mt 11,2 Tymczasem Jan, skoro usłyszał w więzieniu o czynach Chrystusa, posłał swoich uczniów

0940 Mt 11,3 z zapytaniem: «Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy oczekiwać?»

K253:

0941 Łk 7,20 Gdy ludzie ci zjawili się u Jezusa, rzekli: «Jan Chrzciciel przysłał nas do Ciebie z zapytaniem: Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy oczekiwać?»

0942 Łk 7,21 W tym właśnie czasie [Jezus] wielu uzdrowił z chorób, dolegliwości i [uwolnił] od złych duchów; także wielu niewidomych obdarzył wzrokiem.

K254=

0943[Mt 11,4 Jezus im odpowiedział: «Idźcie i oznajmijcie Janowi to, co słyszycie i na co patrzycie:

0944[Łk 7,22a Odpowiedział im więc: «Idźcie i donieście Janowi to, coście widzieli i słyszeli:

K255=

0945[Mt 11,5 *niewidomi wzrok odzyskują, chromi chodzą*, trędowaci zostają oczyszczeni, głusi słyszą, umarli zmartwychwstają, *ubogim głosi się Ewangelię*.0946[Łk 7,22b *niewidomi wzrok odzyskują, chromi chodzą*, trędowaci zostają oczyszczeni i głusi słyszą; umarli zmartwychwstają, *ubogim głosi się Ewangelię*.

K256=

0947[Mt 11,6 A błogosławiony jest ten, kto nie zwątpi we Mnie».

0948[Łk 7,23 A błogosławiony jest ten, kto nie zwątpi we Mnie».

CE93. Świadełstwo Jezusa o Janie

[Mt 11,7-15; Łk 7,24-30] {R(I)PDJ, lipiec; Galilea. Tok narracji.: O Janie oraz o współczesnych, część I}

K257=

0949[Mt 11,7 Gdy oni odchodzili, Jezus zaczął mówić do tłumów o Janie: «Coście wyszli obejrzeć na pustyni? Trzcinę kołyszącą się na wietrze?

0950[Łk 7,24 Gdy wysłannicy Jana odeszli, Jezus zaczął mówić do tłumów o Janie: «Coście wyszli zobaczyć na pustyni? Trzcinę kołyszącą się na wietrze?

K258=

0951[Mt 11,8 Ale co wyszliście zobaczyć? Człowieka w miękkie szaty ubranego? Oto w domach królewskich są ci, którzy miękkie szaty noszą.

0952[Łk 7,25 Ale coście wyszli zobaczyć? Człowieka w miękkie szaty ubranego? Oto w pałacach królewskich przebywają ci, którzy noszą okazałe stroje i żyją w zbytkach.

K259=

0953[Mt 11,9 Po co więc wyszliście? Zobaczyć proroka? Tak, powiadam wam, nawet więcej niż proroka.

0954[Łk 7,26 Ale coście wyszli zobaczyć? Proroka? Tak, mówię wam, nawet więcej niż proroka.

CE92. The Deputation of John the Baptist

[Mt 11,2-6; Lk 7,18-23] {Y(I)JPM, July; Machaerous — Galilee, the place of Jesus' Mission}

0936 Lk 7,18a Καὶ ἀπήγγειλαν Ἰωάννη οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ πάντων τούτων.

K252=

0937[Lk 7,18b καὶ προσκαλεσάμενος δύο τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης

0938 Lk 7,19 ἔπεμψεν πρὸς τὸν κύριον λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

0939[Mt 11,2 Ὁ δὲ Ἰωάννης ἀκούσας ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ πέμψας διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ

0940 Mt 11,3 εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν;

K253:

0941 Lk 7,20 παραγενόμενοι δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνδρες εἶπαν, Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἀπέστειλεν ἡμᾶς πρὸς σὲ λέγων, Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος ἢ ἄλλον προσδοκῶμεν;

0942 Lk 7,21 ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ἐθεράπευσεν πολλοὺς ἀπὸ νόσων καὶ μαστίγων καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ τυφλοῖς πολλοῖς ἐχαρίσατο βλέπειν.

K254=

0943[Mt 11,4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὃ ἀκούετε καὶ βλέπετε·

0944[Lk 7,22a καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ὃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε·

K255=

0945[Mt 11,5 τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν καὶ χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, καὶ νεκροὶ ἐγείρονται καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·

0946[Lk 7,22b τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται·

K256=

0947[Mt 11,6 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

0948[Lk 7,23 καὶ μακάριός ἐστιν ὃς ἐὰν μὴ σκανδαλισθῇ ἐν ἐμοί.

CE93. The Testimony of Jesus about John[Mt 11,7-15; Lk 7,24-30] {Y(I)JPM, July; Galilee. Course of narration: *About John and about the Contemporaries*, part I}

K257=

0949[Mt 11,7 Τούτων δὲ πορευομένων ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

0950[Lk 7,24 Ἀπελθόντων δὲ τῶν ἀγγέλων Ἰωάννου ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς ὄχλους περὶ Ἰωάννου, Τί ἐξήλθατε εἰς τὴν ἔρημον θεάσασθαι; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;

K258=

0951[Mt 11,8 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν.

0952[Lk 7,25 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἡμφιεσμένον; ἰδοὺ οἱ ἐν ἱματισμῷ ἐνδόξῳ καὶ τρυφῇ ὑπάρχοντες ἐν τοῖς βασιλείοις εἰσίν.

K259=

0953[Mt 11,9 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; προφῆτην; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.

0954[Lk 7,26 ἀλλὰ τί ἐξήλθατε ἰδεῖν; προφῆτην; ναί, λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον προφήτου.

K260=

0955[Mt 11,19 On jest tym, o którym napisano: *Oto Ja posyłam mego wysłańca przed Tobą, aby przygotował Ci drogę.*

0956[Łk 7,27 On jest tym, o którym napisano: *Oto posyłam mego wysłańca przed Tobą, aby przygotował Ci drogę.*

K261=

0957[Mt 11,11 Zaprawdę, powiadam wam: Między narodzonymi z niewiast nie powstał większy od Jana Chrzciciela. Lecz najmniejszy w królestwie niebieskim większy jest niż on.

0958[Łk 7,28 Powiadam wam <bowiem>: Między narodzonymi z niewiast nie ma większego od Jana. Lecz najmniejszy w królestwie Bożym większy jest niż on».

K262:

0959 Mt 11,12 A od czasu Jana Chrzciciela aż dotąd królestwo niebieskie doznaje gwałtu, a zdobywają je ludzie gwałtowni.

0960 Mt 11,13 Wszyscy bowiem Prorocy i Prawo prorokowali aż do Jana.

0961 Mt 11,14 A jeśli chcecie uznać, to on jest Eliaszem, który ma przyjść.

0962 Mt 11,15 Kto ma uszy, niechaj słucha!

K263:

0963 Łk 7,29 I cały lud, który Go słuchał, a nawet celnicy przyznawali słuszość Bogu, przyjmując chrzest Janowy.

0964 Łk 7,30 Faryzeusze zaś i uczeni w Prawie udaremnili zamiar Boży względem siebie, nie przyjmując chrztu od niego.

CE94. Sąd Jezusa o współczesnych

[Mt 11,16-19; Łk 7,31-35] {R(I)PDJ, lipiec; Galilea. Tok narracji.: *O Janie oraz o współczesnych*, część II.}

K264=

0965[Mt 11,16a Ale z kim mam porównać to pokolenie?

0966[Łk 7,31 «Z kim więc mam porównać ludzi tego pokolenia? Do kogo są podobni?

K265=

0967[Łk 7,32a Podobni są do dzieci przesiadających na rynku, które głośno przymawiają jedne drugim:

0968[Mt 11,16b Podobne jest do przesiadujących na rynku dzieci, które głośno przymawiają swym rówieśnikom:

K266=

0969[Mt 11,17 „Przygrywaliśmy wam, a nie tańczyliście; biadaliśmy, a wyście nie zawodzili”.

0970[Łk 7,32b *Przygrywaliśmy wam, a nie tańczyliście; biadaliśmy, a wyście nie płakali.*

K267=

0971[Mt 11,18 Przyszedł bowiem Jan, nie jadł, ani nie pił, a oni mówią: „Zły duch go opętał”.

0972[Łk 7,33 Przyszedł bowiem Jan Chrzciciel: nie jadł chleba i nie pił wina; a wy mówicie: *Zły duch go opętał.*

K268=

0973[Mt 11,19a Przyszedł Syn Człowieczy, je i pije, a oni mówią: „Oto żarłok i pijak, przyjaciel celników i grzeszników”.

0974[Łk 7,34 Przyszedł Syn Człowieczy: je i pije, a wy mówicie: *Oto żarłok i pijak, przyjaciel celników i grzeszników.*

K269=

0975[Mt 11,19b A jednak mądrość usprawiedliwiona jest przez swe czyny».

0976[Łk 7,35 A jednak wszystkie dzieci mądrości przyznały jej słuszość».

K260=

0955[Mt 11, 10 οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδου ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.

0956] Lk 7, 27 οὗτός ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται, Ἴδου ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπροσθέν σου.

K261=

0957[Mt 11, 11 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἐστιν.

0958] Lk 7, 28 λέγω ὑμῖν, μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου οὐδεὶς ἐστιν· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ μείζων αὐτοῦ ἐστιν.

K262:

0959 Mt 11, 12 ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται, καὶ βιασται ἀρπάζουσιν αὐτήν.

0960 Mt 11, 13 πάντες γὰρ οἱ προφῆται καὶ ὁ νόμος ἕως Ἰωάννου ἐπροφήτευσαν·

0961 Mt 11, 14 καὶ εἰ θέλετε δέξασθαι, αὐτός ἐστιν Ἠλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι.

0962 Mt 11, 15 ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω.

K263:

0963 Lk 7, 29 [Καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἀκούσας καὶ οἱ τελῶναι ἐδικαίωσαν τὸν θεόν, βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου·

0964 Lk 7, 30 οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ νομικοὶ τὴν βουλήν τοῦ θεοῦ ἠθέτησαν εἰς ἑαυτούς, μὴ βαπτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ.]

CE94. Jesus Judgement about the Contemporaries

[Mt 11,16-19; Lk 7,31-35] {Y(I)JPM, July; Galilee. Course of narration: *About John and about the Contemporaries*, part II.}

K264=

0965[Mt 11, 16a Τίνι δὲ ὁμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην;

0966] Lk 7, 31 Τίνι οὖν ὁμοιώσω τοὺς ἀνθρώπους τῆς γενεᾶς ταύτης, καὶ τίνι εἰσὶν ὅμοιοι;

K265=

0967[Lk 7, 32a ὅμοιοι εἰσὶν παιδίοις τοῖς ἐν ἀγορᾷ καθημένοις καὶ προσφωνοῦσιν ἀλλήλοις,

0968]Mt 11, 16b ὁμοία ἐστὶν παιδίοις καθημένοις ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἃ προσφωνοῦντα τοῖς ἐτέροις

K266=

0969[Mt 11, 17 λέγουσιν, Ὑψήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε· ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε.

0970] Lk 7, 32b ἃ λέγει, Ὑψήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκλαύσατε.

K267=

0971[Mt 11, 18 ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγουσιν, Δαιμόνιον ἔχει·

0972] Lk 7, 33 ἐλήλυθεν γὰρ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής μὴ ἐσθίων ἄρτον μήτε πίνων οἶνον, καὶ λέγετε, Δαιμόνιον ἔχει·

K268=

0973[Mt 11, 19a ἦλθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγουσιν, Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, τελωνῶν φίλος καὶ ἁμαρτωλῶν.

0974] Lk 7, 34 ἐλήλυθεν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ λέγετε, Ἴδου ἄνθρωπος φάγος καὶ οἰνοπότης, φίλος τελωνῶν καὶ ἁμαρτωλῶν.

K269=

0975[Mt 11, 19b καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτῆς.

0976] Lk 7, 35 καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ πάντων τῶν τέκνων αὐτῆς.

CE95. Nawrócona jawnogrzesznica

[Łk 7,36-50] {R(I)PDJ, sierpień; miasto w Galilei, być może Nain, dom faryzeusza Szymona}

K270:

- 0977 Łk 7, 36 Jeden z faryzeuszów zaprosił Go do siebie na posiłek. Wszedł więc do domu faryzeusza i zajął miejsce za stołem.
- 0978 Łk 7, 37 A oto kobieta, która prowadziła w mieście życie grzeszne, dowiedziawszy się, że gości w domu faryzeusza, przyniosła flakonik alabastrowy olejku
- 0979 Łk 7, 38 i stanawszy z tyłu u Jego stóp, płacząc, zaczęła łzami oblewać Jego stopy i włosami swej głowy je wycierała. Potem całowała Jego stopy i namaszczała je olejkiem.
- 0980 Łk 7, 39 Widząc to, faryzeusz, który Go zaprosił, mówił sam do siebie: «Gdyby on był prorokiem, wiedziałby, co to za jedna i jaka to jest ta kobieta, która się Go dotyka, że jest grzesznicą».
- 0981 Łk 7, 40 Na to Jezus rzekł do niego: «Szymonie, mam ci coś do powiedzenia». On rzekł: «Powiedz, Nauczycielu».
- 0982 Łk 7, 41 «Pewien wierzyciel miał dwóch dłużników. Jeden winien mu był pięćset denarów, a drugi pięćdziesiąt.
- 0983 Łk 7, 42 Gdy nie mieli z czego oddać, darował obydwom. Króry z nich będzie go bardziej miłował?»
- 0984 Łk 7, 43 Szymon odpowiedział: «Przypuszczam, że ten, któremu więcej darował». On zaś mu rzekł: «Słusznie osądziłeś».
- 0985 Łk 7, 44 Potem zwróciwszy się w stronę kobiety, rzekł do Szymona: «Widzisz tę kobietę? Wszedłem do twego domu, a nie podałeś Mi wody do nóg; ona zaś łzami oblała Mi stopy i otarła je swymi włosami.
- 0986 Łk 7, 45 Nie powitałeś Mnie pocałunkiem; a ona, odkąd wszedłem, nie przestała całować stóp moich.
- 0987 Łk 7, 46 Głowy nie namaściłeś Mi oliwą; ona zaś olejkiem namaściła moje stopy.
- 0988 Łk 7, 47 Dlatego powiadam ci: Odpuszczone są jej liczne grzechy, ponieważ bardzo umiłowała. A ten, komu mało się odpuszcza, mało miłuje».
- 0989 Łk 7, 48 Do niej zaś rzekł: «Odpuszczone są twoje grzechy».
- 0990 Łk 7, 49 Na to współbiesiadnicy zaczęli mówić sami do siebie: «Któż On jest, że nawet grzechy odpuszcza?»
- 0991 Łk 7, 50 On zaś rzekł do kobiety: «Twoja wiara cię ocaliła, idź w pokoju».

CE96. Śladem Jezusa

[Łk 8,1-3] {R(I)PDJ, wrzesień; Galilea}

- 0992 Łk 8, 1 Następnie wędrował przez miasta i wsie, nauczając i głosząc Ewangelię o królestwie Bożym. A było z Nim Dwunastu
- 0993 Łk 8, 2 oraz kilka kobiet, które zostały uwolnione od złych duchów i od chorób: Maria, zwana Magdaleną, którą opuściło siedem złych duchów;
- 0994 Łk 8, 3 Joanna, żona Chuzy, rządcy Heroda; Zuzanna i wiele innych, które im usługiwały [udzielając] ze swego mienia.

CE97. Wzmógłony ruch[Mk 3,20-21] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum, dom Szymona Piotra. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. I*}

K271:

- 0995 Mk 3, 20 Potem przyszedł do domu, a tłum znów się zbierał, tak że nawet posilić się nie mogli.

CE95. The Repenting Sinful Woman

[Lk 7,36-50] {Y(I)JPM, August; a city in Galilee, maybe Nain, the house of Pharisee Simon}

K270:

- 0977 Lk 7, 36 Ἡρώτα δέ τις αὐτὸν τῶν Φαρισαίων ἵνα φάγη μετ' αὐτοῦ· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Φαρισαίου κατεκλίθη.
- 0978 Lk 7, 37 καὶ ἰδοὺ γυνὴ ἥτις ἦν ἐν τῇ πόλει ἀμαρτωλός, καὶ ἐπιγνοῦσα ὅτι κατάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου, κομίσασα ἀλάβαστρον μύρου
- 0979 Lk 7, 38 καὶ στᾶσα ὀπίσω παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ κλαίουσα, τοῖς δάκρυσιν ἤρξατο βρέχειν τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ταῖς θριξίν τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐξέμασεν, καὶ κατεφίλει τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ἤλειφεν τῷ μύρῳ.
- 0980 Lk 7, 39 ἰδὼν δὲ ὁ Φαρισαῖος ὁ καλέσας αὐτὸν εἶπεν ἐν ἑαυτῷ λέγων, Οὗτος εἰ ἦν προφήτης, ἐγίνωσκεν ἂν τίς καὶ ποταπὴ ἡ γυνὴ ἥτις ἅπτεται αὐτοῦ, ὅτι ἀμαρτωλός ἐστιν.
- 0981 Lk 7, 40 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σίμων, ἔχω σοί τι εἰπεῖν. ὁ δέ, Διδάσκαλε, εἰπέ, φησίν.
- 0982 Lk 7, 41 δύο χρεοφιλῆται ἦσαν δανειστῇ τινι· ὁ εἷς ὥφειλεν δηνάρια πεντακόσια, ὁ δὲ ἕτερος πεντήκοντα.
- 0983 Lk 7, 42 μὴ ἐχόντων αὐτῶν ἀποδοῦναι ἀμφοτέροις ἐχαρίσατο. τίς οὖν αὐτῶν πλεῖον ἀγαπήσει αὐτόν;
- 0984 Lk 7, 43 ἀποκριθεὶς Σίμων εἶπεν, Ὑπολαμβάνω ὅτι ὃ τὸ πλεῖον ἐχαρίσατο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ὁρθῶς ἔκρινας.
- 0985 Lk 7, 44 καὶ στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα τῷ Σίμωνι ἔφη, Βλέπεις ταύτην τὴν γυναῖκα; εἰσῆλθόν σου εἰς τὴν οἰκίαν, ὕδωρ μοι ἐπὶ πόδας οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ τοῖς δάκρυσιν ἔβρεξέν μου τοὺς πόδας καὶ ταῖς θριξίν αὐτῆς ἐξέμαξεν.
- 0986 Lk 7, 45 φίλημά μοι οὐκ ἔδωκας· αὕτη δὲ ἀφ' ἧς εἰσῆλθον οὐ διέλιπεν καταφιλοῦσά μου τοὺς πόδας.
- 0987 Lk 7, 46 ἐλαίῳ τὴν κεφαλὴν μου οὐκ ἤλειψας· αὕτη δὲ μύρῳ ἤλειπεν τοὺς πόδας μου.
- 0988 Lk 7, 47 οὗ χάριν, λέγω σοι, ἀφέωνται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλάι, ὅτι ἠγάπησεν πολὺ· ὃ δὲ ὀλίγον ἀφίεται, ὀλίγον ἀγαπᾷ.
- 0989 Lk 7, 48 εἶπεν δὲ αὐτῇ, Ἀφέωνταί σου αἱ ἀμαρτίαι.
- 0990 Lk 7, 49 καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Τίς οὗτός ἐστιν ὃς καὶ ἀμαρτίας ἀφίησιν;
- 0991 Lk 7, 50 εἶπεν δὲ πρὸς τὴν γυναῖκα, Ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

CE96. Following Jesus (The Ministering Women)

[Lk 8,1-3] {Y(I)JPM, September; Galilee}

- 0992 Lk 8, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ καθεξῆς καὶ αὐτὸς διώδευεν κατὰ πόλιν καὶ κώμην κηρύσσων καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ δώδεκα σὺν αὐτῷ,
- 0993 Lk 8, 2 καὶ γυναῖκές τινες αἱ ἦσαν τεθεραπευμέναι ἀπὸ πνευμάτων πονηρῶν καὶ ἀσθενειῶν, Μαρία ἡ καλουμένη Μαγδαληνὴ, ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει,
- 0994 Lk 8, 3 καὶ Ἰωάννα γυνὴ Χουζᾶ ἐπιτρόπου Ἡρώδου καὶ Σουσάννα καὶ ἕτεραι πολλάι, αἵτινες διηκόνουν αὐτοῖς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐταῖς.

CE97. The Intensive Activity[Mk 3,20-21] {Y(I)JPM, October; Capernaum, the House of Simon Peter. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part I}

K271:

- 0995 Mk 3, 20 Καὶ ἔρχεται εἰς οἶκον· καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν.
- 0996 Mk 3, 21 Gdy to posłyszeli Jego bliscy, wybrali się, żeby Go powstrzymać. Mówiono bowiem:

«Odszedł od zmysłów».

CE98. Uzdrawienie opętanego, ślepego i niemego

[Mt 12,22-23; Łk 11,14] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. II*}

K272:

0997 Mt 12, 22a Wówczas przyprowadzono Mu opętanego, który był niewidomy i niemy.

K273=

0998[Łk 11, 14a Raz wyrzucał złego ducha [z człowieka], który był niemy.

0999[Mt 12, 22b Uzdrawił go, tak że niemy mógł mówić i widzieć.

K274=

1000[Łk 11, 14b A gdy zły duch wyszedł, niemy zaczął mówić i tłumy były zdumione.

1001[Mt 12, 23 A całe tłumy pełne były podziwu i mówiły: «Czyż nie jest to Syn Dawida?»

CE99. Oszczerstwa uczonych w piśmie

[Mt 12,24-30; Mk 3,22-27;Łk 11,15.17-23] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. III*}

K275=

1002[Mk 3, 22 A uczeni w Piśmie, którzy przyszedli z Jerozolimy, mówili:
«Ma Belzebuba i mocą władcy złych duchów wyrzuca złe duchy».

1003• Mt 12, 24 Lecz faryzeusze, słysząc to, mówili:
«On tylko mocą Belzebuba, władcy złych duchów, wyrzuca złe duchy».

1004[Łk 11, 15 Lecz niektórzy z nich rzekli:
«Mocą Belzebuba, władcy złych duchów, wyrzuca złe duchy».

K276:

1005 Mk 3, 23 Wtedy przywołał ich do siebie i mówił im w przypowieściach: «Jak może szatan wyrzucać szatana?

K277=

1006[Mk 3, 24 Jeśli jakieś królestwo jest wewnętrznie skłócone, takie królestwo nie może się ostać.

1007 Mk 3, 25 I jeśli dom wewnętrznie jest skłócony, to taki dom nie będzie mógł się ostać.

1008• Mt 12, 25 Jezus, znając ich myśli, rzekł do nich: «Każde królestwo od wewnątrz skłócone pustoszeje. I nie ostoi się żadne miasto ani dom, wewnętrznie skłócone.

1009[Łk 11, 17 On jednak, znając ich myśli, rzekł do nich: «Każde królestwo wewnętrznie skłócone pustoszeje i dom na dom się wali.

K278=

1010[Mk 3, 26 Jeśli więc szatan powstał przeciw sobie i jest ze sobą skłócony, to nie może się ostać, lecz koniec z nim.

1011• Mt 12, 26 Jeśli szatan wyrzuca szatana, to sam z sobą jest skłócony, jakże się więc ostoi jego królestwo?

1012[Łk 11, 18a Jeśli więc i szatan z sobą jest skłócony, jakże się ostoi jego królestwo?

K279:

1013 Łk 11, 18b Mówicie bowiem, że Ja przez Belzebuba wyrzucam złe duchy.

0996 Mk 3, 21 καὶ ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτόν, ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη.

CE98. The Healing of the demon-possessed, blind and dumb Man

[Mt 12,22-23; Lk 11,14] {Y(I)JPM, October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part II}

K272:

0997 Mt 12, 22a Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός·

K273=

0998[Lk 11, 14a Καὶ ἦν ἐκβάλλων δαιμόνιον[, καὶ αὐτὸ αὐτὸ ἦν] κωφόν·

0999]Mt 12, 22b καὶ ἐθεράπευσεν αὐτόν, ὥστε τὸν κωφὸν λαλεῖν καὶ βλέπειν.

K274=

1000[Lk 11, 14b ἐγένετο δὲ τοῦ δαιμονίου ἐξελθόντος ἐλάλησεν ὁ κωφός.
καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι·

1001]Mt 12, 23 καὶ ἐξίσταντο πάντες οἱ ὄχλοι καὶ ἔλεγον,
Μήτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς Δαυὶδ;

CE99. The Accusation by the Scribes and Pharisees

[Mt 12,24-30; Mk 3,22-27; Lk 11,15.17-23] {Y(I)JPM, October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part III}

K275=

1002[Mk 3, 22 καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον
ὅτι Βεελζεβούλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

1003• Mt 12, 24 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες εἶπον,
Οὗτος οὐκ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια εἰ μὴ ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων.

1004] Lk 11, 15 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπαν,
Ἐν Βεελζεβούλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια·

K276:

1005 Mk 3, 23 καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς, Πῶς δύναται Σατανᾶς
Σατανᾶν ἐκβάλλειν;

K277=

1006[Mk 3, 24 καὶ ἐὰν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι ἡ βασιλεία ἐκείνη·

1007 Mk 3, 25 καὶ ἐὰν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δυνήσεται ἡ οἰκία ἐκείνη σταθῆναι.

1008• Mt 12, 25 εἰδὼς δὲ τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς
ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται.

1009] Lk 11, 17 αὐτὸς δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὰ διανοήματα εἶπεν αὐτοῖς, Πᾶσα βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν
διαμερισθεῖσα ἐρημοῦται, καὶ οἶκος ἐπὶ οἶκον πίπτει.

K278=

1010[Mk 3, 26 καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέστη ἐφ' ἑαυτὸν καὶ ἐμερίσθη, οὐ δύναται στῆναι ἀλλὰ τέλος ἔχει.

1011• Mt 12, 26 καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει, ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη· πῶς οὖν σταθήσεται ἡ
βασιλεία αὐτοῦ;

1012]Lk 11, 18a εἰ δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐφ' ἑαυτὸν διεμερίσθη, πῶς σταθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ;

K279:

1013 Lk 11, 18b ὅτι λέγετε ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλειν με τὰ δαιμόνια.

K280=

1014[Mt 12, 27 I jeśli Ja mocą Belzebuba wyrzucam złe duchy, to czyją mocą wyrzucają je wasi synowie? Dlatego oni będą waszymi sędziami.

1015] Łk 11, 19 Lecz jeśli Ja mocą Belzebuba wyrzucam złe duchy, to czyją mocą wyrzucają je wasi synowie? Dlatego oni będą waszymi sędziami.

K281=

1016[Mt 12, 28 Lecz jeśli Ja mocą Ducha Bożego wyrzucam złe duchy, to istotnie przyszło do was królestwo Boże.

1017] Łk 11, 20 A jeśli Ja *palcem Bożym* wyrzucam złe duchy, to istotnie przyszło już do was królestwo Boże.

K282=

1018[Mt 12, 29 Albo jak może ktoś wejść do domu mocarza i sprzęt mu zagrabić, jeśli mocarza wpierw nie zwiąże? I dopiero wtedy dom jego ograbi.

1019] Mk 3, 27 Nikt nie może wejść do domu mocarza i sprzęt mu zagrabić, jeśli mocarza wpierw nie zwiąże, i dopiero wtedy dom jego ograbi.

K283:

1020 Łk 11, 21 Gdy mocarz uzbrojony strzeże swego dworu, bezpieczne jest jego mienie.

1021 Łk 11, 22 Lecz gdy mocniejszy od niego nadejdzie i pokona go, to zabierze całą broń jego, na której polegał, i rozda jego łupy.

K284=

1022[Mt 12, 30 Kto nie jest ze Mną, jest przeciwko Mnie; i kto nie zbiera ze Mną, [ten] rozprasza.

1023] Łk 11, 23 Kto nie jest ze Mną, jest przeciwko Mnie; a kto nie zbiera ze Mną, ten rozprasza.

CE100. Grzech przeciwko Duchowi Świętemu

[Mt 12,31-32; Mk 3,28-30; Łk 12,10] {R(I)PDJ październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. IV*}

K285=

1024[Mk 3, 28 Zaprawdę, powiadam wam: wszystkie grzechy i bluźnierstwa, których by się ludzie dopuścili, będą im odpuszczone.

1025]Mt 12, 31a Dlatego powiadam wam: Każdy grzech i bluźnierstwo będą ludziom odpuszczone,

K286:

1026 Mt 12, 31b ale bluźnierstwo przeciwko Duchowi nie będzie odpuszczone.

K287=

1027[Mt 12, 32a Jeśli ktoś powie słowo przeciw Synowi Człowieczemu, będzie mu odpuszczone,

1028]Łk 12, 10a Każdemu, kto powie jakieś słowo przeciw Synowi Człowieczemu, będzie odpuszczone,

K288=

1029[Mt 12, 32b lecz jeśli powie przeciwko Duchowi Świętemu, nie będzie mu odpuszczone ani w tym wieku, ani w przyszłym.

1030• Mk 3, 29 Kto by jednak zbluźnił przeciw Duchowi Świętemu, nigdy nie otrzyma odpuszczenia, lecz winien jest grzechu wiecznego».

1031]Łk 12, 10b lecz temu, kto bluźni przeciw Duchowi Świętemu, nie będzie odpuszczone.

K289:

1032 Mk 3, 30 Mówili bowiem: «Ma ducha nieczystego».

K280=

1014[Mt 12, 27 και εἰ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ κριταὶ ἔσονται ὑμῶν.

1015] Lk 11, 19 εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσιν; διὰ τοῦτο αὐτοὶ ὑμῶν κριταὶ ἔσονται.

K281=

1016[Mt 12, 28 εἰ δὲ ἐν πνεύματι θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

1017] Lk 11, 20 εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

K282=

1018[Mt 12, 29 ἢ πῶς δύναται τις εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἀρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον δήσῃ τὸν ἰσχυρόν; καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

1019] Mk 3, 27 ἀλλ' οὐ δύναται οὐδεὶς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἰσχυροῦ εἰσελθὼν τὰ σκεύη αὐτοῦ διαρπάσαι ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυρόν δήσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει.

K283:

1020 Lk 11, 21 ὅταν ὁ ἰσχυρὸς καθωπλισμένος φυλάσῃ τὴν ἑαυτοῦ αὐλήν, ἐν εἰρήνῃ ἐστὶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ·

1021 Lk 11, 22 ἐπὰν δὲ ἰσχυρότερος αὐτοῦ ἐπελθὼν νικήσῃ αὐτόν, τὴν πανοπλίαν αὐτοῦ αἶρει ἐφ' ἣ ἐπεποιθεῖ, καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ διαδίδωσιν.

K284=

1022[Mt 12, 30 ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.

1023] Lk 11, 23 ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστίν, καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει.

CE100. The Sin against the Holy Spirit

[Mt 12,31-32; Mk 3,28-30; Lk 12,10] {Y(I)JPM October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part IV}

K285=

1024[Mk 3, 28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πάντα ἀφεθήσεται τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, τὰ ἁμαρτήματα καὶ αἱ βλασφημίαι ὅσα ἐὰν βλασφημήσωσιν·

1025] Mt 12, 31a Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις,

K286:

1026 Mt 12, 31b ἢ δὲ τοῦ πνεύματος βλασφημία οὐκ ἀφεθήσεται.

K287=

1027[Mt 12, 32a καὶ ὃς ἐὰν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου,

1028] Lk 12, 10a καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου,

K288=

1029[Mt 12, 32b ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

1030• Mk 3, 29 ὃς δ' ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλὰ ἔνοχος ἐστὶν αἰωνίου ἁμαρτήματος –

1031] Lk 12, 10b ἀφεθήσεται αὐτῷ· τῷ δὲ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται.

K289:

1032 Mk 3, 30 ὅτι ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκάθαρτον ἔχει.

CE101. Rozeznawanie złego i dobrego owocu

[Mt 12,33-37] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej*, cz. V}

K290:

- 1033 Mt 12,33 Albo uznajcie, że drzewo jest dobre, a wtedy i jego owoc jest dobry, albo uznajcie, że drzewo jest złe, a wtedy i owoc jego jest zły; bo po owocu poznaje się drzewo.
- 1034 Mt 12,34 Plemię żmijowe! Jakże wy możecie mówić dobrze, skoro źli jesteście? Przecież z obfitości serca usta mówią.
- 1035 Mt 12,35 Dobry człowiek z dobrego skarbca wydobywa dobre rzeczy, a zły człowiek ze złego skarbca wydobywa złe rzeczy.
- 1036 Mt 12,36 A powiadam wam: Z każdego bezużytecznego słowa, które wypowiedzą ludzie, zdadzą sprawę w dzień sądu.
- 1037 Mt 12,37 Bo na podstawie słów twoich będziesz uniewinniony i na podstawie słów twoich będziesz potępiony».

CE102. Nawrót do grzechu – przypowieść o duchu nieczystym

[Mt 12,43-45; Łk 11,24-26] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej*, cz. VI}

K291=

- 1038[Mt 12,43a] Gdy duch nieczysty opuści człowieka, błąka się po miejscach bezwodnych, szukając spoczynku,
- 1039]Łk 11,24a] Gdy duch nieczysty opuści człowieka, błąka się po miejscach bezwodnych, szukając spoczynku.

K292:

- 1040[Mt 12,43b] ale nie znajduje.
- 1041 Mt 12,44a Wtedy mówi: „Wrócę do swego domu, skąd wyszedłem”;
- 1042]Łk 11,24b] A gdy go nie znajduje, mówi: „Wrócę do swego domu skąd wyszedłem”.

K293=

- 1043[Mt 12,44b] a przyszedłszy, zastaje go nie zajęтым, wymiecionym i przyozdobionym.
- 1044] Łk 11,25] Przychodzi i zastaje go wymiecionym i przyozdobionym.

K294=

- 1045[Mt 12,45a] Wtedy idzie i bierze z sobą siedmiu innych duchów, złośliwszych niż on sam; wchodzi i mieszkają tam. I staje się późniejszy stan owego człowieka gorszy, niż był uprzedni.
- 1046] Łk 11,26] Wtedy idzie i bierze siedmiu innych duchów, złośliwszych niż on sam; wchodzi i mieszkają tam. I stan późniejszy owego człowieka staje się gorszy niż poprzedni».

K295:

- 1047 Mt 12,45b Tak będzie i z tym przewrotnym plemieniem».

CE103. Prawdziwie błogosławieni

[Łk 11,27-28] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej*, cz. VII}

K296:

- 1048 Łk 11,27] Gdy On to mówił, jakaś kobieta z tłumu głośno zawołała do Niego: «Błogosławione łono, które Cię nosiło, i piersi, które ssaleś».
- 1049 Łk 11,28] Lecz On rzekł: «Tak, błogosławieni są raczej ci, którzy słuchają słowa Bożego i [go] przestrzegają».

CE101. The Recognizing of Bad and Good Fruit

[Mt 12,33-37] {Y(I)JPM, October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part V}

K290:

- 1033 Mt 12, 33 Ἡ ποιήσατε τὸ δένδρον καλὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ ποιήσατε τὸ δένδρον σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν αὐτοῦ σαπρόν· ἐκ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται.
- 1034 Mt 12, 34 γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες; ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ.
- 1035 Mt 12, 35 ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει ἀγαθὰ, καὶ ὁ πονηρὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ ἐκβάλλει πονηρά.
- 1036 Mt 12, 36 λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ῥῆμα ἀργὸν ὃ λαλήσουσιν οἱ ἄνθρωποι ἀποδώσουσιν περὶ αὐτοῦ λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως·
- 1037 Mt 12, 37 ἐκ γὰρ τῶν λόγων σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τῶν λόγων σου καταδικασθήσῃ.

CE102. Return to Sin – the Parable of the Unclean Spirit

[Mt 12,43-45; Lk 11,24-26] {Y(I)JPM, October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part VI}

K291=

- 1038[Mt 12, 43a] Ὅταν δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν,
- 1039[Lk 11, 24a] Ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων ζητοῦν ἀνάπαυσιν,

K292:

- 1040[Mt 12, 43b] καὶ οὐχ εὐρίσκει.
- 1041 Mt 12, 44a τότε λέγει, Εἰς τὸν οἶκόν μου ἐπιστρέψω ὅθεν ἐξῆλθον·
- 1042[Lk 11, 24b] καὶ μὴ εὐρίσκον λέγει, Ὑποστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου ὅθεν ἐξῆλθον·

K293=

- 1043[Mt 12, 44b] καὶ ἔλθὼν εὐρίσκει σχολάζοντα σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.
- 1044[Lk 11, 25] καὶ ἔλθὼν εὐρίσκει σεσαρωμένον καὶ κεκοσμημένον.

K294=

- 1045[Mt 12, 45a] τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ· καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων.
- 1046[Lk 11, 26] τότε πορεύεται καὶ παραλαμβάνει ἕτερα πνεύματα πονηρότερα ἑαυτοῦ ἑπτὰ, καὶ εἰσελθόντα κατοικεῖ ἐκεῖ, καὶ γίνεται τὰ ἔσχατα τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου χεῖρονα τῶν πρώτων.

K295:

- 1047 Mt 12, 45b οὕτως ἔσται καὶ τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ.

CE103. The Truly Blessed

[Lk 11,27-28] {Y(I)JPM, October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part VII}

K296:

- 1048 Lk 11, 27 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν ταῦτα ἐπάρασά τις φωνὴν γυνὴ ἐκ τοῦ ὄχλου εἶπεν αὐτῷ, Μακαρία ἡ κοιλία ἡ βαστάσασά σε καὶ μαστοὶ οὓς ἐθήλασας.
- 1049 Lk 11, 28 αὐτὸς δὲ εἶπεν, Μενοῦν μακάριοι οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ φυλάσσοντες.

CE104. Znak Jonasza

[Mt 12,38-42; Łk 11,16.29-32] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. IX*}

K297=

1050[Mt 12,38 Wówczas rzekli do Niego niektórzy z uczonych w Piśmie i faryzeuszów: «Nauczycielu, chcielibyśmy zobaczyć jakiś znak od ciebie».

1051[Łk 11,16 Inni zaś, chcąc Go wystawić na próbę, domagali się od Niego znaku z nieba.

K298=

1052[Mt 12,39 Lecz On im odpowiedział: «Plemię przewrotne i wiarołomne żąda znaku, ale żaden znak nie będzie mu dany, prócz znaku proroka Jonasza.

1053[Łk 11,29 A gdy tłumy się gromadziły, zaczął mówić: «To plemię jest plemieniem przewrotnym. Żąda znaku, ale żaden znak nie będzie mu dany, prócz znaku Jonasza.

K299=

1054[Mt 12,40 Albowiem jak *Jonasz był trzy dni i trzy noce we wnętrzościach wielkiej ryby*, tak Syn Człowieczy będzie trzy dni i trzy noce w łonie ziemi.

1055[Łk 11,30 Jak bowiem Jonasz stał się znakiem dla mieszkańców Niniwy, tak będzie Syn Człowieczy dla tego plemienia.

K300=

1056[Mt 12,41 Ludzie z Niniwy powstaną na sądzie przeciw temu plemieniu i potępią je, ponieważ oni wskutek nawoływania Jonasza się nawrócili; a oto tu jest coś więcej niż Jonasz.

1057[*Łk 11,32 Ludzie z Niniwy powstaną na sądzie przeciw temu plemieniu i potępią je; ponieważ on dzięki nawoływaniu Jonasza się nawrócili, a oto tu jest coś więcej niż Jonasz.

K301=

1058[Mt 12,42 Królowa z południa powstanie na sądzie przeciw temu plemieniu i potępi je; ponieważ ona z krańców ziemi przybyła słuchać mądrości Salomona, a oto tu jest coś więcej niż Salomon.

1059[Łk 11,31 Królowa z południa powstanie na sądzie przeciw ludziom tego plemienia i potępi ich; ponieważ ona z krańców ziemi przybyła słuchać mądrości Salomona, a oto tu jest coś więcej niż Salomon.

CE105. Prawdziwi krewni Jezusa

[Mt 12,46-50; Mk 3,31-35; Łk 8,19-21] {R(I)PDJ październik; Kafarnaum, dom Szymona Piotra. Tok narracji: *Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. X.*}

K302=

1060[Mt 12,46 Gdy jeszcze przemawiał do tłumów, oto Jego Matka i bracia stanęli na dworze i chcieli z Nim rozmawiać.

1061• Mk 3,31 Tymczasem nadeszła Jego Matka i bracia i stojąc na dworze, posłali po Niego, aby Go przywołać.

1062[Łk 8,19 Wtedy przyszli do Niego Jego Matka i bracia, lecz nie mogli dostać się do Niego z powodu tłumy.

K303=

1063[Mk 3,32 A tłum ludzi siedział wokół Niego, gdy Mu powiedzieli: «Oto Twoja Matka i bracia na dworze szukają Ciebie».

1064• Mt 12,47 Ktoś rzekł do Niego «Oto Twoja Matka i Twoi bracia stoją na dworze i chcą pomówić z Tobą».

1065[Łk 8,20 Oznajmiono Mu: «Twoja Matka i bracia stoją na dworze i chcą się widzieć z Tobą».

CE104. The Sign of Jonas

[Mt 12,38-42; Lk 11,16.29-32] {Y(I)JPM, October; Capernaum. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part IX}

K297=

1050[Mt 12, 38 Τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τινες τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.

1051[Lk 11, 16 ἕτεροι δὲ πειράζοντες σημεῖον ἐξ οὐρανοῦ ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ.

K298=

1052[Mt 12, 39 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου.

1053[Lk 11, 29 Τῶν δὲ ὄχλων ἐπαθροισμένων ἤρξατο λέγειν, Ἡ γενεὰ αὕτη γενεὰ πονηρὰ ἐστίν· σημεῖον ζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ.

K299=

1054[Mt 12, 40 ὥσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

1055[Lk 11, 30 καθὼς γὰρ ἐγένετο Ἰωνᾶς τοῖς Νινευίταις σημεῖον, οὕτως ἔσται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τῇ γενεᾷ ταύτῃ.

K300=

1056[Mt 12, 41 ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινούσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.

1057[*Lk 11, 32 ἄνδρες Νινευῖται ἀναστήσονται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινούσιν αὐτήν· ὅτι μετενόησαν εἰς τὸ κήρυγμα Ἰωνᾶ, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Ἰωνᾶ ὧδε.

K301=

1058[Mt 12, 42 βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτήν· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

1059[Lk 11, 31 βασίλισσα νότου ἐγερθήσεται ἐν τῇ κρίσει μετὰ τῶν ἀνδρῶν τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ κατακρινεῖ αὐτούς· ὅτι ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσαι τὴν σοφίαν Σολομῶνος, καὶ ἰδοὺ πλεῖον Σολομῶνος ὧδε.

CE105. Jesus' True Kindred

[Mt 12,46-50; Mk 3,31-35; Lk 8,19-21] {Y(I)JPM October; Capernaum, the House of Simon Peter. Course of narration: *The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God*, part X.}

K302=

1060[Mt 12, 46 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος τοῖς ὄχλοις ἰδοὺ ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰστήκεισαν ἔξω ζητοῦντες αὐτῷ λαλῆσαι.

1061• Mk 3, 31 Καὶ ἔρχεται ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ ἔξω στήκοντες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν καλοῦντες αὐτόν.

1062[Lk 8, 19 Παρεγένετο δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἠδύναντο συντυχεῖν αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον.

K303=

1063[Mk 3, 32 καὶ ἐκάθητο περὶ αὐτὸν ὄχλος, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ζητοῦσίν σε.

1064• Mt 12, 47 [εἶπεν δὲ τις αὐτῷ, Ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἔξω ἐστήκασιν ζητοῦντές σοι λαλῆσαι.]

1065[Lk 8, 20 ἀπηγγέλη δὲ αὐτῷ, Ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοί σου ἐστήκασιν ἔξω ἰδεῖν θέλοντές σε.

K304=

1066[Mk 3, 33 Odpowiedział im: «Któż jest moją matką i [którzy] są moimi braćmi?»

1067[Mt 12, 48 Lecz On odpowiedział temu, który Mu to oznajmił: «Któż jest moją matką i którzy są moimi braćmi?»

K305=

1068[Mk 3, 34 I spoglądając na siedzących dokoła Niego, rzekł: «Oto moja matka i moi bracia.

1069[Mt 12, 49 I wyciągnąwszy rękę ku swoim uczniom, rzekł: «Oto moja matka i moi bracia.

K306=

1070[Mk 3, 35 Bo kto pełni wolę Bożą, ten jest Mi bratem, siostrą i matką».

1071• Mt 12, 50 Bo kto pełni wolę Ojca mego, który jest w niebie, ten jest Mi bratem, siostrą i matką».

1072[Łk 8, 21 Lecz On im odpowiedział:

«Moją matką i moimi braćmi są ci, którzy słuchają słowa Bożego i wypełniają je».

XII NAUCZANIE W PRZYPowieściach

CE106. Przypowieść o siewcy

[Mt 13,1-9; Mk 4,1-9; Łk 8,4-8] {R(I)PDJ, listopad; okolice Kafarnaum, brzeg Jeziora Galilejskiego, Zatoka Przewodów. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. I}

K307:

1073 Mt 13, 1 Owego dnia Jezus wyszedł z domu i usiadł nad jeziorem.

K308:

1074 Mk 4, 1a Znowu zaczął nauczać nad jeziorem i bardzo wielki tłum ludzi zebrał się przy Nim.

K309=

1075[Mt 13, 2 Wnet zebrały się koło Niego tłumy tak wielkie, że wszedł do łodzi i usiadł, a cały lud stał na brzegu.

1076[Mk 4, 1b Dlatego wszedł do łodzi i usiadł w niej, na jeziorze, a cały tłum stał na brzegu jeziora.

K310:

1077 Mk 4, 2 Nauczał ich wiele w przypowieściach i mówił im w swojej nauce:

K311:

1078 Łk 8, 4 Gdy zebrał się wielki tłum i z poszczególnych miast przychodzili do Niego, opowiedział im przypowieść:

K312=

1079[Mk 4, 3 «Słuchajcie: Oto siewca wyszedł siał.

1080• Łk 8, 5a «Siewca wyszedł siał swoje ziarno.

1081[Mt 13, 3 I mówił im wiele w przypowieściach tymi słowami:
«Oto siewca wyszedł siał.

K313=

1082[Mk 4, 4 A gdy siał, jedno [ziarno] padło na drogę; i przyleciały ptaki, i wydziobały je.

1083• Mt 13, 4 A gdy siał, jedno [ziarno] padło na drogę, nadleciały ptaki i wydziobały je.

1084[Łk 8, 5b A gdy siał, jedno padło na drogę i zostało podeptane, a ptaki podniebne wydziobały je.

K304=

1066[Mk 3, 33 και ἀποκριθείς αὐτοῖς λέγει, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί [μου];

1067] Mt 12, 48 ὁ δὲ ἀποκριθείς εἶπεν τῷ λέγοντι αὐτῷ, Τίς ἐστὶν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἀδελφοί μου;

K305=

1068[Mk 3, 34 καὶ περιβλεψάμενος τοὺς περὶ αὐτὸν κύκλῳ καθημένους λέγει, Ἴδε ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου.

1069] Mt 12, 49 καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν, Ἴδου ἡ μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοί μου·

K306=

1070[Mk 3, 35 ὃς [γὰρ] ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή καὶ μήτηρ ἐστίν.

1071• Mt 12, 50 ὅστις γὰρ ἂν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς αὐτός μου ἀδελφός καὶ ἀδελφή καὶ μήτηρ ἐστίν.

1072] Lk 8, 21 ὁ δὲ ἀποκριθείς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Μήτηρ μου καὶ ἀδελφοί μου οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀκούοντες καὶ ποιῶντες.

XII THE TEACHING IN PARABLES

CE106. The Parable of the Sower

[Mt 13,1-9; Mk 4,1-9; Lk 8,4-8] {Y(I)JPM, November; the neighbourhood of Capernaum, by The Sea of Galilee, The Bay of Parables. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part I}

K307:

1073 Mt 13, 1 Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς τῆς οἰκίας ἐκάθητο παρὰ τὴν θάλασσαν·

K308:

1074 Mk 4, 1a Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ συνάγεται πρὸς αὐτὸν ὄχλος πλεῖστος,

K309=

1075[Mt 13, 2 καὶ συνήχθησαν πρὸς αὐτὸν ὄχλοι πολλοί, ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν εἰστήκει.

1076] Mk 4, 1b ὥστε αὐτὸν εἰς πλοῖον ἐμβάντα καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσῃ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦσαν.

K310:

1077 Mk 4, 2 καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλά, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ,

K311:

1078 Lk 8, 4 Συνιόντος δὲ ὄχλου πολλοῦ καὶ τῶν κατὰ πόλιν ἐπιπορευομένων πρὸς αὐτὸν εἶπεν διὰ παραβολῆς,

K312=

1079[Mk 4, 3 Ἀκούετε. ἰδοὺ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπεῖραι.

1080• Lk 8, 5a Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ.

1081] Mt 13, 3 καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς λέγων, Ἴδου ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖρειν.

K313=

1082[Mk 4, 4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ σπεῖρειν ὃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἦλθεν τὰ πετεινὰ καὶ κατέφαγεν αὐτό.

1083• Mt 13, 4 καὶ ἐν τῷ σπεῖρειν αὐτὸν ἃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ ἐλθόντα τὰ πετεινὰ κατέφαγεν αὐτά.

1084] Lk 8, 5b καὶ ἐν τῷ σπεῖρειν αὐτὸν ὃ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδόν, καὶ κατεπατήθη καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.

K314=

1085[Mk 4, 5 Inne padło na grunt skalisty, gdzie nie miało wiele ziemi, i wnet wzeszło, bo nie było głęboko w glebie.

1086• Mt 13, 5 Inne padły na grunt skalisty, gdzie niewiele miały ziemi; i wnet powschodziły, bo gleba nie była głęboka.

1087] Łk 8, 6 Inne padło na skałę i gdy wzeszło, uschło, bo nie miało wilgoci.

K315=

1088[Mk 4, 6 Lecz po wschodzie słońca przypaliło się i uschło, bo nie miało korzenia.

1089] Mt 13, 6 Lecz gdy słońce wzeszło, przypaliły się i uschły, bo nie miały korzenia.

K316=

1090[Mk 4, 7 Inne padło między ciernie, a ciernie wybuchały i zagłuszyły je, tak że nie wydało owocu.

1091• Mt 13, 7 Inne znowu padły między ciernie, a ciernie wybuchały i zagłuszyły je.

1092] Łk 8, 7 Inne znowu padło między ciernie, a ciernie razem z nim wyrosły i zagłuszyły je.

K317=

1093[Mk 4, 8 Inne wreszcie padły na ziemię żyzną i wydawały plon, wschodząc i rosnąc, a przynosiły [plon] trzydziestokrotny, sześćdziesięciokrotny i stokrotny».

1094• Mt 13, 8 Inne wreszcie padły na ziemię żyzną i plon wydały, jedno stokrotny, drugie sześćdziesięciokrotny, a inne trzydziestokrotny.

1095] Łk 8, 8a Inne w końcu padło na ziemię żyzną i gdy wzrosło, wydało plon stokrotny».

K318=

1096[Mk 4, 9 I dodał: «Kto ma uszy do słuchania, niechaj słucha!»

1097• Mt 13, 9 Kto ma uszy, niechaj słucha!»

1098] Łk 8, 8b To mówiąc, wołał: «Kto ma uszy do słuchania, niechaj słucha!»

CE107. Cel przypowieści

[Mt 13,10-17; Mk 4,10-12; Łk 8,9-10] {R(I)PDJ, listopad; okolice Kafarnaum. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. II}

K319=

1099[Mk 4, 10 A gdy był sam, pytali Go ci, którzy przy Nim byli, razem z Dwunastoma, o przypowieść.

1100• Mt 13, 10 Przystąpili do Niego uczniowie i zapytali: «Dlaczego mówisz do nich w przypowieściach?»

1101] Łk 8, 9 Pytali Go więc Jego uczniowie, co oznacza ta przypowieść.

K320=

1102[Mk 4, 11 On im odrzekł: «Wam dana jest tajemnica królestwa Bożego, dla tych zaś, którzy są poza wami, wszystko dzieje się w przypowieściach,

1103• Mt 13, 11 On im odpowiedział: «Wam dano poznać tajemnice królestwa niebieskiego, im zaś nie dano.

1104] Łk 8, 10a On rzekł: «Wam dano poznać [wprost] tajemnice królestwa Bożego, innym zaś w przypowieściach,

K321:

1105 Mt 13, 12 Bo kto ma, temu będzie dodane, i w nadmiarze mieć będzie; kto zaś nie ma, temu zabiorą nawet to, co ma.

K314=

1085[Mk 4, 5 και ἄλλο ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθὺς ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς·

1086• Mt 13, 5 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰ πετρώδη ὅπου οὐκ εἶχεν γῆν πολλήν, καὶ εὐθέως ἐξανέτειλεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς.

1087] Lk 8, 6 καὶ ἕτερον κατέπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἱκμάδα.

K315=

1088[Mk 4, 6 καὶ ὅτε ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη.

1089] Mt 13, 6 ἡλίου δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν ἐξηράνθη.

K316=

1090[Mk 4, 7 καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ συνέπνιξαν αὐτό, καὶ καρπὸν οὐκ ἔδωκεν.

1091• Mt 13, 7 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, καὶ ἀνέβησαν αἱ ἄκανθαι καὶ ἐπνιξαν αὐτά.

1092] Lk 8, 7 καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.

K317=

1093[Mk 4, 8 καὶ ἄλλα ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν, καὶ ἐδίδου καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξανόμενα, καὶ ἔφερεν ἐν τριάκοντα καὶ ἐν ἐξήκοντα καὶ ἐν ἑκατόν.

1094• Mt 13, 8 ἄλλα δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλήν καὶ ἐδίδου καρπὸν, ὃ μὲν ἑκατόν, ὃ δὲ ἐξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα.

1095] Lk 8, 8a καὶ ἕτερον ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, καὶ φυὲν ἐποίησεν καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.

K318=

1096[Mk 4, 9 καὶ ἔλεγεν, Ὃς ἔχει ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

1097• Mt 13, 9 ὁ ἔχων ὦτα ἀκουέτω.

1098] Lk 8, 8b ταῦτα λέγων ἐφώνει. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

CE107. The Purpose of the Parables

[Mt 13,10-17; Mk 4,10-12; Lk 8,9-10] {Y(I)JPM, November; the neighbourhood of Capernaum. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part II}

K319=

1099[Mk 4, 10 Καὶ ὅτε ἐγένετο κατὰ μόνας, ἡρώτων αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα τὰς παραβολάς.

1100• Mt 13, 10 Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν αὐτῷ, Διὰ τί ἐν παραβολαῖς λαλεῖς αὐτοῖς;

1101] Lk 8, 9 Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τίς αὕτη εἴη ἡ παραβολή.

K320=

1102[Mk 4, 11 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὑμῖν τὸ μυστήριον δέδοται τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ· ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται,

1103• Mt 13, 11 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν [αὐτοῖς] ὅτι Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται.

1104] Lk 8, 10a ὁ δὲ εἶπεν, Ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς,

K321:

1105 Mt 13, 12 ὅστις γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται· ὅστις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

K322=

1106[Mt 13,13 Dlatego mówię do nich w przypowieściach, że patrząc, nie widzą, i słuchając, nie słyszą ani nie rozumieją.

1107• Mk 4,12a aby patrzyli uważnie, a nie widzieli, słuchali uważnie, a nie rozumieli,

1108] Łk 8,10b *aby patrząc, nie widzieli, i słuchając, nie rozumieli.*

K323:

1109 Mt 13,14 Tak spełnia się na nich przepowiednia Izajasza: *Słuchać będziecie, a nie zrozumiecie, patrzeć będziecie, a nie zobaczycie.*

K324=

1110[Mt 13,15 *Bo stwardniało serce tego ludu, ich uszy stępiały i oczy swe zamknęli, żeby oczami nie widzieli ani uszami nie słyszeli, ani swym sercem nie rozumieli, i nie nawrócili się, abym ich uzdrowił.*

1111] Mk 4,12b *żeby się nie nawrócili i nie była im odpuszczona [wina]».*

K325:

1112 Mt 13,16 Lecz szczęśliwe oczy wasze, że widzą, i uszy wasze, że słyszą.

1113 Mt 13,17 Bo zaprawdę, powiadam wam: Wielu proroków i sprawiedliwych pragnęło ujrzeć to, na co wy patrzycie, a nie ujrzeli; i usłyszeć to, co wy słyszycie, a nie usłyszeli.

CE108. Wyjaśnienie przypowieści o siewcy

[Mt 13,18-23; Mk 4,13-20; Łk 8,11-15] {R(I)PDJ, listopad; okolice Kafarnaum. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. III}

K326:

1114 Mk 4,13 I mówił im: «Nie rozumiecie tej przypowieści? Jakże więc zrozumiecie inne przypowieści?

K327=

1115[Mt 13,18 Wy zatem posłuchajcie przypowieści o siewcy.

1116] Łk 8,11a *Takie jest znaczenie przypowieści:*

K328:

1117 Łk 8,11b *Ziarnem jest słowo Boże.*

K329:

1118 Mk 4,14 Siewca siewa słowo.

K330=

1119[Mk 4,15 A oto są ci, [którzy są] na drodze: u nich siewa się słowo, a skoro je usłyszą, zaraz przychodzi szatan i porywa słowo w nich zasiane.

1120• Mt 13,19 Do każdego, kto słucha słowa o królestwie, a nie rozumie [go], przychodzi Zły i porywa to, co zasiane jest w jego sercu. Takiego człowieka oznacza ziarno posiane na drodze.

1121] Łk 8,12 *Tymi zaś na drodze są ci, którzy słuchają słowa, potem przychodzi diabeł i zabiera słowo z ich serca, żeby nie uwierzyli i nie byli zbawieni.*

K331=

1122[Mk 4,16 Podobnie zasiewem na gruncie skalistym są ci, którzy gdy usłyszą słowo, natychmiast przyjmują je z radością,

1123• Mt 13,20 Posiane na grunt skalisty oznacza tego, kto słucha słowa i natychmiast z radością je przyjmuje;

1124] Łk 8,13a *Na skałę pada u tych, którzy gdy usłyszą, z radością przyjmują słowo,*

K322=

1106[Mt 13,13 δια τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσιν καὶ ἀκούοντες οὐκ ἀκούουσιν οὐδὲ συνίουσιν·

1107• Mk 4,12a ἵνα βλέποντες βλέπωσιν καὶ μὴ ἴδωσιν, καὶ ἀκούοντες ἀκούωσιν καὶ μὴ συνιῶσιν,

1108] Lk 8,10b ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσιν καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.

K323:

1109 Mt 13,14 καὶ ἀναπληροῦται αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαίου ἡ λέγουσα, Ἀκοῇ ἀκούσετε καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε.

K324=

1110[Mt 13,15 ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν, μήποτε ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσιν καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσιν καὶ ἐπιστρέψωσιν καὶ ἰάσονται αὐτοῦς.

1111] Mk 4,12b μήποτε ἐπιστρέψωσιν καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς.

K325:

1112 Mt 13,16 ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσιν, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν.

1113 Mt 13,17 ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφητῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

CE108. Interpretation of the Parable of the Sower

[Mt 13,18-23; Mk 4,13-20; Lk 8,11-15] {Y(I)JPM, November; the neighbourhood of Capernaum. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part III}

K326:

1114 Mk 4,13 Καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὐκ οἶδατε τὴν παραβολὴν ταύτην, καὶ πῶς πάσας τὰς παραβολὰς γνῶσεσθε;

K327=

1115[Mt 13,18 Ὑμεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν τοῦ σπειράντος.

1116] Lk 8,11a Ἔστιν δὲ αὕτη ἡ παραβολή·

K328:

1117 Lk 8,11b Ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ.

K329:

1118 Mk 4,14 ὁ σπείρων τὸν λόγον σπείρει.

K330=

1119[Mk 4,15 οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν ὅπου σπείρεται ὁ λόγος, καὶ ὅταν ἀκούσωσιν εὐθὺς ἔρχεται ὁ Σατανᾶς καὶ αἶρει τὸν λόγον τὸν ἐσπαρμένον εἰς αὐτούς.

1120• Mt 13,19 παντὸς ἀκούοντος τὸν λόγον τῆς βασιλείας καὶ μὴ συνιέντος, ἔρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ· οὗτός ἐστιν ὁ παρὰ τὴν ὁδὸν σπαρεῖς.

1121] Lk 8,12 οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδὸν εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, εἴτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἶρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.

K331=

1122[Mk 4,16 καὶ οὗτοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπειρόμενοι, οἱ ὅταν ἀκούσωσιν τὸν λόγον εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν,

1123• Mt 13,20 ὁ δὲ ἐπὶ τὰ πετρώδη σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων καὶ εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνων αὐτόν·

1124] Lk 8,13a οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας οἱ ὅταν ἀκούσωσιν μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον,

K332=

1125[Mk 4, 17] lecz nie mają w sobie korzenia i są niestali. Potem gdy nastanie ucisk lub prześladowanie z powodu słowa, zaraz się załamują.

1126• Mt 13, 21] ale nie ma w sobie korzenia i jest niestały. Gdy przyjdzie ucisk lub prześladowanie z powodu słowa, zaraz się załamuje.

1127] Łk 8, 13b] lecz nie mają korzenia: wierzą do czasu, a w chwili pokusy odstępują.

K333=

1128[Mk 4, 18] Są inni, którzy są zasiani między ciernie: to są ci, którzy wprawdzie słuchają słowa,

1129 Mk 4, 19] lecz troski tego świata, ułuda bogactwa i inne żądze wciskają się i zagłuszają słowo, tak że pozostaje bezowocne.

1130• Mt 13, 22] Posiane między ciernie oznacza tego, kto słucha słowa, lecz troski doczesne i ułuda bogactwa zagłuszają słowo, tak że zostaje bezowocne.

1131] Łk 8, 14] To, które padło między ciernie, oznacza tych, którzy słuchają słowa, lecz potem odchodzą, a zagłuszeni przez troski, bogactwa i rozkosze życia, nie wydają owocu.

K334=

1132[Mk 4, 20] Wreszcie zasiani na ziemię żyzną są ci, którzy słuchają słowa, przyjmują je i wydają owoc trzydziestokrotny, sześćdziesięciokrotny i stokrotny».

1133• Mt 13, 23] Posiane wreszcie na ziemię żyzną oznacza tego, kto słucha słowa i rozumie [je]. On też wydaje plon: jeden stokrotny, drugi sześćdziesięciokrotny, inny trzydziestokrotny».

1134] Łk 8, 15] Wreszcie ziarno w żyznej ziemi oznacza tych, którzy wysłuchawszy słowa sercem szlachetnym i dobrym, zatrzymują je i wydają owoc dzięki wytrwałości.

CE109. Przypowieść o lampie

[Mk 4,21-23; Łk 8,16-17] {R(I)PDJ, listopad; dom w Kafarnaum. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. IV}

K335=

1135[Mk 4, 21] Mówił im dalej: «Czy po to wnosi się światło, by je umieścić pod korcem lub pod łóżkiem? Czy nie po to, żeby je umieścić na świeczniku?

1136] Łk 8, 16] Nikt nie zapala lampy i nie przykrywa jej garncem, ani nie stawia pod łóżkiem; lecz umieszcza na świeczniku, aby widzieli światło ci, którzy wchodzą.

K336=

1137[Mk 4, 22] Nie ma bowiem nic ukrytego, co by nie miało wyjść na jaw.

1138] Łk 8, 17] Nie ma bowiem nic skrytego, co by nie miało być ujawnione, ani nic tajemnego, co by nie było poznane i na jaw nie wyszło.

K337:

1139 Mk 4, 23] Kto ma uszy do słuchania, niechaj słucha!»

CE110. Przypowieść o mierze

[Mk 4,24-25; Łk 8,18] {R(I)PDJ, listopad; dom w Kafarnaum. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. V}

K338=

1140[Mk 4, 24a] I mówił im:

«Bacźcie na to, czego słuchacie.

1141] Łk 8, 18a] Uważajcie więc, jak słuchacie.

K339:

1142 Mk 4, 24b] Taką samą miarą, jaką wy mierzycie, odmierzą wam i jeszcze wam dołożą.

K332=

1125[Mk 4, 17 και οὐκ ἔχουσιν ρίζαν ἐν ἑαυτοῖς ἀλλὰ πρόσκαιροί εἰσιν· εἴτα γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθὺς σκανδαλίζονται.

1126• Mt 13, 21 οὐκ ἔχει δὲ ρίζαν ἐν ἑαυτῷ ἀλλὰ πρόσκαιρός ἐστιν, γενομένης δὲ θλίψεως ἢ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον εὐθὺς σκανδαλίζεται.

1127] Lk 8, 13b και οὗτοι ρίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἱ πρὸς καιρὸν πιστεύουσιν και ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται.

K333=

1128[Mk 4, 18 και ἄλλοι εἰσιν οἱ εἰς τὰς ἀκάνθας σπειρόμενοι· οὗτοί εἰσιν οἱ τὸν λόγον ἀκούσαντες,

1129 Mk 4, 19 και αἱ μέριμναι τοῦ αἰῶνος και ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου και αἱ περὶ τὰ λοιπὰ ἐπιθυμίαι εἰσπορευόμεναι συμπνίγουσιν τὸν λόγον, και ἄκαρπος γίνεται.

1130• Mt 13, 22 ὁ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων και ἡ μέριμνα τοῦ αἰῶνος [τούτου] και ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει τὸν λόγον, και ἄκαρπος γίνεται.

1131] Lk 8, 14 τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, και ὑπὸ μεριμνῶν και πλούτου και ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται και οὐ τελεσφοροῦσιν.

K334=

1132[Mk 4, 20 και ἐκεῖνοί εἰσιν οἱ ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν σπαρέντες, οἵτινες ἀκούουσιν τὸν λόγον και παραδέχονται και καρποφοροῦσιν ἐν τριάκοντα και ἐν ἑξήκοντα και ἐν ἑκατόν.

1133• Mt 13, 23 ὁ δὲ ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν σπαρεῖς, οὗτός ἐστιν ὁ τὸν λόγον ἀκούων και συνιείς, ὃς δὴ καρποφορεῖ και ποιεῖ ὁ μὲν ἑκατόν, ὁ δὲ ἑξήκοντα, ὁ δὲ τριάκοντα.

1134] Lk 8, 15 τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ και ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσιν και καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.

CE109. The parable of the Lamp

[Mk 4,21-23; Lk 8,16-17] {Y(I)JPM, November; the house in Capernaum. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part IV}

K335=

1135[Mk 4, 21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Μήτι ἔρχεται ὁ λύχνος ἵνα ὑπὸ τὸν μόδιον τεθῇ ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθῇ;

1136] Lk 8, 16 Οὐδεὶς δὲ λύχνον ἄψας καλύπτει αὐτὸν σκεύει ἢ ὑποκάτω κλίνης τίθῃσιν, ἀλλ' ἐπὶ λυχνίας τίθῃσιν, ἵνα οἱ εἰσπορευόμενοι βλέπωσιν τὸ φῶς.

K336=

1137[Mk 4, 22 οὐ γάρ ἐστιν κρυπτὸν ἐὰν μὴ ἵνα φανερωθῇ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον ἀλλ' ἵνα ἔλθῃ εἰς φανερόν.

1138] Lk 8, 17 οὐ γάρ ἐστιν κρυπτὸν ὃ οὐ φανερόν γενήσεται, οὐδὲ ἀπόκρυφον ὃ οὐ μὴ γνωσθῇ και εἰς φανερόν ἔλθῃ.

K337:

1139 Mk 4, 23 εἴ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω.

CE110. The Parable of Measure

[Mk 4,24-25; Lk 8,18] {Y(I)JPM, November; the house in Capernaum. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part V}

K338=

1140[Mk 4, 24a Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς,
Βλέπετε τί ἀκούετε.

1141] Lk 8, 18a βλέπετε οὖν πῶς ἀκούετε·

K339:

1142 Mk 4, 24b ἐν ᾧ μέτρῳ μετρεῖτε μετρηθήσεται ὑμῖν και προστεθήσεται ὑμῖν.

K340=

1143[Mk 4, 25 Bo kto ma, temu będzie dodane; a kto nie ma, pozbawią go nawet tego, co ma».

1144] Łk 8, 18b Bo kto ma, temu będzie dane; a kto nie ma, temu zabiorą nawet to, co mu się wydaje, że ma».

CE111. Przypowieść o zasiewie

[Mk 4,26-29] {R(I)PDJ, listopad, następny dzień; Zatoka Przypowieści. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. VI}

K341:

1145 Mk 4, 26 Mówił dalej: «Z królestwem Bożym dzieje się tak, jak gdyby ktoś nasienie wrzucił w ziemię.

1146 Mk 4, 27 Czy śpi, czy czuwa, we dnie i w nocy, nasienie kiełkuje i rośnie, sam nie wie jak.

1147 Mk 4, 28 Ziemia sama z siebie wydaje plon, najpierw źdźbło, potem kłos, a potem pełne ziarno w kłosie.

1148 Mk 4, 29 Gdy zaś plon dojrzeje, zaraz zapuszcza sierp, bo pora już na żniwo».

CE112. Przypowieść o chwacie i pszenicy

[Mt 13,24-30] {R(I)PDJ, listopad; Zatoka Przypowieści. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. VII}

K342:

1149 Mt 13, 24 Przedłożył im inną przypowieść: «Królestwo niebieskie podobne jest do człowieka, który posiał dobre nasienie na swojej roli.

1150 Mt 13, 25 Lecz gdy ludzie spali, przyszedł jego nieprzyjaciel, nasiał chwastu między pszenicę i odszedł.

1151 Mt 13, 26 A gdy zboże wyrosło i wypuściło kłosy, wtedy pojawił się i chwast.

1152 Mt 13, 27 Słudzy gospodarza przyszli i zapytali go: „Panie, czy nie posiałeś dobrego nasienia na swej roli? Skąd więc wziął się na niej chwast?”

1153 Mt 13, 28 Odpowiedział im: „Nieprzyjazyń człowiek to sprawił”. Rzekli mu słudzy: „Chcesz więc, żebyśmy poszli i zebrali go?”

1154 Mt 13, 29 A on im odrzekł: „Nie, byście zbierając chwast, nie wyrwali razem z nim i pszenicy.

1155 Mt 13, 30 Pozwólcie obojgu rósć aż do żniwa; a w czasie żniwa powiem żeńcom: Zbierzcie najpierw chwast i powiążcie go w snopki na spalenie; pszenicę zaś zwieźcie do mego spichlerza».

CE113. Przypowieść o ziarnku gorczycy

[Mt 13,31-32; Mk 4,30-32; Łk 13,18-19] {R(I)PDJ, listopad; Zatoka Przypowieści. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. VIII}

K343=

1156[Mk 4, 30 Mówił jeszcze: «Z czym porównamy królestwo Boże lub w jakiej przypowieści je przedstawimy?

1157] Łk 13, 18 Mówił więc: «Do czego podobne jest królestwo Boże i z czym mam je porównać?

K344:

1158 Mt 13, 31a Przedłożył im inną przypowieść:

K340=

1143[Mk 4, 25 ὅς γὰρ ἔχει, δοθήσεται αὐτῷ· καὶ ὅς οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

1144] Lk 8, 18b ὅς ἂν γὰρ ἔχη, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὅς ἂν μὴ ἔχη, καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

CE111. The Parable of the Seed's Secret Growth

[Mk 4,26-29] {Y(I)JPM, November, the next day; The Bay of Parables. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part VI}

K341:

1145 Mk 4, 26 Καὶ ἔλεγεν, Οὕτως ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ὡς ἄνθρωπος βάλη τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς

1146 Mk 4, 27 καὶ καθεύδῃ καὶ ἐγείρηται νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὁ σπόρος βλαστᾷ καὶ μηκύνεται ὡς οὐκ οἶδεν αὐτός.

1147 Mk 4, 28 αὐτομάτῃ ἡ γῆ καρποφορεῖ, πρῶτον χόρτον, εἶτεν στάχυν, εἶτεν πλήρη σῖτον ἐν τῷ στάχυϊ.

1148 Mk 4, 29 ὅταν δὲ παραδοῖ ὁ καρπός, εὐθὺς ἀποστέλλει τὸ δρέπανον, ὅτι παρέστηκεν ὁ θερισμός.

CE112. The Parable of the Wheat and Weeds

[Mt 13,24-30] {Y(I)JPM, November; The Bay of Parables. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part VII}

K342:

1149 Mt 13, 24 Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων, Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ σπείραντι καλὸν σπέρμα ἐν τῷ ἄγρῳ αὐτοῦ.

1150 Mt 13, 25 ἐν δὲ τῷ καθεύδειν τοὺς ἀνθρώπους ἦλθεν αὐτοῦ ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐπέσπειρεν ζιζάνια ἀνὰ μέσον τοῦ σίτου καὶ ἀπῆλθεν.

1151 Mt 13, 26 ὅτε δὲ ἐβλάστησεν ὁ χόρτος καὶ καρπὸν ἐποίησεν, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια.

1152 Mt 13, 27 προσελθόντες δὲ οἱ δοῦλοι τοῦ οἰκοδεσπότητος εἶπον αὐτῷ, Κύριε, οὐχὶ καλὸν σπέρμα ἔσπειρας ἐν τῷ σῷ ἄγρῳ; πόθεν οὖν ἔχει ζιζάνια;

1153 Mt 13, 28 ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἐχθρὸς ἄνθρωπος τοῦτο ἐποίησεν. οἱ δὲ δοῦλοι λέγουσιν αὐτῷ, Θέλεις οὖν ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά;

1154 Mt 13, 29 ὁ δὲ φησιν, Οὐ, μήποτε συλλέγοντες τὰ ζιζάνια ἐκριζώσητε ἅμα αὐτοῖς τὸν σῖτον.

1155 Mt 13, 30 ἄφετε συναυξάνεσθαι ἀμφοτέρα ἕως τοῦ θερισμοῦ· καὶ ἐν καιρῷ τοῦ θερισμοῦ ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, Συλλέξατε πρῶτον τὰ ζιζάνια καὶ δήσατε αὐτὰ εἰς δέσμας πρὸς τὸ κατακαῦσαι αὐτά, τὸν δὲ σῖτον συναγάγετε εἰς τὴν ἀποθήκην μου.

CE113. The Parable of the Mustard Seed

[Mt 13,31-32; Mk 4,30-32; Lk 13,18-19] {Y(I)JPM, November; the neighbourhood of Capernaum, the shore of The Sea of Galilee. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part VIII}

K343=

1156[Mk 4, 30 Καὶ ἔλεγεν, Πῶς ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἢ ἐν τίνι αὐτὴν παραβολῇ θῶμεν;

1157] Lk 13, 18 Ἔλεγεν οὖν, Τίνι ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, καὶ τίνι ὁμοιώσω αὐτήν;

K344:

1158 Mt 13, 31a Ἄλλην παραβολὴν παρέθηκεν αὐτοῖς λέγων,

K345=

1159[Mk 4, 31 Jest ono jak ziarnko gorczycy; gdy się je wsiewa w ziemię, jest najmniejsze ze wszystkich nasion na ziemi.

1160•Mt 13, 31b «Królestwo niebieskie podobne jest do ziarnka gorczycy, które ktoś wziął i posiał na swej roli.

1161•Mt 13, 32a Jest ono najmniejsze ze wszystkich nasion,

1162]Łk 13, 19a Podobne jest do ziarnka gorczycy, które ktoś wziął i posiał w swoim ogrodzie.

K346=

1163[Mk 4, 32 Lecz wsiane, wyrasta i staje się większe od innych jarzyn; wypuszcza wielkie gałęzie, tak że ptaki podniebne gnieźdzą się w jego cieniu».

1164•Mt 13, 32b lecz gdy wyrośnie, większe jest od innych jarzyn i staje się drzewem, tak że ptaki podniebne przylatują i gnieźdzą się na jego gałęziach».

1165]Łk 13, 19b Wyrosło i stało się wielkim drzewem, tak że ptaki podniebne zagnieździły się na jego gałęziach».

CE114. Przypowieść o zaczynie

[Mt 13,33; Łk 13,20-21] {R(I)PDJ, listopad; Zatoka Przypowieści. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. IX}

K347:

1166 Łk 13, 20 I mówił dalej: «Z czym mam porównać królestwo Boże?

K348=

1167[Mt 13, 33 Powiedział im inną przypowieść: «Królestwo niebieskie podobne jest do zaczynu, który pewna kobieta wzięła i włożyła w trzy miary mąki, aż się wszystko zakwasiło».

1168] Łk 13, 21 Podobne jest do zaczynu, który pewna kobieta wzięła i włożyła w trzy miary mąki, aż się wszystko zakwasiło».

CE115. Summarium nauczania w przypowieściach

[Mt 13,34-35; Mk 4,33-34] {R(I)PDJ, listopad; Zatoka Przypowieści. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. X}

K349=

1169[Mk 4, 33 W wielu takich przypowieściach głosił im naukę, o ile mogli [ją] rozumieć.

1170 Mk 4, 34a A bez przypowieści nie przemawiał do nich.

1171] Mt 13, 34 To wszystko mówił Jezus tłumom w przypowieściach, a bez przypowieści nic im nie mówił.

K350:

1172 Mt 13, 35 Tak miało się spełnić słowo Proroka: *Otworzę usta w przypowieściach, wypowiem rzeczy ukryte od założenia świata.*

K351:

1173 Mk 4, 34b Osobno zaś objaśniał wszystko swoim uczniom.

CE116. Wyjaśnienie przypowieści o chwaście

[Mt 13,36-43] {R(I)PDJ, listopad; Kafarnaum, dom Szymona Piotra. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. XI}

K352:

1174 Mt 13, 36 Wtedy odprawił tłumy i wrócił do domu. Tam przystąpili do Niego uczniowie, mówiąc: «Wyjaśnij nam przypowieść o chwaście».

1175 Mt 13, 37 On odpowiedział: «Tym, który sieje dobre nasienie, jest Syn Człowieczy.

1176 Mt 13, 38 Rolą jest świat, dobrym nasieniem są synowie królestwa, chwastem zaś synowie Złego.

K345=

- 1159[Mk 4, 31 ὡς κόκκῳ σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερον ὂν πάντων τῶν σπερμάτων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς,
 1160•Mt 13, 31b Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔσπειρεν ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ·
 1161•Mt 13, 32a ὁ μικρότερον μὲν ἐστὶν πάντων τῶν σπερμάτων,
 1162]Lk 13, 19a ὁμοία ἐστὶν κόκκῳ σινάπεως, ὃν λαβὼν ἄνθρωπος ἔβαλεν εἰς κῆπον ἑαυτοῦ,

K346=

- 1163[Mk 4, 32 καὶ ὅταν σπαρῇ, ἀναβαίνει καὶ γίνεται μεῖζον πάντων τῶν λαχάνων καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.
 1164•Mt 13, 32b ὅταν δὲ αὐξηθῇ μεῖζον τῶν λαχάνων ἐστὶν καὶ γίνεται δένδρον, ὥστε ἐλθεῖν τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατασκηνοῦν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.
 1165]Lk 13, 19b καὶ ἠύξησεν καὶ ἐγένετο εἰς δένδρον, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατεσκήνωσεν ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ.

CE114. The Parable of the Leaven

[Mt 13,33; Lk 13,20-21] {Y(I)JPM, November; The Bay of Parables. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part IX}

K347:

- 1166 Lk 13, 20 Καὶ πάλιν εἶπεν, Τίτι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ;

K348=

- 1167[Mt 13, 33 Ἄλλην παραβολὴν ἐλάλησεν αὐτοῖς· Ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυπεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.
 1168] Lk 13, 21 ὁμοία ἐστὶν ζύμη, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἐνέκρυπεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία ἕως οὗ ἐζυμώθη ὅλον.

CE115. Summary of the Teaching in Parables

[Mt 13,34-35; Mk 4,33-34] {Y(I)JPM, November; The Bay of Parables. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part X}

K349=

- 1169[Mk 4, 33 Καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον, καθὼς ἠδύναντο ἀκούειν·
 1170 Mk 4, 34a χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς,
 1171] Mt 13, 34 Ταῦτα πάντα ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐν παραβολαῖς τοῖς ὄχλοις, καὶ χωρὶς παραβολῆς οὐδὲν ἐλάλει αὐτοῖς·

K350:

- 1172 Mt 13, 35 ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, Ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα μου, ἐρεῦξομαι κεκρυμμένα ἀπὸ καταβολῆς [κόσμου].

K351:

- 1173 Mk 4, 34b κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς ἰδίους μαθηταῖς ἐπέλυνεν πάντα.

CE116. Interpretation of the Parable of the Tares

[Mt 13,36-43] {Y(I)JPM, November; Capernaum, the House of Simon Peter. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part XI}

K352:

- 1174 Mt 13, 36 Τότε ἀφείδους τοὺς ὄχλους ἦλθεν εἰς τὴν οἰκίαν. καὶ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Διασάφησον ἡμῖν τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων τοῦ ἀγροῦ.
 1175 Mt 13, 37 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ σπεῖρων τὸ καλὸν σπέρμα ἐστὶν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου·
 1176 Mt 13, 38 ὁ δὲ ἀγρός ἐστὶν ὁ κόσμος· τὸ δὲ καλὸν σπέρμα, οὗτοί εἰσιν οἱ υἱοὶ τῆς βασιλείας· τὰ δὲ ζιζανία εἰσιν οἱ υἱοὶ τοῦ πονηροῦ,

- 1177 Mt 13,39 Nieprzyjacielem, który posiał chwast, jest diabeł; żniwem jest koniec świata, a żeńcami są aniołowie.
- 1178 Mt 13,40 Jak więc zbiera się chwast i spala w ogniu, tak będzie przy końcu świata.
- 1179 Mt 13,41 Syn Człowieczy pošle aniołów swoich: ci zbiorą z Jego królestwa wszystkie zgorszenia oraz tych, którzy dopuszczają się nieprawości,
- 1180 Mt 13,42 i wrzucą ich w piec rozpalony; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów.
- 1181 Mt 13,43 *Wtedy sprawiedliwi jaśnieć będą jak słońce w królestwie Ojca swego. Kto ma uszy, niechaj słucha!*

CE117. Przypowieść o skarbie

[Mt 13,44] {R(I)PDJ, listopad; Kafarnaum, dom Szymona Piotra. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. XII}

- 1182 Mt 13,44 Królestwo niebieskie podobne jest do skarbu ukrytego w roli. Znalazł go pewien człowiek i ukrył ponownie. Uradowany poszedł, sprzedał wszystko, co miał, i kupił tę rolę.

CE118. Przypowieść o perle

[Mt 13,45-46] {R(I)PDJ, listopad; Kafarnaum, dom Szymona Piotra. Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. XIII}

- 1183 Mt 13,45 Dalej podobne jest królestwo niebieskie do kupca poszukującego pięknych pereł.
- 1184 Mt 13,46 Gdy znalazł jedną drogocenną perłę, poszedł, sprzedał wszystko, co miał, i kupił ją.

CE119. Przypowieść o sieci

[Mt 13,47-50] {R(I)PDJ, listopad; Kafarnaum, dom Szymona Piotra; Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. XIV}

- 1185 Mt 13,47 Dalej, podobne jest królestwo niebieskie do sieci, zarzuconej w morze i zagarniającej ryby wszelkiego rodzaju.
- 1186 Mt 13,48 Gdy się napełniła, wyciągnęli ją na brzeg i usiadłszy, dobre zebrali w naczynia, a złe odrzucili.
- 1187 Mt 13,49 Tak będzie przy końcu świata: wyjdą aniołowie, wyłączą złych spośród sprawiedliwych
- 1188 Mt 13,50 i wrzucą ich w *piec rozpalony*; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów.

CE120. Uczeń królestwa niebieskiego – epilog nauczania w przypowieściach

[Mt 13,51-53] {R(I)PDJ, listopad; Kafarnaum, dom Szymona Piotra; Tok narracji: *Przypowieści o królestwie*, cz. XV.}

- 1189 Mt 13,51 Zrozumieliście to wszystko?» Odpowiedzieli Mu «Tak».
- 1190 Mt 13,52 A On rzekł do nich: «Dlatego każdy uczony w Piśmie, który stał się uczniem królestwa niebieskiego, podobny jest do ojca rodziny, który ze swego skarbca wydobywa rzeczy nowe i stare».
- 1191 Mt 13,53 Gdy Jezus dokończył tych przypowieści, oddalił się stamtąd.

- 1177 Mt 13,39 ὁ δὲ ἐχθρὸς ὁ σπείρας αὐτά ἐστιν ὁ διάβολος· ὁ δὲ θερισμὸς συντέλεια αἰῶνός ἐστιν, οἱ δὲ θεριστὰι ἄγγελοι εἰσιν.
- 1178 Mt 13,40 ὥσπερ οὖν συλλέγεται τὰ ζιζάνια καὶ πυρὶ καίεται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος·
- 1179 Mt 13,41 ἀποστελεῖ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν,
- 1180 Mt 13,42 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
- 1181 Mt 13,43 Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμπουσιν ὥς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν. ὁ ἔχων ὧτα ἀκουέτω.

CE117. The Parable of the Hidden Treasure

[Mt 13,44] {Y(I)JPM, November; Capernaum, the House of Simon Peter. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part XII}

- 1182 Mt 13,44 Ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν τῷ ἀγρῷ, ὃν εὐρὼν ἄνθρωπος ἔκρυπεν, καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πωλεῖ πάντα ὅσα ἔχει καὶ ἀγοράζει τὸν ἀγρὸν ἐκεῖνον.

CE118. The Parable of the Pearl

[Mt 13,45-46] {Y(I)JPM, November; Capernaum, the House of Simon Peter. Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part XIII}

- 1183 Mt 13,45 Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι καλοὺς μαργαρίτας·
- 1184 Mt 13,46 εὐρὼν δὲ ἓνα πολύτιμον μαργαρίτην ἀπελθὼν πέπρακεν πάντα ὅσα εἶχεν καὶ ἠγόρασεν αὐτόν.

CE119. The Parable of the Net

[Mt 13,47-50] {Y(I)JPM, November; Capernaum, the House of Simon Peter; Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part XIV}

- 1185 Mt 13,47 Πάλιν ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνῃ βληθείσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκ παντὸς γένους συναγαγούσῃ·
- 1186 Mt 13,48 ἦν ὅτε ἐπληρώθη ἀναβιβάσαντες ἐπὶ τὸν αἰγιαλὸν καὶ καθίσαντες συνέλεξαν τὰ καλὰ εἰς ἄγγῃ, τὰ δὲ σαπρὰ ἔξω ἔβαλον.
- 1187 Mt 13,49 οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· ἐξελεύσονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀφοριοῦσιν τοὺς πονηροὺς ἐκ μέσου τῶν δικαίων
- 1188 Mt 13,50 καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρός· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

CE120. The Disciple of the Kingdom of Heaven – the Epilogue of Teaching in Parables

[Mt 13,51-53] {Y(I)JPM, November; Capernaum, the House of Simon Peter; Course of narration: *The Parables of the Kingdom*, part XV.}

- 1189 Mt 13,51 Συνήκατε ταῦτα πάντα; λέγουσιν αὐτῷ, Naί.
- 1190 Mt 13,52 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τοῦτο πᾶς γραμματεὺς μαθητευθεὶς τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ὁμοίός ἐστιν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ ὅστις ἐκβάλλει ἐκ τοῦ θησαυροῦ αὐτοῦ καινὰ καὶ παλαιά.
- 1191 Mt 13,53 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παραβολὰς ταύτας, μετήρην ἐκεῖθεν.

XIII W DEKAPOLU

CE121. Uciszenie burzy

[Mt 8,18.23-27; Mk 4,35-41; Łk 8,22-25] {R(I)PDJ grudzień, wieczór; Jezioro Galilejskie: Kafarnaum — wschodnie wybrzeże Jeziora, Dekapol, przyp. Kursi. Tok narracji: *Uciszenie burzy oraz uzdrowienie opętanego*, cz. I}

K353=

1192[Mk 4, 35 Owego dnia, gdy zapadł wieczór, rzekł do nich: «Przeprawmy się na drugą stronę».

1193• Mt 8, 18 Gdy Jezus zobaczył tłum dokoła siebie, kazał odpłynąć na drugą stronę.

1194[Łk 8, 22 Pewnego dnia wszedł ze swymi uczniami do łodzi i rzekł: «Przeprawmy się na drugą stronę jeziora». I odbili od brzegu.

K354=

1195[Mt 8, 23 Gdy wszedł do łodzi, poszli za Nim Jego uczniowie.

1196[Mk 4, 36 Zostawili więc tłum, a Jego zabrali, tak jak był w łodzi.
Także inne łodzie płynęły z Nim.

K355=

1197[Łk 8, 23 A gdy płynęli, zasnął.

Wtedy spadł gwałtowny wichur na jezioro, tak że fale ich zalewały i byli w niebezpieczeństwie.

1198• Mk 4, 37 A nagle zerwał się gwałtowny wichur. Fale były w łódź, tak że łódź już się napelniała [wodą].

1199 Mk 4, 38a On zaś spał w tyle łodzi na wezłowie.

1200[Mt 8, 24 A oto zerwała się wielka burza na jeziorze, tak że fale zalewały łódź;
On zaś spał.

K356=

1201[Mk 4, 38b Zbudzili Go i powiedzieli do Niego: «Nauczycielu, nic Cię to nie obchodzi, że giniemy?»

1202• Mt 8, 25 Wtedy przystąpili do Niego i obudzili Go, mówiąc: «Panie, ratuj, giniemy!»

1203[Łk 8, 24a Przystąpili więc do Niego i obudzili Go, wołając: «Mistrzu, Mistrzu, giniemy!»

K357=

1204[Mk 4, 39 On, powstawszy, zgromił wichur i rzekł do jeziora: «Milcz, ucisz się!» Wichur się uspokoił i nastała głęboka cisza.

1205• Łk 8, 24b On zaś wstał, rozkazał wichrowi i wzburzonej fali: uspokoiły się, i nastała cisza.

1206[Mt*8, 26b Potem, powstawszy, zgromił wichry i jezioro, i nastała głęboka cisza.

K358=

1207[Mt 8, 26a A On im rzekł: «Czemu bojaźliwi jesteście, ludzie małej wiary?»

1208• Mk 4, 40 Wtedy rzekł do nich: «Czemu tak bojaźliwi jesteście? Jakże brak wam wiary!»

1209[Łk 8, 25a A do nich rzekł: «Gdzież jest wasza wiara?»

K359=

1210[Mk 4, 41 Oni zlekli się bardzo i mówili między sobą: «Kim On jest właściwie, że nawet wichur i jezioro są Mu posłuszne?»

1211• Mt 8, 27 A ludzie pytali zdumieni: «Kimże On jest, że nawet wichry i jezioro są Mu posłuszne?»

1212[Łk 8, 25b Oni zaś przestraszeni i pełni podziwu mówili między sobą: «Kim On jest właściwie, że nawet wichrom i wodzie rozkazuje, a są Mu posłuszne».

XIII IN DECAPOLIS

CE121. Stilling the Storm

[Mt 8,18.23-27; Mk 4,35-41; Lk 8,22-25] {Y(I)JPM December, evening; The Sea of Galilee: Capernaum — east coast of the Lake, Decapolis, prob. Kursi. Course of narration: *Stilling the Storm and Healing the Demon-possessed Man*, part I}

K353=

1192[Mk 4, 35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁψίας γενομένης, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν.

1193• Mt 8, 18 Ἴδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὄχλον περὶ αὐτὸν ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν.

1194[Lk 8, 22 Ἐγένετο δὲ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καὶ αὐτὸς ἐνέβη εἰς πλοῖον καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν τῆς λίμνης· καὶ ἀνήχθησαν.

K354=

1195[Mt 8, 23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς [τὸ] πλοῖον ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

1196[Mk 4, 36 καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον παραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὥς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ ἄλλα πλοῖα ἦν μετ' αὐτοῦ.

K355=

1197[Lk 8, 23 πλεόντων δὲ αὐτῶν ἀφύπνωσεν.
καὶ κατέβη λαῖλαψ ἀνέμου εἰς τὴν λίμνην, καὶ συνεπληροῦντο καὶ ἐκινδύνευον.

1198• Mk 4, 37 καὶ γίνεται λαῖλαψ μεγάλη ἀνέμου, καὶ τὰ κύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε ἤδη γεμίζεσθαι τὸ πλοῖον.

1199 Mk 4, 38a καὶ αὐτὸς ἦν ἐν τῇ πρύμνῃ ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδων·

1200[Mt 8, 24 καὶ ἰδοὺ σεισμὸς μέγας ἐγένετο ἐν τῇ θαλάσῃ, ὥστε τὸ πλοῖον καλύπτεσθαι ὑπὸ τῶν κυμάτων·
αὐτὸς δὲ ἐκάθευδεν.

K356=

1201[Mk 4, 38b καὶ ἐγείρουσιν αὐτὸν καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύμεθα;

1202• Mt 8, 25 καὶ προσελθόντες ἤγειραν αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, σῶσον, ἀπολλύμεθα.

1203[Lk 8, 24a προσελθόντες δὲ διήγειραν αὐτὸν λέγοντες, Ἐπιστάτα ἐπιστάτα, ἀπολλύμεθα.

K357=

1204[Mk 4, 39 καὶ διεγερθεὶς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ εἶπεν τῇ θαλάσῃ, Σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

1205• Lk 8, 24b ὁ δὲ διεγερθεὶς ἐπετίμησεν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῷ κλύδωνι τοῦ ὕδατος· καὶ ἐπαύσαντο, καὶ ἐγένετο γαλήνη.

1206[Mt*8, 26b τότε ἐγερθεὶς ἐπετίμησεν τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη.

K358=

1207[Mt 8, 26a καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί δειλοὶ ἐστε, ὀλιγόπιστοι;

1208• Mk 4, 40 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί δειλοὶ ἐστε; οὐπω ἔχετε πίστιν;

1209[Lk 8, 25a εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ποῦ ἡ πίστις ὑμῶν;

K359=

1210[Mk 4, 41 καὶ ἐφοβήθησαν φόβον μέγαν, καὶ ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ ὁ ἄνεμος καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούει αὐτῷ;

1211• Mt 8, 27 οἱ δὲ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν λέγοντες, Ποταπὸς ἐστιν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα αὐτῷ ὑπακούουσιν;

1212[Lk 8, 25b φοβηθέντες δὲ ἐθαύμασαν, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους, Τίς ἄρα οὗτός ἐστιν ὅτι καὶ τοῖς ἀνέμοις ἐπιτάσσει καὶ τῷ ὕδατι, καὶ ὑπακούουσιν αὐτῷ;

CE122. Uzdrawienie opętanego

[Mt 8,28-34; Mk 5,1-20; Łk 8,26-39] {R(I)PDJ, grudzień, ranek nast. dnia; Gergeza, inaczej Geragasa (dzisiejsze Kursi), wschodni brzeg Jeziora Galilejskiego. Tok narracji: *Uciszenie burzy oraz uzdrawienie opętanego*, cz. II.}

K360=

1213[Mk 5,1 Przybyli na drugą stronę jeziora do kraju Gerazeńczyków.

1214• Mt 8,28a Gdy przybył na drugi brzeg do kraju Gadareńczyków,

1215] Łk 8,26 I przy płynęli do kraju Gergezeńczyków, który leży naprzeciw Galilei.

K361=

1216[Mk 5,2 Gdy wysiadł z łodzi, zaraz wyszedł Mu naprzeciw z grobowców człowiek opętany przez ducha nieczystego.

1217• Łk 8,27a Gdy wyszedł na ląd wybiegł Mu naprzeciw pewien człowiek z miasta, opętany przez złe duchy.

1218] Mt 8,28b wyszli Mu naprzeciw z grobowców dwaj opętani,
tak bardzo niebezpieczni, że nikt nie mógł przejść tamtą drogą.

K362=

1219[Mk 5,3 Mieszkał on stale w grobowcach i nikt już nawet łańcuchem nie mógł go związać.

1220] Łk 8,27b Już od dłuższego czasu nie nosił ubrania i mieszkał nie w domu, lecz w grobowcach.

K363:

1221 Mk 5,4 Często bowiem nakładano mu pęta i łańcuchy; ale łańcuchy kruszył, a pęta rozrywał, i nikt nie zdołał go poskromić.

1222 Mk 5,5 Wciąż dniem i nocą w grobowcach i po górach krzyczał i tłukł się kamieniami.

K364=

1223[Mk 5,6 Skoro z daleka ujrzał Jezusa, przybiegł, oddał Mu pokłon

1224] Łk 8,28a Gdy ujrzał Jezusa, z krzykiem padł przed Nim

K365=

1225[Mk 5,7 i zawołał wniebogłosy: «Czego chcesz ode mnie, Jezusie, Synu Boga Najwyższego? Zaklinam Cię na Boga, nie dręcz mnie!»

1226• Mt 8,29 Zaczęli krzyżeć: «Czego chcesz od nas, <Jezusie>, Synu Boży? Przyszedłeś tu przed czasem dręczyć nas?»

1227] Łk 8,28b i zawołał: «Czego chcesz ode mnie, Jezusie, Synu Boga Najwyższego? Błagam Cię, nie dręcz mnie!»

K366=

1228[Łk 8,29a Rozkazywał bowiem duchowi nieczystemu, by wyszedł z tego człowieka.

1229] Mk 5,8 Powiedział mu bowiem: «Wyjdź, duchu nieczysty, z tego człowieka».

K367:

1230 Łk 8,29b Bo już wiele razy porywał go, a choć wiązano go łańcuchami i trzymano w pętach, on rwał więzy, a zły duch gnał go na pustkowie.

K368=

1231[Mk 5,9 I zapytał go: «Jak ci na imię?» Odpowiedział Mu: «Na imię mi „Legion”, bo nas jest wielu».

1232] Łk 8,30 A Jezus zapytał go: «Jak ci na imię?» On odpowiedział: «Legion», bo wiele złych duchów weszło w niego.

K369=

1233[Mk 5,10 I zaczął prosić Go usilnie, żeby ich nie wyganiał z tej okolicy.

1234] Łk 8,31 I zaczęły Go prosić, żeby im nie kazał odejść do Czeluści.

CE122. Healing the Demon-possessed Man

[Mt 8,28-34; Mk 5,1-20; Lk 8,26-39] {Y(I)JPM, December, morning of the next day; Gergesenes (nowadays Kursi), the east coast of The Sea of Galilee. Course of narration: *Stilling the Storm and Healing the Demon-possessed Man*, part II.}

K360=

1213[Mk 5, 1 Καὶ ἦλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν.

1214• Mt 8, 28a Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν

1215[Lk 8, 26 Καὶ κατέπλευσαν εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν, ἥτις ἐστὶν ἀντιπέρα τῆς Γαλιλαίας.

K361=

1216[Mk 5, 2 καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ ἐκ τοῦ πλοίου [εὐθύς] ὑπήντησεν αὐτῷ ἐκ τῶν μνημείων ἄνθρωπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ,

1217• Lk 8, 27a ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐπὶ τὴν γῆν ὑπήντησεν ἀνὴρ τις ἐκ τῆς πόλεως ἔχων δαιμόνια·

1218[Mt 8, 28b ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

K362=

1219[Mk 5, 3 ὃς τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνήμασιν· καὶ οὐδὲ ἀλύσει οὐκέτι οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτὸν δῆσαι,

1220[Lk 8, 27b καὶ χρόνῳ ἱκανῷ οὐκ ἐνεδύσατο ἱμάτιον, καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν.

K363:

1221 Mk 5, 4 διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσιν δεδέσθαι καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις καὶ τὰς πέδας συντετριφθαι, καὶ οὐδεὶς ἴσχυεν αὐτὸν δαμάσαι·

1222 Mk 5, 5 καὶ διὰ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὄρεσιν ἦν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

K364=

1223[Mk 5, 6 καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ μακρόθεν ἔδραμεν καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ,

1224[Lk 8, 28a ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν ἀνακράζας προσέπεσεν αὐτῷ

K365=

1225[Mk 5, 7 καὶ κράζας φωνῇ μεγάλῃ λέγει, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; ὀρκίζω σε τὸν θεόν, μὴ με βασανίσῃς.

1226• Mt 8, 29 καὶ ἰδοὺ ἔκραξαν λέγοντες, Τί ἡμῖν καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;

1227[Lk 8, 28b καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπεν, Τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς.

K366=

1228[Lk 8, 29a παρήγγειλεν γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

1229[Mk 5, 8 ἔλεγεν γὰρ αὐτῷ, Ἐξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

K367:

1230 Lk 8, 29b πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, καὶ ἐδεσμεύετο ἀλύσεσιν καὶ πέδαις φυλασσόμενος, καὶ διαρρήσσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαιμονίου εἰς τὰς ἐρήμους.

K368=

1231[Mk 5, 9 καὶ ἐπηρώτα αὐτόν, Τί ὄνομά σοι; καὶ λέγει αὐτῷ, Λεγιὼν ὄνομά μοι, ὅτι πολλοὶ ἐσμεν.

1232[Lk 8, 30 ἐπηρώτησεν δὲ αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, Τί σοι ὄνομά ἐστιν; ὁ δὲ εἶπεν, Λεγιὼν, ὅτι εἰσῆλθεν δαιμόνια πολλὰ εἰς αὐτόν.

K369=

1233[Mk 5, 10 καὶ παρεκάλει αὐτόν πολλὰ ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας.

1234[Lk 8, 31 καὶ παρεκάλουν αὐτόν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν ἄβυσσον ἀπελθεῖν.

K370=

1235[Mk 5, 11 A pasła się tam na górze wielka trzoda świń.

1236• Mt 8, 30 A opodał nich pasła się duża trzoda świń.

1237] Łk 8, 32a A była tam duża trzoda świń, pasących się na górze.

K371=

1238[Mk 5, 12 Prosiły Go więc [złe duchy]: «Poślij nas w świnie, żebyśmy mogli w nie wejść».

1239• Mt 8, 31 Złe duchy zaczęły Go prosić: «Jeżeli nas wyrzucasz, to poślij nas w tę trzodę świń».

1240] Łk 8, 32b I zaczęły Go prosić [złe duchy], żeby im pozwolił wejść w nie.

K372=

1241[Mk 5, 13 I pozwolił im. Tak, wyszedłszy, duchy nieczyste weszły w świnie. A trzoda około dwutysięczna ruszyła pędem po urwistym zboczu do jeziora. I potonęły w jeziorze.

1242• Mt 8, 32 Rzekł do nich: «Idźcie!» Wyszły więc i weszły w świnie. I naraz cała trzoda ruszyła pędem po urwistym zboczu do jeziora i zginęła w wodach.

1243] Łk 8, 32c I pozwolił im.

1244 Łk 8, 33 Wtedy złe duchy wyszły z człowieka i weszły w świnie, a trzoda ruszyła pędem po urwistym zboczu do jeziora i utonęła.

K373=

1245[Mk 5, 14a Pasterze zaś uciekli i odpowiedzieli o tym w mieście i po osiedlach.

1246• Mt 8, 33 Pasterze zaś uciekli i przyszedłszy do miasta, odpowiedzieli wszystko, a także zdarzenie z opętanymi.

1247] Łk 8, 34 Zobaczywszy, co zaszło, pasterze uciekli i odpowiedzieli o tym po mieście i po osiedlach.

K374=

1248[Mk 5, 14b A ludzie wyszli zobaczyć, co się stało.

1249• Mt 8, 34a Wtedy całe miasto wyszło na spotkanie Jezusa;

1250] Łk 8, 35a Ludzie wyszli zobaczyć, co się stało.

K375=

1251[Mk 5, 15 Gdy przyszli do Jezusa, ujrzeni opętanego, który miał w sobie „legion”, jak siedział ubrany i przy zdrowych zmysłach. Strach ich ogarnął.

1252] Łk 8, 35b Przyszli do Jezusa i zastali człowieka, z którego wyszły złe duchy, ubranego i przy zdrowych zmysłach, siedzącego u nóg Jezusa. I ogarnął ich strach.

K376=

1253[Mk 5, 16 A ci, którzy widzieli, opowiedzieli im, co się stało z opętanym, a także o świniach.

1254] Łk 8, 36 A ci, którzy widzieli, opowiedzieli im, w jaki sposób opętany został uzdrowiony.

K377=

1255[Mk 5, 17 Wtedy zaczęli Go prosić, żeby odszedł z ich granic.

1256• Mt 8, 34b a gdy Go ujrzeni, prosili, żeby opuścił ich granice.

1257] Łk 8, 37a Wtedy cała ludność kraju Gergezeńczyków prosiła Go, żeby odszedł od nich, bo wielkim strachem byli przejęci.

K378=

1258[Mk 5, 18 Gdy wsiadał do łodzi, prosił Go opętany, żeby mógł przy Nim zostać.

1259] Łk 8, 37b On więc wsiadł do łodzi i odpłynął z powrotem.

1260 Łk 8, 38a Człowiek zaś, z którego wyszły złe duchy prosił Go, żeby mógł z Nim zostać.

K370=

1235[Mk 5, 11 Ἦν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὄρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη·

1236• Mt 8, 30 ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

1237] Lk 8, 32a Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένη ἐν τῷ ὄρει·

K371=

1238[Mk 5, 12 καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν λέγοντες, Πέμψον ἡμᾶς εἰς τοὺς χοίρους, ἵνα εἰς αὐτοὺς εἰσέλθωμεν.

1239• Mt 8, 31 οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες, Εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἀπόστειλον ἡμᾶς εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.

1240] Lk 8, 32b καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς ἐκείνους εἰσελθεῖν·

K372=

1241[Mk 5, 13 καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς. καὶ ἐξελθόντα τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, ὥς δισχίλιοι, καὶ ἐπνίγοντο ἐν τῇ θαλάσῃ.

1242• Mt 8, 32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑπάγετε. οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ἰδοὺ ὥρμησεν πᾶσα ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι.

1243] Lk 8, 32c καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.

1244 Lk 8, 33 ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθον εἰς τοὺς χοίρους, καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημοῦ εἰς τὴν λίμνην καὶ ἀπεπνίγη.

K373=

1245[Mk 5, 14a καὶ οἱ βόσκοντες αὐτοὺς ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς·

1246• Mt 8, 33 οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν πάντα καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.

1247] Lk 8, 34 ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγονός ἔφυγον καὶ ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.

K374=

1248[Mk 5, 14b καὶ ἦλθον ἰδεῖν τί ἐστὶν τὸ γεγονός.

1249• Mt 8, 34a καὶ ἰδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς ὑπάντησιν τῷ Ἰησοῦ,

1250] Lk 8, 35a ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός

K375=

1251[Mk 5, 15 καὶ ἔρχονται πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ θεωροῦσιν τὸν δαιμονιζόμενον καθήμενον ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, τὸν ἐσχικότα τὸν λεγιῶνα, καὶ ἐφοβήθησαν.

1252] Lk 8, 35b καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξῆλθεν ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐφοβήθησαν.

K376=

1253[Mk 5, 16 καὶ διηγῆσαντο αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐγένετο τῷ δαιμονιζομένῳ καὶ περὶ τῶν χοίρων.

1254] Lk 8, 36 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς οἱ ἰδόντες πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθεὶς.

K377=

1255[Mk 5, 17 καὶ ἤρξαντο παρακαλεῖν αὐτὸν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

1256• Mt 8, 34b καὶ ἰδόντες αὐτὸν παρεκάλεσαν ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

1257] Lk 8, 37a καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν ἅπαν τὸ πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γεργεσηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο·

K378=

1258[Mk 5, 18 καὶ ἐμβαίνοντος αὐτοῦ εἰς τὸ πλοῖον παρεκάλει αὐτὸν ὁ δαιμονισθεὶς ἵνα μετ' αὐτοῦ ᾗ.

1259] Lk 8, 37b αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς πλοῖον ὑπέστρεψεν.

1260 Lk 8, 38a ἐδεῖτο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνὴρ ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια εἶναι σὺν αὐτῷ·

K379=

1261[Mk 5, 19 ale nie zgodził się na to, tylko rzekł do niego: «Wracaj do domu, do swoich, i opowiedz im wszystko, co Pan ci uczynił i jak ulitował się nad tobą».

1262] Łk 8, 38b Lecz [Jezus] odprawił go, mówiąc:

1263 Łk 8, 39 «Wracaj do domu i opowiadaj wszystko, co Bóg ci uczynił». Odszedł więc i głosił po całym mieście wszystko, co Jezus mu uczynił.

K380:

1264 Mk 5, 20 Poszedł więc i zaczął rozgłaszać w Dekapolu wszystko, co Jezus mu uczynił, a wszyscy się dziwili.

XIV KONTYNUACJA DZIAŁALNOŚCI W GALILEI

CE123. Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok

[Mt 9,1.18-26; Mk 5,21-43; Łk 8,40-56] {R(I)PDJ, grudzień; Kafarnaum, brzeg Jeziora Galilejskiego — dom zwierzchnika synagogi Jaira. Tok narracji: *Dzień cudów w Kafarnaum*, cz. I}

K381=

1265[Mt 9, 1 On wsiadł do łodzi, przeprowił się z powrotem i przyszedł do swego miasta.

1266• Mk 5, 21 Gdy Jezus przeprowił się z powrotem <łodzią> na drugi brzeg, zebrał się wielki tłum wokół Niego, a On był jeszcze nad jeziorem.

1267] Łk 8, 40 Gdy Jezus powrócił, tłum przyjął Go z radością, bo wszyscy Go wyczekiwali.

K382=

1268[Mk 5, 22 Wtedy przyszedł jeden z przełożonych synagogi, imieniem Jair. Gdy Go ujrzał, upadł Mu do nóg

1269 Mk 5, 23 i prosił usilnie: «Moja córeczka dogorywa, przyjdź i połóż na nią ręce, aby ocalała i żyła».

1270• Mt 9, 18 Gdy to mówił do nich,
oto przyszedł do Niego pewien zwierzchnik [synagogi] i oddając Mu pokłon, prosił:
«Panie, moja córka dopiero co skoła, lecz przyjdź i połóż na nią rękę, a żyć będzie».

1271] Łk 8, 41 A oto przyszedł człowiek, imieniem Jair, który był przełożonym synagogi. Upadł Jezusowi do nóg i prosił Go, żeby zaszedł do jego domu.

1272 Łk 8, 42a Miał bowiem córkę jedynaczkę, liczącą około dwunastu lat, która była bliska śmierci.

K383=

1273[Mk 5, 24 Poszedł więc z nim, a wielki tłum szedł za Nim i zewsząd na Niego napierał.

1274• Mt 9, 19 Jezus wstał i wraz z uczniami poszedł za nim.

1275] Łk 8, 42b Gdy Jezus tam podążał, tłumy napierały na Niego.

K384=

1276[Mk 5, 25 A pewna kobieta od dwunastu lat cierpiała na upływ krwi. Wiele wycierpiała od różnych lekarzy

1277 Mk 5, 26 i całe swe mienie wydała, a nic jej nie pomogło, lecz miała się jeszcze gorzej.

1278• Łk 8, 43 A pewna kobieta, która od dwunastu lat cierpiała na upływ krwi, całe swe mienie wydała na lekarzy, z których żaden nie mógł jej uleczyć,

1279] Mt 9, 20a Wtem jakaś kobieta, która dwanaście lat cierpiała na krwotok,

K385=

1280[Mt 9, 20b podeszła z tyłu i dotknęła się frędzli Jego płaszcza.

1281• Mk 5, 27 Posłyszała o Jezusie, więc wyszła z tyłu między tłum i dotknęła się Jego płaszcza.

1282] Łk 8, 44a podeszła z tyłu i dotknęła frędzli Jego płaszcza,

K379=

- 1261[Mk 5, 19 και οὐκ ἀφήκεν αὐτόν, ἀλλὰ λέγει αὐτῷ, Ὑπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου πρὸς τοὺς σοὺς, καὶ ἀπάγγειλον αὐτοῖς ὅσα ὁ κύριός σοι πεποίηκεν καὶ ἠλέησέν σε.
- 1262] Lk 8, 38b ἀπέλυσεν δὲ αὐτὸν λέγων,
- 1263 Lk 8, 39 Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα σοι ἐποίησεν ὁ θεός. καὶ ἀπῆλθεν καθ' ὅλην τὴν πόλιν κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

K380:

- 1264 Mk 5, 20 καὶ ἀπῆλθεν καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

XIV THE CONTINUATION OF THE MINISTRY IN GALILEE

CE123. Jairus' Daughter and the Woman with a Hemorrhage

[Mt 9,1.18-26; Mk 5,21-43; Lk 8,40-56] {Y(I)JPM, December; Capernaum, the shore of The Sea of Galilee — the house of the Ruler of the Synagogue Jair. Course of narration: *The Day of the Miracles in Capernaum*, part I}

K381=

- 1265[Mt 9, 1 Καὶ ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασεν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.
- 1266• Mk 5, 21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ πάλιν εἰς τὸ πέραν συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτόν, καὶ ἦν παρὰ τὴν θάλασσαν.
- 1267] Lk 8, 40 Ἐν δὲ τῷ ὑποστρέφειν τὸν Ἰησοῦν ἀπεδέξατο αὐτόν ὁ ὄχλος, ἦσαν γὰρ πάντες προσδοκῶντες αὐτόν.

K382=

- 1268[Mk 5, 22 καὶ ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχισυναγῶγων, ὀνόματι Ἰαῖρος, καὶ ἰδὼν αὐτόν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ
- 1269 Mk 5, 23 καὶ παρακαλεῖ αὐτόν πολλὰ λέγων ὅτι Τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει, ἵνα ἐλθὼν ἐπιθῇς τὰς χεῖρας αὐτῇ ἵνα σωθῇ καὶ ζήσῃ.
- 1270• Mt 9, 18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς ἰδοὺ ἄρχων εἰς ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων ὅτι Ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτελεύτησεν· ἀλλὰ ἐλθὼν ἐπίθες τὴν χεῖρά σου ἐπ' αὐτήν, καὶ ζήσεται.
- 1271] Lk 8, 41 καὶ ἰδοὺ ἦλθεν ἀνὴρ ᾧ ὄνομα Ἰαῖρος, καὶ οὗτος ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχεν, καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτόν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,
- 1272 Lk 8, 42a ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα καὶ αὐτὴ ἀπέθνησκειν.

K383=

- 1273[Mk 5, 24 καὶ ἀπῆλθεν μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς, καὶ συνέθλιβον αὐτόν.
- 1274• Mt 9, 19 καὶ ἐγερεῖς ὁ Ἰησοῦς ἠκολούθησεν αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
- 1275] Lk 8, 42b Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.

K384=

- 1276[Mk 5, 25 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος δώδεκα ἔτη καὶ πολλὰ παθοῦσα ὑπὸ πολλῶν ἰατρῶν
- 1277 Mk 5, 26 καὶ δαπανήσασα τὰ παρ' αὐτῆς πάντα καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα,
- 1278• Lk 8, 43 καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ρύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἣτις [ἰατροῖς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον] οὐκ ἴσχυσεν ἀπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι,
- 1279] Mt 9, 20a Καὶ ἰδοὺ γυνὴ αἱμορροοῦσα δώδεκα ἔτη

K385=

- 1280[Mt 9, 20b προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
- 1281• Mk 5, 27 ἀκούσασα περὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐλθοῦσα ἐν τῷ ὄχλῳ ὀπισθεν ἤψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ·
- 1282] Lk 8, 44a προσελθοῦσα ὀπισθεν ἤψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ,

K386=

1283[Mk 5, 28 Mówiła bowiem: «Żebym choć dotknęła Jego płaszcz, a będę zdrowa».

1284[Mt 9, 21 Mówiła bowiem sobie: Żebym choć dotknęła Jego płaszcz, a będę zdrowa.

K387=

1285[*Mt 9, 22b I od tej chwili kobieta była zdrowa.

1286• Łk 8, 44b a natychmiast ustał jej wpływ krwi.

1287[Mk 5, 29 Zaraz też ustał jej krwotok i poczuła w [swym] ciele, że jest uleczone z dolegliwości.

K388:

1288 Mk 5, 30a A Jezus natychmiast uświadomił sobie, że moc wyszła od Niego.

K389=

1289[Mk 5, 30b Obrócił się w tłumie i zapytał: «Kto dotknął mojego płaszcz?»

1290[Łk 8, 45a Lecz Jezus zapytał: «Kto się Mnie dotknął?»

K390=

1291[Mk 5, 31 Odpowiedzieli Mu uczniowie: «Widzisz, że tłum zewsząd Cię ściska, a pytasz: Kto mnie dotknął?».

1292[Łk 8, 45b Gdy wszyscy się wypierali, Piotr powiedział: «Mistrzu, to tłumy zewsząd Cię otaczają i ściskają».

K391:

1293 Łk 8, 46 Lecz Jezus rzekł: «Ktoś się Mnie dotknął, bo poznałem, że moc wyszła ode Mnie».

K392:

1294 Mk 5, 32 On jednak rozglądał się, by ujrzeć tę, która to uczyniła.

K393=

1295[Mk 5, 33 Wtedy kobieta podeszła zalekniona i drżąca, gdyż wiedziała, co się z nią stało, padła przed nim i wyznała Mu całą prawdę.

1296[Łk 8, 47 Wtedy kobieta, widząc, że się nie ukryje, podeszła drżąca i padłszy przed Nim, opowiedziała wobec całego ludu, dlaczego się Go dotknęła i jak natychmiast została uleczone.

K394=

1297[Mk 5, 34 On zaś rzekł do niej: «Córko, twoja wiara cię ocaliła, idź w pokoju i bądź wolna od swej dolegliwości».

1298• Łk 8, 48 Jezus rzekł do niej: «Córko, twoja wiara cię ocaliła, idź w pokoju».

1299[Mt 9, 22a Jezus obrócił się i widząc ją, rzekł: «Ufaj, córko! Twoja wiara cię ocaliła».

K395=

1300[Mk 5, 35 Gdy On jeszcze mówił, przyszedli ludzie od przełożonego synagogi i donieśli: «Twoja córka umarła, czemu jeszcze trudzisz Nauczyciela?»

1301[Łk 8, 49 Gdy On jeszcze mówił, przyszedł ktoś z domu przełożonego synagogi i oznajmił: «Twoja córka umarła, nie trudź już Nauczyciela!»

K396=

1302[Mk 5, 36 Lecz Jezus, słysząc, co mówiono, rzekł do przełożonego synagogi: «Nie bój się, wierz tylko!»

1303[Łk 8, 50 Lecz Jezus, słysząc to, rzekł: «Nie bój się! Wierz tylko, a będzie ocalona».

K397:

1304 Mk 5, 37 I nie pozwolił nikomu iść ze sobą z wyjątkiem Piotra, Jakuba i Jana, brata Jakubowego.

1305 Mk 5, 38a Tak przyszedli do domu przełożonego synagogi.

K386=

1283[Mk 5, 28 ἔλεγεν γὰρ ὅτι Ἐὰν ἄψωμαι κὰν τῶν ἱματίων αὐτοῦ σωθήσομαι.

1284] Mt 9, 21 ἔλεγεν γὰρ ἐν ἑαυτῇ, Ἐὰν μόνον ἄψωμαι τοῦ ἱματίου αὐτοῦ σωθήσομαι.

K387=

1285[*Mt 9, 22b καὶ ἐσώθη ἡ γυνὴ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

1286 *Lk 8, 44b καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ρύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

1287] Mk 5, 29 καὶ εὐθὺς ἐξηράνθη ἡ πηγὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς, καὶ ἔγνω τῷ σώματι ὅτι ἵαται ἀπὸ τῆς μάστιγος.

K388:

1288 Mk 5, 30a καὶ εὐθὺς ὁ Ἰησοῦς ἐπιγνούς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξ αὐτοῦ δύναμιν ἐξεληθοῦσαν

K389=

1289[Mk 5, 30b ἐπιστραφεὶς ἐν τῷ ὄχλῳ ἔλεγεν, Τίς μου ἥψατο τῶν ἱματίων;

1290] Lk 8, 45a καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Τίς ὁ ἀψάμενός μου;

K390=

1291[Mk 5, 31 καὶ ἔλεγον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Βλέπεις τὸν ὄχλον συνθλίβοντά σε, καὶ λέγεις, Τίς μου ἥψατο;

1292] Lk 8, 45b ἀρνούμενων δὲ πάντων εἶπεν ὁ Πέτρος, Ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσίν σε καὶ ἀποθλίβουσιν.

K391:

1293 Lk 8, 46 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἦψατό μου τις, ἐγὼ γὰρ ἔγνω δύναμιν ἐξεληλυθυῖαν ἀπ' ἐμοῦ.

K392:

1294 Mk 5, 32 καὶ περιεβλέπετο ἰδεῖν τὴν τοῦτο ποιήσανσαν.

K393=

1295[Mk 5, 33 ἡ δὲ γυνὴ φοβηθεῖσα καὶ τρέμουσα, εἰδυῖα ὃ γέγονεν αὐτῇ, ἦλθεν καὶ προσέπεσεν αὐτῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν.

1296] Lk 8, 47 ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν τρέμουσα ἦλθεν καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ καὶ ὥς ἰάθη παραχρῆμα.

K394=

1297[Mk 5, 34 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Θυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· ὕπαγε εἰς εἰρήνην, καὶ ἴσθι ὑγιὴς ἀπὸ τῆς μάστιγός σου.

1298• Lk 8, 48 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Θυγάτηρ, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.

1299] Mt 9, 22a ὁ δὲ Ἰησοῦς στραφεὶς καὶ ἰδὼν αὐτὴν εἶπεν, Θάρσει, θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.

K395=

1300[Mk 5, 35 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχονται ἀπὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου λέγοντες ὅτι Ἡ θυγάτηρ σου ἀπέθανεν· τί ἔτι σκύλλεις τὸν διδάσκαλον;

1301] Lk 8, 49 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἔρχεται τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου λέγων ὅτι Τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου, μηκέτι σκύλλε τὸν διδάσκαλον.

K396=

1302[Mk 5, 36 ὁ δὲ Ἰησοῦς παρακούσας τὸν λόγον λαλούμενον λέγει τῷ ἀρχισυναγώγῳ, Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευε.

1303] Lk 8, 50 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ, Μὴ φοβοῦ, μόνον πίστευσον, καὶ σωθήσεται.

K397:

1304 Mk 5, 37 καὶ οὐκ ἀφήκεν οὐδένα μετ' αὐτοῦ συνακολουθεῖν εἰ μὴ τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου.

1305 Mk 5, 38a καὶ ἔρχονται εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου,

K398:

1306 Łk 8, 51 Gdy przyszedł do domu, nie pozwolił nikomu wejść z sobą, poza Piotrem, Jakubem i Janem oraz ojcem i matką dziecka.

K399=

1307[Mk 5, 38b Widząc zamieszanie, płaczących i głośno zawodzących,

1308 Mk 5, 39 wszedł i rzekł do nich: «Czemu podnosicie wrzawę i płaczecie? Dziecko nie umarło, tylko śpi».

1309• Łk 8, 52 A wszyscy płakali i zawodzili nad nią. Lecz On rzekł: «Nie płaczcie, bo nie umarła, tylko śpi».

1310[Mt 9, 23 Gdy Jezus przyszedł do domu zwierzchnika i zobaczył fletnistów oraz tłum zgłębliwy,

1311 Mt 9, 24a rzekł: «Odsuniecie się, bo dziewczynka nie umarła, tylko śpi».

K400=

1312[Mk 5, 40a I wyśmiewali Go.

1313• Mt 9, 24b A oni wyśmiewali Go.

1314[Łk 8, 53 I wyśmiewali Go, wiedząc, że umarła.

K401=

1315[Mk 5, 40b Lecz On odsunął wszystkich, wziął ze sobą tylko ojca i matkę dziecka oraz tych, którzy z Nim byli, i wszedł tam, gdzie dziecko leżało.

1316[Mt 9, 25a Skoro jednak usunięto tłum,

K402=

1317[Mt 9, 25b wszedł i ujął ją za rękę, a dziewczynka wstała.

1318• Łk 8, 54 On zaś, ująwszy ją za rękę, rzekł głośno: «Dziewczynko, wstań!»

1319[Mk 5, 41 Ująwszy dziewczynkę za rękę, rzekł do niej: «*Talitha kum*», to znaczy: «Dziewczynko, mówię ci, wstań!»

K403=

1320[Mk 5, 42 Dziewczynka natychmiast wstała i chodziła, miała bowiem dwanaście lat. I osłupieli wprost ze zdumienia.

1321 Mk 5, 43 Przykazał im też z naciskiem, żeby nikt o tym się nie dowiedział, i polecił, aby jej dano jeść.

1322[Łk 8, 55 Duch jej powrócił, i zaraz wstała. Polecił też, aby jej dano jeść.

1323 Łk 8, 56 Rodzice jej osłupieli ze zdumienia, lecz On przykazał im, żeby nikomu nie mówili o tym, co się stało.

K404:

1324 Mt 9, 26 Wieść o tym rozeszła się po całej tamtejszej okolicy.

CE124. Uzdrawienie dwóch niewidomych

[Mt 9,27-31] {R(I)PDJ grudzień, ten sam dzień; Kafarnaum, dom zwierzchnika Synagogi — dom Jezusa w Kafarnaum, prawd. dom Szymona Piotra; *Dzień cudów w Kafarnaum*, cz. II}

1325 Mt 9, 27 Gdy Jezus odchodził stamtąd, ruszyli za Nim dwaj niewidomi, którzy wołali głośno: «Ulutuj się nad nami, Synu Dawida!»

1326 Mt 9, 28 Gdy wszedł do domu, niewidomi przystąpili do Niego, a Jezus ich zapytał: «Wierzycie, że mogę to uczynić?» Oni odpowiedzieli Mu: «Tak, Panie!»

1327 Mt 9, 29 Wtedy dotknął ich oczu, mówiąc: «Według wiary waszej niech wam się stanie».

1328 Mt 9, 30 I otworzyły się ich oczy, a Jezus surowo im przykazał: «Uważajcie, niech się nikt o tym nie dowie!»

K398:

1306 Lk 8, 51 ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν τινα σὺν αὐτῷ εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

K399=

1307[Mk 5, 38b καὶ θεωρεῖ θόρυβον καὶ κλαίοντας καὶ ἀλαλάζοντας πολλὰ,

1308 Mk 5, 39 καὶ εἰσελθὼν λέγει αὐτοῖς, Τί θορυβεῖσθε καὶ κλαίετε; τὸ παιδίον οὐκ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει.

1309• Lk 8, 52 ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. ὁ δὲ εἶπεν, Μὴ κλαίετε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν ἀλλὰ καθεύδει.

1310] Mt 9, 23 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄρχοντος καὶ ἰδὼν τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβοῦμενον

1311 Mt 9, 24a ἔλεγεν, Ἀναχωρεῖτε, οὐ γὰρ ἀπέθανεν τὸ κοράσιον ἀλλὰ καθεύδει.

K400=

1312[Mk 5, 40a καὶ κατεγέλων αὐτοῦ.

1313• Mt 9, 24b καὶ κατεγέλων αὐτοῦ.

1314] Lk 8, 53 καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν.

K401=

1315[Mk 5, 40b αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν πάντας παραλαμβάνει τὸν πατέρα τοῦ παιδίου καὶ τὴν μητέρα καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰσπορεύεται ὅπου ἦν τὸ παιδίον·

1316] Mt 9, 25a ὅτε δὲ ἐξεβλήθη ὁ ὄχλος,

K402=

1317[Mt 9, 25b εἰσελθὼν ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ ἠγέρθη τὸ κοράσιον.

1318• Lk 8, 54 αὐτὸς δὲ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς ἐφώνησεν λέγων, Ἡ παῖς, ἔγειρε.

1319] Mk 5, 41 καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς τοῦ παιδίου λέγει αὐτῇ, Ταλιθα κουμ, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Τὸ κοράσιον, σοὶ λέγω, ἔγειρε.

K403=

1320[Mk 5, 42 καὶ εὐθὺς ἀνέστη τὸ κοράσιον καὶ περιεπάτει, ἦν γὰρ ἐτῶν δώδεκα. καὶ ἐξέστησαν εὐθὺς ἐκστάσει μεγάλῃ.

1321 Mk 5, 43 καὶ διεστέλατο αὐτοῖς πολλὰ ἵνα μηδεὶς γνοῖ τοῦτο, καὶ εἶπεν δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

1322] Lk 8, 55 καὶ ἐπέστρεψεν τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα, καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.

1323 Lk 8, 56 καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

K404:

1324 Mt 9, 26 καὶ ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὕτη εἰς ὅλην τὴν γῆν ἐκείνην.

CE124. The Healing of Two Blind Men

[Mt 9,27-31] {Y(I)JPM December, the same day; Capernaum, the house of the Ruler of the Synagogue — the House of Jesus in Capernaum, probably the House of Simon Peter. Course of narration: *The Day of the Miracles in Capernaum*, part II}

1325 Mt 9, 27 Καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ ἠκολούθησαν [αὐτῷ] δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες, Ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ.

1326 Mt 9, 28 ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ, Ναί, κύριε.

1327 Mt 9, 29 τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν λέγων, Κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.

1328 Mt 9, 30 καὶ ἠνεώχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί. καὶ ἐνεβριμήθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.

1329 Mt 9,31 Oni jednak, skoro tylko wyszli, roznieśli wieść o Nim po całej tamtejszej okolicy.

CE125. Uzdrawienie opętanego niemowy

[Mt 9,32-34] {R(I)PDJ grudzień, ten sam dzień; dom w Kafarnaum, *Dzień cudów w Kafarnaum*, cz. III.}

1330 Mt 9,32 Gdy ci wychodzili, oto przyprowadzono Mu opętanego niemowę.

1331 Mt 9,33 Po wyrzuceniu złego ducha niemy odzyskał mowę, a tłumy pełne podziwu wołały:
«Jeszcze się nigdy nic podobnego nie pojawiło w Izraelu!»

1332 Mt 9,34 Lecz faryzeusze mówili: «Wyrzuca złe duchy mocą ich przywódcy».

CE126. Nauczanie i cuda – summarium

[Mt 9,35; Mk 6,6b] {R(II)PDJ (rok 29) styczeń; Galilea}

K405=

1333[Mk 6,6b Potem obchodził okoliczne wsie i nauczał.

1334] Mt 9,35a Tak Jezus obchodził wszystkie miasta i wioski.

K406:

1335 Mt 9,35b Nauczał w tamtejszych synagogach, głosił Ewangelię o królestwie i leczył wszystkie choroby i wszystkie słabości.

CE127. Żniwo wielkie

[Mt 9,36-38] {R(II)PDJ, luty; Galilea, być może Kafarnaum. Tok narracji: *Rozesłanie Dwunastu*, cz. I}

1336 Mt 9,36 A widząc tłumy, litował się nad nimi, bo byli znękan i porzuceni, *jak owce nie mające pasterza*.

1337 Mt 9,37 Wtedy rzekł do swych uczniów: «Żniwo wprawdzie wielkie, ale robotników mało.

1338 Mt 9,38 Proście Pana żniwa, żeby wyprawił robotników na swoje żniwo».

CE128. Pierwsze rozesłanie Dwunastu – Mowa misyjna

[Mt 10,5-16; Mk 6,7-11; Łk 9,1-6] {R(II)PDJ, luty, ten sam dzień; Galilea. Tok narracji: *Rozesłanie Dwunastu*, cz. II}

K407=

1339[Mk 6,7 Następnie przywołał do siebie Dwunastu i zaczął rozsyłać ich po dwóch. Dał im też władzę nad duchami nieczystymi

1340• Łk 9,1 Wtedy zwołał Dwunastu, dał im moc i władzę nad wszystkimi złymi duchami oraz [władzę] leczenia chorób.

1341] Mt 10,5a Tych to Dwunastu wysłał Jezus

K408:

1342 Mt 10,5b i dał im takie wskazania: «Nie idźcie do pogan i nie wstępujcie do żadnego miasta sanarytańskiego.

1343 Mt 10,6 Idźcie raczej do owiec, które poginęły z domu Izraela.

K409=

1344[Mt 10,7 Idźcie i głoscie: Bliskie już jest królestwo niebieskie.

1345] Łk 9,2 I wysłał ich, aby głosili królestwo Boże i uzdrawiali chorych.

K410:

1346 Mt 10,8 Uzdrawiajcie chorych, wskrzeszajcie umarłych, oczyszczajcie trędowatych, wypędzajcie złe duchy. Darmo otrzymaliście, darmo dawajcie.

1347 Mt 10,9 Nie zdobywajcie złota, ani srebra, ani miedzi do swych trzosów.

1329 Mt 9,31 οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκεῖνῃ.

CE125. Healing the Dumb Demon-possessed Man

[Mt 9,32-34] {Y(I)JPM December, the same day; the House in w Capernaum. Course of narration: *The Day of the Miracles in Capernaum*, part III.}

1330 Mt 9,32 Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον·

1331 Mt 9,33 καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός. καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι λέγοντες, Οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραὴλ.

1332 Mt 9,34 οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, Ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.

CE126. Teaching and Miracles – Summary

[Mt 9,35; Mk 6,6b] {Y(II)JPM (AD 29) January; Galilee}

K405=

1333[Mk 6,6b Καὶ περιῆγεν τὰς κώμας κύκλῳ διδάσκων.

1334[Mt 9,35a Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας,

K406:

1335 Mt 9,35b διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν.

CE127. The Harvest is Great

[Mt 9,36-38] {Y(II)JPM, February; Galilee, maybe Capernaum. Course of narr.: *The Commissioning of the Twelve*, p. I}

1336 Mt 9,36 Ἴδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἐσπλαγχνίσθη περὶ αὐτῶν ὅτι ἦσαν ἐσकुλμένοι καὶ ἐρριμμένοι ὥσει πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα.

1337 Mt 9,37 τότε λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι·

1338 Mt 9,38 δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἐκβάλῃ ἐργάτας εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.

CE128. First Commissioning of the Twelve – The Mission Discourse

[Mt 10,5-16; Mk 6,7-11; Lk 9,1-6] {Y(II)JPM, February, the same day; Galilee. Course of narration: *The Commissioning of the Twelve*, part II}

K407=

1339[Mk 6,7 καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων·

1340• Lk 9,1 Συγκαλεσάμενος δὲ τοὺς δώδεκα ἔδωκεν αὐτοῖς δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν,

1341[Mt 10,5a Τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς

K408:

1342 Mt 10,5b παραγγείλας αὐτοῖς λέγων, Εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαριτῶν μὴ εἰσέλθῃτε·

1343 Mt 10,6 πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

K409=

1344[Mt 10,7 πορευόμενοι δὲ κηρύσσετε λέγοντες ὅτι Ἦγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

1345[Lk 9,2 καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ ἰᾶσθαι [τοὺς ἀσθενεῖς],

K410:

1346 Mt 10,8 ἀσθενοῦντας θεραπεύετε, νεκροὺς ἐγείρετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαιμόνια ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

1347 Mt 10,9 Μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον μηδὲ χαλκὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν,

K411=

1348 [Mt 10, 10a Nie bierzcie w drogę torby ani dwóch sukien, ani sandałów, ani laski.

1349 • Mk 6, 8 i przykazał im, żeby nic z sobą nie brali na drogę prócz laski: ani chleba, ani torby, ani pieniędzy w trzosie.

1350] Łk 9, 3a Mówił do nich: «Nie bierzcie nic na drogę: ani laski, ani torby podróźnej, ani chleba, ani pieniędzy;

K412:

1351 Mt 10, 10b Wart jest bowiem robotnik swej stawy.

K413=

1352] Łk 9, 3b nie miejcie też po dwie suknie.

1353] Mk 6, 9 «Ale idźcie obuci w sandały i nie wdziewajcie dwóch sukien!»

K414=

1354] Mk 6, 10 I mówił do nich: «Gdy do jakiegoś domu wejdziecie, zostańcie tam, aż stamtąd wyjdziecie.

1355 • Mt 10, 11 A gdy przyjdziecie do jakiegoś miasta albo wsi, wywiadczycie się, kto tam jest godny, i u niego zatrzymajcie się, dopóki nie wyjdziecie.

1356] Łk 9, 4 Gdy do jakiegoś domu wejdziecie, pozostańcie tam i stamtąd będziecie wychodzić.

K415:

1357 Mt 10, 12 Wchodząc do domu, przywitajcie go pozdrowieniem.

1358 Mt 10, 13 Jeśli dom na to zasługuje, niech zstąpi na niego pokój wasz; jeśli zaś nie zasługuje, niech pokój wasz powróci do was.

K416=

1359] Mk 6, 11 Jeśli w jakimś miejscu was nie przyjmą i nie będą was słuchać, wychodząc stamtąd, strząśnijcie proch z nóg waszych na świadectwo dla nich!»

1360 • Mt 10, 14 A jeśli by was gdzieś nie chciano przyjąć i nie dano posłuchu słowom waszym, wychodząc z takiego domu albo miasta, strząśnijcie proch z nóg waszych!

1361] Łk 9, 5 Jeśli by was gdzieś nie przyjęli, wychodząc z tego miasta, strząśnijcie proch z nóg waszych na świadectwo przeciwko nim!»

K417:

1362 Mt 10, 15 Zaprawdę, powiadam wam: Ziemi sodomskiej i gomorejskiej lżej będzie w dzień sądu niż temu miastu.

1363 Mt 10, 16 Oto Ja was posyłam jak owce między wilki. Bądźcie więc roztropni jak węże, a nieskazitelni jak gołębie.

K418:

1364 Łk 9, 6 Wyszli więc i chodzili po wsiach, głosząc Ewangelię i uzdrawiając wszędzie.

CE129. Zapowiedź prześladowań

[Mt 10,17-23] {R(II)PDJ luty; Galilea. Tok narracji: *Rozesłanie Dwunastu*, cz. III}

K419:

1365 Mt 10, 17 Miejcie się na baczności przed ludźmi! Będą was wydawać sądom i w swych synagogach będą was biczować.

1366 Mt 10, 18 Nawet przed namiestników i królów będą was prowadzić z mego powodu, na świadectwo im i poganom.

1367 Mt 10, 19 Kiedy was wydadzą, nie martwcie się o to, jak ani co macie mówić. W owej godzinie będzie wam poddane, co macie mówić,

1368 Mt 10, 20 gdyż nie wy będziecie mówili, lecz Duch Ojca waszego będzie mówił przez was.

1369 Mt 10, 21 Brat wyda brata na śmierć i ojciec syna; dzieci powstaną przeciw rodzicom i o śmierć ich przyprawiają.

K411=

1348[Mt 10, 10a μὴ πήραν εἰς ὁδὸν μηδὲ δύο χιτῶνας μηδὲ ὑποδήματα μηδὲ ῥάβδον·

1349• Mk 6, 8 καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν ἄρωσιν εἰς ὁδὸν εἰ μὴ ῥάβδον μόνον, μὴ ἄρτον, μὴ πήραν, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν,

1350] Lk 9, 3a καὶ εἶπεν πρὸς αὐτοῦς, Μηδὲν αἵρετε εἰς τὴν ὁδόν, μήτε ῥάβδον μήτε πήραν μήτε ἄρτον μήτε ἀργύριον,

K412:

1351 Mt 10, 10b ἄξιός γάρ ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ.

K413=

1352[Lk 9, 3b μήτε [ἀνὰ] δύο χιτῶνας ἔχειν.

1353] Mk 6, 9 ἀλλὰ ὑποδεδεμένους σανδάλια καὶ μὴ ἐνδύσασθαι δύο χιτῶνας.

K414=

1354[Mk 6, 10 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὅπου ἐὰν εἰσέλθῃτε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε ἐκεῖθεν.

1355• Mt 10, 11 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν ἢ κώμην εἰσέλθῃτε, ἐξετάσατε τίς ἐν αὐτῇ ἄξιός ἐστιν· κἀκεῖ μέναιτε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε.

1356] Lk 9, 4 καὶ εἰς ἣν ἂν οἰκίαν εἰσέλθῃτε, ἐκεῖ μένετε καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε.

K415:

1357 Mt 10, 12 εἰσερχόμενοι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν ἀσπάσασθε αὐτήν·

1358 Mt 10, 13 καὶ ἐὰν μὲν ἦ ἡ οἰκία ἀξία, ἐλθάτω ἡ εἰρήνη ὑμῶν ἐπ' αὐτήν· ἐὰν δὲ μὴ ἦ ἀξία, ἡ εἰρήνη ὑμῶν πρὸς ὑμᾶς ἐπιστραφήτω.

K416=

1359[Mk 6, 11 καὶ ὅς ἂν τόπος μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

1360• Mt 10, 14 καὶ ὅς ἂν μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσῃ τοὺς λόγους ὑμῶν, ἐξερχόμενοι ἔξω τῆς οἰκίας ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκτινάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

1361] Lk 9, 5 καὶ ὅσοι ἂν μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάσσετε εἰς μαρτύριον ἐπ' αὐτοῦς.

K417:

1362 Mt 10, 15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀνεκτότερον ἔσται γῇ Σοδόμων καὶ Γομόρρων ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

1363 Mt 10, 16 Ἴδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί.

K418:

1364 Lk 9, 6 ἐξερχόμενοι δὲ διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας εὐαγγελιζόμενοι καὶ θεραπεύοντες πανταχοῦ.

CE129. Prediction of the Persecution[Mt 10,17-23] {Y(II)JPM February; Galilee. Course of narration: *The Commissioning of the Twelve*, part III}

K419:

1365 Mt 10, 17 προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων· παραδώσουσιν γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μαστιγώσουσιν ὑμᾶς·

1366 Mt 10, 18 καὶ ἐπὶ ἡγεμόνας δὲ καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν.

1367 Mt 10, 19 ὅταν δὲ παραδῶσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσητε· δοθήσεται γὰρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσητε·

1368 Mt 10, 20 οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.

1369 Mt 10, 21 παραδώσει δὲ ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς.

- 1370 Mt 10,22 Będziecie w nienawiści u wszystkich z powodu mego imienia. Lecz kto wytrwa do końca, ten będzie zbawiony.
- 1371 Mt 10,23 Gdy was prześladować będą w tym mieście, uciekajcie do innego. Zaprawdę, powiadam wam: Nie zdążycie obejść miast Izraela, nim przyjdzie Syn Człowieczy.

CE130. Męstwo w ucisku

[Mt 10,24-33; Łk 12,2-9] {R(II)PDJ, luty; Galilea. Tok narracji: *Rozesłanie Dwunastu*, cz. IV}

- 1372 Mt 10,24 Uczeń nie przewyższa nauczyciela ani sługa swego pana.
- 1373 Mt 10,25 Wystarczy, jeśli uczeń będzie jak jego nauczyciel, a sługa – jak jego pan. Jeśli pana domu przewali Belzebubem, to o ileż bardziej nazwą tak jego domowników.
- 1374 Mt 10,26a Nie bójcie się więc ich!
- K420=
- 1375[Mt 10,26b Nie ma bowiem nic skrytego, co by nie miało być wyjawione, ani nic tajemnego, o czym by się nie miano dowiedzieć.
- 1376] Łk 12,2 Nie ma bowiem nic ukrytego, co by nie wyszło na jaw, ani nic tajemnego, co by się nie stało wiadome.
- K421=
- 1377[Mt 10,27 Co mówię wam w ciemności, powtarzajcie w świetle, a co słyszycie na ucho, rozgłaszajcie na dachach.
- 1378] Łk 12,3 Dlatego wszystko, co powiedzieliście w mroku, w świetle będzie słyszane, a coście w izbie szeptali do ucha, głoszone będzie na dachach.
- K422=
- 1379[Mt 10,28a Nie bójcie się tych, którzy zabijają ciało, lecz duszy zabić nie mogą.
- 1380] Łk 12,4 A mówię wam, przyjacielom moim: Nie bójcie się tych, którzy zabijają ciało, a potem nic już więcej uczynić nie mogą.
- K423=
- 1381[Mt 10,28b Bójcie się raczej Tego, który duszę i ciało może zatracić w piekle.
- 1382] Łk 12,5 Pokażę wam, kogo się macie obawiać: bójcie się Tego, który po zabiciu ma moc wtrącić do piekła. Tak, mówię wam: Tego się bójcie!
- K424=
- 1383[Mt 10,29 Czyż nie sprzedają dwóch wróbli za asa? A przecież bez woli Ojca waszego żaden z nich nie spadnie na ziemię.
- 1384] Łk 12,6 Czyż nie sprzedają pięciu wróbli za dwa asy? A przecież żaden z nich nie jest zapomniany w oczach Bożych.
- K425=
- 1385[Mt 10,30 U was zaś policzone są nawet wszystkie włosy na głowie.
- 1386] Łk 12,7a U was zaś nawet włosy na głowie wszystkie są policzone.
- K426=
- 1387[Mt 10,31 Dlatego nie bójcie się: jesteście ważniejsi niż wiele wróbli.
- 1388] Łk 12,7b Nie bójcie się: jesteście ważniejsi niż wiele wróbli.
- K427=
- 1389[Mt 10,32 Do każdego więc, kto się przyzna do Mnie przed ludźmi, przyznam się i Ja przed moim Ojcem, który jest w niebie.
- 1390] Łk 12,8 A powiadam wam: Kto się przyzna do Mnie wobec ludzi, przyzna się i Syn Człowieczy do niego wobec aniołów Bożych;

- 1370 Mt 10, 22 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου· ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.
- 1371 Mt 10, 23 ὅταν δὲ διώκωσιν ὑμᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ τελέσητε τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ ἕως [ἂν] ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.

CE130. The Valiance in the Oppression

[Mt 10,24-33; Lk 12,2-9] {Y(II)JPM, February; Galilee. Course of narration: *The Commissioning of the Twelve*, part IV}

- 1372 Mt 10, 24 Οὐκ ἔστιν μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον οὐδὲ δοῦλος ὑπὲρ τὸν κύριον αὐτοῦ.
- 1373 Mt 10, 25 ἄρκετὸν τῷ μαθητῇ ἵνα γένηται ὡς ὁ διδάσκαλος αὐτοῦ, καὶ ὁ δοῦλος ὡς ὁ κύριος αὐτοῦ. εἰ τὸν οἰκοδεσπότην Βεελζεβούλ ἐπεκάλεσαν, πόσῳ μᾶλλον τοὺς οἰκιακοὺς αὐτοῦ.
- 1374 Mt 10, 26a Μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς·
- K420=
- 1375[Mt 10, 26b οὐδὲν γάρ ἐστιν κεκαλυμμένον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται.
- 1376] Lk 12, 2 οὐδὲν δὲ συγκεκαλυμμένον ἐστὶν ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, καὶ κρυπτόν ὃ οὐ γνωσθήσεται.
- K421=
- 1377[Mt 10, 27 ὃ λέγω ὑμῖν ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί· καὶ ὃ εἰς τὸ οὐς ἀκούετε, κηρύξατε ἐπὶ τῶν δωματίων.
- 1378] Lk 12, 3 ἀνθ' ὧν ὅσα ἐν τῇ σκοτίᾳ εἶπατε ἐν τῷ φωτί ἀκουσθήσεται, καὶ ὃ πρὸς τὸ οὐς ἐλαλήσατε ἐν τοῖς ταμείοις κηρυχθήσεται ἐπὶ τῶν δωματίων.
- K422=
- 1379[Mt 10, 28a καὶ μὴ φοβεῖσθε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι·
- 1380] Lk 12, 4 Λέγω δὲ ὑμῖν τοῖς φίλοις μου, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεννόντων τὸ σῶμα καὶ μετὰ ταῦτα μὴ ἐχόντων περισσώτερόν τι ποιῆσαι.
- K423=
- 1381[Mt 10, 28b φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ.
- 1382] Lk 12, 5 ὑποδείξω δὲ ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι ἔχοντα ἐξουσίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν· ναί, λέγω ὑμῖν, τοῦτον φοβήθητε.
- K424=
- 1383[Mt 10, 29 οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν.
- 1384] Lk 12, 6 οὐχὶ πέντε στρουθία πωλοῦνται ἀσσαρίων δύο; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἐπιλελησμένον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.
- K425=
- 1385[Mt 10, 30 ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἡριθμημέναι εἰσίν.
- 1386] Lk 12, 7a ἀλλὰ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς ὑμῶν πᾶσαι ἡριθμῶνται.
- K426=
- 1387[Mt 10, 31 μὴ οὖν φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε ὑμεῖς.
- 1388] Lk 12, 7b μὴ φοβεῖσθε· πολλῶν στρουθίων διαφέρετε.
- K427=
- 1389[Mt 10, 32 Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ ἐγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς·
- 1390] Lk 12, 8 Λέγω δὲ ὑμῖν, πᾶς ὃς ἂν ὁμολογήσῃ ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὁμολογήσῃ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ·

K428=

1391[Mt 10, 33 Lecz kto się Mnie zaprze przed ludźmi, tego zaprę się i Ja przed moim Ojcem, który jest w niebie.

1392] Łk 12, 9 a kto się Mnie wyprze wobec ludzi, tego wyprę się i Ja wobec aniołów Bożych.

CE131. Za Jezusem lub przeciw Niemu. Wyrzeczenie

[Mt 10,34-39; Łk 12,49-53; J 12,25] {R(II)PDJ, luty; Galilea. Tok narracji: *Rozesłanie Dwunastu*, cz. V}

K429:

1393 Łk 12, 49 Przyszedłem ogień rzucić na ziemię i jakże pragnę, ażeby już zapłonął.

1394 Łk 12, 50 Chrzest mam przyjąć, i jakiej doznaję udręki, aż się to stanie.

K430=

1395[Mt 10, 34 Nie sądzicie, że przyszedłem pokój przynieść na ziemię, Nie przyszedłem przynieść pokoju, ale miecz.

1396] Łk 12, 51 Czy myślicie, że przyszedłem dać ziemi pokój? Nie, powiadam wam, lecz rozłam.

K431:

1397 Łk 12, 52 Odtąd bowiem pięcioro będzie podzielonych w jednym domu: troje stanie przeciw dwojgu, a dwoje przeciw trojgu;

K432=

1398[Łk 12, 53 ojciec przeciw synowi, a syn przeciw ojcu; matka przeciw córce, a córka przeciw matce; teściowa przeciw synowej, a synowa przeciw teściowej».

1399] Mt 10, 35 Bo przyszedłem poróżnić syna z jego ojcem, córkę z matką, synową z teściową;

1400 Mt 10, 36 i będą nieprzyjaciółmi człowieka jego domownicy.

K433:

1401 Mt 10, 37 Kto kocha ojca lub matkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien.

1402 Mt 10, 38 Kto nie bierze swego krzyża, a idzie za Mną, nie jest Mnie godzien.

K434=

1403[Mt 10, 39 Kto chce znaleźć swe życie, straci je, a kto straci swe życie z mego powodu, znajdzie je.

1404] J 12, 25 Ten, kto kocha swoje życie, traci je, a kto nienawidzi swego życia na tym świecie, zachowa je na życie wieczne.

CE132. Nagroda za oddanie się Jezusowi

[Mt 10,40-42; Mk 9,41] {R(II)PDJ, luty; Galilea. Tok narracji: *Rozesłanie Dwunastu*, cz. VI.}

K435:

1405 Mt 10, 40 Kto was przyjmuje, Mnie przyjmuje; a kto Mnie przyjmuje, przyjmuje Tego, który Mnie posłał.

1406 Mt 10, 41 Kto przyjmuje proroka jako proroka, nagrodę proroka otrzyma. Kto przyjmuje sprawiedliwego jako sprawiedliwego, nagrodę sprawiedliwego otrzyma.

K436=

1407[Mk 9, 41 Kto wam poda kubek wody do picia, dlatego że należycie do Chrystusa, zaprawdę, powiadam wam, nie utraci swojej nagrody.

1408] Mt 10, 42 Kto poda kubek świeżej wody do picia jednemu z tych najmniejszych, dlatego że jest uczniem, zaprawdę, powiadam wam, nie utraci swojej nagrody».

K428=

1391[Mt 10, 33 ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς.

1392] Lk 12, 9 ὁ δὲ ἀρνησάμενός με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ.

CE131. With or against Jesus. The Sacrifice

[Mt 10,34-39; Lk 12,49-53; J 12,25] {Y(II)JPM, February; Galilee. Course of narration: *The Commissioning of the Twelve*, part V}

K429:

1393 Lk 12, 49 Πῦρ ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη.

1394 Lk 12, 50 βάπτισμα δὲ ἔχω βαπτισθῆναι, καὶ πῶς συνέχομαι ἕως ὅτου τελεσθῇ.

K430=

1395[Mt 10, 34 Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν.

1396] Lk 12, 51 δοκεῖτε ὅτι εἰρήνην παρεγενόμην δοῦναι ἐν τῇ γῇ; οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἡ διαμερισμός.

K431:

1397 Lk 12, 52 ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν ἐνὶ οἴκῳ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶν καὶ δύο ἐπὶ τρισίν,

K432=

1398[Lk 12, 53 διαμερισθήσονται πατὴρ ἐπὶ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ πατρί, μήτηρ ἐπὶ τὴν θυγατέρα καὶ θυγάτηρ ἐπὶ τὴν μητέρα, πενθερὰ ἐπὶ τὴν νύμφην αὐτῆς καὶ νύμφη ἐπὶ τὴν πενθεράν.

1399] Mt 10, 35 ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς,

1400] Mt 10, 36 καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.

K433:

1401 Mt 10, 37 Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ οὐκ ἔστιν μου ἄξιος·

1402 Mt 10, 38 καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος.

K434=

1403[Mt 10, 39 ὁ εὐρὼν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν, καὶ ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὐρήσει αὐτήν.

1404] J 12, 25 ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολλύει αὐτήν, καὶ ὁ μισῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἰς ζωὴν αἰώνιον φυλάξει αὐτήν.

CE132. The Reward for Sacrifice to Jesus

[Mt 10,40-42; Mk 9,41] {Y(II)JPM, February; Galilee. Course of narration: *The Commissioning of the Twelve*, part VI.}

K435:

1405 Mt 10, 40 Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με.

1406 Mt 10, 41 ὁ δεχόμενος προφήτην εἰς ὄνομα προφήτου μισθὸν προφήτου λήμψεται, καὶ ὁ δεχόμενος δίκαιον εἰς ὄνομα δικαίου μισθὸν δικαίου λήμψεται.

K436=

1407[Mk 9, 41 Ὃς γὰρ ἂν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν ὀνόματι ὅτι Χριστοῦ ἐστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

1408] Mt 10, 42 καὶ ὃς ἂν ποτίσῃ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων ποτήριον ψυχροῦ μόνον εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

CE133. Przepowiadanie apostołskie

[Mt 11,1; Mk 6,12-13] {R(II)PDJ, luty; miejscowości Galilei}

K437:

1409 Mt 11,1 Gdy Jezus skończył dawać te wskazania dwunastu swoim uczniom, odszedł stamtąd, aby nauczać i głosić [Ewangelię] w ich miastach.

K438:

1410 Mk 6,12 Oni więc wyszli i wzywali do nawracania się.

1411 Mk 6,13 Wyrzucali też wiele złych duchów, a wielu chorych namaszczaoli olejem i uzdrawiali.

CE134. Ścięcie Jana Chrzciciela

[Mt 14,5-12; Mk 6,19-29] {R(II)PDJ, marzec; Macheront, twierdza}

K439:

1412 Mk 6,19 A Herodiada zawzięła się na niego i chciała go zgładzić, lecz nie mogła.

1413 Mk 6,20 Herod bowiem czuł lęk przed Janem, widząc, że jest mężem prawym i świętym, i brał go w obronę. Ilekroć go posłyszał, odczuwał duży niepokój, a jednak chętnie go słuchał.

K440:

1414 Mt 14,5 Chętnie też byłby go zgładził, bał się jednak ludu, ponieważ miano go za proroka.

K441=

1415[Mk 6,21 Otóż chwila sposobna nadeszła, kiedy Herod w dzień swoich urodzin wyprawił ucztę swym dostojnikom, dowódcom wojskowym i osobistościom w Galilei.

1416[Mt 14,6a Otóż, kiedy obchodzono urodziny Heroda,

K442=

1417[Mk 6,22a Gdy córka tej Herodiady weszła i tańczyła, spodobała się Herodowi i współbiesiadnikom.

1418[Mt 14,6b tańczyła wobec gości córka Herodiady i spodobała się Herodowi.

K443:

1419 Mk 6,22b Król rzekł do dziewczyny: «Proś mnie, o co chcesz, a dam ci».

1420 Mk 6,23 Nawet jej przysiągł: «Dam ci, o co tylko poprosisz, nawet połowę mojego królestwa».

K444:

1421 Mt 14,7 Zatem pod przysięgą obiecał jej dać wszystko, o cokolwiek poprosi.

K445:

1422 Mk 6,24 Ona wyszła i zapytała swą matkę: «O co mam prosić?» Ta odpowiedziała: «O głowę Jana Chrzciciela».

K446=

1423[Mk 6,25 Natychmiast podeszła z pośpiechem do króla i poprosiła: «Chcę, żebyś mi zaraz dał na misie głowę Jana Chrzciciela».

1424[Mt 14,8 A ona przedtem już podmówiona przez swą matkę: «Daj mi tu – rzekła – na misie głowę Jana Chrzciciela!»

K447=

1425[Mk 6,26 A król bardzo się zasmucił, ale przez wzgląd na przysięgę i na biesiadników nie chciał jej odmówić.

1426[Mt 14,9 Zasmucił się król. Lecz przez wzgląd na przysięgę i na współbiesiadników kazał jej dać.

K448=

1427[Mk 6,27a Zaraz też król posłał kata i polecił przynieść głowę Jana.

1428[Mt 14,10 Posławszy więc [kata], kazał ściąć Jana w więzieniu.

K449:

1429 Mk 6,27b Ten poszedł, ściął go w więzieniu

CE133. Apostles' Preaching

[Mt 11,1; Mk 6,12-13] {Y(II)JPM, February; the places of Galilee}

K437:

1409 Mt 11,1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ, μετέβη ἐκεῖθεν τοῦ διδάσκειν καὶ κηρύσσειν ἐν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν.

K438:

1410 Mk 6,12 Καὶ ἐξεληθόντες ἐκήρυξαν ἵνα μετανοῶσιν,

1411 Mk 6,13 καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον.

CE134. Beheading of John the Baptist

[Mt 14,5-12; Mk 6,19-29] {Y(II)JPM, March; Machaerous, the Fortress}

K439:

1412 Mk 6,19 ἡ δὲ Ἡρῳδιάς ἐνεῖχεν αὐτῷ καὶ ᾔθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο·

1413 Mk 6,20 ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ συνετήρει αὐτόν, καὶ ἀκούσας αὐτοῦ πολλὰ ἐποίει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν.

K440:

1414 Mt 14,5 καὶ θέλων αὐτὸν ἀποκτεῖναι ἐφοβήθη τὸν ὄχλον, ὅτι ὡς προφήτην αὐτὸν εἶχον.

K441=

1415[Mk 6,21 Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαιροῦ ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίησεν τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας,

1416[Mt 14,6a γενεσίοις δὲ γενομένοις τοῦ Ἡρώδου

K442=

1417[Mk 6,22a καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἡρῳδιάδος καὶ ὀρχησαμένης, ἤρεσεν τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις.

1418[Mt 14,6b ὠρχήσατο ἡ θυγάτηρ τῆς Ἡρῳδιάδος ἐν τῷ μέσῳ καὶ ἤρεσεν τῷ Ἡρώδῃ,

K443:

1419 Mk 6,22b εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ, Αἰτησόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοι·

1420 Mk 6,23 καὶ ὥμοσεν αὐτῇ [πολλά], Ὅτι ἐὰν με αἰτήσῃς δώσω σοι ἕως ἡμίσεος τῆς βασιλείας μου.

K444:

1421 Mt 14,7 ὅθεν μεθ' ὅρκου ὡμολόγησεν αὐτῇ δοῦναι ὃ ἐὰν αἰτήσῃται.

K445:

1422 Mk 6,24 καὶ ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς, Τί αἰτήσωμαι; ἡ δὲ εἶπεν, Τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτίζοντος.

K446=

1423[Mk 6,25 καὶ εἰσελθοῦσα εὐθὺς μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα ᾗτήσατο λέγουσα, Θέλω ἵνα ἐξαιτῇς δῶς μοι ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

1424[Mt 14,8 ἡ δὲ προβιβασθεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς αὐτῆς, Δός μοι, φησίν, ὧδε ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ.

K447=

1425[Mk 6,26 καὶ περίλυπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς ἀνακειμένους οὐκ ἠθέλησεν ἀθετῆσαι αὐτήν·

1426[Mt 14,9 καὶ λυπηθεὶς ὁ βασιλεὺς διὰ τοὺς ὅρκους καὶ τοὺς συνανακειμένους ἐκέλευσεν δοθῆναι,

K448=

1427[Mk 6,27a καὶ εὐθὺς ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα ἐπέταξεν ἐνέγκαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

1428[Mt 14,10 καὶ πέμψας ἀπεκεφάλισεν τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ φυλακῇ·

K449:

1429 Mk 6,27b καὶ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ

K450=

1430[Mk 6, 28 i przyniósł głowę jego na misie; dał ją dziewczynie, a dziewczyna dała swej matce.

1431[Mt 14, 11 Przyniesiono głowę jego na misie i dano dziewczynie, a ona zanosła ją swojej matce.

K451=

1432[Mk 6, 29 Uczniowie Jana, dowiedziawszy się o tym, przyszli, zabrali jego ciało i złożyli je w grobie.

1433[Mt 14, 12a Uczniowie zaś Jana przyszli, zabrali jego ciało i pogrzebali je;

K452:

1434 Mt 14, 12b potem poszli i donieśli o tym Jezusowi.

CE135. Opinia Heroda Antypasa o Jezusie

[Mt 14,1-2; Mk 6,14-16; Łk 9,7-9] {R(II)PDJ, marzec; Macheront, twierdza}

K453=

1435[Mt 14, 1 W owym czasie doszła do uszu tetrarchy Heroda wieść o Jezusie.

1436• Mk 6, 14a Także król Herod posłyszał o Nim, gdyż Jego imię nabrało rozgłosu,

1437[Łk 9, 7a O wszystkich tych wydarzeniach posłyszał również tetrarcha Herod, i był zaniepokojony.

K454:

1438 Łk 9, 7b Niektórzy bowiem mówili, że Jan powstał z martwych;

K455=

1439[Mk 6, 14b i mówił: «Jan Chrzciciel powstał z martwych i dlatego moce cudotwórcze działają w nim».

1440[Mt 14, 2 I rzekł do swych dworzan: «To Jan Chrzciciel. On powstał z martwych i dlatego moce cudotwórcze w nim działają».

K456=

1441[Mk 6, 15 Inni zaś mówili: «To jest Eliasz»; jeszcze inni utrzymywali, że to prorok, jak jeden z dawnych proroków.

1442[Łk 9, 8 inni, że zjawił się Eliasz; jeszcze inni, że któryś z dawnych proroków zmartwychwstał.

K457=

1443[Mk 6, 16 Herod, słysząc to, mawiał: «To Jan, którego ściąć kazałem, zmartwychwstał».

1444[Łk 9, 9a A Herod mówił: «Jana kazałem ściąć.

K458:

1445 Łk 9, 9b Któż więc jest ten, o którym takie rzeczy słyszę?» I starał się Go zobaczyć.

CE136. Powrót apostołów

[Mk 6,30-31; Łk 9,10a] {R(II)PDJ, marzec; Galilea}

K459=

1446[Mk 6, 30 Wtedy Apostołowie zebrali się u Jezusa i opowiedzieli Mu wszystko, co zdziałali i czego nauczali.

1447[Łk 9, 10a Gdy Apostołowie wrócili, opowiedzieli Mu wszystko, co zdziałali.

K460:

1448 Mk 6, 31 A On rzekł do nich: «Pójdźcie wy sami osobno na pustkowie i wypocznijcie nieco». Tak wielu bowiem przychodziło i odchodziło, że nawet na posiłek nie mieli czasu.

K450=

1430[Mk 6, 28 και ἤνεγκεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

1431[Mt 14, 11 καὶ ἠνέχθη ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἐδόθη τῷ κορασίῳ, καὶ ἤνεγκεν τῇ μητρὶ αὐτῆς.

K451=

1432[Mk 6, 29 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ.

1433[Mt 14, 12a καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦραν τὸ πτῶμα καὶ ἔθαψαν αὐτό,

K452:

1434 Mt 14, 12b καὶ ἐλθόντες ἀπήγγειλαν τῷ Ἰησοῦ.

CE135. The Opinion of Herod Antipas about Jesus

[Mt 14,1-2; Mk 6,14-16; Lk 9,7-9] {Y(II)JPM, March; Machaerous, the Fortress}

K453=

1435[Mt 14, 1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἤκουσεν Ἡρώδης ὁ τετραάρχης τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ,

1436• Mk 6, 14a Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερόν γάρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ,

1437[Lk 9, 7a Ἦκουσεν δὲ Ἡρώδης ὁ τετραάρχης τὰ γινόμενα πάντα, καὶ διηπόρει

K454:

1438 Lk 9, 7b διὰ τὸ λέγεσθαι ὑπὸ τινων ὅτι Ἰωάννης ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν,

K455=

1439[Mk 6, 14b καὶ ἔλεγον [GNT MT: ἔλεγεν] ὅτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

1440[Mt 14, 2 καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, Οὗτός ἐστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· αὐτὸς ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις ἐνεργοῦσιν ἐν αὐτῷ.

K456=

1441[Mk 6, 15 ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι Ἡλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ὡς εἷς τῶν προφητῶν.

1442[Lk 9, 8 ὑπὸ τινων δὲ ὅτι Ἡλίας ἐφάνη, ἄλλων δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

K457=

1443[Mk 6, 16 ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης ἔλεγεν, Ὅν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτος ἠγέρθη.

1444[Lk 9, 9a εἶπεν δὲ Ἡρώδης, Ἰωάννην ἐγὼ ἀπεκεφάλισα·

K458:

1445 Lk 9, 9b τίς δὲ ἐστὶν οὗτος περὶ οὗ ἀκούω τοιαῦτα; καὶ ἐζήτει ἰδεῖν αὐτόν.

CE136. Return of the Apostles

[Mk 6,30-31; Lk 9,10a] {Y(II)JPM, March; Galilee}

K459=

1446[Mk 6, 30 Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα ὅσα ἐποιήσαν καὶ ὅσα ἐδίδασκαν.

1447[Lk 9, 10a Καὶ ὑποστρέψαντες οἱ ἀπόστολοι διηγήσαντο αὐτῷ ὅσα ἐποίησαν.

K460:

1448 Mk 6, 31 καὶ λέγει αὐτοῖς, Δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύσασθε ὀλίγον. ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν.

CZEŚĆ 2.2. DRUGI OKRES DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ I ROZPOCZĘCIE DRUGIEGO ROKU DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ (OD DRUGIEJ PASCHY DO OSTATNIEGO ŚWIĘTA NAMIOTÓW).

CE137. Pierwsze rozmnożenie chleba

[Mt 14,13-21; Mk 6,32-44; Łk 9,10b-17; J 6,1-15] {R(II)PDJ, 31 marzec, czwartek; okolice Kafarnaum — step na wschód od Betsaidy, dzisiejsze Et-Tell | wg tradycji Tabgha. Tok narracji: *Chleb życia*, część I}

K461=

1449[Mk 6, 32 Odpłynęli więc łodzią na pustkowie, osobno.

1450•Mt 14, 13a Gdy zaś Jezus to usłyszał,
oddalił się stamtąd łodzią na pustkowie, osobno.

1451• Łk 9, 10b Wtedy wziął ich ze sobą i udał się [z nimi] osobno w okolice miasta zwanego Betsaidą.

1452] J 6, 1 Potem Jezus udał się na drugi brzeg Jeziora Galilejskiego, czyli Tyberiadzkiego.

K462=

1453[Mk 6, 33 Lecz widziano ich odpływających. Wielu zauważyło to i zbiegli się tam pieszo ze wszystkich miast, a nawet ich wyprzedzili.

1454•Mt 14, 13b Lecz tłumy zwiedziały się o tym i z miast poszły za Nim pieszo.

1455• Łk 9, 11a Lecz tłumy zwiedziały się o tym i podążyły za Nim.

1456] J 6, 2 Szedł za Nim wielki tłum, bo oglądano znaki, jakie czynił dla tych, którzy chorowali.

K463=

1457[Mk 6, 34a Gdy Jezus wysiadł, ujrzał wielki tłum.

1458]Mt 14, 14a Gdy wysiadł, ujrzał wielki tłum.

K464:

1459 J 6, 3 Jezus wszedł na wzgórze i usiadł tam ze swoimi uczniami.

1460 J 6, 4 A zbijało się święto żydowskie, Pascha.

K465=

1461[Mk 6, 34b Zlitował się nad nimi, byli bowiem *jak owce nie mające pasterza*. I zaczął ich nauczać o wielu [sprawach].

1462•Mt 14, 14b Zlitował się nad nimi i uzdrowił ich chorych.

1463] Łk 9, 11b On je przyjął i mówił im o królestwie Bożym, a tych, którzy leczenia potrzebowali, uzdrawiał.

K466=

1464[Mk 6, 35 A gdy pora była już późna, przystąpili do Niego uczniowie i rzekli: «Miejsce to jest pustkowie, a pora już późna.

1465 Mk 6, 36 Odpraw ich. Niech idą do okolicznych osiedli i wsi, a kupią sobie coś do jedzenia».

1466• Mt 14, 15 A gdy nastał wieczór, przystąpili do Niego uczniowie i rzekli: «Miejsce to jest pustkowie i pora już późna. Każ więc rozejść się tłumom: niech idą do wsi i zakupią sobie żywności».

1467] Łk 9, 12 Dzień począł się chylić ku wieczorowi. Wtedy przystąpiło do Niego Dwunastu, mówiąc: «Odpraw tłum; niech idą do okolicznych wsi i zagród, gdzie mogliby się zatrzymać i znaleźć żywność, bo jesteśmy tu na pustkowiu».

K467=

1468[Mk 6, 37a Lecz On im odpowiedział: «Wy dajcie im jeść!»

1469• Mt 14, 16 Lecz Jezus im odpowiedział: «Nie potrzebują odchodzić, wy dajcie im jeść!»

1470] Łk 9, 13a Lecz On rzekł do nich: «Wy dajcie im jeść!»

PART 2.2. THE SECOND PERIOD OF JESUS' PUBLIC MINISTRY AND THE BEGINNING OF THE SECOND YEAR OF PUBLIC MINISTRY (FROM THE SECOND FEAST OF PASSOVER TO THE LAST FEAST OF TABERNACLES).

CE137. The First Reproduction of the Bread

[Mt 14,13-21; Mk 6,32-44; Lk 9,10b-17; J 6,1-15] {Y(II)JPM, 31st March, Thursday; the neighbourhood of Capernaum — the steppe on east from Bethsaida, nowadays Et-Tell / according to the tradition Tabgha. Course of narration: *The Bread of Life*, part I}

K461=

1449[Mk 6, 32 και ἀπῆλθον ἐν τῷ πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν.

1450•Mt 14, 13a Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς
ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἰδίαν·

1451• Lk 9, 10b και παραλαβὼν αὐτοὺς ὑπεχώρησεν κατ' ἰδίαν εἰς πόλιν καλουμένην Βηθσαϊδά.

1452] J 6, 1 Μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Ἰησοῦς πέραν τῆς θαλάσσης τῆς Γαλιλαίας τῆς Τιβεριάδος.

K462=

1453[Mk 6, 33 και εἶδον αὐτοὺς ὑπάγοντας και ἐπέγνωσαν πολλοί, και πεζῇ ἀπὸ πασῶν τῶν πόλεων
συνέδραμον ἐκεῖ και προῆλθον αὐτοὺς.

1454•Mt 14, 13b και ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων.

1455• Lk 9, 11a οἱ δὲ ὄχλοι γνόντες ἠκολούθησαν αὐτῷ.

1456] J 6, 2 ἠκολούθει δὲ αὐτῷ ὄχλος πολὺς, ὅτι ἐθεώρουν τὰ σημεῖα ἃ ἐποίει ἐπὶ τῶν ἀσθενούντων.

K463=

1457[Mk 6, 34a και ἐξελθὼν εἶδεν πολὺν ὄχλον,

1458]Mt 14, 14a και ἐξελθὼν εἶδεν πολὺν ὄχλον,

K464:

1459 J 6, 3 ἀνῆλθεν δὲ εἰς τὸ ὄρος Ἰησοῦς, και ἐκεῖ ἐκάθητο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

1460 J 6, 4 ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα, ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων.

K465=

1461[Mk 6, 34b και ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοὺς ὅτι ἦσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποιμένα, και ἤρξατο
διδάσκειν αὐτοὺς πολλά.

1462•Mt 14, 14b και ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς και ἐθεράπευσεν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

1463] Lk 9, 11b και ἀποδεξάμενος αὐτοὺς ἐλάλει αὐτοῖς περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, και τοὺς χρεῖαν
ἔχοντας θεραπείας ἰᾶτο.

K466=

1464[Mk 6, 35 Καὶ ἡδὴ ὥρας πολλῆς γενομένης προσελθόντες [αὐτῷ] οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἔλεγον ὅτι
Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, και ἡδὴ ὥρα πολλή·

1465 Mk 6, 36 ἀπόλυσον αὐτούς, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τοὺς κύκλῳ ἀγροὺς και κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς
τί φάγωσιν.

1466• Mt 14, 15 ὁψίας δὲ γενομένης προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος και ἡ
ὥρα ἡδὴ παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν
ἑαυτοῖς βρώματα.

1467] Lk 9, 12 Ἡ δὲ ἡμέρα ἤρξατο κλίνειν· προσελθόντες δὲ οἱ δώδεκα εἶπαν αὐτῷ, Ἀπόλυσον τὸν ὄχλον,
ἵνα πορευθέντες εἰς τὰς κύκλῳ κώμας και ἀγροὺς καταλύσωσιν και εὖρωσιν ἐπισιτισμόν,
ὅτι ὧδε ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐσμέν.

K467=

1468[Mk 6, 37a ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

1469• Mt 14, 16 ὁ δὲ [Ἰησοῦς] εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ χρεῖαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

1470] Lk 9, 13a εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.

K468:

1471 J 6,5 Kiedy więc Jezus podniósł oczy i ujrzał, że liczne tłumy schodzą się do Niego, rzekł do Filipa: «Gdzie kupimy chleba, aby oni się najedli?»

1472 J 6,6 A mówił to, wystawiając go na próbę. Wiedział bowiem, co ma czynić.

K469=

1473[J 6,7 Odpowiedział mu Filip: «Za dwieście denarów nie wystarczy chleba, aby każdy z nich mógł choć trochę otrzymać».

1474[Mk 6,37b Rzekli Mu: «Mamy pójść i za dwieście denarów kupić chleba, żeby dać im jeść?»

K470:

1475 Mk 6,38a On ich spytał: «Ile macie chlebów? Idźcie, zobaczcie!»

K471:

1476 J 6,8 Jeden z Jego uczniów, Andrzej, brat Szymona Piotra, rzekł do Niego:

K472=

1477[J 6,9 «Jest tu jeden chłopiec, który ma pięć chlebów jęczmiennych i dwie ryby, lecz cóż to jest dla tak wielu?»

1478• Mk 6,38b Gdy się upewnili, rzekli: «Pięć i dwie ryby».

1479• Mt 14,17 Odpowiedzieli Mu: «Nie mamy tu nic prócz pięciu chlebów i dwóch ryb».

1480[Łk 9,13b Oni zaś powiedzieli: «Mamy tylko pięć chlebów i dwie ryby; chyba że pójdziemy i zakupimy żywności dla wszystkich tych ludzi».

K473:

1481 Mt 14,18 On rzekł: «Przyniescie Mi je tutaj».

K474=

1482[Mt 14,19a Kazał tłumom usiąść na trawie,

1483[J 6,10a Jezus <zaś> rzekł: «Kaźcie ludziom usiąść». A w miejscu tym było wiele trawy.

K475=

1484[J 6,10b Usiedli więc mężczyźni, a liczba ich dochodziła do pięciu tysięcy.

1485[Łk 9,14a Było bowiem mężczyzn około pięciu tysięcy.

K476=

1486[Łk 9,14b Wtedy rzekł do swych uczniów: «Kaźcie im rozsiąść się gromadami, mniej więcej po pięćdziesięciu».

1487 Łk 9,15 Uczynili tak i porozsadzali wszystkich.

1488[Mk 6,39 Wtedy polecił im wszystkim usiąść gromadami na zielonej trawie.

1489 Mk 6,40 I rozłożyli się, gromada przy gromadzie, po stu i pięćdziesięciu.

K477=

1490[Mk 6,41 A wzięwszy pięć chlebów i dwie ryby, spojrział w niebo, odmówił błogosławieństwo, połamał chleby i dawał uczniom, by podawali im; także dwie ryby rozdzielił między wszystkich.

1491• Mt 14,19b następnie wzięwszy pięć chlebów i dwie ryby, spojrział w niebo, odmówił błogosławieństwo i połamawszy chleby, dał je uczniom, uczniowie zaś tłumom.

1492• Łk 9,16 A On wziął te pięć chlebów i dwie ryby, spojrział w niebo i odmówiwszy nad nimi błogosławieństwo, połamał i dawał uczniom, by podawali tłumowi.

1493[J 6,11 Jezus więc wziął chleby i odmówiwszy dziękczynienie, rozdał siedzącym; podobnie uczynił i z rybami, rozdając tyle, ile kto chciał.

K478=

1494[Mt 14,20a Jedli wszyscy do syta,

1495• Mk 6,42 Jedli wszyscy do syta

1496[Łk 9,17a Jedli i nasycili się wszyscy,

K468:

- 1471 J 6, 5 ἐπάρας οὖν τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁ Ἰησοῦς καὶ θεασάμενος ὅτι πολλὸς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λέγει πρὸς Φίλιππον, Πόθεν ἀγοράσωμεν ἄρτους ἵνα φάγωσιν οὗτοι;
- 1472 J 6, 6 τοῦτο δὲ ἔλεγεν πειράζων αὐτόν, αὐτὸς γὰρ ᾔδει τί ἔμελλεν ποιεῖν.

K469=

- 1473 J 6, 7 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Φίλιππος, Διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς ἵνα ἕκαστος βραχύ τι λάβῃ.
- 1474 Mk 6, 37b καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν δηναρίων διακοσίων ἄρτους καὶ δώσωμεν αὐτοῖς φαγεῖν;

K470:

- 1475 Mk 6, 38a ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; ὑπάγετε ἴδετε.

K471:

- 1476 J 6, 8 λέγει αὐτῷ εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Σίμωνος Πέτρου,

K472=

- 1477 J 6, 9 Ἔστιν παιδάριον ὧδε ὃς ἔχει πέντε ἄρτους κριθίνους καὶ δύο ὀψάρια· ἀλλὰ ταῦτα τί ἐστιν εἰς τοσούτους;

- 1478 Mk 6, 38b καὶ γνόντες λέγουσιν, Πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.

- 1479 Mt 14, 17 οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, Οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.

- 1480 Lk 9, 13b οἱ δὲ εἶπαν, Οὐκ εἰσὶν ἡμῖν πλεῖον ἢ ἄρτοι πέντε καὶ ἰχθύες δύο, εἰ μὴτι πορευθέντες ἡμεῖς ἀγοράσωμεν εἰς πάντα τὸν λαὸν τοῦτον βρώματα.

K473:

- 1481 Mt 14, 18 ὁ δὲ εἶπεν, Φέρετέ μοι ὧδε αὐτούς.

K474=

- 1482 Mt 14, 19a καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοῦ χόρτου,

- 1483 J 6, 10a εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Ποιήσατε τοὺς ἀνθρώπους ἀναπεσεῖν. ἦν δὲ χόρτος πολλὸς ἐν τῷ τόπῳ.

K475=

- 1484 J 6, 10b ἀνέπεσαν οὖν οἱ ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ὡς πεντακισχίλιοι.

- 1485 Lk 9, 14a ἦσαν γὰρ ὥσει ἄνδρες πεντακισχίλιοι.

K476=

- 1486 Lk 9, 14b εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, Κατακλίνατε αὐτοὺς κλισίας [ὥσει] ἀνὰ πεντήκοντα.

- 1487 Lk 9, 15 καὶ ἐποίησαν οὕτως καὶ κατέκλιναν ἅπαντας.

- 1488 Mk 6, 39 καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια συμπόσια ἐπὶ τῷ γλωρῷ χόρτῳ.

- 1489 Mk 6, 40 καὶ ἀνέπεσαν πρασιαὶ πρασιαὶ κατὰ ἑκατὸν καὶ κατὰ πεντήκοντα.

K477=

- 1490 Mk 6, 41 καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κατέκλασεν τοὺς ἄρτους καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς [αὐτοῦ] ἵνα παρατιθῶσιν αὐτοῖς, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισεν πᾶσιν.

- 1491 Mt 14, 19b λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἔδωκεν τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

- 1492 Lk 9, 16 λαβὼν δὲ τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ κατέκλασεν καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς παραθεῖναι τῷ ὄχλῳ.

- 1493 J 6, 11 ἔλαβεν οὖν τοὺς ἄρτους ὁ Ἰησοῦς καὶ εὐχαριστήσας διέδωκεν τοῖς ἀνακειμένοις, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ὀψαρίων ὅσον ἤθελον.

K478=

- 1494 Mt 14, 20a καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν,

- 1495 Mk 6, 42 καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν·

- 1496 Lk 9, 17a καὶ ἔφαγον καὶ ἐχορτάσθησαν πάντες,

K479:

1497 J 6,12 A gdy się nasycili, rzekł do uczniów: «Zbierzcie pozostałe ułamki, aby nic nie zginęło».

K480=

1498 J 6,13 Zebrali więc i ułomkami z pięciu chlebów jęczmiennych, pozostałymi po spożywających, napełnili dwanaście koszów.

1499• Mk 6,43 i zebrali jeszcze dwanaście pełnych koszów ułomków i [resztek] z ryb.

1500•Mt 14,20b a z tego, co pozostało, zebrano dwanaście pełnych koszy ułomków.

1501 Łk 9,17b a zebrano jeszcze z tego, co im zostało, dwanaście koszów ułomków.

K481=

1502 Mk 6,44 A tych, którzy jedli chleby, było pięć tysięcy mężczyzn.

1503 Mt 14,21 Tych zaś, którzy jedli, było około pięciu tysięcy mężczyzn, nie licząc kobiet i dzieci.

K482:

1504 J 6,14 A kiedy ludzie spostrzegli, jaki znak uczynił Jezus, mówili: «Ten prawdziwie jest prorokiem, który ma przyjść na świat».

1505 J 6,15 Gdy więc Jezus poznał, że mieli przyjść i porwać Go, aby Go obwołać królem, sam usunął się znów na górę.

CE138. Jezus kroczy po jeziorze

[Mt 14,22-33; Mk 6,45-52; J 6,16-21] {R(II)PDJ, 31 marzec-1 kwiecień, wieczór czwartkowy tego samego dnia ÷ początek piątku, po g. 3-ciej nad ranem; Jezioro Galilejskie (ok. 5 km od Betsaidy), kierunek Betsaida — Kafarnaum. Tok narracji: *Chleb życia*, cz. II}

K483=

1506 Mk 6,45 Zaraz też przynaglił swych uczniów, żeby wsiedli do łodzi i wyprzedzili Go na drugi brzeg, do Betsaidy, zanim sam odprawi tłum.

1507 Mt 14,22 Zaraz też przynaglił uczniów, żeby wsiedli do łodzi i wyprzedzili Go na drugi brzeg, zanim odprawi tłumy.

K484=

1508 Mk 6,46 Rozstawszy się więc z nimi, odszedł na górę, aby się modlić.

1509 Mt 14,23a Gdy to uczynił, wyszedł sam jeden na górę, aby się modlić.

K485:

1510 J 6,16 O zmierzchu uczniowie Jego zeszli nad jezioro.

1511 J 6,17a i wsiedłszy do łodzi, zaczęli się przeprawiać przez nie do Kafarnaum.

K486=

1512 Mk 6,47 Wieczór zapadł, łódź była na środku jeziora, a On sam jeden na lądzie.

1513•Mt 14,23b Wieczór zapadł, a On sam tam przebywał.

1514 J 6,17b Nastąpił już ciemności, a Jezus jeszcze do nich nie przyszedł;

K487=

1515 Mt 14,24 Łódź zaś była już o wiele stadiów oddalona od brzegu, miotana falami, bo wiatr był przeciwny.

1516 J 6,18 jezioro burzyło się od silnego wichru.

K488=

1517 Mk 6,48 Widząc, jak się trudzili przy wiosłowaniu, bo wiatr był im przeciwny, około czwartej straży nocnej przyszedł do nich, krocząc po jeziorze, i chciał ich minąć.

1518 Mt 14,25 Lecz o czwartej straży nocnej przyszedł do nich, krocząc po jeziorze.

K479:

1497 J 6, 12 ὥς δὲ ἐνεπλήσθησαν λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Συναγάγετε τὰ περισσεύσαντα κλάσματα, ἵνα μὴ τι ἀπόληται.

K480=

1498[J 6, 13 συνήγαγον οὖν, καὶ ἐγέμισαν δώδεκα κοφίνους κλασμάτων ἐκ τῶν πέντε ἄρτων τῶν κριθίνων ἃ ἐπερίσσευσαν τοῖς βεβρωκόσιν.

1499• Mk 6, 43 καὶ ἦσαν κλάσματα δώδεκα κοφίνων πληρώματα καὶ ἀπὸ τῶν ἰχθύων.

1500•Mt 14, 20b καὶ ἦσαν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις.

1501[Lk 9, 17b καὶ ἦρθη τὸ περισσεῦσαν αὐτοῖς κλασμάτων κόφινι δώδεκα.

K481=

1502[Mk 6, 44 καὶ ἦσαν οἱ φαγόντες [τοὺς ἄρτους] πεντακισχίλιοι ἄνδρες.

1503[Mt 14, 21 οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὥσει πεντακισχίλιοι χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.

K482:

1504 J 6, 14 Οἱ οὖν ἄνθρωποι ἰδόντες ὃ ἐποίησεν σημεῖον ἔλεγον ὅτι Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης ὁ ἐρχόμενος εἰς τὸν κόσμον.

1505 J 6, 15 Ἰησοῦς οὖν γινούς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἀρπάζειν αὐτὸν ἵνα ποιήσωσιν βασιλέα ἀνεχώρησεν πάλιν εἰς τὸ ὄρος αὐτὸς μόνος.

CE138. Jesus Walking on the Water

[Mt 14,22-33; Mk 6,45-52; J 6,16-21] {Y(II)JPM, 31st March-1st April, Thursday evening of the same day + beginning of Friday after 3rd hour of the morning; The Sea of Galilee (about 5 km from Bethsaida), direction Bethsaida — Capernaum. Course of narration: *The Bread of Life*, p. II}

K483=

1506[Mk 6, 45 Καὶ εὐθὺς ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαϊδάν, ἕως αὐτὸς ἀπολύει τὸν ὄχλον.

1507[Mt 14, 22 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.

K484=

1508[Mk 6, 46 καὶ ἀποταξάμενος αὐτοῖς ἀπῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

1509[Mt 14, 23a καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι.

K485:

1510 J 6, 16 Ὡς δὲ ὀψία ἐγένετο κατέβησαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν,

1511 J 6, 17a καὶ ἐμβάντες εἰς πλοῖον ἤρχοντο πέραν τῆς θαλάσσης εἰς Καφαρναούμ.

K486=

1512[Mk 6, 47 καὶ ὀψίας γενομένης ἦν τὸ πλοῖον ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης, καὶ αὐτὸς μόνος ἐπὶ τῆς γῆς.

1513•Mt 14, 23b ὀψίας δὲ γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ.

1514[J 6, 17b καὶ σκοτία ἦδη ἐγεγόνει καὶ οὐπω ἐληλύθει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,

K487=

1515 Mt 14, 24 τὸ δὲ πλοῖον ἦδη σταδίους πολλοὺς ἀπὸ τῆς γῆς ἀπεῖχεν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.

1516 J 6, 18 ἢ τε θάλασσα ἀνέμου μεγάλου πνέοντος διεγείρετο.

K488=

1517[Mk 6, 48 καὶ ἰδὼν αὐτοὺς βασανιζομένους ἐν τῷ ἐλαύνειν, ἦν γὰρ ὁ ἄνεμος ἐναντίος αὐτοῖς, περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης· καὶ ἤθελεν παρελθεῖν αὐτούς.

1518[Mt 14, 25 τετάρτη δὲ φυλακὴ τῆς νυκτὸς ἦλθεν πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τὴν θάλασσαν.

K489=

1519 [J 6, 19 *Gdy upłynęli około dwudziestu pięciu lub trzydziestu stadiów, ujrzeni Jezusa krocącego po jeziorze i zbliżającego się do łodzi. I przestraszyli się.*

1520 • Mk 6, 49 Oni zaś, gdy Go ujrzeni krocącego po jeziorze, myśleli, że to zjawą, i zaczęli krzyczeć.

1521] Mt 14, 26 Uczniowie, zobaczywszy Go krocącego po jeziorze, zlekli się, myśląc, że to zjawą, i ze strachu krzyknęli.

K490:

1522 Mk 6, 50a Widzieli Go bowiem wszyscy i zatrwożyli się.

K491=

1523] Mk 6, 50b Lecz On zaraz przemówił do nich: «Odwagi, to Ja jestem, nie bójcie się!»

1524 • Mt 14, 27 Jezus zaraz przemówił do nich: «Odwagi! To Ja jestem, nie bójcie się!»

1525] J 6, 20 On zaś rzekł do nich: «To Ja jestem, nie bójcie się».

K492:

1526 Mt 14, 28 na to odezwał się Piotr: «Panie, jeśli to Ty jesteś, każ mi przyjść do siebie po wodzie!»

1527 Mt 14, 29 A On rzekł: «Przyjdź!» Piotr wyszedł z łodzi i krocąc po wodzie, podszedł do Jezusa.

1528 Mt 14, 30 Lecz na widok silnego wiatru ulękł się i gdy zaczął tonać, krzyknął: «Panie, ratuj mnie!»

1529 Mt 14, 31 Jezus natychmiast wyciągnął rękę i chwycił go, mówiąc: «Czemu zwątpiłeś, człowiecze małej wiary?»

K493=

1530] Mt 14, 32 Gdy wsiedli do łodzi, wiatr się uciszył.

1531] Mk 6, 51a I wszedł do nich do łodzi, a wiatr się uciszył.

K494:

1532 Mk 6, 51b Wtedy oni tym bardziej zdumieni się w duszy,

1533 Mk 6, 52 nie zrozumieli bowiem [zajścia] z chlebami, gdyż umysł ich był otępiały.

K495:

1534 Mt 14, 33 Ci zaś, którzy byli w łodzi, upadli przed Nim, mówiąc: «Prawdziwie jesteś Synem Bożym».

K496:

1535 J 6, 21 Chcieli Go zabrać do łodzi, ale łódź znalazła się natychmiast przy brzegu, do którego zdążali.

CE139. Uzdrawienia w Genezaret

[Mt 14,34-36; Mk 6,53-56; J 6,22-25] {R(II)PDJ, 1-szy kwiecień, piątek, nazajutrz; Równina Genezaret w pobliżu Kafarnaum, Kafarnaum. Tok narracji: *Chleb życia*, cz. III}

K497=

1536] Mk 6, 53 Gdy się przepławili, przyплыли do ziemi Genezaret i przybili do brzegu.

1537] Mt 14, 34 Gdy się przepławili, przyszli do ziemi Genezaret.

K498=

1538] Mk 6, 54 Skoro wysiedli z łodzi, zaraz Go rozpoznano.

1539] Mt 14, 35a Ludzie miejscowi, poznawszy Go,

K489=

1519[J 6, 19 ἑλληλακότες οὖν ὡς σταδίους εἴκοσι πέντε ἢ τριάκοντα θεωροῦσιν τὸν Ἰησοῦν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐγγὺς τοῦ πλοίου γινόμενον, καὶ ἐφοβήθησαν.

1520• Mk 6, 49 οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα ἔδοξαν ὅτι φάντασμα ἐστίν, καὶ ἀνέκραζαν·

1521[Mt 14, 26 οἱ δὲ μαθηταὶ ἰδόντες αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα ἐταράχθησαν λέγοντες ὅτι Φάντασμα ἐστίν, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραζαν.

K490:

1522 Mk 6, 50a πάντες γὰρ αὐτὸν εἶδον καὶ ἐταράχθησαν.

K491=

1523[Mk 6, 50b ὁ δὲ εὐθὺς ἐλάλησεν μετ' αὐτῶν, καὶ λέγει αὐτοῖς, Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

1524• Mt 14, 27 εὐθὺς δὲ ἐλάλησεν [ὁ Ἰησοῦς] αὐτοῖς λέγων, Θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.

1525[J 6, 20 ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.

K492:

1526 Mt 14, 28 ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἔλθεῖν πρὸς σὲ ἐπὶ τὰ ὕδατα·

1527 Mt 14, 29 ὁ δὲ εἶπεν, Ἐλθέ. καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα καὶ ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

1528 Mt 14, 30 βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἐφοβήθη, καὶ ἄρξάμενος καταποντίζεσθαι ἔκραξεν λέγων, Κύριε, σῶσόν με.

1529 Mt 14, 31 εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ, Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;

K493=

1530[Mt 14, 32 καὶ ἀναβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.

1531[Mk 6, 51a καὶ ἀνέβη πρὸς αὐτοὺς εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.

K494:

1532 Mk 6, 51b καὶ λίαν [ἐκ περισσοῦ] ἐν ἑαυτοῖς ἐξίσταντο,

1533 Mk 6, 52 οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις, ἀλλ' ἦν αὐτῶν ἡ καρδιά πεπωρωμένη.

K495:

1534 Mt 14, 33 οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ προσεκύνησαν αὐτῷ λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς εἶ.

K496:

1535 J 6, 21 ἤθελον οὖν λαβεῖν αὐτὸν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ εὐθέως ἐγένετο τὸ πλοῖον ἐπὶ τῆς γῆς εἰς ἣν ὑπῆγον.

CE139. The Healings in Gennesaret

[Mt 14,34-36; Mk 6,53-56; J 6,22-25] {Y(II)JPM, 1st April, Friday, the next day; the Plain Gennesaret near Capernaum, Capernaum. Course of narration: *The Bread of Life*, p. III}

K497=

1536[Mk 6, 53 Καὶ διαπεράσαντες ἐπὶ τὴν γῆν ἦλθον εἰς Γεννησαρὲτ καὶ προσωρμίσθησαν.

1537[Mt 14, 34 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον ἐπὶ τὴν γῆν εἰς Γεννησαρέτ.

K498=

1538[Mk 6, 54 καὶ ἐξεληθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ πλοίου εὐθὺς ἐπιγνόντες αὐτὸν

1539[Mt 14, 35a καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκεῖνου

K499=

1540[Mk 6, 55 Ludzie biegali po całej owej okolicy i zaczęli znosić na noszach chorych tam, gdzie, jak słyszeli, przebywa.

1541]Mt 14, 35b posłali po całej tamtejszej okolicy i znieśli do Niego wszystkich chorych,

K500=

1542[Mt 14, 36 prosząc, żeby [ci] przynajmniej frędzli Jego płaszcz mogli się dotknąć, a wszyscy, którzy się Go dotknęli, zostali uzdrowieni.

1543] Mk 6, 56 I gdziekolwiek wchodził do wsi, do miast czy osad, kładli chorych na otwartych miejscach i prosili Go, żeby ci choć frędzli u Jego płaszcz mogli dotknąć. A wszyscy, którzy się Go dotknęli, odzyskiwali zdrowie.

K501:

1544 J 6, 22 Nazajutrz tłum stojący po drugiej stronie jeziora spostrzegł, że poza jedną łodzią nie było tam żadnej innej oraz że Jezus nie wszedł do łodzi razem ze swymi uczniami, lecz że Jego uczniowie odpłynęli sami.

1545 J 6, 23 Tymczasem w pobliże tego miejsca, gdzie spożyto chleb po modlitwie dziękczynnej Pana, przypłynęły od Tyberiady inne łodzie.

1546 J 6, 24 A kiedy [ludzie z] tłumy zauważyli, że nie ma tam Jezusa ani Jego uczniów, wsiedli do łodzi, dotarli do Kafarnaum i tam szukali Jezusa.

1547 J 6, 25 Gdy zaś odnaleźli Go na przeciwległym brzegu, rzekli do Niego: «*Rabbi*, kiedy tu przybyłeś?»

CE140. Mowa eucharystyczna

[J 6,26-59] {R(II)PDJ, 1-szy kwiecień, piątek wieczór, ten sam dzień; Kafarnaum, synagoga. Tok narracji: *Chleb życia*, cz. IV}

1548 J 6, 26 W odpowiedzi rzekł im Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Szukacie Mnie nie dlatego, że widzieliście znaki, ale dlatego, że jedliście chleb do syta.

1549 J 6, 27 Zabiegajcie nie o ten pokarm, który niszczeje, ale o ten, który trwa na życie wieczne, a który da wam Syn Człowieczy: Jego to bowiem pieczęcią swą naznaczył Bóg Ojciec».

1550 J 6, 28 Oni zaś rzekli do Niego: «Cóż mamy czynić, abyśmy wykonywali dzieła Boga?»

1551 J 6, 29 Jezus, odpowiadając, rzekł do nich: «Na tym polega dzieło Boga, abyście wierzyli w Tego, którego On posłał».

1552 J 6, 30 Rzekli do Niego: «Jaki więc Ty uczynisz znak, abyśmy go zobaczyli i Tobie uwierzyli? Cóż zdziałasz?

1553 J 6, 31 Ojcowie nasi jedli mannę na pustyni, jak napisano: *Dał im do jedzenia chleb z nieba*».

1554 J 6, 32 Rzekł do nich Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Nie Mojżesz dał wam chleb z nieba, ale dopiero Ojciec mój daje wam prawdziwy chleb z nieba.

1555 J 6, 33 Albowiem chlebem Bożym jest Ten, który z nieba zstępuje i życie daje światu».

1556 J 6, 34 Rzekli więc do Niego: «Panie, dawaj nam zawsze ten chleb!»

1557 J 6, 35 Odpowiedział im Jezus: «Ja jestem chlebem życia. Kto do Mnie przychodzi, nie będzie łaknął; a kto we Mnie wierzy, nigdy pragnąć nie będzie.

1558 J 6, 36 Powiedziałem wam jednak: Widzieliście <Mnie>, a przecież nie wierzycie.

1559 J 6, 37 Wszystko, co Mi daje Ojciec, do Mnie przyjdzie, a tego, który do Mnie przychodzi, precz nie odrzucę,

1560 J 6, 38 ponieważ z nieba zstąpiłem nie po to, aby pełnić swoją wolę, ale wolę Tego, który Mnie posłał.

K499=

1540[Mk 6, 55 περιέδραμον ὅλην τὴν χώραν ἐκείνην καὶ ἤρξαντο ἐπὶ τοῖς κραβάττοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν ὅπου ἤκουον ὅτι ἐστίν.

1541]Mt 14, 35b ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωρον ἐκείνην, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας,

K500=

1542[Mt 14, 36 καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μόνον ἄψωνται τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ ὅσοι ἤψαντο διεσώθησαν.

1543] Mk 6, 56 καὶ ὅπου ἂν εἰσεπορεύετο εἰς κώμας ἢ εἰς πόλεις ἢ εἰς ἀγροὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἐτίθесαν τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα κἂν τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ ἄψωνται· καὶ ὅσοι ἂν ἤψαντο αὐτοῦ ἐσώζοντο.

K501:

1544 J 6, 22 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος ὁ ἐστηκὼς πέραν τῆς θαλάσσης εἶδον ὅτι πλοιάριον ἄλλο οὐκ ἦν ἐκεῖ εἰ μὴ ἓν, καὶ ὅτι οὐ συνεισηλθεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλοῖον ἀλλὰ μόνοι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπῆλθον·

1545 J 6, 23 ἄλλα ἦλθεν πλοῖα ἐκ Τιβεριάδος ἐγγὺς τοῦ τόπου ὅπου ἔφαγον τὸν ἄρτον [εὐχαριστήσαντος τοῦ κυρίου].

1546 J 6, 24 ὅτε οὖν εἶδεν ὁ ὄχλος ὅτι Ἰησοῦς οὐκ ἔστιν ἐκεῖ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐνέβησαν αὐτοὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἦλθον εἰς Καφαρναοὺμ ζητοῦντες τὸν Ἰησοῦν.

1547 J 6, 25 καὶ εὐρόντες αὐτὸν πέραν τῆς θαλάσσης εἶπον αὐτῷ, Ῥαββί, πότε ὧδε γέγονας;

CE140. The Eucharistic Discourse

[J 6,26-59] {Y(II)JPM, 1st April, Friday evening, the same day; Capernaum, Synagogue. Course of narration: *The Bread of Life*, p. IV}

1548 J 6, 26 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε.

1549 J 6, 27 ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρωσιν τὴν ἀπολλυμένην ἀλλὰ τὴν βρωσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει· τοῦτον γὰρ ὁ πατὴρ ἐσφράγισεν ὁ θεός.

1550 J 6, 28 εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Τί ποιῶμεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ;

1551 J 6, 29 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτό ἐστιν τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος.

1552 J 6, 30 εἶπον οὖν αὐτῷ, Τί οὖν ποιεῖς σὺ σημεῖον, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμέν σοι; τί ἐργάζῃ;

1553 J 6, 31 οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ μάννα ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ, καθὼς ἐστιν γεγραμμένον, Ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς φαγεῖν.

1554 J 6, 32 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἀλλ' ὁ πατήρ μου δίδωσιν ὑμῖν τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν·

1555 J 6, 33 ὁ γὰρ ἄρτος τοῦ θεοῦ ἐστιν ὁ καταβαίνων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ.

1556 J 6, 34 Εἶπον οὖν πρὸς αὐτόν, Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.

1557 J 6, 35 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· ὁ ἐρχόμενος πρὸς με οὐ μὴ πεινάσῃ, καὶ ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ διψήσῃ πώποτε.

1558 J 6, 36 ἀλλ' εἶπον ὑμῖν ὅτι καὶ ἐωράκατέ [με] καὶ οὐ πιστεύετε.

1559 J 6, 37 Πᾶν ὃ δίδωσίν μοι ὁ πατήρ πρὸς ἐμὲ ἤξει, καὶ τὸν ἐρχόμενον πρὸς ἐμὲ οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω,

1560 J 6, 38 ὅτι καταβέβηκα ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με·

- 1561 J 6, 39 Jest wolą Tego, który Mnie posłał, abym nic nie stracił z tego wszystkiego, co Mi dał, ale żebym to wskrzesił w dniu ostatecznym.
- 1562 J 6, 40 To bowiem jest wolą Ojca mego, aby każdy, kto widzi Syna i wierzy w Niego, miał życie wieczne. A Ja go wskrzeszę w dniu ostatecznym».
- 1563 J 6, 41 Ale Żydzi szemrali przeciwko Niemu, dlatego że powiedział: «Ja jestem chlebem, który z nieba zstąpił».
- 1564 J 6, 42 I mówili: «Czyż to nie jest Jezus, syn Józefa, którego ojca i matkę my znamy? Jakżeż może on teraz mówić: „Z nieba zstąpiłem”».
- 1565 J 6, 43 Jezus rzekł im w odpowiedzi: «Nie szemrajcie między sobą!
- 1566 J 6, 44 Nikt nie może przyjść do Mnie, jeżeli go nie pociągnie Ojciec, który Mnie posłał: Ja zaś wskrzeszę go w dniu ostatecznym.
- 1567 J 6, 45 Napisane jest u Proroków: *Oni wszyscy będą uczniami Boga*. Każdy, kto od Ojca usłyszał i przyjął naukę, przyjdzie do Mnie.
- 1568 J 6, 46 Nie znaczy to, aby ktokolwiek widział Ojca; jedynie Ten, który jest od Boga, widział Ojca.
- 1569 J 6, 47 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto <we Mnie> wierzy, ma życie wieczne.
- 1570 J 6, 48 Ja jestem chlebem życia.
- 1571 J 6, 49 Ojcowie wasi jedli mannę na pustyni i pomarli.
- 1572 J 6, 50 To jest chleb, który z nieba zstępuje: Kto go je, nie umrze.
- 1573 J 6, 51 Ja jestem chlebem żywym, który zstąpił z nieba. Jeśli ktoś spożywa ten chleb, będzie żył na wieki. Chlebem, który Ja dam, jest moje ciało, [wydane] za życie świata».
- 1574 J 6, 52 Sprzeczali się więc między sobą Żydzi, mówiąc: «Jak on może nam dać <swoje> ciało do jedzenia?»
- 1575 J 6, 53 Rzekł do nich Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Jeżeli nie będziecie jedli Ciała Syna Człowieczego ani pili Krwi Jego, nie będziecie mieli życia w sobie.
- 1576 J 6, 54 Kto spożywa moje Ciało i pije moją Krew, ma życie wieczne, a Ja go wskrzeszę w dniu ostatecznym.
- 1577 J 6, 55 Ciało moje jest prawdziwym pokarmem, a Krew moja jest prawdziwym napojem.
- 1578 J 6, 56 Kto spożywa moje Ciało i Krew moją pije, trwa we Mnie, a Ja w nim.
- 1579 J 6, 57 Jak Mnie posłał żyjący Ojciec, a Ja żyję przez Ojca, tak i ten, kto Mnie spożywa, będzie żył przeze Mnie.
- 1580 J 6, 58 To jest chleb, który z nieba zstąpił – nie jest on taki jak ten, który jedli wasi przodkowie, a poumierali. Kto spożywa ten chleb, będzie żył na wieki».
- 1581 J 6, 59 To powiedział, nauczając w synagodze w Kafarnaum.

CE141. Odejście wielu uczniów. Deklaracja Piotra

[J 6,60-71] {R(II)PDJ, 1 kwiecień, piątek wieczór, ten sam dzień; Kafarnaum. Tok narr.: *Chleb życia*, cz. V.}

- 1582 J 6, 60 A wielu spośród Jego uczniów, którzy to słyszeli, mówiło: «Trudna jest ta mowa. Któż jej może słuchać?»
- 1583 J 6, 61 Jezus, jednak, świadom tego, że uczniowie Jego na to szemrali, rzekł do nich: «To was gorszy?
- 1584 J 6, 62 A gdy ujrzyście Syna Człowieczego wstępującego tam, gdzie był przedtem?
- 1585 J 6, 63 To Duch daje życie; ciało na nic się nie zda. Słowa, które Ja wam powiedziałem, są duchem i są życiem.
- 1586 J 6, 64 Lecz pośród was są tacy, którzy nie wierzą». Jezus bowiem od początku wiedział, którzy nie wierzą, i kto ma Go wydać.
- 1587 J 6, 65 Rzekł więc: «Oto dlaczego wam powiedziałem: Nikt nie może przyjść do Mnie, jeżeli nie zostało mu to dane przez Ojca».

- 1561 J 6, 39 τοῦτο δέ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέν μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ [ἐν] τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
- 1562 J 6, 40 τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν υἱὸν καὶ πιστεύων εἰς αὐτὸν ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον, καὶ ἀναστήσω αὐτὸν ἐγὼ [ἐν] τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
- 1563 J 6, 41 Ἐγὼ γινώσκω οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ,
- 1564 J 6, 42 καὶ ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς Ἰωσήφ, οὗ ἡμεῖς οἶδαμεν τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα; πῶς νῦν λέγει ὅτι Ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβέβηκα;
- 1565 J 6, 43 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Μὴ γογγύζετε μετ' ἀλλήλων.
- 1566 J 6, 44 οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ὁ πατήρ ὁ πέμψας με ἐλκύσῃ αὐτόν, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
- 1567 J 6, 45 ἔστιν γεγραμμένον ἐν τοῖς προφήταις, Καὶ ἔσονται πάντες διδασκοὶ θεοῦ· πᾶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ μαθὼν ἔρχεται πρὸς ἐμέ.
- 1568 J 6, 46 οὐχ ὅτι τὸν πατέρα ἑώρακέν τις εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ θεοῦ, οὗτος ἑώρακεν τὸν πατέρα.
- 1569 J 6, 47 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων ἔχει ζωὴν αἰώνιον.
- 1570 J 6, 48 ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς.
- 1571 J 6, 49 οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον·
- 1572 J 6, 50 οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγῃ καὶ μὴ ἀποθάνῃ.
- 1573 J 6, 51 ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς.
- 1574 J 6, 52 Ἐμάχοντο οὖν πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, Πῶς δύναται οὗτος ἡμῖν δοῦναι τὴν σάρκα [αὐτοῦ] φαγεῖν;
- 1575 J 6, 53 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνετε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.
- 1576 J 6, 54 ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, κἀγὼ ἀναστήσω αὐτὸν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ·
- 1577 J 6, 55 ἢ γὰρ σὰρξ μου ἀληθὴς ἐστὶν βρῶσις, καὶ τὸ αἷμά μου ἀληθὴς ἐστὶν πόσις.
- 1578 J 6, 56 ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἐμοὶ μένει κἀγὼ ἐν αὐτῷ.
- 1579 J 6, 57 καθὼς ἀπέστειλén με ὁ ζῶν πατήρ κἀγὼ ζῶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ ὁ τρώγων με κἀκεῖνος ζήσῃ δι' ἐμέ.
- 1580 J 6, 58 οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, οὐ καθὼς ἔφαγον οἱ πατέρες καὶ ἀπέθανον· ὁ τρώγων τοῦτον τὸν ἄρτον ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.
- 1581 J 6, 59 Ταῦτα εἶπεν ἐν συναγωγῇ διδάσκων ἐν Καφαρναούμ.

CE141. Many Disciples desert Jesus. Peter's Declaration

[J 6,60-71] {Y(II)JPM, 1st Apr., Fr. .ev., the same day; Capernaum. Course of nar.: *The Bread of Life*, p. V.}

- 1582 J 6, 60 Πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶπαν, Σκληρὸς ἐστὶν ὁ λόγος οὗτος· τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν;
- 1583 J 6, 61 εἰδὼς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐν ἑαυτῷ ὅτι γογγύζουσιν περὶ τούτου οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο ὑμᾶς σκανδαλίζει;
- 1584 J 6, 62 ἐὰν οὖν θεωρῇτε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀναβαίνοντα ὅπου ἦν τὸ πρότερον;
- 1585 J 6, 63 τὸ πνεῦμά ἐστιν τὸ ζωοποιῶν, ἡ σὰρξ οὐκ ὠφελεῖ οὐδέν· τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λελάληκα ὑμῖν πνεῦμά ἐστιν καὶ ζωὴ ἐστίν.
- 1586 J 6, 64 ἀλλ' εἰσὶν ἐξ ὑμῶν τινες οἱ οὐ πιστεύουσιν. ἦδει γὰρ ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰησοῦς τίνες εἰσὶν οἱ μὴ πιστεύοντες καὶ τίς ἐστὶν ὁ παραδώσων αὐτόν.
- 1587 J 6, 65 καὶ ἔλεγεν, Διὰ τοῦτο εἶρηκα ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρὸς με ἐὰν μὴ ἦ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ πατρὸς.

- 1588 J 6, 66 Od tego czasu wielu uczniów Jego odeszło i już z Nim nie chodziło.
- 1589 J 6, 67 Rzekł więc Jezus do Dwunastu: «Czyż i wy chcecie odejść?»
- 1590 J 6, 68 Odpowiedział Mu Szymon Piotr: «Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego.
- 1591 J 6, 69 A myśmy uwierzyli i poznali, że Ty jesteś Świętym Bożym».
- 1592 J 6, 70 Na to rzekł do nich Jezus: «Czyż nie wybrałem was dwunastu? A jeden z was jest diablem».
- 1593 J 6, 71 Mówił zaś o Judaszu, synu Szymona Iskarioty. Ten bowiem – jeden z Dwunastu – miał Go wydać.

XV DRUGI POBYT ŚWIĄTECZNY W JEROZOLIMIE

CE142. Druga podróż Jezusa do Jerozolimy

[J 5,1] {R(II)PDJ kwiecień; Galilea — Jerozolima}

K502:

- 1594 J 5, 1 Potem było święto żydowskie i Jezus udał się do Jerozolimy.

CE143. Uzdrawienie chromego nad sadzawką Betesda

[J 5,2-18] {R(II)PDJ, 16 kwiecień (12 nisan), sobota; Jerozolima, sadzawka Betesda — Świątynia. Tok narracji: *Uzdrawienie chromego w szabat i apologia Jezusa*, część I}

- 1595 J 5, 2 W Jerozolimie zaś jest przy Owczej [Bramie] sadzawka, nazwana po hebrajsku Betesda, mająca pięć krużganków.
- 1596 J 5, 3 Leżało w nich mnóstwo chorych: niewidomych, chromych, sparaliżowanych {którzy czekali na poruszenie się wody.
- 1597 J 5, 4 {Anioł zaś Pański zstępował od czasu do czasu w sadzawkę, i poruszała się woda. A kto pierwszy wszedł do sadzawki po poruszeniu wody, stawał się zdrowym, jakkolwiek był zdjęty chorobą.}[BW]
- 1598 J 5, 5 Znajdował się tam pewien człowiek, który już od lat trzydziestu ośmiu cierpiał na swoją chorobę.
- 1599 J 5, 6 Gdy Jezus ujrzał go leżącego i poznał, że czeka już dłuższy czas, rzekł do niego: «Czy chcesz wyzdrowieć?»
- 1600 J 5, 7 Odpowiedział Mu chory: «Panie, nie mam człowieka, aby mnie wprowadził do sadzawki, gdy nastąpi poruszenie wody. W czasie kiedy ja dochodzę, inny wstępuje przede mną».
- 1601 J 5, 8 Rzekł do niego Jezus: «Wstań, weź swoje nosze i chodź!»
- 1602 J 5, 9 Natychmiast wyzdrowiał ów człowiek, wziął swoje nosze i chodził. Jednakże dnia tego był szabat.
- 1603 J 5, 10 Rzekli więc Żydzi do uzdrowionego: «Dziś jest szabat, nie wolno ci dźwigać twoich noszy».
- 1604 J 5, 11 On im odpowiedział: «Ten, który mnie uzdrowił, rzekł do mnie: weź swoje nosze i chodź».

- 1588 J 6, 66 Ἐκ τούτου [οὖν] πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ οὐκέτι μετ' αὐτοῦ περιεπάτουν.
- 1589 J 6, 67 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοῖς δώδεκα, Μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν;
- 1590 J 6, 68 ἀπεκρίθη αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις,
- 1591 J 6, 69 καὶ ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν καὶ ἐγνώκαμεν ὅτι σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ.
- 1592 J 6, 70 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ ἐγὼ ὑμᾶς τοὺς δώδεκα ἐξελεξάμην, καὶ ἐξ ὑμῶν εἷς διάβολός ἐστιν;
- 1593 J 6, 71 ἔλεγεν δὲ τὸν Ἰούδαν Σίμωνος Ἰσκαριώτου· οὗτος γὰρ ἔμελλεν παραδιδόναι αὐτόν, εἷς [ὧν] ἐκ τῶν δώδεκα.

XV THE SECOND FEAST VISIT IN JERUSALEM

CE142. Jesus' Second Journey to Jerusalem

[J 5,1] {Y(II)JPM April; Galilee — Jerusalem}

K502:

- 1594 J 5, 1 Μετὰ ταῦτα ἦν ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.

CE143. Healing the Sick at the Pool of Bethesda

[J 5,2-18] {Y(II)JPM, 16 April (12 Nisan), Saturday; Jerusalem, the Pool of Bethesda — the Temple. Course of narration: *Healing the Lame on the Sabbath and the Apology of Jesus*, part I}

- 1595 J 5, 2 ἔστιν δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ ἡ ἐπιλεγόμενη Ἑβραϊστὶ Βηθζαθά, πέντε στοὰς ἔχουσα.
- 1596 J 5, 3 ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν {, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.}[GNT MT]
- 1597 J 5, 4 {ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιὲς ἐγένετο ὃ δὴποτε κατείχετο νοσήματι.}[GNT MT]
- 1598 J 5, 5 ἦν δὲ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα [καὶ] ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ·
- 1599 J 5, 6 τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ, Θέλεις ὑγιὲς γενέσθαι;
- 1600 J 5, 7 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω ἵνα ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ βάλλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγὼ ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.
- 1601 J 5, 8 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγείρε ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει.
- 1602 J 5, 9 καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὲς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρεν τὸν κράβαττον αὐτοῦ καὶ περιεπάτει. Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.
- 1603 J 5, 10 ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ, Σάββατόν ἐστιν, καὶ οὐκ ἔξεστίν σοι ἄραι τὸν κράβαττόν σου.
- 1604 J 5, 11 ὁ δὲ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, Ὁ ποιήσας με ὑγιῇ ἐκεῖνός μοι εἶπεν, Ἄρον τὸν κράβαττόν σου καὶ περιπάτει.

- 1605 J 5,12 Pytali go więc: «Cóż to za człowiek ci powiedział: Weź i chodź?»
- 1606 J 5,13 Lecz uzdrowiony nie wiedział, kim On jest; albowiem Jezus odsunął się od tłumu, który był w tym miejscu.
- 1607 J 5,14 Potem Jezus znalazł go w świątyni i rzekł do niego: «Oto wyzdrowiałeś. Nie grzesz już więcej, aby ci się coś gorszego nie przydarzyło».
- 1608 J 5,15 Człowiek ów odszedł i oznajmił Żydom, że to Jezus go uzdrowił.
- 1609 J 5,16 I dlatego Żydzi prześladowali Jezusa, że czynił takie rzeczy w szabat.
- 1610 J 5,17 Lecz Jezus im odpowiedział: «Ojciec mój działa aż do tej chwili i Ja działam».
- 1611 J 5,18 Dlatego więc Żydzi tym bardziej usiłowali Go zabić, bo nie tylko nie zachowywał szabatu, ale nadto Boga nazywał swoim Ojcem, czyniąc się równym Bogu.

CE144. Apologia Jezusa

[J 5,19-30] {R(II)PDJ, 16 kwiecień; Jerozolima, prawd. dziedziniec zewnętrzny świątyni. Tok narracji: *Uzdrowienie chromego w szabat i apologia Jezusa, cz. II*}

- 1612 J 5,19 W odpowiedzi na to Jezus im mówił: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Syn nie może niczego czynić sam z siebie, jeśli nie widzi Ojca czyniącego. Albowiem to samo, co On czyni, podobnie i Syn czyni.
- 1613 J 5,20 Ojciec bowiem miłuje Syna i ukazuje Mu to wszystko, co sam czyni, i jeszcze większe dzieła ukaze Mu, abyście się dziwili.
- 1614 J 5,21 Albowiem jak Ojciec wskrzesza umarłych i ożywia, tak również i Syn ożywia tych, których chce.
- 1615 J 5,22 Ojciec bowiem nie sędzi nikogo, lecz cały sąd przekazał Synowi,
- 1616 J 5,23 aby wszyscy oddawali cześć Synowi, tak jak oddają cześć Ojcu. Kto nie oddaje czci Synowi, nie oddaje czci Ojcu, który Go posłał.
- 1617 J 5,24 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto słucha słowa mego i wierzy w Tego, który Mnie posłał, ma życie wieczne i nie idzie pod sąd, lecz ze śmierci przeszedł do życia.
- 1618 J 5,25 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam, że nadchodzi godzina, nawet już jest, kiedy to umarli usłyszą głos Syna Bożego, i ci, którzy usłyszą, żyć będą.
- 1619 J 5,26 Jak Ojciec ma życie w sobie samym, tak również dał to Synowi: mieć życie w sobie.
- 1620 J 5,27 Dał Mu władzę wykonywania sądu, ponieważ jest Synem Człowieczym.
- 1621 J 5,28 Nie dziwcie się temu! Nadchodzi bowiem godzina, kiedy wszyscy, co są w grobach, usłyszą głos Jego:
- 1622 J 5,29 i ci, którzy pełnili dobre czyny, pójdą na zmartwychwstanie do życia; ci którzy pełnili złe czyny – na zmartwychwstanie do potępienia.
- 1623 J 5,30 Ja sam z siebie nic czynić nie mogę. Sądzę tak, jak słyszę, a sąd mój jest sprawiedliwy; szukam bowiem nie własnej woli, lecz woli Tego, który Mnie posłał.

CE145. Świadek Ojca o Synu

[J 5,31-47] {R(II)PDJ, 16 kwiecień; Jerozolima, pr. dziedziniec zewnętrzny świątyni. Tok narracji: *Uzdrowienie chromego w szabat i apologia Jezusa, cz. III.*}

- 1624 J 5,31 Gdybym Ja wydawał świadectwo o sobie samym, świadectwo moje nie byłoby prawdziwe.
- 1625 J 5,32 Jest ktoś inny, kto wydaje świadectwo o Mnie; a wiem, że świadectwo, które o Mnie wydaje, jest prawdziwe.
- 1626 J 5,33 Wysłaście poselstwo do Jana, i on dał świadectwo prawdzie.
- 1627 J 5,34 Ja nie zważam na świadectwo człowieka, ale mówię to, abyście byli zbawieni.

- 1605 J 5, 12 ἡρώτησαν αὐτόν, Τίς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπὼν σοι, Ἄρον καὶ περιπάτει;
- 1606 J 5, 13 ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ᾔδει τίς ἐστὶν, ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.
- 1607 J 5, 14 μετὰ ταῦτα εὕρισκε αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἵδε ὑγιὲς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χειρόν σοι τι γένηται.
- 1608 J 5, 15 ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀνήγγειλεν τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.
- 1609 J 5, 16 καὶ διὰ τοῦτο ἐδίωκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Ἰησοῦν, ὅτι ταῦτα ἐποίει ἐν σαββάτῳ.
- 1610 J 5, 17 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς, Ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι.
- 1611 J 5, 18 διὰ τοῦτο οὖν μᾶλλον ἐζητοῦν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι, ὅτι οὐ μόνον ἔλυεν τὸ σάββατον ἀλλὰ καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν τὸν θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ θεῷ.

CE144. The Apology of Jesus

[J 5,19-30] {Y(II)JPM, 16 April; Jerusalem, prob. the external courtyard of the Temple. Course of narration: *Healing the Lame on the Sabbath and the Apology of Jesus*, part II}

- 1612 J 5, 19 Ἀπεκρίνατο οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ δύναται ὁ υἱὸς ποιεῖν ἄφ' ἑαυτοῦ οὐδὲν ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν πατέρα ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.
- 1613 J 5, 20 ὁ γὰρ πατήρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ, καὶ μείζονα τούτων δείξει αὐτῷ ἔργα, ἵνα ὑμεῖς θαυμάζητε.
- 1614 J 5, 21 ὥσπερ γὰρ ὁ πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ.
- 1615 J 5, 22 οὐδὲ γὰρ ὁ πατήρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν τῷ υἱῷ,
- 1616 J 5, 23 ἵνα πάντες τιμῶσι τὸν υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν πατέρα. ὁ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν.
- 1617 J 5, 24 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ τὸν λόγον μου ἀκούων καὶ πιστεύων τῷ πέμψαντί με ἔχει ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς κρίσιν οὐκ ἔρχεται ἀλλὰ μεταβέβηκεν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν.
- 1618 J 5, 25 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἔρχεται ὥρα καὶ νῦν ἐστὶν ὅτε οἱ νεκροὶ ἀκούσουσιν τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσουσιν.
- 1619 J 5, 26 ὥσπερ γὰρ ὁ πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως καὶ τῷ υἱῷ ἔδωκεν ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ·
- 1620 J 5, 27 καὶ ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν.
- 1621 J 5, 28 μὴ θαυμάζετε τοῦτο, ὅτι ἔρχεται ὥρα ἐν ἧ ἅπαντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσουσιν τῆς φωνῆς αὐτοῦ
- 1622 J 5, 29 καὶ ἐκπορεύσονται, οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως.
- 1623 J 5, 30 Οὐ δύναμαι ἐγὼ ποιεῖν ἅπ' ἑμαυτοῦ οὐδέν· καθὼς ἀκούω κρίνω, καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστίν, ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με.

CE145. The Testimony of Father about Son

[J 5,31-47] {Y(II)JPM, 16 April; Jerusalem, prob. the external courtyard of the Temple. Course of narration: *Healing the Lame on the Sabbath and the Apology of Jesus*, part III.}

- 1624 J 5, 31 ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἑμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής·
- 1625 J 5, 32 ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ, καὶ οἶδα ὅτι ἀληθής ἐστὶν ἡ μαρτυρία ἣν μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ.
- 1626 J 5, 33 ὑμεῖς ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκεν τῇ ἀληθείᾳ·
- 1627 J 5, 34 ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω, ἀλλὰ ταῦτα λέγω ἵνα ὑμεῖς σωθῆτε.

- 1628 J 5, 35 On był lampą, co płonie i świeci, wy zaś chcieliście radować się krótki czas jego światłem.
- 1629 J 5, 36 Ja mam świadectwo większe od Janowego. Są to dzieła, które Ojciec dał Mi do wypełnienia; dzieła, które czynię, świadczą o Mnie, że Ojciec Mnie posłał.
- 1630 J 5, 37 Ojciec, który Mnie posłał, On dał o Mnie świadectwo. Nigdy nie słyszeliście ani Jego głosu, ani nie widzieliście Jego oblicza;
- 1631 J 5, 38 nie macie także Jego słowa, trwającego w was, bo wyście nie uwierzyli Temu, którego On posłał.
- 1632 J 5, 39 Badacie Pisma, ponieważ sądzicie, że w nich zawarte jest życie wieczne: to one właśnie dają o Mnie świadectwo.
- 1633 J 5, 40 A przecież nie chcecie przyjść do Mnie, aby mieć życie.
- 1634 J 5, 41 Nie odbieram chwały od ludzi,
- 1635 J 5, 42 ale poznałem was, że nie macie w sobie miłości Boga.
- 1636 J 5, 43 Przyszedłem w imieniu Ojca mego, a nie przyjęliście Mnie. Gdyby jednak przybył ktoś inny we własnym imieniu, to byście go przyjęli.
- 1637 J 5, 44 Jak możecie uwierzyć, skoro od siebie wzajemnie odbieracie chwałę, a nie szukacie chwały, która pochodzi od samego Boga.
- 1638 J 5, 45 Nie sądzcie jednak, że to Ja was oskarżę przed Ojcem. Waszym oskarżycielem jest Mojżesz, w którym wy pokładacie nadzieję.
- 1639 J 5, 46 Gdybyście jednak wierzyli Mojżeszowi, to byście i Mnie wierzyli. O Mnie bowiem on pisał.
- 1640 J 5, 47 Jeżeli jednak jego pismom nie wierzycie, jakżeż moim słowom będziecie wierzyli?»

XVI DALSZA DZIAŁALNOŚĆ W GALILEI I POBLISKICH KRAINACH

CE146. Powrót do działalności w Galilei

[J 7,1] {R(II)PDJ, maj; Galilea}

K503:

- 1641 J 7, 1 Potem Jezus obchodził Galileę. Nie chciał bowiem chodzić po Judei, bo Żydzi zamierzali Go zabić.

CE147. Spór o tradycję

[Mt 15,1-9; Mk 7,1-13] {R(II)PDJ, maj; Galilea, prawd. dom w Kafarnaum. Tok narracji: *Rytualna i prawdziwa czystość*, część I}

K504=

- 1642[Mt 15,1 Wtedy przyszli do Jezusa faryzeusze i uczeni w piśmie z Jerozolimy z zapytaniem:
- 1643] Mk 7, 1 Zebrali się u Niego faryzeusze i kilku uczonych w Piśmie, którzy przybyli z Jerozolimy.
- K505:
- 1644 Mk 7, 2 I zauważyli, że niektórzy z Jego uczniów brali posiłek nieczystymi, to znaczy nie obmytymi rękami.
- 1645 Mk 7, 3 Faryzeusze bowiem, i w ogóle Żydzi, trzymając się tradycji starszych, nie jedzą, jeśli sobie rąk nie obmyją, rozluźniając pięść.
- 1646 Mk 7, 4 I [gdy wrócą] z rynku, nie jedzą, dopóki się nie obmyją. Jest jeszcze wiele innych [zwyczajów], które przejęli i których przestrzegają, jak obmywanie kubków, dzbanków, naczyń miedzianych {i łózek} [BW].

- 1628 J 5, 35 ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ φαίνων, ὑμεῖς δὲ ἠθελήσατε ἀγαλλιαθῆναι πρὸς ὥραν ἐν τῷ φωτὶ αὐτοῦ.
- 1629 J 5, 36 ἐγὼ δὲ ἔχω τὴν μαρτυρίαν μείζω τοῦ Ἰωάννου· τὰ γὰρ ἔργα ἃ δέδωκέν μοι ὁ πατήρ ἵνα τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα ἃ ποιῶ, μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὅτι ὁ πατήρ με ἀπέσταλκεν·
- 1630 J 5, 37 καὶ ὁ πέμψας με πατήρ ἐκεῖνος μεμαρτύρηκεν περὶ ἐμοῦ. οὔτε φωνὴν αὐτοῦ πώποτε ἀκηκόατε οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε,
- 1631 J 5, 38 καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος τοῦτω ὑμεῖς οὐ πιστεύετε.
- 1632 J 5, 39 ἐραυνᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζοῆν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ·
- 1633 J 5, 40 καὶ οὐ θέλετε ἐλθεῖν πρὸς με ἵνα ζοῆν ἔχητε.
- 1634 J 5, 41 Δόξαν παρὰ ἀνθρώπων οὐ λαμβάνω,
- 1635 J 5, 42 ἀλλὰ ἔγνωκα ὑμᾶς ὅτι τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς.
- 1636 J 5, 43 ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρός μου καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἐὰν ἄλλος ἔλθῃ ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήμψεσθε.
- 1637 J 5, 44 πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεῦσαι, δόξαν παρὰ ἀλλήλων λαμβάνοντες καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε;
- 1638 J 5, 45 μὴ δοκεῖτε ὅτι ἐγὼ κατηγορήσω ὑμῶν πρὸς τὸν πατέρα· ἔστιν ὁ κατηγορῶν ὑμῶν Μωϋσῆς, εἰς ὃν ὑμεῖς ἠλπίκατε.
- 1639 J 5, 46 εἰ γὰρ ἐπιστεύετε Μωϋσεῖ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί, περὶ γὰρ ἐμοῦ ἐκεῖνος ἔγραψεν.
- 1640 J 5, 47 εἰ δὲ τοῖς ἐκείνου γράμμασιν οὐ πιστεύετε, πῶς τοῖς ἐμοῖς ῥήμασιν πιστεύσετε;

XVI FURTHER MINISTRY IN GALILEE AND THE NEIGHBOURING LANDS

CE146. Return to Ministry in Galilee

[J 7,1] {Y(II)JPM, May; Galilee}

K503:

- 1641 J 7, 1 Καὶ μετὰ ταῦτα περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· οὐ γὰρ ἠθέλεν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι.

CE147. Conflict over the Tradition

[Mt 15,1-9; Mk 7,1-13] {Y(II)JPM, May; Galilee, prob. the House in Capernaum. Course of narration: *The Ritual and Genuine Purity*, part I}

K504=

- 1642[Mt 15, 1 Τότε προσέρχονται τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς λέγοντες,
- 1643] Mk 7, 1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες τῶν γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων
- K505:
- 1644 Mk 7, 2 καὶ ἰδόντες τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὅτι κοιναῖς χερσίν, τοῦτ' ἔστιν ἀνίπτοις, ἐσθίουσιν τοὺς ἄρτους
- 1645 Mk 7, 3 – οἱ γὰρ Φαρισαῖοι καὶ πάντες οἱ Ἰουδαῖοι ἐὰν μὴ πυγμῇ νίψωνται τὰς χεῖρας οὐκ ἐσθίουσιν, κρατοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων,
- 1646 Mk 7, 4 καὶ ἀπ' ἀγορᾶς ἐὰν μὴ βαπτίσωνται οὐκ ἐσθίουσιν, καὶ ἄλλα πολλά ἐστὶν ἃ παρέλαβον κρατεῖν, βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων [καὶ κλινῶν] –

K506=

- 1647[Mk 7,5 Zapytali Go więc faryzeusze i uczeni w Piśmie: «Dlaczego Twój uczniowie nie postępują według tradycji starszych, lecz jedzą nieczystymi rękami?»
- 1648[Mt 15,2 «Dlaczego Twój uczniowie postępują wbrew tradycji starszych? Bo nie myją sobie rąk przed jedzeniem».

K507:

- 1649 Mk 7,6 Odpowiedział im: «Słusznie prorok Izajasz powiedział o was, obłudnikach, jak jest napisane: *Ten lud czci Mnie wargami, lecz sercem swym daleko jest ode Mnie.*
- 1650 Mk 7,7 Ale czci Mnie na próżno, ucząc zasad podanych przez ludzi.
- 1651 Mk 7,8 Uchyliście przykazanie Boże, a trzymacie się ludzkiej tradycji, <dokonujecie obmywania dzbanków i kubków. I wiele innych podobnych rzeczy czynicie>».

K508=

- 1652[Mk 7,9 I mówił do nich: «Sprawnie uchylacie Boże przykazanie, aby swoją tradycję zachować.
- 1653[Mt 15,3 On im odpowiedział: «Dlaczego i wy przekraczacie przykazanie Boże z powodu waszej tradycji?

K509=

- 1654[Mk 7,10 Możesz tak powiedzieć: Czcij ojca swego i matkę swoją, oraz: Kto złorzeczy ojcu lub matce, niech śmierć poniesie.
- 1655[Mt 15,4 Bóg przecież powiedział: *Czczij ojca i matkę oraz: Kto złorzeczy ojcu lub matce, niech śmierć poniesie.*

K510=

- 1656[Mk 7,11 A wy mówicie: „Jeśli ktoś powie ojcu lub matce: *Korban*, to znaczy darem [złożonym w ofierze] jest to, co miało być ode mnie wsparciem dla ciebie” –
- 1657[Mt 15,5 Wy zaś mówicie: *Kto by oświadczył ojcu lub matce: Darem [złożonym w ofierze] jest to, co miało być ode mnie wsparciem dla ciebie,*

K511=

- 1658[Mk 7,12 to już nie pozwalacie mu nic uczynić dla ojca ani dla matki.
- 1659[Mt 15,6a *ten nie potrzebuje czcić swego ojca ani matki.*

K512=

- 1660[Mk 7,13a I znosicie słowo Boże ze względu na waszą tradycję, którą [sobie] przekazaliście.
- 1661[Mt 15,6b I tak ze względu na waszą tradycję zniesliście przykazanie Boże.

K513:

- 1662 Mk 7,13b Wiele też innych podobnych rzeczy czynicie».

K514:

- 1663 Mt 15,7 Obłudnicy, dobrze powiedział o was prorok Izajasz:
- 1664 Mt 15,8 *Ten lud czci Mnie wargami, lecz sercem swym daleko jest ode Mnie.*
- 1665 Mt 15,9 *Ale czci Mnie na próżno, ucząc zasad podanych przez ludzi».*

CE148. Prawdziwa nieczystość

[Mt 15,10-20; Mk 7,14-23] {R(II)PDJ maj; Galilea, prawd. Kafarnaum. Tok narracji: *Rytualna i prawdziwa czystość*, cz. II.}

K515=

- 1666[Mk 7,14 Potem przywołał znowu tłum do siebie i rzekł do niego: «Słuchajcie Mnie, wszyscy, i zrozumcie!
- 1667[Mt 15,10 Potem przywołał do siebie tłum i rzekł do niego: «Słuchajcie i rozumieście:

K506=

- 1647[Mk 7, 5 καὶ ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς, Διὰ τί οὐ περιπατοῦσιν οἱ μαθηταὶ σου κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ κοιναῖς χερσὶν ἐσθίουσιν τὸν ἄρτον;
- 1648] Mt 15, 2 Διὰ τί οἱ μαθηταὶ σου παραβαίνουσιν τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων; οὐ γὰρ νίπτονται τὰς χεῖρας αὐτῶν ὅταν ἄρτον ἐσθίωσιν.

K507:

- 1649 Mk 7, 6 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Καλῶς ἐπροφήτευσεν Ἡσαΐας περὶ ὑμῶν τῶν ὑποκριτῶν, ὡς γέγραπται [ὅτι] Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ·
- 1650 Mk 7, 7 μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.
- 1651 Mk 7, 8 ἀφέντες τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ κρατεῖτε τὴν παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων.

K508=

- 1652[Mk 7, 9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν στήσητε.
- 1653] Mt 15, 3 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Διὰ τί καὶ ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν;

K509=

- 1654[Mk 7, 10 Μωϋσῆς γὰρ εἶπεν, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καί, Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω·
- 1655] Mt 15, 4 ὁ γὰρ θεὸς εἶπεν, Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καί, Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω.

K510=

- 1656[Mk 7, 11 ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ἐὰν εἴπῃ ἄνθρωπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Κορβάν, ὃ ἐστίν, Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς,
- 1657] Mt 15, 5 ὑμεῖς δὲ λέγετε, Ὅς ἂν εἴπῃ τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς,

K511=

- 1658[Mk 7, 12 οὐκέτι ἀφίετε αὐτὸν οὐδὲν ποιῆσαι τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ,
- 1659] Mt 15, 6a οὐ μὴ τιμήσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ· {ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ·}[GNT MT]

K512=

- 1660[Mk 7, 13a ἀκυροῦντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τῇ παραδόσει ὑμῶν ἢ παρεδώκατε·
- 1661] Mt 15, 6b καὶ ἠκυρώσατε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ διὰ τὴν παράδοσιν ὑμῶν.

K513:

- 1662 Mk 7, 13b καὶ παρόμοια τοιαῦτα πολλὰ ποιεῖτε.

K514:

- 1663 Mt 15, 7 ὑποκριταί, καλῶς ἐπροφήτευσεν περὶ ὑμῶν Ἡσαΐας λέγων,
- 1664 Mt 15, 8 Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾷ, ἡ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ·
- 1665 Mt 15, 9 μάτην δὲ σέβονται με διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.

CE148. The True Uncleaness

[Mt 15,10-20; Mk 7,14-23] {Y(II)JPM May; Galilee, prob. Capernaum. Course of narration: *The Ritual and Genuine Purity*, part II.}

K515=

- 1666[Mk 7, 14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάλιν τὸν ὄχλον ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀκούσατέ μου πάντες καὶ σύνετε.
- 1667] Mt 15, 10 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον εἶπεν αὐτοῖς, Ἀκούετε καὶ συνίετε·

K516=

1668[Mk 7, 15 Nic nie wchodzi z zewnątrz w człowieka, co mogłoby uczynić go nieczystym; lecz to, co wychodzi z człowieka, to czyni człowieka nieczystym.

1669] Mt 15, 11 Nie to, co wchodzi do ust, czyni człowieka nieczystym, ale co z ust wychodzi, to właśnie go czyni nieczystym».

K517:

1670 Mk 7, 16 <Kto ma uszy do słuchania, niechaj słucha!>»

K518=

1671[Mk 7, 17 Gdy się oddalił od tłumu i wszedł do domu, uczniowie pytali Go o tę przypowieść.

1672] Mt 15, 12 Wtedy przystąpili do Niego uczniowie i rzekli: «Czy wiesz, że faryzeusze zgorszyli się, gdy usłyszeli to słowo?»

K519:

1673 Mt 15, 13 On zaś odrzekł: «Każda roślina, której nie sadił Ojciec mój niebieski, będzie wyrwana.

1674 Mt 15, 14 Zostawcie ich! To są ślepi przewodnicy ślepych. Jeśli zaś ślepy ślepego prowadzi, obaj w dół wpadną».

1675 Mt 15, 15 Wtedy Piotr zabrał głos i rzekł do Niego: «Wytlumacz nam tę przypowieść».

K520=

1676[Mk 7, 18a Odpowiedział im: «I wy tak niepojętni jesteście?

1677] Mt 15, 16 On rzekł: «To i wy jeszcze niepojętni jesteście?

K521=

1678[Mt 15, 17 Nie rozumiecie, że wszystko, co wchodzi do ust, dostaje się do żołądka i zostaje wydalone na zewnątrz.

1679] Mk 7, 18b Nie rozumiecie, że nic z tego, co z zewnątrz wchodzi w człowieka, nie może uczynić go nieczystym;

1680 Mk 7, 19a bo nie wchodzi do jego serca, lecz do żołądka, i zostaje wydalone na zewnątrz».

K522:

1681 Mk 7, 19b Tak uznał wszystkie potrawy za czyste.

K523=

1682[Mk 7, 20 I mówił dalej: «Co wychodzi z człowieka, to czyni go nieczystym.

1683] Mt 15, 18 Lecz to, co z ust wychodzi, pochodzi z serca, i to właśnie czyni czyni człowieka nieczystym.

K524=

1684[Mk 7, 21 Z wnętrza bowiem, z serca ludzkiego pochodzą złe myśli, nierząd, kradzieże, zabójstwa,

1685 Mk 7, 22 cudzołóstwa, chciwość, przewrotność, podstęp, wyuzdanie, zazdrość, obelgi, pycha, głupota.

1686] Mt 15, 19 Z serca bowiem pochodzą złe myśli, zabójstwa, códzołóstwa, czyny nierządne, kradzieże, fałszywe świadectwa, przekleństwa.

K525=

1687[Mk 7, 23 Całe to zło z wnętrza pochodzi i czyni człowieka nieczystym».

1688] Mt 15, 20a To właśnie czyni człowieka nieczystym.

K526:

1689 Mt 15, 20b To zaś, że się je nie umytymi rękami, nie czyni człowieka nieczystym».

K516=

1668[Mk 7, 15 οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν ὃ δύναται κοινῶσαι αὐτόν· ἀλλὰ τὰ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενά ἐστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον.

1669] Mt 15, 11 οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

K517:

1670 Mk 7, 16 {εἰ τις ἔχει ὧτα ἀκούειν, ἀκουέτω.}[GNT MT]

K518=

1671[Mk 7, 17 Καὶ ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὴν παραβολήν.

1672] Mt 15, 12 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ, Οἶδας ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες τὸν λόγον ἐσκανδαλίσθησαν;

K519:

1673 Mt 15, 13 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται.

1674 Mt 15, 14 ἄφετε αὐτούς· τυφλοὶ εἰσιν ὁδηγοί· τυφλὸς δὲ τυφλὸν ἐὰν ὁδηγῇ, ἀμφοτέρω εἰς βόθυνον πεσοῦνται.

1675 Mt 15, 15 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Φράσον ἡμῖν τὴν παραβολήν.

K520=

1676[Mk 7, 18a καὶ λέγει αὐτοῖς, Οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;

1677] Mt 15, 16 ὁ δὲ εἶπεν, Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἐστε;

K521=

1678[Mt 15, 17 οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν κοιλίαν χωρεῖ καὶ εἰς ἀφεδρῶνα ἐκβάλλεται;

1679] Mk 7, 18b οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον εἰς τὸν ἄνθρωπον οὐ δύναται αὐτὸν κοινῶσαι,

1680 Mk 7, 19a ὅτι οὐκ εἰσπορεύεται αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν ἀλλ' εἰς τὴν κοιλίαν, καὶ εἰς τὸν ἀφεδρῶνα ἐκπορεύεται;

K522:

1681 Mk 7, 19b – καθαρίζων πάντα τὰ βρώματα.

K523=

1682[Mk 7, 20 ἔλεγεν δὲ ὅτι Τὸ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορευόμενον ἐκεῖνο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον·

1683] Mt 15, 18 τὰ δὲ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος ἐκ τῆς καρδίας ἐξέρχεται, κακεῖνα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

K524=

1684[Mk 7, 21 ἔσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων οἱ διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, πορνεῖαι, κλοπαί, φόνοι,

1685 Mk 7, 22 μοιχεῖαι, πλεονεξίαι, πονηρίαι, δόλος, ἀσέλγεια, ὀφθαλμὸς πονηρός, βλασφημία, ὑπερηφανία, ἀφροσύνη·

1686] Mt 15, 19 ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι.

K525=

1687[Mk 7, 23 πάντα ταῦτα τὰ πονηρὰ ἔσωθεν ἐκπορεύεται καὶ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

1688] Mt 15, 20a ταῦτά ἐστιν τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον,

K526:

1689 Mt 15, 20b τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶν φαγεῖν οὐ κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

CE149. Wiara kobiety kananejskiej

[Mt 15,21-28; Mk 7,24-30] {R(II)PDJ, maj; Fenicja, Tyr}

K527=

1690 [Mk 7,24a Stamtąd zaś wybrał się i udał w okolice Tyru i Sydonu.**1691** Mt 15,21 Potem Jezus odszedł stamtąd i podążył w okolice Tyru i Sydonu.

K528:

1692 Mk 7,24b Wstąpił do [pewnego] domu i chciał, żeby nikt o tym nie wiedział, nie mógł jednak pozostać w ukryciu.**1693** Mk 7,25a Zaraz bowiem usłyszała o Nim kobieta, której córeczka była opętana przez ducha nieczystego.

K529:

1694 Mt 15,22 A oto kobieta kananejska, wyszedłszy z tamtych stron, wołała: «Ulutuj się nade mną, Panie, Synu Dawida! Moja córka jest ciężko nękana przez złego ducha».**1695** Mt 15,23 Lecz On nie odezwał się do niej ani słowem. Na to podeszli Jego uczniowie i prosili Go: «Odpraw ją, bo krzyczy za nami».**1696** Mt 15,24 Lecz On odpowiedział: «Jestem posłany tylko do owiec, które poginęły z domu Izraela».

K530=

1697 [Mk 7,25b Przyszła, padła Mu do nóg,**1698** Mt 15,25a A ona przyszła, padła Mu do nóg

K531:

1699 Mk 7,26a a była to poganka, Syrofenicjanka z pochodzenia,

K532=

1700 [Mk 7,26b i prosiła Go, żeby złego ducha wyrzucił z jej córki.**1701** Mt 15,25b i prosiła: «Panie, dopomóż mi».

K533=

1702 [Mk 7,27 I powiedział do niej [Jezus]: «Pozwól wpierw nasycić się dzieciom, bo niedobrze jest zabierać chleb dzieciom, a rzucać szczeniętom».**1703** Mt 15,26 On jednak odparł: «Niedobrze jest zabierać chleb dzieciom, a rzucać szczeniętom».

K534=

1704 [Mk 7,28 Ona Mu odparła: «Tak, Panie, lecz i szczenięta pod stołem jedzą okruszyny po dzieciach».**1705** Mt 15,27 A ona odrzekła: «Tak, Panie lecz i szczenięta jedzą okruszki, które spadają ze stołu ich panów».

K535=

1706 [Mk 7,29 On jej rzekł: «Przez wzgląd na te słowa idź; zły duch opuścił twoją córkę».**1707** Mt 15,28a Wtedy Jezus jej odpowiedział: «O niewiasto, wielka jest twoja wiara; niech ci się stanie, jak pragniesz!»

K536:

1708 Mt 15,28b Od tej chwili jej córka była zdrowa.

K537:

1709 Mk 7,30 Gdy wróciła do domu, zastała dziecko leżące na łóżku; a zły duch wyszedł.

CE149. The Faith of the Canaanite Woman

[Mt 15,21-28; Mk 7,24-30] {Y(II)JPM, May; Phoenicia, Tyre}

K527=

1690[Mk 7, 24a Ἐκεῖθεν δὲ ἀναστὰς ἀπῆλθεν εἰς τὰ ὅρια Τύρου {καὶ Σιδῶνος}[GNT MT].

1691] Mt 15, 21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

K528:

1692 Mk 7, 24b καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν οὐδένα ἤθελεν γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν·

1693 Mk 7, 25a ἀλλ' εὐθὺς ἀκούσασα γυνὴ περὶ αὐτοῦ, ἧς εἶχεν τὸ θυγάτριον αὐτῆς πνεῦμα ἀκάθαρτον,

K529:

1694 Mt 15, 22 καὶ ἰδοὺ γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὀρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα ἔκραζεν λέγουσα, Ἐλέησόν με, κύριε, υἱὸς Δαυὶδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

1695 Mt 15, 23 ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτουν αὐτὸν λέγοντες, Ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὀπισθεν ἡμῶν.

1696 Mt 15, 24 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ.

K530=

1697[Mk 7, 25b ἐλθοῦσα προσέπεσεν πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ·

1698] Mt 15, 25a ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ

K531:

1699 Mk 7, 26a ἡ δὲ γυνὴ ἦν Ἑλληνίς, Συροφοινίκισσα τῷ γένει·

K532=

1700[Mk 7, 26b καὶ ἠρώτα αὐτὸν ἵνα τὸ δαιμόνιον ἐκβάλῃ ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς.

1701] Mt 15, 25b λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι.

K533=

1702[Mk 7, 27 καὶ ἔλεγεν αὐτῇ, Ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα, οὐ γάρ ἐστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ τοῖς κυναρίοις βαλεῖν.

1703] Mt 15, 26 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἐστιν καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.

K534=

1704[Mk 7, 28 ἡ δὲ ἀπεκρίθη καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, καὶ τὰ κυνάρια ὑποκάτω τῆς τραπέζης ἐσθίουσιν ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν παιδίων.

1705] Mt 15, 27 ἡ δὲ εἶπεν, Ναί, κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιγίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.

K535=

1706[Mk 7, 29 καὶ εἶπεν αὐτῇ, Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ὕπαγε, ἐξελήλυθεν ἐκ τῆς θυγατρὸς σου τὸ δαιμόνιον.

1707] Mt 15, 28a τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Ὡ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις.

K536:

1708 Mt 15, 28b καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

K537:

1709 Mk 7, 30 καὶ ἀπελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς εὔρεν τὸ παιδίον βεβλημένον ἐπὶ τὴν κλίνην καὶ τὸ δαιμόνιον ἐξεληλυθός.

CE150. Uzdrawienie głuchoniemego

[Mk 7,31-37] {R(II)PDJ, czerwiec; Dekapol, pobraże Jeziora Galilejskiego, prawd. Hippos}

- 1710 Mk 7, 31 Znowu opuścił okolice Tyru i przez Sydon przyszedł nad Jezioro Galilejskie, przemierzając posiadłości Dekapolu.
- 1711 Mk 7, 32 Przyprowadzili Mu głuchoniemego i prosili Go, żeby położył na niego rękę.
- 1712 Mk 7, 33 On wziął go na bok, z dala od tłumu, włożył palce w jego uszy i śliną dotknął mu języka;
- 1713 Mk 7, 34 a spojrzawszy w niebo, westchnął i rzekł do niego: «*Efatha*», to znaczy: Otwórz się!
- 1714 Mk 7, 35 Zaraz otworzyły się jego uszy, więzy języka się rozwiązały i mógł prawidłowo mówić.
- 1715 Mk 7, 36 [Jezus] przykazał im, żeby nikomu nie mówili. Lecz im bardziej przykazywał, tym gorliwiej to rozgłaszali.
- 1716 Mk 7, 37 I przepełnieni zdumieniem mówili: «Dobrze wszystko uczynił. Nawet głuchym słuch przywraca i niemym mowę».

CE151. Uzdrawienia nad jeziorem[Mt 15,29-31] {R(II)PDJ czerwiec; Dekapol, wschodni brzeg Jeziora Galilejskiego. Tok narracji: *Drugie rozmnożenie chleba*, część I}

K538:

- 1717 Mt 15, 29 Stamtąd podążył Jezus dalej i przyszedł nad Jezioro Galilejskie. Wszedł na górę i tam siedział.
- 1718 Mt 15, 30 I przyszły do Niego wielkie tłumy, mając z sobą chorych, ułomnych, niewidomych, niemych i wielu innych, i położyli ich u Jego stóp, a On ich uzdrowił.
- 1719 Mt 15, 31 Tłumy zdumiewały się, widząc, że niemi mówią, ułomni są zdrowi, chromi chodzą, niewidomi widzą. I wielbiły Boga Izraela.

CE152. Drugie rozmnożenie chleba[Mt 15,32-39; Mk 8,1-10] {R(II)PDJ czerwiec; północny lub wschodni (Dekapol) brzeg Jeziora Galilejskiego — Magadan, prawd. Magdala. Tok narracji: *Drugie rozmnożenie chleba*, cz. II.}

K539:

- 1720 Mk 8, 1a W owym czasie, gdy znowu wielki tłum był [z Nim] i nie mieli co jeść,

K540=

- 1721[Mk 8, 1b przywołał do siebie uczniów i rzekł im.

- 1722]Mt 15, 32a Lecz Jezus przywołał swoich uczniów i rzekł:

K541=

- 1723[Mk 8, 2 «Żał Mi tego tłumu, bo już trzy dni trwają przy Mnie, a nie mają co jeść.

- 1724]Mt 15, 32b «Żał Mi tego tłumu! Już trzy dni trwają przy Mnie, a nie mają co jeść.

K542=

- 1725[Mk 8, 3 I jeśli ich puszczę zgłodniałych do domu, zasłabną w drodze, bo niektórzy z nich przyszli z daleka».

- 1726]Mt 15, 32c Nie chcę ich puścić zgłodniałych, żeby ktoś nie zasłabł w drodze».

CE150. The Healing of the Deaf and Dumb Man

[Mk 7,31-37] {Y(II)JPM, June; Decapolis, the coast of the Sea of Galilee, prob. Hippos}

- 1710 Mk 7, 31 Καὶ πάλιν ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὁρίων Τύρου ἦλθεν διὰ Σιδῶνος εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας ἀνὰ μέσον τῶν ὁρίων Δεκαπόλεως.
- 1711 Mk 7, 32 καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.
- 1712 Mk 7, 33 καὶ ἀπολαβόμενος αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄχλου κατ' ἰδίαν ἔβαλεν τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ καὶ πτύσας ἤψατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ,
- 1713 Mk 7, 34 καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἐστέναξεν, καὶ λέγει αὐτῷ, Εφραθα, ὃ ἐστίν, Διανοίχθητι.
- 1714 Mk 7, 35 καὶ [εὐθέως] ἡνοίγησαν αὐτοῦ αἱ ἀκοαί, καὶ ἐλύθη ὁ δεσμὸς τῆς γλώσσης αὐτοῦ, καὶ ἐλάλει ὀρθῶς.
- 1715 Mk 7, 36 καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσιν· ὅσον δὲ αὐτοῖς διεστέλλετο, αὐτοὶ μᾶλλον περισσότερον ἐκήρυσσον.
- 1716 Mk 7, 37 καὶ ὑπερπερισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες, Καλῶς πάντα πεποίηκεν· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν καὶ [τοὺς] ἀλάλους λαλεῖν.

CE151. The Healings on the Lake[Mt 15,29-31] {Y(II)JPM June; Decapolis, the east shore of The Sea of Galilee. Course of narration: *The Second Reproduction of Bread*, part I}

K538:

- 1717 Mt 15, 29 Καὶ μεταβὰς ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς ἦλθεν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἀναβὰς εἰς τὸ ὄρος ἐκάθητο ἐκεῖ.
- 1718 Mt 15, 30 καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν χωλοὺς, τυφλοὺς, κυλλοὺς, κωφοὺς, καὶ ἐτέρους πολλοὺς, καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς·
- 1719 Mt 15, 31 ὥστε τὸν ὄχλον θαυμάσαι βλέποντας κωφοὺς λαλοῦντας, κυλλοὺς ὑγιεῖς, καὶ χωλοὺς περιπατοῦντας καὶ τυφλοὺς βλέποντας· καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν Ἰσραήλ.

CE152. The Second Reproduction of Bread[Mt 15,32-39; Mk 8,1-10] {Y(II)JPM June; the northern or east (Decapolis) shore of The Sea of Galilee — Magadan, prob. Magdala. Course of narration: *The Second Reproduction of Bread*, p. II.}

K539:

- 1720 Mk 8, 1a Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις πάλιν πολλοῦ ὄχλου ὄντος καὶ μὴ ἐχόντων τί φάγωσιν,
- K540=
- 1721[Mk 8, 1b προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς λέγει αὐτοῖς,
- 1722]Mt 15, 32a Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν,
- K541=
- 1723[Mk 8, 2 Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν·
- 1724]Mt 15, 32b Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἤδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσίν μοι καὶ οὐκ ἔχουσιν τί φάγωσιν·
- K542=
- 1725[Mk 8, 3 καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστες εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· καὶ τινες αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἦκασιν.
- 1726]Mt 15, 32c καὶ ἀπολύσαι αὐτοὺς νήστες οὐ θέλω, μήποτε ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὁδῷ.

K543=

1727[Mk 8, 4 Odpowiedzieli uczniowie: «Jakże tu na pustkowiu będzie mógł ktoś nakarmić ich chlebem?»

1728[Mt 15, 33 Na to rzekli Mu uczniowie: «Skąd tu na pustkowiu weźmiemy tyle chleba, żeby nakarmić tak wielki tłum?»

K544=

1729[Mt 15, 34 Jezus zapytał ich: «Ile macie chlebów?» Odpowiedzieli: «Siedem i parę rybek».

1730[Mk 8, 5 Zapytał ich: «Ile macie chlebów?» Odpowiedzieli: «Siedem».

K545=

1731[Mk 8, 6a I polecił tłumowi usiąść na ziemi.

1732[Mt 15, 35 A gdy polecił tłumowi usiąść na ziemi,

K546=

1733[Mk 8, 6b A wzięwszy siedem chlebów, odmówił dziękczynienie, połamał i dawał uczniom, aby je podawali. I podali tłumowi.

1734[Mt 15, 36 wzięł siedem chlebów i ryby i odmówiwszy dziękczynienie, połamał, dawał uczniom, uczniowie zaś tłumom.

K547:

1735 Mk 8, 7 Mieli też kilka rybek. I nad tymi odmówił błogosławieństwo, i polecił je rozdać.

K548=

1736[Mk 8, 8 Jedli do syta, a pozostałych ułomków zebrali siedem koszów.

1737[Mt 15, 37 Jedli wszyscy do syta, a pozostałych ułomków zebrano jeszcze siedem pełnych koszów.

K549=

1738[Mk 8, 9a Było zaś około czterech tysięcy ludzi.

1739[Mt 15, 38 Tych zaś, którzy jedli, było cztery tysiące mężczyzn, nie licząc kobiet i dzieci.

K550:

1740 Mk 8, 9b Potem ich odprowadził.

K551=

1741[Mk 8, 10 Zaraz też wsiadł z uczniami do łodzi i przybył w okolice Dalmanuty.

1742[Mt 15, 39 Potem odprowadził tłumy, wsiadł do łodzi i przybył w granice Magadan.

CE153. Nowe żądanie znaku – znaki czasu

[Mt 16,1-4; Mk 8,11-13] {R(II)PDJ, czerwiec; Magdala — drugi brzeg, okolice Betsaidy. Tok narracji: Żądanie znaku przez faryzeuszy oraz saduceuszy i przestroga przed nimi, część I}

K552=

1743[Mt 16, 1 Przystąpili do Niego faryzeusze i saduceusze i wystawiając Go na próbę, prosili o ukazanie im znaku z nieba.

1744[Mk 8, 11 Nadeszli faryzeusze i zaczęli z Nim rozprawiać, a chcąc wystawić Go na próbę, domagali się od Niego znaku.

K553:

1745 Mt 16, 2 Lecz On im odpowiedział: «Wieczorem mówicie: „[Będzie] piękna pogoda, bo niebo się czerwieni”;

1746 Mt 16, 3 rano zaś: „Dziś burza, bo niebo się czerwieni i jest zasępione”. Wygląd nieba umiecie rozpoznawać, a znaków czasu nie potraficie?

K543=

1727[Mk 8, 4 και ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅτι Πόθεν τούτους δυνήσεται τις ὧδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ' ἐρημίας;

1728] Mt 15, 33 και λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Πόθεν ἡμῖν ἐν ἐρημίᾳ ἄρτοι τοσοῦτοι ὥστε χορτάσαι ὄχλον τοσοῦτον;

K544=

1729[Mt 15, 34 και λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πόσους ἄρτους ἔχετε; οἱ δὲ εἶπαν, Ἑπτὰ, και ὀλίγα ἰχθύδια.

1730] Mk 8, 5 και ἡρώτα αὐτούς, Πόσους ἔχετε ἄρτους; οἱ δὲ εἶπαν, Ἑπτὰ.

K545=

1731[Mk 8, 6a και παραγγέλλει τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς·

1732] Mt 15, 35 και παραγγείλας τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τὴν γῆν

K546=

1733[Mk 8, 6b και λαβὼν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους εὐχαριστήσας ἔκλασεν και ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα παρατιθῶσιν και παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ.

1734] Mt 15, 36 ἔλαβεν τοὺς ἑπτὰ ἄρτους και τοὺς ἰχθύας και εὐχαριστήσας ἔκλασεν και ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.

K547:

1735 Mk 8, 7 και εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· και εὐλογήσας αὐτὰ εἶπεν και ταῦτα παρατιθέναι.

K548=

1736[Mk 8, 8 και ἔφαγον και ἐχορτάσθησαν, και ἦσαν περισσεύματα κλασμάτων ἑπτὰ σφυρίδας.

1737] Mt 15, 37 και ἔφαγον πάντες και ἐχορτάσθησαν, και τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων ἦσαν, ἑπτὰ σφυρίδας πλήρεις.

K549=

1738[Mk 8, 9a ἦσαν δὲ ὡς τετρακισχίλιοι.

1739] Mt 15, 38 οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν τετρακισχίλιοι ἄνδρες χωρὶς γυναικῶν και παιδιῶν.

K550:

1740 Mk 8, 9b και ἀπέλυσεν αὐτούς.

K551=

1741[Mk 8, 10 Και εὐθὺς ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἦλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

1742] Mt 15, 39 Και ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἐνέβη εἰς τὸ πλοῖον, και ἦλθεν εἰς τὰ ὄρια Μαγαδάν.

CE153. The New Requirement of Sign – the Signs of Times

[Mt 16,1-4; Mk 8,11-13] {Y(II)JPM, June; Magdala — the opposite shore of the Lake, the neighbourhood of Bethsaida. Course of narration: *The Requirement of Sign by Pharisees with Sadducees and the Warning against Them*, part I}

K552=

1743[Mt 16, 1 Και προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι και Σαδδουκαῖοι πειράζοντες ἐπηρώτησαν αὐτὸν σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειξαι αὐτοῖς.

1744] Mk 8, 11 Και ἐξῆλθον οἱ Φαρισαῖοι και ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, πειράζοντες αὐτόν.

K553:

1745 Mt 16, 2 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, [Ὁψίας γενομένης λέγετε, Εὐδία, πυρράζει γὰρ ὁ οὐρανός·

1746 Mt 16, 3 και πρωί, Σήμερον χειμῶν, πυρράζει γὰρ στυγνάζων ὁ οὐρανός. τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε διακρίνειν, τὰ δὲ σημεῖα τῶν καιρῶν οὐ δύνασθε.]

K554:

1747 Mk 8,12a On zaś westchnął w głębi duszy i rzekł:

K555=

1748[Mk 8,12b «Czemu to plemię domaga się znaku? Zaprawdę, powiadam wam: żaden znak nie będzie dany temu plemieniu».

1749[Mt 16,4a Plemię przewrotne i wiarołomne żąda znaku, ale żaden znak nie będzie mu dany, prócz znaku Jonasza».

K556=

1750[Mt 16,4b A zostawiwszy ich, odszedł.

1751[Mk 8,13 A zostawiwszy ich, wszedł z powrotem do łodzi i odpłynął na drugą stronę.

CE154. Kwas faryzeuszów i saduceuszów[Mt 16,5-12; Mk 8,14-21] {R(II)PDJ, czerwiec; drugi brzeg, okolice Betsaidy. Tok narracji: *Żądanie znaku przez faryzeuszy oraz saduceuszy i przestroga przed nimi*, cz. II.}

K557=

1752[Mk 8,14 A uczniowie zapomnieli zabrać chleby, i tylko jeden mieli z sobą w łodzi.

1753[Mt 16,5 Przeprowadzając się na drugi brzeg, uczniowie zapomnieli wziąć z sobą chleba.

K558=

1754[Mk 8,15 Wtedy im przykazał: «Uważajcie, strzeżcie się kwasu faryzeuszów i kwasu Heroda!»

1755[Mt 16,6 Jezus rzekł do nich «Uważajcie i strzeżcie się kwasu faryzeuszów i saduceuszów!»

K559=

1756[Mk 8,16 A oni zaczęli rozprawiać między sobą o tym, że nie mają chlebów.

1757[Mt 16,7 Oni zaś rozprawiali między sobą i mówili: «Nie zabraliśmy chleba».

K560=

1758[Mk 8,17a <Jezus> zauważył to i rzekł do nich: «Czemu rozprawiacie o tym, że nie macie chlebów?

1759[Mt 16,8 Jezus, poznawszy to, rzekł: «Ludzie małej wiary, czemu rozprawiacie między sobą o tym, że nie zabraliście chleba?

K561:

1760 Mk 8,17b Jeszcze nie pojmujecie i nie rozumiecie, tak otępiałe są wasze umysły?

1761 Mk 8,18a *Mając oczy, nie widzicie; mając uszy, nie słyszycie?*

K562=

1762[Mt 16,9 Czy jeszcze nie rozumiecie i nie pamiętacie owych pięciu chlebów na pięć tysięcy, i ile zebraliście koszów?

1763[Mk 8,18b Nie pamiętacie, ile zebraliście koszów pełnych ułomków,

1764 Mk 8,19a kiedy połamiałem pięć chlebów dla pięciu tysięcy?»

K563:

1765 Mk 8,19b Odpowiedzieli Mu: «Dwanaście».

K564=

1766[Mt 16,10 Ani owych siedmiu chlebów na cztery tysiące, i ile koszów zebraliście?

1767[Mk 8,20a «A kiedy połamiałem siedem chlebów dla czterech tysięcy, ile zebraliście koszów pełnych ułomków?»

K565:

1768 Mk 8,20b Odpowiedzieli: «Siedem».

1769 Mk 8,21 I rzekł im: «Jeszcze nie rozumiecie?»

K554:

1747 Mk 8, 12a καὶ ἀναστενάζας τῷ πνεύματι αὐτοῦ λέγει,

K555=

1748[Mk 8, 12b Τί ἡ γενεὰ αὕτη ζητεῖ σημεῖον; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰ δοθήσεται τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον.

1749[Mt 16, 4a Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθήσεται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ.

K556=

1750[Mt 16, 4b καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς ἀπῆλθεν.

1751[Mk 8, 13 καὶ ἄφεις αὐτοὺς πάλιν ἐμβὰς ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.

CE154. The Yeast of Pharisees and the Sadducees

[Mt 16,5-12; Mk 8,14-21] {Y(II)JPM, June; the opposite shore of the Lake, the neighbourhood of Bethsaida. Course of narration: *The Requirements of Sign by Pharisees with Sadducees and the Warning about Them*, part II.}

K557=

1752[Mk 8, 14 Καὶ ἐπελάθοντο λαβεῖν ἄρτους, καὶ εἰ μὴ ἓνα ἄρτον οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοίῳ.

1753[Mt 16, 5 Καὶ ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ πέραν ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν.

K558=

1754[Mk 8, 15 καὶ διεστέλλετο αὐτοῖς λέγων, Ὁρᾶτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ τῆς ζύμης Ἑρῳδοῦ.

1755[Mt 16, 6 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὁρᾶτε καὶ προσέχετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

K559=

1756[Mk 8, 16 καὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους ὅτι Ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

1757[Mt 16, 7 οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες ὅτι Ἄρτους οὐκ ἐλάβομεν.

K560=

1758[Mk 8, 17a καὶ γνοὺς λέγει αὐτοῖς, Τί διαλογίζεσθε ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε;

1759[Mt 16, 8 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Τί διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς, ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε;

K561:

1760 Mk 8, 17b οὐπω νοεῖτε οὐδὲ συνίετε; πεπωρωμένην ἔχετε τὴν καρδίαν ὑμῶν;

1761 Mk 8, 18a ὀφθαλμοὺς ἔχοντες οὐ βλέπετε καὶ ὦτα ἔχοντες οὐκ ἀκούετε;

K562=

1762[Mt 16, 9 οὐπω νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους τῶν πεντακισχιλίων καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;

1763[Mk 8, 18b καὶ οὐ μνημονεύετε, {πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις ἤρατε;}[BT w.5]

1764 Mk 8, 19a ὅτε τοὺς πέντε ἄρτους ἔκλασα εἰς τοὺς πεντακισχιλίους, πόσους κοφίνους κλασμάτων πλήρεις ἤρατε;

K563:

1765 Mk 8, 19b λέγουσιν αὐτῷ, Δώδεκα.

K564=

1766[Mt 16, 10 οὐδὲ τοὺς ἑπτὰ ἄρτους τῶν τετρακισχιλίων καὶ πόσας σφυρίδας ἐλάβετε;

1767[Mk 8, 20a Ὅτε τοὺς ἑπτὰ εἰς τοὺς τετρακισχιλίους, πόσων σφυρίδων πληρώματα κλασμάτων ἤρατε;

K565:

1768 Mk 8, 20b καὶ λέγουσιν [αὐτῷ], Ἑπτὰ.

1769 Mk 8, 21 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Οὐπω συνίετε;

K566:

- 1770 Mt 16,11 Jak to, nie rozumiecie, że nie o chlebie mówiłem wam, lecz strzeżcie się kwasu faryzeuszów i saduceuszów?»
- 1771 Mt 16,12 Wówczas pojęli, że mówił o wystrzeganiu się nie kwasu chlebowego, lecz nauki faryzeuszów i saduceuszów.

CE155. Uzdrawienie niewidomego z Betsaidy

[Mk 8,22-26] {R(II)PDJ czerwiec; Betsaida}

K567:

- 1772 Mk 8,22 Potem przyszli do Betsaidy. Tam przyprowadzili Mu niewidomego i prosili, żeby się go dotknął.
- 1773 Mk 8,23 On ujął niewidomego za rękę i wyprowadził go poza wieś. Zwilżył mu oczy śliną, położył na niego ręce i zapytał: «Czy coś widzisz?»
- 1774 Mk 8,24 A gdy [ten] przejrzał, powiedział: «Widzę ludzi, bo gdy chodzą, dostrzegam [ich] niby drzewa».
- 1775 Mk 8,25 Potem znowu położył ręce na jego oczy. I przejrzał [on] zupełnie, i został uzdrowiony; wszystko widział teraz jasno i wyraźnie.
- 1776 Mk 8,26 Jezus odesłał go do domu ze słowami: «Tylko do wsi nie wstępuj!»

XVII W TETRARCHII HERODA FILIPA**CE156. Wyznanie Piotra**

[Mt 16,13-20; Mk 8,27-30; Łk 9,18-21] {R(II)PDJ, 30 lipiec; Betsaida — Cezarea Filipowa . Tok narracji: Pod Cezareą Filipową, część I}

- 1777 Mk 8,27a Potem Jezus udał się ze swoimi uczniami do wiosek pod Cezareą Filipową.

K568=

- 1778[Mt 16,13a Gdy Jezus przyszedł w okolice Cezarei Filipowej, pytał swoich uczniów:

- 1779] Łk 9,18a Gdy raz modlił się na osobności, a byli z Nim uczniowie, zwrócił się do nich z zapytaniem:

K569=

- 1780[Mk 8,27b W drodze pytał uczniów: «Za kogo uważają Mnie ludzie?»

- 1781•Mt 16,13b «Za kogo ludzie uważają Syna Człowieczego?»

- 1782] Łk 9,18b «Za kogo uważają Mnie tłumy?»

K570=

- 1783[Mk 8,28 Oni Mu odpowiedzieli: «Za Jana Chrzciciela, inni za Eliasza, jeszcze inni za jednego z proroków».

- 1784• Mt 16,14 a oni odpowiedzieli: «Jedni za Jana Chrzciciela, inni za Eliasza, jeszcze inni za Jeremiasza albo za jednego z proroków».

- 1785] Łk 9,19 Oni odpowiedzieli: «Za Jana Chrzciciela; inni za Eliasza; jeszcze inni mówią, że któryś z dawnych proroków zmartwychwstał».

K566:

- 1770 Mt 16, 11 πῶς οὐ νοεῖτε ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν; προσέχετε δὲ ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.
- 1771 Mt 16, 12 τότε συνῆκαν ὅτι οὐκ εἶπεν προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης [τῶν ἄρτων] ἀλλὰ ἀπὸ τῆς διδαχῆς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων.

CE155. The Healing of the Blind Man from Bethsaida

[Mk 8,22-26] {Y(II)JPM June; Bethsaida}

K567:

- 1772 Mk 8, 22 Καὶ ἔρχονται εἰς Βηθσαϊδάν. καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυφλὸν καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἄψηται.
- 1773 Mk 8, 23 καὶ ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ ἐξήνεγκεν αὐτὸν ἔξω τῆς κόμης, καὶ πτύσας εἰς τὰ ὄμματα αὐτοῦ, ἐπιθείς τὰς χεῖρας αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτόν, Εἴ τι βλέπεις;
- 1774 Mk 8, 24 καὶ ἀναβλέψας ἔλεγεν, Βλέπω τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὡς δένδρα ὁρῶ περιπατοῦντας.
- 1775 Mk 8, 25 εἶτα πάλιν ἐπέθηκεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, καὶ διέβλεψεν, καὶ ἀπεκατέστη, καὶ ἐνέβλεπεν τηλαυγῶς ἅπαντα.
- 1776 Mk 8, 26 καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς οἶκον αὐτοῦ λέγων, Μηδὲ εἰς τὴν κόμην εἰσέλθης.

XVII IN THE TETRARCHY OF HEROD PHILIP**CE156. Peter's Confession**

[Mt 16,13-20; Mk 8,27-30; Lk 9,18-21] {Y(II)JPM, 30th July; Bethsaida — Caesarea Philippi. Course of narration: *In the Vicinity of Caesarea Philippi*, part I}

- 1777 Mk 8, 27a Καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κόμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου.
- K568=
- 1778[Mt 16, 13a] Ἐλθὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἠρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων,
- 1779] Lk 9, 18a Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν προσευχόμενον κατὰ μόνας συνῆσαν αὐτῷ οἱ μαθηταί, καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς λέγων,
- K569=
- 1780] Mk 8, 27b καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων αὐτοῖς, Τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι;
- 1781•Mt 16, 13b Τίνα λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;
- 1782] Lk 9, 18b Τίνα με λέγουσιν οἱ ὄχλοι εἶναι;
- K570=
- 1783] Mk 8, 28 οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ λέγοντες [ὅτι] Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι, Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι εἷς τῶν προφητῶν.
- 1784• Mt 16, 14 οἱ δὲ εἶπαν, Οἱ μὲν Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἕτεροι δὲ Ἰερεμίαν ἢ ἓνα τῶν προφητῶν.
- 1785] Lk 9, 19 οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν, ἄλλοι δὲ Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ὅτι προφήτης τις τῶν ἀρχαίων ἀνέστη.

K571=

- 1786[Mk 8, 29 On ich zapytał: «A wy za kogo Mnie uważacie?»
Odpowiedział Mu Piotr: «Ty jesteś Mesjasz».
- 1787• Mt 16, 15 Jezus zapytał ich: «A wy za kogo Mnie uważacie?»
- 1788 Mt 16, 16 Odpowiedział Szymon Piotr: «Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego».
- 1789] Łk 9, 20 Zapytał ich: «A wy za kogo Mnie uważacie?»
Piotr odpowiedział: «Za Mesjasza Bożego».

K572:

- 1790 Mt 16, 17 Na to Jezus mu rzekł: «Błogosławiony jesteś Szymonie, synu Jony. Albowiem nie objawiły ci tego ciało i krew, lecz Ojciec mój, który jest w niebie.
- 1791 Mt 16, 18 Otóż i Ja tobie powiadam: ty jesteś Piotr [czyli Opoka] i na tej opoce zbuduję Kościół mój, a bramy piekielne go nie przemogą.
- 1792 Mt 16, 19 I tobie dam klucze królestwa niebieskiego, cokolwiek zwiążesz na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążesz na ziemi, będzie rozwiązane w niebie».
- 1793 Mt 16, 20 Wtedy surowo zabronił uczniom, aby nikomu nie mówili, że On jest Mesjaszem.

K573=

- 1794[Mk 8, 30 Wtedy surowo im przykazał, żeby nikomu o Nim nie mówili.
- 1795] Łk 9, 21 Wtedy surowo im przykazał i napomniął ich, żeby nikomu o tym nie mówili.

CE157. Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania

[Mt 16,21-23; Mk 8,31-33; Łk 9,22] {R(II)PDJ, 30 lipiec; Cezarea Filipowa. Tok narracji: *Pod Cezareą Filipową*, cz. II}

K574=

- 1796[Mk 8, 31 I zaczął ich pouczać, że Syn Człowieczy wiele musi wycierpieć, że będzie odrzucony przez starszych, arcykapłanów i uczonych w Piśmie; że zostanie zabity, ale po trzech dniach zmartwychwstanie.
- 1797• Mt 16, 21 Odtąd zaczął Jezus <Chrystus> wskazywać swoim uczniom na to, że musi się udać do Jerozolimy i wiele wycierpieć od starszych i arcykapłanów oraz uczonych w Piśmie; że będzie zabity i trzeciego dnia zmartwychwstanie.
- 1798] Łk 9, 22 I dodał: «Syn Człowieczy musi wiele wycierpieć: będzie odrzucony przez starszyznę, arcykapłanów i uczonych w Piśmie, zostanie zabity, a trzeciego dnia zmartwychwstanie».

K575:

- 1799 Mk 8, 32a A mówił zupełnie otwarcie te słowa.

K576=

- 1800[Mk 8, 32b Wtedy Piotr wziął Go na bok i zaczął Go upominać.
- 1801] Mt 16, 22 A Piotr wziął Go na bok i począł robić Mu wyrzuty:
«Panie, niech Cię Bóg broni! Nie przyjdzie to nigdy na Ciebie».

K577=

- 1802[Mk 8, 33 Lecz On obrócił się i patrząc na swych uczniów, zgromił Piotra słowami: «Zejdź Mi z oczu, szatanie, bo nie myślisz po Bożemu, lecz po ludzku».
- 1803] Mt 16, 23 Lecz On odwrócił się i rzekł do Piotra: «Zejdź mi z oczu, szatanie! Jesteś mi zawadą, bo nie myślisz po Bożemu, lecz po ludzku».

K571=

- 1786[Mk 8, 29 καὶ αὐτὸς ἐπηρώτα αὐτούς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;
ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστός.
- 1787• Mt 16, 15 λέγει αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;
- 1788 Mt 16, 16 ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος.
- 1789] Lk 9, 20 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι;
Πέτρος δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ.

K572:

- 1790 Mt 16, 17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος εἶ, Σίμων Βαριωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέν σοι ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
- 1791 Mt 16, 18 καὶ γὰρ ἐγὼ σοὶ λέγω ὅτι σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾗδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.
- 1792 Mt 16, 19 δώσω σοὶ τὰς κλεῖδας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
- 1793 Mt 16, 20 τότε διεστείλατο τοῖς μαθηταῖς ἵνα μηδενὶ εἰπῶσιν ὅτι αὐτοὶ ἐστὶν ὁ Χριστός.

K573=

- 1794[Mk 8, 30 καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ λέγωσιν περὶ αὐτοῦ.
- 1795] Lk 9, 21 Ὁ δὲ ἐπιτιμήσας αὐτοῖς παρήγγειλεν μηδενὶ λέγειν τοῦτο,

CE157. The First Prediction of the Passion and the Resurrection

[Mt 16,21-23; Mk 8,31-33; Lk 9,22] {Y(II)JPM, 30th July; Caesarea Philippi. Course of narration: *In the Vicinity of Caesarea Philippi*, part II}

K574=

- 1796[Mk 8, 31 Καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι.
- 1797• Mt 16, 21 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.
- 1798] Lk 9, 22 εἰπὼν ὅτι Δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθῆναι.

K575:

- 1799 Mk 8, 32a καὶ παρησιάζει τὸν λόγον ἐλάλει.

K576=

- 1800[Mk 8, 32b καὶ προσλαβόμενος ὁ Πέτρος αὐτὸν ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ.
- 1801] Mt 16, 22 καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ λέγων,
Ἰλαῶς σοι, κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο.

K577=

- 1802[Mk 8, 33 ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἰδὼν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐπετίμησεν Πέτρῳ καὶ λέγει, Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.
- 1803] Mt 16, 23 ὁ δὲ στραφεὶς εἶπεν τῷ Πέτρῳ, Ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· σκάνδαλον εἶ ἐμοῦ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

CE158. Warunki naśladowania Jezusa

[Mt 16,24-28; Mk 8,34-9,1; Łk 9,23-27] {R(II)PDJ, 30 lipiec; Cezarea Filipowa. Tok narracji: *Pod Cezareą Filipową, cz. III.*}

K578=

1804[Mk 8,34 Potem przywołał do siebie tłum razem ze swoimi uczniami i rzekł im:
«Jeśli ktoś chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladowuje.

1805• Mt 16,24 Wtedy Jezus rzekł do swoich uczniów:
«Jeśli ktoś chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladowuje.

1806] Łk 9,23 Potem mówił do wszystkich:
«Jeśli ktoś chce iść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech co dnia bierze krzyż swój i niech mnie naśladowuje.

K579=

1807[Mt 16,25 Bo kto chce zachować swoje życie, straci je; a kto straci swe życie z mego powodu, znajdzie je.

1808• Mk 8,35 Bo kto chce zachować swoje życie, straci je; a kto straci swe życie z powodu Mnie i Ewangelii, zachowa je.

1809] Łk 9,24 Bo kto chce zachować swoje życie, straci je, a kto straci swe życie z mego powodu, ten je zachowa.

K580=

1810[Mk 8,36 Cóż bowiem za korzyść stanowi dla człowieka zyskać świat cały, a swoją duszę utracić?

1811•Mt 16,26a Cóż bowiem za korzyść odniesie człowiek, choćby cały świat zyskał, a na swej duszy szkodę poniósł?

1812] Łk 9,25 Bo cóż za korzyść dla człowieka, jeśli cały świat zyska, a siebie zatraci lub szkodę poniesie?

K581=

1813[Mk 8,37 Bo cóż może dać człowiek w zamian za swoją duszę?

1814]Mt 16,26b Albo co da człowiek w zamian za swoją duszę?

K582=

1815[Mt 16,27 Albowiem Syn Człowieczy przyjdzie w chwale Ojca swego razem z aniołami swoimi i wtedy odda każdemu według jego postępowania.

1816• Mk 8,38 Kto się bowiem Mnie i słów moich zawstydzi przed tym pokoleniem wiarołomnym i grzesznym, tego Syn Człowieczy wstydić się będzie, gdy przyjdzie w chwale Ojca swojego razem z aniołami świętymi».

1817] Łk 9,26 Kto się bowiem Mnie i słów moich zawstydzi, tego Syn Człowieczy wstydić się będzie, gdy przyjdzie w swojej chwale oraz w chwale Ojca i świętych aniołów.

K583=

1818[Mk 9,1 Mowił im także: «Zaprawdę, powiadam wam: Niektórzy z tych, co tu stoją, nie zaznają śmierci, aż ujrzą królestwo Boże przychodzące w mocy».

1819• Mt 16,28 Zaprawdę, powiadam wam: Niektórzy z tych, co tu stoją, nie zaznają śmierci, aż ujrzą Syna Człowieczego przychodzącego w królestwie swoim».

1820] Łk 9,27 Zaprawdę, powiadam wam: Niektórzy z tych, co tu stoją, nie zaznają śmierci, aż ujrzą królestwo Boże».

CE158. The Conditions of Following Jesus

[Mt 16,24-28; Mk 8,34-9,1; Lk 9,23-27] {Y(II)JPM, 30th July; Caesarea Philippi. Course of narration: *In the Vicinity of Caesarea Philippi*, part III.}

K578=

1804[Mk 8, 34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς,
Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

1805• Mt 16, 24 Τότε ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

1806] Lk 9, 23 Ἔλεγεν δὲ πρὸς πάντας,
Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔρχεσθαι, ἀρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καθ' ἡμέραν, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι.

K579=

1807[Mt 16, 25 ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ εὕρήσει αὐτήν.

1808• Mk 8, 35 ὃς γὰρ ἐὰν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν [ἐμοῦ καὶ] τοῦ εὐαγγελίου σώσει αὐτήν.

1809] Lk 9, 24 ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ, οὗτος σώσει αὐτήν.

K580=

1810[Mk 8, 36 τί γὰρ ὠφελεῖ ἄνθρωπον κερδῆσαι τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῆναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;

1811• Mt 16, 26a τί γὰρ ὠφελήσεται ἄνθρωπος ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;

1812] Lk 9, 25 τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος κερδήσας τὸν κόσμον ὅλον ἑαυτὸν δὲ ἀπολέσας ἢ ζημιωθείς;

K581=

1813[Mk 8, 37 τί γὰρ δοῖ ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

1814] Mt 16, 26b ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

K582=

1815[Mt 16, 27 μέλλει γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὴν πράξιν αὐτοῦ.

1816• Mk 8, 38 ὃς γὰρ ἐὰν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνησεται αὐτὸν ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.

1817] Lk 9, 26 ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους, τοῦτον ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνησεται, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων.

K583=

1818[Mk 9, 1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες ὧδε τῶν ἐστηκότων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.

1819• Mt 16, 28 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἰσὶν τινες τῶν ὧδε ἐστῶτων οἵτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.

1820] Lk 9, 27 λέγω δὲ ὑμῖν ἀληθῶς, εἰσὶν τινες τῶν αὐτοῦ ἐστηκότων οἱ οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

XVIII GÓRA PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO

CE159. Przemienienie Jezusa

[Mt 17,1-8; Mk 9,2-9,8; Łk 9,28-36] {R(II)PDJ, 6 sierpień; 6-8 dni później; Tabor lub Hermon}

K584=

- 1821[Mk 9, 2a Po sześciu dniach Jezus wziął z sobą Piotra, Jakuba i Jana i zaprowadził ich samych osobno na górę wysoką.
- 1822• Mt 17, 1 Po sześciu dniach Jezus wziął z sobą Piotra, Jakuba oraz brata jego, Jana, i zaprowadził ich na górę wysoką, osobno.
- 1823] Łk 9, 28 W jakieś osiem dni po tych naukach wziął z sobą Piotra, Jana i Jakuba i wyszedł na górę, aby się modlić.

K585=

- 1824[Mk 9, 2b Tam się przemienił wobec nich.
- 1825 Mk 9, 3 Jego odzienie stało się lśniaco białe, tak jak żaden na ziemi folusznik wybielić nie zdoła.
- 1826• Mt 17, 2 Tam przemienił się wobec nich: twarz Jego zajaśniała jak słońce, odzienie zaś stało się białe jak światło.
- 1827] Łk 9, 29 Gdy się modlił, wygląd Jego twarzy się odmienił, a Jego odzienie stało się lśniaco białe.

K586=

- 1828[Mk 9, 4 I ukazał się im Elias z Mojżeszem, którzy rozmawiali z Jezusem.
- 1829• Mt 17, 3 A oto ukazali się im Mojżesz i Elias, rozmawiający z Nim.
- 1830] Łk 9, 30 A oto dwóch mężów rozmawiało z Nim. Byli to Mojżesz i Elias.

K587:

- 1831 Łk 9, 31 Ukazali się oni w chwale i mówili o Jego odejściu, którego miał dopełnić w Jeruzalem.
- 1832 Łk 9, 32 Tymczasem Piotr i towarzysze snem byli zmorzeni. Gdy się ocknęli, ujrzeli Jego chwałę i obydwu mężów, stojących przy Nim.

K588=

- 1833[Mk 9, 5 Wtedy Piotr rzekł do Jezusa:
«Rabbi, dobrze, że tu jesteśmy; postawimy trzy namioty: jeden dla Ciebie, jeden dla Mojżesza i jeden dla Eliasza».
- 1834• Mt 17, 4 Wtedy Piotr rzekł do Jezusa:
«Panie, dobrze, że tu jesteśmy; jeśli chcesz, postawię tu trzy namioty: jeden dla Ciebie, jeden dla Mojżesza i jeden dla Eliasza».
- 1835] Łk 9, 33a Gdy oni się z Nim rozstawali, Piotr rzekł do Jezusa:
«Mistrzu, dobrze, że tu jesteśmy. Postawimy trzy namioty: jeden dla Ciebie, jeden dla Mojżesza i jeden dla Eliasza».

K589=

- 1836[Mk 9, 6 Nie wiedział bowiem, co powiedzieć, tak byli przestraszeni.
- 1837] Łk 9, 33b Nie wiedział bowiem, co mówi.

K590=

- 1838[Mk 9, 7 I zjawił się obłok, osłaniający ich, a z obłoku odezwał się głos: «To jest mój Syn umiłowany, Jego słuchajcie!»
- 1839• Mt 17, 5 Gdy on jeszcze mówił, oto obłok świetlany osłonił ich, a z obłoku odezwał się głos: «To jest mój Syn umiłowany, w którym mam upodobanie, Jego słuchajcie!»
- 1840] Łk 9, 34 Gdy jeszcze to mówił, pojawił się obłok i osłonił ich; zlekli się, gdy weszli w obłok.
- 1841 Łk 9, 35 A z obłoku odezwał się głos: «To jest Syn mój, Wybrany, Jego słuchajcie!»

XVIII THE MOUNTAIN OF THE TRANSFIGURATION

CE159. The Transfiguration

[Mt 17,1-8; Mk 9,2-9,8; Lk 9,28-36] {Y(II)JPM, 6th August; 6-8 days later; Tabor or Hermon}

K584=

1821[Mk 9, 2a Καὶ μετὰ ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους.

1822• Mt 17, 1 Καὶ μεθ' ἡμέρας ἕξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν.

1823] Lk 9, 28 Ἐγένετο δὲ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ὥσπερ ἡμέραι ὀκτὼ [καὶ] παραλαβὼν Πέτρον καὶ Ἰωάννην καὶ Ἰάκωβον ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι.

K585=

1824[Mk 9, 2b καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν,

1825 Mk 9, 3 καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα λευκὰ λίαν οἷα γναφεὺς ἐπὶ τῆς γῆς οὐ δύναται οὕτως λευκᾶναι.

1826• Mt 17, 2 καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψεν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς.

1827] Lk 9, 29 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ προσεύχεσθαι αὐτὸν τὸ εἶδος τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἕτερον καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτοῦ λευκὸς ἐξαστράπτων.

K586=

1828[Mk 9, 4 καὶ ὤφθη αὐτοῖς Ἡλίας σὺν Μωϋσεῖ, καὶ ἦσαν συλλαλοῦντες τῷ Ἰησοῦ.

1829• Mt 17, 3 καὶ ἰδοὺ ὤφθη αὐτοῖς Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας συλλαλοῦντες μετ' αὐτοῦ.

1830] Lk 9, 30 καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο συνελάλουν αὐτῷ, οἵτινες ἦσαν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας,

K587:

1831 Lk 9, 31 οἱ ὀφθέντες ἐν δόξῃ ἔλεγον τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἣν ἡμελλεν πληροῦν ἐν Ἱερουσαλήμ.

1832 Lk 9, 32 ὁ δὲ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἦσαν βεβαρημένοι ὑπνῶ· διαγρηγορήσαντες δὲ εἶδον τὴν δόξαν αὐτοῦ καὶ τοὺς δύο ἄνδρας τοὺς συνεστῶτας αὐτῷ.

K588=

1833[Mk 9, 5 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Ῥαββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεῖ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν.

1834• Mt 17, 4 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσω ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωϋσεῖ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν.

1835] Lk 9, 33a καὶ ἐγένετο ἐν τῷ διαχωρίζεσθαι αὐτοὺς ἀπ' αὐτοῦ εἶπεν ὁ Πέτρος πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Ἐπιστάτα, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ ποιήσωμεν σκηνὰς τρεῖς, μίαν σοὶ καὶ μίαν Μωϋσεῖ καὶ μίαν Ἡλίᾳ,

K589=

1836[Mk 9, 6 οὐ γὰρ ᾔδει τί ἀποκριθῇ, ἔκφοβοι γὰρ ἐγένοντο.

1837] Lk 9, 33b μὴ εἰδὼς ὃ λέγει.

K590=

1838[Mk 9, 7 καὶ ἐγένετο νεφέλη ἐπισκιάζουσα αὐτοῖς, καὶ ἐγένετο φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἀκούετε αὐτοῦ.

1839• Mt 17, 5 ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· ἀκούετε αὐτοῦ.

1840] Lk 9, 34 ταῦτα δὲ αὐτοῦ λέγοντος ἐγένετο νεφέλη καὶ ἐπεσκίαζεν αὐτούς· ἐφοβήθησαν δὲ ἐν τῷ εἰσελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὴν νεφέλην.

1841 Lk 9, 35 καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἐκλελεγμένος, αὐτοῦ ἀκούετε.

K591:

1842 Mt 17,6 Uczniowie, słysząc to, upadli na twarz i bardzo się zlekli.

1843 Mt 17,7 A Jezus zbliżył się do nich, dotknął ich i rzekł: «Wstańcie, nie lękajcie się!»

K592=

1844[Mt 17,8 Gdy podnieśli oczy, nikogo nie widzieli, tylko samego Jezusa.

1845• Mk 9,8 I zaraz potem, gdy się rozejrzeli, nikogo już nie widzieli przy sobie, tylko samego Jezusa.

1846] Łk 9,36a W chwili gdy odezwał się ten głos, okazało się, że Jezus jest sam.

K593:

1847 Łk 9,36b A oni zachowali milczenie i w owym czasie nikomu nic nie opowiedzieli o tym, co zobaczyli.

CE160. Przyjście Eliasza

[Mt 17,9-13; Mk 9,9-13] {R(II)PDJ, 7 sierpień, nazajutrz; zstępowanie z Góry}

K594=

1848[Mk 9,9 A gdy schodzili z góry, przykazał im, aby nikomu nie rozpowiadali o tym, co widzieli, zanim Syn Człowieczy, nie powstanie z martwych.

1849] Mt 17,9 A gdy schodzili z góry, Jezus przykazał im, mówiąc: «Nie opowiadajcie nikomu o tym widzeniu, aż Syn Człowieczy zmartwychwstanie».

K595:

1850 Mk 9,10 Zachowali to polecenie, rozprawiając tylko między sobą, co znaczy „powstać z martwych”.

K596=

1851[Mk 9,11 I pytali Go: «Czemu uczeni w Piśmie twierdzą, że wpierw musi przyjść Eliasz?»

1852] Mt 17,10 Wtedy zapytali Go uczniowie: «Czemu więc uczeni w Piśmie twierdzą, że najpierw musi przyjść Eliasz?»

K597=

1853[Mk 9,12a A On im rzekł: «Istotnie, Eliasz przyjdzie najpierw i wszystko naprawi.

1854] Mt 17,11 On odparł: «Eliasz istotnie przyjdzie i wszystko naprawi.

K598:

1855 Mk 9,12b Ale jak jest napisane o Synu Człowieczym? Ma On wiele cierpieć i być wzgardzony.

K599=

1856[Mk 9,13 Otóż mówię wam: Eliasz już przyszedł i postąpili z nim tak, jak chcieli, jak o nim jest napisane».

1857] Mt 17,12a Lecz powiadam wam: Eliasz już przyszedł, a nie poznali go i postąpili z nim tak, jak chcieli.

K600:

1858 Mt 17,12b Tak i Syn Człowieczy ma od nich cierpieć».

1859 Mt 17,13 Wtedy uczniowie zrozumieli, że mówił im o Janie Chrzcicielu.

CE161. Uzdrowienie epileptyka

[Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Łk 9,37-43a] {R(II)PDJ, 7 sierpień; podnóże Góry}

K601:

1860 Łk 9,37 Następnego dnia, gdy zeszli z góry, wielki tłum wyszedł naprzeciw Niego.

K591:

1842 Mt 17, 6 και ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.

1843 Mt 17, 7 καὶ προσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀψάμενος αὐτῶν εἶπεν, Ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε.

K592=

1844[Mt 17, 8 ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐδένα εἶδον εἰ μὴ αὐτὸν Ἰησοῦν μόνον.

1845• Mk 9, 8 καὶ ἐξάπινα περιβλεψάμενοι οὐκέτι οὐδένα εἶδον ἀλλὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον μεθ' ἑαυτῶν.

1846] Lk 9, 36a καὶ ἐν τῷ γενέσθαι τὴν φωνὴν εὐρέθη Ἰησοῦς μόνος.

K593:

1847 Lk 9, 36b καὶ αὐτοὶ ἐσίγησαν καὶ οὐδενὶ ἀπήγγειλαν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις οὐδὲν ὧν εἶδον.

CE160. The Coming of Elijah

[Mt 17,9-13; Mk 9,9-13] {Y(II)JPM, 7th August, the next day; the descending from the Mountain}

K594=

1848[Mk 9, 9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ ἃ εἶδον διηγήσωνται, εἰ μὴ ὅταν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

1849] Mt 17, 9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ ὄρους ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, Μηδενὶ εἴπητε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἐγερθῇ.

K595:

1850 Mk 9, 10 καὶ τὸν λόγον ἐκράτησαν πρὸς ἑαυτοὺς συζητοῦντες τί ἐστὶν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

K596=

1851[Mk 9, 11 καὶ ἐπρώτων αὐτὸν λέγοντες, Ὅτι λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι Ἡλίας δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

1852] Mt 17, 10 καὶ ἐπρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες, Τί οὖν οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίας δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;

K597=

1853[Mk 9, 12a ὁ δὲ ἔφη αὐτοῖς, Ἡλίας μὲν ἐλθὼν πρῶτον ἀποκαθιστάνει πάντα,

1854] Mt 17, 11 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἡλίας μὲν ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα.

K598:

1855 Mk 9, 12b καὶ πῶς γέγραπται ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἵνα πολλὰ πάθῃ καὶ ἐξουδενηθῇ;

K599=

1856[Mk 9, 13 ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθεν, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἤθελον, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

1857] Mt 17, 12a λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι Ἡλίας ἤδη ἦλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν ἀλλὰ ἐποίησαν ἐν αὐτῷ ὅσα ἠθέλησαν.

K600:

1858 Mt 17, 12b οὕτως καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν.

1859 Mt 17, 13 τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ ὅτι περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ εἶπεν αὐτοῖς.

CE161. The Healing of the Epileptic

[Mt 17,14-21; Mk 9,14-29; Lk 9,37-43a] {Y(II)JPM, 7th August; at the bottom of the Mountain}

K601:

1860 Lk 9, 37 Ἐγένετο δὲ τῇ ἐξῆς ἡμέρᾳ κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους συνήντησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

K602:

1861 Mk 9, 14 Gdy przyszli do uczniów, ujrzeli wielki tłum wokół i uczonych w Piśmie, którzy rozprawiali z nimi.

1862 Mk 9, 15 Skoro Go zobaczyli, zaraz podziw ogarnął cały tłum i przybiegając, witali Go.

1863 Mk 9, 16 On ich zapytał: «O czym rozprawiacie z nimi?»

K603:

1864 Mt 17, 14 Gdy przyszli do tłumy, podszedł do Niego pewien człowiek i padając przed Nim na kolana,

K604=

1865 [Mt 17, 15a] prosił: «Panie, zlituj się nad moim synem!

1866 • Łk 9, 38 Naraz ktoś z tłumy zawołał: «Nauczycielu, proszę Cię, wejrzyj na mego syna; to mój jedynak.

1867] Mk 9, 17a Jeden z tłumy odpowiedział Mu: «Nauczycielu, przyprowadziłem do Ciebie mojego syna,

K605=

1868 [Mk 9, 17b] który ma ducha niemego.

1869 Mk 9, 18a Ten, gdziekolwiek go pochwyci, rzuca nim, a on wtedy się pieni, zgrzyta zębami i drętwieje.

1870 • Mt 17, 15b Jest epileptykiem i bardzo cierpi; bo często wpada w ogień, a często w wodę.

1871] Łk 9, 39 A oto chwytą go duch, tak że nagle krzyczy; miota nim tak, że się pieni, i tylko z trudem odstępkuje od niego, rzucając nim o ziemię.

K606=

1872 [Mk 9, 18b] Powiedziałem Twoim uczniom, żeby go wyrzucili, ale nie mogli».

1873 • Mt 17, 16 Przyprowadziłem go do Twoich uczniów, lecz nie mogli go uzdrowić».

1874] Łk 9, 40 Prosiłem Twoich uczniów, żeby go wyrzucili, ale nie mogli».

K607=

1875 [Mk 9, 19] Odpowiadając im [Jezus] rzekł: «*O plemię niewierne*, jak długo mam być z wami? Jak długo mam was znosić? Przyprowadźcie go do Mnie!»

1876 • Mt 17, 17 Na to Jezus odrzekł: «*O plemię niewierne i przewrotne!* Jak długo jeszcze mam być z wami; jak długo mam was znosić? Przyprowadźcie Mi go tutaj!»

1877] Łk 9, 41 I rzekł: «*O plemię niewierne i przewrotne!* Dokąd jeszcze będę wśród was i będę was znosił? Przyprowadź tu swego syna!»

K608:

1878 Mk 9, 20a I przywiedli go do Niego.

K609=

1879 [Łk 9, 42a] Gdy on jeszcze podchodził, zły duch porwał go i zaczął [nim] miotać.

1880] Mk 9, 20b Na widok Jezusa duch zaraz począł miotać chłopcem, tak że upadł na ziemię i tarzał się z pianą na ustach.

K610:

1881 Mk 9, 21 Jezus zapytał ojca: «Od ja dawna to mu się zdarza?» Ten zaś odrzekł: «Od dzieciństwa.

1882 Mk 9, 22 I często wrzucał go nawet w ogień i w wodę, żeby go zgubić. Lecz jeśli coś możesz, zlituj się nad nami i pomóż nam».

1883 Mk 9, 23 Jezus mu odrzekł: «Jeśli możesz? Wszystko możliwe jest dla tego, kto wierzy».

1884 Mk 9, 24 Zaraz ojciec chłopca zawołał: «Wierzę, zaradź memu niedowiarstwu!»

K602:

1861 Mk 9, 14 Καὶ ἐλθόντες πρὸς τοὺς μαθητὰς εἶδον ὄχλον πολὺν περὶ αὐτοὺς καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας πρὸς αὐτούς.

1862 Mk 9, 15 καὶ εὐθὺς πᾶς ὁ ὄχλος ἰδόντες αὐτὸν ἐξεθαμβήθησαν, καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν.

1863 Mk 9, 16 καὶ ἐπηρώτησεν αὐτούς, Τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;

K603:

1864 Mt 17, 14 Καὶ ἐλθόντων πρὸς τὸν ὄχλον προσῆλθεν αὐτῷ ἄνθρωπος γονυπετῶν αὐτόν

K604=

1865[Mt 17, 15a καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν,

1866• Lk 9, 38 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἀπὸ τοῦ ὄχλου ἐβόησεν λέγων, Διδάσκαλε, δέομαί σου ἐπιβλέψαι ἐπὶ τὸν υἱόν μου, ὅτι μονογενὴς μοί ἐστιν,

1867] Mk 9, 17a καὶ ἀπεκρίθη αὐτῷ εἰς ἐκ τοῦ ὄχλου, Διδάσκαλε, ἦνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ,

K605=

1868[Mk 9, 17b ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον·

1869 Mk 9, 18a καὶ ὅπου ἐὰν αὐτὸν καταλάβῃ ῥήσσει αὐτόν, καὶ ἀφρίζει καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας καὶ ξηραίνεται·

1870•Mt 17, 15b ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.

1871] Lk 9, 39 καὶ ἰδοὺ πνεῦμα λαμβάνει αὐτόν, καὶ ἐξαίφνης κράζει, καὶ σπαράσσει αὐτόν μετὰ ἀφροῦ καὶ μόγις ἀποχωρεῖ ἀπ' αὐτοῦ συντρίβον αὐτόν·

K606=

1872[Mk 9, 18b καὶ εἶπα τοῖς μαθηταῖς σου ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.

1873• Mt 17, 16 καὶ προσῆνεγκα αὐτόν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτόν θεραπεῦσαι.

1874] Lk 9, 40 καὶ ἐδεήθη τῶν μαθητῶν σου ἵνα ἐκβάλωσιν αὐτό, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν.

K607=

1875[Mk 9, 19 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτοῖς λέγει, Ὡ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτόν πρὸς με.

1876• Mt 17, 17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φερέτέ μοι αὐτόν ὧδε.

1877] Lk 9, 41 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ὡ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι πρὸς ὑμᾶς καὶ ἀνέξομαι ὑμῶν; προσάγαγε ὧδε τὸν υἱόν σου.

K608:

1878 Mk 9, 20a καὶ ἦνεγκαν αὐτόν πρὸς αὐτόν.

K609=

1879[Lk 9, 42a ἔτι δὲ προσερχομένου αὐτοῦ ἔρρηξεν αὐτόν τὸ δαιμόνιον καὶ συνεσπάραξεν·

1880] Mk 9, 20b καὶ ἰδὼν αὐτόν τὸ πνεῦμα εὐθὺς συνεσπάραξεν αὐτόν, καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκυλίετο ἀφρίζων.

K610:

1881 Mk 9, 21 καὶ ἐπηρώτησεν τὸν πατέρα αὐτοῦ, Πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ; ὁ δὲ εἶπεν, Ἐκ παιδιόθεν·

1882 Mk 9, 22 καὶ πολλάκις καὶ εἰς πῦρ αὐτόν ἐβαλεν καὶ εἰς ὕδατα ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνη, βοήθησον ἡμῖν σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.

1883 Mk 9, 23 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τὸ Εἰ δύνη – πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.

1884 Mk 9, 24 εὐθὺς κράζας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου ἔλεγεν, Πιστεύω· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.

K611=

1885[Mk 9, 25 A Jezus widząc, że tłum się zbiega, rozkazał surowo duchowi nieczystemu: «Duchu niemy i głuchy, rozkazuję ci wyjdź z niego i więcej w niego nie wchodź!»

1886 Mk 9, 26a A ten krzyknął i wyszedł, silnie nim miotając.

1887•Mt 17, 18a Jezus rozkazał mu surowo, i zły duch opuścił go.

1888] Łk 9, 42b Jezus rozkazał surowo duchowi nieczystemu,

K612:

1889 Mk 9, 26b Chłopiec zaś pozostawał jak martwy, tak że wielu mówiło: «On umarł».

K613=

1890[Mk 9, 27 Lecz Jezus ujął go za rękę i podniósł, a on wstał.

1891• Łk 9, 42c uzdrowił chłopca i oddał go jego ojcu.

1892]Mt 17, 18b Od owej pory chłopiec odzyskał zdrowie.

K614=

1893[Mk 9, 28 A gdy przyszedł do domu, uczniowie pytali Go na osobności: «Dlaczego my nie mogliśmy go wyrzucić?»

1894] Mt 17, 19 Wtedy uczniowie podeszli do Jezusa na osobności i zapytali: «Dlaczego my nie mogliśmy go wypędzić?»

K615:

1895 Mt 17, 20 On zaś im rzekł: «Z powodu małej wiary waszej. Bo zaprawdę, powiadam wam: Jeśli będziecie mieć wiarę jak ziarnko gorczycy, powiecie tej górze: „Przesuń się stąd tam!”, a przesunie się. I nic nie będzie dla was niemożliwego.

K616=

1896[Mt 17, 21 <Ten zaś rodzaj [złych duchów] można wyrzucać tylko modlitwą i postem>».

1897] Mk 9, 29 Powiedział im: «Ten rodzaj można wyrzucić tylko modlitwą <i postem>».

K617:

1898 Łk 9, 43a A wszyscy osłupieli ze zdumienia nad wielkością Boga.

XIX W GALILEI – KSZTAŁTOWANIE UCZNIÓW

CE162. Druga zapowiedź męki i zmartwychwstania

[Mt 17,22-23; Mk 9,30-32; Łk 9,43b-45] {R(II)PDJ, sierpień; Galilea, w drodze do Kafarnaum}

K618:

1899 Mk 9, 30 Po wyjściu stamtąd przemierzali Galileę, On jednak nie chciał, żeby ktoś o tym wiedział.

K619=

1900[Mk 9, 31a Pouczał bowiem swoich uczniów i mówił im:

1901•Mt 17, 22a A kiedy przebywali razem w Galilei, Jezus rzekł do nich:

1902] Łk 9, 43b Gdy tak wszyscy pełni byli podziwu dla wszystkich Jego czynów, Jezus powiedział do swoich uczniów:

K620=

1903[Mk 9, 31b «Syn Człowieczy będzie wydany w ręce ludzi.

1904•Mt 17, 22b «Syn Człowieczy będzie wydany w ręce ludzi.

1905] Łk 9, 44 «Weźcie wy sobie dobrze do serca te słowa:
Syn Człowieczy będzie wydany w ręce ludzi».

K621=

1906[Mk 9, 31c Ci Go zabiją, lecz zabity, po trzech dniach zmartwychwstanie».

1907]Mt 17, 23a Oni zabiją Go, ale trzeciego dnia zmartwychwstanie».

K611=

1885[Mk 9, 25 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος ἐπετίμησεν τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ λέγων αὐτῷ, Τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν πνεῦμα, ἐγὼ ἐπιτάσσω σοι, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

1886 Mk 9, 26a καὶ κράζας καὶ πολλὰ σπαράζας ἐξῆλθεν·

1887•Mt 17, 18a καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον·

1888] Lk 9, 42b ἐπετίμησεν δὲ ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ,

K612:

1889 Mk 9, 26b καὶ ἐγένετο ὥσει νεκρός, ὥστε τοὺς πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν.

K613=

1890[Mk 9, 27 ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη.

1891• Lk 9, 42c καὶ ἰάσατο τὸν παῖδα καὶ ἀπέδωκεν αὐτόν τῷ πατρὶ αὐτοῦ.

1892]Mt 17, 18b καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

K614=

1893[Mk 9, 28 καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς οἶκον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κατ' ἰδίαν ἐπηρώτων αὐτόν, Ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

1894] Mt 17, 19 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, Διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;

K615:

1895 Mt 17, 20 ὁ δὲ λέγει αὐτοῖς, Διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν ὑμῶν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, Μετάβα ἔνθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσῃ ὑμῖν.

K616=

1896[Mt 17, 21 {τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.}[GNT MT]

1897] Mk 9, 29 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰ μὴ ἐν προσευχῇ.

K617:

1898 Lk 9, 43a ἐξεπλήσσοντο δὲ πάντες ἐπὶ τῇ μεγαλειότητι τοῦ θεοῦ.

XIX IN GALILEE – THE FORMATION OF THE DISCIPLES

CE162. The Second Prediction of the Passion and the Resurrection

[Mt 17,22-23; Mk 9,30-32; Lk 9,43b-45] {Y(II)JPM, August; Galilee, on the way to Capernaum}

K618:

1899 Mk 9, 30 Κἀκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἠθέλεν ἵνα τις γνοῖ·

K619=

1900[Mk 9, 31a ἐδίδασκεν γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς

1901•Mt 17, 22a Συστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,

1902] Lk 9, 43b Πάντων δὲ θαυμαζόντων ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐποίει εἶπεν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,

K620=

1903[Mk 9, 31b ὅτι Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων,

1904•Mt 17, 22b Μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων,

1905] Lk 9, 44 Θέσθε ὑμεῖς εἰς τὰ ὅτα ὑμῶν τοὺς λόγους τούτους,

ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων.

K621=

1906[Mk 9, 31c καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ ἀποκτανθεὶς μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται.

1907]Mt 17, 23a καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.

K622=

1908[Mk 9, 32 Oni jednak nie rozumieli tych słów, a bali się Go pytać.

1909] Łk 9, 45 Lecz oni nie rozumieli tego powiedzenia; było ono zakryte przed nimi, tak że go nie pojęli, a bali się zapytać Go o to powiedzenie.

K623:

1910 Mt 17, 23b I bardzo się zasmucili.

CE163. Podatek na świątynię

[Mt 17,24-27] {R(II)PDJ; sierpień, Kafarnaum}

1911 Mt 17, 24 Gdy przyszli do Kafarnaum, przystąpili do Piotra poborcy didrachmy z zapytaniem: «Wasz Nauczyciel nie płaci didrachmy?»

1912 Mt 17, 25 Odpowiedział: «Tak». Gdy wszedł do domu, Jezus uprzedził go, mówiąc: «Szymonie, jak ci się zdaje: Od kogo królowie ziemscy pobierają daniny lub podatki? Od synów swoich czy od obcych?»

1913 Mt 17, 26 Gdy [Piotr] powiedział: «Od obcych», Jezus mu rzekł: «A zatem synowie są wolni.

1914 Mt 17, 27 Zebyśmy jednak nie dali im powodu do zgorszenia, idź nad jezioro i zarzuć wędkę. Weź pierwszą złowioną rybę, a gdy otworzysz jej pyszczek, znajdziesz statera. Weź go i daj im za Mnie i za siebie».

CE164. Spór o pierwszeństwo

[Mt 18,1-5; Mk 9,33-37; Łk 9,46-48] {R(II)PDJ; sierpień, dom w Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, część I}

K624:

1915 Mk 9, 33 Tak przyszli do Kafarnaum. Gdy był [już] w domu, zapytał ich: «O czym to rozprawialiście w drodze?»

K625=

1916[Mk 9, 34 Lecz oni milczeli, w drodze bowiem posprzeczali się między sobą o to, kto z nich jest największy.

1917• Mt 18, 1 W owym czasie uczniowie przystąpili do Jezusa, pytając: «Kto właściwie jest największy w królestwie niebieskim?»

1918] Łk 9, 46 Pojawiła się też u nich myśl, kto z nich jest największy.

K626:

1919 Mk 9, 35 On usiadł, przywołał Dwunastu i rzekł do nich: «Jeśli ktoś chce być pierwszym, niech będzie ostatnim ze wszystkich i sługą wszystkich».

K627=

1920[Mk 9, 36 Potem wziął dziecko, postawił je przed nimi i objąwszy je ramionami, rzekł do nich:

1921• Mt 18, 2 On przywołał dziecko, postawił je przed nimi i rzekł:

1922] Łk 9, 47 Lecz Jezus, znając tę myśl w ich sercach, wziął dziecko, postawił je przy sobie

K628:

1923 Mt 18, 3 «Zaprawdę, powiadam wam: Jeśli się nie odmienicie i nie staniecie jak dzieci, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego.

1924 Mt 18, 4 Kto się więc unży jak to dziecko, ten jest największy w królestwie niebieskim.

K622=

1908[Mk 9, 32 οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

1909] Lk 9, 45 οἱ δὲ ἠγνόουν τὸ ῥῆμα τοῦτο, καὶ ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ' αὐτῶν ἵνα μὴ αἰσθῶνται αὐτό, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι αὐτὸν περὶ τοῦ ῥήματος τούτου.

K623:

1910 Mt 17, 23b καὶ ἐλυπήθησαν σφόδρα.

CE163. The Temple Tax

[Mt 17,24-27] {Y(II)JPM; August, Capernaum}

1911 Mt 17, 24 Ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς Καφαρναοὺμ προσῆλθον οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ καὶ εἶπαν, Ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα;

1912 Mt 17, 25 λέγει, Ναί. καὶ ἐλθόντα εἰς τὴν οἰκίαν προέφθασεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Τί σοι δοκεῖ, Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς ἀπὸ τίνων λαμβάνουσιν τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν ἢ ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων;

1913 Mt 17, 26 εἰπόντος δέ, Ἀπὸ τῶν ἄλλοτρίων, ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἄρα γε ἐλεύθεροί εἰσιν οἱ υἱοί.

1914 Mt 17, 27 ἵνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς, πορευθεὶς εἰς θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἄρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὐρήσεις στατήρα· ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ.

CE164. True Greatness

[Mt 18,1-5; Mk 9,33-37; Lk 9,46-48] {Y(II)JPM; August, The House in Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part I}

K624:

1915 Mk 9, 33 Καὶ ἦλθον εἰς Καφαρναοὺμ. καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος ἐπηρώτα αὐτούς, Τί ἐν τῇ ὁδῷ διελογίζεσθε;

K625=

1916[Mk 9, 34 οἱ δὲ ἐσιώπων, πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ τίς μείζων.

1917• Mt 18, 1 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Τίς ἄρα μείζων ἐστὶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν;

1918] Lk 9, 46 Εἰσῆλθεν δὲ διαλογισμὸς ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς ἂν εἴη μείζων αὐτῶν.

K626:

1919 Mk 9, 35 καὶ καθίσας ἐφώνησεν τοὺς δώδεκα καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος.

K627=

1920[Mk 9, 36 καὶ λαβὼν παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸ εἶπεν αὐτοῖς,

1921• Mt 18, 2 καὶ προσκαλεσάμενος παιδίον ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν

1922] Lk 9, 47 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἰδὼς τὸν διαλογισμὸν τῆς καρδίας αὐτῶν ἐπιλαβόμενος παιδίον ἔστησεν αὐτὸ παρ' ἐαυτοῦ,

K628:

1923 Mt 18, 3 καὶ εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσελθῇτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

1924 Mt 18, 4 ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

K629=

- 1925[Mt 18,5 A kto by jedno takie dziecko przyjął w imię moje, Mnie przyjmuje.
 1926• Mk 9,37 «Kto jedno z tych dzieci przyjmuje w imię moje, Mnie przyjmuje; a kto Mnie przyjmuje, nie przyjmuje Mnie, lecz Tego, który Mnie posłał».
 1927] Łk 9,48a i rzekł do nich: «Kto by to dziecko przyjął w imię moje, Mnie przyjmuje; a kto by Mnie przyjął, przyjmuje Tego, który Mnie posłał.

K630:

- 1928 Łk 9,48b Kto bowiem jest najmniejszy wśród was wszystkich, ten jest wielki».

CE165. W imię Jezusa

[Mk 9,38-40; Łk 9,49-50] {R(II)PDJ sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. II}

K631=

- 1929[Mk 9,38 Wtedy rzekł do Niego Jan: «Nauczycielu, widzieliśmy kogoś, kto nie chodzi z nami, jak w Twoje imię wyrzucał złe duchy, i zaczęliśmy mu zabraniać, bo nie chodzi z nami».
 1930] Łk 9,49 Wtedy przemówił Jan: «Mistrzu, widzieliśmy, jak ktoś w imię Twoje wypędzał złe duchy, i zaczęliśmy mu zabraniać, bo nie chodzi z nami».

K632=

- 1931[Mk 9,39 Lecz Jezus odrzekł: «Przestańcie zabraniać mu, bo nikt, kto uczyni cud w imię moje, nie będzie mógł zaraz źle mówić o Mnie.
 1932] Łk 9,50a Lecz Jezus mu odpowiedział: «Przestańcie zabraniać;

K633=

- 1933[Mk 9,40 Kto bowiem nie jest przeciwko nam, ten jest z nami.
 1934] Łk 9,50b kto bowiem nie jest przeciwko wam, ten jest z wami».

CE166. Zgorszenie

[Mt 18,6-11; Mk 9,42-48; Łk 17,1-2] {R(II)PDJ sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. III}

K634=

- 1935[Mk 9,42 A kto by się stał powodem grzechu dla jednego z tych małych, którzy wierzą, temu lepiej byłoby kamień młyński uwiązać u szyi i wrzucić go w morze.
 1936• Mt 18,6 Lecz kto by się stał powodem grzechu dla jednego z tych małych, którzy wierzą we Mnie, temu byłoby lepiej kamień młyński zawiesić u szyi i utopić go w głębi morza.
 1937]*Łk 17,2 Byłoby lepiej dla niego, gdyby kamień młyński zawieszono mu u szyi i wrzucono go w morze, niż żeby miał być powodem grzechu dla jednego z tych małych.
 Uważajcie na siebie!

K635=

- 1938[Łk 17,1 Rzekł znowu do swoich uczniów:
 «Niepodobna, żeby nie przyszły zgorszenia; lecz biada temu, przez którego przychodzą.
 1939] Mt 18,7 Biada światu z powodu zgorszeń!
 Muszą wpawdzie przyjść zgorszenia, lecz biada człowiekowi, przez którego dokonuje się zgorszenie.

K629=

1925[Mt 18, 5 και ὃς ἂν δέξηται ἐν παιδίον τοιοῦτο ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται.

1926• Mk 9, 37 Ὅς ἂν ἐν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ ὃς ἂν ἐμὲ δέχεται, οὐκ ἐμὲ δέχεται ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

1927] Lk 9, 48a καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅς ἂν δέξηται τοῦτο τὸ παιδίον ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἐμὲ δέχεται, καὶ ὃς ἂν ἐμὲ δέξηται δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με·

K630:

1928 Lk 9, 48b ὁ γὰρ μικρότερος ἐν πᾶσιν ὑμῖν ὑπάρχων οὗτός ἐστιν μέγας.

CE165. In the Name of Jesus

[Mk 9,38-40; Lk 9,49-50] {Y(II)JPM August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part II}

K631=

1929[Mk 9, 38 Ἐφη αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, Διδάσκαλε, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν, ὅτι οὐκ ἠκολούθει ἡμῖν.

1930] Lk 9, 49 Ἀποκριθεὶς δὲ [ὁ] Ἰωάννης εἶπεν, Ἐπιστάτα, εἶδομέν τινα ἐν τῷ ὀνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, καὶ ἐκωλύομεν αὐτόν ὅτι οὐκ ἀκολουθεῖ μεθ' ἡμῶν.

K632=

1931[Mk 9, 39 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Μὴ κωλύετε αὐτόν, οὐδεὶς γάρ ἐστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογήσαι με·

1932] Lk 9, 50a εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς, Μὴ κωλύετε,

K633=

1933[Mk 9, 40 ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ἡμῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐστιν.

1934] Lk 9, 50b ὃς γὰρ οὐκ ἔστιν καθ' ὑμῶν ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν.

CE166. The Offence

[Mt 18,6-11; Mk 9,42-48; Lk 17,1-2] {Y(II)JPM August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part III}

K634=

1935[Mk 9, 42 Καὶ ὃς ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων [εἰς ἐμέ], καλὸν ἐστιν αὐτῷ μᾶλλον εἰ περὶκεται μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται εἰς τὴν θάλασσαν.

1936• Mt 18, 6 Ὅς δ' ἂν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων τῶν πιστευόντων εἰς ἐμέ, συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης.

1937]*Lk 17, 2 λυσιτελεῖ αὐτῷ εἰ λίθος μυλικὸς περὶκεται περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ ἔρριπται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ ἵνα σκανδαλίση τῶν μικρῶν τούτων ἓνα.
{προσέχετε ἑαυτοῖς.}[BT w.5]

K635=

1938[Lk 17, 1 Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ,
Ἀνένδεκτόν ἐστιν τοῦ τὰ σκάνδαλα μὴ ἐλθεῖν, πλὴν οὐαὶ δι' οὗ ἔρχεται·

1939] Mt 18, 7 οὐαὶ τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων·
ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.

K636=

1940[Mk 9, 43 Jeśli zatem Twoja ręka jest dla ciebie powodem grzechu, odetnij ją; lepiej jest dla ciebie ułomnym wejść do życia [wiecznego], niż z dwiema rękami pójść do piekła w ogień nieugaszony.

1941 Mk 9, 44 {gdzie robak ich nie umiera, a ogień nie gaśnie.}[BW]

1942 Mk 9, 45 I jeśli twoja noga jest dla ciebie powodem grzechu, odetnij ją; lepiej jest dla ciebie chromym wejść do życia, niż z dwiema nogami być wrzuconymi do piekła.

1943 Mk 9, 46 {gdzie robak ich nie umiera, a ogień nie gaśnie.}[BW]

1944[Mt 18, 8 Otóż jeśli twoją ręką lub nogą jest dla ciebie powodem grzechu, odetnij ją i odrzuć od siebie. Lepiej jest dla ciebie wejść do życia ułomnym lub chromym, niż z dwiema rękami lub dwiema nogami być wrzuconym w ogień wieczny.

K637=

1945[Mk 9, 47 Jeśli twoje oko jest dla ciebie powodem grzechu, wyłup je; lepiej jest dla ciebie jednookim wejść do królestwa Bożego, niż z dwójgiem oczu być wrzuconym do piekła,

1946 Mk 9, 48 gdzie robak ich nie ginie i ogień nie gaśnie.

1947[Mt 18, 9 I jeśli twoje oko jest dla ciebie powodem grzechu, wyłup je i odrzuć od siebie. Lepiej jest dla ciebie jednookim wejść do życia, niż z dwójgiem oczu być wrzuconym do piekła ognistego.

K638:

1948 Mt 18, 10 Baczcie, żebyście nie gardzili żadnym z tych małych; albowiem powiadam wam: Aniołowie ich w niebie wpatrują się zawsze w oblicze Ojca mojego, który jest w niebie.

1949 Mt 18, 11 <Albowiem Syn Człowieczy przyszedł ocalić to, co zginęło>.

CE167. Zabłąkana owca

[Mt 18,12-14; Łk 15,4-7] {R(II)PDJ sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. IV}

K639=

1950[Mt 18, 12 Jak wam się zdaje? Jeśli ktoś posiada sto owiec i zabłąka się jedna z nich, to czy nie zostawi dziewięćdziesięciu dziewięciu na górach i nie pójdzie szukać tej, która się błąka?

1951[Łk 15, 4 «Któż z was, gdy ma sto owiec, a zgubi jedną z nich, nie zostawia dziewięćdziesięciu dziewięciu na pustyni i nie idzie za zgubioną, aż ją znajdzie?

K640:

1952 Łk 15, 5 A gdy ją znajdzie, bierze z radością na ramiona

1953 Łk 15, 6 i wraca do domu; sprasza przyjaciół i sąsiadów i mówi im: „Cieszcie się ze mną, bo znalazłem owcę, która mi zginęła”.

K641:

1954 Mt 18, 13 A jeśli mu się uda ją odnaleźć, zaprawdę, powiadam wam: cieszy się nią bardziej niż dziewięćdziesięciu dziewięciu tymi, które się nie zabłąkały.

K642:

1955 Łk 15, 7 Powiadam wam: Tak samo w niebie większa będzie radość z jednego grzesznika, który się nawraca, niż z dziewięćdziesięciu dziewięciu sprawiedliwych, którzy nie potrzebują nawrócenia.

K643:

1956 Mt 18, 14 Tak też nie jest wolą Ojca waszego, który jest w niebie, żeby zginęło [nawet] jedno z tych małych.

K636=

1940[Mk 9, 43 Καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χεὶρ σου, ἀπόκοψον αὐτήν· καλὸν ἐστὶν σε κυλλὸν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν ἢ τὰς δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον.

1941 Mk 9, 44 {ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.}[GNT MT]

1942 Mk 9, 45 καὶ ἐὰν ὁ πούς σου σκανδαλίζῃ σε, ἀπόκοψον αὐτόν· καλὸν ἐστὶν σε εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ τοὺς δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν.

1943 Mk 9, 46 {ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται.}[GNT MT]

1944] Mt 18, 8 Εἰ δὲ ἡ χεὶρ σου ἢ ὁ πούς σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτόν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοὶ ἐστὶν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν κυλλὸν ἢ χωλόν, ἢ δύο χεῖρας ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

K637=

1945[Mk 9, 47 καὶ ἐὰν ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔκβαλε αὐτόν· καλὸν σέ ἐστιν μονόφθαλμον εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν, ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται·

1946 Mk 9, 48 καὶ εἰ ὁ ὀφθαλμός σου σκανδαλίζει σε, ἔξελε αὐτόν καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ· καλὸν σοὶ ἐστὶν μονόφθαλμον εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἢ δύο ὀφθαλμοὺς ἔχοντα βληθῆναι εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός.

K638:

1948 Mt 18, 10 Ὅρατε μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν μικρῶν τούτων· λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν ἐν οὐρανοῖς διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

1949 Mt 18, 11 {ἦλθε γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός.}[GNT MT]

CE167. The Lost Sheep

[Mt 18,12-14; Lk 15,4-7] {Y(II)JPM August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part IV}

K639=

1950[Mt 18, 12 Τί ὑμῖν δοκεῖ; ἐὰν γένηται τι ἀνθρώπῳ ἑκατὸν πρόβατα καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφήσει τὰ ἐνενήκοντα ἑννέα ἐπὶ τὰ ὄρη καὶ πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον;

1951] Lk 15, 4 Τίς ἄνθρωπος ἐξ ὑμῶν ἔχων ἑκατὸν πρόβατα καὶ ἀπολέσας ἐξ αὐτῶν ἓν οὐ καταλείπει τὰ ἐνενήκοντα ἑννέα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ πορεύεται ἐπὶ τὸ ἀπολωλός ἕως εὕρῃ αὐτό;

K640:

1952 Lk 15, 5 καὶ εὐρὼν ἐπιτίθησιν ἐπὶ τοὺς ὤμους αὐτοῦ χαίρων,

1953 Lk 15, 6 καὶ ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον συγκαλεῖ τοὺς φίλους καὶ τοὺς γείτονας λέγων αὐτοῖς, Συγχάριτέ μοι, ὅτι εὔρον τὸ πρόβατόν μου τὸ ἀπολωλός.

K641:

1954 Mt 18, 13 καὶ ἐὰν γένηται εὐρεῖν αὐτό, ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοῖς ἐνενήκοντα ἑννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις.

K642:

1955 Lk 15, 7 λέγω ὑμῖν ὅτι οὕτως χαρὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἔσται ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι ἢ ἐπὶ ἐνενήκοντα ἑννέα δικαίοις οἵτινες οὐ χρειαν ἔχουσιν μετανοίας.

K643:

1956 Mt 18, 14 οὕτως οὐκ ἔστιν θέλημα ἔμπροσθεν τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς ἵνα ἀπόληται ἐν τῶν μικρῶν τούτων.

CE168. Upomnienie braterskie

[Mt 18,15-18; Łk 17,3] {R(II)PDJ, sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. V}

K644=

1957[Mt 18,15 Gdy brat twój zgrzeszy <przeciw tobie>, idź i upomnij go w cztery oczy.
Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata.

1958[Łk 17,3 Jeśli brat twój zawini, upomnij go;
i jeśli będzie żałował, przebacz mu.

K645:

1959 Mt 18,16 Jeśli zaś nie usłucha, weź z sobą jeszcze jednego albo dwóch, żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa.

1960 Mt 18,17 Jeśli i tych nie usłucha, donieś Kościołowi. A jeśli nawet Kościoła nie usłucha, niech ci będzie jak poganin i celnik.

1961 Mt 18,18 Zaprawdę, powiadam wam: Wszystko, cokolwiek zwiążecie na ziemi, będzie związane w niebie, a co rozwiążecie na ziemi, będzie rozwiązane w niebie.

CE169. Wspólna prośba

[Mt 18,19-20] {R(II)PDJ, sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. VI}

1962 Mt 18,19 Dalej, zaprawdę, powiadam wam: Jeśli dwóch z was na ziemi zgodnie o coś prosić będzie, to wszystko otrzymają od mojego Ojca, który jest w niebie.

1963 Mt 18,20 Bo gdzie są dwaj albo trzej zebrani w imię moje, tam jestem pośród nich».

CE170. Obowiązek przebaczenia

[Mt 18,21-22; Łk 17,4] {R(II)PDJ, sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. VII}

1964 Mt 18,21 Wtedy Piotr podszedł do Niego i zapytał: «Panie, ile razy mam przebaczyć, jeśli mój brat zawini względem mnie? Czy aż siedem razy?»

1965 Mt 18,22 Jezus mu odrzekł: «Nie mówię ci, że aż siedem razy, lecz aż siedemdziesiąt siedem razy.

K646:

1966 Łk 17,4 I jeśliby siedem razy na dzień zawinił przeciw tobie i siedem razy zwrócił się do ciebie, mówiąc: „Żałuję tego”, przebacz mu».

CE171. Nielitościwy dłużnik

[Mt 18,23-35] {R(II)PDJ, sierpień; Kafarnaum. Tok narracji: *Postępowanie wobec innych braci*, cz. VIII.}

K647:

1967 Mt 18,23 Dlatego podobne jest królestwo niebieskie do króla, który chciał się rozliczyć ze swymi sługami.

1968 Mt 18,24 Gdy zaczął się rozliczać, przyprowadzono mu jednego, który był mu winien dziesięć tysięcy talentów.

1969 Mt 18,25 Ponieważ nie miał z czego ich oddać, pan kazał sprzedać go razem z żoną, dziećmi i całym jego mieniem, aby dług w ten sposób odzyskać.

1970 Mt 18,26 Wtedy sługa padł mu do stóp i prosił go: „Panie, okaż mi swą cierpliwość, a wszystko ci oddam”.

1971 Mt 18,27 Pan ulitował się nad owym sługą, uwolnił go i dług mu darował.

CE168. Reproving One's Brother

[Mt 18,15-18; Lk 17,3] {Y(II)JPM, August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part V}

K644=

1957[Mt 18, 15 Ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ [εἰς σὲ] ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε ἔλεγξον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου. ἂν σου ἀκούσῃ, ἐκέρδησας τὸν ἀδελφόν σου·

1958] Lk 17, 3 {προσέχετε ἑαυτοῖς.}[GNT, GNTPW] ἂν ἁμάρτη ὁ ἀδελφός σου ἐπιτίμησον αὐτῷ, καὶ ἂν μετανοήσῃ ἄφες αὐτῷ·

K645:

1959 Mt 18, 16 ἂν δὲ μὴ ἀκούσῃ, παράλαβε μετὰ σοῦ ἓτι ἓνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων ἢ τριῶν σταθῇ πᾶν ῥῆμα·

1960 Mt 18, 17 ἂν δὲ παρακούσῃ αὐτῶν, εἰπὲ τῇ ἐκκλησίᾳ· ἂν δὲ καὶ τῆς ἐκκλησίας παρακούσῃ, ἔστω σοι ὥσπερ ὁ ἐθνικός καὶ ὁ τελώνης.

1961 Mt 18, 18 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν οὐρανῷ καὶ ὅσα ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένα ἐν οὐρανῷ.

CE169. The Common Request

[Mt 18,19-20] {Y(II)JPM, August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part VI}

1962 Mt 18, 19 Πάλιν λέγω ὑμῖν ὅτι ἂν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.

1963 Mt 18, 20 οὗ γάρ εἰσιν δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἑμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.

CE170. The Duty of Forgiveness

[Mt 18,21-22; Lk 17,4] {Y(II)JPM, August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part VII}

1964 Mt 18, 21 Τότε προσελθὼν ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσῃ εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἐπτάκις;

1965 Mt 18, 22 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐ λέγω σοι ἕως ἐπτάκις ἀλλὰ ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ.

K646:

1966 Lk 17, 4 καὶ ἂν ἐπτάκις τῆς ἡμέρας ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ καὶ ἐπτάκις ἐπιστρέψῃ πρὸς σὲ λέγων, Μετανοῶ, ἀφήσεις αὐτῷ.

CE171. The Unmerciful Servant

[Mt 18,23-35] {Y(II)JPM, August; Capernaum. Course of narration: *The Behaviour towards the Other Brothers*, part VIII.}

K647:

1967 Mt 18, 23 Διὰ τοῦτο ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ ὃς ἠθέλησεν συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.

1968 Mt 18, 24 ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

1969 Mt 18, 25 μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος πρᾶθῃναι καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ πάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀποδοθῆναι.

1970 Mt 18, 26 πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι.

1971 Mt 18, 27 σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

- 1972 Mt 18,28 Lecz gdy sługa ów wyszedł, spotkał jednego ze współsług, który mu był winien sto denarów. Chwycił go i zaczął dusić, mówiąc: „Oddaj, coś winien!”
- 1973 Mt 18,29 Jego współsługa padł przed nim i prosił go: „Okaż mi swą cierpliwość, a oddam tobie”.
- 1974 Mt 18,30 On jednak nie chciał, lecz poszedł i wtrącił go do więzienia, dopóki nie odda długu.
- 1975 Mt 18,31 Współsłudzy jego, widząc, co się działo, bardzo się zasmucili. Poszli i opowiedzieli swemu panu wszystko, co zaszło.
- 1976 Mt 18,32 Wtedy pan jego, wezwawszy go, rzekł mu: „Sługo niegodziwy! Darowałem ci cały ten dług, ponieważ mnie prosiłeś.
- 1977 Mt 18,33 Czyż więc i ty nie powinienes być ulitować się nad swoim współsługą, jak ja ulitowałem się nad tobą?”
- 1978 Mt 18,34 I uniósłszy się gniewem, pan jego kazał wydać go katom, dopóki mu nie odda całego długu.
- 1979 Mt 18,35 Podobnie uczyni wam Ojciec mój niebieski, jeżeli każdy z was nie przebaczy z serca swemu bratu».

CZĘŚĆ 2.3. TRZECI OKRES DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ – ZMIERZANIE JEZUSA KU JEROZOLIMIE ZAPOWIEDZIANE W CEZAREI FILIPOWEJ (OD ŚWIĘTA NAMIENTÓW DO OSTATNIEJ PASCHY)

XX PODRÓŻ JEZUSA NA ŚWIĘTO NAMIENTÓW

CE172. Droga do Judei

[Mt 19,1-2; Mk 10,1; Łk 9,51] {R(II)PDJ, wrzesień; Galilea — Samaria — Judea: Jerozolima}

K648=

1980[Mt 19,1 Gdy Jezus dokończył tych mów, opuścił Galileę i przeniósł się w granice Judei za Jordan.

1981[Mk 10,1a Wybrał się stamtąd i przyszedł w granice Judei i Zajordania.

K649=

1982[Mk 10,1b A tłumy znowu ściągają do Niego
i znów je nauczał, jak miał w zwyczaju.

1983[Mt 19,2 Poszły za Nim wielkie tłumy,
i tam je uzdrowił.

K650:

1984 Łk 9,51 Gdy dopełniały się dni Jego wzięcia [z tego świata], postanowił udać się do Jeruzalem,

CE173. Niegościnni Samarytanie

[Łk 9,52-56] {R(II)PDJ, wrzesień; miasteczko samarytańskie, przyp. miasto Samaria (Sebaste) lub Sychar}

1985 Łk 9,52 i wysłał przed sobą posłańców. Ci wybrali się w drogę i weszli do pewnego miasteczka samarytańskiego, by przygotować Mu pobyt.

1986 Łk 9,53 Nie przyjęto Go jednak, ponieważ zmierzał do Jeruzalem.

1987 Łk 9,54 Widząc to, uczniowie Jakub i Jan rzekli: «Panie, czy chcesz, byśmy powiedzieli: *Niech ogień spadnie z nieba i pochłonie ich?*»

1988 Łk 9,55 Lecz On, odwróciwszy się, zgromił ich.

1989 Łk 9,56 I udali się do innego miasteczka.

- 1972 Mt 18, 28 ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὗρεν ἓνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ ὃς ὄφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ κρατήσας αὐτὸν ἐπνιγεν λέγων, Ἀπόδος εἴ τι ὀφείλεις.
- 1973 Mt 18, 29 πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ παρεκάλει αὐτὸν λέγων, Μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ ἀποδώσω σοι.
- 1974 Mt 18, 30 ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως ἀποδοῦναι τὸ ὀφειλόμενον.
- 1975 Mt 18, 31 ἰδόντες οὖν οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα ἐλυπήθησαν σφόδρα, καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ ἐαυτῶν πάντα τὰ γενόμενα.
- 1976 Mt 18, 32 τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ λέγει αὐτῷ, Δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με·
- 1977 Mt 18, 33 οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὥς καγὼ σὲ ἠλέησα;
- 1978 Mt 18, 34 καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς ἕως οὗ ἀποδοῦναι πᾶν τὸ ὀφειλόμενον.
- 1979 Mt 18, 35 Οὕτως καὶ ὁ πατήρ μου ὁ οὐράνιος ποιήσει ὑμῖν ἐάν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν.

PART 2.3. THE THIRD PERIOD OF JESUS' PUBLIC MINISTRY – THE HEADING FOR JERUSALEM FORETOLD IN CAESAREA PHILIPPI (FROM THE FEAST OF TABERNACLES TO THE LAST PASSOVER)

XX JESUS' JOURNEY TO THE FEAST OF TABERNACLES

CE172. The Journey to Judea

[Mt 19,1-2; Mk 10,1; Lk 9,51] {Y(II)JPM, September; Galilee — Samaria — Judea: Jerusalem}

K648=

- 1980[Mt 19, 1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους, μετήρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου.

- 1981] Mk 10, 1a Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας [καὶ] πέραν τοῦ Ἰορδάνου,

K649=

- 1982[Mk 10, 1b καὶ συμπορεύονται πάλιν ὄχλοι πρὸς αὐτόν, καὶ ὥς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν αὐτούς.

- 1983] Mt 19, 2 καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς ἐκεῖ.

K650:

- 1984 Lk 9, 51 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ συμπληροῦσθαι τὰς ἡμέρας τῆς ἀναλήμψεως αὐτοῦ καὶ αὐτὸς τὸ πρόσωπον ἐστήρισεν τοῦ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλήμ,

CE173. The Inhospitable Samaritans

[Lk 9,52-56] {Y(II)JPM, September; the country town of Samaria, probably Samaria (Sebaste) or Sychar}

- 1985 Lk 9, 52 καὶ ἀπέστειλεν ἀγγέλους πρὸ προσώπου αὐτοῦ. καὶ πορευθέντες εἰσῆλθον εἰς κώμην Σαμαριτῶν, ὥς ἐτοιμάσαι αὐτῷ·

- 1986 Lk 9, 53 καὶ οὐκ ἐδέξαντο αὐτόν, ὅτι τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἦν πορευόμενον εἰς Ἱερουσαλήμ.

- 1987 Lk 9, 54 ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης εἶπαν, Κύριε, θέλεις εἰπωμεν πῦρ καταβῆναι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀναλῶσαι αὐτούς;

- 1988 Lk 9, 55 στραφεῖς δὲ ἐπετίμησεν αὐτοῖς.

- 1989 Lk 9, 56 καὶ ἐπορεύθησαν εἰς ἑτέραν κώμην.

XXI W JEROZOLIMIE NA ŚWIĘCIE NAMIOTÓW

CE174. Droga do Jerozolimy na Święto Namiotów

[J 7,2-13] {R(II)PDJ, 13-20 październik; droga do Jerozolimy przez Samarię i Judeę}

K651:

- 1990 J 7,2 A zbliżało się żydowskie Święto Namiotów.
- 1991 J 7,3 Rzekli więc Jego bracia do Niego: «Wyjdź stąd i udaj się do Judei, aby i Twoi uczniowie ujrzeli czyny, których dokonujesz.
- 1992 J 7,4 Nikt bowiem nie dokonuje niczego w ukryciu, jeżeli chce się publicznie ujawnić. skoro takich rzeczy dokonujesz, to pokaż się światu!»
- 1993 J 7,5 Bo nawet Jego bracia nie wierzyli w Niego.
- 1994 J 7,6 Powiedział więc do nich Jezus: «Mój czas jeszcze nie nadszedł, ale dla was – zawsze jest odpowiedni.
- 1995 J 7,7 Was świat nie może nienawidzić, ale Mnie nienawidzi, bo Ja o nim zaświadczam, że złe są jego uczynki.
- 1996 J 7,8 Wy idźcie na święto; Ja jeszcze nie idę na to święto, bo czas mój jeszcze się nie wypełnił».
- 1997 J 7,9 To im powiedział i pozostał w Galilei.
- 1998 J 7,10 Kiedy zaś bracia Jego udali się na święto, wówczas poszedł i On, jednakże nie jawnie, lecz skrycie.
- 1999 J 7,11 Tymczasem Żydzi już Go szukali w czasie święta i mówili: «Gdzie on jest?»
- 2000 J 7,12 Wśród tłumów zaś wiele mówiono o Nim pokątnie. Jedni mówili: «Jest dobry». Inni zaś mówili: «Nie, przeciwnie – zwodzi tłum».
- 2001 J 7,13 Nikt jednak nie mówił o Nim jawnie z obawy przed Żydami.

CE175. Spory w czasie święta. Nauczanie Jezusa w świątyni

[J 7,14-36] {R(II)PDJ, prawd. 16 październik; Jerozolima, Świątynia, dziedziniec zewnętrzny}

- 2002 J 7,14 Tymczasem dopiero w połowie świąt przybył Jezus do świątyni i nauczał.
- 2003 J 7,15 Żydzi dziwili się, mówiąc: «Skąd zna on Pisma, skoro się nie uczył?»
- 2004 J 7,16 Odpowiedział im Jezus, mówiąc: «Moja nauka nie jest moja, lecz Tego, który mnie posłał.
- 2005 J 7,17 Jeśli ktoś chce pełnić Jego wolę, pozna, czy nauka ta jest od Boga, czy też Ja mówię od siebie samego.
- 2006 J 7,18 Kto mówi we własnym imieniu, ten szuka własnej chwały. Kto zaś szuka chwały Tego, który go posłał, ten godzien jest wiary i nie ma w nim nieprawości.
- 2007 J 7,19 Czyż Mojżesz nie dał wam Prawa? A przecież nikt z was nie zachowuje Prawa, [bo] dlaczego usiłujecie Mnie zabić?»
- 2008 J 7,20 Tłum odpowiedział: «Jesteś opętany przez złego ducha! Któż usiłuje cię zabić?»
- 2009 J 7,21 W odpowiedzi Jezus rzekł do nich: «Dokonałem tylko jednego czynu, a wszyscy jesteście zdziwieni.
- 2010 J 7,22 Oto Mojżesz nadał wam obrzezanie – a nie pochodzi ono od Mojżesza, lecz od przodków – i obrzezujecie człowieka w szabat.
- 2011 J 7,23 Jeżeli człowiek może przyjmować obrzezanie nawet w szabat, aby nie przekroczono Prawa Mojżeszowego, to dlaczego złościcie się na Mnie, że w szabat uzdrowiłem całkowicie człowieka?
- 2012 J 7,24 Nie sądzcie z zewnętrznych pozorów, lecz wydajcie wyrok sprawiedliwy».
- 2013 J 7,25 Niektórzy z mieszkańców Jerozolimy mówili: «Czyż to nie jest ten, którego usiłują zabić?

XXI IN JERUSALEM AT THE FEAST OF TABERNACLES

CE174. The Way to Jerusalem at the Feast of Tabernacles[J 7,2-13] {Y(II)JPM, 13th-20th October; the way to Jerusalem through Samaria and Judea}

K651:

- 1990 J 7,2 ἦν δὲ ἐγγὺς ἡ ἐορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία.
- 1991 J 7,3 εἶπον οὖν πρὸς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, Μετάβηθι ἐντεῦθεν καὶ ὕπαγε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ἵνα καὶ οἱ μαθηταί σου θεωρήσουσιν [σοῦ] τὰ ἔργα ἃ ποιεῖς·
- 1992 J 7,4 οὐδεὶς γάρ τι ἐν κρυπτῷ ποιεῖ καὶ ζητεῖ αὐτὸς ἐν παρρησίᾳ εἶναι. εἰ ταῦτα ποιεῖς, φανέρωσον σεαυτὸν τῷ κόσμῳ.
- 1993 J 7,5 οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν.
- 1994 J 7,6 λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ὁ καιρὸς ὁ ἐμὸς οὐπω πάρεστιν, ὁ δὲ καιρὸς ὁ ὑμέτερος πάντοτε ἐστὶν ἑτοιμος.
- 1995 J 7,7 οὐ δύναται ὁ κόσμος μισεῖν ὑμᾶς, ἐμὲ δὲ μισεῖ, ὅτι ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ αὐτοῦ ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ πονηρά ἐστιν.
- 1996 J 7,8 ὑμεῖς ἀνάβητε εἰς τὴν ἐορτήν· ἐγὼ οὐκ ἀναβαίνω εἰς τὴν ἐορτήν ταύτην, ὅτι ὁ ἐμὸς καιρὸς οὐπω πεπλήρωται.
- 1997 J 7,9 ταῦτα δὲ εἰπὼν αὐτὸς ἔμεινεν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ.
- 1998 J 7,10 Ὡς δὲ ἀνέβησαν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ εἰς τὴν ἐορτήν, τότε καὶ αὐτὸς ἀνέβη, οὐ φανερώς ἀλλ' ἐν κρυπτῷ.
- 1999 J 7,11 οἱ οὖν Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐν τῇ ἐορτῇ καὶ ἔλεγον, Ποῦ ἐστὶν ἐκεῖνος;
- 2000 J 7,12 καὶ γογγυσμὸς περὶ αὐτοῦ ἦν [πολὺς] ἐν τῷ ὄχλῳ· οἱ μὲν ἔλεγον ὅτι Ἀγαθὸς ἐστὶν, ἄλλοι [δὲ] ἔλεγον, Οὐ, ἀλλὰ πλανᾷ τὸν ὄχλον.
- 2001 J 7,13 οὐδεὶς μέντοι παρρησίᾳ ἐλάλει περὶ αὐτοῦ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων.

CE175. The Controversies during the Feast. Jesus' teaching in the Temple[J 7,14-36] {Y(II)JPM, probably 16th October; Jerusalem, The Temple, external courtyard}

- 2002 J 7,14 Ἦδη δὲ τῆς ἐορτῆς μεσοῦσης ἀνέβη Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκεν.
- 2003 J 7,15 ἐθαύμαζον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, Πῶς οὗτος γράμματα οἶδεν μὴ μεμαθηκώς;
- 2004 J 7,16 ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς καὶ εἶπεν, Ἡ ἐμὴ διδασχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με·
- 2005 J 7,17 ἐάν τις θέλῃ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιεῖν, γνώσεται περὶ τῆς διδασχῆς πότερον ἐκ τοῦ θεοῦ ἐστὶν ἢ ἐγὼ ἀπ' ἐμαυτοῦ λαλῶ.
- 2006 J 7,18 ὁ ἀφ' ἐαυτοῦ λαλῶν τὴν δόξαν τὴν ἰδίαν ζητεῖ· ὁ δὲ ζητῶν τὴν δόξαν τοῦ πέμψαντος αὐτόν, οὗτος ἀληθὴς ἐστὶν καὶ ἀδικία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν.
- 2007 J 7,19 οὐ Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὸν νόμον; καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ποιεῖ τὸν νόμον. τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι;
- 2008 J 7,20 ἀπεκρίθη ὁ ὄχλος, Δαιμόνιον ἔχεις· τίς σε ζητεῖ ἀποκτεῖναι;
- 2009 J 7,21 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐν ἔργον ἐποίησα καὶ πάντες θαυμάζετε.
- 2010 J 7,22 διὰ τοῦτο Μωϋσῆς δέδωκεν ὑμῖν τὴν περιτομήν – οὐχ ὅτι ἐκ τοῦ Μωϋσέως ἐστὶν ἀλλ' ἐκ τῶν πατέρων – καὶ ἐν σαββάτῳ περιτέμνετε ἄνθρωπον.
- 2011 J 7,23 εἰ περιτομὴν λαμβάνει ἄνθρωπος ἐν σαββάτῳ ἵνα μὴ λυθῇ ὁ νόμος Μωϋσέως, ἐμοὶ χολᾷτε ὅτι ὅλον ἄνθρωπον ὑγιῇ ἐποίησα ἐν σαββάτῳ;
- 2012 J 7,24 μὴ κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνετε.
- 2013 J 7,25 Ἔλεγον οὖν τινες ἐκ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀποκτεῖναι;

- 2014 J 7, 26 A oto jawnie przemawia i nic mu nie mówią. Czyżby zwierzchnicy naprawdę się przekonali, że on jest Mesjaszem?
- 2015 J 7, 27 Przecież my wiemy, skąd on pochodzi, natomiast gdy Mesjasz przyjdzie, nikt nie będzie wiedział, skąd jest».
- 2016 J 7, 28 A Jezus, nauczając w świątyni, zawołał tymi słowami: «I Mnie znacie, i wiecie, skąd jestem. Ja jednak nie przyszedłem sam z siebie; lecz prawdomówny jest Ten, który Mnie posłał, którego wy nie znacie.
- 2017 J 7, 29 Ja Go znam, bo od Niego jestem i On Mnie posłał».
- 2018 J 7, 30 Zamierzali więc Go pojmać, jednakże nikt nie podniósł na Niego ręki, ponieważ godzina Jego jeszcze nie nadeszła.
- 2019 J 7, 31 Natomiast wielu spośród tłumu uwierzyło w Niego, i mówili: «Czyż Mesjasz, kiedy przyjdzie, uczyni więcej znaków, niż On uczynił?»
- 2020 J 7, 32 Faryzeusze usłyszeli, że tłum tak mówił o Nim w podnieceniu. Kapłani więc wraz z faryzeuszami wysłali strażników, aby Go pojmać.
- 2021 J 7, 33 Ale Jezus rzekł: «Jeszcze przez krótki czas jestem z wami, a potem pójdę do Tego, który Mnie posłał.
- 2022 J 7, 34 Będziecie Mnie szukać i nie znajdziecie, a tam, gdzie Ja będę, wy pójść nie możecie».
- 2023 J 7, 35 Rzekli Żydzi do siebie: «Dokąd to zamierza on pójść, że go nie będziemy mogli znaleźć? Czyżby miał zamiar udać się do Żydów rozproszonych wśród Greków i nauczać Greków?
- 2024 J 7, 36 Cóż znaczy to jego powiedzenie: „Będziecie Mnie szukać i nie znajdziecie, a tam, gdzie Ja będę, wy pójść nie możecie”?»

CE176. Źródło wody żywej

[J 7,37-53] {R(II)PDJ, 19 październik; Jerozolima, Świątynia, dziedziniec zewnętrzny}

- 2025 J 7, 37 W ostatnim zaś, najbardziej uroczystym dniu święta Jezus wstał i zawołał donośnym głosem: «Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie – niech przyjdzie do Mnie i pije!
- 2026 J 7, 38 Jak rzekło Pismo: Rzeki wody żywej popłyną z jego wnętrza».
- 2027 J 7, 39 A powiedział to o Duchu, którego mieli otrzymać wierzący w Niego: Duch bowiem jeszcze nie był <dany>, ponieważ Jezus nie został jeszcze uwielbiony.
- 2028 J 7, 40 A wśród słuchających Go tłumów odezwały się głosy: «Ten prawdziwie jest prorokiem».
- 2029 J 7, 41 Inni mówili: «To jest Mesjasz». «Ale – mówili drudzy – czyż Mesjasz przyjdzie z Galilei?
- 2030 J 7, 42 Czyż Pismo nie mówi, że Mesjasz będzie pochodził z potomstwa Dawidowego i z miasteczka Betlejem, skąd był Dawid?»
- 2031 J 7, 43 I powstał w tłumie rozłam z Jego powodu.
- 2032 J 7, 44 Niektórzy chcieli Go nawet pojmać, lecz nikt nie podniósł na Niego ręki.
- 2033 J 7, 45 Wrócili więc strażnicy do arcykapłanów i faryzeuszy, a ci rzekli do nich: «Czemu go nie pojmaliście?»
- 2034 J 7, 46 Strażnicy odpowiedzieli: «Nigdy jeszcze nikt tak nie przemawiał jak ten człowiek».
- 2035 J 7, 47 Odpowiedzieli im faryzeusze: «Czyż i wy daliście się zwieść?
- 2036 J 7, 48 Czy ktoś ze zwierzchników lub faryzeuszów uwierzył w niego?
- 2037 J 7, 49 A ten tłum, który nie zna Prawa, jest przeklęty».
- 2038 J 7, 50 Odezwał się do nich jeden spośród nich, Nikodem, ten, który przedtem przyszedł do Niego:

- 2014 J 7, 26 καὶ ἶδε παρρησίᾳ λαλεῖ καὶ οὐδὲν αὐτῷ λέγουσιν. μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;
- 2015 J 7, 27 ἀλλὰ τοῦτον οἶδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχηται οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν.
- 2016 J 7, 28 ἔκραξεν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων ὁ Ἰησοῦς καὶ λέγων, Καμὲ οἴδατε καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί· καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·
- 2017 J 7, 29 ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμι κάκεινός με ἀπέστειλεν.
- 2018 J 7, 30 Ἐζήτουν οὖν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.
- 2019 J 7, 31 Ἐκ τοῦ ὄχλου δὲ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, καὶ ἔλεγον, Ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ μὴ πλείονα σημεῖα ποιήσει ὢν οὗτος ἐποίησεν;
- 2020 J 7, 32 Ἦκουσαν οἱ Φαρισαῖοι τοῦ ὄχλου γογγύζοντος περὶ αὐτοῦ ταῦτα, καὶ ἀπέστειλαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὑπηρέτας ἵνα πιάσωσιν αὐτόν.
- 2021 J 7, 33 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἔτι χρόνον μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με.
- 2022 J 7, 34 ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὐρήσετέ [με], καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.
- 2023 J 7, 35 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς ἑαυτούς, Ποῦ οὗτος μέλλει πορεύεσθαι ὅτι ἡμεῖς οὐχ εὐρήσομεν αὐτόν; μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι καὶ διδάσκειν τοὺς Ἕλληνας;
- 2024 J 7, 36 τίς ἐστιν ὁ λόγος οὗτος ὃν εἶπεν, Ζητήσετέ με καὶ οὐχ εὐρήσετέ [με], καὶ ὅπου εἰμι ἐγὼ ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;

CE176. The Source of the Living Water

[J 7,37-53] {Y(II)JPM, 19th October; Jerusalem, The Temple, external courtyard}

- 2025 J 7, 37 Ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἐορτῆς εἰστήκει ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔκραξεν λέγων, Ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρὸς με καὶ πινέτω.
- 2026 J 7, 38 ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.
- 2027 J 7, 39 τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ τοῦ πνεύματος ὃ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτόν· οὐπω γὰρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.
- 2028 J 7, 40 Ἐκ τοῦ ὄχλου οὖν ἀκούσαντες τῶν λόγων τούτων ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης·
- 2029 J 7, 41 ἄλλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός· οἱ δὲ ἔλεγον, Μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται;
- 2030 J 7, 42 οὐχ ἡ γραφή εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ ἀπὸ Βηθλέεμ τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαβὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;
- 2031 J 7, 43 σχίσμα οὖν ἐγένετο ἐν τῷ ὄχλῳ δι' αὐτόν.
- 2032 J 7, 44 τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτόν τὰς χεῖρας.
- 2033 J 7, 45 Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, Διὰ τί οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;
- 2034 J 7, 46 ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, Οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος.
- 2035 J 7, 47 ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ Φαρισαῖοι, Μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;
- 2036 J 7, 48 μὴ τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων;
- 2037 J 7, 49 ἀλλὰ ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπάρατοί εἰσιν.
- 2038 J 7, 50 λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτόν τὸ πρότερον, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν,

- 2039 J 7, 51 «Czy Prawo nasze potępia człowieka, zanim go wpierw nie przesłucha i zbada, co on czyni?»
- 2040 J 7, 52 Odpowiedzieli mu: «Czy i ty jesteś z Galilei? Zbadaj i zobacz, że żaden prorok nie powstaje z Galilei».
- 2041 J 7, 53 I rozeszli się – każdy do swego domu.

CE177. Kobieta cudzołożna

[J 8,1-11] {R(II)PDJ, 20 październik; Jerozolima, Góra Oliwna — Świątynia, dziedziniec zewnętrzny}

- 2042 J 8, 1 Jezus natomiast udał się na Górę Oliwną,
- 2043 J 8, 2 ale o brzasku zjawił się znów w świątyni. Cały lud schodził się do Niego, a On, usiadłszy, nauczał ich.
- 2044 J 8, 3 Wówczas uczeni w Piśmie i faryzeusze przyprowadzili do Niego kobietę, którą dopiero co pochwyciono na cudzołóstwie, a postawiwszy ją pośrodku,
- 2045 J 8, 4 powiedzieli do Niego: «Nauczycielu, tę kobietę dopiero co pochwyciono na cudzołóstwie.
- 2046 J 8, 5 W Prawie Mojżesz nakazał nam takie kamienować. A ty co powiesz?»
- 2047 J 8, 6 Mówili to, wystawiając Go na próbę, aby mieli o co Go oskarżyć. Lecz Jezus, schyliwszy się, pisał palcem po ziemi.
- 2048 J 8, 7 A kiedy w dalszym ciągu Go pytali, podniósł się i rzekł do nich: «Kto z was jest bez grzechu, niech pierwszy rzuci w nią kamieniem».
- 2049 J 8, 8 I powtórnie schyliwszy się, pisał na ziemi.
- 2050 J 8, 9 Kiedy to usłyszeli, jeden po drugim zaczęli odchodzić, poczynając od starszych, aż do ostatnich. Pozostał tylko Jezus i kobieta stojąca na środku.
- 2051 J 8, 10 Wówczas Jezus, podniósłszy się, rzekł do niej: «Kobieto, gdzież [oni] są? Nikt cię nie potępił?»
- 2052 J 8, 11 A ona odrzekła: «Nikt, Panie!» Rzekł do niej Jezus: «I Ja ciebie nie potępiam. Idź i odtąd już nie grzesz».

CE178. Światłość wobec ciemności

[J 8,12-20] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima, Świątynia, przy skarbcu; kolejny dzień}

- 2053 J 8, 12 A oto znów przemówił do nich Jezus tymi słowami: «Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie chodził w ciemności, lecz będzie miał światło życia».
- 2054 J 8, 13 Rzekli do Niego faryzeusze: «Ty sam o sobie dajesz świadectwo. Twoje świadectwo nie jest prawdziwe».
- 2055 J 8, 14 W odpowiedzi rzekł do nich Jezus: «Nawet jeżeli Ja sam o sobie daję świadectwo, to świadectwo moje jest prawdziwe, bo wiem, skąd przyszedłem i dokąd idę».
- 2056 J 8, 15 Wy osądzacie według zasad tylko ludzkich. Ja nie sądzę nikogo.
- 2057 J 8, 16 A jeślibym nawet sądził, to sąd mój jest prawdziwy, ponieważ nie jestem sam, lecz Ja i Ten, który Mnie posłał.
- 2058 J 8, 17 Także w waszym Prawie jest napisane, że świadectwo dwóch ludzi jest prawdziwe.
- 2059 J 8, 18 Oto Ja daję świadectwo o sobie samym oraz zaświadcza o Mnie Ojciec, który Mnie posłał».
- 2060 J 8, 19 Na to powiedzieli Mu: «Gdzież jest twój Ojciec?» Jezus odpowiedział: «Nie znacie ani Mnie, ani mego Ojca. Gdybyście Mnie poznali, poznalibyście i mego Ojca».
- 2061 J 8, 20 Słowa te wypowiedział przy skarbcu, kiedy nauczał w świątyni. Mimo to nikt Go nie pojął, gdyż godzina Jego jeszcze nie nadeszła.

- 2039 J 7, 51 Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ καὶ γνῶ τί ποιεῖ;
- 2040 J 7, 52 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐραύνησον καὶ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγείρεται.
- 2041 J 7, 53 [[Καὶ ἐπορεύθησαν ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,

CE177. The Adulterous Woman

[J 8,1-11] {Y(II)JPM, 20st October; Jerusalem, The Mount of Olives — The Temple, external courtyard}

- 2042 J 8, 1 Ἰησοῦς δὲ ἐπορεύθη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.
- 2043 J 8, 2 Ὁρθρου δὲ πάλιν παρεγένετο εἰς τὸ ἱερόν, καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἤρχετο πρὸς αὐτόν, καὶ καθίσας ἐδίδασκεν αὐτούς.
- 2044 J 8, 3 ἄγουσιν δὲ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι γυναῖκα ἐπὶ μοιχείᾳ κατειλημμένην, καὶ στήσαντες αὐτήν ἐν μέσῳ
- 2045 J 8, 4 λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, αὕτη ἡ γυνὴ κατείληπται ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένη·
- 2046 J 8, 5 ἐν δὲ τῷ νόμῳ ἡμῶν Μωϋσῆς ἐνετείλατο τὰς τοιαύτας λιθάζειν· σὺ οὖν τί λέγεις;
- 2047 J 8, 6 τοῦτο δὲ ἔλεγον πειράζοντες αὐτόν, ἵνα ἔχωσιν κατηγορεῖν αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς κάτω κύψας τῷ δακτύλῳ κατέγραφεν εἰς τὴν γῆν.
- 2048 J 8, 7 ὥς δὲ ἐπέμενον ἐρωτῶντες [αὐτόν], ἀνέκυψεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος ἐπ' αὐτήν βαλέτω λίθον·
- 2049 J 8, 8 καὶ πάλιν κατακύψας ἔγραφεν εἰς τὴν γῆν.
- 2050 J 8, 9 οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐξήρχοντο εἰς καθ' εἷς ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ κατελείφθη μόνος, καὶ ἡ γυνὴ ἐν μέσῳ οὖσα.
- 2051 J 8, 10 ἀνακύψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ποῦ εἰσιν; οὐδεὶς σε κατέκρινεν;
- 2052 J 8, 11 ἡ δὲ εἶπεν, Οὐδεὶς, κύριε. εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς, Οὐδὲ ἐγὼ σε κατακρίνω· πορεύου, [καὶ] ἀπὸ τοῦ νῦν μηκέτι ἀμάρτανε.]]

CE178. The Light against the Darkness

[J 8,12-20] {Y(II)JPM, October; Jerusalem, The Temple, the Treasury; the next day}

- 2053 J 8, 12 Πάλιν οὖν αὐτοῖς ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς λέγων, Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.
- 2054 J 8, 13 εἶπον οὖν αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι, Σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς· ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής.
- 2055 J 8, 14 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθὴς ἐστὶν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς δὲ οὐκ οἰδατε πόθεν ἔρχομαι ἢ ποῦ ὑπάγω.
- 2056 J 8, 15 ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα.
- 2057 J 8, 16 καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ καὶ ὁ πέμψας με πατήρ.
- 2058 J 8, 17 καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθὴς ἐστὶν.
- 2059 J 8, 18 ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ.
- 2060 J 8, 19 ἔλεγον οὖν αὐτῷ, Ποῦ ἐστὶν ὁ πατήρ σου; ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Οὔτε ἐμὲ οἶδατε οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ᾔδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ᾔδειτε.
- 2061 J 8, 20 Ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· καὶ οὐδεὶς ἐπίασεν αὐτόν, ὅτι οὐπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ.

CE179. Jezus Synem Przedwiecznym

[J 8,21-30] {R(II)PDJ, październik, kolejny dzień; Jerozolima, Świątynia. Tok narracji: *Przedwieczne synostwo Jezusa, część I*}

- 2062 J 8, 21 A oto znowu rzekł do nich: «Ja odchodzę, a wy będziecie Mnie szukać i w grzechu swoim pomrzecie. Tam, gdzie Ja idę, wy pójść nie możecie».
- 2063 J 8, 22 Mówili więc Żydzi: «Czyżby miał sam siebie zabić, skoro powiada: Tam, gdzie Ja idę, wy pójść nie możecie?»
- 2064 J 8, 23 A On rzekł do nich: «Wy jesteście z niskości, a Ja jestem z wysoka. Wy jesteście z tego świata, Ja nie jestem z tego świata.
- 2065 J 8, 24 Powiedziałem wam, że pomrzecie w grzechach swoich. Jeżeli bowiem nie uwierzycie, że JA JESTEM, pomrzecie w grzechach waszych».
- 2066 J 8, 25 Powiedzieli do Niego: «Kimże ty jesteś?» Odpowiedział im Jezus: «Przed wszystkim po cóż do was mówię?
- 2067 J 8, 26 Wiele mam w waszej sprawie do powiedzenia i do osądzenia. Ale Ten, który Mnie posłał, jest prawdomówny, a Ja mówię wobec świata to, co usłyszałem od Niego».
- 2068 J 8, 27 A oni nie pojęli, że im mówił o Ojcu.
- 2069 J 8, 28 Rzekł więc do nich Jezus: «Gdy wywyższycie Syna Człowieczego, wtedy poznacie, że JA JESTEM i że Ja nic sam z siebie nie czynię, ale że mówię to, czego Mnie Ojciec nauczył.
- 2070 J 8, 29 A Ten, który Mnie posłał, jest ze Mną; nie pozostawił Mnie samego, bo Ja zawsze czynię to, co się Jemu podoba».
- 2071 J 8, 30 Kiedy to mówił, wielu uwierzyło w Niego.

CE180. Wolność Chrystusowa

[J 8,31-47] {R(II)PDJ, październik, ten sam dzień; Jerozolima, Świątynia. Tok narracji: *Przedwieczne synostwo Jezusa, cz. II*}

- 2072 J 8, 31 Wtedy powiedział Jezus do Żydów, którzy Mu uwierzyli: «Jeżeli trwacie w nauce mojej, jesteście prawdziwie moimi uczniami
- 2073 J 8, 32 i poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli».
- 2074 J 8, 33 Odpowiedzieli Mu: «Jesteśmy potomstwem Abrahama i nigdy nie byliśmy poddani w niczyją niewolę. Jakże ty możesz mówić: „Wolni będziecie”?»
- 2075 J 8, 34 Odpowiedział im Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Każdy, kto popełnia grzech, jest niewolnikiem grzechu.
- 2076 J 8, 35 A niewolnik nie pozostaje w domu na zawsze, lecz Syn pozostaje na zawsze.
- 2077 J 8, 36 Jeżeli więc Syn was wyzwoli, wówczas będziecie rzeczywiście wolni.
- 2078 J 8, 37 Wiem, że jesteście potomstwem Abrahama, ale wy usiłujecie Mnie zabić, bo nie ma w was miejsca dla mojej nauki.
- 2079 J 8, 38 Co Ja widziałem u mego Ojca, to głoszę; wy czynicie to, co usłyszeliście od waszego ojca».
- 2080 J 8, 39 W odpowiedzi rzekli do Niego: «Ojcem naszym jest Abraham». Rzekł do nich Jezus: «Gdybyście byli dziećmi Abrahama, to dokonywalibyście czynów Abrahama.
- 2081 J 8, 40 Teraz usiłujecie Mnie zabić, człowieka, który wam powiedział prawdę usłyszaną u Boga. Tego Abraham nie czynił.
- 2082 J 8, 41 Wy dokonujecie czynów ojca waszego». Rzekli do Niego: «Myśmy się nie urodzili z nierządu, jednego mamy Ojca – Boga».
- 2083 J 8, 42 Rzekł do nich Jezus: «Gdyby Bóg był waszym Ojcem, to i Mnie byście miłowali. Ja bowiem od Boga wyszedłem i przychodzę. Nie wyszedłem sam od siebie, lecz On Mnie posłał.

CE179. Jesus the Eternal Son

[J 8,21-30] {Y(II)JPM, October, the next day; Jerusalem, The Temple. Course of narration: *The Eternal Sonship of Jesus*, part I}

- 2062 J 8, 21 Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς, Ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτία ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν.
- 2063 J 8, 22 ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Μὴτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει, Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν;
- 2064 J 8, 23 καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦτου τοῦ κόσμου ἐστέ, ἐγὼ οὐκ εἰμί ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.
- 2065 J 8, 24 εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐγὼ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν.
- 2066 J 8, 25 ἔλεγον οὖν αὐτῷ, Σὺ τίς εἶ; εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Τὴν ἀρχὴν ὃ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν;
- 2067 J 8, 26 πολλὰ ἔχω περὶ ὑμῶν λαλεῖν καὶ κρίνειν· ἀλλ' ὁ πέμψας με ἀληθὴς ἐστίν, καὶ γὰρ ἃ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ ταῦτα λαλῶ εἰς τὸν κόσμον.
- 2068 J 8, 27 οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτοῖς ἔλεγεν.
- 2069 J 8, 28 εἶπεν οὖν [αὐτοῖς] ὁ Ἰησοῦς, Ὅταν ὑψώσητε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέν με ὁ πατήρ ταῦτα λαλῶ.
- 2070 J 8, 29 καὶ ὁ πέμψας με μετ' ἐμοῦ ἐστίν· οὐκ ἀφῆκέν με μόνον, ὅτι ἐγὼ τὰ ἀρεστὰ αὐτῷ ποιῶ πάντοτε.
- 2071 J 8, 30 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

CE180. Christ's Freedom

[J 8,31-47] {Y(II)JPM, October, the same day; Jerusalem, The Temple. Course of narration: *The Eternal Sonship of Jesus*, part II}

- 2072 J 8, 31 Ἐλεγεν οὖν ὁ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ Ἰουδαίους, Ἐὰν ὑμεῖς μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, ἀληθῶς μαθηταὶ μου ἐστέ,
- 2073 J 8, 32 καὶ γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς.
- 2074 J 8, 33 ἀπεκρίθησαν πρὸς αὐτόν, Σπέρμα Ἀβραάμ ἐσμεν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε· πῶς σὺ λέγεις ὅτι Ἐλεύθεροι γενήσεσθε;
- 2075 J 8, 34 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν δοῦλός ἐστιν [τῆς ἁμαρτίας].
- 2076 J 8, 35 ὁ δὲ δοῦλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα· ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.
- 2077 J 8, 36 ἐὰν οὖν ὁ υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ, ὄντως ἐλεύθεροι ἔσεσθε.
- 2078 J 8, 37 οἶδα ὅτι σπέρμα Ἀβραάμ ἐστε· ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν.
- 2079 J 8, 38 ἃ ἐγὼ ἐώρακα παρὰ τῷ πατρὶ λαλῶ· καὶ ὑμεῖς οὖν ἃ ἠκούσατε παρὰ τοῦ πατρὸς ποιεῖτε.
- 2080 J 8, 39 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ὁ πατήρ ἡμῶν Ἀβραάμ ἐστίν. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ τέκνα τοῦ Ἀβραάμ ἐστέ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ ἐποιεῖτε·
- 2081 J 8, 40 νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ἀνθρώπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ θεοῦ· τοῦτο Ἀβραάμ οὐκ ἐποίησεν.
- 2082 J 8, 41 ὑμεῖς ποιεῖτε τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς ὑμῶν. εἶπαν [οὖν] αὐτῷ, Ἡμεῖς ἐκ πορνείας οὐ γεγεννήμεθα· ἓνα πατέρα ἔχομεν τὸν θεόν.
- 2083 J 8, 42 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ ὁ θεὸς πατήρ ὑμῶν ἦν, ἠγαπᾶτε ἂν ἐμέ, ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ θεοῦ ἐξῆλθον καὶ ἤκω· οὐδὲ γὰρ ἀπ' ἐμαυτοῦ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἐκεῖνός με ἀπέστειλεν.

- 2084 J 8, 43 Dlaczego nie rozumiecie mojej mowy? Bo nie możecie słuchać mojej nauki.
- 2085 J 8, 44 Wy macie diabła za ojca i chcecie spełniać požądania waszego ojca. Od początku był on zabójcą i nie wytrwał w prawdzie, bo prawdy w nim nie ma. Kiedy mówi kłamstwo, od siebie mówi, bo jest kłamcą i ojcem kłamstwa.
- 2086 J 8, 45 A ponieważ Ja mówię prawdę, dlatego Mi nie wierzycie.
- 2087 J 8, 46 Kto z was udowodni Mi grzech? Jeżeli mówię prawdę, to dlaczego Mi nie wierzycie?
- 2088 J 8, 47 Kto jest z Boga, słów Bożych słucha. Wy dlatego nie słuchacie, że z Boga nie jesteście».

CE181. Jezus a Abraham

[J 8,48-59] {R(II)PDJ, październik, ten sam dzień; Jerozolima, Świątynia. Tok narracji: *Przedwieczne synostwo Jezusa*, cz. III.}

- 2089 J 8, 48 Odpowiedzieli Mu Żydzi: «Czyż niesłusznie mówimy, że jesteś Samarytaninem i że jesteś opętany przez złego ducha?»
- 2090 J 8, 49 Jezus odpowiedział: «Ja nie jestem opętany, ale czczę Ojca mego, a wy Mnie znieważacie.
- 2091 J 8, 50 Ja nie szukam własnej chwały. Jest Ktoś, kto jej szuka i osądza.
- 2092 J 8, 51 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Jeśli ktoś zachowa moją naukę, nie zazna śmierci na wieki».
- 2093 J 8, 52 Rzekli do Niego Żydzi: «Teraz wiemy, że jesteś opętany. Abraham umarł, i prorocy – a ty mówisz: „Jeśli kto zachowa moją naukę, ten śmierci nie zazna na wieki”.
- 2094 J 8, 53 Czy ty jesteś większy od ojca naszego Abrahama, który przecież umarł? I prorocy pomarli. Kimże ty siebie czynisz?»
- 2095 J 8, 54 Odpowiedział Jezus: «Jeżeli Ja sam siebie otaczam chwałą, chwała moja jest niczym. Ale jest Ojciec mój, co otacza Mnie chwałą, o którym wy mówicie: „Jest naszym Bogiem”.
- 2096 J 8, 55 Lecz wy Go nie poznaliście. Ja Go jednak znam. Gdybym powiedział, że Go nie znam, byłbym podobnie jak wy kłamcą. Ale Ja Go znam i słowo Jego zachowuję.
- 2097 J 8, 56 Abraham, ojciec wasz, rozradował się z tego, że ujrzał mój dzień – ujrzał [go] i ucieszył się».
- 2098 J 8, 57 Na to rzekli do Niego Żydzi: «Pięćdziesięciu lat jeszcze nie masz, a Abrahama widziałeś?»
- 2099 J 8, 58 Rzekł do nich Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Zanim Abraham stał się, JA JESTEM».
- 2100 J 8, 59 Porwali więc kamienie, aby rzucić w Niego. Jezus jednak ukrył się i wyszedł ze świątyni.

CE182. Uzdrawienie niewidomego od urodzenia

[J 9,1-41] {R(II)PDJ, szabat, przyp. 22 październik; Jerozolima, niedaleko Świątyni. Tok narracji: *Jezus dobrym pasterzem*, część I}

- 2101 J 9, 1 <Jezus>, przechodząc obok, ujrzał pewnego człowieka, niewidomego od urodzenia.
- 2102 J 9, 2 Uczniowie Jego zadali Mu pytanie: «*Rabbi*, kto zgrzeszył, że się urodził niewidomy – on czy jego rodzice?»
- 2103 J 9, 3 Jezus odpowiedział: «Ani on nie zgrzeszył, ani rodzice jego, ale [stało się tak], aby się na nim objawiły sprawy Boże.
- 2104 J 9, 4 Trzeba nam pełnić dzieła Tego, który Mnie posłał, dopóki jest dzień. Nadchodzi noc, kiedy nikt nie będzie mógł działać.
- 2105 J 9, 5 Jak długo jestem na świecie, jestem światłością świata».

- 2084 J 8, 43 δια τί τὴν λαλιὰν τὴν ἐμὴν οὐ γινώσκετε; ὅτι οὐ δύνασθε ἀκούειν τὸν λόγον τὸν ἐμὸν.
- 2085 J 8, 44 ὑμεῖς ἐκ τοῦ πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐκ ἔστηκεν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια ἐν αὐτῷ. ὅταν λαλήῃ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ιδίων λαλεῖ, ὅτι ψεύστης ἐστὶν καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ.
- 2086 J 8, 45 ἐγὼ δὲ ὅτι τὴν ἀλήθειαν λέγω, οὐ πιστεύετέ μοι.
- 2087 J 8, 46 τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; εἰ ἀλήθειαν λέγω, διὰ τί ὑμεῖς οὐ πιστεύετέ μοι;
- 2088 J 8, 47 ὁ ὢν ἐκ τοῦ θεοῦ τὰ ῥήματα τοῦ θεοῦ ἀκούει· διὰ τοῦτο ὑμεῖς οὐκ ἀκούετε, ὅτι ἐκ τοῦ θεοῦ οὐκ ἐστέ.

CE181. Jesus and Abraham

[J 8,48-59] {Y(II)JPM, October, the same day; Jerusalem, The Temple. Course of narration: *The Eternal Sonship of Jesus*, part III.}

- 2089 J 8, 48 Ἀπεκρίθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπαν αὐτῷ, Οὐ καλῶς λέγομεν ἡμεῖς ὅτι Σαμαρίτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις;
- 2090 J 8, 49 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἐγὼ δαιμόνιον οὐκ ἔχω, ἀλλὰ τιμῶ τὸν πατέρα μου, καὶ ὑμεῖς ἀτιμάζετε με.
- 2091 J 8, 50 ἐγὼ δὲ οὐ ζητῶ τὴν δόξαν μου· ἔστιν ὁ ζητῶν καὶ κρίνων.
- 2092 J 8, 51 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τις τὸν ἐμὸν λόγον τηρήσῃ, θάνατον οὐ μὴ θεωρήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα.
- 2093 J 8, 52 εἶπον [οὗν] αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Νῦν ἐγνώκαμεν ὅτι δαιμόνιον ἔχεις. Ἀβραὰμ ἀπέθανεν καὶ οἱ προφηταὶ, καὶ σὺ λέγεις, Ἐάν τις τὸν λόγον μου τηρήσῃ, οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα.
- 2094 J 8, 53 μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἀβραάμ, ὅστις ἀπέθανεν; καὶ οἱ προφηταὶ ἀπέθανον· τίνα σεαυτὸν ποιεῖς;
- 2095 J 8, 54 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἐάν ἐγὼ δοξάσω ἐμαυτόν, ἡ δόξα μου οὐδέν ἐστιν· ἔστιν ὁ πατήρ μου ὁ δοξάζων με, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι θεὸς ἡμῶν ἐστιν·
- 2096 J 8, 55 καὶ οὐκ ἐγνώκατε αὐτόν, ἐγὼ δὲ οἶδα αὐτόν. κἂν εἶπω ὅτι οὐκ οἶδα αὐτόν, ἔσομαι ὅμοιος ὑμῖν ψεύστης· ἀλλὰ οἶδα αὐτόν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ τηρῶ.
- 2097 J 8, 56 Ἀβραὰμ ὁ πατήρ ὑμῶν ἠγαλλίασατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμὴν, καὶ εἶδεν καὶ ἐχάρη.
- 2098 J 8, 57 εἶπον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι πρὸς αὐτόν, Πεντήκοντα ἔτη οὕτω ἔχεις καὶ Ἀβραὰμ ἐώρακας;
- 2099 J 8, 58 εἶπεν αὐτοῖς Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγὼ εἰμί.
- 2100 J 8, 59 ἦραν οὖν λίθους ἵνα βάλωσιν ἐπ' αὐτόν· Ἰησοῦς δὲ ἐκρύβη καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

CE182. Healing the Man Born Blind

[J 9,1-41] {Y(II)JPM, Sabbath, prob. 22nd October; Jerusalem, near the Temple. Course of narration: *Jesus the Good Shepherd*, part I}

- 2101 J 9, 1 Καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.
- 2102 J 9, 2 καὶ ἠρώτησαν αὐτόν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, Ῥαββί, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;
- 2103 J 9, 3 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Οὔτε οὗτος ἥμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ.
- 2104 J 9, 4 ἡμᾶς δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρας ἐστίν· ἔρχεται νύξ ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.
- 2105 J 9, 5 ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.

- 2106 J 9, 6 To powiedziawszy, splunął na ziemię, uczynił błoto ze śliny i nałożył je na oczy niewidomego,
- 2107 J 9, 7 i rzekł do niego: «Idź, obmyj się w sadzawce Siloam» – co się tłumaczy: Posłany. On więc odszedł, obmył się i wrócił, widząc.
- 2108 J 9, 8 A sąsiedzi i ci, którzy przedtem widywali go jako żebraka, mówili: «Czyż to nie jest, który siedzi i żebrze?»
- 2109 J 9, 9 Jedni twierdzili: «Tak, to jest ten», a inni przeczyli: «Nie, jest tylko do tamtego podobny». On zaś mówił: «To ja jestem».
- 2110 J 9, 10 Mówili więc do niego: «Jakżeż oczy ci się otwały?»
- 2111 J 9, 11 On odpowiedział: «Człowiek, zwany Jezusem, uczynił błoto, pomazał moje oczy i rzekł do mnie: „Idź do sadzawki Siloam i obmyj się”. Poszedłem więc, obmyłem się i przejrzałem».
- 2112 J 9, 12 Rzekli do niego: «Gdzież on jest?» Odrzekł: «Nie wiem».
- 2113 J 9, 13 Zaprowadzili więc tego człowieka, niedawno jeszcze niewidomego, do faryzeuszów.
- 2114 J 9, 14 A tego dnia, w którym Jezus uczynił błoto i otworzył mu oczy, był szabat.
- 2115 J 9, 15 I znów faryzeusze pytali go o to, w jaki sposób przejrzał. Powiedział do nich: «Położył mi błoto na oczy, obmyłem się i widzę».
- 2116 J 9, 16 Niektórzy więc spośród faryzeuszów rzekli: «Człowiek ten nie jest od Boga, bo nie zachowuje szabatu». Inni powiedzieli: «Ale w jaki sposób człowiek grzeszny może czynić takie znaki?» I powstał wśród nich rozłam.
- 2117 J 9, 17 Ponownie więc zwrócili się do niewidomego: «A ty, co o nim mówisz, jako że ci otworzył oczy?» Odpowiedział: «To prorok».
- 2118 J 9, 18 Żydzi jednak nie uwierzyli, że był niewidomy i że przejrzał, aż przywołał rodziców tego, który przejrzał,
- 2119 J 9, 19 i wypytywali ich, mówiąc: «Czy waszym synem jest ten, o którym twierdzicie, że się niewidomy urodził? W jaki to sposób teraz widzi?»
- 2120 J 9, 20 Rodzice zaś jego tak odpowiedzieli: «Wiemy, że to jest nasz syn i że się urodził niewidomy».
- 2121 J 9, 21 Nie wiemy, jak się to stało, że teraz widzi; nie wiemy także, kto mu otworzył oczy. Zapytajcie jego samego, ma swoje lata: będzie mówił sam za siebie».
- 2122 J 9, 22 Tak powiedzieli jego rodzice, gdyż bali się Żydów. Żydzi bowiem już postanowili, że gdy ktoś uzna Jezusa za Mesjasza, zostanie wyłączony z synagogi.
- 2123 J 9, 23 Oto dlaczego powiedzieli jego rodzice: «Ma swoje lata, jego samego zapytajcie».
- 2124 J 9, 24 znowu więc przywołali tego człowieka, który był niewidomy, i rzekli do niego: «Oddaj chwałę Bogu. My wiemy, że człowiek ten jest grzesznikiem».
- 2125 J 9, 25 Na to odpowiedział: «Czy On jest grzesznikiem, tego nie wiem. Jedno wiem: byłem niewidomy, a teraz widzę».
- 2126 J 9, 26 Rzekli więc do niego: «Cóż ci uczynił? W jaki sposób otworzył ci oczy?»
- 2127 J 9, 27 Odpowiedział im: «Już wam powiedziałem, a wy nie słuchaliście. Po co znowu chcecie słuchać? Czy i wy chcecie zostać Jego uczniami?»
- 2128 J 9, 28 Wówczas go obrzucili obelgami i rzekli: «To ty jesteś jego uczniem, a my jesteśmy uczniami Mojżesza».
- 2129 J 9, 29 My wiemy, że Bóg przemówił do Mojżesza. Co do niego zaś, to nie wiemy, skąd pochodzi».
- 2130 J 9, 30 Na to odpowiedział im ów człowiek: «W tym wszystkim dziwne jest to, że wy nie wiecie, skąd pochodzi, a mnie oczy otworzył».
- 2131 J 9, 31 Wiemy, że Bóg nie wysłuchuje grzeszników, ale wysłuchuje każdego, kto jest czcicielem Boga i pełni Jego wolę».

- 2106 J 9, 6 ταῦτα εἰπὼν ἔπτυσεν χαμαὶ καὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισεν αὐτοῦ τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς
- 2107 J 9, 7 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὑπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ [ὃ ἐρμηνεύεται Ἀπεσταλμένος]. ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἤλθεν βλέπων.
- 2108 J 9, 8 Οἱ οὖν γείτονες καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι προσαίτης ἦν ἔλεγον, Οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθημένος καὶ προσαιτῶν;
- 2109 J 9, 9 ἄλλοι ἔλεγον ὅτι Οὗτός ἐστιν· ἄλλοι ἔλεγον, Οὐχί, ἀλλὰ ὁμοιος αὐτῷ ἐστιν. ἐκεῖνος ἔλεγεν ὅτι Ἐγὼ εἰμι.
- 2110 J 9, 10 ἔλεγον οὖν αὐτῷ, Πῶς [οὖν] ἠνεώχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί;
- 2111 J 9, 11 ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, Ὁ ἄνθρωπος ὁ λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησεν καὶ ἐπέχρισέν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπέν μοι ὅτι Ὑπαγε εἰς τὸν Σιλωάμ καὶ νίψαι· ἀπελθὼν οὖν καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.
- 2112 J 9, 12 καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος; λέγει, Οὐκ οἶδα.
- 2113 J 9, 13 Ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τὸν ποτε τυφλόν.
- 2114 J 9, 14 ἦν δὲ σάββατον ἐν ἡ ἡμέρᾳ τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἀνέωξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.
- 2115 J 9, 15 πάλιν οὖν ἡρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψεν. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Πηλὸν ἐπέθηκέν μου ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.
- 2116 J 9, 16 ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές, Οὐκ ἔστιν οὗτος παρὰ θεοῦ ὁ ἄνθρωπος, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ. ἄλλοι [δὲ] ἔλεγον, Πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.
- 2117 J 9, 17 λέγουσιν οὖν τῷ τυφλῷ πάλιν, Τί σὺ λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἠνέωξέν σου τοὺς ὀφθαλμούς; ὁ δὲ εἶπεν ὅτι Προφήτης ἐστίν.
- 2118 J 9, 18 Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦν τυφλὸς καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος
- 2119 J 9, 19 καὶ ἡρώτησαν αὐτοὺς λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν βλέπει ἄρτι;
- 2120 J 9, 20 ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπαν, Οἶδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη·
- 2121 J 9, 21 πῶς δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἶδαμεν, ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς; ἡμεῖς οὐκ οἶδαμεν· αὐτὸν ἐρωτήσατε, ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λαλήσει.
- 2122 J 9, 22 ταῦτα εἶπαν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους, ἥδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται.
- 2123 J 9, 23 διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπαν ὅτι Ἠλικίαν ἔχει, αὐτὸν ἐπερωτήσατε.
- 2124 J 9, 24 Ἐφώνησαν οὖν τὸν ἄνθρωπον ἐκ δευτέρου ὃς ἦν τυφλὸς καὶ εἶπαν αὐτῷ, Δὸς δόξαν τῷ θεῷ· ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς ἐστιν.
- 2125 J 9, 25 ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος, Εἰ ἁμαρτωλὸς ἐστιν οὐκ οἶδα· ἐν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὦν ἄρτι βλέπω.
- 2126 J 9, 26 εἶπον οὖν αὐτῷ, Τί ἐποίησέν σοι; πῶς ἠνοιξέν σου τοὺς ὀφθαλμούς;
- 2127 J 9, 27 ἀπεκρίθη αὐτοῖς, Εἶπον ὑμῖν ἥδη καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;
- 2128 J 9, 28 καὶ ἐλοιδόρησαν αὐτὸν καὶ εἶπον, Σὺ μαθητὴς εἶ ἐκείνου, ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωϋσέως ἐσμὲν μαθηταί·
- 2129 J 9, 29 ἡμεῖς οἶδαμεν ὅτι Μωϋσεὶ λελάληκεν ὁ θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἶδαμεν πόθεν ἐστίν.
- 2130 J 9, 30 ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐν τούτῳ γὰρ τὸ θαυμαστόν ἐστιν ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστίν, καὶ ἠνοιξέν μου τοὺς ὀφθαλμούς.
- 2131 J 9, 31 οἶδαμεν ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβῇς ἢ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ τούτου ἀκούει.

- 2132 J 9,32 Od wieków nie słyszano, aby ktoś otworzył oczy niewidomemu od urodzenia.
- 2133 J 9,33 Gdyby ten człowiek nie był od Boga, nie mógłby nic uczynić».
- 2134 J 9,34 Rzekli mu w odpowiedzi: «Cały urodziłeś się w grzechach, a nas pouczasz?» I wyrzucili go precz.
- 2135 J 9,35 Jezus usłyszał, że wyrzucili go precz, i spotkawszy go, rzekł do niego: «Czy ty wierzysz w Syna Człowieczego?»
- 2136 J 9,36 On odpowiedział: «A któż to jest, Panie, abym w Niego uwierzył?»
- 2137 J 9,37 Rzekł do niego Jezus: «Jest nim Ten, którego widzisz i który mówi do ciebie».
- 2138 J 9,38 On zaś odpowiedział: «Wierzę, Panie!» i oddał Mu pokłon.
- 2139 J 9,39 A Jezus rzekł: «Przyszedłem na ten świat, aby przeprowadzić sąd, żeby ci, którzy nie widzą, przejrżeli, a ci, którzy widzą, stali się niewidomymi».
- 2140 J 9,40 Usłyszeli to niektórzy faryzeusze, którzy z Nim byli, i rzekli do Niego: «Czyż i my jesteśmy niewidomi?»
- 2141 J 9,41 Jezus powiedział do nich: «Gdybyście byli niewidomi, nie mielibyście grzechu, ale ponieważ mówicie: „Widzimy”, grzech wasz trwa nadal.

CE183. Dobry pasterz

[J 10,1-18] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima. Tok narracji: *Jezus dobrym pasterzem*, cz. II}

- 2142 J 10,1 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto nie wchodzi do owczarni przez bramę, ale wdzierze się inną drogą, ten jest złodziejem i rozbójnikiem.
- 2143 J 10,2 Kto jednak wchodzi przez bramę, jest pasterzem owiec.
- 2144 J 10,3 Temu otwiera odźwierny, a owce słuchają jego głosu; woła on swoje owce po imieniu i wyprowadza je.
- 2145 J 10,4 A kiedy wszystkie wyprowadzi, staje na ich czele, owce zaś postępują za nim, ponieważ głos jego znają.
- 2146 J 10,5 Natomiast za obcym nie pójdą, lecz będą uciekać od niego, bo nie znają głosu obcych».
- 2147 J 10,6 Tę przypowieść opowiedział im Jezus, lecz oni nie pojęli znaczenia tego, co im mówił.
- 2148 J 10,7 Powtórnie więc powiedział do nich Jezus: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Ja jestem bramą owiec.
- 2149 J 10,8 Wszyscy, którzy przyszedli przede Mną, są złodziejami i rozbójnikami, a nie posłuchały ich owce.
- 2150 J 10,9 Ja jestem bramą. Jeżeli ktoś wejdzie przeze Mnie, będzie zbawiony – wejdzie i wyjdzie, i znajdzie pastwisko.
- 2151 J 10,10 Złodziej przychodzi tylko po to, aby kraść, zabijać i niszczyć. Ja przyszedłem po to, aby [owce] miały życie, i miały je w obfitości.
- 2152 J 10,11 Ja jestem dobrym pasterzem. Dobry pasterz daje życie swoje za owce.
- 2153 J 10,12 Najemnik zaś i ten, kto nie jest pasterzem, którego owce nie są własnością, widząc nadchodzącego wilka, opuszcza owce i ucieka, a wilk je porywa i rozprasza;
- 2154 J 10,13 <najemnik ucieka>, dlatego że jest najemnikiem i nie zależy mu na owcach.
- 2155 J 10,14 Ja jestem dobrym pasterzem i znam [owce], a moje Mnie znają,
- 2156 J 10,15 podobnie jak Mnie zna Ojciec, a Ja znam Ojca. Życie moje oddaję za owce.

- 2132 J 9, 32 ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέν τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου·
- 2133 J 9, 33 εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.
- 2134 J 9, 34 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, Ἐν ἀμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.
- 2135 J 9, 35 Ἦκουσεν Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὐρών αὐτὸν εἶπεν [αὐτῷ], Σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου;
- 2136 J 9, 36 ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, Καὶ τίς ἐστιν, κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;
- 2137 J 9, 37 εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Καὶ ἑώρακας αὐτὸν καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.
- 2138 J 9, 38 ὁ δὲ ἔφη, Πιστεύω, κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.
- 2139 J 9, 39 καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, Εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσιν καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται.
- 2140 J 9, 40 Ἦκουσαν ἐκ τῶν Φαρισαίων ταῦτα οἱ μετ' αὐτοῦ ὄντες, καὶ εἶπον αὐτῷ, Μὴ καὶ ἡμεῖς τυφλοὶ ἐσμεν;
- 2141 J 9, 41 εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἰ τυφλοὶ ἦτε, οὐκ ἂν εἶχετε ἀμαρτίαν· νῦν δὲ λέγετε ὅτι Βλέπομεν· ἡ ἀμαρτία ὑμῶν μένει.

CE183. The Good Shepherd

[J 10,1-18] {Y(II)JPM, October; Jerusalem. Course of narration: *Jesus the Good Shepherd*, part II}

- 2142 J 10, 1 Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν ἐκεῖνος κλέπτῃς ἐστὶν καὶ ληστής·
- 2143 J 10, 2 ὁ δὲ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας ποιμὴν ἐστὶν τῶν προβάτων.
- 2144 J 10, 3 τούτῳ ὁ θυρωρὸς ἀνοίγει, καὶ τὰ πρόβατα τῆς φωνῆς αὐτοῦ ἀκούει, καὶ τὰ ἴδια πρόβατα φωνεῖ κατ' ὄνομα καὶ ἐξάγει αὐτά.
- 2145 J 10, 4 ὅταν τὰ ἴδια πάντα ἐκβάλῃ, ἔμπροσθεν αὐτῶν πορεύεται, καὶ τὰ πρόβατα αὐτῷ ἀκολουθεῖ, ὅτι οἶδασιν τὴν φωνὴν αὐτοῦ·
- 2146 J 10, 5 ἄλλοτρίῳ δὲ οὐ μὴ ἀκολουθήσουσιν ἀλλὰ φεύξονται ἀπ' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ οἶδασιν τῶν ἄλλοτρίων τὴν φωνήν.
- 2147 J 10, 6 Ταύτην τὴν παροιμίαν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· ἐκεῖνοι δὲ οὐκ ἔγνωσαν τίνα ἦν ἃ ἐλάλει αὐτοῖς.
- 2148 J 10, 7 Εἶπεν οὖν πάλιν ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων.
- 2149 J 10, 8 πάντες ὅσοι ἦλθον [πρὸ ἐμοῦ] κλέπται εἰσὶν καὶ λησταί· ἀλλ' οὐκ ἤκουσαν αὐτῶν τὰ πρόβατα.
- 2150 J 10, 9 ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα· δι' ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται καὶ εἰσελεύσεται καὶ ἐξελεύσεται καὶ νομὴν εὐρήσει.
- 2151 J 10, 10 ὁ κλέπτῃς οὐκ ἔρχεται εἰ μὴ ἵνα κλέψῃ καὶ θύσῃ καὶ ἀπολέσῃ· ἐγὼ ἦλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσιν καὶ περισσὸν ἔχωσιν.
- 2152 J 10, 11 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων·
- 2153 J 10, 12 ὁ μισθωτὸς καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ ἔστιν τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον καὶ ἀφίησιν τὰ πρόβατα καὶ φεύγει – καὶ ὁ λύκος ἀρπάζει αὐτὰ καὶ σκορπίζει –
- 2154 J 10, 13 {ὁ δὲ μισθωτὸς φεύγει,}[GNT MT] ὅτι μισθωτός ἐστιν καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων.
- 2155 J 10, 14 Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός, καὶ γινώσκω τὰ ἐμὰ καὶ γινώσκουσίν με τὰ ἐμὰ,
- 2156 J 10, 15 καθὼς γινώσκει με ὁ πατήρ· καὶ γινώσκω τὸν πατέρα· καὶ τὴν ψυχὴν μου τίθημι ὑπὲρ τῶν προβάτων.

- 2157 J 10,16 Mam także inne owce, które nie są z tej zagrody. I te muszę przyprowadzić, i będą słuchać głosu mego, i nastanie jedna owczarnia, jeden pasterz.
- 2158 J 10,17 Dlatego miłuje mnie Ojciec, bo Ja życie moje oddaję, aby je znów odzyskać.
- 2159 J 10,18 Nikt Mi go nie zabiera, lecz Ja sam z siebie je oddaję. Mam moc je oddać i mam moc je znów odzyskać. Taki nakaz otrzymałem od mojego Ojca».

CE184. Nowy spór o Jezusa

[J 10,19-21] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima. Tok narracji: *Jezus dobrym pasterzem*, cz. III.}

- 2160 J 10,19 I znowu nastąpił rozłam między Żydami z powodu tych słów.
- 2161 J 10,20 Wielu spośród nich mówiło: «On jest opętany przez złego ducha i odchodzi od zmysłów. Czemu go słuchacie?»
- 2162 J 10,21 Inni mówili: «To nie są słowa opętanego. Czyż zły duch mógłby otworzyć oczy niewidomym?»

XXII W JUDEI

CE185. Potrzeba wyrzeczenia – trzech naśladowcy Jezusa

[Mt 8,19-22; Łk 9,57-62] {R(II)PDJ, październik; Judea, niedaleko od Jerozolimy}

K652=

- 2163[Mt 8,19 A przystąpił pewien uczony w Piśmie i rzekł do Niego:
«Nauczycielu, pójdę za Tobą, dokądkolwiek się udasz».
- 2164[Łk 9,57 A gdy szli drogą, ktoś powiedział do Niego:
«Pójdę za Tobą, dokądkolwiek się udasz».

K653=

- 2165[Mt 8,20 Jezus mu odpowiedział: «Lisy mają nory, a ptaki podniebne – gniazda, lecz Syn Człowieczy nie ma miejsca, gdzie by głowę mógł położyć».
- 2166[Łk 9,58 Jezus mu odpowiedział: «Lisy mają nory i ptaki podniebne – gniazda, lecz Syn Człowieczy nie ma miejsca, gdzie by głowę mógł położyć».

K654:

- 2167 Łk 9,59a Do innego rzekł: «Pójdź za Mną».

K655=

- 2168[Łk 9,59b Ten zaś odpowiedział:
«Panie, pozwól mi najpierw pójść pogrzebać mojego ojca».
- 2169[Mt 8,21 Ktoś inny spośród uczniów rzekł do Niego:
«Panie, pozwól mi najpierw pójść i pogrzebać mojego ojca».

K656=

- 2170[Mt 8,22 Lecz Jezus mu odpowiedział: «Pójdź za Mną, a zostaw umarłym grzebanie ich umarłych!»

- 2171[Łk 9,60 Odparł mu: «Zostaw umarłym grzebanie ich umarłych, a ty idź i głos królestwo Boże».

K657:

- 2172 Łk 9,61 Jeszcze inny rzekł: «Panie, chcę pójść za Tobą, ale pozwól mi najpierw pożegnać się z moimi w domu».
- 2173 Łk 9,62 Jezus mu odpowiedział: «Ktokolwiek przykładą rękę do pługa, a wstecz się ogląda, nie nadaje się do królestwa Bożego».

- 2157 J 10, 16 καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύτης· κάκεινα δεῖ με ἀγαγεῖν, καὶ τῆς φωνῆς μου ἀκούσουσιν, καὶ γενήσονται μία ποιμνὴ, εἰς ποιμῆν.
- 2158 J 10, 17 διὰ τοῦτο με ὁ πατήρ ἀγαπᾷ ὅτι ἐγὼ τίθημι τὴν ψυχὴν μου, ἵνα πάλιν λάβω αὐτήν.
- 2159 J 10, 18 οὐδεὶς αἶρει αὐτήν ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτήν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἐξουσίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν· ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔλαβον παρὰ τοῦ πατρὸς μου.

CE184. New Controversy over Jesus

[J 10,19-21] {Y(II)JPM, October; Jerusalem. Course of narration: *Jesus the Good Shepherd*, part III.}

- 2160 J 10, 19 Σχίσμα πάλιν ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις διὰ τοὺς λόγους τούτους.
- 2161 J 10, 20 ἔλεγον δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, Δαιμόνιον ἔχει καὶ μαίνεται· τί αὐτοῦ ἀκούετε;
- 2162 J 10, 21 ἄλλοι ἔλεγον, Ταῦτα τὰ ῥήματα οὐκ ἔστιν δαιμονιζομένου· μὴ δαιμόνιον δύναται τυφλῶν ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι;

XXII IN JUDEA

CE185. Requirement of Complete Commitment – three Followers of Jesus

[Mt 8,19-22; Lk 9,57-62] {Y(II)JPM, October; Judea, near Jerusalem}

K652=

- 2163[Mt 8, 19 καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς εἶπεν αὐτῷ,
Διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.
- 2164[Lk 9, 57 Καὶ πορευομένων αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ εἶπέν τις πρὸς αὐτόν,
Ἀκολουθήσω σοι ὅπου ἐὰν ἀπέρχῃ.

K653=

- 2165[Mt 8, 20 καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.
- 2166[Lk 9, 58 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσεις, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει.

K654:

- 2167 Lk 9, 59a Εἶπεν δὲ πρὸς ἕτερον, Ἀκολούθει μοι.

K655=

- 2168[Lk 9, 59b ὁ δὲ εἶπεν,
[Κύριε,] ἐπίτρεψόν μοι ἀπελθόντι πρῶτον θάψαι τὸν πατέρα μου.
- 2169[Mt 8, 21 ἕτερος δὲ τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ] εἶπεν αὐτῷ,
Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν καὶ θάψαι τὸν πατέρα μου.

K656=

- 2170[Mt 8, 22 ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτῷ, Ἀκολούθει μοι, καὶ ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς.
- 2171[Lk 9, 60 εἶπεν δὲ αὐτῷ, Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς, σὺ δὲ ἀπελθὼν διάγγελλε τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

K657:

- 2172 Lk 9, 61 Εἶπεν δὲ καὶ ἕτερος, Ἀκολουθήσω σοι, κύριε· πρῶτον δὲ ἐπίτρεψόν μοι ἀποτάξασθαι τοῖς εἰς τὸν οἶκόν μου.
- 2173 Lk 9, 62 εἶπεν δὲ ὁ Ἰησοῦς, Οὐδεὶς ἐπιβαλὼν τὴν χεῖρα ἐπ' ἄροτρον καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω εὐθετός ἐστιν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.

CE186. Wysłanie siedemdziesięciu dwóch

[Łk 10,1-12] {R(II)PDJ; pod koniec października; Judea. Tok narracji: *Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch*, cz. I}

- 2174 Łk 10,1 Następnie wyznaczył Pan jeszcze innych siedemdziesięciu dwu i wysłał ich po dwóch przed sobą do każdego miasta i miejscowości, dokąd sam przyjsć zamierzał.
- 2175 Łk 10,2 Powiedział też do nich: «Żniwo wprawdzie wielkie, ale robotników mało; proście więc Pana żniwa, żeby wyprawił robotników na swoje żniwo.
- 2176 Łk 10,3 Idźcie! Oto posyłam was jak owce między wilki.
- 2177 Łk 10,4 Nie noście ze sobą trzosa ani torby, ani sandałów; i nikogo w drodze nie pozdrawiajcie.
- 2178 Łk 10,5 Gdy wejdziecie do jakiegoś domu, najpierw mówcie: Pokój temu domowi.
- 2179 Łk 10,6 Jeśli tam mieszka człowiek godny pokoju, wasz pokój spocznie na nim; jeśli nie, powróci do was.
- 2180 Łk 10,7 W tym samym domu zostańcie, jedząc i pijąc, co będą mieli: bo zasługuje robotnik na swoją zapłatę. Nie przechodźcie z domu do domu.
- 2181 Łk 10,8 Jeśli do jakiegoś miasta wejdziecie i przyjmą was, jedzcie co wam podadzą;
- 2182 Łk 10,9 uzdrawiajcie chorych, którzy tam są, i mówcie im: Przybliżyło się do was królestwo Boże.
- 2183 Łk 10,10 Lecz jeśli do jakiegoś miasta wejdziecie, a nie przyjmą was, wyjdźcie na jego ulice i powiedzcie:
- 2184 Łk 10,11 Nawet proch, który z waszego miasta przylgnął nam do nóg, strząsamy wam. Wszakże to wieście, że bliskie jest królestwo Boże.
- 2185 Łk 10,12 Powiadam wam: Sodomie lżej będzie w ów dzień niż temu miastu.

CE187. Biada nie pokutującym miastom

[Mt 11,20-24; Łk 10,13-15] {R(II)PDJ, październik; Judea. Tok narracji: *Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch*, cz. II}

K658:

- 2186 Mt 11,20 Wtedy począł czynić wyrzuty miastom, w których dokonało się najwięcej Jego cudów, że się nie nawróciły.

K659=

- 2187[Mt 11,21 «Biada tobie, Korozain! Biada tobie, Betsaido! Bo gdyby w Tyrze i Sydonie działały się cuda, które u was się dokonały, już dawno w worze i w popiele by się nawróciły.
- 2188] Łk 10,13 Biada tobie, Korozain! Biada tobie, Betsaido! Bo gdyby w Tyrze i Sydonie działały się cuda, które u was się dokonały, już dawno by się nawróciły, siedząc w worze i popiele.

K660=

- 2189[Mt 11,22 Toteż powiadam wam: Tyrowi i Sydonowi lżej będzie w dzień sądu niż wam.
- 2190] Łk 10,14 Toteż Tyrowi i Sydonowi lżej będzie na sądzie niżeli wam.

K661=

- 2191[Mt 11,23a A ty, Kafarnaum, czy aż do nieba masz być wyniesione? Aż do Otchłani zejdziesz.
- 2192] Łk 10,15 a ty, Kafarnaum, czy aż do nieba masz być wyniesione? Aż do Otchłani zejdziesz!

K662:

- 2193 Mt 11,23b Bo gdyby w Sodomie działały się cuda, które się w tobie dokonały, przetrwałaby aż do dnia dzisiejszego.
- 2194 Mt 11,24 Toteż powiadam wam: Ziemi sodomskiej lżej będzie w dzień sądu niż tobie».

CE186. Commisioning of the Seventy Two

[Lk 10,1-12] {Y(II)JPM; at the end of October; Judea. Course of narration: *Commisioning of the Seventy Two*, part I}

- 2174 Lk 10,1 Μετὰ δὲ ταῦτα ἀνέδειξεν ὁ κύριος ἑτέρους ἑβδομήκοντα [δύο], καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ δύο [δύο] πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον οὗ ἡμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι.
- 2175 Lk 10,2 ἔλεγεν δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἔργαται ὀλίγοι· δεήθητε οὖν τοῦ κυρίου τοῦ θερισμοῦ ὅπως ἔργατας ἐκβάλλῃ εἰς τὸν θερισμὸν αὐτοῦ.
- 2176 Lk 10,3 ὑπάγετε· ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς ἄρνας ἐν μέσῳ λύκων.
- 2177 Lk 10,4 μὴ βαστάζετε βαλλάντιον, μὴ πήραν, μὴ ὑποδήματα, καὶ μηδὲνα κατὰ τὴν ὁδὸν ἀσπάσησθε.
- 2178 Lk 10,5 εἰς ἣν δ' ἂν εἰσέλθῃτε οἰκίαν, πρῶτον λέγετε, Εἰρήνη τῷ οἴκῳ τούτῳ.
- 2179 Lk 10,6 καὶ ἐὰν ἐκεῖ ἦ υἱὸς εἰρήνης, ἐπαναπαίσεται ἐπ' αὐτὸν ἡ εἰρήνη ὑμῶν· εἰ δὲ μήγε, ἐφ' ὑμᾶς ἀνακάμψει.
- 2180 Lk 10,7 ἐν αὐτῇ δὲ τῇ οἰκίᾳ μένετε, ἐσθιόντες καὶ πίνοντες τὰ παρ' αὐτῶν, ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. μὴ μεταβαίνετε ἐξ οἰκίας εἰς οἰκίαν.
- 2181 Lk 10,8 καὶ εἰς ἣν ἂν πόλιν εἰσέρχησθε καὶ δέχωνται ὑμᾶς, ἐσθίετε τὰ παρατιθέμενα ὑμῖν,
- 2182 Lk 10,9 καὶ θεραπεύετε τοὺς ἐν αὐτῇ ἀσθενεῖς, καὶ λέγετε αὐτοῖς, Ἦγγικεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
- 2183 Lk 10,10 εἰς ἣν δ' ἂν πόλιν εἰσέλθῃτε καὶ μὴ δέχωνται ὑμᾶς, ἐξελθόντες εἰς τὰς πλατείας αὐτῆς εἴπατε,
- 2184 Lk 10,11 Καὶ τὸν κονιορτὸν τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῆς πόλεως ὑμῶν εἰς τοὺς πόδας ἀπομασσόμεθα ὑμῖν· πλην τοῦτο γινώσκετε ὅτι ἡγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.
- 2185 Lk 10,12 λέγω ὑμῖν ὅτι Σοδόμοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀνεκτότερον ἔσται ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.

CE187. Woes pronounced on not Repenting Cities

[Mt 11,20-24; Lk 10,13-15] {Y(II)JPM, October; Judea. Course of narration: *Commisioning of the Seventy Two*, p. II}

K658:

- 2186 Mt 11,20 Τότε ἤρξατο ὀνειδίζειν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν·

K659=

- 2187[Mt 11,21 Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν· οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν.

- 2188] Lk 10,13 Οὐαὶ σοι, Χοραζὶν· οὐαὶ σοι, Βηθσαϊδᾶ· ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ καθήμενοι μετενόησαν.

K660=

- 2189[Mt 11,22 πλην λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν.

- 2190] Lk 10,14 πλην Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν τῇ κρίσει ἢ ὑμῖν.

K661=

- 2191[Mt 11,23a καὶ σύ, Καφαρναούμ, μὴ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθήσῃ; ἕως ἄδου καταβήσῃ.

- 2192] Lk 10,15 καὶ σύ, Καφαρναούμ, μὴ ἕως οὐρανοῦ ὑψωθήσῃ; ἕως τοῦ ἄδου καταβιβασθήσῃ.

K662:

- 2193 Mt 11,23b ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγενήθησαν αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν σοί, ἔμεινεν ἂν μέχρι τῆς σήμερον.

- 2194 Mt 11,24 πλην λέγω ὑμῖν ὅτι γῇ Σοδόμων ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ σοί.

CE188. Kto was słucha, Mnie słucha[Łk 10,16] {R(II)PDJ, październik; Judea. Tok narracji: *Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch*, cz. III.}

K663:

2195 Łk 10,16 Kto was słucha, Mnie słucha, a kto wami gardzi, Mną gardzi; lecz kto Mną gardzi, gardzi Tym, który Mnie posłał».

CE189. Powrót uczniów[Łk 10,17-20] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Powrót uczniów i radosne uniesienie Jezusa*; część I}

2196 Łk 10,17 Wróciło siedemdziesięciu dwóch z radością, mówiąc: «Panie, przez wzgląd na Twoje imię nawet złe duchy nam się poddają».

2197 Łk 10,18 Wtedy rzekł do nich: «Widziałem szatana, który spadł z nieba jak błyskawica.

2198 Łk 10,19 Oto dałem wam władzę stąpania po węzach i skorpionach, i po całej potędze przeciwnika, a nic wam nie zaszkodzi.

2199 Łk 10,20 Jednakże nie z tego się cieszcie, że duchy się wam poddają, lecz cieszcie się, że wasze imiona zapisane są w niebie».

CE190. Objawienie Ojca i Syna[Mt 11,25-27; Łk 10,21-24] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Powrót uczniów i radosne uniesienie Jezusa*; cz. II}

K664=

2200[Mt 11,25 W owym czasie Jezus przemówił tymi słowami:

«Wysławiam Cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi, że zakryłeś te rzeczy przed mądrymi i roztroprnymi, a objawiłeś je prostaczkom.

2201 Mt 11,26 Tak, Ojcze, gdyż takie było Twoje upodobanie.

2202[Łk 10,21 W tej to chwili rozradował się Jezus w Duchu Świętym i rzekł:

«Wysławiam Cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi, że zakryłeś te rzeczy przed mądrymi i roztroprnymi, a objawiłeś je prostaczkom.

Tak, Ojcze, gdyż takie było Twoje upodobanie.

K665=

2203[Mt 11,27 Wszystko przekazał Mi Ojciec mój. Nikt też nie zna Syna, tylko Ojciec, ani Ojca nikt nie zna, tylko Syn i ten, komu Syn zechce objawić.

2204[Łk 10,22 Ojciec mój przekazał Mi wszystko. Nikt też nie wie, kim jest Syn, tylko Ojciec; ani kim jest Ojciec, tylko Syn i ten, komu Syn zechce objawić».

K666:

2205 Łk 10,23 Potem zwrócił się do samych uczniów i rzekł: «Szczęśliwe oczy, które widzą to, co wy widzicie.

2206 Łk 10,24 Bo powiadam wam: Wielu proroków i królów pragnęło ujrzeć to, co wy widzicie, a nie ujrzeli, i usłyszeć, co słyszycie, a nie usłyszeli».

CE191. Wezwanie do utrudzonych[Mt 11,28-30] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Powrót uczniów i radosne uniesienie Jezusa*; cz. III.}

K667:

2207 Mt 11,28 Przyjdźcie do Mnie wszyscy, którzy utrudzeni i obciążeni jesteście, a Ja was pokrzepię.

2208 Mt 11,29 Weźcie na siebie moje jarzmo i uczcie się ode Mnie, bo jestem cichy i pokornego serca, a znajdziecie ukojenie dla dusz waszych.

2209 Mt 11,30 Albowiem słodkie jest moje jarzmo, a moje brzemie lekkie».

CE188. He that hears you, hears me[Lk 10,16] {Y(II)JPM, October; Judea. Course of narration: *Commisioning of the Seventy Two*, part III.}

K663:

2195 Lk 10, 16 Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ· ὁ δὲ ἐμὲ ἀθετῶν ἀθετεῖ τὸν ἀποστείλαντά με.

CE189. The Return of the Disciples[Lk 10,17-20] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *The Return of the Disciples and the Joyful Exultation of Jesus*, part I}

2196 Lk 10, 17 Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἑβδομήκοντα [δύο] μετὰ χαρᾶς λέγοντες, Κύριε, καὶ τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνόματί σου.
 2197 Lk 10, 18 εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα.
 2198 Lk 10, 19 ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθρου, καὶ οὐδὲν ὑμᾶς οὐ μὴ ἀδικήσῃ.
 2199 Lk 10, 20 πλὴν ἐν τούτῳ μὴ χαίρετε ὅτι τὰ πνεύματα ὑμῖν ὑποτάσσεται, χαίρετε δὲ ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγγέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

CE190. Revelation of the Father and the Son[Mt 11,25-27; Lk 10,21-24] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *The Return of the Disciples and the Joyful Exultation of Jesus*, p. II}

K664=

2200[Mt 11, 25 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν,
 Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἔκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις·
 2201 Mt 11, 26 ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου.
 2202[Lk 10, 21 Ἐν αὐτῇ τῇ ᾠρᾷ ἡγαλλιάσατο [ἐν] τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ εἶπεν,
 Ἐξομολογοῦμαί σοι, πάτερ, κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ὅτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν, καὶ ἀπεκάλυψας αὐτὰ νηπίοις·
 *ναί, ὁ πατήρ, ὅτι οὕτως εὐδοκία ἐγένετο ἔμπροσθέν σου.

K665=

2203[Mt 11, 27 Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ, οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.
 2204[Lk 10, 22 Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός μου, καὶ οὐδεὶς γινώσκει τίς ἐστὶν ὁ υἱὸς εἰ μὴ ὁ πατήρ, καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ εἰ μὴ ὁ υἱὸς καὶ ὃ ἂν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι.

K666:

2205 Lk 10, 23 Καὶ στραφεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς κατ' ἰδίαν εἶπεν, Μακάριοι οἱ ὀφθαλμοὶ οἱ βλέποντες ἃ βλέπετε.
 2206 Lk 10, 24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ οὐκ εἶδαν, καὶ ἀκοῦσαι ἃ ἀκούετε καὶ οὐκ ἤκουσαν.

CE191. Call to Heavy Laden[Mt 11,28-30] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *The Return of the Disciples and the Joyful Exultation of Jesus*, p. III.}

K667:

2207 Mt 11, 28 Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς.
 2208 Mt 11, 29 ἄρατε τὸν ζυγόν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῚς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, καὶ εὐρήσετε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν·
 2209 Mt 11, 30 ὁ γὰρ ζυγός μου χρηστὸς καὶ τὸ φορτίον μου ἑλαφρόν ἐστιν.

CE192. Miłość bliźniego – przykazanie miłości

[Łk 10,25-29] {R(II)PDJ listopad; Judea. Tok narracji: *Co należy czynić, by odziedziczyć życie wieczne ?*, część I}

K668:

- 2210 Łk 10,25 A oto powstał jakiś uczony w Prawie i wystawiając Go na próbę, zapytał: «Nauczycielu, co mam czynić, aby osiągnąć życie wieczne?»
- 2211 Łk 10,26 Jezus mu odpowiedział: «Co jest napisane w Prawie? Jak czytasz?»
- 2212 Łk 10,27 On rzekł: *Będiesz miłował Pana, Boga swego, całym swoim sercem, całą swoją duszą, całą swoją mocą i całym swoim umysłem; a swego bliźniego jak siebie samego.*
- 2213 Łk 10,28 Jezus rzekł do niego: «Dobrze odpowiedziałeś. *To czyn, a będziesz żył.*»
- 2214 Łk 10,29 Lecz on, chcąc się usprawiedliwić, zapytał Jezusa: «A kto jest moim bliźnim?»

CE193. Miłosierny Samarytanin

[Łk 10,30-37] {R(II)PDJ listopad; Judea. Tok narracji: *Co należy czynić, by odziedziczyć życie wieczne ?*, cz. II.}

- 2215 Łk 10,30 Jezus, nawiązując do tego, rzekł: «Pewien człowiek schodził z Jeruzalem do Jerycha i wpadł w ręce zbójców. Ci nie tylko go obdarli, lecz jeszcze rany mu zadali i zostawiwszy na pół umarłego, odeszli.
- 2216 Łk 10,31 Przypadkiem przechodził tą drogą pewien kapłan; zobaczył go i minął.
- 2217 Łk 10,32 Tak samo lewita, gdy przyszedł na to miejsce i zobaczył go, minął.
- 2218 Łk 10,33 Pewien zaś Samarytanin, wędrując, przyszedł również na to miejsce. Gdy go zobaczył, wzruszył się głęboko:
- 2219 Łk 10,34 podszedł do niego i opatrzył mu rany, zalewając je oliwą i winem; potem wsadził go na swoje bydło, zawiózł do gospody i pielęgnował go.
- 2220 Łk 10,35 Następnego zaś dnia wyjął dwa denary, dał gospodarzowi i rzekł: „Miej o nim staranie, a jeśli co więcej wydasz, ja oddam tobie, gdy będę wracał”.
- 2221 Łk 10,36 Kto z tych trzech okazał się według ciebie bliźnim tego, który wpadł w ręce zbójców?»
- 2222 Łk 10,37 On odpowiedział: «Ten, który mu okazał miłosierdzie». Jezus mu rzekł: «Idź, i ty czyn podobnie!»

CE194. Marta i Maria

[Łk 10,38-42] {R(II)PDJ, listopad; Betania}

- 2223 Łk 10,38 W dalszej ich drodze zaszedł do jednej wsi. Tam pewna niewiasta, imieniem Marta, przyjęła Go w swoim domu.
- 2224 Łk 10,39 Miała ona siostrę, imieniem Maria, która usiadłszy u nóg Pana, słuchała Jego słowa.
- 2225 Łk 10,40 Marta zaś uwijała się około rozmaitych posług. A stanąwszy przy Nim, rzekła: «Panie, czy Ci to obojętne, że moja siostra zostawiła mnie samą przy usługiwaniu? Powiedz jej, żeby mi pomogła»
- 2226 Łk 10,41 A Pan jej odpowiedział: «Marto, Marto, martwisz się i niepokoisz o wiele,
- 2227 Łk 10,42 a potrzeba <mało albo> tylko jednego. Maria obrała najlepszą część, której nie będzie pozbawiona».

CE192. Love of the Neighbour – the Commandment of Love

[Lk 10,25-29] {Y(II)JPM November; Judea. Course of narration: *What to Do to Inherit Eternal Life* ?, part I}

K668:

- 2210 Lk 10, 25 Καὶ ἰδοὺ νομικός τις ἀνέστη ἐκπειράζων αὐτὸν λέγων, Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;
- 2211 Lk 10, 26 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται; πῶς ἀναγινώσκεις;
- 2212 Lk 10, 27 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης [τῆς] καρδίας σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύϊ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.
- 2213 Lk 10, 28 εἶπεν δὲ αὐτῷ, Ὁρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει καὶ ζήσῃ.
- 2214 Lk 10, 29 ὁ δὲ θέλων δικαιοῦσαι ἑαυτὸν εἶπεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Καὶ τίς ἐστὶν μου πλησίον;

CE193. The Good Samaritan

[Lk 10,30-37] {Y(II)JPM November; Judea. Course of narration: *What to Do to Inherit Eternal Life* ?, part II.}

- 2215 Lk 10, 30 ὑπολαβὼν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχὼ καὶ λησταῖς περιέπεσεν, οἱ καὶ ἐκδύσαντες αὐτόν καὶ πληγὰς ἐπιθέντες ἀπῆλθον ἀφέντες ἡμιθανῆ.
- 2216 Lk 10, 31 κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεὺς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν·
- 2217 Lk 10, 32 ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης [γενόμενος] κατὰ τὸν τόπον ἑλθὼν καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν.
- 2218 Lk 10, 33 Σαμαρίτης δὲ τις ὁδεύων ἦλθεν κατ' αὐτόν καὶ ἰδὼν ἐσπλαγχνίσθη,
- 2219 Lk 10, 34 καὶ προσελθὼν κατέδησεν τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον, ἐπιβιβάσας δὲ αὐτόν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος ἤγαγεν αὐτόν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.
- 2220 Lk 10, 35 καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐκβαλὼν ἔδωκεν δύο δηνάρια τῷ πανδοχεῖ καὶ εἶπεν, Ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅ τι ἂν προσδαπανήσης ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι.
- 2221 Lk 10, 36 τίς τούτων τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς ληστές;
- 2222 Lk 10, 37 ὁ δὲ εἶπεν, Ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ. εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Πορεύου καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.

CE194. Martha and Mary

[Lk 10,38-42] {Y(II)JPM, November; Bethany}

- 2223 Lk 10, 38 Ἐν δὲ τῷ πορεύεσθαι αὐτοὺς αὐτὸς εἰσῆλθεν εἰς κώμην τινά· γυνὴ δὲ τις ὀνόματι Μάρθα ὑπεδέξατο αὐτόν.
- 2224 Lk 10, 39 καὶ τῇδε ἦν ἀδελφὴ καλουμένη Μαριάμ, [ἡ] καὶ παρακαθесθεῖσα πρὸς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου ἤκουεν τὸν λόγον αὐτοῦ.
- 2225 Lk 10, 40 ἡ δὲ Μάρθα περιεσπᾶτο περὶ πολλὴν διακονίαν· ἐπιστᾶσα δὲ εἶπεν, Κύριε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἡ ἀδελφὴ μου μόνην με κατέλιπεν διακονεῖν; εἰπέ οὖν αὐτῇ ἵνα μοι συναντιλάβηται.
- 2226 Lk 10, 41 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν αὐτῇ ὁ κύριος, Μάρθα Μάρθα, μεριμνᾷς καὶ θορυβάζῃ περὶ πολλά,
- 2227 Lk 10, 42 ἐνὸς δὲ ἐστὶν χρεια Μαριάμ γὰρ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο ἣτις οὐκ ἀφαιρεθήσεται αὐτῆς.

CE195. Modlitwa Pańska

[Mt 6,8b-15; Łk 11,1-4] {R(II)PDJ, listopad; wg tradycji prawdopodobnie Góra Oliwna. Tok narracji: *Nauka modlitwy, część I*}

2228 Łk 11,1 Jezus, przebywając w jakimś miejscu, modlił się, a kiedy skończył, rzekł jeden z uczniów do Niego: «Panie, naucz nas modlić się, tak jak i Jan nauczył swoich uczniów».

K669=

2229[Łk 11,2a A On rzekł do nich: «Kiedy będziecie się modlić, mówcie:

2230] Mt 6,8b Wy zatem tak się módlcie:

K670=

2231[Łk 11,2b Ojcze, niech się święci Twoje imię;

2232] Mt 6,9 Ojcze nasz, który jesteś w niebie, niech się święci Twoje imię!

K671=

2233[Mt 6,10a Niech przyjdzie Twoje królestwo;

2234] Łk 11,2c niech przyjdzie Twoje królestwo!

K672:

2235 Mt 6,10b niech Twoja wola się spełnia na ziemi, tak jak w niebie.

K673=

2236[Mt 6,11 Naszego chleba powszedniego daj nam dzisiaj;

2237] Łk 11,3 Naszego chleba powszedniego dawaj nam na każdy dzień

K674=

2238[Mt 6,12 i przebacz nam nasze winy, tak jak i my przebaczymy tym, którzy przeciw nam zawinili;

2239] Łk 11,4a i przebacz nam nasze grzechy, bo i my przebaczymy każdemu, kto przeciw nam zawini;

K675=

2240[Łk 11,4b i nie dopuść, byśmy ulegli pokusie».

2241] Mt 6,13 i nie dopuść, abyśmy ulegli pokusie,
ale nas zachowaj od złego.

K676:

2242 Mt 6,14 Jeśli bowiem przebaczycie ludziom ich przewinienia, i wam przebaczy Ojciec wasz niebieski.

2243 Mt 6,15 Lecz jeśli nie przebaczycie ludziom, Ojciec wasz nie przebaczy wam także waszych przewinień.

CE196. Natrętny przyjaciel

[Łk 11,5-8] {R(II)PDJ, listopad; Góra Oliwna. Tok narracji: *Nauka modlitwy, cz. II.*}

K677:

2244 Łk 11,5 Dalej mówił do nich: «Ktoś z was, mając przyjaciela, pójdzie do niego o północy i powie mu: „Przyjacielu, pożycz mi trzy chleby,

2245 Łk 11,6 bo mój przyjaciel przybył do mnie z drogi, a nie mam co mu podać”.

2246 Łk 11,7 Lecz tamten odpowie z wewnątrz: „Nie naprzykrzaj mi się! Drzwi są już zamknięte i moje dzieci są ze mną w łóżku. Nie mogę wstać i dać tobie”.

2247 Łk 11,8 Powiadam wam: Chociażby nie wstał i nie dał z tego powodu, że jest jego przyjacielem, to z powodu jego natrętności wstanie i da mu, ile potrzebuje.

CE195. The Lord's Prayer

[Mt 6,8b-15; Lk 11,1-4] {Y(II)JPM, November; according to tradition probably The Mount of Olives. Course of narration: *Teaching on the Prayer*, part I}

2228 Lk 11,1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τόπῳ τινὶ προσευχόμενον, ὡς ἐπαύσατο, εἶπέν τις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, Κύριε, δίδαξον ἡμᾶς προσεύχεσθαι, καθὼς καὶ Ἰωάννης ἐδίδαξεν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ.

K669=

2229[Lk 11, 2a εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ὅταν προσεύχησθε, λέγετε,

2230[Mt 6, 8b Οὕτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς· (Mt 6,9a)[GNT][GNTPW]

K670=

2231[Lk 11, 2b Πάτερ, ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

2232[Mt 6, 9 Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου·

K671=

2233[Mt 6, 10a ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου·

2234[Lk 11, 2c ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου

K672:

2235 Mt 6, 10b γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς·

K673=

2236[Mt 6, 11 Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον·

2237[Lk 11, 3 τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δίδου ἡμῖν τὸ καθ' ἡμέραν·

K674=

2238[Mt 6, 12 καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν·

2239[Lk 11, 4a καὶ ἄφες ἡμῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ γὰρ αὐτοὶ ἀφίομεν παντὶ ὀφείλοντι ἡμῖν·

K675=

2240[Lk 11, 4b καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

2241[Mt 6, 13 καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

K676:

2242 Mt 6, 14 Ἐὰν γὰρ ἀφῇτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος·

2243 Mt 6, 15 ἐὰν δὲ μὴ ἀφῇτε τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

CE196. The Importunate Friend

[Lk 11,5-8] {Y(II)JPM, November; The Mount of Olives. Course of narration: *Teaching on the Prayer*, part II.}

K677:

2244 Lk 11, 5 Καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου καὶ εἴπῃ αὐτῷ, Φίλε, χρησόν μοι τρεῖς ἄρτους,

2245 Lk 11, 6 ἐπειδὴ φίλος μου παρεγένετο ἐξ ὁδοῦ πρὸς με καὶ οὐκ ἔχω ὃ παραθήσω αὐτῷ·

2246 Lk 11, 7 κάκεῖνος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπῃ, Μὴ μοι κόπους πάρεχε· ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται, καὶ τὰ παιδία μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσίν· οὐ δύναμαι ἀναστὰς δοῦναί σοι.

2247 Lk 11, 8 λέγω ὑμῖν, εἰ καὶ οὐ δώσει αὐτῷ ἀναστὰς διὰ τὸ εἶναι φίλον αὐτοῦ, διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ ἐγερθεὶς δώσει αὐτῷ ὅσων χρήζει.

CE197. Napiętnowanie faryzeuszów

[Łk 11,37-44] {R(II)PDJ, listopad; Judea, w domu faryzeusza. Tok narracji: *Napiętnowanie faryzeuszów i uczonych w Prawie*, cz. I}

K678:

- 2248 Łk 11,37 Gdy jeszcze mówił, pewien faryzeusz zaprosił Go do siebie na obiad. Poszedł więc i zajął miejsce za stołem.
- 2249 Łk 11,38 Lecz faryzeusz, widząc to, wyraził zdziwienie, że nie obmył wpierw rąk przed posiłkiem.
- 2250 Łk 11,39 Na to Pan rzekł do niego: «Właśnie wy, faryzeusze, dbacie o czystość zewnętrznej strony kielicha i misy, a wasze wnętrze pełne jest zdzierstwa i niegodziwości.
- 2251 Łk 11,40 Nierozumni! Czyż Stwórca zewnętrznej strony nie uczynił także wnętrza?
- 2252 Łk 11,41 Raczej dajcie to, co jest wewnątrz, na jałmużnę, a zaraz wszystko będzie dla was czyste.
- 2253 Łk 11,42 Lecz biada wam, faryzeuszom, bo dajecie dziesięcinę z mięty i ruty, i z wszelkiej jarzyny, a pomijacie sprawiedliwość i miłość Bożą. Tymczasem to należało czynić, i tamtego nie pomijać.
- 2254 Łk 11,43 Biada wam, faryzeuszom, bo lubicie pierwsze miejsce w synagogach i pozdrowienia na rynku.
- 2255 Łk 11,44 Biada wam, bo jesteście jak groby niewidoczne, po których ludzie bezwiednie przechodzą».

CE198. Napiętnowanie uczonych w Prawie

[Łk 11,45-54] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Napiętnowanie faryzeuszów i uczonych w Prawie*, cz. II.}

- 2256 Łk 11,45 Wtedy odezwał się do Niego jeden z uczonych w Prawie: «Nauczycielu, słowami tymi także nam ubliżasz».
- 2257 Łk 11,46 On odparł: «I wam, uczonym w Prawie, biada! Bo nakładacie na ludzi ciężary nie do uniesienia, a sami nawet jednym palcem ciężarów tych nie dotykacie.
- 2258 Łk 11,47 Biada wam, ponieważ budujecie grobowce prorokom, a wasi ojcowie ich zamordowali.
- 2259 Łk 11,48 Zatem dajecie świadectwo i przytakujecie uczynom waszych ojców, gdyż oni ich pomordowali, a wy im wznosicie grobowce.
- 2260 Łk 11,49 Dlatego też powiedziała Mądrość Boża: Poślę do nich proroków i apostołów, a niektórych z nich zabiją i prześladować będą.
- 2261 Łk 11,50 Tak na to plemię spadnie kara za krew wszystkich proroków, która została przelana od stworzenia świata,
- 2262 Łk 11,51 od krwi Abła aż do krwi Zachariasza, który zginął między ołtarzem a przybytkiem. Tak, mówię wam, zażąda się zdania z niej sprawy od tego plemienia.
- 2263 Łk 11,52 Biada wam, uczonym w Prawie, bo wzięliście klucze poznania, sami nie weszliście, a przeszkodziliście tym, którzy wejść chcieli».
- 2264 Łk 11,53 Gdy wyszedł stamtąd, uczeni w Pismie i faryzeusze poczęli gwałtownie nastawać na Niego i wypytywać Go o wiele rzeczy.
- 2265 Łk 11,54 Czyhali przy tym, żeby Go pochwycić na jakimś słowie.

CE199. Obłuda faryzeuszów. Pomoc Ducha Świętego

[Mk 13,11; Łk 12,1.11-12] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Przestrogi dla uczniów i posługujących*, część I}

- 2266 Łk 12,1 Kiedy ogromne tłumy zebrały się koło Niego, tak że jedni cisnęli się na drugich, zaczął mówić najpierw do swoich uczniów: «Strzeżcie się kwasu, to znaczy obłudy faryzeuszów.

CE197. The Censure of the Pharisees

[Lk 11,37-44] {Y(II)JPM, November; Judea, at the house of the Pharisee. Course of narration: *The Censure of the Pharisees and the Lawyers*, part I}

K678:

- 2248 Lk 11, 37 Ἐν δὲ τῷ λαλήσαι ἐρωτᾷ αὐτὸν Φαρισαῖος ὅπως ἀριστήσῃ παρ' αὐτῷ· εἰσελθὼν δὲ ἀνέπεσεν.
- 2249 Lk 11, 38 ὁ δὲ Φαρισαῖος ἰδὼν ἐθαύμασεν ὅτι οὐ πρῶτον ἐβαπτίσθη πρὸ τοῦ ἀρίστου.
- 2250 Lk 11, 39 εἶπεν δὲ ὁ κύριος πρὸς αὐτόν, Νῦν ὑμεῖς οἱ Φαρισαῖοι τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τοῦ πίνακος καθαρίζετε, τὸ δὲ ἔσωθεν ὑμῶν γέμει ἀρπαγῆς καὶ πονηρίας.
- 2251 Lk 11, 40 ἄφρονες, οὐχ ὁ ποιήσας τὸ ἔξωθεν καὶ τὸ ἔσωθεν ἐποίησεν;
- 2252 Lk 11, 41 πλὴν τὰ ἐνόντα δότε ἐλεημοσύνην, καὶ ἰδοὺ πάντα καθαρὰ ὑμῖν ἐστίν.
- 2253 Lk 11, 42 ἀλλὰ οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ πῆγανον καὶ πᾶν λάχανον, καὶ παρέρχεσθε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ· ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ παρεῖναι.
- 2254 Lk 11, 43 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς Φαρισαίοις, ὅτι ἀγαπᾶτε τὴν πρωτοκαθεδρίαν ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τοὺς ἄσπασμους ἐν ταῖς ἀγοραῖς.
- 2255 Lk 11, 44 οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, καὶ οἱ ἄνθρωποι [οἱ] περιπατοῦντες ἐπάνω οὐκ οἶδασιν.

CE198. The Censure of the Lawyers

[Lk 11,45-54] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *The Censure of the Pharisees and the Lawyers*, part II.}

- 2256 Lk 11, 45 Ἀποκριθεὶς δὲ τις τῶν νομικῶν λέγει αὐτῷ, Διδάσκαλε, ταῦτα λέγων καὶ ἡμᾶς ὑβρίζεις.
- 2257 Lk 11, 46 ὁ δὲ εἶπεν, Καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαὶ, ὅτι φορτίζετε τοὺς ἀνθρώπους φορτία δυσβάστακτα, καὶ αὐτοὶ ἐνὶ τῶν δακτύλων ὑμῶν οὐ προσπαύετε τοῖς φορτίοις.
- 2258 Lk 11, 47 οὐαὶ ὑμῖν, ὅτι οἰκοδομεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν προφητῶν, οἱ δὲ πατέρες ὑμῶν ἀπέκτειναν αὐτούς.
- 2259 Lk 11, 48 ἄρα μάρτυρές ἐστε καὶ συνευδοκεῖτε τοῖς ἔργοις τῶν πατέρων ὑμῶν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπέκτειναν αὐτοὺς ὑμεῖς δὲ οἰκοδομεῖτε.
- 2260 Lk 11, 49 διὰ τοῦτο καὶ ἡ σοφία τοῦ θεοῦ εἶπεν, Ἀποστελῶ εἰς αὐτοὺς προφήτας καὶ ἀποστόλους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποκτενοῦσιν καὶ διώξουσιν,
- 2261 Lk 11, 50 ἵνα ἐκζητηθῇ τὸ αἷμα πάντων τῶν προφητῶν τὸ ἐκκεχυμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης,
- 2262 Lk 11, 51 ἀπὸ αἵματος Ἀβελ ἕως αἵματος Ζαχαρίου τοῦ ἀπολομένου μεταξὺ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου· ναί, λέγω ὑμῖν, ἐκζητηθήσεται ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.
- 2263 Lk 11, 52 οὐαὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς γνώσεως· αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθατε καὶ τοὺς εἰσερχομένους ἐκωλύσατε.
- 2264 Lk 11, 53 Κάκεῖθεν ἐξελθόντος αὐτοῦ ἤρξαντο οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι δεινῶς ἐνέχειν καὶ ἀποστοματίζειν αὐτὸν περὶ πλειόνων,
- 2265 Lk 11, 54 ἐνεδρεύοντες αὐτὸν θηρεῦσαί τι ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

CE199. The Hypocrisy of Pharisees. The Assistance of the Holy Spirit

[Mk 13,11; Lk 12,1.11-12] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *Warning to the Disciples and the Servants*, part I}

- 2266 Lk 12, 1 Ἐν οἷς ἐπισυναχθεῖσιν τῶν μυριάδων τοῦ ὄχλου, ὥστε καταπατεῖν ἀλλήλους, ἤρξατο λέγειν πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ πρῶτον, Προσέχετε ἑαυτοῖς ἀπὸ τῆς ζύμης, ἥτις ἐστὶν ὑπόκρισις, τῶν Φαρισαίων.

K679=

2267 [Mk 13, 11a] A gdy was poprowadzą, żeby was wydać, nie martwcie się przedtem, co macie mówić; ale mówcie to, co wam w owej chwili będzie dane.

2268] Łk 12, 11 Kiedy was ciągać będą po synagogach, urzędach i władzach, nie martwcie się, w jaki sposób albo czym macie się bronić lub co mówić,

K680=

2269 [Mk 13, 11b] Bo nie wy będziecie mówić, lecz Duch Święty.

2270] Łk 12, 12 bo Duch Święty pouczy was w tej właśnie godzinie, co należy powiedzieć».

CE200. Ostrzeżenie przed chciwością

[Łk 12,13-15] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Przestrogi dla uczniów i posługujących*, cz. II}

K681:

2271 Łk 12, 13 A ktoś z tłumu rzekł do Niego: «Nauczycielu, powiedz mojemu bratu, żeby podzielił się ze mną spadkiem».

2272 Łk 12, 14 Lecz On mu odpowiedział: «Człowieku, któż Mnie ustanowił nad wami sędzią albo rozjemcą?»

2273 Łk 12, 15 Powiedział też do nich: «Uważajcie i strzeżcie się wszelkiej chciwości, bo nawet gdy ktoś ma [wszystkiego] w nadmiarze, to życie jego nie zależy od jego mienia».

CE201. Przypowieść o nierozsądnym bogaczu

[Łk 12,16-21] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Przestrogi dla uczniów i posługujących*, cz. III}

2274 Łk 12, 16 I opowiedział im przypowieść: «Pewnemu zamożnemu człowiekowi dobrze obrodziło pole.

2275 Łk 12, 17 I rozważał w sobie: „Co tu począć? Nie mam gdzie pomieścić moich zbiorów”.

2276 Łk 12, 18 I rzekł: „Tak zrobię: zburzę moje spichlerze, a pobuduję większe i tam zgromadzę całe moje zboże i dobra.

2277 Łk 12, 19 I powiem sobie: Masz wielkie dobra, na długie lata złożone; odpoczywaj, jedz, pij i używaj!”

2278 Łk 12, 20 Lecz Bóg rzekł do niego: „Głupcze, jeszcze tej nocy zażądają twojej duszy od ciebie; komu więc przypadnie to, coś przygotował?”

2279 Łk 12, 21 Tak się dzieje z każdym, kto skarby gromadzi dla siebie, a nie jest bogaty u Boga».

CE202. Gotowość na przyjście Pana

[Łk 12,35-40] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Przestrogi dla uczniów i posługujących*, cz. IV}

K682:

2280 Łk 12, 35 Niech będą przepasane biodra wasze i zapalone pochodnie.

2281 Łk 12, 36 A wy [bądźcie] podobni do ludzi oczekujących swego pana, kiedy z uczty weselnej powróci, aby mu zaraz otworzyć, gdy nadejdzie i zakłóć.

2282 Łk 12, 37 Szczęśliwi owi słudzy, których pan zastanie czuwających, gdy nadejdzie. Zaprawdę, powiadam wam: Przepasze się i każe im zasiąść do stołu, a obchodząc będzie im służywał.

2283 Łk 12, 38 Czy o drugiej, czy o trzeciej straży przyjdzie, szczęśliwi oni, gdy ich tak zastanie.

2284 Łk 12, 39 A to rozumieście, że gdyby gospodarz wiedział o której godzinie przyjść ma złodziej, nie pozwoliłby włamać się do swego domu.

2285 Łk 12, 40 Wy też bądźcie gotowi, gdyż o godzinie, której się nie domyślacie, Syn Człowieczy przyjdzie»

K679=

2267[Mk 13, 11a] καὶ ὅταν ἄγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμεριμνᾶτε τί λαλήσητε, ἀλλ' ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τοῦτο λαλεῖτε,

2268] Lk 12, 11 ὅταν δὲ εἰσφέρωσιν ὑμᾶς ἐπὶ τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, μὴ μεριμνήσητε πῶς [ἢ τί] ἀπολογήσηθε ἢ τί εἴπητε·

K680=

2269[Mk 13, 11b] οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

2270] Lk 12, 12 τὸ γὰρ ἅγιον πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἃ δεῖ εἰπεῖν.

CE200. The Warning against the Covetousness

[Lk 12,13-15] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *Warning to the Disciples and the Servants*, part II}

K681:

2271 Lk 12, 13 Εἶπεν δέ τις ἐκ τοῦ ὄχλου αὐτῷ, Διδάσκαλε, εἰπὲ τῷ ἀδελφῷ μου μερίσασθαι μετ' ἐμοῦ τὴν κληρονομίαν.

2272 Lk 12, 14 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησεν κριτὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς;

2273 Lk 12, 15 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Ὁρᾶτε καὶ φυλάσσετε ἀπὸ πάσης πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ.

CE201. The Parable of the Richman

[Lk 12,16-21] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *Warning to the Disciples and the Servants*, part III}

2274 Lk 12, 16 Εἶπεν δὲ παραβολὴν πρὸς αὐτούς λέγων, Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα.

2275 Lk 12, 17 καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, Τί ποιήσω, ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;

2276 Lk 12, 18 καὶ εἶπεν, Τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὸν σῖτον καὶ τὰ ἀγαθὰ μου,

2277 Lk 12, 19 καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου, Ψυχὴ, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.

2278 Lk 12, 20 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεός, Ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχὴν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τί νῦν ἔσται;

2279 Lk 12, 21 οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς θεὸν πλουτῶν.

CE202. The Readiness for the Coming of the Lord

[Lk 12,35-40] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *Warning to the Disciples and the Servants*, part IV}

K682:

2280 Lk 12, 35 Ἦστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι καὶ οἱ λύχνοι καϊόμενοι,

2281 Lk 12, 36 καὶ ὑμεῖς ὅμοιοι ἀνθρώποις προσδεχομένοις τὸν κύριον ἑαυτῶν πότε ἀναλύσῃ ἐκ τῶν γάμων, ἵνα ἐλθόντος καὶ κρούσαντος εὐθέως ἀνοίξωσιν αὐτῷ.

2282 Lk 12, 37 μακάριοι οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι, οὓς ἐλθὼν ὁ κύριος εὕρήσει γρηγοροῦντας· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι περιζώσεται καὶ ἀνακλινεῖ αὐτούς καὶ παρελθὼν διακονήσει αὐτοῖς.

2283 Lk 12, 38 κἂν ἐν τῇ δευτέρᾳ κἂν ἐν τῇ τρίτῃ φυλακῇ ἔλθῃ καὶ εὕρῃ οὕτως, μακάριοί εἰσιν ἐκεῖνοι.

2284 Lk 12, 39 τοῦτο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἥδει ὁ οἰκοδεσπότης ποῖα ὥρα ὁ κλέπτης ἔρχεται, οὐκ ἂν ἀφῆκεν διορυχθῆναι τὸν οἶκον αὐτοῦ.

2285 Lk 12, 40 καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκεῖτε ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

CE203. Przypowieść o wiernym i niewiernym słudze

[Mt 24,45-51; Łk 12,41-48] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Przestrogi dla uczniów i posługujących, cz. V.*}

2286 Łk 12, 41 Wtedy Piotr zapytał: «Panie, czy do nas mówisz tę przypowieść, czy też do wszystkich?»

K683=

2287[Mt 24, 45 Któż jest tym sługą wiernym i roztroptym, którego pan ustanowił nad swoją służbą, żeby we właściwej porze rozdał jej żywność?

2288] Łk 12, 42 Pan odpowiedział: «Któż jest owym rządcą wiernym i roztroptym, którego pan ustanowił nad swoją służbą, żeby rozdawał jej żywność we właściwej porze?

K684=

2289[Mt 24, 46 Szczęśliwy ów sługa, którego pan, gdy wróci, zastanie przy tej czynności.

2290] Łk 12, 43 Szczęśliwy ten sługa, którego pan, powróciwszy, zastanie przy tej czynności.

K685=

2291[Mt 24, 47 Zaprawdę, powiadam wam: Postawi go nad całym swoim mieniem.

2292] Łk 12, 44 Prawdziwie powiadam wam: Postawi go nad całym swoim mieniem.

K686=

2293[Mt 24, 48 Lecz jeśli taki zły sługa powie sobie w duszy: „Mój pan się ociąga [z powrotem]”,

2294 Mt 24, 49 i zacznie bić swoje współsługi, i będzie jadł i pił z pijakami,

2295] Łk 12, 45 Lecz jeśli sługa ów powie sobie w sercu: Mój pan się ociąga z powrotem, i zacznie bić sługi i służące, a przy tym jeść, pić i upijać się,

K687=

2296[Mt 24, 50 to nadejdzie pan tego sługi w dniu, kiedy się nie spodziewa, i o godzinie, której nie zna.

2297] Łk 12, 46a to nadejdzie pan tego sługi w dniu, kiedy się nie spodziewa, i o godzinie, której nie zna;

K688=

2298[Mt 24, 51 Każe surowo go ukarać i wyznaczy mu miejsce z obłudnikami. Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów.

2299] Łk 12, 46b surowo go ukarze i wyznaczy mu miejsce z niewiernymi.

K689:

2300 Łk 12, 47 Ów sługa, który poznał wolę swego pana, a nic nie przygotował i nie uczynił zgodnie z jego wolą, otrzyma wielką chłostę.

2301 Łk 12, 48 Ten zaś, który nie poznał jego woli, a uczynił coś godnego kary, otrzyma małą chłostę. Komu wiele dano, od tego wiele wymagać się będzie; a komu wiele powierzono, tym więcej od niego żądać będą.

CE204. Właściwy osąd chwili obecnej

[Łk 12,54-56] {R(II)PDJ, listopad; Judea. Tok narracji: *Rozpoznawanie chwili obecnej i czasu nawrócenia, część I*}

K690:

2302 Łk 12, 54 Mówił także do tłumów: «Gdy ujrzycie chmurę podnoszącą się na zachodzie, zaraz mówicie: „Deszcz idzie”. I tak się dzieje.

2303 Łk 12, 55 A gdy wiatr wieje z południa, powiadacie: „Będzie upał”. I bywa.

2304 Łk 12, 56 Obłudnicy, umiecie rozpoznawać wygląd ziemi i nieba, a jakże chwili obecnej nie rozpoznajecie?

CE203. The Parable of the Faithful and the Unfaithful Servant

[Mt 24,45-51; Lk 12,41-48] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *Warning to the Disciples and the Servants*, part V.}

2286 Lk 12, 41 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Κύριε, πρὸς ἡμᾶς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγεις ἢ καὶ πρὸς πάντας;

K683=

2287[Mt 24, 45 Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς δοῦλος καὶ φρόνιμος ὃν κατέστησεν ὁ κύριος ἐπὶ τῆς οἰκετείας αὐτοῦ τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τὴν τροφήν ἐν καιρῷ;

2288] Lk 12, 42 καὶ εἶπεν ὁ κύριος, Τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος ὁ φρόνιμος, ὃν καταστήσει ὁ κύριος ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ [τὸ] σιτομέτριον;

K684=

2289[Mt 24, 46 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ὃν ἔλθων ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει οὕτως ποιοῦντα·

2290] Lk 12, 43 μακάριος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, ὃν ἔλθων ὁ κύριος αὐτοῦ εὐρήσει ποιοῦντα οὕτως·

K685=

2291[Mt 24, 47 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

2292] Lk 12, 44 ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῦ καταστήσει αὐτόν.

K686=

2293[Mt 24, 48 ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει μου ὁ κύριος,

2294 Mt 24, 49 καὶ ἄρξεται τύπτειν τοὺς συνδούλους αὐτοῦ, ἐσθίῃ δὲ καὶ πίνῃ μετὰ τῶν μεθύοντων,

2295] Lk 12, 45 ἐὰν δὲ εἴπῃ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, Χρονίζει ὁ κύριός μου ἔρχεσθαι, καὶ ἄρξεται τύπτειν τοὺς παῖδας καὶ τὰς παιδίσκας, ἐσθίειν τε καὶ πίνειν καὶ μεθύσκεσθαι,

K687=

2296[Mt 24, 50 ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει,

2297] Lk 12, 46a ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ἣ οὐ προσδοκᾷ καὶ ἐν ὥρᾳ ἣ οὐ γινώσκει,

K688=

2298[Mt 24, 51 καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑποκριτῶν θήσεται· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

2299] Lk 12, 46b καὶ διχοτομήσει αὐτόν καὶ τὸ μέρος αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀπίστων θήσεται.

K689:

2300 Lk 12, 47 ἐκεῖνος δὲ ὁ δοῦλος ὁ γνοὺς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ἐτοιμάσας ἢ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ δαρήσεται πολλάς·

2301 Lk 12, 48 ὁ δὲ μὴ γνοὺς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, δαρήσεται ὀλίγας. παντὶ δὲ ᾧ ἐδόθη πολὺ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ, καὶ ᾧ παρέθεντο πολὺ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν.

CE204. The Proper Judgement of the Present Time

[Lk 12,54-56] {Y(II)JPM, November; Judea. Course of narration: *Recognizing of the Present Time and the Time of Repentance*, part I}

K690:

2302 Lk 12, 54 Ἔλεγεν δὲ καὶ τοῖς ὄχλοις, Ὅταν ἴδητε [τὴν] νεφέλην ἀνατέλλουσαν ἐπὶ δυσμῶν, εὐθέως λέγετε ὅτι Ὁμβρὸς ἔρχεται, καὶ γίνεται οὕτως·

2303 Lk 12, 55 καὶ ὅταν νότον πνέοντα, λέγετε ὅτι Καύσων ἔσται, καὶ γίνεται.

2304 Lk 12, 56 ὑποκριταί, τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴδατε δοκιμάζειν, τὸν καιρὸν δὲ τοῦτον πῶς οὐκ οἴδατε δοκιμάζειν;

CE205. Wezwanie do nawrócenia[Łk 13, 1-5] {R(II)PDJ, grudzień, Judea. Tok narracji: *Rozpoznawanie chwili obecnej i czasu nawrócenia*, cz.

II}

K691:

- 2305 Łk 13,1 W tym samym czasie przyszli jacyś ludzie i donieśli Mu o Galilejczykach, których krew Piłat zmieszał z krwią ich ofiar.
- 2306 Łk 13,2 Jezus im odpowiedział: «Czyż myślicie, że ci Galilejczycy byli większymi grzesznikami niż inni mieszkańcy Galilei, iż to ucierpieli?
- 2307 Łk 13,3 Bynajmniej, powiadam wam; lecz jeśli się nie nawrócicie, wszyscy podobnie zginiecie.
- 2308 Łk 13,4 Albo myślicie, że owych osiemnastu, na których zwała się wieża w Siloam i zabiła ich, było większymi winowajcami niż inni mieszkańcy Jeruzalem?
- 2309 Łk 13,5 Bynajmniej, powiadam wam; lecz jeśli się nie nawrócicie, wszyscy tak samo zginiecie».

CE206. Przypowieść o nieurodzajnym figowcu[Łk 13,6-9] {R(II)PDJ, grudzień, Judea. Tok narracji: *Rozpoznawanie chwili obecnej i czasu nawrócenia*, cz.

III.}

- 2310 Łk 13,6 I opowiedział im następującą przypowieść: «Pewien człowiek miał zasadzony w swojej winnicy figowiec; przyszedł i szukał na nim owoców, ale nie znalazł.
- 2311 Łk 13,7 Rzekł więc do ogrodnika: „Oto już trzy lata, odkąd przychodzę i szukam owocu na tym figowcu, a nie znajduję. Wytnij go, po co jeszcze ziemię wyjaławia?”
- 2312 Łk 13,8 Lecz on mu odpowiedział: „Panie, jeszcze na ten rok go pozostaw, aż okopię go i obłożę nawozem;
- 2313 Łk 13,9 i może wyda owoc. A jeśli nie, w przyszłości możesz go wyciąć”».

CE207. Uzdrawienie kobiety w szabat

[Łk 13,10-17] {R(II)PDJ, grudzień, szabat; Judea, synagoga}

- 2314 Łk 13,10 Nauczał raz w szabat w jednej z synagog.
- 2315 Łk 13,11 A była tam kobieta, która od osiemnastu lat miała ducha niemocy: była pochylona i w żaden sposób nie mogła się wyprostować.
- 2316 Łk 13,12 Gdy Jezus ją zobaczył, przywołał ją i rzekł do niej: «Niewiasto, jesteś wolna od swej niemocy».
- 2317 Łk 13,13 Położył na nią ręce, a natychmiast wyprostowała się i chwaliła Boga.
- 2318 Łk 13,14 Lecz przełożony synagogi, oburzony tym, że Jezus uzdrowił w szabat, rzekł do ludu: «Jest sześć dni, w które należy pracować. W te więc przychodźcie i leczcie się, a nie w dzień szabatu!»
- 2319 Łk 13,15 Pan mu odpowiedział: «Obludnicy, czyż każdy z was nie odwiązuje w szabat wołu lub osła od żłobu i nie prowadzi, by go napoić?
- 2320 Łk 13,16 A owej córki Abrahama, którą szatan osiemnaście lat trzymał na uwięzi, czy nie należało uwolnić od tych więzów w dzień szabatu?»
- 2321 Łk 13,17 Na te słowa wstyd ogarnął wszystkich Jego przeciwników, a lud cały cieszył się ze wszystkich wspianych czynów, dokonywanych przez Niego.

CE205. Call to Repentance

[Lk 13, 1-5] {Y(II)JPM, December, Judea. Course of narration: *Recognizing of the Present Time and the Time of Repentance*, part II}

K691:

- 2305 Lk 13,1 Παρήσαν δέ τινες ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ ἀπαγγέλλοντες αὐτῷ περὶ τῶν Γαλιλαίων ὧν τὸ αἷμα Πιλάτος ἔμιξεν μετὰ τῶν θυσιῶν αὐτῶν.
- 2306 Lk 13,2 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Δοκεῖτε ὅτι οἱ Γαλιλαῖοι οὗτοι ἁμαρτωλοὶ παρὰ πάντας τοὺς Γαλιλαίους ἐγένοντο, ὅτι ταῦτα πεπόνθασιν;
- 2307 Lk 13,3 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε πάντες ὁμοίως ἀπολεῖσθε.
- 2308 Lk 13,4 ἢ ἐκεῖνοι οἱ δέκα ὁκτὼ ἐφ' οὓς ἔπεσεν ὁ πύργος ἐν τῷ Σιλωὰμ καὶ ἀπέκτεινεν αὐτούς, δοκεῖτε ὅτι αὐτοὶ ὀφειλέται ἐγένοντο παρὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους τοὺς κατοικοῦντας Ἱερουσαλήμ;
- 2309 Lk 13,5 οὐχί, λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἐὰν μὴ μετανοῇτε πάντες ὡσαύτως ἀπολεῖσθε.

CE206. The Parable of the Barren Fig Tree

[Lk 13,6-9] {Y(II)JPM, December; Judea. Course of narration: *Recognizing of the Present Time and the Time of Repentance*, part III.}

- 2310 Lk 13,6 Ἐλεγεν δὲ ταύτην τὴν παραβολήν· Συκὴν εἶχεν τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, καὶ ἤλθεν ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὔρεν.
- 2311 Lk 13,7 εἶπεν δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργόν, Ἴδου τρία ἔτη ἀφ' οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὕρισκω. ἔκκοψον [οὖν] αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ;
- 2312 Lk 13,8 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ, Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως ὅτου σκάψω περὶ αὐτήν καὶ βάλω κόπρια·
- 2313 Lk 13,9 κἂν μὲν ποιήσῃ καρπὸν εἰς τὸ μέλλον – εἰ δὲ μήγε, ἐκκόψεις αὐτήν.

CE207. The Healing of the Woman on the Sabbath

[Lk 13,10-17] {Y(II)JPM, December, Sabbath; Judea, Synagogue}

- 2314 Lk 13,10 Ἦν δὲ διδάσκων ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασιν.
- 2315 Lk 13,11 καὶ ἰδοὺ γυνὴ πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα ὁκτὼ, καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.
- 2316 Lk 13,12 ἰδὼν δὲ αὐτήν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησεν καὶ εἶπεν αὐτῇ, Γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου,
- 2317 Lk 13,13 καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζεν τὸν θεόν.
- 2318 Lk 13,14 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγεν τῷ ὄχλῳ ὅτι Ἐξ ἡμέραι εἰσὶν ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν αὐταῖς οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.
- 2319 Lk 13,15 ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος καὶ εἶπεν, Ὑποκριταί, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βούν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει;
- 2320 Lk 13,16 ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραάμ οὔσαν, ἣν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ἰδοὺ δέκα καὶ ὁκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;
- 2321 Lk 13,17 καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ, καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσιν τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

XXIII W JEROZOLIMIE PODCZAS UROCZYSTOŚCI POŚWIĘCENIA ŚWIĄTYNI

CE208. Jezus udaje się do Jerozolimy

[Łk 13,22] {R(II)PDJ, grudzień; droga do Jerozolimy}

K692:

2322 Łk 13,22 I przemierzał miasta i wsie, nauczając i odbywając swą podróż do Jerozolimy.

CE209. Chrystus – jedno z Ojcem

[J 10,22-39] {R(II)PDJ, 21-28 grudnia, Święto Poświęcenia Świątyni; Jerozolima, Świątynia, portyk Salomona}

K693:

- 2323 J 10,22 Obchodzono wtedy w Jerozolimie uroczystość Poświęcenia Świątyni. Było to w zimie.
- 2324 J 10,23 Jezus przechadzał się w świątyni, w portyku Salomona.
- 2325 J 10,24 Otoczyli Go Żydzi i mówili do Niego: «Dokąd będziesz nas trzymał w niepewności? Jeśli ty jesteś Mesjaszem, powiedz nam otwarcie!»
- 2326 J 10,25 Rzekł do nich Jezus: «Powiedziałem wam, a nie wierzycie: Czyny, których dokonuję w imię mojego Ojca, świadczą o Mnie.
- 2327 J 10,26 Ale wy nie wierzycie, bo nie jesteście z moich owiec.
- 2328 J 10,27 Moje owce słuchają mego głosu, a Ja znam je. Idą one za Mną,
- 2329 J 10,28 a Ja dam im życie wieczne. Nie zginą na wieki i nikt nie wyrwie ich z mojej ręki.
- 2330 J 10,29 Ojciec mój, który Mi je dał, jest większy od wszystkich. I nikt nie może ich wyrwać z ręki mego Ojca.
- 2331 J 10,30 Ja i Ojciec jedno jesteśmy».
- 2332 J 10,31 I znowu Żydzi porwali za kamienie, aby Go ukamienować.
- 2333 J 10,32 Odpowiedział im Jezus: «Ukazałem wam wiele dobrych czynów, które pochodzą od Ojca. Za który z tych czynów chcecie Mnie kamienować?»
- 2334 J 10,33 Odpowiedzieli Mu Żydzi: «Nie kamienujemy cię za dobry czyn, ale za bluźnierstwo, za to, że ty, będąc człowiekiem, uważasz siebie za Boga».
- 2335 J 10,34 Odpowiedział im Jezus: «Czyż nie napisano w waszym Prawie: *Ja rzekłem: Bogami jesteście?*
- 2336 J 10,35 Jeżeli [Pismo] nazwało bogami tych, do których skierowano słowo Boże – a Pisma nie można odrzucić –
- 2337 J 10,36 to czemu wy [o Tym], którego Ojciec poświęcił i posłał na świat, mówicie: „Bluźnisz”, dlatego że powiedziałem: „Jestem Synem Bożym”?
- 2338 J 10,37 Jeżeli nie dokonuję dzieł mojego Ojca, to Mi nie wierzcie!
- 2339 J 10,38 Jeżeli jednak dokonuję, to choćbyście Mi nie wierzyli, wierzcie moim dziełom, abyście poznali i wiedzieli, że Ojciec jest we Mnie, a Ja w Ojcu».
- 2340 J 10,39 I znowu starali się Go pojmać, ale On uszedł z ich rąk.

XXIV POBYT W PEREI

CE210. Jezus udaje się do Perei

[J 10,40-42] {R(II)PDJ; 28 grudnia; Perea, Betania za Jordanem}

- 2341 J 10,40 I powtórnie udał się za Jordan, na miejsce, gdzie Jan poprzednio udzielał chrztu, i tam przebywał.

XXIII IN JERUSALEM DURING THE FEAST OF DEDICATION**CE208. Jesus journeys toward Jerusalem**

[Lk 13,22] {Y(II)JPM, December; the way to Jerusalem}

K692:

2322 Lk 13, 22 Καὶ διεπορεύετο κατὰ πόλεις καὶ κάμας διδάσκων καὶ πορείαν ποιούμενος εἰς Ἱεροσόλυμα.

CE209. Christ – One with Father[J 10,22-39] {Y(II)JPM, 21st-28th December, The Feast of Dedication; Jerusalem, the Temple, the Solomon's porch}

K693:

- 2323 J 10, 22 Ἐγένετο τότε τὰ ἐγκαίνια ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις· χειμῶν ἦν,
 2324 J 10, 23 καὶ περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Σολομῶντος.
 2325 J 10, 24 ἐκύκλωσαν οὖν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἔλεγον αὐτῷ, Ὅπως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις· εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὲ ἡμῖν παρρησίᾳ.
 2326 J 10, 25 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Εἶπον ὑμῖν καὶ οὐ πιστεύετε· τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς μου ταῦτα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ·
 2327 J 10, 26 ἀλλὰ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε, ὅτι οὐκ ἐστὲ ἐκ τῶν προβάτων τῶν ἐμῶν.
 2328 J 10, 27 τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσιν, καὶ γινώσκω αὐτά, καὶ ἀκολουθοῦσίν μοι,
 2329 J 10, 28 καὶ ἐγὼ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἄρπάσει τις αὐτά ἐκ τῆς χειρὸς μου.
 2330 J 10, 29 ὁ πατήρ μου ὃ δέδωκέν μοι πάντων μερίζον ἐστίν, καὶ οὐδεὶς δύναται ἄρπάζειν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρὸς.
 2331 J 10, 30 ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ ἓν ἐσμεν.
 2332 J 10, 31 Ἐβάστασαν πάλιν λίθους οἱ Ἰουδαῖοι ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν.
 2333 J 10, 32 ἀπεκρίθη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πολλὰ ἔργα καλὰ ἔδειξα ὑμῖν ἐκ τοῦ πατρὸς· διὰ ποῖον αὐτῶν ἔργον ἐμὲ λιθάζετε;
 2334 J 10, 33 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Περὶ καλοῦ ἔργου οὐ λιθάζομέν σε ἀλλὰ περὶ βλασφημίας, καὶ ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν θεόν.
 2335 J 10, 34 ἀπεκρίθη αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς, Οὐκ ἔστιν γεγραμμένον ἐν τῷ νόμῳ ὑμῶν ὅτι Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε;
 2336 J 10, 35 εἰ ἐκείνους εἶπεν θεοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυθῆναι ἡ γραφή,
 2337 J 10, 36 ὃν ὁ πατήρ ἡγίασεν καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον ὑμεῖς λέγετε ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον, Υἱὸς [τοῦ] θεοῦ εἰμι;
 2338 J 10, 37 εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι·
 2339 J 10, 38 εἰ δὲ ποιῶ, κἂν ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύετε, ἵνα γνῶτε καὶ γινώσκητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατήρ καὶ ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ.
 2340 J 10, 39 Ἐξήλθουν [οὖν] πάλιν αὐτὸν πιάσαι· καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.

XXIV THE MINISTRY IN PEREA**CE210. Jesus goes away to Perea**[J 10,40-42] {Y(II)JPM; 28th December; Perea, Bethany behind Jordan}

- 2341 J 10, 40 Καὶ ἀπῆλθεν πάλιν πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦν Ἰωάννης τὸ πρῶτον βαπτίζων, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ.

- 2342 J 10, 41 Wielu przybyło do Niego, mówiąc, iż Jan wprowadzie nie uczynił żadnego znaku, ale wszystko, co Jan o Nim powiedział, było prawdą.
- 2343 J 10, 42 I wielu tam w Niego uwierzyło.

CE211. Odrzuceni i powołani

[Łk 13,23-30] {R(III)PDJ (trzeci rok Publicznej Działalności Jezusa: rok 30), styczeń; Perea}

K694:

- 2344 Łk 13, 23 Raz ktoś Go zapytał: «Panie, czy tylko nieliczni będą zbawieni?» On rzekł do nich:
- 2345 Łk 13, 24 «Usiłujcie wejść przez ciasne drzwi; gdyż wielu, powiadam wam, będzie chciało wejść, a nie zdołają.
- 2346 Łk 13, 25 Skoro Pan domu wstanie i drzwi zamknie, wówczas stojąc na dworze, zaczniecie kołatać do drzwi i wołać: „Panie otwórz nam!”, lecz On wam odpowie: „Nie wiem, skąd jesteście”.
- 2347 Łk 13, 26 Wtedy zaczniecie mówić: „Przecież jadaliśmy i piliśmy z Tobą, i na ulicach naszych nauczałeś”.
- 2348 Łk 13, 27 Lecz On rzecze: „Powiadam wam, nie wiem, skąd jesteście. *Odstąpcie ode Mnie wszyscy, którzy dopuszczacie się niesprawiedliwości!*”
- 2349 Łk 13, 28 Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów, gdy ujrzycie Abrahama, Izaaka i Jakuba, i wszystkich proroków w królestwie Bożym, a siebie samych precz wyrzuconych.
- 2350 Łk 13, 29 Przyjdą ze wschodu i zachodu, z północy i południa i siądą za stołem w królestwie Bożym.
- 2351 Łk 13, 30 Tak oto są ostatni, którzy będą pierwszymi, i są pierwsi, którzy będą ostatnimi»,

CE212. Chytry Herod

[Łk 13,31-33] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Wrogie zamiary Heroda*, część I}

- 2352 Łk 13, 31 W tym czasie przyszli niektórzy faryzeusze i rzekli Mu: «Wyjdź i uchodź stąd, bo Herod chce Cię zabić».
- 2353 Łk 13, 32 Lecz On im odpowiedział: «Idźcie i powiedzcie temu lisowi: Oto wyrzucam złe duchy i dokonuję uzdrowień dziś i jutro, a trzeciego dnia będę u kresu.
- 2354 Łk 13, 33 Jednak dziś, jutro i pojutrze muszę być w drodze, bo rzecz to niemożliwa, żeby prorok zginął poza Jeruzalem.

CE213. Nieszczęsne miasto

[Mt 23,37-39; Łk 13,34-35] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Wrogie zamiary Heroda*, cz. II}

K695=

- 2355[Łk 13, 34 Jeruzalem, Jeruzalem! Ty zabijasz proroków i kamienujesz tych, którzy do ciebie są posłani. Ile razy chciałem zgromadzić twoje dzieci, jak ptak swoje pisklęta pod skrzydła, a nie chcieliście.
- 2356[Mt 23, 37 Jeruzalem, Jeruzalem! Ty zabijasz proroków i kamienujesz tych, którzy do ciebie są posłani. Ile razy chciałem zgromadzić twoje dzieci, jak ptak swoje pisklęta gromadzi pod skrzydła, a nie chcieliście.

K696=

- 2357[Łk 13, 35 Oto dom wasz [tylko] dla was pozostanie.
Mówię zaś wam: nie ujrzycie Mnie, aż <nadejdzie czas, gdy> powiecie: *Błogosławiony Ten, który przychodzi w imię Pańskie*».
- 2358[Mt 23, 38 Oto wasz dom zostanie wam pusty.
- 2359 Mt 23, 39 Albowiem powiadam wam: Nie ujrzycie Mnie dotąd, aż powiecie: *Błogosławiony Ten, który przychodzi w imię Pańskie*».

- 2342 J 10, 41 καὶ πολλοὶ ἤλθον πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδέν, πάντα δὲ ὅσα εἶπεν Ἰωάννης περὶ τούτου ἀληθὴ ἦν.
- 2343 J 10, 42 καὶ πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν ἐκεῖ.

CE211. Rejected and Called

[Lk 13,23-30] {Y(III)JPM (the third year of Jesus Public Ministry: A.D. 30), January; Perea}

K694:

- 2344 Lk 13, 23 εἶπεν δέ τις αὐτῷ, Κύριε, εἰ ὀλίγοι οἱ σφζόμενοι; ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς,
- 2345 Lk 13, 24 Ἀγωνίζεσθε εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, ὅτι πολλοί, λέγω ὑμῖν, ζητήσουσιν εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἰσχύσουσιν.
- 2346 Lk 13, 25 ἀφ' οὗ ἂν ἐγερθῇ ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θύραν, καὶ ἄρξησθε ἔξω ἐστάναι καὶ κρούειν τὴν θύραν λέγοντες, Κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν· καὶ ἀποκριθεὶς ἐρεῖ ὑμῖν, Οὐκ οἶδα ὑμᾶς πόθεν ἐστέ.
- 2347 Lk 13, 26 τότε ἄρξεσθε λέγειν, Ἐφάγομεν ἐνώπιόν σου καὶ ἐπίομεν, καὶ ἐν ταῖς πλατείαις ἡμῶν ἐδίδαξας·
- 2348 Lk 13, 27 καὶ ἐρεῖ λέγων ὑμῖν, Οὐκ οἶδα [ὑμᾶς] πόθεν ἐστέ· ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ, πάντες ἐργάται ἀδικίας.
- 2349 Lk 13, 28 ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν ὤψεσθε Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ καὶ πάντας τοὺς προφῆτας ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ὑμᾶς δὲ ἐκβαλλομένους ἔξω.
- 2350 Lk 13, 29 καὶ ἤξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν καὶ ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου καὶ ἀνακλιθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
- 2351 Lk 13, 30 καὶ ἰδοὺ εἰσὶν ἔσχατοι οἱ ἔσονται πρῶτοι, καὶ εἰσὶν πρῶτοι οἱ ἔσονται ἔσχατοι.

CE212. The Cunning Herod (The Vulpine Herod)

[Lk 13,31-33] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *The Hostile Intentions of Herod*, part I}

- 2352 Lk 13, 31 Ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ προσῆλθάν τινες Φαρισαῖοι λέγοντες αὐτῷ, Ἐξελθε καὶ πορεύου ἐντεῦθεν, ὅτι Ἡρώδης θέλει σε ἀποκτεῖναι.
- 2353 Lk 13, 32 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες εἰπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ, Ἴδου ἐκβάλλω δαιμόνια καὶ ἰάσεις ἀποτελῶ σήμερον καὶ αὔριον, καὶ τῇ τρίτῃ τελειοῦμαι.
- 2354 Lk 13, 33 πλὴν δεῖ με σήμερον καὶ αὔριον καὶ τῇ ἐχομένῃ πορεύεσθαι, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται προφήτην ἀπολέσθαι ἔξω Ἱερουσαλὴμ.

CE213. The Lament over Jerusalem

[Mt 23,37-39; Lk 13,34-35] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *The Hostile Intentions of Herod*, part II}

K695=

- 2355[Lk 13, 34 Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου ὃν τρόπον ὄρνις τὴν ἐαυτῆς νοσσιὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε.
- 2356[Mt 23, 37 Ἱερουσαλὴμ Ἱερουσαλὴμ, ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις ἐπισυνάγει τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἠθελήσατε.

K696=

- 2357[Lk 13, 35 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν.
λέγω [δὲ] ὑμῖν, οὐ μὴ ἴδητέ με ἕως [ἥξει ὅτε] εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.
- 2358[Mt 23, 38 ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.
- 2359 Mt 23, 39 λέγω γὰρ ὑμῖν, οὐ μὴ με ἴδητε ἀπ' ἄρτι ἕως ἂν εἴπητε, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

CE214. Nowe uzdrowienie w szabat – uzdrowienie z wodnej puchliny

[Łk 14,1-6] {R(III)PDJ, styczeń, szabat; Perea, w domu przywódcy faryzeuszów. Tok narracji: *Sprawowanie szabat i zachowanie przy uczcie, część I*}

K697:

- 2360 Łk 14,1 Gdy Jezus przyszedł do domu pewnego przywódcy faryzeuszów, aby w szabat spożyć posiłek, oni Go śledzili.
- 2361 Łk 14,2 A oto zjawił się przed nim pewien człowiek chory na wodną puchlinę.
- 2362 Łk 14,3 Wtedy Jezus zapytał uczonych w Prawie i faryzeuszów: «Czy wolno w szabat uzdrawiać, czy też nie?»
- 2363 Łk 14,4 Lecz oni milczeli. On zaś dotknął go, uzdrowił i odprawił.
- 2364 Łk 14,5 A do nich rzekł: «Któż z was, jeśli jego syn albo wół wpadnie do studni, nie wyciągnie go zaraz, nawet w dzień szabat?»
- 2365 Łk 14,6 I nie zdołali Mu na to odpowiedzieć.

CE215. Skromność

[Łk 14,7-11] {R(III)PDJ, styczeń, szabat; Perea, w domu przywódcy faryzeuszów. Tok narracji: *Sprawowanie szabat i zachowanie przy uczcie, cz. II*}

- 2366 Łk 14,7 Potem opowiedział zaproszonym przypowieść, gdy zauważył, jak sobie pierwsze miejsca wybierali. Tak mówił do nich:
- 2367 Łk 14,8 «Jeśli cię ktoś zaprosi na ucztę, nie zajmuj pierwszego miejsca, by przypadkiem ktoś znamienitszy od ciebie nie był zaproszony przez niego.
- 2368 Łk 14,9 Wówczas przyjdzie ten, kto was obu zaprosił, i powie ci: „Ustąp temu miejsca”, a wtedy musiałbyś ze wstydem zająć ostatnie miejsce.
- 2369 Łk 14,10 Lecz gdy będziesz zaproszony, idź i usiądź na ostatnim miejscu. A gdy przyjdzie ten, który cię zaprosił, powie ci: „Przyjacielu, przesiądź się wyżej”. I spotka cię zaszczyt wobec wszystkich współbiesiadników.
- 2370 Łk 14,11 Każdy bowiem, kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się unia, będzie wywyższony».

CE216. Kogo zapraszać na ucztę

[Łk 14,12-14] {R(III)PDJ, styczeń, szabat; Perea, w domu przywódcy faryzeuszów. Tok narracji: *Sprawowanie szabat i zachowanie przy uczcie, cz. III*}

- 2371 Łk 14,12 Do tego zaś, który Go zaprosił, mówił także: «Gdy wydajesz obiad albo wieczerzę, nie zapraszaj swoich przyjaciół ani braci, ani krewnych, ani zamożnych sąsiadów, aby cię i oni nawzajem nie zaprosili, i miałbyś odpłatę.
- 2372 Łk 14,13 Lecz kiedy urządzasz przyjęcie, zaproś ubogich, ułomnych, chromych i niewidomych.
- 2373 Łk 14,14 A będziesz szczęśliwy, ponieważ nie mają czym tobie się odwdzińczyć; odpłatę bowiem otrzymasz przy zmartwychwstaniu sprawiedliwych».

CE217. Przypowieść o uczcie

[Łk 14,15-24] {R(III)PDJ, styczeń, szabat; Perea, w domu przywódcy faryzeuszów. Tok narracji: *Sprawowanie szabat i zachowanie przy uczcie, cz. IV.*}

- 2374 Łk 14,15 Słyszając to, jeden ze współbiesiadników rzekł do Niego: «Szczęśliwy ten, kto będzie ucztował w królestwie Bożym».
- 2375 Łk 14,16 On zaś mu powiedział: «Pewien człowiek wyprawił wielką ucztę i zaprosił wielu.
- 2376 Łk 14,17 Kiedy nadeszła pora uczyty, posłał swego sługę, aby powiedział zaproszonym: „Przyjdźcie, bo już <wszystko> jest gotowe”.

CE214. The New Healing on Sabbath – the Healing from the Hydrops

[Lk 14,1-6] {Y(III)JPM, January, Sabbath; Perea, in the house of the chief Pharisees. Course of narration: *The Celebration of Sabbath and the Behaviour at Supper*, part I}

K697:

- 2360 Lk 14, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς οἶκόν τινος τῶν ἀρχόντων [τῶν] Φαρισαίων σαββάτῳ φαγεῖν ἄρτον καὶ αὐτοὶ ἦσαν παρατηρούμενοι αὐτόν.
- 2361 Lk 14, 2 καὶ ἰδοὺ ἄνθρωπός τις ἦν ὑδρωπικὸς ἔμπροσθεν αὐτοῦ.
- 2362 Lk 14, 3 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους λέγων, Ὑπερβαίνει τῷ σαββάτῳ θεραπεῦσαι ἢ οὐ;
- 2363 Lk 14, 4 οἱ δὲ ἡσύχασαν. καὶ ἐπιλαβόμενος ἰάσατο αὐτὸν καὶ ἀπέλυσεν.
- 2364 Lk 14, 5 καὶ πρὸς αὐτοὺς εἶπεν, Τίνος ὑμῶν υἱὸς ἢ βοῦς εἰς φρέαρ πεσεῖται, καὶ οὐκ εὐθέως ἀνασπάσει αὐτὸν ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου;
- 2365 Lk 14, 6 καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἀνταποκριθῆναι πρὸς ταῦτα.

CE215. The Modesty

[Lk 14,7-11] {Y(III)JPM, January, Sabbath; Perea, in the house of the chief Pharisees. Course of narration: *The Celebration of Sabbath and the Behaviour at Supper*, part II}

- 2366 Lk 14, 7 Ἐλεγεν δὲ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολήν, ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς,
- 2367 Lk 14, 8 Ὅταν κληθῇς ὑπὸ τινος εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ἢ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ,
- 2368 Lk 14, 9 καὶ ἐλθὼν ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας ἐρεῖ σοι, Δὸς τούτῳ τόπον, καὶ τότε ἄρξῃ μετὰ αἰσχύνῃς τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν.
- 2369 Lk 14, 10 ἀλλ' ὅταν κληθῇς πορευθεὶς ἀνάπεσε εἰς τὸν ἔσχατον τόπον, ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκὼς σε ἐρεῖ σοι, Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· τότε ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον πάντων τῶν συνανακειμένων σοι.
- 2370 Lk 14, 11 ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

CE216. Who Should Be Invited to the Feast

[Lk 14,12-14] {Y(III)JPM, January, Sabbath; Perea, in the house of the chief Pharisees. Course of narration: *The Celebration of Sabbath and the Behaviour at Supper*, part III}

- 2371 Lk 14, 12 Ἐλεγεν δὲ καὶ τῷ κεκληκώτι αὐτόν, Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φώνει τοὺς φίλους σου μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου μηδὲ γείτονας πλουσίους, μήποτε καὶ αὐτοὶ ἀντικαλέσωσίν σε καὶ γένηται ἀνταπόδομά σοι.
- 2372 Lk 14, 13 ἀλλ' ὅταν δοχὴν ποιῇς, καλεῖ πτωχοὺς, ἀναπεύρους, χωλοὺς, τυφλοὺς·
- 2373 Lk 14, 14 καὶ μακάριος ἔσῃ, ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι, ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων.

CE217. The Parable of the Supper

[Lk 14,15-24] {Y(III)JPM, January, Sabbath; Perea, in the house of the chief Pharisees. Course of narration: *The Celebration of Sabbath and the Behaviour at Supper*, part IV.}

- 2374 Lk 14, 15 Ἀκούσας δὲ τῶν συνανακειμένων ταῦτα εἶπεν αὐτῷ, Μακάριος ὅστις φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
- 2375 Lk 14, 16 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἄνθρωπός τις ἐποίει δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσεν πολλούς,
- 2376 Lk 14, 17 καὶ ἀπέστειλεν τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, Ἐρχεσθε, ὅτι ἤδη ἔτοιμά ἐστιν.

- 2377 Łk 14,18 Wtedy zaczęli się wszyscy jednomyślnie wymawiać. Pierwszy kazał mu powiedzieć: „Kupiłem pole, muszę wyjść je obejrzeć; proszę cię, uważaj mnie za usprawiedliwionego”.
- 2378 Łk 14,19 Drugi rzekł: „Kupiłem pięć par wołów i idę je wypróbować; proszę cię, uważaj mnie za usprawiedliwionego”.
- 2379 Łk 14,20 Jeszcze inny rzekł: „Poślubiłem żonę i dlatego nie mogę przyjść”.
- 2380 Łk 14,21 Sługa powrócił i oznajmił to swemu panu. Wtedy rozgniewany gospodarz nakazał swemu słudze: „Wyjdź co prędzej na ulice i w zaułki miasta i sprowadź tu ubogich, ułomnych, niewidomych i chromych!”
- 2381 Łk 14,22 Sługa oznajmił: „Panie stało się, jak rozkazałeś, a jeszcze jest miejsce”.
- 2382 Łk 14,23 Na to pan rzekł do sługi: „Wyjdź na drogi i między opłotki i przynagłaj do wejścia, aby mój dom był zapełniony.
- 2383 Łk 14,24 Albowiem powiadam wam: Żaden z owych ludzi, którzy byli zaproszeni, nie skosztuje mojej uczyty”».

CE218. Obowiązki uczniów i warunki pójścia za Jezusem

[Łk 14,25-33] {R(III)PDJ, styczeń; Perea}

- 2384 Łk 14,25 A szły z Nim wielkie tłumy. On odwrócił się i rzekł do nich:
- 2385 Łk 14,26 «Jeśli ktoś przychodzi do Mnie, a nie ma w nienawiści swego ojca i matki, żony i dzieci, braci i siostr, nadto i siebie samego, nie może być moim uczniem.
- 2386 Łk 14,27 Kto nie dźwiga swego krzyża, a idzie za Mną, ten nie może być moim uczniem.
- 2387 Łk 14,28 Bo któż z was, chcąc zbudować wieżę, nie usiądzie wpierw i nie oblicza wydatków, czy ma na wykończenie?
- 2388 Łk 14,29 Inaczej, gdyby położył fundament, a nie zdołałby wykończyć, wszyscy patrząc na to, zaczęliby drwić z niego.
- 2389 Łk 14,30 „Ten człowiek zaczął budować, a nie zdołał wykończyć”.
- 2390 Łk 14,31 Albo jaki król, mając wyruszyć, aby stoczyć bitwę z drugim królem, nie usiądzie wpierw i nie rozważy, czy w dziesięć tysięcy ludzi może stawić czoło temu, który z dwudziestu tysiącami nadciąga przeciw niemu?
- 2391 Łk 14,32 Jeśli nie, wyprawia poselstwo, gdy tamten jest jeszcze daleko, i prosi o warunki pokoju.
- 2392 Łk 14,33 Tak więc nikt z was, jeśli nie wyrzeka się wszystkiego, co posiada, nie może być moim uczniem.

CE219. Zgubiona drachma (przypowieść)

[Łk 15,1-3.8-10] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Boże przebaczenie*, część I}

K698:

- 2393 Łk 15,1 Przybliżali się do Niego wszyscy celnicy i grzesznicy, aby Go słuchać.
- 2394 Łk 15,2 Na to szemrali faryzeusze i uczeni w Piśmie, mówiąc: «Ten przyjmuje grzeszników i jada z nimi».
- 2395 Łk 15,3 Opowiedział im wtedy następującą przypowieść:

K699:

- 2396 Łk 15,8 Albo jeśli jakaś kobieta, mając dziesięć drachm, zgubi jedną drachmę, czyż nie zapala światła, nie wymiata domu i nie szuka starannie, aż ją znajdzie?
- 2397 Łk 15,9 A znalazłszy ją, sprasza przyjaciółki i sąsiadki i mówi: „Cieszcie się ze mną, bo znalazłam drachmę, którą zgubiłam”.
- 2398 Łk 15,10 Tak samo, powiadam wam, radość nastaje wśród aniołów Bożych z powodu jednego grzesznika, który się nawraca».

- 2377 Lk 14, 18 καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς πάντες παραιτεῖσθαι. ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, Ἀγρὸν ἡγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθὼν ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.
- 2378 Lk 14, 19 καὶ ἕτερος εἶπεν, Ζεύγη βοῶν ἡγόρασα πέντε καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρητημένον.
- 2379 Lk 14, 20 καὶ ἕτερος εἶπεν, Γυναῖκα ἔγημα καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.
- 2380 Lk 14, 21 καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἀπήγγειλεν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπεν τῷ δούλῳ αὐτοῦ, Ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπεύρους καὶ τυφλοὺς καὶ χωλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.
- 2381 Lk 14, 22 καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, Κύριε, γέγονεν ὃ ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστίν.
- 2382 Lk 14, 23 καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, Ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ μου ὁ οἶκος·
- 2383 Lk 14, 24 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεται μου τοῦ δείπνου.

CE218. The Duties of the Disciples and the Conditions of the Following Jesus

[Lk 14,25-33] {Y(III)JPM, January; Perea}

- 2384 Lk 14, 25 Συνεπορεύοντο δὲ αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ στραφεὶς εἶπεν πρὸς αὐτούς,
- 2385 Lk 14, 26 Εἴ τις ἔρχεται πρὸς με καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τὰς ἀδελφάς, ἔτι τε καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής.
- 2386 Lk 14, 27 ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ ἔρχεται ὀπίσω μου οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής.
- 2387 Lk 14, 28 τίς γὰρ ἐξ ὑμῶν θέλων πύργον οἰκοδομῆσαι οὐχὶ πρῶτον καθίσας ψηφίζει τὴν δαπάνην, εἰ ἔχει εἰς ἀπαρτισμόν;
- 2388 Lk 14, 29 να μήποτε θέντος αὐτοῦ θεμέλιον καὶ μὴ ἰσχύοντος ἐκτελέσαι πάντες οἱ θεωροῦντες ἄρξονται αὐτῷ ἐμπαίξιν
- 2389 Lk 14, 30 λέγοντες ὅτι Οὗτος ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο οἰκοδομεῖν καὶ οὐκ ἴσχυσεν ἐκτελέσαι.
- 2390 Lk 14, 31 ἢ τίς βασιλεὺς πορευόμενος ἐτέρῳ βασιλεῖ συμβαλεῖν εἰς πόλεμον οὐχὶ καθίσας πρῶτον βουλευσεται εἰ δυνατός ἐστιν ἐν δέκα χιλιάσιν ὑπαντῆσαι τῷ μετὰ εἴκοσι χιλιάδων ἐρχομένῳ ἐπ' αὐτόν;
- 2391 Lk 14, 32 εἰ δὲ μήγε, ἔτι αὐτοῦ πόρρω ὄντος πρεσβεῖαν ἀποστείλας ἐρωτᾷ τὰ πρὸς εἰρήνην.
- 2392 Lk 14, 33 οὕτως οὖν πᾶς ἐξ ὑμῶν ὃς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσιν τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν οὐ δύναται εἶναί μου μαθητής.

CE219. The Lost Coin (the Parable)

[Lk 15,1-3.8-10] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *God's Forgiveness*, part I}

K698:

- 2393 Lk 15, 1 Ἦσαν δὲ αὐτῷ ἐγγίζοντες πάντες οἱ τελῶναι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀκούειν αὐτοῦ.
- 2394 Lk 15, 2 καὶ διεγόγγυζον οἱ τε Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς λέγοντες ὅτι Οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς.
- 2395 Lk 15, 3 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν ταύτην λέγων,

K699:

- 2396 Lk 15, 8 Ἦ τίς γυνὴ δραχμὰς ἔχουσα δέκα, ἐὰν ἀπολέσῃ δραχμὴν μίαν, οὐχὶ ἅπτει λύχνον καὶ σαροῖ τὴν οἰκίαν καὶ ζητεῖ ἐπιμελῶς ἕως οὗ εὑρῇ;
- 2397 Lk 15, 9 καὶ εὑροῦσα συγκαλεῖ τὰς φίλας καὶ γείτονας λέγουσα, Συγχάρητέ μοι, ὅτι εὑρον τὴν δραχμὴν ἣν ἀπώλεσα.
- 2398 Lk 15, 10 οὕτως, λέγω ὑμῖν, γίνεται χαρὰ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

CE220. Syn marnotrawny (przypowieść)[Łk 15,11-32] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Boże przebaczenie*, cz. II}

- 2399 Łk 15,11 Powiedział też: «Pewien człowiek miał dwóch synów.
- 2400 Łk 15,12 Młodszy z nich rzekł do ojca: „Ojcze, daj mi część własności, która na mnie przypada”.
Podzielił więc majątek między nich.
- 2401 Łk 15,13 Niedługo potem młodszy syn, zabrawszy wszystko, odjechał w dalekie strony i tam
roztrwonił swoją własność, żyjąc rozrzutnie.
- 2402 Łk 15,14 A gdy wszystko wydał, nastał ciężki głód w owej krainie, i on sam zaczął cierpieć
niedostatek.
- 2403 Łk 15,15 Poszedł i przysłał na służbę do jednego z obywateli owej krainy, a ten posłał go na swoje
pola, żeby pasł świnie.
- 2404 Łk 15,16 Pragnął on napełnić swój żołądek strąkami, którymi żywiły się świnie, lecz nikt mu ich nie
dawał.
- 2405 Łk 15,17 Wtedy zastanowił się i rzekł: Iluż to najemników mojego ojca ma pod dostatkiem chleba, a
ja tu przymieram głodem.
- 2406 Łk 15,18 Zabieram się i pójdę do mego ojca, i powiem mu: Ojcze, zgrzeszyłem przeciw Niebu i
względem ciebie;
- 2407 Łk 15,19 już nie jestem godzien nazywać się twoim synem: uczyni mnie choćby jednym z twoich
najemników.
- 2408 Łk 15,20 Zabrał się więc i poszedł do swojego ojca. A gdy był jeszcze daleko, ujrzał go jego ojciec i
wzruszył się głęboko; wybiegł naprzeciw niego, rzucił mu się na szyję i ucałował go.
- 2409 Łk 15,21 A syn rzekł do niego: „Ojcze zgrzeszyłem przeciw Niebu i wobec ciebie, już nie jestem
godzien nazywać się twoim synem”.
- 2410 Łk 15,22 Lecz ojciec powiedział do swoich sług: „Przynieście szybko najlepszą szatę i ubierzcie
go; dajcie mu też pierścień na rękę i sandały na nogi!
- 2411 Łk 15,23 Przyprawiajcie utuczone cielę i zabijcie: będziemy ucztować i weselić się,
ponieważ ten syn mój był umarły, a znów ożył; zaginął, a odnalazł się”. I zaczęli się
weselić.
- 2413 Łk 15,25 Tymczasem starszy jego syn przebywał na polu. Gdy wracał i był blisko domu, usłyszał
muzykę i tańce.
- 2414 Łk 15,26 Przywołał jednego ze sług i pytał go, co to ma znaczyć.
- 2415 Łk 15,27 Ten mu rzekł: „Twój brat powrócił, a ojciec twój kazał zabić utuczone cielę, ponieważ
odzyskał go zdrowego”.
- 2416 Łk 15,28 Rozgniewał się na to i nie chciał wejść, wtedy ojciec jego wyszedł i tłumaczył mu.
- 2417 Łk 15,29 Lecz on odpowiedział ojcu: „Oto tyle lat ci służę i nie przekroczyłem nigdy twojego
nakazu; ale mnie nigdy nie dałeś koźlęcia, żebym się zabawił z przyjaciółmi.
- 2418 Łk 15,30 Skoro jednak wrócił ten syn twój, który roztrwoniał twój majątek z nierządnicami, kazałeś
zabić dla niego utuczone cielę”.
- 2419 Łk 15,31 Lecz on mu odpowiedział: „Moje dziecko, ty zawsze jesteś ze mną i wszystko, co moje, do
ciebie należy.
- 2420 Łk 15,32 A trzeba było weselić się i cieszyć z tego, że ten brat twój był umarły, a znów ożył;
zaginął, a odnalazł się”».

CE220. The Prodigal Son (the Parable)[Lk 15,11-32] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *God's Forgiveness*, part II}

- 2399 Lk 15, 11 Εἶπεν δέ, Ἄνθρωπός τις εἶχεν δύο υἱούς.
- 2400 Lk 15, 12 καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. ὁ δὲ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.
- 2401 Lk 15, 13 καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακρὰν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισεν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἄσώτως.
- 2402 Lk 15, 14 δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὰ κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἥρξατο ὑστερεῖσθαι.
- 2403 Lk 15, 15 καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἐνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους·
- 2404 Lk 15, 16 καὶ ἐπεθύμει χορτασθῆναι ἐκ τῶν κερατίων ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.
- 2405 Lk 15, 17 εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν ἔφη, Πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύονται ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ὥδε ἀπόλλυμαι.
- 2406 Lk 15, 18 ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου,
- 2407 Lk 15, 19 οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου· ποιήσόν με ὡς ἓνα τῶν μισθίων σου.
- 2408 Lk 15, 20 καὶ ἀναστὰς ἦλθεν πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος εἶδεν αὐτὸν ὁ πατήρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.
- 2409 Lk 15, 21 εἶπεν δὲ ὁ υἱὸς αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱὸς σου.
- 2410 Lk 15, 22 εἶπεν δὲ ὁ πατήρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, Ταχὺ ἐξενέγκατε στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας,
- 2411 Lk 15, 23 καὶ φέρετε τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, θύσατε καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν,
- 2412 Lk 15, 24 ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς μου νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησεν, ἦν ἀπολωλὼς καὶ εὗρέθη. καὶ ἥρξαντο εὐφραίνεσθαι.
- 2413 Lk 15, 25 Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισεν τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσεν συμφωνίας καὶ χορῶν,
- 2414 Lk 15, 26 καὶ προσκαλεσάμενος ἓνα τῶν παίδων ἐπυνθάνετο τί ἂν εἴη ταῦτα.
- 2415 Lk 15, 27 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ ὅτι Ὁ ἀδελφός σου ἦκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.
- 2416 Lk 15, 28 ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. ὁ δὲ πατήρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.
- 2417 Lk 15, 29 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν τῷ πατρί αὐτοῦ, Ἴδου τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολὴν σου παρῆλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ·
- 2418 Lk 15, 30 ὅτε δὲ ὁ υἱὸς σου οὗτος ὁ καταφαγὼν σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν σιτευτὸν μόσχον.
- 2419 Lk 15, 31 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστίν·
- 2420 Lk 15, 32 εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἔζησεν, καὶ ἀπολωλὼς καὶ εὗρέθη.

CE221. Obrotny rządca (przypowieść)[Łk 16,1-8] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Niebezpieczeństwo bogactw*, część I}

- 2421 Łk 16,1 Powiedział też do uczniów: «Pewien bogaty człowiek miał rządcę, którego oskarżono przed nim, że trwoni jego majątek.
- 2422 Łk 16,2 Przywołał więc go do siebie i rzekł mu: „Cóż to słyszę o tobie? Zdad sprawę z twego zarządzania, bo już nie będziesz mógł zarządzać”.
- 2423 Łk 16,3 Na to rządcą rzekł sam do siebie: „Co ja pocznę, skoro mój pan odbiera mi zarządzanie? Kopać nie mogę, żebrać się wstydzę.
- 2424 Łk 16,4 Wiem już, co uczynię, żeby mnie ludzie przyjęli do swoich domów, gdy będę odsunięty od zarządzania”.
- 2425 Łk 16,5 Przywołał więc do siebie każdego z dłużników swego pana i zapytał pierwszego: „Ile jesteś winien mojemu panu?”
- 2426 Łk 16,6 Ten odpowiedział: „Sto beczek oliwy”. On mu rzekł: „Weź swoje zobowiązanie, siadaj prędko i napisz: pięćdziesiąt”.
- 2427 Łk 16,7 Następnie pytał drugiego: „A ty ile jesteś winien?” Ten odrzekł: „Sto korców pszenicy”. Mówi mu: „Weź swoje zobowiązanie i napisz: osiemdziesiąt”.
- 2428 Łk 16,8 Pan pochwalił nieuczciwego rządcę, że roztropnie postąpił. Bo synowie tego świata roztrośniejsi są w stosunkach z podobnymi sobie ludźmi niż synowie światłości.

CE222. Dobry użytek z pieniądza[Łk 16,9-12] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Niebezpieczeństwo bogactw*, cz. II}

- 2429 Łk 16,9 Ja też wam powiadam: Pozyskujcie sobie przyjaciół niegodziwą mamoną, aby gdy [wszystko] się skończy, przyjęto was do wiecznych przybytków.
- 2430 Łk 16,10 Kto w bardzo małej sprawie jest wierny, ten i w wielkiej będzie wierny; a kto w bardzo małej sprawie jest nieuczciwy, ten i wielkiej nieuczciwy będzie.
- 2431 Łk 16,11 Jeśli więc w zarządzaniu niegodziwą mamoną nie okazaliście się wierni, to kto wam prawdziwe dobro powierzy?
- 2432 Łk 16,12 Jeśli w zarządzaniu cudzym dobrem nie okazaliście się wierni, to któż wam da wasze?

CE223. Faryzejska świętość[Łk 16,14-15] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Niebezpieczeństwo bogactw*, cz. III}

K700:

- 2433 Łk 16,14 Słuchali tego wszystkiego chciwi na grosz faryzeusze i podrzywali sobie z Niego.
- 2434 Łk 16,15 Powiedział więc do nich: «To wy właśnie wobec ludzi udajecie sprawiedliwych, ale Bóg zna wasze serca. To bowiem, co za wielkie uchodzi między ludźmi, obrzydliwością jest w oczach Bożych.

CE224. Bogacz i ubogi Łazarz (przypowieść)[Łk 16,19-31] {R(III)PDJ, styczeń; Perea. Tok narracji: *Niebezpieczeństwo bogactw*, cz. IV.}

K701:

- 2435 Łk 16,19 Żył pewien człowiek bogaty, który ubierał się w purpurę i bisior i dzień w dzień uczładował wystawnie.
- 2436 Łk 16,20 U bramy jego pałacu leżał żebrak pokryty wrzodami, imieniem Łazarz.
- 2437 Łk 16,21 Pragnął on nasycić się odpadkami ze stołu bogacza. A także psy przychodziły i lizały jego wrzody.
- 2438 Łk 16,22 Umarł żebrak, i aniołowie zanieśli go na łono Abrahama. Umarł także bogacz i został pogrzebany.

CE221. The Resourceful Steward (the Parable)[Lk 16,1-8] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *The Danger of the Riches*, part I}

- 2421 Lk 16,1 Ἦλεγεν δὲ καὶ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος ὃς εἶχεν οἰκονόμον, καὶ οὗτος διεβλήθη αὐτῷ ὥς διασκορπίζων τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.
- 2422 Lk 16,2 καὶ φωνήσας αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ, Τί τοῦτο ἀκούω περὶ σοῦ; ἀπόδος τὸν λόγον τῆς οἰκονομίας σου, οὐ γὰρ δύνη ἔτι οἰκονομεῖν.
- 2423 Lk 16,3 εἶπεν δὲ ἐν ἑαυτῷ ὁ οἰκονόμος, Τί ποιήσω, ὅτι ὁ κύριός μου ἀφαιρεῖται τὴν οἰκονομίαν ἀπ' ἐμοῦ; σκάπτειν οὐκ ἰσχύω, ἐπαιτεῖν αἰσχύνομαι.
- 2424 Lk 16,4 ἔγνων τί ποιήσω, ἵνα ὅταν μετασταθῶ ἐκ τῆς οἰκονομίας δέξωνταί με εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν.
- 2425 Lk 16,5 καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα ἕκαστον τῶν χρεοφειλετῶν τοῦ κυρίου ἑαυτοῦ ἔλεγεν τῷ πρώτῳ, Πόσον ὀφείλεις τῷ κυρίῳ μου;
- 2426 Lk 16,6 ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν βάτους ἐλαίου. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ καθίσας ταχέως γράψον πεντήκοντα.
- 2427 Lk 16,7 ἔπειτα ἐτέρῳ εἶπεν, Σὺ δὲ πόσον ὀφείλεις; ὁ δὲ εἶπεν, Ἑκατὸν κόρους σίτου. λέγει αὐτῷ, Δέξαι σου τὰ γράμματα καὶ γράψον ὀγδοήκοντα.
- 2428 Lk 16,8 καὶ ἐπῆνεσεν ὁ κύριος τὸν οἰκονόμον τῆς ἀδικίας ὅτι φρονίμως ἐποίησεν· ὅτι οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς υἱοὺς τοῦ φωτός εἰς τὴν γενεάν τὴν ἑαυτῶν εἰσιν.

CE222. The Proper Use of Money[Lk 16,9-12] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *The Danger of the Riches*, part II}

- 2429 Lk 16,9 Καὶ ἐγὼ ὑμῖν λέγω, ἑαυτοῖς ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπῃ δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.
- 2430 Lk 16,10 ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἐστίν, καὶ ὁ ἐν ἐλαχίστῳ ἄδικος καὶ ἐν πολλῷ ἄδικός ἐστιν.
- 2431 Lk 16,11 εἰ οὖν ἐν τῷ ἀδίκῳ μαμωνᾶ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ἀληθινὸν τίς ὑμῖν πιστεύσει;
- 2432 Lk 16,12 καὶ εἰ ἐν τῷ ἀλλοτρίῳ πιστοὶ οὐκ ἐγένεσθε, τὸ ὑμέτερον τίς δώσει ὑμῖν;

CE223. The Pharisees' Holiness[Lk 16,14-15] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *The Danger of the Riches*, part III}

K700:

- 2433 Lk 16,14 Ἦκουον δὲ ταῦτα πάντα οἱ Φαρισαῖοι φιλάργυροι ὑπάρχοντες, καὶ ἐξεμυκτήριζον αὐτόν.
- 2434 Lk 16,15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς ἐστε οἱ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ θεὸς γινώσκει τὰς καρδίας ὑμῶν· ὅτι τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλὸν βδέλυγμα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

CE224. The Rich Man and the Poor Lazarus (the Parable)[Lk 16,19-31] {Y(III)JPM, January; Perea. Course of narration: *The Danger of the Riches*, part IV.}

K701:

- 2435 Lk 16,19 Ἄνθρωπος δὲ τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.
- 2436 Lk 16,20 πτωχὸς δὲ τις ὀνόματι Λάζαρος ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ εἰλκωμένος
- 2437 Lk 16,21 καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἐπέλειχον τὰ ἔλκη αὐτοῦ.
- 2438 Lk 16,22 ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον Ἀβραάμ· ἀπέθανεν δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη.

- 2439 Łk 16, 23 Gdy cierpiąc męki w Otchłani, podniósł oczy, ujrzał z daleka Abrahama i Łazarza na jego łonie.
- 2440 Łk 16, 24 I zawołał: „Ojcze Abrahamie, ulituj się nade mną i przyślij Łazarza; aby koniec swego palca umoczył w wodzie i ochłodził mój język, bo strasznie cierpię w tym płomieniu”.
- 2441 Łk 16, 25 Lecz Abraham odrzekł: „Wspomnij, synu, że za życia otrzymałeś swoje dobra, a Łazarz w podobny sposób – niedolę; teraz on tu doznaje pociechy, a ty męki cierpisz.
- 2442 Łk 16, 26 A ponadto między nami a wami zionie ogromna przepaść, tak że nikt, choćby chciał, stąd do was przejść nie może ani stamtąd nie przedostają się do nas”.
- 2443 Łk 16, 27 Tamten rzekł: „Proszę cię więc, ojcze, poślij go do domu mojego ojca.
- 2444 Łk 16, 28 Mam bowiem pięciu braci: niech ich ostrzeże, żeby i oni nie przyszli na to miejsce męki”.
- 2445 Łk 16, 29 Lecz Abraham odparł: „Mają Mojżesza i Proroków, niechże ich słuchają!”
- 2446 Łk 16, 30 „Nie, ojcze Abrahamie – odrzekł tamten – lecz gdyby ktoś z umarłych poszedł do nich, to się nawrócą”.
- 2447 Łk 16, 31 Odpowiedział mu: „Jeśli Mojżesza i Proroków nie słuchają, to choćby ktoś z umarłych powstał, nie uwierzą”».

CE225. Moc wiary

[Łk 17,5-6] {R(III)PDJ, styczeń; Galilea. Tok narracji: *Dar ufnej wiary i dar łaski Bożej*, część I}

K702:

- 2448 Łk 17, 5 Apostołowie prosili Pana: «Dodaj nam wiary».
- 2449 Łk 17, 6 Pan rzekł: «Gdybyście mieli wiarę jak ziarnko gorczycy, powiedzielibyście tej morwie: „Wyrwij się z korzeniem i przesadź się w morze”, a byłaby wam posłuszna.

CE226. Służyć z pokorą

[Łk 17,7-10] {R(III)PDJ, styczeń; Galilea. Tok narracji: *Dar ufnej wiary i dar łaski Bożej*, cz. II.}

- 2450 Łk 17, 7 Kto z was, mając sługę, który orze lub pasie, powie mu, gdy on wróci z pola: „Pójdź zaraz i siądź do stołu”?
- 2451 Łk 17, 8 Czy nie powie mu raczej: „Przygotuj mi wieczerzę, przepasz się i usługuj mi, aż zjem i napiję się, a potem ty będziesz jadł i pił”?
- 2452 Łk 17, 9 Czy okazuje wdzięczność słudze za to, że wykonał to, co mu polecono?
- 2453 Łk 17, 10 Tak i wy, gdy uczynicie wszystko, co wam polecono, mówcie: „Słudzy nieużyteczni jesteśmy; wykonaliśmy to, co powinniśmy wykonać”».

XXV OSTATNIA PODRÓŻ PO PALESTYNIE

CE227. Wdzięczny Samarytanin – oczyszczenie dziesięciu trędowatych

[Łk 17,11-19] {R(III)PDJ, luty; pogranicze Galilei i Samarii, wg. tradycji dzisiejsza wioska Genin}

- 2454 Łk 17, 11 Zmierzając do Jeruzalem, przechodził przez pogranicze Samarii i Galilei.
- 2455 Łk 17, 12 Gdy wchodzili do pewnej wsi, wyszło naprzeciw Niego dziesięciu trędowatych. Zatrzymali się z daleka
- 2456 Łk 17, 13 i głośno zawołali: «Jezusie, Mistrzu, ulituj się nad nami!»

- 2439 Lk 16, 23 καὶ ἐν τῷ ἄδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ Ἀβραάμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ.
- 2440 Lk 16, 24 καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπεν, Πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με καὶ πέμψον Λάζαρον ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου, ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.
- 2441 Lk 16, 25 εἶπεν δὲ Ἀβραάμ, Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται σὺ δὲ ὀδυνᾷσαι.
- 2442 Lk 16, 26 καὶ ἐν πᾶσι τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἔνθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.
- 2443 Lk 16, 27 εἶπεν δέ, Ἐρωτῶ σε οὖν, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου,
- 2444 Lk 16, 28 ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς, ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἐλθῶσιν εἰς τὸν τόπον τοῦτον τῆς βασάνου.
- 2445 Lk 16, 29 λέγει δὲ Ἀβραάμ, Ἔχουσι Μωϋσέα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.
- 2446 Lk 16, 30 ὁ δὲ εἶπεν, Οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτοὺς μετανοήσουσιν.
- 2447 Lk 16, 31 εἶπεν δὲ αὐτῷ, Εἰ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδ' ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθήσονται.

CE225. The Power of Faith

[Lk 17,5-6] {Y(III)JPM, January; Galilee. Course of narration: *The Gifts of the Trustful Faith and the God's Grace*, part I}

K702:

- 2448 Lk 17, 5 Καὶ εἶπαν οἱ ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ, Πρόσθες ἡμῖν πίστιν.
- 2449 Lk 17, 6 εἶπεν δὲ ὁ κύριος, Εἰ ἔχετε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐλέγετε ἂν τῇ συκαμίνῳ [ταύτῃ], Ἐκρίζωθητι καὶ φυτεύθητι ἐν τῇ θαλάσῃ· καὶ ὑπήκουσεν ἂν ὑμῖν.

CE226. To Serve with Humility

[Lk 17,7-10] {Y(III)JPM, January; Galilee. Course of nar.: *The Gifts of the Trustful Faith and the God's Grace*, part II}

- 2450 Lk 17, 7 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν δοῦλον ἔχων ἀροτριῶντα ἢ ποιμαίνοντα, ὃς εἰσελθόντι ἐκ τοῦ ἀγροῦ ἐρεῖ αὐτῷ, Εὐθέως παρελθὼν ἀνάπεσε,
- 2451 Lk 17, 8 ἀλλ' οὐχὶ ἐρεῖ αὐτῷ, Ἐτοιμάσον τί δειπνήσω, καὶ περιζωσάμενος διακόνει μοι ἕως φάγω καὶ πίω, καὶ μετὰ ταῦτα φάγεσαι καὶ πίεσαι σύ;
- 2452 Lk 17, 9 μὴ ἔχει χάριν τῷ δούλῳ ὅτι ἐποίησεν τὰ διαταχθέντα;
- 2453 Lk 17, 10 οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ποιήσῃτε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι Δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν.

XXV THE LAST JOURNEY THROUGH PALESTINE

CE227. The Thankful Samaritan – the Cleansing of the Ten Leppers

[Lk 17,11-19] {Y(III)JPM, February; the frontier of Galilee and Samaria, according to the tradition, presently, village Genin}

- 2454 Lk 17, 11 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ πορεύεσθαι εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ αὐτὸς διήρχετο διὰ μέσον Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας.
- 2455 Lk 17, 12 καὶ εἰσερχομένου αὐτοῦ εἰς τινα κώμην ἀπήντησαν [αὐτῷ] δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἱ ἔστησαν πόρρωθεν,
- 2456 Lk 17, 13 καὶ αὐτοὶ ἤραν φωνὴν λέγοντες, Ἰησοῦ ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.

- 2457 Łk 17,14 Na ten widok rzekł do nich: «Idźcie, pokażcie się kapłanom!» A gdy szli, zostali oczyszczeni.
- 2458 Łk 17,15 Wtedy jeden z nich, widząc, że jest uzdrowiony, wrócił, chwając Boga donośnym głosem,
- 2459 Łk 17,16 padł na twarz u Jego nóg i dziękował Mu. A był to Samarytanin.
- 2460 Łk 17,17 Jezus zaś rzekł: «Czyż nie dziesięciu zostało oczyszczonych? Gdzie jest dziewięciu?
- 2461 Łk 17,18 Czy się nie znalazł nikt, kto by wrócił i oddał chwałę Bogu, tylko ten cudzoziemiec?»
- 2462 Łk 17,19 Do niego zaś rzekł: «Wstań, idź, twoja wiara cię uzdrowiła».

CE228. Przyjście królestwa Bożego – Królestwo Boże w was jest

[Łk 17,20-21] {R(III)PDJ, luty; prawd. Dekapol}

- 2463 Łk 17,20 Zapytany przez faryzeuszów, kiedy przyjdzie królestwo Boże, odpowiedział im:
- «Królestwo Boże nie przyjdzie w sposób dostrzegalny:
- 2464 Łk 17,21 i nie powiedzą: „Oto tu jest” albo: „Tam”. Oto bowiem królestwo Boże pośród was jest».

CE229. Dzień Syna Człowieczego

[Łk 17,22-37] {R(III)PDJ, luty; prawd. Dekapol}

- 2465 Łk 17,22 Do uczniów zaś rzekł: «Przyjdzie czas, kiedy zapragniecie ujrzeć choćby jeden z dni Syna Człowieczego, a nie zobaczycie.
- 2466 Łk 17,23 Powiedzą wam: „Oto tam”, lub „Oto tu”. Nie chodźcie tam i nie biegnijcie za nimi.
- 2467 Łk 17,24 Bo jak błyskawica, gdy zabłyśnie, jaśnieje od jednego krańca widnokładu aż do drugiego, tak będzie z Synem Człowieczym w dniu Jego.
- 2468 Łk 17,25 Wpierw jednak musi wiele wycierpieć i być odrzuconym przez to pokolenie.
- 2469 Łk 17,26 Jak działo się za dni Noego, tak będzie również za dni Syna Człowieczego:
- 2470 Łk 17,27 jedli i pili, żenili się i za mąż wychodziły aż do dnia, kiedy Noe wszedł do arki; a przyszedł potop i wygubił wszystkich.
- 2471 Łk 17,28 Podobnie jak działo się za czasów Lota: jedli i pili, kupowali i sprzedawali, sadzili i budowali,
- 2472 Łk 17,29 lecz w dniu, kiedy Lot wyszedł z Sodomy, spadł z nieba *deszcz ognia i siarki* i wygubił wszystkich;
- 2473 Łk 17,30 tak samo będzie w dniu, kiedy Syn Człowieczy się objawi.
- 2474 Łk 17,31 W owym dniu, kto będzie na dachu, a jego rzeczy w mieszkaniu, niech nie schodzi, by je zabrać; a kto na polu, niech również nie wraca do siebie.
- 2475 Łk 17,32 Miejcie w pamięci żonę Lota!
- 2476 Łk 17,33 Kto będzie się starał zachować swoje życie, straci je; a kto je straci, zachowa je.
- 2477 Łk 17,34 Powiadam wam: Tej nocy dwóch będzie na jednym posłaniu: jeden będzie wzięty, a drugi zostawiony.
- 2478 Łk 17,35 Dwie będą razem mleć na żarnach: jedna będzie wzięta, a druga zostawiona».
- 2479 Łk 17,36 Dwaj będą na roli; jeden będzie wzięty, a drugi zostawiony. [PBG]
- 2480 Łk 17,37 Pytali Go: «Gdzie, Panie?» On im odpowiedział: «Gdzie jest padlina, tam zgromadzą się i sępy».

- 2457 Lk 17, 14 καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσιν. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ
ὑπάγειν αὐτοὺς ἐκαθαρίσθησαν.
2458 Lk 17, 15 εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψεν μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν θεόν,
2459 Lk 17, 16 καὶ ἔπесεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ εὐχαριστῶν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς ἦν
Σαμαρίτης.
2460 Lk 17, 17 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἑννέα ποῦ;
2461 Lk 17, 18 οὐχ εὐρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ θεῷ εἰ μὴ ὁ ἄλλογενὴς οὗτος;
2462 Lk 17, 19 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.

CE228. The Coming of the Kingdom of God – The Kingdom of God is within You

[Lk 17,20-21] {Y(III)JPM, February; probably Decapolis}

- 2463 Lk 17, 20 Ἐπερωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων πότε ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀπεκρίθη αὐτοῖς
καὶ εἶπεν, Οὐκ ἔρχεται ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ μετὰ παρατηρήσεως,
2464 Lk 17, 21 οὐδὲ ἐροῦσιν, Ἴδου ὧδε· ἢ, Ἐκεῖ· ἰδοὺ γὰρ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν.

CE229. The Day of the Son of Man

[Lk 17,22-37] {Y(III)JPM, February; prob. Decapolis}

- 2465 Lk 17, 22 Εἶπεν δὲ πρὸς τοὺς μαθητάς, Ἐλεύσονται ἡμέραι ὅτε ἐπιθυμήσετε μίαν τῶν ἡμερῶν τοῦ
υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἰδεῖν καὶ οὐκ ὄψεσθε.
2466 Lk 17, 23 καὶ ἐροῦσιν ὑμῖν, Ἴδου ἐκεῖ· [ἢ,] Ἴδου ὧδε· μὴ ἀπέλθῃτε μὴδὲ διώξητε.
2467 Lk 17, 24 ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἀστράπτουσα ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν λάμπει,
οὕτως ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου [ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ].
2468 Lk 17, 25 πρῶτον δὲ δεῖ αὐτὸν πολλὰ παθεῖν καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς ταύτης.
2469 Lk 17, 26 καὶ καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Νῶε, οὕτως ἔσται καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ τοῦ
ἀνθρώπου·
2470 Lk 17, 27 ἥσθιον, ἔπινον, ἐγάμουν, ἐγαμίζοντο, ἄχρι ἥς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν, καὶ
ἦλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἀπώλεσεν πάντας.
2471 Lk 17, 28 ὁμοίως καθὼς ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις Λώτ· ἥσθιον, ἔπινον, ἡγόραζον, ἐπώλουν,
ἐφύτευον, ὠκοδόμουν·
2472 Lk 17, 29 ἡ δὲ ἡμέρα ἐξῆλθεν Λώτ ἀπὸ Σοδόμων, ἔβρεξεν πῦρ καὶ θεῖον ἀπ' οὐρανοῦ καὶ ἀπώλεσεν
πάντας.
2473 Lk 17, 30 κατὰ τὰ αὐτὰ ἔσται ἡ ἡμέρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀποκαλύπτεται.
2474 Lk 17, 31 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὃς ἔσται ἐπὶ τοῦ δώματος καὶ τὰ σκεύη αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, μὴ
καταβάτω ἄραι αὐτά, καὶ ὁ ἐν ἀγρῷ ὁμοίως μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω.
2475 Lk 17, 32 μνημονεύετε τῆς γυναικὸς Λώτ.
2476 Lk 17, 33 ὃς ἐὰν ζητήσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ περιποιήσασθαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ
ζωογονήσῃ αὐτήν.
2477 Lk 17, 34 λέγω ὑμῖν, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἔσονται δύο ἐπὶ κλίνης μιᾶς, ὁ εἷς παραλημφθήσεται καὶ ὁ
ἕτερος ἀφεθήσεται·
2478 Lk 17, 35 ἔσονται δύο ἀλήθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἡ μία παραλημφθήσεται ἡ δὲ ἑτέρα ἀφεθήσεται.
2479 Lk 17, 36 {δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, ὁ εἷς παραλημφθήσεται καὶ ὁ ἕτερος ἀφεθήσεται.}[GNT MT]
2480 Lk 17, 37 καὶ ἀποκριθέντες λέγουσιν αὐτῷ, Ποῦ, κύριε; ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ὃπου τὸ σῶμα, ἐκεῖ καὶ
οἱ ἅετοί ἐπισυναχθήσονται.

CE230. Moc wytrwałej modlitwy – przypowieść o sędzim i wdowie[Łk 18,1-8] {R(III)PDJ, luty; Perea. Tok narracji: *Wartość usilnej oraz pokornej modlitwy, część I*}

- 2481 Łk 18,1 Opowiadał im też przypowieść o tym, że zawsze powinni się modlić i nie ustawać:
- 2482 Łk 18,2 «W pewnym mieście żył sędzia, który Boga się nie bał i nie liczył się z ludźmi.
- 2483 Łk 18,3 W tym samym mieście żyła wdowa, która przychodziła do niego z prośbą: „Obroń mnie przed moim przeciwnikiem!”
- 2484 Łk 18,4 Przez pewien czas nie chciał; lecz potem rzekł do siebie: „Chociaż Boga się nie boję ani z ludźmi się nie liczę,
- 2485 Łk 18,5 to jednak, ponieważ naprzykrza mi się ta wdowa, wezmę ją w obronę, żeby nie nachodziła mnie bez końca i nie zadręczała mnie”».
- 2486 Łk 18,6 I Pan dodał: «Słuchajcie, co mówi ten niesprawiedliwy sędzia.
- 2487 Łk 18,7 A Bóg, czyż nie weźmie w obronę swoich wybranych, którzy dniem i nocą wołają do Niego, i czy będzie zwlekał w ich sprawie?
- 2488 Łk 18,8 Powiadam wam, że prędko weźmie ich w obronę. Czy jednak Syn Człowieczy znajdzie wiarę na ziemi, gdy przyjdzie?»

CE231. Faryzeusz i celnik (przypowieść)[Łk 18,9-14] {R(III)PDJ, luty; Perea. Tok narracji: *Wartość usilnej oraz pokornej modlitwy, cz. II.*}

- 2489 Łk 18,9 Opowiedział też niektórym, co dufni byli w siebie, że są sprawiedliwi, a innymi gardzili, tę przypowieść:
- 2490 Łk 18,10 «Dwóch ludzi przyszło do świątyni, żeby się modlić, jeden faryzeusz, a drugi celnik.
- 2491 Łk 18,11 Faryzeusz stanął i tak w duszy się modlił: „Boże, dziękuję Ci, że nie jestem jak inni ludzie: zdziercy, niesprawiedliwi, cudzołóznicy, albo jak i ten celnik.
- 2492 Łk 18,12 Zachowuję post dwa razy w tygodniu, daję dziesięcinę ze wszystkiego, co nabywam”.
- 2493 Łk 18,13 A celnik stał z daleka i nie śmiał nawet oczu wznieść ku niebu, lecz bił się w piersi, mówiąc: „Boże, miej litość dla mnie, grzesznika!”
- 2494 Łk 18,14 Powiadam wam: Ten odszedł do domu usprawiedliwiony, nie tamten. Każdy bowiem, kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się uniża, będzie wywyższony».

CE232. Nerozerwalność małżeństwa

[Mt 19,3-9; Mk 10,2-12] {R(III)PDJ, luty; Perea, miejsce publicznego nauczania — dom w miejscu pobytu.

Tok narracji: *Związek małżeński a bezżenność, część I*}

K703=

- 2495[Mk 10,2 I przystąpili do Niego faryzeusze, a chcąc Go wystawić na próbę, pytali Go, czy wolno mężowi oddać żonę.
- 2496[Mt 19,3 Wtedy przystąpili do Niego faryzeusze, chcąc Go wystawić na próbę, i zadali Mu pytanie: «Czy wolno oddać swoją żonę z jakiegokolwiek powodu?»
- K704:
- 2497 Mk 10,3 Odpowiadając, zapytał ich: «Co wam przykazał Mojżesz?»
- K705=
- 2498[Mk 10,4 Oni rzekli: «Mojżesz pozwolił napisać list rozwodowy i oddać».
- 2499[*Mt 19,7 Odparli Mu: «Czemu więc Mojżesz przykazał dać jej list rozwodowy i odprawić ją?»

CE230. The Power of the Persistent Prayer – the Parable of the Judge and the Widow

[Lk 18,1-8] {Y(III)JPM, February; Perea. Course of narration: *The Value of the Persistent and Humble Prayer*, part I}

- 2481 Lk 18,1 Ἐλεγεν δὲ παραβολὴν αὐτοῖς πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι αὐτοὺς καὶ μὴ ἐγκακεῖν,
 2482 Lk 18,2 λέγων, Κριτὴς τις ἦν ἐν τινὶ πόλει τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος καὶ ἄνθρωπον μὴ
 ἐντρέπόμενος.
 2483 Lk 18,3 χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα, Ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ
 ἀντιδίκου μου.
 2484 Lk 18,4 καὶ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον, μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ, Εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι
 οὐδὲ ἄνθρωπον ἐντρέπομαι,
 2485 Lk 18,5 διὰ γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος
 ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με.
 2486 Lk 18,6 Εἶπεν δὲ ὁ κύριος, Ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει·
 2487 Lk 18,7 ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ τῶν βοώντων αὐτῷ ἡμέρας καὶ
 νυκτός, καὶ μακροθυμεῖ ἐπ’ αὐτοῖς;
 2488 Lk 18,8 λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. πλὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐλθὼν ἄρα
 εὐρήσει τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς γῆς;

CE231. The Pharisee and the Tax Collector (the Parable)

[Lk 18,9-14] {Y(III)JPM, February; Perea. Course of narration: *The Value of the Persistent and Humble Prayer*, part II.}

- 2489 Lk 18,9 Εἶπεν δὲ καὶ πρὸς τινὰς τοὺς πεποιθότας ἐφ’ ἑαυτοῖς ὅτι εἰσὶν δίκαιοι καὶ ἐξουθενοῦντας
 τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην·
 2490 Lk 18,10 Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι, ὁ εἷς Φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος
 τελώνης.
 2491 Lk 18,11 ὁ Φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχετο, Ὁ θεός, εὐχαριστῶ σοι ὅτι οὐκ εἰμι
 ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἄρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὥς οὗτος ὁ τελώνης·
 2492 Lk 18,12 νηστεύω δις τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.
 2493 Lk 18,13 ὁ δὲ τελώνης μακρόθεν ἐστὼς οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπᾶραι εἰς τὸν οὐρανόν,
 ἀλλ’ ἔτυπεν τὸ στήθος αὐτοῦ λέγων, Ὁ θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.
 2494 Lk 18,14 λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ παρ’ ἐκεῖνον· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν
 ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.

CE232. The Indissolubility of Marriage

[Mt 19,3-9; Mk 10,2-12] {Y(III)JPM, February; Perea, the place of public teaching — the house in the place of residence. Course of narration: *The Marriage and the Celibacy*, part I}

K703=

- 2495[Mk 10,2 καὶ [προσελθόντες Φαρισαῖοι] ἐπηρώτων αὐτὸν εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναῖκα ἀπολῦσαι,
 πειράζοντες αὐτόν.
 2496[Mt 19,3 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ Φαρισαῖοι πειράζοντες αὐτόν καὶ λέγοντες, Εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ
 ἀπολῦσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κατὰ πᾶσαν αἰτίαν;
 K704:
 2497 Mk 10,3 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωϋσῆς;
 K705=
 2498[Mk 10,4 οἱ δὲ εἶπαν, Ἐπέτρεψεν Μωϋσῆς βιβλίον ἀποστασίου γράψαι καὶ ἀπολῦσαι.
 2499]*Mt 19,7 λέγουσιν αὐτῷ, Τί οὖν Μωϋσῆς ἐνετείλατο δοῦναι βιβλίον ἀποστασίου καὶ ἀπολῦσαι
 [αὐτήν];

K706=

2500[Mk 10,5 Wówczas Jezus rzekł do nich: «Przez wzgląd na zatwardziałość serc waszych napisał wam to przykazanie.

2501]*Mt 19,8 Odpowiedział im: «Przez wzgląd na zatwardziałość serc waszych pozwolił Wam Mojżesz oddalać wasze żony, lecz od początku tak nie było.

K707=

2502[Mk 10,6 Lecz na początku stworzenia Bóg stworzył *ich jako mężczyznę i kobietę*:

2503[Mt 19,4 On odpowiedział: «Czy nie czytaliście, że Stwórca od początku stworzył *ich jako mężczyznę i kobietę*?

K708=

2504[Mk 10,7 dlatego opuści człowiek ojca swego i matkę

2505 Mk 10,8a *i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem.*

2506[Mt 19,5 I rzekł: *Dlatego opuści człowiek ojca i matkę i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem.*

K709=

2507[Mk 10,8b A tak już nie są dwojgiem, lecz jednym ciałem.

2508 Mk 10,9 Co więc Bóg złączył, tego niech człowiek nie rozdziela».

2509[Mt 19,6 A tak już nie są dwojgiem, lecz jednym ciałem.
Co więc Bóg złączył, niech człowiek nie rozdziela».

K710:

2510 Mk 10,10 W domu uczniowie raz jeszcze pytali Go o to.

K711=

2511[Mk 10,11 Powiedział im: «Kto oddała swoją żonę, a bierze inną, popełnia względem niej cudzołóstwo.

2512[Mt 19,9a A powiadam wam: Kto oddała swoją żonę – chyba że w wypadku nierządu – a bierze inną, popełnia cudzołóstwo.

K712:

2513 Mt 19,9b I kto oddaloną bierze za żonę, popełnia cudzołóstwo».

K713:

2514 Mk 10,12 I jeśli żona opuści swego męża, a wyjdzie za innego, popełnia cudzołóstwo».

CE233. Dobrowolna bezżenność

[Mt 19,10-12] {R(III)PDJ, luty; Perea, dom w miejscu pobytu. Tok narracji: *Związek małżeński a bezżenność*, cz. II.}

K714:

2515 Mt 19,10 Rzekli Mu uczniowie: «Jeśli tak ma się sprawa człowieka z żoną, to nie warto się żenić».

2516 Mt 19,11 On zaś im odpowiedział: «Nie wszyscy to pojmują, lecz tylko ci, którym jest to dane.

2517 Mt 19,12 Bo są niezdadni do małżeństwa, którzy z łona matki takimi się urodzili; i są niezdadni do małżeństwa, których ludzie takimi uczynili; a są także bezżenni, którzy ze względu na królestwo niebieskie sami zostali bezżenni. Kto może pojąć, niech pojmuje!»

K706=

2500[Mk 10, 5 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν ταύτην.

2501]*Mt 19, 8 λέγει αὐτοῖς ὅτι Μωϋσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἐπέτρεψεν ὑμῖν ἀπολῦσαι τὰς γυναῖκας ὑμῶν, ἀπ' ἀρχῆς δὲ οὐ γέγονεν οὕτως.

K707=

2502[Mk 10, 6 ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς·

2503[Mt 19, 4 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Οὐκ ἀνέγνωτε ὅτι ὁ κτίσας ἀπ' ἀρχῆς ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;

K708=

2504[Mk 10, 7 ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα [καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ],

2505 Mk 10, 8a καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν·

2506[Mt 19, 5 καὶ εἶπεν, Ἐνεκα τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν.

K709=

2507[Mk 10, 8b ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ μία σὰρξ.

2508 Mk 10, 9 ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

2509[Mt 19, 6 ὥστε οὐκέτι εἰσὶν δύο ἀλλὰ σὰρξ μία.

ὁ οὖν ὁ θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω.

K710:

2510 Mk 10, 10 Καὶ εἰς τὴν οἰκίαν πάλιν οἱ μαθηταὶ περὶ τούτου ἐπηρώτων αὐτόν.

K711=

2511[Mk 10, 11 καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται ἐπ' αὐτήν,

2512[Mt 19, 9a λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται.

K712:

2513 Mt 19, 9b {καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται.} [GNT MT]

K713:

2514 Mk 10, 12 καὶ ἐὰν αὐτὴ ἀπολύσασα τὸν ἄνδρα αὐτῆς γαμήσῃ ἄλλον μοιχᾶται.

CE233. The Voluntary Celibacy

[Mt 19,10-12] {Y(III)JPM, February; Perea, the house in the place of residence. Course of narration: *The Marriage and the Celibacy*, part II.}

K714:

2515 Mt 19, 10 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ [αὐτοῦ], Εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἰτία τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς γυναικός, οὐ συμφέρει γαμῆσαι.

2516 Mt 19, 11 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ πάντες χωροῦσιν τὸν λόγον [τουτοῦ], ἀλλ' οἷς δέδοται.

2517 Mt 19, 12 εἰσὶν γὰρ εὐνοῦχοι οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω.

CE234. Jezus błogosławi dzieci

[Mt 19,13-15; Mk 10,13-16; Łk 18,15-17] {R(III)PDJ, luty; Perea}

K715=

2518[Mt 19,13 Wtedy przyniesiono Mu dzieci, aby położył na nie ręce i pomodlił się za nie; a uczniowie szorstko zabraniali im tego.

2519• Mk 10,13 Przynosili Mu również dzieci, żeby ich dotknął; lecz uczniowie szorstko zabraniali im tego.

2520] Łk 18,15 Przynosili Mu również małe dzieci, żeby na nie kładł ręce, lecz uczniowie, widząc to, szorstko im zabraniali.

K716=

2521[Mk 10,14 A Jezus, widząc to, oburzył się i rzekł do nich: «Pozwólcie dzieciom przychodzić do mnie, nie przeszkadzajcie im; do takich bowiem należy królestwo Boże.

2522• Mt 19,14 Lecz Jezus rzekł: «Dopuszczcie dzieci i nie przeszkadzajcie im przyjść do Mnie; do takich bowiem należy królestwo niebieskie».

2523] Łk 18,16 Jezus zaś przywołał je do siebie, mówiąc: «Pozwólcie dzieciom przychodzić do mnie i nie przeszkadzajcie im; do takich bowiem należy królestwo Boże.

K717=

2524[Mk 10,15 Zaprawdę, powiadam wam: Kto nie przyjmie królestwa Bożego jak dziecko, ten nie wejdzie do niego».

2525] Łk 18,17 Zaprawdę, powiadam wam: Kto nie przyjmie królestwa Bożego jak dziecko, ten nie wejdzie do niego».

K718=

2526[Mk 10,16 I biorąc je w objęcia, kładł na nie ręce i błogosławił je.

2527] Mt 19,15 Położył na nie ręce i poszedł stamtąd.

CE235. Bogaty młodzieniec[Mt 19,16-22; Mk 10,17-22; Łk 18,18-23] {R(III)PDJ, luty; Perea. Tok narracji: *Rada dobrowolnego ubóstwa i wynagrodzenie za służbę dla królestwa*, część I}

K719=

2528[Mk 10,17 Gdy wybierał się w drogę, przybiegł pewien człowiek i upadłszy przed Nim na kolana, zaczął Go pytać:

«Nauczycielu dobry, co mam czynić, aby osiągnąć życie wieczne?»

2529• Mt 19,16 A oto podszedł do Niego pewien człowiek i zapytał:

«Nauczycielu, co dobrego mam czynić, aby otrzymać życie wieczne?»

2530] Łk 18,18 Zapytał Go pewien dostojnik:

«Nauczycielu dobry, co mam czynić, aby osiągnąć życie wieczne?»

K720=

2531[Mk 10,18 Jezus mu rzekł: «Czemu nazywasz Mnie dobrym? Nikt nie jest dobry, tylko sam Bóg.

2532• Łk 18,19 Jezus mu odpowiedział: «Czemu nazywasz mnie dobrym? Nikt nie jest dobry, tylko sam Bóg.

2533]Mt 19,17a Odpowiedział mu: «Dlaczego Mnie pytasz o dobro? Jeden tylko jest Dobry.

K721:

2534 Mt 19,17b A jeśli chcesz osiągnąć życie, zachowuj przykazania».

CE234. Jesus Blesses the Children

[Mt 19,13-15; Mk 10,13-16; Lk 18,15-17] {Y(III)JPM, February; Perea}

K715=

2518[Mt 19,13 Τότε προσηνέχθησαν αὐτῷ παιδιά, ἵνα τὰς χεῖρας ἐπιθῇ αὐτοῖς καὶ προσεύξηται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

2519• Mk 10,13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδιά ἵνα αὐτῶν ἄσῃται· οἱ δὲ μαθηταὶ ἐπετίμησαν αὐτοῖς.

2520] Lk 18,15 Προσέφερον δὲ αὐτῷ καὶ τὰ βρέφη ἵνα αὐτῶν ἅπτηται· ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐπετίμων αὐτοῖς.

K716=

2521[Mk 10,14 ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἠγανάκτησεν καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με, μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

2522• Mt 19,14 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἐλθεῖν πρὸς με, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

2523] Lk 18,16 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσεκαλέσατο αὐτὰ λέγων, Ἄφετε τὰ παιδιά ἔρχεσθαι πρὸς με καὶ μὴ κωλύετε αὐτά, τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

K717=

2524[Mk 10,15 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

2525] Lk 18,17 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅς ἂν μὴ δέξηται τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ ὡς παιδίον, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

K718=

2526[Mk 10,16 καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὰ κατευλόγει τιθεὶς τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτά.

2527] Mt 19,15 καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῖς ἐπορεύθη ἐκεῖθεν.

CE235. The Rich Young Man[Mt 19,16-22; Mk 10,17-22; Lk 18,18-23] {Y(III)JPM, February; Perea. Course of narration: *The Advice of the Voluntary Poverty and the Reward for the Ministry of Kingdom*, part I}

K719=

2528[Mk 10,17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὁδὸν προσδραμὼν εἷς καὶ γονυπετήσας αὐτὸν ἐπηρώτα αὐτόν,

Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσω ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

2529• Mt 19,16 Καὶ ἰδοὺ εἷς προσελθὼν αὐτῷ εἶπεν,

Διδάσκαλε, τί ἀγαθὸν ποιήσω ἵνα σχῶ ζωὴν αἰώνιον;

2530] Lk 18,18 Καὶ ἐπηρώτησέν τις αὐτὸν ἄρχων λέγων,

Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

K720=

2531[Mk 10,18 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός.

2532• Lk 18,19 εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός.

2533] Mt 19,17a ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Τί με ἐρωτᾷς περὶ τοῦ ἀγαθοῦ; εἷς ἐστὶν ὁ ἀγαθός.

K721:

2534 Mt 19,17b εἰ δὲ θέλεις εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, τήρησον τὰς ἐντολάς.

K722=

- 2535[Mt 19,18 Zapytał Go: «Które?» Jezus odpowiedział:
«Oto te: *Nie zabijaj, nie cudzołóż, nie kradnij, nie zeznawaj fałszywie,*
2536 Mt 19,19 *czcij ojca i matkę oraz miłuj swego bliźniego jak siebie samego*».
- 2537• Mk 10,19 Znasz przykazania: Nie zabijaj, nie cudzołóż, nie kradnij, nie zeznawaj fałszywie, nie oszukuj, czcij swego ojca i matkę».
- 2538] Łk 18,20 Znasz przykazania: *Nie cudzołóż, nie zabijaj, nie kradnij, nie zeznawaj fałszywie, czcij swego ojca i matkę*».

K723=

- 2539[Mk 10,20 On Mu odpowiedział: «Nauczycielu, wszystkiego tego przestrzegałem od mojej młodości».
- 2540• Mt 19,20 Odrzekł Mu młodzieniec: «Przestrzegałem tego wszystkiego, czego mi jeszcze brakuje?»
- 2541] Łk 18,21 On odrzekł: «Tego wszystkiego przestrzegałem od młodości».

K724=

- 2542[Mk 10,21 Wtedy Jezus spojrzał na niego z miłością i rzekł mu: «Jednego ci brakuje. Idź, sprzedaj wszystko, co masz, i rozdaj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie. Potem przyjdź i chodź za Mną».
- 2543• Mt 19,21 Jezus mu odpowiedział: «Jeśli chcesz być doskonały, idź, sprzedaj, co posiadasz, i daj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie. Potem przyjdź i chodź za Mną!»
- 2544] Łk 18,22 A Jezus, usłyszawszy to, powiedział do niego: «Jednego ci jeszcze brak: sprzedaj wszystko, co masz, i rozdaj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie; potem przyjdź i chodź za Mną».

K725=

- 2545[Mk 10,22 Lecz on spochmurniał na te słowa i odszedł zasmucony, miał bowiem wiele posiadłości.
- 2546• Mt 19,22 Gdy młodzieniec usłyszał te słowa, odszedł zasmucony, miał bowiem wiele posiadłości.
- 2547] Łk 18,23 On zaś, gdy to usłyszał, mocno się zasmucił, gdyż był bardzo bogaty.

CE236. Niebezpieczeństwo bogactw

[Mt 19,23-26; Mk 10,23-27; Łk 18,24-27] {R(III)PDJ, luty; Perea. Tok narracji: *Rada dobrowolnego ubóstwa i wynagrodzenie za służbę dla królestwa, cz. II*}

K726=

- 2548[Mk 10,23 Wówczas Jezus spojrzał dookoła i rzekł do swoich uczniów:
«Jak trudno tym, którzy mają dostatki, wejść do królestwa Bożego».
- 2549• Mt 19,23 Jezus zaś powiedział do swoich uczniów:
«Zaprawdę, powiadam wam: Bogatemu trudno będzie wejść do królestwa niebieskiego.
- 2550] Łk 18,24 Jezus, zobaczywszy go [takim], rzekł:
«Jak trudno tym, którzy mają dostatki, wejść do królestwa Bożego.

K727:

- 2551 Mk 10,24 Uczniowie przerazili się Jego słowami, lecz Jezus powtórnie im rzekł: «Dzieci, jakże trudno wejść do królestwa Bożego <tym, którzy w dostatkach pokładają ufność>.

K728=

- 2552[Mt 19,24 Jeszcze raz wam powiadam:
Łatwiej jest wielbłądowi przejść przez ucho igielne, niż bogatemu wejść do królestwa niebieskiego».
- 2553• Łk 18,25 Łatwiej jest wielbłądowi przejść przez ucho igielne, niż bogatemu wejść do królestwa Bożego».
- 2554] Mk 10,25 Łatwiej jest wielbłądowi przejść przez ucho igielne, niż bogatemu wejść do królestwa Bożego».

K722=

- 2535[Mt 19, 18 λέγει αὐτῷ, Ποίας; ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν,
Τὸ Οὐ φονεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐ ψευδομαρτυρήσεις,
2536 Mt 19, 19 Τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα, καί, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.
2537• Mk 10, 19 τὰς ἐντολὰς οἶδας· Μὴ φονεύσης, Μὴ μοιχεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης, Μὴ
ἀποστερήσης, Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.
2538] Lk 18, 20 τὰς ἐντολὰς οἶδας· Μὴ μοιχεύσης, Μὴ φονεύσης, Μὴ κλέψης, Μὴ ψευδομαρτυρήσης,
Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα.

K723=

- 2539[Mk 10, 20 ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ, Διδάσκαλε, ταῦτα πάντα ἐφυλάξαμην ἐκ νεότητός μου.
2540• Mt 19, 20 λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος, Πάντα ταῦτα ἐφύλαξα· τί ἔτι ὑστερῶ;
2541] Lk 18, 21 ὁ δὲ εἶπεν, Ταῦτα πάντα ἐφύλαξα ἐκ νεότητος.
K724=
2542[Mk 10, 21 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτῷ ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐν σε ὑστερεῖ· ὕπαγε ὅσα
ἔχεις πώλησον καὶ δὸς [τοῖς] πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει
μοι.
2543• Mt 19, 21 ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς τοῖς
πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.
2544] Lk 18, 22 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἔτι ἓν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος
πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν [τοῖς] οὐρανοῖς, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.

K725=

- 2545[Mk 10, 22 ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.
2546• Mt 19, 22 ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθεν λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.
2547] Lk 18, 23 ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγενήθη, ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.

CE236. The Danger of the Riches

[Mt 19,23-26; Mk 10,23-27; Lk 18,24-27] {Y(III)JPM, February; Perea. Course of narration: *The Advice of the Voluntary Poverty and the Reward for the Ministry of Kingdom*, p. II}

K726=

- 2548[Mk 10, 23 Καὶ περιβλεψάμενος ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελεύσονται.
2549• Mt 19, 23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι πλούσιος δυσκόλως εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
2550] Lk 18, 24 Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς [περίλυπον γενόμενον] εἶπεν,
Πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσπορεύονται·

K727:

- 2551 Mk 10, 24 οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς λέγει
αὐτοῖς, Τέκνα, πῶς δύσκολόν ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν·

K728=

- 2552[Mt 19, 24 πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν,
εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυπήματος ραφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰσελθεῖν εἰς
τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.
2553• Lk 18, 25 εὐκοπώτερον γὰρ ἐστιν κάμηλον διὰ τρήματος βελόνης διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν
βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.
2554] Mk 10, 25 εὐκοπώτερόν ἐστιν κάμηλον διὰ τρυμαλῖας ραφίδος διελθεῖν ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν
τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν.

K729=

2555[Mk 10, 26 A oni tym bardziej się dziwili i mówili między sobą: «Któż więc może być zbawiony?»

2556• Mt 19, 25 Gdy uczniowie to usłyszeli, bardzo się przerazili i pytali: «Któż więc może być zbawiony?»

2557] Łk 18, 26 Zapytali ci, którzy to słyszeli: «Któż więc może być zbawiony?»

K730=

2558[Mk 10, 27 Jezus popatrzył na nich i rzekł: «U ludzi to niemożliwe, ale nie u Boga; bo u Boga wszystko jest możliwe».

2559• Mt 19, 26 Jezus spojrział na nich i rzekł: «U ludzi to niemożliwe, lecz u Boga wszystko jest możliwe».

2560] Łk 18, 27 Jezus odpowiedział: «To co niemożliwe jest u ludzi, możliwe jest u Boga».

CE237. Nagroda za dobrowolne ubóstwo

[Mt 19,27-30; Mk 10,28-31; Łk 18,28-30] {R(III)PDJ, luty; Perea. Tok narracji: *Rada dobrowolnego ubóstwa i wynagrodzenie za służbę dla królestwa*, cz. III}

K731=

2561[Mk 10, 28 Wtedy Piotr zaczął mówić do Niego: «Oto my opuściliśmy wszystko i poszliśmy za Tobą».

2562• Mt 19, 27 Wtedy Piotr rzekł do Niego: «Oto my opuściliśmy wszystko i poszliśmy za Tobą, coś więc otrzymamy?»

2563] Łk 18, 28 Wówczas rzekł Piotr: «Oto my, opuściwszy swoją własność, poszliśmy za Tobą».

K732:

2564 Mt 19, 28 Jezus zaś rzekł do nich:
«Zaprawdę, powiadam wam: Przy odrodzeniu, gdy Syn Człowieczy zasiądzie na swym tronie chwały, wy, którzy poszliście za Mną, zasiądziecie również na dwunastu tronach, aby sądzić dwanaście szczepów Izraela.

K733=

2565[Mk 10, 29 Jezus odpowiedział:
«Zaprawdę, powiadam wam: Nikt nie opuszcza domu, braci, sióstr, matki, ojca, dzieci lub pól

2566 Mk 10, 30a z powodu Mnie i z powodu Ewangelii,

2567• Łk 18, 29 On im odpowiedział:
«Zaprawdę, powiadam wam: Nikt nie opuszcza domu lub żony, braci, rodziców lub dzieci dla królestwa Bożego,

2568]Mt 19, 29a I każdy, kto dla mego imienia opuści dom, braci, siostry, ojca, matkę, dzieci lub pole,

K734=

2569[Mt 19, 29b stokroć tyle otrzyma i życie wieczne posiędzie na własność.

2570•Mk 10, 30b żeby nie otrzymał stokroć więcej teraz, w tym czasie, domów, braci, sióstr, matek, dzieci i pól, wśród prześladowań, a życia wiecznego w czasie przyszłym.

2571] Łk 18, 30 żeby nie otrzymał daleko więcej [jeszcze] w tym czasie, a w wieku przyszłym – życia wiecznego».

K735=

2572[Mk 10, 31 Lecz wielu pierwszych będzie ostatnimi, a ostatnich pierwszymi».

2573] Mt 19, 30 Wiele zaś pierwszych będzie ostatnimi, a ostatnich pierwszymi.

K729=

2555[Mk 10, 26 οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες πρὸς ἑαυτούς, Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

2556• Mt 19, 25 ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἐξεπλήσσοντο σφόδρα λέγοντες, Τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;

2557] Lk 18, 26 εἶπαν δὲ οἱ ἀκούσαντες, Καὶ τίς δύναται σωθῆναι;

K730=

2558[Mk 10, 27 ἐμβλέψας αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγει, Παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον ἄλλ' οὐ παρὰ θεῷ, πάντα γὰρ δυνατὰ παρὰ τῷ θεῷ.

2559• Mt 19, 26 ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστιν, παρὰ δὲ θεῷ πάντα δυνατά.

2560] Lk 18, 27 ὁ δὲ εἶπεν, Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ θεῷ ἐστιν.

CE237. The Reward for the Free Poorness

[Mt 19,27-30; Mk 10,28-31; Lk 18,28-30] {Y(III)JPM, February; Perea. Course of narration: *The Advice of the Voluntary Poverty and the Reward for the Ministry of Kingdom*, p. III}

K731=

2561[Mk 10, 28 Ἦρξατο λέγειν ὁ Πέτρος αὐτῷ, Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήκαμέν σοι.

2562• Mt 19, 27 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Ἴδου ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;

2563] Lk 18, 28 Εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Ἴδου ἡμεῖς ἀφέντες τὰ ἴδια ἠκολουθήσαμεν σοι.

K732:

2564 Mt 19, 28 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς,
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ.

K733=

2565[Mk 10, 29 ἔφη ὁ Ἰησοῦς,
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ μητέρα ἢ πατέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς { {ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ ἐνεκεν τοῦ εὐαγγελίου} }[GNT][GNTPW],

2566 Mk 10, 30a {ἐνεκεν ἐμοῦ καὶ ἐνεκεν τοῦ εὐαγγελίου}[BT w.5]

2567• Lk 18, 29 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς,
Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς ἐστὶν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ γυναῖκα ἢ ἀδελφούς ἢ γονεῖς ἢ τέκνα ἐνεκεν τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ,

2568]Mt 19, 29a καὶ πᾶς ὅστις ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἢ πατέρα ἢ μητέρα ἢ τέκνα ἢ ἀγροὺς ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός μου

K734=

2569[Mt 19, 29b ἑκατονταπλασίονα λήμψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.

2570•Mk 10, 30b ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ οἰκίας καὶ ἀδελφούς καὶ ἀδελφὰς καὶ μητέρας καὶ τέκνα καὶ ἀγροὺς μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

2571] Lk 18, 30 ὃς οὐχὶ μὴ ἀπολάβῃ πολλαπλασίονα ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ καὶ ἐν τῷ αἰῶνι τῷ ἐρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.

K735=

2572[Mk 10, 31 πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ [οἱ] ἔσχατοι πρῶτοι.

2573] Mt 19, 30 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.

CE238. Przypowieść o robotnikach w winnicy

[Mt 20,1-16] {R(III)PDJ, luty; Perea. Tok narracji: Rada dobrowolnego ubóstwa i wynagrodzenie za służbę dla królestwa, cz. IV.}

K736:

- 2574 Mt 20,1 Albowiem królestwo niebieskie podobne jest do gospodarza, który wyszedł wczesnym rankiem, aby nająć robotników do swej winnicy.
- 2575 Mt 20,2 Umówił się z robotnikami o denara za dzień i posłał ich do winnicy.
- 2576 Mt 20,3 Gdy wyszedł około godziny trzeciej, zobaczył innych, stojących na rynku beczynnie,
- 2577 Mt 20,4 i rzekł do nich: „Idźcie i wy do mojej winnicy, a co będzie słuszne, dam wam”.
- 2578 Mt 20,5 Oni poszli. Wyszedszy ponownie około godziny szóstej i dziewiątej, tak samo uczynił.
- 2579 Mt 20,6 Gdy wyszedł około godziny jedenastej, spotkał innych stojących i zapytał ich: „Czemu tu stoicie cały dzień beczynnie?”
- 2580 Mt 20,7 Odpowiedzieli mu: „Bo nas nikt nie najął”. Rzekł im: „Idźcie i wy do winnicy”.
- 2581 Mt 20,8 A gdy nadszedł wieczór, rzekł właściciel winnicy do swego rządcy: „Zwołaj robotników i wypłać im należność, poczynawszy od ostatnich aż do pierwszych”.
- 2582 Mt 20,9 Przyszli najęci około jedenastej godziny i otrzymali po denarze.
- 2583 Mt 20,10 Gdy więc przyszli pierwsi, myśleli, że więcej dostaną; lecz i oni otrzymali po denarze.
- 2584 Mt 20,11 Wziąwszy go, szemrali przeciw gospodarzowi,
- 2585 Mt 20,12 mówiąc: „Ci ostatni jedną godzinę pracowali, a zrównałeś ich z nami, którzyśmy znosili ciężar dnia i spiekotę”.
- 2586 Mt 20,13 Na to odrzekł jednemu z nich: „Przyjacielu, nie czynię ci krzywdy; czyż nie o denara umówiłeś się ze mną?”
- 2587 Mt 20,14 Weź, co twoje, i odejź. Chcę też i temu ostatniemu dać tak samo jak tobie.
- 2588 Mt 20,15 Czy mi nie wolno uczynić ze swoim, co chcę? Czy na to złym okiem patrzysz, że ja jestem dobry?”
- 2589 Mt 20,16 Tak ostatni będą pierwszymi, a pierwsi ostatnimi».

CE239. Wskrzeszenie Łazarza

[J 11,1-46] {R(III)PDJ, pod koniec lutego; Betania}

K737:

- 2590 J 11,1 Był pewien chory, Łazarz z Betanii, ze wsi Marii i jej siostry, Marty.
- 2591 J 11,2 Maria zaś była tą, która namaściła Pana olejkiem i włosami swoimi otarła Jego nogi. Jej to brat, Łazarz, chorował.
- 2592 J 11,3 Siostry zatem posłały do Niego wiadomość: «Panie, oto choruje ten, którego Ty kochasz».
- 2593 J 11,4 Jezus, usłyszawszy to, rzekł: «Choroba ta nie zmierza ku śmierci, ale ku chwale Bożej, aby dzięki niej Syn Boży został otoczony chwałą».
- 2594 J 11,5 A Jezus miłował Martę i jej siostrę, i Łazarza.
- 2595 J 11,6 Gdy posłyszał o jego chorobie, pozostał przez dwa dni tam, gdzie przebywał.
- 2596 J 11,7 Dopiero potem powiedział do swoich uczniów: «Chodźmy znów do Judei».
- 2597 J 11,8 Rzekli do Niego uczniowie «*Rabbi*, dopiero co Żydzi usiłowali Cię ukamienować i znów tam idziesz?»
- 2598 J 11,9 Jezus im odpowiedział: «Czyż dzień nie liczy dwunastu godzin? Jeżeli ktoś chodzi za dnia, nie potyka się, ponieważ widzi światło tego świata.
- 2599 J 11,10 Jeżeli jednak ktoś chodzi w nocy, potknie się, ponieważ brak mu światła».

CE238. The Parable of the Labourers in the Vineyard

[Mt 20,1-16] {Y(III)JPM, February; Perea. Course of narration: *The Advice of the Voluntary Poverty and the Reward for the Ministry of Kingdom*, p. IV.}

K736:

- 2574 Mt 20,1 Ὅμοία γάρ ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρῶτῃ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ·
- 2575 Mt 20,2 συμφωνήσας δὲ μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.
- 2576 Mt 20,3 καὶ ἐξελθὼν περὶ τρίτην ὥραν εἶδεν ἄλλους ἐστῶτας ἐν τῇ ἀγορᾷ ἀργούς·
- 2577 Mt 20,4 καὶ ἐκείνοις εἶπεν, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα, καὶ ὁ ἐὰν ᾖ δίκαιον δώσω ὑμῖν.
- 2578 Mt 20,5 οἱ δὲ ἀπῆλθον. πάλιν [δὲ] ἐξελθὼν περὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην ὥραν ἐποίησεν ὡσαύτως.
- 2579 Mt 20,6 περὶ δὲ τὴν ἐνδεκάτην ἐξελθὼν εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας, καὶ λέγει αὐτοῖς, Τί ὧδε ἐστήκατε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί;
- 2580 Mt 20,7 λέγουσιν αὐτῷ, Ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο. λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν ἀμπελῶνα.
- 2581 Mt 20,8 ὁψίας δὲ γενομένης λέγει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος τῷ ἐπιτρόπῳ αὐτοῦ, Κάλεσον τοὺς ἐργάτας καὶ ἀπόδος αὐτοῖς τὸν μισθὸν ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων.
- 2582 Mt 20,9 καὶ ἐλθόντες οἱ περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν ἔλαβον ἀνὰ δηνάριον.
- 2583 Mt 20,10 καὶ ἐλθόντες οἱ πρῶτοι ἐνόμισαν ὅτι πλεῖον λήμψονται· καὶ ἔλαβον [τὸ] ἀνὰ δηνάριον καὶ αὐτοί.
- 2584 Mt 20,11 λαβόντες δὲ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ οἰκοδεσπότου
- 2585 Mt 20,12 λέγοντες, Οὗτοι οἱ ἔσχατοι μίαν ὥραν ἐποίησαν, καὶ ἴσους ἡμῖν αὐτοὺς ἐποίησας τοῖς βαστάσασιν τὸ βάρος τῆς ἡμέρας καὶ τὸν καύσωνα.
- 2586 Mt 20,13 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς ἐνὶ αὐτῶν εἶπεν, Ἐταῖρε, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐχὶ δηναρίου συνεφώνησάς μοι;
- 2587 Mt 20,14 ἄρον τὸ σὸν καὶ ὕπαγε· θέλω δὲ τούτῳ τῷ ἐσχάτῳ δοῦναι ὡς καὶ σοί.
- 2588 Mt 20,15 [ἦ] οὐκ ἔξεστίν μοι ὁ θέλω ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς; ἦ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι;
- 2589 Mt 20,16 Οὕτως ἔσονται οἱ ἔσχατοι πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἔσχατοι.

CE239. The Raising of Lazarus

[J 11,1-46] {Y(III)JPM, at the end of February; Bethany}

K737:

- 2590 J 11,1 Ἦν δέ τις ἀσθενῶν, Λάζαρος ἀπὸ Βηθανίας, ἐκ τῆς κώμης Μαρίας καὶ Μάρθας τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς.
- 2591 J 11,2 ἦν δὲ Μαρὶάμ ἡ ἀλείψασα τὸν κύριον μύρῳ καὶ ἐκμάξασα τοὺς πόδας αὐτοῦ ταῖς θριξίν αὐτῆς, ἧς ὁ ἀδελφὸς Λάζαρος ἠσθένει.
- 2592 J 11,3 ἀπέστειλαν οὖν αἱ ἀδελφαὶ πρὸς αὐτὸν λέγουσαι, Κύριε, ἵδε ὃν φιλεῖς ἀσθενεῖ.
- 2593 J 11,4 ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Αὕτη ἡ ἀσθένεια οὐκ ἔστιν πρὸς θάνατον ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ δι' αὐτῆς.
- 2594 J 11,5 ἡγάπα δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν Μάρθαν καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς καὶ τὸν Λάζαρον.
- 2595 J 11,6 ὥς οὖν ἤκουσεν ὅτι ἀσθενεῖ, τότε μὲν ἔμεινεν ἐν ᾧ ἦν τόπῳ δύο ἡμέρας·
- 2596 J 11,7 ἔπειτα μετὰ τοῦτο λέγει τοῖς μαθηταῖς, Ἀγωμεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν πάλιν.
- 2597 J 11,8 λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταί, Ῥαββί, νῦν ἐξήτουν σε λιθάσαι οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ πάλιν ὑπάγεις ἐκεῖ;
- 2598 J 11,9 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Οὐχὶ δώδεκα ὥραί εἰσιν τῆς ἡμέρας; ἐὰν τις περιπατῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὐ προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς τοῦ κόσμου τούτου βλέπει·
- 2599 J 11,10 ἐὰν δὲ τις περιπατῇ ἐν τῇ νυκτί, προσκόπτει, ὅτι τὸ φῶς οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ.

- 2600 J 11,11 To powiedział, a następnie rzekł do nich: «Łazarz, przyjaciel nasz, zasnął, lecz idę go obudzić».
- 2601 J 11,12 Uczniowie rzekli do Niego: «Panie, jeżeli zasnął, to wyzdrowieje».
- 2602 J 11,13 Jezus jednak mówił o jego śmierci, a im się wydawało, że mówi o zwyczajnym śnie.
- 2603 J 11,14 Wtedy Jezus powiedział im otwarcie: «Łazarz umarł,
- 2604 J 11,15 ale raduję się, że Mnie tam nie było, ze względu na was, abyście uwierzyli. Lecz chodźmy do niego».
- 2605 J 11,16 A Tomasz, zwany Didymos, rzekł do współuczniów: «Chodźmy także i my, aby razem z Nim umrzeć».
- 2606 J 11,17 Kiedy Jezus tam przybył, zastał Łazarza już od czterech dni spoczywającego w grobie.
- 2607 J 11,18 A Betania była oddalona od Jerozolimy około piętnastu stadiów.
- 2608 J 11,19 I wielu Żydów przybyło przedtem do Marty i Marii, aby je pocieszyć po utracie brata.
- 2609 J 11,20 Kiedy więc Marta dowiedziała się, że Jezus nadchodzi, wyszła Mu na spotkanie. Maria zaś siedziała w domu.
- 2610 J 11,21 Marta więc rzekła do Jezusa: «Panie, gdybyś tu był, mój brat by nie umarł.
- 2611 J 11,22 Lecz i teraz wiem, że Bóg da Ci wszystko, o cokolwiek byś prosił Boga».
- 2612 J 11,23 Rzekł do niej Jezus: «Brat twój zmartwychwstanie».
- 2613 J 11,24 Marta Mu odrzekła: «Wiem, że powstanie z martwych w czasie zmartwychwstania w dniu ostatecznym».
- 2614 J 11,25 Powiedział do niej Jezus: «Ja jestem zmartwychwstaniem i życiem. Kto we Mnie wierzy, to choćby umarł, żyć będzie.
- 2615 J 11,26 Każdy, kto żyje i wierzy we Mnie, nie umrze na wieki. Wierzysz w to?»
- 2616 J 11,27 Odpowiedziała Mu: «Tak, Panie! Ja mocno wierzę, że Ty jesteś Mesjasz, Syn Boży, który miał przyjść na świat».
- 2617 J 11,28 Gdy to powiedziała, odeszła i przywołała ukradkiem swoją siostrę, mówiąc: «Nauczyciel [tu] jest i woła cię».
- 2618 J 11,29 Skoro zaś tamta to usłyszała, wstała szybko i udała się do Niego.
- 2619 J 11,30 Jezus zaś nie przybył jeszcze do wsi, lecz był wciąż w tym miejscu, gdzie Marta wyszła Mu na spotkanie.
- 2620 J 11,31 Żydzi, którzy byli z nią w domu i pocieszali ją, widząc, że Maria szybko wstała i wyszła, udali się za nią, przekonani, że idzie do grobu, aby tam płakać.
- 2621 J 11,32 A gdy Maria przyszła na miejsce, gdzie był Jezus, ujrawszy Go, padła Mu do nóg i rzekła do Niego: «Panie, gdybyś tu był, mój brat by nie umarł».
- 2622 J 11,33 Gdy więc Jezus zobaczył ją płaczącą i płaczących Żydów, którzy razem z nią przyszli, wzruszył się w duchu, rozrzewnił
- 2623 J 11,34 i zapytał: «Gdzie go położyliście?» Odpowiedzieli Mu: «Panie, chodź i zobacz!»
- 2624 J 11,35 Jezus zapłakał.
- 2625 J 11,36 Żydzi więc mówili: «Oto jak go miłował!»
- 2626 J 11,37 Niektórzy zaś z nich powiedzieli: «Czy Ten, który otworzył oczy niewidomemu, nie mógł sprawić, by on nie umarł?»
- 2627 J 11,38 A Jezus, ponownie okazując głębokie wzruszenie, przyszedł do grobu. Była to pieczara, a na niej spoczywał kamień.
- 2628 J 11,39 Jezus powiedział: «Usuńcie kamień!» Siostra zmarłego, Maria, rzekła do Niego: «Panie, już cuchnie. Leży bowiem od czterech dni w grobie».

- 2600 J 11, 11 ταῦτα εἶπεν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγει αὐτοῖς, Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται, ἀλλὰ πορεύομαι ἵνα ἐξυπνίσω αὐτόν.
- 2601 J 11, 12 εἶπαν οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτῷ, Κύριε, εἰ κεκοίμηται σωθήσεται.
- 2602 J 11, 13 εἰρήκει δὲ ὁ Ἰησοῦς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ἐκεῖνοι δὲ ἔδοξαν ὅτι περὶ τῆς κοιμήσεως τοῦ ὕπνου λέγει.
- 2603 J 11, 14 τότε οὖν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς παρρησίᾳ, Λάζαρος ἀπέθανεν,
- 2604 J 11, 15 καὶ χαίρω δι' ὑμᾶς, ἵνα πιστεύσητε, ὅτι οὐκ ἦμην ἐκεῖ· ἀλλὰ ἄγωμεν πρὸς αὐτόν.
- 2605 J 11, 16 εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος τοῖς συμμαθηταῖς, Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ.
- 2606 J 11, 17 Ἐλθὼν οὖν ὁ Ἰησοῦς εὗρεν αὐτὸν τέσσαρας ἡδὴ ἡμέρας ἔχοντα ἐν τῷ μνημείῳ.
- 2607 J 11, 18 ἦν δὲ ἡ Βηθανία ἐγγὺς τῶν Ἱεροσολύμων ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε.
- 2608 J 11, 19 πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐληλύθεισαν πρὸς τὴν Μάρθαν καὶ Μαριὰμ ἵνα παραμυθήσωνται αὐτὰς περὶ τοῦ ἀδελφοῦ.
- 2609 J 11, 20 ἡ οὖν Μάρθα ὡς ἤκουσεν ὅτι Ἰησοῦς ἔρχεται ὑπήντησεν αὐτῷ· Μαριὰμ δὲ ἐν τῷ οἴκῳ ἔκαθέζετο.
- 2610 J 11, 21 εἶπεν οὖν ἡ Μάρθα πρὸς τὸν Ἰησοῦν, Κύριε, εἰ ἥς ὧδε οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός μου·
- 2611 J 11, 22 [ἀλλὰ] καὶ νῦν οἶδα ὅτι ὅσα ἂν αἰτήσῃ τὸν θεὸν δώσει σοι ὁ θεός.
- 2612 J 11, 23 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἀναστήσεται ὁ ἀδελφός σου.
- 2613 J 11, 24 λέγει αὐτῷ ἡ Μάρθα, Οἶδα ὅτι ἀναστήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.
- 2614 J 11, 25 εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωή· ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται,
- 2615 J 11, 26 καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα· πιστεύεις τοῦτο;
- 2616 J 11, 27 λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε· ἐγὼ πεπίστευκα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ εἰς τὸν κόσμον ἐρχόμενος.
- 2617 J 11, 28 Καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἀπῆλθεν καὶ ἐφώνησεν Μαριὰμ τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λάθρᾳ εἰποῦσα, Ὁ διδάσκαλος πάρεστιν καὶ φωνεῖ σε.
- 2618 J 11, 29 ἐκείνη δὲ ὡς ἤκουσεν ἠγέρθη ταχὺ καὶ ἦρχετο πρὸς αὐτόν·
- 2619 J 11, 30 οὐπω δὲ ἐληλύθει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν κώμην, ἀλλ' ἦν ἔτι ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ὑπήντησεν αὐτῷ ἡ Μάρθα.
- 2620 J 11, 31 οἱ οὖν Ἰουδαῖοι οἱ ὄντες μετ' αὐτῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ παραμυθούμενοι αὐτήν, ἰδόντες τὴν Μαριὰμ ὅτι ταχέως ἀνέστη καὶ ἐξῆλθεν, ἠκολούθησαν αὐτῇ, δόξαντες ὅτι ὑπάγει εἰς τὸ μνημεῖον ἵνα κλαύσῃ ἐκεῖ.
- 2621 J 11, 32 ἡ οὖν Μαριὰμ ὡς ἦλθεν ὅπου ἦν Ἰησοῦς ἰδοῦσα αὐτὸν ἔπεσεν αὐτοῦ πρὸς τοὺς πόδας, λέγουσα αὐτῷ, Κύριε, εἰ ἥς ὧδε οὐκ ἂν μου ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός.
- 2622 J 11, 33 Ἰησοῦς οὖν ὡς εἶδεν αὐτὴν κλαίουσαν καὶ τοὺς συνελθόντας αὐτῇ Ἰουδαίους κλαίοντας, ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν,
- 2623 J 11, 34 καὶ εἶπεν, Ποῦ τεθείκατε αὐτόν; λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἔρχου καὶ ἴδε.
- 2624 J 11, 35 ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς.
- 2625 J 11, 36 ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, Ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν.
- 2626 J 11, 37 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπαν, Οὐκ ἐδύνατο οὗτος ὁ ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ ποιῆσαι ἵνα καὶ οὗτος μὴ ἀποθάνῃ;
- 2627 J 11, 38 Ἰησοῦς οὖν πάλιν ἐμβριμώμενος ἐν ἑαυτῷ ἔρχεται εἰς τὸ μνημεῖον· ἦν δὲ σπήλαιον, καὶ λίθος ἐπέκειτο ἐπ' αὐτῷ.
- 2628 J 11, 39 λέγει ὁ Ἰησοῦς, Ἄρατε τὸν λίθον. λέγει αὐτῷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ τετελευτηκότος Μάρθα, Κύριε, ἥδη ὅζει, τεταρταῖος γάρ ἐστιν.

- 2629 J 11,40 Jezus rzekł do niej: «Czyż nie powiedziałem ci, że jeśli uwierzysz, ujrzysz chwałę Bożą?»
- 2630 J 11,41 Usunięto więc kamień. Jezus wznosił oczy do góry i rzekł: «Ojcze, dziękuję Ci, że Mnie wysłuchałeś.
- 2631 J 11,42 Ja wiedziałem, że Mnie zawsze wysłuchujesz. Ale ze względu na otaczający Mnie tłum to powiedziałem, aby uwierzyli, że Ty Mnie posłałeś».
- 2632 J 11,43 To powiedziawszy, zawołał donośnym głosem: «Łazarzu, wyjdź na zewnątrz!»
- 2633 J 11,44 I wyszedł zmarły, mając nogi i ręce przewiązane opaskami, a twarz jego była owinięta chustą. Rzekł do nich Jezus: «Rozwiążcie go i pozwólcie mu chodzić».
- 2634 J 11,45 Wielu zatem spośród Żydów przybyłych do Marii, ujrawszy to, czego Jezus dokonał, uwierzyło w Niego.
- 2635 J 11,46 Niektórzy z nich udali się do faryzeuszów i donieśli im, co Jezus uczynił.

CE240. Narada Sanhedrynu

[J 11,47-53] {R(III)PDJ, 26/27 luty; Jerozolima, Aula Sanhedr. lub dom arc. Kajfasza na wzgórzu Złej Rady}

- 2636 J 11,47 Arcykapłani więc i faryzeusze zwołali Sanhedryn i rzekli: «Cóż zrobimy wobec tego, że ten człowiek czyni wiele znaków?
- 2637 J 11,48 Jeżeli go tak pozostawimy, to wszyscy uwierzą w niego, a przyjdą Rzymianie i zniszczą nasze miejsce święte i nasz naród».
- 2638 J 11,49 Wówczas jeden z nich, Kajfasz, który w owym roku był najwyższym kapłanem, rzekł do nich:
- 2639 J 11,50 «Wy nic nie rozumiecie i nie bierzecie tego pod rozwagę, że lepiej jest dla was, aby jeden człowiek umarł za lud, niżby miał zginąć cały naród».
- 2640 J 11,51 Tego jednak nie powiedział sam od siebie, ale jako najwyższy kapłan w owym roku wypowiedział proroctwo, że Jezus ma umrzeć za naród,
- 2641 J 11,52 i nie tylko za naród, ale także po to, by rozproszone dzieci Boże zgromadzić w jedno.
- 2642 J 11,53 Tego więc dnia postanowili Go zabić.

CE241. W Efraim. Nakaz Sanhedrynu

[J 11,54-57] {R(III)PDJ, luty/marzec; Efraim}

- 2643 J 11,54 Odtąd Jezus już nie występował otwarcie wśród Żydów, tylko odszedł stamtąd do krainy w pobliżu pustyni, do miasta zwanego Efraim, i tam przebywał ze swymi uczniami.
- 2644 J 11,55 A była blisko Pascha żydowska. Wielu przed Paschą udawało się z tej okolicy do Jerozolimy, aby się oczyścić.
- 2645 J 11,56 Oni więc szukali Jezusa i gdy stanęli w świątyni, mówili jeden do drugiego: «Jak wam się zdaje? Czyżby nie miał przyjść na święto?»
- 2646 J 11,57 Acykapłani zaś i faryzeusze wydali polecenie, aby każdy, ktokolwiek będzie wiedział o miejscu Jego pobytu, doniósł o tym, by można było Go pojmać.

- 2629 J 11, 40 λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ εἶπόν σοι ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς ὅψῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ;
- 2630 J 11, 41 ἦσαν οὖν τὸν λίθον. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρην τοὺς ὀφθαλμοὺς ἄνω καὶ εἶπεν, Πάτερ, εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου.
- 2631 J 11, 42 ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι πάντοτέ μου ἀκούεις· ἀλλὰ διὰ τὸν ὄχλον τὸν περιεστῶτα εἶπον, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας.
- 2632 J 11, 43 καὶ ταῦτα εἰπὼν φωνῇ μεγάλῃ ἐκραύγασεν, Λάζαρε, δεῦρο ἔξω.
- 2633 J 11, 44 ἐξῆλθεν ὁ τεθνηκὼς δεδεμένος τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας κειρίαις, καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ σουδαρίῳ περιεδέδετο. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.
- 2634 J 11, 45 Πολλοὶ οὖν ἐκ τῶν Ἰουδαίων, οἱ ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαριὰμ καὶ θεασάμενοι ἃ ἐποίησεν, ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν·
- 2635 J 11, 46 τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀπῆλθον πρὸς τοὺς Φαρισαίους καὶ εἶπαν αὐτοῖς ἃ ἐποίησεν Ἰησοῦς.

CE240. The Council of Sanhedrin

[J 11,47-53] {Y(III)JPM, 26th/27th February; Jerusalem, The Hall of Sanhedrin or Caiaphas House on Bad Council Hill}

- 2636 J 11, 47 συνήγαγον οὖν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι συνέδριον, καὶ ἔλεγον, Τί ποιοῦμεν, ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ποιεῖ σημεῖα;
- 2637 J 11, 48 ἐὰν ἀφῶμεν αὐτὸν οὕτως, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν, καὶ ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀροῦσιν ἡμῶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸ ἔθνος.
- 2638 J 11, 49 εἷς δὲ τις ἐξ αὐτῶν Καϊάφας, ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου, εἶπεν αὐτοῖς, Ὑμεῖς οὐκ οἴδατε οὐδέν,
- 2639 J 11, 50 οὐδὲ λογίζεσθε ὅτι συμφέρει ὑμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται.
- 2640 J 11, 51 τοῦτο δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ ἀρχιερεὺς ὢν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου ἐπροφήτευσεν ὅτι ἔμελλεν Ἰησοῦς ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους,
- 2641 J 11, 52 καὶ οὐχ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους μόνον ἀλλ' ἵνα καὶ τὰ τέκνα τοῦ θεοῦ τὰ διεσκορπισμένα συναγάγῃ εἰς ἓν.
- 2642 J 11, 53 ἀπ' ἐκείνης οὖν τῆς ἡμέρας ἐβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν.

CE241. In Ephraim. The Search Warrant of Sanhedrin

[J 11,54-57] {Y(III)JPM, February/March; Ephraim}

- 2643 J 11, 54 Ὁ οὖν Ἰησοῦς οὐκέτι παρρησίᾳ περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραὶμ λεγομένην πόλιν, κάκεῖ διέτριβεν μετὰ τῶν μαθητῶν.
- 2644 J 11, 55 Ἦν δὲ ἐγγὺς τὸ πάσχα τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀνέβησαν πολλοὶ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐκ τῆς χώρας πρὸ τοῦ πάσχα ἵνα ἀγνίσωσιν ἑαυτούς.
- 2645 J 11, 56 ἐζήτουν οὖν τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔλεγον μετ' ἀλλήλων ἐν τῷ ἱερῷ ἐστηκότες, Τί δοκεῖ ὑμῖν; ὅτι οὐ μὴ ἔλθῃ εἰς τὴν ἐορτήν;
- 2646 J 11, 57 δεδώκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐντολὴν ἵνα ἐάν τις γνῶ ποῦ ἐστὶν μηνύση, ὅπως πιάσωσιν αὐτόν.

XXVI W DRODZE DO JEROZOLIMY**CE242. Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania**

[Mt 20,17-19; Mk 10,32-34; Łk 18,31-34] {R(III)PDJ, marzec (trzecia dekada); droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha}

K738:

2647 Mk 10, 32 A kiedy byli w drodze, zdążając do Jerozolimy, Jezus wyprzedzał ich, tak że się dziwili; ci zaś, którzy szli za Nim, byli strwożeni.
Wziął znowu Dwunastu i zaczął mówić im o tym, co miało Go spotkać.

K739=

2648[Mt 20, 17 Udając się do Jerozolimy, Jezus wziął osobno Dwunastu i w drodze rzekł do nich:

2649[Łk 18, 31a Potem wziął Dwunastu i powiedział do nich:

K740=

2650[Łk 18, 31b «Oto idziemy do Jeruzalem
i spełni się wszystko, co napisali prorocy o Synu Człowieczym.

2651 Łk 18, 32 Zostanie wydany w ręce pogan, będzie wyszydzony, zelżony i opluty;

2652 Łk 18, 33 ubiczują Go i zabiją, a trzeciego dnia zmartwychwstanie».

2653• Mk 10, 33 «Oto idziemy do Jerozolimy.
A [tam] Syn Człowieczy zostanie wydany arcykapłanom i uczonym w Piśmie.
Oni skazą Go na śmierć i wydadzą poganom.

2654 Mk 10, 34 I będą z Niego szydzić, oplują Go, ubiczują i zabiją, a po trzech dniach zmartwychwstanie».

2655] Mt 20, 18 «Oto idziemy do Jerozolimy:
a [tam] syn Człowieczy zostanie wydany arcykapłanom i uczonym w Piśmie.
Oni skazą Go na śmierć

2656 Mt 20, 19 i wydadzą Go poganom, aby został wyszydzony, ubiczowany i ukrzyżowany, a trzeciego dnia zmartwychwstanie».

K741:

2657 Łk 18, 34 Oni jednak nic z tego nie zrozumieli. Rzecz ta była zakryta przed nimi i nie pojmowali tego, o czym była mowa.

CE243. Synowie Zebedeusza

[Mt 20,20-23; Mk 10,35-40] {R(III)PDJ, marzec; droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha. Tok narracji: *Ambicje uczniów, część I*}

K742:

2658 Mt 20, 20 Wtedy podeszła do Niego matka synów Zebedeusza ze swoimi synami i oddawszy Mu pokłon, o coś Go prosiła.

2659 Mt 20, 21a On ją zapytał: «Czego pragniesz?»

K743:

2660 Mk 10, 35 Wtedy podeszli do Niego synowie Zebedeusza, Jakub i Jan, i rzekli: «Nauczycielu, pragniemy, żebyś nam uczynił to, o co Cię poprosimy».

2661 Mk 10, 36 On ich zapytał: «Co chcecie, żebym wam uczynił?»

2662 Mk 10, 37 Rzekli Mu: «Daj nam, żebyśmy w Twojej chwale siedzieli jeden po prawej, a drugi po lewej stronie».

K744:

2663 Mt 20, 21b Rzekła Mu: «Powiedz, żeby ci dwaj moi synowie zasiedli w Twoim królestwie jeden po prawej, a drugi po lewej Twojej stronie».

XXVI ON THE WAY TO JERUSALEM

CE242. The Third Prediction of the Passion and Resurrection

[Mt 20,17-19; Mk 10,32-34; Lk 18,31-34] {Y(III)JPM, March (the third decade); the road to Jerusalem, near Jericho}

K738:

2647 Mk 10, 32 Ἦσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἦν προάγων αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔθαμβοῦντο, οἱ δὲ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο.
καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν,

K739=

2648[Mt 20, 17 Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβεν τοὺς δώδεκα [μαθητὰς] κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς,

2649] Lk 18, 31a Παραλαβὼν δὲ τοὺς δώδεκα εἶπεν πρὸς αὐτούς,

K740=

2650[Lk 18, 31b Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱερουσαλήμ,
καὶ τελεσθήσεται πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου·
2651 Lk 18, 32 παραδοθήσεται γὰρ τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἐμπαιχθήσεται καὶ ὕβρισθήσεται καὶ ἐμπτυσθήσεται,
2652 Lk 18, 33 καὶ μαστιγώσαντες ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστήσεται.

2653• Mk 10, 33 ὅτι Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα,
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ τοῖς γραμματεῦσιν,
καὶ κατακρinoῦσιν αὐτόν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτόν τοῖς ἔθνεσιν
2654 Mk 10, 34 καὶ ἐμπαΐξουσιν αὐτῷ καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν καὶ ἀποκτενοῦσιν,
καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστήσεται.

2655] Mt 20, 18 Ἴδου ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα,
καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ γραμματεῦσιν,
καὶ κατακρinoῦσιν αὐτόν θανάτῳ,

2656 Mt 20, 19 καὶ παραδώσουσιν αὐτόν τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.

K741:

2657 Lk 18, 34 καὶ αὐτοὶ οὐδὲν τούτων συνῆκαν, καὶ ἦν τὸ ῥῆμα τοῦτο κεκρυμμένον ἀπ' αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐγίνωσκον τὰ λεγόμενα.

CE243. The Sons of Zebedee

[Mt 20,20-23; Mk 10,35-40] {Y(III)JPM, March; the road to Jerusalem, near Jericho. Course of narration: *The Ambitions of the Disciples*, part I}

K742:

2658 Mt 20, 20 Τότε προσῆλθεν αὐτῷ ἡ μήτηρ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου μετὰ τῶν υἱῶν αὐτῆς προσκυνοῦσα καὶ αἰτοῦσά τι ἀπ' αὐτοῦ.

2659 Mt 20, 21a ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, Τί θέλεις;

K743:

2660 Mk 10, 35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου λέγοντες αὐτῷ,
Διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὁ ἐὰν αἰτήσωμέν σε ποιήσης ἡμῖν.

2661 Mk 10, 36 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Τί θέλετέ [με] ποιῆσω ὑμῖν;

2662 Mk 10, 37 οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Δὸς ἡμῖν ἵνα εἷς σου ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ ἀριστερῶν καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.

K744:

2663 Mt 20, 21b λέγει αὐτῷ, Εἰπέ ἵνα καθίσωσιν οὗτοι οἱ δύο υἱοί μου εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ ἐωνύμων σου ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.

K745=

2664[Mk 10, 38 Jezus im odparł: «Nie wiecie, o co prosicie. Czy możecie pić kielich, który Ja mam pić, albo przyjąć chrzest którym Ja mam być ochrzczony?»

2665 Mk 10, 39a Odpowiedzieli Mu: «Możemy».

2666[Mt 20, 22 Odpowiadając zaś, Jezus rzekł: «Nie wiecie, o co prosicie. Czy możecie pić kielich, który Ja mam pić?» Odpowiedzieli Mu: «Możemy».

K746=

2667[Mk 10, 39b Lecz Jezus rzekł do nich: «Kielich, który Ja mam pić, wprowadzie pić będziecie; i chrzest, który Ja mam przyjąć, wy również przyjmiecie.

2668[Mt 20, 23a On rzekł do nich: «Kielich mój wprowadzie pić będziecie.

K747=

2669[Mt 20, 23b Nie do Mnie jednak należy dać miejsce po mojej stronie prawej i lewej, ale [dostanie się ono] tym, dla których mój Ojciec je przygotował».

2670[Mk 10, 40 Nie do Mnie jednak należy dać miejsce po mojej stronie prawej lub lewej, ale [dostanie się ono] tym, dla których zostało przygotowane.

CE244. Przełożństwo jest służbą

[Mt 20,24-28; Mk 10,41-45] {R(III)PDJ, marzec; droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha. Tok narracji: *Ambicje uczniów*, cz. II.}

K748=

2671[Mk 10, 41 Gdy usłyszało to dziesięciu [pozostałych], poczęli oburzać się na Jakuba i Jana.

2672[Mt 20, 24 Gdy usłyszało to dziesięciu [pozostałych], oburzyli się na tych dwóch braci.

K749=

2673[Mk 10, 42 A Jezus przywołał ich do siebie i rzekł do nich: «Wiecie, że ci, którzy uchodzą za władców narodów, uciskają je, a ich wielcy dają im odczuć swą władzę.

2674[Mt 20, 25 Lecz Jezus przywołał ich do siebie i rzekł: «Wiecie, że władcy narodów uciskają je, a wielcy dają im odczuć swą władzę.

K750=

2675[Mk 10, 43 Nie tak będzie między wami. Lecz kto by między wami chciał się stać wielkim, niech będzie sługą waszym.

2676[Mt 20, 26 Nie tak będzie u was. Lecz kto by między wami chciał stać się wielkim, niech będzie waszym sługą.

K751=

2677[Mk 10, 44 A kto by chciał być pierwszym między wami, niech będzie niewolnikiem wszystkich.

2678[Mt 20, 27 A kto by chciał być pierwszy między wami, niech będzie niewolnikiem waszym,

K752=

2679[Mk 10, 45 Bo i Syn Człowieczy nie przyszedł, aby Mu służyło, lecz żeby służyć i dać swoje życie jako okup za wielu».

2680[Mt 20, 28 tak jak Syn Człowieczy, który nie przyszedł, aby Mu służyło, lecz aby służyć i dać swoje życie jako okup za wielu».

CE245. Niewidomi pod Jerychem

[Mt 20,29-34; Mk 10,46-52; Łk 18,35-43] {R(III)PDJ, 30 marzec, czwartek; Stare Jerycho — Jerycho Heroda}

K753=

2681[Mk 10, 46a Tak przyszli do Jerycha.

2682[Mt 20, 29 Gdy wychodzili z Jerycha, towarzyszył Mu wielki tłum.

K745=

2664[Mk 10, 38 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, ἢ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι;

2665 Mk 10, 39a οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Δυνάμεθα.

2666[Mt 20, 22 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Οὐκ οἶδατε τί αἰτεῖσθε· δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ μέλλω πίνειν; λέγουσιν αὐτῷ, Δυνάμεθα.

K746=

2667[Mk 10, 39b ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθήσεσθε,

2668[Mt 20, 23a λέγει αὐτοῖς, Τὸ μὲν ποτήριόν μου πίεσθε,

K747=

2669[Mt 20, 23b τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ ἐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου.

2670[Mk 10, 40 τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου ἢ ἐξ ἐωνύμων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

CE244. To be the Superior is Ministry

[Mt 20,24-28; Mk 10,41-45] {Y(III)JPM, March; the road to Jerusalem, near Jericho. Course of narration: *The Ambitions of the Disciples*, part II.}

K748=

2671[Mk 10, 41 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

2672[Mt 20, 24 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἠγανάκτησαν περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν.

K749=

2673[Mk 10, 42 καὶ προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Οἶδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

2674[Mt 20, 25 ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς εἶπεν, Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.

K750=

2675[Mk 10, 43 οὐχ οὕτως δέ ἐστιν ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἂν θέλῃ μέγας γενέσθαι ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος,

2676[Mt 20, 26 οὐχ οὕτως ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὃς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι ἔσται ὑμῶν διάκονος,

K751=

2677[Mk 10, 44 καὶ ὃς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος·

2678[Mt 20, 27 καὶ ὃς ἂν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος ἔσται ὑμῶν δοῦλος·

K752=

2679[Mk 10, 45 καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

2680[Mt 20, 28 ὥσπερ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθεν διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.

CE245. The Blind Men near Jericho

[Mt 20,29-34; Mk 10,46-52; Lk 18,35-43] {Y(III)JPM, 30th March, Thursday; Old Jericho — Jericho of Herod}

K753=

2681[Mk 10, 46a Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχὼ.

2682[Mt 20, 29 Καὶ ἐκπορευομένων αὐτῶν ἀπὸ Ἱεριχὼ ἠκολούθησεν αὐτῷ ὄχλος πολὺς.

K754=

2683[Mk 10, 46b] Gdy wraz z uczniami i sporym tłumem wychodził z Jerycha, niewidomy żebrak, Bartymeusz, syn Tymoteusza, siedział przy drodze.

2684•Mt 20, 30a A oto dwaj niewidomi, którzy siedzieli przy drodze,

2685] Łk 18, 35 Kiedy przybliżał się do Jerycha, jakiś niewidomy siedział przy drodze i żebrak.

K755:

2686 Łk 18, 36 Gdy usłyszał przeciągający tłum, wypytywał się, co to się dzieje.

2687 Łk 18, 37 Powiedzieli mu, że Jezus z Nazaretu przechodzi.

K756=

2688[Łk 18, 38] Wtedy zaczął wołać: «Jezusie, Synu Dawida, ulituj się nade mną!»

2689•Mt 20, 30b słysząc, że Jezus przechodzi, zaczęli wołać: «Panie, ulituj się nad nami, Synu Dawida!»

2690] Mk 10, 47 A słysząc, że to jest Jezus z Nazaretu, zaczął wołać: «Jezusie, Synu Dawida, ulituj się nade mną!»

K757=

2691[Mk 10, 48] Wielu nastawało na niego, żeby umilkł. Lecz on jeszcze głośniej wołał: «Syna Dawida, ulituj się nade mną!»

2692• Mt 20, 31 Tłum nastawał na nich, żeby umilkli; lecz oni jeszcze głośniej wołali: «Panie, ulituj się nad nami, Synu Dawida!»

2693] Łk 18, 39 Ci, co szli na przedzie,stawali na niego, żeby umilkł. Lecz on jeszcze głośniej wołał: «Jezusie, Synu Dawida, ulituj się nade mną!»

K758=

2694[Łk 18, 40a] Jezus przystanął i kazał przyprowadzić go do siebie.

2695]Mk 10, 49a Jezus przystanął i rzekł: «Zawołajcie go».

K759:

2696 Mk 10, 49b I przywołali niewidomego, mówiąc mu: «Bądź dobrej myśli, wstań, woła cię».

2697 Mk 10, 50 On zrzucił z siebie płaszcz, zerwał się na nogi i przyszedł do Jezusa.

K760=

2698[Łk 18, 40b] A gdy się przybliżył, zapytał go:

2699 Łk 18, 41a «Co chcesz, abym ci uczynił?»

2700•Mk 10, 51a A Jezus przemówił do niego: «Co chcesz, abym ci uczynił?»

2701] Mt 20, 32 Jezus przystanął, kazał ich przywołać i zapytał: «Cóż chcecie, żebym wam uczynił?»

K761=

2702[Mk 10, 51b] Powiedział Mu niewidomy: «*Rabbuni*, żebym przejrzał».

2703• Mt 20, 33 Odpowiedzieli Mu: «Panie, żeby się otworzyły nasze oczy».

2704]Łk 18, 41b On odpowiedział: «Panie, żebym przejrzał».

K762:

2705 Mt 20, 34a Jezus więc, zdjęty litością, dotknął ich oczu,

K763=

2706[Mk 10, 52a] Jezus mu rzekł: «Idź, twoja wiara cię uzdrowiła».

2707] Łk 18, 42 Jezus mu odrzekł: «Przejrzyj, twoja wiara cię uzdrowiła».

K764=

2708[Mk 10, 52b] Natychmiast przejrzał i szedł za Nim drogą.

2709•Mt 20, 34b a natychmiast przejrżeli i poszli za Nim.

2710]Łk 18, 43a Natychmiast przejrzał i szedł za Nim, wielbiąc Boga.

K765:

2711 Łk 18, 43b Także cały lud, który to widział, oddał chwałę Bogu.

K754=

2683[Mk 10, 46b] καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχὼ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἱκανοῦ
ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν.

2684•Mt 20, 30a καὶ ἰδοὺ δύο τυφλοὶ καθήμενοι παρὰ τὴν ὁδόν,

2685] Lk 18, 35 Ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίξειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχὼ
τυφλὸς τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν ἐπαιτῶν.

K755:

2686 Lk 18, 36 ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου ἐπυνθάνετο τί εἶη τοῦτο·

2687 Lk 18, 37 ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται.

K756=

2688] Lk 18, 38 καὶ ἐβόησεν λέγων, Ἰησοῦ, υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν με.

2689•Mt 20, 30b ἀκούσαντες ὅτι Ἰησοῦς παράγει, ἔκραξαν λέγοντες, [Κύριε,] ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ.

2690] Mk 10, 47 καὶ ἀκούσας ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαρηνὸς ἐστὶν ἤρξατο κρᾶζειν καὶ λέγειν, Υἱὲ Δαβὶδ Ἰησοῦ,
ἐλέησόν με.

K757=

2691] Mk 10, 48 καὶ ἐπετίμων αὐτῷ πολλοὶ ἵνα σιωπήσῃ· ὁ δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραξεν, Υἱὲ Δαβὶδ, ἐλέησόν
με.

2692• Mt 20, 31 ὁ δὲ ὄχλος ἐπετίμησεν αὐτοῖς ἵνα σιωπήσωσιν· οἱ δὲ μεῖζον ἔκραξαν λέγοντες, Κύριε,
ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαβὶδ.

2693] Lk 18, 39 καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιγήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραξεν, Υἱὲ Δαβὶδ,
ἐλέησόν με.

K758=

2694[Lk 18, 40a] σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν.

2695]Mk 10, 49a καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Φωνήσατε αὐτόν.

K759:

2696 Mk 10, 49b καὶ φωνοῦσιν τὸν τυφλὸν λέγοντες αὐτῷ, Θάρσει, ἔγειρε, φωνεῖ σε.

2697 Mk 10, 50 ὁ δὲ ἀποβαλὼν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἀναπηδήσας ἦλθεν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.

K760=

2698[Lk 18, 40b] ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν,

2699 Lk 18, 41a Τί σοι θέλεις ποιήσω;

2700•Mk 10, 51a καὶ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Τί σοι θέλεις ποιήσω;

2701] Mt 20, 32 καὶ στὰς ὁ Ἰησοῦς ἐφώνησεν αὐτοὺς καὶ εἶπεν, Τί θέλετε ποιήσω ὑμῖν;

K761=

2702[Mk 10, 51b] ὁ δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ, Ραββουνι, ἵνα ἀναβλέψω.

2703• Mt 20, 33 λέγουσιν αὐτῷ, Κύριε, ἵνα ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν.

2704]Lk 18, 41b ὁ δὲ εἶπεν, Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.

K762:

2705 Mt 20, 34a σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἥψατο τῶν ὀμμάτων αὐτῶν,

K763=

2706[Mk 10, 52a] καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ὑπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.

2707] Lk 18, 42 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἀνάβλεπον· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε.

K764=

2708[Mk 10, 52b] καὶ εὐθὺς ἀνέβλεψεν, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ ἐν τῇ ὁδῷ.

2709•Mt 20, 34b καὶ εὐθέως ἀνέβλεψαν καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ.

2710]Lk 18, 43a καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν θεόν.

K765:

2711 Lk 18, 43b καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ θεῷ.

CE246. Zacheusz

[Łk 19,1-10] {R(III)PDJ, 30 marzec, czwartek; Jerycho (Heroda). Tok narracji: *W gościnie u Zacheusza*, część I}

- 2712 Łk 19,1 Potem wszedł do Jerycha i przechodził przez miasto.
- 2713 Łk 19,2 A pewien człowiek, imieniem Zacheusz, który był zwierzchnikiem celników i był bardzo bogaty,
- 2714 Łk 19,3 chciał koniecznie zobaczyć Jezusa, któż to jest, ale sam nie mógł z powodu tłumu, gdyż był niskiego wzrostu.
- 2715 Łk 19,4 Pobiegł więc naprzód i wspiął się na sykomorę, aby móc Go ujrzeć, tamtędy bowiem miał przechodzić.
- 2716 Łk 19,5 Gdy Jezus przyszedł na to miejsce, spojrzał w górę i rzekł do niego: «Zacheuszu, zejdz prędko, albowiem dziś muszę się zatrzymać w twoim domu».
- 2717 Łk 19,6 Zszedł więc z pośpiechem i przyjął Go rozradowany.
- 2718 Łk 19,7 A wszyscy, widząc to, szemrali: «Do grzesznika poszedł w gościnę».
- 2719 Łk 19,8 Lecz Zacheusz stanął i rzekł do Pana: Panie, oto połowę mego majątku daję ubogim, a jeśli kogoś w czymś skrzywdziłem, zwracam poczwórnienie».
- 2720 Łk 19,9 Na to Jezus rzekł do niego: «Dziś zbawienie stało się udziałem tego domu gdyż i on jest synem Abrahama.
- 2721 Łk 19,10 Albowiem Syn Człowieczy przyszedł *odszukać i zbawić to, co zginęło*».

CE247. Przypowieść o minach

[Łk 19,11-28] {R(III)PDJ, 30-31 marzec, czwartek; Jerycho (Heroda), dom Zacheusza. Tok narracji: *W gościnie u Zacheusza*, cz. II.}

- 2722 Łk 19,11 Gdy tego słuchali, dodał jeszcze przypowieść, ponieważ był blisko Jeruzalem, a oni myśleli, że królestwo Boże zaraz się zjawi.
- 2723 Łk 19,12 Mówił więc: «Pewien człowiek szlachetnego rodu udał się do dalekiego kraju, aby uzyskać dla siebie godność królewską i wrócić.
- 2724 Łk 19,13 Przywołał więc dziesięciu sług swoich, dał im dziesięć min i rzekł do nich: „Obracajcie nimi, aż wrócę”.
- 2725 Łk 19,14 Ale jego współobywatele nienawidzili go i wysłali za nim poselstwo z oświadczeniem: „Nie chcemy, żeby ten królował nad nami”.
- 2726 Łk 19,15 Gdy po otrzymaniu godności królewskiej wrócił, kazał przywołać do siebie te sługi, którym dał pieniądze, aby się dowiedzieć, co każdy zyskał.
- 2727 Łk 19,16 Stawił się więc pierwszy i rzekł: „Panie, twoja mina przyniosła dziesięć min”.
- 2728 Łk 19,17 Odpowiedział mu: „Dobrze, sługo dobry; ponieważ w drobnej rzeczy okazałeś się wierny, sprawuj władzę nad dziesięciu miastami”.
- 2729 Łk 19,18 Także i drugi przyszedł i rzekł: „Panie, twoja mina przyniosła pięć min”.
- 2730 Łk 19,19 Temu też powiedział: „I ty miej władzę nad pięciu miastami”.
- 2731 Łk 19,20 Następnie przyszedł i rzekł: „Panie, oto twoja mina, którą trzymałem zawiniętą w chustce.
- 2732 Łk 19,21 Lękałem się bowiem ciebie, bo jesteś człowiekiem surowym: bierzesz, czegoś nie położył, i zniesz, czegoś nie posiał”.
- 2733 Łk 19,22 Odpowiedział mu: „Według słów twoich sędzę cię, zły sługo! Wiedziałeś, że jestem człowiekiem surowym: biorę, gdzie nie położyłem, i znę, gdzie nie posiał.
- 2734 Łk 19,23 Czemu więc nie dałeś moich pieniędzy do banku? A ja po powrocie byłbym je z zyskiem odebrał”.
- 2735 Łk 19,24 Do obecnych zaś rzekł: „Zabierzcie mu minę i dajcie temu, który ma dziesięć min”.
- 2736 Łk 19,25 Odpowiedzieli mu: „Panie, ma już dziesięć min”.

CE246. Zacchaeus

[Lk 19,1-10] {Y(III)JPM, 30th March, Thursday; Jericho (of Herod). Course of narration: *On the Visit at Zacchaeus*, part I}

- 2712 Lk 19,1 Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο τὴν Ἱεριχῶ.
 2713 Lk 19,2 καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης καὶ αὐτὸς πλούσιος.
 2714 Lk 19,3 καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστίν, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.
 2715 Lk 19,4 καὶ προδραμὼν εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι ἐκείνης ἡμελλεν διέρχεσθαι.
 2716 Lk 19,5 καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Ζακχαῖε, σπεύσας κατὰβηθι, σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μέναι.
 2717 Lk 19,6 καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτόν χαίρων.
 2718 Lk 19,7 καὶ ἰδόντες πάντες διεγόγγυζον λέγοντες ὅτι Παρὰ ἁμαρτωλῶ ἀνδρὶ εἰσῆλθεν καταλῦσαι.
 2719 Lk 19,8 σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπεν πρὸς τὸν κύριον, Ἰδοὺ τὰ ἡμίσειά μου τῶν ὑπαρχόντων, κύριε, τοῖς πτωχοῖς δίδωμι, καὶ εἴ τι νὺξ τι ἐσυκοφάντησα ἀποδίδωμι τετραπλοῦν.
 2720 Lk 19,9 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτόν ὁ Ἰησοῦς ὅτι Σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν.
 2721 Lk 19,10 ἦλθεν γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.

CE247. The Parable of the Minas

[Lk 19,11-28] {Y(III)JPM, 30th -31st March, Thursday; Jericho (of Herod), the house of Zacchaeus. Course of narration: *On the Visit at Zacchaeus*, p. II.}

- 2722 Lk 19,11 Ἀκούοντων δὲ αὐτῶν ταῦτα προσθεὶς εἶπεν παραβολὴν διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι Ἱερουσαλὴμ αὐτόν καὶ δοκεῖν αὐτοὺς ὅτι παραχρῆμα μέλλει ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἀναφαίνεσθαι.
 2723 Lk 19,12 εἶπεν οὖν, Ἄνθρωπός τις εὐγενὴς ἐπορεύθη εἰς χώραν μακρὰν λαβεῖν ἑαυτῷ βασιλείαν καὶ ὑποστρέψαι.
 2724 Lk 19,13 καλέσας δὲ δέκα δούλους ἑαυτοῦ ἔδωκεν αὐτοῖς δέκα μνᾶς καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Πραγματεύσασθε ἐν ᾧ ἔρχομαι.
 2725 Lk 19,14 οἱ δὲ πολῖται αὐτοῦ ἐμίσουν αὐτόν, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν ὀπίσω αὐτοῦ λέγοντες, Οὐ θέλομεν τοῦτον βασιλεῦσαι ἐφ' ἡμᾶς.
 2726 Lk 19,15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἐπανελθεῖν αὐτόν λαβόντα τὴν βασιλείαν καὶ εἶπεν φωνηθῆναι αὐτῷ τοὺς δούλους τούτους οἷς δεδώκει τὸ ἀργύριον, ἵνα γνοῖ τί διεπραγματεύσαντο.
 2727 Lk 19,16 παρεγένετο δὲ ὁ πρῶτος λέγων, Κύριε, ἡ μνᾶ σου δέκα προσηργάσατο μνᾶς.
 2728 Lk 19,17 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Εὖγε, ἀγαθὲ δοῦλε, ὅτι ἐν ἐλαχίστῳ πιστὸς ἐγένου, ἴσθι ἐξουσίαν ἔχων ἐπάνω δέκα πόλεων.
 2729 Lk 19,18 καὶ ἦλθεν ὁ δεύτερος λέγων, Ἡ μνᾶ σου, κύριε, ἐποίησεν πέντε μνᾶς.
 2730 Lk 19,19 εἶπεν δὲ καὶ τούτῳ, Καὶ σὺ ἐπάνω γίνου πέντε πόλεων.
 2731 Lk 19,20 καὶ ὁ ἕτερος ἦλθεν λέγων, Κύριε, ἰδοὺ ἡ μνᾶ σου ἣν εἶχον ἀποκειμένην ἐν σουδαρίῳ.
 2732 Lk 19,21 ἐφοβούμην γάρ σε, ὅτι ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἶ, αἵρεις ὃ οὐκ ἔθικας καὶ θερίζεις ὃ οὐκ ἔσπειρας.
 2733 Lk 19,22 λέγει αὐτῷ, Ἐκ τοῦ στόματός σου κρίνω σε, πονηρὲ δοῦλε. ἦδεις ὅτι ἐγὼ ἄνθρωπος αὐστηρὸς εἰμι, αἵρων ὃ οὐκ ἔθικα καὶ θερίζων ὃ οὐκ ἔσπειρα;
 2734 Lk 19,23 καὶ διὰ τί οὐκ ἔδωκάς μου τὸ ἀργύριον ἐπὶ τράπεζαν; κἀγὼ ἐλθὼν σὺν τόκῳ ἂν αὐτὸ ἔπραξα.
 2735 Lk 19,24 καὶ τοῖς παρεστῶσιν εἶπεν, Ἄρατε ἀπ' αὐτοῦ τὴν μνᾶν καὶ δότε τῷ τὰς δέκα μνᾶς ἔχοντι
 2736 Lk 19,25 [– καὶ εἶπαν αὐτῷ, Κύριε, ἔχει δέκα μνᾶς –]

- 2737 Łk 19,26 „Powiadam wam: Każdemu, kto ma, będzie dodane, a temu kto nie ma, zabiorą, zabiorą nawet to, co ma.
- 2738 Łk 19,27 Tych zaś przeciwników moich, którzy nie chcieli, żebym panował nad nimi, przyprowadźcie tu i pościnajcie w moich oczach”».
- 2739 Łk 19,28 Po tych słowach szedł naprzód, zdążając do Jerozolimy.

CE248. Namaszczenie w Betanii

[Mt 26,6-13; Mk 14,3-9; J 12,1-11] {R(III)PDJ, 1 kwiecień, sobota; Betania, dom Szymona Trędowatego}

K766:

- 2740 J 12,1 Na sześć dni przed Paschą Jezus przybył do Betanii, gdzie mieszkał Łazarz, którego Jezus wskrzesił z martwych.
- 2741 J 12,2 Urządzono tam dla Niego ucztę. Marta usługiwała, a Łazarz był jednym z zasiadających z Nim przy stole.

K767=

- 2742 Mk 14,3a A gdy Jezus był w Betanii, w domu Szymona Trędowatego, i siedział za stołem,
- 2743 Mt 26,6 Gdy Jezus przebywał w Betanii, w domu Szymona Trędowatego,

K768=

- 2744 Mk 14,3b przysłała kobieta z alabastrowym flakonikiem prawdziwego olejku nardowego, bardzo drogiego. Rozbiła flakonik i wylała Mu olejek na głowę.
- 2745 Mt 26,7 podeszła do Niego kobieta z alabastrowym flakonikiem drogiego olejku i wylała Mu olejek na głowę, gdy siedział przy stole.

K769:

- 2746 J 12,3 Maria zaś wzięła funt szlachetnego, drogocennego olejku nardowego i namaściła Jezusowi stopy, a włosami swymi je otarła. A dom nappełnił się wonią olejku.

K770=

- 2747 Mk 14,4 A niektórzy oburzyli się, mówiąc między sobą: «Po co to marnowanie olejku?
- 2748 Mt 26,8 Widząc to, uczniowie oburzali się i mówili: «Po co takie marnotrawstwo?

K771:

- 2749 J 12,4 Na to rzekł Judasz Iskariota, jeden z Jego uczniów, ten, który Go miał wydać.

K772=

- 2750 J 12,5 «Czemu to nie sprzedano tego olejku za trzysta denarów i nie rozdano ich ubogim?»
- 2751 Mk 14,5 Wszak można było olejek ten sprzedać drożej niż za trzysta denarów i rozdać [je] ubogim».
- I przeciw niej szemrali.

- 2752 Mt 26,9 Przecież można było drogo to sprzedać i rozdać ubogim».

K773:

- 2753 J 12,6 Powiedział zaś to nie dlatego, że dbał o biednych, ale ponieważ był złodziejem i mając trzos, wykradał to, co składano.

K774=

- 2754 J 12,7 Na to rzekł Jezus: «Zostaw ją! Przechowała to, aby [Mnie namaścić] na dzień mojego pogrzebu.
- 2755 Mk 14,6 Lecz Jezus rzekł: «Zostawcie ją; czemu sprawiacie jej przykrość? Spełniła dobry uczynek względem Mnie.
- 2756 Mt 26,10 Lecz Jezus zauważył to i rzekł do nich: «Czemu sprawiacie przykrość tej kobiecie? Spełniła dobry uczynek względem Mnie.

- 2737 Lk 19, 26 λέγω ὑμῖν ὅτι παντὶ τῷ ἔχοντι δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται.
- 2738 Lk 19, 27 πλὴν τοὺς ἐχθροὺς μου τούτους τοὺς μὴ θελήσαντάς με βασιλεῦσαι ἐπ' αὐτοὺς ἀγάγετε ὥδε καὶ κατασφάζετε αὐτοὺς ἔμπροσθέν μου.
- 2739 Lk 19, 28 Καὶ εἰπὼν ταῦτα ἐπορεύετο ἔμπροσθεν ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα.

CE248. The Anointing at Bethany

[Mt 26,6-13; Mk 14,3-9; J 12,1-11] {Y(III)JPM, 1st April, Saturday; Bethany, the house of Simon the Leper}

K766:

- 2740 J 12, 1 Ὁ οὖν Ἰησοῦς πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος, ὃν ἡγειρεν ἐκ νεκρῶν Ἰησοῦς.
- 2741 J 12, 2 ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει, ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν ἐκ τῶν ἀνακειμένων σὺν αὐτῷ.

K767=

- 2742[Mk 14, 3a Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ κατακειμένου αὐτοῦ
- 2743] Mt 26, 6 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γενομένου ἐν Βηθανίᾳ ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,

K768=

- 2744[Mk 14, 3b ἦλθεν γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· συντρίψασα τὴν ἀλάβαστρον κατέχεεν αὐτοῦ τῆς κεφαλῆς.
- 2745] Mt 26, 7 προσῆλθεν αὐτῷ γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου βαρυτίμου καὶ κατέχεεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀνακειμένου.

K769:

- 2746 J 12, 3 ἡ οὖν Μαριὰμ λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτίμου ἡλείψεν τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐξέμαξεν ταῖς θριξίν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὁσμῆς τοῦ μύρου.

K770=

- 2747[Mk 14, 4 ἦσαν δὲ τινες ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτούς, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονεν;
- 2748] Mt 26, 8 ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ ἠγανάκτησαν λέγοντες, Εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη;

K771:

- 2749 J 12, 4 λέγει δὲ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης εἷς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι,

K772=

- 2750[J 12, 5 Διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;
- 2751• Mk 14, 5 ἡδύνατο γὰρ τοῦτο τὸ μύρον πραθῆναι ἐπάνω δηναρίων τριακοσίων καὶ δοθῆναι τοῖς πτωχοῖς· καὶ ἐνεβριμῶντο αὐτῇ.

- 2752] Mt 26, 9 ἐδύνατο γὰρ τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ καὶ δοθῆναι πτωχοῖς.

K773:

- 2753 J 12, 6 εἶπεν δὲ τοῦτο οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελεν αὐτῷ ἀλλ' ὅτι κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.

K774=

- 2754[J 12, 7 εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, Ἄφες αὐτήν, ἵνα εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τηρήσῃ αὐτό·

- 2755• Mk 14, 6 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἄφετε αὐτήν· τί αὐτῇ κόπους παρέχετε; καλὸν ἔργον ἡργάσατο ἐν ἐμοί.

- 2756] Mt 26, 10 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τί κόπους παρέχετε τῇ γυναικί; ἔργον γὰρ καλὸν ἡργάσατο εἰς ἐμέ·

K775=

2757[Mk 14,7 Bo ubogich zawsze macie u siebie i kiedy zechcecie, możecie im dobrze czynić: Mnie zaś nie zawsze macie.

2758• Mt 26,11 Albowiem ubogich zawsze macie u siebie, Mnie zaś nie zawsze macie.

2759] J 12,8 Bo ubogich zawsze macie u siebie. Mnie zaś nie zawsze macie».

K776=

2760[Mk 14,8 Ona uczyniła, co mogła; już naprzód namaściła moje ciało na pogrzeb.

2761] Mt 26,12 Wylewając ten olejek na moje ciało, na mój pogrzeb to uczyniła.

K777=

2762[Mk 14,9 Zaprawdę, powiadam wam: Gdziekolwiek po całym świecie głosić będą tę Ewangelię, będą również na jej pamiątkę opowiadać o tym, co uczyniła».

2763] Mt 26,13 Zaprawdę, powiadam wam: Gdziekolwiek po całym świecie głosić będą tę Ewangelię, będą również opowiadać na jej pamiątkę o tym, co uczyniła».

K778:

2764 J 12,9 Wielki tłum Żydów dowiedział się, że tam jest; a przybyli nie tylko ze względu na Jezusa, ale także by ujrzeć Łazarza, którego wskrzesił z martwych.

2765 J 12,10 Arcykapłani zatem postanowili zabić również Łazarza,

2766 J 12,11 gdyż wielu z jego powodu odłączyło się od Żydów i uwierzyło w Jezusa.

XXVII OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: NIEDZIELA PALMOWA

CE249. Uroczysty wjazd do Jerozolimy

[Mt 21,1-9; Mk 11,1-10; Łk 19,29-40; J 12,12-19] {R(III)PDJ, 2 kwiecień, niedziela, poranek; Betania — Betfage — Jerozolima (Góra Oliwna). Tok narracji: *Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy*, część I}

2767 J 12,12 Nazajutrz wielki tłum, który przybył na święto, usłyszawszy, że Jezus przybywa do Jerozolimy,

K779=

2768[Mk 11,1 Gdy się zbliżali do Jerozolimy, do Betfage i Betanii na Górze Oliwnej, posłał dwóch spośród swoich uczniów

2769• Mt 21,1 Gdy się zbliżyli do Jerozolimy i przyszedli do Betfage na Górze Oliwnej, wtedy Jezus posłał dwóch uczniów,

2770] Łk 19,29 Gdy przybliżył się do Betfage i Betanii, ku górze zwanej Oliwną, wysłał dwóch spośród uczniów,

K780=

2771[Mk 11,2 i rzekł im: «Idźcie do wsi, która jest przed wami, a zaraz przy wejściu do niej znajdziecie uwiązane ośle, którego jeszcze żaden człowiek nie dosiadał. Odwiążcie je i przyprowadźcie tutaj,

2772• Mt 21,2 mówiąc im: «Idźcie do wsi, która jest przed wami, a zaraz znajdziecie uwiązaną oślicę i przy niej źrebię. Odwiążcie je i przyprowadźcie do Mnie.

2773] Łk 19,30 mówiąc: «Idźcie do wsi, która jest naprzeciwko, a wchodząc do niej, znajdziecie uwiązane ośle, którego nie dosiadał żaden człowiek. Odwiążcie je i przyprowadźcie.

K781=

2774[Mk 11,3 A gdyby was kto pytał, dlaczego to robicie, powiedzcie: Pan go potrzebuje i zaraz odeśle je tu z powrotem».

2775• Mt 21,3 A gdyby wam ktoś coś mówił, powiecie: „Pan ich potrzebuje, i zaraz je odeśle”».

2776] Łk 19,31 A gdyby was kto pytał: „Dlaczego odwiązujecie?”, tak powiecie: „Pan go potrzebuje”».

K775=

2757[Mk 14, 7 πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, καὶ ὅταν θέλητε δύνασθε αὐτοῖς εὖ ποιῆσαι, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

2758• Mt 26, 11 πάντοτε γὰρ τοὺς πτωχοὺς ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε·

2759] J 12, 8 τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.

K776=

2760[Mk 14, 8 ὁ ἔσχεν ἐποίησεν· προέλαβεν μυρίσαι τὸ σῶμά μου εἰς τὸν ἐνταφιασμόν.

2761] Mt 26, 12 βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν.

K777=

2762[Mk 14, 9 ἀμὴν δὲ λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη λαληθήσεται εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

2763] Mt 26, 13 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅπου ἐὰν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὕτη εἰς μνημόσυνον αὐτῆς.

K778:

2764 J 12, 9 Ἔγνων οὖν [ὁ] ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστίν, καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.

2765 J 12, 10 ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν,

2766 J 12, 11 ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπήγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

XXVII THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: PALM SUNDAY

CE249. The Triumphal Entry to Jerusalem

[Mt 21,1-9; Mk 11,1-10; Lk 19,29-40; J 12,12-19] {Y(III)JPM, 2nd April, Palm Sunday, morning; Bethany — Bethphage — Jerusalem (The Mount of Olives). Course of narration: *The Sunday of the Messianic Entry to Jerusalem*, part I}

2767 J 12, 12 Τῇ ἐπαύριον ὁ ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,

K779=

2768[Mk 11, 1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ

2769• Mt 21, 1 Καὶ ὅτε ἤγγισαν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἦλθον εἰς Βηθφαγὴ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητὰς

2770] Lk 19, 29 Καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς Βηθφαγὴ καὶ Βηθανιά πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν, ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν

K780=

2771[Mk 11, 2 καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθὺς εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον ἐφ' ὃν οὐδεὶς οὕπω ἀνθρώπων ἐκάθισεν· λύσατε αὐτὸν καὶ φέρετε.

2772• Mt 21, 2 λέγων αὐτοῖς, Πορεύεσθε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὐρήσετε ὄνον δεδεμένον καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

2773] Lk 19, 30 λέγων, Ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὐρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθισεν, καὶ λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

K781=

2774[Mk 11, 3 καὶ ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ, Τί ποιεῖτε τοῦτο; εἶπατε, Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειὰν ἔχει, καὶ εὐθὺς αὐτὸν ἀποστέλλει πάλιν ὧδε.

2775• Mt 21, 3 καὶ ἐὰν τις ὑμῖν εἴπῃ τι, ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτῶν χρειὰν ἔχει· εὐθὺς δὲ ἀποστελεῖ αὐτούς.

2776] Lk 19, 31 καὶ ἐὰν τις ὑμᾶς ἐρωτᾷ, Διὰ τί λύετε; οὕτως ἐρεῖτε ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειὰν ἔχει.

K782=

2777[Mt 21,4 A stało się to, żeby się spełniło słowo Proroka:

2778 Mt 21,5 *Powiedzcie Córze Syjońskiej: Oto Król twój przychodzi do ciebie łagodny, siedzący na osiołku, źrebięciu oślicy.*

2779] *J 12,14 A gdy Jezus znalazł osiołka, dosiadł go, jak jest napisane:

2780 *J 12,15 *Nie bój się, Córo Syjonu! Oto Król twój przybywa, siedząc na ośle.*

K783:

2781 *J 12,16 Z początku Jego uczniowie nie zrozumieli tego. Ale gdy Jezus został uwielbiony, wówczas przypomnieli sobie, że to o Nim było napisane i że tak Mu uczynili.

K784=

2782[Mk 11,4 Poszli i znaleźli ośłę przywiązaną do drzwi z zewnątrz, na ulicy. Odwiązali je,

2783• Mt 21,6 Uczniowie poszli i uczynili, jak im Jezus polecił.

2784] Łk 19,32 Wysłani poszli i znaleźli [wszystko] tak, jak im powiedział.

K785=

2785[Mk 11,5 a niektórzy ze stojących tam pytali ich: «Cóż to ma znaczyć, że odwiązujecie ośłę?»

2786] Łk 19,33 A gdy odwiązywali ośłę, zapytali ich jego właściciele: «Czemu odwiązujecie ośłę?»

K786=

2787[Mk 11,6 Oni zaś odpowiedzieli im tak, jak Jezus polecił. I pozwolili im.

2788] Łk 19,34 Odpowiedzieli: «Pan go potrzebuje».

K787=

2789[Mk 11,7 Przyprowadzili więc ośłę do Jezusa i zarzucili na nie swe płaszcze, a On wsiadł na nie.

2790• Mt 21,7 Przyprowadzili oślicę i źrebię i położyli na nie swe płaszcze, a On usiadł na nich.

2791] Łk 19,35 I przyprowadzili je do Jezusa, a zarzuciwszy na nie swe płaszcze, wsadzili na nie Jezusa.

K788=

2792[Łk 19,36 Gdy jechał, słali swe płaszcze na drodze.

2793• Mk 11,8 Wiele zaś słało swe płaszcze na drodze, a inni gałązki ścięte na polach.

2794] Mt 21,8 Tłum zaś ogromny słał swe płaszcze na drodze, a inni obcinali gałązki z drzew i słali nimi drogę.

K789:

2795 Łk 19,37 Zbliżał się już do zboczy Góry Oliwnej, kiedy całe mnóstwo uczniów zaczęło wielbić radośnie Boga za wszystkie cuda, które widzieli.

K790=

2796[Łk 19,38 I mówili głosem donośnym: «*Błogosławiony Król, który przychodzi w imię Pańskie. Pokój w niebie i chwała na wysokościach*».

2797• Mk 11,9 Ci zaś, którzy Go poprzedzali i którzy szli za Nim, wołali: «*Hosanna! Błogosławiony Ten, który przychodzi w imię Pańskie*».

2798 Mk 11,10 Błogosławione królestwo ojca naszego, Dawida, które nadchodzi. *Hosanna* na wysokościach!»

2799• Mt 21,9 A tłumy, które go poprzedzały i które szły za Nim, wołały głośno: *Hosanna* Synowi Dawida! *Błogosławiony Ten, który przychodzi w imię Pańskie! Hosanna* na wysokościach!

2800} J 12,13 wziął gałązki palmowe i wybiegł Mu naprzeciw. Wołano: *Hosanna! Błogosławiony, który przychodzi w imię Pańskie, oraz: «Król Izraela!»*

K782=

2777[Mt 21, 4 Τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος,
 2778 Mt 21, 5 Εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών, Ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρᾶς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον
 καὶ ἐπὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.

2779] *J 12, 14 εὐρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστὶν γεγραμμένον,

2780 *J 12, 15 Μὴ φοβοῦ, θυγάτηρ Σιών· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.

K783:

2781 *J 12, 16 ταῦτα οὐκ ἔγνωσαν αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ τὸ πρῶτον, ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη Ἰησοῦς τότε
 ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.

K784=

2782[Mk 11, 4 καὶ ἀπῆλθον καὶ εὔρον πῶλον δεδεμένον πρὸς θύραν ἔξω ἐπὶ τοῦ ἀμφοδίου, καὶ λύουσιν
 αὐτόν.

2783• Mt 21, 6 πορευθέντες δὲ οἱ μαθηταὶ καὶ ποιήσαντες καθὼς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς

2784] Lk 19, 32 ἀπελθόντες δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.

K785=

2785[Mk 11, 5 καὶ τινες τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἔλεγον αὐτοῖς, Τί ποιεῖτε λύοντες τὸν πῶλον;

2786] Lk 19, 33 λύνοντων δὲ αὐτῶν τὸν πῶλον εἶπαν οἱ κύριοι αὐτοῦ πρὸς αὐτούς, Τί λύετε τὸν πῶλον;

K786=

2787[Mk 11, 6 οἱ δὲ εἶπαν αὐτοῖς καθὼς εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἀφῆκαν αὐτούς.

2788] Lk 19, 34 οἱ δὲ εἶπαν ὅτι Ὁ κύριος αὐτοῦ χρειᾶν ἔχει.

K787=

2789[Mk 11, 7 καὶ φέρουσιν τὸν πῶλον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ τὰ ἱμάτια αὐτῶν, καὶ
 ἐκάθισεν ἐπ' αὐτόν.

2790• Mt 21, 7 ἤγαγον τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, καὶ ἐπέθηκαν ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱμάτια, καὶ ἐπεκάθισεν ἐπάνω
 αὐτῶν.

2791] Lk 19, 35 καὶ ἤγαγον αὐτόν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐπρίψαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐπὶ τὸν πῶλον
 ἐπεβίβασαν τὸν Ἰησοῦν.

K788=

2792[Lk 19, 36 πορευομένου δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννουν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

2793• Mk 11, 8 καὶ πολλοὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδόν, ἄλλοι δὲ στιβάδας κόψαντες ἐκ τῶν
 ἀγρῶν.

2794] Mt 21, 8 ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔστρωσαν ἑαυτῶν τὰ ἱμάτια ἐν τῇ ὁδῷ, ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ
 τῶν δένδρων καὶ ἔστρώννουν ἐν τῇ ὁδῷ.

K789:

2795 Lk 19, 37 Ἐγγίζοντος δὲ αὐτοῦ ἤδη πρὸς τὴν καταβάσει τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἤρξαντο ἅπαν τὸ
 πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίροντες αἰνεῖν τὸν θεὸν φωνῇ μεγάλῃ περὶ πασῶν ὧν εἶδον
 δυνάμεων,

K790=

2796[Lk 19, 38 λέγοντες, Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, ὁ βασιλεὺς ἐν ὀνόματι κυρίου· ἐν οὐρανῷ εἰρήνη καὶ
 δόξα ἐν ὑψίστοις.

2797• Mk 11, 9 καὶ οἱ προάγοντες καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον, Ὡσαννά· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
 ὀνόματι κυρίου·

2798 Mk 11, 10 Εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαυίδ· Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.

2799• Mt 21, 9 οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτόν καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον λέγοντες, Ὡσαννά τῷ υἱῷ
 Δαυίδ· Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου· Ὡσαννά ἐν τοῖς ὑψίστοις.

2800] J 12, 13 ἔλαβον τὰ βαῖα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἐκραύγαζον,
 Ὡσαννά· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, [καὶ] ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ.

K791:

2801 J 12,17 Dawał więc świadectwo ten tłum, który był z Nim wtedy, kiedy Łazarza z grobu wywołał i wskrzesił z martwych.

2802 J 12,18 Dlatego też tłum wyszedł Mu na spotkanie, ponieważ usłyszał, że ten znak uczynił.

K792:

2803 Łk 19,39 Lecz niektórzy faryzeusze spośród tłumu rzekli do Niego: «Nauczycielu, zabroń tego swoim uczniom!»

2804 Łk 19,40 Odrzekł: «Powiadam wam: Jeśli ci umilkną, *kamienie wołać będą*».

K793:

2805 J 12,19 Faryzeusze zaś mówili jeden do drugiego: «Widzicie, że nic nie uzyskacie? Oto świat poszedł za Nim».

CE250. Zapowiedź upadku miasta – płacz nad Jerozolimą

[Łk 19,41-44] {Niedziela Palmowa, poranek; Jerozolima, blisko szczytu Góry Oliwnej. Tok narracji: Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy, cz. II}

K794:

2806 Łk 19,41 Gdy był już blisko, na widok miasta zapłakał nad nim

2807 Łk 19,42 i rzekł: «O gdybyś i ty poznało w ten dzień to, co służy pokojowi! Ale teraz zostało to zakryte przed twoimi oczami.

2808 Łk 19,43 Bo przyjdą na ciebie dni, gdy twoi nieprzyjaciele otoczą cię wałem, oblegną cię i ścisną zewsząd.

2809 Łk 19,44 Powalą na ziemię ciebie i twoje dzieci z tobą, a nie zostawią w tobie kamienia na kamieniu za to, żeś nie rozpoznało czasu twój nawiedzenia».

CE251. Wypędzenie przekupniów

[Mt 21,10-13; Mk 11,15-17; Łk 19,45-46] {Niedziela Palmowa; Świątynia, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy, cz. III}

K795:

2810 Mk 11,15a I przyszli do Jerozolimy.

K796:

2811 Mt 21,10 Gdy wjechał do Jerozolimy, poruszyło się całe miasto, i pytano: «Kto to jest?»

2812 Mt 21,11 A tłumy odpowiadały: «To jest prorok, Jezus z Nazaretu w Galilei».

K797=

2813[Łk 19,45 Potem wszedł do świątyni i zaczął wyrzucać sprzedających w niej.

2814•Mk 11,15b Wszedłszy do świątyni, zaczął wyrzucać tych, którzy sprzedawali i kupowali w świątyni, powywracał stoły tych, co zmieniali pieniądze, i ławki sprzedawców gołębi;

2815] Mt 21,12 A Jezus wszedł do świątyni i wyrzucił wszystkich sprzedających i kupujących w świątyni; powywracał stoły tych, którzy zmieniali pieniądze, oraz ławki sprzedawców gołębi.

K798:

2816 Mk 11,16 nie pozwolił też, żeby ktoś przeniósł sprzęt jakiś przez świątynię.

K791:

2801 J 12, 17 ἔμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

2802 J 12, 18 διὰ τοῦτο [καὶ] ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος ὅτι ἤκουσαν τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

K792:

2803 Lk 19, 39 καὶ τινες τῶν Φαρισαίων ἀπὸ τοῦ ὄχλου εἶπαν πρὸς αὐτόν, Διδάσκαλε, ἐπιτίμησον τοῖς μαθηταῖς σου.

2804 Lk 19, 40 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Λέγω ὑμῖν, ἐὰν οὗτοι σιωπήσουσιν, οἱ λίθοι κρᾶξουσιν.

K793:

2805 J 12, 19 οἱ οὖν Φαρισαῖοι εἶπαν πρὸς ἑαυτούς, Θεωρεῖτε ὅτι οὐκ ὠφελεῖτε οὐδέν· ἴδε ὁ κόσμος ὀπίσω αὐτοῦ ἀπῆλθεν.

CE250. The Prediction of the Fall of the City – the Weeping over Jerusalem

[Lk 19,41-44] {Palm Sunday, morning; Jerusalem, near the top of the Mountain of Olives. Course of narration: *The Sunday of the Messianic Entry to Jerusalem*, part II}

K794:

2806 Lk 19, 41 Καὶ ὡς ἤγγισεν, ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτήν,

2807 Lk 19, 42 λέγων ὅτι Εἰ ἔγνων ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ καὶ σὺ τὰ πρὸς εἰρήνην – νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου.

2808 Lk 19, 43 ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ καὶ παρεμβαλοῦσιν οἱ ἐχθροί σου χάρακά σοι καὶ περικυκλώσουσίν σε καὶ συνέξουσίν σε πάντοθεν,

2809 Lk 19, 44 καὶ ἔδαφιοῦσίν σε καὶ τὰ τέκνα σου ἐν σοί, καὶ οὐκ ἀφήσουσιν λίθον ἐπὶ λίθον ἐν σοί, ἀνθ' ὧν οὐκ ἔγνων τὸν καιρὸν τῆς ἐπισκοπῆς σου.

CE251. The Expulsion of the Vendors

[Mt 21,10-13; Mk 11,15-17; Lk 19,45-46] {Palm Sunday; The Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Sunday of the Messianic Entry to Jerusalem*, part III}

K795:

2810 Mk 11, 15a Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα.

K796:

2811 Mt 21, 10 καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα, Τίς ἐστὶν οὗτος;

2812 Mt 21, 11 οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, Οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρεθ τῆς Γαλιλαίας.

K797=

2813[Lk 19, 45 Καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας,

2814•Mk 11, 15b καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς κατέστρεψεν,

2815] Mt 21, 12 Καὶ εἰσῆλθεν Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν, καὶ ἐξέβαλεν πάντας τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ τὰς τραπέζας τῶν κολλυβιστῶν κατέστρεψεν καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς περιστεράς,

K798:

2816 Mk 11, 16 καὶ οὐκ ἦφιεν ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ.

K799=

- 2817[Mk 11,17 Potem nauczał ich, mówiąc: «Czyż nie jest napisane: Mój dom ma być domem modlitwy dla wszystkich narodów, lecz wy uczyniliście go jaskinią zbójców».
- 2818• Mt 21,13 I rzekł do nich: «Napisane jest: *Mój dom ma być domem modlitwy, a wy czynicie go jaskinią zbójców*».
- 2819] Łk 19,46 Mówił do nich: «Napisane jest: *Mój dom będzie domem modlitwy, a wy uczyniliście go jaskinią zbójców*».

CE252. Godzina Syna Człowieczego – Grecy pragną zobaczyć Jezusa

[J 12,20-24.26-36] {Niedziela Palmowa; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy*, cz. IV}

K800:

- 2820 J 12,20 A wśród tych, którzy przybyli, aby oddać pokłon [Bogu] w czasie święta, byli też niektórzy Grecy.
- 2821 J 12,21 Oni więc przystąpili do Filipa, pochodzącego z Betsaidy Galilejskiej, i prosili go, mówiąc: «Panie, chcemy ujrzeć Jezusa».
- 2822 J 12,22 Filip poszedł i powiedział Andrzejowi. Z kolei Andrzej i Filip poszli i powiedzieli Jezusowi.
- 2823 J 12,23 A Jezus dał im taką odpowiedź: «Nadeszła godzina, aby został otoczony chwałą Syn Człowieczy.
- 2824 J 12,24 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Jeśli ziarno pszenicy, wpadłszy w ziemię, nie obumrze, zostanie samo jedno, ale jeśli obumrze, przynosi plon obfity.

K801:

- 2825 J 12,26 Kto zaś chciałby Mi służyć, niech idzie za Mną, a gdzie Ja jestem, tam będzie i mój sługa. A jeśli ktoś Mi służy, uczci go mój Ojciec.
- 2826 J 12,27 Teraz *dusza moja doznała lęku* i cóż mam powiedzieć? Ojcze, *wybaw Mnie* od tej godziny. Ależ właśnie dlatego przyszedłem na tę godzinę.
- 2827 J 12,28 Ojcze, *wślaw imię Twoje!*» Wtem rozległ się głos z nieba: «Już wślawiłem i jeszcze wślawię».
- 2828 J 12,29 Stojący tłum [to] usłyszał i mówił: «Zagrzmiało!» Inni mówili: «Anioł przemówił do Niego».
- 2829 J 12,30 Na to rzekł Jezus: «Głos ten rozległ się nie ze względu na Mnie, ale ze względu na was.
- 2830 J 12,31 Teraz odbywa się sąd nad tym światem. Teraz władca tego świata zostanie wyrzucony precz.
- 2831 J 12,32 A Ja, gdy zostanę nad ziemię wywyższony, przyciągnę wszystkich do siebie».
- 2832 J 12,33 To mówił, oznaczając, jaką śmiercią miał umrzeć.
- 2833 J 12,34 Na to tłum Mu odpowiedział: «Myśmy się dowiedzieli z Prawa, że Mojżesz ma trwać na wieki. Jakżeż ty możesz mówić, że trzeba wywyższyć Syna Człowieczego? Któż to jest ten Syn Człowieczy?»
- 2834 J 12,35 Odpowiedział im więc Jezus: «Jeszcze przez krótki czas jest wśród was światłość. Chodźcie, dopóki macie światłość, aby was ciemność nie ogarnęła. A kto chodzi w ciemności, nie wie, dokąd idzie.
- 2835 J 12,36 Dopóki światłość macie, wierzcie w światłość, abyście byli synami światłości».

To powiedział Jezus i odszedłszy, ukrył się przed nimi.

K799=

- 2817[Mk 11, 17 καὶ ἐδίδασκεν καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Οὐ γέγραπται ὅτι Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν; ὑμεῖς δὲ πεποιήκατε αὐτὸν σπήλαιον ληστῶν.
- 2818• Mt 21, 13 καὶ λέγει αὐτοῖς, Γέγραπται, Ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστῶν.
- 2819] Lk 19, 46 λέγων αὐτοῖς, Γέγραπται, Καὶ ἔσται ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ αὐτὸν ἐποιήσατε σπήλαιον ληστῶν.

CE252. The Hour of the Son of Man – the Greeks would like to see Jesus

[J 12,20-24.26-36] {Palm Sunday; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Sunday of the Messianic Entry to Jerusalem, part IV*}

K800:

- 2820 J 12, 20 Ἦσαν δὲ Ἕλληνές τινες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ·
- 2821 J 12, 21 οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίππῳ τῷ ἀπὸ Βηθσαϊδᾶ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν.
- 2822 J 12, 22 ἔρχεται ὁ Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· ἔρχεται Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος καὶ λέγουσιν τῷ Ἰησοῦ.
- 2823 J 12, 23 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται αὐτοῖς λέγων, Ἐλήλυθεν ἡ ὥρα ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.
- 2824 J 12, 24 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει.

K801:

- 2825 J 12, 26 ἐὰν ἐμοί τις διακονῇ, ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω, καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγὼ ἐκεῖ καὶ ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔσται· ἐὰν τις ἐμοὶ διακονῇ τιμήσει αὐτὸν ὁ πατήρ.
- 2826 J 12, 27 Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται. καὶ τί εἶπω; Πάτερ, σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης; ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην.
- 2827 J 12, 28 πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα. ἦλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, Καὶ ἐδόξασα καὶ πάλιν δοξάσω.
- 2828 J 12, 29 ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καὶ ἀκούσας ἔλεγεν βροντὴν γεγονέναι· ἄλλοι ἔλεγον, Ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν.
- 2829 J 12, 30 ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν Ἰησοῦς, Οὐ δι' ἐμὲ ἡ φωνὴ αὕτη γέγονεν ἀλλὰ δι' ὑμᾶς.
- 2830 J 12, 31 νῦν κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω·
- 2831 J 12, 32 καὶ ἐγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἐμαυτόν.
- 2832 J 12, 33 τοῦτο δὲ ἔλεγεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.
- 2833 J 12, 34 ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ ὄχλος, Ἡμεῖς ἠκούσαμεν ἐκ τοῦ νόμου ὅτι ὁ Χριστὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ πῶς σὺ λέγεις ὅτι δεῖ ὑψωθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; τίς ἐστὶν οὗτος ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου;
- 2834 J 12, 35 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς ἐν ὑμῖν ἐστίν. περιπατεῖτε ὥς τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ· καὶ ὁ περιπατῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ οὐκ οἶδεν ποῦ ὑπάγει.
- 2835 J 12, 36 ὥς τὸ φῶς ἔχετε, πιστεύετε εἰς τὸ φῶς, ἵνα υἱοὶ φωτὸς γένησθε.

Ταῦτα ἐλάλησεν Ἰησοῦς, καὶ ἀπελθὼν ἐκρύβη ἀπ' αὐτῶν.

CE253. Jezus w świątyni

[Mt 21,14-17; Mk 11,11] {Niedziela przed ostatnią Paschą; Jerozolima — Betania. Tok narracji: *Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy*, cz. V.}

K802:

2836 Mk 11, 11a Tak przybył do Jerozolimy i wszedł do świątyni.

K803:

2837 Mt 21, 14 W świątyni podeszli do Niego niewidomi i chromi, i uzdrowił ich.

2838 Mt 21, 15 Lecz arcykapłani i uczeni w Piśmie – widząc cuda, które uczynił, i dzieci wołające w świątyni: «*Hosanna* Synowi Dawida» – oburzyli się

2839 Mt 21, 16 i rzekli do Niego: «Słyszysz, co one mówią?» A Jezus im odpowiedział: «Tak. Czy nigdy nie czytaliście: *Z ust dzieci i niemowląt zgotowałeś sobie chwałę?*»

2840 Mt 21, 17a Z tym ich zostawił,

K804:

2841[Mk 11, 11b Obejrzał wszystko, a że pora była już późna,
wyszedł razem z Dwunastoma do Betanii.

2842]Mt 21, 17b wyszedł poza miasto do Betanii i tam zanocował.

XXVIII OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: WIELKI PONIEDZIAŁEK**CE254. Nieurodzajny figowiec**

[Mt 21,18-19; Mk 11,12-14] {R(III)PDJ, 3 kwiecień, poniedziałek, rano; droga Betania — Betfage}

K805=

2843[Mk 11, 12 Nazajutrz, gdy wyszli z Betanii, poczuł głód.

2844] Mt 21, 18 Wracając rano do miasta, poczuł głód.

K806=

2845[Mk 11, 13 A widząc z daleka figowiec, okryty liśćmi, podeszedł [ku niemu zobaczyć], czy nie znajdzie czegoś na nim. Lecz podeszedłszy bliżej, nie znalazł nic prócz liści, gdyż nie był to czas na figi.

2846]Mt 21, 19a A widząc figowiec przy drodze, podeszedł ku niemu, lecz nic na nim nie znalazł oprócz liści.

K807=

2847[Mt 21, 19b I rzekł do niego: «Niechże już nigdy nie rodzi się z ciebie owoc!» I figowiec natychmiast usechł.

2848] Mk 11, 14 Wtedy rzekł do drzewa: «Niechaj już nikt nigdy nie je z ciebie owocu!»
A słyszeli to Jego uczniowie.

CE255. Nauczanie w świątyni (summarium) – knowania członków Sanhedrynu

[Mk 11,18-19; Łk 19,47-48] {Poniedziałek Wielkiego Tygodnia; Jerozolima}

K808:

2849 Łk 19, 47a I nauczał codziennie w świątyni.

K809=

2850[Mk 11, 18a Kiedy doszło to do arcykapłanów i uczonych w Piśmie, szukali sposobu, jak by Go zgładzić.

2851]Łk 19, 47b Lecz arcykapłani i uczeni w Piśmie oraz przywódcy ludu czyhali na Jego życie.

K810=

2852[Mk 11, 18b Czuli bowiem lęk przed Nim, gdyż cały tłum był zachwycony Jego nauką.

2853] Łk 19, 48 Tylko nie wiedzieli, co by mogli uczynić, cały lud bowiem słuchał Go z zapartym tchem.

K811:

2854 Mk 11, 19 Gdy zaś wieczór zapadł, [Jezus i uczniowie] wychodzili poza miasto.

CE253. Jesus in the Temple

[Mt 21,14-17; Mk 11,11] {Palm Sunday; Jerusalem — Bethany. Course of narration: *The Sunday of the Messianic Entry to Jerusalem*, part V.}

K802:

2836 Mk 11, 11a Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς τὸ ἱερόν·

K803:

2837 Mt 21, 14 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ τυφλοὶ καὶ χωλοὶ ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτούς.

2838 Mt 21, 15 ἰδόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὰ θαυμάσια ἃ ἐποίησεν καὶ τοὺς παῖδας τοὺς κράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ καὶ λέγοντας, Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, ἠγανάκτησαν

2839 Mt 21, 16 καὶ εἶπαν αὐτῷ, Ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσιν; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Ναί· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ὅτι Ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον;

2840 Mt 21, 17a Καὶ καταλιπὼν αὐτοὺς

K804:

2841[Mk 11, 11b καὶ περιβλεψάμενος πάντα, ὁψίας ἤδη οὔσης τῆς ὥρας, ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν μετὰ τῶν δώδεκα.

2842]Mt 21, 17b ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως εἰς Βηθανίαν, καὶ ἠϋλίσθη ἐκεῖ.

XXVIII THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: HOLY MONDAY**CE254. The Barren Fig Tree**

[Mt 21,18-19; Mk 11,12-14] {Y(III)JPM, 3rd April, monday, morning; the road Bethany — Bethphage}

K805=

2843[Mk 11, 12 Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας ἐπεΐνασεν.

2844] Mt 21, 18 Πρῶτὶ δὲ ἐπανάγων εἰς τὴν πόλιν ἐπεΐνασεν.

K806=

2845[Mk 11, 13 καὶ ἰδὼν συκῆν ἀπὸ μακρόθεν ἔχουσαν φύλλα ἦλθεν εἰ ἄρα τι εὐρήσει ἐν αὐτῇ, καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὗρεν εἰ μὴ φύλλα· ὁ γὰρ καιρὸς οὐκ ἦν σύκων.

2846]Mt 21, 19a καὶ ἰδὼν συκῆν μίαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἦλθεν ἐπ' αὐτήν, καὶ οὐδὲν εὗρεν ἐν αὐτῇ εἰ μὴ φύλλα μόνον,

K807=

2847]Mt 21, 19b καὶ λέγει αὐτῇ, Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ἐξηράνθη παραχρῆμα ἡ συκῆ.

2848] Mk 11, 14 καὶ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῇ, Μηκέτι εἰς τὸν αἰῶνα ἐκ σοῦ μηδεὶς καρπὸν φάγοι. καὶ ἡκουον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

CE255. The Teaching in the Temple (Summary) – the Machinations of the Sanhedrin's Members

[Mk 11,18-19; Lk 19,47-48] {Monday of the Holy Week; Jerusalem}

K808:

2849 Lk 19, 47a Καὶ ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ.

K809=

2850[Mk 11, 18a καὶ ἡκουσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ ἐζήτουν πῶς αὐτὸν ἀπολέσωσιν·

2851]Lk 19, 47b οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς ἐζήτουν αὐτὸν ἀπολέσαι καὶ οἱ πρῶτοι τοῦ λαοῦ·

K810=

2852[Mk 11, 18b ἐφοβοῦντο γὰρ αὐτόν, πᾶς γὰρ ὁ ὄχλος ἐξεπλήσσετο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

2853] Lk 19, 48 καὶ οὐχ εὗρισκον τὸ τί ποιήσωσιν, ὁ λαὸς γὰρ ἅπας ἐξεκρέματο αὐτοῦ ἀκούων.

K811:

2854 Mk 11, 19 Καὶ ὅταν ὀψὲ ἐγένετο, ἐξεπορεύοντο ἔξω τῆς πόλεως.

XXIX OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: WIELKI WTOREK – NAUCZANIE W ŚWIĄTYNI

CE256. Wiara i modlitwa – uschnięcie figowca

[Mt 21,20-22; Mk 11,20-26] {R(III)PDJ, 4 kwietnia, wtorek; droga Betania — Betfage}

2855 Mk 11,20 Przechodząc rano, ujrzeli figowiec uschły od korzeni.

K812:

2856 Mt 21,20 A uczniowie, widząc to, pytali ze zdumieniem: «Jak mógł figowiec tak od razu uschnąć?»

K813:

2857 Mk 11,21 Wtedy Piotr przypomniał sobie i rzekł do Niego: «*Rabbi*, patrz, figowiec, który przekląłeś, usechł».

K814=

2858[Mk 11,22 Jezus im odpowiedział: «Miejcie wiarę w Boga!

2859 Mk 11,23 Zaprawdę, powiadam wam: Kto powie tej górze: „Podnieś się i rzuć w morze”, a nie zwątpi w duszy, lecz wierzy, że spełni się to, co mówi, tak mu się stanie.

2860[Mt 21,21 Jezus im odpowiedział: «Zaprawdę, powiadam wam: jeśli będziecie mieć wiarę, a nie zwątpicie, to nie tylko z figowcem to uczynicie, ale nawet gdy powiecie tej górze: „Podnieś się i rzuć w morze!”, [tak] się stanie.

K815:

2861 Mk 11,24 Dlatego powiadam wam: Wszystko, o co prosicie w modlitwie, stanie się wam, tylko wiercie, że otrzymacie.

2862 Mk 11,25 A kiedy stajecie do modlitwy, przebacźcie, jeśli macie coś przeciw komuś, aby także Ojciec wasz, który jest w niebie, przebaczył wam wykroczenia wasze».

2863 Mk 11,26 {Lecz jeśli wy nie odpuscicie, ani Ojciec wasz, który jest w niebiosach, nie odpusci wam grzechów waszych.}[BW]

K816:

2864 Mt 21,22 I otrzymacie wszystko, o co z wiarą prosić będziecie w modlitwie».

CE257. Pytanie o władzę

[Mt 21,23-27; Mk 11,27-33; Łk 20,1-8] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, część I*}

K817=

2865[Mk 11,27 Przyszli znowu do Jerozolimy. Kiedy chodził po świątyni, przystąpili do Niego arcykapłani, uczeni w Piśmie i starsi

2866•Mt 21,23a Gdy przyszedł do świątyni i nauczał, przystąpili do Niego arcykapłani i starsi ludu,

2867[Łk 20,1 Pewnego dnia, kiedy nauczał lud w świątyni i głosił Dobrą Nowinę, podeszli arcykapłani i uczeni w Piśmie wraz ze starszymi

K818=

2868[Mk 11,28 i zapytali Go: «Jakim prawem to czynisz? I kto ci dał tę władzę, żebyś to czynił?»

2869•Mt 21,23b pytając: «Jakim prawem to czynisz? I kto ci dał tę władzę?»

2870[Łk 20,2 i zapytali Go: «Powiedz nam, jakim prawem to czynisz albo kto ci dał tę władzę?»

XXIX THE LAST DAYS OF MINISTRY IN JERUSALEM: HOLY TUESDAY – THE TEACHING IN THE TEMPLE

CE256. The Faith and the Prayer – the Fig Tree is withered away

[Mt 21,20-22; Mk 11,20-26] {Y(III)JPM, 4th April, Tuesday; the road Bethany — Bethphage}

2855 Mk 11, 20 Καὶ παραπορευόμενοι πρῶτ' εἶδον τὴν συκὴν ἐξηραμμένην ἐκ ῥιζῶν.

K812:

2856 Mt 21, 20 καὶ ἰδόντες οἱ μαθηταὶ ἐθαύμασαν λέγοντες, Πῶς παραχρῆμα ἐξηράνθη ἡ συκὴ;

K813:

2857 Mk 11, 21 καὶ ἀναμνησθεὶς ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ, Ῥαββί, ἴδε ἡ συκὴ ἣν κατηράσω ἐξήρανται.

K814=

2858[Mk 11, 22 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Εἰ ἔχετε πίστιν θεοῦ,

2859 Mk 11, 23 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ τῷ ὄρει τούτῳ, Ἄρθῃτι καὶ βλήθῃτι εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ μὴ διακριθῇ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἀλλὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ λαλεῖ γίνεται, ἔσται αὐτῷ.

2860[Mt 21, 21 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν καὶ μὴ διακριθῇτε, οὐ μόνον τὸ τῆς συκῆς ποιήσετε, ἀλλὰ καὶ τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, Ἄρθῃτι καὶ βλήθῃτι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται·

K815:

2861 Mk 11, 24 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, πάντα ὅσα προσεύχεσθε καὶ αἰτεῖσθε, πιστεύετε ὅτι ἐλάβετε, καὶ ἔσται ὑμῖν.

2862 Mk 11, 25 καὶ ὅταν στήκετε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἰ τι ἔχετε κατὰ τινος, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφῇ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

2863 Mk 11, 26 {εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.}[GNT MT]

K816:

2864 Mt 21, 22 καὶ πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ πιστεύοντες λήμψεσθε.

CE257. The Question about the Authority

[Mt 21,23-27; Mk 11,27-33; Lk 20,1-8] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part I}

K817=

2865[Mk 11, 27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα. καὶ ἐν τῷ ἱερῷ περιπατοῦντος αὐτοῦ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι

2866•Mt 21, 23a Καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ εἰς τὸ ἱερόν προσήλθον αὐτῷ διδάσκοντι οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ

2867[Lk 20, 1 Καὶ ἐγένετο ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν διδάσκοντος αὐτοῦ τὸν λαὸν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εὐαγγελιζομένου ἐπέστησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς σὺν τοῖς πρεσβυτέροις,

K818=

2868[Mk 11, 28 καὶ ἔλεγον αὐτῷ, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἢ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἵνα ταῦτα ποιῇς;

2869•Mt 21, 23b λέγοντες, Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην;

2870[Lk 20, 2 καὶ εἶπαν λέγοντες πρὸς αὐτόν, Εἰπὸν ἡμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς, ἢ τίς ἐστιν ὁ δούς σοι τὴν ἐξουσίαν ταύτην.

K819=

2871[Mk 11, 29 Jezus im odpowiedział: «Zadam wam jedno pytanie. Odpowiedzcie Mi na nie, a powiem wam, jakim prawem to czynię.

2872• Mt 21, 24 Jezus im odpowiedział: «Ja też zadam wam jedno pytanie: jeśli odpowiecie Mi na nie, i Ja powiem wam, jakim prawem to czynię.

2873] Łk 20, 3 Odpowiedział im: «Ja też zadam wam pytanie. Powiedzcie Mi:

K820=

2874[Mk 11, 30 Czy chrzest Janowy pochodził z nieba, czy też od ludzi? Odpowiedzcie Mi».

2875•Mt 21, 25a Skąd pochodził chrzest Janowy: z nieba czy od ludzi?»

2876] Łk 20, 4 Czy chrzest Janowy pochodził z nieba, czy też od ludzi?»

K821=

2877[Mk 11, 31 Oni zastanawiali się między sobą: «Jeśli powiemy: „Z nieba”, to nam zarzuci: „Dlaczego więc nie uwierzyliście mu?”

2878•Mt 21, 25b Oni zastanawiali się między sobą: «Jeśli powiemy: „z nieba”, to nam zarzuci: „Dlaczego więc nie uwierzyliście mu?”

2879] Łk 20, 5 Oni zastanawiali się i mówili między sobą: «Jeśli powiemy: „Z nieba”, to zarzuci nam: „Dlaczego nie uwierzyliście mu?”

K822=

2880[Mk 11, 32 Powiemy: „Od ludzi”?» [Lecz] bali się tłumu, ponieważ wszyscy rzeczywiście uważali Jana za proroka.

2881• Mt 21, 26 A jeśli powiemy: „od ludzi”, to boimy się tłumu, bo wszyscy uważają Jana za proroka».

2882] Łk 20, 6 A jeśli powiemy: „Od ludzi”, to cały lud nas ukamieniuje, bo jest przekonany, że Jan był prorokiem».

K823=

2883[Mk 11, 33 Odpowiedzieli więc Jezusowi: «Nie wiemy». Jezus im rzekł: «Zatem i Ja wam nie powiem, jakim prawem to czynię».

2884• Mt 21, 27 Odpowiedzieli więc Jezusowi: «Nie wiemy». On również im odpowiedział: «Zatem i Ja wam nie powiem, jakim prawem to czynię».

2885] Łk 20, 7 Odpowiedzieli więc, że nie wiedzą, skąd pochodził.

2886 Łk 20, 8 Wtedy Jezus im rzekł: «Zatem i Ja wam nie powiem, jakim prawem to czynię».

CE258. Przypowieść o dwóch synach

[Mt 21,28-32] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, cz. II}

K824:

2887 Mt 21, 28 «Co myślicie? Pewien człowiek miał dwóch synów. Zwrócił się do pierwszego i rzekł: „Dziecko, idź i pracuj dzisiaj w winnicy”.

2888 Mt 21, 29 Ten odpowiedział: „Idę, Panie”, lecz nie poszedł.

2889 Mt 21, 30 Zwrócił się do drugiego i to samo powiedział. Ten odparł: „Nie chcę”. Później jednak opamiętał się i poszedł.

2890 Mt 21, 31 Który z tych dwóch spełnił wolę ojca?» Mówią Mu: «Ten drugi». Wtedy Jezus rzekł do nich: «Zaprawdę, powiadam wam: Celnicy i nierządnicę wchodzi przed wami do królestwa niebieskiego.

2891 Mt 21, 32 Przyszedł bowiem do was Jan drogą sprawiedliwości, a wy mu nie uwierzyliście. Uwierzyli mu zaś celnicy i nierządnicę. Wy patrzyliście na to, ale nawet później nie opamiętaliście się, żeby mu uwierzyć.

K819=

2871[Mk 11, 29 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐπερωτήσω ὑμᾶς ἓνα λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ·

2872• Mt 21, 24 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον ἓνα, ὃν ἐὰν εἴπητέ μοι κἀγὼ ὑμῖν ἐρῶ ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ·

2873] Lk 20, 3 ἀποκριθεὶς δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐρωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ λόγον, καὶ εἰπατέ μοι·

K820=

2874[Mk 11, 30 τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων; ἀποκρίθητέ μοι.

2875• Mt 21, 25a τὸ βάπτισμα τὸ Ἰωάννου πόθεν ἦν; ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

2876] Lk 20, 4 Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἢ ἐξ ἀνθρώπων;

K821=

2877[Mk 11, 31 καὶ διελογίζοντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, Διὰ τί [οὖν] οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

2878• Mt 21, 25b οἱ δὲ διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες, Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ ἡμῖν, Διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

2879] Lk 20, 5 οἱ δὲ συνελογίσαντο πρὸς ἑαυτοὺς λέγοντες ὅτι Ἐὰν εἴπωμεν, Ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ, Διὰ τί οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ;

K822=

2880[Mk 11, 32 ἀλλὰ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων; – ἐφοβοῦντο τὸν ὄχλον, ἅπαντες γὰρ εἶχον τὸν Ἰωάννην ὄντως ὅτι προφήτης ἦν.

2881• Mt 21, 26 ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον, πάντες γὰρ ὡς προφήτην ἔχουσιν τὸν Ἰωάννην.

2882] Lk 20, 6 ἐὰν δὲ εἴπωμεν, Ἐξ ἀνθρώπων, ὁ λαὸς ἅπας καταλιθάσει ἡμᾶς, πεπεισμένος γὰρ ἐστὶν Ἰωάννην προφήτην εἶναι.

K823=

2883[Mk 11, 33 καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ λέγουσιν, Οὐκ οἶδαμεν. καὶ ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

2884• Mt 21, 27 καὶ ἀποκριθέντες τῷ Ἰησοῦ εἶπαν, Οὐκ οἶδαμεν. ἔφη αὐτοῖς καὶ αὐτός, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

2885] Lk 20, 7 καὶ ἀπεκρίθησαν μὴ εἰδέναι πόθεν.

2886 Lk 20, 8 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.

CE258. The Parable of the Two Sons

[Mt 21,28-32] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narra-tion: *The Last Public Teaching of Jesus*, part II}

K824:

2887 Mt 21, 28 Τί δὲ ὑμῖν δοκεῖ; ἄνθρωπος εἶχεν τέκνα δύο. καὶ προσελθὼν τῷ πρώτῳ εἶπεν, Τέκνον, ὕπαγε σήμερον ἐργάζου ἐν τῷ ἀμπελῶνι.

2888 Mt 21, 29 ο δε αποκριθεις ειπεν εγω κυριε και ουκ απηλθεν [GNT WH]

2889 Mt 21, 30 προσελθων δε τω δευτερω ειπεν ωσαντως ο δε αποκριθεις ειπεν ου θελω υστερον μεταμεληθεις απηλθεν [GNT WH]

2890 Mt 21, 31 τίς ἐκ τῶν δύο ἐποίησεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός; λέγουσιν, Ὁ υστερος [GNT WH]. λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ.

2891 Mt 21, 32 ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ· οἱ δὲ τελῶναι καὶ αἱ πόρναι ἐπίστευσαν αὐτῷ· ὑμεῖς δὲ ἰδόντες οὐδὲ μετεμελήθητε ὕστερον τοῦ πιστεῦσαι αὐτῷ.

CE259. Przypowieść o przewrotnych rolnikach

[Mt 21,33-44; Mk 12,1-11; Łk 20,9-18] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, cz. III*}

K825=

2892[Mk 12,1a I zaczął mówić do nich w przypowieściach:

2893•Mt 21,33a Posłuchajcie innej przypowieści:

2894[Łk 20,9a I zaczął mówić do ludu tę przypowieść:

K826=

2895[Mk 12,1b «Pewien człowiek *założył winnicę. Otoczył ją murem, wykopał tłocznię i zbudował wieżę. W końcu oddał ją w dzierżawę rolnikom i wyjechał.*

2896•Mt 21,33b *był pewien gospodarz, który **założył winnicę. Otoczył ją murem, wykopał w niej tłocznię, zbudował wieżę, w końcu oddał ją w dzierżawę rolnikom i wyjechał.***

2897[Łk 20,9b «Pewien człowiek *założył winnicę, oddał ją w dzierżawę rolnikom i wyjechał na dłuższy czas.*

K827=

2898[Mk 12,2 Gdy nadszedł czas, posłał do rolników sługę, by odebrał od nich należną część plonów winnicy.

2899• Mt 21,34 Gdy nadszedł czas zbiorów, posłał swoje sługi do rolników, by odebrali plon jemu należny.

2900[Łk 20,10a *W odpowiedniej porze wysłał sługę do rolników, aby mu oddali jego część z plonu winnicy.*

K828=

2901[Mk 12,3 Ci chwycili go, obili i odprawili z niczym.

2902[Łk 20,10b *Lecz rolnicy obili go i odesłali z niczym.*

K829=

2903[Mk 12,4 Wtedy posłał do nich drugiego sługę: lecz i tego zranili w głowę i znieważyli.

2904[Łk 20,11 Ponownie posłał drugiego sługę. Lecz i tego obili, znieważyli i odesłali z niczym.

K830=

2905[Mk 12,5a Posłał jeszcze jednego, i tego zabili.

2906[Łk 20,12 *Posłał jeszcze trzeciego; tego również pobili do krwi i wyrzucili.*

K831:

2907 Mt 21,35 Ale rolnicy chwycili jego sługi i jednego obili, drugiego zabili, trzeciego zaś ukamienowali.

K832=

2908[Mk 12,5b I posłał wielu innych, z których jednych obili, drugich pozabijali.

2909[Mt 21,36 Wtedy posłał inne sługi, więcej niż za pierwszym razem, lecz i z nimi tak samo postąpili.

K833=

2910[Mk 12,6 Miał jeszcze jednego – umiłowanego syna. Posłał do nich jako ostatniego, bo mówił sobie: „Uszanują mojego syna”.

2911• Mt 21,37 W końcu posłał do nich swego syna, tak sobie myśląc: Uszanują mojego syna.

2912[Łk 20,13 *Wówczas rzekł pan winnicy: „Co mam począć? Poślę mojego syna umiłowanego, chyba go uszanują”.*

CE259. The Parable of the Wicked Tenants

[Mt 21,33-44; Mk 12,1-11; Lk 20,9-18] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part III}

K825=

2892[Mk 12, 1a Καὶ ἤρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λαλεῖν,

2893•Mt 21, 33a Ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε.

2894] Lk 20, 9a Ἦρξατο δὲ πρὸς τὸν λαὸν λέγειν τὴν παραβολὴν ταύτην·

K826=

2895[Mk 12, 1b Ἀμπελῶνα ἄνθρωπος ἐφύτευσεν, καὶ περιέθηκεν φραγμὸν καὶ ὥρυξεν ὑπολήνιον καὶ ὠκοδόμησεν πύργον, καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.

2896•Mt 21, 33b Ἄνθρωπος ἦν οἰκοδεσπότης ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκεν καὶ ὥρυξεν ἐν αὐτῷ ληνὸν καὶ ὠκοδόμησεν πύργον, καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.

2897] Lk 20, 9b Ἄνθρωπός [τις] ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδετο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν χρόνους ἱκανούς.

K827=

2898[Mk 12, 2 καὶ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς τῷ καιρῷ δοῦλον, ἵνα παρὰ τῶν γεωργῶν λάβῃ ἀπὸ τῶν καρπῶν τοῦ ἀμπελῶνος·

2899• Mt 21, 34 ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.

2900] Lk 20, 10a καὶ καιρῷ ἀπέστειλεν πρὸς τοὺς γεωργοὺς δοῦλον, ἵνα ἀπὸ τοῦ καρποῦ τοῦ ἀμπελῶνος δώσουσιν αὐτῷ·

K828=

2901[Mk 12, 3 καὶ λαβόντες αὐτὸν ἔδειραν καὶ ἀπέστειλαν κενόν.

2902] Lk 20, 10b οἱ δὲ γεωργοὶ ἐξαπέστειλαν αὐτὸν δείραντες κενόν.

K829=

2903[Mk 12, 4 καὶ πάλιν ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς ἄλλον δοῦλον· κάκεῖνον ἐκεφαλίωσαν καὶ ἠτίμασαν.

2904] Lk 20, 11 καὶ προσέθετο ἕτερον πέμψαι δοῦλον· οἱ δὲ κάκεῖνον δείραντες καὶ ἀτιμάσαντες ἐξαπέστειλαν κενόν.

K830=

2905[Mk 12, 5a καὶ ἄλλον ἀπέστειλεν, κάκεῖνον ἀπέκτειναν,

2906] Lk 20, 12 καὶ προσέθετο τρίτον πέμψαι· οἱ δὲ καὶ τοῦτον τραυματίσαντες ἐξέβαλον.

K831:

2907 Mt 21, 35 καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.

K832=

2908[Mk 12, 5b καὶ πολλοὺς ἄλλους, οὓς μὲν δέροντες οὓς δὲ ἀποκτεννόντες.

2909] Mt 21, 36 πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων, καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.

K833=

2910[Mk 12, 6 ἔτι ἓνα εἶχεν, υἱὸν ἀγαπητόν· ἀπέστειλεν αὐτὸν ἔσχατον πρὸς αὐτοὺς λέγων ὅτι Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

2911• Mt 21, 37 ὕστερον δὲ ἀπέστειλεν πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων, Ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.

2912] Lk 20, 13 εἶπεν δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, Τί ποιήσω; πέμψω τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν· ἴσως τοῦτον ἐντραπήσονται.

K834=

2913[Mk 12, 7 Lecz owi rolnicy mówili między sobą: „To jest dziedzic. Chodźcie, zabijmy go, a dziedzictwo będzie nasze”.

2914• Mt 21, 38 Lecz rolnicy zobaczywszy syna, mówili do siebie: „To jest dziedzic; chodźcie, zabijmy go, a posiadziemy jego dziedzictwo”.

2915] Łk 20, 14 Lecz rolnicy, zobaczywszy go, naradzali się między sobą, mówiąc: „To jest dziedzic, zabijmy go, a dziedzictwo stanie się nasze”.

K835=

2916[Mk 12, 8 I chwyciwszy, zabili go i wyrzucili z winnicy.

2917• Mt 21, 39 Chwyciwszy go, wyrzucili z winnicy i zabili.

2918]Łk 20, 15a I wyrzuciwszy go z winnicy, zabili.

K836=

2919[Mk 12, 9a Cóż uczyni właściciel winnicy?

2920•Łk 20, 15b Co więc uczyni z nimi właściciel winnicy?

2921] Mt 21, 40 Kiedy więc przybędzie właściciel, co uczyni z owymi rolnikami?»

K837:

2922 Mt 21, 41 Rzekli Mu: «Nędzników marnie wytraci, a winnicę odda w dzierżawę innym rolnikom, takim, którzy mu będą oddawali plon we właściwej porze».

K838=

2923[Mk 12, 9b Przyjdzie i wytraci rolników, a winnicę odda innym.

2924]Łk 20, 16a Przyjdzie i wytraci tych rolników, a winnicę da innym».

K839:

2925 Łk 20, 16b Gdy to usłyszeli, zawołali: «Nigdy to się nie stanie!»

K840=

2926[Mk 12, 10 Nie czytaliście tych słów w Piśmie: Ten właśnie kamień, który odrzucili budujący, stał się głowicą węgła.

2927 Mk 12, 11 Pan to sprawił i jest cudem w naszych oczach».

2928• Mt 21, 42 Jezus im rzekł: «Czy nigdy nie czytaliście w Piśmie: *Ten właśnie kamień, którzy odrzucili budujący, stał się głowicą węgła.*

Pan to sprawił, i jest cudem w naszych oczach.

2929] Łk 20, 17 On zaś spojrział na nich i rzekł: «Cóż więc znaczy to słowo Pisma: *Ten właśnie kamień, który odrzucili budujący, stał się głowicą węgła?*

K841:

2930 Mt 21, 43 Dlatego powiadam wam: Królestwo Boże będzie wam zabrane, a dane narodowi, który wyda jego owoce.

K842=

2931[Mt 21, 44 Kto upadnie na ten kamień, rozbije się, a na kogo on spadnie, zmiażdży go».

2932] Łk 20, 18 Każdy, kto upadnie na ten kamień, rozbije się, a na kogo on spadnie, zmiażdży go».

K834=

2913[Mk 12, 7 ἐκεῖνοι δὲ οἱ γεωργοὶ πρὸς ἑαυτοὺς εἶπαν ὅτι Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ ἡμῶν ἔσται ἡ κληρονομία.

2914• Mt 21, 38 οἱ δὲ γεωργοὶ ἰδόντες τὸν υἱὸν εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν καὶ σχῶμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.

2915] Lk 20, 14 ἰδόντες δὲ αὐτὸν οἱ γεωργοὶ διελογίζοντο πρὸς ἀλλήλους λέγοντες, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· ἀποκτείνωμεν αὐτόν, ἵνα ἡμῶν γένηται ἡ κληρονομία.

K835=

2916[Mk 12, 8 καὶ λαβόντες ἀπέκτειναν αὐτόν, καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος.

2917• Mt 21, 39 καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν.

2918] Lk 20, 15a καὶ ἐκβαλόντες αὐτὸν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος ἀπέκτειναν.

K836=

2919[Mk 12, 9a τί [οὖν] ποιήσει ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

2920• Lk 20, 15b τί οὖν ποιήσει αὐτοῖς ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος;

2921] Mt 21, 40 ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;

K837:

2922 Mt 21, 41 λέγουσιν αὐτῷ, Κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.

K838=

2923[Mk 12, 9b ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

2924] Lk 20, 16a ἐλεύσεται καὶ ἀπολέσει τοὺς γεωργοὺς τούτους, καὶ δώσει τὸν ἀμπελῶνα ἄλλοις.

K839:

2925 Lk 20, 16b ἀκούσαντες δὲ εἶπαν, Μὴ γένοιτο.

K840=

2926[Mk 12, 10 οὐδὲ τὴν γραφὴν ταύτην ἀνέγνωτε, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·

2927 Mk 12, 11 παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

2928• Mt 21, 42 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας·

παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστιν θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

2929] Lk 20, 17 ὁ δὲ ἐμβλέψας αὐτοῖς εἶπεν, Τί οὖν ἐστιν τὸ γεγραμμένον τοῦτο· Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας;

K841:

2930 Mt 21, 43 διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.

K842=

2931[Mt 21, 44 [Καὶ ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ λικμήσει αὐτόν.]

2932] Lk 20, 18 πᾶς ὁ πεσὼν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν λίθον συνθλασθήσεται· ἐφ' ὃν δ' ἂν πέσῃ, λικμήσει αὐτόν.

CE260. Usiłowanie pochwycenia Jezusa

[Mt 21,45-46; Mk 12,12; Łk 20,19] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, cz. IV*}

K843=

- 2933[Mt 21,45 Arcykapłani i faryzeusze. słuchając Jego przypowieści, poznali, że o nich mówi.
- 2934 Mt 21,46 Toteż starali się Go pochwycić, lecz bali się tłumów, ponieważ miały Go za proroka.
- 2935• Mk 12,12 I starali się Go ująć, lecz bali się tłumu. Zrozumieli bowiem, że przeciw nim opowiedział tę przypowieść. Pozostawili Go więc i odeszli.
- 2936[Łk 20,19 W tej samej godzinie uczeni w Piśmie i arcykapłani zapragnęli dostać Go w swoje ręce, lecz bali się ludu. Zrozumieli bowiem, że przeciwko nim skierował tę przypowieść.

CE261. Przypowieść o uczcie królewskiej

[Mt 22,1-14] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, cz. V*}

K844:

- 2937 Mt 22,1 A Jezus znowu mówił do nich w przypowieściach:
- 2938 Mt 22,2 «Królestwo niebieskie podobne jest do króla, który wyprawił ucztę weselną swemu synowi.
- 2939 Mt 22,3 Posłał więc swoje sługi, żeby zaproszonych zwołali na ucztę, lecz ci nie chcieli przyjść.
- 2940 Mt 22,4 Posłał jeszcze raz inne sługi z poleceniem: „Powiedźcie zaproszonym: Oto przygotowałem moją ucztę; woły i tuczne zwierzęta ubite i wszystko jest gotowe. Przyjdźcie na ucztę!”
- 2941 Mt 22,5 Lecz oni zlekceważyli to i odeszli: jeden na swoje pole, drugi do swego kupiectwa,
- 2942 Mt 22,6 a inni pochwycili jego sługi i znieważywszy, pozabijali.
- 2943 Mt 22,7 Na to król uniósł się gniewem. Posłał swe wojska i kazał wytracić owych zabójców, a miasto ich spalić.
- 2944 Mt 22,8 Wtedy rzekł swoim sługom: „Uczta weselna wprawdzie jest gotowa, lecz zaproszeni nie byli jej godni.
- 2945 Mt 22,9 Idźcie więc na rozstajne drogi i zaproszcie na ucztę wszystkich, których spotkacie”.
- 2946 Mt 22,10 Słudzy ci wyszli na drogi i sprowadzili wszystkich, których napotkali: złych i dobrych. I sala weselna napełniła się biesiadnikami.
- 2947 Mt 22,11 Wszedł król, żeby się przypatrzeć biesiadnikom, i zauważył tam człowieka nie ubranego w strój weselny.
- 2948 Mt 22,12 Rzekł do niego: „Przyjacielu, jakże tu wszedłeś, nie mając stroju weselnego?” Lecz on oniemiał.
- 2949 Mt 22,13 Wtedy król rzekł sługom: „Zwiążcie mu ręce i nogi i wyrzucie go na zewnątrz, w ciemności! Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów”.
- 2950 Mt 22,14 Bo wielu jest powołanych, lecz mało wybranych».

CE262. Sprawa podatku

[Mt 22,15-22; Mk 12,13-17; Łk 20,20-26] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, cz. VI*}

- 2951 Mt 22,15 Wtedy faryzeusze odeszli i naradzali się, jak go podchwycić w mowie.

CE260. The Attempt to Arrest Jesus

[Mt 21,45-46; Mk 12,12; Lk 20,19] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part IV}

K843=

- 2933[Mt 21, 45 Καὶ ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τὰς παραβολὰς αὐτοῦ ἔγνωσαν ὅτι περὶ αὐτῶν λέγει·
- 2934 Mt 21, 46 καὶ ζητοῦντες αὐτὸν κρατῆσαι ἐφοβήθησαν τοὺς ὄχλους, ἐπεὶ εἰς προφήτην αὐτὸν εἶχον.
- 2935• Mk 12, 12 Καὶ ἐζήτουν αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν ὄχλον, ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς τὴν παραβολὴν εἶπεν. καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.
- 2936] Lk 20, 19 Καὶ ἐζήτησαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐπιβαλεῖν ἐπ’ αὐτὸν τὰς χεῖρας ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ, καὶ ἐφοβήθησαν τὸν λαόν· ἔγνωσαν γὰρ ὅτι πρὸς αὐτοὺς εἶπεν τὴν παραβολὴν ταύτην.

CE261. The Parable of the King’s Son Wedding

[Mt 22,1-14] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part V}

K844:

- 2937 Mt 22, 1 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς πάλιν εἶπεν ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λέγων,
- 2938 Mt 22, 2 Ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησεν γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ.
- 2939 Mt 22, 3 καὶ ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους, καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.
- 2940 Mt 22, 4 πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους λέγων, Εἴπατε τοῖς κεκλημένοις, Ἴδου τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμακα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἔτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.
- 2941 Mt 22, 5 οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὃς μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὃς δὲ ἐπὶ τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ·
- 2942 Mt 22, 6 οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν.
- 2943 Mt 22, 7 ὁ δὲ βασιλεὺς ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσεν τοὺς φονεῖς ἐκεῖνους καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν.
- 2944 Mt 22, 8 τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, Ὁ μὲν γάμος ἔτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι·
- 2945 Mt 22, 9 πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅσους ἐὰν εὑρήτε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.
- 2946 Mt 22, 10 καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας οὓς εὔρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθοὺς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.
- 2947 Mt 22, 11 εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἑνδυμα γάμου·
- 2948 Mt 22, 12 καὶ λέγει αὐτῷ, Ἐταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων ἑνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφίμωθη.
- 2949 Mt 22, 13 τότε ὁ βασιλεὺς εἶπεν τοῖς διακόνοις, Δήσαντες αὐτοῦ πόδας καὶ χεῖρας ἐκβάλετε αὐτὸν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
- 2950 Mt 22, 14 πολλοὶ γὰρ εἰσιν κλητοὶ ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

CE262. The Question of Tax

[Mt 22,15-22; Mk 12,13-17; Lk 20,20-26] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part VI}

- 2951 Mt 22, 15 Τότε πορευθέντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλαβον ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ.

K845=

2952[Łk 20, 20 Śledzili Go więc i nasłali na Niego szpiegów.
Ci udawali pobożnych i mieli podchwycić Go w mowie, aby Go wydać zwierzchności i władzy namiestnika.

2953• Mk 12, 13 Posłali natomiast do Niego kilku faryzeuszów i zwolenników Heroda, którzy mieli podchwycić Go w mowie.

2954]Mt 22, 16a Posłali więc do Niego swych uczniów razem ze zwolennikami Heroda, aby Mu powiedzieli:

K846=

2955[Mk 12, 14 Ci przyszli i rzekli do Niego: «Nauczycielu, wiemy, że jesteś prawdomówny i na nikim ci nie zależy. Bo nie oglądasz się na osobę ludzką, lecz drogi Bożej w prawdzie nauczasz. Czy wolno płacić podatek cesarowi, czy nie? Mamy płacić, czy nie płacić?»

2956•Mt 22, 16b «Nauczycielu, wiemy, że jesteś prawdomówny i drogi Bożej w prawdzie nauczasz. Na nikim ci też nie zależy, bo nie oglądasz się na osobę ludzką.

2957 Mt 22, 17 Powiedz nam więc, jak ci się zdaje? Czy wolno płacić podatek cesarowi, czy nie?»

2958] Łk 20, 21 Zapytali Go więc: «Nauczycielu, wiemy, że słusznie mówisz i uczysz, i nie masz względu na osobę, lecz drogi Bożej w prawdzie nauczasz.

2959 Łk 20, 22 Czy wolno nam płacić podatek cesarowi, czy nie?»

K847=

2960[Mk 12, 15a Lecz On poznał ich obłudę i rzekł do nich: «Czemu wystawiacie Mnie na próbę?

2961• Mt 22, 18 Jezus przejrzał ich przewrotność i rzekł: «Czemu wystawiacie Mnie na próbę, obłudnicy?

2962] Łk 20, 23 On przejrzał ich podstęp
i rzekł do nich:

K848=

2963[Mk 12, 15b Przynieście Mi denara; chcę zobaczyć».

2964 Mk 12, 16a Przynieśli, a On ich zapytał: «Czyj jest ten obraz i napis?»

2965• Mt 22, 19 Pokażcie Mi monetę podatkową!» Przynieśli Mu denara.

2966 Mt 22, 20 On ich zapytał: «Czyj jest ten obraz i napis?»

2967]Łk 20, 24a «Pokażcie mi denara. Czyj nosi obraz i napis?»

K849=

2968[Mk 12, 16b Odpowiedzieli Mu: «Cezara».

2969•Mt 22, 21a Odpowiedzieli: «Cezara».

2970]Łk 20, 24b Odpowiedzieli: «Cezara».

K850=

2971[Mk 12, 17a Wówczas Jezus rzekł do nich: «Oddajcie więc cesarowi to, co należy do cezara, a Bogu to, co należy do Boga».

2972•Mt 22, 21b Wówczas rzekł do nich: «Oddajcie więc cesarowi to, co należy do cezara, a Bogu to, co należy do Boga».

2973] Łk 20, 25 Wówczas rzekł do nich: «Oddajcie więc cesarowi to, co należy do cezara, a Bogu to, co należy do Boga».

K851:

2974 Łk 20, 26a I nie mogli podchwycić Go na słowie wobec ludu.

K852=

2975[Łk 20, 26b I zadziwieni Jego odpowiedzią, zamilkli.

2976]Mk 12, 17b I byli pełni podziwu dla Niego.

K853:

2977 Mt 22, 22 Gdy to usłyszeli, mieszała się i zostawiwszy Go, odeszli.

K845=

2952[Lk 20, 20] Καὶ παρατηρήσαντες ἀπέστειλαν ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους ἑαυτοὺς δικαίους εἶναι, ἵνα ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγου, ὥστε παραδοῦναι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος.

2953• Mk 12, 13 Καὶ ἀποστέλλουσιν πρὸς αὐτόν τινες τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Ἑρωδιανῶν ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσιν λόγῳ.

2954]Mt 22, 16a καὶ ἀποστέλλουσιν αὐτῷ τοὺς μαθητὰς αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑρωδιανῶν λέγοντες,

K846=

2955[Mk 12, 14 καὶ ἐλθόντες λέγουσιν αὐτῷ, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ; δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν;

2956•Mt 22, 16b Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς εἶ καὶ τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ ἐν ἀληθείᾳ διδάσκεις, καὶ οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενός, οὐ γὰρ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώπων.

2957 Mt 22, 17 εἰπὲ οὖν ἡμῖν τί σοι δοκεῖ· ἔξεστιν δοῦναι κῆνσον Καίσαρι ἢ οὐ;

2958] Lk 20, 21 καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν λέγοντες, Διδάσκαλε, οἶδαμεν ὅτι ὀρθῶς λέγεις καὶ διδάσκεις καὶ οὐ λαμβάνεις πρόσωπον, ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας τὴν ὁδὸν τοῦ θεοῦ διδάσκεις·

2959 Lk 20, 22 ἔξεστιν ἡμᾶς Καίσαρι φόρον δοῦναι ἢ οὐ;

K847=

2960[Mk 12, 15a] ὁ δὲ εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπόκρισιν εἶπεν αὐτοῖς, Τί με πειράζετε;

2961• Mt 22, 18 γνοὺς δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πονηρίαν αὐτῶν εἶπεν, Τί με πειράζετε, ὑποκριταί;

2962] Lk 20, 23 κατανοήσας δὲ αὐτῶν τὴν πανουργίαν εἶπεν πρὸς αὐτούς,

K848=

2963[Mk 12, 15b] φέρετέ μοι δηνάριον ἵνα ἴδω.

2964 Mk 12, 16a οἱ δὲ ἤνεγκαν. καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;

2965• Mt 22, 19 ἐπιδείξατέ μοι τὸ νόμισμα τοῦ κήνσου. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον.

2966 Mt 22, 20 καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;

2967]Lk 20, 24a Δείξατέ μοι δηνάριον· τίνος ἔχει εἰκόνα καὶ ἐπιγραφήν;

K849=

2968[Mk 12, 16b] οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Καίσαρος.

2969•Mt 22, 21a λέγουσιν αὐτῷ, Καίσαρος.

2970]Lk 20, 24b οἱ δὲ εἶπαν, Καίσαρος.

K850=

2971[Mk 12, 17a] ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Τὰ Καίσαρος ἀπόδοτε Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

2972•Mt 22, 21b τότε λέγει αὐτοῖς, Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

2973] Lk 20, 25 ὁ δὲ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τοῖνυν ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ.

K851:

2974 Lk 20, 26a καὶ οὐκ ἴσχυσαν ἐπιλαβέσθαι αὐτοῦ ῥήματος ἐναντίον τοῦ λαοῦ,

K852=

2975[Lk 20, 26b] καὶ θαυμάσαντες ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει αὐτοῦ ἐσίγησαν.

2976]Mk 12, 17b καὶ ἐξεθαύμαζον ἐπ' αὐτῷ.

K853:

2977 Mt 22, 22 καὶ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν, καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

CE263. Sprawa zmartwychwstania

[Mt 22,23-33; Mk 12,18-27; Łk 20,27-40] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa*, cz. VII}

K854=

2978[Mk 12,18 Potem przyszli do Niego saduceusze, którzy twierdzą, że nie ma zmartwychwstania, i pytali Go w ten sposób:

2979• Mt 22,23 Owego dnia przyszli do Niego saduceusze, którzy twierdzą, że nie ma zmartwychwstania, i zapytali Go

2980] Łk 20,27 Wówczas podeszło do Niego kilku saduceuszów, którzy twierdzą, że nie ma zmartwychwstania, i zagadnęli Go

K855=

2981[Mk 12,19 «Nauczycielu, Mojżesz tak nam przepisał: Jeśli umrze czyjś brat i pozostawi żonę, a nie zostawi dziecka, niech jego brat pojmie ją za żonę i wzbudzi potomstwo swemu bratu.

2982• Łk 20,28 w ten sposób: «Nauczycielu, Mojżesz tak nam przepisał: *Jeśli umrze czyjś brat, który miał żonę, a był bezdzietny, niech jego brat pojmie ją za żonę i niech wzbudzi potomstwo swemu bratu.*

2983] Mt 22,24 w ten sposób: «Nauczycielu, Mojżesz powiedział: *Jeśli ktoś umrze bezdzietnie, niech jego brat pojmie wdowę po nim i wzbudzi potomstwo swemu bratu.*

K856=

2984[Mk 12,20 Otóż było siedmiu braci. Pierwszy pojął żonę, a umierając, nie zostawił potomstwa.

2985• Łk 20,29 Otóż było siedmiu braci. Pierwszy pojął żonę i zmarł bezdzietnie.

2986] Mt 22,25 Otóż było u nas siedmiu braci. Pierwszy ożenił się i umarł, a ponieważ nie miał potomstwa, zostawił swoją żonę bratu.

K857=

2987[Mt 22,26 Tak samo drugi i trzeci – aż do siódmego.

2988• Mk 12,21 Drugi ją pojął [za żonę] i też zmarł bez potomstwa; tak samo trzeci.

2989 Mk 12,22a I siedmiu ich nie zostawiło potomstwa.

2990• Łk 20,30 [Pojął ją] drugi,

2991] Łk 20,31 a potem trzeci, i tak wszyscy pomarli, nie zostawiwszy dzieci.

K858=

2992[Mk 12,22b W końcu po wszystkich umarła także kobieta.

2993• Mt 22,27 W końcu po wszystkich umarła ta kobieta.

2994] Łk 20,32 W końcu umarła ta kobieta.

K859=

2995[Mk 12,23 Przy zmartwychwstaniu więc, gdy powstaną, którego z nich będzie żoną? Bo siedmiu miało ją za żonę».

2996• Mt 22,28 Do którego więc z tych siedmiu należeć będzie przy zmartwychwstaniu? Bo wszyscy ją mieli [za żonę]».

2997] Łk 20,33 Przy zmartwychwstaniu więc którego z nich będzie żoną? Wszyscy siedmiu bowiem mieli ją za żonę».

K860=

2998[Mk 12,24 Jezus im rzekł: «Czyż nie dlatego jesteście w błędzie, że nie rozumiecie Pisma ani mocy Bożej?

2999] Mt 22,29 Jezus im odpowiedział: «Jesteście w błędzie, bo nie znacie Pism ani mocy Bożej.

K861:

3000 Łk 20,34 Jezus im odpowiedział: «Dzieci tego świata żenią się i za mąż wychodzą.

CE263. The Question of the Resurrection

[Mt 22,23-33; Mk 12,18-27; Lk 20,27-40] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part VII}

K854=

2978[Mk 12, 18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτόν, οἵτινες λέγουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι, καὶ ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες,

2979• Mt 22, 23 Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ προσῆλθον αὐτῷ Σαδδουκαῖοι, λέγοντες μὴ εἶναι ἀνάστασιν, καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν

2980] Lk 20, 27 Προσελθόντες δέ τινες τῶν Σαδδουκαίων, οἱ [ἀντι]λέγοντες ἀνάστασιν μὴ εἶναι, ἐπηρώτησαν αὐτὸν

K855=

2981[Mk 12, 19 Διδάσκαλε, Μωϋσῆς ἔγραψεν ἡμῖν ὅτι ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ καὶ καταλίπῃ γυναῖκα καὶ μὴ ἀφῇ τέκνον, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

2982• Lk 20, 28 λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς ἔγραψεν ἡμῖν, ἐάν τις ἀδελφὸς ἀποθάνῃ ἔχων γυναῖκα, καὶ οὗτος ἄτεκνος ᾖ, ἵνα λάβῃ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα καὶ ἐξαναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

2983] Mt 22, 24 λέγοντες, Διδάσκαλε, Μωϋσῆς εἶπεν, Ἐάν τις ἀποθάνῃ μὴ ἔχων τέκνα, ἐπιγαμβρεύσει ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἀναστήσει σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

K856=

2984[Mk 12, 20 ἑπτὰ ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος ἔλαβεν γυναῖκα, καὶ ἀποθνήσκων οὐκ ἀφῆκεν σπέρμα·

2985• Lk 20, 29 ἑπτὰ οὖν ἀδελφοὶ ἦσαν· καὶ ὁ πρῶτος λαβὼν γυναῖκα ἀπέθανεν ἄτεκνος·

2986] Mt 22, 25 ἦσαν δὲ παρ' ἡμῖν ἑπτὰ ἀδελφοί· καὶ ὁ πρῶτος γήμας ἐτελεύτησεν, καὶ μὴ ἔχων σπέρμα ἀφῆκεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ·

K857=

2987[Mt 22, 26 ὁμοίως καὶ ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος, ἕως τῶν ἑπτὰ.

2988• Mk 12, 21 καὶ ὁ δεύτερος ἔλαβεν αὐτήν, καὶ ἀπέθανεν μὴ καταλιπὼν σπέρμα· καὶ ὁ τρίτος ὡσαύτως·

2989 Mk 12, 22a καὶ οἱ ἑπτὰ οὐκ ἀφῆκαν σπέρμα.

2990• Lk 20, 30 καὶ ὁ δεύτερος

2991] Lk 20, 31 καὶ ὁ τρίτος ἔλαβεν αὐτήν, ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑπτὰ οὐ κατέλιπον τέκνα καὶ ἀπέθανον.

K858=

2992[Mk 12, 22b ἔσχατον πάντων καὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανεν.

2993• Mt 22, 27 ὕστερον δὲ πάντων ἀπέθανεν ἡ γυνή.

2994] Lk 20, 32 ὕστερον καὶ ἡ γυνὴ ἀπέθανεν.

K859=

2995[Mk 12, 23 ἐν τῇ ἀναστάσει[, ὅταν ἀναστῶσιν,] τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.

2996• Mt 22, 28 ἐν τῇ ἀναστάσει οὖν τίνος τῶν ἑπτὰ ἔσται γυνή; πάντες γὰρ ἔσχον αὐτήν.

2997] Lk 20, 33 ἡ γυνὴ οὖν ἐν τῇ ἀναστάσει τίνος αὐτῶν γίνεται γυνή; οἱ γὰρ ἑπτὰ ἔσχον αὐτήν γυναῖκα.

K860=

2998[Mk 12, 24 ἔφη αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οὐ διὰ τοῦτο πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ;

2999] Mt 22, 29 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ·

K861:

3000 Lk 20, 34 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου γαμοῦσιν καὶ γαμίσκονται,

K862=

3001[Mk 12,25 Gdy bowiem powstaną z martwych, nie będą się ani żenić, ani za mąż wychodzić, ale będą jak aniołowie w niebie.

3002• Mt 22,30 Przy zmartwychwstaniu bowiem nie będą się ani żenić, ani za mąż wychodzić, lecz będą jak aniołowie Boży w niebie.

3003] Łk 20,35 Lecz ci, którzy uznani zostaną za godnych udziału w świecie przyszłym i w powstaniu z martwych, ani się żenić nie będą, ani za mąż wychodzić.

K863:

3004 Łk 20,36 Już bowiem umrzeć nie mogą, gdyż są równi aniołom i są dziećmi Bożymi, będąc uczestnikami zmartwychwstania.

K864=

3005[Mk 12,26 Co się zaś tyczy umarłych, że zmartwychwstaną, to czy nie czytaliście w księdze Mojżesza, tam gdzie mowa o krzewie, jak Bóg powiedział do niego: *Ja jestem Bóg Abrahama, Bóg Izaaka i Bóg Jakuba?*

3006• Mt 22,31 A co do zmartwychwstania umarłych, to nie czytaliście, co wam Bóg powiedział w słowach:

3007 Mt 22,32a *Ja jestem Bóg Abrahama, Bóg Izaaka i Bóg Jakuba?*

3008] Łk 20,37 A że umarli zmartwychwstają, to i Mojżesz zaznaczył tam, gdzie jest mowa „O krzewie”, gdy *Pana nazywa Bogiem Abrahama, Bogiem Izaaka i Bogiem Jakuba.*

K865=

3009[Mk 12,27a Nie jest On Bogiem umarłych, lecz żywych.

3010•Mt 22,32b Bóg nie jest [Bogiem] umarłych, lecz żywych».

3011] Łk 20,38 Bóg nie jest [Bogiem] umarłych, lecz żywych; wszyscy bowiem dla Niego żyją».

K866:

3012 Mk 12,27b Jesteście w wielkim błędzie».

K867:

3013 Mt 22,33 A tłumy, słysząc to, zdumiewały się Jego nauką.

K868:

3014 Łk 20,39 Na to rzekli niektórzy z uczonych w Piśmie: «Nauczycielu, dobrze powiedziałeś».

3015 Łk 20,40 I już o nic nie śmieli Go pytać.

CE264. Największe przykazanie

[Mt 22,34-40; Mk 12,28-34] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa*, cz. VIII}

K869:

3016 Mt 22,34 Gdy faryzeusze posłyszeli, że zamknął usta saduceuszom, zebrali się razem, [BJ, BW]

K870:

3017 Mk 12,28a Podeszedł także jeden z uczonych w Piśmie, który się im przysłuchiwał, gdy rozprawiali między sobą.

K871=

3018[Mk 12,28b Widząc, że Jezus dobrze im odpowiedział, zapytał Go:

3019] Mt 22,35 a jeden z nich, uczyony w Prawie, wystawiając Go na próbę, zapytał:

K872=

3020[Mk 12,28c «Które jest pierwsze ze wszystkich przykazań?»

3021] Mt 22,36 «Nauczycielu, które przykazanie w Prawie jest największe?»

K873:

3022 Mk 12,29 Jezus odpowiedział: «Pierwsze jest: Słuchaj, Izraelu, Pan Bóg nasz jest jedynym Panem.

K862=

3001[Mk 12, 25 ὅταν γὰρ ἐκ νεκρῶν ἀναστῶσιν, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

3002• Mt 22, 30 ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλ' ὡς ἄγγελοι ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν.

3003] Lk 20, 35 οἱ δὲ καταξιοθέντες τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τυχεῖν καὶ τῆς ἀναστάσεως τῆς ἐκ νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται·

K863:

3004 Lk 20, 36 οὐδὲ γὰρ ἀποθανεῖν ἔτι δύνανται, ἰσάγγελοι γάρ εἰσιν, καὶ υἱοὶ εἰσιν θεοῦ, τῆς ἀναστάσεως υἱοὶ ὄντες.

K864=

3005[Mk 12, 26 περὶ δὲ τῶν νεκρῶν ὅτι ἐγείρονται οὐκ ἀνέγνωτε ἐν τῇ βίβλῳ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ βάτου πῶς εἶπεν αὐτῷ ὁ θεὸς λέγων, Ἐγὼ ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ [ὁ] θεὸς Ἰσαὰκ καὶ [ὁ] θεὸς Ἰακώβ;

3006• Mt 22, 31 περὶ δὲ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν οὐκ ἀνέγνωτε τὸ ῥηθὲν ὑμῖν ὑπὸ τοῦ θεοῦ λέγοντος,

3007 Mt 22, 32a Ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ;

3008] Lk 20, 37 ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ καὶ Μωϋσῆς ἐμήνυσεν ἐπὶ τῆς βάτου, ὡς λέγει κύριον τὸν θεὸν Ἀβραάμ καὶ θεὸν Ἰσαὰκ καὶ θεὸν Ἰακώβ.

K865=

3009[Mk 12, 27a οὐκ ἔστιν θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων·

3010•Mt 22, 32b οὐκ ἔστιν [ὁ] θεὸς νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων.

3011] Lk 20, 38 θεὸς δὲ οὐκ ἔστιν νεκρῶν ἀλλὰ ζώντων, πάντες γὰρ αὐτῷ ζῶσιν.

K866:

3012 Mk 12, 27b πολὺ πλανᾷσθε.

K867:

3013 Mt 22, 33 καὶ ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

K868:

3014 Lk 20, 39 ἀποκριθέντες δὲ τινες τῶν γραμματέων εἶπαν, Διδάσκαλε, καλῶς εἶπας·

3015 Lk 20, 40 οὐκέτι γὰρ ἐτόλμων ἐπερωτᾶν αὐτὸν οὐδέν.

CE264. The Greatest Commandment

[Mt 22,34-40; Mk 12,28-34] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles.
Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus*, part VIII}

K869:

3016 Mt 22, 34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες ὅτι ἐφίμωσεν τοὺς Σαδδουκαίους συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό.

K870:

3017 Mk 12, 28a Καὶ προσελθὼν εἷς τῶν γραμματέων ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων,

K871=

3018[Mk 12, 28b ἰδὼν ὅτι καλῶς ἀπεκρίθη αὐτοῖς, ἐπηρώτησεν αὐτόν,

3019] Mt 22, 35 καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν [νομικὸς] πειράζων αὐτόν,

K872=

3020[Mk 12, 28c Ποία ἐστὶν ἐντολὴ πρώτη πάντων;

3021] Mt 22, 36 Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;

K873:

3022 Mk 12, 29 ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς ὅτι Πρώτη ἐστίν, Ἄκουε, Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστίν,

K874=

3023[Mk 12, 30 Będziesz miłował Pana, Boga swego, całym swoim sercem, całą swoją duszą, całym swoim umysłem i całą swoją mocą.

3024[Mt 22, 37 On mu odpowiedział: *«Będziesz miłował Pana Boga swego całym swoim sercem, całą swoją duszą i całym swoim umysłem.*

K875:

3025 Mt 22, 38 To jest największe i pierwsze przykazanie.

K876=

3026[Mk 12, 31a Drugie jest to: *Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego.*

3027[Mt 22, 39 Drugie podobne jest do niego: *Będziesz miłował swego bliźniego jak siebie samego.*

K877:

3028 Mk 12, 31b Nie ma innego przykazania większego od tych».

K878:

3029 Mt 22, 40 Na tych dwóch przykazaniach zawisło całe Prawo i Prorocy.

K879:

3030 Mk 12, 32 Rzekł Mu uczony w Piśmie: «Bardzo dobrze, Nauczycielu, słusznie powiedziałeś, bo *Jeden jest i nie ma innego prócz Niego.*

3031 Mk 12, 33 Miłować Go całym sercem, całym umysłem i całą mocą i miłować bliźniego jak siebie samego znaczy daleko więcej niż wszystkie całopalenia i ofiary».

3032 Mk 12, 34 Jezus widząc, że rozumnie odpowiedział, rzekł do niego: «Niedaleko jesteś od królestwa Bożego». I nikt już nie odważył się Go więcej pytać.

CE265. Mesjasz Synem Bożym

[Mt 22,41-46; Mk 12,35-37a; Łk 20,41-44] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa (II)*, cz. IX}

K880=

3033[Mk 12, 35 Nauczając w świątyni, Jezus zapytał: «Jak mogą twierdzić uczeni w Piśmie, że Mesjasz jest synem Dawida?

3034• Mt 22, 41 Gdy zebrali się faryzeusze, Jezus zadał im takie pytanie:

3035 Mt 22, 42 «Co sądzicie o Mesjaszu? Czym jest synem?» Odpowiedzieli Mu: «Dawida».

3036[Łk 20, 41 Natomiast On rzekł do nich: «Jak można twierdzić, że Mesjasz jest synem Dawida?

K881=

3037[Mk 12, 36 Wszak sam Dawid mówi mocą Ducha Świętego: Rzekł Pan do Pana mego: *Siądź po prawicy mojej, aż położę Twoich nieprzyjaciół pod stopy Twoje.*

3038• Mt 22, 43 Wtedy rzekł do nich: «Jakżeż więc Dawid natchniony przez Ducha może nazywać Go Panem, gdy mówi:

3039 Mt 22, 44 *Rzekł Pan do Pana mego: Siądź po prawicy mojej, aż położę Twoich nieprzyjaciół pod stopy Twoje.*

3040[Łk 20, 42 Przecież sam Dawid mówi w Księdze Psalmów: *Rzekł Pan do Pana mego: Siądź po prawicy mojej,*

3041 Łk 20, 43 *aż położę nieprzyjaciół Twoich jako podnózek pod Twoje stopy.*

K882=

3042[Mk 12, 37a Sam Dawid nazywa Go Panem, jakże więc jest [tylko] jego synem?»

3043• Mt 22, 45 Jeśli więc Dawid nazywa Go Panem, to jak może być On [tylko] jego synem?»

3044[Łk 20, 44 Dawid nazywa Go Panem: jak może być On [tylko] jego synem?»

K874=

3023[Mk 12, 30] καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου.

3024] Mt 22, 37 ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ, Ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου·

K875:

3025 Mt 22, 38 αὕτη ἐστὶν ἡ μεγάλη καὶ πρώτη ἐντολή.

K876=

3026[Mk 12, 31a] δευτέρα αὕτη, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

3027] Mt 22, 39 δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.

K877:

3028 Mk 12, 31b μείζων τούτων ἄλλη ἐντολή οὐκ ἔστιν.

K878:

3029 Mt 22, 40 ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος κρέμαται καὶ οἱ προφῆται.

K879:

3030 Mk 12, 32 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ γραμματεὺς, Καλῶς, διδάσκαλε, ἐπ' ἀληθείας εἶπες ὅτι εἷς ἐστὶν καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος πλὴν αὐτοῦ·

3031 Mk 12, 33 καὶ τὸ ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας καὶ ἐξ ὅλης τῆς συνέσεως καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν περισσώτερόν ἐστιν πάντων τῶν ὀλοκαυτωμάτων καὶ θυσιῶν.

3032 Mk 12, 34 καὶ ὁ Ἰησοῦς ἰδὼν [αὐτὸν] ὅτι νουνεχῶς ἀπεκρίθη εἶπεν αὐτῷ, Οὐ μακρὰν εἶ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ. καὶ οὐδεὶς οὐκέτι ἐτόλμα αὐτὸν ἐπερωτῆσαι.

CE265. Messiah as God's Son

[Mt 22,41-46; Mk 12,35-37a; Lk 20,41-44] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus (II)*, part IX}

K880=

3033[Mk 12, 35] Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἔλεγεν διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, Πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς Δαυὶδ ἐστίν;

3034• Mt 22, 41 Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς

3035 Mt 22, 42 λέγων, Τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; τίνας υἱὸς ἐστίν; λέγουσιν αὐτῷ, Τοῦ Δαυὶδ.

3036] Lk 20, 41 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Πῶς λέγουσιν τὸν Χριστὸν εἶναι Δαυὶδ υἱόν;

K881=

3037[Mk 12, 36] αὐτὸς Δαυὶδ εἶπεν ἐν τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ, Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποκάτω τῶν ποδῶν σου.

3038• Mt 22, 43 λέγει αὐτοῖς, Πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι καλεῖ αὐτὸν κύριον λέγων,

3039 Mt 22, 44 Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποκάτω τῶν ποδῶν σου;

3040] Lk 20, 42 αὐτὸς γὰρ Δαυὶδ λέγει ἐν βίβλῳ ψαλμῶν, Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου, Κάθου ἐκ δεξιῶν μου,

3041 Lk 20, 43 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

K882=

3042[Mk 12, 37a] αὐτὸς Δαυὶδ λέγει αὐτὸν κύριον, καὶ πόθεν αὐτοῦ ἐστὶν υἱός;

3043• Mt 22, 45 εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστίν;

3044] Lk 20, 44 Δαυὶδ οὖν κύριον αὐτὸν καλεῖ, καὶ πῶς αὐτοῦ υἱὸς ἐστίν;

K883:

3045 Mt 22, 46 I żaden z nich nie mógł Mu odpowiedzieć. Nikt też od owego dnia nie odważył się więcej Go pytać.

CE266. Ostrzeżenie przed uczonymi w Piśmie

[Mt 23,1-12; Mk 12,37b-40; Łk 20,45-47] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa (II)*, cz. X}

K884=

3046 [Mk 12, 37b] A liczny tłum chętnie Go słuchał.

3047 Mk 12, 38a I dalej głosił im swoją naukę:

3048 • Mt 23, 1 Wówczas przemówił Jezus do tłumów i do swych uczniów tymi słowami:

3049] Łk 20, 45 Gdy cały lud się przysłuchiwał, rzekł do swoich uczniów:

K885=

3050 [Mk 12, 38b] «Strzeżcie się uczonych w Piśmie.

3051] Łk 20, 46a «Strzeżcie się uczonych w Piśmie,

K886:

3052 Mt 23, 2 «Na katedrze Mojżesza zasiedli uczeni w Piśmie i faryzeusze.

3053 Mt 23, 3 Czyńcie więc i zachowujcie wszystko, co wam polecą, lecz uczynków ich nie naśladowcie. Mówią bowiem, ale sami nie czynią.

3054 Mt 23, 4 Wiążą ciężary wielkie i nie do uniesienia i kładą je ludziom na ramiona, lecz sami palcem ruszyć ich nie chcą.

K887=

3055 [Mk 12, 38c] Z upodobaniem chodzą oni w powłóczystych szatach, lubią pozdrowienia na rynku,

3056 Mk 12, 39 pierwsze krzesła w synagogach i zaszczytne miejsca na ucztach.

3057 • Łk 20, 46b którzy z upodobaniem chodzą w powłóczystych szatach, lubią pozdrowienia na rynku, pierwsze krzesła w synagogach i zaszczytne miejsca na ucztach.

3058] Mt 23, 5 Wszystkie swe uczynki spełniają w tym celu, żeby się ludziom pokazać. Rozszerzają swoje filakterie i wydłużają frędzle u płaszców.

3059 Mt 23, 6 Lubią zaszczytne miejsca na ucztach i pierwsze krzesła w synagogach.

3060 Mt 23, 7 Chcą, by ich pozdrawiano na rynkach i żeby ludzie nazywali ich *Rabbi*.

K888=

3061 [Mk 12, 40] Objadają domy wdów i dla pozoru odprowadzają długie modlitwy.

3062] Łk 20, 47a Objadają oni domy wdów i dla pozoru długo się modlą.

K889:

3063 Łk 20, 47b Ci tym surowszy otrzymają wyrok».

K890:

3064 Mt 23, 8 A wy nie pozwalajcie nazywać się *Rabbi*, albowiem jeden jest wasz Nauczyciel, a wy wszyscy jesteście braćmi.

3065 Mt 23, 9 Nikogo też na ziemi nie nazywajcie waszym ojcem, jeden bowiem jest Ojciec wasz, Ten w niebie.

3066 Mt 23, 10 Nie chcecie również, żeby was nazywano mistrzami, bo jeden jest tylko wasz Mistrz, Chrystus.

3067 Mt 23, 11 Największy z was niech będzie waszym sługą.

3068 Mt 23, 12 Kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się poniża, będzie wywyższony.

K883:

3045 Mt 22, 46 καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο ἀποκριθῆναι αὐτῷ λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησέν τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

CE266. The Warning against Scribes

[Mt 23,1-12; Mk 12,37b-40; Lk 20,45-47] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple. Course of narra-tion: *The Last Public Teaching of Jesus (II)*, part X}

K884=

3046[Mk 12, 37b καὶ [ὁ] πολὺς ὄχλος ἤκουεν αὐτοῦ ἡδέως.

3047 Mk 12, 38a Καὶ ἐν τῇ διδασκίᾳ αὐτοῦ ἔλεγεν,

3048• Mt 23, 1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ

3049] Lk 20, 45 Ἀκούοντος δὲ παντὸς τοῦ λαοῦ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς [αὐτοῦ],

K885=

3050[Mk 12, 38b Βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων

3051]Lk 20, 46a Προσέχετε ἀπὸ τῶν γραμματέων

K886:

3052 Mt 23, 2 λέγων, Ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι.

3053 Mt 23, 3 πάντα οὖν ὅσα ἐὰν εἴπωσιν ὑμῖν ποιήσατε καὶ τηρεῖτε, κατὰ δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε· λέγουσιν γὰρ καὶ οὐ ποιοῦσιν.

3054 Mt 23, 4 δεσμεύουσιν δὲ φορτία βαρέα καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὤμους τῶν ἀνθρώπων, αὐτοὶ δὲ τῷ δακτύλῳ αὐτῶν οὐ θέλουσιν κινῆσαι αὐτά.

K887=

3055[Mk 12, 38c τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς

3056 Mk 12, 39 καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις·

3057•Lk 20, 46b τῶν θελόντων περιπατεῖν ἐν στολαῖς καὶ φιλοῦντων ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ πρωτοκλισίας ἐν τοῖς δείπνοις,

3058] Mt 23, 5 πάντα δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ποιοῦσιν πρὸς τὸ θεαθῆναι τοῖς ἀνθρώποις· πλατύνουσιν γὰρ τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσιν τὰ κράσπεδα,

3059 Mt 23, 6 φιλοῦσιν δὲ τὴν πρωτοκλισίαν ἐν τοῖς δείπνοις καὶ τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς

3060 Mt 23, 7 καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, Ῥαββί.

K888=

3061[Mk 12, 40 οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι, οὗτοι λήμψονται περισσότερον κρίμα.

3062]Lk 20, 47a οἱ κατεσθίουσιν τὰς οἰκίας τῶν χηρῶν καὶ προφάσει μακρὰ προσεύχονται·

K889:

3063 Lk 20, 47b οὗτοι λήμψονται περισσότερον κρίμα.

K890:

3064 Mt 23, 8 ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε, Ῥαββί, εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.

3065 Mt 23, 9 καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῖν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος.

3066 Mt 23, 10 μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί, ὅτι καθηγητὴς ὑμῶν ἐστὶν εἷς ὁ Χριστός.

3067 Mt 23, 11 ὁ δὲ μείζων ὑμῶν ἔσται ὑμῶν διάκονος.

3068 Mt 23, 12 ὅστις δὲ ὑψώσῃ ἐαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὅστις ταπεινώσῃ ἐαυτὸν ὑψωθήσεται.

CE267. Biada obłudnikom

[Mt 23,13-36] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska. Tok narracji: *Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa (II)*, cz. XI.}

- 3069 Mt 23,13 Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy, bo zamykacie królestwo niebieskie przed ludźmi. Wy sami nie wchodzicie i nie pozwalacie wejść tym, którzy do niego idą.
- 3070 Mt 23,14 {Biada wam, doktorowie i faryzeusze obłudnicy, że objadacie domy wdów, długie modlitwy czyniąc! Dlatego cięższy wyrok was spotka.}[BW]
- 3071 Mt 23,15 Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy, bo przemierzacie morze i ziemię, żeby pozyskać jednego współwyznawcę. A gdy się nim stanie, czynicie go dwakroć bardziej winnym piekła niż wy sami.
- 3072 Mt 23,16 Biada wam, przewodnicy ślepi, którzy mówicie: Kto by przysiągł na przybytek, nic to nie znaczy; lecz kto by przysiągł na złoto przybytku, ten jest związany przysięgą.
- 3073 Mt 23,17 Głupi i ślepi! Cóż bowiem jest ważniejsze, złoto czy przybytek, który uświęca złoto?
- 3074 Mt 23,18 Dalej: Kto by przysiągł na złoto przybytku, ten jest związany przysięgą.
- 3075 Mt 23,19 Ślepcy! Cóż bowiem jest ważniejsze, ofiara czy ołtarz, który uświęca ofiarę?
- 3076 Mt 23,20 Kto więc przysięga na ołtarz, przysięga na niego i na wszystko, co na nim leży.
- 3077 Mt 23,21 A kto przysięga na przybytek, przysięga na niego i na Tego, który w nim mieszka.
- 3078 Mt 23,22 A kto przysięga na niebo, przysięga na tron Boży i na Tego, który na nim zasiada.
- 3079 Mt 23,23 Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy, bo dajecie dziesięcinę z mioty, kopru i kminku, lecz zaniedbaliście to, ważniejsze jest w Prawie: sprawiedliwość, miłosierdzie i wiarę. To zaś należało czynić, a tamtego nie zaniedbywać.
- 3080 Mt 23,24 Ślepi przewodnicy, którzy przecedzacie komara, a połykacie wielbłąda!
- 3081 Mt 23,25 Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy, bo dbacie o czystość zewnętrznej strony kubka i misy, a wewnątrz pełne są zdzierstwa i niepowściągliwości.
- 3082 Mt 23,26 Faryzeuszu ślepy! Oczyszczyć wpierw wnętrze kubka, żeby i zewnętrzna jego strona stała się czysta.
- 3083 Mt 23,27 Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy, bo podobni jesteście do grobów pobielanych, które z zewnątrz wyglądają pięknie, lecz wewnątrz pełne są kości trupich i wszelkiego plugastwa.
- 3084 Mt 23,28 Tak i wy z zewnątrz wydajecie się ludziom sprawiedliwi, lecz wewnątrz pełni jesteście obłudy i nieprawości.
- 3085 Mt 23,29 Biada wam, uczeni w Piśmie i faryzeusze obłudnicy, bo budujecie groby prorokom i zdobicie grobowce sprawiedliwych
- 3086 Mt 23,30 oraz mówicie: „Gdybyśmy żyli za czasów naszych przodków, nie bylibyśmy ich współnikami w zabójstwie proroków”.
- 3087 Mt 23,31 Przez to sami przyznajecie, że jesteście potomkami tych, którzy mordowali proroków.
- 3088 Mt 23,32 Dopełnijcie i wy miary waszych przodków!
- 3089 Mt 23,33 Wężu, plemię żmijowe, jak wy możecie ująć potępienia w piekle?
- 3090 Mt 23,34 Dlatego oto Ja posyłam do was proroków, mędrców i uczonych. Jednych z nich zabijecie i ukrzyżujecie; innych będziecie biczować w waszych synagogach i przepędzać z miasta do miasta.
- 3091 Mt 23,35 Tak spadnie na was cała krew niewinna, przelana na ziemi, począwszy od krwi Abła sprawiedliwego aż do krwi Zachariasza, syna Barachiasza, którego zamordowaliście między przybytkiem a ołtarzem.

CE267. Woes unto Hypocrites

[Mt 23,13-36] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple. Course of narration: *The Last Public Teaching of Jesus (II)*, part XI.}

- 3069 Mt 23,13 Οὐαὶ δὲ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.
- 3070 Mt 23,14 {Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι κλείετε τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· ὑμεῖς γὰρ οὐκ εἰσέρχεσθε, οὐδὲ τοὺς εἰσερχομένους ἀφίετε εἰσελθεῖν.}[GNT MT]
- 3071 Mt 23,15 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ξηρὰν ποιῆσαι ἓνα προσήλυτον, καὶ ὅταν γένηται ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν.
- 3072 Mt 23,16 Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδηγοὶ τυφλοὶ οἱ λέγοντες, Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστὶν· ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ χρυσῷ τοῦ ναοῦ ὀφείλει.
- 3073 Mt 23,17 μωροὶ καὶ τυφλοί, τίς γὰρ μεῖζων ἐστίν, ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιάσας τὸν χρυσόν;
- 3074 Mt 23,18 καί, Ὅς ἂν ὁμόση ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστὶν· ὅς δ' ἂν ὁμόση ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ ὀφείλει.
- 3075 Mt 23,19 τυφλοί, τί γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιάζον τὸ δῶρον;
- 3076 Mt 23,20 ὁ οὖν ὁμόσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ·
- 3077 Mt 23,21 καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ ναῷ ὁμνύει ἐν αὐτῷ καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν·
- 3078 Mt 23,22 καὶ ὁ ὁμόσας ἐν τῷ οὐρανῷ ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω αὐτοῦ.
- 3079 Mt 23,23 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι ἀποδεκατοῦτε τὸ ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον, καὶ ἀφήκατε τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸ ἔλεος καὶ τὴν πίστιν· ταῦτα [δὲ] ἔδει ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι.
- 3080 Mt 23,24 ὁδηγοὶ τυφλοί, οἱ διῦλίζοντες τὸν κώνωπα τὴν δὲ κάμηλον καταπίνοντες.
- 3081 Mt 23,25 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι καθαρίζετε τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ἐξ ἀρπαγῆς καὶ ἀκρασίας.
- 3082 Mt 23,26 Φαρισαῖε τυφλέ, καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς αὐτοῦ καθαρόν.
- 3083 Mt 23,27 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι παρομοιάζετε τάφοις κεκονιαμένοις, οἵτινες ἔξωθεν μὲν φαίνονται ὡραῖοι ἔσωθεν δὲ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.
- 3084 Mt 23,28 οὕτως καὶ ὑμεῖς ἔξωθεν μὲν φαίνεσθε τοῖς ἀνθρώποις δίκαιοι, ἔσωθεν δὲ ἐστε μεστοὶ ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας.
- 3085 Mt 23,29 Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί, ὅτι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ κοσμεῖτε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων,
- 3086 Mt 23,30 καὶ λέγετε, Εἰ ἡμεθα ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, οὐκ ἂν ἡμεθα αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.
- 3087 Mt 23,31 ὥστε μαρτυρεῖτε ἑαυτοῖς ὅτι υἱοὶ ἐστε τῶν φονευσάντων τοὺς προφήτας.
- 3088 Mt 23,32 καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν.
- 3089 Mt 23,33 ὀφεις γεννήματα ἐχιδνῶν, πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεέννης;
- 3090 Mt 23,34 διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω πρὸς ὑμᾶς προφήτας καὶ σοφοὺς καὶ γραμματεῖς· ἐξ αὐτῶν ἀποκτενεῖτε καὶ σταυρώσετε, καὶ ἐξ αὐτῶν μαστιγώσετε ἐν ταῖς συναγωγαῖς ὑμῶν καὶ διώξετε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν·
- 3091 Mt 23,35 ὅπως ἔλθῃ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυννόμενον ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἀβελ τοῦ δικαίου ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου.

3092 Mt 23,36 Zaprawdę, powiadam wam: Przyjdzie to wszystko na to pokolenie.

CE268. Wdowi grosz

[Mk 12,41-44; Łk 21,1-4] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Kobiet, naprzeciw sali skarbcza}

K891=

3093[Mk 12,41 Potem, usiadłszy naprzeciw skarbony, przypatrywał się, jak tłum wrzucał drobne pieniądze do skarbony. Wielu bogatych wrzucało wiele.

3094[Łk 21,1 Podniósłszy oczy, zobaczył, jak bogaci wrzucali swe ofiary do skarbony.

K892=

3095[Mk 12,42 Przyszła też jedna uboga wdowa i wrzuciła dwa pieniążki, czyli jeden grosz.

3096[Łk 21,2 Zobaczył też, jak pewna uboga wdowa wrzuciła tam dwa pieniążki,

K893=

3097[Mk 12,43 Wtedy przywołał swoich uczniów i rzekł do nich: «Zaprawdę, powiadam wam: Ta uboga wdowa wrzuciła najwięcej ze wszystkich, którzy kładli do skarbony.

3098[Łk 21,3 i rzekł: «Prawdziwie, powiadam wam: Ta uboga wdowa wrzuciła więcej niż wszyscy inni.

K894=

3099[Mk 12,44 Wszyscy bowiem wrzucali z tego, co im zbywało; ona zaś ze swego niedostatku wrzuciła wszystko, co miała na swe utrzymanie».

3100[Łk 21,4 Wszyscy bowiem wrzucali na ofiarę Bogu z tego, co im zbywało; ta zaś z niedostatku swego wrzuciła wszystko, co miała na utrzymanie».

CE269. Niedowiarstwo Żydów

[J 12,37-43] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan}

K895:

3101 J 12,37 Chociaż jednak uczynił On wobec nich tak wielkie znaki, nie uwierzyli w Niego,

3102 J 12,38 aby się spełniło słowo proroka Izajasza, który powiedział: *Panie, któż uwierzy naszemu głosowi? A ramię Pańskie komu zostało objawione?*

3103 J 12,39 Dlatego nie mogli uwierzyć, że znów powiedział Izajasz:

3104 J 12,40 *Zasłепił ich oczy i twardymi uczynił ich serca, żeby nie widzieli oczami oraz nie poznali sercem i nie nawrócili się, ażebym ich uzdrowił.*

3105 J 12,41 Tak powiedział Izajasz, ponieważ ujrzał chwałę Jego i o Nim mówił.

3106 J 12,42 Niemniej jednak i spośród przywódców wielu w Niego uwierzyło, ale z obawy przed faryzeuszami nie przyznawali się, aby ich nie wyłączone z synagogi.

3107 J 12,43 Bardziej bowiem umiłowali chwałę ludzką aniżeli chwałę Bożą.

CE270. Ostatnia mowa publiczna

[J 12,44-50] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska}

3108 J 12,44 Jezus zaś tak wołał: «Ten, kto we Mnie wierzy, wierzy nie we Mnie, lecz w Tego, który Mnie posłał.

3109 J 12,45 A kto Mnie widzi, widzi Tego, który Mnie posłał.

3110 J 12,46 Ja przyszedłem na świat jako światłość, aby nikt, kto we Mnie wierzy, nie pozostawał w ciemności.

3111 J 12,47 A jeżeli ktoś słyszy słowa moje, ale ich nie zachowuje, to Ja go nie potępię. Nie przyszedłem bowiem po to, aby świat potępić, ale by świat zbawić.

3112 J 12,48 Kto Mną gardzi i nie przyjmuje słów moich, ten ma swego sędziego: słowo, które wygłosiłem, ono to będzie go sądzić w dniu ostatecznym.

3092 Mt 23, 36 ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἥξει ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην.

CE268. The Widow's Two Mites

[Mk 12,41-44; Lk 21,1-4] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of Women, against the Treasury}

K891=

3093[Mk 12, 41 Καὶ καθίσας κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου ἐθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον· καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλὰ·

3094[Lk 21, 1 Ἀναβλέψας δὲ εἶδεν τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους.

K892=

3095[Mk 12, 42 καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλεν λεπτὰ δύο, ὃ ἐστὶν κοδράντης.

3096[Lk 21, 2 εἶδεν δὲ τίνα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν ἐκεῖ λεπτὰ δύο,

K893=

3097[Mk 12, 43 καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον πάντων ἔβαλεν τῶν βαλλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον·

3098[Lk 21, 3 καὶ εἶπεν, Ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα αὕτη ἢ πτωχὴ πλεῖον πάντων ἔβαλεν·

K894=

3099[Mk 12, 44 πάντες γὰρ ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον, αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς.

3100[Lk 21, 4 πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα, αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ὃν εἶχεν ἔβαλεν.

CE269. The Unbelief of the Jews

[J 12,37-43] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles}

K895:

3101 J 12, 37 Τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποικίωτος ἔμπροσθεν αὐτῶν οὐκ ἐπίστευον εἰς αὐτόν,

3102 J 12, 38 ἵνα ὁ λόγος Ἡσαίου τοῦ προφήτου πληρωθῇ ὃν εἶπεν, Κύριε, τίς ἐπίστευσεν τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη;

3103 J 12, 39 διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦειν, ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαίας,

3104 J 12, 40 Τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἐπόρωσεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσιν τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσιν τῇ καρδίᾳ καὶ στραφῶσιν, καὶ ἰάσονται αὐτούς.

3105 J 12, 41 ταῦτα εἶπεν Ἡσαίας, ὅτι εἶδεν τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησεν περὶ αὐτοῦ.

3106 J 12, 42 ὅμως μέντοι καὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς Φαρισαίους οὐχ ὡμολόγουν ἵνα μὴ ἀποσυναγώγοι γένωνται·

3107 J 12, 43 ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον ἢ περὶ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ.

CE270. The Last Public Speaking

[J 12,44-50] {Tuesday of the Holy Week; The Jerusalem Temple}

3108 J 12, 44 Ἰησοῦς δὲ ἔκραξεν καὶ εἶπεν, Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ πιστεύει εἰς ἐμὲ ἀλλὰ εἰς τὸν πέμψαντά με,

3109 J 12, 45 καὶ ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με.

3110 J 12, 46 ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη.

3111 J 12, 47 καὶ ἐάν τις μου ἀκούσῃ τῶν ῥημάτων καὶ μὴ φυλάξῃ, ἐγὼ οὐ κρίνω αὐτόν, οὐ γὰρ ἦλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.

3112 J 12, 48 ὁ ἀθετῶν ἐμὲ καὶ μὴ λαμβάνων τὰ ῥήματά μου ἔχει τὸν κρίνοντα αὐτόν· ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα ἐκεῖνος κρίνει αὐτόν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ·

- 3113 J 12,49 Nie mówiłem bowiem sam sam od siebie, ale Ojciec, który Mnie posłał, On Mi nakazał, co mam powiedzieć i oznajmić.
- 3114 J 12,50 A wiem, że przykazanie Jego jest życiem wiecznym. To, co mówię, mówię tak, jak Mi Ojciec powiedział».

XXX OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: WIELKI WTOREK – MOWA ESCHATOLOGICZNA

CE271. Zniszczenie świątyni – zapowiedź

[Mt 24,1-2; Mk 13,1-2; Łk 21,5-6] {Wtorek Wielkiego Tygodnia, zachód słońca; za murami Świątyni Jerozolimskiej, w drodze na Górę Oliwną. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, część I}

K896:

- 3115 Mk 13,1 Gdy wychodził ze świątyni, rzekł Mu jeden z uczniów: «Nauczycielu, patrz, co za kamienie i jakie budowle!»

K897:

- 3116 Mt 24,1 Po wyjściu Jezusa ze świątyni podeszli do Niego uczniowie, aby Mu pokazać budowle świątyni.

K898:

- 3117 Łk 21,5 Gdy niektórzy mówili o świątyni, że jest przyozdobiona pięknymi kamieniami i darami, powiedział:

K899=

- 3118[Łk 21,6 «Przyjdzie czas, kiedy z tego, na co patrzycie, nie zostanie kamień na kamieniu, który by nie był zwalony».

- 3119• Mk 13,2 Jezus mu odpowiedział:

«Widzisz te potężne budowle? Nie zostanie tu kamień na kamieniu, który by nie był zwalony».

- 3120[Mt 24,2 Lecz On rzekł do nich:

«Widzicie to wszystko? Zaprawdę, powiadam wam, nie zostanie tu kamień na kamieniu, który by nie był zwalony».

CE272. Początek boleści

[Mt 24,3-8; Mk 13,3-8; Łk 21,7-11] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; w pobliżu szczytu Góry Oliwnej. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. II; podjęcie mowy}

K900=

- 3121[Mk 13,3 A gdy siedział na Górze Oliwnej, naprzeciw świątyni, pytali Go na osobności Piotr, Jakub, Jan i Andrzej:

- 3122• Mt 24,3a A gdy siedział na Górze Oliwnej, podeszli do Niego uczniowie i pytali na osobności:

- 3123[Łk 21,7a Zapytali Go:

K901=

- 3124[Mk 13,4 «Powiedz nam, kiedy to nastąpi? I jaki będzie znak, gdy to wszystko zacznie się spełniać?»

- 3125• Mt 24,3b «Powiedz nam, kiedy to nastąpi i jaki będzie znak Twego przyjścia i końca świata?»

- 3126[Łk 21,7b «Nauczycielu, kiedy to nastąpi? I jaki będzie znak, gdy to się dzieć zacznie?»

K902=

- 3127[Mk 13,5 Wówczas Jezus zaczął im mówić: «Strzeżcie się, żeby was kto nie zwiódł.

- 3128• Mt 24,4 A Jezus im odpowiedział: «Strzeżcie się, żeby was kto nie zwiódł.

- 3129[Łk 21,8a Jezus odpowiedział: «Strzeżcie się, żeby was nie zwiedziono.

- 3113 J 12, 49 ὅτι ἐγὼ ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με πατήρ αὐτός μοι ἐντολήν δέδωκεν τί εἶπω καὶ τί λαλήσω.
- 3114 J 12, 50 καὶ οἶδα ὅτι ἡ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰωνιὸς ἐστίν. ἃ οὖν ἐγὼ λαλῶ, καθὼς εἶρηκέν μοι ὁ πατήρ, οὕτως λαλῶ.

XXX THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: HOLY TUESDAY – THE ESCHATOLOGICAL DISCOURSE

CE271. The Destruction of the Temple – the Prediction

[Mt 24,1-2; Mk 13,1-2; Lk 21,5-6] {Tuesday of the Holy Week, sunset; beyond the Walls of Jerusalem Temple, on the way to the Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part I}

K896:

- 3115 Mk 13, 1 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἱεροῦ λέγει αὐτῷ εἰς [ἐκ] τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Διδάσκαλε, ἴδε ποταποὶ λίθοι καὶ ποταπαὶ οἰκοδομαί.

K897:

- 3116 Mt 24, 1 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἐπορεύετο, καὶ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπιδειξάιναι αὐτῷ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ ἱεροῦ.

K898:

- 3117 Lk 21, 5 Καὶ τινῶν λεγόντων περὶ τοῦ ἱεροῦ, ὅτι λίθοις καλοῖς καὶ ἀναθήμασιν κεκόσμηται, εἶπεν,

K899=

- 3118 Lk 21, 6 Ταῦτα ἃ θεωρεῖτε, ἐλεύσονται ἡμέραι ἐν αἷς οὐκ ἀφεθήσεται λίθος ἐπὶ λίθῳ ὃς οὐ καταλυθήσεται.

- 3119 Mk 13, 2 καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Βλέπετε ταύτας τὰς μεγάλας οἰκοδομὰς; οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ.

- 3120 Mt 24, 2 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτοῖς, Οὐ βλέπετε ταῦτα πάντα; ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀφεθῇ ὧδε λίθος ἐπὶ λίθον ὃς οὐ καταλυθήσεται.

CE272. The Beginings of Sorrows

[Mt 24,3-8; Mk 13,3-8; Lk 21,7-11] {Tuesday of the Holy Week; near the Summit of the Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, p. II; continuation of the discourse}

K900=

- 3121 Mk 13, 3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν κατέναντι τοῦ ἱεροῦ ἐπηρώτα αὐτὸν κατ' ἰδίαν Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης καὶ Ἀνδρέας,

- 3122 Mt 24, 3a Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ κατ' ἰδίαν λέγοντες,

- 3123 Lk 21, 7a Ἐπηρώτησαν δὲ αὐτὸν λέγοντες,

K901=

- 3124 Mk 13, 4 Εἰπὼν ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα συντελεῖσθαι πάντα.

- 3125 Mt 24, 3b Εἰπὲ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ συντελείας τοῦ αἰῶνος.

- 3126 Lk 21, 7b Διδάσκαλε, πότε οὖν ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ ταῦτα γίνεσθαι;

K902=

- 3127 Mk 13, 5 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἤρξατο λέγειν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

- 3128 Mt 24, 4 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ.

- 3129 Lk 21, 8a ὁ δὲ εἶπεν, Βλέπετε μὴ πλανηθῇτε.

K903=

- 3130[Mk 13,6 Wielu przyjdzie pod moim imieniem i będą mówić: To ja jestem. I wielu w błąd wprowadzą.
- 3131• Mt 24,5 Wielu bowiem przyjdzie pod moim imieniem i będą mówić: To ja jestem Mesjaszem. I wielu w błąd wprowadzą.
- 3132] Łk 21,8b Wielu bowiem przyjdzie pod moim imieniem i będą mówić: „To ja jestem” oraz: „Nadszedł czas”. Nie podążajcie za nimi!

K904=

- 3133[Mk 13,7 Kiedy więc usłyszycie o wojnach i odgłosy wojenne, nie trwóście się! *To musi się stać*, ale to jeszcze nie koniec.
- 3134• Mt 24,6 Będziecie słyszeć o wojnach i odgłosy wojen: bacście! Nie trwóście się tym! To <wszystko> *musi się stać*, ale to jeszcze nie koniec.
- 3135] Łk 21,9 I nie trwóście się, gdy posłyszycie o wojnach i przewrotach. To najpierw *musi się stać*, ale nie zaraz nastąpi koniec».

K905=

- 3136[Mk 13,8a Powstanie bowiem *naród przeciw narodowi* i królestwo przeciw królestwu; wystąpią miejscami trzęsienia ziemi, będą klęski głodu.
- 3137• Mt 24,7 Powstanie bowiem *naród przeciw narodowi* i królestwo przeciw królestwu. Wystąpi głód i zaraza, a miejscami trzęsienia ziemi.
- 3138] Łk 21,10 Wtedy mówił do nich: «*Powstanie naród przeciw narodowi* i królestwo przeciw królestwu.
- 3139 Łk 21,11a Wystąpią silne trzęsienia ziemi, a miejscami głód i zaraza;

K906:

- 3140 Łk 21,11b ukażą się straszne zjawiska i wielkie znaki na niebie.

K907=

- 3141[Mk 13,8b To jest [dopiero] początkiem boleści.
- 3142] Mt 24,8 Lecz to wszystko jest [dopiero] początkiem boleści.

CE273. Prześladowanie uczniów

[Mt 24,9-14; Mk 13,9-10.12-13; Łk 21,12-19] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. III}

K908=

- 3143[Mk 13,9 A wy miejcie się na baczności. Wydawać was będą sądom i w synagogach będą was chłostać. Nawet przed namiestnikami i królami stawać będziecie z mego powodu, na świadectwo dla nich.
- 3144] Łk 21,12 Lecz przed tym wszystkim podniosą na was ręce i będą was prześladować. Wydadzą was do synagog i do więzień oraz z powodu mojego imienia wlec was będą przed królów i namiestników.
- 3145 Łk 21,13 Będzie to dla was sposobność do składania świadectwa.

K909:

- 3146 Łk 21,14 Postanówcie sobie w sercu nie obmyślać naprzód swej obrony.
- 3147 Łk 21,15 Ja bowiem dam wam wymowę i mądrość, której żaden z waszych prześladowców nie będzie mógł się oprzeć ani sprzeciwić.

K910:

- 3148 Mk 13,10 Lecz najpierw musi być głoszona Ewangelia wszystkim narodom.

K903=

3130[Mk 13, 6 πολλοὶ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες ὅτι Ἐγώ εἰμι, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

3131• Mt 24, 5 πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγώ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ πολλοὺς πλανήσουσιν.

3132] Lk 21, 8b πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες, Ἐγώ εἰμι· καί, Ὁ καιρὸς ἤγγικεν· μὴ πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν.

K904=

3133[Mk 13, 7 ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω τὸ τέλος.

3134• Mt 24, 6 μελλήσετε δὲ ἀκούειν πολέμους καὶ ἀκοὰς πολέμων· ὁρᾶτε, μὴ θροεῖσθε· δεῖ γὰρ γενέσθαι, ἀλλ' οὐπω ἐστὶν τὸ τέλος.

3135] Lk 21, 9 ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους καὶ ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον, ἀλλ' οὐκ εὐθέως τὸ τέλος.

K905=

3136[Mk 13, 8a ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, ἔσονται λιμοί·

3137• Mt 24, 7 ἐγερθήσεται γὰρ ἔθνος ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται λιμοὶ καὶ σεισμοὶ κατὰ τόπους·

3138] Lk 21, 10 Τότε ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἐγερθήσεται ἔθνος ἐπ' ἔθνος καὶ βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν,

3139 Lk 21, 11a σεισμοὶ τε μεγάλοι καὶ κατὰ τόπους λιμοὶ καὶ λοιμοὶ ἔσονται,

K906:

3140 Lk 21, 11b φόβητρά τε καὶ ἀπ' οὐρανοῦ σημεῖα μεγάλα ἔσται.

K907=

3141[Mk 13, 8b ἀρχὴ ὠδίνων ταῦτα.

3142] Mt 24, 8 πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὠδίνων.

CE273. The Persecution of the Disciples

[Mt 24,9-14; Mk 13,9-10.12-13; Lk 21,12-19] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part III}

K908=

3143[Mk 13, 9 βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτοὺς· παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς συνέδρια καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε καὶ ἐπὶ ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἕνεκεν ἐμοῦ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

3144] Lk 21, 12 πρὸ δὲ τούτων πάντων ἐπιβαλοῦσιν ἐφ' ὑμᾶς τὰς χεῖρας αὐτῶν καὶ διώξουσιν, παραδιδόντες εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ φυλακάς, ἀπαγομένους ἐπὶ βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου·

3145 Lk 21, 13 ἀποβήσεται ὑμῖν εἰς μαρτύριον.

K909:

3146 Lk 21, 14 θέτε οὖν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι,

3147 Lk 21, 15 ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν ἥ οὐ δυνήσονται ἀντιστῆναι ἢ ἀντειπεῖν ἅπαντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.

K910:

3148 Mk 13, 10 καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη πρῶτον δεῖ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον.

K911=

3149[Mk 13,12 Brat na śmierć wyda brata, a ojciec swoje dziecko; powstaną dzieci przeciw rodzicom i o śmierć ich przyprawia.

3150] Łk 21,16 A wydawać was będą nawet rodzice i bracia, krewni i przyjaciele i niektórych z was o śmierć przyprawia.

K912=

3151[Mk 13,13a I będziecie w nienawiści u wszystkich z powodu mojego imienia.

3152• Łk 21,17 I z powodu mojego imienia będziecie w nienawiści u wszystkich.

3153] Mt 24,9 Wtedy wydadzą was na udrękę i będą was zabijać, i będziecie w nienawiści u wszystkich narodów z powodu mego imienia.

K913:

3154 Mt 24,10 A wówczas wielu zachwieje się w wierze; będą wzajemnie się wydawać i jedni drugich nienawidzić.

3155 Mt 24,11 Powstaną liczni fałszywi prorocy i wielu w błąd wprowadzą;

3156 Mt 24,12 a ponieważ wzmoże się nieprawość, ostygnie miłość wielu.

K914:

3157 Łk 21,18 Ale włos z głowy wam nie spadnie.

K915=

3158[Mk 13,13b Lecz kto wytrwa do końca, ten będzie zbawiony.

3159• Mt 24,13 Lecz kto wytrwa do końca, ten będzie zbawiony.

3160] Łk 21,19 Przez swoją wytrwałość ocalicie wasze życie.

K916:

3161 Mt 24,14 A ta Ewangelia o królestwie będzie głoszona po całej ziemi na świadectwo wszystkim wszystkim narodom. I wtedy nadejdzie koniec.

CE274. Znaki zapowiadające zburzenie Jerozolimy

[Mt 24,15-22; Mk 13,14-20; Łk 21,20-24] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. IV}

K917:

3162 Łk 21,20 Skoro zaś ujrzycie Jerozalem otoczone przez wojska, wtedy wiedźcie, że jego spustoszenie jest bliskie.

K918=

3163[Mk 13,14 A gdy ujrzycie *ohydę spustoszenia*, zalegającą tam, gdzie być nie powinna – kto czyta, niech rozumie – wtedy ci, którzy będą w Judei, niech uciekają w góry.

3164] Mt 24,15 Gdy więc ujrzycie „*ohydę spustoszenia*”, o której mówi prorok Daniel, zalegającą miejsca święte – kto czyta, niech rozumie –

3165 Mt 24,16 wtedy ci, którzy będą w Judei, niech uciekają w góry.

K919:

3166 Łk 21,21 Wtedy ci, którzy będą w Judei, niech uciekają w góry; ci, którzy są w mieście, niech z niego uchodzą, a ci, co po wsiach, niech do niego nie wchodzi.

3167 Łk 21,22 Będzie to bowiem *czas pomsty*, aby spełniło się wszystko, co jest napisane.

K920=

3168[Mk 13,15 Kto będzie na dachu, niech nie schodzi i nie wchodzi do domu, żeby coś zabrać.

3169] Mt 24,17 Kto będzie na dachu, niech nie schodzi, by zabrać rzeczy z domu.

K921=

3170[Mk 13,16 A kto będzie na polu, niech nie wraca, żeby wziąć swój płaszcz.

3171] Mt 24,18 A kto będzie na polu, niech nie wraca, żeby wziąć swój płaszcz.

K911=

3149[Mk 13, 12 και παραδώσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατὴρ τέκνον, καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώσουσιν αὐτούς·

3150] Lk 21, 16 παραδοθήσεσθε δὲ καὶ ὑπὸ γονέων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ θανατώσουσιν ἐξ ὑμῶν,

K912=

3151[Mk 13, 13a καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.

3152• Lk 21, 17 καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.

3153] Mt 24, 9 τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων τῶν ἐθνῶν διὰ τὸ ὄνομά μου.

K913:

3154 Mt 24, 10 καὶ τότε σκανδαλισθήσονται πολλοὶ καὶ ἀλλήλους παραδώσουσιν καὶ μισήσουσιν ἀλλήλους·

3155 Mt 24, 11 καὶ πολλοὶ ψευδοπροφῆται ἐγερθήσονται καὶ πλανήσουσιν πολλούς·

3156 Mt 24, 12 καὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ψυγήσεται ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν.

K914:

3157 Lk 21, 18 καὶ θριξὶ ἐκ τῆς κεφαλῆς ὑμῶν οὐ μὴ ἀπόληται.

K915=

3158[Mk 13, 13b ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.

3159• Mt 24, 13 ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται.

3160] Lk 21, 19 ἐν τῇ ὑπομονῇ ὑμῶν κτήσασθε τὰς ψυχὰς ὑμῶν.

K916:

3161 Mt 24, 14 καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσιν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος.

CE274. The Signs heralding the Destruction of Jerusalem

[Mt 24,15-22; Mk 13,14-20; Lk 21,20-24] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part IV}

K917:

3162 Lk 21, 20 Ὅταν δὲ ἴδητε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς.

K918=

3163[Mk 13, 14 Ὅταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστηκότα ὅπου οὐ δεῖ, ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω, τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη,

3164] Mt 24, 15 Ὅταν οὖν ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἐστὸς ἐν τόπῳ ἁγίῳ, ὁ ἀναγινώσκων νοεῖτω,

3165 Mt 24, 16 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη,

K919:

3166 Lk 21, 21 τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ ὄρη, καὶ οἱ ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκχωρεῖτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χώραις μὴ εἰσερχέσθωσαν εἰς αὐτήν,

3167 Lk 21, 22 ὅτι ἡμέραι ἐκδικήσεως αὐταὶ εἰσιν τοῦ πλησθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα.

K920=

3168[Mk 13, 15 ὁ [δὲ] ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω μηδὲ εἰσελθάτω ἄραι τι ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ,

3169] Mt 24, 17 ὁ ἐπὶ τοῦ δώματος μὴ καταβάτω ἄραι τὰ ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ,

K921=

3170[Mk 13, 16 καὶ ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν μὴ ἐπιστρεψάτω εἰς τὰ ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

3171] Mt 24, 18 καὶ ὁ ἐν τῷ ἀγρῷ μὴ ἐπιστρεψάτω ὀπίσω ἄραι τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ.

K922=

3172[Mk 13,17 Biada zaś brzemienным i karmiącym w owe dni.

3173• Mt 24,19 Biada zaś brzemienным i karmiącym w owe dni!

3174]Łk 21,23a Biada brzemienным i karmiącym w owe dni!

K923=

3175[Mk 13,18 A módlcie się, żeby nie wypadło to w zimie.

3176] Mt 24,20 A módlcie się, żeby ucieczka wasza nie wypadła w zimie albo w szabat.

K924=

3177[Mk 13,19 Albowiem dni owe będą czasem ucisku, *jakiego nie było od początku stworzenia*, którego Bóg dokonał, *aż do dni obecnych* i nigdy nie będzie.3178• Mt 24,21 Będzie bowiem wówczas wielki *ucisk, jakiego nie było od początku świata aż dotąd* i nigdy nie będzie.

3179]Łk 21,23b Nastanie bowiem wielki ucisk na ziemi i gniew na ten naród:

K925:

3180 Łk 21,24 *jedni polegną od miecza, a drugich zapędzą w niewolę między wszystkie narody. A Jeruzalem będzie deptane przez pogan, aż czasy pogan się wypełnią.*

K926=

3181[Mk 13,20 I gdyby Pan nie skrócił owych dni, nikt by nie ocalał. Ale skrócił te dni ze względu na wybranych, których sobie obrał.

3182] Mt 24,22 Gdyby ów czas nie został skrócony, nikt by nie ocalał. Lecz z powodu wybranych ów czas zostanie skrócony.

CE275. Fałszywi mesjasze i prorocy[Mt 24,23-28; Mk 13,21-23] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. V}

K927=

3183[Mk 13,21 I jeśliby wtedy ktoś wam powiedział: Oto tu jest Mesjasz, oto tam: nie wiercie.

3184] Mt 24,23 Wtedy jeśliby wam ktoś powiedział: „Oto tu jest Mesjasz” albo „Tam”, nie wiercie!

K928=

3185[Mk 13,22 Powstaną bowiem fałszywi mesjasze i fałszywi prorocy, a czynić będą znaki i cuda, żeby wprowadzić w błąd, jeśli to możliwe, wybranych.

3186] Mt 24,24 Powstaną bowiem fałszywi mesjasze i fałszywi prorocy i działać będą wielkie znaki i cuda, by w błąd wprowadzić, jeśli to możliwe, także wybranych.

K929=

3187[Mk 13,23 Wy przeto uważajcie!
Wszystko wam przepowiedziałem.

3188] Mt 24,25 Oto wam przepowiedziałem.

K930:

3189 Mt 24,26 Jeśli więc wam powiedzą: „Oto jest na pustyni” – nie chodźcie tam! „Oto wewnątrz domu”, nie wiercie!

3190 Mt 24,27 Albowiem jak błyskawica zabłyśnie na wschodzie, a jaśnieje aż na zachodzie, tak będzie z przyjściem Syna Człowieczego.

3191 Mt 24,28 Gdzie jest padlina, tam się i sępy zgromadzą.

K922=

3172[Mk 13, 17 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

3173• Mt 24, 19 οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

3174] Lk 21, 23a οὐαὶ ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις·

K923=

3175[Mk 13, 18 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται χειμῶνος·

3176] Mt 24, 20 προσεύχεσθε δὲ ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος μηδὲ σαββάτω·

K924=

3177[Mk 13, 19 ἔσονται γὰρ αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι θλίψεις οἷα οὐ γέγονεν τοιαύτη ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως ἣν ἔκτισεν ὁ θεὸς ἕως τοῦ νῦν καὶ οὐ μὴ γένηται.

3178• Mt 24, 21 ἔσται γὰρ τότε θλίψεις μεγάλη οἷα οὐ γέγονεν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν οὐδ' οὐ μὴ γένηται.

3179] Lk 21, 23b ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὀργὴ τῷ λαῷ τούτῳ,

K925:

3180 Lk 21, 24 καὶ πεσοῦνται στόματι μαχαίρης καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς τὰ ἔθνη πάντα, καὶ Ἱερουσαλὴμ ἔσται πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν, ἄχρι οὗ πληρωθῶσιν καιροὶ ἐθνῶν.

K926=

3181[Mk 13, 20 καὶ εἰ μὴ ἐκολόβωσεν κύριος τὰς ἡμέρας, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς οὓς ἐξελέξατο ἐκολόβωσεν τὰς ἡμέρας.

3182] Mt 24, 22 καὶ εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι, οὐκ ἂν ἐσώθη πᾶσα σὰρξ· διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς κολοβωθήσονται αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι.

CE275. False Christs and False Prophets[Mt 24,23-28; Mk 13,21-23] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part V}

K927=

3183[Mk 13, 21 καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἴδε ὧδε ὁ Χριστός, Ἴδε ἐκεῖ, μὴ πιστεύετε·

3184] Mt 24, 23 τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἴδου ὧδε ὁ Χριστός, ἢ, Ὡδε, μὴ πιστεύσητε·

K928=

3185[Mk 13, 22 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται καὶ δώσουσιν σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατόν, τοὺς ἐκλεκτούς.

3186] Mt 24, 24 ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δώσουσιν σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς·

K929=

3187[Mk 13, 23 ὑμεῖς δὲ βλέπετε·
προεῖρηκα ὑμῖν πάντα.

3188] Mt 24, 25 ἰδοὺ προεῖρηκα ὑμῖν.

K930:

3189 Mt 24, 26 ἐὰν οὖν εἴπωσιν ὑμῖν, Ἴδου ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐστὶν, μὴ ἐξέλθητε· Ἴδου ἐν τοῖς ταμείοις, μὴ πιστεύσητε·

3190 Mt 24, 27 ὥσπερ γὰρ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

3191 Mt 24, 28 ὅπου ἐὰν ᾖ τὸ πτώμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ ἀετοί.

CE276. Przyjście Chrystusa

[Mt 24,29-31; Mk 13,24-27; Łk 21,25-28] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. VI}

K931=

3192[Mk 13, 24 W owe dni, po tym ucisku, słońce się zaćmi i księżyc nie da swego blasku.

3193•Mt 24, 29a Zaraz też po ucisku owych dni *słońce się zaćmi i księżyc nie da swego blasku;*

3194]Łk 21, 25a Będą znaki na słońcu, księżycu i gwiazdach,

K932:

3195 Łk 21, 25b a na ziemi trwoga narodów bezradnych wobec huk morza i jego nawałnicy.

3196 Łk 21, 26a Ludzie mdleć będą ze strachu w oczekiwaniu wydarzeń zagrażających ziemi.

K933=

3197[Mk 13, 25 Gwiazdy będą spadać z nieba i moce na niebie zostaną wstrząśnięte.

3198•Mt 24, 29b *gwiazdy zaczną spadać z nieba i moce niebios* zostaną wstrząśnięte.

3199]Łk 21, 26b Albowiem moce niebios zostaną wstrząśnięte.

K934=

3200[Mk 13, 26 Wówczas ujrzą Syna Człowieczego, przychodzącego w obłokach z wielką mocą i chwałą.

3201• Łk 21, 27 Wtedy ujrzą Syna Człowieczego, nadchodzącego w obłoku z mocą i wielką chwałą.

3202] Mt 24, 30 Wówczas ukaże się na niebie znak Syna Człowieczego, i wtedy *będą narzekać wszystkie narody ziemi; i ujrzą Syna Człowieczego, przychodzącego na obłokach niebieskich* z wielką mocą i chwałą.

K935=

3203[Mk 13, 27 Wtedy pośle On aniołów i zgromadzi swoich wybranych z czterech stron świata, od krańca ziemi po kraniec nieba.

3204] Mt 24, 31 Pośle On swoich aniołów z *trąbą o głosie potężnym, i zgromadzą Jego wybranych z czterech stron świata, od krańca do krańca nieba.*

K936:

3205 Łk 21, 28 A gdy się to dzieć zacznie, nabierzcie ducha i podnieście głowy, ponieważ zbliża się wasze odkupienie».

CE277. Przykład z figowca

[Mt 24,32-36; Mk 13,28-32; Łk 21,29-33] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. VII}

K937=

3206[Mk 13, 28 A od figowca uczcie się przez podobieństwo.

Kiedy już jego gałąź nabrzmiewa sokami i wypuszcza liście, poznajecie, że blisko jest lato.

3207• Mt 24, 32 A od figowca uczcie się przez podobieństwo.

Gdy jego gałązka nabrzmiewa sokami i wypuszcza liście, poznajecie, że zbliża się lato.

3208] Łk 21, 29 I powiedział im przypowieść: «Spójrzcie na figowiec i na wszystkie drzewa.

3209 Łk 21, 30 Gdy widzicie, że wypuszczają pąki, sami poznajecie, że już blisko jest lato.

CE276. The Coming of Christ (The Coming of the Son of Man)

[Mt 24,29-31; Mk 13,24-27; Lk 21,25-28] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narra-tion: *The Eschatological Discourse*, part VI}

K931=

3192[Mk 13, 24 Ἀλλὰ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς,

3193•Mt 24, 29a Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς,

3194]Lk 21, 25a Καὶ ἔσονται σημεῖα ἐν ἡλίῳ καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις,

K932:

3195 Lk 21, 25b καὶ ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἐθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἤχους θαλάσσης καὶ σάλου,

3196 Lk 21, 26a ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῇ οἰκουμένῃ,

K933=

3197[Mk 13, 25 καὶ οἱ ἀστέρες ἔσονται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πίπτοντες, καὶ αἱ δυνάμεις αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς σαλευθήσονται.

3198•Mt 24, 29b καὶ οἱ ἀστέρες πεσοῦνται ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

3199]Lk 21, 26b αἱ γὰρ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται.

K934=

3200[Mk 13, 26 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλαις μετὰ δυνάμεως πολλῆς καὶ δόξης.

3201• Lk 21, 27 καὶ τότε ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐν νεφέλῃ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς.

3202] Mt 24, 30 καὶ τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν οὐρανῷ, καὶ τότε κόψονται παῖσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ ὄψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς·

K935=

3203[Mk 13, 27 καὶ τότε ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους καὶ ἐπισυνάξει τοὺς ἐκλεκτοὺς [αὐτοῦ] ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρου γῆς ἕως ἄκρου οὐρανοῦ.

3204] Mt 24, 31 καὶ ἀποστελεῖ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλπιγγος μεγάλης, καὶ ἐπισυνάξουσιν τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων ἀπ' ἄκρων οὐρανῶν ἕως ἄκρων αὐτῶν.

K936:

3205 Lk 21, 28 ἀρχομένων δὲ τούτων γίνεσθαι ἀνακύψατε καὶ ἐπάρατε τὰς κεφαλὰς ὑμῶν, διότι ἐγγίζει ἡ ἀπολύτρωσις ὑμῶν.

CE277. The Instance from the Fig Tree

[Mt 24,32-36; Mk 13,28-32; Lk 21,29-33] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narra-tion: *The Eschatological Discourse*, part VII}

K937=

3206[Mk 13, 28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς ἀπαλὸς γένηται καὶ ἐκφύῃ τὰ φύλλα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν.

3207• Mt 24, 32 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολὴν· ὅταν ἤδη ὁ κλάδος αὐτῆς γένηται ἀπαλὸς καὶ τὰ φύλλα ἐκφύῃ, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς τὸ θέρος·

3208] Lk 21, 29 Καὶ εἶπεν παραβολὴν αὐτοῖς· Ἴδετε τὴν συκὴν καὶ πάντα τὰ δένδρα·

3209 Lk 21, 30 ὅταν προβάλωσιν ἤδη, βλέποντες ἅψ' ἑαυτῶν γινώσκετε ὅτι ἤδη ἐγγὺς τὸ θέρος ἐστίν·

K938=

3210[Mk 13,29 Tak i wy, gdy ujrzycie te wydarzenia, wieście, że to blisko jest, u drzwi.

3211• Mt 24,33 Tak samo i wy, gdy ujrzycie to wszystko, wieście, że [to] blisko jest, u drzwi.

3212] Łk 21,31 Tak i wy, gdy ujrzycie te wszystkie wydarzenia, wieście, że blisko jest królestwo Boże.

K939=

3213[Mk 13,30 Zaprawdę, powiadam wam: Nie przeminie to pokolenie, aż się to wszystko stanie.

3214• Mt 24,34 Zaprawdę, powiadam wam: Nie przeminie to pokolenie, aż się to wszystko stanie.

3215] Łk 21,32 Zaprawdę, powiadam wam: Nie przeminie to pokolenie, aż się wszystko stanie.

K940=

3216[Mk 13,31 Niebo i ziemia przeminą, ale słowa moje nie przeminą.

3217• Mt 24,35 Niebo i ziemia przeminą, ale moje słowa nie przeminą.

3218] Łk 21,33 Niebo i ziemia przeminą, ale moje słowa nie przeminą.

K941=

3219[Mk 13,32 Lecz o dniu owym lub godzinie nikt nie wie, ani aniołowie w niebie, ani Syn, tylko Ojciec.

3220] Mt 24,36 Lecz o dniu owym i godzinie nikt nie wie, nawet aniołowie niebiescy, tylko sam Ojciec.

CE278. Nieznany czas przyjścia

[Mt 24,37-41] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. VIII}

K942:

3221 Mt 24,37 A jak było za dni Noego, tak będzie z przyjściem Syna Człowieczego.

3222 Mt 24,38 Albowiem jak w czasie przed potopem jedli i pili, żenili się i za mąż wydawali aż do dnia, kiedy Noe wszedł do Arki,

3223 Mt 24,39 i nie spostrzegli się, aż przyszedł potop i pochłonął wszystkich, tak również będzie z przyjściem Syna Człowieczego.

3224 Mt 24,40 Wtedy dwóch będzie w polu: jeden będzie wzięty, drugi pozostawiony.

3225 Mt 24,41 Dwie będą mleć na żarnach, jedna będzie wzięta, druga zostawiona.

CE279. Potrzeba czujności

[Mt 24,42-44; Mk 13,33; Łk 21,34-36] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. IX}

K943=

3226[Mk 13,33 Uważajcie, czuwajcie, bo nie wiecie, kiedy czas ten nadejdzie.

3227] Mt 24,42 Czuwajcie więc, bo nie wiecie, w którym dniu Pan wasz przyjdzie.

K944:

3228 Mt 24,43 A to rozumieście: Gdyby gospodarz wiedział, o jakiej porze nocy nadejdzie złodziej, na pewno by czuwał i nie pozwoliłby włamać się do swego domu.

3229 Mt 24,44 Dlatego i wy bądźcie gotowi, bo o godzinie, której się nie domyślacie, Syn Człowieczy przyjdzie.

K945:

3230 Łk 21,34 Uważajcie na siebie, aby wasze serca nie były ociężałe wskutek obżarstwa, pijaństwa i trosk doczesnych, żeby ten dzień nie spadł na was znienacka

3231 Łk 21,35 jak potrzask. Przyjdzie on bowiem *na wszystkich, którzy mieszkają na całej ziemi.*

3232 Łk 21,36 Czuwajcie więc i módlcie się w każdym czasie, abyście mogli uniknąć tego wszystkiego, co ma nastąpić, i stanąć przed Synem Człowieczym».

K938=

3210[Mk 13, 29 οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.

3211• Mt 24, 33 οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα πάντα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἐπὶ θύραις.

3212] Lk 21, 31 οὕτως καὶ ὑμεῖς, ὅταν ἴδῃτε ταῦτα γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἐγγὺς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ.

K939=

3213[Mk 13, 30 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη μέχρις οὗ ταῦτα πάντα γένηται.

3214• Mt 24, 34 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται.

3215] Lk 21, 32 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὕτη ἕως ἂν πάντα γένηται.

K940=

3216[Mk 13, 31 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελεύσονται.

3217• Mt 24, 35 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν.

3218] Lk 21, 33 ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελεύσονται.

K941=

3219[Mk 13, 32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ.

3220] Mt 24, 36 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ πατήρ μόνος.

CE278. The Unknown Time of Coming

[Mt 24,37-41] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part VIII}

K942:

3221 Mt 24, 37 ὥσπερ δὲ αἱ ἡμέραι τοῦ Νῶε, οὕτως ἔσται ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

3222 Mt 24, 38 ὥς γὰρ ἦσαν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τρώγοντες καὶ πίνοντες, γαμοῦντες καὶ γαμίζοντες, ἄχρι ἧς ἡμέρας εἰσῆλθεν Νῶε εἰς τὴν κιβωτόν,

3223 Mt 24, 39 καὶ οὐκ ἔγνωσαν ἕως ἧλθεν ὁ κατακλυσμὸς καὶ ἦρεν ἅπαντας, οὕτως ἔσται [καὶ] ἡ παρουσία τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

3224 Mt 24, 40 τότε δύο ἔσονται ἐν τῷ ἀγρῷ, εἷς παραλαμβάνεται καὶ εἷς ἀφίεται·

3225 Mt 24, 41 δύο ἀλήθουσιν ἐν τῷ μύλῳ, μία παραλαμβάνεται καὶ μία ἀφίεται.

CE279. The Need of Watchfulness

[Mt 24,42-44; Mk 13,33; Lk 21,34-36] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part IX}

K943=

3226[Mk 13, 33 βλέπετε ἀγρυπνεῖτε· οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ καιρὸς ἐστὶν.

3227] Mt 24, 42 γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε ποία ἡμέρα ὁ κύριος ὑμῶν ἔρχεται.

K944:

3228 Mt 24, 43 ἐκεῖνο δὲ γινώσκετε ὅτι εἰ ἦδει ὁ οἰκοδεσπότης ποία φυλακὴ ὁ κλέπτης ἔρχεται, ἐγρηγόρησεν ἂν καὶ οὐκ ἂν εἶασεν διορυχθῆναι τὴν οἰκίαν αὐτοῦ.

3229 Mt 24, 44 διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς γίνεσθε ἔτοιμοι, ὅτι ἡ οὐ δοκεῖτε ὥρα ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται.

K945:

3230 Lk 21, 34 Προσέχετε δὲ ἑαυτοῖς μήποτε βαρηθῶσιν ὑμῶν αἱ καρδίαι ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς, καὶ ἐπιστῇ ἐφ' ὑμᾶς αἰφνίδιος ἡ ἡμέρα ἐκείνη·

3231 Lk 21, 35 ὥς παγὶς γὰρ ἐπελεύσεται ἐπὶ πάντας τοὺς καθημένους ἐπὶ πρόσωπον πάσης τῆς γῆς.

3232 Lk 21, 36 ἀγρυπνεῖτε δὲ ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι ἵνα κατισχύσητε ἐκφυγεῖν ταῦτα πάντα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

CE280. Przypowieść o czuwaniu[Mk 13,34-37] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. X}

K946:

- 3233 Mk 13,34 Bo rzecz ma się podobnie jak z człowiekiem, który udał się w podróż. Zostawił swój dom, powierzył swym sługom staranie o wszystko, każdemu wyznaczył zajęcie, a odźwiernemu przykazał żeby czuwał.
- 3234 Mk 13,35 Czuwajcie więc, bo nie wiecie, kiedy pan domu przyjdzie: z wieczora czy o północy, czy o pianiu kogutów, czy rankiem.
- 3235 Mk 13,36 By niespodzianie przyszedłszy, nie zastał was śpiących.
- 3236 Mk 13,37 Lecz co wam mówię, do wszystkich mówię: Czuwajcie!»

CE281. Przypowieść o dziesięciu pannach[Mt 25,1-13] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. XI}

K947:

- 3237 Mt 25,1 Wtedy podobne będzie królestwo niebieskie do dziesięciu panien, które wzięły swoje lampy i wyszły na spotkanie pana młodego.
- 3238 Mt 25,2 Pięć z nich było nierozsądnych, a pięć roztropnych.
- 3239 Mt 25,3 Nierozsądne wzięły lampy, ale nie wzięły z sobą oliwy.
- 3240 Mt 25,4 Roztropne zaś razem z lampamiabrały również oliwę w swoich naczyniach.
- 3241 Mt 25,5 Gdy się pan młody opóźniał, senność ogarnęła wszystkie i posnęły.
- 3242 Mt 25,6 Lecz o północy rozległo się wołanie: „Oto pan młody [idzie], wyjdźcie mu na spotkanie!”
- 3243 Mt 25,7 Wtedy powstały wszystkie owe panny i opatrzyły swe lampy.
- 3244 Mt 25,8 A nierozsądne rzekły do roztropnych: „Użycie nam swej oliwy, bo nasze lampy gasną”.
- 3245 Mt 25,9 Odpowiedziały roztropne: „Mogłoby i nam. i wam nie wystarczyć. Idźcie raczej do sprzedających i kupcie sobie”.
- 3246 Mt 25,10 Gdy one szły kupić, nadszedł pan młody. Te, które były gotowe, weszły z nim na ucztę weselną, i drzwi zamknięto.
- 3247 Mt 25,11 Nadchodzą w końcu i pozostałe panny, prosząc: „Panie, panie, otwórz nam!”
- 3248 Mt 25,12 Lecz on odpowiedział: „Zaprawdę, powiadam wam, nie znam was”.
- 3249 Mt 25,13 Czuwajcie więc, bo nie znacie dnia ani godziny.

CE282. Przypowieść o talentach[Mt 25,14-30] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. XII}

- 3250 Mt 25,14 Podobnie też [jest z królestwem niebieskim] jak z pewnym człowiekiem, który mając się udać w podróż, przywołał swoje sługi i przekazał im swój majątek.
- 3251 Mt 25,15 Jednemu dał pięć talentów, drugiemu dwa, trzeciemu jeden, każdemu według jego zdolności, i odjechał. Zaraz
- 3252 Mt 25,16 ten, który otrzymał pięć talentów, poszedł, puścił je w obieg i zyskał drugie pięć.
- 3253 Mt 25,17 Tak samo i ten, który dwa [otrzymał]; on również zyskał drugie dwa.
- 3254 Mt 25,18 Ten zaś, który otrzymał jeden, poszedł i rozkopawszy ziemię, ukrył pieniądze swego pana.
- 3255 Mt 25,19 Po dłuższym czasie powrócił pan owych sług i zaczął rozliczać się z nimi.
- 3256 Mt 25,20 Wówczas przyszedł ten, który otrzymał pięć talentów. Przyniósł drugie pięć i rzekł „Panie, przekazałeś mi pięć talentów, oto drugie pięć talentów zyskałem”.

CE280. The Parable of Watchfulness

[Mk 13,34-37] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part X}

K946:

- 3233 Mk 13, 34 ὥς ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφείς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ δοὺς τοῖς δούλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν, ἐκάστῳ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ τῷ θυρωρῷ ἐνετείλατο ἵνα γρηγορῇ.
- 3234 Mk 13, 35 γρηγορεῖτε οὖν, οὐκ οἴδατε γὰρ πότε ὁ κύριος τῆς οἰκίας ἔρχεται, ἢ ὥς ἢ μεσονύκτιον ἢ ἄλεκτοροφωνίας ἢ πρωί,
- 3235 Mk 13, 36 μὴ ἐλθὼν ἐξαίφνης εὗρη ὑμᾶς καθεύδοντας.
- 3236 Mk 13, 37 ὁ δὲ ὑμῖν λέγω, πάντες λέγω, γρηγορεῖτε.

CE281. The Parable of the Ten Virgins

[Mt 25,1-13] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part XI}

K947:

- 3237 Mt 25, 1 Τότε ὁμοιωθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέκα παρθένοις, αἵτινες λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν τοῦ νυμφίου.
- 3238 Mt 25, 2 πέντε δὲ ἐξ αὐτῶν ἦσαν μωραὶ καὶ πέντε φρόνιμοι.
- 3239 Mt 25, 3 αἱ γὰρ μωραὶ λαβοῦσαι τὰς λαμπάδας αὐτῶν οὐκ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν ἔλαιον·
- 3240 Mt 25, 4 αἱ δὲ φρόνιμοι ἔλαβον ἔλαιον ἐν τοῖς ἀγγείοις μετὰ τῶν λαμπάδων ἑαυτῶν.
- 3241 Mt 25, 5 χρονίζοντος δὲ τοῦ νυμφίου ἐνύσταξαν ἅσαι καὶ ἐκάθευδον.
- 3242 Mt 25, 6 μέσης δὲ νυκτὸς κραυγὴ γέγονεν, Ἴδου ὁ νυμφίος, ἐξέρχεσθε εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ.
- 3243 Mt 25, 7 τότε ἠγέρθησαν ἅσαι αἱ παρθένοι ἐκεῖναι καὶ ἐκόσμησαν τὰς λαμπάδας ἑαυτῶν.
- 3244 Mt 25, 8 αἱ δὲ μωραὶ ταῖς φρονίμοις εἶπαν, Δότε ἡμῖν ἐκ τοῦ ἐλαίου ὑμῶν, ὅτι αἱ λαμπάδες ἡμῶν σβέννυνται.
- 3245 Mt 25, 9 ἀπεκρίθησαν δὲ αἱ φρόνιμοι λέγουσαι, Μήποτε οὐκ ἀρκέσει ἡμῖν καὶ ὑμῖν· πορεύεσθε μᾶλλον πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράσατε ἑαυταῖς.
- 3246 Mt 25, 10 ἀπερχομένων δὲ αὐτῶν ἀγοράσαι ἦλθεν ὁ νυμφίος, καὶ αἱ ἑτοιμοὶ εἰσῆλθον μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς γάμους, καὶ ἐκλείσθη ἡ θύρα.
- 3247 Mt 25, 11 ὕστερον δὲ ἔρχονται καὶ αἱ λοιπαὶ παρθένοι λέγουσαι, Κύριε κύριε, ἄνοιξον ἡμῖν.
- 3248 Mt 25, 12 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς.
- 3249 Mt 25, 13 Γρηγορεῖτε οὖν, ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν.

CE282. The Parable of the Talents

[Mt 25,14-30] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part XII}

- 3250 Mt 25, 14 Ὡςπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσεν τοὺς ἰδίους δούλους καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ,
- 3251 Mt 25, 15 καὶ ᾧ μὲν ἔδωκεν πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἓν, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, καὶ ἀπεδήμησεν. εὐθέως
- 3252 Mt 25, 16 πορευθεὶς ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν ἠργάσατο ἐν αὐτοῖς καὶ ἐκέρδησεν ἄλλα πέντε·
- 3253 Mt 25, 17 ὡσαύτως ὁ τὰ δύο ἐκέρδησεν ἄλλα δύο.
- 3254 Mt 25, 18 ὁ δὲ τὸ ἐν λαβὼν ἀπελθὼν ὠρυξεν γῆν καὶ ἔκρυπεν τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.
- 3255 Mt 25, 19 μετὰ δὲ πολὺν χρόνον ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει λόγον μετ' αὐτῶν.
- 3256 Mt 25, 20 καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα.

- 3257 Mt 25,21 Rzekł mu pan: „Dobrze, sługo dobry i wierny! Byłeś wierny w rzeczach niewielu, nad wieloma cię postawię: wejdź do radości twego pana!”
- 3258 Mt 25,22 Przyszedł również i ten, który otrzymał dwa talenty, mówiąc: „Panie, przekazałeś mi dwa talenty, oto drugie dwa talenty zyskałem”.
- 3259 Mt 25,23 Rzekł mu pan: „Dobrze, sługo dobry i wierny! Byłeś wierny w rzeczach niewielu, nad wieloma cię postawię: wejdź do radości twego pana!”
- 3260 Mt 25,24 Przyszedł i ten, który otrzymał jeden talent, i rzekł: „Panie, wiedziałem, żeś jest człowiek twardy: zniesz tam, gdzie nie posiałaś, i zbierasz tam, gdzie nie rozsypałaś.
- 3261 Mt 25,25 Bojąc się więc, poszedłem i ukryłem twój talent w ziemi. Oto masz swoją własność!”
- 3262 Mt 25,26 Odrzekł mu pan jego: „Sługo zły i gnuśny! Wiedziałeś, że żnę tam, gdzie nie posiałem, i zbieram tam, gdzie nie rozsypałem.
- 3263 Mt 25,27 Powinieneś więc był oddać moje pieniądze bankierom, a ja po powrocie byłbym z zyskiem odebrał swoją własność.
- 3264 Mt 25,28 Dlatego odbierzcie mu ten talent, a dajcie temu, który ma dziesięć talentów.
- 3265 Mt 25,29 Każdemu bowiem, kto ma, będzie dodane, tak że nadmiar mieć będzie. Temu zaś, kto nie ma, zabiorą nawet to, co ma.
- 3266 Mt 25,30 A sługę nieużytecznego wyrzucicie na zewnątrz – w ciemności! Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów”.

CE283. Sąd Ostateczny

[Mt 25,31-46] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Góra Oliwna. Tok narracji: *Mowa eschatologiczna*, cz. XIII.}

- 3267 Mt 25,31 Gdy Syn Człowieczy przyjdzie w swej chwale, a z Nim wszyscy aniołowie, wtedy zasiądzie na swoim tronie pełnym chwały.
- 3268 Mt 25,32 I zgromadzą się przed Nim wszystkie narody, a On oddzieli jednych [ludzi] od drugich, jak pasterz oddziela owce od kozłów.
- 3269 Mt 25,33 Owce postawi po prawej, a kozły po swej lewej stronie.
- 3270 Mt 25,34 Wtedy odezwie się Król do tych po prawej stronie: „Pójdźcie, błogosławieni u Ojca mego, weźcie w posiadanie królestwo, przygotowane dla was od założenia świata!
- 3271 Mt 25,35 Bo byłem głodny, a daliście Mi jeść; byłem spragniony, a daliście Mi pić; byłem przybyszem, a przyjęliście Mnie;
- 3272 Mt 25,36 byłem nagi, a przyodzialiście Mnie; byłem chory, a odwiedziliście Mnie; byłem w więzieniu, a przyszliście do Mnie”.
- 3273 Mt 25,37 Wówczas zapytają sprawiedliwi: „Panie, kiedy widzieliśmy Cię głodnym i nakarmiliśmy Ciebie? Albo spragnionym i daliśmy Ci pić?
- 3274 Mt 25,38 Kiedy widzieliśmy Cię przybyszem i przyjęliśmy Cię, lub nagim i przyodzialiśmy Cię?
- 3275 Mt 25,39 Kiedy widzieliśmy Cię chorym lub w więzieniu i przyszliśmy do Ciebie?”
- 3276 Mt 25,40 A Król im odpowie: „Zaprawdę, powiadam: Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili”.
- 3277 Mt 25,41 Wtedy odezwie się i do tych po lewej stronie: „Idźcie precz ode Mnie, przekłęci w ogień wieczny, przygotowany diabłu i jego aniołom!
- 3278 Mt 25,42 Bo byłem głodny, a nie daliście Mi jeść; byłem spragniony, a nie daliście Mi pić;
- 3279 Mt 25,43 byłem przybyszem, a nie przyjęliście Mnie; byłem nagi, a nie przyodzialiście Mnie; byłem chory i w więzieniu, a nie odwiedziliście Mnie”.
- 3280 Mt 25,44 Wówczas zapytają i ci: „Panie, kiedy widzieliśmy Cię głodnym albo spragnionym, albo przybyszem, albo nagim, kiedy chorym albo w więzieniu, a nie usłużyliśmy Tobie?”
- 3281 Mt 25,45 Wtedy odpowie im: „Zaprawdę, powiadam wam: Wszystko, czego nie uczyniliście jednemu z tych najmniejszych, tegoście i Mnie nie uczynili”.

- 3257 Mt 25, 21 ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.
- 3258 Mt 25, 22 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα εἶπεν, Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα.
- 3259 Mt 25, 23 ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἡς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.
- 3260 Mt 25, 24 προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἐν τάλαντον εἰληφὼς εἶπεν, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας·
- 3261 Mt 25, 25 καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε ἔχεις τὸ σόν.
- 3262 Mt 25, 26 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, Πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρὲ, ἦδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα;
- 3263 Mt 25, 27 ἔδει σε οὖν βαλεῖν τὰ ἀργύριά μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.
- 3264 Mt 25, 28 ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα·
- 3265 Mt 25, 29 τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται καὶ περισσευθήσεται· τοῦ δὲ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.
- 3266 Mt 25, 30 καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

CE283. The Last Judgement

[Mt 25,31-46] {Tuesday of the Holy Week; The Mount of Olives. Course of narration: *The Eschatological Discourse*, part XIII.}

- 3267 Mt 25, 31 Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ·
- 3268 Mt 25, 32 καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων,
- 3269 Mt 25, 33 καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ ἐωνύμων.
- 3270 Mt 25, 34 τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου·
- 3271 Mt 25, 35 ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με,
- 3272 Mt 25, 36 γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην καὶ ἤλθατε πρὸς με.
- 3273 Mt 25, 37 τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν;
- 3274 Mt 25, 38 πότε δὲ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν;
- 3275 Mt 25, 39 πότε δὲ σε εἶδομεν ἀσθενοῦντα ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρὸς σε;
- 3276 Mt 25, 40 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.
- 3277 Mt 25, 41 Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ ἐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ [οἱ] κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ·
- 3278 Mt 25, 42 ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με,
- 3279 Mt 25, 43 ξένος ἦμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.
- 3280 Mt 25, 44 τότε ἀποκριθήσονται καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ οὐ διηκονήσαμεν σοι;
- 3281 Mt 25, 45 τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.

3282 Mt 25,46 I pójdą ci na wieczną karę, sprawiedliwi zaś do życia wiecznego».

CE284. Ostatnie dni Jezusa

[Łk 21,37-38] {Wtorek, Środa Wielkiego Tygodnia; Świątynia, Góra Oliwna}

K948:

3283 Łk 21,37 W ciągu dni nauczał Jezus w świątyni, a wychodząc, noce spędzał na górze zwanej Oliwną.

3284 Łk 21,38 A rano cały lud śpieszył do Niego, aby Go słuchać w świątyni.

CZEŚĆ 3. PROCES, MĘKA I ŚMIERĆ JEZUSA

CZEŚĆ 3.1 WYDARZENIA PRZED OSTATNIĄ WIECZERZĄ

XXXI WTOREK – ŚRODA WIELKIEGO TYGODNIA

CE285. Ostatnia zapowiedź męki

[Mt 26,1-2] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Jerozolima}

K949:

3285 Mt 26,1 Gdy Jezus dokończył wszystkich tych mów, rzekł do swoich uczniów:

3286 Mt 26,2 «Wiecie, że za dwa dni jest Pascha, i Syn Człowieczy będzie wydany na ukrzyżowanie».

CE286. Postanowienie Sanhedrynu

[Mt 26,3-5; Mk 14,1-2; Łk 22,1-2] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Jerozolima, zebranie Sanhedrynu u arcykapłana Kajfasza}

K950=

3287 Łk 22,1 Nadchodziła uroczystość Przaśników, tak zwana Pascha.

3288 Mk 14,1a Pascha i Święto Przaśników były za dwa dni.

K951:

3289 Mt 26,3 Wówczas to zebrali się arcykapłani i starsi ludu w pałacu najwyższego kapłana, imieniem Kajfasz,

K952=

3290 Mt 26,4 i odbyli naradę, żeby Jezusa podstępem ująć i zabić.

3291 Mk 14,1b Arcykapłani i uczeni w Piśmie szukali sposobu, jak by Jezusa podstępem ująć i zabić.

3292 Łk 22,2 Arcykapłani i uczeni w Piśmie szukali sposobu, jak by Go zabić, gdyż bali się ludu.

K953=

3293 Mk 14,2 Lecz mówili: «Tylko nie w święto, żeby nie było wzburzenia między ludem».

3294 Mt 26,5 Lecz mówili: «Tylko nie w czasie święta, żeby nie powstało wzburzenie wśród ludu».

3282 Mt 25, 46 καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

CE284. The Last Days of Jesus

[Lk 21,37-38] {The Tuesday, Thursday of the Holy Week; The Temple, The Mount of Olives}

K948:

3283 Lk 21, 37 Ἦν δὲ τὰς ἡμέρας ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, τὰς δὲ νύκτας ἐξερχόμενος ἠυλίζετο εἰς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Ἐλαιῶν·

3284 Lk 21, 38 καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὠρθριζεν πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ ἀκούειν αὐτοῦ.

PART 3. THE TRIAL, THE PASSION AND THE DEATH OF JESUS

PART 3.1 THE EVENTS BEFORE THE LAST SUPPER

XXXI HOLY TUESDAY – HOLY WEDNESDAY

CE285. The Last Prediction of the Passion

[Mt 26,1-2] {Tuesday of the Holy Week; Jerusalem}

K949:

3285 Mt 26, 1 Καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ,

3286 Mt 26, 2 Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.

CE286. The Decision of the Sanhedrin

[Mt 26,3-5; Mk 14,1-2; Lk 22,1-2] {Tuesday of the Holy Week; Jerusalem, the Council of Sanhedrin at Chief Priest Caiaphas place}

K950=

3287[Lk 22, 1 Ἦγγιζεν δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων ἢ λεγομένη πάσχα.

3288] Mk 14, 1a Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα μετὰ δύο ἡμέρας.

K951:

3289 Mt 26, 3 Τότε συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα,

K952=

3290[Mt 26, 4 καὶ συνεβουλεύσαντο ἵνα τὸν Ἰησοῦν δόλῳ κρατήσωσιν καὶ ἀποκτείνωσιν·

3291• Mk 14, 1b καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσαντες ἀποκτείνωσιν·

3292] Lk 22, 2 καὶ ἐζήτουν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς τὸ πῶς ἀνέλωσιν αὐτόν, ἐφοβοῦντο γὰρ τὸν λαόν.

K953=

3293[Mk 14, 2 ἔλεγον γάρ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε ἔσται θόρυβος τοῦ λαοῦ.

3294] Mt 26, 5 ἔλεγον δέ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, ἵνα μὴ θόρυβος γένηται ἐν τῷ λαῷ.

CE287. Zdrada Judasza

[Mt 26,14-16; Mk 14,10-11; Łk 22,3-6] {Środa Wielkiego Tygodnia; Jerozolima, teren domostwa arcykapłanów Annasza i Kajfasza}

K954:

3295 Łk 22,3 Wtedy szatan wstąpił w Judasza, zwanego Iskariotą, który był jednym z Dwunastu.

K955=

3296 [Mk 14,10] Wtedy Judasz Iskariota, jeden z Dwunastu, poszedł do arcykapłanów, aby im Go wydać.

3297 • Mt 26,14 Wtedy jeden z Dwunastu, imieniem Judasz Iskariota, udał się do arcykapłanów

3298 Mt 26,15a i rzekł: «Co chcecie mi dać, a ja wam Go wydaję?»

3299 [Łk 22,4] Poszedł więc i zmówił się z arcykapłanami oraz dowódcami straży, jak ma im Go wydać.

K956=

3300 [Mk 14,11a] Gdy to usłyszeli, ucieszyli się i przyrzekli dać mu pieniądze.

3301 • Mt 26,15b A oni wyznaczili mu trzydzieści srebrników.

3302 [Łk 22,5] Ucieszyli się i ułożyli z nim, że dadzą mu pieniądze.

K957=

3303 [Mk 14,11b] Odtąd szukał dogodnej sposobności, jak by Go wydać.

3304 • Mt 26,16 Odtąd szukał sposobności, żeby Go wydać.

3305 [Łk 22,6] On zgodził się i szukał sposobności, żeby im Go wydać bez [wiedzy] tłumu.

XXXII CZWARTEK WIELKIEGO TYGODNIA**CE288. Przygotowanie Paschy**

[Mt 26,17-19; Mk 14,12-16; Łk 22,7-13] {R(III)PDJ, 6 kwietnia, czwartek; Jerozolima, Brama Źródlana — Wieczernik}

K958=

3306 [Łk 22,7] Tak nadszedł dzień Przaśników, w którym należało ofiarować Paschę.

3307 • Mk 14,12a W pierwszy dzień Przaśników, kiedy ofiarowywano Paschę,

3308 [Mt 26,17a] W pierwszy dzień Przaśników

K959:

3309 Łk 22,8 Jezus posłał Piotra i Jana z poleceniem: «Idźcie i przygotujcie nam Paschę, byśmy mogli ją spożyć».

K960=

3310 [Łk 22,9] Oni Go zapytali: «Gdzie chcesz, abyśmy ją przygotowali?»

3311 • Mk 14,12b zapytali Jezusa Jego uczniowie: «Gdzie chcesz, żebyśmy przygotowali Ci spożywanie Paschy?»

3312 [Mt 26,17b] przystąpili do Jezusa uczniowie i zapytali Go: «Gdzie chcesz, żebyśmy Ci przygotowali spożywanie Paschy?»

CE287. Judas' Betrayal

[Mt 26,14-16; Mk 14,10-11; Lk 22,3-6] {Wednesday of the Holy Week; Jerusalem, the area of the homestead of the Chief Priests Annas and Caiaphas}

K954:

3295 Lk 22, 3 Εἰσῆλθεν δὲ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν καλούμενον Ἰσκαριώτην, ὄντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα·

K955=

3296[Mk 14, 10 Καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώθ ὁ εἷς τῶν δώδεκα ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς ἵνα αὐτὸν παραδοῖ [αὐτοῖς].

3297• Mt 26, 14 Τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς

3298 Mt 26, 15a εἶπεν, Τί θέλετέ μοι δοῦναι ἀγὰρ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν;

3299] Lk 22, 4 καὶ ἀπελθὼν συνελάλησεν τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ στρατηγοῖς τὸ πῶς αὐτοῖς παραδῶ αὐτόν.

K956=

3300[Mk 14, 11a οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν καὶ ἐπηγγείλαντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.

3301•Mt 26, 15b οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια.

3302] Lk 22, 5 καὶ ἐχάρησαν καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι.

K957=

3303[Mk 14, 11b καὶ ἐζήτει πῶς αὐτὸν εὐκαιρῶς παραδοῖ.

3304• Mt 26, 16 καὶ ἀπὸ τότε ἐζήτει εὐκαιρίαν ἵνα αὐτὸν παραδῶ.

3305] Lk 22, 6 καὶ ἐξωμολόγησεν, καὶ ἐζήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν ἄτερ ὄχλου αὐτοῖς.

XXXII MAUNDY THURSDAY**CE288. Preparation to the Passover**

[Mt 26,17-19; Mk 14,12-16; Lk 22,7-13] {Y(III)JPM, 6th April, Thursday; Jerusalem, Spring Gate — the Upper Room (Coenaculum)}

K958=

3306[Lk 22, 7 Ἦλθεν δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, [ἐν] ἧ ἔδει θύεσθαι τὸ πάσχα.

3307•Mk 14, 12a Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ πάσχα ἔθυσον,

3308]Mt 26, 17a Τῇ δὲ πρώτῃ τῶν ἀζύμων

K959:

3309 Lk 22, 8 καὶ ἀπέστειλεν Πέτρον καὶ Ἰωάννην εἰπὼν, Πορευθέντες ἐτοιμάσατε ἡμῖν τὸ πάσχα ἵνα φάγωμεν.

K960=

3310[Lk 22, 9 οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμεν;

3311•Mk 14, 12b λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ πάσχα;

3312]Mt 26, 17b προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ λέγοντες, Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ πάσχα;

K961=

- 3313[Mk 14,13 I posłał dwóch spośród swoich uczniów z tym poleceniem: «Idźcie do miasta, a spotka was człowiek niosący dzban wody. Idźcie za nim
- 3314 Mk 14,14 i tam, gdzie wejdzie, powiedzcie gospodarzowi: Nauczyciel pyta: Gdzie jest dla Mnie izba, w której mógłbym spożyć Paschę z moimi uczniami?
- 3315• Łk 22,10 Odpowiedział im: «Oto gdy wejdziecie do miasta, spotka się z wami człowiek niosący dzban wody. Idźcie za nim do domu, do którego wejdzie,
- 3316 Łk 22,11 i powiedzcie gospodarzowi: „Nauczyciel pyta cię: Gdzie jest izba, w której mógłbym spożyć Paschę z moimi uczniami?”
- 3317] Mt 26,18 On odrzekł: «Idźcie do miasta, do znanego nam człowieka, i powiedzcie mu: „Nauczyciel mówi: Czas mój jest bliski; u ciebie urządzam Paschę z moimi uczniami”».

K962=

- 3318[Mk 14,15 On wskaże wam na górze salę dużą, usłaną i gotową. Tam przygotujecie dla nas».
- 3319] Łk 22,12 Ów zaś wskaże wam salę dużą, usłaną; tam przygotujecie».

K963=

- 3320[Mk 14,16 Uczniowie wybrali się i przyszedli do miasta, a tam znaleźli [wszystko], tak jak im powiedział, i przygotowali Paschę.
- 3321• Mt 26,19 Uczniowie uczynili tak, jak im polecił Jezus, i przygotowali Paschę.
- 3322] Łk 22,13 Oni poszli, znaleźli [wszystko] tak, jak im powiedział, i przygotowali Paschę.

CZEŚĆ 3.2 OSTATNIA WIECZERZA: PASCHA

CE289. Początek uczty paschalnej

[Mt 26,20; Mk 14,17; Łk 22,14-18; J 13,1a] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór, po zachodzie słońca ok. godz. 18-tej; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza*, część I}

K964:

- 3323 J 13,1a Było to przed Świętem Paschy.

K965=

- 3324[Mt 26,20 Z nastaniem wieczoru zajął miejsce u stołu razem z dwunastu <uczniami>.
- 3325• Mk 14,17 Z nastaniem wieczoru przyszedł tam razem z Dwunastoma.
- 3326] Łk 22,14 A gdy nadeszła pora, zajął miejsce u stołu i Apostołowie z Nim.

K966:

- 3327 Łk 22,15 Wtedy rzekł do nich: «Gorąco pragnąłem spożyć tę Paschę z wami, zanim będę cierpiał.
- 3328 Łk 22,16 Albowiem powiadam wam: Nie będę <już> jej spożywać, aż się spełni w królestwie Bożym».
- 3329 Łk 22,17 Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie;
- 3330 Łk 22,18 albowiem powiadam wam: odtąd nie będę <już> pił [napoju] z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże».

CE290. Spór o pierwszeństwo

[Łk 22,24-30] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza*, cz. II}

K967:

- 3331 Łk 22,24 Powstał również spór między nimi o to, który z nich zdaje się być największy.

K961=

- 3313[Mk 14, 13] καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς, Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπαντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ,
 3314 Mk 14, 14 καὶ ὅπου ἂν εἰσέλθῃ εἴπατε τῷ οἰκοδεσπότη ὅτι Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμά μου ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;
 3315• Lk 22, 19 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἴδου εἰσελθόντων ὑμῶν εἰς τὴν πόλιν συναντήσῃ ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ εἰς τὴν οἰκίαν εἰς ἣν εἰσπορεύεται.
 3316 Lk 22, 11 καὶ ἐρεῖτε τῷ οἰκοδεσπότη τῆς οἰκίας, Λέγει σοι ὁ διδάσκαλος, Ποῦ ἐστὶν τὸ κατάλυμα ὅπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;
 3317] Mt 26, 18 ὁ δὲ εἶπεν, Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἴπατε αὐτῷ, Ὁ διδάσκαλος λέγει, Ὁ καιρὸς μου ἐγγύς ἐστιν· πρὸς σὲ ποιῶ τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου.

K962=

- 3318[Mk 14, 15] καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον ἑτοιμον· καὶ ἐκεῖ ἐτοιμάσατε ἡμῖν.
 3319] Lk 22, 12 κάκεῖνος ὑμῖν δείξει ἀνάγαιον μέγα ἐστρωμένον· ἐκεῖ ἐτοιμάσατε.

K963=

- 3320[Mk 14, 16] καὶ ἐξῆλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εὔρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.
 3321• Mt 26, 19 καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ ὡς συνέταξεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.
 3322] Lk 22, 13 ἀπελθόντες δὲ εὔρον καθὼς εἰρήκει αὐτοῖς, καὶ ἡτοίμασαν τὸ πάσχα.

PART 3.2 THE LAST SUPPER: THE PASSOVER

CE289. The Beginning of the Passover Feast

[Mt 26,20; Mk 14,17; Lk 22,14-18; J 13,1a] {Thursday of the Holy Week, evening, after Sunset, about 18th hour; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper*, part I}

K964:

- 3323 J 13, 1a Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ πάσχα

K965=

- 3324[Mt 26, 20] Ὁψίας δὲ γενομένης ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα.
 3325• Mk 14, 17 Καὶ ὀψίας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα.
 3326] Lk 22, 14 Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα, ἀνέπεσεν καὶ οἱ ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ.
 K966:
 3327 Lk 22, 15 καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν πρὸ τοῦ με παθεῖν·
 3328 Lk 22, 16 λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ φάγω αὐτὸ ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
 3329 Lk 22, 17 καὶ δεξιόμενος ποτήριον εὐχαριστήσας εἶπεν, Λάβετε τοῦτο καὶ διαμερίσατε εἰς ἑαυτούς·
 3330 Lk 22, 18 λέγω γὰρ ὑμῖν [ὅτι] οὐ μὴ πῖω ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως οὗ ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἔλθῃ.

CE290. The Dispute about Precedence

[Lk 22,24-30] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper*, part II}

K967:

- 3331 Lk 22, 24 Ἐγένετο δὲ καὶ φιλονεικία ἐν αὐτοῖς, τὸ τίς αὐτῶν δοκεῖ εἶναι μείζων.

- 3332 Łk 22,25 Lecz On rzekł do nich: «Królowie narodów panują nad nimi, a ich władcy przybierają miano dobroczyńców.
- 3333 Łk 22,26 Wy zaś nie tak [macie postępować]. Lecz największy między wami niech będzie jak najmłodszy, a przełożony jak sługa.
- 3334 Łk 22,27 Któż bowiem jest większy? Ten, kto siedzi za stołem, czy ten, kto służy? Czyż nie ten, kto siedzi za stołem? Otóż Ja jestem pośród was jako ten, kto służy.
- 3335 Łk 22,28 Wyście wytrwali przy Mnie w moich przeciwnościach.
- 3336 Łk 22,29 Dlatego i Ja przekazuję wam królestwo, jak Mnie przekazał je mój Ojciec:
- 3337 Łk 22,30 abyście w królestwie moim jedli i pili przy moim stole oraz zasiadali na tronach, sądząc dwanaście szczepów Izraela.

CE291. Miłość i pokora Syna Bożego – umycie nóg uczniom

[J 13,1b-11] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza*, cz. III}

K968:

- 3338 J 13,1b Jezus, wiedząc, że nadeszła godzina Jego, by przeszedł z tego świata do Ojca, umiłowawszy swoich na świecie, do końca ich umiłował.
- 3339 J 13,2 W czasie wieczerzy, gdy diabeł już nakłonił serce Judasza Iskarioty, syna Szymona, aby Go wydał,
- 3340 J 13,3 [Jezus], wiedząc, że Ojciec oddał Mu wszystko w ręce oraz że od Boga wyszedł i do Boga idzie,
- 3341 J 13,4 wstał od wieczerzy i złożył szaty. A wzięwszy prześcieradło, nim się przepasał.
- 3342 J 13,5 Potem nalał wody do misy. I zaczął obmywać uczniom nogi i ocierać prześcieradłem, którym był przepasany.
- 3343 J 13,6 Podszedł więc do Szymona Piotra, a on rzekł do Niego: «Panie, Ty chcesz mi umyć nogi?»
- 3344 J 13,7 Jezus mu odpowiedział: «Tego, co Ja czynię, ty teraz nie rozumiesz, ale poznasz to później».
- 3345 J 13,8 Rzekł do Niego Piotr: «Nie, nigdy mi nie będziesz nóg umywał». Odpowiedział mu Jezus: «Jeśli cię nie umyję, nie będziesz miał udziału ze Mną».
- 3346 J 13,9 Rzekł do Niego Szymon Piotr: «Panie, nie tylko nogi moje, ale i ręce, i głowę!»
- 3347 J 13,10 Powiedział do niego Jezus: «Wykąpany potrzebuje tylko nogi sobie umyć, bo cały jest czysty. I wy jesteście czyści, ale nie wszyscy».
- 3348 J 13,11 Wiedział bowiem, kto Go wyda, dlatego powiedział: «Nie wszyscy jesteście czyści».

CE292. Znaczenie symbolicznej czynności Jezusa

[J 13,12-19] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza*, cz. IV}

- 3349 J 13,12 A kiedy im umył nogi, przywdział szaty i znów zajął miejsce przy stole, rzekł do nich: «Czy rozumiecie, co wam uczyniłem?
- 3350 J 13,13 Wy Mnie nazywacie „Nauczycielem” i „Panem”, i dobrze mówicie, bo nim jestem.
- 3351 J 13,14 Jeżeli więc Ja, Pan i Nauczyciel, umyłem wam nogi, to i wy powinniście sobie nawzajem umywać nogi.
- 3352 J 13,15 Dałem wam bowiem przykład, abyście i wy tak czynili, jak Ja wam uczyniłem.
- 3353 J 13,16 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Sługa nie jest większy od swego pana ani wysłannik od tego, który go posłał.
- 3354 J 13,17 Wiedząc to, będziecie błogosławieni, gdy według tego czynić będziecie.

- 3332 Lk 22, 25 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν εὐεργέται καλοῦνται.
- 3333 Lk 22, 26 ὑμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὁ μείζων ἐν ὑμῖν γινέσθω ὡς ὁ νεώτερος, καὶ ὁ ἡγούμενος ὡς ὁ διακονῶν.
- 3334 Lk 22, 27 τίς γὰρ μείζων, ὁ ἀνακείμενος ἢ ὁ διακονῶν; οὐχὶ ὁ ἀνακείμενος; ἐγὼ δὲ ἐν μέσῳ ὑμῶν εἰμι ὡς ὁ διακονῶν.
- 3335 Lk 22, 28 ὑμεῖς δὲ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου·
- 3336 Lk 22, 29 καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ πατήρ μου βασιλείαν
- 3337 Lk 22, 30 ἵνα ἔσθητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῇ τραπέζῃ μου ἐν τῇ βασιλείᾳ μου, καὶ καθήσεσθε ἐπὶ θρόνων τὰς δώδεκα φυλάς κρίνοντες τοῦ Ἰσραὴλ.

CE291. Love and Humility of the Son of God – Washing the Disciples' Feet

[J 13,1b-11] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper*, part III}

K968:

- 3338 J 13, 1b εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἤλθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ, εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς.
- 3339 J 13, 2 καὶ δεῖπνου γινομένου, τοῦ διαβόλου ἤδη βεβληκότος εἰς τὴν καρδίαν ἵνα παραδοῖ αὐτὸν Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτου,
- 3340 J 13, 3 εἰδὼς ὅτι πάντα ἔδωκεν αὐτῷ ὁ πατήρ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξηλθεν καὶ πρὸς τὸν θεὸν ὑπάγει,
- 3341 J 13, 4 ἐγείρεται ἐκ τοῦ δεῖπνου καὶ τίθησιν τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν.
- 3342 J 13, 5 εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ ᾧ ἦν διεζωσμένος.
- 3343 J 13, 6 ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον. λέγει αὐτῷ, Κύριε, σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας;
- 3344 J 13, 7 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ ἐγὼ ποιῶ σὺ οὐκ οἶδας ἄρτι, γνώσει δὲ μετὰ ταῦτα.
- 3345 J 13, 8 λέγει αὐτῷ Πέτρος, Οὐ μὴ νίψῃς μου τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπεκρίθη Ἰησοῦς αὐτῷ, Ἐὰν μὴ νίψω σε, οὐκ ἔχεις μέρος μετ' ἐμοῦ.
- 3346 J 13, 9 λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, μὴ τοὺς πόδας μου μόνον ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν.
- 3347 J 13, 10 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ λελουμένος οὐκ ἔχει χρεῖαν εἰ μὴ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ' ἔστιν καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ' οὐχὶ πάντες.
- 3348 J 13, 11 ἥδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν· διὰ τοῦτο εἶπεν ὅτι Οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.

CE292. The Meaning of the Symbolic Act of Jesus

[J 13,12-19] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper*, part IV}

- 3349 J 13, 12 Ὅτε οὖν ἐνιψεν τοὺς πόδας αὐτῶν [καὶ] ἔλαβεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἀνέπεσεν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς, Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν;
- 3350 J 13, 13 ὑμεῖς φωνεῖτέ με Ὁ διδάσκαλος καὶ Ὁ κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ.
- 3351 J 13, 14 εἰ οὖν ἐγὼ ἐνίψα ὑμῶν τοὺς πόδας ὁ κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας·
- 3352 J 13, 15 ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιῆτε.
- 3353 J 13, 16 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστιν δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν.
- 3354 J 13, 17 εἰ ταῦτα οἶδατε, μακάριοί ἐστε ἐὰν ποιῆτε αὐτά.

- 3355 J 13,18 Nie mówię o was wszystkich. Ja wiem, których wybrałem; lecz [trzeba], aby się wypełniło Pismo: *Kto ze Mną spożywa chleb, ten podniósł na Mnie swoją piętę.*
- 3356 J 13,19 Już teraz, zanim się to stanie, mówię wam, abyście gdy się to stanie, uwierzyli, że JA JESTEM.

CE293. Wyjawienie zdrajcy

[Mt 26,21-25; Mk 14,18-21; Łk 22,21-23; J 13,20-32] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza*, cz. V}

K969:

- 3357[J 13,20 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto przyjmuje tego, którego Ja poślę, Mnie przyjmuje. A kto Mnie przyjmuje, przyjmuje Tego, który Mnie posłał».

K970=

- 3358[J 13,21 To powiedziawszy, Jezus wzruszył się do głębi i tak oświadczył: «Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Jeden z was Mnie wyda».

- 3359• Mk 14,18 A gdy zajęli miejsca i jedli, Jezus rzekł: «Zaprawdę, powiadam wam: jeden z was Mnie wyda, ten, który je ze Mną».

- 3360[Mt 26,21 A gdy jedli, rzekł: «Zaprawdę, powiadam wam: jeden z was Mnie wyda».

K971=

- 3361[Mk 14,19 Zaczęli się smucić i pytać jeden po drugim: «Czyżbym ja?»

- 3362• Mt 26,22 Bardzo tym zasmuceni, zaczęli pytać jeden przez drugiego: «Chyba nie ja, Panie?»

- 3363[J 13,22 Spoglądali uczniowie jeden na drugiego, niepewni, o kim mówi.

K972:

- 3364 J 13,23 Jeden z Jego uczniów – ten, którego Jezus miłował – spoczywał na Jego piersi.

- 3365 J 13,24 Jemu to dał znak Szymon Piotr i rzekł do niego: «Kto to jest? O kim mówisz?»

- 3366 J 13,25 Ten oparłszy się zaraz na piersi Jezusa, rzekł do Niego: «Panie, któż to jest?»

K973=

- 3367[J 13,26a Jezus odparł: «To ten, dla którego umoczę kawałek [chleba] i podam mu».

- 3368• Mk 14,20 On im rzekł: «Jeden z Dwunastu, ten, który ze Mną rękę zanurza w misie.

- 3369• Mt 26,23 On zaś odpowiedział: «Ten, który ze Mną rękę zanurzył w misie, ten Mnie wyda.

- 3370[Łk 22,21 Lecz oto ręka mojego zdrajcy jest obok Mnie na stole.

K974=

- 3371[Mk 14,21 Wprawdzie Syn Człowieczy odchodzi, jak o Nim jest napisane, lecz biada temu człowiekowi, przez którego Syn Człowieczy będzie wydany. Byłoby lepiej dla tego człowieka, gdyby się nie narodził».

- 3372• Mt 26,24 Wprawdzie Syn Człowieczy odchodzi, jak o nim jest napisane, lecz biada temu człowiekowi, przez którego Syn Człowieczy będzie wydany. Byłoby lepiej dla tego człowieka, gdyby się nie narodził».

- 3373[Łk 22,22 Wprawdzie Syn Człowieczy odchodzi według tego, jak było postanowione, lecz biada temu człowiekowi, przez którego będzie wydany».

K975:

- 3374 Łk 22,23 A oni zaczęli wypytywać jeden drugiego, kto by spośród nich mógł to uczynić.

K976:

- 3375 J 13,26b Umoczywszy więc kawałek [chleba], wziął i podał Judaszowi, synowi Szymona Iskarioty.

K977:

- 3376 Mt 26,25 Wtedy Judasz, który miał Go wydać, rzekł: «Czyżbym ja, Rabbi?» Odpowiedział mu: «Tak, ty».

3355 J 13, 18 οὐ περὶ πάντων ὑμῶν λέγω· ἐγὼ οἶδα τίνας ἐξελεξάμην· ἀλλ' ἵνα ἡ γραφή πληρωθῇ, Ὁ τρώγων μου τὸν ἄρτον ἐπῆρεν ἐπ' ἐμέ τὴν πτέρναν αὐτοῦ.

3356 J 13, 19 ἀπ' ἄρτι λέγω ὑμῖν πρὸ τοῦ γενέσθαι, ἵνα πιστεύσητε ὅταν γένηται ὅτι ἐγώ εἰμι.

CE293. The Disclosure of the Traitor

[Mt 26,21-25; Mk 14,18-21; Lk 22,21-23; J 13,20-32] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper*, part V}

K969:

3357 J 13, 20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ λαμβάνων ἅν τινα πέμψω ἐμὲ λαμβάνει, ὁ δὲ ἐμὲ λαμβάνων λαμβάνει τὸν πέμψαντά με.

K970=

3358 J 13, 21 Ταῦτα εἰπὼν ὁ Ἰησοῦς ἐταράχθη τῷ πνεύματι καὶ ἐμαρτύρησεν καὶ εἶπεν, Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

3359 Mk 14, 18 καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με, ὁ ἐσθίων μετ' ἐμοῦ.

3360 Mt 26, 21 καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν εἶπεν, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι εἷς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με.

K971=

3361 Mk 14, 19 ἤρξαντο λυπεῖσθαι καὶ λέγειν αὐτῷ εἷς κατὰ εἷς, Μήτι ἐγώ;

3362 Mt 26, 22 καὶ λυπούμενοι σφόδρα ἤρξαντο λέγειν αὐτῷ εἷς ἕκαστος, Μήτι ἐγώ εἰμι, κύριε;

3363 J 13, 22 ἔβλεπον εἰς ἀλλήλους οἱ μαθηταὶ ἀπορούμενοι περὶ τίνος λέγει.

K972:

3364 J 13, 23 ἦν ἀνακείμενος εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς·

3365 J 13, 24 νεύει οὖν τούτῳ Σίμων Πέτρος πυθέσθαι τίς ἂν εἴη περὶ οὗ λέγει.

3366 J 13, 25 ἀναπεσὼν οὖν ἐκεῖνος οὕτως ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ λέγει αὐτῷ, Κύριε, τίς ἐστίν;

K973=

3367 J 13, 26a ἀποκρίνεται Ἰησοῦς, Ἐκεῖνός ἐστιν ὃς ἐγὼ βάψω τὸ ψωμῖον καὶ δώσω αὐτῷ.

3368 Mk 14, 20 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Εἷς τῶν δώδεκα, ὁ ἐμβαπτόμενος μετ' ἐμοῦ εἰς τὸ τρύβλιον.

3369 Mt 26, 23 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, Ὁ ἐμβάψας μετ' ἐμοῦ τὴν χεῖρα ἐν τῷ τρυβλίῳ οὗτός με παραδώσει.

3370 Lk 22, 21 πλὴν ἰδοὺ ἡ χεὶρ τοῦ παραδιδόντος με μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης·

K974=

3371 Mk 14, 21 ὅτι ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται· καλὸν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

3372 Mt 26, 24 ὁ μὲν υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ, οὐαὶ δὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ δι' οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδεται· καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

3373 Lk 22, 22 ὅτι ὁ υἱὸς μὲν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ ὠρισμένον πορεύεται, πλὴν οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ δι' οὗ παραδίδεται.

K975:

3374 Lk 22, 23 καὶ αὐτοὶ ἤρξαντο συζητεῖν πρὸς ἑαυτοὺς τὸ τίς ἄρα εἴη ἐξ αὐτῶν ὁ τοῦτο μέλλον πράσσειν.

K976:

3375 J 13, 26b βάψας οὖν τὸ ψωμῖον [λαμβάνει καὶ] δίδωσιν Ἰούδᾳ Σίμωνος Ἰσκαριώτου.

K977:

3376 Mt 26, 25 ἀποκριθεὶς δὲ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν εἶπεν, Μήτι ἐγώ εἰμι, ῥαββί; λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶπας.

K978:

- 3377 J 13,27 A po spożyciu kawałka [chleba] wstąpił w niego szatan. Jezus zaś rzekł do niego: «Co masz uczynić, czynź prędeż!»
- 3378 J 13,28 Nikt jednak z biesiadników nie rozumiał, dlaczego mu to powiedział.
- 3379 J 13,29 Ponieważ Judasz miał pieczę nad trzosem, niektórzy sądzili, że Jezus powiedział do niego: «Zakup, czego nam potrzeba na święto», albo żeby dał coś ubogim.
- 3380 J 13,30 On więc po spożyciu kawałka [chleba] zaraz wyszedł. A była noc.
- 3381 J 13,31 Po jego wyjściu rzekł Jezus: «Syn Człowieczy został teraz otoczony chwałą, a w Nim Bóg został chwałą otoczony.
- 3382 J 13,32 Jeżeli Bóg został w Nim otoczony chwałą, to i Bóg Go otoczy chwałą w sobie samym, i to zaraz Go chwałą otoczy.

CE294. Ustanowienie Eucharystii

[Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Łk 22,19-20; 1 Kor 11,23-26] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza*, cz. VI; koniec oficjalnej części paschy}

K979=

- 3383[Mk 14,22 A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im, mówiąc: «Bierzcie, to jest Ciało moje».
- 3384• Mt 26,26 A gdy oni jedli, Jezus wziął chleb i odmówiwszy błogosławieństwo, połamał i dał uczniom, mówiąc: «Bierzcie i jedzcie, to jest Ciało moje».
- 3385• Łk 22,19 Następnie wziął chleb, odmówiwszy dziękczynienie, połamał go i podał im, mówiąc: «To jest Ciało moje, które za was będzie wydane: to czyńcie na moją pamiątkę!»
- 3386]1Kor11,23 Ja bowiem otrzymałem od Pana to, co wam przekazałem, że Pan Jezus tej nocy, której został wydany, wziął chleb
- 3387 1Kor11,24 i dzięki uczyniwszy,połamał i rzekł: «To jest Ciało moje za was [wydane]. Czyńcie to na moją pamiątkę!»

K980=

- 3388[Mk 14,23 Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, i pili z niego wszyscy.
- 3389 Mk 14,24 I rzekł do nich: «To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana.
- 3390• Mt 26,27 Następnie wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie, dał im, mówiąc: «Pijcie z niego wszyscy,
- 3391 Mt 26,28 bo to jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów.
- 3392• Łk 22,20 Tak samo i kielich [wziął] po wieczerzy, mówiąc «Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was będzie wylana.
- 3393]1Kor11,25 Podobnie, skończywszy wieczerzę, wziął kielich, mówiąc: «Kielich ten jest Nowym Przymierzem we Krwi mojej. Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę!»

K981=

- 3394[Mk 14,25 Zaprawdę, powiadam wam: Odtąd nie będę już pił [napoju] z owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić będę go nowy w królestwie Bożym».
- 3395] Mt 26,29 Lecz powiadam wam: Odtąd nie będę już pił [napoju] z tego owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę z wami, nowy, w królestwie Ojca mojego».

K982:

- 3396 1Kor11,26 Ilekoć bowiem spożywacie ten chleb i pijecie kielich, śmierć Pana głosicie, aż przyjdzie.

K978:

- 3377 J 13, 27 καὶ μετὰ τὸ ψωμίον τότε εἰσῆλθεν εἰς ἐκεῖνον ὁ Σατανᾶς. λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὁ ποιεῖς ποιήσον τάχιον.
- 3378 J 13, 28 τοῦτο [δὲ] οὐδεὶς ἔγνω τῶν ἀνακειμένων πρὸς τί εἶπεν αὐτῷ·
- 3379 J 13, 29 τινὲς γὰρ ἐδόκουν, ἐπεὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχεν Ἰούδας, ὅτι λέγει αὐτῷ [ὁ] Ἰησοῦς, Ἀγόρασον ὧν χρεῖαν ἔχομεν εἰς τὴν ἑορτήν, ἢ τοῖς πτωχοῖς ἵνα τι δῶ.
- 3380 J 13, 30 λαβὼν οὖν τὸ ψωμίον ἐκεῖνος ἐξῆλθεν εὐθύς· ἦν δὲ νύξ.
- 3381 J 13, 31 Ὅτε οὖν ἐξῆλθεν λέγει Ἰησοῦς, Νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ·
- 3382 J 13, 32 [εἰ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη ἐν αὐτῷ] καὶ ὁ θεὸς δοξάσει αὐτὸν ἐν αὐτῷ, καὶ εὐθύς δοξάσει αὐτόν.

CE294. The Institution of the Eucharist

[Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,19-20; 1 Kor 11,23-26] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper*, p. VI; the end of the official part of the Passover}

K979=

- 3383[Mk 14, 22 Καὶ ἐσθιόντων αὐτῶν λαβὼν ἄρτον εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ εἶπεν, Λάβετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.
- 3384• Mt 26, 26 Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ εὐλογήσας ἔκλασεν καὶ δοὺς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν, Λάβετε φάγετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου.
- 3385• Lk 22, 19 καὶ λαβὼν ἄρτον εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου [τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.
- 3386]1Kor11, 23 Ἐγὼ γὰρ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κυρίου, ὃ καὶ παρέδωκα ὑμῖν, ὅτι ὁ κύριος Ἰησοῦς ἐν τῇ νυκτὶ ἣ παρεδίδοτο ἔλαβεν ἄρτον
- 3387 1Kor11, 24 καὶ εὐχαριστήσας ἔκλασεν καὶ εἶπεν, Τοῦτό μου ἐστιν τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

K980=

- 3388[Mk 14, 23 καὶ λαβὼν ποτήριον εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες.
- 3389 Mk 14, 24 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τοῦτό ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ ἐκχυννόμενον ὑπὲρ πολλῶν·
- 3390• Mt 26, 27 καὶ λαβὼν ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες,
- 3391 Mt 26, 28 τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
- 3392• Lk 22, 20 καὶ τὸ ποτήριον ὡσαύτως μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυννόμενον].
- 3393]1Kor11, 25 ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶν ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι· τοῦτο ποιεῖτε, ὡσάκις ἐὰν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.

K981=

- 3394[Mk 14, 25 ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι οὐκέτι οὐ μὴ πῖω ἐκ τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ.
- 3395] Mt 26, 29 λέγω δὲ ὑμῖν, οὐ μὴ πῖω ἀπ' ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ' ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου.

K982:

- 3396 1Kor11, 26 ὡσάκις γὰρ ἐὰν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἔλθῃ.

CZEŚĆ 3.3 OSTATNIA WIECZERZA: MOWA POŻEGNALNA

CE295. Nowe przykazanie

[J 13,33-35] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. VII; początek mowy pożegnalnej}

K983:

- 3397 J 13,33 Dzieci, jeszcze krótko jestem z wami. Będziecie Mnie szukać, ale – jak to Żydom powiedziałem, tak i teraz wam mówię – dokąd Ja idę, wy pójść nie możecie.
- 3998 J 13,34 Przykazanie nowe daję wam, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowalem, żebyście i wy tak się miłowali wzajemnie.
- 3999 J 13,35 Po tym wszyscy poznają, żeście uczniami moimi, jeśli będziecie się wzajemnie miłowali».

CE296. Panie, dokąd idziesz?

[J, 13,36] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. VIII}

- 3400 J 13,36 Rzekł do Niego Szymon Piotr: «Panie, dokąd idziesz?» Odpowiedział mu Jezus: «Dokąd Ja idę, ty teraz za Mną pójść nie możesz, ale później pójdiesz».

CE297. Do domu Ojca

[J 14,1-14] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. IX}

K984:

- 3401 J 14,1 Niech się nie trwoży serce wasze. Wierzycie w Boga? I we Mnie wierzcie!
- 3402 J 14,2 W domu Ojca mego jest mieszkań wiele. Gdyby tak nie było, to bym wam powiedział. Idę przecież przygotować wam miejsce.
- 3403 J 14,3 A gdy odejdę i przygotuję wam miejsce, przyjdę powtórnie i zabiorę was do siebie, abyście i wy byli tam, gdzie Ja jestem.
- 3404 J 14,4 Znaście drogę. dokąd Ja idę».
- 3405 J 14,5 Odezwał się do Niego Tomasz: «Panie, nie wiemy, dokąd idziesz. Jak więc możemy znać drogę?»
- 3406 J 14,6 Odpowiedział mu Jezus: «Ja jestem drogą i prawdą, i życiem. Nikt nie przychodzi do Ojca inaczej jak tylko przeze Mnie.
- 3407 J 14,7 Gdybyście Mnie poznali, znalibyście i mojego Ojca. Ale teraz już Go znacie i zobaczyliście».
- 3408 J 14,8 Rzekł do Niego Filip: «Panie, pokaż nam Ojca, a to nam wystarczy».
- 3409 J 14,9 Odpowiedział mu Jezus: «Filipie, tak długo jestem z wami, a jeszcze Mnie nie poznałeś? Kto Mnie widzi, widzi także i Ojca. Dlaczego więc mówisz: „Pokaż nam Ojca”?
- 3410 J 14,10 Czy nie wierzysz, że Ja jestem w Ojcu, a Ojciec we Mnie? Słów tych, które wam mówię, nie wypowiadam od siebie. To Ojciec, który trwa we Mnie, On sam dokonuje tych dzieł.
- 3411 J 14,11 Wierzcie Mi, że Ja jestem w Ojcu, a Ojciec we Mnie. Jeżeli zaś nie – wierzcie przynajmniej ze względu na same dzieła!
- 3412 J 14,12 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto we Mnie wierzy, będzie także dokonywał tych dzieł, których Ja dokonuję, a nawet większe od tych uczyni, bo Ja idę do Ojca.
- 3413 J 14,13 A o cokolwiek prosić będziecie w imię moje, to uczynię, aby Ojciec był otoczony chwałą w Synu.
- 3414 J 14,14 O cokolwiek prosić Mnie będziecie w imię moje, Ja to spełnię.

PART 3.3 THE LAST SUPPER: THE FAREWELL DISCOURSE

CE295. The New Commandment

[J 13,33-35] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, p. VII; the beginning of the Farewell Discourse}

K983:

- 3397 J 13, 33 τεκνία, ἔτι μικρὸν μεθ' ὑμῶν εἰμι· ζητήσετέ με, καὶ καθὼς εἶπον τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ὅπου ἐγὼ ὑπάγω ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, καὶ ὑμῖν λέγω ἄρτι.
- 3998 J 13, 34 ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους· καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.
- 3999 J 13, 35 ἐν τούτῳ γνώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.

CE296. Lord, where are You going?

[J, 13,36] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, p. VIII}

- 3400 J 13, 36 Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος, Κύριε, ποῦ ὑπάγεις; ἀπεκρίθη [αὐτῷ] Ἰησοῦς, Ὅπου ὑπάγω οὐ δύνασαι μοι νῦν ἀκολουθεῖσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον.

CE297. Into the Father's House

[J 14,1-14] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part IX}

K984:

- 3401 J 14, 1 Μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά· πιστεύετε εἰς τὸν θεόν, καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε.
- 3402 J 14, 2 ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν· εἰ δὲ μή, εἶπον ἂν ὑμῖν ὅτι πορεύομαι ἐτοιμάσαι τόπον ὑμῖν;
- 3403 J 14, 3 καὶ ἐὰν πορευθῶ καὶ ἐτοιμάσω τόπον ὑμῖν, πάλιν ἔρχομαι καὶ παραλήμψομαι ὑμᾶς πρὸς ἐμαυτόν, ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ καὶ ὑμεῖς ᾦτε.
- 3404 J 14, 4 καὶ ὅπου [ἐγὼ] ὑπάγω οἴδατε τὴν ὁδόν.
- 3405 J 14, 5 Λέγει αὐτῷ Θωμᾶς, Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις· πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;
- 3406 J 14, 6 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ· οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.
- 3407 J 14, 7 εἰ ἐγνώκατέ με, καὶ τὸν πατέρα μου γνώσεσθε· καὶ ἅπ' ἄρτι γινώσκετε αὐτὸν καὶ ἐωράκατε αὐτόν.
- 3408 J 14, 8 λέγει αὐτῷ Φίλιππος, Κύριε, δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα, καὶ ἀρκεῖ ἡμῖν.
- 3409 J 14, 9 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; ὁ ἐωρακὼς ἐμὲ ἐώρακεν τὸν πατέρα· πῶς σὺ λέγεις, Δεῖξον ἡμῖν τὸν πατέρα;
- 3410 J 14, 10 οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; τὰ ῥήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν ἅπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ· ὁ δὲ πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτοῦ.
- 3411 J 14, 11 πιστεύετε μοι ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· εἰ δὲ μή, διὰ τὰ ἔργα αὐτὰ πιστεύετε.
- 3412 J 14, 12 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει, καὶ μείζονα τούτων ποιήσει, ὅτι ἐγὼ πρὸς τὸν πατέρα πορεύομαι·
- 3413 J 14, 13 καὶ ὁ τι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου τοῦτο ποιήσω, ἵνα δοξασθῇ ὁ πατὴρ ἐν τῷ υἱῷ·
- 3414 J 14, 14 ἐὰν τι αἰτήσητέ με ἐν τῷ ὀνόματί μου ἐγὼ ποιήσω.

CE298. Zapowiedź posłania Ducha Parakleta

[J 14,15-20] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. X}

- 3415 J 14,15 Jeżeli Mnie miłujecie, będziecie zachowywać moje przykazania.
- 3416 J 14,16 Ja zaś będę prosił Ojca, a innego Parakleta da wam, aby z wami był na zawsze –
- 3417 J 14,17 Ducha Prawdy, którego świat przyjąć nie może, ponieważ Go nie widzi ani nie zna. Ale wy Go znacie, ponieważ u was przebywa i w was będzie.
- 3418 J 14,18 Nie zostawię was sierotami. Przyjdę do was.
- 3419 J 14,19 Jeszcze chwila, a świat nie będzie już Mnie widział. Ale wy Mnie widzicie; ponieważ Ja żyję i wy żyć będziecie.
- 3420 J 14,20 W owym dniu poznacie, że Ja jestem w Ojcu moim, a wy we Mnie i Ja w was.

CE299. Objawienie miłości Bożej

[J 14,21-24] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XI}

- 3421 J 14,21 Kto ma przykazania moje i je zachowuje, ten Mnie miłuje. Kto zaś Mnie miłuje, ten będzie umiłowany przez Ojca mego, a również Ja będę go miłował i objawię mu siebie».
- 3422 J 14,22 Rzekł do niego Juda, ale nie Iskariota: «Panie, coś się stało, że nam się masz objawić, a nie światu?»
- 3423 J 14,23 W odpowiedzi rzekł do niego Jezus: «Jeśli Mnie kto miłuje, będzie zachowywał moją naukę, a Ojciec mój umiłuje go i przyjdziemy do niego, i mieszkanie u niego uczynimy.
- 3424 J 14,24 Kto nie miłuje Mnie, ten nie zachowuje słów moich. A nauka, którą słyszycie, nie jest moja, ale Tego, który Mnie posłał, Ojca.

CE300. Posłannictwo Ducha. Pokój

[J 14,25-31] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XII}

- 3425 J 14,25 To wam powiedziałem, przebywając wśród was.
- 3426 J 14,26 A Paraklet, Duch Święty, którego Ojciec pošle w moim imieniu, On was wszystkiego nauczy i przypomni wam wszystko, co Ja wam powiedziałem.
- 3427 J 14,27 Pokój zostawiam wam, pokój mój daję wam. Nie tak jak daję świat, Ja wam daję. Niech się nie trwoży serce wasze ani się lęka.
- 3428 J 14,28 Słyszeliście, że wam powiedziałem: Odchodzę i przyjdę znów do was. Gdybyście Mnie miłowali, rozradowalibyście się, że idę do Ojca, bo Ojciec większy jest ode Mnie.
- 3429 J 14,29 A teraz powiedziałem wam o tym, zanim to nastąpi, abyście uwierzyli, gdy się to stanie.
- 3430 J 14,30 Już nie będę z wami wiele mówił, nadchodzi bowiem władca tego świata. Nie ma on jednak nic swego we Mnie.
- 3431 J 14,31 Ale niech świat się dowie, że Ja miłuję Ojca i że tak czynię, jak Mi Ojciec nakazał. Wstańcie idźmy stąd!

CE301. Zjednoczenie z Chrystusem

[J 15,1-11] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XIII}

- 3432 J 15,1 Ja jestem prawdziwym krzewem winnym, a Ojciec mój jest tym, który [go] uprawia.

CE298. The Promise of Sending the Paraklete Spirit

[J 14,15-20] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part X}

- 3415 J 14, 15 Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσετε·
 3416 J 14, 16 καὶ γὰρ ἐρωτήσω τὸν πατέρα καὶ ἄλλον παράκλητον δώσει ὑμῖν ἵνα μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα ᾦ,
 3417 J 14, 17 τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει· ὑμεῖς γινώσκετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἐστίν.
 3418 J 14, 18 Οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς.
 3419 J 14, 19 ἔτι μικρὸν καὶ ὁ κόσμος με οὐκέτι θεωρεῖ, ὑμεῖς δὲ θεωρεῖτέ με, ὅτι ἐγὼ ζῶ καὶ ὑμεῖς ζήσετε.
 3420 J 14, 20 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ γνώσεσθε ὑμεῖς ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ μου καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν.

CE299. The Manifestation of God's Love

[J 14,21-24] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XI}

- 3421 J 14, 21 ὁ ἔχων τὰς ἐντολὰς μου καὶ τηρῶν αὐτὰς ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με· ὁ δὲ ἀγαπῶν με ἀγαπηθήσεται ὑπὸ τοῦ πατρὸς μου, καὶ γὰρ ἀγαπήσω αὐτὸν καὶ ἐμφανίσω αὐτῷ ἐμαυτόν.
 3422 J 14, 22 Λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης, Κύριε, [καὶ] τί γέγονεν ὅτι ἡμῖν μέλλεις ἐμφανίζειν σεαυτὸν καὶ οὐχὶ τῷ κόσμῳ;
 3423 J 14, 23 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἐάν τις ἀγαπᾷ με τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιησόμεθα.
 3424 J 14, 24 ὁ μὴ ἀγαπῶν με τοὺς λόγους μου οὐ τηρεῖ· καὶ ὁ λόγος ὃν ἀκούετε οὐκ ἔστιν ἐμὸς ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με πατρὸς.

CE300. The Mission of the Spirit. The Peace

[J 14,25-31] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XII}

- 3425 J 14, 25 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων·
 3426 J 14, 26 ὁ δὲ παράκλητος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ πέμψει ὁ πατήρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν [ἐγώ].
 3427 J 14, 27 Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν. μὴ ταρασσέσθω ὑμῶν ἡ καρδιά μηδὲ δειλιάτω.
 3428 J 14, 28 ἠκούσατε ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, Ὑπάγω καὶ ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς. εἰ ἠγαπᾷτέ με ἐχάρητε ἄν, ὅτι πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα, ὅτι ὁ πατήρ μεῖζων μου ἐστίν.
 3429 J 14, 29 καὶ νῦν εἶρηκα ὑμῖν πρὶν γενέσθαι, ἵνα ὅταν γένηται πιστεύσητε.
 3430 J 14, 30 οὐκέτι πολλὰ λαλήσω μεθ' ὑμῶν, ἔρχεται γὰρ ὁ τοῦ κόσμου ἄρχων· καὶ ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν,
 3431 J 14, 31 ἀλλ' ἵνα γνῶ ὁ κόσμος ὅτι ἀγαπῶ τὸν πατέρα, καὶ καθὼς ἐνετείλατο μοι ὁ πατήρ, οὕτως ποιῶ. Ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν.

CE301. The Union with Christ

[J 15,1-11] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XIII}

- 3432 J 15, 1 Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή, καὶ ὁ πατήρ μου ὁ γεωργός ἐστιν.

- 3433 J 15,2 Każdą latorośl, która nie przynosi we Mnie owocu, odcina, a każdą, która przynosi owoc, oczyszcza, aby przynosiła owoc obfity.
- 3434 J 15,3 Wy już jesteście czyści dzięki słowu, które wypowiedziałem do was.
- 3435 J 15,4 Trwajcie we Mnie, a Ja w was [będę trwać]. Podobnie jak latorośl nie może przynosić owocu sama z siebie – jeśli nie trwa w winnym krzewie – tak samo i wy, jeżeli we Mnie trwać nie będziecie.
- 3436 J 15,5 Ja jestem krzewem winnym, wy – latoroślami. Kto trwa we Mnie, a Ja w nim, ten przynosi owoc obfity, ponieważ beze Mnie nic nie możecie uczynić.
- 3437 J 15,6 Ten, kto nie trwa we Mnie, zostanie wyrzucony jak winna latorośl i uschnie. Potem ją zbierają i wrzucają w ogień, i płonie.
- 3438 J 15,7 Jeżeli we Mnie trwać będziecie, a słowa moje w was, to proście, o cokolwiek chcecie, a to wam się spełni.
- 3439 J 15,8 Ojciec mój przez to dozna chwały, że owoc obfity przyniesiecie i staniecie się moimi uczniami.
- 3440 J 15,9 Jak Mnie umiłował Ojciec, tak i Ja was umiłowalem. Trwajcie w miłości mojej.
- 3441 J 15,10 Jeśli będziecie zachowywać moje przykazania, będziecie trwać w miłości mojej, tak jak Ja zachowałem przykazania Ojca mego i trwam w Jego miłości.
- 3442 J 15,11 To wam powiedziałem, aby radość moja w was była i aby radość wasza była pełna.

CE302. Prawa przyjaźni z Chrystusem

[J 15,12-17] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XIV}

- 3443 J 15,12 To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowalem.
- 3444 J 15,13 Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich.
- 3445 J 15,14 Wy jesteście przyjaciółmi moimi, jeżeli czynicie to, co wam przykazuję.
- 3446 J 15,15 Już was nie nazywam sługami, bo sługa nie wie, co czyni jego pan, ale nazwałem was przyjaciółmi, albowiem oznajmiłem wam wszystko, co usłyszałem od Ojca mego.
- 3447 J 15,16 Nie wyście Mnie wybrali, ale Ja was wybrałem i przeznaczyłem was na to, abyście szli i owoc przynosili, i by owoc wasz trwał – aby Ojciec dał wam [wszystko], o cokolwiek Go poprosicie w imię moje.
- 3448 J 15,17 To wam przykazuję, abyście się wzajemnie miłowali.

CE303. Nienawiść świata

[J 15,18-25] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XV}

- 3449 J 15,18 Jeżeli was świat nienawidzi, wiedzcie, że Mnie wpierw znienawidził.
- 3450 J 15,19 Gdybyście byli ze świata, świat by was kochał jako swoją własność. Ale ponieważ nie jesteście ze świata, bo Ja was wybrałem sobie ze świata, dlatego was świat nienawidzi.
- 3451 J 15,20 Pamiętajcie o słowie, które do was powiedziałem: „Sługa nie jest większy od swego pana”. Jeżeli Mnie prześladowali, to i was będą prześladować. Jeżeli moje słowo zachowali, to i wasze będą zachowywać.
- 3452 J 15,21 Ale to wszystko będą czynić z powodu mego imienia, bo nie znają tego Tego, który Mnie posłał.
- 3453 J 15,22 Gdybym nie przyszedł i nie mówił do nich, nie mieliby grzechu. Teraz jednak nie mają usprawiedliwienia dla swego grzechu.
- 3454 J 15,23 Kto Mnie nienawidzi, ten i Ojca mego nienawidzi.

- 3433 J 15, 2 πᾶν κλῆμα ἐν ἐμοὶ μὴ φέρον καρπὸν, αἶρει αὐτό, καὶ πᾶν τὸ καρπὸν φέρον καθαίρει αὐτὸ ἵνα καρπὸν πλείονα φέρῃ.
- 3434 J 15, 3 ἤδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε διὰ τὸν λόγον ὃν λελάληκα ὑμῖν·
- 3435 J 15, 4 μέναιτε ἐν ἐμοί, κἀγὼ ἐν ὑμῖν. καθὼς τὸ κλῆμα οὐ δύναται καρπὸν φέρειν ἂν ἐαυτοῦ ἐὰν μὴ μένῃ ἐν τῇ ἀμπέλῳ, οὕτως οὐδὲ ὑμεῖς ἐὰν μὴ ἐν ἐμοὶ μένητε.
- 3436 J 15, 5 ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα. ὁ μένων ἐν ἐμοὶ κἀγὼ ἐν αὐτῷ οὗτος φέρει καρπὸν πολὺν, ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν.
- 3437 J 15, 6 ἐὰν μὴ τις μένῃ ἐν ἐμοί, ἐβλήθη ἔξω ὡς τὸ κλῆμα καὶ ἐξηράνθη, καὶ συνάγουσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὸ πῦρ βάλλουσιν καὶ καίεται.
- 3438 J 15, 7 ἐὰν μείνητε ἐν ἐμοὶ καὶ τὰ ῥήματά μου ἐν ὑμῖν μείνῃ, ὁ ἐὰν θέλητε αἰτήσασθε καὶ γενήσεται ὑμῖν.
- 3439 J 15, 8 ἐν τούτῳ ἐδοξάσθη ὁ πατήρ μου, ἵνα καρπὸν πολὺν φέρητε καὶ γένησθε ἐμοὶ μαθηταί.
- 3440 J 15, 9 καθὼς ἠγάπησέν με ὁ πατήρ, κἀγὼ ὑμᾶς ἠγάπησα· μέναιτε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ.
- 3441 J 15, 10 ἐὰν τὰς ἐντολάς μου τηρήσητε, μενεῖτε ἐν τῇ ἀγάπῃ μου, καθὼς ἐγὼ τὰς ἐντολάς τοῦ πατρός μου τητήρηκα καὶ μένω αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ.
- 3442 J 15, 11 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἡ χαρὰ ἡ ἐμὴ ἐν ὑμῖν ᾗ καὶ ἡ χαρὰ ὑμῶν πληρωθῇ.

CE302. The Rights of the Friendship with Christ

[J 15,12-17] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XIV}

- 3443 J 15, 12 αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμὴ, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς·
- 3444 J 15, 13 μερίζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ.
- 3445 J 15, 14 ὑμεῖς φίλοι μου ἐστε ἐὰν ποιῇτε ἃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν.
- 3446 J 15, 15 οὐκέτι λέγω ὑμᾶς δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἵρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν.
- 3447 J 15, 16 οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς καὶ ἔθηκα ὑμᾶς ἵνα ὑμεῖς ὑπάγητε καὶ καρπὸν φέρητε καὶ ὁ καρπὸς ὑμῶν μένῃ, ἵνα ὃ τι ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δῶ ὑμῖν.
- 3448 J 15, 17 ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους.

CE303. The Hate of the World

[J 15,18-25] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XV}

- 3449 J 15, 18 Εἰ ὁ κόσμος ὑμᾶς μισεῖ, γινώσκετε ὅτι ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν.
- 3450 J 15, 19 εἰ ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος.
- 3451 J 15, 20 μνημονεύετε τοῦ λόγου οὗ ἐγὼ εἶπον ὑμῖν, Οὐκ ἔστιν δοῦλος μερίζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν, καὶ ὑμᾶς διώξουσιν· εἰ τὸν λόγον μου ἐτήρησαν, καὶ τὸν ὑμέτερον τηρήσουσιν.
- 3452 J 15, 21 ἀλλὰ ταῦτα πάντα ποιήσουσιν εἰς ὑμᾶς διὰ τὸ ὄνομά μου, ὅτι οὐκ οἶδασιν τὸν πέμψαντά με.
- 3453 J 15, 22 εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλάλησα αὐτοῖς, ἀμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσιν περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτῶν.
- 3454 J 15, 23 ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέρα μου μισεῖ.

- 3455 J 15,24 Gdybym nie dokonał wśród nich dzieł, których nikt inny nie dokonał, nie mieliby grzechu. Teraz jednak widzieli je, a jednak znienawidzili i Mnie, i Ojca mego.
- 3456 J 15,25 Ale to się stało, aby się wypełniło słowo zapisane w ich Prawie: *Nienawidzili Mnie bez powodu.*

CE304. Świadeństwo Ducha Świętego

[J 15,26-27] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XVI}

- 3457 J 15,26 Gdy jednak przyjdzie Paraklet, którego Ja wam pošlę od Ojca, Duch Prawdy, który od Ojca pochodzi, On zaświadczy o Mnie.
- 3458 J 15,27 Ale wy też świadczycie, bo jesteście ze Mną od początku.

CE305. Przestroga

[J 16,1-4] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XVII}

- 3459 J 16,1 To wam powiedziałem, abyście się nie załamali w wierze.
- 3460 J 16,2 Wyłączą was z synagog. Ale nadto nadchodzi godzina, w której każdy, kto was zabije, będzie sądził, że oddaje cześć Bogu.
- 3461 J 16,3 Będą tak czynić, bo nie poznali ani Ojca, ani Mnie.
- 3462 J 16,4 Ale powiedziałem wam o tych rzeczach, abyście, gdy nadejdzie ich godzina, pamiętali, że Ja wam o nich powiedziałem. Tego jednak nie powiedziałem wam od początku, ponieważ byłem z wami.

CE306. Sąd Ducha Świętego

[J 16,5-15] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XVIII}

- 3463 J 16,5 Teraz zaś idę do Tego, który Mnie pošłał, a nikt z was nie pyta Mnie: „Dokąd idziesz?”
- 3464 J 16,6 Ale ponieważ to wam powiedziałem, smutek napełnił wam serce.
- 3465 J 16,7 Jednakże mówię wam prawdę: Pożyteczne jest dla was moje odejście. Bo jeżeli nie odejdę, Paraklet nie przyjdzie do was. A jeżeli odejdę, to pošlę Go do was.
- 3466 J 16,8 On zaś, gdy przyjdzie, przekona świat o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie.
- 3467 J 16,9 O grzechu – bo nie wierzą we Mnie,
- 3468 J 16,10 o sprawiedliwości zaś, bo idę do Ojca i już Mnie nie ujrzycie;
- 3469 J 16,11 wreszcie o sądzie – bo władca tego świata został osądzony.
- 3470 J 16,12 Jeszcze wiele mam wam do powiedzenia, ale teraz znieść nie możecie.
- 3471 J 16,13 Gdy zaś przyjdzie On, Duch Prawdy, doprowadzi was do całej prawdy. Bo nie będzie mówił od siebie, ale powie wszystko, cokolwiek usłyszysz, i oznajmi rzeczy przyszłe.
- 3472 J 16,14 On Mnie otoczy chwałą, ponieważ z mojego weźmie i wam objawi.
- 3473 J 16,15 Wszystko, co ma Ojciec, jest moje. Dlatego powiedziałem, że z mojego weźmie i wam objawi.

CE307. Zapowiedź powtórnego przyjścia

[J 16,16-22] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XIX}

- 3474 J 16,16 Jeszcze chwila, a nie będziecie Mnie widzieć, i znowu chwila, a ujrzycie Mnie».

- 3455 J 15, 24 εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐτοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος ἐποίησεν, ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ καὶ ἑώρακάσιν καὶ μεμισήκασιν καὶ ἐμὲ καὶ τὸν πατέρα μου.
- 3456 J 15, 25 ἀλλ' ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὁ ἐν τῷ νόμῳ αὐτῶν γεγραμμένος ὅτι Ἐμίσησάν με δωρεάν.

CE304. The Testimony of the Holy Spirit

[J 15,26-27] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XVI}

- 3457 J 15, 26 Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ·
- 3458 J 15, 27 καὶ ὑμεῖς δὲ μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμοῦ ἐστε.

CE305. The Warning

[J 16,1-4] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XVII}

- 3459 J 16, 1 Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα μὴ σκανδαλισθῆτε.
- 3460 J 16, 2 ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς· ἀλλ' ἔρχεται ὥρα ἵνα πᾶς ὁ ἀποκτείνων ὑμᾶς δόξῃ λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ.
- 3461 J 16, 3 καὶ ταῦτα ποιήσουσιν ὅτι οὐκ ἔγνωσαν τὸν πατέρα οὐδὲ ἐμέ.
- 3462 J 16, 4 ἀλλὰ ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα αὐτῶν μνημονεύητε αὐτῶν ὅτι ἐγὼ εἶπον ὑμῖν. Ταῦτα δὲ ὑμῖν ἐξ ἀρχῆς οὐκ εἶπον, ὅτι μεθ' ὑμῶν ἤμην.

CE306. The Judgement of the Holy Spirit

[J 16,5-15] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XVIII}

- 3463 J 16, 5 νῦν δὲ ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά με, καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν ἐρωτᾷ με, Ποῦ ὑπάγεις;
- 3464 J 16, 6 ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν.
- 3465 J 16, 7 ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς.
- 3466 J 16, 8 καὶ ἐλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως·
- 3467 J 16, 9 περὶ ἁμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ·
- 3468 J 16, 10 περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με·
- 3469 J 16, 11 περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται.
- 3470 J 16, 12 Ἔτι πολλὰ ἔχω ὑμῖν λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι·
- 3471 J 16, 13 ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πάσῃ· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν.
- 3472 J 16, 14 ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήμψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.
- 3473 J 16, 15 πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστιν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.

CE307. The Announcement of the Second Coming

[J 16,16-22] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XIX}

- 3474 J 16, 16 Μικρὸν καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με.

- 3475 J 16,17 Wówczas niektórzy z Jego uczniów mówili między sobą: «Cóż to znaczy, co nam mówi: „Chwila, a nie będziecie Mnie widzieć, i znowu chwila, a ujrzycie Mnie”; oraz „Idę do Ojca”?»
- 3476 J 16,18 Mówili więc: «Cóż znaczy ta chwila, o której mówi? Nie rozumiemy tego, co powiada».
- 3477 J 16,19 Jezus poznał, że chcieli Go pytać, i rzekł do nich: «Pytacie się jeden drugiego o to, że powiedziałem: „Chwila, a nie będziecie Mnie widzieć, i znowu chwila, a ujrzycie Mnie?”
- 3478 J 16,20 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Wy będziecie płakać i zawodzić, a świat się będzie weselił. Wy będziecie się smucić, ale smutek wasz przemieni się w radość.
- 3479 J 16,21 Kobieta, gdy rodzi, doznaje smutku, bo przyszła jej godzina. Gdy jednak urodzi dziecko, już nie pamięta o bólu – z powodu radości, że się człowiek na świat narodził.
- 3480 J 16,22 Także i i wy teraz doznajecie smutku. Znowu jednak was zobaczę i rozraduje się serce wasze, a radości waszej nikt wam nie zdoła odebrać.

CE308. Prośby w imię Jezusa

[J 16,23-28] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XX}

- 3481 J 16,23 W owym zaś dniu o nic nie będziecie Mnie pytać. Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: O cokolwiek byście prosili Ojca, da wam w imię moje.
- 3482 J 16,24 Do tej pory o nic nie prosiłście w imię moje: proście, a otrzymacie, aby radość wasza była pełna.
- 3483 J 16,25 Mówiłem wam o tych sprawach w przypowieściach. Nadchodzi godzina, kiedy już nie będę wam mówił w przypowieściach, ale całkiem otwarcie oznajmię wam o Ojcu.
- 3484 J 16,26 W owym dniu będziecie prosić w imię moje, i nie mówię wam, że Ja będę musiał prosić Ojca za wami.
- 3485 J 16,27 Albowiem Ojciec sam was miłuje, bo wyście Mnie umiłowali i uwierzyli, że wyszedłem od Boga.
- 3486 J 16,28 Wyszedłem od Ojca i przyszedłem na świat; znowu opuszczam świat i idę do Ojca».

CE309. Zapowiedź ucieczki uczniów

[J 16,29-33] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (II)*, cz. XXI; koniec mowy pożegnalnej}

- 3487 J 16,29 Rzekli uczniowie Jego: «Oto teraz mówisz otwarcie i nie opowiadasz żadnej przypowieści.
- 3488 J 16,30 Teraz wiemy, że wszystko wiesz i nie potrzeba, aby Cię kto pytał. Dlatego wierzymy, że od Boga wyszedłeś».
- 3489 J 16,31 Odpowiedział im Jezus: «Teraz wierzycie?
- 3490 J 16,32 Oto nadchodzi godzina, a nawet już nadeszła, że się rozproszycie – każdy w swoją stronę, a Mnie zostawicie samego. Ale Ja nie jestem sam, bo Ojciec jest ze Mną.
- 3491 J 16,33 To wam powiedziałem, abyście pokój we Mnie mieli. Na świecie doznacie ucisku, ale odwagi! Jam zwyciężył świat».

- 3475 J 16, 17 εἶπαν οὖν ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς ἀλλήλους, Τί ἐστὶν τοῦτο ὃ λέγει ἡμῖν, Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με; καί, Ὅτι ὑπάγω πρὸς τὸν πατέρα;
- 3476 J 16, 18 ἔλεγον οὖν, Τί ἐστὶν τοῦτο [ὃ λέγει], τὸ μικρόν; οὐκ οἶδαμεν τί λαλεῖ.
- 3477 J 16, 19 ἔγνω [ὁ] Ἰησοῦς ὅτι ἤθελον αὐτὸν ἐρωτᾶν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Περὶ τούτου ζητεῖτε μετ' ἀλλήλων ὅτι εἶπον, Μικρὸν καὶ οὐ θεωρεῖτέ με, καὶ πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέ με;
- 3478 J 16, 20 ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι κλαύσετε καὶ θρηνήσετε ὑμεῖς, ὁ δὲ κόσμος χαρήσεται· ὑμεῖς λυπηθήσεσθε, ἀλλ' ἡ λύπη ὑμῶν εἰς χαρὰν γενήσεται.
- 3479 J 16, 21 ἡ γυνὴ ὅταν τίκτη λύπην ἔχει, ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα αὐτῆς· ὅταν δὲ γεννήσῃ τὸ παιδίον, οὐκέτι μνημονεύει τῆς θλίψεως διὰ τὴν χαρὰν ὅτι ἐγεννήθη ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον.
- 3480 J 16, 22 καὶ ὑμεῖς οὖν νῦν μὲν λύπην ἔχετε· πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδιά, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἶρει ἀφ' ὑμῶν.

CE308. The Requests in the Name of Jesus

[J 16,23-28] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XX}

- 3481 J 16, 23 καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐμὲ οὐκ ἐρωτήσετε οὐδέν. ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἂν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου δώσει ὑμῖν.
- 3482 J 16, 24 ἕως ἄρτι οὐκ ᾔτήσατε οὐδέν ἐν τῷ ὀνόματί μου· αἰτεῖτε καὶ λήψετε, ἵνα ἡ χαρὰ ὑμῶν ᾖ πεπληρωμένη.
- 3483 J 16, 25 Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἔρχεται ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν ἀλλὰ παρησίᾳ περὶ τοῦ πατρὸς ἀπαγγελῶ ὑμῖν.
- 3484 J 16, 26 ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐν τῷ ὀνόματί μου αἰτήσεσθε, καὶ οὐ λέγω ὑμῖν ὅτι ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα περὶ ὑμῶν·
- 3485 J 16, 27 αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ φιλεῖ ὑμᾶς, ὅτι ὑμεῖς ἐμὲ πεφιλήκατε καὶ πεπιστεύκατε ὅτι ἐγὼ παρὰ [τοῦ] θεοῦ ἐξῆλθον.
- 3486 J 16, 28 ἐξῆλθον παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον· πάλιν ἀφίημι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα.

CE309. The Prediction of the Disciples' Flight

[J 16,29-33] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XXI; the end of the Farewell Discourse}

- 3487 J 16, 29 Λέγουσιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ἴδε νῦν ἐν παρησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις.
- 3488 J 16, 30 νῦν οἶδαμεν ὅτι οἶδας πάντα καὶ οὐ χρείαν ἔχεις ἵνα τίς σε ἐρωτᾷ· ἐν τούτῳ πιστεύομεν ὅτι ἀπὸ θεοῦ ἐξῆλθες.
- 3489 J 16, 31 ἀπεκρίθη αὐτοῖς Ἰησοῦς, Ἄρτι πιστεύετε;
- 3490 J 16, 32 ἰδοὺ ἔρχεται ὥρα καὶ ἐλήλυθεν ἵνα σκορπισθῇτε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια καὶ μόνον ἀφῆτε· καὶ οὐκ εἰμι μόνος, ὅτι ὁ πατὴρ μετ' ἐμοῦ ἐστίν.
- 3491 J 16, 33 ταῦτα λελάληκα ὑμῖν ἵνα ἐν ἐμοὶ εἰρήνην ἔχητε· ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε, ἀλλὰ θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον.

CZEŚĆ 3.3. OSTATNIA WIECZERZA: MODLITWA ARCYKAPŁAŃSKA CHRYSTUSA**CE310. W obliczu dokonanego dzieła**

[J 17,1-5] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (III)*, cz. XXII; początek modlitwy arcykapłańskiej}

- 3492 J 17,1 To powiedział Jezus, a podniósłszy oczy ku niebu, rzekł: «Ojcze, nadeszła godzina. Otocz swego Syna chwałą, aby Syn Ciebie nią otoczył
- 3493 J 17,2 i aby mocą władzy udzielonej Mu przez Ciebie nad każdym człowiekiem dał życie wieczne wszystkim tym, których Mu dałeś.
- 3494 J 17,3 A to jest życie wieczne: aby znali Ciebie, jedynego prawdziwego Boga, oraz Tego, którego posłałeś, Jezusa Chrystusa.
- 3495 J 17,4 Ja Ciebie otoczyłem chwałą na ziemi przez to, że wypełniłem dzieło, które Mi dałeś do wykonania.
- 3496 J 17,5 A teraz Ty, Ojcze, otocz Mnie u siebie tą chwałą, którą miałem u Ciebie wpierw, zanim świat powstał.

CE311. Prośba za uczniów

[J 17,6-19] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (III)*, cz. XXIII}

- 3497 J 17,6 Objawiłem imię Twoje ludziom, których Mi dałeś ze świata. Twoimi byli i Ty Mi ich dałeś, a oni zachowali słowo Twoje.
- 3498 J 17,7 Teraz poznali, że wszystko, cokolwiek Mi dałeś, pochodzi od Ciebie.
- 3499 J 17,8 Słowa bowiem, które Mi powierzyłeś, im przekazałem, a oni je przyjęli i prawdziwie poznali, że od Ciebie wyszedłem, oraz uwierzyli, że Ty Mnie posłałeś.
- 3500 J 17,9 Ja za nimi proszę, nie proszę za światem, ale za tymi, których Mi dałeś, ponieważ są Twoimi.
- 3501 J 17,10 Wszystko bowiem moje jest Twoje, a Twoje jest jest moje, i w nich zostałem otoczony chwałą.
- 3502 J 17,11 Już nie jestem na świecie, ale oni są jeszcze na świecie, a Ja idę do Ciebie Ojcze Święty, zachowaj ich w Twoim imieniu, które Mi dałeś, aby tak jak My stanowili jedno.
- 3503 J 17,12 Dopóki z nimi byłem, zachowywałem ich w Twoim imieniu, które Mi dałeś, i ustrzegłem ich, a nikt z nich nie zginął z wyjątkiem syna zatracenia, aby się wypełniło Pismo.
- 3504 J 17,13 Ale teraz idę do Ciebie i tak mówię, będąc jeszcze na świecie, aby moją radość mieli w sobie w całej pełni.
- 3505 J 17,14 Ja im przekazałem Twoje słowo, a świat ich znienawidził za to, że nie są ze świata, jak i Ja nie jestem ze świata.
- 3506 J 17,15 Nie proszę, abyś ich zabrał ze świata, ale byś ich ustrzegł od złego.
- 3507 J 17,16 Oni nie są ze świata, jak i Ja nie jestem ze świata.
- 3508 J 17,17 Uświęć ich w prawdzie. Słowo Twoje jest prawdą.
- 3509 J 17,18 Jak Ty Mnie posłałeś na świat, tak i Ja ich na świat posłałem.
- 3510 J 17,19 A za nich Ja poświęcam w ofierze samego siebie, aby i oni byli poświęceni w prawdzie.

PART 3.3. THE LAST SUPPER: THE HIGH-PRIESTLY INTERCESSORY PRAYER OF CHRIST

CE310. In the Face of the Accomplished Work

[J 17,1-5] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (II)*, part XXII; the beginning of the High-priestly Intercessory Prayer of Christ}

- 3492 J 17, 1 Ταῦτα ἐλάλησεν Ἰησοῦς, καὶ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν, Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα· δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα ὁ υἱὸς δοξάσῃ σέ,
- 3493 J 17, 2 καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.
- 3494 J 17, 3 αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσιν σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.
- 3495 J 17, 4 ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἔργον τελειώσας ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω·
- 3496 J 17, 5 καὶ νῦν δόξασόν με σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.

CE311. The Intercession for the Disciples

[J 17,6-19] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (III)*, part XXIII}

- 3497 J 17, 6 Ἐφάνέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς ἔδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου. σοὶ ἦσαν καὶ μοι αὐτοὺς ἔδωκας, καὶ τὸν λόγον σου τετήρηκαν.
- 3498 J 17, 7 νῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ εἰσιν·
- 3499 J 17, 8 ὅτι τὰ ῥήματα ἃ ἔδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, καὶ αὐτοὶ ἔλαβον καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξηλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
- 3500 J 17, 9 ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοὶ εἰσιν,
- 3501 J 17, 10 καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶν καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.
- 3502 J 17, 11 καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ κόσμῳ εἰσιν, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι. Πάτερ ἄγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι, ἵνα ὧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς.
- 3503 J 17, 12 ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου ᾧ δέδωκάς μοι, καὶ ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.
- 3504 J 17, 13 νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα ἔχωσιν τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.
- 3505 J 17, 14 ἐγὼ δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου, καὶ ὁ κόσμος ἐμίσησεν αὐτοὺς, ὅτι οὐκ εἰσιν ἐκ τοῦ κόσμου καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.
- 3506 J 17, 15 οὐκ ἐρωτῶ ἵνα ἄρῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ κόσμου ἀλλ' ἵνα τηρήσῃς αὐτοὺς ἐκ τοῦ πονηροῦ.
- 3507 J 17, 16 ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ εἰσιν καθὼς ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου.
- 3508 J 17, 17 ἀγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ· ὁ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστιν.
- 3509 J 17, 18 καθὼς ἐμὲ ἀπέστειλας εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐγὼ ἀπέστειλα αὐτοὺς εἰς τὸν κόσμον·
- 3510 J 17, 19 καὶ ὑπὲρ αὐτῶν [ἐγὼ] ἀγιάζω ἐμαυτόν, ἵνα ὧσιν καὶ αὐτοὶ ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ.

CE312. Prośba za przyszły Kościół

[J 17,20-26] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnia Wieczerza (III)*, cz. XXIV.; zakończenie modlitwy arcykapłańskiej}

- 3511 J 17,20 Nie tylko za nimi proszę, ale i za tymi, którzy dzięki ich słowu będą wierzyć we Mnie;
- 3512 J 17,21 aby wszyscy stanowili jedno, jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie, aby i oni stanowili w Nas jedno, by świat uwierzył, że Ty Mnie posłałeś.
- 3513 J 17,22 I także chwałę, którą Mi dałeś, przekazałem im, aby stanowili jedno, tak jak My jedno <stanowimy>.
- 3514 J 17,23 Ja w nich, a Ty we Mnie! Oby się tak zespolicili w jedno, aby świat poznał, żeś ty Mnie posłał i że Ty ich umiłowałeś, tak jak Mnie umiłowałeś.
- 3515 J 17,24 Ojcze, chcę, aby także ci, których Mi dałeś, byli ze Mną tam, gdzie Ja jestem, aby widzieli chwałę moją, którą Mi dałeś, bo umiłowałeś Mnie przed założeniem świata.
- 3516 J 17,25 Ojcze sprawiedliwy! Świat Ciebie nie poznał, lecz Ja Ciebie poznałem, i oni poznali, żeś Ty Mnie posłał.
- 3517 J 17,26 Objawilem im Twoje imię i nadal będę objawiał, aby miłość, którą Ty Mnie umiłowałeś, w nich była i Ja w nich».

CE313. Wyjście na Górę Oliwną: Przepowiednia zaparcia się Piotra. Dwa miecze

[Mt 26,30-35; Mk 14,26-31; Łk 22,31-39; J 13,37-38;18,1a] {Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór; Jerozolima, Wieczernik — Góra Oliwna}

K985=

3518[Mk 14,26a Po odśpiewaniu hymnu

3519]Mt 26,30a Po odśpiewaniu hymnu

K986=

3520[Mt 26,31 Wówczas Jezus rzekł do nich: «Wy wszyscy zwątpicie we Mnie tej nocy. Bo jest napisane: *Uderzę pasterza, a rozproszą się owce ze stada.*

3521] Mk 14,27 A Jezus im rzekł: «Wszyscy zwątpicie [we Mnie]. Jest bowiem napisane: *Uderzę pasterza, a rozproszą się owce.*

K987=

3522[Mk 14,28 Lecz gdy powstanę, udam się przed wami do Galilei».

3523] Mt 26,32 Lecz gdy powstanę, udam się przed wami do Galilei».

K988=

3524[Mk 14,29 Na to rzekł Mu Piotr: «Choćby wszyscy zwątpili, to na pewno nie ja».

3525] Mt 26,33 Odpowiedział Mu Piotr: «Choćby wszyscy zwątpili w Ciebie, ja nigdy nie zwątpię».

K989:

3526 Łk 22,31 Szymonie, Szymonie, oto szatan domagał się, żeby was przesiać jak pszenicę;

3527 Łk 22,32 ale Ja prosiłem za tobą, żeby nie ustała twoja wiara. Ty ze swej strony utwierdzaj swoich braci».

K990=

3528[Łk 22,33 On zaś rzekł: «Panie, z Tobą gotów jestem iść nawet do więzienia i na śmierć».

3529] J 13,37 Powiedział Mu Piotr: «Panie, dlaczego teraz nie mogę pójść za Tobą? Życie moje oddam za Ciebie».

CE312. The Intercession for the Future's Church

[J 17,20-26] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum. Course of narration: *The Last Supper (III)*, part XXIV.; the end of the High-priestly Prayer of Christ}

- 3511 J 17, 20 Οὐ περὶ τούτων δὲ ἐρωτῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ,
- 3512 J 17, 21 ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν, καθὼς σύ, πάτερ, ἐν ἐμοὶ καὶ ἐγὼ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ᾧσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας.
- 3513 J 17, 22 καὶ ἐγὼ τὴν δόξαν ἣν δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ᾧσιν ἐν καθὼς ἡμεῖς ἐν,
- 3514 J 17, 23 ἐγὼ ἐν αὐτοῖς καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ᾧσιν τετελειωμένοι εἰς ἓν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέστειλας καὶ ἠγάπησας αὐτοὺς καθὼς ἐμὲ ἠγάπησας.
- 3515 J 17, 24 Πάτερ, ὃ δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμὶ ἐγὼ κάκεῖνοι ᾧσιν μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσιν τὴν δόξαν τὴν ἐμὴν ἣν δέδωκάς μοι, ὅτι ἠγάπησάς με πρὸ καταβολῆς κόσμου.
- 3516 J 17, 25 πάτερ δίκαιε, καὶ ὁ κόσμος σε οὐκ ἔγνω, ἐγὼ δέ σε ἔγνω, καὶ οὗτοι ἔγνωσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας,
- 3517 J 17, 26 καὶ ἐγνώρισα αὐτοῖς τὸ ὄνομά σου καὶ γνωρίσω, ἵνα ἡ ἀγάπη ἣν ἠγάπησάς με ἐν αὐτοῖς ἢ καὶ ἐγὼ ἐν αὐτοῖς.

CE313. The Exit to the Mount of Olives: The Prediction of Peter's Denial. The Two Swords

[Mt 26,30-35; Mk 14,26-31; Lk 22,31-39; J 13,37-38;18,1a] {Thursday of the Holy Week, evening; Jerusalem, Coenaculum — The Mount of Olives}

K985=

3518[Mk 14, 26a Καὶ ὑμνήσαντες

3519]Mt 26, 30a Καὶ ὑμνήσαντες

K986=

3520[Mt 26, 31 Τότε λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοί ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ, γέγραπται γάρ, Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς.

3521] Mk 14, 27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ὅτι Πάντες σκανδαλισθήσεσθε, ὅτι γέγραπται, Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ τὰ πρόβατα διασκορπισθήσονται·

K987=

3522[Mk 14, 28 ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

3523] Mt 26, 32 μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναί με προάξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

K988=

3524[Mk 14, 29 ὁ δὲ Πέτρος ἔφη αὐτῷ, Εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἐγώ.

3525] Mt 26, 33 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐν σοί, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.

K989:

3526 Lk 22, 31 Σίμων Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον·

3527 Lk 22, 32 ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήρισον τοὺς ἀδελφούς σου.

K990=

3528[Lk 22, 33 ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, Κύριε, μετὰ σοῦ ἔτοιμός εἰμι καὶ εἰς φυλακὴν καὶ εἰς θάνατον πορεύεσθαι.

3529] J 13, 37 λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κύριε, διὰ τί οὐ δύναμαί σοι ἀκολουθῆσαι ἄρτι; τὴν ψυχὴν μου ὑπὲρ σοῦ θήσω.

K991=

3530[Mk 14, 30] Odpowiedział mu Jezus: «Zaprawdę, powiadam ci: dzisiaj, tej nocy, zanim kogut dwa razy zapieje, ty trzy razy się Mnie wyprzesz».

3531• Mt 26, 34] Jezus mu rzekł: «Zaprawdę, powiadam ci: Jeszcze tej nocy, zanim kogut zapieje, trzy razy się Mnie wyprzesz».

3532• Łk 22, 34] Lecz Jezus odrzekł: «Powiadam ci, Piotrze, nim zapieje dziś kogut, ty trzy razy wyprzesz się tego, że Mnie znasz».

3533] J 13, 38] Odpowiedział Jezus: «Życie oddasz za Mnie? Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci: Kogut nie zapieje, aż ty trzy razy się Mnie wyprzesz.

K992=

3534[Mk 14, 31] Lecz on tym bardziej zapewniał: «Choćby mi przyszło umrzeć z Tobą, nie wyprę się Ciebie». Wszyscy zresztą tak samo mówili.

3535] Mt 26, 35] Na to Piotr: «Choćby mi przyszło umrzeć z Tobą, nie wyprę się Ciebie». Podobnie też mówili wszyscy uczniowie.

K993:

3536 Łk 22, 35] I rzekł do nich: «Czy brak wam było czego, kiedy was posyłałem bez trzosa, bez torby i bez sandałów?» Oni odpowiedzieli: «Niczego».

3537 Łk 22, 36] «Lecz teraz – mówił dalej – kto ma trzos, niech go weźmie; tak samo torbę; a kto nie ma, niech sprzeda swój płaszcz i niechaj kupi miecz!

3538 Łk 22, 37] Albowiem powiadam wam: to, co jest napisane, musi się spełnić na Mnie: *Zaliczony został do złoczyńców*. To bowiem, co się do Mnie odnosi, dobiega kresu».

3539 Łk 22, 38] Oni rzekli: «Panie, tu są dwa miecze». Odpowiedział im: «Wystarczy».

K994=

3540[Mk 14, 26b] wyszli w stronę Góry Oliwnej.

3541•Mt 26, 30b] wyszli w stronę Góry Oliwnej.

3542• Łk 22, 39] Potem wyszedł i udał się, według zwyczaju na Górę Oliwną; towarzyszyli Mu także uczniowie.

3543] J 18, 1a] To powiedziawszy, Jezus wyszedł z uczniami swymi za potok Cedron.

CZĘŚĆ 3.4 W GETSEMANI. POJMANIE JEZUSA

CE314. Modlitwa i trwoga konania – Getsemani

[Mt 26,36-46; Mk 14,32-42; Łk 22,40-46; J 18,1b] {Noc z Czwartku na Piątek Wielkiego Tygodnia; Ogród „Getsemani” u podnóża Góry Oliwnej}

K995=

3544[Mk 14, 32a] A kiedy przyszli do posiadłości zwanej Getsemani,

3545•Mt 26, 36a] Wtedy przyszedł Jezus z nimi do posiadłości zwanej Getsemani

3546]Łk 22, 40a] Gdy przyszedł na miejsce,

K996=

3547 J 18, 1b] Był tam ogród, do którego wszedł On i Jego uczniowie.

K997=

3548[Mk 14, 32b] rzekł Jezus do swoich uczniów: «Usiądźcie tutaj, Ja tymczasem się pomodlę».

3549•Mt 26, 36b] i rzekł do uczniów: «Usiądźcie tu, Ja tymczasem odejdę i tam się pomodlę».

3550]Łk 22, 40b] rzekł do nich: «Módlcie się, abyście nie ulegli pokusie».

K991=

3530[Mk 14, 30] καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι σὺ σήμερον ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἢ δις ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς με ἀπαρνήσῃ.

3531• Mt 26, 34] ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀμὴν λέγω σοι ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ νυκτὶ πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με.

3532• Lk 22, 34] ὁ δὲ εἶπεν, Λέγω σοι, Πέτρε, οὐ φωνήσῃ σήμερον ἀλέκτωρ ἕως τρίς με ἀπαρνήσῃ εἰδέναι.

3533] J 13, 38] ἀποκρίνεται Ἰησοῦς, Τὴν ψυχὴν σου ὑπὲρ ἐμοῦ θήσεις; ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, οὐ μὴ ἀλέκτωρ φωνήσῃ ἕως οὗ ἀρνήσῃ με τρίς.

K992=

3534[Mk 14, 31] ὁ δὲ ἐκπερισσῶς ἐλάλει, Ἐὰν δέῃ με συναποθανεῖν σοι, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

3535] Mt 26, 35] λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος, Κἂν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. ὁμοίως καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπαν.

K993:

3536 Lk 22, 35] Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ὅτε ἀπέστειλα ὑμᾶς ἄτερ βαλλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημάτων, μὴ τινος ὑστερήσατε; οἱ δὲ εἶπαν, Οὐθενός.

3537 Lk 22, 36] εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἀλλὰ νῦν ὁ ἔχων βαλλάντιον ἀράτω, ὁμοίως καὶ πήραν, καὶ ὁ μὴ ἔχων πωλησάτω τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν.

3538 Lk 22, 37] λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι τοῦτο τὸ γεγραμμένον δεῖ τελεσθῆναι ἐν ἐμοί, τὸ Καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη· καὶ γὰρ τὸ περὶ ἐμοῦ τέλος ἔχει.

3539 Lk 22, 38] οἱ δὲ εἶπαν, Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἰκανόν ἐστιν.

K994=

3540[Mk 14, 26b] ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν.

3541•Mt 26, 30b] ἐξῆλθον εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν.

3542• Lk 22, 39] Καὶ ἐξελθὼν ἐπορεύθη κατὰ τὸ ἔθος εἰς τὸ Ὅρος τῶν Ἐλαιῶν· ἡκολούθησαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί.

3543] J 18, 1a] Ταῦτα εἰπὼν Ἰησοῦς ἐξῆλθεν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ πέραν τοῦ χειμάρρου τοῦ Κεδρὼν

PART 3.4 IN GETHSEMANE. THE APPREHENSION OF JESUS

CE314. The Prayer and the Anguish of the Agony – Gethsemane

[Mt 26,36-46; Mk 14,32-42; Lk 22,40-46; J 18,1b] {the Night from Thursday to Friday of the Holy Week; Garden of Gethsemane at the foot of Mount of Olives}

K995=

3544[Mk 14, 32a] Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανί,

3545•Mt 26, 36a] Τότε ἔρχεται μετ' αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς εἰς χωρίον λεγόμενον Γεθσημανί,

3546]Lk 22, 40a] γενόμενος δὲ ἐπὶ τοῦ τόπου

K996=

3547 J 18, 1b] ὅπου ἦν κήπος, εἰς ὃν εἰσῆλθεν αὐτὸς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

K997=

3548[Mk 14, 32b] καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Καθίσατε ὧδε ἕως προσεύξωμαι.

3549•Mt 26, 36b] καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς, Καθίσατε αὐτοῦ ἕως ἂν ἀπελθὼν ἐκεῖ προσεύξωμαι.

3550]Lk 22, 40b] εἶπεν αὐτοῖς, Προσεύχεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν.

K998=

3551[Mk 14, 33 Wziął z sobą Piotra, Jakuba i Jana i począł drżeć oraz odczuwać trwogę.

3552] Mt 26, 37 Wziąwszy z sobą Piotra i dwóch synów Zebedeusza, począł się smucić i odczuwać trwogę.

K999=

3553[Mt 26, 38 Wtedy rzekł do nich: «Smutna jest dusza moja aż do śmierci; zostańcie tu i czuwajcie ze Mną».

3554] Mk 14, 34 I rzekł do nich: «Smutna jest moja dusza aż do śmierci; zostańcie tu i czuwajcie».

K1000=

3555[Mk 14, 35 I odszedłszy nieco do przodu, padł na ziemię i modlił się, żeby – jeśli to możliwe – ominęła Go ta godzina.

3556•Mt 26, 39a I odszedłszy nieco do przodu, padł na twarz i modlił się tymi słowami:

3557] Łk 22, 41 A sam oddalił się od nich na odległość około rzutu kamieniem, padł na kolana i modlił się

K1001=

3558[Łk 22, 42 tymi słowami: «Ojcze, jeśli chcesz, zabierz ode Mnie ten kielich. Wszakże nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie!»

3559• Mk 14, 36 I mówił «Abba, Ojcze, dla Ciebie wszystko jest możliwe, zabierz ten kielich ode Mnie. Lecz nie to, co Ja chcę, ale to, co Ty [niech się stanie]».

3560]Mt 26, 39b «Ojcze mój, jeśli to możliwe, niech Mnie ominie ten kielich. Wszakże nie jak Ja chcę, ale jak Ty [niech się stanie]!»

K1002:

3561 Łk 22, 43 Wtedy ukazał Mu się anioł z nieba i pokrzepiał Go.

3562 Łk 22, 44 Pograżony w udręce, jeszcze usilniej się modlił, a Jego pot był jak gęste krople krwi, sączące się na ziemię.

K1003=

3563[Łk 22, 45 Gdy wstał od modlitwy i przyszedł do uczniów, zastał ich śpiących ze smutku.

3564•Mk 14, 37a Potem wrócił i zastał ich śpiących.

3565]Mt 26, 40a Potem przyszedł do uczniów i zastał ich śpiących.

K1004=

3566[Mk 14, 37b Rzekł do Piotra: «Szymonie, śpisz? Jednej godziny nie mogłeś czuwać?

3567 Mk 14, 38 Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie; duch wprawdzie ochoczy, ale ciało słabe».

3568•Mt 26, 40b Rzekł więc do Piotra: «Tak [oto] nie mogliście jednej godziny czuwać ze Mną?

3569 Mt 26, 41 Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie; duch wprawdzie ochoczy, ale ciało słabe».

3570] Łk 22, 46 Rzekł do nich: «Czemu śpicie? Wstańcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie».

K1005=

3571[Mk 14, 39 Odszedł znowu i modlił się, wypowiadając te same słowa.

3572] Mt 26, 42 Powtórnie odszedł i tak się modlił: «Ojcze mój, jeśli nie może ominąć Mnie <ten kielich> i muszę go wypić, niech się stanie wola Twoja!»

K1006=

3573[Mk 14, 40 Gdy wrócił, zastał ich śpiących, gdyż oczy ich były zmorzone snem, i nie wiedzieli, co Mu odpowiedzieć.

3574] Mt 26, 43 Potem wrócił i zastał ich śpiących, bo oczy ich były zmorzone snem.

K998=

3551[Mk 14, 33 και παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ [τὸν] Ἰάκωβον καὶ [τὸν] Ἰωάννην μετ' αὐτοῦ, καὶ ἤρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν,

3552] Mt 26, 37 καὶ παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

K999=

3553[Mt 26, 38 τότε λέγει αὐτοῖς, Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μέναιτε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ.

3554] Mk 14, 34 καὶ λέγει αὐτοῖς, Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μέναιτε ὧδε καὶ γρηγορεῖτε.

K1000=

3555[Mk 14, 35 καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ προσηύχετο ἵνα εἰ δυνατόν ἐστιν παρέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ ἡ ὥρα,

3556•Mt 26, 39a καὶ προελθὼν μικρὸν ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ προσευχόμενος καὶ λέγων,

3557] Lk 22, 41 καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὥσει λίθου βολήν, καὶ θείς τὰ γόνατα προσηύχετο

K1001=

3558[Lk 22, 42 λέγων, Πάτερ, εἰ βούλει παρένεγκε τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλην μὴ τὸ θέλημά μου ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω.

3559• Mk 14, 36 καὶ ἔλεγεν, Αββα ὁ πατήρ, πάντα δυνατά σοι· παρένεγκε τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ· ἀλλ' οὐ τί ἐγὼ θέλω ἀλλὰ τί σύ.

3560]Mt 26, 39b Πάτερ μου, εἰ δυνατόν ἐστιν, παρελθάτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλην οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω ἀλλ' ὡς σύ.

K1002:

3561 Lk 22, 43 {ὥφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος ἀπ' οὐρανοῦ ἐνισχύων αὐτόν.}[GNT MT]

3562 Lk 22, 44 {καὶ γενόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἐκτενέστερον προσηύχετο. ἐγένετο δὲ ὁ ἰδρὼς αὐτοῦ ὥσει θρόμβοι αἵματος καταβαίνοντες ἐπὶ τὴν γῆν.}[GNT MT]

K1003=

3563[Lk 22, 45 καὶ ἀναστὰς ἀπὸ τῆς προσευχῆς ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς εὔρεν κοιμωμένους αὐτοὺς ἀπὸ τῆς λύπης,

3564•Mk 14, 37a καὶ ἔρχεται καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας,

3565]Mt 26, 40a καὶ ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ εὐρίσκει αὐτοὺς καθεύδοντας,

K1004=

3566[Mk 14, 37b καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Σίμων, καθεύδεις; οὐκ ἴσχυσας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι;

3567 Mk 14, 38 γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ ἔλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

3568•Mt 26, 40b καὶ λέγει τῷ Πέτρῳ, Οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;

3569 Mt 26, 41 γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής.

3570] Lk 22, 46 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί καθεύδετε; ἀναστάντες προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμόν.

K1005=

3571[Mk 14, 39 καὶ πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο τὸν αὐτὸν λόγον εἰπών.

3572] Mt 26, 42 πάλιν ἐκ δευτέρου ἀπελθὼν προσηύξατο λέγων, Πάτερ μου, εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν ἐὰν μὴ αὐτὸ πῶ, γενηθήτω τὸ θέλημά σου.

K1006=

3573[Mk 14, 40 καὶ πάλιν ἐλθὼν εὔρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καταβαρυνόμενοι, καὶ οὐκ ᾔδεισαν τί ἀποκριθῶσιν αὐτῷ.

3574] Mt 26, 43 καὶ ἐλθὼν πάλιν εὔρεν αὐτοὺς καθεύδοντας, ἦσαν γὰρ αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ βεβαρημένοι.

K1007:

3575 Mt 26, 44 Zostawiwszy ich, odszedł znowu i modlił się po raz trzeci, wypowiadając te same słowa.

K1008=

3576[Mk 14, 41 Gdy przyszedł po raz trzeci, rzekł do nich: «Śpicie dalej i odpoczywacie? Dosyć! Nadeszła godzina, oto Syn Człowieczy będzie wydany w ręce grzeszników.

3577] Mt 26, 45 Potem przyszedł do uczniów i rzekł do nich: «Śpicie jeszcze i odpoczywacie? A oto nadeszła godzina i Syn Człowieczy będzie wydany w ręce grzeszników.

K1009=

3578[Mk 14, 42 Wstańcie, chodźmy, oto blisko jest mój zdrajca».

3579] Mt 26, 46 Wstańcie, chodźmy! Oto blisko jest mój zdrajca».

XXXIII PIĄTEK WIELKIEGO TYGODNIA

CE315. Pojmanie Jezusa

[Mt 26,47-56; Mk 14,43-52; Łk 22,47-53; J 18,2-12] {Noc z Czwartku na Piątek Wielkiego Tygodnia, najwcześniej około północy; Ogród „Getsemani”}

K1010:

3580 J 18, 2 Także i Judasz, który Go wydał, znał to miejsce, bo Jezus i uczniowie Jego często się tam gromadzili.

K1011=

3581[J 18, 3 Judasz, otrzymawszy kohortę oraz strażników od arcykapłanów i faryzeuszów, przybył tam z latarniami, pochodniami i bronią.

3582• Mk 14, 43 I zaraz, gdy On jeszcze mówił, zjawił się Judasz, jeden z Dwunastu, a z nim zgraja z mieczami i kijami wysłana przez arcykapłanów, uczonych w Piśmie i starszych.

3583• Mt 26, 47 Gdy On jeszcze mówił, oto nadszedł Judasz, jeden z Dwunastu, a z nim wielka zgraja z mieczami i kijami, od arcykapłanów i starszych ludu.

3584] Łk 22, 47 Gdy On jeszcze mówił, oto zjawił się tłum. A jeden z Dwunastu, imieniem Judasz, siedł na ich czele i podszedł do Jezusa, aby Go ucałować.

K1012=

3585[Mk 14, 44 A zdrajca dał im taki znak: «Ten, którego pocałuję, to właśnie On; chwycicie Go i wyprowadźcie ostrożnie».

3586] Mt 26, 48 Zdrajca zaś dał im taki znak: «Ten, którego pocałuję, to właśnie On; Jego pochwyćcie!»

K1013=

3587[Mk 14, 45 Skoro tylko przyszedł, przystąpił do Jezusa i rzekł: «*Rabbi!*», i pocałował Go.

3588] Mt 26, 49 Zaraz też przystąpił do Jezusa, mówiąc: «Witaj, *Rabbi!*», i pocałował Go.

K1014:

3589 Mt 26, 50a A Jezus rzekł do niego: «Przyjacielu, po coś przyszedł?»

K1015:

3590 Łk 22, 48 Jezus mu rzekł: «Judaszu, pocałunkiem wydajesz Syna Człowieczego?»

K1016=

3591 J 18, 4 A Jezus, wiedząc o wszystkim, co miało na niego przyjść, wyszedł naprzeciw i rzekł do nich: «Kogo szukacie?»

3592 J 18, 5 Odpowiedzieli Mu: «Jezusa z Nazaretu». Rzekł do nich Jezus: «JA JESTEM». Również i Judasz, który Go wydał, stał między nimi.

3593 J 18, 6 Skoro więc [Jezus] rzekł do nich: «JA JESTEM», cofnęli się i upadli na ziemię.

3594 J 18, 7 Powtórnie ich zapytał: «Kogo szukacie?» Oni zaś powiedzieli: «Jezusa z Nazaretu».

K1007:

3575 Mt 26, 44 και ἄφεις αὐτοὺς πάλιν ἀπελθὼν προσηύξατο ἐκ τρίτου τὸν αὐτὸν λόγον εἰπὼν πάλιν.

K1008=

3576[Mk 14, 41 καὶ ἔρχεται τὸ τρίτον καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε; ἀπέχει ἦλθεν ἡ ὥρα, ἰδοὺ παραδίδοται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀμαρτωλῶν.

3577] Mt 26, 45 τότε ἔρχεται πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ λέγει αὐτοῖς, Καθεύδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε; ἰδοὺ ἤγγικεν ἡ ὥρα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν.

K1009=

3578[Mk 14, 42 ἐγείρεσθε ἄγωμεν· ἰδοὺ ὁ παραδιδούς με ἤγγικεν.

3579] Mt 26, 46 ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με.

XXXIII GOOD FRIDAY

CE315. The Apprehension of Jesus

[Mt 26,47-56; Mk 14,43-52; Lk 22,47-53; J 18,2-12] {the Night from Thursday to Friday of the Holy Week, about midnight at the earliest; Garden of Gethsemane}

K1010:

3580 J 18, 2 ἦδει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν τὸν τόπον, ὅτι πολλάκις συνήχθη Ἰησοῦς ἐκεῖ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

K1011=

3581[J 18, 3 ὁ οὖν Ἰούδας λαβὼν τὴν σπεῖραν καὶ ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ [ἐκ] τῶν Φαρισαίων ὑπηρέτας ἔρχεται ἐκεῖ μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων.

3582• Mk 14, 43 Καὶ εὐθὺς ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος παραγίνεται Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων παρὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων καὶ τῶν πρεσβυτέρων.

3583• Mt 26, 47 Καὶ ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦλθεν καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολλὸς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ.

3584] Lk 22, 47 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδοὺ ὄχλος, καὶ ὁ λεγόμενος Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα προήρχετο αὐτούς, καὶ ἤγγισεν τῷ Ἰησοῦ φιλήσαι αὐτόν.

K1012=

3585[Mk 14, 44 δεδῶκει δὲ ὁ παραδιδούς αὐτὸν σύσσημον αὐτοῖς λέγων, Ὃν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστιν· κρατήσατε αὐτὸν καὶ ἀπάγετε ἀσφαλῶς.

3586] Mt 26, 48 ὁ δὲ παραδιδούς αὐτὸν ἔδωκεν αὐτοῖς σημεῖον λέγων, Ὃν ἂν φιλήσω αὐτός ἐστιν· κρατήσατε αὐτόν.

K1013=

3587[Mk 14, 45 καὶ ἐλθὼν εὐθὺς προσελθὼν αὐτῷ λέγει, Ῥαββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

3588] Mt 26, 49 καὶ εὐθέως προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν, Χαῖρε, ῥαββί· καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.

K1014:

3589 Mt 26, 50a ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, Ἐταῖρε, ἐφ' ὃ πάρει.

K1015:

3590 Lk 22, 48 Ἰησοῦς δὲ εἶπεν αὐτῷ, Ἰούδα, φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως;

K1016=

3591 J 18, 4 Ἰησοῦς οὖν εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν ἐξῆλθεν καὶ λέγει αὐτοῖς, Τίνα ζητεῖτε;

3592 J 18, 5 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον. λέγει αὐτοῖς, Ἐγώ εἰμι. εἰστήκει δὲ καὶ Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτόν μετ' αὐτῶν.

3593 J 18, 6 ὥς οὖν εἶπεν αὐτοῖς, Ἐγώ εἰμι, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔπесαν χαμαί.

3594 J 18, 7 πάλιν οὖν ἐπηρώτησεν αὐτούς, Τίνα ζητεῖτε; οἱ δὲ εἶπαν, Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον.

- 3595 J 18,8 Jezus odrzekł: «Powiedziałem wam, że Ja jestem. Jeżeli więc Mnie szukacie, pozwólcie tym odejść».
- 3596 J 18,9 Stało się tak, aby się wypełniło słowo, które wypowiedział: «Nie utraciłem żadnego z tych, których Mi dałeś».
- K1017=
3597[Mk 14,46 Tamci zaś rzucili się na Niego i pochwycili Go.
3598]Mt 26,50b Wtedy podeszli, rzucili się na Jezusa i pochwycili Go.
- K1018:
3599 Łk 22,49 Towarzysze Jezusa, widząc, na co się zanosi, zapytali: «Panie, czy mamy uderzyć mieczem?»
- K1019=
3600[Mk 14,47 A jeden z tych, którzy tam stali, dobył miecza, uderzył sługę najwyższego kapłana i odciął mu ucho.
3601• Mt 26,51 A oto jeden z tych, którzy byli z Jezusem, wyciągnął rękę, dobył miecza i ugodziwszy sługę najwyższego kapłana, odciął mu ucho.
3602• Łk 22,50 I któryś z nich uderzył sługę najwyższego kapłana, i odciął mu prawe ucho.
- 3603 J 18,10a Wówczas Szymon Piotr, który miał miecz, dobył go, uderzył sługę arcykapłana i odciął mu prawe ucho.
- K1020:
3604 J 18,10b A służyć było na imię Malchos.
- K1021:
3605 Łk 22,51 Lecz Jezus odpowiedział: «Przestańcie, dosyć!» I dotknąwszy ucha, uzdrowił go.
- K1022=
3606 J 18,11a Na to rzekł Jezus do Piotra: «Schowaj miecz do pochwy.
3607] Mt 26,52 Wtedy Jezus rzekł do niego: «Włóż miecz na swoje miejsce, bo wszyscy, którzy za miecz chwytają, od miecza giną.
- K1023:
3608 Mt 26,53 Czy myślisz, że nie mógłbym poprosić Ojca mojego, a zaraz wystawiłby Mi więcej niż dwanaście zastępów aniołów?
3609 Mt 26,54 Jakże więc wypełnią się Pisma, że tak się stać musi?»
- K1024:
3610 J 18,11b Czyż nie mam wypić kielicha, który Mi podał Ojciec?»
- K1025=
3611[Mk 14,48 A Jezus zwrócił się i rzekł do nich:
«Wyszliście z mieczami i kijami, jak na zbójcę, żeby Mnie pojmać.
3612•Mt 26,55a W owej chwili Jezus rzekł do tłumów:
«Wyszliście z mieczami i kijami jak na zbójcę, żeby mnie ująć.
3613] Łk 22,52 Do arcykapłanów zaś, dowódcy straży świątynnej i starszych, którzy wyszli przeciw Niemu, Jezus rzekł: «Wyszliście z mieczami i kijami jak na zbójcę?
- K1026=
3614[Mk 14,49a Codziennie nauczałem u was w świątyni, a nie pochwyciliście Mnie.
3615•Mt 26,55b Codziennie zasiadałem w świątyni i nauczałem, a nie pochwyciliście Mnie.
3616]Łk 22,53a Gdy codziennie bywałem z wami w świątyni, nie podnosiliście rąk na Mnie,
- K1027=
3617[Mk 14,49b Muszą się jednak wypełnić Pisma».
3618]Mt 26,56a Lecz stało się to wszystko, żeby się wypełniły Pisma proroków».

3595 J 18, 8 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Εἶπον ὑμῖν ὅτι ἐγὼ εἰμι· εἰ οὖν ἐμὲ ζητεῖτε, ἄφετε τούτους ὑπάγειν·

3596 J 18, 9 ἵνα πληρωθῇ ὁ λόγος ὃν εἶπεν ὅτι Οὓς δέδωκάς μοι οὐκ ἀπόλεσα ἐξ αὐτῶν οὐδένα.

K1017=

3597[Mk 14, 46 οἱ δὲ ἐπέβαλον τὰς χεῖρας αὐτῷ καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

3598]Mt 26, 50b τότε προσελθόντες ἐπέβαλον τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐκράτησαν αὐτόν.

K1018:

3599 Lk 22, 49 ἰδόντες δὲ οἱ περὶ αὐτόν τὸ ἐσόμενον εἶπαν, Κύριε, εἰ πατάξομεν ἐν μαχαίρῃ;

K1019=

3600[Mk 14, 47 εἷς δέ [τις] τῶν παρεστηκότων σπασάμενος τὴν μάχαιραν ἔπαισεν τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτάριον.

3601• Mt 26, 51 καὶ ἰδοὺ εἷς τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπέσπασεν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ καὶ πατάξας τὸν δοῦλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον.

3602• Lk 22, 50 καὶ ἐπάταξεν εἷς τις ἐξ αὐτῶν τοῦ ἀρχιερέως τὸν δοῦλον καὶ ἀφείλεν τὸ οὖς αὐτοῦ τὸ δεξιόν.

3603] J 18, 10a Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν εἷλκυσε αὐτήν καὶ ἔπαισεν τὸν τοῦ ἀρχιερέως δοῦλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτάριον τὸ δεξιόν.

K1020:

3604] J 18, 10b ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος.

K1021:

3605 Lk 22, 51 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐὰν ἐξ ὧς τούτου· καὶ ἀψάμενος τοῦ ὠτίου ἰάσατο αὐτόν.

K1022=

3606[J 18, 11a εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, Βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην·

3607] Mt 26, 52 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἀπόστρεψον τὴν μάχαιράν σου εἰς τὸν τόπον αὐτῆς, πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀπολοῦνται.

K1023:

3608 Mt 26, 53 ἢ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ἄρτι πλείω δώδεκα λεγιῶνας ἀγγέλων;

3609 Mt 26, 54 πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτως δεῖ γενέσθαι;

K1024:

3610 J 18, 11b τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέν μοι ὁ πατήρ οὐ μὴ πίω αὐτό;

K1025=

3611[Mk 14, 48 καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με;

3612•Mt 26, 55a Ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς ὄχλοις, Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με;

3613] Lk 22, 52 εἶπεν δὲ Ἰησοῦς πρὸς τοὺς παραγενομένους ἐπ' αὐτόν ἀρχιερεῖς καὶ στρατηγούς τοῦ ἱεροῦ καὶ πρεσβυτέρους, Ὡς ἐπὶ ληστήν ἐξήλθατε μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων;

K1026=

3614[Mk 14, 49a καθ' ἡμέραν ἤμην πρὸς ὑμᾶς ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με·

3615•Mt 26, 55b καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ ἐκαθεζόμην διδάσκων καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με.

3616]Lk 22, 53a καθ' ἡμέραν ὄντος μου μεθ' ὑμῶν ἐν τῷ ἱερῷ οὐκ ἐξετείνετε τὰς χεῖρας ἐπ' ἐμέ·

K1027=

3617[Mk 14, 49b ἀλλ' ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί.

3618]Mt 26, 56a τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν.

K1028:

3619 Łk 22, 53b lecz to jest wasza godzina i panowanie ciemności».

K1029:

3620 J 18, 12 Wówczas kohorta oraz trybun razem ze strażnikami żydowskimi pojмали Jezusa, związali Go

K1030=

3621[Mk 14, 50 Wtedy opuścili Go wszyscy i uciekli.

3622]Mt 26, 56b Wtedy wszyscy uczniowie opuścili Go i uciekli.

K1031:

3623 Mk 14, 51 A pewien młodzieniec szedł za Nim, odziany prześcieradłem na gołym ciele. Chcieli go chwycić,

3624 Mk 14, 52 lecz on zostawił prześcieradło i uciekł <od nich> nago.

CZEŚĆ 3.5 PROCES JEZUSA PRZED TRYBUNAŁEM ŻYDOWSKIM

CE316. Przed Annaszem

[Mt 26,58; Mk 14,54; Łk 22,54-55; J 18,13-16.19-24] {R(III)PDJ, 7 kwiecień 30 r., piątek, po północy a przed wschodem słońca, ok. g. 1-szej; Pałac arcykapłanów Annasza i Kajfasza. Tok narracji: *Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim*, część I}

K1032:

3625 Łk 22, 54a Schwycili Go więc, poprowadzili i zawiedli do domu najwyższego kapłana.

K1033:

3626 J 18, 13 i zaprowadzili najpierw do Annasza. Był on bowiem teściem Kajfasza, który owego roku pełnił urząd arcykapłański.

3627 J 18, 14 Właśnie Kajfasz poradził Żydom, że lepiej jest, aby jeden człowiek zginął za naród.

K1034=

3628[Mk 14, 54a Piotr zaś szedł za Nim w oddali aż na dziedziniec pałacu najwyższego kapłana.

3629•Mt 26, 58a A Piotr szedł za Nim z daleka, aż do pałacu najwyższego kapłana.

3630•Łk 22, 54b A Piotr szedł z daleka.

3631] J 18, 15a A szedł za Jezusem Szymon Piotr razem z innym uczniem.

K1035:

3632 J 18, 15b Uczeń ten był znany arcykapłanowi i dlatego wszedł za Jezusem na dziedziniec [pałacu] arcykapłana,

3633 J 18, 16 natomiast Piotr zatrzymał się przed bramą, na zewnątrz. Wszedł więc ów drugi uczeń, znany arcykapłanowi, pomówił z odźwierną i wprowadził Piotra do środka.

K1036=

3634[Mt 26, 58b Wszedł tam na dziedziniec i usiadł między służbą, aby widzieć, jaki będzie wynik.

3635•Mk 14, 54b Tam siedział między służbą i grzał się przy ogniu.

3636] Łk 22, 55 Gdy rozniecili ogień na środku dziedzińca i zasiedli wkoło, Piotr usiadł także między nimi.

K1037:

3637 J 18, 19 Arcykapłan więc zapytał Jezusa o Jego uczniów i o Jego naukę.

K1028:

3619 Lk 22, 53b ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ὥρα καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ σκότους.

K1029:

3620 J 18, 12 Ἡ οὖν σπεῖρα καὶ ὁ χιλιάρχος καὶ οἱ ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων συνέλαβον τὸν Ἰησοῦν καὶ ἔδησαν αὐτὸν

K1030=

3621 [Mk 14, 50 καὶ ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον πάντες.

3622] Mt 26, 56b Τότε οἱ μαθηταὶ πάντες ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον.

K1031:

3623 Mk 14, 51 Καὶ νεανίσκος τις συνηκολούθει αὐτῷ περιβεβλημένος σινδόνα ἐπὶ γυμνοῦ, καὶ κρατοῦσιν αὐτόν·

3624 Mk 14, 52 ὁ δὲ καταλιπὼν τὴν σινδόνα γυμνὸς ἔφυγεν.

PART 3.5 THE TRIAL OF JESUS BEFORE THE JEWISH TRIBUNAL

CE316. Before Annas

[Mt 26,58; Mk 14,54; Lk 22,54-55; J 18,13-18.19-24] {Y(III)JPM, 7 April A.D. 30, Friday, after midnight and before the sunrise, about 1st hour; the palace of the chief priests Annas and Caiaphas. Course of narration: *The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal*, part I}

K1032:

3625 Lk 22, 54a Συλλαβόντες δὲ αὐτὸν ἤγαγον καὶ εἰσήγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως·

K1033:

3626 J 18, 13 καὶ ἤγαγον πρὸς Ἄνναν πρῶτον· ἦν γὰρ πενθερὸς τοῦ Καϊάφα, ὃς ἦν ἀρχιερεὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου·

3627 J 18, 14 ἦν δὲ Καϊάφας ὁ συμβουλευσας τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι συμφέρει ἓνα ἄνθρωπον ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

K1034=

3628 [Mk 14, 54a καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως,

3629 • Mt 26, 58a ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν ἕως τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως,

3630 • Lk 22, 54b ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν.

3631] J 18, 15a Ἦκολούθει δὲ τῷ Ἰησοῦ Σίμων Πέτρος καὶ ἄλλος μαθητής.

K1035:

3632 J 18, 15b ὁ δὲ μαθητὴς ἐκεῖνος ἦν γνωστὸς τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ συνεισῆλθεν τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως,

3633 J 18, 16 ὁ δὲ Πέτρος εἰστίκει πρὸς τῇ θύρᾳ ἔξω. ἐξῆλθεν οὖν ὁ μαθητὴς ὁ ἄλλος ὁ γνωστὸς τοῦ ἀρχιερέως καὶ εἶπεν τῇ θυρωρῷ καὶ εἰσήγαγεν τὸν Πέτρον.

K1036=

3634 [Mt 26, 58b καὶ εἰσελθὼν ἔσω ἐκάθητο μετὰ τῶν ὑπηρετῶν ἰδεῖν τὸ τέλος.

3635 • Mk 14, 54b καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

3636] Lk 22, 55 περιανάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς καὶ συγκαθισάντων ἐκάθητο ὁ Πέτρος μέσος αὐτῶν.

K1037:

3637 J 18, 19 Ὁ οὖν ἀρχιερεὺς ἠρώτησεν τὸν Ἰησοῦν περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῆς διδαχῆς αὐτοῦ.

- 3638 J 18,20 Jezus mu odpowiedział: «Ja przemawiałem jawnie przed światem. Nauczałem zawsze w synagodze i w świątyni, gdzie się gromadzą wszyscy Żydzi. Potajemnie zaś nie nauczałem niczego.
- 3639 J 18,21 Dlaczego Mnie pytasz? Zapytaj tych, którzy słyszeli, co im mówiłem. Przecież oni wiedzą, co powiedziałem».
- 3640 J 18,22 Gdy to rzekł, jeden ze sług stojących obok spoliczkował Jezusa, mówiąc: «Tak odpowiadasz arcykapłanowi?»
- 3641 J 18,23 Odrzekł mu Jezus: «Jeżeli źle powiedziałem, udowodnij, co było złego. A jeżeli dobrze, to dlaczego Mnie bijesz?»
- 3642 J 18,24 Następnie Annasz wysłał Go związanego do arcykapłana Kajfasza.

CE317. Przed Kajfaszem i Sanhedrynem

[Mt 26,57-68; Mk 14,53.55-65] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po północy a przed wschodem słońca; Pałac arcykapłanów Annasza i Kajfasza. Tok narracji: *Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim*, cz. II}

K1038=

- 3643[Mk 14,53 A Jezusa zaprowadzili do najwyższego kapłana, u którego zebrali się wszyscy arcykapłani, starsi i uczeni w Piśmie.
- 3644[Mt 26,57 Ci zaś, którzy pochycili Jezusa, zaprowadzili Go do najwyższego kapłana Kajfasza, gdzie zebrali się uczeni w Piśmie i starsi.

K1039=

- 3645[Mk 14,55 Tymczasem arcykapłani i cały Sanhedryn szukali świadectwa przeciw Jezusowi, aby Go zgładzić, lecz nie znaleźli.

- 3646 Mk 14,56 Wielu wprowadzie zeznawało fałszywie przeciwko Niemu, ale świadectwa te nie były zgodne.

- 3647[Mt 26,59 Tymczasem arcykapłani i cały Sanhedryn szukali fałszywego świadectwa przeciw Jezusowi, aby go zgładzić.

- 3648 Mt 26,60a Lecz nie znaleźli, chociaż występowało wielu fałszywych świadków.

K1040=

- 3649[Mk 14,57 A niektórzy wystąpili i zeznali fałszywie przeciw Niemu:

- 3650 Mk 14,58 «Myśmy słyszeli, jak on mówił: „Ja zburzę ten przybytek uczyniony ludzką ręką i w ciągu trzech dni zbuduję inny, nie ręką ludzką uczyniony”».

- 3651[Mt 26,60b W końcu stanęło dwóch,

- 3652 Mt 26,61 mówiąc: «On powiedział: „Mogę zburzyć przybytek Boży i w ciągu trzech dni go odbudować”».

K1041:

- 3653 Mk 14,59 Lecz i tu ich świadectwo nie było zgodne.

K1042=

- 3654[Mk 14,60 Wtedy najwyższy kapłan wystąpił na środek i zapytał Jezusa: «Nic nie odpowiadasz na to, co oni zeznają przeciw tobie?»

- 3655[Mt 26,62 Wtedy powstał najwyższy kapłan i rzekł do Niego: «Nic nie odpowiadasz na to, co oni zeznają przeciwko tobie?»

K1043=

- 3656[Mk 14,61 Lecz On milczał i nic nie odpowiedział. Najwyższy kapłan zapytał Go ponownie: «Czy ty jesteś Mesjasz, Syn Błogosławionego?»

- 3657[Mt 26,63 Lecz Jezus milczał. A najwyższy kapłan rzekł do Niego: «Zaklinam cię na Boga żywego, powiedz nam: Czy ty jesteś Mesjasz, syn Boży?»

- 3638 J 18, 20 ἀπεκρίθη αὐτῷ Ἰησοῦς, Ἐγὼ παρρησίᾳ λελάληκα τῷ κόσμῳ· ἐγὼ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ, ὅπου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται, καὶ ἐν κρυπτῷ ἐλάλησα οὐδέν.
- 3639 J 18, 21 τί με ἐρωτᾷς; ἐρώτησον τοὺς ἀκηκοότας τί ἐλάλησα αὐτοῖς· ἴδε οὗτοι οἶδασιν ἃ εἶπον ἐγώ.
- 3640 J 18, 22 ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος εἷς παρεστηκὼς τῶν ὑπηρετῶν ἔδωκεν ῥάπισμα τῷ Ἰησοῦ εἰπών, Οὕτως ἀποκρίνη τῷ ἀρχιερεῖ;
- 3641 J 18, 23 ἀπεκρίθη αὐτῷ Ἰησοῦς, Εἰ κακῶς ἐλάλησα, μαρτύρησον περὶ τοῦ κακοῦ· εἰ δὲ καλῶς, τί με δέρεις;
- 3642 J 18, 24 ἀπέστειλεν οὖν αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα.

CE317. Before Caiaphas and the Sanhedrin

[Mt 26,57-68; Mk 14,53-65] {Friday of the Holy Week, after midnight and before the sunrise; the palace of the chief priests Annas and Caiaphas. Course of narrat.: *The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal*, p. II}

K1038=

- 3643[Mk 14, 53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν ἀρχιερέα, καὶ συνέρχονται πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γραμματεῖς.
- 3644] Mt 26, 57 Οἱ δὲ κρατήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήγαγον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, ὅπου οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι συνήχθησαν.

K1039=

- 3645[Mk 14, 55 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ ὅλον τὸ συνέδριον ἐζήτουν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίαν εἰς τὸ θανατῶσαι αὐτόν, καὶ οὐχ ἠύρισκον·

- 3646 Mk 14, 56 πολλοὶ γὰρ ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ, καὶ ἴσαι αἱ μαρτυρίαι οὐκ ἦσαν.

- 3647] Mt 26, 59 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ τὸ συνέδριον ὅλον ἐζήτουν ψευδομαρτυρίαν κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὅπως αὐτὸν θανατώσωσιν,

- 3648 Mt 26, 60a καὶ οὐχ εὔρον πολλῶν προσελθόντων ψευδομαρτύρων.

K1040=

- 3649[Mk 14, 57 καὶ τινες ἀναστάντες ἐψευδομαρτύρουν κατ' αὐτοῦ λέγοντες

- 3650 Mk 14, 58 ὅτι Ἡμεῖς ἠκούσαμεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι Ἐγὼ καταλύσω τὸν ναὸν τοῦτον τὸν χειροποίητον καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω·

- 3651] Mt 26, 60b ὕστερον δὲ προσελθόντες δύο

- 3652 Mt 26, 61 εἶπαν, Οὗτος ἔφη, Δύναμαι καταλῦσαι τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τριῶν ἡμερῶν οἰκοδομῆσαι.

K1041:

- 3653 Mk 14, 59 καὶ οὐδὲ οὕτως ἴση ἦν ἡ μαρτυρία αὐτῶν.

K1042=

- 3654[Mk 14, 60 καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἰς μέσον ἐπηρώτησεν τὸν Ἰησοῦν λέγων, Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

- 3655] Mt 26, 62 καὶ ἀναστὰς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Οὐδὲν ἀποκρίνη; τί οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;

K1043=

- 3656[Mk 14, 61 ὁ δὲ ἐσιώπα καὶ οὐκ ἀπεκρίνατο οὐδέν. πάλιν ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν καὶ λέγει αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ εὐλογητοῦ;

- 3657] Mt 26, 63 ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐσιώπα. καὶ ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ.

K1044=

3658[Mk 14, 62 Jezus odpowiedział: «Ja jestem. A ujrzycie Syna Człowieczego, siedzącego po prawicy Wszechmocnego i nadchodzącego z obłokami niebieskimi».

3659] Mt 26, 64 Jezus mu odpowiedział: «Tak, Ja Nim jestem. Ale powiadam wam: odtąd ujrzycie Syna Człowieczego, siedzącego po prawicy Wszechmocnego i nadchodzącego na obłokach niebieskich».

K1045=

3660[Mk 14, 63 Wówczas najwyższy kapłan rozdarł swoje szaty i rzekł: «Na cóż nam jeszcze trzeba świadków?

3661 Mk 14, 64a Słyszeliście bluźnierstwo.

3662] Mt 26, 65 Wtedy najwyższy kapłan rozdarł swoje szaty i rzekł: «Zbluźnił. Na cóż nam jeszcze potrzeba świadków? Oto teraz słyszeliście bluźnierstwo.

K1046=

3663 Mk 14, 64b Jak wam się zdaje?» Oni zaś wszyscy wydali wyrok, że winien jest śmierci.

3664 Mt 26, 66 Jak wam się zdaje?» Oni odpowiedzieli: «Winien jest śmierci».

K1047=

3665[Mk 14, 65 I niektórzy zaczęli pluć na Niego; zakrywali Mu twarz, policzkowali Go i mówili: «Prorokuj!» Także słudzy bili Go pięściami po twarzy.

3666] Mt 26, 67 Wówczas zaczęli pluć Mu w twarz i bić go pięściami, a inni policzkowali Go

3667 Mt 26, 68 i szydzili: «Prorokuj nam, Mesjaszu, kto cię uderzył!»

CE318. Zaparcie się Piotra po trzykroć

[Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Łk 22,56-62; J 18,17-18.25-27] {Piątek Wielkiego Tygodnia, koniec 3-ciej straży tj. ok. g. 3-ciej w nocy; dziedziniec Pałacu arcykapłanów Annasza i Kajfasza. Tok narracji: *Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim*, cz. III}

K1048=

3668[Mk 14, 66 Kiedy Piotr był na dole, na dziedzińcu, przyszła jedna ze służących najwyższego kapłana.

3669 Mk 14, 67 Zobaczywszy Piotra grzejącego się [przy ogniu], przypatrzyła mu się i rzekła: «I ty byłeś z tym Nazarejczykiem Jezusem».

3670• Mt 26, 69 Piotr zaś siedział zewnątrz na dziedzińcu. Podeszła do niego jedna służąca i rzekła: «I ty byłeś z Galilejczykiem Jezusem».

3671• Łk 22, 56 A jakaś służąca, zobaczywszy go siedzącego przy ogniu, przyjrzała mu się uważnie i rzekła: «I ten był razem z Nim».

3672] J 18, 17 A służąca odźwierna rzekła do Piotra: «Czy może i ty jesteś jednym spośród uczniów tego człowieka?» On odpowiedział: «Nie jestem».

K1049:

3673 J 18, 18 A że było zimno, strażnicy i słudzy, rozpaliwszy ognisko, stali przy nim i grzali się. Wśród nich stał także Piotr i grzał się [przy ogniu].

K1050=

3674[Mk 14, 68a Lecz on zaprzeczył, mówiąc: «Nie wiem i nie rozumiem, co mówisz».

3675• Mt 26, 70 Lecz on zaprzeczył temu wobec wszystkich i rzekł: «Nie wiem, o czym mówisz».

3676] Łk 22, 57 Lecz on zaprzeczył temu, mówiąc: «Nie znam Go, kobieto».

K1051:

3677 Mk 14, 68b I wyszedł na zewnątrz do przedsionka, a kogut zapiał.

K1044=

3658[Mk 14, 62 ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, Ἐγὼ εἰμι, καὶ ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ δεξιῶν καθήμενον τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

3659] Mt 26, 64 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας· πλὴν λέγω ὑμῖν, ἅπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ.

K1045=

3660[Mk 14, 63 ὁ δὲ ἀρχιερεὺς διαρρήξας τοὺς χιτῶνας αὐτοῦ λέγει, Τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων;

3661 Mk 14, 64a ἠκούσατε τῆς βλασφημίας·

3662] Mt 26, 65 τότε ὁ ἀρχιερεὺς διέρρηξεν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λέγων, Ἐβλασφήμησεν· τί ἔτι χρεῖαν ἔχομεν μαρτύρων; ἴδε νῦν ἠκούσατε τὴν βλασφημίαν·

K1046=

3663 Mk 14, 64b τί ὑμῖν φαίνεται; οἱ δὲ πάντες κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἶναι θανάτου.

3664 Mt 26, 66 τί ὑμῖν δοκεῖ; οἱ δὲ ἀποκριθέντες εἶπαν, Ἐνοχος θανάτου ἐστίν.

K1047=

3665[Mk 14, 65 Καὶ ἤρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ καὶ περικαλύπτειν αὐτοῦ τὸ πρόσωπον καὶ κολαφίζειν αὐτὸν καὶ λέγειν αὐτῷ, Προφήτευσον, καὶ οἱ ὑπηρέται ῥαπίσμασιν αὐτὸν ἔλαβον.

3666] Mt 26, 67 Τότε ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ ἐκολάφισαν αὐτόν, οἱ δὲ ἐράπισαν

3667 Mt 26, 68 λέγοντες, Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστέ, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;

CE318. Peters's Three Denials

[Mt 26,69-75; Mk 14,66-72; Lk 22,56-62; J 18,17-18.25-27] {Friday of the Holy Week, the end of the 3rd night watch, it is about 3rd hour in the night; the courtyard of the palace of the chief priests Annas and Caiaphas. Course of narration: *The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal*, part III}

K1048=

3668[Mk 14, 66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου κάτω ἐν τῇ αὐλῇ ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως,

3669 Mk 14, 67 καὶ ἰδοῦσα τὸν Πέτρον θερμαινόμενον ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει, Καὶ σὺ μετὰ τοῦ Ναζαρηνοῦ ἦσθα τοῦ Ἰησοῦ.

3670• Mt 26, 69 Ὁ δὲ Πέτρος ἐκάθητο ἔξω ἐν τῇ αὐλῇ· καὶ προσῆλθεν αὐτῷ μία παιδίσκη λέγουσα, Καὶ σὺ ἦσθα μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Γαλιλαίου.

3671• Lk 22, 56 ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν παιδίσκη τις καθήμενον πρὸς τὸ φῶς καὶ ἀτενίσασα αὐτῷ εἶπεν, Καὶ οὗτος σὺν αὐτῷ ἦν·

3672] J 18, 17 λέγει οὖν τῷ Πέτρῳ ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρός, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν εἶ τοῦ ἀνθρώπου τούτου; λέγει ἐκεῖνος, Οὐκ εἰμί.

K1049:

3673 J 18, 18 εἰστήκεισαν δὲ οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρακιὰν πεποικότες, ὅτι ψυχὸς ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο· ἦν δὲ καὶ ὁ Πέτρος μετ' αὐτῶν ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος.

K1050=

3674[Mk 14, 68a ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, Οὔτε οἶδα οὔτε ἐπίσταμαι σὺ τί λέγεις.

3675• Mt 26, 70 ὁ δὲ ἠρνήσατο ἔμπροσθεν πάντων λέγων, Οὐκ οἶδα τί λέγεις.

3676] Lk 22, 57 ὁ δὲ ἠρνήσατο λέγων, Οὐκ οἶδα αὐτόν, γύναι.

K1051:

3677 Mk 14, 68b καὶ ἐξῆλθεν ἔξω εἰς τὸ προαύλιον[· καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν].

K1052=

- 3678[Mk 14,69 Służąca, ujrawszy go, znowu zaczęła mówić do tych, którzy tam stali: «To jest jeden z nich».
- 3679• Mt 26,71 A gdy podeszedł ku bramie, zauważyła go inna i rzekła do tych, co tam byli: «Ten był z Jezusem Nazarejczykiem».
- 3680•Łk 22,58a Po chwili zobaczył go ktoś inny i rzekł: «I ty jesteś jednym z nich».
- 3681] J 18,25a A Szymon Piotr stał i grzał się [przy ogniu]. Powiedzieli wówczas do niego: «Czy i ty nie jesteś jednym z jego uczniów?»

K1053=

- 3682[Mk 14,70a A on ponownie zaprzeczył.
- 3683• Mt 26,72 I znowu zaprzeczył pod przysięgą: «Nie znam tego Człowieka».
- 3684•Łk 22,58b Piotr odrzekł: «Człowieku, nie jestem».
- 3685] J 18,25b On zaprzeczył, mówiąc: «Nie jestem».

K1054=

- 3686[Mk 14,70b Po chwili ci, którzy tam stali, mówili znowu do Piotra: «Na pewno jesteś jednym z nich, jesteś także Galilejczykiem».
- 3687• Mt 26,73 Po chwili ci, którzy tam stali, podeszli i rzekli do Piotra: «Ne pewno i ty jesteś jednym z nich, bo nawet twoja mowa cię zdradza».
- 3688• Łk 22,59 Po upływie prawie godziny jeszcze ktoś inny począł zawzięcie twierdzić: «Na pewno i ten był razem z Nim; jest przecież Galilejczykiem».
- 3689] J 18,26 Jeden ze sług arcykapłana, krewny tego, któremu Piotr odciął ucho, rzekł: «Czyż nie ciebie widziałem razem z nim w ogrodzie?»

K1055=

- 3690[Mk 14,71 Lecz on począł się zaklinać i przysięgać: «Nie znam tego człowieka, o którym mówicie».
- 3691•Mk 14,72a I zaraz powtórnie zapiął kogut.
- 3692 Mt 26,74 Wtedy począł się zaklinać i przysięgać: «Nie znam tego Człowieka». A natychmiast zapiął kogut.
- 3693• Łk 22,60 Piotr zaś rzekł: «Człowieku, nie wiem, co mówisz». I natychmiast, gdy on jeszcze mówił, zapiął kogut.
- 3694] J 18,27 Piotr znowu zaprzeczył, i zaraz zapiął kogut.

K1056:

- 3695 Łk 22,61a A Pan obrócił się i spojrzał na Piotra.

K1057=

- 3696[Mk 14,72b Wspomniał Piotr na słowa, które mu powiedział Jezus; «Pierwej, nim kogut zapieje, trzy razy Mnie się wyprzesz». I wybuchnął płaczem.
- 3697• Mt 26,75 Wspomniał Piotr na słowo Jezusa, który powiedział: «Nim kogut zapieje, trzy razy się Mnie wyprzesz». Wyszedł na zewnątrz i gorzko zapłakał.
- 3698]Łk 22,61b Wspomniał Piotr na słowo Pana, jak mu powiedział: «Dziś, nim kogut zapieje, trzy razy się Mnie wyprzesz».
- 3699 Łk 22,62 I wyszedłszy na zewnątrz, gorzko zapłakał.

CE319. Jezus wyszydzony

[Łk 22,63-65] {Piątek Wielkiego Tygodnia, koniec 3-ciej straży tj. ok. g. 3-ciej w nocy; więzienie w Pałacu Kajfasza. Tok narracji: *Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim*, cz. IV}

K1058:

- 3700 Łk 22,63 Tymczasem ludzie, którzy pilnowali Jezusa, naigrawali się z Niego i bili Go.
- 3701 Łk 22,64 Zasłaniali Mu oczy i pytali: «Prorokuj, kto cię uderzył».

K1052=

3678[Mk 14, 69 και ἡ παιδίσκη ἰδοῦσα αὐτὸν ἤρξατο πάλιν λέγειν τοῖς παρεστώσιν ὅτι Οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν.

3679• Mt 26, 71 ἐξελθόντα δὲ εἰς τὸν πυλῶνα εἶδεν αὐτὸν ἄλλη καὶ λέγει τοῖς ἐκεῖ, Οὗτος ἦν μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου.

3680• Lk 22, 58a καὶ μετὰ βραχὺ ἕτερος ἰδὼν αὐτὸν ἔφη, Καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ.

3681] J 18, 25a Ἦν δὲ Σίμων Πέτρος ἐστὼς καὶ θερμαινόμενος. εἶπον οὖν αὐτῷ, Μὴ καὶ σὺ ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἶ;

K1053=

3682[Mk 14, 70a ὁ δὲ πάλιν ἠρνεῖτο.

3683• Mt 26, 72 καὶ πάλιν ἠρνήσατο μετὰ ὅρκου ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον.

3684• Lk 22, 58b ὁ δὲ Πέτρος ἔφη, Ἄνθρωπε, οὐκ εἰμί.

3685] J 18, 25b ἠρνήσατο ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, Οὐκ εἰμί.

K1054=

3686[Mk 14, 70b καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν οἱ παρεστώτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ.

3687• Mt 26, 73 μετὰ μικρὸν δὲ προσελθόντες οἱ ἐστῶτες εἶπον τῷ Πέτρῳ, Ἀληθῶς καὶ σὺ ἐξ αὐτῶν εἶ, καὶ γὰρ ἡ λαλιά σου δῆλόν σε ποιεῖ.

3688• Lk 22, 59 καὶ διαστάσης ὥσπερ ὥρας μιᾶς ἄλλος τις διῃσχυρίζετο λέγων, Ἐπ' ἀληθείας καὶ οὗτος μετ' αὐτοῦ ἦν, καὶ γὰρ Γαλιλαῖός ἐστιν.

3689] J 18, 26 λέγει εἰς ἐκ τῶν δούλων τοῦ ἀρχιερέως, συγγενῆς ὦν οὗ ἀπέκοψεν Πέτρος τὸ ὠτίον, Οὐκ ἐγὼ σε εἶδον ἐν τῷ κήπῳ μετ' αὐτοῦ;

K1055=

3690[Mk 14, 71 ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύναι ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὃν λέγετε.

3691• Mk 14, 72a καὶ εὐθὺς ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

3692 Mt 26, 74 τότε ἤρξατο καταθεματίζειν καὶ ὀμνύνειν ὅτι Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

3693• Lk 22, 60 εἶπεν δὲ ὁ Πέτρος, Ἄνθρωπε, οὐκ οἶδα ὃ λέγεις. καὶ παραχρῆμα ἔτι λαλοῦντος αὐτοῦ ἐφώνησεν ἀλέκτωρ.

3694] J 18, 27 πάλιν οὖν ἠρνήσατο Πέτρος· καὶ εὐθέως ἀλέκτωρ ἐφώνησεν.

K1056:

3695 Lk 22, 61a καὶ στραφεὶς ὁ κύριος ἐνέβλεψεν τῷ Πέτρῳ,

K1057=

3696[Mk 14, 72b καὶ ἀνεμνήσθη ὁ Πέτρος τὸ ῥῆμα ὡς εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι δις τρίς με ἀπαρνήσῃ· καὶ ἐπιβαλὼν ἔκλαιεν.

3697• Mt 26, 75 καὶ ἐμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος Ἰησοῦ εἰρηκότος ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι τρίς ἀπαρνήσῃ με· καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

3698] Lk 22, 61b καὶ ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ ῥήματος τοῦ κυρίου ὡς εἶπεν αὐτῷ ὅτι Πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι σήμερον ἀπαρνήσῃ με τρίς·

3699 Lk 22, 62 καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσεν πικρῶς.

CE319. Jesus mocked

[Lk 22,63-65] {Friday of the Holy Week, the end of the 3rd night watch, about 3rd hour in the night; the prison in the palace of Caiaphas. Course of narration: *The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal*, part IV}

K1058:

3700 Lk 22, 63 Καὶ οἱ ἄνδρες οἱ συνέχοντες αὐτὸν ἐνέπαιζον αὐτῷ δέροντες,

3701 Lk 22, 64 καὶ περικαλύψαντες αὐτὸν ἐπηρώτων λέγοντες, Προφήτευσον, τίς ἐστὶν ὁ παῖσας σε;

3702 Łk 22,65 Wiele też innych obelg miotali przeciw Niemu.

CE320. Przed zgromadzeniem Sanhedrynu

[Mt 27,1; Mk 15,1a; Łk 22,66-71] {Piątek Wielkiego Tygodnia, wcześniej rano, po godzinie 5-tej; Jerozolima, Aula Sanhedrynu. Tok narracji: *Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim*, cz. V}

K1059=

3703[Łk 22,66 Skoro dzień nastał, zebrała się starszyzna ludu, arcykapłani i uczeni w Piśmie i kazali przyprowadzić Go przed ich Sanhedryn.

3704• Mk 15,1a Zaraz wczesnym rankiem arcykapłani wraz ze starszymi i uczonymi w Piśmie i cały Sanhedryn powzięli uchwałę.

3705] Mt 27,1 A gdy nastał ranek, wszyscy arcykapłani i starsi ludu powzięli uchwałę przeciw Jezusowi, żeby Go zgładzić.

K1060:

3706 Łk 22,67 Rzekli: «Jeśli ty jesteś Mesjaszem, powiedz nam!» On im odrzekł: «Jeśli wam powiem, nie uwierzycie Mi,

3707 Łk 22,68 a jeśli was zapytam, nie dacie Mi odpowiedzi.

3708 Łk 22,69 Lecz odtąd Syn Człowieczy siedzieć będzie po prawej stronie Wszechmocy Bożej».

3709 Łk 22,70 Zawołali wszyscy: «Więc ty jesteś Synem Bożym?» Odpowiedział im «Tak. Ja Nim jestem».

3710 Łk 22,71 A oni zawołali: «Na co nam jeszcze potrzeba świadectwa? Sami przecież słyszeliśmy z ust jego».

CE321. Przekazanie Jezusa Piłatowi

[Mt 27,2; Mk 15,1b; Łk 23,1; J 18,28] {Piątek Wielkiego Tygodnia, wczesny ranek, około godziny 6-tej; Jerozolima, Aula Sanhedrynu – Pałac Kajfasza – Pretorium. Tok narracji: *Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim*, cz. VI.}

K1061=

3711[Mk 15,1b Kazali Jezusa związanego odprowadzić i wydali Go Piłatowi.

3712• Mt 27,2 Związawszy Go, zaprowadzili i wydali w ręce namiestnika <Poncjusza> Piłata.

3713• Łk 23,1 I całe ich zgromadzenie powstało; i poprowadzili Go przed Piłata.

3714] J 18,28a Od Kajfasza zaprowadzili Jezusa do pretorium.
A było to wczesnym rankiem.

K1062:

3715 J 18,28b Oni sami jednak nie weszli do pretorium, aby się nie skalać i móc spożyć Paschę.

CE322. Koniec zdrajcy – Śmierć Judasza

[Mt 27,3-10] {Piątek Wielkiego Tygodnia, ranek; Jerozolima}

K1063:

3716 Mt 27,3 Wtedy Judasz, który Go wydał, widząc, że Go skazano, opamiętał się, zwrócił trzydzieści srebrników arcykapłanom i starszym i rzekł

3717 Mt 27,4 i rzekł: «Zgrzeszyłem, wydając krew niewinną». Lecz oni odparli: «Co nas to obchodzi? To twoja sprawa».

3718 Mt 27,5 Rzuciwszy srebrniki w stronę przybytku, oddalił się. A potem poszedł i powiesił się.

3719 Mt 27,6 Arcykapłani zaś wzięli srebrniki i orzekli: «Nie wolno kłaść ich do skarbca świątyni, bo są zapłatą za krew».

3720 Mt 27,7 Po odbyciu narady kupili za nie Pole Garncarza, na grzebanie cudzoziemców.

3721 Mt 27,8 Dlatego pole to aż dziś dzień nosi nazwę Pola Krwi.

3702 Lk 22, 65 και ἔτερα πολλά βλασφημοῦντες ἔλεγον εἰς αὐτόν.

CE320. Before the Council of Sanhedrin

[Mt 27,1; Mk 15,1a; Lk 22,66-71] {Friday of the Holy Week, early in the morning, after 5th hour; Jerusalem, the Hall of Sanhedrin. Course of narration: *The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal*, part V}

K1059=

3703[Lk 22, 66 Καὶ ὡς ἐγένετο ἡμέρα, συνήχθη τὸ πρεσβυτέριον τοῦ λαοῦ, ἀρχιερεῖς τε καὶ γραμματεῖς, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ συνέδριον αὐτῶν,

3704• Mk 15, 1a Καὶ εὐθὺς πρωτὶ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων καὶ ὅλον τὸ συνέδριον

3705] Mt 27, 1 Πρωΐας δὲ γενομένης συμβούλιον ἔλαβον πάντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ Ἰησοῦ ὥστε θανατῶσαι αὐτόν·

K1060:

3706 Lk 22, 67 λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός, εἰπὸν ἡμῖν. εἶπεν δὲ αὐτοῖς, Ἐὰν ὑμῖν εἴπω οὐ μὴ πιστεύσητε·

3707 Lk 22, 68 ἔὰν δὲ ἐρωτήσω οὐ μὴ ἀποκριθῇτε.

3708 Lk 22, 69 ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ ἔσται ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως τοῦ θεοῦ.

3709 Lk 22, 70 εἶπαν δὲ πάντες, Σὺ οὖν εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ; ὁ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔφη, Ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐγὼ εἰμι.

3710 Lk 22, 71 οἱ δὲ εἶπαν, Τί ἔτι ἔχομεν μαρτυρίας χρείαν; αὐτοὶ γὰρ ἠκούσαμεν ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ.

CE321. The Delivery of Jesus to Pilate

[Mt 27,2; Mk 15,1b; Lk 23,1; J 18,28] {Friday of the Holy Week, early morning, about 6th hour; Jerusalem, the Hall of Sanhedrin – Caiaphas' House – The Praetorium. Course of narration: *The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal*, part VI.}

K1061=

3711[Mk 15, 1b δῆσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ.

3712• Mt 27, 2 καὶ δῆσαντες αὐτὸν ἀπήγαγον καὶ παρέδωκαν Πιλάτῳ τῷ ἡγεμόνι.

3713• Lk 23, 1 Καὶ ἀναστὰν ἅπαν τὸ πλῆθος αὐτῶν ἤγαγον αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον.

3714] J 18, 28a Ἀγουσιν οὖν τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ τοῦ Καϊάφα εἰς τὸ πραιτώριον· ἦν δὲ πρωΐ·

K1062:

3715 J 18, 28b καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσιν ἀλλὰ φάγωσιν τὸ πάσχα.

CE322. The End of the Traitor – the Death of Judas

[Mt 27,3-10] {Friday of the Holy Week, morning; Jerusalem}

K1063:

3716 Mt 27, 3 Τότε ἰδὼν Ἰούδας ὁ παραδιδούς αὐτὸν ὅτι κατεκρίθη μεταμεληθεὶς ἔστρεψεν τὰ τριάκοντα ἀργύρια τοῖς ἀρχιερεῦσιν καὶ πρεσβυτέροις

3717 Mt 27, 4 λέγων, Ὁμάρτον παραδούς αἷμα ἁθῶν. οἱ δὲ εἶπαν, Τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὄψη.

3718 Mt 27, 5 καὶ ρίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησεν, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγατο.

3719 Mt 27, 6 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπαν, Οὐκ ἔξεστιν βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ αἱματός ἐστιν.

3720 Mt 27, 7 συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν ἐξ αὐτῶν τὸν Ἀγρὸν τοῦ Κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις.

3721 Mt 27, 8 διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος Ἀγρὸς Αἵματος ἕως τῆς σήμερον.

- 3722 Mt 27,9 Wtedy wypełniło się to, co powiedział prorok Jeremiasz: *Wzięli trzydzieści srebrników, zapłatę za Tego, którego oszacowali synowie Izraela.*
- 3723 Mt 27,10 *I dali je za Pole Garncarza, jak mi rozkazał Pan.*

CZEŚĆ 3.5 PROCES JEZUSA PRZED TRYBUNAŁEM RZYMSKIM

CE323. Przesłuchanie przed Piłatem

[Mt 27,11-14; Mk 15,2-5; Łk 23,2-7; J 18,29-38] {Piątek Wielkiego Tygodnia, ranek; Jerozolima, Twierdza Antonia: dziedziniec zewnętrzny i Pretorium. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim, część I*}

- 3724 Mt 27,11a Jezusa zaś postawiono przed namiestnikiem.

K1064:

- 3725 J 18,29 Dlatego Piłat wyszedł do nich na zewnątrz i rzekł: «Jaką skargę wnosicie przeciwko temu człowiekowi?»

- 3726 J 18,30 W odpowiedzi rzekli do niego: «Gdyby to nie był złoczyńca, nie wydalibyśmy go tobie».

- 3727 J 18,31 Piłat więc rzekł do nich: «Weźcie go sobie i osądźcie według swojego prawa». Odpowiedzieli mu Żydzi: «Nam nie wolno nikogo zabić».

- 3728 J 18,32 Tak miało się spełnić słowo Jezusa, w którym zapowiedział, jaką śmiercią miał umrzeć.

K1065:

- 3729 Łk 23,2 Tam zaczęli oskarżać Go: «Stwierdziliśmy, że ten człowiek podburza nasz naród, że odwołuje od płacenia podatków cesarzowi i że siebie podaje za Mesjasza–Króla».

K1066=

- 3730[J 18,33 Wtedy powtórnie wszedł Piłat do pretorium, a przywoławszy Jezusa, rzekł do Niego: «czy ty jesteś Królem Żydowskim?»

- 3731• Łk 23,3a Piłat zapytał Go: «Czy ty jesteś Królem żydowskim?»

- 3732• Mk 15,2a Piłat zapytał Go: «Czy ty jesteś Królem żydowskim?»

- 3733]Mt 27,11b Namiestnik zadał Mu pytanie: «Czy ty jesteś Królem żydowskim?»

K1067:

- 3734 J 18,34 Jezus odpowiedział: «Czy to mówisz od siebie, czy też inni powiedzieli co o Mnie?»

- 3735 J 18,35 Piłat odparł: «Czy ja jestem Żydem? Naród twój i arcykapłani wydali mi ciebie. Co uczyniłeś?»

- 3736 J 18,36 Odpowiedział Jezus: «Królestwo moje nie jest z tego świata. Gdyby królestwo moje było z tego świata, słudzy moi biliby się, abym nie został wydany Żydom. Teraz zaś królestwo moje nie jest stąd».

- 3737 J 18,37a Piłat zatem powiedział do Niego: «A więc jesteś królem?»

K1068=

- 3738[Mk 15,2b Odpowiedział mu: «Tak, Ja nim jestem».

- 3739•Mt 27,11c Jezus odpowiedział: «Tak, Ja nim jestem».

- 3740• Łk 23,3b Jezus odpowiedział mu: «Tak».

- 3741] J 18,37b <Odpowiedział Jezus:> «Tak, jestem królem».

K1069:

- 3742 J 18,37c Ja się na to narodziłem i na to przyszedłem na świat, aby dać świadectwo prawdzie. Każdy, kto jest z prawdy, słucha mojego głosu».

- 3743 J 18,38a Rzekł do Niego Piłat: «Cóż to jest prawda?»

- 3722 Mt 27, 9 τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, Καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ὄν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ,
3723 Mt 27, 10 καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέν μοι κύριος.

PART 3.5 THE TRIAL OF JESUS BEFORE THE ROMAN TRIBUNAL

CE323. The Examination before Pilate

[Mt 27,11-14; Mk 15,2-5; Lk 23,2-7; J 18,29-38] {Friday of the Holy Week, morning; Jerusalem, the Antonia Fortress: external courtyard and the Praetorium (the judgement hall). Course of narration: *The Trial before the Roman Tribunal*, part I}

- 3724 Mt 27, 11a Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ ἡγεμόνος·

K1064:

- 3725 J 18, 29 ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πιλάτος ἔξω πρὸς αὐτοὺς καὶ φησὶν, Τίνα κατηγορίαν φέρετε κατὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου;
3726 J 18, 30 ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπαν αὐτῷ, Εἰ μὴ ἦν οὗτος κακὸν ποιῶν, οὐκ ἂν σοι παρεδώκαμεν αὐτόν.
3727 J 18, 31 εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν. εἶπον [οὖν] αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Ἥμῖν οὐκ ἔξεστιν ἀποκτεῖναι οὐδένα·
3728 J 18, 32 ἵνα ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ πληρωθῇ ὃν εἶπεν σημαίνων ποίῳ θανάτῳ ἤμελλεν ἀποθνήσκειν.

K1065:

- 3729 Lk 23, 2 ἤρξαντο δὲ κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, Τοῦτον εὗραμεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ κωλύοντα φόρους Καίσαρι διδόναι καὶ λέγοντα ἑαυτὸν Χριστὸν βασιλέα εἶναι.

K1066=

- 3730[J 18, 33 Εἰσῆλθεν οὖν πάλιν εἰς τὸ πραιτώριον ὁ Πιλάτος καὶ ἐφώνησεν τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;

- 3731• Lk 23, 3a ὁ δὲ Πιλάτος ἠρώτησεν αὐτὸν λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;

- 3732• Mk 15, 2a καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν ὁ Πιλάτος, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;

- 3733]Mt 27, 11b καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν ὁ ἡγεμὼν λέγων, Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;

K1067:

- 3734 J 18, 34 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἀπὸ σεαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις ἢ ἄλλοι εἰπὼν σοι περὶ ἐμοῦ;
3735 J 18, 35 ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ἐποίησας;
3736 J 18, 36 ἀπεκρίθη Ἰησοῦς, Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρέται οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο [ἄν], ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.
3737 J 18, 37a εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκοῦν βασιλεὺς εἶ σύ;

K1068=

- 3738[Mk 15, 2b ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει, Σὺ λέγεις.

- 3739•Mt 27, 11c ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔφη, Σὺ λέγεις.

- 3740• Lk 23, 3b ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ ἔφη, Σὺ λέγεις.

- 3741] J 18, 37b ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, Σὺ λέγεις ὅτι βασιλεὺς εἰμι.

K1069:

- 3742 J 18, 37c ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ· πᾶς ὃς ὢν ἐκ τῆς ἀληθείας ἀκούει μου τῆς φωνῆς.

- 3743 J 18, 38a λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Τί ἐστὶν ἀλήθεια;

K1070=

3744[J 18, 38b To powiedziawszy, wyszedł ponownie do Żydów i rzekł do nich:
«Ja nie znajduję w nim żadnej winy.

3745[Łk 23, 4 Piłat więc oświadczył arcykapłanom i tłumom:
«Nie znajduję żadnej winy w tym człowieku».

K1071=

3746[Mk 15, 3 Arcykapłani zaś oskarżali Go o wiele rzeczy.

3747• Mt 27, 12 A gdy Go oskarżali arcykapłani i starsi, nic nie odpowiadał.

3748[Łk 23, 5 Lecz oni nastawali i mówili: «Podburza lud, szerząc swą naukę po całej Judei, od Galilei, gdzie rozpoczął, aż dotąd».

K1072:

3749 Łk 23, 6 Gdy Piłat to usłyszał, zapytał, czy człowiek ten jest Galilejczykiem.

K1073=

3750[Mk 15, 4 Piłat ponownie Go zapytał: «Nic nie odpowiadasz? Zważ, o jakie rzeczy cię oskarżają».

3751[Mt 27, 13 Wtedy zapytał Go Piłat: «Nie słyszysz, jak wiele zeznają przeciw tobie?»

K1074=

3752[Mk 15, 5 Lecz Jezus nic już nie odpowiedział, tak że Piłat się dziwił.

3753[Mt 27, 14 On jednak nie odpowiedział mu na żadne pytanie, tak że namiestnik bardzo się dziwił.

K1075:

3754 Łk 23, 7 A gdy się upewnił, że jest spod władzy Heroda, odesłał Go do Heroda, który w tych dniach również przebywał w Jerozolimie.

CE324. Jezus przed Herodem

[Łk 23,8-12] {Piątek Wielkiego Tygodnia, ranek; Jerozolima, Pałac Hasmoneuszów. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim*, cz. II}

3755 Łk 23, 8 Na widok Jezusa Herod bardzo się ucieszył. Od dawna bowiem chciał Go ujrzeć, ponieważ słyszał o Nim i spodziewał się, że zobaczy jakiś znak, zdziałany przez Niego.

3756 Łk 23, 9 Zasypał Go też wieloma pytaniami, lecz Jezus nic mu nie odpowiedział.

3757 Łk 23, 10 Arcykapłani zaś i uczeni w Piśmie stali i gwałtownie Go oskarżali.

3758 Łk 23, 11 Wówczas wzgardził Nim Herod wraz ze swoją strażą; na pośmiewisko kazał Go ubrać w lśniący płaszcz i odesłał do Piłata.

3759 Łk 23, 12 W tym dniu Herod i Piłat stali się przyjaciółmi. Przedtem bowiem byli z sobą w nieprzyjaźni.

CE325. Jezus ponownie przed Piłatem

[Łk 23,13-16] {Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie; Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim*, cz. III}

3760 Łk 23, 13 Piłat więc kazał zwołać arcykapłanów, członków Sanhedrynu oraz lud

3761 Łk 23, 14 i rzekł do nich: «Przywiedliście mi tego człowieka pod zarzutem, że podburza lud. Otóż ja przesłuchałem go wobec was i nie znalazłem w nim żadnej winy w sprawach, o które go oskarżacie.

3762 Łk 23, 15 Ani też Herod – bo odesłał go do nas; przecież nie popełnił on nic godnego śmierci.

3763 Łk 23, 16 Każę go więc wychłostać i uwolnię».

K1070=

3744[J 18, 38b **Καὶ τοῦτο εἰπὼν πάλιν ἐξῆλθεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἐγὼ οὐδεμίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.**

3745] Lk 23, 4 ὁ δὲ Πιλάτος εἶπεν πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ὄχλους, Οὐδὲν εὐρίσκω αἴτιον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ.

K1071=

3746[Mk 15, 3 καὶ κατηγοροῦν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά.

3747• Mt 27, 12 καὶ ἐν τῷ κατηγορεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων οὐδὲν ἀπεκρίνατο.

3748] Lk 23, 5 οἱ δὲ ἐπίσχυνον λέγοντες ὅτι Ἀνασεῖει τὸν λαὸν διδάσκων καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἕως ὧδε.

K1072:

3749 Lk 23, 6 Πιλάτος δὲ ἀκούσας ἐπηρώτησεν εἰ ὁ ἄνθρωπος Γαλιλαῖός ἐστιν·

K1073=

3750[Mk 15, 4 ὁ δὲ Πιλάτος πάλιν ἐπηρώτα αὐτὸν λέγων, Οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; ἶδε πόσα σου κατηγοροῦσιν.

3751] Mt 27, 13 τότε λέγει αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν;

K1074=

3752[Mk 15, 5 ὁ δὲ Ἰησοῦς οὐκέτι οὐδὲν ἀπεκρίθη, ὥστε θαυμάζειν τὸν Πιλάτον.

3753] Mt 27, 14 καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῷ πρὸς οὐδὲ ἓν ῥῆμα, ὥστε θαυμάζειν τὸν ἡγεμόνα λίαν.

K1075:

3754 Lk 23, 7 καὶ ἐπιγνοὺς ὅτι ἐκ τῆς ἐξουσίας Ἡρώδου ἐστὶν ἀνέπεμψεν αὐτὸν πρὸς Ἡρώδην, ὄντα καὶ αὐτὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις.

CE324. Jesus before Herod

[Lk 23,8-12] {Friday of the Holy Week, morning; Jerusalem, The Hasmonean Palace. Course of narration: *The Trial before the Roman Tribunal*, part II}

3755 Lk 23, 8 ὁ δὲ Ἡρώδης ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν ἐχάρη λίαν, ἦν γὰρ ἐξ ἱκανῶν χρόνων θέλων ἰδεῖν αὐτὸν διὰ τὸ ἀκούειν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἠλπίζεν τι σημεῖον ἰδεῖν ὑπ' αὐτοῦ γινόμενον.

3756 Lk 23, 9 ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν ἐν λόγοις ἱκανοῖς· αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο αὐτῷ.

3757 Lk 23, 10 εἰστήκεισαν δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ γραμματεῖς εὐτόνως κατηγοροῦντες αὐτοῦ.

3758 Lk 23, 11 ἐξουθενήσας δὲ αὐτὸν [καὶ] ὁ Ἡρώδης σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ καὶ ἐμπαίξας περιβαλὼν ἐσθῆτα λαμπρὰν ἀνέπεμψεν αὐτὸν τῷ Πιλάτῳ.

3759 Lk 23, 12 ἐγένοντο δὲ φίλοι ὃ τε Ἡρώδης καὶ ὁ Πιλάτος ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ μετ' ἀλλήλων· προϋπῆρχον γὰρ ἐν ἔχθρᾳ ὄντες πρὸς αὐτούς.

CE325. Jesus again before Pilate

[Lk 23,13-16] {Friday of the Holy Week, forenoon; Jerusalem, external courtyard of the Praetorium. Course of narration: *The Trial before the Roman Tribunal*, part III}

3760 Lk 23, 13 Πιλάτος δὲ συγκαλεσάμενος τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν

3761 Lk 23, 14 εἶπεν πρὸς αὐτούς, Προσηνέγκατέ μοι τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ὡς ἀποστρέφοντα τὸν λαόν, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἐνώπιον ὑμῶν ἀνακρίνας οὐθὲν εὔρον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ αἴτιον ὧν κατηγορεῖτε κατ' αὐτοῦ,

3762 Lk 23, 15 ἀλλ' οὐδὲ Ἡρώδης· ἀνέπεμψεν γὰρ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς· καὶ ἰδοὺ οὐδὲν ἄξιον θανάτου ἐστὶν πεπραγμένον αὐτῷ.

3763 Lk 23, 16 παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

CE326. Jezus odrzucony przez swój naród

[Mt 27,15-23; Mk 15,6-14; Łk 23,17-23; J 18,39-40] {Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie; Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim*, cz. IV}

K1076=

3764[Mk 15,6 Na każde zaś święto miał zwyczaj uwalniać im jednego więźnia, którego żądali.

3765• Mt 27,15 A na każde święto namiestnik miał zwyczaj uwalniać jednego więźnia, którego chcieli.

3766• Łk 23,17 <A był obowiązany uwalniać im jednego na święta>.

3767] J 18,39a Jest zaś u was zwyczaj, że na Paschę uwalniam wam jednego [więźnia].

K1077=

3768[Mk 15,7 A był tam jeden, zwany Barabaszem, uwięziony z buntownikami, którzy popełnili zabójstwo w czasie rozruchów.

3769] Mt 27,16 Trzymano zaś wtedy znacznego więźnia, imieniem Barabasz.

K1078:

3770 Mk 15,8 Tłum przyszedł i zaczął domagać się tego, co zawsze dla nich czynił.

K1079=

3771[Mk 15,9 Piłat im odpowiedział: «Jeśli chcecie, uwolnię wam Króla żydowskiego?»

3772• Mt 27,17 Gdy się więc zgromadzili, spytał ich Piłat: «Którego chcecie, żebym wam uwolnił, Barabasa czy Jezusa, zwanego Mesjaszem?»

3773] J 18,39b Czy zatem chcecie, abym wam uwolnił Króla żydowskiego?»

K1080=

3774[Mk 15,10 Wiedział bowiem, że arcykapłani wydali Go przez zawiść.

3775] Mt 27,18 Wiedział bowiem, że przez zawiść Go wydali.

K1081:

3776 Mt 27,19 A gdy on odbywał przewód sądowy, żona jego przysłała mu ostrzeżenie: «Nie miej nic do czynienia z tym Sprawiedliwym, bo dzisiaj we śnie wiele nacierpiałam się z Jego powodu».

K1082=

3777[Mk 15,11 Lecz arcykapłani podburzyli tłum, żeby uwolnił im raczej Barabasa.

3778] Mt 27,20 Tymczasem arcykapłani i starsi namówili tłumy, żeby żądały Barabasa, a domagały się śmierci Jezusa.

K1083:

3779 Mt 27,21a Pytał ich namiestnik: «Którego z tych dwu chcecie, żebym wam uwolnił?»

K1084=

3780[Mt 27,21b Odpowiedzieli «Barabasa».

3781• Łk 23,18 Zawołali więc wszyscy razem: «Strać tego, a uwolnij nam Barabasa!»

3782] J 18,40a Oni zaś powtórnie zawołali: «Nie tego, lecz Barabasa!»

K1085=

3783[Łk 23,19 Był on wtrącony do więzienia za jakieś rozruchy powstałe w mieście i za zabójstwo.

3784] J 18,40b A Barabasz był rozbójnikiem.

K1086=

3785[Mk 15,12 Piłat ponownie ich zapytał: «Cóż więc mam uczynić z tym, którego nazywacie Królem żydowskim?»

3786• Mt 27,22a Rzekł do nich Piłat: «Cóż więc mam uczynić z Jezusem, którego nazywają Mesjaszem?»

3787] Łk 23,20 Piłat, chcąc uwolnić Jezusa, ponownie przemówił do nich.

CE326. Jesus Rejected by His Own Nation

[Mt 27,15-23; Mk 15,6-14; Lk 23,17-23; J 18,39-40] {Friday of the Holy Week, forenoon; Jerusalem, external courtyard of The Praetorium. Course of narration: *The Trial before the Roman Tribunal*, part IV}

K1076=

3764[Mk 15, 6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυνεν αὐτοῖς ἓνα δέσμιον ὃν παρηγοῦντο.

3765• Mt 27, 15 Κατὰ δὲ ἑορτὴν εἰώθει ὁ ἡγεμὼν ἀπολύειν ἓνα τῷ ὄχλῳ δέσμιον ὃν ᾔθελον.

3766• Lk 23, 17 ἀνάγκην δὲ εἶχεν ἀπολύειν αὐτοῖς κατὰ τὴν ἑορτὴν ἓνα. [GNT MT]

3767[J 18, 39a ἔστιν δὲ συνήθεια ὑμῖν ἵνα ἓνα ἀπολύσω ὑμῖν ἐν τῷ πάσχα·

K1077=

3768[Mk 15, 7 ἦν δὲ ὁ λεγόμενος Βαραββᾶς μετὰ τῶν στασιαστῶν δεδεμένος οἵτινες ἐν τῇ στάσει φόνον πεποιήκεισαν.

3769[Mt 27, 16 εἶχον δὲ τότε δέσμιον ἐπίσημον λεγόμενον [Ἰησοῦν] Βαραββᾶν.

K1078:

3770 Mk 15, 8 καὶ ἀναβὰς ὁ ὄχλος ᾗρξατο αἰτεῖσθαι καθὼς ἐποίει αὐτοῖς.

K1079=

3771[Mk 15, 9 ὁ δὲ Πιλᾶτος ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, Θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

3772• Mt 27, 17 συνηγμένων οὖν αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, Τίνα θέλετε ἀπολύσω ὑμῖν, [Ἰησοῦν τὸν] Βαραββᾶν ἢ Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;

3773[J 18, 39b βούλεσθε οὖν ἀπολύσω ὑμῖν τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

K1080=

3774[Mk 15, 10 ἐγίνωσκεν γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παραδεδώκεισαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς.

3775[Mt 27, 18 ἦδει γὰρ ὅτι διὰ φθόνον παρέδωκαν αὐτόν.

K1081:

3776 Mt 27, 19 Καθημένου δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ βήματος ἀπέστειλεν πρὸς αὐτόν ἡ γυνὴ αὐτοῦ λέγουσα, Μηδὲν σοὶ καὶ τῷ δικαίῳ ἐκείνῳ, πολλὰ γὰρ ἔπαθον σήμερον κατ' ὄναρ δι' αὐτόν.

K1082=

3777[Mk 15, 11 οἱ δὲ ἀρχιερεῖς ἀνέσεισαν τὸν ὄχλον ἵνα μᾶλλον τὸν Βαραββᾶν ἀπολύσῃ αὐτοῖς.

3778[Mt 27, 20 Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἔπεισαν τοὺς ὄχλους ἵνα αἰτήσωνται τὸν Βαραββᾶν τὸν δὲ Ἰησοῦν ἀπολέσωσιν.

K1083:

3779 Mt 27, 21a ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἡγεμὼν εἶπεν αὐτοῖς, Τίνα θέλετε ἀπὸ τῶν δύο ἀπολύσω ὑμῖν;

K1084=

3780[Mt 27, 21b οἱ δὲ εἶπαν, Τὸν Βαραββᾶν.

3781• Lk 23, 18 ἀνέκραγον δὲ παμπληθεὶ λέγοντες, Αἶρε τοῦτον, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραββᾶν·

3782[J 18, 40a ἐκραύγασαν οὖν πάλιν λέγοντες, Μὴ τοῦτον ἀλλὰ τὸν Βαραββᾶν.

K1085=

3783[Lk 23, 19 ὅστις ἦν διὰ στάσιν τινὰ γενομένην ἐν τῇ πόλει καὶ φόνον βληθεὶς ἐν τῇ φυλακῇ.

3784[J 18, 40b ἦν δὲ ὁ Βαραββᾶς ληστής.

K1086=

3785[Mk 15, 12 ὁ δὲ Πιλᾶτος πάλιν ἀποκριθεὶς ἔλεγεν αὐτοῖς, Τί οὖν [θέλετε] ποιήσω [ὃν λέγετε] τὸν βασιλέα τῶν Ἰουδαίων;

3786• Mt 27, 22a λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, Τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τὸν λεγόμενον Χριστόν;

3787[Lk 23, 20 πάλιν δὲ ὁ Πιλᾶτος προσεφώνησεν αὐτοῖς, θέλων ἀπολῦσαι τὸν Ἰησοῦν·

K1087=

3788[Mk 15,13 Odpowiedzieli mu krzykiem: «Ukrzyżuj go!»

3789•Mt 27,22b Zawołali wszyscy: «Na krzyż z nim!»

3790] Łk 23,21 Lecz oni wołali: «Ukrzyżuj, ukrzyżuj go!»

K1088=

3791[Mk 15,14 Piłat odparł: «A cóż złego uczynił?» Lecz oni jeszcze głośniej krzyczeli: «Ukrzyżuj go!»

3792• Mt 27,23 Namieśnik powiedział: «Cóż właściwie złego uczynił?» Lecz oni jeszcze głośniej krzyczeli: «Na krzyż z nim!»

3793] Łk 23,22 Zapytał ich po raz trzeci: «Cóż on złego uczynił? Nie znalazłem w nim nic zasługującego na śmierć. Każę go więc wychłostać i uwolnię».

3794 Łk 23,23 Lecz oni nalegali z wielkim wrzaskiem, domagając się, aby Go ukrzyżowano; i wzmagali się ich krzyki.

CE327. „Oto człowiek” („Ecce homo”)[Mt 27,26-31a; Mk 15,15-20a; Łk 23,25a; J 19,1-8] {Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie; Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium i Pretorium. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim*, cz. V}

K1089=

3795[Mk 15,15a Wtedy Piłat, chcąc zadowolić tłum, uwolnił im Barabasa,

3796•Mt 27,26a Wówczas uwolnił im Barabasa,

3797]*Łk 23,25a Uwolnił im tego, którego się domagali, a który za bunt i zabójstwo był wtrącony do więzienia;

K1090=

3798[Mk 15,15b Jezusa zaś kazał ubiczować i wydał na ukrzyżowanie.

3799•Mt 27,26b a Jezusa kazał ubiczować i wydał na ukrzyżowanie.

3800] J 19,1 Wówczas Piłat zabrał Jezusa i kazał Go ubiczować.

K1091=

3801[Mk 15,16 Żołnierze zaprowadzili Go do wnętrza pałacu, czyli pretorium, i zwołali całą kohortę.

3802] Mt 27,27 Wtedy żołnierze namiestnika zabrali Jezusa ze sobą do pretorium i zgromadzili koło Niego całą kohortę.

K1092=

3803[Mk 15,17 Ubrali Go w purpurę i upłótszy wieniec z ciernia, włożyli Mu na głowę.

3804• Mt 27,28 Rozebrali Go z szat i narzucili na Niego płaszcz szkarłatny.

3805 Mt 27,29a Upłótszy wieniec z ciernia, włożyli Mu na głowę, a do prawej ręki dali Mu trzinę.

3806] J 19,2 A żołnierze, upłótszy koronę z cierni, włożyli Mu ją na głowę i okryli Go płaszczem purpurowym.

K1093=

3807[Mk 15,18 I zaczęli Go pozdrawiać: «Witaj, Królu żydowski!»

3808]Mt 27,29b Potem przyklękali przed Nim i szydzili z Niego, mówiąc: «Witaj, Królu żydowski!»

K1094=

3809[Mk 15,19 Przy tym bili Go trziną po głowie, pluli na Niego i przyklękając, oddawali Mu hołd.

3810• Mt 27,30 Przy tym pluli na Niego, brali trzinę i bili Go po głowie.

K1087=

3788[Mk 15, 13 οἱ δὲ πάλιν ἔκραζαν, Σταύρωσον αὐτόν.

3789•Mt 27, 22b λέγουσιν πάντες, Σταυρωθήτω.

3790] Lk 23, 21 οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες, Σταύρου, σταύρου αὐτόν.

K1088=

3791[Mk 15, 14 ὁ δὲ Πιλάτος ἔλεγεν αὐτοῖς, Τί γὰρ ἐποίησεν κακόν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζαν, Σταύρωσον αὐτόν.

3792• Mt 27, 23 ὁ δὲ ἔφη, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν; οἱ δὲ περισσῶς ἔκραζον λέγοντες, Σταυρωθήτω.

3793] Lk 23, 22 ὁ δὲ τρίτον εἶπεν πρὸς αὐτούς, Τί γὰρ κακὸν ἐποίησεν οὗτος; οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὔρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω.

3794 Lk 23, 23 οἱ δὲ ἐπέκειντο φωναῖς μεγάλαις αἰτούμενοι αὐτὸν σταυρωθῆναι, καὶ κατίσχυον αἱ φωναὶ αὐτῶν.

CE327. „Behold, here is the man” („Ecce homo”)[Mt 27,26-31a; Mk 15,15-20a; Lk 23,25a; J 19,1-8] {Friday of the Holy Week, forenoon; Jerusalem, external courtyard of the Praetorium and the Praetorium. Course of narr.: *The Trial before the Roman Tribunal*, part V}

K1089=

3795[Mk 15, 15a ὁ δὲ Πιλάτος βουλόμενος τῷ ὄχλῳ τὸ ἱκανὸν ποιῆσαι ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν,

3796•Mt 27, 26a τότε ἀπέλυσεν αὐτοῖς τὸν Βαραββᾶν,

3797]*Lk 23, 25a ἀπέλυσεν δὲ τὸν διὰ στάσιν καὶ φόνον βεβλημένον εἰς φυλακὴν ὃν ἠτοῦντο,

K1090=

3798[Mk 15, 15b καὶ παρέδωκεν τὸν Ἰησοῦν φραγελλώσας ἵνα σταυρωθῇ.

3799•Mt 27, 26b τὸν δὲ Ἰησοῦν φραγελλώσας παρέδωκεν ἵνα σταυρωθῇ.

3800] J 19, 1 Τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐμαστίγωσεν.

K1091=

3801[Mk 15, 16 Οἱ δὲ στρατιῶται ἀπήγαγον αὐτὸν ἔσω τῆς αὐλῆς, ὃ ἐστὶν πραιτώριον, καὶ συγκαλοῦσιν ὅλην τὴν σπεῖραν.

3802] Mt 27, 27 Τότε οἱ στρατιῶται τοῦ ἡγεμόνος παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον συνήγαγον ἐπ' αὐτὸν ὅλην τὴν σπεῖραν.

K1092=

3803[Mk 15, 17 καὶ ἐνδιδύσκουσιν αὐτὸν πορφύραν καὶ περιτιθέασιν αὐτῷ πλέξαντες ἀκάνθινον στέφανον·

3804• Mt 27, 28 καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν χλαμύδα κοκκίνην περιέθηκαν αὐτῷ,

3805 Mt 27, 29a καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ κάλαμον ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ,

3806] J 19, 2 καὶ οἱ στρατιῶται πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ, καὶ ἱμάτιον ποφυροῦν περιέβαλον αὐτόν,

K1093=

3807[Mk 15, 18 καὶ ἤρξαντο ἀσπάζεσθαι αὐτόν, Χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων·

3808]Mt 27, 29b καὶ γονυπετήσαντες ἐμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιξαν αὐτῷ λέγοντες, Χαῖρε, βασιλεῦ τῶν Ἰουδαίων,

K1094=

3809[Mk 15, 19 καὶ ἔτυπον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν καλάμῳ καὶ ἐνέπτυνον αὐτῷ, καὶ τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν αὐτῷ.

3810• Mt 27, 30 καὶ ἐμπτύσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον τὸν κάλαμον καὶ ἔτυπον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.

3811] J 19,3 Potem podchodzili do Niego i mówili: «Witaj, Królu żydowski!» I policzkowali Go.

K1095=

3812[Mk 15,20a A gdy Go wyszydzili,

3813]Mt 27,31a A gdy Go wyszydzili,

K1096:

3814 J 19,4 A Piłat ponownie wyszedł na zewnątrz i przemówił do nich: «Oto wyprowadzam go wam na zewnątrz, abyście poznali, że ja nie znajduję w nim żadnej winy».

3815 J 19,5 Jezus więc wyszedł na zewnątrz w koronie cierniowej i płaszczu purpurowym. Piłat rzekł do nich: «Oto człowiek».

3816 J 19,6 Gdy Go ujrzeni arcykapłani i słudzy, zawołali: «Ukrzyżuj! Ukrzyżuj!» Rzekł do nich Piłat: «Zabierzcie go i sami ukrzyżujcie! Ja bowiem nie znajduję w nim winy».

3817 J 19,7 Odpowiedzieli mu Żydzi: «My mamy Prawo, a według Prawa powinien on umrzeć, bo sam siebie uczynił Synem Bożym».

3818 J 19,8 Gdy Piłat usłyszał te słowa, jeszcze bardziej się uląkł.

CE328. Ostatnie przesłuchanie Jezusa

[J 19,9-12] {Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie; Jerozolima, Pretorium i dziedziniec na zewnątrz Pretorium. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim*, cz. VI}

3819 J 19,9 Wszedł znów do pretorium i zapytał Jezusa: «Skąd ty jesteś?» Jezus jednak nie dał mu odpowiedzi.

3820 J 19,10 Rzekł więc Piłat do Niego: «Nie chcesz ze mną mówić? Czy nie wiesz, że mam władzę uwolnić ciebie i mam władzę ciebie ukrzyżować?»

3821 J 19,11 Jezus odpowiedział: «Nie miałbyś żadnej władzy nade Mną, gdyby ci jej nie dano z góry. Dlatego większy grzech ma ten, który Mnie wydał tobie».

3822 J 19,12 Odtąd Piłat usiłował Go uwolnić. Żydzi jednak zawołali: «Jeżeli go uwolnisz, nie jesteś przyjacielem cezara. Każdy, kto się czyni królem, sprzeciwia się cesarowi».

CE329. Wyrok

[Mt 27,24-25; Łk 23,24.25b; J 19,13-16a] {Piątek Wielkiego Tygodnia, w pobliżu południa; Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium – Trybunał. Tok narracji: *Proces przed trybunałem rzymskim*, cz. VII.}

3823 J 19,13 Gdy więc Piłat usłyszał te słowa, wyprowadził Jezusa na zewnątrz i zasiadł na trybunale, na miejscu zwanym Lithostrotos, po hebrajsku Gabbata.

3824 J 19,14 Był to dzień Przygotowania Paschy, około godziny szóstej. I rzekł do Żydów: «Oto wasz król!»

3825 J 19,15 A oni krzyczeli: «Precz! Precz! Ukrzyżuj go!» Piłat powiedział do nich: «Czyż króla waszego mam ukrzyżować?» Odpowiedzieli arcykapłani: «Poza cezarem nie mamy króla».

K1097:

3826 Mt 27,24 Piłat, widząc, że nic nie osiąga, a wzburzenie raczej narasta, wziął wodę i umył ręce wobec tłumu, mówiąc: «Nie jestem winny krwi tego Sprawiedliwego. To wasza rzecz».

3827 Mt 27,25 A cały lud zawołał: «Krew jego na nas i na dzieci nasze».

K1098:

3828 Łk 23,24 Piłat więc zawyrokował, żeby ich żądanie zostało spełnione.

3811] J 19, 3 καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτὸν καὶ ἔλεγον, Χαῖρε, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων· καὶ ἐδίδοσαν αὐτῷ
ράπισματα.

K1095=

3812[Mk 15, 20a καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ,

3813]Mt 27, 31a καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ,

K1096:

3814 J 19, 4 Καὶ ἐξῆλθεν πάλιν ἔξω ὁ Πιλάτος καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἴδε ἄγω ὑμῖν αὐτὸν ἔξω, ἵνα γνῶτε ὅτι
οὐδεμίαν αἰτίαν εὐρίσκω ἐν αὐτῷ.

3815 J 19, 5 ἐξῆλθεν οὖν ὁ Ἰησοῦς ἔξω, φορῶν τὸν ἀκάνθινον στέφανον καὶ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον. καὶ
λέγει αὐτοῖς, Ἴδου ὁ ἄνθρωπος.

3816 J 19, 6 ὅτε οὖν εἶδον αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ὑπηρέται ἐκραύγασαν λέγοντες, Σταύρωσον
σταύρωσον. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ σταυρώσατε, ἐγὼ γὰρ οὐχ
εὐρίσκω ἐν αὐτῷ αἰτίαν.

3817 J 19, 7 ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι, Ἡμεῖς νόμον ἔχομεν, καὶ κατὰ τὸν νόμον ὀφείλει
ἀποθανεῖν, ὅτι υἱὸν θεοῦ ἑαυτὸν ἐποίησεν.

3818 J 19, 8 Ὅτε οὖν ἤκουσεν ὁ Πιλάτος τοῦτον τὸν λόγον, μᾶλλον ἐφοβήθη,

CE328. The Last Examination of Jesus

[J 19,9-12] {Friday of the Holy Week, forenoon; Jerusalem, the Praetorium and external courtyard of the
Praetorium. Course of narration: *The Trial before the Roman Tribunal*, part VI}

3819 J 19, 9 καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν καὶ λέγει τῷ Ἰησοῦ, Πόθεν εἶ σύ; ὁ δὲ Ἰησοῦς
ἀποκρίσιν οὐκ ἔδωκεν αὐτῷ.

3820 J 19, 10 λέγει οὖν αὐτῷ ὁ Πιλάτος, Ἐμοὶ οὐ λαλεῖς; οὐκ οἶδας ὅτι ἐξουσίαν ἔχω ἀπολῦσαί σε καὶ
ἐξουσίαν ἔχω σταυρῶσαί σε;

3821 J 19, 11 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν κατ' ἐμοῦ οὐδεμίαν εἰ μὴ ἣν δεδομένον σοι
ἄνωθεν· διὰ τοῦτο ὁ παραδούς μέ σοι μεῖζονα ἁμαρτίαν ἔχει.

3822 J 19, 12 ἐκ τούτου ὁ Πιλάτος ἐζήτει ἀπολῦσαι αὐτόν· οἱ δὲ Ἰουδαῖοι ἐκραύγαζον λέγοντες, Ἐὰν
τοῦτον ἀπολύσης, οὐκ εἶ φίλος τοῦ Καίσαρος· πᾶς ὁ βασιλέα ἑαυτὸν ποιῶν ἀντιλέγει τῷ
Καίσαρι.

CE329. The Sentence

[Mt 27,24-25; Lk 23,24,25b; J 19,13-16a] {Friday of the Holy Week, close to the noon; Jerusalem, external
courtyard of the Praetorium – the Tribunal. Course of narration: *The Trial before the Roman Tribunal*, part VII.}

3823 J 19, 13 Ὁ οὖν Πιλάτος ἀκούσας τῶν λόγων τούτων ἤγαγεν ἔξω τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἐκάθισεν ἐπὶ
βήματος εἰς τόπον λεγόμενον Λιθόστρωτον, Ἑβραϊστὶ δὲ Γαββαθα.

3824 J 19, 14 ἦν δὲ παρασκευὴ τοῦ πάσχα, ὥρα ἦν ὡς ἕκτη. καὶ λέγει τοῖς Ἰουδαίοις, Ἴδε ὁ βασιλεὺς
ὑμῶν.

3825 J 19, 15 ἐκραύγασαν οὖν ἐκεῖνοι, Ἄρον ἄρον, σταύρωσον αὐτόν. λέγει αὐτοῖς ὁ Πιλάτος, Τὸν
βασιλέα ὑμῶν σταυρώσω; ἀπεκρίθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, Οὐκ ἔχομεν βασιλέα εἰ μὴ Καίσαρα.

K1097:

3826 Mt 27, 24 ἰδὼν δὲ ὁ Πιλάτος ὅτι οὐδὲν ὠφελεῖ ἀλλὰ μᾶλλον θόρυβος γίνεται, λαβὼν ὕδωρ ἀπενίψατο
τὰς χεῖρας ἀπέναντι τοῦ ὄχλου, λέγων, Ἀθῶός εἰμι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου· ὑμεῖς ὁψεσθε.

3827 Mt 27, 25 καὶ ἀποκριθεὶς πᾶς ὁ λαὸς εἶπεν, Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν.

K1098:

3828 Lk 23, 24 καὶ Πιλάτος ἐπέκρινεν γενέσθαι τὸ αἶτημα αὐτῶν·

K1099=

3829[J 19,16a Wtedy więc wydał Go im, aby Go ukrzyżowano.

3830]Łk 23,25b Jezusa zaś zdał na ich wolę.

CZĘŚĆ 3.5. DROGA KRZYŻOWA, UKRZYŻOWANIE, ŚMIERĆ I POGRZEB JEZUSA

CE330. Droga krzyżowa

[Mt 27,31b-32; Mk 15,20b-21; Łk 23,26-32; J 19,16b-17a] {Piątek Wielkiego Tygodnia, w pobliżu godz. 12-tej; Jerozolima, Twierdza Antonia — Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa, część I*}

K1100:

3831 J 19,16b Zabrali zatem Jezusa.

K1101=

3832[Mk 15,20b zdjęli z Niego purpurę i włożyli na Niego własne Jego szaty. Następnie wyprowadzili Go, aby Go ukrzyżować.

3833]Mt 27,31b zdjęli z Niego płaszcz, włożyli na Niego własne Jego szaty i odprowadzili Go na ukrzyżowanie.

K1102=

3834[Łk 23,26 Gdy Go wyprowadzili, zatrzymali niejakiego Szymona z Cyreny, który wracał z pola. Włożyli na niego krzyż, aby go niósł za Jezusem.

3835• Mk 15,21 I niejakiego Szymona z Cyreny, ojca Aleksandra i Rufusa, który idąc z pola, [tamte] przechodził, przymusili, żeby niósł Jego krzyż.

3836] Mt 27,32 Wychodząc, spotkali pewnego człowieka z Cyreny, imieniem Szymon. Tego przymusili, żeby niósł krzyż Jego.

K1103:

3837 Łk 23,27 A szło za Nim mnóstwo ludu, także kobiet, które zawodziły i płakały nad Nim.

3838 Łk 23,28 Lecz Jezus zwrócił się do nich i rzekł: «Córki jerozolimskie, nie płaczcie nade Mną; płaczcie raczej nad sobą i nad waszymi dziećmi!

3839 Łk 23,29 Oto bowiem przyjdą dni, kiedy mówić będą: „Szczęśliwe łona, które nie rodziły, i piersi, które nie karmiły”.

3840 Łk 23,30 Wtedy zaczną wołać do gór: *Padnijcie na nas!* i do pagórków: *Przykryjcie nas!*

3841 Łk 23,31 Bo jeśli z zielonym drzewem to czynią, cóż się stanie z suchym?»

3842 Łk 23,32 Prowadzono też innych dwóch – złoczyńców, aby ich z nim stracić.

K1104:

3843 J 19,17a A On sam, dźwigając krzyż,

CE331. Ukrzyżowanie

[Mt 27,33-34.38; Mk 15,22-23.25.27-28; Łk 23,33-34a; J 19,17b-18] {Piątek Wielkiego Tygodnia, południe, godzina 12-ta; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa, cz. II*}

K1105=

3844[J 19,17b wyszedł na miejsce zwane Miejscem Czaszki, które bo hebrajsku nazywa się Golgota.

3845• Mk 15,22 Przyprowadzili Go na miejsce Golgota, to znaczy miejsce Czaszki.

3846• Mt 27,33 Gdy przyszli na miejsce zwane Golgotą, to znaczy Miejscem Czaszki,

3847]Łk 23,33a Gdy przyszli na miejsce zwane «Czaszką»,

K1099=

3829[J 19, 16a τότε οὖν παρέδωκεν αὐτὸν αὐτοῖς ἵνα σταυρωθῇ.

3830] Lk 23, 25b τὸν δὲ Ἰησοῦν παρέδωκεν τῷ θελήματι αὐτῶν.

PART 3.5. THE WAY OF THE CROSS, CRUCIFIXION, DEATH AND BURIAL OF JESUS

CE330. The Way of the Cross

[Mt 27,31b-32; Mk 15,20b-21; Lk 23,26-32; J 19,16b-17a] {Friday of the Holy Week, close to 12th hour; Jerusalem, the Antonia Fortress — Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part I}

K1100:

3831 J 19, 16b Παρέλαβον οὖν τὸν Ἰησοῦν·

K1101=

3832[Mk 15, 20b ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν πορφύραν καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια τὰ ἴδια. καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσουσιν αὐτόν.

3833] Mt 27, 31b ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι.

K1102=

3834[Lk 23, 26 Καὶ ὡς ἀπήγαγον αὐτόν, ἐπιλαβόμενοι Σίμωνά τινα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ ἐπέθηκαν αὐτῷ τὸν σταυρὸν φέρειν ὀπισθεν τοῦ Ἰησοῦ.

3835• Mk 15, 21 Καὶ ἀγγαρεύουσιν παράγοντά τινα Σίμονα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ' ἀγροῦ, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ρούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

3836] Mt 27, 32 Ἐξερχόμενοι δὲ εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον ὀνόματι Σίμονα· τοῦτον ἠγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν αὐτοῦ.

K1103:

3837 Lk 23, 27 Ἦκολούθει δὲ αὐτῷ πολλὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ καὶ γυναικῶν αἱ ἐκόπτοντο καὶ ἐθρήνουν αὐτόν.

3838 Lk 23, 28 στραφεῖς δὲ πρὸς αὐτάς [ὁ] Ἰησοῦς εἶπεν, Θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ· πλὴν ἐφ' ἑαυτάς κλαίετε καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν,

3839 Lk 23, 29 ὅτι ἰδοὺ ἔρχονται ἡμέραι ἐν αἷς ἐροῦσιν, Μακάριαι αἱ στεῖραι καὶ αἱ κοιλίαι αἱ οὐκ ἐγέννησαν καὶ μαστοὶ οἱ οὐκ ἔθρεψαν.

3840 Lk 23, 30 τότε ἄρξονται λέγειν τοῖς ὄρεσιν, Πέσετε ἐφ' ἡμᾶς, καὶ τοῖς βουνοῖς, Καλύψατε ἡμᾶς·

3841 Lk 23, 31 ὅτι εἰ ἐν τῷ ὑγρῷ ξύλῳ ταῦτα ποιοῦσιν, ἐν τῷ ξηρῷ τί γένηται;

3842 Lk 23, 32 Ἦγοντο δὲ καὶ ἕτεροι κακοῦργοι δύο σὺν αὐτῷ ἀναιρεθῆναι.

K1104:

3843 J 19, 17a καὶ βαστάζων αὐτῷ τὸν σταυρὸν

CE331. The Crucifixion

[Mt 27,33-34,38; Mk 15,22-23,25,27-28; Lk 23,33-34a; J 19,17b-18] {Friday of the Holy Week, noon, 12th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part II}

K1105=

3844[J 19, 17b ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον Κρανίου Τόπον, ὃ λέγεται Ἑβραϊστὶ Γολγοθᾶ,

3845• Mk 15, 22 καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν Γολγοθᾶν τόπον, ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Κρανίου Τόπος.

3846• Mt 27, 33 Καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον Γολγοθᾶ, ὃ ἐστὶν Κρανίου Τόπος λεγόμενος,

3847] Lk 23, 33a καὶ ὅτε ἦλθον ἐπὶ τὸν τόπον τὸν καλούμενον Κρανίον,

K1106=

3848[Mk 15,23 Tam dawali Mu wino zaprawione mirrą, lecz On nie przyjął.

3849] Mt 27,34 *dali Mu pić wino zaprawione goryczą. Skosztował, ale nie chciał pić.*

K1107:

3850 Mk 15,25 A była godzina trzecia, gdy Go ukrzyżowali.

K1108=

3851[Mk 15,27 Razem z Nim ukrzyżowali dwóch złoczyńców, jednego po prawej, drugiego po lewej Jego stronie.

3852•*Mt 27,38 Wtedy też ukrzyżowano z Nim dwóch złoczyńców, jednego po prawej, drugiego po lewej stronie.

3853•Łk 23,33b *ukrzyżowali tam Jego i złoczyńców, jednego po prawej, drugiego po lewej Jego stronie.*3854] J 19,18 *Tam Go ukrzyżowano, z z Nim dwóch innych, z jednej i drugiej strony, pośrodku zaś Jezusa.*

K1109:

3855 Mk 15,28 <Tak wypełniło się słowo Pisma: *W poczet złoczyńców został zaliczony*>.

K1110:

3856 Łk 23,34a *<Jezus zaś mówił: «Ojcze, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią»>.***CE332. Napis na krzyżu**[Mt 27,37; Mk 15,26; Łk 23,38; J 19,19-22] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa, cz. III*}

K1111:

3857 J 19,19a *Wypisał też Piłat tytuł winy i kazał go umieścić na krzyżu.*

K1112=

3858[Mk 15,26 Był też napis z podaniem Jego winy, tak ułożony: «Król żydowski».

3859•*Mt 27,37 A nad głową Jego umieścili napis z podaniem Jego winy: «To jest Jezus, Król żydowski».

3860• Łk 23,38 *Był także nad Nim napis <w języku greckim, łacińskim i hebrajskim>: «To jest Król żydowski».*3861] J 19,19b *A było napisane: «Jezus Nazarejczyk, Król żydowski».*

K1113:

3862 J 19,20 *Napis ten czytało wielu Żydów, ponieważ miejsce, gdzie ukrzyżowano Jezusa, było blisko miasta.**A było napisane w języku hebrajskim, łacińskim i greckim.*3863 J 19,21 *Arcykapłani żydowscy mówili do Piłata: «Nie pisz: Król żydowski, ale że on powiedział: Jestem Królem żydowskim».*3864 J 19,22 *Odparł Piłat: «Com napisał, napisałem».***CE333. Rzucanie losu o szaty**[Mt 27,35-36; Mk 15,24; Łk 23,34b; J 19,23-24] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa, cz. IV*}

K1114=

3865[Mk 15,24 Ukrzyżowali Go i rozdzielili między siebie Jego szaty, rzucając o nie losy, co który miał zabrać.

3866• Mt 27,35 *Gdy Go ukrzyżowali, rozdzielili między siebie Jego szaty, rzucając o nie losy.*3867•Łk 23,34b *A oni rozdzielili między siebie Jego szaty, rzucając losy.*3868] J 19,23a *Żołnierze zaś, gdy ukrzyżowali Jezusa, wzięli Jego szaty i podzielili na cztery części, dla każdego żołnierza jedna część;*

K1106=

3848[Mk 15, 23 και ἐδίδουν αὐτῷ ἐσφυρνισμένον οἶνον, ὃς δὲ οὐκ ἔλαβεν.

3849] Mt 27, 34 ἔδωκαν αὐτῷ πιεῖν οἶνον μετὰ χολῆς μεμιγμένον· καὶ γευσάμενος οὐκ ἠθέλησεν πιεῖν.

K1107:

3850 Mk 15, 25 ἦν δὲ ὥρα τρίτη καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

K1108=

3851[Mk 15, 27 Καὶ σὺν αὐτῷ σταυροῦσιν δύο ληστές, ἓνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἓνα ἐξ εὐωνύμων αὐτοῦ.

3852•Mt 27, 38 Τότε σταυροῦνται σὺν αὐτῷ δύο λησταί, εἷς ἐκ δεξιῶν καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων.

3853•Lk 23, 33b ἐκεῖ ἐσταύρωσαν αὐτόν καὶ τοὺς κακούργους, ὃν μὲν ἐκ δεξιῶν ὃν δὲ ἐξ ἀριστερῶν.

3854] J 19, 18 ὅπου αὐτόν ἐσταύρωσαν, καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλους δύο ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν, μέσον δὲ τὸν Ἰησοῦν.

K1109:

3855 Mk 15, 28 {καὶ ἐπληρώθη ἡ γραφὴ ἣ λέγουσα· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.}[GNT MT]

K1110:

3856 Lk 23, 34a [ὁ δὲ Ἰησοῦς ἔλεγεν, Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν.]

CE332. The Inscription on the Cross[Mt 27,37; Mk 15,26; Lk 23,38; J 19,19-22] {Friday of the Holy Week, after 12th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part III}

K1111:

3857 J 19, 19a ἔγραψεν δὲ καὶ τίτλον ὁ Πιλάτος καὶ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ·

K1112=

3858[Mk 15, 26 καὶ ἦν ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας αὐτοῦ ἐπιγεγραμμένη, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

3859•Mt 27, 37 καὶ ἐπέθηκαν ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ γεγραμμένην· Οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

3860• Lk 23, 38 ἦν δὲ καὶ ἐπιγραφὴ ἐπ' αὐτῷ, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων οὗτος.

3861] J 19, 19b ἦν δὲ γεγραμμένον, Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.

K1113:

3862 J 19, 20 τοῦτον οὖν τὸν τίτλον πολλοὶ ἀνέγνωσαν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν ὁ τόπος τῆς πόλεως ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς·

καὶ ἦν γεγραμμένον Ἑβραϊστί, Ῥωμαϊστί, Ἑλληνιστί.

3863 J 19, 21 ἔλεγον οὖν τῷ Πιλάτῳ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων, Μὴ γράφε, Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, Βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων.

3864 J 19, 22 ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος, Ὁ γέγραφα, γέγραφα.

CE333. Casting Lots for the Garments[Mt 27,35-36; Mk 15,24; Lk 23,34b; J 19,23-24] {Friday of the Holy Week, after 12th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part IV}

K1114=

3865[Mk 15, 24 καὶ σταυροῦσιν αὐτόν καὶ διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ τίς τί ἄρῃ.

3866• Mt 27, 35 σταυρώσαντες δὲ αὐτόν διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον,

3867•Lk 23, 34b διαμεριζόμενοι δὲ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἔβαλον κλῆρον.

3868] J 19, 23a Οἱ οὖν στρατιῶται ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν ἔλαβον τὰ ἱμάτια αὐτοῦ καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρατιῳτῇ μέρος,

K1115:

- 3869 J 19, 23b wzięli także tunikę. Tunika zaś nie była szyta, ale cała tkana od góry do dołu.
 3870 J 19, 24 Mówili więc między sobą: «Nie rozdierajmy jej, ale rzućmy o nią losy, do kogo ma należeć». Tak miały się wypełnić słowa Pisma: *Podzielili między siebie szaty moje, a o moją suknię rzucili losy*. To właśnie uczynili żołnierze.

K1116:

- 3871 Mt 27, 36 I siedząc tam, pilnowali Go.

CE334. Wyszyczenie na krzyżu

[Mt 27,39-43; Mk 15,29-32a; Łk 23,35-37] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa*, cz. V}

K1117=

- 3872[Mk 15, 29a Ci zaś, którzy przechodzili obok, przeklinali Go, potrząsali głowami,
 3873] Mt 27, 39 Ci zaś, którzy przechodzili obok, przeklinali Go i potrząsali głowami,

K1118=

- 3874[Mk 15, 29b mówiąc: «Ejże, ty, który burzysz przybytek i w trzy dni go odbudowujesz,
 3875 Mk 15, 30 zejdziesz z krzyża i wybaw samego siebie!»
 3876] Mt 27, 40 mówiąc: «Ty, który burzysz przybytek i w trzy dni go odbudowujesz, wybaw sam siebie; jeśli jesteś Synem Bożym, zejdziesz z krzyża!»

K1119:

- 3877 Łk 23, 35a Lud zaś stał i patrzył.

K1120=

- 3878[Łk 23, 35b A członkowie Sanhedrynu szydzili:

- 3879• Mk 15, 31 Podobnie arcykapłani, drwiąc między sobą wraz z uczonymi w Piśmie, mówili:

- 3880] Mt 27, 41 Podobnie arcykapłani wraz z uczonymi w Piśmie i starszymi, szydząc, powtarzali:

K1121=

- 3881[Mk 15, 32a Mesjasz, król Izraela, niechże teraz zejdzie z krzyża, żebyśmy zobaczyli i uwierzyli».
 3882• Mt 27, 42 «Innych wybawiał, siebie nie może wybawić. Jest królem Izraela: niechże teraz zejdzie z krzyża, a uwierzymy w niego.
 3883 Mt 27, 43 *Zaufał Bogu: niechże Go teraz wybawi, jeśli Go miłuje*. Przecież powiedział: „Jesteś Synem Bożym”».
 3884]Łk 23, 35c «Innych wybawiał, niechże teraz siebie wybawi, jeśli jest Mesjaszem, Bożym Wybrańcem».

K1122:

- 3885 Łk 23, 36 Szydzili z Niego i żołnierze; podchodzili do Niego i podawali Mu ocet,
 3886 Łk 23, 37 mówiąc: «Jeśli ty jesteś Królem żydowskim, wybaw sam siebie».

CE335. Nawrócony złoczyńca

[Mt 27,44; Mk 15,32b; Łk 23,39-43] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa*, cz. VI}

K1123=

- 3887[Mk 15, 32b Lżyli Go także ci, którzy z Nim byli ukrzyżowani.
 3888] Mt 27, 44 Tak samo lżyli Go i złoczyńcy, którzy byli z Nim ukrzyżowani.

K1124:

- 3889 Łk 23, 39 Jeden ze złoczyńców, których [tam] powieszono, urągał Mu: «Czyż ty nie jesteś Mesjaszem? Wybaw więc siebie i nas»».

K1115:

3869 J 19, 23b καὶ τὸν χιτῶνα. ἦν δὲ ὁ χιτὼν ἄραφος, ἐκ τῶν ἄνωθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου.

3870 J 19, 24 εἶπαν οὖν πρὸς ἀλλήλους, Μὴ σχίσωμεν αὐτόν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ τίνος ἔσται· ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ [ἡ λέγουσα], Διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. Οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα ἐποίησαν.

K1116:

3871 Mt 27, 36 καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτὸν ἐκεῖ.

CE334. Mocking on the Cross

[Mt 27,39-43; Mk 15,29-32a; Lk 23,35-37] {Friday of the Holy Week, after 12th hour; Golgotha. Course of narra-tion: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part V}

K1117=

3872[Mk 15, 29a Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες,

3873] Mt 27, 39 Οἱ δὲ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν

K1118=

3874[Mk 15, 29b Οὐὰ ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ οἰκοδομῶν ἐν τρισὶν ἡμέραις,

3875 Mk 15, 30 σῶσον σεαυτὸν καταβὰς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

3876] Mt 27, 40 καὶ λέγοντες, Ὁ καταλύων τὸν ναὸν καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σῶσον σεαυτόν, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, [καὶ] κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.

K1119:

3877 Lk 23, 35a καὶ εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν.

K1120=

3878[Lk 23, 35b ἐξεμυκτήριζον δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες λέγοντες,

3879• Mk 15, 31 ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες πρὸς ἀλλήλους μετὰ τῶν γραμματέων ἔλεγον, { Ὁ ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· } }[BT w.5][GNT MT]

3880] Mt 27, 41 ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν γραμματέων καὶ πρεσβυτέρων ἔλεγον,

K1121=

3881[Mk 15, 32a ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ,

3882• Mt 27, 42 Ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι· βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστίν, καταβάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καὶ πιστεύσομεν ἐπ' αὐτόν.

3883 Mt 27, 43 πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ῥυσάσθω νῦν εἰ θέλει αὐτόν· εἶπεν γὰρ ὅτι Θεοῦ εἰμι υἱός.

3884]Lk 23, 35c Ἄλλους ἔσωσεν, σωσάτω ἑαυτόν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ ὁ ἐκλεκτός.

K1122:

3885 Lk 23, 36 ἐνέπαιξαν δὲ αὐτῷ καὶ οἱ στρατιῶται προσερχόμενοι, ὄξος προσφέροντες αὐτῷ

3886 Lk 23, 37 καὶ λέγοντες, Εἰ σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, σῶσον σεαυτόν.

CE335. The Repenting Criminal

[Mt 27,44; Mk 15,32b; Lk 23,39-43] {Friday of the Holy Week, after 12th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part VI}

K1123=

3887[Mk 15, 32b ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεύσωμεν. καὶ οἱ συνεσταυρωμένοι σὺν αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

3888] Mt 27, 44 τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ ληστὰι οἱ συσταυρωθέντες σὺν αὐτῷ ὠνείδιζον αὐτόν.

K1124:

3889 Lk 23, 39 Εἷς δὲ τῶν κρεμασθέντων κακούργων ἐβλασφήμει αὐτόν λέγων, Οὐχὶ σὺ εἶ ὁ Χριστός; σῶσον σεαυτόν καὶ ἡμᾶς.

- 3890 Łk 23,40 Lecz drugi, karcąc go, rzekł: «Ty nawet Boga się nie boisz, chociaż tę samą karę ponosisz?
- 3891 Łk 23,41 My przecież – sprawiedliwie, odbieramy bowiem słuszną karę za nasze uczynki, ale On nic złego nie uczynił».
- 3892 Łk 23,42 I dodał: «Jezu, wspomnij na mnie, gdy przyjdiesz do swego królestwa».
- 3893 Łk 23,43 Jezus mu odpowiedział: «Zaprawdę, powiadam ci: Dziś będziesz ze Mną w raju».

CE336. Testament dany z krzyża

[J 19,25-27] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa*, cz. VII}

K1125:

- 3894 J 19,25 A obok krzyża Jezusowego stały: Matka Jego i siostra Matki Jego, Maria, żona Kleofasa, i Maria Magdalena.
- 3895 J 19,26 Kiedy więc Jezus ujrzał Matkę i stojącego obok Niej ucznia, którego miłował, rzekł do Matki: «Niewiasto, oto syn Twój».
- 3896 J 19,27 Następnie rzekł do ucznia: «Oto Matka twoja». I od tej godziny uczeń wziął Ją do siebie.

CE337. Śmierć Jezusa

[Mt 27,45-54; Mk 15,33-39; Łk 23,44-48; J 19,28-30] {R(III)PDJ (30 r.), 7 kwiecień, piątek, około godziny 15-tej; Golgota; tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa*, cz. VIII}

K1126=

- 3897 Mk 15,33 A gdy nadeszła godzina szósta, mrok ogarnął całą ziemię aż do godziny dziewiątej.
- 3898 Mt 27,45 Od godziny szóstej mrok ogarnął całą ziemię, aż do godziny dziewiątej.
- 3899 Łk 23,44 Było już około godziny szóstej i mrok ogarnął całą ziemię aż do godziny dziewiątej.

K1127=

- 3900 Mk 15,34 O godzinie dziewiątej Jezus zawołał donośnym głosem: «Eloi, Eloi, lema sabachthani», to znaczy: *Boże mój, Boże mój, czemuś mnie opuścił?*
- 3901 Mt 27,46 Około godziny dziewiątej Jezus zawołał donośnym głosem: «Eli, Eli, lema sabachthani?», to znaczy: *Boże mój, Bożej mój, czemuś Mnie opuścił?*

K1128=

- 3902 Mk 15,35 Niektórzy ze stojących obok, słysząc to, mówili: «Patrz, woła Eliasza».
- 3903 Mt 27,47 Słyszac to, niektórzy ze stojących tam mówili: «On Eliasza woła».

K1129:

- 3904 J 19,28 Potem Jezus świadom, że już wszystko się dokonało, aby się wypełniło Pismo, rzekł: «Pragnę».

K1130=

- 3905 J 19,29 Stało tam naczynie pełne octu. Nałożono więc na hizop gąbkę nasączoną octem i do ust Mu podano.
- 3906 Mk 15,36a Ktoś pobiegł i nasyciwszy gąbkę octem, umieścił na trzcinie i dawał Mu pić,
- 3907 Mt 27,48 Zaraz też jeden z nich pobiegł i wzięwszy gąbkę, nasączył ją octem, umocował na trzcinie i dawał Mu pić.

K1131=

- 3908 Mk 15,36b mówiąc: «Poczekajcie, zobaczymy, czy przyjdzie Eliasza, żeby go zdjąć [z krzyża]».
- 3909 Mt 27,49 Lecz inni mówili: «Zostaw! Popatrzmy, czy nadejdzie Eliasza, aby go wybawić».

- 3890 Lk 23, 40 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἕτερος ἐπιτιμῶν αὐτῷ ἔφη, Οὐδὲ φοβῆ σὺ τὸν θεόν, ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι εἶ;
- 3891 Lk 23, 41 καὶ ἡμεῖς μὲν δικαίως, ἄξια γὰρ ὧν ἐπράξαμεν ἀπολαμβάνομεν· οὗτος δὲ οὐδὲν ἄτοπον ἔπραξεν.
- 3892 Lk 23, 42 καὶ ἔλεγεν, Ἰησοῦ, μνήσθητί μου ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου.
- 3893 Lk 23, 43 καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ἀμήν σοι λέγω, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

CE336. The Testament Given from the Cross

[J 19,25-27] {Friday of the Holy Week, after 12th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, p. VII}

K1125:

- 3894 J 19, 25 εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ ἡ μήτηρ αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ.
- 3895 J 19, 26 Ἰησοῦς οὖν ἰδὼν τὴν μητέρα καὶ τὸν μαθητὴν παρεστῶτα ὃν ἠγάπα, λέγει τῇ μητρί, Γύναι, ἴδε ὁ υἱός σου.
- 3896 J 19, 27 εἶτα λέγει τῷ μαθητῇ, Ἴδε ἡ μήτηρ σου. καὶ ἀπ' ἐκείνης τῆς ὥρας ἔλαβεν αὐτὴν ὁ μαθητὴς εἰς τὰ ἴδια.

CE337. The Death of Jesus

[Mt 27,45-54; Mk 15,33-39; Lk 23,44-48; J 19,28-30] {Y(III)JPM (30 AC), 7th April, Friday, about 15th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part VIII}

K1126=

- 3897 Mk 15, 33 Καὶ γενομένης ὥρας ἕκτης σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.
- 3898 Mt 27, 45 Ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης.
- 3899 Lk 23, 44 Καὶ ἦν ἡδὴ ὥσεί ὥρα ἕκτη καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης

K1127=

- 3900 Mk 15, 34 καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, Ελωι ελωι λεμα σαβαχθανι; ὃ ἐστὶν μεθερμηνευόμενον Ὁ θεός μου ὁ θεός μου, εἰς τί ἐγκατέλιπές με;
- 3901 Mt 27, 46 περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ λέγων, Ηλι ηλι λεμα σαβαχθανι; τοῦτ' ἐστὶν, Θεέ μου θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες;

K1128=

- 3902 Mk 15, 35 καὶ τινες τῶν παρεστώτων ἀκούσαντες ἔλεγον, Ἴδε Ἡλίαν φωνεῖ.
- 3903 Mt 27, 47 τινὲς δὲ τῶν ἐκεῖ ἐστηκότων ἀκούσαντες ἔλεγον ὅτι Ἡλίαν φωνεῖ οὗτος.

K1129:

- 3904 J 19, 28 Μετὰ τοῦτο εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἡδὴ πάντα τετέλεσται, ἵνα τελειωθῇ ἡ γραφή, λέγει, Διψῶ.

K1130=

- 3905 J 19, 29 σκεῦος ἔκειτο ὄξους μεστόν· σπόγγον οὖν μεστόν τοῦ ὄξους ὑσώπῳ περιθέντες προσήνεγκαν αὐτοῦ τῷ στόματι.
- 3906 Mk 15, 36a δραμῶν δέ τις καὶ γεμίσας σπόγγον ὄξους περιθεὶς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν,
- 3907 Mt 27, 48 καὶ εὐθέως δραμῶν εἷς ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν σπόγγον πλήσας τε ὄξους καὶ περιθεὶς καλάμῳ ἐπότιζεν αὐτόν.

K1131=

- 3908 Mk 15, 36b λέγων, Ἄφετε ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν αὐτόν.
- 3909 Mt 27, 49 οἱ δὲ λοιποὶ ἔλεγον, Ἄφες ἴδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας σώσωσιν αὐτόν.

K1132:

3910 J 19, 30a A gdy Jezus skosztował octu, rzekł: «Dokonało się!»

K1133:

3911[Mt 27, 50a a Jezus raz jeszcze zawołał donośnym głosem

3912•Mk 15, 37a Lecz Jezus zawołał donośnym głosem

3913]*Łk 23, 46a Wtedy Jezus zawołał donośnym głosem:
Ojczy, w Twoje ręce powierzam ducha mego.

K1134=

3914[*Łk 23, 46b Po tych słowach wyzionął ducha.

3915•Mk 15, 37b i wyzionął ducha.

3916• J 19, 30b I skłoniwszy głowę, oddał ducha.

3917]Mt 27, 50b i oddał ducha.

K1135=

3918[Łk 23, 45 Słońce się zaćmiło i zasłona przybytku rozdarła się przez środek.

3919• Mk 15, 38 A zasłona przybytku rozdarła się na dwoje, z góry na dół.

3920]Mt 27, 51a A oto zasłona przybytku rozdarła się na dwoje z góry na dół;

K1136:

3921 Mt 27, 51b ziemia zadrżała i skały zaczęły pękać.

3922 Mt 27, 52 Groby się otworzyły i wiele ciał świętych, którzy umarli, powstało.

3923 Mt 27, 53 I wyszedłszy z grobów po Jego zmartwychwstaniu, weszli do Miasta Świętego i ukazali się wielu.

K1137=

3924[Mk 15, 39 Setnik zaś, który stał naprzeciw Niego, widząc, że w ten sposób wyzionął ducha, rzekł:
«Istotnie, ten człowiek był Synem Bożym».

3925• Mt 27, 54 Setnik zaś i jego ludzie, którzy trzymali straż przy Jezusie, widząc trzęsienie ziemi i to, co się działo, zlekli się bardzo i mówili: «Prawdziwie, Ten był Synem Bożym».

3926[Łk 23, 47 Na widok tego, co się działo, setnik oddał chwałę Bogu, mówiąc: «Istotnie, człowiek ten był sprawiedliwy».

K1138:

3927 Łk 23, 48 Wszystkie też tłumy, które zbiegły się na to widowisko, gdy zobaczyły, co się działo, powracały, bijąc się w piersi.

CE338. Kobiety pod krzyżem

[Mt 27,55-56; Mk 15,40-41; Łk 23,49] {Piątek Wielkiego Tygodnia, około godziny 15-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa, cz. IX*}

3928 Łk 23, 49a Wszyscy Jego znajomi stali z daleka;

K1139=

3929[Łk 23, 49b a również niewiasty, które Mu towarzyszyły od Galilei, przypatrywały się temu.

3930•Mk 15, 40a Były tam również niewiasty, które przypatrywały się z daleka,

3931]Mt 27, 55a Było tam również wiele niewiast, które przypatrywały się z daleka.

K1140=

3932[*Mt 27, 56 Były wśród nich: Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba i Józefa, oraz matka synów Zebedeusza.

3933]Mk 15, 40b między nimi Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba Mniejszego i Józefa, oraz Salome.

K1132:

3910 J 19, 30a ὅτε οὖν ἔλαβεν τὸ ὄξος [ὁ] Ἰησοῦς εἶπεν, Τετέλεσται·

K1133:

3911[Mt 27, 50a ὁ δὲ Ἰησοῦς πάλιν κράξας φωνῇ μεγάλῃ

3912•Mk 15, 37a ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀφείδς φωνὴν μεγάλην

3913]*Lk 23, 46a καὶ φωνήσας φωνῇ μεγάλῃ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν,
Πάτερ, εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι τὸ πνεῦμά μου.

K1134=

3914[*Lk 23, 46b τοῦτο δὲ εἰπὼν ἐξέπνευσεν.

3915•Mk 15, 37b ἐξέπνευσεν.

3916• J 19, 30b καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκεν τὸ πνεῦμα.

3917]Mt 27, 50b ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα.

K1135=

3918[Lk 23, 45 τοῦ ἡλίου ἐκλιπόντος, ἐσχίσθη δὲ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ μέσον.

3919• Mk 15, 38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω.

3920]Mt 27, 51a Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἀπ' ἄνωθεν ἕως κάτω εἰς δύο,

K1136:

3921 Mt 27, 51b καὶ ἡ γῆ ἐσειέσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν,

3922 Mt 27, 52 καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεόχθησαν καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθησαν,

3923 Mt 27, 53 καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῶν μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς.

K1137=

3924[Mk 15, 39 Ἰδὼν δὲ ὁ κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ ὅτι οὕτως ἐξέπνευσεν εἶπεν,
Ἀληθῶς οὗτος ὁ ἄνθρωπος υἱὸς θεοῦ ἦν.

3925• Mt 27, 54 Ὁ δὲ ἐκατόνταρχος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ τηροῦντες τὸν Ἰησοῦν ἰδόντες τὸν σεισμόν καὶ τὰ
γενόμενα ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, Ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος.

3926] Lk 23, 47 Ἰδὼν δὲ ὁ ἐκατοντάρχης τὸ γενόμενον ἐδόξαζεν τὸν θεὸν λέγων, Ὅντως ὁ ἄνθρωπος οὗτος
δίκαιος ἦν.

K1138:

3927 Lk 23, 48 καὶ πάντες οἱ συμπαραγενόμενοι ὄχλοι ἐπὶ τὴν θεωρίαν ταύτην, θεωρήσαντες τὰ γενόμενα,
τύπτοντες τὰ στήθη ὑπέστρεφον.

CE338. The Women under the Cross

[Mt 27,55-56; Mk 15,40-41; Lk 23,49] {Friday of the Holy Week, about 15th hour; Golgotha. Course of narra-tion: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part IX}

3928 Lk 23, 49a εἰστήκεισαν δὲ πάντες οἱ γνωστοὶ αὐτῷ ἀπὸ μακρόθεν,

K1139=

3929[Lk 23, 49b καὶ γυναῖκες αἱ συνακολουθοῦσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ὁρῶσαι ταῦτα.

3930•Mk 15, 40a Ἦσαν δὲ καὶ γυναῖκες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι,

3931]Mt 27, 55a Ἦσαν δὲ ἐκεῖ γυναῖκες πολλαὶ ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι,

K1140=

3932[*Mt 27, 56 ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαгдаληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Ἰωσήφ μήτηρ καὶ ἡ μήτηρ
τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

3933]Mk 15, 40b ἐν αἷς καὶ Μαρία ἡ Μαгдаληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσήτος μήτηρ καὶ
Σαλώμη,

K1141=

3934[Mt 27, 55b] Szły one za Jezusem z Galilei i usługiwały Mu.

3935]Mk 15, 41a One to, kiedy przebywał w Galilei, towarzyszyły Mu i usługiwały.

K1142:

3936 Mk 15, 41b I było wiele innych, które razem z Nim przysły do Jerozolimy.

CE339. Przebicie boku[J 19,31-37] {Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 15-tej; Golgota. Tok narracji: *Dokonanie ukrzyżowania Jezusa*, cz. X.}

K1143:

3937 J 19, 31 Ponieważ był to dzień Przygotowania, aby zatem ciała nie pozostawały na krzyżu w szabat – ów bowiem dzień szabatu był wielkim świętem – Żydzi prosili Piłata, żeby ukrzyżowanym połamano golenie i usunięto ich ciała.

3938 J 19, 32 Przyszli więc żołnierze i połamali golenie tak pierwszemu, jak i drugiemu, którzy z Nim byli ukrzyżowani.

3939 J 19, 33 Lecz gdy podeszli do Jezusa i zobaczyli, że już umarł, nie łamali Mu goleni,

3940 J 19, 34 tylko jeden z żołnierzy włócznią przebił Mu bok, a natychmiast wypłynęła krew i woda.

3941 J 19, 35 Zaświadczył to ten, który widział, a świadectwo jego jest prawdziwe. On wie, że mówi prawdę, abyście i wy wierzyli.

3942 J 19, 36 Stało się to bowiem, aby się wypełniło Pismo: *Kość jego nie będzie złamana*.3943 J 19, 37 I znowu w innym [miejscu] mówi Pismo: *Będą patrzeć na Tego, którego przebili*.**CE340. Złożenie Jezusa do grobu**

[Mt 27,57-61; Mk 15,42-47; Łk 23,50-56; J 19,38-42] {Piątek Wielkiego Tygodnia, przed godziną 18-tą; Grób Pański u podnóża Golgoty}

K1144:

3944 Łk 23, 50 A był tam człowiek dobry i sprawiedliwy, imieniem Józef, członek Rady.

3945 Łk 23, 51 Nie przystał on na ich uchwałę i postępowanie. Pochodził z miasta żydowskiego, Arymatei, i oczekiwał królestwa Bożego.

K1145=

3946[Mt 27, 57a] Pod wieczór

3947] Mk 15, 42 Już pod wieczór, ponieważ było Przygotowanie, czyli dzień przed Szabatem,

K1146=

3948[Mk 15, 43a] przyszedł Józef z Arymatei, szanowany członek Rady, który również wyczekiwał królestwa Bożego.

3949•Mt 27, 57b przyszedł zamożny człowiek z Arymatei, imieniem Józef, który też był uczniem Jezusa.

3950] J 19, 38a Potem Józef z Arymatei, który był uczniem Jezusa, lecz krył się z tym z obawy przed Żydami,

K1147=

3951[Mk 15, 43b] Śmiało udał się do Piłata i poprosił o ciało Jezusa.

3952•Mt 27, 58a Udał się on do Piłata i poprosił o ciało Jezusa.

3953• Łk 23, 52 On to udał się do Piłata i poprosił o ciało Jezusa.

3954] J 19, 38b poprosił Piłata, aby mógł zabrać ciało Jezusa.

K1148:

3955 Mk 15, 44 Piłat zdziwił się, że już skonał. Kazał przywołać setnika i zapytał go, jak dawno umarł.

K1141=

3934[Mt 27, 55b αἵτινες ἠκολούθησαν τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας διακονοῦσαι αὐτῷ·

3935]Mk 15, 41a αἱ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἠκολούθουν αὐτῷ καὶ διηκόνουν αὐτῷ,

K1142:

3936 Mk 15, 41b καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱεροσόλυμα.

CE339. The Piercing of the Side[J 19,31-37] {Friday of the Holy Week, after 15th hour; Golgotha. Course of narration: *The Execution of Jesus' Crucifixion*, part X.}

K1143:

3937 J 19, 31 Οἱ οὖν Ἰουδαῖοι, ἐπεὶ παρασκευὴ ἦν, ἵνα μὴ μείνῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ τὰ σώματα ἐν τῷ σαββάτῳ, ἦν γὰρ μεγάλη ἡ ἡμέρα ἐκείνου τοῦ σαββάτου, ἠρώτησαν τὸν Πιλάτον ἵνα κατεργῶσιν αὐτῶν τὰ σκέλη καὶ ἀρθῶσιν.

3938 J 19, 32 ἦλθον οὖν οἱ στρατιῶται, καὶ τοῦ μὲν πρώτου κατέαξαν τὰ σκέλη καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ συσταυρωθέντος αὐτῷ·

3939 J 19, 33 ἐπὶ δὲ τὸν Ἰησοῦν ἐλθόντες, ὡς εἶδον ἤδη αὐτὸν τεθνηκότα, οὐ κατέαξαν αὐτοῦ τὰ σκέλη,

3940 J 19, 34 ἀλλ' εἷς τῶν στρατιωτῶν λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἐνυξεν, καὶ ἐξηλθεν εὐθὺς αἷμα καὶ ὕδωρ.

3941 J 19, 35 καὶ ὁ ἑωρακὼς μεμαρτύρηκεν, καὶ ἀληθινὴ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ μαρτυρία, καὶ ἐκεῖνος οἶδεν ὅτι ἀληθὴ λέγει, ἵνα καὶ ὑμεῖς πιστεύσητε.

3942 J 19, 36 ἐγένετο γὰρ ταῦτα ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ, Ὅστουν οὐ συντριβήσεται αὐτοῦ.

3943 J 19, 37 καὶ πάλιν ἑτέρα γραφὴ λέγει, Ὅψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν.

CE340. The Burial of Jesus[Mt 27,57-61; Mk 15,42-47; Lk 23,50-56; J 19,38-42] {Friday of the Holy Week, before 18th hour; Holy Sepulchre at the foot of Golgotha}

K1144:

3944 Lk 23, 50 Καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι Ἰωσήφ βουλευτῆς ὑπάρχων [καὶ] ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ δίκαιος

3945 Lk 23, 51 – οὗτος οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν – ἀπὸ Ἀριμαθαίας πόλεως τῶν Ἰουδαίων, ὃς προσεδέχετο τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ,

K1145=

3946[Mt 27, 57a Ὁψίας δὲ γενομένης

3947] Mk 15, 42 Καὶ ἤδη ὀψίας γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευή, ὃ ἐστὶν προσάββατον,

K1146=

3948[Mk 15, 43a ἐλθὼν Ἰωσήφ [ὁ] ἀπὸ Ἀριμαθαίας εὐσχήμων βουλευτῆς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ,

3949•Mt 27, 57b ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος ἀπὸ Ἀριμαθαίας, τοῦνομα Ἰωσήφ, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθητεύθη τῷ Ἰησοῦ·

3950] J 19, 38a Μετὰ δὲ ταῦτα ἠρώτησεν τὸν Πιλάτον Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὢν μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ κεκρυμμένος δὲ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων,

K1147=

3951[Mk 15, 43b τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς τὸν Πιλάτον καὶ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

3952•Mt 27, 58a οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

3953• Lk 23, 52 οὗτος προσελθὼν τῷ Πιλάτῳ ᾐτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ,

3954] J 19, 38b ἵνα ἄρῃ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ·

K1148:

3955 Mk 15, 44 ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκεν, καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτὸν εἰ πάλαι ἀπέθανεν·

K1149=

3956[Mk 15, 45 Upewniony przez setnika, wydał ciało Józefowi.

3957•Mt 27, 58b Wówczas Piłat kazał je wydać.

3958] J 19, 38c A Piłat zezwolił. Poszedł więc i zabrał Jego ciało.

K1150:

3959 J 19, 39 Przybył również i Nikodem, ten który po raz pierwszy przyszedł do Jezusa nocą, i przyniósł około stu funtów mieszanki mirry i aloesu.

K1151=

3960[Mk 15, 46a Ten zakupił płótna, zdjął Jezusa [z krzyża], owinął w płótno

3961• Mt 27, 59 Józef zabrał ciało, owinął je w czyste płótno

3962•Łk 23, 53a Zdjął je z krzyża, owinął w płótno

3963] J 19, 40 Zabrali więc ciało Jezusa i owinęli je w płótna razem z wonnościami, stosownie do żydowskiego sposobu grzebania.

K1152:

3964 J 19, 41 A w miejscu, gdzie Go ukrzyżowano, był ogród, w ogrodzie zaś nowy grób, w którym jeszcze nie złożono nikogo.

K1153=

3965[J 19, 42 Tam to więc, ze względu na żydowski dzień Przygotowania, złożono Jezusa, bo grób znajdował się w pobliżu.

3966•Mk 15, 46b i złożył w grobie, który wykuty był w skale. Przed wejście do grobu zatoczył kamień.

3967• Mt 27, 60 i złożył w swoim nowym grobie, który kazał wykuć w skale. Przed wejściem do grobu zatoczył duży kamień i odszedł.

3968]Łk 23, 53b i złożył w grobie wykutym w skale, w którym nikt jeszcze nie był pochowany.

K1154:

3969 Łk 23, 54 Był to dzień Przygotowania i szabat zaczynał jaśnieć.

K1155=

3970[Łk 23, 55 Były przy tym niewiasty, które z Nim przyszły z Galilei. Obejrzały grób i w jaki sposób zostało złożone ciało Jezusa.

3971• Mk 15, 47 A Maria Magdalena i Maria, matka Józefa, przyglądały się, gdzie Go złożono.

3972] Mt 27, 61 Lecz Maria Magdalena i druga Maria pozostały tam, siedząc naprzeciw grobu.

K1156:

3973 Łk 23, 56 Po powrocie przygotowały wonności i olejki; lecz zgodnie z przykazaniem zachowały spoczynek w szabat.

XXXIV SOBOTA WIELKIEGO TYGODNIA

CE341. Straż przy grobie

[Mt 27,62-66] {R(III)PDJ, 8 kwiecień, sobota; Jerozolima, Twierdza Antonia — Grób Pański}

K1157:

3974 Mt 27, 62 Nazajutrz, to znaczy po dniu Przygotowania, zebrali się arcykapłani i faryzeusze u Piłata

3975 Mt 27, 63 i oznajmili: «Panie, przypomnieliśmy sobie, że ów oszust powiedział jeszcze za życia: „Po trzech dniach powstanę”.

3976 Mt 27, 64 Każ więc zabezpieczyć grób aż do trzeciego dnia, żeby przypadkiem nie przyszli jego uczniowie, nie wykradli go i nie powiedzieli ludowi: „Powstał z martwych”. I będzie ostatnie oszustwo gorsze od pierwszego».

3977 Mt 27, 65 Rzekł im Piłat: «Macie straż: idźcie, zabezpieczcie grób, jak umiecie».

K1149=

3956[Mk 15, 45 και γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος ἐδωρήσατο τὸ πτῶμα τῷ Ἰωσήφ.

3957• Mt 27, 58b τότε ὁ Πιλᾶτος ἐκέλευσεν ἀποδοθῆναι.

3958] J 19, 38c και ἐπέτρεψεν ὁ Πιλᾶτος. ἦλθεν οὖν και ἦρεν τὸ σῶμα αὐτοῦ.

K1150:

3959 J 19, 39 ἦλθεν δὲ και Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν νυκτὸς τὸ πρῶτον, φέρων μίγμα σμύρνης και ἀλότης ὡς λίτρας ἑκατόν.

K1151=

3960[Mk 15, 46a και ἀγοράσας σινδόνα καθελὼν αὐτὸν ἐνείλησεν τῇ σινδόνι

3961• Mt 27, 59 και λαβὼν τὸ σῶμα ὁ Ἰωσήφ ἐνετύλιξεν αὐτὸ ἐν σινδόνι καθαρᾷ,

3962• Lk 23, 53a και καθελὼν ἐνετύλιξεν αὐτὸ σινδόνι,

3963] J 19, 40 ἔλαβον οὖν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ και ἔδησαν αὐτὸ ὀθονίοις μετὰ τῶν ἀρωμάτων, καθὼς ἔθος ἐστὶν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν.

K1152:

3964 J 19, 41 ἦν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ὅπου ἐσταυρώθη κῆπος, και ἐν τῷ κήπῳ μνημεῖον καινὸν ἐν ᾧ οὐδέπω οὐδεὶς ἦν τεθειμένος·

K1153=

3965] J 19, 42 ἐκεῖ οὖν διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐγγὺς ἦν τὸ μνημεῖον, ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

3966• Mk 15, 46b και ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μνημεῖῳ ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, και προσεκύλισεν λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

3967• Mt 27, 60 και ἔθηκεν αὐτὸ ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημεῖῳ ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ, και προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου ἀπῆλθεν.

3968] Lk 23, 53b και ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μνήματι λαξευτῷ οὗ οὐκ ἦν οὐδεὶς οὐπω κείμενος.

K1154:

3969 Lk 23, 54 και ἡμέρα ἦν παρασκευῆς, και σάββατον ἐπέφωσκεν.

K1155=

3970] Lk 23, 55 Κατακολουθήσασαι δὲ αἱ γυναῖκες, αἵτινες ἦσαν συνεληλυθυῖαι ἐκ τῆς Γαλιλαίας αὐτῷ, ἐθεάσαντο τὸ μνημεῖον και ὡς ἐτέθη τὸ σῶμα αὐτοῦ,

3971• Mk 15, 47 ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαгдаληνὴ και Μαρία ἡ Ἰωσήτος ἐθεώρουν ποῦ τέθειται.

3972] Mt 27, 61 ἦν δὲ ἐκεῖ Μαρία ἡ Μαгдаληνὴ και ἡ ἄλλη Μαρία καθήμεναι ἀπέναντι τοῦ τάφου.

K1156:

3973 Lk 23, 56 ὑποστρέψασαι δὲ ἡτοίμασαν ἀρώματα και μύρα. Καὶ τὸ μὲν σάββατον ἡσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν.

XXXIV HOLY SATURDAY

CE341. The Guard at the Tomb

[Mt 27,62-66] {Y(III)JPM, 8th April, Saturday; Jerusalem, The Antonia Fortress — Holy Sepulchre}

K1157:

3974 Mt 27, 62 Τῇ δὲ ἐπαύριον, ἥτις ἐστὶν μετὰ τὴν παρασκευὴν, συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς και οἱ Φαρισαῖοι πρὸς Πιλᾶτον

3975 Mt 27, 63 λέγοντες, Κύριε, ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν, Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.

3976 Mt 27, 64 κέλευσον οὖν ἀσφαλισθῆναι τὸν τάφον ἕως τῆς τρίτης ἡμέρας, μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κλέψωσιν αὐτὸν και εἰπωσιν τῷ λαῷ, Ὡς ἔρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, και ἔσται ἡ ἐσχάτη πλάνη χείρων τῆς πρώτης.

3977 Mt 27, 65 ἔφη αὐτοῖς ὁ Πιλᾶτος, Ἔχετε κουστωδῖαν· ὑπάγετε ἀσφαλίσασθε ὡς οἴδατε.

3978 Mt 27,66 Oni poszli i zabezpieczyli grób, opieczetowując kamień i stawiając straż.

CZEŚĆ 4. WYDARZENIA PO ZMARTWYCHWSTANIU PANA JEZUSA

CZEŚĆ 4.1 WYDARZENIA POPASCHALNE ZWIĄZANE Z JEROZOLIMĄ I OKOLICAMI JEROZOLIMY

XXXV NIEDZIELA ZMARTWYCHWSTANIA

CE342. Pusty grób

[Mt 28,1-4; Mk 16,1-4; Łk 24,1-2; J 20,1] {R(III)PDJ, 9 kwiecień, niedziela, około godziny 6-tej; Jerozolima, Grób Pański}

K1158:

3979 Mk 16,1 Gdy minął szabat, Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba, i Salome nakupiły wonności, żeby pójść namaścić Jezusa.

K1159=

3980[Mk 16,2 Wczesnym rankiem w pierwszy dzień tygodnia przyszły do grobu, gdy słońce wzeszło.

3981• Mt 28,1 Po upływie szabatu, o świcie pierwszego dnia tygodnia przyszła Maria Magdalena i druga Maria obejrzeć grób.

3982• Łk 24,1 W pierwszy dzień tygodnia poszły skoro świt do grobu, niosąc przygotowane wonności.

3983[J 20,1a A pierwszego dnia po szabacie, wczesnym rankiem, gdy jeszcze było ciemno, Maria Magdalena udała się do grobu

K1160:

3984 Mk 16,3 A mówiły między sobą: «Kto nam odsunie kamień z wejścia do grobu?»

K1161:

3985 Mt 28,2 A oto nastąpiło wielkie trzęsienie ziemi. Albowiem anioł Pański zstąpił z nieba, podszedł, odsunął kamień i usiadł na nim.

3986 Mt 28,3 Postać jego jaśniała jak błyskawica, a szaty jego były białe jak śnieg.

3987 Mt 28,4 Ze strachu przed nim zadrżeli strażnicy i stali się jakby martwi.

K1162=

3988[J 20,1b i zobaczyła kamień odsunięty od grobu.

3989• Mk 16,4 Gdy jednak spojrzały, zauważyły, że kamień został już odsunięty, a był bardzo duży.

3990[Łk 24,2 Kamień został odsunięty od grobu.

CE343. Wieść dla Piotra i Jana

[J 20,2] {Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Jerozolima i okolice}

K1163:

3991 J 20,2 Pobiegła więc i przybyła do Szymona Piotra oraz do drugiego ucznia, którego Jezus kochał, i rzekła do nich: «Zabrano Pana z grobu i nie wiemy, gdzie Go położono».

CE344. Angelofania przy grobie Jezusa

[Mt 28,5-7; Mk 16,5-8a; Łk 24,3-8] {Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Jerozolima, Grób Pański}

K1164:

3992 Łk 24,3 A skoro weszły, nie znalazły ciała Pana Jezusa.

3978 Mt 27, 66 οἱ δὲ πορευθέντες ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας.

PART 4. THE EVENTS AFTER THE RESURRECTION OF LORD JESUS

PART 4.1 THE POST-PASCHAL EVENTS CONNECTED WITH JERUSALEM AND THE NEIGHBOURHOOD OF JERUSALEM

XXXV EASTER SUNDAY

CE342. The Empty Tomb

[Mt 28,1-4; Mk 16,1-4; Lk 24,1-2; J 20,1] {Y(III)JPM, 9th April, Sunday, about 6th hour; Jerusalem, Holy Sepulchre}

K1158:

3979 Mk 16, 1 Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου καὶ Σαλώμῃ ἡγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν.

K1159=

3980[Mk 16, 2 καὶ λίαν πρωὶ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.

3981• Mt 28, 1 Ὅψε δὲ σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων, ἦλθεν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον.

3982• Lk 24, 1 τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ὀρθρου βαθέως ἐπὶ τὸ μνῆμα ἦλθον φέρουσαι ἃ ἡτοίμασαν ἀρώματα.

3983] J 20, 1a Τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἔρχεται πρωὶ σκοτίας ἔτι οὔσης εἰς τὸ μνημεῖον,

K1160:

3984 Mk 16, 3 καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, Τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;

K1161:

3985 Mt 28, 2 καὶ ἰδοὺ σεισμός ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ καὶ προσελθὼν ἀπεκύλισεν τὸν λίθον καὶ ἐκάθητο ἐπάνω αὐτοῦ.

3986 Mt 28, 3 ἦν δὲ ἡ εἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπὴ καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡς χιὼν.

3987 Mt 28, 4 ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ ἐσείσθησαν οἱ τηροῦντες καὶ ἐγενήθησαν ὡς νεκροί.

K1162=

3988[J 20, 1b καὶ βλέπει τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μνημείου.

3989• Mk 16, 4 καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος, ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.

3990] Lk 24, 2 εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἀπὸ τοῦ μνημείου,

CE343. The News for Peter and John

[J 20,2] {Easter Sunday, morning; Jerusalem and the Neighbourhood}

K1163:

3991 J 20, 2 τρέχει οὖν καὶ ἔρχεται πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ πρὸς τὸν ἄλλον μαθητὴν ὃν ἐφίλει ὁ Ἰησοῦς, καὶ λέγει αὐτοῖς, Ἦραν τὸν κύριον ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ οὐκ οἶδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

CE344. Angelophany at the Tomb of Jesus

[Mt 28,5-7; Mk 16,5-8a; Lk 24,3-8] {Easter Sunday, morning; Jerusalem, Holy Sepulchre}

K1164:

3992 Lk 24, 3 εἰσελθοῦσαι δὲ οὐχ εὗρον τὸ σῶμα τοῦ [κυρίου] Ἰησοῦ

K1165=

- 3993[Mk 16, 5 Weszły więc do grobu i ujrzały młodzieńca, siedzącego po prawej stronie, ubranego w białą szatę; i bardzo się przestraszyły.
- 3994[Łk 24, 4 Gdy wobec tego były bezradne, nagle stanęło przed nimi dwóch mężczyzn w lśniących szatach.

K1166=

- 3995[Mk 16, 6 Lecz on rzekł do nich: «Nie bójcie się! Szukacie Jezusa z Nazaretu, ukrzyżowanego; powstał, nie ma Go tu. Oto miejsce, gdzie Go złożyli.
- 3996• Mt 28, 5 Anioł zaś przemówił do niewiast: «Wy się nie bójcie! Gdyż wiem, że szukacie Jezusa Ukrzyżowanego.
- 3997 Mt 28, 6 Nie ma Go tu, bo zmartwychwstał, jak zapowiedział. Przyjdźcie, zobaczcie miejsce, gdzie leżał.
- 3998[Łk 24, 5 Przestraszone, pochyliły twarze ku ziemi, lecz tamci rzekli do nich: «Dlaczego szukacie żyjącego wśród umarłych?
- 3999 Łk 24, 6a Nie ma Go tutaj; zmartwychwstał.

K1167:

- 4000 Łk 24, 6b Przypomnijcie sobie, jak wam mówił, będąc jeszcze w Galilei:
- 4001 Łk 24, 7 „Syn Człowieczy musi być wydany w ręce grzeszników i ukrzyżowany, lecz trzeciego dnia zmartwychwstanie”».
- 4002 Łk 24, 8 Wtedy przypomniały sobie Jego słowa,

K1168=

- 4003[Mk 16, 7 A idźcie, powiedzcie Jego uczniom i Piotrowi: Podąża przed wami do Galilei, tam Go ujrzycie, jak wam powiedział».
- 4004[Mt 28, 7 A idźcie szybko i powiedzcie Jego uczniom: Powstał z martwych i oto udaje się przed wami do Galilei. Tam Go ujrzycie. Oto, co wam powiedziałem».

K1169:

- 4005 Mk 16, 8a One wyszły i uciekły sprzed grobu: ogarnęło je bowiem zdumienie i przestach.

CE345. Jezus ukazuje się niewiastom

[Mt 28,8a.9-10] {Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Jerozolima, Grób Pański — dom uczniów}

K1170:

- 4006 Mt 28, 8a Pośpiesznie więc oddaliły się od grobu, z bojaźnią i wielką radością,
- 4007 Mt 28, 9 A oto Jezus stanął przed nimi, mówiąc «Witajcie!» One podeszły do Niego, objęły Go za nogi i oddały Mu pokłon.
- 4008 Mt 28, 10 A Jezus rzekł do nich: «Nie bójcie się! Idźcie i oznajmijcie moim braciom: niech udadzą się do Galilei, tam Mnie zobaczą».

CE346. Piotr i Jan przy grobie

[Łk 24,12; J 20,3-10] {Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Jerozolima, Grób Pański}

K1171=

- 4009[J 20, 3 Wyszedł więc Piotr i ów drugi uczeń i szli do grobu.
- 4010[Łk 24, 12a Jednakże Piotr wybrał się i przybiegł do grobu;

K1172:

- 4011 J 20, 4 Biegli obydwaj razem, lecz ów drugi uczeń wyprzedził Piotra i przybył pierwszy do grobu.
- 4012 J 20, 5 A kiedy się nachylił, zobaczył leżące płótna, jednakże nie wszedł do środka.

K1165=

3993[Mk 16, 5 και εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ ἐξεθαμβήθησαν.

3994] Lk 24, 4 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ἀπορεῖσθαι αὐτάς περὶ τούτου καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο ἐπέστησαν αὐταῖς ἐν ἐσθῇτι ἀστραπτύσει.

K1166=

3995[Mk 16, 6 ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, Μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.

3996• Mt 28, 5 ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπεν ταῖς γυναῖξιν, Μὴ φοβεῖσθε ὑμεῖς, οἶδα γὰρ ὅτι Ἰησοῦν τὸν ἐσταυρωμένον ζητεῖτε·

3997 Mt 28, 6 οὐκ ἔστιν ὧδε, ἠγέρθη γὰρ καθὼς εἶπεν· δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὅπου ἔκειτο.

3998] Lk 24, 5 ἐμφοβίων δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ κλινουσῶν τὰ πρόσωπα εἰς τὴν γῆν εἶπαν πρὸς αὐτάς, Τί ζητεῖτε τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν;

3999 Lk 24, 6a οὐκ ἔστιν ὧδε, ἀλλὰ ἠγέρθη.

K1167:

4000 Lk 24, 6b μνήσθητε ὡς ἐλάλησεν ὑμῖν ἔτι ὢν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ,

4001 Lk 24, 7 λέγων τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ὅτι δεῖ παραδοθῆναι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν καὶ σταυρωθῆναι καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι.

4002 Lk 24, 8 καὶ ἐμνήσθησαν τῶν ῥημάτων αὐτοῦ,

K1168=

4003[Mk 16, 7 ἀλλὰ ὑπάγετε εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ ὅτι Προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

4004] Mt 28, 7 καὶ ταχὺ πορευθεῖσαι εἰπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ὅτι ἠγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν, καὶ ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε· ἰδοὺ εἶπον ὑμῖν.

K1169:

4005 Mk 16, 8a καὶ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου, εἶχεν γὰρ αὐτάς τρόμος καὶ ἔκστασις·

CE345. Jesus Appears to the Women

[Mt 28,8a.9-10] {Easter Sunday, morning; Jerusalem, Holy Sepulchre — the home of the Disciples}

K1170:

4006 Mt 28, 8a καὶ ἀπελθοῦσαι ταχὺ ἀπὸ τοῦ μνημείου μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης

4007 Mt 28, 9 καὶ ἰδοὺ Ἰησοῦς ὑπῆντησεν αὐταῖς λέγων, Χαίρετε. αἱ δὲ προσελθοῦσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ.

4008 Mt 28, 10 τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, Μὴ φοβεῖσθε· ὑπάγετε ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, κακεῖ με ὄψονται.

CE346. Peter and John at the Tomb

[Lk 24,12; J 20,3-10] {Easter Sunday, morning; Jerusalem, Holy Sepulchre}

K1171=

4009[J 20, 3 Ἐξῆλθεν οὖν ὁ Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος μαθητής, καὶ ἦρχοντο εἰς τὸ μνημεῖον.

4010] Lk 24, 12a Ὁ δὲ Πέτρος ἀναστὰς ἔδραμεν ἐπὶ τὸ μνημεῖον,

K1172:

4011 J 20, 4 ἔτρεχον δὲ οἱ δύο ὁμοῦ· καὶ ὁ ἄλλος μαθητής προέδραμεν τάχιον τοῦ Πέτρου καὶ ἦλθεν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον,

4012 J 20, 5 καὶ παρακύψας βλέπει κείμενα τὰ ὀθόνια, οὐ μέντοι εἰσῆλθεν.

K1173=

4013[J 20,6 Nadszedł potem także Szymon Piotr, idący za nim. Wszedł on do wnętrza grobu i ujrzał leżące płótna

4014[Łk 24,12b schyliwszy się, ujrzał same tylko płótna.

K1174:

4015 J 20,7 oraz chustę, która była na Jego głowie, leżącą nie razem z płótnami, ale oddzielnie zwiniętą w jednym miejscu.

4016 J 20,8 Wtedy wszedł do wnętrza także i ów drugi uczeń, który przybył pierwszy do grobu. Ujrzał i uwierzył.

4017 J 20,9 Dotąd bowiem nie rozumieli jeszcze Pisma, [które mówi,] że On ma powstać z martwych.

K1175=

4018[Łk 24,12c I wrócił do siebie, dziwiąc się temu, co się stało.

4019 J 20,10 Uczniowie zatem wrócili znowu do siebie.

CE347. Zmartwychwstały ukazuje się Marii Magdalenie

[Mk 16,9-11; J 20,11-18] {Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Jerozolima, Grób Pański}

K1176:

4020 J 20,11 Maria Magdalena natomiast stała przed grobem, płacząc. A kiedy [tak] płakała, nachyliła się do grobu

4021 J 20,12 i ujrzała dwóch aniołów w bieli, siedzących tam, gdzie leżało ciało Jezusa – jednego w miejscu głowy, drugiego w miejscu nóg.

4022 J 20,13 I rzekli do niej: «Niewiasto, czemu płaczesz?» Odpowiedziała im: «Zabrano Pana mego i nie wiem, gdzie Go położono».

4023 J 20,14 Gdy to powiedziała, odwróciła się i ujrzała stojącego Jezusa, ale nie wiedziała, że to Jezus.

4024 J 20,15 Rzekł do niej Jezus: «Niewiasto, czemu płaczesz? Kogo szukasz? Ona zaś, sądząc, że to jest ogrodnik, powiedziała do Niego: «Panie, jeśli ty Go przeniosłeś, powiedz mi, gdzie Go położyłeś, a ja Go zabiorę».

4025 J 20,16 Jezus rzekł do niej: «Mario!» A ona, obróciwszy się, powiedziała do Niego po hebrajsku: «*Rabbuni*», to znaczy: [Mój] Nauczycielu!

4026 J 20,17 Rzekł do niej Jezus: «Nie zatrzymuj Mnie, jeszcze bowiem nie wstąpiłem do Ojca. Natomiast udaj się do moich braci i powiedz im: „Wstępuję do Ojca mego i Ojca waszego oraz do Boga mego i Boga waszego”».

K1177:

4027 Mk 16,9 Po swym zmartwychwstaniu, wczesnym rankiem w pierwszy dzień tygodnia, Jezus ukazał się najpierw Marii Magdalenie, z której przedtem wyrzucił siedem złych duchów.

K1178=

4028[Mk 16,10 Ona poszła i oznajmiła to tym z Jego otoczenia, pogrążonym w smutku i płaczącym.

4029 J 20,18 Poszła Maria Magdalena [i] oznajmiła uczniom: «Widziałam Pana», i co jej powiedział.

K1179:

4030 Mk 16,11 Ci jednak, słysząc, że żyje i że ona Go widziała, nie dali [temu] wiary.

CE348. Przekupienie straży

[Mt 28,11-15] {Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Grób Pański — Jerozolima}

K1180:

4031 Mt 28,11 Gdy one były w drodze, niektórzy ze straży przyszli do miasta i powiadomili arcykapłanów o wszystkim, co zaszło.

K1173=

4013[J 20, 6 ἔρχεται οὖν καὶ Σίμων Πέτρος ἀκολουθῶν αὐτῷ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ θεωρεῖ τὰ ὀθόνια κείμενα,

4014[Lk 24, 12b καὶ παρακύψας βλέπει τὰ ὀθόνια μόνα·

K1174:

4015 J 20, 7 καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, οὐ μετὰ τῶν ὀθονίων κείμενον ἀλλὰ χωρὶς ἐντετυλιγμένον εἰς ἓνα τόπον.

4016 J 20, 8 τότε οὖν εἰσῆλθεν καὶ ὁ ἄλλος μαθητὴς ὁ ἐλθὼν πρῶτος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εἶδεν καὶ ἐπίστευσεν·

4017 J 20, 9 οὐδέπω γὰρ ᾔδεισαν τὴν γραφὴν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι.

K1175=

4018[Lk 24, 12c καὶ ἀπῆλθεν πρὸς ἑαυτὸν θαυμάζων τὸ γεγονός.

4019[J 20, 10 ἀπῆλθον οὖν πάλιν πρὸς αὐτοὺς οἱ μαθηταί.

CE347. The Risen Lord Appears to Mary Magdalene

[Mk 16,9-11; J 20,11-18] {Easter Sunday, morning; Jerusalem, Holy Sepulchre}

K1176:

4020 J 20, 11 Μαρία δὲ εἰστήκει πρὸς τῷ μνημείῳ ἔξω κλαίουσα. ὥς οὖν ἔκλαιεν παρέκυψεν εἰς τὸ μνημεῖον,

4021 J 20, 12 καὶ θεωρεῖ δύο ἀγγέλους ἐν λευκοῖς καθεζομένους, ἓνα πρὸς τῇ κεφαλῇ καὶ ἓνα πρὸς τοῖς ποσίν, ὅπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

4022 J 20, 13 καὶ λέγουσιν αὐτῇ ἐκεῖνοι, Γύναι, τί κλαίεις; λέγει αὐτοῖς ὅτι Ἦραν τὸν κύριόν μου, καὶ οὐκ οἶδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν.

4023 J 20, 14 ταῦτα εἰποῦσα ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, καὶ οὐκ ᾔδει ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν.

4024 J 20, 15 λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς, Γύναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκείνη δοκοῦσα ὅτι ὁ κηπουρὸς ἐστίν λέγει αὐτῷ, Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτόν, εἰπέ μοι ποῦ ἔθηκες αὐτόν, καὶ γὰρ αὐτὸν ἀρῶ.

4025 J 20, 16 λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς, Μαρία. στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ Ἑβραϊστί, Ραββουνι [ὃ λέγεται Διδάσκαλε].

4026 J 20, 17 λέγει αὐτῇ Ἰησοῦς, Μή μου ἅπτου, οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα· πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελφούς μου καὶ εἰπὲ αὐτοῖς, Ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν.

K1177:

4027 Mk 16, 9 [[Ἀναστὰς δὲ πρωτὶ πρώτη σαββάτου ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, παρ' ἧς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.

K1178=

4028[Mk 16, 10 ἐκείνη πορευθεῖσα ἀπήγγειλεν τοῖς μετ' αὐτοῦ γενομένοις πενθοῦσι καὶ κλαίουσιν·

4029[J 20, 18 ἔρχεται Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἀγγέλλουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι Ἐώρακα τὸν κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτῇ.

K1179:

4030 Mk 16, 11 κάκεῖνοι ἀκούσαντες ὅτι ζῇ καὶ ἐθεάθη ὑπ' αὐτῆς ἠπίστησαν.

CE348. The Bribing of the Guard

[Mt 28,11-15] {Easter Sunday, morning; Holy Sepulchre — Jerusalem}

K1180:

4031 Mt 28, 11 Πορευομένων δὲ αὐτῶν ἰδοὺ τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα.

- 4032 Mt 28,12 Ci zebrali się ze starszymi, a po naradzie dali żołnierzom sporo pieniędzy
- 4033 Mt 28,13 i rzekli: «Rozpowiadajcie tak: Jego uczniowie przyszedli w nocy i wykradli go, gdyśmy spali.
- 4034 Mt 28,14 A gdyby to doszło do uszu namiestnika, my z nim pomówimy i wybawimy was z kłopotu».
- 4035 Mt 28,15 Ci więc wzięli pieniądze i uczynili, jak ich pouczono. I tak rozniosła się ta pogłoska między Żydami, i trwa aż do dnia dzisiejszego.

CE349. Powiadomienie uczniów

[Mt 28,8b; Mk 16,8b; Łk 24,9-11] Niedziela Zmartwychwstania, ranek; Jerozolima i okolice; dom uczniów}

K1181:

- 4036 Mt 28,8b i pobiegły oznajmić to Jego uczniom.

K1182:

- 4037 Mk 16,8b Nikomu też nic nie powiedziały, bo się bały.

K1183:

- 4038 Łk 24,9 wróciwszy zaś od grobu, oznajmiły to wszystko Jedenastu i wszystkim pozostałym.
- 4039 Łk 24,10 A były to: Maria Magdalena, Joanna i Maria, matka Jakuba; i inne z nimi opowiadały to Apostołom.
- 4040 Łk 24,11 Lecz słowa te wydały im się częstą gadaniną i nie dali im wiary.

CE350. Uczniowie z Emaus

[Mk 16,12-13; Łk 24,13-35; 1 Kor 15,5a] {Niedziela Zmartwychwstania, prawd. godziny podróży: 13-15³⁰ 17-19³⁰ lub 9-15 16-21; Jerozolima — Emaus — Jerozolima}

K1184:

- 4041 Łk 24,13 Tego samego dnia dwaj z nich byli w drodze do wsi, zwanej Emaus, oddalonej o sześćdziesiąt stadiów od Jeruzalem.
- 4042 Łk 24,14 Rozmawiali oni ze sobą o tym wszystkim, co się wydarzyło.

K1185=

- 4043[Mk 16,12 Potem ukazał się w innej postaci dwom spośród nich na drodze, gdy szli do wsi.

- 4044] Łk 24,15 Gdy tak rozmawiali i rozprawiali ze sobą, sam Jezus przybliżył się i siedł z nimi.

K1186:

- 4045 Łk 24,16 Lecz oczy ich były jakby przesłonięte, tak że Go nie poznali.
- 4046 Łk 24,17 On zaś ich zapytał: «Cóż to za rozmowy prowadzicie ze sobą w drodze?» Zatrzymali się smutni.
- 4047 Łk 24,18 A jeden z nich, imieniem Kleofas, odpowiedział Mu: «Ty jesteś chyba jedynym z przebywających w Jerozolimie, który nie wie, co się tam w tych dniach stało».
- 4048 Łk 24,19 Zapytał ich: «Cóż takiego?» Odpowiedzieli Mu: «To, co się stało z Jezusem Nazarejczykiem, który był prorokiem potężnym w czynie i słowie wobec Boga i całego ludu;
- 4049 Łk 24,20 jak arcykapłani i nasi przywódcy wydali Go na śmierć i ukrzyżowali.
- 4050 Łk 24,21 A myśmy się spodziewali, że On właśnie miał wyzwolić Izraela. Ale po tym wszystkim dziś już trzeci dzień, jak się to stało.
- 4051 Łk 24,22 Nadto, jeszcze niektóre z naszych kobiet przeraziły nas: były rano u grobu,

- 4032 Mt 28, 12 καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων συμβούλιόν τε λαβόντες ἀργύρια ἱκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρατιώταις
- 4033 Mt 28, 13 λέγοντες, Εἴπατε ὅτι Οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες ἔκλεψαν αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων.
- 4034 Mt 28, 14 καὶ ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους ποιήσομεν.
- 4035 Mt 28, 15 οἱ δὲ λαβόντες τὰ ἀργύρια ἐποίησαν ὡς ἐδιδάχθησαν. Καὶ διεφημίσθη ὁ λόγος οὗτος παρὰ Ἰουδαίοις μέχρι τῆς σήμερον [ἡμέρας].

CE349. The Announcement to the Disciples

[Mt 28,8b; Mk 16,8b; Lk 24,9-11] Easter Sunday, morning; Jerusalem and the Neighbourhood; the home of Disciples}

K1181:

- 4036 Mt 28, 8b ἔδραμον ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ.

K1182:

- 4037 Mk 16, 8b καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπαν, ἐφοβοῦντο γάρ.

K1183:

- 4038 Lk 24, 9 καὶ ὑποστρέψασαι ἀπὸ τοῦ μνημείου ἀπήγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἑνδεκα καὶ πᾶσιν τοῖς λοιποῖς.

- 4039 Lk 24, 10 ἦσαν δὲ ἡ Μαгдаληνὴ Μαρία καὶ Ἰωάννα καὶ Μαρία ἡ Ἰακώβου· καὶ αἱ λοιπαὶ σὺν αὐταῖς ἔλεγον πρὸς τοὺς ἀποστόλους ταῦτα.

- 4040 Lk 24, 11 καὶ ἐφάνησαν ἐνώπιον αὐτῶν ὥσει λῆρος τὰ ῥήματα ταῦτα, καὶ ἠπίσταν αὐταῖς.

CE350. The Disciples from Emaus

[Mk 16,12-13; Lk 24,13-35; 1 Kor 15,5a] {Easter Sunday, prob. the hours of Journey: 13-15:30 17-19:30 or 9-15 16-21; Jerusalem — Emaus — Jerusalem}

K1184:

- 4041 Lk 24, 13 Καὶ ἰδοὺ δύο ἐξ αὐτῶν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἦσαν πορευόμενοι εἰς κώμην ἀπέχουσαν σταδίους ἑξήκοντα ἀπὸ Ἱερουσαλήμ, ἥ ὄνομα Ἑμμαοῦς,

- 4042 Lk 24, 14 καὶ αὐτοὶ ὠμίλουν πρὸς ἀλλήλους περὶ πάντων τῶν συμβεβηκότων τούτων.

K1185=

- 4043[Mk 16, 12 Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ πορευομένοις εἰς ἀγρόν·

- 4044] Lk 24, 15 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὁμιλεῖν αὐτοὺς καὶ συζητεῖν καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς ἐγγίσας συνεπορεύετο αὐτοῖς,

K1186:

- 4045 Lk 24, 16 οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν ἐκρατοῦντο τοῦ μὴ ἐπιγνῶναι αὐτόν.

- 4046 Lk 24, 17 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Τίνες οἱ λόγοι οὗτοι οὓς ἀντιβάλλετε πρὸς ἀλλήλους περιπατοῦντες; καὶ ἐστάθησαν σκυθρωποί.

- 4047 Lk 24, 18 ἀποκριθεὶς δὲ εἰς ὄνόματι Κλεοπᾶς εἶπεν πρὸς αὐτόν, Σὺ μόνος παροικεῖς Ἱερουσαλήμ καὶ οὐκ ἔγνως τὰ γενόμενα ἐν αὐτῇ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις;

- 4048 Lk 24, 19 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ποῖα; οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, Τὰ περὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναζαρηνοῦ, ὃς ἐγένετο ἀνὴρ προφήτης δυνατὸς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ ἐναντίον τοῦ θεοῦ καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ,

- 4049 Lk 24, 20 ὅπως τε παρέδωκαν αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες ἡμῶν εἰς κρίμα θανάτου καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν.

- 4050 Lk 24, 21 ἡμεῖς δὲ ἠλπίζομεν ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ μέλλων λυτροῦσθαι τὸν Ἰσραήλ· ἀλλὰ γε καὶ σὺν πᾶσιν τούτοις τρίτην ταύτην ἡμέραν ἄγει ἀφ' οὗ ταῦτα ἐγένετο.

- 4051 Lk 24, 22 ἀλλὰ καὶ γυναῖκες τινες ἐξ ἡμῶν ἐξέστησαν ἡμᾶς· γενόμεναι ὀρθριναὶ ἐπὶ τὸ μνημεῖον

- 4052 Łk 24,23 a nie znalazłszy Jego ciała, wróciły i opowiedziały, że miały widzenie aniołów, którzy zapewniają, że On żyje.
- 4053 Łk 24,24 Poszli niektórzy z naszych do grobu i zastali wszystko tak, jak kobiety opowiadały, ale Jego nie widzieli».
- 4054 Łk 24,25 Na to On rzekł do nich: «O, nierozumni, jak nieskore są wasze serca do wierzenia we wszystko, co powiedzieli prorocy!
- 4055 Łk 24,26 Czyż Mesjasz nie miał tego cierpieć, aby wejść do swej chwały?»
- 4056 Łk 24,27 I zaczynając od Mojżesza, poprzez wszystkich proroków, wykładał im, co we wszystkich Pismach odnosiło się do Niego.
- 4057 Łk 24,28 Tak przybliżyli się do wsi, do której zdążali, a On okazywał, jakoby miał iść dalej.
- 4058 Łk 24,29 Lecz przymusili Go, mówiąc: «Zostań z nami, gdyż ma się ku wieczorowi i dzień się już nachylił». Wszedł więc, aby zostać wraz z nimi.
- 4059 Łk 24,30 Gdy zajął z nimi miejsce u stołu, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał go i dawał im.
- 4060 Łk 24,31 Wtedy otworzyły się im oczy i poznali Go, lecz On zniknął im z oczu.
- 4061 Łk 24,32 I mówili między sobą: «Czy serce nie pałało w nas, kiedy rozmawiał z nami w drodze i Pisma nam wyjaśniał?»
- K1187=
- 4062 [Mk 16,13a Oni powrócili i obwieścili pozostałym.
- 4063] Łk 24,33a W tej samej godzinie zabrali się i wrócili do Jeruzalem.
- K1188:
- 4064 Łk 24,33b Tam zastali zebranych Jedenastu, a z nimi innych,
- K1189=
- 4065 [Łk 24,34 ktorzy im oznajmili: «Pan rzeczywiście zmartwychwstał i ukazał się Szymonowi».
- 4066] 1Kor15,5a i że ukazał się Kefasowi,
- K1190:
- 4067 Łk 24,35 Oni również opowiadali, co ich spotkało w drodze i jak Go poznali przy łamaniu chleba.
- K1191:
- 4068 Mk 16,13b Lecz im też nie uwierzyli.

CE351. Jezus ukazuje się Apostołom

[Mk 16,14a; Łk 24,36-43; J 20,19-23] {Niedziela Zmartwychwstania, bardzo późny wieczór; Jerozolima, Wieczernik}

K1192=

- 4069 [Mk 16,14a W końcu ukazał się samym Jedenastu,gdy siedzieli za stołem,
- 4070• Łk 24,36 A gdy rozmawiali o tym, On sam stanął pośród nich i rzekł do nich: «Pokój wam!»
- 4071] J 20,19 Wieczorem owego pierwszego dnia tygodnia, tam gdzie przebywali uczniowie, choć drzwi były zamknięte z obawy przed Żydami, przyszedł Jezus, stanął pośrodku i rzekł do nich: «Pokój wam!»
- K1193:
- 4072 Łk 24,37 Zatrwożonym i wylękłym zdawało się, że widzą ducha.

- 4052 Lk 24, 23 καὶ μὴ εὐροῦσαι τὸ σῶμα αὐτοῦ ἤλθον λέγουσαι καὶ ὀπτασίαν ἀγγέλων ἑωρακέναι, οἱ λέγουσιν αὐτὸν ζῆν.
- 4053 Lk 24, 24 καὶ ἀπῆλθόν τινες τῶν σὺν ἡμῖν ἐπὶ τὸ μνημεῖον, καὶ εὔρον οὕτως καθὼς καὶ αἱ γυναῖκες εἶπον, αὐτὸν δὲ οὐκ εἶδον.
- 4054 Lk 24, 25 καὶ αὐτὸς εἶπεν πρὸς αὐτούς, Ὡ ἀνόητοι καὶ βραδεῖς τῇ καρδίᾳ τοῦ πιστεύειν ἐπὶ πᾶσιν οἷς ἐλάλησαν οἱ προφηταί·
- 4055 Lk 24, 26 οὐχὶ ταῦτα ἔδει παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ εἰσελθεῖν εἰς τὴν δόξαν αὐτοῦ;
- 4056 Lk 24, 27 καὶ ἀρξάμενος ἀπὸ Μωϋσέως καὶ ἀπὸ πάντων τῶν προφητῶν διερμήνευσεν αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς γραφαῖς τὰ περὶ ἑαυτοῦ.
- 4057 Lk 24, 28 Καὶ ἤγγισαν εἰς τὴν κώμην οὗ ἐπορεύοντο, καὶ αὐτὸς προσεποιήσατο πορρώτερον πορεύεσθαι.
- 4058 Lk 24, 29 καὶ παρεβιάσαντο αὐτὸν λέγοντες, Μεῖνον μεθ' ἡμῶν, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστὶν καὶ κέκλικεν ἤδη ἡ ἡμέρα. καὶ εἰσῆλθεν τοῦ μεῖναι σὺν αὐτοῖς.
- 4059 Lk 24, 30 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακλιθῆναι αὐτὸν μετ' αὐτῶν λαβὼν τὸν ἄρτον εὐλόγησεν καὶ κλάσας ἐπεδίδου αὐτοῖς·
- 4060 Lk 24, 31 αὐτῶν δὲ διηνοιχθῆσαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν· καὶ αὐτὸς ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' αὐτῶν.
- 4061 Lk 24, 32 καὶ εἶπαν πρὸς ἀλλήλους, Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν [ἐν ἡμῖν] ὥς ἐλάλει ἡμῖν ἐν τῇ ὁδῷ, ὥς διηνοιγεν ἡμῖν τὰς γραφάς;
- K1187=
- 4062[Mk 16, 13a] κάκεινοι ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν τοῖς λοιποῖς·
- 4063]Lk 24, 33a καὶ ἀναστάντες αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ,
- K1188:
- 4064 Lk 24, 33b καὶ εὔρον ἠθροισμένους τοὺς ἑνδεκα καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς,
- K1189=
- 4065[Lk 24, 34 λέγοντας ὅτι ὄντως ἠγέρθη ὁ κύριος καὶ ὤφθη Σίμωνι.
- 4066]1Kor15, 5a καὶ ὅτι ὤφθη Κηφᾶ,
- K1190:
- 4067 Lk 24, 35 καὶ αὐτοὶ ἐξηγοῦντο τὰ ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ὥς ἐγνώσθη αὐτοῖς ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου.
- K1191:
- 4068 Mk 16, 13b οὐδὲ ἐκείνοις ἐπίστευσαν.

CE351. Jesus Appears to the Eleven Disciples

[Mk 16,14; Lk 24,36-43; J 20,19-23] {Easter Sunday, very late evening; Jerusalem, Coenaculum}

K1192=

- 4069[Mk 16, 14a] Ὑστερον [δὲ] ἀνακειμένοις αὐτοῖς τοῖς ἑνδεκα ἐφανερώθη,
- 4070• Lk 24, 36 Ταῦτα δὲ αὐτῶν λαλούντων αὐτὸς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν.
- 4071] J 20, 19 Οὔσης οὖν ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει αὐτοῖς, Εἰρήνη ὑμῖν.
- K1193:
- 4072 Lk 24, 37 πτοηθέντες δὲ καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν.

- 4073 Łk 24,38 Lecz On rzekł do nich: «Czemu jesteście zmieszani i dlaczego wątpliwości budzą się w waszych sercach?»
- 4074 Łk 24,39 Popatrzcie na moje ręce i nogi: to Ja jestem. Dotknijcie Mnie i przekonajcie się: duch nie ma ciała ani kości, jak widzicie, że Ja mam».
- K1194=
- 4075[Łk 24,40 Przy tych słowach pokazał im swoje ręce i nogi.
- 4076[J 20,20a A to powiedziawszy, pokazał im ręce i bok.
- K1195:
- 4077 Mk 16,14b i wyrzucał im brak wiary oraz upór, że nie wierzyli tym, którzy widzieli Go zmartwychwstałego.
- K1196=
- 4078[J 20,20b Uradowali się zatem uczniowie, ujrawszy Pana.
- 4079[Łk 24,41a Lecz gdy oni z radości jeszcze nie wierzyli i pełni byli zdumienia,
- K1197:
- 4080 Łk 24,41b rzekł do nich: «Macie tu coś do jedzenia?»
- 4081 Łk 24,42 Oni podali Mu kawałek pieczonej ryby.
- 4082 Łk 24,43 Wziął i spożył przy nich.
- K1198:
- 4083 J 20,21 A Jezus znowu rzekł do nich: «Pokój wam! Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam».
- 4084 J 20,22 Po tych słowach tchnął na nich i powiedział im: «Weźmijcie Ducha Świętego!
- 4085 J 20,23 Którym odpuscicie grzechy są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane».

XXXVI KOLEJNA NIEDZIELA PO NIEDZIELI ZMARTWYCHWSTANIA

CE352. Niewierny Tomasz

[J 20,24-29; 1 Kor 15,5b] {R(III)PDJ, 16 kwiecień, niedziela, wieczór; Jerozolima, Wieczernik}

- 4086 J 20,24 Ale Tomasz, jeden z Dwunastu, zwany Didymos, nie był razem z nimi, kiedy przyszedł Jezus.
- 4087 J 20,25 Inni więc uczniowie mówili do niego: «Widzieliśmy Pana!» Ale on rzekł do nich: «Jeżeli na rękach Jego nie zobaczę śladu gwoździ i nie włożę palca mego w miejsce gwoździ, i ręki mojej nie włożę w bok Jego, nie uwierzę».
- K1199=
- 4088[J 20,26 A po ośmiu dniach, kiedy uczniowie Jego byli znowu wewnątrz [domu] i Tomasz z nimi, Jezus przyszedł, choć drzwi były zamknięte, stanął pośrodku i rzekł: «Pokój wam!»
- 4089[1Kor15,5b a potem Dwunastu,
- K1200:
- 4090 J 20,27 Następnie rzekł do Tomasza: «Podnieś tutaj swój palec i zobacz moje ręce. Podnieś rękę i włoż w mój bok, i nie bądź niedowiarkiem, lecz wierzącym».
- 4091 J 20,28 Tomasz w odpowiedzi rzekł do Niego: «Pan mój i Bóg mój!»
- 4092 J 20,29 Powiedział mu Jezus: «Uwierzyłeś dlatego, że Mnie ujrzałeś? Błogosławieni, którzy nie widzieli, a uwierzyli».

- 4073 Lk 24, 38 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Τί τεταραγμένοι ἐστέ, καὶ διὰ τί διαλογισμοὶ ἀναβαίνουσιν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν;
- 4074 Lk 24, 39 ἴδετε τὰς χεῖράς μου καὶ τοὺς πόδας μου ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτός· ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὅστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα.
- K1194=
- 4075[Lk 24, 40 καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.
- 4076[J 20, 20a καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῖς.
- K1195:
- 4077 Mk 16, 14b καὶ ὠνείδισεν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν καὶ σκληροκαρδίαν ὅτι τοῖς θεασαμένοις αὐτὸν ἐγγεγενημένον οὐκ ἐπίστευσαν.
- K1196=
- 4078[J 20, 20b ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν κύριον.
- 4079[Lk 24, 41a ἔτι δὲ ἀπιστοῦντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων
- K1197:
- 4080 Lk 24, 41b εἶπεν αὐτοῖς, Ἐχετέ τι βρώσιμον ἐνθάδε;
- 4081 Lk 24, 42 οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπποῦ μέρους·
- 4082 Lk 24, 43 καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν.
- K1198:
- 4083 J 20, 21 εἶπεν οὖν αὐτοῖς πάλιν, Εἰρήνῃ ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέν με ὁ πατήρ, καὶ ἐγὼ πέμπω ὑμᾶς.
- 4084 J 20, 22 καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησεν καὶ λέγει αὐτοῖς, Λάβετε πνεῦμα ἅγιον·
- 4085 J 20, 23 ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφέωνται αὐτοῖς, ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται.

XXXVI THE NEXT SUNDAY AFTER EASTER SUNDAY

CE352. The Unfaithful Thomas

[J 20,24-29; 1 Kor 15,5b] {Y(III)JPM, 16th April, Sunday, evening; Jerusalem, Coenaculum}

- 4086 J 20, 24 Θωμᾶς δὲ εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν Ἰησοῦς.
- 4087 J 20, 25 ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί, Ἐώρακαμεν τὸν κύριον. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ βάλω μου τὴν χεῖρα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω.
- K1199=
- 4088[J 20, 26 Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν, Εἰρήνῃ ὑμῖν.
- 4089[1Kor15, 5b εἶτα τοῖς δώδεκα·
- K1200:
- 4090 J 20, 27 εἶτα λέγει τῷ Θωμᾶ, Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος ἀλλὰ πιστός.
- 4091 J 20, 28 ἀπεκρίθη Θωμᾶς καὶ εἶπεν αὐτῷ, Ὁ κύριός μου καὶ ὁ θεός μου.
- 4092 J 20, 29 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ὅτι ἐώρακάς με πεπίστευκας; μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.

CZEŚĆ 4.2 PRZEKAZYWANIE MISJI APOSTOŁOM

XXXVII CHRYSTOFANIE W GALILEI

CE353. Jezus objawia się Apostołom nad Jeziorem Tyberiadzkim

[J 21,1-14] {R(III)PDJ, około 24 kwietnia (poniedziałek), świt; Jezioro Genezaret, Zatoka Siedmiu Źródeł (Heptapegon) w pobliżu Kafarnaum. Tok narracji: *Ukazanie się Apostołom nad Jeziorem Genezaret, część I*}

K1201:

- 4093 J 21,1 Potem znowu ukazał się Jezus nad Jeziorem Tyberiadzkim. A ukazał się w ten sposób:
- 4094 J 21,2 Byli razem Szymon Piotr, Tomasz zwany Didymos, Natanael z Kany Galilejskiej, synowie Zebedeusza oraz dwaj inni z Jego uczniów.
- 4095 J 21,3 Szymon Piotr powiedział do nich: «Idę łowić ryby». Odpowiedzieli mu: «Idziemy i my z tobą». Wyszli więc i wsiedli do łodzi, ale tej nocy nic nie ułowili.
- 4096 J 21,4 A gdy ranek zaświtał, Jezus stanął na brzegu. Jednakże uczniowie nie wiedzieli, że to był Jezus.
- 4097 J 21,5 A Jezus rzekł do nich: «Dzieci, macie coś do jedzenia?» Odpowiedzieli Mu: «Nie».
- 4098 J 21,6 On rzekł do nich: «Zarzućcie sieć po prawej stronie łodzi, a znajdziecie». Zarzucili więc i z powodu mnóstwa ryb nie mogli jej wyciągnąć.
- 4099 J 21,7 Powiedział więc do Piotra ów uczeń, którego Jezus miłował: «To jest Pan!» Szymon Piotr, usłyszawszy, że to jest Pan, przywdział na siebie wierzchnią szatę – był bowiem prawie nagi – i rzucił się wpław do jeziora.
- 4100 J 21,8 Pozostali uczniowie przyплыnęli łódką, ciągnąc za sobą sieć z rybami. Od brzegu bowiem nie było daleko – tylko około dwustu łokci.
- 4101 J 21,9 A kiedy zeszli na ląd, ujrzeli rozłożone ognisko, a na nim ułożoną rybę oraz chleb.
- 4102 J 21,10 Rzekł do nich Jezus: «Przynieście jeszcze ryb, które teraz złowiliście».
- 4103 J 21,11 Poszedł Szymon Piotr i wyciągnął na brzeg sieć pełną wielkich ryb w liczbie stu pięćdziesiąt trzech. A pomimo tak wielkiej ilości sieć nie rozerwała się.
- 4104 J 21,12 Rzekł do nich Jezus: «Chodźcie, posilcie się!» Żaden z uczniów nie odważył się zadać Mu pytania: «Kto Ty jesteś?», bo wiedzieli, że to jest Pan.
- 4105 J 21,13 A Jezus przyszedł, wziął chleb i posłał im – podobnie i rybę.
- 4106 J 21,14 To już trzeci raz Jezus ukazał się uczniom od chwili, gdy zmartwychwstał.

CE354. Piotr otrzymuje władzę pasterską

[J 21,15-19] {R(III)PDJ, około 24 kwietnia; świt; Jezioro Genezaret, brzeg Zatoki Siedmiu Źródeł. Tok narracji: *Ukazanie się Apostołom nad Jeziorem Genezaret, cz. II*}

- 4107 J 21,15 A gdy spożyli śniadanie, rzekł Jezus do Szymona Piotra: «Szymonie, synu Jana, czy miłujesz Mnie więcej aniżeli ci?» Odpowiedział Mu: «Tak, Panie, Ty wiesz, że Cię kocham». Rzekł do niego: «Paś baranki moje».
- 4108 J 21,16 I znowu, po raz drugi, powiedział do niego: «Szymonie, synu Jana, czy miłujesz Mnie?» Odparł Mu: «Tak, Panie, Ty wiesz, że Cię kocham». Rzekł do niego: «Paś owce moje».
- 4109 J 21,17 Powiedział mu po raz trzeci: «Szymonie, synu Jana, czy kochasz Mnie?» I rzekł do Niego: «Panie, Ty wszystko wiesz, Ty wiesz, że Cię kocham». Rzekł do niego Jezus: «Paś owce moje».

PART 4.2 THE COMMISSIONING OF THE MISSION TO THE DISCIPLES

XXXVII THE CHRISTOPHANIES IN GALILEE

CE353. Jesus Appers to the Seven Disciples at the Sea of Tiberias

[J 21,1-14] {Y(III)JPM, about 24th April (monday), daybreak; Lake Gennesaret, Bay of the Seven Springs (Heptapegon) near Capernaum. Course of narration: *The Appearance before the Seven Disciples at the Sea of Tiberias*, part I}

K1201:

- 4093 J 21, 1 Μετὰ ταῦτα ἐφανερώσεν ἑαυτὸν πάλιν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριαδος· ἐφανερώσεν δὲ οὕτως.
- 4094 J 21, 2 ἦσαν ὁμοῦ Σίμων Πέτρος καὶ Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος καὶ Ναθαναὴλ ὁ ἀπὸ Κανὰ τῆς Γαλιλαίας καὶ οἱ τοῦ Ζεβεδαίου καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ δύο.
- 4095 J 21, 3 λέγει αὐτοῖς Σίμων Πέτρος, Ὑπάγω ἀλιεῦν. λέγουσιν αὐτῷ, Ἐρχόμεθα καὶ ἡμεῖς σὺν σοί. ἐξῆλθον καὶ ἐνέβησαν εἰς τὸ πλοῖον, καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ ἐπίασαν οὐδέν.
- 4096 J 21, 4 πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης ἔστη Ἰησοῦς εἰς τὸν αἰγιαλόν· οὐ μέντοι ᾔδεισαν οἱ μαθηταὶ ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν.
- 4097 J 21, 5 λέγει οὖν αὐτοῖς [ὁ] Ἰησοῦς, Παιδιά, μή τι προσφάγιον ἔχετε; ἀπεκρίθησαν αὐτῷ, Οὐ.
- 4098 J 21, 6 ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, Βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ μέρη τοῦ πλοίου τὸ δίκτυον, καὶ εὐρήσετε. ἔβαλον οὖν, καὶ οὐκέτι αὐτὸ ἐλκύσαι ἴσχυον ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων.
- 4099 J 21, 7 λέγει οὖν ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, Ὁ κύριός ἐστιν. Σίμων οὖν Πέτρος, ἀκούσας ὅτι ὁ κύριός ἐστιν, τὸν ἐπενδύτην διεζώσατο, ἦν γὰρ γυμνός, καὶ ἔβαλεν ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν·
- 4100 J 21, 8 οἱ δὲ ἄλλοι μαθηταὶ τῷ πλοιαρίῳ ἦλθον, οὐ γὰρ ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τῆς γῆς ἀλλὰ ὡς ἀπὸ πηχῶν διακοσίων, σύροντες τὸ δίκτυον τῶν ἰχθύων.
- 4101 J 21, 9 ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν βλέπουσιν ἀνθρακιὰν κειμένην καὶ ὀψάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον.
- 4102 J 21, 10 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Ἐνέγκατε ἀπὸ τῶν ὀψαρίων ὧν ἐπίασατε νῦν.
- 4103 J 21, 11 ἀνέβη οὖν Σίμων Πέτρος καὶ εἴλκυσεν τὸ δίκτυον εἰς τὴν γῆν μεστὸν ἰχθύων μεγάλων ἑκατὸν πενήκοντα τριῶν· καὶ τοσούτων ὄντων οὐκ ἐσχίσθη τὸ δίκτυον.
- 4104 J 21, 12 λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, Δεῦτε ἀριστήσατε. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα τῶν μαθητῶν ἐξετάσαι αὐτόν, Σὺ τίς εἶ; εἰδότες ὅτι ὁ κύριός ἐστιν.
- 4105 J 21, 13 ἔρχεται Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς, καὶ τὸ ὀψάριον ὁμοίως.
- 4106 J 21, 14 τοῦτο ἤδη τρίτον ἐφανερώθη Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν.

CE354. Peter receives Pastoral Authority

[J 21,15-19] {Y(III)JPM, about 24th April, daybreak; Lake Gennesaret, the shore of Bay of the Seven Springs. Course of narration: *The Appearance before the Seven Disciples at the Sea of Tiberias*, part II}

- 4107 J 21, 15 Ὅτε οὖν ἠρίστησαν λέγει τῷ Σίμωνι Πέτρῳ ὁ Ἰησοῦς, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με πλέον τούτων; λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Βόσκει τὰ ἄρνια μου.
- 4108 J 21, 16 λέγει αὐτῷ πάλιν δεύτερον, Σίμων Ἰωάννου, ἀγαπᾷς με; λέγει αὐτῷ, Ναί, κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.
- 4109 J 21, 17 λέγει αὐτῷ τὸ τρίτον, Σίμων Ἰωάννου, φιλεῖς με; ἐλυπήθη ὁ Πέτρος ὅτι εἶπεν αὐτῷ τὸ τρίτον, Φιλεῖς με; καὶ λέγει αὐτῷ, Κύριε, πάντα σὺ οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε. λέγει αὐτῷ, Βόσκει τὰ πρόβατά μου.

- 4110 J 21,18 Zaprawdę, zaprawdę, powiadam ci: Gdy byłeś młodszy, opasywałeś się sam i chodziłeś, gdzie chciałeś. Ale gdy się zestarzejesz, wyciągniesz ręce swoje, a inny cię opasze i poprowadzi, dokąd nie chcesz».
- 4111 J 21,19 To powiedział, aby zaznaczyć, jaką śmiercią uwielbi Boga. A wypowiedziawszy to, rzekł do niego: «Pójdź za Mną!»

CE355. Odmieniony los umiłowanego ucznia

[J 21,20-23] {R(III)PDJ, około 24 kwietnia; świt; Jezioro Genezaret, brzeg Zatoki Siedmiu Źródeł. Tok narracji: *Ukazanie się Apostołom nad Jeziorem Genezaret, cz. III.*}

- 4112 J 21,20 Piotr, obróciwszy się, zobaczył idącego za sobą ucznia, którego miłował Jezus, a który to w czasie uczty spoczywał na Jego piersi i powiedział: «Panie, któż jest ten, który Cię zdradzi?»
- 4113 J 21,21 Gdy więc go Piotr ujrzał, rzekł do Jezusa: «Panie, a co z tym będzie?»
- 4114 J 21,22 Odpowiedział mu Jezus: «Jeżeli chcę, aby pozostał aż przyjdę, to cóż tobie do tego? Ty pójdź za Mną!»
- 4115 J 21,23 Rozesła się wśród braci wieść, że uczeń ów nie umrze. Ale Jezus nie powiedział mu, że nie umrze, lecz: «Jeżeli Ja chcę, aby pozostał, aż przyjdę, to cóż tobie do tego?»

CE356. Ostatni nakaz – ukazanie się na górze w Galilei

[Mt 28,16-20; Mk 16,15-18; 1 Kor 15,6] {R(III)PDJ, przyp. pocz. maja; prawd. Wzgórze Błogosławieństw}

K1202:

- 4116 Mt 28,16 Jedenastu zaś uczniów udało się do Galilei na górę, tam gdzie Jezus im polecił.

K1203:

- 4117 1Kor 15,6 Później zjawił się więcej niż pięciuset braciom równocześnie; większość z nich żyje dotąd, niektórzy zaś pomarli.

K1204:

- 4118 Mt 28,17 A gdy Go ujrzeli, oddali mu pokłon. Niektórzy jednak wątpili.
- 4119 Mt 28,18 Wtedy Jezus podszedł do nich i przemówił tymi słowami: «Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi.

K1205=

- 4120[Mk 16,15 I rzekł do nich: «Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!
- 4121] Mt 28,19 Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego.

K1206:

- 4122 Mk 16,16 Kto uwierzy i przyjmie chrzest, będzie zbawiony; a kto nie uwierzy, będzie potępiony.
- 4123 Mk 16,17 Te zaś znaki towarzyszyć będą tym, którzy uwierzą: w imię moje złe duchy będą wyrzucać, nowymi językami mówić będą;
- 4124 Mk 16,18 węże brać będą do rąk, i jeśliby co zatrutego wypili, nie będzie im szkodzić. Na chorych ręce kłaść będą, a ci odzyskają zdrowie».

K1207:

- 4125 Mt 28,20 Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata».

4110 J 21, 18 ἀμὴν ἀμὴν λέγω σοι, ὅτε ἢς νεώτερος, ἐζώννυες σεαυτὸν καὶ περιεπάτεις ὅπου ἤθελες· ὅταν δὲ γηράσης, ἐκτενεῖς τὰς χεῖράς σου, καὶ ἄλλος σε ζώσει καὶ οἶσει ὅπου οὐ θέλεις.

4111 J 21, 19 τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων ποῖα θανάτῳ δοξάσει τὸν θεόν. καὶ τοῦτο εἰπὼν λέγει αὐτῷ, Ἀκολουθεῖ μοι.

CE355. The Diffrent Destination of the Beloved Disciple

[J 21,20-23] {Y(III)JPM, about 24th April; daybreak; Lake Gennesaret, the shore of Bay of the Seven Springs. Course of narration: *The Appearance before the Seven Disciples at the Sea of Tiberias*, part III.}

4112 J 21, 20 Ἐπιστραφεὶς ὁ Πέτρος βλέπει τὸν μαθητὴν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἀκολουθοῦντα, ὃς καὶ ἀνέπεσεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ καὶ εἶπεν, Κύριε, τίς ἐστὶν ὁ παραδιδούς σε;

4113 J 21, 21 τοῦτον οὖν ἰδὼν ὁ Πέτρος λέγει τῷ Ἰησοῦ, Κύριε, οὗτος δὲ τί;

4114 J 21, 22 λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ; σύ μοι ἀκολουθεῖ.

4115 J 21, 23 ἐξῆλθεν οὖν οὗτος ὁ λόγος εἰς τοὺς ἀδελφούς ὅτι ὁ μαθητὴς ἐκεῖνος οὐκ ἀποθνήσκει. οὐκ εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὅτι οὐκ ἀποθνήσκει, ἀλλ', Ἐὰν αὐτὸν θέλω μένειν ἕως ἔρχομαι, τί πρὸς σέ];

CE356. The Last Command – the Appearance on the Mountain in Galilee

[Mt 28,16-20; Mk 16,15-18; 1 Kor 15,6] {Y(III)JPM, probably the beginning of May; prob. Mount of Beatitudes}

K1202:

4116 Mt 28, 16 Οἱ δὲ ἑνδεκα μαθηταὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Γαλιλαίαν εἰς τὸ ὄρος οὗ ἐτάξατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς,

K1203:

4117 1Kor 15, 6 Ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἀποστόλων, ὃς οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς καλεῖσθαι ἀπόστολος, διότι ἐδίωξα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ·

K1204:

4118 Mt 28, 17 καὶ ἰδόντες αὐτὸν προσεκύνησαν, οἱ δὲ ἐδίστασαν.

4119 Mt 28, 18 καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων, Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

K1205=

4120[Mk 16, 15 καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει.

4121] Mt 28, 19 πορευθέντες οὖν μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος,

K1206:

4122 Mk 16, 16 ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.

4123 Mk 16, 17 σημεῖα δὲ τοῖς πιστεύουσιν ταῦτα παρακολουθήσει· ἐν τῷ ὀνόματί μου δαιμόνια ἐκβαλοῦσιν, γλώσσαις λαλήσουσιν καιναῖς,

4124 Mk 16, 18 [καὶ ἐν ταῖς χερσὶν] ὄφεις ἄροῦσιν, κἂν θανάσιμόν τι πίωσιν οὐ μὴ αὐτοὺς βλάβῃ, ἐπὶ ἄρρώστους χεῖρας ἐπιθήσουσιν καὶ καλῶς ἔξουσιν.

K1207:

4125 Mt 28, 20 διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

XXXVIII OSTATNIA CHRYSTOFANIA W JEROZOLIMIE. WNIEBOWSTĄPIENIE

CE357. Ostatnie pouczenia

[Łk 24, 44-49; Dz 1,3-8; 1 Kor 15,7] {R(III)PDJ; 18 maja, czwartek; 40 dni po Zmartwychwstaniu; Jerozolima, przyp. Wieczernik. Tok narracji: *Ostatnie ukazanie się Pana Jezusa, część I*}

K1208:

4126 1Kor 15,7 Potem ukazał się Jakubowi, później wszystkim Apostołom.

K1209:

4127 Dz 1,3 Im też po swej męce dał wiele dowodów, że żyje: ukazywał się przez czterdzieści dni i mówił o królestwie Bożym.

K1210:

4128 Łk 24,44 Potem rzekł do nich: «To właśnie znaczyły słowa, które mówiłem do was, gdy byłem jeszcze z wami: Musi się wypełnić wszystko, co napisane jest o Mnie w Prawie Mojżesza, u Proroków i w Psalmach».

4129 Łk 24,45 Wtedy oświecił ich umysły, aby rozumieli Pisma,

4130 Łk 24,46 i rzekł do nich: «Tak jest napisane: Mesjasz będzie cierpiał i trzeciego dnia zmartwychwstanie;

4131 Łk 24,47 w imię Jego głoszone będzie nawrócenie i odpuszczenie grzechów wszystkim narodom, poczynawszy od Jeruzalem.

4132 Łk 24,48 Wy jesteście świadkami tego.

K1211=

4133 Łk 24,49 Oto ja ześlę na was obietnicę mojego Ojca, Wy zaś pozostaniecie w mieście, aż będziecie przyobleczeni w moc z wysoka».

4134 Dz 1,4 A podczas wspólnego posiłku przykazał im nie odchodzić z Jerozolimy, ale oczekiwać obietnicy Ojca: «Słyszeliście o niej ode Mnie – [mówił] –

4135 Dz 1,5 Jan chrzczył wodą, ale wy wkrótce zostanieie ochrzczeni Duchem Świętym».

K1212:

4136 Dz 1,6 Zapytywali Go zebrani: «Panie, czy w tym czasie przywrócisz królestwo Izraela?»

4137 Dz 1,7 Odpowiedział im: «Nie wasza to rzecz znać czasy i chwile, które Ojciec ustalił swoją władzą,

4138 Dz 1,8 ale gdy Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami w Jeruzalem i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi».

CE358. Wniebowstąpienie

[Mk 16,19-20; Łk 24,50-53; Dz 1,9-12] {R(III)PDJ; 18 maja, czwartek; 40-ty dzień od Zmartwychwstania; Jerozolima, Góra Oliwna. Tok narracji: *Ostatnie ukazanie się Pana Jezusa, cz. II.*}

K1213:

4139 Łk 24,50 Potem wyprowadził ich ku Betani i podniósłszy ręce, błogosławił ich.

K1214=

4140[Mk 16,19 Po rozmowie z nimi Pan Jezus został wzięty do nieba i zasiadł po prawicy Boga.

4141• Łk 24,51 A kiedy ich błogosławił, rozstał się z nimi i został uniesiony do nieba.

4142[Dz 1,9 Po tych słowach uniósł się w ich obecności w górę i obłok zabrał Go im sprzed oczu.

XXXVIII THE LAST CHRISTOPHANY IN JERUSALEM. THE ASCENSION

CE357. The Last Instructions

[Lk 24, 44-49; Dz 1,3-8] {Y(III)JPM; 18th May, Thursday; 40 days after the Resurrections; Jerusalem, prob. Coenaculum. Course of narration: *The Last Appearance of Lord Jesus*, part I}

K1208:

4126 1Kor 15,7 ἔπειτα ὤφθη Ἰακώβω, εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν·

K1209:

4127 Dz 1,3 οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ.

K1210:

4128 Lk 24,44 Εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Οὗτοι οἱ λόγοι μου οὓς ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς ἐτι ὢν σὺν ὑμῖν, ὅτι δεῖ πληρωθῆναι πάντα τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ νόμῳ Μωϋσέως καὶ τοῖς προφήταις καὶ ψαλμοῖς περὶ ἐμοῦ.

4129 Lk 24,45 τότε διήνοιξεν αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς γραφάς.

4130 Lk 24,46 καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὅτι Οὕτως γέγραπται παθεῖν τὸν Χριστὸν καὶ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ,

4131 Lk 24,47 καὶ κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καὶ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη – ἀρξάμενοι ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ·

4132 Lk 24,48 ὑμεῖς μάρτυρες τούτων.

K1211=

4133 Lk 24,49 καὶ [ἰδοὺ] ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθίσατε ἐν τῇ πόλει ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν.

4134 Dz 1,4 καὶ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι, ἀλλὰ περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρός ἣν ἠκούσατέ μου·

4135 Dz 1,5 Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ ἐν πνεύματι βαπτισθήσεσθε ἀγίῳ οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.

K1212:

4136 Dz 1,6 Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἡρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραὴλ;

4137 Dz 1,7 εἶπεν δὲ πρὸς αὐτούς, Οὐχ ὑμῶν ἐστὶν γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ πατὴρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ·

4138 Dz 1,8 ἀλλὰ λήμψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μου μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς.

CE358. The Ascension

[Mk 16,19-20; Lk 24,50-53; Dz 1,9-12] {Y(III)JPM; 18th May, Thursday; 40th day since the Resurrection; Jerusalem, Mount of Olives. Course of narration: *The Last Appearance of Lord Jesus*, part II.}

K1213:

4139 Lk 24,50 Ἐξήγαγεν δὲ αὐτοὺς [ἐξω] ἕως πρὸς Βηθανίαν, καὶ ἐπάρας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εὐλόγησεν αὐτούς.

K1214=

4140[Mk 16,19 Ὁ μὲν οὖν κύριος [Ἰησοῦς] μετὰ τὸ λαλῆσαι αὐτοῖς ἀνελήμφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ.

4141• Lk 24,51 καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοὺς διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν.

4142] Dz 1,9 καὶ ταῦτα εἰπὼν βλέπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλη ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.

K1215:

- 4143 Dz 1,10 Kiedy jeszcze wpatrywali się w Niego, jak wstępował do nieba, przystąpili do nich dwaj mężowie w białych szatach.
- 4144 Dz 1,11 I rzekli: «Mężowie z Galilei, dlaczego stoicie i wpatrujecie się w niebo? Ten Jezus, wzięty od was do nieba, przyjdzie tak samo, jak widzieliście Go wstępującego do nieba».

K1216=

- 4145[Dz 1,12 Wtedy wrócili do Jerozolimy z góry zwanej Oliwną, która leży blisko Jeruzalem, w odległości drogi szabatowej.
- 4146]Łk 24,52 Oni zaś oddali Mu pokłon i z wielką radością wrócili do Jeruzalem,

K1217:

- 4147 Łk 24,53 gdzie stale przebywali w świątyni, <wielbiąc i> błogosławiąc Boga.

K1218:

- 4148 Mk 16,20 Oni zaś poszli i głosili Ewangelię wszędzie, a Pan współdziałał z nimi i potwierdzał naukę znakami, które jej towarzyszyły.

CE359. Zakończenie św. Jana Ewangelisty

[J 20,30-31;21,24-25]

K1219:

- 4149 J 20,30 I wiele innych znaków, których nie zapisano w tej księdze, uczynił Jezus wobec uczniów.
- 4150 J 20,31 Te zaś napisano, abyście wierzyli, że Jezus jest Mesjaszem, Synem Bożym, i abyście wierząc, mieli życie w imię Jego.

K1220:

- 4151 J 21,24 Ten właśnie uczeń daje świadectwo o tych sprawach, i on je opisał. A wiemy, że świadectwo jego jest prawdziwe.
- 4152 J 21,25 Jest ponadto wiele innych rzeczy, których Jezus dokonał, a które gdyby je szczegółowo opisać, to sądzę, że cały świat nie pomieściłby ksiąg, jakie trzeba by napisać.

K1215:

- 4143 Dz 1, 10 καὶ ὡς ἀτενίζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθήσεσι λευκαῖς,
- 4144 Dz 1, 11 καὶ εἶπαν, Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναλημφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.

K1216=

- 4145[Dz 1, 12 Τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου Ἐλαιῶνος, ὃ ἐστὶν ἐγγὺς Ἱερουσαλὴμ σαββάτου ἔχον ὁδόν.
- 4146] Lk 24, 52 καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης,

K1217:

- 4147 Lk 24, 53 καὶ ἦσαν διὰ παντός ἐν τῷ ἱερῷ εὐλογοῦντες τὸν θεόν.

K1218:

- 4148 Mk 16, 20 ἐκεῖνοι δὲ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν πανταχοῦ, τοῦ κυρίου συνεργοῦντος καὶ τὸν λόγον βεβαιοῦντος διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων.]]

CE359. The Conclusion of John the Evangelist

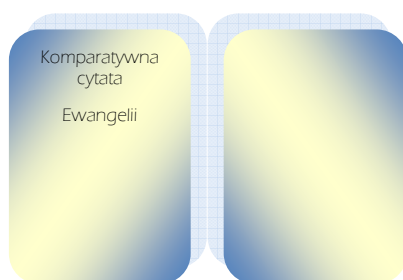
[J 20,30-31;21,24-25]

K1219:

- 4149 J 20, 30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν [αὐτοῦ], ἃ οὐκ ἔστιν γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ·
- 4150 J 20, 31 ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

K1220:

- 4151 J 21, 24 Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ γράψας ταῦτα, καὶ οἶδαμεν ὅτι ἀληθὴς αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἐστίν.
- 4152 J 21, 25 Ὅτι καὶ ἄλλα πολλὰ ἃ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα ἐὰν γράφηται καθ' ἓν, οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία.

KOMENTARZ KONSTRUKCYJNY

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE1–50

CE1. POCZĄTEK EWANGELII

KONSTRUKCJA

Jako pierwsze zdanie i pierwszy cytat *Komparatywnej cytaty Ewangelii* wybrano werset (Mk 1,1), który mówi o początku Ewangelii i jednocześnie najlepiej ujmuje treść całej Ewangelii – treścią Ewangelii jest osoba Jezusa Chrystusa, a w szczególności ziemski żywot Pana Jezusa immanentnie związany z głoszoną przez Niego Dobrą Nowiną, co również doskonale zgadza się z charakterem przedstawionej synopsy (komparabli). Taki wybór początku KCE jest zgodny z układem synopsy, który proponuje Kurt Aland²⁵, gdzie werset (Mk 1,1) jest zaliczony do *Prologus* – odmiennie do synops polskich (Ks. Prof. Władysława Szczepańskiego TJ²⁶, Ks. Prof. Eugeniusza Dąbrowskiego²⁷, Bp. Kazimierza Romaniuka²⁸), gdzie ten werset jest umieszczany w dalszych rozdziałach, a konkretnie przed opisem działalności Jana Chrzciciela nad Jordanem. Pierwszy werset Ewangelii Marka (Mk 1,1) raczej *oznajmia początek ewangelii*, jako taki, tzn. początek jej opowiadania, relacjonowania, niż wskazuje na to, że ewangelia rozpoczęła się wraz z działalnością Jana Chrzciciela przygotowującego „drogę Pańską” na Pustyni Judzkiej, bo przecież, jeśli chodzi o ziemską egzystencję Jezusa, Dobrą Nowiną jest już samo wcielenie Syna Bożego.

Jednak z kolei odmiennie niż w synopsie Kurta Alanda, a zgodnie z tradycją ww. synops polskich, uznano treści zawarte w Prologu (J,1-18), Przedmowie (Łk 1,1-4) i w już wspomnianym Początku (Mk 1,1) za treści odrębne, nie paralelne, aczkolwiek, owszem, tworzące razem *Wprowadzenie*, łac. *Praefatio*; natomiast (Mt 1,1) zachowano, jako werset do dalszej części komparabli opisującej rodowód Jezusa Chrystusa.

Słowo „początek” (greckie *Ἀρχή*, czyt. *arche*, odpowiednik hebrajskiego *bereszit*), które zapowiada Ewangelię Marka, jest również szczególnie istotne, gdyż właśnie ono rozpoczyna Biblię (Rdz 1,1), nie bez powodu również Jan Ewangelista właśnie od niego rozpoczyna swoją ewangelię. Są to jednak trzy różne początki: w (Mk 1,1) jest mowa o początku Ewangelii, w (Rdz 1,1) o początku stwarzania świata, a (J 1,1) objawia to, co było u Boga, zanim cokolwiek się stało, Słowo, które jest Osobą²⁹. W Ewangelii Marka, w odróżnieniu od Ewangelii Jana, brak rodzajnika przed słowem *Ἀρχή* (*archē*), ale w księgach biblijnych jest to dość często spotykane, że brakuje rodzajnika, przed pierwszym słowem tytułu dzieła³⁰.

Jezus z Nazaretu, Słowo Wcielone, Chrystus wiary – te określenia dotyczą jednej i tej samej Osoby Boskiej, która na tę określoną, wyczekiwaną i oczekiwaną chwilę dziejów Izraela i dziejów ludzkości, rozbiła swój namiot między nami (J 1,14), (CE0015). Na tę jedność zwraca uwagę Papież Jan Paweł II: «Nie jest zgodne z wiarą chrześcijańską wprowadzanie jakiegokolwiek podziału pomiędzy Słowo i Jezusa Chrystusa. Święty Jan stwierdza wyraźnie, że Słowo, które „było na początku u Boga”, jest tym samym, które „stało się ciałem” (J 1,2.14). Jezus jest Słowem Wcielonym, Osobą jedną i niepodzielną. Nie można też oddzielać Jezusa od Chrystusa albo mówić o „Jezusie historycznym”, który byłby różny od „Chrystusa wiary”. Kościół zna i wyznaje Jezusa, jako „Chrystusa, Syna Boga

²⁵ K. ALAND, *Synopsis Quattutor Evangeliorum*, Stuttgart, 1963, 1996, s. 561,1.

²⁶ W. SZCZEPAŃSKI, *Bóg-Człowiek w opisie ewangelistów. Nowy synoptyczny przekład czterech ewangelii w jednej*, Rzym, 1914, s. 448, s. 29.

²⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa łacińsko-polska czterech ewangelii*, Poznań, 1955, s. 307, s. 63.

²⁸ K. ROMANIUK, *Synopsa polska czterech ewangelii*, Wrocław, 1985, s. 153, s. 13.

²⁹ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Tom IV*. Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, Poznań – Warszawa, 2008 (rep. z 1975), BL t. IV/XII, s. 104, p. 1.

³⁰ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, Warszawa 2011, s. 44-45.

żywego” (por. Mt 16,16). Chrystus nie jest nikim innym, jak Jezusem z Nazaretu. Ten zaś jest Słowem Bożym, które stało się człowiekiem dla zbawienia wszystkich»³¹. Pewne polemiki w tym zakresie wśród egzegetów³², wynikają z przeświadczenia, że Jezus historyczny jest niepoznawalny, nieosiągalny, ukryty za murami wielowiekowej tradycji chrześcijańskiej, a szczególnie za życiem pierwszych gmin i wspólnot chrześcijańskich, natomiast Chrystus biblijny, znany z przekazu Kościoła, Chrystus głoszony, czyli Chrystus kerygmatu, to w gruncie rzeczy Chrystus wiary, Chrystus wywyższony, Osoba objawiającego się Boga.

Jeszcze inna wypowiedź Ojca Świętego Jana Pawła II-go dotycząca zupełnie niezwykłego czasu, czasu Ewangelii: «Wkroczenie wieczności w czas, dokonujące się poprzez tajemnicę Wcielenia, nadaje całemu życiu Chrystusa na ziemi charakter okresu nadzwyczajnego. Przestrzeń tego życia stanowi czas niepowtarzalny, czas pełni Objawienia, w którym odwieczny Bóg mówi do nas w swoim wcielonym Słowie poprzez zasłonę Jego ludzkiej egzystencji. Jest to czas, który na zawsze pozostanie normatywnym punktem odniesienia: czas Ewangelii. Wszyscy chrześcijanie uznają, że z tego czasu wywodzi się początek ich wiary. Jest to czas życia jednego człowieka, które zmieniło życie wszystkich ludzi.(...)»³³.

TEKST

Każde słowo w Prologu Ewangelii Marka posiada bardzo duże znaczenie. Termin *Ewangelia* w znaczeniu użytym przez Marka Ewangelistę oznacza zwiastowanie Królestwa Bożego, które wiąże się ściśle z przyjściem Jezusa Chrystusa Syna Bożego. Dopatrzyć się tu można też nawiązania do formuły rozpoznawczej pierwszych chrześcijan, „Jezus Chrystus, Syn Boży, Zbawiciel”, z której pierwsze litery słów wypowiedzianych w języku greckim, *Iesous Christos Theou 'Yios Soter*, składają się na znak rozpoznawczy pierwszych chrześcijan^{34, 35}. Bardzo ważna treść oraz brak orzeczenia w prologu przemawia za tym, że jest to tytuł nie tylko pierwszego opowiadania, ale i całego dzieła (Marka)³⁶.

Tytułu „Syna Bożego” nie ma w niektórych rękopisach, może dlatego, że jest to dopowiedzenie, albo został on pominięty ze względów stylistycznych, ponieważ w języku greckim, w całej frazie pełnego tytułu, sześć kolejnych słów kończy się na „ou”, por.³⁷.

Użycie słowa *Ewangelia* w tym kontekście jest nowością. Dla wykształconego Rzymianina często mówiącego po grecku, termin *εὐαγγέλιον* (czyt., euaggelion) miał nieco inne znaczenie. Odnosił się szczególnie do dobrej nowiny związanej z cesarzem, ogłaszanej często przez edykt cesarski, który np. obwieszczał narodziny monarchy, lub w uroczysty sposób zapewniał poddanym dobrobyt³⁸. Dla przykładu, rzymski prokonsul Paulus Fabius Maximus nazwał dzień narodzin Cezara Augusta „dobrą nowiną” (ewangelią) dla całego świata, przyjmując go, jako początek roku kalendarzowego³⁹. W podobnym tonie wypowiedzi na temat Cezara Augusta i dnia jego urodzin utrzymana jest tzw. *inskrypcja z Priene*, pochodząca z czasów rzymskich (9 r. p. Chr.) odnaleziona w 1890 r. w małoazjatyckim mieście Priene^{40, 41}.

Warto tu może również przytoczyć treść owej inskrypcji z Priene⁴²: „Dzień ten, dzień urodzin cesarza, nadał całemu światu inny wygląd. Świat ten stoczyłby się w przepaść, gdyby w dzisiaj narodzonym nie zaświtało dla wszystkich ludzi wspólne szczęście... Kto ma sąd właściwy, rozpozna w tym dniu urodzin początek życia i sił życiowych dla siebie. Nigdy dosyć podziękować za wielkie dobrodziejstwa, jakie ten

³¹ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, Kraków, 2012, s. 9.

³² R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 19-22.

³³ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 188.

³⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu. Ziemia Zbawiciela*, Kraków 2012, s. 191.

³⁵ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 197.

³⁶ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 43.

³⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 42-43.

³⁸ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*. Tom III,

cz. I, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, Poznań – Warszawa, 2004 (rep. z 1979), BL t. III,1/XII, s. 75.

³⁹ EB, s. 272, *ewangelia*.

⁴⁰ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 108.

⁴¹ NLB, s. 202, *Ew. dzieciństwa Jezusa*.

⁴² T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa. Historyczne korzenie naszej wiary*, Kraków 1993, s. 79.

dzień przyniósł. Opatrzność, władająca wszelkim życiem, napełniła tego człowieka swymi darami na zbawienie ludziom, posyłając go nam i nadchodzącym pokoleniom jako zbawcę. Położy on kres wszelkim wojnom i wszystko wspaniale urządzi. W jego pojawieniu wypełniły się nadzieje naszych przodków. Nie tylko przewyższył wszelkie poprzednie dobre czyny ludzi, lecz jest także niemożliwe, by mógł nadejść ktoś większy nad niego. Dzień narodzin boga był dla świata początkiem dobrych wieści, które były z jego powodu ogłoszone”.

Kultura grecka, czy żydowska znała jeszcze inne konotacje znaczeniowe terminu ewangelia⁴³, nie mają one jednak bezpośredniego odniesienia do jego użycia w Prologu Ewangelii Marka. W Biblii hebrajskiej występuje słowo *b'e sorah*⁴⁴, które Septuaginta (greckie tłumaczenie ksiąg ST Biblii Hebrajskiej) tłumaczy właśnie, jako *εὐαγγέλιον* (euaggelion), w znaczeniu ogólnie jakiejś pomyślnej nowiny, choć nie dla każdego, nie w uniwersalnym sensie jak u Ewangelisty Marka, por. (2 Sm 4,10), (2 Sm 18,20). Natomiast czasownik mówiący o zwiastowaniu dobrej nowiny, gr. *εὐαγγελίζω*⁴⁵ (euaggelizō) występuje w ST nie tylko w Księdze Izajasza, ale warto zwrócić uwagę na to, że tzw. Drugi Izajasz używa go w bardzo zbliżonym znaczeniu do tego użytego u Marka, np. (Iz 52,7).

W NT, według obecnej wiedzy, terminu ewangelia i to pisanego, jako „Ewangelia Boga” użył najwcześniej apostoł Paweł w roku AD 51⁴⁶, może nawet w roku 49-50⁴⁷ w Pierwszym Liście do Tesaloniczan (1 Tes 2,1-9), a jego znaczenie wyjaśnił w nieco późniejszym Pierwszym Liście do Koryntian (1 Kor 15,1-5). Wyliczono⁴⁸, że termin ewangelia, gr. *εὐαγγέλιον* (euaggelion), występuje 4 razy w Ewangelii Mateusza, 8 razy w Ewangelii Marka, a najczęściej w pismach kojarzonych z apostołem Pawłem – jest tutaj ogólnie 56 wystąpień, z czego 8 stanowią wystąpienia w Deuteropaulinach.

Niektórzy egzegeci (M. Ebner, B. Heininger) uważają, że Ewangelia Marka powstała po roku 70-tym i Ewangelista Marek w prologu przeciwstawia Jezusa Chrystusa i jego Ewangelię osobie cesarza Wespazjana⁴⁹, któremu Rzymianie jak każdemu cesarzowi przypisywali jakieś cechy boskie, a o którym Józef Flawiusz (ur. 37 r. po Chr.)⁵⁰, opisując objęcie sprawowania władzy w Egipcie, tak napisał⁵¹: „Wieść o nowym władcy obwołanym na Wschodzie rozeszła się lotem błyskawicy. Każde miasto witało uroczyście dobrą nowinę i składało ofiary za jego pomyślność.”. Jeśli ta teza byłaby w jakiejś mierze słuszna, to na pewno można powiedzieć, że Wespazjan i jego czasy nie były pomyślną, ani dobrą nowiną dla Żydów i przeciwstawne zestawienie tego cesarza z Jezusem Chrystusem jest bardzo kontrastowe i wyraziste.

CE2. Prolog

TEKST

Egzegeci wyróżniają w Prologu jego najstarszą część, będącą pierwotnym hymnem chrześcijańskim⁵², od kilku wersetów uzupełnień, które są uznawane za wtórne w stosunku do hymnu i do których zalicza się najczęściej wersety (J 1,2.5-9.12.15). Pierwotny hymn, zwany „Pieśnią o Logosie”, stanowiłyby, zatem wersety (J 1,1.3-4.10-11.14.16-17).

„A Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas” (**J 1,14a**), w taki lapidarny sposób Jan Ewangelista opisuje narodziny Syna Bożego i jednocześnie poprzez tytuł, „Jednorodzony” Syn Boga (J 1,14b.18), (J 3,16), który w wersecie (J 3,18) występuje w formie, „Jednorodzony Syn Boży”, potwierdza jego *wieczną preegzystencję*⁵³ i jedyność. Każdy z Ewangelistów nieco inaczej akcentuje wyjątkowość narodzin Syna Bożego: Ewangelista Mateusz mówi o tym, że Dziecię poczęło się z Ducha Świętego

⁴³ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 107.

⁴⁴ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 332.

⁴⁵ tamże, s. 332, 182.

⁴⁶ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 336.

⁴⁷ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura. Jezus i Nowy Testament*, Ząbki 2008, s. 11.

⁴⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego. Jezus i najstarszy kościół*, Kraków 2015, s. 109.

⁴⁹ BARTNICKI R., KLÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 151.

⁵⁰ J. CIECIELĄG, *Żydzi w okresie Drugiej Świątyni 538 przed Chr.–70 po Chr.*, Kraków 2011, s. 242.

⁵¹ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska* (oryg. *Bellum Judaicum*), Poznań, 1980, s. 304n, *Bell. IV.X.VI*(618).

⁵² H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana* (Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia, NT 1.2), Poznań 2014, s. 282-283.

⁵³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań, 1994, art. 444, s. 111.

(Mt 1,20) i jest nowo narodzonym Królem żydowskim (Mt 2,2), Ewangelista Łukasz najpierw w zapowiedzi archanioła danej Maryi mówi o tym, że narodzone Święte będzie nazwane *Synem Bożym* (Łk 1,35), natomiast narodzonego nazywa *pierworodnym Synem* Maryi (Łk 2,6-7) oraz *Zbawicielem*, *Mesjaszem*, *Panem* (Łk 2,11). Ewangelista Marek bezpośrednio nic nie mówi o narodzinach, ale ogólnie zaznacza, że pisze *Ewangelię*, czyli Dobrą Nowinę o przyjściu na świat kogoś bardzo ważnego i oczekiwanego, mianowicie *Jezusa Chrystusa, Syna Bożego* (Mk 1,1).

Werset (**J 1,16**) „Z Jego pełności wszyscy otrzymaliśmy – łaskę po łasce.” bywa też nieco inaczej tłumaczony:

„I z pełności jego myśmy wszyscy otrzymali, i łaskę za łaskę.” [BW]⁵⁴,

„A z pełności Jego myśmy wszyscy wzięli łaskę za łaskę.”⁵⁵,

„To z Jego pełni wszyscyśmy wzięli, i to łaskę za łaskę.” [BWP]⁵⁶,

„Bo z pełności jego my wszyscy wzięliśmy, i łaskę zamiast łaski.” [GNTPW]⁵⁷.

Pierwsze trzy tłumaczenia akcentują to, że łaska pociąga za sobą następną łaskę, ale w miarę wykorzystania poprzedniej łaski⁵⁸. Tłumaczenie według [GNTPW] podkreśla inny wymiar „wymiany” łaski: otrzymujemy łaskę Chrystusa zamiast łaski Prawa.

CE3. Przedmowa

TEKST

Sługami słowa (**Łk 1,2**), czyli heroldami Dobrej Nowiny, byli zawsze na początku w pierwotnym Kościele naoczni świadkowie, tak należałoby rozumieć ten werset. Tłumaczenie wg [BWP] jest następujące „*tak jak je przekazali nam ci, co byli [ich] naocznymi świadkami i posługiwali słowu.*”; w podobnym sensie brzmi przekład dosłowny z języka greckiego wg [GNTPW]. Sugerowane niekiedy⁵⁹ rozdzielenie roli świadka od działalności „sług słowa”, w ten sposób, że sługa słowa niekoniecznie musiał być świadkiem, nie jest tym, co wprost sugeruje Łukasz, choć na pewno to nastąpiło w nieco późniejszym czasie, może nawet już nastąpiło i Łukasz zaznacza tutaj kres dotychczasowego porządku w przepowiadaniu „słowa”, bo właśnie Łukasz jest tego najlepszym przykładem: nie był bezpośrednim świadkiem życia i działalności Jezusa⁶⁰, natomiast jego dzieło, jako Ewangelisty jest z pewnością nieocenioną pomocą w działalności sług słowa.

Łukasz, ten wzmiankowany w listach Pawłowych, (Flm 24), (Kol 4,14), (2 Tm 4,11), jako umiłowany lekarz i wierny współtowarzysz Apostoła Pawła, przyjmowany jest za autora trzeciej ewangelii, (**Łk 1,3**), ale wynika to bezpośrednio dopiero z późniejszych świadectw, z których jako pierwsze uważany jest tzw. Fragment Muratoriego pochodzący z Kodeksu Muratoriego, datowany na rok około 155 po Chr. i zawarty w świadectwie Marcjona z IV wieku^{61, 62}.

Na ogół przyjmuje się, że Ewangelia Łukasza powstała po roku 70, po zburzeniu Jerozolimy, a Dzieje Apostolskie, drugie dzieło Łukasza, co najmniej 5 lat później^{63, 64}.

⁵⁴ Ewangelia Jezusa Chrystusa w przekładzie polskim ks. Jakuba Wujka SI, red. ŻUKOWICZ J. SI, (BW), Kraków 2002⁴.

⁵⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, Poznań 1957.

Ta pozycja Ks. Prof. Eugeniusza Dąbrowskiego jest czymś więcej niż synopsą, jest ona *harmonizacją tekstu czterech Ewangelii kanonicznych* (por. tamże, s. 7).

⁵⁶ Biblia Warszawsko-Praska, tł. K. ROMANIUK, (BWP), Warszawa 1998.

⁵⁷ Grecko-polski Nowy Testament, wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi, tłumaczenie

R. POPOWSKI, M. WOJCIECHOWSKI M., (GNTPW), Warszawa, Vocatio 1994-2006.

⁵⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 13, p. 8.

⁵⁹ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 347-351.

⁶⁰ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, Kraków 2015, s. 996.

⁶¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 10-11.

⁶² J. KUDASIEWICZ, „Ewangelie synoptyczne dzisiaj”, Ząbki 2006, s. 238-239.

⁶³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 13.

⁶⁴ J. KUDASIEWICZ, „Ewangelie synoptyczne”, s. 246-247.

CE4. Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela

DATAcja

Najbardziej ogólne ramy czasowe wydarzenia wyznacza stwierdzenie Ewangelisty Łukasza, iż działo się to „za czasów Heroda, króla Judei”. Musi, więc chodzić o Heroda Wielkiego, gdyż tylko on, z dynastii herodiańskiej, władał Judeą. Został królem Judei dzięki poparciu Marka Antoniusza i Oktawiana – w czasie II-go triumwiratu (drugi triumwirat zawarli w 43 r. p. Chr. Antoniusz, Oktawian i Lepidus⁶⁵) – przypieczętowaną decyzją senatu rzymskiego w roku 40-tym p. Chr., ale realnie udało mu się zdobyć władzę w 37 r. p. Chr., przy czym był nim 36 lat, do 4-go roku p. Chr., czyli do swojej śmierci^{66, 67, 68, 69}.

Przyjęta datacja wypełnienia obietnicy zwiastowanej Zachariaszowi przez anioła Pańskiego (7 rok p. Chr., wrzesień) wynika z założonej daty narodzin Jana Chrzciciela (tj. 24 czerwca następnego roku) – będącej, jeśli chodzi o dzień i miesiąc, pochodną daty pamiątki liturgicznej narodzin Jana Chrzciciela⁷⁰ – gdzie do 9-ciu miesięcy stanu błogosławionego żony Zachariasza należałoby doliczyć pewien czas, powiedzmy 2-3 tygodnie, jako hipotetyczny czas, który upłynął pomiędzy Zwiastowaniem Zachariaszowi, a poczęciem Jana w łonie Elżbiety, biorąc m.in. pod uwagę fakt, że Zachariasz, wrócił ze służby w Świątyni *gdy upłynęły dni jego posługi* – tj. po tygodniu, gdyż służba dla oddziału trwała od wyznaczonego szabat do kolejnego szabat^{71, 72}. Jeśli tak się zdarzyło, że Zachariasz pełnił ofiarę wieczorną już pierwszego dnia służby, to wtedy był to szabat. Przyjęty 7 rok p. Chr. to rok poprzedzający rok Narodzenia Pana Jezusa; podobnie przyjęto w pracy W.H. Carolla⁷³. Rok Narodzenia Pana Jezusa został oznaczony w KCE symbolem RNP.

Drugą przesłanką pozwalającą ustalić dzień wypełnienia zapowiedzi danej Zachariaszowi jest prorocтво z Księgi Daniela (Dn 9,24): „*Ustalono siedemdziesiąt tygodni nad twoim narodem i twoim świętym miastem, by położyć kres nieprawości, grzech obłożyć pieczęcią i odpokutować występki, a wprowadzić wieczną sprawiedliwość, przypieczętować widzenie i proroka i namaścić Święte świętych.*”. Rene Laurentin (r. 1967) odniósł to prorocтво do przedstawienia Jezusa w Świątyni, gdzie, od zapowiedzi danej Zachariaszowi, co do narodzin Jana Chrzciciela, upłynął okres wskazywanych w proroctwie Daniela 490 dni⁷⁴. Przyjęta w KCE datacja narodzenia Jezusa, to 24 grudnia 6 rok p. Chr., odjęcie 490 dni wyznacza datę 30 września 7 rok p. Chr., ale ponieważ 29 września jest świętem Świętych Archaniołów Michała, Gabriela i Rafała⁷⁵, toteż uznano, że ten dzień wyznaczy najwłaściwszą datację.

Jednak, jeśli oddział Abiasza pełnił służbę świątynną we wrześniu, to prawdopodobnie na zasadzie wyjątku. Oddział Abiasza zwyczajowo pełnił służbę świątynną dwa razy do roku⁷⁶, w okresie 8-14 siwan i 24-30 cheszan, co w 7 roku p. Chr. odpowiada tygodniom (od szabat do szabat) 13-19 maj i 28 październik-3 listopad. Musiał, więc to być maj, natomiast na podstawie wersetu mówiącego o licznych udziale ludu (Łk 1,10), oraz o tym, że potem upłynęły dni posługi kapłańskiej Zachariasza (Łk 2,10), czyli w domyśle dłuższy czas, należy założyć, że dniem służby Zachariasza był szabatowa sobota, pierwszy dzień służby oddziału, czyli 13-ty maj. Niekiedy werset (Łk 1,24) interpretuje się w ten sposób, że po poczęciu Elżbieta ukrywała się przed ludźmi – tradycja wskazuje nawet w Ain Karem drugi dom rodziny Zachariasza, w którym przebywała Elżbieta⁷⁷. Ta interpretacja jest

⁶⁵ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 16.

⁶⁶ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, Warszawa 1967, s. 348.

⁶⁷ EB, s. 398.

⁶⁸ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 122.

⁶⁹ NLB, s. 362, *Herod*.

⁷⁰ *Liturgia godzin, Codzienna modlitwa Ludu Bożego*, t. I, *Okres Adwentu Okres Narodzenia Pańskiego*, 1982, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 110.

⁷¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11, Nowy komentarz biblijny NT t. III cz. 1*, (NKB NT III/1), Częstochowa 2011, s. 96, p. 8-10.

⁷² E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 24, p. 13.

⁷³ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, *Narodziny chrześcijaństwa*, Wrocław 2009, s. 322.

⁷⁴ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, Kraków 2012, s. 39.

⁷⁵ *Liturgia godzin*, t. I, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 117.

⁷⁶ M. HESEMANN, *Miriam z Nazaretu. Historia. Archeologia. Legendy*, Poznań 2014, s. 181-182, 184, 251.

⁷⁷ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, Kraków 2014, s. 12.

prawdopodobna, wzięwszy pod uwagę okoliczność poczęcia w późnym wieku, ale można również wersety (Łk 1,24-25) odczytywać komplementarnie, jako wskazanie, że Elżbieta początkowo nie była pewna, w którym okresie pięciu miesięcy od służby Zachariasza w Świątyni, Pan pobłogosławił jej i Zachariaszowi czyniąc ją błogosławioną, czyli, że spełnienie obietnicy mogło nastąpić faktycznie pięć miesięcy później od zapowiedzi Gabriela, tj. w 7 roku p. Chr., we wrześniu.

Inną datację, opartą o drugi termin służby oddziału Abiasza w Świątyni, późniejszą o ponad miesiąc – zapowiedź Gabriela w dniu 3-go listopada 7 r. p. Chr. – postuluje Hesemann⁷⁸. Ta propozycja, z uwagi na (Łk 1,26) powoduje przesunięcie Zwiastowania Maryi przynajmniej o miesiąc lub dwa, według Hesemanna⁷⁹ byłby to maj, 6 rok, p. Chr., co jednak skutkuje opóźnioną datą Narodzenia Pańskiego.

Ofiara wieczorna, którą pełnił Zachariasz, kończyła się tuż przed zachodem słońca⁸⁰, kiedy już później zamykano bramy Świątyni, a w obrębie świątyni czuwały tylko wyznaczone straże.

MIEJSCE

Ołtarz kadzenia znajdował się w Miejscu Świętym^{81, 82} (hebr. *hekal*), w głównym budynku świątyni, do którego z Dziedzińca Kapłanów prowadziło dwanaście schodów i do którego wchodziło się przez stale otwarte, obite złotem drzwi cedrowe jednakże zastąpione, haftowaną babilońskim haftem, zasłoną, przedstawiającą sklepienie niebieskie. Świątynia liczyła 30 m wysokości i 45 m szerokości, Miejsce Święte składało się natomiast z ciągu trzydziestu ośmiu izb rozłożonych na planie trzech kondygnacji, ale samo centrum Miejsca Świętego – gdzie stał wykonany z drzewa akacjowego i pokryty złotem kwadratowy ołtarz kadzenia, o wymiarach pół na pół metra i wysokości około metra – miało wymiary 18 m długości i 7,20 m szerokości. Po lewej stronie, patrząc od ołtarza, stał wykonany z drzewa akacjowego i obity złotem stół z chlebami pokładnymi, a po prawej stronie od ołtarza znajdował się wykonany ze szczerego złota, płonący bez przerwy, siedmioramienny świecznik (*menora*).

Anioł ukazuje się Zachariaszowi w miejscu świętym, podczas pełnienia ofiary wieczornej, po prawej (południowej) stronie złotego ołtarza kadzenia, pomiędzy ołtarzem a siedmioramiennym świecznikiem⁸³. Podkreślony w (Łk 1,10) udział ludu pozwala przypuszczać, że była to ofiara wieczorna (a nie poranna), podobnie jak to było w wydarzeniu z aniołem opisanym w Apokalipsie Daniela (Dn 9,21)⁸⁴, a ponadto mógł to też być szabat, bo najczęściej wtedy udział ludu był liczny⁸⁵. Jeśli był to szabat, to w liturgii szabatowej uczestniczyło 300 kapłanów⁸⁶, podczas gdy czynność palenia kadzidła była celebrowana dziennie dwukrotnie, po ofierze wieczornej, natomiast rano, przed ofiarą poranną⁸⁷, czyli tuż po wschodzie słońca.

Zachariasz znajduje się w najświętszym dla siebie miejscu, do którego on miał dostęp, nieopodal znajdowało się Święte Świętych, gdzie już nikt nie miał prawa wstąpić, oprócz Najwyższego Kapłana, jeden jedyny raz w roku. Mapa świata z II-go wieku⁸⁸ zamieszczona w Misznie (Kelalim, 1,6-7) wymienia 10 stopni świętości, związanych z wstępowaniem, wznoszeniem się w kierunku Świątyni i Miejsca Najświętszego, gdzie przebywała Obecność Boża; są to kolejno: ⁽¹⁾ Ziemia Izraela, sformułowanie Ziemia Święta użyte po raz pierwszy w (Za 2,16)⁸⁹ nie było wtedy jeszcze w powszechnym użyciu, ⁽²⁾ miasta Izraela, ⁽³⁾ Jeruzalem, ⁽⁴⁾ Góra Świątyni, ⁽⁵⁾ dziedziniec kobiet, ⁽⁶⁾ dziedziniec Izraelitów, ⁽⁷⁾ dziedziniec kapłanów, ⁽⁸⁾ przestrzeń pomiędzy portykiem a ołtarzem, ⁽⁹⁾ Miejsce Święte, ⁽¹⁰⁾ Miejsce Najświętsze.

⁷⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 184.

⁷⁹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 414.

⁸⁰ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015, s. 84.

⁸¹ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 40-41.

⁸² E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 94.

⁸³ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 33-34.

⁸⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 22.

⁸⁵ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu – tom czwarty – Nowy Testament w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami oprac. zespół pod redakcją KS. MICHAŁA PETERA (ST) i KS. MARIANA WOLNIEWICZA (NT), (BP), Poznań 1994³, s. 148, p. Łk 1,8-10.*

⁸⁶ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 30.

⁸⁷ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, Kraków 2005, s. 68.

⁸⁸ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 83.

⁸⁹ tamże, s. 71.

TEKST

Anioł Gabriel, przemawiający do Zachariasza i przedstawiający siebie, jako „stojący przed Bogiem” (**Łk 1,19**) należy, według żydowskiej angelologii, do najwyższej położonych w hierarchii bytów anielskich, do aniołów obecności, lub aniołów Tronu, zajmując drugie miejsce po Michale⁹⁰, mającym zwyciężyć przy końcu czasów, por. (Ap 12,7). Anioł Gabriel jest znany z Księgi Daniela (Dn 8,15-26; 9,21-27). Zgodnie z zapisem tej Księgi anioł Gabriel ukazał się prorokowi Danielowi (przed ok. 500 laty) i wypowiedział prorocstwo o siedemdziesięciu tygodniach (Dn 9,20-27) liczonych od owego czasu – lub od edyktu króla perskiego Cyrusa II Starszego z 539 r. p. Chr., albo od dekrety króla perskiego Artakserksesa Makroheira, por. (Ne 1,1), z 446 p. Chr.⁹¹ – aż do przyjścia Chrystusa i Jego śmierci. Interpretacja tygodnia, jako siódemki lat pozwala otrzymać przybliżoną datę narodzin Jezusa^{92, 93}. Jeśli Daniel był postacią sensu stricte historyczną, to na podstawie tekstu Księgi Daniela można stwierdzić, że został on uprowadzony do niewoli w 606 lub 597 p. Chr., jednak należy mieć na uwadze, że księga ta nie jest jednorodna i ostateczna jej redakcja nastąpiła ok. 170-160 p. Chr. za panowania syryjskiego władcy Antiocha IV Epifanesa z dynastii Seleucydów, ale w małym stopniu dotyczy to bardzo wiekowych rozdziałów (7-12) z tzw. Apokalipsy Daniela, która nas tutaj interesuje^{94, 95}; problemy związane z datacją wydarzeń tej księgi opisuje szczegółowo Prof. Świderkówna⁹⁶. Prorocstwo Daniela opiera się na proroctwie Jeremiasza (Dn 9,2), (Jr 25,11; 29,10) niejako je wyjaśniając, dlatego niekiedy się uważa, że prorocstwo to pierwotnie odnosiło się do okresu od jego ogłoszenia przez Jeremiasza (605) do końca prześladowań Żydów za Antiocha IV Epifanesa (164 p. Chr.), jednak otrzymana przy takiej interpretacji liczba 441 lat nie wyczerpuje zakresu lat prorocstwa⁹⁷. Ogólnie, niezależnie od prorocstwa, jako pewien punkt przełomowy w tradycji żydowskiej, od którego rozpoczęło się oczekiwanie na Mesjasza, wskazuje się zainicjowanie nowego nurtu w religii żydowskiej zwanego judaizmem, który powstał na wygnaniu babilońskim po upadku w roku 586 p. Chr. Królestwa Judy i zburzeniu Świątyni⁹⁸. Oczywiście mowa tutaj o judaizmie, który się dookreśla jeszcze, jako judaizm biblijny⁹⁹, w odróżnieniu od judaizmu rabinicznego, zwanego też judaizmem talmudycznym, ukształtowanym po zniszczeniu Jerozolimy w roku 70-tym po Chr. i upadku instytucji Świątyni.

Na oznajmienie radosnej nowiny, w tym samym wersecie (**Łk 1,19**), Ewangelista Łukasz używa jednego słowa εὐαγγελίζω (euaggelizō), o znaczeniu proklamować / głosić / zwiastować dobrą / radosną nowinę (lub orędzie). Słowo to jest charakterystyczne dla Ewangelii Łukasza (występuje 10 razy)¹⁰⁰, w Ewangelii Mateusza występuje tylko raz (Mt 11,5), Jan Ewangelista nigdy go nie używa, podobnie jak nie używa nawet formy rzeczownikowej εὐαγγέλιον (euaggelion), którą można spotkać w Ewangelii Marka (ale tylko tą formę).

„Oddział Abiasza” (**Łk 1,5**) to historyczna nazwa oddziału kapłanów, do którego należał Zachariasz, wywodząca się jeszcze z podziału kapłanów na dwadzieścia cztery oddziały przyporządkowane szesnastu potomkom Eleazara i ośmiu Itamara. Eleazar oraz Itamar to potomkowie Aarona, natomiast polecenie wyznaczenia oddziałów kapłanów wydał sam król Dawid. Oddział Abiasza był ósmym w kolejności oddziałem, por. (1 Krn 24,10).

Kolejno każdy z oddziałów pełnił różne funkcje w Świątyni^{101, 102, 103, 104, 105, 106, 107} przez cały tydzień, od szabatu do szabatu. Były to, więc przeciętnie na każdy oddział, nieco więcej niż dwa tygodniowe

⁹⁰ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego. Biblijne relacje o otwartym grobie i chrystofaniach*, Wrocław 2004, s. 67n.

⁹¹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 59.

⁹² E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 23, p. 11.

⁹³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 102, p. 19.

⁹⁴ BT w.5, Dn, Wstęp, s. 1045.

⁹⁵ BROWN R.E. SS, FITZMYER A.J. SJ, MURPHY E.R. OC (oryg.), CHROSTOWSKI W. (pol.), *Katolicki komentarz biblijny*, (KKB), Vocatio, Warszawa 2010³, s. 779n.

⁹⁶ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 172-175.

⁹⁷ KKB, s. 794.

⁹⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 47-48.

⁹⁹ W. TYLOCH, *Judaizm*, Warszawa 1987, s. 10.

¹⁰⁰ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 46.

¹⁰¹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*. Tom III, cz. 3, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, Poznań – Warszawa, 2007 (rep. z 1974), BL t. III,3, s. 84

¹⁰² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 96, p. 8-10.

okresy służby w roku, nie licząc wszak posług podczas trzech głównych świąt żydowskich. Konkretny przydział czynności związanych ze składaniem ofiar odbywał się codziennie przez losowanie (Łk 1,8). Najbardziej zaszczytną czynnością dla kapłana, jak uważano, było złożenie ofiary kadzenia, gdyż wiązało się to z wejściem do Miejsca Świętego. Kapłan, który już raz dostał tego zaszczytu, powtórnie nie był brany pod uwagę przy losowaniu. W praktyce kapłanowi taki zaszczyt mógł przypaść tylko raz w życiu, ewentualnie nawet wcale.

Żona Elżbieta, pochodzi również (Łk 1,5), podobnie jak Zachariasz, z kapłańskiego rodu, rodu Aarona. Ponieważ posługa kapłańska jest związana z przynależnością do pokolenia synów Aarona i Lewiego, to na mocy samego pochodzenia Jan Chrzciciel jest kapłanem¹⁰⁸.

Warto wspomnieć, że według obliczeń historyków w czasach NT, każdego tygodnia, w świątyni przypuszczalnie służyło około 300 kapłanów i 400 lewitów podzielonych na tradycyjne oddziały, a ogólna ich liczba mogła wynosić nawet 18-cie tysięcy¹⁰⁹, a nawet około 20-cia tysięcy^{110, 111, 112}. Samych kapłanów świątynnych w czasach Heroda I Wielkiego było siedem tysięcy dwieście¹¹³. Liczba kapłanów nie ulegała większym zmianom, według¹¹⁴ „*W I w. n.e. niższy personel świątynny liczył sobie mniej więcej 16 800 osób, w tym 7200 kapłanów i 9600 lewitów, którym przypadała jedynie służba pomocnicza.*”. Mawiano, że „w Świątyni jest tylu kapłanów i lewitów, ile kamieni w jej murach”¹¹⁵. Podobnie utrzymuje tzw. List Arysteasa¹¹⁶ z przełomu I-go i II-go w. p. Chr.¹¹⁷, mówiąc ogólnie, że tygodniowy dyżur pełniło około 700 kapłanów oraz ich pomocników (szacunkowo, około 50), czyli razem około 750 kapłanów i lewitów – należy rozumieć przez to, że codziennie tylu było zaangażowanych w służbę na terenie Świątyni, a dotyczy to zwykłych tygodni, w święta ta liczba była odpowiednio większa. Dzień służby świątynnej¹¹⁸ liczył dwanaście godzin, latem dłuższych, zimą krótszych, bo dzień liczono do zachodu słońca, poczynając od jego wschodu, wraz z porannym wezwaniem: „Kapłani do służby, lewici na swoje pozycje, Izraelici na swoje miejsca”.

Zachariasz wraca do domu, *gdy upłynęły dni jego posługi kapłańskiej (Łk 1,23)*, tj. przed nadejściem następnego szabatu.

CE5. Zwiastowanie Maryi

DATAcja

Zwiastowanie Maryi miało miejsce po pięciu miesiącach po zapowiedzi narodzenia syna dla kapłana Zachariasza od stwierdzenia poczęcia zapowiedzianego Zachariaszowi syna przez jego żonę Elżbietę (Łk 1,24-26). Uwzględniając uwagi, które poczyniono w poprzednim rozdziale CE4, datacja Zwiastowania Maryi przypada na marzec, a data 25 marca jest symboliczną datą pamiątki wydarzenia Zwiastowania Pańskiego wg kalendarza liturgicznego¹¹⁹. Apokryf „Ewangelia gruzińska” podaje, jako dzień zwiastowania archanioła Gabriela Maryi według tradycji wschodniej datę 7 kwietnia, w środę rano, w mieście Nazaret, w roku 5500 od wygnania Adama z raju^{120, 121}.

¹⁰³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 8, (Łk 1,5), p. 2.

¹⁰⁴ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 58-59.

¹⁰⁵ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 305.

¹⁰⁶ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 358.

¹⁰⁷ C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Warszawa 2010³, s. 124, p. 1,8-9.

¹⁰⁸ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 32.

¹⁰⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 94.

¹¹⁰ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 58.

¹¹¹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 305.

¹¹² M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 43.

¹¹³ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 182.

¹¹⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 38.

¹¹⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 340.

¹¹⁶ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, Wrocław 2012, s. 87.

¹¹⁷ NLB, s. 430, *List Arysteasa*.

¹¹⁸ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 91.

¹¹⁹ *Liturgia godzin*, t. I, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 106.

¹²⁰ K.J. DROZD, *Śmierć i pogrzeb Chrystusa w ewangeliach apokryficznych*, Opole 2003, s. 174.

Wyrażenie użyte przez Ewangelistę Łukasza „w szóstym miesiącu” (Łk 1,26) interpretuje się zazwyczaj w odniesieniu do stanu błogosławionego Elżbiety (Łk 1,24)¹²², ale jeśli przyjąć założenie, że jest w nim zawarta również ukryta aluzja do szóstego miesiąca kalendarzowego, to dla starego systemu kalendarzowego zaczynającego się od miesiąca Tishri, szóstym miesiącem byłby miesiąc Adar, którego druga część odpowiada marcowi, co zgadza się z przyjętą datacją^{123, 124}.

MIEJSCE

Nad prawdopodobnym miejscem zwiastowania czczonym od pierwszych wieków (co najmniej od IV-go wieku), Grotą Zwiastowania w Nazaret, wznosi się dziś Bazylika Zwiastowania¹²⁵.

W Loreto, we Włoszech, znajduje się Święty Domek przeniesiony tutaj w grudniu 1294 z Ziemi Świętej i postawiony, bez fundamentów, na środku średniowiecznego traktu – jak mówi tradycja – zestawiony ze „świętych kamieni” domu Maryi w Nazarecie. Jeśli, jak się niekiedy przypuszcza, Święty Domek stanowił dobudowane przedłużenie Groty Zwiastowania, to wejście tego domostwa w Nazarecie byłoby otwarte na zachód, a otwór okienny przypadałby od strony południowej¹²⁶.

TEKST

Imiona Józef i Maryja (Łk 1,27) są imionami ze ST, co jest warte podkreślenia, gdyż na ogół nie nadawano imion wielkich patriarchów, czy matriarchiń¹²⁷ – poza Księgami Mojżeszowymi imiona Józef i Miriam prawie nie występują – wobec tego nadanie takich imion może świadczyć o chęci zaznaczenia w ten sposób odrębności żydowskiej tożsamości wobec obcego panowania i jakiejś ogólnej korespondencji z przebudzeniem narodowo-religijnym notowanym w Palestynie na około wiek, dwa przed Jezusem.

Imię Jezus^{128, 129, 130, 131}, (hebr. Jeszua), które anioł wyprzedzająco przekazuje Maryi (Łk 1,31), jest starym żydowskim imieniem. Z etymologicznego punktu widzenia imię Jezus jest skróconą formą pierwotnej wersji imienia Jozue (hebr. J’ehoszua) oznaczającego „Jahwe jest zbawieniem” lub dokładniej „JHWH zbawia”, toteż ścisłym znaczeniem imienia Jezus jest „On zbawia”. W tekstach Starego Testamentu imię Jezus nie występuje, poza podpisem autora Księgi Eklezjastyka (Mądrości Syracha) na końcu księgi, w tłumaczeniu Biblii Tysiąclecia (w wersji 5). W Łukaszkowym rodowodzie Jezusa występuje „Jezus syn Eliezera”. Jozue, jako imię, nie jest spotykane w ewangelich tłumaczonych na język polski, choć zapewne w tym czasie niekiedy było używane – wiadomo np., że po roku 60 (po Chr.) to imię nosiło dwóch arcykapłanów. Jednak należy tu mieć na uwadze, że w języku greckim imiona Jezus i Jozue są nierozróżnialne, ich wspólną formą jest „Ἰησοῦς” (Iēsous), dlatego można je rozróżniać jedynie na podstawie kontekstu wystąpienia – taka pisownia występuje już w greckiej Septuagincie, por. też wystąpienie imienia Jozue w NT, w wersetach (Dz 7,45), (Hbr 4,8) w [BT w.5] i [GNTPW]. Imię Jezus ogólnie w ST, poza autorem Mądrości Syracha, posiada aż 10 osób¹³², przytaczane, nie inaczej, jako Jozue, począwszy najpierw od sługi Mojżesza, Jozuego, syna Nuna.

CE6. Nawiedzenie Elżbiety

MIEJSCE

Ain Karim (Ain Karem), przyjmowane, jako miejscowość zamieszkania Elżbiety i Zachariasza, jest odległe około 7 km na południowy zachód od Jerozolimy^{133, 134, 135, 136}, natomiast Nazaret leży ok. 140

¹²¹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, Kraków 2003, s. 210, *EwGruz* 8.

¹²² BT w.5, przyp. Łk 1,26.

¹²³ EB, s. 1224, *Święto Nowego Roku*.

¹²⁴ D. I.P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 114-115.

¹²⁵ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 199-202.

¹²⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 151, por. także s. 135, 140-146, 149-157.

¹²⁷ J. MARTIN, *Jezus*, Poznań 2015, s. 50.

¹²⁸ D.H. STERN, *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, Warszawa 2008, s. 8, p. 21.

¹²⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 386.

¹³⁰ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 380-381.

¹³¹ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, tł. J. SŁAWIK, Świat Książki, Warszawa 2005, s. 232, *Jozue*.

¹³² CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 881-885, *Jozue*.

¹³³ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), Kraków 2010, s. 13.

km od Jerozolimy¹³⁷. Dzisiejsze Ain Karim to prawdopodobnie niegdysiejsze Bet-Kerem, stolica jednej z jedenastu toparchii Judy, okręgu graniczącego z Jerozolimą od zachodu, o nazwie Orine, która to nazwa ogólnie oznacza góry, wyżynę, odpowiadając w ten sposób również zapisowi w wersecie (Łk 1,39)¹³⁸.

Do przebycia było około 150 km i Maryja, ze względu na niebezpieczeństwa i trudy drogi, raczej przebyła ją w towarzystwie innych osób – mogło to być ułatwione ze względu na zbliżający się termin Paschy i naturalny w tym okresie ruch pielgrzymkowy do Jerozolimy. Być może towarzyszył jej Józef, ale zapewne potem wrócił do Nazaretu, zostawiając Maryję u Elżbiety¹³⁹. Józef przypuszczalnie nie miał wtedy świadomości stanu błogosławionego Maryi, gdyż nie przeżywałby później trudności opisanych w (Mt 1,18-23)¹⁴⁰.

Jako miejsce nawiedzenia Elżbiety w Ain Karim, czczone jest dziś miejsce, w którym się znajduje Kościół Nawiedzenia, które dla rodziny Zachariasza było jakby drugim domem i miejscem ukrycia dla Elżbiety przez okres 5-ciu miesięcy (Łk 1,24) przed plotkami i domysłami, związanymi ze stanem błogosławionym w tak późnym wieku¹⁴¹.

DATAcja

Można przyjąć, że był to dalej ten sam szósty miesiąc stanu błogosławionego Elżbiety (w którym to miesiącu miało miejsce Zwiastowanie Maryi), gdyż Maryja wybrała się w drogę niezwłocznie po zwiastowaniu (Łk 1,39)¹⁴², a na przebycie drogi z Nazaretu do Ain Karim potrzeba było kilku dni, minimum trzech¹⁴³ lub czterech^{144, 145}, ponieważ drogi były często strome i kamieniste.

Jest dość prawdopodobne, że Maryja tak zaplanowała kolejne dni drogi, aby przybyć do Elżbiety pod wieczór. Hymn Maryi – *Magnificat* – jest obecnie śpiewany przez Kościół właśnie wieczorem, w porze Nieszporów¹⁴⁶.

CE7. Magnificat

KONSTRUKCJA

W synopsie Kurta Alanda nie ma wyodrębnionego *Magnificat*, ale tutaj wyodrębniono, zgodnie z Ks. E. Dąbrowskim¹⁴⁷ i [BT w.5]. Nazwę dla toku narracji ustalono wg [BW, tyt. rozdz. przed Łk 1,39]¹⁴⁸.

DATAcja

Fakt, że Maryja została u Elżbiety ok. trzech miesięcy (Łk 1,58) każe się domyślać, że uczestniczyła w narodzinach Jana¹⁴⁹ i być może została jeszcze na uroczystości obrzezania¹⁵⁰.

TEKST

Hymn *Magnificat* (Łk 1,46b-55) nie jest prawdopodobnie jedynie autorstwa Maryi, ani jedynie autorstwa Łukasza¹⁵¹, tak jak niegdyś sądzono, ale opiera się też częściowo na jakimś starszym hymnie, np. pieśni z czasów Machabeusz¹⁵². „Sekwencja myśli w *Magnificat* opiera się głównie na hymnie

¹³⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, Kraków 1999, s. 25.

¹³⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, Warszawa 1956³, s. 254.

¹³⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 186.

¹³⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 256, par. 228.

¹³⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 190.

¹³⁹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 51.

¹⁴⁰ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 92, p. 39.

¹⁴¹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 12.

¹⁴² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 264, par. 235.

¹⁴³ tamże, s. 264, par. 235.

¹⁴⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 308.

¹⁴⁵ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 92, p. 39.

¹⁴⁶ *Liturgia godzin*, t. I, s. 46, p. 50.

¹⁴⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

¹⁴⁸ BW.

¹⁴⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 126, p. 1,56.

¹⁵⁰ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 57.

¹⁵¹ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie w świetle Nowego Testamentu*, Wrocław 2011, s. 56.

¹⁵² NLB, s. 459, *Magnificat*.

Anny”¹⁵³, natomiast sam hymn zawiera bardzo liczne paralele do wersetów ze ST¹⁵⁴, i to nie tylko z Kantyku Anny (1 Sm 2,1-10).

CE8. Narodzenie Jana Chrzciciela

DATA

Data 24 czerwca jest zgodna z zapowiedzią narodzin syna Zachariaszowi, gdyż uwzględnia okres ponad 9-ciu miesięcy od tamtego wydarzenia, a po wtóre jest datą liturgicznej pamiątki Narodzenia Jana Chrzciciela. W dniu 1-go lipca przypada natomiast ósmy dzień od narodzin Jana Chrzciciela, czyli dzień obrzezania syna Elżbiety i Zachariasza oraz nadania mu imienia Jan.

MIEJSCE

Dom Zachariasza, a właściwie grota uznawana za fragment tego domu i miejsce, w którym, według tradycji, przyszedł na świat Jan Chrzciciel, znajduje się dzisiaj w murach Kościoła św. Jana Chrzciciela w Ain Karim¹⁵⁵.

TEKST

Tabliczka, (gr. *πινακίδιον*, *pinakidion*) na której Jan pisze imię syna (**Łk 1,63**), jest drewniana, pokryta cieniutką warstwą wosku, a do pisania służył rylec^{156, 157}. Imię Jan, hebr. *Johanan*, posiada źródłosłów *Jahwe uczynił łaskę*¹⁵⁸.

CE9. Benedictus

KONSTRUKCJA

Chociaż Kurt Aland¹⁵⁹ nie wyodrębnia *Benedictus*, gdyż jak zaznacza przy tytule rozdziału, jest to dalej kontynuacja opisu dotyczącego *Narodzenia Jana Chrzciciela*, tutaj jednak rozdział został wyodrębniony, według tradycyjnego podziału na rozdziały przyjętego w synopsie Dąbrowskiego¹⁶⁰ i [BT w.5].

TEKST

Modlitwa o potomka z rodu Dawida i z Bożej mocy należała do codziennej modlitwy żydowskiej w modlitwie „osiemnastu błogosławieństw”. W hymnie *Benedictus* (**Łk 1,68-79**), nazywanym również Kantykiem Zachariasza, słyszymy o bliskim spełnieniu tej obietnicy, bowiem w nim Zachariasz wychwala proroczo Boga Izraela za wzbudzenie mocy zbawczej, dosłownie rogu zbawienia (gr. *κέρας σωτηρίας*) w domu Dawida, poprzez mającą ujawnić się światu osobę Mesjasza i pośrednio poprzez narodzonego syna Zachariasza, Jana, którego kapłan nazywa teraz prorokiem Najwyższego¹⁶¹.

CE10. Życie ukryte Jana Chrzciciela

KONSTRUKCJA

Taki rozdział jest wyodrębniony w [BJ] (Biblii Jerozolimskiej).

MIEJSCE

Pustkowie, w którym przebywał Jan, syn Zachariasza, nie jest bliżej znane. Od XV-go wieku ukształtowała się tradycja, że mogło to być el-Habs odległe ok. 5 km od Ain Karim¹⁶². W miejscowości Even Sapit niedaleko Ain Karim znajduje się obecnie franciszkański klasztor o nazwie „Pustkowie

¹⁵³ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 58.

¹⁵⁴ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 57.

¹⁵⁵ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 10-11.

¹⁵⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 127, p. 1,63.

¹⁵⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 144, p. 62n.

¹⁵⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 31, p. 26.

¹⁵⁹ K. ALAND, *Synopsis*.

¹⁶⁰ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

¹⁶¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 36.

¹⁶² E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 33, p. 30.

Świętego Jana”, gdzie prawdopodobnie przebywał Jan wraz z matką¹⁶³. Możliwe, że tych miejsc było więcej niż jedno, tekst grecki używa liczby mnogiej, mówi ogólnie o „pustkowiach” (gr. ἐρήμοις)¹⁶⁴.

Według pewnej tradycji¹⁶⁵, Elżbieta umarła, gdy Jan ukończył siedem lat. Natomiast, jeśli chodzi o Zachariasza, to według Protoewangelii Jakuba¹⁶⁶ zginął on z ręki ludzi Heroda, niedługo po czasie rzezi niewiniątek – Elżbieta z Janem się ukryła, a Zachariasz został zamordowany w Jerozolimie, w Świątyni, podczas okresu swojej służby, potwierdzał to później również Orygenes¹⁶⁷.

Czy po śmierci rodziców Jan miał jakiś kontakt ze stronnictwami lub grupami religijnymi, np. Eseńczykami¹⁶⁸, to na podstawie samych relacji ewangelicznych raczej trudno dociec – można jedynie stwierdzić, że był on bardzo silną i niezależną osobą, a jako objawiony i uznany prorok, był także postacią wręcz niezwykłą i charyzmatyczną.

Według świadectwa J. Flawiusza¹⁶⁹ w Palestynie działały cztery ugrupowania żydowskie: esseńczycy (w liczbie ok. 4 tysięcy, według tegoż J. Flawiusza¹⁷⁰), saduceusze, faryzeusze i zeloci, spośród których pewne analogie w późniejszej działalności Jana Chrzciciela można dostrzec w stosunku do esseńczyków. Faryzeusze byli liczniejsi od esseńczyków, liczyli około 6000 członków, saduceuszy było kilkuset, podobnie zelotów¹⁷¹. Jak podaje¹⁷² *Esseńczycy i saduceusze mieszkali głównie w Jeruzalem i Judei, podczas gdy połowa faryzeuszy i niemal wszyscy zeloci zamieszkiwali Galileę*. Wspólnota esseńczyków – nazwa oznacza być może „uzdrowiciele, wypełniający Prawo”¹⁷³, lub pochodzi od aramejskiego *hassin*, „pobożni”, hebr. *hassidim*¹⁷⁴, ew. od aramejskiego słowa *asaja* o podobnym znaczeniu¹⁷⁵, a istniała też nazwa wewnętrzna, odwołująca się do na nowo określonego przez siebie przymierza¹⁷⁶ – według tak zwanego Dokumentu Damasceńskiego, powstała 390 lat po zdobyciu Jerozolimy przez Nabuchodonozora (od 576 r. p. Chr.), ale ok. 20 lat później, gdy Bóg wzbudził dla wspólnoty Nauczyciela Sprawiedliwości, czyli ok. roku 175 p. Chr.¹⁷⁷, podczas gdy według¹⁷⁸ należałoby przyjąć rok 152 p. Chr., gdy nastąpił podział tzw. *hasidim* na stronnictwo faryzeuszy i wspólnotę esseńczyków. Otóż, w miejscu, gdzie pierwotnie znajdowało się Miasto Soli (Joz 15,61-62), na brzegu Jeziora Asfaltowego, które przez wieki było częściowo opuszczone¹⁷⁹, wspólnota esseńczyków wybudowała w Qumran swoje osiedle, które ok. 31 r. p. Chr. zostało prawd. opuszczone po potężnym trzęsieniu Ziemi – wtedy część wspólnoty schroniła się m.in. w Jerozolimie¹⁸⁰, a, w innym miejscu znaczącym dla wspólnoty, Damaszku, znaleźli się wcześniej, po śmierci Mistrza Sprawiedliwości¹⁸¹ – po którym, dopiero ok. 4 r. p. Chr.¹⁸² na powrót wspólnota Esseńczyków odbudowała się w Qumran. Pliniusz Starszy w *Historia Naturalis* tak m.in. charakteryzuje Esseńczyków: „(...) Są oni samotnikami, najosobliwszymi ludźmi na świecie, którzy żyją bez kobiet, bez miłości, bez pieniędzy, mając drzewa palmowe za jedyne swych towarzyszy. (..) przychodzi do nich ciągle wielu nowych adeptów (...) Dzięki temu (...) przetrwał ów lud, w którym nie rodzą się dzieci. Dziećmi ich stają się inni ludzie,

¹⁶³ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 13.

¹⁶⁴ GNTPW, Łk 1,80, s. 246.

¹⁶⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 123.

¹⁶⁶ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 288-290, ProtJ 22,3-24,4.

¹⁶⁷ P. JOHNSON, *Jezus. Najwierniejsza biografia*, Warszawa 2011, s. 28.

¹⁶⁸ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 128, 133.

¹⁶⁹ P. ŁABUDA, *Qumran. Osada, wspólnota i pisma znad Morza Martwego*, Wrocław 2009, s. 30.

¹⁷⁰ tamże, s. 48.

¹⁷¹ H. STEGEMANN, *Esseńczycy z Qumran, Jan Chrzciciel i Jezus*, Kraków – Mogilany 2002, s. 163.

¹⁷² tamże, s. 163.

¹⁷³ P. ŁABUDA, dz. cyt., s. 39.

¹⁷⁴ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 94.

¹⁷⁵ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 133.

¹⁷⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, *Śledztwo w sprawie śmierci Jezusa*, s. 80.

¹⁷⁷ P. ŁABUDA, dz. cyt., s. 25-26.

¹⁷⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 80.

¹⁷⁹ P. ŁABUDA, dz. cyt., s. 16-17.

¹⁸⁰ tamże, s. 19-20.

¹⁸¹ tamże, s. 42.

¹⁸² tamże, s. 19.

odczuwający skruchę z powodu życia, jakie wiedli.”¹⁸³. Pogląd o całkowitej beżenności esseńczyków jest może nieco przesadzony, ale jak podaje H. Stegemann¹⁸⁴, kobiety pozostawały na dalszym planie w życiu esseńczyków, gdyż w zebraniach wspólnotowych mogli uczestniczyć tylko mężczyźni, pełnoletniość chłopców do zawarcia małżeństwa określano na 20 lat, a nie jak to było ogólnie przyjęte, po 13-tym roku życia, natomiast żona, jeśli była, mogła być tylko jedna i jedyna. Esseńczycy więc nie wyrzekli się małżeństwa¹⁸⁵, ale tylko część z nich miała żony, co potwierdza Józef Flawiusz^{186, 187}. Szabat przestrzegano bardzo rygorystycznie, był to dzień całkowitego odpoczynku, natomiast *Prawo było studiowane dwadzieścia cztery godziny na dobę, w dziewięcioosobowych grupach w ciągu dnia i trzyosobowych nocami*¹⁸⁸. Mimo pewnych analogii w działaniu i nauczaniu Jana Chrzciciela w stosunku do esseńczyków, bo oni np. również udzielali chrztu, ale nie tylko oni, miejsce zaś chrztu Janowego nad Jordanem znajdowało się tylko kilkanaście km od Chirbet Qumran, można stwierdzić, że są zbyt znaczące różnice, aby wnioskować o jakichś znaczących związkach Jana Chrzciciela z tą wspólnotą¹⁸⁹. Wydaje się, że ogólnie, podobnie jak w przypadku nielicznych drugorzędnych analogii w nauce Jezusa do pism esseńczyków, można, również w przypadku Jana Chrzciciela, mówić jedynie o ogólnym wpływie na jego nauczanie środowiska powstania, tj. kultury judaistycznej¹⁹⁰.

Jak wykazuje H. Stegemann w swojej pracy, pomiędzy chrztem Janowym, a rytualnym obmyciami, ablucjami, w Qumran istnieją głównie różnice¹⁹¹: ¹) chrztu udzielał Jan, obmycie było czynnością osobistą, ²) chrzest Jana miał wymiar sakramentalny, otwierał dostęp do czasu zbawienia i chronił przed zagładą na Sądzie Ostatecznym, u esseńczyków można tylko mówić o uzyskaniu stanu czystości rytualnej, ³) miejsce chrztu Jana było określone, u esseńczyków było to wiele miejsc, tam gdzie mieszkali, ⁴) chrzest Jana był jednorazowym aktem, esseńczycy dokonywali ablucji kilka razy dziennie, ⁵) chrzest Janowy gwarantował odpuszczenie grzechów na Sądzie Ostatecznym, obmycia nie wiązały się z odpuszczeniem grzechów, ⁶) chrzest Janowy pieczętował dokonane osobiste nawrócenie, dla esseńczyków nawrócenie oznaczało obranie ich drogi życia, ⁷) U Jana nie obowiązywał żaden okres przygotowawczy przed chrztem, esseńczycy dopuszczali kandydatów do zanurzeń, dopiero po rocznym okresie probacji, ⁸) Jan nie wiązał chrztu z przynależnością do własnej wspólnoty, esseńczycy dopuszczali do zanurzeń tylko pełnoprawnych członków i kandydatów. Przytaczając jeszcze inne argumenty Hartmut Stegemann dochodzi do konkluzji¹⁹²: *Jan Chrzciciel nie był esseńczykiem ani duchowym uczniem esseńczyków*. Oczywiście, warto tutaj dopowiedzieć, że Jan Chrzciciel w swoich mowach nie używał sformułowania „Sąd Ostateczny”, ale można tak przyjąć analizując np. wypowiedź Jana (Mt 3,7-12) w sensie eschatologicznym, por. komentarz A. Paciorka¹⁹³, natomiast chyba nie budzi większych zastrzeżeń węższa interpretacja¹⁹⁴, iż *chrzest przyjmowany w szczerym postanowieniu nawrócenia ratuje od zagrażającego sądu Boga także faryzeuszy i saduceuszy*.

Jeśli chodzi o Jezusa, to nie wiadomo nic bliższego, by miał On możliwość styczności z esseńczykami. W Galilei, skąd Jezus się wywodził, i gdzie odbyła się większa część jego działalności, esseńczyków w tamtych czasach w ogóle nie było¹⁹⁵. Nauka Jezusa jest odrębna od nauki esseńczyków, na pewno różni się od esseńczyków, chociażby mniej rygorystycznym podejściem do szabatu. Wskazywane niekiedy podobieństwo Ostatniej Wieczerzy do posiłku wspólnotowego esseńczyków ma raczej kruche podstawy¹⁹⁶, gdyż u esseńczyków posiłek wspólnotowy był posiłkiem codziennym, kultycznym wprawdzie, ale nie o charakterze sakramentalnym, podczas gdy słowa ustanowienia sakramentu przez

¹⁸³ tamże, s. 10-11.

¹⁸⁴ H. STEGEMANN, dz. cyt. s. 227.

¹⁸⁵ tamże, s. 229.

¹⁸⁶ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 161n, *Bell. II.VIII.2*(120-121).

¹⁸⁷ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 165n, *Bell. II.VIII.13*(160-161).

¹⁸⁸ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, Warszawa 2013, s. 239.

¹⁸⁹ tamże, s. 91-92.

¹⁹⁰ tamże, s. 98.

¹⁹¹ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 259-260.

¹⁹² tamże, s. 264.

¹⁹³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 156n, p. 10, s. 161.

¹⁹⁴ tamże, s. 155, p. 7.

¹⁹⁵ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 301.

¹⁹⁶ tamże, s. 303.

Jezusa nie mają odpowiednika w tekstach z Qumran, a błogosławieństwo nad chlebem i winem u esseńczyków było wypowiadane tylko na początku uczt wspólnotowych, ale nie na końcu.

CE11. Rodowód Jezusa

KONSTRUKCJA

Przyjęto umiejscowienie rodowodów takie jak w Ewangelii Łukasza, to znaczy przed rozdziałem o narodzeniu Jezusa – takie rozwiązanie znajduje się również u Alanda¹⁹⁷ i Dąbrowskiego¹⁹⁸.

Dla Ewangelii Mateusza jest to jednak początek ewangelii, co jest zaakcentowane w ten sposób, że pierwszy wiersz (Mt 1,1) rozpoczyna się od słów „Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ” co można odczytać jako *Księga rodów Jezusa Chrystusa*, choć sam początek „Βίβλος γενέσεως” można przetłumaczyć również, jako *Księga rodowodu*, czy *Księga rodzaju*, przy czym pierwszy werset stanowi jakby tytuł całego rodowodu, a pierwsze słowa nawiązują do początku Biblii, do Księgi Rodzaju^{199, 200}.

TEKST

Żydzi zawsze przykładali dużą wagę do rodowodów. *Pochodzenie w społeczności izraelskiej stanowiło główny element tożsamości, np. po powrocie z niewoli babilońskiej, kto nie mógł się wykazać prawowierzną genealogią, był wykluczony ze społeczności (zwł. w przypadku kapłanów i lewitów; por. Ezd 2,59-62; Ne 7,61-64)*²⁰¹.

Czasem się przyjmuje, że rodowód podany przez Mateusza – rodowód zstępujący od Abrahama do Jezusa – jest z linii Józefa, legalnego ojca Jezusa²⁰², a rodowód podany przez Łukasza – rodowód wstępujący od Jezusa do Adama – jest najprawdopodobniej z linii Najświętszej Maryi Panny²⁰³. Inna hipoteza zwracająca uwagę, że w genealogiach starożytnych raczej nie podawano rodowodów kobiet, proponuje taką interpretację, że oba rodowody odnoszą się do przodków Józefa, ale Mateusz podaje przodków naturalnych, a Łukasz tylko przodków legalnych²⁰⁴. Mateuszowi zależy na pokazaniu, że Jezus jest Mesjaszem od samego początku (Mt 1, 1), już jako Mesjasz przyszedł na świat²⁰⁵, a nie staje się, czy okazuje się nim, gdy jako dorosły zaczyna swoją misję zbawczą.

Rodowód Mateusza ma precyzyjną budowę, trzy kolumny przodków, po czternaście osób. Źródła do tych rodowodów można znaleźć w ST: (Rt 4,18-22), (1 Krn 1,34-2,15), z dodanymi imionami Rachab i Rut dla pierwszej kolumny, następnie (1 Krn 3,1-16) do drugiej części, a dla pierwszych trzech imion w drugiej części (Ezd 3,2), (Ag 2,2), (1 Krn 3,16-19) – pozostałe imiona mogły zostać zaczerpnięte z tradycji ustnej²⁰⁶. Jeśli opierać się tylko na danych z Biblii Starego Testamentu, to w kilku przypadkach można znaleźć w rodowodzie pewne niedokładności lub pominięcia, np. w źródłosłowie greckim w (Mt 1,8) występuje imię Ἀσὰφ, czyli Asaf, podczas gdy chodzi o króla Asana (Asę)²⁰⁷.

Trzy kolumny po czternaście pokoleń odpowiadają trzem okresom dziejów ludu Bożego: od Abrahama do Dawida (okres ok. 1850 -1010 p. Chr.), od Dawida do niewoli babilońskiej (od ok. 1010 do 538 p. Chr.), od niewoli babilońskiej do narodzenia Jezusa Chrystusa (od 586 do 6-7 p. Chr.)²⁰⁸. Pokolenie w rodowodzie Mateusza jest obliczone na około 40 lat, a 40 jest uważane za liczbę doskonałą²⁰⁹.

Cyfra czternaście – liczba osób w każdej z trzech kolumn rodowodu Mateusza – nie ma znaczenia czysto historycznego, gdyż wtedy w każdej kolumnie rodowodu powinno być o wiele więcej niż

¹⁹⁷ K. ALAND, *Synopsis*..

¹⁹⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

¹⁹⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka* (Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia, NT 1.1), Poznań 2014, s. 48.

²⁰⁰ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 70.

²⁰¹ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 727, *Jezus Chrystus*.

²⁰² BT w.5, przyp. Mt 1,16.

²⁰³ BT w.5, przyp. Łk 23-38.

²⁰⁴ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 237.

²⁰⁵ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 10.

²⁰⁶ KKB, s. 917, p. 9.

²⁰⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 49-50.

²⁰⁸ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 71.

²⁰⁹ R.-L. BRUCKBERGER, *Dzieje Jezusa Chrystusa*, Warszawa 1972, s. 15.

czternaście imion. Nawet, jeśli przyjąć arbitralnie 35 lat, jako czas życia jednego pokolenia, czyli 490 lat dla kolumny przodków (35 lat razy 14 pokoleń), to i tak nie tłumaczy to pierwszej kolumny od Abrahama do Dawida, gdzie historyczna liczba lat powinna być prawie dwa razy większa. Liczba 490 nawiązuje do proroctwa (Dn 9,24), gdzie właśnie 70 tygodni lat (siedemdziesiąt siedem lat) oddziela czas odbudowania Jerozolimy, od nadejścia Mesjasza²¹⁰. Założenie fundamentów drugiej świątyni to wiosna r. 537 p. Chr., rok po dekrete Cyrusa, a budowa Świątyni trwa do roku 515 p. Chr.²¹¹. Czas, od kiedy Żydzi zaczęli oczekiwać na Mesjasza, 490 lat później, to r. 24 p. Chr., faktycznie natomiast oczekiwanie spełniło się w 6 r. p. Chr., według chronologii przyjętej w KCE.

Kluczowa, dla konstrukcji rodowodu Mateusza, liczba czternaście składa się z dwóch świętych siódemek, co odzwierciedla prawdę, że dzieje Mesjasza kończą jeden okres w dziejach ludzkości, a zaczynają nowy²¹². Symbolicznie, cały rodowód, może wyrażać też imię króla Dawida, bowiem gematria, czyli suma wartości hebrajskich spółgłosek imienia Dawid wynosi 14, zaś na imię to składają się 3 spółgłoski (jakby odpowiadające trzem kolumnom rodowodu).

Prastary archetyp liczby czternaście, mógł być również częściowo zapożyczony z egipskiej obrzędowości państwowo-religijnej²¹³, gdzie, jak wierzone, właśnie czternastu ostatnich przodków, wspiera człowieka i także coś od niego wymaga, w postaci pozostawionego, dobrowolnego zadania do wykonania. Emblematy przodków, w tej liczbie, towarzyszyły faraonowi podczas oficjalnych uroczystości.

Rodowód Mateusza spełnia wymagania narzucone przez Stary Testament osobie Mesjasza: musi być, co oczywiste, potomkiem Abrahama (Rdz 22,18) i Jakuba (Lb 24,17), z pokolenia Judy (Rdz 49,10), z pokolenia Jesego (Iz 11,1) oraz Dawida (2 Sm 7,13), wreszcie również z pokolenia Zorobabela (Ag 2,22-23)²¹⁴.

W rodowodzie Mateusza będącym ogólnie genealogią mężczyzn znajdują się cztery kobiety, oprócz Maryi, która wieńczy tą genealogię. Ponieważ kobiety te są uważane, z zastrzeżeniami, za poganki: Tamar, jako Aramejka, Rahab, jako Kananejka, Rut, jako Moabitka, Batszeba, jako Hetytka, co typologicznie oznacza, że Jezus już poprzez swoje pochodzenie dowodzi otwartości na pogan i zapowiada Jego posłannictwo do Żydów i do świata pogan^{215, 216}. Nie jest przypadkowe, że ta otwartość na świat pogan jest wyrażona w rodowodzie przez kobiety, gdyż w przypadku mężczyzn pochodzących z ludów pogańskich, droga do stania się Izraelitą była znacznie trudniejsza i mogła trwać nawet kilka pokoleń, minimum trzy pokolenia (Wj 23,9).

Jest jeszcze jedna charakterystyczna cecha rodowodu podanego przez Mateusza, w ostatniej, trzeciej grupie imion, jest tylko trzynaście imion – czternastym imieniem jest sam Jezus²¹⁷. Można również tą, zapewne zamierzoną, właściwość rodowodu, zinterpretować w ten sposób, że to niejako puste miejsce jest zarezerwowane dla Boga Ojca.

Rodowód Łukasowy (por.^{218, 219, 220}) zawiera 36 nowych imion w stosunku do rodowodu Mateusowego. Rodowód Łukasza jest zbudowany na symbolice liczby 7, która wyraża pełnię i doskonałość. Imion w rodowodzie jest 77 i są one pogrupowane w siódemki. Każdą siódemkę często otwiera imię postaci znaczącej dla dziejów zbawienia. Licząc rodowód od Boga Stwórcy, Henoch znajduje się na początku drugiej siódemki, Abraham jest umieszczony na początku czwartej siódemki, Dawid na początku szóstej, Jezus natomiast rozpoczyna dwunastą siódemkę. Według (Ezd 14,10-12) dwunasty

²¹⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 86.

²¹¹ *Biblia Jerozolimska*, (BJ), Pallotinum, Poznań 2006, Tabl. chron., s. 1777.

²¹² K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz Praktyczny do Nowego Testamentu, tom 1*, (KPNT 1), Poznań 1999, s. 11.

²¹³ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus – biografia*, Kraków 2011, s. 165.

²¹⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 3.

²¹⁵ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 15-16.

²¹⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, *Nowy komentarz biblijny NT t. I cz. 1*, (NKB NT I/1), Częstochowa 2005, s. 90-91, p. 3.

²¹⁷ KKB, s. 918.

²¹⁸ tamże, s. 1053, p. 50.

²¹⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 238, p. 24-38.

²²⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 59.

okres wieńczący dzieje ludzkości to epoka mesjańska. Nieco przez analogię do rodowodu Mateusowego można wyróżnić w rodowodzie Łukasowym cztery zespoły generacji: od Adama do Abrahama, od Abrahama do Dawida, od Dawida do niewoli babilońskiej, od niewoli babilońskiej do Jezusa, przy czym każdy zespół liczy dokładnie po 3x7 generacji.

Novum w genealogii Łukasza, w stosunku do typowych żydowskich genealogii, to wykazanie związku narodu wybranego (linii Józefa) z Bogiem nie poprzez wybór i przymierze, ale poprzez linię genealogiczną prowadzącą do Boga²²¹.

Notabene, List do Hebrajczyków (Hbr 7,14) podkreśla, iż „*Wiadomo przecież, że Pan nasz wyszedł z pokolenia Judy*”; ten fakt stanowi wspólną cechę obu genealogii²²².

CE12. Narodzenie Jezusa

DATAcja

Pewną ogólną wskazówkę do datacji Narodzin Jezusa, może stanowić fakt, iż Kościół proklamuje w Wigilię Bożego Narodzenia, że Bóg posyła na świat swojego syna, wtedy *gdy na całym świecie zapanował pokój* (łac. *toto orbe in pace composito*)²²³ co zakładając, że chodzi o pokój w Cesarstwie Rzymskim (*Pax Romana*), odpowiadałoby to przedziałowi czasowemu rozpoczynającemu się od 8 r. przed Chr. do 9 r. po Chr. włącznie. Podana dolna granica jest łatwiejsza do ustalenia, bowiem w latach 12-9 p. Chr. trwały jeszcze walki między Elbą a Renem²²⁴, tudzież wiadomo, że w styczniu 9 r. został ukończony Ara Pacis Augustae (łac. *ołtarz pokoju Augusta*) wzniesiony w Rzymie na Polu Marsowym, jako gloryfikacja pokoju przywróconemu światu przez cesarza²²⁵, podczas gdy definitywnie w 8 roku p. Chr. cesarz Oktawian August zamknął świątynię Janusa – Janus był rzymskim bogiem początku i przejść, w czasie wojny otwierano bramy świątyni Janusa, a w czasie pokoju je zamykano²²⁶ – natomiast górna granica, 9 r. po Chr.²²⁷, oznacza, że tocząca się w latach 6-9 r. po Chr. tzw. wojna pannońska nie naruszała zasadniczo pokoju wewnątrz imperium, dopóki w 9 r. po Chr. do wojny nie włączyli się Germanie²²⁸.

Uwzględniając fakt, że urodziny Jezusa miały miejsce przed śmiercią Heroda Wielkiego, wtedy górna granica jest znacznie wcześniejsza, do 4 r. przed Chr. – dość podobnie zakres dat dla narodzin Jezusa określa Cz.P. Bosak²²⁹, *między 8/7 a 4 rokiem przed nową erą*.

Co do bardziej precyzyjnej datacji urodzenia Jezusa nie ma pełnej zgodności, w KCE rok narodzin Jezusa – 6 rok p. Chr. – przyjęto wg^{230, 231}; inne spotykane propozycje datacji to 6-7 rok p. Chr.²³², 6 rok - 5 rok p. Chr.²³³; 5 rok p. Chr.²³⁴, 9 marzec 5 roku p. Chr.²³⁵, 7 rok-1 rok p. Chr.²³⁶, 7 rok p. Chr.²³⁷, 7 rok - 4 rok p. Chr., marzec-listopad²³⁸. Na podstawie ewangelii Łukasza można obliczyć, że narodzenie Jezusa miało miejsce w 6 miesięcy później od urodzenia Jana Chrzciciela, a 15-16 miesięcy od zapowiedzi narodzin Jana Chrzciciela.

²²¹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 126.

²²² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, Warszawa 2001, s. 385.

²²³ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 33-34.

²²⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 285.

²²⁵ *Encyklopedia powszechna*, red. KAROLCZUK-KĘDZIERSKA M., et alias, (EP), Kraków 2002, t. 1, s. 165, *Ara Pacis Augustae*.

²²⁶ M. JACZYŃSKA (red.), A. MĄCZAKOWA, W. TYŁOCH, *Historia starożytna*, Warszawa 1969, s. 278.

²²⁷ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 126n, nr 19.

²²⁸ A. ZIÓŁKOWSKI, *Historia Powszechna. Starożytność*, Warszawa 2009, s.797n.

²²⁹ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 728, Jezus Chrystus.

²³⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, Warszawa 2010⁸, s. 474.

²³¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 199.

²³² E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, Kielce 2006, s. 190.

²³³ G. ROSA, *Jezus Chrystus, życie, orędzie, tajemnica*, Kraków 1999, s. 47.

²³⁴ J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*, Cincinatti, 1914, s. 21.

²³⁵ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 256-259, 414.

²³⁶ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

²³⁷ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 81, 84, 107.

²³⁸ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 135-136.

Podana w KCE data jest datą symboliczną, wynikającą z uwzględnienia daty pamiątki Świąt Narodzenia Pańskiego – w 6 r. p. Chr. Zgodnie z tradycją²³⁹, jako porę Narodzenia Pańskiego uznaje się przełom nocy, gdy „*noc w swoim biegu dosięgała połowy*” według słów (Mdr 18, 14-15), nadających tej nocy charakter pre-paschalny, dlatego, jako datację przyjęto noc 24-25 grudnia, która dla 6 roku p. Chr. przypada na sobotę i niedzielę, a według żydowskiej rachuby czasu jest to pierwszy dzień tygodnia. Szczegółowsze rozważania na temat datacji roku Narodzenia Pańskiego znajdują się w rozdziale pod tytułem **Podstawy przyjętej datacji wydarzeń ewangelicznych. Narodzenie Jezusa**. Apokryf „Ewangelia Gruzińska”²⁴⁰ podaje datę narodzenia Jezusa według prawosławnej daty Świąt Bożego Narodzenia, jako czwartek, 6-go stycznia o północy²⁴¹.

Stwierdzenie Łukasza (Łk 2,2), że „*Pierwszy ten spis odbył się wówczas, gdy wielkorządcą Syrii był Kwiryniusz.*”, wymaga komentarza, gdyż w latach 8-6 p. Chr. stanowisko legata Syrii zajmował Saturninus, potem, w latach 6-4 p. Chr. Varus, a Kwiryniusz dopiero po 4 r. po Chr. – wtedy Kwiryniusz, sam spis, pierwszy w Judei z upoważnienia władz rzymskich, mógłby przeprowadzić w 6 r. po Chr., po degradacji Archelausa, gdy Judea podlegała już bezpośrednio Rzymowi, a nie Herodowi Wielkiemu lub jego następcy²⁴². Wiadomo, że ten spis w 6 r. po Chr.²⁴³ zarządzony przez Kwiryniusza spotkał się z oporem ludności pod wodzą Judy Galilejczyka (Dz 5,37), przywódcy ruchu zelockiego mającego swoją ostoję w północnej Galilei^{244,245}. Może warto przytoczyć dwie próby wyjaśnienia tej rozbieżności czasowej. Z tego względu, że słowo greckie *πρῶτος* (*prōtos*), można tłumaczyć nie tylko jako *pierwszy*, ale także *uprzedni*, *wcześniejszy*, niekiedy proponuje się takie tłumaczenie (Łk 2,22): „Ten spis przeprowadzono przed tym, który miał miejsce, gdy Kwiryniusz był zarządcą Syrii”, ale nie jest to do końca gramatycznie poprawne i uzasadnione tłumaczenie²⁴⁶. Inną próbę wyjaśnienia tej sytuacji, podaje²⁴⁷, mianowicie, że ze względu na napiętą sytuację, cesarz powierzył na jakiś czas Kwiryniuszowi nadrzędną funkcję wojskową w Syrii, tj. miałby być *Orienti praepositus*, wodzem naczelnym na Wschodzie, właśnie w tym czasie, gdy wielkorządcą (legatem) Syrii był Saturninus.

Spisów dokonywano zwykle w grudniu, natomiast inna sugestia zawarta w pracy Hesemanna²⁴⁸, że mogło to być w okresie 15-25 Adar, aby połączyć spis z pobieraniem podatku świątynnego, nie ma potwierdzenia w tekście ewangelii Łukasza, zresztą ten podatek raczej uiszczano u lokalnego kapłana i na innej zasadzie, nie według miejsca pochodzenia, czyli bez konieczności podejmowania podróży.

Do Betlejem Józef z Maryją wyruszył najprawdopodobniej tydzień wcześniej, być może zaraz po szabacie, czyli w niedzielę (18 grudnia 6 r. p. Chr.), jak to wówczas praktykowano w przypadku dłuższych podróży (by zdążyć z podróżą przed następnym szabatem)²⁴⁹. Powszechnie używany w Palestynie, jako zwierzę pociągowe i juczne, osioł *maskat* o sierści jasnoszarej, niemal białej, był duży, silny i potrafił dziennie przebyć nawet czterdzieści kilometrów, podczas gdy konie czy wielbłądy były naówczas prawdziwą rzadkością i wykorzystywano je tylko w nikłym stopniu²⁵⁰. Warto wspomnieć, że były także w użyciu osły białe (Sdz 5, 10) będące wyróżnikiem zamożności²⁵¹. Odległość z Nazaretu do Betlejem wynosiła około 150 km i nawet z wykorzystaniem osła potrzeba było na przebycie tej drogi minimum czterech pełnych dni²⁵². Maryja była jednakowoż brzemienna, toteż podróż mogła trwać trochę dłużej, a rozwiązanie według (Łk 2,6) nie odbyło się od razu po przyjeździe do Betlejem²⁵³.

²³⁹ R.-L. BRUCKBERGER, *Dzieje Jezusa Chrystusa*, s. 56.

²⁴⁰ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 174.

²⁴¹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 213, *EwGruz*, 12.

²⁴² H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 69.

²⁴³ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 46.

²⁴⁴ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 141.

²⁴⁵ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, Poznań 1979, s. 837, *Ant.* XVIII.1.6.

²⁴⁶ BJ, przyp. Łk 2,2.

²⁴⁷ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 205-209.

²⁴⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 209-210.

²⁴⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 235.

²⁵⁰ tamże, s. 27.

²⁵¹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, Kraków 2014, s. 222.

²⁵² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 89.

²⁵³ J. GAĆ, *Ziemia Święta – Kulturowy przewodnik śladami Jezusa*, Kraków 2008, s. 62.

MIEJSCE

Podróż Świętej Rodziny z Nazaretu do Betlejem wynika z kontekstu Ewangelii Łukasza. Ewangelia Mateusza nie wspomina nic o takiej podróży, albo milcząco zakładając, że Maria i Józef tam właśnie mieszkali²⁵⁴ – a w każdym razie tam właśnie narodził się Jezus również według Mateusza (Mt 2,1), (CE16,0180) – albo pomija element podróży, jako epizodyczny.

Podróżowano wówczas przyłączając się do jakiejś karawany²⁵⁵, toteż jest prawdopodobne, że Józef zatroszczył się dla Maryi o miejsce siedzące nie tyle na osiołku, co w jakimś wehikule ciągnionym przez juczne zwierzęta.

TEKST

Zaślubiny, o których mówi (**Mt 1,18**) to pierwszy etap zaślubin (*erusin*), jakby zaręczyny, który według prawa żydowskiego trwał zazwyczaj rok, ale nie dłużej niż półtora roku. Niewiasta wtedy mieszkała jeszcze u swoich rodziców. Dopiero w drugim etapie (*nissusin*) przenosiła się do domu małżonka^{256, 257 258, 259}.

Słowo Pańskie zaczynające się od frazy „*Oto Dziewica pocznie i porodzi Syna*”, które przytacza Ewangelista Mateusz (**Mt 1,23**), zostało zaczerpnięte z Księgi Izajasza (Iz 7,14). Notabene, jest to tzw. cytata refleksyjny, wskazujący poprzez wypełnienie się proroctw ST na mesjańskie posłannictwo Jezusa, przy czym takich cytatów jest u Mateusza jedenaście: (Mt 1,23), (Mt 2,6), (Mt 2,15), (Mt 2,18), (Mt 2,23), (Mt 4,15-16), (Mt 8,17), (Mt 12,18-21), (Mt 13,35), (Mt 21,5), (Mt 27,9-10), i charakteryzują się one ponadto tym, że Mateusz nie cytuje ich bezpośrednio z LXX, lecz z jakiejś formy skomentowanej przez tradycję żydowską^{260, 261}. Wracając do wspomnianego w (Mt 1,23) słowa: zostało ono wypowiedziane w r. 734 p. Chr. przez proroka Izajasza do króla judzkiego Achaza, jako znak potwierdzenia w przyszłości prawdziwości słów proroka, w sytuacji, gdy przestrzegał on króla, przed zawieraniem przymierza z Asyrią^{262, 263}. Jednakowoż Achaz zawarł traktat pokojowy z Asyrią w tym właśnie roku²⁶⁴, co, paradoksalnie, pozwala również na określenie daty proroctwa, choć, zgodnie z zapowiedzią proroka, Judzie to nie pomogło. Słowo wypowiedziane przez Izajasza ma jednak przede wszystkim charakter uniwersalistyczny, mesjanistyczny – w tym kontekście można powiedzieć, że to było proroctwo, które zostało w pełni wypełnione dopiero wraz z narodzinami Jezusa, czyli po ponad siedmiu wiekach. Szerzej, powstanie tego słowa i jego znaczenie, opisuje Benedykt XVI²⁶⁵.

Relacja Łukasza zaczyna się od podróży związanej ze spisem ludności (**Łk 2,1**). Spisy ludności miały na celu ustalenie podatków, które obywatele rzymscy płacili od majątności i od osoby; spisywano osoby, wyceniano majątność i ustalano, którzy mężczyźni mogą w przypadku wojny zostać pobrani do wojska^{266, 267}. Wielkie spisy ludności poczynawszy od 6 roku po Chr. były przeprowadzane co czternaście lat, a wcześniej w mniej regularnych odstępach czasu²⁶⁸.

Imperium Rzymskie za czasów Oktawiana Augusta przeżywało apogeum swojej potęgi²⁶⁹: rozciągało się od Egiptu i Afryki północnej do brzegów Dunaju i Renu, od Mezopotamii, po Hiszpanię, na obszarze ok. czterech mln km², licząc 50, może 100 mln mieszkańców – pomimo spisów ludności, dokładna liczba nie jest znana.

²⁵⁴ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, Warszawa 2012, s. 410.

²⁵⁵ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, s. 410.

²⁵⁶ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 56.

²⁵⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 100-101.

²⁵⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 52-53, p. 18.

²⁵⁹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 123.

²⁶⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 40.

²⁶¹ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 81.

²⁶² BT w.5, przyp. Iz 7,14.

²⁶³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 34, p. 34.

²⁶⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 133n.

²⁶⁵ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu, część I. Od chrztu w Jordanie do Przemienienia*, Kraków, 2011, s. 66-71.

²⁶⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 161.

²⁶⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 146-147.

²⁶⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 128-129, p. 2,1-7.

²⁶⁹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 65.

Rzymian interesowało m.in. ustalenie danych do pobierania dwóch podatków²⁷⁰, pogłównego i podatku gruntowego; dla przykładu w prowincji syryjskiej pogłównie płacili mężczyźni w wieku 14-65 lat, a kobiety w wieku 12-65 lat, najczęściej razem z podatkiem gruntowym, w miejscu posiadania ziemi. Ogólnie ludność Judei płaciła trzy główne podatki²⁷¹: wspomniany już podatek od ziemi zwany *tributum soli*, oraz podatek pogłówny, *tributum capitis*, nazywany też w ewangeliiach daniną, a określa go greckie słowo *κῆνσος* (kēnsos), mowa jest o nim w (Mt 17,25), oraz (Mt 22,17.19) i (Mk 12,14), natomiast jeszcze jednym podatkiem, płaconym w całym Imperium Rzymskim, był *vectigalia*, podatek od sprowadzanych towarów – tego jednak podatku spis nie dotyczy.

Spisy w Izraelu sporządzano rzadko, według miejsca pochodzenia rodu, w celu ustalenia pogłównego. Spis rzymski był, więc według osiedlenia i miejsca posiadania majątności, żydowski zaś, pokoleniami, według miejsca pochodzenia rodu. Jest interesujące, że spis zarządził cesarz rzymski, a mimo to był on przeprowadzany na sposób żydowski (**Łk 2,4**) – mogło być to jakieś podwójne ustępstwo, Herod zgodził się, aby spis odbył się na terytorium będącym pod jego jurysdykcją, a Cesarz August wyraził zgodę, by odbył się on na sposób żydowski²⁷². Herod Wielki był *rex socius*, królem suwerennym²⁷³, więc, jeśli ze spisu wynikało jakieś opodatkowanie ludności Palestyny, to nie zajmowali się tym Rzymianie, lecz administracja króla. Liczba ludności całej Palestyny w owym czasie mogła wynosić około dwa miliony Izraelitów, do których należałoby doliczyć około pół miliona Samarytan, Idumejczyków, Moabitów, Greków z Dekapolu i cudzoziemców w miastach portowych²⁷⁴. Nieco skromniejsze szacunki przedstawia inna praca (Liverani 2010): *Judea z Idumeą – 600 tys., Samaria – 400 tys., Galilea – 300 tys., Perea – 200 tys.*; łącznie cała Palestyna liczyłaby 1,5 miliona osób, z czego 20% to ludność obca etnicznie i religijnie²⁷⁵, natomiast J. Gnilka²⁷⁶ podaje, że ludność Palestyny liczyła około jednego miliona osób. Inaczej szacuje P. Johnson²⁷⁷, mianowicie iż w Palestynie prawdopodobnie mieszkali ponad trzy miliony Żydów, z czego ponad milion w Galilei.

Król Dawid, urodził się w Betlejem (1 Sm 16,1.12-13), a ponieważ Józef pochodził z rodu Dawida, dlatego właśnie tam podążył na spis, jako do siedziby rodu. Nie wiadomo dokładnie, dlaczego Józef zabiera z sobą Maryję, kobiety raczej nie uczestniczyły w spisie (chyba, że np. Maryja posiadała w Betlejem jakąś dziedziczną posiadłość do opodatkowania – wtedy potrzebna była i obecność Maryi i Józefa, jako jej przedstawiciela²⁷⁸), ale, być może Józef wraz z Maryją, miał zamiar się w Betlejem na jakiś czas osiedlić²⁷⁹. Miasteczko położone 770 m. n.p.m., posiadające w owym czasie, ok. 1000 mieszkańców, odległe ok. 9 km na południowy-wschód od Jerozolimy, przy trakcie handlowym prowadzącym do Egiptu i na Wschód, z racji żyzności pól posiadało właśnie nazwę Beth-lehem („dom chleba”), powstałej ze starszej nazwy Beit-Lahmu „dom (boga) Lahmu” – te m.in. czynniki pozwalały przyjąć, że jest to dobre miejsce do zamieszkania^{280, 281, 282}.

Tak, więc dla Józefa, oprócz dopełnienia obowiązku spisowego, głównym motywem podróży do Betlejem mogła być chęć osiedlenia się w Betlejem, aczkolwiek w przypadku Maryi podróż do Betlejem w związku ze spisem mogła być nawet bardziej uzasadniona. Euzebiusz z Cezarei podaje, że, jeszcze za cesarza Domicjana, krewni Pańscy posiadali w pobliżu Betlejem pole (o pow. trzydziestu dziesięciu mórg), co czyni dość prawdopodobnym przypuszczenie, że Maryja posiadała tam, jako jedyna i dziedziczna córka swoich rodziców kawałek ziemi (nie Józef, ponieważ roli raczej nie uprawiał i nie posiadał, gdyż był rzemieślnikiem), który był w dzierżawie u okolicznych pasterzy²⁸³.

²⁷⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 210.

²⁷¹ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 127.

²⁷² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt. s. 15, p. 2.

²⁷³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 39.

²⁷⁴ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 41.

²⁷⁵ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 258.

²⁷⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 86.

²⁷⁷ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 37.

²⁷⁸ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 61.

²⁷⁹ BP, s. 154-155, p. 2,1-5.

²⁸⁰ BP, s. 155.

²⁸¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 271, p. 241.

²⁸² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga. Geografia Ziemi Świętej*, Tarnów 2008, s. 76.

²⁸³ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 211-212.

Podróżując z Nazaretu do Betlejem nie sposób pominąć Miasta Świętego. Jerozolima leży, w sensie duchowym, najwyżej w Izraelu, idzie się do niej zawsze w górę, co Łukasz Ewangelista podkreśla, gdy mówiąc o początku podróży w wyrażeniu „*Udał się także Józef z Galilei, z miasta Nazaret, do Judei*” (Łk 2,4), używa w oryginale greckim czasownika *ἀναβαίνω* (anabainō, wstępować), podczas gdy faktycznie droga z Nazaretu do Betlejem prowadzi najpierw przez Dolinę Jizreel, leżącą niżej od Nazaretu²⁸⁴.

Według bardzo starej tradycji, której ślad znajduje się w Protoewangelii Jakuba²⁸⁵, w odległości mniej niż trzy mile od Betlejem, znajdowała się skała, która posłużyła Maryi jako zastępcze siedzenie, w czasie gdy Józef szukał jakiegoś miejsca na schronienie – w tym miejscu powstało sanktuarium o nazwie *Kathisma*: siedzenie, krzesło²⁸⁶.

Wymienienie w (Łk 2,1), (CE0141) cesarza Augusta, umieszcza opisywane wydarzenia na tle historii powszechnej. *Augustus* to honorowy przydomek (o znaczeniu *wyniesiony, wywyższony, również godny czci, wspinały*²⁸⁷) nadany Gajuszowi Juliuszowi Cezarowi Oktawianowi, twórcy Cesarstwa Rzymskiego, na specjalnej sesji senatu w dniu 16 stycznia 27 r. p. Chr.²⁸⁸, niejako w podzięce za to, że Cezar złożył oficjalnie nieco wcześniej, w dniu 13 stycznia 27 r. p. Chr., swą nadzwyczajną władzę w ręce ludu i senatu, zachowując jednak, również z woli senatu, władzę nad jedną gigantyczną prowincją obejmującą większość Cesarstwa, złożoną z wszystkich prowincji, w których stacjonowało wojsko²⁸⁹; ten dzień 16-ty stycznia (niektórzy 13-ty stycznia) przyjmuje się, jako początek Cesarstwa Rzymskiego. Wiadomo stąd, że narodzenie Jezusa dokonało się za czasów cesarza Oktawiana Augusta, który panował od 30 r. p. Chr. do 14 r. po Chrystusie²⁹⁰, co mieści się w ogólnym okresie rzymskiego panowania w Palestynie²⁹¹, od 63 r. p. Chr. do 311 po Chr., a który poprzedzał okres hellenistyczny, 330-63 p. Chr., przy czym, mimo przejęcia władzy przez Rzymian, wpływ kultury greckiej trwał nadal. Czasy Augusta są w pewnym sensie przełomowe. Za jego panowania zapanowały w całym imperium czasy pokoju, zwane *Pax Augusti*, lub potem ogólniej *Pax Romana*, które ogólnie, według historyków trwały od roku 30 p. Chr. do roku 180 po Chr.²⁹², choć dla Żydów, skończyły się znacznie wcześniej, wraz z wojną żydowską. On sam uważał siebie za powszechnego dobroczyńcę. *August pozwalał podbitym narodom, na zachowanie własnego języka, obyczajów i religii tak długo, jak długo ich ludność żyła w pokoju z Rzymem*²⁹³. System rządów wprowadzony przez Oktawiana Augusta w 27 r. p. Chr. zwany *pryncypatem*²⁹⁴, przetrwał długo, aż do czasów wprowadzenia przez Dioklecjana pod koniec III wieku dominatu²⁹⁵. System zachowywał pozory republiki, najpierw przez dwa lata August rządził samodzielnie, potem jakby zrzekł się władzy na rzecz Senatu, ale ułożył nową listę Senatu, na której znalazł się, jako pierwszy na liście (*princeps senatus*), stąd nazwa systemu, „pryncypat”²⁹⁶. Jako *princeps* posiadał określone przywileje, m.in. prawo zgłaszania kandydatów do urzędu, prawo weta, nietykalność osobistą, prawo bicia własnej monety (cesarz bił monety srebrne i złote, podczas gdy senat tylko miedziane), wybór pod osobisty zarząd prowincji niedawno zdobytych, w których stacjonowało wojsko, zapewniał mu faktyczną kontrolę nad armią – tak, więc atuty, z pozornie równorzędnego podziału władzy pomiędzy princepsa i senat, były zdecydowanie po stronie cesarza²⁹⁷.

Święty Paweł nazywa ten moment dziejowy, w którym panuje cesarz August i w którym dokonuje się wcielenie Jezusa, pełnią czasu. (Ga 4,4a): „*Gdy jednak nadeszła pełnia czasu, zesłał Bóg Syna swego,*

²⁸⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 40.

²⁸⁵ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 282-283, *ProtJ* 17,2.3-18,1.

²⁸⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 212-215.

²⁸⁷ EB, s. 72.

²⁸⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 25.

²⁸⁹ A. ZIÓŁKOWSKI, *Historia Powszechna. Starożytność*, s. 784.

²⁹⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 161.

²⁹¹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, Gniezno 1994, s. 96.

²⁹² J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 123.

²⁹³ tamże, s. 123.

²⁹⁴ EP t. 6, s. 334, *pryncypat*.

²⁹⁵ EP t. 2, s. 310, *dominat*.

²⁹⁶ M. JACZYŃSKA (red.), A. MACZAKOWA, W. TYLOCH, *Historia starożytna*, s. 329.

²⁹⁷ tamże, s. 329-332.

zrodzonego z niewiasty, zrodzonego pod Prawem,(...)”. Oczywiście jest to pełnia czasu przede wszystkim w sensie religijnym, jako wypełnienie czasu oczekiwania na Zbawiciela, ale również i historycznym: istnieje, bowiem możliwość porozumiewania się oraz przemieszczania na szerokim obszarze ówczesnego świata²⁹⁸, dzięki czemu głoszenie Dobrej Nowiny jest wszędzie tam możliwe.

Nowo narodzonego Syna Maryi (**Łk 2,7**) Ewangelista Łukasz określa terminem „pierworodny”, gr. πρωτοτόκος, (prōtotokos), który to termin występuje w NT bardzo rzadko i przysługuje wyłącznie Chrystusowi²⁹⁹, mianowicie, poza tym jedynym miejscem w Ewangelii Łukasza, występuje jeszcze w (Rz 8,29), (Kol 1,15.18), (Hbr 1,6) – oprócz odniesienia do Paschy egipskiej w (Hbr 11,28) i (Hbr 12,23) –, (Ap 1,5), oraz, w niektórych wariantach tekstu w (Mt 1,25), por. [BW].

Interesujące jest porównanie³⁰⁰ Ewangelii Dzieciństwa Mateusza (Mt 1-2) i Łukasza (Łk 1-2). Jedną z różnic jest to, że Ewangelia Mateusza jest napisana jakby z punktu widzenia Józefa (imię Józef występuje siedem razy, Maryja cztery), podczas gdy Ewangelia Łukasza częściej odwołuje się do Maryi (jej imię występuje tutaj dwanaście razy, Józefa trzy razy).

CE13. Pasterze u żłóbka

DATAcja

Objawienie pasterzom wiadomości o Narodzeniu Pańskim ma miejsce nocą, tego samego dnia, w którym się narodził Jezus, co wynika z (Łk 2,8.11) – stąd proponowana datacja wydarzenia.

Powołując się m.in. na bardzo starą tradycję przekazaną przez Klemensa z Aleksandrii (150-215 r. po Chr.), M. Hesemann³⁰¹, proponuje, jako datę narodzenia Jezusa 9 marca 5 roku p. Chr., co stanowi też, jako 1 Nisan, pierwszy dzień nowego roku żydowskiego 3756, jednocześnie argumentując, że miesiące od listopada do lutego – jeśli tylko brać pod uwagę pasterzy składających hołd Jezusowi – są wykluczone, gdyż „w tym okresie stada znajdowały się jeszcze w jaskiniach, do których zapędzano je zimą”³⁰². Zalecenie Talmudu w tym zakresie brzmi: „Stada wyprowadza się na pastwiska w miesiącu *nisan*, a w miesiącu *marcheszwan* prowadzone są z powrotem do owczarni”, co mniej więcej odpowiada miesiącom marzec – listopad; cytat z Talmudu według pracy Hesemanna³⁰³. Owszem, jeśli nawet owce przebywały w jaskiniach, których w pobliżu Betlejem akurat nie brakuje, to i tak zapewne pasterze na polu nad nimi czuwali, strzegąc ich w myśl wersetu (Łk 2,8) i zapewniając pokarm lub dostęp do pokarmu, wobec tego przytoczony argument nie jest tutaj decydujący i nie powinien przesądzać o dacie narodzenia Jezusa.

To prawda, że niekiedy owce przepędzano z pastwisk na zimę do zagród³⁰⁴. Jednak w południowej Palestynie, gdzie leży Betlejem, klimat jest stosunkowo łagodny i również zimą owce mogą przetrwać całą noc na dworze, podczas gdy w dzień mają zieloną trawę³⁰⁵. Prostym pasterskim sposobem przytrzymywania niepokornych owiec było ograniczanie im ruchu przy wykorzystaniu ich własnego ogona³⁰⁶. W górzystej krainie Judy śnieg pada przeciętnie dwa dni w roku, szybko jednak topnieje, gdy w dzień temperatura się podnosi³⁰⁷. Na zdjęciu satelitarnym wykonanym 18 stycznia 1987 roku o godzinie 9.30, na którym dokładnie widoczne jest Pogórze Judejskie³⁰⁸, śniegu w okolicach Betlejem praktycznie nie ma, może jakieś topniejące, zalegające cienką warstwą, pozostałości w kotlinach, a przy tym wiadomo, że był to zimny poranek³⁰⁹. Zresztą jeśli mowa o śniegu, to najczęściej pada on w styczniu, przeciętnie trzy razy³¹⁰.

²⁹⁸ J. RATZINGER BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 84-106.

²⁹⁹ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 70.

³⁰⁰ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 112.

³⁰¹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 255-259.

³⁰² tamże, s. 256.

³⁰³ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 78.

³⁰⁴ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 208.

³⁰⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 189.

³⁰⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 208.

³⁰⁷ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 141.

³⁰⁸ R. CLEAVE, *Satelitarny Atlas Ziemi Świętej*, Podkowa Leśna, s. 154-155.

³⁰⁹ tamże, s. 4.

³¹⁰ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 251.

MIEJSCE

Sanktuarium (pod opieką franciszkanów) upamiętniające to wydarzenie znajduje się niecałe 3 km na wschód od Betlejem w wiosce Bet Sahur (arab. Bait Sahur)^{311, 312}. Znanie jest również znajdujące się niedaleko, nieco bliżej Betlejem, Pole Pasterzy prawosławnych^{313, 314}. Choć obydwa miejsca mają tradycję kultu sięgającą IV wieku po Chr., to jedynie w miejscu będącym greckoprawosławną własnością znajduje się naturalna grotta, przekształcona na świątynię w IV-V wieku, co może odpowiadać miejscu opisywanym w itinerarium Egerii³¹⁵.

CE14. Obrzezanie

DATACJA

Datacja wydarzenia jest oczywista, jest to ósmy dzień od dnia narodzenia Jezusa, co wynika z przepisów Prawa (Rdz 17,12), (Kpł 12,3), i o tym dniu mówi Ewangelista Łukasz.

MIEJSCE

Przyjmujemy, że obrzezania³¹⁶ dokonał *mohel* ustanowiony dla tej czynności w Betlejem³¹⁷, być może był to sam Józef³¹⁸; mógł to też być miejscowy kapłan³¹⁹. Do dokonania obrzędu w pełnej postaci potrzebnych jest w każdym razie nieco więcej osób: wspomniany już *mohel*, dalej *sandak* jako opiekun dziecka, najlepiej krewny, potem matka chrzestna (babcia lub ciotka), oraz dziesięciu mężczyzn (tzw. *minjan*)³²⁰.

Inną możliwością, mniej prawdopodobną, jest wczesna podróż Świętej Rodziny do Jerozolimy i dokonanie obrzędu w Świątyni³²¹. Zwróćmy jednakże uwagę na fakt, iż w (Łk 2,21) mówiącym o obrzezaniu, Jerozolima w ogóle nie jest wymieniona, podczas gdy dopiero w następnym wersecie (Łk 2,22), mówiącym o obrzędzie oczyszczenia, jest wyraźnie zaznaczone, iż obrzęd ten odbył się już w Jerozolimie.

TEKST

Obrzezanie jest znakiem przynależności do rodu Abrahama i do Boga, w którym Bóg poprzez zawarte w ten sposób przymierze staje się dla osoby wchodzącej do społeczności dzieci Izraela jakby głową tego rodu, jego najwyższym patriarchą³²².

Po obrzezaniu Rodzice nadają Dziecięciu imię Jezus. Szerzej o tym imieniu, por. (kk do CE5).

Przywilej nadania imienia był domeną ojca³²³, nie tak jak w czasach patriarchów, gdy niekiedy to czyniła matka, por. (Rdz 29,31-30,22).

Podstawowe obowiązki ojca wobec dziecka Talmud ogólnie tak określa: „Ojciec ma obowiązek obrzezać syna, wykupić go (jeśli to syn pierwotny), uczyć go Tory, znaleźć żonę i nauczyć rzemiosła”³²⁴.

CE15. Ofiarowanie w Świątyni. Proroctwo Symeona, prorokini Anna

KONSTRUKCJA

Obrzęd oczyszczenia Maryi i ofiarowania Jezusa, oraz spotkania ze starcem Symeonem i prorokinią Anną, to wspólny ciąg wydarzeń mający miejsce podczas jednego pobytu w świątyni, dlatego nie

³¹¹ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 157.

³¹² BP, s. 155, p. Łk 2,8-20.

³¹³ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 76.

³¹⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 67-68.

³¹⁵ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 80, Pole pasterzy.

³¹⁶ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, Warszawa 2014⁵, s. 212, *obrzezanie*.

³¹⁷ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 38.

³¹⁸ J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*, s. 26.

³¹⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 67.

³²⁰ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 318.

³²¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 103.

³²² R.-L. BRUCKBERGER, *Dzieje Jezusa Chrystusa*, s. 65-66.

³²³ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 730, *Jezus Chrystus*.

³²⁴ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 73, wg Talmud Babiloński, Quiddoushin, 29a.

utworzono odrębnych rozdziałów jak w [BT w.5], ale jeden, podobnie jest u Alanda³²⁵, z tą jednak różnicą, że w KCE nie połączono tego ciągu wydarzeń z obrzezaniem, które miało miejsce wcześniej.

Według Ewangelii Mateusza życie Świętej Rodziny, od narodzin Jezusa, poprzez odwiedziny Trzech Króli i ucieczkę do Egiptu, przebiega cały czas w Betlejem. Zgodnie jednak z relacją z Ewangelii Łukasza (Łk 2,39-40) Święta Rodzina wróciła z Jerozolimy nie do Betlejem tylko do Nazaretu, choć jak wiadomo, ale według Ewangelii Mateusza, jakiś czas później, Trzej Królowie znaleźli Dziecię z Maryją w Betlejem. Aby powiązać fakt powrotu do Nazaretu z następnym rozdziałem „Mędrcy ze Wschodu”, należałoby przyjąć hipotezę³²⁶, że Święta Rodzina na krótko powróciła do Nazaretu, by następnie przenieść się do Betlejem, gdzie potem Józef już pracował w swoim przydomowym warsztacie. Ostatecznie przyjęto jednak tutaj drugą możliwość, że w wersecie (Łk 2,39) Ewangelista Łukasz mówi bardzo wyprzedzająco o późniejszym powrocie z Egiptu do Nazaretu³²⁷ – dlatego został on podzielony na dwie części i druga część została powiązana z osiedleniem w Nazarecie Świętej Rodziny po powrocie z Egiptu. Układ wersetów zgodny z taką tezą zawiera synopsa Alanda^{328, 329}.

Można przypuścić, że Święty Józef już zakupił lub wynajął w Betlejem odpowiednie lokum dla swojej rodziny. Prawdopodobnie podróż do Betlejem była związana nie tylko ze spisem, ale także z zamiarem zamieszkania tutaj. Józef na pewno zabezpieczył wcześniej na ten cel odpowiednie fundusze. Pewne środki posiadała zapewne również Maryja: zgodnie z żydowskim zwyczajem podczas zaręczyn – czyli około rok przed weselem³³⁰ – narzeczoną składał ojcu przyszłej małżonki, tzw. *mochar*, dar, najczęściej w formie pieniężnej, wartości co najmniej 50 srebrnych syklów (czyli dwustu denarów)³³¹. Narzeczoną powinna też otrzymać od narzeczonego tzw. *mattan*, zabezpieczenie na dożywocie, oraz niekiedy ojciec wyposażał córkę w posąg *silluchim*, ale, jak można przypuszczać, Józef, ze środków Maryi korzystał w krańcowej ostateczności, jeśli w ogóle³³².

DATA I MIEJSCE

Według prawa (Kpł 12,1-8) oczyszczenie powinno się odbyć w 41-szym dniu po urodzeniu – aby ten obowiązek dopełnić Święta Rodzina udała się do Jerozolimy z Betlejem, pokonując drogę o dystansie około 8-miu km³³³; można więc mówić o pierwszej podróży Pana Jezusa do Jerozolimy³³⁴. Oczyszczenie Maryi po porodzie mogło odbyć się rano, po ofierze kadzenia i ofierze zwanej wieczną, w Świątyni Jerozolimskiej, gdzie Maryja, być może wraz z innymi matkami, stała na najwyższym stopniu schodów z piętnastu półkolistych stopni³³⁵ łączących Dziedziniec Kobiet z Dziedzińcem Izraelitów, przy bramie Nikanora zwanej Ozdobną, przed kapłanem sprawującym rytuał, poprzez udzielenie błogosławieństwa i oczyszczenie przez pokropienie^{336, 337, 338, 339}. Kto z kapłanów dokonał tego obrzędu nie jest znane, wiadomo jedynie, że najwyższym kapłanem był wtedy Szymon, syn Boetosa (ok. 23-5 r. p. Chr.)³⁴⁰.

Brama Nikanora, to niezwykle wspaniała i ciężka brama z brązu (o wysokości 23,1 m i szerokości 11,55 m³⁴¹), otwierana, co rano przez około dwudziestu silnych mężczyzn – Lewitów, bo do nich należała kontrola bram wraz z ich otwieraniem i zamykaniem³⁴² – wydająca przy tym jakby dźwięk

³²⁵ K. ALAND, *Synopsis*, s. 567, nr 9.

³²⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 19.

³²⁷ J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*, s. 30.

³²⁸ K. ALAND, *Synopsis*, nr. 10-11.

³²⁹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii w nowym przekładzie polskim*, Warszawa 1997, nr 10-11.

³³⁰ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 42.

³³¹ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 219.

³³² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 112.

³³³ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 17.

³³⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 38.

³³⁵ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 28.

³³⁶ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 84.

³³⁷ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 108, p. 24.

³³⁸ BP, s. 157, p. 2,22-24.

³³⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 18, p. 3.

³⁴⁰ J. B. PRITCHARD, *Wielki Atlas Biblijny*, s. 119.

³⁴¹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 407.

³⁴² M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 97.

gongu, który stanowił wezwanie dla wiernych, do odmówienia stojąc przed Miejszem Świętym porannej modlitwy *Szema*³⁴³. Od zachodu do wschodu słońca bramy Świątyni były zamknięte w każdą noc, jedyny wyjątek stanowiło osiem dni Święta Namiotów, kiedy to Świątynia była wtedy dostępna, łącznie z Dziedzińcem Kobiet³⁴⁴.

TEKST

W dwóch pierwszych wersetach tego rozdziału (**Łk 2,22-23**) Ewangelista zaznacza, że pobyt w Świątyni Jerozolimskiej dotyczył głównie wypełnienia dwóch elementów prawa żydowskiego tj. wykupienia pierworodnego syna oraz oczyszczenia matki po porodzie. Przepis Prawa dotyczący poświęcenia każdego pierworodnego na służbę Panu³⁴⁵ na który powołuje się Łukasz w (Łk 2,23) brzmi nieco szerzej, dosłownie: „Poświęćcie mi wszystko pierworodne” (Wj 13,2a) i dotyczy zarówno ludzi jak i zwierząt, jakkolwiek w (Wj 13,12b) jest dopowiedzenie, „co jest rodzaju męskiego, należy do Pana”. Ogólnie, ten zakres Prawa można nazwać Prawem Pana, por. (Wj 13,9)³⁴⁶. Poświęconego syna należało wykupić od służby Panu, według przepisu z (Lb 18,16) w miesiąc po urodzeniu, za cenę pięciu srebrnych sykli świątynnych³⁴⁷ – wykup nie dotyczył oczywiście lewitów, którzy wraz z dobytkiem należą do Pana (Lb 3,45) i w miejsce wszystkich pierworodnych pełnią służbę dla Pana (Lb 8,18-19). Zgodnie z tym przepisem dzisiaj w społeczności żydowskiej wykupienie odbywa się zwykle w 31-szym dniu od urodzenia syna³⁴⁸. Według tradycji rabinicznej wykupienia pierworodnego syna dokonywał ojciec i nie musiał udawać się w tym celu do Jerozolimy³⁴⁹, mógł tego dokonać uiszczając wymaganą opłatę w miejscu zamieszkania.

Czterdziesty dzień po urodzeniu Jezusa zawiera trzy wydarzenia: *oczyszczenie* Maryi, potencjalne wykupienie Jezusa, jako pierworodnego, oraz przedstawienie Go w Świątyni³⁵⁰. Należy tutaj zauważyć, że na ogół obrzędy oczyszczenia i prezentacji celebrowano osobno³⁵¹. Ofiara dwóch młodych synogarlic, lub dwóch młodych gołębi, to ofiara za oczyszczenie, jaką składali ubodzy³⁵². Zamożniejsi powinni złożyć baranka oraz synogarlicę lub gołębia. Ofiara była podwójna, bo składała się na nią ofiara całopalna z pierwszej synogarlicy lub pierwszego gołębia lub baranka, oraz ofiara przebłagalna z młodego gołębia lub synogarlicy. Użyte w greckim tekście (Łk 2,24) sformułowanie „para synogarlic lub dwa młode gołębie” jest charakterystyczne dla sformułowania w wersecie (Kpł 5,11) tekstu greckiej Septuaginty, wyznaczającego jeszcze zastępczą ofiarę przebłagalną dla ofiary najbardziej ubogich – Łukasz zaznacza dyskretnie w ten sposób, że mimo swego ubóstwa Święta Rodzina tej ofiary nie składała. Należy zaznaczyć, że osobisty udział w ceremonii oczyszczenia nie był obligatoryjny, można było złożyć ofiarę za pomocą upewnomocnionej przez siebie osoby³⁵³. Cena wykupu pierworodnego wynosiła pięć syklów (równowartość 20 denarów, czyli około 20 dniówek pracy). Łukasz o tym wykupie nic nie wspomina, co może oznaczać, że Jezus nie został wykupiony, ale właśnie został przedstawiony, ofiarowany w Świątyni na wyłączność Bogu. Możliwość, że taki wykup został dokonany wcześniej jest mniej prawdopodobna. Niewiasta musiała pozostawać w domu po porodzie przez trzydzieści trzy dni (Kpł 12,4), więc Maryja nie mogła w takim wykupie, np. 31-go dnia od narodzin uczestniczyć. Wykupu takiego mógłby dokonać tylko Józef, ale o tym nie mamy świadectwa.

Pewną trudność interpretacyjną stanowi użyte przez Łukasza wyrażenie, „gdy upłynęły dni ich oczyszczenia” użyte w liczbie mnogiej. W odniesieniu do Maryi i do jej rytualnej nieczystości po porodzie sformułowanie jest adekwatne. Drugą osobą może być Jezus, którego jako człowieka poświęconego Bogu, w domyśle Nazyrejczyka, a przepowiedział to już o nim w jakiś sposób anioł Gabriel (Łk 1,35) „Święte, które się narodzi, będzie nazwane Synem Bożym”, obowiązywało w razie zaciągnięcia nieczystości rytualnej, złożenie dwóch synogarlic, lub dwóch gołębi w ofierze całopalnej

³⁴³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 329, 332.

³⁴⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 35-36.

³⁴⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 180.

³⁴⁶ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 80.

³⁴⁷ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 180, Łk 2,22-24.

³⁴⁸ tamże, s. 180, Łk 2,22-24.

³⁴⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 178n, *Historyczność*.

³⁵⁰ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 109-112.

³⁵¹ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 80.

³⁵² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 180.

³⁵³ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 91.

i przebłągalnej (Lb 6,10-12)³⁵⁴. Być może też, że zwyczajowym rodzajem indywidualnego przygotowania, oczyszczenia, poprzedzającym właściwe oczyszczenie w Świątyni, było zanurzenie się w jednej z, rozmieszczonych wokół wzgórza świątynnego dla użytku pielgrzymów, licznych mykw, tj. specjalnym, przeznaczonym do rytualnego oczyszczenia zbiorniku zaopatrzonym często w schody do wejścia do wody i schody do wyjścia z wody, oraz, co ważne, zasilane bieżącą wodą³⁵⁵; w (Lb 8,21) jest podany taki zwyczaj w odniesieniu do lewitów. Bogaci Żydzi w owych czasach posiadali często własne rytualne łaźnie³⁵⁶.

Jeśli chodzi o postać Symeona, nieliczna część badaczy uważa³⁵⁷, że mógłby to być bardzo znany rabin, mianowicie syn wielkiego rabiego Hillela i równocześnie ojciec rabiego Gamaliela, tego, który był obrońcą chrześcijan (Dz 5,34) i nauczycielem Świętego Pawła (Dz 22,3), którego wiedzę tak ceniono, że nazywano go „rabanem”, mistrzem nad mistrzami.

Słowa Symeona (Łk 2,29-32), wypowiedziane do maleńkiego Jezusa i Jego Rodziców, mają postać hymnu zwanego *Kantykiem Symeona* lub, bardziej powszechnie *Nunc Dimittis*³⁵⁸, od pierwszych słów wersetu (Łk 2,29). Werset ten w Wulgacie, łacińskim przekładzie Biblii dokonany przez św. Hieronima, ma postać „*nunc dimittis servum tuum Domine secundum verbum tuum in pace*”. Hymn zajmuje ważne miejsce w liturgii Kościoła.

Fragment Ewangelii Łukasza (Łk 1,5-2,52), noszący ogólnie nazwę *Ewangelii dzieciństwa*, opisuje wybrane wydarzenia z życia Jezusa mające miejsce przed jego publiczną działalnością w ten sposób, że wydarzenia te są ułożone z jednej strony chronologicznie, a z drugiej strony wykazują pewną symetrię, odpowiedniość, w stosunku do wydarzeń z wczesnej historii życia Jana Chrzciciela³⁵⁹ – zwiastowanie narodzin (Łk 1,5-25), (Łk 1,26-38), narodziny (Łk 1,57-66), (Łk 2,1-21), hymny dziękczynne (Łk 1,67-80), (Łk 2,22-40). Oczywiście ta symetria opisu dotyczy tylko bardzo ogólnego układu opisu wydarzeń, natomiast, na poziomie szczegółowym, opisy wydarzeń z najwcześniejszej historii dzieciństwa Jana i dzieciństwa Jezusa różnią diametralnie, w bardzo wielu istotnych szczegółach.

CE16. Mędrcy ze Wschodu

DATAcja

Datacja wynika z (Mt 2,13), (CE17), czyli wydarzenia *Ucieczki do Egiptu* wraz z następującym po nim wydarzeniem *Rzezi niemowląt* – dzień odwiedzin Mędrców bezpośrednio poprzedza noc ucieczki do Egiptu przed zemstą Heroda. Założono, że Mędrcy oddali hołd Jezusowi w dzień pierwszego jubileuszu narodzin. Podobnie, rok do półtora roku po narodzeniu Jezusa, sytuuje wydarzenie Szczepański³⁶⁰.

Jak już wspomniano w komentarzu konstrukcyjnym do (CE12) szczegółowe rozważania na temat datacji roku Narodzenia Pańskiego znajdują się w rozdziale **Podstawy przyjętej datacji wydarzeń ewangelicznych. Narodzenie Jezusa**. Niekiedy proponuje się oprócz obliczenia roku Narodzenia Pańskiego na podstawie czasu pojawienia się Gwiazdy Betlejemskiej, traktując ją jako zwykłe zjawisko astronomiczne. Jeśli nawet tak, to istnieje istotna trudność, które zjawisko można przyjąć jako bazę do obliczeń – czy szereg interesujących podwójnych i potrójnych koniunkcji planet w 7 i 6 roku p. Chr., czy np. supernową widoczną od marca do maja 5 r. p. Chr. przez 76 dni w gwiazdozbiornie Orła, w pobliżu gwiazdy Theta Aquilae³⁶¹? Podejście zaproponowane w KCE opiera się o inne jeszcze wytyczne do wyznaczenia roku oraz uwzględnia niektóre koniunkcje jako swego rodzaju wskazówki i wyzwania do podjęcia podróży dla Mędrców, nie traktując jednak znaku Gwiazdy Betlejemskiej jako astronomicznie jednego zjawiska fizycznego, zwłaszcza, że Mędrcy idą do Jerozolimy za tropem wcześniej zaobserwowanej gwiazdy niejako po omacku (Mt 2,2), dopiero gdzieś na drodze do Betlejem, na nowo znak gwiazdy powtórnie odnajdując (Mt 2,8-9).

³⁵⁴ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 180.

³⁵⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 92-93.

³⁵⁶ tamże, s. 114.

³⁵⁷ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 314, przypis 63.

³⁵⁸ EB, s. 842-843, *nunc dimittis*.

³⁵⁹ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 35-37.

³⁶⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 20, p. 1.

³⁶¹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 233-235.

Często datację wizyty mędrców proponuje się blisko daty urodzenia Jezusa, jednak trudno ją wtedy połączyć z chronologią innych opisów wydarzeń najwcześniejszego dzieciństwa, szczególnie z ucieczką do Egiptu. Dla przykładu Marco Polo w swym dziele pt. „Opisanie świata”, napisanym przez niego pod koniec XIII wieku na kanwie podróży po świecie, przytacza żywą w północnym Iranie, dawnej Medii, opowieść o trzech królach, którzy mieli wyruszyć z miasta Sewa w Persji i dotarli do „dziecka, które właśnie ukończyło trzynasty dzień życia”³⁶². Notabene, istnieje jeszcze inna tradycja związana z miastem Sewa – według starego dokumentu, tzw. *Martyrologium Kolońskiego*³⁶³, trzej królowie mieli się tutaj spotkać ponownie w 54 r. po Chr., jednakże po tym spotkaniu mieli niedługo odejść w tym samym miesiącu i będąc wszyscy w wieku ponad stu lat, Melchior 1-go, Baltazar 6-go, Kacper 11-go stycznia.

Przewodnictwo gwiazdy³⁶⁴ jest w relacji o magach wymienione czterokrotnie (Mt 2,2.7.9.10). Nasuwa to myśl, że może chodzi tu również o ukrytą wskazówkę astronomiczną, co do czasu narodzenia Jezusa. Otóż w 7 r. p. Chr. miały miejsce trzy koniunkcje Jowisza i Saturna, wg wyliczeń 29 maja, 1 października, 5 grudnia – natomiast w 6 r. p. Chr.³⁶⁵, według naszej datacji w roku Narodzenia Pana, miała miejsce potrójna koniunkcja Jowisza, Saturna i Marsa w gwiazdozbiornie Ryb, która była niewidoczna z Ziemi, ale magowie mogli ją ewentualnie wyekstrahować ze swoich obliczeń – a 20 lutego 5 r. po Chr., tuż po Ofiarowaniu Pańskim, miały miejsce równocześnie dwie koniunkcje jednocześnie³⁶⁶, Księżycy i Jowisza po jednej stronie, Saturna i Marsa po drugiej. Zapewne, właśnie to ostatnie zjawisko, natchnęło magów do bardziej skrupulatnego badania nieba i ksiąg świętych oraz wraz z tym zaowocowało pod koniec roku podróżą do Jerozolimy, a później do Betlejem.

MIEJSCE

Niekiedy przyjmuje się, że Mędrcy przybyli z Medii w Persji: jeśli wyruszyli z Ekbatany to poruszając się szlakiem jedwabnym przebyli do Jerozolimy drogę mniej więcej 1610 km, natomiast z Sewy było nieco dalej, w przybliżeniu 1800 km³⁶⁷. Przebycie takiej drogi, licząc przebycie dziennie dystansu 35 km oraz 7-10 dni na przygotowanie, zajmowało około dwóch miesięcy; według średniowiecznego źródła była to „podróż pięćdziesięciotrzedniowa”³⁶⁸.

Jest nieomal pewne, że Mędrcy, „poszukiwacze Zbawiciela”³⁶⁹, wybrali się w swoją długą podróż na wielbłądach. Wielbłąd m.in. potrafił przetrzymać ekstremalne pustynne warunki³⁷⁰, nawet utrata 40% wody nie była groźna dla organizmu wielbłąda, dzięki zdolności utrzymywaniu stałego poziomu wody we krwi i możliwości szybkiego uzupełnienia wody po przybyciu do studnia, gdzie wypijał na raz około 120 l wody.

Mędrcy ze wschodu ujrzeli nie tyle „gwiazdę na Wschodzie” (Mt 2,2), chociaż tak się najczęściej tłumaczy ten passus biblijny, lecz „gwiazdę wschodzącą”, gdyż „ἀστέρᾳ ἐν τῇ ἀνατολῇ” oznacza dosłownie „gwiazdę we wschodzie”^{371, 372, 373}.

Poniekąd zrozumiałe jest, że w poszukiwaniu nowonarodzonego króla żydowskiego magowie udają się do królewskiego miasta i do pałacu króla, przewidując, że tutaj przyszedł król powinien się narodzić³⁷⁴. Pałac Heroda jest obwarowany zabudowaniami Cytadeli, na terenie której stały trzy wieże o imionach: Hippikus (imię przyjaciela Heroda), Fazael (imię brata) i Mariamme (jego ukochana żona)^{375, 376}.

³⁶² M. HESEMANN, *Miriam*, s. 221-226.

³⁶³ tamże, s. 221-226.

³⁶⁴ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, s. 415.

³⁶⁵ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 106.

³⁶⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 234-235.

³⁶⁷ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 238.

³⁶⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 244.

³⁶⁹ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 282.

³⁷⁰ tamże, s. 281n.

³⁷¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 56.

³⁷² BT w.5, przyp. Mt 2,2.

³⁷³ GNTPW, Mt 2,2.

³⁷⁴ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 135.

³⁷⁵ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta. Przewodnik po Izraelu, Synaju i Jordanii śladami starożytności*, Kielce 2014, s. 22.

³⁷⁶ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s.476-477, *Drzewo genealogiczne*.

Według tradycji w miejscu Pałacu Heroda, miał również niegdyś swój pałac Król Dawid i mieściła się tam słynna wieża, gdzie ułożył swój psalterz³⁷⁷. Możliwe, że Herod zaintrygowany wizytą oprowadził Mędrców po Cytadeli, lub co niewykluczone, tam właśnie zaproponował im gościnę i *potajemnie* (Mt 2,7) rozkazał pilnować.

W każdym razie właśnie tam, u Heroda, Mędrcy otrzymują wskazanie Betlejem, miasta, w którym się kiedyś narodził Król Dawid, oraz dalszą asystencję, przy dotarciu do miejsca przebywania Świętej Rodziny, w postaci odnalezionego na nowo znaku gwiazdy na niebie. Ewangelista podkreśla, że Jezus urodził się w Betlejem Judzkim, z powodu proroctwa, oraz być może również, dlatego, by odróżnić je od od innego Betlejem, położonego w Galilei, około 10-12 km na północny-zachód od Nazaretu^{378, 379, 380}.

Mędrcy weszli do domu (Mt 2,11), czyli nie do jakiegoś pomieszczenia zastępczego w postaci groty; w Betlejem jest miejsce upamiętniające owo zamieszkanie Św. Rodziny zwane Domem Św. Józefa³⁸¹.

Magowie inną drogą udali się z powrotem do swojego kraju (Mt 2,12), tak więc przypuszczalnie, aby ominąć Jerozolimę, udali się na południe do Hebronu, stąd w kierunku wybrzeża do Gazy, by już główną drogą wzdłuż wybrzeża udać się na północ, być może przechodząc następnie przez Nazaret i Kafarnaum, oraz później docierając do Damaszku³⁸².

TEKST

Zwrot *Król żydowski* (Mt 2,2) użyty przez mędrców jest terminem niehebrajskim, w środowisku żydowskim należałoby użyć innego terminu, mianowicie król Izraela³⁸³.

Wobec faktu, który wynika pośrednio z passusu (Mt 2,3), iż *cała Jerozolima* była poruszona przyjazdem magów, można przyjąć, jako zasadne twierdzenie (obecne w wielu apokryfach), że magowie przybyli do miasta wraz z licznym orszakiem³⁸⁴. Pośrednio, można zauważyć, świadczy to stwierdzenie także o ogromnym wpływie władzy Heroda i również o wielkości jego dworu: rzeczywiście, szacuje się³⁸⁵, że ścisły dwór Heroda stanowiło około pięciuset osób, a oprócz tego było około trzy tysiące osób związanych z dworem w całym królestwie.

Herod zasięga w sprawie narodzin Mesjasza – potencjalnie przyszłego króla – rady członków Sanhedrynu (Mt 2,4). Może nie była to cała rada, czyli tzw. Wielki Sanhedryn, gdyż nie jest wymieniona grupa starszych³⁸⁶.

Sanhedryn w czasach Heroda Wielkiego, nie miał zbyt dużego samodzielnego znaczenia politycznego. Zaraz na początku swojego panowania Herod wymordował wszystkich członków Sanhedrynu, po czym powołał nowych, niesprzeciwiających się jego woli^{387, 388}. Wyszukiwanie i usuwanie przeciwników politycznych jest stałym rysem panowania tego władcy.

Sanhedryn, jako miejsce narodzin przyszłego Króla i Mesjasza wskazuje Betlejem, ziemię Judy (Mt 2,5-6), zgodnie z zapowiedzią ST z Księgi Micheasza (Mi 5,1). Teodor z Mopsuestii³⁸⁹ wskazuje, że w czasach Heroda wypełnia się również przepowiednia z (Rdz 49,10) wypowiedziana przez Patriarchę Jakuba: „*Nie zostanie odjęte berło od Judy ani laska pasterska [zabrana] spośród jego kolan, aż przyjdzie ten, do którego ono należy, i zdobędzie posłuch u narodów!*”. Począwszy, bowiem od króla Dawida aż do czasów niewoli babilońskiej królowie pochodzili z pokolenia Judy, potem

³⁷⁷ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 87.

³⁷⁸ J. CZERSKI, *Jezus Chrystus w świetle ewangelii synoptycznych*, Opole 2000, s. 28.

³⁷⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 21, p. 7.

³⁸⁰ EB, s. 96.

³⁸¹ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 155.

³⁸² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 12.

³⁸³ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 136.

³⁸⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 11.

³⁸⁵ J. CIECIELĄG, *Żydzi w okresie Drugiej Świątyni*, s. 253n.

³⁸⁶ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 84, p. 4.

³⁸⁷ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 672, Ant. XIV.IX.4.

³⁸⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, Poznań – Warszawa – Lublin 1965³, s. 139.

³⁸⁹ T. KOŁOSOWSKI (wyd. polskie), *Ewangelia według Mateusza 1-13, Ojcowie Kościoła komentują Biblię, Nowy Testament. Ia*, (OKKB NT Ia), Ząbki 2011, s. 22-23, p. 2,1a, *Teodor z Mopsuestii*.

przywództwo posiadali arcykapłani z pokolenia Lewiego, ale ich rodowód sięgał pokolenia Judy. Herod przerywa ten łańcuch pokoleń władców z pokolenia Judy, nie jest z pochodzenia Żydem, ale Idumejczykiem. Przyjście Chrystusa Herod może więc odbierać jako zagrożenie dla siebie i dla sukcesji swojej władzy.

Późniejsza tradycja chrześcijańska nadała tej wizycie iście królewski charakter, magowie, jako królowie otrzymali imiona (Kasper, Melchior, Baltazar), a złożone przez nich dla Jezusa dary interpretowano w sposób symboliczny podkreślający godność nowo narodzonego króla Żydowskiego: złoto dla Króla, kadzidło dla Jego godności Syna Bożego, mirra na Jego pogrzeb³⁹⁰.

CE17. Ucieczka do Egiptu

DATAcja

Trzej Mędrcy, po otrzymaniu wyroczni we śnie, by nie wracać do Heroda, wstali rano i odeszli inną drogą w kierunku swoich krain – tak można założyć, bo Ewangelia Mateusza nie wspomina o żadnym pośpiechu w ich przypadku. Sen Józefa i ucieczka do Egiptu mogły mieć miejsce wtedy najwcześniej następnej nocy – stąd proponowana datacja; natomiast wg interpretacji W. Szczepańskiego³⁹¹, oddalenie się Mędrców i ucieczka Św. Rodziny do Egiptu miały miejsce tej samej nocy.

Nieco inaczej proponuje Hesemann³⁹², który posługuje się innym schematem datacji pierwszych lat życia Jezusa: ucieczka do Egiptu miałaby mieć miejsce również 5-go roku p. Chr., tyle, że wcześniej, w nocy z 17-go na 18-go maja (podczas gdy urodziny Jezusa około 9 marca 5 r. p. Chr.).

MIEJSCE

W Betlejem miejscem związanym z ucieczką do Egiptu jest tzw. Grota Mleczna w kościele Franciszkanów, znajdującą się w przybliżeniu 300 m na południowy-wschód od Groty Narodzenia³⁹³, gdzie Święta Rodzina zatrzymała się podczas ucieczki do Egiptu, lub, gdzie być może mieszkała – por. komentarz do (CE15).

Droga ucieczki Świętej Rodziny do Egiptu mogła prowadzić wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego przez Aszkelon i Gazę, gdyż był to trakt uczęszczany i stosunkowo bezpieczny; Aszkelon, na co warto zwrócić uwagę był wyjęty spod jurysdykcji Heroda Wielkiego, podlegał Syro-Fenicji^{394, 395}. Alternatywne dwie główne możliwości wyboru drogi, np. najkrótszą „drogą wewnętrzną” od Betlejem, poprzez Hebron, Beer-Szebę do Leontopolis (lub Heliopolis), były albo mniej bezpieczne, albo i mniej bezpieczne i bardziej czasochłonne, jak droga poprzez Petrę, wzdłuż doliny Araba do Elat, a następnie tzw. „Drogą do Arabii” do Heliopolis³⁹⁶.

W Egipcie, w owym czasie, znajdowały się liczne kolonie żydowskie i z tego również powodu Egipt stanowił dobre miejsce schronienia dla Świętej Rodziny. W całym Egipcie, na początku ery chrześcijańskiej, wg Filona z Aleksandrii, mieszka około miliona Żydów^{397, 398}, co stanowiło blisko jednej ósmej całej ludności Egiptu³⁹⁹, którą oprócz ludności rdzennie egipskiej i kolonii żydowskich, stanowili również Grecy.

Miejscem pobytu, które Józef wybrał w Egipcie, mogło być Leontopolis⁴⁰⁰ położone na wyspie Heliopolis, na północ od Kairu, które było znane m.in. ze znajdującej się tutaj świątyni żydowskiej zbudowanej⁴⁰¹ około roku 165 p. Chr. i dopiero po roku 70-tym po Chr. zamkniętej przez Rzymian,

³⁹⁰ H. LANGKAMMER, *Boże Narodzenie*, s. 24.

³⁹¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 22, przyp. 1.

³⁹² M. HESEMAN, *Miriam*, s. 267, 258n.

³⁹³ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 20.

³⁹⁴ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 70.

³⁹⁵ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 189.

³⁹⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 92, mapa 2.

³⁹⁷ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 343.

³⁹⁸ M. HESEMAN, *Miriam*, s. 261.

³⁹⁹ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 85.

⁴⁰⁰ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 105.

⁴⁰¹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 366n.

niewiele rywalizującej ze świątynią na Syjonie⁴⁰². Starożytna tradycja chrześcijańska wymienia również, jako miejsce pobytu Świętej Rodziny Heliopolis⁴⁰³, którego grecka nazwa „miasto słońca” nawiązuje do kultu solarne boga Re (Atona), który nawet, na czas jednej, osiemnastej dynastii, podczas panowania słynnego faraona Amenhotepa IV (1387-1366 p. Chr.), znanego też pod mianem Echnatona, został wskazany, jako jedyny bóg, któremu należałoby oddawać kult⁴⁰⁴. Nazwa egipska Heliopolis to On „miasto słupa” i rzeczywiście w mieście znajdowały się bardzo wysokie obeliski (z których pozostał jeden, liczący cztery tysiące lat), oraz druga, co do wielkości świątynia Re w Egipcie, po Tebach, gdzie była świątynia Amona⁴⁰⁵. W okolicach Heliopolis, nieco na południe od Heliopolis, a na północ od Memfis (Nof)⁴⁰⁶, Nil rozdzielał się na dwie odnogi, Rosettę i Damiettę, które stanowiły początek ogromnej Deltę Nilu, zwanej spichlerzem Egiptu⁴⁰⁷. Związki Izraelitów z Heliopolis pośrednio sięgają czasów niewoli egipskiej; Józef, wybawiciel Jakuba i jego braci, miał za żonę Asenat, córkę kapłana z On (Rdz 41,45)⁴⁰⁸. Wielu uczonych przyjmuje, że wydarzenia przedstawione w biblijnym opowiadaniu o Józefie mają charakter historyczny, że Józef żył w okresie rządów XV i XVI dynastii książąt pochodzenia azjatycko-semickiego, nazwanych później Hyksosami⁴⁰⁹ – Egipcjanie nazywali ich *Hekau chasut*, tj. „cudzoziemscy władcy z gór”⁴¹⁰ – co oznaczałoby, że Józef ok. roku 1650 p. Chr. mógł zostać zarządcą Egiptu⁴¹¹. Nieco inaczej przyjęto w pracy Packera i Tenneya⁴¹², mianowicie, iż Józef trafił do Egiptu w okresie rozkwitu Średniego Państwa, czyli co najmniej sto lat wcześniej. Egipskie świadectwa wspominają niekiedy o osobach, pochodzenia syryjskiego, kananejskiego, lub nomadycznego, które doszły do wysokich stanowisk na dworze egipskim, jak np. wpływowy kanclerz Bay (być może zwany też Irsu) z czasów XIX dynastii⁴¹³.

Jak podaje Bosak⁴¹⁴, Święta Rodzina wg tradycji mieszkała w Starym Kairze w miejscu obecnego koptyjskiego kościoła Abu Sarga (lokalizacja współczesna), lub w Mataiye, 8 km na północ od Kairu.

Egipska tradycja podaje, że Herod Wielki wysłał pogoń za Świętą Rodziną, w czym mógł mu pomagać ówczesny rzymski namiestnik w Egipcie, w latach od 7 do 4 r. p. Chr., Gajusz Turraniusz, co spowodowało, że Święta Rodzina nie zatrzymywała się w żadnej miejscowości nigdzie na dłużej, przemierzając znaczącą część Egiptu, podróżując w końcowej fazie wzdłuż rzeki w górę Nilu⁴¹⁵, miała dotrzeć aż do miejscowości Deir al-Muharraq, Asjut, a może nawet, Deir Durunka i w tamtych okolicach spędzić nieco więcej czasu – podróż, a w zasadzie ucieczka Świętej Rodziny w Egipcie miała przebiegać m.in. przez Peluzjum, Bubastis, Hermopolis, Abu Sarabam, Al-Qusia, Deir al-Muharraq⁴¹⁶. Można zebrać miejscowości wynikające z tej tradycji w kalendarium pobytu Świętej Rodziny, które dobrze tłumaczy tradycję pogoni za Świętą Rodziną, jednak wyliczony na tej podstawie okres pobytu w Egipcie, rzędu jednego roku, jest raczej zbyt krótki⁴¹⁷.

Oczywiście, najbardziej znanym miastem w Egipcie była Aleksandria, założona przez Aleksandra Wielkiego, której granice, jako nowego miasta Aleksander osobiście wykreślił na piasku w dniu 20-go stycznia 331 roku p. Chr.⁴¹⁸, słynąca m.in. ze wspaniałej biblioteki, liczącej czterysta tysięcy woluminów⁴¹⁹. Biblioteka Aleksandryjska przyćmiła swoją wielkością inne biblioteki, które, w obszarze

⁴⁰² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 108.

⁴⁰³ EB, s. 867, On.

⁴⁰⁴ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 40.

⁴⁰⁵ EB, s. 867, On.

⁴⁰⁶ J. B. PRITCHARD, *Wielki Atlas Biblijny*, s. 19.

⁴⁰⁷ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 51.

⁴⁰⁸ NLB, s. 552, On.

⁴⁰⁹ H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 62.

⁴¹⁰ EB, s. 408, Hyksosi.

⁴¹¹ BT w.5, s. 1455, *Tab. chron.*

⁴¹² J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 54, 61.

⁴¹³ H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 64-65.

⁴¹⁴ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 731.

⁴¹⁵ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 264, *mapa podróży*.

⁴¹⁶ tamże, s. 299-300.

⁴¹⁷ tamże, s. 298-299.

⁴¹⁸ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 108.

⁴¹⁹ EB, s. 25.

wschodniego wybrzeża Morza Śródziemnego i Bliskiego Wschodu, istniały i rozwijały się już poczynając od III tysiąclecia p. Chr.⁴²⁰, najczęściej pod egidą władców i jako ich własność, przekazywana kolejnemu władcy⁴²¹. Miasto prawie milionowe, Aleksandria, było zamieszkiwane przez dwieście tysięcy Żydów, jeśli nie więcej, według C.S. Keenera⁴²² mogli oni stanowić nawet jedną trzecią ludności miasta; w czasach Jezusa zasłynęli m.in. z fundacji Bramy Nikanora w Świątyni Jerozolimskiej⁴²³. Aleksandria stanowiła centrum diaspory żydowskiej w Egipcie⁴²⁴. Dziełem, które nieodparcie kojarzy się z Żydami z Aleksandrii jest Septuaginta, łac. „przekład wg siedemdziesięciu”, przekład hebrajskiego Pisma Świętego na potoczną grekę „koine”, tą którą posługiwali się żyjący w kulturze greckiej – według tradycji 72 uczonych żydowskich powołanych z Jerozolimy, po sześciu z każdego pokolenia, sponsorowanych przez Ptolemeusza II Filadelfosa w ok. III w. p. Chr., odosobnionych na wyspie Faros, wykonało całe tłumaczenie w 72 dni⁴²⁵; w rzeczywistości jeszcze do ok. 150 r. p. Chr. tłumaczenie przepracowywano⁴²⁶. Podobno jeszcze do I w. po Chr. na wyspie Faros obchodzono święto z okazji tłumaczenia LXX (oznaczenie Septuaginty) – nie w Jerozolimie, tutaj obchodzono dzień żałoby i postu, uznając tłumaczenie za profanację tekstu sakralnego⁴²⁷. Na tejże wyspie Faros połączonej z lądem nasypem (zwanym *heptastadionem*) była wybudowana w pocz. III w. p. Chr. słynna latarnia morska⁴²⁸ o wysokości około 135 metrów⁴²⁹, która istniała aż do XIV wieku. Niedaleko, 12 km od Aleksandrii, funkcjonowało też zbliżone do palestyńskich esseńczyków, egipskie stronnictwo terapeutów, w pobliżu Jeziora Mareotis⁴³⁰. Mając to wszystko na względzie, jakiś pobyt Świętej Rodziny w tym mieście, też nie jest wykluczony.

TEKST

Tak, więc, kiedy nastąpiła noc, Chrystusa zabrano z Betlejem⁴³¹. Wyjście z Betlejem Jozefa z Jezusem i Maryją ma miejsce w nocy (Mt 2,14), aby uniemożliwić pościgowi ustalenie drogi ucieczki⁴³². Należy pamiętać, że po drodze należało ominąć warownię Heroda, Herodium.

Słowo „*Z Egiptu wezwałem Syna mego*” pochodzi z Księgi Ozeasza (Oz 11,1), ale co ciekawe, Ozeasz stosuje je do całego Izraela, którego nazywa synem⁴³³. W ten sposób został nazwany Izrael już w Księdze Wyjścia (Wj 4,22) „*Synem moim pierworodnym jest Izrael*”⁴³⁴. Słowo odnosi się do początku pierwotnego doświadczenia zbawienia, którym było wyjście z niewoli egipskiej⁴³⁵. W typologii narzuconej przez (Mt 2,15) Jezus, oprócz swojej osoby Syna Bożego, reprezentuje równocześnie całego Izraela i uosabia początek jego odnowienia – jest równocześnie jakby nowym Mojżeszem⁴³⁶.

Powodem, dla którego Ewangelista Łukasz, nie zamieszcza w swojej Ewangelii opisu wydarzenia ucieczki do Egiptu, mogą być racje teologiczne⁴³⁷: Ewangelia Łukasza opowiada jakby jedną podróż Jezusa z Galilei do Jerozolimy, pomijając np. podróże do Fenicji (Mk 7,24), Dekapolu (Mk 7,31), Cezarei Filipowej (Mk 8,27).

⁴²⁰ NLB, s. 81, *Biblioteka*.

⁴²¹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 20.

⁴²² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 12.

⁴²³ NLB, s. 17.

⁴²⁴ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 367.

⁴²⁵ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 313; obszerniej: s. 308-325.

⁴²⁶ NLB, s. 676, Septuaginta.

⁴²⁷ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 367.

⁴²⁸ K. MAJEWSKI (red), *Kultura materialna starożytnej Grecji*, (oprac. zespół pod red. K. Majewskiego), Wrocław 1956, s. 94-96.

⁴²⁹ EB, s. 25, *Aleksandria*.

⁴³⁰ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 96.

⁴³¹ T. KOŁOSOWSKI, *Ewangelia według Mateusza 1-13*, (OKKB NT Ia), s. 37n, *Dwuletnie albo młodsze*, Teodor z Mopsuestii.

⁴³² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 12, p. 2,13-14.

⁴³³ KKB, s. 919-920 p. 13.

⁴³⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 17, p. Mt 2,15.

⁴³⁵ KKB, s. 919-920 p. 13.

⁴³⁶ KKB, s. 919-920 p. 13.

⁴³⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 132.

CE18. Rzeź niemowląt**DATAcja**

Datacja (28 grudzień, 5 roku p. Chr.) wynika z daty dnia obchodzenia Pamiątki Świętych Młodzianków Męczenników⁴³⁸.

Datacja według KCE, jest dość zbliżona do datacji proponowanej przez P. Johnsona⁴³⁹, według której Herod miał zgładzić młodych chłopaczków na kilka tygodni przed swoją śmiercią, mającą miejsce w 4 r. p. Chr., na przełomie marca i kwietnia.

Według Heseimanna⁴⁴⁰, przybycie magów i mord niewinnych dzieciątek w Betlejem mogło mieć miejsce w maju 5-go roku p. Chr., gdyż do IV wieku w Jerozolimie i Betlejem, w dniu 18-go maja, było obchodzone Święto Niewinnych Dzieci z Betlejem.

MIEJSCE

Zbrojni słudzy Heroda Wielkiego stacjonowali m.in. w Herodium, 4 km na południe od Betlejem.

TEKST

Ewangelista pisze, że Herod *wpadł w straszny gniew (Mt 2,13)*, gdy mędrcy nie powrócili do niego z żadną wiadomością. Herod Wielki został królem Żydów walcząc o władzę, a mając liczną rodzinę, dziesięć żon^{441, 442} – imiona ośmiu z nich są znane, na uproszczonym diagramie genealogicznym najczęściej przedstawia się pięć z nich⁴⁴³ – z którymi miał piętnaścioro dzieci, w tym siedmiu synów, był przy tym przez cały swój okres sprawowania władzy, bardzo zazdrosny o swój urząd, co niejednokrotnie kończyło się bardzo źle nawet dla członków najbliższej rodziny Heroda. Podejrzenia o zdradę skończyły się wykonanymi wyrokami śmierci⁴⁴⁴ na ukochanej żonie Mariamne, która pochodziła z poprzednio panującego rodu Hasmoneuszów, potem na dwóch jej synach, oraz jej matce, przy czym wydaje się, że najbardziej znamienne pod kątem okrucieństwa Heroda jest kilkanaście pierwszych lat jego władzy i również jego lata ostatnie. Okres, w którym mędrcy odwiedzają Heroda, to zapewne nieco ponad 3 miesiące przed jego śmiercią, gdy przebywa w Jerozolimie w związku ze Świętem Świąteł (Hanukka). Król jest już bardzo chory⁴⁴⁵ i bardzo podejrzliwy, najchętniej przebywa wtedy w swoim pałacu w Jerychu, gdzie panuje łagodniejszy klimat, oraz skąd blisko do uzdrowiska Kalliroe, po wschodniej stronie Morza Martwego⁴⁴⁶, skąd widoczne jest znajdujące się w odległości kilku kilometrów wzgórze z twierdzą Macheront⁴⁴⁷. Na pięć dni przed swoją śmiercią Herod rozkazał wykonać wyrok na swoim najstarszym synu, którym był Antypater^{448, 449, 450, 451}, a który siedział w więzieniu, za to, że ponad rok temu próbował otruć ojca, za co był zresztą skazany przez sąd zwołany przez Augusta, spiskował też przeciwko braciom, aby objąć tron. Herod go w kolejnych wersjach testamentu pomijał⁴⁵². Relacje o chorobliwej podejrzliwości i okrucieństwie Heroda nie są, więc zbyt przesadzone, a czas przed śmiercią Heroda, gdy Herod zmagał się z chorobą, z utrzymaniem steru władzy, z podjęciem decyzji, kto przejmie po nim władzę i czy ktoś niepowołany w tym nie przeszkodzi, mógł sprzyjać wydaniu takiej okrutnej i absurdalnej dyspozycji, aby zabić w Betlejem i okolicy wszystkie niemowlęta płci męskiej. Równie okrutną i absurdalną dyspozycję, którą miał wydać Herod przed swoją śmiercią, gdy będąc *wielce rozdrażniony*, a nawet przekonany, że naród

⁴³⁸ Liturgia godzin, t. I, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 122.

⁴³⁹ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 26.

⁴⁴⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 248.

⁴⁴¹ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 578.

⁴⁴² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 796, Ant. XVII.I.2.

⁴⁴³ EB, s. 400.

⁴⁴⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 46-47, p. 9.

⁴⁴⁵ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 802, Ant. XVII.VI.1.

⁴⁴⁶ tamże, s. 811, Ant. XVII.VI.5.

⁴⁴⁷ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 325n.

⁴⁴⁸ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 131.

⁴⁴⁹ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 172.

⁴⁵⁰ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 812-813, Ant. XVII.VII-VIII.I.

⁴⁵¹ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 144, Bell. I.XXXIII.7(661-665).

⁴⁵² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 802, 813, Ant. XVII.VI.1, VII.1.

*raduje się z jego nieszczęścia*⁴⁵³, to miał nakazać, aby najznamienitsi mężowie z całego narodu przyjechali tuż przed jego śmiercią, by zamknąć ich w hipodromie do jego śmierci, a po śmierci, zamiast ogłosić zgromadzonym wieść o jego śmierci, żołnierze powinni wszystkich zgromadzonych przeszyć strzałami i zabić⁴⁵⁴, co powierzył, jako swoje ustne rozporządzenie swojej siostrze Salome i jej mężowi Aleksasowi⁴⁵⁵. Na szczęście Salome wraz z mężem zaraz po śmierci Heroda rozkazała wypuścić wszystkich uwięzionych, obwieszczając, że król dał się przekonać do uwolnienia wszystkich⁴⁵⁶. Bezpośredniego, historycznego potwierdzenia mordu w Betlejem nie ma, ale na pewno nie ulega wątpliwości, że *opowiadanie pragnie podkreślić okrucieństwo zagrożonej w swoim trwaniu władzy świeckiej*⁴⁵⁷, oraz, że życie Jezusa od samego początku obfitowało w dramatyczne wydarzenia.

Rachel, symboliczna matka całego Izraela, oplakuje swe dzieci, chłopców z Betlejem. Werset, który o tym mówi, **(Mt 2,18)**, jest dość wierną parafrazą (Jr 31,15), w której wyrażenie „*opłakuje swe dzieci*” zastąpiło źródłowe wyrażenie z Księgi Jeremiasza „*opłakuje swych synów*”. W Rama, według najstarszej tradycji, miał się znajdować grób Racheli (1Sm 10,2), niedaleko granicy Beniamina, a później księstw Judy i Izraela. Rama (Ar-Ram) jest położone (8 km) na północ od Jerozolimy. Notabene owo Rama nie ma nic wspólnego z miejscowością o podobnej nazwie, Arymatea (Ramataim), położoną na północny zachód od Jerozolimy (bliżej Liddy). Płacz Racheli u Jeremiasza jest z powodu synów Izraela wiedzionych do niewoli babilońskiej (po zburzeniu Jerozolimy w 587 p. Chr) – właśnie w Rama znajdował się obóz wysiedleńców – a może ma również związek z wcześniejszą (721 r. p. Chr.) niewolą asyryjską.

Podczas etapu podróży Jakuba z Rachelą prowadzącym z Betel do Efrata^{458, 459, 460, 461} – Betel (dzisiejsze Bajtin) było położone około 18 km na północ od Jerozolimy, natomiast Efrata leży blisko Betlejem i często jest z nim nawet łączone (Betlejem jest położone około 10, a Efrata 12 km, na południe od Jerozolimy) – w pewnej odległości od Efrata (według [BT w.5] „*był jeszcze szmat drogi, aby dojść do Efrata*”, a według [BWP] „*Byli już niedaleko Efrata*”), Rachel zaczęła rodzić i urodziwszy Beniamina, zmarła. Rachel została pochowana przy drodze do Efrata (Rdz 35,18-20), gdzie po dziś dzień wskazuje się jej grób. Nazwa Efrata jest związana z siedliskiem rodowym, blisko Betlejem, z którego pochodziła Rut (Rt 4,11; Rt 1,2-4).

CE19. Powrót do Nazaretu

DATAcja

Powrót do Nazaretu wynika z daty śmierci Heroda Wielkiego, która nastąpiła w 4 r. przed Chr., w 750 roku ery rzymskiej, przed Paschą, czyli gdzieś na przełomie marca i kwietnia^{462, 463, 464}. Dokładniej pozwala określić ową datę świadectwo Józefa Flawiusza (ok. 33/38-100 r. po Chr. wg⁴⁶⁵), według którego Herod zmarł przed Paschą⁴⁶⁶, a wcześniej było zaćmienie księżyca, co wyznacza w 4 r. p. Chr. przedział czasu od 12-go marca do 11-go kwietnia⁴⁶⁷. Jeśli Święty Józef jeszcze pewien czas odczekał, to można założyć, że najwcześniejszym czasem powrotu była druga połowa 4-go roku przed Chr. – przy takim założeniu Jezus miałby jakieś 18-20 miesięcy, a czas pobytu w Egipcie byłby bardzo krótki, niewiele ponad pół roku. Ryzykowanie znów bardzo długiej podróży z tak małym dzieckiem wydaje się mało prawdopodobne. Tradycja koptyjska mówi o trzy i pół rocznym pobycie Świętej Rodziny

⁴⁵³ tamże, s. 809, Ant. XVII.VI.1.

⁴⁵⁴ tamże, s. 811, Ant. XVII.VI.5-6.

⁴⁵⁵ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 144, Bell. I.XXXIII.6(659-660).

⁴⁵⁶ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 145, Bell.I.XXXIII.8 (665-667).

⁴⁵⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 134, p. 16.

⁴⁵⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 135, p. 18.

⁴⁵⁹ M. KARCZEWSKI M., *Rachel oplakuje swoje dzieci ...*, w *Studia Gdańskie XXVIII*(2011), s. 18, 20.

⁴⁶⁰ KKB, s. 713, p. 85.

⁴⁶¹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 48, p. 35.

⁴⁶² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 119.

⁴⁶³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 109.

⁴⁶⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 293.

⁴⁶⁵ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 8.

⁴⁶⁶ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 810, 815, Ant. XVII.VI.4 (167), XVII.IX.3 (213).

⁴⁶⁷ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa. Historia i Teologia*, Wrocław 2013, s. 25, p. 30.

w Egipcie⁴⁶⁸, co wydaje się do przyjęcia. Byłoby to w drugiej połowie 1-go roku p. Chr., a Jezus miałby wtedy 4 i pół roku. Niektóre apokryfy sugerują jeszcze dłuższy (i to znacznie) okres pobytu Jezusa z rodzicami w Egipcie, ponad dziesięcioletni⁴⁶⁹. Wydaje się, że maksymalną cezurą powrotu, mając na uwadze (Mt 2,22), jest końcowy rok panowania Archelaosa w Judei⁴⁷⁰, czyli rok AD 6.

MIEJSCE

Jezus mógł mieć najmniej 18 miesięcy⁴⁷¹, najprawdopodobniej 4 i pół roku, ale nie więcej niż 12-cie lat, w momencie powrotu nie do Judei, (gdyż Archelaos etnarcha Judei, Samarii i Idumei od 4 r. p. Chr. do 6 r. po Chr., był, podobnie jak Herod Wielki, okrutnikiem, wymordował na samym początku panowania – nie bacząc na święto Paschy – około trzy tysiące Żydów), ale jak roztropnie zadecydował Józef (Mt 2,22), do Galilei, do starego gniazda rodzinnego w Nazarecie, korzystając zapewne z wygodnej rzymskiej drogi *Via Maris*^{472, 473, 474}. Józef zapewne wolał ominąć Judeę, w której panował Archelaos (Mt 2,22) i powrócił do Nazaretu określną drogą poprzez Gazę i Samarię⁴⁷⁵.

Dodatkowym wskazaniem za powrotem do Nazaretu mogło być to, że leżał on blisko – godzinę drogi – od Seforis, odbudowującej się od 3 r. p. Chr. do roku 10 po Chr. stolicy Heroda Antypasa (formalnie Heroda Antypasa II, gdyż ojcem Antypatera, ojca Heroda Wielkiego, był Antypas I⁴⁷⁶), co oznaczało, w przypadku Józefa, wiele możliwości pracy dla cieśli, czy ogólniej, rzemieślnika budowlanego⁴⁷⁷. Miasto było siedzibą władz okręgu Galilei⁴⁷⁸, a według wyrażenia Józefa Flawiusza⁴⁷⁹, Antypas uczynił z Seforis „perłę całej Galilei”, jednak po roku 17 po Chr., znaczenie Seforis zmalało na rzecz Tyberiady wraz z budową tutaj stolicy tetrarchii w latach 18-22 po Chr.⁴⁸⁰, która w roku 20 po Chr.⁴⁸¹ stała się stolicą całej tetrarchii, Galilei i Perei. W ten sposób można powiedzieć, że Jezus żył przez 20 lat w bezpośrednim sąsiedztwie stolicy kraju⁴⁸², tj. do czasu przeniesienia rezydencji Heroda do Tyberiady. Seforis, mające na cześć cesarza również miano *Autokratis*, było, bowiem bardzo dużym miastem jak na owe czasy i jak na Palestynę, liczyło około 12 tysięcy mieszkańców, zaplanowane od nowa w nowoczesnym układzie szachownicy, z wyróżnioną podłużną osią *cardo maximus*⁴⁸³ biegnącą z północy na południe i poprzeczną osią wschód-zachód o nazwie *decumanus*⁴⁸⁴, oraz podobnie jak Tyberiada, zbudowane na planie ośmiokąta⁴⁸⁵. Według pierwotnej tradycji chrześcijańskiej to miasto, leżące ok. 6 km na północ od Nazaretu (według⁴⁸⁶ bliżej, tylko 4 km), miałoby być rodzinnym miastem Anny, matki Maryi^{487, 488, 489}. Jezus prawdopodobnie znał Seforis, miasto utworzone z unikalnego zestawienia kultury żydowskiej i helleńskiej, przynajmniej z lat swojej wczesnej młodości⁴⁹⁰. Mógł wtedy słyszeć (niekoniecznie w nim być) o greckim teatrze w Seforis, wybudowanym przez Heroda

⁴⁶⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 298.

⁴⁶⁹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s.529, *EwDzOrm*.

⁴⁷⁰ NLB, s. 36, Archelaos.

⁴⁷¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 109.

⁴⁷² J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 96.

⁴⁷³ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 71.

⁴⁷⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 110.

⁴⁷⁵ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 26.

⁴⁷⁶ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 476.

⁴⁷⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 104.

⁴⁷⁸ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 356, Seforis.

⁴⁷⁹ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 837, Ant. XVIII.II.1(27).

⁴⁸⁰ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 183.

⁴⁸¹ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 99.

⁴⁸² Uwaga G. Dallmana przytoczona w: R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s.100.

⁴⁸³ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 224, *cardo maximus*.

⁴⁸⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 112-113.

⁴⁸⁵ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 104.

⁴⁸⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 99.

⁴⁸⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 86.

⁴⁸⁸ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 49.

⁴⁸⁹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 96-97.

⁴⁹⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 115-116.

Antypasa, na co może wskazywać często używanie przez Jezusa słowa „obłudnik”, którego źródłowe znaczenie w języku greckim *ὀπιοκρίτης*, oznacza tyle, co *aktor*, ktoś ukrywający się za maską⁴⁹¹.

Ponad miejscem czczonym, jako fundamenty domu Świętej Rodziny oraz warsztatu stolarskiego Józefa w Nazaret wznosi się dziś Kościół Św. Józefa Żywiciela, zwany także Kościołem Świętej Rodziny, w odległości 200 metrów od Kościoła Zwiastowania^{492, 493}.

Nazaret było naówczas miasteczkiem liczącym około 300-400⁴⁹⁴, podobnie podaje Martin⁴⁹⁵, 200-400, a może było to nawet 500 mieszkańców, jak chce Browning⁴⁹⁶. Liczba 1600-2000, mieszkańców wg Keenera⁴⁹⁷ i Encyklopedii Biblijnej⁴⁹⁸, jest pewnie nieco przesadzona, ale należy tutaj wziąć pod uwagę również to, że Nazaret mógł mieć dobre warunki rozwoju i wzrostu ludności w sąsiedztwie Seforis. Nazaret leży w odległości ok. 30 km od Tyberiady, 32 km od Kafarnaum, do Jerozolimy jest 140 km⁴⁹⁹.

TEKST

Ewangelista Mateusz w wersetach (**Mt 2,20-21**) niewątpliwie nawiązuje do wersetu z Księgi Wyjścia (Wj 4,19), tyle, że cele powrotu są w tych fragmentach odwrócone (ziemia Izraela, Egipt), chociaż i dla Mojżesza cel perspektywiczny, tj. Ziemia Obiecana, jest zbieżny z ziemią Izraela, do której wraca Święta Rodzina.

CE20. Dwunastoletni Jezus w Świątyni

DATACJA

Dacacja pobytu Jezusa w świątyni, wypadłaby na 7-my rok ery nowożytnej, bo tak wynikałoby z prostego przeliczenia lat od Narodzenia Jezusa ale, tak jak podaje Daniel-Rops⁵⁰⁰, przyjęto rok 6-ty. Można taki wybór uzasadnić tym, że na Wschodzie czas do początku nowego roku liczono, jako swego rodzaju wotum dla pierwszego roku panowania nowego władcy, a czas od początku nowego roku urzędowego był już jego drugim rokiem panowania⁵⁰¹ – notabene to, że Jezus będzie władcą, właściwie już od momentu narodzin, przepowiedział najpierw Maryi archanioł Gabriel (Łk 1,31-33), potem w dniu Narodzenia Pańskiego anioł ogłosił pasterzom (Łk 2,11), później potwierdził jeszcze starzec Symeon (Łk 2,29-32). Ściśle rzecz biorąc, według naszej datacji, Pan Jezus ma wtedy niecałe 10,5 roku, gdyż w kalendarzu juliańskim, przy przejściu do nowej ery, nie ma roku zerowego⁵⁰². Na marginesie uwaga ogólna: dla krótkości, lata po Chrystusie, lata ery nowożytnej, są podawane niekiedy bez żadnych dodatkowych oznaczeń ery, dla wersji greckiej stosowany jest oznacznik AD.

Według Hesemanna⁵⁰³ Ewangelista Łukasz opisuje wydarzenie, które miało miejsce podczas świąt *Pesach* w roku 8 po Chr., które odbywały się w dniach 9-17 kwietnia, co wynika z innego systemu datacji najwcześniejszych lat życia Jezusa.

TEKST

Dlaczego ewangelia osobno wspomina o tym wydarzeniu? Na pewno wydarzenie to mówi dużo o Świętej Rodzinie, ale wydaje się przy tym, że wymienienie wieku Pana Jezusa nie jest również tutaj przypadkowe. Prawdopodobnie pobyt w Jerozolimie wiązał się dla Jezusa z obchodami uroczystości „*bar micwa*” (aramejsko – hebrajskie określenie tłumaczone jako *syn przykazania*), która stwierdzała pełnoletniość żydowskiego chłopca wobec Prawa. Mogło też być tak, że było to przygotowanie do uroczystości „*bar micwa*”, gdyż Jezus nie miał jeszcze przykazanych prawem trzynastu lat

⁴⁹¹ tamże, s. 116-118.

⁴⁹² M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 205.

⁴⁹³ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 8.

⁴⁹⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 26-27.

⁴⁹⁵ J. MARTIN, *Jezus*, s. 92.

⁴⁹⁶ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 343.

⁴⁹⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 41, p. 13,53-58.

⁴⁹⁸ EB, s. 811, *Nazaret*.

⁴⁹⁹ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 566-567.

⁵⁰⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 474.

⁵⁰¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 190.

⁵⁰² E. WIPSYCKA, *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, s. 319.

⁵⁰³ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 304.

obowiązujących dla tej uroczystości^{504, 505}. Uroczystość bar micwy zwykle ma miejsce, gdy chłopiec ukończy trzynaście lat i jeden dzień, najczęściej w pierwszy szabat po jego hebrajskich urodzinach, wtedy jest wywoływany (w synagodze) do czytania Tory i od tej pory ma obowiązek przestrzegania „pozytywnych” przykazań⁵⁰⁶ („negatywne”, rozpoczynające się na „nie”, musi przestrzegać od zawsze, tj. odkąd się ich nauczył) oraz jest liczony do quorum dziesięciu osób niezbędnych do prowadzenia publicznej modlitwy⁵⁰⁷; dziewczynki były uznawane za pełnoletnie rok wcześniej⁵⁰⁸ i wraz z tym miały obowiązek przestrzegania wszystkich negatywnych przykazań i nie wszystkich pozytywnych, ale tych, które nie wiążą się z ich wykonywaniem w określonym czasie⁵⁰⁹. Począwszy już od wieku trzech do pięciu lat chłopcy byli posyłani do *chederu*⁵¹⁰, szkoły przy synagodze, gdzie m.in. uczyli się czytać po hebrajsku, a po osiągnięciu bar micwy, albo wstępowali do *jesziwy*, żydowskiej uczelni, albo podejmowali pracę. Na inny z powodów, ale raczej mało prawdopodobny, wskazuje jeden z apokryfów⁵¹¹ – mianowicie wg tego tekstu, Święta Rodzina, dopiero, gdy Jezus miał dwanaście lat, wróciła z ucieczki do Egiptu, połączonej z dalszą jeszcze tułaczką po innych krainach i miastach.

Wyrażenie „*chodzili rodzice Jego co rok do Jeruzalem*” (przekład dosłowny z języka greckiego według [GNTPW]), świadczy o tym, że od czasu powrotu z Egiptu, Józef i Maryja, rokrocznie bywali w Jerozolimie na świętach Paschy. Nie było w tym nic dziwnego, zapewne tak czyniły też inne rodziny żydowskie. Należy jednak wspomnieć, że do uczestnictwa w świętach Paschy byli zobowiązani tylko mężczyźni oraz młodzieńcy, którzy ukończyli trzynaście lat życia, gdyż wg Talmudu uznawani są oni wtedy również za pełnoletnich⁵¹². Wynikało to wprost z przepisów prawa, mówiących o tzw. *trzech świętach pieszych*, czyli pielgrzymich⁵¹³, według (Pwt 16,16a): „Trzy razy do roku każdy mężczyzna ukaże się przed Panem, Bogiem twoim, w miejscu, które sobie obierze na **Święto Przaśników**, na święto Tygodni i na Święto Namiotów”. I dalej wskazuje Prawo (Pwt 16,16b-17): „Nie ukaże się przed obliczem Pana z próżnymi rękami. A dar każdego będzie zależny od błogosławieństwa Pana, Boga twego, jakim cię obdarzy.”. Maryja, a zwłaszcza Jezus, nie byli więc zobowiązani do uczestniczenia w święcie Paschy – możliwe, choć z tekstu wprost jednoznacznie to nie wynika, że były to dla Jezusa pierwsze święta Paschy w Jerozolimie. Pascha rozpoczynała się wieczorem dnia 14. Nisan i łączyła się bezpośrednio z obchodzonym od 15. do 21. Nisan Świętem Przaśników. Najczęściej pod nazwą Paschy rozumiano osiem dni obu świąt łącznie⁵¹⁴.

Pobyt w Jerozolimie mógł trwać tylko dwa dni, natomiast pełne obchody święta Paschy obejmowały całą oktawę, czyli osiem dni. Droga z Nazaretu do Jerozolimy wynosiła 120 km (dziś 140 km) – podróż mogła zabierać około 5 dni. Było to więc niemałe przedsięwzięcie i wydarzenie rodzinne. Przedstawiono tutaj (por. zestawienie Z02 na następnej stronie) prawdopodobny przebieg pątniczej wyprawy do Jerozolimy, przy założeniu dłuższej wersji świętowania w Jerozolimie – na podstawie monografii Ricciottiego⁵¹⁵, podając, dla porównania, również wersję skróconą.

Cała podróż i świętowanie zajmowały od 2 do 3-ch tygodni: w wersji uczestniczenia w całej świątecznej oktawie mogły zająć aż 21 dni, a w wersji skróconej – tj. dwa dni święta zamiast pełnej oktawy – 12 dni.

Wyrażenie „*dzień drogi*” (Łk 2,44) zwyczajowo znaczy dystans około 30-40 km⁵¹⁶. Jednak tyle można przebyć, gdy jedynym celem jest droga i korzysta się z pomocy zwierząt – tutaj Maryja z Józefem szukają w drodze Syna i idą pieszo, toteż przebycie 18 km do El-Bireh wydaje się prawdopodobne.

⁵⁰⁴ BRAT EFRAIM, *Jezus Żyd praktykujący*, Kraków 1994, s. 45.

⁵⁰⁵ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 207-208.

⁵⁰⁶ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 319.

⁵⁰⁷ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 44.

⁵⁰⁸ tamże, s. 45, *bat micwa*.

⁵⁰⁹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 320.

⁵¹⁰ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 60, *cheder*, s. 84, *edukacja*.

⁵¹¹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s.529, *EwDzOrm*.

⁵¹² BRAT EFRAIM, *Jezus Żyd praktykujący*, s. 45.

⁵¹³ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 291-292, *święta pielgrzymie*.

⁵¹⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 97.

⁵¹⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 297.

⁵¹⁶ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 264.

Z02. Podróż Jezusa do Jerozolimy w wieku dwunastu lat

Wydarzenie	Świętowanie przez pełną oktawę		Świętowanie w wersji skróconej	
	Przedział dat	Ilość dni	Przedział dat	Ilość dni
Droga z Nazaretu do Jerozolimy (min. 120 km)	8. – 12. Nisan	5	9. – 12. Nisan	4
Pobyt w Jerozolimie (prawd. u dalekich krewnych, Maryja wg tradycji pochodziła z Jerozolimy ⁵¹⁷)	13. Nisan	1	13. Nisan	1
Świętowanie Paschy: przez pełną oktawę świąteczną / przez pierwsze dwa dni	14. – 21. Nisan	8	14.-15. Nisan	1½
Podróż powrotna Józefa i Maryi; możliwe, że rozpoczęła dopiero popołudniem, postój prawd. w El-Bireh, odległym 18 km od Nazaretu ⁵¹⁸ . Jezus zaś pozostał w Jerozolimie.	22. Nisan	1	15. Nisan	½
Dotarcie na powrót do Jerozolimy, daremne próby odszukania Jezusa.	23. Nisan	1	16. Nisan	1
Odnalezienie Jezusa w Świątyni, gdy prowadzi dysputę z uczonymi. Podróż powrotna, dotarcie do El-Bireh.	24. Nisan	1	17. Nisan	1
Dalsza droga powrotna do Nazaretu	25.-28. Nisan	4	18.-20.Nisan	3

To, że Jezus i Maryja mogli stracić z oczu Jezusa podczas drogi powrotnej można dość prosto wytłumaczyć. Karawany łączyły się w grupy krewnych i znajomych, mężczyźni osobno, kobiety osobno, a młodzież miała również swobodę przyłączenia się do jakiejś grupy – obowiązkowa była tylko pora wyruszenia i miejsce dotarcia na miejsce postoju^{519, 520}. Jezus i Maryja sądzili więc, że Jezus do którejś grupy się przyłączył, tymczasem, tak się jednak nie stało.

Dla lepszego zobrazowania scenerii całego wydarzenia warto zauważyć, że Jerozolima z czasów Jezusa nie była małym miastem: w domach miasta mieszkało zapewne ok. 25 tysięcy mieszkańców, a jeszcze należy mieć na względzie stały wzrost liczby mieszkańców Jerozolimy, zaś w czasie święta Paschy ogólna liczba ludności ulegała potrojeniu, dzięki napływającym pątnikom⁵²¹ – podobnie, według A. Świderkówny⁵²², w murach Jerozolimy miałyby mieszkać co najmniej 20 tysięcy ludzi, poza murami jeszcze 5-10 tysięcy, a w czasie świąt liczba mieszkańców dochodziła nawet do 150 tysięcy, co z kolei⁵²³ jest zgodne z obliczeniem Joachima Jeremiasa, który liczbę przybywających na Paschę pielgrzymów ocenia na 125 tysięcy, podczas gdy Shmuel Safrai ocenia, że nie mogło być więcej niż 100 tysięcy, natomiast Philippe Abadie, szacuje, że ta liczba mogła sięgać nawet 200 tysięcy. Skądinąd wiadomo, że budowano już wtedy w Jerozolimie mieszkalne domy dwu- i trój-kondygnacyjne⁵²⁴. Ogólnie można przyjąć, że miasto w czasie świąt było przygotowane na przyjęcie w czasie świąt czterokrotnie większej liczby ludzi, niż wynosiła liczba mieszkańców⁵²⁵. Według zaś innego szacunku liczba mieszkańców Jerozolimy mogła wynosić 80 tysięcy⁵²⁶, 100 tysięcy⁵²⁷, lub 120 tysięcy⁵²⁸, albo nawet 150 tysięcy⁵²⁹, a w czasie wielkich świąt liczba przybywających do Jerozolimy pielgrzymów

⁵¹⁷ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 82.

⁵¹⁸ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 283.

⁵¹⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 297.

⁵²⁰ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 123.

⁵²¹ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 221, *Jerozolima*.

⁵²² A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 32.

⁵²³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 14.

⁵²⁴ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 31.

⁵²⁵ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 183.

⁵²⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 250.

⁵²⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 80.

⁵²⁸ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 274, za K. Armstrong.

⁵²⁹ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 87-88.

mogła wynosić i pół miliona, czyli pięciokrotną liczbę jej ludności⁵³⁰. Dla porównania pewne dane historyczne: jeśli można ufać informacji zawartej w pracy P. Walkera⁵³¹ to Jerozolima po zniszczeniu w wyniku wojny i niewoli babilońskiej w 587 r. p. Chr. nigdy w pełni nie wróciła do tamtej świetności – liczba mieszkańców zmalała wtedy z 250 tysięcy do 20 tysięcy. Jeden z cudów Jerozolimy polegał jednak na tym, że nigdy nie zabrakło w niej miejsca dla żadnego pielgrzyma, mimo częstokroć prawdziwego najazdu gości⁵³². Pielgrzymi przybywali do Jerozolimy nieomal z całego świata⁵³³, bowiem należy pamiętać, że Jerozolima była swego rodzaju (duchową) stolicą dla Żydów mieszkających w koloniach⁵³⁴, w takich państwach ościennych jak Egipt, Fenicja, Syria, oraz również – o czym donosi Filon w *Legatio ad Gaium*, 40 r. po Chr. – w Pamfilii, Cylicji, Bitynii, Tessalii, Beocji, Macedonii, Etolii, Attyce, Argos, Koryncie, także w dalekiej Galii i Hiszpanii, jak również w Rzymie.

Sama zaś świątynia musiała wywierać na pątnikach imponujące wrażenie! Nie bez powodu. Była to najwspanialsza budowla religijna w imperium rzymskim: siedem bram prowadziło na olbrzymią platformę świątynną o powierzchni dwukrotnie większej od Forum Romanum wzniesionego przez Cesarza Trajana. Powierzchnia świątyni to około $\frac{1}{6}$ powierzchni objętej murami miasta⁵³⁵ – długości murów otaczających świątynię to 470 m od wschodniej, a 485 m od zachodniej, oraz 280 m od południowej i 313 m od północnej⁵³⁶. Do tej wspaniałości Świątyni dużo później nawiązują uczniowie (Mk 13,1a) „*Nauczycielu, patrz co za kamienie i jakie budowle*”. Wydaje się, że Jezusa nigdy nie przytłaczał majestat Świątyni Jerozolimskiej i nie negując kiedykolwiek wartości świątyni, zwracał jednakże uczniom uwagę na to, że najważniejsze jest oddawanie czci Bogu w duchu i prawdzie (J 4,23).

Rodzice „*odnaleźli Go w świątyni, gdzie siedział między nauczycielami*” (Łk 2,46). Być może Jezus spotkał tam sławnego wielkiego rabiego Hillela – autora m.in. „złotej reguły” postępowania (por. kk do CE84) – który miałby wówczas ponad sto lat (jako datę śmierci wielkiego rabina podaje się 10 r. po Chr.)⁵³⁷, zmarł ponoć w wieku Mojżesza (Pwt 34,7), osiągnąwszy 120 lat⁵³⁸. Mógł też Jezus spotkać przy okazji tak wielkiego święta ówczesnego arcykapłana, Annasza syna Setiego⁵³⁹, będącego arcykapłanem w AD 6-15, a który później pozostał bardzo wpływową postacią, por. (J 18,12-13).

Według M. Hesemanna⁵⁴⁰ Jezus siedział między nauczycielami na stopniach schodów prowadzących do świątynnych Bram Huldy, obok potrójnej bramy, gdyż tam właśnie, wg *Tosefta Sanhedrin*, mieli zwyczaj siadać nawet najwięksi nauczyciele Izraela – przy tej bramie istniał w czasach herodiańskich budynek, gdzie prawdopodobnie spotykali się starsi, lub nawet cały Sanhedryn przed rokiem 30-tym⁵⁴¹. Może i tak było, zważywszy jeszcze, że Jezus mógł przecież wyglądać swoich Rodziców, a nie mając jeszcze „bar micwy” na Dziedziniec Izraelitów nie mógł wejść. Należy jednak stwierdzić, wziąwszy pod uwagę werset (Łk 2,46), że byłoby to „w świątyni” tylko w bardzo szerokim, ogólnym sensie, gdyż było to przed murami zewnętrznymi platformy świątynnej. Dwie Bramy Huldy istniały już w okresie Drugiej Świątyni – Herod rozbudowując wzgórze świątynne od strony południowej dobudował wspaniałe Portyk Królewski, przed którego murami od strony południowej powstały bardzo okazałe szerokie schody i dwie nowe Bramy Huldy, podwójna (Brama Zachodnia lub Żałobników) i potrójna (Brama Wschodnia lub Pielgrzymów), łączące się ze starymi Bramami Huldy podziemnym przejściem, tak, że wychodziło się wprost na Dziedziniec Pogan^{542, 543, 544, 545}, oprócz możliwości wejścia imponują-

⁵³⁰ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 317.

⁵³¹ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, Kielce 2015, s. 54.

⁵³² A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 132, *Jerozolima*.

⁵³³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 13-14.

⁵³⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 16.

⁵³⁵ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 236-237.

⁵³⁶ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 107.

⁵³⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 346.

⁵³⁸ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 129.

⁵³⁹ J. B. PRITCHARD, *Wielki Atlas Biblijny*, s. 119.

⁵⁴⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 305-306.

⁵⁴¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 92.

⁵⁴² DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, 1999, s. 26-27.

⁵⁴³ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 27.

⁵⁴⁴ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 396-400.

⁵⁴⁵ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 81n.

cymi, piętrowymi schodami⁵⁴⁶ w południowo-zachodnim rogu. Notabene, bramy biorą swoją nazwę od prorokini Chuldy⁵⁴⁷, która odegrała dość doniosłą rolę w reformie religijnej w czasach króla Jozjasza (641-609 p. Chr.), gdy odnalezione zostały księgi Prawa (2 Krl 22,1-23,3). Będąc już na Dziedzińcu Pogan, aby wejść do Świątyni, należało minąć balustradę oddzielającą część dziedzińca dostępnego dla wszystkich od części dostępnej tylko dla Izraela, wtedy przez główną bramę, Bramę Szuszan, można było wejść na Dziedziniec Kobiet, a potem Bramą Nikanora na, dostępny tylko dla mężczyzn i tylko w części, w wąskim pasie 60/5 m⁵⁴⁸, Dziedziniec Izraela (bo jego druga część, dziedziniec kapłanów⁵⁴⁹, oddzielona balustradą i zawierająca ołtarz ofiarny była dostępna wyłącznie dla kapłanów) – tutaj jednak, na Dziedziniec Izraela, Jezus nie mógł sam wejść (chyba, że już był *bar micwa*).

Jeszcze krótki komentarz Ojca Świętego, Jana Pawła II, do słów odpowiedzi Jezusa Maryi i Józefowi «Czy nie wiedzieliście, że powinienem być w tym, co należy do mego Ojca?» (Łk 2,49): *Te słowa wypowiada Jezus, ale należą one zarazem do dziejów Józefa. Maryi i Józefa. W pośrodku rodzicielskiej troski otwiera się w duszy dziecka wewnętrzna przestrzeń powołania, które pochodzi od Boga samego: „potrzeba abym był”. Błogosławione ojcostwo, błogosławione rodzicielstwo ludzkie, które oddaje człowieka Bogu: ojcostwo Boga samego*⁵⁵⁰.

CE21. Życie w Nazarecie

DATAcja

Możliwe, że Pan Jezus spędził w Nazarecie osiemnaście kolejnych lat lub więcej – liczba ta wynika z arytmetyki wieku Pana Jezusa w czasie pobytu w Świątyni z Rodzicami (12 lat) i wieku rozpoczęcia działalności publicznej podanej w (Łk 3,23a) (30 lat). W niektórych synopsach^{551, 552} rozdział ten ma tytuł *Osiemnaście lat w Nazarecie*. Jeśli Pan Jezus, wszystkie lata, przed rozpoczęciem działalności publicznej, spędził w Nazarecie – tego jednak nie można stwierdzić z całą pewnością – to, zgodnie z przyjętą w KCE chronologią, lat spędzonych w Nazarecie byłoby więcej (maksymalnie nawet 21 lat).

TEKST

Werset (Łk 2,51) w pierwszym zdaniu mówi o tym, że Jezus był *poddany* swoim rodzicom. Zdanie to nawiązuje z pewnością do opisanych wcześniej odwiedzin Świątyni Jerozolimskiej, mówiąc o tym, że relacje w Świętej Rodzinie układały się harmonijnie, ale przecież można je również odnieść do lat nieco wcześniejszych. Zwyczajowo, do trzeciego roku życia, hebrajskie dziecko, pozostawało niemal wyłącznie pod opieką matki, która często aż do trzeciego roku życia karmiła je piersią, a po ukończeniu trzeciego roku życia główną odpowiedzialność za wychowanie dziecka przejmował ojciec⁵⁵³. Ojciec formalnie w myśl (Pwt 11,19) był odpowiedzialny za nadzór nad synem w zakresie nauki Tory⁵⁵⁴, co w końcu ujmowano tak, że gdy tylko syn będzie potrafił je powtórzyć, powinien nauczyć go przynajmniej dwóch wersetów, tj. (Pwt 6,4) (czyli wstępu do *Szema Israel*, krótkiego wyznania wiary⁵⁵⁵, Pwt 6,4-9), oraz (Pwt 33,4). Ogólnie, najczęściej, nauka odbywała się w szkole⁵⁵⁶, w wieku 5-10 lat nauka Tory, potem w wieku 10-12 lat nauka Miszny, wszystko w szkole podstawowej zwanej *bet ha-sefer* czyli domem księgi, a powyżej 13-go roku życia, ale nie dla wszystkich, dla wybranych i dla tych, których było na to stać finansowo, nauka w szkole wyższej zwanej *bet ha-mmidras*, prowadzonej przez nauczycieli Prawa.

⁵⁴⁶ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, s. 74.

⁵⁴⁷ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 65, *Chulda*.

⁵⁴⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 58.

⁵⁴⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 86-87.

⁵⁵⁰ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 94.

⁵⁵¹ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁵⁵² S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁵⁵³ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 70.

⁵⁵⁴ tamże, s. 72.

⁵⁵⁵ tamże, s. 89.

⁵⁵⁶ tamże, s. 72-73.

Według apokryfu „Ewangelia Tomasza” św. Józef powierzył Jezusa mistrzowi, nauczycielowi imieniem Zacheusz^{557, 558}. Kiedy nauczyciel uczył Jezusa alfabetu tylko ze słuchu – jedne wersje rękopisu podają, że był to alfabet grecki, inne, że hebrajski – Jezus wyrecytował bardzo sprawnie cały alfabet z pamięci⁵⁵⁹, a już w dalszej kolejności zadziwił nauczyciela swoimi wnikliwymi pytaniami i spostrzeżeniami dotyczącymi m.in. formy pierwszej litery (alfa lub alef), toteż wtedy nauczyciel zdobył się m.in. na wyznanie wobec uczniów: „Ja nieszczęsny, ja, który myślałem, że znalazłem ucznia, podczas gdy znalazłem nauczyciela.”⁵⁶⁰

Następne zdanie (**Łk 2,51b**) mówi już tylko o Matce. Odtąd odnośnie postaci Józefa ewangelia milczy. Według starej tradycji Święty Józef zmarł w roku AD 15-tym, kiedy Jezus miał około dwudziestu lat⁵⁶¹. Jest prawdopodobne, że Józef był starszy od Jezusa o około 25 lat, wtedy, po wczesnej śmierci Józefa, „matka mogła wraz z synem zostać przyjęta do szerszej wspólnoty rodowej”⁵⁶², co tłumaczy wzmianki o siostrach i braciach Pańskich. Według (Mk 6,3), (CE43,0476) Jezus miał czterech braci, Jakuba, Józefa, Judę, Szymona, oraz co najmniej trzy siostry, na co wskazuje⁵⁶³ sformułowanie „wszystkie siostry”. Maryja prawdopodobnie utrzymywała dość bliskie relacje ze swoją siostrą, może nawet u niej trochę pomieszkiwała⁵⁶⁴, co dość dobrze wyjaśniałoby fakt, że dorosłe dzieci siostry są określane przez ewangelistów mianem braci i sióstr Jezusa, chociaż na Wschodzie panuje ogólnie taki zwyczaj⁵⁶⁵, określania najbliższych krewnych, kuzynostwa, terminem braci i sióstr; por. wzmianki o siostrach i braciach Jezusa w ewangeliiach (J 2,12), (Mk 3,31), (Mk 6,3), (Mt 12,46-47), (Mt 13,56), (Łk 8,19-20), (J 7,3.5).

Według chrześcijańskiego apokryfu „*Historia Józefa Cieśli*”, którego najwcześniejsze odpisy pochodzą z III lub IV wieku, Jezus miałby odmówić przy zwłokach swojego zmarłego rodziciela Józefa następującą modlitwę:

*O Panie najmiłosierniejszy, oko, które widzisz, ucho, które słyszysz! Usłysz mój krzyk i moją prośbę zanoszoną za starca Józefa i ześlij Michała, wodza twoich aniołów, i Gabriela, zwiastuna światłości, i wszystkie zastępy Twoich aniołów i Twoich chórów, aby szły wraz z duszą ojca mego, Józefa, aż do chwili gdy przywiodą go do Ciebie*⁵⁶⁶.

CE22. Jan Chrzciciel

KONSTRUKCJA

Porządek wersetów dostosowano do układu wersetów w Ewangelii wg Mateusza.

DATAcja

Datę wystąpienia Jana Chrzciciela wyznaczoną na 27 rok (AD), grudzień, podaje Ricciotti⁵⁶⁷; podobnie sytuuje początek działalności Jana Chrzciciela Daniel-Rops⁵⁶⁸, tzn. albo pocz. r. 28, lub okres między październikiem a grudniem r. 27, według Bornkamma⁵⁶⁹ jest to okres między październikiem 27 roku, a wrześniem rok 28 (może 28/29), natomiast wg *Tablicy chronologicznej* w [BJ]⁵⁷⁰ jest to jesień 27 r. .

Uwzględniając wszystkie możliwości datowania piętnastego roku panowania rządów Tyberiusza (różnice między kalendarzami rzymskim/ żydowskim/ syryjskim) otrzymuje się, że rozpoczęcie działalności przez Jana Chrzciciela powinno się mieścić w przedziale czasowym (1 październik r. 27,

⁵⁵⁷ Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I, red. M. STAROWIEJSKI, s. 391-392, EwTm 6,1-2.2e.

⁵⁵⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 97-98.

⁵⁵⁹ Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I, red. M. STAROWIEJSKI, s. 392, EwTm 6,3.

⁵⁶⁰ tamże, s. 392-393, EwTm 7,2.

⁵⁶¹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 323.

⁵⁶² J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 98.

⁵⁶³ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 732.

⁵⁶⁴ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 34.

⁵⁶⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 300, par. 264.

⁵⁶⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 298-299.

⁵⁶⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 474.

⁵⁶⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 199.

⁵⁶⁹ G. BORNKAMM, *Jesus of Nazareth*, Minneapolis 1995, s. 45.

⁵⁷⁰ BJ, s. 1784.

a 18 sierpnia r. 29 AD)⁵⁷¹. Tyberiusz przejął władzę w dzień śmierci Augusta, tj. 19 sierpnia 14 r. po Chr., ale ponieważ na wschodzie imperium drugi rok panowania liczono od Nowego Roku (wypadającego 1-go października), to już 1 października 14-go r. rozpoczynał się drugi rok panowania Tyberiusza, a 15 rok panowania, według tej rachuby syryjskiej, byłby to czas od 1-go października 27 r. po Chr., do 30-go września roku 28⁵⁷², por. także omówienie u Cz.P. Bosaka⁵⁷³.

TEKST

Wyrażenie użyte przez Ewangelistę Mateusza „W owym czasie” (**Mt 3,1**), które według tekstu greckiego można tłumaczyć, jako „w owych dniach” posiada w tej ewangelii rangę zwrotu zapowiadającego treść prorocką i to treść o znaczeniu eschatologicznym, np. (Mt 7,22). W podobnym znaczeniu występuje też w ST, np. (Jr 3,16), (Jl 3,1-2), (Za 8,23)⁵⁷⁴. Czas osiągnął już swoją pełnię (Ga 4,4) i realizowany jest końcowy etap Bożego planu zbawienia, który można podzielić na etapy⁵⁷⁵: ⁽¹⁾ Prolog dziejów zbawienia, ⁽²⁾ Historia patriarchów, ⁽³⁾ Początek historii pokoleń izraelskich w Kanaanie, ⁽⁴⁾ Monarchia, ⁽⁵⁾ Niewola (pod panowaniem Babilonii), ⁽⁶⁾ Odbudowa państwa i kultu (pod panowaniem Persji), ⁽⁷⁾ Okres machabejski i hasmonejski (pod panowaniem helleńskim), ⁽⁸⁾ Czasy herodiańskie (pod panowaniem rzymskim).

Pojawienie się Jana Chrzciciela, jako proroka przekazującego Słowo Boże było czymś niezwykłym. Minęło już 500 lat od śmierci ostatniego proroka Zachariasza⁵⁷⁶. Ostatnie słowo Zachariasza jest datowane na listopad 518 r. przed Chr.⁵⁷⁷, a jeszcze wcześniejszą cezurą dla religii żydowskiej opartej o proroków, czyli również dla tzw. okresu pierwszej świątyni, stanowi zburzenie świątyni jerozolimskiej w 586 r. p. Chr.⁵⁷⁸. Na wygnaniu babilońskim (586-538 r. p. Chr.) w wyniku odnowy religijnej m.in. dzięki działalności proroka Ezechiela przygotowany został okres religijności Izraela zwany judaizmem, który dużo większą wagę przewidywał do nakazów prawnych oraz wzmocnił rolę kapłanów i wreszcie z wygnania⁵⁷⁹ Ezdrasz (hebr. *Ezra*) przywiózł ostateczną redakcję ksiąg prawa⁵⁸⁰. Termin „judaizm”, jest pochodzenia greckiego (*iudaismos*) i w kanonie chrześcijańskim ST pojawia się dużo później, pierwszy raz jest użyty w Drugiej Księdze Machabejskiej, powstałej ok. r. 160 p. Chr. (2 Mch 2,21), (2 Mch 8,1), (2 Mch 14,38)^{581, 582}.

Wystąpienie Jana Chrzciciela następuje niedługo, około rok, po tym, jak władzę w Judei obejmuje Poncjusz Piłat (**Łk 3,1b**), który był piątym namiestnikiem Judei w okresie AD 26-36, którego Józef Flawiusz określa, jako *epitropos*⁵⁸³, będącym w pewnej zależności od legata Syrii, np. w zakresie możliwości interwencji w sytuacjach kryzysowych i uzyskania wsparcia wojskowego^{584, 585, 586}. Formalnie był on prefektem, tj. był dowódcą armii, głównym sędzią i posiadał prawo wyznaczania arcykapłanów⁵⁸⁷. Cezarea Nadmorska – położona 37 km od podnóża Góry Karmel⁵⁸⁸, (ze źródeł u podnóża tej góry piętnastokilometrowy akwedukt doprowadzał wodę do miasta⁵⁸⁹), przed przebudową

⁵⁷¹ BP, s. 159, p. 3,1-2.

⁵⁷² A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 55.

⁵⁷³ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 734-735.

⁵⁷⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 144, p. 3,1.

⁵⁷⁵ M. ROSIK M., S. STASIAK, *Historia biblijna w zarysie*, Wrocław 2011, s. 5n.

⁵⁷⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 380.

⁵⁷⁷ BT w.5, Wstęp do Księgi Zachariasza, s. 1224.

⁵⁷⁸ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela w perspektywie historycznej, archeologicznej i kulturoznawczej*, Wrocław 2013, s. 92.

⁵⁷⁹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 110-111.

⁵⁸⁰ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 112-114, 118.

⁵⁸¹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 55.

⁵⁸² EB, s. 519, *Judaizm*.

⁵⁸³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 54.

⁵⁸⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 327.

⁵⁸⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego. Studium prawno-historyczne*, Warszawa 2012, s. 99, 121.

⁵⁸⁶ P. LISICKI, *Kto zabił Jezusa? Prawda i interpretacje*, Kraków 2013, s. 340-341.

⁵⁸⁷ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s.392, Piłat Poncjusz.

⁵⁸⁸ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 538.

⁵⁸⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 97.

Heroda Wielkiego zwana Turris Stratonis (Wieżą Stratonową)^{590, 591}, po przebudowie w wyniku której powstał tutaj port, większy nawet od ateńskiego Pireusu⁵⁹², a miasto zmieniło nazwę na Cezarea (podawaną, przez źródła łacińskie tego czasu, jako *Caeserea Palestinae*), zostając rzymską stolicą prowincji Judea (od 6 r. po Chr.)^{593, 594}, czyli główną rezydencją prefekta – to miasto, w którym znaleziono również fragment kolumny zawierający inskrypcję, której pełna postać, w jednej z kilku propozycji rekonstrukcji, jest następująca: „*Die Augusti Tiberieum Pontius Pilatus Praefectus Iudaeae feci dedicavit*”^{595, 596, 597, 598}. Tiberieum, wymienione w inskrypcji, to budowla w Cezarei Nadmorskiej poświęcona cesarzowi Tyberiuszowi⁵⁹⁹. W latach 44-66 tytuł prefekta został zamieniony na prokurator⁶⁰⁰ i ten termin jest najczęściej używany przez ewangelistów.

Również rok wcześniej (**Łk 3,1a**), od roku 26, cesarz Tyberiusz rozpoczyna zarządzanie Cesarstwem Rzymskim nie bezpośrednio z Rzymu, lecz z wyspy Capri, dokąd się na stałe przenosi aż do swojej śmierci w roku 37, podczas gdy w Rzymie cesarza reprezentuje Lucjusz Sejan, dowódca gwardii pretoriańskiej⁶⁰¹.

Porządek geopolityczny Palestyny i terenów przyległych wspomniany w (**Łk 3,1**) zależał od władzy Rzymu, ale był również wypadkową tzw. trzeciego testamentu Heroda⁶⁰², zabiegów pro-rzymsko nastawionych Żydów i oczywiście woli Rzymu. Herod Wielki, który zmarł w 4 r. p. Chr. podzielił swoje królestwo pomiędzy trzech synów⁶⁰³. Archelaus jako główny spadkobierca mianowany przez Rzym etnarchą⁶⁰⁴ mimo, że Herod życzył sobie w testamencie by był on królem (tytuł etnarchy jest bowiem niższy od tytułu króla i oznacza „władcę ludu”) otrzymał już według testamentu Judeę, Samarię i na południu położoną Idumeę. Drugi syn, Antypas (zwany też Herodem Antypasem, a w Ewangelii Łukasza Herodem, podobnie zresztą jak w innych ewangeliiach, przy opisach publicznej działalności Jezusa) został tetrarchą Galilei i Perei mając wtedy szesnaście lat⁶⁰⁵. Tytuł tetrarchy jest niższy od tytułu etnarchy i oznacza władcę czwartej części królestwa⁶⁰⁶ (w dialekcie attyckim, jednym z dialektów języka greckiego, *tettares* znaczy cztery). Trzeci syn Filip – zwany też Herodem Filipem, lub Herodem Filipem II, dla odróżnienia od wydziedziczonego przez Heroda Wielkiego brata o podobnych mianach⁶⁰⁷ – został etnarchą północnych okolic Palestyny, tj. Trachonitydy, Gaulanitydy (wchłoniętej później przez Ulatę, która leżała pierwotnie wyżej) oraz Batanei i Iturei. Każdy z wymienionych tutaj synów Heroda Wielkiego, Archealaus, Antypas, Filip, przyjmował sobie imię Herod, dla zaznaczenia, że to właśnie on jest prawowitym następcą Heroda i powinien zostać królem – jednak tytuł króla żydowskiego, nie na długo, otrzymał dopiero w 41 r. po Chr. Herod Agryppa I^{608, 609}. Święty Augustyn na określenie Heroda Wielkiego, aby go odróżnić od Heroda Antypasa, używał określenia Herod starszy⁶¹⁰.

⁵⁹⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 91-92.

⁵⁹¹ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 108-109, *Bell. I.XXI.5-7*(408-414).

⁵⁹² F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 96.

⁵⁹³ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 31.

⁵⁹⁴ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii. Pismo Święte, historia, geografia i archeologia w konfrontacji ze sobą*, Częstochowa 2013, s. 92

⁵⁹⁵ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 166.

⁵⁹⁶ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 99-101.

⁵⁹⁷ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 85.

⁵⁹⁸ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 198.

⁵⁹⁹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 103.

⁶⁰⁰ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s.411-412.

⁶⁰¹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 325-327.

⁶⁰² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 50, p. 13.

⁶⁰³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 211.

⁶⁰⁴ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 34.

⁶⁰⁵ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 49.

⁶⁰⁶ Św. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, Warszawa 1989, s. 81.

⁶⁰⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 36.

⁶⁰⁸ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 108.

⁶⁰⁹ NLB, s. 252, Herod, s. 13, Agryppa.

⁶¹⁰ Św. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 82, p. 11.24.

Układ ten przetrwał w zasadzie do czasów Jezusa, z tą różnicą, że w 6 r. po Chr. Cezar August poniekąd na wniosek niechętniej okrutnym rządom Archelausa delegacji żydowsko-samarytańskiej odwołał etnarchę i zesłał na wygnanie do Vienny w Galii, a jego terytorium włączył bezpośrednio do Imperium oddając je pod zarząd kolejnych prokuratorów/ prefektów – Poncjusz Piłat był piątym z kolei^{611, 612}. Herod Antypas, gdy Archelaos (Archelaos jest grecką wersją łacińskiego imienia Archelaus) został złożony z urzędu, otrzymał dynastyczny tytuł Heroda, natomiast stan jego posiadania nie uległ zmianie, był nadal tetrarchą. Pojedyncze miano Herod oznacza odtąd zawsze Heroda Antypasa⁶¹³.

Inne terytoria wspomniane w ewangeliach o których warto tutaj powiedzieć, to oprócz Abileny, syryjskiej tetrarchii położonej 29-32 km na północny zachód od Damaszku^{614, 615}, jeszcze Syro-Fenicja będąca częścią prowincji Syrii i Dekapol, autonomiczny obszar znany jako związek dziesięciu miast greckich, podległy również częściowo wpływom Syrii⁶¹⁶.

Abilena, to terytorium leżące wokół miasta Abila, około 30 km na północny zachód od Damaszku. Na temat Lizaniasza w zasadzie nie ma bliższych informacji, poza inskrypcją datowaną na lata 14-29 po Chr. znalezioną w Abili. Wiadomo natomiast, że następnym władcą Abileny w roku 34 po Chr. został Herod Agryppa I, wnuk Heroda Wielkiego^{617, 618}.

Panującym oficjalnie arcykapłanem w tym czasie był Józef Kajfasz (18-36 r. po Chr.)⁶¹⁹. Annasz jest co prawda byłym arcykapłanem (6-15 r. po Chr.), ale bardzo wpływowym. Sam Kajfasz był zięciem Annasza. Oprócz tego, przed Kajfaszem arcykapłanem był jeden, a po Kajfaszu jeszcze czterech, synów Annasza.

Głoszenie chrztu nawrócenia przez Jana Chrzciciela nie było zwykłym nauczaniem, było publicznym obwieszczaniem, głoszeniem donośnym głosem⁶²⁰, na co wskazuje czasownik κηρύσσω (kērussō) występujący w wersecie (**Mk 1,4**) oraz później w wersecie (**Mk 1,7**), (CE25,0252), tekstu greckiego.

Jan Chrzciciel wzywa do nawrócenia, wołając (**Mt 3,2**) „Czyńcie pokutę; albowiem przybliżyło się królestwo niebieskie” [BW]. Jan, podobnie jak Jezus, jest prorokiem przychodzącego Bożego królestwa⁶²¹. Różnica między przepowiadaniem Jana Chrzciciela, a nauczaniem Jezusa dotyczącym *Królestwa niebieskiego*, jest taka, jak między godziną jedenastą, a godziną dwunastą⁶²², a świadczą o tym m. in. liczne znaki czynione przez Jezusa (**Mt 11,5**).

Nieco dziwny ubiór Jana i sposób odżywiania (**Mk 1,6**) wcale nie wskazuje, iżby Jan był wygnanym esseńczykiem: to prawda, że od Qumran do miejsca gdzie Jan chrzczył jest w linii prostej około 16-tu kilometrów⁶²³, oraz, że wygnani esseńczycy⁶²⁴ nie mogli się żywić pokarmem przygotowanym przez innych ludzi⁶²⁵, natomiast, można ogólnie powiedzieć, że ubiór Jana nawiązuje do ubioru proroków (szczególnie Eliasza)^{626, 627} podczas, gdy jego pokarm, miód i szarańcza, jest pokarmem ludzi pustyni, ale wcale nie byle jakim, gdyż smażona szarańcza uchodzi za rarytas, podobnie jak miód leśny⁶²⁸.

⁶¹¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 51.

⁶¹² W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 327.

⁶¹³ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, Nowy komentarz biblijny NT t. IV cz. 1, (NKB NT IV/1), Częstochowa 2010, s. 227.

⁶¹⁴ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 527.

⁶¹⁵ M. NOWODWORSKI, *Encyklopedia Kościelna podług Teologicznej Encyklopedji Wetzera i Weltego – z licznymi jej dopełnieniami*, Warszawa 1873, t. I, s. 16.

⁶¹⁶ A. ZIÓŁKOWSKI, *Historia Powszechna. Starożytność*, s. 845.

⁶¹⁷ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 291, *Lizaniasz*.

⁶¹⁸ EB, s. 8-9, *Abilena*.

⁶¹⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 116.

⁶²⁰ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 56.

⁶²¹ G. BORNKAMM, *Jesus of Nazareth*, s. 45.

⁶²² tamże, s. 67.

⁶²³ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 247.

⁶²⁴ tamże, s. 248.

⁶²⁵ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 164, *Bell. II.VIII.8(143)*.

⁶²⁶ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 80n, p. 6.

⁶²⁷ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 262.

⁶²⁸ tamże, s. 252.

Słowo podane w Ewangelii Marka (**Mk 1,2b-3**) jest słowem wziętym ze zwoju Proroków (Łk 24,44), który zaczynał się od proroka Izajasza. Pierwsza część (Mk 1,2b) mówiąca o posłaniu wysłańca w celu przygotowaniu drogi Panu pochodzi z Księgi Malachiasza (Ml 3,1), i przypomina obietnicę daną ludowi poprzez Mojżesza po wyjściu z Egiptu (Wj 23,20)⁶²⁹. Druga część powoływanego w Ewangelii Marka starotestamentalnego proroctwa (Mk 1,3) odnosi się do słowa z proroka Izajasza (Iz 40,3), które dosłownie brzmi tak: „*Głos się rozlega: «Drogę Panu przygotujcie na pustyni, wyrównajcie na pustkowiu gościniec dla naszego Boga!*””. Tłumaczenie w NT [BT w.5] nie oddaje tego, że droga ma być przygotowana na pustyni – co jest aluzją do wyjścia Izraelitów z Egiptu⁶³⁰, do którego odwołuje się Izajasz zapowiadając wtedy, w swoich czasach, drogę wyjścia z Babilonu do Jerozolimy⁶³¹. Spowodowane jest to użyciem znaku przestankowego dwukropka za słowem „pustyni”, a nie za słowem „wołającego”, jak to jest również możliwe⁶³².

Ubiór Jana Chrzciciela, jak już wyżej wspomniano, jest charakterystycznym ubiorem proroków Starego Testamentu, w tym samego Eliasza (2 Krl 1,8), (Za 13,4)^{633, 634}.

Nie wiadomo, czy Jan chrzcił indywidualnie, czy też chrzcił z zasady całe grupy osób. Zachodzi też pytanie – szczególnie w tym drugim przypadku, ale w pierwszym również – czy wyznawanie grzechów podczas chrztu (Mk 1,5), (Mt 3,6) było publicznym aktem skruchy poprzez wypowiedzenie jakiejś formuły, czy też było ściśle indywidualnym wyznaniem grzechów^{635, 636}; takie osobiste wyznanie grzechów też było znane w ówczesnym judaizmie⁶³⁷.

Zanurzenie w wodzie jako sposób uwolnienia się od rytualnej nieczystości było znane, ale nowym było to, że obmycia nie dokonywał sam zainteresowany, tylko, w tym przypadku, Jan Chrzciciel⁶³⁸ (dosłownie Zanurzyciel), no i z zasady był to chrzest jednorazowy, „dla nawrócenia”.

CE23. Wezwanie do nawrócenia

MIEJSCE

Betania za Jordanem (J 1,28), zwana dziś Betanią Zajordańską⁶³⁹, jest to oczywiście miejscowość różna od Betanii leżącej koło Jerozolimy; niektóre rękopisy mają tutaj nazwę Betabara zamiast Betania⁶⁴⁰.

We wcześniejszym rozdziale Ewangelie Mateusza i Marka mówią ogólnie o przyjmowaniu od Jana chrztu w rzece Jordan (Mk 1,5), (Mt 3,6), a Ewangelia Łukasza podaje, że Jan obchodził całą okolicę nad Jordanem (Łk 3,3), natomiast dokładniejsze ustalenie miejsca chrztu Janowego podaje dopiero Ewangelia Jana: (J 1,28) „w Betanii, po drugiej stronie Jordanu”, (J 3,26) „po drugiej stronie Jordanu”, a w (J 10,40) jest mowa o tym, że Jezus udał się „za Jordan”, na miejsce gdzie Jan udzielał chrztu. Wyrażenie „za Jordanem”, czy też po drugiej stronie Jordanu oznacza wschodni brzeg rzeki. Wyrażenie staje się jaśniejsze, gdy wziąć pod uwagę jeszcze, że przez Betanię prowadziła trasa pielgrzymkowa do Jerozolimy, z której działalność Jana była również obserwowana – patrząc od strony Jerozolimy miejsce gdzie Jan udzielał chrztu było właśnie za Jordanem. Betabara wydaje się być lokalizacją bardziej pierwotną i historyczną, niż Betania⁶⁴¹, ale jak można przypuszczać, miejsca te nie są zbyt odległe od siebie. Dokładne położenie Betanii nie jest znane, na ogół uważa się, że są to okolice Tel-et-merdek, na północ od dzisiejszego mostu na Jordanie⁶⁴².

⁶²⁹ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26, Nowy komentarz biblijny NT t. II cz. 1*, (NKB NT II/1), Częstochowa 2013, s. 75.

⁶³⁰ BT w.5, przyp. Iz 40,3.

⁶³¹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 115.

⁶³² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 22.

⁶³³ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 103.

⁶³⁴ M. HESEMAN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 134.

⁶³⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 149-150.

⁶³⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 63.

⁶³⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 59.

⁶³⁸ tamże, s. 59.

⁶³⁹ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 278n.

⁶⁴⁰ BT w.5, przypis do J 1,28.

⁶⁴¹ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 113.

⁶⁴² H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 295.

Tradycyjna droga pielgrzymkowa do Jerozolimy prowadziła bowiem aż z Galilei poprzez Tyberiadę do, odległego od Tyberiady około czterdzieści kilometrów, Bet Szean – będącego niegdyś starą kananejską twierdzą (3500 r. przed Chr.) wspominaną na liście miast zdobytych przez Thotmesa III (1468 r. przed Chr.)^{643, 644} – leżącego po zachodniej stronie Jordanu, tutaj następowała przeprawa na wschodnią stronę Jordanu, (chyba, że przeprawa na wschodnią stronę Jordanu następowała wcześniej, np. na trasie wiodącej do Gadary)⁶⁴⁵, dalej trasa wiodła poprzez Dekapol i Pereę, wzdłuż wschodniego brzegu Jordanu, do Betanii, gdzie następowało przejście przez Jordan w kierunku Jerycha i następnie wchodzenie rzymską drogą w górę do Jerozolimy⁶⁴⁶. Istniała prawdopodobnie możliwość dotarcia z Bet Szean do Jerycha drogą wzdłuż zachodniego brzegu Jordanu, ale była to droga na pewno mniej wygodna i – jak należy przypuszczać – rzadziej wybierana, ze względu na bardziej strome brzegi rzeki.

Jan Chrzciciel działał po wschodniej stronie przejścia przez Jordan, czyli w Perei, na terenie Heroda Antypasa – można przypuszczać, że po zachodniej stronie, w Judei, łatwiej byłoby mu uniknąć późniejszego gniewu Heroda⁶⁴⁷. Jednak Jan Chrzciciel wybrał wschodni brzeg rzeki prawdopodobnie ze względów biblijnych⁶⁴⁸, bo tak jak kiedyś na tym miejscu zgromadził się Izrael przed wejściem do Ziemi Obiecanej, gdzie miały się spełnić Boże obietnice dane Mojżeszowi na Synaju, tak Jan stawia Izraela w sytuacji przejścia do *przyszłej ery zbawczej*.

TEKST

Jako przeznaczone na opał były wycinane głównie drzewa owocowe (**Łk 3,9**), niedające dobrego owocu, z tego powodu, że do innych celów – np. jako materiał budowlany – nie byłyby odpowiednie⁶⁴⁹. Drzewo w ST jest symbolem życia i władzy pobożnych Izraela, por. (Sdz 9,7-16), (Ps 1,3), (Jr 17,7-8), (Dn 4,20-22), cytaty według pracy A. Paciorka⁶⁵⁰. Obraz siekiery przyłożonej do drzewa, mówi o tym, że Izraelitom, którzy nie wydają dobrego owocu grozi niebezpieczeństwo (Jer 46,22)⁶⁵¹, a w perspektywie eschatologicznej tym niebezpieczeństwem jest sąd⁶⁵², por. (Iz 1,33-34), (Jer 11,19), (Ez 31). Jan Chrzciciel przestrzega, że Bóg osądzając człowieka, nie będzie miał względu na to, że dana osoba pochodzi z Izraela⁶⁵³, na co niekiedy się zapewne powoływano, jako na gwarancję bezpieczeństwa, czy miłosierdzia Bożego, zgodnie ze słowami z Hymnu Salomona⁶⁵⁴ „Ogrodem rajskim Pana i drzewami życia są Jego święci. Potomstwo ich jest zakorzenione na zawsze. Nie ulegną zagładzie, jak długo niebo trwać będzie, bo własnością i dziedzictwem Boga jest Izrael.”.

CE24. Szczególne wskazania

TEKST

W wersecie (**Łk 3, 11**), gdzie mowa o dwóch sukniach, wymieniony jest konkretnie *chiton*, część ubrania noszona bezpośrednio na ciele (jeśli nie liczyć przepaski biodrowej), oprócz tego noszono najczęściej jeszcze wierzchnią suknię – najubożsi⁶⁵⁵ mieli najczęściej tylko jedną, wierzchnią suknię. Wypowiedź Jezusa można różnie odczytywać, ale najprawdopodobniej chodzi o podzielenie się z bliźnim zapasowym odzieniem, jeśli ktoś ma dwie sztuki tego samego rodzaju.

⁶⁴³ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 138.

⁶⁴⁴ EB, s. 98-99.

⁶⁴⁵ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 200.

⁶⁴⁶ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 146, 154-155.

⁶⁴⁷ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 251.

⁶⁴⁸ tamże, s. 251.

⁶⁴⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 14, p. 3,10.

⁶⁵⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 157, p. 10.

⁶⁵¹ KKB, s. 922, p. 10.

⁶⁵² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 157, p. 10.

⁶⁵³ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu. Czego chciał. Kim był*, Poznań 2016, s. 51-52.

⁶⁵⁴ *Apokryfy Starego Testamentu*, opracowanie RUBINKIEWICZ R., Warszawa 2016, s. 123, *PsSal XIV*, 3b-5.

⁶⁵⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 130, p. 3,10.

CE25. Świadełstwo Jana o Mesjaszu

KONSTRUKCJA

Ten i następny rozdział jest skonstruowany w oparciu o ewangelie synoptyczne, czyli świadectwo Jana wobec ludu – nie ma w nich wątku świadectwa Jana Chrzciciela wobec faryzeuszów. To świadectwo wraz ze świadectwem Jana Chrzciciela o Jezusie, jako Synu Bożym jest przesunięte na moment po Chrzcie Jezusa – tak m.in. jest w pracach synoptycznych Szczepańskiego⁶⁵⁶, Dąbrowskiego⁶⁵⁷, Coxa i Easleya⁶⁵⁸, oraz Thomasa⁶⁵⁹. Chociaż tekst (J 1,25-28) dotyczący chrztu Jezusa jest częściowo paralelny do ewangelii synoptycznych, tak wykazano np. w synopsie Alanda⁶⁶⁰, to tutaj ze względu na chronologię przekazu w Ewangelii Jana założono, że zostanie on wyodrębniony, jako osobne świadectwo Jana Chrzciciela mające miejsce po 40-dniowym poście Jezusa na pustyni, a tuż przed powołaniem pierwszych uczniów, o czym zaraz nieco dalej wspomina Ewangelia wg Jana.

Porządek wersetów dostosowano do układu wersetów w Ewangelii Łukasza oraz Ewangelii Mateusza, z którym zgodny jest pominięty tutaj fragment z Ewangelii Jana – w Ewangelii Marka konieczne było tylko małe przedstawienie fragmentu wersetu (Mk 1,8a). Wyjątkowo zastosowano podział wersetu (Łk 3,16) oraz (Mt 3,11) na trzy części, aby lepiej wykazać paralelizm opisów między ewangeliami.

TEKST

Dla Marka Ewangelisty chrzest jest *archē* – początkiem ewangelii, to wynika wprost z układu jego dzieła⁶⁶¹.

Chrzest nawrócenia (Mk 1,4), który głosi i udziela Jan Chrzciciel (**Mk 1,8a**), posiada charakter jedno-razowy i zobowiązujący do nawrócenia, niejako pieczętujący gotowość nawrócenia⁶⁶². Jan wskazuje osobom, które doświadczyły chrztu, dalszą drogę (**Mk 1,7.8b**).

Wyrażenie Janowe mówiące o tym, iż nie jest godzien rozwiązać rzemyków u sandałów Jezusa (Łk 3,16b), (Mk 1,7), mówi o wielkiej pokorze Jana Chrzciciela, o tym, iż uważa się on w stosunku do Jezusa, za kogoś nawet mniejszego od ucznia i mniejszego od sługi, jak bowiem wyluszcza sentencja z Talmudu (b. Keth. 96a)⁶⁶³ „Wszelkie prace, jakie robotnik spełnia dla swego pana, winien uczeń spełniać dla swego nauczyciela, wyjąwszy rozwiązywanie sandałów”.

Obraz wiejadła (**K24**) odnosi się do ówczesnego sposobu młocki zboża^{664, 665}. Kłosa z rozwiązanych i wysuszonych wcześniej snopów układano na klepsku, na otwartej, eksponowanej przestrzeni. Kopyta wołów wraz z ciągniętymi przez nie młocnymi saniami powodowały pocięcie kłosów na mieszaninę słomy, plew i ziarna, którą następnie należało przewiać, podrzucając tą mieszaninę wiejadłem, rodzajem specjalnych, trójzębnych, wideł wysoko do góry – oczywiście w warunkach, gdy sprzyjał temu odpowiedni, należyście silny wiatr (najczęściej popołudniowy) – wtedy oczyszczone ziarno opadało, a słoma ulatywała.

CE26. Chrzest Jezusa

KONSTRUKCJA

Chronologiczny ciąg wersetów, stanowiący oś konstrukcyjną komparabli, układał się przez ostatnich kilka rozdziałów wg Ewangelii Łukasza (od Łk 2,39 do Łk 3,18). Prawdopodobnie dla wskazania niezwykłości wydarzenia Chrztu Jezusa i podkreślenia, że Jezus jest następcą Jana, Łukasz najpierw mówi o uwięzieniu Jana (Łk 3,19-20), a potem dopiero o chrzcie Pana Jezusa. Co prawda, w pewnym sensie konsekwentnie w stosunku do swojej narracji, Łukasz przy chrzcie Jezusa nie wspomina o Janie, ale z opisu pozostałych trzech Ewangelistów, wynika jednoznacznie, że chrztu udzielał Jan, czyli nie

⁶⁵⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 449, par. 21.

⁶⁵⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 32-33.

⁶⁵⁸ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xix, sec. 26-27.

⁶⁵⁹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 22, par. 26-27.

⁶⁶⁰ K. ALAND, *Synopsis*, Nr 18.

⁶⁶¹ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 66.

⁶⁶² J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 104.

⁶⁶³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 221.

⁶⁶⁴ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 211.

⁶⁶⁵ EB, s. 1000, *przewiewanie zboża*.

mógł być wtedy w więzieniu. Passus o uwięzieniu Jana z Ewangelii Łukasza, wraz z pozostałymi relacjami synoptyków dotyczącymi uwięzienia Jana Chrzciciela, ma swoje miejsce w późniejszym rozdziale (CE37).

Świadectwo Jana (J 1,32-34) wygłoszone ex post, w późniejszym czasie po chrzcie Jezusa, przeniesiono do początku działalności publicznej Jezusa (CE29), zgodnie z układem synopsy Dąbrowskiego⁶⁶⁶.

DATAcja

Datację chrztu Jezusa przyjęto na początek stycznia 28 r.^{667, 668} dlatego m.in., że w Enc. Katolickiej⁶⁶⁹ napisano „*oblicza się, że nauczanie Jezusa trwało około 2 lat i 3 miesięcy*” – a jest to wynikiem przyjęcia chronologii przedstawionej w Ewangelii Jana⁶⁷⁰ – w tym samym źródle⁶⁷¹ mamy dalej stwierdzenie „*najbardziej prawdopodobną datą śmierci Jezusa jest 7 kwietnia 30 roku*” – zestawienie tych dwóch faktów wyznacza początek publicznej działalności Jezusa na początek stycznia 28 roku. Chrzest Jezusa jest często przyjmowany jako początek publicznej działalności Jezusa – tak jest w przywoływanej już Enc.⁶⁷², gdzie zawarto stwierdzenie „*pierwszym aktem publicznego wystąpienia Jezusa było przyjęcie chrztu Janowego*”, podobnie początek publicznej działalności Jezusa przyjmują inni^{673, 674, 675}. Niekiedy, tak przyjęto również w KCE, ten początek jest przesuwany na czas po 40-dniowym pobycie na pustyni, czyli około półtora miesiąca później⁶⁷⁶, por. także tytuły rozdziałów np. przed (Mt 4,12) w [BT w.5], [BJ], natomiast okres obejmujący działalność Jana Chrzciciela, Chrzest Jezusa i 40-dniową próbę na pustyni jest traktowany, jako przygotowanie do publicznej działalności. Podobnie stwierdza Loupan i Noël⁶⁷⁷ iż, publiczna działalność Jezusa rozpoczęła się od Paschy roku 28 i wypędzenia kupców ze Świątyni, a zakończyła w przeddzień Paschy roku 30, w dniu Jego ukrzyżowania. Ewangelista Łukasz podkreśla, że Jezus ma lat około trzydziestu (**Łk 3,23a**), gdyż, chociaż Prawo (Kpł 27,1-8) jako wiek dla bycia w pełni mężczyzną określało już wiek powyżej 20-tu lat, to dla prowadzenia działalności publicznej wymagane było trzydzieści lat. Jezus ma około 33 lata według naszej datacji.

Jezus przyszedł nad Jordan prawdopodobnie z Galilei (Mk 1,9), (Mt 3,13). Mogło to być połączone z pielgrzymką do Jerozolimy na Święto Poświęcenia Świątyni, gdzie Jezus zawitałby wcześniej. Święto posiada hebrajską nazwę Chanuki (*Hanukkah*), a jest obchodzone w grudniu przez osiem dni, począwszy od dnia 25 Kislev⁶⁷⁸. Warto zaznaczyć, że zarówno ruch pielgrzymkowy jak i działalność Jana Chrzciciela w takich miesiącach jak grudzień, styczeń, jest możliwa, dlatego, że w zimie przeciętna temperatura dotycząca obszaru nad Jordanem (Zajordania) wynosi w dzień kilkanaście stopni⁶⁷⁹, średnia całodobowa temperatura to zwykle 12-13 °C, podczas gdy śnieg zdarza się niezwykle rzadko i zaraz topnieje⁶⁸⁰. Styczeń jest zatem najchłodniejszym miesiącem w roku, ale należy przy tym pamiętać, że Betania za Jordanem leży w stosunkowo cieplej strefie. Warto tutaj mieć na uwadze, że klimat doliny Jordanu jest odrębnie klasyfikowany, jako tropikalny⁶⁸¹, albo zwrotnikowy⁶⁸², w odróżnieniu od strefy klimatu umiarkowanego panującego w górzystych pasmach Ziemi Świętej i strefy klimatu podzwrotnikowego, albo śródziemnomorskiego w równinie nadmorskiej. W niedaleko od Betanii położonym Jerychu średnia całodobowa temperatura stycznia wynosi 15 °C, co zarazem

⁶⁶⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309.

⁶⁶⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 26.

⁶⁶⁸ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 196.

⁶⁶⁹ S. WIELGUS, J. DUCHNIEWSKI, M. DANILUK, S. FITA, J. MISIURK, M. RUSECKI, A. STĘPIEŃ, A. WEISS, *Encyklopedia Katolicka Tom VII*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1997, s. 1324.

⁶⁷⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 192, par. 177.

⁶⁷¹ S. WIELGUS, J. DUCHNIEWSKI et alias, *Encyklopedia Katolicka Tom VII*, s. 1326.

⁶⁷² tamże, s. 1323.

⁶⁷³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 79.

⁶⁷⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 307, par. 271.

⁶⁷⁵ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. 43.

⁶⁷⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 307, 309.

⁶⁷⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 114.

⁶⁷⁸ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. II, Milwaukee 1950, s. 470.

⁶⁷⁹ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 31.

⁶⁸⁰ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 164, 167.

⁶⁸¹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 117.

⁶⁸² E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 29.

oznacza, że temperatura w dzień jest nawet dużo wyższa, ale w nocy niekiedy zdarzają się przymrozki⁶⁸³. Wydaje się, że do tych warunków chrztu Jezusa nad Jordanem – w niezbyt ciepłym, może niekiedy chłodnym strumieniu – nawiązuje praktyka chrztu pierwszych chrześcijan podawana poprzez *Didache*⁶⁸⁴, w postaci następującej formuły: „1. Co do chrztu, to udzielajcie go w taki sposób: Powtórzywszy najpierw wszystko powyższe, chrzczycie w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego w wodzie żywej. 2. Jeśli nie masz wody żywej, chrzczij w innej, jeśli nie możesz w zimnej, chrzczij w ciepłej.”. Chrzt w rzece Jordan musiał być jeszcze długo czymś niezwykłym, skoro Cesarz Konstantyn, który nigdy nie był w Ziemi Świętej, w przeciwieństwie do cesarzowej Heleny, miał ponoć powiedzieć⁶⁸⁵ (co prawda dopiero na łożu śmierci), że chciał być ochrzczony w rzece Jordan.

Okres zaraz po chrzcie to czas próby na pustyni dla Jezusa, która miała miejsce po drugiej stronie rzeki. Obecnie na Jordanie jest pięć mostów, w tym jeden z nich most Allenby prowadzący do Jerycha⁶⁸⁶. Co ciekawe, drogi przeprawowe przez Jordan, prostopadłe do rzeki, odpowiadające czterem z tych mostów (piąty znajduje się między Jeziołem Galilejskim, a doliną Hule), znajdowały się już na mapie rzymskiej Palestyny (z drugiego wieku): droga łącząca Jerycho z Cheszbom, Szlak Patriarchów przechodzący przez miejscowość Adam – słynną ze spiętrzenia wału wód i osuszenia łożyska Jordanu na odcinku aż do Morza Słonego, podczas gdy kapłani z Arką Przymierza i lud mogli się przeprawić przez Jordan naprzeciw Jerycha (Joz 3,14-17) – następnie droga łącząca Bet Szean (Scytopolis) z Pellą, droga nad Jeziołem Galilejskim od Kedesz do Hippos⁶⁸⁷. Ponieważ są to ważne szlaki komunikacyjne, więc można przypuszczać, że są to drogi historyczne istniejące już w czasach Jezusa, oraz, że jakieś formy przeprawy przez rzekę, prawdopodobnie już w formie mostów istniały także w tamtym czasie. Trudno sobie wyobrazić, aby nie było mostu łączącego Jerycho z Cheszbom, skoro władcy Judei z pewnością potrzebowali mieć łatwy dostęp do Medeby, czy twierdzy Macheront. Najbardziej powszechnym sposobem przekraczania rzeki było korzystanie z publicznego brodu, gdyż za przejazd przez most było zapewne pobierane dodatkowe myto, por. przewodnik Cucca i Perego⁶⁸⁸. Czy w styczniu, w okresie pory zimowej, deszczowej, można było rzekę przekraczać w bród nie jest takie pewne, zależy to od ilości opadów i od spływu wody do rzeki z dorzecza Jordanu i z Morza Galilejskiego – choć trzeba powiedzieć, że samo Jerycho, leżące w Dolinie Jordanu po przeciwnej stronie rzeki w stosunku do Betanii Zajordańskiej, jest znane z jednej z najmniejszych ilości opadów w ciągu roku, 100-200 mm, podczas gdy w Jerozolimie jest to 550 mm^{689, 690, 691}, a w styczniu średnia opadów w Jerychu to około 17 mm – według serwisu internetowego <http://www.worldweatheronline.com/Jericho-weather-averages>, (dane współczesne, za okres lat 2000-2012). Należy przypuszczać, że znaczące podniesienie wody w Jordanie, następowało później, wraz z wiosną i częściowym topnieniem śniegu ze szczytu Hermonu⁶⁹² spływającego do akwenu Jeziora Galilejskiego. Jednak, jeśli nawet bród z przeprawą do Jerycha, nie zawsze funkcjonował w porze deszczowej, to można uznać za pewnik, że ze względu na znaczenie tego przejścia, funkcjonował tam jakiś inny rodzaj przeprawy przez rzekę, np. łodziami.

Warto jeszcze wspomnieć, że Rzymianie w miejscu ważnych brodów umacniali dno rzeki kamieniami, płytami zawierającymi wyprofilowane wgłębienia, koleiny, które prowadząc koła wozów, w znakomity sposób ułatwiały przeprawę taboru przez rzekę⁶⁹³.

Propozycja dokładniejszej datacji wydarzenia chrztu Jezusa opiera się o liturgiczną Pamiątkę Chrztu Pańskiego, rozumianą, jako Objawienie Pańskie (6 styczeń). Chociaż obecnie Święto Chrztu Pańskiego obchodzi się rozdzielnie w pierwszą niedzielę po uroczystości Objawienia Pańskiego (Trzech Króli), co ogólnie oznacza niedzielę przypadającą w przedziale dat 7-13 styczeń, to jednak wcześniejsza datacja

⁶⁸³ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 119.

⁶⁸⁴ *Pierwsi świadkowie – Pisma Ojców Apostolskich, Nauka dwunastu Apostołów (Didache)*, tł. A. ŚWIDERKÓWNA, oprac. M. STAROWIEJSKI, s. 36, *Didache*, VII.1-2, w. 51-52.

⁶⁸⁵ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, s. 108.

⁶⁸⁶ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 24.

⁶⁸⁷ J. B. PRITCHARD, *Wielki Atlas Biblijny*, s. 112n.

⁶⁸⁸ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 82, *Celnicy*.

⁶⁸⁹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 167.

⁶⁹⁰ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 120.

⁶⁹¹ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 140.

⁶⁹² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 141.

⁶⁹³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 234.

(6-ty, ewentualnie 7-my, styczeń) jest nieco lepsza z punktu widzenia przyjętej chronologii wydarzeń.

Uwaga: Symbol R(I)PDJ oznacza pierwszy rok publicznej działalności Jezusa w sensie rzymskiego roku i rzymskiej daty – przyjmujemy, że jest to rok 28. Rok żydowski zaczyna się później, w marcu lub kwietniu, wiąże się też z nim Święto Paschy – mimo, że kolejne Święta Paschy stanowią ośnowę dla datowania publicznej działalności Jezusa, to jednak, by uniknąć niejednoznaczności, datacja będzie konsekwentnie prowadzona wg kalendarza rzymskiego.

MIEJSCE

Według opowieści biskupa Arkulfa z podróży do Palestyny odbytej ok. 680 roku, spisanej przez Adomnana z Hy, w miejscu chrztu Jezusa na środku koryta rzeki Jordan znajdował się wówczas krzyż, gdzie w zwykłych warunkach woda sięgała wysokiemu mężczyźnie do szyi, podczas suszy nieco opadała, natomiast podczas powodzi cały krzyż była zakryty⁶⁹⁴.

Chrzest Jezusa z rąk Jana Chrzciciela w rzece Jordan miał miejsce najprawdopodobniej w brodzie Jordanu o nazwie *Wadi el-Charrar*^{695, 696}, wersji arabskiej *Wadi al-Kharrar*⁶⁹⁷, położonym 7 km powyżej ujścia Jordanu, a sama Betania Zajordańska (hebr. *bet aniya* – dom łodzi, przeprawa przez rzekę) znajduje się osiem kilometrów od miejsca wypływu Jordanu do Morza Słonego w górę rzeki. Korzystając z brodu można było przebyć rzekę, co było istotne dla pielgrzymów udających się do Jerozolimy, mosty należały wtedy do rzadkości, było to więc dobre miejsce do udzielania chrztu. Betania za Jordanem była zaopatrzona w wodę pitną – czynne do dziś źródło Jana Chrzciciela znajduje się około dwustu metrów od rzeki; można jeszcze zaznaczyć, że klasztor Prodomos (Poprzednik) upamiętniający Jana Chrzciciela znajduje się 10 km od Morza Martwego i 1 km od rzeki⁶⁹⁸.

Jako konkretne usytuowanie chrztu Jezusa wskazuje się dziś miejsce el-Maghtas⁶⁹⁹.

Należy powiedzieć, że Jordan jest bardzo nietypową rzeką. Długość rzeki wypływającej z Jeziora Genezaret do Morza Martwego wynosi, dzięki licznym meandrom, 322 km, choć odległość pomiędzy dwoma akwenami wynosi 105 km, a dzięki różnicy poziomów wynoszącej 180 m, od 208 p.p.m. do 400 p.p.m., rzeka płynie dość szybko, zresztą sama nazwa Jordan znaczy dosłownie „zstępujący”^{700, 701}. Całkowita długość rzeki, licząc od stóp Hermonu, jest odpowiednio większa, według⁷⁰² nawet 600 km. Bezpośrednio nad samym Jordanem oazy należały do rzadkości, gdyż nad samą rzeką znajduje się gęstwina zarośli zwana *zor*, nieco dalej nieużytki złożone ze słonych namulów zwane *qattara*, a dopiero wyżej zasadnicza część doliny Jordanu zwana *Ghor (el-Ghor)*, która ma zmienną szerokość 2-23 km i składa się z wysokich, górskich, opadających ku rzece tarasów, gdzie na dodatek wysoki brzeg rzeki mierzy niekiedy kilkadziesiąt metrów, natomiast powyżej *Ghor* znajdują się góry⁷⁰³. Wybór miejsca na osadę, czy bród musiał uwzględniać nurt rzeki i topografię doliny. Przez większą część roku w okolicach Jerycha, w kilku miejscach nadających się na brody, rzeka ma 25 m szerokości i 1,5 m głębokości, choć wiosną deszcze i śniegi spływające z Hermonu sprawiają, że rzeka potrafi mieć 35 m szerokości i 4 m głębokości⁷⁰⁴.

Kilka czynników mogło, zatem, zadecydować o tym, że jako miejsce swojej działalności Jan Chrzciciel wybrał właśnie okolice Betanii za Jordanem: dolina Jordanu jest tutaj szeroka i płaska zapewniając wygodny dostęp do rzeki, niewysoki poziom wody w rzece umożliwia działalność, natomiast ruch pielgrzymkowy do Jerozolimy poprzez Jerycho, dzięki przeprawie poprzez dostępny tutaj bród powoduje stałe zainteresowanie tą działalnością, poza tym woda jest tu jeszcze słodkowodna, podczas gdy, już nieco dalej, około 6 km od Morza Martwego, przybiera słonawy smak, powodując zanik

⁶⁹⁴ Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w., wybór IWASZKIEWICZ P., Kraków 2010, s. 284.

⁶⁹⁵ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 24-25.

⁶⁹⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 63, p. 5-6.

⁶⁹⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 140, 143.

⁶⁹⁸ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 68-69.

⁶⁹⁹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 143.

⁷⁰⁰ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 143.

⁷⁰¹ EB, s. 509-510, Jordan.

⁷⁰² NLB, s. 320, Jordan.

⁷⁰³ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 146.

⁷⁰⁴ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 136-143.

roślinności nadbrzeżnej, tudzież nawet ryb^{705, 706}. Zawartość soli w wodzie Morza Martwego wynosi 26%, dlatego w Biblii jest nazywane Morzem Słonym (Rdz 14,3), (Joz 15,5); inną jeszcze właściwością tego akwenu jest to, że pomimo zupełnego braku odpływu wody, utrzymuje jej równy poziom dzięki stałemu odparowywaniu ok. 6,5 mln ton wody dziennie⁷⁰⁷, latem odparowuje nawet 25 mm⁷⁰⁸ wysokości wody.

Miejsce chrztu Jezusa ma silną konotację religijno-historyczną dla Izraela. To tutaj, ok. roku 1200 p. Chr.⁷⁰⁹, Jozue przeprowadził się przez Jordan ze wschodu, z Abel-Szitim, na zachód, do Jerycha, zdobywając oczywiście Jerycho i wkracząc równocześnie do Ziemi Obiecanej. Podobnie do przeprowadzenia Jozuego przez Jordan, chrzest Janowy jest etapem w przeprowadzeniu do Królestwa Niebieskiego⁷¹⁰, do którego ostatecznie drogę zna Jezus, oraz, w dotarciu do którego, chrzest w wodach Jordanu może być niewystarczający – można zatem z tej perspektywy również próbować spojrzeć na nauczanie Jana Chrzciciela.

Miejsce chrztu znajdowało się, patrząc od Jerozolimy, za *Jordanem* (J 10,40), przed przeprowadzeniem przez bród na trakt do Jerozolimy, po wschodniej stronie brzożu rzeki⁷¹¹.

TEKST

Na kwestię, dlaczego Duch Święty zstąpił na Jezusa w postaci gołębiczy (**Mk 1,10**), Jan Chryzostom⁷¹² odpowiada, że dlatego, gdyż jest to łaskawy i czysty ptak, a Duch Święty jest „Duchem łagodności”, a ponadto po potopie *pokazał się tenże ptak i oznajmił koniec nawałnicy, a niosąc gałązkę oliwną, obwieścił radosną nowinę o spokoju na całej ziemi*. Teraz gołębicza nie niesie gałązki oliwnej, ale wskazuje nam Wybawcę. *Nie wyprowadza jednego człowieka z arki, ale pojawiając się, prowadzi cały świat do nieba, a zamiast gałązki oliwnej przynosi całemu rodzajowi ludzkiemu przyjęcie za synów*.

CE27. Kuszenie na pustyni

KONSTRUKCJA

Najbardziej pierwotnym opisem przebywania Jezusa na pustyni jest najprawdopodobniej opis z Ewangelii Marka⁷¹³, ale nie zawiera on żadnych szczegółów dotyczących przebytych pokus.

Układ rozdziału przyjęto wg Mateusza, czyli wg wzrastającej siły kuszenia kolejnych pokus⁷¹⁴. Wersja Mateuszowa jest też bardziej pierwotną wersją tekstu, również, gdy chodzi o porządek kuszenia: pustynia – narożnik świątyni – wysoka góra, podczas gdy u Łukasza przedstawiona jest druga i trzecia pokusa: pustynia – widok na królestwa świata – narożnik świątyni⁷¹⁵. Różnice w porządku przedstawiania pokus, można tłumaczyć tym⁷¹⁶, że w Ewangelii Mateusza duże symboliczne znaczenie jest przypisywane ogólnie „górze”, podczas gdy dla Łukasza istotna jest Jerozolima wraz ze Świątynią, jako centrum dziejów zbawienia.

Uczony charakter dysputy Jezusa z szatanem, podczas odpierania kolejnych pokus, skłoniły niektórych egzegetów, do zaklasyfikowania opisów Mateusza i Łukasza, jako ogólnie mieszczących się w gatunku midraszu haggadycznego⁷¹⁷.

MIEJSCE

Jeśli chodzi o miejsce odbycia 40-dniowego postu, z pierwszą pokusą łącznie, to jest to Pustynia Judzka, niedaleko miejsca, w którym Jan chrzczył i niedaleko Jerycha, a dokładniej, Góra Kuszenia,

⁷⁰⁵ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 25.

⁷⁰⁶ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 143, 146.

⁷⁰⁷ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 21-22.

⁷⁰⁸ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 324, *Morze Martwe*.

⁷⁰⁹ BJ, s. 1772, *Tabl. chron.*

⁷¹⁰ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 183.

⁷¹¹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 139.

⁷¹² L. MISIARCZYK (wyd. polskie), *Ewangelia według św. Marka*, Ojcowie Kościoła komentują Biblię, Nowy Testament II, (OKKB NT II), Ząbki 2009, s. 11-12, Mk 1,10c, Jan Chryzostom.

⁷¹³ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 79.

⁷¹⁴ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu, część I. Od Chrztu w Jordanie do Przemienienia*, s. 40.

⁷¹⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 172.

⁷¹⁶ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 78.

⁷¹⁷ tamże, s. 81.

zwana po arabsku Dżabal Quruntul, Górą Czterdziestu Dni, a z łacińska Kwarantanną, która leży w pobliżu Jerycha⁷¹⁸. Szczyt góry nazwany przez Machabeuszów *Duq* (strażnica), znajduje się 500 m powyżej Jordanu – stała na nim warownia, w której zginął ostatni Machabeusz, Szymon⁷¹⁹. Droga od Betanii za Jordanem, miejsca gdzie chrzczył Jan, do miejsca odosobnienia Jezusa, wynosiła dobrych kilka (około 10) kilometrów, nie licząc oczywiście drogi pod górę⁷²⁰. Z Górą Kuszenia związana jest przekonanie Izraelitów, odnoszące się do całego niezamieszkałego obszaru Pustyni Judzkiej przylegającego do Morza Martwego, że tutaj mieszka zły duch⁷²¹.

W pierwszej połowie V wieku, na Górze Kwarantanny, czyli pięć kilometrów na południowy zachód od Jerycha powstał, zawieszony na skalistym zboczu Wadi al-Kelt, prawosławny monaster grecki św. Jerzego Koziby⁷²², wokół naturalnych pieczar, a w jego skład wchodzi wybudowany później Klasztor Kuszenia Chrystusa chroniący grotę, gdzie Jezus pościł i był kuszony. W jednej z jaskiń na Górze Kwarantanny podobno miał zatrzymywać się prorok Elias, a w innej św. Joachim, który modlił się tu o potomstwo⁷²³.

Dla pokusy, która ma miejsce w Jerozolimie (Łk 4,9), miejscem kuszenia Jezusa, jak się dzisiaj uważa, jest południowo-wschodni narożnik murów, w kierunku gdzie stykały się wcześniej również Portyk Salomona i Portyk Królewski, wieża lub jakaś forma balkonu po zewnętrznej stronie zabudowań^{724, 725}. Od szczytu Portyku Królewskiego do dna doliny Cedronu było przynajmniej 180 m⁷²⁶, podczas gdy już sama wieża narożna, południowo-wschodnia, stanowiąca owo *pinnaculum*, miała co najmniej 64 metry wysokości⁷²⁷. Spojrzenie w dół przyprawiało o zawrót głowy⁷²⁸. Niekiedy się również uważa, że pokusa w której diabeł ukazuje Jezusowi wszystkie królestwa świata ma także miejsce w Jerozolimie: wtedy takim miejscem mogłaby być najwyższa wieża w twierdzy Antonia (35 m)⁷²⁹ – jest to możliwość bardziej zgodna z Ewangelią Mateusza, bo u Łukasza, ta pokusa następuje jeszcze przed przemieszczeniem Jezusa do Jerozolimy.

TEKST

Synoptycy w różnych akcentach znaczeniowych opisują znalezienie się Jezusa w przestrzeni pustyni i kuszenia przez diabła. Ewangelista Marek w **(Mk 1,12)** opisuje natychmiastowe przeniesienie Jezusa przez Ducha na pustynię: „*I zaraz Duch go wyrzuca w pustkowię*”⁷³⁰. O dynamizmie wydarzenia⁷³¹ świadczy określenie czasu *zaraz*, oraz użyty czasownik *wyrzuca* (gr. ἐκβάλλει)⁷³². Według Mateusza Jezus został wyprowadzony na pustynię: „*Wtedy Jezus został wyprowadzony na pustkowię przez Ducha*” (Mt 4,1a), a w wersji Łukasza „*Jezus zaś pełen Ducha Świętego wrócił od Jordanu i prowadzony był w duchu na pustkowiu*” (Łk 4,1)⁷³³. Istotne i wspólne w tych trzech przekazach jest to, że w przestrzeń kuszenia na pustyni wprowadza Jezusa ten sam Duch, który zstąpił na Niego po przyjęciu chrztu od Jana⁷³⁴. Ten Duch przez Mateusza nazywany jest też Duchem Boga (Duchem Bożym), a przez Łukasza nazywany jest Duchem Świętym.

Wiadomo, że Jezus przebywał na pustyni przez czterdzieści dni, jedynie był ze zwierzętami **(Mk 1,13)**, przez owe dni nie jadł **(Łk 4,2)**, pościł i poczuł w końcu głód **(Mt 4,2)**. Bez wody i pożywienia

⁷¹⁸ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 328.

⁷¹⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 308.

⁷²⁰ tamże, s. 309.

⁷²¹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 148.

⁷²² F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 83.

⁷²³ tamże, s. 83.

⁷²⁴ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 248.

⁷²⁵ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 115.

⁷²⁶ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 90.

⁷²⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 81.

⁷²⁸ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 748; Ant. XV.XI.5.

⁷²⁹ ROSIK M., *Za progiem słowa*, s. 107.

⁷³⁰ tłum. wg GNTPW, Mk 1,12.

⁷³¹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*. Tom III, cz. 2, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, Poznań – Warszawa, 2007 (rep. z 1977), BL t. III,2, s. 75.

⁷³² J. MARTIN, *Jezus*, s. 127.

⁷³³ tłum. wg GNTPW, Mt 4,1a; Łk 4,1.

⁷³⁴ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 107, p. 12.

człowiek nie może przeżyć więcej niż trzydzieści dni, po dwudziestu pięciu traci przytomność⁷³⁵, ale jak się wydaje (K33), świadectwa Ewangelistów nie wykluczają korzystania przez Jezusa z wody. Jak to ujęto w jednej z prac⁷³⁶ *Jezus schronił się na pustynię i niewątpliwie zamieszkał w jakiejś grocie opodal źródła, a jedynym Jego towarzystwem były dzikie zwierzęta*. W wersji z Ewangelii Marka Jezusowi usługiwali aniołowie, ale żadne szczegóły tego wsparcia nie są bliżej opisane⁷³⁷.

Drugie i trzecie kuszenie należy raczej traktować jako subiektywne doświadczenie Jezusa poddanego próbie, niż fizyczne przeniesienie Go w cudowny sposób na poszczególne miejsca⁷³⁸; z tego powodu, lokalizacje drugiej i trzeciej pokusy, są umieszczone w dodatkowym, okrągłym nawiasie.

Diabeł uzasadnia swoje pokusy (drugą i trzecią) posługując się słowem Bożym, ale w sposób tendencyjny, zmieniając znaczenie słowa poprzez oderwanie tego słowa od jego kontekstu i celu. Dla przykładu cytowany w **(Łk 4,9-11)** fragment psalmu (Ps 91,11-12) mówi rzeczywiście o Bożej opiece wśród niebezpieczeństw pojawiających się w życiu, natomiast już nie o tym, by takich niebezpieczeństw poszukiwać⁷³⁹.

Jezus odpowiada diabłowi cytując Torę: w odpowiedzi na pokusę zamiany kamieni w chleb przytacza werset (Pwt 8,3b), w odpowiedzi na pokusę rzucenia się w dół z wieży murów Świątyni Jerozolimskiej odpowiada słowem (Pwt 6,16a), natomiast pokusę oddania pokłonu i otrzymania władzy od szatana Jezus odrzuca poprzez słowo z (Pwt 6,13a)⁷⁴⁰. Sposób odparcia pokus, świadczy o tym, że Jezus działa na płaszczyźnie duchowej i moralnej – wyzwolenie narodowe, czy polityczne Izraela, nie leżało w domenie Jego bezpośredniego działania⁷⁴¹. Patrząc na to z innej perspektywy: jeśli „Sitz im Leben”, tj. środowiskiem powstania i zastosowania, opisów kuszenia Jezusa była katecheza pierwotnego kościoła, to wyraźnie widać w nich odrzucenie obrazu Mesjasza politycznego⁷⁴², jako pokusy wręcz szatańskiej.

Sposób odparcia przez Jezusa pokusy zamiany kamieni w chleb **(Mt 4,4)**, świadczy z jednej strony o tym, że „*był człowiekiem Ten, który był kuszony*”⁷⁴³, bo Jezus nie neguje potrzeby pożywienia, ale z drugiej strony wskazuje, jak to lapidarnie ujął święty Hieronim, iż „*kto nie karmi się słowem Bożym, nie żyje*”.

Diabeł odstępuje od Jezusa do czasu **(Łk 4,13)**. Ponowne działanie szatana i sił ciemności przeciwko Jezusowi ujawnia się podczas męki Jezusa (Łk 22,3), (Łk 22,53b)⁷⁴⁴.

CE28. Świadek Jana Chrzciciela

KONSTRUKCJA

W niektórych synopsach^{745, 746, 747} proponuje się podział tej perykopy na dwa rozdziały tj. (J 1,19-28); (J 1,29-34). Ponieważ jednak dominującym motywem w obu częściach jest postawa Jana Chrzciciela wobec osoby Jezusa, zdecydowano się pozostać przy jednym rozdziale, podobnie jak to jest przyjęte w [BT w.5].

DATA

W KCE przyjęto dla wydarzeń CE28, CE29, jako datację miesiąca określenie *pod koniec lutego*, co wynika z następstw wydarzeń CE28-29 zaraz po kuszeniu Jezusa na pustyni i nie różni się znacząco od datacji którą zastosował Daniel-Rops⁷⁴⁸, a którą można określić jako *początek marca* (roku 28).

⁷³⁵ J. MARTIN, *Jezus*, s. 127.

⁷³⁶ R.-L. BRUCKBERGER, *Dzieje Jezusa Chrystusa*, s. 114.

⁷³⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 86-87.

⁷³⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 173.

⁷³⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 132, p. Łk 4,9-11.

⁷⁴⁰ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 27.

⁷⁴¹ BP, s. 18, p. Mt 4,1-11.

⁷⁴² R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 89-90.

⁷⁴³ T. KOŁOSOWSKI, *Ewangelia według Mateusza 1-13*, (OKKB NT Ia), s. 65, Mt 4,4, Hieronim.

⁷⁴⁴ BARTNICKI R, KŁÓSEK K, *Metody interpretacji*, s. 130.

⁷⁴⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 32-33.

⁷⁴⁶ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xix, sec. 26-27.

⁷⁴⁷ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 22, par. 26-27.

⁷⁴⁸ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

Hipoteza, że może to być czwartek i piątek opiera się na wersecie (J 2,1) „*Trzeciego dnia odbywało się wesele w Kanie Galilejskiej*” – zauważając, że trzeci dzień wg kalendarza biblijnego oznacza wtorek a równocześnie jest to trzeci dzień od powołania Natanaela, po czym, śledząc kolejne oznajmienia czasu (J 1,45; J 1,33; J 1,29) otrzymujemy owe dni tygodnia⁷⁴⁹.

TEKST

Rozdział otwiera relacja ze spotkania Jana Chrzciciela z dwoma odrębnymi delegacjami z Jerozolimy: fragment (J 1,19-23) opisuje spotkanie z kapłanami i lewitami, a w (J 1, 24-27) z faryzeuszami^{750, 751}. Na takie rozumienie tekstu naprowadza bezpośrednie tłumaczenie (J 1,24) z języka greckiego „I wysłani byli z faryzeuszów”⁷⁵², czyli przedstawieni są nowi adwersarze Jana, otwierając równocześnie opis nowej sceny, która nie jest wprost dalszą częścią dialogu z poprzedniej sceny.

Możliwe, że delegacja kapłanów i lewitów powtarzaniem pytań w kierunku Jana Chrzciciela o to kim jest, chciała go nakłonić do wyznania, że jest synem kapłana Zachariasza i jakoś skłonić do zaprzestania działalności. Odpowiedzi Jana Chrzciciela dotyczyły jednak, tylko i wyłącznie, jego misji nie pozostawiając żadnego pola manewru dla przybyłej z Jerozolimy delegacji.

Prowokujące pytanie skierowane do Jana, „Czy jesteś Eliaszem?” mogło się narzucać adwersarzom proroka niejako samo, ze względu na strój Jana (por. kk do CE22), jak również ze względu na pobliską odległość w rejonie Betanii Zajordańskiej, około 400 metrów od Jordanu, tzw. Wzgórza Eliasza (*Jabal Mar Elias*), miejsca, gdzie według tradycji, Eliasza w ognistym rydwanie został wzięty do nieba (2 Krl 2,11), (Syr 48,9)⁷⁵³.

Termin grecki, którego używa Ewangelista Jan, na określenie Żydów, to *Ἰουδαῖος* (Ioudaios). Jest to termin wieloznaczny⁷⁵⁴ i może w zależności od kontekstu rzeczywiście oznaczać wszystkich Żydów, ale też może opisywać ludzi żyjących w Judei, lub członków pokolenia Judy. W Ewangelii Jana często on oznacza Żydów pochodzących z Judei⁷⁵⁵, wtedy termin Żydzi można zastąpić bardziej precyzyjnym terminem Judejczycy, stosowanym w tłumaczeniu Popowskiego i Wojciechowskiego⁷⁵⁶.

CE29. Świadek uczniów – pierwsi uczniowie

TEKST

Jezus zachęca uczniów by poszli za Nim – prawdopodobnie nie było to jeszcze definitywne powołanie, bo Jezus nie wezwał ich do pozostawienia swoich domostw i warsztatów rybackich, jak to miało miejsce później podczas wydarzenia cudownego połowu ryb.

Dla trzech z zawezwanych przez Jezusa uczniów, którymi są Andrzej, Szymon i Filip (**J 1,44**), wskazanym przez Jana Ewangelistę miejscem pochodzenia jest **Betsaida**. Być może jest to miejscowość tożsama z Saidanem⁷⁵⁷ wymienianym w tekstach rabinicznych, o którym Talmud Jerozolimski pisze, że znajdował się blisko ujścia Jordanu do jeziora Genezaret. Miejscowość Chirbet al-Minija położona w północnej części równiny Genezaret utożsamiana jest z biblijną Betsaidą⁷⁵⁸. Na marginesie słowo *chirbet* w nazwie miejscowości, czasem pisane jako *khirbet*, oznacza, historyczne pozostałości danej miejscowości położone na naturalnym wzgórzu, podczas gdy *tell*, oznaczałoby wzgórze uformowane sztucznie przez kolejne osiedliska ludzkie^{759, 760}. Dzisiaj, jako właściwe położenie Betsaidy przyjmuje się północny brzeg Jeziora Galilejskiego po obu stronach ujścia Jordanu do tego jeziora. Początki osadnictwa w okolicy Betsaidy sięgają okresu brązu, ok. 3300-3000 p. Chr., ale

⁷⁴⁹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 315, 351.

⁷⁵⁰ KKB, s. 1123, p. 30.

⁷⁵¹ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramaturgiczna ewangelii Św. Jana*, s. 114.

⁷⁵² GNTPW, s. 394.

⁷⁵³ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 142-143.

⁷⁵⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 268n, p. J 1,19.

⁷⁵⁵ tamże, s. 268n, p. J 1,19.

⁷⁵⁶ GNTPW, s. 393; J 1,19.

⁷⁵⁷ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, Wrocław 2010, s. 8-9.

⁷⁵⁸ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 220.

⁷⁵⁹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 39.

⁷⁶⁰ Takich *tell*, miejsc archeologicznych, jest w Ziemi Świętej, około pięciu tysięcy; przebadanych jest niewielka część, kilka procent (według Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 546).

wygląda na to, że ok. 2700 r. p. Chr. osada została opuszczona⁷⁶¹, natomiast historia żydowska Betsaidy sięga czasów Dawida; z tego znaczącego wtedy miasta pochodziła Maaka, jedna z żon króla Dawida i matka Absaloma^{762, 763}. Wtedy miasto nazywało się Ser (Joz 19,35), co prawdopodobnie, jak przypuszcza archeolog prof. R. Arav, wywodzi się od *Zer* „skała” lub *Zed* „rybołówstwo”⁷⁶⁴. W czasach Jezusa z tamtej dawnej świetności miasta praktycznie nic nie zostało.

Ponieważ w Ewangelii Jana (J 12,21) mamy nazwę **Betsaida Galilejska** na określenie miejscowości, z której pochodził Filip, to niekiedy uważano, że istniały dwie Betsaidy: Betsaida Galilejska położona niedaleko Kafarnaum na zachodnim brzegu Jeziora Galilejskiego^{765, 766} oraz Betsaida z Gaulanitis położona na północnym brzegu Jeziora Galilejskiego, blisko ujścia Jordanu od strony wschodniej. Mogło to być wynikiem przyjęcia uproszczonej topografii ewangelicznej, dla wygody pielgrzymów.

Betsaida z Gaulanitis składa się tak naprawdę z dwóch części, z wioski rybackiej położonej tuż u ujścia Jordanu do jeziora i Betsaidą miastem (dzisiejsze wzgórze Et-Tell) położonym kilkaset metrów w górę Jordanu, po jego wschodniej stronie, czyli dalej od brzegu Jeziora Galilejskiego i wyżej od starej Betsaidy⁷⁶⁷. Gaulanitis (Ulata) należała do Tetrarchii Filipa, Galilea była częścią Tetrarchii Heroda Antypasa⁷⁶⁸. Jordan generalnie stanowił granicę między Galileą i Gaulanitis, toteż nie jest wykluczone, że wioska rybacka leżąc blisko tej granicy pozostawała z jakichś względów jeszcze w jurysdykcji Heroda Antypasa – należy przy tym mieć jeszcze na względzie, że bieg Jordanu tutaj z czasem się zmieniał i jego przebieg u ujścia do jeziora w czasach Jezusa jest dość trudny do ustalenia⁷⁶⁹. Wtedy nazwa Betsaida Galilejska dla Betsaidy z Gaulanitis, wioski rybackiej, byłaby w pełni uzasadniona; inne zdanie reprezentuje Joachim Gnilka⁷⁷⁰ kwestionując poprawność nazwy Betsaida Galilejska, ale raczej trudno przyjąć, aby w tak podstawowej sprawie, jak nazwa miejscowości, Jan Ewangelista popełnił omyłkę. Warto jeszcze dopowiedzieć, że cała Betsaida leży u ujścia Jordanu w pasie niezmiernie urodzajnej równiny nazywanej *el-Baticha* o długości około 6 km⁷⁷¹.

Nazwa Betsaida tłumaczona z aramejskiego oznacza „Dom rybacki”. Tetrarcha Herod Filip⁷⁷² rozbudował istniejącą wioskę rybacką Betsaidę i na cześć córki cesarza Oktawiana Augusta lub jego małżonki Liwii – Julii nazwał ją Julias nadając jej status miasta, co miało miejsce między 4 a 2 r. p. Chr.⁷⁷³, albo w 2 r. p. Chr.^{774, 775}, lub w innej wersji ok. roku 30 po Chr.⁷⁷⁶, a według Hesemanna⁷⁷⁷ dokładna data to 22 września 30 r. po Chr., w rocznicę śmierci matki Tyberiusza Liwii Druzylli, żony Augusta, która po jego śmierci przyjęła imię Julia Augusta. Notabene, Julia, tak miała na drugie imię również żona cesarza. Niezależnie od tego, kiedy faktycznie miasto uzyskało swój status, można uznać za pewnik, że w czasach Jezusa już istniało. Według Józefa Flawiusza „*Filip (...) Podniósł także do rzędu miasta wieś Betsaidę, leżącą nad jeziorem Genezaret, sprowadzając wielką liczbę mieszkańców i przydając jej znaczenia, i nadał jej nazwę od imienia córki Cezara, Julii /Julias/*”⁷⁷⁸. Chociaż Herod Filip rezydował w Cezarei Filipowej, to w Juliadzie wybudował dla siebie grobowiec, w którym został później pochowany^{779, 780}.

⁷⁶¹ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 16.

⁷⁶² M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 220.

⁷⁶³ NLB, s. 73, Betsaida.

⁷⁶⁴ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 9, 17.

⁷⁶⁵ M. NOWODWORSKI, *Encyklopedia Kościelna*, t. II, s. 255.

⁷⁶⁶ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 367.

⁷⁶⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 110.

⁷⁶⁸ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 214.

⁷⁶⁹ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 11-13.

⁷⁷⁰ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 248.

⁷⁷¹ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 23.

⁷⁷² E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 214.

⁷⁷³ J. KLINKOWSKI, *Analiza droniatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 106-107.

⁷⁷⁴ EB, s. 97-98, Betsaida.

⁷⁷⁵ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 49.

⁷⁷⁶ NLB, s. 73.

⁷⁷⁷ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 210.

⁷⁷⁸ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 837, Ant. XVIII.II.1.

⁷⁷⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 110.

Znamienny fakt, że nazwa Julias (Betsaida Julia) nie jest nigdzie w ewangeliami używana, może świadczyć o tym, że w środowisku żydowskim nie wypadało jej używać, a z drugiej strony ewangeliści mówiąc o Betsaidzie, mogli głównie odnosić się do wioski rybackiej.

Notabene, istniało wówczas w Palestynie inne miasto o nazwie Julias. Obwarowaną przez siebie Betaramptę, bardziej znane jako Bet-Haram, położone w ziemi plemienia Gada (Joz 13,27), kilkanaście kilometrów na północny wschód od ujścia Jordanu do Morza Słonego, nazwał tetrarcha na cześć cesarskiej małżonki najpierw Livias, potem Julias⁷⁸¹ – tyle, że owym tetrarchą nie był tym razem Herod Filip, tylko oczywiście Herod Antypas.

Betsaida, miasto o niewątpliwym rodowodzie żydowskim w czasach Jezusa, jak się przypuszcza, było już silnie zhellenizowane, duża część mieszkańców musiała znać grekę, m.in. z racji atrybutu położenia miasta na szlaku handlowym *Via Maris*. Imiona dwóch uczniów, Andrzeja i Filipa, są pochodzenia greckiego⁷⁸², co może świadczyć o tym, że pochodzą ze środowiska zhellenizowanych Żydów. Nie bez racji Ewangelista Jan podkreśla, że Grecy pragnący ujrzeć Jezusa (co ma miejsce około dwa lata później) o pośrednictwo proszą Filipa (J 12,20-21). Należy jednak podkreślić, co zauważa Günther Bornkamm⁷⁸³, że jeśli chodzi o działalność samego Jezusa, to nie zdradza ona żadnego wpływu greckiej filozofii, czy greckiego sposobu życia: jest On na wskroś żydowskim rabbim.

Na podstawie zażyłości, która łączyła braci Zebedeuszy, Jakuba i Jana z braćmi Andrzejem i Szymonem, objawiającej się m.in. we wspólnych początkach uczniostwa, np. (J 1,40), (CE0320), wspólnych terenach połowów i powołaniu (CE45), (Mt 4,18-22), (Mk 1,16-20), można wysnuć przypuszczenie, że i oni pochodzili z Betsaidy⁷⁸⁴. W (Łk 5,10), (CE0560) jest użyte zresztą wyrażenie, że Jakub i Jan byli współnikami Szymona. Te i inne wydarzenia zanotowane w Ewangeliach świadczą o długiej i dobrej znajomości braci z jednej i drugiej rodziny, mogącej mieć swe źródło w pochodzeniu z tej samej miejscowości, choć nie stanowi to oczywiście pełnego dowodu. Notabene, uczniowie Jakub i Jan, synowie Zebedeusza, mają imiona typowo hebrajskie, chociaż ich matka posiada greckie imię, Salome⁷⁸⁵. Gwoli ścisłości, Andrzej i Szymon nie muszą być braćmi w ścisłym sensie, mogą być kuzynami. Za tą drugą możliwością pośrednio przemawia niekonsystentne nadanie im imion: Piotr jest imieniem hebrajskim, Andrzej greckim⁷⁸⁶.

Spośród autorów NT tylko Jan Ewangelista używa dwa razy hebrajskiego określenia Mesjasz – hebr. transkrypcja Māshîyach, a w greckim zapisie Μεσσίας (Messias) – mianowicie w wersecie (**J 1,41**), oraz (J 4,25)⁷⁸⁷. Chociaż w czasie publicznej działalności mesjańska godność Jezusa jest osłonięta tajemnicą, to dla wierzących jest ona oczywista od pierwszego spotkania z Nim⁷⁸⁸, dlatego Andrzej, mówi z przekonaniem do brata Szymona „Znaleźliśmy Mesjasza”, mówi w liczbie mnogiej, bo wlicza do swojego świadectwa niedopowiedzianą osobę ucznia z wersetu (J 1,40)⁷⁸⁹, może któregoś z braci Zebedeuszów, a może kogoś jeszcze innego.

Jezus zapowiadając Szymonowi synowi Jana imię Kefas (**J 1,42**) od razu wyróżnia go spośród innych uczniów, ukazując jego uprzywilejowaną pozycję⁷⁹⁰. Źródłostów przydomka Szymona bierze się z aramejskiego *kefa*, które znaczy *skała*, *opoka*, ew. *szlachetny kamień*⁷⁹¹, którego odpowiednikiem greckim jest *petra*, ale ponieważ jest to forma rodzaju żeńskiego, prawdopodobnie dlatego ostatecznie przyjęto męski rzeczownik *petros* (w zapisie greckim Πέτρος) o podobnym znaczeniu⁷⁹².

⁷⁸⁰ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 845, Ant. XVIII.IV.6.

⁷⁸¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 49.

⁷⁸² J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 106-107.

⁷⁸³ G. BORNKAMM, *Jesus of Nazareth*, s. 54.

⁷⁸⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 168.

⁷⁸⁵ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 108.

⁷⁸⁶ tamże, s. 108.

⁷⁸⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 111.

⁷⁸⁸ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 328, p. 41n.

⁷⁸⁹ tamże, s. 327, p. 40.

⁷⁹⁰ tamże, s. 328.

⁷⁹¹ NLB, s. 346, *Kefas*.

⁷⁹² A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 223.

Jezus ma zamiar udać się do Galilei (**J 1,43a**), a konkretnie do Kany, na wesele, gdzie według opisu Janowego zabiera trzech zawezwanych przez siebie uczniów⁷⁹³.

Zdziwienie Natanaela «Czy może być co dobrego z Nazaretu?» (**J 1,46**) może brać się stąd, że w czasach Jezusa miasteczko Nazaret nie miało większego znaczenia, nie posiadało nawet murów obronnych⁷⁹⁴. Nazwa Nazaret nie jest wspomniana w ST, nie ma jej wśród 63 nazw wsi galilejskich wymienianych przez Talmud, ani w podobnym wykazie 45 takich nazw u Józefa Flawiusza⁷⁹⁵. Talmud, mówiąc o miejscowości, w której Jezus przyszedł na świat, wymienia, co prawda Nazaret, ale w formie przymiotnikowej *notzeri*⁷⁹⁶.

W przypadku Natanaela użyte przez Jezusa wyrażenie „Widziałem cię pod figowcem” ma pochlebny charakter, gdyż jest to przenośne określenie uczonego studiującego Torę⁷⁹⁷. Bierze się to stąd, że tradycja rabiniczna umieszczała mędrca studiującego Prawo pod drzewem figowym. Uważano bowiem także, że to właśnie figowiec odpowiada rajskiemu drzewu poznania dobra i zła⁷⁹⁸.

Ciekawe, że poza tym rozdziałem imię Natanael występuje dopiero w (J 21,2), (CE353) i stamtąd wiemy, że Natanael pochodził z Kany Galilejskiej. Nie wiadomo, czy chodzi o niezbyt fortunną wypowiedź Natanaela na temat Nazaretu, w każdym razie Natanael występuje w międzyczasie jako apostoł pod przydomkiem Bartłomiej – po aramejsku Bar-Tolmaj, czyli syn Ptolemeusza^{799, 800}.

Charakterystyczną cechą stylu mówienia Jezusa, szczególnie wtedy, gdy przekazuje On treści eschatologiczne, jest zaczynanie wypowiedzi od słowa „Zaprawdę”, jak w (**J 1,51**), a tak naprawdę od słowa „Amen”, jak jest w oryginale greckim i jak wypowiadał je Jezus, gdyż słowo *amen* jest pochodzenia aramejskiego⁸⁰¹, które oznacza ogólnie „zaprawdę”, „na pewno”, „niewątpliwie”.

W jaki sposób Jezus nauczał swoich uczniów? Wszystko wskazuje na to, że chociaż treść nauczania Jezusa dość zasadniczo różniła się od pouczeń ówczesnych rabinów palestyńskich, to nauczał On na sposób ówczesnych szkół rabinackich. Jedną z ważniejszych zasad było to, że uczeń towarzyszył swojemu nauczycielowi będąc niejako świadkiem jego nauczania i życia. Jakimi ścieżkami duchowymi przebiegało zdobywanie mądrości przez ucznia, a co za tym idzie, jakim nauczycielem musiał być Jezus, by przyciągnąć do siebie uczniów, jest opisane w Talmudzie:

„Większa jest «Tora» niż kapłaństwo i władza królewska. Bo władzę królewską można zdobyć za pomocą trzydziestu cech, a kapłaństwo za pomocą dwudziestu czterech, ale Tora może zostać zdobyta przez czterdzieści osiem rzeczy. Oto one: nauka, natężony słuch, głośne recytowanie, mądrość serca, strach, bojaźń [Boża], pokora, radość, czystość, świadczenie usług mędrcom, uwaga wobec współtowarzyszy, sofizmaty uczniów, równowaga ducha, czytanie, Miszna, umiarkowanie w interesach, umiarkowanie w stosunkach z ludźmi, umiarkowanie w wygodach, umiarkowanie w spaniu, umiarkowanie w mówieniu, cierpliwość, dobroć serca, wiara mędrców, godne przyjmowanie cierpienia. [Może ją zdobyć] ten, kto zna swoje miejsce na ziemi, cieszy się z tego, co jest jego udziałem, wyrzeka się pewnych rzeczy i nie pragnie dobra dla siebie, sam miłowany, miłuje Boga i ludzi, kocha się w czynieniu dobra, kocha prawe drogi, kocha karanie, a stroni od czczej chwały, nie chełpi się w głębi serca swoją wiedzą i cieszy się z nauczania innych, dźwiga jarzmo razem z towarzyszem i zawsze przeważa szalę na jego korzyść, prowadzi go do prawdy i prowadzi go do pokoju, a sercem spoczywa w swojej prawdzie, pyta i pilnie słucha, i gromadzi, uczy się po to, aby nauczać innych, uczy się, aby działać, czyni mądrym swego nauczyciela i wytęży słuch, i mówi, powołując się na kogoś”(Avot 6,6)⁸⁰².

Notabene, słowo Talmud oznacza „wyuczony na pamięć”, bowiem tak wielką wagę przykładano

⁷⁹³ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 735.

⁷⁹⁴ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 48.

⁷⁹⁵ J. MARTIN, *Jezus*, s. 97.

⁷⁹⁶ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, Gliwice 2015, s. 24.

⁷⁹⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramaturgiczna ewangelii Św. Jana*, s. 107; 117.

⁷⁹⁸ tamże

⁷⁹⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 40, p. 9.

⁸⁰⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 72.

⁸⁰¹ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 25.

⁸⁰² M. BEDNARZ, *„Ewangelie synoptyczne”*, Tarnów 2008, s. 60-61.

wówczas do ustnego przekazu i pamięciowego opanowania tekstów z Pisma Świętego, jak też do nauczania swojego mistrza⁸⁰³.

Jedną z głównych cech, która wyróżnia nauczanie Jezusa od innych rabinów, to zdaniem Bornkamma⁸⁰⁴ bezpośrednio Jego nauczania. Bezpośredniość, z jaką Jezus naucza i sprawia, że Boża rzeczywistość jest zawsze wprost, nieomal namacalnie, dostępna w Jego osobie i czynach, nie ma odpowiednika w ówczesnym judaizmie.

CE30. Pierwszy znak w Kanie Galilejskiej. Kafarnaum

DATAcja

Dośłownie traktując stwierdzenie „Trzeciego dnia” (J 2,1), jako miarę odstępu pomiędzy zaproszeniem pierwszych uczniów (CE29), a weselem w Kanie, należy wyznaczyć ogólną datację miesiąca na koniec lutego, lub na marzec (początek marca).

Stwierdzenie „Trzeciego dnia odbywało się wesele w Kanie Galilejskiej” oznacza również, że Jezus i uczniowie uskrzydleni zapewne zaczątkiem znajomości oraz radosną wizją wesela, potrzebowali zaledwie trzech dni, aby przebyć dystans ponad 100 km, z Betanii za Jordanem w Judei, do Kany w Galilei⁸⁰⁵. W jaki sposób odbyła się podróż nie jest najistotniejsze, jednak, sensu stricto, aby się nie spóźnić na wesele, powinni ową odległość przebyć w dwa dni, co było możliwe tylko przy wykorzystaniu jakiegoś zwierzęcia wierzchowego. Przyjętym dniem dla ślubu, gdy za mąż wychodziła dziewczyna, był czwarty dzień tygodnia, czyli środa (w przypadku zamążpójścia wdowy był to piąty dzień tygodnia). Kiedy termin ten, w przypadku dziewczyny, o jeden dzień przyspieszano (na wtorek) po to by uprzedzić urzędników rzymskich domagających się *jus primae noctis*, to był to wyjątek związany z trudnymi czasami napięcia pomiędzy władzą rzymską a Żydami⁸⁰⁶.

Gdy zakończyły się uroczystości weselne Jezus wraz z Matką, braćmi (kuzynami) oraz uczniami udali się na kilka dni do Kafarnaum. Przebycie odległości 40 km z Kany do Kafarnaum⁸⁰⁷ zajęło im zapewne niecałe dwa dni.

MIEJSCE

Jako ewangeliczną Kanę, już od IV wieku, wskazuje się najczęściej miasteczko położone osiem kilometrów na północny wschód od Nazaretu przy drodze do Tyberiady, znane dziś pod arabską nazwą Kafr Kana (Kefr Kenna), podczas gdy niektórzy badacze upatrują jej w miejscowości Chirbet Kana, położonej osiemnaście kilometrów na północny zachód od Nazaretu^{808, 809}.

Niekiedy przedstawia się pogląd, iż bardziej prawdopodobną ewangeliczną Kaną jest Chirbet Kana⁸¹⁰.

TEKST

Wydarzenie przemiany wody w wino jest nazwane początkiem znaków i otwiera w Ewangelii Jana serię siedmiu cudów, które uczynił Jezus, którymi są: ⁽¹⁾ Pierwszy znak w Kanie Galilejskiej (J 2,1-11) (CE30), ⁽²⁾ Uzdrawienie syna dworzanina królewskiego (J 4,46-54) (CE42), ⁽³⁾ Uzdrawienie chromego nad sadzawką Betesda (J 5,1-13) (CE143), ⁽⁴⁾ Rozmnożenie chleba (J 6,1-15) (CE137), ⁽⁵⁾ Jezus kroczy po jeziorze (J 6,16-21) (CE138), ⁽⁶⁾ Uzdrawienie niewidomego od urodzenia (J 9,1-7) (CE182), ⁽⁷⁾ Wskrzeszenie Łazarza (J 11,1-44) (CE239); klasyfikacja Boismarda wg komentarza S. Mędali⁸¹¹.

Stągwie do oczyszczeń były kamienne (**J 2,6**), gdyż według obowiązujących interpretacji, zapewniały one koszerność, czystość, nie wytrącając i nie absorbując żadnych zanieczyszczeń w odróżnieniu np. od naczyń glinianych⁸¹². Również kubki do czerpania z nich wody powinny być kamienne⁸¹³.

⁸⁰³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 243-244.

⁸⁰⁴ G. BORNKAMM, *Jesus of Nazareth*, s. 57-58, 62.

⁸⁰⁵ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 90.

⁸⁰⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 351.

⁸⁰⁷ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 235.

⁸⁰⁸ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 83.

⁸⁰⁹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 31.

⁸¹⁰ EB, s. 530, Kana.

⁸¹¹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 69, wg Boismarda.

⁸¹² M. HESEMANN, *Miriam*, s. 313n.

⁸¹³ tamże, s. 313n.

Użycie stągwi do innych celów niż do oczyszczeń (**J 2,7-10**) było dość znamienym i odważnym posunięciem Jezusa, gdyż czyniło je na pewien czas nieczystymi. Jezus sprawił, że woda stała się winem (**J 2,9**). Niekiedy owszem, używano wody do przygotowania napoju ze starszego wina w proporcji dwie do trzech jednostek wody na jedną winą⁸¹⁴ i była to praktyka stosowana od dawna (Prz 9,5), ale nic nie wskazuje na to, aby o takim przyrządzeniu wina napisał Jan Ewangelista, skoro wina tutaj w stągwiach nie było.

Termin *bracia* (gr. ἀδελφοί), użyty w wersecie (**J 2,12**), może zarówno oznaczać przyrodnych braci, jak też może oznaczać dalszych braci, czyli kuzynów i w tym znaczeniu jest tutaj użyty. Oryginalnie, hebrajskie i aramejskie słowo *ah*, tłumaczone, jako „brat”, oznacza kogoś należącego do szeroko pojętej rodziny, nie określa ono dokładnie stopnia pokrewieństwa⁸¹⁵. Imiona czterech spośród owych „braci”-kuzynów podaje (Mk 6,3a), są to: Jakub (Mniejszy), Józef, Juda-Tadeusz, Szymon⁸¹⁶, bowiem według stanowiska św. Hieronima⁸¹⁷, przyjmowanego za oficjalną wykładnię Kościoła katolickiego w sprawie braci i siostr Jezusa, Jakuba Mniejszego i Józefa z (Mk 15,40) należy łączyć z (Mk 6,3); są oni prawdopodobnie synami Alfeusza (tj. przypuszczalnie Kleofasa) i Marii, siostry Najśw. Maryi Panny. Jakub i Józef byli apostołami^{818, 819}. Jako potwierdzenie, że Jezus nie miał braci przytaczana jest scena pod krzyżem, gdy Jezus przekazuje Maryję opiece umiłowanego ucznia Jana, nazywając go synem⁸²⁰. Wspomniane są również w wersecie (Mk 6,3a) siostry cioteczne Jezusa, ale nie są podane ich imiona. Obszerne kompendium nt. możliwości interpretacji terminu „bracia i siostry Jezusa” przedstawia A. Paciorek⁸²¹, zwracając uwagę, że z katolickiego punktu widzenia, do przyjęcia jest także taka interpretacja, iż są to dzieci Józefa z pierwszego małżeństwa.

Prosto z wesela następuje podróż do Kafarnaum i symboliczna, kilkudniowa tam wizyta, może na zaproszenie Piotra, może z innego powodu, nic pewnego tutaj nie wiadomo. Nie wiadomo też nic, aby Maryja zamieszkała kiedykolwiek w Kafarnaum, jak chodzi o Jezusa jest to nieomal pewne – w późniejszym nieco czasie Jezus zamieszkał tu albo we własnym domu, albo u Piotra i Andrzeja⁸²².

CE31. Pierwsza podróż do Jerozolimy

KONSTRUKCJA

Taki wyodrębniający rozdział zawiera synopsa Alanda⁸²³. Jezus, wcześniej, na pewno niejednokrotnie bywał w Jerozolimie na Święcie Paschy, prawdopodobnie nawet co roku (może z jakimiś wyjątkami, np. pobyt w Egipcie); w każdym razie z Rodzicami był na pewno w wieku lat dwunastu, por. (Łk 2,41). O pierwszej podróży do Jerozolimy możemy już mówić także wtedy, gdy jako niemowlę został ofiarowany w Świątyni. Tutaj jest mowa o pierwszym Święcie Paschy i pierwszej podróży Jezusa do Jerozolimy w życiu publicznym, wraz z uczniami.

CE32. Znak oczyszczenia świątyni

KONSTRUKCJA

Założono, że jest to odrębne wydarzenie w stosunku do opisu synoptyków mówiącego o wypędzeniu przekupniów z placu świątynnego przed ostatnią Paschą Jezusa. Można tutaj przytoczyć argumentację Augustyna⁸²⁴: „Epizod z tłumem sprzedawców wspominają wszyscy Ewangeliści, lecz Jan w odmiennym porządku [...]. Jan mówi, że Jezus udał się do Jerozolimy, albowiem właśnie była Pascha żydowska. Tu zrobiwszy bicz z powrozów wyrzucił sprzedawców ze świątyni. Na tej podstawie jest

⁸¹⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 191, p. 2,9-10.

⁸¹⁵ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 80, *Bracia Jezusa*. .

⁸¹⁶ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramaturgiczna ewangelii Św. Jana*, s. 271-272.

⁸¹⁷ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 69.

⁸¹⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 23, p. 5.

⁸¹⁹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 75, p. 7.

⁸²⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 72.

⁸²¹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 144-148.

⁸²² CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 735, *Jezus Chrystus*.

⁸²³ K. ALAND, *Synopsis*, s. 568, nr 24.

⁸²⁴ L. MISIARCZYK, *Ewangelia według św. Marka*, (OKKB NT II), s. 132, Mk 11,15a, Augustyn, *O zgodności Ewangelistów*.

rzeczą oczywistą, że nie jeden raz, lecz że dwa razy dokonał tego Pan. Pierwszy przypadek został wspomniany przez Jana, natomiast drugi przez pozostałych trzech Ewangelistów”.

Według Ewangelii Marka wypędzenie przekupniów miało miejsce dzień po uroczystym wjeździe do Jerozolimy (Mk 11,11-12.15), gdy Pascha była za trzy, lub cztery dni (Mk 11,20.27), (Mk 14,1), w zależności od tego czy wersety (Mk 11,20) i (Mk 14,1) datuje się w tym samym dniu, czy w dwóch następujących po sobie dniach.

Zgodnie z Ewangelią Mateusza wyrzucenie sprzedających i kupujących miało miejsce w dniu uroczystego wjazdu do Jerozolimy (Mt 21,10.12), co oznacza, biorąc pod uwagę, że w dniu następnym Jezus nauczał w Świątyni (Mt 21,17-18.23), oraz jeśli dodatkowo (Mt 22,23) należy potraktować jako jeszcze jeden dzień nauczania, iż uwzględniając (Mt 26,1), Pascha była za (następne) trzy lub cztery dni.

Wróćmy do Ewangelii Jana. Dlaczego Augustyn pisze, że „właśnie była Pascha żydowska” podczas gdy w tekście według [BT w.5] jest „Zbliżała się pora Paschy żydowskiej” (J 2,13), może wytłumaczyć tłumaczenie bezpośrednie z tekstu greckiego, według [GNTPW]: „I blisko była Pascha Judejczyków”. Istotne jest tutaj słowo ἐγγύς (eggus), które można tłumaczyć według⁸²⁵ właśnie jako *blisko*, można też tłumaczyć, że nawet *już*. Ogólnie o tłumaczeniu i treści tego słowa decyduje kontekst użycia, bo np. gdy Jezus jest w Efraim przed ostatnią Paschą, Jan Ewangelista też mówi, „A była blisko Pascha żydowska” (J 11,55), mimo, że do Paschy było na pewno więcej niż tydzień (J 12,1). O ile argumentacja Augustyna nie jest tutaj definitywnie przesądzająca, gdyż kontekst czasowy w tym przypadku można by pewnie ustalić albo na już w czasie Paschy, albo na jeden do kilku dni do Paschy – ale nie jest wcale wykluczone, że Augustyn dysponował nieco innym wariantem tekstu – to ogólnie, konkluzja wypowiedzi Augustyna jest słuszna z dwóch jeszcze innych powodów: ¹⁾ Jan Ewangelista umieszcza wydarzenie w czasie pierwszej Paschy, ²⁾ taką chronologię potwierdza wyrażenie „Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię”, o czym napisano w następnym aspekcie.

DATAcja

Wskazówkę dla datacji podaje werseł (J 2,20) „Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię”. Odbudowa świątyni została rozpoczęta w osiemnastym roku panowania Heroda Wielkiego⁸²⁶, co oznacza rok 734/735 od zał. Rzymu, czyli 20/19 r. p. Chr.^{827, 828}. Najpierw Herod ogłosił w dniu 21. Tishri, w ostatni dzień Święta Namiotów roku 2742 wg kal. żydowskiego (czyli 8 października 20 roku p. Chr.)⁸²⁹ swój plan przebudowy Świątyni⁸³⁰ i uczynił to na specjalnie zwołanym zgromadzeniu ludu⁸³¹ (co działo się rzadko, J. Flawiusz wspomina o trzech takich zgromadzeniach⁸³² zwołanych przez Heroda), a samą przebudowę rozpoczął w styczniu 19 r. p. Chr.⁸³³. Budynek świątyni ukończono w osiemnaście miesięcy i nastąpiła jego konsekracja – na tę okoliczność *Król zaś złożył Bogu na ofiarę trzysta wołów*⁸³⁴ – przez dalszych osiem lat trwały prace przy zewnętrznych dziedzińcach z wykorzystaniem pełnej ekipy około 10 tysięcy robotników⁸³⁵, natomiast różne drobne prace przy Świątyni trwały aż do 64 r. po Chr.⁸³⁶, do czasów Agryppy II⁸³⁷, podobno, według J. Flawiusza, z udziałem nawet 18-tu tysięcy robotników⁸³⁸. Powierzchnia platformy świątynnej jest ogromna, stanowiła ona jedną szóstą powierzchni miasta zamkniętego w murach⁸³⁹ i mając powierzchnię ponad 140 000 m² była 3,5 krotnie większa od platformy Drugiej Świątyni o powierzchni 40 000 m², będąc jednocześnie największą

⁸²⁵ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, Warszawa 2008, s. 316.

⁸²⁶ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 742, Ant. XV.XI.1.

⁸²⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 44, p. 11.

⁸²⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 68.

⁸²⁹ Prawdopodobnie było to zgromadzenie ludu w Świątyni zawezwane specjalnie przez króla Heroda, nie takie które przewidywało Prawo, co 7 lat, na zakończenie Roku Szabatowego, por. Apendyks E, p. 612.

⁸³⁰ tamże, s. 103.

⁸³¹ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 742n, Ant. XV.XI.1(380-381).

⁸³² J. CIECIELĄG, *Żydzi w okresie Drugiej Świątyni*, s. 266.

⁸³³ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 286.

⁸³⁴ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 746, Ant. XV.XI.6.

⁸³⁵ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 350.

⁸³⁶ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 286.

⁸³⁷ H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, Warszawa 2012³, s. 411.

⁸³⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 91.

⁸³⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 234.

platformą świątynną starożytnego świata, ponad 4,5 krotnie większą od Akropolu⁸⁴⁰. Upływ czasu pomiędzy rozpoczęciem budowy świątyni, a przyjętą datą Paschy (kwiecień AD 28), wynosi dokładnie czterdzieści sześć lat i trzy miesiące. Potwierdza to przyjętą datację wydarzenia, oraz przemawia na korzyść założonej tezy, iż Jan Ewangelista, pomimo znaczącego podobieństwa opisu, mówi jednak o odrębnym wydarzeniu w stosunku do tego, o którym mówią synoptycy (po uroczystym wjeździe do Jerozolimy).

Herod Wielki, nie pochodząc ani z rodu Dawida, ani Hasmoneuszy – jego ojciec Antypater, był Idumejczykiem (czyli niegdyś kananejczykiem), a więc Żydem dopiero od kilku pokoleń, a matka pochodziła co prawda z królewskiego rodu, z miasta Petra, które było stolicą Nabatei (a wcześniej niezdobytą twierdzą Edomitów⁸⁴¹), jednak sama Nabatea była krainą pogańską – możliwe dlatego m.in., Herod starał się w dwójnasób udowodnić poprzez swoje zewnętrzne działania, być może szczególnie poprzez budowę świątyni, że jest dobrym Żydem i dobrym królem, nieomal „nowym Salomonem”, oraz, że słowo z (Pwt 17, 15b) „Nie możesz ogłosić królem nad sobą kogoś obcego, kto nie byłby twoim bratem” jego w ten sposób nie dotyczy⁸⁴².

„Czterdzieści sześć lat”, o których mówi werset (J 2,20) w odniesieniu do Świątyni Jerozolimskiej, stanowi też wtedy przybliżoną cezurę wieku Matki Przenajświętszej – przypuszczalna data narodzin Maryi to rok 19 p. Chr. 8 września, w święto żydowskiego Nowego Roku (Rosz ha-Szana, 1. Tishri 3743 r.ż.)⁸⁴³, ewentualnie nieco wcześniej w roku 21 lub 22 p. Chr.^{844, 845}. Jeśli rodzice Maryi, Joachim i Anna posiadali dom przy sadzawce Betesda – obecnie to miejsce, wg tradycji bizantyjskiej, znajduje się na terenie kościoła św. Anny, z czasów krzyżowców (1140 r.)⁸⁴⁶ – to Maryja od najmłodszych lat dorastała „prawie w cieniu świątyni”, nadmienić należy, świątyni wciąż się rozwijającej⁸⁴⁷. Można jeszcze dopowiedzieć, że według tradycji chrześcijańskiej, Maryja, gdy ukończyła trzy lata, została ofiarowana w Świątyni na jesień do służby⁸⁴⁸ – temu wydarzeniu odpowiada Święto Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny przypadające 21-go listopada⁸⁴⁹ – i miałyby przebywać w Świątyni, służąc poprzez modlitwę, śpiew i pracę, do ukończenia 12-go roku życia, do września 7 roku p. Chr.^{850, 851}, podczas gdy w międzyczasie zmarł jej ojciec, Joachim, gdy miała lat dziewięć, a matka Anna, jeśli nie zmarła dwa lata później, jak mówi tradycja Kościoła prawosławnego, to według tradycji Kościoła katolickiego miała jeszcze dwóch dalszych mężów (stąd Anna Samotrzecia)⁸⁵².

Według kalendarza liturgicznego narodzenie Najświętszej Maryi Panny jest obchodzone właśnie 8-go września⁸⁵³, podczas gdy Święto Ofiarowania Najśw. Maryi Panny, jak wspomniano wyżej, 21 listopada⁸⁵⁴. W czasach Jezusa ten żydowski Nowy Rok⁸⁵⁵, będący podstawą dla wydarzeń religijnych i obchodów liturgicznych, był obchodzony bardzo uroczyście, zaczynał się od „dnia trąbienia” (Kpł 23,23), (Lb 29,1) i kontynuowano świętowanie aż do następnego wielkiego dnia, Święta Przebłagania (hebr. *Jom Kippur*), następującego w dniu 10 Tishri. Funkcjonował również Nowy Rok zaczynający się od dnia 1 Nisan nazwany „królewskim”⁸⁵⁶, gdyż nim odmierzano lata panowania królów.

⁸⁴⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 105-106.

⁸⁴¹ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, s. 54.

⁸⁴² M. HESEMANN, *Miriam*, s. 83.

⁸⁴³ tamże, s. 68, 84, 99-100.

⁸⁴⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 287, p. 63.

⁸⁴⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 109.

⁸⁴⁶ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 40, *Kościół św. Anny*.

⁸⁴⁷ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 108.

⁸⁴⁸ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 273-274, ProtEwJ 7,82-89.

⁸⁴⁹ *Liturgia godzin*, t. I, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 121.

⁸⁵⁰ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 275, ProtEwJ 8,2.

⁸⁵¹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 116.

⁸⁵² M. HESEMANN, *Miriam*, s. 109-110, 115, 117.

⁸⁵³ *Liturgia godzin*, t. I, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 116.

⁸⁵⁴ tamże, s. 121.

⁸⁵⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 319.

⁸⁵⁶ EB, s. 1224, *Święto Nowego Roku*.

Datację na 28 kwiecień r. 28 po Chr. przyjęto wg⁸⁵⁷, który określa, że święto Paschy w Jerozolimie, w którym uczestniczył Jezus, odbywało się w dniach 28 kwiecień – 5 maj, podobnie⁸⁵⁸ podaje początek drugiej daty Paschy, z tym, że jest to prawdopodobnie datacja dla tzw. drugiej Paschy, tzw. *Pesach Szeni*, obchodzonej miesiąc później od właściwej Paschy, nie 14. Nisan a 14. Ijar⁸⁵⁹.

MIEJSCE

Handel zwierzętami ofiarnymi i wymiana monet na świątynne szekle i statery mógł być czymś nowym na terenie świątyni, tj. na Dziedzińcu Pogan i w podcieniach Portyku Królewskiego. Możliwe, że Portyk Królewski był dość długo restaurowany po częściowym zniszczeniu przez Rzymian w 4 r. p. Chr. i odbudowany, krótko przed Paschą w 28 r. po Chr., został oddany do użytku. Wtedy prawdopodobnie część bankierów przeniosła samoistnie swe interesy z miejsc u stóp wzgórza świątynnego, a podobnie postąpili sprzedawcy zwierząt ofiarnych, przenosząc swój targ (*hanuth*), z Góry Oliwnej, tutaj, na teren świątyni. Należy też wspomnieć, że w samej Jerozolimie, w tzw. górnym mieście, z północy na południe biegły dwie ulice handlowe⁸⁶⁰, tzw. „mała ulica targowa” i „duża ulica targowa”, jedna z nich wzdłuż zachodniego muru świątyni⁸⁶¹, na której tego typu wymiana też pewnie mogła mieć miejsce. „Handel był ważniejszy niż czystość domu Bożego”⁸⁶², stąd zrozumiały sprzeciw Jezusa.

CE33. Powściągliwość Jezusa

DATAcja

Taką datację pierwszego Święta Paschy od 28 kwietnia do 5 maja podaje Rene Laurentin⁸⁶³ – jest to oczywiście datacja pełnych obchodów święta, które trwały całą oktawę.

CE34. Nikodem

DATAcja

Przyjęto datację za Laurentinem⁸⁶⁴, natomiast według Daniela-Ropsa⁸⁶⁵ spotkanie Jezusa z Nikodemem miało miejsce miesiąc później, ze względu na przyjęcie innej daty Paschy.

TEKST

Nikodem, który posiada imię pochodzenia greckiego *Nikodemos* oznaczające „zwycięski lud”, był z pewnością kimś więcej niż zwykłym faryzeuszem. Słowo dostojnik (gr. ἄρχων) podkreśla tą jego godność – szczególnie w języku greckim ma ono odniesienie do ludzi sprawujących władzę, np. w Atenach tylko dziewięciu urzędników, archontów, decydowało ogółem o sprawach sądowniczych, religijnych i wojskowych⁸⁶⁶. Z różnych fragmentów z Ewangelii Jana wiemy ponadto, że Nikodem był członkiem Sanhedrynu, znawcą Prawa (J 7,50-51), czego określeniem jest zapewne wspomniane słowo dostojnik (ἄρχων)⁸⁶⁷, przy tym – jak można sądzić – człowiekiem zamożnym (J 19,39) i w wieku dojrzałym, może nawet sędziwym (J 3,4), a sam Jezus określa go terminem „nauczyciel Izraela” (J 3,10), co może oznaczać, że Nikodem był zwierzchnikiem jednej ze szkół teologicznych⁸⁶⁸.

Jeśli, według Hesemanna⁸⁶⁹, Nikodema można identyfikować z postacią historyczną znaną jako Nikodem, syn Guriona (w oryg. brzmieniu Nakdimon ben Gurion), podobnie sądzi Loupan i Noël⁸⁷⁰, to na podstawie źródeł żydowskich można stwierdzić ponadto, że był to jeden z trzech najbogatszych

⁸⁵⁷ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

⁸⁵⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 195.

⁸⁵⁹ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 121, *ijar*.

⁸⁶⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 25-26.

⁸⁶¹ J. B. PRITCHARD, *Wielki Atlas Biblijny*, s. 117, *Rekonstrukcja herodiańskiej Jerozolimy*.

⁸⁶² M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 97.

⁸⁶³ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

⁸⁶⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

⁸⁶⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

⁸⁶⁶ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 274.

⁸⁶⁷ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 141.

⁸⁶⁸ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 160.

⁸⁶⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 141.

⁸⁷⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 30.

patrycjuszy w mieście, człowiek sprawiedliwy, słynący z dobroczynności i hojności, utrzymujący dobre stosunki z Rzymianami; wiadomo jeszcze, że jego wnuk, Józef, dowodził później obroną Jerozolimy podczas Wojny Żydowskiej.

Duch, w języku greckim jak i hebrajskim, jest oznaczany tym samym słowem co wiatr, w języku greckim jest to *πνευμα* a w języku hebrajskim *ruach*^{871, 872}. Oba te znaczenia naraz występują w **(J 3,8)**. Interesujące tłumaczenie tego wersetu znajduje się w [BW]: „*Duch tchnie, kędy chce, i głos jego słyszysz, ale nie wiesz, skąd przychodzi, i dokąd idzie; tak jest z każdym, który się narodził z Ducha.*”.

CE35. Podróż do ziemi judzkiej nad Jordan

KONSTRUKCJA

Wyodrębniono ten rozdział za synopsą Kurta Alanda⁸⁷³.

MIEJSCE

Jezus przeniósł się z uczniami do ziemi judzkiej, na północ od Jerozolimy, prawdopodobnie na wieś gdzieś w dolinie Jordanu, być może przy jednej z odnóg tej rzeki^{874, 875}.

CE36. Jezus a Jan Chrzciciel

MIEJSCE

Gdy Jezus prowadził działalność w Judei, Jan był w innym miejscu, w Ainon koło Salim. Co do położenia tego miejsca istnieją kontrowersje: może jest to miejscowość w Perei Ainon (Enon) blisko Betabara⁸⁷⁶, może to być leżąca w Dekapolu miejscowość Ainon, która leżała 12 km na południe od Scytopolis (Bet Szean), nazywanym później Beisan, a także Nysa⁸⁷⁷, o czym w IV wieku wspomina Euzebiusz z Cezarei, zaznaczona też na mapie z Madaby^{878, 879}, przy czym Scytopolis leżało na drodze pielgrzymkowej z Galilei przez Pereę do Jerozolimy; ewentualnie może to być leżąca w Samarii miejscowość Ainon na wschodnim zboczu Góry Garizim, od strony wioski Salim – jest tam pięć źródeł, a nazwa Ainon tłumaczy się właśnie jako źródła^{880, 881}, choć, jeśli nazwa grecka jest zniekształceniem hebrajskiego *Einaim*, to oznacza ona „Dwa źródła”^{882, 883}.

TEKST

Chociaż uczniowie Jana uważają Jezusa jakby za ucznia Jana Chrzciciela **(J 3,26)**, to sam Jan Chrzciciel wskazuje, iż autorytet Jezusa ma boskie źródło **(J 3,27), (J 3,31)**^{884, 885}.

Wersety (J 3,31-36) stanowią wypowiedź Jezusa, która tematycznie dopełnia mowę Jezusa do Nikodema (J 3,1-21), (CE34), możliwe, że w pierwotnym zamyśle redakcyjnym Jana Ewangelisty miała być także jej częścią⁸⁸⁶.

⁸⁷¹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 278, p. J 3,3.

⁸⁷² GNTPW, s. 401, p. J 3,8.

⁸⁷³ K. ALAND, *Synopsis*, s. 568, nr 28.

⁸⁷⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 436.

⁸⁷⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 329.

⁸⁷⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 437.

⁸⁷⁷ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 85.

⁸⁷⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 305.

⁸⁷⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 142-143.

⁸⁸⁰ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramaturgiczna ewangelii św. Jana*, s. 176.

⁸⁸¹ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 528-529.

⁸⁸² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 280, p. J 3,23.

⁸⁸³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 314.

⁸⁸⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 438, p. 26.

⁸⁸⁵ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 54.

⁸⁸⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 439, p. 31.

CE37. Uwięzienie Jana Chrzciciela

KONSTRUKCJA

Wyodrębniono w tym miejscu uwięzienie Jana Chrzciciela, podobnie do synopsy Dąbrowskiego⁸⁸⁷, natomiast synopsa Alanda tego faktu osobno nie wyodrębnia, lecz łączy w jednym rozdziale razem z okolicznościami egzekucji⁸⁸⁸, są to jednak rozdzielne czasowo wydarzenia.

DATA

Chronologię wydarzenia taką, jak przyjęto w KCE, można znaleźć w niektórych pracach^{889, 890 i 891}. Według przyjętej tutaj datacji, za Danielem-Ropsem⁸⁹², Jan Chrzciciel przebywał w więzieniu dziesięć miesięcy, do marca roku 29, co potwierdza również praca M. Quesnela i Ph. Grusona⁸⁹³, natomiast proponowane w tej pracy wcześniejsze uwięzienie Jana, jesienią roku 27, zakładające dłuższy, trwający półtora roku pobyt w więzieniu, implikowałoby wcześniejsze rozpoczęcie publicznej działalności Jezusa, już w roku 27, co nie jest zgodne z datacją według KCE.

MIEJSCE

Prorocy w starożytnym Izraelu byli chronieni przez swego rodzaju immunitet⁸⁹⁴, który pozwalał im na napominanie nawet władców, zwłaszcza w zakresie moralności. Tak było w tym przypadku⁸⁹⁵, jednak Herod Antypas poczuł się zagrożony wystąpieniem Jana i zdecydował o zamknięciu Jana w więzieniu uniemożliwiając mu w ten sposób publiczną działalność (**Lk 3,19**), może trochę obawiając się króla Nabatejczyków, którego córka była jego żoną, a którą zdradził z powodu Herodiady.

O uwięzieniu Jana Chrzciciela przez Heroda (Antypasa) w twierdzy Macheront (Macherus), położonej wśród skał na wschód od Morza Martwego mówi J. Flawiusz^{896, 897}, jako powód uwięzienia podając okoliczność, iż, ponieważ *nauki Jana roznieciły wśród ludzi niesłychany entuzjazm*, to Herod obawiał się, *by tak wielki autorytet owego męża nie popchnął ich do buntu przeciw władzy*.

Macheront, była to doskonała warownia, położona 1100 metrów nad poziomem Morza Martwego, 24 km od ujścia Jordanu, która podczas powstania żydowskiego została zdobyta przez Rzymian w roku 72 po Chr., czyli dwa lata później niż została zdobyta Jerozolima – dłużej, do 1 maja 73 r. po Chr., broniła się jedynie inna twierdza zbudowana przez Heroda Wielkiego, Masada, także położona nad Morzem Słonym, ale po jego drugiej stronie, naprzeciwko półwyspu Lisan^{898, 899}. Do pałacu królewskiego wzniesionego na szczycie Masady prowadziła wąziutka, kręta dróżka skalna zwana Ścieżką Węża, łatwa do obrony, trudna do zdobycia^{900, 901}. Obrońcy wykorzystali do końca wszystkie atuty warowni okazując w ten sposób, co znaczy w tym przypadku „roztropni jak węże” (Mt 10,16b).

TEKST

Tetrarcha Herod Antypas (syn Heroda Wielkiego i jego żony Maltake) był żonaty z córką króla nabatejskiego Aretasa IV⁹⁰². Będąc w Rzymie⁹⁰³ poznał Herodiadę, żonę swego brata Filipa, pojął ją za żonę i wraz z jej córką Salome powrócił do Palestyny. Stąd wynikają napomnienia Jana Chrzciciela.

Wspomniany tutaj Filip, w (**Mk 6,17**) i (**Mt 14,3**), to brat przyrodni Heroda Antypasa, czwarty syn Heroda Wielkiego i jego żony Mariamne II⁹⁰⁴, wydziedziczony przez Heroda, którego imię według

⁸⁸⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 43.

⁸⁸⁸ K. ALAND, *Synopsis*, nr 144.

⁸⁸⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 165-166, s. 475.

⁸⁹⁰ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

⁸⁹¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 330.

⁸⁹² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 166.

⁸⁹³ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 87.

⁸⁹⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 131, p. 3,18-20.

⁸⁹⁵ tamże, s. 131, p. 3,18-20.

⁸⁹⁶ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 846, Ant. XVIII.V.2.

⁸⁹⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 49, p. 5.

⁸⁹⁸ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 159, 150, 144.

⁸⁹⁹ EB, s. 691, *Macherus*.

⁹⁰⁰ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 163, 169.

⁹⁰¹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 419-420.

⁹⁰² A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 61n.

⁹⁰³ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 230.

Flawiusza brzmiało Herod^{905, 906}, który nie tyle powinien zwać się Filip⁹⁰⁷, czy ogólnie Herod Filip I, co Herod Boethos⁹⁰⁸. Żył on skromnie w Rzymie – stąd zwano go też „Herodem Rzymskim” lub „Herodem bez Ziemi”⁹⁰⁹ – mając to nieszczęście, że miał za żonę Herodiadę, kobietę żądną władzy i bogactwa. Należy go w każdym razie odróżniać od tetrarchy Heroda Filipa (II), który pochodził ze związku Heroda Wielkiego i Kleopatry z Jerozolimy i otrzymał ziemie na północ od Jeziora Galilejskiego i na wschód od Damaszku. Notabene, tetrarcha Filip uchodził za łaskawego władcę⁹¹⁰, jednak ożeniony później z Salome, nie doczekał się potomstwa.

Uwięzienie Jana mogło być jednym z powodów przejścia Jezusa do Galilei⁹¹¹ i ⁹¹² – wynika to również z tekstów ewangelii synoptycznych, zob. następny rozdział.

CE38. Jezus udaje się do Galilei

KONSTRUKCJA

Rozdział niniejszy wyodrębniono według synopsy Alanda⁹¹³. Mówi on wyprzedzająco o podróży do Galilei, o dotarciu na miejsce mówi rozdział (CE41), a w pierwej drodze wiodła przez Samarię (CE39-40).

TEKST

Jan Ewangelista wprowadza tutaj, w wersecie (**J 4,1**), po raz pierwszy w swojej ewangelii w stosunku do Jezusa słowo „Pan” (gr. κύριος), nie licząc zapowiedzi z Izajasza, na którą powołuje się Jan Chrzciciel w wersecie (J 1,23). Niektóre rękopisy mają tu lekcję (wariant tekstu) ze słowem „Jezus”⁹¹⁴.

W tekście greckim mówiącym o pojmaniu Jana (**Mk 1,14a**), (**Mt 4,12**) używany jest czasownik *παράδιδωμι* (paradidōmi – przekazywać, wydawać), co oznacza w dosłownym brzmieniu, że Jan *został wydany*, podobnie jak w ręce arcykapłanów został później wydany Jezus^{915, 916}.

Ewangelista Marek bardzo podkreśla rolę Galilei w życiu Jezusa⁹¹⁷: Jezus pochodzi z Galilei (Mk 1,9), od Galilei rozpoczyna głoszenie Ewangelii Bożej (**Mk 1,14**), a jako Zmartwychwstały tutaj ma się ukazywać uczniom (Mk 14,28), (Mk 16,7) – chociaż akurat tego ukazywania w Galilei Ewangelia Marka wprost nie opisuje, w przeciwieństwie do Ewangelii Mateusza, czy Ewangelii Jana, chyba, że „Ostatni nakaz” (Mk 16,15-18) można zaliczyć na poczet ukazania w Galilei – w każdym razie, w ten niejako sposób, „Galilea otwiera i zamyka Ewangelię Marka”.

CE39. Jezus i Samarytanka

DATACJA

Podobną datację przyjęto w kilku pracach^{918, 919, 920, 921, 922}. Jest pora południowa, gdyż było *około szóstej godziny* (J 4,6). Dodatkowym potwierdzeniem przyjętej datacji jest użyte przez Jezusa w następnym rozdziale określenie dla czasu Jego działalności – nastał już właściwy czas tej działalności,

⁹⁰⁴ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, s. 509.

⁹⁰⁵ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 845, Ant. XVII.V.1.

⁹⁰⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28, Nowy komentarz biblijny NT t. I cz. 2*, (NKB NT I/2), Częstochowa 2008, s. 34, p. 3-5.

⁹⁰⁷ EB s. 306, *Filip*; s. 400.

⁹⁰⁸ NLB, s. 252, *Herod*.

⁹⁰⁹ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 576.

⁹¹⁰ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 845, Ant. XVIII.IV.6.

⁹¹¹ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 113.

⁹¹² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 330.

⁹¹³ K. ALAND, *Synopsis*, s. 569, nr 30.

⁹¹⁴ GNTPW, s. 405, p. 4,1.

⁹¹⁵ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 69-70.

⁹¹⁶ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 838.

⁹¹⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 93.

⁹¹⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 332, par. 294.

⁹¹⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

⁹²⁰ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7, 118.

⁹²¹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 332.

⁹²² F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 196.

podobnie jak widoczna jest pora żniw: „popatrzcie na pola, jak się białą na żniwo” (J 4,35). W Izraelu czasem żniw jest ogólnie miesiąc ’abib (kłosy) czyli kwiecień-maj⁹²³, ale czas głównych żniw, czyli żniw zbioru pszenicy, to miesiąc maj⁹²⁴, a w pasie górzystym nawet miesiąc czerwiec^{925, 926}. Pamiętać tutaj należy, że Sychem leży w górskiej dolinie, więc miesiąc maj, jako pora żniw, jest jak najbardziej realny.

Jeśli słowa Jezusa z wersetu (J 4,35a) „Jeszcze cztery miesiące, a nadejdą żniwa” – będącego przysłowiowym powiedzeniem mówiącym o czasie od zasiania ziarna do żniwa⁹²⁷ – nie traktować li tylko, jako oratorskiego wstępu do zasadniczej drugiej części wypowiedzi mówiącej iż pola „białe są do żniwa” [GNTPW], ale również, jako odniesienie do konkretnego czasu tej wizyty w Samarii, wtedy miejscem wydarzenia byłby środek zimy, tj. koniec grudnia lub początek stycznia^{928, 929}. Przyjęcie jednak takiej tezy oznaczałoby również znaczne, wydłużenie okresu między Paschą w pierwszym roku działalności Jezusa, a przejściem przez Samarię, do ponad pół roku – jeśliby tak przyjąć, to Jezus, musiałby zajmować się w tym czasie udzielaniem chrztu poprzez swoich uczniów, co nie wydaje się nazbyt prawdopodobne. Podobnie, jako mało prawdopodobną, m.in. z punktu widzenia chronologii wydarzeń, taką konkluzję, iż przejście przez Samarię miało miejsce w grudniu lub w styczniu, ocenia F. Prat⁹³⁰.

Konstrukcja zdania wypowiedzi Jezusa zawiera dwa charakterystyczne zwroty czasownikowe skierowane do uczniów: (1) „Czyż nie mówicie”, (2) „Podnieście oczy i popatrzcie”, co wyraźnie sugeruje, że pierwsza część odnosi się do przysłowiowego powiedzenia⁹³¹, a dopiero druga jest bezpośrednim odniesieniem do aktualnego czasu. Na takie rozumienie tego wersetu zdaje się naprowadzać większość tłumaczeń:

„Czyż nie wy mówicie, że: Jeszcze cztery miesiące jest i żniwo przychodzi? Oto mówię wam, podnieście oczy wasze i obejrzyjcie (pola), że białe są do żniwa.” [GNTPW]

„Nie macie takiego przysłowia: »Jeszcze cztery miesiące, a potem żniwa«? Otóż mówię wam to: otwórzcie oczy i spójrzcie na pola! Są gotowe do żniw!”⁹³²

„Czyż nie mówicie sami: Już tylko cztery miesiące do żniw? Otóż powiadam wam: Podnieście oczy wasze i popatrzcie na pola. Bieleją już, bo blisko są żniwa.” [BWP]

„Czyż nie mówicie: Jeszcze cztery miesiące, a nadejdą żniwa? Oto powiadam wam: Rozejrzyjcie się – pola bieleją już pod żniwa.” [BP]

„Czyż wy nie mówicie, że jeszcze są cztery miesiące, a żniwo przyjdzie? Oto wam powiadam: Podnieście oczy wasze, a popatrzcie na pola, że białe już są do żniwa.” [BW]

Warto jeszcze nieco dokładniej przyjrzeć się kalendarzowi rolniczemu w Palestynie, do którego niejako odwołuje się Jezus. Znany jest tzw. kalendarz z Gezer (filistyńskie miasto⁹³³ położone 33 km na północny-zachód od Jerozolimy) odnaleziony w 1908 r., mający formę inskrypcji na wapiennej tabliczce, będącej prawdopodobnie ćwiczeniem ucznia, o czym świadczy bardzo nierówne pismo. Kalendarz⁹³⁴ zaczyna się od jesieni i opisuje kolejne miesiące ze względu na przypadające w nich zbiory. Oryginalna treść kalendarza z Gezer⁹³⁵ znajduje się w pierwszej kolumnie, informacje dodatkowe w pozostałych kolumnach pochodzą z przewodnika, który napisali D. i P. Aleksander⁹³⁶.

⁹²³ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 471.

⁹²⁴ D. i P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 114.

⁹²⁵ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 29.

⁹²⁶ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 168.

⁹²⁷ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 283, J 4,35.

⁹²⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 87, p. 20.

⁹²⁹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 471, p. 35n.

⁹³⁰ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 201-203.

⁹³¹ BP, p. J 4,35.

⁹³² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 283, J 4,35.

⁹³³ NLB, s. 222, Gezer.

⁹³⁴ EB, s. 184-185, Czas.

⁹³⁵ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 327.

⁹³⁶ D. i P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 114-115, *Kalendarz w starożytnym Izraelu*.

Kalendarz z Gezer	Miesiąc	Prace i zbiory	Miesiąc rzymski
Dwa miesiące zbiorów,	Elul, Tishri	zbiór oliwek, orka	VIII-IX, IX-X
dwa miesiące zasiewów,	Marcheswan, Kislew	siew zbóż	X-XI, XI-XII
dwa miesiące późnych zasiewów,	Tebet, Szemat	(pora deszczowa)	XII-I, I-II
miesiąc ścinania lnu,	Adar	zbiór lnu	II-III
miesiąc żęcia jęczmienia,	Nisan (Abib)	zbiór jęczmienia	III-IV
miesiąc żęcia i odmierzania,	Ijar (Ziw)	główne żniwa pszenicy	IV-V
dwa miesiące winobrania,	Siwan, Tammuz	dogłądanie winnic, pierwsze winogrona	V-VI, VI-VII
miesiąc owoców letnich.	Ab	owoce lata	VII-VIII

Mając na uwadze powyższy kalendarz, można jeszcze raz zastanowić się, co oznacza stwierdzenie *Jeszcze cztery miesiące, a nadejdą żniwa* (J 4,35). Oznacza z pewnością cztery miesiące oczekiwań na żniwa, gdy pola są już zasiane. Może to być miesiąc grudzień (Kislew) – takie propozycje interpretacji przytaczano już wyżej – jednak wydaje się, że bardzo prawdopodobny jest również miesiąc luty (Adar) wraz z końcem pory deszczowej, określony w kalendarzu z Gezer jako *miesiąc ścinania lnu*. Biorąc tę drugą możliwość pod uwagę, można zaproponować ostatecznie dwie możliwości interpretacji co do czasu wypowiedzi Jezusa z wersetu (J 4,35). Pierwsza możliwość, Jezus formułuje tę wypowiedź na początku lutego, gdy do głównych żniw pszenicy w Samarii na przełomie maja i czerwca są jeszcze cztery miesiące, lecz już bielą się na żniwo pola lnu. Druga możliwość, Jezus ogólnie przytacza w formie hiperboli czasowej przysłowie o oczekiwaniu na żniwa, aby zwrócić uwagę na to, że obecnie nadchodzi już czas działania, czas głównych żniw, czyli wypowiada to zdanie w maju. Być może, odwołuje się przy tym do podróży z uczniami z Betanii za Jordanem (CE29) na wesele do Kany Galilejskiej (CE30), która odbyła się pod koniec lutego i której część trasy mogła prowadzić przez Samarię. Jako w takim razie obowiązującą, przyjęto w KCE tę drugą możliwość i tym samym datację na maj, gdyż, biorąc pod uwagę następstwo wydarzeń według Ewangelii Jana, jest ona bardziej prawdopodobna.

MIEJSCE

Ewangelista Jan podkreśla, że droga przez Samarię była koniecznością (J 4,4), gdyż droga ta nie należała do bezpiecznych. Samarytanie szczególnie nie lubili pielgrzymów udających się do Jerozolimy lub z niej wracających. Jezus również później osobiście spotyka się z taką niechęcią (Łk 9,53). Zdarzały się nawet krwawe zaczepki⁹³⁷ – taki epizod⁹³⁸ z nieco późniejszych czasów, z epoki prokuratora V. Cumanusa (48-52 r. po Chr.) opisuje J. Flawiusz^{939, 940}. Jezus w Samarii nie prowadzi więc szerszej działalności misyjnej.

Osada Sychar leżała w pobliżu starożytnego miasta Sychem (obecnie Nablus), które istniało nawet 2000 lat przed Chr., a w czasach Jezusa było już częściowo opuszczone^{941, 942}. U podnóża gór Garizim i Ebal wiódł szlak z południa na północ, przecinający się w pobliżu Sychem ze szlakiem wiodącym doliną między tymi górami ze wschodu na zachód⁹⁴³. Jest naturalnym, że Jezus zatrzymał się przy Studni Jakubowej, gdyż z racji położenia na skraju dróg, „służyła istotnie dla użytku podróżujących”⁹⁴⁴. Studnia Jakuba – której nazwa odwołuje się do patriarchy zamieszkującego jakiś czas w Sychem (Rdz, 33,18-20)^{945, 946} – istnieje do dziś, ma obecnie 32 m głębokości. Dzisiaj Sychar najczęściej identy-

⁹³⁷ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 173, p. 12.

⁹³⁸ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 153.

⁹³⁹ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 173-174, Bell. II.XII.3-7(232-246).

⁹⁴⁰ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 949-950, Ant. XX.VI.1(118-136).

⁹⁴¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 331, par. 293.

⁹⁴² M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 193.

⁹⁴³ EB, s. 320, *Garizim*.

⁹⁴⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 83, p. 4.

⁹⁴⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 83, p. 2.

⁹⁴⁶ EB, s. 1151, *Sychem*.

fikuje się z wioską Askar (Al Askar) u stóp góry Ebal (948 m n.p.m.)^{947, 948, 949}, odległą około 1 km od tej studni⁹⁵⁰, albo ze znajdującą się też w pobliżu wioską Balata (Tel Al-Balata)⁹⁵¹. Tel Balata, to nazwa stanowiska archeologicznego⁹⁵², które znajduje się na miejscu biblijnego Sychem.

Zapis w Księdze Rodzaju (Rdz 48,22) pozwala wnosić⁹⁵³, że pole które patriarcha Jakub przekazał swemu synowi Józefowi (J 4,5), leżało w pobliżu dzisiejszego Sychem. Na południowy wschód od Askar, w obecnym Nablus, po dziś dzień znajduje się grób Józefa^{954, 955, 956}.

TEKST

Góra, o której mowa w (J 4,20-21), to widoczna z miejsca rozmowy Jezusa i Samarytanki Góra Garizim (881 m n.p.m.), miejsce odrębnego kultu Samarytan, który ma swe źródło w rozłamie zapoczątkowanym po powrocie z niewoli babilońskiej (536 p. Chr.) i odsuwaniu Samarytan od prac przy odbudowie Świątyni Jerozolimskiej^{957, 958}. Na górze Garizim Samarytanie wybudowali swoją świątynię, w dość podobnym czasie do budowy świątyni w Jerozolimie i zadziwiająco tą świątynię przypominającą⁹⁵⁹, została ona jednak zniszczona w 128 r. p. Chr. przez Hirkana⁹⁶⁰. Wzajemna niechęć Żydów i Samarytan powodowała, że Samarytanie utrudniali pielgrzymom z Galilei nawet samo przechodzenie przez Samarię⁹⁶¹ – Żydzi wybierali raczej drogę do Judei wzdłuż doliny Jordanu, chyba, że wędrowali w większej grupie na jakieś ważne święto⁹⁶².

Słowa Samarytanki „Wiem, że przyjdzie Mesjasz, zwany Chrystusem.” (J 4,25) są antycypacją Mesjasza w osobie Jezusa. Samarytanie natomiast oczekiwali Mesjasza, którego nazywali terminem *Taeb* i który powinien być według zapowiedzi (Pwt 18,15) nowym Mojżeszem, takim jak on prorokiem⁹⁶³.

Jezus podając przykład oczekiwania na żniwa (J 4,35), obwieszcza w ten sposób, że czas żniw już bezapelacyjnie nadszedł, mając na myśli poprzez żniwa krótką działalność apostolską wśród Samarytan, którzy właśnie nadchodzą zachęciwszy świadectwem Samarytanki (J 4,30)⁹⁶⁴.

CE40. W Samarii

DATAcja

Słów Jezusa „Jeszcze cztery miesiące, a nadejdą żniwa” (J 4,35) nie należy traktować jako odnośnika czasowego, że jeszcze oto cztery miesiące czekają nas do żniw – taką interpretację i datację na styczeń proponuje W. Szczepański⁹⁶⁵. Jezus wyraźnie wskazuje, że chodzi tu o typowy czas wzrastania zboża, natomiast punkt czasowy jest wyznaczony przez drugą część wypowiedzi, w której Jezus mówi, iż pola w tej okolicy *białe są do żniwa*, tłum. według [GNTPW]⁹⁶⁶. Ta interpretacja implikuje miesiąc żniwny, co już omówiono w komentarzu do poprzedniego rozdziału.

⁹⁴⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 189.

⁹⁴⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 317.

⁹⁴⁹ EB, s. 230.

⁹⁵⁰ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 175, p. 5-6.

⁹⁵¹ BP, s. 232, p. J 4,5.

⁹⁵² J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 374, Tel Balata (Sychem).

⁹⁵³ BT w.5, p. Rdz 48,22.

⁹⁵⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 51, p. 3.

⁹⁵⁵ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 189.

⁹⁵⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 173.

⁹⁵⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 334.

⁹⁵⁸ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 192.

⁹⁵⁹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 125n.

⁹⁶⁰ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s.165, Garizim.

⁹⁶¹ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 40.

⁹⁶² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 67.

⁹⁶³ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 175.

⁹⁶⁴ KKB, s. 1132, p. 64.35.

⁹⁶⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 54, p. 30.

⁹⁶⁶ GNTPW, s. 409, J 4,35.

CE41. Powrót do Galilei – summarium nauczania w tej krainie

KONSTRUKCJA

Wybór perykop do rozdziału jest zgodny z pracami synoptycznymi Alanda⁹⁶⁷, oraz Dąbrowskiego⁹⁶⁸. Rozdział stanowi również swoiste summarium nauczania Jezusa w Galilei⁹⁶⁹.

TEKST

Jezus nauczał w różnych miejscowościach Galilei (**Łk 4,15**), korzystając z możliwości nauczania w synagogach. Początki synagog w Palestynie⁹⁷⁰ sięgają okresu powygnaniowego, po promulgacji Prawa przez Ezdrasza, bowiem jak się uważa, instytucja synagogi powstała, lub, co bardziej prawdopodobne, rozwinęła się w niewoli babilońskiej. Wbrew pozorom, synagogi były obecne nawet w małych miejscowościach, gdyż według J. Jaromin⁹⁷¹: *Do założenia synagogi wystarczyło dziesięciu żydowskich mężczyzn, stąd też każda wioska miała swoją synagogę, a w miastach bywało ich po kilka. Każdy Żyd miał prawo stworzyć nową synagogę lub przekształcić na nią własny dom.* Funkcje liturgiczne w synagodze⁹⁷² były spełniane przez świeckich, a nie przez kapłanów, jak w Świątyni Jerozolimskiej, co jest wynikiem m.in. tego, że nie prowadzono tu kultu ofiarniczego w postaci składania ofiar, ale gromadzono się na modlitwach, słuchaniu i wyjaśnianiu czytań z Prawa i Proroków.

Proklamowanie panowania Boga, które *przybliżyło się*⁹⁷³, jest *bliskie*, wraz z wezwaniem do nawrócenia, jest zasadniczą treścią *Ewangelii Bożej* (**Mk 1,14b**), głoszonej przez Jezusa. Termin βασιλεία (basileia) używany (**Mk 1,15**), (**Mt 4,17b**), tłumaczony najczęściej jako królestwo, oznacza bowiem w pierwszym rzędzie królowanie, panowanie, królewską władzę^{974, 975}; jego aramejski odpowiednik, czyli to słowo, którym się Jezus najprawdopodobniej posługiwał, to *malkuta*, podczas gdy *malkut*⁹⁷⁶ jest odpowiednikiem hebrajskim.

Warto zwrócić tutaj uwagę na małe rozróżnienie⁹⁷⁷, obecne u Ewangelisty Marka, podczas gdy Jezus głosił „Ewangelię Bożą” (Mk 1,14b), to kontynuatorzy tego dzieła, jego uczniowie, głoszą Ewangelię Jezusa Chrystusa, jak wynika z wersetu tytułowego (Mk 1,1).

CE42. Uzdrawienie syna dworzanina

KONSTRUKCJA

Od strony formalnej, opis tego uzdrowienia jest paralelny⁹⁷⁸ do uzdrowienia sługi setnika w Kafarnaum po zakończeniu Kazania na Górze (CE90), (Mt 8,5-13), (Łk 7,1-10). Ze względu jednak na istotne różnice w opisie wydarzenia, na które się składają następujące elementy opisu,

- 1) chronologia wydarzenia: po powrocie z Jerozolimy do Galilei przez Samarię i Kanę – po Kazaniu na Górze;
- 2) wstawiający się: dworzanin Heroda Antypasa – setnik, czyli dowódca żołnierzy;
- 3) chory: syn – sługa;
- 4) postawa Jezusa: do dworzanina Jezus nie idzie – do setnika tak⁹⁷⁹;

zdecydowano się na oddzielenie tego wydarzenia od wydarzenia uzdrowienia setnika. Dodatkowym powodem jest to, że ma ono rangę znaku w Ewangelii Jana.

⁹⁶⁷ K. ALAND, *Synopsis*, s. 569, nr 32.

⁹⁶⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 49.

⁹⁶⁹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xx, sec. 37.

⁹⁷⁰ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 9-10.

⁹⁷¹ tamże, s. 12-13.

⁹⁷² tamże, s. 9-10.

⁹⁷³ BW, Mk 1,15

⁹⁷⁴ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, Warszawa 2008, s. 187.

⁹⁷⁵ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 47-49.

⁹⁷⁶ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 95-96.

⁹⁷⁷ tamże, s. 94.

⁹⁷⁸ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 557-559.

⁹⁷⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 97-98, p. 3.

Można także powiedzieć, że Ewangelista Jan jakby odcina się od świadectw rzymskich dowódców wojskowych – nie znajdziemy w Ewangelii Jana również świadectwa setnika pod krzyżem⁹⁸⁰.

Jan Ewangelista używa konsekwentnie na określenie dworzanina w tekście greckim słowa βασιλικός, tłumaczonego, jako urzędnik królewski (gr. *basileus*, znaczy król), to, jeśli uznać, że w sensie ogólnym zwierzchnikiem prowincji był cesarz, wtedy mogłoby chodzić o urzędnika administracji cesarskiej i mogłaby to być niejako druga funkcja rzymskiego setnika⁹⁸¹. Takie wyjaśnienie niewątpliwie zbliża opis z Ewangelii Jana, „Uzdrowienie dworzanina”, oraz opisy synoptyków, „Setnik z Kafarnaum” – również określenia osoby chorego można uznać, jako dosyć zbieżne⁹⁸² – ale należy mimo to mieć na uwadze, że wydarzenie dzieje się w Galilei, której władcą był Herod Antypas, który chociaż nie miał formalnie nadanego tytułu króla przez Rzym, to prawdopodobnie był w praktyce za takiego uznawany (Mk 6,14a), przynajmniej w odniesieniu do Galilei – jest więc równie uzasadnione, że chodzi jednak nie o setnika, lecz o dworzanina tetrarchy Heroda Antypasa. Dodatkowym za tym argumentem, może być to, że terminem *basilikos* Józef Flawiusz określa żołnierzy Heroda⁹⁸³.

DATAcja

Podany przez sługę czas uzdrowienia syna „wczoraj, około godziny siódmej”, wynika ze sporej odległości między Kaną i Kafarnaum (około 20 mil), a podana godzina to trzynasta, ewentualnie siódma wieczorem, jeśli Ewangelista użył tutaj wyjątkowo czasu rzymskiego⁹⁸⁴.

TEKST

Urzędnik królewski prosi Jezusa, *aby przyszedł i uzdrowił jego syna (J 4,47)*, a dosłownie aby zszedł z Kany do Kafarnaum, bo Kana leżała wyżej od Kafarnaum położonego nad Jeziorem Galilejskim – czasownik „przychodzić”, gr. καταβαίνω (*katabainō*), należałoby, bowiem dosłownie tłumaczyć, jako *zstępować*. Wiara urzędnika (**J 4,50-51**) sprawia, że Jezus nie musi opuszczać Kany, a służy urzędnika już w drodze go informują o uzdrowieniu syna.

CE43. Jezus w Nazarecie

KONSTRUKCJA

Zachowano linię chronologiczno-narracyjną wg Łukasza, co przyjęto również w pracy Alanda⁹⁸⁵. W synopsie Dąbrowskiego⁹⁸⁶ ten rozdział poprzedza rozdział o początku nauczania w Galilei, zapewne dla zaznaczenia, że nauczanie Jezusa zaczęło się od Nazaretu – nie musiało tak jednak być, na co wskazuje użyte w (Łk 4,16) słowo „również” (*przyszedł również do Nazaretu*), poza tym rozdział „Powrót do Galilei” (CE41) ma charakter bardziej ogólnego wstępu do tego okresu pobytu w Galilei.

Potwierdzenie, że opisy synoptyków, dotyczą tego samego wydarzenia, oraz, że wersje Łukasza i Mateusza w jakiś sposób korzystały ze schematu zawartego w (Mk 6,1-6a), z tym, że u Łukasza zostało wykorzystane jeszcze inne źródło, znajduje się u F. Mickiewicza⁹⁸⁷. Nie są to dwa odrębne wydarzenia – czyli, jedno związane z wyrażeniem podziwu dla mądrości Jezusa, a drugie połączone z woltą, okazaniem braku szacunku i tumultem mieszkańców – lecz raczej jedno wydarzenie⁹⁸⁸.

Wybór perykop do rozdziału został przyjęty wg Alanda⁹⁸⁹, oraz Wojciechowskiego⁹⁹⁰, za wyjątkiem perykopy z Ewangelii wg Mateusza, którą zaczyna werset (Mt 13,54).

DATAcja

Biorąc pod uwagę kontekst czasowy przybycia Jezusa do synagogi (**Łk 4,16**) z uczniami (**Mk 6,1**), jak również wycinkowy obraz tego nabożeństwa, należy założyć, że chodzi o nabożeństwo szabatowe

⁹⁸⁰ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramaturgiczna ewangelii Św. Jana*, s. 199.

⁹⁸¹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 269, 271.

⁹⁸² tamże, s. 272.

⁹⁸³ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 484.

⁹⁸⁴ J. KLINKOWSKI, *Analiza dramaturgiczna ewangelii Św. Jana*, s. 203.

⁹⁸⁵ K. ALAND, *Synopsis*, s. 569, nr 33.

⁹⁸⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 48.

⁹⁸⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 256n.

⁹⁸⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 258, cz. *Historyczność*.

⁹⁸⁹ K. ALAND, *Synopsis*, nr 33.

⁹⁹⁰ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 33.

prowadzone w sobotni poranek, nabożeństwo ogólnie dostępne dla wszystkich; por. opis tego nabożeństwa w pracy Romana Bartnickiego⁹⁹¹.

MIEJSCE

Niektórzy uczeni zastanawiają się czy tak stosunkowo niewielka miejscowość jak Nazaret (licząca wówczas przecież nie więcej niż pięciuset osób) mogła posiadać synagogę⁹⁹², gdyż zwykle posiadały ją miejscowości kilkakrotnie liczniejsze, a wtedy, w sytuacji braku synagogi, gromadzono by się najczęściej na dziedzińcu jakiegoś bardziej okazałego domu. Tekst ewangeliczny takiej supozycji nie potwierdza, a wzięwszy pod uwagę, że w samej Jerozolimie, przed rokiem 70-tym po Chr., mogło funkcjonować około czterystu synagog (według źródeł 394 lub 480)^{993, 994}, to biorąc pod uwagę liczbę ludności przypadającą na jedną synagogę według proporcji z Jerozolimy, w Nazarecie mogłyby funkcjonować nawet dwie synagogi.

Późna tradycja, jako miejsce, gdzie miałoby dojść do nieudanej próby strącenia Jezusa w przepaść, wskazuje Dżebel-el-Kafze – na wzgórzu zwanym Górą Strącenia lub *Saltus Domini*, czyli *Skok Pana* – odległe 3 km na południe od Nazaretu^{995, 996, 997}. Dzisiaj najczęściej określa się w języku angielskim to miejsce, jako Mount of Precipice (Góra Przepaści)⁹⁹⁸, lub jako Mount of Precipitation. Różne nazwy tego miejsca pośrednio wskazują na to, że tutaj nastąpił zasadniczy zwrot w działalności publicznej Jezusa.

TEKST

Pytanie zebranych w synagodze «Czy nie jest to syn Józefa?» (**Łk 4,22**) jest oczywiście retoryczne, a sam zwrot *syn Józefa* jest zwyczajowy i oficjalny; jeśliby Jezus został zapowiedziany przed czytaniem w synagodze – tego jednak z całą pewnością nie można wiedzieć – to właśnie jako Jezus syn Józefa (aram.: Jeshua ben Josef)⁹⁹⁹. To pytanie może też być spowodowane jakimś zdziwieniem, co do zewnętrznego wyglądu osoby Jezusa, gdyż należy pamiętać, iż Jezusa nie było dłuższy czas w Nazarecie, a jego wygląd mógł być jakoś odmieniony w wyniku dość długiego ciągu poprzednich wydarzeń (chrzest, kuszenie na pustyni, zawezwanie uczniów, wesele w Kanie).

Słowo „cieśla” gr. *τέκτων*, użyte w odniesieniu do Józefa (**Mt 13,55**) i także do Jezusa (**Mk 6,3a**), ma w oryginale greckim nieco szersze znaczenie – może ogólnie oznaczać rzemieślnika wykonującego samodzielnie drobne prace budowlane^{1000, 1001}. Chodzi o prace związane głównie z obróbką drewna, które było powszechnie stosowane, nawet w domach budowanych z kamienia – Eklezjastyk (Syr 22,16) zawiera pochwałę drewnianej belki użytej do konstrukcji domu, która nie rozpadnie się nawet podczas trzęsienia ziemi¹⁰⁰². Taki rzemieślnik – w myśl (2 Sm 5,11) w tłum. LXX, gdzie wymienia się dwie kategorie rzemieślników, tych zajmujących się obróbką drewna, *τεκτονας ξυλων* (*tektōnas xulon*), rzemieślnicy drewna, oraz tych zajmujących się obróbką kamienia, *τεκτονας λιθων* (*tektōnas lithon*), rzemieślnicy kamienia – znał się również na obróbce kamienia¹⁰⁰³. Skądinąd, na podstawie ewangelii można wnioskować, że Jezus, pracując samodzielnie na swoje utrzymanie mógłby też znakomicie wykonywać inne prace, jak sugeruje P. Johnson¹⁰⁰⁴, np. prace związane z pasterzowaniem, czy rybołówstwem, ale tego z pewnością nie wiemy.

⁹⁹¹ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 92n, 102n.

⁹⁹² J. MARTIN, *Jezus*, s. 136-137.

⁹⁹³ NLB, s. 708, *Synagoga*.

⁹⁹⁴ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 12.

⁹⁹⁵ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 133, p. 28-30.

⁹⁹⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 91, p. 11.

⁹⁹⁷ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 147.

⁹⁹⁸ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 12.

⁹⁹⁹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 4.

¹⁰⁰⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 166, p. 12.

¹⁰⁰¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 31.

¹⁰⁰² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 217-218.

¹⁰⁰³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 100.

¹⁰⁰⁴ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 34-35.

Powątpiewanie mieszkańców Nazaretu (**K57**) dotyczy raczej roli Jezusa jako Bożego wysłańca¹⁰⁰⁵, niż jakiegoś braku uznania dla rzemiosła cieśli (K56). Owszem, w Talmudzie, komentarzu do Prawa, jest zapisane, że gdy rabin rozważał jakiś trudny problem, wtedy, mobilizujące do twórczego wysiłku, ich standardowe pytanie, brzmiało: „Czy jest między nami cieśla, lub syn cieśli, który mógłby rozwiązać dla nas ten problem ?”¹⁰⁰⁶. Było też ogólnie przyjęte, że rabin powinien mieć swój zawód, który natomiast niekoniecznie musiał wykonywać¹⁰⁰⁷.

Słowo (**Łk 4,17**), pochodzące z Księgi Izajasza, było napisane w języku hebrajskim, zaś tłumaczenie tego słowa i komentarz Jezusa był w języku aramejskim, czy nawet w dialekcie aramejsko-galilejskim, zgodnie ze zwyczajem^{1008, 1009}. Aramejski¹⁰¹⁰, język semicki, podobnie jak hebrajski, był początkowo językiem Aramejczyków z północnej Syrii, ale po podboju Aramejczyków przez Asyryjczyków, pisarze aramejscy na służbie Imperium rozprzestrzenili go i był to wspólny język od VIII do IV w. p. Chr. na całym Bliskim Wschodzie. Ponieważ hebrajski, od około II w. p. Chr.¹⁰¹¹, był zasadniczo tylko językiem liturgii synagoidalnej i wielu nawet pobożnych Żydów go nie rozumiało, było przyjętym zwyczajem, że po odczytaniu słowa obecny w synagodze tłumacz *meturgeman*¹⁰¹² tłumaczył je na język aramejski, to tłumaczenie nazywane *targumem* nie było dosłowne, było nieco odrębne od tekstu hebrajskiego¹⁰¹³ – o tym tłumaczeniu jednak Ewangelista Łukasz nie wspomina. Lektor¹⁰¹⁴ do czytania wyznaczonego na dany dzień *sederu* albo zgłaszał się dobrowolnie – możliwe, że tak było w przypadku Pana Jezusa – albo wyznaczał go przełożony synagogi. Jezus otrzymał do odczytania słowo ze zwoju księgi Izajasza – nie było to słowo z Tory (Pieciksięgu), ale drugie czytanie (tzw. *haftara*, oryg. *haftarot*) i powinno dotyczyć części Tory czytanej w danym dniu, czy tygodniu¹⁰¹⁵, przeciętnie liczyło około dziesięciu wierszy¹⁰¹⁶. Nie jest wykluczona możliwość, że Jezus mógł samodzielnie – tzn. poza zadanym schematem liturgii synagoidalnej – dobrać sobie fragment tekstu, który chciał objaśnić¹⁰¹⁷. O ile Ewangelista Łukasz podaje dokładnie słowo, które usłyszeli zgromadzeni w synagodze, to nie był to bezpośredni, ciągły fragment trzeciej części księgi Izajasza (rozd. 56-66), zwanej Trito-Izajaszem lub „Księgą triumfu”¹⁰¹⁸, bowiem fragment (Łk 4,18-19) jest oparty na połączeniu (Iz 61,1a,b,d; 58,6d; 61,2a) – wybór mógł zostać dokonany pod kątem nadania słowu bardziej uniwersalistycznego wymiaru¹⁰¹⁹. Jest rzeczą możliwą, że Jezus trzymając przed oczyma otwarty zwoj, połączył ze sobą niezbyt odległe od siebie dwa fragmenty z Księgi Izajasza (Iz 61,1), (Iz 58,6), tak by lepiej oddać charakter Jego posłannictwa¹⁰²⁰. Według Ewangelisty Łukasza, Jezus już nie kontynuuje głównego wątku z Księgi Izajasza (Iz 61,2b n), zatrzymując się przed słowem o pomście Boga i nowym początku – mogło to być źle odebrane przez część Żydów czekających na Mesjasza wyzwoliciela spod władzy Rzymian¹⁰²¹. Tekst słów Pisma, które usłyszeli obecni w synagodze, Ewangelista Łukasz przytacza w dosłownej postaci według Septuaginty (greckiego przekładu Starego Testamentu znanego już od II wieku p. Chr.), ale jest jeszcze zmiana czasownika *καλέω* (kaleō, obwołać) na *κηρύσσω* (kērussō, ogłosić), który bardziej odpowiada chrześcijańskiemu przepowiadaniu nowego czasu zbawienia, niż starotestamentalnemu obwieszczaniu jakby jubileuszowego roku łaski. Dobra nowina, którą obwieszcza Jezus, jest bowiem po części cechą charakterystyczną każdego roku

¹⁰⁰⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 613, p. 56.

¹⁰⁰⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 112.

¹⁰⁰⁷ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 278.

¹⁰⁰⁸ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 209.

¹⁰⁰⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 58, p. 6.

¹⁰¹⁰ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s.50.

¹⁰¹¹ tamże, s. 51.

¹⁰¹² M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 36.

¹⁰¹³ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 145n.

¹⁰¹⁴ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 16.

¹⁰¹⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 189, p. Łk 4,17.

¹⁰¹⁶ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 100.

¹⁰¹⁷ tamże, s. 186.

¹⁰¹⁸ BT w.5, Wst. Iz., s. 859-860.

¹⁰¹⁹ KKB, s. 1057.

¹⁰²⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 260, p. 18.

¹⁰²¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 10-11.

jubileuszowego, który jest m.in. czasem „wyzwolenia” dla Izraelitów od zobowiązań wynikających z niektórych zależności niewolniczych i ekonomicznych¹⁰²².

Ogólnie lektorów w synagodze może być siedmiu. Ponieważ tekst z Księgi Izajasza jest tutaj bardzo krótki (dwa wersety), możliwe, że Chrystus został wezwany by wygłosić lekcję końcową, *maftir*, cytując najwyżej trzy wcześniej wybrane przez siebie wersety z tekstów prorockich¹⁰²³.

Nabożeństwo w synagodze składało się ogólnie z dwóch części: pierwsza część rozpoczynała się *Szema Izrael*, modlitwą i błogosławieństwem, część druga od czytania odpowiedniej części z Tory, oraz, w drugiej kolejności, z czytania z ksiąg prorockich i w tej części występuje Jezus¹⁰²⁴. Tekst Pięcioksięgu był podzielony na 167 ciągłych czytań zwanych *sedarim* w trzyletnim cyklu palestyńskim (lub na 154¹⁰²⁵ wg M. Rosika, przy czym *sidra* z Tory liczyły około 21 wierszy, a około 10 wierszy *haftara* z Proroków; wg W. Tylocha¹⁰²⁶ *sidr* było 150), natomiast w cyklu babilońskim czytano Torę podzieloną na 54 *paraszot* w jeden rok¹⁰²⁷. Jak już częściowo wspomniano¹⁰²⁸, fragmenty z Proroków Większych i Mniejszych były podzielone na *haftarot* (z tą różnicą, że w czasie pięciu głównych świąt zamiast Proroków czytano z *Megilot*, pięciu zwojów: Pnp, Rt, Lm, Koh, Est), natomiast lektor jako *maftir* cytował najwyżej trzy wybrane przez siebie wersety (Jezus wybrał dwa), po czym przewodniczący lub *hazzan* wyznaczał kogoś do wyjaśnienia tekstu w języku aramejskim (tutaj czyni to Jezus), a po komentarzu parenetycznym odmawiano modlitwę *Kaddisz*, być może w takiej wersji¹⁰²⁹: „Bądź błogosławiony, Panie Królu wszechświata, który otworzyłeś oczy ślepemu; bądź błogosławiony, Panie Królu wszechświata, który ubrałeś nagiego; bądź błogosławiony, Panie, Królu wszechświata, który rozwiązałeś to, co człowieka krępuje; bądź błogosławiony, Panie, królu wszechświata, który skropiłeś wodą ziemię; bądź błogosławiony, Panie, Królu wszechświata, który umocniłeś nogi mężczyzny; bądź błogosławiony, Panie, Królu wszechświata, który opasałeś Izraela mocą; bądź błogosławiony, Panie, Królu wszechświata, który ukoronowałeś Izraela chwałą i dałeś mu moc w trudnościach”.

Słowo użyte w księdze Izajasza „*rok łaski Pana*”, nasuwa właśnie skojarzenie z rokiem jubileuszowym, na który w czasach Jezusa Izraelici prawdopodobnie czekali, a który, przypuszczalnie ze względów politycznych (zwiększone wydatki związane z budową Świątyni i niechęć do narażenia się cesarzowi), nie był długo ogłaszany – znane z tego okresu daty lat jubileuszowych, to 38/7 przed Chr. i 47/8 po Chr.¹⁰³⁰.

Można sobie dzisiaj bardzo dokładnie wyobrazić jak wyglądał zwój Księgi Izajasza, który do odczytania otrzymał Jezus, bowiem wśród bezcennych znalezisk z grot w Qumran, położonego na północno-zachodnim wybrzeżu Morza Martwego, 20 km na wschód od Jerozolimy i 15 km na południe od Jerycha, w 1947 roku odnaleziono m.in. doskonale zachowany pergaminowy zwój (1QIsaa) – oznaczenie¹⁰³¹ to precyzuje 1-szą grotę w Qumran, rękopis księgi Izajasza, pierwszy z tam znalezionych, dlatego oznaczony *a* – o długości 7,34 m, szerokości 24 cm, pochodzący z około II wieku p. Chr., zawierający całe proroctwo Izajasza^{1032, 1033, 1034}, oczywiście bez interpunkcji samogłoskowej, ale z wyraźnie oddzielnymi słowami i podziałem na perykopy¹⁰³⁵. Co ciekawe, wśród bardzo licznych znalezionych w Qumran rękopisów, w całości zachowana jest tylko Księga Izajasza¹⁰³⁶; spośród znalezionych w jedenastu grotach ponad 800 pergaminowych i papirusowych rękopisów,

¹⁰²² M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 135, 137n.

¹⁰²³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 337.

¹⁰²⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 63.

¹⁰²⁵ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 100.

¹⁰²⁶ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 313.

¹⁰²⁷ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 32.

¹⁰²⁸ tamże, s. 32-33.

¹⁰²⁹ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 205.

¹⁰³⁰ E. LIPIŃSKI, *Rok szabatowy*, „Scripta Biblica et orientalia” nr 1(2009), s. 27.

¹⁰³¹ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 11.

¹⁰³² NLB, s. 634, 637, *Qumran*.

¹⁰³³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 9, *Zwój Izajasza*.

¹⁰³⁴ dz. cyt., s. 77.

¹⁰³⁵ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 75.

¹⁰³⁶ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 386.

złożonych tutaj tuż przed najazdem Rzymian (który nastąpił prawd. po 21 czerwca 68 r. po Chr.)¹⁰³⁷, w stanie prawie kompletnym zachowało się 11 zwojów¹⁰³⁸. Według Stegemanna¹⁰³⁹ w grotach qumrańskich musiało być ukryte około 1000 rękopisów, przy czym odnaleziono i ocalało do naszych czasów, w różnym stanie, niemal 900 rękopisów. Odkrycia dokonano przypadkowo, gdy jeden z Beduinów, pasterz, szukając zaginionej kozy trafił do groty z rękopisami¹⁰⁴⁰. Kilka miesięcy później Beduini, przypuszczalnie zupełnie nie orientując się w wartości znaleziska, zawieźli zwoje do chrześcijańskiego szewca w Betlejem – ten na szczęście nie potraktował zwojów jako zwykłej skóry, ale zorientowawszy się w wartości znaleziska, ocalił wykupione od Beduinów zwoje¹⁰⁴¹.

Sługa (**Łk 4,20**) któremu Jezus oddaje zwój to *hazzan*, najczęściej pisany jako *chazan*. Chazan podawał święty zwój do przeczytania, odbierał go i ogólnie czuwał nad prawidłowym przeczytaniem tekstu, w razie błędu miał prawo poprawić, a nawet przerwać czytanie¹⁰⁴². O tym, z której księgi (z którego zwoju), będzie czytanie, decydował prawdopodobnie *chazan*, podczas gdy na wybór tekstu z księgi jakiś wpływ mógł mieć czytający, o ile te czytania nie były wyznaczone – tak było na pewno w późniejszym okresie¹⁰⁴³. Zwinięcia i rozwinięcia zwoju należało dokonać starannie, na jakimś płaskim postumencie – prawdopodobnie również ta czynność w większości należała do *chazana* – przy czym ponieważ w czasach Jezusa, przypuszczalnie zwoje nie posiadały uchwytów z rączkami na końcu i na początku zwoju¹⁰⁴⁴, to dla zabezpieczenia zwoju i ułatwienia czynności przewijania, na początku i na końcu zwoju znajdowała się czysta, niezapisana połać zwoju o rozmiarze kartki, co umożliwiało odczytywanie skrajnych kart zwoju, trzymanie zwoju w rękach i jego zabezpieczenie. W synagodze święte zwoje były przechowywane w świętej szafie, *aron* (pełna nazwa to *Aron ha-kodesz*, „święta arka”¹⁰⁴⁵), noszącą też starą biblijną nazwę arki, czyli *tewa*¹⁰⁴⁶, umieszczonej na ścianie zwróconej ku Jerozolimie¹⁰⁴⁷, za taką uważano ścianę wschodnią, niekiedy w odpowiedniej niszy. Miejsce, na którym Jezus *usiadł* po odczytaniu słowa było jedyne w synagodze – był to tzw. *tron Mojżesza*, lub inaczej *katedra*¹⁰⁴⁸, a znajdowało się na podwyższeniu zwanym *bima*, najczęściej w środku synagogi¹⁰⁴⁹. Było zwyczajem w synagodze, że podczas odczytywania Pisma Świętego wstawano, siadano podczas jego wykładania (**Łk 4,20-21**)¹⁰⁵⁰.

Co do nadzwyczajnych wydarzeń, które już się wydarzyły za sprawą Jezusa w Kafarnaum (**Łk 4,23**), to może tu chodzić o kilkudniowy pobyt Jezusa w Kafarnaum po godach w Kanie Galilejskiej¹⁰⁵¹, jak też o uzdrowienie syna dworzanina na drodze z Kany do Kafarnaum.

Wzburzenie obecnych w synagodze spowodowane słowami Jezusa (**Łk 4,25-27**), które ich w jakiś sposób ubodły, oraz opis sytuacji (**Łk 4,28-30**), każą się domyślać, że tłum, gdyby mógł, ukamienowałby Pana Jezusa. Ze względów formalnych nie mógł tego zrobić, bo był *szabat* i dlatego, że w Palestynie wykonywanie kary śmierci przez Żydów było zabronione¹⁰⁵². Skończyło się na nieudanej próbie strącenia Jezusa z urwiska, a od takiego strącenia z urwiska rozpoczynałoby się kamienowanie¹⁰⁵³, później rzucano kamieniami.

Ani Ewangelia Łukasza, ani Marka czy Mateusza, nie wspominają nic o udziale Maryi w tym wydarzeniu. Lokalna tradycja mówi jednak, że Maryja była tam obecna, a na skraju urwiska, gdzie

¹⁰³⁷ dz. cyt., s. 84.

¹⁰³⁸ tamże, s. 85.

¹⁰³⁹ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 13.

¹⁰⁴⁰ tamże, s. 8. .

¹⁰⁴¹ tamże, s. 9.

¹⁰⁴² M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 204.

¹⁰⁴³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 133, p. 4,17.

¹⁰⁴⁴ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 52-53.

¹⁰⁴⁵ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 30.

¹⁰⁴⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 335.

¹⁰⁴⁷ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 306.

¹⁰⁴⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 320.

¹⁰⁴⁹ NLB, s. 708, *Synagoga*.

¹⁰⁵⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 132, p. 4,16.

¹⁰⁵¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 59, p. 14.

¹⁰⁵² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 133, p. 4,28-29.

¹⁰⁵³ tamże, s. 133, p. 4,28-29.

chciano na końcu stracić Jezusa i gdzie Maryja upadła i płakała, znajduje się dziś Kaplica Trwogi Maryi¹⁰⁵⁴. Od tego wydarzenia Maryja, podobnie jak Jezus, mogła już nie wrócić do Nazaretu¹⁰⁵⁵.

CE44. Zamieszkanie w Kafarnaum

MIEJSCE

Obranie Kafarnaum, jako miejsca swego pobytu, m.in. jako pewną konsekwencję odrzucenia w Nazarecie, jest zaznaczone w kilku pracach^{1056, 1057, 1058, 1059}. W tym też duchu mieści się komentarz z Biblii Tysiąclecia¹⁰⁶⁰: *Jezus udał się najpierw do Nazaretu, lecz został przez swoich odepchnięty*. Nie była to zapewne jedyna przyczyna takiej decyzji Jezusa. Jak wskazuje Szczepański¹⁰⁶¹, Kafarnaum lepiej od Nazaretu się nadawało do szerzenia ewangelii ze względu na swoje położenie, znaczenie, oraz na fakt, że stąd pochodziło – dokładniej, z odległej o 4 km Betsaidy/ Betsaidy Julii – ale w każdym razie obecnie właśnie tutaj mieszkało, kilkoro uczniów Jezusa.

Hebrajska nazwa miasta to Kefar Nahum, czyli Miasto Nahuma, a ponieważ imię proroka Nahuma działającego w VII w. p. Chr.¹⁰⁶² pochodzi od hebrajskiego czasownika *naham* „pocieszać”, to nazwę miasta można też tłumaczyć jako Miasto Pocieszenia¹⁰⁶³. Dzisiaj jest tutaj stanowisko archeologiczne Tell Hum¹⁰⁶⁴. W czasach Jezusa Kafarnaum liczy 1500 lub więcej mieszkańców, posiadając domy zbudowane głównie z typowego dla tego obszaru bazaltu, leży wzdłuż Jeziora Galilejskiego na długości przynajmniej 500 metrów¹⁰⁶⁵, z wyróżnioną w tym kierunku główną ulicą¹⁰⁶⁶ – według innego źródła¹⁰⁶⁷, długość miejscowości ze wschodu na zachód wzdłuż jeziora wynosi 3000 metrów, a szerokość 1500 metrów – położone na historycznym pograniczu ziem Zabulona i Neftalego (Mt 4,13), dodatkowo jest miejscowością graniczną oraz celną między terenami władzy tetrarchów Antypasa i Filipa II (około 4 km dzieli Kafarnaum od Jordanu wyznaczającego granicę tetrarchii)¹⁰⁶⁸, tutaj funkcjonuje komora celna. Według świadectwa pielgrzyma z VII wieku po Chr., Arkulfa, miasto nie posiadało¹⁰⁶⁹ murów fortyfikacyjnych. Mieszka też w Kafarnaum setnik (zob. CE90 *Setnik z Kafarnaum*), nie wiadomo jednak do końca czy jest to rzymski centurion, czy też jest to setnik będący oficerem w służbie tetrarchy Heroda Antypasa¹⁰⁷⁰, a jeśli jest to dowódca w służbie czynnej, to sam oddział stacjonował zapewne gdzieś dalej od Kafarnaum i w przypadku centurii mógł liczyć mniej niż stu żołnierzy (w praktyce 60-80)¹⁰⁷¹. Najmniejszą, bowiem jednostką rzymskiego wojska było *contiberinum* składające się z 8-miu żołnierzy, a dziesięć *contiberinum* tworzyło centurię, co wobec tego nie musiało oznaczać stu żołnierzy¹⁰⁷². Tutejsza ludność utrzymywała się z rybołówstwa i częściowo rolnictwa, natomiast ich domostwa są wykonane z rodzimego, ciosanego bazaltu¹⁰⁷³. Sto metrów powyżej miejscowości prowadzi jedna z głównych dróg imperium *Via Maris*¹⁰⁷⁴, wiodąca

¹⁰⁵⁴ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 322.

¹⁰⁵⁵ tamże, s. 322 (jednakże, co do Maryi, czy zamieszkała w Kafarnaum, brak bezpośredniego potwierdzenia w ewangeliiach).

¹⁰⁵⁶ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*, s. 6, sec. 37.

¹⁰⁵⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 60, par. 32.

¹⁰⁵⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 91.

¹⁰⁵⁹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 23, NIV§40.

¹⁰⁶⁰ BT w.5, przyp. do Mt 4,13.

¹⁰⁶¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 60, przyp. 23.

¹⁰⁶² BT w.5, Wstęp do Księgi Nahuma, s. 1108.

¹⁰⁶³ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 43-44.

¹⁰⁶⁴ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 208.

¹⁰⁶⁵ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 131.

¹⁰⁶⁶ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 49.

¹⁰⁶⁷ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 36.

¹⁰⁶⁸ Cz. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 735.

¹⁰⁶⁹ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 45.

¹⁰⁷⁰ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 145.

¹⁰⁷¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 25-26, p. 8,5.

¹⁰⁷² J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 126.

¹⁰⁷³ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 198.

¹⁰⁷⁴ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 265-266.

z Egiptu, od miejscowości, która dziś nazywa się Ptolemais, do Damaszku w Syrii¹⁰⁷⁵. Na niektórych mapach w Megiddo (przed Kafarnaum patrząc od strony Egiptu) jest zaznaczone rozwidlenie: główny szlak Via Maris prowadzi dalej wzdłuż Morza Śródziemnego m.in. poprzez Tyr i Sydon), natomiast przez Kafarnaum przechodzi odnoga Via Maris, która prowadzi dalej poprzez Chasor aż do Damaszku, gdzie łączy się z Droga Królewska¹⁰⁷⁶. Do Nazaretu z Kafarnaum jest 36 km¹⁰⁷⁷.

Główna część działalności Jezusa, obejmująca w szczególności Galileę, gdy jego zasadniczym miejscem zamieszkania było Kafarnaum, rozpoczyna się wydarzeniem (CE44) *Zamieszkanie w Kafarnaum* w maju AD 28 i trwa do momentu, gdy opuścił On Galileę, udając się już bezpowrotnie do Judei, czyli do wydarzenia (CE172) *Droga do Judei*, we wrześniu AD 29. Stanowi to okres około pięciuset dni publicznej działalności w Galilei¹⁰⁷⁸.

TEKST

Określając położenie Kafarnaum jako leżące *na pograniczu [ziemi] Zabulona i Neftalego* Ewangelista Mateusz odnosi się do podziału Ziemi Świętej dokonanego przez Jozuego ok. 1200 r. p. Chr.¹⁰⁷⁹: dziedzictwo Zabulona opisuje (Joz 19,10-16), Neftalego (19,32-39). Co ciekawe, dziedzictwo Zabulona^{1080, 1081}, jako *jedynemu* ze swoich synów, wyprorokował już Patriarcha Jakub wypowiadając swoje pożegnalne błogosławieństwo (Rdz 49,13). Jeśli można uznać, że Kafarnaum leży na pograniczu Zabulona i Neftalego¹⁰⁸², chociaż jest to Ziemia Neftalego, to o Nazarecie, który Jezus opuścił, można powiedzieć, że „leży w samym sercu ziemi Zabulona”.

Określenie Galilea pogan odnosi się do historycznego określenia tej krainy, jako prowincji w dużej mierze zamieszkałej przez ludność mieszaną izraelską i pogańską – np. mieszkali tutaj również Kananejczycy i Sydończycy – a określanej hebrajskim terminem *g’lil haggoim*, czyli prowincja pogan. Właśnie od słowa *galil* (powiat/ dystrykt/ prowincja)^{1083, 1084, 1085} powstała nazwa krainy Galilea. Wydaje się, że w czasach Jezusa Galilea była jednak zamieszкана w przeważającej mierze przez ludność żydowską¹⁰⁸⁶.

CE45. Powołanie pierwszych uczniów

KONSTRUKCJA

Taki wybór paralelnych opisów tego wydarzenia jest dokonany również w pracach Szczepańskiego¹⁰⁸⁷, oraz Alanda¹⁰⁸⁸, natomiast Dąbrowski¹⁰⁸⁹ umieszcza tutaj, jako tożsame wydarzenie *Obfity połów ryb* z (Łk 5,1-11), jednak, podobnie do KCE, Laurentin¹⁰⁹⁰, uznaje, że jest to oddzielne, późniejsze wydarzenie. Teza Ricciottiego¹⁰⁹¹, iż w rzeczywistości powołanie uczniów odbyło się właśnie później, dopiero przy okazji obfitego połowu ryb oraz, że do tej pory Jezus po Galilei chodził głównie sam, jest mniej prawdopodobna, bo przecież Jezus by uzdrowić teściową Szymona Piotra (CE47) – wydarzenie, które jest lokowane przed obfitym połowem ryb (CE51) – przyszedł z Jakubem i Janem, a trudno przypuszczać, by i Szymona tam nie było, skoro był to dom teściowej i też jego dom – mógł tam być również Andrzej, bo przecież byli braćmi i pracowali razem, jako rybacy. Reasumując: Szymon (i być może jego brat, Andrzej) nie przyszli z Jezusem, bo wtedy czuwali przy chorej, co nie wyklucza, że już

¹⁰⁷⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 49, przyp. 3, s. 60, przyp. 20.

¹⁰⁷⁶ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 48.

¹⁰⁷⁷ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 117, p. 13.

¹⁰⁷⁸ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 336.

¹⁰⁷⁹ BT w.5, Tab. chron., s. 1455.

¹⁰⁸⁰ EB, s. 1366, *Zabulon*.

¹⁰⁸¹ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 70.

¹⁰⁸² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 60, p. 20.

¹⁰⁸³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 60, p. 22.

¹⁰⁸⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 185, p. 15.

¹⁰⁸⁵ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 40.

¹⁰⁸⁶ J. MARTIN, *Jezus*, s. 97.

¹⁰⁸⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 450, par. 33.

¹⁰⁸⁸ K. ALAND, *Synopsis*, s. 569, nr 34.

¹⁰⁸⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 50.

¹⁰⁹⁰ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 99.

¹⁰⁹¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 341-342.

mogli być Jego uczniami, podobnie jak Jakub i Jan, o czym wydaje się świadczyć owo wydarzenie z teściową Piotra.

Inne wytłumaczenie, że jest to autentyczne powołanie uczniów przez Jezusa jest takie, iż używa On tutaj w liczbie mnogiej formuły powołaniowej „*Πῶρθε za mną*”, a jest to w pismach rabinicznych formuła powołania na ucznia. Jezus postępuje tutaj nieco inaczej niż inni nauczyciele, gdyż wówczas zwykle to uczniowie wybierali swojego rabina¹⁰⁹². Warto też zauważyć, że przy pierwszym spotkaniu, Andrzeja i najprawdopodobniej Jana Ewangelisty, w Betanii za Jordanem, w miejscu działalności Jana Chrzciciela (CE29,0315-0320), (J 1,35-40), Jezus tej formuły nie zastosował, a jedynie zaprosił obu uczniów do swojego domu. O Piotrze tego się nie da powiedzieć, gdyż zmiana imienia na Kefas (J 1,42) oznaczała zarazem zmianę powołania, czyli *de facto* powołanie – warto zaznaczyć, że w ST takie imię nie występuje¹⁰⁹³, a więc tym bardziej jest ciekawe, jak Piotr to *dictum* Mistrza odebrał.

MIEJSCE

Miejscem powołania uczniów mogłoby być Kafarnaum, gdzie Jezus osiadł, jednak prawdopodobnie tym miejscem była Betsaida (Betsaida Galilejska), rodzinna miejscowość uczniów. Za takim wyborem świadczy fragment z Ewangelii Marka, mówiący o tym, że po powołaniu uczniowie zostawili swego ojca (Mk 1,20), czyli opuścili miejscowość w której byli, oraz, że przybyli do Kafarnaum (Mk 1,21). Oznacza to, że w momencie powołania przez Jezusa, uczniów w Kafarnaum, nie było. Możliwe, że drogę z Betsaidy do Kafarnaum uczniowie z Jezusem przebyli pieszo (Mt 4,22), odległość do przebycia wynosi kilka kilometrów.

Betsaida jako miejsce powołania uczniów jest sugerowana przez Szczepańskiego¹⁰⁹⁴ i Laurentina¹⁰⁹⁵.

TEKST

Jeśli chodzi o Szymona i Andrzeja (brata Szymona) to obecne powołanie (**Mt 4,18-19**) nie jest pierwszym wezwaniem Jezusa, bo takie zostało skierowane do nich gdy byli jeszcze uczniami Jana Chrzciciela (CE28; J 1,35-51), w Betanii za Jordanem, zresztą wraz z Filipem i Natanelem. Jezus wybierając uczniów jest w tym podobny do Eliasza, który też tak czynił. W czasach Jezusa było bowiem przyjęte, że to raczej uczeń wybierał nauczyciela^{1096, 1097}. Możliwe, że około dwumiesięczny okres między wezwaniem nad Jordanem, a powołaniem nad Jeziosem Galilejskim, był zaplanowanym przez Jezusa czasem próby dla uczniów¹⁰⁹⁸, po to, aby ich odpowiedź była w pełni świadoma.

Uczniowie bez wahania (**Mt 4,20**) odpowiadają na powołanie przez Jezusa. Wynika z tego, że było to już drugie powołanie, co często daje się zauważyć. Tam (J 1,33-42) mówi, że przyszli oni jeszcze przed uwięzieniem Jana, tu zaś, że po uwięzieniu. Tam Andrzej woła Piotra, tu zaś obydwu Jezus. Jan powiada: „Jezus widząc przychodzącego Szymona, rzekł «Ty jesteś Szymon, syn Jony, będziesz nazywał się Kefas, co znaczy Piotr»». Mateusz zaś pokazuje, że już był tak nazwany, mówi bowiem: „Ujrzał Szymona, zwanego Piotrem”¹⁰⁹⁹.

O ile Szymona i Andrzeja Jezus zastał jak zarzucali sieć w jezioro, to Jakub i Jan, wraz z ojcem, przygotowują się do kolejnego połowu. Jezus zastaje Jakuba i Jana, według wyrażenia *καταπλιζοντας* (Mk 1,19), najczęściej tłumaczonego, jako *naprawiających*, lecz głównie oznaczającego *doprowadzających do porządku*¹¹⁰⁰, lub *przygotowujących*¹¹⁰¹ sieci.

Jakub i Jan zostawili swego ojca Zebedeusza z najemnikami i poszli za Jezusem (Mk 1,19-20). Obecność najemników świadczy o pewnej zamożności ojca obu braci¹¹⁰². Jednak ta szybka i odważna decyzja pójścia za Jezusem mogła być już przemyślana przez braci Zebedeuszów wcześniej, gdyż należy mieć tu na względzie, że bracia opuszczają dobrze płatne zajęcie i źródło swojego utrzymania,

¹⁰⁹² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 16, p. 4,19-20.

¹⁰⁹³ BP, s. 225, p. J 1,40-42.

¹⁰⁹⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 61, p. 4.

¹⁰⁹⁵ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 98.

¹⁰⁹⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 191, Historyczność.

¹⁰⁹⁷ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 97.

¹⁰⁹⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 92.

¹⁰⁹⁹ T. KOŁOSOWSKI, *Ewangelia według Mateusza 1-13*, (OKKB NT Ia), s. 76, Mt 4,19, Jan Chryzostom.

¹¹⁰⁰ GNTPW, s. 149, p. Mk 1,19.

¹¹⁰¹ J. MARTIN, *Jezus*, s. 157.

¹¹⁰² EB, s. 1376, Zebedeusz.

a po drugie ich ojciec Zebedeusz, mógł się poczuć urażony tą decyzją, która mogła być przez niego odczytana, jako lekceważenie czci rodzica – wówczas wielu żydowskich nauczycieli sądziło, że okazywanie czci rodzicom jest największym z przykazań¹¹⁰³, por. *Appendyks E. Przykazania judaizmu*.

CE46. Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. Uzdrawienie opętanego

KONSTRUKCJA

Tytuł toku narracji jest wzorowany na tytule rozdziału pracy Szczepańskiego¹¹⁰⁴.

DATAcja

Jezus z kilkoma uczniami przybywa do Kafarnaum zapewne w piątek, przed szabatem. Gdzie przygotowano mu nocleg nie wiadomo, najprawdopodobniej u Szymona Piotra, a ponieważ w pobliżu mieszkała też teściowa Piotra, to należałoby też założyć, że w piątek nie zdradzała ona widocznych symptomów choroby.

Nabożeństwo w synagodze, o którym mówi (**Mk 1,21**), odbywa się według zwyczaju w sobotni poranek. Przez poranek należy rozumieć czas, w którym odmawia się modlitwę poranną¹¹⁰⁵ – można ją odmawiać indywidualnie lub w synagodze – a można ją odmawiać poczynawszy od wschodu słońca, czyli od mniej więcej godziny 6-tej, przez jedną trzecią dnia¹¹⁰⁶, czyli do mniej więcej godziny 10-tej, oczywiście według rzymskiej rachuby godzin.

TEKST

Jezus rozpoczyna pierwszy szabat publicznej działalności w Kafarnaum od nauczania w synagodze. Naucza *nie jak uczeni w Piśmie, ale jak ten, który ma władzę* (**Mk 1,22**). Odnosi się to do uprawnień osób wykładających Torę. Uczonym w piśmie, ponieważ nie posiadali ordynowania na rabina (tzw. *s'michy*), to nie wolno im było im wprowadzać nowych interpretacji ani wydawać sądów prawnych¹¹⁰⁷. Jezus nauczał jak rabin, ale więcej niż rabin – naucza jak ten, który ma także władzę. Rabin musiał bowiem być w swoim nauczaniu zgodny z rabinem, przez którego został ordynowany¹¹⁰⁸, Jezus zaś uznawał bezpośrednio tylko autorytet Boga Ojca. Komentarz Michaelisa do (**Mk 1,22**)¹¹⁰⁹: „I był On takim, jakby posiadał (od samego Boga) pełnię władzy, co pozostaje w opozycji do uczonych, którzy byli erudytami, specjalistami w interpretacji *Starego Testamentu*. Ich wiedza przekazywana była ustnie przez pokolenia, od mistrza do uczniów”.

W ciągu jednego dnia w Kafarnaum, za sprawą Jezusa, tyle osób ulega uzdrowieniu fizycznemu i duchowemu (**Mk 1,29-39**), nieomal samoistnie, że słusznie można o Nim powiedzieć *Jezus jest Ewangelią*¹¹¹⁰.

CE47. W domu Piotra. Uzdrawienie teściowej

DATAcja

Datacja wg¹¹¹¹.

TEKST

W starszych tłumaczeniach, por. [BW], np. w paralelnych wersetach (**Mt 8,14b**), (**Mk 1,30**), (**Łk 4,38b**), jak też w odnośnych komentarzach¹¹¹², na określenie osoby, którą Jezus uzdrowił konsekwentnie używa się terminu „świekra” zamiast „teściowa”, co jest o tyle istotne, że pośrednio wiadomo stąd, oprócz tego, że Piotr był żonaty, to wiadomo też, że tą uzdrowioną osobą jest matka Piotra (a nie matka jego żony).

¹¹⁰³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 83, p. 1,16-20.

¹¹⁰⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 61, §34.

¹¹⁰⁵ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 311.

¹¹⁰⁶ *Miszna, Berachot* 4,1.

¹¹⁰⁷ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 131, p. Mk 1,22.

¹¹⁰⁸ tamże, s. 131, p. Mk 1,22.

¹¹⁰⁹ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 62.

¹¹¹⁰ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 178.

¹¹¹¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹¹¹² ŚW. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 100-101.

CE48. Liczne uzdrowienia pod wieczór

TEKST

Z nastaniem wieczoru (**Mk 1,32**) kończy się szabat, dokładnie wtedy, gdy na niebie można dostrzec trzy średniej wielkości gwiazdy¹¹¹³. Uzdrowienia dokonane przez Jezusa w sobotni wieczór nie naruszają zatem w żaden sposób praw szabat.

Nakładanie rąk przez Jezusa, o którym pisze tylko Łukasz (**Łk 4,40b**) to gest, który stał się później praktyką w Kościele podczas posługi sakramentalnej dla chorych (Jk 5,14-15)¹¹¹⁴.

CE49. Podróż misyjna po Palestynie

MIEJSCE

„Miejsce pustynne” (Mk 1,35) na które udał się Jezus bardzo wczesnym rankiem, musiało znajdować się blisko Kafarnaum. Według tradycji, Jezus szukając schronienia przed rozgłosem i miejsca na modlitwę w pobliżu Kafarnaum korzystał z groty Eremos (gr. *pustelnia*)¹¹¹⁵ z wejściem zwróconym w stronę Jeziora Galilejskiego.

Łukasz zaznacza, że ta misja nauczania Jezusa mogła nie ograniczać się do samej Galilei, swoim zasięgiem obejmowała jakby całą Palestynę – w domyśle, obszar na południe od Kafarnaum – i w takim szerszym znaczeniu można rozumieć użyty w (Łk 4,44) termin Judea¹¹¹⁶. Dla Łukasza Galilea stanowiła jakby przedpole do działalności misyjnej w Judei, gdyż Judea zostanie później ośrodkiem młodego Kościoła, por. (Łk 23,5). W Judei z czasów Jezusa geografowie wymieniają około 70-ciu nazw miejscowości¹¹¹⁷.

Jeśli chodzi o Galileę¹¹¹⁸, według wyrażenia (Mt 4,23) „całą Galileę”, to można tylko przypuszczać, że Ewangelista Mateusz ma na myśli Galileę, w której mieszkał i głównie działał Jezus, tj. Dolną Galileę, leżącą na południe od wybrzeża kananejsko-fenickiego, centralnego bloku górskiego, oraz basenu Hula, stanowiącego Górną Galileę, tzw. Tetrakomię („Cztery Wioski”) według określenia J. Flawiusza, krainę w swej zasadniczej części znacznie bardziej górzystą. Galilea stanowiła, bowiem obszar¹¹¹⁹ od niziny Jizreel na południu do rzeki Litani (Leontes) na północy, a od wschodu granicę stanowił Jordan. Podawana jest przez Józefa Flawiusza (Vita 42.235) dość duża liczba¹¹²⁰ 204 miast i wiosek w Galilei, jednak *Odkrycia archeologiczne wskazują, że liczba ta jest prawdopodobna*¹¹²¹.

TEKST

Głoszenie słowa jest w Ewangelii Marka (**Mk 1,39**) oraz w Ewangelii Łukasza (**Łk 4,44**) wyrażone przez czasownik *κηρύσσω* (*kērussō*), czyli proklamować, głosić, natomiast Ewangelia Mateusza (**Mt 4,23**) używa najpierw terminu *διδάσκω* (*didaskō*), nauczać, w wyrażeniu „nauczając w tamtejszych synagogach”, a w wyrażeniu „głosząc Ewangelię” również czasownika *κηρύσσω* (*kērussō*); jest tak dlatego, że Ewangelista Mateusz ogólnie rozróżnia nauczanie w synagogach, od głoszenia, proklamowania Ewangelii wszystkim ubogim i „porzuconym”, por.¹¹²².

CE50. Nauczanie z łodzi

KONSTRUKCJA

Tytuł dla toku narracji wzorowany na tytule rozdziału w pracy Szczepańskiego¹¹²³.

DATA

Datacja według Daniela-Ropsa¹¹²⁴.

¹¹¹³ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 132, p. Mk 1,32.

¹¹¹⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 68.

¹¹¹⁵ J. MARTIN, *Jezus*, s. 138-139.

¹¹¹⁶ BT w.5, przypis do Łk 4,44.

¹¹¹⁷ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 36.

¹¹¹⁸ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 47, 43-46.

¹¹¹⁹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 25.

¹¹²⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 21.

¹¹²¹ EB, s. 318-319, *Galilea*.

¹¹²² R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 106-107.

¹¹²³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 64, §64.

MIEJSCE

Nazwa jeziora *Genezaret* jest we wszystkich ewangeljach tylko tutaj, (Łk 5,1), raz użyta. Oprócz tego występuje jedynie wzmianka o ziemi *Genezaret* w (Mk 6,53) i (Mt 14,34). Nazwa *Genezaret* (gr. *Γεννησαρέτ*) pochodzi od hebrajskiego słowa *kinnor* oznaczającego harfę, wobec tego w starożytności jezioro określano nazwą *jom kinneret*, czyli Morze Kinneret¹¹²⁵. Równocześnie, w Księdze Jozuego (Joz 19,35) jest mowa o leżącym na półn.-zach. brzegu jeziora mieście warownym o nazwie Kinneret, wymienianym też we wcześniejszych źródłach egipskich i identyfikowanym obecnie, jako Chirbet el-Orejme, które leży kilka km na południe od Kafarnaum^{1126, 1127}.

Jezioro owo^{1128, 1129}, niezwykle piękne, słodkowodne, ma szerokość 12 km, wysokość 21,5 km, jest głębokie (średnia głębia to 25-45 m) i położone 208 m poniżej poziomu Morza Śródziemnego. Po stronie zachodniej i wschodniej akwen otaczają wysokie zbocza wznoszące się na wysokość 200 i 300 metrów nad poziom jeziora. Mawia się, że o ile istnieją na świecie piękniejsze jeziora, to nie ma bardziej urzekającego.

Co ciekawe, na oznaczenie jeziora, Łukasz, znający także Morze Śródziemne, używa, jako jedyny spośród ewangelistów, poprawnego pod względem klasyfikacji geograficznej, greckiego terminu „λίμνη” (*limnē*) oznaczającego jezioro, podczas gdy pozostali ewangelisci używają tylko terminu „θάλασσα” (*thalassa*) oznaczającego morze i będącego zapewne w powszechnym użyciu, a który to termin Łukasz stosuje jedyny raz w (Łk 17,2)¹¹³⁰.

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE51–100

CE51. Obfity połów. Utwierdzenie powołania Piotra

KONSTRUKCJA

Ten rozdział i poprzedni są niekiedy łączone w jeden, gdyż oba wydarzenia są połączone miejscem i czasem (co w KCE jest zaznaczone poprzez wspólny tok narracji).

MIEJSCE

Lokalizację miejsca cudownego połowu (*Heptapegon*) przekazuje tradycja¹¹³¹.

Nazwa *Heptapegon* funkcjonowała w czasach Jezusa¹¹³². Wywodzi się ona z języka greckiego i oznacza „siedem źródeł”. Później nazwa ta uległa uproszczeniu, przybierając postać *Tabgha*, która pozostała do dnia dzisiejszego. Hebrajska nazwa to *Ein Scheba*.

TEKST

Piotr nieco oponuje na słowa Jezusa „Wypłyn na głębie” (Łk 5,4), bo dzień nie jest dogodną porą do łowienia ryb, a ponadto w ciągu ostatniej nocy połów się nie udał i to dokonywany za pomocą dużej, ciągnionej sieci rybackiej¹¹³³, którą się niejako stawiało w wodzie, a ryby wpływając do rozwlekłego, stożkowatego wypustu tej sieci nie potrafiły już znaleźć wyjścia. Doświadczony rybak wie dobrze, że z nastaniem dnia ryby idą na głębie, której nie dosięgnie żadna sieć¹¹³⁴. Nic dziwnego, że wielki połów ryb wprowadził Piotra i jego towarzyszy w zdumienie, gdyż nie był on czymś spodziewanym, niejako naturalnym¹¹³⁵.

¹¹²⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹¹²⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 283, p. 1.

¹¹²⁶ EB, s. 547.

¹¹²⁷ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 127.

¹¹²⁸ BP, s. 165, p. Łk 5,1.

¹¹²⁹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 114-116.

¹¹³⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 69.

¹¹³¹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), Kraków 2010, s. 209.

¹¹³² Wszystkie objaśnienia w tym akapicie, wg J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 113.

¹¹³³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 134, p. 5,4-5.

¹¹³⁴ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 195.

¹¹³⁵ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 139.

Typowa załoga rybacka składała się naówczas z sześciu do ośmiu ludzi pod kierunkiem pokładowego (tutaj Szymona Piotra). Oprócz tego rybacy łączyli się w większe zespoły dla pomocy przy wspólnych połowach i dla podziału zysków z połowów¹¹³⁶. W wersecie (Łk 5,7) jest mowa o *współtowarzyszach* w drugiej łodzi, które to słowo *μετόχοι* można też tłumaczyć jako udziałowcy, współnicy, podczas gdy w wersecie (Łk 5,9), o synach Zebedeusza, Jakubie i Janie, jest powiedziane, iż są *κοινωνοί*, czyli że są *stowarzyszonymi* współnikami Piotra¹¹³⁷. Powołanie Jezusa jest indywidualne, ale Jezus powołując ich razem odwołuje się niejako do wspólnotowego, grupowego charakteru ich pracy, co na pewno również później stanowiło dla nich jakąś, mniej lub bardziej istotną, subdominantę w byciu uczniami Jezusa¹¹³⁸.

W słowie, które Jezus wypowiada do Szymona «Nie bój się, odtąd ludzi będziesz łowił» (Łk 5,10) jest użyty czasownik *ζωγρέω* (*zōgreō*) oznaczający dosłownie „*chwycić ludzi*”, „*brać ludzi żywcem do niewoli*”, ale – inaczej niż to się dzieje przy łowieniu ryb – z perspektywą utrzymania życia i wypuszczenia na wolność, bo w takim kontekście występuje ten czasownik już w ST w Septuagincie, np. (Joz 2,13)^{1139, 1140}. Czasownik ten należy jednak rozumieć bardziej w kontekście pójścia za nauczycielem. Zadaniem uczniów będzie chwytanie ludzi – przynętą może być autorytet Mistrza, Boże słowo, znaki, wspólnota – a w dalszym efekcie wewnętrzna ich przemiana i darowanie im nowego życia¹¹⁴¹.

Jeśli chodzi o powołanie Piotra (i zapewne, sukcesywnie, również brata Piotra, Andrzeja), a wraz z nim Jakuba i Jana, to warto przytoczyć w tym miejscu cenną uwagę zamieszczoną w pracy A. Nisina¹¹⁴²: *Niewątpliwie, nie chodzi tu o pierwsze spotkanie, lecz o definitywne powołanie, którego wspomnienie utrwaliło się w ich pamięci zarówno jak decydujące słowa: „Staniecie się rybakami ludzi”, rybakami wielkiego połowu eschatologicznego, połowu Królestwa.*

CE52. Uzdrawienie trędowatego

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów ewangelii składających się na rozdział jest zgodny z synopsą Coxa i Easleya¹¹⁴³.

DATAcja

Datację wydarzenia przyjęto wg pracy Daniela-Ropsa¹¹⁴⁴.

MIEJSCE

Uzdrawienie ma miejsce, gdy *przebywał w jednym z miast* (Łk 5,12), co wskazuje, że może chodzić o inne miasto niż Kafarnaum i prawdopodobnie chodzi o obrzeże miasta, ze względu na przepisy Prawa dotyczące trędowatych¹¹⁴⁵. Wydarzenie jest opisane tylko w ewangeliiach synoptycznych¹¹⁴⁶.

Jezus dotykając i uzdrawiając trędowatego przełamuje zakaz Prawa, mówiący o tym, że trędowaty powinien znajdować się w odosobnionym miejscu i jako nieczystego nie powinno się go nawet dotykać (Kpł 13,45-46)¹¹⁴⁷. Prawo do kontaktu z chorymi mieli jednak kapłani, najpierw w celu stwierdzenia trądu (Kpł 13), potem, jeśli w jakiś sposób nastąpiło uzdrowienie, to kapłan wychodził poza obóz i jeśli stwierdził uzdrowienie, to wtedy następował trwający siedem dni obrzęd oczyszczenia uzdrowionego (Kpł 14,1-20).

¹¹³⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 134-135, p. 5,7.

¹¹³⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 214.

¹¹³⁸ J. MARTIN, *Jezus*, s. 159-160.

¹¹³⁹ BP, s. 166, p. Łk 5,8-10.

¹¹⁴⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 286, p. 10b.

¹¹⁴¹ KKB, s. 1060, p. 72.

¹¹⁴² A. NISIN, *Historia Jezusa*, Warszawa 1966, s. 178.

¹¹⁴³ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xx, sec. 45.

¹¹⁴⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹¹⁴⁵ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 230.

¹¹⁴⁶ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xx, sec. 45.

¹¹⁴⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 25, p. 8,3.

CE53. Uzdrawienie paralityka

MIEJSCE I TEKST

Jezus przez pewien czas nauczał w wioskach i miastach Galilei. Jego powrót do Kafarnaum przyciąga tłumy¹¹⁴⁸.

Mieszkanie Jezusa mieściło się w domu Szymona Piotra – precyzyjniej, teściowej Szymona Piotra i mieszkał tam również brat Piotra, Andrzej (Mk 1,29-30), (CE47). Zgodnie z odkryciami archeologicznymi prowadzonymi w Kafarnaum, wiadomo, że dom Piotra mieścił się wraz z kilkoma małymi domami zgrupowanymi wokół nieregularnego zamkniętego, dziedzińca w kształcie litery „L”, który krótszym końcem wychodził na ulicę, ów dziedziniec wraz z zabudową nazywany jest „insula sacra”¹¹⁴⁹. Dom Księcia Apostołów^{1150, 1151} otaczany kultem już od I w. po Chr., to jedno, nieomal kwadratowe pomieszczenie o wymiarach 5,8 oraz 6,45 metra, przylegał do ulicy dłuższym bokiem, a krótszym do wejścia na dziedziniec i tutaj prawdopodobnie znajdował się Jezus. Dziedziniec jest dość spory (84 m²)¹¹⁵², ale jest zabezpieczony, a przed wejściem ustawiała się bardzo długa i ciasna kolejka ludzi czekających na uzdrowienie. Jeśli niosącym paralityka udało się choć częściowo wejść na dziedziniec, to mogli skorzystać z zewnętrznych schodów prowadzących na dach domostwa, gdyż zgodnie ze wschodnim zwyczajem, dach służył też jako taras do wieczornego wypoczynku, stąd owe schody, natomiast jeśli nie udało im się dotrzeć do schodów, to zapewne poradzili sobie w jakiś inny sposób wchodząc na dach i wnosząc tam paralityka (domy były parterowe, niezbyt wysokie). Dach jest łatwy do rozbioru, toteż niosący paralityka zdejmują maty i bale tworzące powierzchnię dachową i opuszczają paralityka Panu Jezusowi wprost pod nogi^{1153, 1154, 1155, 1156, 1157}.

Jezus zachowuje się również niestereotypowo, czyni wpieryw to czego ludzie wcale by nie oczekiwali – odpuszcza leżącemu paralitykowi grzechy¹¹⁵⁸. Następnie rozmawia z uczniami w Piśmie i faryzeuszami. Na końcu dopiero czyni cud jako znak potwierdzający władzę odpuszczania grzechów. W judaizmie tylko Bóg mógł ostatecznie odpuszczać grzechy, w Dniu Przełamania, po złożeniu ofiar¹¹⁵⁹.

Możliwe, że tymi czterema, niosącymi paralityka, byli Piotr, Andrzej, Jakub i Jan – razem w takim składzie, tych czterech uczniów jest wymienianych w Ewangelii Marka, w trzech poprzedzających, opisywane zdarzenie, sytuacjach: (Mk 1,16-20; 1,29; 1,36)¹¹⁶⁰. Jest to dość prawdopodobne, z uwagi na sporą śmiałość opiekunów paralityka – wydaje się, że jednak niecodziennym postępowaniem jest rozbieranie dachu domu po to, by dostać się do Mistrza, nawet uwzględniając przy tym cały zapal i gorliwość niosących paralityka. W każdym razie bez demontażu części dachu się nie obeszło, nawet jeśli był tam jakiś mały otwór okienny^{1161, 1162} z funkcją wietrznika, który uczniowie tylko odkryli i poszerzyli. Łatwiejsza jest recepcja całego wydarzenia, założywszy naprzód, że grupie towarzyszy paralityka przewodził Szymon Piotr.

Na marginesie tej sceny można zauważyć, iż Ewangelista Marek opisuje dach (Mk 2,4) jakby składał się z dachówek¹¹⁶³, co zakłada hellenistyczny kontekst kulturowy i może się wiązać z tym, że prawdopodobnie pisał on ewangelię będąc w Rzymie, z przeznaczeniem dla odbiorców nieżydowskich.

¹¹⁴⁸ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 143, p. 17-19.

¹¹⁴⁹ J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 56-57.

¹¹⁵⁰ tamże, s. 57.

¹¹⁵¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 201-202.

¹¹⁵² P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 281.

¹¹⁵³ tamże, s. 281.

¹¹⁵⁴ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, Tarnów 2007, s. 103.

¹¹⁵⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 345, p. 305.

¹¹⁵⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 199.

¹¹⁵⁷ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 200-202.

¹¹⁵⁸ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 62.

¹¹⁵⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 28, p. 9,5-7.

¹¹⁶⁰ KKB, s. 989, p. 13.

¹¹⁶¹ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 206.

¹¹⁶² Tłumaczenie (Mk 2,4) z wersji oryginalnej, wg [GNTPW], nie pozostawia wątpliwości: *I nie mogąc przynieść mu z powodu tłumu odkryli (dosł. oddaszli) dach gdzie był i wyłupawszy zsuwają matę, gdzie paralityk leżał.*

¹¹⁶³ BARTNICKI R., KLÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 151.

Warto może wspomnieć, na zasadzie dygresji, że wyrażenie „*Kto będzie na dachu, niech nie schodzi*”, określające dachowy taras domu, jako „bezpieczne” miejsce przebywania w sensie eschatologicznym, pojawia się aż w trzech ewangeljach (Mt 24,17), (Mk 13,15), (Łk 17,31).

Często klasyfikuje się tę opowieść jako apoftegmat, gdyż jej punktem kulminacyjnym jest pewna sentencja (apoftegmat), a mianowicie, że „Syn Człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów” (**K102**), którego *Sitz im Leben*, praktycznym umocowaniem w życiu wierzących, było zastosowanie w gminie pierwszych chrześcijan do własnej praktyki odpuszczania grzechów¹¹⁶⁴.

CE54. Powołanie Lewiego

MIEJSCE

Potwierdzenie Kafarnaum jako miejsca pracy i powołania Lewiego znajduje się w pracy Giuseppe Ricciottiego¹¹⁶⁵. Wynika to z kontynuacji narracji i następowania tego wydarzenia po wydarzeniu (CE53) *Uzdrowienie paralityka*, które miało miejsce w Kafarnaum (Mk 2,1).

Ponieważ przez Kafarnaum prowadził trakt handlowy z Egiptu do Damaszku, a zarazem, z drugiej strony, niedaleko było do sąsiedniej tetrarchii Heroda Filipa, to Herod Antypas Galilei miał w Kafarnaum swoją stację celną^{1166, 1167}, która służyła do pobierania podatków pośrednich, takich jak cło, akcyza, myto¹¹⁶⁸ – tj. podatków związanych z nabyciem dóbr i usług, co pośrednio wskazywało na istnienie wydatku, a wcześniej dochodu (pozwalającego na zakup owego dobra czy usługi i podlegającego opodatkowaniu). Droga z Egiptu do Syrii niejako okrążała Jezioro Galilejskie od jego zachodniej strony, przy której leżało Kafarnaum – w pobliżu tej drogi Lewi miał komorę celną¹¹⁶⁹.

Według Joachima Gnilki¹¹⁷⁰, oprócz już wyżej częściowo wymienionych podatków (dochodowego i od majątku, akcyzy od soli, i innych), Herod pobierał jeszcze – nie ma pewności, czy to byłaby również kompetencja Lewiego – dość wysokie pogłówne i trybut dla cesarza. Najprawdopodobniej tak, wtedy Lewi byłby też tzw. *publikaninem*, ponieważ Herod Antypas, jako etnarcha Galilei, posiadał swój własny zarząd finansów i podatków i do poboru podatków posługiwał się systemem dzierżawnym, tj. publikanie, którzy dzierżawili podatek, był to głównie podatek gruntowy i pogłówne (*tributum agri at capitis*), pobierali go dla niego doliczając do podatku jeszcze swoją opłatę¹¹⁷¹.

Komora celna znajdowała się na pewno również w Betsaidzie, gdzie przekraczając Jordan, przekraczało się granice tetrarchii Heroda Antypasa i Heroda Filipa. Sugestia, by tam miało się odbyć powołanie Mateusza¹¹⁷², nie znajduje jednak oparcia w tekście żadnej z ewangelii.

TEKST

Wydarzenie dotyczy powołania Lewiego. Większość komentatorów skłania się do przyjęcia, że jest to drugie imię Mateusza – apostoła, któremu przypisywana jest Ewangelia Mateusza – mniejsza część sądzi, że Lewi to odrębna osoba i w Ewangelii Mateusza mniej znana postać Lewiego została zastąpiona przez osobę Mateusza Apostoła, który także był celnikiem¹¹⁷³.

Przyjętym sposobem ucztování wśród Żydów, podobnie jak wśród Greków i Rzymian, było spoczywanie na odpowiednich załanych ławach lub sofach na lewym boku wokół stołu, podczas gdy do spożywania służyła prawa ręka¹¹⁷⁴. Tak też było na uczcie u Lewiego, czego tłumaczenie w [BT w.5] nie oddaje.

¹¹⁶⁴ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 152.

¹¹⁶⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 346.

¹¹⁶⁶ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 175, p. 9.

¹¹⁶⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 184, p. 13.

¹¹⁶⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 147.

¹¹⁶⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 102.

¹¹⁷⁰ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 46.

¹¹⁷¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 92-93.

¹¹⁷² J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 111.

¹¹⁷³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 403n.

¹¹⁷⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 68, p. 5.

CE55. Sprawa postów

MIEJSCE

Wyjaśnienie Jezusa w sprawie postów ma miejsce w Kafarnaum, na co wskazuje kontekst użycia słowa „Wtedy”, gr. τότε (Mt 9,14) określające czas, a więc i miejsce, następujące bezpośrednio po powołaniu celnika Lewiego (Mateusza) już na uczenie w jego domu.

DATAcja

Tym dniem postu wspomnianym w **(Mk 2,18a)**, dla faryzeuszów oraz uczniów Jana, był zapewne poniedziałek albo czwartek i też w któryś z tych dni może toczyć się dyskusja przedstawicieli wspomnianych grup religijnych z Jezusem. Można tak sądzić na podstawie wskazania w *Didache*, aby chrześcijanie pościli w środy i piątki, aby odróżnić się od Żydów antagonistów, którzy poszczą we wspomniane poniedziałki i czwartki^{1175, 1176}. Swoją post faryzeusze uzasadniali tym, że według tradycji czwartek był dniem w którym Mojżesz wszedł na górę Synaj, a poniedziałek był dniem, w którym Mojżesz zszedł z góry i w efekcie nieposłuszeństwa ludu rozbił tablice Przymierza – toteż celem tego postu była ekspiacja za grzechy ludu w przestrzeganiu Prawa^{1177, 1178}.

Wszystkich dni postu było więcej, poza wymienionymi stałymi dniami w tygodniu. Prawo Mojżeszowe nakazywało bowiem post w Dzień Pojednania, a oprócz tego ogłaszane były przez faryzeuszy posty nadzwyczajne, podobnie uczniowie Jana mieli swoje posty dodatkowe¹¹⁷⁹.

TEKST

Jezus przyrównuje czas, kiedy jest z uczniami, do obecności pana młodego wśród gości weselnych **(Mk 2,19a)**, a był to czas dosyć długi, uczty weselne trwały zwykle siedem dni i z zasady osoby w niej uczestniczące nie mogły pościć, wykonywać aktów żałobnych, czy pracować¹¹⁸⁰.

Uczniowie Jezusa są przez Niego określani **(K113)** jako goście weselni pana młodego. Greckie wyrażenie „οἱ τοῦ νυμφῶνος” można przetłumaczyć dosłownie, jako „synowie sali | (komnaty) weselnej” (jest to semityzm)¹¹⁸¹. Użyta przez Jezusa metafora w pełni tłumaczy wyjątek od konieczności postu przez uczniów¹¹⁸².

Ponieważ stare bukłaki **(K117)** są już rozciągnięte od ciśnienia, wcześniej przechowywanego w nich, fermentującego wina, to wlanie do nich znowu młodego, fermentującego wina, spowodowałoby kolejne rozciągnięcie i w efekcie pęknięcie bukłaka¹¹⁸³. Wino zazwyczaj przechowywano w glinianych naczyniach, natomiast skórzane bukłaki z koziej lub owczej skóry były stosowane do transportu, co oznacza, że bukłaki musiały nie tylko wytrzymać ciśnienie musującego wina, lecz również wstrząsy podczas transportu¹¹⁸⁴.

CE56. Łuskanie kłosów w szabat

MIEJSCE

Śledzenie narracji, szczególnie wg Ewangelii Marka, gdzie występują wzmianki o jeziorze w rozdziale wcześniejszym i późniejszym (CE54), (CE59), uprawnia do ostrożnego stwierdzenia, że wydarzenie mogło mieć miejsce w Kafarnaum, por. (Mk 2,13), (Mk 3,7a).

Wydarzenie rozgrywa się na terenie gminy żydowskiej¹¹⁸⁵ (tu Kafarnaum), która zajmowała obszar tak wyznaczony, aby można było, szczególnie w szabat, docierać na nabożeństwa do synagogi piechotą

¹¹⁷⁵ Pierwsi świadkowie – Pisma Ojców Apostolskich, Nauka dwunastu Apostołów (*Didache*), tł. A. ŚWIDERKÓWNA, oprac. M. STAROWIEJSKI, s. 36, *Didache* VIII.1.

¹¹⁷⁶ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 117.

¹¹⁷⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 250, p. 14.

¹¹⁷⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, Nowy komentarz biblijny NT t. III cz. 2, (NKB NT III/2), Częstochowa 2012, s. 262, p. 12.

¹¹⁷⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 148, p. 33-35.

¹¹⁸⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 87, p. 2,19-20.

¹¹⁸¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 77.

¹¹⁸² tamże, s. 77.

¹¹⁸³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 29, p. Mt 9,17.

¹¹⁸⁴ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 521.

¹¹⁸⁵ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 105, *gmina*.

i która zwykle zatrudniała takich funkcjonariuszy religijnych, jak dajan (sędzia), rabin, chazan (kantor), nauczyciele chederowi w szkole przy synagodze, sofer (skryba), szamasz (woźny synagogi), mohel, którzy mogli należeć do stronnictwa faryzeuszów.

DATAcja

Datację wydarzenia przyjęto zgodnie z pracą Daniela-Ropsa¹¹⁸⁶.

Dojrzałe kłosa oznaczające żniwa mogłyby sugerować najwcześniej kwiecień, w przypadku zbóż jęczmienia, lub miesiąc maj w przypadku żniw pszenicy^{1187, 1188}. Początek czerwca, gdy pola powinny być już skoszone, jest również realny. Jezus z uczniami, skracając sobie drogę przez ścierniska, mógł natknąć się na niewykoszone dotąd pszeniczne pola. W takiej zatem sytuacji, uczniowie idąc przodem, wążiutką ścieżynką i torując sobie drogę wśród zbóż, nieco kłosów wykruszyli. Nie należy tutaj zbytnio podkreślać, że ze zboża na skraju pola biedni mogli zawsze skorzystać, było to niejako wpisane w kulturę Prawa, traktuje o tym m.in. jeden z traktatów Miszny (*Pea*)¹¹⁸⁹; nie zawsze dotyczyło to owoców w pierwszych latach po zasadzeniu.

W szabat jadało się trzy posiłki, wieczorem w piątek wieczerzę szabasową, oraz w sobotę przedpołudniową (lub południową) i popołudniową posiłek¹¹⁹⁰. Ponieważ była to szabatowa sobota – a należy pamiętać, że od wieczerzy szabatowej w piątek (tutaj, w przypadku uczniów, zapewne bardzo symbolicznej), do nabożeństwa w synagodze w sobotę rano, zwyczajowo się nic nie jadło¹¹⁹¹ – więc uczniowie z Jezusem prawdopodobnie szli do synagogi, lub z niej wracali¹¹⁹². Znajdowali się w każdym razie niedaleko od wioski, w odległości drogi szabatowej, podobnie jak ich obserwatorzy i adwersarze (**Mk 2,24**), miejscowi faryzeusze, lub miejscowi nauczyciele mający kontakty z faryzeuszami¹¹⁹³.

Niektóre kodeksy greckie na określenie szabat mają w (**Łk 6,1**) określenie „*sabbaton deuteropton*” co można by przetłumaczyć jako szabat wtóropierwszy¹¹⁹⁴. Istnieje kilka interpretacji tego terminu¹¹⁹⁵, jedna z tych interpretacji wskazuje, że może chodzić o pierwszy szabat następujący po oktawie Paschy¹¹⁹⁶. Jeśliby przyjąć tą interpretację, to wtedy datację należałoby ustalić na pierwszą połowę maja, a rozdział również wystąpiłby wcześniej, np. za rozdziałem „CE42 Uzdrawienie syna dworzanina”.

TEKST

W szabat (...) uczniowie zrywali kłosa i jedli, wykruszając [ziarna] rękami (Łk 6,1). Traktat Szabat będący częścią Miszny wymienia 39 czynności, których nie można było wykonywać w szabat (*Szab. 7,2*): „orka, siew, żniwa, wiązanie snopów, młocka, czyszczenie ziarna, selekcja ziarna, przesiewanie, mielenie, wyrabianie ciasta, wypiek, strzeżenie owiec, wybielanie skór, czesanie surowca, farbowanie (...)”¹¹⁹⁷ – to początkowe czynności, kursywą zaznaczono te, których naruszenie mogli faryzeusze potencjalnie zarzucić uczniom. Do tej podstawowej listy czynności zakazanych w szabat, inny traktat Miszny (*Besa 5,2*) dołącza jeszcze handel i działalność sądowniczą, wchodzenie na drzewa, klaskanie, pływanie, taniec¹¹⁹⁸. Oczywiście nic nie wskazuje na to, by którąkolwiek z czynności tej dodatkowej listy uczniowie wykonywali w ów szabat.

Faryzeusze są zaniepokojeni (**Mt 12,2**), gdyż za naruszanie szabat, w świetle Prawa, groziła kara śmierci¹¹⁹⁹.

¹¹⁸⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹¹⁸⁷ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 114.

¹¹⁸⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 210.

¹¹⁸⁹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 155.

¹¹⁹⁰ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 259, *seuda szliszit*.

¹¹⁹¹ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 90.

¹¹⁹² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 314.

¹¹⁹³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 87, p. 2,23-24.

¹¹⁹⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 76, p. 1.

¹¹⁹⁵ tamże, s. 71, p. 1.

¹¹⁹⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 112, p. 1.

¹¹⁹⁷ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 114.

¹¹⁹⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 91.

¹¹⁹⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 35, p. 12,2.

Jezus w swoich argumentacjach, podobnie jak tutaj, poprzez zwrot „Czy nie czytaliście” (**Mt 12,3**), odwołuje się do ksiąg świętych, wprawiając niekiedy swoich słuchaczy w zakłopotanie – jak podaje Paciorek¹²⁰⁰, mając na uwadze ewangelie, *Jezus cytuje 23 księgi spośród 39 ksiąg Biblii hebrajskiej*.

Użyty przez Jezusa dla obrony uczniów przykład Dawida i jego towarzyszy, którzy spożyli święty chleb pokładny (1 Sm 21,1-7), z jednej strony wskazuje, że skoro towarzyszom Dawida ten czyn został darowany to i uczniom powinno być darowane, bo tutaj stopień przewinienia jest na pewno mniejszy, a z drugiej strony wskazuje, że podobnie jak za czyn towarzyszy odpowiada Dawid, to podobnie tutaj odpowiada Jezus, mający zresztą pełne prawo do zezwolenia uczniom na taki wyjątek, a sami uczniowie są niewinni¹²⁰¹.

Chleby pokładne¹²⁰² (**Mt 12,3-4**) wypieczone jako przaśne¹²⁰³, w liczbie dwunastu, dwoma rzędami (Kpł 24,5-9) były wykładane co szabat w przybytku, na stole chlebów pokładnych, zgodnie z (Wj 25,30) i wtedy najpierw poprzednie chleby były zabierane. Ten (zabrany) „chleb święty” można było spożywać tylko osobom poświęconym, kapłanom. Dawid prosi o pięć takich chlebów. Faktycznie, w wydarzeniu (1 Sm 21,1-7), wspomniany jest arcykapłan Achimelek, będący równocześnie ojcem bardziej znanego Abiatar (1 Sm 22,20), którego zapewne ze względu na późniejsze zasługi wymieniania, jako najwyższego kapłana Ewangelista Marek (**Mk 2,26**)¹²⁰⁴, natomiast miejscem jest nie Świątynia Jerozolimska, ale sanktuarium w Nob¹²⁰⁵, położone niedaleko od Jerozolimy, 2,5 km w kierunku północno-wschodnim, gdzie żyło osiemdziesięciu pięciu kapłanów (1 Sm 22,18). Prawdopodobnym czasem wydarzenia jest szabat – do czego odwołuje się Jezus^{1206, 1207} – choć nie wynika to wprost z tekstu Księgi Samuela, tylko może to być odniesienie do jakiejś ówczesnej interpretacji judaistycznej¹²⁰⁸. Wspomożenie Dawida miało dla Achimeleka bardzo wysoką cenę, z ręki Saula zginął on, zginęli wszyscy kapłani, oprócz jego syna Abiatar.

W wersetach (**Mt 12,5-7**) znajdujemy jeszcze jedną obronę uczniów poprzez argumentację typu *qal wahomer* (hebr., wersja łac.: *a minori ad maius*) czyli „o ileż bardziej”, a punktem wyjścia jest obowiązek składania ofiar przez kapłanów także w szabat (Lb 28,9-10)¹²⁰⁹. Użyta przez Jezusa argumentacja jest tutaj następująca „jeśli wielkość służby świątynnej przewyższa wielkość szabat, o ile bardziej autorytet Jezusa przewyższa autorytet szabat /.../”, czyli „jeśli kapłani, którzy służą w świątyni są wolni od winy /.../, o ile bardziej bez winy są uczniowie, którzy służą Jezusowi, obecności Boga w Jego osobie i czynach.”¹²¹⁰.

Stwierdzenie „Syn Człowieczy jest Panem Szabat” (**Mt 12,8**) ma bardzo duże konsekwencje. W świetle (Kpł 23,3) Panem Szabat jest Jahwe. Jezus, wobec tego, tym stwierdzeniem zastrzega sobie pełnię władzy, w tym władzy prawodawczej^{1211, 1212}. Według¹²¹³ podstawowymi znakami przynależności do narodu wybranego było obrzezanie, szabat i przepisy dotyczące czystości, w tym czystości pokarmów, obyczajów i świętości życia, które – uogólniając – składały się na szeroko rozumianą wierność Prawu, dlatego, zachowanie szabat posiadało tak wielką rangę.

Komentarz dotyczący sporu o szabat i przepisy Prawa znajduje się w Apendyksie A.

¹²⁰⁰ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 152.

¹²⁰¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 79.

¹²⁰² NLB, s. 108-109, *Chleby pokładne*, s. 528, Nob, s. 699, *Stół chlebów pokładnych*.

¹²⁰³ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 393-394.

¹²⁰⁴ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 443, Abiatar.

¹²⁰⁵ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 352, Nob.

¹²⁰⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 316n, p. 3-4.

¹²⁰⁷ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 206n, p. 25.

¹²⁰⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 525, p. 3-4.

¹²⁰⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 35, p. 12,5-6.

¹²¹⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 525, p. 5-6.

¹²¹¹ BP, s. 44, p. Mt 12,8.

¹²¹² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 526.

¹²¹³ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 60-62.

CE57. Uzdrawienie w szabat

MIEJSCE

Potwierdzenie synagogi w Kafarnaum, jako miejsca uzdrowienia znajduje się u Daniela-Ropsa¹²¹⁴.

TEKST

«*Jeżeli Chrystus niektóre ze swoich cudów czyni w szabat, to nie dlatego, ażeby naruszyć uroczysty charakter dnia poświęconego Bogu, ale by ukazać, że ten święty dzień jestznaczony w sposób szczególny zbawczym działaniem Boga*»¹²¹⁵.

Pytanie «Czy wolno uzdrawiać w szabat?» (**Mt 12,10b**) zadają faryzeusze – że to byli faryzeusze wynika z kontynuacji narracji, por. (Mt 12,2.14). Dominująca wówczas wśród faryzeuszów szkoła Szammaja nie pozwalała, by w szabat się modlić za chorych, zwolennicy Hillela pozwalali na to, ale byli oni wówczas w mniejszości¹²¹⁶.

Oprócz wydarzenia uzdrowienia przez Jezusa człowieka z uschlą ręką rozdział ten zawiera piękny przykład dysputy halachicznej Jezusa z faryzeuszami. Halacha^{1217, 1218} znaczy po hebrajsku droga, ścieżka, od hebr. *halach*, „iść, podążać”, czyli zasadniczo to, jak należy żyć i postępować w sposób właściwy. Konkretnie jest to szczegółowa interpretacja przepisów Tory, szczególnie w takich przypadkach życiowych, gdy literalne spełnienie danego przykazania było bardzo trudne do spełnienia. Również poprzedni rozdział (CE56) o łuskaniu kłosów w szabat zawiera dysputę halachiczną, podobnie jak rozdział (CE232), (Mt 19,3-9), (Mk 10,2-12) o nierozzerwalności małżeństwa. Halacha jest początkowo częścią tzw. Tory ustnej, przekazywanej w ustnym nauczaniu, o której faryzeusze mieli jednak przekonanie, że została objawiona już Mojżeszowi na Synaju, wraz z Torą spisaną w zwojach Pięcioksięgu¹²¹⁹. Pierwotnie ustnej Tory nie spisywano, nie wolno jej było spisywać, a jedynie zapamiętywać, przekazywać i tłumaczyć uczniom¹²²⁰, zakaz ten uchylono w obliczu przesładowań rzymskich, wobec tego po r. 70 literatura rabiniczna zaczęła z wolna powstawać.

CE58. Narada wrogów Jezusa

KONSTRUKCJA

Ten rozdział łączy się z poprzednim, ale ze względu na potencjalną wagę tego wydarzenia został wyodrębniony dla niego osobny rozdział; podobnie jest w synopsie Dąbrowskiego¹²²¹.

CE59. Jezus „Sługa Pański” – napływ tłumów

TEKST

Według świadectwa Marka Ewangelisty, ludzie przychodzą do Jezusa ze wszystkich stron: przede wszystkim z terenów Izraela, czyli z Galilei – pominięta jest jednak Samaria, oraz Dekapol do którego jednak Pan Jezus osobiście się później wybierze (Mk 5,20) – oraz z Judy, czyli z Judei. Dalej wymienione są tereny poza tradycyjnym obszarem Izraela i Judy, czyli Idumea (na południe od Judy – grubo ponad 200 km od Galilei), również Zajordanie, inaczej Perea, oraz okolice Tyru i Sydonu, inaczej Syro-Fenicja¹²²².

W wersecie (Mt 12,20) sformułowanie „*Trzciny zgniecionej nie złamie (...), aż zwycięsko sąd przeprowadzi.*”, odnosi się do zwyczaju łamania trzciny przez sędziego, który w ten sposób ogłaszał wyrok śmierci¹²²³. Wyrażenie „*Trzciny zgniecionej nie złamie*” wskazuje w takim razie, że sądy i wyroki będą odmierzane sprawiedliwą miarą, bez ulegania naciskom. Trzcina była także przyrządem mierniczym, o długości nieco ponad 3 metry – takim prętem mierniczym obmierzano mur otaczający od zewnątrz

¹²¹⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 176.

¹²¹⁵ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 263.

¹²¹⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 36, p. 12,9-10.

¹²¹⁷ EB, s. 377, *halacha*.

¹²¹⁸ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 112, *halacha*.

¹²¹⁹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 151.

¹²²⁰ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 305, *ustna Tora*.

¹²²¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 64.

¹²²² KKB, s. 992, p. 21.

¹²²³ BWP, p. Mt 12,20.

świątynię i właśnie tyle wynosiła grubość tego muru, jak można się o tym przekonać na podstawie (Ez 40,5), gdzie w tekście greckiej Septuaginty występuje słowo *καλαμος*, (*kalamos*) to samo, które w (Mt 12,20) oznacza trzcinę¹²²⁴.

CE60. Wybór Dwunastu

KONSTRUKCJA

Przyjęto kolejność wyboru Apostołów wg chronologii zawartej w Ewangelii Marka, podobnie do Dąbrowskiego¹²²⁵, Szczepańskiego¹²²⁶, Coxa i Easleya¹²²⁷, zaś u Romaniuka¹²²⁸ wybór apostołów występuje wcześniej, przed pop. rozdziałem, czyli wg kolejności przyjętej w Ew. Łukasza, ale w każdym razie nie według kolejności Ew. Mateusza, gdyż tam wybór Dwunastu następuje po Kazaniu na Górze.

TEKST

W trzech synoptycznych wykazach dwunastu apostołów, nieco różniących pod względem kolejności podawanych uczniów, Szymon Piotr jest zawsze na pierwszym miejscu¹²²⁹. Wśród apostołów Judasza wyróżnia pochodzenie, tylko Judasz pochodzi z Judei, prawdopodobnie z Kariotu, podobnie jak ojciec Judasza (J 6,71;13,26)¹²³⁰.

Przydomek nadany przez Jezusa synom Zebedeusza, Boanerges, czyli Synowie Gromu (Mk 3,17), pochodzi od hebr. Bene-Regesz¹²³¹. Natomiast jeśli rozpatrzyć określenie innego apostoła „Szymona z przydomkiem Gorliwy” (Łk 6,15), to według tłumaczenia [BW] wiernie oddającego tekst grecki, chodzi o „Szymona, które zwią Zelotą”, który w (Mk 3,18) wg [BW] występuje pod mianem „Szymon Kananejczyk” od gr. Σίμωνα τὸν Καναναῖον (*Simōn ho Kananitēs*), (właśnie hebr. *kannaim*, od *kanna*, znaczy „żarliwy, gorliwy, zagorzały”), a w (Dz 1,13) wymieniany jest w tekście greckim jako „Σίμων ο ζηλωτής” (*Simōn ho zelōtēs*), czyli Szymon Zelota, tak więc według¹²³² Szymon Gorliwy wywodził się z ugrupowania zelotów. Przydomek Judasza¹²³³, Iskariota, można wiązać z miastem Keriot w południowej Judei, wymienianym zresztą w Księdze Jozuego (Joz 15,25), ale można też go łączyć ze słowem *sicarius* (*sica* oznacza sztylet), oznaczającego sykaryjczyków, surowy odłam zelotów; ewentualnie inna możliwość – jest to przydomek nadany *ex post* Judaszowi, zapewne od imienia ojca, wskazujący pośrednio na jego charakter (człowiek fałszu).

W gronie wybranych dwunastu apostołów, jak już wspomniano wyżej, tylko Judasz pochodzi z Judei, pozostałych jedenastu pochodzi z Galilei¹²³⁴.

CE61. Wprowadzenie do Kazania na Górze

KONSTRUKCJA

Kazanie na Górze jest najobszerniej relacjonowane w Ewangelii Mateusza (Mt 5,1-7,29) i takie ramy chronologiczne dla *Kazania na Górze*, tzn., jako mowę Jezusa, wygłoszoną podczas jednego zgromadzenia ludu, tutaj przyjęto. Przypuszcza się jednak także, iż Mateuszowa wersja Kazania na Górze może w istocie być streszczeniem wypowiedzi Jezusa wygłoszonych niekoniecznie w jednym miejscu¹²³⁵.

Niekiedy wyodrębnia się relację z Ewangelii Łukasza (Łk 6,12-49) jako tzw. *mowę na równinie*, por. (Łk 6,17a), CE0684. Od Mateuszowej wersji Kazania na Górze, różni się lokalizacją: równina – góra,

¹²²⁴ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 172-173.]

¹²²⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 331, nr 66.

¹²²⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 450, par. 46.

¹²²⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxi, sec. 53.

¹²²⁸ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 154, nr 45.

¹²²⁹ BP, s. 99, p. Mk 3,13-19.

¹²³⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 54-55.

¹²³¹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 229.

¹²³² NLB, s. 820, *Zeloci*.

¹²³³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 249-250.

¹²³⁴ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 121.

¹²³⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 204.

kolejnością wyboru apostołów: u Łukasza wybór apostołów następuje przed wygłoszeniem mowy, u Mateusza później, oraz samą długością mowy: relacja z Ewangelii Łukasza jest znacznie krótsza¹²³⁶.

Ponieważ mowa z Ewangelii Łukasza, nie wprowadza zasadniczo nowych wątków w stosunku do mowy z Ewangelii Mateusza (Mt 5,1-7,29) – poza oczywiście pewnymi niuansami oraz dołączonymi czterema przestrożkami – to uznano tutaj, że nie ma potrzeby jej wyodrębnić jako osobnego wydarzenia, za to bardziej pożyteczne będzie porównawcze zestawienie obu wersji w ramach jednej mowy. Podobnie uważa Roman Bartnicki¹²³⁷ że, nieco uogólniając, pomimo pewnych różnic, chodzi jednak o tę samą (szeroko rozumianą) mowę Jezusa.

Przedstawiając *Kazanie na Górze* jako jeden ciąg mów kierowano się wewnętrzną logiką tekstu, pomijając rozważania na temat prawdopodobieństwa faktu jednorazowego wygłoszenia całej nauki w czasie jednego kazania.

MIEJSCE

Jest bardzo możliwe, że Kazanie na Górze miało miejsce na tzw. Wzgórzu Błogosławieństw (150 m n.p.m.) w miejscowości Tabgha, 13 km od Tyberiady, 3 km na zachód od Kafarnaum, nie na samym szczycie, ale na płaszczyźnie położonej nieco niżej (Łk 6,17a) w kierunku południowo-zachodnim od szczytu¹²³⁸, zob. również omówienie tej kwestii w innych pracach^{1239, 1240, 1241}. Na położenie miejsca wygłoszenia Kazania na Górze niedaleko od Kafarnaum wskazują wersety (Łk 7,1) i (Mt 8,5a) ukazujące niedalekie przybycie Jezusa do Kafarnaum po ukończeniu wszystkich mów.

Inna, czasem sugerowana, lokalizacja wygłoszenia Kazania na Górze, to góra Karn Hattin w pobliżu Tyberiady^{1242, 1243}. Wzgórze Karn Hattin znajduje się dwadzieścia trzy kilometry od Nazaretu w kierunku Tyberiady¹²⁴⁴, albo inaczej, Rogi Hittinu są położone 3 km na zachód od Tyberiady¹²⁴⁵.

TEKST

Wieść o Jezusie „roznosiła się po całej Syrii”. W najwęższym znaczeniu może to oznaczać niewielki obszar na północ od Jeziora Galilejskiego¹²⁴⁶, szerzej może oznaczać rzymską prowincję Syrię. Czytając łącznie wersety (Mt 4,24-25) wcale niewykluczone jest najszerze, starożytne znaczenie tej nazwy, obejmujące obszar ziem Żyznego Półksiężycy od gór Taurusu aż po Egipt¹²⁴⁷, czyli w tym także całej Palestyny – choć takie rozumienie raczej w sensie przenośnym niż dosłownym, bardziej konkretnie mogłoby tutaj chodzić o Lewant, por. komentarz do (CE161).

Nie tylko wieści o Jezusie rozchodziły się szeroko. Również religijna jurysdykcja przywódców religijnych z Jerozolimy sięgała daleko poza administracyjne granice ich tetrarchii, tutaj Judei, co widać nieco później na przykładzie z Dziejów Apostolskich (Dz 9,1-2), gdzie arcykapłan ma moc posłać listy nakazujące uwięzienie chrześcijan, aż do synagog w Damaszku¹²⁴⁸.

Jezus wychodzący na górę i z niej nauczający w postawie siedzącej przypomina rabinów nauczających z katedry Mojżesza (specjalne krzesło w synagodze), oraz samego Mojżesza, który wchodził na górę, aby otrzymywać objawienia Boże, które później przekazywał ludowi¹²⁴⁹. Tak było według ówczesnego zwyczaju, że osoby publicznie odczytujące Pismo stały, podczas gdy nauczyciele je wyjaśniający, zasiadali podczas jego wyjaśniania¹²⁵⁰.

¹²³⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 324.

¹²³⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 224-225.

¹²³⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 356, par. 316.

¹²³⁹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), Kraków 2010, s. 6.

¹²⁴⁰ BP, s. 19, p. Mt 5,1-2.

¹²⁴¹ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 224.

¹²⁴² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 204.

¹²⁴³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 84, p. 1.

¹²⁴⁴ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 393, Wzgórze Hattin (Qarn Hattin).

¹²⁴⁵ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, s. 132.

¹²⁴⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 199, p. 24.

¹²⁴⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 136.

¹²⁴⁸ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 137.

¹²⁴⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 76.

¹²⁵⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 17, p. 5,1-2.

Początek nauczania Jezusa Mateusz Ewangelista oznajmia uroczystą formułą „*Wtedy otworzył usta i nauczał*” (**Mt 5,2**), co poniekąd wskazuje również na prorocki charakter nauczania, por. (Mi 4,4)¹²⁵¹. Jak można przypuszczać Kazanie na Górze zostało wygłoszone przez Jezusa w języku aramejskim, który był wówczas używany, jako język codzienny w ówczesnej Palestynie¹²⁵².

CE62. Osiem błogosławieństw

KONSTRUKCJA

Błogosławieństwa Łukaszowe są starszą wersją błogosławieństw niż Mateuszowe (Mateusz nadał błogosławieństwom sens bardziej duchowy), stąd w KCE są cytowane, jako pierwsze błogosławieństwa z Ewangelii Łukasza¹²⁵³.

TEKST

Osiem błogosławieństw rozpoczyna nauczanie Jezusa znane jako „Kazanie na Górze”. Osiem błogosławieństw posiada bardzo precyzyjny układ wersów¹²⁵⁴: pierwsze i ósme błogosławieństwo kończy się stwierdzeniem „albowiem do nich należy królestwo niebieskie” (**Mt 5,3b.10b**), co między innymi tworzy swoiste obramowanie dla ośmiu błogosławieństw i pozwala zaklasyfikować je jako swoistą jednorodną inkluzję, odróżniającą je od tzw. dziewiątego błogosławieństwa (**Mt 5,11-12**), które jest sformułowane nie w trzeciej, a w drugiej osobie liczby mnogiej i które z ośmioma błogosławieństwami łączy temat prześladowania; ponadto w czwartym i ósmym błogosławieństwie występuje wyrażenie *sprawiedliwość*, co z kolei pozwala pierwsze cztery błogosławieństwa potraktować jako jedną długą strofę odnoszącą się do wewnętrznego nastawienia człowieka, „stanów duszy” wg E. Zolli¹²⁵⁵ – co ciekawe ludzie w tych stanach, zasługujący na miano szczęśliwych, określani są zawsze rzeczownikami zaczynającymi się w j. greckim od litery „p”, πτωχός (ptōchos, biedny, żebrzący), πενθεός (pentheō, bolejący, będący w żałobie), πραῦς (praus, łagodny, życzliwy, cichy), πεινᾶω (peinaō, łaknący, głodny) – natomiast następne cztery błogosławieństwa wskazują na ludzi odznaczających się raczej aktywnością zewnętrzną, czyli tych¹²⁵⁶ posiadających cnoty implikujące działanie.

Zestawiony tutaj, w KCE, cykl długiego nauczania Jezusa, określany jako Kazanie na Górze, można by podzielić na następujące części: ⁽¹⁾ CE62-66 kwintesencja nauki Jezusa, ⁽²⁾ CE67-71 rozszerzona interpretacja niektórych przepisów Tory, z powołaniem się na te przepisy formułą „Słyszeliście”, ⁽³⁾ CE72-84 zasady chrześcijańskiego życia, ⁽⁴⁾ CE85-88 czuwanie nad właściwym postępowaniem i właściwymi wyborami.

Nauczanie w drugiej części – rozdziały CE67-71 – odwołuje się do konkretnych przepisów Tory, poprzez wspomnianą wyżej formułę „Słyszeliście”. Możliwe wskazania tych przepisów Tory są zawarte w poniższym zestawieniu.

Rozdział KCE	Referencja „Słyszeliście”	Schemat 1 ^I	Schemat 1 ^{II}	Schemat 2
CE67	Mt 5,21	Wj 20,13	Pwt 5,15	
CE68	Mt 5,27	Wj 20,14	Pwt 5,18	
CE68	Mt 5,31			Pwt 24,1
CE69	Mt 5,33	Wj 20,16	Pwt 5,20	
CE70	Mt 5,38			Kpł 24,19
CE71	Mt 5,43			Kpł 19,18

Czytanie odpowiednich fragmentów z Tory przed nauczaniem Jezusa nie było w zasadzie konieczne, gdyż Jezus konkretny przepis, na który powołuje się w swoim nauczaniu, najpierw przytacza właśnie poprzez formułę „Słyszeliście, że powiedziano (...)”.

¹²⁵¹ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ? Konfrontacje i spory z Człowiekiem, który zmienił historię*, Kraków 2012, s. 112.

¹²⁵² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 240-241.

¹²⁵³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 336.

¹²⁵⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 208, *Struktura*.

¹²⁵⁵ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 131.

¹²⁵⁶ tamże, s. 131.

Kazanie na Górze zostało tak zredagowane w Ewangelii Mateusza, że ukazuje Jezusa jako zwiastuna mesjańskiej Tory i w świetle typologii Mojżeszowej jest On ukazany jako eschatologiczny Mojżesz¹²⁵⁷. Jezus ogólnie nie znosi żadnego z przepisów Tory, tylko, w przypadku niektórych przykazań (np. piąte, szóste, ósme przykazanie Dekalogu), ujednolaccia sposób ich rozumienia i podnosi wymagania co do sposobu ich spełnienia¹²⁵⁸.

CE64. Zadanie uczniów: sól ziemi

KONSTRUKCJA

Zestawienie fragmentów do tego i następnego rozdziału zostało dokonane według synopsy Dąbrowskiego¹²⁵⁹, z tą różnicą, że uwzględniamy dwa pełne wersety (Mk 9,49-50), a nie tylko część pierwszego wersetu (Mk 9,49a). Przyjęto podział rozdziału *Zadanie uczniów* na dwa rozdziały z podtytułami „sól ziemi” i „światłość świata” wg synopsy Alanda¹²⁶⁰ i Wojciechowskiego¹²⁶¹.

TEKST

Sól w znaczeniu ST, do którego to znaczenia zdaje się odwoływać Jezus, szczególnie w **(Mk 9,49)**, przywodzi na myśl przymierze z Bogiem – była ona bowiem używana do posolenia ofiary pokarmowej składanej Bogu; w przepisie (Kpł 2,13) jest użyte sformułowanie „sól przymierza Boga twego” na określenie tak użytej soli¹²⁶². Solą też nacierano niemowlęta zaraz po urodzeniu (Ez 16,4)¹²⁶³, była to część palestyńskiego rytuału związanego z narodzinami¹²⁶⁴.

Uczniowie powinni być dla innych ludzi, tym, czym jest sól do potraw, tzn. powinni mieć nadmiar wszelkich przymiotów Bożych, tak by móc obdarowywać nimi ze swojego skarbcza pozostałych ludzi, bez żadnego uszczerbku dla siebie – podobnie jak dobra sól, której szczyptę odjęto, ciągle zachowuje swój smak.

CE65. Zadanie uczniów: światłość świata

KONSTRUKCJA

Wersetów (Mk 4,21) i (Łk 8,16) nie uwzględniono tutaj, gdyż wchodzą one w skład późniejszej przypowieści o lampie.

TEKST

Sformułowanie „światło (światłość) świata” **(Mt 5,14a)** nawiązuje do wersetu (Iz 42,6), gdzie Sługa Pański jest „światłością dla narodów”, oraz wersetu (Iz 49,6), w którym jest nazwany „światłością dla pogan”¹²⁶⁵.

Jezus w określeniu „miasto położone na górze” **(Mt 5,14b)**, przywołując ten obraz, z pewnością odwołuje się do, czyniącego niezapomniane wrażenie, widoku Jerozolimy nocą¹²⁶⁶. Perspektywa duchowa położenia Jerozolimy jest oczywista dla każdego Izraelity, do Świętego Miasta zawsze się wchodzi wstępując w górę, perspektywa realna, geograficzna, trochę zależy od drogi dojścia, czy jest to droga mocno pod górę zaczynająca się od brzegów Jordanu, czy jest to podejście do wysokich murów i bram miasta, czy jest to perspektywa wzgórz otaczających miasto¹²⁶⁷, stanowiących jakby zewnętrzny szaniec miasta (Ps 125,2). Mając tudzież na uwadze, że Jezus nie wymienia tutaj konkretnego miasta, jego najbliżsi uczniowie mogli mieć przed oczyma również Safed¹²⁶⁸, leżące kilkanaście kilometrów na

¹²⁵⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 229-230.

¹²⁵⁸ tamże, s. 234-235.

¹²⁵⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 69.

¹²⁶⁰ K. ALAND, *Synopsis*, s. 570, nr 52-53.

¹²⁶¹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 52-53.

¹²⁶² H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 233-234, p. 49.

¹²⁶³ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 170.

¹²⁶⁴ KKB, s. 758, p. 45.4.

¹²⁶⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 18, p. 5,14.

¹²⁶⁶ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 66.

¹²⁶⁷ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 150.

¹²⁶⁸ tamże, s. 146.

północny zachód od Jeziora Galilejskiego, uchodzące za (realnie) najwyżej położone miasto w Izraelu¹²⁶⁹.

Światło najbardziej konieczne jest w nocy. Nów Księżyca obchodzono w Izraelu uroczyscie jako święto¹²⁷⁰, jego nadejście ogłaszała Wysoka Rada zbierająca się w tym celu na dziedzińcu świątynnym, a wtedy na stokach Góry Oliwnej zapalano światła sygnalizujące nadejście święta i propagujące tą wiadomość dalej¹²⁷¹. Właśnie wraz z „nowym” Księżycem Jerozolima widoczna była również w nocy.

Korzec (gr. μῦδιος) jest miarą pojemności (8,73 l)^{1272, 1273}. Znaczenie korca zastosowane w tekście (Mt 5,15) i (Łk 11,33) jest takie, że albo chodzi tutaj o odwrócone naczynie, o tej pojemności, którym nakrywa się światło¹²⁷⁴, albo o mały mebel na trzech lub czterech nogach – rodzaj niskiego stołu służącego do odmierzania zboża na mąkę i chleb dla rodziny – pod który można schować lampę^{1275, 1276}.

Lampa w domu często płonęła całą noc¹²⁷⁷, bo to oznaczało dla postronnych ludzi, że dom nie jest opuszczony i dawało domownikom poczucie bezpieczeństwa, toteż Jezus mówi do uczniów (Mt 5,16) „niech wasze światło jaśnieje przed ludźmi”. W biedniejszych domach musiano zapewne nieco nad tym czuwać, a w bogatszych zapewne stosowano już lampę oliwną konstrukcji Herona z Aleksandrii (II w. p. Chr.)¹²⁷⁸ zaopatrzoną w automatyczną regulację wysokości spalanego knota świecy, poprzez dość prosty mechanizm przekładkowy reagujący na obniżający się wraz ze spalaniem poziom oliwy, który zużyty knot zastępował nowym.

Ogólnie, przez te porównania, Jezus wskazuje, iż nie chce przyćmiewać światła uczniów i też nie chce by sami uczniowie ukrywali swoje światło (dobre uczynki). Należy zawsze przy tym pamiętać o celu: „Tylko dla chwały Bożej powinniśmy ujawniać przed ludźmi własną wartość”¹²⁷⁹.

CE66. Jezus a Prawo – początek królestwa Bożego

KONSTRUKCJA

Do zestawienia wybrano dwa wersety z Ewangelii Łukasza Łk (16,16-17), tak jak w synopsie Alanda¹²⁸⁰, tzn. inaczej niż u Dąbrowskiego¹²⁸¹ zachowano tutaj werset (Łk 16,16) z tego względu, że nadaje on całej Łukaszej perykopie istotnie inny odcień kontekstowo–znaczeniowy w por. z (Mt 5,17-20).

TEKST

Mamy tutaj zaznaczone dwa poglądy na wizję kościoła wśród pierwszych chrześcijan: kościół judaistyczny (Mt 5,17a) „Nie sądzicie, że przyszedłem znieść Prawo albo Proroków”, czy uniwersalistyczny (Łk 16,16) „Aż do Jana [trwało] Prawo i Prorocy” – por. ^{1282, 1283}. Jak to ujmuje S. Gądecki¹²⁸⁴, w Palestynie działał „Kościół z obrzezania” składający się z ludności żydowskiej, a dla Żydów istotna była postać Jezusa jako Mesjasza, podczas gdy w większości poza Palestyną działał Kościół Pawłowy (wspólnoty założone przez św. Pawła) składający się z pogan przyjmujących wiarę w Jezusa Zbawiciela. W pracy R. Bartnickiego¹²⁸⁵ znajduje się bardzo interesujące zestawienie dotyczące sukcesji biskupiej w siedmiu ośrodkach chrześcijaństwa w pierwszym wieku, z którego jednoznacznie wynika, że pierwszymi biskupami w takich stolicach biskupich jak Jerozolima,

¹²⁶⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 126n.

¹²⁷⁰ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 13.

¹²⁷¹ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 146, *kalendarz*.

¹²⁷² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 86, p. 9.

¹²⁷³ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 107.

¹²⁷⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 86, p. 9.

¹²⁷⁵ BJ, s. 1363, p. Mt 5,15.

¹²⁷⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 173.

¹²⁷⁷ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 421.

¹²⁷⁸ K. MAJEWSKI (red), *Kultura materialna starożytnej Grecji*, s. 436.

¹²⁷⁹ T. KOŁOSOWSKI, *Ewangelia według Mateusza 1-13*, (OKKB NT Ia), s. 102, Mt 5,16, Augustyn, *Kazania*.

¹²⁸⁰ K. ALAND, *Synopsis*, s. 570, nr 54.

¹²⁸¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 70.

¹²⁸² KKB, s. 927 Nr 26.

¹²⁸³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 194, p. 17.

¹²⁸⁴ S. GĄDECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 425.

¹²⁸⁵ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 332-333.

Aleksandria, Antiochia, Efez, Rzym byli zawsze judeochrześcijanie, dopiero później, z czasem, również helleniści.

W Kazaniu na Górze, ani w części dotyczącej odniesienia do Prawa ST, w szczególności Dekalogu, (Mt 5,17-37), ani też w pozostałej części Kazania na Górze, nie ma bezpośredniego odniesienia do podstawowego przykazania każdego Izraelity, prawa miłości Boga, które według (Pwt 6,4-7) brzmi: „*Słuchaj Izraelu, Pan jest naszym Bogiem – Pan jedynie. Będiesz miłował Pana, Boga twojego, z całego swego serca, z całej duszy swojej, ze wszystkich swych sił. (...)*”. Przyczyna braku odniesienia Jezusa do tego przykazania, może wywodzić się z prostego faktu, że przykazanie to było włączone w starożytnym Izraelu w odmawianą codziennie, przynajmniej rano i wieczorem, modlitwę *Szema Israel*^{1286, 1287}. Jezus nawiąże jednak do tego przykazania w swoim ostatnim publicznym nauczaniu (Mt 22,34-40).

Wyrażenie użyte przez Jezusa „*ani jedna jota, ani jedna kreska nie zmieni się w Prawie*” (Mt 5,18) odnosi się do liter alfabetu hebrajskiego: *jota* to grecki odpowiednik najmniejszej litery w alfabecie hebrajskim¹²⁸⁸ zwanej *jud* lub *jod*, lub chodzi o najmniejszą literę używaną w piśmie kwadratowym (aramejskim)¹²⁸⁹, zwaną *jota*¹²⁹⁰, a *kreska*¹²⁹¹ (gr. *κεφαλα*) jest najmniejszym znakiem używanym do rozróżniania podobnych liter tego alfabetu. Jest to dziesiąta spółgłoska alfabetu semickiego¹²⁹², a sama nazwa litery i jej fenicki pierwowzór wywodzi się od słowa *jad*, czyli „ramię/ręka”. Jak się przypuszcza¹²⁹³, Ewangelista Łukasz podaje logion Jezusa w jego pierwotnej formie (Łk 16,17), podczas gdy w Ewangelii Mateusza występuje jego nieco przeredagowana postać.

Aby Prawo mogło być zachowane i spełnione, musi być najpierw bezbłędnie utrwalone. Wydaje się, że Jezus czyni tu aluzję do przepisywania Tory. Pisano najczęściej odpowiednio przyciętym piórem trzcinowym na papirusie sporządzonym z włókien trzciny papirusowej¹²⁹⁴. Zwój (odpowiednik księgi) musiał być przepisany bezbłędnie, skryba w Palestynie mógł popełnić najwyżej jeden błąd w jednej spółgłosce (wtedy miał prawo ją nadpisać), w diasporze trzy błędy¹²⁹⁵. W przypadku popełnienia kolejnego błędu niedokończony zwój był wycofywany do genizy, specjalnego repozytorium takich zwojów przy synagodze¹²⁹⁶. Pan Jezus wymaga więc wierności absolutnej, co do jednej spółgłoski, w zachowaniu Prawa: najpierw od skryby.

Pewność tekstu Biblii potwierdzają odkrycia, dokonane w połowie XX wieku na Pustyni Judzkiej, w grotach nieopodal miejscowości Qumran leżącej 12 km od Jerycha¹²⁹⁷, licznych manuskryptów z tekstami ST^{1298, 1299}, schowanymi w tych grotach całe dziewiętnaście wieków wcześniej, prawdopodobnie dla zabezpieczenia wobec wojny z Rzymem w 66 r. po Chr., które przesunęły dostępność materiałów źródłowych z pismami ST o przeszło 1000 lat, oraz – co równie ważne – potwierdziły, najstarszą, całościową, masorecką wersję ST z 1008 r. po Chr., jaką stanowi Codex Leningradensis, za wyjątkiem niewielu, mniej znaczących rozbieżności.

Jeśli chodzi o NT, to najstarszy znany odpis Nowego Testamentu stanowi papirus P⁵², tzw. Papirus Rylandsa 457¹³⁰⁰, zawierający fragment Ewangelii Jana (J 18,31-33.37n), datowany na pierwszą połowę II wieku, natomiast na około 200 rok datowane są inne rękopisy zawierające fragmenty Ewangelii Mateusza oraz inne fragmenty Ewangelii Jana¹³⁰¹. Ogólnie liczba rękopisów NT, które

¹²⁸⁶ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 202.

¹²⁸⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 311.

¹²⁸⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 232.

¹²⁸⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 87, p. 2.

¹²⁹⁰ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 54.

¹²⁹¹ kreska to hebr. *koc*, dosł. cierań (według D.H. STERN, *Komentarz*, s. 35).

¹²⁹² EB, s. 501, *jod*.

¹²⁹³ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 233.

¹²⁹⁴ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 100.

¹²⁹⁵ tamże, s. 100.

¹²⁹⁶ tamże, s. 100.

¹²⁹⁷ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 66.

¹²⁹⁸ tamże, s. 59-63.

¹²⁹⁹ NLB, s. 636-637, *Qumran: Rękopisy biblijne*.

¹³⁰⁰ BARTNICKI R., KŁÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 41-42.

¹³⁰¹ tamże, s. 43.

zawierają cały Nowy Testament, bądź tylko jego część, wynosi na dzień dzisiejszy około 5500¹³⁰², przy czym na podstawie prowadzonych badań można stwierdzić, że tekst NT dotarł do nas w *stanie nieskażonym co do istoty*¹³⁰³, na wyodrębnionych ponad 250 000 wariantów tekstu, zaledwie około 200 zmienia sens zdania, około 15 dotyczy spraw ważniejszych, ale nie naruszając spraw dogmatycznych, a najczęstsze spotykane różnice dotyczą ortografii i składni zdań. Przyczyną powstania pewnych różnic pomiędzy rękopisami są niekiedy błędy kopistów, oraz fakt, że przez pewien początkowy okres nie traktowano pism nowotestamentalnych jako tekstu absolutnie świętego, do którego nie można by wprowadzić jakichś zmian¹³⁰⁴. Ustalenie standardu Pisma Świętego na dzisiejsze czasy, na podstawie wielu jego wariantów, polegające w głównej mierze na eliminacji wariantów (tzw. lekcji) mało prawdopodobnych, to jedno z zadań dziedziny zwanej krytyką tekstu biblijnego¹³⁰⁵, korzystającej z reguł krytyki tekstu¹³⁰⁶.

CE67. Piąte przykazanie i nakaz pojednania

TEKST

Użyty w (Mt 5,22) termin „Wysoka Rada” oznacza Sanhedryn^{1307, 1308, 1309, 1310, 1311}. (tak jest w oryginale greckim), ale Sanhedryn właściwy dla danej sprawy. Zwykle przez tzw. Wielki Sanhedryn rozumiana jest Najwyższa Rada w Jerozolimie. Wielki Sanhedryn liczył 70 członków, a faktycznie 71, jeśli uwzględnić arcykapłana jako przewodniczącego (*nasi*) i składał się, oprócz tego, który był wiceprzewodniczący (*ab bet din*) – tworząc przy tym z arcykapłanem duumwirat oraz prowadząc zgromadzenie, kiedy funkcjonowało ono jako trybunał – w równej proporcji z trzech części: arcykapłanów i arystokracji powiązanej z arcykapłanami, podczas gdy następną część stanowili starsi, zaś kolejną pisarze, w tym faryzeusze. Oprócz roli trybunału Sanhedryn spełniał także funkcję akademii kapłańskiej oraz rady politycznej. Istniały poza tym również sądy lokalne, tj. okręgowe, powstałe z podziału Palestyny na pięć okręgów dokonany przez Aulusa Gabiniusza (który był legatem Syrii w latach 57-55 p. Chr.)^{1312, 1313, 1314}, gdzie, oprócz Jerozolimy, wyznaczonymi wówczas ośrodkami władzy były Jerycho, Seforis, Amatus, Gadara z sądami po dwudziestu trzech sędziów, oraz, funkcjonowały wtedy także sądy miejscowe, ze składem trzech sędziów. W czasach Heroda Wielkiego istniał podział na meridiarchie¹³¹⁵, tj. Judea–Idumea, Perea, Samaria, Galilea, oraz istniały odziedziczone po Hasmoneuszach królestwa, Batanea, Trachonitis, Auranitis, Gaulanitis. Oprócz tego istniał w czasach Jezusa podział na toparchie (odpowiednik powiatów), Judea była podzielona na 10 lub 12 toparchii, natomiast Galilea na 5 i Perea również na 5 toparchii¹³¹⁶. Rady sędziowskie, w zależności od znaczenia miejscowości, oprócz 3 i 23 sędziów mogły jeszcze też mieć siedmiu sędziów.

W (Mt 5,26) występuje w oryginale greckim słowo κοδράντης (*kodrantēs*), tłumaczone jako grosz, a będące greckim odpowiednikiem łacińskiego *quadrans*, oznaczającego czwartą część *asa* (szesnaście asów stanowiło jeden denar)¹³¹⁷. Ewangelista Łukasz (Łk 12,59) używa w paralelnym wersecie terminu λεπτόν, tłumaczonego jako pieniążek [BT w.5], lub szelązek¹³¹⁸ [BW]. *Lepton* był najmniejszą monetą

¹³⁰² tamże, s. 42.

¹³⁰³ tamże, s. 36.

¹³⁰⁴ tamże, s. 42.

¹³⁰⁵ tamże, s. 40.

¹³⁰⁶ tamże, s. 54-56.

¹³⁰⁷ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 36, p. Mt 5,22.

¹³⁰⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 84-85.

¹³⁰⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 51-52; 150-151.

¹³¹⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 140-143.

¹³¹¹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 138.

¹³¹² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 664, Ant.XIV.V.4.

¹³¹³ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 71.

¹³¹⁴ P. ŚWIECICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 95.

¹³¹⁵ J. CIECIELĄG, *Żydzi w okresie Drugiej Świątyni*, s. 268.

¹³¹⁶ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 21.

¹³¹⁷ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 135.

¹³¹⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 245, p. 20.

żydowską, dwa leptony składały się na rzymski *kwadrans*, czyli lepton odpowiadał jednej ósmej asa i był równoważnikiem najmniejszej rzymskiej monety o nazwie *minutum*^{1319, 1320}.

CE68. Szóste przykazanie – nierozzerwalność małżeństwa

KONSTRUKCJA

Perykopę z Ewangelii Łukasza zaczynamy od wersetu (Łk 12,57), zgodnie z wyborem wersetów do rozdziału w synopsach Dąbrowskiego¹³²¹ i Alanda¹³²², gdyż zapowiada on następujące dalej wersety.

TEKST

Nauczanie Jezusa, **(Mt 5,27-28), (Mt 5,31-32)**, w którym interpretacja prawa jest surowsza od jego zewnętrznego brzmienia, mieści się w żydowskiej praktyce „wznoszenia ogrodzeń” wokół Prawa, która stanowiła dodatkową gwarancję, że nie zostanie przekroczone to, co było jego intencją¹³²³. Pan Jezus z tej możliwości nauczania i otwartości słuchaczy korzysta, by wskazać najbardziej właściwe, niejako *źródłowe*, rozumienie danego prawa.

Nauka Jezusa na temat nierozzerwalności małżeństwa potwierdzona jest też w parafrazie Apostoła Pawła zamieszczonej w Pierwszym Liście do Koryntian (1 Kor 7,10-11)¹³²⁴.

Jezus objaśniając nierozzerwalność małżeństwa odwołuje się do postawy serca. Serce można rozumieć jako owo „*miejsce wewnętrzne*”, w którym *przesilają się w człowieku dobro i zło, grzech i sprawiedliwość, pożądliwość i świętość*¹³²⁵.

CE70. Prawo odwetu

TEKST

Zasada symetrycznej odpłaty **(Mt 5,38)** za wyrządzone szkody cielesne, której niebezpiecznemu automatyzmowi działania Pan Jezus wyraźnie się sprzeciwia, ma swoje źródło w kodeksie Hammurabiego¹³²⁶, żyjącego na przełomie XVIII i XVII w. p. Chr. (przyjmuje się, że w tym samym czasie żył Abraham¹³²⁷), w którym skodyfikowano 282 praw. Kodeks Hammurabiego (łac. *Codex Hammurabi*, skrót CH) został wydany przez króla imperium babilońskiego ok. 1690 r. p. Chr. i wyryty pismem klinowym w okrągłym bloku czarnego diorytu o wysokości 2,25 metrów¹³²⁸, odkrytym w 1901-1902 w Suzie, stolicy Elamu¹³²⁹. Mimo pewnych podobieństw, nie należy jednak sądzić, że istnieje jakaś bezpośrednia zależność, pomiędzy prawem żydowskim zapisanym w Torze a CH, gdyż *w starożytności istniał na Bliskim Wschodzie szeroki zakres wspólnych lub powszechnie uznawanych praw*¹³³⁰, które rozwijając się wśród ludu Izraela jako prawodawstwo biblijne, *wzniosło się na wyżyny, których inaczej nie potrafimy wyjaśnić, jak tylko interwencją Boga*¹³³¹. Jedno ze sformułowań tego kodeksu jest następujące „Jeśli obywatel ząb obywatelowi równemu sobie wybił, ząb wybija mu”¹³³². W ST ta zasada jest podtrzymana (Kpł 24,20), (Pwt 19,21), przy czym i tutaj Prawo dotyczy w pierwszym rzędzie pełnoprawnych członków własnej wspólnoty religijnej i narodowej, czyli Narodu Wybranego, ale warto odnotować wyjątek na korzyść niewolników, otóż (Wj 21,27) zaraz po zasadzie „*oko za oko, ząb za ząb*” (Wj 21,24) stwierdza, że jeśli ktoś „*wybił ząb niewolnikowi swemu lub niewolnicy, winien za ząb uczynić ich wolnymi*”.

¹³¹⁹ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 108-109.

¹³²⁰ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. II, Milwaukee 1950, s. 481.

¹³²¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 71.

¹³²² K. ALAND, *Synopsis*, s. 570, nr 55.

¹³²³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 19-20, p. 5,31-32.

¹³²⁴ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 35.

¹³²⁵ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 395.

¹³²⁶ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 33.

¹³²⁷ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 19.

¹³²⁸ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 433n.

¹³²⁹ SAGGS H.W.F., *Wielkość i upadek Babilonii*, Warszawa 1973, s. 178.

¹³³⁰ tamże, s. 179.

¹³³¹ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 437.

¹³³² M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 45.

Ewolucję myśli żydowskiej w kwestii odpłaty czy rezygnacji z odpłaty za szkody cielesne (a w każdym razie zamiany tej odpłaty na odszkodowanie), świetnie obrazuje wyjątek z Talmudu Babilońskiego (Porządek Nezikin, Traktat Bava Kamma 83b)¹³³³:

Miszna (VIII, 1): Mąż, który wyrządził szkodę cielesną swemu bliźniemu odpowiada pięciokrotnie: za ranę, uszkodzenie i ból, za leczenie, za stracony czas i za upokorzenie oraz za wszystko płaci odszkodowanie. Jak się pojmuje uszkodzenie? /.../ należy możliwość zarobku tak pokrzywdzonego porównać z jego wcześniejszą możliwością (przed uszkodzeniem) i odpowiednio do tego ustalić odszkodowanie...

Gemara. Dlaczego (ma się płacić odszkodowanie)? Czy Prawo Boskie nie mówi: „Oko za oko” (Wyjśc. 21, 24)? Dlaczego nie brać tego dosłownie i nie usunąć oka uszkadzającemu? Nie dopuszczajcie takiej myśli, gdyż nauczano inaczej: Nie można myśleć o tym, że jeśli ktoś komuś wybił oko, to należy wybić oko wybijającemu /.../ (Kapł. 24,17-18.21). Podobnie jak w przypadku uderzenia zwierzęcia ma się płacić pieniężne odszkodowanie tak samo za uderzenie człowieka należy je zapłacić. /.../

Uderzenie w prawy policzek – było to uderzenie w prawy policzek bliźniego zewnętrzną stroną prawej dłoni, ewentualnie jakimś przedmiotem¹³³⁴ – uważano za najwyższą zniewagę i z tego powodu można było wszcząć w prawie żydowskim i w prawie rzymskim postępowanie przeciwko napastnikowi, natomiast rada Jezusa (**Mt 5,39**), aby nie stawiać oporu złemu, koresponduje z postawą niektórych proroków, którzy tak złe postępowanie potrafili znieść, por. (1 Krl 22,24), (Iz 50,6)¹³³⁵.

Jezus zachęca do pokojowego załatwiania spraw spornych, nawet kosztem pozbycia się całego majątku (**Mt 5,40**) – jest to więc raczej hiperbola, przenośnia, by unikać procesów, chociaż prawo nieco chroniło dłużnika, gdyż „wierzyciel nie mógł pozbawić dłużnika wierzchniej szaty, służącej mu jako jedyne okrycie w nocy, ani płaszcza (Wj 22,26-27)”^{1336, 1337}.

Kontekstem bezpośrednim odnoszącym się do słowa (**Mt 5,41**) zaczynającego się od wyrażenia „Zmusza cię ktoś” jest najprawdopodobniej przymusowa pomoc żołnierzom rzymskim w transporcie ekwipunku¹³³⁸, czy też jakiś inny rodzaj pracy przymusowej lub podwoju¹³³⁹ (z użyczeniem własnego jucznego zwierzęcia). Można jeszcze tutaj wspomnieć, że w ramach tzw. *cursus publicus*¹³⁴⁰, systemu pocztowego funkcjonującego w Imperium Rzymskim, ale zastrzeżonego do podróży służbowych wysokich urzędników, istniała możliwość, po okazaniu przez właściciela odpowiedniego dyplomu cesarskiego, bezpłatnego rekwirowania od ludności prowincji zwierząt pociągowych i jucznych, oraz zajmowania kwater noclegowych.

Takie proponowane znaczenie pierwotne tego fragmentu można wywieść stąd, że w (Mt 5,41) jest użyty grecki czasownik ἀγγαρεύω (aggareuō), który można tłumaczyć jako „przymusić (kogoś) iść”¹³⁴¹, podczas gdy odpowiadający temu czasownikowi rzeczownik ἄγγαρος pochodzenia perskiego oznacza królewskiego kuriera¹³⁴² roznoszącego rozkazy. Kurier mógł żądać od mieszkańców pewnych usług, leżących w zakresie jego posłannictwa, w imieniu władzy od której otrzymał posłannictwo.

Oponenci Jezusa, będący zwolennikami powstania przeciw Rzymowi, mogli odczytać te rady Jezusa, jako zachętę do niezadrażniania stosunków z Rzymianami, chociaż Jezus tego tak nie stawia i rady te mogą się odnosić do każdego z narodów, a żydowskiego w szczególności, jest rzeczą zupełnie naturalną, jednak powstanie żydowskie przeciwko Rzymowi, które w końcu wybuchło, było zupełnie katastrofalne w skutkach dla Żydów¹³⁴³.

¹³³³ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 172.

¹³³⁴ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 304.

¹³³⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 20, p. 5,39.

¹³³⁶ tamże, s. 20, p. 5,40.

¹³³⁷ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 305.

¹³³⁸ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 39, p. Mt 5,41.

¹³³⁹ GNTPW, s. 21, przypis Mt 5,41.

¹³⁴⁰ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 63.

¹³⁴¹ GNTPW, Mt 5,41.

¹³⁴² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 91, p. 40.

¹³⁴³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 20, p. 5,41.

CE71. Miłość nieprzyjaciół

TEKST

Realną sytuacją do której odwoływał się Jezus¹³⁴⁴, jest to, że niekiedy żydowscy wierzyciele nie chcieli udzielać np. pieniędzy rolnikom na zasiewy w przededniu roku szabatowego (**Łk 6,34-35**), bojąc się ich utraty (ze względu na przywilej dłużników do umorzenia długów w roku szabatowym). Jezus nawołuje, by mieć na względzie miłosierdzie względem bliźniego (**Łk 6,36**) na wzór Miłosierdzia Bożego.

CE72. Czystość zamiarów

KONSTRUKCJA

Rozdział ten został wyodrębniony ze względu na to, że taki rozdział istnieje w [BT w.5]. Zwykle ta perykopa jest dołączana do następnego rozdziału dotyczącego jałmużny.

CE73. Jałmużna

TEKST

Jezus nie musi zachęcać słuchaczy do praktykowania jałmużny, zwraca jedynie uwagę na właściwą przy tym postawę, aby się tym zbytnio nie chlubić (**Mt 6,2**). Dobroczynność stanowiła istotny element żydowskiej pobożności, tak, że w późniejszym czasie wprowadzono w dodatkowych przepisach prawa żydowskiego zapis, iż dar nie powinien przekraczać tradycyjnej dziesięciny o więcej niż 20 procent¹³⁴⁵, natomiast według R. Bartnickiego¹³⁴⁶ rabini zalecali aby datki dla biednych wynosiły minimum 3 procent, ale nie przekraczały 20 procent rocznego dochodu. Datki na biednych były zbierane w sposób zorganizowany cotygodniowo w synagodze, mianowicie, składano ofiarę kwestarzom, albo w wieczór przed szabatem w piątek¹³⁴⁷, albo podczas wychodzenia z nabożeństwa szabatowego w sobotę rano¹³⁴⁸, oprócz oczywiście możliwości darowania jałmużny w sposób zupełnie indywidualny.

CE74. Modlitwa

KONSTRUKCJA

Wybór wersetów jest zgodny z pracami Dąbrowskiego¹³⁴⁹ oraz Szczepańskiego¹³⁵⁰, u Romaniuka¹³⁵¹ i Alanda¹³⁵² wersety (Mt 6,7-8), zostały dołączone do późniejszego rozdziału o Modlitwie Pańskiej.

TEKST

Jezus wskazuje (**Mt 6,6**), że modlitwa osobista odmawiana w prywatnej ciszy swego serca i odosobnieniu może być uznana za zasługująca u Ojca Niebieskiego, tym bardziej, że wtedy tylko Bóg jest jej świadkiem. Interesująca w zakresie modlitwy żydowskiej jest wypowiedziana około sto lat później rada rabiego Eleazara¹³⁵³: „Bóg przemówił do Izraela, a ja powtórzyłem ci Jego słowa: gdy masz się modlić, idź do synagogi w twym mieście; jeśli nie możesz modlić się w synagodze, módl się w polu; jeśli nie możesz modlić się w polu, módl się w domu; jeśli nie możesz modlić się w domu, módl się w łóżku i tam przynajmniej mów do Boga w swym sercu i zachowaj ciszę!”. Jak widać, z przytoczonej rady rabiego Eleazara, w modlitwie żydowskiej istotne były też pory modlitwy, o czym pośrednio świadczy zwrot „gdy masz się modlić”, Jezus natomiast nie narzuca żadnej konkretnej pory modlitwy, w każdym razie nie stawia ograniczeń modlitwie, mówi „gdy chcesz się modlić”.

¹³⁴⁴ tamże, s. 138, p. Łk 6,34-35.

¹³⁴⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 21, p. 6,2-4.

¹³⁴⁶ BARTNICKI R, KLÓSEK K, *Metody interpretacji*, s. 156.

¹³⁴⁷ tamże, s. 156.

¹³⁴⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 93.

¹³⁴⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, nr 78.

¹³⁵⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 451, par. 47D.

¹³⁵¹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 157, nr 142.

¹³⁵² K. ALAND, *Synopsis*, s. 571, nr 62, s. 570, nr 185.

¹³⁵³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 310.

CE77. Wewnętrzne światło

KONSTRUKCJA

W [BT w.5] ta perykopa nie jest wyróżniona jako rozdział, jednak, mając na uwadze osobny wątek, podobnie jak u Dąbrowskiego¹³⁵⁴ i Alanda¹³⁵⁵, wyodrębniono tutaj osobny rozdział. Podobnie rzecz się przedstawia również z następnym rozdziałem.

Tytuł rozdziału przyjęto własny, dla przykładu Wojciechowski¹³⁵⁶ nazwał ten rozdział „*Oko i światło*”.

TEKST

Wyrażenie w (Mt 6,22) „*Jeśli więc twoje oko jest zdrowe*” można również rozumieć jako synonim wyrażenia „jeśli jesteś hojny”, gdyż w judaizmie posiadanie prostego, jak w oryginale greckim, czyli inaczej zdrowego lub dobrego oka, oznacza hojność, podczas gdy „złe” oko oznacza sknerstwo¹³⁵⁷. Warto przytoczyć tłumaczenie (Mt 6,22) w [BW]: „*Świecą ciała twego jest oko twoje. Jeśli oko twoje było szczere, wszystko ciało twoje światłe będzie*.”. Wielu ludzi wówczas sądziło, że oko promieniuje światłem na zewnątrz umożliwiając w ten sposób widzenie¹³⁵⁸, natomiast Jezus zwraca uwagę, że oko przepuszczając światło rozświetla niejako wnętrze człowieka, co przekłada się na całe ciało człowieka, mając ważny wpływ na jego kondycję ogólną. Oko szczere sprawia światło wewnątrz ciała człowieka.

CE78. Bóg jedynym Panem

KONSTRUKCJA

Taki rozdział zawiera synopsa Dąbrowskiego¹³⁵⁹ i synopsa Alanda¹³⁶⁰.

TEKST

Mamona jest słowem oryginalnie aramejskim, oznaczającym ogólnie bogactwo¹³⁶¹.

CE79. Doczesne troski – ufność w Bogu

TEKST

Lilie polne (Mt 6,28b) – uważa się, że Jezus miał na myśli kwitnące na łagodnych wzgórzach wokół Jeziora Galilejskiego purpurowe anemony, nazywane inaczej zawilcami wieńcowymi¹³⁶². Bardzo możliwe, że kolory odświętnych szat Salomona (Mt 6,29) były również podobnej barwy¹³⁶³.

CE80. Powściągliwość w sądzeniu. Obłuda

KONSTRUKCJA

Jako wersety paralelne można by jeszcze uwzględnić [Mk 4,24-25; Łk 8,18] – jednak, ze względu na inne akcenty treściowe w nich zawarte, zdecydowano się utworzyć dla nich osobny rozdział (CE110) o tytule *Przypowieść o mierze*.

TEKST

Jeśli naukę Jezusa „Nie sądzcie, abyście nie byli sądzeni” rozumieć bardzo dosłownie, nie w zawężeniu tylko do wewnętrznej płaszczyzny sumienia i osobistej postawy, ale również w odniesieniu do stosunków zewnętrznych, to jest to nauka właściwie nie do zaakceptowania przez Żydów¹³⁶⁴, gdyż w każdej miejscowości istniał trybunał który osądzał i wyrokował, a poddawanie się osądom uznawano za coś koniecznego oraz za normalną część życia religijnego oraz społecznego – ewentualnie do

¹³⁵⁴ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 81.

¹³⁵⁵ K. ALAND, *Synopsis*, s. 571, nr 65.

¹³⁵⁶ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 80, nr 65.

¹³⁵⁷ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 42.

¹³⁵⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 23, p. 6,22-23.

¹³⁵⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 82.

¹³⁶⁰ K. ALAND, *Synopsis*, nr 64.

¹³⁶¹ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 25.

¹³⁶² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 118.

¹³⁶³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 23, p. 6,28-30.

¹³⁶⁴ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 90-91.

zaakceptowania byłoby wezwanie by sądzić w sposób wyrozumiały, ale aby w ogóle nie sądzić, takiego krańcowego postulatu nauczanie rabinistyczne nigdy nie stawiało.

Obraz (**Łk 6,41-42**) dotyczący obłudy w postrzeganiu siebie i świata przytoczony przez Jezusa (oko i belka), być może nawiązuje do wąskich uliczek Jerozolimy, w których dwoje ludzi idących naprzeciwko siebie z trudnością mogło się wyminąć, zwłaszcza gdy jeden z nich niósł belkę¹³⁶⁵. Zapewne nieuwaga w takiej sytuacji, szczególnie w przypadku drugiego uczestnika ruchu idącego bez obciążenia, kończyła się drzazgą lub znakiem belki pod okiem, oraz wzajemnymi pretensjami. Znaną są skądinąd rabinackie dysputy na temat odszkodowania w przypadku zderzenia nosiciela belek z roznosicielem dzbanów¹³⁶⁶.

Taki obraz, użyty w pouczeniu Jezusa o niechęci do dostrzegania swoich wad, stanowi oczywiście, sam w sobie, również pewnego rodzaju hiperbolę wywołującą uśmiech i przykuwającą uwagę słuchaczy¹³⁶⁷.

CE81. O profanowaniu

TEKST

„Święte” w znaczeniu ST odnosiło się do mięsa składanych ofiar. Do tego znaczenia w sposób pośredni ten werset nawiązuje, można w nim odnaleźć odwróconą parafrazę (Wj 22,30) i echo (Kpł 22,10), lecz „święte” oznacza tutaj głównie co innego, mianowicie, przesłanie o Królestwie Bożym, później także Eucharystię, do udziału w której godni według *Didache*¹³⁶⁸ byli jedynie ci, „co zostali ochrzczeni w imię Pana”^{1369, 1370}.

CE83. Wytrwałość w modlitwie

KONSTRUKCJA

Tekst grecki do (Łk 11,11) podano wg [GNT MT] gdyż jest on zgodny z [BT w.5], wg [GNTPW] i [GNT] tekst miałby brzmienie: „τίνα δὲ ἐξ ὑμῶν αἰτήσῃ τὸν πατέρα ὁ υἱὸς ἰχθύν, καὶ ἀντὶ ἰχθύος ὄφιν αὐτῷ ἐπιδώσῃ;”.

TEKST

Jezus, dowodząc pewności otrzymywania od Ojca za pośrednictwem modlitwy czegoś dobrego (**Mt 7,11**), Ducha Świętego (**Łk 11,13**), stosuje tradycyjny żydowski sposób argumentacji zwany *qal wachomer* (od kluczowego sformułowania „o ileż bardziej”), który polega na przeprowadzeniu dowodu od rzeczy mniejszej do większej, tzn. jeśli mniejsza jest prawda, o ileż bardziej prawdziwa jest większa (Mt 7,9-11), (Łk 11,11-13)¹³⁷¹.

CE84. Złota zasada postępowania

TEKST

W środowisku żydowskim „złota reguła” – dziś czasem nazywana zasadą powszechnej życzliwości – znana była w czasach Jezusa tylko w formie pasywnej, tj. jako „zaniechanie działania czynienia zła drugiej osobie”. W Księdze Tobiasza (Tb 4,15a), księdze która nie weszła do kanonu żydowskiego pism ST – kanon ten został ustalony ok. r. 100, lub może nieco wcześniej, na synodzie w Jamnia lub Jabne^{1372, 1373} – znajdujemy tą zasadę w formie „Czym sam się brzydzisz, tego nie czyń nikomu!”. Podobną zasadę sformułował rabbi Hillel^{1374, 1375} (zm. około r. 10). Hillel pytany przez prozelitę

¹³⁶⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 217, 87-88.

¹³⁶⁶ tamże, 217, 87-88.

¹³⁶⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 139, p. 6,41-42.

¹³⁶⁸ *Pierwsi świadkowie – Pisma Ojców Apostolskich, Nauka dwunastu Apostołów (Didache)*, tł. A. ŚWIDERKÓWNA, oprac. M. STAROWIEJSKI, s. 37-38, *Didache*, IX.5, X.6.

¹³⁶⁹ KKB, s. 927 Nr 26.

¹³⁷⁰ BP, s. 31, p. Mt 7,6.

¹³⁷¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 24, p. 7,9-11.

¹³⁷² A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 18.

¹³⁷³ EB, s. 532-533, *Kanon*.

¹³⁷⁴ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 350.

¹³⁷⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 337n.

o najkrótsze ujęcie Tory powiedział: „*Nie czyń bliźniemu, co tobie niemiłe. Oto cała Tora. Reszta to tylko komentarz. Idź i ucz się*” (Talmud Babiloński Szab. 31a). Notabene, wcześniej, pytany o to samo, rabbi Szammaj, miał przepędzić owego adepta łatą murarską, którą miał pod ręką¹³⁷⁶. Różne „siostrzane” sformułowania złotej zasady¹³⁷⁷ funkcjonowały jednak już dużo wcześniej w środowisku greckim, rzymskim i żydowskim; np. znane jest sformułowanie władcy perskiego Majndriosia z Wwieku p. Chr. „Co jednak w drugim ganię, tego o ile możności i sam czynić nie będę”.

Jezus podał aktywną stronę tej zasady, którą można by określić jako „działanie na rzecz dobra drugiej osoby”. „Złota zasada” zakłada jednocześnie milczące współistnienie w sobie strony pasywnej, czyli „zaniechania działania czynienia zła drugiej osobie” jako swojej podstawy, punktu wyjścia. Jest to więc pewna asymetria działania w kierunku na rzecz czynienia dobra, podczas, gdy w starożytnym świecie pogańskim raczej obowiązywała symetria pehnienia uczynków, czyli zasada „Dobro należy czynić, przyjacielom, zło – wrogom” (Platon, *Menon*, 71e)¹³⁷⁸.

Aktywną stronę złotej reguły nazywa się niekiedy pozytywną formą, a stronę pasywną, negatywną formą tej reguły¹³⁷⁹. Ta klasyfikacja budzi jednak takie zastrzeżenie, że strona pasywna nie jest czymś negatywnym, lecz postuluje tylko mniejsze dobro, czyli nie czynienie zła.

CE85. Ciasna brama i dwie drogi

KONSTRUKCJA

Wersety (Mt 7,13), (CE85,0880) i (Łk 13,24), (CE211,2345) – zaczynające się od słów „*Wchodźcie przez ciasną bramę*” i „*Usiłujcie wejść przez ciasne drzwi*” najczęściej wskazuje się jako paralelne. W KCE jednak przyjęto, że powinny być one wykazane oddzielnie, gdyż, choć dotyczą podobnej tematyki, to posługują się odrębnymi obrazami. W Ewangelii Mateusza jest przedstawiony obraz bramy, gr. πύλη (pulē), wyprowadzającej na drogę, u Łukasza zaś obraz portalu lub drzwi – gr. πύλη w (Łk 13,24), oraz w (Łk 13,25) gr. θύρα (thura) – prowadzących do domostwa. Także inna jest dalsza kontynuacja nauczania Jezusa. Według Ewangelii Mateusza bramę wyprowadzającą na właściwą drogę należy odnaleźć nie szukając wygod, bo ta brama jest wąska. Według Ewangelii Łukasza natomiast, należy uczciwym postępowaniem, zasłużyć na otwarcie drzwi przez Pana. W obrazie z Ewangelii Mateusza własny wysiłek w odszukaniu właściwej bramy jest wskazany, po przejściu przez nią znajdujemy się na dobrej drodze. W obrazie z Ewangelii Łukasza, własny doraźny wysiłek nic już nie pomoże, jeśli wcześniej nie czyniło się sprawiedliwości, gdyż drzwi musi Pan otworzyć, udzielając lub nie, swojej łaski – za to po otwarciu drzwi od razu znajdziemy się u celu.

TEKST

Wypowiedź Jezusa o ciasnej bramie i dwóch drogach stanowi punkt zwrotny nauczania w Kazaniu na Górze, będąc swojego rodzaju regułą wyboru kończącą całe nauczanie moralne Kazania – dalej nie ma już wskazań moralnych, a jedynie przestrogi i przypowieść kończąca całą mowę^{1380, 1381}. Zachowanie rygoryzmu moralnego w postępowaniu (ciasna droga), skutkuje łaską Bożą, gdyż jest to droga prowadząca do życia¹³⁸².

Obraz użyty w wypowiedzi Jezusa zaczyna się od bramy, bowiem aby rozpocząć podążanie drogą, należy najpierw wyjść z domu i znaleźć właściwą bramę wychodzącą z miasta. W Izraelu drogi zawsze się zaczynają w bramach miasta, często nawet nazwa bramy mówi dokąd, zaczynająca się od niej, droga prowadzi¹³⁸³. Należy wybierać ciasne bramy – to znaczy, trzeba mieć na uwadze, do jakiej drogi dana brama prowadzi – szeroka brama zawsze budzi podejrzenia, gdyż taką bramą Izraelici wkraczali do Babilonu, gdy w 587/6 r., przed Chr. byli uprowadzeni do niewoli babilońskiej¹³⁸⁴. Ciasna brama może jeszcze oznaczać pewien wysiłek w dotarciu do niej, w przypadku jeśli wiąże się ona ze

¹³⁷⁶ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 91.

¹³⁷⁷ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 128.

¹³⁷⁸ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 354.

¹³⁷⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 159, p. 27-31.

¹³⁸⁰ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 80.

¹³⁸¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 340-341.

¹³⁸² M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 62.

¹³⁸³ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 60.

¹³⁸⁴ tamże, s. 61.

znalezieniem schronienia w mieście – może być tak, że wszystkie bramy w mieście są już zamknięte, a dostępne są tylko niedostrzegalne przejścia w murach miasta, przez które można przedostać się do wewnątrz¹³⁸⁵.

CE88. Dobra lub zła budowa

TEKST

Ewangelista Mateusz przedstawiając dobra i złą podstawę budowy domu, wprost na skale, albo niewłaściwie na piasku (**Mt 7,24.26**), wyraźnie nawiązuje do domu typu palestyńskiego, podczas gdy Ewangelista Łukasz (**Łk 6,48a.49a**) mówiąc o konieczności wykonania najpierw głębokiego wykopu pod fundament i założenia fundamentu na skale jako dobrego wzoru budowy domu, podczas gdy złym wzorem jest dom bez fundamentu, mówi o domu typu greckiego¹³⁸⁶. Dom w Ewangelii Mateusza jest wybudowany gdzieś w realiach wyżynnej Galilei, dobrze zbudowany stoi na skale i jest w niej zakotwiczony (dlatego nie potrzebuje fundamentów), źle zbudowany stoi wprost na piasku i upada wskutek niekorzystnej kombinacji czynników atmosferycznych, tymczasem, dom w Ewangelii Łukasza, jest zapewne zbudowany gdzieś w miasteczku przy rzece¹³⁸⁷, dom bezpieczny potrzebuje fundamentów, które sięgnęłyby skały, natomiast dom, który nie posiada tego zabezpieczenia wskutek powodzi popada w ruinę.

CE89. Skutek kazania na Górze

KONSTRUKCJA

Dla zaznaczenia, że jest to koniec mów Jezusa związanych z Kazaniem na Górze wyodrębniono osobny rozdział, podobnie jak w synopsach Dąbrowskiego¹³⁸⁸ i Alanda¹³⁸⁹, natomiast nie łączono tego fragmentu z (Mk 1,22) czy (Łk 4,32), które Kurt Aland ujmuje tutaj jako dalszą paralelę, ze względu na zupełnie inny kontekst chronologiczno-topograficzny tamtego nauczania – synagoga w Kafarnaum – mimo, że Góra Błogosławieństw leży blisko Kafarnaum, por. (CE90), wersety (Łk 7,1) i (Mt 8,5a).

Warto zwrócić uwagę, że zwrot „Gdy Jezus dokończył [wszystkich] tych mów | przypowieści” jest charakterystyczny dla Ewangelii Mateusza i występuje dokładnie pięć razy dla odznaczenia – przez analogię do Pięcioksięgu – pięciu mów Jezusa, którymi są: ⁽¹⁾ Kazanie na Górze (Mt 5-7), (CE62-89), oraz mowy: ⁽²⁾ Mowa Misyjna (Mt 10), (CE128-133), ⁽³⁾ w Przypowieściach (Mt 13), (CE106-120), ⁽⁴⁾ o Kościele (Mt 18), (CE164-172), ⁽⁵⁾ Apokaliptyczna (Mt 24-25), (CE271-285)¹³⁹⁰.

CE90. Setnik z Kafarnaum

KONSTRUKCJA

Ze względu na tradycję interpretacji, uzasadnioną m.in. pewnymi różnicami w przekazach pomiędzy wydarzeniami *Uzdrowieniem syna dworzanina* (J 4,46-54), a *Setnikiem z Kafarnaum* (Mt 8,5-13; Łk 7,1-10) w KCE przyjęto, że są to dwa odrębne wydarzenia. Różnice dotyczą lokalizacji cudu: Kana w Ewangelii Jana, Kafarnaum u synoptyków, oraz określenia uzdrowionej osoby: syn dworzanina Heroda w Ewangelii Jana, a u synoptyków syn Setnika, czyli dowódcy rzymskich żołnierzy.

Czasem się jednak przyjmuje, że opisy ewangelistów dotyczą jednego w istocie wydarzenia^{1391, 1392}. Obszerne porównawcze omówienie trzech przekazów ewangelicznych można znaleźć w pracy Laurentina¹³⁹³, ale tam też znajduje się na początku stwierdzenie, że mimo odmiennych tradycji, chodzi o to samo wydarzenie.

Poniżej przedstawiono komparablę dla perykop z trzech ewangelii.

¹³⁸⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 342.

¹³⁸⁶ BARTNICKI R, KLÓSEK K, *Metody interpretacji*, s. 130.

¹³⁸⁷ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 206.

¹³⁸⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 91.

¹³⁸⁹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 571, nr 76.

¹³⁹⁰ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 181.

¹³⁹¹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 572, 85.

¹³⁹² R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 119-120, s. 557.

¹³⁹³ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 557-559.

Z03. Uzdrawienie syna dworzanina | Setnik z Kafarnaum [Mt 8,5-13; Łk 7,1-10; J 4,46-54] – komparabla

K01=

- 01+ Łk 7,1 Gdy Jezus dokończył wszystkich tych mów do słuchającego [Go] ludu, wszedł do Kafarnaum.
- 02 J 4,46a Następnie przybył powtórnie do Kany Galilejskiej, gdzie [przedtem] przemienił wodę w wino.
- 03 Mt 8,5a Gdy [Jezus] wszedł do Kafarnaum,

K02=

- 04 Łk 7,2 Sługa pewnego setnika, szczególnie przez niego ceniony, chorował i bliski był śmierci.
- 05 J 4,46b A był w Kafarnaum pewien urzędnik królewski, którego syn chorował.

K03=

- 06+Mt 8,5b zwrócił się do Niego setnik i prosił Go,
- 07+Mt 8,6 mówiąc: «Panie, sługa mój leży w domu sparaliżowany i bardzo cierpi».
- 08)Łk 7,3 Skoro setnik posłyszał o Jezusie, wysłał do Niego starszą żydowską z prośbą, żeby przyszedł i uzdrowił mu sługę.
- 09[J 4,47 Usłyszawszy, że Jezus przybył z Judei do Galilei, udał się do Niego z prośbą, aby przyszedł i uzdrowił jego syna, był on już bowiem umierający.

K04:

- 10 Łk 7,4 Ci zjawili się u Jezusa i prosili Go usilnie: «Godzien jest, żebyś mu to wyświadczył – mówili –
- 11 Łk 7,5 miłuje bowiem nasz naród i sam zbudował nam synagogę».

K05:

- 12 J 4,48 Jezus rzekł do niego: «Jeżeli nie zobaczycie znaków i cudów, nie uwierzycie».
- 13 J 4,49 Powiedział do Niego urzędnik królewski: «Panie, przyjdź, zanim umrze moje dziecko».

K07:

- 14 Mt 8,7 Rzekł mu Jezus: «Przyjdę i uzdrowię go».

K08:

- 15 Łk 7,6a Jezus przeto zdążył z nimi.

K09=

- 16(Łk 7,6b A gdy był już niedaleko domu, setnik wysłał do Niego przyjaciół ze słowami: «Panie, nie trudź się, bo nie jestem godzien, abyś wszedł pod dach mój.
- 17 Łk 7,7 I dlatego ja sam nie uważałem się za godnego przejść do Ciebie. Lecz powiedz słowo, a mój sługa odzyska zdrowie.
- 18] Mt 8,8 Lecz setnik odpowiedział: «Panie, nie jestem godzien, abyś wszedł pod dach mój, ale powiedz tylko słowo, a mój sługa odzyska zdrowie.

K10=

- 19[Mt 8,9 Bo i ja, choć podlegam władzy, mam pod sobą, mam pod sobą żołnierzy. Mówię temu: „Idź!” – a idzie; drugiemu: „Przyjdź” – a przychodzi; a słudze: „Zrób to” – a robi».
- 19] Łk 7,8 Bo i ja, choć podlegam władzy, mam pod sobą żołnierzy. Mówię temu: „Idź!” – a idzie; drugiemu: „Przyjdź!” – a przychodzi; a mojemu słudze: „Zrób to!” – a robi».

K11=

- 20[Mt 8,10 Gdy Jezus to usłyszał, zadziwił się i rzekł do tych, którzy szli za Nim: «Zaprawdę, powiadam wam: U nikogo w Izraelu nie znalazłem tak wielkiej wiary.
- 21] Łk 7,9 Gdy Jezus to usłyszał, zadziwił się nad nim, i zwróciwszy się do tłumu, który szedł za Nim, rzekł: «Powiadam wam: Tak wielkiej wiary nie znalazłem nawet w Izraelu».

K12:

22 Mt 8, 11 Lecz powiadam wam: Wielu przyjdzie ze wschodu i z zachodu i zasiądą do stołu z Abrahamem, Izaakiem i Jakubem w królestwie niebieskim.

23 Mt 8, 12 A synowie królestwa zostaną wyrzuceni na zewnątrz – w ciemność; tam będzie płacz i zgrzytanie zębów».

K13=

24(Mt 8, 13a Do setnika zaś Jezus rzekł: «Idź, niech ci się stanie, jak uwierzyłeś».

25] J 4, 50 Rzekł do niego Jezus: «Idź, syn twój żyje». Uwierzył człowiek słowu, które Jezus powiedział do niego, i poszedł.

K14=

26[J 4, 51 A kiedy był jeszcze w drodze, słudzy wyszli mu naprzeciw, mówiąc, że syn jego żyje.

27 J 4, 52 Zapytał ich o godzinę, kiedy poczuł się lepiej. Rzekli mu: «Wczoraj około godziny siódmej opuściła go gorączka».

28+Mt 8, 13b I o tej godzinie jego sługa odzyskał zdrowie.

29)Łk 7, 10 A gdy wysłańcy wrócili do domu, zastali sługę zdrowego.

K15:

30 J 4, 53 Poznał więc ojciec, że było to o tej godzinie, kiedy Jezus rzekł do niego: «Syn twój żyje». I uwierzył on sam i cała jego rodzina.

31 J 4, 54 Ten już drugi znak uczynił Jezus od chwili przybycia z Judei do Galilei.

MIEJSCE

Pochwała setnika „sam zbudował nam synagogę” (Łk 7,5) jest pośrednim dowodem na to, że nie było to zbyt duże miasto. Można wnioskować z tekstu, iż była to jedyna synagoga w mieście, podczas gdy wszystkie większe miasta miały ich po kilka lub kilkanaście, a nawet kilkaset¹³⁹⁴. Według NLB¹³⁹⁵ „(...) w samej Jerozolimie miało w 70 r. po Chr. zostać zniszczonych 394 lub 480 synagog.”. Archeolodzy odkryli w Kafarnaum¹³⁹⁶ na miejscu późniejszej „białej synagogi” z IV w. po Chr., zbudowanej z białego wapienia, pozostałości publicznego budynku, datowanego na I w. po Chr., zbudowanego głównie z czarnego bazaltu i częściowo szarego granitu, który mógłby być synagogą.

TEKST

Setnik posiada w Kafarnaum swój dom (Mt 8,6). W ciągu około dwudziestu lat służby żołnierze rzymscy, będąc często przenoszani z miejsca na miejsce, nie mogli się żenić, mogli jednak posiadać służbę¹³⁹⁷.

Setnik jest osobą dłuższy czas związaną z Kafarnaum i szanowaną przez tamtejszą starszyznę żydowską (Łk 7,3-5), m.in. za ufundowanie synagogi. Wzmianka o starszyźnie wstawiającej się za setnikiem, nasuwa przypuszczenie, iż setnik mógł być prozelitą, gdyż inaczej trudno byłoby to poparcie starszyzny zrozumieć¹³⁹⁸. Chyba nie jest też wykluczone, że setnik nie jest już dowódcą w służbie czynnej, że po ukończeniu służby tutaj osiadł.

Prośba setnika skierowana do Jezusa (Mt 8,8-9) o uzdrowienie sługi na odległość, może być spowodowana tym, że Żydzi unikali wchodzenia do domów pogan¹³⁹⁹.

CE91. Młodzieniec z Nain

MIEJSCE

Nain^{1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 1405} (hebr. *miły, przyjemny*) leży na południowo-zachodnim zboczu góry Giwat ha-More (Góra Nauczyciela) zwanej też Małym Hermonem, przy drodze prowadzącej od Jeziora

¹³⁹⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 143.

¹³⁹⁵ NLB, s. 708, *Synagoga*.

¹³⁹⁶ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 77-81.

¹³⁹⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 26, p. 8,6.

¹³⁹⁸ BP, s. 170, p. Łk 7,1-10.

¹³⁹⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 26, p. 8,8.

Genezaret, wzdłuż podnóża góry Tabor, poprzez Dolinę Ezdrelon do Samarii. Ezdrelon jest grecką nazwą doliny, od hebrajskiego Jizreel, które nawiązuje do rolniczego znaczenia doliny, Yizreel znaczy „Bóg (El) sieje”^{1406, 1407}, co podkreśla niezmierną żyzność tej doliny¹⁴⁰⁸. Góra Tabor znajduje się w odległości 7 km na północny wschód od Nain. Odległość z Nain do Nazaretu wynosi około 10 km, do Kafarnaum około 50 km. Dziś jest małą wioską o nazwie Nen (Nejn).

Zmarłych grzebano w Izraelu najczęściej w grobowcach rodzinnych poza murami miasta¹⁴⁰⁹. Brama, przez którą wyprowadzano umarłego młodzieńca (Łk 7,12), była prawdopodobnie od strony południowo-wschodniej, gdyż tutaj znajdują się obecnie starożytne groby wykute w skale¹⁴¹⁰.

TEKST

W bramie miasta spotkały się dwa pochody (**Łk 7,11-12**), orszak pogrzebowy wychodzący z bram miasta, oraz Jezus z uczniami i wielkim tłumem, który podąża wraz z nim w kierunku miasta. Matka młodzieńca z Nain, zgodnie ze zwyczajem, kroczy przed marami i Jezus ją najpierw spotyka przy bramie miejskiej, pociesza tylko krótko «Nie płacz», po czym usuwa powód żałoby (**Łk 7,13-15**)¹⁴¹¹. Czyni to nie dotykając młodzieńca, tylko mar, z szacunku dla zwyczajów żydowskich zakazujących dotykania ciała zmarłego¹⁴¹², oraz wypowiadając ustne polecenie «Młodzieńcze, tobie mówię, wstań!» (**Łk 7,14**). Tak potężne jest miłosierdzie Pana, że Jezus zamienia żałobny lament w pieśń uwielbienia obu tłumów (**Łk 7,16a**).

Stwierdzenie (**Łk 7,16b**) «Wielki prorok powstał wśród nas, i Bóg nawiedził lud swój» jest bardzo znamienne. Już prawie pięć wieków upłynęło wtedy od czasu, kiedy ustał w Izraelu ruch prorocki – bowiem za ostatniego z proroków, przed Janem Chrzcicielem, uważany jest Malachiasz działający około 450 p. Chr., lub nieco wcześniejszy Zachariasz (por. kk do CE22) – podczas gdy czyny Jezusa budzą podziw przypominając czyny wielkiego proroka Eliasza^{1413, 1414}.

CE92. Poselstwo Jana Chrzciciela

KONSTRUKCJA

W tej kolejności chronologicznej, tzn. po Kazaniu na Górze i po uzdrowieniu młodzieńca z Nain, ten rozdział występuje również w kilku innych pracach synoptycznych^{1415, 1416, 1417, 1418}.

MIEJSCE

Uczniowie, pokonywali odległość od twierdzy Macheront, gdzie był uwięziony Jan, do Galilei, gdzie nauczał Jezus, prawdopodobnie główną drogą, poprzez Pereę¹⁴¹⁹.

DATA

Datacja jest zgodna z pracą Daniela-Ropsa¹⁴²⁰.

¹⁴⁰⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 376, par. 337.

¹⁴⁰¹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 166, p. 11-12.

¹⁴⁰² BP, s. 170-171, p. Łk 7,11-17.

¹⁴⁰³ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 73.

¹⁴⁰⁴ EB, s. 804.

¹⁴⁰⁵ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 94.

¹⁴⁰⁶ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 102.

¹⁴⁰⁷ EB, s. 291, Ezdrelon.

¹⁴⁰⁸ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 18.

¹⁴⁰⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 379, p. 12.

¹⁴¹⁰ EB, s. 804, Nain.

¹⁴¹¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 140, p. 7,13.

¹⁴¹² R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 289.

¹⁴¹³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 381, p. 16.

¹⁴¹⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 170.

¹⁴¹⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 451, par. 50.

¹⁴¹⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 94.

¹⁴¹⁷ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 154, nr 65.

¹⁴¹⁸ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxi, sec. 57.

¹⁴¹⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 33, p. 11,2-3.

¹⁴²⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

CE93. Świadeństwo Jezusa o Janie

TEKST

Cytat z Księgi Malachiasza (Ml 3,1) „*Oto Ja posyłam mego wysłańca przed Tobą, aby przygotował Ci drogę*”, który zwykle odnosi się do Eliasza w roli wysłańca w sytuacji Dnia Pańskiego, Jezus stosuje w sytuacji „tu i teraz” do Jana Chrzciciela¹⁴²¹.

Jezus powiada o Janie Chrzcicielu w (Mt 11,14) „A jeśli chcecie uznać, to on jest Eliaszem, który ma przyjść”. Jan oczywiście nie jest Eliaszem, sam temu zresztą zaprzecza w (J 1,21), natomiast chodzi w duchu i mocy Eliasza (Łk 1,17). Z drugiej strony, sam Eliasz powinien jeszcze przyjść, z misją pojednania, przed powtórny przyjściem Chrystusa, przed Dniem Pańskim wg (Ml 3,23)¹⁴²².

Według¹⁴²³ słowo βιασταί (biastai) występujące w (Mt 11,12) można tłumaczyć jako „ludzie gwałtowni”, albo w drugim znaczeniu jako „ludzie mocno zdecydowani”. W tym drugim znaczeniu, zdecydowanie, bezkompromisowość, jest na pewno pozytywną cechą ułatwiającą wejście do królestwa niebieskiego.

CE94. Sąd Jezusa o współczesnych

TEKST

Jezus prawdopodobnie podaje jako przykład (Mt 11,16-17) zabawę dzieci w wesele lub pogrzeb, naśladujących w tym względzie dorosłych, gdzie, było we zwyczaju, dołączanie się przechodniów do uroczystego orszaku¹⁴²⁴.

Zarzuty, o których Jezus mówi, wytaczane wobec Jana i wobec Niego są poważne, gdyż zagrożone karą śmierci (Pwt 18,20), (Pwt 21,20)¹⁴²⁵.

CE95. Nawrócona jawno grzesznica

KONSTRUKCJA

Wydarzenie jest w pewien sposób treściowo paralelne z namaszczeniem Pana Jezusa w Betanii, w domu Szymona trędowatego, na sześć dni przed ostatnią Paschą, por. rozdział (CE248) z , [Mt 26,6-13; Mk 14,3-9; J 12,1-11]; taka szeroka paralela znajduje się u Alanda i Wojciechowskiego^{1426, 1427}.

Najczęściej przyjmuje się jednak, podobnie jak tutaj, że są to dwa odrębne wydarzenia, gdzie to opisywane przez Ewangelię Łukasza ma miejsce znacznie wcześniej^{1428, 1429, 1430}.

MIEJSCE

Miejscem wydarzenia jest miasto (Łk 7,37), w Galilei (kontekst ogólny). Być może jest to Nain¹⁴³¹.

TEKST

Zgodnie z palestyńskim zwyczajem¹⁴³², wynikającym z warunków klimatycznych (dużo kurzu na drogach spowodowanego suchością klimatu), jak też z powodu noszenia sandałów, zanim goście zasiedli do stołu lub ułożyli się na sofach dookoła stołu, przy wejściu do domostwa słudzy obmywali nogi zaproszonym, oraz namaszczeni im nogi ramiona i twarz odrobiną olejku – tą posługę spełnia kobieta wobec Jezusa. Dopiero po dokonaniu tego ceremoniału gospodarz witał gościa i zapraszał do właściwego pomieszczenia.

¹⁴²¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 123.

¹⁴²² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 60, p. 60.

¹⁴²³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 197.

¹⁴²⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 34, p. 11,16-17.

¹⁴²⁵ tamże, s. 34, p. 11,18-19.

¹⁴²⁶ K. ALAND, *Synopsis*, s. 574, nr 114.

¹⁴²⁷ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 136-137, nr 114.

¹⁴²⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 381-4 p.; 341-2; s. 556-9.

¹⁴²⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 97; s. 319, nr 240.

¹⁴³⁰ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 154, nr 67; s. 158, nr 205.

¹⁴³¹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), s. 39.

¹⁴³² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 15.

CE96. Śladem Jezusa

DATAcja

Datacja wydarzenia własna.

TEKST

Śladem Jezusa podążała Joanna, żona Chuzy, rządcy Heroda (Łk 8,3). Niekiedy przypuszcza się, że Chuza, urzędnik na dworze Heroda, był Idumejczykiem. Funkcja Chuzy nie jest do końca jasna, słowo greckie „ἐπίτροπος” (epitropos) oznaczające tę funkcję występuje jeszcze w (Ga 4,2), gdzie oznacza zaufanego opiekuna i rządcę dziedzica, a potem zapewne również jego doradcę¹⁴³³.

Może to pośrednio świadczyć o tym, że i wśród dworzan Heroda (Antypasa) zdarzali się niekiedy, bardzo rzadko, sympatycy Jezusa¹⁴³⁴ i ogólnie, później, chrześcijan – w (Dz 13,1) taką wymienioną postacią jest Manahen.

CE97. Wzmógłony ruch

KONSTRUKCJA

Rozdział ten dla konstrukcji synopsy jest *wężłowy* w tym sensie, że wyznacza nową oś cytatów synopsy (CE94-116) z Ewangelii Mateusza (Mt 12,22-13,53) w sposób nieciągły, tzn. nie ma bezpośredniej kontynuacji numeracji cytatów dla żadnej z Ewangelii. W tej kolejności, tzn. po (Łk 8,1-3), rozdział z (Mk 3,20-21) jest przyjęty wielu pracach^{1435, 1436, 1437, 1438, 1439, 1440}. Wytlumaczenie położenia tego rozdziału wynika z jego względnego odniesienia w stosunku do Ewangelii Łukasza: kontynuując Ewangelię Łukasza, poczynając od fragmentu (Łk 8,1-3), dochodzimy do (Łk 8,19-21), któremu odpowiada (Mk 3,31-35), cofając się nieco w Ewangelii Marka, dochodzimy do (Mk 3,22-30), który ma już swój odpowiednik w Ewangelii Mateusza, a wprowadzeniem do którego jest omawiany tutaj rozdział Mk (3,20-21). Omawiana współzależność jest wyraźnie widoczna w pracy Szczepańskiego¹⁴⁴¹, która w tym zakresie jest ułożona wg Ew. Łukasza, jak też w pracy A. Stevensa, E.D. Burtona¹⁴⁴².

MIEJSCE

Wyrażenie *Potem przyszedł do domu* (Mk 3,20) każe sytuować ciąg wydarzeń opisanych między (Mk 3,20) a (Mk 3,35) jako jedno duże wydarzenie mające miejsce jednego dnia w domu, ale w domu Szymona Piotra w Kafarnaum, nie w Nazarecie. Jezus został wcześniej z Nazaretu wygnany – chodzi więc o jego „drugi dom”, kontekst sąsiadujących rozdziałów, m.in. (Mk 4,1) wskazuje także na siedzibę w Kafarnaum – podobnie rozstrzygnięto w pracach Szczepańskiego¹⁴⁴³ i Laurentina¹⁴⁴⁴.

DATAcja

Przyjęto własną datację wydarzenia.

CE98. Uzdrawienie opętanego, ślepego i niemego

KONSTRUKCJA

Oś konstrukcyjna komparabli dla kilku kolejnych rozdziałów, jak już to zaznaczono wyżej, poczynawszy od poprzedniego rozdziału, czyli (CE97), do rozdziału (CE105), przebiega od (Mk 3,20) do (Mk 3,35).

Ciąg rozdziałów CE97-105 jest połączony poprzez nauczanie Jezusa na temat rozpoznawania duchów i pełnienia woli Bożej. W tle tego nauczania opisana jest sytuacja swoistej nagonki na Pana Jezusa i to zarówno ze strony krewnych, jak i także faryzeuszy, co też mogło być podskórnym powodem trochę

¹⁴³³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 102.

¹⁴³⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 121.

¹⁴³⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 451, par. 53.

¹⁴³⁶ K. ALAND, *Synopsis*, s. 574, nr 116.

¹⁴³⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 311, nr 99.

¹⁴³⁸ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxii, sec. 61.

¹⁴³⁹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 116.

¹⁴⁴⁰ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*, s. 7, sec. 55.

¹⁴⁴¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 451.

¹⁴⁴² A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*, s. 7.

¹⁴⁴³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 104, par. 53.

¹⁴⁴⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 152.

cierpkiego tonu wypowiedzi Jezusa wobec przybycia krewnych wraz z Matką, nie negując oczywiście zamierzonej celowości użytej formy wypowiedzi dla spotęgowania dobitności przekazu, aby zawarte w tej wypowiedzi przesłanie mogło zostać lepiej przez słuchaczy zapamiętane. Umieszczony tutaj rozdział wg układu wersetów z Ewangelii Mateusza dopowiada sytuację faktycznie dokonanego jednego z uzdrowień, o które mają pretensje faryzeusze.

CE99. Oszczerstwa uczonych w Piśmie

TEKST

Określenie „wasi synowie” (**Mt 12,27**) odnosi się nie tyle do więzi rodzinnej, co religijnej i społecznej, czyli można by je przetłumaczyć jako „członkowie waszej grupy”¹⁴⁴⁵.

Obraz pokonania mocarza (**Mt 12,29**), (**Mk 3,27**) bierze się albo z zawodów na arenie sportowej, walki często na śmierć i życie, gdzie zwycięzca przejmował mienie pokonanego¹⁴⁴⁶, albo z realiów walki wojennej (**Iz 49,24-25**)¹⁴⁴⁷. Na płaszczyźnie duchowej obraz dotyczy dokonania egzorcyzmu i uzdrowienia wewnętrznego.

Należałoby tutaj nadmienić, że realia igrzysk, zawodów połączonych z walkami gladiatorów, były znane w Izraelu za sprawą Heroda Wielkiego, który na cześć cesarza Oktawiana postanowił urządzać co 5 lat igrzyska zwane „Aktiadamami” i m. in. w tym celu zbudował hipodrom na południe od świątyni, gdzie odbywały się wyścigi rydwanów, oraz, o czym wspomina J. Flawiusz, wybudował teatr na wzgórzu Er-Ras, około 800 m na południe od miasta, jak również poza miastem amfiteatr, na równinie Refaim^{1448, 1449, 1450, 1451}. Budowle te były szczerze znienawidzone przez pobożnych Żydów, a udział w igrzyskach był zakazany. Do dziś nie znaleziono śladów archeologicznych tych potężnych budowli, teatru, czy amfiteatru¹⁴⁵².

Nazwa władcy złych duchów, Belzebub, jest złożeniem słów *Baal zebub* oznaczającego dosłownie *bóg/władca much*, a pierwotnie nazwa ta oznaczała bóstwo filistyńskie w mieście Ekron (2 Krl 1,2n) – owo miasto w (1 Mch 10,89) jest wymieniane jako Akkaron^{1453, 1454}.

Zwrot użyty w (**Mt 12,32**) „*ani w tym wieku, ani w przyszłym*” jest zaczerpnięty z judaizmu mesjańskiego. „*Wiek ten*”, hebr. „*olam hazzeh*”, oznacza epokę przed przyjściem Chrystusa, „*wiek przyszły*”, hebr. „*olam habbah*” – erę wieczności^{1455, 1456}.

CE100. Grzech przeciwko Duchowi Świętemu

TEKST

Zwrot użyty przez Jezusa w wersecie (**Mk 3,28a**), „Zaprawdę, powiadam wam”, dosłownie *Amen, mówię wam* (gr. *amēn legō humin*), oznacza, że cała Jego wypowiedź dotyczy w szczególności tych, których wcześniej przywołał do siebie (**Mk 3,23**), (CE1005), czyli faryzeuszy (mimo braku konkretnych odniesień)¹⁴⁵⁷.

¹⁴⁴⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 37, p. 12,27.

¹⁴⁴⁶ BP, s. 99, p. Mk 3,20-30.

¹⁴⁴⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 543, p. 29.

¹⁴⁴⁸ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 731-732, Ant., XVIII.VIII.1.

¹⁴⁴⁹ J. KLINKOWSKI, *Herod Wielki i jego epoka*, Wrocław 2007, s. 68.

¹⁴⁵⁰ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 350.

¹⁴⁵¹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 63.

¹⁴⁵² H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 393-394.

¹⁴⁵³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 143, p. 92.

¹⁴⁵⁴ H. LANGKAMMER, *Mały słownik archeologii biblijnej*, Wrocław, 2012, s. 54, *Ekron*.

¹⁴⁵⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 145, p. 98.

¹⁴⁵⁶ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 65, p. Mt 12,32.

¹⁴⁵⁷ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 253, p. 28.

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE101–150

CE102. Nawrót do grzechu – przypowieść o duchu nieczystym

TEKST

Jezus nawiązuje (**K291**) do powszechnego wówczas przekonania, że miejsca bezwodne, pustynne uważano za siedlisko demonów. Miało to swój przejaw w Dniu Przebłagania¹⁴⁵⁸, gdy najwyższy kapłan kładł ręce na głowie kozła, zwanego „ofiarnym” – wylosowanego spośród dwóch identycznych kozłów, z których drugi był składany na ofiarę Bogu¹⁴⁵⁹ – wyznając grzechy ludu, a następnie tego kozła wypędzano na pustynię. Lud w ten m.in. sposób zostawał uwolniony od grzechów, które zostały przeniesione na kozła, który został wypędzony na pustynię, będącą, siedliskiem demona Azazela, por. (Kpł 16.8.10.26). Nazwę Azazel niekiedy się tłumaczy jako „wygnany”¹⁴⁶⁰, albo „(koziół) który się wymyka”, ale prawdopodobnie najbardziej pierwotna wymowa tego słowa to imię własne, oznaczające mniej więcej tyle, co „gniewny bóg”¹⁴⁶¹.

CE103. Prawdziwie błogosławieni

TEKST

We wschodnim kręgu kulturowym, jeśli chce się kogoś pochwalić, to czyni się to chwalcąc jego matkę¹⁴⁶². Tak właśnie postępuje kobieta (**Łk 11,27**), jest to więc tak naprawdę pochwała Jezusa, który odwzajemnia się podobną pochwałą w stronę kobiety¹⁴⁶³, ale również nie bezpośrednią, tylko włączając w krąg swojego błogosławieństwa (**Łk 11,28**) wszystkich słuchaczy.

CE104. Znak Jonasza

KONSTRUKCJA

W synopsach Alanda¹⁴⁶⁴ oraz Wojciechowskiego¹⁴⁶⁵ w rozdziale o tytule „Znak Jonasza” do paralelnego zestawienia perykop przyjęto następujące fragmenty: (Mt 12,38-42); (Mt 16,1-4); (Mk 8,11-13); (Łk 11,16.29-32). Warto jednak zauważyć, że w (Mt 16,1-4) i w (Mk 8,11-13) – w KCE jest to rozdział (CE153) – mowa Jezusa występuje w kontekście powtórnego rozmnożenia chleba (CE152), natomiast w (Mt 12,38-42) i (Łk 16,29-32) w kontekście uzdrowienia opętanego przez złego ducha, wcześniejszy rozdział (CE98) w tym samym toku narracji, oraz występuje tutaj, znamieny dla tych perykop, werset o sądzie Królowej z południa. Co również jest istotne, w Ewangelii Mateusza perykopy dotyczące znaku występują dwukrotnie, dlatego biorąc pod uwagę przytoczone wyżej kryterium innego poprzedzającego znaku (czynu) Jezusa, który Żydzi każdorazowo kwestionują, wyróżniono dwa rozdziały „Znaki czasu” i „Znak Jonasza”.

Niniejszy rozdział podobnie został przyjęty w synopsie Dąbrowskiego¹⁴⁶⁶. Kolejność rozdziału wynika z kontynuacji osi chronologiczno-narracyjnej synopsy zgodnie z Ewangelią Łukasza (por. „Ogólny układ synopsy”) – wg chronologii opartej o Ewangelię Mateusza rozdział wystąpiłby nieco wcześniej.

TEKST

Jezus odpowiadając swoim adwersarzom odwołuje się do działalności proroka Jonasza (**Mt 12,39**). Prorok Jonasz (Jona z hebr. znaczy gołąb), syn Amittaja, jest bohaterem Księgi Jonasza, prorockiej księgi o charakterze dydaktycznym. Identyfikuje się go z prorokiem Jonaszem z Gat ha-Chefer – dzisiejsze Meszhed 20 km w kierunku zachodnim od Tyberiady – który żył w czasach króla Jeroboama

¹⁴⁵⁸ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 322-323.

¹⁴⁵⁹ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 38.

¹⁴⁶⁰ NLB, s. 50.

¹⁴⁶¹ EB, s. 73.

¹⁴⁶² J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 168-169.

¹⁴⁶³ tamże, s. 169.

¹⁴⁶⁴ K. ALAND, *Synopsis*, nr 154.

¹⁴⁶⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 154.

¹⁴⁶⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 113, nr 104.

II, 783-743 p. Chr.¹⁴⁶⁷, por. (2 Krl 14,25). Jonasz nakłonił mieszkańców Niniwy, stolicy państwa asyryjskiego, do pokuty, co miało miejsce prawd. za panowania króla Ašurdâna (771-754 r. p. Chr.)¹⁴⁶⁸.

CE105. Prawdziwi krewni Jezusa

MIEJSCE

Lokalizacja wydarzenia w domu Piotra wynika m.in. z kontynuacji ciągu poszczególnych wydarzeń, tak przyjęto również w pracach Szczepańskiego¹⁴⁶⁹ i Laurentina¹⁴⁷⁰.

TEKST

Jezus nie odrzuca swojej rodziny (**Mk 3,33-35**), ale zdecydowanie mówi o swych priorytetach, stosując retoryczną przesadę¹⁴⁷¹. Swoją drogą, jak zauważa A. Paciorek¹⁴⁷², owo wydarzenie jest pośrednim dowodem na to, że Jezus oprócz przedstawionych tutaj bliskich osób z rodziny, nie posiadał żadnych innych osób powiązanych z Nim bliżej poprzez związki rodzinne.

Poddanie się woli rodziny uważano w społeczeństwie żydowskim za obowiązek. Jezus, by kontynuować swoją działalność publiczną, sprzeciwia się woli rodziny, która właśnie próbuje Go nakłonić do zaprzestania owej działalności. Zdecydowana odpowiedź Jezusa wyraża się w wyborze „nowej rodziny” złożonej z Jego uczniów w szerokim sensie, tzn. osób pełniących wolę Bożą. Jednocześnie ów wzajemny dystans Jezusa wobec krewnych poniekąd zapowiada tragiczne oddzielenie całego narodu wobec Niego, którego kulminacyjnym wyrazem będzie późniejszy sąd nad Jezusem¹⁴⁷³.

Werset (**Mk 3,35**) w tłumaczeniu [BW] bardzo bliskim oryginałowi greckiemu brzmi następująco: „Albowiem kto by czynił wolę Bożą, ten jest bratem moim i siostrą moją i matką”. Formuła „czynić wolę Bożą” zwykle oznaczałaby przestrzeganie przepisów Tory, tutaj oznacza jeszcze coś więcej, odczytywanie Tej woli i odpowiadanie na nią „dzisiaj” w świetle nauczania Jezusa¹⁴⁷⁴.

CE106. Przypowieść o siewcy

DATA

Datacja wydarzenia jest ogólnie zgodna pracą Daniela-Ropsa¹⁴⁷⁵.

KONSTRUKCJA

Przypowieść o siewcy rozpoczyna cykl przypowieści, tzw. „*Przypowieści o królestwie*”, tworzących jakby jedną mowę wygłoszoną jednego dnia z łodzi, nad Jeziorem Galilejskim, w pobliżu Kafarnaum^{1476, 1477, 1478}, jak na to wskazują wersety (Mk 4,1) i (Mt 13, 1).

W KCE przyjęto za bardziej prawdopodobne, że cały cykl przypowieści został wygłoszony w ciągu dwóch dni. Pierwszy dzień inaugurujący nauczanie w przypowieściach rozpoczął się od przypowieści o siewcy wygłoszonej do tłumu (CE106), w dalszej kolejności następuje objaśnienie uczniom przypowieści o siewcy, jak też inne przypowieści wygłoszone głównie do uczniów (CE108-109). Drugi dzień rozpoczyna się od *Przypowieści o zasiewie* (CE111) wygłoszonej do tłumów, po czym następują kolejne przypowieści (CE112-115), a po odprawieniu tłumów Jezus, w domu, wyjaśnia przypowieść o chwaście uczniom (CE116) i przedstawia im jeszcze inne przypowieści (CE117-120). Jeśliby chcieć utrzymać tezę, że przypowieści zostały wygłoszone w ciągu jednego dnia, to należałoby przyjąć, że mowa do uczniów (CE108-109) została wygłoszona podczas swego rodzaju przerwy w nauczaniu do tłumów – wydaje się to jednak mniej prawdopodobne.

¹⁴⁶⁷ BT w.5, s. 1096; Wstęp do Księgi Jonasza.

¹⁴⁶⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 200, p. 5.

¹⁴⁶⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 106, par. 54.

¹⁴⁷⁰ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 152-153.

¹⁴⁷¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 89, p. 89.

¹⁴⁷² A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 158.

¹⁴⁷³ CH. D. DODD, *Żołęźnik chrześcijaństwa*, Kraków 1983, s. 119-120.

¹⁴⁷⁴ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 205.

¹⁴⁷⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁴⁷⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 414, par. 365.

¹⁴⁷⁷ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 201.

¹⁴⁷⁸ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), s. 85.

Biorąc pod uwagę tematykę przypowieści i ich źródło pochodzenia można w tym nauczaniu Jezusa na temat Królestwa niebieskiego wyodrębnić dwa zbiory przypowieści, przy czym „Przypowieść o siewcy” jest wspólna dla obu tych zbiorów. W poniższym redakcyjnym summarium nauczania Jezusa przyjęto klasyfikację zbiorów przedstawioną w pracy R. Bartnickiego¹⁴⁷⁹.

Redakcyjne summarium nauczania Jezusa na temat Królestwa niebieskiego

Rozdział KCE	Klasyfikacja	Zbiór przypowieści
CE106 Przypowieść o siewcy	przypowieść	trzy przypowieści mówiące o uprawnej roli (1/3), (Mk 4,1-9); siedem przypowieści o królestwie niebieskim (1/7), (Mt 13,1-9)
CE107 Cel przypowieści	wyjaśnienie	
CE108 Wyjaśnienie przypowieści	wyjaśnienie	
CE109 Przypowieść o lampie	przypowieść	(Mk 4,21-23)
CE110 Przypowieść o mierze	pouczenie	
CE111 Przypowieść o zasiewie	przypowieść	trzy przypowieści mówiące o uprawnej roli (2/3); (Mk 4,26-29)
CE112 Przypowieść o chwaście i pszenicy	przypowieść	siedem przypowieści o królestwie niebieskim (2/7), (Mt 13,24-30)
CE113 Przypowieść o ziarnku gorczycy	przypowieść	trzy przypowieści mówiące o uprawnej roli (3/3); (Mk 4,30-32)
CE114 Przypowieść o zaczynie	przypowieść	siedem przypowieści o królestwie niebieskim (3/7), (Mt 13,33)
CE115 Summarium nauczania w przypowieściach	summarium	
CE116 Wyjaśnienie przypowieści o chwaście	wyjaśnienie	
CE117 Przypowieść o skarbie	przypowieść	siedem przypowieści o królestwie niebieskim (4/7), (Mt 13,44)
CE118 Przypowieść o perle	przypowieść	siedem przypowieści o królestwie niebieskim (5/7), (Mt 13,45-46)
CE119 Przypowieść o sieci	przypowieść	siedem przypowieści o królestwie niebieskim (6/7), (Mt 13,47-50)
CE120 Uczeń królestwa niebieskiego – epilog nauczania w przypowieściach	przypowieść, summarium	siedem przypowieści o królestwie niebieskim (7/7), (Mt 13,52)

MIEJSCE

Warto wspomnieć, że lokalizacja ogłoszenia przypowieści, tzw. Zatoka Przypowieści w pobliżu Tabgha, niedaleko od Kafarnaum, jest znakomitą miejscem ogłoszenia tych swoistych „rekolekcji” przez Pana Jezusa, gdyż ze względu na półokrągły kształt nadbrzeża charakteryzuje się niezwykłą akustyką, która zapewniała wszystkim słuchaczom bardzo dobrą słyszalność^{1480, 1481}, oraz, co trzeba dodać, jest ono bardzo urokliwe.

W pobliżu Kafarnaum znajduje się również pieczara mająca tak doskonałe warunki akustyczne, że osoba przemawiająca wewnątrz mogła być słyszana nawet przez 7000 ludzi¹⁴⁸². Być może Jezus tu rozpoczął nauczanie (**Mk 4,1a**), a potem z uwagi na napór tłumu, oraz by być lepiej widziany i słyszany, przesiada się do łodzi (**Mk 4,1b**).

TEKST

Podobnie jak tutaj (**Mk 4,2**), Jezus często wyjaśniał swoją naukę za pomocą przypowieści. Greckie słowo oznaczające przypowieść to *παραβολή* (parabolē), czyli „zestawienie obok siebie”, gdyż z for-

¹⁴⁷⁹ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 161.

¹⁴⁸⁰ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 392.

¹⁴⁸¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 217.

¹⁴⁸² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 89, p. 4,1-2.

malnego punktu widzenia istotą przypowieści¹⁴⁸³ jest porównanie dwóch składników, jeden jest obrazem wziętym z życia codziennego, drugi składnik, niejako ilustrowany przez ten pierwszy, jest ze sfery pojęciowej, niedostępnej dla zmysłów, jest jakąś prawdą wyższego rzędu, duchową, nadprzyrodzoną. Interesującą definicję przypowieści sformułował C.H. Dodd¹⁴⁸⁴, mianowicie według niego **przypowieść** jest „*metaforą lub porównaniem zaczerpniętym z natury lub życia powszedniego, frapującym słuchacza swym żywym bądź dziwnym charakterem i pozostawiającym umysł w dostatecznej niepewności co do swego ścisłego zastosowania, by stać się zaczynem żywej myśli*”. Na pewno, w pewnym sensie należy się zgodzić, że tak właśnie odbierali przypowieść słuchacze słysząc ją pierwszy raz, tym niemniej Jezus, pytany niejednokrotnie przez uczniów o znaczenie danej przypowieści, zawsze formułuje precyzyjną, niejako „obowiązującą”, wykładnię danej przypowieści.

Przypowieści Jezusa¹⁴⁸⁵, według A. Paciorka, można scharakteryzować następująco: chociaż są teocentryczne, mówią o Bogu i Królestwie Bożym, to nie mają charakteru egzegetycznego, halachicznego; niekiedy nawiązują do ST; cechuje je bezpośredniość w zwracaniu się do słuchaczy, zwięzłość, prostota i przejrzysta narracja; zwykle dotyczą ludzi i ich życia codziennego i mimo, że odnoszą się z dystansem do czasu aktualnego, to zmuszają słuchaczy do zaangażowania się i podjęcia decyzji.

Plon, który wydają ziarna w przypowieści jest naprawdę znaczący. Przeciętny urodzaj w Judei stanowiło zapewne już pięć miar ziarna z jednej miary zasiewu¹⁴⁸⁶, a według Keenera¹⁴⁸⁷ dziesięciokrotny, chociaż w żyznej Dolinie Jordanu mogły się zdarzać plony wymienione w przypowieści. Jezus prawdopodobnie odnosi się tutaj (**Mk 4,8**) do plonu jaki wydaje jedno ziarno. Otóż na jednej łodydze wypuszczonej przez ziarno mogło być przeciętnie 30-35 ziaren, wtedy plon 60-krotny odpowiada przeciętnie dwóm łodygom, a 100-krotny trzem¹⁴⁸⁸.

Ziemię do zasiewów w wielu miejscach Galilei (np. wokół Nazaretu¹⁴⁸⁹) stanowią skaliste tarasy, bądź same pola są skaliste zawierając dużo kamieni, toteż wszystkie warunki glebowe wymienione w przypowieści (**Mk 4,4-8**): droga, grunt skalisty, ciernie, ziemia żyzna mogły tutaj występować w ramach jednej uprawy^{1490, 1491}.

Poprzez zawołanie „Kto ma uszy, niechaj słucha!” (**Mt 13,9**), (**Mk 4,9**), (**Łk 8,8b**), Jezus wzywa do pilnego słuchania, gdyż uczniowie „uczyli się szczególnie przez uważne słuchanie swoich nauczycieli”¹⁴⁹². Jednocześnie, było to ostrzeżenie i przypomnienie, że w przeszłości Izrael nie był najlepszym słuchaczem¹⁴⁹³, por. (**Jr 5,21**), (**Ez 3,7.27**), (**Ez 12,2**).

CE108. Wyjaśnienie przypowieści o siewcy

KONSTRUKCJA

Przyjęto, że wersety, (**Łk 8,11b**) *Ziarnem jest słowo Boże* i (**Mk 4,14**) *Siewca siewe słowo*, są nie tyle paralelne, co komplementarne. Wskazówką dla takiego rozumienia tych wersetów jest rozwiązanie przyjęte w pracy Szczepańskiego¹⁴⁹⁴, które łączy w jednym zdaniu uzupełniające się treści z obu wersetów.

¹⁴⁸³ A. JANKOWSKI, *Królestwo Boże w przypowieściach*, Kraków 2008, s. 15.

¹⁴⁸⁴ J. MARTIN, *Jezus*, s. 226.

¹⁴⁸⁵ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 325-333.

¹⁴⁸⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 211.

¹⁴⁸⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 39, p. 13,8.

¹⁴⁸⁸ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 179.

¹⁴⁸⁹ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 239.

¹⁴⁹⁰ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 53.

¹⁴⁹¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 103.

¹⁴⁹² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 39, p. 13,9.

¹⁴⁹³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 565, p. 9.

¹⁴⁹⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 111.

CE109. Przypowieść o lampie

KONSTRUKCJA

Umieszczenie tej przypowieści w tym miejscu wynika z kontynuacji narracji wg układu Ewangelii Marka i Ewangelii Łukasza – taką kolejność przyjęto też w synopsach Dąbrowskiego¹⁴⁹⁵ i Wojciechowskiego¹⁴⁹⁶. Dalej następują również kolejne przypowieści.

CE110. Przypowieść o mierz

TEKST

Wprowadzenie narracyjne „I mówił im” (**Mk 4,24a**) wskazuje, że adresatami tego nauczania, tej przypowieści, są jego uczniowie, podobnie jak poprzedniej przypowieści, gdzie z kolei występuje zwrot „Mówił im dalej” (**Mk 4,21a**), a wcześniej uczniowie otrzymali wyjaśnienie przypowieści o siewcy¹⁴⁹⁷. Dwie kolejne przypowieści według Ewangelii Marka są natomiast skierowane już do wszystkich słuchaczy nad Jeziorem Galilejskim, gdyż we wprowadzeniu narracyjnym nie występuje zaimek osobowy *im*¹⁴⁹⁸.

CE112. Przypowieść o chwacie i pszenicy

TEKST

Zwrot „podobne jest do” (**Mt 13,24**) jest typowym ropoczęciem przypowieści w nauczaniu¹⁴⁹⁹, nie tylko Jezusa, w którym poprzez pełną analogię (czyli tutaj, całą przypowieść) jest wyjaśniony przedmiot przypowieści, nie zaś jedynie przez następujące bezpośrednio po tym zwrocie słowo, jak tutaj „człowieka”, czy wyrażenie, tutaj „człowieka, który posiał dobre nasienie na swojej roli”.

Pszenica była w Izraelu najważniejszym, najszlachetniejszym z wysiewanych zbóż. W oryginale greckim tekście (**Mt 13,25**) przypowieści słowo określające chwast, ζιζάνιον (*zizanion*), odpowiada hebrajskiemu słowu (*zonim*)¹⁵⁰⁰. Oznacza ono konkretny gatunek trującego chwastu – rodzaj rajgrasu zwanego życią – który wyglądem przypomina pszenicę i jest nawet klasyfikowany jako zdegenerowana postać zboża pszenicy w pismach rabinicznych¹⁵⁰¹.

CE113. Przypowieść o ziarnku gorczycy

TEKST

Obraz użyty przez Jezusa, gdy z najmniejszego ziarnka na ziemi wyrasta wielkie drzewo jest przenośnią, w której istotna jest ogromna dysproporcja pomiędzy użytym ziarnem, a wyrosłym drzewem i jego nadspodziewaną użytecznością. W rzeczywistości ziarnko gorczycy nie jest najmniejsze na ziemi (choć starożytni tak potocznie uważali), a gorczyca zwykle wyrasta na krzew wysokości 3-4 m, rzadko osiąga wielkość drzewa. Ptaki najczęściej korzystają z tego drzewa w taki sposób, że posilają się jego nasionami¹⁵⁰². Gnieźdzenie się ptaków należy rozumieć raczej w sensie korzystania z gałęzi rośliny aniżeli zakładania na nim gniazd, ponieważ roślina co roku odrasta dość intensywnie, dlatego, zakładanie przez ptaki gniazd wczesną wiosną jest utrudnione¹⁵⁰³.

Przypuszczalnie, w pierwotnej wersji (tzw. źródło Q), była to jedynie przypowieść o ziarnie i o drzewie, bez akcentowania, że chodzi o najmniejsze na ziemi ziarnko gorczycy¹⁵⁰⁴.

Mówiąc o wielkim drzewie Jezus być może zwraca uwagę na to, że to co na początku było małe i niepozorne, staje się niezwykle, zwracające uwagę swoją wielkością i wyjątkowe. Obraz drzewa

¹⁴⁹⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 331, nr 111.

¹⁴⁹⁶ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 470, nr 125.

¹⁴⁹⁷ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka*, 1,1-8,26, (NKB NT II/1), s. 301, p. 24.

¹⁴⁹⁸ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka*, 1,1-8,26, (NKB NT II/1), s. 305n, p. 26.

¹⁴⁹⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 39, p. 13,24.

¹⁵⁰⁰ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 69, p. Mt 13,25.

¹⁵⁰¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 39, p. 13,25-27.

¹⁵⁰² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 98.

¹⁵⁰³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 40, p. 13,31-32.

¹⁵⁰⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 290.

dającego schronienie ludziom, czy przenośnie narodom, jest mocno zakorzeniony w ST w Księdze Ezechiela (Ez 17,23-24), oraz w Księdze Daniela (Dn 4,9.18)^{1505, 1506}.

CE114. Przypowieść o zaczynie

KONSTRUKCJA

Wyodrębniono tę przypowieść jako rozdział, zob. synopsy Dąbrowskiego¹⁵⁰⁷ i Wojciechowskiego¹⁵⁰⁸.

TEKST

Trzy miary to ilość mąki, która była zwyczajowo stosowana przy jednorazowym pieczeniu chleba (Rdz 18,6), (Sdz 6,19), (1 Sm 1,24). Zaczyn zawierający drożdże to inaczej kwas piekarski¹⁵⁰⁹. Zakwas można też było wykonać na bazie kawałka suchego ciasta chlebowego, oczywiście pod warunkiem, że było ono wykonane na zakwasie¹⁵¹⁰.

Grecka miara materiałów sypkich *saton* (słowo użyte w oryg. gr. jako *miara*) to 8.75 litra, ale jeśli przyjąć, że hebrajskim odpowiednikiem tej miary jest *sea* (7,3 l), wtenczas potrójna ilość to pełna *efa* (22 litry) – dla hebrajskiej miary^{1511, 1512, 1513}.

Inne oszacowanie miary *saton*, określa, że jest to ilość o połowę większa, czyli około 13 l^{1514, 1515}, wtedy potrójna ilość odpowiada ok. 40 kg mąki, co mogłoby wystarczyć dla 100-150 osób^{1516, 1517}. Tak wielka ilość mąki obrazuje tu niezwykłą siłę kwasu w przetwarzaniu mąki na użyteczny surowiec żywieniowy. Podobną moc przemiany ludzkich serc posiada Królestwo Boże¹⁵¹⁸.

CE115. Summarium nauczania w przypowieściach

KONSTRUKCJA

Summarium stanowi zakończenie nauczania tłumów w przypowieściach i łącznik do wyjaśniania przypowieści uczniom.

CE116. Wyjaśnienie przypowieści o chwaście

DATAcja

Dokończenie cyklu przypowieści (CE116-120) ma miejsce w domu (**Mt 13,36**), prawdopodobnie Szymona Piotra, później Jezus się oddał (Mt 13,53), zapewne na modlitwę. Można przypuszczać, że nauczanie Jezusa ma miejsce wieczorem, tak jak to bywało u Żydów, gdy po posiłku mającym miejsce około 2 godziny przed zachodem słońca, gromadzili się, jeśli pogoda pozwalała, to na dworze¹⁵¹⁹, albo, jak w tym przypadku, ze względu na chłodną porę w domu, na swego rodzaju wieczorny krąg, wieczorną rozmowę, dotyczącą wydarzeń minionego dnia, heroicznych czynów z zamierzchłej przeszłości, religijnych pouczeń (etc.). Oczywiście tutaj wygląda to nieco inaczej. Uczniowie są już zapewne przyzwyczajeni, że gospodarzem tego wieczornego czasu jest Jezus i wykorzystuje go głównie do tego, by osobno przekazać im nauczanie przeznaczone szczególnie dla nich.

¹⁵⁰⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 221, p. Łk 13,19.

¹⁵⁰⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 98.

¹⁵⁰⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 115.

¹⁵⁰⁸ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 470, nr 129.

¹⁵⁰⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 216, p. 8, 9.

¹⁵¹⁰ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 56.

¹⁵¹¹ BP, s. 49, p. 33.

¹⁵¹² D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 108-109.

¹⁵¹³ EB, s. 236, *efa*.

¹⁵¹⁴ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 108-109.

¹⁵¹⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 156, p. 131.

¹⁵¹⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 40, p. 13,33.

¹⁵¹⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 586n.

¹⁵¹⁸ tamże, s. 586n.

¹⁵¹⁹ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 380.

CE117. Przypowieść o skarbie

KONSTRUKCJA

Tradycyjna przypowieść o skarbie i perle, to dwie odrębne przypowieści, aczkolwiek są to przypowieści mające zbliżony wątek jako temat i dlatego zapewne są traktowane zazwyczaj łącznie, jako jedna przypowieść.

CE119. Przypowieść o sieci

TEKST

W przypowieści Jezus podaje w przypowieści przykład zespołowego połowu ryb (**Mt 13,47-48**) za pomocą niewodu, prostokątnej sieci rozpiętej na dużej szerokości, która utrzymywała się pionowo w wodzie dzięki pływakom z drewna przy górnej krawędzi sieci i ciężarkom zapewniającym przyleganie dolnej krawędzi do dna jeziora, oraz była zaopatrzona w długą stożkowatą kieszeń, w której gromadziły się złapane ryby podczas wyciągania sieci na brzeg przez rybaków. Dzisiaj takie sieci mają nawet 300 metrów długości, a do ich obsługi potrzeba nawet do 16-tu ludzi¹⁵²⁰.

Ryby dobre (**Mt 13,48b**) – chodzi o ryby rytualnie czyste w myśl (Kpł 11, 9-12), czyli mające płetwy i łuski¹⁵²¹. Ryby tzw. „nieczyste”, bez skrzeli czy łusek, wyrzucano do wody lub na brzeg¹⁵²².

CE120. Uczeń królestwa niebieskiego – epilog nauczania w przypowieściach

KONSTRUKCJA

Ten rozdział wyodrębniono również w niektórych synopsach^{1523, 1524, 1525, 1526}.

CE121. Uciszenie burzy

KONSTRUKCJA

Chronologia kolejnych rozdziałów i opisywanych przez nie wydarzeń, od uciszenia burzy na morzu do uzdrowienia opętanego niemowcy, jest zgodna z synopsą Dąbrowskiego¹⁵²⁷, tudzież z pracą Galbiatego i Serafiniego¹⁵²⁸ – pobytu Jezusa w Nazarecie (Mk 6,1-6a) już nie uwzględniono, w przeciwieństwie bowiem do Dąbrowskiego¹⁵²⁹ założono, że było tylko jedno takie wydarzenie (CE43).

Evangelista Mateusz przed uciszeniem burzy umieszcza perykopę o naśladowania – w KCE jest to dalszy rozdział (CE185) – ale czyni to raczej nie w sposób chronologiczny, lecz dla pouczenia, aby pokazać (Bornkam), że uciszenie burzy jest w istocie alegorią próby, jakiej zostają poddani ci, którzy naśladowują Jezusa¹⁵³⁰.

DATAcja

Datację ustalono według pracy Daniela-Ropsa¹⁵³¹.

MIEJSCE

Wydarzenia z rozdziałów (CE121-123) mają miejsce w Dekapolu. Dekapol (gr. *Dekapolis*, dziesięć miast) oznacza związek pierwotnie dziesięciu miast greckich, które powstały po podbojach Aleksandra Wielkiego (ok. 332 r. przed Chr.), obejmujący swoimi wpływami tereny na wschód i północny wschód od Jordanu¹⁵³², z obszaru południowego Baszanu i północnego Gileadu¹⁵³³. Miasta te cieszyły

¹⁵²⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 217.

¹⁵²¹ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 226.

¹⁵²² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 122.

¹⁵²³ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 120.

¹⁵²⁴ K. ALAND, *Synopsis*, s. 575, nr 134.

¹⁵²⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 470, nr 134.

¹⁵²⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 155, nr 83.

¹⁵²⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 121-128.

¹⁵²⁸ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 201.

¹⁵²⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 129, nr 128.

¹⁵³⁰ BARTNICKI R., KŁÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 149.

¹⁵³¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁵³² W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 111, *Dekapol (Dziesięciogród)*.

się własnym prawodawstwem i autonomią, formalnie podlegały jednak naczelnemu zwierzchnictwu propretora rzymskiego w Syrii¹⁵³⁴, ewentualnie takiegoż prefekta¹⁵³⁵. Do tych wolnych miast w czasach Jezusa należały^{1536, 1537, 1538}: Hippos, Gadara, Filadelfia (Amman), Geraza, Pella (tutaj, do tej miejscowości położonej wśród wzgórz Zajordanii¹⁵³⁹ zbiegli wyznawcy Jezusa w r. 68^{1540, 1541} przed oblężeniem Jerozolimy i późniejszą jej zagładą w r. 70, co podaje Euzebiusz w *Historia eccl.* III,4,3, wg¹⁵⁴²), Abila, Dium (Dion), Scytopolis (Beisan), Kanatha, Rafon (Refana), a przez pewien okres dołączyły do nich Adraa i Damaszek. Na liście Pliniusza Starszego (ok. 77 r. po Chr.) znajdują się wszystkie wymienione wyżej miasta, oprócz Abila i Adraa, co powoduje, że miast na tej liście jest dokładnie dziesięć¹⁵⁴³. Miasta Dekapolu leżały na wschód i południowy-wschód od Jeziora Genezaret, za wyjątkiem Scytopolis które leżało na południe od Jeziora Genezaret i to na zachodnim brzegu Jordanu¹⁵⁴⁴. Pella, miasto powiązane w późniejszym czasie z historią chrześcijan, było założone przez Aleksandra Wielkiego, mało tego, nazwał je tak najprawdopodobniej, na cześć swojej rodzinnej miejscowości o tej samej nazwie¹⁵⁴⁵.

Jezus z Apostołami płynęli z Kafarnaum do Kraju Gergezeńczyków, prawdopodobnie w okolice dzisiejszego Kursi¹⁵⁴⁶. Uciszenie burzy musiało mieć miejsce niezbyt daleko od wschodniego brzegu jeziora, w odległości wzrokowej 2-3 km, skoro Mateusz słowa podziwu wkłada jakby w usta ludzi stojących na brzegu. W warunkach głębokiej ciszy i gładkiej tafli jeziora łódź musiała być widoczna z brzegu na dość dużą odległość.

TEKST

Nie wiemy jakiej łodzi używali uczniowie, ani ilu uczniów było w łodzi. Jednym z typów używanych wówczas łodzi była duża łódź z żaglem, czterema wiosłami, która mogła pomieścić nawet do 15-tu osób, choć zapewne w użyciu były też nieco mniejsze łodzie, jak świadczy o tym słynna, pochodząca sprzed dwudziestu wieków, odkryta w mule Jeziora Tyberiadzkiego niedaleko Ginnosar, rybacka „łódź z Kinneret” o długości 8,20 metrów, również wyposażona w żagiel, mogąca pomieścić od 5-ciu do 10-ciu osób^{1547, 1548}. Podobną łodzią mogli się przeprawić przez jezioro uczniowie.

Burza na Jeziorze Galilejskim jest zjawiskiem nagłym i niespodziewanym, ale rybacy potrafili przewidzieć jej nieuchronne nadejście nawet z jednodniowym wyprzedzeniem i nie wypływają wtedy na jezioro – można więc założyć, że opisane wydarzenie było dla apostołów próbą wiary, gdyż zdawali sobie sprawę z grożącego im niebezpieczeństwa, a tak naprawdę o wyruszeniu na jezioro zdecydowały słowa Jezusa¹⁵⁴⁹. Na częste burze występujące na jeziorze mają wpływ zimne masy powietrza, powstałe wskutek oddziaływania pokrytej wiecznym śniegiem Góry Hermon, w zetknięciu z ciepłymi masami powietrza skumulowanymi nad jeziorem¹⁵⁵⁰. Również różnica wysokości dochodząca do 600 metrów pomiędzy jeziorem (220 m p.p.m.), a otaczającymi je wzgórzami (360-400 m n.p.m.) powoduje duże

¹⁵³³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 157.

¹⁵³⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 80, p. 3.

¹⁵³⁵ J. CIECIELAĞ, *Poncjusz Piłat*, s. 16.

¹⁵³⁶ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 194.

¹⁵³⁷ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 157n.

¹⁵³⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 74.

¹⁵³⁹ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, s. 88-89.

¹⁵⁴⁰ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 47.

¹⁵⁴¹ Pella była o tyle dobrym miastem ucieczki i schronienia dla chrześcijan, że Dekapol, leżąc na terenie prowincji Syrii, nie był bezpośrednio terenem działań wojennych Rzymu, natomiast niekiedy najazdu na wioski Dekapolu, dokonywali zbuntowani Żydzi (według M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 76, Pella, jedno z miast Dekapolu).

¹⁵⁴² S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 426.

¹⁵⁴³ EB, s. 206, *Dekapol*.

¹⁵⁴⁴ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 121.

¹⁵⁴⁵ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 224.

¹⁵⁴⁶ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), s. 102.

¹⁵⁴⁷ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 124n.

¹⁵⁴⁸ M. HESEMAN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 183+188.

¹⁵⁴⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 181, p. 22-25.

¹⁵⁵⁰ BP, s. 103, p. Mk 4,35-41.

wahania temperatur co ma wpływ na powstawanie gwałtownych burz^{1551, 1552}. Przeprawa łodzią przez jezioro już sama w sobie musiała stanowić wyzwanie, będąc swojego rodzaju wyczynem¹⁵⁵³.

Z opisu Ewangelisty Marka (Mk 4,38a) wynika, że Jezus spał w osłoniętym miejscu na łodzi, zwanym achterdekiem¹⁵⁵⁴, toteż spał dość mocno.

Mateusz w (Mt 8,24) określa burzę tym samym słowem co trzęsienie ziemi *σεισμός* (seismos). To samo słowo określa trzęsienie ziemi podczas ukrzyżowania i zmartwychwstania Jezusa (Mt 27,51), (Mt 28,2); możliwe, że w ten sposób Mateusz ukazuje, iż przeżycia uczniów podczas tego wydarzenia miały nieomal eschatologiczny charakter^{1555, 1556}.

Uciszenie wichru i wzburzonej fali jeziora przypomina egzorcyzm^{1557, 1558, 1559}. Podobieństwo nie jest całkowite, bo złowrogie żywioły, nie są unicestwiane, „wyrzucane” gdzieś na zewnątrz – odwracając sytuację złe są tylko wtedy, gdy są zbyt aktywne, tak więc to co czyni Pan Jezus, to nakazuje ograniczyć żywiołom swoją siłę działania (podobnie jak się ucisza zbyt głośno ujadającego psa). Sprawa wydaje się prostsza do wytłumaczenia, jeśli przyjąć zgodnie z poszerzoną, ówczesną żydowską tradycją, iż za poszczególnym żywiołami stoją konkretne duchy służące Panu wszystkich stworzeń, w tym przypadku, zapewne *anioł ducha wichru* oraz *anioł otchłani, grzmotu i błyskawic*, tak jak to opisuje Księga Jubileuszów¹⁵⁶⁰.

Cuda opisywane w ewangeliiach, najwięcej proporcjonalnie opisów cudów zawiera Ewangelia Marka (31% całego tekstu ewangelii¹⁵⁶¹), można według Bartnickiego¹⁵⁶² podzielić na cztery kategorie: ⁽¹⁾ cuda nad naturą, ⁽²⁾ uzdrowienia chorych, ⁽³⁾ wypędzanie złego ducha, ⁽⁴⁾ wskrzeszenia umarłych, przy czym „Uciszenie burzy” należy do tej pierwszej kategorii.

Jezus wyrzuca uczniom jedno: lęk, a wraz z lękiem brak wiary. Lęk odwraca od Boga¹⁵⁶³. Jest to prawdziwe odnośnie życia duchowego, ale również odnośnie trudnych sytuacji życia codziennego. Nadmierny lęk uniemożliwia trzeźwe myślenie i utrudnia właściwe działanie.

CE122. Uzdrawienie opętanego

KONSTRUKCJA

Mimo różnic w ilości uzdrowionych (jeden lub dwóch), oraz różnic w nazywaniu ludu zamieszkującego krainę: Gadareńczycy, Gerazeńczycy, Gergezeńczycy, przyjmuje się, że jest to opis tego samego wydarzenia. Co do różnic w ilości opętanych, Ewangelista Mateusz podaje podwójną ich liczbę przypuszczalnie dla zwiększenia wagi wydarzenia¹⁵⁶⁴.

DATAcja

Przyjęta datacja jest następstwem datacji przyjętej dla wydarzenia (CE121) *Uciszenie burzy*, które bezpośrednio poprzedza obecne.

Zwyczajowy termin wypasania świń według¹⁵⁶⁵, to w porze deszczowej czas od lutego do kwietnia. Nie można jednak wykluczyć, że przy cieplejszej porze deszczowej i w grudniu prowadzony był wypas świń na pastwisku przy jeziorze.

¹⁵⁵¹ EB, s. 479, *Jezioro Galilejskie*.

¹⁵⁵² J. MARTIN, *Jezus*, s. 255-256.

¹⁵⁵³ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 126.

¹⁵⁵⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 218.

¹⁵⁵⁵ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 170, p. 24.

¹⁵⁵⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 385n.

¹⁵⁵⁷ tamże, s. 387, p. 26.

¹⁵⁵⁸ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 323, p. 39.

¹⁵⁵⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 436, p. 24.

¹⁵⁶⁰ *Apokryfy Starego Testamentu*, opracowanie RUBINKIEWICZ R., s. 265, *Jub 2,2*.

¹⁵⁶¹ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 252.

¹⁵⁶² tamże, s. 255-256.

¹⁵⁶³ J. MARTIN, *Jezus*, s. 261.

¹⁵⁶⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 391n.

¹⁵⁶⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 223.

MIEJSCE

Starożytna tradycja, która jest obecna w kilku greckich rękopisach, jako lokalizację wydarzenia wskazuje Gergezę, odpowiadającą dzisiejszym ruinom Kursi^{1566, 1567}, prawdopodobnie w miejscu, gdzie góry najbardziej zbliżają się do jeziora i kończą się wysokim spadzistym brzegiem^{1568, 1569}. Jest ona najlepszą lokalizacją pod względem geograficznym. Gergeza (Kursi) leży nad samym Jeziorem Galilejskim, w odległości około 500 metrów od jeziora¹⁵⁷⁰, natomiast Geraza (nowożytny Jerasz) jest oddalone od Jeziora Galilejskiego ok. 50 km, a Gadara (dzisiejsze Umm Qais) ok. 10 km^{1571, 1572}. Według¹⁵⁷³ Gadara, pomimo pewnej odległości od jeziora, jest też prawdopodobna, gdyż dysponowała własnym portem.

TEKST

Demony krzyczą, że Jezus przyszedł „przed czasem” (**Mt 8,29**), gdyż nie spodziewały się tak wcześnie dnia sądu¹⁵⁷⁴.

Posłanie przez Jezusa demonów w stado świń i utonięcie tego stada nie było z punktu widzenia Izraelitów żadną stratą, bowiem świny były na mocy Prawa Mojżeszowego (Kpł 11,7) traktowane jako zwierzęta nieczyste, gdyż nie przeżuujące, których nie wolno było ani jeść, ani hodować¹⁵⁷⁵. W ten sposób świny potonęły w jeziorze, a wraz z nimi również demony zostają strącone do otchłani, do której nie chciały powracać, co ukazuje moc Jezusa, zdolnego taką potęgę zła mieszkającego w człowieku pokonać¹⁵⁷⁶. Obecność stada świń stanowi pośrednie potwierdzenie, że wydarzenie ma miejsce poza Palestyną, w Dekapolu.

Nawet na dworze Heroda Wielkiego nie jadało się mięsa wieprzowego, co potwierdza powiedzenie, przypisywane cesarzowi Augustowi¹⁵⁷⁷, że lepiej być na dworze Heroda swinią (gr. *hys*), niż synem (gr. *hyjos*), a bezpośrednim powodem takiego stwierdzenia, było to, że Herod, będąc człowiekiem okrutnym i podejrzliwym, potrafił mordować pod pretekstem spisków ludzi ze swojego najbliższego otoczenia oraz swojej rodziny¹⁵⁷⁸.

CE123. Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok

KONSTRUKCJA

Można w tym rozdziale wyróżnić trzy części konstrukcyjne: prośbę Jaira, uzdrowienie niewiasty i wskreszenie córki Jaira, dlatego niektórzy przyjmują trzy rozdziały¹⁵⁷⁹, inni natomiast^{1580, 1581, 1582, 1583} zachowują jeden rozdział, również tak jest w [BT w.5]: w Ewangelii wg Mateusza jest jeden rozdział, choć już w Ewangelii wg Łukasza i Ewangelii wg Marka są w [BT w.5] dwa rozdziały. Aby podkreślić pewną ciągłość czasu i łączność obu wydarzeń zdecydowano się w KCE przyjąć jeden rozdział.

Dla wydarzenia uzdrowienia kobiety cierpiącej na krwotok przyjęto Markową i Łukaszową chronologię opisu.

¹⁵⁶⁶ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 201.

¹⁵⁶⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 440.

¹⁵⁶⁸ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 54.

¹⁵⁶⁹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 160.

¹⁵⁷⁰ J. MARTIN, *Jezus*, s. 275-276.

¹⁵⁷¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 391, pkt. II.

¹⁵⁷² M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 273.

¹⁵⁷³ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 225.

¹⁵⁷⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 27, p. 8,29.

¹⁵⁷⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 443, p. 32n.

¹⁵⁷⁶ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 241.

¹⁵⁷⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 70.

¹⁵⁷⁸ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 17.

¹⁵⁷⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 123-125.

¹⁵⁸⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 452, par. 59.

¹⁵⁸¹ K. ALAND, *Synopsis*, nr 138.

¹⁵⁸² K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 155, nr 86.

¹⁵⁸³ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 138.

DATAcja

Datację ustalono według Daniela-Ropsa¹⁵⁸⁴.

MIEJSCE

Lokalizację wydarzenia w Kafarnaum¹⁵⁸⁵ najdokładniej podaje **(Mt 9,1)**, gdzie mamy wyrażenie *On wsiadł do łodzi, przepłynął się z powrotem i przyszedł do swego miasta* – jak podaje¹⁵⁸⁶, chodzi oczywiście o Kafarnaum – podczas gdy, w (Mk 5,21) i (Łk 8,40), mamy tylko skrótową informację, że Jezus powrócił.

Według św. Hieronima¹⁵⁸⁷ wyrażenie „do swego miasta” wskazywałoby na Nazaret, bo trudno zaprzeczyć, że jest to rodzinne miasto Jezusa. Takiego jednorazowego powrotu do Nazaretu nie można całkowicie wykluczyć – być może sława Nauczyciela niegdyś wygnanego z miasta przeważała nad urazami i byłoby to możliwe – jednakże analiza wcześniejszych wydarzeń ewangelicznych wskazuje znów raczej na Kafarnaum.

TEKST

Jair jest jednym z przełożonych synagogi **(Mk 5,22)**. W synagogach wyznaczano ogólnie od jednego do trzech przełożonych synagogi¹⁵⁸⁸, wtedy wyodrębniona była funkcja przewodniczącego (jeśli trzeba to także zastępcy), oraz przełożonego synagogi sensu stricto, czyli zwierzchnika, jakim był Jair **(Mt 9,18)**. Decydowała o tym rada dziesięciu starszych, zwanych „założycielami”¹⁵⁸⁹.

Cierpienie kobiety z powodu upływu krwi **(Mk 5,25)** było nie tylko natury fizycznej, ale również natury społecznej i duchowej – będąc uważana przez Prawo za nieczystą (Kpł 15,25-27) nie mogła z tego powodu uczestniczyć w żadnych obrzędach liturgicznych w świątyni¹⁵⁹⁰. Kobieta, pragnąc uzdrowienia, dotknęła najświętszego elementu szaty Jezusa, tj. obramowania Jego płaszcza, wg **(Mt 9,20b)** zakończonego jeszcze frędzlami. Dla każdego Izraelity frędzle (hebr. *cicit* / *cicijot*) zamocowane u kraju szaty były czymś szczególnym, znakiem przypominającym o obowiązku wierności Bogu poprzez zachowywanie przykazań i nieustanne strzeżenie osobistej świętości (Pwt 22,12), (Lb 15,37-40), por.^{1591, 1592}.

Pytanie Jezusa «Kto dotknął mojego płaszcza?» **(Mk 5,30b)** może mieć dwa powody¹⁵⁹³: 1) kobieta otrzymała dar uzdrowienia po kryjomu, nie prosząc o niego, 2) złamała przepisy o czystości rytualnej – z powodu upływu krwi była nieczysta i nie powinna nikogo dotykać i przepychać się w tłumie. Wyznanie wobec Jezusa (K393) uwalnia kobietę od udręki bycia nieczystą i poczucia winy związanego z zawłaszczaniem darów Bożych, miast tego czyni ją oficjalnie czystą i uzdrowioną¹⁵⁹⁴.

Można powiedzieć, że w przypadku wskrzeszenia córki Jaira, Jezus zdażył przyjść do domu przełożonego synagogi, tuż przed pogrzebem **(Mt 9,23)**, o czym świadczą zgromadzeni płaczący, wśród których była na pewno niejedna rytualna płaczka, oraz fletniści i zawodzący tłum, gdyż to wszystko stanowiło element orszaku pogrzebowego¹⁵⁹⁵.

Jair, imię ojca dwunastoletniej dziewczynki **(Mk 5,42)**, czyli będącej u progu dorosłości, oznacza „Bóg oświeca” lub „Bóg wskrzesza”¹⁵⁹⁶.

Dotknięcie się ciała zmarłego wiązało się z rytualną nieczystością (Lb 19,11-22)¹⁵⁹⁷, może dlatego Jezus mówi «Odsuńcie się, bo dziewczynka nie umarła, tylko śpi» **(Mt 9,24a)**, a potem ujmując ją za rękę, powoduje, że dziewczynka wstała **(Mt 9,25)**.

¹⁵⁸⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁵⁸⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 392, par. 349.

¹⁵⁸⁶ BT w.5, przypis do Mt 9,1.

¹⁵⁸⁷ T. KOŁOSOWSKI, *Ewangelia według Mateusza 1-13*, (OKKB NT Ia), s. 186, Mt 9,1, Hieronim.

¹⁵⁸⁸ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 14.

¹⁵⁸⁹ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 85.

¹⁵⁹⁰ M. ROSIK, *Jezus w przestrzeni spotkań*, Drukarnia Tumska, Wrocław 2012, s. 93.

¹⁵⁹¹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 51n, Mt 9,20.

¹⁵⁹² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 414.

¹⁵⁹³ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 243.

¹⁵⁹⁴ tamże, s. 243.

¹⁵⁹⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 298.

¹⁵⁹⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 111.

CE124. Uzdrawienie dwóch niewidomych

KONSTRUKCJA

W Ewangelii Mateusza, por. (Mt 20,29-34), (CE245), jeszcze raz występuje motyw uzdrawienia dwóch ślepców przez Jezusa, w dość podobny sposób – z opisu ewangelicznego wynika jednak, że są to dwa różne wydarzenia, różne są choćby lokalizacje, tutaj miejscem uzdrawienia jest Kafarnaum, tam Jerycho.

MIEJSCE

Na fakt, że uzdrawienie dokonało się w tymczasowym domu Jezusa w Kafarnaum, wskazuje (Mt 9,28) – jest to prawdopodobnie dom Szymona Piotra¹⁵⁹⁸.

CE126. Nauczanie i cuda – summarium

KONSTRUKCJA

Umieszczenie tego rozdziału, w tym miejscu, wynika ze skończenia serii cudów opisywanych przez Ewangelię Mateusza i powrotu do kontynuacji opisu wydarzeń przez Ewangelię Marka. Taki rozdział będący swego rodzaju summarium nauczania Jezusa w Galilei jest wyodrębniony w synopsie Dąbrowskiego¹⁵⁹⁹. Kolejne rozdziały dotyczą rozesłania Apostołów.

Rozesłanie Apostołów wg Ewangelii Jana następowałoby po świątecznym pobycie Jezusa w Jerozolimie opisanym w (J 5,1-47), jak przyjęto w synopsach Alanda¹⁶⁰⁰ i Wojciechowskiego¹⁶⁰¹. W KCE wyboru fragmentów dokonano wg synops Dąbrowskiego¹⁶⁰² i Romaniuka¹⁶⁰³, a kolejność rozdziałów wynika z tego, że rozdziały 5 i 6 w Ewangelii Jana, z punktu widzenia chronologii należy przestawić, przy czym rozmnożenie chleba ma miejsce blisko Drugiej Paschy¹⁶⁰⁴. Datacja wydarzenia własna.

TEKST

Użyty w wersetach (**Mk 6,6b**) oraz (Mt 9,35b) czasownik „obchodzić”, gr. περιάγω (periagō), wskazuje, że nie chodzi tutaj o jednorazowe przejście przez zaplanowane miejscowości¹⁶⁰⁵, lecz o stopniowe, sukcesywne odwiedzanie poszczególnych, okolicznych miejscowości, tutaj, w danym kontekście sytuacyjnym, z centrum znajdującego się w Kafarnaum.

CE127. Żniwo wielkie

KONSTRUKCJA

Układ rozdziału jest zgodny z pracą Alanda¹⁶⁰⁶, u Dąbrowskiego¹⁶⁰⁷ jest on podzielony na dwie części. W odróżnieniu jednak od wersji Alanda¹⁶⁰⁸ nie cytujemy tutaj (Mk 6,34), bo werset ten występuje w kontekście pierwszego rozmnożenia chleba, oraz (Łk 10,2), bo występuje on w kontekście wysłania siedemdziesięciu dwóch uczniów, a z kolei werset (J 4,35) występuje w rozmowie z uczniami w Samarii. Przyjęta chronologia rozesłania dwunastu apostołów jest zgodna z pracą Galbatiego i Serafiniego¹⁶⁰⁹, tzn. po uzdrowieniu córki Jaira i obejściu okolicznych miejscowości, czyli w zgodzie z porządkiem Ewangelii Marka i Ewangelii Mateusza (por. „*Oś chronologiczno-narracyjna synopsy*”).

DATAcja

Sformułowanie Jezusa „*Żniwo wprawdzie wielkie ale robotników mało (..)*” u Łukasza występuje również w kontekście wyznaczenia 72 posłańców Ewangelii – tutaj założono, że Jezus użył tego

¹⁵⁹⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 30, p. 9,25-26.

¹⁵⁹⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 420, p. 28.

¹⁵⁹⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 129.

¹⁶⁰⁰ K. ALAND, *Synopsis*, s. 576, nr 142.

¹⁶⁰¹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 470, nr 140.

¹⁶⁰² E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 129-138.

¹⁶⁰³ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 155, nr 88-92.

¹⁶⁰⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 553.

¹⁶⁰⁵ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 100-101.

¹⁶⁰⁶ K. ALAND, *Synopsis*, s. 573, nr. 98.

¹⁶⁰⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 129-130.

¹⁶⁰⁸ K. ALAND, *Synopsis*.

¹⁶⁰⁹ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 201.

sformułowania dwukrotnie, tj. przy wyborze Dwunastu oraz przy wysłaniu posłańców. Użyte przez Jezusa porównanie sugeruje, że czasem rozesłania apostołów był czas przygotowania do żniw. Żniwa w starożytnym Izraelu trwały długo, zaczynały się od żniw jęczmienia w święto *Pesach* (Paschy) i kończyły się zbiorem pszenicy około święta *Szawuot* (Tygodni), po siedmiu tygodniach¹⁶¹⁰. Mało prawdopodobne, aby Pan Jezus miał na myśli mówiąc o żniwach zbiór tylko samej pszenicy, raczej miał na myśli sam początek żniw, zaczynających się przecież od zbioru jęczmienia – dodatkowym argumentem na to, że zbiór tego zboża kojarzył się ze żniwami jest biblijne opowiadanie o Rut zbierającej kłosa właśnie jęczmienia (Rt 1,22; 2,17). Na tej podstawie można przyjąć, że rozesłanie apostołów nastąpiło jednak przed świętem Paschy, czyli nieco wcześniej niż to przyjęto w synopsach Alanda¹⁶¹¹ i Wojciechowskiego¹⁶¹². Przyjęta tutaj datacja wydarzenia odpowiada okresowi około miesiąca przed Paschą i żniwami jęczmienia. Jest to zgodne z chronologią przyjętą u Daniela-Ropsa¹⁶¹³.

MIEJSCE

Miejscem rozesłania Dwunastu mogło być Kafarnaum i to samo miejsce mogło być potem miejscem ponownego spotkania apostołów – trochę wskazuje na to werset (Mt 11,1) i użyte słowo *stamtąd* przy końcu mowy misyjnej. Słowo to było poprzednio używane w Ewangelii Mateusza w wersecie (Mt 9,27) w odniesieniu do Kafarnaum. Może to być jednak też inne miejsce w Galilei, tak np. wskazuje Daniel-Rops¹⁶¹⁴.

TEKST

Pewnym echem i konsekwencją pierwszego rozesłania apostołów – w sensie podobieństwa następstwa wydarzeń i typologii wydarzenia – jest późniejsze definitywne rozdzielanie i rozejście się apostołów, chciałoby się powiedzieć, na wszystkie krainy ówczesnego świata. Pamiątką tego wydarzenia, które miało miejsce według Klemensa Aleksandryjskiego dwanaście lat od Wniebowstąpienia, jest Święto Rozesłania Apostołów obchodzone 15 lipca¹⁶¹⁵, a posiadające łacińską nazwę *Divisio Apostolorum*. Wydarzenie ostatniego Rozesłania Apostołów mogło w takim przypadku, według przyjętej w KCE chronologii, mieć miejsce piętnastego lipca 42 roku – m.in. wiadomo, że w roku AD 42 Piotr udał się na wyprawę misyjną do Rzymu¹⁶¹⁶.

Notabene, Król Władysław Jagiełło odniósłszy swoje przeświatne zwycięstwo nad Zakonem Krzyżackim właśnie w dzień Święta Rozesłania Apostołów (15-go lipca 1410 roku), ówczesne zwycięstwo upatrywał m.in. w szczęśliwym patronowaniu Dwunastu Apostołów, o czym wspomina Jan Długosz w swoich Kronikach^{1617, 1618}.

CE128. Pierwsze rozesłanie Dwunastu – Mowa misyjna

MIEJSCE

Według (Łk 9,6) apostołowie „*chodzili po wsiach*”. Odpowiadające temu greckie wyrażenie „*διήρχοντο κατὰ τὰς κώμας*”, można interpretować bardziej ogólnie, jako „*przechodzili po miejscowościach*”, bliżej nieokreślonych, które mogły być wioskami i również miastami^{1619, 1620}. Uprzywilejowanym miejscem działalności Jezusa były miasta, dlatego możliwe, iż Ewangelista Łukasz chce zwrócić uwagę na to, że apostołowie są wysyłani teraz do mniejszych miejscowości, głównie wiosek, czyli tam gdzie Jezus jeszcze nie dotarł¹⁶²¹.

¹⁶¹⁰ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 114-115.

¹⁶¹¹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 576, nr 142.

¹⁶¹² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 470, nr 140.

¹⁶¹³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁶¹⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 219.

¹⁶¹⁵ L. WOJCIECHOWSKI, *Treści ideowe święta Rozesłania Apostołów w Polsce średniowiecznej. Zarys problematyki*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, źródło: <http://credoinarte.kul.pl/pdf/307.pdf>, s. 307n.

¹⁶¹⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 374.

¹⁶¹⁷ L. WOJCIECHOWSKI, *Treści ideowe święta Rozesłania Apostołów w Polsce średniowiecznej. Zarys problematyki*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, źródło: <http://credoinarte.kul.pl/pdf/307.pdf>, s. 316-17.

¹⁶¹⁸ M. ROSIK, *Za progiem słowa*, s. 162-163.

¹⁶¹⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 113.

¹⁶²⁰ GNTPW, Łk 9,6, s. 293.

¹⁶²¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 461.

TEKST

Jezus zawęży misję apostołów, wskazując, by nie wstępowali do Samarii i nie szli do pogan: dosłowne tłumaczenie „Nie idźcie do pogan” (**Mt 10,5b**) to „Nie idźcie drogą pogan”¹⁶²², lub „Na drogę narodów nie odchodźcie”¹⁶²³, wskazuje, że może chodzić tutaj o konkretny trakt.

Ewangelista Łukasz (**Łk 9,3**) – oraz (**Łk 10,4**), *Wysłanie siedemdziesięciu dwóch* – podobnie jak Mateusz (**Mt 10,10a**), w przeciwieństwie do Marka (**Mk 6,8**), nie zaleca zabierania na drogę ani laski, ani sandałów, co nie musi być przypadkowe, gdyż według J. Kudasiewicza¹⁶²⁴ Łukasz ogólnie w całej swojej ewangelii, mocniej niż inni ewangelisci, akcentuje potrzebę wyrzeczeń, ubóstwa i rozdawania jałmużny. Może dlatego – celem jałmużny – Łukasz zezwala zabierać na misje jakieś drobne pieniądze, ale już nie srebro, gr. ἀργύριον (argurion), czyli o wartości powyżej jednej drachmy, czy też jednego denara, podczas gdy Ewangelista Marek (**Mk 6,8**) nie pozwala zabierać nawet miedziaków, gr. χαλκός (chalkos), natomiast Mateusz ten aspekt pomija, przestrzegając jedynie (**Mt 10,8**) przed przyjmowaniem jakiegokolwiek zapłaty pieniężnej za głoszenie Ewangelii¹⁶²⁵.

Podróżowanie bez osobistego bagażu i zabezpieczenia nie było aż takie niezwykle w ówczesnych czasach – tak czynili eseneicy¹⁶²⁶, z tym wyjątkiem, że zabierali broń, aby zabezpieczyć się przed rozbójnikami, a w każdym mieście do którego się udawali, był już człowiek, którego zadaniem było zatroszczenie się o przybysza – duża różnica polegała tutaj na tym, że uczniowie Jezusa mogli tylko liczyć na spontaniczną gościnność.

Ogólny ton szczegółowych rad Jezusa (**Mt 10,8-9**) dobrze opisuje agraon (Dz 20,25b) „Więcej szczęścia jest w dawaniu, aniżeli w braniu”, niezapisany co prawda w ewangeliiach, ale który Apostoł Paweł przekazuje jako autentyczne słowa Jezusa przekazane przez tradycję ustną.

CE129. Zapowiedź prześladowań

KONSTRUKCJA

Zapowiedź prześladowań (**Mt 10,17b-23**) to fragment mowy eschatologicznej, który wywodzi się od (**Mk 13,9-13**) i jest to w kontekście pierwszego rozesłania apostołów perykopa charakterystyczna tylko dla Ewangelii Mateusza, dlatego zdecydowano się tutaj nie cytować paralelnych treściowo perykop (**Mk 13,9-13**) oraz (**Łk 21,12-19**), które są właśnie częścią późniejszej mowy eschatologicznej Jezusa z Wielkiego Tygodnia.

Podział następnych rozdziałów dotyczących rozesłania Apostołów (CE130-133) przyjęto wg Alanda¹⁶²⁷ i Wojciechowskiego¹⁶²⁸, a nazewnictwo rozdziałów wg [BT w.5]. Koncepcja układu całości, tj. rozesłanie apostołów na które składają się kolejne fragmenty mowy Jezusa, jest taka jak u Dąbrowskiego¹⁶²⁹ – są tutaj drobne różnice w wyborze wersów do rozdziałów w stosunku do ww. synops^{1630, 1631}.

TEKST

Słowo synagoga, kojarzy się głównie z pomieszczeniem, budynkiem, przeznaczonym głównie do modlitwy, modlitwy przede wszystkim wspólnotowej. Nie była to jedyna, wyłączna funkcja synagogi. *Synagogi obok miejsc modlitwy były także miejscem zebrania politycznych oraz miejscem wymierzania kary*¹⁶³². Jeśli dochodziło do wymierzenia kary – np. biczowania, „będą was biczować” (**Mt 10,17b**) – na pewno poprzedzonego jakimś sądem, to służyła przeznaczona do tego osobna sala w synagodze¹⁶³³, w każdym razie nie sala modlitwy. Sformułowanie „w ich synagogach” (Bartnicki), podobnie [GNTPW]

¹⁶²² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 30, p. 10,5.

¹⁶²³ GNTPW, s. 41, przypis 10,5.

¹⁶²⁴ BARTNICKI R., KLÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 154.

¹⁶²⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 452n.

¹⁶²⁶ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 165.

¹⁶²⁷ K. ALAND, *Synopsis*, s. 573, nr 100B-105.

¹⁶²⁸ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 469, nr 100B-105.

¹⁶²⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 313, nr 132-135.

¹⁶³⁰ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, &

¹⁶³¹ K. ALAND, *Synopsis*.

¹⁶³² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s.462, p. 17.

¹⁶³³ R. BARTNICKI, *Uczeń Jezusa jako głosiciel Ewangelii. Tradycja i redakcja Mt 9,35 – 11,1*, Warszawa 1985, s. 168.

„w synagogach ich”, które [BT w.5] tłumaczy, jako „w swoich synagogach”, świadczy o tym, że Ewangelista Mateusz pisze z pewnej perspektywy czasowej. Jego Kościół już nie bierze udziału w kulcie synagogałnym, skoro synagoga nie uważa za swoją¹⁶³⁴. Nie musi to oznaczać jeszcze całkowitego odwrócenia się od judaizmu, a jedynie rozdzielenie w sensie miejsc spotkań, m.in. R. Hummel uważa, że Kościół Mateusza, był jeszcze powiązany z judaizmem¹⁶³⁵, chociaż, mówiąc najogólniej, zdania egezegetów są tutaj mocno podzielone. Przypieczętowanie rozbratu Kościoła z Synagogą stanowi włączenie, około r. 85 po Chr., do żydowskiej modlitwy Osiemnastu Błogosławieństw, wezwania skierowanego przeciwko chrześcijanom¹⁶³⁶, wykluczającego chrześcijan na równi z heretykami z listy sprawiedliwych, tzw. „birkat hamminin”.

Jezus w wersecie (**Mt 10,23b**) zapowiedział, że Syn Człowieczy przyjdzie, nim uczniowie obejdą miasta Izraela. Jak się można tutaj domyślać, przejście od miasta¹⁶³⁷ do miasta może być wynikiem albo sukcesu misji ewangelizacyjnej, albo wynikiem konieczności (**Mt 10,23a**), ucieczki przed prześladowaniami. Abstrahując od tego, czy tak nakreślone zadanie jest w ogóle do wykonania dla garstki uczniów w realnym czasie, warto w tym miejscu przytoczyć za R. Bartnickim¹⁶³⁸, różne próby odczytania tego wersetu: Albert Schweitzer uważał to stwierdzenie Jezusa za zapowiedź Paruzji, przed powrotem uczniów z misji, podczas gdy C.H. Dodd dowodził, że w osobie Jezusa już w istocie przyszło Królestwo Boże, zgodnie z (**Mt 12,28**), natomiast G. Kümmel udowodnił, że Jezus mówił zarówno o przeszłości, jak i o przyszłości, a Jego Osoba już uobecnia przyszłe królestwo.

CE130. Męstwo w ucisku

TEKST

Rada Jezusa „rozgłaszajcie na dachach” odnosi się do faktu, że płaskie dachy domostw służyły jako tarasy do wypoczynku w godzinach popołudniowych i łatwo się było również stąd komunikować z podobnie spędzającymi czas sąsiadami¹⁶³⁹, por. również komentarz do rozdziału „CE53 Uzdrawienie paralityka”.

CE131. Za Jezusem lub przeciw Niemu. Wyrzeczenie

TEKST

Jezus żąda czci prawie równej Bogu (**Mt 10,37**), co patrząc na Jezusa tylko jak na nauczyciela jest niezwykle, gdyż miłość do rodziców uważano w judaizmie za obowiązek stojący zaraz po miłości Boga¹⁶⁴⁰. Jednak, niekiedy, tradycja rabinistyczna stawiała posłuszeństwo Bogu, Torze i nauczycielom Prawa wyżej od miłości rodziców¹⁶⁴¹. Jezusowa formuła nie tyle mówi, aby pomijać miłość rodziców, co stanowi swego rodzaju kryterium wyboru na trudne, konfliktowe sytuacje, gdy członkowie rodziny stoją na przeszkodzie w opowiedzeniu się za Chrystusem¹⁶⁴². W ówczesnym judaizmie znana jest bezkompromisowość wspólnoty esenezyków w Qumran, gdzie *od każdego członka wspólnoty żądano separacji od swoich rodzin, powołując się prawdopodobnie na tekst Pwt 33,9*¹⁶⁴³.

Werset (**J 12,25b**) można odnieść do osobowej i duchowej jedności z Bogiem, co nie tyle powoduje utratę własnego życia, czy nawet duszy, co zyskanie życia w Bogu, życia Jego wolą i co konkretnie przekłada się na życie człowieka, który w ten sposób żyje, również tu i teraz. W odróżnieniu od greckiego słowa *ζωή* (*zōē*), również występującego w tym fragmencie i jednoznacznie tłumaczonego jako życie (w kontekście życia wiecznego) – wcześniej występujące, greckie słowo *ψυχή* (*psuchē*), można bowiem tłumaczyć zarówno jako „życie”, jak również jako „dusza” (**J 12,27**). Jest tak dlatego,

¹⁶³⁴ tamże, s. 169.

¹⁶³⁵ tamże, s. 169n.

¹⁶³⁶ tamże, s. 169.

¹⁶³⁷ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 153.

¹⁶³⁸ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 103-104.

¹⁶³⁹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 55, **Mt 10,27**.

¹⁶⁴⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 32, p. 10,37.

¹⁶⁴¹ R. BARTNICKI, *Uczeń Jezusa*, s. 225.

¹⁶⁴² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 481n, p. 37.

¹⁶⁴³ R. BARTNICKI, *Uczeń Jezusa*, s. 225.

że to greckie słowo *ψυχή* odpowiada hebrajskiemu *nefes*, które oznacza tyle, co „tchnienie życia”¹⁶⁴⁴, „nieprzemijająca zasada życia, która po śmierci dalej istnieje niezależnie od ciała”, żywotność kształtująca życie osoby (również owo osobowe „ja”), gdyż ogólnie, w hebrajskim pojmowaniu człowieka unika się rozdzielania duszy i ciała, a człowiek jest pojmowany jako całość¹⁶⁴⁵.

CE132. Nagroda za oddanie się Jezusowi

KONSTRUKCJA

Wskazuje się jako werset paralelny do (Mt 10,40) werset (J 13,20), gdyż Jezus używa tego samego zwrotu: „A kto mnie przyjmuje, przyjmuje Tego, który mnie posłał”. Ponieważ w tym rozdziale jest podawana nauka ogólna, natomiast w (J 13,20) nauka odnosząca się pośrednio, w szczególnej sytuacji Ostatniej Wieczerzy, do postaci Judasza i Apostołów¹⁶⁴⁶, to zdecydowano się te wersety potraktować rozłącznie.

CE133. Przepowiadanie apostoelskie

KONSTRUKCJA

Podobny rozdział wyodrębniono w synopsie Dąbrowskiego¹⁶⁴⁷.

CE134. Ścięcie Jana Chrzciciela

DATAcja

Chronologia ogólna wydarzenia wynika z powrotu do kontynuacji narracji według toku Ewangelii Marka. Datacja została ustalona według pracy Daniela-Ropsa¹⁶⁴⁸.

MIEJSCE

Herod Antypas najprawdopodobniej świętował swoje urodziny w twierdzy Macheront, tzn. tam gdzie był uwięziony Jan Chrzciciel i gdzie został ścięty¹⁶⁴⁹. Wbrew świadectwu Józefa Flawiusza (por. komentarz do CE37), wczesnochrześcijańska tradycja jako miejsce ścięcia Jana Chrzciciela wskazywała Sebaste (dzisiejsze miasto Samaria)¹⁶⁵⁰. W Sebaste zginęli dwaj synowie Heroda Wielkiego, których miał on z Mariamne (Aleksander i Arystobul) w 7 r p. Chr.¹⁶⁵¹, i właśnie w Sebaste, według niepewnej tradycji, miano odnaleźć głowę Jana Chrzciciela¹⁶⁵².

TEKST

Obchodzenie urodzin (**K441**) to wpływ greckich obyczajów u Heroda. Żydzi nie obchodzili urodzin, uważali to za zwyczaj pogański¹⁶⁵³.

Córka Herodiady musi wyjść, aby zapytać matkę «O co mam prosić?» (**Mk 6,24**), prawdopodobnie dlatego, że kobiety i mężczyźni przebywali w dwóch odrębnych salach¹⁶⁵⁴.

Ślubowanie Heroda (**Mt 14,7**) jest niedorzeczne, gdyż jako wasal Rzymu, nie miał prawa oddawać części swojego terytorium (nawet uwzględniając, że miał wtedy dobre układy w Rzymie) – był pijany, jak należy sądzić¹⁶⁵⁵.

Egzekucja przez ścięcie mieczem (**Mk 6,25.27**) przysługiwała obywatelom rzymskim i szlachetnie urodzonym, wobec innych osób zwykle stosowano ukrzyżowanie¹⁶⁵⁶. Na pewną pozycję Jana Chrzcici-

¹⁶⁴⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 81.

¹⁶⁴⁵ NLB, s. 161-162, *dusza*.

¹⁶⁴⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana, Nowy komentarz biblijny NT t. IV cz. 2*, (NKB NT IV/2), Częstochowa 2010, s. 61, p. 20.

¹⁶⁴⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 331, nr 135.

¹⁶⁴⁸ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁶⁴⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 401, par. 356.

¹⁶⁵⁰ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 175.

¹⁶⁵¹ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 171, *Arystobul, syn Heroda Wielkiego*.

¹⁶⁵² M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 76, *Herod a Samaria-Sebaste*.

¹⁶⁵³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 41-42, p. 14,5-6.

¹⁶⁵⁴ tamże, s. 94, p. 6,24.

¹⁶⁵⁵ tamże, s. 42, p. 14,7.

¹⁶⁵⁶ tamże, s. 94, p. 6,25.

ciela mogło mieć wpływ to, że był kapłanem z urodzenia¹⁶⁵⁷ chociaż odzegał się od sprawowania (tego) kultu.

Uczniowie Jana zabierając jego ciało (**Mt 14,12**) spełniają rolę najstarszego syna, gdyby taki istniał. Ponieważ Jan był skazańcem, a prawo żydowskie zabraniało żałoby po skazanych, więc Herod mógł odmówić każdemu kto się zjawił, odebrania ciała Jana¹⁶⁵⁸. Nie wiadomo, czy uczniowie mieli jakiegokolwiek pozwolenie Heroda, w każdym razie, ich zaangażowanie w pochówek Jana Chrzciciela (**Mk 6,29**), stoi w kontraście z brakiem obecności uczniów podczas pogrzebu Jezusa (**Mk 15,42-47**)¹⁶⁵⁹.

CE136. Powrót apostołów

KONSTRUKCJA

Począwszy od wersetu (**Mk 6,30**), kiedy Apostołowie zebrali się przy Jezusie i oznajmili to wszystko ile udało im się uczynić, aż do wersetu (**Mk 8,27**), gdy Jezus pod Cezareą Filipową pyta uczniów co sądzą o Jego osobie, w tekście Ewangelii Marka zawartym pomiędzy tymi wersetami imię *Jezus* nie pojawia się ani razu. Jest to o tyle znamienne, że biorąc pod uwagę liczbę wersetów powinno ono pojawić się 9 razy¹⁶⁶⁰. Pojawiające się w [BT w.5] wystąpienia imienia Jezus (**Mk 6,34**), (**Mk 7,27**), (**Mk 7,36**), (**Mk 8,17**), (**Mk 8,26**) – zresztą w trzech miejscach zaznaczone jako opcjonalne – nie występują w uznanym obecnie za najbardziej wzorcowy grecki tekst Ewangelii Marka wariantcie „NA26”, chociaż, z kolei, w innym wariantcie tekstu greckiego tej Ewangelii „GNT-BYZ+” występują w wersetach (**Mk 6,34**), (**Mk 7,27**), (**Mk 8,1**), (**Mk 8,17**).

„Wyciszenie” imienia Jezus w Ewangelii Marka następuje po opowiadaniu o śmierci Jana Chrzciciela co odpowiada w KCE rozdziałom (**CE136-155**), z tym, że rozdziały (**CE140-146**) należą wyłącznie do porządku Ewangelii Janowej, natomiast począwszy od wersetu (**Mk 6,45**) rozpoczynającego rozdział (**CE138**) „Jezus kroczy po jeziorze” do wersetu (**Mk 8,26**) włącznie, występującym przed rozdziałem (**CE156**) „Wyznanie Piotra” pod Cezareą Filipową, nie ma wcale wersetów paralelnych w Ewangelii Łukasza¹⁶⁶¹ – egezegeci określają ów brak jako „wielkie pominięcie” Łukasza.

CE135. Opinia Heroda Antypasa o Jezusie

KONSTRUKCJA

Przesunięto ten rozdział tutaj, w stosunku do układu Ewangelii Mateusza i Ewangelii Marka, z powodów chronologicznych.

TEKST

Ewangelista Mateusz właściwie podaje tytuł Heroda Antypasa, *tetrarcha* (**Mt 14,1**), czyli ten kto włada nie całym obszarem królestwa, ale pierwotnie jedną czwartą tego obszaru, a w rzymskiej praktyce jakąś jego częścią¹⁶⁶². Ewangelista Marek podając tytuł Heroda Antypasa jako król może czyni to nieco ironicznie¹⁶⁶³ – starania Heroda Antypasa w Rzymie, pod wpływem Herodiady, o nadanie mu tytułu króla, przyniosły odwrotny skutek, został skazany na banicję w 39 r. po Chr. – jednak, z drugiej strony to chyba on miał wówczas najmocniejszą pozycję wśród synów Heroda Wielkiego, czyli jakby nieformalnie pełnił rolę króla (którego, de facto, w tym czasie nie było).

Świadectwo o działalności Jana Chrzciciela, potwierdzenie uwięzienia Jana w twierdzy Macheront, stracenie Jana przez Heroda w tej twierdzy, oraz późniejsze rozterki Heroda (**Łk 9,7**), pogłębione jeszcze przez niepowodzenie wojenne w walce z królem Petry i Nabatejczyków, Aretasem, ojcem jego pierwszej żony, opisuje Józef Flawiusz^{1664, 1665}. Ostatecznie w roku AD 39 Herod Antypas popadł

¹⁶⁵⁷ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 77.

¹⁶⁵⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 42, p. 14,12.

¹⁶⁵⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 95, p. 6,29.

¹⁶⁶⁰ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 317.

¹⁶⁶¹ tamże, s. 317.

¹⁶⁶² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 41, p. 41,1.

¹⁶⁶³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 94, p. 6,14-16.

¹⁶⁶⁴ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 845n, Ant. XVIII.V.1-2.

¹⁶⁶⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 124, 144+145.

w niełaskę nowego cesarza i został zesłany do Lugdunum Convenarum w Galii, gdzie dobrowolnie wraz z nim na wygnanie udała się Herodiada^{1666, 1667}.

CE137. Cudowne rozmnożenie chleba

KONSTRUKCJA I DATA

Warto zauważyć^{1668, 1669}, że pierwsze rozmnożenie chleba jest jedynym cudownym wydarzeniem dokonanym przez Jezusa, które jest zapisane we wszystkich czterech ewangeljach.

Przyjętą tutaj chronologię cudownego zdarzenia, tzn. tuż przed Paschą w Jerozolimie, proponuje Laurentin¹⁶⁷⁰ i Daniel-Rops¹⁶⁷¹. Uwaga o tym, że było tam wiele zielonej trawy – (J 6,10a), (Mk 6,39) – również potwierdza przyjętą datację na początek kwietnia, gdyż tylko wiosną zwraca się uwagę na zieloność trawy¹⁶⁷² i przy tym jest jej wiele¹⁶⁷³, a pod koniec kwietnia zielonej trawy na tej stepowej równinie już nie ma¹⁶⁷⁴. Trawa wyrosła wskutek wiosennych deszczy, które występują w marcu – kwietniu¹⁶⁷⁵, zieleni się ogólnie kilka tygodni¹⁶⁷⁶. Dodatkowo, z datacji przyjętej dla mowy eucharystycznej (por uwagi dla datacji rozdziału CE140), tzn. z przyjęcia dość prawdopodobnego założenia, że miała ona miejsce w szabatowy wieczór w synagodze, na pewno co najmniej tydzień przed Paschą (18 IV), a uwzględniając chronologiczną ciągłość wydarzeń cudownego rozmnożenia chleba i mowy eucharystycznej (uwzględnioną w sukcesywnej datacji kolejnych rozdziałów), należy przyjąć dla obu tych wydarzeń termin bliżej początku kwietnia – można wyznaczyć datę pierwszego cudownego rozmnożenia chleba na czwartek, 31-go marca AD 29, tj. w ostatnim dniu miesiąca Adar.

Zasadniczo wskazówka do takiej chronologii znajduje się w (J 6,4), (CE1460): „*A zbliżało się święto żydowskie, Pascha*”, gdzie jest mowa o cudownym rozmnożeniu chleba. Ewangelia Jana mówi jednak *wcześniej* o święcie żydowskim w rozdziale piątym (J 5,1), które to święto dość zgodnie uznaje się za święto Paschy (niektórzy uważają, że Pięćdziesiątnicy). W każdym razie przyjmuje się, że, chronologicznie, rozdział piąty, jest późniejszy niż rozdział szósty. Ponieważ jednak, nie ma stuprocentowej pewności wśród komentatorów i egzegetów, czy w (J 5,1) rozpoczynającym rozdział (CE142), Ewangelista Jan mówi o święcie Paschy, więc już przed niniejszym rozdziałem, a nie przed (CE142), umieszczono tytuł części dla drugiego okresu działalności publicznej Jezusa, okresu, który rozpoczyna się od drugiej Paschy.

Drugą wskazówkę do takiego chronologicznego przemieszczenia rozdziałów 5-go i 6-go można również znaleźć w Ewangelii Jana: w (J 7,21-23) jest odwołanie do uzdrowienia chromego nad sadzawką Betesda (J 5,1-18), jako najbardziej znaczącego ostatnio czynu Jezusa. Jezus mówi „*Dokonałem tylko jednego czynu*” (J 7,21) mając na myśli właśnie wspomniane uzdrowienie – Ewangelista nie mógłby pominąć w wypowiedzi Jezusa cudownych wydarzeń rozmnożenia chleba (J 6,1-15) i chodzenia po jeziorze (J 6,16-21), gdyby nie rozegrały się wcześniej, przed Paschą (J 5,1-47)¹⁶⁷⁷.

Wyodrębnienie toku narracji „*Chleb życia*” jest podobne do zgrupowania rozdziałów w pracy L.R. Thomasa¹⁶⁷⁸, które występuje pod nazwą „*Lekcje o Chlebie Życia*”.

MIEJSCE

Jeśli chodzi o lokalizację wydarzenia pierwszego rozmnożenia chleba, to tradycja podaje, że jest to Tabgha (Góra Błogosławieństw). Pątniczka Egeria w IV-tym wieku po Chr. w swoim „*Itinerarium*”

¹⁶⁶⁶ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 62.

¹⁶⁶⁷ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 574-575.

¹⁶⁶⁸ J. MARTIN, *Jezus*, s. 286.

¹⁶⁶⁹ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 62.

¹⁶⁷⁰ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

¹⁶⁷¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 202.

¹⁶⁷² H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 182, p. 39.

¹⁶⁷³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 339, p. 3-4.

¹⁶⁷⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 129, p. 5; s. 128, p. 3.

¹⁶⁷⁵ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 249.

¹⁶⁷⁶ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 277n. [Ziółkowski, s. 277n].

¹⁶⁷⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 192-193, par. 177; s. 430, par. 384.

¹⁶⁷⁸ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 26, NIV§72b-76b.

wspominała o gładzie, który posłużył Jezusowi jako stół, gdzie Jezus kładł chleb, a który można dzisiaj oglądać pod ołtarzem obecnego kościoła benedyktynów, Kościoła Rozmnożenia Chleba i Ryb^{1679, 1680}.

Jednak z analizy tekstów ewangelicznych wynika, że pierwsze rozmnożenie chleba miało miejsce na pustkowiu (**K466**) w okolicach Betsaidy (Łk 9,10), a dopiero powrót – związany również z kroczeniem Jezusa po wodzie – nastąpił do Genezaret (Mt 14,34), (Mk 6,53), czyli w pobliżu Tabgha. Przyjęto tutaj zatem, że miejscem rozmnożenia chleba był step na wschód od Betsaidy z Gaulanitis (Betsaidy Julii)^{1681, 1682, 1683, 1684, 1685}. Na temat Betsaidy, por. (kk do CE29). Wyrażenie użyte w (J 6,1) „poza morze Galilei, Tyberiady” – tłumaczenie dosłowne z j. greckiego¹⁶⁸⁶ sugerujące miejsce udania się Jezusa i przybycia tłumów po drugiej stronie, za jeziorem (w stosunku do Kafarnaum) – może oznaczać wschodnią¹⁶⁸⁷ stronę jeziora, ale także stronę północno-wschodnią, czyli przyjęta tutaj lokalizacja, jest również niesprzeczna z tym opisem.

Betsaida z Gaulonitis miasto (Betsaida Julia) nie podlegała Herodowi Antypasowi, leżała już w tetraarchii Heroda Filipa. Przejazd łodzią w to miejsce nie był przypadkowy, Jezus zapewne nie życzył sobie żadnego zainteresowania ze strony Heroda Antypasa¹⁶⁸⁸ po ścięciu Jana Chrzciciela (CE135).

TEKST

Dwieście denarów to suma, którą należy wziąć pod uwagę, gdy chodzi o nakarmienie 5000 ludzi. Przyjmując, że dla dorosłego człowieka potrzebny jest jeden chleb na głowę o wartości 1/12 denara (Miszna: Pa VII, 7), czyli o wartości 9-ciu rzymskich *minutum*, lub 9-ciu żydowskich *leptonów* (por. kk do CE67), to za dwieście denarów można by zakupić 2400 chlebów. Jeśli założyć, że wystarczy w tej sytuacji pół chleba dla mężczyzny to otrzymamy 4800 porcji, co nieomal odpowiada liczbie mężczyzn¹⁶⁸⁹. W tej kalkulacji nie uwzględniono jeszcze kobiet i dzieci, o których wspomina Mateusz (Mt 14,21).

Jan Ewangelista podkreśla, że wskazany przez Andrzeja, brata Szymona Piotra, chłopiec posiada pięć chlebów jęczmiennych. Chleby jęczmienne były pokarmem dla ubogich, który tylko spożyty w większej ilości mógł zaspokoić głód¹⁶⁹⁰.

Ryby, które Jezus otrzymał, wraz z chlebem, od chłopca i te które rozdał siedzącym, „tyle ile kto chciał” (J 6,11), musiały być już rybami gotowymi do spożycia, prawdopodobnie suszonymi, bo tak wówczas konserwowano ryby^{1691, 1692, 1693} i następnie upieczonymi lub uwędzonymi, przy tym ewangelie nic nie wspominają o ich pieczeniu. Owszem, Jan Ewangelista, mówi o tym (J 6,9), że chłopiec przyniósł δύο ὀψάρια (duo opsaria), co wg słownika R. Popowskiego¹⁶⁹⁴ oznacza dwie pieczone rybki i cały czas w opisie „Pierwszego rozmnożenia chleba” na określenie ryby używa konsekwentnie tego samego słowa, tj. ὀψάριον, oznaczającego smaczną, gotową do zjedzenia, pieczoną rybę.

Polecenie Jezusa wypowiedziane do uczniów «Zbierzcie pozostałe ułamki, aby nic nie zginęło» (J 6,12) mieści się w religijnym prawie żydowskim, które zabrania niszczenia żywności, a w odniesieniu do kruszyny chleba precyzuje: „Dopuszczalne jest umyślne niszczenie okruchów mniejszych niż oliwka”

¹⁶⁷⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 116n.

¹⁶⁸⁰ J. MARTIN, *Jezus*, s. 285.

¹⁶⁸¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 128, §67, przyp.3.

¹⁶⁸² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 202.

¹⁶⁸³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 420-421, par. 372.

¹⁶⁸⁴ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), s. 146.

¹⁶⁸⁵ M. NOWODORSKI, *Encyklopedia Kościelna*, t. II, s. 255.

¹⁶⁸⁶ GNTPW, s. 417.

¹⁶⁸⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 236.

¹⁶⁸⁸ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 189, p. 10.

¹⁶⁸⁹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 182, p. 37.

¹⁶⁹⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 340.

¹⁶⁹¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 70.

¹⁶⁹² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 119.

¹⁶⁹³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 183, 213.

¹⁶⁹⁴ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 827.

(B'rachot 52b)¹⁶⁹⁵. Resztki ryb, jeśli jakieś były, nie stanowiły już pożywienia, *ułomków*, dlatego ewangelści nic o nich nie wspominają.

Słowa które Jezus wypowiada i czynności które wykonuje podczas cudu rozmnożenia chleba są bardzo zwyczajne i ludzkie, nie ma w nich nic z nadzwyczajności¹⁶⁹⁶. Zwyczajność kończy się jednak z chwilą, gdy patrzymy na skutek działania Jezusa, ukazuje on wyraźnie Jego Boską moc¹⁶⁹⁷.

Ludzie używając słowa „prorok” w odniesieniu do Jezusa (**J 6,14**), mają zapewne na myśli proroka podobnego do Mojżesza, zapowiadanego w (Pwt 18,15)¹⁶⁹⁸.

CE138. Jezus kroczy po jeziorze

DATAcja

Apostołowie wiosłowali całą noc, od zmierzchu (1-sza straż nocna), do ciemnej jutrzni przed świtaniem (czwarta straż nocna), czyli do czasu po godzinie trzeciej w nocy¹⁶⁹⁹. Datacja przeprawy przez jezioro jako sukcesywnego wydarzenia wynika z datacji wydarzenia **CE137 Pierwsze rozmnożenie chleba**.

MIEJSCE

Miejsce w którym uczniowie wsiedli do łodzi (Mk 6,45) jest związane z cudownym rozmnożeniem chleba. Jeśliby tym miejscem była Tabgha, jak się niekiedy zakłada w oparciu o dane z tradycji, to kierunkiem przeprawy byłaby Tabgha — Kafarnaum (w linii lądowej jest to odległość tylko 7 kilometrów). Co ciekawe, jeśliby nawet przyjąć tą wersję, to biorąc pod uwagę, że uczniowie płynęli do Kafarnaum (J 6,17a), łódź była w pewnym momencie na środku jeziora a wiatr był przeciwny (Mk 6,47-48), oraz że przepłynęli jakieś trzydzieści stadiów do brzegu (J 6,19), to i tak okazuje się, że miejsce od którego Jan Ewangelista liczy przebytą odległość musiało znajdować się gdzieś w pobliżu ujścia Jordanu¹⁷⁰⁰, czyli Betsaidy z Gaulonitis. W KCE założono jednak, że kierunek przeprawy to przystań w pobliżu stepu na wschód od Betsaidy z Gaulonitis, w zgodzie z przyjętym miejscem cudu rozmnożenia chleba, punktem docelowym jest oczywiście również Kafarnaum.

Wskazówki^{1701, 1702, 1703} topograficzno–chronologiczne gdzie Jezus „dogonił” uczniów krocząc po jeziorze znajdują się w tekście ewangelii: było to o czwartej straży nocnej (Mt 14,25) i 25-30 stadiów od brzegu (J 6,19), czyli po godzinie trzeciej nad ranem (może była to godzina czwarta), około 4½ do 5½ km od brzegu, w sytuacji gdy do brzegu pozostawały jakieś 2-3 km. Przeciętna szerokość i długość Jeziora Galilejskiego to odpowiednio 9 i 21 km. Ewangelista Jan podaje miarę w stadiach/ stadionach – stadion liczy 600 stóp i najczęściej przyjmuje się, że jest to 185 m, chociaż stadion attycki liczono mniej, jako 177,5 m, a joński z kolei więcej, jako 210 m.

Znalezienie się łodzi około 5 km od brzegu w kierunku jeziora to wynik zdryfowania łodzi wskutek silnego wiatru (Mt 14,24), (Mk 6,48)¹⁷⁰⁴. Wiatr był przeciwny do zaplanowanego kierunku przeprawy, czyli dął z północnego zachodu¹⁷⁰⁵.

Jeszcze uwaga na temat Betsaidy, którą jako kierunek przeprawy łodzią wymienia Ewangelista Marek (Mk 6,45), Ewangelista Mateusz nie podaje celu wyprawy¹⁷⁰⁶, oboje zaś wspominają o efektywnym dopłynięciu do ziemi Genezaret (CE139). Przypuszczenie, że chodzi tutaj o Betsaidę (galilejską), znajdującą się blisko Kafarnaum i Wzgórza Błogosławieństw¹⁷⁰⁷, należy raczej odrzucić – ta wersja

¹⁶⁹⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 289, p. J 6,12.

¹⁶⁹⁶ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 233, p. 19.

¹⁶⁹⁷ tamże, s. 233, p. 19.

¹⁶⁹⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 199, p. 6,15.

¹⁶⁹⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 115.

¹⁷⁰⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 219.

¹⁷⁰¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 424, par. 376.

¹⁷⁰² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 131, p. 10, 11.

¹⁷⁰³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 176, p. 37.

¹⁷⁰⁴ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 207, p. 5.

¹⁷⁰⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 131, p. 8.

¹⁷⁰⁶ K. KLÓSEK, *Jezus jako Syn Boży w opowiadaniu św. Mateusza o chodzeniu po morzu (Mt 14,22-33)*, *Warszawskie Studia Teologiczne*, XXVI/I/2013, 31-54, s. 37.

¹⁷⁰⁷ tamże, s. 130, p. 6.

powstała kiedyś dla przyciągnięcia pielgrzymów w taki sposób, by główne miejsca związane z działalnością Jezusa, znajdowały się blisko Kafarnaum¹⁷⁰⁸. Można przyjąć, że Ewangelista mówi o początkowym kierunku łodzi, wzdłuż brzegu, w kierunku Betsaidy z Gaulonitis, szczególnie starszej części Betsaidy z Gaulonitis będącej wioską rybacką i znajdującej się bliżej ujścia Jordanu do Jeziora Galilejskiego. Tą Betsaidę można zapewne identyfikować jako Betsaidę Galilejską (J 12,21). Nie jest też wykluczone, że pierwotnym zamiarem uczniów było dopłynięcie do Betsaidy z Gaulonitis – jako pierwszy etap podróży w celu np. jakiejś aprowizacji (Mk 6,45) – a dopiero później, z Betsaidy, uczniowie udali się do Kafarnaum. Na rzecz tej tezy może świadczyć znacząca różnica czasów pomiędzy poszczególnymi etapami podróży: gdy uczniowie rozstają się z Jezusem płynąc w kierunku Betsaidy, musiała to być pora przed zachodem słońca (Jezus zostaje jeszcze z tłumami, by je odprawić), gdy przepływają do Kafarnaum był już zmierzch (J 6,16), kiedy Jezus przychodzi do nich jest czwarta straż nocna (Mk 6,48), około godziny trzeciej w nocy.

Pewne wyobrażenie o tym jakiej łodzi używał Jezus i uczniowie, może dać znalezisko (1986 r.) łodzi zatopionej u brzegów Jeziora Galilejskiego i pochodzącej z I-go wieku. Łódź, nazwana zresztą „łodzią Jezusa”, miała 8 m długości i mogła zabrać do 15-tu osób¹⁷⁰⁹.

TEKST

Przynaglenie uczniów, aby sami odpłynęli (**Mk 6,45**), (Mt 14,22), ma prawdopodobnie związek z tym, że tłumy widzą w Jezusie przywódcę mesjańskiego powstania przeciwko Rzymianom¹⁷¹⁰, o czym napomyka Jan Ewangelista (J 6,14-15), a Jezus z kolei nie chce, aby uczniowie byli złapani przez tłumy.

Zdaniem A. Leske¹⁷¹¹, godzina o której Jezus przychodzi do uczniów – czyli *około czwartej straży nocnej* (**Mk 6,48**) – jest czasem łaski Bożej wspomnianym np. w (Ps 90,14), podobnym do porannej pory, kiedy Pan przyszedł z ratunkiem Izraelitom (Wj 14,24)¹⁷¹².

Termin „mała wiara”, którym Jezus gani Piotra (**Mt 14,31**) jest charakterystyczny dla Ewangelii Mateusza¹⁷¹³, gdzie kilkakrotnie występuje (Mt 6,30; 8,26; 16,8; 17,20).

CE139. Uzdrawienia w Genezaret

MIEJSCE

Równina Genezaret, od której bierze nazwę Jezioro Genezaret, leży na zachodnio-północnym brzegu Jeziora Genezaret, nieco poniżej Kafarnaum¹⁷¹⁴ natomiast powyżej Tyberiady i Magdali, w pasie o szerokości 2-4 km wzdłuż brzegu Jeziora^{1715, 1716}. Długość tej równiny wzdłuż jeziora wynosi około 5,5 km¹⁷¹⁷. Józef Flawiusz pisze: „*Ziemia ta ciągnie się wzdłuż jeziora o tej samej nazwie pasem długim na trzydzieści, a szerokim na dwadzieścia stadiów.*” i opiewa ją jako ziemię niezwykle urodzajną i obfitującą we wszelkie gatunki pożytecznych roślin¹⁷¹⁸. Co do używanej w starożytności miary długości, to stadion jest miarą równą 600 stopom i jak już wyżej wspomniano, tzw. stadion rzymski liczy 185 m, stadion attycki 177,3 m, a joński 210 m¹⁷¹⁹. Jednak biorąc pod uwagę tłumaczenie bezpośrednie z języka greckiego¹⁷²⁰ – (Mk 6,53): „*I przeprawiwszy się ma ziemię przyszli do Genezaret i przybili do brzegu*” oraz (Mt 14,34): „*I przeprawiwszy się przyszli na ziemię do Genezaret*” – można przypuszczać, że była tu również miejscowość o nazwie Genezaret (hebr. *Ginosar*)¹⁷²¹, a pierwotnie mogło to być

¹⁷⁰⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 423-424, p. 1.

¹⁷⁰⁹ M. ROSIK, *Za progiem słowa*, s. 184-185.

¹⁷¹⁰ K. KŁÓSEK, *Jezus jako Syn Boży w opowiadaniu św. Mateusza o chodzeniu po morzu*, s. 41.

¹⁷¹¹ tamże, s. 38n.

¹⁷¹² „Stało się tedy około straży zarannej”, tak werset (Wj 14,24) rozpoczyna Biblia Gdańska.

¹⁷¹³ K. KŁÓSEK, *Jezus jako Syn Boży w opowiadaniu św. Mateusza o chodzeniu po morzu*, s. 37.

¹⁷¹⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 202.

¹⁷¹⁵ BP, s. 165, p. Łk 5,1.

¹⁷¹⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 193+194.

¹⁷¹⁷ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 23.

¹⁷¹⁸ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 254-255; *Bell.* III.X.8.

¹⁷¹⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 131, p. 10.

¹⁷²⁰ GNTPW.

¹⁷²¹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 75.

starotestamentalne Kinneret, wzmiankowane w (Joz 19,35), a także w (Pwt 3,17), (Joz 11,2), dziś identyfikowane z ruinami el-Minje¹⁷²².

W wersecie (**J 6,23**) jest jedyny raz w ewangelii wymieniona **Tyberiada**^{1723, 1724, 1725} duże miasto, stolica tetrarchii Heroda Antypasa. Być może Jezus unikał działalności w Tyberiadzie, po to aby pozostać z daleka od pola widzenia tetrarchy, a kolejnym powodem mogło być to, że miasto było mocno zhellenizowane, co nie odpowiadało charakterowi misji Jezusa, oraz fakt, że przy budowie miasta naruszono stare groby, co czyniło miasto „nieczystym”, nadto w swym tyberiadzkim pałacu tetrarcha umieścił obrazy zwierząt¹⁷²⁶, a w myśl Prawa (Wj 20,4), (Pwt 4,17), wszelkie obrazy prowadzące na manowce idolatrii były zabronione – w czasie powstania żydowskiego w r. 66 powstańcy zniszczyli te obrazy. Miasto leżało na głównym szlaku pątniczym do Jerozolimy. W połowie II-go wieku miasto zostało rytualnie oczyszczone¹⁷²⁷, co umożliwiło dostęp do funkcjonowania tutaj w późniejszym czasie dla wielu instytucji życia religijnego i społecznego Żydów. W II-gim wieku Tyberiada została uznana za jedno z czterech świętych miast żydowskich, obok Hebronu, Seforis i oczywiście Jerozolimy. Tu działała szkoła rabinacka pod wpływem rabina Judy ha-Nasiego (ok. 135-220 po Chr.) i pod jego kierownictwem została spisana Miszna¹⁷²⁸ (ok. 200 roku), której kodyfikacja została dokończona w Seforis¹⁷²⁹. Ostateczny redaktor Miszny spoczął jednak nie w Tyberiadzie i nie w Seforis, a w Bet Szearim (grecka nazwa Basara), które pod koniec II wieku było siedzibą Sanhedrynu i gdzie również mieszkał i działał Juda ha-Nasi¹⁷³⁰, nazywany też *rabbenu ha-kadosz* „nasz święty rabbi”¹⁷³¹. Wracając do Tyberiadz: również w późniejszym czasie Tyberiada była ważnym ośrodkiem studiów talmudycznych – tu powstała (IV w.) Gemara, komentarz do Miszny, wchodzący w skład Talmudu Palestyńskiego, który dokończono około V wieku po Chr., a jeszcze później powstała ostateczna wersja Biblii Hebrajskiej, tzw. *masorecka*, która zachowując wszystkie litery tradycyjnego, oryginalnego tekstu, uzupełniała je o nowo wypracowaną punktuację samogłoskową, gdzie znaki punktuacji występują obok liter, głównie pod nimi. Talmud Jerozolimski stanowi około jedną trzecią pod względem objętości wielkość Talmudu Babilońskiego, nad którym pracowano znacznie dłużej (co najmniej dwieście lat) w Babilonii w lepszych warunkach w bardzo drobiazgowy i staranny sposób, ale to dzieło liczące kilkanaście tomów, złożone z 5894 stron in folio (na podstawie wydania 1520-23), nie zostało przypisane żadnemu uczonemu¹⁷³².

Supozycja, aby na miejsce rozmnożenia chleba, wg KCE jest to Betsaida Julia (nazywana w KCE ogólniej Betsaidą z Gaulonitis), przypłynął okręt, niejako rejsowy, z Tyberiadz, na który potem wsiadli ludzie i dotarli nim do Kafarnaum – por. (J 6,23-24) – nie jest niemożliwa¹⁷³³. Jeśli chodzi o wersec (J 6,24), to najwyraźniej istnieją w tym względzie dwie tradycje, jedna z nich mówi o tym, że ludzie z tłumu wsiadli do wielu łódek, gr. *πλοῖα*¹⁷³⁴, inna, że wsiadli na okręt, gr. *πλοῖα*¹⁷³⁵.

Należy pamiętać o jeszcze jednym czynniku wiążącym się z miastami położonymi wokół Jeziora Galilejskiego: rybacy z wiosek galilejskich byli od nich częściowo zależni ekonomicznie, ale nie tylko¹⁷³⁶, od czasów obecności Rzymian w Palestynie, tj. od czasów Pompejusza, nastąpiło nadanie większej autonomii miastom i oddanie pod jurysdykcję miast okolicznych wiosek, również w Galilei.

¹⁷²² J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 236.

¹⁷²³ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 122n, 125.

¹⁷²⁴ EB, s. 1290-1291, *Tyberiada*.

¹⁷²⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 189.

¹⁷²⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 47.

¹⁷²⁷ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 114.

¹⁷²⁸ EB, s. 758, *Misza*.

¹⁷²⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 112.

¹⁷³⁰ tamże, s. 108n.

¹⁷³¹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 13.

¹⁷³² tamże, s. 171.

¹⁷³³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 344.

¹⁷³⁴ GNTPW, s. 420, J 6,24.

¹⁷³⁵ *The Greek New Testament: Byzantine textform*, wersja bizantyjska Greckiego Nowego Testamentu przygotowana przez Maurice A. Robinson i Wiliama G. Pierponta, wersja dostępna jako dodatek biblijnego programu e-Sword o symbolu GNT-BYZ+, J 6,24.

¹⁷³⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 43.

TEKST

Chorzy dotykali się frędzli płaszcza Jezusa. Frędzle były wyrazem przynależności do ludu, który wypełniając Prawo wyznaje w ten sposób Boga¹⁷³⁷. Noszono je na czterech końcach zewnętrznej szaty, zgodnie z przepisem (Pwt 22,12): „*Zrobisz sobie frędzle na czterech rogach płaszcza, którym się okrywasz.*”. Miały one przypominać noszącemu o wszystkich przykazaniach i o dążeniu do świętości poprzez ich wypełnianie (Lb 15,37-40). Wykonane były z nici w kolorze białym i nici w kolorze niebieskim o głębokiej barwie. Frędzle (hebr. *cicijoth*) składały się z czterech nici, najczęściej trzech białych i jednej niebieskiej, niekiedy dwóch białych i dwóch niebieskich, przy czym do szaty były ręcznie wiązane¹⁷³⁸.

Jako podstawowe odzienie noszono wówczas tunikę, a tunika rabbich powinna być obowiązkowo dłuższa od płaszcza o dobrą dłoń, toteż wtedy u ich dołu umieszczano również rytualne frędzle¹⁷³⁹.

CE140. Mowa eucharystyczna

DATACJA

Sugestia, że wygłoszenie mowy miało miejsce najprawdopodobniej w (najbliższą) sobotę znajduje się w pracy Dąbrowskiego¹⁷⁴⁰. Przypuszczenie, że wydarzenie miało miejsce w sobotę jest usprawiedliwione przez zapis o szabacie (J 6,59) w niektórych kodeksach greckich¹⁷⁴¹, ale przyjęto tutaj, że nie jest to sobota (szabat) przed samą Paschą, ale dwa tygodnie wcześniej, m.in. ze względu na wydarzenie cudownego rozmnożenia chleba, które musiało mieć miejsce niezbyt późną wiosną.

Sobota bezpośrednio przed Paschą (12 Nisan) to 16-ty kwiecień AD 29 (por. datacja do CE143), zaś wcześniejszy o dwa tygodnie szabat rozpoczął się w piątek wieczorem 1-go kwietnia. Wystąpienie w synagodze musiało mieć miejsce bowiem już w piątek wieczorem, gdyż inaczej poprzedzająca wystąpienie i odbyta w tym samym dniu co wystąpienie, podróż (wraz z przeprawą przez jezioro), musiałaby mieć miejsce w sobotę, a to było niemożliwe ze względu na przepisy szabatu¹⁷⁴². Tradycyjnie piątkowy szabatowy wieczór był rozpoczynany przez mężczyzn od nabożeństwa w synagodze, przed uczestnictwem w wieczerzy szabatowej w swoich domach^{1743, 1744} – założono tutaj, że właśnie wtedy Jezus wygłosił do nich mowę eucharystyczną.

Podobną datacją jest u Loupana i Noëla¹⁷⁴⁵, „na początku kwietnia roku 29, w przeddzień Paschy”.

MIEJSCE

Kafarnaum, jako miejsce wygłoszenia mowy, jest wskazane poprzez werset (J 6,59).

TEKST

W mowie eucharystycznej można wyróżnić cztery kolejne tematy¹⁷⁴⁶: (J 6,26-31) *prawdziwy pokarm – dzieło Boże*, (J 6,32-40) *chleb z nieba a konieczność wiary*, (J 6,41-52) *niewiara Żydów a zbawcza rola chleba z nieba*, (J 6,53-59) *prawdziwe Ciało i Krew Chrystusa*. Istnieją też inne klasyfikacje struktury mowy eucharystycznej, tą zaproponował ks. Stachowiak¹⁷⁴⁷.

CE141. Odejście wielu uczniów. Deklaracja Piotra

KONSTRUKCJA

Odejście wielu uczniów jest bezpośrednim skutkiem wymagającej mowy eucharystycznej Jezusa, dlatego ten rozdział usytuowano tutaj zgodnie z synopsą Dąbrowskiego¹⁷⁴⁸ i według następstwa werse-

¹⁷³⁷ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 188, p. 56.

¹⁷³⁸ tamże, s. 188, p. 56.

¹⁷³⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 193-194.

¹⁷⁴⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 53.

¹⁷⁴¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 133, p. 9.

¹⁷⁴² M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 101.

¹⁷⁴³ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 99.

¹⁷⁴⁴ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 325.

¹⁷⁴⁵ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 147.

¹⁷⁴⁶ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 462-468.

¹⁷⁴⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 344.

¹⁷⁴⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 146.

tów w Ewangelii Jana, a nie przed późniejszym rozdziałem z wyznaniem Piotra pod Cezareą Filipową, jak to usystematyzowano w synopsie Alanda¹⁷⁴⁹, czy Wojciechowskiego¹⁷⁵⁰.

CE142. Druga podróż Jezusa do Jerozolimy

KONSTRUKCJA

Umiejscowienie drugiej podróży do Jerozolimy w tym porządku chronologicznym, tzn. po pierwszym rozmnożeniu chleba i po mowie eucharystycznej przyjęto za Laurentinem¹⁷⁵¹ i Romaniukiem¹⁷⁵². Szerzej na temat chronologii wydarzeń dotyczących piątego i szóstego rozdziału Ewangelii Jana napisano w komentarzu konstrukcyjnym do wydarzenia (CE137) *Pierwsze rozmnożenie chleba*.

DATAcja

Datacja przybycia Jezusa do Jerozolimy (CE143) wynika z przyjęcia założenia, że świętem żydowskim, czy też judejskim, o którym jest tutaj mowa, jest święto Paschy, podobnie uważają niektórzy autorzy^{1753, 1754, 1755}. Według Hesemanna¹⁷⁵⁶ Jezus mógł tym razem ominąć Paschę, gdyż obchodząc żałobę po straceniu Jana Chrzciciela chciał początkowo być na pustkowiu z uczniami, a był świadomy grożącemu i jemu w Jerozolimie niebezpieczeństwa. Dość duża grupa egzegetów opowiada się za przyjęciem, że chodzi jednak o święto Pięćdziesiątnicy, niektórzy, że może to być nawet święto Nowego Roku (Rosz ha-Szana)¹⁷⁵⁷. Tą ostatnią możliwość należy raczej wykluczyć, jako zbyt skrajną, bo niezgodną z przyjętą tutaj chronologią i to niezgodną w obie strony – bo można ewentualnie rozważać czy chodzi o późniejsze czy o wcześniejsze święto Rosz ha-Szana, w stosunku do datacji sekcji opisu cudownego rozmnożenia chleba. Z podobnych względów należy odrzucić sugestie¹⁷⁵⁸, że chodzi o Święto Namiotów. Przyjęcie zaś, że chodzi o święto Pięćdziesiątnicy jest realną możliwością, oznaczałoby przesunięcie daty podróży Jezusa do Jerozolimy o ponad miesiąc później (dokładniej o siedem tygodni). Również sugestia¹⁷⁵⁹, że może chodzić o Święto Szłasów (Sukkot), w dodatku rok wcześniej, we wrześniu 28 roku, nie jest zgodna z przyjętą chronologią.

Argument, iż uzdrowienie chromego w szabat bardziej przemawia za dniem Pięćdziesiątnicy, nie wydaje się taki istotny. Jeśli rzeczonym świętem byłaby Pascha to Jezus uzdrowił chromego w szabat, dwa dni przed świętem Paschy – jeśli zaś była to Pięćdziesiątnica, to ów szabat, był najprawdopodobniej w przeddzień święta, o ile Jezus kierował się w podróży do Jerozolimy terminarzem obchodów święta według saduceuszy¹⁷⁶⁰, według którego Pięćdziesiątnica miałaby wypadać zawsze pierwszego dnia po szabacie. Obie możliwości skojarzenia tego wydarzenia uzdrowienia chromego ze świątecznym pobytem Jezusa w Jerozolimie są niewykluczone.

CE143. Uzdrawienie chromego nad sadzawką Betesda

KONSTRUKCJA

Trzy kolejne rozdziały można potraktować jako jedno wydarzenie związane z uzdrowieniem chromego przy sadzawce Betesda, tak jest przyjęte w synopsach Alanda¹⁷⁶¹ oraz Wojciechowskiego¹⁷⁶², natomiast tutaj, tj. w KCE, zachowano podział na rozdziały przyjęty w [BT w.5] i przyjęto wspólny tok narracji.

¹⁷⁴⁹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 577, nr 157.

¹⁷⁵⁰ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 471, nr 157.

¹⁷⁵¹ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7.

¹⁷⁵² K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 155, nr 97.

¹⁷⁵³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 105.

¹⁷⁵⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 71.

¹⁷⁵⁵ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 105.

¹⁷⁵⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 211-212.

¹⁷⁵⁷ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 501.

¹⁷⁵⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 196, p. 5,1-9a.

¹⁷⁵⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 163.

¹⁷⁶⁰ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 214.

¹⁷⁶¹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 576.

¹⁷⁶² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 470.

Tekst opcjonalny w nawiasie klamrowym do wersetów (J 5,3) i (J 5,4) został uzupełniony na podstawie [BW]. Również w Biblii Tysiąclecia¹⁷⁶³ podane jest brzmienie tej nieobowiązkowej glosy, występującej w części rękopisów, w trochę innym tłumaczeniu.

DATAcja

Datację ustalono wg Ricciottiego¹⁷⁶⁴, z datą Paschy 14. Nisan przyjętą jako poniedziałek, 18 kwiecień AD 29 (przy niezbędnej, niewielkiej koniekturze tłumaczenia tekstu pracy Ricciottiego w oparciu o sąsiadujące wersety), tzn. przyjęto sobotę przed świętem Paschy, zakładając, że Jezus przybył do Jerozolimy nieco wcześniej – w każdym razie na pewno tak postąpił podczas kolejnej, ostatniej Paschy.

MIEJSCE

Wymieniona w wersecie (J 5,2) Brama Owcza prowadzi do Świątyni Jerozolimskiej od strony północnej a powyżej tej bramy, już poza murami Świątyni, znajdowała się sadzawka Betesda^{1765, 1766}, zwana także Owczą, gdyż prawdopodobnie w pobliżu gromadzono owce przeznaczone na ofiarę w Świątyni Jerozolimskiej¹⁷⁶⁷ i zapewne gdzieś niedaleko znajdowała się też płytką sadzawka do ich obmywania¹⁷⁶⁸. Brama pochodzi z czasów Nehemiasza i odbudowy murów Jerozolimy po powrocie z wygnania babilońskiego – bramę odbudował arcykapłan Eliaszeb i jego bracia kapłani, por. (Ne 3,1a.32)¹⁷⁶⁹. Natomiast według zapisu w Księdze Syracha (Syr 50,3) budowę sadzawki nakazał prawdopodobnie arcykapłan Szymon (220-195 r. p. Chr.)¹⁷⁷⁰.

Dzisiaj sadzawkę Betesda najczęściej identyfikuje się w wyniku odkryć archeologicznych z dwoma ogromnymi basenami¹⁷⁷¹, w zasadzie pełniącymi wówczas również rolę łaźni, które znajdują się przy kościele św. Anny. Baseny otaczały cztery krużganki, a piątym krużgankiem były one przedzielone. Sadzawki miały nieregularny kształt: mniejsza od strony północnej miała wymiary: 50 m (północna podstawa), 53 m (południowa podstawa) i 40 m szerokości, większa od strony południowej miała wymiary: 57,5 m (północna podstawa), 65,5 m (południowa podstawa) i 48 m szerokości¹⁷⁷². Sadzawki miały aż 8 m głębokości, zbierały wodę deszczową, ale przede wszystkim były zasilane wodą z potoku Cedron¹⁷⁷³. Pełniły rolę cystern, zbiorników na wodę, głównie dla świątyni, do której prowadził podziemny kanał¹⁷⁷⁴. Oprócz tego szacuje się, że na terenie Świątyni Jerozolimskiej znajdowało się 36 cystern na wodę, głównie deszczową¹⁷⁷⁵. Podobnie podaje Dan Bahat¹⁷⁷⁶, że obecnie na terenie Wzgórza Świątynnego identyfikuje się 37 cystern, co prawda nie wszystkie służyły do gromadzenia wody deszczowej, ale duża część tak, do niektórych doprowadzono wodę akweduktami z sadzawek Salomona i z okolicy Bramy Damasceńskiej, wszystko było częścią skomplikowanego systemu wodnego, który bez większych zmian był wykorzystywany do połowy XX wieku, jako główne źródło wody dla Jerozolimy¹⁷⁷⁷.

Według tradycji, obok sadzawki Betesda znajdował się dawny dom rodziców Maryi, Anny i Joachima, na miejscu obecnego kościoła św. Anny^{1778, 1779}. Joachim był człowiekiem zamożnym, więc sąsiedztwo domu w pobliżu targu zwierzęcego było dobrą lokalizacją, ale po jego śmierci dom prawdopodobnie zmienił właściciela¹⁷⁸⁰. Dużo później, kiedy Herod Agryppa wybudował w Jerozolimie tzw. trzeci mur,

¹⁷⁶³ BT w.5, przypis do J 5,3.

¹⁷⁶⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 195.

¹⁷⁶⁵ FERNANDEZ-CARVAJAL F., *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi* (t. I), s. 234.

¹⁷⁶⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 158.

¹⁷⁶⁷ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 82.

¹⁷⁶⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 85.

¹⁷⁶⁹ EB, s. 137, *Brama owcza*.

¹⁷⁷⁰ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 240.

¹⁷⁷¹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 501.

¹⁷⁷² tamże, s. 501.

¹⁷⁷³ tamże, s. 501.

¹⁷⁷⁴ tamże, s. 501.

¹⁷⁷⁵ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 169.

¹⁷⁷⁶ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 32.

¹⁷⁷⁷ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 34.

¹⁷⁷⁸ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 90.

¹⁷⁷⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 48.

¹⁷⁸⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 93.

powstała w pobliżu, obok Bramy Owczej¹⁷⁸¹ prowadzącej do Świątyni, druga brama, która wtedy jako zewnętrzna północno-wschodnia brama miejska, położona nieco powyżej wzgórza świątynnego, prowadziła w kierunku Jerycha lub Góry Oliwnej (co nie wyklucza tego, że mogła tu istnieć wcześniej jakaś prowizoryczna forma murów i bramy). Dzisiejsza Brama Lwów, bywała wcześniej nazywana Bramą Pani Miriam (aram. *Bab Sitti Marjam*)¹⁷⁸², którą chrześcijanie nazywali też Bramą świętego Szczepana¹⁷⁸³, gdyż gdzieś w pobliżu – poza miastem (Dz 7,58) – jeden z liderów wczesnego Kościoła jerozolimskiego¹⁷⁸⁴ został stracony.

TEKST

W mieście warownym, jakim była Jerozolima, na mocy specjalnego unormowania zawartego w Misznie zakaz dzwigania noszy nie obowiązywał, ale należało pozostać w murach Jerozolimy i nie przekraczać bram miasta – możliwe, że właśnie przed tym przestrzegają (**J 5,9-10**) uzdrowionego Żydz¹⁷⁸⁵.

Poruszenie się wody, na które czekali chorzy (**J 5,3**), było powodowane regulowanym przepływem wody z sadzawki północnej do południowej¹⁷⁸⁶.

CE144. Apologia Jezusa

MIEJSCE

Dziedzińce Świątyni Jerozolimskiej stanowiły miejsce, gdzie uczeni w Piśmie zwykli wyklądać Prawo^{1787, 1788}. Również Jezus korzystał z tej możliwości. Najbardziej prawdopodobnym miejscem dysputy z Żydami jest dziedziniec zewnętrzny, tzw. Dziedziniec Pogan. Tutaj dysputa lub nauczanie mogło się toczyć w dostojnym cieniu krużganku Salomona, który przylegał do wschodniej strony zewnętrznego muru świątyni, albo w cieniu drugiego krużganku zwanego Królewskim, przylegającego do muru południowego.

CE146. Powrót do działalności w Galilei

KONSTRUKCJA

Wydzielono werset łącznikowy (J 7,1) – nawiązuje on do krainy Judei na obszarze której leży Jerozolima, w której Jezus był, stosunkowo niedawno, na święcie Paschy. Podobne położenie tego wersetu jest również przyjęte w synopsach Dąbrowskiego¹⁷⁸⁹ oraz Coxa i Easleya¹⁷⁹⁰.

CE147. Spór o tradycję

KONSTRUKCJA

Dla bieżącego i następnego rozdziału zachowujemy podział na rozdziały wg [BT w.5] – podobny układ jest zastosowany w synopsie Dąbrowskiego¹⁷⁹¹.

Nie uwzględniono w obecnym rozdziale fragmentu (Łk 11,37-41) (CE197), po to by zachować nieco inny kontekst tej wypowiedzi Jezusa, mianowicie nie, jak tutaj u Jezusa, ale podczas posiłku u faryzeusza w domu, na który Jezus był zaproszony.

MIEJSCE

Jako miejsce dysputy przyjęto Kafarnaum. Inne alternatywne lokalizacje, np. Genezaret (na co mogą wskazywać poprzedzające wersety w Ewangelii Mateusza), ewentualnie Korozain (po drodze do Tyru), duże miasto, które posiadało synagogę¹⁷⁹², wydają się mniej prawdopodobne.

¹⁷⁸¹ B.J. BEITZEL, Atlas miejsc biblijnych, s. 441.

¹⁷⁸² M. HESEMANN, *Miriam*, s. 88-92.

¹⁷⁸³ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 46.

¹⁷⁸⁴ EB, s. 1179.

¹⁷⁸⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 285, p. 5,10.

¹⁷⁸⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 327.

¹⁷⁸⁷ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 34.

¹⁷⁸⁸ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 90.

¹⁷⁸⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 147.

¹⁷⁹⁰ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxiii, sec. 77.

¹⁷⁹¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 147-148.

TEKST

Korban to słowo hebrajskiego pochodzenia, oznaczające i dar ofiarowany Bogu (**Mk 7,11**) i przybliżenie się ofiarodawcy do Boga poprzez ten gest^{1793, 1794}. Bardziej ogólnie jest to ofiara ślubowana Bogu¹⁷⁹⁵. Można też zauważyć, że jest to słowo również pochodzenia aramejskiego, w tym języku *qorban* znaczy to samo – na marginesie J. Jeremias naliczył w ewangeliiach synoptycznych ogółem 26 aramejskich wyrazów¹⁷⁹⁶ w transliteracji greckiej.

Jezus nie krytykuje samej idei korbanu, ale takie jego wykorzystanie, w którym już nawet samo zadeklarowanie takiego daru dla świątyni, daru który miałby posłużyć jako wsparcie dla rodziców w starości, upoważniało do zwolnienia z troski o rodziców¹⁷⁹⁷. Co ciekawe, traktat Miszna skodyfikowany już wiele lat po powstaniu Ewangelii, zawiera rozwiązanie tego problemu, zdaje się dopuszczać złamanie ślubu typu „korban”, gdyby rodzice mieli zostać bez opieki¹⁷⁹⁸.

W wersecie (**Mk 7,4**) (CE1646) uwzględniono zakończenie „i łózek”, które występuje w części kodeksów greckich, choć nie we wszystkich, a najprawdopodobniej odnosi się ono do przepisów dotyczących nieczystości łózek (Kpł 15,4-6.10)^{1799, 1800}.

Tradycja starszych, w czasach Jezusa w dużej mierze ustna (**Mk 7,13a**), została spisana jako Miszna, około 200 roku w Palestynie, a pracami redakcyjnymi kierował Juda Książę (Juda ha Nasi)^{1801, 1802}.

CE148. Prawdziwa nieczystość

TEKST

Stwierdzenie Jezusa, iż tylko to co wychodzi z człowieka, czyni go nieczystym (**Mk 7,15**), daleko wybiega poza klasyczne zasady czystości przyjęte w judaizmie¹⁸⁰³.

Jezus na przykładzie pokarmów, które, Jego zdaniem, nie mogą uczynić człowieka nieczystym, rozwija naukę o czystości, wskazując, że o czystości zachowania decyduje wnętrze człowieka (**Mk 7,19-23**) – w domyśle to właśnie ono, wnętrze człowieka, które Ewangelista Mateusz nazywa terminem *serce* (**Mt 15,17-20**), powinno przejawiać stan czystości.

Można przypuszczać, że ta nauka udzielona uczniom i tłumowi na kanwie wcześniejszego sporu z faryzeuszami w kwestii jedzenia nieczystymi rękoma (CE147), jest tak naprawdę wierzchołkiem góry lodowej sporów Jezusa z establishmentem żydowskim o kwestie czystości rytualnej, bo do tego tematu na pewno wchodzi również sprawa dopuszczalnych czynności w szabat, aby go dochować. Kwestia zachowania czystości była dla faryzeuszy czymś fundamentalnym, gdyż ich zdaniem świętość była osiągnięta przez separację od nieczystego¹⁸⁰⁴, a dodatkowym środkiem do tego celu było budowanie ogrodzenia wokół przykazań Tory, bardzo drobiazgowych przepisów, których spełnienie dawało pewną rękojmnię nieprzekroczenia przykazania, którego się tyczyły.

CE149. Wiara kobiety kananejskiej

MIEJSCE

Jezus na krótki czas opuszcza Galileę udając się w okolice Tyru i Sydonu, czyli do Fenicji – dzisiaj to Sur i Saida w Libanie¹⁸⁰⁵ – być może po to, by uwolnić się od śledzących jego poczynania

¹⁷⁹² EB, s. 562, *Korozaïn*.

¹⁷⁹³ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 144, p. Mk 7,11.

¹⁷⁹⁴ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 72.

¹⁷⁹⁵ EB, s. 561.

¹⁷⁹⁶ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 120.

¹⁷⁹⁷ BP, s. 109-110, p. 7,1-23.

¹⁷⁹⁸ EB, s. 561, *korban*.

¹⁷⁹⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 138, p. 7.

¹⁸⁰⁰ A. MALINA, *Ewangelia według św. Marka*, 1,1-8,26, (NKB NT II/1), s. 414-415.

¹⁸⁰¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 304-305.

¹⁸⁰² EB, s. 758, *Misna*.

¹⁸⁰³ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 339.

¹⁸⁰⁴ P. LISICKI, dz. cyt., s. 233.

¹⁸⁰⁵ BP, s. 54, p. 21-28.

faryzeuszów. Jeśli tak, to był to dobry wybór, gdyż **Fenicja** stanowiła osobny tzw. okręg sądowy „*conventus iuridicus*” rzymskiej wówczas prowincji Syrii, który cieszył dość dużą autonomią¹⁸⁰⁶. Syria, dzieląca się jeszcze oprócz nadmorskiej Fenicji, na Celesyrię i Rafanę, posiadała siedzibę prokonsula w Antiochii i była wówczas bogatą, dobrze zarządzaną prowincją, której podlegała wojskowo również Judea¹⁸⁰⁷.

Etymologicznie nazwa Fenicja ma związek ze słowem „purpura”, po grecku jest to słowo *foiniks*, a podobnie jak starsza nazwa „Kanaan” może pochodzić od huryckiego słowa *kinabbu* oznaczającego purpurę, co generalnie ma związek z długą tutaj tradycją farbiarskiego rzemiosła i produkcją czerwonego barwnika^{1808, 1809}. Sądzone w XIX wieku, że słowo Kanaan ma też związek z semickim czasownikiem *knc*, który w j. hebrajskim oznacza „podporządkować, ukorzyć się”, a w j. arabskim „pokłonić się, unieść się”¹⁸¹⁰. Historycznie i geograficznie Fenicja to kraina ciągnąca się wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego, ograniczona na wschodzie górami Libanu, której południowy kraniec stanowi Akko, a północny Szukszu (Tell Suqas)¹⁸¹¹. Wcześniejsze wpływy Fenicjan sięgały na południe do Dor, Aszdod, Aszkelon i Gazy, ale na północy sięgały nie dalej niż do Arwad (Arados)¹⁸¹². Kontrolę ekonomiczno-polityczną nad Fenicją sprawował Tyr (od Karmelu do Sarepty), Arados (północne wybrzeże) i Sydon (do niego były podporządkowane dwa miasta na południu: Dor i Jafa) i te trzy miasta założyły lub odnowiły miasto Tripoli, w którym, co ciekawe, każde z nich miało swoją dzielnicę¹⁸¹³.

Warto jeszcze osobno zwrócić uwagę na Zatokę Hajfy, na której północnym krańcu leży Akko. Człowiek, tereny wokół Zatoki Hajfy, musiał zagospodarowywać od dawna, bowiem na przeciwnym, południowym krańcu zatoki, w pobliżu góry Karmel odkryto w 2007¹⁸¹⁴ roku narzędzia kościane i kamienne datowane na 250 tysięcy lat, to znaczy o około 150 tysięcy lat starsze od poprzednich znalezisk tego typu.

Fenicjanie mają zasługi w dziedzinie kultury: alfabet fenicki jest uważany za pierwowzór alfabetu greckiego i hebrajskiego^{1815, 1816}. Alfabet fenickiego pisma głosekowego składał się jedynie z 22 znaków, podczas gdy w piśmie egipskim, używanym na co dzień, używano 5 tysięcy znaków¹⁸¹⁷. Centrum dla nowo rozwiniętego pisma alfabetycznego stało się miasto Byblos – nazwa poch. egipskiego, w języku greckim oznacza łodygę lub arkusz papirusu – m.in. z racji handlu materiałami piśmienniczymi, szczególnie papirusem¹⁸¹⁸. Należy powiedzieć, że język hebrajski jest bardzo zbliżony do języka fenickiego – starohebrajski jest dialektem, który się rozwinął na gruncie kananejskiego, por. (Iz 19,18)¹⁸¹⁹. Niewątpliwą zasługą Fenicjan, a konkretnie króla Tyru Hiram, jest również znacząca pomoc w budowie świątyni Salomona, w zamian za dary żywnościowe^{1820, 1821}. Fenicjanie poza tym byli znakomitymi budowniczymi, w Tyrze powstawały wielopiętrowe domy wyższe nawet niż w Rzymie, nie dość na tym, byli szczególnie biegli w konstrukcji tam i mostów¹⁸²².

Uzdrowiona kobieta pochodzi najprawdopodobniej z Tyru – a w każdym razie z jego bardzo bliskich okolic – o czym można wywnioskować na podstawie (Mk 7,31), gdzie mowa o tym, iż Jezus, ruszając

¹⁸⁰⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 141, p. 2.

¹⁸⁰⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 136.

¹⁸⁰⁸ EB, s. 301.

¹⁸⁰⁹ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, Warszawa 1971, s. 12-13.

¹⁸¹⁰ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 78.

¹⁸¹¹ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, s. 15, 272.

¹⁸¹² EB, s. 301, *Fenicja*.

¹⁸¹³ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, s. 37.

¹⁸¹⁴ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 128.

¹⁸¹⁵ NLB, s. 207, *Fenicja*.

¹⁸¹⁶ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, s. 105-110.

¹⁸¹⁷ J. JAROMIN, *Tyr i Sydon*, Wrocław 2013, s. 51.

¹⁸¹⁸ NLB, s. 95, *Byblos*.

¹⁸¹⁹ NLB, s. 80, *Biblijny hebrajski*.

¹⁸²⁰ NLB, s. 207, *Fenicja*.

¹⁸²¹ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, s. 23-24.

¹⁸²² tamże, s. 69.

w dalszą drogę, opuszcza okolice Tyru. W opisie podróży biskupa Arkulfa do Tyru (ok. 680 r.)¹⁸²³, znajduje się wzmianka, że z niego to pochodziła wspomniana w Ewangelii kobieta kanaanejska lub Tyrofeniczanka. Ponieważ, jak zauważa J. Lohfink¹⁸²⁴, „Nie mamy ani jednego dowodu na to, by Jezus kiedykolwiek opuścił tereny żydowskie. Odnosne teksty nigdy nie informują przecież, że wszedł On do Gerazy, Tyru, czy Cezarei Filipowej, lecz zawsze mówią o terenach wiejskich, które otaczały każde z antycznych miast.”, wobec tego założono w KCE, że chodzi w istocie o tzw. Stary Tyr¹⁸²⁵, położony na stałym lądzie, przypuszczalnie mniej hellenistyczny, mniej pogański. Etymologicznie nazwa Tyr znaczy „skała”¹⁸²⁶. O tym, że miasta Tyr i Sydon były bliskie sercu Pana Jezusa, w sensie ośrodków jego działalności misyjnej, świadczą późniejsze „Biada” bezpośrednio skierowane w kierunku Korozain i Betsaidy, gdzie miasta Tyr i Sydon, uważane za pogańskie, są przedstawiane przez Jezusa w nieco lepszym świetle (Mt 11,21-22), por. CE187 *Biada niepokutującym miastom*, co również każe sądzić, że Jezus był osobiście w Tyrze, a dodatkową okoliczność znajdujemy w (Dz 21,3-7), gdzie później Apostoł Paweł zatrzymuje się w Tyrze przez okres siedmiu dni, korzystając z gościny uczniów i wspólnoty chrześcijańskiej, której początek, jak można także przypuszczać, był dziełem działalności Jezusa¹⁸²⁷.

Jeśli Jezus wybrał się w podróż do Tyru z Kafarnaum, to prawdopodobnie wybrał prastary szlak komunikacyjny prowadzący początkowo na północ poprzez Korozain i starożytne Chasor (niegdyś ogromne miasto, zniszczone w 732 r. przed Chr. przez Asyryjczyków)^{1828, 1829, 1830}, skrajem doliny górnego Jordanu¹⁸³¹.

Tyr słynął jako port morski, ważny ośrodek handlowy i twierdza nie do zdobycia, leżąc bowiem na wyspie był połączony z lądem sztuczną groblą o długości prawie ośmiuset metrów, powstałą zresztą około 332 p. Chr. jako rampa oblężnicza w czasie pamiętnego najazdu Aleksandra Wielkiego^{1832, 1833, 1834}. Budowanie grobli i zdobywanie miasta¹⁸³⁵ zajęło Aleksandrowi siedem miesięcy¹⁸³⁶, podczas gdy inne główne miasta Fenicji poddały się już wcześniej, po zwycięskiej bitwie Aleksandra z królem Persji Dariuszem III pod Issos (333 p. Chr.)^{1837, 1838}. Wcześniejsza, równie pamiętna obrona Tyru, to obrona przed Nabuchodonozorem, która trwała 13 lat (586-573 p. Chr.)¹⁸³⁹. Józef Flawiusz natomiast opisuje^{1840, 1841}, że Aleksander podczas oblegania Tyru prosił w liście arcykapłana Judejczyków w Jerozolimie o wsparcie wojskowe, a ten odmówił ze względu na dotychczasowe przymierze z Dariuszem. Gdy po zwycięstwie nad Tyrem Aleksander wyruszył ku Jerozolimie, wtedy na spotkanie władcy wyszedł wraz ze swą kapłanów – upewniony wpierw we śnie, że tak powinien uczynić – arcykapłan Jaddus obleczony w uroczystą suknię barwy hiacyntowej przetykaną złotem na głowie mając mitrę ze złotą płytką i wypisanym tam imieniem Boga i spotkawszy w miejscu zwanym Safein (gr. skopos), z którego widać Jerozolimę i świątynię, władcę na czele wojska, jakże był zdziwiony, gdy ten pierwszy oddał mu pokłon, co miało być efektem dużo wcześniejszego snu Aleksandra w macedońskim mieście Dion /Dium/, przed jego wyprawami i zwycięstwem nad królem Persji, gdy ów ujrzał męża w podobnej szacie zachęcającego go do wyprawy. Skutek tego spotkania Aleksandra i arcykapłana Jaddusa dla

¹⁸²³ Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w., wybór IWASZKIEWICZ P., s. 293.

¹⁸²⁴ J. LOHFINK, Jezus z Nazaretu, s. 115.

¹⁸²⁵ EB, s. 1294, Tyr.

¹⁸²⁶ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, Słownik tła Biblii, s. 582.

¹⁸²⁷ J. JAROMIN, Tyr i Sydon, s. 14-16.

¹⁸²⁸ M. BEDNARZ, Ziemia umiłowana przez Boga, s. 112.

¹⁸²⁹ EB, s. 152-154, Chasor.

¹⁸³⁰ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, Ziemia Święta, s. 138n.

¹⁸³¹ J. GAĆ, Ziemia Święta, s. 113.

¹⁸³² tamże, s. 131.

¹⁸³³ EB, s. 1293-1294.

¹⁸³⁴ BT w.5, Słownik s. 1453, Tyr.

¹⁸³⁵ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, Słownik tła Biblii, s. 109-110.

¹⁸³⁶ J. FLAWIUSZ, Dawne dzieje Izraela, s. 553, Ant. XI.VIII.4.

¹⁸³⁷ S. MOSCATI, Świat Fenicjan, s. 39.

¹⁸³⁸ R. BARTNICKI, Dzieje głoszenia Słowa Bożego, s. 18.

¹⁸³⁹ S. MOSCATI, Świat Fenicjan, s. 36.

¹⁸⁴⁰ J. FLAWIUSZ, Dawne dzieje Izraela, s. 552-554, Ant. XI.VIII.3-5.

¹⁸⁴¹ A. ŚWIDERKÓWNA, Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu, s. 79-81.

Jerozolimy i Judejczyków był dość pomyślny, otrzymali dużą autonomię w prowadzeniu życia według swoich praw, w zamian za zaciąg do wojska Aleksandra. Tradycja rabiniczna opisuje podobne wydarzenie w Talmudzie, gdzie spotkanie arcykapłana Szymona Sprawiedliwego, ale nie w Jerozolimie tylko w Antypatris (wtedy Afek), miało doprowadzić do zaniechania przez Aleksandra Wielkiego wyprawy przeciwko Jerozolimie, do której namawiali go Samarytanie^{1842, 1843}. Historyczność obu tych przekazów budzi jednak pewne wątpliwości i do końca nie wiadomo, czy chodzi o jedno, czy o dwa spotkania Aleksandra Wielkiego z arcykapłanami Jerozolimy. Jerozolima została przez Aleksandra zajęta w roku 332 p. Chr.¹⁸⁴⁴.

TEKST

Okolice Tyru i Sydonu uważane były za ziemię pogan, chociaż w samym Tyrze, mieście portowym położonym na wschodnim wybrzeżu Morza Śródziemnego, które w czasach Jezusa dobrze prosperuje, żyją, oprócz pogan, również Żydzi¹⁸⁴⁵.

Ewangelista Mateusz mówi o kobiecie kananejskiej (Mt 15,22), podczas gdy Marek o Syrofenicjance (Mk 7,26). Te dwa różne określenia wynikają stąd, że Fenicjanie nazywali siebie Kananejczykami, dla zaznaczenia rdzennej przynależności do tej krainy (Rdz 10,19), natomiast Rzymianie najchętniej mówili o nich – Syrofenicjanie, kierując się podziałem administracyjno-politycznym¹⁸⁴⁶.

Ewangelista Marek określa najpierw kobietę jako Ἑλληνίς (Hellēnis), czyli Greczynkę (**Mk 7,26a**), co sugeruje, że Jezus rozmawiał z Syrofenicjanką w języku greckim, w każdym razie tłumacz nie jest wspomniany¹⁸⁴⁷.

Dialog Jezusa z kobietą kananejską dobrze obrazuje również dwie odmienne pozycje środowiskowo-kulturowe. Widać to w podejściu do takich zwierząt domowych, jakimi są psy. Jezus, mówiąc o (niewskazanym) rzucaniu chleba szczeniętom (**Mk 7,27**), pośrednio wskazuje, że psy należy trzymać na dystans, podczas gdy kobieta kananejska, mówi o tym, że szczenięta mogą pod stołem zjadać okruchy. W środowisku hebrajskim jest bowiem niedopuszczalne, by psy – uważane przez Żydów za zwierzęta nieczyste – jadły z domownikami i by dokarmiać je podczas jedzenia, natomiast w kulturze helleńskiej było to jak najbardziej akceptowane¹⁸⁴⁸.

Jezus za pomocą obrazu przekazuje swoją myśl kobiecie kananejskiej, że podobnie jak przy spożywaniu posiłku, wypadałoby zachować pewien porządek, podobnie Jego misję też cechuje określony porządek kolejności udzielania łaski¹⁸⁴⁹.

Obraz nakreślony słowem Jezusa ma również najprawdopodobniej charakter czysto sytuacyjny, jest jakby dobrotliwą uwagą skierowaną w stronę kobiety – może dokarmianie psów było jakimś ulubionym zajęciem owej kobiety, o czym Jezus w jakiś sposób wiedział np. na podstawie przekazanej Mu opinii, lub własnej obserwacji.

CE150. Uzdrawienie głuchoniemego

MIEJSCE

Jako lokalizację wydarzenia przyjęto Hippos, według Daniela-Ropsa¹⁸⁵⁰. Aby wykazać, że jest to prawdopodobna lokalizacja, można użyć następującego rozumowania: wracając z Fenicji, a konkretnie z Sydonu, który był oddalony czterdzieści kilometrów na północ od Tyru i połączony z nim drogą rzymską (pod Sydonem przechodziło się przez Sareptę, dzisiejsza nazwa to Zarephath, znaną z biblijnej opowieści o proroku Eliaszu i wdowie; (1Krl 17,8-24)¹⁸⁵¹, omijając Galileę, Jezus, poprzez Fenicję

¹⁸⁴² J.J. PUDEŁKO PDDM, *Pochodzenie Samarytan a ich obraz*, Warszawskie Studia Teologiczne, XXVIII/1/2015, s. 174-175.

¹⁸⁴³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 111.

¹⁸⁴⁴ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 26.

¹⁸⁴⁵ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 119.

¹⁸⁴⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., 141, p. 6.

¹⁸⁴⁷ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 121.

¹⁸⁴⁸ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 122.

¹⁸⁴⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 97, p. 7,27-28.

¹⁸⁵⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 236.

¹⁸⁵¹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 132.

dotarł do Baszanu – krainy słynącej z wydajnego rolnictwa i hodowli zwierząt już od czasów ST, gdzie wspomniane są silne i groźne byki Baszanu (Ps 22,13)^{1852, 1853} – a później wracał przez posiadłości Dekapolu (tj. związek dziesięciu miast leżących głównie, poza Scytopolis, po prawej stronie działu wód Jordanu i Jeziora Galilejskiego), idąc zaś głównymi drogami Dekapolu przybył z prawej strony jeziora do Hippos, leżącego nad samym Jezioro Galilejskim i przy głównej drodze. Hippos kontrolowało szlak do Damaszku, przez Cezareę Filipową^{1854, 1855}.

Hippos to obecna Susita. Susita¹⁸⁵⁶ jest nazwą arabską, znaczy „koń”, czyli dokładnie to samo, co nazwa grecka Hippos z czasów Jezusa.

Na to, że Jezus szedł główną drogą wskazuje dosłowne tłumaczenie wyrażenia z oryginału greckiego (Mk 7,31) „do Morza Galilei poprzez środek granic Dekapolu”, tłum. z greckiego wg Popowskiego i Wojciechowskiego¹⁸⁵⁷. Właśnie środkiem Dekapolu prowadziła z północy jedna z dwóch głównych dróg. Hippos jest bardziej prawdopodobne niż Gergeza, gdyż leży blisko tej głównej drogi i leży w głębi Dekapolu, podczas gdy Gergeza na pograniczu.

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE151–200

CE151. Uzdrawienia nad jeziorem

KONSTRUKCJA

Tego rozdziału nie zestawiono z poprzednim (odrębne wydarzenia), jak u Alanda, czy Wojciechowskiego. Wybór rozdziałów w KCE jest podobny do tego u Dąbrowskiego¹⁸⁵⁸, a Wojciechowski¹⁸⁵⁹ przy tym potwierdza, że fragmenty (Mk 7,31-37) i (Mt 15,29-31) nie muszą być ze sobą powiązane.

KONSTRUKCJA

Wśród uzdrowionych wymienieni są ułomni. Ułomnych określa gr. słowo *κυλλός* (kullos) oznaczające osoby okaleczone, najczęściej z okaleczoną ręką lub nogą¹⁸⁶⁰.

CE152. Drugie rozmnożenie chleba

DATAcja

Datację ustalono według Daniela-Ropsa¹⁸⁶¹.

MIEJSCE

Jest możliwe, że ten cud rozmnożenia chleba został dokonany w podobnym umiejscowieniu co poprzedni¹⁸⁶². Daniel-Rops podaje natomiast inną lokalizację wydarzenia: Góry Hattin leżące po zachodniej stronie Jeziora Galilejskiego¹⁸⁶³. Natomiast werset (Mk 7,31) – należący do rozdziału (CE150) *Uzdrawienie głuchoniemego* opisującego wydarzenie bezpośrednio poprzedzające *Drugie rozmnożenie chleba* – wskazuje na Dekapol, czyli na wschodni brzeg Jeziora Galilejskiego, tak przyjęto w pracy L.R. Thomasa¹⁸⁶⁴. Kursi nie jest tutaj wykluczone¹⁸⁶⁵.

¹⁸⁵² M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 154n.

¹⁸⁵³ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 156-157.

¹⁸⁵⁴ tamże, s. 157.

¹⁸⁵⁵ J. B. PRITCHARD, *Wielki Atlas Biblijny*, s. 112-113.

¹⁸⁵⁶ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 360, *Susita (Hippos)*.

¹⁸⁵⁷ GNTPW, s. 182.

¹⁸⁵⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 150-151.

¹⁸⁵⁹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 152, przypis do (Mt 15,29-31).

¹⁸⁶⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 144, p. 6.

¹⁸⁶¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁸⁶² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 437, par. 391.

¹⁸⁶³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 236.

¹⁸⁶⁴ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 27, NIV§79b.

¹⁸⁶⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 222-223.

Również słownictwo używane przez ewangelistów pośrednio wskazuje na to, że cud został dokonany przez Jezusa nie na ziemi zamieszkaną w większości przez Żydów, jak to miało miejsce przy pierwszym rozmnożeniu chleba. Przy pierwszym rozmnożeniu chleba używane kosze to *κόφινος* (kophinos) (J 6,13), (Mk 6,43), (Mt 14,20b), (Łk 9,17b), typowo żydowski koszyk z podwójnym uchwytem, przy drugim to *σπιρίς* (spuris) (Mk 8,8), (Mt 15,37), kosz z dwoma uchwytami, powszechnie stosowany w świecie grecko-helleńskim; podobnie przy pierwszym rozmnożeniu chleba jest mowa o rybach *ἰχθύς* (ichthus) (Mk 6,38b), (Mt 14,17), (Łk 9,13b), a przy drugim o rybkach, *ἰχθυδίων* (ichthudion) (Mk 8,7) – może chodzić tu o sardynki, których ławice zatrzymują się przed Kursi, będące codzienną strawą mieszkańców tamtejszego pobrzeża Jeziora Galilejskiego.

Następnie, według Mt (15,39), Jezus udał się po nakarmieniu tłumów do Magadan, a według (Mk 8,10) w okolicy Dalmanuty. Nazwy te nie są do tej pory zidentyfikowane. Magadan jest najprawdopodobniej toponimem użytym przez kopistów dla zastąpienia nazwy miejscowości Magdala (z której pochodziła Maria Magdalena)¹⁸⁶⁶. Magdala to miejscowość po zachodniej stronie Jeziora Galilejskiego, siedem kilometrów na południe od Kafarnaum, pięć km na północ od Tyberiady. Dzisiejsza nazwa miejscowości el Medžel koresponduje ze starożytną nazwą Magdala, co znaczy „wieża”, przy czym rabini posługują się w Talmudzie poszerzoną nazwą Migdal Nunaja („wieża ryb”), natomiast helleńska nazwa miasta to Tarichea, czyli „solarnia ryb” lub „miejsce peklowania ryb” – według Józefa Flawiusza, było to wówczas duże miasto (40 tys. mieszkańców, 230 łodzi, chociaż archeolodzy szacują, że mogło tu mieszkać mniej, najwyżej 6 tysięcy osób)^{1867, 1868, 1869}. Zapiekowane i uwędzone ryby z Magdali były tak smaczne, że ponoć znajdowały nabywców nawet w Rzymie, gdzie były regularnie przywożone (drogą Via Maris do Cezarei, a stąd drogą morską do stolicy cesarstwa)¹⁸⁷⁰.

Notabene, Tyberiada^{1871, 1872, 1873} to nowe wówczas miasto, założone około roku 20 po Chr. przez Heroda Antypasa jako jego nowa stolica, która zastąpiła Seforis. Jezus najprawdopodobniej unikał odwiedzania Tyberiady, podobnie jak odwiedzania bez potrzeby Seforis (której Herod Antypas nadał grecką nazwę Diocaesarea na cześć Oktawiana Augusta) – w ewangeliiach jest tylko jedna wzmianka o Tyberiady w (J 6,23), a synoptycy, prawdopodobnie z powodu różnych niechęci, wolą go wcale nie wymieniać.

Niektórzy sugerują, że Dalmanuta wymieniana w (Mk 8,10) mogła być skupiskiem domów należących do Magdali¹⁸⁷⁴, z kolei Szczepański¹⁸⁷⁵ na odwrót, zakłada, że Dalmanuta mogła być powiatem (okręgiem), w którym leżało Magadan. Nazwa Dalmanuta jest zachowana dzisiaj w miejscowości *ed-Delhamije* nad Jordanem, 8 km na południe od Jeziora Galilejskiego, a z kolei 7-8 km na południowy wschód od *ed-Delhamije* (czyli w Dekapolu) zachowała się miejscowość o zbliżonej nazwie do Magadan, a mianowicie *Ma'ad*.

TEKST

Sytuacja, gdy *znowu wielki tłum był* z Jezusem i nie miał co jeść (**Mk 8,1a**), pojawiała się prawdopodobnie kilka razy, stąd przypuszczenie, że cudu rozmnożenia Jezus mógł dokonywać wielokrotnie¹⁸⁷⁶, aczkolwiek, zgodnie ze świadectwami zawartymi w Ewangeliach, zasadne jest mówienie tylko o dwóch takich wydarzeniach.

¹⁸⁶⁶ A. MALINA, *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26*, (NKB NT II/1), s. 443.

¹⁸⁶⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza drapatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 245.

¹⁸⁶⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 343.

¹⁸⁶⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 192.

¹⁸⁷⁰ tamże, s. 190-191.

¹⁸⁷¹ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 525, Tyberiada.

¹⁸⁷² J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 34-35, 86.

¹⁸⁷³ EB, s. 1290-1291, Tyberiada.

¹⁸⁷⁴ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), s. 176, przyp. 23.

¹⁸⁷⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 145, §145, przyp. 1.

¹⁸⁷⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 98, p. 8,1-13.

CE153. Znaki czasu

MIEJSCE

Betsaida, o której mowa w (CE154) i do której przeprawiają się uczniowie, to Betsaida z Gaulonitis na północnym brzegu Jeziora Galilejskiego, blisko ujścia Jordanu, por. kk do (CE29). Stąd Jezus później udaje się do Cezarei Filipowej (CE156,1777).

CE153. Znaki czasu

MIEJSCE

Kierunek kolejnej przeprawy przez Jezioro Galilejskie (okolice Betsaidy) można wywnioskować na podstawie (Mt 16,5), (CE154,1752), „*A kiedy przeprawili się na drugi brzeg*”, oraz z późniejszego wersetu (Mk 8,22), (CE155, 1772), „*Potem przyszli do Betsaidy*”, dotyczących jednej podróży. Lokalizacja Magdala, miejsce skąd Jezus się przeprawiał, jest przyjęta również w pracy Daniela-Ropsa¹⁸⁷⁷.

CE154. Kwas faryzeuszów i saduceuszów

TEKST

Uczniowie martwią się, że zapomnieli zabrać chleby (**Mk 8,14**), chociaż mogą je też kupić w Betsaidzie, może nieco drożej¹⁸⁷⁸. Jezus jakby w odpowiedzi wskazuje uczniom drogę wiary, że kiedy nie myśli się zbyt o sobie dzieją się cuda i chleba również nie brakuje (**Mk 8,17-21**). Można tutaj przytoczyć raz jeszcze słowa Jezusa przekazane przez Apostoła Pawła, które pokazują tę zasadę od nieco innej strony, pracy dla dobra drugich: „*We wszystkim pokazałem wam, że tak pracując, trzeba wspierać słabych i pamiętać o słowach Pana Jezusa, które On sam wypowiedział: „Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu”*» (Dz 20,35).

CE155. Uzdrawienie niewidomego z Betsaidy

MIEJSCE

Jezus z uczniami przychodzi do Betsaidy (Mk 8,22). Betsaida z Gaulanitis składała się jakby z dwóch części, wioski rybackiej i miasta, zbudowanego przez Heroda Filipa, połączonych utwardzoną drogą^{1879, 1880}. Spotkanie Jezusa z niewidomym ma prawdopodobnie miejsce w bramie miasta¹⁸⁸¹, ale Jezus wyprowadza niewidomego gdzieś poza miasto i poza wieś, gdzie dokonuje uzdrowienia.

CE156. Wyznanie Piotra

KONSTRUKCJA

Można uznać wyznanie Piotra i wcześniejsze odejście uczniów za moment krytyczny w działalności Jezusa od którego zaczyna się „droga ku męce”^{1882, 1883}.

Według m.in. Alanda^{1884, 1885} powinna się tu także znaleźć perykopa (J 6,67-71), (CE141, 1589-1593), jednak można zauważyć, że nie jest ona paralelna kontekstowo i chronologicznie, jak też jej treść jest znacząco inna – nie jest to „Mesjańskie” wyznanie Piotra, a jedynie wyznanie świętości i posłannictwa Mistrza. Podobny do KCE wybór fragmentów, bez wspomnianej perykopy, stosują inni^{1886, 1887, 1888}.

¹⁸⁷⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 236.

¹⁸⁷⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 98, p. 8,14.

¹⁸⁷⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 110.

¹⁸⁸⁰ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 49.

¹⁸⁸¹ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 406.

¹⁸⁸² K. ALAND, *Synopsis*.

¹⁸⁸³ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*.

¹⁸⁸⁴ K. ALAND, *Synopsis*, s. 577, nr 158.

¹⁸⁸⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 471, nr 158.

¹⁸⁸⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 156.

¹⁸⁸⁷ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 156, nr 106.

¹⁸⁸⁸ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxiii, sec. 82.

DATAcja

Datację ustalono wg Daniela-Ropsa¹⁸⁸⁹. Mając na względzie uwagi poczynione przy datacji wydarzenia „CE159 Przemienienie Jezusa”, które miało miejsce „6-8 dni później”, można wyznaczyć datację wydarzeń pod Cezareą Filipową na 30-ty lipiec.

MIEJSCE

Według Ewangelii Marka, Jezus do Cezarei Filipowej, udał się z Betsaidy. Prowadziła tam tzw. „droga do Damaszku”, do dziś widoczna¹⁸⁹⁰. Natomiast gdyby wyjście nastąpiło z Kafarnaum, wtedy do wyboru byłaby droga poprzez Korozain i obok starożytnego, kananejskiego Chasor¹⁸⁹¹. Według Ewangelii Marka (Mk 8,22.27), opisywane wydarzenie miało miejsce przed Cezareą Filipową, patrząc od południa, jak prowadziła droga do Cezarei Filipowej, natomiast według Ewangelii Mateusza (Mt 16,13a) wyrażenie „okolice”, gr. μέρος (meros), może oznaczać jakiś teren w okolicy będący niejako w jurysdykcji miasta albo pod jego wpływami, lub może oznaczać nawet część miasta¹⁸⁹². Jednocześnie Jezus z uczniami osiągnął północny kraniec Ziemi Izraela, za który było niegdyś uważane starożytne miasto Dan^{1893, 1894}, leżące niedaleko przed Cezareą Filipową – południkową rozciągłość Ziemi Świętej określało wyrażenie „od Dan do Beer-Szeby” (Sdz 20,1).

Miasto Cezarea Filipowa^{1895, 1896, 1897, 1898, 1899} – okolice której uznaje się jako miejsce wyznania Piotra – zostało подарowane przez Cezara Augusta Herodowi Wielkiemu, który zbudował tu świątynię dla Cezara. Herod Filip, na cześć Cesarza Augusta i dla upamiętnienia również samego siebie, zmienił nazwę miasta z pierwotnej Paneion na Cezarea Filipowa, czyniąc je jednocześnie stolicą swojej tetrarchii (od 3 r. przed Chr.). Obecna nazwa miasta Baniass nawiązuje do rzymskiego słowa oznaczającego łaźnię¹⁹⁰⁰. Na uwagę zasługuje położenie rezydencji u źródeł Jordanu, z widokiem na górę Hermon. Ściśle rzecz biorąc jest tutaj jedno z trzech – niektórzy podają, że czterech – źródeł Jordanu, źródło o greckiej nazwie Paneas (hebr. nazwa Wadi Baniass), odnoszącej się do kultu bożka o podobnej nazwie Pan. Woda z tego źródła wypływa pełnym strumieniem, z dużą siłą (20 m³ na sekundę), co, będąc swoistym fenomenem przyrodniczym, skłaniało ówczesnych do uważania otworu skalnej groty skąd wypływa ów strumień, za wejście do świata gdzie panuje Szatan¹⁹⁰¹.

Ziemia tetrarchy Filipa, syna Heroda Wielkiego i Kleopatry, jego ostatniej zony, pół Greczynki i pół Egipcjanki z Jerozolimy, zwana jest też w Biblii Baszanem¹⁹⁰².

TEKST

Jezus zadając uczniom pytanie «Za kogo ludzie uważają Syna Człowieczego?» (**Mt 16,13b**) nadaje już pewien ton ich odpowiedzi, bowiem tytuł *Syn Człowieczy* w apokaliptyce żydowskiej oznaczał sędziego z czasów ostatecznych¹⁹⁰³. Odpowiedź uczniów, dotycząca ogólnego poglądu ludzi, jest jednoznaczna, iż za wielkiego męża Bożego¹⁹⁰⁴ na miarę Jana Chrzciciela, Eliasza, czy Jeremiasza, przy czym należy mieć na uwadze, że Eliaz, jest kojarzony często z czasami ostatecznymi, eschatologicznymi. W dalszej części dialogu (Mt 16,15-18) Pan otrzymuje od uczniów przez Piotra potwierdzenie «Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego», a Szymon otrzymuje od Jezusa potwierdzenie swojego imienia jako Piotr, Opoka.

¹⁸⁸⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁸⁹⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 227.

¹⁸⁹¹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 78.

¹⁸⁹² R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 742n, μέρος.

¹⁸⁹³ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 109-110.

¹⁸⁹⁴ EB s. 194-195, Dan.

¹⁸⁹⁵ H. LANGKAMMER, *Mały słownik archeologii biblijnej*, s. 36, Cezarea (Filipowa).

¹⁸⁹⁶ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 434.

¹⁸⁹⁷ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 211, p. 27.

¹⁸⁹⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 148, p. 1.

¹⁸⁹⁹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 140.

¹⁹⁰⁰ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 143.

¹⁹⁰¹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 108.

¹⁹⁰² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 61-62.

¹⁹⁰³ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 246, p. 13.

¹⁹⁰⁴ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 246, p. 14.

Pełna formuła wypowiedzi Szymona Piotra, którą podaje Ewangelista Mateusz «Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego» (**Mt 16,16**), dokładnie jej druga część, stoi w pewnej opozycji do dedykacji udzielanych w rzymskim kulcie cesarzy cesarzowi Tyberiuszowi – August, po śmierci, został przez rzymski senat ogłoszony bogiem, a Tyberiusz otrzymał tytuł „syn żywego boga”; podobnie było wcześniej po śmierci Cezara¹⁹⁰⁵.

Według (J 1,42) oraz (J 21,15) Szymon jest synem Jana, jednak w (**Mt 16,17**) określenie syn Jony stanowi jakby dodatkowe imię Βαριωνᾶ (Bar-Jona), co niektórych egezegetów, skłoniło do przypuszczenia¹⁹⁰⁶, że Piotr był zelotą (zelotów określano również jako Barjone), jednak niesłusznie – takie określenie zelotów pojawia się dopiero później, jak również oczywiście środowisko Szymona za tym nie przemawia.

W (**Mt 16,18**) Jezus posługuje się aramejskim słowem *kefa*, które podobnie jak greckie *petros* oznacza skałę¹⁹⁰⁷. Dokładnie, literalnie, imię Piotr, gr. Πέτρος (Petros) oznacza kamień, jednak Jezus każe odczytywać to imię właśnie jako πέτρα (petra), czyli skała¹⁹⁰⁸. Specyfika miejsca, w którym Jezus wypowiada znamienne słowa (Mt 16,18) wyznaczając Piotrowi rolę opoki, skały, której bramy piekielne nie przemogą, wiąże się z pewnymi wyznacznikami krajobrazu, które mogły odegrać rolę symboli stanowiących tło i będących zarazem w niejkiej opozycji do wypowiedzi Jezusa – jest to góra Hermon (skała) i świątynie bożków (bramy piekieł)¹⁹⁰⁹.

Szymon Piotr, który niedawno został nazwany przez Jezusa skałą, teraz gdy Jezus zapowiedział swoją mękę i Piotr się z tym nie zgadza, zostaje m.in. nazwany przez Jezusa zawadą. Grecki oryginał tego słowa to σκάνδαλον i oznacza on „kamień zgorszenia”, coś, o co ludzie się potykają, również zasadzkę, pułapkę^{1910, 1911}. Niezrozumienie misji Jezusa powoduje, że Piotr wyznaczony przez Jezusa do bycia opoką, teraz zostaje nazwany kamieniem „zawadą”.

CE158. Warunki naśladowania Jezusa

KONSTRUKCJA

Zrezygnowano z ujęcia w tym rozdziale wersetu (J 12,25), który niekiedy jest wykazywany jako werset paralelny^{1912, 1913}. Uczyniono tak w tym celu, by nie rozłączać tego wersetu od dłuższej wypowiedzi Jezusa w Ewangelii Jana (J 12,23-36), (CE252), w której to Pan Jezus prawdopodobnie powtórzył wcześniej użytą przez siebie sentencję. Podobny wybór zastosowano u Dąbrowskiego¹⁹¹⁴.

CE159. Przemienienie Jezusa

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do tego i następnego rozdziału jest zgodny z podziałem rozdziałów w [BT w.5].

DATACJA

Datację ustalono wg Daniela-Ropsa¹⁹¹⁵ jako sierpień roku 29 i doprecyzowano według kalendarza liturgicznego dla pamiątki „Przemienienia Pańskiego” obchodzonej 6-go sierpnia¹⁹¹⁶. Architektura kościoła wybudowanego na Taborze, dla upamiętnienia tego wydarzenia, w interesujący sposób wykorzystuje odpowiadającą temu dniu ekspozycję słoneczną rozświetlając miejsce (kamień) gdzie stał Jezus¹⁹¹⁷.

¹⁹⁰⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 228.

¹⁹⁰⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 249.

¹⁹⁰⁷ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 264.

¹⁹⁰⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 251.

¹⁹⁰⁹ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 242.

¹⁹¹⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 46, p. 16,23.

¹⁹¹¹ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 1025.

¹⁹¹² K. ALAND, *Synopsis*, nr 160.

¹⁹¹³ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 160.

¹⁹¹⁴ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 138; s. 321, nr 258.

¹⁹¹⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475.

¹⁹¹⁶ *Liturgia godzin*, t. I, *Kalendarz diecezji polskich*, s. 114.

¹⁹¹⁷ J. ŚWIĘCKI, *Na Ziemi Świętej – Tam gdzie ziemia dotyka nieba*, Kraków 2012, s. 149.

Niegdys, według relacji biskupa Arkulfa (ok. 680 r.)¹⁹¹⁸, znajdowały się tutaj trzy kościoły, odpowiadające trzem namiotom o których mówił Piotr do Jezusa.

Różnice w określeniu czasu wydarzenia między Ewangelistami, Markiem oraz Mateuszem, „po sześciu dniach” – które to określenie nawiązuje do teofanii Mojżesza na górze Synaj (Wj 24,16)¹⁹¹⁹ – a Łukaszem, „W jakieś osiem dni”, najprościej można wytłumaczyć w ten sposób: Jezus z uczniami wyruszył na górę w siódmym dniu, a wieczorem tego dnia byli na szczycie góry (czyli 5-go sierpnia). Wieczór dnia siódmego to już dzień ósmy, gdyż wieczór stanowi zadatek następnego dnia według żydowskiego sposobu liczenia dni. Podczas gdy Ewangelista Marek i Mateusz podają czas wyruszenia na górę (w siódmym dniu), to Ewangelista Łukasz, jak się wydaje, podaje już czas dla wydarzenia na górze (ósmego dzień), werset (Łk 9,28) w bezpośrednim tłumaczeniu z j. greckiego brzmi następująco: „Stało się zaś po słowach tych jakieś dni osiem, [i] wziąwszy ze sobą Piotra, i Jana, i Jakuba wszedł na górę pomodlić się”¹⁹²⁰.

Podobnie, ale nieco inaczej, różnicę w określeniu czasu wyruszenia na wysoką górę tłumaczy św. Augustyn¹⁹²¹. Mianowicie u Marka i Mateusza jest „po sześciu dniach”, bo liczą oni tylko pełne, pośrednie dni, a nie liczą dni częściowych, tj. dnia zapowiedzenia wyprawy i samego dnia wyprawy, podczas gdy Łukasz te dni wlicza, dlatego u niego jest dni osiem.

W pracy K. Kozery¹⁹²² zaprezentowano teorię (J.M. van Cangh, M. van Esbroeck) zgodnie z którą, owe sześć dni miałyby się odnosić do różnicy dni pomiędzy Dniem Pojednania (*Jom Kippur*) a Świętem Namiotów (*Sukkot*), czyli, że wyznanie Piotra miałyby miejsce w Dniu Pojednania, a Przemienienie Jezusa wraz z początkiem Święta Namiotów. Takie założenie stanowi interesujący kontekst myślowy, ale w sensie chronologii wydarzeń jest raczej trudne do przyjęcia, gdyż skutkuje inną datacją, późniejszą o trzy miesiące, nie mówiąc już o tym, że te święta raczej należało obchodzić w Jerozolimie.

MIEJSCE

Jako tradycyjna lokalizacja, gdzie miało miejsce wydarzenie Przemienienia Jezusa, uznawana jest góra Tabor^{1923, 1924} o wysokości 588 m.n.p.m.^{1925, 1926, 1927}, co prawda pielgrzym z Bordeaux w swoim itinerarium z podróży do Palestyny odbytej ok. 333 r. po Chr.¹⁹²⁸, wymienia jako miejsce przemienienia jedno ze wzniesień Góry Oliwnej, ale jest to głos odosobniony. Góra Tabor stanowi miejsce w którym zbiegały się terytoria Issachara, Neftalego i Zabulona (Joz 19,10.12; 19.17.22; 19.32.34), a jej nazwa według św. Hieronima oznacza „przychodzącą światłość”¹⁹²⁹. Przy dobrej pogodzie jest widoczny z Taboru, mniej więcej w kierunku południowo-wschodnim, odległy o około 10 km, Nazaret^{1930, 1931, 1932}, a z kolei z Nazaretu dobrze widoczny, oprócz Taboru, jest też Hermon¹⁹³³, odległy o około 93 kilometry. Część nowszych uczonych sugeruje bowiem, położony znacznie bliżej Cezarei Filipowej (w odległości 22 km)¹⁹³⁴, pięciokrotnie wyższy od Taboru, pokryty śniegiem Hermon (najwyższy, najdalej wysunięty na północ, szczyt Hermonu ma wysokość 2814 m.n.p.m., a najniższy z trzech

¹⁹¹⁸ Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w., wybór IWASZKIEWICZ P., s. 291.

¹⁹¹⁹ C.S. KEENER, Komentarz, s. 47, p. 17,1.

¹⁹²⁰ GNTPW, s. 207.

¹⁹²¹ Św. AUGUSTYN, O zgodności ewangelistów, s. 134.

¹⁹²² K. KOZERA, Przemienienie Jezusa w relacji synoptyków (Mt 17,1-8; Mk 9,2-8; Łk 9,28-36), Warszawskie Studia Teologiczne, XVIII/1/2014, 87-107, s. 88.

¹⁹²³ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy (t. II), s. 191.

¹⁹²⁴ J. ŚWIĘCKI, Na Ziemi Świętej, s. 149.

¹⁹²⁵ F. MICKIEWICZ, Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11, (NKB NT III/1), s. 491, p. 28.

¹⁹²⁶ G. RICCIOTTI, Życie Jezusa Chrystusa, s. 448.

¹⁹²⁷ EB, s. 1230, Tabor.

¹⁹²⁸ Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w., wybór IWASZKIEWICZ P., s. 64n, 74.

¹⁹²⁹ M. BEDNARZ, Ziemia umiłowana przez Boga, s. 50.

¹⁹³⁰ tamże, s. 50.

¹⁹³¹ J. ŚWIĘCKI, Na Ziemi Świętej, s. 146.

¹⁹³² F. PERFETTI, Ziemia Święta, s. 5.

¹⁹³³ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, Ziemia Święta, s. 106.

¹⁹³⁴ W.R.F. BROWNING, Słownik Biblii, s.188, Hermon.

szczytów i zarazem pierwszy od strony południowej ma wysokość 2224 m.n.p.m.)^{1935, 1936, 1937}. Szczyt Hermonu do połowy lata pokrywa czapa śniegu, w sierpniu już go w większej ilości raczej nie ma, jednak w osłoniętych miejscach może występować nawet do października^{1938, 1939}. Obraz nietopniejących śniegów w skałach gór Libanu, czyli Hermonu przede wszystkim, przywołuje Prorok Jeremiasz (Jer 18,14), by zwrócić lud w stronę wierności¹⁹⁴⁰. Hermon jest wymieniony w ST też pod innymi nazwami¹⁹⁴¹, jako Senir, lub Sirion (Pwt 3,9), (Ps 29,6), a w (Pwt 4,48) Sion, według [BT w.5] Sirion. Hermon jest położony na północ od Cezarei, w Iturei, podczas gdy Tabor jest położony na południe, w Galilei. Notabene, Tabor był zapewne nieraz widziany przez Jezusa ze wzgórz rodzinnego Nazaretu, bowiem, jak już wspomniano, dzieli go od Nazaretu tylko 8-10 kilometrów¹⁹⁴². Na to, że mógł to być Hermon, wskazuje (Mk 9,30): *Po wyjściu stamtąd przemierzali Galileę* – skoro bowiem Tabor leży w Galilei, to być może Marek by tego faktu osobno nie podkreślał, no i raczej chodziło mu o wejście do Galilei, co mogło mieć miejsce właśnie z Hermonu, leżącym na obszarze Ulaty. Co do odległości od Cezarei Filipowej do Taboru, to można ją bez trudu przebyć pieszo nawet w 6 dni¹⁹⁴³, ale do Hermonu jest jednak bliżej. Jeszcze jedną wskazówkę stanowi fakt, że sama wyprawa na górę, w obie strony, trwała 2 dni (Łk 9,37) – dzisiaj, żeby wejść na Hermon potrzeba 6 godzin, żeby zejść niezbędne są 4 godziny¹⁹⁴⁴, a w przypadku Jezusa i Apostołów należy jeszcze doliczyć czas na dojście do samej góry.

Ciekawe, że obie wyżej wymienione w kontekście Przemienienia Pańskiego góry, Tabor i Hermon, są wymienione w Psalmie 89 „Ty stworzyłeś północ i południe; Tabor i Hermon wykrzykują radośnie na cześć Twego imienia.” (Ps 89, 13), na który wskazuje już Euzebiusz z Cezarei pisząc o przemienieniu Zbawiciela i przy tym żadnej z tych gór nie wyróżnia¹⁹⁴⁵.

Jako jeszcze jedną, hipotetyczną możliwość, proponuje się niekiedy górę Dzebel Dżermak (Mount Meron) w Północnej Galilei¹⁹⁴⁶, ale ta lokalizacja nie posiada poświadczenia w tradycji.

TEKST

Wyrażenie „po sześciu dniach” (**Mk 9,2**) nawiązuje do teofanii Mojżesza na Górze Synaj (Wj 24,16), gdzie w *siódmym dniu [Pan] przywołał Mojżesza z pośrodku obłoku*¹⁹⁴⁷.

Propozycja Piotra, ażeby postawić trzy namioty (**Mk 9,5**), dla trzech ukazanych w chwale postaci, które zobaczyli Piotr, Jakub i Jan po przebudzeniu, może wynikać z potrzeby szczególnego uhonorowania Jezusa wraz z Mojżeszem i Eliaszem, w sensie zapewnienia, Jezusowi i Jego Dostojnym Gościom, warunków do odrobiny wypoczynku – jak wiadomo, powrót z góry, następował bowiem dopiero następnego dnia, Jezus zaś, jak można przypuszczać, spędził już wcześniej dużą część nocy na modlitwie, podczas gdy uczniowie, zmęczeni wyprawą, zasnęli. Piotr, widząc Mojżesza, zapewne również nawiązuje w ten sposób do Święta Namiotów (inaczej Kuczek lub Szałasów, a po hebrajsku *Sukkot*), gdzie, zamieszkiwanie podczas tego święta w namiocie, stanowi pamiątkę wyprowadzania Izraela z ziemi egipskiej, gdy lud mieszkał właśnie w namiotach¹⁹⁴⁸.

Na Taborze (umownie: na Górze Przemienienia Pańskiego) po raz drugi rozbrzmiewa Głos z Wysokości ze słowami „To jest Syn mój wybrany, Jego słuchajcie!”, podobnie jak podczas chrztu Jezusa. «Kiedy Ojciec w owym tajemniczym Głosie, który przychodzi z wysokości, daje świadectwo Synowi,

¹⁹³⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 491, p. 28.

¹⁹³⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 447.

¹⁹³⁷ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 67.

¹⁹³⁸ tamże, s. 121.

¹⁹³⁹ EB, s. 398, Hermon.

¹⁹⁴⁰ KKB, s. 702, p. 57.11-12.

¹⁹⁴¹ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 142.

¹⁹⁴² J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 90.

¹⁹⁴³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 447-448, par. 402.

¹⁹⁴⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 240.

¹⁹⁴⁵ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 232.

¹⁹⁴⁶ K. KOZERA, *Przemienienie Jezusa w relacji synoptyków*, s. 89.

¹⁹⁴⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 100, p. 9,2.

¹⁹⁴⁸ KKB, s. 959, p. 5.

daje nam równocześnie do poznania, że w Nim i przez Niego, przez Niego i w Nim zawiera nowe i ostateczne Przymierze z człowiekiem»¹⁹⁴⁹.

Można uogólniająco powiedzieć, że Bóg przemawia w NT tylko raz¹⁹⁵⁰ (w sensie treści przekazu i osób do których mówi), gdyż podczas Chrztu Bóg mówi przede wszystkim do Jezusa «Tyś jest mój Syn umiłowany, w Tobie mam upodobanie» (Mk 1,11), podczas przemienienia przemawia natomiast głównie do uczniów¹⁹⁵¹ (**Mk 9,7**), głosem z nieba będącym jakby echem słów wypowiedzianych podczas Chrztu «To jest mój Syn umiłowany, Jego słuchajcie!».

CE160. Przyjście Eliasza

DATAcja

Zstępowanie z góry miało miejsce następnego dnia po Przemienieniu (Łk 9,37).

TEKST

Dysputa Jezusa z uczniami o tym, że „*Eliasz przyjdzie najpierw i wszystko naprawi*” (Mk 9,12a) opiera się na nauce proroka Malachiasza (3,24-25). Dla Eliasza w każdą Paschę zostawia się otwarte drzwi i czeka nań wolne miejsce przy stole¹⁹⁵². Jan Chrzciciel był jak Eliasz, chodził w duchu i mocy Eliasza, ale sam o sobie mówił, że nie jest Eliaszem – Jezus jednak mówiąc „*Eliasz już przyszedł i postąpił z nim tak, jak chcieli, jak o nim jest napisane*” ma na myśli Jana Chrzciciela¹⁹⁵³. Eliasz ukazał się krótko na Górze Przemienienia, a oczekiwane przez Żydów jest jego przyjście przed Paruzją.

CE161. Uzdrawienie epileptyka

MIEJSCE

Jezus, mówiąc o potędze wiary do uczniów, mówi, że ich wiara powinna być taka, że jeśli powiedzą do góry „*Przesuń się stąd tam!*”, to ona się przesunie (Mt 17,20). Przykład z górą mógł wtedy mówić uczniom więcej, niż się nam dzisiaj wydaje. Zapewne obraz jaki się uczniom samorzutnie nasuwał w związku z tym porównaniem Jezusa, to Herodion wybudowany ok. 23 r. przed Chr., jedyna w swoim rodzaju twierdza i jednocześnie luksusowy pałac Heroda Wielkiego, a na koniec również miejsce jego królewskiego pochówku¹⁹⁵⁴ zbudowana wewnątrz góry wzniesionej około 60 m nad okolicznym terenem¹⁹⁵⁵, położonym ok. 750 m n.p.m., usypanej w dużej mierze ludzkimi rękami, zwanej też Górą Heroda – podczas budowy wewnątrz naturalnego pagórka wydrążono krater, by pomieścić okrągłą budowlę o średnicy około 60 metrów z dostawionymi czterema wieżami, z tego krateru, od stożka góry do poziomu piwnic wydobyto ziemię o wysokości pięciu pięter, którą nałożono wzgórze, tak iż tylko jedna trzecia jednego w swoim rodzaju budynku wystawała ponad wzgórze^{1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961}. Obronne zalety warowni docenili powstańcy żydowscy w czasie powstania Bar Kochby (132-135 r. po Chr.), gdzie Herodion stał się centrum administracyjnym powstańców¹⁹⁶². U północnej podstawy wzgórza Netzer znajdował się jeszcze inny kompleks budowli, wielki pałac (53x122 m) z widokiem na hipodrom o długości 300 m i sadzawkę¹⁹⁶³. Miejsce wybudowania Herodionu ma związek ze zdarzeniem ocalenia jego matki podczas ucieczki otoczenia Heroda z Jerozolimy przed Antygonem

¹⁹⁴⁹ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 278-279.

¹⁹⁵⁰ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 139.

¹⁹⁵¹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 220, Mk 9,7.

¹⁹⁵² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 82-83, p. Mt 17,10.

¹⁹⁵³ KKB, s. 1012, p. Mk 9,13.

¹⁹⁵⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 48-53.

¹⁹⁵⁵ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 150.

¹⁹⁵⁶ P. STOJANOWICZ, *Herod Wielki – wielki budowniczy. Twierdze i miasta Heroda w świetle badań archeologicznych*, Wrocław 2008, s. 25-35.

¹⁹⁵⁷ J. KLINKOWSKI, *Herod Wielki i jego epoka*, s. 69-72.

¹⁹⁵⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 62.

¹⁹⁵⁹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 78.

¹⁹⁶⁰ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 85n.

¹⁹⁶¹ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 415-418.

¹⁹⁶² M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 76, *Herodion*.

¹⁹⁶³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 419.

w roku 40 p. Chr. – w pobliżu Betlejem wóz matki został ściągnięty w dół przez muła – Herod uznał to za znaczący punkt dla swego życia: rzeczywiście, walcząc od dłuższego czasu o władzę królewską, w tym samym roku, jesienią 40 r. p. Chr., w Rzymie otrzymał tytuł króla Żydów^{1964, 1965}. Sugestia B.J. Beitzela¹⁹⁶⁶, by Jezus wypowiadał słowa o przesuwaniu góry, na znanej z dość dramatycznych wspomnień najwcześniejszego dzieciństwa, drodze z Jeruzolimy do Beer-Szeby wybudowanej jeszcze w XVI w. przed Chr. przez egipskich faraonów¹⁹⁶⁷, widząc niejako ową górę – Herodion jest położony 12 km na południe od Jeruzolimy, przy czym 4 km wcześniej mija się Betlejem – otóż, ta sugestia, nie ma jednak oparcia w tekście ewangelicznym rozdziału, bowiem bezpośrednio w tle krajobrazu niemyym świadkiem cudu Jezusa, uzdrowienia chłopca chorego na epilepsję, była inna góra, Góra Przemienienia (Tabor lub Hermon).

Notabene, wzmiankowana tutaj nieco przypadkowo Beer-Szeba, położona około 45 km na południowy zachód od Hebronu¹⁹⁶⁸, jest warta nieco szerszego omówienia. Począwszy od przypomnienia, że jest to siedlisko życiowe pierwszego patriarchy Izraelitów Abrahama¹⁹⁶⁹. Znaczenie nazwy Beer-Szeba, czyli „Studnia Przysięgi” lub *Studnia Siedmiu Owiec* (siedem po hebrajsku to „szibea”), nawiązuje, według (Rdz 21,22-31), do sporu Abrahama i Abimeleka zakończonego ofiarowaniem siedmiu jagniąt przez Abrahama oraz złożeniem przysięgi^{1970, 1971}. Beer-Szeba występuje też w tradycyjnym, biblijnym wyrażeniu określającym południkową rozciągłość Izraela w czasach jego największej ekspansji terytorialnej „od Dan do Beer-Szeby” (Sdz 20,1), (1 Sm 3,20), (2 Sm 3,10). Drugie wyrażenie funkcjonujące w ST to „od wejścia do Chamat aż do Morza Araby” (2 Krl 14,25) lub „od wejścia do Chamat aż do Potoku Egipskiego” (2 Krn 7,8), podczas gdy Abraham otrzymał obietnicę kraju od „Rzeki Egipskiej, aż do rzeki wielkiej, rzeki Eufrat” (Rdz 15,18). Wyrażenie „wejście do Chamat”, hebr. „*lewo-chamat*” występuje w ST wielokrotnie w kontekście północnej granicy Izraela, przy czym Chamat to miasto i ponadto stolica regionu o tej nazwie, położone nad rzeką Orontes, pomiędzy Damaszkim a Aleppo¹⁹⁷². Wracając jeszcze do starotestamentalnych granic Izraela: granica zachodnia jest dobrze określona, stanowi ją Wielkie Morze (Lb 34,6) – Morze Śródziemne – natomiast wschodnia jest określona nieco mniej dokładnie, ogólnie przebiega równolegle do Jordanu, wzdłuż płaskowyżu po wschodniej stronie rzeki (Rdz 34,10-12)¹⁹⁷³. Dawni podróżnicy do Ziemi Świętej ukuli pojęcie pod nazwą *Lewant*^{1974, 1975}, oznaczające najogólniej ziemie wschodniej części basenu Morza Śródziemnego, które rozciągają się na północy od podnóża płaskowyżu Anatolii do pustyni Synaj na południu, oraz od Morza Śródziemnego do Pustyni Syryjskiej i Eufratu (Wielkiej Rzeki). Oczywiście granice Izraela, w jakiegokolwiek fazie historycznej, mieszczą się zawsze w obszarze Lewantu. Zamiast terminu Lewant używany jest niekiedy termin Syria, ale termin ten ewoluował historycznie, w związku z tym jest wieloznaczny i wobec tego niezbyt precyzyjny¹⁹⁷⁶. Jeszcze bardziej ogólnym terminem obejmującym pełny obszar na którym rozgrywała się historia biblijna (i zawierający w sobie Lewant) to *Tereny Żyznego Półksiężycza* lub krócej *Żyzny Półksiężyc*: „*Teren ten rozciąga się od Zatoki Perskiej wzdłuż Tygrysu i Eufratu, następnie skręca w kierunku południowo-zachodnim i przez Syrię oraz Palestynę sięga dorzecza egipskiego Nilu.*”¹⁹⁷⁷. W czasach Aleksandra Wielkiego obszar Żyznego Półksiężycza też był nazywany Syrią¹⁹⁷⁸.

¹⁹⁶⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 44-45.

¹⁹⁶⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 45, p. 7.

¹⁹⁶⁶ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, s. 13, Wstęp.

¹⁹⁶⁷ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 79, 98.

¹⁹⁶⁸ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 534.

¹⁹⁶⁹ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 30-31.

¹⁹⁷⁰ EB, s. 89-90.

¹⁹⁷¹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 168.

¹⁹⁷² EB, s. 149-150, *Chamat*.

¹⁹⁷³ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 21.

¹⁹⁷⁴ EB, s. 632, *Lewant*.

¹⁹⁷⁵ EB, s. 880-882, *Palestyna*.

¹⁹⁷⁶ EB, s. 1169, *Syria*.

¹⁹⁷⁷ R. PIETKIEWICZ, *Geografia i archeologia biblijna w zarysie*, Wrocław 2011, s. 10; 22-23.

¹⁹⁷⁸ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 136.

CE163. Podatek na świątynię

DATAcja

Podatek świątynny płacono w Izraelu w miesiącu Adar, w miesiącu poprzedzającym Paschę, czyli na przełomie lutego i marca¹⁹⁷⁹. Dokładniej, według traktatu Szekalim (dosł. Szekle), będącego częścią Miszny, podatek świątynny pobierano z zasady w terminie od 25 Adar do 1 Nisan, gdy przybywali delegaci z diaspory z wpłatami¹⁹⁸⁰. Pobór podatku był dobrze zorganizowany, „*pierwszego dnia miesiąca Adar ogłaszano zbieranie podatku, 15 dnia wysyłano do poszczególnych prowincji tablice wymiany monet, a 25 umieszczano je w świątyni*”¹⁹⁸¹. Można tutaj jedynie wysunąć zastrzeżenie, że skoro Pascha zaczynała się 14. Nisan, co wiązało się z napływem olbrzymiej liczby pielgrzymów do Jerozolimy, to czy zobowiązujący termin końcowy zapłaty podatku w czasach Jezusa, nie był w praktyce późniejszy niż 1 Nisan – należy pamiętać, że w czasie końcowej redakcji Miszny Świątyni Jerozolimskiej już nie było, nie było od około półtora wieku, a podawany termin stanowi wzorcową cezurę poboru podatku.

Nie należy tutaj sądzić w ten sposób, iż należałoby koniecznie ten rozdział przesunąć odpowiednio wcześniej, chronologicznie o pół roku, łamiąc w ten sposób następstwo rozdziałów we fragmentach pochodzących z Ewangelii Mateusza, które dla tego okresu jest zachowane (por. „*Oś chronologiczno-narracyjna synopsy*”). Można przytoczyć inne wytłumaczenie dużego opóźnienia w opłaceniu podatku. Jezus przez ostatnie pół roku prowadził bardzo intensywną i szeroko zakrojoną działalność publiczną (Judea, Galilea, Fenicja, Tetrarchia Heroda Filipa) i jak można się zorientować z przypisów chronologicznych i lokalizacyjnych do KCE bardzo rzadko bywał w Kafarnaum. Dla rozdziałów które mieszczą się w chronologii od marca do sierpnia (CE135-163) tylko cztery rozdziały (CE140-141, 147-148) dotyczą Kafarnaum. Nie było więc zapewne wcześniej właściwej okazji aby poborcy podatkowi spotkali Jezusa i aby ten podatek mógł zostać przez Niego wcześniej uiszczony.

TEKST

Poborcy są dość uprzejmi pytając Piotra o płacenie podatku (**Mt 17,24**), bo choć podatek na Świątynię był świętym obowiązkiem każdego Żyda, to osoby utrzymujące się z dobroczynności innych, por. (Łk 8,3), nie posiadające własnych dochodów – a tak prawdopodobnie poborcy oceniali Jezusa i Jego uczniów – byli z tego podatku zwolnieni¹⁹⁸². Piotr prawdopodobnie prowadził jakieś skromne połowy na użytek własny (nie w celu sprzedaży), toteż na rozkaz Mistrza wyławia rybę z odpowiednią monetą czynszową.

Nie jest niemożliwe, by ryba miała monetę w pyszczku (**Mt 17,27**), szczególnie gatunek zwany tzw. „rybą św. Piotra” lub „rybą Szymona”, zob.^{1983, 1984, 1985}. Pysk samca tej ryby jest miejscem w którym rozwija się młody narybek z jajeczek pierwotnie złożonych w wodorostach przez samicę, które samiec następnie zbiera i układa w swoim pyszczku. Gdy przychodzi odpowiedni czas, samiec posługuje się jakimś przedmiotem, kamykiem lub na przykład monetą, aby wypchać z napęczniałego gardła młode potomstwo.

Jezus podaje własny argument (**Mt 17,26**) dlaczego nie musiałby płacić podatku, odwołując się *per analogiam* do swej godności: podobnie jak synowie władców ziemskich są zwolnieni z obciążeń fiskalnych, również Syn Boży nie powinien być obciążany podatkiem przeznaczonym na utrzymanie domu Jego Ojca¹⁹⁸⁶.

Co do rodzajów opłat, które Jezus wcześniej wymienia w pytaniu zadanym Szymonowi (**Mt 17,25**): „*Od kogo królowie ziemscy pobierają daniny lub podatki?*”, to owe daniny i podatki chyba najbliższej źródłowego znaczenia i oryginału greckiego są przetłumaczone przez Szczepańskiego¹⁹⁸⁷ jako „*cto, albo pogłówny*”. Sformułowanie „*królowie ziemscy*” jest bardzo ogólne, ale w odniesieniu do Żydów, można powiedzieć, że tetrarchowie pobierali cto (vide komora celna Mateusza), a czy pogłówny nie

¹⁹⁷⁹ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 260.

¹⁹⁸⁰ Z. ŻYWICA, *Historia i wartość biblijnego podatku świątynnego*, *Elckie Studia Teologiczne*, t. II (2001), s. 351..

¹⁹⁸¹ tamże, s. 349.

¹⁹⁸² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 47, p. 17,24.

¹⁹⁸³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 453, par. 407.

¹⁹⁸⁴ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 25.

¹⁹⁸⁵ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 121.

¹⁹⁸⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 47, p. 17,25-26.

¹⁹⁸⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 157, Mt 17,25.

wiadomo, ale możliwe, że należałoby tutaj wliczyć podatek świątynny. Poborcy didrachmy upominają się właśnie o podatek świątynny. Wynosił on pół sykla, mocą prawa zwyczajowego¹⁹⁸⁸ był płacony corocznie, jako pogłówny podatek w wysokości pół sykla, czyli dwudrachmy, przez każdego Izraelitę powyżej 20-go roku życia¹⁹⁸⁹. Podatek wprowadził Nehemiasz po powrocie z niewoli babilońskiej w związku z odbudową świątyni, ale pierwotnie (Ne 10,33) wynosił on jedną trzecią sykla¹⁹⁹⁰. Podatek na świątynię, tzw. „święty pieniądz”, był płacony również przez Żydów z diaspy¹⁹⁹¹.

Stater, to ogólnie moneta grecka, o wartości czterech drachm (lub czterech rzymskich denarów), ale ten którym Piotr zapłacił podatek świątynny za dwie osoby (**Mt 17,27**) był prawdopodobnie cięższym staterem pochodzącym z mennicy w Tyrze, gdyż takowy był uznawany jako równoważnik sykla (szekla) świątynnego¹⁹⁹², którym „można było zapłacić podatek bez rabatu poza Jerozolimą, gdy jedna osoba płaciła za siebie i za inną osobę w geście dobroczynności”¹⁹⁹³. Podatek świątynny z zasady płacono starymi monetami tyryjskimi, które można było nabyć np. drogą wymiany przy stołach bankierów przed świątynią¹⁹⁹⁴ z uwzględnieniem rabatu „o wartości jednej szóstej denara lub 16,5% od połowy szekla”¹⁹⁹⁵, który stanowił zysk bankiera (co oznaczałoby marżę 9,09 procent) – natomiast według Hesemanna¹⁹⁹⁶, od każdego pół sykla należnego podatku bankierzy mogli pobierać narzut o wartości $\frac{1}{4}$ denara, co oznacza 12,5 procent marży. Co ciekawe, stare monety tyryjskie były tak cenione, że mimo iż prawo żydowskie nie dopuszczało do użytku świętego stosowania żadnych wizerunków (bogów, ludzi, czy zwierząt), to nie odnosiło się to do powszechnie aprobowanych szekli z Tyru, które wykonane z najczystszej srebra, miały na awersie wizerunek bożka Melkarta z łukiem siedzącego na hippokampie (mitologicznym „koniu morskim”), natomiast na rewersie wizerunek sowy – później, w czasach rzymskich, wizerunek na awersie został zastąpiony głową Melkarta w wieńcu laurowym, przypominając jakby głowę cesarza, a wizerunek na rewersie bardziej przypominał orła niż sowę^{1997, 1998, 1999}. Tak się działo, dlatego, że Żydzi nie mieli prawa bić własnej monety o wyższym nominale, a „tyryjska pośród złych była najlepsza”, gdyż zawierała najwyższą ilość srebra i prawdopodobnie najmniej obrażała Żydów²⁰⁰⁰.

CE164. Spór o pierwszeństwo

KONSTRUKCJA I MIEJSCE

Nie umieszczono tutaj wersetu (J 13,20), w przeciwieństwie do Alanda²⁰⁰¹ i Wojciechowskiego²⁰⁰², ze względu na inny kontekst tej wypowiedzi Jezusa, będącej częścią Jego mowy z Ostatniej Wieczerzy. Podobny wybór wersetów do rozdziału znajduje się też w innych synopsach^{2003, 2004, 2005}.

Założono tutaj, że rozdziały (CE164-171), zgromadzone wokół osi wersetów z Ewangelii Mateusza (Mt 18,1-35), stanowią jeden cykl nauczania Jezusa przeprowadzony w Kafarnaum. Formalnie rozdziały te połączono wspólnym tokiem narracji z tytułem „*Postępowanie wobec innych braci*”, chociaż ze względu na rozdział (Mt 18), można by też użyć tytułu „*Mowa o Kościele*” – por. Komentarz Konstrukcyjny do CE89. Sformułowanie z (Mk 9,35a), „*On usiadł, przywołał Dwunastu*

¹⁹⁸⁸ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 865, Ant. XVIII.IX.1.

¹⁹⁸⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 157, p. 2.

¹⁹⁹⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 165.

¹⁹⁹¹ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 343.

¹⁹⁹² EB, s. 1142-1143, stater.

¹⁹⁹³ Z. ŻYWICA, *Historia i wartość biblijnego podatku świątynnego*, *Łódzkie Studia Teologiczne*, t. II (2001), s. 352.

¹⁹⁹⁴ NLB, s. 596, *Podatek świątynny*.

¹⁹⁹⁵ Z. ŻYWICA, *Historia i wartość biblijnego podatku świątynnego*, *Łódzkie Studia Teologiczne*, t. II (2001), s. 351.

¹⁹⁹⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 96.

¹⁹⁹⁷ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, s. 96.

¹⁹⁹⁸ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 95.

¹⁹⁹⁹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 64.

²⁰⁰⁰ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 386.

²⁰⁰¹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 577, nr 166.

²⁰⁰² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 471, nr 166.

²⁰⁰³ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 165.

²⁰⁰⁴ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 156, nr 113.

²⁰⁰⁵ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxiv, sec. 90.

i rzekł do nich:”, jak również późniejszy brak odniesień do jakiegokolwiek innego audytorium, poza uczniami, pozwala przypuszczać, że był to zamknięty cykl nauczania dla uczniów Jezusa, w każdym razie na pewno dla *Dwunastu*, który odbył się w domu (Szymona) w Kafarnaum.

TEKST

Na pytanie uczniów o to, kto jest największy w królestwie niebieskim (**Mt 18,1**), Jezus odpowiada nie wprost, zachęcając uczniów do pokory i na przykładzie dziecka pokazuje, że o godności człowieka decydują nie tylko zewnętrzne atrybuty człowieka, lecz także to, kogo dana osoba reprezentuje (**Mt 18,5**). Jest to argument typowo judaistyczny, który mówi o tym, że osobę delegowaną należy traktować identycznie jak osobę delegującą. Do takiego powołania przez Boga i Jezusa Chrystusa odwoła się później Apostoł Paweł w swoim głoszeniu Ewangelii, który również na tej zasadzie Ewangelię nazywa „swoją Ewangelią”, por. (Rz 2,16), (Ga 1,11-12)²⁰⁰⁶, chociaż w Pierwszym Liście do Tesaloniczan, bez zastrzeżeń uznawanym za pierwsze pismo chrześcijańskie NT, powstałe jeszcze przed ewangeliami (50 lub 51 r.), nazywa wyraźnie głoszoną przez siebie naukę Ewangelią Bożą (1 Tes 2,7-9)^{2007, 2008}.

CE165. W imię Jezusa

KONSTRUKCJA

Wybór zakresu rozdziału jest przyjęty wg perykopy z Ewangelii Łukasza, tak też przyjęto w synopsie Dąbrowskiego²⁰⁰⁹. W Ewangelii Marka w ramach tego rozdziału jest jeszcze dodana sentencja z werbetu (Mk 10,41), która w KCE posiada odnośnik (CE132, 1407).

CE166. Zgorszenie

KONSTRUKCJA

Perykopy z Ewangelii Mateusza w tym i następnym rozdziale wybrano wg [BT w.5].

CE167. Zabłąkana owca

TEKST

Zostawienie stada owiec w celu poszukiwania jednej owcy (**Mt 18,12**), było zwyczajnym obowiązkiem pasterza i nie narażało zbytnio stada na niebezpieczeństwo, gdyż należy mieć na uwadze, że pasterze, mając każdy przeciętnie po sto owiec, często pracowali pospół, tak iż była możliwość przypilnowania stada na czas poszukiwania zagubionej owcy przez innego pasterza²⁰¹⁰, oraz korzystano również z psów pasterskich²⁰¹¹.

CE168. Upomnienie braterskie

KONSTRUKCJA

Perykopy (J 20,23) tutaj nie uwzględniono, odmiennie niż jest to w synopsach Wojciechowskiego²⁰¹² i Alanda²⁰¹³, ze względu na inny kontekst i chronologię tej wypowiedzi Jezusa.

CE169. Wspólna prośba

KONSTRUKCJA

Ten rozdział został wyodrębniony według Alanda²⁰¹⁴ i Wojciechowskiego²⁰¹⁵.

²⁰⁰⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 124.

²⁰⁰⁷ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 157, 174-175.

²⁰⁰⁸ NLB, s. 440, *Listy do Tesaloniczan*.

²⁰⁰⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 166.

²⁰¹⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 48, p. 18,12-14.

²⁰¹¹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 208.

²⁰¹² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 170.

²⁰¹³ K. ALAND, *Synopsis*, nr 170.

²⁰¹⁴ K. ALAND, *Synopsis*, s. 578, nr 171.

²⁰¹⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 471, nr 171.

TEKST

Wymieniona liczba dwóch albo trzech wyznawców Jezusa zebranych na wspólnej modlitwie (**Mt 18,20**) odwołuje się do wymaganej liczby osób, by *poprowadzić* nabożeństwo w synagodze. W dzień powszedni wystarczało trzech mężczyzn a nawet jeden – co zgadza się z zaleceniem Jezusa, wraz z Nim jest zawsze co najmniej trzech zebranych – ale w szabat nabożeństwo musiało być prowadzone przez siedmiu mężczyzn wywoływanych kolejno przez *chazzana*, przy czym, by zgromadzenie w szabat miało moc prawną, wymagana była obecność dziesięciu mężczyzn izraelskich²⁰¹⁶. Nie ma co prawda w tym fragmencie zastrzeżenia, iż liczba dwóch albo trzech mężczyzn wspólnie zanoszących modlitwę odnosi się tylko do dni powszednich, co może też oznaczać, że Jezus przygotowuje uczniów na jakieś trudniejsze czasy, a z drugiej strony powiadano, że Bóg jest obecny gdy dwóch lub trzech bada Prawo²⁰¹⁷. Kobiety mogły brać udział w nabożeństwie w oddzielnym miejscu w synagodze, ale nie były liczone do wymaganej liczby uczestników²⁰¹⁸.

Jeśli nie było odpowiedniej liczby dorosłych mężczyzn (łącznie z prowadzącym), czyli w wieku powyżej trzynastu lat., to nie było możliwe publiczne odmawianie modlitw w synagodze, „można było wiele modlitw odmawiać tylko indywidualnie”²⁰¹⁹.

CE170. Obowiązek przebaczenia

TEKST

Na zapytanie Piotra „ile razy mam przebaczyć”, Jezus odpowiada „siedemdziesiąt siedem razy” (**Mt 18,21-22**). Dokładniejsza wersja odpowiedzi Jezusa to „siedemdziesiąt razy siedem”²⁰²⁰, lub w innej wersji²⁰²¹ „aż do siedemdziesięciu siedmiukroć”, albo²⁰²² „aż po siedemdziesiątkroć siedem” – oczywiście niezależnie od wersji oznacza to jedno: przebaczyć zawsze, za każdym razem, przez całe życie.

CE171. Nielitościwy dłużnik

TEKST

Sprzedanie w niewolę członków rodziny dłużnika (**Mt 18,25**) nie było zbyt typowe dla stosunków panujących w Palestynie, bardziej w Egipcie²⁰²³ w którym na początku I w. po Chr. Żydów było w Egipcie prawdopodobnie milion, na siedem milionów ludności greckiej i egipskiej²⁰²⁴ – lub ogólniej, w jakimś wschodnim królestwie – bowiem o ile według (Wj 22,2) człowiek, który okradł bliźniego mógł zostać sprzedany jako niewolnik (gdy nie miał z czego oddać), to sprzedaż Żyda poganom była zakazana²⁰²⁵, co samo przez się ograniczało taki sposób windykacji długów przez rządzców żydowskich. Prawo żydowskie²⁰²⁶ nie pozwalało też na stosowanie tortur (Mt 18,34). Niezależnie od jakiegokolwiek, realnej czy przypisanej, lokalizacji przypowieści, jeśli przyjąć, że przeciętna cena za niewolnika wynosiła od 500 do 1000 dniówek, to król odzyskałby w ten sposób znikomy ułomek wartości długu, może rzędu jednego talenta²⁰²⁷.

Dziesięć tysięcy talentów^{2028, 2029, 2030, 2031}, dług który był winien sługa swemu królowi, to suma ogromna. Jeden talent attycki (grecki) stanowił równoważnik około 26 kg srebra, chociaż były znane

²⁰¹⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 336.

²⁰¹⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 49, p. 18,19-20.

²⁰¹⁸ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 144.

²⁰¹⁹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 169-170.

²⁰²⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 49, p. 18,21-22.

²⁰²¹ BW, Mt 18,22.

²⁰²² GNTPW, s. 87, Mt 18,22.

²⁰²³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 50, p. 18,25.

²⁰²⁴ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 309.

²⁰²⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s.236n, p. 23-25.

²⁰²⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 50, p. 18,34.

²⁰²⁷ tamże, s. 50, p. 18,25.

²⁰²⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 236, p. 7.

²⁰²⁹ D. I.P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 104, 108.

²⁰³⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 208, p. 33.

również złote talenty. Talent dzielił się na 60 min i odpowiadał wartości 6000 drachm (drachma odpowiadała rzymskiemu denarowi, czyli zapłacie za dzień pracy robotnika), zatem jest to około 15 lat pracy robotnika²⁰³². Talent rzymski był jeszcze cięższy i był odpowiednikiem ponad 30 kg kruszcu, co oznacza, że cała suma byłaby odpowiednikiem 300 ton srebra. Talent złoty posiadał wartość trzynastokrotnie większą od srebrnego.

Wielkość rzędu tysiąca talentów była osiągalna może tylko dla skarbcza świątynnego, choć zbierane podatki i daniny z poszczególnych krain, raczej dotyczyły setek talentów. Dla przykładu, w 63 r. p. Chr., rzymski dowódca Pompejusz zastał po wejściu do świątyni w skarbcu około dwa tysiące talentów (i prawdopodobnie z nich nie skorzystał)²⁰³³, a dla porównania w 66 r. po Chr. prokurator Florus nierozważnie zabrał ze skarbcza świątynnego siedemnaście talentów, co wtedy spowodowało łańcuchową reakcję Żydów i wybuch powstania²⁰³⁴. Dla porównania, podatek zebrany przez Heroda Wielkiego z Galilei dla siebie wynosił sto talentów²⁰³⁵, podczas gdy – będący następcami Heroda Wielkiego – Archelaus, pobierał z Judei i Samarii ok. 600 talentów, Antypas, uzyskiwał z Galilei i Perei 200 talentów, Filip, otrzymywał z Batanei, Tachonitis, Auranitis i Abileny 100 talentów rocznie^{2036, 2037, 2038}. Jeszcze przykład z bardziej odległej historii: pod koniec VIII wieku p. Chr. król Asyrii Sancheryb odstąpił od zajęcia Jerozolimy, za cenę trybutu od króla Judy Ezechiasza w postaci trzystu talentów srebra, trzydziestu talentów złota, nadto wielu metalowych obić drzwi i futryn świątyni Pańskiej (2 Krl 18,14-16) – z kolei źródła asyryjskie, jako wielkość tego trybutu, podają 800 talentów srebra, nie licząc dodatku w postaci ziem Szefeli²⁰³⁹.

CE172. Droga do Judei

KONSTRUKCJA

„Wielką podróż” ku Jerozolimie lub inaczej „drogę ku męce”, należy rozumieć bardziej w symbolicznym, niż w dosłownym znaczeniu, jako powzięty i zakomunikowany zamiar Jezusa, bo Jezus przed męką był w Jerozolimie jeszcze co najmniej dwa razy (na Świącie Namiotów i na Świącie Poświęcenia Świątyni). Formalnie uznaje się, że „droga ku męce” zaczyna się od wyznania Piotra pod Cezareą Filipową (CE156) i od oświadczenia Jezusa na temat Jego roli jako Syna Człowieczego (CE157), jednakże w KCE, ze względu na pewniejsze datowanie, jako cesurę dla tytułu dużej części, przyjęto początek drogi Jezusa na Święto Namiotów, czyli bieżący rozdział – w Ewangelii Łukasza podróż Jezusa do Jerozolimy jest ogłoszona w niniejszym rozdziale przez werset (Łk 9,51)²⁰⁴⁰, mówiący o niezłomnym, utwierdzonym, ukierunkowanym na powzięty cel postanowieniu Jezusa^{2041, 2042, 2043}.

Chronologia umieszczenia tego rozdziału w tym miejscu jest wyznaczona przez kontynuację narracji według Ewangelii Mateusza. Do perykopy (Mt 19,1-2) dołączone są paralelne fragmenty z Ewangelii Marka i Łukasza. Fragment z Ewangelii Marka (Mk 10,1), jak można zauważyć, nie ma kontynuacji ani we wcześniejszym, ani w późniejszym rozdziale KCE – wynika to jednak z samej natury tego wersetu: stanowi on jakby wiersz nagłówekowy do dalszej części Ewangelii Marka, luźno powiązany z treścią²⁰⁴⁴.

²⁰³¹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 43.

²⁰³² M. ROSIK, *Za progiem słowa*, s. 112.

²⁰³³ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 73, *Bell. I.VII.VI*(152).

²⁰³⁴ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 143.

²⁰³⁵ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 43.

²⁰³⁶ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 826, *Ant. XVII.XI.4*.

²⁰³⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 146.

²⁰³⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 108.

²⁰³⁹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 101n.

²⁰⁴⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 510.

²⁰⁴¹ BW, Łk 9,51.

²⁰⁴² GNTPW, s. 300, Łk 9,51.

²⁰⁴³ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 205, p. 51.

²⁰⁴⁴ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 236, p. 1.

TEKST

Postanowienie Jezusa udania się do Jerozolimy (**Łk 9,51**) było nieodwołalne, co w tłumaczeniu [BW] jest zaznaczone poprzez wyrażenie „postanowił niezłomnie”, podczas gdy w oryginale greckim jest użyte tłumaczenie hebraizmu „twarz Swoją skierował do” (gr. „πρόσωπον ἐστήρισεν”)²⁰⁴⁵. Ten hebrajski zwrot jest najczęściej używany w związku z podróżą²⁰⁴⁶.

CE173. Niegościnni Samarytanie

MIEJSCE

Najkrótsza, minimum trzydniowa, droga do Judei prowadziła z Galilei przez Samarię, wobec tego konieczne było w trakcie podróży zatrzymanie się przynajmniej na jeden nocleg w jakimś miasteczku (lub osadzie)²⁰⁴⁷. W pracy Daniela-Ropsa²⁰⁴⁸ jest wskazanie, że miastem w którym uczniowie pierwotnie planowali pobyt dla Jezusa (Łk 9,52) może być miasto Samaria, o hebrajskiej nazwie Szomron (1 Krl 16,24)²⁰⁴⁹, niegdyś stolica Królestwa Północnego, w czasach Jezusa zwana Sebaste, bo taką nazwę otrzymała wzniesiona, na miejscu dawnej, nowa Samaria od Heroda Wielkiego, na cześć Augusta (*Sebaste* jest formą żeńską przymiotnika *Sebastos*, który znaczy po grecku to samo, co po łacinie *Augustus*, czyli dosłownie boski, czci godny)^{2050, 2051, 2052, 2053, 2054}. Prawdopodobnie w czasach pierwszej zjednoczonej monarchii Izraela i Judy, w pierwszej połowie IX wieku, pod rządami Jorama, syna Jozafata i księżniczki Atalii, córki Achaba (2 Krl 8,18), Samaria była stolicą całego Izraela, który rozciągał się wtedy od Dan do Beer-Szeby, obejmując jeszcze obszary Zajordanii i Syrii²⁰⁵⁵. Wracając ponownie do sprawy nieudanego przystanku w drodze do Jerozolimy, to inaczej przypuszcza Giuseppe Ricciotti²⁰⁵⁶, mianowicie, że niegościnnym miasteczkiem okazało się miasto Sychar.

Podróż przez Samarię rozpoczyna się w Ginea – biblijnym En-Gannim (Joz 15,34) – leżącym na pograniczu z Galileą, dziewięć kilometrów dalej jest miasto Dotan, po przebyciu dalszych dwudziestu kilometrów dociera się do miasta Samaria (Sebaste), będącego stolicą krainy, dalej droga prowadzi przez Sychem z położoną niedaleko od niego wioską Sychar, na dalszych sześćdziesięciu kilometrach drogi do Jerozolimy jest położone Silo oraz Betel²⁰⁵⁷. Warto wspomnieć, że droga łącząca Sychem (Nablus) z Jerozolimą pnie się góorskimi serpentynami Gór Judzkich na wysokości (700-1000 m n.p.m.) i zwie się Drogą Patriarchów, bo tutaj niegdyś przechodził Abram, a później Jakub²⁰⁵⁸. Prowadzi ona dalej do Hebronu i nazywana jest też „Drogą Górską”²⁰⁵⁹.

TEKST

Werset (Łk 9,51) mówi o tym, że Jezus udając się do Jeruzalem był w pełni świadom czekającego go losu. Z jednej strony Jezus wie, że ostatecznie czeka go wywyższenie. Użyte w tekście greckim słowo *ἀνάληψις* (*análēpsis*) oznacza dosłownie „wzięcie do góry”, czyli „wniebowzięcie”, wzięcie z tego świata. Z drugiej strony będące semityzmem wyrażenie *πρόσωπον ἐστήρισεν* (*prosōpon estērisen*) można tłumaczyć jako „postanowił”, ale znaczy ono dosłownie „oblicze utwierdził”, lub „skierował swe oczy mocno na jeden cel”. Podobne wyrażenie jest użyte w wersecie (Iz 50,7) mówiącym o słudze Jahwe, który nie unika cierpienia, wiedząc, że Bóg go usprawiedliwi:

„Pan Bóg mnie wspomaga, dlatego jestem nieczuły na obelgi, dlatego uczyniłem twarz moją jak głaz i wiem, że wstydu nie doznam.” [BT w.5],

²⁰⁴⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 163, p. 2.

²⁰⁴⁶ tamże, s. 163, p. 2.

²⁰⁴⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 163, p. 6.

²⁰⁴⁸ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 276.

²⁰⁴⁹ EB, s. 1071.

²⁰⁵⁰ J. KLINKOWSKI, *Herod Wielki i jego epoka*, s. 78.

²⁰⁵¹ H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 391.

²⁰⁵² EB, s. 1071-1073, *Samaria*.

²⁰⁵³ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 1016.

²⁰⁵⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 31.

²⁰⁵⁵ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 95n.

²⁰⁵⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 417.

²⁰⁵⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 170.

²⁰⁵⁸ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 70.

²⁰⁵⁹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 268.

„Lecz Pan i Bóg mój przyszedł mi z pomocą, dlatego nie czuję owych obelg. Twarz moja stała się twarda jak skała i wiem, że nigdy zawstydzony nie będę.” [BWP],

„και κυριος βοηθος μου εγεννηθη δια τουτο ουκ ενετραπην αλλα εθηκα το **προσωπον μου ως στερεαν πετρων** και εγνων οτι ου μη αισχυνθω”²⁰⁶⁰.

CE174. Droga do Jerozolimy na Święto Namiotów

KONSTRUKCJA

Umieszczenie pobytu Jezusa na Święcie Namiotów, w tej dokładnie kolejności chronologicznej, przyjęto według Romaniuka²⁰⁶¹, jednak bez rozdzielania fragmentów z Ewangelii Jana (J 7,2-13) i (J 7,14-36) rozdziałem o niegościnnych Samarytanach. Dość podobnie, w każdym razie przed wysłaniem siedemdziesięciu dwóch uczniów, pobyt Jezusa w Jerozolimie sytuują inni^{2062, 2063, 2064, 2065}.

DATAcja

Datację ustalono według Laurentina²⁰⁶⁶, dotyczy obchodów Święta Namiotów.

„Wy idźcie na święto” – bracia prawdopodobnie wybrali się na Święto Namiotów, kilka dni wcześniej, tj. około 10 października (12 Tishri)²⁰⁶⁷. Gdyby bracia wybrali się do Jerozolimy dwa tygodnie wcześniej, to zdążyliby też na Święto Nowego Roku (Rosz Ha-shana) rozpoczynające się 1 Tishri i trwające aż do Święta Pojednania (Jom Kippur) w dniu 10 Tishri. Jezus natomiast udał się na Święto Namiotów trwające od 15 do 22 Tishri, lecz przybył dopiero w połowie oktawy tego święta (około 18 Tishri).

TEKST

Dystans ze strony braci w stosunku do Jezusa (J 7,3-5), uległ częściowej zmianie dopiero w okresie popaschalnym²⁰⁶⁸, gdy Jakub został przełożonym gminy jerozolimskiej (Dz 12,17), (Dz 15,13nn).

CE175. Spory w czasie święta. Nauczanie Jezusa w świątyni

DATAcja

Datację ustalono wg Laurentina²⁰⁶⁹, zgodnie ze wskazówką (J 7,14): *dopiero w połowie świąt przybył Jezus do świątyni i nauczał*. Powodem późniejszego przybycia Jezusa na Święto namiotów mogła częściowo być pogoda, gdyż w okolicy tego święta, około 15 października, od połowy października do połowy listopada, pada pierwszy deszcz w porze deszczowej; następne okresy deszczu, to drugi deszcz (zimny) w grudniu – styczniu, trzeci w marcu – kwietniu, z dłuższymi przejaśnieniami²⁰⁷⁰. Święto Namiotów w AD 29 odbywało się w dniach 13-20 października²⁰⁷¹. Święto Namiotów, hebr. nazwa *Sukkot* gdzie Sukkot oznacza namioty i równocześnie miejsce pierwszego obozowiska Izraelitów po wyjściu z Egiptu (Wj 12,37)²⁰⁷², wg kalendarza żydowskiego obchodzono w dniach 15-22 Tishri²⁰⁷³ i rzeczywiście było obchodzone przez osiem dni, jak to poświadcza Józef Flawiusz²⁰⁷⁴. Święto trwa zasadniczo siedem dni, a zamykający je ósmy dzień, to Simchat Tora (Radość Tory) – święto podwójnej radości jakby z „poślubienia” Tory, dania jej na wyłączność Izraelowi.

²⁰⁶⁰ Septuagint LXX Greek Old Testament, Stary Testament w wersji greckiej zwanej Septuagintą, dostępny jako dodatek do biblijnego programu e-Sword o symbolu LXX+, Iz 50,7.

²⁰⁶¹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 156, nr 124.

²⁰⁶² S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxiv, nr 96.

²⁰⁶³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 479.

²⁰⁶⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 475n.

²⁰⁶⁵ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 204.

²⁰⁶⁶ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 8.

²⁰⁶⁷ tamże, s. 8.

²⁰⁶⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 233.

²⁰⁶⁹ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 8.

²⁰⁷⁰ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 249.

²⁰⁷¹ tamże, s. 553.

²⁰⁷² J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 577.

²⁰⁷³ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. II, Milwaukee 1950, s. 470.

²⁰⁷⁴ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 206, Ant. III.X..4.

Straż świątynna co najmniej dwukrotnie była wysyłana aby pojmać Jezusa, w tym dniu (J 7,32), oraz w najbardziej uroczystym dniu święta, tj. za trzy dni²⁰⁷⁵.

Dystans czasowy dzielący Jezusa od ostatniej Paschy, „krótki czas” o którym mówi w (J 7,33), to pół roku²⁰⁷⁶.

TEKST

W pytaniu, «Skąd zna on Pisma, skoro się nie uczył?» (J 7,14), Żydzi tak naprawdę pytają Jezusa o Jego nauczyciela, mistrza, czyli czyją naukę, jaką szkołę reprezentuje – Jezus w odpowiedzi nawiązuje do tej kwestii, mówiąc o Tym, który go posłał. Stwierdzenie „zna Pisma” nie odnosi się wyłącznie do znajomości pism ST, ale przede wszystkim do znajomości ustnej tradycji Tory i jej wykładania, którą można nabyć jedynie poprzez naukę u słynnych rabinów^{2077, 2078, 2079, 2080} i nauczycieli Tory lub w szkole rabinicznej²⁰⁸¹. Jezus prawdopodobnie ukończył szkołę podstawową powiązaną z synagogą²⁰⁸², tzw. „szkołę Księgi” (*bet ha-sefer*) uczącą m.in. znajomości Tory i czytania pism, gdyż takie szkoły istniały w każdej wiosce, no chyba, że Jego edukacja przebiegała zupełnie nietypowo, np. w sposób indywidualny, pod okiem Józefa i Maryi (jak przypuszcza²⁰⁸³), natomiast, po osiągnięciu wieku dwunastu lat, bardzo inteligentni chłopcy przechodzili do *bet ha-midrash*, wyższej szkoły prowadzonej przez jakiegoś rabiego, w większym ośrodku – Jezus prawdopodobnie w takiej szkole się nie uczył, być może ze względów ekonomicznych, w każdym razie adwersarze Jezusa o niczym takim nie wiedzą.

Nazwa Świąta Namiotów^{2084, 2085} pochodzi od szałasu, który każda z rodzin buduje w pobliżu swego domu z gałęzi i listowia, najlepiej z gałęzi palmowych, przy czym szałas powinien mieć otwarty, lub przepuszczający światło, dach. Mieszkańcy Jerozolimy prawdopodobnie stawiali namioty na płaskich dachach swoich domostw, a pielgrzymi poza murami miasta. Na czas święta rodzina stara się mieszkać w tym namiocie. Jest tak dlatego, gdyż jest to na pamiątkę koczowniczego trybu życia podczas czterdziestu lat wędrówki Izraela przez pustynię. Otwarty na niebo dach przypomina o Bożej opiece podczas wędrówki. Wspomina się doznane podczas wędrówki cuda, zwłaszcza ten cud, kiedy pod uderzeniem laski Mojżesza woda wypłynęła ze skały, oraz wspomnienie ognistego obłoku wiodącego Izraelitów do ziemi obiecanej²⁰⁸⁶.

Ongiś namioty koczowników i pasterzy w ciemnym kolorze (Pnp 1,5) były najprawdopodobniej tkane z koziej sierści (Wj 36,14) i podlegały co jakiś czas oczyszczaniu (Lb 31,20)^{2087, 2088}.

Zarzut tłumy (J 7,20): «Jesteś opętany przez złego ducha! Któż usiłuje cię zabić?», w tłumaczeniu dosłownym z j. greckiego «*Demonia masz. Kto cię [usiłuje] zabić?*»²⁰⁸⁹, tłumy który nie zna knoń swoich zwierzchników, lub się do tego nie przyznaje, por. (J 7,25), jest zniewagą wobec Jezusa i może oznaczać – w zależności od tonu wypowiedzi – albo wyperswadowanie Jezusowi, że zagrożenie w rzeczywistości nie istnieje, a tylko On ma na tym tle obsesję^{2090, 2091}, albo, ewentualnie, jest potraktowaniem pytania Jezusa „dlaczego usiłujecie mnie zabić?” jako oznaki opętania²⁰⁹². Obrona Jezusa opiera się na obronie czynu uzdrowienia chromego w szabat podczas wcześniejszego pobytu

²⁰⁷⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 171, p. 13.

²⁰⁷⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 169, p. 32.

²⁰⁷⁷ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 227.

²⁰⁷⁸ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 473, p. 15.

²⁰⁷⁹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 295, p. 15.

²⁰⁸⁰ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 642, p. 15.

²⁰⁸¹ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie?*, s. 80-81.

²⁰⁸² tamże, s. 82-85.

²⁰⁸³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 99.

²⁰⁸⁴ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 117.

²⁰⁸⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 294, p. J 7,2.

²⁰⁸⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 359.

²⁰⁸⁷ EB, s. 1175.

²⁰⁸⁸ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 44.

²⁰⁸⁹ GNTPW, s. 428.

²⁰⁹⁰ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 474, p. 20.

²⁰⁹¹ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 644, p. 20.

²⁰⁹² KKB s. 1143, p. 108.

w Jerozolimie, (CE143) (J 5,2-18), jako niesprzecznego z Prawem Mojżeszowym^{2093, 2094} – a w każdym razie zasługującego na podobne pierwszeństwo, jakie ma nakaz wykonania obrzezania nad zakazem pracy w szabat, przy czym w przypadku uzdrowienia racja jest nawet większa, gdyż dotyczy namacalnie całego człowieka²⁰⁹⁵ – oraz równocześnie na identyfikacji swojej osoby jako Tego, który jest posłany przez Boga. Co istotne, w Ewangelii Jana siły demoniczne nigdzie się nie manifestują – nie ma pośród opisów uzdrowień ani jednego egzorcyzmu²⁰⁹⁶.

Ewangelia Jana przedstawia w tym i następnym rozdziale wybór poglądów ówczesnych na pochodzenie osoby Mesjasza: ⁽¹⁾ pochodzenia Mesjasza nie da się określić, „gdy Mesjasz przyjdzie, nikt nie będzie wiedział, skąd jest” (J 7,27) – pogląd saduceuszy; ⁽²⁾ „Mesjasz będzie pochodził z potomstwa Dawidowego i z miasteczka Betlejem, skąd był Dawid” (J 7,42) – pogląd faryzeuszy; ⁽³⁾ dopuszczalne jest przyjście Mesjasza z Galilei, stąd dywagacja „czyż Mesjasz przyjdzie z Galilei?” (J 7,41)²⁰⁹⁷.

Faryzeusze widzą w Jezusie jakieś zagrożenie dla siebie, nakazują wraz z kapłanami pojmanie Jezusa (J 7,32), (J 7,44-45). Jak zwracają uwagę Loupan i Noël²⁰⁹⁸ stronnictwo faryzeuszów nie było monolitem – przykładem jest tutaj choćby Nikodem (J 7,50-51), który broni Jezusa – faryzeusze, którzy byli za pojmaniem Jezusa bliżsi byli ugrupowaniu „szammaitów”.

CE176. Źródło wody żywej

DATAcja

Przez siedem dni Święta Namiotów^{2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104} procesja wyruszała po wodę do źródła Siloe, której odrobinę kapłan wylewał na ołtarzu. Dokładniej, wodę ze źródła pobierano do złotego dzbanu o pojemności trzech logów, później kapłan wylewał przyniesioną wodę do specjalnej srebrnej misy z rurką, stojącej po zachodniej stronie ołtarza, natomiast po wschodniej stronie ołtarza była misa do której kapłan wlewał wino²¹⁰⁵; płyn symbolicznie był odprowadzany rurami do podziemia, przypuszczalnie do potoku Cedron²¹⁰⁶. Właśnie do tej ceremonii nawiązuje Jezus. Proklamacja Jezusa miała miejsce w ostatnim dniu święta i z tekstu w oryginale greckim (J 7,37a) „*W zaś ostatnim dniu (tym) wielkim święta*”²¹⁰⁷ można wnioskować jeszcze, że nie był to dzień ósmy, lecz siódmy i tak została przyjęta datacja. Za dniem siódmym przemawia to, że gdy weźmie się pod uwagę, iż chodziło o „*wielki dzień święta*”, a wielki w języku hebrajskim znaczy „rabba”, wtedy można stwierdzić, że mowa o dniu wieńczącym święto, mającym nazwę Hoszana Rabba²¹⁰⁸, czyli Wielkie Hosanna. Nazwa dnia została wzięta od słowa Hosanna (hebr. Hoszana), które występuje w wersecie (Ps 118,25a) i ma znaczenie „*O Panie, wybaw!*”, dlatego, że w czasie tego dnia śpiewano Hallel (Psalmy 113-118), czyli tzw. Mały Hallel²¹⁰⁹. Dzień ósmy, kończący święto był dniem specjalnym – dodanym później jako dzień radości z otrzymania Prawa, *Simhath Torah*, co pierwotnie świętowano szczególnie w roku szabatowym²¹¹⁰ – charakter tego dnia był więc odrębny od zasadniczych obchodów i rytuałów Święta Namiotów, do których w pewnym sensie nawiązuje Jezus.

²⁰⁹³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 363.

²⁰⁹⁴ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 474, p. J 7,21.

²⁰⁹⁵ tamże, s. 474, p. J 7,22-23.

²⁰⁹⁶ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 267, za P. Perkins.

²⁰⁹⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 269-270.

²⁰⁹⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 143.

²⁰⁹⁹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 289-299, p. J 7,37-38.

²¹⁰⁰ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 648.

²¹⁰¹ BP, s. 244-245, p. J 7,37.

²¹⁰² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 170, p. 1.

²¹⁰³ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 116, 119.

²¹⁰⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 364.

²¹⁰⁵ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 281.

²¹⁰⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 648.

²¹⁰⁷ GNTPW, s. 431.

²¹⁰⁸ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 119, *Hoszana Raba*.

²¹⁰⁹ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 285.

²¹¹⁰ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 322.

Ósmy dzień jest natomiast sugerowany w kilku pracach^{2111, 2112, 2113}.

MIEJSCE

Gdy Jezus mówił, gromadzono się dookoła niego pod portykami Świątyni²¹¹⁴.

Woda w sadzawce Siloe^{2115, 2116, 2117, 2118} miała dla mieszkańców Jerozolimy niejako symboliczne znaczenie wiążące się z niezawisłością i niezależnością miasta. Tunel Ezechiasza zwany *Siloam* powstał w r. 702 p. Chr. dla zapewnienia zaopatrzenia miasta w wodę w chwili niebezpieczeństwa najazdu asyryjskiego. Tunel został wydrążony od jedynego źródła w pobliżu miasta, źródła Gichon, do sadzawki Siloe (2 Krn 32,30), (2 Krl 20,20). Źródło Gichon²¹¹⁹ wytryskujące z grotu u stóp wzgórza Ofel działa w bardzo znamienity sposób: przez 30 minut wyrzuca olbrzymie ilości wody, po czym całkowicie wysycha na okres 4-10 godzin. Rzecz interesująca: pracowały w pośpiechu dwie ekipy robotników z dwóch krańców tunelu – od strony źródła oraz od strony sadzawki – a przebijając skałę ręka w rękę naprzeciwko siebie spotkały się pośrodku tunelu. Należy jeszcze dopowiedzieć, że tunel liczy 533 m – ew. 537 m²¹²⁰, lub dzisiaj 512 m²¹²¹ – choć w linii prostej byłoby to 336 m. Moment spotkania dwóch pracujących na wprost siebie ekip, równoznaczny z wybiciem tunelu, opisuje tak zwana inskrypcja z Siloam²¹²² wykuta w ścianie tunelu Ezechiasza, odkryta w 1880 roku, którą należy datować tuż przed 701 r. p. Chr., czyli przed oblężeniem Jerozolimy przez Sennacheryba²¹²³. Fragment tej inskrypcji według S. Gądeckiego²¹²⁴: „kuli tedy górniczy kilof naprzeciwko kilofa, ażeby zbliżyć się jeden do drugiego. I popłynęły wody ze źródła aż do basenu odległego o tysiąc dwieście łokci, A sto łokci wynosiła grubość skały ponad głowami górników”.

TEKST

Proklamacja Jezusa (**J 7,37b-38**) nawiązuje do wołania Mądrości w księdze Izajasza (Iz 55,1-3)²¹²⁵. Grecki pierwowzór słowa „wnętrze” to słowo *κοιλία* (koilia), które może oznaczać jamę brzuszną, brzuch, wnętrzości, wnętrze – można powiedzieć, ogólnie to, co stanowi ciało człowieka ukryte pod jego geometrycznym środkiem – ale w języku aramejskim ma szersze znaczenie i odnosi się do ukrytego wnętrza osoby^{2126, 2127}. Słowo *κοιλία* często w NT oznacza macierne łono, np. (Łk 1,42). Ten kontekst zastosowany do (J 7,38) pozwala interpretować owo wnętrze człowieka, jako duchowe siedlisko łaski, które, poprzez wody Ducha Świętego rodzi wierzących do nowego życia. Tłumaczenie (J 7,38) wg [BW] wydaje się ten aspekt dobrze ukazywać: „Kto wierzy we mnie, jak mówi Pismo, z żywota jego rzeki wody żywej popłyną.”.

Strażnicy o których mowa w (**J 7,45-46**) należą do służby ochrony świątyni zatrudnianej przez kapłanów. Drugą grupę straży, prawdopodobnie działającą bardziej na zewnątrz świątyni, stanowili żołnierze rzymscy stacjonujący w twierdzy Antonia²¹²⁸.

Stwierdzenie faryzeuszów „A ten tłum, który nie zna Prawa, jest przeklęty” (**J 7,49**) jest wyrazem obiegowej opinii na temat ludu wśród żydowskiej elity. Mianowicie „tego, kto nie spożywa swego chleba w stanie czystości rytualnej” – co oznacza, że nie przejmuje się zbytnio przepisami Tory, bądź

²¹¹¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 465, p. 420; s. 98, p. 76.

²¹¹² K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 476-477.

²¹¹³ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 94.

²¹¹⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s.281, a. 2.

²¹¹⁵ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 125.

²¹¹⁶ EB, s. 346-347, Gichon.

²¹¹⁷ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 171, 175.

²¹¹⁸ S. GĄDECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 329-331.

²¹¹⁹ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 106, *Źródło Gichon i tunel Ezechiasza*.

²¹²⁰ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 80.

²¹²¹ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 107.

²¹²² DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 11, *Inskrypcja z Siloe*.

²¹²³ EB, s. 420-421, *inskrpcja z Siloam*].

²¹²⁴ S. GĄDECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 331.

²¹²⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 648.

²¹²⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 365.

²¹²⁷ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 637n.

²¹²⁸ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 276.

ich nie zna – tego należy uważać za należącego do *amhaareców* (dosłownie *ludu ziemi*), czyli ludzi lekceważonych, odrzucanych, pogardzanych przez Żydów²¹²⁹.

Argument faryzeuszów skierowany w stronę Nikodema (**J 7,52b**) „*Badaj Pisma, a zobacz, że z Galilei prorok nie powstaje*.” [BW], patrząc retrospektywnie, nie jest do końca ścisły. W (2Krl 14,25) jest mowa o proroku Jonaszu pochodzącym z Gat-ha-Chefer²¹³⁰ w Galilei (dziś Meszhed, 20 km na zachód od Tyberiady, 4 km²¹³¹ na północny wschód od Nazaretu), zresztą w kontekście przywrócenia granic Izraela – od Morza Słonego (Morze Araby) na południu, aż daleko poza Damaszek na północy (wejście do Chamat), gdzie ongiś dotarli zwiadowcy (Lb 13,21) wysłani przez Mojżesza. Za sprawą imienia²¹³² temu prorokowi przypisano Księgę Jonasza. Pomimo gorzkich słów, które około roku 70 skierował w kierunku Galilei wielki rabbi Yohanan ben Zakkai, który wołał²¹³³: „Galileo, Galileo, ty zdradziłaś Torę!”, to w późniejszym czasie, paradoksalnie, właśnie w miastach Galilei, takich jak Tyberiada, Seforis, Safed, powstawało wielkie dzieło judaizmu poświątynnego, Talmud palestyński.

CE177. Kobieta cudzołożna

DATAcja

Po zakończeniu obchodów Święta Namiotów Jezus przyszedł do Świątyni jeszcze następnego dnia o brzasku (J 8,1).

MIEJSCE

Wydarzenie miało miejsce na dziedzińcu zewnętrznym Świątyni²¹³⁴, tzw. Dziedzińcu Pogan. Według Loupana i Noëla²¹³⁵ wydarzenie mogło też mieć miejsce na Dziedzińcu Kobiet.

TEKST

Tekst (J 7,53-8.11) pierwotnie nie należał do Ewangelii Jana²¹³⁶, nie można go znaleźć w najstarszych rękopisach, chociaż występuje w niektórych rękopisach Ewangelii Łukasza. Czy jednak była to pierwotnie część Ewangelii Janowej, czy Łukaszkowej, tu zdania egzegetów są podzielone²¹³⁷. W każdym razie znajomość tej perykopy jest poświadczona w kościele zachodnim od IV wieku, w kościele syryjskim od III wieku, a Ojcowie greccy znają ją dopiero od XII wieku²¹³⁸. Powodem takiej wówczas rezerwy przed włączeniem perykopy do ewangelii mogło być zbyt łagodne zachowanie Jezusa wobec kobiety cudzołożnej.

Jezus dwukrotnie powtarza gest pisania na ziemi (J 8,6.8). W rzeczywistości Jezus pisał na wygładzonych kamiennych płytach, którymi wyłożone były wszystkie dziedzińce Świątyni. Posadzka mogła zawierać co najwyżej nieco pyłu przyniesionego przez pielgrzymów. Tak, czy inaczej, czynność ta ma znaczenie czysto symboliczne. Na kamiennej płycie nie da się palcem nic wyryć, natomiast litery przetarte w pyłe są zupełnie nietrwałe i szybko stają się nieczytelne. Istnieje bardzo wiele interpretacji tego gestu i domysłów co Jezus konkretnie napisał^{2139, 2140}. Jego wyjątkowość polega też na tym, że jest to jedyny przypadek, gdy ewangelia mówi o pisaniu przez Jezusa, co być może stanowiło później jakąś inspirację dla uczniów.

²¹²⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 136.

²¹³⁰ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 300, p. J 7,52.

²¹³¹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 655, p. 52.

²¹³² BJ, p. 2Krl 14,25.

²¹³³ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 25.

²¹³⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 470, par. 426.

²¹³⁵ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. &

²¹³⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 368.

²¹³⁷ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 660n.

²¹³⁸ tamże, s. 660n.

²¹³⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 369.

²¹⁴⁰ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 667-669, p. 6.

CE178. Światłość wobec ciemności

DATA

Wypowiedź Jezusa z tego rozdziału mogła mieć miejsce tego samego dnia co „ułaskawienie” kobiety cudzołożnej, lub w dniu następnym – wydaje się jednak, że wyrażenie „znów” wskazuje na pewną dłuższą przerwę po wspomnianym wyżej wydarzeniu i przemowę Jezusa następnego dnia w odpowiedzi na oczekiwanie audytorium złożonego głównie z uczniów, uczonych w Piśmie i faryzeuszy.

MIEJSCE

Skarbiec Świątyni²¹⁴¹ składał się z kilku pomieszczeń, w których mieścił się skarbiec świątynny i w których zdeponowano różne cenne rzeczy prywatne. Tekst grecki zawiera sformułowanie „ἐν τῇ γαζοφυλακίῳ” co oznacza, że Jezus nauczał dosłownie „w skarbcu”. Skarbiec był jednak generalnie niedostępny dla publiczności, więc tłumaczenie [BT w.5] „przy skarbcu” wydaje się właściwe, a Jan Ewangelista ma na myśli prawdopodobnie nie właściwy skarbiec, ale to pomieszczenie ulokowane na Dziedzińcu Kobiet, gdzie stało owych trzynaście skarbon w formie trąby do składania opłat²¹⁴².

TEKST

Użyta przez Jezusa metafora „światłość świata” może nawiązywać do jednej z wieczornych ceremonii na Dziedzińcu Kobiet w pierwszą noc Święta Namiotów, podczas której zapalano cztery olbrzymie złote świeczniki, wysokie na 50 łokci, z lampami wypełnionymi oliwą^{2143, 2144, 2145} i zapalano również swoje małe, osobiste lampki²¹⁴⁶. Światło świeczników przypominało ognisty słup który wskazywał miejsce obecności Boga i prowadził Izraelitów w czasie wędrówki po pustyni do Ziemi Obiecanej²¹⁴⁷. Jezus wydaje się mówić, że On jest pewną drogą do Ojca i tą drogą równocześnie wskazuje, ale także przepowiada, że jego uwielbione na krzyżu ciało zastąpi świeczniki świątyni, a wtedy On sam stanie się dla wierzących świątynią (J 8,12.19).

CE179. Jezus synem przedwiecznym

KONSTRUKCJA

Tytuł toku narracji *Przedwieczne synostwo Jezusa* przyjęto wg nazwy rozdziału u Dąbrowskiego²¹⁴⁸.

TEKST

Jezus odpowiada Żydom na pytanie, jak to postawione ongiś Chrzczicielowi przez delegację z Jerozolimy: «Kimże ty jesteś?». Odpowiedź Jezusa (**J 8,25b**) zapisana w języku greckim jako „Τὴν ἀρχὴν ὃ τι καὶ λαλῶ ὑμῖν” (tēn archēn o ti kai lalō umin) można w zależności od podejścia do gramatyki oraz tenoru wypowiedzi Jezusa różnie tłumaczyć. Tłumaczenie w [BT w.5] «Przed wszystkim po cóż do was mówię? oznacza przypisanie wypowiedzi Jezusa charakteru zwrotu retorycznego – część współczesnych egzegetów tak tą wypowiedź traktuje. Część egzegetów, przyjmuje, że jest to wprost odpowiedź Jezusa na postawione pytanie. Wulgata tą odpowiedź Jezusa ujmuje w ten sposób: Principium, qui et loquor vobis, czyli „Początkiem, który mówi do was”. Nieco podobnie [BW]: „Początek, który i mówię wam”, natomiast [BP]: „Jestem tym, o którym wam mówię”, a wg Dąbrowskiego²¹⁴⁹: „Jam jest początek i tak mówię do was”. Czasem zwrot „Τὴν ἀρχὴν” jest tłumaczony jako *od początku*. Tak tłumaczy Szczepański²¹⁵⁰: „Jestem tym, za kogo się wam od początku podaję.”, oraz D.H. Stern w²¹⁵¹ „Mówiłem wam od samego początku.”. Jeszcze inne tłumaczenia akcentują związek tej wypowiedzi Jezusa z poprzednią frazą (Jezus niejako się do niej odwołuje, mówiąc, że odpowiedź już podał) – w ten sposób tłumaczy Kowalski²¹⁵² „Tym właśnie, co wam mówię.”. Inne jeszcze tłumaczenia odwołują się do

²¹⁴¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 373.

²¹⁴² tamże, s. 373.

²¹⁴³ KKB, s. 1144, pkt. 116.

²¹⁴⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 680.

²¹⁴⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 225, p. 21.

²¹⁴⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 465-466, p. 421.

²¹⁴⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 371.

²¹⁴⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 226.

²¹⁴⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 173.

²¹⁵⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 175.

²¹⁵¹ D.H. STERN, *Komentarz*.

²¹⁵² *Pismo Święte Nowego Testamentu*, tł. KOWALSKI S., Warszawa 1957, J 8,25.

tego, że Jezus powołuje się na początek z Księgi Rodzaju, który jest też początkiem przemawiania Boga, co powinno naprowadzić słuchaczy do konkluzji, że teraz Jezus, jako Słowo wcielone, przekazuje mowę samego Boga, oraz traktują frazę jako dwa zdania połączone spójnikiem – w Biblii Gdańskiej „Ktoś pierwszeństwa; oraz wam mówię”; nieco podobne tłumaczenie, tyle, że w formie wypowiedzi retorycznej proponuje [GNTPW]²¹⁵³: „początku coś i mówię wam?”.

W ten sposób Jezus na pytanie „Kimże ty jesteś?” odpowiada, że jest *przedwiecznym Słowem i aktualną mową Boga*²¹⁵⁴. W sytuacji gdy Jan Chrzyciel mówił o sobie, że *jest głosem, Jezus odpowiada, że jest wypowiedzią Ojca*²¹⁵⁵.

CE180. Wolność Chrystusowa

TEKST

Jezus mówi m.in. o tym, że Jego uczeń jest jak Syn w domu (w domyśle – odziedziczonym po Ojcu), wskazując jednocześnie na różnicę między Synem i niewolnikiem (**J 8,35**) „*niewolnik nie pozostaje w domu na zawsze, lecz Syn pozostaje na zawsze*”. Syn pozostaje w domu na zawsze, gdyż albo korzysta z praw synowskich, albo jest już dziedzicem domu. Nie licząc możliwości odzyskania wolności przez własny wykup, niewolnik, będący poganinem, nie zostaje w domu na zawsze, gdyż może być tak długo dopóki jego pan zechce, lub, jeśli doczeka roku jubileuszowego (co 50 lat) to wtedy odzyska wolność (Kpł 25,40), podczas gdy niewolnik hebrajski według (Wj 21,2), mógł służyć nie dłużej niż sześć lat, gdyż co siedem lat przypadał rok „szabatowy”, na początku którego powinien zostać uwolniony^{2156, 2157, 2158}. Notabene, niewolnictwo Żydów było najczęściej skutkiem biedy i było czasem wybierane dobrowolnie jako forma spłaty jakichś zadłużeń, ale obowiązywała przy tym zasada, że „właścicielem niewolnika-Żyda musiał być także Żyd”²¹⁵⁹.

Warto zwrócić uwagę też na to, jak z omawianego wyżej wersetu jednoznacznie wynika, że niewolnicy byli naówczas naprawdę dobrze traktowani, nieomal na równi z domownikami, tak, iż pozostawanie w takim „*dobrym domu*” jest już jakąś namiastką wolności dla niewolnika (pozostawanie w domu niewolnika i syna jest przedstawione na tej samej płaszczyźnie opisu). Rzeczywista wolność wymaga jednak uwolnienia przez Syna, o czym mówi już następny werset (**J 8,36**).

W praktyce niewolnicy hebrajscy byli nieco lepiej traktowani niż niewolnicy pochodzenia pogańskiego, nawet obrzezani²¹⁶⁰. Co do obrzezania, niewolnik poganin miał prawo wyrażenia własnej woli w tym zakresie, jeśli jednak tego nie uczynił w czasie pierwszych 12-tu miesięcy, to był odsprzedawany poganom²¹⁶¹. Jak natomiast należało się liczyć z niewolnikiem hebrajskim, świadczy o tym m.in. powiedzenie²¹⁶² „*Kto kupuje hebrajskiego niewolnika, pana sobie kupuje*”.

Możliwe, że Palestyna, jeśli chodzi o ogólne traktowanie niewolników, wyróżniała się na korzyść w stosunku do innych krain i prowincji Cesarstwa Rzymskiego. W Imperium wiodło byt ogólnie około 15 milionów niewolników, w miastach statystycznie stanowili oni $\frac{1}{3}$ ludności, a ich życie Arystoteles w swoim dziele *Ekonomika* (I 5) opisał tymi słowami²¹⁶³: „Trzy okoliczności wchodzi w grę w życiu niewolników: praca, kara i pożywienie”.

²¹⁵³ GNTPW.

²¹⁵⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 685-689, p. 25.

²¹⁵⁵ tamże, s. 685-689, p. 25.

²¹⁵⁶ tamże, s. 702, p. 35.

²¹⁵⁷ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 486, p. 35.

²¹⁵⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 130-131.

²¹⁵⁹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 26.

²¹⁶⁰ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 130-131.

²¹⁶¹ tamże, s. 130-131.

²¹⁶² tamże, s. 130-131.

²¹⁶³ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 14.

CE182. Uzdrawienie niewidomego od urodzenia

DATAcja

Wydarzenie miało miejsce w szabat (J 9,14), być może w pobliżu Świątyni²¹⁶⁴.

Datacja wydarzenia własna.

MIEJSCE

Można przypuszczać, że niewidomy znajdował się przy którejś z bram prowadzących na dziedziniec Świątyni, gdyż, w następującej po uzdrowieniu, ripoście na zatwardziałość faryzeuszy negujących zbawczą wartość czynu Jezusa, jaką jest przypowieść o Dobrym Pasterzu, Jezus używa metafory bramy.

TEKST

Wyłączenie z synagogi^{2165, 2166, 2167} (**J 9,22**), którego obawiają się rodzice uzdrowionego jest – w uregulowaniach judaizmu sformułowanych pisemnie w czasach późniejszych niż czasy Jezusa – trójstopniowe: nagana poprzez wyłączenie z synagogi na siedem dni, wyrzucenie (*nidduj*) na okres trzydziestu dni, wreszcie bezterminowe wyłączenie (*cherem*). Ten ostatni rodzaj oznaczał izolację społeczną i religijną, a, jako wynikającą z takiej sytuacji konsekwencję, powodował również poważną trudność w utrzymaniu się. Zaznaczone tu zagrożenie na pewno było także doświadczeniem pierwszych chrześcijan, szczególnie po roku 90, gdy nastąpił ostateczny rozłam pomiędzy Synagogą a Kościołem.

W tym konkretnym przypadku uzdrowionego przez Jezusa w grę wchodziło najprawdopodobniej wykluczenie na okres 30-60 dni, określane także mianem klątwy mniejszej²¹⁶⁸.

CE183. Dobry pasterz

TEKST

Obraz owczarni, który przywołuje Jezus w przypowieści, to w warunkach palestyńskich zagroda otoczona niskim opłotowaniem najczęściej w postaci muru z kamienia lub żywopłotu, zwana *mara*, w której, jedynym wejściem dla owiec, była brama pilnie strzeżona w nocy przez stróża w roli odźwiernego, tego, który z kolei rankiem wpuszcza do zagrody pasterza, a ten po imieniu woła swoje owce^{2169, 2170, 2171}. Niewykluczone, że większe owczarnie stanowiły bowiem schronienie dla kilku trzód. Wołanie pasterza przypomina w swoim charakterze *ostrzy krzyk*²¹⁷².

TEKST

Jezus używa obrazu pasterza - bramy (**J 10,7.9.11**), tj. pasterza, który kładzie się w poprzek wejścia do zagrody, kontrolując to wejście i broniąc owce przed niebezpieczeństwem²¹⁷³, za cenę narażenia, oddania własnego życia.

Ważne rozróżnienie. W wersecie (**J 10,6**), ani w żadnym innym wersecie w Ewangelii Jana, nie znajdziemy tradycyjnego greckiego terminu oznaczającego przypowieść, *παράβολή* (*parabolē*), ale termin *παροιμία* (*paroimia*), oznaczający obrazową wypowiedź o charakterze alegorycznym²¹⁷⁴, według P. Popowskiego²¹⁷⁵ również przysłowie, zagadkę, który z kolei jest tłumaczony przez Wulgatę jako *proverbium*²¹⁷⁶; można powiedzieć, że Ewangelia Jana nie zawiera przypowieści.

²¹⁶⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 472.

²¹⁶⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 307, p. J 9,22.

²¹⁶⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 726, p. 22-23.

²¹⁶⁷ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 251.

²¹⁶⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 182, p. 19.

²¹⁶⁹ tamże, s. 184, p. 2.

²¹⁷⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 234, p. 45.

²¹⁷¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 391.

²¹⁷² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 208.

²¹⁷³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 209, p. 10,6-9.

²¹⁷⁴ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 304.

²¹⁷⁵ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 854.

²¹⁷⁶ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 167.

Wydaje się jednak, że zarówno termin *paroimia*, jak i wszelkie, używane w ewangeljach, rodzaje przypowieści, porównań, alegorii, zagadek, przysłów i innych jeszcze obrazowych form wypowiedzi, mieszczą się w hebrajskim *mashal* (aram. *mathla*), na co zwrócił uwagę J. Jeremias²¹⁷⁷.

CE184. Nowy spór o Jezusa

KONSTRUKCJA

Rozdział został wyodrębniony zgodnie synopsami Alanda²¹⁷⁸ i Wojciechowskiego²¹⁷⁹.

CE185. Potrzeba wyrzeczenia – trzech naśladowcy Jezusa

KONSTRUKCJA

Anglojęzyczna nazwa rozdziału jest zainspirowana tytułem w pracy L.R. Thomasa²¹⁸⁰.

DATAcja

Przystąpienie faryzeusza do Jezusa i jego wypowiedź może sugerować, że wydarzenie miało miejsce w drodze powrotnej z Jerozolimy, i tak tutaj przyjęto zgodnie z Ricciottim²¹⁸¹. Uczony w Piśmie nie wie dokąd Jezus idzie wracając z Jerozolimy, używa więc sformułowania *dokądkolwiek*, gdyby zaś Jezus szedł do Jerozolimy, byłoby to oczywiste i takie sformułowanie nie mogłoby w żadnym razie paść z ust uczonego w Piśmie, chyba, że chodziłoby wyłącznie o dalszą perspektywę pójścia za Jezusem. Należy jednak właśnie powiedzieć, że częstym rozwiązaniem, spotykanym w wielu synopsach, jest umieszczenie tego rozdziału przed pobytem Jezusa w Jerozolimie na Święcie Namiotów, czyli w drodze do Jerozolimy.

TEKST

Stwierdzenie Jezusa (**Mt 8,20b**) „Syn Człowieczy nie ma miejsca, gdzie by głowę mógł położyć” z jednej strony mówi z pewnością o wędrownym trybie życia Jezusa wraz z jego uczniami, z drugiej strony przywołuje na myśl sposób wypoczynku nocnego. Najczęściej, jako posłanie do wypoczynku nocnego²¹⁸² służyła szorstka mata roślinna lub skóra zwierzęca, rzadziej łóżko w bogatym domu, niekiedy była dostępna poduszka, jako pościeli używano najczęściej wierzchniej szaty, zdejmując tylko pas i sandały. Być może, podczas dość częstego przemieszczania się związanego z prowadzoną publiczną działalnością Jezusa, Jezus i uczniowie korzystali podczas noclegu również z namiotów wykonanych z materiału utkanego z sierści czarnych kóz²¹⁸³, jak pośrednio można wnioskować ze słów Piotra z wyprawy na Górę Przemienienia (Mk 9,5).

Wymówka ucznia «Panie, pozwól mi najpierw pójść i pogrzebać mojego ojca» (**Mt 8,21**) nie musi wcale dotyczyć sytuacji w której ojciec nie żyje, lecz jest tak naprawdę w bardzo podeszłym wieku i uczeń chciałby ze swoim ojcem pozostać²¹⁸⁴. Hebrajskie słowo *meth* oznaczające ogólnie umarłego, w zależności od zastosowanej formy, może oznaczać również osobę umierającą, albo taką, która ma się bardzo źle²¹⁸⁵. Gdyby ojciec nie żył, ucznia najprawdopodobniej nie byłoby z Jezusem, lecz przesiadywałaby w domu żałobę ze swoimi krewnymi, por. (J 11,19-20). Obrzędy pogrzebowe trwały zazwyczaj siedem dni²¹⁸⁶, natomiast z samym pochówkiem nie zwlekano, przeciętnie czas pomiędzy śmiercią a pogrzebem wynosił około ośmiu godzin²¹⁸⁷.

Inne przypuszczenie, to takie, że chodzi o tzw. drugi pochówek, mający miejsce rok po pierwszym pochówku²¹⁸⁸, w którym kości zmarłego wkładano do specjalnej skrzyni i składano w grobie. Był to

²¹⁷⁷ tamże, s. 175.

²¹⁷⁸ K. ALAND, *Synopsis*, s. 583, nr 250.

²¹⁷⁹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 474, nr 250.

²¹⁸⁰ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 28, NASB§132.

²¹⁸¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 478, par. 436.

²¹⁸² J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 420-421.

²¹⁸³ Z. ZIOŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 278.

²¹⁸⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 48, p. Mt 8,21-22.

²¹⁸⁵ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 165.

²¹⁸⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 382.

²¹⁸⁷ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 69.

²¹⁸⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 27, p. 8,21-22.

przede wszystkim obowiązek najstarszego syna²¹⁸⁹. Może więc chodzić w takim przypadku nawet o rok czekania na przyłączenie się do Jezusa²¹⁹⁰.

Grzebanie krewnych uważano w judaizmie za obowiązek religijny, pod groźbą sądu Bożego²¹⁹¹. Jezus mówi jednak o takiej sytuacji, gdy ten obowiązek może spełnić ktoś inny, a z drugiej strony zależy Mu najprawdopodobniej na takich osobach, które już mają gotową, nieobwarowaną żadnymi wątpliwościami, decyzję wstąpienia w szeregi Jego uczniów. Głoszenie Królestwa Bożego posiada dla Jezusa supremację²¹⁹² nad innymi obowiązkami religijnymi.

Rada Jezusa, by uczeń nie opóźniał się przy powołaniu koniecznością udziału w obrzędzie pogrzebowym swojego ojca (**Mt 8,22**) jest identyczna ze ślubem jaki składali nazirejczycy – nie wolno im było brać udziału nawet w pogrzebie członków swojej rodziny, chyba, że nikt inny nie mógłby dopełnić tego obowiązku²¹⁹³. Nie mieć pogrzebu znaczyłoby być odrzuconym przez Boga, taki opis zawiera (Jr 22,18-19), takiej rady Jezus nie udziela, aby nie dokonać grzebania²¹⁹⁴, lecz aby zostawić grzebanie tym, na których w podążaniu za Jezusem i tak nie można liczyć.

Jak oracz, który się wstecz ogląda (**Łk 9,62**), nie wykonuje właściwie swojej pracy – bo kładzie nierówne skiby i pracuje wolniej – tak uczeń rozproszony poprzez myśli powracające do świata również nie będzie mógł z pełną gorliwością i oddaniem pełnić swojej służby²¹⁹⁵.

CE186. Wysłanie siedemdziesięciu dwóch

KONSTRUKCJA

W tej kolejności chronologicznej, tzn. po pobycie Jezusa na Świącie Namiotów, wydarzenie rozesłania siedemdziesięciu dwóch uczniów jest umieszczone w kilku synopsach^{2196, 2197, 2198, 2199}, Dąbrowski natomiast wykazuje je²²⁰⁰ jako wcześniejsze wydarzenie.

MIEJSCE

Jeśli chodzi o lokalizację wydarzenia, to na Judeę wskazują w synopsach Coxa i Easleya²²⁰¹ oraz Thomasa²²⁰² tytuły części, pośrednio również u Dąbrowskiego²²⁰³, a z kolei Szczepański²²⁰⁴ opowiada się za Perea, natomiast W.H. Carroll²²⁰⁵ wskazuje jednocześnie na Judeę, okolice Jerozolimy, oraz Perea – Zajordanie. Wyrażenie z (Łk 10,3) „*Idźcie! Oto posyłam was jak owce między wilki.*” może samo także wskazywać, że misja toczy się na szczególnie niebezpiecznym terenie, będącym w bezpośredniej jurysdykcji wrogiego pogańskiego narodu, Rzymian, czyli w Judei. Najlepszym miejscem rozesłania wydaje się północna Judea, gdyż wtedy terenem misji, oprócz Judei, mogła być Samaria, a także Perea. Galilea miejscem misji nie była, gdyż od niej Jezus się już odżegnuje, por. (CE187).

Sodoma na którą, w formie przykładu, powołuje się Jezus (Mt 11,23b-24), jest miastem historycznym, nieistniejącym już w czasach Jezusa, które znajdowało się prawdopodobnie na obszarze wschodniego wybrzeża Morza Martwego, nazywanego też przez Arabów *Morzem Lota*²²⁰⁶.

²¹⁸⁹ tamże, s. 27, p. 8,21-22.

²¹⁹⁰ tamże, s. 27, p. 8,21-22.

²¹⁹¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 128.

²¹⁹² tamże, s. 128.

²¹⁹³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 355.

²¹⁹⁴ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 205.

²¹⁹⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 165, p. 6.

²¹⁹⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 156, nr 135.

²¹⁹⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxiv, sec. 102.

²¹⁹⁸ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 28 NIV§102a.

²¹⁹⁹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 333, 360.

²²⁰⁰ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 315, nr 176.

²²⁰¹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

²²⁰² L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

²²⁰³ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

²²⁰⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 187, p. 1.

²²⁰⁵ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 360.

²²⁰⁶ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 147.

TEKST

Jezus jest tutaj w (**Łk 10,1**) określony przez Łukasza słowem Pan (gr. κύριος, kyrios), odnoszącym się zazwyczaj do władcy²²⁰⁷, a poprzez Septuagintę, grecki tekst ST, tytuł ten posiada również znaczenie imienia Bożego²²⁰⁸.

Liczba siedemdziesięciu dwóch uczniów ma znaczenie symboliczne i odnosi się do tzw. listy narodów wymienionej w (Rdz 10), symbolizujących cały świat²²⁰⁹. Liczbę narodów²²¹⁰ otrzymuje się licząc jednokrotnie imiona potomków Noego lub nazwy kolejnych pokoleń, wyłączając z tej liczby protoplastów urodzonych przed potopem, czyli Noego i jego trzech synów. W tekście hebrajskim i tłumaczeniach z tekstu hebrajskiego, m.in. w [BT w.5], ta liczba narodów wynosi 70, ale Łukasz opierał się na Septuagincie²²¹¹, zawierającej nieco inną lekcję tekstu, z liczbą narodów wynoszącą 72. Przypuszczalnie liczba siedemdziesięciu dwóch uczniów w tekście (Łk 10) jest bardziej pierwotna²²¹², a być może później została przepisana na siedemdziesiąt w niektórych rękopisach, ze względu na wspomnianą liczbę narodów z (Rdz 10), oraz ze względu na liczbę Izraela, wynoszącą też 70-ciu, potomków Jakuba²²¹³ przybyłych do Egiptu (Rdz 46,27), (Wj 1,5). Jeśli chodzi o liczbę Izraela, to w (Dz 7, 14) również występuje kontrowersja, wymieniona jest liczba 75 osób, podobnie jest przyjęte w niektórych rękopisach z Qumran²²¹⁴.

Liczba 72 występuje ponadto w ST (Lb 31,38) gdzie jest mowa o 36 000 sztuk bydła, z których przeznaczono na daninę dla Jahwe 72 sztuki, co stanowi dokładnie jedną pięćsetną ogólnej liczby²²¹⁵.

Instrukcja Jezusa (Łk 10,4) skierowana do uczniów „i nikogo w drodze nie pozdrawiajcie” ma charakter bardzo praktyczny. Słowo ἀσπάζομαι (aspazomai) odpowiadające czasownikowi *pozdrawiać* ma w języku greckim nieco szersze znaczenie i oznacza również wylewne powitania, długie rozmowy czy wstąpienie do kogoś²²¹⁶. Uczeń Jezusa powinien być nastawiony przede wszystkim na głoszenie królestwa Bożego²²¹⁷, co oznacza nieskazitelne zachowanie i unikanie powodu do jakichkolwiek niekorzystnych uwag.

CE187. Biada nie pokutującym miastom

KONSTRUKCJA

Według Ewangelii Łukasza ten rozdział jest dalszą częścią mowy Jezusa przy wysyłaniu siedemdziesięciu dwóch (ten kontekst tu przyjęto), natomiast według Ewangelii Mateusza ta mowa została wypowiedziana wcześniej, jako fragment mowy stanowiącej odpowiedź na zapytanie Jana Chrzciciela o posłannictwo Jezusa.

TEKST

Wymieniając trzy znaczące miasta galilejskie: Betsaidę, Korozain i przede wszystkim Kafarnaum dokonuje Pan Jezus symbolicznego, prorockiego rozliczenia 500-dniowego etapu misji w Galilei – do Galilei bowiem już nie wróci. To samo dotyczy Syro-Fenicji, w której leżą Tyr i Sydon. Z drugiej strony można powiedzieć, że kraina, gdzie rozgrywa się rozesłanie siedemdziesięciu dwóch, Judea, to obszar, gdzie rozpoczęła się publiczna działalność Jezusa, poczynając od świadectwa Jana Chrzciciela (CE25), chrzest Jezusa, kuszenie na pustyni, powołanie pierwszych uczniów.

Surowy, prorocki, napominający ton wystąpienia Jezusa wobec miast w których głosił ewangelię jest zgodny z zasadą głoszącą, że komu wiele dano, od tego wiele żądać się będzie, por. (Am 3,2), oraz

²²⁰⁷ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 209, p. 1.

²²⁰⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 532n.

²²⁰⁹ tamże, s. 533.

²²¹⁰ KKB, s. 26, Rdz 10,1-11,9.

²²¹¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 533.

²²¹² tamże, s. 533.

²²¹³ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 129.

²²¹⁴ BT w.5, przyp. do Wj 1,5.

²²¹⁵ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 129.

²²¹⁶ tamże, s. 130, p. 4.

²²¹⁷ tamże, s. 130, p. 4.

trzeba pamiętać o drugiej zasadzie mówiącej, że w przypadku nawrócenia, gniew Boży można jeszcze odwrócić (Jon 4,11)²²¹⁸.

Wracając jeszcze do trzech wymienionych w mowie Jezusa miast galilejskich – Betsaida i Korozain leżą w podobnej odległości od Kafarnaum: Korozain leży w odległości trzech²²¹⁹, czterech²²²⁰ kilometrów, a Betsaida tylko nieznacznie dalej – można mówić o obszarze pomiędzy miastami jako o trójkącie ewangelicznym, ze względu na dużą intensywność prowadzonej tutaj przez Jezusa działalności^{2221, 2222}.

CE188. Kto was słucha, mnie słucha

KONSTRUKCJA

Taki rozdział wyodrębniono w synopsach Dąbrowskiego²²²³ oraz Alanda²²²⁴ i Wojciechowskiego²²²⁵.

Jeśli chodzi o dodatkowe wersety wykazywane jako paralelne w synopsach Alanda²²²⁶ i Wojciechowskiego²²²⁷, to werset (Mt 10,40) został włączony do KCE w rozdziale (CE132) „Nagroda za oddanie się Jezusowi”, natomiast werset (J 13,20), jako wypowiedziany podczas Ostatniej Wieczerzy, został umieszczony w rozdziale (CE293) „Wyjawienie zdrójcy”.

CE189. Powrót uczniów

DATAcja

Przyjęto własną datację wydarzenia.

CE190. Objawienie Ojca i Syna

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do rozdziału jest zgodny z [BT w.5] oraz pracami Alanda²²²⁸ i Wojciechowskiego²²²⁹.

CE191. Wezwanie do utrudzonych

KONSTRUKCJA

Perykopa (Mt 11,25-30) składa się z 3-ch części (logiów): hymnu pochwalnego na cześć Boga Ojca, wersety 25-26, opisanie relacji Ojciec-Syn, werset 27, oraz wypowiedzi zachęcającej do naśladowania Jezusa, wersety 28-30²²³⁰, ale w zamyśle konstrukcyjnym jest to jedna mowa Chrystusa²²³¹, dlatego ten rozdział należy traktować jako kontynuację poprzedniego – formalnie rozdziały połączone są wspólnym tokiem narracji.

TEKST

W obrazowym wyrażeniu „słodkie jest moje jarzmo” (Mt 11,30), opisującym dobrze sporządzone jarzmo, Jezus być może odwołuje się do swojej pracy jako cieśli²²³²: według św. Justyna Męczennika (II w. po Chr.) Jezus pracując (wcześniej) jako cieśla wyrabiał jarzma. Jarzmo²²³³ stanowi drewnianą

²²¹⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 34, p. 11,20-24.

²²¹⁹ według EB, s. 562.

²²²⁰ według J. JAROMIN, *Trójkąt ewangeliczny*, s. 64.

²²²¹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 101, 109.

²²²² M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 207.

²²²³ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 317, nr 178.

²²²⁴ K. ALAND, *Synopsis*, s. 179.

²²²⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 179.

²²²⁶ K. ALAND, *Synopsis*.

²²²⁷ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*.

²²²⁸ K. ALAND, *Synopsis*, nr 181.

²²²⁹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 181.

²²³⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 515n.

²²³¹ tamże, s. 520.

²²³² J. MARTIN, *Jezus*, s. 108.

²²³³ NLB, s. 289, *Jarzmo*.

poprzeczkę zakładaną najczęściej parze wołów na kark, do której doczepione sznury lub rzemienie umożliwiały podczepienie jakiegoś obciążenia (brzemienia) w postaci pojazdu lub pług.

CE192. Miłość bliźniego – przykazanie miłości

KONSTRUKCJA

Nie zestawiono tego fragmentu, dotyczącego przykazania miłości, z odpowiedzią Jezusa we wtorek przed męką o tzw. wielkie przykazanie w prawie (Mt 23,34-40), (Łk 10,25-28) – tak uczyniono np. w synopsach Wojciechowskiego²²³⁴ oraz Alanda²²³⁵. Tutaj czas i miejsce wydarzenia są inne, a pytanie jest inaczej sformułowane (nie o największe przykazanie pyta uczony w Prawie, tylko jak osiągnąć życie wieczne) i Jezus również sam na nie nie odpowiada, tylko prowokuje odpowiedź ze strony pytającego, którą potem dopiero osobiście potwierdza jako wytyczną (dobrego) życia.

Założono, że ta perykopa nie łączy się bezpośrednio z poprzednią, gdyż następuje radykalna zmiana tematu i zwrotem zapożyczonym przez Łukasza z Septuaginty „A oto” (gr. *kai idou*)²²³⁶ wprowadzony jest na ewangeliczną scenę znawca Prawa, w poprzedniej Jezus zwracał się do uczniów.

Tytuł dla toku narracji jest wzorowany na bezpośrednim tłumaczeniu z języka greckiego.

TEKST

Odpowiedź uczzonego w Prawie (Łk 10,27) łączy dwa przykazania miłości Boga (Pwt 6,5) i miłości bliźniego (Kpł 19,18), które w Prawie występują oddzielnie²²³⁷. To połączenie wykazuje współzależność obu praw i w paradoksalny sposób, ponieważ są one ustawione obecnie na równej płaszczyźnie, o żadnym z nich nie da się w ten sposób wprost powiedzieć, że jest pierwsze²²³⁸.

Połączone w jedno, prawo miłości Boga i prawo miłości bliźniego, Jezus potwierdza słowem „To czyń, a będziesz żył”, analogicznym do stwierdzenia w (Kpł 18,5)²²³⁹.

Występujące dalej pytanie o bliźniego, ma związek z przykazaniem miłości bliźniego. W pierwszej wersji przykazania (Kpł 19,18) bliźnim jest drugi Izraelita, ale w tej samej księdze nieco dalej (Kpł 19,34) jest powiedziane, że przybysza należy również miłować jak siebie samego, ale się nie nazywa go bliźnim. Talmud zarazem określa „Poganin nie jest twoim bliźnim”²²⁴⁰. Jezus poszerza zakres przykazania miłości bliźniego na wszystkich ludzi²²⁴¹. Konkluzja, do której Jezus prowadzi pytającego przytaczając opowieść o miłosiernym Samarytaninie, wydaje się być taka: nie pytaj, kto jest twoim bliźnim, pytaj, dla kogo ty możesz się nim stać.

CE193. Miłosierny Samarytanin

DATAcja

Datację wygłoszenia przypowieści przez Jezusa ustalono według Daniela-Ropsa²²⁴².

MIEJSCE

Miejsce, w którym toczy się przypowieść, to rzymska droga z Jerozolimy do Jerycha^{2243, 2244} licząca 27 km, którą można przebyć w około 6 godzin²²⁴⁵. Drogę z Jerozolimy do Jerycha można przebyć dużo łatwiej aniżeli zajmuje podróż w kierunku odwrotnym, Jerozolima leży bowiem ponad 1000 m wyżej niż Jerycho (por. komentarz do CE247).

²²³⁴ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 182.

²²³⁵ K. ALAND, *Synopsis*, nr 182.

²²³⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 555, p. 4.1.2.

²²³⁷ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 216.

²²³⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 560n.

²²³⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 137.

²²⁴⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 368.

²²⁴¹ BT w.5, p. 19,18.

²²⁴² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²²⁴³ EB, s. 1009.

²²⁴⁴ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 154n, *Droga rzymska*.

²²⁴⁵ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 138, p. 30.

TEKST

W opowieści występują słudzy świątynni, kapłan i lewita (**Łk 10,31-32**). Lewita to sługa świątynny, nie sprawujący funkcji ściśle kapłańskich²²⁴⁶. Określenie Lewita bierze się od pochodzenia z pokolenia Lewiego (syna Jakuba), a w przypadku kapłanów także wymagane było, aby kapłan pochodził również z pokolenia Lewiego, oraz nieodzownie z rodu Aarona.

Kapłani wykonywali swe funkcje w świątyni osiem tygodni w roku (cztery tygodnie podczas świąt i również cztery tygodnie podczas okresu zwykłego)²²⁴⁷. Kapłan wracał z Jerozolimy, tak wynika z tekstu greckiego (Łk 10,31), prawdopodobnie po zakończeniu służby – służba trwała od szabatu do szabatu, więc mogło to być w pierwszy dzień tygodnia – mimo to wzgląd zachowania czystości rytualnej, by nie dotykać umarłego (Kpł 21,1-3) (a takie wrażenie mógł sprawiać poszkodowany, por. Łk 10,30), chociaż owa czystość w tym przypadku nie była ona potrzebna do sprawowania kultu (ze względu na ukończenie tygodnia służby)²²⁴⁸, zapewne przeważał nad potrzebą okazania miłosierdzia poszkodowanemu. Podobny motyw mógł też wystąpić w przypadku postępowania lewity.

Niemniej należy też zauważyć, że poszkodowany był odarty z szat przez zbójców (Łk 10,30), a w takim przypadku Miszna stwierdza²²⁴⁹, że ww. przepis (Kpł 21,1-3) nie obowiązuje, tzn. kapłan lub lewita nie naraziłby się na nieczystość rytualną, pomagając leżącemu przy drodze człowiekowi.

Samarytanin podszedł do poszkodowanego „i opatrzył mu rany, zalewając je oliwą i winem” (**Łk 10,34**). Jeśli kolejność wymienienia przez Łukasza najpierw oliwy, potem wina, nie ma jakiegos symbolicznego znaczenia, to jest ona zastanawiająca. Wino służyło do dezynfekcji rany i należałoby go użyć najpierw, a dopiero potem oliwy, jako osłony przyspieszającej proces gojenia rany. Oliwę jednak niekiedy mieszano z winem²²⁵⁰, toteż możliwe, że taki właśnie opatrunek zastosował Samarytanin.

Podkreślenie, przez Jezusa, że tym, który okazał miłosierdzie był Samarytanin (**Łk 10,33.37**), jest czymś więcej, niż tylko prostym stwierdzeniem zaistniałego faktu. Żydzi, szczególnie Judejczycy, darzyli Samarytan wielowiekową niechęcią, a nawet wrogością, która została formalnie przypieczętowana po roku 536 przed Chr., gdy Żydzi wróciwszy z niewoli babilońskiej, nie zezwolili Samarytanom na udział w odbudowie świątyni w Jerozolimie, na co odpowiedzią Samarytan była budowa własnego sanktuarium na górze Garizim, które z kolei w 128 r. przed Chr. zniszczyli Machabeusze²²⁵¹. Uczenie się czegokolwiek od Samarytanina stanowiło z pewnością dla Żyda prowokację²²⁵².

Na zakończenie komentarza, małe przypuszczenie co do okoliczności wydarzenia, tłumaczących nieco zachowanie jego uczestników. Jeśli bowiem – według nieco innego założenia – byłoby to w Szabat²²⁵³, to tłumaczyłoby zachowanie kapłana i lewity. Co jednak z zasadą nieprzekraczania 1000 kroków w Szabat? Jest możliwe, że akcja wydarzenia toczy się tuż przed szabatem, w przedwieczerek (wtedy, co warto podkreślić, ruch nawet na ruchliwych drogach, nie był zbyt wielki), tak, że kapłan, który schodził (Łk 10,31) drogą w kierunku Jerycha, mógł spieszyć się by zdążyć przed rozpoczęciem szabatu na nocleg do przydrożnej wioski, lewita miał zapewne jakąś ważną misję do spełnienia i podobny motyw (zdążyć przed szabatem), być może sprawdził tylko, że poszkodowany żyje, natomiast Samarytanin podróżował lub wędrował, jak można przypuszczać z krainy Samarii do Jerozolimy, do miasta, z którego później będzie wracał (Łk 10,35) – też zapewne chciał zdążyć do Jerozolimy przed Szabatem, ale będąc dłuższy czas w podróży mniej się tym przejmował, mógł się przecież zatrzymać w gospodzie, którą zapewne nieco wcześniej minął, przy drodze prowadzącej z Samarii do Jerozolimy, no i nie był zbyt mocno związany koniecznością dotrzymania czystości rytualnej. Zawożąc poszkodowanego do pobliskiej gospody i zatrzymując się tam na noc – greckie słowo *πανδοχείον* (pandocheion), może wskazywać na tzw. karawanseraj²²⁵⁴, czyli zajazd, dworzec dla podróżnych i ich

²²⁴⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 216, p. 24.

²²⁴⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 563, p. 31-32.

²²⁴⁸ tamże, s. 563, p. 31-32.

²²⁴⁹ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 93.

²²⁵⁰ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 294.

²²⁵¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 138-139.

²²⁵² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 123.

²²⁵³ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 115.

²²⁵⁴ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 61.

zwierząt – prawdopodobnie zdążył przed Szabatem, a jeśli gospoda była w odległości nieprzekraczającej 1000 kroków od Jerozolimy, to wyruszając do Jerozolimy w sobotę również nie naruszył Szabatu. Aby pogodzić wszystkie wymogi przestrzenne i czasowe wydarzenia, sensownym wydaje się założenie, że Samarytanin został pobity przez zbójców niedaleko od obwarowań Jerozolimy, około skrzyżowania drogi prowadzącej na północ wzdłuż murów Jerozolimy do Samarii, z drogą wychodzącą z Jerozolimy do Jerycha²²⁵⁵. W ten sposób wszyscy uczestnicy zdarzenia, poza zbójcami, zachowują pewien poziom przyzwoitości: kapłan i lewita chwilowo zainteresowawszy się poszkodowanym i być może stwierdziwszy, że nie ma zagrożenia życia i sami bezpośrednio nie mogą mu pomóc, nie mając zwierzęcia i odpowiedniego ekwipunku do udzielenia pomocy, zachowują Szabat i ważną dla ich obowiązków czystość rytualną, może nawet próbują kogoś wezwać, powiadomić (np. strażę przy bramach), natomiast Samarytanin zachowuje Szabat, ale poświęca swoją czystość rytualną, pieniądze i czas, aby pomóc poszkodowanemu. Dla jednostkowych decyzji uczestników wydarzenia mogło mieć też znaczenie, czy ów „pewien człowiek” był Samarytaninem, Żydem (czyli jakby wrogiem dla Samarytanina²²⁵⁶), albo był ogólnie nie-Żydem. W optyce przypowieści (**Łk 10,36-37**) istotne jednak jest jedynie to, że podejmując decyzję o udzieleniu poszkodowanemu pomocy osobiście i w sposób niezwłoczny, tylko Samarytanin okazuje się jego bliźnim i tym którego należy naśladować.

CE194. Marta i Maria

DATAcja

Datacja w pracy Daniela-Ropsa²²⁵⁷ jest o miesiąc wcześniejsza, ale wtedy trudno byłoby zmieścić wszystkie wydarzenia od pobytu w Jerozolimie na Świącie Namiotów aż dotąd, np. wysłanie siedemdziesięciu dwóch uczniów, dlatego dokonano przesunięcia tej datacji.

TEKST

Maria siada u stóp Jezusa (**Łk10,39**), pewnie wraz z innymi uczniami, gdyż w ten sposób uczniowie wówczas słuchali swojego nauczyciela, ale uczniowstwo Marii jest innego rodzaju, milczące, nie przygotowuje się do roli nauczyciela jak np. niektórzy uczniowie, gdyż nie było to osiągalne dla kobiet w ówczesnej Palestynie²²⁵⁸. Postawa Marii²²⁵⁹ będąc zarazem modlitwą, kontemplacją, jest „milczeniem, symbolem świata, który nadchodzi”²²⁶⁰.

CE195. Modlitwa Pańska

KONSTRUKCJA

Wybór wersetów jest zgodny z synopsą Dąbrowskiego²²⁶¹. Spotykane są różnice w oznaczeniu wersetu „Wy zatem tak się módlcie:” – w [BT w.5] został on dołączony do wersetu ósmego jako werset (Mt 6,8b), a w [GNTPW] i [GNT] stanowi początek wersetu dziewiątego.

Kontekst wydarzenia jest zgodny z Ewangelią Łukasza. Ewangelista Mateusz nie podaje okoliczności czasu i miejsca, bowiem umieścił Modlitwę Pańską w zbiorze mów Jezusa związanych z Kazaniem na Górze²²⁶².

MIEJSCE

Tradycja z IV wieku²²⁶³ sytuuje miejsce przekazania uczniom modlitwy *Ojcze Nasz* na Górze Oliwnej, gdzie w miejscu postawienia Bazyliki Eleona²²⁶⁴ (Eleona znaczy Gaj Oliwny)²²⁶⁵ znajduje się „*Grota, w której Pan nauczał uczniów*”, ale dzisiaj rozważane są też inne możliwości, np. miejscowość Efraim

²²⁵⁵ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, s. 441.

²²⁵⁶ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 125.

²²⁵⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²²⁵⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 149, p. 10,31.

²²⁵⁹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 264.

²²⁶⁰ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, art. 2717, s. 611.

²²⁶¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, nr 195.

²²⁶² R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 225-226.

²²⁶³ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy* (t. II), s. 63.

²²⁶⁴ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 109.

²²⁶⁵ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 63.

(Tajbeh)²²⁶⁶. Wspomniana grotta na Górze Oliwnej, znajduje się obok drogi z Betanii i Betfage do Jerozolimy. Jezus z apostołami miał niejednokrotnie się tutaj zatrzymywać.

Biorąc za punkt wyjścia Ewangelię Łukasza i umiejscowienie poprzedniego rozdziału, jest bardzo prawdopodobne, że Jezus uczył Modlitwy Pańskiej na Górze Oliwnej²²⁶⁷. Można pośrednio o tym wnioskować z następstwa wydarzeń – poprzednie wydarzenie ma miejsce w Betanii, a Góra Oliwna jest położona na drodze z Betanii do Jerozolimy.

TEKST

Modlitwa „Ojcze nasz” rozpoczynała się podobnie jak odmawiana codziennie przez Żydów modlitwa „Osiemnaście błogosławieństw” czyli *szemon esre*, zwana też Amidą, lub Tefilą²²⁶⁸. Podobieństwo można by również znaleźć w sformułowaniu niektórych prośb modlitewnych, ale niewątpliwie „Ojcze nasz” wyróżnia się swoją prostotą, pięknem i powszechnością przesłania²²⁶⁹. Dzisiejsza postać modlitwy „osiemnastu błogosławieństw”²²⁷⁰ nie zawiera w zasadzie prostych, bezpośrednich odniesień do modlitwy Ojcze nasz, poza stwierdzeniami/ błogosławieństwami, będącymi jakby tytułami Bożymi, że ten do którego się zwracamy jest owym wielkim Ty opisanym w tej modlitwie m.in. jako: *Bóg święty, który pragniesz skruchy, który obficie obdarzasz przebaczeniem, król kochający sprawiedliwość i sąd, który sprawiasz, że wschodzi chwała zbawienia, który wysłuchujesz modlitwy*.

Modlitwa „Ojcze nasz”^{2271, 2272} w wersji Mateuszowej zawiera trzy inwokacje, których nie ma w wersji Łukaszowej (Mt 6,9b), (Mt 6,10b), (Mt 6,13b). Przypuszcza się, że wersja Łukaszowa jest bliższa oryginalnemu brzmieniu modlitwy Jezusa, choć jest wersją nieco przekształconą po przetłumaczeniu na język grecki, by dostosować ją do potrzeb ewangelizacji w środowisku helleńskim – tłumaczenia mógł dokonać Barnaba działający w Antiochii Syryjskiej. Wersja Mateuszowa odpowiada ewangelizacji w środowisku wspólnoty palestyńskiej. Interesującą różnicą znajduje się też w wersetach (Mt 6,12) i (Łk 11,4a): Mateusz używa słowa *ὀφείλημα* (opheilēma), tłumaczonego w sensie moralnym jako wina, ale o pierwotnym znaczeniu *dług, powinność*, zwłaszcza w kontekście podatku, podczas, gdy Łukasz używa słowa *ἁμαρτία* (hamartia), oznaczającego grzech. Tłumaczenie bezpośrednie tych werse-
tów z języka greckiego²²⁷³: „*I (odpuść) nam długi nasze, jak i my uwolniliśmy dłużników naszych.*” (Mt 6,12), „*I odpuść nam grzechy nasze, i bowiem sami odpuszczamy każdemu dłużnemu nam.*” (Łk 11,4a). W tym przypadku wersja Mateuszowa może być bliższa wersji pierwotnej, oryginalnej.

Wspomniane wyżej różnice dotyczące słowa określające grzech mogą się wiązać z kwestią wyrażania w języku greckim. *Żydzi uważali ludzkie grzechy za „dług” wobec Boga – to samo słowo aramejskie było uważane na oznaczenie jednego i drugiego*²²⁷⁴.

CE196. Natrętny przyjaciel

TEKST

Na prośbę uczniów o nauczanie modlitwy, Jezus najpierw uczy ich co mają mówić na modlitwie, a potem ukazuje poprzez przypowieść jak powinni się modlić (wytrwale), dlatego ten rozdział jest kontynuacją poprzedniego²²⁷⁵.

²²⁶⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 305.

²²⁶⁷ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 219, p. 1-4.

²²⁶⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 311-312.

²²⁶⁹ tamże, s. 311-312.

²²⁷⁰ A. PROZOROWSKI, *Duchowość Judaizmu*, Poznań 2012, s. 63.

²²⁷¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 142-143.

²²⁷² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 578n, *Aspekt historyczny*.

²²⁷³ GNTPW, s. 24, 308.

²²⁷⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 150, p. 11,4.

²²⁷⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 588, *Tradycja i redakcja*.

CE197. Napiętnowanie faryzeuszów

TEKST

Werset (**Łk 11,38**) jest tłumaczony też w nieco inny sposób, mianowicie „*Lecz faryzeusz zastanawiając się, począł sam sobie w myśli mówić, czemu się nie obmył przed obiadem.*” [BW], lub „*A faryzeusz dziwił się, zauważywszy, że nie dokonał obmycia przed jedzeniem.*” [BWP]. Obmycie jest wyrażone przez greckie słowo βαπτίζω (baptizō) oznaczające zanurzenie – faryzeusz ma więc na myśli najprawdopodobniej zanurzenie w mykwie (zwyczajowa pojemność takiej mykwy to 40 sea, 486 litrów²²⁷⁶), co praktykowali niektórzy rygorystyczni nauczyciele Prawa; w praktyce było przyjęte jako wystarczające tylko umycie prawej ręki, tej którą się używało do posiłku²²⁷⁷. Wzmożenie praktykowania rytualnej czystości ma też być cechą charakterystyczną okresu pomiędzy rokiem 20/19 p. Chr. a 70 po Chr., czyli pomiędzy zapowiedzią budowy Trzeciej Świątyni, a zburzeniem Jerozolimy, jako intensyfikacji czasu oczekiwania na Mesjasza²²⁷⁸.

W wersecie (**Łk 11,42**) Jezus nie wytyka faryzeuszom, że w drobiazgowy sposób dbają o przekazywanie dziesięciny niczego nie pomijając – nie daje się też wciągnąć w dywagacje, czy koper jest, czy nie jest pokarmem (czego dotyczyła dziesięcina)²²⁷⁹ – ale wskazuje, że w odniesieniu do tak wielkich składowych ludzkich postaw, jak sprawiedliwość i miłość Boża, wykazują się ignorancją. Dziesięcina²²⁸⁰, istotnie, należała do dwóch głównych, obok podatku świątynnego, danin religijnych i była składana rokrocznie, z wyjątkiem roku szabatowego, dość chętnie przez lud, nie tylko przez faryzeuszów. Ładowanie wozów zawierającym – oprócz dziesięcin – „*pierwociny plonów*”, gdzie na spodzie układano jęczmień, pszenicę i daktylę, na wierzch kładziono owoce granatu, figi, oliwki i winogrona, potem miętę i koper wraz z wszelką zieleniną i kwiatami dla ozdoby, było już samo w sobie rodzajem święta²²⁸¹. Malownicze pochody wozów, z ustalonych ośrodków, były następnie wiedzione do Jerozolimy²²⁸². Pierwociny płodów ziemi były bowiem też składane rokrocznie wraz z dziesięcinami (Lb 26,2), (2 Krn 31,5), (Ne 10,36), natomiast rabini ustalili, że jedynie z siedmiu rodzajów produktów²²⁸³, wymienionych w (Pwt 8,8), tj. pszenicy, jęczmienia, winorośli, figowca i drzewa granatu, oliwek, oliwy i miodu.

Na marginesie opłaty dziesięciny, warto jeszcze zauważyć, że ogólne obciążenie w postaci danin i podatków od wytworzonych płodów rolnych było w ówczesnej Palestynie niemałe. Wg [NLB]²²⁸⁴, jeśli przykładowo rolnik wytworzył płody rolne o wartości 100 denarów, to musiał oddać dwa denary (owe pół szekla) w postaci podatku świątynnego, następnie 9 denarów w postaci pierwszej dziesięciny, 10 denarów w postaci drugiej dziesięciny (przekazywanej najczęściej w Jerozolimie podczas świętowania Paschy²²⁸⁵, wg Tylocha²²⁸⁶ tam spożywanej), dwa denary jako dar dla kapłanów (tzw. *teruma*), podatki i trybuty dla Rzymu wynosiłyby osobno dalsze 13 denarów, opłacenie materiału siewnego 20 denarów – w efekcie, jako reszta do osobistego pożytku, pozostawałoby 44 procent plonu i tyleż samo denarów. Podobne, aczkolwiek nieco różniące się szacowanie przedstawia Paciorek²²⁸⁷, wg którego, po odliczeniu podatków i niezbędnych obciążeń, rolniczej rodzinie w Palestynie pozostawało 55% przychodu.

Trzecie biada (**Łk 11,44**) przyrównujące faryzeuszów do niewidocznych grobów jest najcięższym wobec nich oskarżeniem. Dotknięcie grobu, nawet nieświadome, sprawiało, że Żyd stawał się nieczystym przez siedem dni (Lb 19,16). Jezus zarzuca faryzeuszom nieczystość poprzez łamanie praw Bożych, przez co kontakt z nimi w postaci słuchania ich nauki i naśladowania obyczajów, staje się

²²⁷⁶ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 164.

²²⁷⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 188.

²²⁷⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 141-142.

²²⁷⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 152, p. 11,42.

²²⁸⁰ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 148-149.

²²⁸¹ tamże, s. 148-149.

²²⁸² tamże, s. 148-149.

²²⁸³ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 99.

²²⁸⁴ NLB, s. 596.

²²⁸⁵ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 22.

²²⁸⁶ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 155, *Maaser szeni*.

²²⁸⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 102-103.

źródłem nieświadomej nieczystości dla innych i sprzeciwiania się Bogu²²⁸⁸. Dla uniknięcia przypadkowego kontaktu z grobem i spowodowania rytualnej nieczystości groby były bielone²²⁸⁹, zazwyczaj w miesiącu *Adar*, czyli z początkiem pory suchej²²⁹⁰. Dawne tłumaczenie „groby pobielane” mogło wskazywać na groby zaniedbane, kiedyś należycie zabezpieczone, lecz teraz już niewidoczne.

Jezus odwołuje się w tej metaforze, do wielkiego wpływu, jaki faryzeusze mają na ludzi i który, zdaniem Jezusa, nadużywają. Wiele czynności religijnych było bowiem – niejako *bezwiednie* – wykonywanych według ich wskazań²²⁹¹, jak pisze J. Flawiusz²²⁹² „/.../ posiadli oni tak znaczny wpływ na ludzi, że we wszystkich sprawach religijnych, odprawianiu modłów i składaniu ofiar rozstrzygają ich wskazania.”.

CE199. Obluda faryzeuszów. Pomoc Ducha Świętego

TEKST

Na oznaczenie tłumy cisnącego się wokół Jezusa Łukasz (**Łk 12,1**) używa słowa *μυρίας* (*urias*), oznaczającego dziesięć tysięcy, co w wersji rozwiniętej, *miriady*, oznacza liczbę, której nie da się dokładnie przeliczyć²²⁹³. Podobne określenie występuje jeszcze w Księdze Apokalipsy (Ap 5,11), (Ap 9,16). Ponadto, na określenie ścisłu, Ewangelista używa obrazowego czasownika *καταπατέω* (*katapateō*), który oznacza dosłownie, że było tak ciasno, iż jedni drugich deptali.

CE200. Ostrzeżenie przed chciwością

TEKST

Prawo Mojżeszowe regulowało kwestie spadkowe²²⁹⁴, według (Pwt 21,15-17) syn pierworodny miał prawo do dwóch części (Pwt 21,15-17) – pośrednio taka kwestia występuje też w przypowieści o synu marnotrawnym – tutaj jednak konkretna sytuacja sporna nie jest znana; Jezus (**Łk 12,14**) nie chce być rozjemcą w tej sprawie, m.in. dlatego jak można przypuszczać, że tego typu rola nie wchodziła w zakres Jego misji, zamiast tego udziela słuchaczom na kanwie tego problemu pouczenia moralnego.

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE201–250

CE201. Przypowieść o nierozsądnym bogaczu

KONSTRUKCJA

Tytuł rozdziału przyjęto za Wojciechowskim²²⁹⁵. Następnym rozdziałem według Ewangelii Łukasza są „*Doczesne troski*” (Łk 12,22-31) – kierując się jednak chronologią z Ewangelii Mateusza został on już umieszczony wcześniej (CE79), podobnie jak rozdział (Łk 12,33-34) „*Dobra trwałe*” (CE76).

CE202. Gotowość na przyjście Pana

KONSTRUKCJA

Ten i następny rozdział, mógłby być umiejscowiony jako fragment mowy eschatologicznej, gdyby kierować się chronologią przyjętą w Ewangelii Mateusza dla wersetów (Mt 24,45-51).

Przyjęto jednak tutaj kolejność chronologiczną według Ewangelii Łukasza dlatego, że wiodący temat gotowości na przyjście pana młodego pochodzi z tej ewangelii. Z drugiej strony zdecydowano się odłączyć fragment (Mt 24,43-44) mówiący o sprawowaniu pieczy nad bezpieczeństwem domu podczas

²²⁸⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 623, p. 44.

²²⁸⁹ tamże, s. 623, p. 44.

²²⁹⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 301.

²²⁹¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 79.

²²⁹² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 836, Ant. XVIII.1.3(15).

²²⁹³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 154.

²²⁹⁴ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 41, p. 14.

²²⁹⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 200.

nieprzewidywalnej nieobecności pana, czyli nieco inny temat, oraz dołączyć go do rozdziału (CE279) w ramach mowy eschatologicznej, gdzie właśnie podobny motyw występuje – a motyw ten występuje we wspomnianym już rozdziale (CE279) *Potrzeba czujności* i następującym po nim (CE280) *Przypowieść o czuwaniu*.

CE203. Przypowieść o wiernym i niewiernym słudze

TEKST

Jezus nie odpowiada wprost na pytanie Piotra „*Panie czy do nas mówisz tę przypowieść (...) ?*” lecz podaje kolejną przypowieść o zarządcy (**Łk 12,41-42**), zaczynając ją pytaniem: „*Któż jest tym sługą wiernym i roztropnym (...) ?*”²²⁹⁶. Jezus, być może, w ten sposób zwraca uwagę Piotra na to, że dłuższa nieobecność pana (młodego) wymaga również zatroszczenia się przez zarządcę o dom i majątki pana.

W obrazie złego sługi, który się rozpija (**Łk 12,45**), może być aluzja do Archelaosa, syna Heroda, który udał się do Rzymu aby uzyskać godność królewską – jest możliwe, że tej wyprawy dotyczy częściowo *Przypowieść o minach*, por. kk do (CE247) – i kiedy Archelaos miał przyjąć posłańca cesarskiego, to posłańca zmuszony był przyjąć jego sekretarz, bo Archelaos był nietrzeźwy²²⁹⁷.

Kara dla niewiernego sługi^{2298, 2299} to, jeśli tekst grecki odczytać dosłownie, rozpołowienie, przecięcie na pół. Werset (**Łk 12,46b**) w tłumaczeniu bezpośrednim brzmi: „*I rozpołowi go i udział jego z niewierzącymi położy*.”. Jest w tekście greckim użyty czasownik *διχοτομήσει* (dichotomesei, rozpołowi), który występuje także w (Mt 24,51) i jest on przede wszystkim charakterystyczny dla ST, występuje w (Wj 29,17), gdzie oznacza rozcięcie zwierzęcia na pół przed złożeniem go w ofierze. Ponieważ w ten sposób kara wydaje się nieproporcjonalna do winy, Święty Hieronim był zwoleńnikiem rozumienia tego czasownika w sposób przenośny, nie jako „wycięcia” osoby, ale jej „odcięcia” od społeczności świętych i przeznaczenia losu obłudników. Najczęściej też w tym kierunku idą współczesne tłumaczenia.

CE204. Właściwy osąd chwili obecnej

KONSTRUKCJA

Wybór wersetów do rozdziału jest zgodny z synopsami Alanda²³⁰⁰ i Wojciechowskiego²³⁰¹. Perykopa jest treściowo zbliżona do (Mt 16,2-3) „*Znaki czasu*”, ale tutaj treść bardziej dotyczy właściwego osądu czasu niż domagania się znaku, dlatego zdecydowano się ją wyodrębnić i nadać własny tytuł.

TEKST

Chmura podnosząca się od strony zachodniej (**Łk 12,54**), czyli od Morza Śródziemnego, była zapowiedzią deszczu²³⁰². Najczęściej takie wiatry wieją w zimie, w porze deszczowej²³⁰³. Wiatr z południa, może bardziej z południowego wschodu, wieje najczęściej jesienią i rzadko latem, przynosi ze sobą upał, jak też niekiedy chmury piaskowego pyłu z pustyni²³⁰⁴.

Wiatr południowy (gr. *νότος*, *notos*), o którym mowa w (**Łk 12,55**), to *sirocco*²³⁰⁵. Można go określić dokładniej jako wiatr południowy lub południowo-wschodni, który wiejąc z obszarów pustyni arabskich przynosi ze sobą upały (a czasem niesie nawet masy pustynnego pyłu)²³⁰⁶.

²²⁹⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 66, p.42.

²²⁹⁷ M. ROSIK M., S. STASIAK, *Historia biblijna w zarysie*, s. 97.

²²⁹⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 67n, p. 46.

²²⁹⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 243.

²³⁰⁰ K. ALAND, *Synopsis*, nr 205.

²³⁰¹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 205.

²³⁰² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 156, p. 12,54.

²³⁰³ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 251.

²³⁰⁴ tamże, s. 251.

²³⁰⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 212. p. 3.

²³⁰⁶ tamże, s. 212, p. 3.

CE205. Wezwanie do nawrócenia

DATAJA I TEKST

Do Jezusa przyszli jacyś ludzie w nieodległej porze, gdy to się stało, donosząc, w tłumaczeniu dosłownym z języka greckiego²³⁰⁷, „o Galilejczykach, których krew Piłat zmieszał z ofiarami ich”. Kontekst wydarzenia jest najprawdopodobniej taki, że masakra zgotowana Galilejczykom miała miejsce wtedy, gdy zdążali ze zwierzętami przeznaczonymi na ofiarę na wzgórze świątynne, zapewne przy okazji większego święta i prawdopodobnie doszło wtedy również do jakichś niepokojów na terenie świątyni, które władze rzymskie stłumiły w krwawy sposób^{2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313}.

Według Paciorka²³¹⁴ wydarzenie musiało mieć miejsce podczas Paschy przed rokiem 30. Również Ciecieląg²³¹⁵ przytacza jako hipotezę, że incydent miał miejsce w święto Paschy 29 r. po Chr., a owymi Galilejczykami byli ci, którzy według (J 6,15), (CE137), chcieli obwołać Jezusa królem.

Z tekstu greckiego Ewangelii Łukasza nie wynika, że Galilejczycy współuczestniczyli przy składaniu ofiar, jak to ma miejsce wyjątkowo podczas Święta Paschy (składanie ofiar bowiem zwyczajowo należy w całości do kapłanów). Nie musiała więc to być Pascha. Ofiary, całopalne, przebłagalne, składano przy różnych okazjach, a na pewno również przy okazji innych świąt. Chronologia KCE wskazuje, że mogło tu chodzić o początek Święta Poświęcenia Świątyni (zwanego też Chanukami lub Świętem Świąteł), które było świętem religijnym, ale także narodowym, dla upamiętnienia oczyszczenia Świątyni podczas powstania Machabeuszów i poświęcenia jej na nowo przez Judę Machabeusza w dniu 25-tym grudnia, 25 kislew, 164 roku p. Chr.²³¹⁶, 1335 dni od jej zbeszczeszczenia, co znajduje odbicie w Księdze Daniela (Dn 12,12)²³¹⁷. Jezus w każdym razie nieco później udaje się do Jerozolimy na to właśnie święto (CE208-209).

Według Hesemanna²³¹⁸ może chodzić o stłumienie rozruchów przez Piłata przy pomocy armii, które miało miejsce prawdopodobnie przed świętem Paschy roku 29, wobec faktu wydania przez niego pieniędzy świątynnych na budowę wodociągu łączącego Jerozolimę z oddalonym o 40 km źródłem, tzw. sadzawkami Salomona²³¹⁹ w okolicach Betlejem.

Drugi tragiczny epizod, przytoczony przez Jezusa, śmierć osiemnastu mieszkańców Jerozolimy, ma związek najprawdopodobniej z zawaleniem się wieży obronnej w pobliżu sadzawki Siloe²³²⁰. Przypuszczalnie²³²¹, ma to również związek z budową wodociągu^{2322, 2323}, wtedy należałoby to wydarzenie datować także przed Paschą 29 roku.

CE206. Przypowieść o nieurodzajnym figowcu

TEKST

Już w trzecim roku od zasadzenia figowiec może wydawać owoce²³²⁴.

²³⁰⁷ GNTPW, s. 323, Łk 13,1b.

²³⁰⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 84.

²³⁰⁹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 250.

²³¹⁰ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 220, p. Łk 13,1.

²³¹¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 98, par. 77.

²³¹² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 213, p. 2.

²³¹³ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 20.

²³¹⁴ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 77.

²³¹⁵ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 74.

²³¹⁶ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 241.

²³¹⁷ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 55.

²³¹⁸ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 242-243.

²³¹⁹ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 350-351, *Sadzawki Salomona*.

²³²⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 166.

²³²¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 274, p. 10.

²³²² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 840-841, *Ant. XVIII.III.2* (60).

²³²³ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 167, *II.IX.4*(175-177).

²³²⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 213, p. 7.

Figowce były często sadzone w winnicy – jak to jest relacjonowane w przypowieści – razem z winną latoroślą, która się na nich mogła wspierać²³²⁵. Elementem zaskakującym w przypowieści jest jednak to, że figowiec nie rodzi owoców, gdyż w praktyce się to omal nigdy nie zdarzało²³²⁶.

CE207. Uzdrawienie kobiety w szabat

TEKST

Jezus, nauczając w szabat w jednej z synagog (prawdopodobnie w Judei), zauważył przygarbioną kobietę (**Łk 13,10-11**). Kobieta siedziała pewnie na kamiennej ławie (jak zresztą wszyscy w synagodze), w jednej z trzech do pięciu rzędów, zapewne w tylnej części synagogi, w specjalnej galerii dla kobiet²³²⁷. Synagoga bowiem, jeśli była najczęstszego typu bazylikowego, to zbudowana była na planie prostokąta, którego dłuższa oś wejściem była zwrócona w stronę Jerozolimy, a plan synagogi był podzielony na trzy nawy rzędami kolumn, siedzenia w każdej z naw były zwrócone do środka²³²⁸. Niekiedy, miejsca dla mężczyzn i dla kobiet były przedzielone specjalną przegrodą, zwaną *mechica* (hebr. *rozdzielenie, przegroda*)²³²⁹, tak, że w skrajnym przypadku, mężczyźni nawet nie widzieli kobiet oddzielonych poprzez gęstą zasłonę.

CE209. Chrystus – jedno z Ojcem

KONSTRUKCJA

Takie umiejscowienie pobytu w Jerozolimie na Święcie Poświęcenia Świątyni, czyli po rozdziale o uzdrawieniu kobiety w szabat, przyjęto zgodnie z synopsami Romaniuka²³³⁰ oraz Coxa i Easleya²³³¹, natomiast w synopsie Dąbrowskiego²³³² znajduje się on kilka rozdziałów wcześniej.

DATA

Datację ustalono według Laurentina²³³³. Święto Hanukkah (popularnie Chanuki) rozpoczynało się 25 Kislev i trwało osiem dni aż do dnia 3 Tawet^{2334, 2335}. Jezus prawdopodobnie przybył na święto w drugiej połowie świątecznego okresu, jeśli początek święta byłznaczony krwią zgładzonych przez Piłata Galilejczyków, por. komentarz do CE205.

Święto Poświęcenia Świątyni zwane też Świętem Świąteł (stąd hebr. nazwa Chanuki) trwa 8 dni, a stały w kalendarzu żydowskim początek święta wynika z okoliczności ustanowienia święta, które opisuje (1 Mch 4,35-59), por. także komentarze^{2336, 2337}. Jest to więc święto oczyszczenia i poświęcenia na nowo świątyni w grudniu 164 roku przez Judę Mahabeusza w dniu 25 Kislev²³³⁸.

Jednym ze sposobów wyrażenia świątecznej radości było zapalanie światła w świecznikach, oprócz centralnego świecznika w świątyni²³³⁹, również w domach. Dwie główne szkoły rabinackie Hillela i Szammaja różniły się co do sposobu zapalania światła: według Hillela należało rozpocząć od zapalenia jednego światła i każdego dnia dokładać jeszcze jedno światło na świeczniku – według Szammaja, na odwrót – należało zapalić wszystkie światła na świeczniku i każdego następnego dnia święta stopniowo po jednym świetle wygaszać²³⁴⁰. Mimo opozycyjnych niekiedy w stosunku do siebie interpretacji halachicznych Tory, traktat Miszna powstały około 200 roku po Chr. wyróżnia ich razem,

²³²⁵ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 86, p. 6.

²³²⁶ tamże, s. 86, p. 6.

²³²⁷ J. JAROMIN, *Synagoga, jaką znał Jezus*, s. 12, 40-44, 57.

²³²⁸ tamże, s. 12, 40-44, 57.

²³²⁹ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 180, *mechica*.

²³³⁰ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 157, nr 167.

²³³¹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxv, sec. 111.

²³³² E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 317, nr 204.

²³³³ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 8.

²³³⁴ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 128.

²³³⁵ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. II, Milwaukee 1950, s. 470.

²³³⁶ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 266, p. 22.

²³³⁷ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 128-129.

²³³⁸ EB, s. 1225, Święto Poświęcenia Świątyni.

²³³⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 397-398, p. 22.

²³⁴⁰ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 131.

Hillela i Szammaja, jako książąt (*nasiim*) tworzących parę uczonych żydowskich którą określano mianem *zugot*²³⁴¹.

MIEJSCE

Portyk Salomona był umiejscowiony od strony doliny Cedronu, przy murze wschodnim Świątyni i formowały go trzy rzędy marmurowych kolumn wysokich na 25 łokci i uwieńczonych sufitem kasetonowym z drzewa cedrowego^{2342, 2343, 2344, 2345}.

TEKST

Przechadzanie się jest charakterystyczne dla greckiego stylu nauczania, w Palestynie bowiem nauczano siedząc lub stojąc²³⁴⁶. Z uwagi na zimową, deszczową i chłodną, porę na pewno pod kolumnadami portyku spacerowało więcej osób²³⁴⁷. Jezus więc, przechadzając się w portyku Salomona (**J 10,22**), albo akurat odpoczywał, albo miał zamiar zaprosić do dysputy uczniów z obszaru kultury greckiej – jak na ironię znalazł Żydów-wrogów, którzy go niejako otoczyli²³⁴⁸.

CE210. Jezus udaje się do Perei

KONSTRUKCJA

Ewentualne wersety paralelne (Mt 19,1-2; Mk 10,1) zostały już wykorzystane wcześniej (CE172).

Pobyt Jezusa w Perei wynika z kontynuacji wątku według Ewangelii Jana. Taki pobyt w Perei założono w niektórych synopsach^{2349, 2350, 2351}. Jak to zostało ujęte w pracy Galbiatego i Serafiniego²³⁵², do tego okresu, mogą się odnosić nauki Jezusa zawarte w rozdziałach (Łk 14-17) oraz (Mt 19-20). W KCE natomiast przyjęto, że działalności Jezusa w Perei dotyczą rozdziały (CE210-224) oparte na (Łk 13,23-16,31) i (Mt 23,37-39) oraz, w drugiej części, podczas drogi do Jerozolimy, rozdziały (CE230-238) oparte na (Łk 18,1-30) i (Mt 19,3-20,16). Jak widać, druga część pobytu w Perei wg KCE, odpowiada wskazaniu z ww. pracy²³⁵³. Dodatkowo przyjęto, że rozdziały (CE225-227) z (Łk 17,5-19), mają miejsce na pograniczu Galilei i Samarii, a (CE228-229) z (Łk 17,20-37) w Dekapolu. Pominęto w tym wyliczeniu nieliczne wersety, odnoszące się do tego okresu, z Ewangelii Jana i Ewangelii Marka.

DATAcja

Datację ustalono według Laurentina²³⁵⁴.

MIEJSCE

Perea^{2355, 2356, 2357} jest nowotestamentalną nazwą krainy po wschodniej stronie Jordanu, nazwą pochodzącą dosłownie z greckiego wyrażenia „*πέραν τοῦ Ιορδάνου*” czyli „*po drugiej stronie Jordanu*”, które jest użyte m.in. w (**J 10,40**). Perea jest obszarem w jurysdykcji Heroda Antypasa, w każdym razie poza obszarem jurysdykcji wrogo usposobionych do Jezusa przywódców z Jerozolimy (J 10,39), która należała do Judei²³⁵⁸. Pierwotna biblijna nazwa tej krainy to Gilead ew. Galaad, w ST wymieniona po raz pierwszy w (Rdz 31,21). Ten wysoki płaskowyż (600-800 m n.p.m.) rozciąga się od rzeki Arnon na południu aż do rzeki Jarmuk na północy – powyżej Jarmuku znajduje się kraina Baszan (współcześnie

²³⁴¹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 41n.

²³⁴² J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 326, *Bell. V.V.2*.

²³⁴³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 216, p. 3.

²³⁴⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 247, p. 3.

²³⁴⁵ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 223.

²³⁴⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 398, p. 23.

²³⁴⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 210, p. 10,23.

²³⁴⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 398, p. 23.

²³⁴⁹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 157, nr 168.

²³⁵⁰ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 317, nr 205.

²³⁵¹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxv, sec. 112.

²³⁵² E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 204.

²³⁵³ tamże.

²³⁵⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 8.

²³⁵⁵ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 26-27.

²³⁵⁶ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 155n.

²³⁵⁷ EB, s. 914, *Perea*.

²³⁵⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 210, p. 10,39-42.

Golan), ale w węższym sensie, na pewno poniżej Pelli, do rzeki Jabbok, gdyż powyżej używana jest już raczej nazwa Dekapol (dziś Adżlun). Gilead położony na południe od rzeki Jabbok – czyli biblijny Moab – nosi dziś nazwę Belka, jest to tzw. Gilead Dolny, czyli właściwa w węższym sensie, ewangeliczna Perea, zaś nazwa niewysokiego pasma górskiego, które składa się w większości na tą krainę to Abarim, co oznacza „Kraj po drugiej stronie”.

Miejscem gdzie Jan udzielał chrztu było m.in. Ainon koło Salim (J 3,23), mogły być też inne miejsca²³⁵⁹. Najbardziej prawdopodobnym miejscem wydaje się jednak Betania za Jordanem²³⁶⁰, czyli pierwsze miejsce gdzie Jan udzielał chrztu. Można tak wnioskować na podstawie bezpośredniego tłumaczenia (J 10,40) z j. greckiego „*I odszedł znów poza Jordan, na miejsce, gdzie był Jan najpierw zanurzający, i pozostał tam.*”²³⁶¹. Chodzi w takim razie o miejsce, gdzie dawniej, na początku chrzcił Jan^{2362, 2363}. Tym miejscem jest właśnie Betania za Jordanem. Jezus dotarł tutaj drogą przez Peregę po wschodniej stronie Jordanu. Jeśli etymologia nazwy Betania jest słuszna (*bet aniya* – dom łodzi)²³⁶⁴, to można przypuszczać, że oprócz brodu, funkcjonowała tu jakaś forma przeprawy łodzią przez rzekę.

CE212. Chytry Herod

KONSTRUKCJA

Tytuł toku narracji jest zgodny z tytułem rozdziału w pracy Dąbrowskiego²³⁶⁵.

TEKST

Herod – chodzi o Heroda Antypasa, syna Heroda Wielkiego, tetrarchę Galilei i Perei – który, jeśli idzie o Galileę, czyli główny obszar działania Jezusa, miał (po roku AD 18-tych) swoją rezydencję²³⁶⁶ w Tyberiadzie, leżącej stosunkowo blisko Kafarnaum, a uprzednio w Seforis, leżącym z kolei blisko Nazaretu. Można przypuszczać z dużą pewnością, że Herod musiał już odpowiednio wcześniej słyszeć²³⁶⁷ co nieco o Jezusie.

Nazwanie Heroda przez Jezusa *lisem* (Łk 13,32) może odnosić się do chytrej, sprytnej polityki wobec cesarza Tyberiusza i Rzymian, dzięki której Herod Antypas panował nad Galileą i Peregą aż 43 lata (4 r.p. Chr. – 39 r. po Chr.), na pewno nie do małżeństwa z Herodiadą, które nie mogło się podobać ani Jezusowi, ani większości Żydów^{2368, 2369}. Tym niemniej, jest to jedyna wypowiedź Jezusa w ewangeliach na temat swego ziemskiego władcy²³⁷⁰.

Na marginesie: spryt polityczny cechował całą dynastię herodiańską, jej zabiegi dyplomatyczne wobec Rzymu – począwszy od Heroda Wielkiego, którego linię w jakimś mniejszym stopniu, kontynuował Antypas – sprawiły, że Żydzi w Palestynie cieszyli się szeregiem przywilejów, których nie znały inne prowincje Cesarstwa Rzymskiego²³⁷¹. Należały do nich²³⁷²: zwolnienie od służby wojskowej, dzień szabatu wolny od spraw sądowych, zwolnienie od kultu Cezara, co jest chyba najistotniejszym z przywilejów. Ściśle rzecz ujmując, w ramach Palestyny tylko Judea (wraz z Samarią i Idumeą) ze stolicą Cezareą Nadmorską, pod zwierzchnictwem rzymskiego prefekta, wtedy Poncjusza Piłata, była jedną z jedenastu wschodnich prowincji Imperium Rzymskiego²³⁷³; pozostałe wschodnie prowincje to: ⁽¹⁾Azja ze stolicą w Efezie, ⁽²⁾Pont ze stolicą Nikomedia, ⁽³⁾Galacja ze stolicą Ancyra (poźniejsza Ankara), ⁽⁴⁾Kapadocja ze stolicą Cezarea Kapodocka, ⁽⁵⁾Syria ze stolicą Antiochia, ⁽⁶⁾Cypr ze stolicą

²³⁵⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 305, par. 269.

²³⁶⁰ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 269-270.

²³⁶¹ GNTPW J 10,40.

²³⁶² BP J 10,40.

²³⁶³ D.H. STERN, *Komentarz*, J 10,40.

²³⁶⁴ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 140.

²³⁶⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 253.

²³⁶⁶ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 35.

²³⁶⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 35.

²³⁶⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 110.

²³⁶⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 112, p. 32a.

²³⁷⁰ tamże, s. 112, p. 32a.

²³⁷¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 195-196.

²³⁷² tamże, s. 195-196.

²³⁷³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 35n, p. 1.

Salamina, ⁽⁷⁾Kreta-Cyrenajka ze stolicą Cyrena, ⁽⁸⁾Egipt ze stolicą Aleksandria, ⁽⁹⁾Macedonia ze stolicą Tessalonika, ⁽¹⁰⁾Achaja ze stolicą Korynt. Status Judei jest jeszcze o tyle wyjątkowy, że podlegała nadzorowi zarządcy Syrii, chociaż nie była tam przyłączona²³⁷⁴.

CE213. Nieszczęsne miasto

KONSTRUKCJA

Lament nad Jerozolimą, według Ewangelii Mateusza, ma miejsce podczas tzw. mowy Jezusa przeciw uczonym w Piśmie i faryzeuszom wygłoszonej w Świątyni Jerozolimskiej, przypuszczalnie w Wielki Wtorek. Przyjęto jednak tutaj umiejscowienie tej perykopy takie, jakie proponuje Ewangelia Łukasza, czyli jako część odpowiedzi Jezusa na wiadomość o zagrożeniu ze strony Heroda, przyjmując hipotezę, że umiejscowienie u Łukasza jest bardziej pierwotne, a u Mateusza ma ono charakter bardziej redakcyjny²³⁷⁵. Można spotkać jednak również opinię przeciwną, że kontekst perykopy jaki proponuje Mateusz jest bardziej pierwotny i naturalny²³⁷⁶.

TEKST

Opiekuńcze skrzydła ptaka, pod którymi chronią się pisklęta (**Łk 13,34**), (**Mt 23,37**), symbolizuje Szekinę ST, opiekuńczą obecność samego Jahwe, której obraz występuje w (Pwt 32,11), (Ps 36|35,8), (Iz 31,5)²³⁷⁷.

CE214. Nowe uzdrowienie w szabat – uzdrowienie z wodnej puchliny

TEKST

Gospodarz spotkania, przywódca faryzeuszów, jest do Jezusa usposobiony przychylnie²³⁷⁸, w odróżnieniu od zaproszonych gości ze strony uczonych w prawie i faryzeuszów. Ewangelista Łukasz w tekście greckim (**Łk 14,1**) określa go słowem *ἄρχων* (archōn), czyli *dostojnik*, *zwierzchnik*, a według kodeksu B i Alef miałyby to być przewodniczący synagogi²³⁷⁹.

Argumentacja Jezusa, dotycząca poratowania wołu kosztem szabatu (**Łk 14,5**), mogła np. nie być zrozumiana, przez członków wspólnoty z Qumran, gdyż oni uważali, że w szabat takiej pomocy się nie udziela (Dam 11,13n) – ich przepisy dotyczące szabatu były bardzo rygorystyczne²³⁸⁰.

CE217. Przypowieść o uczcie

KONSTRUKCJA

W synopsach Alanda²³⁸¹ i Wojciechowskiego²³⁸² perykopa (Mt 22,1-14) jest zestawiona z (Łk 14,15-24). Bezpośrednio paralelne są wersety (Łk 14,16-24) i (Mt 22,2-10). Jednak różnice między tymi perykopami powodują, że wielu komentatorów uznaje je za dwie różne przypowieści, wypowiedziane przy różnych okazjach²³⁸³. Inne są również morały tych dwóch przypowieści: parabola u Łukasza jest jakby dopowiedzeniem do stwierdzenia z (Łk 14,14) o konkluzję, że warto zapraszać ubogich na ucztę, nie licząc na odpłatę, gdyż jest to wtedy *posługa spełniana z miłości do Boga i braci*²³⁸⁴, natomiast u Mateusza istotne jest to, że nie wystarczy być zaproszonym na ucztę, ale trzeba również nie zapomnieć o godnym stroju. W KCE z ww. powodów potraktowano te dwie przypowieści odrębnie.

Poniżej dla dokładniejszego zobrazowania różnic i podobieństw wykonano zestawienie porównawcze tych dwóch perykop.

²³⁷⁴ tamże, s. 39.

²³⁷⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 430.

²³⁷⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 109.

²³⁷⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 172.

²³⁷⁸ tamże, s. 173.

²³⁷⁹ tamże, s. 173.

²³⁸⁰ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 75.

²³⁸¹ K. ALAND, *Synopsis*, nr 216.

²³⁸² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 216.

²³⁸³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 351.

²³⁸⁴ JAN PAWEŁ II, *Komentarz do Ewangelii*, s. 477.

Z04. Zestawienie porównawcze (Mt 22,1-14) i (Łk 14,15-24)

Łk 14,15 Słyszając to, jeden ze współbiesiadników rzekł do Niego: «Szczęśliwy ten, kto będzie ucztował w królestwie Bożym».

Mt 22,1 A Jezus znowu mówił do nich w przypowieściach:

Łk 14,16a On zaś mu powiedział:

Mt 22,2 «Królestwo niebieskie podobne jest do króla, który wyprawił ucztę weselną swemu synowi.

Łk 14,16b «Pewien człowiek wyprawił wielką ucztę i zaprosił wielu.

Mt 22,3a Posłał więc swoje sługi, żeby zaproszonych zwołali na ucztę,

Łk 14,17 Kiedy nadeszła pora uczy, posłał swego sługę, aby powiedział zaproszonym: „Przyjdźcie, bo już <wszystko> jest gotowe”.

Mt 22,3b lecz ci nie chcieli przyjść.

Mt 22,4 Posłał jeszcze raz inne sługi z poleceniem: „Powiedzcie zaproszonym: Oto przygotowałem moją ucztę; woły i tuczne zwierzęta ubite i wszystko jest gotowe. Przyjdźcie na ucztę!”

Mt 22,5a Lecz oni zlekceważyli to i odeszli:

Łk 14,18a Wtedy zaczęli się wszyscy jednomyślnie wymawiać.

Mt 22,5b jeden na swoje pole,

Łk 14,18b Pierwszy kazał mu powiedzieć: „Kupiłem pole, muszę wyjść je obejrzeć; proszę cię, uważaj mnie za usprawiedliwionego”.

Mt 22,5c drugi do swego kupiectwa,

Łk 14,19 Drugi rzekł: „Kupiłem pięć par wołów i idę je wypróbować; proszę cię, uważaj mnie za usprawiedliwionego”.

Mt 22,6 a inni pochwycili jego sługi i znieważywszy, pozabijali.

Łk 14,20 Jeszcze inny rzekł: „Poślubiłem żonę i dlatego nie mogę przyjść”.

Łk 14,21 a Sługa powrócił i oznajmił to swemu panu.

Mt 22,7 Na to król uniósł się gniewem. Posłał swe wojska i kazał wytracić owych zabójców, a miasto ich spalić.

Mt 22,8 Wtedy rzekł swoim sługom: „Uczta weselna wprawdzie jest gotowa, lecz zaproszeni nie byli jej godni.

Mt 22,9 Idźcie więc na rozstajne drogi i zaproszcie na ucztę wszystkich, których spotkacie”.

Łk 14,21b Wtedy rozgniewany gospodarz nakazał swemu słudze: „Wyjdź co prędzej na ulice i w zaułki miasta i sprowadź tu ubogich, ułomnych, niewidomych i chromych!”

Mt 22,10 Słudzy ci wyszli na drogi i sprowadzili wszystkich, których napotkali: złych i dobrych. I sala weselna nappełniła się biesiadnikami.

Łk 14,22 Sługa oznajmił: „Panie stało się, jak rozkazałeś, a jeszcze jest miejsce”.

Łk 14,23 Na to pan rzekł do sługi: „Wyjdź na drogi i między opłotki i przynaglaj do wejścia, aby mój dom był zapelniony.

Łk 14,24 Albowiem powiadam wam: Żaden z owych ludzi, którzy byli zaproszeni, nie skosztuje mojej uczyty”».

Mt 22,11 Wszedł król, żeby się przypatrzeć biesiadnikom, i zauważył tam człowieka nie ubranego w strój weselny.

Mt 22,12 Rzekł do niego: „Przyjacielu, jakże tu wszedłeś, nie mając stroju weselnego?” Lecz on oniemiał.

Mt 22,13 Wtedy król rzekł sługom: „Zwiążcie mu ręce i nogi i wyrzućcie go na zewnątrz, w ciemności! Tam będzie płacz i zgrzytanie zębów”.

Mt 22,14 Bo wielu jest powołanych, lecz mało wybranych».

TEKST

W (Łk 14,16) mamy stwierdzenie wystosowania zaproszenia przez człowieka wyprawiającego ucztę („zaprosił wielu”), a w następnym wersecie, ów człowiek posyła sługę, aby powiedział zaproszonym,

że „już jest gotowe”. Kultura Żydów, podobnie zresztą jak Greków i Rzymian, nakazywała podwójne zaproszenie gości, pierwsze na kilka dni przed ucztą, a drugie tuż przed samym wydarzeniem²³⁸⁵.

CE218. Obowiązki uczniów Jezusa

KONSTRUKCJA

Według Alanda²³⁸⁶ wersety (Łk 14,26-27) są paralelne z (Mt 10,37-38). Ponieważ wersety perykopy z Ewangelii Mateusza zostały już wykorzystane wcześniej w rozdziale „Za Jezusem lub przeciw Niemu. Wyrzeczenie” (CE131), w którym temat pójścia za Jezusem jest ujęty w bardziej radykalnej, bezwarunkowej formie niż w tym rozdziale i tam te wspomniane wersety mają swoje miejsce – dlatego przyjęto wersję zawierającą tylko z fragment z Ewangelii Łukasza, co jest zgodne z synopsą Dąbrowskiego²³⁸⁷.

CE219. Zgubiona drachma – przypowieść

KONSTRUKCJA

Pierwszą przypowieścią w tym ciągu przypowieści z Ewangelii Łukasza jest przypowieść o zabłąkanej owcy – została ona jednak wcześniej włączona do rozdziału (CE167), w ramach nauczania wypowiedzianego dla Dwunastu w Kafarnaum, według chronologii wyznaczonej przez Ewangelię Mateusza. Przedział tekstu Ewangelii Łukasza (Łk 15,1-32) zawiera zbiór trzech przypowieści, które Bartnicki²³⁸⁸ określa jako „trzy przypowieści o zagubionych (zagubiona owca, drachma i syn marnotrawny).

Tytuł dla tego toku narracji „Boże przebaczenie” i następnego „Niebezpieczeństwo bogactw” pochodzi z [BT w.5], od tytułów perykop przed wersetami (Łk 15,1) i (Łk 16,1).

DATAcja

Datację przyjęto według pracy Daniela-Ropsa²³⁸⁹.

TEKST

Drachma, którą zgubiła kobieta w przypowieści (Łk 15,8), jest grecką monetą, wykonaną²³⁹⁰ ze srebra albo złota, lub z elektronu (stopu złota i srebra), o nominale równym rzymskiemu denarowi²³⁹¹, co odpowiada zapłacie za jeden dzień roboczy pracownika w winnicy, por. (CE238) *Przypowieść o robotnikach w winnicy*.

Radość kobiety ze znalezienia brakującej drachmy jest zapewne podwójna, gdyż dziesięć drachm może ona na przykład zamienić na jedną monetę dziesięciadrachmową (dekadrachmę)²³⁹², tak piękną jak np. dziesięciadrachmowa moneta syrakuzkańska (z ok. 413 r. p. Chr., projektu Kimona)²³⁹³, gdzie na awersie występuje głowa Aretuzy, a na rewersie kwadryga, będącą zresztą częstym motywem na greckich monetach. Notabene, Święty Augustyn (około r. 400 po Chr.)²³⁹⁴ mówi o świętej kwadrydze, którą niejako stworzyli czterej ewangelisci, poprzez reprezentujące ich dzieło zwierzęta/stworzenia – stanowią je odpowiednio, lew w Mateuszu, człowiek w Marku, wół w Łukaszu, orzeł w Janie – gdzie, *Pan wieziony przez świat przez te święte kwadrygi podbił ludy pod swoje łagodne jarzmo i lekkie brzemie*²³⁹⁵.

Jeśli by, do tego cyklu opowieści o Bożym przebaczeniu, dołączyć jeszcze jako pierwszą opowieść (Łk 15,4-7), **CE167 Zabłąkana owca**, to można tutaj zauważyć, że w każdej kolejnej z trzech przypowieści w Ewangelii Łukasza, względna utracona wartość wzrasta, jedna ze stu owiec, jedna z dziesięciu monet, jeden z dwóch synów²³⁹⁶.

²³⁸⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 224, p. 8.

²³⁸⁶ K. ALAND, *Synopsis*, nr 217.

²³⁸⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 213.

²³⁸⁸ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 161.

²³⁸⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²³⁹⁰ K. MAJEWSKI (red), *Kultura materialna starożytnej Grecji*, s. 384.

²³⁹¹ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 109.

²³⁹² E. WIPSZYCKA, *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, s. 252.

²³⁹³ K. MAJEWSKI (red), *Kultura materialna starożytnej Grecji*, s. 383n.

²³⁹⁴ ŚW. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 5, *Wstęp*.

²³⁹⁵ ŚW. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 22-23.

²³⁹⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 161, p. 15,8-10.

CE220. Syn marnotrawny – przypowieść

DATAcja

Datację ustalono według pracy Daniela-Ropsa²³⁹⁷.

TEKST

Według żydowskiego prawa (Pwt 21,17) młodszemu synowi przypadała (**Łk 15,11-12**) jedna trzecia majątności, podczas gdy starszemu dwie trzecie^{2398, 2399, 2400}.

W przypowieści Ojciec postępuje niekonwencjonalnie, jak na owe czasy, ulegając prośbie młodszego syna o podział majątku i przydzielenie mu przypadającej nań części²⁴⁰¹. Normą wówczas było, że wszyscy synowie pracowali w domu ojca za jego życia²⁴⁰², a podział dóbr i przyjęcie spadku następował dopiero po śmierci ojca.

Ojciec dokonał wydzielenia przypadającej młodszemu synowi części własności podlegającej spadkowi i młodszy syn tą część otrzymał, co nie znaczy, że starszy syn już wtedy otrzymał swoją część majątku, natomiast została ona wtedy ustalona²⁴⁰³.

Wyjazd w dalekie strony (**Łk 15,13**) w poszukiwaniu lepszych warunków życia, nie był wówczas czymś wyjątkowym czy nagannym²⁴⁰⁴. Krytyka dotyczy zmarnotrawienia majątku ojca. Diaspora żydowska²⁴⁰⁵, licząca około cztery miliony ludzi, kilkakrotnie więcej niż w samej Palestynie, była wówczas silnie reprezentowana w krajach Azji Mniejszej i w wielu innych krajach leżących nad Morzem Śródziemnym. Musiała to być jednak kraina silnie zhellenizowana – być może Dekapol, może Baszan²⁴⁰⁶, albo jeszcze gdzieś dalej – Żydzi bowiem świń nie hodują i nie spożywają mięsa wieprzowego²⁴⁰⁷.

Strąki, którymi żywił się młodszy syn, nazywane są popularnie *chlebem świętojańskim*²⁴⁰⁸, a pochodzą z drzewa karobowego. Drzewo to zwane jest również szarańczynem strąkowym – ze względu na to, że jego strąki jakby przypominają szarańczę, którą żywił się Jan Chrzciciel – albo nazywane jest też od nazwy łacińskiej ceratonia, skąd grecka nazwa *κερατίων* (keration) znajdująca się w wersecie (**Łk 15,16**). Jest to raczej roślina pastewna, chociaż owoce są bardzo słodkie, przypominają w smaku osłodzone kakao i mogą służyć również jako substytut pożywienia dla ludzi. Jednakże, jedzenie tego typu traktowano jako upokorzenie, ostateczność²⁴⁰⁹, zwłaszcza, że te strąki były prawie niejadalne, jak mówi arabska sentencja „On jest jak strąk chleba świętojańskiego: nie daje się ani gryźć, ani żuć”²⁴¹⁰.

„A gdy był jeszcze daleko, ujrzał go jego ojciec i wzruszył się głęboko” (**Łk 15,20**). Jak zauważa Jan Paweł II²⁴¹¹ ojciec marnotrawnego syna jest wierny swojemu ojcostwu, swojej ojcowskiej miłości, będącej przejawem miłosierdzia zwanego w ST *hesed*. Ojciec Święty zwraca uwagę²⁴¹², że na oznaczenie miłosierdzia w ST były używane głównie dwa terminy: *hesed* – odpowiadający bardziej miłości ojcowskiej, wiernej, odpowiedzialnej, dotrzymującej zobowiązań, *rahāmim* – odpowiadający miłości matczynej do dziecka, cechującej się bliskością i więzią, oraz można jeszcze wspomnieć o trzecim terminie: *hāmāl* – oznaczającym oszczędzanie pokonanego wroga, okazywanie litości i współczucia, darowanie winy. Miłosierdzie ojca względem syna marnotrawnego przypomina niezmiennie

²³⁹⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²³⁹⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 227, p. 10.

²³⁹⁹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 259, p. 26.

²⁴⁰⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 161, p. 15,11-12.

²⁴⁰¹ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 370.

²⁴⁰² tamże, s. 370.

²⁴⁰³ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 138, według W. Pöhlmann.

²⁴⁰⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 182-183, p. 12-13.

²⁴⁰⁵ tamże, s. 182-183, p. 12-13.

²⁴⁰⁶ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 224.

²⁴⁰⁷ EB, s. 1227, *świnia*.

²⁴⁰⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 228, p. 15.

²⁴⁰⁹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 139.

²⁴¹⁰ tamże, s. 139, p. 44.

²⁴¹¹ JAN PAWEŁ II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II. Dives in misericordia*, Kraków 2009, s. 100n.

²⁴¹² tamże, s. 92-94, przypis 52.

miłosierdzie Boga względem swoich stworzeń, mające pierwszeństwo przed sprawiedliwością, która również służy miłości²⁴¹³.

CE221. Obrotny rządca – przypowieść

TEKST

Roztropność postępowania rządcy niekoniecznie polega na tym, że zmniejszył bezpośredni dług towarowy dłużnikom, ile na tym, że zrezygnował z przypadającej jemu, lub jego panu prowizji, którą też rozliczało się w towarze. W konkretnym przypadku, podanym w przypowieści, dla oliwy ta prowizja wynosiłaby 100% wartości towaru, dla pszenicy tylko 25% (80 korców towar, 20 korców darowana prowizja). Wydany towar był wydawany oczywiście bez prowizji, wartość umowy obejmowała jednak wartość (lub ilość jednostek miary) towaru wraz z prowizją²⁴¹⁴. Prowizja była oddawana dopiero przy wypełnianiu zobowiązania przez dłużnika²⁴¹⁵, oczywiście wraz z towarem. W przypowieści natomiast rządca zadbał jedynie o zwrot towaru.

O ile przedstawiona interpretacja, stosunków ekonomicznych panujących w przypowieści, jest słuszna, to warto również wspomnieć o tym, że rządca postępując w ten sposób, tzn. rezygnując ze swojej prowizji, jest nawet w zgodzie ze starotestamentowym zakazem lichwy, choć w tej przypowieści, nie wydaje się to być takie istotne.

Na marginesie warto zauważyć, że długi były niemałe, zważywszy, że beczka, czy raczej beczułka oliwy (gr. βῆτος, hebr. bat) jest miarą pojemności materiałów płynnych równą w przybliżeniu 40 l (podawane są pojemności w zakresie 38-45 l), czyli sto beczułek to około 4000 litrów oliwy o wartości łącznej około 1000 denarów^{2416, 2417}. Jeśli chodzi o korzec, a właściwie koros (gr. κόπος, hebr. chomer) będący miarą dla materiałów sypkich, to nie ma w bibliografii jednoznaczności w tym względzie: może to być albo 393 l lub 230 l²⁴¹⁸, albo 435 l²⁴¹⁹, albo 525 l²⁴²⁰, lub, tyle co beczka, około 40 l^{2421, 2422}.

Dysproporcje w darowaniu długu (50 beczek oliwy stanowiące 100% wartości towaru) i 20 korców pszenicy stanowiące tylko 25% wartości towaru) mogą wynikać stąd, że rządca chciał mniej więcej jednakowo potraktować, pod względem finansowym, swoich dłużników²⁴²³. Co prawda oliwa jest znacznie droższa od pszenicy, ale korzec to miara zawierająca od 5-ciu do 10-ciu beczułek, więc objętość darowanego długu pszenicy jest kilkakrotnie większa od darowanego długu 50-ciu beczek oliwy²⁴²⁴. Roztropność rządcy polega na tym, że usankcjonował on korektę zobowiązań płatniczych dłużników na takie, które mogli oni realnie spłacić.

*Ilość oliwy z oliwek (100 beczek, około 40 hektolitrow) odpowiadała produkcji z blisko 150 drzew oliwnych i miała wartość około 1000 denarów, co było sumą niebagatelną. Ilość pszenicy (100 korców, również około 40 hektolitrow) odpowiadała produkcji z około 100 akrów²⁴²⁵ ziemi i była warta około 2500 denarów. Procent umarzanych długów jest różny, lecz w każdym przypadku darowano podobną kwotę (około 500 denarów).*²⁴²⁶ Inne założenie co do korca pszenicy i ceny, podobny wniosek (sic!).

Chyba jednak nie jest to przypowieść o podwójnym oszustwie swego pana przez rządcę, który najpierw ukrywa zły stan majątku, a potem ukrywa zmianę, zmniejszenie, zobowiązań dłużników, gdzie Jezus²⁴²⁷, zdaniem J. Lohfinka, w odniesieniu do rządcy *nie chwali przestępstwa, lecz konsekwencję*

²⁴¹³ JAN PAWEŁ II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II. Dives in misericordia*, s. 94n.

²⁴¹⁴ KKB, s.1085, p. 148.

²⁴¹⁵ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 75.

²⁴¹⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 182.

²⁴¹⁷ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 262, p. 32.

²⁴¹⁸ BT w.5, Słownik, s. 1448.

²⁴¹⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 182.

²⁴²⁰ D. I. P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 107.

²⁴²¹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 262, p. 32.

²⁴²² BP, s. 194, p. 16,1-13.

²⁴²³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 187, p. 5.

²⁴²⁴ tamże, s. 187, p. 5.

²⁴²⁵ EP, t. I, akr = 4047 m².

²⁴²⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 162, p. 16,6-7.

²⁴²⁷ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 175.

i zaangażowanie, z jakim on ratuje on swój byt. Raczej bowiem nie tyle można tutaj mówić o ewidentnym przestępstwie rządcy, ile o stwierdzonej przez pana nieudolności rządcy, który później ratuje się sprytem, prawdopodobnie tylko z niekorzyścią dla siebie, rezygnując ze swojej prowizji i postępując w ten sposób uczciwie względem pana, przyczyniając się do odzyskania długu. Ten spryt, w niewątpliwie trudnej sytuacji dla wszystkich stron (pan, rządcą, dłużnicy), Jezus nazywa roztropnością (**Łk 16,8**).

CE222. Dobry użytek z pieniędzy

KONSTRUKCJA

Układ rozdziału jest zgodny z [BT w.5], wyjąwszy werset (Łk 16,13), który został już zacytowany wcześniej, w rozdziale (CE78). W synopsach Alanda²⁴²⁸ i Wojciechowskiego²⁴²⁹ jest zaproponowana okrojona wersja rozdziału (Łk 16,10-12) z tytułem „*Wierność małym rzeczom*”, jednak warto zauważyć, że werset (Łk 16,11) odnosi się do wersetu (Łk 16,9), co uzasadnia wybór dokonany w KCE.

CE223. Faryzejska świętość

KONSTRUKCJA

Następna perykopa według Ewangelii Łukasza (Łk 16,16-17), została już użyta wcześniej w rozdziale (CE66), podobnie werset (Łk 16,18) został włączony do rozdziału (CE68) w ramach *Kazania na Górze*.

CE224. Bogacz i ubogi Łazarz – przypowieść

KONSTRUKCJA

Przypowieść tę można uznać za objaśnienie i poszerzenie wątku prawdziwej świętości i umiejętności wykorzystania swoich zasobów, w tym finansowych, do pomagania bliźnim. Chociaż brak jest w Ewangelii Łukasza jakiegoś wersetu wprowadzenia do tej przypowieści, to tematyka przypowieści usprawiedliwia nadanie jej statusu kontynuacji nauczania z poprzednich rozdziałów²⁴³⁰.

Następujące później wersety (Łk 17,1-4) zostały już wykorzystane wcześniej (CE166; CE168; CE170), podobnie jak wersety wcześniejsze (Łk 16,16-17) (CE66) i (Łk 16,18) (CE68) w *Kazaniu na Górze*. Jak można zauważyć, tematyka wymienionych tutaj perykop jest nieco inna od zasadniczego toku narracji „*Niebezpieczeństwo bogactw*” dominującego w bloku narracyjnym (Łk 16,1-31).

TEKST

Wzmianka o tym, że bogacz *ubierał się w purpurę i bisior* świadczy o jego zamożności (**Łk 16,19**). Wierzchnia szata jest koloru purpurowego, który to barwnik wytwarzano^{2431, 2432, 2433, 2434, 2435} w Syro-Fenicji ze specjalnego gatunku mięczaków, *murex trunculus* i *murex brandaris*. Barwnik jak i sama szata nim barwiona były bardzo drogie. Odcienie uzyskiwano metodą powtórnego farbowania, bądź przez zaciemnianie koloru (od różu do ciemnego fioletu) poprzez odpowiednią ekspozycję płynu barwiącego od ślimaków na działanie promieni słonecznych. Tunika bogatego człowieka jest wykonana z bisioru, tzn. z delikatnego i kosztownego płótna lnianego (gr. *βύσσος*, bussos) wytwarzanego w Egipcie. Prawdopodobnie nie był to ten najdroższy, właściwy bisior, zwany też *morskim jedwabiem*, albowiem w takim przypadku nici były produkowane w specjalny sposób z małży, a cena wyprodukowanego z tych nici jedwabiu była wręcz zawrotna.

Przypowieść nie wskazuje wprost konkretnego bogacza, ani też nie mówi z jakiej warstwy społecznej się on wywodzi, ale charakterystyka stroju bogacza, dwie opisane szaty, purpura jako szata uroczysta i len (bisior) jako materiał, z którego sporządzano obrzędową tunikę kapłańską, odpowiadają m.in.

²⁴²⁸ K. ALAND, *Synopsis*, nr 223.

²⁴²⁹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 223.

²⁴³⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 519-520 par. 471-472.

²⁴³¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 232, p. 13, 14.

²⁴³² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 201.

²⁴³³ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 185.

²⁴³⁴ EB, s. 1024, *purpura*.

²⁴³⁵ S. MOSCATI, *Świat Fenicjan*, s. 100.

atrybutom stroju jerozolimskiego arcykapłana²⁴³⁶ – jest również jakąś prawdą, że w I-szym wieku, do r. 70 po Chr., rody arcykapłańskie trochę się panoszyły, dając się innym we znaki, o czym świadczy m.in. satyra, która trafiła do Miszny (Pesahim 56b-57a), której końcowe strofy są następujące „/.../ *Nieszczęsny ja z powodu ich zdzierstwa. Czyż nie są to arcykapłani i ich synowie skarbnicy I ich zięciowie nadintendenci ? Czyż ich niewolnicy nie okładają ludu kijami ?*”.

Imię Łazarz (hebr. „el-azar”), (**Łk 16,20.25**), oznacza „Bóg pomaga” albo „pomoc”²⁴³⁷.

Wyrażenie „łono Abrahama” użyte dwukrotnie (**Łk 16,22-23**) oznacza szczególnie honorowe miejsce, po prawej stronie gospodarza – tutaj jest nim Ojciec Abraham – dotyczy miejsca na ucztach, gdzie spoczywano w pozycji pólężącej na ławach wspierając się na lewym łokciu²⁴³⁸.

CE225. Moc wiary

MIEJSCE

Jest prawdopodobne, że ta przypowieść była wygłoszona w Galilei; możliwe, że użycie przenośni z morzem nie jest tutaj całkiem przypadkowe. Epizod z dziesięcioma trędowatymi (CE227) zakłada bowiem, że Jezus wrócił do Galilei na bardzo krótko – prawdopodobnie już nie do Kafarnaum, ze względu na zagrożenie ze strony Heroda – by potem znów zejść do doliny Jordanu i udać się do Perei.

Podobnie topograficznie, osadza Joachim Gnilka, ów logion Jezusa²⁴³⁹, mianowicie, iż Jezus wskazuje uczniom morwę rosnącą nad Jeziorem Genezaret, która posłużyła jako obraz dla Jego przypowieści.

TEKST

Drzewo morwowe (gr. *συκάμινος*, *sukaminos*), inaczej morwa figowa, to powszechnie spotykana w Palestynie sykomora, zwana też dziką figą lub figą egipską, o jadalnych owocach podobnych do małych fig, osiągająca wysokość do 15-tu metrów i posiadająca bujną, liściastą koronę oraz niskie, rozłożyste gałęzie^{2440, 2441}.

CE227. Wdzięczny Samarytanin – oczyszczenie dziesięciu trędowatych

KONSTRUCJA I MIEJSCE

Uzdrowienie dziesięciu trędowatych wyznacza początek topograficzno-chronologiczny dla ostatniej podróży do Judei – Jezus ze Świąta Poświęcenia Świątyni poprzez Pereę dotarł aż do Galilei, skąd znów zacznie się Jego powrotna podróż do Jerozolimy^{2442, 2443}. Najkrótsza w linii prostej droga do Jerozolimy prowadziłaby przez Samarię i Judeę. Jezus jednak obrał inną drogę, jak wynika z wersetu (**Łk 17,11**) *przechodził przez pogranicze Samarii i Galilei*. Oznacza to, że przeszedłszy dolinę Ezdrelon przez pogranicze Galilei i Samarii – tutaj stanęło przed nim dziesięciu trędowatych, w pewnej odległości, zgodnie z przepisami²⁴⁴⁴; mogło to być wg tradycji w wiosce Genin²⁴⁴⁵ – Jezus doszedł dalej do doliny Jordanu, by lewym działem wód Jordanu (po wschodniej stronie rzeki), poprzez Dekapol najpierw, Pereę potem, gdzieś w okolicy Betanii Perejskiej przejść znowu Jordan i skierować się już w kierunku Jerycha i Jerozolimy^{2446, 2447}.

W miejscowości tej, różnie nazywanej i pisanej, dzisiaj Jenin, poprzednio także Janin, Dżenin, Ginea, En Gannim, zbiegają się drogi z trzech kierunków: od Jeziora Galilejskiego, z okolic Nazaretu, oraz z okolic Góry Karmel, łącząc się w szlak prowadzący na południe²⁴⁴⁸.

²⁴³⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 70.

²⁴³⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 191.

²⁴³⁸ EB, s. 680, *łono Abrahama*.

²⁴³⁹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 174.

²⁴⁴⁰ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 175.

²⁴⁴¹ EB, s. 1155, *sykomora*.

²⁴⁴² E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 221.

²⁴⁴³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 522.

²⁴⁴⁴ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 185.

²⁴⁴⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 522.

²⁴⁴⁶ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 204.

²⁴⁴⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 311.

²⁴⁴⁸ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 170.

TEKST

Trędowaci (**Łk 17,12-13**) „Zatrzymali się z daleka i głośno zawołali: «Jezusie, Mistrzu, ulituj się nad nami!»”. Postąpili więc zgodnie z nakazami Prawa²⁴⁴⁹, gdyż trędowaci mieli obowiązek mieszkać daleko od osiedli, nosić specjalną odzież, chodzić z odkrytą głową, a podczas zbliżania się do ludzi zdrowych wołać „Tame, tame !”, czyli „Nieczysty, nieczysty !” – jednak tutaj od razu wołają do Jezusa o pomoc, uzdrowienie z choroby.

CE228. Przyjście królestwa Bożego – Królestwo Boże w was jest

KONSTRUKCJA

Wyodrębnienie rozdziału jest zgodne z [BT w.5] oraz synopsami Alanda²⁴⁵⁰ i Wojciechowskiego²⁴⁵¹. Drugi podtytuł według Wojciechowskiego²⁴⁵² jest uprawniony, dosłowne tłumaczenie (Łk 17,21b) według [GNTPW]²⁴⁵³ brzmi następująco: *Oto bowiem królestwo Boga wewnątrz was jest*.

DATACJA

Lokalizacja wydarzenia (Dekapol) – własna.

TEKST

Słowo *παράτηρησις* (*paratērēsis*) występujące w wyrażeniu *μετὰ παρατήρησεως* przetłumaczonym w [BT w.5] jako *w sposób dostrzegalny* (**Łk 17,20b**), oznacza w istocie obserwacje astronomiczne, ew. obliczenia astrologiczne, czyli Jezus chce powiedzieć, że nadejścia królestwa Bożego nie da się przewidzieć²⁴⁵⁴ za pomocą żadnych obserwacji astronomicznych, czy też obliczeń astrologicznych.

CE229. Dzień Syna Człowieczego

KONSTRUKCJA

Zrezygnowano z paralelnych fragmentów (Mt 24,21-28; Mk 13,19-23; J 12,25) – są one umieszczone w mowie eschatologicznej Pana Jezusa, inaczej niż u Wojciechowskiego²⁴⁵⁵, czy Romaniuka²⁴⁵⁶.

W niektórych synopsach łączy się ten rozdział i poprzedni^{2457, 2458} – ze względu jednak na nieco inny temat w obu rozdziałach oraz zmienione grono słuchaczy i być może nawet jakiś odstęp czasowy, zdecydowano się pozostawić obydwie rozdziały oddzielnie.

TEKST

Werset (Łk 17,36) jest najczęściej pomijany, tak jest też w [BT w.5]. Uzupełnienie dla wersji polskiej podano według Biblii Gdańskiej²⁴⁵⁹.

CE230. Moc wytrwałej modlitwy – przypowieść o sędzim i wdowie

KONSTRUKCJA

Tytuł toku narracji jest wzorowany na tytule rozdziału w pracy Szczepańskiego²⁴⁶⁰.

²⁴⁴⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 292.

²⁴⁵⁰ K. ALAND, *Synopsis*, nr 234.

²⁴⁵¹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 234.

²⁴⁵² tamże, nr 234.

²⁴⁵³ GNTPW, s. 345, Łk 17,21.

²⁴⁵⁴ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 203.

²⁴⁵⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 235.

²⁴⁵⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 186-188.

²⁴⁵⁷ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 267.

²⁴⁵⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 246, §131.

²⁴⁵⁹ Tekst Biblii Gdańskiej z 1632 roku, zrewidowany w 1738 roku (Biblia Królewiecka) i w 1881 Nowy Testament, z modułu o synonimie PBG programu biblijnego e-Sword.

²⁴⁶⁰ tamże, s. 249, §132.

CE232. Nerozerwalność małżeństwa

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów konstytuujących rozdział odpowiada synopsie Romaniuka²⁴⁶¹, z tym, że wyodrębniono jeszcze następny podrozdział, zgodnie z [BT w.5].

CE233. Dobrowolna bezżenność

TEKST

Jezus wymienia kategorie osób, które z różnych powodów żyją samotnie (Mt 19,12). Chociaż w języku greckim każda z tych kategorii jest określana jednakowym słowem εὐνοῦχος (eunouchos), to z pewnością w przypadku bezżennych dla królestwa niebieskiego, nie chodzi o jakiś ślepy determinizm losu, czy okaleczenie ograniczające możliwości wyboru drogi życiowej człowieka²⁴⁶², ale o świadomą decyzję osoby pozostania w stanie bezżennym dla dobra królestwa niebieskiego. Przykład życia wspólnotowego w stanie bezżennym w ówczesnym czasie stanowili eseneicy, z których większość, o ile nie wszyscy, żyli w celibacie, co zgodnie poświadczają Pliniusz Starszy, Józef Flawiusz i Filon²⁴⁶³.

CE234. Jezus błogosławi dzieci

KONSTRUKCJA

Związek z poprzednim rozdziałem, poprzez słowo „Wtedy” (gr. τότε, tote), z początku wersetu (Mt 19,13), jest raczej luźny²⁴⁶⁴, toteż nie powiązano tego rozdziału z poprzednim poprzez tok narracji.

DATACJA

Datację wydarzenia ustalono według Daniela-Ropsa²⁴⁶⁵.

CE235. Bogaty młodzieniec

KONSTRUKCJA

Trzy kolejne rozdziały są powiązane poprzez tok narracji, podobnie jak to jest zaznaczone w pracach Szczepańskiego²⁴⁶⁶ i Dąbrowskiego²⁴⁶⁷, chociaż należy zauważyć, że rozdział *Nagroda za dobrowolne ubóstwo* jest dość samodzielną jednostką²⁴⁶⁸.

TEKST

Według (Mk 10,17) młody człowiek nazywa Jezusa *Nauczycielem*, padając przed nim wcześniej na kolana. Świadczy to o tym, że traktuje Jezusa naprawdę wyjątkowo, wyżej niż nauczyciela, przed rabinem bowiem nie ma w zwyczaju padać na kolana²⁴⁶⁹. Pytanie, natomiast jakie ów młody człowiek zadał, jest dość typowe²⁴⁷⁰, takie pytania zwykło się zadawać rabinom. Również pielgrzymi, wstępując do Świątyni Jerozolimskiej, stawiali pytanie: „Co mam czynić, by wstąpić i mieć udział w życiu ?”²⁴⁷¹.

Przykazania, które wskazuje Jezus młodemu człowiekowi, pochodzą z „drugiej tablicy” Dziesięciu Przykazań, czyli są to przykazania związane ze społecznym wymiarem bytowania, a z uwagi na status materialny młodzieńca, przestrzeganie tych właśnie przykazań, jest istotne dla jego oceny moralnej²⁴⁷².

Młodzieniec mimo formalnej poprawności w zachowaniu jest jakoś nie do końca zadowolony, podzielony w swoich dążeniach i pragnieniach. Można powiedzieć, że Jezusowa odpowiedź, wskazów-

²⁴⁶¹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 158, nr 191.

²⁴⁶² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 254n.

²⁴⁶³ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 98.

²⁴⁶⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 259, p. 13.

²⁴⁶⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²⁴⁶⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 254, §135.

²⁴⁶⁷ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 274-275, p. 8-9.

²⁴⁶⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 274, *Analiza i struktura*.

²⁴⁶⁹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 244, p. 17.

²⁴⁷⁰ tamże, s. 244, p. 17.

²⁴⁷¹ tamże, s. 244, p. 17.

²⁴⁷² H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 205, p. 20-21.

ka, trafia w samo sedno oczekiwań młodzieńca, Jezus podpowiada mu jak może stać się on *doskonały* (**Mt 19,21**). Za słowem *doskonały*, gr. τέλειος (teleios), stoi bowiem hebrajskie słowo *taʾmim*²⁴⁷³, które oznacza *cały, niepodzielony, także nienaruszony, zdrowy*. Słowo Jezusa padło na skalistą glebę, ale nie można przecież wykluczyć, że w życiu młodzieńca wydało jakiś owoc później.

CE236. Niebezpieczeństwo bogactw

KONSTRUKCJA

Ten i następny rozdział został wyodrębniony według układu przyjętego w [BT w.5], podobny podział zastosowano w synopsie Romaniuka²⁴⁷⁴.

TEKST

Użyte przez Jezusa wyrażenie „ucho igielne” (**Mt 19,24**) może bezpośrednio odnosić się do wąskiego przejścia w murach obronnych miasta, które tak właśnie nazywano²⁴⁷⁵. Może to być też tylko figura stylistyczna, bez konkretnego odniesienia – znana np. w Jerozolimie brama o takiej charakterystyce pochodzi z wieków średnich²⁴⁷⁶, a według Lohfinka²⁴⁷⁷, tłumaczenie z bramą igielną, podane przez pewnego irlandzkiego mnicha z VIII wieku, nie odnosiło się do żadnej historycznej bramy.

CE237. Nagroda za dobrowolne ubóstwo

TEKST

Sformułowanie Jezusa, o tym, że „Wielu zaś pierwszych będzie ostatnimi, a ostatnich pierwszymi” u Ewangelisty Mateusza (**Mt 19,30**), nie odnosi się tak naprawdę bezpośrednio do przed chwilą opowiedzianej przypowieści, bynajmniej nie jest jej podsumowaniem, stanowi tak naprawdę ramę otwierającą kolejną przypowieść – ta przypowieść (Mt 20,1-15) stanowi zatem inkluzję – ramą zamykającą *przypowieść o robotnikach w winnicy* jest werset (Mt 20,16), „Tak ostatni będą pierwszymi, a pierwsi ostatnimi”; całość zatem to tzw. *inclusio*²⁴⁷⁸.

W Ewangelii Marka jest inaczej, końcowy passus (**Mk 10,31**) nie stanowi zapowiedzi następnej przypowieści. To nieco niespodziewane, dające do myślenia zakończenie opowiedzianej przed chwilą przypowieści, będące trochę ostrzeżeniem, a przede wszystkim zachętą do pójścia za Jezusem, wskazującą na *realność „wielkiego odwrócenia ról” w przyszłości*²⁴⁷⁹.

CE238. Przypowieść o robotnikach w winnicy

KONSTRUKCJA

Przypowieść nawiązuje w zasadniczej warstwie treściowej do poprzedniego rozdziału, podejmując motyw nagrody czekającej uczniów i odmienienia losów pierwszych i ostatnich²⁴⁸⁰. Formalnym tego wyrazem jest puenta przypowieści (Mt 20,16), która koresponduje z werselem kończącym poprzedni rozdział (Mt 19,30), spinając jakby klamrą te obydwie rozdziały. Te powiązania między rozdziałami zaznaczono poprzez wspólny tok narracji.

TEKST

W czasach Jezusa istniały oczywiście gospodarstwa rodzinne, ale w warunkach wysokich danin nakładanych przez Rzymian, często lepszą przyszłość ekonomiczną posiadały gospodarstwa duże korzystające z pracy najemnej²⁴⁸¹, jak opisuje to przypowieść (**Mt 20,1**).

Pora „*gdy nadszedł wieczór*” (**Mt 20,8**), to musiała być godzina osiemnasta według przypowieści, gdyż ostatni robotnicy zaczęli pracę około jedenastej (czyli siedemnastej, według naszego czasu) pracując

²⁴⁷³ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 164.

²⁴⁷⁴ K. ROMANIUK, *Synopsa*, nr 194-195.

²⁴⁷⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 89, p. Mt 19,24.

²⁴⁷⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 52, p. 19,23-26.

²⁴⁷⁷ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 171.

²⁴⁷⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 52, p. 19,30.

²⁴⁷⁹ KKB, s. 1016, p. 31.

²⁴⁸⁰ KKB, s. 963, p. 120.

²⁴⁸¹ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 185.

tylko godzinę. Ponieważ dzień roboczy w Palestynie liczył wtedy dwanaście godzin – w ST Księga Nehemiasza określa taki maksymalny zakres długości dnia roboczego jako „od brzasku dnia aż do ukazania się gwiazd” (Ne 4,15) – więc pierwsi robotnicy rozpoczęli pracę około godziny szóstej rano według naszego czasu. Wszyscy otrzymali po srebrnym denarze, czyli pół szekla²⁴⁸². Wypłata robotnikom najemnym zapłaty za przepracowaną dniówkę „tego samego dnia”, przed zachodem słońca, była zwyczajem usankcjonowanym przez Prawo, (Pwt 24,14-15)²⁴⁸³. Dla porównania, w starożytnym Egipcie, rzemieślnicy pracowali osiem godzin dziennie, przez dziesięć dni w tygodniu według egipskiego kalendarza²⁴⁸⁴, czyli, w skali miesiąca, nieco mniej, niż robotnicy w Palestynie.

Tertium comparationis (myślą główną, punktem widzenia, z którego dokonuje się porównania, oceny²⁴⁸⁵), albo zasadą porównania (**Mt 20,13-15**), w tej przypowieści jest jednakowa zapłata za różną pracę, a tak właśnie jest w królestwie niebieskim, jak tłumaczy Jülicher²⁴⁸⁶, gdzie to co sprawiedliwi, ci pracujący od rana, otrzymują z zasady obowiązkowo jako wypłatę za swoją pobożność, to inni, grzesznicy, pracujący niewiele, lub zgoła prawie wcale (za to skruszeni), otrzymują na zasadzie dobrowolnej łaski.

Tutaj, podobnie jak na zakończenie poprzedniego rozdziału, mamy dołączoną naukę, że *ostatni będą pierwszymi, a pierwsi ostatnimi* (**Mt 20,16**); podobny werset występuje jeszcze w (Łk 13,30) jako zakończenie rozdziału (CE211) *Odrzuceni i powołani*. Taki logion, zawierający uniwersalną naukę, która jest wykorzystywana szerzej w różnych kontekstach, to tzw. logion błędzący²⁴⁸⁷.

CE239. Wskrzeszenie Łazarza

KONSTRUKCJA

W tej kolejności chronologiczno-narracyjnej umieszczają opowiadanie o wskrzeszeniu Łazarza Dąbrowski²⁴⁸⁸, Romaniuk²⁴⁸⁹ oraz Ricciotti²⁴⁹⁰, który również podaje przybliżone datowanie. Opowiadanie jest w części synops^{2491, 2492, 2493, 2494}, jak również w [BT w.5], ujmowane w jednym rozdziale (J 11,1-44) – natomiast u Dąbrowskiego²⁴⁹⁵ są wyodrębnione podrozdziały.

Przyjęto tutaj rozdział wydłużony o wersety (J 11,45-46), kierując się rozwiązaniem zastosowanym w pracy Dąbrowskiego²⁴⁹⁶, gdyż te dwa dodatkowe wersety komentujące zachowanie się bezpośrednich świadków wydarzenia wydają się być właściwym domknięciem opowiadania dotyczącego wskrzeszenia Łazarza. Mają one formę inkluzji ilustrującej reakcję pozytywną oraz opozycyjną wobec znaku wskrzeszenia Łazarza – zdania egzegetów są jednak podzielone, czy formalnie należy je zaliczyć jako zakończenie perykopy zamykającej wskrzeszenie Łazarza, czy należałoby je zaliczyć jako wprowadzenie do sekcji opisującej naradę Sanhedrynu²⁴⁹⁷. Ponieważ w KCE istotna jest m.in. chronologia wydarzenia, dlatego właśnie przyjęto, że te wersety stanowią uwieńczenie opisu wydarzenia.

Ewangelię Jana, R.E. Brown²⁴⁹⁸ dzieli ogólnie na dwie części: Księgę Znaków (rozdziały 1-12), w której wskrzeszenie Łazarza jest ostatnim i największym spośród znaków, oraz drugą część, Księgę

²⁴⁸² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 284, p. 2,3-5.

²⁴⁸³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 53, p. 20,8.

²⁴⁸⁴ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 9.

²⁴⁸⁵ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 149-150.

²⁴⁸⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 118-119.

²⁴⁸⁷ R. BARTNICKI, *Ewangelie synoptyczne*, Warszawa 2012, s. 151.

²⁴⁸⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 232.

²⁴⁸⁹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 158, nr 197.

²⁴⁹⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 540.

²⁴⁹¹ K. ALAND, *Synopsis*, nr 259.

²⁴⁹² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 259.

²⁴⁹³ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 197.

²⁴⁹⁴ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxv, sec. 115.

²⁴⁹⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, nr 230-232.

²⁴⁹⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 278.

²⁴⁹⁷ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 824.

²⁴⁹⁸ J. MARTIN, *Jezus*, s. 349.

Chwały (rozdziały 13-21); niekiedy wyodrębnia się jeszcze osobno^{2499, 2500} Prolog (1,1-18) i Epilog (21,1-25).

DATAcja

Przyjęto, że wydarzenie miało miejsce pod koniec lutego, w trzeciej dekadzie lutego, dość prawdopodobny – ze względu na datację następnego wydarzenia – jest zakres dat 21-25 luty. Według Szczepańskiego²⁵⁰¹ datacja, która może być brana pod uwagę, mieści się pomiędzy końcem stycznia, a końcem lutego, natomiast według Daniela-Ropsa²⁵⁰² mógł to być początek marca. Uwaga Jezusa (J 12,9) o świetle słonecznym, może wskazywać na fakt, iż skoro dzień jest jeszcze dość krótki, a noc ciemna, to jest to schyłek pory deszczowej – trwa ona w Palestynie od października do kwietnia²⁵⁰³.

MIEJSCE

Można domniemywać, że skoro wiadomość o chorobie Łazarza Jezus otrzymał (przez posłańca od sióstr) będąc poza Judeą (J 11,7) – w której leżała Betania koło Jerozolimy, wioska Łazarza i jego sióstr – to na pewno było to w Perei, bo tak wynika z powrotu do kontynuacji narracji wg Ewangelii Jana (CE210), (J 10,40-42), po drugiej stronie Jordanu; podobnie w niektórych innych pracach^{2504, 2505}. Może była to Betania za Jordanem, ale raczej należy przypuszczać, że chodzi o jakąś inną miejscowość, ale niezbyt oddaloną od Jordanu i głównej drogi do Jerozolimy przez Jerycho. Z miejsca gdzie był Jezus z uczniami musiał być co najmniej dzień wyczerpującej drogi do Betanii koło Jerozolimy. Może stwierdzenie Jezusa „Czyż dzień nie liczy dwunastu godzin?”, przytoczone w wersecie (J 11,9), jest równocześnie zachętą dla uczniów do podjęcia drogi i zapewnieniem, że kilkanaście godzin marszu powinno wystarczyć dla dotarcia do miejscowości, w której mieszkał Łazarz i jego siostry. Należy przyjąć, że drogę do Betanii Jezus przebył albo w jeden wydłużony dzień, albo były to dwa dni²⁵⁰⁶. Betania wg (J 11,18) było oddalona od Jerozolimy o 15 stadiów, czyli 2775 m²⁵⁰⁷, nieco na uboczu w stosunku do drogi, którą do Jerozolimy przybywali pielgrzymi²⁵⁰⁸. Pątniczka Egeria (koniec V. w. po Chr) podaje co prawda, że Lazarium, tj. kościół w Betanii u grobu Łazarza, był odległy od Jerozolimy tylko o 1500 kroków²⁵⁰⁹, ale nie jest to informacja zbyt miarodajna, bowiem nie jest jasne, w stosunku do jakiego miejsca w Jerozolimie, ta odległość jest podana. Posłaniec być może korzystał z jakiegoś zwierzęcia wierzchowego, wtedy możliwe by było, przebycie drogi w obie strony w jeden dzień²⁵¹⁰, ale nic nie wskazuje na to, aby Pan Jezus i uczniowie z takiej możliwości kiedykolwiek korzystali (poza wjazdem Jezusa do Jerozolimy w Niedzielę Palmową).

Spotkanie Jezusa z Martą miało miejsce tuż przed Betanią, na północny zachód od wioski, gdyż Pan Jezus najprawdopodobniej podróżował tzw. „starą drogą” prowadzącą z Jerycha do Jerozolimy i przybył do Betanii poprzez Betfage^{2511, 2512}. Według tradycji, Maria wyszła na spotkanie Jezusa dość daleko, nawet kilkaset kroków, bowiem według świadectwa pątniczki Egerii (384 rok) „Przy drodze z Jerozolimy do Lazarium (czyli Betanii), o jakieś pięćset kroków od niego, jest kościół w miejscu, gdzie Maria, siostra Łazarza, wyszła do Pana”²⁵¹³.

TEKST

Szacunek czasu potrzebnego na przebycie drogi z Betanii do miejscowości w Perei w której przebywał Jezus (jeden lub dwa dni, por. rozważania wyżej), wskazuje, że wiadomość od sióstr, którą przyniósł posłaniec, w momencie przekazywania jej Jezusowi (J 11,3), była już prawdopodobnie nieaktualna –

²⁴⁹⁹ KKB, s. 1120-1121.]

²⁵⁰⁰ W.J. HARRINGTON, *Klucz do Biblii*, Warszawa 2012, s. 498-500.

²⁵⁰¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 239, p. 13.

²⁵⁰² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²⁵⁰³ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 29.

²⁵⁰⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 239, p. 8.

²⁵⁰⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 278, p. 30.

²⁵⁰⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 240, p. 1.

²⁵⁰⁷ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 280, p. 38.

²⁵⁰⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 264.

²⁵⁰⁹ *Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w.*, wybór IWASZKIEWICZ P., s. 170.

²⁵¹⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 211, p. 11,6.

²⁵¹¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 241, p. 19.

²⁵¹² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 325, mapa 12.

²⁵¹³ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 118.

Łazarz umarł, gdy posłaniec był w drodze, z czego Jezus zdawał sobie sprawę (J 11,14). Gdy bowiem Jezus przybył po trzech lub czterech dniach od przybycia posłańca, Łazarz był już od czterech dni w grobie (**J 11,6-7.17**). W chwili przybycia posłańca, w sensie ludzkim, na pomoc choremu było już za późno, a z kolei wiadomo, że uroczystości pogrzebowe trwały siedem dni, więc nawet natychmiastowe wyruszenie Jezusa z uczniami do Betanii nic by tu nie zmieniło. Opóźnienie Jezusa, nie wynika z obawy przed ponownym spotkaniem z oponentami, chociaż uczniowie przestrzegają Mistrza (J 11,8) – podczas Święta Poświęcenia Świątyni miała miejsce próba ukamienowania Jezusa (CE209), (J 10,22-39) i od tej pory Jezus nie odwiedzał Jerozolimy, tymczasem Betania leży niedaleko od Jerozolimy – owo opóźnienie ma na celu bezdyskusyjne ukazanie chwały Bożej (J 11,15.40).

Stwierdzenie „*Maria zaś siedziała w domu.*” (**J 11,20b**) należy rozumieć w kontekście obchodzenia żałoby po śmierci brata. Po odbyciu pogrzebu, który odbywał się zazwyczaj w dzień śmierci zmarłego, żałobę obchodzono jeszcze przez siedem dni, stąd nazwa obyczaju *sziiwah* (od „siedmiu” dni), pozostając w domu zmarłego i powstrzymując się od wszelkich prac, natomiast znajomi odwiedzali dom z pocieszeniami i modlitwami^{2514, 2515, 2516, 2517}, por. także komentarz Daniela-Ropsa²⁵¹⁸.

Maria, myśląc zapewne, że Jezus ma zamiar wejścia do grobu, przestrzega, że ciało Łazarza już cuchnie, gdyż leży od czterech dni w grobie. Jest to o istotne też z tego powodu, iż Żydzi wierzyli, że dusza zmarłego przebywa blisko zwłok przez trzy dni, dopiero potem oddala się od nich, czego znakiem ma być zmiana na jego twarzy²⁵¹⁹, czyli w myśl tego, tym bardziej, wskrzeszenie nie jest możliwe. Kamień nakrywał wejście do pieczary grobowej od góry (**J 11,38b-39a**), dlatego Jezus mówi «Usunąć kamień!», a dosłownie używa obrazowego czasownika αἶρω (gr. *airō*) w formie Ἀπάρε, czyli *podnieście*²⁵²⁰. Łazarz wychodził z komory grobowej jakby po stopniach, co na pewno wymagało od niego niemałej zręczności, mając na względzie to, że był powiązany płótnami i opaskami²⁵²¹ (**J 11,44a**); tak, w każdym razie, ze stopniami, wygląda grób Łazarza dzisiaj²⁵²².

Marta, Maria i Łazarz, należą z jednej strony, można powiedzieć, do „stacjonarnych” zwolenników Jezusa, nie chodzą wraz z Nim, z drugiej strony ich, prawdopodobnie bezzenny, sposób życia, nieco uprawnia do postawienia pytania (Eugen Rückstuhl), czy ów styl życia, nie wynikał z jakiegoś sympatyzowania z eseneńczykami²⁵²³.

CE240. Narada Sanhedrynu

KONSTRUKCJA

Narad Sanhedrynu w sprawie działalności Jezusa musiało być więcej, m.in. tuż przed Paschą – dlatego nie dołączono tutaj fragmentów dotyczących narady Sanhedrynu przed Paschą (CE285), jak to jest zestawione w synopsach Alanda²⁵²⁴ i Wojciechowskiego²⁵²⁵, lecz zostawiono tylko fragment dotyczący narady tuż po wskrzeszeniu Łazarza, zgodnie z synopsami Romaniuka²⁵²⁶ i Dąbrowskiego²⁵²⁷.

W pracy J. Klinkowskiego²⁵²⁸ zaproponowano wyodrębnienie pięciu posiedzeń Sanhedrynu w sprawie Jezusa. W układzie KCE byłyby to rozdziały: ⁽¹⁾ CE58 *Narada wrogów Jezusa*, (Mt 12,14), R(I)PDJ, czerwiec, ⁽²⁾ CE146 *Powrót do działalności w Galilei*, (J 7,1), R(II)PDJ, maj, ⁽³⁾ CE176 *Źródło wody żywej*, (J 7,51), R(II)PDJ, 19 październik, ⁽⁴⁾ CE240 *Narada Sanhedrynu*, (J 11,47), R(III) PDJ, marzec,

²⁵¹⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 315, J 11,20.

²⁵¹⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 240, p. 4.

²⁵¹⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 280, p. 39.

²⁵¹⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 211, p. 11,20.

²⁵¹⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 301.

²⁵¹⁹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 243.

²⁵²⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 247.

²⁵²¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 410-411.

²⁵²² J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 120.

²⁵²³ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 105.

²⁵²⁴ K. ALAND, *Synopsis*, nr 260.

²⁵²⁵ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 260.

²⁵²⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 158, nr 197.

²⁵²⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 233.

²⁵²⁸ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 39-47.

⁽⁵⁾ CE286 *Postanowienie Sanhedrynu*, (Mt 26,3-4), Wtorek Wielkiego Tygodnia, ⁽⁶⁾ CE320 *Przed zgromadzeniem Sanhedrynu*, (Łk 22,66), Piątek Wielkiego Tygodnia. Zostało tutaj dodane jeszcze posiedzenie Sanhedrynu przed pojmaniem Jezusa.

DATAcja

Narada Sanhedrynu, odbyła się około miesiąc przed Paschą. Można przypuszczać, że było to w okolicy Święta Purim, Święta Losów (*pur* znaczy los, w języku aramejskim), dziś *Adlojada* – święta, zaczynającego się od czytania Księgi Estery, święta nieco dziwnego, o formule trochę karnawału, gdzie jak się mawia, trudno odróżnić błogosławionego Mardocha od przekłętego Hamana (postacie z Księgi Estery)²⁵²⁹ – obchodzonym w dniu 14-15 miesiąca Adar lub Weadar (drugi Adar)^{2530, 2531, 2532}.

Wydaje się jednak, że narada Sanhedrynu, miała miejsce jeszcze wcześniej, przed Świętem Losów. Wskazuje na to zapis^{2533, 2534} w Talmudzie Babilońskim (Sanh. 43a), który mówi o tym, że Jezus został powieszony (na krzyżu) w dniu poprzedzającym Paschę, a „Czterdzieści dni przed tym wyszedł herold [i ogłosił]: «On [Jezus] powinien zostać ukamienowany, bo doprowadził lud Izraela do odpadnięcia [od Boga] /.../. Każdy, kto wie cokolwiek o jego zasługach (zna okoliczności łagodzące), niech przyjdzie i o tym powie!» /.../”. Owe czterdzieści dni przed dniem ukrzyżowania Jezusa (7-go kwietnia) wskazuje na 26 lub 27 lutego.

Wzmianka o Kajfaszu, który w owym roku był najwyższym kapłanem (**J 11,48**) – owym, czyli tym, którego dotyczą opisywane tu wydarzenia – do datacji nic nie wnosi, bo Kajfasz, mimo, że o jego wyborze i odwołaniu decydował bezpośrednio namiestnik rzymski, to był w I-szym wieku po Chr. najdłużej urzędującym kapłanem, pełnił ten urząd w latach 18-36 po Chr.²⁵³⁵. Rzymscy zarządcy chętnie wymieniali by żydowskich dygnitarzy, w tym przypadku arcykapłanów nawet co roku²⁵³⁶, licząc przy tym na jakąś gratyfikację finansową; niektórzy arcykapłani byli na urzędzie rzeczywiście tylko rok, natomiast przeciętna w okresie stu lat, od objęcia rządów przez Heroda do zburzenia świątyni, wynosi 4 lata – w każdym razie sukcesu Kajfasza, bycia 19 lat na urzędzie nikt nie powtórzył, ani nawet się do niego nie zbliżył. Imię Kajfasz podobno znaczy „depresja”²⁵³⁷, chociaż innych, możliwych znaczeń, tego w istocie przydomka, wydaje się być tyle, ile różnych opinii nt. Kajfasza²⁵³⁸.

Znaczące jest natomiast to, że Ewangelista Marek imienia Kajfasza nie wymienia wcale, ani przy tej, ani przy innej okazji; pozostali ewangelisti wymieniają, Łukasz (jeden raz), Mateusz (2), (Jan (5). Według R. Pescha²⁵³⁹ świadczy to o tym, że prawzór opowieści o męce, z której czerpie Ewangelista Marek, jest bardzo stary, pochodzi najprawdopodobniej z czasów, gdy Kajfasz był jeszcze urzędującym arcykapłanem, czyli sprzed r. 37 po Chr., włącznie, więc nie trzeba było (nie wypadało) go wymieniać.

MIEJSCE

Zgromadzenia Sanhedrynu odbywały się zazwyczaj w Auli Sanhedrynu obok Świątyni Jerozolimskiej i to nadzwyczajne posiedzenie mogło również tam się odbyć²⁵⁴⁰.

Tradycja podaje też nieco inną wersję, że to zgromadzenie miało status nieoficjalnego, tajnego zgromadzenia i odbyło się w wiejskim domu arcykapłana Kajfasza, położonym na południe od Jerozolimy, na tzw. wzgórzu Złej Rady o wysokości 734 m n.p.m., skąd pewnie dobrze widoczne było miasto²⁵⁴¹ leżące na podobnej wysokości²⁵⁴².

²⁵²⁹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 334.

²⁵³⁰ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 302-303.

²⁵³¹ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 470.

²⁵³² EB, s. 1326, *Weadar*.

²⁵³³ P. LISICKI, dz. cyt., s. 50.

²⁵³⁴ CH. FOSTER, *Dochodzenie w sprawie „Jezus”*, Kraków 2010, s. 29.

²⁵³⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 212, p. 11,49.

²⁵³⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 159.

²⁵³⁷ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 493.

²⁵³⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 157.

²⁵³⁹ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 440.

²⁵⁴⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 131.

²⁵⁴¹ EB, s. 462.

²⁵⁴² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 323-325.

CE241. W Efraim

DATACJA

Datacja według Daniela-Ropsa²⁵⁴³.

MIEJSCE

Efraim to dzisiejsze et-Taiyibe, położone około 20 km na północny-wschód od Jerozolimy^{2544, 2545, 2546}, czy w nieco innej pisowni Tajibeh, Et-Tajibeh^{2547, 2548}, według tradycji z IV wieku. Miasto jest położone jeszcze w Judei, ale blisko granicy z Samarią, 6 km na północny wschód od Betel, stąd zapewne mogło stanowić dobre schronienie przed wpływami faryzeuszy²⁵⁴⁹.

TEKST

Jeśliby za wskazanie miejsca pobytu Jezusa (J 11,57) była wyznaczona przez członków Sanhedrynu nagroda (jednak brak świadectwa na ten temat), to można domniemywać, czy tą nagrodą nie byłaby owa zapłata, którą później otrzymał Judasz²⁵⁵⁰.

CE242. Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania

KONSTRUKCJA

Trzecią zapowiedź męki jako cezurę rozpoczynającą właściwą, ostatnią, podróż do Jerozolimy przyjęto według synopsy Dąbrowskiego²⁵⁵¹.

TEKST

Wyrażenie (Mt 20,17a) „*Udając się do Jerozolimy*” można również przetłumaczyć jako „*Wstępując ku Jerozolimie*”, do Jerozolimy się bowiem zawsze wstępuje. W sensie dosłownym *wstępowanie* zaczyna się od strony Jerycha (efektywna różnica wysokości wynosi ponad 1000 m), natomiast w sensie duchowym dotyczy ono każdej drogi do Jerozolimy²⁵⁵². Od czasów pierwszej świątyni (968 r. p. Chr.) *wstępowanie* oznacza bowiem zarówno samą drogę do Jerozolimy, jak również uczestniczenie w obrzędach religijnych, podczas wielkich świąt pielgrzymkowych²⁵⁵³.

CE243. Synowie Zebedeusza

TEKST

Jezus używa słowa **kielich** w znaczeniu przenośnym (**K745**). Greckie słowo ποτήριον (potērion), które tutaj jest tłumaczone jako kielich, w NT występuje w dwóch głównych znaczeniach: 1) dosłownym, jako kubek, naczynie do picia – CE132: (Mk 9,41), (Mt 10,42); CE147: (Mk 7,4,8); CE197: (Łk 11,39); CE267: (Mt 23,25-26), 2) przenośnym, jako kielich przeznaczenia życia, w którym życie jest jakby kielichem, a wszystko co się na to życie składa i co może wpływać, w jakikolwiek sposób, na przyszłość, jest jego zawartością, lub jest to jakiś moment zwrotny, kwestia ostatecznej decyzji zmieniającej dalszy los życia²⁵⁵⁴ – CE314: (Łk 22,42), (Mk 14,36), (Mt 26,39b.42); CE243: (Mk 10,38-39), (Mt 20,22-23); CE315: (J 18,11b). Natomiast podczas Ostatniej Wieczerzy, te dwa znaczenia się przenikają, kielich który Jezus rozdziela do wypicia pomiędzy apostołów, jest jednocześnie tym konkretnym kielichem wina, jest kielichem niebawem mającej nastąpić śmierci Jezusa i jest kielichem Nowego Przymierza dla apostołów i ich przyszłych uczniów – CE279: (Łk 22,17-18); CE294: (Mk 14,23-24), (Mt 26,27-28), (Łk 22,20), (1 Kor 11,25).

²⁵⁴³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 476.

²⁵⁴⁴ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 205.

²⁵⁴⁵ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 281.

²⁵⁴⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 283, p. 49.

²⁵⁴⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 548.

²⁵⁴⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 413.

²⁵⁴⁹ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 329.

²⁵⁵⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 284, p. 50.

²⁵⁵¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 235.

²⁵⁵² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 90-91, p. Mt 20,17.

²⁵⁵³ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 280.

²⁵⁵⁴ BT w.5, przyp. Ps 116,13.

Przenośne znaczenie słowa kielich, które Jezus używa w znaczeniu Jego męki zakończonej śmiercią (**Mk 10,39**), lub śmierci (**Mt 20,22**), odnosi się kielicha sądu i do kielicha gniewu używanego w ST²⁵⁵⁵. W tym znaczeniu, symbolu gniewu Bożego i pewnej jego miary którą należy przyjąć, słowo kielich występuje m.in. w (Ps 75,9), (Iz 51,17.21-23), Jr (25,15-29), (Jr 49,12), (Lm 4,21), (Ez 23,31-34), (Ha 2,16), (Za 12,2) – lista wg Keenera²⁵⁵⁷ z drobnymi zmianami – przy czym często owa „czara” gniewu dotyczy całych narodów. Jest jeszcze drugie znaczenie słowa kielich w ST (Ps 23,5), oznaczające dobre, pomyślne życie pod okiem Bożej Opatrzności, podczas gdy w (Ps 116,13) występuje sformułowanie „kielich zbawienia” – zapewne również do tych znaczeń odwoływał się Jezus ustanawiając kielich Nowego Przymierza podczas Ostatniej Wieczerzy.

Jezus przepowiada synom Zebedeusza udział w jego kielichu (**K746**), tj. w prześladowaniu i męce. Jakub był pierwszym z apostołów, którego spotkał ów los, zginął śmiercią męczeńską w 42/43 r. ścięty z rozkazu Heroda Agryppy I, por. (Dz 12,1)²⁵⁵⁸.

CE244. Przełożenstwo jest służbą

KONSTRUKCJA

Rozdział ten wyodrębniono ze względu na [BT w.5], ale od strony formalnej jest on kontynuacją poprzedniego rozdziału.

TEKST

Poprzez prośbę o główne miejsca w królestwie synowie Zebedeusza ustawiają się w opozycji do reszty uczniów – dziesięciu z nich, czyli wszyscy pozostali apostołowie, się na nich oburzają (**K748**) – a z drugiej strony gdzieś w międzyczasie jakby zniknęła w cieniu wyróżniona rola Piotra, który przecież zawsze był przez Jezusa traktowany co najmniej na równi z Jakuben i Janem, podczas gdy w Cezarei Filipowej (wg datacji KCE, było to ponad 7 miesięcy wcześniej) został najpierw bardzo wysoko postawiony jako skała, opoka, a potem równie szybko został przez Jezusa bardzo mocno zganiony i odepchnięty na bok. Obecnym pouczeniem, szczególnie (**K751**), Jezus przywraca wewnętrzne podstawy równowagi relacji i pozycji poszczególnych uczniów we wspólnocie apostołów.

CE245. Niewidomi pod Jerychem

MIEJSCE

Według Ewangelii Marka i Mateusza wydarzenie uzdrowienia miało miejsce gdy Jezus wychodził z Jerycha (Mk 10,46), (Mt 20,29), a według Ewangelii Łukasza gdy Jezus wchodził do Jerycha (Łk 18,35). Poza tym tylko Mateusz wspomina o dwóch ślepcach, podczas gdy pozostałe ewangelie mówią o jednym niewidomym. Prawdopodobne wytłumaczenie tych pozornych nieścisłości omawia Ricciotti²⁵⁵⁹ oraz Szczepański²⁵⁶⁰. W skrócie, istniały w zasadzie dwa Jerycha. Pierwsze, to położone na pagórku i pamiętające czasy kananejskie Stare Jerycho, z którego Jezus wychodził. Drugie, to leżące trzy kilometry dalej na południe, nowe Jerycho Heroda, to do którego Jezus wchodził, położone przy wyjściu doliny Wâdi el-Ķelt z gór judzkich na równinę jordańską. Bartymeusz mógł się znajdować gdzieś w 2-3 kilometrowej przestrzeni między tymi dwoma miastami. Ślepcy natomiast często łączyli się po dwóch dla wzajemnej pomocy, przy czym najczęściej jeden z nich przewodził, w tym przypadku jest to Bartymeusz (**Mk 10,46b**) – którego nazwisko, przydomek rodowy, oznacza syn Tymeusza, oryginał grecki (**Mk 10,46b**) *ὁ υἱὸς Τιμαίου Βαρτιμαῖος* wiernie oddaje aramejskie określenie osoby żebraka syn Timajosa, Bartimajos, czyli imienia żebraka Ewangelista Marek nam nie ujawnia²⁵⁶¹, przy czym timajos po grecku oznacza „zaszczytny”²⁵⁶² – podczas gdy jego towarzysz pozostawał niejako w cieniu i z tego powodu, w Ewangelii Marka i Łukasza, może być on pominięty; por. również^{2563, 2564},

²⁵⁵⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 53, p. 20,22-24.

²⁵⁵⁶ tamże, s. 105, p. 10,38.

²⁵⁵⁷ tamże, s. 105, p. 10,38.

²⁵⁵⁸ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 232.

²⁵⁵⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 551.

²⁵⁶⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 263, p. 1, 2.

²⁵⁶¹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 245.

²⁵⁶² J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 455.

²⁵⁶³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 321.

komentarze Daniela-Ropsa oraz Galbiatego i Serafiniego. Zbieżność nazwiska ze znanym historykiem greckim Timaiosem (ok. 356-260 p. Chr.)²⁵⁶⁵, którego prace zwróciły uwagę na antyczne olimpiady, jako narzędzie rachuby czasu, jest zapewne kwestią zupełnie niezamierzonej koincydencji, nie wspominając już o tytułowym bohaterze jednego z dialogów Platona, filozofie, Timajosie z Lokres²⁵⁶⁶. Swoją drogą, Ewangelista Mateusz akcentuje niekiedy ważne cuda i uzdrowienia poprzez wskazywanie na dwóch bohaterów tych wydarzeń, por. (CE122), (Mt 8,28-34)²⁵⁶⁷.

Warto wspomnieć, że w Jerycho Heroda została wybudowana wcześniej na dwóch wzniesieniach rezydencja zimowa Heroda Wielkiego²⁵⁶⁸ niecałe dwa kilometry na południowy zachód od miejsca pierwotnego osadnictwa, Tel as-Sultan²⁵⁶⁹ – gdzie w pobliżu znajduje się źródło²⁵⁷⁰ Ain as-Sultan, zwane przez chrześcijan źródłem Elizeusza, nawadniające (4000 litrów wody na minutę) całą oazę miasta – jeszcze wcześniej, przez pewien czas, Jerycho stanowiło egipską enklawę samej Kleopatry, która otrzymała je w prezencie od Antoniusza²⁵⁷¹ i która później miasto odsprzedała Herodowi²⁵⁷².

Jerycho^{2573, 2574, 2575}, warto tu jeszcze dopowiedzieć, jest według dzisiejszej wiedzy najstarszym miastem świata (powstało między X a IX tysiącleciem p. Chr.) i miastem najniżej położonym (258 m. p.p.m.)²⁵⁷⁶, a przy tym nieprzerwanie zamieszkanym. Osiem tysięcy lat p.n.e. istniało już tutaj około 2-tysięczne miasto, do tego otoczone murem o wysokości 6-ciu metrów i szerokości dwóch metrów, zbudowanym z kilkunastonowych głazów oraz wyposażonym w wieże strażnicze wraz z fosą o szerokości sześciu metrów i głębokości trzech metrów. Ten ogromny mur powstał 5000 lat wcześniej niż piramidy w Egipcie.

TEKST

Słyszac, że to Jezus przechodzi, Bartymeusz i jego towarzysz zaczynają wołać. Określenie „Jezus z Nazaretu”, czy bardziej dosłownie Jezus Nazareńczyk, mówi im wszystko. Jest tutaj jednak pewna subtelność²⁵⁷⁷, Ewangelista Łukasz używa określenia *Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος* (**Łk 18,37**), Ewangelista Marek *Ἰησοῦς ὁ Ναζαρενόυ* (**Mk 10,47**), o ile określenie *Nazarenos* odnosi się z pewnością tylko do Nazaretu, to określenie *Nazoraïos*, może wskazywać na ślub nazireatu. Jezus mógł być postrzegany jako „nazirejczyk z Nazaretu”, w szerokim sensie²⁵⁷⁸, tzn. jako osoba oddana i poświęcona Bogu, poprzez sposób życia i misję którą wypełnia. Odnośne hebrajskie imię Jezusa wraz z przydomkiem, „Jeszua ha-Nocri”²⁵⁷⁹, zawiera w sobie obydwie możliwości znaczeniowe. Na jeszcze inną konotację tego greckiego terminu *nazarenos* wskazuje²⁵⁸⁰, jakoby źródłowe w stosunku do niego, aramejskie *nasren*, słowo znaczyło „zachowujący” w domyśle „od potępienia” na Sądzie Ostatecznym i w tym znaczeniu odnosiłoby się ono pierwotnie nie tylko do Jezusa, ale do szerszego kręgu uczniów powiązanych z Janem Chrzcicielem (bo nauka Jana odnosiła się do konieczności nawrócenia, aby zostać zachowanym od zagłady na Sądzie).

Wołanie „ulituj się nad nami” (**Mt 20,30b**) mogło być powszechnie stosowanym wołaniem o jałmużnę, gdyby nie to, że Bartymeusz i jego towarzysz oczekują czegoś więcej, gdyż słyszac, że to Jezus

²⁵⁶⁴ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 205.

²⁵⁶⁵ E. WIPSYCKA, *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, s. 318.

²⁵⁶⁶ EP t. 8, s. 48-49, *Timaios z Lokres*.

²⁵⁶⁷ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 245.

²⁵⁶⁸ H. LANGKAMMER, *Mały słownik archeologii biblijnej*, s. 87, *Jerycho*.

²⁵⁶⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 80.

²⁵⁷⁰ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 270-271, *Jerycho*.

²⁵⁷¹ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 23.

²⁵⁷² M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 56.

²⁵⁷³ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 29.

²⁵⁷⁴ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 151.

²⁵⁷⁵ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 114.

²⁵⁷⁶ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 78.

²⁵⁷⁷ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 62-63.

²⁵⁷⁸ tamże, s. 62-63.

²⁵⁷⁹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 121.

²⁵⁸⁰ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 257.

się zbliża i uznając jego mesjańską godność, wołają w końcu nieco inaczej, «Panie, ulituj się nad nami, Synu Dawida!»²⁵⁸¹.

Bartymeusz, w Ewangelii Marka (**Mk 10,51b**), zwraca się do Jezusa *Rabbuni*. Jest to bardzo szacowny tytuł, który można by przetłumaczyć jako „Mój wielki, Mistrzu”. Tytuł nauczyciela podlega stopniowaniu: *Rab*, *Rabbî*, *Rabban*, a tytuł *Rabbuni* powstaje z tego najwyższego stopnia przez dodanie zaimka *mój*²⁵⁸². Tytuł *Rabbana* był w zasadzie zarezerwowany dla patriarchów i przewodniczącego Sanhedrynu²⁵⁸³.

Wyrażenie „szedł za Nim” oznacza zostanie uczniem Jezusa²⁵⁸⁴ i tak można również interpretować gest uzdrowionego (**Mk 10,52b**).

CE246. Zacheusz

DATAcja

Datacja zdarzenia wynika, z założenia, iż Jezus, aby zdążyć do Betanii na sześć dni przed Paschą, a więc na szabat, musiał wyruszyć z Jerycha w piątek wcześniej rano lub nawet w nocy (kosztem snu, prosto z uczty u Zacheusza Mt 19,28), tak aby przybyć do Betanii w piątek przed zachodem słońca, czyli przed rozpoczęciem spoczynku świątecznego. Droga z Jerycha do Betanii przekraczała 30 km i było to znacznie więcej niż wynosiła wielkość „szabatowej drogi” (2000 łokci, tj. ok. 1,2 km)²⁵⁸⁵, więc Jezus nie mógł jej przebyć w sobotę. Stąd można wnioskować, że wszystkie wydarzenia w Jerycho miały miejsce w czwartek. Podobną datację, przynajmniej dla poprzedniego rozdziału, przyjmuje Szczepański²⁵⁸⁶.

TEKST

Jerycho, to miasto graniczne (**Łk 19,1**) (pomiędzy Judeą i Perea) posiadające urząd celny²⁵⁸⁷.

Nic dziwnego, że Zacheusz był bardzo bogaty (**Łk 19,2**). Wziąwszy jeszcze pod uwagę rangę miasta i jego położenie – blisko Jordanu – stanowiącego naturalną granicę pomiędzy prowincją Perea, należącą do Heroda Antypasa, a Judeą, prowincją wówczas rzymską, oraz przy drodze do Jerozolimy, będącej nie tylko traktem handlowym, ale i szlakiem pielgrzymkowym, należy przypuszczać, że w Jerychu nie brakowało nigdy kupców z towarami do oclenia, a nakładane cła musiały być odpowiednio wysokie²⁵⁸⁸. Cła i myta (za przeprawy i przejazdy, chociaż myta wtedy jeszcze nie wyróżniano od cła), zindywidualizowane w każdej prowincji, były ogólnie związane z przemieszczaniem towarów i ludzi, czyli z wjazdami do kraju, do poszczególnych miast, korzystaniem z dróg oraz przepraw mostowych²⁵⁸⁹.

Drzewo, na które wspina się Zacheusz (**Łk 19,4**), sykomora, hebr. *szikmah*²⁵⁹⁰, nazywana jest też drzewem morwowym, natomiast potocznie dziką figą lub figą egipską, wyrasta w rozłożyste drzewo o bujnym ulistwieniu i wysokości nawet 15 metrów.

Jako zwierzchnik celników Zacheusz był prawdopodobnie publikaninem, tj. dzierżawcą podatków i ceł w imperium rzymskim posiadającym kontrakt na pobór podatków, który wynajmował miejscowych mieszkańców w roli celników do bezpośredniego pobierania podatków. Publikaninem niejednokrotnie zostawała osoba, która była bogatym cudzoziemcem, nie pochodzącym z danej miejscowości²⁵⁹¹ (i będąca najczęściej obywatelem rzymskimi).

²⁵⁸¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 54, p. 20,29-30.

²⁵⁸² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 264, p. 10.

²⁵⁸³ EB, s. 1030, *Rabbi*, *Rabbuni*.

²⁵⁸⁴ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 64.

²⁵⁸⁵ EB, s. 1172.

²⁵⁸⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 263, p. 2.

²⁵⁸⁷ H. LANGKAMMER, *Mały słownik archeologii biblijnej*, s. 87-88, *Jerycho*.

²⁵⁸⁸ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 168, p. 19,1-2.

²⁵⁸⁹ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 41.

²⁵⁹⁰ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 295.

²⁵⁹¹ EB, s. 1023, *publikanie*.

Zacheusz, jako poborca podatków, cła i myta, dokładał do pobieranych powinności swoją należną mu prowizję – nie jest pewne, czy kierował się przy tym wskazaniem Jana Chrzciciela (Łk 3,13): «Nie pobierajcie nic więcej ponad to, co wam wyznaczono»²⁵⁹².

Deklaracja Zacheusza^{2593, 2594} wobec Jezusa (a imię Zacheusz oznacza „niewinny” lub „czysty”)²⁵⁹⁵ o podwójnym lub poczwórnym zadośćuczynieniu wobec osób które skrzywdził jest rzeczywiście wyjątkowa (Łk 19,8), ale ma ona oparcie w najbardziej surowych przepisach ST dotyczących kradzieży dóbr podstawowych. Według (Wj 22,3) jeśli ukradzione jest jeszcze do odzyskania u złodzieja, to złodziej ma obowiązek zwrotu mienia w podwójnej ilości. Natomiast jeśli dobro jest nie do odzyskania, wtedy obowiązuje zwrot poczwórny. Zgodnie z (Wj 21,37) „*Jeśli kto ukradł wołu lub owcę i zabiłby je lub sprzedał, wówczas zwróci pięć wołów za jednego wołu i cztery jagnięta za jedną owcę.*”, podobnie (2 Sm 12,6). Zwykle jednak zadośćuczynienie w przypadku kradzieży lub przywłaszczenia sobie cudzej rzeczy było znacznie łagodniejsze, polegało według (Kpł 5,20-24) na oddaniu ukradzionej rzeczy z dodaniem piątej części jej wartości, oraz przyprowadzeniem do kapłanów „ofiary zadośćuczynienia”, baranka, na ofiarę przebłągalną.

CE247. Przypowieść o minach

MIEJSCE

Najprawdopodobniej Jezus zatrzymał się na ucztę u Zacheusza i tam została opowiedziana przypowieść o minach²⁵⁹⁶.

TEKST

Wyprawa po koronę do Rzymu Archelaosa^{2597, 2598, 2599, 2600}, syna Heroda Wielkiego i jego głównego sukcesora, w 4 r. p. Chr., zdaje się stanowić tło przypowieści (Łk 19,12). Wtedy, w ślad za nim, wyruszyła 50-osobowa delegacja Żydów wrogo nastawiona do panowania dynastii herodiańskiej (Łk 19,14), a domagająca się włączenia Palestyny do rzymskiej prowincji Syrii. August zatwierdził władzę Archelaosa nad wyznaczonymi mu przez Heroda Wielkiego krainami, lecz nie z tytułem króla, lecz mniejszego rzędu tytułem etnarchy, czyli nieco inaczej niż w przypowieści. Według J. Flawiusza Cezar poczynił jednak obietnicę w stosunku do Archelaosa: „*Obiecał mu także nadać tytuł królewski, jeśli dowiedzie, że jest tego godzien*” – wszakże tak się nigdy nie stało^{2601, 2602}. Na marginesie różnych zabiegów ze strony Żydów u Cezara, warto przytoczyć opinię późniejszego władcy Żydów Heroda Agryppy II: „*Pozostaje wam tylko zdać się na pomoc Bożą, ale i ona jest po stronie Rzymian, albowiem bez wsparcia Bożego nie mogłoby powstać tak wielkie cesarstwo.*” – oczywiście należy uznać, że jest to odosobniony głos i reprezentuje opinię tylko części Żydów, tych najbardziej „prorzysko” nastawionych^{2603, 2604}.

Wracając do przypowieści: dostojnik wyposażył swoje sługi w dziesięć min. Mina była jednostką wagową i monetarną odpowiadającą 100 greckim drachmom lub stu rzymskim denarom o wadze 500 lub 570 g srebra^{2605, 2606}, pochodziła przy tym z Fenicji, lecz była rozpowszechniona na całym Wschodzie śródziemnomorskim²⁶⁰⁷. Dziesięć min stanowiło równowartość trzyletniego zarobku robotnika.

²⁵⁹² J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 150-151.

²⁵⁹³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdział 12-24*, (NKB NT III/2), s. 299-300, p. 8.

²⁵⁹⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 289-299.

²⁵⁹⁵ EB, s. 1369, *Zacheusz*.

²⁵⁹⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 554, par. 499.

²⁵⁹⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 50-51, par. 13.

²⁵⁹⁸ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 291, p. 12-14.

²⁵⁹⁹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 289, p. 14.

²⁶⁰⁰ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 814-819, *Ant. XVII.IX.1-7*.

²⁶⁰¹ tamże, s. 326, *Ant. XVII.XI.4*.

²⁶⁰² J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 18.

²⁶⁰³ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 189, *Bell. XVI.4.390*.

²⁶⁰⁴ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 22.

²⁶⁰⁵ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 108.

²⁶⁰⁶ BT w.5, s. 1450.

²⁶⁰⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 175.

Wydaje się to dużo, jeśli się nie przypomni, ile Izraelici potrafili oddać do skarbca na rzecz kultu i odbudowy świątyni po powrocie z niewoli babilońskiej²⁶⁰⁸, według Ezdrasza (Ezd 2,69) było to nie mniej niż pięć tysięcy min srebra, oprócz 61 tysięcy drachm złota i nie licząc stu szat kapłańskich.

Interesujący szczegół przypowieści stanowi fakt, że dostojnik wprost rozlicza tylko troje ze swoich dziesięciu sług, a przecież każdy ze sług otrzymał po minie – nie jest jasne czy pozostali słudzy się nie stawili, czy też dostojnik poprzestał na rozliczeniu trzech pierwszych, czy może przeszli oni na stronę jego przeciwników, których los był przesądzony (Łk 19,27).

Można przyjąć, że gdy uczta się przeciągnęła, Jezus zatrzymał się na krótki nocleg u Zacheusza i wyruszył następnie w kierunku Jerozolimy, w piątek 31 marca. Ewangelia opisuje co prawda, że wyjście Jezusa nastąpiło jakby prosto z gościny, ale może miała ona dwie części wieczorną i poranną.

Werset (Łk 19,28) w tłumaczeniu dosłownym z języka greckiego brzmi „*I rzekłszy to ruszył naprzód podchodząc do Jerozolimy*”, co dobrze charakteryzuje drogę do Jerozolimy. Droga z Jerycha do Jerozolimy niejako sama prowadzi, idzie się bowiem w dużej części wąwozem okresowego, czyli płynącego tylko w porze deszczowej, potoku Wadi Qelt^{2609, 2610} – potok przy wchodzeniu znajduje się od północy, po prawej stronie drogi²⁶¹¹ – ale ponieważ Jerycho leży w depresji 276 m. p.p.m.²⁶¹², natomiast Jerozolima znajduje się na wysokości 760 m. n.p.m.²⁶¹³, więc droga przy różnicy wzniesień ponad 1000 m prowadzi pod górę. Również W.H. Carroll uważa, że Jezus z uczniami wyruszył do Jerozolimy prawdopodobnie w piątek, 31 marca²⁶¹⁴. Z Jerycha do Jerozolimy jest około 20 km i był to w czasach Jezusa popularny szlak pielgrzymkowy, szczególnie w okresach świąt żydowskich²⁶¹⁵.

Użyte w (Łk 19,28) słowo *ἐμπροσθεν* (emprosthen, z przodu) wskazuje, że Jezus ruszył nie tylko naprzód, ale szedł idąc przed innymi, poprzedzając uczniów²⁶¹⁶.

CE248. Namaszczenie w Betanii

DATA

Jezus przypuszczalnie przyszedł do domu Marty i Marii w piątek przed zapadnięciem wieczoru, zanim rozpoczął się szabat, a na ucztę w domu Szymona Trędowatego mógł być zaproszony następnego dnia, w sobotę. Wydarzenie namaszczenia Jezusa zapewne miało miejsce 1 kwietnia 30 r., czyli 6 dni przed Paschą, która przypadała w następny piątek wieczorem²⁶¹⁷. Była to sobota, co potwierdza również F. Fernandez-Carvajal²⁶¹⁸.

Nie była to zatem uroczysta uczta szabatowa, bo ta odbywałaby się wcześniej, w piątek wieczorem²⁶¹⁹.

Według Hesemanna²⁶²⁰ uczta odbyła się w niedzielę 2-go kwietnia – dyskusyjne, czy jest to rzeczywiście „sześć dni przed Paschą” – następstwem czego, jest przyjęcie, że uroczysty wjazd do Jerozolimy odbył się w poniedziałek²⁶²¹, zamiast w niedzielę.

Należy powiedzieć, że Ewangelista Łukasz wspomina o podobnym wydarzeniu, dużo wcześniej, w Galilei, w domu Szymona faryzeusza (Łk 7,36-50), (CE95).

Ewangelisci Mateusz i Marek umieszczają relację o namaszczeniu bliżej Męki Jezusa, zapewne aby zaznaczyć, że było to namaszczenie na Jego pogrzeb. Umieszczenie namaszczenia Jezusa między zakończeniem Jego publicznego nauczania i następującym po nim postanowieniem Sanhedrynu, a zgło-

²⁶⁰⁸ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 90.

²⁶⁰⁹ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 458.

²⁶¹⁰ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 81.

²⁶¹¹ tamże, s. 142.

²⁶¹² EP t. 4, s. 24, *Jerycho*.

²⁶¹³ H. LANGKAMMER, *Mały słownik archeologii biblijnej*, s. 83, *Jerozolima*.

²⁶¹⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 367.

²⁶¹⁵ A. NISIN, *Historia Jezusa*, s. 377.

²⁶¹⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 212, p. 28.

²⁶¹⁷ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 289.

²⁶¹⁸ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 19.

²⁶¹⁹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 838, p. 2.

²⁶²⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 248.

²⁶²¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 249.

szeniem się Judasza do arcykapłanów, odpowiadałoby, według przyjętej chronologii, Środzie Wielkiego Tygodnia, ewentualnie Wtorkowi. Obaj Ewangelisci, ani Mateusz, ani Marek, nie określają jednak ściśle tego czasu, stwierdzając jedynie, że wydarzenie miało miejsce, gdy Jezus przebywał w Betanii, w domu Szymona Trędowatego. Przyjęto wobec tego tutaj, że jest to kolejność redakcyjna, a chronologię wydarzenia wyznacza Ewangelia Jana.

Według Św. Augustyna²⁶²² umieszczenie przez Ewangelistów Marka i Mateusza opisu namaszczenia w Betanii po uwadze, o sytuacji ogólnej, że za dwa dni miała być Pascha i Arcykapłani szukali sposobu, aby Jezusa ująć i zabić, ma ów opis charakter rekapitulacji, dygresji, wspomnienia wydarzenia, które faktycznie miało miejsce wcześniej, czyli według chronologii Ewangelii Jana, na sześć dni przed Paschą.

MIEJSCE

Z Betanii do Jerozolimy jest niecałe 3 km. Ewangelisci Mateusz i Marek jako miejsce wydarzenia wskazują na dom Szymona Trędowatego. Tekst (J 12,1-2) sugeruje, że namaszczenie mogło odbyć się w domu Łazarza, ale być może Marta usługiwała właśnie w domu Szymona Trędowatego, który znajdował się również w Betanii.

TEKST

Według relacji ewangelistów, w domu Szymona Trędowatego ucztowano według grecko-rzymskiego zwyczaju, spoczywając na sofach w pozycji półsiedzącej, wspierając się na lewym łokciu, a prawą ręką jedząc²⁶²³. Tak ucztowano od święta, natomiast zwyczajowym, codziennym, sposobem spożywania posiłków, było siadanie, praktycznie na ziemi, przy płaskim stole²⁶²⁴.

Opis ilości użytego olejku jest nieco inaczej relacjonowany u Jana, który mówi o funcie – funt rzymski to 327,25 g – podczas gdy synoptycy mówią tylko o flakoniku olejku²⁶²⁵. Nie ulega natomiast wątpliwości, że olejek był bardzo drogi: był on importowany z doliny Indusu²⁶²⁶. Olejek nardowy zawierał wyciąg z korzenia oraz łodygi trawiastej rośliny o nazwie nard rosnącej w Indiach^{2627, 2628}. Ewangelista Marek podkreśla, że był to olejek oryginalny i podaje również, wraz z Ewangelistą Janem, jego cenę – 300 denarów. Jest to roczny dochód robotnika rolnego, a jeśli by nawet robotnik pracował bez dnia wypoczynku, to jest to i tak dochód 10-miesięczny, por. werset (Mt 20,2) w przypowieści o robotnikach w winnicy.

Olejek był zawarty w wąskim flakoniku alabastrowym, którego szyjkę należało wpierw odłamać (**Mk 14,3b**)²⁶²⁹, lub odbezpieczyć zapieczętowaną szyjkę²⁶³⁰, co na pewno było trudniejsze.

Nard, obok mirry i aloesu, był wonnością stosowaną także do namaszczenia ciał zmarłych, stąd uwaga Jezusa²⁶³¹.

CE249. Uroczysty wjazd do Jerozolimy

KONSTRUKCJA

Podział na trzy podrozdziały zdarzeń związanych z wjazdem Jezusa do Jerozolimy jest zgodny z synopsą Dąbrowskiego²⁶³², natomiast same tytuły rozdziałów wzorowano na [BT w.5].

Określenie *Mesjański wjazd do Jerozolimy* użyte w tytule toku narracji jest zaczerpnięte z [BJ]²⁶³³.

²⁶²² Św. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 155-157, p. 78.153.

²⁶²³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 188-189.

²⁶²⁴ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 57-58.

²⁶²⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 839.

²⁶²⁶ G. RAVASI, *Ewangelie zmartwychwstałego BOGA*, Kraków 2013, s. 96.

²⁶²⁷ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 283.

²⁶²⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 269, p. 8.

²⁶²⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 229.

²⁶³⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 113-114, p. 14,4-5.

²⁶³¹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 297.

²⁶³² E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 241-243.

²⁶³³ BJ, Łk 19,28.

DATAcja

Określenie czasu uroczystego wjazdu do Jerozolimy określa słowo „Nazajutrz” (J 12,2) – zgodnie z datacją poprzedniego wydarzenia, oraz zgodnie z tradycją liturgiczną, w tym kościoła jerozolimskiego, była to niedziela^{2634, 2635}.

Jezus z uczniami wyruszył najprawdopodobniej rankiem²⁶³⁶. Niedziela Palmowa przypada na 10. Nisan, a więc czas, gdy Izraelici zgodnie z (Wj 12,3) wybierali baranka paschalnego na ofiarę i odłączali go od innych²⁶³⁷.

Niewykluczone, że gdy Jezus wjeżdżał do Jerozolimy od strony wschodniej, wtedy od zachodniej strony miasta, wjeżdżał do Jerozolimy z Cezarei Nadmorskiej rzymski namiestnik, prefekt Judei, Piłat²⁶³⁸. W takim razie, rzymscy żołnierze stacjonujący w twierdzy Antonia i pewnie duża część straży świątynnej, była zaangażowana w zabezpieczenie przyjazdu Piłata i jego uroczyste powitanie, dzięki temu uwaga sił porządkowych była nieco odwrócona od samej Świątyni i Placu Świątynnego.

MIEJSCE

Droga Jezusa wiodła z Betanii (2800 m od murów Jerozolimy, dzisiejsze el-‘Azariye czyli Łazaria), przez Betfage (odległe od Betanii mniej niż kilometr na północny zachód), do bramy Jerozolimy od strony wschodniej, tzw. Bramy Wschodniej, nazywanej Bramą Suzy (od wyrzeźbionego na niej pałacu z Suzy, miasta w Persji, znanemu m.in. Nehemiaszowi²⁶³⁹ i królowej Esterze), a dzisiaj Bramą Złotą lub Bramą Miłosierdzia, przez którą wszedł On do miasta i równocześnie na dziedziniec świątyni^{2640, 2641, 2642, 2643}. Notabene, *Brama Złota* jest od VII wieku po Chr. zamurowana przez muzułmanów²⁶⁴⁴, później w średniowieczu była otwierana dwa razy do roku przez krzyżowców – w Niedzielę Palmową i podczas święta Podwyższenia Krzyża²⁶⁴⁵ – obecnie, od kilku wieków jest znów zamurowana²⁶⁴⁶, a na jej temat istnieje legenda, która mówi, że, gdy Mesjasz powtórnie przyjdzie, to wejdzie do miasta tą właśnie bramą, która na „końcu czasów” zostanie ponownie otwarta^{2647, 2648}. Dzisiaj brama posiada dwa sklepienie łuki, odpowiednio Bramę Łaski i Bramę Skruchy, natomiast pierwotna nazwa bramy to Brama Piękna, Brama Złota powstała z zamiany przy tłumaczeniu greckiego słowa *horaia* (piękna) na łacińskie *aurea* (złota)²⁶⁴⁹.

Istniała też wcześniejsza tradycja²⁶⁵⁰ łącząca wjazd Jezusa z Bramą Beniamina (dzisiaj jest to Brama św., Szczepana lub Brama Lwów – jednak tą dzisiejszą bramę wybudował Sulejman²⁶⁵¹), o której pisał Teodozjusz (przed 518 r.), a z kolei tradycja z Bramą Złotą ugruntowała się od VII-go wieku.

Miejsce w którym Pan Jezus wsiadał na osiołka w Betfage wskazuje dziś (ten sam) kamień w kaplicy franciszkanów w Betfage²⁶⁵².

Gwoli ścisłości, możliwa była też droga okalająca Górę Oliwną od północy, wtedy Jezus zapewne wkroczyłby do Jerozolimy przez Bramę Owczą²⁶⁵³ – ta wersja odcina się jednak zdecydowanie od wszelkiej znanej tradycji w tym zakresie.

²⁶³⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 294, p. 1.

²⁶³⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 849, p. 12,12.

²⁶³⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 561, par. 504.

²⁶³⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 271, p. 1.

²⁶³⁸ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 378-379.

²⁶³⁹ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 44-46.

²⁶⁴⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 561.

²⁶⁴¹ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 207.

²⁶⁴² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 328.

²⁶⁴³ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 400. Być może Brama Złota, pochodząca z epoki muzułmańskiej, wznosi się na fundamentach Bramy Suzańskiej (tamże).

²⁶⁴⁴ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 99.

²⁶⁴⁵ J. MURPHY-O’CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 91n.

²⁶⁴⁶ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 92.

²⁶⁴⁷ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 68.

²⁶⁴⁸ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 92.

²⁶⁴⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 21.

²⁶⁵⁰ J. MURPHY-O’CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 90n.

²⁶⁵¹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 92.

²⁶⁵² F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 65.

Jeszcze inną możliwość przedkłada Loupan i Noël²⁶⁵⁴. Mianowicie „Królewskie” wejście Jezusa do Jerozolimy miałyby się dokonać przez południową-wschodnią bramę miasta od doliny Cedronu (czyli bramę Wodną, ew. Źródlaną), a następnie poprzez przejście na północ ulicą Targową (bazar Dolnego Miasta) aż do Ksystos i potem wraz z tłumem do Świątyni.

TEKST

Obraz podróży do Jerozolimy opisany w **(Mt 21,7)**, *Przyprowadzili oślicę i źrebię i położyli na nie swe płaszcze, a On usiadł na nich*, najczęściej interpretuje się w ten sposób, że Jezus w istocie jechał na osiołku, oślica szła obok, niejako prowadziła ośłę, a być może zwierzęta były jeszcze połączone zasłanymi na nie szatami^{2655, 2656}. Jest to zgodne z duchem przywoływanego w (Mt 21,5), (J 12,15) proroctwa (Za 9,9), które w dosłownej wersji ma postać: „*Raduj się wielce, Córo Syjonu, wołaj radośnie Córo Jeruzalem! Oto Król twój idzie do ciebie, sprawiedliwy i zwycięski. Pokorny – jedzie na osiołku, źrebięciu oślicy*”. Należy powiedzieć, że osioł o srebrnoszarej sierści, używany przez Izraelitów od dawna do przewożenia ciężarów, wyróżniał się swoją wielkością i siłą²⁶⁵⁷. Osioł ogólnie, potrafił unieść nawet dwie, lub trzy osoby²⁶⁵⁸.

Synoptycy na określenie zwierzęcia na którym wjechał Jezus do Jerozolimy używają w oryginale greckim terminu πῶλος (pōlos). Termin ten określa młode zwierzę w ogólności, mógłby to więc być także koń, czy nawet wielbłąd²⁶⁵⁹. Ewangelista Jan pozwala jednak wykluczyć taką możliwość – w wersecie (J 12,14) używa na określenie źrebaka słowa ὄνυπτιον (onarion), które jednoznacznie określa osiołka. Koń, dla przykładu, w ówczesnych czasach w Palestynie, nie był używany na roli i kojarzył się przede wszystkim z wojskiem (konnica, rydwany wojenne), toteż Jezus prawdopodobnie takiej konotacji chciał uniknąć²⁶⁶⁰.

Istotne też było, że Jezus prosił o zwierzę którego nikt nie dosiadał, tzn. które nie było używane do żadnych świeckich celów – takie nie nadawało się do użytku świętego – co wskazuje na to, że wjazd do Jerozolimy ma charakter znaku religijnego²⁶⁶¹.

Według Ewangelii Marka **(Mk 11,9)** i również Ewangelii Mateusza (Mt 21,9) z Jezusem szedł ogromny tłum, od strony Jerycha, wiwatując na Jego cześć; Jan Ewangelista podaje, że również od strony Jerozolimy wielki tłum wybiegł mu naprzeciw **(J 12,12-13)**. Zdaniem R. Eislera²⁶⁶² okrzyki tłumy, szczególnie według (Łk 19,38), upoważniają do stwierdzenia, że Jezus został obwołany królem Izraela – jednak taka „zelocka” interpretacja wjazdu Jezusa nie wytrzymuje próby krytyki w zestawieniu z ogólnym charakterem orędzia Jezusa, a biorąc pod uwagę pokojowy charakter demonstracji prościej jest przyjąć jej czysto religijny, mesjanistyczny charakter.

„Hosanna” stanowi grecką transliterację dwuwyrzowego wyrażenia hebrajskiego o znaczeniu „Zbaw, modlę/modlimy się”, które znajduje się w (Ps 118|117,25). Należy wspomnieć, że fragment psalmu (Ps 118,25) był wykorzystywany w obrzędach religijnych, mianowicie, podczas Święta Namiotów, przez pierwszych sześć dni był recytowany jednokrotnie, w siódmym dniu siedmiokrotnie, czemu towarzyszył obrzęd kołysania specjalnym bukietem z zielonych gałązek, nazywanym *lulaw*²⁶⁶³.

Aklamacją „Hosanna” pozdrawiano pielgrzymów przybywających na święta do Jerozolimy²⁶⁶⁴. To wołanie tłumów, podobne do zawołania z psalmu (Ps 118,25), ma również swoje odzwierciedlenie w Didache^{2665, 2666}.

²⁶⁵³ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 250.

²⁶⁵⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 110.

²⁶⁵⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 92-93.

²⁶⁵⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 312n.

²⁶⁵⁷ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 43.

²⁶⁵⁸ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 276.

²⁶⁵⁹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 259, p. 21.

²⁶⁶⁰ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 272.

²⁶⁶¹ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 326-327.

²⁶⁶² J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 362.

²⁶⁶³ EB, s. 408, *Hosanna*.

²⁶⁶⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 185.

²⁶⁶⁵ tamże, s. 185.

Oczywiście, w przypadku Jezusa, ta aklamacja, wraz z gestem słania płaszczy i świeżych gałązek z drzew, ma wyjątkowy charakter i na pewno nie jest przypadkowa czy anonimowa, co właściwie podkreślają wszyscy ewangelisci, a szczególnie Jan i Łukasz (K791-793)

CE250. Zapowiedź upadku miasta – płacz nad Jerozolimą

MIEJSCE

Jezus zatrzymał się blisko jednego ze szczytów Góry Oliwnej, gdzie po zachodnim jej zboczu – zwanym skłonem Góry Oliwnej – prowadzi w dół wąwozem droga do Świątyni i do Miasta, skąd, również dzisiaj, rozciąga się panorama na całą Jerozolimę^{2667, 2668, 2669}. Góra Oliwna ma wiele rozgałęzień i przynajmniej trzy szczyty, z których północny posiada wysokość (p.p.m.) 830 metrów²⁶⁷⁰.

Dziś miejsce, w którym Pan Jezus miał zapłakać nad losem Jerozolimy, upamiętnia kaplica Dominus Flevit (łac. „Pan zapłakał”)²⁶⁷¹. Droga do tego miejsca musiałaby prowadzić wzdłuż grzbietu Betfage i poprzez wzgórze et-Tur²⁶⁷².

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE251–300

CE251. Wypędzenie przekupniów

KONSTRUKCJA I DATACJA

Przyjęto, że wydarzenie miało miejsce w niedzielę zgodnie z chronologią wynikającą z Ewangelii Łukasza i Ewangelii Mateusza. Jeśliby kierować się w tym przypadku chronologią Ewangelii Marka, to oczyszczenie miałoby miejsce w poniedziałek, podczas gdy według Ewangelii Mateusza i Ewangelii Łukasza zdarzenie miało miejsce dzień wcześniej, czyli właśnie w niedzielę. Przesunięcie wydarzenia w Ewangelii Marka na poniedziałek może mieć charakter redakcyjny, wynikający z włączenia epizodu o drzewie figowym, składającego się z dwóch części, gdzie w środek tego epizodu, został włączony opis wydarzenia wypędzenia kupczących ze świątyni^{2673, 2674}. Działanie Jezusa – a może również uczniów – dotyczyło przypuszczalnie tylko fragmentu ogromnego Placu Pogan²⁶⁷⁵, jednak wywołało zdecydowaną wrogość członków Sanhedrynu, por. (Mk 11,18a), (Łk 19,47b). Bankierzy i sprzedawcy zwierząt ofiarnych mogli też częściowo się mieścić w nawach bocznych Portyku Królewskiego²⁶⁷⁶, czyli po południowej stronie Dziedzińca Pogan²⁶⁷⁷.

Nie jest możliwe, aby Jezus, zwłaszcza samodzielnie – jak podają opisy ewangeliczne – mógł „wyrzucić sprzedających” z zewnętrznego placu świątynnego (K797) i kontrolować, (Mk 11,16), wszystkie wejścia na ogromny teren Świątyni Jerozolimskiej, nawet tylko te na sam Plac Pogan²⁶⁷⁸; Świątynia²⁶⁷⁹ zajmowała 1750 m², podczas gdy cały plac świątynny to obszar 144 tysięcy m². Była to raczej akcja o charakterze symbolicznym, inaczej spotkałaby się przecież z natychmiastowym odwetem porządkowych służb świątynnych, natomiast ten sposób opisu wydarzenia przez ewangelistów ma zapewne na celu uwypuklenie ogromnego wpływu autorytetu Jezusa.

²⁶⁶⁶ *Pierwsi świadkowie – Pisma Ojców Apostolskich, Nauka dwunastu Apostołów (Didache)*, tł. A. ŚWIDERKÓWNA, oprac. M. STAROWIEJSKI, Kraków 2010, s. 38, *Didache*, X.6, w. 65nn.

²⁶⁶⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 327.

²⁶⁶⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 565.

²⁶⁶⁹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 295, p. 7.

²⁶⁷⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 294, p. 3.

²⁶⁷¹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 65.

²⁶⁷² J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 111.

²⁶⁷³ BJ, przyp. Mk 11,12-33.

²⁶⁷⁴ A. NISIN, *Historia Jezusa*, s. 389.

²⁶⁷⁵ KKB s. 965 p. 125.

²⁶⁷⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 88.

²⁶⁷⁷ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 404.

²⁶⁷⁸ tamże, s. 404-405.

²⁶⁷⁹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 197.

Jeśli chodzi o umieszczenie oczyszczenia świątyni w Ewangelii Jana na początku działalności Jezusa, to może być ono, ale wcale nie musi, zabiegiem redakcyjnym mającym bardziej wskazać wskreszenie Łazarza jako bezpośrednią przyczynę śmierci Jezusa²⁶⁸⁰. Poniżej, na następnej stronie, przedstawiono komparablę – zestawienie „Z05 Oczyszczenie świątyni” – dla ewentualnego wspólnego wydarzenia opisywanego przez czterech ewangelistów. Jedną z różnic widocznych w opisie Jana Ewangelisty w stosunku do synoptyków, jest ta, że synoptycy, poza gołębiami, nie wspominają nic o handlu większymi zwierzętami (wołami, barankami) na terenie świątyni.

Oczyszczenie Świątyni miało miejsce, gdy stosunki z Sanhedrynem były już napięte²⁶⁸¹, ale należy zauważyć też, że takie były praktycznie przez cały okres publicznej działalności Jezusa. Radykalny wzrost napięcia w stosunkach Sanhedrynem był raczej skutkiem dokonania oczyszczenia Świątyni, aniżeli jego przyczyną (Mk 11,18), (Łk 19,47), chociaż jest w tym jakaś racja, gdyż według (J 11,53) Jezus miał już wtedy status osoby poszukiwanej przez Sanhedryn z zaocznie wydanym wyrokiem. Wypędzenie przekupniów z placu świątynnego, grożąc uszczupleniem obszaru handlu świątynnego, na pewno nie spodobało się byłemu arcykapłanowi Annaszowi i jego synom (miał ich pięciu i wszyscy byli arcykapłanami), gdyż posiadali oni bazy (handel świątynny nawet nazywano *bazarami synów Annasza*) sprzedając zwierzęta odpowiednie do ofiar w Świątyni, które mieściły się początkowo w pobliżu Góry Oliwnej, a potem już w najbliższym sąsiedztwie świątyni²⁶⁸².

TEKST

Dlaczego Jezus wcześniej, w czasie poprzednich wizyt w Jerozolimie (wyjawszy ewentualnie epizod opisany w Ewangelii Jana na samym początku działalności), nie usunął sprzedających i dlaczego reakcja kapłanów była taka gwałtowna? Odpowiedzi mogą być dwie: ⁽¹⁾ prawdopodobnie dopiero na wiosnę 30 r. Kajfasz zezwolił na działalność handlową w obrębie świątyni, by ograniczyć podobny handel u stop Góry Oliwnej (Eppstein, *The Historicity*, 42 nn, cyt. za²⁶⁸³), ⁽²⁾ nie była to jedyna przyczyna niechęci członków Sanhedrynu, powodem niechęci do Jezusa mogły być: wyjątki od rygorystycznego świętowania szabatu, krytyczne wypowiedzi nt. faryzeuszów i saduceuszów, zbyt duża popularność Jezusa jako przywódcy religijnego połączona z aurą mesjańskich nadziei ze strony izraelskiego ludu.

Wypędzenie przekupniów należy raczej odczytywać jako gest o charakterze symbolicznym, zwrócony nie tyle przeciwko przekupniom, ile przeciw władzy kapłanów i dotychczasowej roli Świątyni, bowiem samo wykonywanie czynności wymaganych do wykonywania kultu na Dziedzińcu Pogan, mając zezwolenia kapłanów, miało swoje uzasadnienie²⁶⁸⁴.

Sytuacja opisana w wersecie (**Mk 11,16**) wygląda tak, jakby Jezus sam kontrolował ogromny obszar placu świątynnego, na dodatek z wieloma bramami i możliwościami wejścia – należy raczej uznać, że jest to pewna hiperbola w narracji ewangelicznej. Przenoszenie jakichś rzeczy przez plac świątynny, mogło dotyczyć tylko osób nie zainteresowanych kultem świątynnym, być może w dalszym ciągu handlarzy i ich towarów²⁶⁸⁵, a więc nic dziwnego, że Jezus na to nie pozwalał.

Nauczanie Jezusa i jednocześnie jakby wyjaśnienie Jezusa dotyczące wyrzucenia przekupniów «Napisane jest: *Mój dom będzie domem modlitwy, a wy uczyniliście go jaskinią zbójców*» (**Łk 19,46**), nasuwa przypuszczenie, że być może Jezusowi chodziło nie tyle o handel na Dziedzińcu Pogan, ile o to, że stragany przekupniów i kantory bankierów tak się rozpanoszyły, iż zaczęły podchodzić pod ściśle świątynną strefę²⁶⁸⁶, faktycznie ją naruszając w ten sposób.

Jezus w geście uroczystego wjazdu do Jerozolimy a potem wypędzenia przekupniów z placu świątynnego, ukazuje się jako władca. O tym, że pamięć o „królewskim” wjeździe Jezusa do Jerozolimy była bardzo długo żywa, świadczy cytat²⁶⁸⁷ z Katolickiego Komentarza Biblijnego: „Podczas drugiego powstania żydowskiego gałązki palmowe były wybijane na monetach. Scena przedstawiająca tłumy

²⁶⁸⁰ KKB, s. 1127 p. 43.

²⁶⁸¹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 266, p. 17.

²⁶⁸² E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s.132.

²⁶⁸³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 319, par. *Historyczność*.

²⁶⁸⁴ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 84-85.

²⁶⁸⁵ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 384, 388-389.

²⁶⁸⁶ P. JOHNSON, *Jezus*, s. 104.

²⁶⁸⁷ KKB, s. 1154 pkt. 160.

wychodzące, by powitać Jezusa, mogła zostać wzorowana na powitaniu odwiedzającego miasto króla lub dostojnika (por. Józef Flawiusz, *Wojna żydowska* 7.5,2 § 100)”.

Z05. Oczyszczenie świątyni [Mt 21,10-13; Mk 11,15-17; Łk 19,45-46; J 2,13-22] – komparabla

K01:

Mk 11, 15a I przyszedli do Jerozolimy.

K02:

Mt 21, 10 Gdy wjechał do Jerozolimy, poruszyło się całe miasto, i pytano: «Kto to jest?»

Mt 21, 11 A tłumy odpowiadały: «To jest prorok, Jezus z Nazaretu w Galilei».

K03:

J 2, 14 W świątyni zastał siedzących za stołami bankierów oraz tych, którzy sprzedawali woły, baranki i gołębie.

K04=

(J 2, 15 Wówczas, sporządziwszy sobie bicz ze sznurów, powypędzał wszystkich ze świątyni, także baranki i woły, porozrzucał monety bankierów, a stoły powywracał.

+ Łk 19, 45 Potem wszedł do świątyni i zaczął wyrzucać sprzedających w niej.

+Mk 11, 15b Wszedłszy do świątyni, zaczął wyrzucać tych, którzy sprzedawali i kupowali w świątyni, powywracał stoły tych, co zmieniali pieniądze, i ławki sprzedawców gołębi;

) Mt 21, 12 A Jezus wszedł do świątyni i wyrzucił wszystkich sprzedających i kupujących w świątyni; powywracał stoły tych, którzy zmieniali pieniądze, oraz ławki sprzedawców gołębi.

K05:

Mk 11, 16 nie pozwolił też, żeby ktoś przeniósł sprzęt jakiś przez świątynię.

K06=

(Mk 11, 17 Potem nauczał ich, mówiąc: «Czyż nie jest napisane: Mój dom ma być domem modlitwy dla wszystkich narodów, lecz wy uczyniliście go jaskinią zbójców».

+ Mt 21, 13 I rzekł do nich: «Napisane jest: *Mój dom ma być domem modlitwy*, a wy czynicie go *jaskinią zbójców*».

) Łk 19, 46 Mówił do nich: «Napisane jest: *Mój dom będzie domem modlitwy*, a wy uczyniliście go *jaskinią zbójców*».

K07:

J 2, 16 Do tych zaś, którzy sprzedawali gołębie, rzekł: «Zabierzcie to stąd <i> z domu mego Ojca nie róbcie targowiska!»

J 2, 17 Uczniowie Jego przypomnieli sobie, że napisano: *Gorliwość o dom Twój pochłonie Mnie*.

J 2, 18 W odpowiedzi zaś na to Żydzi rzekli do Niego: «Jakim znakiem wykażesz się wobec nas, skoro takie rzeczy czynisz?»

J 2, 19 Jezus dał im taką odpowiedź: «Zburzcie tę świątynię, a Ja w trzy dni wzniosę ją na nowo».

J 2, 20 Powiedzieli do Niego Żydzi: «Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię, a Ty ją wzniesiesz w przeciągu trzech dni?»

J 2, 21 On zaś mówił o świątyni swego ciała.

J 2, 22 Gdy zmartwychwstał, przypomnieli sobie uczniowie Jego, że to powiedział, i uwierzyli Pismu i słowu, które wyrzekł Jezus.

CE252. Godzina Syna Człowieczego – Grecy pragną zobaczyć Jezusa

KONSTRUKCJA

Komentarz S. Mędała do (J 12,20-34)²⁶⁸⁸: „*Na płaszczyźnie czasowej, która w tym dialogu odgrywa szczególną rolę (godzina, trzykrotne teraz, nadszedł), ostatnia rozmowa Jezusa z ludem żydowskim w Jerozolimie odbywa się po namaszczeniu w Betanii, w dniu triumfalnego wjazdu Jezusa do Jerozolimy.*”. Uwzględniając tą opinię ustalono położenie perykopy i datację. Podobną chronologię zakłada też Ricciotti²⁶⁸⁹. Drugi tytuł „*Grecy pragną zobaczyć Jezusa*” wydaje się adekwatniejszy do treści perykopy niż czasem używany „*Poganie pragną ujrzeć Jezusa*”, gdyż kontekst perykopy zdaje się wskazywać na Żydów z diaspyry, z którymi przybyła również pewna część Greków.

Słowo Grecy, może oznaczać w ogólności nie-Żydów, tzn. niekoniecznie Greków, gdyż językiem greckim posługiwano się powszechnie, ale ten kontekst raczej należy wykluczyć, gdyż chodzi tutaj tylko o pobożnych Greków, którzy chcą oddać Bogu pokłon. Mogą to być więc Żydzi z diaspyry mówiący już tylko w języku greckim, mogą to być prozelici²⁶⁹⁰, mogą to być ewentualnie nie-Żydzi mówiący po grecku²⁶⁹¹ i zainteresowani ogólnie religią żydowską, czyli jak należy sądzić, towarzysze dwóch już wymienionych grup. Ogólnie od nie-Żydów wymagano jedynie przestrzegania tzw. siedmiu praw Noachidów (synów Noego)²⁶⁹²; ci, którzy tych praw przestrzegają to „prozelici Bramy”²⁶⁹³. Te przykazania wyprowadzone z tekstów biblijnych obejmują²⁶⁹⁴ powstrzymanie się od ⁽¹⁾ bałwochwalstwa, ⁽²⁾ bluźnierstwa, ⁽³⁾ kazirodztwa, ⁽⁴⁾ zabójstwa, ⁽⁵⁾ kradzieży, ⁽⁶⁾ jedzenia członków wyrwanych z żywych zwierząt, oraz ⁽⁷⁾ przestrzeganie nakazu sprawiedliwości.

Trzeba przy tym pamiętać, że diaspora żydowska była dość mocno reprezentowana w Imperium Rzymskim, mogła liczyć nawet siedem milionów Żydów, co oznaczałoby, że co dziesiąty mieszkaniec Imperium²⁶⁹⁵ mógłby być Żydem, przy czym głównymi jej ośrodkami były milionowe naówczas metropolie Rzym i Aleksandria – liczba Żydów mieszkających w Aleksandrii przewyższała 2-3 krotnie liczbę mieszkańców Jerozolimy²⁶⁹⁶, co do Rzymu, to według Bartnickiego²⁶⁹⁷ należy sądzić, że była to raczej liczba zbliżona, lub nieco mniejsza, do liczby mieszkańców Jerozolimy; Żydzi mieszkali głównie na Zatybrzu, wg różnych szacunków mieszkało tam 20-30 tysięcy, lub 50-60 tysięcy Żydów. Właśnie w Aleksandrii, powstał słynny przekład Biblii na język grecki zwany *Septuagintą*, już w III w. p. Chr.²⁶⁹⁸, a w czasach współczesnych Jezusowi działał Filon z Aleksandrii, teolog i filolog, który m.in. rozwinął naukę o Logosie²⁶⁹⁹, a w późniejszym czasie jeszcze warto wspomnieć, że pierwszym biskupem Aleksandrii (w latach 59-62) był Ewangelista Marek^{2700, 2701}. W Jerozolimie Żydów z Aleksandrii, najczęściej dobrze sytuowanych i wpływowych, nazywano często „Grekami”, jako że *nie znali języka hebrajskiego i rzadko tylko mówili po aramejsku*²⁷⁰². Pielgrzymki z diaspyry organizowano nie tylko indywidualnie, ale również w regionalnych grupach²⁷⁰³, co np. było łatwiejsze w Aleksandrii, z tego powodu, że synagogi tam nie były całkowicie autonomiczne, ale istniał między nimi pewien wspólny zarząd.

„*Na przyszły rok w Jerozolimie*” (*Leszana haba bJiruszalaajim*) – tak zawsze żegnali się na koniec świątecznej pielgrzymki Żydzi odchodząc ze Świętego Miasta²⁷⁰⁴. Jednak dla uczniów Jezusa i dla

²⁶⁸⁸ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 856.

²⁶⁸⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 567.

²⁶⁹⁰ BP s. 259, p. J 12,20.

²⁶⁹¹ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 2592.

²⁶⁹² A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 229.

²⁶⁹³ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 293.

²⁶⁹⁴ tamże, s. 291.

²⁶⁹⁵ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 134.

²⁶⁹⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 43, s. 80.

²⁶⁹⁷ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 21.

²⁶⁹⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 45.

²⁶⁹⁹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 136.

²⁷⁰⁰ R. BARTNICKI, *Ewangelie synoptyczne*, s. 42.

²⁷⁰¹ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 332.

²⁷⁰² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 21.

²⁷⁰³ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 87.

²⁷⁰⁴ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 74.

przyszłych chrześcijan ta Pascha w Jerozolimie stanie się punktem odniesienia dla końcowej cezury obchodów tego święta, natomiast dla pozostałych Żydów, taką smutną ostateczną cezurą okazał się rok 70, zdobycie i zniszczenie Jerozolimy przez Rzymian.

DATAcja

Ze względu na przebieg dnia pełnego wydarzeń należy przypuszczać, że dzień się wypełnił i było blisko zachodu słońca, czyli było około godziny wpół do osiemnastej, gdy Jezus toczył rozmowę z Grekami²⁷⁰⁵.

MIEJSCE

Jezus prawdopodobnie znajdował się gdzieś we wnętrzu świątyni i Grecy proszą Filipa o przywołanie Jezusa na Dziedziniec Pogan.

Grecy nie mogą osobiście podejść do Jezusa, gdyż na terenie świątyni obowiązywały strefy świętości, regulujące równocześnie możliwość wstępu do poszczególnych stref, które były nadzorowane przez gwardie kontrolujące nawiedzających przybytek. Część ogólnodostępna znajdowała się na obszarze powiększonym przez Heroda poprzez nadbudowę platformy świątynnej, podczas gdy część starożytna, uświęcona, nie była dostępna dla wszystkich²⁷⁰⁶. Dziedziniec Pogan od obszaru świętego świątyni dostępnego tylko dla Żydów oddzielała balustrada²⁷⁰⁷ i napisy w dwóch językach greckim i łacińskim, zabraniające wejścia poganom^{2708, 2709, 2710, 2711, 2712}. Na inskrypcjach umieszczony był napis^{2713, 2714, 2715, 2716}: „*Żaden cudzoziemiec niech nie waży się przekraczać poręczy otaczającej świątynię i ogrodzenia. Ten, który by to uczynił, będzie winien swojej śmierci*”. Ponadto, już przy wejściu na Dziedziniec Żydów znajdowały się gwardie²⁷¹⁷, a z jeszcze baczniejszą uwagą był kontrolowany Dziedziniec Kapłanów – jak można przypuszczać interwencji gwardii tutaj nie było zbyt wiele, gdyż wszyscy Izraelici wiedzieli, że naruszenie świętości przybytku grozi śmiercią (Lb 18,3). Jedynie przed Żydami otwierało się trzynaście bram prowadzących do właściwej świątyni, z których główna nosiła miano „Bramy Pięknej”. Według Murphy’ego i O’Connora²⁷¹⁸ rozdzielające ogrodzenie, oddzielające obszar ściśle sakralny, od obszaru częściowo publicznego – mur – miał wysokość 2 metry, przy czym wspomniane napisy mieściły się (również) na każdej z bram, a św. Paweł poczynił do niego aluzję w (Ef 2,14b). O tym, że zakaz wstępu na teren Świątyni dla nie-Żydów był surowo przestrzegany, świadczy przypadek aresztowania św. Pawła (Dz 21,27-34), co miało miejsce na wiosnę 58 roku (por. przypis w [BT w.5]²⁷¹⁹), za domniemane wprowadzenie do Świątyni Trofima²⁷²⁰, chrześcijanina z Efezu. Czy Żydzi posiadali koncesję, aby takie wyroki wykonywać, jest wielce wątpliwe, ale sprawa Trofima, potraktowanego jako poganina, uczy, że nie był to martwy przepis²⁷²¹.

TEKST

Odpowiedź Jezusa (**J 12,23-28**), słowa o jego śmierci i uwielbieniu, są przeznaczone głównie dla Apostołów, a nie dla Greków²⁷²². Nie jest jasne czy do spotkania z Grekami (mogli to być Żydzi z Aleksandrii) w ogóle doszło.

²⁷⁰⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 330.

²⁷⁰⁶ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 30.

²⁷⁰⁷ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 39.

²⁷⁰⁸ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 370, *Bell.* VI.II.4(124-126).]

²⁷⁰⁹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 332.

²⁷¹⁰ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 329.

²⁷¹¹ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 326; *Bell.* V.V.2(193-194).

²⁷¹² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 746, *Ant.* XV.XI.5(412-416).

²⁷¹³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 148.

²⁷¹⁴ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 314.

²⁷¹⁵ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 28.

²⁷¹⁶ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 78.

²⁷¹⁷ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 32, 39.

²⁷¹⁸ J. MURPHY-O’CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 82.

²⁷¹⁹ BT w.5, p. Dz 24,27.

²⁷²⁰ EB, s. 1285, *Trofim*.

²⁷²¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 389.

²⁷²² BP, s. 259, p. J 12,20-21.

CE253. Jezus w świątyni

DATACJA

„Pora była już późna” gdy Jezus udał się z uczniami ze świątyni na nocleg do Betanii, czyli było może godzinę po zachodzie słońca.

CE254. Nieurodzajny figowiec

KONSTRUKCJA

Rozdział z Ewangelii Mateusza dotyczący uschnięcia drzewa figowego na słowo Jezusa jest przedzielony wypędzeniem przekupniów ze świątyni i knowaniami Sanhedrynu, gdyż przyjmujemy tutaj chronologię wydarzeń według Ewangelii Marka, zgodnie z którą, uczniowie dopiero następnego dnia skonstatowali uschnięcie drzewa figowego, a w każdym razie wtedy nawiązali do tego wydarzenia w rozmowie z Jezusem; jednakowoż w Ewangelii Mateusza jest napisane, że figowiec usechł natychmiast²⁷²³.

DATACJA

Ponieważ na Święto Paschy do Jerozolimy mogło ścierać nawet 500 tysięcy osób i to nie jedynie z Palestyny, to duża ich część nocowała po okolicznych wioskach – podobnie uczynił Jezus i Jego uczniowie. „Rano” (**Mt 21,18**) może oznaczać godzinę szóstą²⁷²⁴.

TEKST

Pan Jezus gdy podszedł do figowca, prawdopodobnie nie szukał na nim świeżych fig, tylko zeszłorocznych, które potrafiły się utrzymywać na drzewie cały rok²⁷²⁵, lub ewentualnie, chodziło Mu o niedojrzałe figi, które pojawiają się już wiosną, nawet przed pojawieniem się liści, a te, na tym figowcu, według (**Mk 11,13**), już były²⁷²⁶. Niedojrzałe, zielone zalążki owoców nie miały o tej porze zbyt przyjemnego smaku i często odpadały zostawiając tylko liście (**Mt 21,19a**)²⁷²⁷. Figowiec owocuje w Palestynie dwa razy do roku, pierwszy raz w czerwcu, drugi raz kilka miesięcy później, następnie zrzuca liście na zimę i w lutym pojawiają się znów pąki, a właśnie w kwietniu nowe liście²⁷²⁸.

Figowiec okryty liśćmi, ale bez wczesnych fig, które powinny być, już nawet przed liśćmi, jest oznaką, że takie drzewo nie wyda owoców tego roku – wczesnych, ani późnych. Jezus tylko niejako przypieczętował los tego drzewa (**Mk 11,14**)²⁷²⁹. Zakup fig w mieście raczej nie wchodził w grę, figi o tej porze mogły być trudno dostępne, a poza tym te owoce w Jerozolimie były z zasady 3-5 razy droższe niż na wsi²⁷³⁰.

Czyn Jezusa jest rodzajem przestrogi dla uczniów, a w szerszym sensie dla całego Izraela, przed bezowocnością w życiu. Symboliczna wymowa czynu Jezusa może nawiązywać do (Jr 8,13)²⁷³¹.

CE255. Nauczanie w świątyni (summarium) – knowania członków Sanhedrynu

TEKST

„Kiedy doszło to do arcykapłanów i uczonych w Piśmie” (**Mk 11,18a**) – mowa tutaj o wypędzeniu przekupniów ze świątyni przez Pana Jezusa.

CE256. Wiara i modlitwa – uschnięcie figi

DATACJA

Datowanie wynika z (Mk 11,19-20), jest też potwierdzone m.in. w synopsie Dąbrowskiego²⁷³².

²⁷²³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 332.

²⁷²⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 55, p. 21,18.

²⁷²⁵ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 30.

²⁷²⁶ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 154.

²⁷²⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 55, p. 21,19-20.

²⁷²⁸ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 156, figa, figowiec.

²⁷²⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 106, p. 11,12-14.

²⁷³⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 29.

²⁷³¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. s. 327, p. 12-14.

²⁷³² E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 246.

MIEJSCE

Hiperbola, której użył Jezus, dla zobrazowania czym jest wiara (**Mt 21,21**), w której występuje morze, pozwala przypuszczać, że zasadnicze wyjaśnienie Jezusa nastąpiło w drodze do Jerozolimy, gdy byli już gdzieś na drodze do Jerozolimy, prowadzącej przez Górę Oliwną, skąd można zobaczyć Morze Martwe²⁷³³, widoczne w odległości około osiemnastu kilometrów.

CE257. Pytanie o władzę

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do rozdziału jest zgodny z wieloma pracami synoptycznymi^{2734, 2735, 2736, 2737, 2738, 2739}.

DATACJA

Potwierdzenie datacji znajduje się m.in. w podanych już wyżej przypisach do prac synoptycznych Szczepańskiego, Dąbrowskiego, Thomasa^{2740, 2741, 2742} oraz u Ricciottiego²⁷⁴³ i Daniela-Ropsa²⁷⁴⁴.

TEKST

Nauczanie odbywało się prawdopodobnie w portykach Dziedzińca Pogan²⁷⁴⁵. Przyjmujemy, że serię nauczania Jezusa w świątyni kończy komentarz Jezusa do wdowiego grosza (CE268), co jest zgodne z chronologią Ewangelii Marka i z opisem u Ricciottiego²⁷⁴⁶, chociaż Daniel-Rops²⁷⁴⁷ proponuje odwrotną kolejność, tzn., że epizod z wdowim groszem miałby mieć miejsce przed właściwym nauczaniem.

Istniała pewna wolność w osobistej interpretacji Prawa, ale pod warunkiem, że się jej nie czyniło przedmiotem nauczania, co właśnie przedstawiciele Sanhedrynu zarzucają Jezusowi (**Mk 11,27-28**), mianowicie, iż „naucza we własnym imieniu”²⁷⁴⁸.

Dokładniej, arcykapłani, uczeni w Piśmie i starsi, zadają pytanie Jezusowi jakim prawem naucza i kto mu dał taką władzę. Słowo władza, greckie *ἐξουσία* (exousia) z (**Mt 21,23b**), hebrajskie *s'micha*, oznacza²⁷⁴⁹ wkładanie rąk podczas ceremonii ordynowania sędziego, starszego lub rabinu i wywodzi się z czasów Mojżesza, m.in. (Lb, 27,18-19). Akt ordynacji „w sposób symboliczny oznaczał święty przekaz ducha Mojżesza z jednej osoby cieszącej się autorytetem na inną”²⁷⁵⁰. Ordynowanie na rabinu²⁷⁵¹ obejmuje prawo sądzenia i decydowania o elementach halachy – będącej rabinicznym komentarzem do Prawa lub jego interpretacją, wg Packera i Tenneya²⁷⁵² – i może być powierzone przez grono trzech starszych, z których co najmniej jedna musi takie nadanie już posiadać. Do takiego nadania władzy nawiązuje pytanie arcykapłanów i starszych.

²⁷³³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 55, p. 21,21-22.

²⁷³⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 457, par. 149.

²⁷³⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 319, nr 247.

²⁷³⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 159, nr 213.

²⁷³⁷ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. 474, nr 276.

²⁷³⁸ K. ALAND, *Synopsis*, s. 585, nr 276.

²⁷³⁹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 93 NIV\$132b...

²⁷⁴⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

²⁷⁴¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

²⁷⁴² L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

²⁷⁴³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 572.

²⁷⁴⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 334, 333.

²⁷⁴⁵ E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 208.

²⁷⁴⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 586.

²⁷⁴⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 333.

²⁷⁴⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 177.

²⁷⁴⁹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 95n, p. Mt 21,23.

²⁷⁵⁰ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 166.

²⁷⁵¹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 95-96, p. Mt 21,23.

²⁷⁵² J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 181.

CE258. Przypowieść o dwóch synach

KONSTRUKCJA

Werset (Mt 21,32) stanowi nawiązanie do wcześniejszej dysputy z faryzeuszami (Mt 21,23-27)²⁷⁵³, dlatego powiązano te rozdziały poprzez wspólny tok narracji. Można powiedzieć, że od początku publicznego nauczania w Świątyni Jerozolimskiej, od rozdziału **CE257 Pytanie o władzę**, aż do rozdziału **CE267 Biada obłudnikom**, Jezus prowadzi dyskurs z przedstawicielami Sanhedrynu, faryzeuszami lub saduceuszami. Całość sprawiałaby wrażenie uczonej dysputy rabinackiej, gdyby nie ta okoliczność, iż faryzeusze i saduceusze cały czas Mistrza w jakiś sposób kontrolują, chcąc Go pochwycić w mowie (Mt 22,15), a tak naprawdę chcąc Jezusa zatrzymać – tego ostatniego jednak nie czynią, ze względu na liczny tłum otaczający Nauczyciela (Mt 21,46).

TEKST

Funkcjonuje, dość powszechnie, również inna wersja tej przypowieści, w której pierwszy syn spełnia wolę ojca²⁷⁵⁴, tą wersję zawiera m.in. polska Biblia Ks. Jakuba Wujka [BW], dlatego, aby być zgodnym z [BT w.5], skorzystano dla trzech wersów (Mt 21,29-31) z tekstu greckiego w odpow. wariacie²⁷⁵⁵.

CE259. Przypowieść o przewrotnych rolnikach

TEKST

Właściciel winnicy wyjechał na dłuższy czas i w odpowiedniej porze wysłał swoje sługi by odebrać należny mu plon (Łk 20,9b-10a). Ten czas to okres pięciu lat od założenia winnicy, w każdym razie nie wcześniej niż w piątym roku²⁷⁵⁶, bo tak stanowi prawo o pierwocinach drzew owocowych, według (Kpł 19,23-25). Część należna gospodarzowi²⁷⁵⁷ wynikała z umowy, mogła to być jedna trzecia zbioru po potrąceniu dziesięcin, jeśli nadto rolnicy dzierżawiący winnicę ponosili wszystkie koszty związane z jej uprawą. Ponieważ czynsz dzierżawny należny właścicielowi stanowi ułamkową część plonów, które są różne w każdym roku, to właściciel musi być obecny przy zbiorach osobiście, lub poprzez swojego przedstawiciela²⁷⁵⁸.

Gdy Jezus zadaje pytanie retoryczne, „Nie czytaliście tych słów w Piśmie: Ten właśnie kamień, który odrzucili budujący, stał się głowicą węgła” (**Mk 12,10**), to zapewne obok przypomnienia słów Psalmu (Ps 118,22n), słuchaczom jawi się przed oczyma obraz kamienia węgielnego w murze zewnętrznym świątyni, w jej południowo-wschodnim narożniku, o wadze ponad 100 ton, podczas gdy inne, „zwykłe” kamienie w murze, mają wagę około 5-6 ton – ten kamień stabilizuje mur i platformę świątynną, miano tu na względzie także zabezpieczenie przed trzęsieniami ziemi²⁷⁵⁹, można nadmienić, że w podobny sposób zadbano o stabilizację platformy świątynnej pod samą świątynią, gdzie można spotkać jeszcze cięższe kamienie ważące nawet 570 ton²⁷⁶⁰.

CE260. Usiłowanie pochwycenia Jezusa

KONSTRUKCJA

Wydaje się słusznym i istotnym wyodrębnić tego wydarzenia od zakończenia przypowieści o przewrotnych rolnikach, tak jak to jest w synopsie Romaniuka²⁷⁶¹.

²⁷⁵³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 338, p. 32.

²⁷⁵⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 285, p. 4.

²⁷⁵⁵ *Grecki Nowy Testament opracowany w 1881 roku przez Westcotta i Horta*, oparty głównie o Codex Sinaiticus i Codex Vaticanus: wersja dostępna jako dodatek programu e-Sword o symbolu IWH+P. Oznaczenie: GNT WH.

²⁷⁵⁶ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 273, p. 2.

²⁷⁵⁷ *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, t. IV NT, red. M. Wolniewicz, (BP), Poznań 1994³, s. 123, p. Mk 12,1-12.

²⁷⁵⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 89.

²⁷⁵⁹ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 96.

²⁷⁶⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 84-85.

²⁷⁶¹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 159, nr 216.

CE261. Przypowieść o uczcie królewskiej**TEKST**

Bardzo surowe osądzenie zaproszonego człowieka, który przyszedł na weselną ucztę królewską bez odpowiedniego stroju weselnego można próbować interpretować w ten sposób, że przy okazji wielkich uczt, było zwyczajem Izraela, wystawianie szat dla zaproszonych przy wejściu. Jeśli zaproszony z tej sposobności nie skorzystał, to uczynił to na własną odpowiedzialność, lub wkradł się na ucztę jako nieproszony gość^{2762, 2763}.

CE262. Sprawa podatku**KONSTRUKCJA**

Pominięto tutaj przed bieżącym rozdziałem, wcześniej już przytaczaną, przypowieść o uczcie królewskiej (Mt 22,1-14), która w kontekście nauczania Jezusa we Wtorek Wielkiego Tygodnia występuje tylko w Ewangelii Mateusza, podobnie postąpiono w pracach Romaniuka²⁷⁶⁴ i Thomasa²⁷⁶⁵.

TEKST

Faryzeusze niezbyt lubili Herodian, czyli zwolenników Heroda i ogólnie dynastii herodiańskiej, tutaj jednak zwrócenie przeciwko Jezusowi, członkowie obu stronnictw, występują razem²⁷⁶⁶.

Podatek, o który pytają adwersarze Jezusa, to najprawdopodobniej podatek pogłówny²⁷⁶⁷, osobisty, należący do kategorii podatków bezpośrednich, tj. obciążających bezpośrednio podatnika, będącego podmiotem podatku. Do tej kategorii podatków bezpośrednich należał też podatek gruntowy²⁷⁶⁸, płacony w naturze.

Rzymianie narzucili Palestynie swój własny system monetarny, żądając jednocześnie by podatek pogłówny był płacony w monecie rzymskiej, czyli w denarach, ze względu na wartość podatku, inne monety, żydowskie, były akceptowane jedynie w dyskontowej wymianie²⁷⁶⁹. Na srebrnych monetach wybijanych przez Rzymian widniała oczywiście podobizna Cesarza, dlatego Jezus pyta o wizerunek na monecie. Na monetach żydowskich takiego wizerunku by nie było. Żydzi zachowali prawo bicia własnych monet, jednak nie srebrnych, ale brązowych lub miedzianych – czyli o drobniejszym nominale niż denar – i na monetach tych z zasady, ze względów religijnych, nie umieszczali wizerunków ludzkich, ani nawet obrazów zwierząt (Wj 20,4), wyłącznie motywy roślinne, napisy i symbole. Przestrzegał tego Herod Wielki²⁷⁷⁰, który emitował takie monety, wyłącznie brązowe, począwszy już od r. 37 p. Chr.²⁷⁷¹, jak również jego synowie, jedynie Herod Filip, panujący daleko od Jerozolimy na ziemiach zamieszkałych w większości przez ludność pogańską²⁷⁷², wyłamał się z tego zakazu^{2773, 2774}, podczas gdy nawet rzymskie drobne monety bite w Judei nie posiadały wizerunków panujących. Znaną są tu brązowe monety bite przez Poncjusza Piłata²⁷⁷⁵, bite prawdopodobnie w Jerozolimie, które, co ciekawe, także nie zawierają żadnego wizerunku, jedynie symbole pogańskie, ale raczej o neutralnym zabarwieniu, oraz symbole żydowskie; emisje monet Piłata pochodzą z trzech lat, 29, 30 i 31 r. po Chr., a emisja z 30 roku została powtórzona w 31 roku. Podatku świątynnego i danin dla Świątyni, Żydzi nie mogli uiszczać w walucie rzymskiej – dopuszczane były tylko określone monety żydowskie i zarazem monety pochodzące z Tyru²⁷⁷⁶.

²⁷⁶² JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 449.

²⁷⁶³ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 73.

²⁷⁶⁴ K. ROMANIUK, *Synopsa*, nr 217.

²⁷⁶⁵ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, sec. 133.

²⁷⁶⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 334.

²⁷⁶⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 147.

²⁷⁶⁸ tamże, s. 147.

²⁷⁶⁹ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. II, Milwaukee 1950, s. 210.

²⁷⁷⁰ H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 394.

²⁷⁷¹ J. CIECIELĄG, *Żydzi w okresie Drugiej Świątyni 538 przed Chr.–70 po Chr.*, Kraków 2011, s. 235.

²⁷⁷² tamże, s. 236.

²⁷⁷³ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 227.

²⁷⁷⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 59.

²⁷⁷⁵ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 25n.

²⁷⁷⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 175-176.

Monetą okazaną Jezusowi^{2777, 2778, 2779, 2780} przez jego adwersarzy był srebrny denar²⁷⁸¹, (**Mk 12,15b**), (**Łk 20,24a**), z podobizną Cezara, prawdopodobnie aktualnie panującego cesarza – tak można wnioskować z relacji ewangelistów (K848-849). Ponieważ w latach AD 14-37 władcą Rzymu był Tyberiusz²⁷⁸², to właśnie podobizna głowy tego cesarza w wieńcu laurowym widniała na awersie złotej lub srebrnej monety wraz z inskrypcją oznajmiającą jego godność i tytuł o następującej treści *Ti(berius) Caesar Divi Aug(usti) F(ilius) Augustus* wybitym majuskułą²⁷⁸³, podczas gdy na rewersie, obok wizerunku matki Cezara, znajdował się napis *Pontifex Maximus* – przy czym jeśli to była tzw. seria LIF, pierwsza seria monet bitych jeszcze za życia matki Cezara (przed wrześniem 29 r.), to zawierała ona napis *Ioulia Kaisaros*²⁷⁸⁴, gdyż matka Liwia po śmierci męża została przyjęta do rodu Juliuszów i określona mianem Augusty (Livia słynęła z inteligencji, podobno August przygotowywał się do rozmów z nią czyniąc notatki²⁷⁸⁵). Napis dotyczący Tyberiusza oznacza więc²⁷⁸⁶: „Tyberiusz Cezar, August, Syn Boskiego Augusta – Najwyższy Kapłan”.

Formuła użyta przez Jezusa (**Mk 12,17a**), czyli w skrócie „Cesarzowi co cesarskie, Bogu co boskie”, nie była już taka oczywista, bowiem wszędzie poza Palestyną, oraz poza Żydami rozproszonymi w całym cesarstwie, cesarz wymagał aby mu oddawano cześć boską, choć zdaje się niekiedy z tego rezygnowano i wymagano jedynie by uznać boskość cesarza po śmierci²⁷⁸⁷. Co ciekawe, Tyberiusz po śmierci nie został zaliczony w poczet bogów, w odróżnieniu od swego poprzednika Oktawiana Augusta, dopiero Wespazjan, siódmy z kolei (po Tyberiuszu) cesarz i pogromca Żydów wraz z Tytusem, został zaliczony²⁷⁸⁸. Ludność cesarstwa składała przysięgę na wierność cesarzowi – Żydzi nie wszyscy, m.in. faryzeusze się wyłamali z tego przymusu – tej treści „Przysięgamy na wierność Cezarowi (Augustowi), bogu, od boga pochodzącemu”, tekst z 30 r. przed Chr., *papyrus Oxyrhynchus*²⁷⁸⁹. Wiadomo, że około 5-6 r. p. Chr. cały lud Izraela, był zmuszony złożyć przysięgę na wierność „cesarzowi [Augustowi] i jego królowi [Herodowi]”, z czego wyłamało się około 6 tysięcy Żydów i zostali oni ukarani karą pieniężną²⁷⁹⁰ – fakt ten zdaje się potwierdzać istnienie ewidencji spisowej i wobec tego wcześniejsze przeprowadzenie spisu, por. (kk do CE12). Żydzi ogólnie byli z oddawania czci cesarzowi zwolnieni, jedynie, wg Filona, August nakazał by w Świątyni Jerozolimskiej składano codziennie ofiarę z wołu i dwojga jagniąt „za Cezara i naród rzymski”, co zresztą cesarz kwitował bogatymi darami na rzecz świątyni²⁷⁹¹. Prawo żydowskie zezwalało na składanie ofiar za zwierchników świątyni, a takim niejako był cesarz²⁷⁹². Należy tutaj pamiętać, że reprezentujący cesarza, rzymski namiestnik posiadał prawo nominacji arcykapłana²⁷⁹³. Piłat, jak wiadomo, nigdy z tego prawa nie skorzystał, podczas jego kadencji arcykapłanem był Kajfasz²⁷⁹⁴.

Wyjątek od zbierania podatków przez Cesarza miałby stanowić rok jubileuszowy, przypadający co pięćdziesiąt lat, „po siedmiu tygodniach lat”. Zgodnie z oczekiwaniami Żydów opartymi na Prawie, Cesarz nie powinien w takim roku pobierać podatków – czy tak się faktycznie działo, jest jednak wątpliwe²⁷⁹⁵, zwłaszcza, że w czasach Jezusa instytucja „roku szabatowego” była jakby zapom-

²⁷⁷⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 363.

²⁷⁷⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 358n.

²⁷⁷⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 220, p. 23-25.

²⁷⁸⁰ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 64.

²⁷⁸¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 334.

²⁷⁸² W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 327.

²⁷⁸³ A. NISIN, *Historia Jezusa*, s. 403.

²⁷⁸⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 125.

²⁷⁸⁵ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 82.

²⁷⁸⁶ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 75.

²⁷⁸⁷ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 45.

²⁷⁸⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 24-32.

²⁷⁸⁹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 39.

²⁷⁹⁰ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 206.

²⁷⁹¹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 68.

²⁷⁹² J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 20.

²⁷⁹³ tamże, s. 20.

²⁷⁹⁴ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 21.

²⁷⁹⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 323.

niana²⁷⁹⁶: przypuszcza się, że po roku szabatowym, który nastąpił w 38/37 przed Chr., następny rok szabatowy miał dopiero miejsce w roku AD 47/48.

Faryzeusze na pewno mieli asumpt do zapytania Jezusa o sprawę płacenia podatku cesarzowi, bowiem w swoim czasie, według Józefa Flawiusza²⁷⁹⁷, było około sześć tysięcy tych, którzy odmówili złożenia przysięgi na wierność cesarzowi, a wśród nich było wielu faryzeuszów. Reprezentowali oni w jakiś sposób uboższe warstwy Izraela, podczas gdy saduceusze warstwy wyższe²⁷⁹⁸. Można przypuszczać, że rozsądna, Salomonowa odpowiedź Jezusa mogła nie odpowiadać zelotom^{2799, 2800} bardzo wrogo nastawionym do Rzymian. Zeloci ogólnie odmawiali płacenia podatku cesarskiego^{2801, 2802}.

Według Bornkamma²⁸⁰³ odpowiedź Jezusa można też zrozumieć na sposób duchowy, nie dotyczący wprost podatku, ale osoby wierzącej, w znaczeniu „moneta należy do cesarza, ale wy do Boga”, tzn., nieco rozwijając i modyfikując myśl Bornkamma, podobnie jak to co posiada cesarski wizerunek i napis, monetę, należy niejako zwrócić cesarzowi, tak człowiek wierzący, stworzony na obraz Boga (Rdz 1,27) i mający Prawo Boże wypisane w sercu (Jer 31,33), powinien zwrócić swoją osobę i czyny ku Bogu. Oczywiście, człowiek jest obrazem Boga nie w sensie statycznym, ale w swym działaniu²⁸⁰⁴, zarazem stąd wynika godność osobowa człowieka i fakt, że ze wszystkich stworzeń tylko człowiek jest „zdolny do poznania i miłowania swego Stwórcy”²⁸⁰⁵. Podobnie argumentuje Ravasi²⁸⁰⁶, iż człowiek z racji stworzenia będąc obrazem Bożym, jest naznaczony wymiarem transcendentnym przesądzającym o jego nieusuwalnej godności i o radykalnym związku z Bogiem, pozostaje wciąż dłużnikiem Stwórcy.

CE263. Sprawa zmartwychwstania

TEKST

Pomysł takiego życiowego kazusu, w którym żona posiada zgodnie z prawem kolejnych siedmiu mężów nie mając z nimi potomstwa (Mt 22,25-26), jest zapewne zaczerpnięty przez Saduceuszów z Księgi Tobiasza, gdzie siedmiu mężów pobożnej Sary zostało kolejno zabitych przez demona Asmodeusza (Tb 6,14)²⁸⁰⁷.

Józef Flawiusz tak charakteryzuje poglądy religijne Saduceuszów²⁸⁰⁸: „Według nauki Saduceuszów dusze giną wraz z ciałami, a ponad wszystko stawiają oni poszanowanie praw”. Saduceusze w prowadzonej rozmowie z Jezusem próbują udowodnić logiczną sprzeczność zmartwychwstania poprzez ukazanie niemożliwości poprawnego odtworzenia stosunków międzyludzkich po zmartwychwstaniu, wynikających z małżeństwa opartego na prawie lewiratu (*levir* oznacza szwagier), z formalno-prawnego punktu widzenia (kobieta nie może być żoną siedmiu mężów równocześnie)²⁸⁰⁹. Prawo lewiratu, zastąpienia zmarłego męża przez wyznaczonego krewnego, w sytuacji, gdy zmarły nie miał następcy (Pwt 25,5), wpisywało się w szerszy kontekst ochrony szeroko rozumianej rodziny, rodu, gdzie często wyznaczano jednego mężczyznę, którego nazywano *goel*²⁸¹⁰, z rolą krewnego-odkupiciela, którego zadaniem było udzielanie pomocy członkom grupy rodowej w jakichś nadzwyczajnych sytuacjach. Zmartwychwstanie, zdaniem saduceuszów, byłoby sprzeczne z Prawem, gdyż niemożliwe byłoby jego wypełnienie w przytoczonym zakresie. Jezus wykazuje, że w przyszłym życiu, podstawowy cel małżeństwa, czyli prokreacja, nie będzie miał racji bytu (bo jest to właściwość tego świata, którego

²⁷⁹⁶ E. LIPiŃSKI, *Rok szabatowy*, „Scripta Biblica et orientalia” nr 1(2009), s. 27.

²⁷⁹⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 351.

²⁷⁹⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 351.

²⁷⁹⁹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 154.

²⁸⁰⁰ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 25.

²⁸⁰¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 313.

²⁸⁰² J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 161, *Bell. II.VIII.1*(118).

²⁸⁰³ G. BORNKAMM, *Jesus of Nazareth*, s. 123.

²⁸⁰⁴ KKB, s. 16, p. 24-32.

²⁸⁰⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, s. 95, p. 356-357.

²⁸⁰⁶ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 127.

²⁸⁰⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 59, p. 22,25-27.

²⁸⁰⁸ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 836, *Ant. XVIII.I.4*.

²⁸⁰⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 293, p. 5, 6.

²⁸¹⁰ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 335-336.

wpierw nastąpi koniec), zatem samo małżeństwo nie będzie potrzebne, ludzie zaś *będą jak aniołowie Boży* (Łk 20,33-34)²⁸¹¹.

Krytyczna uwaga Jezusa (**Mt 22,29**) zwrócona w kierunku saduceuszów „nie znacie Pism ani mocy Bożej” zapewne odnosi się szczególnie do trzeciej części Biblii hebrajskiej, tzw. Pism, *K^etubim*, w skład których wchodziły m.in. Psalmy, którą zdecydowanie oni odrzucali²⁸¹², w przeciwieństwie do Prawa i Proroków, toteż Jezus w dalszej części argumentacji odwołuje się tylko do cytatu z Prawa (Wj 3,6).

Jezus dalej wykazuje, że objawiając się Mojżeszowi Bóg oznajmia „*Ja jestem Bóg Abrahama, Bóg Izaaka i Bóg Jakuba*” (**Mt 22,32a**), dowodzi, że w jakiejś formie Patriarchowie istnieją, gdyż Bóg nie może być Panem nicości²⁸¹³. Ponieważ nie żyją oni już w ciele, to muszą istnieć ich dusze nieśmiertelne²⁸¹⁴. Sama dusza Abrahama nie jest jednak tożsama z Abrahamem człowiekiem, składającym się z duszy i ciała, dlatego Bóg, aby wypełnić swoje uroczyste obietnice, musi Abrahama wskrzesić do życia²⁸¹⁵. Zmartwychwstanie jest więc wynikiem samej natury Boga i Jego obietnic zapisanych w Piśmie Świętym.

Formuła „*Bóg Abrahama, Bóg Izaaka i Bóg Jakuba*” nie oznacza po prostu „Bóg, którego czcili Abraham, Izaak i Jakub” – choć, oczywiście też – ale: „*Bóg, który opiekował się Patriarchami i wybawiał ich*”. Jezus zdaje się prowadzić w rozmowie z saduceuszami do jeszcze jednego określenia Boga: „*Ten, Który Jest, Ten, Który Żyje i który jest Życiem*”. Jezus odwołuje się w swojej argumentacji tylko do Pięcioksięgu mając na względzie rozmówców, gdyż, jak już wzmiankowano wyżej, saduceusze uznawali głównie Pięcioksiąg²⁸¹⁶.

CE264. Największe przykazanie

KONSTRUKCJA

W Biblii Tysiąclecia, [BT w.5], werset (Mt 22,34) został dołączony do (Mt 22,33), jako (Mt 22,33b) natomiast w [BJ] werset (Mt 22,34) jest przytaczany, podobnie w [BW]. Przyjęto zatem wersję z [BJ], która opiera swój tekst na [BT w.5].

TEKST

Kluczowy charakter przykazania miłości Boga (Pwt 6,5), które recytuje codziennie każdy Izraelita rano i wieczorem, poprzedzając je modlitwą Szema (Pwt 6,4), jest w Izraelu rzeczą oczywistą, ale już specyficzne połączenie tego przykazania z przykazaniem miłości bliźniego (Kpł 19,18), nie jest takie oczywiste, gdyż to drugie jest jednym z wielu przykazań: stanowi więc to połączenie pewną interpretację Prawa²⁸¹⁷.

CE265. Mesjasz Synem Bożym

KONSTRUKCJA

Wydaje się, że między nauczaniem w poprzednim rozdziale, a nauczaniem w obecnym rozdziale, istnieje jakaś przerwa i o ile poprzednia tura nauczania mogła się odbyć na dziedzińcu świątynnym, to obecna odbywała się „w świątyni” (gr. *εν τω ιερω*) wg (Mk 12,35), prawdopodobnie na Dziedzińcu Kobiet. Zostało to odzwierciedlone w tytule toku narracji poprzez oznaczenie tury nauczania cyfrą rzymską „*Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa (II)*”.

²⁸¹¹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 198-199.

²⁸¹² A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 18.

²⁸¹³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 294, p. 20.

²⁸¹⁴ tamże, s. 294, p. 20.

²⁸¹⁵ tamże, s. 294, p. 20.

²⁸¹⁶ JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 455-457.

²⁸¹⁷ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 319-320.

TEKST

Przytoczony wywód Jezusa, przeciwstawia politycznie obciążone pojęcie Mesjasza, jako dziedzicznego sukcesora władzy po królu Dawidzie, pojęciu eschatologicznego Mesjasza – Pana, którego Dawid proklamuje, gdzie dziedziczenie (choć zakładane) nie odgrywa tak pierwszorzędnej roli²⁸¹⁸.

CE266. Ostrzeżenie przed uczonymi w Piśmie

TEKST

Jednym z pierwszych uczonych w Piśmie był Ezdrasz (Ezd 7,6), wtedy, gdy po powrocie z niewoli babilońskiej, uczeni w Piśmie jako warstwa kierująca życiem religijnym i społecznym Izraela, zaczęli mieć znaczenie²⁸¹⁹. Jezus nie neguje ich użyteczności, ale wykazuje przerost przywilejów (**Mt 23,2-4**).

Katedra Mojżesza wymieniana w (**Mt 23,2**), określana również jako miejsce Mojżesza lub ława Mojżesza, metaforycznie nazywana tronem Tory, jest to miejsce w synagodze przeznaczone dla przywódcy, wyposażone w bardzo wysokie krzesło, które symbolizuje sukcesę nauczycieli Tory na przestrzeni wieków^{2820, 2821, 2822}.

Pierwsze miejsca w synagogach (Mk 12,39), często ławki z kamienia lub stołki, najczęściej były umieszczone na ścianie wschodniej²⁸²³, czyli tej zwróconej w stronę Jerozolimy, choć zapewne trochę to zależało od typu budowy synagogi.

Filakterie i frędzle^{2824, 2825, 2826, 2827}, których zbytne eksponowanie, zarzuca Jezus przywódczej, religijnej warstwie Izraela, to obowiązujące elementy stroju do modlitwy każdego Hebrajczyka. Na płaszc, na którym na co dzień noszono frędzle, Żyd do modlitwy winien założyć, owinać się białą chustą modlitewną, zwaną *tallit* (obecnie, w języku jidysz *tales*), często haftowaną w niebieskie i ciemnoniebieskie grona i owoce granatu, zakończoną rytualną frędzlą, a w rogach chusty znajdował się *cicit*²⁸²⁸, rodzaj chwastów z ośmiu frędzli każdy – liczba trzydzieści dwa tych frędzli z czterech rogów chusty odpowiada gematrii, czyli wartości liczbowej hebrajskich liter, dla słowa „serce”. Oprócz tego, do czoła pomiędzy brwiami i lewego przedramienia czarnymi rzemykami przymocowywano *teffilin*, zwane po grecku *filakteriami*, dwa czarne, niewielkie kwadratowe pudełeczka sporządzone ze skóry zwierząt rytualnie czystych. Filakterie mocowane pomiędzy brwiami zawierały w czterech przegródkach²⁸²⁹ zwitki pergaminu z kolejnymi tekstami (Wj 13,1-10), (Wj 13,11-16), (Pwt 6,4-9), (Pwt 11,13-21), służące jako znak, ozdoba i przypomnienie Bożej Opieki podczas wyjścia z Egiptu, por. (Wj 13,9.16), (Pwt 6,8; 11,18). Filakterie noszone na lewym ramieniu powyżej łokcia, przymocowane rzemieniem, który oplatał ramię na krzyż aż do środkowego palca, składały się z dwóch zwojów papirusu i zawierały spisane przykazania. Filakterie były święte, uświęcały dzień powszedni, nie noszono ich zatem w szabat ani święta.

CE267. Biada obłudnikom

TEKST

W ramach utrzymywania czystości rytualnej używanych naczyń większość faryzeuszów (szkoła Szammaja) uważała, że najważniejsza jest czystość zewnętrznej strony naczynia, podczas, gdy mniejsza część faryzeuszów (szkoła Hillela) powiadała, że należy najpierw umyć wewnętrzną część

²⁸¹⁸ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 288, p. 36-37.

²⁸¹⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 206.

²⁸²⁰ BT w.5 p. Mt 23,2.

²⁸²¹ GNTPW, s. 109.

²⁸²² D.H. STERN, *Komentarz*, s. 101, p. Mt 23,2.

²⁸²³ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 85.

²⁸²⁴ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 408.

²⁸²⁵ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 310-311.

²⁸²⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 582, par. 518.

²⁸²⁷ EB, *Filakterie*, s. 305.

²⁸²⁸ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 66, *cicit*.

²⁸²⁹ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 408.

kielicha i po stronie tej grupy jakby stał Jezus, by w przenośny sposób wskazać na potrzebę czystości ludzkiego serca²⁸³⁰.

Na pewno wart skomentowania jest ironiczny, niepozbawiony ciętego humoru, mający formę hiperboli, komentarz Jezusa dotyczący zwyczaju faryzeuszy precedzania napoju, np. wina, w celu odsączenia jakichś drobnych insektów, komarów, które się w nim pojawiły – nie chodzi tu o względy higieny, tylko czystości rytualnej, tak więc owady nie mogły być większe niż ziarnko soczewicy, a im bardziej pobożny Żyd, tym mniejsze owady dopuszczał do precedzania, a ten najbardziej pobożny w ogóle nie akceptował żadnych owadów, wylewając zanieczyszczone wino²⁸³¹. W tym faryzeuszom nie można nic zarzucić, natomiast są w stanie przymknąć oczy („ślepi przewodnicy”) na bardzo duże, największe zwierzę lądowe żyjące w Palestynie²⁸³², w dodatku nieczyste, jakim jest wielbłąd i niejako je przełknąć. W języku aramejskim, w jakim Jezus zapewne zwracał się do słuchaczy, słowa „wesz” i „wielbłąd” mają zbliżone brzmienie²⁸³³.

CE268. Wdowi grosz

MIEJSCE

Jezus, ukończywszy nauczanie na Dziedzińcu Pogan, chciał zapewne jeszcze chwilę odpocząć we wnętrzu Świątyni, dlatego usiadł z uczniami na Dziedzińcu Kobiet, naprzeciw sali skarbcza, gdzie stało trzynaście skarbon zwanych *trąbami* (z racji kształtu), przeznaczonych do wrzucania jałmużny i gdzie ma miejsce opisywana scena^{2834, 2835}.

Na dobrowolne ofiary była przeznaczona najprawdopodobniej trzynasta skarbona, z której pieniądze przekazywano na dary całopalne, czyli ku czci i chwale Bożej²⁸³⁶. Zazwyczaj ofiarodawca przekazywał pieniądze kompetentnemu kapłanowi, podając ich ilość i cel, a ten dopiero wrzucał pieniądze do skarby²⁸³⁷. Jezus mógł w takim razie słyszeć rozmowę kobiety z kapłanem, lub też siedział blisko skarby i z tej obserwacji powstało spostrzeżenie Jezusa dotyczące jej ofiary.

Wdowa wrzuciła do skarby dwa pieniążki, którymi były dwa *leptony*, odpowiadające rzymskiemu groszowi o nazwie *quadrans*²⁸³⁸, który był najmniejszą monetą w obiegu²⁸³⁹. Lepton jest greckim określeniem najmniejszej żydowskiej monety o nazwie *peruta*²⁸⁴⁰.

CE269. Niedowiarstwo Żydów

KONSTRUKCJA

Przyjęto takie usytuowanie obecnego i następnego rozdziału, gdyż mamy tutaj podsumowanie publicznej działalności Jezusa, w niniejszym rozdziale, oraz ostatnie publiczne wystąpienie Jezusa w następnym rozdziale. Jest to więc właściwe miejsce dla tych dwóch fragmentów z Ewangelii Jana, gdyż skądinąd wiadomo, że Jezus już później publicznie nie występuje. Podobne umieszczenie tych dwóch rozdziałów – ale przed krótkim pouczeniem związanym z wdowim groszem, skierowanym głównie do uczniów – i w formie jednego rozdziału, występuje w synopsie Kazimierza Romaniuka²⁸⁴¹.

²⁸³⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 62, p. 23,25-26.

²⁸³¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 411n, p. 24.

²⁸³² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 61, p. 23,24.

²⁸³³ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 306, p. 24.

²⁸³⁴ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 63.

²⁸³⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 586, par. 522.

²⁸³⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 224, p. 1-2.

²⁸³⁷ tamże, s. 224, p. 1-2.

²⁸³⁸ tamże, s. 224, p. 1-2.

²⁸³⁹ KKB, s. 1024, Nr 82.

²⁸⁴⁰ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 224, p. 1-2.

²⁸⁴¹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 159, nr 221.

CE270. Ostatnia mowa publiczna

TEKST

Ewangelia Jana, szczególnie werset „A kto Mnie widzi, widzi Tego, który Mnie posłał” (J 12,45), kieruje do odbiorców tej ewangelii przesłanie, że Bóg którego można poznać, doświadczyć, czyli dokładniej: obraz Boga, jest identyczny (tożsamy) z Tym, który objawił się i został zapoznany w Jezusie Chrystusie²⁸⁴².

CE271. Zniszczenie świątyni – zapowiedź

KONSTRUKCJA

Mowa eschatologiczna Pana Jezusa, zwana również apokalipsą synoptyczną (nie ma w niej ani jednego wersetu z Ewangelii Jana), zasadniczo odbywa się na Górze Oliwnej w otoczeniu uczniów. Sama jednak zapowiedź zburzenia Jerozolimy ma miejsce w drodze ze świątyni na górę, stąd wyodrębnienie tego rozdziału, jak to ma miejsce w synopsach Wojciechowskiego²⁸⁴³ oraz Alanda²⁸⁴⁴.

DATACJA

Był to bardzo długi dzień nauczania w Świątyni, możliwe, że Jezus opuścił Jerozolimę wraz z zachodem słońca²⁸⁴⁵.

„Kamienie i budowle” Świątyni Jerozolimskiej (Mk 13,1) na które uwagę zwracają uczniowie, to budowle świątynne i kamienie murów oporowych świątyni, które, wybudowane przez Heroda, były doskonale widoczne od strony Cedronu – i w większości do dziś są widoczne – a ich głównym zadaniem było powiększenie platformy świątynnej^{2846, 2847}. Powodem, dla którego uczniowie zwracają taką uwagę na mury, a właściwie na „kamienie”, może być to, że w roku 30 po Chr., cały czas pozostawało doprowadzenie do końca budowy otaczających świątynię murów²⁸⁴⁸, co pośrednio potwierdza przyjętą datację.

TEKST

Mowa Jezusa dotyczy przyszłych katastrof, w szczególności zapowiada zburzenie Świątyni i miasta świętego, a ponieważ jej centralnym tematem jest nadejście Syna Człowieczego, czyli paruzja, oraz sąd ostateczny, najczęściej nazwana jest mową eschatologiczną, rzadziej mową na Górze Oliwnej²⁸⁴⁹.

Zburzenie Świątyni stało się faktem w roku 70 po Chr. za sprawą Rzymian, którzy na początku miesiąca Nisan zajmują święte miasto²⁸⁵⁰. Świątynia na czas oblężenia przez Rzymian stała się twierdzą. W warunkach otaczającej ich śmierci, zniszczenia i głodu, kapłani codziennie sprawowali zwyczajowe obrzędy składając w ofierze ustawicznej (tamid) rano i wieczorem nakazaną ofiarę, czego zaprzestano dopiero na trzy tygodnie przed ostateczną katastrofą, 5 sierpnia 70 r.²⁸⁵¹, gdyż zabrakło już jagniąt²⁸⁵². Nie były to bynajmniej ofiary w intencji cesarza, składania tych zaprzestano wraz z rozpoczęciem wojny w roku 66²⁸⁵³, a faktycznie, zniesienie tych ofiar przez kapłana Eleazara²⁸⁵⁴, było pierwszym aktem powstania, gdyż zostało odczytane jako wypowiedzenie wojny ze strony Żydów²⁸⁵⁵.

Obrona Jerozolimy była heroiczna²⁸⁵⁶, kiedy Rzymianie rozbili i zdobyli jeden mur, za nim znajdowali drugi – w odwecie zwycięzcy dokonali rzezi mieszkańców i zrównali miasto z ziemią.

²⁸⁴² S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 888, p. 45.

²⁸⁴³ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 287.

²⁸⁴⁴ K. ALAND, *Synopsis*, nr 287.

²⁸⁴⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 586, par. 523.

²⁸⁴⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 337.

²⁸⁴⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 108-109.

²⁸⁴⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 17.

²⁸⁴⁹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 435.

²⁸⁵⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 338-340.

²⁸⁵¹ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 48.

²⁸⁵² H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 420.

²⁸⁵³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 129.

²⁸⁵⁴ P. LISICKI, dz. cyt., s. 62.

²⁸⁵⁵ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 45.

²⁸⁵⁶ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 145.

Rzymski dowódca Tytus rozkazał zburzyć miasto i pozostawić jedynie trzy wieże i część muru zachodniego dla ukazania, jak dumne miasto zostało pokonane przez jego żołnierzy²⁸⁵⁷. *Dziesiątego dnia miesiąca Ab (...), czyli pod koniec sierpnia 70 r. po Chr., świątynia jerozolimska została zburzona*²⁸⁵⁸. Praca przy wznoszeniu najdłuższego muru zachodniego Świątyni (485 m) była najcięższa i tutaj zatrudniono najbiedniejszych, niewykwalifikowanych robotników. Istnieje żydowska legenda, która tłumaczy dlaczego część muru zachodniego, nazwana w średniowieczu przez chrześcijan Ścianą Płaczu²⁸⁵⁹ (hebr. *Kotel Ha-Maarawi*) ocalała: otóż, podczas natarcia wojsk rzymskich, anioł Boga *miał zakryć rozspartymi skrzydłami zachodnią ścianę, wypowiadając słowa: „Ta ściana, praca najbiedniejszych ludzi, nigdy nie zostanie zburzona”*²⁸⁶⁰. Rocznicą zburzenia Świątyni jest obecnie obchodzona rokrocznie przez Żydów, przybywających z całego świata pod Ścianą Płaczu, 6-go sierpnia²⁸⁶¹, a tradycja ta sięga cesarskiego wyjątku z połowy drugiego wieku po Chr., który zezwalał Żydom raz w roku – w dniu 9-tym aw – na przybycie do Jerozolimy²⁸⁶², by przy tym potężnym, wysokim murze (za którym było niegdyś Święte Świętych Świątyni Jerozolimskiej) przystanąć w modlitwie; w miesiącu aw była zburzona również Pierwsza Świątynia²⁸⁶³. Modlitwa przy ścianie płaczu była kontynuowana przez wieki, za wyjątkiem kilkunastoletniej przerwy, która miała miejsce w latach 1948-1966²⁸⁶⁴. Opisując religię Żydów często wskazuje się na, złożoną z nierozłącznych elementów, triadę: *świątynia – pisma – tradycja*²⁸⁶⁵, która nieco przypomina formułę Symeona Sprawiedliwego z III-go wieku p. Chr.: „Świat ma trzy fundamenty: Zakon, kult i miłość”²⁸⁶⁶. W zaistniałej po 70 r. po Chr. sytuacji, odpowiedzią Żydów było powstanie judaizmu rabinicznego, który starał się odpowiedzieć na potrzebę uświęcenia życia i Żydów postawionych wobec braku Świątyni. Przypomnieniem ofiar świątynnych stała się w pewien sposób modlitwa Osiemnastu błogosławieństw, *Szmona esre*, recytowana w synagodze dwa razy dziennie, rano i po południu²⁸⁶⁷. Jest zadziwiające, że w traktacie Miszna powstałym około 200 r. po Chr. w którym utrwalono ustny przekaz Prawa, aż ponad połowa treści tego traktatu mówi szczegółowo na temat kultu sprawowanego w świątyni, która od ponad 130 lat już nie istnieje²⁸⁶⁸.

Wszelkie nadzieje na odbudowę Jerozolimy zawiodły wraz z upadkiem drugiego powstania żydowskiego (132-135 po Chr.) pod dowództwem Szymona Bar-Kochby^{2869, 2870}, kiedy to cesarz Hadrian zamienił miasto na kolonię pogańską o nazwie Colonia Aelia Capitolina, bez murów miejskich i zabronił (według źródeł chrześcijańskich) Żydom wstępu do miasta.

Po roku 70-tym zniknęły ze sceny religijnej i politycznej ugrupowania saduceuszy, podobnie zeloci i herodianie, esseńczycy również (prawdopodobnie część z nich zasilila szeregi chrześcijan), przetrwali tylko faryzeusze i chrześcijanie²⁸⁷¹. Dodatkowym upokorzeniem dla Żydów, oprócz utraty suwerenności i zaprzestaniu końca kultu świątynnego, było to, że Rzymianie ustanowili po tej wojnie tzw. *fiscus Judaicus*²⁸⁷², „podatek Żydowski”, w wysokości pół szekla, który nakazali płacić Żydom z całego Imperium na świątynię Jowisza Kapitołińskiego w Rzymie, podobnie jak przedtem był płacony podatek świątynny na rzecz Świątyni w Jerozolimie.

²⁸⁵⁷ EB s. 300, *Fazael*.

²⁸⁵⁸ H. SHANKS (red.), *Starożytny Izrael*, s. 420.

²⁸⁵⁹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 42.

²⁸⁶⁰ M. ROSIK (red. naukowy), *Świątynia Jerozolimska*, Wrocław 2007, s. 93.

²⁸⁶¹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 8.

²⁸⁶² M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 80.

²⁸⁶³ A. UNTERMAN, *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, s. 36, aw.

²⁸⁶⁴ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 147.

²⁸⁶⁵ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 8.

²⁸⁶⁶ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 374.

²⁸⁶⁷ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 169.

²⁸⁶⁸ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 21-22.

²⁸⁶⁹ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 74.

²⁸⁷⁰ NLB, s. 302, *Jerozolima*.

²⁸⁷¹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 145-146.

²⁸⁷² R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 48.

CE272. Początek boleści

MIEJSCE

Góra Oliwna, jako miejsce mowy eschatologicznej, jest określone przez Ewangelistów (Mt 24,3; Mk 13,3). Można domniemywać, że było to miejsce w pobliżu szczytu góry na podstawie określenia „*A kiedy siedział na Górze Oliwnej, naprzeciw świątyni*” – czyli miejsce położone gdzieś wyżej na Górze Oliwnej, zapewne z widokiem na Świątynię.

CE274. Znaki zapowiadające zburzenie Jerozolimy

TEKST

Mówiąc o „ohydzie spustoszenia” w miejscu świętym (**Mt 24,15**) ewangelista ma na myśli zbezczeszczenie świątyni w czasach eschatologicznych. W sensie dziejowym takie przypadki miały miejsce m.in. 15 grudnia 167 roku p. Ch., gdy w Świątyni Jerozolimskiej ustawiony został posąg Zeusa z rozkazu Antiocha IV²⁸⁷³, oraz w latach 68-70 po Chr. podczas wojny żydowskiej²⁸⁷⁴.

Podobna sytuacja miała miejsce w późniejszym czasie²⁸⁷⁵, gdy Kaligula w roku 40-tym po Chr. chciał umieścić w Świątyni Jerozolimskiej posąg Jowisza z jego własnymi rysami, Żydzi wtedy na zapytanie Petroniusza, namiestnika Syrii, podczas zwołanego przez niego zebrania w Tyberiadzie, „*Chcecie zatem prowadzić wojnę z Cezarem ?*”, odpowiedzieli m.in., że ogólnie nie są wrogo nastawieni do cesarza, „*lecz jeśli będzie chciał umieścić wizerunki, to wpieryw będzie musiał zabić na ofiarę cały naród żydowski (...)*”²⁸⁷⁶. Petroniusz zdołał wtedy nakłonić cesarza do rezygnacji ze swego zamiaru.

Jezusowa uwaga „*A módlcie się, żeby ucieczka wasza nie wypadła w zimie albo w szabat*” (**Mt 24,20**) wynika po części z pobudek praktycznych: droga szabatowa²⁸⁷⁷, czyli odległość którą w szabat można było przemierzyć²⁸⁷⁸, wynosiła 2000 kroków (dosłownie 2000 łokci) oraz nie można było korzystać ze zwierząt do transportu – jak na ucieczkę to za mało – poza tym bramy miasta i tak w szabat są pozamykane²⁸⁷⁹. Natomiast w zimie warunki do podróżowania były pogorszone²⁸⁸⁰, gdyż duża część tzw. *wadi*, górskich wąwozów, którymi często biegły mniej uczęszczane drogi, w zimie zamieniała się w rwące potoki (*wadi* jest nazwą arabską, nazwa izraelska, rzadziej stosowana, to *nahal*²⁸⁸¹). Z drugiej strony Jezus występuje tutaj jako obrońca szabatu i zdaje się mówić, że nawet w ekstremalnych warunkach nie należy zapominać o zachowaniu modlitwy, szabatu i zdrowego rozsądku.

CE276. Przyjście Chrystusa

TEKST

Działanie Syna Człowieczego opisane w (**Mk 13,27**) i (**Mt 24,31**), czyli zgromadzenie wybranych, jest odwróceniem²⁸⁸² czynu opisanego w (Za 2,10): „*Dalejże, dalej! Uciekajcie z krainy północnej – wyrocznia Pana. – Rozpędziłem was bowiem – jak cztery wiatry – na cztery strony świata*” [BWP, (Za 2,10)]. Podczas paruzji Syn Człowieczy zgromadzi wybranych²⁸⁸³ z każdego miejsca, według dosłownego tłumaczenia (Mk 13,27), „*I wtedy wyśle zwiastunów i zbierze wybranych [jego] z czterech wiatrów, od skraju ziemi, aż do skraju nieba*” [GNTPW, s. 216].

²⁸⁷³ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 332.

²⁸⁷⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 455n, p. 15.

²⁸⁷⁵ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 42.

²⁸⁷⁶ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 169, Bell, II.X.3-4 (192-198).

²⁸⁷⁷ EB, s. 1172, *szabatowa droga*.

²⁸⁷⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 389.

²⁸⁷⁹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 457, p. 20-21.

²⁸⁸⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 65, p. 24,20.

²⁸⁸¹ H. STEGEMANN, dz. cyt., s. 7.

²⁸⁸² KKB, s. 1026, p. 87.27.

²⁸⁸³ tamże, s. 1026, p. 87.27.

CE277. Przykład z figowca

TEKST

Figowiec wypuszczający liście jest zwiastunem gorącej pory suchej (gr. *θερός*, *theros*), obejmującej wiosnę i lato, por. (Mk 13,28). W Palestynie rozróżnia się dwie pory: okres suszy (od maja do października), w którym nie spada ani jedna kropla deszczu²⁸⁸⁴, oraz okres deszczu (do kwietnia)²⁸⁸⁵, z trzema cyklami deszczu²⁸⁸⁶. Figowiec nowe pąki liściowe zaczyna wypuszczać już w lutym²⁸⁸⁸.

Dla porównania, w ościennym Egipcie rok mający 365 dni *dzielił się na trzy 4-miesięczne pory roku: wylewy Nilu, zasiewu, oraz zbiorów*²⁸⁸⁹. W starożytnym kalendarzu egipskim miesiąc liczył 30 dni podzielone na trzy dekady^{2890, 2891}.

CE280. Przypowieść o czuwaniu

TEKST

W wersecie (Mk 13,35) wymienione są cztery części na które dzielili noc Rzymianie, a również Żydzi pod wpływem Rzymian przyjęli ten podział. Te części, wg tekstu greckiego to: *ὄψε* (*opse*) – pod wieczór (g. 18-21), *μεσονύκτιον* (*mesonuktion*) – północ (g. 21-24), *ἀλεκτοροφωνία* (*alektorophōnia*) – pianie kurów (g. 24-3), *πρωί* (*prōi*) – nad ranem (g. 3-6)²⁸⁹². Alternatywnie, te części nocy nazywane były strażami nocnymi, pierwszą, drugą, trzecią i czwartą, albo strażą wieczorną, północną, piania kogutów i poranną²⁸⁹³.

Warto wspomnieć, że pierwotnie, w czasach ST, Żydzi też dzielili noc na „straże” (Lm 2,19a), z tym, że były to trzy straże – w (Sdz 7,19) jest mowa o środkowej straży nocnej (czyli ilość straży nie była wtedy liczbą parzystą) – umownie można by je nazwać wieczorem, nocą oraz przedjutrzną, czy świtem (Wj 14,24)²⁸⁹⁴. Również u Greków²⁸⁹⁵ był stosowany początkowo podział na trzy straże (gr. *φυλακή*), jak w poematach Homera, potem stosowany był podział na cztery straże.

CE281. Przypowieść o czuwaniu

TEKST

W niektórych rękopisach greckich jest dodana w wersecie (Mt 25,1) fraza „και της νυμφης” – „i panny młodej”. Ta lekcja jest zachowana w tłumaczeniu [BW]: „*Wtedy podobne będzie królestwo niebieskie dziesięciu pannom, które wzięwszy lampy swoje, wyszły naprzeciw oblubieńca i oblubienicy*”.

Owo dopowiedzenie lepiej uwidacznia kontekst^{2896, 2897, 2898} opisywanej sytuacji. Otóż, po zaślubinach (należy je bardziej tutaj rozumieć jako zaręczyny), polegających na złożeniu przysięgi wobec świadków, oblubieńcy, a w zasadzie już małżonkowie, nie mieszkali razem. Przenosiny do domu pana młodego, które odbywały się po pewnym czasie, powiązane były zwykle z ucztą weselną. Wtedy pan młody udawał się ze swoją drużbą do domu pani młodej, gdzie czekała na niego panna młoda w otoczeniu swoich druhen. Pod wieczór, *wśród dźwięków muzyki, śpiewów i świateł*, wspólny pochód następował na powrót do domu pana młodego, gdzie miała miejsce ucza weselna. Wpierw jeszcze, jeśli pan młody pochodził z innej wioski niz. panna młoda, dziewczęta z wioski pana młodego

²⁸⁸⁴ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 253.

²⁸⁸⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 314, p. 21.

²⁸⁸⁶ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 29.

²⁸⁸⁷ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 249.

²⁸⁸⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 314, p. 20.

²⁸⁸⁹ *Wielka Encyklopedia Świata*, Oxford 2004, Poznań 2004, t. VI, s. 260, *Kalendarz*.

²⁸⁹⁰ EP t. 2, s. 263, *dekada*.

²⁸⁹¹ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 8-9, p. B.

²⁸⁹² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 316, p. 3.

²⁸⁹³ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 171.

²⁸⁹⁴ EB, s. 184.

²⁸⁹⁵ E. WIPSZYCKA, *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, s. 306.

²⁸⁹⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 316, p. 3.]

²⁸⁹⁷ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 220-221.

²⁸⁹⁸ EB, s. 1200n, *ślub i wesele*.

wychodziły na spotkanie młodej pary. To jest właśnie ów krytyczny moment ceremonii, którego dotyczy opisywana przypowieść.

CE282. Przypowieść o talentach

KONSTRUKCJA

Przypowieść o talentach wykazuje pewne podobieństwa, w warstwie redakcyjnej, z przypowieścią o minach (CE247); w pracy Bartnickiego²⁸⁹⁹ można znaleźć skrótowe porównanie obu przypowieści. W KCE potraktowano te przypowieści rozdzielnie, gdyż posiadają one wyraźnie inne przesłanie już choćby z racji wielkości przekazywanych sum do zabezpieczenia, zagospodarowania i pomnożenia, jak również ze względu na inne okoliczności wygłoszenia tych przypowieści.

TEKST

Talent jest małym majątkiem przekazany przez Pana swoim sługom, zważywszy, że jednemu talentowi odpowiada 60 min, podczas gdy jedna mina posiada wartość stu denarów^{2900, 2901} oraz biorąc pod uwagę, że przeciętna wartość zarobku robotnika wynosiła jeden denar, stanowi on równowartość 15-tu²⁹⁰², a nawet 20-tu lat robotniczej pracy.

Zwrot, użyty przez sługę, który nie wykazał się żadną inicjatywą, poza ukryciem pieniędzy przed roztrwonieniem lub kradzieżą, „Oto masz swoją własność!” (**Mt 25,25**) był typowym zwrotem stosowanym podczas żydowskich transakcji oznaczającym „nie jestem już za to dłużej odpowiedzialny”²⁹⁰³.

Napomnienie pana skierowane do służi (**Mt 25,27**), że powinien jego pieniądze przechować w depozycie u bankierów, w świetle prawa żydowskiego nie jest takie oczywiste. Lichwy i domagania się procentu zabraniało żydowskie Prawo (Wj 22,25), (Kpł 25,36-37), (Pwt 23,19-20), a m.in. prorok Ezechieli przed tym ostrzega bogaczy (Ez 18,8.13.17), (Ez 22,12) – można się jednak było domagać procentów od pogan (Pwt 23,20)²⁹⁰⁴. Bardzo możliwe, że Jezus w tej przypowieści odwołuje się do prawa i zwyczajów ekonomicznych panujących w jakimś państwie ościennym poza Palestyną, aby lepiej zobrazować czym tak naprawdę jest *królestwo niebieskie*.

Na pochwałę pana zasługują słudzy, którzy wykazali się ofensywnością i inicjatywą w wykorzystaniu i pomnażaniu otrzymanych talentów (**Mt 15,21.23**). Nieużyteczny sługa działa być może ze szlachetnych pobudek²⁹⁰⁵, sądząc, że zbytnie pomnażanie majątku jednego człowieka odbywa się kosztem odbierania majątku innym, w myśl zasady istnienia „ograniczonych dóbr” do zagospodarowania i ponosi cenę takiego postępowania (**Mt 25,30**), gdyż to nie zgadza się z linią postępowania swego pana.

Logion (**Mt 25,29**) występuje w ewangeliiach synoptycznych w dwóch różnych postaciach²⁹⁰⁶, tj.: ⁽¹⁾ (Mk 4,25) / (Łk 8,18) w (CE110 *Przypowieść o mierz*) / **Mt**(13,12) w (CE107 *Cel przypowieści*), oraz ⁽²⁾ (**Mt 25,29**) w (CE282 *Przypowieść o talentach*) / (Łk 19,26) w (CE247 *Przypowieść o minach*). Ponieważ w Ewangelii Marka, która jest uznawana obecnie za najwcześniejszą (Augustyn np. uważał inaczej, że Ewangelia Mateusza) i w jakimś sensie wzorcową dla Ewangelii Mateusza czy Ewangelii Łukasza, brak jest dubletu, drugiej formy logionu, to fakt ten skłonił niektórych egzegetów do wysunięcia tezy, iż Mateusz i Łukasz korzystali jeszcze z osobnego od Ewangelii Marka źródła wypowiedzi (mów) Pańskich, który nazwano Logienquelle²⁹⁰⁷ i w skrócie oznaczono jako źródło Q.

²⁸⁹⁹ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 159.

²⁹⁰⁰ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 108-109.

²⁹⁰¹ NLB, s. 499, *Monety*.

²⁹⁰² J. MARTIN, *Jezus*, s. 19, 235.

²⁹⁰³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 68, p. 25,24-25.

²⁹⁰⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 68, p. 25,26-27.

²⁹⁰⁵ J. MARTIN, *Jezus*, s. 238.

²⁹⁰⁶ R. BARTNICKI, *Ewangelie synoptyczne*, s. 79, p. 17.

²⁹⁰⁷ R. BARTNICKI, *Ewangelie synoptyczne*, s. 79.

CE284. Ostatnie dni Jezusa

TEKST

Summariusz Łukasza obejmuje najprawdopodobniej nauczanie Jezusa w niedzielę, poniedziałek, wtorek przed Męką. W środę i czwartek przed męką raczej nauczania nie było, o czym można wnioskować na podstawie (Mt 26,1-2) (CE285). Jeśli chodzi o nocny spoczynek na Górze Oliwnej, to mógł on mieć miejsce w Wielki Wtorek²⁹⁰⁸, ewentualnie w Wielką Środę²⁹⁰⁹, a w poprzednie dni być może Jezus tutaj również się zatrzymywał, ale jedynie w celu modlitwy lub rozmów z uczniami, idąc po drodze ze Świątyni do Betanii, w której miał swoją siedzibę.

CE285. Ostatnia zapowiedź męki

KONSTRUKCJA

Wyodrębniono ten rozdział zgodnie z [BT w.5]. Chociaż zazwyczaj w synopsach jest on dołączany do następnego rozdziału, to jednak zasadnym jest ujęcie tej wypowiedzi, a właściwie oświadczenia Jezusa, jako osobnego wydarzenia.

DATAcja

Datację dla rozdziałów (CE285) „*Ostatnia zapowiedź męki*” i (CE286) „*Postanowienie Sanhedrynu*” ustalono na Wielki Wtorek, zgodnie również z pracą Dąbrowskiego²⁹¹⁰. Zbliżoną datację proponują dla rozdziałów (CE285) i (CE286) też inni autorzy: Wielki Wtorek (lub Wielką Środę) i Wielką Środę²⁹¹¹, oraz Wielką Środę dla obydwu wydarzeń²⁹¹². Prawdopodobnie obydwa wydarzenia miały miejsce we wtorek wieczorem, gdyż nauczanie Jezusa było w tym dniu znacząco długie i obszerne. Wyrażenie „*za dwa dni jest Pascha*” należy rozumieć w ten sposób, że po dwóch następnych dniach, którymi są środa i czwartek, nastąpi piątek, którego to dnia wieczorem, będzie spożywana Pascha.

CE288. Przygotowanie Paschy

MIEJSCE

Jezus posyła uczniów z poleceniem przygotowania Paschy, prawdopodobnie z Betanii. Droga do Jerozolimy prowadziła przez Bramę Wodną²⁹¹³ (lub Bramę Źródlaną), a następnie obok Sądawki Siloe. Od sądzawki Siloe na Górę Syjon, w zachodnio-południowej części miasta, gdzie według tradycji mieści się Wieczernik^{2914, 2915}, droga prowadziła schodami²⁹¹⁶.

Istnieje tradycja z VI wieku, odwołująca się do tradycji jeszcze wcześniejszej, mówiąca, że tym człowiekiem niosącym wodę, którego spotkali uczniowie, był sam Marek Ewangelista i to w jego domu miał być Wieczernik^{2917, 2918}. Inne przypuszczenie²⁹¹⁹, iż spotkany człowiek mógł być esseńczykiem, gdyż członkowie tego zakonu żyli w celibacie i prawdopodobnie mieszkali w pobliżu, jest do rozważenia, pod warunkiem, że esseńczycy nie używali do posługi kobiet.

DATAcja

Wieczerza rozpoczęła się z *nastaniem wieczoru*, czyli około godziny wpół do osiemnastej²⁹²⁰.

Wieczerzano zazwyczaj długo, nawet do północy. Jest nieomal pewne, że tym razem, zważywszy na okoliczności, wieczerzy tak długo nie przeciągano²⁹²¹.

²⁹⁰⁸ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 325, mapa 12, p. 14.

²⁹⁰⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 321-322.

²⁹¹⁰ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 301, 329.

²⁹¹¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 345.

²⁹¹² L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 95, NIV\$140.

²⁹¹³ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 349.

²⁹¹⁴ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 69.

²⁹¹⁵ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 99-100.

²⁹¹⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 349.

²⁹¹⁷ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 334-335, p. 3.

²⁹¹⁸ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 115.

²⁹¹⁹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 349.

²⁹²⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 352.

²⁹²¹ BP, s. 130, p. Mk 13,12-16.

TEKST

Według najstarszego zapisu tradycji Paschy (Wj 12, 1-10) jednoroczny baranek powinien być ofiarowany do czternastego dnia pierwszego miesiąca – pierwotnie ten miesiąc nazywano Abib, później Nisan – w czasie określonym jako „między dwoma wieczorami” (BT5, p. Wj 12,6). Najczęściej określa się ten czas ofiarowania jako okres od południa do zachodu słońca 14. Nisan²⁹²². Tłumaczenie „o zmierzchu” nie jest do końca adekwatne, wieczór jest już bowiem czasem uczty paschalnej.

Przypuszczenie, że uczniowie wchodzili do Jerozolimy przez Bramę Źródlaną i tam spotkali człowieka z dzbanem (**Mk 14,13**) wynika z topografii Jerozolimy. Uczniowie wchodzili na pewno do Jerozolimy z kierunku Góry Oliwnej, czyli od wschodu, a skądinąd wiadomo, że mieszkańcy Jerozolimy czerpali wodę z sadzawki Siloe mającej wodę ze źródła Gichon dzięki tzw. akweduktowi Ezechiasza, która to sadzawka znajdowała się w obszarze murów miasta blisko Bramy Źródlanej, więc uczniowie by spotkać właściwego człowieka i przy okazji uniknąć jakichś wścibskich osób, prawdopodobnie wybrali wejście do Jerozolimy przez Bramę Źródlaną, podczas gdy mężczyzna niosący dzban wody zwracał w jakiś sposób na siebie uwagę, gdyż zwykle było to zajęcie kobiet²⁹²³. Jak już wyżej wspomniano, według Hesemanna²⁹²⁴ może to świadczyć o tym, że był to celibatariusz należący do sekty Esseńczyków, którzy m.in. tutaj na Syjonie zamieszkiwali²⁹²⁵. Jezus prawdopodobnie również wcześniej się umówił z tym człowiekiem o czym świadczy brak zdumienia uczniów na słowa Jezusa²⁹²⁶.

Sala do uczty paschalnej (**Mk 14,15**) była *ułożona* w dywany i wyposażona w niskie sofy, lub zaścielone ławy albo maty, z poduszkami, na których spoczywano dookoła niskiego stołu (na sposób helleniski)^{2927, 2928}. Spożywanie paschy w pozycji leżącej wspartej na lewym boku to element rytuału żydowskiego – Rabbi Lewi w traktacie Pesachim (Pes 37 b) wyjaśnia, że o ile niewolnicy spożywają posiłek na stojąco, to ludzie wolni wieczerzę paschalną powinni spożywać w pozycji leżącej, aby zaznaczyć przejście od stanu niewoli w Egipcie do wolności^{2929, 2930, 2931}. Warto zauważyć, że w tej konkretnej sytuacji ten znak wolności może oznaczać jeszcze gotowość uczniów do pójścia za Jezusem aż do końca.

Rytuał Paschy w czasach Jezusa ma już za sobą wielowiekową tradycję. Chociaż nawiązywał on duchowo i religijnie do Paschy Mojżesza (Wj 12,11), to w swoim wymiarze formalnym przypominał raczej ucztę²⁹³², połączoną z elementami obrzędowości religijnej, nie zaś posiłek spożywany w pośpiechu, na stojąco, w stroju i rynsztunku wskazującym na gotowość do wyjścia.

Zgodnie z rytuałem żydowskim stół^{2933, 2934, 2935, 2936} zapewne był ustawiony w podkowę, z prostopadłe do niego ustawionymi indywidualnymi sofami, co układem przypomina linie sklepienia gotyckiej katedry. Jeśli byłyby to na sposób rzymski ustawione trzy stoły w tzw. „tryklinium”, to z zewnętrznej strony każdego stołu była duża sofa. Jezus spoczywał pośrodku, po lewej stronie Piotr, po prawej Jan, a dalej, bliżej wyjścia, Judasz.

Według traktatu żydowskiego *Miszna* sala do uczty powinna być przestronna i wysoka (10 łokci długa, wysoka i szeroka), a takie sale najczęściej znajdowały się w górnej części domów²⁹³⁷, niekiedy na zagospodarowanym, zadaszonym, tarasie domów, z wejściem bocznymi, zewnętrznymi schodami²⁹³⁸.

²⁹²² BP, s. 130, p. 14,12-16.

²⁹²³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 349-351.

²⁹²⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 254.

²⁹²⁵ tamże, s. 254.

²⁹²⁶ KKB, s. 1028.

²⁹²⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 431, p. 11-12.

²⁹²⁸ BT w.5, przyp. do Mk 14,15.

²⁹²⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 352.

²⁹³⁰ BRAT EFRAIM, *Jezus Żyd praktykujący*, s. 345-346.

²⁹³¹ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 306.

²⁹³² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 225.

²⁹³³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 335.

²⁹³⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 613.

²⁹³⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 355.

²⁹³⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 258.

²⁹³⁷ BP, s. 130, p. Mk 13,12-16.

²⁹³⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 211.

Warunki uczestniczenia w Świącie Paschy są ogólnie opisane przez Józefa Flawiusza²⁹³⁹ w następujący sposób: w uczcie może uczestniczyć, nie mniej niż dziesięciu i raczej bliżej dziesięciu, a nie więcej niż dwudziestu mężczyzn, nie mogą uczestniczyć osoby rytualnie nieczyste (np. niewiasty w czasie krwawienia miesięcznego) i nie mogą uczestniczyć obcy (nie-Żydzi). Píše również Flawiusz „*składa się ofiary od godziny dziewiątej do jedenastej*”. Oznacza to czas od godziny 15-tej do 23-ciej, który prawdopodobnie obejmuje składanie ofiar w Świątyni (lub również przygotowanie wieczerzy) oraz przede wszystkim samą wieczerzę. Wieczerza nie mogła się bowiem rozpoczynać wcześniej niż z nastaniem wieczoru, czyli około godziny osiemnastej.

Ewangelisci (synoptycy) zgodnie świadczą o tym, że Ostatnią Wieczerzę spożył Jezus tylko ze swoimi uczniami (CE289, CE3324-3326). Wynikało to m.in. ze zwyczaju paschalnego który określał, że jednoroczny baranek, który powinien zostać zjedzony w całości (Wj 12,4)²⁹⁴⁰, stanowił pożywienie dla około dziesięciu osób, które mogła stanowić rodzina, grupa przyjaciół, mistrz z uczniami (Tosefta Pesachim 4,3), (Talmud Babiloński *Pesachim* 64 b)^{2941, 2942}, a z drugiej strony Jezus, jak można przypuszczać, specjalnie wybrał taką formułę spotkania, by ważne sprawy oraz pouczenia przekazać w męskim gronie tylko Dwunastu.

Jednak grono uczniów i współpracowników było szersze niż dwunastu apostołów. Prawdopodobnie Jezus z apostołami wieczerzał w sali głównej, obok w sąsiedniej sali dwunastu innych uczniów, a Maryja i inne niewiasty w trzeciej sali²⁹⁴³. Kobiety bowiem z zasady nie biesiadowały w tej samej sali, w której znajdowali się mężczyźni spoza ich rodziny²⁹⁴⁴. Kobiety, mimo, że są określone jako towarzyszące i usługujące Jezusowi (Mk 15,40n) i Dwunastu (Łk 8,2n), to nigdy nie są określane mianem uczniów – jedyny wyjątek stanowi później w Dziejach Apostolskich Tabita (Dz 9,36) – ale już samo przyjęcie kobiet do szeroko rozumianego grona uczniów, stanowi ogromny postęp w stosunku do żydowskiego rabinatu, gdzie nie do pomyślenia było, aby uczniem była kobieta²⁹⁴⁵.

Paschę świętowano zazwyczaj w rodzinnym gronie, z żonami i dziećmi, Jezus jednak świadomie wybiera formułę „nowej rodziny”, czyli tylko wąskie grono Dwunastu²⁹⁴⁶.

CE289. Początek uczty paschalnej

KONSTRUKCJA

Rozdział wyodrębniono zgodnie z synopsą Dąbrowskiego²⁹⁴⁷.

DATAcja I PRZEBIEG WIECZERZY

Uczta paschalna zgodnie z przepisami Prawa (Kpł 23,5), zaczynała się pod wieczór, po zachodzie słońca, czyli około godziny 18-tej²⁹⁴⁸.

Nie wdając się w polemiki wokół daty Paschy w roku 30-tym, przyjęto, że prawdopodobnie, ze względu na napiętą sytuację (postanowienie Sanhedrynu), Jezus z Apostołami obchodził Paschę o jeden dzień wcześniej, niż przypadał oficjalny termin święta²⁹⁴⁹, czyli tak jak relacjonuje Ewangelia Jana. Niżej podano uzasadnienie, dlaczego ten termin można uznać za nieoficjalną Paschę.

Pascha była świętem obchodzonym wieczorem na pamiątkę ocalenia domów Hebrajczyków w Egipcie po przejściu anioła śmierci (Wj 12,21-23), drugie święto, Święto Przaśników, upamiętniało pierwszych siedem dni Wyjścia z Egiptu²⁹⁵⁰, a same obchody tego drugiego święta prawdopodobnie nawiązywały

²⁹³⁹ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 394, *Bell. VI.IX.IX*(423-427).

²⁹⁴⁰ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 321.

²⁹⁴¹ BRAT EFRAIM, *Jezus Żyd praktykujący*, s. 345.

²⁹⁴² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 214.

²⁹⁴³ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 116.

²⁹⁴⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 215, p. 13,23.

²⁹⁴⁵ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 241.

²⁹⁴⁶ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, *Warszawskie Studia Teologiczne*, XXXIII/x/2015, 6-43, s. 17.

²⁹⁴⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 321, nr 275.

²⁹⁴⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 332, p. 4.

²⁹⁴⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 610.

²⁹⁵⁰ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 321.

nieco do starego kananejskiego święta plonów²⁹⁵¹, święta rolniczego, wywodzącego się ze świętowania początku plonów ze zbioru jęczmienia – dlatego przygotowywano chleb niekwaszony przygotowany z mąki z nowego ziarna, który nie zawierał „*nic ze starego roku*”²⁹⁵². Potem te dwa święta zostały połączone w jedno, jak mówi o tym (Kpł 23,5-6): „*W pierwszym miesiącu, czternastego dnia miesiąca, o zmierzchu, jest Pascha dla Pana. A piętnastego dnia tego miesiąca jest Święto Przaśników dla Pana – przez siedem dni będziecie jedli tylko przaśne chleby.*”. Dokładne zasady obchodzenia Święta Paschy i Przaśników²⁹⁵³ podaje (Lb 28,16-18.25), podobnie (Wj 12,16), (Kpł 23,7), które określają, że pierwszy dzień Święta Przaśników – obchodzony 15-go dnia pierwszego miesiąca, czyli 15-go Nisan, określanego jako Abib (Wj 13,4) – i siódmy dzień tego święta ma być traktowany jak dzień szabatowy i ma być zwołane zgromadzenie święte.

Początek i sposób obchodzenia Paschy pochodzi zatem z czasów Mojżesza. W okresie monarchii Paschę obchodzono w świątyni, od czasów Jozjasza (koniec VII w. przed Chr.) także jako święto pątnicze, natomiast po powrocie z niewoli babilońskiej w świątyni następowało ofiarowanie baranka, a Paschę spożywano w domu²⁹⁵⁴.

Według Quesnela i Grusona²⁹⁵⁵ na Paschę było ofiarowywanych 18 000 jagniąt, co jest teoretycznie możliwe, biorąc pod uwagę, liczbę około 150 tysięcy pielgrzymów przybywających do Jerozolimy na święto, oraz fakt, że jeden baranek wystarczał przeciętnie dla dziesięciu osób.

Święto Paschy odbywa się w pierwszym miesiącu żydowskiego kalendarza religijnego – tym miesiącem jest *Nisan*, którego starożytna, hebrajska nazwa, to *Abib* (Awiw)²⁹⁵⁶, używana jeszcze w Księdze Wyjścia (Wj 13,4). Kalendarz hebrajski religijny był w czasach Jezusa kalendarzem lunarnym – opartym o miesiąc synodyczny²⁹⁵⁷ obejmującym okres od koniunkcji Księżyca na linii prostej między Słońcem i Ziemią, do następnej koniunkcji, z tym, że nowy miesiąc był liczony od pierwszej widoczności nowego sierpa księżyca, co następowało dzień lub dwa po koniunkcji – święto Paschy, wg kalendarza gregoriańskiego, wypada więc o ruchomej porze, w marcu lub kwietniu. Dokładniej, wieczór paschalny (15. Nisan) jest wyznaczony przez pierwszą pełnię księżyca, która następuje po równonocy wiosennej²⁹⁵⁸.

Przebieg pierwszego dnia rozpoczynającego Święta Paschy i Przaśników, czyli Dnia Paschy, przedstawia poniższe zestawienie.

Z06. Przebieg Dnia Paschy (pierwszego dnia Świąt Paschy i Przaśników)²⁹⁵⁹

Pora dnia	Czynność
14. Nisan, wczesne przedpołudnie	Przygotowanie pomieszczeń do świętowania (usunięcie kwaśnego chleba).
14. Nisan popołudnie (od godz. 13-tej), ofiarowanie	Ofiarowanie – zabicie baranka na wewnętrznym dziedzińcu świątyni przez ojca rodziny lub starszego grupy, wylanie krwi baranka u stóp ołtarza przez kapłana, oporządzenie baranka.
14. Nisan przedwieczerek	Pieczenie baranka.
Wieczór kończący 14. Nisan i rozpoczynający 15. Nisan	Wieczera paschalna (po zachodzie słońca i zakończeniu dnia 14. Nisan).
15.–21. Nisan	Święto Przaśników, najczęściej, łącznie z dniem ofiarowania Paschy (14.–21), zwane Paschą. Nazwa święta wywodzi się z zakazu jedzenia chleba kwaszonego, jeść można wtedy tylko chleb przaśny.

²⁹⁵¹ NLB, s. 621, *Przaśniki*.

²⁹⁵² KKB, s. 1981, p. 128.

²⁹⁵³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 321.

²⁹⁵⁴ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 49.

²⁹⁵⁵ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 31.

²⁹⁵⁶ EB, s. 832, *Nisan*.

²⁹⁵⁷ E. WIPSYCKA, *Vademecum historia starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, s. 307.

²⁹⁵⁸ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 309.

²⁹⁵⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 96-97.

Baranka można było ofiarować w świątyni w Dniu Paschy, już od godziny 13-tej, gdyż ów nieuchronny czas składania ofiar, wieczorny *tamid*, rozpoczynał się w ten dzień już po siedmiu godzinach dnia²⁹⁶⁰. Dzięki temu udawało się przyjąć ofiary pielgrzymów podzielonych na trzy grupy²⁹⁶¹. Przyjmowano w każdej z trzech tur dokładnie tylu Izraelitów z barankami, ilu zmieściło się na Dziedzińcu Izraelitów i ewentualnie wolnym miejscu na Dziedzińcu Kapłanów, wtedy zamykano bramy i przystępowano do składania ofiar²⁹⁶².

Wszystko wskazuje na to, że ostatnia wieczerza była zgodna z rytuałem wieczerzy paschalnej, w szczególności, oprócz kielichów z winem, praśnego chleba, gorzkich ziół (koniecznie polnych, nie hodowanych) był na pewno również pieczony baranek, przy czym powinien być pieczony bez łamania kości²⁹⁶³. Chociaż ewangelie o tym, o szczegółach wieczerzy, nie wspominają²⁹⁶⁴, mimo to, termin, użyty w (Mk 14,12b) czy (Mt 26,17b) „spożywanie Paschy”, jest jednoznaczny, chodzi, w pierwszym rzędzie, o spożywanie baranka, który najpierw był ofiarowany w Świątyni^{2965, 2966}. Słowo *Pascha*, w zależności od kontekstu, może oznaczać: samo święto, baranka spożywanego w nocy rozpoczynającej święto, lub pielgrzymkę do Jerozolimy na to właśnie święto²⁹⁶⁷.

*Za tym, że Jezus spożywał Ostatnią Wieczerzę jako ucztę paschalną przemawia wiele szczegółów z opisów ewangelicznych: sprawowanie jej w Jerozolimie, w porze wieczorowej, a nie po południu, w pozycji leżącej, a nie na siedząco, łamanie chleba nie na początku posiłku, lecz po pierwszym daniu (Mk 14,18-21; Mt 26,21-25), użycie wina, odśpiewanie Hallelu na zakończenie (Mk 14,26; Mt 26,30)*²⁹⁶⁸. Z paschalnym charakterem Ostatniej Wieczerzy kłóć się²⁹⁶⁹ natomiast takie szczegóły, jak zwołanie i proces przed Sanhedrynem, noszenie broni, powrót Szymona do miasta z pola, wreszcie stracenie w Paschę, chyba, że byłoby to jakieś celowe odstępstwo dla zastraszenia naśladowców Jezusa.

Ewangelista Jan, przykładający może większą wagę do ścisłości chronologicznej, mówi, że „Było to w przeddzień Paschy” (J 13,1a). Zgodnie z opisem Jana, nie musiała to więc być pascha, Ostatnia Pascha Jezusa, ale posiłek wspólnotowy²⁹⁷⁰. Można się przez chwilę zastanowić, czy Ewangelista Jan nie opisuje posiłku wspólnotowego, połączonego z długim nauczaniem Jezusa, który odbył się rzeczywiście dzień wcześniej, niż Ostatnia Pascha opisywana przez synoptyków, zwłaszcza, że duża część relacji Janowej dotycząca wieczerzy jest rozdzielna od synoptyków? Raczej nie. Nie, z tego powodu, że relacja Janowa i relacje synoptyków zbiegają się w punkcie wyjścia na Górę Oliwną, czyli muszą dotyczyć tego samego wieczoru; wcześniej wspólnie opisywanym wydarzeniem jest wyjawienie Judasza.

Ewangelie synoptyczne przemawiają ogólnie za tym, że była to ucztę paschalna (G. Lohfink)²⁹⁷¹ i spora część egzegetów (m.in. J. Jeremias, R. Pesch, J. Gnilička, R. Bartnicki) przyjmuje taki właśnie charakter Ostatniej Wieczerzy²⁹⁷².

Ta część egzegetów, która powołując się na Ewangelię Jana (J.P. Meier, Benedykt XVI, i in.) uważa, że Ostatnia Wieczerza nie należała do żadnego obrzędu żydowskiego, lecz była „ucztą pożegnalną” Jezusa, zwraca jednak uwagę, że Chrystus oddając siebie jako Baranka ustanowił „swoją własną Paschę”²⁹⁷³.

²⁹⁶⁰ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 61.

²⁹⁶¹ tamże, s. 61.

²⁹⁶² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 213.

²⁹⁶³ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 112.

²⁹⁶⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 612.

²⁹⁶⁵ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 315, p. 12.

²⁹⁶⁶ BP, s. 130, p. Mk 14,12-16.

²⁹⁶⁷ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 153, p. 13.

²⁹⁶⁸ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, Warszawskie Studia Teologiczne, XXXIII/x/2015, 6-43, s. 16n.

²⁹⁶⁹ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa*, s. 20.

²⁹⁷⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 224.

²⁹⁷¹ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa*, s. 19.

²⁹⁷² R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa*, s. 41.

²⁹⁷³ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa*, s. 18.

Z07. Datacja wydarzeń paschalnych

Dzień wg Ewangelii	Określenie u Ewangelistów	Nazwa względna dnia wg Ewangelii	Datacja
Dzień przygotowania do Ostatniej Wieczerzy	(Łk 22,7 CE3308) „ <i>dzień Przaśników, w którym należało ofiarować Paschę</i> ”. (Mk 14,12a CE3309) „ <i>W pierwszy dzień Przaśników, kiedy ofiarowywano Paschę</i> ”. (Mt 26,17a CE3310) „ <i>W pierwszy dzień Przaśników</i> ”	Dzień Paschy, (Dwa dni przed Szabatem)	Czwartek, dzień. 14. Nisan jeśli Pierwszy Dzień Przaśników = dzień Paschy ⁽¹⁾ (ściśle powinien być 15. Nisan) wg synoptyków
	Dzień poprzedzający wieczór dnia przed Świętem Paschy wg (J 13,1a)		Czwartek, dzień 13. Nisan wg Jana
Ostatnia Wieczerza	(J 13,1a CE3325) Było to przed Świętem Paschy	Wieczór rozp. Dzień Przygotowania Paschy	Czwartek wieczór rozp. 14. Nisan, wg Jana
Dzień procesu, ukrzyżowania i śmierci Jezusa	Uchwała przeciw Jezusowi: (Łk 22,66 CE3704) „ <i>Skoro nastał ranek</i> ” (Mk 15,1a CE3705) „ <i>Zaraz wczesnym rankiem</i> ” (Mt 27,1 CE3706) „ <i>A gdy nastał ranek</i> ”	Drugi dzień Świąt Paschy (Pierwszy właściwy Dzień Przaśników)	Piątek 15. Nisan wg synoptyków
	Wyrok Piłata: (J 19,14 CE3825) „ <i>Był to dzień Przygotowania Paschy, około godziny szóstej.</i> ”	Dzień Przygotowania Paschy = Dzień Paschy ⁽²⁾	Piątek, g. 12-ta, 14. Nisan wg Jana
	Złożenie Jezusa do grobu: (J 19,31 CE3938) „ <i>Ponieważ był to dzień Przygotowania, aby zatem ciała nie pozostawały na krzyżu w szabat – ów bowiem dzień szabat był wielkim świętem (...)</i> ” (J 19,42 CE3966) „ <i>ze względu na żydowski dzień Przygotowania</i> ” (Mk 15,42 CE3948) „ <i>Było Przygotowanie, czyli dzień przed Szabatem</i> ” (Łk 23,54 CE3970) „ <i>Był to dzień Przygotowania i szabat zaczynał jaśnieć</i> ”	Dzień Przygotowania przed Szabatem	Piątek wg Jana 14. Nisan; wg synoptyków 15. Nisan
Nazajutrz: zebranie rady u Piłata, zabezpieczenie grobu	(Mt 27,62 CE3975) „ <i>Nazajutrz, to znaczy po dniu Przygotowania, zebrali się arcykapłani i faryzeusze u Piłata</i> ”	Dzień po dniu Przygotowania	Szabat czyli Sobota (Mateusz być może wprost nie nazywa go Szabatem dlatego, że wymienione zebranie naruszało Szabat lub przez szacunek dla dnia śmierci Jezusa ²⁹⁷⁴)
Dzień pustego grobu i zmartwychwstania	(Mk 16,1-2) CE3980-3981 „ <i>Gdy minął szabat (...) Wczesnym rankiem w pierwszy dzień tygodnia</i> ” (Mt 28,1 CE3982) „ <i>Po upływie szabat, o świcie pierwszego dnia tygodnia</i> ” (Łk 24,1 CE3983) „ <i>W pierwszy dzień tygodnia poszły skoro świt</i> ”	Pierwszy dzień tygodnia, po szabacie	Niedziela
	(J 20,1a CE3984) „ <i>A pierwszego dnia po szabacie, wczesnym rankiem</i> ”	Pierwszy dzień po szabacie	

Jednakże, tutaj rodzi się problem chronologiczny. Dla synoptyków *Dzień przygotowania Ostatniej Wieczerzy* to Dzień Paschy (14. Nisan), co oznacza, że Ostatnia Wieczerza była równocześnie prawdziwą uctwą paschalną, natomiast według Ewangelii Jana, jest to dzień Przygotowania Paschy, czyli dzień wcześniej (13. Nisan). Dla synoptyków dzień 14. Nisan jako *Dzień przygotowania Ostatniej*

²⁹⁷⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 692.

Wieczerzy jest przyjęty przy następującym założeniu: chociaż pierwszy dzień Przaśników (Kpł 23,5-6) był, ściśle biorąc dniem Paschy (15. Nisan), to zwyczajowo w czasach Jezusa uważano, że chodzi o dzień ofiarowania baranka, czyli 14. Nisan²⁹⁷⁵.

Próba wytłumaczenia przedstawionego problemu chronologicznego jest następująca: Faryzeusze i lud, oraz Jezus z uczniami, trzymali się jednego kalendarza, gdzie 14. Nisan, czyli również Dzień Paschy, przypadał w Wielki Czwartek (wersja synoptyków), natomiast Saduceusze i kasta kapłańska przesunęli w swoim, drugim kalendarzu Dzień Paschy tak, by przypadał na sobotę (w szabat) i wtedy Wielki Czwartek otrzymał oficjalną datację 13. Nisan – było to możliwe, gdyż Saduceusze mieli większość w Sanhedrynie²⁹⁷⁶. Ewangelia Jana powstała na końcu, zapewne, z tego też względu, Jan uznaje w swojej Ewangelii datację oficjalną i jej się trzyma.

Ostatecznie ustalenie Dnia Paschy jest to kwestia ustalenia daty dnia nowiu^{2977, 2978}. Była to zawsze sprawa nieco kontrowersyjna, w grę wchodziły najczęściej sąsiadujące ze sobą dwa dni, chociaż z drugiej strony, można powiedzieć, że w Jerozolimie oficjalna data była sygnalizowana. Owszem, tyle, że wtedy było nieco za późno, aby Paschę przygotowywać, gdy należało Paschę świętować, czyli jej przygotowanie w pierwszy potencjalny dzień nowiu, co czasem nie pokrywało się w stu procentach z właściwym dniem nowiu, było zapewne czymś rozsądnym; równie rozsądne było spożycie przygotowanej Paschy. W dyskusjach rabinackich, przyjmowano zresztą możliwość zabijania baranka już 13 Nisan (m.Zebah, 1,3)²⁹⁷⁹.

Zestawienie powyżej, na poprzedniej stronie, przedstawia datację wydarzeń paschalnych z zaznaczeniem problemu chronologicznego.

Należy jednak powiedzieć, że ustalenie nazw dni tygodnia nie budzi większych wątpliwości – poprzez ustalenie najpierw nazwy względnej dnia według Ewangelii dla poszczególnych, chronologicznie ułożonych, wydarzeń paschalnych, a następnie idąc w kierunku odwrotnym do chronologii, tzn. cofając się od „pierwszego dnia tygodnia po Szabacie”, czyli Niedzieli Zmartwychwstania, do Ostatniej Wieczerzy, otrzymujemy nazwy dni tygodnia.

Możliwe skrajne interpretacje:

- (1) Jeśli u synoptyków czwartek jest faktycznie, ściśle, pierwszym dniem Przaśników – a nie pierwszym dniem całych połączonych świąt, czyli Dniem Paschy, jak założyliśmy – to wtedy Dniem Paschy mogłaby być też środa.
- (2) Jeśli u Jana Dzień Przygotowania Paschy, nie oznacza Dnia Paschy, tylko dzień wcześniejszy, to oznaczać by to mogło, że w tym roku – oficjalnie – oddzielnej Paschy nie było, gdyż Dzień Paschy był świętowany równoległe z Szabatem.

Proponowana interpretacja:

Podsumowując zaprezentowane stanowisko: Ostatnia Wieczerza, była prawdziwą Paschą, tyle, że wg nieprzyjętego oficjalnie kalendarza. Przyjęcie kalendarza Janowego oznacza zarazem, że oficjalnym Dniem Paschy był Wielki Piątek (wieczór) z datą 14./15. Nisan. Chronologię Janową potwierdza zapis w Talmudzie (Talmud Babiloński, Sanh. 43a): „W przeddzień Paschy powieszono Jezusa nazorejczyka (...)” – tyle przytoczony fakt, a zaprezentowana w dalszej części zdania, bardzo wybiórcza i nieprzychylna ocena działalności Jezusa, nie będzie tutaj cytowana^{2980, 2981}.

Warto dodać, że w Kościołach wschodnich uważano, że Jezus nie sprawował paschy, wobec tego, skoro nie było obowiązku usunięcia chleba kwaszonego, to Ostatnia Wieczerza odbywała się na chlebie kwaszonym – taki chleb jest używany do sprawowania Eucharystii w Kościele wschodnim, w przeci-

²⁹⁷⁵ KKB, t. I/2, s. 549.

²⁹⁷⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 610.

²⁹⁷⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 208.

²⁹⁷⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 416.

²⁹⁷⁹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 412.

²⁹⁸⁰ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 71.

²⁹⁸¹ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 49.

wieństwie do Kościoła zachodniego, który uważał – przyjmując chronologię Janową – że Chrystus mimo, iż uprzedził termin paschy, to sprawował jednak Ostatnią Wieczerzę jak prawdziwą paschę (zgodnie ze świadectwem synoptyków). Ten punkt sporny był, niegdyś, jedną z przyczyn rozłamu w Kościele. Zatem, według stanowiska KCE, podczas Ostatniej Wieczerzy spożywany był chleb niekwaszony, przygotowany na bazie mąki ze szlachetnej pszenicy²⁹⁸².

Jeszcze kilka słów komentarza na temat samego przebiegu Ostatniej Wieczerzy, zakładając, że była ona sprawowana zgodnie z porządkiem wieczerzy Paschy.

Tradycyjny porządek wieczerzy Paschy, w czasach Jezusa, mógł wyglądać następująco^{2983, 2984}:

1. Odmówienie modlitwy błogosławieństwa Kiddusz. Pierwszy kielich.
2. Umycie rąk i łamanie chleba.
3. Haggada o wyjściu z Egiptu.
4. Pierwsza część hymnu Hallel (Ps 113-118). Błogosławieństwo. Uczta (baranek, gorzkie zioła, chleb). Drugi kielich.
5. Błogosławieństwo po posiłku. Trzeci kielich.
6. Druga część hymnu Hallel. Czwarty kielich.

W poniższym zestawieniu, zostało podane, jak wydarzenia Ostatniej Wieczerzy wpisują się w ogólny porządek wieczerzy Paschy.

Z08. Wydarzenia Ostatniej Wieczerzy wpisane w porządek wieczerzy Paschy

Porządek Paschy	Chronologia wydarzeń Ostatniej Wieczerzy wg KCE
1. Odmówienie modlitwy błogosławieństwa Kiddusz. Pierwszy kielich.	CE289 Początek uczty paschalnej
	CE291 Miłość i pokora Syna Bożego – umycie nóg uczniom
2 Umycie rąk i łamanie chleba	
	CE292 Znaczenie symbolicznej czynności Jezusa. CE293 Wyjawienie zdrajcy
3 Haggada o wyjściu z Egiptu	
4 Pierwsza część hymnu Hallel (Ps 113-118). Błogosławieństwo. Uczta (baranek, gorzkie zioła, chleb). Drugi kielich.	
5 (Błogosławieństwo po posiłku. Trzeci kielich.) ⇔	CE294 Ustanowienie Eucharystii
	Ostatnia Wieczerza: mowa pożegnalna CE295–309. Ostatnia Wieczerza: modlitwa arcykapłańska Chrystusa CE310-312
6. Druga część hymnu Hallel.	CE313 Wyjście na Górę Oliwną. Przepowiednia zaparcia się Piotra.
Czwarty kielich – odłożony, nie został spełniony.	

Dwie uwagi:

1. Uczestnictwo Judasza w Eucharystii

Jeśli chodzi o uczestnictwo Judasza w Eucharystii, przyjęto w KCE kolejność narracji w tym względzie wg Ewangelii Mateusza i Marka, jako bardziej naturalną^{2985, 2986}, co zakłada równocześnie, że Łukasz

²⁹⁸² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 23.

²⁹⁸³ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 147.

²⁹⁸⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 97.

²⁹⁸⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 616, przyp. 1.

²⁹⁸⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 341, przyp. 16.

nie uczestniczył w Eucharystii podczas Ostatniej Wieczerzy. Jeśliby natomiast przyjąć narrację Łukaszową jako wyznaczającą chronologię wydarzeń, to wtedy tak.

2. Czwarty kielich

Przyjęto w tej kwestii stanowisko zaprezentowane w pracy Prof. M. Rosika²⁹⁸⁷. Jezus nie wypił czwartego kielicha, (zatem, jak można dalej przypuszczać, uczniowie, zgodnie, też nie), gdyż tym kielichem, który czekał Jezusa i którego miał On pełną świadomość, była ofiara ze swojego życia. Antycypując swoją ofiarę, mówił o tym już wcześniej do uczniów (Mk 10,38): «*Czy możecie pić kielich, który Ja mam pić*» i w tej samej rozmowie z synami Zebedeusza (Mt 10,30): «*Kielich mój wprowadzie pić będziecie.(...)*», a w czasie samej modlitwy w Ogrójcu (Łk 22,42): «*Ojcze, jeśli chcesz, zabierz ode Mnie ten kielich. Wszakże nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie!*».

TEKST

Łukasz, jako jedyny spośród ewangelistów, pisze o kielichu, który, jeszcze przed ustanowieniem Eucharystii, Jezus podał uczniom, aby kolejno z niego wypili. Byłby to kielich pierwszy²⁹⁸⁸, aby być w zgodzie z układem wieczerzy paschalnej. Wtedy dziękczynienie, które Jezus odmówił, jest tym, które odmawiał ojciec rodziny, dziękując Bogu, za stworzenie owocu winnego krzewu²⁹⁸⁹, co w jakiś sposób odzwierciedlają wersety (Łk 22,17-18). Jezus nie ustanawia jeszcze tutaj, tym gestem Eucharystii, ale prawdopodobnie nawiązuje do pewnego zwyczaju²⁹⁹⁰: *gospodarz mógł przesłać swój kielich uczestnikom uczyty, którego specjalnie chciał uczcić lub członkowi rodziny, który nie brał udziału w posiłku, a znajdował się w pobliżu. W ten sposób życzył mu błogosławieństwa, które miało przynieść zbawienne skutki*. Gest Jezusa mógł więc być przekazaniem błogosławieństwa wszystkim obecnym.

CE290. Spór o pierwszeństwo

TEKST

Miano *dobroczyńca* (gr. εὐεργέτης, euergetēs), o którym mówi Jezus podając przykład królów, werset (Łk 22,25), to jeden z tytułów którym posługiwali się władcy w kręgu kulturowym krajów podbitych przez Aleksandra Macedońskiego²⁹⁹¹.

CE291. Miłość i pokora Syna Bożego – umycie nóg uczniom

KONSTRUKCJA

Przyjęto takie umiejscowienie wydarzenia umycia nóg Apostołom (które jest opisane wyłącznie przez Jana Ewangelistę), jako pewną konsekwencję sporu o pierwszeństwo przy stole²⁹⁹²; podobnie rozdział ten jest umiejscowiony również w synopsach Dąbrowskiego²⁹⁹³ oraz Romaniuka²⁹⁹⁴.

Z punktu widzenia pewnego porządku uroczystości być może słusznym byłoby umieszczenie tego wydarzenia jeszcze przed rozpoczęciem Paschy, tak jak to przyjęto w synopsach Alanda²⁹⁹⁵ oraz Wojciechowskiego²⁹⁹⁶. Należy jednak wziąć pod uwagę, że umycie nóg przez Jezusa było pewnym przekroczeniem zasad ceremoniału i raczej trudno przypuszczać, że było z góry zaplanowane. Nogi powinien obmywać sługa, najczęściej niewolnik, a znaczenie w kulturze semickiej tego rytuału było takie, że był to ukłon gospodarza w stronę podejmowanego dostojnika²⁹⁹⁷.

TEKST

Wydarzenie umycia nóg relacjonuje tylko Jan, może dlatego, że najprawdopodobniej tym razem w sporze o pierwszeństwo nie brał udziału, mając jeszcze w pamięci naukę Jezusa o tym, że

²⁹⁸⁷ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 147.

²⁹⁸⁸ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 440, p. 17.

²⁹⁸⁹ tamże, s. 440, p. 17.

²⁹⁹⁰ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa*, s. 23.

²⁹⁹¹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 337, p. 7.

²⁹⁹² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 612.

²⁹⁹³ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 321, nr 277.

²⁹⁹⁴ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 159, nr 232.

²⁹⁹⁵ K. ALAND, *Synopsis*, nr 309.

²⁹⁹⁶ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 309.

²⁹⁹⁷ KKB, s. 1157, pkt. 172.

przełożenie jest służbą (wywołaną pytaniem synów Zebedeusza o miejsce w chwale przy boku Jezusa), natomiast pisząc swoją Ewangelię na końcu, chciał jeszcze o czymś ważnym przypomnieć.

W wydarzeniu nie chodzi o zwykłe umycie nóg, jakie gospodarz ofiarowuje swoim przybyłym gościom, gdyż takie obmycie musiałyby się odbyć przed wieczerzą²⁹⁹⁸, a nie w jej trakcie, por. (J 13,4). Obmywanie uczniom stóp przez Jezusa, jest jakby odwrotnością obmywania rąk *gospodarzowi sederu* przez uczestników²⁹⁹⁹.

Warto podkreślić, że rytualna kąpiel była zwyczajem przygotowania się do wieczerzy paschalnej, a z kolei częścią samej wieczerzy było rytualne umycie rąk, toteż Jezus na gotowość Piotra do obmycia nie tylko nóg, ale jeszcze rąk i głowy – a Piotr prawdopodobnie jest przekorny wobec Mistrza, przecież jest już umyty (J 13,6-9) – oponuje, jakby przypominając ten fakt (J 13,10): „*Wykąpany potrzebuje tylko nogi sobie umyć*”³⁰⁰⁰. Rytualna kąpiel była bowiem warunkiem koniecznym, a niekiedy wystarczającym, obrzędu oczyszczenia wymaganego przez Prawo w niektórych sytuacjach, m. in. do uczestniczenia w święcie Paschy (J 11,55), por. także (Wj 13,10), (2 Krn 30,17)³⁰⁰¹.

Jezus, przygotowując się do obmywania nóg uczniom, *złożył szaty*. Tą szatą którą Jezus miał na sobie – poza prześcieradłem – był *saq*, rodzaj przepaski biodrowej w kształcie wora; co ciekawe w *saq* ubierali się niektórzy prorocy jako w wór pokutny, tak również jest ubranych dwóch świadków-proroków Apokalipsy (Ap 11,3)³⁰⁰².

To, że Piotr oponuje przeciwko umywaniu mu nóg przez Jezusa (J 13,6-8) wynika nie tylko z kurtuazji wobec Mistrza. Umywanie nóg należało bowiem do czynności wykonywanych z zasady przez niewolników lub kobiety³⁰⁰³. W razie nieobecności służby, do obowiązku ucznia należało obsługa mistrza (nakrywanie do stołu, sprzątanie domu, umywanie nóg), sklasyfikowane w tradycji rabinicznej jako jeden z czterdziestu ośmiu sposobów zdobywania wiedzy o Torze³⁰⁰⁴.

Obowiązkiem uczestnika wieczerzy paschalnej było ceremonialne obmycie, któremu w przeddzień poddali się Jezus i uczniowie, stąd słowa Jezusa (J 13,10-11), że wszyscy (z małym wyjątkiem) są czyści – tzn. wykąpani, umyć i oczyszczeni duchowo – i do wieczerzy przygotowani³⁰⁰⁵.

Zapewne kolejność w jakiej Jezus umył nogi uczniom mogła mieć dla nich jakieś znaczenie. Najprostsza, niejako narzucająca się interpretacja jest taka, że zaczął od Piotra, chociaż np. Orygenes uważa, że Jezus zaczął umywanie nóg od uczniów najmniejszych w godności – być może od Judasza – a dopiero na końcu umył nogi Piotrowi³⁰⁰⁶.

W perykopie związanej z obmywaniem nóg uczniom przez Jezusa (CE291-292), bezpośrednie odniesienie do tego gestu w narracji Jana Ewangelisty występuje aż osiem razy³⁰⁰⁷, poprzez czasownik *νίπτω* (gr., czyt. *níptō*, obmywać) w wersetach (J 13,5.6.8^{2x}.10.12.14^{2x}), co może mieć pewne znaczenie symboliczne, a w każdym razie potwierdza rangę tego gestu.

CE292. Znaczenie symbolicznej czynności Jezusa

TEKST

Jezus powołuje się w (J 13,18) na tekst psalmu (Ps 41/40, 10), który mówi o przyjacielu, który *podniósł piętę*. Podniesienie pięty na kogoś ma konotację negatywną i może oznaczać: ⁽¹⁾ wyraz lekceważenia i pogardy przez skrzyżowanie nóg i wysunięcie pięty w kierunku kogoś przez biesiadnika przy stole³⁰⁰⁸, ⁽²⁾ radykalne odwrócenie się od kogoś bez wyraźnego powodu³⁰⁰⁹. Według E. Zolli³⁰¹⁰, wyrażenie to,

²⁹⁹⁸ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 230.

²⁹⁹⁹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 225.

³⁰⁰⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 335, p. 13; s. 332, p. 5.

³⁰⁰¹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 832n.

³⁰⁰² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 192, s. 205, p. 64.

³⁰⁰³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 431-432.

³⁰⁰⁴ J. MARTIN, *Jezus*, s. 385.

³⁰⁰⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 215, p. 13,9-11.

³⁰⁰⁶ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 223-224.

³⁰⁰⁷ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 55.

³⁰⁰⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 435.

³⁰⁰⁹ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 526.

oznacza czyn popełniony skrycie „za piętą”, czyli za plecami kogoś, przez osobę, która nieszczerze udaje przyjaciela, a w rzeczywistości jest nieżyczliwa okazując pychę i drwinę przy każdej nadarzającej się okazji.

CE293. Wyjawienie zdrajcy

KONSTRUKCJA

Wyjście Judasza przed ustanowieniem Eucharystii jest tutaj wyznaczone przez opis z Ewangelii Mateusza i Ewangelii Marka. Jeśliby się kierować Ewangelią Łukasza, to rozdział dotyczący wyjawienia Judasza oraz jego wyjścia należałoby przesunąć, jako następujący zaraz po rozdziale „Ustanowienie Eucharystii”, czyli ewentualnie (CE294) powinien wystąpić przed (CE293).

TEKST

Istotny moment wzruszenia Jezusa jest związany ze staniem przez Niego wobec tajemnicy śmierci. Słowa Jezusa (**J 13,20**) „*Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Kto przyjmuje tego, którego Ja poślę, Mnie przyjmuje. A kto Mnie przyjmuje, przyjmuje Tego, który Mnie posłał*».”, odnoszą się do wszystkich Apostołów, w tym również do Judasza, w tym sensie, że Bóg Ojciec, poprzez Jezusa, w sensie nadprzyrodzonym kieruje biegiem ziemskich wydarzeń – mimo dramatu nadchodzących wydarzeń Jezus jest ostatecznie Tym, który zwycięża^{3011, 3012}. Jezus nie poprzestaje na umyciu nóg uczniom, ale otwiera przed nimi historiozabawczą perspektywę nadchodzących wydarzeń, przygotowując do nich uczniów. To staniecie w prawdzie co innego znaczy dla Piotra, co innego dla Judasza³⁰¹³.

W wersecie (**J 13,23**) jest pierwsza wzmianka o umiłowanym uczniu, który pyta Jezusa o osobę zdrajcy. Tylko w Ewangelii Janowej pojawia się kilkakrotnie wzmianka o umiłowanym uczniu, najczęściej obok wzmianki o Piotrze. Zazwyczaj przyjmuje się, że tym umiłowanym uczniem jest apostoł Jan, syn Zebedeusza, chociaż nie ma bezpośredniego potwierdzenia tej implikacji w Ewangelii Jana³⁰¹⁴.

Judasz jeszcze przez rozpoczęciem wieczerzy paschalnej był się zadeklarował u arcykapłanów jako zdrajca Jezusa już dzień wcześniej, uroczystość nie miała wpływu na jego decyzję. Jeśli jest jakaś część prawdy w informacji zawartej w apokryfie³⁰¹⁵, iż Judasz był *synem brata kapłana Kajfasza*, to mógł on rzeczywiście mieć ułatwiony dostęp do arcykapłanów (CE287) i ogólnie mogło to mieć wpływ na jego postępowanie. Wracając zaś do Ostatniej Wieczerzy, według relacji z Ewangelii Jana, Judasz wyszedł wcześniej, prawdopodobnie jeszcze przed momentem ustanowienia Eucharystii, ale też nie wiadomo co mógł dokładnie oznaczać ów umoczony kęs (chleba) – podany Judaszowi przez Jezusa (**J 13,26**), gospodarza wieczerzy³⁰¹⁶ – poza, oczywiście, gestem ujawnienia zdrajcy. Zwyczajowo, najlepszą potrawę, lub pierwszy kęs podawano osobie uważanej za przyjaciela³⁰¹⁷. Według Jana Ewangelisty tym właśnie gestem posłużył się Jezus. Jednakże, według synoptyków, Jezus nie podał tego kęsa Judaszowi, tylko sięgnął do misy wraz z Judaszem (K973), a ponieważ taki znak nie jest już zbyt jednoznaczny (do misy sięgało więcej uczniów), stąd zapewne dalsze pytania (Łk 22,23). Warto tutaj zauważyć, że termin chleb występuje wprost w dopiero następnym rozdziale, w kontekście ustanowienia eucharystii, to u synoptyków, natomiast Jan Ewangelista opisując ostatnią wieczerzę nie porusza tematu eucharystii, za to mówi uprzedzająco o chlebie eucharystycznym wcześniej w mowie eucharystycznej (J 6,26-59) – w bieżącym rozdziale Jan Ewangelista używa słowa greckiego ψωμίον oznaczającego

³⁰¹⁰ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 239.

³⁰¹¹ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 526.

³⁰¹² S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 61, p. 20.

³⁰¹³ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu, część II. Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kraków 2011, s. 77.

³⁰¹⁴ EB, s. 1302, *uczeń umiłowany*.

³⁰¹⁵ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, Kraków 2003, 2006 (wznowienie), s. 242, *JózAr*.

³⁰¹⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 189.

³⁰¹⁷ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 148.

kęs, kawałek. Niektórzy uważają, że ów kęs to mógł być kawałek mięsa, inni, że gorzkie zioła³⁰¹⁸, najczęściej przyjmuje się, że był to jednak kawałek chleba^{3019, 3020}.

Odpowiedź Jezusa na pytanie Judasza (**Mt 26,25**) nie tyle jest prostym potwierdzeniem «Tak, ty», ile hebrajskim wyrażeniem, które można przetłumaczyć jako „Tyś powiedział” – oznacza ono tylko przyzwolenie na wygłoszone zdanie³⁰²¹. Specyfika tej krótkiej wymiany zdań między Judaszem i Jezusem jest dość dobrze oddana w poniższych tłumaczeniach wersetu (Mt 26,25):

A odpowiadając Judasz, który go wydał, rzekł: Czy to ja jestem, Mistrzu? Rzekł mu: Tyś powiedział. [BW].

Odpowiadając zaś Juda, wydający go, rzekł: Ale nie ja jestem Rabbi? Mówi mu: Ty powiedziałeś. [GNTPW].

J'huda, ten który Go wydawał, zapytał wówczas: „Z pewnością, Rabbi nie masz na myśli mnie?”. On odpowiedział: „To twoje słowa”. [KŻNT].

Wtedy Judasz, ten, który miał Go zdradzić, zapytał: Czy to ja Rabbi? A Jezus odrzekł: Tyś powiedział. [BWP].

Wyjście Judasza (**J 13,28-30**) jest o tyle zastanawiające, że Judasz wychodzi z domu w noc paschalną, kiedy to należałoby być w domu³⁰²², zgodnie z (Wj 12,22-23), na pamiątkę ocalenia od groźby śmierci przez Niszczyciela podczas Paschy w Egipcie. Można to tłumaczyć po pierwsze tym, że według Jana, Ostatnia Wieczerza odbywa się w przeddzień Święta Paschy, po drugie, słowo „dom” rozumiano już wówczas szerzej³⁰²³, jako Jerozolimę i okolicę.

Ewangelie nie precyzują dokąd udał się Judasz, ale jest nieomal pewne, że udał się do pałacu arcykapłanów³⁰²⁴, położonego niezbyt daleko od Wieczernika, tam gdzie się wcześniej umawiał (CE287) i obecnie członkowie Sanhedrynu zapewne poczynili już pewne przygotowania do zorganizowania akcji pojmania Jezusa³⁰²⁵, oraz gdzie otrzyma strażników od arcykapłanów (J 18,3).

Warto w tym miejscu wspomnieć jeszcze, o zwyczaju otwierania w pewnym momencie *sederu* drzwi wejściowych³⁰²⁶, na znak, że w tej nocy czuwania, „nocy stróżów Przedwiecznego” (Wj 12,42), pierwszej nocy Paschy, „cały Izrael jest bezpieczny”. Być może właśnie Judasz otworzył te drzwi, wychodząc przypuszczalnie po to, aby się spotkać z *seganem*³⁰²⁷, dowódcą straży świątynnej i przekazać mu informacje o tym, że po wieczerzy Jezus z uczniami spędzi noc na Górze Oliwnej.

CE294. Ustanowienie Eucharystii

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do rozdziału jest zgodny z synopsą Kurta Allanda³⁰²⁸.

TEKST

Pierwszy pisemny przekaz, na temat ustanowienia Eucharystii (55 r.), zawierający obszerne i dokładne przytoczenie słów Jezusowych, pochodzi od Apostoła Pawła (**1 Kor 11,23-26**)³⁰²⁹.

Ustanowienie eucharystii w tradycji Paschy dotyczy zakończenia posiłku (**Mk 14,22**), tzw. *ostatniej macy*³⁰³⁰, nazywanej dzisiaj afikoman (lub „epikomion”).

W tradycyjnym rytuale Paschy spożywano cztery kielichy wina, a piąty, zwany kielichem Eliasza, zostawiano na środku stołu dla proroka Eliasza, który ma poprzedzić przyjście Mesjasza przy końcu czasów^{3031, 3032}.

³⁰¹⁸ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 306.

³⁰¹⁹ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 76.

³⁰²⁰ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 358.

³⁰²¹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 341, p. 15.

³⁰²² C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 216, p. 13,28-30.

³⁰²³ tamże, s. 216, p. 13,28-30.

³⁰²⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 58, 132.

³⁰²⁵ tamże, s. 61.

³⁰²⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 226.

³⁰²⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 230-231.

³⁰²⁸ K. ALAND, *Synopsis*, nr 311.

³⁰²⁹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 157, 184.

³⁰³⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 225.

³⁰³¹ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 70.

Wypowiedź Jezusa podczas pierwszego kielicha Paschy w Ewangelii Łukasza (Łk 22,17-18) zapewne nie jest jeszcze związana z ustanowieniem Eucharystii, choć już nadaje pewien ton wieczerzy. Znaczenie dla ustanowienia Eucharystii miał ostatni kielich Paschy (**Łk 22,20**), (1 Kor 11,25). Nie ulega wątpliwości, że mógł to być kielich trzeci lub czwarty, gdyż wszystko wskazuje na to, że Ostatnia Wieczerza była wieczerzą paschalną³⁰³³. Niekiedy przyjmuje się, że podczas Ostatniej Wieczerzy był to kielich czwarty, tzw. „puchar dziękczynienia”^{3034, 3035}, który był zostawiany na część po wieczerzy – tutaj przyjęto jednak, że czwartego kielicha w czasie Ostatniej Wieczerzy nie było (zob. wcześniejszy komentarz do CE289), czyli, że był to kielich trzeci. Każdy z uczestników Paschy miał swój własny kielich, ale według F. Mickiewicza³⁰³⁶ *trzeci kielich był wspólny dla wszystkich*, w przeciwieństwie do późniejszych czasów, kiedy był on odrębny dla każdego uczestnika, chociaż według H. Langkammera³⁰³⁷ nie jest do końca pewne, czy tak rzeczywiście było w czasach Jezusa, a wtedy podanie swojego kielicha przez Jezusa uczniom stanowiłoby nowy, odrębny gest w stosunku do porządku wieczerzy paschalnej³⁰³⁸. O tym kielichu mówi także Apostoł Paweł w (1 Kor 10,16), używając nazwy „kielich błogosławieństwa” niejako zastrzeżonej dla trzeciego obrzędowego kielicha wieczerzy paschalnej^{3039, 3040, 3041}; nieco inaczej u V. Loupana i A. Noëla³⁰⁴², gdzie trzeci kielich nazywany jest „kielichem dokonania wykupu”, a kielich czwarty „kielichem zbawienia”, natomiast według Langkammera³⁰⁴³ nazwa „kielich błogosławieństwa” mogła być odpowiednia zarówno dla trzeciego jak i dla czwartego kielicha Paschy.

Dziękczynieniem które Jezus odmówił nad winem (**Mk 14,23**), (Mt 24,27), zanim została wypowiedziana przez Niego formuła Eucharystii, mogło być tradycyjnym żydowskim błogosławieństwem. Treść tego błogosławieństwa jest jak następuje: „Pochwalony bądź, Adonai, nasz Boże, Królu wszechświata, Stwórco owocu winorośli”³⁰⁴⁴. Za tym, że Jezus użył tego błogosławieństwa świadczą wypowiedziane przez Jezusa tuż potem słowa zawierające odniesienie do owocu winorośli³⁰⁴⁵ (winnego krzewu) w (Mk 14,25) i (Mt 26,29).

Jezus mówi o Przymierzu (**Mk 14,24**), (Mt 26,28), bądź według (Łk 22,20), (1 Kor 11,25) o Nowym Przymierzu w Jego Krwi. Jest w jakimś sensie urzeczywistnioną prefiguracją nowego kapłana zapowiadanego³⁰⁴⁶ w Testamencie Dwunastu Patriarchów, Testamencie Lewiego (dziś zaliczanemu do apokryfów)³⁰⁴⁷: „A kiedy dotknie ich pomsta Pana, kapłaństwo ustanie. Wtedy Pan wzbudzi kapłana nowego, któremu wszystkie słowa Pana zostaną objawione, a On sam sprawować będzie na ziemi sąd sprawiedliwy przez wiele dni. Jego gwiazda pojawi się na niebie jak król, światło poznania świecić będzie jak słońce za dnia. Na całym okręgu ziemskim będzie sławiony aż do Jego powrotu. /.../”.

Eucharystia – którą Jezus tutaj ustanawia – musiała (nieco później), stanowić punkt rozdzwienku między kościołem a synagogą, gdyż Jezus dając uczniom swoje ciało jako pokarm i krew jako napój, co już zapowiedział wcześniej w mowie eucharystycznej (J 6,53), jest w sprzeczności, w sposób literalny, z nakazem Prawa³⁰⁴⁸ „Nie wolno wam tylko jeść mięsa z krwią życia” (Rdz 9,4), oraz, z korespondującymi z tym nakazem, przepisami z Księgi Kapłańskiej (Kpł 3,17), (Kpł 17,14)³⁰⁴⁹.

³⁰³² W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 327.

³⁰³³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 71, p. 26,27.

³⁰³⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 353, s. 356.

³⁰³⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 97.

³⁰³⁶ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 444-445, p. 20.

³⁰³⁷ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 321, p. 23.

³⁰³⁸ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 94.

³⁰³⁹ BT w.5, przyp. 1 Kor 10,16.

³⁰⁴⁰ NLB, s. 568, *Pascha w NT*.

³⁰⁴¹ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 409, 414.

³⁰⁴² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 241.

³⁰⁴³ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 321, p. 23.

³⁰⁴⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 119, p. Mt 26,27.

³⁰⁴⁵ tamże, s. 119, p. Mt 26,27.

³⁰⁴⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 89.

³⁰⁴⁷ *Apokryfy Starego Testamentu*, opracowanie RUBINKIEWICZ R., Warszawa 2016, s. 55, Test XII, Lewi, 18.

³⁰⁴⁸ ROSIK M., *Za progiem słowa*, s. 174.

³⁰⁴⁹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 127.

Obrzęd Paschy formalnie kończył się odmówieniem drugiej części *Hallel*, prawdopodobnie o tym hymnie mówi (Mt 26,30) i (Mk 14,26) – jednak relacje tych ewangelistów nie podają, dalszego ciągu wieczerzy, sugerując, że wieczerza ograniczyła się tylko do samej części obrzędowej. Jednakowoż z Ewangelii Łukasza i Ewangelii Jana wynika, iż wieczerza miała dalszy ciąg, który zgodnie z [BT w.5] podzielono na „Mowę pożegnalną” i „Modlitwę arcykapłańską Chrystusa”.

Jeśli chodzi o supozycję, że w czasie Ostatniej Wieczerzy w ogóle nie spożywano baranka paschalnego³⁰⁵⁰, to wydaje się to mało prawdopodobne, gdyż Ewangelista Marek werset mówiący o Eucharystii (Mk 14,22) zaczyna w ten sposób: „*A gdy jedli, wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał i dał im (...)*”, co raczej może sugerować, iż ustanowienie Eucharystii miało miejsce właśnie podczas spożywania baranka paschalnego.

CE295. Nowe przykazanie

KONSTRUKCJA

Zasadniczo podział na rozdziały i ich nazwy, dotyczące mów Jezusa w wieczniku, (CE295-313), jest zgodny z [BT w.5]. Sekundarne nazwy rozdziałów, jeśli są, pochodzą od Wojciechowskiego³⁰⁵¹.

CE296. Panie dokąd idziesz ?

KONSTRUKCJA

Pytanie Piotra odnosi się do poprzedniej wypowiedzi Jezusa, gdzie Jezus stwierdza: „*dokąd Ja idę, wy pójść nie możecie*” i wydaje się być dobrym mottem do dalszej części mowy pożegnalnej Jezusa. Być może też, Jezus już wtedy myślał o wyjściu z Wieczernika do Getsemani, a Piotr zachęcił Jezusa tym pytaniem do dłuższej kontynuacji mowy w Wieczniku. W sensie formalnym (J 13,34) przerywa ciągłość opisu (J 13,33.36-38)³⁰⁵², jednak w KCE założono jeszcze dodatkowo, że (J 13,37-38) stanowi tak naprawdę inkluzję odnoszącą się do późniejszej rozmowy z Piotrem, podczas wyjścia do ogrodu u podnóża Góry Oliwnej (CE313), a z kolei pytanie Piotra «Panie, dokąd idziesz?» (J 13,36) i odpowiedź Jezusa na to pytanie, można potraktować jako wydarzenie samo w sobie, zatrzymujące na chwilę główną wypowiedź Jezusa, stąd wyodrębniono osobny rozdział.

Retoryczne pytanie Jezusa postawione później (J 16,5) *Teraz zaś idę do Tego, który Mnie posłał, a nikt z was nie pyta Mnie: „Dokąd idziesz?”* można by uznać, za merytoryczną sprzeczność w stosunku do niniejszego pytania Piotra³⁰⁵³. Być może Jezus przytaczając w formie negacji wcześniejsze pytanie Piotra, przywołuje w ten sposób uwagę uczniów.

TEKST

Według apokryfu „Dzieje Piotra”³⁰⁵⁴ z II-go wieku po Chr., znamienne to pytanie «Panie, dokąd idziesz?» miał zadać jeszcze raz Piotr, gdy opuszczał Rzym i w bramie miasta spotkał wchodzącego doń Jezusa. Jezus miał odpowiedzieć wtedy Piotrowi: «Wchodzę do Rzymu, aby mnie ponownie ukrzyżowano!». Gdy Piotr zmienił decyzję, zobaczył Pana wstępującego do nieba, a sam radosny wrócił do Rzymu.

CE297. Do domu Ojca

KONSTRUKCJA

W tym miejscu, według Ewangelii Jana, ma miejsce scena zapowiedzi zaparcia się Piotra, ale według relacji synoptyków zapowiedź zaparcia się Piotra jest zbieżna czasowo z momentem wychodzenia na Górę Oliwną – dlatego przesunięto ten rozdział na koniec mów w Wieczniku, podawanych przez Ewangelię Jana (J 18,1) do rozdziału (CE313). Obwieszczenie końca mów w Wieczniku przez Ewangelię Jana stwierdzeniem „*To powiedziawszy, Jezus wyszedł z uczniami za potok Cedron*” oznacza, że Jezus wyszedł poza mury Jerozolimy, czyli mowy relacjonowane wcześniej w Ewangelii

³⁰⁵⁰ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 479.

³⁰⁵¹ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*.

³⁰⁵² BARTNICKI R., KŁÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 97.

³⁰⁵³ tamże, s. 99.

³⁰⁵⁴ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 29.

Jana, musiały zostać ogłoszone w Jerozolimie, a jedynym miejscem w którym mogły być wtedy ogłoszone jest Wieczernik – co dalej oznacza, że Jan, przytaczając zaparcie się Piotra, nie miał na myśli równocześnie wyjścia z Wieczernika. Inne możliwe podejście to takie, że tutaj następuje faktyczne wyjście na Górę Oliwną, tak przyjęto w synopsach Alanda³⁰⁵⁵ i Wojciechowskiego³⁰⁵⁶, ale przeczy to wtedy ogólnej chronologii Janowej.

CE298. Zapowiedź posłania Ducha Parakleta

TEKST

W wersecie (J 14,16) Jezus mówi do uczniów, że będzie prosił Ojca o *innego Parakleta*. Można stąd wnioskować, że *pierwszym „Parakletem” był i jest Jezus Chrystus*³⁰⁵⁷. Ogólnie, interpretacja tego wersetu, zwraca uwagę na następujące aspekty: ⁽¹⁾ Paraklet jest następcą Jezusa po jego uwielbieniu i jest to inny Paraklet w stosunku do osoby Jezusa, który pełnił taką rolę wobec uczniów podczas Jego publicznej działalności, ⁽²⁾ Paraklet, którego można określić jako Duch-Paraklet, działa równolegle z Chrystusem uwielbionym, który jest pierwszym Parakletem, por. (1 J 2,1), ⁽³⁾ Paraklet jest inny, gdyż wskazuje na tożsamość osoby zwanej też Duchem Prawdy lub Duchem Świętości, która będzie działała w nowy sposób³⁰⁵⁸.

CE300. Posłannictwo Ducha. Pokój

KONSTRUKCJA

Werset (J 14,31b) stanowiąc jakby zakończenie mowy Jezusa, formalnie przerywa ciągłość Jego wypowiedzi³⁰⁵⁹, która jednak jest kontynuowana, aż do wersetu (J 18,1). Jest to zamknięcie pierwszej części mów pożegnalnych Jezusa, przypuszczalnie, w pierwszej redakcji, już tutaj następował opis męki Jezusa³⁰⁶⁰.

CE301. Zjednoczenie z Chrystusem

TEKST

Wykorzystany w nauce Jezusa obraz krzewu winnego ma pewne odniesienie do święta Paschy: w czasie wieczerzy spożywano wino, na zakończenie wieczerzy śpiewany był psalm 128(127) wspominający winny krzew, zaś fronton Świątyni Jerozolimskiej – w której należało złożyć ofiarę z baranka paschalnego – zdobił złoty krzew winny, symbol Izraela³⁰⁶¹. Kunsztownie wykonany złoty krzew winny znajdował się więc nad bramą wejściową do przybytku, przy czym kapłani doczepiali doń nowe złote liście winorośli wykupywane przez pielgrzymów z wygrawerowanymi na nich imionami ofiarodawców³⁰⁶². Winny krzew nad którym opiekę sprawuje Bóg Zastępów jest tradycyjnym symbolem Izraela (Ps 80,9), a książęta machabejscy umieszczali go na swoich monetach³⁰⁶³.

KOMENTARZ DO ROZDZIAŁÓW CE301–359

CE304. Świadek Ducha Świętego

KONSTRUKCJA

Rozdział ten został dodatkowo wyodrębniony, podobnie jak to uczyniono w synopsie Alanda³⁰⁶⁴.

³⁰⁵⁵ K. ALAND, *Synopsis*, nr 315.

³⁰⁵⁶ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 315.

³⁰⁵⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 448.

³⁰⁵⁸ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 100-101.

³⁰⁵⁹ BARTNICKI R., KŁÓSEK K., *Metody interpretacji*, s. 97.

³⁰⁶⁰ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 105.

³⁰⁶¹ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 381.

³⁰⁶² ROSIK M., *Za progiem słowa*, s. 94.

³⁰⁶³ BP, s. 269, p. 15,1.

³⁰⁶⁴ K. ALAND, *Synopsis*, s. 476, nr 323.

CE307. Zapowiedź powtórnego przyjścia

KONSTRUKCJA

W [BT w.5] rozdział ten ma następującą wielkość (J,16,16-33), zastosowano tutaj został jednak jego podział na trzy mniejsze rozdziały, zgodnie z synopsami Alanda³⁰⁶⁵ i Wojciechowskiego³⁰⁶⁶ są to: (CE307) [J 16,16-22] *Zapowiedź powtórnego przyjścia*, (CE308) [J 16,23-28] *Prośby w imię Jezusa*, (CE309) [J 16,29-33] *Zapowiedź ucieczki uczniów*.

CE310. W obliczu dokonanego dzieła

KONSTRUKCJA

Tytuł tej części Ostatniej Wieczerzy, tj. „Modlitwa arcykapłańska Chrystusa” nadał siedemnastemu rozdziałowi Ewangelii Jana po raz pierwszy David Chytraeus (1531-1600). Jezus nigdy nie nazywał siebie arcykapłanem, ale w Liście do Hebrajczyków jest to wiodący tytuł godnościowy Chrystusa³⁰⁶⁷.

Do tej części, został dołączony w KCE rozdział (CE313) zamykający Ostatnią Wieczerzę.

CE313. Wyjście na Górę Oliwną: Przepowiednia zaparcia się Piotra. Dwa miecze

KONSTRUKCJA

Ostatnia Wieczerza kończy się wraz z odśpiewaniem drugiej części hymnów z grupy *Hallel*³⁰⁶⁸, lub ewentualnie recytowanego w święta Psalmu 136³⁰⁶⁹, albo wszystkich tych psalmów razem³⁰⁷⁰. *Hallel* („chwala”), dokładnie tzw. *Mały Hallel*, tworzą psalmy 113-118, przy czym Psalmy 114-118 to tzw. „*Hallel egipski*” wysławiające Boga za wyprowadzenie Izraela z Egiptu^{3071, 3072}. Druga część grupy *Hallel* to Psalmy 115-118³⁰⁷³. Wielki *Hallel* stanowiły prawdopodobnie Psalmy 120-136, lub tylko Psalm 136³⁰⁷⁴, natomiast według Anny Świderkówny³⁰⁷⁵ były to Psalmy 146-150. Odśpiewanie hymnu wyznacza czas rozpoczynający przygotowanie uczniów do wyjścia na Górę Oliwną.

Najobszerniejszy opis sceny wyjścia na Górę Oliwną zawiera Ewangelia Łukasza – można przyjąć, że składa się na nią zapowiedź upadku Piotra, rady na czas walki wraz z zabranie z sobą przez uczniów dwóch mieczy, oraz samo udanie się na Górę Oliwną. W Ewangelii Mateusza i Marka występuje stwierdzenie wyjścia na Górę Oliwną i scena z zapowiedzią zaparcia się Piotra. W Ewangelii Jana scena zaparcia się Piotra występuje dużo, dużo wcześniej, przed mową pożegnalną Jezusa, a po wygłoszeniu mów mamy tylko krótkie stwierdzenie wyjścia za potok Cedron, poza mury Jerozolimy.

Aby zbliżyć do siebie opisy Ewangelistów proponujemy przyjęcie następujących założeń: w Ewangelii Mateusza i Marka stwierdzenie wyjścia na Górę Oliwną oznacza w chronologii opisu tylko moment podjęcia decyzji o wyjściu, po czym nastąpiła rozmowa z Piotrem wraz z ustaleniem co należałoby wziąć z sobą oraz, dopiero po tym, nastąpił sam moment wyjścia – czyli tak, jak opisuje to Ewangelia Łukasza – zaś w przypadku Ewangelii Jana, można przypuścić, że Jan Ewangelista, ponieważ nie opisywał szczegółowo sceny wyjścia na Górę Oliwną, wolał, np. ze względów kompozycyjnych umieścić rozmowę z Piotrem przed mową pożegnalną Jezusa. Można jeszcze zauważyć, że tylko w Ewangelii Jana pada pytanie Piotra „*Panie, dokąd idziesz ?*”, które odnosiło się do wypowiedzi Jezusa z (J 13,33) – tego pytania nie podają jednak synoptycy z tego powodu, że nie padło ono, podczas rozmowy dotyczącej zapowiedzi zaparcia się Piotra. Jeśli to założenie jest słuszne, to można przyjąć, że drugie pytanie, „*Panie, dlaczego teraz nie mogę pójść za Tobą ?*”, Piotr zadał dopiero po wysłuchaniu całego ciągu mów Jezusa i właśnie to pytanie zakończyło się drugą rozmową z Piotrem,

³⁰⁶⁵ K. ALAND, *Synopsis*, nr 326-328.

³⁰⁶⁶ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 326-328.

³⁰⁶⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 470.

³⁰⁶⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 622, par. 549.

³⁰⁶⁹ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 120.

³⁰⁷⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 260.

³⁰⁷¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 566.

³⁰⁷² G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 28.

³⁰⁷³ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 324, p. 26.

³⁰⁷⁴ NLB, s. 244, *Hallel*.

³⁰⁷⁵ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 285 (wg Autorki psalmy 120-134 to psalmy stopni).

w której Jezus zapowiedział zaparcie się Piotra. Reasumując: zaproponowano jeden duży rozdział, o głównym tytule *Wyjście na Górę Oliwną*, który w porządku chronologicznym opisuje decyzję wyjścia, drugą turę rozmowy z Piotrem zawierającą zapowiedź zaparcia się Piotra, rady na czas walki i zabranie niezbędnych akcesoriów, oraz samo wyjście.

Inna możliwość przebiegu wydarzeń w wieczerniku, to dwie sceny zaparcia się Piotra: pierwsza zapowiedź zaparcia się Piotra następowałaby w (Łk 22,31-38) i (J 13,31-38), po czym następuje mowa pożegnalna i modlitwa arcykapłańska Jezusa, a następnie druga zapowiedź zaparcia się Piotra wg (Mt 26,30-35), (Mk 14,26-31) wraz z wyjściem na Górę Oliwną (Łk 22,39-40a), (J 18,1) – tak przyjął L.R. Thomas³⁰⁷⁶. Ta koncepcja nie uwzględnia jednak, że teksty zapowiedzi zaparcia się Piotra z czterech ewangelii są bardzo zbieżne, a więc nie potwierdzają, że mogły to być dwie zapowiedzi.

Inna jeszcze koncepcja przebiegu zdarzeń jest przedstawiona w pracy E. Dąbrowskiego³⁰⁷⁷, gdzie w jednej scenie zaparcia się Piotra uwzględnione są fragmenty z czterech ewangelii wraz z przygotowaniem do wyjścia (J 13,36-38), (Łk 22,31-38), (Mt 26,31-35), (Mk 14,27-31). Zaparcie się Piotra ma tutaj miejsce przed mową pożegnalną i modlitwą arcykapłańska Jezusa oraz przed wyjściem na Górę Oliwną. Ten schemat przebiegu wydarzeń nie uwzględnia z kolei faktu, że według chronologii z Ewangelii Mateusza (Mt 26,30-32), a szczególnie Marka (Mk 14, 26-28) zapowiedź zwątpienia uczniów w tym Piotra jest równoczesna z wyjściem z Wieczernika, lub ma miejsce już po wyjściu. Proponowana w KCE chronologia uwzględniająca świadectwo z Ewangelii Łukasza i Jana sytuuje omawianą przepowiednię zaparcia się Piotra na czas tuż przed wyjściem na Górę Oliwną.

MIEJSCE

Najprostsza droga z Wieczernika na Górę Oliwną prowadziłaby poprzez most na Tyropeonie do Świątyni, gdzie po przejściu dziedzińca można było wyjść Bramą Żółtą – jednak w nocy bramy Świątyni były zamknięte, strażę nikogo poza kapłanami nie przepuszczały, co oznacza, że Jezus z uczniami musiał ominąć południowo-wschodni narożnik świątyni, schodząc i zbliżając się do Doliny Cedronu³⁰⁷⁸.

Według Hesemanna³⁰⁷⁹ Jezus z uczniami wyszli przez Bramę Esseńczyków do doliny Hinnon, idąc drogą wzdłuż murów przechodzili blisko Bramy Wodnej i Doliny Cedronu.

Potok Cedron i jego nietrwałe wody przywodzą na myśl późniejsze samotne cierpienie Jezusa w Ogrójcu jakby antycypowane w słowach Księgi Hioba (Hi 6,15-21).

TEKST

Odpowiedź Jezusa przed wyjściem na Górę Oliwną – według (Łk 22,38) Jezus powiedział «Wystarczy» – raczej nie jest bezpośrednim odniesieniem się do przygotowań uczniów, ile stwierdzeniem, że „Wystarczające jest” to wszystko co usłyszeli do tej pory od Jezusa i jest to czas by już wychodzić^{3080, 3081}. Możliwe są jednak również inne interpretacje³⁰⁸².

Symboliczne zabezpieczenie dla obrony własnej, dwa miecze, które wzięli również z sobą uczniowie, to zapewne miecz Piotra, por. (J 18,10a), oraz miecz Szymona Gorliwego (wywodzącego się z Zelo-tów), por.(kk do CE60).

CE314. Modlitwa i trwoga konania

DATA

Kiedy Jezus z Apostołami przyszedł do Getsemani, dokładnie nie wiadomo. Najwcześniej mogła być to godzina 21-sza w Wielki Czwartek³⁰⁸³ i nie było to zapewne później niż 22-ga i 30 minut, chociaż wg Keenera³⁰⁸⁴ możliwy jest przedział czasowy między godziną 22-gą i 23. Godzina dwudziesta druga,

³⁰⁷⁶ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 32-33, NASB§216,225.

³⁰⁷⁷ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 346.

³⁰⁷⁸ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 363.

³⁰⁷⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 260-261.

³⁰⁸⁰ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 252, p. Łk 22,38.

³⁰⁸¹ GNTPW, s. 373, Łk 22,38.

³⁰⁸² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 467n, p. 38.

³⁰⁸³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 359, p. 5.

³⁰⁸⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 71, p. 26,36.

jako orientacyjny punkt czasowy dla wyjścia z Wieczernika, jest dość prawdopodobna, gdyż odpowiada końcowi pierwszej straży nocnej i początkowi drugiej, przy starym żydowskim podziale nocy na trzy „straże” (części)³⁰⁸⁵, co samo z siebie mogło niejako narzucać porządek wieczerzy. Jak stwierdza Zolli³⁰⁸⁶: „O północy uczta musiała się zakończyć; po tym terminie ofiara paschalna czyniła ręce nieczystymi, czyli stawiała się nietykalną – był to nakaz rabinistyczny”. Z tego powodu pojmowanie Jezusa zaplanowano raczej po północy, aby nie zakłócać święta. Jezus, jak należy przypuszczać (J 13,36), wpłynął ostatecznie na wcześniejsze zakończenie uczty paschalnej, gdyż zależało Mu na zmianie miejsca i wcześniejszym rozpoczęciu czuwania, które też zresztą było częścią święta Paschy.

Przejście na Górę Oliwną odbyło się zapewne dość sprawnie i bez głośnych rozmów po drodze (aby nie budzić podejrzeń straży, nadzorującej, oprócz bram miasta i Świątyni, całą okolicę w mieście oraz wokół miasta, zza krenelaży murów i z wież strażniczych Jerozolimy), ale z pewnością zabrakło Jezusowi z uczniami i tak najmniej piętnaście minut³⁰⁸⁷.

Jeśli chodzi o wyznaczenie długości trzech części modlitwy Jezusa – co mogłoby jakoś wyznaczyć czas czuwania w Ogrójcu – a szczególnie w odniesieniu do pierwszej części modlitwy (Mk 14,37b-38b), (Mt 26,40b), to nie ma pewności, czy wyrażenie *μία ὥρα* (gr.) tłumaczone jako *jedna godzina*, jest ścisłym określeniem długości czasu. Otóż, wyrażenie *μία ὥρα*³⁰⁸⁸, występuje także w (Ap 18,10.17.19), gdzie oznacza pewien istotny, określony, relatywnie krótki czas, w którym coś się nagle wydarzyło (w *jednej godzinie*).

Jest jeszcze jedno wskazanie co do długości modlitwy wieczornej, a chyba tak też można klasyfikować modlitwę Jezusa w Getsemani, choć było to równocześnie czwanie paschalne związane z Ostatnią Wieczerzą i zarazem czwanie przed własną Męką (i Paschą). Mianowicie modlitwę wieczorną (*maariw*) można odmawiać po zachodzie słońca aż do świtu, ale zaleca się jej zakończenie przed północą (*Talmud Babiloński, Berachot 2a; Orach chaim 235,3*)³⁰⁸⁹. O tych uwarunkowaniach czasowych jak również miejscowych, tzn. gdzie i kiedy można spotkać Jezusa i uczniów, na pewno wiedział Judasz, segan (dowódca Świątyni) i arcykapłani, co ewentualnie należało tylko skorelować z uwarunkowaniami związanymi z pełnieniem straży, które podano w następnym rozdziale tej pracy. W takim razie, jako ogólne ramy czasowe modlitwy Jezusowej w Getsemani, można założyć przedział czasowy pomiędzy godziną 22-gą (po ukończeniu wieczerzy), a godziną 24-tą (przed północą).

MIEJSCE

Posiadłość Getsemani (**Mt 26,36**) znajdowała się na zachodnim zboczu Góry Oliwnej, naprzeciw Jerozolimy i byłaby dobrym miejscem do spędzenia reszty nocy paschalnej, gdyż leżała w szeroko pojętych granicach Jerozolimy (w przeciwieństwie do Betanii), a noc paschalną należało spędzać w Jerozolimie³⁰⁹⁰. Pierwotnie bowiem, zgodnie z tradycją sięgającą czasów wyjścia z Egiptu, w noc paschalną nikt nie mógł opuścić domu (Wj 12,22), ale w czasach Jezusa ten zakaz dotyczył całej Jerozolimy, do której dołączono tereny okoliczne (Góra Oliwna, Betfage), ale już Betania do nich nie należała³⁰⁹¹.

Getsemani, był to teren z ogrodem oliwek, zawierający prasę do tłoczenia oliwy – hebr. „Gat-Szemani” znaczy tłocznia oliwy³⁰⁹². Hieronim nazywa miejsce doliną *vallis pinguissima*, co może wynikać z tego, że jest to nazwa spowodowana zniekształconą wymową *getsemani*³⁰⁹³. Możliwe, że tłocznia znajdowała się w jakimś pomieszczeniu ukrytym w skale³⁰⁹⁴. Według tradycji pochodzącej z IV wieku, ogród Getsemani leżał u stóp Góry Oliwnej, zaledwie sto metrów od świątynnego muru. Nie było w tym jednak nic dziwnego, gdyż Józef Flawiusz mówiąc o obszarze poza murami Jerozolimy opisuje, że „cały teren przed murem obrócono na ogrody”, oraz nadmienia, „i dlatego był on porznięty rowami

³⁰⁸⁵ EB, s. 184, Czas.

³⁰⁸⁶ E. ZOLLI, *Nazarejczyk*, s. 193.

³⁰⁸⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 71, p. 26,30.

³⁰⁸⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 361, p. 22.

³⁰⁸⁹ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 311.

³⁰⁹⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 71, p. 26,36.

³⁰⁹¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 566, p. 30.

³⁰⁹² BT w.5, przyp. Mt 26,36.

³⁰⁹³ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 238.

³⁰⁹⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 630.

i poprzecinanymi biegnącymi w poprzek groblami i licznymi płotami”^{3095, 3096}. Jezus z uczniami przebywał prawdopodobnie w tym ogrodzie dosyć często, a teren mógł należeć do któregoś z bogatszych uczniów³⁰⁹⁷; być może nawet należał do matki Marka Ewangelisty, Marii³⁰⁹⁸ – lub może należał do jakiegoś jeszcze innego człowieka, u którego Jezus i apostołowie spożywali ostatnią wieczerzę³⁰⁹⁹.

Tradycja zna, w miejscu uważanym za ogród Getsemani, miejsce zwane Grotą Pojmania lub Grotą Zdrady Judasza³¹⁰⁰. W tej grocie prawdopodobnie przebywali uczniowie, gdy Jezus modlił się w odległości rzutu kamieniem (Mt 26,36b), (Łk 22,41). W miejscu modlitwy Jezusa znajduje się dziś Kościół Konania³¹⁰¹ – bardziej znany jako Kościół Wszystkich Narodów³¹⁰², gdyż na ten kościół, zbudowany w 1924 roku przez franciszkanów, płynęły datki z całego świata³¹⁰³ – a w kościele jest skała na której Jezus się modlił. Przy wejściu do grotty zastał Jezusa Judasz, gdy Jezus przyszedł do uczniów i oznajmił, że zdrajca jest blisko (Mk 14,42).

Można przypuszczać, że wszystkie wolne tereny wokół Jerozolimy, z Górą Oliwną włącznie, były zajęte przez pielgrzymów przybyłych na Paschę, którzy tutaj rozkładali się obozem w prowizorycznych namiotach³¹⁰⁴. Getsemani była prywatną posiadłością (Mk 14,32a), ogrodem (J 18,1b), tutaj pielgrzymów nie było, ale zapewne nie brakowało ich wokoło, co pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego pośrednictwo Judasza, w postaci wskazania miejsca i osoby, podczas pojmania Jezusa, było potrzebne.

TEKST

Nawet gdyby Jezus nie prosił uczniów o wspólne czuwanie (**Mk 14,34**), to ponieważ była to noc paschalna dla uczniów, zatem powinni oni według zwyczaju czuwać³¹⁰⁵, rozważając Boże łaski i dobrodziejstwa.

Komentując modlitwę Jezusa na Górze Oliwnej, Ojciec Święty Benedykt XVI, zwraca uwagę na głosę (Hbr 5,7) „*Z głośnym wołaniem i płaczem za swych dni doczesnych zanosił On gorące prośby i błagania do Tego, który mógł Go wybawić od śmierci i został wysłuchany dzięki swej uległości*”³¹⁰⁶.

Można jednak zauważyć, że świadectwo z Listu do Hebrajczyków ma charakter pewnego summarium, odnosi się do szerszego spektrum czasowego niż tylko modlitwa na Górze Oliwnej, oraz tonacja i wymowa tego świadectwa jest znacząco inna od świadectw z czterech ewangelii – z tych powodów, zdecydowano się nie zamieszczać tego wersetu, jako uzupełniającego czy paralelnego świadectwa, w Komparatywnej cytacie Ewangelii.

Jezus nie składał rąk w modlitwie (jak to czasem przedstawia się na obrazach), gdyż nie było wówczas takiego modlitewnego zwyczaju, lecz unosił je ku górze³¹⁰⁷.

CE315. Pojmanie Jezusa

KONSTRUKCJA

Przyjęto Mateuszową i Markową chronologię zdarzenia, tzn., że fakt pochwycenia i pojmania Jezusa (Mk 14,46), (Mt 26,50b) miał miejsce przed sceną z odcięciem ucha słudze arcykapłana, natomiast werset (J 18,12), (CE3620), oraz werset (Łk 22,54a), (CE3625) w następnym rozdziale, opisuje już sam moment związania i odprowadzenia Jezusa do arcykapłanów.

³⁰⁹⁵ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 315, Bell. V.II.2(57).

³⁰⁹⁶ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 186.

³⁰⁹⁷ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 103.

³⁰⁹⁸ BT w.5, p. Mk 14,51.

³⁰⁹⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 238.

³¹⁰⁰ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 124.

³¹⁰¹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 125.

³¹⁰² J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 116, Kościół Wszystkich Narodów.

³¹⁰³ J. MARTIN, *Jezus*, s. 394.

³¹⁰⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 22, 240.

³¹⁰⁵ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 115, p. 14,32-34.

³¹⁰⁶ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu, część II. Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, s. 176-180.

³¹⁰⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 311.

DATAcja

Pojmanie Jezusa musiało nastąpić po północy, wg Ricciottiego³¹⁰⁸ mogło być prawie dwie godziny po północy, podobnie ocenia J. Blinzler³¹⁰⁹, w KCE założono, że nieco wcześniej, tuż po północy – podobną cezurę przyjął Szczepański³¹¹⁰. Wcześniej Judasz, który zawczasu opuścił Ostatnią Wieczerzę, musiał ustalić szczegóły pojmania na spotkaniu w którym uczestniczył *segan*³¹¹¹, odpowiedzialny za porządek w świątyni – był to albo Jonatan³¹¹², syn Annasza, albo Malchus (o dumnym imieniu prawd. nabatejskiego pochodzenia, oznaczającym *król, panujący, doradca*^{3113, 3114}; znany jest Malchus I, władca Nabatejczyków ok. r. 47-30 p. Chr.³¹¹⁵) – oraz trybun, dowódca grupy rzymskich żołnierzy. W czasach Jezusa, segani wywodzili się najczęściej spośród faryzeuszy. Według Loupana i Noëla³¹¹⁶, głównym dowódcą Świątyni, seganem, był Jonatan, syn arcykapłana Ananiasza a szwagier Kajfasza.

MIEJSCE

Pojmanie ma miejsce w ogrodzie Getsemani, gdzie Jezus był z uczniami spędzając noc na modlitwie.

Miejsce pojmania upamiętnia dziś Kościół Narodów³¹¹⁷.

Żołnierze i straż powiedli Jezusa z ogrodu oliwnego Getsemani, na powrót do Jerozolimy, do pałacu arcykapłanów Annasza i Kajfasza. Po przekroczeniu potoku Cedron i ominięciu Świątyni od wschodu i od południa doszli na wschodni skłon góry Syjon, gdzie znajdował się pałac arcykapłanów³¹¹⁸.

TEKST

Judasz wydaje Mistrza pocałunkiem^{3119, 3120} (**K1013**) – niekoniecznie musiał przy tym dotykać twarzy Jezusa, mógł go pocałować w rękę – co było przyjętym zwyczajem przy powitaniu rabiego przez ucznia. Ewangelisci podają prawdopodobnie skrótkowo formułę powitania, która w pełnej postaci brzmiała „*Szalom, aleicha Rabbi u-Mori*”, czyli „*Pokój Tobie, mój Rabbi i Mistrzu*”³¹²¹. Pocałunek w usta nie był przyjętą formą okazywania szacunku w judaizmie, jednak w ten sposób relacjonują to ewangelisci. Jest dość prawdopodobne, że chodzi tutaj o przyjętą formę powitania przyjaciela w Palestynie³¹²², jaką jest położenie mu ręki na lewym ramieniu i pocałunek w prawy policzek.

Według Lisickiego³¹²³ atak na sługę świątynnego (**J 18,10**) ma być dowodem na to, że w pojmaniu Jezusa brała udział tylko „policja” świątynna, bez udziału Rzymian, bo Rzymianie prawdopodobnie od razu odpowiedzialiby na taki atak, a z kolei Piłat przepytując Jezusa, zadaje podstawowe pytania (**J 18,29b.33**) i jakby nic o tej sprawie nie wie. Należy jednak zauważyć, że zadawanie podstawowych pytań przez Piłata, to standard postępowania procesowego i nie musi zupełnie o niczym świadczyć, a w aresztowaniu Jezusa z pewnością brała udział w pierwszym rzędzie straż świątynna i owszem, prawdopodobnie tylko błyskawicznej mediacji Jezusa i uzdrowieniu ucha Malchosa, Piotr zawdzięcza życie.

Jezus mówiąc do Piotra (**Mt 26,53-54**) o tym, że Ojciec mógłby wystawić Mu „dwanaście zastępów aniołów” (dosłownie „dwanaście legionów aniołów”), na pewno przyzywa Piotra i apostołów do zachowania spokoju, wskazując na to, że Jego ofiara ma się dokonać i On nie chce się przed tym bronić. Cyfra dwanaście może wskazywać w przyszłości na apostołów, którzy tak naprawdę nie znają swojej siły oddziaływania ewangelizacyjnego. Może ta wypowiedź Jezusa jest też jakąś zawołaną przepo-

³¹⁰⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 638, par. 562.

³¹⁰⁹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 246.

³¹¹⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 365, p. 1.

³¹¹¹ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 47.

³¹¹² J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 49.

³¹¹³ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 1016, *Malchos*.

³¹¹⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 266.

³¹¹⁵ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 64.

³¹¹⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 158, 171.

³¹¹⁷ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 65.

³¹¹⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 155, 159, 275.

³¹¹⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 277.

³¹²⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 584.

³¹²¹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 246.

³¹²² M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 117-118.

³¹²³ P. LISICKI, dz. cyt., s. 277-279.

wiednią dotyczącą odległego upadku Rzymu. Armia złożona z dwunastu legionów żołnierzy³¹²⁴ (nie mówiąc o aniołach) mogłaby z powodzeniem dać odpór Rzymowi, bowiem w tym czasie Rzym w całym Imperium posiadał 25 legionów³¹²⁵: 8 nad Renem, 6 na Bałkanach i wzdłuż Dunaju, 3 w Hiszpanii, 2 w Afryce, 2 w Egipcie i 4 w Syrii. Judea, nie będąc prowincją w pełni autonomiczną, nie posiadała prawa do własnych legionów, a jedynie prawo do wojsk zaciężnych nieprzekraczających 3000 żołnierzy – w sile 5 kohort i jednej *ala* (przy czym w Jerozolimie stale stacjonowała jedna kohorta)³¹²⁶ – i mogła jednocześnie, w razie potrzeby, liczyć na pomoc militarną za pośrednictwem legata Syrii³¹²⁷. Ogółem w całej armii rzymskiej służyło ok. 400 tysięcy żołnierzy zawodowych³¹²⁸.

Według Ewangelii Jana w pojmaniu Jezusa wzięli udział strażnicy żydowscy – możliwe, że była to prywatna służba Sanhedrynu (gr. *ὑπηρέται τῶν Ἰουδαίων*) – oraz kohorta z trybunem (**J 18,12**), (CE3620)³¹²⁹. Według Ewangelii Łukasza w pojmaniu Jezusa mieliby też osobiście brać udział arcykapłani (Łk 22,52), (CE3613), wraz ze strażą świątynną. Te szczegóły opisu (szczególnie udział kohorty) dodają znaczenia wydarzeniu pojmania Jezusa, są jednak dyskusyjne³¹³⁰. Co prawda, występujące w (J 18,12) greckie słowo *σπεῖρα* (*speira*), tłumaczone w wielu polskich współczesnych tłumaczeniach [BT w.5], [BWP], oraz u Kowalskiego³¹³¹ jako *kohorta*, oznacza źródłowo krąg (oddział) żołnierzy, ale ponieważ jest to słowo pochodzenia łacińskiego i ponieważ z innych wystąpień, np. (Mt 27,27), (Mk 15,16), (Dz 10,1), (Dz 21,31), wynika, że może chodzić o kohortę, to tłumaczenie jako kohorta należy uznać za właściwe. Co się tyczy zaś trybuna, to słowo *χιλίαρχος* (*chiliarchos*), również użyte przez Ewangelistę Jana w rzeczonym wersecie (J 18,12), oznacza źródłowo *tysiącznika*, czyli dowódcę nad tysiącem żołnierzy. W wojsku rzymskim taki podział na tysiące jednak nie funkcjonował, jest on charakterystyczny dla wojska Izraela, np. (Lb 31,14). Rzeczywiście w (Mk 6,21) to słowo, jest użyte w kontekście dowódcy wojsk Heroda, ale występując osiemnaście razy w Dziejach Apostolskich, m.in. (Dz 21,31), (Dz 22,24), (Dz 24,6), zawsze oznacza dowódcę wojsk rzymskich, czyli może oznaczać albo trybuna, albo dowódcę oficera³¹³² w randze mniejszej niż trybun. Dla wyjaśnienia, kohorta to oddział 600 rzymskich żołnierzy dowodzony przez trybuna³¹³³. Kohorta mogła być uzupełniana jeszcze o 200 żołnierzy jazdy, do stanu w sumie 800 żołnierzy³¹³⁴. Bardzo możliwe, że Jan Ewangelista używa terminu *kohorta* w znaczeniu obiegowym, oznaczającym grupę żołnierzy (niekoniecznie aż sześciuset), ale pod dowództwem trybuna³¹³⁵. Mogłoby wtedy chodzić o „*manipel*”, oddział około 200 żołnierzy³¹³⁶. Tłumaczenie bliskie literze zapisu greckiego (J 18,12) podaje [BP]: „Oddział więc, dowódca i słudzy Judejczyków wzięli z sobą Jezusa. Związali Go”. Należy dodać, że typowe legiony, złożone z obywateli rzymskich, galijskich, a zwłaszcza hiszpańskich, stacjonowały w Syrii, natomiast na terytorium Judei stacjonowały formacje posiłkowe w których służyli Grecy, Syryjczycy i Samarytanie – Żydzi nie, byli bowiem zwolnieni z świadczenia służby wojskowej³¹³⁷. Trzonem wojsk zaciężnych w Palestynie byli Samarytanie³¹³⁸. Ogólnie na terenie Judei było pięć kohort piechoty oraz jedna jednostka kawalerii – wiadomo, że jedna z kohort piechoty, „*italska*”, stacjonowała w Cezarei i składała się z obywateli rzymskich (Dz 10,1), a inna stacjonowała stale w twierdzy Antonia pod wodzą trybuna będącego przedstawicielem namiestnika (Dz 21,27-37)^{3139, 3140}.

³¹²⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 586n, p. 53.

³¹²⁵ EB, s. 629, *legion*.

³¹²⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 56.

³¹²⁷ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 91.

³¹²⁸ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 25.

³¹²⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 362, p. 1.

³¹³⁰ J. KUDASIEWICZ, H. WITCZYK, *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji – od H. Reimarus do T. Polaka*, Kielce 2011, s. 226.

³¹³¹ *Pismo Święte Nowego Testamentu*, tł. KOWALSKI S., J 18,12.

³¹³² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 367.

³¹³³ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s.256, *kohorta*.

³¹³⁴ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 400.

³¹³⁵ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 49.

³¹³⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 479.

³¹³⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 68.

³¹³⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 97.

³¹³⁹ P. ŚWĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 110-111.

³¹⁴⁰ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 18.

Ogólnie, wraz z Judaszem, prawdopodobnie przyszedł oddział żołnierzy rzymskich (manipel lub kohorta) z trybunem na czele, straż świątynna i jej dowódcy, niektórzy ze sług prywatnych członków Sanhedrynu, niektórzy członkowie Sanhedrynu i starsi ludu^{3141, 3142}.

Fakt udziału straży żydowskiej w pojmaniu Jezusa nie budzi żadnej wątpliwości, była ona za zgodą Rzymian utrzymywana do ochrony świątyni i podlegała bezpośrednio najwyższym kapłanom. Jeśli chodzi o udział Rzymian, to nic pewnego nie wiadomo o tym, czy władze rzymskie były powiadomione o zamiarze pojmaniu Jezusa. Argument, że skoro potem Piłat wydaje się nie znać sprawy Jezusa i nie do niego zaprowadzono Jezusa, to pewnie udział rzymskich żołnierzy w pojmaniu Jezusa nie było³¹⁴³, nie wydaje się taki istotny – sprawę pojmania mógł prowadzić samodzielnie trybun, jak widać to na przykładzie późniejszego procesu Pawła z Tarsu, opisanego w *Dziejach Apostolskich* (Dz 21,31-37)³¹⁴⁴ – choć tutaj musiało się to odbyć na prośbę i we współpracy z władzami żydowskimi³¹⁴⁵. Zresztą sposób prowadzenia sprawy przez Piłata jeszcze o niczym nie przesądza, prawdopodobnie taka była jego zasada, prowadzić proces niejako od początku, bez żadnych skrótów, natomiast o ogólnie poprawnych stosunkach Kajfasza i Piłata, może świadczyć to, że w czasie kadencji Piłata, Kajfasz cały czas był arcykapłanem i to, że zostali potem prawie równocześnie razem odwołani w roku 36 po Chr. przez zarządcę Syrii, Witeliusza. Zresztą nie wiadomo, czy już wówczas nie istniał wymóg powiadamiania prokuratora o zamiarze zwołania Sanhedrynu³¹⁴⁶ (a przecież został on zwołany po pojmaniu Jezusa), o którym informuje Józef Flawiusz³¹⁴⁷ opisując z roku 62 po Chr. proces przed Sanhedrynem Jakuba Sprawiedliwego, brata Pańskiego skazanego wtedy na ukamienowanie, gdy za niepowiadomienie ówczesnego prokuratora, ówczesny arcykapłan został pozbawiony swojej godności. Oczywiście udział Rzymian był tylko pomocniczy, Jezus nie został odprowadzony do Twierdzy Antonia, czy umownie przed oblicze Piłata, co przy dowodzeniu akcją przez trybuna byłoby najbardziej prawdopodobne i może być uznawane jako argument przeciwko udziałowi rzymskich żołnierzy^{3148, 3149}, ale przed oblicze arcykapłana Annasza. Udział ten ograniczył się więc najprawdopodobniej do biernej asysty kilku rzymskich żołnierzy³¹⁵⁰ – na przypadek jakichś zamieszek – podczas gdy cała kohorta rzymskich żołnierzy niejako stała w pogotowiu, stosunkowo niedaleko, w Twierdzy Antonia. Obecność arcykapłanów przy pojmaniu, choć mało prawdopodobna, nie jest też przecież całkowicie wykluczona – tytuł arcykapłana odnosi się do osób, które kiedykolwiek pełniły te funkcje – pomiędzy Annaszem, który pełnił tę funkcję w AD 6-15, a Kajfaszem sprawującym urząd w AD 18-36, były jeszcze trzy krótkie kadencje innych arcykapłanów³¹⁵¹, np. Eleazara (syna Annasza) w AD 16-17³¹⁵². Nie jest też wykluczone, że tytuł arcykapłana, odnoszono do *książąt kapłanów*, tj. do zwierzchników 24 oddziałów kapłanów, na które kapłani byli dzieleni począwszy od czasów Dawida³¹⁵³.

Można jeszcze w inny sposób uzgodnić relacje synoptyków i Jana Ewangelisty. Jest prawdopodobne, że synoptycy z jakichś powodów nie chcieli nagłaśniać udziału Rzymian w pojmaniu. Istnieje mianowicie ewentualność, że w pojmaniu Jezusa brała wyjątkowo udział nawet cała kohorta żołnierzy rzymskich, zgodnie z (J 18,3) i (J 18,12), wraz z połączonym oddziałem straży żydowskiej. Oczywiście zakłada to jakiś rodzaj tymczasowego porozumienia pomiędzy arcykapłanami i Piłatem, czy pomiędzy dowódcą straży świątynnej (seganem), a rzymskim trybunem, ale w świetle wydarzeń Niedzieli Palmowej, tłumowi wiwatujących na cześć Jezusa, byłoby to zrozumiałe. Taka, niejako obowiązkowa, asysta ze strony Rzymian przy pojmaniu Jezusa mogła być z ich strony swoistym ultimatum gwarantującym dalszą autonomię Świątyni. Sposób pojmania został tak zaplanowany, aby nie

³¹⁴¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 362, p. 1.

³¹⁴² P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 158.

³¹⁴³ KKB, s. 1167, p. 207.

³¹⁴⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 368.

³¹⁴⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 367.

³¹⁴⁶ J. CIECIELAĞ, *Poncjusz Piłat*, s. 22n.

³¹⁴⁷ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 956n, Ant. XX.IX.1(200-203).

³¹⁴⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 132-136.

³¹⁴⁹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 385.

³¹⁵⁰ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 112.

³¹⁵¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 81.

³¹⁵² J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 61, zestawienie "Arcykapłani w Jerozolimie".

³¹⁵³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 141.

wzbudzać niepotrzebnych podejrzeń. Mianowicie o północy następowała zmiana straży. Zmiana straży była skorelowana ze zmianą kolejnej (czasowo jednej czwartej) części nocy. O północy kończyła się druga straż nocna, a rozpoczynała trzecia³¹⁵⁴. Rzymianie i Żydzi dzielili noc na identyczne części (Żydzi prawdopodobnie pod wpływem Rzymian przyjęli cztery części, bo pierwotnie mieli trzy części), z tym, że Żydzi nazywali je strażami właśnie, a Rzymianie w podobny sposób, wigiliami (łac. słowo *vigilia* oznacza czuwanie, straż). Jeśli założyć, że kohorta żołnierzy pod wodzą trybuna, wyszła z Twierdzy Antonia (o ile w twierdzy Antonia były na czas świąt dwie kohorty, jeśli nie to *manipel*, czyli około dwustu żołnierzy) z dwoma rozkazami: jednym, rutynowym poleceniem, było złuzowanie żołnierzy rzymskich na wszystkich posterunkach straży w Jerozolimie (szacuje się, że Jerozolima w czasie święta Paschy mogła liczyć i sto tysięcy ludności, wobec tego strażników na posterunkach również musiało być dużo), a następnym, nadzwyczajnym poleceniem, uzgodnionym wcześniej ze stroną żydowską – reprezentowaną przez arcykapłana, Judasza i straż żydowską – było pojmanie Jezusa. Można przypuścić, że polecenia zostały wykonane w dokładnie odwrotnej kolejności. Najpierw cała kohorta pojawiła się w Getsemani aby pojąć Jezusa. Pojmanie zostało dokonane jednak rękami Judasza i straży świątynnej, przy pasywnej obstawie kohorty. Następnie pewna część jednej z centurii kohorty, może nawet cała jedna centuria (gdyż został zaatakowany sługa arcykapłana, Malchus), wraz ze strażą żydowską, Judaszem, oraz co też możliwe arcykapłanem Eleazarem, odprowadzali Jezusa do pałacu arcykapłanów (na przesłuchanie do arcykapłana Annasza), podczas gdy trybun z głównym trzonem kohorty odłączył się i zajął wymianą strażników na posterunkach straży rzymskiej w Jerozolimie. Możliwe, że to Eleazar jako były arcykapłan (urzędujący w r. 16-17)³¹⁵⁵ był z nadania Sanhedrynu nadzorcą świątyni i straży świątynnej (oprócz oczywiście *segana* Jonatana) – arcykapłan Kajfasz nie mógł pełnić tej funkcji, gdyż jako aktualny arcykapłan był przewodniczącym Sanhedrynu³¹⁵⁶.

Podobny manewr luzowania strażników, mógł dotyczyć straży świątynnej, 240-tu osób, z tym, że na nieco innych posterunkach bliżej świątyni. W związku z tym, mógłby on być przeprowadzony nieco później, już po odprowadzeniu Jezusa do pałacu arcykapłanów, z tego względu, że na teren Świątyni, poza Dziedzińcem Pogan, nie można było wpuszczać nie-Żydów (tutaj chodziłoby o żołnierzy rzymskiej kohorty). Zadanie i organizację straży świątynnej można tak opisać³¹⁵⁷: *«dla utrzymania porządku kapłani ustanowili straż złożoną głównie z lewitów. Jej zadaniem było czuwać koło bram świątynnych dniem i nocą oraz baczyć na bezpieczeństwo pielgrzymów. Na czele stał „dowódca straży świątynnej” (o σπατηγος του ιερου Dz Ap 4,1), w dokumentach żydowskich nazywany „mężem góry świątynnej”. Gdy nocą obchodził on 24 posterunki rozstawione w różnych punktach góry Moria, oddawano mu honory zwyczajem ustalone. Każdy posterunek składał się z 10 ludzi, tak że ogółem nad bezpieczeństwem świątyni w nocy czuwało 240 osób.»*

Bardzo daleką analogię pojmania Jezusa może stanowić obraz z wydarzenia opisanego w Drugiej Księdze Królewskiej (2 Krl 11,4-8): *„(...) Jojada polecił sprowadzić setników, Karyjczyków i straż przyboczną, (...) i pokazał im syna królewskiego. (...) «Oto rozkaz, (...) Otoczcie w krąg króla, każdy z bronią w ręku! (...) Bądźcie przy królu, dokądkolwiek się uda!»*”. Ochrona syna królewskiego Joasza ma tu jednak związek z ceremonią jego namaszczenia na króla, a osobą której dotyczy spiszek jest poprzednia władczyni, Atalia (2Krl 11,12-16).

Młodzieńcem, na końcu wspomnianym w tym rozdziale (Mk 14,51-52), mógł być Marek, autor Ewangelii³¹⁵⁸.

CE316. Przed Annaszem

KONSTRUKCJA

Wybrano najprostszą metodę podziału na rozdziały perykop opisujących proces Jezusa zaproponowaną w pracy L.R. Thomasa³¹⁵⁹, która ma jednak bardzo dużą zaletę, mianowicie taką, że respektuje ona ko-

³¹⁵⁴ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 156.

³¹⁵⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 81, par. 52.

³¹⁵⁶ G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 58.

³¹⁵⁷ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 133; wg A. Edersheim, *The temple...*, s. 147-149.

³¹⁵⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 369, p. 93.

³¹⁵⁹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 96.

lejność wersetów w Ewangeliach – wyjątek od tej zasady stanowi opis wejścia uczniów na dziedziniec pałacu arcykapłanów i zaparcie się Piotra, ale to tylko zwiększa przejrzystość narracji.

Założono przy tym, że wersetu (J 18,24) przedstawiać nie trzeba, jak sugeruje to Daniel-Rops³¹⁶⁰, iżby właściwe miejsce tego wersetu było po wersecie (J 18,13), ale wtedy, cała rozmowa u Annasza byłaby rozmową u Kajfasza. Kajfasz (jest to prawdopodobnie nie tyle imię, co przydomek w języku aramejskim³¹⁶¹) był aktualnym arcykapłanem, zaś Annasz, syn Seta, byłym, złożonym z urzędu przez prefekta Valeriusa Gratusa, poprzednika Poncjusza Piłata, ale nadal wpływowym arcykapłanem (urzędował prawd. w r. 6-15)^{3162, 3163}. Kajfasz był zięciem Annasza, a wszyscy synowie Annasza byli również arcykapłanami, najpierw Eleazar (w latach 16-17) przed Kajfaszem, a po Kajfaszu jeszcze czterech pozostałych – Jonatan (36-37), Theophilos (37-41), Mathias (42-43), Annasz II (62)³¹⁶⁴. Na około sto lat rządów Sanhedrynu – licząc od roku 37 przed Chr. i objęcia rządów przez Heroda Wielkiego do roku 70 po Chr. – 37 lat rządów Palestyną należy do dynastii Ananidów³¹⁶⁵, lub, w bardziej źródłowej pisowni, do Ben Hanin³¹⁶⁶. Annasz, będący wtedy głową bardzo wpływowego rodu kapłańskiego³¹⁶⁷, uchodził również za najbogatszego człowieka wśród Żydów³¹⁶⁸. W KCE przyjęto więc, że Jan Ewangelista tytuł arcykapłana odnosi również do Annasza i cała relacja (J 18,13-16.19-24) dotyczy przesłuchania u Annasza – potwierdzenie można znaleźć komentarzu KKB³¹⁶⁹. To, że Jezusa zaprowadzono najpierw do Annasza, może świadczyć zarówno o dużych wpływach Annasza, jak i o tym, że to właśnie Annasz zlecił pojmanie Jezusa^{3170, 3171}.

Jan Ewangelista do wątku przesłuchania u Annasza (J 18,12-25) dokłada wątek zaparcia się Piotra w taki sposób, „by brak zrozumienia ukazany w geście dobycia miecza przez Piotra (J 18,10-11) zbladł w obliczu jego otwartego zaparcia się Jezusa”³¹⁷². W KCE zaparcie się Piotra jest opisane w późniejszym rozdziale „CE318 Zaparcie się Piotra po trzykroć”, gdyż choć zapowiedziane przez Pana, zaparcie się Piotra ma duże osobiste znaczenie dla Piotra i dla wspólnoty uczniów, to jednak jest to zdarzenie w pewnym sensie niezależne od procesu i nie mające praktycznie na jego przebieg żadnego wpływu, chyba tylko wpływ opatrnościowy (Piotr nie został świadkiem). Krótko mówiąc wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie, by incydent zaparcia się Piotra rozpatrywać nieco rozdzielnie.

W czasach Jezusa byłych arcykapłanów było więc kilku, dlatego, że po opuszczeniu urzędu arcykapłan zachowywał tytuł, ale najbardziej wpływowym spośród nich był Annasz³¹⁷³.

Proces Jezusa w ujęciu szczegółowym, z podziałem na sceny według kolejności wydarzeń założonej przez *Komparatywną cytate Ewangelii*, jest przedstawiony w **Apendyksie B**. Przyjęte ogólne ramy wydarzeń związanych z procesem Jezusa w KCE są zasadniczo zgodne z przebiegiem przedstawionym w pracy E. Dąbrowskiego, dotyczącej w całości procesu Chrystusa³¹⁷⁴.

DATAcja

Według Ricciottiego³¹⁷⁵ przyprowadzenie Jezusa do Pałacu arcykapłanów miało miejsce przed drugą godziną w nocy, w KCE przyjęto jednak, że mogło to mieć miejsce bliżej godziny pierwszej po północy, a nawet przed godziną pierwszą³¹⁷⁶.

³¹⁶⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 369, drugi akapit.

³¹⁶¹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 157.

³¹⁶² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 81, par. 52.

³¹⁶³ BP, s. 278, p. J,12.

³¹⁶⁴ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 355.

³¹⁶⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 164.

³¹⁶⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 155.

³¹⁶⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 141.

³¹⁶⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 370, p. 2.

³¹⁶⁹ KKB s. 1167 par. 209-210, s. 1168 par. 212.

³¹⁷⁰ J. KUDASIEWICZ, H. WITCZYK, *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji*, s. 234.

³¹⁷¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 80-84.

³¹⁷² KKB, s. 1167, p. 209.

³¹⁷³ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 35.

³¹⁷⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 48-49.

³¹⁷⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 562.

³¹⁷⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 365, przyp. 1.

MIEJSCE

Jeśli chodzi o miejsce przesłuchań Jezusa, to nocne przesłuchania (CE316-319) toczyły się w pałacu arcykapłanów Annasza i Kajfasza (K1032-1035)³¹⁷⁷. Przesłuchiwanie Jezusa odbywało się najpierw w domu arcykapłana Annasza, który mieszkał w skrzydle arcykapłańskiego pałacu położonego na górze Syjon³¹⁷⁸, potem przed arcykapłanem Kajfaszem i Sanhedrynem w auli przesłuchań tegoż pałacu, zapewne sąsiadującej z dziedzińcem w którym znajdował się Piotr. Jak już wspomniano, ponieważ Piotr cały czas biernie obserwował te przesłuchania znajdując się na dziedzińcu, to należy przypuszczać, że arcykapłani mieszkali w tym samym pałacu, ale w jego osobnych częściach przedzielonych dziedzińcem^{3179, 3180}.

Ranne przesłuchanie (CE320) na posiedzeniu Sanhedrynu odbyło się jednakowoż w jego właściwej siedzibie (Łk 22,66), obok świątyni^{3181, 3182} – tę wersję przyjęto za bardziej prawdopodobną, drugą możliwością jest to, że ranne posiedzenie odbyło się też w pałacu arcykapłanów.

To, gdzie się znajdował ów Pałac Annasza i Kajfasza, na ten temat zdania są podzielone. Według Daniela-Ropsa³¹⁸³ znajdował się w Górnym Mieście na Syjonie, według Hesemanna³¹⁸⁴ w Dolnym Mieście, w miejscu gdzie dziś stoi kościół św. Piotra „in Gallicantu” („gdzie piał kogut”) – czyli innymi słowy, albo 70 metrów na północ od Wieczernika na szczycie Syjonu, albo na wschodnim skłonie Syjonu w odległości 250 metrów od Wieczernika³¹⁸⁵, ale nie u dołu tego skłonu, tylko na pewnej, dość znacznej wysokości, por. Murphy i O'Connor³¹⁸⁶.

Jest jeszcze inna możliwość interpretacji³¹⁸⁷, taka, że dom najwyższego kapłana, można też rozumieć, jako miejsce gdzie obraduje Sanhedryn, zbierający się „u arcykapłana”, czy „u Kajfasza”, który przewodniczy zgromadzeniu. Wtedy miejscem nocnego posiedzenia mógłby być także ratusz (gr. „Gerousia”), znajdujący się przy placu Ksystos, blisko rampy prowadzącej do Świątyni.

TEKST

Kilkakrotnie pojawiający się w tym rozdziale tytuł „arcykapłan”, poza wersetami (J 18,13) i (J 18,24), odnosi się do Annasza, który już nie jest urzędującym arcykapłanem. Prawdopodobnie było przyjęte, że po depozycji, arcykapłani zachowywali tytuł, a w przypadku Annasza tudzież można to jeszcze uzasadnić jego pozycją i szerokimi wpływami³¹⁸⁸.

Sformułowanie o drugim uczniu znanym arcykapłanowi (**J 18,16**), który wprowadził Piotra na dziedzińiec arcykapłanów, jest powodem do postawienia pytania o tożsamość tej osoby. Być może jest to Jan, syn Zebedeusza, natomiast Loupan i Noël³¹⁸⁹ przedstawiają inną tezę, iż może tu chodzić o osobę Jana, jerozolimskiego kapłana, człowieka mającego jakieś układy, znajomości z pałacem Annasza, który na dodatek mógłby być tożsamy z Janem Ewangelistą.

Posłuchanie u Annasza nie ma charakteru formalnego przewodu sądowego, choć można je uznać za przesłuchanie informacyjne przed rozpoczęciem właściwego procesu³¹⁹⁰.

Jan Ewangelista nie podaje żadnych szczegółów z nocnego posiedzenia u Kajfasza, ograniczając się tylko do wzmianki, że takie posiedzenie miało miejsce (**J 18,24**), a dopiero od Kajfasza rankiem zaprowadzono Jezusa do Pretorium (J 18,28a) – Jan tylko nic nie mówi o porannym posiedzeniu Sanhedrynu. Być może Jan zna szczegóły tego nocnego przesłuchania u Kajfasza, czego echem są

³¹⁷⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 370, a. 2.

³¹⁷⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 82.

³¹⁷⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 370.

³¹⁸⁰ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 413.

³¹⁸¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 376.

³¹⁸² R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 373.

³¹⁸³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 349.

³¹⁸⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 261, 267.

³¹⁸⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 275n.

³¹⁸⁶ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 101.

³¹⁸⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 270.

³¹⁸⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 83.

³¹⁸⁹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 218-219.

³¹⁹⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 161.

przycaczane przez niego słowa Żydów (J 19,7)³¹⁹¹, przycaczające zarzut z tego posiedzenia, iż Jezus „siebie uczynił Synem Bożym”.

CE317. Przed Kajfaszem i Sanhedrynem

KONSTRUKCJA

Scena policzkowania Jezusa w Ewangelii Łukasza (CE319), (Łk 22,63-65) odbywa się nieco później, niż scena opisana w Ewangelii Mateusza i Ewangelii Marka, gdzie ma to miejsce jeszcze na sali sądowej przez członków Sanhedrynu, natomiast u Łukasza na zewnątrz sali, przez pilnujących Jezusa strażników; fakt bicia i policzkowania Jezusa jest autentyczny, wynika z obyczajów³¹⁹².

TEKST

Fałszywe świadectwo, jakoby Jezus miał zamiar zburzyć przybytek Boży (**Mt 26,61**), trafiało w niezwykle newralgiczny punkt, nie tylko kapłanów i lewitów, którzy w Świątyni Jerozolimskiej, tej dumie Izraela, na której była przecież oparta religijność Żydów, w szczególności cała koncepcja czystości i świętości, służyli, ale też owej ogromnej³¹⁹³, wielotysięcznej liczbie ludzi pracującej przy jej obsłudze i nieustannej modernizacji.

Najwyższy kapłan zapytał Jezusa (**Mk 14,60**), (**Mt 26,62**), «*Nic nie odpowiadasz na to, co oni zeznają przeciw tobie?*». W jakim kierunku szły zeznania, jakie mogły to być zeznania można tylko domniemywać. Zapis w Talmudzie Babilońskim (Sota 47a) jest sformułowany następująco³¹⁹⁴ „*Jezus uprawiał magię i zwodził, i oczerniał Izrael*”. Jeśli odpowiada to w jakiś sposób procesowi, oraz odzwierciedla stanowisko arcykapłanów i zeznania świadków, to mogło to być: ⁽¹⁾ kwestionowanie uzdrowień dokonywanych przez Jezusa, por. (CE99,K275), ⁽²⁾ sprawa Świątyni (rzekoma groźba jej zburzenia) i podatków (rzekome odwołanie od ich płacenia), ⁽³⁾ przekraczanie szabatu, jednego z filarów funkcjonowania Izraela (niemniej jednak, jest rzeczą dyskusyjną, czy uzdrowienia w szabat, dokonane przez Jezusa, były równocześnie przekroczeniem szabatu).

Jezus milczał w czasie procesu (**Mt 26,63**), jednak gdy Kajfasz wezwał Jezusa pod przysięgą do złożenia odpowiedzi słowami „Zaprzyśięgam cię na Boga żyjącego”³¹⁹⁵, wtedy Jezus akceptując legalność biblijnej przysięgi nie mógł dłużej milczeć³¹⁹⁶, a z drugiej strony nie istniała możliwość odmowy świadczenia przeciwko sobie, bo prawo żydowskie takiej reguły nie znało.

Na pytanie Kajfasza, czy jest On Mesjaszem (Mk 14,62), (Mt 26,64), Jezus odpowiada twierdząco łącząc w swojej wypowiedzi dwa cytaty mesjańskie, (Dn 7,13b), „*a oto na obłokach nieba przybywa jakby Syn Człowieczy. Podchodzi do Przedwiecznego i wprowadzają Go przed Niego*.”, (Ps 110,1a), „*Wyrocznia Boga dla Pana mego: «Siądź po mojej prawicy»*” i zarazem dwie wizje Mesjasza: Mesjasza jako oczekiwanego ziemskiego władcy z dynastii Dawida, oraz, przekazaną przez proroka Daniela, przybywającego (podczas paruzji) wraz z obłokami niebieskimi, wizję „Syna człowieka”, Sędziego świata^{3197, 3198}.

Jezus nie wymawia tetragramatonu, świętego imienia Boga (JHWH), co było warunkiem koniecznym by uznać wypowiedź Jezusa jako bluźnierstwo, ale być może owo wyniesienie Syna Człowieczego na prawicę Wszechmocnego arcykapłan odczytał za znak czynienia się równym Bogu, wraz z twierdzącą odpowiedzią na pytanie o to, czy jest synem Bożym, bo samo uważanie się za Mesjasza, też jeszcze nie mogło być poczytane jako bluźnierstwo³¹⁹⁹.

Jednakowoż, odpowiedź Jezusa arcykapłan Kajfasz odczytał jako bluźnierstwo, dlatego rozdarł swoje szaty, co było obowiązkiem sędziego po usłyszeniu bluźnierstwa (Sanh. 7,5), (2 Krl, 18,37-19,1), por.

³¹⁹¹ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 562, p. 24.

³¹⁹² P. LISICKI, dz. cyt., s. 318-321.

³¹⁹³ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 426.

³¹⁹⁴ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 447.

³¹⁹⁵ GNTPW, s. 133, Mt 26,63.

³¹⁹⁶ P. LISICKI, dz. cyt., s. 293.

³¹⁹⁷ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 598.

³¹⁹⁸ G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 59-60.

³¹⁹⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 185-186.

komentarz A. Paciora³²⁰⁰. Jednocześnie, w sensie biblijnym, rozdarcie szat jest oznaką żalu i oszłomienia; dla przykładu (Lb 14,6), (Ezd 9,3). Nie ma jakiegos potwierdzenia, nic nie wskazuje na to, aby podczas przesłuchania arcykapłan był ubrany w uroczystą szatę arcykapłańską przechowywaną w Twierdzy Antonia i wypożyczaną przed wielkimi świętami, choć było to możliwe, bo zbliżało się święto Paschy i szata była już wypożyczona, por. kk do CE323³²⁰¹. Ewangelisci wyraźnie mówią, że arcykapłan rozdarł swoje szaty, Marek (Mk 14,63) precyzuje nawet, że rozdarł swoją tunikę (chiton). Jeśli więc nawet arcykapłan nosił na sobie w czasie procesu uroczystą szatę arcykapłańską, to jej nie rozdarł. Arcykapłanowi nie wolno było rozdierać świętych szat (Kpł 21,10)³²⁰². Szata arcykapłańska to pełny, uroczysty ubiór arcykapłana składający się z ośmiu części: tuniki i spodni z bisioru, turbanu z nakładanym złotym diademem, pasa, pectorału, efodu oraz wierzchniej tuniki³²⁰³.

Uzasadnienie orzeczenia arcykapłana, potwierdzonego jednogłośnie wg (Mk 14,64b) w wyroku przez zgromadzony Sanhedryn, nie jest znane. Sędziowie winni oddawać głosy pojedynczo, tak przewidywała procedura postępowania sądowego opisana później w Misznie³²⁰⁴, stąd wyrok śmierci nie powinien zapadać przez aklamację. Na posiedzeniu, ze względu na nocną porę, mogła się zjawić tylko część członków Sanhedrynu, ale nie byłoby to zasadniczą przeszkodą w przesłuchaniu, bowiem, do wydania wyroku wystarczyło, według Miszny 23 (z 70) sędziów³²⁰⁵. Błuznierstwo zachodzi wtedy, gdy wymienione jest imię Boga (Sanh. 7,5), ale Jezus wprost tego nie czyni. Za błuznierstwo mogło być zatem policzone stawianie siebie ponad świątynię oraz przypisywanie sobie godności mesjańskiej i godności Syna Bożego³²⁰⁶. Użyte przez Ewangelistę Marka i podobnie Ewangelistę Mateusza, słowo „winien” gr. *ἐνοχος* (*enochos*) nie jest właściwym słowem orzekającym winę, jakiego użyłby sędzia, to słowo używa Piłat w (Łk 23,14) i jest nim *αἴτιον* (*aition*), stąd m.in. można wnioskować, że orzeczenie Sanhedrynu, jest nie tyle wyrokiem, co opinią, która miała zostać później przedstawiona Piłatowi³²⁰⁷. Piłat jak wiadomo tej opinii nie przyjął, w każdym razie się nią nie kierował, przeprowadzając własne rozpoznanie sprawy.

CE318. Zaparcie się Piotra po trzykroć

KONSTRUKCJA I DATA

W klimacie Palestyny noce z początku kwietnia są jeszcze bardzo chłodne – stąd ogień rozpalony na dziedzińcu przez straż i sługi arcykapłana, prawdopodobnie w specjalnie do tego celu przeznaczonym naczyniu z węglem – podczas gdy dnie już bywają ciepłe. O miesiącu marcu przysłowie stwierdzało „W miesiącu adar wół drży z zimna o świecie, ale w południe szuka cienia figowców, aby się ochłodzić”³²⁰⁸.

Trzecie zaparcie się Piotra było prawdopodobnie równoczesne z zakończeniem przesłuchania Jezusa (Łk 22,61), (CE3695)^{3209, 3210} stąd szacunek czasu dla tego i następnego rozdziału. Wcześniejsze zaparcia się Piotra są równoległe czasowo do scen przesłuchania Jezusa przed Annaszem i przed Radą Sanhedrynu (CE316-317), ale ponieważ łączy je to samo miejsce i sama osoba Piotra, jak również są one w całości wypełnieniem zapowiedzi Jezusa, zdecydowano się nie dzielić ich na części, ale przytoczyć razem, w jednym rozdziale.

Wniosek o zakończeniu przesłuchania Jezusa wraz z trzecim paniem koguta wynika z rozdziałów KCE (CE317-318), szczególnie z zestawienia wersetów Ewangelii Łukasza z wersetami Ewangelii Marka i Mateusza w tych rozdziałach. Gdyby się kierować samą tylko Ewangelią Łukasza, to można by dojść do takiego wniosku, że Pan Jezus spędził całą noc na dziedzińcu, przesłuchania nocnego nie było,

³²⁰⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 599.

³²⁰¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 182.

³²⁰² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 600, p. 65.

³²⁰³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 162.

³²⁰⁴ P. LISICKI, dz. cyt., s. 259.

³²⁰⁵ tamże, s. 254.

³²⁰⁶ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 599-600, p. 65.

³²⁰⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 437.

³²⁰⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 17.

³²⁰⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 372, p. 13, 14.

³²¹⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 647, par. 570.

jedynie poranne, przed którym został On jeszcze na długo przed spotkaniem poturbowany przez pilnujących go mężczyzn (CE319)³²¹¹.

Pianie kogutów^{3212, 3213, 3214, 3215}, które odbyło się podwójnie, wspomina jedynie Ewangelista Marek, prawdopodobnie po to, by mocniej zwrócić uwagę na potrójne zaparcie się Piotra. U innych ewangelistów kogut pieje raz, po trzecim zaparciu się Piotra. Jak na podstawie (Mk 13,35) można niezależnie wnioskować, pora piania kogutów to środek drugiej połowy nocy, co odpowiada przejściu od trzeciej do czwartej straży nocnej, oraz godzinie trzeciej w nocy. „Pianie koguta”, gr. *ἀλεκτοροφωνία* (alektorophōnia), to opisowa nazwa trzeciej straży nocnej kończącej się wraz z pianiem kurów, czyli między północą a godziną trzecią. Podobnie podaje Keener³²¹⁶, że wczesne pianie palestyńskiego koguta rozlegało się między 12³⁰ w nocy (pierwsze), a godziną 2³⁰, przy czym drugie o 1³⁰. Pianie kogutów, jako określenie rachuby czasu, było używane w Palestynie jeszcze pod koniec V wieku po Chr. o czym mówi świadectwo pątniczki Egerii z uczestnictwa w czuwaniach modlitewnych w Jerozolimie (w kościele Zmartwychwstania Pańskiego) odbywających się już od pierwszego piania kogutów, lub nawet *zanim zapieją koguty*³²¹⁷, natomiast Pielgrzym z Piacenzy (ok. r. 570) opisuje z kolei zwyczaj odprawiania jutrzni nad Jordanem, w święto Objawienia, o czwartym lub piątym pianiu kogutów, która kończyła się wraz z brzaskiem dnia³²¹⁸.

Istnieje też interesująca hipoteza egzegetyczna³²¹⁹, że Ewangelista Marek, podkreślając iż trzykrotne zaparcie się Piotra miało miejsce pomiędzy dwoma pianiami koguta (**Mk 14,72**), tak naprawdę rozumie przez to, że odbyło się ono w obrębie czasowym trzeciej straży nocnej, zwanej „pianiem koguta”, (gr. *ἀλεκτοροφωνία*, rz. *gallicynium*) i jednocześnie pianie koguta jest u niego określeniem dla sygnału wydobytego trąbką (*buccina*) na rozpoczęcie, oraz, podobnego drugiego sygnału, na zakończenie trzeciej zmiany straży nocnej, straży rzymskiej, rzecz jasna w tym przypadku.

MIEJSCE

Piotr oczywiście mógł słyszeć tylko koguty piejące poza murami Jerozolimy, gdyż w Świętym Mieście, trzymanie kur, o czym mówi Miszna, było zabronione, ze względu na ich nieczysty sposób odżywiania się (wygrzebywanie liszek z ziemi). Nie ma w tym nic szczególnego, w nocy głos koguta rozchodzi się wszędzie bardzo daleko. Nieco lepszą słyszalność można podejrzewać w przypadku dziedzińca Pałacu Arcykapłanów zlokalizowanego na wschodnim zboczu Syjonu³²²⁰. Na południowo-wschodnim zboczu wzgórza Syjon znajduje się wybudowany pod koniec XIX wieku kościół św. Piotra *in Gallicantu*, według tradycji w miejscu „gdzie zapiał kogut”³²²¹, oraz znajduje się w nim krypta więzienna, gdzie Jezus miał być przetrzymywany po przesłuchaniu.

TEKST

Piotr odpowiadając negatywnie za każdym razem na indagacje sług arcykapłana dotyczące znajomości Jezusa, uniknął najprawdopodobniej w ten sposób bardzo niewygodnej dla siebie sytuacji, zostania świadkiem w postępowaniu.

Zarzut wobec Piotra stawiany przed jego trzecim zaparciem, że na pewno Jest Galilejczykiem, gdyż zdradza go jego mowa (**Mt 26,73**), świadczy o tym, że istniała łatwa do wychwycenia różnica w sposobie posługiwania się językiem aramejskim przez Judejczyków i przez Galilejczyków^{3222, 3223}. Była to przede wszystkim niedokładna artykulacja głosek gardłowych, przy czym zamiennie wymawia-

³²¹¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 494.

³²¹² H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 325, p. 30.

³²¹³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 372, p. 13.

³²¹⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 375.

³²¹⁵ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 156.

³²¹⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 73, p. 26,75; s. 176, p. 22,33-34.

³²¹⁷ *Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w.*, wybór IWASZKIEWICZ P., s. 163, 166, 190.

³²¹⁸ tamże, s. 213.

³²¹⁹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 202.

³²²⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 269.

³²²¹ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 69.

³²²² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 240.

³²²³ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 73, p. 26,73.

no *ain* i *alef*³²²⁴. Nie ulega wątpliwości, że Jezus posługiwał się też językiem aramejskim i na pewno znał jego odmianę galilejską³²²⁵, ale czy się tym dialektem posługiwał, to odrębna kwestia – dla przykładu Piłat, na podstawie mowy, nie rozpoznał, że Jezus jest Galilejczykiem (Łk 23,6-7).

CE319. Jezus wyszydzony

KONSTRUKCJA

Ten rozdział wyodrębniono zgodnie z [BT w.5].

DATAcja

Oprócz wyszydzenia strażnicy zabrali Jezusowi czas przeznaczony na prowizoryczny choćby sen czy odpoczynek. Po zakończeniu nocnych przesłuchań (ok. g. 3-ciej w nocy) do porannego posiedzenia Sanhedrynu było już nie więcej aniżeli 2-3 godziny³²²⁶.

MIEJSCE

Jezus przebywał do rana pod strażą w prowizorycznym więzieniu w Pałacu Kajfasza³²²⁷, za które mogła służyć, wobec braku innego odpowiedniego pomieszczenia, wykuta w skale sucha cysterna³²²⁸.

CE320. Przed zgromadzeniem Sanhedrynu

DATAcja

Wczesnie rano, czyli po wschodzie słońca, według (Łk 22,66) „*Skoro dzień nastał*”, prawdopodobnie między godziną 5-tą a 6-tą – wschód słońca 7 kwietnia 30 r. w Jerozolimie miał miejsce o 5²⁰ – Sanhedryn zebrał się, tym razem w pełnym składzie (71 osób), czyli jako tzw. Wielka Rada lub Wielki Sanhedryn.

Evangelista Marek na określenie *rankiem* używa słowa *πρωϊ* (*prōi*), (Mk 15,1a), które kojarzy się z czwartą częścią nocy (g. 3-6 rano), co także pozwala wnosić, iż posiedzenie zaczęło się jeszcze przed godziną szóstą rano³²²⁹, ale oczywiście po wschodzie słońca, gdyż inaczej byłoby z formalnego punktu widzenia nieprawomocne – prawo nie pozwalało na odbywanie sądów w nocy³²³⁰.

MIEJSCE

Sanhedryn zebrał się w swojej właściwej siedzibie³²³¹ czyli w Auli Sanhedrynu³²³², przylegającej do narożnika Świątyni Jerozolimskiej. Dokładnie o tym mówi (Łk 22,66), ściśle tłumaczenie całego wersetu z tekstu greckiego³²³³: „*I gdy stał się dzień, zebrała się starszyzna, arcykapłani i uczeni w Piśmie i odprowadzili Go na miejsce posiedzeń ich*”.

W tekście tym są wymienione trzy grupy członków tworzących Wielki Sanhedryn³²³⁴ i jest mowa o miejscu (stałych) posiedzeń. Ważność decyzji podjętych na posiedzeniu zapewniała już obecność 23 członków Rady (jednej trzeciej składu)³²³⁵, ale, jak można przypuszczać z relacji Łukasza, w procesie Jezusa – przynajmniej rano – wziął udział cały Sanhedryn, a ponieważ proces prawdopodobnie był jawny³²³⁶, to oprócz świadków, mogły dojść na salę posiedzeń jeszcze inne osoby, natomiast podczas procesu u Piłata, doszło tam jeszcze dużo osób postronnych, spoza aktualnych członków Sanhedrynu.

W ten sposób zadbano o minimum prawomocności procesu: proces i wyrok nie powinien odbywać się w nocy i nie powinien się odbywać w domu arcykapłana³²³⁷.

³²²⁴ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 33.

³²²⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 59.

³²²⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 647-648, par. 570.

³²²⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 372, p. a).

³²²⁸ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 219.

³²²⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 373, p. 1.

³²³⁰ A. PACIOREK, *Evangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 613.

³²³¹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 128.

³²³² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 349-350.

³²³³ GNTPW, s. 376.

³²³⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 84.

³²³⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 296.

³²³⁶ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 30.

³²³⁷ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 269.

Członkowie Sanhedrynu podczas posiedzenia^{3238, 3239} zasiadali półkolem, aby się nawzajem widzieć, przy czym miejsce pośrodku półkola zajmował przewodniczący, a po jego bokach siadali najpierw dwaj sekretarze, potem pozostali według starszeństwa. Miejsce oskarżonych i świadków było na środku, przed sędziami³²⁴⁰. Obowiązywała zasada (*bSanh. 4.1*), że „*W sprawach karnych sędziowie wyrażają swoje zdanie od skrzydeł*”, czyli głosowano od najmłodszych do najstarszych, po to by najmłodszy nie sugerował się zdaniem starszych.

Aula Sanhedrynu zwana *Lishkat Haggazith* (*Lishkat ha-Gazit* w innej pisowni), czyli „sala o wygładzonych płytach / kamieniach”, tzw. sala kwadratowa³²⁴¹, była według Miszny położona na wewnętrznym dziedzińcu świątyni, co przy okazji tłumaczy dlaczego nocne posiedzenie odbyło się w pałacu Kajfasza, ponieważ na noc bramy Świątyni zamykano. Józef Flawiusz wskazuje z kolei, że zwyczajowe miejsce posiedzeń Sanhedrynu znajdowało się obok mostu nad Tyropeonem, w ten sposób, że od strony świątyni było jedno wejście dla sędziów Sanhedrynu, a od strony miasta, na świeckim terenie, były drzwi przeznaczone dla oskarżonego i nazywa to miejsce posiedzeń *Boule*, czyli ratuszem³²⁴², chociaż tutaj, wbrew pogładowi Daniela-Ropsa³²⁴³, jak na to nazwa wskazuje, raczej nie Sanhedryn miał swoją siedzibę, a rada miejska i odbywały się też tam posiedzenia zwierzchników narodu (*Gerousia*)³²⁴⁴ – jeśli więc były tam jakieś posiedzenia Sanhedrynu, to okazjonalnie, gościnnie.

Jeśliby się kierować tylko przekazem z Ewangelii Marka i Mateusza, to innym prawdopodobnym miejscem zgromadzenia, mógł być Pałac Kajfasza, czyli miejsce, gdzie toczyło się nocne przesłuchanie Jezusa. Niektórzy egzegeci uważają, że to nocne przesłuchanie przed Kajfaszem i Sanhedrynem przeciągnęło się do rana³²⁴⁵; tak zdaje się sugerować Ewangelia Jana (J 18,28a). Przy takim założeniu wg relacji Łukasza, końcowa część nocnego posiedzenia, musiałaby toczyć się bez Jezusa – teoretycznie możliwe, lecz nieco zastanawiające – który został oddany w ręce pilnujących mężczyzn, przez nich poturbowany i odprowadzony, a następnie jeszcze raz powiedziony na poranną część posiedzenia.

TEKST

Sanhedryn powziął uchwałę, aby Jezusa zgładzić (Mt 27,1). Jezus został postawiony przed sądem (CE317) za przestępstwo znieważenia Świątyni Jerozolimskiej, ale w tym przypadku zeznania świadków nie były zgodne, natomiast złożone przez Jezusa oświadczenie najwyższy kapłan uznał jako bluźnierstwo i to prawdopodobnie było przedmiotem wyroku, porannej uchwały Sanhedrynu, gdzie, w świetle prawa żydowskiego, karą za bluźnierstwo (Kpł 24,16) byłoby ukamienowanie³²⁴⁶. Jednak w sprawach tzw. gardłowych, zagrożonych karą śmierci, Żydzi nie mieli prawa wykonywania wyroków (J 18,31), (CE3727), obowiązywał jakiś tryb przekazania takiej sprawy władzy rzymskiej i tak dzieje się w procesie Jezusa³²⁴⁷. Żydzi nie zawsze tego przestrzegali, istniały udokumentowane przypadki wyjątków od tej zasady, czego dowodem jest późniejsze męczeństwo św. Szczepana (Dz 6,12-7,60), gdzie posiedzenie Sanhedrynu przekształciło się w samosąd i lincz poprzez ukamienowanie³²⁴⁸. O odebraniu Sanhedrynowi jurysdykcji w sprawach zagrożonych karą śmierci jest znamienna wzmianka w Talmudzie Jerozolimskim (*b.Sabbat 15a; bSanh. 1.18a*): „*Czterdzieści lat przed zniszczeniem Świątyni Sanhedryn udał się na wygnanie i zajął miejsce w halach kupieckich... Nie rozsądzali w sprawach gardłowych*”^{3249, 3250}, natomiast Loupan i Noël³²⁵¹ tłumaczą wskazanie czasowe w (*Sanh. 1,1-18a*) jako „ponad czterdzieści lat wcześniej”. Według Talmudu byłoby to więc około roku 30-tego,

³²³⁸ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 300.

³²³⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 175n.

³²⁴⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 270.

³²⁴¹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 296.

³²⁴² P. LISICKI, dz. cyt., s. 257n.

³²⁴³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 378.

³²⁴⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 27.

³²⁴⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 174n.

³²⁴⁶ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 304-305.

³²⁴⁷ tamże, s. 306-307.

³²⁴⁸ tamże, s. 310-311.

³²⁴⁹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 333.

³²⁵⁰ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 318.

³²⁵¹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 42.

roku procesu Jezusa, ale niekiedy przypuszcza się (Theissen)³²⁵², że czterdzieści lat nie jest czasem dokładnym, może chodzić już nawet o okres od 6 r. po Chr., tj. od początku rzymskich rządów w Judei.

W. Szczepański³²⁵³ wymienia powody, dla których można sądzić, iż wyrok przeciw Jezusowi, wydany przez Sanhedryn, nie był legalny. Aby wyrok – tutaj zastrzeżenie: w sprawach kryminalnych, sprawa Jezusa oczywiście nie była sprawą kryminalną, raczej religijno-polityczną, ale można sądzić, że reguły postępowania mogły być podobne – otóż, aby wyrok był prawomocny powinny być spełnione następujące przesłanki: ⁽¹⁾ posiedzenia mają odbywać się za dnia, po złożeniu ofiary porannej, czyli po godz. 7-mej (Sanhedrin 4,1), ⁽²⁾ wyrok śmierci nie może być wydawany tego samego dnia w którym odbyło się przesłuchanie (Sanhedrin 4,1), ⁽³⁾ Przewodniczący sądu musi być bezstronny i powinien otworzyć posiedzenie od sformułowania oskarżenia, ⁽⁴⁾ najpierw przesłuchiwać są świadkowie na korzyść oskarżonego, w drugiej kolejności na niekorzyść, ⁽⁵⁾ świadkowie wprowadzani są pojedynczo, i zaprzysięgani – za fałszywe zeznania grożą surowe kary, ⁽⁶⁾ świadectwo może zostać uznane za prawdziwe, o ile zeznania przynajmniej dwóch świadków są zgodne, ⁽⁷⁾ po świadkach głos powinien być przydzielony oskarżonemu, jego obrońcy i oskarżycielom, ⁽⁸⁾ prawomocne głosowanie wymaga odpowiedniego kworum i przechodzi większością głosów.

Cztery zasadnicze nieprawidłowości podaje E. Dąbrowski³²⁵⁴: ⁽¹⁾ Sanhedryn nie powinien przymuszać Chrystusa do autooskarżenia, ⁽²⁾ procesy w sprawach gardłowych powinny się odbywać w dzień, w procesach cywilnych dopuszczalne było przeciąganie do godzin nocnych, ⁽³⁾ rozpraw w sprawach gardłowych nie powinno być w przeddzień szabat ani w święta, ⁽⁴⁾ w sprawach karnych wydanie wyroku należało odłożyć do następnego dnia.

P. Świącicka³²⁵⁵ wskazuje takie nieprawidłowości procesu: ⁽¹⁾ rozprawa odbyła się w nocy, a Sanhedryn nie mógł procedować w nocy, ⁽²⁾ świadkowie powinni być wcześniej przygotowani, a nie pochodzić z wolnego zgłoszenia, ⁽³⁾ w przypadku niezgodnych świadectw oskarżony powinien zostać uniewinniony, ⁽⁴⁾ w rozprawie o bluźnierstwo powinno wprawdzie nastąpić wykluczenie jawności rozprawy.

A. Paciorek³²⁵⁶ wymienia następującą listę nieprawidłowości, w oparciu o przepisy Miszny: ⁽¹⁾ proces powinien odbywać się za dnia (*Sanh.* 4,1), ⁽²⁾ proces nie może być prowadzony w szabat, ani w dniu świątecznym (*Sanh.* 4,1), ⁽³⁾ wyrok nie może zapadnąć w dniu w którym odbywał się proces (*Sanh.* 4,1), ⁽⁴⁾ dla zaistnienia bluźnierstwa powinno być wypowiedziane imię Boga (*Sanh.* 7,5), ⁽⁵⁾ przewod sądowy nie może się odbywać w domu arcykapłana (*Sanh.* 11,2), ⁽⁶⁾ oskarżony ma prawo do obrońcy w procesie (*Sanh.* 4,1).

W kwestii posiedzenia Sanhedrynu w nocy, należy jednak powiedzieć³²⁵⁷, że w ST nie ma jako takiego zakazu nocnych posiedzeń sądu, natomiast traktat Miszna z którego pochodzi uregulowanie (*Sanh.* 4,1) mówiące o zakazie nocnych posiedzeń sądowych, została zredagowana około r. 200 po Chr., wobec czego nie jest takie ewidentne, jaka była rzeczywiście praktyka sądownicza w czasach Jezusa.

Argumentacja, że Rada Sanhedrynu nie miała charakteru rozprawy sądowej³²⁵⁸, gdyż kierowano się tym, że w wigilię Szabat lub dnia świątecznego rozprawa sądowa nie powinna być prowadzona, nie wydaje się zbyt przekonująca, gdyż według relacji ewangelistów było to co najmniej przesłuchanie procesowe.

CE321. Przekazanie Jezusa Piłatowi

KONSTRUKCJA

Fakt przekazania Jezusa Piłatowi zaraz po wyroku Sanhedrynu jest zgodnie podawany we wszystkich ewangeljach, taki rozdział został też wyodrębniony w synopsie Alanda³²⁵⁹.

³²⁵² P. LISICKI, dz. cyt., s. 333.

³²⁵³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 374, p. 17.

³²⁵⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 177-178, za H. Danby.

³²⁵⁵ P. ŚWĄCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 301.

³²⁵⁶ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 436.

³²⁵⁷ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 444n.

³²⁵⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 281.

³²⁵⁹ K. ALAND, *Synopsis*, s. 477, nr 334.

DATAcja

W czasach Jezusa było normą w Izraelu rozpoczynanie dnia wraz ze wschodem słońca³²⁶⁰, toteż poranne posiedzenie Sanhedrynu, w sensie pory dnia, nie jest czymś nadzwyczajnym.

Według (J 18,28) Jezus został przekazany Piłatowi „wczesnym rankiem” (gr. *πρωί*, *prōi*), czyli około godziny 6-tej^{3261, 3262} – Daniel-Rops podaje godzinę 5⁵², ale nie podaje żadnego źródła, ani uzasadnienia tej informacji³²⁶³ – w każdym razie nie później niż o godzinie 7-mej^{3264, 3265}, gdyż krótkie posiedzenie Sanhedrynu, było oparte o nocne przesłuchanie Jezusa i służyło ogłoszeniu wyroku. Poranne zgromadzenie Sanhedrynu nie trwało nawet godziny. Żydom zależało na przekazaniu Jezusa Piłatowi jak najwcześniej z tego względu, że trybunał rzymski z zasady funkcjonował nieprzerwanie w dni procesowe od świtu tylko kilka godzin (od 3-ch godzin w zimie, do 5-ciu w lecie), a poza tym zbliżała się Pascha^{3266, 3267}. Wczesne wstawanie i praca w godzinach rannych wśród rzymskich urzędników, a nawet władców, nie należały wówczas do rzadkości³²⁶⁸.

Istniał też przepis wydany przez Cezara Augusta, dotyczący przywilejów dla Żydów³²⁶⁹, który mówił, iż „nie wolno natomiast pozywać ich przed sąd w dni szabatu albo w poprzedzającym go dniu przygotowanym po godzinie dziewiątej”³²⁷⁰.

TEKST

Po porannym posiedzeniu Jezus zostaje związany (**Mt 27,2**), co nominalnie oznacza, że został formalnie oskarżony³²⁷¹. W ewangelii Jana nastąpiło to już wcześniej, w chwili pojmania³²⁷², tutaj być może Jezus został związany po raz drugi – mógł być rozwiązany albo podczas procesu przed Sanhedrynem, albo dopiero wraz z umieszczeniem na krótko w więzieniu po tym procesie.

Piłat^{3273, 3274} należał prawdopodobnie do jednego z dawnych rodów samnickich *Pontii*, wsławionych w IV i III wieku p. Chr. w walce z Rzymianami, ale ostatecznie jednak Samnici zostali podporządkowani Rzymowi. Nazwa Piłat (łac. *Pilatus*) może mieć związek z herbem rodzinnym, na którym widniała dzida (*pilus*). Prowincja Judea była zarządzana przez Cesarza, ale nie całkiem bezpośrednio, tylko poprzez namiestnika Syrii³²⁷⁵, natomiast w Judei Piłat był prefektem wybieranym ze stanu ekwitów³²⁷⁶, stąd jego pozycja była niższa niż np. senatora, należącego do dziedzicznej klasy senatorów, zarządzającego jako prokonsul prowincją senatorską, lub legata, wywodzącego się z senatorów³²⁷⁷, zarządzającego wielką „prowincją cesarską”, co w czasie procesu Jezusa daje się zauważyć w postaci troski o recepcję swojego wizerunku jako urzędnika Cezara.

Nie ma mowy w ewangeliiach o tym, aby Piłat kazał Jezusa rozwiązać³²⁷⁸ – Żydzi odprowadzili Jezusa związanego do Piłata (**Mk 15,1b**) – co by świadczyło ze strony Piłata o jego sporej nieufności oraz o gorącej atmosferze procesu, jeśli oczywiście nie jest to tylko pominięcie ewangelisty.

Do końca nie wiadomo³²⁷⁹, dlaczego Żydzi nie weszli do Pretorium (**J 18,28b**), gdy z uwagi na wymogi procesu, będąc oskarżycielami, powinni uczestniczyć w procesie i w takiej sytuacji kontakt z pogani-

³²⁶⁰ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 55.

³²⁶¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 655, par. 576.

³²⁶² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 377, p. 3.

³²⁶³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 381.

³²⁶⁴ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 62.

³²⁶⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 187.

³²⁶⁶ J. KLINKOWSKI, *Analiza drapatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 428-429.

³²⁶⁷ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 173.

³²⁶⁸ P. LISICKI, dz. cyt., s. 331.

³²⁶⁹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 108.

³²⁷⁰ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 767, *Antiq.* XVI.VI.2.

³²⁷¹ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 77.

³²⁷² tamże, s. 77.

³²⁷³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 447.

³²⁷⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 93.

³²⁷⁵ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 39.

³²⁷⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 36.

³²⁷⁷ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 25.

³²⁷⁸ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 395.

³²⁷⁹ KKB, s. 1168, p. 28.

nem (tu Piłatem) nie powinien być przyczyną skalania. Prawo nie wspomina w każdym razie o nieczystości związanej z przebywaniem w domu cudzoziemca, nie-Żyda³²⁸⁰, ale zapewne istniał już taki dodatek rabiniczny, por. (Dz 10,28), który potem skodyfikowano w Misznie w przepis³²⁸¹ mówiący, że wejście do domu poganina powoduje siedmiodniową nieczystość.

CE322. Koniec zdrajcy – Śmierć Judasza

DATAcja

Datacja dotyczy momentu opamiętania się przez Judasza i oddania srebrników w Świątyni. Według (Mt 27,3) byłoby to zaraz po powzięciu uchwały przeciw Jezusowi przez trybunał żydowski i są przy tym obecni arcykapłani.

Jeśli moment zwrócenia srebrników następuje zaraz po uchwale trybunału żydowskiego, albo nawet w godzinach dopołudniowych, to arcykapłani osobiście nie mogli być przy tym obecni. Jest jednak prawdopodobne, że wyrażenie „widząc, że Go skazano” dotyczy uprzedzająco u Mateusza wyroku Piłata, wtedy odbyłoby się to w porze popołudniowej i arcykapłani mogli być obecni. Ewentualnie mógł to być nawet następny dzień³²⁸².

TEKST

Judasz nie uczestniczył w procesie Jezusa bezpośrednio (**Mt 27,3a**), w każdym razie Ewangelisci nic o tym nie wspominają, a mógłby być w tym procesie świadkiem i to świadkiem koronnym, głównym, ze względu na stopień znajomości Jezusa³²⁸³. Jeśli to była osobista decyzja Judasza, aby nie zeznawać przeciwko Jezusowi, to prawdopodobnie musiała być ona podjęta w momencie ostatniego, osobistego spotkania z Mistrzem, tj. w momencie Jego wydania w Ogrójcu.

Trzydzieści srebrników, czyli trzydzieści srebrnych monet, to jak najczęściej się przyjmuje, trzydzieści srebrnych sykli, co odpowiadało 120 denarom^{3284, 3285, 3286, 3287, 3288}. Jest to zapłata symboliczna, odnosząca się do odszkodowania za śmierć niewolnika³²⁸⁹ spowodowaną przez nieupilnowane zwierzę (Wj 21,32): „Jeśliby zaś wół zabódl niewolnika lub niewolnicę, jego właściciel winien wypłacić ich panu trzydzieści sykliów srebrnych, wół zaś będzie ukamienowany”. Jak wskazuje kontekst tego prawa z Księgi Wyjścia, była to pogardliwa zapłata.

Judasz chce zwrócić srebrniki arcykapłanom i starszym. Jednak nieco wcześniej (CE3713), (Łk 23,1) jest napisane, że całe zgromadzenie zaprowadziło Jezusa do pretorium. Scena z Judaszem ma jednak miejsce później, więc najprawdopodobniej część Sanhedrynu została przed pretorium, a część wróciła do świątyni na sprawowanie porannej ofiary – podobnie proponuje Szczepański³²⁹⁰, zakładając jedynie, że nie cały Sanhedryn poszedł do pretorium, lecz część Sanhedrynu od razu poszła do świątyni.

W odpowiedzi na wyznanie Judasza (**Mt 27,4a**) „Zgrzeszyłem wydawszy krew niewinną”, kapłani w nieco idiomatycznej odpowiedzi „Co to do nas? Ty byś patrzył” – tłum. bezp. z j. greckiego³²⁹¹ – wyraźnie dają do zrozumienia Judaszowi, że jego skrupuły ich nie interesują, że nie chcą zwrotu pieniędzy od Judasza, chcą tylko, żeby Judasz trzymał się od nich z daleka.

Judasz, w odwecie na słowa Kapłanów, cisnął srebrniki w stronę przybytku, czyli w stronę Miejsca Świętego – albo, będąc na Dziedzińcu Izraela odległym od niego o ok. 40 m³²⁹², albo, nawet, tak zdają się sugerować niektóre rękopisy³²⁹³, wprost z Dziedzińca Kapłanów do wnętrza samej świątyni³²⁹⁴.

³²⁸⁰ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 340, p. 28.

³²⁸¹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 214.

³²⁸² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 284.

³²⁸³ P. LISICKI, dz. cyt., s. 275n.

³²⁸⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 333, przyp. 2.

³²⁸⁵ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. II, Milwaukee 1950, s. 524.

³²⁸⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 652.

³²⁸⁷ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 64.

³²⁸⁸ D. I P. ALEXANDER, *Przewodnik po Biblii*, s. 109.

³²⁸⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 346.

³²⁹⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 375, przyp. 3.

³²⁹¹ GNTPW, s. 135, Mt 27,4.

³²⁹² F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 524.

³²⁹³ GNTPW, s. 136, przyp. do Mt 27,5.

Zachowanie Judasza jest również znamienne, przypomina postawę proroka opisywaną w Księdze Zachariasza (Za 11,12-13). Prorok, otrzymawszy również symboliczną zapłatę trzydziestu srebrników, traktuje ją jako odżegnanie się ludu od posłuszeństwa Bogu za pośrednictwem proroka, dlatego z nakazu Bożego tę zapłatę odrzuca – rzuca ją albo do skarbca świątynnego³²⁹⁵, lub rzuca ją odlewnikowi w Domu Pańskim, który przetapiał monety na sztabki³²⁹⁶. Judasz nie działał oczywiście z tak szlachetnych pobudek jak prorok, był natomiast niewątpliwie rozgoryczony własnym czynem i postawą kapłanów.

Kapłani tej zapłaty nie przyjęli do świątyni, bo była „nieczysta”, była zapłatą „za krew”, kierując się być może jakąś daleką analogią do przepisu w (Pwt 23,19). Pole zakupione w dzielnicy garncarzy przez kapłanów, Pole Krwi (aram. Chaqel dema), wg tradycji miałoby się znajdować w dolinie Ben-Hinnom (Gehennie)³²⁹⁷, na południe od Jerozolimy. Piotr w Dziejach Apostolskich (Dz 1,18-20) mówi co prawda o nabyciu tej ziemi przez Judasza, ale można to wytłumaczyć w ten sposób, że pole zostało zakupione za pieniądze Judasza przez kapłanów. Samo miejsce było uważane za przeklęte, w zasadniczej części Gehenny znajdowało się śmietnisko miejskie³²⁹⁸. Do doliny Hinnom prowadziła brama gliniana wymieniana w Księdze Jeremiasza (Jr 19,2).

Według relacji NT (Mt 27,3-10), (Dz 1,15-20), jak również według innych źródeł starożytnych, śmierć Judasza była nagła i przedwczesna, ale opisy zdarzenia niekiedy różnią się dość znacząco między sobą szczegółami^{3299, 3300, 3301, 3302}. Miejsce śmierci Judasza, według tradycji z IV-go wieku, znajduje się na południe od Jerozolimy, w miejscu zetknięcia się doliny Cedron z Wadi er-Rababi, zwanym też Tofet³³⁰³.

Powołanie się w **(Mt 27,9-10)** na słowa proroka Jeremiasza, jest u Mateusza ostatnim z tzw. cytatów refleksyjnych³³⁰⁴ albo inaczej cytatów wypełnienia (czyli słów wypowiedzianych niegdyś, a które wraz z dokonaniem i opisaniem wydarzeniem stanowią refleksję nad tym wydarzeniem). W Księdze Jeremiasza można znaleźć kilka miejsc, które stanowią dość dalekie odniesienia do tego fragmentu Ewangelii Mateusza. Główne odniesienie można znaleźć jednak w Księdze Zachariasza (Za 11,12-13). Pewne wytłumaczenie tego faktu można by podać wtedy, gdyby zwój z prorokami zaczynał się pierwotnie od Jeremiasza (jako księgi zawierającej największą liczbę słów), a nie od Izajasza, oraz gdyby Ewangelista Mateusz wymieniając Jeremiasza miał na myśli ogólnie Proroków³³⁰⁵. Można jeszcze przedłożyć podobną, może w pewnym sensie prostszą interpretację, mianowicie, że Ewangelista pisząc Jeremiasz miał ogólnie na myśli Proroków, ale począwszy od Jeremiasza, sam zaś zwój zaczynał się, tak jak i dziś, według kolejności w której występują księgi prorockie w Biblii, od Izajasza. Według KKB³³⁰⁶ Jeremiasz jest wymieniony dlatego, że był *mężem cierpienia, prorokiem sądu i potępienia*.

CE323. Przesłuchanie przed Piłatem

KONSTRUKCJA

Wybór perykop do rozdziału jest zgodny z synopsami Alanda³³⁰⁷ i Wojciechowskiego³³⁰⁸, za wyjątkiem fragmentu z Ew. Łukasza, gdzie wybrano obszerniejszy cytat, by wskazać jednoznaczne zakończenie pierwszego pobytu Jezusa u Piłata, oraz aby następny rozdział rozpoczynał się tak jak w [BT w.5].

³²⁹⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 375.

³²⁹⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 620.

³²⁹⁶ BT w.5, przyp. Za 11,13.

³²⁹⁷ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 96n.

³²⁹⁸ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 82.

³²⁹⁹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 618.

³³⁰⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 53, 70-76.

³³⁰¹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 273n.

³³⁰² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 653.

³³⁰³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 71.

³³⁰⁴ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 622n.

³³⁰⁵ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 123, p. Mt 27,9.

³³⁰⁶ KKB, s. 976, p. 158.

³³⁰⁷ K. ALAND, *Synopsis*, nr 336.

³³⁰⁸ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 336.

Proces Jezusa składa się z dwóch wyraźnych części, które Ricciotti³³⁰⁹ nazywa jako „*Proces religijny przed Sanhedrynem*” i „*Proces cywilny przed Piłatem i Herodem*”. W KCE tytuły rozdziałów wzorowano na pracy Szczepańskiego³³¹⁰, które są nazwane tam następująco: „*Przed trybunałem żydowskim*” i „*Przed trybunałem rzymskim*”. Kwestia, czy to były dwa niezależne procesy, religijny, przed Sanhedrynem i polityczny, przed trybunałem rzymskim, czy też był to zasadniczo jeden proces przed Sanhedrynem zakończony wydaniem wyroku, podczas gdy postępowanie przed władzami rzymskimi miałyby polegać jedynie na *recognitio causae*, tj. weryfikacji podstaw wyroku i jego zatwierdzeniu bądź odrzuceniu, bądź na odwrót, jeden proces przed trybunałem rzymskim, a przed trybunałem żydowskim postępowanie o charakterze informacyjnym (i symbolicznym), nie jest tutaj (tj. w KCE) tak jednoznacznie stawiana i rozstrzygana³³¹¹. Przyznać jednak należy, że na zasadniczą odrębność obu postępowań składają się m.in.: ⁽¹⁾ miejsce postępowania (dom Kajfasza i Aula Sanhedrynu – Pretorium), ⁽²⁾ osoba prowadzącego proces (Kajfasz – Piłat), ⁽³⁾ przedmiot oskarżenia (znieważenie Świątyni oraz bluźnierstwo – podawanie się za króla), ⁽⁴⁾ niezależność postępowania (Sanhedryn prowadzi postępowanie na płaszczyźnie religijnej niezależnie od Piłata i nie przedstawia jemu wyników z tego postępowania, tylko podaje namiestnikowi zupełnie inne zarzuty – Piłat prowadzi swoje postępowanie zupełnie niezależnie, na płaszczyźnie politycznej, nie interesują go w żadnej mierze kwestie religijne badane wcześniej przez Sanhedryn), ⁽⁵⁾ wyrok (Sanhedryn ogłasza wyrok w sprawie o bluźnierstwo, niewykonany, symboliczny – Piłat wydaje Jezusa na wykonanie wyroku w sposób rzymski, za czynienie siebie królem, czyli w sprawie o obrazę majestatu).

MIEJSCE

Jerozolima nie była stałym miejscem sprawowania władzy przez Piłata. Namiestnik Judei posiadał swoją główną rezydencję w Cezarei Nadmorskiej, rzymskiej stolicy prowincji Judea, w pałacu Heroda Wielkiego zwanym *praetorium*³³¹². W wielkie święta żydowskie jednak, kiedy liczba ludności mogła wzrastać kilkakrotnie – nawet dziesięciokrotnie – ze względu na zwiększoną groźbę rozruchów, namiestnik miał wręcz obowiązek przebywać w tym czasie w Jerozolimie³³¹³.

Pretorium nie musiało jednak oznaczać stałego miejsca, ono było tam, gdzie był sprawowany urząd. Dokładniej, było to miejsce na podwyższeniu zwanym *trybunałem*, gdzie na tzw. krześle kurulnym urzędował *praetor*, rzymski prokurator. Są przesłanki ku temu by przyjąć, że w Wielki Piątek pretorium znajdowało się w twierdzy Antonia^{3314, 3315, 3316}, chociaż, na spokojniejszy czas, zwyczajową siedzibą Piłata w Jerozolimie był Pałac Heroda Wielkiego³³¹⁷. Piłat wychodził z pretorium, gdy chciał coś zakomunikować Żydom, samo przesłuchanie Jezusa toczyło się właśnie w pretorium, por. (J 19,13), (CE3823). Użyta w Ewangelii Jana grecka nazwa miejsca *Lithostrotos* (hebrajskie, a bardziej aramejskie słowo *Gabbata*, znaczy to samo tj. *posadzka*) może odnosić się do kamiennej posadzki dziedzińca twierdzy Antonia zbudowanej z wielkich płyt³³¹⁸ – dzisiaj owa posadzka jest widoczna w kościele Ecce Homo³³¹⁹ – natomiast sama forteca wznosiła się na skalistym wzgórzu zwanym Bezetha na przestrzeni około 100 na 50 metrów³³²⁰. Według Dan Bahata³³²¹ jest jednak dyskusyjne, czy to co dzisiaj uważa się za Lithostrotos, rzeczywiście leżało na terenie twierdzy Antonia. Dodatkowo, cztery wysokie wieże, z których najwyższa miała wysokość 35 metrów, niższe po 25 metrów, ułatwiały penetrację terenu miasta i świątyni przez stacjonujący tutaj rzymski legion X *Fretensis*^{3322, 3323},

³³⁰⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 638, 654.

³³¹⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 365, 377.

³³¹¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 9-10, 196-197.

³³¹² P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 110.

³³¹³ tamże, s. 110.

³³¹⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 655-657.

³³¹⁵ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 245.

³³¹⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 382.

³³¹⁷ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 83.

³³¹⁸ EB, s. 316, *Gabbata*.

³³¹⁹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 130-131.

³³²⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 382.

³³²¹ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 30.

³³²² M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 84.

³³²³ G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 15.

o nominalnej nazwie *Legio decima Fretensis*, czyli Dziesiąty Legion Morski³³²⁴. Nazwę twierdzy nadał Herod na cześć Marka Antoniusza, po przebudowaniu w 31 r. p. Chr. istniejącej tu twierdzy hasmonejskiej^{3325, 3326}, o nazwie Baris³³²⁷, której zadaniem było również strzeżenie Świątyni. Dziś, na dużym obszarze zajmowanym wtedy przez Twierdzę Antonia, mieści się m.in. klasztor Biczowania i bazylika *Ecce Homo*³³²⁸.

Rzymski prokurator, w okresie podwyższonej gotowości bojowej, osobiście stawał na czele wojska stacjonującego w Antonii, zatrzymując się zapewne w swoim apartamencie. Na pewno do takich okresów wzmoczonej czujności prefekta należały święta żydowskie. Twierdza Antonia została zbudowana ok. 37-35 p. Chr. przez Heroda Wielkiego i została tak nazwana na cześć rzymskiego triumwira Marka Antoniusza³³²⁹. Dodatkowym instrumentem utrzymywania Żydów w posłuszeństwie, stanowił fakt, że w Antonii była przechowywana *szata arcykapłańska* i wobec tego, na tydzień przed każdym wielkim świętem, cztery razy do roku (Święta Paschy, Święto Pięćdziesiątnicy, Święto Namiotów i Dzień Pojednania), strażnicy świątynni udawali się do twierdzy z prośbą o wydanie szaty, a nazajutrz po uroczystościach szata znów tam powracała, gdzie była pieczołowicie przechowywana. Gdy Piłat przesłuchiwał Jezusa, szaty arcykapłańskiej w twierdzy nie było, bowiem już była przygotowywana w Świątyni na Paschę dla najwyższego kapłana³³³⁰. Notabene, kilka lat później³³³¹, legat Syrii L. Witeliusz (r. 35-39), wstawił się u cesarza Tyberiusza i Żydzi odzyskali na stałe szatę arcykapłańską, jak o tym wspomina J. Flawiusz³³³².

Rzecz interesująca, że w procesie Jezusa prowadzonym przez Piłata, trybunał i pretorium były rozdzielone, nie oznaczały jednego miejsca. Trybunał wraz z krzesłem kurulnym znajdował się na zewnętrznym dziedzińcu, a zatem nie w miejscu, które ewangelisti nazywają pretorium i gdzie toczyło się przesłuchanie. Piłat na trybunale zasiada tylko raz, na końcu, aby ogłosić wyrok.

TEKST

Żydzi w Judei, jako prowincji cesarskiej, byli wolni, mogli żyć według własnych praw, ale musieli przestrzegać zasad wprowadzonych przez Rzymian na podległym terytorium, podlegając rzymskiemu prawu karnemu i jeśli nie mieli specjalnie nadanego obywatelstwa rzymskiego *cives Romani*, to byli dla prawa rzymskiego tzw. *homines peregrini*, czyli cudzoziemcami³³³³.

Wygląda na to, że Piłat już wie o całej sprawie, gdyż bez żadnego wstępu, zaczyna od pytania procesowego «Jaką skargę wnosicie przeciwko temu człowiekowi?» (**J 18,29**). Piłat i Kajfasz żyli prawdopodobnie w dyplomatycznie poprawnych stosunkach (Piłat w każdym razie nie skorzystał nigdy z możliwości odwołania Kajfasza ze stanowiska, co wcześniej zdarzało się dosyć często), więc mogli wymieniać między sobą niektóre uzgodnione informacje, a oprócz tego istniał już wtedy prawdopodobnie zwyczaj, lub wymóg, informowania prokuratora rzymskiego o zwoływaniu Sanhedrynu, o czym wspomniano już wcześniej (por. kk do CE315), czyli można założyć, że Piłat wiedział wcześniej o zamiarze pojmaniu Jezusa i zwołaniu Sanhedrynu.

Sprawa z którą przychodzi do Piłata Żydzi przyprowadzając Jezusa jako oskarżonego, należy do kategorii spraw gardłowych, czyli zagrożonych karą śmierci (**J 18,31**). Jeśli nawet takie sprawy Żydzi mogli samodzielnie rozstrzygać – też nie wszystkie, bo nie np. sprawy polityczne (a z takiego rodzaju oskarżeniem wobec Jezusa przyszli) – to nie mieli prawa wykonywać wyroku w takiej sprawie. Czy Żydzi mieli prawo wydawać wyrok w takiej sprawie i poddawać go niejako prokuratorowi rzymskiemu do zatwierdzenia³³³⁴ – tutaj zdania znawców starożytnego prawa rzymskiego są podzielone. Niektórzy

³³²⁴ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 88.

³³²⁵ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 84.

³³²⁶ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 183.

³³²⁷ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 20.

³³²⁸ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 50-51.

³³²⁹ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 43, *Twierdza Antonia*.

³³³⁰ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 244.

³³³¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 89-90.

³³³² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 745, Ant. XV.XI.4.

³³³³ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 106-107.

³³³⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 149-150.

sądzą, że prokurator rzymski prowadził niezależny proces, tj. badał sprawę od początku i samodzielnie ustalał wyrok³³³⁵.

W czasie procesu u Piłata przedstawiciele Sanhedrynu pozostawali na zewnątrz pretorium dla zachowania czystości rytualnej przed Paschą. Piłat szanując obyczaj religijny, oprócz wyjścia na zewnątrz do pretorium na początku procesu Jezusa w celu zapytania przedstawicieli Sanhedrynu o powód oskarżenia, wychodzi jeszcze kilkakrotnie na zewnątrz by komunikować się z tłumem i oskarżycielami, podczas gdy Jezusa przesłuchuje wewnątrz pretorium, por. Loupan i Noël³³³⁶. Nie są stawiane przez Żydów żadne zarzuty natury religijnej, w szczególności główny zarzut o bluźnierstwo, gdyż rozstrzyganie takich spraw nie należało do jurysdykcji władzy rzymskiej, za to wysuwane są trzy zarzuty natury politycznej (**Łk 23,2**): podburzanie ludu, odwołanie od płacenia podatków i podawanie się za króla żydowskiego³³³⁷. Piłata zresztą interesuje tylko wymiar polityczny żydowskiej skargi³³³⁸, chociaż jej podłoże, to co było ważne dla Żydów, miało religijny charakter. Później Piłat, jeszcze co najmniej czterokrotnie do nich wychodził na zewnątrz, aby komunikować się w sprawie procesu. Ostatni raz po to, aby ogłosić wyrok.

Szczegółowa analiza procesu Jezusa z podziałem na sceny znajduje się w Apendyksie B.

Zarzuty przedstawione przez Sanhedryn (Łk 23,2) wobec Piłata Jezusowi były zaliczane do kategorii przestępstw przeciwko państwu rzymskiemu, dlatego Piłat miał obowiązek je rozpatrzyć. Zarzutami do rozpatrzenia przez Piłata były: ⁽¹⁾ *zarzut prowadzenia wrogiej działalności przeciwko cesarzowi z próbą pozbawienia cesarza godności króla żydowskiego (crimen lasae maiestatis) i przywrócenia monarchii żydowskiej (podawanie się za Mesjasza-Króla)*, ⁽²⁾ *zarzut działania przeciwko interesom fiskalnym cesarza (odwołanie od płacenia podatków)*, ⁽³⁾ *zarzut zagrażania bezpieczeństwu publicznemu (podburzanie narodu)*³³³⁹.

Piłat od razu kieruje swoje postępowanie w kierunku najcięższego z oskarżeń (**K1066**), zarzutu obrazy majestatu, podanego przez Żydów w trzeciej kolejności. Tropienie tego typu przestępstw bardzo interesowało Tyberiusza³³⁴⁰. Pozostałe zarzuty są jakby pominięte podczas dalszego postępowania w procesie.

Jezus mówi w trakcie procesu «Królestwo moje nie jest z tego świata. /.../» (**J 18,36a**) i rzeczywiście wydaje się, że Piłat przynajmniej częściowo to zrozumiał, że Jezus nie jest zagrożeniem dla władzy cesarskiej, ale ustępuje potem pod naciskiem Żydów. Jezus nie został w każdym razie skazany przez Piłata jako buntownik³³⁴¹, ani tym bardziej przywódca grupy buntowniczej – pomimo tego, że zatrzymanie Jezusa miało taki charakter, jakby to był ktoś taki, por. (K1025)³³⁴² – bo gdyby tak było, to na pewno zatrzymano by więcej osób z Jego otoczenia, przede wszystkim z grona Dwunastu.

Proces Jezusa jest prowadzony według reguł rzymskiego procesu karnego³³⁴³, w którym obowiązywały trzy podstawowe zasady procesowe: zasada jawności, ustności i bezpośredniości. Zasada jawności³³⁴⁴, czyli wymóg, aby proces odbywał się publicznie, spełniona jest częściowo – jako ukłon w stronę Żydów – przesłuchanie toczy się wewnątrz pretorium, ale Piłat często wychodzi na zewnątrz pretorium, aby komunikować się z zainteresowanymi. Zasada ustności³³⁴⁵ procesu jest w oczywisty sposób spełniona, od wniesienia oskarżenia i przesłuchania świadków, poprzez samo postępowanie procesowe i ogłoszenie wyroku. Zasada bezpośredniości³³⁴⁶ wymagająca, aby sędzia prowadzący sprawę, osobiście zetknął się podczas rozprawy z bezpośrednimi dowodami w sprawie i zeznaniami świadków, też była spełniona.

³³³⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 289-292; 306-328.

³³³⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 299-300.

³³³⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 380.

³³³⁸ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 78.

³³³⁹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 206.

³³⁴⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 199.

³³⁴¹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 317.

³³⁴² tamże, s. 318.

³³⁴³ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 180-184.

³³⁴⁴ tamże, s. 180-184.

³³⁴⁵ tamże, s. 180-184.

³³⁴⁶ tamże, s. 180-184.

Po stronie oskarżenia występuje kilka osób (**K1071**), co jest dopuszczalne w procesie rzymskim, z zastrzeżeniem jednak, że skarga nie powinna być anonimowa, oskarżyciel powinien być konkretną osobą³³⁴⁷. Tutaj wiadomo, że oskarżycielami było kilku członków Sanhedrynu, w randze arcykapłanów i starszych. W praktyce procesowej Rzymian musiało być dwóch, trzech mówców-oskarżycieli³³⁴⁸.

To, że sędzią w procesie Jezusa był namiestnik Judei, Poncjusz Piłat, wynikało z tego, że była to sprawa gardłowa, czyli bardzo poważna, zagrożona karą śmierci. Tylko Piłat posiada odpowiednie uprawnienia tzw. *imperium* prowincjonalne, w skład którego wchodzi dowództwo wojskowe, sądownictwo, władza cywilna i administracyjna³³⁴⁹. Jednocześnie osobiste prowadzenie procesu przez namiestnika implikowało w zasadzie tryb *cognitio extra ordinem*, w którym miał on dużą swobodę prowadzenia postępowania i ustalenia wyroku³³⁵⁰, a w tym trybie były rozpatrywane sprawy zwykłych ludzi (*humiliores, peregrini*), w odróżnieniu od spraw „dobrze urodzonych” (*honestiores*) rozpatrywanych w trybie *ordo iudicorum publicorum* przez trybunały i przysięgłych (*iudica publica*)³³⁵¹. Powołanie *consilium*, osobnej rady doradczej złożonej z prawników, było opcjonalne, z czego Piłat nie musiał korzystać i w każdym razie w procesie Jezusa nic nie wiadomo, aby z takiej możliwości skorzystał³³⁵².

Palestyna posiadała rozwinięty system sądów lokalnych różnych szczebli (por. kk do CE67), ale ten podział dotyczył tylko sądów żydowskich. W Egipcie, który był prowincją *sui generis*, pod pewnymi względami wyjątkową, imperator wszedł w prawa Ptolemeuszów, przejmując m.in. lokalną strukturę sądownictwa, gdzie na szczeblu centralnym za okrąg odpowiadał epistrateg, a za trybunał lokalny strateg³³⁵³. Jeśli jednak chodzi o typową sytuację sądów rzymskich w prowincjach, to należy powiedzieć, że „W prowincjach co do zasady nie działały żadne stałe sądy” – nie było wobec tego żadnej struktury sądowniczej, a wszystkie sprawy namiestnik rozstrzygał sam osobiście³³⁵⁴.

W pierwszej części przesłuchania Jezus odpowiada na powtórne pytanie Piłata, o to czy jest Królem Żydowskim. Dwukrotna forma pytania Jezusa o to samo (**J 18,33**), (**J 18,37**), a nawet trzykrotna – jeśli uznać późniejsze (J 19,9) za pytanie o to samo – ma swoje źródło w rzymskiej zasadzie procesowej kilkakrotnego pytania oskarżonego o stawiane im zarzuty, tzw. procedura *triple citatio* (trzykrotnego pozwu)³³⁵⁵, zanim zostanie wydane orzeczenie. Również oskarżyciele byli pytani trzykrotnie³³⁵⁶ o to jakie oskarżenie wnoszą i czy je podtrzymują, co zaznaczył Ewangelista Łukasz, por. (Łk 23,22), (CE326, 3793).

Jezus w pierwszej części (K1066-1069) na pytanie Piłata, o to czy jest królem, odpowiada pozytywnie. Co ciekawe Piłat nie uznaje tej wypowiedzi Jezusa za akt *confessio*³³⁵⁷, przyznania się do winy, lecz ogłasza (**K1070**) – czasowo, co prawda – *absolutio*, uwolnienie, ze względu na brak dowodów winy. Prawdopodobnie, Piłat uznał wypowiedź Jezusa (J 18,36), że królewska godność Jezusa nie ma bezpośredniego odniesienia do ziemskiej rzeczywistości władzy. Stąd mógł przyjąć, że wobec tego brak jest podstawowego warunku, umyślności i zawinienia czynu, aby można było uznać odpowiedzialność karną czynu³³⁵⁸.

Piłat nie wyznaczył Jezusowi żadnego obrońcy z urzędu, zapewne dlatego, że w zasadzie uważano iż, oskarżony powinien się sam bronić³³⁵⁹, o czym Piłat Jezusowi przypomina (**K1073**). Jezus jednak mil-

³³⁴⁷ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 209.

³³⁴⁸ P. LISICKI, dz. cyt., s. 329.

³³⁴⁹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 112-113.

³³⁵⁰ tamże, s. 138.

³³⁵¹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 451.

³³⁵² P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 209-210.

³³⁵³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 151.153.

³³⁵⁴ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 128.

³³⁵⁵ tamże, s. 218-219.

³³⁵⁶ tamże, s. 218-219.

³³⁵⁷ tamże, s. 221-223.

³³⁵⁸ tamże, s. 224.

³³⁵⁹ tamże, s. 216-219.

czy podczas drugiej części przesłuchania u Piłata, nie korzysta z prawa do obrony osobistej, co stawia sędziego w niewygodnej sytuacji, jeśli chodzi o możliwość oceny zasadności oskarżenia³³⁶⁰.

CE324. Jezus przed Herodem

MIEJSCE

W czasie Paschy Herod Antypas przebywał w Pałacu Hasmoneuszów i tutaj przesłuchiwał Jezusa³³⁶¹,³³⁶²,³³⁶³. Pałac Heroda, zbudowany na wzgórzu Akra³³⁶⁴, przylegał do placu Ksystos z którego do Świątyni przez most nad doliną Tyropeonu – zwaną też Doliną Centralną, lub El-Wad („Doliną”)³³⁶⁵, a przez Józefa Flawiusza nazwaną Doliną Serowarów³³⁶⁶ – a potem do Twierdzy Antonia droga nie była długa³³⁶⁷. Nie wiadomo jednak, czy tą właśnie drogę wybrała straż, by Jezusa zaprowadzić do Heroda i później odprowadzić na powrót do Piłata.

Hasmonejczykami Józef Flawiusz nazwa Machabeuszów počawszy od Matatiasza, choć inni dopiero od Jana Hirkana, prawdopodobnie na tej podstawie, że ich rodowód wywodzi się z miejscowości „Haszemon” wymienionej w Księdze Jozuego (Joz 15,27), wg transkrypcji [BT w.5] *Cheszmon*³³⁶⁸. Można jeszcze powiedzieć, że w początkach dynastii Hasmonejczycy byli równocześnie arcykapłanami i królami, oraz, że Mariamme, żona Heroda Wielkiego, była również Hasmonejką³³⁶⁹,³³⁷⁰.

Istniał także w Jerozolimie Pałac Heroda Wielkiego (tzw. Cytadela Heroda), na prawo od Bramy Jaffy³³⁷¹, w której mieszkał później jeszcze jego następca etnarcha Archelaos, ale gdy w roku 6 AD tą część terytorium Heroda Wielkiego, którą władał Archelaos (czyli m.in. Judeę) objęli we władanie kolejni prokuratorzy rzymscy, to również oni objęli ten pałac na swoją wyłączność³³⁷²,³³⁷³. Herod Antypas nie mógł więc tutaj zamieszkać³³⁷⁴.

Powstaje jednak inna kwestia, czy Poncjusz Piłat jako **miejsce pretorium**³³⁷⁵,³³⁷⁶,³³⁷⁷ wybrał Pałac Heroda Wielkiego³³⁷⁸,³³⁷⁹,³³⁸⁰ czy Twierdzę Antonia. Trzecia możliwość, sugerowana przez Hesemanna³³⁸¹, czyli Pałac Hasmoneuszów, jest raczej tylko hipotetyczna, gdyż jak powiedziano wyżej, w tym pałacu rezydował Herod Antypas – wobec tego tą ewentualność należy raczej wykluczyć. Stanowisko tutaj przyjęte jest takie, że okoliczności procesu bardziej wskazują na to, iż była to Twierdza Antonia. Owszem, Józef Flawiusz podaje przykład późniejszego prokuratora Florusa, który zatrzymawszy się w pałacu królewskim (czyli w Cytadeli Heroda), każe przed nim ustawić trybunał³³⁸². Natomiast analizując początek procesu św. Pawła na wiosnę roku 58, który miał miejsce w Jerozolimie, należy zauważyć, że w procesie Apostoła Pawła ów Pałac Heroda Wielkiego nie jest w ogóle wykorzystywany, natomiast Twierdza Antonia tak. Paweł spędza w niej trzy dni jako więzień, jest tutaj

³³⁶⁰ tamże, s. 216-219.

³³⁶¹ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 82.

³³⁶² E. GALBIATI E., F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 210.

³³⁶³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 112-113.

³³⁶⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 318.

³³⁶⁵ EB, s. 462.

³³⁶⁶ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 101.

³³⁶⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 386-387.

³³⁶⁸ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 130.

³³⁶⁹ tamże, s. 147.

³³⁷⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 79, par. 50.

³³⁷¹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 89.

³³⁷² E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 83.

³³⁷³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 51, par. 14.

³³⁷⁴ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 278n.

³³⁷⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 188-192.

³³⁷⁶ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 281-285.

³³⁷⁷ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 395-396.

³³⁷⁸ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 484.

³³⁷⁹ EB, s. 1287, trybunał.

³³⁸⁰ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 44.

³³⁸¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 274-275.

³³⁸² J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 180, Bell. II.XIV.8(301).

przesłuchiwany – przez trybuna co prawda, ale to dlatego, że jest to zwykły czas i prokurator Feliks wtedy administruje w Cezarei – jak też miał być biczowany, ale tego w końcu unika.

Pokrótkie, dla porównania z procesem Jezusa, warto prześledzić **proces Pawła** w Jerozolimie, który wygląda następująco. Apostoł Paweł jest najpierw prowadzony do twierdzy – twierdzy Antonia³³⁸³ – tutaj, na schodach, następuje pierwsze przesłuchanie przed trybunem i zgromadzonym tłumem (Dz 21,37-22,22). Następnie w twierdzy Antonia trybun nakazuje biczować Pawła by wydobyć z niego zeznanie w sprawie gniewu tłumu (Dz 22,23-24), czego Paweł unika odwołując się do swojego obywatelstwa rzymskiego (Dz 22,25-29a). Paweł zostaje związany i spędza noc w twierdzy (Dz 22,29b). Następnego dnia jest przesłuchiwany przed Sanhedrynem, najprawdopodobniej w Auli Sanhedrynu, obok Świątyni Jerozolimskiej (Dz 29,30-23,11), po czym zostaje odprowadzony do twierdzy; w nocy ukazuje mu się Pan i dodaje odwagi. Kolejny dzień Apostoł przebywa w twierdzy Antonia, ale ze względu na niebezpieczeństwo ze strony Żydów na godzinę 21-szą trybun przygotowuje wymarsz eskorty dwustu żołnierzy, siedemdziesięciu jeźdźców i dwustu oszczepników pod wodzą dwóch setników, która odprowadza Pawła najpierw do miasta Antipatris, a nazajutrz, już sami jeźdźcy, odprowadzają Pawła do Cezarei, gdzie Paweł jest strzeżony w pretorium Heroda, znajdującym się w Pałacu Heroda Wielkiego w północnej części miasta, por. (Dz 23,12-35).

Jako argument, że Piłat wybrał na miejsce Pretorium Pałac Heroda Wielkiego w Jerozolimie, przytaczane jest słowo *αὐλή* (aulē) z (Mk 15,16), tłumaczone w [BT w.5] jako *pałac* – jest to owszem jedno ze znaczeń, ale ogólniejszym znaczeniem tego słowa jest *dziedziniec*. Słowo *αὐλή* ma być stosowane u Józefa Flawiusza wyłącznie w stosunku do Pałacu Heroda Wielkiego w znaczeniu pałacu³³⁸⁴. Jednak należy tu wziąć także pod uwagę przekaz Józefa Flawiusza dotyczący Twierdzy Antonia: „*Wnętrze przestrzeni i swoim urządzeniem przypominało pałac królewski. Podzielono ją na różne komnaty, do różnych celów przeznaczone. Były tam przejścia kryte, łaźnie i obszerne dziedzińce, na których mogło obozować wojsko. Wyposażono ją we wszystkie potrzebne urządzenia jak miasto, a pod względem przepychu był to istny pałac*”³³⁸⁵. Jak z tego opisu można wnioskować, Ewangelista Marek, pisząc przecież zupełnie niezależnie od Józefa Flawiusza, miał pełne prawo użyć słowa *αὐλή*, bądź w znaczeniu pałacu, bądź w znaczeniu dziedzińca, w stosunku do Twierdzy Antonia. Natomiast Pałac Heroda Wielkiego była to rezydencja iście królewska³³⁸⁶, mająca charakter pokazowy i reprezentacyjny o tak wielkim przepychu, komforcie, przemyślności urządzenia, iż Józef Flawiusz m.in. stwierdza³³⁸⁷, iż, „*aby go opisać, brak po prostu słów*”, wobec tego mało prawdopodobnym jest, aby tutaj stacjonowała cała kohorta wojska i aby tu znajdowało się też pretorium.

Zastanawiające jest również, że żona Piłata przysłała mu, w dalszej części procesu (CE326), (Mt 27,19), ostrzeżenie związane ze snem z niedawnej nocy, bo oznacza to, że nie kontaktowała się wcześniej tego dnia z mężem. Powodem mogła być późniejsza pora rozpoczęcia dnia, albo spędzenie noclegu w innej rezydencji. Jeśli Piłat i jego żona rozlokowali się w dwóch różnych miejscach: żona w wygodnym Pałacu Heroda Wielkiego, początkowo pewnie razem z mężem, a Namiestnik jednak, ze względu na oczywiste obowiązki w okresie Paschy, głównie w twierdzy, to wtedy ten werset jest w pełni zrozumiały. Tak więc, Pretorium w Pałacu Heroda raczej nie było, bo w takiej sytuacji Piłat na pewno by tam również nocował i musiałby z autopsji coś wiedzieć o przykrym śnie żony.

TEKST

Jak relacjonuje Ewangelia Łukasza (**Łk 23,7**), Piłat ustaliwszy że Jezus, jako pochodzący z Galilei, jest *spod władzy Heroda*, odsyła do niego Jezusa. Jest to znane w prawie rzymskim odesłanie przesłuchiwanego od sądu miejsca uwięzienia (*forum comprehensionis*) do sądu miejsca pochodzenia, lub zamieszkania (*forum originis vel habitationis vel domicilli*)³³⁸⁸.

Zasada ta nie była jednak zbyt często stosowana. Mogło w tym przypadku chodzić o specjalny przywilej, który otrzymał Herod Wielki od samego cesarza³³⁸⁹, który to przywilej być może przeszedł

³³⁸³ BT w.5, p. Dz 21,34.

³³⁸⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 284.

³³⁸⁵ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 330, Bell. V.V.8(241-241).

³³⁸⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 48.

³³⁸⁷ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 324, Bell. V.IV.4 (176).

³³⁸⁸ BP, s. 211, p. Łk 23,6-12.

³³⁸⁹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 506.

na Heroda Antypasa (syna Heroda Wielkiego). Przywilej ten polegałby na prawie do ekstradycji zbiegłego człowieka, nawet z miasta niepodlegającego rządowi władcy³³⁹⁰.

Herod stanowił ważne, chociaż do pewnego stopnia autonomiczne, ogniwo cesarskiej władzy, posiadając (honorowy) tytuł³³⁹¹ „sprzymierzony król i przyjaciel ludu rzymskiego” (*rex socius et amicus populi Romani*).

Proces przed Herodem należy traktować również jako część procesu przed władzami rzymskimi^{3392, 3393}. Mimo, że formalnie Herod (Antypas) był Żydem i władcą części Żydów, to jednak przede wszystkim był tetrarchą (Łk 3,1). Tetrarcha to tytuł, nadawany przez Rzymian władcom zależnych państw, o randze niższej niż etnarcha i ściśle biorąc jest to tytuł o randze niższej niż tytuł królewski, chociaż w (Mk 6,14) Herod jest nazywany królem³³⁹⁴. Żydzi do Heroda Antypasa odnosili się raczej niechętnie, z powodu służalczości wobec Rzymu, oraz z powodu pochodzenia – jego ojciec, Herod Wielki, był Idumejczykiem, a ponieważ Idumejczykom, dopiero od około 140 lat (110 p. Chr.) został narzucony judaizm, to byli oni uważani za Żydów jakby „w połowie”³³⁹⁵. Dokładniej mówiąc, z Idumei, terenu starotestamentalnych Edomitów, niegdysiejszych wrogów Izraela, pochodził ojciec Heroda Wielkiego, Antypater, a matka Heroda Wielkiego, Kypros, pochodziła z Petry, stolicy semickiej, ale pogańskiej Nabatei³³⁹⁶.

Zainteresowanie Heroda Jezusem (Łk 23,8) jest poniekąd zrozumiałe. Jako bardzo doświadczonego władcę, który już 34 lata jest tetrarchą Galilei i Perei³³⁹⁷, interesuje go wszystko, co się w Palestynie dzieje, szczególnie tej podległej jego wpływom, zwłaszcza, jeśli nie ma nad tym pełnej kontroli.

Herod był tetrarchą, więc szata *łśniący płaszcz* w którą ubrano Jezusa (Łk 23,11), nie była sensu stricto szatą królewską³³⁹⁸, chociaż jeśli ów płaszcz był barwy białej, to była to szata charakterystyczna dla królów żydowskich³³⁹⁹; szata szkarłatna świadczyłaby bardziej o chęci wyśmiania obdarowanego³⁴⁰⁰. Motywem podarowania Jezusowi przez Heroda tego płaszcza była, oprócz drwiny, może swego rodzaju protekcja, niejawną prośbą do Piłata o łaskawsze potraktowanie³⁴⁰¹. Gest ofiarowania poddanemu królewskiej szaty był znany na dworze perskim³⁴⁰² i był wyróżnieniem, wraz z podarowaniem królewskiego konia i nawet korony, oraz honorowym przejazdem wokół placu miejskiego, por. (Est 6,7-11). Wszelkie atrybuty królewskie przydawane Jezusowi mają jednak zdecydowanie inny cel, nie służą temu by Jezusa uhonorować, ale by go wyszydzić. Jeszcze raz w czasie procesu, dla wydrwiania Jezusa jako króla żydowskiego, żołnierze rzymscy, za przyzwoleniem rzymskiego prokuratora, włożą na Niego podobną szatę, *plaszcz purpurowy* (J 19,2), (CE3803-3806).

Płaszcz otrzymany od Heroda był dodatkową, wierzchnią szatą. Jezus przed Annaszem, Sanhedrynem, Piłatem i Herodem, występował najprawdopodobniej w swoich własnych szatach, nic w każdym razie nie wskazuje na to, aby go ubrano w przepisane czarną szatę, jak opisuje³⁴⁰³ strój człowieka wyglądającego miłosierdzia przed Sanhedrynem Józef Flawiusz³⁴⁰⁴.

Jest dość znamienym faktem, że Herod Antypas, do końca swojego panowania pozostał tetrarchą mimo, że w AD 39 starał się w Rzymie, za namową Herodiady, o tytuł króla. Mało, że tytułu nie

³³⁹⁰ EB, s. 987, *Przed Herodem*.

³³⁹¹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 45.

³³⁹² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 460, par. 182.

³³⁹³ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 33, NIV§160.

³³⁹⁴ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s.516, *tetrarcha*.

³³⁹⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 43-44, par. 6.

³³⁹⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 60, 65.

³³⁹⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 320.

³³⁹⁸ KKB, s. 1102, p. 187.

³³⁹⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 179, p. 23,11.

³⁴⁰⁰ P. LISICKI, dz. cyt., s. 349-350.

³⁴⁰¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 387.

³⁴⁰² J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 96.

³⁴⁰³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 260.

³⁴⁰⁴ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 672, Ant. XIV.IX.4(172).

otrzymał, to oskarżony jeszcze o zbrodnię stanu, został pozbawiony władzy i skazany na wygnanie do Lyonu w Galii³⁴⁰⁵.

Herod po nieudanej próbie przesłuchania odsyła Jezusa do Piłata (**Łk 23,11**), najprawdopodobniej uznając kompetencje namiestnika jako organu właściwego do rozpoznawania sprawy Jezusa, rzeczowo oraz miejscowo, na zasadzie *forum delicti commissi* (sądu miejsca gdzie popełniono rozpatrywany czyn)³⁴⁰⁶.

Odesłanie Jezusa do Heroda i uznanie tym samym jego jurysdykcji w stosunku do osoby Jezusa, jest pojednawczym gestem Piłata wobec Heroda, gestem, którego tak naprawdę nie musiał on wykonywać. Ewangelista Łukasz stwierdza (**Łk 23,12**), że o ile przedtem Herod i Piłat byli w nieprzyjaźni, to w tym dniu stali się przyjaciółmi. Okazanie sobie nawzajem respektu, w zakresie prerogatyw sądowniczych, zapewne było tym co ociepliło ich stosunki. Dlaczego przedtem były złe, można tylko przypuszczać. Herod Antypas mógł mieć w imieniu Żydów niejaki pretensje (na zasadzie honorowej, bo władza nad Judeą nie należała już do dynastii herodiańskiej), o niektóre akcje powodowane przez Piłata godzące w religijną i ekonomiczną niezależność Żydów, wśród których można wymienić sprawę wniesienia do Jerozolimy proporców z godłem cesarskim (zabranych potem wskutek protestu Żydów), por. (kk do CE328), czy też budowy wodociągów i nowego systemu zasilania w wodę dla Jerozolimy za pieniądze świątynne³⁴⁰⁷, natomiast podnoszona niekiedy w tym kontekście sprawa wniesienia tarcz z imieniem cesarza do pałacu Heroda w Jerozolimie³⁴⁰⁸, według datacji KCE, nie powinna mieć wpływu, gdyż zdarzenie mogło mieć miejsce w roku 31 po Chr.³⁴⁰⁹. Wszelkie pretensje Heroda mogły mieć jakieś negatywne reperkusje w Rzymie, czego Piłat oczywiście wolał ze wszelkich miar unikać³⁴¹⁰.

CE325. Jezus ponownie przed Piłatem

DATAcja

Przesłuchanie u Heroda zapewne nie było zbyt długie, toteż przerwa w procesie u Piłata nie trwała dłużej niż godzinę i Piłat znowu przywołuje oskarżycieli i świadków ze strony żydowskiej (**Łk 23,13**).

W czasie tej przerwy Piłat być może zajmował się sprawami rozbójników: Barabasza, oraz dwóch innych straconych wraz z Jezusem.

TEKST

Namiestnik oznajmia po raz drugi Żydom swój zamiar uwolnienia Jezusa (**Łk 23,16**), ale za cenę chłosty. Rzymska chłosta była stosowana, albo jako jedyna kara przy lżejszych przewinieniach, taki pierwotnie zamiar miał Piłat, albo jako dodatek do kary głównej³⁴¹¹.

Biczowanie stosowano tylko w stosunku do obywateli nie rzymskich, peregrynów³⁴¹².

Piłat prowadzi proces jako samodzielny sędzia, ale z drugiej strony, swoje ustalenia konsultuje z zebranymi Żydami, tj. arcykapłanami, członkami Sanhedrynu i ludem. Tak jest przed przesłuchaniem u Heroda (K1070), (J 18,38b), (**Łk 23,4**), gdzie Żydzi nie zgadzają się z orzeczeniem niewinności Jezusa. Podobnie jest również po przesłuchaniu u Heroda, gdzie Piłat nie ogłasza już niewinności Jezusa, ale proponuje jednak uwolnienie poprzedzone karą chłosty (**Łk 23,14-16**), na co Żydzi się nie zgadzają i w ramach przywileju paschalnego chcą uwolnienia Barabasza (CE326), nie Jezusa, dla Jezusa żądając ukrzyżowania. Piłat zgadza się na ubiczowanie Jezusa i w domyśle również na ukrzyżowanie (K1090), jednak po ubiczowaniu jeszcze raz oznajmia Żydom „*ja nie znajduję w nim żadnej winy*” (J 19,6) i dopiero w wyniku groźby Żydów, że nie wydanie wyroku skazującego na Jezusa, popsuje mu stosunki z cezarem (J 19,12), wydaje wyrok skazujący Jezusa na ukrzyżowanie, oświadczając jednocześnie «*Nie jestem winny krwi tego Sprawiedliwego. To wasza rzecz*» (Mt 27,24), (K1097). Piłat prowadzi z Żydami swoistą grę, w której pełnią oni jakby rolę jego rady sędziowskiej –

³⁴⁰⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 54.

³⁴⁰⁶ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 225.

³⁴⁰⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 60, par. 23.

³⁴⁰⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 200-201.

³⁴⁰⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 60, p. 23.

³⁴¹⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 182.

³⁴¹¹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 227.

³⁴¹² J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 406.

bo wpływają przecież znacząco na przebieg procesu i przede wszystkim na wyrok – choć z formalnego punktu widzenia są tutaj tylko oskarżycielami, świadkami i audytorium procesu.

Początkowa obrona Jezusa przez Piłata mogła wynikać z dwóch przesłanek³⁴¹³: ⁽¹⁾ jego własnej oceny, jako rzymskiego urzędnika, braku podstaw do oskarżenia Jezusa, ⁽²⁾ nieprzejednanej postawy wobec Żydów, zgodnie z którą zapewne chętnie działał im na przekór, wg Filona (Legatio ad Gaium, 38, par. 303) „Nie był skłonny uczynić czegokolwiek, co mogłoby się spodobać jego żydowskim poddanym”; podobnie konkluduje G. Ravasi³⁴¹⁴.

CE326. Jezus odrzucony przez swój naród

DATA

Wyrażenie użyte w (Mk 15,7) „w czasie rozruchów”, z greckim źródłosłowem „μετὰ τῶν στασιαστῶν” (meta tōn stasiastōn), który można też przetłumaczyć „w czasie tych rozruchów” lub nawet „w czasie tego powstania”, każe się domyślać, że Ewangelista Marek ma na myśli bardzo konkretne, ogólnie znane zdarzenie³⁴¹⁵: nie jest wykluczone, że może chodzić o bunt związany ze sprawą budowy wodociągu³⁴¹⁶, gdy Piłat zabrał na ten cel pieniądze ze skarbu świątynnego; zdarzenie to jest datowane na rok 30 po Chr. przez E.M. Smalwood („Latomus” 15,1956, s. 314 n.).

TEKST

Według relacji Ewangelisty Marka (**Mk 15,6.8**) atmosfera procesu stała się bardziej napięta, gdyż przyszedł tłum specjalnie po to, aby *domagać się* uwolnienia na święto jednego wskazanego przez nich więźnia i w tym uczestniczyć. Ten tłum przyszedł z dolnego miasta, z dzielnic mieszczańskich³⁴¹⁷.

W (**J 18,40a**), (CE3782) jest mowa „powtórnie zawołali”, lecz owo *powtórnie* nie dotyczy odpowiedzi tłumowi na pytanie Piłata o los Jezusa, które Piłat zadaje trzykrotnie i tutaj zadał je dopiero po raz pierwszy. Tekst Ewangelii Jana wskazuje, że Ewangelista odwołuje się tu (owo *powtórnie*) najprawdopodobniej do momentu, gdy Piłat zapytał Żydów o to, jaką skargę wnoszą przeciwko Jezusowi (J 18,30), (CE3726). Przywilej paschalny to może zwyczaj żydowski, który Piłat przyjął i stosował³⁴¹⁸.

Żonie Piłata (**Mt 27,19**) pisma apokryficzne nadały imię Klaudia Procla (Proculla)^{3419, 3420, 3421}. To, że żona Piłata była z nim w Jerozolimie, świadczyło o wysokiej pozycji Piłata wśród cesarskich urzędników – zwykle pro-konsulowie rzymscy nie zabierali swoich żon na prowincję, gdyż zabraniało tego prawo (*lex Oppia*)³⁴²², chociaż w czasach Poncjusza Piłata zakaz ten praktycznie nie funkcjonował, lub go znacznie złagodzano, albo, jeśli nawet istniał, to tylko formalnie³⁴²³. Jedną z tradycji chrześcijańskich mówi, że żona Piłata, Klaudia Prokula, wywodzi się z cesarskiego domu jako wnuczka cesarza Augusta, chociaż urodzona nie na cesarskim dworze, ale na wygnaniu³⁴²⁴.

Ewangelista Marek (**Mk 15,7**) wspomina o krwawych rozruchach w których Barabasz brał udział. Może tu chodzić o rozruchy jakie miały miejsce w roku 29 (lub 30) w Jerozolimie – możliwe, że o nich wspominał Łukasz w (Łk 13,1) – a były spowodowane tym, że Piłat użył pieniądze ze skarbca świątynnego na budowę wodociągu^{3425, 3426}.

³⁴¹³ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 455.

³⁴¹⁴ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 52.

³⁴¹⁵ P. LISICKI, dz. cyt., s. 77.

³⁴¹⁶ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 167, 461 przypis 111, *Bell. II.IX.4*.

³⁴¹⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 330.

³⁴¹⁸ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 220, p. 39.

³⁴¹⁹ G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 98.

³⁴²⁰ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 639, *EwNik*.

³⁴²¹ tamże, s. 689, *List Piłata do Heroda*.

³⁴²² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 389.

³⁴²³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 207-208.

³⁴²⁴ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat prefekt Judei*, Kraków – Mogilany 2003, s. 8.

³⁴²⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 383, p. 2.

³⁴²⁶ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 840-841; *Ant. XVII.III.2*.

*Świadectwa historyczne o Piłacie charakteryzują go jako wroga Żydów i jako osobę nie lękającą się stanowczej decyzji*³⁴²⁷.

Piłat w zamiarze sprzeciwienia się decyzji Sanhedrynu i uwolnienia Jezusa odwołuje się do „przywileju paschalnego” (łac. *privilegium paschale*), czyli uwalniania jednego więźnia na pamiątkę wyjścia z Egiptu³⁴²⁸. Na gruncie prawa rzymskiego przywilej ten jest zapewne poparty uprawnieniem namiestnika Judei do stosowania formy amnestii „*abolitio publica*”, wykorzystywanym pewnie rzadko i w wyjątkowych okolicznościach³⁴²⁹, którymi mogły być szczęśliwe daty³⁴³⁰ związane z rządami cesarza, lub prokuratorów rzymskich, albo odnosiły się do podbitych ludów. Zastosowana (wobec Barabasa) forma amnestii ma zapewne miejsce przed wyrokiem i prawdopodobnie również przed procesem, na który Barabasz oczekiwał w więzieniu, dlatego jest to *abolitio*; po wydaniu wyroku jedynie cesarz lub senat rzymski miałby prawo ułaskawienia, wtedy taką amnestię nazywano *indulgentia*³⁴³¹, lub *venia* według³⁴³². Namiestnik Judei przedstawiając Jezusa dodaje dodatkowe tytuły, Mesjasz, Król żydowski, może również dla uniknięcia niejednoznaczności, dlatego, że pełne imię Barabasa, zgodnie z niektórymi starymi kodeksami Ewangelii, miałoby brzmieć Jezus Barabasz – chodzi o tzw. dłuższą lekcję imienia Barabasa^{3433, 3434} w wersecie (Mt 27,16) odnotowaną w rękopisie „S” z dziesiątego wieku, oraz w dwudziestu rękopisach minuskulnych. Jak wyjaśnił Orygenes omijano niekiedy, w niektórych rękopisach – poniekąd słusznie – dłuższą lekcję imienia Barabasz, gdyż „Jezus” nie jest właściwym imieniem dla grzesznika³⁴³⁵. Na jeszcze jedną cechę imienia Barabasz warto zwrócić uwagę – jego imię pochodzi od aramejskiego zwrotu Bar-Abba, co znaczy „syn ojca”³⁴³⁶. Niektórzy tłumaczą też to imię jako Bar-Rabban, czyli „syn Rabbiego (świętego)” lub ewentualnie „syn mistrza”^{3437, 3438}.

Tłum ma dokonać wyboru pomiędzy Jezusem, synem Ojca niebieskiego i Mesjaszem, jak o nim mówił sam Piłat, a Barabaszem, synem ojca ziemskiego i rozbójnikiem (**K1079**). Można przypuszczać, że zestawienie obu postaci Jezusa i Barabasa, przypadkowe lub nie, stanowiło dodatkowe upokorzenie Jezusa.

Niestety, Piłat proponując Jezusa, obok Barabasa, jako kandydata do amnestii w ten sposób jakby niejawnie przyznaje winę Jezusowi³⁴³⁹, ograniczając sobie przy tym swobodę niezależnego, czysto sądowego rozstrzygnięcia sprawy Jezusa, co zresztą w chwilę po amnestii Barabasa, zebrany tłum wykorzystuje, gdy w odpowiedzi na pytanie Piłata «Cóż więc mam uczynić z tym, którego nazywacie Królem żydowskim?» domaga się krzykiem «Ukrzyżuj go!» (**Mk 15,12-13**).

Dopominanie się przez tłum o karę śmierci krzyżowej dla Jezusa, która przez Żydów nie była już stosowana (nawet, gdyby posiadali prawo wykonywania wyroków śmierci), może być celową intrygą arcykapłanów i Sanhedrynu, aby do oskarżenia Piłata, dodać niejako własne oskarżenie o zwodzenie ludu, które mogło być poczytane jako działanie na szkodę narodu³⁴⁴⁰, gdyż za taki czyn była przewidziana w Księdze Powtórzonego Prawa (Pwt 21,22-23) kara śmierci krzyżowej.

³⁴²⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, s. 246, p. 17-23.

³⁴²⁸ P. LISICKI, dz. cyt., s. 351.

³⁴²⁹ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 232, 237.

³⁴³⁰ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 51.

³⁴³¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 123, 208-209.

³⁴³² J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 399.

³⁴³³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 630, 632.

³⁴³⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 117-118.

³⁴³⁵ P. LISICKI, dz. cyt., s. 352.

³⁴³⁶ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 124.

³⁴³⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 391.

³⁴³⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 117.

³⁴³⁹ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 457.

³⁴⁴⁰ tamże, s. 466-467.

CE327. „Oto człowiek” („Ecce homo”)

KONSTRUKCJA

Rozdział ten odpowiada częściom A i B rozdziału w synopsach Alanda³⁴⁴¹ i Wojciechowskiego³⁴⁴². W KCE wybrano krótszą perykopę z Jana, (J 19,1-8) zamiast (J 19,1-15).

Fragment (J 19,1-3) jest paralelny do synoptyków i wyznacza pierwszą część wydarzenia toczącą się wewnątrz pałacu, bez udziału Żydów, ze sceną ubiczowania, ukoronowania cierniem i wyszydzienia Jezusa przez żołnierzy z obecnej tam całej kohorty (Mt 27,27). Scena ma miejsce na wewnętrznym dziedzińcu, tam gdzie mieściło się pretorium.

Samodzielny fragment (J 19,4-8) jest opisem drugiej części wydarzenia, stanowiącego próbę uniewinnienia przez Piłata, wobec Żydów, ubiczowanego i wyszydzzonego Jezusa.

MIEJSCE

Wykonanie biczowania wewnątrz pretorium i to przez całą kohortę wydaje się być jeszcze jednym argumentem za tym, że miejscem pretorium była jednak Twierdza Antonia. Inne argumenty na rzecz tej tezy są przytoczone wcześniej – por. kk do (CE324).

TEKST

Korona z cierni (**J 19,2**) włożona na głowę Jezusa mogła być uczyniona jako opaska z wici trzcinyowych, która stanowiła obsadę dla ciernistych gałęzi z krzewu jujuby³⁴⁴³, lub była skrócona z kolczastych gałązek, np. krzewu akantu³⁴⁴⁴.

Ewangelia Marka (**Mk 15,17**) i Jana (J 19,2), na określenie płaszcza, którym okryto Jezusa, używa słowa *purpura* (gr. πορφύρα, porphura), co sugeruje płaszcz macedoński o kolistym kształcie, spinany na prawym ramieniu, barwiony słynną purpurą z Tyru, co sprawiało, że był to płaszcz bardzo kosztowny, godzien króla, a nawet cesarza, natomiast Ewangelia Mateusza (**Mt 27,28**) mówi o płaszczu szkarłatnym (gr. χλαμύδα κοκκίνη, chlamuda kokkinēn), co prawdopodobnie oznacza zwykły, czerwony płaszcz żołnierski, zarzucany na ramiona³⁴⁴⁵.

Żołnierze „przyklękali przed Nim i szydzili z Niego, mówiąc: «Witaj, Królu żydowski!»” (Mt 27, 29b). To zachowanie może być elementem tzw. gry w króla (*basilikos*)^{3446, 3447, 3448, 3449, 3450}, która była niekiedy okrutnym zajęciem żołnierzy rzymskich, zwłaszcza podczas saturnaliów. Takemu wybranemu do drwin, sztucznych hołdów i znęcania się nad nim królowi, nadawano w tej maskaradzie zwykle imię Karabas.

Ewangelista Łukasz w rozdziale (CE325) pisze, że Piłat chciał Jezusa wychłostać i uwolnić (Łk 23,16). W takiej sytuacji, jako kara ostrzeżenie, praktykowano lżejszą, ostrzegawczą formę chłosty, ale gdy biczowanie stanowiło jedną z kar składających się na wyrok, wtedy było wymierzane w sposób bardzo dotkliwy, surowy³⁴⁵¹. Jaki rodzaj ubiczowania otrzymał Pan Jezus dokładnie nie wiadomo³⁴⁵², zależy to od kwalifikacji tej kary przez Piłata, według Ewangelii Łukasza i częściowo Ewangelii Jana, niewykluczona jest kara chłosty, według Ewangelii Marka i Mateusza było to biczowanie. Zwykle biczowanie było albo częścią wyroku, albo zasadniczym wyrokiem i w Ewangelii Marka i Ewangelii Mateusza występuje ono po ogłoszeniu wyroku (**Mk 15,15b**), (**Mt 27,26b**), natomiast w Ewangelii Łukasza i Jana wcześniej, gdyż Piłat chce Jezusa uwolnić za cenę ubiczowania, z czego się pod naciskiem Żydów wycofuje wydając wyrok śmierci krzyżowej (CE329), jednak nie należy stąd wnioskować, że były dwa ubiczowania. W przypadku Rzymian można by mówić nawet o czterech praktykach

³⁴⁴¹ K. ALAND, *Synopsis*, nr 340.

³⁴⁴² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 340.

³⁴⁴³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 394.

³⁴⁴⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 225n, p. 19,2.

³⁴⁴⁵ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 645, p. 28.

³⁴⁴⁶ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 247.

³⁴⁴⁷ G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 15.

³⁴⁴⁸ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 393-394.

³⁴⁴⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 283.

³⁴⁵⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 120-121.

³⁴⁵¹ EB, s. 126, *bicz*.

³⁴⁵² P. LISICKI, dz. cyt., s. 362.

biczowania w czasie procesów sądowych³⁴⁵³, jednak nie wydaje się, aby Piłat stosował ubiczowanie w celu wydobywania zeznań od Jezusa, ani też jako wojskowy wyrok śmierci (biczowanie do upadłego), raczej była to wspomniana odrębna kara chłosty, albo biczowanie przed wyrokiem,

Prawo Mojżeszowe znało karę biczowania, ale była ona ograniczona do maksymalnie 40-tu razów (Pwt 25,2-3), (2 Kor 11,24), wymierzanych batem lub różgami – w praktyce wymierzano 13-cie uderzeń na klatkę piersiową i po 13-cie na każde ramię, czyli, jak określano, „czterdzieści razów, bez jednego”³⁴⁵⁴. Rzymska kara biczowania była o wiele straszniejsza: nie ograniczano liczby razów, a narzędzia do biczowania zawierały metalowe elementy, które głęboko i mocno raniły ciało^{3455, 3456}.

Po wyszydzeniu i ubiczowaniu Piłat wyprowadza Jezusa na zewnątrz pretorium do Żydów oświadczając, iż nie znalazł w Nim żadnej winy i wypowiada znamienne słowa «Oto człowiek» (J 19,5). Powstaje tutaj kwestia, w jakim języku Piłat wypowiada te słowa, w języku greckim „Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος”, czy po łacinie „Ecce homo”?

Słowa były zapewne wypowiedziane w tym języku w którym odbywał się proces, a „w Rzymie, Italii i ogromnej części Imperium, językiem sądowym, co do zasady, była łacina”, ale w prowincjach wschodnich dopuszczalny był też język grecki. Znajomość języka greckiego przez rzymskich namiestników we wschodnich prowincjach cesarstwa można nieomalże przyjąć za pewnik³⁴⁵⁷. Warto wspomnieć, jeśli chodzi o język grecki, że już od czasów Juliusza Cezara, do instrukcji urzędowych z Rzymu dołączano przekład grecki³⁴⁵⁸. Postępowanie w sprawie Jezusa mogło się toczyć albo w języku greckim^{3459, 3460} jeśli Piłat na to przystał, to by tłumaczyło fakt, że w ewangeliiach nie ma nigdzie wzmianki o przywołaniu tłumacza, lub tłumacz – którego Piłat zapewne posiadał w składzie swojego personelu pomocniczego – był jednak obecny, dokonując przekładu z języka aramejskiego lub greckiego na łacinę, którą z dużą pewnością posługiwał się Piłat. Według Loupana i Noëla³⁴⁶¹ debaty (czyli publiczne części procesu) toczyły się w języku greckim, a wszelkie słowa sędziego odnoszące się do publiczności, były tłumaczone przez tłumacza na język aramejski, co oskarżycielom, znającym język grecki, dawało niewielki czas na przygotowanie wypowiedzi.

Podsumowując kwestię języka procesu: jeśli był obecny tłumacz, Jezus zapewne posługiwał się językiem aramejskim, Piłat łaciną, Żydzi językiem aramejskim. Jeśli tłumacz był nieobecny Jezus z Piłatem rozmawiał po grecku³⁴⁶², natomiast Piłat w niektórych sytuacjach stosował łacinę, np. w kontaktach ze sługami (sekretarz procesu, żołnierze), a w kontaktach z Żydami także język grecki.

Można jeszcze zapytać, skąd ewangeliciści posiadali tak dokładne informacje o procesie, skoro nie wszystkie części były przecież publiczne, np. przesłuchania Jezusa w Pretorium, lub przesłuchanie u Heroda (CE324), choć akurat ta informacja jest dość zdawkowa? Można przypuszczać, że ktoś życzliwy z personelu pomocniczego Piłata, tutaj o takich osobach nie mamy żadnych wiadomości, lub Heroda³⁴⁶³ – tutaj można tylko domniemywać o takich osobach jak Chuza (a właściwie jego żona Joanna), czy Manaen, może również Nikodem, lub ktoś z uczonych w Piśmie mających jakieś kontakty z dworem Heroda Antypasa – przekazał pewne informacje uczniom, w pierwszym rzędzie zapewne Piotrowi. Nie ma również protokołu z procesu, co nie musi oznaczać, że go wcale nie było.

³⁴⁵³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 341.

³⁴⁵⁴ EB, s. 1035,razy.

³⁴⁵⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 391-392.

³⁴⁵⁶ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 209-210.

³⁴⁵⁷ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 27.

³⁴⁵⁸ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 674n, Ant. XIV.X.2-3.

³⁴⁵⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 276.

³⁴⁶⁰ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 192-195.

³⁴⁶¹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 301.

³⁴⁶² E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 241.

³⁴⁶³ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 318.

CE328. Ostatnie przesłuchanie Jezusa

KONSTRUKCJA

Taki podrozdział jest wyodrębniony w pracy Szczepańskiego³⁴⁶⁴, z wersetami (J 19,8-15).

TEKST

Pytanie Piłata «Skąd ty jesteś?» (J 19,9), (CE3819) wygląda na zwykłe pytanie procesowe. Piłat jednak już wcześniej dowiedział się od Żydów, że Jezus jest Galilejczykiem, wobec czego podlega jurysdykcji Heroda (Łk 23,6-7), (CE3749.3754), a więc to pytanie nie służyło do ustalenia skąd Jezus pochodzi. Pytanie Piłata miało głębszy sens dotyczący źródła godności i autorytetu osoby Jezusa³⁴⁶⁵. Jezus pozostawia Piłata z tym pytaniem.

Miano „przyjaciel cezara” na które powołują się Żydzi (J 19,12), próbując przeciągnąć Piłata na swoją stronę, wysuwając groźbę jego utraty przez namiestnika, to tytuł honorowy nadawany wybranym jednostkom, np. senatorom^{3466, 3467}. Być przyjacielem cezara, *Amicus caesaris*, oznaczało przynależność do grupy osób blisko związanych z domem i dworem cesarskim, natomiast wypowiedzenie przyjaźni przez cesarza, *renunciatio amicitia*, oznaczało, wobec pozbawienia łaski i opieki cesarza, koniec kariery urzędniczej czy politycznej i najczęściej wygnanie z *Imperium*, w sensie wykluczenia z kręgu władzy i ekspatriacji³⁴⁶⁸. Ponad rok później³⁴⁶⁹, 18 października 31 r. po Chr., *Sejanus*, polityczna podpora Piłata w Rzymie, popadł w niełaskę, co niekiedy służy do uzasadnienia, że ukrzyżowanie Jezusa mogło mieć miejsce później – nie jest to jednak przesądzający argument, bo cesarz Tyberiusz chętnie zbierał wszelkie donosy na swoich podwładnych, niezależnie od czasu i chwilowej koniunktury politycznej. Piłat miał jeśli chodzi o rządzenie Judeą dużą samodzielność w sensie braku bezpośredniej kontroli, gdyż jego bezpośredni zwierzchnik, legat Syrii L. Aelius Lamia na życzenie Tyberiusza zarządził prowincją z Rzymu³⁴⁷⁰ (dopiero jego następcy rezydowali w Antiochii), zapewne tym bardziej bał się takiej pozycji utracić z powodu jakiejś skargi Żydów w Rzymie. Poznawszy już wcześniej nieustępliwość Żydów, mógł się też obawiać jakichś rozruchów, gdyż wobec takiego układu władzy, na pewno trudniejsze byłoby skorzystanie z pomocy syryjskich legionów³⁴⁷¹, np. w przypadku wybuchu powstania w Judei.

Piłat już kilkakrotnie miał się okazję przekonać, że Żydzi są nieustępliwi w obronie swojego stanowiska^{3472, 3473, 3474, 3475, 3476}. Między innymi, niedługo po tym, jak został prefektem (r. 26), prawdopodobnie pod koniec roku 26 po Chr.³⁴⁷⁷, gdy kazał nocą wnieść żołnierzom kohorty złożonej z Samarytan (*Cohors I-a Augusta Sebastenorum*), przenoszącym się na zimę z Cezarei do garnizonu w Jerozolimie, proporce z zasłoniętym godłem cesarskim. Wywołało to oburzenie Żydów, gdyż do miasta świętego prawo nie pozwalało na wnoszenie żadnych wizerunków ludzkich czy zwierzęcych. Wielka gromada ludu podążyła do Cezarei pod dom Piłata, aby go prosić o usunięcie z miasta owych proporców i przez pięć dni bezskutecznie oblegała dom prefekta. Wtedy Piłat zarządził audiencję na hipodromie mogącym pomieścić 20 000 osób, a gdy Żydzi się tam zgromadzili, otoczył ich żołnierzami, każąc im pogodzić się z jego decyzją, gdyż inaczej każe ich wytracić. Gdy żołnierze wyciągnęli miecze, Żydzi bezzwłocznie pokładli się na ziemię, wyciągając szyje i wołając, iż raczej *gotowi są śmierć ponieść niż przekroczyć prawo*. Ten gest ujął Piłata i *nakazał natychmiast zabrać*

³⁴⁶⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 388.

³⁴⁶⁵ J. RATZINGER – BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, s. 9-10.

³⁴⁶⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 226, p. 2.

³⁴⁶⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 420n.

³⁴⁶⁸ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 238-239.

³⁴⁶⁹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 226n, p. 19,12.

³⁴⁷⁰ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 18n.

³⁴⁷¹ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 20.

³⁴⁷² J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 166n, *Bell. II.IX.2-3*.

³⁴⁷³ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 840, *Ant. XVIII.III.1*.

³⁴⁷⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 59, par. 26.

³⁴⁷⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 94.

³⁴⁷⁶ EB, s. 934, *Piłat*.

³⁴⁷⁷ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 30.

sztandary z Jerozolimy. Niecałe 40 lat później, od konfliktu w Cezarei Nadmorskiej, rozpoczęła się pierwsza wojna żydowska (66-70 r. po Chr.)³⁴⁷⁸.

To czego Piłat się tak obawiał, tj. utraty łaski cezara, stało się później, w roku 36, u schyłku panowania Tyberiusza, za sprawą legata Syrii L. Witeliusza (r. 35-39), którego jedną z pierwszych decyzji po objęciu urzędu było skazanie na wygnanie Piłata (bezpośrednią przyczyną była skarga Samarytan na Piłata u Witeliusza za krwawe stłumienie ich wiecu religijnego w r. 35), a nieco później został zdjęty przez Witeliusza z urzędu arcykapłan Kajfasz^{3479, 3480, 3481}.

CE329. Wyrok

DATA

Godzina szósta jest liczona od początku dnia i oznacza południe³⁴⁸², czyli godzinę 12-tą³⁴⁸³, a „dzień przygotowania paschy” to przeddzień szabatu (który rozpoczyna się już wraz z wieczorem poprzedniego dnia, 24 godziny przed godziną rozpoczynającą szabat), co oznacza zarazem, że był to również czas rozpoczęcia ofiarowania baranków w świątyni^{3484, 3485, 3486}.

Jednak czas ogłoszenia wyroku przez Piłata to „około godziny szóstej”, co oznacza w przybliżeniu godzinę szóstą – tłumaczenie dosłowne z j. greckiego wg [GNTPW]³⁴⁸⁷ brzmi „godzina była jakoś szósta”. Można domniemywać, że godzina szósta (czyli wg czasu rzymskiego dwunasta w południe) nie była jeszcze osiągnięta, czyli, że był to jeszcze przedział czasu dla godziny trzeciej (od godziny 3-ciej do 6-tej) według żydowskiego podziału czasu dobowego – taka interpretacja pozwala na uzgodnienie z zapisem w (Mk 15,25), (CE3850), który mianowicie podaje godzinę trzecią jako godzinę ukrzyżowania Jezusa. Można zatem przyjąć, że w momencie ogłoszenia wyroku przybliżała się godzina szósta, czyli wg zegara rzymskiego dwunasta w południe³⁴⁸⁸ – było zapewne po jedenastej, może wpół do dwunastej, ale, jak można sądzić, nie później; podobnie interpretuje W. Szczepański³⁴⁸⁹.

Według E. Dąbrowskiego³⁴⁹⁰ czas procesu obejmuje ostatnie dwanaście godzin życia Jezusa. Proponowana w KCE chronologia ogranicza ten czas do około 11-tu godzin (od około godziny 1-szej do wpół do dwunastej), dwanaście godzin to czas od pojmania Jezusa do Jego ukrzyżowania.

Arcykapłani i kapłani, prawdopodobnie zaraz po ogłoszeniu wyroku, udali się do Świątyni by zdążyć na złożenie ofiary południowej. Jeśli wigilia Paschy pokrywała się z wigilią Szabatu (J 19,31), tak jak tym razem, to rytuał ofiary południowej zaczynał się dwie godziny wcześniej, po godzinie 6-tej i pół, czyli wg czasu rzymskiego po dwunastej trzydzieści³⁴⁹¹.

Według przekazu Marcjalisa (ok. 40-104 po Chr.)³⁴⁹² trybunały rzymskie urzędowały zwykle od świtu do końca godziny 4-tej, czyli 10-tej przed południem wg czasu nowożytnego. Jednak nie była to absolutna reguła, proces rozpoczęty przed południem, mógł być kontynuowany, pod warunkiem obecności obu stron, nawet do zachodu słońca³⁴⁹³. Czas procesu był więc nieznacznie przedłużony w stosunku do standardowego czasu – o około półtorej godziny – to mniej więcej tyle, ile zapewne wynosiła przerwa w procesie, spowodowana wizytą u Heroda.

³⁴⁷⁸ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 92.

³⁴⁷⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 89-90.

³⁴⁸⁰ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 72.

³⁴⁸¹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 57.

³⁴⁸² BT w.5, przypis do J 19,14.

³⁴⁸³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 671, akapit 3.

³⁴⁸⁴ J. KLINKOWSKI, *Analiza drapatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 429.

³⁴⁸⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 227.

³⁴⁸⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 227, p. 19,14.

³⁴⁸⁷ GNTPW, s. 490.

³⁴⁸⁸ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 371.

³⁴⁸⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 395, p. 22.

³⁴⁹⁰ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. &.

³⁴⁹¹ J. KLINKOWSKI, *Proces Jezusa*, s. 63.

³⁴⁹² EP, t. 5, s. 117, *Marcjalis*.

³⁴⁹³ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 185.

MIEJSCE

Nazwa „Lithostrotos” wskazuje na miejsce wyłożone kamieniami, a hebr. nazwa „gabbata” (wzniesienie), może wskazywać na dodatkową trybunę, bądź miejsce przenośnego „trybunału sędziowskiego” – przyjęto, że na terenie Twierdzy Antonia^{3494, 3495}.

TEKST

Tekst grecki dopuszcza taką możliwość interpretacji wersetu (**J 19,13**), że nie Piłat zasiadł na trybunale, tylko on Jezusa posadził na trybunale³⁴⁹⁶. Większość egzegetów uważa jednak, że taka interpretacja jest absurdalna, niezgodna z okolicznościami procesu i wręcz jest niemożliwe, żeby rzymski prokurator odważył się na takie ośmieszenie trybunału rzymskiego.

Słowa, które Piłat wypowiada już z trybunału do Żydów, «Oto wasz król!» (**J 19,14**), stanowią jednocześnie tytuł winy Jezusa. Piłat uznał – w każdym razie uznał oficjalnie – że Jezus stanowi potencjalne zagrożenie dla Pax Romana³⁴⁹⁷, jako uznawany przywódca religijny, przeciwstawny władzy arcykapłanów, co mogłoby w przyszłości prowadzić do jakichś niepotrzebnych buntów.

Gest Piłata, umycie rąk (**Mt 27,24**), skądinąd gest typowo semicki³⁴⁹⁸, był znany w Prawie żydowskim w nieco innej postaci, jako zbiorowa forma odżegnania się od przypisania winy w sprawie śmierci człowieka w wyniku zabójstwa, kiedy nie ustalono sprawców. Starsi na koniec obrzędu odmawiają formułę oczyszczenia (Pwt, 21,7-8).

Piłat niewątpliwie miał wątpliwości, co do wydanego przez siebie wyroku, o czym świadczy m.in. fakt, że w czasie procesu, aż trzykrotnie (Łk 23,4.14.22)³⁴⁹⁹ deklaruje niewinność Jezusa próbując Go uwolnić³⁵⁰⁰, por. ⁽¹⁾ (K1070), ⁽²⁾ (K1075: Łk 23,13-16) i ⁽³⁾ (K1086-1088), a według Ewangelii Jana, jeszcze po raz czwarty, po ubiczowaniu i ukoronowaniu cierniem, ⁽⁴⁾ (K1096). Istniała w takiej sytuacji jeszcze formalna możliwość odwołania procesu, poprzez zwrócenie się namiestnika do cesarza z prośbą o konsultację prawną, ale z tej możliwości Piłat nie korzysta³⁵⁰¹. Jak wynika z opisu procesu przez Ewangelistów, ujawnione podczas procesu nastroje Żydów połączone z groźbą utraty przyjaźni cesarza miały niemały wpływ na podjęcie wyroku przez Piłata.

Wołanie tłumu w Ewangelii Mateusza jest niezwykle z tego powodu, że przywołuje obcą krew na siebie i swe potomstwo (**Mt 27,25**)³⁵⁰², podczas gdy zazwyczaj podobnej formuły prawnej używano w ST aby skierować przelaną krew na innych (2 Sm 1,16), lub przestrzec przed odpowiedzialnością za przelaną krew (Jr 26,15). Użycie tej formuły przez zgromadzonych Żydów wyraża ich przeświadczenie, że nie grożą im żadne konsekwencje, na tej zasadzie, że wyrok był w pełni sprawiedliwy³⁵⁰³, czyli skazany jest winien swojej śmierci i jego krew spadnie tylko na niego; podobnie argumentują Loupan i Noël³⁵⁰⁴, dodając, że taka formuła była przewidziana w procedurze sądowej, w procesach kończących się wyrokiem śmierci, (Miszna, *Sanh.* 4,5). Tak silne przeświadczenie o słuszności wyroku może się wiązać z osądem ludu, że Jezus odrzucając autorytet Sanhedrynu, dopuścił się w istocie zdrady głównej³⁵⁰⁵, tj. odwrócił się od swojego narodu. Apokryf „Ewangelia Piotra”, mówiąc o postawie Żydów podczas procesu i męki krzyżowej³⁵⁰⁶ konsekwentnie zmierzającej do uśmiercenia Jezusa, używa stwierdzenia „I wypełnili wszystko, i zgromadzili na swe głowy grzechy”³⁵⁰⁷.

Formalnym powodem wyroku wydanego przez Piłata, był fakt, że Jezus pozwolił się nazwać królem żydowskim, co Piłat wypisał jako tytuł winy, umieszczony później na krzyżu (J 19,15), (J 19,19a).

³⁴⁹⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 658.

³⁴⁹⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 213-214.

³⁴⁹⁶ tamże, s. 214-215.

³⁴⁹⁷ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 461.

³⁴⁹⁸ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 54.

³⁴⁹⁹ P. LISICKI, dz. cyt., s. 346.

³⁵⁰⁰ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 263.

³⁵⁰¹ tamże, s. 265.

³⁵⁰² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 639, p. 25.

³⁵⁰³ P. LISICKI, dz. cyt., s. 356.

³⁵⁰⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 340.

³⁵⁰⁵ P. LISICKI, dz. cyt., s. 336, 356.

³⁵⁰⁶ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 120.

³⁵⁰⁷ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 619, *EwPt* 17.1.

Kwalifikacja uznanego takiego przewinienia jest od razu bardzo poważna, gdyż należy ono do kategorii przestępstw zaliczanych jako *crimen laesae maiestatis*, czyli jako zbrodnia obrazy majestatu (majestatu cesarza)^{3508, 3509}. Z okresu czternastoletnich rządów Tyberiusza (14-37)³⁵¹⁰ w *Annales* P.K. Tacyty (ok. 55 r. – ok. 120 r.)³⁵¹¹ zostały udokumentowane 63 procesy o tą zbrodnię, przy czym ilość tych procesów nasiliła się pod koniec rządów Tyberiusza, po roku 31^{3512, 3513}. Obywatel rzymski mógł w takiej sytuacji zapewne liczyć na ścięcie mieczem, nieobywateli rzymskich (peregrynów i niewolników) z zasady krzyżowano³⁵¹⁴, nie mówiąc już o tym, że ci ostatni nie mieli możliwości apelacji, odwołania od wyroku do cesarza, z czego skorzystał św. Paweł będący *civis Romanus* (Dz 25,11)³⁵¹⁵.

Według Joachima Gnilki³⁵¹⁶, Piłat mógł wybrać spośród dwóch nieco innych powodów związanych z obroną rzymskiej racji stanu, a mogło to być *perduellio* (wroga postawa wobec kraju) i *crimen maiestatis populi Romani imminutae* (obraz godności ludu rzymskiego); oba przewinienia mogły być karane śmiercią na krzyżu, *perduellio* było przestępstwem cięższym.

Wyrok, tutaj: wydanie na ukrzyżowanie (**K 1099**), musiał być ogłoszony ustnie, przy czym nie było konieczności uzasadniania orzeczenia, choć można było tego dokonać³⁵¹⁷. Ogłoszenie wyroku według Władysława Szczepańskiego³⁵¹⁸ odbywało się w sposób następujący: „wyrok śmierci krzyżowej u Rzymian opiewał: *ibis ad crucem* = « pójdziesz na krzyż », a kat odbierał rozkaz: *i lictor, expedi cruces* = « idź liktorze, przygotuj krzyże ».”.

Zbliżoną, nieco pełniejszą formułę ogłoszenia wyroku przytacza Paulina Świąćicka³⁵¹⁹: „Pełna formuła wyroku najprawdopodobniej brzmiała: *Condemno. Ibis ad crucem. Lictor / Miles conliga manus. Verberetur!*, czyli: «Skazuję Cię, zostaniesz ukrzyżowany, Liktorze / Żołnierzu wiąż ręce. Będzie bicowany!» Możliwe jednak, że w tym przypadku Piłat posłużył się skróconą formułą: *Ibis ad crucem!* albo *Abi in crucem*³⁵²⁰, o ogólnym znaczeniu „Pójdziesz na krzyż!”. Dodatkowo liktor lub żołnierz otrzymywał rozkaz: *I miles/lictor, expedi cruces!* czyli «Idź żołnierzu / liktorze, przygotuj krzyże».

Prokurator rzymski w Jerozolimie używał jednak tylko formy z *Miles* czyli Żołnierzu, gdyż nie miał prawa do liktorów, którzy wykonywali wyroki tylko w Rzymie³⁵²¹.

Ogłoszenie skazania na ukrzyżowanie uruchamiało „wykonanie wyroku rzymskiego w rzymski sposób”, gdyż kodeks żydowski nie znał takiej kary³⁵²², nie licząc okrutnego ukarania i zduszenia opozycji, której przewodzili głównie skrybowie i faryzeusze, w wojnie domowej mającej miejsce ponad wiek wcześniej (96-87 r. p. Chr.) przez hasmonejskiego władcę Janneusza, który publicznie ukrzyżował ośmiuset faryzeuszów^{3523, 3524, 3525}. Znanie jest okrucieństwo legata Syrii Kwintyliusza Warusa, który w r. 4 po Chr. zdusił powstanie w Judei³⁵²⁶, skazując na ukrzyżowanie dwa tysiące Żydów. Natomiast, około 40 lat później od ukrzyżowania Jezusa, w sposób nader bezwzględny i pokazowy, wojska rzymskie dowodzone przez Tytusa, syna cesarza Wespazjana, zastosowały karę ukrzyżowania prze-

³⁵⁰⁸ P. ŚWIECICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 240-241, 249.

³⁵⁰⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 212.

³⁵¹⁰ NLB, s. 762, Tyberiusz.

³⁵¹¹ EP t. 7, s. 421, Tacyt.

³⁵¹² P. ŚWIECICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 244-245.

³⁵¹³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 213.

³⁵¹⁴ P. ŚWIECICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 259.

³⁵¹⁵ tamże, s. 261-262.

³⁵¹⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 405.

³⁵¹⁷ P. ŚWIECICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 255.

³⁵¹⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 390, p. 6.

³⁵¹⁹ P. ŚWIECICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 259-260.

³⁵²⁰ P. LISICKI, dz. cyt., s. 362.

³⁵²¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 219.

³⁵²² E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 11.

³⁵²³ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 256-257.

³⁵²⁴ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 56-57.

³⁵²⁵ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 437.

³⁵²⁶ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 336.

ciwko powstaniu żydowskiemu na początku r. 70 po Chr., gdzie codziennie pięciuset więźniów żydowskich krzyżowano twarzą w kierunku murów Jerozolimy³⁵²⁷.

Tak jak to się działo w przypadku Jezusa, natychmiastowe i publiczne, celem odstraszenia, wykonanie wyroku, było zgodne z panującymi wówczas zwyczajami w tym zakresie, wzorowanymi na rzymskich sądach wojskowych³⁵²⁸.

Notatkę – nieco dyskusyjną, bo są pewne kontrowersje co do autentycznej, pierwotnej jej postaci – na temat Jezusa, wyroku Piłata i początków chrześcijaństwa można znaleźć u historyka żydowskiego, Józefa Flawiusza³⁵²⁹. Jezus jest określony jako „człowiek mądry” (z dodatkiem w wersji rozszerzonej „jeśli w ogóle można Go nazwać człowiekiem”), a zwolennicy jako ci, którzy „nie odstąpili od niego”, natomiast samo wydarzenie skazania Jezusa ocenia on jako „straszne wydarzenie”, nieszczęście^{3530, 3531}.

CE330. Droga krzyżowa

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do rozdziału jest zgodny z synopsami Alanda³⁵³² i Wojciechowskiego³⁵³³.

DATAcja

Wzmianka o tym, że Szymon Cyrenejczyk został zatrzymany wtedy gdy wracał z pola, co mogło być najprawdopodobniej w południe – mowa o powrocie na południowy posiłek, nie o powrocie jako takim, co byłoby sporne³⁵³⁴ – potwierdza pośrednio przyjętą chronologię: droga krzyżowa Jezusa miała miejsce około godziny 12-tej, trochę przed południem³⁵³⁵, w przeddzień oficjalnej Paschy.

MIEJSCE

Wzgórze Golgoty (aram. *Gulgulta* znaczy czaszka) leżało poza murami miasta. Dopiero później Herod Agryppa II, około roku 40 po Chr.³⁵³⁶ poprzez budowę trzeciego odcinka muru jerozolimskiego zamknął wzgórze w granicach miasta, jednak, ze względu na nekropol, domów żydowskich na tym miejscu nie budowano^{3537, 3538}.

Jeśli miejscem Pretorium była Twierdza Antonia, to długość drogi krzyżowej musiała wówczas wynosić ponad pół kilometra^{3539, 3540}.

Szymon Cyrenejczyk, wracając z pola (Łk 23,26), przypuszczalnie z ogrodów Gareb³⁵⁴¹, spotkał Jezusa, jeśli nie wcześniej, to zapewne przy Bramie Sądu^{3542, 3543} albo przy Bramie Ogrodowej (Gennat)^{3544, 3545, 3546}, o ile miejscem Pretorium był Pałac Hasmoneuszy, ewentualnie Pałac Heroda Wielkiego³⁵⁴⁷, oraz gdy Droga Krzyżowa wiodłaby celowo przez Ksystos.

³⁵²⁷ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 100.

³⁵²⁸ P. ŚWĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 271-273.

³⁵²⁹ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 841, Ant. XVIII.III.3(63-64).

³⁵³⁰ tamże, s. 841, Ant. XVIII.III.4(65).

³⁵³¹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 43.

³⁵³² K. ALAND, *Synopsis*, nr 343.

³⁵³³ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 343.

³⁵³⁴ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 372, p. 34.

³⁵³⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 227.

³⁵³⁶ J. MARTIN, *Jezus*, s. 409.

³⁵³⁷ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 37, 188.

³⁵³⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 224-225.

³⁵³⁹ J. GAĆ, *Ziemia Święta*, s. 251.

³⁵⁴⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 404.

³⁵⁴¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 349.

³⁵⁴² DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 39.

³⁵⁴³ B.J. BEITZEL, *Atlas miejsc biblijnych*, s. 442.

³⁵⁴⁴ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 55.

³⁵⁴⁵ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 322, Bell. V.IV.2(146).

³⁵⁴⁶ S. GADECKI, *Archeologia biblijna*, tom 1, s. 411-412.

³⁵⁴⁷ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 40-41.

TEKST

Według przekazu Euzebiusza (*Euzebiusz, Historia Kościoła*, 4, 15,43), Jezus miał być odprowadzony na Golgotę przez czterech żołnierzy pod dowództwem setnika³⁵⁴⁸. Setnik, zwany *exactor mortis*, był odpowiedzialny za wykonanie wyroku³⁵⁴⁹.

Miejsce stracenia poza miastem, było przyjęte u Żydów i u Rzymian, jako symbol wykluczenia ze społeczeństwa, natomiast prowadzenie skazańca przez ulice miasta, było praktyką przyjętą w tym zakresie przez Rzymian³⁵⁵⁰.

Według Szczepańskiego³⁵⁵¹ zgodnie ze zwyczajem rzymskim pochod otwierał tercjan, w roli herolda^{3552, 3553} ogłaszający ludowi imię, pochodzenie i winy skazańców, dalej następowałoby przedstawienie Sanhedrynu jako sprawcy wyroku wyroku na Jezusa, potem Jezus dźwigający krzyż pomiędzy dwoma złoczyńcami (Łk 23,32), obok którego szło czterech żołnierzy wraz z setnikiem; na końcu lud (Łk 23,27). Przed Jezusem niesiono białą, tabliczkę z *titulus*, tytułem winy, wypisanym osobiście przez Piłata – co najmniej w języku łacińskim (**J 19,12a**) – którą następnie przytwierdzono do krzyża^{3554, 3555}.

Żołnierzy pod wodzą setnika mogło być więcej niż czterech – gdy obawiano się rozruchów, nawet stu – wydaje się, że w tym przypadku oddział wiodący na śmierć Jezusa, mógł być dość liczny³⁵⁵⁶, zapewne dla zapewnienia porządku mogła to być *centuria* w jakimś mniejszym składzie³⁵⁵⁷; należy pamiętać, że oprócz Jezusa mogli być prowadzeni dwaj pozostali skazani.

W rzymskim sposobie krzyżowania skazaniec dźwigał na miejsce ukrzyżowania poprzeczne drzewce zwane *patibulum*, ważące około 50 kg³⁵⁵⁸, mocowane później do pionowej belki, znajdującej się już na miejscu ukrzyżowania – tak mogło też być w przypadku Pana Jezusa^{3559, 3560, 3561, 3562}.

Szymon z Cyreny, który pomagał dźwigać krzyż Jezusowi, był zapewne wolnym człowiekiem, zamieszkałym w Jerozolimie, jednakowoż pochodził z Cyreny, on sam, lub, co też prawdopodobne, jego ojciec. Sam sposób podania tożsamości Szymona³⁵⁶³ świadczy już o tym, że jego rodzina nie pochodzi z Jerozolimy, gdyż zwyczajowo nazywając osobę nie podawano miejscowości pochodzenia, a przywoływano imię ojca. Cyrena w owych czasach, to miasto położone w Libii (dokładniej w *Libia Pentapolis*), w północnej Afryce, blisko Morza Śródziemnego. Żydzi z Cyreny byli prawdopodobnie wolnymi ludźmi, w dużej części potomkami Żydów uprowadzonych przez Pompejusza do Rzymu w 63 r. p. Chr., którzy zostali potem uwolnieni, chociaż tradycja osiedlania się tam Żydów sięga osadników egipskich z czasów Ptolemeusza Lagosa (r. 323 przed Chr.)^{3564, 3565, 3566, 3567, 3568}. W Jerozolimie założyli również synagogę cyrenejczyków, która w (Dz 6,9) jest przedstawiona w niechlubnym świetle, ale w innych miejscach Dziejów Apostolskich mówi się o ludziach pochodzących z Cyreny w sposób pozytywny: (Dz 2,10), (Dz 11,20), (Dz 13,1).

³⁵⁴⁸ BP, s. 136, p. Mk 15,16-20.

³⁵⁴⁹ tamże, s. 136, p. Mk 15,16-20.

³⁵⁵⁰ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 281-282.

³⁵⁵¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 391, p. 4.

³⁵⁵² P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 282.

³⁵⁵³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 219.

³⁵⁵⁴ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 283.

³⁵⁵⁵ P. LISICKI, dz. cyt., s. 364.

³⁵⁵⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 400.

³⁵⁵⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 362.

³⁵⁵⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 365.

³⁵⁵⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 221-222.

³⁵⁶⁰ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 278.

³⁵⁶¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 76, p. 27,32.

³⁵⁶² J. MARTIN, *Jezus*, s. 419.

³⁵⁶³ P. LISICKI, dz. cyt., s. 78.

³⁵⁶⁴ W.R.F. BROWNING, *Słownik Biblii*, s. 101, Cyrena.

³⁵⁶⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 223.

³⁵⁶⁶ J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 665n, 766-767, Ant. XIV.VII.2, XVI.VI.1.

³⁵⁶⁷ EB, s. 175, Cyrena.

³⁵⁶⁸ NLB, s. 126, Cyrena.

Apostoł Paweł w Liście do Rzymian (Rz 16,13) pozdrawia Rufusa i jego matkę, o której mówi, że jest także jego matką. Jak się przypuszcza, Paweł mówi o jednym z synów Szymona z Cyreny, których wymienia Ewangelista Marek (Mk 15,21)^{3569, 3570, 3571}.

CE331. Ukrzyżowanie

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do niniejszego rozdziału jest zasadniczo zgodny z odpowiednim rozdziałem z synopsisy Dąbrowskiego³⁵⁷², podobnie również dwa następne rozdziały³⁵⁷³.

DATAcja

Godzina ukrzyżowania podawana przez Marka Ewangelistę jako godzina trzecia (**Mk 15,25**), może oznaczać nie tyle godzinę dziewiątą rano – dokładniej, przedział od wpół do dziewiątej, do wpół do dziesiątej³⁵⁷⁴ – ile przedział czasu między godziną dziewiątą a dwunastą, zgodnie z żydowskim podziałem doby, gdzie Żydzi liczą godziny od świtu i dzielą czas na 3-godzinne przedziały³⁵⁷⁵. Jest to wówczas do pogodzenia z godziną wydania wyroku podaną wcześniej przez Jana Ewangelistę jako czas *około godziny szóstej*, czyli około dwunastej w południe (J, 19,14), (CE329, 3824). Mając na uwadze te okoliczności przyjęto tutaj godzinę dwunastą, jako godzinę ukrzyżowania, podobnie do Daniela-Ropsa³⁵⁷⁶; w pracy Szczepańskiego³⁵⁷⁷ proponowana jest godzina wpół do dwunastej.

Święty Augustyn³⁵⁷⁸ zwraca uwagę, że Marek Ewangelista pisząc „A była godzina trzecia, gdy Go ukrzyżowali”, ma na myśli odpowiedzialność tych, którzy Jezusa wydali Piłatowi i na zasadzie rekapitulacji podaje czas, gdy Żydzi krzyczeli domagając się przed Piłatem, aby Jezusa ukrzyżować – wtedy to został przesądzony wyrok Jezusa, natomiast czas jego wykonania w pierwotnym kościele był doskonale znany, dlatego Ewangelista nie musiał go podawać.

TEKST

Jest dalece wątpliwe, czy w końcowym etapie drogi krzyżowej, Jezus był w stanie sam nieść krzyż. Czasownik tłumaczony jako „Przyprowadzili Go” (**Mk 15,22**), czyli gr. φέρω (pherō), można bowiem również przetłumaczyć jako „nieśli”, „prowadzili”, „podtrzymywali”³⁵⁷⁹, co chyba trafnie (choć nieco przyziemnie) jest tłumaczone w pracy Loupana i Noëla³⁵⁸⁰, jako „Wlekli Go”.

Ewangelisci piszą o próbie podania Jezusowi – przed przybiciem do krzyża – napoju łagodzącego nieco cierpienie (**K1106**), Marek pisze o winie zaprawionym mirrą, a Mateusz o winie zmieszonym z żółcią³⁵⁸¹, którego Jezus jednak nie przyjął. Był to zwyczaj typowo żydowski, Rzymianie go raczej nie praktykowali³⁵⁸². Wino zmieszane z mirrą znieczula nerwy przynosząc pewną ulgę cierpiącemu³⁵⁸³. Zwyczaj podawania tego rodzaju napoju skazańcom jest udokumentowany w ST. W Księdze Przysłów w wersecie (Prz 31,6a) jest napisane „Podaj mocny napój tym, co mają zginąć”³⁵⁸⁴ – tym napojem mogła być np. sycera – natomiast owszem, wersja z Ewangelii Mateusza, zapewne odwołuje się do (Ps 69|68, 22) „I dali mi żółć na pokarm, a w pragnieniu mojem napoili mię octem” (tłum. wg Biblii Ks. Jakuba Wujka). Różnica między wersją z Ewangelii Marka, a wersją z Ewangelii Mateusza, byłaby

³⁵⁶⁹ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 355.

³⁵⁷⁰ BT w.5, przypis do Rz 16,13.

³⁵⁷¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 224.

³⁵⁷² E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 325, nr 335.

³⁵⁷³ tamże, nr 336-337.

³⁵⁷⁴ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 119, p. 15,25.

³⁵⁷⁵ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 156.

³⁵⁷⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 414.

³⁵⁷⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 395, p. 22.

³⁵⁷⁸ Św. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 192-193, p. 13.42.

³⁵⁷⁹ R. POPOWSKI, *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, s. 1141-1142.

³⁵⁸⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 369.

³⁵⁸¹ GNTPW, (Mt 27,34), s. 139.

³⁵⁸² P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 282.

³⁵⁸³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 226.

³⁵⁸⁴ tłum. wg BWP, s. 1244.

mniejsza, gdyby chodziło o język hebrajski – tam słowa, które stanowią istotę różnicy, mają zbliżone rdzenie wyrazowe: *mirra* to w języku hebrajskim *mora*, żółć to w języku hebrajskim *merora*³⁵⁸⁵.

Napój, który później Jezusowi podano na gąbce, opatrzenie rozumiejąc jego wypowiedziane słowo, kiedy przed śmiercią, pragnąc wypełnić Pismo, wyrzekł «Pragnę» (J 19,28-29), (CE3904-3905), to *posca*. Jest to mieszanka wody i octu, napój na wyposażeniu rzymskich żołnierzy, przechowywany w dużej wspólnej manierce, zazwyczaj zatykanej gąbką³⁵⁸⁶.

Jezus został ukrzyżowany poprzez przybicie do krzyża – por. (J 20,25), a pośrednio (Łk 24,39) – rąk i nóg, trzema, a najprawdopodobniej czterema gwoździami³⁵⁸⁷, tak więc Jego ramion raczej nie przywiązywano do belki krzyża³⁵⁸⁸, jak to niekiedy stosowano (w miejsce gwoździ). Zamiast w dłonie, gwoździe mogły być wbijane w nadgarstki³⁵⁸⁹. Jak zgodnie relacjonują wszyscy Ewangelisci, m.in. Marek (Mk 15,27), wraz z Jezusem ukrzyżowano dwóch złoczyńców, po jego lewej i prawej stronie. Reguły prawa rzymskiego pozwalały na zbiorowe wykonywanie kary, u Żydów nie było to możliwe, jednego dnia mógł być stracony tylko jeden skazaniec³⁵⁹⁰.

CE332. Napis na krzyżu

TEKST

Piłat wypisał napis (J 19,19a) wcześniej (por. kk do CE3330), był on niesiony przed Jezusem, tutaj zostaje on umieszczony nad głową Jezusa (Mt 27,37a), co jest również argumentem za tym, iż krzyż posiadał tradycyjną postać, tzn. był to *crux immissa*³⁵⁹¹.

Napis na krzyżu mógł dotrzeć nie tylko do Żydów, ale również do przybyszów z całego ówczesnego świata, gdyż był sporządzony w trzech językach: hebrajskim, języku rodzimym Żydów (oprócz aramejskiego), używanym również w liturgii synagogalnej, urzędowej łacinie, oraz grece, którą wypadało znać, bo była przyjętym językiem porozumiewania się w obszarze kultury wraz z narzuconą około trzysta lat wcześniej cywilizacją hellenistyczną³⁵⁹²; formalnie za cezurę epoki hellenistycznej³⁵⁹³ przyjmuje się okres od śmierci Aleksandra w 323 r. p. Chr., do r. 30 p. Chr., tj. do zdobycia Egiptu przez Rzymian.

Ewangelisci, nieco różnie podają ten napis. P.-F. Regard w 1928 r. wysunął hipotezę, że Ewangelista Mateusz (Mt 27,37b: «To jest Jezus, Król żydowski») podaje wersję napisu w języku hebrajskim, Łukasz (Łk 23,38b) «To jest Król żydowski», oddaje napis w języku greckim w brzmieniu „Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων”, a Jan przekazuje napis w języku łacińskim (J 19,19b: «Jezus Nazarejczyk, Król żydowski») ³⁵⁹⁴. Napis sporządzony w języku hebrajskim brzmiał następująco „Yeshu’a HaNatserat Melech HaYehudim”³⁵⁹⁵, natomiast środkowy, napis łaciński „IESVS NAZARENVS REX IUDAERORVM”³⁵⁹⁶ – „v” zastępuje „u”, napis sporządzony jest majuskulą³⁵⁹⁷ ew. kapitalą – został zapewne wypisany osobiście przez Piłata, jako tytuł winy Jezusa (J 19,19). Nie wiadomo dlaczego Ewangelista Łukasz podaje napis w języku łacińskim jako środkowy, jako że ten, jako tekst urzędowy, powinien się znajdować na pierwszym miejscu³⁵⁹⁸.

Ponieważ język hebrajski był głównie językiem liturgii i obrzędowości religijnej Żydów, natomiast na co dzień posługiwali się oni językiem aramejskim, to jest możliwe, że gdy Ewangelista Łukasz mówi, iż jedna z wersji napisu na krzyżu Chrystusa była w języku hebrajskim, to może mieć na myśli język

³⁵⁸⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 412.

³⁵⁸⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 286-287.

³⁵⁸⁷ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 227.

³⁵⁸⁸ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 60-61.

³⁵⁸⁹ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 409.

³⁵⁹⁰ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 278.

³⁵⁹¹ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 365.

³⁵⁹² T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 69.

³⁵⁹³ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 82.

³⁵⁹⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 242.

³⁵⁹⁵ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 194.

³⁵⁹⁶ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 394.

³⁵⁹⁷ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 126.

³⁵⁹⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 241.

którym Żydzi (Hebrajczycy) posługiwali się na co dzień, język aramejski. Krótka wersja napisu napisu na krzyżu w języku aramejskim „MALKA DIJEHUDAJE” dobrze oddaje dwuwyrzową formę napisu u Marka (Mk 15,26), natomiast jeśli na tabliczce znajdowała się dłuższa forma napisu „JESZUA NAZORAJA MALKA DIJEHUDAJE”, to byłby to napis który podaje Mateusz³⁵⁹⁹.

Sformułowania napisu, choć różne u każdego z ewangelistów, to wszystkie zawierają jako zasadniczy rdzeń *titulus*, to co podaje Ewangelista Marek, czyli «Król żydowski» (Mk 15,26)³⁶⁰⁰.

Mediacja arcykapłanów u Piłata, aby zmienił on formę napisu (**J 19,21**) jest poniekąd zrozumiała. Napis w tej formie był poniżeniem³⁶⁰¹ nie tylko dla Jezusa, ale i dla wszystkich Żydów, bo nie sposób zaakceptować króla wiszącego na krzyżu.

CE333. Rzucanie losu o szaty

TEKST

Oskarżony zwykle zjawiał się przed Sanhedrynem w czarnych szatach^{3602, 3603}, ale nic nie wskazuje na to, aby tak było w procesie Jezusa, Jezus był ubrany w swoje własne, być może odświętne, szaty.

Zwykle ubranie Izraelity składało się z wierzchniej szaty, płaszcza, zszytego z kilku kawałków sukna, oraz ze spodniej szaty, całodzianej tuniki. Żołnierze dzieląc płaszcz, zapewne rozdzielili go wzdłuż szwów³⁶⁰⁴. Z czasów cesarza Hadriana (76-138)³⁶⁰⁵ znany jest przepis prawny – w tym przypadku dochowany przez żołnierzy – mówiący o zakazie dzielenia odzieży podsądnego, zanim zostanie wydany wyrok³⁶⁰⁶. Ogólnie prawo rzymskie, a jak można przypuszczać na podstawie (Ps 22,18) nie tylko rzymskie, zezwalało członkom oddziału egzekucyjnego na zajęcie drobnej własności osobistej skazanego³⁶⁰⁷.

CE334. Wyszdyżenie na krzyżu

TEKST

Ewangelisci mówią o szydzących z Jezusa, którzy przechodzili obok krzyża (**K1117**), gdyż Kalwaria była położona obok drogi prowadzącej do miasta³⁶⁰⁸.

Szyderstwa odwołują się do słów Jezusa i do zapowiedzi mesjańskich³⁶⁰⁹. Określenie Boży Wybraniec (**Łk 23,35c**) odnosi się do przepowiedni o cierpiącym Słudze Bożym z Pierwszej Pieśni o Słudze Pańskim (Iz 42,1)³⁶¹⁰.

CE335. Nawrócony złoczyńca

KONSTRUKCJA

Wybór fragmentów do rozdziału jest zgodny z synopsami Alanda³⁶¹¹ i Wojciechowskiego³⁶¹².

TEKST

Apokryfy nadają imiona łotrom (złoczyńcom): po lewicy Jezusa miał być przybity do krzyża Gestas, po prawicy Demas^{3613, 3614}. Być może byli Galilejczykami należącymi do grupy, której przewodził Barabasz³⁶¹⁵.

³⁵⁹⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 238-242.

³⁶⁰⁰ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 364.

³⁶⁰¹ J. CIECIELĄG, *Poncjusz Piłat*, s. 76.

³⁶⁰² J. FLAWIUSZ, *Dawne dzieje Izraela*, s. 672, Ant. XIV.IX.4(172).

³⁶⁰³ P. LISICKI, dz. cyt., s. 350.

³⁶⁰⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 395, p. 57.

³⁶⁰⁵ EP t. 3, s. 264.

³⁶⁰⁶ P. ŚWIĘCICKA, *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego*, s. 214.

³⁶⁰⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 76, p. 27, 25-36.

³⁶⁰⁸ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 229.

³⁶⁰⁹ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 348, p. 35-43.

³⁶¹⁰ tamże, s. 348, p. 35-43.

³⁶¹¹ K. ALAND, *Synopsis*, nr 346.

³⁶¹² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, nr 346.

³⁶¹³ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 743, JozAr.

CE336. Testament dany z krzyża**TEKST**

Wspomniana w (J 19,25) Maria, żona Kleofasa, mogła być cioteczną siostrą Matki Przenajświętszej, a ponadto Kleofas miał być bratem Św. Józefa^{3616, 3617, 3618}.

CE337. Śmierć Jezusa**DATAcja**

*Niezależnie od różnych hipotez na temat daty Ostatniej Wieczerzy za pewne uznaje się, że śmierć Jezusa nastąpiła w piątek 14. Nisan w przeddzień Paschy przypadającej 15. Nisan*³⁶¹⁹. Pascha jest świętem ruchomym, tzn. z roku na rok nie przypada w ten sam dzień tygodnia - data 14. Nisan przypadała zatem w piątek: 11.04.27 r., 7.04.30 r., 3.04.33 r. „Jako najbardziej prawdopodobną, datację śmierci Jezusa, na 7 kwietnia 30 r., przyjęto w^{3620, 3621, 3622, 3623, 3624, 3625, 3626, 3627, 3628, 3629, 3630, 3631, 3632, 3633}.

Inną możliwą do zaakceptowania datą jest 3 kwiecień 33 r.³⁶³⁴, ale ku tej dacie skłania się mniejsza ilość badaczy, w tym również Eugeniusz Dąbrowski³⁶³⁵. Natomiast Joachim Gnilka³⁶³⁶ nie określa dokładnie, stwierdzając ogólnie, około roku 30-go, 783 roku od założenia Rzymu.

Przyjęta w KCE datacja przyjmuje chronologię Janową, Jezus umarł w przeddzień Paschy. Pewne potwierdzenie tego faktu znajduje się w Talmudzie babilońskim (Sanhedryn 43a)³⁶³⁷, natomiast według synoptyków Jezus spożył wieczerzę paschalną w wyznaczonym dla Paschy czasie, umarł w dzień święta Paschy i był to równocześnie przeddzień Szabatu (Mk 15,42). Według Quesnela i Grusona³⁶³⁸ przyjęcie takiego literalnego podejścia sprawia, że zgodnie z Ewangelią Janową najbardziej prawdopodobny jest jako data śmierci Jezusa, piątek 7 kwietnia roku 30, podczas gdy, piątek 27 kwietnia roku 31, bardziej odpowiadałby opisowi według Ewangelii synoptycznych.

Ogólne potwierdzenie faktu i czasu śmierci Jezusa znajduje się też w apokryficznej *Ewangelii Gruzińskiej*³⁶³⁹: „W piątek równo o godzinie dziewiątej, Jezus oddał ducha swego Ojcu”³⁶⁴⁰.

Świadectwa dotyczące śmierci krzyżowej Jezusa, których jest w księgach NT oraz innych pismach z pierwszego wieku chrześcijaństwa, dosyć dużo, są zestawione w pracy Antoniego Paciorka³⁶⁴¹.

³⁶¹⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 397, p. 1.

³⁶¹⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 417.

³⁶¹⁶ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 398, p. 3.

³⁶¹⁷ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 74.

³⁶¹⁸ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 733, *Jezus Chrystus*.

³⁶¹⁹ S. WIELGUS, J. DUCHNIEWSKI et alii, *Encyklopedia Katolicka Tom VII*, s. 1326.

³⁶²⁰ tamże, s. 1326.

³⁶²¹ BJ, s. 1784.

³⁶²² G. ROSA, *Jezus Chrystus, życie, orędzie, tajemnica*, s. 263.

³⁶²³ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 322, 476.

³⁶²⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 199.

³⁶²⁵ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 163.

³⁶²⁶ E. GALBIATI, F. SERAFINI, *Historyczny Atlas Biblii*, s. 206.

³⁶²⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 444.

³⁶²⁸ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*, s. 280.

³⁶²⁹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 385, przyp. 121.

³⁶³⁰ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według Świętego Jana*, BL t. IV/XII, s. 370.

³⁶³¹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 72.

³⁶³² K.J. DROZD, dz. cyt., s. 194, za A. Bösen.

³⁶³³ CZ. P. BOSAK, *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, s. 754.

³⁶³⁴ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. 281.

³⁶³⁵ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 96.

³⁶³⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 416.

³⁶³⁷ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 407.

³⁶³⁸ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 127.

³⁶³⁹ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 176.

³⁶⁴⁰ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 225, p. 26.

³⁶⁴¹ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 477.

TEKST

Tajemnicze zjawisko mroku^{3642, 3643, 3644, 3645} spowijającego ziemię przez trzy godziny, jest trudne do wyjaśnienia w kategoriach czysto naturalnych, np. uderzenia wiatru, chamsin lub sirocco, ze strony pustyni, co może się wydawać prawdopodobne, jednak uwzględniając położenie Jerozolimy, żadna burza piaskowo-pyłowa, która mogłaby spowodować efekt ciemności, nie trwa zazwyczaj aż trzech godzin – tak długo trwająca burza piaskowa, chociaż fizycznie możliwa, jest jednak czymś niezwykłym³⁶⁴⁶. Nie było to zwykłe astronomiczne zaćmienie słońca, choć (**Łk 23,44-45**) jakby o tym wspomina, bo żadne zaćmienie nie trwa trzy godziny, a poza tym nigdy nie dochodzi do niego przy pełni księżyca (zapowiadającej paschę), a jedynie przy nowiu.

Znaczenie symboliczne ma fakt, że czas śmierci Jezusa, wiąże się z czasem w którym w Świątyni Jerozolimskiej składano baranki zabijane na ucztę paschalną^{3647, 3648, 3649}, (por. także komentarz do CE289, zest. Z06). Potwierdza to również Apostoł Paweł (1 Kor 5,7b)³⁶⁵⁰.

W ukazaniu śmierci Jezusa, jako zakończenia Jego ziemskiej działalności, u Marka Ewangelisty, ale również u Mateusza, znaleźć można wyraźne odniesienie do wydarzenia zapoczątkowującego działalność publiczną Jezusa, to jest do chrztu w Jordanie – odniesienie, najczęściej, na zasadzie kontrastu. Przed śmiercią szydzono z Jezusa, że brakuje Mu obecności Eliasza, którego jakoby głośno wzywa, a przy chrzcie Jezusa Eliaz był obecny w osobie Jana Chrzciciela, jako kontynuatora wielkiej linii proroków ST (Mt 17,12a-13), podczas chrztu Duch Boży zstąpił na Jezusa, umierając – Jezus oddał ducha, podczas chrztu otworzyły się niebiosa, gdy po śmierci Jezusa zasłona przybytku rozdarła się z góry na dół, podczas Chrztu Ojciec objawił synostwo Boże Jezusa, natomiast w czasie śmierci Jezusa Bóg Ojciec milczał, a synostwo Boże Jezusa wyznał Setnik³⁶⁵¹.

Wołanie Jezusa, tłumaczone jako „Boże mój, Bożej mój, czemuś Mnie opuścił?” (**Mk 15,34**), (**Mt 27,46**) pozostaje bez odpowiedzi. Ostatni raz Głos Ojca był słyszalny na Górze Przemienienia, teraz Bóg Ojciec jest wielkim nieobecnym, który pozwala na ukrzyżowanie Syna³⁶⁵². Uwagi niektórych stojących, iżby Jezus wzywał Eliasza (**K128**), biorą się stąd, że „Eli” znaczy „Boże mój”, ale może też być skróconą formą od imienia Elijahu, czyli od proroka Eliasza³⁶⁵³. Jest to zapewne także jakieś ukryte odwołanie do Bożej potęgi i mocy, bowiem „el” sam w sobie w języku hebrajskim znaczy dosłownie „być mocnym”, lub „być na czele, przewodzić”³⁶⁵⁴.

Wołanie Jezusa przypada na porę modlitwy południowej i są to równocześnie słowa stanowiące początek psalmu 22³⁶⁵⁵. Psalm ten stanowi indywidualną lamentację zanoszoną do Boga w tragicznym położeniu, która przechodzi potem w hymn dziękczynny wielbiący Boga za ostateczne ocalenie i zwycięstwo sprawiedliwych³⁶⁵⁶. Możliwe, że Jezus rozpoczął modlitwę głośno, a potem, z powodu braku sił, odmawiał psalm jeszcze w myślach³⁶⁵⁷. Jezus woła w języku aramejskim, co odpowiada wersji psalmu 22 zapisanej w aramejskim tłumaczeniu, Targumie, tego psalmu, z tym wyjątkiem, że Mateusz Ewangelista podaje hebrajski odpowiednik *Eli* w miejsce aramejskiej formy *Eloi* (Boże)³⁶⁵⁸,
³⁶⁵⁹.

³⁶⁴² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 399, p. 3.

³⁶⁴³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 665.

³⁶⁴⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 398, p. 63.

³⁶⁴⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 416.

³⁶⁴⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 287.

³⁶⁴⁷ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 100.

³⁶⁴⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 666, p. 46.

³⁶⁴⁹ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 72.

³⁶⁵⁰ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 410.

³⁶⁵¹ M. ROSIK, *Trzy portrety Jezusa*, s. 31.

³⁶⁵² JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, s. 355.

³⁶⁵³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 399, p. 65.

³⁶⁵⁴ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 17.

³⁶⁵⁵ M. ROSIK, *Za progiem słowa*, s. 225-226.

³⁶⁵⁶ tamże, s. 225-226.

³⁶⁵⁷ tamże, s. 225-226.

³⁶⁵⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 666, p. 46.

³⁶⁵⁹ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 257.

Niektórzy egzegeci sugerują, że owo «Pragnę» z Ewangelii Jana (**J 19,28**) wypowiedziane jest przez Jezusa w chwili, gdy jeszcze odmawia w myślach dalszą część Psalmu 22, dokładnie byłby to werset (Ps 22,15)³⁶⁶⁰.

Wraz ze śmiercią Jezusa zasłona przybytku zostaje rozdarta na dwoje z góry na dół, przez środek. Zgodnie z opisem w Księdze Wyjścia (Wj 26,31.36) istniały dwie zasłony świątynne: zewnętrzna pomiędzy wejściem do właściwej świątyni, przybytku, czyli do Miejsca Świętego a Dziedzińcem Izraelitów i zasłona wewnętrzna przed Miejszem Najświętszym. Jedynie arcykapłan mógł wejść boso do Miejsca Najświętszego i jedynie raz w roku, w Dzień Przebłagania, dokonując przebłagania za własne winy i winy całego ludu (Kpł 16,2nn), (Hbr 9,7)^{3661, 3662-3663}, a w oczach Żydów sam ten przywilej obdarzał arcykapłana „wiekuistą świętością”³⁶⁶⁴. Notabene, ewentualny zastępca arcykapłana w tej roli był traktowany dokładnie tak samo jak arcykapłan, gdyż poprzez przestąpienie Miejsca Najświętszego otrzymywał charakter nieusuwalnej sakralności³⁶⁶⁵. Ewangelisci nie opisują dokładnie o którą zasłonę chodzi. Zasłony były utkane między innymi z bardzo drogiej nici jedwabnej zwanej *meszi*³⁶⁶⁶, lub bisiorem. Na tkaninie zasłony zewnętrznej *przedstawiono całe sklepienie niebieskie*³⁶⁶⁷. Było to symboliczne ukazanie, że Bóg skrywa się za zasłoną – rozdarcie tej zasłony oznacza, że obecność Boża została uwolniona, Bóg jest teraz bardziej obecny w świecie, a przede wszystkim w sercach wierzących³⁶⁶⁸.

Za tym, że mogła to być to zasłona zewnętrzna, przemawia argument, iż była ona widoczna dla wszystkich, nie tylko dla kapłanów³⁶⁶⁹. Zasłona ta była niekiedy otwierana, tak aby przybysze mogli widzieć rytuał ofiarniczy³⁶⁷⁰. Oczywiście tutaj tak nie było, jest wyraźnie mowa o rozdarciu zasłony.

Użyte przez Ewangelistów na oznaczenie zasłony słowo καταπέτασμα (K1135) jest identyczne ze słowem jakiego użył Filon Aleksandryjski na oznaczenie zasłony wewnętrznej, podczas gdy na określenie zasłony zewnętrznej użył on innego słowa, κάλυμμα³⁶⁷¹. Biorąc m.in. pod uwagę termin stosowany na określenie zasłony przez Ewangelistów, przyjmuje się najczęściej, że rozdarta została zasłona wewnętrzna między Miejscem Świętym, a Świętym Świętych^{3672, 3673, 3674, 3675, 3676}. Na tej zasłonie w czasach Świątyni Salomona były wyszyte cheruby (2 Krn 3,14). Tam w Miejscu Najświętszym była Arka Przymierza³⁶⁷⁷, najpóźniej do 30 lipca 587 p. Chr. według³⁶⁷⁸ lub do 18-go sierpnia 586 p. Chr. według innej datacji^{3679, 3680}, tj. do czasu niewoli babilońskiej i zdobycia Jerozolimy przez Nabuchodonozora. Odtąd Arki tam już nie było. Miejsce Najświętsze pozostawało odtąd puste skrywając w sobie Obecność Bożą, zarówno w odbudowanej drugiej Świątyni, zwanej też Świątynią Zorobabela (520-515 r. p. Chr.)^{3681, 3682}, jak i przebudowanej przez Heroda Trzeciej Świątyni.

³⁶⁶⁰ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 228, p. 19,28.

³⁶⁶¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 554.

³⁶⁶² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 197.

³⁶⁶³ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 316-317.

³⁶⁶⁴ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 36.

³⁶⁶⁵ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 165.

³⁶⁶⁶ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 195.

³⁶⁶⁷ J. FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, s. 328, Bell. V.V.4(213).

³⁶⁶⁸ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 33.

³⁶⁶⁹ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według Świętego Marka*, BL t. III,2, s. 350, p. 38.

³⁶⁷⁰ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 61.

³⁶⁷¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 245.

³⁶⁷² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 675.

³⁶⁷³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 554.

³⁶⁷⁴ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 126, p. 51.

³⁶⁷⁵ J. HOMERSKI, *Ewangelia według Świętego Mateusza*, BL t. III,1/XII, s. 354, p. 51.

³⁶⁷⁶ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 245.

³⁶⁷⁷ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 122.

³⁶⁷⁸ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 139-140.

³⁶⁷⁹ BT w.5, s. Tab. chron. 4.

³⁶⁸⁰ EB, s. 63.

³⁶⁸¹ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 115.

³⁶⁸² EB, s. 1214.

Rozdarcie zasłony chroniącej przed wejściem do Świętego Świętych znamionuje koniec czasu kultu świątynnego i koniec przymierza z Izraelem w dawnej postaci^{3683, 3684}.

Miejsce Najświętsze (hebr. *Debir*) znajdowało się na najwyżej położonym dziedzińcu Świątyni Jerozolimskiej, co oddawało w ramach samej świątyni ideę wstępowania do Jerozolimy i zbliżania się do Boga. Tak bowiem jak Miejsce Najświętsze stanowiło centrum Świątyni Jerozolimskiej, tak Świątynia Jerozolimska stanowiła centrum Jerozolimy, a Jerozolima zaś centrum całego Izraela. Co do kamienia znajdującego się w Miejscu Najświętszym Żydzi ponadto byli przekonani, że stanowi centrum wszechświata³⁶⁸⁵. To spojrzenie wynika z duchowości i religijności Żydów, ale można także zauważyć, że geografia ówczesnego Starego Świata w jakiś sposób sprzyjała ustawieniu Jerozolimy w samym jego środku³⁶⁸⁶. Również patrząc od strony dziejów człowieka na Palestynę, prostokąt ziemi o rozmiarach osiemdziesiąt na trzysta kilometrów, „*Można bez przesady powiedzieć, że w tym zakątku globu zaczęła się nasza historia*”³⁶⁸⁷. Historia również boleśnie doświadczyła Palestynę w związku z takim uprzywilejowanym położeniem geograficznym, bo tutaj, najczęściej w wyniku wojen, krzyżowały się kultury oraz przenikały cywilizacje³⁶⁸⁸, egipska, sumeryjsko-akkadyjska i babilońska, potem perska, grecka i rzymska.

Siedem słów Jezusa na krzyżu to siedem zdań wypowiedzianych przez Niego z wysokości krzyża³⁶⁸⁹. Lista poniżej zawiera zestawienie tych słów w kolejności ich wypowiedziania według chronologii KCE i zestawienie to jest zgodne z pracami Ferdynanda Prata³⁶⁹⁰ i Eugeniusza Dąbrowskiego³⁶⁹¹.

Z09. Siedem słów wypowiedzianych przez Jezusa na krzyżu

Słowo	KCE	Ewangelie	Wypowiedź Jezusa
I	CE3856	Łk 23,34a	<Jezus zaś mówił: «Ojcze, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią» >.
II	CE3893	Łk 23,43	Jezus mu odpowiedział: «Zaprawdę, powiadam ci: Dziś będziesz ze Mną w raju» .
III	CE3895- CE3896	J 19,26-27a	Kiedy więc Jezus ujrzał Matkę i stojącego obok Niej ucznia, którego miłował, rzekł do Matki: «Niewiasto, oto syn Twój» . Następnie rzekł do ucznia: «Oto Matka twoja» .
IV	CE3900 CE3901	Mk 15,34 Mt 27,46	O godzinie dziewiątej Około godziny dziewiątej Jezus zawołał donośnym głosem: «Eloi, Eloi, lema sabachthani» «Eli, Eli, lema sabachthani?» , to znaczy: <i>Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opuścił?</i>
V	CE3904	J 19,28	Potem Jezus świadom, że już wszystko się dokonało, aby się wypełniło Pismo, rzekł: «Pragnę» .
VI	CE3910	J 19,30a	A gdy Jezus skosztował octu, rzekł: «Dokonało się!»
VII	CE3913	Łk 23,46a	Wtedy Jezus zawołał donośnym głosem: Ojcze, w Twoje ręce powierzam ducha mego .

³⁶⁸³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 675.

³⁶⁸⁴ KKB, s. 1032, p. 106.

³⁶⁸⁵ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 42.

³⁶⁸⁶ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 48-49.

³⁶⁸⁷ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 6.

³⁶⁸⁸ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 93.

³⁶⁸⁹ EB, s. 1100.

³⁶⁹⁰ F. PRAT, *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, t. I, Milwaukee 1950, s. 383-392.

³⁶⁹¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 231-235.

Ziemia zadrżała (**Mt 27,51b**), gdy Jezus oddał ducha. Trzęsienie ziemi na terenie Ziemi Świętej zdarzało się niekiedy już wcześniej, por. np. (Za 14,5)³⁶⁹², niezwykle jednak rzeczą jest to, że ma ono miejsce właśnie na terenie Jerozolimy dokładnie w momencie śmierci Jezusa.

CE339. Przebicie boku

TEKST

Ewangelista Jan zaznacza, że nadchodzący szabat, to tzw. „wielki szabat”, tzn. podwójny szabat z racji przypadającego szabatu i szabatu świątecznego święta Paschy. Dobrze to oddaje tłumaczenie (**J 19,31**) w [BW]: „*Żydzi tedy [ponieważ był to dzień Przygotowania], aby na szabat nie zostały ciała na krzyżu [albowiem był wielki ów dzień szabatu], poprosili Piłata, aby połamano im golenie, i zdjęto ich.*”.

Łamanie goleni skazańcom miało na celu przyśpieszenie ich śmierci³⁶⁹³. Według apokryfu „Ewangelia Piotra” żołnierze nie łamali nóg Jezusowi, po to by więcej cierpiał od łotrów, „aby umarł w cierpieniach”^{3694, 3695} i miało to mieć miejsce znacząco wcześniej, przed śmiercią Jezusa, około południa³⁶⁹⁶. Jan Ewangelista stwierdza jednak, że na prośbę Żydów i za pozwoleniem Piłata, żołnierze przyszedli już po śmierci Jezusa i dlatego *nie łamali Mu goleni* (**J 19,31b-33**).

Według Loupana i Noëla³⁶⁹⁷ kiedy rodzina prosiła o ciało zmarłego, prawo rzymskie na to pozwalało, pod warunkiem „dobicia” skazanego, przed zdjęciem z krzyża, które polegało najczęściej na przebicciu serca skazanego – co jest zgodne z regułą podaną przez Kwintyliana w I wieku „kat nie zabrania pogrzebać dobitych” – jednak w przypadku oskarżonych o zbrodnię obrazy majestatu wydanie ciała nie było takie oczywiste, dlatego musi jeszcze interweniować Józef z Arymatei u Piłata.

Żołnierzem, który przebił włócznią bok Jezusowi mógł być setnik, ten który oddał chwałę Jezusowi (CE3924-3926). Apokryfy jako imię owego setnika podają Longinus^{3698, 3699}, przy czym Ewangelia Gruzińska³⁷⁰⁰ podaje imię Lucjan³⁷⁰¹. Początek imienia tego żołnierza wykazuje podobieństwo do słowa λόγχη (logchē, włócznia) użytego przez Jana Ewangelistę (**J 19,34**), co pozwala przypuszczać, że imię posiada wtórny charakter³⁷⁰². Włócznia setnika poprzez prawy bok przebiła się do Serca, z którego wypłynęła krew, a z osierdza wypłynęła woda – w momencie zadania rany Jezus już nie żył (**J 19,33**), inaczej żywe płuco by się zaciągnęło tamując wypływ krwi, która jednakowoż *natychmiast wypłynęła* według naocznego świadectwa (**J 19,34**)^{3703, 3704, 3705, 3706}.

Jezus ukrzyżowany i wystawiony na widok publiczny staje się według słów św. Pawła (Rz 3,25n) przebłagalnią³⁷⁰⁷, gdyż bezpośrednie tłumaczenie z tekstu greckiego prowadzi do konstatacji na podstawie (Rz 3,25a), że *Chrystus został wystawiony na widok publiczny jako przebłagalnia*. Związek Chrystusa z przebłagalnią ze ST wyjaśnia następujący komentarz³⁷⁰⁸: „Odkupienie dokonało się przez Jezusa Chrystusa. Pod tym względem ciało Chrystusa przypomina ze ST tzw. *przebłagalnię*, (hebr.

³⁶⁹² J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 132.

³⁶⁹³ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 256, p. 32.

³⁶⁹⁴ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 619, EwPt 4.14.

³⁶⁹⁵ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 119.

³⁶⁹⁶ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 619, EwPt 5.15.

³⁶⁹⁷ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 400.

³⁶⁹⁸ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 688, ListPHer.

³⁶⁹⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 403, p. 8.

³⁷⁰⁰ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 181.

³⁷⁰¹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 225n, EwGruz 26.100-102.

³⁷⁰² E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 243.

³⁷⁰³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 403-404, p. 9, 10.

³⁷⁰⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 402, p. 78.

³⁷⁰⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 422-423.

³⁷⁰⁶ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 288.

³⁷⁰⁷ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 108.

³⁷⁰⁸ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz Praktyczny do Nowego Testamentu tom 2*, (KPNT 2), Pallotinum, Poznań 1999, s. 23, p. 25-26.

kapporet, gr. ἱλαστήριον) czyli górną część arki przymierza, pokrywę, skrapianą krwią zwierząt podczas uroczystości przebłagalnych, zwłaszcza w uroczysty Dzień Przebłagania (Kpł 16,2.13nn). Istniało przekonanie, że właśnie owa materialna część arki, obficie zroszona krwią, jest narzędziem oczyszczenia. W tym sensie również narzędziem oczyszczenia było zbrotzone krwią ciało Jezusa. Jednakże oczyszczenie owo dosięga człowieka rzeczywiście i odmienia go wewnętrznie dopiero wtedy, kiedy uwierzy on w skuteczność zbawczego dzieła Chrystusa”.

CE340. Złożenie Jezusa do grobu

DATACJA

Użyte przez Ewangelistów, Mateusza i Marka (K1145), określenie „pod wieczór”, może oznaczać czas między piętnastą a osiemną, lub czas przed zapadnięciem zmroku, ale kontekst obydwu ewangelii wskazuje, że należałoby wybrać tą pierwszą możliwość. Józef z Arymatei prawdopodobnie pojawił się u Piłata około godziny szesnastej³⁷⁰⁹.

Zdziwienie Piłata, że Jezus już oddał ducha (Mk 15,44) ma pewne podstawy, bowiem zdarzało się, że skazani konali na krzyżu znacznie dłużej, a niekiedy zawczasu zdjęci z krzyża, nawet przeżywali³⁷¹⁰. Bezpośrednia przyczyna śmierci Jezusa jest trudna do jednoznacznego zgłębienia i ustalenia, na ogół przyjmuje się stwierdzenie Th. Innitzera, że „powodem śmierci Chrystusa było całkowite, tj. fizyczne i psychiczne wycieńczenie spowodowane Męką i przeżyciami ostatniej nocy, biczowaniem oraz zadany-mi przy krzyżowaniu ranami.”³⁷¹¹, por. również pracę Loupana i Noëla³⁷¹²; podobnie, jako wieloczyn-nikową, przyczynę śmierci Jezusa opisuje Ch. Foster³⁷¹³.

Pozwolenie Piłata na wydanie ciała Jezusa, spowodowane w wyniku prośby Józefa z Arymatei, było gestem wspaniałomyślności ze strony Piłata, który miałby prawo się nie zgodzić, biorąc szczególnie pod uwagę kwalifikację wyroku, bo jako obraza majestatu władzy, stanowiła ona według rzymskich przepisów wystarczający powód, aby odmówić wydania ciała³⁷¹⁴, zgodnie z rzymską zasadą³⁷¹⁵, że w takim przypadku karze się skazanego nawet po śmierci, *poena etiam post mortem manet*, czyli kara trwa dłużej niż śmierć. W każdym razie, gdyby nie Józef z Arymatei, Jezus po paru dniach mógłby być pochowany w jakimś publicznym grobie przeznaczonym dla skazanych³⁷¹⁶. Józef z Arymatei był czło-wiekiem nie tylko zamożnym (**Mt 27,57b**), ale i wpływowym, skoro uzyskał audiencję u Piłata po godzinach jego publicznego urzędowania i pomimo tak poważnej kwalifikacji wyroku, Piłat zgodził się (**Mt 27,58b**) na wydanie ciała Jezusa³⁷¹⁷.

Według apokryfu „Ewangelia Piotra”^{3718, 3719}, po zdjęciu ciała Jezusa z krzyża – nazywanego konsek-wentnie w tym apokryfie Panem (gr. *Kyriosem*)³⁷²⁰ – „ziemia zadrżała”, a pojawiło się słońce i było to o godzinie dziewiątej, według ówczesnego sposobu liczenia czasu (czyli około godziny 15-tej), co potwierdza przekaz ewangelistów odnośnie trwania ciemności towarzyszących męce Jezusa na krzyżu (**K1126**).

Jezus, nazwany przez Piłata Jezusem Nazarejczykiem (J 19,19), nie został pochowany w rodzinnym grobowcu, w rodzinnym mieście³⁷²¹, lecz w nowym grobie wykutym w skale, według (**Mt 27,60**) wykupionym przez Józefa z Arymatei, dlatego, że skazańcy, według Miszny³⁷²², nie mogą być chowani w rodzinnych grobowcach, por. (1 Krl 13,21-22), (Jr 22,18-19), (Jer 26,23). Pochówek Jezusa, jako

³⁷⁰⁹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 246.

³⁷¹⁰ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 60.

³⁷¹¹ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 236n.

³⁷¹² V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 383-387.

³⁷¹³ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 299; 290-300, Dodatek 1 *Przyczyna śmierci*.

³⁷¹⁴ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 247.

³⁷¹⁵ P. LISICKI, dz. cyt., s. 366.

³⁷¹⁶ P. LISICKI, dz. cyt., s. 367.

³⁷¹⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 77, p. 27,57-58.

³⁷¹⁸ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 620, EwPt 6,21n.

³⁷¹⁹ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 105.

³⁷²⁰ tamże, s. 118.

³⁷²¹ J. JAROMIN, *W poszukiwaniu grobu Jezusa*, s. 89.

³⁷²² M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 128.

skazanego, jest pochówkiem niehonorowym, odbywa się poza grobem rodzinnym i bez należnych obrzędów pogrzebowych³⁷²³.

Złożenie Jezusa do grobu zostało wykonane jeszcze przed zachodem słońca³⁷²⁴, ze względu na nadchodzący szabat, oraz ze względu na przepis prawa żydowskiego, mówiący, że powieszony na drzewie, powinien być zdjęty i zostać pogrzebany przed nocą, tego samego dnia w którym wykonano egzekucję (Pwt 21,22-23).

Jeśli któraś z osób biorących udział w pogrzebie planowała powrót do Jerozolimy, to na pewno miano na względzie wydany jeszcze przez Nehemiasza (Ne 13,19), ale przypuszczalnie nadal obowiązujący jako norma, rozkaz, by zamykać bramy Jerozolimy wraz z zapadnięciem zmroku przed szabatem³⁷²⁵ – dozorem bram zajmowali się specjalnie wyznaczeni do tego odźwierni^{3726, 3727} w funkcji strażników bram, niekiedy wraz z posiłkowymi strażami, por. (2 Krl 7,10), (2 Sm 18,24.26a) (przykłady spoza Jerozolimy), nie licząc odźwiernych wyznaczonych do służby w samej Świątyni (Ezd 2,42), (Ne 7,45).

Zatoczenie kamienia w kształcie ogromnego dysku zamykającego wejście do grobu, o średnicy co najmniej jednego metra, wzdłuż wykutej w skale nieco ukośnej prowadnicy wymagało szczególnego wysiłku, ale jego odtoczenie wymagało w praktyce wysiłku dużo większego³⁷²⁸. Taki rodzaj zamknięcia znamionuje ogólnie groby ludzi bogatych³⁷²⁹. Kamień ten mógł być podparty jeszcze innym, mniejszym kamieniem zwanym *dofeq*, pełniącym rolę blokującego klina³⁷³⁰. Jeszcze inną, stosowaną formę zamknięcia grobu mógł stanowić duży kamień przetaczany, który był bardziej przesuwany, niż toczony³⁷³¹.

Wyrażenie, użyte przez Łukasza (**Łk 23,54**), „szabat zaczynał jaśnieć”, lub w innych tłumaczeniach „szabat się rozjaśniał”, „szabat zaczynał wschodzić”, odnosi się najprawdopodobniej do żydowskiego zwyczaju zapalania lamp na rozpoczęcie szabatowego wieczoru³⁷³², a w każdym razie wskazuje na rozpoczęcie tego wieczoru (pojawienie się pierwszych trzech gwiazd zapowiadających szabat)³⁷³³, co istotnie potwierdza, że złożenie Jezusa do grobu nastąpiło przed Szabatem. Szabat oznajmiał *chazzan* trójkrotnym dźwiękiem trąby szabatowej, w czasie pomiędzy „pierwszą a trzecią gwiazdą”, z najwyższego budynku w miejscowości (w Jerozolimie, z blanki muru wzgórza świątynnego zwróconej w kierunku miasta³⁷³⁴, być może z południowo-zachodniego narożnika³⁷³⁵) – pierwsze dwa dźwięki (po dwie nuty) były ponagleniem do przerywania pracy i handlu, a trzeci dźwięk trąby był sygnałem do zapalenia lamp szabatowych^{3736, 3737, 3738}. To ostatnie nie dotyczyło faryzeuszów, ci uważali, że lampy należy zapalać jeszcze przed rozpoczęciem szabatu³⁷³⁹. W każdym razie o tym sygnale dźwiękowym Ewangelista Łukasz jakby nic nie wspomina, podczas gdy należałoby wspomnieć, iż w całym kraju ogłaszano szabat poprzez wołanie³⁷⁴⁰.

Nie zachodzi obawa, że nie zdążono z dokonaniem obrzędów pogrzebowych, gdyż Prawo czyniło tutaj wyjątek nawet na okoliczność szabatu. Według talmudycznego traktatu Szabat (XIII,5) „*Dla umarłego można zrobić wszystko, co potrzeba: można go natrzeć wonnościami i umyć*”³⁷⁴¹. Jednak należy mieć

³⁷²³ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 108.

³⁷²⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 692.

³⁷²⁵ K. PILARCZYK, *Religia starożytnego Izraela*, s. 122.

³⁷²⁶ EB, s. 856-857, *Odźwierny*.

³⁷²⁷ NLB, s. 544, *Odźwierny*.

³⁷²⁸ C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, s. 77, p. 27,59-60.

³⁷²⁹ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 122-123.

³⁷³⁰ J. JAROMIN, *W poszukiwaniu*, s. 19.

³⁷³¹ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 136-137.

³⁷³² BJ, przyp. do Łk 23,54.

³⁷³³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 565, p. 54.

³⁷³⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 98.

³⁷³⁵ DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, s. 28.

³⁷³⁶ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 98.

³⁷³⁷ H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 313.

³⁷³⁸ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 90.

³⁷³⁹ & M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 104.

³⁷⁴⁰ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 68.

³⁷⁴¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 424.

też na uwadze, że obrzędy pogrzebowe po rozpoczęciu wieczoru byłyby utrudnione, gdyż w Izraelu po zachodzie słońca, noc zapada bardzo szybko, czas zmierzchu jest stosunkowo krótki³⁷⁴².

Ewangelisci (**K1151**) nie opisują szczegółowo dokonania pochówku Jezusa. Ewangelie synoptyczne mówią o Jezusie owiniętym w σινδών (gr. sindōn), co może oznaczać pojedynczą sztukę płótna, prześcieradło, albo coś w rodzaju tuniki, podczas gdy Jan Ewangelista pisze o owinięciu ciała Jezusa płótnami, co oznacza, że mogło być ich więcej niż jedno³⁷⁴³. Nie było to w każdym razie ubieranie w suknię, jak to najczęściej czyniono³⁷⁴⁴. Według apokryfu Ewangelia Piotra³⁷⁴⁵ Józef (z Arymatei) obmył ciało Jezusa i zawinął w czyste prześcieradło³⁷⁴⁶. Jest możliwe, iż ze względu na krótki czas do wieczoru czynność umycia i namaszczenia ciała jednak pominięto³⁷⁴⁷, lub ze względu na to, że ogólnie nie czyniono tego dla osób skazanych³⁷⁴⁸, jedynie owinięto ciało w płótna razem z wonnościami (**J 19,40**). Jeszcze jedną okolicznością, dla której obmycia ciała Jezusa dokonano co najwyżej pobieżnie jest przyjmowany pogląd³⁷⁴⁹, że ciało powinno zostać pochowane w stanie nienaruszonym, razem z krwią, co oznaczałoby, że nie można było zmywać krwi z ran Jezusa. Możliwe też, że całość przyniesionych wonności nie została zużyta, wtedy część pozostawiono w grobie³⁷⁵⁰ dla zapewnienia miłego zapachu, lub powtórnego namaszczenia w późniejszym czasie.

MIEJSCE

Józef z Arymatei – Arymatea jest prawdopodobnie położona 30 km na północny-zachód od Jerozolimy³⁷⁵¹ – członek Sanhedrynu, człowiek zamożny, szlachetny, był tym, który pochował ciało Jezusa w swoim nowym grobie wykutym w skale, w którym nikt jeszcze dotąd nie był pochowany (Mt 27,60)³⁷⁵². Nie jest przy tym wykluczone, że Józef z Arymatei, oprócz grobu, był właścicielem jakiejś posiadłości mieszkalnej w Jerozolimie³⁷⁵³.

Grób Chrystusa znajduje się dziś wewnątrz Bazyliki Grobu Świętego³⁷⁵⁴, gdzie znajdują się końcowe stacje Drogi Krzyżowej, X-XIV. Pierwsza budowla konstantyńska w tym miejscu z IV wieku pokrywała się z centrum rzymskiej Jerozolimy, kaplica wzniesiona nad grobem Zbawiciela, zwana z czasem Anastasis (Zmartwychwstanie), znajdowała się obok głównej arterii miejskiej *cardo maximus* i pomiędzy dwoma ulicami prostopadłymi do *cardo* – *decumanus*³⁷⁵⁵. Lokalizacja Kalwarii jak i Grobu Jezusa na terenie ogromnej Bazyliki nie budzi dziś większych wątpliwości³⁷⁵⁶, również w świetle badań archeologicznych, uznaje się za prawdopodobne, że Jezus został złożony około 40 m od miejsca ukrzyżowania³⁷⁵⁷, tak jak to określił już około 570 r. po Chr. Pielgrzym z Piacenzy³⁷⁵⁸ *Od grobowca do Golgoty jest osiemdziesiąt kroków*. Wskazywana niekiedy, szczególnie ze strony protestantów, alternatywna lokalizacja Grobu Jezusa, przyciągająca swym jeszcze do dzisiaj autentycznie naturalnym położeniem³⁷⁵⁹, tzw. Grób w ogrodzie³⁷⁶⁰, lub Grób Gordona, nie znajduje potwierdzenia w badaniach archeologicznych³⁷⁶¹, bowiem jaskinia grobu została wykuta już w VIII lub VII w. p. Chr., podczas

³⁷⁴² B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 119.

³⁷⁴³ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 107.

³⁷⁴⁴ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 501.

³⁷⁴⁵ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 620, *EwPt* 6,24.

³⁷⁴⁶ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 122.

³⁷⁴⁷ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 128.

³⁷⁴⁸ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 26.

³⁷⁴⁹ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 125-126.

³⁷⁵⁰ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 426.

³⁷⁵¹ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 108.

³⁷⁵² F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 353n, p. 50-56.

³⁷⁵³ J. JAROMIN, *W poszukiwaniu*, s. 15n.

³⁷⁵⁴ F. BOURBON, E. LAVAGNO, C. ZANOTTI, *Ziemia Święta*, s. 55.

³⁷⁵⁵ J. JAROMIN, *W poszukiwaniu*, s. 37, 48-50.

³⁷⁵⁶ tamże, s. 41.

³⁷⁵⁷ tamże, s. 14.

³⁷⁵⁸ *Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w.*, wybór IWASZKIEWICZ P., s. 200n, 217.

³⁷⁵⁹ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 154.

³⁷⁶⁰ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 126-127.

³⁷⁶¹ J. JAROMIN, *W poszukiwaniu*, s. 72, 76, 78-80.

gdy ponownie grób został użyty w V-VII w. po Chr. w okresie bizantyjskim, ale na pewno nie w czasach Jezusa.

TEKST

Pokaźna ilość mieszaniny mirry i aloesu została wykorzystana w formie warstwy wonności zawiniętej wraz z płótnami wokół ciała Jezusa (**J 19,40**), por.³⁷⁶². Niektórzy teologowie sądzą, że płótna nasączone wonnymi olejami, którymi owinięte było ciało Jezusa, przesycając płótna i wysychając, utworzyły coś w rodzaju skorupy³⁷⁶³; Jezus Zmartwychwstały przeszył później owe płótna nie naruszając ich. Nie jest też zupełnie wykluczone, że ze względu na krótki czas do szabatu, to namaszczenie odłożono na potem³⁷⁶⁴, co by tłumaczyło zamiar namaszczenia Jezusa przez niewiasty (Łk 23,56-24,1) i (Mk 16,1), o ile nie chodziło tutaj o jakieś wtórne namaszczenie.

CE341. Straż przy grobie

DATAcja

Datacja na sobotę wynika z wyrażenia „*Nazajutrz, po dniu przygotowania*”, a dniem przygotowania szabatu był piątek³⁷⁶⁵. To, że Mateusz użył tego wyrażenia zamiast użyć słowa *szabat*, może świadczyć o tym, iż uważał zebranie u Piłata za naruszenie szabatu przez arcykapłanów i faryzeuszy. Nie jest to jednak kwestia rozstrzygnięta³⁷⁶⁶.

MIEJSCE

Przedstawiciele Sanhedrynu niejako uzupełniają zeznania procesowe zwracając się do Piłata „*Panie, przypomnieliśmy sobie (...)*”, co czyni zasadnym przypuszczenie, że zebranie miało miejsce również w twierdzy Antonia. Drugą możliwość stanowi Pałac Heroda, ale wtedy ewangelista raczej by nie użył wyrażenia „u Piłata”.

TEKST

Prośba przedstawicieli Sanhedrynu o zabezpieczenie grobu skierowana do Piłata (**Mt 27,62**), mieści się w utartym zwyczaju, że w czasie świąt władze rzymskie użyczały, na uzasadnioną prośbę władz żydowskich, posiłków wojska dla zapewnienia porządku w Jerozolimie³⁷⁶⁷.

Sformułowanie Piłata «*Macie straż: idźcie, zabezpieczcie grób, jak umiecie*» (**Mt 27,65**) nieco daje do myślenia, czy Piłat doradza arcykapłanom, aby zabezpieczyli grób w oparciu o posiadaną przez nich straż świątynną, czy jest to dyspozycja przydzielenia do zabezpieczenia grobu oddziału straży rzymskiej. Wydaje się, że użycie tutaj łacińskiej nazwy straży *κουστωδία* (koustōdia) wskazuje na tę drugą możliwość, chociaż wyraźnym jest, że Piłat przekazuje odpowiedzialność za zabezpieczenie grobu przybyłym do niego Żydom, nie chcąc się osobiście tą sprawą zajmować³⁷⁶⁸.

Straż przy grobie według apokryfu³⁷⁶⁹ (EwPt) miał pełnić centurion Petroniusz z żołnierzami. Inny apokryf „Ewangelia gruzińska” precyzuje, że żołnierzy miało być czterech, ale oprócz tego straż jakoby trzyma-li Żydzi w liczbie stu dwudziestu³⁷⁷⁰, przy czym apokryf „Ewangelia Piotra”³⁷⁷¹ wymienia starszych i uczonych pełniących straż, którzy w tym celu obok grobu rozbili wartowniczy namiot³⁷⁷².

Opieczętowanie (**Mt 27,66**) polegało na tym, iż nad kamieniem zamykającym grób przeciągano sznury, a końce sznurów pieczętowano w sposób uniemożliwiający otwarcie grobu bez zerwania pieczęci³⁷⁷³. Trudno orzec, czy pieczęci dla pewności przyłożono aż siedem, jak tego chce autor apokryficznej

³⁷⁶² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 297.

³⁷⁶³ M. ROSIK, *Ze wzgórz Samarii*, s. 27.

³⁷⁶⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 290.

³⁷⁶⁵ BT w.5, przypis do Mt 26,62.

³⁷⁶⁶ KKB, s. 979, p. 165.

³⁷⁶⁷ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 248.

³⁷⁶⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT 1/2), s. 693.

³⁷⁶⁹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 620-621, EwPt 8,31.

³⁷⁷⁰ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 1*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 227, EwGruz 27.

³⁷⁷¹ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 621, EwPt 8,33.

³⁷⁷² K.J. DROZD, dz. cyt., s. 117-118, 124.

³⁷⁷³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 408, p. 10.

Ewangelii Piotra³⁷⁷⁴, ale na pewno chodzi o stwierdzenie, że zabezpieczenie nienaruszalności grobu zostało wykonane w sposób pewny, nie budzący wątpliwości³⁷⁷⁵. Na pieczęciach straży rzymskiej powinien być znak cesarza lub lokalnego zarządcy, na pieczęciach straży żydowskiej znaki zarządzających świątynią³⁷⁷⁶. Złamanie pieczęci byłoby zniewagą dla władzy stojącej za tą pieczęcią. Ciekawą historię z opieczętowaniem³⁷⁷⁷ można znaleźć w Księdze Daniela (Dn 6,17-18): gdy Daniela wrzucono do jaskini lwów, która mogła się stać jego grobem – ale tak się nie stało, gdyż lwy Daniela nie tknęły – to jaskinię zamknięto kamieniem, a „Król opieczętował go swoją pieczęcią i pieczęcią swoich możnowładców, aby nic nie uległo zmianie w sprawie Daniela”.

Nie tylko w kulturze żydowskiej, ale również rzymskiej, naruszenie grobu należało do bardzo ciężkich przewinień, o czym świadczy rozporządzenie cesarskie³⁷⁷⁸ sporządzone w języku greckim na marmurowej tabliczce, przysłanej w roku 1878 z Nazaretu do Francji (znajdujące się obecnie w Bibliotece Narodowej w Paryżu), opublikowane w 1925 roku, następującej treści, według Ch. Fostera³⁷⁷⁹ „*Edykt Cezara. Podoba mi się, by grobowce i sarkofagi, ktokolwiek je uczynił dla czci przodków lub dzieci, lub domowników, pozostały nienaruszone na zawsze. Jeśli zaś ktoś wniósłby oskarżenie, że ktoś czy to je rozwalił lub innym sposobem spoczywających wyciągnął, czy też w inne miejsca złośliwie przeniósł, bezprawie wobec spoczywających popełniając, lub przesunął zamykające kamienie, przeciw takiemu rozkazuję sąd ustanowić, jak w sprawie bogów ze strony ludzi czczenia. O wiele bardziej należy honorować spoczywających; jeśli zaś nie, tego chcę, by zapłacił głową z tytułu włamania do grobowca*”. Datacja rozporządzenia jest niepewna, według T. Loski³⁷⁸⁰ rozporządzenie nie ma raczej związku z Grobem Chrystusa – jak początkowo sądzono – jest bowiem datowane na rok 13-ty lub 14-ty po Chr., natomiast Ch. Foster³⁷⁸¹ podaje, że wśród badaczy nie ma zgodności opinii, niektórzy sądzili, iż był to edykt Tyberiusza (lata 14-37), inni, że Klaudiusza (41-54), jeszcze inni w ogólnym przedziale czasu od 50 r. p. Chr. do 50 r. po Chr. sytuują owo rozporządzenie.

CE342. Pusty grób

KONSTRUKCJA

Wybór wersetów do niniejszego rozdziału i pięciu następnych, opisujących doświadczenia świadków w zetknięciu z pustym grobem, wraz z opisem mających wtedy miejsce angelofanii i Chrystofanii, przyjęto według synopsy Romaniuka³⁷⁸², ze względu na bardzo dobre metodycznie przypisanie poszczególnych perykop do wydarzeń. Został jednak wydzielony dodatkowy rozdział „*Jezus ukazuje się niewiastom*”, podobnie do pracy Coxa i Easleya³⁷⁸³.

DATAcja I TEKST

Wydarzenia Niedzieli Zmartwychwstania posiadają niezwykłą, niespotykaną wcześniej w ewangeliiach dynamikę. Układają się w kilka wątków, z których dwa zasadnicze, jeden związany z doświadczeniem Marii Magdaleny, drugi z doświadczeniem pozostałych niewiast, przeplatają się i toczą często równolegle, dlatego trudno tym wątkom przypisać jeden wspólny tok narracji. Można powiedzieć, że ten pierwszy dzień tygodnia, stanowi sam w sobie jedno niezwykle wydarzenie – wydarzenie odkrycia pustego grobu i spotkania Zmartwychwstałego. Chronologiczne i topograficzne zależności pomiędzy wątkami przedstawia diagram poniżej. *Dom uczniów* to symboliczne określenie miejsca w którym przebywali uczniowie, a którego ewangelie nie wymieniają. Z możliwych lokalizacji można wymienić Jerozolimę³⁷⁸⁴ (np. Wieczernik), Górę Oliwną, Betanię – por. komentarz do CE343. Krótko mówiąc,

³⁷⁷⁴ Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2, red. M. STAROWIEJSKI, s. 621, EwPt 8,33.

³⁷⁷⁵ K.J. DROZD, dz. cyt., s. 118.

³⁷⁷⁶ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 173-174.

³⁷⁷⁷ tamże, s. 173.

³⁷⁷⁸ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 87.

³⁷⁷⁹ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 157.

³⁷⁸⁰ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 87.

³⁷⁸¹ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 157.

³⁷⁸² K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 161, nr 280-285.

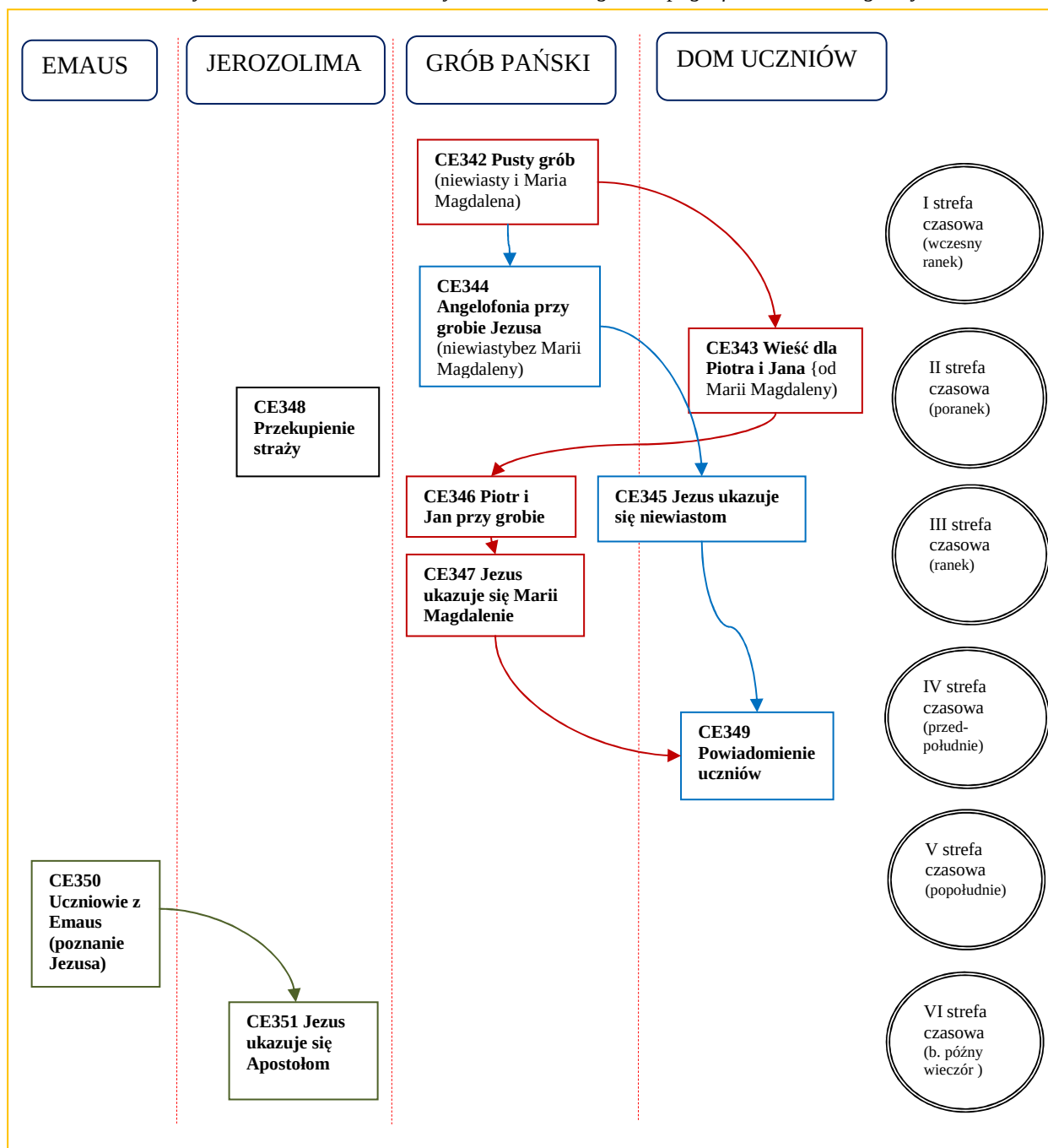
³⁷⁸³ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxviii, sec. 174.

³⁷⁸⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 411, p. 8.

nie można z całą pewnością określić miejsca przebywania uczniów, chociaż znała je Maria Magdalena, jak również pozostałe niewiasty, które przybyły z wiadomością do uczniów.

Na temat możliwej interpretacji chronologii rozdziałów CE345 oraz CE347 kilka słów znajduje się w komentarzu do rozdziału CE345.

Z09. Wydarzenia Niedzieli Zmartwychwstania – diagram topograficzno-chronologiczny

Stwierdzenie pustego grobu świadczy o tym, że Jezus przebywał w grobie rzeczywiście trzy dni, według żydowskiego sposobu liczenia, gdzie pierwszy dzień stanowi piątkowe popołudnie, drugi dzień to cała sobota liczona już od piątkowego wieczoru po zachodzie słońca do zachodu słońca w sobotę, natomiast trzeci to niedziela aż do poranka, a rozpoczęta po zachodzie słońca w sobotę.

Określenia czasowe co do pory nawiedzenia grobu nie są bardzo precyzyjne: wg (J 20,1a) Maria Magdalena wybrała się do grobu *wczesnym rankiem, gdy było jeszcze ciemno*, ale synoptycy mówią

o tym, że kobiety, wśród których była Maria Magdalena przyszły do grobu, *skoro świt* (Łk 24,1), *gdy słońce wzeszło* (Mk 16,2). Można przyjąć, że świadectwa ewangelistów się tutaj uzupełniają, Jan mówi o momencie wyruszenia, jeszcze w nocy, a synoptycy już o przyjsciu do grobu. Ogólną cezurę czasową dla wydarzenia wyruszenia, można określić jako przed jutrenką, czyli wg Ravasi'ego³⁷⁸⁵ jako między godziną 3-cią a 6-tą rano – zresztą Ewangelista Marek używa na określenia ranka słowa *πρωι* oznaczającego ostatnią część nocy (od g. 3-ciej do 6-tej), ale dopowiada, że to było naprawdę rano (*λίαν πρωι*), wtedy „gdy słońce wzeszło”, czyli można przyjąć, że było około godziny wpół do szóstej³⁷⁸⁶, lub może nieco później. Ponieważ odległość do grobu zapewne nie przekraczała kilku kilometrów, można jeszcze ten przedział czasowy próbować zawęzić, jako czas między godziną 5-tą a 6-tą rano.

Odległość czasowa od chwili śmierci Jezusa do momentu stwierdzenia pustego grobu zwiastującego zmartwychwstanie stanowi zarazem dystans niemal 40-tu godzin, uwzględniając czas od piątku godziny 15-tej, do niedzieli godziny 6-tej (dokładnie 39) – licząc do czasu odkrycia przez niewiasty pustego grobu, a nie do początku niedzieli³⁷⁸⁷. Liczba czterdzieści ma w Biblii, w odniesieniu do czasu, symbolikę czasu trudnego, czasu próby przed osiągnięciem czegoś wielkiego, przełomowego. Wyraża też długi, ale określony, zamknięty okres czasu³⁷⁸⁸. Czterdzieści dni trwał potop aż Bóg zawarł z Noem przymierze, czterdzieści dni oczekiwał Mojżesz na Synaju przed otrzymaniem od Boga dziesięciu przykazań, czterdzieści lat trwała wędrówka Izraela do Ziemi Obiecanej, czterdzieści dni pościł Jezus na pustyni przed podjęciem działalności publicznej^{3789, 3790}.

Analizując zapis przyjscia do grobu niewiast w Ewangelii Mateusza (Mt 29,1) można się zastanawiać, czy też niewiasty nie przyszły do grobu już w sobotę wieczorem, po szabacie. Tłumaczenie w [BW] zdaje się sugerować taką możliwość: „*W wieczór zaś szabatu, który świta na pierwszy dzień tygodnia, przyszła Maria Magdalena i druga Maria obejrzeć grób.*”. Przy takim podejściu odkrycie pustego grobu mogłoby nastąpić już po około 28 godzinach od śmierci Jezusa, zakładając, że szabat kończył się po 18^{30 3791}. Większość tłumaczeń akcentuje jednak niedzielny ranek; w komentarzu A. Paciorka do Ewangelii Mateusza³⁷⁹² zaproponowano takie odczytanie (Mt 28,1): „*Późno po szabacie, kiedy zaświtał pierwszy dzień tygodnia, Maria Magdalena i druga Maria przyszły obejrzeć grób.*”. Sam fakt przyjscia kobiet do grobu nie jest niczym nadzwyczajnym, takie odwiedziny kobiet w ciągu kilku pierwszych dni po pogrzebie, były żydowskim zwyczajem tamtej epoki³⁷⁹³.

Był to też dzień w którym ofiarowano pierwociny, do czego nawiązuje Apostoł Paweł w wersecie (1 Kor 15,20)³⁷⁹⁴. Na określenie dnia nawiedzenia grobu Ewangelista Marek w (Mk 16,2) używa bardzo precyzyjnego wyrażenia „*τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων*”, które [GNTPW]³⁷⁹⁵ tłumaczy jako „*pierwszego (z) tygodnia*”, ale można by je zapewne przetłumaczyć jako „*pierwszego (z) tygodni*”, gdyż *σαββάτων* występuje w liczbie mnogiej. Taka interpretacja wskazuje, że niewiasty nawiedzają grób – pusty, o czym jeszcze nie wiedzą – owszem, w pierwszy dzień tygodnia, rozpoczynający równocześnie pierwszy z tygodni do Szawuot, do Święta Tygodni, zwanego też czasem świętem plonów. W istocie według naszej datacji, w roku AD 30 Szawuot był wyznaczany identycznie od niedzieli zarówno przez faryzeuszy jak i saduceuszy: według saduceuszy było to po siedmiu tygodniach liczonych od pierwszego szabatu w okresie Paschy, czyli w niedzielę, która była 50-tym dniem, a faryzeusze świętowali w 51. dniu po pierwszym dniu Paschy (która w tym roku pokrywała się z szabatem)³⁷⁹⁶. To, że niewiasty idąc do grobu myślą już o Szawuot, a nie o Święcie Paschy, które przecież jeszcze trwa – bo oktawa święta się jeszcze nie skończyła – obrazuje początkowy stan załamania niewiast.

³⁷⁸⁵ G. RAVASI, *Ewangelie*, s. 116.

³⁷⁸⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 121, p. 16,1.

³⁷⁸⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 407, p. 3.

³⁷⁸⁸ R. BARTNICKI, *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, s. 83.

³⁷⁸⁹ J. CZERSKI, *Jezus Chrystus w świetle ewangelii synoptycznych*, s. 66.

³⁷⁹⁰ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 196.

³⁷⁹¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 410, p. 2.

³⁷⁹² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 696, 699.

³⁷⁹³ A. PACIOREK, *Jezus z Nazaretu*, s. 506.

³⁷⁹⁴ tamże, s. 410.

³⁷⁹⁵ GNTPW, Mk 16,2.

³⁷⁹⁶ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, Wrocław, 2008, s. 120.

CE343. Wieść dla Piotra i Jana

MIEJSCE

Jako przypuszczalną lokalizację schronienia uczniów Szczepański podaje³⁷⁹⁷ ich mieszkanie w Jerozolimie blisko Wieczernika – może wynajęte na czas Paschy, ale mogła to być Betania, lub jeszcze inne miejsce (Góra Oliwna raczej nie, ze względów bezpieczeństwa) – ewangelie tego dokładnie nie podają.

CE344. Angelofania przy grobie Jezusa

MIEJSCE

U stóp wzniesienia Golgota znajdował się ogród z wykutym w skale grobem Jezusa³⁷⁹⁸.

Używane niekiedy na określenie miejsca ukrzyżowania i grobu Jezusa słowo Kalwaria jest wyrazem łacińskim *Calvarius* oznaczającym nagi pagórek o kształcie nieowłosionej głowy³⁷⁹⁹ (stąd ewangelisci używają nazwy *Miejsce Czaszki* – zob. CE326) i stanowi odpowiednik hebrajskiego Golgota. Kalwaria (hebr. Golgota) jako nazwa własna oznacza wzniesienie, na którym został ukrzyżowany Jezus. Według dzisiejszej wiedzy, wzniesienie znajdujące się w miejscu wskazywanym większością przez tradycję (Bazylika Grobu Pańskiego), miało od podstawy wysokość około 12-tu metrów³⁸⁰⁰, obecnie wznosi się około 5 metrów³⁸⁰¹ nad posadzką bazyliki.

Młodzieniec w białej szacie siedzący w grobie po prawej stronie (Mk 16,5), świadczy o tym, że był to odpowiednio duży grób z niszą pogrzebową (arkosolium) i ławą pogrzebową na prawo od wejścia³⁸⁰², por. (J 20,12). Typowa komora grobowa według Miszny powinna być na 4 łokcie szeroka i na 5 łokci długa³⁸⁰³.

TEKST

Polecenie młodzieńca w białej szacie skierowane do trzech kobiet (Mk 16,1), aby powiedziały uczniom i Piotrowi iż Jezus *Podąża przed wami do Galilei* (**Mk 16,7**), wcale nie musi oznaczać jakiejś ucieczki uczniów, jak interpretuje ten werset J. Lohfink³⁸⁰⁴. Uczniowie co najwyżej planowali powrót do Galilei, ale jeszcze tego nie przedsięwzięli, inaczej kobiety nie mogły by ich spotkać, aby im opowiedzieć o swoim spotkaniu z Jezusem. Oczywiście, na rzecz pozostania w Jerozolimie przemawiają również wydarzenia paschalne z Niedzieli Zmartwychwstania, opisane w innych ewangeliach, aczkolwiek, faktycznie, jest nieco zastanawiające, iż nie ma opisanego w ewangeliach wydarzenia bycia przy pustym grobie Jedenastu, czy też jakiejś większej grupy Apostołów (poza Piotrem i Janem), ale trzeba tutaj zauważyć, że nie są oni także wymieniani podczas męki, śmierci krzyżowej i pogrzebu Jezusa. Jeśli można mieć jeszcze na uwadze spotkanie Zmartwychwstałego ze swoją Matką, to ewangelisci również przemilczają ten temat; natomiast opis takiego spotkania znajduje się w koptyjskiej Ewangelii Gamaliela, apokryfie z V wieku po Chr.³⁸⁰⁵.

Pierwotnie tekst Ewangelii Marka kończył się w tym miejscu, na wersecie (**Mk 16,8**)^{3806, 3807}. W KCE druga część tego wersetu (Mk 16,8b) jest wykorzystana w rozdziale (CE349), mówiącym o powiadomieniu uczniów, którym według relacji Marka, niewiasty – być może tylko początkowo – nic nie powiedziały.

Zdumienie, uniesienie (według tłumaczenia [GNTPW]) niewiast z pewnością było wielkie i trwało dłuższą chwilę (**Mk 16,8a**), określone jest ono w języku greckim poprzez słowo *ἐκστασις* (ekstasis),

³⁷⁹⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 413, przyp. 13.

³⁷⁹⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 692.

³⁷⁹⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 406.

³⁸⁰⁰ T. LOSKA, *Palestyna – kraj Jezusa*, s. 55.

³⁸⁰¹ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 57.

³⁸⁰² J. JAROMIN, *W poszukiwaniu*, s. 14n.

³⁸⁰³ tamże, s. 18.

³⁸⁰⁴ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 472n.

³⁸⁰⁵ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 28.

³⁸⁰⁶ H.H. LANGKAMMER, *Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, s. 259-260, 364-365 tamże, s. 259-260, 364-365.

³⁸⁰⁷ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 121, p. 16,6-8.

które jest znamienne również z tego powodu, że Ewangelista Marek używa tego terminu wcześniej tylko raz (Mk 5,42), po przywróceniu do życia córki Jaira³⁸⁰⁸.

Dwóch mężczyzn w lśniących szatach u Ewangelisty Łukasza (**Łk 24,4**) koresponduje nieco z opisem Zmartwychwstania Jezusa podawanym przez apokryficzną Ewangelię Piotra^{3809, 3810}, ale inne szczegóły opisu wydarzenia zawarte w apokryfie są już dyskusyjne, wieloznaczne i przede wszystkim nie mają potwierdzenia w pismach kanonicznych NT.

CE345. Jezus ukazuje się niewiastom

KONSTRUKCJA

Kolejność umieszczenia rozdziału w tej kolejności jest zgodna z nauczaniem Ojców Kościoła, którzy podkreślali fakt, że Jezus najpierw ukazuje się niewiastom³⁸¹¹. Nie wykluczono tutaj możliwości, że ukazanie się Jezusa Marii Magdalenie mogło mieć miejsce nieco później, stąd przyjęty porządek narracji i rozdziałów.

TEKST

Ewangelie Marka, Mateusza i Łukasza przedstawiają listę kobiet będących u grobu w nieco różniących się wersjach, ale nie przeczących sobie. Wśród kobiet u grobu, por. (CE342), są według Ewangelii Mateusza (Mt 28,1) wymienione jedynie Maria Magdalena i druga Maria, którą wg (Mt 27,56), (CE338, 3932) była Matka Jakuba i Józefa, ale nie jest wspomniana Salome, matka synów Zebedeusza. Salome jest wymieniana wcześniej w (Mt 27,56), wśród kobiet pod Krzyżem, zaś wśród kobiet które przysły do grobu jest podawana przez Ewangelię Marka w (Mk 16,1), (CE342,3979).

Ponieważ Maria Magdalena jakby „oderwała się” od grupy kobiet i pobięła powiadomić o pustym grobie Piotra i Jana, to w wydarzeniu ukazaniu się Jezusa niewiastom z pewnością uczestniczyła tylko druga Maria i być może Salome. Jeśli jednak uwzględni się przekaz z Ewangelii Łukasza, to „katalog” kobiet, które były u grobu się poszerza: wg wersetu (Łk 24,10), (CE349,4039) dochodzi jeszcze Joanna – z pewnością chodzi o Joannę, żonę Chuzy wymienioną w (Łk 8,3) – oraz *inne z nimi* wymienione wcześniej w (Łk 23,55), (CE340,3970) jako *niewiasty, które z Nim przysły z Galilei*. Kobiet więc mogło być więcej niż dwie lub trzy. Można przypuszczać, że ewangelisci wymieniacząc z imienia niektóre kobiety, chcieli je w ten sposób jakoś wyróżnić.

Wydarzenie ukazania się Jezusa grupie niewiast jest w jakiś sposób równoległe czasowo do ukazania się Jezusa Marii Magdalenie. Stąd sprawa pierwszeństwa widzenia Zmartwychwstałego Jezusa nie jest taka jednoznaczna. Kobiety dopiero idą powiadomić uczniów, być może do końca nie wiedząc, że pierwsza powiadomi uczniów Maria Magdalena. Na początku drogi niewiastom ukazuje się Jezus. Maria Magdalena już dużo wcześniej pobięła – jako pierwsza spośród kobiet i niezależnie od nich – powiadomić uczniów. Uczniowie, dwaj spośród nich, Piotr i Jan (pozostali być może jeszcze wtedy twardo spali), przybiegają do grobu, Maria Magdalena również przybywa tam powtórnie i dopiero wtedy Zmartwychwstały Jezus jej się objawia. Na tej podstawie można sądzić, że objawienie się Jezusa Marii Magdalenie ma miejsce później niż ukazanie się kobietom. Maria Magdalena musiała przebiec podwójną drogę od Grobu do uczniów, podczas gdy grupa niewiast spotkała Jezusa już na początku tej drogi. Jeśliby nawet Piotr i Jan przebywali w jakimś osobnym miejscu od reszty uczniów – choć według (Łk 24,9), niewiasty zastały Jedenastu, czyli powinni być razem, lub spotykać się razem – to rozsądnym wydaje się przyjęcie założenia, że nie były to miejsca daleko od siebie oddalone, czyli droga Piotra i Jana wraz z Magdaleną do Grobu Pańskiego i droga kobiet od Grobu do uczniów to podobne pod względem dystansu drogi. Przedstawiony punkt widzenia, że Jezus ukazał się najpierw grupie niewiast bez Marii Magdaleny, a potem osobno Marii Magdalenie, jest zgodny z relacją według Ewangelii Mateusza. Należy jednak podkreślić, że Mateusz z kolei w ogóle nie wspomina o ukazaniu się Jezusa Marii Magdalenie.

Nie jest to jednak do końca zgodne ze świadectwem z (Mk 16,9) mówiącym, że „*Jezus ukazał się najpierw Marii Magdalenie*” (CE347,4027). Warto tutaj jednak zauważyć, że nie wiadomo, kiedy

³⁸⁰⁸ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 24.

³⁸⁰⁹ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 132.

³⁸¹⁰ *Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2*, red. M. STAROWIEJSKI, s. 621, EwPt 9,34-42.

³⁸¹¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 708.

niewiasty tak naprawdę wyruszyły w drogę „od grobu” i czy szły tą samą drogą co Maria Magdalena. Oddaliły się od grobu pośpiesznie, ale na pewno później niż Maria Magdalena i nic nie wskazuje na to by, tak jak ona, tą drogę przemierzały biegiem. Możliwe również, że Maria Magdalena знаła jakąś krótszą drogę, lub ścieżkę i przynaglona potrzebą jak najszybszego powiadomienia uczniów, tą właśnie drogą pobiegła. Jeśli przyjąć, że Piotr i Jan, oraz zapewne pozostali uczniowie, mieli lokum gdzieś blisko miejsca Grobu Pańskiego, to powtórna wizyta Marii Magdaleny przy Grobie Pańskim mogła mieć miejsce naprawdę szybko. Mając te przesłanki na uwadze można stwierdzić, że wtedy ukazanie się Jezusa Marii Magdalenie mogło nastąpić wcześniej, przed ukazaniem się Jezusa grupie niewiast. Niekwestionowane, w pewnym sensie honorowe, pierwszeństwo świadectwa Marii Magdaleny, wynika przede wszystkim z faktu, że to ona powiadomiła apostołów Piotra i Jana o pustym grobie.

CE347. Zmartwychwstały ukazuje się Marii Magdalenie

TEKST

Przy powitaniu w miejscu publicznym, zgodnie ze zwyczajami, kobiety mogły tylko dotykać nóg mężczyzny, dlatego Maria Magdalena najwidoczniej złożyła pokłon do stóp Nauczyciela, obejmując Jezusa za nogi^{3812, 3813}. Jezus jednak nie chce być zatrzymywany w tym miejscu (**J 20,16-17**)³⁸¹⁴.

Chrześcijanie późniejszych wieków niejednokrotnie zadawali sobie pytanie, czy Zmartwychwstały spotkał swoją Matkę. „Akta Tadeusza”, grecki apokryf z VI wieku po Chr., stwierdza „A On ukazał się najpierw swojej Matce i innym kobietom”, natomiast diakon Efrem z Mezopotamii (zmarły w 373 r. po Chr.) tworzy scenę dialogu Jezusa z Maryją podobną do sceny rozmowy Jezusa z Marią Magdaleną (**J 20,15n**)³⁸¹⁵.

Świadectwo Marii Magdaleny (**Mk 16,11**) nie było od razu przyjęte i później też raczej unikano powoływania się na nie, z dwóch powodów. Powód formalny to taki, że świadectwa kobiet, nie uznawano za wiarygodne, a powód ogólny stanowi to, że mimo zapowiedzi Jezusa (może nie do końca rozumianej) i tak trudno im (uczniom) było uwierzyć w zmartwychwstanie Mesjasza, dlatego, że tego, nawet zgodnie z zasadami judaizmu, po prostu nie oczekiwali³⁸¹⁶.

CE348. Przekupienie straży

DATAcja

Powiadomienie arcykapłanów przez straż o pustym grobie musiało nastąpić szybko, rankiem, zaraz po wizycie niewiast u grobu³⁸¹⁷. Już św. Augustyn zwraca uwagę na to, że świadectwo straży nie ma pozorów wiarygodności, od razu budzi zastrzeżenia, bo jeśli strażnicy spali, to w takim razie nie widzieli niczego, a jeśli nie spali, to tym bardziej powinni wykazać się dowodem tego o czym mówią w postaci ujęcia sprawców naruszenia grobu³⁸¹⁸.

CE349. Powiadomienie uczniów

TEKST

Relacja z Ewangelii Marka (**Mk 16,8b**), że niewiasty *nic nie powiedziały*, nie musi stać w sprzeczności z relacją z Ewangelii Łukasza (Łk 24,9) iż *oznajmiły to wszystko Jedenastu*. Niewiasty mogły być w jakiś sposób wstrząśnięte podwójnym, a nawet potrójnym przeżyciem (pusty grób – angelofania przy grobie Jezusa – spotkanie Zmartwychwstałego Jezusa w drodze) tak, że wołały przez jakiś czas milczeć i dopiero po dłuższym czasie zdecydowały się o tym powiadomić uczniów.

Jak już wspomniano (kk do CE344) werseł (**Mk 16,8b**) przypuszczalnie stanowił pierwotne zakończenie Ewangelii Marka, tak przynajmniej uważa część egegetów, inna część przyjmuje za właściwe dzisiejsze zakończenie (**Mk 16,9-20**), a jeszcze inna grupa egegetów opowiada się za tzw. krótkim

³⁸¹² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 414, p. 12.

³⁸¹³ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 267-268.

³⁸¹⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 290-291, p. 17.

³⁸¹⁵ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 328.

³⁸¹⁶ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 121, p. 16,9-11.

³⁸¹⁷ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 416, p. 1.

³⁸¹⁸ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 414, p. 15.

zakończeniem, w formie (cytat z pracy M. Rosika)³⁸¹⁹: „One opowiedziały pokrótce towarzyszom Piotra to, co zostało im zwiastowane. Następnie sam Jezus sprawił, że zanieśli oni, od Wschodu, aż do Zachodu, świętą i niezniszczalną nowinę o wiecznym zbawieniu”.

CE350. Uczniowie z Emaus

KONSTRUKCJA

Werset sekundarny (1 Kor 15,5a), (CE4066) został dopisany zgodnie z pracą Coxa i Easleya³⁸²⁰, natomiast zasadnicze perykopy są zgodne z synopsami Dąbrowskiego³⁸²¹ i Alanda³⁸²².

Za pierwsze zredagowane świadectwo dotyczące zmartwychwstania, około roku 56-57 p. Chr., uchodzi fragment Pierwszego Listu do Koryntian (1 Kor 15,3-8), przy czym według Bartnickiego³⁸²³ pierwsze wymienione w nim pojawienia się Jezusa, opisane w formie wyliczeniowej jako „i że ukazał się Kefasowi, a potem Dwunastu” (**1 Kor 15,5**), miały miejsce w Galilei. Jest to wynikiem stawianej tezy przedstawionej w pracy Bartnickiego, że Piotr wraz z kręgiem bliższych uczniów uciekł do Galilei i tam przeżył ukazanie Zmartwychwstałego³⁸²⁴.

Podstawy do postawienia takiej tezy wynikają z Ewangelii Marka, gdzie poza ukazaniem się Jezusa niewiastom i Marii Magdalenie (Mk 16,1-11), pozostałe chrystofanie, związane z ukazaniem się Jezusa uczniom, (Mk 16,12-19), nie posiadają jednoznacznej lokalizacji, a ponieważ w wersecie (Mk 16,7), młodzieniec ubrany w białą szatę mówi do niewiast „*A idźcie, powiedzcie Jego uczniom i Piotrowi: Podąża przed wami do Galilei, tam Go ujrzycie, jak wam powiedział*”, to można przypuszczać, że miały one miejsce w Galilei. Zachodzi tutaj jednak niewielka wątpliwość, w jaki sposób niewiasty mogłyby przekazać tę wiadomość uczniom, gdyby już ich wtedy w Jerozolimie nie było – chyba, że należy przypuścić, zgodnie z (Mk 16,8b), że uczniowie jeszcze byli wtedy w okolicach Jerozolimy, a ponieważ niewiasty niczego im nie przekazały „bo się bały”, zaś z kolei Maria Magdalena przekazała wiadomość o ukazaniu się Jezusa „tym z Jego otoczenia” (Mk 16,10), którzy nie uwierzyli, to w efekcie uczniowie nie odwiedzili pustego grobu, tylko udali się wprost do Galilei, wiedząc zresztą z wcześniejszej zapowiedzi samego Jezusa (Mk 14,28), że tam powinni się udać.

W Ewangelii Mateusza, opis wydarzeń popaschalnych przedstawia się dość podobnie: poprzez angelofanię i następnie ukazanie się Jezusa (Mt 28,1-10) niewiasty otrzymują wiadomość do przekazania uczniom, aby udali się do Galilei i kolejne już, a zarazem ostatnie, ukazanie się Jezusa ma miejsce na górze w Galilei, wobec Jedenastu, gdzie Jezus przekazuje im nakaz misyjny, mówiąc m.in. „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody /.../”.

Ewangelia Łukasza rysuje zdecydowanie inny obraz. Wszystkie wydarzenia popaschalne, (Łk 24,1-52), dzieją się w Jerozolimie i okolicach. Niewiasty są upewnione o zmartwychwstaniu Jezusa poprzez angelofanię przy pustym grobie Jezusa, Piotr również widzi pusty grób, uczniowie idący do Emaus rozpoznają Jezusa przy łamaniu chleba i wracają do Jerozolimy by o tym opowiedzieć Jedenastu oraz zebrany tam innym, a wtedy Jezus się ukazuje, nakazuje pozostanie w mieście, aż zostaną przyobleczeni w moc z wysoka, po czym Jezus zostaje uniesiony do nieba, gdzieś między Jerozolimą a Betanią; na koniec uczniowie wracają do Jerozolimy.

W Ewangelii Jana, Maria Magdalena zawiadamia Piotra i drugiego ucznia o pustym grobie, ci sprawdzają, że grób jest pusty, Jezus ukazuje się Marii Magdalenie przy grobie; następne ukazanie się Jezusa uczniom musi mieć również miejsce w Jerozolimie, gdyż jest to wieczorem tego samego dnia (J 20,19), w Niedzielę Zmartwychwstania, *tam gdzie przebywali uczniowie*, oraz, jak należy domniemywać z logiki opisu, następne spotkanie po ośmiu dniach z udziałem Tomasza. Zdecydowanie w Galilei, nad Jeziorem Tyberiadzkim, przebiega następne ukazania Jezusa (J 21,1-23).

Reasumując: jedyną możliwością zharmonizowania opisów w czterech ewangeljach, dotyczących ukazywania się Jezusa uczniom – bo co do niewiast, to nie ma wątpliwości, że miały one miejsce przy

³⁸¹⁹ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 9-11.

³⁸²⁰ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, sec. 177.

³⁸²¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, nr 358.

³⁸²² K. ALAND, *Synopsis*, s. 356.

³⁸²³ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 207-208.

³⁸²⁴ tamże, s. 207-208.

pustym grobie w Jerozolimie – jest założenie, że uczniowie, przynajmniej przez pierwsze osiem dni licząc od Niedzieli Zmartwychwstania pozostawali w Jerozolimie lub w niedalekiej okolicy i tutaj miały miejsce pierwsze ukazywania się Jezusa uczniom. Dotyczy to zwłaszcza uwzględnienia opisów z Ewangelii Łukasza i Ewangelii Jana. Opisy z Ewangelii Marka i Mateusza można by zamknąć w uproszczonym schemacie: ukazywanie się Jezusa niewiastom przy pustym grobie w Jerozolimie, ukazywanie się Jezusa uczniom w Galilei, z tym zastrzeżeniem, że ewangelisci nie zawsze precyzują miejsce ukazywania się Jezusa.

DATA I MIEJSCE

Odległość z Jerozolimy do Emaus (hebr. *chammat ciepłe źródło, ciepłe studnie*)^{3825, 3826}, wynosiła albo 60 stadiów co odpowiada ok. 11-12 km (wtedy mogła to być dzisiejsza wioska El-Quebeibeh, położona na północny-zachód od Jerozolimy), lub 160 stadiów³⁸²⁷ i wtedy prawdopodobniejsze jest Emmaus-Nicopolis odległe ok. 27 km od Jerozolimy i połączone z nią rzymskim traktem w kierunku zachodnio-północnym (za tą lokalizacją opowiadali się m.in. Euzebiusz z Cezarei i Św. Hieronim, oraz Orygenes)^{3828, 3829}, a jest to dzisiejsze Amwas^{3830, 3831, 3832}, wspomniane wcześniej w (1 Mch 3,40)³⁸³³. Oszacowanie czasów przemierzania uczniów przyjęto według Fernandez-Carvajala³⁸³⁴ dla odległości 60 stadiów (niecałe 3 godziny), oraz za Ricciottim³⁸³⁵ dla odległości 160 stadiów (około sześciu godzin). Gwoli ścisłości, jeszcze jedną możliwością jest miejscowość Ammaus-Colonia, lub Motza (Quoloniya)³⁸³⁶, starożytna kolonia rzymska, odległa w linii prostej tylko 30 stadiów (5,5 km) od Jerozolimy, ale starym rzymskim szlakiem jest to już 50 stadiów³⁸³⁷ – jednak tej możliwości nie wzięto tu pod uwagę, gdyż nie jest ona zgodna z danymi ewangelicznymi. Wcześniej wskazywano również wioskę Abu Gosz³⁸³⁸ odległą około 15 km od Świętego Miasta.

Wydaje się, że starszą, pierwotną wersją odległości wymienionej w tekście wersetu (Łk 24,13) było sto sześćdziesiąt stadiów³⁸³⁹ – zdania na ten temat są jednak podzielone, według Murphy'ego-O'Connor³⁸⁴⁰, pierwotną wartością ma być 60 stadiów, a sto było niekiedy dopisywane przez niektórych kopistów – jednak na pewno dostrzegano trudność, czy można w jeden dzień przebyć podwójną odległość 30-tu kilometrów. Nie jest to niemożliwe, a być może uczniowie użyli jeszcze – w drodze powrotnej, bo taką możliwość opis wydarzenia dopuszcza – zwierząt jucznych. Przy użyciu wielbłąda dystans 30 km można by przebyć nawet w dwie godziny³⁸⁴¹. Standardowo podróżowano zapewne nieco wolniej, według Bartnickiego³⁸⁴² dla kuriera zmieniającego zwierzęta w drodze 80 km byłoby dobrym dziennym dystansem, dla zwykłego podróżnego około 40-50 km, dla piechura 25-30 km.

Wydaje się, że tekst biblijny nie wyklucza jeszcze innej możliwości, mianowicie iż podróż uczniów była rozłożona na etapy. Uczniowie szli rzeczywiście do odległego Emmaus, tj. do oddalonego o 160 stadiów Emmaus-Nicopolis, ale ponieważ droga była daleka, jak też byli zajęci rozmową z Jezusem, to tam nie doszli i dlatego zatrzymali się na nocleg w jakiejś wcześniejszej wiosce – może to było El-Quebeibeh, jeśli wybrali nie najkrótszy plan drogi – gdzie jednak, po rozpoznaniu Jezusa, zawrócili do Jerozolimy, po to by zanieść wiadomość o tym spotkaniu Jedenastu.

³⁸²⁵ EB, s. 256.

³⁸²⁶ NLB, s. 183, *Emaus*.

³⁸²⁷ BT w.5, przypis Łk 24,13.

³⁸²⁸ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 161.

³⁸²⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 303.

³⁸³⁰ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki*, s. 102.

³⁸³¹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 417, p. 3.

³⁸³² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 451-452.

³⁸³³ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 33.

³⁸³⁴ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 197.

³⁸³⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 705-706, p. 630.

³⁸³⁶ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 88, *Które Emaus?*.

³⁸³⁷ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 303-304.

³⁸³⁸ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 137.

³⁸³⁹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 452, p. 11.

³⁸⁴⁰ J. MURPHY-O'CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 152, przypis.

³⁸⁴¹ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 264.

³⁸⁴² R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 57.

Dość dobrze określony wydaje się moment dotarcia na miejsce podwieczery, czyli również chwila rozpoznania Jezusa – uczniowie stwierdzają, że *ma się ku wieczorowi i dzień się już nachylił*, czyli było około godziny 15-tej, najdalej 16-tej, podczas gdy, w czasie przesilenia wiosennego, wieczór następuje wraz z zachodem słońca około godziny 18-tej. Uczniowie wyruszyli z okolic Jerozolimy nie tak wcześnie rano, bo znali już świadectwo kobiet (Łk 24,22-24), nie wyłączając przy tym świadectwa Marii Magdaleny (Łk 24,9-11) – tak tutaj przyjęto, w przeciwieństwie do pracy Dąbrowskiego³⁸⁴³.

TEKST

Wyrażenie (**Łk 24,13**) „dwaj z nich” (BL: „dwóch z nich”) odwołuje się (Łk 24,9) i (Łk 24,11) oznaczając pozostałych uczniów, nie będących apostołami, ale będących z nimi w jakiejś łączności³⁸⁴⁴. Uczniów nieprzekonanych co do Zmartwychwstania Jezusa.

Jednym z tych dwóch uczniów był Kleofas (**Łk 24,18**), a tradycja nadała drugiemu uczniowi imię Symeon³⁸⁴⁵. Imię Kleofas, po grecku Κλεόπας (Kleopas), jest skrótem od Kleopatros, a znaczy „chwała ojca” (*kleos patros*)³⁸⁴⁶. Nie wiadomo, czy ów Kleofas jest identyczny z tym pośrednio wymienionym w (J 19,25)³⁸⁴⁷ jako mąż Marii Kleofasowej – gdyby tak było, to Szymon lub Symeon, jako syn Kleofasa, byłby też według świadectwa Euzebiusza z Cezarei, drugim biskupem Jerozolimy (62-107r)^{3848, 3849}. Należy jednak przypuszczać, że jest to raczej inna osoba³⁸⁵⁰. Istnieje tradycja przypisująca Kleofasowi posiadanie domu w Emaus (El-Quebeibeh)³⁸⁵¹. W liście 108 św. Hieronima do Eustochium, napisanym na pocz. V w. po Chr., wymienia on³⁸⁵² *Nikopolis, przedtem zwane Emaus, gdzie Pan poznany przy łamaniu chleba, poświęcił dom Kleofasa na kościół*.

Pragnienie pełnej wolności, które wyrażają dwaj uczniowie „*myśmy się spodziewali, że On właśnie miał wyzwolić Izraela*” (**Łk 24,21**) jest zupełnie naturalne, zważywszy na ówczesną sytuację polityczną, oraz wzięwszy pod uwagę fakt, że Izraelici ze swej istoty posiadali w sobie potrzebę przestrzeni dużej wolności osobistej i wspólnotowej: nazwa Izrael oznacza przecież „*ten, który walczy (razem) z Bogiem*”³⁸⁵³.

Wędrowiec wyjaśniał co we wszystkich Pismach odnosiło się do Mesjasza (**Łk 14,27**). Wymienione są wszystkie trzy części Biblii Hebrajskiej – Mojżesz, czyli Prawo, hebr. *Tora*, Prorocy, hebr. *Neviim*, Pisma, hebr. *Ketuim* – zwanej od pierwszych spółgłosek hebrajskich nazw wymienionych tutaj części ogólnym synonimem *Tanach*³⁸⁵⁴. Na określenie Biblii Hebrajskiej chrześcijanie, w tym Św. Paweł, por. (2 Kor 3,14)³⁸⁵⁵, zaczęli stopniowo używać nazwę Stare Przymierze, lub Stary Testament. Zachodzi pytanie, jakie mogły to być pisma, gdyż jak wiadomo kanon Biblii Hebrajskiej nie był wtedy jeszcze ustalony? Jakąś wskazówką, do odpowiedzi na tak postawione pytanie, mogą być dane statystyczne dotyczące powstałych, w niezbyt długim okresie czasu, pism NT. Okazuje się, że w kanonie NT w cytatach ze ST najczęściej występuje Tora (35 procent cytowań), Księga Izajasza (22,5 procent), Księga dwunastu proroków – obecnie uznawana za apokryficzną – (10 procent), inne pisma (8,5 procent); dane według pracy J. Lohfinka³⁸⁵⁶.

Uczniowie rozpoznają Jezusa w osobie wędrowca-nauczyciela (**Łk 24,30-31**), dopiero przy łamaniu chleba, na podstawie prostego znaku, gestu łamania chleba, który Jezus wykonywał w sposób charakterystyczny, właściwy tylko Jemu. Przypomina to jakby powrót kogoś z bardzo długiej i dalekiej

³⁸⁴³ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 416, p. 22.

³⁸⁴⁴ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 256.

³⁸⁴⁵ M. ROSIK, *Jezus w przestrzeni spotkań*, s. 131.

³⁸⁴⁶ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 33.

³⁸⁴⁷ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 356.

³⁸⁴⁸ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 78.

³⁸⁴⁹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 300.

³⁸⁵⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 418, p. 8.

³⁸⁵¹ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 163.

³⁸⁵² *Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w.*, wybór IWASZKIEWICZ P., s. 81, 86.

³⁸⁵³ B. SZCZEPANOWICZ, *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, s. 20.

³⁸⁵⁴ W. TYLOCH, *Judaizm*, s. 11.

³⁸⁵⁵ Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, Poznań 1969, s. 4.

³⁸⁵⁶ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 271, za H.M. Shires.

wędrowki, jak dla przykładu opisany w dziele Homera, Odysei, powrót Odyseusza do Itaki³⁸⁵⁷, gdzie domownicy rozpoznają homeryckiego bohatera dopiero po określonych znakach i gestach. Rozpoznanie w objawiającym się Zmartwychwstałym, osoby historycznie działającego i stąd znanego uczniom Jezusa³⁸⁵⁸, jest stałym motywem właściwie wszystkich spotkań z Chrystusem. Maria Magdalena rozpoznaje Jezusa (J 20,16), gdy Ten zwraca się do niej po imieniu³⁸⁵⁹. Niewiasty rozpoznają Jezusa, gdy, stanawszy przed nimi, mówi do nich «Witajcie!» (Mt 28,9). Apostołowie rozpoznają Jezusa, gdy pokazał im ręce i bok (J 20,20), a według Ewangelii Łukasza, niewystarczające było pokazanie uczniom rąk i nóg, gdyż pełne przekonanie, że jest to Jezus, nastąpiło wśród uczniów podczas posiłku (Łk 24,39-43). Tomasza przekonała blizna w przebitym boku (J 20,27-28). Podczas spotkania siedmiu uczniów nad Jeziorem Tyberiadzkim Piotr rozpoznał Pana, gdy Ten udzielił wskazówki, nie tylko jak złowić cośkolwiek, ale jak dokonać obfitego połowu ryb (J 21,6-7). Podczas spotkania na Górze w Galilei i przekazywaniu nakazu misyjnego, rozpoznanie następuje, gdy Jezus zaczyna przemawiać (Mt 28,17-20).

Świadectwo Jedenastu (**Łk 24,34**) ma formę proklamacji, która stanie się podstawą późniejszego głoszenia kerygmatu w formie krótkich, uroczystych oświadczeń. Kerygmat jest spolszczoną wersją greckiego rzeczownika *kerygma*, oznaczającego wiadomość przekazywaną przez herolda, a herold w języku greckim to *keryks*³⁸⁶⁰.

Rzeczą charakterystyczną dla świadectwa Jedenastu, podobnie jak dla świadectwa przytoczonego przez Apostoła Pawła (1 Kor 15,5-7), jest to, że nie uwzględnia ono wcale świadectw kobiet – kobiety nie mogły być brane pod uwagę jako świadkowie w świetle Prawa³⁸⁶¹. Ściśle rzecz biorąc, jeśli chodzi o formalne składanie świadectw w sądzie, to kobiety *mogły świadczyć w procesie w sprawach, o których miały wiedzę, jeśli nie było mężczyzny jako świadka*³⁸⁶². Jak się wydaje ta zasada, też miała zastosowanie do sytuacji pozasądowych.

CE351. Jezus ukazuje się apostołom

KONSTRUKCJA

Wybór perykop jest zgodny z pracami Dąbrowskiego³⁸⁶³ oraz Coxa i Easleya³⁸⁶⁴.

TEKST

Określenie „W końcu” z wersetu (**Mk 16,14a**), według [BW] „Na końcu”, Św. Augustyn³⁸⁶⁵ tłumaczy jako końcowe, ostatnie widzenie Jezusa, ale ostatnie owego pierwszego dnia tygodnia, w Niedzielę Zmartwychwstania.

CE352. Niewierny Tomasz

KONSTRUKCJA

Werset sekundarny (1Kor 15,5b) został dostawiony zgodnie z pracą Coxa i Easleya³⁸⁶⁶.

DATA CJA

Należy przypuszczać, że apostołowie zebrali się w wieczerniku wieczorem³⁸⁶⁷. Datacja wydarzenia wynika ze wskazania „po ośmiu dniach”, a ósmy dzień od Niedzieli Zmartwychwstania, to następna niedziela.

³⁸⁵⁷ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 79.

³⁸⁵⁸ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 5.

³⁸⁵⁹ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 128.

³⁸⁶⁰ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 106.

³⁸⁶¹ tamże, s. 228.

³⁸⁶² CH. FOSTER, dz. cyt., s. 177.

³⁸⁶³ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 325, nr 359.

³⁸⁶⁴ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxix, sec. 178.

³⁸⁶⁵ ŚW. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 221-222, p. 25.75.

³⁸⁶⁶ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, sec. 179.

³⁸⁶⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 707.

TEKST

Przydomek Tomasza, Didymos (**J 20,24**), gr. Δίδυμος (Didumos), pierwszy raz użyty w (J 11,16), znaczy w języku greckim „bliźniak”, a jest przekładem aramejskiego *Toma*³⁸⁶⁸.

Niektóre rękopisy w wersecie (**Łk 24,42**) posiadają dopowiedzenie „i plaster miodu”³⁸⁶⁹, dlatego, że miód był uważany za pokarm rajska³⁸⁷⁰.

CE353. Jezus objawia się Apostołom nad Jeziorem Genezaret

DATACJA

Dacja jest wynikiem przyjęcia następujących teoretycznych założeń: 4-5 dni apostołowie potrzebowali na przebycie drogi z Jerozolimy do Galilei³⁸⁷¹, cudowny połów miał prawdopodobnie miejsce kilka dni po powrocie uczniów do Galilei³⁸⁷² – przyjęto więc jako prawdopodobne, że ta Chrystofania mogłaby mieć miejsce znów w ósmym dniu od poprzedniej. Ze względu jednak na pamiątkę Dnia Zmartwychwstania, w którym to dniu Apostołowie mogli wewnętrznie oczekiwać na spotkanie ze Zmartwychwstałym Jezusem, można przypuszczać, że połów ryb został ostatecznie zaplanowany na poniedziałek, czyli w dziewiąty dzień od poprzedniego spotkania. Dystans czasowy od Niedzieli Zmartwychwstania to ponad dwa tygodnie.

MIEJSCE

Miejsce wydarzenia tradycja sytuuje w pobliżu Kafarnaum w zatoczce Heptapegon – taka jest grecka nazwa Zatoki Siedmiu Źródeł, hebrajska Ein Sheva, a arabska brzmi Tabgha^{3873, 3874, 3875, 3876, 3877}.

Szczepański³⁸⁷⁸ podaje celną uwagę, że na początku wydarzenia nad Jeziorem, Jezus jakby przybiera postać kupca, który chce od rybaków zakupić partię ryb stanowiącą ich nocny połów.

Na skale, nazywanej *Mensa Christi*, tam gdzie Jezus spożył z uczniami posiłek w okolicy Tabgha, wznosi się dziś Kościół Prymatu Piotra^{3879, 3880, 3881}.

Gdy, wcześniej, apostołowie wracali z nieudanego połowu, „Jezus stanął na brzegu” (J 21,4). Brzeg w tym miejscu jest zrazu piaszczysty, a potem przechodzi w dosyć stromy, wysoki i częściowo skalisty. Pątniczka Egeria przekazuje³⁸⁸², że obok kościoła można zobaczyć skaliste schodki na których stał Pan, wołając do Apostołów. Nie jest to całkiem wykluczone, choć z opisu Jana Ewangelisty dość trudno wnioskować, czy posiłek spożywano na piaszczystym brzegu, czy na, wyżej położonym, skalistym.

TEKST

Nie wszyscy uczniowie są wymienieni i łatwo rozpoznawalni. Natanael występuje wcześniej na początku Ewangelii Jana (J 1,46-50). Natanaela dość często się utożsamia z apostołem Bartłomiejem³⁸⁸³, szczególnie od IX wieku³⁸⁸⁴. Dwaj inni z jego uczniów to najprawdopodobniej Filip i Andrzej^{3885, 3886}, choć niekiedy proponuje się inaczej³⁸⁸⁷. Ogólnie można powiedzieć, że lwia część tej uprzywilejowanej

³⁸⁶⁸ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 236.

³⁸⁶⁹ BT w.5, p. Łk 24,42.

³⁸⁷⁰ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 41b-42, s. 611.

³⁸⁷¹ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 207.

³⁸⁷² F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s.213, akapit 2.

³⁸⁷³ F. FERNANDEZ-CARVAJAL, *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca* (t. III), s. 208.

³⁸⁷⁴ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 421, p. 1.

³⁸⁷⁵ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 221.

³⁸⁷⁶ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 588, p. 2-3.

³⁸⁷⁷ F. PERFETTI, *Ziemia Święta*, s. 57.

³⁸⁷⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 425, p. 9.

³⁸⁷⁹ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 264.

³⁸⁸⁰ M. ROSIK, *Ziemia Słowa*, s. 221.

³⁸⁸¹ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 307.

³⁸⁸² Z. ZIÓŁKOWSKI, *Spotkania z Biblią*, s. 201n.

³⁸⁸³ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, Wrocław 2012, s. 481-482.

³⁸⁸⁴ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 221-222.

³⁸⁸⁵ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 421, p. 3.

³⁸⁸⁶ J. KLINKOWSKI, *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, s. 482-483.

³⁸⁸⁷ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/2), s. 348.

ekipy, niejako żelaznego składu uczniów, stanowią tzw. „powołani pierwszej godziny”³⁸⁸⁸ (pierwszej godziny oczywiście tylko w umownym sensie, dla zaznaczenia, że było to powołanie na samym początku działalności Jezusa), Galilejczycy: do takich zaliczali się na pewno Andrzej, Szymon Piotr, Tomasz Didymos (Bliźniak), Filip, Natanael, por. (J 1,35-51), synowie Zebedeusza Jakub i Jan.

Dystans około dwustu łokci, który Piotr przebył w pław aby dotrzeć do Jezusa, to w przybliżeniu 90-100 metrów^{3889, 3890}.

Ryb złowionych w sieć mogło być nawet więcej niż sto pięćdziesiąt trzy (**J 21,11**), gdyż ryby nieczyste – bez skrzeli lub łusek – należało, w myśl (Kpł 11,10-12), oddzielić i odrzucić z powrotem do wody lub na brzeg, a liczone tylko ryby czyste, czyli koszerne, sortując przy okazji według gatunków (mówiono nawet o trzydziestu gatunkach ryb pływających w Jeziorze Galilejskim, natomiast Murphy-O’Connor³⁸⁹¹ podaje, że aktualnie w jeziorze żyją dwadzieścia dwa gatunki ryb)^{3892, 3893}. Jak się przypuszcza w różnych interpretacjach liczba 153, skoro jest tak wprost podawana, to wobec tego musi mieć jakieś symboliczne znaczenie. Jedna z interpretacji mówi, że liczba ta jest symbolem członków wspólnoty chrześcijańskiej, gdyż, zgodnie z zasadami żydowskiej gematrii, wyrażenie *bne elohim*, co się tłumaczy *Synowie Boży*, ma dokładnie wartość 153, jednakowoż istnieją jeszcze inne interpretacje, np. Cyryla Aleksandryjskiego, czy też św. Augustyna³⁸⁹⁴.

Święty Augustyn³⁸⁹⁵ tłumaczy, iż Jan Ewangelista pisząc, że Jezus się trzeci raz ukazał (**J 21,14**) liczy nie same spotkania, ile dni ukazywania się: pierwszy raz w Niedzielę Zmartwychwstania, drugi raz tydzień później z apostołami i Tomaszem i obecnie, nad Jeziorem Tyberiadzkim, trzeci raz.

W całym okresie od Zmartwychwstania do Wniebowstąpienia można mówić w ewangelii o dziesięciu spotkaniach ze Zmartwychwstałym: ⁽¹⁾ CE345 *Jezus ukazuje się niewiastom*, ⁽²⁾ CE346 *Piotr i Jan przy grobie*, ⁽³⁾ CE347 *Zmartwychwstały ukazuje się Marii Magdalenie*, ⁽⁴⁾ CE350 *Uczniowie z Emaus*, ⁽⁵⁾ CE351 *Jezus ukazuje się Apostołom*, ⁽⁶⁾ CE352 *Niewierny Tomasz*, ⁽⁷⁾ CE353 *Jezus objawia się Apostołom nad Jeziorem Genenezaret*, ⁽⁸⁾ CE356 *Ostatni nakaz – ukazanie się na Górze w Galilei*, ⁽⁹⁾ CE357 *Ostatnie pouczenia*, ⁽¹⁰⁾ CE358 *Wniebowstąpienie*; z niewielkimi różnicami podobną klasyfikację podaje Święty Augustyn³⁸⁹⁶.

CE356. Ostatni nakaz – ukazanie się na górze w Galilei

KONSTRUKCJA

Werset sekundarny (1Kor 15,6) został dostawiony zgodnie z pracą Coxa i Easleya³⁸⁹⁷. Takie zestawienie można wyjaśnić przez założenie, że objawienie na górze w Galilei było jakby *dwuczęściowe* i zarazem dotyczyło nie tylko Jedenastu, ale większej liczby osób, które przedłożył Ricciotti³⁸⁹⁸.

DATA

Wydarzenie to ogólnie jest datowane jako późniejsze w stosunku do spotkania z uczniami nad jeziorem Genenezaret³⁸⁹⁹. Dystans czasowy od Niedzieli Zmartwychwstania to ponad trzy tygodnie.

MIEJSCE

Gdzie wydarzenie miało miejsce nie można stwierdzić z całkowitą pewnością. Wiadomo jedynie, że chodzi górę położoną w Galilei (Mt 28,16). Za wyborem Wzgórza Błogosławieństw, na którym miało miejsce wcześniej Kazanie na Górze, przemawia to, że ukazanie się Jezusa na Górze przypomina Kazanie na Górze: jest ono długie, ważne, oprócz apostołów są zapewne obecni również inni

³⁸⁸⁸ V. LOUPAN, A. NOËL, dz. cyt., s. 214-215.

³⁸⁸⁹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 422, p. 5.

³⁸⁹⁰ J. KLINKOWSKI, *Analiza dronowa ewangelii Św. Jana*, s. 489.

³⁸⁹¹ J. MURPHY-O’CONNOR, *Przewodnik po Ziemi Świętej*, s. 273.

³⁸⁹² H. DANIEL-ROPS, *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, s. 214.

³⁸⁹³ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 119.

³⁸⁹⁴ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 149-150.

³⁸⁹⁵ ŚW. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, s. 227, p. 25.82.

³⁸⁹⁶ tamże, s. 227, p. 25.83.

³⁸⁹⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, sec. 181.

³⁸⁹⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 713.

³⁸⁹⁹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 98.

uczniowie^{3900, 3901}. Inną możliwość, chyba mniej prawdopodobną, stanowi Tabor³⁹⁰². Jak reasumuje J. Czernski³⁹⁰³, ukazanie się Jezusa więcej niż pięciuset uczniom (1Kor 15,6) może być wypełnieniem prośby Jezusa przekazanej niewiastom, aby Jego bracia (tak nazywa uczniów) udali się do Galilei (Mt 28,10), na spotkanie z Nim, dlatego jest prawdopodobne, że miało ono miejsce w Galilei. Dlatego, ze względu na wspólną (przynajmniej hipotetycznie) podstawę Chrystofanii, jak również ze względu na sposób jej wypełnienia, tzn. patos przemowy Jezusa, bardziej właściwy przemowie do dużej grupy osób, niż tylko do Jedenastu, w KCE te świadectwa wydarzeń są połączone.

Według Ewangelii Marka *ostatni nakaz* miał miejsce przed *Wniebowstąpieniem* bez określenia miejsca jednego i drugiego, natomiast według Ewangelii Mateusza Jezus wypowiedział ostatni nakaz na Górze w Galilei, a Wniebowstąpienie, według przekazu Łukasza, miało miejsce na Górze Oliwnej, co skłania do tego, aby *ostatni nakaz* i *Wniebowstąpienie* traktować jako dwa odrębne wydarzenia.

Na początek, ewangelizacyjny nakaz Jezusa, apostołowie odczytali, jako pilną potrzebę udania się na powrót do Jerozolimy, skąd ewangelizacja powinna się rozpocząć, gdzie zapewne pozostała Maryja, Matka Jezusa z niewiastami, oraz gdzie Jezus jeszcze raz do nich przemówi (CE357).

Wydarzenie ukazania się Zmartwychwstałego w Galilei „więcej niż pięciuset braciom równocześnie”, (1Kor 15,6), mogło zainicjować powolny proces przesiedlania się na stałe do Jerozolimy części uczniów z Galilei³⁹⁰⁴, por. (1Kor 9,5).

TEKST

Świadectwo przytaczane przez Apostoła Pawła (**1 Kor 15,6**) mówi o pięciuset braciach, ale można domniemywać iż były tam również dodatkowo kobiety, o których Apostoł nie wspomina, gdyż ich świadectwo nie było prawnie wiążące³⁹⁰⁵.

Nakaz misyjny Jezusa, szczególnie w sformułowaniu Mateusza (**Mt 28,18b-20**), przypomina dekret królewski Cyrusa zamykający Księgi Kronik (2 Krn 36,23): „*Wszystkie państwa ziemi dał mi Pan, Bóg niebios. On mi rozkazał zbudować Mu dom w Jerozolimie, w Judzie. Jeśli ktoś z was jest z całego ludu Jego, to niech Bóg jego będzie z nim, niech idzie!*”³⁹⁰⁶, który przypadł na radosny czas wielkiego powrotu wygnańców z niewoli babilońskiej do Jerozolimy i do Izraela, odbudowy Świątyni, odnowienia wszystkich żywotnych korzeni wiary i obrzędowości religijnej. Ważki, dla przebywających na wygnaniu od roku 722 p. Chr. (Izrael) i od 586 p. Chr. (Juda) Izraelitów³⁹⁰⁷, dekret, który wydał król Cyrus (w j. hebr. *Koresz*, staroperskim *Kurusz*) w pierwszym roku swego panowania nad Babilonem, tj. w 538 roku p. Chr., jest przytoczony w ST powtórnie, jako otwarcie Księgi Ezdrasza (Ezd 1,2-3)^{3908, 3909}. Cyrus został nazwany w Księdze Izajasza (Iz 45,1) Pomazańcem, Mesjaszem (według Septuaginty Χριστός), oczywiście w wąskim sensie, jako ten który wybawia docześnie, doraźnie, Izraela z niewoli³⁹¹⁰. Taki obraz perskiego „Króla królów” przedstawiony w księgach ST jest oczywiście typiczny, wobec tego jest może nieco przerysowany, ale jest faktem, że prowadząc liberalną politykę religijną „*Pragnął zdecydowanie, aby wszyscy jego poddani żyli w pokoju, czcili własnych bogów i modlili się do nich o pomyślność dla swego króla*”³⁹¹¹. Określenie „Bóg niebios” występujące w dekreście Cyrusa nieczęsto występuje w ST, chociaż według (Rdz 24,7) znał je już Abraham przybyły do kraju Kanaan z Charanu, a wydaje się pochodzić z tego obszaru kulturowego na którym leży Persja³⁹¹².

Formuła „Ja jestem z wami” (**Mt 28,20b**) występuje jeszcze tylko w ST u proroków, u Jeremiasza (Jr 42,11) w kontekście ocalenia z niewoli, oraz u Aggeusza, w kontekście odbudowy świątyni – wtedy

³⁹⁰⁰ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 713, p. 638.

³⁹⁰¹ E. DĄBROWSKI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 425, p. 15.

³⁹⁰² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 428, p. 1.

³⁹⁰³ J. CZERSKI, *Pierwszy list do Koryntian*, s. 673.

³⁹⁰⁴ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 209.

³⁹⁰⁵ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 489.

³⁹⁰⁶ M. ROSIK M., *Za progiem słowa*, s. 253.

³⁹⁰⁷ J.I. PACKER, M.C.TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 88.

³⁹⁰⁸ H. DANIEL-ROPS, *Od Abrahama do Chrystusa*, s. 300.

³⁹⁰⁹ BT w.5, przyp. Ezd 1,1.

³⁹¹⁰ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii*, s. 141.

³⁹¹¹ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 24.

³⁹¹² tamże, s. 34.

Drugiej Świątyni, w wersetach (Ag 1,13) oraz (Ag 2,4), w którym prorok w 520 r. p. Chr.³⁹¹³, mobilizując Żydów do odbudowy, która wkrótce po jego wystąpieniu się rozpoczęła³⁹¹⁴, pisze „(...) *nabierz też ducha, cały ludu ziemi! – wyrocznia Pana. Pracujcie, bo Ja jestem z wami, wyrocznia Pana Zastępów*”. Warto odnotować jeszcze, że działalność proroka Aggeusza opisana w Księdze Aggeusza, choć tak doniosła, była bardzo krótka³⁹¹⁵, zamknęła się w kilku miesiącach r. 520 p. Chr., pomiędzy 22 sierpnia, a 18 grudnia. Taka koincydencja, w sformułowaniu zapewnienia Jezusa o jego obecności pośród uczniów, z zachętą Aggeusza, może być nieprzypadkowa, Jezus pośrednio wskazuje w ten sposób uczniom kierunek działania: gmach duchowy i fizyczny przyszłego Kościoła.

Większość egzegetów uważa, że końcowa perykopa Mateusza (Mt 28,16-20) nawiązuje poprzez paralelizmy, niekiedy przeciwstawne, do początku tej ewangelii, czyli do Ewangelii Dzieciństwa (Mt 1-2)³⁹¹⁶, co według uproszczonego nieco schematu, można ująć w następujący sposób: (Mt 1,1,23) – (Mt 28,20), (Mt 2,11) – (Mt 28,17), (Mt 2,19-23) – (Mt 28,16).

CE357. Ostatnie pouczenia

KONSTRUKCJA

Fragment (1Kor 15,7) został wyodrębniony w pracy Coxa i Easleya³⁹¹⁷ jako osobny rozdział o tytule „*Jezus ukazuje się Jakubowi*” który odnosi się bezpośrednio do pierwszej części wersetu, jeśli chodzi o drugą część tego wersetu, to wyrażenie *wszystkim Apostołom*, jak należy wnioskować, obejmuje licznější grupę uczniów niż tylko Dwunastu³⁹¹⁸ – o ukazaniu się Dwunastu jest bowiem mowa wcześniej (1Kor 15,5). Sekundarny fragment z (Dz 1,3-8) został dostawiony do niniejszego rozdziału również według pracy Coxa i Easleya³⁹¹⁹. Wersety (1Kor 15,7) i (Dz 1,3) zostały przyjęte jako wprowadzające summariusium do ostatniego ukazania się Pana Jezusa związanego z wniebowstąpieniem.

Według Bartnickiego³⁹²⁰ „ukazanie się Jezusa Jakubowi” mogło mieć miejsce późno, ale w każdym razie przed rokiem 36 i miało być powodem przesiedlenia rodziny do Jerozolimy, prawdopodobnie z Nazaretu. Jednak układ świadectwa, najpierw ukazanie się Jakubowi, potem wszystkim Apostołom, czyli oprócz Jedenastu jeszcze ewentualnie innym uczniom, wskazywałby, że ukazanie się Jezusa Jakubowi też musiało mieć miejsce przed Wniebowstąpieniem, chyba, że chodzi o jakąś poszerzoną listę, na której znajduje się też Paweł³⁹²¹ – jednak Paweł siebie osobno wylicza (1Kor 15,8), więc niekoniecznie musi o to chodzić, a czas takiego spotkania musiałby być bardzo mocno oddalony w czasie. W KCE przyjęto założenie, że spotkanie Jezusa z Jakubem najprawdopodobniej miało miejsce przed Wniebowstąpieniem.

TEKST

Świadectwo z Pierwszego Listu do Koryntian (**1Kor 15,7**) stwierdza, że Jezus *ukazał się Jakubowi*. W Nowym Testamencie mamy jednak użyte aż cztery określenia co do osób uczniów o imieniu Jakub: Jakub syn Zebedeusza (apostoł), Jakub syn Alfeusza (apostoł), Jakub brat Pański oraz Jakub Mniejszy. Zestawienie poniżej, na następnej stronie, zawiera uszeregowane cytaty zawierające imię Jakub, dotyczące ucznia lub apostoła w celu bliższego dookreślenia którego Jakuba apostoł Paweł miał na myśli. Do swojego widzenia Zmartwychwstałego przyznaje się również apostoł Paweł (1Kor 9,1; 15,8), ale miało to miejsce dużo później, pod Damaszkiem, czyli odnosi się do Jezusa Uwielbionego, już po Wniebowstąpieniu³⁹²².

³⁹¹³ BT w.5, s. 1121, Wstęp do Księgi Aggeusza.

³⁹¹⁴ J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, s. 94.

³⁹¹⁵ A. ŚWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, s. 37.

³⁹¹⁶ M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 45.

³⁹¹⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xxix, sec. 182.

³⁹¹⁸ J. CZERSKI, *Pierwszy list do Koryntian*, s. 674.

³⁹¹⁹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, sec. 183.

³⁹²⁰ R. BARTNICKI, *Dzieje głoszenia Słowa Bożego*, s. 210.

³⁹²¹ J. CZERSKI, *Pierwszy list do Koryntian*, s. 674.

³⁹²² J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 479.

Zestawienie cytatów w NT dotyczące postaci uczniów o imieniu Jakub

Jakub syn Zebedeusza (apostoł)	Jakub syn Alfeusza (apostoł)	Jakub brat Pański	Jakub Mniejszy
(Mk 1,19): „Idąc nieco dalej, ujrzał Jakuba, syna Zebedeusza, i brata jego, Jana, którzy też byli w łodzi i naprawiali sieci.”, (Mt 4,21), (Mk 1,29), (Łk 5,10), (Mk 3,17), (Mt 10,2), (Łk 6,14), (Mk 5,37), (Łk 6,51), (Mk 9,2), (Mt 17,1), (Łk 9,28), (Łk 9,54), (Mk 10,35), (Mk 10,41), (Mt 20,24), (Mk 13,3), (Mk 14,33), (Mt 26,37), (Mt 27,56)	(Mk 3,16-18): „Ustanowił więc Dwunastu: ... Jakuba, syna Alfeusza...”, (Mt 10,2-3): „A oto imiona dwunastu apostołów: ... Jakub, syn Alfeusza,”, (Łk 6,13-14): „... nazwał apostołami: ... Jakuba, syna Alfeusza, ...”,	(Mk 6,3): „Czy nie jest to cieśla, syn Maryi, a brat Jakuba, Józefa, Judy i Szymona? ...”, (Mt 13,55): „Czyż nie jest On synem cieśli? Czy Jego Matce nie jest na imię Mariam, a Jego braciom Jakub, Józef, Szymon i Juda?” (Mt 27,56) „Między nimi były: Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba i Józefa, oraz matka synów Zebedeusza.”,	(Mk 15,40) „Były tam również niewiasty, które przypatrywały się z daleka, między nimi Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba Mniejszego i Józefa, i Salome.”, <u>Cytaty dyskusyjne:</u> Marka 16,1 „Po upływie szabatu Maria Magdalena, Maria, matka Jakuba, i Salome nakupiły wonności, żeby pójść namaścić Jezusa.”, (Łk 24,10): „A były to: Maria Magdalena, Joanna i Maria, matka Jakuba; i inne z nimi opowiadały to Apostołom.”, <u>Cytat pomocniczy:</u> (J 19,25) „A obok krzyża Jezusowego stały: Matka Jego i siostra Matki Jego, Maria, żona Kleofasa, i Maria Magdalena.”
(Dz 1,13), (Dz 12,2): „Ściął mieczem Jakuba, brata Jana,”	(Dz 1,13): „... weszli do sali na górze ... Jakub, syn Alfeusza,”,	(Dz 12,17): „... opowiedział, jak to Pan wyprowadził go z więzienia, i rzekł: Donieście o tym Jakubowi i braciom! I udał się gdzie indziej.”, (Dz 15,13): „A gdy i oni umilkli, zabrał głos Jakub i rzekł: Posłuchajcie mnie, bracia!”, (Dz 21,18): „Następnego dnia Paweł poszedł razem z nami do Jakuba. Zebrali się też wszyscy starsi.”, (1 Kor 15,7) „Potem ukazał się Jakubowi, później wszystkim apostołom.”, (Ga 1,19) „Spośród zaś innych, którzy należą do grona Apostołów, widziałem jedynie Jakuba, brata Pańskiego.”. (Ga 2,9) „i uznawszy daną mi łaskę, Jakub, Kefas i Jan, uważani za filary, podali mnie i Barnabie prawicę na znak wspólnoty, byśmy szli do pogan, oni zaś do obrzezanych.”, (Ga 2,12): „Zanim jeszcze nadeszli niektórzy z otoczenia Jakuba, brał udział w posiłkach z tymi, którzy pochodzili z pogaństwa. Kiedy jednak oni się zjawili, począł się usuwać i trzymać się z dala, bojąc się tych, którzy pochodzili z obrzezania.” (Jk 1,1) „Jakub, sługa Boga i Pana Jezusa Chrystusa, śle pozdrowienie dwunastu pokole- niom w rozproszeniu.”, (Jd 0,1) „Juda, sługa Jezusa Chrystusa, brat zaś Jakuba, do tych, którzy są powołani, umiłowani w Bogu Ojcu i zachowani dla Jezusa Chrystusa.”	

Wersety dotyczące Jakuba syna Zebedeusza, apostoła, brata Jana, zwanego też później w hagiografii św. Jakubem Większym, lub św. Jakubem Starszym³⁹²³, są łatwe do rozróżnienia (zawierają określenia „brat Jana”, „syn Zebedeusza”), dlatego ich w zestawieniu szerzej nie cytowano. Dzieje św. Jakuba Większego kończą się wraz z męczeńską śmiercią apostoła w AD 42/43³⁹²⁴, wobec tego późniejsze niż (Dz 12,2) wersety z Dziejów Apostolskich, oraz wersety z (1 Kor) i (Ga) jego nie dotyczą. Jeśli chodzi o List do Galatów to w (Ga 1,19) Paweł zaznacza, że widział Jakuba, brata Pańskiego, natomiast wersety z drugiego rozdziału Listu do Galatów, który to rozdział zaczyna się od słów „*Potem po czternastu latach, udałem się ponownie do Jerozolimy*” dotyczą wydarzeń, które miały miejsce prawd. AD 49/50³⁹²⁵, czyli również nie dotyczą Jakuba Starszego. Pierwszy List do Koryntian został zredagowany przez Pawła w Efezie podczas jego trzeciej podróży misyjnej, prawd. AD 56-57³⁹²⁶. Ponieważ spośród grona apostołów Paweł przyznaje się jedynie do znajomości z Jakubem (bratem Pańskim), Kefasem i Janem (Ga 2,9), to należy przyjąć, że świadectwo (1 Kor 15,7) „*Potem ukazał się Jakubowi*” dotyczy właśnie Jakuba, brata Pańskiego – podobnie przyjęto w niektórych pracach^{3927, 3928}.

Na podstawie wersetów z ewangelii dotyczących Jakuba brata Pańskiego i Jakuba Mniejszego, można z dużym prawdopodobieństwem powiedzieć, że jest to jedna osoba, Jakub Mniejszy brat Pański. Nie był on najprawdopodobniej apostołem wybranym przez Jezusa, choć mógł być później uznany za apostoła (Ga 1,19), podobnie zresztą jak Paweł. Chociaż do grona uczniów Jezusa dołączył dopiero po zmartwychwstaniu, to kierował Kościołem jerozolimskim i odegrał istotną rolę na Soborze Jerozolimskim³⁹²⁹.

Podsumowując: wyodrębnienie opisu postaci Jakuba (Starszego) syna Zebedeusza, apostoła, jest bezsporne, a co do Jakuba syna Alfeusza (apostoła) i Jakuba Mniejszego, brata Pańskiego, można jedynie domniemywać, czy matką Jakuba Mniejszego była Maria, żona Kleofasa, oraz czy Alfeusz i Kleofas to ta sama osoba, wobec czego i Jakub Mniejszy, brat Pański i Jakub syn Alfeusza, to tylko inne określenia dotyczące tej samej osoby. Nieco zbliżone wyodrębnienie trzech postaci uczniów zawiera komentarz J. Czerskiego³⁹³⁰. Jezus zatem ukazał się Jakubowi bratu Pańskiemu, którego najprawdopodobniej nazywano też Jakubem Mniejszym. Warto tutaj jeszcze zauważyć, dopowiedzieć, iż Sobór Trydencki (1545-1563) ogłosił, że Jakub Mniejszy i Jakub Sprawiedliwy, późniejszy pierwszy biskup Jerozolimy, który zginął śmiercią męczeńską w r. 62 po Chr., to postacie identyczne³⁹³¹.

Tyle na temat postaci Jakuba, ze świadectwa (1 Kor 15,7).

Jezus nakazuje uczniom oczekiwać obietnicy Ojca, o której już wcześniej słyszeli od Niego (**Dz 1,4**).

Jezus zapowiada (**Dz 1,5**), że apostołowie zostaną wkrótce *ochrzczeni Duchem Świętym*, co ma miejsce za dni dziewięć³⁹³², czyli w dniu nazwanym później *Pięćdziesiątnicą*.

CE358. Wniebowstąpienie

KONSTRUKCJA

Sekundarny fragment (Dz 1,9-12) został dostawiony do rozdziału według pracy Coxa i Easleya³⁹³³.

DATA CJA

W pracy W.H. Carrolla³⁹³⁴, jako dzień Wniebowstąpienia jest podana data 19 maja AD 30. W KCE podano datę o dzień wcześniejszą, aby być w zgodzie z obowiązującą do niedawna tradycją liturgiczną,

³⁹²³ W. ZALESKI SDB, *Święci na każdy dzień*, Warszawa 1989, s. 423.

³⁹²⁴ BT w.5, p. Dz 12,2.

³⁹²⁵ BT w.5, p. Ga 2,1.

³⁹²⁶ BT w.5, s. 1315, Wstęp do Pierwszego Listu do Koryntian.

³⁹²⁷ M. ROSIK, *Pierwszy list do Koryntian*, Nowy komentarz biblijny NT t. VII, Częstochowa 2005, s. 475, p. 6-7.

³⁹²⁸ KKB, s. 1343, p. 66.7.

³⁹²⁹ J. CZERSKI, *Pierwszy list do Koryntian*, Wrocław 2009, s. 674.

³⁹³⁰ tamże, s. 674.

³⁹³¹ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 74-76.

³⁹³² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 432, p. 8.

³⁹³³ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, sec. 184.

³⁹³⁴ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 398.

zgodnie z którą Wniebowstąpienie (święto) było obchodzone w czwartek, co wymaga wliczenia dnia Zmartwychwstania do okresu 40-tu dni wspomnianych w (Dz 1,3). Piątek sugeruje ew. (Dz 1,12).

Ewangelista Łukasz, który w *Dziejach Apostolskich*, (Dz 1,3), (CE4127), wskazuje, że Jezus przez czterdzieści dni ukazywał się uczniom (stąd datacja dnia Wniebowstąpienia), w swojej Ewangelii, w sposób świadomy nie przywiązuje do tego najmniejszej wagi. Łukasz skoncentrował wszystkie wydarzenia związane ze Zmartwychwstałym Chrystusem, łącznie z Wniebowstąpieniem, jakby w jednym dniu, dniu Zmartwychwstania³⁹³⁵. W Ewangelii Łukasza Jezus w sposób wyłączny zwycięża śmierć i Zmartwychwstały przekracza czas oraz przestrzeń. W podobny, zwarty sposób, bez zaznaczenia odstępu czasu pomiędzy Zmartwychwstaniem a Wniebowstąpieniem, jest zbudowana relacja dotycząca Chrystusa Zmartwychwstałego w Ewangelii Marka³⁹³⁶.

MIEJSCE

Potwierdzenie, że Wniebowstąpienie miało miejsce na Górze Oliwnej znajduje się m.in. u Ricciottiego³⁹³⁷ i Szczepańskiego³⁹³⁸, oraz wynika bezpośrednio z (**Dz 1,12**). Jako tradycyjne miejsce wniebowstąpienia przyjmuje się jeden z trzech szczytów zasadniczego masywu Góry Oliwnej, środkowy (808 m), o nazwie Dżebel at-Tur³⁹³⁹. Egeria^{3940, 3941} to miejsce na Górze Oliwnej nazywała Imbomon.

Biorąc pod uwagę (**Łk 24,50**) możliwa byłaby jeszcze Betania, w tłumaczeniu [BW] jest „do Betanii”. Rozpatrując jednak łącznie opisy określające miejsce wniebowstąpienia, należy uznać, że wspomniana w (Dz 1,12) odległość od Jerozolimy równa drodze szabatowej, tj. 5 stadiom (około 1 km, przy stadium 185 m) wyklucza Betanię leżącą w odległości 15 stadiów od Jerozolimy, a więc należy uznać Betanię raczej za kierunek – jest to zgodne z tradycją wskazującą, że *wniebowstąpienie miało miejsce na szczycie Góry Oliwnej, w miejscu skrzyżowania dróg do Betanii i do Jerycha*³⁹⁴².

Jeśli natomiast przyjąć, że przekaz Ewangelisty Mateusza (Mt 28,16-20), (CE356), również dotyczy wniebowstąpienia, to niewykluczona jest Góra Tabor³⁹⁴³. Możliwe, że w przeżyciach uczniów, od momentu ukazania się w Wieczerniku (CE351), wszystkie kolejne wydarzenia łączą się jakoś z odcho- dzeniem Jezusa i jego wniebowstąpieniem – co za tym idzie, wynikiem tak przyjętej perspektywy, są nieuchronne skróty i inaczej położone akcenty w opisie wydarzeń pomiędzy ewangeliami – wobec tego, przy takim założeniu, trudność określenia chronologii czy lokalizacji wydarzeń, jest wtórnym następstwem braku szczegółowości opisu.

TEKST

Wyrażenie użyte przez Ewangelistę Mateusza, że Pan Jezus „zasiadł po prawicy Boga” (**Mk 16,19b**) według Augustyna³⁹⁴⁴ nie oznacza w sensie dosłownym miejsca po prawicy tronu Boga, lecz mianowicie: „W naturalnym stanie wiecznej szczęśliwości, który przekracza wszelkie możliwości ludzkiego rozumienia, istnieje tylko prawica Boga i ta prawica jest terminem określającym na stan wiecznej szczęśliwości”. Jan Paweł II³⁹⁴⁵ interpretuje to wyrażenie w następujący sposób: „I chociaż wyrażenie jest obrazowe, jako że Bóg nie ma ani prawicy ani lewicy, zawiera ono ważne orędzie chrystologiczne: Jezus zmartwychwstały wszedł w pełni, także ze swoim człowieczeństwem, w uczestnictwo chwały Bożej i, co więcej, w uczestnictwo w zbawczej działalności samego Boga”. Wniebowstąpienie, zgodnie z (Ef 1,20-22) oznacza, że Chrystus jest „także *Pantokrátorem*, tym, który sprawuje swoje panowanie nad wszystkim rzeczami”³⁹⁴⁶.

³⁹³⁵ F. GRYGLEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza*, BL t. III,3, s. 362.

³⁹³⁶ R.-L. BRUCKBERGER, *Dzieje Jezusa Chrystusa*, s. 416-417.

³⁹³⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 714.

³⁹³⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 433, p. 1-2.

³⁹³⁹ M. BEDNARZ, *Ziemia umiłowana przez Boga*, s. 74.

³⁹⁴⁰ *Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w.*, wybór IWASZKIEWICZ P., s. 191.

³⁹⁴¹ P. WALKER, *Historia Ziemi Świętej*, s. 110.

³⁹⁴² E. DĄBROWSKI, *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, seria: *Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*, pod red. Ks. E. Dąbrowskiego, tom piąty, Poznań 2008 (reprint wydania typograficznego z 1961 r.), s. 228.

³⁹⁴³ M. ROSIK, *Ziemia Słowa – Biblijny przewodnik po Ziemi Świętej*, Wrocław 2013, s. 233.

³⁹⁴⁴ L. MISIARCZYK, *Ewangelia według św. Marka*, (OKKB NT II), s. 211n, *List 120 (do Konsentiusa)*.

³⁹⁴⁵ JAN PAWEŁ II, *Komentarz do Ewangelii*, Kraków 2011, s. 328.

³⁹⁴⁶ tamże, s. 328.

Do wniebowstąpienia Jezusa odnosi się późniejsza wizja św. Szczepana (Dz 7,55)³⁹⁴⁷ i prawdopodobnie wizja Pawłowa (1 Kor 9,1; 15,8).

Werset (**Łk 24,53**) kończący Ewangelię Łukasza, gdzie uczniowie wracają do świątyni, nawiązuje, jeśli chodzi o miejsce, do samego początku Ewangelii Łukasza, które też ma miejsce w świątyni, co wraz z głównym przesłaniem Łukasza, iż Jezus posłany przez Ojca wraca do Ojca, przywodzi na myśl motyw wędrówki cyklicznej obecnej w literaturze greckiej, w Odysei Homera³⁹⁴⁸ – nie jest przy tym oczywiste, czy Ewangelista Łukasz korzystał świadomie z tego archetypu kulturowego, natomiast jest on w Ewangelii Łukasza we wspomniany sposób widoczny.

CE359. Zakończenie św. Jana Ewangelisty

KONSTRUKCJA

Przyjęto, taki układ rozdziału kończącego Komparatywną cytate Ewangelii, jaki zawiera synopsa ks. Prof. E. Dąbrowskiego³⁹⁴⁹. Formalnie (J 20.30-31) jest tzw. pierwszym epilogiem Ewangelii Jana, cały rozdział 21-szy dołączono redakcyjnie nieco później^{3950, 3951} i jest to tradycja o pochodzeniu galilejskim z zaznaczonymi pewnymi odrębnościami w stosunku do reszty dzieła³⁹⁵², a wraz z nim drugi epilog, czyli obecne zakończenie (J 21,24-25) Ewangelii.

³⁹⁴⁷ J. LOHFINK, *Jezus z Nazaretu*, s. 479.

³⁹⁴⁸ M. ROSIK, *Za progiem słowa*, s. 256-257.

³⁹⁴⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 325, nr 366.

³⁹⁵⁰ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 218.

³⁹⁵¹ C.S. KEENER, *Komentarz*, s. 232, p. 21,1-14.

³⁹⁵² M. ROSIK, *Światło dnia trzeciego*, s. 135.

PODSTAWY PRZYJĘTEJ DATACJI WYDARZEŃ EWANGELICZNYCH

Ewangelie nie są życiorysami Jezusa, co raczej formą przedstawienia nauki i działalności Jezusa poprzez przytaczanie nauczania Mistrza, jak również poprzez opisy poszczególnych wydarzeń ewangelicznych – nie zawierają one dat, poza tym opisy wydarzeń ewangelicznych nie zawsze następują w porządku chronologicznym.

Dwie spośród czterech ewangelii zwracają nieco więcej uwagi na chronologię: Łukasz podaje dokładną wskazówkę chronologiczną do początku działalności publicznej Jana Chrzciciela (Łk 3,1-2), zaś Jan nie odnosi się bezpośrednio do historii „świeckiej”, poza datowaniem pierwszego wystąpienia Jezusa w nawiązaniu do roku rozpoczęcia odbudowy świątyni, ale podaje wydarzenia ewangeliczne zasadniczo w porządku chronologicznym i zwraca uwagę na wydarzenia, które są oparciem dla chronologii, a o których inni ewangelici nie wspominają, np. święta Paschy w Jerozolimie^{3953, 3954}.

NARODZENIE JEZUSA

Co do narodzenia Jezusa można stwierdzić, że musiało ono mieć one miejsce jeszcze przed śmiercią Heroda, która nastąpiła na przełomie marca i kwietnia r. 750 od założenia Rzymu, czyli 4 r. przed naszą erą. Można o tym wnioskować na podstawie fragmentu ewangelii mówiącego o tym, że Herod kazał wymordować, ze względu na otrzymaną za pośrednictwem Magów wiadomość o narodzeniu Jezusa, wszystkie dzieci w Betlejem do lat dwóch (Mt 2,16). Powiązanie różnych dodatkowych faktów i okoliczności pozwala na przypuszczenie, że Jezus urodził się u schyłku 748 r. od założenia Rzymu, czyli w 6 r. przed Chr. wg współczesnego kalendarza juliańskiego, a wg kalendarza żydowskiego jest to rok 3755. Co do pory urodzenia Jezusa, to pora zimowa, np. miesiąc grudzień, jest do przyjęcia. Opisana w (Łk 2,8) okoliczność, że pasterze pasterze paśli owce, nie wyklucza pory zimowej, gdyż w południowej Palestynie, w okolicach Betlejem, łagodny klimat pozwala na wypasanie owiec również zimą³⁹⁵⁵.

Drugą przesłanką ewangeliczną pozwalającą na określenie czasu narodzenia Jezusa jest wzmianka w (Łk 2,2), że spis ludności w którym wzięli udział Józef i Maryja miał miejsce wtedy, gdy wielkorządcą Syrii był Kwiryniusz³⁹⁵⁶.

Trzecią przesłanką pozwalającą na przybliżenie czasu narodzenia Chrystusa jest stwierdzenie (Łk 3,23), że Jezus, rozpoczynając działalność publiczną, miał około trzydziestu lat, oczywiście przy założeniu, że potrafimy określić, kiedy Jezus rozpoczął publiczną działalność.

Co do dnia urodzenia Pana Jezusa nie ma żadnego, jednoznacznego świadectwa. Cytat dotyczący dnia narodzenia Jezusa z pracy Daniela-Ropsa³⁹⁵⁷: „Dzień zaś narodzenia, za który dziś cała ziemia przyjmuje 25 grudnia jest datą opartą wyłącznie na tradycji. W wieku III Klemens Aleksandryjski wyznaczył Boże Narodzenie na 19 kwietnia; czasem wysuwano także 29 maja i 28 marca, na Wschodzie przez długi czas obchodzono to święto 6 stycznia; wydaje się, że dziś przyjęta data została na dobre ustalona dopiero około roku 350.”. Przyjęcie obchodzenia narodzin Jezusa w dniu 25 grudnia³⁹⁵⁸ nastąpiło za panowania cesarza Konstantyna w IV wieku wypierając pogańskie święto odrodzenia Słońca odwołujące się do zimowego przesilenia.

Poniższy wykaz, na następnej stronie, zawiera zestawienie obliczeń Roku Narodzenia Pańskiego, w oparciu o wskazówki chronologiczne z tekstów Ewangelii, przesłanki historyczne, a nawet dostępną wiedzę astronomiczną.

³⁹⁵³ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 187.

³⁹⁵⁴ M. HESEMANN, *Na tropie Jezusa z Nazaretu*, s. 174-175.

³⁹⁵⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 188-189, §188-189.

³⁹⁵⁶ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 199-206, §183-188.

³⁹⁵⁷ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 102.

³⁹⁵⁸ M. QUESNEL, PH. GRUSON, *Biblia i jej kultura*, s. 60.

Z09/1. Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (1/4)

Wskazówka chronologiczna z Ewangelii	Interpretacja historyczna	Obliczenie roku urodzenia Jezusa
(Łk 3,1-2) „Było to w piętnastym roku rządów Tyberiusza Cezara./.../ skierowane zostało słowo Boże do Jana,syna Zachariasza /.../” (Łk 3,21-23) „Kiedy cały lud przystępował do chrztu, Jezus także przyjął. /.../ Sam zaś Jezus, rozpoczynając swą działalność, miał lat około trzydziestu.”	Wiadomo, że Cezar August, poprzednik Cezara Tyberiusza umarł 19 sierpnia 767 r od założenia Rzymu (14 r.po Chr.), a więc piętnasty rok panowania Tyberiusza to okres od 19. VIII. 781. (28 r. po Chr.) do 18. VIII. 782. (29 r. po Chr.) Zakładając, że Jezus rozpoczął swoją działalność zaraz w następnym roku po wystąpieniu Jana Chrzciciela (czyli w 783. od zał. Rzymu) i miał wtedy dokładnie 30 lat, to jako rok urodzenia Jezusa otrzymamy r. 754 od zał. Rzymu³⁹⁵⁹. Ten właśnie rok, wyliczył i zaproponował, jako „pierwszy rok naszej ery” mnich Dionizy Mały w VI wieku³⁹⁶⁰.	1 AD (754 r. od zał. Rzymu) Jest to słynne obliczenie Dionizego Mniejszego, sycyjskiego mnicha z VI w.³⁹⁶¹. Można powiedzieć, że jest to wyliczenie opierające się na minimalnym wieku Jezusa – wypowiedź Łukasza można by również zinterpretować tak: Jezus miał ukończone 30 lat, bo tyle trzeba było mieć w Izraelu by rozpocząć dział. publiczną, ale nie więcej niż czterdzieści, czyli można przypuszczać, że wiek Jezusa powinien się mieścić w zakresie 30-37 lat.
	Piętnasty rok panowania Tyberiusza, można przesunąć o rok wcześniej, bo na Wschodzie, okres od śmierci poprzedniego władcy do początku nowego roku urzędowego (1 I u Rzymian, 1 X u Żydów) zaliczano już jako pierwszy rok panowania nowego władcy³⁹⁶².	1 rok przed Chr. (753 r. od zał. Rzymu). Biorąc pod uwagę, to co napisaliśmy wyżej, że wiek Jezusa, zgodnie z przekazem Łukasza, mógł się rozciągać od 30 lat, do powiedzmy 37 lat, to zakres lat, jaki może wchodzić w grę, jako rok urodzenia Jezusa, otrzymujemy 1-8 rok przed Chr.
	Tyberiusz został dopuszczony do współrządzenia przez Augusta dwa lata wcześniej (765. od zał. Rzymu) – jeśli przyjąć, że Łukasz, uwzględnił te dwa dodatkowe lata panowania Tyberiusza, to jako rok rozp. dział. przez Jezusa otrzymalibyśmy 779 rok od zał. Rzymu³⁹⁶³.	2 rok przed Chr. (752 rok od zał. Rzymu). Jest jednak b. mało prawdopodobne, aby Łukasz te dwa lata doliczył do okresu panowania Tyberiusza. Wynika to również z wyliczenia pierwszego roku dział. Jezusa w oparciu o (J, 2,20) „Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię /.../”³⁹⁶⁴.

³⁹⁵⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 190.

³⁹⁶⁰ A. SWIDERKÓWNA, *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, s. 66-67.

³⁹⁶¹ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 100.

³⁹⁶² G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 190.

³⁹⁶³ tamże, s. 190.

³⁹⁶⁴ tamże, s. 191.

Z09/2. Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (2/4)

Wskazówka chronolog. z Ew.	Interpretacja historyczna	Obliczenie roku urodzenia Jezusa
(Mt 2,16) „Wtedy Herod, widząc, że go mędrcy zawiedli, wpadł w straszny gniew. Posłał [oprawców] do Betlejem i całej okolicy i kazał pozabijać wszystkich chłopców w wieku do lat dwóch, stosownie do czasu, o którym się dowiedział od mędrców.”	Jezus urodził się przed śmiercią Heroda Wielkiego, która nastąpiła przed Paschą w r. 750 od zał. Rzymu (4 rok przed Chr.), na przełomie marca i kwietnia, w zimowej rezydencji Heroda w Jerycho. Mędrcy odwiedzili Heroda jeszcze w Jerozolimie, w jego letniej rezydencji – musiało to być kilka miesięcy wcześniej, u schyłku roku 5 przed Chr. ³⁹⁶⁵ , wg. propozycji naszej datacji w grudniu 5 r. przed Chr. Mędrcy nie znali dokładnego czasu narodzin Jezusa a tylko wyliczony przez siebie na podstawie znaków niebieskich zapowiadających przyjście Jezusa, a być może Herod również od siebie coś do tego czasu dodał, dlatego jako rok Narodzenia Pańskiego proponujemy przyjąć datę roku wcześniej od przybycia Mędrców (a nie dwóch lat jak jest w rozkazie Heroda) – czyli schyłek roku 6 przed Chrystusem. Jezus w momencie przybycia Mędrców ma około roku – w każdym razie jest już po Ofiarowaniu w Świątyni, inaczej by do tego ofiarowania w Świątyni Jerozolimskiej nie doszło, bo Józef ostrzeżony przez Mędrców nie chciałby narażać Św. Rodziny na niebezpieczeństwo ze strony Heroda.	6 rok przed Chr., schyłek (748 r. od zał. Rzymu).
(Łk 2,2) „Pierwszy ten spis odbył się wówczas, gdy wielkorządcą Syrii był Kwiryniusz.”	Kwiryniusz był prawdopodobnie wielkorządcą Syrii przed 8 r. p. Chr., oraz po raz drugi po 4 r. p. Chr., natomiast wiadomo, że w 8-6 r. p. Chr. to stanowisko zajmował C. Sencjusz Saturninus, a w 6-4 r. p. Chr. był to Publiusz Kwintyliusz Warus ^{3966, 3967} . Istnieje możliwość, że Kwiryniusz albo rozpoczął spis, albo go dokończył, będąc w odpowiednich okresach pierwotnie również legatem Syrii – spisy w owym czasie mogły trwać kilka lat – wskutek tego cały spis został przypisany przez Łukasza Kwiryniuszowi ³⁹⁶⁸ , co mogło przyjść tym łatwiej, że Kwiryniusz w całym tym okresie, jak również w pierwszym dziesięcioleciu n.e., działał bardzo aktywnie we wschodnich prowincjach Rzymu ³⁹⁶⁹ .	Ostrożna interpretacja nie wyklucza 6 r. przed Chr. Istnieje bowiem świadectwo Tertuliana, że taki spis w Judei odbyła się za Saturnina ³⁹⁷⁰ . W grę może jeszcze wchodzić okres <u>10-8 przed Chr.</u> (czyli przed rządami Saturnina), ale należy mieć na uwadze świadectwo Łukasza (Łk 3,23), że Jezus rozpoczynając działalność publiczną <i>miał lat około trzydziestu</i> .

³⁹⁶⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 188.³⁹⁶⁶ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 311-312.³⁹⁶⁷ M. HESEMANN, *Miriam*, s. 205.³⁹⁶⁸ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 204-206.³⁹⁶⁹ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 311.³⁹⁷⁰ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 312.

Z09/3. Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (3/4)

(Mt 2,1-2) „Gdy zaś Jezus narodził się w Betlejem w Judei za panowania króla Heroda, oto mędrcy ze Wschodu przybyli do Jerozolimy i pytali: «Gdzie jest nowo narodzony Król żydowski? Ujrzeliśmy bowiem jego gwiazdę na Wschodzie i przybyliśmy oddać Mu pokłon»”. (Mt 2,9-10) Oni zaś, wysłuchawszy króla, ruszyli w drogę. A oto gwiazda, którą widzieli na Wschodzie, postępowała przed nimi, aż przyszła i zatrzymała się nad miejscem, gdzie było Dziecię. Gdy ujrzeli gwiazdę, bardzo się uradowali.	Greckie określenie użyte w Ew. Mateusza ἀστήρ (aster) ogólnie oznacza ciało, zjawisko niebieskie, niekoniecznie pojedynczą gwiazdę, czy nawet planetę. W grudniu r. 1603 niemiecki astronom J. Kepler zaobserwował w Pradze koniunkcję Jupitera i Saturna w znaku Ryb. Zbliżenie planet wyróżniało się jasnym blaskiem – zainspirowany fenomenem owego zjawiska, astronom dokonał skomplikowanych obliczeń i wyliczył, że podobna koniunkcja tych planet miała miejsce również w 7 r. przed Chr. . Dzisiaj wiadomo, że w 7 r.przed Chr. koniunkcja Jupitera i Saturna w znaku Ryb miała miejsce trzy razy: 29 maja, 1 października, i 5 grudnia. Ostatnia z trzech koniunkcji miała miejsce 5 grudnia 7 roku przed Chr. o godzinie 16:38 pośrodku znaku Ryb, co odpowiada położeniu nieba nad Judeą. Istotne jest także to, że w ówczesnej świadomości kosmologicznej planetę Jupiter uważano za planetę władcy świata a Saturn za patronującą Izraelowi, tudzież Ryby za konstelację Żydów³⁹⁷¹. Jest też bardzo znamienne, że w r. 1925 w miejscowości Sippar w Babilonii znaleziono tablicę gwiazd pokazującą ruchy planet z 7 roku przed Chr., którą sporządzili ówcześni astrologowie, co świadczy o tym, że owa niezwykła trzykrotna koniunkcja była pilnie obserwowana w ojczyźnie magów–astrologów, za jaką się powszechnie dziś uważa Babilonię³⁹⁷². W następnym roku do dwóch planet dołączył jeszcze Mars i miała miejsce tzw. „wielka koniunkcja” tych trzech planet³⁹⁷³. Potrójna koniunkcja dwóch planet w jednym gwiazdozbiórze i do tego jeszcze „wielka koniunkcja” trzech planet w czasokresie niecałego roku to zjawisko niezwykle rzadkie, które można obserwować co kilkaset lat, a wielką koniunkcję jeszcze rzadziej. O tym, że zjawiskom na niebie, zwłaszcza rzadkim, przypisywano w czasach antycznych zdarzenia na Ziemi, świadczą liczne zapiski ówczesnych kronikarzy. Według Józefa Flawiusza, żydowskiego kronikarza z drugiej połowy I wieku, Mojżesz urodził się w trzy lata po wielkiej koniunkcji planet, którą podaje i którą można czasowo umiejscowić. Abstrahując od tego, czy wyliczony w ten sposób rok urodzenia Mojżesza można potwierdzić historycznie, interesująca jest w tym przypadku dla nas sama podana tu przez Flawiusza zasada – zjawiska niebieskie zapowiadają narodziny wielkiej postaci i to, zazwyczaj, zapowiadają dużo wcześniej, jeszcze przed jej narodzinami.	6 rok przed Chr., jeśli przyjąć, że zjawiska niebieskie tylko zapowiadają wielkie narodziny. 7 rok przed Chr., być może 5 grudzień, gdyby założyć, że wielkie narodziny są ściśle skorelowane z występowaniem zjawiska na niebie. Jest to raczej sztuczne i nieprawdopodobne, bo wolno sądzić, że jak orszak dworzan poprzedza nadejście monarchy, tak orszak niebieski, czyli występowanie ciągu rzadkich zjawisk astronomicznych, poprzedza wejście, na scenę dziejów człowieka, samego Króla Niebieskiego.
--	---	---

³⁹⁷¹ EB, s. 371.

³⁹⁷² P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*, s. 105-107.

³⁹⁷³ J. DOBRZYCKI J., *Kepler i Gwiazda Betlejemka*, źródło: http://www.wiw.pl/astrologia/eseje/gwiazda_betlejemka/2/c4.asp , s. 3.

Z09/4. Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (4/4)

Wskazówka chronologiczna z Ewangelii	Interpretacja historyczna	Obliczenie roku urodzenia Jezusa
(J 2,20) Powiedzieli do Niego Żydzi: «Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię, a Ty ją wzniesiesz w przeciągu trzech dni?» {I rok działalności}. (J 8,57) Na to rzekli do Niego Żydzi: «Pięćdziesięciu lat jeszcze nie masz, a Abrahama widziałeś?» {II rok działalności}.	Herod Wielki rozpoczął rekonstrukcję świątyni w roku 20-19 przed Chr. , co oznacza, że 46 rok budowy świątyni musi być rokiem 27-28 po Chr. i jest to równocześnie pierwszy rok publicznej działalności Jezusa³⁹⁷⁴. Słowo odnoszące się do budowy świątyni Jerozolimskiej skierowali do Jezusa Żydzi podczas pierwszej, w czasie Jego publicznej działalności, Paschy w Jerozolimie. Ponad rok później, prawdopodobnie, podczas Święta Poświęcenia Świątyni w październiku, Żydzi wyrzucali Jezusowi „Pięćdziesięciu lat jeszcze nie masz /.../”. Cyfra pięćdziesiąt nie odnosi się wprost do wieku Jezusa, owszem może pośrednio oznaczać, że Jezus jest człowiekiem dojrzałym³⁹⁷⁵, czyli ma na pewno ukończone 30 lat, oraz, że, no oczywiście, nie ma jeszcze owych 50 lat. Pięćdziesiąt jest to cyfra jubileuszu, i mówi o tym, że ponieważ Żydzi dystans do odległych czasów w pierwszej mierze liczyli zapewne ilością przebytych od tamtych czasów jubileuszy, to Pan Jezus jest jeszcze bardzo młody, gdyż nie dożył nawet do swojego pierwszego jubileuszu, a co dopiero mówić o ilości jubileuszów do czasów Abrahama – podobne spostrzeżenie³⁹⁷⁶. Nikt dzisiaj nie podziela opinii św. Ireneusza³⁹⁷⁷, który utrzymywał, niejako na podstawie ewangelii, że Jezus rozpoczął działalność w wieku około trzydziestu lat, ale nauczał przez kilkanaście lat i potem został ukrzyżowany.	Nie odnosi się bezpośrednio do wieku Jezusa, stwierdza jedynie, jest dojrzałym mężczyzną, czyli ma zapewne powyżej 30 lat, oraz, że p. Jezus na pewno nie przekroczył jeszcze 50 lat. To ostatnie oznacza, że Jezus urodził się na pewno po 20 roku przed Chr – ujmując, rzecz dosłownie, granicznie, Jezus teoretycznie może mieć maksymalnie 49 lat, czyli rok wcześniej, Jezus nie mógł przekroczyć 48 roku życia, a na podstawie (J 2,20) wiemy, że był to rok 28 AD, czyli p. Jezus musiałby się urodzić po 20 r. przed Chr. .

³⁹⁷⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 191.

³⁹⁷⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 179, przyp. 89.

³⁹⁷⁶ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 489, p. 57.

³⁹⁷⁷ CH. FOSTER, dz. cyt., s. 96.

WYDARZENIA EWANGELII DZIECIŃSTWA JEZUSA

Brak w tym zakresie jednoznacznej wykładni. Jakąś wskazówkę stanowi uważne ustalenie kolejności poszczególnych wydarzeń w Ewangelii Mateusza i Ewangelii Łukasza i odniesienie się do kalendarza liturgicznego – uwagi jak ustalono datacje poszczególnych wydarzeń z *Ewangelii Dzieciństwa Jezusa* (CE1-19), można znaleźć w Komentarzu Konstrukcyjnym. Pewną pomoc na zasadzie wyważonego porównania, odniesienia może stanowić apokryficzna Ewangelia Dzieciństwa Ormiańska³⁹⁷⁸.

Ewangelia Dzieciństwa Ormiańska, powstała najprawdopodobniej w Średniowieczu (XIII w.), choć jej korzenie mogą sięgać nawet VI-go wieku. Jest utworem religijnym napisanym z rozmachem epickim, zawierającym wiele szczegółów nieznanymi z ewangelii i niekoniecznie z nimi zgodnych. Zawiera jednak również szczegóły bardzo zbieżne z Ewangelią Mateusza i Łukasza jak i z przyjętą w tym zakresie tradycją – należą m.in. do nich imiona Trzech Króli oraz datacja wydarzeń.

Podane w utworze imiona królów to: Melkon władca Persów, Baltazar władca Indii, Gaspar, który posiadał kraj Arabów³⁹⁷⁹. Oczywiście katalog darów złożonych przez królów jest również odpowiednio liczniejszy³⁹⁸⁰ w stosunku do darów wymienionych w Ewangelii Mateusza.

Poniżej w tabeli podano zestawienie datacji wydarzeń dotyczących Ewangelii Dzieciństwa Jezusa według tego apokryfu³⁹⁸¹ porównanych z datacją przyjętą w KCE, która bazuje głównie na tradycji liturgicznej w tym zakresie.

Z10. Porównanie chronologii wydarzeń Ewangelii Dzieciństwa Jezusa

Wydarzenie	EwDzOrm wg ³⁹⁸²		KCE	
	Data	Strona	Datacja	Rozdział
Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela			7 rok p. Chr., wrzesień	CE4
Poczęcie Jana	9 października, 7 rok	s. 448		
Zwiastowanie	6 kwiecień (15 Nisan), trzecia godzina dnia, 6 rok	s. 457	RNP (6 rok p. Chr), 25 marzec	CE5
Narodzenie Jezusa	6 stycznia, 5 rok	s. 470-1	6, rok, 24-25 grudzień	CE12
Przybycie Trzech Króli	9 stycznia, 5 rok	s. 482-3	5 rok, 25 grudzień	CE16
Rzeź niewińątek	6 stycznia, 4 rok	s. 485	5 rok, 28 grudzień	CE18

Rok w tej apokryficznej ewangelii³⁹⁸³ nie jest podany, został on tutaj dodany (kursywą), by móc porównać obie datacje. Jak widać istnieje duża zbieżność w przyjętej chronologii pomiędzy apokryfem³⁹⁸⁴ i KCE, poza wydarzeniem *Przybycie Trzech Króli (Mędrcy ze Wschodu)*, gdyż w KCE, aby być w zgodzie z Ewangelią Mateusza, przyjęto, że wydarzenie miało miejsce rok po Narodzinach Jezusa, a tuż przed wydarzeniem *Rzeź niewińątek*.

³⁹⁷⁸ Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I, red. M. STAROWIEJSKI, EwDzOrm.

³⁹⁷⁹ tamże, EwDzOrm, s. 457.

³⁹⁸⁰ tamże, EwDzOrm, s. 482-3.

³⁹⁸¹ tamże, EwDzOrm.

³⁹⁸² tamże, EwDzOrm.

³⁹⁸³ tamże, EwDzOrm.

³⁹⁸⁴ tamże, EwDzOrm.

POCZĄTEK DZIAŁALNOŚCI

Początek działalności Jezusa następuje po początku działalności Jana Chrzciciela, a ten mamy określony (Łk 3,1-2): „*Było to w piętnastym roku rządów Tyberiusza cezara. Gdy Poncjusz Piłat był namiestnikiem Judei, Herod tetrarchą Galilei, brat jego Filip tetrarchą Iturei i Trachonitydy, Lizaniasz tetrarchą Abileny; za najwyższych kapłanów Annasza i Kajfasza skierowane zostało słowo Boże do Jana, syna Zachariasza, na pustyni.*”.

Szczegółowe rozważania, prowadzą do wniosku, że okres, w którym Jan Chrzciciel mógł rozpocząć swoją działalność, odnoszący się do piętnastego roku panowania cesarza Tyberiusza, to przedział czasu od 1.10 AD 27 do 18.08 AD 29³⁹⁸⁵.

Jak ogólnie zauważa Joachim Gnilka³⁹⁸⁶, krańcowe ramy dla publicznej działalności Jezusa stanowi 15 rok panowania Tyberiusza 1.10 AD 27 lub AD 28, jako *terminus a quo*, oraz koniec prefektury Piłata, rok AD 36, jako *terminus ad quem*.

PUBLICZNA DZIAŁALNOŚĆ JEZUSA

Dość trudno z całą pewnością stwierdzić, jak długo trwała działalność Jezusa; ewangelie synoptyczne sprawiają wrażenie, że działalność Jezusa trwała około roku³⁹⁸⁷, ale nie dają one na pewno pełnego obrazu chronologicznego, jest to chronologia zawężona i uproszczona.

Ram czasowych dla przybliżenia okresu publicznej działalności Jezusa, czyli czasu od chrztu Jezusa do Jego śmierci (wydarzenia popaschalne nie są sensu stricto publiczne, ograniczają się do kręgu uczniów³⁹⁸⁸), dostarcza czwarta ewangelia, wymieniając trzy paschy (J 2,13), (J 6,4), (J 11,55), w których uczestniczył Jezus podczas tej działalności. Uwzględniając owe paschy, otrzymujemy okres dwóch lat, do którego należy dodać jeszcze okres od chrztu Jezusa do pierwszej Paschy, co daje okres dwóch lat i trzech miesięcy^{3989, 3990}.

DATA ŚMIERCI JEZUSA

Sposób ustalenia tej daty jest podany w komentarzu konstrukcyjnym do rozdziału CE337.

TABLICE CHRONOLOGICZNE ŻYCIA JEZUSA DLA WYDARZEŃ EWANGELICZNYCH

Podczas ustalania chronologii wydarzeń ewangelicznych dla rozdziałów KCE, korzystano z tablic chronologicznych życia Jezusa zawartych w pracach Ricciottiego³⁹⁹¹, Daniela-Ropsa³⁹⁹² i Laurentina³⁹⁹³. Należy podkreślić, że chronologia przedstawiona w tych pozycjach jest zasadniczo zgodna między sobą.

³⁹⁸⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 189-192, §175-176.

³⁹⁸⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 415.

³⁹⁸⁷ G. BORNKAMM, *Jesus of Nazareth*, s. 54.

³⁹⁸⁸ W jednym tylko przypadku, wg świadectwa z (1Kor 15,8), chodzi o jednorazowe wydarzenie o szerszym wymiarze, dotyczące pięciuset braci - ukazanie się Jezusa na górze w Galilei - Jezus jednak, jak można zauważyć, nie prowadzi jakiejś szczególnej działalności publicznej, nie ma np. świadectw o uzdrowieniach fizycznych, są to spotkania budujące wiarę.

³⁹⁸⁹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 192-194.

³⁹⁹⁰ S. WIELGUS, J. DUCHNIEWSKI et al., *Encyklopedia Katolicka Tom VII*, s. 1326.

³⁹⁹¹ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 199.

³⁹⁹² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, s. 474-476.

Spotyka się również inne systemy datacji inaczej sytuujące moment rozpoczęcia działalności publicznej działalności Jezusa i długość tego okresu, nie będą one jednak tutaj omawiane.

Przy ustalaniu datacji wydarzeń ewangelicznych, które nie są ujęte w wyżej wymienionych tabelach chronologicznych, starano się najpierw ustalić kolejność chronologiczną rozdziału KCE opisującego wydarzenie, a następnie poprzez estymację czasów trwania wydarzeń, układ wydarzeń, położenie w stosunku do wydarzeń o znanej już datacji określano datację danego wydarzenia. Informacja o sposobie datacji danego wydarzenia jest zazwyczaj umieszczona w komentarzu konstrukcyjnym do rozdziału KCE.

³⁹⁹³ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, s. 7-9.

OGÓLNY UKŁAD SYNOPSY

CHARAKTERYSTYKA UKŁADU KOMPARATYWNEJ CYTATY EWANGELII W STOSUNKU DO INNYCH SYNOPS

W poniższym omówieniu pod uwagę wzięto szereg dostępnych synops^{3994, 3995, 3996, 3997, 3998, 3999} oraz opracowanie Thomasa⁴⁰⁰⁰. Jeśli chodzi o synopsy Alanda⁴⁰⁰¹ i Wojciechowskiego⁴⁰⁰² to były one bardzo pomocne przy ustalaniu zawartości rozdziałów i wyborze paralelnych perykop, mniej zaś przy ustalaniu samego ogólnego układu niniejszej synopsy, gdyż z założenia swojej konstrukcji zachowują całość i porządek każdej z ewangelii⁴⁰⁰³, co skutkuje dwoma właściwościami tych synops, które nie są zgodne z założeniami przyjętymi dla KCE: po pierwsze, nie ma ustalonego ramowego porządku wspólnego dla wszystkich czterech ewangelii, po drugie, duża część tekstów jest umieszczona w synopsie więcej niż jeden raz.

Początek Ewangelii (CE1-3)

Jeśli chodzi o początek Ewangelii, to najczęściej proponowanym rozwiązaniem jest *Przedmowa* z Ewangelii Łukasza (Łk 1,1-4) po której następuje *Prolog* z Ewangelii Jana (J, 1-18) – to rozwiązanie przyjęto w dużej części prac^{4004, 4005, 4006, 4007, 4008}; rzadziej jest stosowany odwrotny porządek perykop, najpierw *Prolog* potem *Przedmowa*, tak jest w pracy Romaniuka⁴⁰⁰⁹ oraz w pracy Stevensa i Burtona⁴⁰¹⁰.

Proponowany w tej synopsie początek składający się z trzech perykop (Mk 1,1), (J 1,1-18), (Łk 1,1-14) jest pewną nowością, zwłaszcza werset (Mk 1,1) który był najczęściej łączony z początkiem działalności Jana Chrzciciela, podczas gdy oznajmia on również początek ewangelii. Początek w Ewangelii Marka nie jest jednak jakimś punktem chronologicznym w ścisłym sensie związanym z rozpoczęciem działalności Jana Chrzciciela, tylko punktem rozpoczęcia opowiadania ewangelicznego u Marka, który przecież zaraz przywołuje proroctwo Izajasza sprzed kilku wieków, mówiące o dwóch osobach, tj. przede wszystkim o Panu, jak również o poprzedzającym go Wysłańcu, by dopiero potem wprowadzić na scenę Jana Chrzciciela. Wraz z dołączeniem w synopsie treści z innych ewangelii, które w Ewangelii Marka nie występują, można powiedzieć, że punkt rozpoczęcia opowiadania ewangelicznego również się przesuwa i to przesuwa się znowu na sam początek. Warto również zwrócić uwagę na formę literacką wersetu (Mk 1,1), która stanowi o tym, że werset ten jest jakby tytułem części rozpoczynającej całość ewangelii.

³⁹⁹⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

³⁹⁹⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

³⁹⁹⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*.

³⁹⁹⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

³⁹⁹⁸ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

³⁹⁹⁹ J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*.

⁴⁰⁰⁰ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁰¹ K. ALAND, *Synopsis*.

⁴⁰⁰² M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*.

⁴⁰⁰³ M. WOJCIECHOWSKI, *Synopsa czterech ewangelii*, s. XI, ost. akapit.

⁴⁰⁰⁴ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 448, par. 1-2.

⁴⁰⁰⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 306, nr 1-2.

⁴⁰⁰⁶ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xviii, sec. 1-2.

⁴⁰⁰⁷ J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*, s. iii, p. 6.

⁴⁰⁰⁸ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 21, NIV§1].

⁴⁰⁰⁹ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 153, nr 1-2.

⁴⁰¹⁰ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*, s. 3.

Okres przed rozpoczęciem publicznej działalności Jezusa (CE4-21)

Okres ten opisują Ewangelia Łukasza (Łk 1,5-2,52) oraz Ewangelia Mateusza (Mt 1,1-2,23). We wszystkich omawianych synopsach przyjmuje się jako główną oś narracji wydarzeń ewangelicznych kolejne perykopy z Ewangelii Łukasza uzupełnione w miejscach wynikających z kontekstu opisywanych wydarzeń fragmentami z Ewangelii Mateusza. Takie rozwiązanie przyjęto również w niniejszej synopsie.

Różnice mogą dotyczyć umieszczenia rodowodów Jezusa (Mt 1,1-17; Łk 3,23b-38). W niektórych synopsach rodowody są umieszczone jako perykopy zamykające początek Ewangelii^{4011, 4012, 4013, 4014}, natomiast tutaj, w KCE, umieszczono rodowody przed wydarzeniem narodzenia Jezusa, czyli tak jak przyjęto w synopsach Dąbrowskiego⁴⁰¹⁵ i Romaniuka⁴⁰¹⁶. To przyjęte rozwiązanie ma tę zaletę, że jest zgodne z układem narracji Ewangelii Mateusza.

Początki publicznej działalności Jezusa (CE22-40)

Dla tego okresu który, który, w szerszym ujęciu, umownie rozpoczyna się wraz z wystąpieniem Jana Chrzciciela na Pustyni Judzkiej, a kończy wraz z pobytem Jezusa w Samarii i przejściem do działalności w Galilei można wyodrębnić dwa odcinki na osi chronologicznej narracji wydarzeń ewangelicznych: ⁽¹⁾ [Łk 3,1-4,13] (od wystąpienia Jana Chrzciciela na Pustyni Judzkiej do *Chrztu Jezusa* i *Kuszenia na pustyni*), ⁽²⁾ [J 1,19-3,36] (od świadectwa Jana Chrzciciela i pierwszych uczniów, poprzez *Pierwszy znak w Kanie Galilejskiej*, następnie krótki, przejściowy okres związany z udzielaniem chrztu przez uczniów Jezusa, dwudniowy pobyt w Samarii i przejście do działalności w Galilei).

Taki generalnie układ jest stosowany we wszystkich synopsach. W pracy Coxa i Easleya⁴⁰¹⁷ wydarzenia z (Łk 3,1-18) są ujęte jako *Początki działalności Jana Chrzciciela*, a dalsza część jako *Początki działalności Jezusa*.

Pewnym odstępstwem od porządku narracji według Ewangelii Łukasza jest umieszczenie wydarzenia *Uwięzienia Jana Chrzciciela*. W większości synops, tak przyjęto również tutaj, to wydarzenie umieszcza się po perykopie (J 3,23-36) *Jezus a Jan Chrzciciel*, a przed perykopą z mówiącą o odejściu Jezusa z Judei do Galilei (J 4,43-45)^{4018, 4019, 4020, 4021, 4022}, jedynie w synopsie Romaniuka⁴⁰²³ wydarzenie to jest umieszczone wg porządku Ewangelii Łukasza, ale takie ujęcie oznacza rezygnację z chronologicznego ujęcia wydarzenia, gdyż dopiero następne wersety w Ewangelii Łukasza mówią o chrzcie Jezusa.

Publiczna działalność Jezusa począwszy od pierwszej Paschy – porównanie kolejności rozdziałów między Komparatywną cytata Ewangelii (CE31–359), a ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami

Jeden wiersz tabeli (zestawienie **Z11**, cztery strony dalej), to jeden miesiąc publicznej działalności Jezusa, wg chronologii przyjętej w KCE. Tytuły rozdziałów nie zawsze są dosłowne, niekiedy, dla większej czytelności są zastąpione przez tytuły wzorowane na [BT w.5], lub zastosowano bardziej współczesną pisownię i nazewnictwo. Wskazówki do okresów chronologicznych oraz tytuły części są wyróżnione pogrubionym drukiem (np. **OD PASCHY DO ŚW. NAMOTÓW**), natomiast nazwy krain lub miejscowości są wyróżnione pisany kursywą pogrubionymi kapitalikami (np. **W GALILEI**).

⁴⁰¹¹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xviii, sec. 3.

⁴⁰¹² A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*, s. 3, sec. 3.

⁴⁰¹³ J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*, s. iii, p. 8, p. 10.

⁴⁰¹⁴ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 21, NIV§3.

⁴⁰¹⁵ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 307, nr 210.

⁴⁰¹⁶ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 153, nr 8.

⁴⁰¹⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xvix.

⁴⁰¹⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt., s. 449, par. 27.

⁴⁰¹⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*, s. 309, nr 43.

⁴⁰²⁰ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*, s. xx, sec. 34.

⁴⁰²¹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*, s. 21, NIV§34.

⁴⁰²² J.W. MCGARVEY, *The Four-Fold Gospel*, s. iv, p. 87.

⁴⁰²³ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 153, nr 24.

Do zestawienia Z11 wybrano tylko niektóre, reprezentatywne rozdziały i wydarzenia kierując się tym, by szczególnie uwzględnić zwroty w narracji i chronologii wydarzeń ewangelicznych. Nazwy rozdziałów nie są cytowane dosłownie, niekiedy zastosowano krótszą formę.

Poszczególne rozdziały (wydarzenia ewangeliczne) są ponumerowane sukcesywnie dla Komparatywnej cytaty Ewangelii (np. 1, 12, 25) – nie są to jednak numery rozdziałów z synopsy KCE tylko odrębne numery – i za pomocą tych numerów są wskazane paralelne opisy w ewangelicznych życiorysach Jezusa i synopsach; ułatwia to porównanie chronologii i kolejności opisów w omawianych pozycjach w stosunku do KCE. Rozdziały (wydarzenia) które występują w innej kolejności niż w KCE są wyróżnione poprzez podcień w polu numeru (np. 43), natomiast różnice w chronologii (gdy kolejność jest w zasadzie zachowana) są zaznaczone kursywą z podkreśloną ząbkowaną linią (np. 1, 15).

Omówienie różnic w stosunku do KCE

Ogólnie można stwierdzić na podstawie zestawienia Z11, że kolejność wydarzeń ewangelicznych podawana w ośmiu cytowanych pracach i w KCE jest zasadniczo zgodna, choć są pewne jednostkowe różnice, które zostaną tutaj omówione.

Datę pierwszej Paschy w Jerozolimie przyjęto w KCE według Laurentina⁴⁰²⁴, natomiast data przyjęta przez Daniela-Ropsa⁴⁰²⁵ jest o około miesiąc wcześniejsza.

Według prac Coxa i Easleya⁴⁰²⁶ oraz Stevensa i Burtona⁴⁰²⁷ wydarzenie (13) „*Obfity połów*” ma miejsce przed wydarzeniem (10) „*Nauczanie w synagodze w Kafarnaum*” – ta kolejność jest spowodowana utożsamieniem i uznaniem za paralelne opisów pierwszego powołania uczniów i cudownego połowu ryb; w KCE przyjęto, że są to odrębne wydarzenia.

Istotna różnica: wydarzenie (43) „*Uzdrowienie chromego nad sadzawką Betesda*” w kilku pracach^{4028, 4029, 4030, 4031} występuje zaraz po wydarzeniu (16) „*Powołanie Mateusza*”. Wynika to stąd, że prace te zakładają iż publiczna działalność Jezusa trwała o rok dłużej i drugi pobyt Jezusa w Jerozolimie na święcie Paschy, czyli niejako inauguracja drugiego roku działalności nastąpiła wcześniej, właśnie w tej podanej tutaj kolejności.

Dla wydarzenia (15) „*Uzdrowienie paralityka*” według Daniela-Ropsa⁴⁰³² miało miejsce w maju AD 28, podczas gdy w KCE datacja została przesunięta na czerwiec AD 28, ze względu na małe prawdopodobieństwo, by wydarzenie to mogło się „zmieścić” jeszcze w maju, biorąc pod uwagę liczne, wcześniejsze wydarzenia, łącznie z podróżą misyjną po Palestynie (CE49).

Wydarzenie (4) „*Pojmanie Jana Chrzciciela*” wg Laurentina miało miejsce w czerwcu AD 28, w KCE przyjęto maj wg Daniela-Ropsa⁴⁰³³; podobna zależność dotyczy wydarzeń (5-6), dot. pobytu w Samarii.

Datacja wydarzenia (34) „*Wskreszenie córki Jaira*” została w KCE o miesiąc przesunięta w stosunku do Daniela-Ropsa⁴⁰³⁴.

Wydarzenie (8) „*Jezus w Nazarecie*” jest często dzielone na dwie części, gdzie pierwsza część zakłada (Laurentin⁴⁰³⁵ widzi tą część wcześniej, jeszcze przed pierwszą Paschą), że pierwsze przyjęcie Jezusa w Nazarecie było pozytywne, po czym dużo później po wydarzeniu (36) „*Uzdrowienie dwóch niewidomych i opętanego niemowy*” nastąpiła druga wizyta Jezusa, podczas której dopiero mieszkańcy Nazaretu

⁴⁰²⁴ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*.

⁴⁰²⁵ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*.

⁴⁰²⁶ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁴⁰²⁷ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁴⁰²⁸ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰²⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰³⁰ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁴⁰³¹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰³² DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*.

⁴⁰³³ tamże.

⁴⁰³⁴ tamże.

⁴⁰³⁵ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*.

okazali niedowiarstwo i odrzucili Jezusa^{4036, 4037, 4038, 4039, 4040, 4041, 4042}. Taka interpretacja jest jednak arbitralna, nie wynika ona z tekstu ewangelii: jak zaznaczono w komentarzu konstrukcyjnym do (CE43): „Nie są to raczej dwa odrębne wydarzenia, jedno związane z wyrażeniem podziwu dla mądrości Jezusa, a drugie związane z woltą, okazaniem braku szacunku i tumultem mieszkańców, lecz jedno wydarzenie”⁴⁰⁴³ – dlatego w KCE jest tylko jeden rozdział dotyczący tego wydarzenia.

Wydarzenie (28) „Wskrzeszenie syna wdowy z Nain” umieszczono o miesiąc wcześniej niż Daniel-Rops⁴⁰⁴⁴, a wyd. (34) „Wskrzeszenie córki Jaira” o miesiąc później, kierując się układem wydarzeń.

Wydarzenie (59) „Trzej naśladowcy Jezusa” występuje w KCE po wyd. (58) „W Jerozolimie na Święcie Namiotów”, podobnie u Ricciottiego⁴⁰⁴⁵, a w innych pracach^{4046, 4047, 4048, 4049} przed Świętem Namiotów.

W pracy Stevensa i Burtona⁴⁰⁵⁰ występuje inny podział fragmentów z Ewangelii Jana pomiędzy Święto Namiotów a Święto Poświęcenia Świątyni, mianowicie, fragment (J 9,1-10,21) został dołączony do późniejszego Święta Poświęcenia Świątyni – wydarzenie (69).

Pobyt świąteczny w Jerozolimie na Święcie Namiotów jest u Dąbrowskiego⁴⁰⁵¹ przyjęty w znacznie przesuniętej kolejności wydarzeń, po rozesłaniu siedemdziesięciu dwóch uczniów (60) i po odwiedzeniu Marty i Marii (63) – te wydarzenia są zwykle sytuowane po wizycie w Jerozolimie, tak przyjęto w KCE.

Zgodnie z niektórymi pracami^{4052, 4053, 4054, 4055} wydarzenie ewangeliczne (79) „Wskrzeszenie Łazarza” ma miejsce przed wydarzeniem (75) „Oczyszczenie dziesięciu trędowatych”. W KCE przyjęto odwrotną kolejność, podobnie inni^{4056, 4057, 4058} – za tą kolejnością przemawia topografia podróży Jezusa.

Wydarzenie (85) „Wypędzenie przekupniów ze Świątyni” według niektórych prac^{4059, 4060, 4061, 4062, 4063} miało miejsce w Wielki Poniedziałek, a w KCE przyjęto, że w Niedzielę Palmową, podobnie do pracy Daniela-Ropsa⁴⁰⁶⁴, por. również komentarz do (CE251).

Wydarzenie (85') „Grecy...” umieszczono w KCE w Niedzielę Palmową, podobnie Szczepański⁴⁰⁶⁵, natomiast Thomas⁴⁰⁶⁶ w Wielki Poniedziałek, a Dąbrowski⁴⁰⁶⁷ i Stevens-Burton⁴⁰⁶⁸ w Wielki Wtorek.

⁴⁰³⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*.

⁴⁰³⁷ R. LAURENTIN, *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*.

⁴⁰³⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰³⁹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁴⁰⁴⁰ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁴¹ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁴⁰⁴² W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰⁴³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 258, część *Historyczność*.

⁴⁰⁴⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*.

⁴⁰⁴⁵ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*.

⁴⁰⁴⁶ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰⁴⁷ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁴⁰⁴⁸ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁴⁹ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰⁵⁰ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁴⁰⁵¹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰⁵² S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁴⁰⁵³ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁵⁴ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁴⁰⁵⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰⁵⁶ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*.

⁴⁰⁵⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*.

⁴⁰⁵⁸ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰⁵⁹ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰⁶⁰ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

⁴⁰⁶¹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁶² A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁴⁰⁶³ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰⁶⁴ DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*.

Wydarzenie (89') „Niedowiarstwo Żydów i ostatnia mowa publiczna” umiejscowiono w KCE w Wielki Wtorek pomiędzy nauczaniem w Świątyni a mową eschatologiczną, natomiast według Thomasa⁴⁰⁶⁹ wydarzenie miałooby miejsce w Wielki Poniedziałek, a według Szczepańskiego⁴⁰⁷⁰ po mowie eschatologicznej, czyli w Wielki Wtorek, lub w Wielką Środę.

Jeśli chodzi o namaszczenie w Betanii (83), to na ogół zgodnie się przyjmuje, że wydarzenie miało miejsce przed Niedzielą Palmową, dzień wcześniej, tj. w sobotę, Cox i Easley⁴⁰⁷¹ umieszczają to wydarzenie w Wielki Wtorek.

W ten sposób omówiono główne różnice układu wydarzeń ewangelicznych i kolejności rozdziałów w KCE porównując je z rozwiązaniami przyjętymi w innych pracach. Więcej szczegółów uzasadniających przyjęte wybory, w tym podział na rozdziały i kolejność tych rozdziałów w ramach KCE, można znaleźć w komentarzu konstrukcyjnym.

⁴⁰⁶⁵ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰⁶⁶ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁶⁷ E. DĄBROWSKI, *Synopsa*.

⁴⁰⁶⁸ A. STEVENS, E.D. BURTON, *A Harmony of the Gospels*.

⁴⁰⁶⁹ L. R. THOMAS, *Charts of the Gospels*.

⁴⁰⁷⁰ W. SZCZEPAŃSKI, dz. cyt.

⁴⁰⁷¹ S.L. COX, K.H. EASLEY, *Harmony*.

Z11/1. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. I

Główne wydarzenia ewangeliczne poczynawszy od pierwszej Paschy								
[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, s. 740-742]	[Dąbrow., s. 309-325] [ŻJCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański, s. 448-462]	KCE
Marzec 28: Pierwsza pascha w Jerozolimie. <u>1</u> Jezus wypędza przekupniów ze Świątyni								
Kwiecień 28: <u>2</u> Rozmowa z Nikodemem	<u>8</u> Kazanie w Nazarecie 28 kwietnia-5 maja 28 r.: Pierwsza Pascha w Jerozolimie. <u>1</u> Wyrzucenie handlarzy (s.107) <u>2</u> Spotkanie z Nikodemem	OKRES OD PIERWSZEJ DO NAST. PASCHY <u>1</u> Kupczący w świątyni. <u>2</u> Nikodem.	PIERWSZY ROK PUBL.DZIAŁ. (OD PASCHY R. 30 DO PASCHY R. 31) <u>1</u> Wypędzenie kupczących ze świątyni. <u>2</u> Rozmowa z Nikodemem.	POCZ. DZIAŁ. CHRYSYUSA <u>1</u> Pierwsze oczyszczenie świątyni. <u>2</u> Nikodem.	<u>1</u> Pierwsze oczyszczenie świątyni (NIV§31). <u>2</u> Rozmowa Nikodema z Jezusem.	WCZESNA DZIAŁ. W JUDEI <u>1</u> Pierwsze oczyszczenie świątyni. <u>2</u> Dyskurs z Nikodemem.	PIERWSZY ROK PUBL. DZIAŁ. JEZUSA CHRYSYUSA <i>W JUDEI</i> <u>1</u> Pierwsze święto paschalne P. Jezusa w Jerozolimie. <u>2</u> Rozmowa z Nikodemem.	PIERWSZY OKRES DZIAŁ. PUBL. JEZUSA OD PIERWSZEJ DO DRUGIEJ PASCHY <i>Jerozolima 28 kwietnia-5 maja 28 r.:</i> <u>1</u> Pierwsza Pascha w Jerozolimie. Znak oczyszczenia Świątyni. <u>2</u> Spotkanie z Nikodemem
Maj 28 r.: <u>4</u> Uwięzienie Jana Chrzciciela. <u>5</u> Jezus wraca przez Samarię do Nazaretu. <u>6</u> Samarytanka. <i>Galilea</i> <u>7</u> Jezus uzdrawia syna królewskiego urzędnika. Początek życia publicznego. Jezus naucza w synagogach. Pobyt w Kafarnaum. <u>11</u> Uzdrawienie opętanego. <u>12</u> Uzdrawienie teściowej Piotra. <u>13</u> Cudowny połów ryb. <u>15</u> Uzdrawienie paralityka.	Maj 28 r.: Działalność chrzcielna w Judei (J 3,22-30)	<u>4</u> Uwięzienie Jana Chrzciciela. <u>6</u> Samarytanka. <i>Galilea</i> W Kafarnaum i okolicy: m.in. <u>12</u> Uzdrawienie teściowej Piotra. <u>13</u> Wybór czterech – Cudowny połów ryb.	<u>4</u> Uwięzienie Jana Chrzciciela. <u>5</u> Jezus udaje się do Galilei. <u>6</u> Jezus i Samarytanka. DZIAŁALNOŚĆ ZBAWICIELA W GALILEI <u>7</u> Uzdrawienie syna dworzanina. <u>8</u> Niepowodzenie w Nazarecie. Zamieszkanie w Kafarnaum. <u>9</u> Powołanie pierwszych uczniów [ŻJCh]. <u>11</u> Uzdrawienie opętanego. <u>12</u> Uzdrawienie teściowej Piotra. <u>13</u> Cudowny połów ryb [ŻJCh].	<u>5</u> Przyczyny dla których Jezus opuszcza Judeę (Sec. 34). <u>6</u> Samarytanka. WIELKA DZIAŁ. JEZUSA W GALILEI <u>7</u> Uzdrawienie syna urzędnika (J 4,46-54). <u>8</u> Odrzucenie w Nazarecie. Jezus czyni Kafarnaum swoim domem (Mt 4,13-16). <u>13</u> Jezus powołuje czterech rybaków (i obfity połów) . <u>11</u> Uzdrawienie opętanego (Sec. 43). <u>12</u> Uzdrawienia w Kafarnaum.	<u>5</u> Jezus opuszcza Judeę (NIV§34). <u>6</u> Dyskusja z Samarytańską kobietą. <i>Galilea</i> OPOZYCJA W DOMU I NOWA BAZA DZIAŁALN. <u>8</u> Odrzucenie w Nazarecie. Przeniesienie bazy dział. do Kafarnaum. POWOŁANIE UCZ. I DZIAŁALNOŚĆ W GALILEI Pierwsze powołanie czterech uczniów. <u>10</u> Nauczanie w synagodze w Kafarnaum. <u>11</u> Uzdrawienie opętanego. <u>12</u> Uzdrawienie teściowej Piotra. <u>13</u> Drugie powołanie czterech uczniów (obfity połów).	<u>3</u> Udzielanie chrztu przez Chrystusa (J 3,22-24). <u>5</u> Oddalenie się z Judei. <u>6</u> Dyskurs z kobietą z Samarii. PIERWSZY OKRES DZIAŁ. W GALILEI <u>7</u> Uzdrawienie syna dworzanina. <u>8</u> Pierwsze odrzucenie w Nazaret (Łk 4,16-30). Przeprowadzka do Kafarnaum. Pierwsza tura nauczania <u>13</u> Powołanie Czterech (i obfity połów). <u>10-12</u> Dzień cudów w Kafarnaum.	<u>4</u> Uwięzienie Jana Chrzciciela. <i>W SAMARII</i> <u>5</u> Jezus opuszcza Judeę. <u>6</u> Jezus w Samarii. <i>W GALILEI</i> <u>7</u> Jezus uzdrawia syna dworzanina. <u>8</u> Nieprzyjęcie w Nazarecie. Obranie Kafarnaum jako miejsca pobytu. <u>9</u> Powołanie stałych uczniów (Szymona, Andrzeja, Jakuba i Jana). <u>11</u> Uzdrawienie opętanego. <u>12</u> Uzdrawienie teściowej. <u>13</u> Jezus w łodzi Szymona Piotra (obfity połów). .	Maj 28 r.: <u>3</u> Jezus a Jan Chrzciciel. <u>4</u> Uwięzienie Jana Chrzciciela. <u>5</u> Jezus wraca przez Samarię do Nazaretu. <u>6</u> Samarytanka. <i>Galilea</i> <u>7</u> Uzdrawienie syna dworzanina. <u>8</u> Jezus w Nazarecie. Zamieszkanie w Kafarnaum. <u>9</u> Powołanie pierwszych uczniów. <u>10</u> Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. <u>11</u> Uzdrawienie opętanego. <u>12</u> Uzdrawienie teściowej. <u>13</u> Obfity połów.

Z11/2. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. II

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, s. 740-742]	[Dąbrow., s. 309-325] [ŻCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański., s. 448-462]	KCE
Czerwiec 28 r.: <u>14</u> Oczyszczenie trędowatego. <u>17</u> Epizod z łusaniem kłosów. <u>16</u> Powołanie Lewiego-Mateusza. <u>18</u> Człowiek o uschłej ręce. <u>19</u> Wybór apostołów. <u>20</u> Kazanie na Górze.	Początek czerwca: <u>4</u> Pojmanie Jana Chrzciciela. <u>5-6</u> Jezus udaje się do Galilei przez Samarię (J 4,1-42) podczas żniw (J 4,35). Rozpoczęcie misji w Galilei począwszy od Kafarnaum.	Nowe cuda i pierwsze przeciwności – <u>14</u> Uzdrawienie trędowatego. <u>15</u> Uzdrawienie paralityka (p.305). <u>16</u> Powołanie Lewiego (p.306). <u>17</u> Łuskanie kłosów w szabat (p.308). <u>18</u> Uzdrawienie w szabat człowieka z uschniętą ręką (p.309). <u>19</u> Dwunastu apostołów. <u>20</u> Kazanie na Górze.	<u>14</u> Uzdrawienie trędowatego. <u>15</u> Uzdrawienie sparaliżowanego. <u>16</u> Powołanie Mateusza. Post chrześcijański. DRUGI ROK PUBL. DZIAŁ. (OD PASCHY R. 31 DO PASCHY R. 32) <u>43</u> W Jerozolimie na święcie Paschy (J 5,1-47). GALILEA <u>17</u> Łuskanie kłosów w szabat. <u>18</u> Uzdrawienie w szabat człowieka z uschłą ręką. <u>19</u> Wybór Apostołów. <u>20</u> Kazanie na Górze.	<u>14</u> Uzdrawienie trędowatego (Sec. 45). <u>15</u> Syn Człowieczy przebacza i uzdrawia (paralityka). <u>16</u> Powołanie Mateusza. Jerozolima <u>43</u> Trzeci znak: Uzdrawienie chromego (J 5,1-47)- Jerozolima. <u>17</u> Pan Szabatu (łuskanie kłosów w szabat). <u>18</u> Człowiek z uschłą ręką. <u>19</u> Dwunastu apostołów (Sec. 53). <u>20</u> Kazanie na Górze (Sec. 54).	<u>14</u> Uzdrawienie trędowatego. <u>15</u> Uzdrawienie paralityka i udzielenie przebaczenia. <u>16</u> Powołanie Mateusza. Sprawa postów. KONTROWERSJE WOKÓŁ SZABATU <u>43</u> Uzdrawienie chromego w Jerozolimie w szabat i apologia Jezusa (J 5,1-47). <u>17</u> Łuskanie kłosów w szabat. <u>18</u> Uzdrawienie człowieka z uschłą ręką. Wycofanie się nad Jezioro Galilejskie (NIV§52). <u>19</u> Wybór Dwunastu. <u>20</u> Kazanie na Górze.	<u>15</u> Uzdrawienie paralityka. <u>16</u> Powołanie Mateusza. <u>17</u> Łuskanie kłosów w szabat. <u>18</u> Człowiek z uschłą ręką. DRUGI OKRES DZIAŁ. W GALILEI <u>19</u> Wybór Dwunastu. <u>20</u> Kazanie na Górze.	<u>14</u> Uzdrawienie trędowatego. <u>15</u> Uzdrawienie paralityka. <u>16</u> Powołanie Mateusza (§39). Sprawa postów. DRUGI ROK PUBL. DZIAŁ. JEZUSA W JUDEI Jerozolima <u>43</u> Uzdrawienie chromego nad sadzawką Betesda; Apologia Jezusa (J 5,1-47). <u>17</u> Łuskanie kłosów w szabat (§43). <u>18</u> Uzdrawienie człowieka z uschłą ręką. W GALILEI <u>19</u> Wybór Dwunastu Apostołów. <u>20</u> Kazanie na Górze.	Czerwiec 28 r.: <u>14</u> Uzdrawienie trędowatego. <u>15</u> Uzdrawienie paralityka. <u>16</u> Powołanie Lewiego. <u>17</u> Łuskanie kłosów w szabat. <u>18</u> Uzdrawienie w szabat człowieka z uschłą ręką. <u>19</u> Wybór Dwunastu. <u>20</u> Kazanie na Górze. <u>21</u> Setnik z Kafarnaum.
Lipiec 28 r.: <u>21</u> Setnik z Kafarnaum. <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela.		<u>21</u> Setnik z Kafarnaum. <u>22</u> Wdowa z Naim (p. 336). <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela.	<u>21</u> Uzdrawienie sługi setnika. <u>22</u> Wskreszenie młodzieńca z Naim. <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela.	<u>21</u> Wiara setnika (z Kafarnaum). <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela (Sec. 57).	<u>21</u> Wiara setnika. <u>22</u> Syn wdowy z Naim. <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela.	Druga tura nauczania <u>21</u> Sługa setnika. <u>22</u> Wskreszenie młodzieńca z Naim. <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela.	<u>21</u> Uzdrawienie sługi setnika w Kafarnaum. <u>22</u> Jezus wskrzesza młodzieńca z Naim. <u>23</u> Jan Chrzciciel wysłał poselstwo do Chrystusa.	Lipiec 28 r.: <u>22</u> Młodzieniec z Naim. <u>23</u> Poselstwo Jana Chrzciciela.
Sierpień 28 r.: <u>22</u> Jezus wskrzesza syna wdowy z Naim.		<u>24</u> Bezimienna grzesznica (p.341).	<u>24</u> Jawnogrzebnica.	<u>24</u> Przebaczenie jawnogrzebnicy (Sec. 59).	<u>24</u> Nawrócona jawnogrzebnica.	<u>24</u> Namaszczenie Jezusa w domu Szymona faryzeusza.	<u>24</u> Chrystus Pan w gościnie u faryzeusza Szymona.	Sierpień 28 r.: <u>24</u> Nawrócona jawnogrzebnica
Wrzesień 28 r.: Brak danych.		<u>25</u> Śladami Jezusa po Galilei (p.343).	<u>25</u> Posługa pobożnych niewiast.	<u>25</u> Posługiwanie kobiet (Łk 8,1-3).	<u>25</u> Śladem Jezusa.	<u>25</u> Współpracownicy Jezusa podczas drugiej tury nauczania.	<u>25</u> Podróże po Galilei (Łk 8,1-3).	Wrzesień 28 r.: <u>25</u> Śladem Jezusa.
Październik 28 r.: Brak danych.		<u>30</u> Prawdziwi krewni Jezusa (p.345).	<u>28</u> Błuznierstwa faryzeuszów – przestrogi Chrystusa. <u>29</u> Znak Jonasza. <u>30</u> Krewni Jezusa.	<u>27</u> Domaganie się znaku. <u>30</u> Relacje (Prawdziwi krewni Jezusa).	PIERW.PUBL.OD-RZUCENIE PRZEZ ŻYD. PRZYWÓD-CÓW <u>28</u> Oszczytwa ucz. w piśmie i faryz. <u>29</u> Znak Jonasza.	<u>27</u> Oszczytwa uczonych w piśmie i faryzeuszy.	<u>27</u> Jezus w Kafarnaum odpiera zarzuty faryzeuszów. <u>30</u> Kto jest w duchu krewnym Jezusa.	Paźdz. 28 r.: <u>26</u> Wzmógłony ruch. <u>27</u> Uzdrawienie opętanego, ślepego i nie-mego. <u>28</u> Oszczytwa ucz. w piś. <u>29</u> Znak Jonasza. <u>30</u> Prawdziwi krewni Jezusa.

Z11/3. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. III

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, s. 740-742]	[Dąb., s. 309-325] [ŻCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański., s. 448-462]	KCE
Listopad 28 r.: 31 Przypowieści o Królestwie Bożym		31 Dzień przypowieści (o Królestwie Bożym p. 360 ale chron. przed 346, np. 1 dzień [Ricc. s. 407]).	31 Nauczanie w przypowieściach: do tłumów nad jeziorem, do uczniów w domu.	31 Nauczanie w przypowieściach: do tłumów nad jeziorem, do uczniów w domu.	31 Tajemnice Królestwa Bożego w przypowieściach.	28 Przypowieści opowiedziane nad Jeziorem.	31 Jezus naucza lud w przypowieściach.	Listopad 28 r.: 31 Nauczanie w przypowieściach (o Królestwie Bożym)
Grudzień 28 r.: 32 Uciszenie burzy na morzu. 34 Wskrzeszenie córki Jaira. Kobieta chora na krwotok. 8 Jezus wygnany z Nazaretu.		32 Uciszenie burzy (p.346). 33 Opętany z Gerazy (p.347).	<i>W DEKAPOLU</i> 32 Burza na morzu. 33 Uzdrawienie opętanych z Gerazy [Dąb.].	32 Uciszenie burzy. 33 Uzdrawienie opętanego w pobliżu jeziora.	32 Uciszenie burzy. 33 Uzdrawienie opętanych z Gerazy.	29 Uspokojenie nawałnicy. 30 Opętani z Gerazy.	<i>W DEKAPOLU</i> 32 Uśmierzenie burzy morskiej podczas przeprawy do Dekapolu. 33 Dwaj opętani z Gerazy (Gergesy).	Grudzień 28 r.: 32 Uciszenie burzy. 33 Uzdrawienie opętanego w pobliżu jeziora.
Styczeń 29 r.: Brak danych .	8B Drugie odwiedziny w Nazarecie.	34 Córka Jaira – Niewiasta cierpiąca na krwotok – Dwóch ślepców.	<i>W GALILEI</i> 34 Uzdrawienie cierpiącej niewiasty; Wskrzeszenie córki Jaira. 35 Uzdrawienie dwóch ślepych [Dąb.]. 36 Uzdrawienie niemego [Dąb.]. 8B Niedowiarstwo mieszkańców Nazaretu.	34 Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok (Sec. 67). 35-36 Uzdrawienie niewidomych i opętanego. 8B Odrzucenie w Nazarecie.	34 Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok. 35-36 Uzdrawienie dwóch niewidomych i opętanego niemowły. 8B Ostatnia wizyta w niedowierzającym Nazarecie (Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a) (NIV§69).	34 Wskrzeszenie córki Jaira (i niewiasta cierpiąca na krwotok). 35-36 Dwoje niewidomych i opętany niemowla. Trzecia tura nauczania 8B Drugie odrzucenie w Nazaret (Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a).	<i>W GALILEI</i> 34 Uzdrawienie niewiasty cierpiącej na krwotok i wskrzeszenie córki Jaira w Kafarnaum. 35 Dwaj niewidomi w Kafarnaum. 36 Uleczenie opętanego niemowły. 8B Jezus w Nazarecie (Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a).	Styczeń 29 r.: 34 Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok. 35 Uzdrawienie dwóch niewidomych. 36 Uzdrawienie opętanego niemowły.
Luty 29 r.: 37 Rozesłanie dwunastu apostołów.		37 Rozesłanie dwunastu apostołów.	37 Pierwsze rozesłanie Apostołów.	37 Jezus rozsyła Dwunastu dwójkami.	37 Pierwsze rozesłanie Dwunastu.	37 Rozesłanie Dwunastu.	37 Apostołowie wysłani na głoszenie Ewangelii.	Luty 29 r.: 37 Pierwsze rozesłanie dwunastu – mowa misyjna.
Marzec 29 r.: 38 Śmierć Jana Chrzciciela		38 Śmierć Jana Chrzciciela. 8 Jezus wygnany z Nazaretu.	38 Śmierć Jana Chrzciciela. Powrót apostołów.	38 Ścięcie Jana Chrzciciela.	38 Wcześniejsze uwięzienie i ścięcie Jana Chrzciciela. Powrót apostołów.	38 Śmierć Jana Chrzciciela.	38 Ścięcie Jana Chrzciciela.	Marzec 29 r.: 38 Ścięcie Jana Chrzciciela. 39 Powrót apostołów.

Z11/4. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. IV

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti., s. 740-742]	[Dąbrow., s. 309-325] [ŻJCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański., s. 448-462]	KCE
Kwiecień 29 r.: 40 Pierwsze rozmnożenie chleba. 41 Jezus stąpa po wodzie..	Kwiecień 29 r.: 40 Krótko przed Paschą pierwsze rozmnożenie chleba (J 6,4; Mk 6,39).	OKRES OD DRUGIEJ PASCHY DO OSTATNIEGO ŚWIĘTA NAMIOTÓW 40 Pierwsze rozmnożenie chleba. 41 Jezus chodzi po jeziorze. 42 Mowa eucharyst. (p. 378). JEROZOLIMA 43 Pascha w Jerozolimie - Paralityk z Bezethy (p.384).	40 Pierwsze rozmnożenie chleba (przed Paschą J 6,4). 41 Jezus chodzi po morzu. 42 Mowa eucharystyczna i odejście wielu uczniów. TRZECI ROK PUBL. DZIAŁ. (OD PASCHY R. 31 DO PASCHY R. 32)	PRZYGOTOWANIE DWUNASTU POPRZEC DZIAŁ. WOKÓŁ GALILEI 40 Nakarmienie pięciu tysięcy (Sec. 72). 41 Kroczenie po wodzie. 42 Chleb życia (mowa eucharyst.).	40 Nakarmienie pięciu tysięcy. Udarowanie prób uczynienia Jezusa królem. 41 Kroczenie po wodzie podczas sztormu na jeziorze. 42 Dyskurs o prawdziwym chlebie życia i odejście wielu uczniów.	Kryzys w Kafarnaum 40 Nakarmienie pięciu tysięcy. 41 Jezus kroczy po wodzie jeziora. 42 Dyskurs o chlebie życia.	TRZECI ROK PUBL. DZIAŁ. JEZUSA OD PASCHY DO ŚW. NAMIOTÓW (kwiecień-wrzesień prawd. 29 r.). W TETRARCHII FILIPA 40 P.Jezus w cudowny sposób karmi rzeszę pięcioletnią. W GALILEI 41 P.Jezus krocząc po morzu wraca do Galilei. 42 Mowa eucharystyczna i odejście wielu uczniów.	Kwiecień 29 r.: 40 Pierwsze rozmnożenie chleba. 41 Jezus kroczy po jeziorze. 42 Mowa eucharystyczna i odejście wielu uczniów (J 6,26-71). JEROZOLIMA II OKRES DZIAŁ. PUBL. JEZUSA OD DRUGIEJ PASCHY DO OST. ŚW. NAMIOTÓW 43 Drugi pobyt świąteczny w Jerozolimie na święcie Paschy. Uzdrawienie chromego nad sadzawką Betesda.
Maj 29 r.: Brak danych		44 Spór o tradycję, prawdziwa nieczystość (p. 388). 45 Kobieta kananejska (p. 389). 46 Uzdrawienie głuchoniemego z Dekapolu (p. 390).	44 Pan Jezus piętnuje faryzajzm. 45 Uzdrawienie córki niewiasty kananejskiej. 46 Uzdrawienie głuchoniemego z Dekapolu.	44 Spór o tradycję. 45 Wiara nieżydowskiej kobiety.	44 Spór o tradycję, prawdziwa nieczystość. 45 Kobieta kananejska. 46 Uzdrawienia w Dekapolu (głuchoniemego i in.).	44 Dyskurs o jedzeniu nieumytymi rękoma. TRZECI OKRES DZIAŁ. W GALILEI Pierwsza podróż na północ od Galilei dla odpocznienia. 45 Córka Syrofenicjanki. 46 Podróż przez Dekapol; wiele cudownych uzdrowień.	44 Chrystus Pan piętnuje wobec wysłanników z Jerozolimy sposób postępowania faryzeuszów. W FENICJI 45 Jezus i niewiasta kananejska. W DEKAPOLU 46 Uzdrawienie głuchoniemego.	Maj 29 r.: 44 Spór o tradycję, prawdziwa nieczystość. 45 Wiara kobiety kananejskiej. 46 Uzdrawienie głuchoniemego z Dekapolu.
Czerwiec 29 r.: 43 W Jerozolimie. Uzdrawienie paralityka. 46 Jezus przechodzi przez Fenicję i Dekapol. 48 Drugie rozmnożenie chleba.		47 Drugie rozmnożenie chleba (p. 391). 48 Nowe żądanie znaku (p. 392). 49 Uzdrawienie niewidomego z Betsaidy (p. 394).	47 Powtórne rozmnożenie chleba. 48 Przeciw faryzeuszom i saduceuszom. 49 Uzdrawienie ślepego (z Betsaidy).	47 Nakarmienie czterech tysięcy (Sec.79). 48 Znak Jonasza. 49 Uzdrawienie niewidomego z Betsaidy (Sec.80).	47 Nakarmienie czterech tysięcy w Dekapolu. 48 Nowe żądanie znaku. 49 Uzdrawienie niewidomego z Betsaidy.	Krótki powrót nad Jezioro Galilejskie 47 Nakarmienie czterech tysięcy. 48 Faryzeusze i saduceusze domagają się znaku z nieba. 49 Niewidomy z Betsaidy.	47 Cudowne nakarmienie czterotysięcznej rzeszy. 48 Faryzeusze domagają się cudu z nieba w Magadan. W TETRARCHII FILIPA 49 Niewidomy z Betsaidy Julii.	Czerwiec 29 r.: 47 Drugie rozmnożenie chleba. 48 Nowe żądanie znaku. 49 Uzdrawienie niewidomego z Betsaidy.

Z11/5. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. V

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, s. 740-742]	[Dąb., s. 309-325] [ŻCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański, s. 448-462]	KCE
Lipiec 29 r.: <u>50</u> Cezarea Filipowa.		<u>50</u> W Cezarei Filipa. <u>51</u> Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania (p. 400).	CEZAREA FILIPOWA <u>50</u> Wyznanie Piotra i obietnica prymatu. <u>51</u> Pierwsza zapowiedź męki.	<u>50</u> Piotr wyznaje Mesjasza. <u>51</u> Jezus zapowiada swoją śmierć i zmartwychwstanie.	<u>50</u> Cezarea Filipowa, Piotr wyznaje Jezusa jako Chrystusa. <u>51</u> Pierwsza zapowiedź odrzucenia, męki i zmartwychwstania.	Druga północna podróż dla odpocznienia <u>50</u> Wyznanie Piotra. <u>51</u> Chrystus zapowiada swoją śmierć i zmartwychwstanie.	<u>50</u> Cezarea Filipowa. <u>51</u> Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania.	Lipiec 29 r.: <u>50</u> Cezarea Filipowa. <u>51</u> Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania.
Sierpień 29 r.: <u>52</u> Przemienienie. <u>51</u> Pierwsza zapowiedź męki.		<u>52</u> Przemienienie Pańskie (p. 402). GALILEA <u>54</u> Spór o pierwszeństwo (p. 408). Biada nie pokutującym miastom (p. 411).	<u>52</u> Przemienienie Chrystusa. <u>53</u> Powtórna zapowiedź męki. <u>54</u> Zachęta do pokory we współżyciu z innymi. <u>55</u> Troska o dusze (zabłąkana owca, Mt 18,10-14).	<u>52</u> Przemienienie Pańskie. <u>53</u> Druga zapowiedź męki i zmartwychwstania. <u>54</u> Spór o pierwszeństwo.	<u>52</u> Przemienienie Jezusa. <u>53</u> Druga zapowiedź zmartwychwstania. <u>54</u> Spór o pierwszeństwo. Zabłąkana owca.	<u>52</u> Przemienienie. <u>53</u> Chrystus jeszcze raz zapowiada swoją śmierć i zmartwychwstanie. Znowu w Kafarnaum <u>54</u> Spór o pierwszeństwo.	<u>52</u> Przemienienie Pańskie (§81). W GALILEI <u>53</u> Druga zapowiedź męki. <u>54</u> P. Jezus zaleca apostołom pokorę i wyrozumiałość.	Sierpień 29 r.: <u>52</u> Przemienienie Jezusa. <u>53</u> Druga zapowiedź zmartwychwstania. <u>54</u> Spór o pierwszeństwo. <u>55</u> Zabłąkana owca.
Wrzesień 29 r.: <u>56</u> Jezus opuszcza Galileę i udaje się do Judei		<u>56</u> Droga do Judei. <u>57</u> Niegościnni Samarytanie.	<u>56</u> Zamysły krewnych Jezusa (droga do Judei). <u>57</u> Niegościnni Samarytanie.	<u>59</u> Naśladowanie Jezusa (trzej naśladowcy). <u>56</u> Droga do Jerozolimy. <u>57</u> Niegościnni Samarytanie.	<u>56</u> Odrzucenie Pana przez braci. Podróż przez Samarię do Judei. <u>57</u> Niegościnni Samarytanie. <u>59</u> Wymagana pełna zgoda (Trzej naśladowcy Jezusa).		<u>56</u> Chrystus Pan nie chce z krewnymi udać się do Jerozolimy na Święto Namiotów.	III OKRES DZIAŁ. PUBL. JEZUSA (OD OST. ŚW. NAMIENTÓW DO OST. PASCHY) Wrzesień 29 r.: <u>56</u> Droga do Judei. <u>57</u> Niegościnni Samarytanie.
Paźdz. 29 r.: <u>58</u> Święto namiotów (15 października). Kobieta cudzołożna. Ślepy od urodzenia. <u>60</u> Rozesłanie 72 uczniów. <u>62</u> Przypowieść o dobrym Samarytaninie. <u>63</u> Marta i Maria w Betanii. <u>64</u> Ojciec nasz.	15-20 października 29 r.: <u>58</u> Jezus udaje się do Jerozolimy na święto Namiotów (J 7,1-10,21); Krewni wyruszyli ok. 10 października; przyłącza się do nich „w połowie świąt” ok. 17 października. Prawdopodobny powrót do Galilei.	JEROZOLIMA <u>58</u> W Jerozolimie na Święcie Namiotów (p. 418-431). JUDEA <u>59</u> Trzej naśladowcy Jezusa (p. 436). <u>60</u> Wysłanie siedemdziesięciu dwóch – czas misji ok. 20 dni (p. 437).	<u>59</u> Pójdź za mną (Trzej naśladowcy Jezusa). <u>60</u> Rozesłanie 72 uczniów. <u>61</u> Powrót uczniów. <u>62</u> Przypowieść o miłosiernym Samarytaninie. <u>63</u> Maria i Marta. JEROZOLIMA <u>58</u> W Jerozolimie na Święcie Namiotów.	PÓŻNA DZIAŁALNOŚĆ W JUDEI JEROZOLIMA <u>58</u> Jezus na Święcie Namiotów. <u>60</u> Wysłanie siedemdziesięciu (Sec.102).	JEROZOLIMA <u>58</u> Nauczania podczas Święta Namiotów. <u>60</u> Wysłanie siedemdziesięciu.	Jesienna wizyta w Jerozolimie <u>58</u> Chrystus na święcie namiotów (J 7,1-8,59). DZIAŁ. W PEREI Od wycofania się z Galilei do Święta Poświęcenia Świątyni. <u>60</u> Rozesłanie Siedemdziesięciu.	Od św. namiotów do uroczystości pośw. świątyni: październik – grudzień W SAMARII <u>57</u> Jezus porzuca Galileę; Samarytanie go nie przyjmują (§88). <u>59</u> Jakich uczniów Chrystus Pan mieć pragnie (Trzej naśladowcy Jezusa). W JEROZOLIMIE <u>58</u> W Jerozolimie na Święcie Namiotów (§90-95). W PEREI <u>60</u> Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch uczniów.	Październik 29 r.: Jerozolima <u>58</u> W Jerozolimie na Święcie Namiotów (J 7,2-10,21). Judea <u>59</u> Potrzeba wyrzeczenia – trzej naśladowcy Jezusa. <u>60</u> Wysłanie siedemdziesięciu dwóch.

Z11/6. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. VI

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, s. 740-742]	[Dąb., s. 309-325] [ŻCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański, s. 448-462]	KCE
Listopad 29 r. : Brak danych.		62 Miłosierny Samarytanin . 63 Marta i Maria (p.441). 64 „Ojciec nasz” (p. 442). 65 Napiętnowanie faryzeuszów (p.447). 66 Przypowieść o nierozsądnym bogaczu (p. 450). 67 Nieurodzajny figowiec (p. 454).	64 Modlitwa Pańska. 65 Obluda faryzeuszów. 66 Dobrobyt doczesny a dobra wieczyste.	61 Powrót uczniów (Sec.102). 62 Przypowieść o dobrym Samarytaninie. 63 Maria i Marta. 64 Modlitwa Pańska. 65 Napiętnowanie faryzeuszów. 66 Przypowieść o nierozsądnym bogaczu (Sec. 108). 67 Nieurodzajny figowiec (Sec. 109).	61 Powrót siedemdziesięciu. 62 Opowiadanie o dobrym Samarytaninie. 65 Napiętnowanie faryzeuszów. 66 Przypowieść o nierozsądnym bogaczu. 67 Nieurodzajny figowiec.	62 Dobry Samarytanin. 63 Odwiedziny w domu Marty i Marii.	61 Powrót siedemdziesięciu dwóch uczniów i radosne uniesienie P. Jezusa. 62 Miłość Boga i bliźniego okazywana czynem (Miłosierny Samarytanin). W JUDEI 63 Chrystus Pan w gościnie u Marty i Marii. 64 Jezus uczy modlitwy Pańskiej. 65 Uzdrawienie niemego; oszczerstwa faryzeuszy (Łk 11,14-26;Mt 12,22-37.43-45). Znak Jonasza. 66 Przypowieść o nierozsądnym bogaczu.	Listopad 29 r. : 61 Powrót uczniów. 62 Miłosierny Samarytanin. 63 Marta i Maria. 64 Modlitwa Pańska. 65 Napiętnowanie faryzeuszów. 66 Przypowieść o nierozsądnym bogaczu. 67 Nieurodzajny figowiec.
Grudzień 29 r.: 69 Święto poświęcenia Świątyni.	21-28 grudzień 29 r.: 69 Jezus w Jerozolimie na Święcie Poświęcenia Świątyni. 28 grudzień 29 r.: Pobył w Betanii w Perei na Zajordaniu (J 10,40).	68 Uzdrawienie kobiety w szabat (p. 455). OKRES OD OSTATNIEGO POŚW. ŚWIĄTYNI DO OST. PODRÓŻY PRZEZ JUDEĘ Koniec grudnia 29 r. 69 Jezus w Jerozolimie na Święcie Poświęcenia Świątyni.	JEROZOLIMA 69 W Jerozolimie na Uroczystości Poświęcenia Świątyni. 70 Pan Jezus udaje się do Perei. 67 Przypowieść o nieurodzajnym drzewie figowym. 68 Uzdrawienie (niewiasty) w szabat.	JEROZOLIMA 69 Jezus w Jerozolimie na Święcie Poświęcenia Świątyni. PÓŹNA DZIAŁ. W PEREI	68 Sprzeciw przełożonego synagogi z powodu uzdrawienia kobiety w szabat. JEROZOLIMA 69 Nauczanie podczas Święta Poświęcenia Świątyni. 70 Z Jeruzalem do Perei.	JEROZOLIMA 58b Uzdrawienie niewidomego od urodzenia ; Dobry Pasterz (J 9,1-10,21). 69 Chrystus na Święcie Poświęcenia Świątyni. Od Święta Poświęcenia Świątyni do wycofania się do Efraim. 67 Nieurodzajny figowiec. 68 Uzdrawienie kobiety w szabat.	68 Uzdrawienie kobiety w szabat . JEROZOLIMA 69 Jezus w Jerozolimie na Święcie Poświęcenia Świątyni.	Grudzień 29 r.: 68 Uzdrawienie kobiety w szabat. JEROZOLIMA 21-28 grudzień 29 r. 69 Jezus w Jerozolimie na Święcie Poświęcenia Świątyni. 28 grudzień 29 r. : 70 Jezus udaje się do Perei.
Styczeń 30 r.: Jezus w Perei. 72 Przypowieść o zagubionej owcy i drachmie. 73 Syn marnotrawny.		Pierwsze dni stycznia 29 r. Jezus udaje się do Perei. PEREA 72 Zgubiona drachma. 73 Syn marnotrawny. 74 Bogacz i ubogi Łazarz (p. 472).	POBYT W PEREI Wokół szabat (Łk 14,1-24). 72 Przypowieść o drachmie. 73 Przypowieść o synu marnotrawnym. 74 Przypowieść o bogaczu i Łazarzu.	Kontrowersje wokół szabat (Łk 14,1-24) – m.in. 71 Przypowieść o uczcie. 72 Zgubiona drachma. 73 Syn marnotrawny. 74 Bogacz i ubogi Łazarz.	71 Przypowieść o uczcie. 73 Syn marnotrawny. 72 Zgubiona drachma. 74 Bogacz i ubogi Łazarz.	Dyskurs u przywódcy faryzeuszów; 71 Przypowieść o uczcie (Sec. 100). 72 Zgubiona drachma. 73 Syn marnotrawny. 74 Bogacz i ubogi Łazarz (Łk 15-16).	Ostatnie trzy mies. dział. publ. Jezusa Chrystusa(styczeń do marca) (30 r) W PEREI Jezus udaje się do Perei. 71 Przypowieść o uczcie. 72 Zgubiona drachma. 73 Syn marnotrawny. 74 Przypowieść o bogaczu i Łazarzu.	Styczeń 30 r.: PEREA 71 Przypowieść o uczcie. 72 Zgubiona drachma. 73 Syn marnotrawny. 74 Bogacz i ubogi Łazarz.

Z11/7. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. VII

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laur, s. 7]	[Ricciotti, 740-742]	[Dąbrow., s. 309-325] [ŻJCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański, s. 448-462]	KCE
Luty 30 r.: <u>75</u> Uzdrawienie dwóch trędowatych. <u>77</u> „Pozwólcie dzieciom przychodzić do mnie”.		OKRES OD OST. PODRÓŻY DO JUDEI DO TYGODNIA MEKI PAŃSKIEJ <i>POGRANICZE GALILEI I SAMARII</i> <u>75</u> Dziesięciu trędowatych. <u>76</u> Faryzeusz i celnik. <u>77</u> Jezus i dzieci (p. 479). <u>78</u> Pracownicy w winnicy (p. 488).	OSTATNIA PODRÓŻ PO PALESTYNIE <u>75</u> Uzdrawienie dziesięciu trędowatych. <u>76</u> Przypowieść o faryzeuszu i celniku. <u>77</u> Jezus i dzieci. <u>78</u> Przypowieść o robotnikach w winnicy.	<u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza (Sec. 118). <u>75</u> Oczyszczenie dziesięciu trędowatych (Sec. 120). <u>76</u> Faryzeusz i celnik. <u>77</u> Jezus błogosławi dzieci. <u>78</u> Przypowieść o robotnikach w winnicy (Sec. 124).	<u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. <u>75</u> Uzdrawienie dziesięciu trędowatych na pograniczu Galilei i Samarii (NIV§120a) <u>76</u> Faryzeusz i celnik. <u>77</u> Jezus błogosławi dzieci (NIV§123). <u>78</u> Przypowieść o robotnikach w winnicy.	<u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. <u>80</u> Wycofanie się do Efraim. Od wycofania się do Efraim do Ostatniej Podróży do Jerozolimy. <u>75</u> Dziesięciu trędowatych. <u>76</u> Faryzeusz i celnik. <u>77</u> Chrystus błogosławi małe dzieci. <u>78</u> Przypowieść o robotnikach w winnicy.	<i>W JUDEI</i> <u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza w Betanii. <u>80</u> Sanhedryn postanawia Jezusa zgładzić – Jezus chroni się do miasteczka Efreim.	Luty 30 r.: POGRANICZE GALILEI I SAMARII <u>75</u> Oczyszczenie dziesięciu trędowatych. <u>76</u> Faryzeusz i celnik. <u>77</u> Jezus błogosławi dzieci. <u>78</u> Przypowieść o robotnikach w winnicy.
Marzec 30 r.: <u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. <u>80</u> Jezus idzie do Efraim. <u>81-82</u> W Jerycho; celnik Zacheusz. Uzdrawienie ślepych.	Półowa marca 30 r.: <u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. <u>80</u> Jezus idzie do Efraim. <u>81</u> Udaje się do Jerozolimy przechodząc przez Jerycho. Piątek, 30 marzec: Jezus udaje się do Betanii, gdzie zost. zaproszony na nast. dzień do Szymona Faryzeusza.	Koniec lutego lub pocz. marca 30 r. <u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. <u>80</u> W Efraim. <u>81</u> Niewidomi pod Jerychem (p. 497-498). 6 dni przed Paschą, piątek przed szabatem Przybycie do Betani. Wieczorem w szabat (czyli wg rzymskiego kal. w piątek 31 III) <u>83</u> Uczta u Szymona Faryzeusza.	<u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. OSTATNIA PODRÓŻ DO JEROZOLIMY <u>81</u> Uzdrawienie ślepych z Jerycha [Dąb.]. <u>82</u> Celnik i Zacheusz.	<u>81</u> Niewidomi pod Jerychem. <u>82</u> Zacheusz. <u>80</u> W Efraim.	<u>81</u> Uzdrawienie Bartymeusza i towarzysza. <u>82</u> Zacheusz.	<u>81</u> Niewidomi pod Jerychem. <u>82</u> Wizyta u Zacheusza.	OSTATNIA PODRÓŻ PO PALESTYNIE Z Efreim do Jerozolimy: przez Samarię, Galileę, Pereę i Judeę (marzec) –W GALILEI <u>75</u> Dziesięciu trędowatych. <u>76</u> Faryzeusz i celnik. –W PEREI <u>77</u> Chrystus Pan błogosławi działwę. Bogaty młodzian i rada dobrowolnego ubóstwa. <u>78</u> Przypowieść o robotnikach w winnicy. –W JUDEI <u>81</u> Niewidomi z Jerycha. <u>82</u> Jezus w gościnie u Zacheusza. Sanhedryn postanawia P. Jezusa uwięzić (J 11,55-57).	Marzec 30 r.: <u>79</u> Wskrzeszenie Łazarza. <u>80</u> W Efraim. <u>81</u> Niewidomi pod Jerychem. <u>82</u> Zacheusz.

Z11/8. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. VIII

[Daniel-Rops, s. 475n]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, s. 740-742]	[Dąbrowski, s. 309-325] [ŻCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański, s. 448-462]	KCE
Kwiecień 30 r.: 83 Uczta w Betanii i namaszczenie przez Marię. Niedziela, 2 kwietnia : 84 Tryumfalny wjazd do Jerozolimy. 85 Wypędzenie przekupniów ze świątyni (s. 329). Pon., 3 kwietnia: 86 Przeklęta figa. Przypowieść o robotnikach winnicy. Wt. 4 kwietnia: 91 Jezus przepowiada zburzenie Jerozolimy i Sąd Ostateczny. Śr. 5 kwietnia: 93 Judasz zaprzeda Jezusa. Czw. 6 kwietnia: 94 Ostatnia Wieczera. Piątek 7 kwietnia: 95-97 Proces, męka i ukrzyżowanie Jezusa.	Sobota, 1 kwietnia: 83 Namasz- czenie w Betanii. Niedziela, 2 kwietnia: 84 Tryumfalny wjazd do Jerozolimy. Pon., 3 kwietnia: 86 Jezus przeklina drzewo figowe. Wt., 4 kwiet.: 87 Drzewo figowe uschło. Czw., 6 kwietnia: 94 Ostatnia wieczera, Getsemani, Pojmanie i proces. Piątek, 7 kwietnia: 95 Rano wyrok Sanhedrynu; około południa skazanie przez Piłata; 97 Śmierć Jezusa ok. godziny trzeciej. 98 Pogrzeb Jezusa około godziny 18.00. Sobota 8 kwiecień: szabat.	TYDZIEŃ MĘKI PAŃSKIEJ Niedziela: 84 Tryumfalny wjazd do Jerozoli- my.Poniedziałek: 86 Drzewo figowe przekłete.Wtorek: 89 Nauczanie w Świątyni Jerozolimskiej: Przypowieść o dwóch synach. Sprawa podatku. Największe przykazanie. Wtorek, po zachodzie słońca: Góra Oliwna: 91 Mowa eschatolo- giczna (Mt 24,1-25,46). Środa: 92 Postanowienie Sanhedrynu (p.532). 93 Zdrada Judasza (p.533). Czwartek: 94 Ostatnia Wieczera. Piątek: Getsemani. Pojma- nie Jezusa. 95 Pro- ces religijny przed Sanhedrynem. Proces cywilny przed Piłatem i Herodem. 96 Ukrzy- żowanie. 97 Śmierć Jezusa ok. godziny piętnastej. 98 Pogrzeb Jezusa ok. g. osiemnastej (p. 618). 99 Straż i zabezpieczenie grobu (p. 619).	83 Namaszczenie w Betanii. OSTATNIE DNI DZIAŁ. W JEROZOLIMIE Niedziela Palmowa 84 Wjazd tryumfalny do Jerozolimy. Poniedziałek 86 Nieurodzajne drzewo figowe. 85 Wypędzenie przekupniów ze świątyni. Wtorek 87 Uschłe drzewo figowe. 89 Nauczanie w Świątyni Jerozolimskiej: Przypowieść o dwóch synach. Sprawa podatku. Największe przykazanie. 85 Paganie pragną zobaczyć Jezusa (J 12,20-36). 91 Mowa eschatologiczna. Środa 92 Tajna narada Sanhedrynu. 93 Zdrada Judasza. [Dąb.] MĘKA, ŚMIERĆ I TRYUMF P. JEZUSA Czwartek 94 Ostatnia Wieczera. Mowa pożegnalna w Wieczerniku. Modlitwa arcykapłańska. Getsemani, Pojmanie i proces. Wielki Piątek 95 Rano wyrok Sanhedrynu; około południa skazanie przez Piłata. 96 Ukrzyżowanie. 97 Śmierć Jezusa ok. godziny trzeciej. 98 Pogrzeb Jezusa . Wielka Sobota 99 Straż u grobu.	83 Przybycie do Betanii. 84 Tryumfalny wjazd do Jerozolimy. 86 Nieurodzajny figowiec. 85 Oczyszczenie świątyni. Jezus zapowiada swoje ukrzyżowanie (J 12,20-50). 87 Uschnięcie figowca. 89 Nauczanie w Świątyni Jerozolimskiej: Przypowieść o dwóch synach. Sprawa podatku. Największe przykazanie. 91 Mowa eschatologiczna. 92 Postanowienie Sanhedrynu. 83 Namaszczenie w Betanii. 93 Zdrada Judasza. 94 Ostatnia Wieczera. Mowa pożegnalna w drodze do Getsemani. 95 Pojmanie i proces. 96 Ukrzyżowanie. 97 Śmierć Jezusa. 98 Pogrzeb. 99 Straż przy grobie.	TYDZIEŃ MĘKI PAŃSKIEJ (s.93)Sobota 83 Namaszczenie w Betanii. Niedziela 84 Tryumfalny wjazd do Jerozolimy. Pon. 86 Przekłęcie drzewa figowego. 85 Drugie oczyszczenie świątyni. 85 Pytania niektórych Greków (J 12,20-36a). 89 Niedowierzenie Żydów (J 12,36b-50). Wtorek 87 Usch- nięcie figowca. 89 Nauczanie w Świąt. Jer. Przyp. o dwóch synach. Sprawa podatku. Najwięk-sze przykazanie. 91 Mowa esch. na Górze. Oliw- nej. Środa 92 Posta- nowienie Sanh. 93 Zdrada Judasza. Czwartek 94 Ostatnia Wieczera. Getsema- ni. Piątek Pojmanie i aresztow. Jezusa. 95 Trzy części procesu relig. u Żydów: przed Annaszem, Kajfaszem i Sanh. i przed Sanh. Trzy części procesu: rzym., cywilnego przed Piłatem, przed Herodem . i pon. przed Piłatem. 96 Ukrzyżowanie (9-15). 97 Śmierć Jezusa. 98 Pogrzeb. 99 Grób strzeżony przez kobiety i żołnierzy.	83 Namaszczenie w Betanii.TYDZIEŃ MĘKI PAŃSKIEJ Niedziela – Dzień Tryumfu 84 Tryumfalny wjazd.Poniedziałek – Dzień Władzy.86 Przekłęcie drzewa figowego. 85 Drugie oczyszczenie świątyni .Wtorek – Dzień Konfliktu. 87 Uschnię- cie drzewa figowego.89 Nauczanie w Świątyni Jerozolimskiej: Przyp. o dwóch synach. Sprawa podatku. Największe przykazanie. 85 Paganie pragną zobaczyć Jezusa (J 12,20-36). 89 Żydzi odrzucają Chrystusa (J 12,37-50). 91 Mowa eschatologiczna. 92 Postanowienie Sanhed- rynu. 93 Zdrada Judasza. Środa – brak relacji. Czwartek – Ostatni Dzień z Uczniami. 94 Ostatnia Wieczera. Pożegnalny dyskurs. Modlitwa arcykapłańska. Piątek – Dzień Cierpienia. Czowanie w Getsemani. Pojmanie i aresztowanie. 95 Proces przed władzami Żydows- kimi. Proces przed Piłatem. 96 Ukrzyżo- wanie. 98 Pogrzeb. Sobota – Spoczynek w grobie. 99 Straż przy grobie.	83 Namaszczenie Jezusa w Betanii. OST. DZIAŁ. P. JEZUSA W JER. Niedziela Palmowa 84 Wjazd tryum- falny do Jer. 85 Hellenowie pragną zobaczyć P. Jezusa. W. Poniedziałek 86 Chrystus Pan a nieurodzajne drzewo figowe. 85 P. Jezus wyrzuca kupczących ze świątyni. W. Wtorek 87 Przy uschłym drzewie figowym. 88 Rozprawa z przedst. Sanh.. 89 Przyp. o dwóch synach. Przyp. o najmitach w winnicy. Sprawa podatku. Najwyższe prawo. 91 Mowa eschatologiczna. 89 Uwagi o ost. dział. Chrystusa w Jerozolimie (J 12,37-50; Łk 21,37-38). BOLESNA MĘKA I ŚMIERĆ ZBAWICIELA W. ŚRODA I Obu- stronne przygotowania Jezus przepowiada Swoją mękę. 92 Sanh. postanawia potajemnie pojąć i zgładzić Jezusa. 93 Judasz sprzedaje swe usługi starszyźnie żydowskiej. W. CZW. II W wieczniku 94 Ost. Wieczera. Mowa pożeg. w wiecz. Modlitwa arcykapłana Nowego Zakonu. III W Ogrójcu Modlitwa i duchowe cierpienia. Pojmanie. W. PIĄTEK IV Przed trybunałem żydowskim 95 Przed Annaszem – pierwsze zaparcie się Piotra. Nocne posiedzenie Sanh. w pałacu Kajfasza. Drugie i trzecie zaparcie się Piotra. Chrystus w więzieniu znieważony. Ranne posie-dzenie Sanh. w pałacu Kajfasza. Koniec Judasza. V Przed trybunał. rzymskim Skazanie przez Piłata. VI Męka i śmierć Zbawiciela Świata 96 Ukrzyżowanie. 97 Śmierć Jezusa ok. godz. trzeciej. 98 Pogrzeb Jezusa . W. SOBOTA VII Wokoło grobu. 99 Straż wojskowa przy grobie. Pobożne niewiasty w przeddzień zmartw..	Sobota, 1 kwietnia: 83 Namaszczenie w Betanii.Niedziela, 2 kwietnia, 84 Uroczysty wjazd do Jerozolimy. 85 Wypędzenie przekup- niów. 85 Grecy pragną zobaczyć Jezusa. (J,12,20-36) Pon., 3 kwietnia: 86 Nieurodzajny figowiec. Wt., 4 kwietnia: 87 Wiara i modlitwa – uschnięcie figowca 88 Pytanie o władzę. 89 Nauczanie w Świąt. Jer. Przypowieść o dwóch synach. Sprawa podatku. Największe przykazanie. 89 Niedowiarstwo Żydów i ost. mowa publ. (J 12,37-50) 90 Góra Oliwna 91 Mowa eschatologiczna (Mt 24,1-25,46). PROCES, MĘKA I ŚMIERĆ JEZUSA Środa, 5 kwietnia: 92 Postano- wienie Sanh. 93 Zdrada Judasza. Czwartek, 6 kwietnia: 94 Ostatnia wieczera, Getsemani, pojmanie i proces.Piątek 7 IV: 95 Rano wyrok Sanhedrynu; około południa skazanie przez Piłata. 96 Ukrzyżowanie. 97 Śmierć Jezusa ok. godz. trzeciej. 98 Pogrzeb Jezusa przed godziną osiemnastą. Sobota, 8 kwietnia: 99 Straż przy grobie.

Z11/9. Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. IX

[Daniel-Rops, s. 475-476]	[Laurentin, s. 7]	[Ricciotti, 740-742]	[Dąbrow., s. 309-325] [ŻCh., s. 513-521]	[Cox Easley, s. xviii-xxix]	[Thomas, s.21-35]	[Stevens Burton, s. 5-14]	[Szczepański, s. 448-462]	KCE
Niedziela 9 kwietnia: <u>100</u> Zmartwychwstanie.	Niedziela 9 kwiecień: <u>100</u> Zmartwychwstanie. <u>101</u> Ukazanie się niewiastom, uczniom z Emaus, dziesięciu Apostołom. Niedziela, 16 kwiecień: <u>102</u> Drugie ukazanie się jedenastu Apostołom z Tomaszem (J 20,24-29). 18 maj 29 r.: <u>105</u> Wniebowstąpienie	Objawienia Jezusa w Judei Niedziela: <u>100</u> Zmartwychwstanie. <u>101</u> Ukazanie się niewiastom, uczniom z Emaus, dziesięciu Apostołom (p. 621-633). Po ośmiu dniach: <u>102</u> drugie ukazanie się jedenastu Apostołom z Tomaszem (p. 633). Objawienia Jezusa w Galilei <u>103</u> Ukazanie się Zmartwychwstałego nad Jeziorem Genezaret (p. 635-638). GÓRA OLIWNA 40 dni po Zmartwychwstaniu <u>105</u> Wniebowstąpienie.	Niedziela Zmartwychwstania <u>101</u> Ukazanie się niewiastom, uczniom z Emaus, dziesięciu Apostołom. Po ośmiu dniach <u>102</u> Ukazanie się Jezusa Tomaszowi. UKAZANIE SIĘ JEZUSA W GALILEI <u>103</u> Ukazanie się Apostołom nad Jeziorem Genezaret. <u>104</u> Ukazanie się na Górze w Galilei i rozesłanie apostołów. GÓRA OLIWNA 40 dni po Zmartwychwstaniu <u>105</u>Wniebowstąpienie.	<u>100</u> Anioł Pański odsuwa kamień. <u>101</u> Ukazanie się niewiastom, uczniom z Emaus, dziesięciu Apostołom, Piotrowi . <u>102</u> Ukazanie się jedenastu Apostołom z Tomaszem. <u>103</u> Trzecie ukazanie się uczniom nad Jeziorem Galilejskim. Ukazanie się Jakubowi. <u>105</u> Ukazanie się uczniom w Jerozolimie. Wniebowstąpienie.	Niedziela <u>100</u>Zmartwychwstanie <u>101.</u> Ukazanie się niewiastom, uczniom z Emaus, dziesięciu Apostołom. Niedziela tydzień później <u>102</u> Ukazanie się Jedenastu. Jakiś czas później <u>103</u> Ukazanie się siedmiu uczniom podczas połowu ryb w Galilei. Jeszcze później <u>104</u> Ukazanie się Jedenastu potem pięciuset. Czterdzieści dni po Zmartwychwstaniu <u>105</u> Wniebowstąpienie	CZTERDZIEŚCI DNI Dzień Zmartwychwstania <u>100</u> Poranek zmartwychwstania. Raport straży. Droga do Emaus. Ukazanie się uczniom w Jerozolimie bez Tomasza. KOLEJNE UKAZYWANIA SIĘ <u>102</u> Ukazanie się Tomaszowi i pozostałym apostołom. <u>103</u> Ukazanie się siedmiu uczniom nad Jeziorem Galilejskim. <u>104</u> Ukazanie się Jedenastu na Górze w Galilei. <u>105</u> Wniebowstąpienie. Konkluzja końcowa Ewangelii Jana.	CHWALEBNE ZMARTWSTANIE. I POBYT NA ZIEMI VII Niedziela Zmartwychwstania w Judei <u>100</u> Zmartwychwstanie Pana.<u>101</u> Pobożne niewiasty przy grobie. Piotr i Jan spieszą do grobu. P. Jezus objawia się Marii Magdalenie. Chrystus objawia się innym pobożnym niewiastom. Przkupienie straży. Droga do Emaus. Chrystus Pan i apostołowie w Wieczerniku. IX W GALILEI <u>102</u> Drugie objawienie w obecności Tomasza. <u>103</u> Jezus objawia się Apostołom nad jeziorem Genezaret. Objawienie na górze. Streszczenie niektórych objawień Jezusa. UROCZYSTE WNEBOWSTĄPIENIE IX Na Górze Oliwnej <u>104</u> Ostatnie objawienie i zlecenia. <u>105</u> Wniebowstąpienie Pańskie. Apostołowie głoszą Ewangelię po świecie. Domówienie Św. Jana Zakończenie Ewangelii. Dodatek Rodowody	WYDARZENIA PO ZMARTWYCHWSTANIU JEZUSA Niedziela 9 kwiecień: <u>100</u> Zmartwychwstanie. <u>101</u> Ukazanie się niewiastom, uczniom z Emaus, dziesięciu Apostołom. Niedziela, 16 kwiecień: <u>102</u> Drugie ukazanie się jedenastu Apostołom z Tomaszem (J 20,24-29). Prawdopodobnie Niedziela, 24 kwietnia: <u>103</u> Ukazanie się Zmartwychwstałego nad Jeziorem Genezaret. Prawdopodobnie początek maja <u>104</u> Ostatni nakaz. Czw. 18 maj, 40 dni po Zmartwychwstaniu: <u>105</u> Wniebowstąpienie

Porównanie chronologii publicznej działalności Jezusa przyjętej w KCE z innymi źródłami sekundarnymi

W dodatkowej tabeli zestawiono jeszcze dane z dwóch sekundarnych pozycji bibliograficznych, nie do końca mieszczących się w kategorii ewangelicznych życiorysów Jezusa: [Seewald]⁴⁰⁷² to bardziej reportaż religijno-historyczny z podróży do Ziemi Świętej, [Carroll]⁴⁰⁷³ ma formę publikacji historycznej. Obie pozycje zawierają jednak odniesienia do chronologii życia Jezusa, które porównano z tymi przyjętymi w KCE. Wyłuszczone kursywą zaznaczono główne różnice w stosunku do KCE, pod zestawieniami znajduje się krótkie omówienie różnic.

Z12/1. Porównanie chronologii wydarzeń między źródłami sekundarnymi i KCE, cz.I

Wydarzenie	[Seewald]		[Carroll]		KCE	
	Data i miejsce	Źródło	Data i miejsce	Źródło	Data i miejsce	Rozdział
Chrzest Jezusa	28 r., styczeń; nad Jordanem	s. 150, 185			28 rok, 13 stycznia; Betania za Jordanem	CE26
40-dniowy post	28 r., styczeń, luty; Góra Kwarantanny, Pustynia Judzka	s. 189; s. 200			28 r., styczeń, część lutego; Pustynia Judzka, Góra Kwarantanny	CE27
Wesele wKanie Galilejskiej	28 r., kwiecień	s. 226			28 r., marzec	CE30
Pierwsza Pascha w Jerozolimie			28 r., marzec-kwiecień , Jerozolima	s. 332	28 r., 28 kwietnia-pocz. maja; Jerozolima	CE32-34
Spotkanie z Samarytanką.			28 r., maj; Samaria; Galilea	s. 332	28 r., maj; Samaria; Galilea	CE39
Powołanie pierwszych uczniów	28 r., kwiecień ; Kafarnaum	s. 214,219	28 r., maj; Galilea	s. 332	28 r. maj; Kafarnaum	CE45
Uzdrowienie paralityka			28 r., czerwiec; Kafarnaum	s. 332	28 r., czerwiec; Kafarnaum	CE53
Kazanie na Górze	29 r., Luty	s. 346	28 r., lipiec	s. 332	28 r., czerwiec	
Dzień przypowieści			28 r., październik	s. 332	28 r., listopad, okolice Kafarnaum	CE106-120
Uciszenie burzy			28 r., październik	s. 332	28 r., grudzień	CE121
Śmierć Jana Chrzciciela	29 r., kwiecień	s. 403	29 r., styczeń-luty	s. 333	29 r., marzec; Macheront	CE134
Pierwsze rozmnożenie chleba	29 r. kwiecień-maj	s. 414	29 r., marzec-kwiecień	s. 333	29 r., kwiecień	CE137
Kroczenie po Jeziorze	29 r. kwiecień-maj	s. 414			29 r., kwiecień	CE138
Mowa eucharystyczna w synagodze w Kafarnaum	29 r. kwiecień-maj	s. 425	29 r., marzec-kwiecień	s. 333	29 r., kwiecień	CE140
Druga Pascha w Jerozolimie			29 r., marzec-kwiecień	s. 333	29 r., kwiecień	CE143-145
Cezarea Filipowa	29 r., październik	s. 433	29 r., lipiec	s. 333	29 r., lipiec	CE156
Przemienienie na Górze Tabor	29 r., październik	s. 433	29 r., sierpień	s. 333	29 r., sierpień	CE159
Jezus w Jerozolimie na Święcie Namiotów			29 r., październik	s. 333	29 r., październik	CE175-184
Wysłanie 72 uczniów			29 r., listopad	s. 333	29 r., koniec października	CE186

⁴⁰⁷² P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*.

⁴⁰⁷³ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I. Dane chronologiczne pochodzą z zestawienia, s. 332n, Wydarzenia z publicznego życia Jezusa – lata 28-30.

Z12/2. Porównanie chronologii wydarzeń między źródłami sekundarnymi i KCE, cz.II

Wydarzenie	[Seewald]		[Carroll]		KCE	
	Data i miejsce	Źródło	Data i miejsce	Źródło	Data i miejsce	Rozdział
Święto poświęcenia Świątyni w Jerozolimie	29 r., listopad	s. 446, 451	29 r., grudzień	s. 333	29 r., 21-28 grudnia	CE209
Niewidomi pod Jerychem	30 r., pocz. marca	s.457	30 r., marzec	s. 333	30 r., 30 marzec	CE245
Ostatnia Wieczerza	30 r., 3 kwietnia, wtorek (14 Nisan wg kal. słonecznego, esseńczycy)	s. 467, s. 477	Wielki Czwartek	s. 333	30 r., 6 kwietnia, Czwartek Wielkiego Tygodnia	CE288-313
Przesłuchanie u Annasza. Przesłuchanie przed Kajfaszem i Rada Sanhedrynu	30 r., 4 kwietnia, środa	s. 485	Wielki Piątek	s. 333	30 r., 7 kwiecień, Wielki Piątek, po północy do ok. godziny 3-ciej	CE316-319
Ranne posiedzenie Sanhedrynu. Przesłuchanie u Piłata i Heroda	30 r., 5 kwietnia, czwartek	s. 486	Wielki Piątek	s. 333	30 r., 7 kwiecień, poranek-przedpołudnie	CE320-324
Dalsze przesłuchanie u Piłata. Uwolnienie Barabasa. Ukoronowanie cierniem. Wyrok.	30 r., piątek, 6 kwietnia (wg esseńczyków 17 Nisan)	s. 492	Wielki Piątek	s. 333	30 r., 7 kwiecień, przedpołudnie-południe	CE325-329
Golgota – Droga Krzyżowa, Męka, Śmierć i pogrzeb Jezusa.	30 r., piątek, 6 kwietnia	s. 499	Wielki Piątek, 7 kwietnia 30 r.	s. 333, s. 385, p. 121	30 r., 7 kwiecień, popołudnie	CE330-340

Różnice w stosunku do chronologii przyjętej w KCE

Różnica jednego miesiąca w datacji pierwszej Paschy Jezusa wynika z kontrowersji co do daty Paschy (14. Nisan) w AD 28, wg Ricciottiego⁴⁰⁷⁴ albo 30 III, albo 28 IV – w KCE przyjęto późniejszą datę.

Kazanie na Górze według Seewalda⁴⁰⁷⁵ jako wydarzenie miało miejsce znacznie później, w drugim roku działalności, w zimie, a nie w lecie pierwszego roku, jak to przyjęto w KCE i u W.H. Carrolla⁴⁰⁷⁶.

Przesunięte o ponad dwa miesiące u Seewalda⁴⁰⁷⁷ jest wydarzenie wyznania Piotra pod Cezareą Filipową i następujące po nim Przemienienie Pańskie.

Jeśli chodzi o różnice w datacji Wielkiego Tygodnia pomiędzy Seewaldem⁴⁰⁷⁸, a KCE, to zasadnicze różnice są dwie: Ostatnia Wieczerza ma miejsce we wtorek, nie w Wielki Czwartek, a ukrzyżowanie i śmierć Jezusa w Wielki Piątek, ale z inną datą, 6-ty nie 7-my kwietnia, przy dodatkowym założeniu, że jest to 17. Nisan, nie 14. Nisan – co oznaczałoby równocześnie już trzeci dzień Święta Praśników. Ta propozycja datacji bierze się z próby uzgodnienia relacji synoptyków z relacją Jana Ewangelisty, nie jest ona jednak zgodna z tradycją liturgiczną (*Triduum Paschale*). Jak można uzgodnić te dwa ujęcia wydarzeń paschalnych, w sposób przyjęty w KCE, napisano już wcześniej w *Komentarzu Konstrukcyjnym* do rozdziału CE289 *Początek uczytu paschalnej*.

Wracając jeszcze na chwilę do propozycji datacji Ostatniej Wieczerzy zaprezentowanej przez Seewalda. Jest to idea zawarta w pracy Annie Jaubert z 1957 roku⁴⁰⁷⁹, zgodnie którą synoptycy opisali wydarzenia poczynawszy od Ostatniej Wieczerzy mając na uwadze kalendarz słoneczny esseńczyków z Qumran; tym kalendarzem miałyby się kierować Jezus obchodząc z uczniami Ostatnią Wieczerzę jako Paschę⁴⁰⁸⁰.

⁴⁰⁷⁴ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 195.

⁴⁰⁷⁵ P. SEEWALD, *Jezus Chrystus*.

⁴⁰⁷⁶ W.H. CARROLL, *Historia chrześcijaństwa*, t. I, s. 332n.

⁴⁰⁷⁷ P. SEEWALD, dz. cyt.

⁴⁰⁷⁸ tamże.

⁴⁰⁷⁹ G. RAVASI, *Kim jesteś, Panie ?*, s. 42.

⁴⁰⁸⁰ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 370, *Ostatnia Wieczerza*.

Zgodnie z tym kalendarzem, główne święta miały zawsze stałe daty co do dni tygodnia: Pascha rozpoczynała się 14-go dnia I-go miesiąca wieczorem i wypadła zawsze na środę⁴⁰⁸¹. Ta m.in. koncepcja, jest szczegółowo przedstawiona w pracy Ks. Profesora Eugeniusza Dąbrowskiego⁴⁰⁸².

⁴⁰⁸¹ dz. cyt., s. 68-72, Kalendarz i święta w Qumran.

⁴⁰⁸² E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s. 263-273, *Chronologia Procesu Chrystusa*.

SZCZEGÓŁOWY WYKAZ KOLEJNOŚCI I ZAKRESU ZESTAWIANYCH FRAGMENTÓW

Użyte oznaczenia:

- (1), (2) – kolejność perykop w rozdziale jeśli perykopy występują w rozdziale sekwencyjnie a nie paralelnie,
- (-) – przed tym fragmentem (rozdziałem) jest opuszczonych kilka końcowych wersetów w poprzednim fragmencie z danej ewangelii, czyli jest kontynuacja cytowania wersetów danej ewangelii, ale poprzedzona pewną nieciągłością,
- (*) – fragment nie stanowi kontynuacji numeracji bieżącego ciągu fragmentów z danej ewangelii, jest wyjątkiem w stosunku do bieżącego ciągu numeracji,
- (↑) – ten fragment, ma numerację wcześniejszą w stosunku do poprzedniego fragmentu, czyli, gdyby się kierować tylko numeracją wg danej ewangelii, to powinien znajdować się wyżej,
- (n) – wersety z nowego ciągu numeracji w ramach danej ewangelii (przeskok w numeracji wersetów).

Uwagi:

1. *Zakres tematyczny fragmentów* to zazwyczaj wykaz tytułów rozdziałów synopsy składających się na dany wybór i zakres fragmentów z ewangelii.
2. W kolumnie CE podano numery rozdziałów *Komparatywnej cytaty Ewangelii* odpowiadające podanym fragmentom z ewangelii.
3. Zaznaczone kursywą i podkreśleniem fragmenty są kluczowe dla kolejności rozdziałów (zob. oś chronologiczno-narracyjna w następnej części).

Z13/1. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (1/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
1	Początek Ewangelii	1		<u>1,1</u>		
2	Prolog	2				<u>1,1-18</u>
3	Przedmowa. Od zwiastowania narodzin Jana Chrzciciela i zwiastowania Maryi do Benedictus. Życie ukryte Jana Chrzciciela.	3-10			<u>1,1-1,80</u>	
4	Rodowód Jezusa	11	<u>1,1-17⁽¹⁾</u>		3,23b-38 ⁽²⁾	
5	Narodzenie Jezusa	12	<u>1,18-25 ⁽¹⁾</u>		<u>2,1-17⁽²⁾</u>	
6	Pasterze u złóbka-Ofiarowanie w Świątyni	13-15			<u>2,8-2,39a</u>	
7	Mędrcy ze Wschodu-Egipt-Zemsta Heroda: CE15-17	16-18	<u>2,1-18</u>			
8	Powrót do Nazaretu	19	<u>2,19-23</u>		<u>2,39b-40</u>	
9	Dwunastoletni Jezus w Świątyni. Życie w Nazarecie	20-21			<u>2,41-52</u>	
10	Jan Chrzciciel	22	<u>3,1-6</u>	<u>1,2-6</u>	<u>3,1-6</u>	
11	Wezwanie do nawrócenia	23	<u>3,7-10</u>		<u>3,7-9</u>	
12	Szczegółne wskazania	24			<u>3,10-14</u>	

Z13/2. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (2/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
13	Świadeństwo Jana o Mesjaszu	25	3,11-12	1,7-8	<u>3,15-18</u>	
14	Chrzest Jezusa	26	3,13-17	1,9-11	<u>3,21-23a</u>⁽⁻⁾	
15	Kuszenie na pustyni	27	4,1-11	1,12-13	<u>4,1-13</u>	
16	Świadeństwo Jana Chrzciciela. Pierwsi uczniowie. Kana. Jerozolima. Znak oczyszczenia świątyni. Nikodem. Jezus a Jan Chrzciciel	28-36				<u>1,19-3,36</u>
17	Uwięzienie Jana Chrzciciela	37	14,3-4 ^(*)	6,17-18 ^(*)	<u>3,19-20</u>^(*)	
18	Jezus udaje się do Galilei	38	4,12	1,14a	4,14a	<u>4,1-3</u>
19	Jezus i Samarytanka. W Samarii	39-40				<u>4,4-42</u>
20	Powrót do Galilei	41	4,17	1,14b-15	4,14b-15	<u>4,43-45</u>
21	Uzdrowienie syna dworzanina (sługi setnika)	42				<u>4,46-54</u>
22	Jezus w Nazarecie	43	13,54-58 ^(*)	6,1-6a ^(*)	<u>4,16-30</u>	
23	Zamieszkanie w Kafarnaum	44	<u>4,13-16</u>			
24	Powołanie pierwszych uczniów	45	4,18-22	<u>1,16-20</u>		
25	Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. Uzdrowienie opętanego	46		1,21-28	<u>4,31-38</u>	
26	Uzdrowienie teściowej Piotra	47	8,14-15	1,29-31	<u>4,38-39</u>	
27	Liczne uzdrowienia pod wieczór	48	8,16-17	1,32-34	<u>4,40-41</u>	
28	Podróż po Palestynie	49	4,23	1,35-39	<u>4,42-44</u>	
29	Nauczanie z łodzi. Obfity połów i utwierdzenie powołania Piotra	50-51			<u>5,1-11</u>	
30	Uzdrowienie trędowatego	52	8,2-4	1,40-45	<u>5,12-16</u>	
31	Uzdrowienie paralytyka. Powołanie Lewiego. Sprawa postów	53-55	9,2-17	2,1-22	<u>5,12-39</u>	
32	Łuskanie kłosów w szabat. Uzdrowienie w szabat. Narada wrogów Jezusa	56-58	12,1-14 ^(*)	2,23-3,6	<u>6,1-11</u>	
33	Jezus „Sługa Pański” – napływ tłumów	59	12,15-21	<u>3,7-12</u>	6,17-19 ⁽⁻⁾	
34	Wybór Dwunastu	60	10,1-4	<u>3,13-19</u>	6,12-16 ^(†)	
35	Wprowadzenie do Kazania na Górze	61	<u>4,24-5,2</u>		6,20a	
36	Osiem błogosławieństw	62	<u>5,3-12</u>		6,20b-23	
37	Przestrogi	63			<u>6,24-26</u>	
38	Zadanie uczniom: sól ziemi	64	<u>5,13</u>	9,49-50	14,34-35	
39	Zadanie uczniom: światłość świata	65	<u>5,14-16</u>		11,33	
40	Jezus a Prawo – początek królestwa Bożego	66	<u>5,17-20</u>		16,16-17	
41	Piąte przykazanie i nakaz pojednania	67	<u>5,21-26</u>		12,57-59	

Z13/3. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (3/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
42	Szóste przykazanie – nierozzerwalność małżeństwa	68	<u>5,27-32</u>		16,18	
43	Ósme przykazanie – przysięgi	69	<u>5,33-37</u>			
44	Prawo odwetu	70	<u>5,38-42</u>		6,29-30	
45	Miłość nieprzyjaciół	71	<u>5,43-48</u>		6,27-28	
46	Czystość zamiarów. Jałmużna. Modlitwa	72-74	<u>6,1-8a</u>			
47	Post	75	<u>6,16-18⁽⁻⁾</u>			
48	Dobra trwale	76	<u>6,19-21</u>		12,33-34	
49	Wewnętrzne światło	77	<u>6,22-23</u>		11,34-36	
50	Bóg jedynym Panem	78	<u>6,24</u>		16,13	
51	Doczesne troski ufność w Bogu	79	<u>6,25-34</u>		12,22-32	
52	Powściągliwość w sądzie. Obłuda	80	<u>7,1-5</u>		6,37-38.41-42 ⁽⁻⁾	
53	O profanowaniu	81	<u>7,6</u>			
54	Dwóch niewidomych	82			<u>6,39-40</u>	
55	Wytwałość w modlitwie	83	<u>7,7-11</u>		11,9-13	
56	Złota zasada postępowania	84	<u>7,12</u>		6,31	
57	Ciasna brama (dwie drogi)	85	<u>7,13-14</u>		13,24	
58	Drzewo i owoce. Łudzenie samego siebie. Dobra lub zła budowa	86-88	<u>7,15-27</u>		6,43-49 ⁽⁻⁾	
59	Skutek kazania na górze	89	<u>7,28-8,1</u>			
60	Setnik z Kafarnaum	90	<u>8,5-13⁽⁻⁾</u>		7,1-10	
61	Młodzieniec z Nain	91			<u>7,11-17</u>	
62	Poselstwo Jana Chrzciciela. Świadeztwo Jezusa o Janie. Sąd Jezusa o współczesnych	92-94	11,2-19		<u>7,18-35</u>	
63	Nawrócona jawnogrzesznicza. Śladem Jezusa	95-96			<u>7,36-8,3</u>	
64	Wzmógłony ruch	97		<u>3,20-21</u>		
65	Uzdrowienie opętanego, ślepego i niemego	98	<u>12,22-23⁽ⁿ⁾</u>		11,14 ⁽ⁿ⁾	
66	Oszczerstwa uczonych w piśmie	99	<u>12,24-30</u>	3,22-27	11,15-23	
67	Grzech przeciwko Duchowi Świętemu	100	<u>12,31-32</u>	3,28-30	12,10	
68	Rozeznawanie złego i dobrego owocu	101	<u>12,33-37</u>			
69	Nawrót do grzechu – przypowieść o duchu nieczystym	102	12,43-45		<u>11,24-26</u>	
70	Prawdziwie błogosławieni	103			<u>11,27-28</u>	
71	Znak Jonasza	104	12,38-42 ^(†)		<u>11,16.29-32</u>	

Z13/4. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (4/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
72	Prawdziwi krewni Jezusa	105	12,46-50	<u>3,31-35</u>	<u>8,19-21</u> ^(p)	
73	Przypowieść o siewcy. Cel przypowieści. Wyjaśnienie przypowieści o siewcy	106-108	13,1-23	<u>4,1-20</u>	8,4-15	
74	Przypowieść o lampie – zadanie uczniów. Przypowieść o mierze	109-110		<u>4,21-25</u>	8,16-18	
75	Przypowieść o zasiewie	111		<u>4,26-29</u>		
76	Przypowieść o chwaście i pszenicy	112	<u>13,24-30</u>			
77	Przypowieść o ziarnku gorczycy	113	<u>13,31-32</u>	4,30-32	13,18-19	
78	Przypowieść o zaczynie	114	<u>13,33</u>		13,20-21	
79	Summariusz nauczania w przypowieściach	115	<u>13,34-35</u>	4,33-34		
80	Wyjaśnienie przypowieści o chwaście. Przypowieść o skarbie. Przypowieść o perle. Przypowieść o sieci. Uczeń królestwa niebieskiego – epilog nauczania w przypowieściach	116-120	<u>13,36-53</u>			
81	Uciszenie burzy. Uzdrawienie opętanego	121-122	8,18.23-34 ⁽ⁿ⁾	<u>4,35-5,20</u>	8,22-39	
82	Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok	123	9,1.18-26	<u>5,21-43</u>	8,40-56	
83	Uzdrawienie dwóch niewidomych.	124-5	<u>9,27-34</u>			
84	Nauczanie i cuda – summariusz	126	<u>9,35</u>	6,6b ⁽⁻⁾		
85	Żniwo wielkie	127	<u>9,36-38</u>			
86	Pierwsze rozesłanie Dwunastu – mowa misyjna	128	<u>10,5-16</u> ⁽⁻⁾	6,7-11	9,1-5	
87	Zapowiedź prześladowań	129	<u>10,17-23</u>			
88	Męstwo w ucisku	130	<u>10,24-33</u>		12,2-9	
89	Za Jezusem lub przeciw Niemu. Wyrzeczenie	131	<u>10,34-39</u>		12,49-53	12,25
90	Nagroda za oddanie się Jezusowi	132	<u>10,40-42</u>	9,41		
91	Przepowiadanie apostoelskie	133	<u>11,1</u>	6,12-13		
92	Ścięcie Jana Chrzciciela	134	14,5-12 ⁽ⁿ⁾	<u>6,19-29</u>		
93	Opinia Heroda Antypasa o Jezusie	135	14,1-2 ^(†)	6,14-16 ^(†)	<u>9,7-9</u>	
94	Powrót apostołów	136	6,30-31		<u>9,10a</u>	
95	Pierwsze rozmnożenie chleba	137	14,13-21	6,32-44	9,10b-17	<u>6,1-15</u>
96	Jezus kroczy po jeziorze. Uzdrawienia w Genenezaret	138-139	14,22-36	6,45-56		<u>6,16-25</u>
97	Mowa eucharystyczna. Odejście wielu uczniów	140-141				<u>6,26-71</u>
98	Druga podróż Jezusa do Jerozolimy. Uzdrawienie chromego. Apologia Jezusa. Świadectwo Ojca o Synu	142-145				<u>5,1-5,47</u> ^(*)
99	Powrót do działalności w Galilei	146				<u>7,1</u>

Z13/5. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (5/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
100	Spór o tradycję. Prawdziwa nieczystość. Wiara kobiety kananejskiej	147-149	15,1-28	<u>7,1-30</u>		
101	Uzdrowienie głuchoniemego	150		<u>7,31-37</u>		
102	Uzdrowienia nad jeziorem	151	<u>15,29-31</u>			
103	Drugie rozmnożenie chleba. Nowe żądanie znaku – znaki czasu. Kwas faryzeuszów i saduceuszów	152-154	15,32-16,12	<u>8,1-8,21⁽⁻⁾</u>		
104	Uzdrowienie niewidomego z Betsaidy	155		<u>8,22-26</u>		
105	Wyznanie Piotra. Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania. Warunki naśladowania Jezusa. Przemienienie Jezusa	156-159	<u>16,13-17,8</u>	8,27-9,8	9,18-36	
106	Przyjście Eliasza	160	<u>17,9-13</u>	9,9-13		
107	Uzdrowienie epileptyka. Druga zapowiedź męki i zmartwychwstania	161-162	<u>17,14-27</u>	9,14-32	9,37-45	
108	Podatek na świątynię	163	<u>17,24-27</u>			
109	Spór o pierwszeństwo	164	<u>18,1-5</u>	9,33-37	9,46-48	
110	W imię Jezusa	165		<u>9,38-40</u>	9,49-50	
111	Zgorszenie	166	<u>18,6-11</u>	9,42-48	17,1-2	
112	Zabłąkana owca	167	<u>18,12-14</u>		15,4-7	
113	Upomnienie braterskie	168	<u>18,15-18</u>		17,3	
114	Wspólna prośba	169	<u>18,19-20</u>			
115	Obowiązek przebaczenia	170	<u>18,21-22</u>		17,4	
116	Nielitościwy dłużnik	171	<u>18,23-35</u>			
117	Droga do Judei	172	<u>19,1-2</u>	10,1 ⁽⁻⁾	9,51	
118	Niegościnni Samarytanie	173			<u>9,52-56</u>	
119	Droga do Jerozolimy na Święto Namiotów. Spory w czasie święta. Nauczanie Jezusa w świątyni. Źródło wody żywej. Kobieta cudzołożna. Światłość wobec ciemności. Jezus Synem Przedwiecznym. Wolność Chrystusowa. Jezus a Abraham. Uzdrowienie niewidomego od urodzenia. Dobry pasterz. Nowy spór o Jezusa	174-184				<u>7,2-10,21</u>
120	Potrzeba wyrzeczenia – trzech naśladowcy Jezusa	185	8,12-22		<u>9,57-62</u>	
121	Wysłanie siedemdziesięciu dwóch	186			<u>10,1-12</u>	
122	Biada nie pokutującym miastom	187	11,20-24 ^(p)		<u>10,13-15</u>	
123	Kto was słucha, mnie słucha. Powrót uczniów	188-189			<u>10,16-20</u>	
124	Objawienie Ojca i Syna	190	11,25-27		<u>10,21-24</u>	
125	Wezwanie do utrudzonych	191	<u>11,28-30</u>			
126	Miłość bliźniego – przykazanie miłości. Miłosierny Samarytanin. Marta i Maria	192-194			<u>10,25-42</u>	

Z13/6. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (6/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
127	Modlitwa Pańska	195	6,8b-15		<u>11,1-4</u>	
128	Natrętny przyjaciel	196			<u>11,5-8</u>	
129	Napiętnowanie faryzeuszów. Napiętnowanie uczonych w Prawie	197-198			<u>11,37-54⁽⁻⁾</u>	
130	Kwas faryzeuszów. Pomoc Ducha Świętego	199		13,11	<u>12,1.11-12</u>	
131	Ostrzeżenie przed chciwością. Przypowieść o nierozsądnym bogaczu	200-201			<u>12,13-21</u>	
132	Gotowość na przyjście Pana	202			<u>12,35-40⁽⁻⁾</u>	
133	Przypowieść o wiernym i niewiernym słudze	203	24,45-51		<u>12,41-48</u>	
134	Właściwy osąd chwili obecnej	204			<u>12,54-56⁽⁻⁾</u>	
135	Wezwanie do nawrócenia. Nieurodzajny figowiec. Uzdrawienie kobiety w szabat	205-207			<u>13,1-17⁽⁻⁾</u>	
136	Jezus udaje się do Jerozolimy	208			<u>13,22⁽⁻⁾</u>	
137	Chrystus – jedno z Ojcem. Jezus udaje się do Perei	209-210				<u>10,22-42</u>
138	Odrzuceni i powołani. Chytry Herod	211-212			<u>13,23-33</u>	
139	Nieszczęsne miasto	213	23,37-39		<u>13,34-35</u>	
140	Nowe uzdrowienie w szabat. Skromność. Kogo zapraszać na ucztę. Przypowieść o uczcie. Obowiązki uczniów Jezusa	214-218			<u>14,1-33</u>	
141	Zgubiona drachma	219			<u>15,1-3.8-10⁽⁻⁾</u>	
142	Syn marnotrawny. Obrotny rządca. Dobry użytek z pieniądza	220-222			<u>16,1-12</u>	
143	Faryzejska świętość	223			<u>16,14-15</u>	
144	Bogacz i ubogi Łazarz	224			<u>16,19-31</u>	
145	Moc wiary. Służyć z pokorą. Dziesięciu trędowatych. Przyjście królestwa Bożego. Dzień Syna Człowieczego. Przypowieść o sędzim i wdowie. Faryzeusz i celnik	225-231			<u>17,5-18,14</u>	
146	Nierozerwalność małżeństwa	232	<u>19,3-9</u>	10,2-12		
147	Dobrowolna bezżenność	233	<u>19,10-12</u>			
148	Jezus błogosławi dzieci. Bogaty młodzieniec. Niebezpieczeństwo bogactw. Nagroda za dobrowolne ubóstwo	233-237	<u>19,13-30</u>	10,13-31	18,15-30	
149	Przypowieść o robotnikach w winnicy	238	<u>20,1-16</u>			
150	Wskrzeszenie Łazarza. Narada Sanhedrynu. W Efraim	239-241				<u>11,1-57</u>
151	Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania	242	20,17-19	10,32-34	<u>18,31-34</u>	
152	Synowie Zebedeusza. Przełożenie jest służbą	243-244	<u>20,20-28</u>	10,35-45		

Z13/7. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (7/9)

Lp	Zakres tematyczny fragmentów	CE	Mt	Mk	Łk	J
153	Niewidomi pod Jerychem	245	20,29-34	10,46-52	<u>18,35-43</u>	
154	Zacheusz. Przypowieść o minach	246-247			<u>19,1-28</u>	
155	Namaszczenie w Betanii	248	26,6-13 ^(*)	14,3-9 ^(*)		<u>12,1-11</u>
156	Uroczysty wjazd do Jerozolimy	249	21,1-9	11,1-10	<u>19,29-40</u>	12,12-19
157	Zapowiedź upadku miasta – płacz nad Jerozolimą	250			<u>19,41-44</u>	
158	Wypędzenie przekupniów	251	21,10-13	11,15-17	<u>19,45-46</u>	
159	Godzina Syna Człowieczego	252				<u>12,20-24.26-36</u>
160	Jezus w świątyni. Nieurodzajny figowiec	253-254	<u>21,14-19</u>	11,11-14 ^(†)		
161	Nauczanie w świątyni (summarium) – knowania członków Sanhedrynu	255		11,18-19	<u>19,47-48</u>	
162	Wiara i modlitwa – uschnięcie figi	256	<u>21,20-22</u>	11,20-26		
163	Pytanie o władzę	257	<u>21,23-27</u>	11,27-33	20,1-8	
164	Przypowieść o dwóch synach	258	<u>21,28-32</u>			
165	Przypowieść o przewrotnych rolnikach. Usiłowanie pochycenia Jezusa	259-260	<u>21,33-46</u>	12,1-12	20,9-19	
166	Przypowieść o uczcie królewskiej	261	<u>22,1-14</u>			
167	Sprawa podatku. Sprawa zmartwychwstania	262-263	<u>22,15-33</u>	12,13-27	20,20-40	
168	Największe przykazanie	264	<u>22,34-40</u>	12,28-34		
169	Mesjasz Synem Bożym. Ostrzeżenie przed uczonymi w Piśmie	265-266	<u>22,41-23,12</u>	12,35-40	20,41-47	
170	Biada obłudnikom	267	<u>23,13-36</u>			
171	Wdowi grosz	268		<u>12,41-44</u>	21,1-4	
172	Niedowiarstwo Żydów. Ostatnia mowa publiczna	269-270				<u>12,37-50</u>
173	Mowa eschatologiczna: zapowiedź zniszczenia świątyni, początek boleści, prześladowanie uczniów	271-274	24,1-22⁽⁻⁾	<u>13,1-10.12-20</u>	21,5-24	
174	Mowa eschatologiczna: fałszywi mesjasze i prorocy	275	24,23-28	<u>13,21-23</u>		
175	Mowa eschatologiczna: przyjście Chrystusa; przykład z figowca	276-277	24,29-36	<u>13,24-32</u>	21,25-33	
176	Mowa eschatolog.: nieznaný czas przyjścia	278	<u>24,37-41</u>			
177	Mowa eschatologiczna: potrzeba czujności	279	24,42-44	<u>13,33</u>	21,34-36	
178	Mowa eschat.: przypowieść o czuwaniu	280		<u>13,34-37</u>		
179	Mowa eschatologiczna: przypowieść o dziesięciu pannach, przypowieść o talentach, Sąd Ostateczny	281-283	<u>25,1-46⁽⁻⁾</u>			

Z13/8. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (8/9)

Lp	Zakres treściowy	CE	Mt	Mk	Łk	J
180	Ostatnie dni Jezusa	284			<u>21,37-38</u>	
181	Ostatnia zapowiedź męki	285	<u>26,1-2</u>			
182	Postanowienie Sanhedrynu	286	26,3-5	14,1-2	<u>22,1-2</u>	
183	Zdrada Judasza. Przygotowanie Paschy	287-288	26,14-19 ⁽⁻⁾	14,10-16 ⁽⁻⁾	<u>22,3-13</u>	
184	Początek uczty paschalnej	289	26,20	14,17	<u>22,14-18</u>	13,1a
185	Spór o pierwszeństwo	290			<u>22,24-30⁽⁻⁾</u>	
186	Umycie nóg uczniom. Znaczenie symbolicznej czynności Jezusa	291-292				<u>13,1b-19</u>
187	Wyjawienie zdrajcy	293	26,21-25	14,18-21	22,21-23 ^(†)	<u>13,20-32⁽⁻⁾</u>
188	Ustanowienie Eucharystii; dod. wersety 1 Kor 11,23-26	294	26,26-29	<u>14,22-25</u>	22,19-20 ^(†)	
189	Mowa pożegnalna: nowe przykazanie, „Panie dokąd idziesz ?”	295-296				<u>13,33-36</u>
190	Mowa pożegnalna - do domu Ojca, zapowiedź posłania Ducha Parakleta, objawienie miłości Bożej, posłannictwo Ducha, zjednoczenie z Chrystusem, prawa przyjaźni z Chrystusem, nienawiść świata, świadectwo Ducha Świętego, przestroga, sąd Ducha Świętego, zapowiedź powtórnego przyjścia, prośby w imię Jezusa, zapowiedź ucieczki uczniów. Modlitwa arcykapłańska Chrystusa - w obliczu dokonanego dzieła, prośba za uczniów, prośba za przyszły Kościół	297-312				<u>14,1-17,26⁽⁻⁾</u>
191	Wyjście na Górę Oliwną: przepowiednia zaparcia się Piotra, dwa miecze	313	<u>26,30-35</u>	14,26-31	22,31-39 ⁽⁻⁾	13,37-38 ^(†) ; 18,1a
192	Modlitwa i trwoga konania – Getsemani. Pojmanie Jezusa	314-315	<u>26,36-56</u>	14,32-53	22,40-53	18,1b-12
193	Przed Annaszem	316	26,58 ⁽⁻⁾	14,54	22,54-55	<u>18,13-18,19-24</u>
194	Przed Kajfaszem i Sanhedrynem	317	26,57.59-68	<u>14,53.55-65</u>		
195	Zaparcie się Piotra po trzykroć	318	26,69-75	14,66-72	22,56-62	<u>18,17-18,25-27</u>
196	Jezus wyszydzony	319			<u>22,63-65</u>	
197	Przed zgromadzeniem Sanhedrynu	320	27,1	15,1a	<u>22,66-71</u>	
198	Przekazanie Jezusa Piłatowi	321	27,2	15,1b	<u>23,1</u>	18,28
199	Koniec zdrajcy	322	<u>27,3-10</u>			
200	Przesłuchanie przed Piłatem	323	27,11-14	15,2-5	23,2-7	<u>18,29-38</u>
201	Jezus przed Herodem. Jezus ponownie przed Piłatem	324-325			<u>23,8-16</u>	
202	Jezus odrzucony przez swój naród	326	27,15-23	15,6-14	<u>23,17-23</u>	
203	„Oto człowiek”. Ostatnie przesłuchanie Jezusa	327-328	27,26-31a ⁽⁻⁾	15,15-20a		<u>19,1-15⁽⁻⁾</u>

Z13/9. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (9/9)

Lp	Zakres treściowy	CE	Mt	Mk	Łk	J
203	„Oto człowiek”. Ostatnie przesłuchanie Jezusa	327-328	27,26-31a ⁽⁻⁾	15,15-20a		<u>19,1-15⁽⁻⁾</u>
204	Wyrok	329	27,24-25 ^(†)		23,24-25	<u>19,13-16a</u>
205	Droga krzyżowa	330	27,31b-32	15,20b-21	23,26-32	<u>19,16b-17a</u>
206	Ukrzyżowanie	331	27,33-35a.38	15,22-23.25.27-28	23,33-34a	<u>19,17b-18</u>
207	Napis na krzyżu	332	27,37	15,26	23,38 ^(*)	<u>19,19-22</u>
208	Rzucanie losu o szaty	333	27,35b-36 ^(†)	15,24 ^(†)	23,34b	<u>19,23-24</u>
209	Wyszydzenie na krzyżu. Nawrócony złoczyńca	334-335	27,39-44	15,29-33	<u>23,35-37.39-43</u>	
210	Testament dany z krzyża	336				<u>19,25-27</u>
211	Śmierć Jezusa	337	27,45-54	15,33-39	23,44-48	<u>19,28-30</u>
212	Kobiety pod krzyżem	338	27,55-56	<u>15,40-41</u>	23,49	
213	Przebicie boku	339				19,31-37
214	Złożenie Jezusa do grobu	340	27,57-61	15,42-47	23,50-56	<u>19,38-42</u>
215	Straż przy grobie	341	<u>27,62-66</u>			
216	Pusty grób	342	<u>28,1-4</u>	16,1-4	24,1-2	20,1
217	Wieść dla Piotra i Jana	343				<u>20,2</u>
218	Angelofania przy grobie Jezusa	344	28,5-7	16,5-8a	<u>24,3-8</u>	
219	Jezus ukazuje się niewiastom	345	<u>28,8a.9-10</u>			
220	Piotr i Jan przy grobie	346			24,12	<u>20,3-10</u>
221	Zmartwychwstały ukazuje się Marii Magdalenie	347		16,9-11		<u>20,11-18</u>
222	Przekupienie straży	348	<u>28,11-15</u>			
223	Powiadomienie uczniów	349	28,8		<u>24,9-11</u>	
224	Uczniowie z Emaus (dod. wers.: 1Kor 15,5a)	350		16,12-13	<u>24,13-35</u>	
225	Jezus ukazuje się apostołom	351		16,14	<u>24,36-43</u>	20,19-23
226	Niewierny Tomasz (dod.wers.: 1Kor 15,5b)	352				<u>20,24-29</u>
227	Zmartwychwstały ukazuje się w Galilei. Piotr otrzymuje władzę pasterską. Odmienny los umiłowanego ucznia	353-355				<u>21,1-23⁽⁻⁾</u>
228	Ostatni nakaz – ukazanie się na górze w Galilei (dod. wers.: 1Kor 15,6)	356	<u>28,16-20</u>	16,15-18		
229	Ostatnie pouczenia (dod. wers.: Dz. 1,3-8)	357			<u>24,44-49</u>	
230	Wniebowstąpienie (dod. wers.: Dz. 1,9-12)	358		16,19-20	<u>24,50-53</u>	
231	Zakończenie św. Jana Ewangelisty	359				<u>20,30-31^(†); 21,24-25</u>

OŚ CHRONOLOGICZNO NARRACYJNA SYNOPSY

Oś chronologiczno narracyjna synopsy to kompletny zestaw odcinków konstrukcyjnych synopsy połączonych ze sobą poprzez rozdziały węzłowe wyczerpujący cały zakres treści czterech ewangelii ułożony w sposób chronologiczno narracyjny.

Przez **odcinek konstrukcyjny** synopsy należy rozumieć ciągły fragment z jednej ewangelii wokół którego układane są w formie paralelnych perykop fragmenty z pozostałych ewangelii.

Rozdział węzłowy to rozdział z równolegle cytowanej ewangelii w stosunku do ewangelii na której opiera się dany odcinek konstrukcyjny synopsy, o ile rozdział ten jest już fragmentem nowego odcinka konstrukcyjnego synopsy – mówiąc prościej, jeśli rozdział ten wpisuje się w ciąg rozdziałów ewangelii ułożonych zgodnie z numeracją ewangelii i o których można również założyć, że są ułożone w sposób chronologiczno narracyjny.

Wykaz perykop stanowiących odcinki konstrukcyjne synopsy dla osi chronologiczno narracyjnej w kolejnych rozdziałach jest zawarty w zestawieniu 2, poniżej.

Z14/1. Oś chronologiczno narracyjna synopsy (1/3)

CE	Mt	Mk	Łk	J	Ile sum. rozdz. z CE			
					Mt	Mk	Łk	J
1		1,1				1		
2				1,18				1
3-10			1,1-1,80				8	
11	1,1-17				1			
12-27			2,1-4,13				24	
28-36				1,19-2,13.23-3,36				10
37			3,19-20				25	
38-42				4,1-4,54				15
43			4,16-30				26	
44	4,13-16				2			
45		1,16-20				2		
46-58			4,31-6,11				39	
59-60		3,7-3,19				4		
61-62	4,24-5,12				4			
63			6,24-26				40	
64-81	5,13-7,6				22			
82			6,39-40				41	
83-90	7,7-8,1; 8,5-13				30			
91-96			7,11-8,3				47	
97		3,20-21				5		
98-101	12,22-12,37				34			

Z14/2. Oś chronologiczno narracyjna synopsy (2/3)

CE	Mt	Mk	Łk	J	Ile sum. rozdz. z CE			
					Mt	Mk	Łk	J
102-104			11,24-32				50	
105-111		3,31-4,29				12		
112-120	13,24-13,53				43			
121-123		4,35-5,43				15		
124-133	9,27-11,1				53			
134		6,19-29				16		
135-136			9,7-9,10a				52	
137-146				6,1-7,1				25
147-149	15,1-28				56			
150		7,31-37				17		
151-154	15,29-16,12				60			
155		8,22-26				18		
156-164	16,13-18,5				69			
165		9,38-40				19		
166-172	18,6-19,2				76			
173			9,52-56				53	
174-184				7,2-10,21				36
185-190			9,57-10,24				59	
191	11,28-30				77			
192-208			10,25-13,22				76	
209-210				10,22-42				38
211-231			13,23-18,14				97	
232-238	19,3-20,16				84			
239-241				11,1-57				41
242			18,31-34				98	
243-244	20,20-28				86			
245-247			18,35-19,28				101	
248				12,1-11				42
249-251			19,29-19,46				104	
252				12,20-24.26-36				43
253-254	21,14-19				88			
255			19,47-48				105	
256-267	21,20-23,36				100			
268		12,41-44				20		
269-270				12,37-50				45

Z14/3. Oś chronologiczno narracyjna synopsy (3/3)

CE	Mt	Mk	Łk	J	Ile sum. rozdz. z CE			
					Mt	Mk	Łk	J
271-277		12,41-13,32				27		
278	24,37-41				101			
279-280		13,33-37				29		
281-283	25,1-46				104			
284			21,37-38				106	
285	26,1-2				105			
286-290			22,1-22,30				111	
291-293				13,1-32				48
294		14,22-25				30		
295-312				13,33-17,26				66
313-315	26,30-56				108			
316				18,13-18.19-24				67
317		14,53.55-65				31		
318				18,17-18.25-27				68
319-321			22,63-23,1				114	
322	27,3-10				109			
323				18,29-38				69
324-326			23,8-23,23				117	
327-333				19,1-19,24				76
334-335			23,35-37.39-43				119	
336-337				19,25-30				78
338		15,40-41				32		
339-340				19,31-42				80
341-342	27,62-28,4				111			
343				20,2				81
344			24,3-8				120	
345	28,8a.9-10				112			
346-347				20,3-20,18				83
348	28,11-15				113			
349-351			24,9-11.13-43				123	
352-355				20,24-21,23				87
356	28,16-20				114			
357-358			24,44-53				125	
359				20,30-31; 21,24-25				88

Podsumowanie: na 359 rozdziałów synopsy, oś synopsy przebiega przez 125 rozdziałów z wiodącą perykopą z Ewangelii Łukasza (co stanowi 35% ogólnej liczby rozdziałów), przez 113 rozdziałów z Ewangelii Mateusza (31%), przez 88 z Ewangelii Jana (25%) i przez 32 z Ewangelii Marka (9%). Oczywiście ta statystyka daje tylko bardzo pobieżny pogląd na rolę treści poszczególnych ewangelii w ostatecznym ukształtowaniu *Komparatywnej cytaty Ewangelii*. Znaczenie poszczególnych ewangelii można określić następująco:

⁽¹⁾ Ewangelia Jana posiada kluczowe znaczenie, jeśli chodzi o ustalenie ogólnej perspektywy i chronologii czasowej publicznej działalności Jezusa, oraz zawiera często unikalne treści nieobecne u synoptyków.

⁽²⁾ Ewangelia Łukasza pozwala na ustalenie ogólnej chronologii wydarzeń, szczególnie przed uroczystym wjazdem do Jerozolimy, a w warstwie treściowej zawiera m.in. *Ewangelię Dzieciństwa*.

⁽³⁾ Ewangelia Mateusza zawiera dobrą chronologię i opisy poszczególnych wydarzeń wraz z bogatym nauczaniem Jezusa, usystematyzowanym m.in. w formie *Kazania na Górze*.

⁽⁴⁾ Ewangelia Marka, uważana za najbardziej typiczną i najstarszą ewangelię jest bezcenna gdy chodzi o ustalenie chronologicznej kolejności wersetów w poszczególnych rozdziałach i wskazanie najbardziej podstawowego przekazu ewangelicznego.

Oczywiście oś synopsy można by też wyznaczyć na kilka innych sposobów, bo, jak można zauważyć, od rozdziału (CE249), *Uroczysty wjazd do Jerozolimy*, narracja we wszystkich czterech ewangeliiach biegnie praktycznie paralelnie i zgodnie z chronologią wydarzeń, a jeśli chodzi o ewangelie synoptyczne, to o zgodności w porządku narracji można mówić już nawet od rozdziału (CE242), *Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania*.

Prawdopodobną hipotezą, na temat tak dużej zgodności opisów w ewangeliiach ostatnich dni publicznej działalności Jezusa, jest bardzo szczególna, wyróżniona rola w katechezie apostoelskiej opowiadania – oraz być może związanego z tym opowiadaniem źródłowego opisu – na temat męki, śmierci i zmartwychwstania Chrystusa w pierwotnym kościele⁴⁰⁸³, co znalazło potem odbicie w ewangeliiach, przy zachowaniu pewnych pojedynczych, charakterystycznych różnic, pomiędzy ewangeliami⁴⁰⁸⁴. Nie przesądzając tutaj, czy tak rzeczywiście było, można wspomnieć, że zdaniem niektórych teologów (R. Pesch, G. Theissen) opis Męki Pańskiej⁴⁰⁸⁵ sporządzony przez Marka, jeszcze przed r. 40 po Chr., mógł stanowić swoistą „protoewangelię” wczesnego Kościoła. Również Joachim Gnilka⁴⁰⁸⁶ wymienia wśród pierwszych źródeł tradycji tzw. praopis Męki.

⁴⁰⁸³ E. DĄBROWSKI, *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, s.

⁴⁰⁸⁴ tamże, s. 26, 29-30.

⁴⁰⁸⁵ P. LISICKI, dz. cyt., s. 74.

⁴⁰⁸⁶ J. GNILKA, *Jezus z Nazaretu*, s. 38.

TOPOGRAFIA I CHRONOLOGIA KOMPARATYWNEJ CYTATY EWANGELII

Z15/1. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 1

Lp	Miejsce	Postacie	Czas	Rozdziały
1	—		Czas poza historią i czas Chrystusa	CE1-3
2	Jerozolima, Świątynia	Zachariasz	7 r. p.Chr.	CE4
3	Nazaret	Maryja, Archanioł Gabriel	6 r. p.Chr.	CE5
4	Ain Karim	Maryja, Elżbieta i Zachariasz	6 r. p.Chr.	CE6-9
5	Ain Karim (prawd.)	Jan Chrzciciel	6 r. p.Chr. – 27 rok	CE10
6	—			CE11
7	Nazaret — Betlejem	Święta Rodzina	6 r. p.Chr.	CE12
8	Betlejem	Święta Rodzina	6 r. p.Chr.	CE13-14
9	Jerozolima, Świątynia	Święta Rodzina, Symeon, Anna	5 r. p.Chr.	CE15
10	Betlejem	Święta Rodzina, Mędrcy ze Wschodu	5 r. p.Chr.	CE16
11	Betlejem — Egipt	Święta Rodzina	5 r. p.Chr.	CE17-18
12	Egipt — Nazaret	Święta Rodzina	4 r. p.Chr.	CE19
13	Jerozolima	Jezus, Maryja i Józef	6 rok	CE20
14	Nazaret	Jezus, Maryja i Józef	6-27 rok	CE21
15	Betania za Jordanem	Jan Chrzciciel	27 rok, grudzień	CE22-25
16	Betania za Jordanem	Jan Chrzciciel, Jezus	28 rok, styczeń	CE26
17	Góra Kuszenia (koło Jerycha)	Jezus	28 rok, styczeń-luty	CE27
18	Betania za Jordanem	Jan Chrzciciel, uczniowie, Jezus	28 rok, luty	CE28-29
19	Kana Galilejska. Kafarnaum	Jezus, Maryja, uczniowie	28 rok, marzec	CE30
20	Jerozolima	Jezus, Nikodem	28 rok, kwiecień-maj	CE31-34
21	Ainon koło Salim, Judea	Jezus i uczniowie	28 rok, maj	CE35-36
22	Macheront	Jan Chrzciciel	28 rok, maj	CE37
23	Judea — Samaria	Jezus	28 rok, maj	CE38
24	Samaria, Sychar	Jezus, mieszkańcy Sychar	28 rok, maj	CE39-40
25	Samaria — Galilea	Jezus	28 rok, maj	CE41
26	Kana	Jezus, syn dworzanina	28 rok, maj	CE42
27	Nazaret	Jezus, mieszkańcy Nazaretu	28 rok, maj	CE43
28	Kafarnaum	Jezus, uczniowie, mieszkańcy	28 rok, maj	CE44-48
29	Podróż po Palestynie	Jezus i uczniowie	28 rok, maj	CE49
30	Jezioro Genezaret w pobliżu Kafarnaum	Jezus, uczniowie, mieszkańcy	28 rok, maj	CE50-51
31	miasto w Galilei	Jezus, uczniowie, trędowaty	28 rok, czerwiec	CE52
32	Kafarnaum	Jezus, uczniowie, paralytyk, Lewi, faryzeusze	28 rok, czerwiec	CE53-58
33	Równina nad Jeziorem Galilejskim	Jezus, uczniowie, lud	28 rok, czerwiec	CE59
34	Góra Błogosławieństw	Jezus, Dwunastu, lud	28 rok, czerwiec	CE60-89

Z15/2. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 2

Lp	Miejsce	Postacie	Czas	Rozdziały
35	Kafarnaum	Jezus, setnik	28 rok, czerwiec	CE90
36	Nain	Jezus, młodzieniec z Nain	28 rok, lipiec	CE91
37	Galilea	Jezus, uczniowie, faryzeusze	28 rok, lipiec-wrzesień	CE92-96
38	Kafarnaum	Jezus, uczniowie, faryzeusze, lud	28 rok, październik-listopad	CE97-120
39	Kafarnaum — Gergeza (Kursi)	Jezus, uczniowie	28 rok, grudzień	CE121-122
40	Kafarnaum	Jezus, uczniowie, cierpiący	28 rok, grudzień	CE123-125
41	Galilea	Jezus, Dwunastu	29 rok, styczeń-luty	CE126-133
42	Macheront	Jan Chrzciciel, Herod Antypas	29 rok, marzec	CE134-135
43	Galilea	Jezus i Apostołowie	29 rok, marzec	CE136
44	Kafarnaum — Betsaida Julia (step)	Jezus, Apostołowie, lud	29 rok, kwiecień	CE137
45	Betsaida-Julia — Kafarnaum	Jezus, uczniowie	29 rok, kwiecień	CE138
46	Kafarnaum	Jezus, uczniowie	29 rok, kwiecień	CE139-141
47	Galilea — Jerozolima	Jezus, uczniowie	29 rok, kwiecień	CE142
48	Jerozolima	Jezus, uczniowie	29 rok, kwiecień	CE143-145
49	Galilea	Jezus, uczniowie	29 rok, maj	CE146
50	Galilea, prawd. Kafarnaum	Jezus, uczniowie, faryzeusze	29 rok, maj	CE147-148
51	Fenicja, Tyr	Jezus, kobieta kananejska	29 rok, maj	CE149
52	Dekapol, prawd. Hippos	Jezus, głuchoniemy	29 rok, czerwiec	CE150
53	Dekapol, Magdala	Jezus, lud	29 rok, czerwiec	CE151-152
54	Magdala — Betsaida Julia	Jezus, faryzeusze, uczniowie	29 rok, czerwiec	CE153
55	Betsaida Julia	Jezus, uczniowie, niewidomy	29 rok, czerwiec	CE154-155
56	Cezarea Filipowa	Jezus, uczniowie, lud	29 rok, lipiec	CE156-158
57	Góra Przemienienia Pańskiego	Jezus, uczniowie, epileptyk	29 rok, sierpień	CE159-161
58	Galilea	Jezus, uczniowie	29 rok, sierpień	CE162
59	Kafarnaum	Jezus, uczniowie	29 rok, sierpień	CE163-171
60	Galilea — Samaria — Judea: Jerozolima	Jezus, uczniowie, tłumy	29 rok, wrzesień	CE172
61	Miasteczko samarytańskie	Jezus, uczniowie	29 rok, wrzesień	CE173
62	Samaria — Judea: Jerozolima	Jezus, uczniowie	29 rok, październik	CE174
63	Jerozolima	Jezus, uczniowie, niewidomy, Żydzi	29 rok, październik	CE175-184
64	Judea	Jezus, uczony w Piśmie, siedemdziesięciu dwóch uczniów	29 rok, listopad	CE185-193
65	Betania	Jezus, Marta i Maria	29 rok, listopad	CE194
66	Góra Oliwna (wg tradycji)	Jezus, uczniowie	29 rok, listopad	CE195-196
67	Judea	Jezus, uczniowie, lud	29 rok, listopad-grudzień	CE197-207
68	Judea, droga do Jerozolimy	Jezus, uczniowie	29 rok, grudzień	CE208
69	Jerozolima	Jezus, uczniowie, Żydzi	29 rok, 21-28 grudzień	CE209
70	Perea, Betania za Jordanem	Jezus, uczniowie	29 rok grudzień	CE210
71	Perea	Jezus, uczniowie, faryzeusze, lud	30 rok styczeń	CE211-224

Z15/3. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 3

Lp	Miejsce	Postacie	Czas	Rozdziały
72	Galilea	Jezus, Apostołowie	30 rok, styczeń	CE225-226
73	Pogranicze Galilei i Samarii, Genin	Jezus, dziesięciu trędowatych	30 rok, luty	CE227
74	Dekapol	Jezus, faryzeusze, uczniowie	30 rok, luty	CE228-229
75	Perea	Jezus, uczniowie, faryzeusze, bogaty młodzieniec	30 rok, luty	CE230-238
76	Betania	Jezus, Marta, Łazarza, uczniowie, Żydzi	30 rok, pierwsza połowa marca	CE239
77	Jerozolima	Sanhedryn	30 rok, marzec	CE240
78	Efraim	Jezus, uczniowie	30 rok, marzec	CE241
79	Droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha	Jezus, uczniowie, Matka synów Zebedeusza	30 rok, marzec	CE242-244
80	Jerycho	Jezus, niewidomi, Zacheusz	30 rok, 30 marzec, czwartek	CE245-247
81	Betania	Jezus, Maria, Judasz	30 rok, 1 kwiecień, sobota	CE248
82	Betania — Jerozolima	Jezus, uczniowie, tłum ogromny	30 rok, 2 kwiecień, niedziela	CE249
83	Jerozolima	Jezus, uczniowie, lud, sprzedający	30 rok, 2 kwiecień, niedziela	CE250-252
84	Jerozolima — Betania	Jezus, niewidomi, chromi, Dwunastu	30 rok, 2 kwiecień, niedziela	CE253
85	Betania — Betfage	Jezus, uczniowie	30 rok, 3 kwiecień, poniedziałek	CE254
86	Jerozolima	Jezus, uczniowie, arcykapłani i uczeni w Piśmie	30 rok, 3 kwiecień, poniedziałek	CE255
87	Betania — Betfage	Jezus, uczniowie	30 rok, 4 kwiecień, wtorek	CE256
88	Jerozolima	Jezus, uczniowie, lud	30 rok, 4 kwiecień, wtorek	CE257-284
89	Jerozolima	Jezus, uczniowie, Sanhedryn, Judasz	30 rok, 5 kwiecień, środa	CE285-287
90	Jerozolima	Jezus, uczniowie	30 rok, 6 kwiecień, czwartek	CE288-314
91	Jerozolima	Jezus, Apostołowie, Judasz, Arcykapłani, Sanhedryn, Piłat, Herod, żołnierze, tłum, Maryja i kobiety, Józef z Arymatei.	30 rok, 7 kwiecień, piątek	CE315-340
92	Jerozolima	Straż	30 rok, 8 kwiecień, sobota	CE341
93	Jerozolima	Aniołowie, niewiasty, Maria Magdalena, Piotr i Jan, Zmartwychwstały Jezus, straż i arcykapłani	30 rok, 9 kwiecień, niedziela	CE342-349
94	Jerozolima — Emaus — Jerozolima	Uczniowie z Emaus i Zmartwychwstały Jezus	30 rok, 9 kwiecień, niedziela	CE350
95	Jerozolima, Wieczernik	Zmartwychwstały Jezus i Apostołowie bez Tomasza	30 rok, 9 kwiecień, niedziela	CE351

Z15/4. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 4

Lp	Miejsce	Postacie	Czas	Rozdziały
96	Jerozolima, Wieczernik	Zmartwychwstały Jezus i Apostołowie z Tomaszem	30 rok, 16 kwiecień, niedziela	CE352
97	Jezioro Genezaret	Jezus i Apostołowie	30 rok, około 24 kwietnia	CE353-355
98	Góra w Galilei	Jezus, uczniowie, lud	30 rok, pocz. maja	CE356
99	Jerozolima, Wieczernik	Jezus, Jedenastu	30 rok, 18 maja, czwartek	CE357
100	Jerozolima, Góra Oliwna	Jezus, Jedenastu	30 rok, 18 maja, czwartek	CE358
101	—	Uczeń (Jan Ewangelista)		CE359

PLAN SYNOPSY

Plan synopsy, z wyszczególnieniem poszczególnych części, rozdziałów, składowych perykop ewangelii w rozdziałach i lokalizacją chronologiczno–topograficzną dla wydarzenia ewangelicznego opisywanego w danym rozdziale jest zawarty bezpośrednio jako spis treści do zasadniczego rozdziału niniejszej pracy, tj. *Komparatywna cytata Ewangelii* (strona 3), dlatego tutaj nie będzie podawany.

PLAN KOMPARABLI

Poniżej (na następnej stronie) podano plan całej komparabli, będący wewnętrzną jej definicją, na którą się składa wykaz, wg kolejności ich występowania, elementarnych komparabli, tj. komparabli podstawowych, które są ciągłymi cytatami z jednej ewangelii i komparabli właściwych, które są wielocytatami, tzn. krótkimi cytatami z kilku ewangelii porównywanymi między sobą.

Oznaczenie komparabli składa się z litery „K” i numeru kolejnego po którym występuje znak dwukropka, jeśli jest to komparabla podstawowa, lub znak równości, jeśli jest to komparabla właściwa, a w nawiasie kwadratowym następuje lista cytatów składająca się na daną komparablę.

Plan Komparatywnej cytaty Ewangelii

K1:[Mk 1,1]; K2:[J 1,1-18]; K3:[Łk 1,1-80]; K4:[Mt 1,1-17]; K5:[Łk 3,23b-38]; K6:[Mt 1,18-25]; K7:[Łk 2,1-39a]; K8:[Mt 2,1-21]; K9:[Mt 2,22-23; Łk 2,39b]; K10:[Łk 2,40-3,2]; K11=[Mk 1,4; Łk 3,3; Mt 3,1]; K12=[Mt 3,2]; K13=[Mk 1,2-3; Mt 3,3; Łk 3,4]; K14:[Łk 3,5-6]; K15=[Mk 1,6; Mt 3,4]; K16=[Mk 1,5; Mt 3,5-6]; K17=[Mt 3,7; Łk 3,7]; K18=[Mt 3,8-9; Łk 3,8]; K19=[Mt 3,10; Łk 3,9]; K20:[Łk 3,10-15]; K21=[Łk 3,16a; Mt 3,11a; Mk 1,8a]; K22=[Łk 3,16b; Mt 3,11b; Mk 1,7]; K23=[Mk 1,8b; Mt 3,11c; Łk 3,16c]; K24=[Mt 3,12; Łk 3,17]; K25:[Łk 3,18]; K26=[Mk 1,9; Mt 3,13]; K27:[Mt 3,14-15]; K28=[Łk 3,21a; Mt 3,16a]; K29=[Mk 1,10; Łk 3,21b; Łk 3,22a; Mt 3,16b]; K30=[Mt 3,17; Mk 1,11; Łk 3,22b]; K31:[Łk 3,23a]; K32=[Mk 1,12; Mt 4,1; Łk 4,1]; K33=[Łk 4,2; Mk 1,13; Mt 4,2]; K34=[Mt 4,3; Łk 4,3]; K35=[Mt 4,4; Łk 4,4]; K36=[Mt 4,5-6; Łk 4,9-11]; K37=[Mt 4,7; Łk 4,12]; K38=[Mt 4,8; Łk 4,5]; K39=[Mt 4,9; Łk 4,6-7]; K40=[Mt 4,10; Łk 4,8]; K41=[Mt 4,11; Łk 4,13]; K42:[J 1,19-3,36]; K43=[Łk 3,19-20; Mk 6,17; Mt 14,3]; K44=[Mk 6,18; Mt 14,4]; K45:[J 4,1-2]; K46=[J 4,3; Łk 4,14a; Mk 1,14a; Mt 4,12]; K47:[J 4,4-45]; K48:[Łk 4,14b-15]; K49=[Mk 1,14b; Mt 4,17a]; K50=[Mk 1,15; Mt 4,17b]; K51:[J 4,46-54]; K52=[Mk 6,1a; Łk 4,16a; Mt 13,54a]; K53:[Mk 6,1b]; K54:[Łk 4,16b-22]; K55=[Mk 6,2; Mt 13,54b]; K56=[Mk 6,3a; Mt 13,55-56]; K57=[Mk 6,3b-4; Mt 13,57]; K58:[Łk 4,23-24]; K59=[Mk 6,5-6a; Mt 13,58]; K60:[Łk 4,25-30]; K61:[Mt 4,13-16]; K62=[Mk 1,16; Mt 4,18]; K63=[Mk 1,17; Mt 4,19]; K64=[Mk 1,18; Mt 4,20]; K65=[Mk 1,19; Mt 4,21]; K66=[Mk 1,20; Mt 4,22]; K67=[Mk 1,21; Łk 4,31]; K68=[Mk 1,22; Łk 4,32]; K69=[Mk 1,23; Łk 4,33]; K70=[Mk 1,24; Łk 4,34]; K71=[Mk 1,25; Łk 4,35a]; K72=[Mk 1,26; Łk 4,35b]; K73=[Mk 1,27; Łk 4,36]; K74=[Mk 1,28; Łk 4,37]; K75=[Mk 1,29; Łk 4,38a; Mt 8,14a]; K76=[Mt 8,14b; Mk 1,30; Łk 4,38b]; K77=[Mk 1,31; Mt 8,13]; K78=[Mk 1,32; Mt 8,16a; Łk 4,40a]; K79:[Mk 1,33]; K80=[Mt 8,16b; Łk 4,40b]; K81=[Łk 4,41; Mk 1,34]; K82:[Mt 8,17]; K83=[Mk 1,35; Łk 4,42a]; K84:[Mk 1,36-37]; K85:[Łk 4,42b]; K86=[Łk 4,43; Mk 1,38]; K87=[Mk 1,39; Mt 4,23; Łk 4,44]; K88:[Łk 5,1-11]; K89=[Łk 5,12; Mk 1,40; Mt 8,2]; K90=[Mk 1,41-42; Mt 8,3; Łk 5,13]; K91=[Mk 1,43-44; Mt 8,4; Łk 5,14]; K92=[Mk 1,45; Łk 5,15-16]; K93:[Mk 2,1]; K94=[Mk 2,2; Łk 5,17a]; K95:[Łk 5,17b]; K96=[Mk 2,3; Mt 9,2a; Łk 5,18]; K97=[Mk 2,4; Łk 5,19]; K98=[Mk 2,5; Mt 9,2b; Łk 5,20]; K99=[Mk 2,6-7; Mt 9,3; Łk 5,21]; K100=[Mk 2,8; Mt 9,4; Łk 5,22]; K101=[Mk 2,9; Mt 9,5; Łk 5,23]; K102=[Mk 2,10-11; Mt 9,6; Łk 5,24]; K103=[Mk 2,12a; Mt 9,7; Łk 5,25]; K104=[Mk 2,12b; Mt 9,8; Łk 5,26]; K105:[Mk 2,13]; K106=[Mk 2,14; Mt 9,9; Łk 5,27-28]; K107=[Łk 5,29; Mk 2,15; Mt 9,10]; K108=[Mk 2,16; Mt 9,11; Łk 5,30]; K109=[Mk 2,17a; Mt 9,12; Łk 5,31]; K110=[Mk 2,17b; Mt 9,13; Łk 5,32]; K111:[Mk 2,18a]; K112=[Mk 2,18b; Mt 9,14; Łk 5,33]; K113=[Mk 2,19a; Mt 9,15a; Łk 5,34]; K114:[Mk 2,19b]; K115=[Mk 2,20; Mt 9,15b; Łk 5,35]; K116=[Mk 2,21; Mt 9,16; Łk 5,36]; K117=[Mk 2,22; Mt 9,17; Łk 5,37-38]; K118:[Łk 5,39]; K119=[Mk 2,23; Mt 12,1; Łk 6,1]; K120=[Mk 2,24; Mt 12,2; Łk 6,2]; K121=[Mk 2,25; Mt 12,3; Łk 6,3]; K122=[Mk 2,26; Mt 12,4; Łk 6,4]; K123:[Mt 12,5-7]; K124:[Mk 2,27]; K125=[Mt 12,8; Mk 2,28; Łk 6,5]; K126=[Łk 6,6; Mk 3,1; Mt 12,9-10a]; K127=[Mk 3,2; Łk 6,7]; K128:[Mt 12,10b-12]; K129=[Mk 3,3; Łk 6,8]; K130=[Mk 3,4; Łk 6,9]; K131=[Mk 3,5; Mt 12,13; Łk 6,10]; K132=[Mk 3,6; Mt 12,14; Łk 6,11]; K133=[Mt 12,15a; Mk 3,7a; Łk 6,17a]; K134=[Łk 6,17b; Mk 3,7b-8]; K135:[Mk 3,9]; K136=[Mk 3,10; Mt 12,15b; Łk 6,18]; K137:[Łk 6,19]; K138:[Mk 3,11]; K139=[Mk 3,12; Mt 12,16]; K140:[Mt 12,17-21]; K141:[Łk 6,12]; K142=[Łk 6,13; Mt 10,1a; Mk 3,13]; K143:[Mk 3,14]; K144=[Mk 3,15; Mt 10,1b]; K145=[Mk 3,16-19; Mt 10,2-4; Łk 6,14-16]; K146:[Mt 4,24-5,1]; K147=[Mt 5,2; Łk 6,20a]; K148=[Łk 6,20b; Mt 5,3]; K149=[Łk 6,21b; Mt 5,4]; K150:[Mt 5,5]; K151=[Łk 6,21a; Mt 5,6]; K152:[Mt 5,7-10]; K153=[Mt 5,11; Łk 6,22]; K154=[Łk 6,23; Mt 5,12]; K155:[Łk 6,24-26]; K156:[Mk 9,49]; K157:[Mt 5,13a]; K158=[Mk 9,50a; Mt 5,13b; Łk 14,34]; K159=[Mt 5,13c; Łk 14,35a]; K160:[Mk 9,50b]; K161:[Łk 14,35b]; K162:[Mt 5,14]; K163=[Mt 5,15; Łk 11,33]; K164:[Mt 5,16]; K165:[Łk 16,16]; K166:[Mt 5,17]; K167=[Mt 5,18; Łk 16,17]; K168:[Mt 5,19-24]; K169:[Łk 12,57]; K170=[Mt 5,25; Łk 12,58]; K171=[Mt 5,26; Łk 12,59]; K172:[Mt 5,27-31]; K173=[Mt 5,32; Łk 16,18]; K174:[Mt 5,33-38]; K175=[Mt 5,39; Łk 6,29a]; K176=[Mt 5,40; Łk 6,29b]; K177:[Mt 5,41]; K178=[Mt 5,42; Łk 6,30]; K179:[Mt 5,43]; K180=[Mt 5,44; Łk 6,27-28]; K181:[Mt 5,45]; K182=[Mt 5,46; Łk 6,32]; K183:[Mt 5,47]; K184:[Łk 6,33-35]; K185=[Łk 6,36; Mt 5,48]; K186:[Mt 6,1-8a]; K187:[Mt 6,16-19]; K188:[Łk 12,33a]; K189=[Łk 12,33b; Mt 6,20]; K190=[Mt 6,21; Łk 12,34]; K191=[Mt 6,22; Łk 11,34a]; K192=[Mt 6,23a; Łk 11,34b]; K193:[Mt 6,23b]; K194:[Łk 11,35-36]; K195=[Mt 6,24; Łk 16,13]; K196=[Łk 12,22; Mt 6,25a]; K197=[Łk 12,23; Mt 6,25b]; K198=[Mt 6,26; Łk 12,24]; K199=[Mt 6,27; Łk 12,25]; K200:[Mt 6,28a]; K201:[Łk 12,26]; K202=[Mt 6,28b; Łk 12,27a]; K203=[Mt 6,29; Łk 12,27b]; K204=[Mt 6,30; Łk 12,28]; K205=[Mt 6,31; Łk 12,29]; K206=[Mt 6,32; Łk 12,30]; K207=[Mt 6,33; Łk 12,31]; K208:[Mt 6,34]; K209:[Łk 12,32]; K210=[Mt 7,1; Łk 6,37]; K211:[Łk 6,38a]; K212=[Łk 6,38b; Mt 7,2]; K213=[Mt 7,3; Łk 6,41]; K214=[Mt 7,4; Łk 6,42a]; K215=[Mt 7,5; Łk 6,42b]; K216:[Mt 7,6]; K217:[Łk 6,39-40]; K218=[Łk 11,9; Mt 7,7]; K219=[Mt 7,8; Łk 11,10]; K220=[Mt 7,9; Łk 11,11a]; K221=[Mt 7,10; Łk 11,11b]; K222:[Łk 11,12]; K223=[Mt 7,11; Łk 11,13]; K224=[Mt 7,12a; Łk 6,31]; K225:[Mt 7,12b]; K226:[Mt 7,13-17]; K227=[Mt 7,18; Łk 6,43]; K228:[Łk 6,44]; K229:[Mt 7,19]; K230:[Łk 6,45]; K231:[Mt 7,20]; K232:[Łk 6,46]; K233:[Mt 7,21-23]; K234:[Łk 6,47]; K235=[Łk 6,48a; Mt 7,24]; K236=[Mt 7,25; Łk 6,48b]; K237=[Mt 7,26; Łk 6,49a]; K238=[Mt 7,27; Łk 6,49b]; K239:[Mt 7,28-8,1]; K240=[Łk 7,1; Mt 8,5a]; K241:[Łk 7,2]; K242=[Mt 8,5b-6; Łk 7,3]; K243:[Łk 7,4-5]; K244:[Mt 8,7]; K245:[Łk 7,6a]; K246=[Łk 7,6b-7; Mt 8,8]; K247=[Mt 8,9; Łk 7,8]; K248=[Mt 8,10; Łk 7,9]; K249:[Mt 8,11-13a]; K250=[Mt 8,13b; Łk 7,10]; K251:[Łk 7,11-18a]; K252=[Łk 7,18b-19; Mt 11,2-3]; K253:[Łk 7,20-21]; K254=[Mt 11,4; Łk 7,22a]; K255=[Mt 11,5; Łk 7,22b]; K256=[Mt 11,6; Łk 7,23]; K257=[Mt 11,7; Łk 7,24]; K258=[Mt 11,8; Łk 7,25]; K259=[Mt 11,9; Łk 7,26]; K260=[Mt 11,10; Łk 7,27]; K261=[Mt 11,11; Łk 7,28]; K262:[Mt 11,12-15]; K263:[Łk 7,29-30]; K264=[Mt 11,16a; Łk 7,31]; K265=[Łk 7,32a; Mt 11,16b]; K266=[Mt 11,17; Łk 7,32b]; K267=[Mt 11,18; Łk 7,33]; K268=[Mt 11,19a; Łk 7,34]; K269=[Mt 11,19b; Łk 7,35]; K270:[Łk 7,36-8,3]; K271:[Mk 3,20-21]; K272:[Mt 12,22a]; K273=[Łk 11,14a; Mt 12,22b]; K274=[Łk 11,14b; Mt 12,23]; K275=[Mk 3,22; Mt 12,24; Łk 11,15]; K276:[Mk 3,23]; K277=[Mk 3,24-25; Mt 12,25; Łk 11,17]; K278=[Mk 3,26; Mt 12,26; Łk 11,18a]; K279:[Łk 11,18b]; K280=[Mt 12,27; Łk 11,19]; K281=[Mt 12,28; Łk 11,20]; K282=[Mt 12,29; Mk 3,27]; K283:[Łk 11,21-22]; K284=[Mt 12,30; Łk 11,23]; K285=[Mk 3,28; Mt 12,31a]; K286:[Mt 12,31b]; K287=[Mt 12,32a; Łk 12,10a]; K288=[Mt 12,32b; Mk 3,29; Łk 12,10b]; K289:[Mk 3,30]; K290:[Mt 12,33-37]; K291=[Mt 12,43a; Łk 11,24a]; K292:[Mt 12,43b-44a; Łk 11,24b]; K293=[Mt 12,44b; Łk 11,25]; K294=[Mt 12,45a; Łk 11,26]; K295:[Mt 12,45b]; K296:[Łk 11,27-28]; K297=[Mt

12,38; Łk 11,16]; K298=[Mt 12,39; Łk 11,29]; K299=[Mt 12,40; Łk 11,30]; K300=[Mt 12,41; Łk 11,32]; K301=[Mt 12,42; Łk 11,31]; K302=[Mt 12,46; Mk 3,31; Łk 8,19]; K303=[Mk 3,32; Mt 12,47; Łk 8,20]; K304=[Mk 3,33; Mt 12,48]; K305=[Mk 3,34; Mt 12,49]; K306=[Mk 3,35; Mt 12,50; Łk 8,21]; K307:[Mt 13,1]; K308:[Mk 4,1a]; K309=[Mt 13,2; Mk 4,1b]; K310:[Mk 4,2]; K311:[Łk 8,4]; K312=[Mk 4,3; Łk 8,5a; Mt 13,3]; K313=[Mk 4,4; Mt 13,4; Łk 8,5b]; K314=[Mk 4,5; Mt 13,5; Łk 8,6]; K315=[Mk 4,6; Mt 13,6]; K316=[Mk 4,7; Mt 13,7; Łk 8,7]; K317=[Mk 4,8; Mt 13,8; Łk 8,8a]; K318=[Mk 4,9; Mt 13,9; Łk 8,8b]; K319=[Mk 4,10; Mt 13,10; Łk 8,9]; K320=[Mk 4,11; Mt 13,11; Łk 8,10a]; K321:[Mt 13,12]; K322=[Mt 13,13; Mk 4,12a; Łk 8,10b]; K323:[Mt 13,14]; K324=[Mt 13,15; Mk 4,12b]; K325:[Mt 13,16-17]; K326:[Mk 4,13]; K327=[Mt 13,18; Łk 8,11a]; K328:[Łk 8,11b]; K329:[Mk 4,14]; K330=[Mk 4,15; Mt 13,19; Łk 8,12]; K331=[Mk 4,16; Mt 13,20; Łk 8,13a]; K332=[Mk 4,17; Mt 13,21; Łk 8,13b]; K333=[Mk 4,18-19; Mt 13,22; Łk 8,14]; K334=[Mk 4,20; Mt 13,23; Łk 8,15]; K335=[Mk 4,21; Łk 8,16]; K336=[Mk 4,22; Łk 8,17]; K337:[Mk 4,23]; K338=[Mk 4,24a; Łk 8,18a]; K339:[Mk 4,24b]; K340=[Mk 4,25; Łk 8,18b]; K341:[Mk 4,26-29]; K342:[Mt 13,24-30]; K343=[Mk 4,30; Łk 13,18]; K344:[Mt 13,31a]; K345=[Mk 4,31; Mt 13,31b-32a; Łk 13,19a]; K346=[Mk 4,32; Mt 13,32b; Łk 13,19b]; K347:[Łk 13,20]; K348=[Mt 13,33; Łk 13,21]; K349=[Mk 4,33-34a; Mt 13,34]; K350:[Mt 13,35]; K351:[Mk 4,34b]; K352:[Mt 13,36-53]; K353=[Mk 4,35; Mt 8,18; Łk 8,22]; K354=[Mt 8,23; Mk 4,36]; K355=[Łk 8,23; Mk 4,37-38a; Mt 8,24]; K356=[Mk 4,38b; Mt 8,25; Łk 8,24a]; K357=[Mk 4,39; Łk 8,24b; Mt 8,26b]; K358=[Mt 8,26a; Mk 4,40; Łk 8,25a]; K359=[Mk 4,41; Mt 8,27; Łk 8,25b]; K360=[Mk 5,1; Mt 8,28a; Łk 8,26]; K361=[Mk 5,2; Łk 8,27a; Mt 8,28b]; K362=[Mk 5,3; Łk 8,27b]; K363:[Mk 5,4-5]; K364=[Mk 5,6; Łk 8,28a]; K365=[Mk 5,7; Mt 8,29; Łk 8,28b]; K366=[Łk 8,29a; Mk 5,8]; K367:[Łk 8,29b]; K368=[Mk 5,9; Łk 8,30]; K369=[Mk 5,10; Łk 8,31]; K370=[Mk 5,11; Mt 8,30; Łk 8,32a]; K371=[Mk 5,12; Mt 8,31; Łk 8,32b]; K372=[Mk 5,13; Mt 8,32; Łk 8,32c-33]; K373=[Mk 5,14a; Mt 8,33; Łk 8,34]; K374=[Mk 5,14b; Mt 8,34a; Łk 8,35a]; K375=[Mk 5,15; Łk 8,35b]; K376=[Mk 5,16; Łk 8,36]; K377=[Mk 5,17; Mt 8,34b; Łk 8,37a]; K378=[Mk 5,18; Łk 8,37b-38a]; K379=[Mk 5,19; Łk 8,38b-39]; K380:[Mk 5,20]; K381=[Mt 9,1; Mk 5,21; Łk 8,40]; K382=[Mk 5,22-23; Mt 9,18; Łk 8,41-42a]; K383=[Mk 5,24; Mt 9,19; Łk 8,42b]; K384=[Mk 5,25-26; Łk 8,43; Mt 9,20a]; K385=[Mt 9,20b; Mk 5,27; Łk 8,44a]; K386=[Mk 5,28; Mt 9,21]; K387=[Mt 9,22b; Łk 8,44b; Mk 5,29]; K388:[Mk 5,30a]; K389=[Mk 5,30b; Łk 8,45a]; K390=[Mk 5,31; Łk 8,45b]; K391:[Łk 8,46]; K392:[Mk 5,32]; K393=[Mk 5,33; Łk 8,47]; K394=[Mk 5,34; Łk 8,48; Mt 9,22a]; K395=[Mk 5,35; Łk 8,49]; K396=[Mk 5,36; Łk 8,50]; K397:[Mk 5,37-38a]; K398:[Łk 8,51]; K399=[Mk 5,38b-39; Łk 8,52; Mt 9,23-24a]; K400=[Mk 5,40a; Mt 9,24b; Łk 8,53]; K401=[Mk 5,40b; Mt 9,25a]; K402=[Mt 9,25b; Łk 8,54; Mk 5,41]; K403=[Mk 5,42-43; Łk 8,55-56]; K404:[Mt 9,26-34]; K405=[Mk 6,6b; Mt 9,35a]; K406:[Mt 9,35b-38]; K407=[Mk 6,7; Łk 9,1; Mt 10,5a]; K408:[Mt 10,5b-6]; K409=[Mt 10,7; Łk 9,2]; K410:[Mt 10,8-9]; K411=[Mt 10,10a; Mk 6,8; Łk 9,3a]; K412:[Mt 10,10b]; K413=[Łk 9,3b; Mk 6,9]; K414=[Mk 6,10; Mt 10,11; Łk 9,4]; K415:[Mt 10,12-13]; K416=[Mk 6,11; Mt 10,14; Łk 9,5]; K417:[Mt 10,15-16]; K418:[Łk 9,6]; K419:[Mt 10,17-26a]; K420=[Mt 10,26b; Łk 12,2]; K421=[Mt 10,27; Łk 12,3]; K422=[Mt 10,28a; Łk 12,4]; K423=[Mt 10,28b; Łk 12,5]; K424=[Mt 10,29; Łk 12,6]; K425=[Mt 10,30; Łk 12,7a]; K426=[Mt 10,31; Łk 12,7b]; K427=[Mt 10,32; Łk 12,8]; K428=[Mt 10,33; Łk 12,9]; K429:[Łk 12,49-50]; K430=[Mt 10,34; Łk 12,51]; K431:[Łk 12,52]; K432=[Łk 12,53; Mt 10,35-36]; K433:[Mt 10,37-38]; K434=[Mt 10,39; J 12,25]; K435:[Mt 10,40-41]; K436=[Mk 9,41; Mt 10,42]; K437:[Mt 11,1]; K438:[Mk 6,12-13]; K439:[Mk 6,19-20]; K440:[Mt 14,5]; K441=[Mk 6,21; Mt 14,6a]; K442=[Mk 6,22a; Mt 14,6b]; K443:[Mk 6,22b-23]; K444:[Mt 14,7]; K445:[Mk 6,24]; K446=[Mk 6,25; Mt 14,8]; K447=[Mk 6,26; Mt 14,9]; K448=[Mk 6,27a; Mt 14,10]; K449:[Mk 6,27b]; K450=[Mk 6,28; Mt 14,11]; K451=[Mk 6,29; Mt 14,12a]; K452:[Mt 14,12b]; K453=[Mt 14,1; Mk 6,14a; Łk 9,7a]; K454:[Łk 9,7b]; K455=[Mk 6,14b; Mt 14,2]; K456=[Mk 6,15; Łk 9,8]; K457=[Mk 6,16; Łk 9,9a]; K458:[Łk 9,9b]; K459=[Mk 6,30; Łk 9,10a]; K460:[Mk 6,31]; K461=[Mk 6,32; Mt 14,13a; Łk 9,10b; J 6,1]; K462=[Mk 6,33; Mt 14,13b; Łk 9,11a; J 6,2]; K463=[Mk 6,34a; Mt 14,14a]; K464:[J 6,3-4]; K465=[Mk 6,34b; Mt 14,14b; Łk 9,11b]; K466=[Mk 6,35-36; Mt 14,15; Łk 9,12]; K467=[Mk 6,37a; Mt 14,16; Łk 9,13a]; K468:[J 6,5-6]; K469=[J 6,7; Mk 6,37b]; K470:[Mk 6,38a]; K471:[J 6,8]; K472=[J 6,9; Mk 6,38b; Mt 14,17; Łk 9,13b]; K473:[Mt 14,18]; K474=[Mt 14,19a; J 6,10a]; K475=[J 6,10b; Łk 9,14a]; K476=[Łk 9,14b-15; Mk 6,39-40]; K477=[Mk 6,41; Mt 14,19b; Łk 9,16; J 6,11]; K478=[Mt 14,20a; Mk 6,42; Łk 9,17a]; K479:[J 6,12]; K480=[J 6,13; Mk 6,43; Mt 14,20b; Łk 9,17b]; K481=[Mk 6,44; Mt 14,21]; K482:[J 6,14-15]; K483=[Mk 6,45; Mt 14,22]; K484=[Mk 6,46; Mt 14,23a]; K485:[J 6,16-17a]; K486=[Mk 6,47; Mt 14,23b; J 6,17b]; K487=[Mt 14,24; J 6,18]; K488=[Mk 6,48; Mt 14,25]; K489=[J 6,19; Mk 6,49; Mt 14,26]; K490:[Mk 6,50b]; K491=[Mk 6,50b; Mt 14,27; J 6,20]; K492:[Mt 14,28-31]; K493=[Mt 14,32; Mk 6,51a]; K494:[Mk 6,51b-52]; K495:[Mt 14,33]; K496:[J 6,21]; K497=[Mk 6,53; Mt 14,34]; K498=[Mk 6,54; Mt 14,35a]; K499=[Mk 6,55; Mt 14,35b]; K500=[Mt 14,36; Mk 6,56]; K501:[J 6,22-71]; K502:[J 5,1-47]; K503:[J 7,1]; K504=[Mt 15,1; Mk 7,1]; K505:[Mk 7,2-4]; K506=[Mk 7,5; Mt 15,2]; K507:[Mk 7,6-8]; K508=[Mk 7,9; Mt 15,3]; K509=[Mk 7,10; Mt 15,4]; K510=[Mk 7,11; Mt 15,5]; K511=[Mk 7,12; Mt 15,6a]; K512=[Mk 7,13a; Mt 15,6b]; K513:[Mk 7,13b]; K514:[Mt 15,7-9]; K515=[Mk 7,14; Mt 15,10]; K516=[Mk 7,15; Mt 15,11]; K517:[Mk 7,16]; K518=[Mk 7,17; Mt 15,12]; K519:[Mt 15,13-15]; K520=[Mk 7,18a; Mt 15,16]; K521=[Mt 15,17; Mk 7,18b-19a]; K522:[Mk 7,19b]; K523=[Mk 7,20; Mt 15,18]; K524=[Mk 7,21-22; Mt 15,19]; K525=[Mk 7,23; Mt 15,20a]; K526:[Mt 15,20b]; K527=[Mk 7,24a; Mt 15,21]; K528:[Mk 7,24b-25a]; K529:[Mt 15,22-24]; K530=[Mk 7,25b; Mt 15,25a]; K531:[Mk 7,26a]; K532=[Mk 7,26b; Mt 15,25b]; K533=[Mk 7,27; Mt 15,26]; K534=[Mk 7,28; Mt 15,27]; K535=[Mk 7,29; Mt 15,28a]; K536:[Mt 15,28b]; K537:[Mk 7,30-37]; K538:[Mt 15,29-31]; K539:[Mk 8,1a]; K540=[Mk 8,1b; Mt 15,32a]; K541=[Mk 8,2; Mt 15,32b]; K542=[Mk 8,3; Mt 15,32c]; K543=[Mk 8,4; Mt 15,33]; K544=[Mt 15,34; Mk 8,5]; K545=[Mk 8,6a; Mt 15,35]; K546=[Mk 8,6b; Mt 15,36]; K547:[Mk 8,7]; K548=[Mk 8,8; Mt 15,37]; K549=[Mk 8,9a; Mt 15,38]; K550:[Mk 8,9b]; K551=[Mk 8,10; Mt 15,39]; K552=[Mt 16,1; Mk 8,11]; K553:[Mt 16,2-3]; K554:[Mk 8,12a]; K555=[Mk 8,12b; Mt 16,4a]; K556=[Mt 16,4b; Mk 8,13]; K557=[Mk 8,14; Mt 16,5]; K558=[Mk 8,15; Mt 16,6]; K559=[Mk 8,16; Mt 16,7]; K560=[Mk 8,17a; Mt 16,8]; K561:[Mk 8,17b-18a]; K562=[Mt 16,9; Mk 8,18b-19a]; K563:[Mk 8,19b]; K564=[Mt 16,10; Mk 8,20a]; K565:[Mk 8,20b-21]; K566:[Mt 16,11-12]; K567:[Mk 8,22-8,27a]; K568=[Mt 16,13a; Łk 9,18a]; K569=[Mk 8,27b; Mt 16,13b; Łk 9,18b]; K570=[Mk 8,28; Mt 16,14; Łk 9,19]; K571=[Mk 8,29; Mt 16,15-16; Łk 9,20]; K572:[Mt 16,17-20]; K573=[Mk 8,30; Łk 9,21]; K574=[Mk 8,31; Mt 16,21; Łk 9,22]; K575:[Mk 8,32a]; K576=[Mk 8,32b; Mt 16,22]; K577=[Mk 8,33; Mt 16,23]; K578=[Mk 8,34; Mt 16,24; Łk 9,23]; K579=[Mt 16,25; Mk 8,35; Łk 9,24]; K580=[Mk 8,36; Mt 16,26a; Łk 9,25]; K581=[Mk 8,37; Mt 16,26b]; K582=[Mt 16,27; Mk 8,38; Łk 9,26]; K583=[Mk 9,1; Mt 16,28; Łk 9,27]; K584=[Mk 9,2a; Mt 17,1; Łk 9,28]; K585=[Mk 9,2b-3; Mt 17,2; Łk 9,29]; K586=[Mk

9,4; Mt 17,3; Łk 9,30]; K587:[Łk 9,31-32]; K588=[Mk 9,5; Mt 17,4; Łk 9,33a]; K589=[Mk 9,6; Łk 9,33b]; K590=[Mk 9,7; Mt 17,5; Łk 9,34-35]; K591:[Mt 17,6-7]; K592=[Mt 17,8; Mk 9,8; Łk 9,36a]; K593:[Łk 9,36b]; K594=[Mk 9,9; Mt 17,9]; K595:[Mk 9,10]; K596=[Mk 9,11; Mt 17,10]; K597=[Mk 9,12a; Mt 17,11]; K598:[Mk 9,12b]; K599=[Mk 9,13; Mt 17,12a]; K600:[Mt 17,12b-13]; K601:[Łk 9,37]; K602:[Mk 9,14-16]; K603:[Mt 17,14]; K604=[Mt 17,15a; Łk 9,38; Mk 9,17a]; K605=[Mk 9,17b-18a; Mt 17,15b; Łk 9,39]; K606=[Mk 9,18b; Mt 17,16; Łk 9,40]; K607=[Mk 9,19; Mt 17,17; Łk 9,41]; K608:[Mk 9,20a]; K609=[Łk 9,42a; Mk 9,20b]; K610:[Mk 9,21-24]; K611=[Mk 9,25-26a; Mt 17,18a; Łk 9,42b]; K612:[Mk 9,26b]; K613=[Mk 9,27; Łk 9,42c; Mt 17,18b]; K614=[Mk 9,28; Mt 17,19]; K615:[Mt 17,20]; K616=[Mt 17,21; Mk 9,29]; K617:[Łk 9,43a]; K618:[Mk 9,30]; K619=[Mk 9,31a; Mt 17,22a; Łk 9,43b]; K620=[Mk 9,31b; Mt 17,22b; Łk 9,44]; K621=[Mk 9,31c; Mt 17,23a]; K622=[Mk 9,32; Łk 9,45]; K623:[Mt 17,23b-27]; K624:[Mk 9,33]; K625=[Mk 9,34; Mt 18,1; Łk 9,46]; K626:[Mk 9,35]; K627=[Mk 9,36; Mt 18,2; Łk 9,47]; K628:[Mt 18,3-4]; K629=[Mt 18,5; Mk 9,37; Łk 9,48a]; K630:[Łk 9,48b]; K631=[Mk 9,38; Łk 9,49]; K632=[Mk 9,39; Łk 9,50a]; K633=[Mk 9,40; Łk 9,50b]; K634=[Mk 9,42; Mt 18,6; Łk 17,2]; K635=[Łk 17,1; Mt 18,7]; K636=[Mk 9,43-46; Mt 18,8]; K637=[Mk 9,47-48; Mt 18,9]; K638:[Mt 18,10-11]; K639=[Mt 18,12; Łk 15,4]; K640:[Łk 15,5-6]; K641:[Mt 18,13]; K642:[Łk 15,7]; K643:[Mt 18,14]; K644=[Mt 18,15; Łk 17,3]; K645:[Mt 18,16-22]; K646:[Łk 17,4]; K647:[Mt 18,23-35]; K648=[Mt 19,1; Mk 10,1a]; K649=[Mk 10,1b; Mt 19,2]; K650:[Łk 9,51-56]; K651:[J 7,2-10,21]; K652=[Mt 8,19; Łk 9,57]; K653=[Mt 8,20; Łk 9,58]; K654:[Łk 9,59a]; K655=[Łk 9,59b; Mt 8,21]; K656=[Mt 8,22; Łk 9,60]; K657:[Łk 9,61-10,12]; K658:[Mt 11,20]; K659=[Mt 11,21; Łk 10,13]; K660=[Mt 11,22; Łk 10,14]; K661=[Mt 11,23a; Łk 10,15]; K662:[Mt 11,23b-24]; K663:[Łk 10,16-20]; K664=[Mt 11,25-26; Łk 10,21]; K665=[Mt 11,27; Łk 10,22]; K666:[Łk 10,23-24]; K667:[Mt 11,28-30]; K668:[Łk 10,25-11,1]; K669=[Łk 11,2a; Mt 6,8b]; K670=[Łk 11,2b; Mt 6,9]; K671=[Mt 6,10a; Łk 11,2c]; K672:[Mt 6,10b]; K673=[Mt 6,11; Łk 11,3]; K674=[Mt 6,12; Łk 11,4a]; K675=[Łk 11,4b; Mt 6,13]; K676:[Mt 6,14-15]; K677:[Łk 11,5-8]; K678:[Łk 11,37-12,1]; K679=[Mk 13,11a; Łk 12,11]; K680=[Mk 13,11b; Łk 12,12]; K681:[Łk 12,13-21]; K682:[Łk 12,35-41]; K683=[Mt 24,45; Łk 12,42]; K684=[Mt 24,46; Łk 12,43]; K685=[Mt 24,47; Łk 12,44]; K686=[Mt 24,48-49; Łk 12,45]; K687=[Mt 24,50; Łk 12,46a]; K688=[Mt 24,51; Łk 12,46b]; K689:[Łk 12,47-48]; K690:[Łk 12,54-56]; K691:[Łk 13,1-17]; K692:[Łk 13,22]; K693:[J 10,22-42]; K694:[Łk 13,23-33]; K695=[Łk 13,34; Mt 23,37]; K696=[Łk 13,35; Mt 23,38-39]; K697:[Łk 14,1-33]; K698:[Łk 15,1-3]; K699:[Łk 15,8-16,12]; K700:[Łk 16,14-15]; K701:[Łk 16,19-31]; K702:[Łk 17,5-18,14]; K703=[Mk 10,2; Mt 19,3]; K704:[Mk 10,3]; K705=[Mk 10,4; Mt 19,7]; K706=[Mk 10,5; Mt 19,8]; K707=[Mk 10,6; Mt 19,4]; K708=[Mk 10,7-8a; Mt 19,5]; K709=[Mk 10,8b-9; Mt 19,6]; K710:[Mk 10,10]; K711=[Mk 10,11; Mt 19,9a]; K712:[Mt 19,9b]; K713:[Mk 10,12]; K714:[Mt 19,10-12]; K715=[Mt 19,13; Mk 10,13; Łk 18,15]; K716=[Mk 10,14; Mt 19,14; Łk 18,16]; K717=[Mk 10,15; Łk 18,17]; K718=[Mk 10,16; Mt 19,15]; K719=[Mk 10,17; Mt 19,16; Łk 18,18]; K720=[Mk 10,18; Łk 18,19; Mt 19,17a]; K721:[Mt 19,17b]; K722=[Mt 19,18-19; Mk 10,19; Łk 18,20]; K723=[Mk 10,20; Mt 19,20; Łk 18,21]; K724=[Mk 10,21; Mt 19,21; Łk 18,22]; K725=[Mk 10,22; Mt 19,22; Łk 18,23]; K726=[Mk 10,23; Mt 19,23; Łk 18,24]; K727:[Mk 10,24]; K728=[Mt 19,24; Łk 18,25; Mk 10,25]; K729=[Mk 10,26; Mt 19,25; Łk 18,26]; K730=[Mk 10,27; Mt 19,26; Łk 18,27]; K731=[Mk 10,28; Mt 19,27; Łk 18,28]; K732:[Mt 19,28]; K733=[Mk 10,29-30a; Łk 18,29; Mt 19,29a]; K734=[Mt 19,29b; Mk 10,30b; Łk 18,30]; K735=[Mk 10,31; Mt 19,30]; K736:[Mt 20,1-16]; K737:[J 11,1-57]; K738:[Mk 10,32]; K739=[Mt 20,17; Łk 18,31a]; K740=[Łk 18,31b-33; Mk 10,33-34; Mt 20,18-19]; K741:[Łk 18,34]; K742:[Mt 20,20-21a]; K743:[Mk 10,35-37]; K744:[Mt 20,21b]; K745=[Mk 10,38-39a; Mt 20,22]; K746=[Mk 10,39b; Mt 20,23a]; K747=[Mt 20,23b; Mk 10,40]; K748=[Mk 10,41; Mt 20,24]; K749=[Mk 10,42; Mt 20,25]; K750=[Mk 10,43; Mt 20,26]; K751=[Mk 10,44; Mt 20,27]; K752=[Mk 10,45; Mt 20,28]; K753=[Mk 10,46a; Mt 20,29]; K754=[Mk 10,46b; Mt 20,30a; Łk 18,35]; K755:[Łk 18,36-37]; K756=[Łk 18,38; Mt 20,30b; Mk 10,47]; K757=[Mk 10,48; Mt 20,31; Łk 18,39]; K758=[Łk 18,40a; Mk 10,49a]; K759:[Mk 10,49b-50]; K760=[Łk 18,40b-41a; Mk 10,51a; Mt 20,32]; K761=[Mk 10,51b; Mt 20,33; Łk 18,41b]; K762:[Mt 20,34a]; K763=[Mk 10,52a; Łk 18,42]; K764=[Mk 10,52b; Mt 20,34b; Łk 18,43a]; K765:[Łk 18,43b-19,28]; K766:[J 12,1-2]; K767=[Mk 14,3a; Mt 26,6]; K768=[Mk 14,3b; Mt 26,7]; K769:[J 12,3]; K770=[Mk 14,4; Mt 26,8]; K771:[J 12,4]; K772=[J 12,5; Mk 14,5; Mt 26,9]; K773:[J 12,6]; K774=[J 12,7; Mk 14,6; Mt 26,10]; K775=[Mk 14,7; Mt 26,11; J 12,8]; K776=[Mk 14,8; Mt 26,12]; K777=[Mk 14,9; Mt 26,13]; K778:[J 12,9-12]; K779=[Mk 11,1; Mt 21,1; Łk 19,29]; K780=[Mk 11,2; Mt 21,2; Łk 19,30]; K781=[Mk 11,3; Mt 21,3; Łk 19,31]; K782=[Mt 21,4-5; J 12,14-15]; K783:[J 12,16]; K784=[Mk 11,4; Mt 21,6; Łk 19,32]; K785=[Mk 11,5; Łk 19,33]; K786=[Mk 11,6; Łk 19,34]; K787=[Mk 11,7; Mt 21,7; Łk 19,35]; K788=[Łk 19,36; Mk 11,8; Mt 21,8]; K789:[Łk 19,37]; K790=[Łk 19,38; Mk 11,9-10; Mt 21,9; J 12,13]; K791:[J 12,17-18]; K792:[Łk 19,39-40]; K793:[J 12,19]; K794:[Łk 19,41-44]; K795:[Mk 11,15a]; K796:[Mt 21,10-11]; K797=[Łk 19,45; Mk 11,15b; Mt 21,12]; K798:[Mk 11,16]; K799=[Mk 11,17; Mt 21,13; Łk 19,46]; K800:[J 12,20-24]; K801:[J 12,26-36]; K802:[Mk 11,11a]; K803:[Mt 21,14-17a]; K804:[Mk 11,11b; Mt 21,17b]; K805=[Mk 11,12; Mt 21,18]; K806=[Mk 11,13; Mt 21,19a]; K807=[Mt 21,19b; Mk 11,14]; K808:[Łk 19,47a]; K809=[Mk 11,18a; Łk 19,47b]; K810=[Mk 11,18b; Łk 19,48]; K811:[Mk 11,19-20]; K812:[Mt 21,20]; K813:[Mk 11,21]; K814=[Mk 11,22-23; Mt 21,21]; K815:[Mk 11,24-26]; K816:[Mt 21,22]; K817=[Mk 11,27; Mt 21,23a; Łk 20,1]; K818=[Mk 11,28; Mt 21,23b; Łk 20,2]; K819=[Mk 11,29; Mt 21,24; Łk 20,3]; K820=[Mk 11,30; Mt 21,25a; Łk 20,4]; K821=[Mk 11,31; Mt 21,25b; Łk 20,5]; K822=[Mk 11,32; Mt 21,26; Łk 20,6]; K823=[Mk 11,33; Mt 21,27; Łk 20,7-8]; K824:[Mt 21,28-32]; K825=[Mk 12,1a; Mt 21,33a; Łk 20,9a]; K826=[Mk 12,1b; Mt 21,33b; Łk 20,9b]; K827=[Mk 12,2; Mt 21,34; Łk 20,10a]; K828=[Mk 12,3; Łk 20,10b]; K829=[Mk 12,4; Łk 20,11]; K830=[Mk 12,5a; Łk 20,12]; K831:[Mt 21,35]; K832=[Mk 12,5b; Mt 21,36]; K833=[Mk 12,6; Mt 21,37; Łk 20,13]; K834=[Mk 12,7; Mt 21,38; Łk 20,14]; K835=[Mk 12,8; Mt 21,39; Łk 20,15a]; K836=[Mk 12,9a; Łk 20,15b; Mt 21,40]; K837:[Mt 21,41]; K838=[Mt 12,9b; Łk 20,16a]; K839:[Łk 20,16b]; K840=[Mk 12,10-11; Mt 21,42; Łk 20,17]; K841:[Mt 21,43]; K842=[Mt 21,44; Łk 20,18]; K843=[Mt 21,45-46; Mk 12,12; Łk 20,19]; K844:[Mt 22,1-15]; K845=[Łk 20,20; Mk 12,13; Mt 22,16a]; K846=[Mk 12,14; Mt 22,16b-17; Łk 20,21-22]; K847=[Mk 12,15a; Mt 22,18; Łk 20,23]; K848=[Mk 12,15b-16a; Mt 22,19-20; Łk 20,24a]; K849=[Mk 12,16b; Mt 22,21a; Łk 20,24b]; K850=[Mk 12,17a; Mt 22,21b; Łk 20,25]; K851:[Łk 20,26a]; K852=[Łk 20,26b; Mk 12,17b]; K853:[Mt 22,22]; K854=[Mk 12,18; Mt 22,23; Łk 20,27]; K855=[Mk 12,19; Łk 20,28; Mt 22,24]; K856=[Mk 12,20; Łk 20,29; Mt 22,25]; K857=[Mt 22,26; Mk 12,21-22a; Łk 20,30-31]; K858=[Mk 12,22b; Mt 22,27; Łk 20,32]; K859=[Mk 12,23; Mt 22,28; Łk 20,33]; K860=[Mk 12,24; Mt 22,29]; K861:[Łk 20,34]; K862=[Mk 12,25; Mt 22,30; Łk 20,35]; K863:[Łk 20,36]; K864=[Mk 12,26; Mt 22,31-32a; Łk 20,37]; K865=[Mk 12,27a; Mt 22,32b; Łk 20,38]; K866:[Mk 12,27b]; K867:[Mt 22,33]; K868:[Łk 20,39-40]; K869:[Mt 22,34]; K870:[Mk

12,28a]; K871=[Mk 12,28b; Mt 22,35]; K872=[Mk 12,28c; Mt 22,36]; K873=[Mk 12,29]; K874=[Mk 12,30; Mt 22,37]; K875=[Mt 22,38]; K876=[Mk 12,31a; Mt 22,39]; K877:[Mk 12,31b]; K878:[Mt 22,40]; K879:[Mk 12,32-34]; K880=[Mk 12,35; Mt 22,41-42; Łk 20,41]; K881=[Mk 12,36; Mt 22,43-44; Łk 20,42-43]; K882=[Mk 12,37a; Mt 22,45; Łk 20,44]; K883:[Mt 22,46]; K884=[Mk 12,37b-38a; Mt 23,1; Łk 20,45]; K885=[Mk 12,38b; Łk 20,46a]; K886:[Mt 23,2-4]; K887=[Mk 12,38c-39; Łk 20,46b; Mt 23,5-7]; K888=[Mk 12,40; Łk 20,47a]; K889:[Łk 20,47b]; K890:[Mt 23,8-36]; K891=[Mk 12,41; Łk 21,1]; K892=[Mk 12,42; Łk 21,2]; K893=[Mk 12,43; Łk 21,3]; K894=[Mk 12,44; Łk 21,4]; K895:[J 12,37-50]; K896:[Mk 13,1]; K897:[Mt 24,1]; K898:[Łk 21,5]; K899=[Łk 21,6; Mk 13,2; Mt 24,2]; K900=[Mk 13,3; Mt 24,3a; Łk 21,7a]; K901=[Mk 13,4; Mt 24,3b; Łk 21,7b]; K902=[Mk 13,5; Mt 24,4; Łk 21,8a]; K903=[Mk 13,6; Mt 24,5; Łk 21,8b]; K904=[Mk 13,7; Mt 24,6; Łk 21,9]; K905=[Mk 13,8a; Mt 24,7; Łk 21,10-11a]; K906:[Łk 21,11b]; K907=[Mk 13,8b; Mt 24,8]; K908=[Mk 13,9; Łk 21,12-13]; K909:[Łk 21,14-15]; K910:[Mk 13,10]; K911=[Mk 13,12; Łk 21,16]; K912=[Mk 13,13a; Łk 21,17; Mt 24,9]; K913:[Mt 24,10-12]; K914:[Łk 21,18]; K915=[Mk 13,13b; Mt 24,13; Łk 21,19]; K916:[Mt 24,14]; K917:[Łk 21,20]; K918=[Mk 13,14; Mt 24,15-16]; K919:[Łk 21,21-22]; K920=[Mk 13,15; Mt 24,17]; K921=[Mk 13,16; Mt 24,18]; K922=[Mk 13,17; Mt 24,19; Łk 21,23a]; K923=[Mk 13,18; Mt 24,20]; K924=[Mk 13,19; Mt 24,21; Łk 21,23b]; K925:[Łk 21,24]; K926=[Mk 13,20; Mt 24,22]; K927=[Mk 13,21; Mt 24,23]; K928=[Mk 13,22; Mt 24,24]; K929=[Mk 13,23; Mt 24,25]; K930:[Mt 24,26-28]; K931=[Mk 13,24; Mt 24,29a; Łk 21,25a]; K932:[Łk 21,25b-26a]; K933=[Mk 13,25; Mt 24,29b; Łk 21,26b]; K934=[Mk 13,26; Łk 21,27; Mt 24,30]; K935=[Mk 13,27; Mt 24,31]; K936:[Łk 21,28]; K937=[Mk 13,28; Mt 24,32; Łk 21,29-30]; K938=[Mk 13,29; Mt 24,33; Łk 21,31]; K939=[Mk 13,30; Mt 24,34; Łk 21,32]; K940=[Mk 13,31; Mt 24,35; Łk 21,33]; K941=[Mk 13,32; Mt 24,36]; K942:[Mt 24,37-41]; K943=[Mk 13,33; Mt 24,42]; K944:[Mt 24,43-44]; K945:[Łk 21,34-36]; K946:[Mk 13,34-37]; K947:[Mt 25,1-46]; K948:[Łk 21,37-38]; K949:[Mt 26,1-2]; K950:[Łk 22,1; Mk 14,1a]; K951:[Mt 26,3]; K952=[Mt 26,4; Mk 14,1b; Łk 22,2]; K953=[Mk 14,2; Mt 26,5]; K954:[Łk 22,3]; K955=[Mk 14,10; Mt 26,14-15a; Łk 22,4]; K956=[Mk 14,11a; Mt 26,15b; Łk 22,5]; K957=[Mk 14,11b; Mt 26,16; Łk 22,6]; K958=[Łk 22,7; Mk 14,12a; Mt 26,17a]; K959:[Łk 22,8]; K960=[Łk 22,9; Mk 14,12b; Mt 26,17b]; K961=[Mk 14,13-14; Łk 22,10-11; Mt 26,18]; K962=[Mk 14,15; Łk 22,12]; K963=[Mk 14,16; Mt 26,19; Łk 22,13]; K964:[J 13,1a]; K965=[Mt 26,20; Mk 14,17; Łk 22,14]; K966:[Łk 22,15-18]; K967:[Łk 22,24-30]; K968:[J 13,1b-19]; K969:[J 13,20]; K970=[J 13,21; Mk 14,18; Mt 26,21]; K971=[Mk 14,19; Mt 26,22; J 13,22]; K972:[J 13,23-25]; K973=[J 13,26a; Mk 14,20; Mt 26,23; Łk 22,21]; K974=[Mk 14,21; Mt 26,24; Łk 22,22]; K975:[Łk 22,23]; K976:[J 13,26b]; K977:[Mt 26,25]; K978:[J 13,27-32]; K979=[Mk 14,22; Mt 26,26; Łk 22,19; 1Kor 11,23-24]; K980=[Mk 14,23-24; Mt 26,27-28; Łk 22,20; 1Kor 11,25]; K981=[Mk 14,25; Mt 26,29]; K982:[1Kor 11,26]; K983:[J 13,33-36]; K984:[J 14,1-17,26]; K985:[Mk 14,26a; Mt 26,30a]; K986=[Mt 26,31; Mk 14,27]; K987=[Mk 14,28; Mt 26,32]; K988=[Mk 14,29; Mt 26,33]; K989:[Łk 22,31-32]; K990=[Łk 22,33; J 13,37]; K991=[Mk 14,30; Mt 26,34; Łk 22,34; J 13,38]; K992=[Mk 14,31; Mt 26,35]; K993:[Łk 22,35-38]; K994=[Mk 14,26b; Mt 26,30b; Łk 22,39; J 18,1a]; K995=[Mk 14,32a; Mt 26,36a; Łk 22,40a]; K996=[J 18,1b]; K997=[Mk 14,32b; Mt 26,36b; Łk 22,40b]; K998=[Mk 14,33; Mt 26,37]; K999=[Mt 26,38; Mk 14,34]; K1000=[Mk 14,35; Mt 26,39a; Łk 22,41]; K1001=[Mk 14,22; Łk 22,42; Mk 14,36; Mt 26,39b]; K1002:[Łk 22,43-44]; K1003=[Łk 22,45; Mk 14,37a; Mt 26,40a]; K1004=[Mk 14,37b-38; Mt 26,40b-41; Łk 22,46]; K1005=[Mk 14,39; Mt 26,42]; K1006=[Mk 14,40; Mt 26,43]; K1007:[Mt 26,44]; K1008=[Mk 14,41; Mt 26,45]; K1009=[Mk 14,42; Mt 26,46]; K1010:[J 18,2]; K1011=[J 18,3; Mk 14,43; Mt 26,47; Łk 22,47]; K1012=[Mk 14,44; Mt 26,48]; K1013=[Mk 14,45; Mt 26,49]; K1014:[Mt 26,50a]; K1015:[Łk 22,48]; K1016=[J 18,4-9]; K1017=[Mk 14,46; Mt 26,50b]; K1018:[Łk 22,49]; K1019=[Mk 14,47; Mt 26,51; Łk 22,50; J 18,10a]; K1020:[J 18,10b]; K1021:[Łk 22,51]; K1022=[J 18,11a; Mt 26,52]; K1023:[Mt 26,53-54]; K1024:[J 18,11b]; K1025=[Mk 14,48; Mt 26,55a; Łk 22,52]; K1026=[Mk 14,49a; Mt 26,55b; Łk 22,53a]; K1027=[Mk 14,49b; Mt 26,56a]; K1028:[Łk 22,53b]; K1029:[J 18,12]; K1030=[Mk 14,50; Mt 26,56b]; K1031:[Mk 14,51-52]; K1032:[Łk 22,54a]; K1033:[J 18,13-14]; K1034=[Mk 14,54a; Mt 26,58a; Łk 22,54b; J 18,15a]; K1035:[J 18,15b-16]; K1036=[Mt 26,58b; Mk 14,54b; Łk 22,55]; K1037:[J 18,19-24]; K1038=[Mk 14,53; Mt 26,57]; K1039=[Mk 14,55-56; Mt 26,59-60a]; K1040=[Mk 14,57-58; Mt 26,60b-61]; K1041:[Mk 14,59]; K1042=[Mk 14,60; Mt 26,62]; K1043=[Mk 14,61; Mt 26,63]; K1044=[Mk 14,62; Mt 26,64]; K1045=[Mk 14,63-64a; Mt 26,65]; K1046=[Mk 14,64b; Mt 26,66]; K1047=[Mk 14,65; Mt 26,67-68]; K1048=[Mk 14,66-67; Mt 26,69; Łk 22,56; J 18,17]; K1049:[J 18,18]; K1050=[Mk 14,68a; Mt 26,70; Łk 22,57]; K1051:[Mk 14,68b]; K1052=[Mk 14,69; Mt 26,71; Łk 22,58a; J 18,25a]; K1053=[Mk 14,70a; Mt 26,72; Łk 22,58b; J 18,25b]; K1054=[Mk 14,70b; Mt 26,73; Łk 22,59; J 18,26]; K1055=[Mk 14,71-72a; Mt 26,74; Łk 22,60; J 18,27]; K1056:[Łk 22,61a]; K1057=[Mk 14,72b; Mt 26,75; Łk 22,61b-62]; K1058:[Łk 22,63-65]; K1059=[Łk 22,66; Mk 15,1a; Mt 27,1]; K1060:[Łk 22,67-71]; K1061=[Mk 15,1b; Mt 27,2; Łk 23,1; J 18,28a]; K1062:[J 18,28b]; K1063:[Mt 27,3-11a]; K1064:[J 18,29-32]; K1065:[Łk 23,2]; K1066=[J 18,33; Łk 23,3a; Mk 15,2a; Mt 27,11b]; K1067:[J 18,34-37a]; K1068=[Mk 15,2b; Mt 27,11c; Łk 23,3b; J 18,37b]; K1069:[J 18,37c-38a]; K1070=[J 18,38b; Łk 23,4]; K1071=[Mk 15,3; Mt 27,12; Łk 23,5]; K1072:[Łk 23,6]; K1073=[Mk 15,4; Mt 27,13]; K1074=[Mk 15,5; Mt 27,14]; K1075:[Łk 23,7-16]; K1076=[Mk 15,6; Mt 27,15; Łk 23,17; J 18,39a]; K1077=[Mk 15,7; Mt 27,16]; K1078:[Mk 15,8]; K1079=[Mk 15,9; Mt 27,17; J 18,39b]; K1080=[Mk 15,10; Mt 27,18]; K1081:[Mt 27,19]; K1082=[Mk 15,11; Mt 27,20]; K1083:[Mt 27,21a]; K1084=[Mt 27,21b; Łk 23,18; J 18,40a]; K1085=[Łk 23,19; J 18,40b]; K1086=[Mk 15,12; Mt 27,22a; Łk 23,20]; K1087=[Mk 15,13; Mt 27,22b; Łk 23,21]; K1088=[Mk 15,14; Mt 27,23; Łk 23,22-23]; K1089=[Mk 15,15a; Mt 27,26a; Łk 23,25a]; K1090=[Mk 15,15b; Mt 27,26b; J 19,1]; K1091=[Mk 15,16; Mt 27,27]; K1092=[Mk 15,17; Mt 27,28-29a; J 19,2]; K1093=[Mk 15,18; Mt 27,29b]; K1094=[Mk 15,19; Mt 27,30; J 19,3]; K1095=[Mk 15,20a; Mt 27,31a]; K1096:[J 19,4-15]; K1097:[Mt 27,24-25]; K1098:[Łk 23,24]; K1099=[J 19,16a; Łk 23,25b]; K1100:[J 19,16b]; K1101=[Mk 15,20b; Mt 27,31b]; K1102=[Łk 23,26; Mk 15,21; Mt 27,32]; K1103:[Łk 23,27-32]; K1104:[J 19,17a]; K1105=[J 19,17b; Mk 15,22; Mt 27,33; Łk 23,33a]; K1106=[Mk 15,23; Mt 27,34]; K1107:[Mk 15,25]; K1108=[Mk 15,27; Mt 27,38; Łk 23,33b; J 19,18]; K1109:[Mk 15,28]; K1110:[Łk 23,34a]; K1111:[J 19,19a]; K1112=[Mk 15,26; Mt 27,37; Łk 23,38; J 19,19b]; K1113:[J 19,20-22]; K1114=[Mk 15,24; Mt 27,35; Łk 23,34b; J 19,23a]; K1115:[J 19,23b-24]; K1116:[Mt 27,36]; K1117=[Mk 15,29a; Mt 27,39]; K1118=[Mk 15,29b-30; Mt 27,40]; K1119:[Łk 23,35a]; K1120=[Łk 23,35b; Mk 15,31; Mt 27,41]; K1121=[Mk 15,32a; Mt 27,42-43; Łk 23,35c]; K1122:[Łk 23,36-37]; K1123=[Mk 15,32b; Mt 27,44]; K1124:[Łk 23,39-43]; K1125:[J 19,25-27]; K1126=[Mk 15,33; Mt 27,45; Łk 23,44]; K1127=[Mk 15,34; Mt 27,46]; K1128=[Mk 15,35; Mt 27,47]; K1129:[J 19,28]; K1130=[J 19,29; Mk 15,36a; Mt 27,48]; K1131=[Mk 15,36b; Mt 27,49]; K1132:[J 19,30a]; K1133:[Mt 27,50a; Mk 15,37a; Łk 23,46a]; K1134=[Łk 23,46b; Mk 15,37b; J 19,30b; Mt 27,50b];

K1135=[Łk 23,45; Mk 15,38; Mt 27,51a]; K1136:[Mt 27,51b-53]; K1137=[Mk 15,39; Mt 27,54; Łk 23,47]; K1138:[Łk 23,48-49a]; K1139=[Łk 23,49b; Mk 15,40a; Mt 27,55a]; K1140=[Mt 27,56; Mk 15,40b]; K1141=[Mt 27,55b; Mk 15,41a]; K1142:[Mk 15,41b]; K1143:[J 19,31-37]; K1144:[Łk 23,50-51]; K1145=[Mt 27,57a; Mk 15,42]; K1146=[Mk 15,43a; Mt 27,57b; J 19,38a]; K1147=[Mk 15,43b; Mt 27,58a; Łk 23,52; J 19,38b]; K1148:[Mk 15,44]; K1149=[Mk 15,45; Mt 27,58b; J 19,38c]; K1150:[J 19,39]; K1151=[Mk 15,46a; Mt 27,59; Łk 23,53a; J 19,40]; K1152:[J 19,41]; K1153=[J 19,42; Mk 15,46b; Mt 27,60; Łk 23,53b]; K1154:[Łk 23,54]; K1155=[Łk 23,55; Mk 15,47; Mt 27,61]; K1156:[Łk 23,56]; K1157:[Mt 27,62-66]; K1158:[Mk 16,1]; K1159=[Mk 16,2; Mt 28,1; Łk 24,1; J 20,1a]; K1160:[Mk 16,3]; K1161:[Mt 28,2-4]; K1162=[J 20,1b; Mk 16,4; Łk 24,2]; K1163:[J 20,2]; K1164:[Łk 24,3]; K1165=[Mk 16,5; Łk 24,4]; K1166=[Mk 16,6; Mt 28,5-6; Łk 24,5-6a]; K1167:[Łk 24,6b-8]; K1168=[Mk 16,7; Mt 28,7]; K1169:[Mk 16,8a]; K1170:[Mt 28,8a-10]; K1171=[J 20,3; Łk 24,12a]; K1172:[J 20,4-5]; K1173=[J 20,6; Łk 24,12b]; K1174:[J 20,7-9]; K1175=[Łk 24,12c; J 20,10]; K1176:[J 20,11-17]; K1177:[Mk 16,9]; K1178=[Mk 16,10; J 20,18]; K1179:[Mk 16,11]; K1180:[Mt 28,11-15]; K1181:[Mt 28,8b]; K1182:[Mk 16,8b]; K1183:[Łk 24,9-11]; K1184:[Łk 24,13-14]; K1185=[Mk 16,12; Łk 24,15]; K1186:[Łk 24,16-32]; K1187=[Mk 16,13a; Łk 24,33a]; K1188:[Łk 24,33b]; K1189=[Łk 24,34; 1Kor 15,5a]; K1190:[Łk 24,35]; K1191:[Mk 16,13b]; K1192=[Mk 16,14a; Łk 24,36; J 20,19]; K1193:[Łk 24,37-39]; K1194=[Łk 24,40; J 20,20a]; K1195:[Mk 16,14b]; K1196=[J 20,20b; Łk 24,41a]; K1197:[Łk 24,41b-43]; K1198:[J 20,21-25]; K1199=[J 20,26; 1Kor 15,5b]; K1200:[J 20,27-29]; K1201:[J 21,1-23]; K1202:[Mt 28,16]; K1203:[1Kor 15,8]; K1204:[Mt 28,17-18]; K1205=[Mk 16,15; Mt 28,19]; K1206:[Mk 16,16-18]; K1207:[Mt 28,20]; K1208:[1Kor 15,7]; K1209:[Dz 1,3]; K 1210:[Łk 24,44-48]; K1211=[Łk 24,49; Dz 1,4-5]; K1212:[Dz 1,6-8]; K1213:[Łk 24,50]; K1214=[Mk 16,19; Łk 24,51; Dz 1,9]; K1215:[Dz 1,10-11]; K1216=[Dz 1,12; Łk 24,52]; K1217:[Łk 24,53]; K1218:[Mk 16,20]; K1219:[J 20,30-31]; K1220:[J 21,24-25].

Statystyka ogólna ilości wersetów w KCE, w cytatach samodzielnych oraz w cytatach wspólnych

W poniższej tabeli są zestawione dokładne statystyki obrazujące ilości wersetów z ksiąg NT współtworzących KCE w ramach komparabli określonego typu, przykładowo, typ *Mt* oznacza, że chodzi o komparable podstawowe, czyli ciągle cytaty z Ewangelii Mateusza, a np. typ *MtŁk* oznacza, że wiersz statystyki dotyczy komparabli właściwych, w których występują wersety z Ewangelii Mateusza i Łukasza.

Z16. Statystyka ilości wersetów w komparablach KCE

Typ komparabli	Ilość procent ilości, wersetów z danej ewangelii / księgi NT						Ilość wersetów KCE oraz liczba komparabli	
	Mt	Mk	Łk	J	Dz	1 Kor	Ilość wersetów KCE	Liczba komparabli
(1) Komparable podstawowe (cytaty ciągle)								
Mt	474,67 44,32 %						492	145
Mk		131,333 19,37 %					153	104
Łk			686,83 59,67 %				706	149
J				826,167 93,989 %			836	72
Dz					6		6	3
1Kor						3	3	3
SUMA (1)	474,67 44,32 %	131,333 19,37 %	686,83 59,67 %	826,167 93,989 %	6	3	2196	476
(2) Komparable właściwe (cytaty paralelne)								
Mt Mk	179 16,71 %	183,5 27,07 %					416	196
Mt Łk	138,33 12,92 %		124,5 10,82 %				302	143
Mk Łk		71,833 10,59 %	66,83 5,807 %				163	77
Mt Mk Łk	230,83 21,55 %	244,333 36,04 %	234,33 20,36 %				834	255
Suma część. {Mt,Mk,Łk}	1022,83 95,5 %	631 93,07 %	1112,5 96,66 %				3066	1069
Mt J	5,5 0,51 %			5 0,569 %			12	5
Mk J		1,5 0,22 %		2 0,228 %			4	2
Łk J			6,5 0,565 %	7 0,796 %			20	10
Łk Dz			2 0,17 %		3		5	2
Łk 1Kor			1 0,09 %			0,5	2	1
J 1Kor				1 0,11 %		0,5	2	1
Mt Mk J	13,5 1,26 %	13 1,92 %		12,666 1,44 %			46	15
Mt Łk J	0,5 0,05 %		1 0,09 %	0,5 0,06 %			3	1
Mk Łk J		1,5 0,22 %	2 0,17 %	1,5 0,17 %			6	2
Mk Łk Dz		1 0,15 %	1 0,09 %		1		3	1
Mt Mk Łk J	25,67 2,40 %	27 3,98 %	23 2 %	23,167 2,64 %			127	31
Mt Mk Łk 1Kor	3 0,28 %	3 0,44 %	2 0,17 %			3	11	2
SUMA (2)	596,33 55,68 %	546,666 80,63 %	464,16 40,33 %	52,833 6,013 %	4	4	1956	744
SUMA (1+2)	1071 100 %	678 100 %	1151 100 %	879 100 %	10	7	4152	1220

Wartości procentowe są liczone w stosunku do ilości wszystkich użytych wersetów z danej księgi – w przypadku wersetów z czterech ewangelii ten procent jest liczony do sumy wszystkich wersetów z danej ewangelii, gdyż takie przyjęto założenie dla konstrukcji KCE, by jednokrotnie zacytować każdy werset z każdej ewangelii. Werset zacytowany w całości jest liczony jako jeden, jeśli werset był podzielony na części, to liczony jest odpowiedni ułamek, np. $\frac{1}{3}$ jeśli był dzielony na trzy części.

Ilości wypełnionych wersetów dla Ewangelii Mateusza i Ewangelii Marka, które są przytoczone w KCE różnią się nieco w stosunku do [BT w.5], przywrócono bowiem, dla pełniejszego obrazu i lepszej zgodności z [BW] i źródłami w języku greckim tzw. wersety opuszczone – w Ewangelii Mateusza do nich należą (Mt 22,34; 23,14), dlatego wg KCE wersetów jest 1071, wg [BT w.5] 1069, w Ewangelii Marka do wersetów opuszczonych należą (Mk 9,44; 9,46; 11,26), wobec tego wg KCE wersetów jest 678, a wg [BT w.5] 675. W przypadku pozostałych cytowanych ksiąg (Łk, J, Dz, 1Kor) wersety opuszczone nie występują, nie ma wobec tego żadnych różnic w ilościach wersetów pomiędzy KCE i [BT w.5].

Suma częściowa zbioru {Mt,Mk,Łk} oznacza podsumowanie po komparablach obejmujących tylko ewangelie synoptyczne, do podliczenia wchodzi więc komparable podstawowe Mt, Mk, Łk, oraz komparable właściwe Mt|Mk, Mt|Łk, Mk|Łk, Mt|Mk|Łk.

Liczba komparabli podstawowych, czyli ilość cytatów ciągłych z jednej ewangelii, wynosi 477, a komparabli właściwych, czyli wielocytatów lub inaczej cytatów paralelnych, z dwóch lub więcej ksiąg Nowego Testamentu, jest 743, co razem daje sumę wszystkich komparabli wynoszącą 1220.

Jak można zauważyć na podstawie publikacji⁴⁰⁸⁷ *Statystyka ilości wersetów w komparablach KCE* przypomina nieco tzw. tablice Euzebiusza (zm. pr. 339 po Chr.), które sporządził on na podstawie swojej synopsy. Jednak w KCE ani z synopsy Euzebiusza, ani z owych tablic w ogóle nie korzystano.

⁴⁰⁸⁷ R. BARTNICKI, *Ewangelie synoptyczne*, s. 67-69.

APENDYKS A. SPÓR O SZABAT I PRZEPISY PRAWA

W czasie ponad dwóch lat swojej publicznej działalności Jezus niejednokrotnie spotykał się z kwestionowaniem niektórych swoich uzdrowień, szczegółów nauczania i ogólnie przestrzeni wolności którą stwarzał wokół siebie, w swoich słuchaczach i uczniach, przy równoczesnym respektowaniu przepisów prawa i szacunku dla żydowskiej tradycji. Opozycja, z którą spotkał się Jezus, była natury religijnej i pochodziła ze strony starszyny żydowskiej, najmocniejsza ze strony kręgów kapłańskich. Z opozycją natury politycznej ze strony Rzymian Pan Jezus do czasu procesu się nie spotkał, gdyż choć ogłaszał nowe królestwo dla Izraela i również dla pogan, to jego działalność nie miała celu politycznego – jak powiedział do rzymskiego prokuratora Poncjusza Piłata w czasie procesu, *królestwo moje nie jest z tego świata*.

Poniżej podano szczegółowe omówienie spornych elementów działalności Jezusa.

Lista zarzutów w stosunku do Jezusa:

(najpierw podawany jest numer wydarzenia z tabeli – która znajduje się nieco dalej – a potem, po dwukropku, rozdział z KCE)

- przypisanie Jezusowi, wskutek niezrozumienia Jego wypowiedzi, chęci zburzenia świątyni – 1: CE32; był to jeden z zarzutów w czasie procesu (Mt 26,61),
- odwrócenie się od Izraelitów ze swoich stron – 2: CE43,
- odpuszczanie grzechów przez Jezusa, co jest traktowane przez Żydów jako bluźnierstwo – 4: CE53,
- jądanie z celnikami i grzesznikami – 5: CE54,
- uczniowie Jezusa nie poszczą – 6: CE55,
- uczniowie Jezusa czynią to, czego nie wolno w szabat: zrywają i wykruszają kłosa – 7: CE56,
- uzdrawianie w szabat – 8: CE57, 12: CE143, 21: CE182, 22: CE207, oraz 24: CE214 (przy tym wydarzeniu brak jednoznacznej reakcji, milczenie opozycji),
- oskarżenie o opętanie – 9: CE98, 20: CE181,
- posądzenie o wyrzucanie złych duchów przez Jezusa mocą władcy złych duchów – 9: CE98, 10: CE125,
- zaofiarowane uczestnictwo w ciele i krwi Chrystusa Żydzi traktują jako bluźnierstwo – 11: CE140,
- uczniowie Jezusa jedzą nieczystymi rękami – 13: CE147,
- niespełnienie żądania znaku z nieba – 14: CE153,
- ociąganie się w płaceniu podatku świątynnego, didrachmy – 15: CE163,
- wątpliwości co do osoby Jezusa jako Mesjasza (znajomość Pisma nie potwierdzona poświadczeniem nauki, znane pochodzenie Jezusa podczas gdy pochodzenie Mesjasza nie powinno być znane, nieufność co do świadectwa Jezusa) – 16-17: CE175-176, 19: CE178,
- wybronienie kobiety cudzołożnej – 18: CE177,
- oferowanie Żydom nowego wyzwolenia religijnego, którego oni jako dzieci Abrahama nie potrzebują – 20: CE181,
- nazwanie siebie Synem Bożym – 23: CE209,
- zdecydowane opowiadanie się z zasady za nierozzerwalnością małżeństwa – 25: CE232,
- wypędzenie przekupniów ze świątyni – 26: CE251,
- kwestia prawa Jezusa do nauczania w świątyni – 27: CE257, 28: CE260,
- kwestia podatku osobowego dla Rzymian – 29: CE262,
- sprawa zmartwychwstania – 29: CE263 (niektórzy z uczonych w Piśmie zgadzali się z Jezusem).

Kwestia szabat

Kwestia szabat oraz zarzucanie, niekiedy, Jezusowi i jego uczniom drobnych jego naruszeń, była w czasie działalności Jezusa w centrum zainteresowania ludzi, którzy obserwowali Jego działalność. Szabat był bowiem jednym z najważniejszych, *najwyraźniejszych znaków wyróżniających obyczajowość*

żydowską, który traktowano nieomal jako symbol odrębności narodu wybranego, co powodowało, że naruszanie szabatu uważano za ujmę dla narodu⁴⁰⁸⁸. W Prawie za świadome i dobrowolne przekroczenie szabatu była przewidziana kara śmierci (Lb 15,32-36), w innym przypadku należało przed kapłanem złożyć ofiarę (Kpł 4,27-31)⁴⁰⁸⁹. „Od najwcześniejszych czasów szabat był kamieniem węgielnym religijnych praktyk Izraela”⁴⁰⁹⁰.

Wydarzenia mające miejsce w szabat są wypunktowane w przedstawionym zestawieniu wytłuszczoną czcionką. Te wydarzenia w których Jezusowi zarzucano w jakiś sposób naruszenie szabatu, bezpośrednio, bądź pośrednio, poprzez zwrócenie uwagi na zachowanie uczniów, należą: symptomatyczne, jednorazowe kruszenie kłosów w szabat, ale przede wszystkim uzdrowienia dokonane przez Jezusa w szabat 7: CE56, 8: CE57, 12: CE143, 21: CE182, 22: CE207. Uzdrowienia, które były również dokonane w szabat, ale o które pretensji jakby nie wnoszono, należą opisane w 2: CE43, 3: CE46, 3: CE47, 24: CE214.

Warto zauważyć, że Jezus uzdrawia głównie słowem. Wypowiadanie słów, zwłaszcza słów życzeniem swym kojarzącym się z modlitwą, nie było w szabat zabronione. Czasem Jezus wykonuje jakiś dodatkowy gest, podaje rękę, pomaga choremu wstać. W jednym przypadku zakazaną czynnością, którą Jezus wykonał, prawdopodobnie kwalifikowaną przez faryzeuszów jako praca, jest uczynienie błota i nałożenie na oczy chorego. Pewnym problemem jest również to, że uzdrowieni, ponieważ są już zdrowi, mogą więcej. Jezus prosi np. o wstanie i zabranie łoża przez paralityka – niestety, noszenie łoża jest czynnością zabronioną w szabat.

Czy Jezus mógł czyny uzdrowienia *przełożyć* na inny dzień, tak by nie zadrażniać relacji z establishmentem religijnym Izraela? Zapewne mógł, ale uzdrowienia dokonane przez Jezusa są darem łaski dla konkretnego człowieka, człowieka, który czekał czasami na tę chwilę wiele, wiele lat. Jeśli wolno pomóc wołu, który wpadł do studni wydobyć się z niej w szabat, to dlaczego nie można w szabat nic uczynić dla człowieka? Szabat to dzień poświęcony przede wszystkim Bogu, który dał święte prawo spoczynku w ten dzień na pamiątkę wspaniałego dzieła stworzenia, ale jednocześnie, to także dzień, który ma służyć człowiekowi: *To szabat został ustanowiony dla człowieka, a nie człowiek dla szabatu.*

Osoba Jezusa

Kwestia sporu o uchybienia w sprawowaniu szabatu w rozumieniu faryzeuszy jest najbardziej charakterystyczna dla pierwszego roku publicznej działalności Jezusa. Potem gdy w mowie eucharystycznej (CE140), datowanej na kwiecień drugiego roku działalności, Jezus przedstawia siebie jako Zbawiciela, mówiąc o konieczności uczestnictwa dla zbawienia w Jego Ciele i Krwi, oraz przedstawia siebie jako Syna Przedwiecznego; kiedy Piotr wyznaje Jezusa jako Mesjasza (CE156) i gdy Żydzi zaczynają się nad tym zastanawiać (CE175-176); kiedy w Jerozolimie po zakończeniu Święta Namiotów Jezus objawia swoją boską godność używając formuły objawieniowej, krótszej formy tej którą Bóg objawił Mojżeszowi a Żydzi sięgają za kamienie (CE179); gdy uznanie Jezusa za Mesjasza groziło wyłączeniem z synagogi (CE182,2122); kiedy Żydzi pytają Jezusa podczas Święta Poświęcenia Świątyni czy jest On Mesjaszem, a Jezus odpowiada, że jest Synem Bożym i że czyny, których dokonuje świadczą o Nim podczas gdy Żydzi chcą go za to ukamienować (CE209) – wtedy, na plan pierwszy, wypływa sprawa tożsamości Jezusa. Podczas gdy Jezus objawia siebie jako Syna Bożego, czyli nawet kogoś więcej niż Mesjasza, Żydzi, nie wszyscy co prawda, ale na pewno ci najbardziej wpływowi, w tym ci zasiadający w ławach Sanhedrynu, kwestionują osobę Jezusa jako Mesjasza i zabraniają nawet innym uznawania Jezusa za Mesjasza.

Proces

Podczas procesu z zarzutów przeciwko Jezusowi bezpośrednio przytoczonych w ewangeliach można wymienić następujących pięć: ⁽¹⁾ Jezus miałby powiedzieć „*Mogę zburzyć przybytek Boży i w ciągu trzech dni go odbudować*” (Mt 26,61), (CE3652) – jak wiadomo Jezus nie powiedział, że może zburzyć przybytek Boży, a jedynie, że może go odbudować i w zasadzie mówił o całej świątyni w odniesieniu do

⁴⁰⁸⁸ CH. D. DODD, *Założyciel chrześcijaństwa*, s. 70.

⁴⁰⁸⁹ M. ROSIK, *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, s. 98.

⁴⁰⁹⁰ EB, s. 1171-1172, *szabat*.

świątyni swojego ciała (J 2,19-21). ⁽²⁾ Na pytanie najwyższego kapłana czy jest Mesjaszem, synem Bożym Jezus odpowiedział twierdząco co zostało odebrane jako bluźnierstwo (Mt 26,64-65), (CE3654-3662), również na podobne pytanie postawione Jezusowi podczas porannego Sanhedrynu odpowiedział On twierdząco (Łk 22,67-71), (CE3706-3710). Te oskarżenia zostały wypowiedziane przeciw Jezusowi podczas obu zebrań Sanhedrynu, natomiast Piłat w czasie pierwszego przesłuchania (CE323) jako powód oskarżenia usłyszał od Żydów, o trzech innych zarzutach, to jest, że ⁽³⁾ Jezus podburza naród, ⁽⁴⁾ odwołuje się do płacenia podatków cesarowi i podaje siebie za ⁽⁵⁾ Mesjasza–Króla. Określenie Mesjasz–Król miało dla Żydów praktycznie to samo znaczenie co Mesjasz, jednak dla Piłata praktyczne znaczenie dla procesu miało drugie słowo, Król – w oryginale greckim są użyte dwa słowa, dosłownie Chrystus Król, lecz w kontekście procesu określenie Mesjasz Król jest chyba bardziej zrozumiałe. Łatwo zauważyć, że zarzuty podane Piłatowi przez Żydów są tak podane, iż sugerują, że działalność Jezusa godziła w porządek polityczno-ekonomiczny Cesarstwa Rzymskiego. Nic nie wiadomo, aby Jezus podburzał Żydów, lub odwoływał się wprost od płacenia podatków (Łk 20,25). Co do ostatniej kwestii, bycia królem, Piłat ustalił w czasie pierwszego przesłuchania, że Jezus jest królem, ale Jego królestwo nie jest z tego świata (CE323). Sami zaś Żydzi tego zarzutu osobno wobec Jezusa nie podnosili, arcykapłani stwierdzili jedynie przed Piłatem, że „poza cezarem nie mamy króla” (J 19,15), (CE3825), co nominalnie było prawdą, gdyż uczestniczący w procesie Herod Antypas był tetrarchą, czyli jakby wicekrólem. Można powiedzieć, że koronnym zarzutem ze strony Żydów było to, że Jezus podawał się za Mesjasza i Syna Bożego, natomiast Piłat, ponieważ był to zarzut natury religijnej, oparty o Prawo ST, nie mógł go przyjąć, zresztą starał się kilkakrotnie Jezusa uwolnić (ważna analiza tekstów ewangelii wskazuje, że nawet sześciokrotnie – por. Apendyks B), więc ostatecznie przyjął jako oficjalny powód ukrzyżowania to, że Jezus przyznał, iż jest królem (nie mianowanym przez Cezara rzecz jasna, co stanowiło o winie).

Można się domyślać, że inne zarzuty, będące odbiciem przedstawionych sporów zostały zaprezentowane podczas procesu, ale ostatecznie nie były specjalnie brane pod uwagę. Mogło to nastąpić podczas pierwszego przesłuchania przed Sanhedrynem, gdzie początkowo nie znaleziono żadnego świadectwa przeciw Jezusowi, gdyż „Wielu wprowadziło zeznawało fałszywie przeciwko Niemu, ale świadectwa te nie były zgodne” (Mk 14,55-56), (CE3646) – tak było, dopóki nie padło z ust arcykapłana pytanie «Zaklinam cię na Boga żywego, powiedz nam: Czy ty jesteś Mesjasz, syn Boży?», podczas gdy Jezus odpowiedział na nie twierdząco. Również przed Herodem można się domyślać jakiejś serii oskarżeń: „Arcykapłani zaś i uczeni w Piśmie stali i gwałtownie Go oskarżali” (Łk 23,10), (CE3757).

W poniższym zestawieniu omawiane są poszczególne wydarzenia będące elementem sporu, z przedstawieniem sytuacji spowodowanej wydarzeniem, reakcją Żydów, interpretacją na gruncie prawa Starego Testamentu oraz w świetle zapowiedzi Nowego Testamentu. Wydarzenia występują w kolejności chronologicznej, opatrzone są numerem kolejnym, a nagłówki wydarzeń pochodzą z KCE.

Z17/1. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 1/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
1	CE32 Znak oczyszczenia świątyni [J 2,14-22] {R(I)PDJ (28 r.), 28 kwiecień; Świątynia, Dziedziniec Pogan}	Sytuacja: Jezus przychodzi na święto Paschy do Jerozolimy (z pierwszymi uczniami) i dokonuje znaku oczyszczenia świątyni rozpędzając ze świątynnego dziedzińca wszystkich handlujących i wymieniających monety. Na zapytanie Żydów, o to jakim znakiem się wykaże, skoro czyni takie rzeczy, Jezus odpowiedział: «Zburzcie tę świątynię, a Ja w trzy dni wzniosę ją na nowo» Reakcja Żydów: Niedowierzenie, niezrozumienie, o czym Jezus mówi. Odpowiedź Żydów: «Czterdzieści sześć lat budowano tę świątynię, a Ty ją wzniesiesz w przeciągu trzech dni?»	ST: Żydzi nie traktują znaku oczyszczenia świątyni jako znaku, co stawia ich na pozycji niewierzących ⁴⁰⁹¹ . Żądają innego znaku, który by <i>uprawomocniał</i> działalność Jezusa. Wypowiedź Jezusa o zburzeniu świątyni Żydzi traktują dosłownie i ma ona dla nich, w tym kontekście charakter bluźnierczy, gdyż świątynia to była duma Izraela. Zwracają oni uwagę na potęgę i rozmach świątyni, przypominając, że budowano ją już czterdzieści sześć lat. NT: Tajemnica wypowiedzi Jezusa o zniszczeniu świątyni odsłoniła się dopiero dla uczniów po śmierci i zmartwychwstaniu Jezusa. Uczniowie wówczas zrozumieli, że Jezus mówił tutaj o świątyni swojego ciała (J2,21-22).

⁴⁰⁹¹ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 393.

Z17/2. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 2/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
2	CE43 Jezus w Nazarecie [Mt 13,54-58; Mk 6,1-6a; Łk 4,16-30] {R(I)PDJ, maj, szabat; Nazaret}	Sytuacja: Jezus czyta tekst z Księgi Izajasza. Mówi następnie, że te słowa <i>dziś</i> się spełniają. Spotyka się z opozycją i stwierdza «Tylko w swojej ojczyźnie i w swoim domu może być prorok lekceważony», oraz zwraca uwagę, wobec takiego stanu rzeczy, na możliwość misji wśród pogan. Być może jeszcze w ten szabat, dokonuje jednak kilku uzdrowień. Reakcja mieszkańców Nazaretu: Gniew, <i>Porwawszy się z miejsc, wyrzucili Go z miasta; chcieli go nawet zabić (strącić z góry).</i>	ST: Nie jest wymienione przekroczenie przepisów Prawa, może za wyjątkiem dokonanych uzdrowień, lecz nie jest to przez nikogo podnoszone. W zachowaniu mieszkańców Nazaretu w grę wchodzi zapewne urażona duma, być może spowodowana również tym, że Jezus zapowiada swoją misję także wśród pogan (Łk 4,25-27). NT: Szczęśliwe wywinięcie się z opresji przez Jezusa jest zwiastunem Jego przyszłego wielkanocnego zwycięstwa ⁴⁰⁹² .
3	Tok narracji: <u>Pierwsza sobota nauczania Jezusa i uzdrowień w Kafarnaum, cz. I-III:</u> CE46 Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. Uzdrowienie opętanego [Mk 1,21-28; Łk 4,31-37] {R(I)PDJ, maj, szabat; Kafarnaum, synagoga} CE47 W domu Piotra. Uzdrowienie teściowej [Mt 8,14-15; Mk 1,29-31; Łk 4,38-39] {R(I)PDJ, maj, ten sam dzień; Kafarnaum, dom Szymona Piotra} CE48 Liczne uzdrowienia pod wieczór [Mt 8,16-17; Mk 1,32-34; Łk 4,40-41] {R(I)PDJ, maj, ten sam dzień, wieczór; Kafarnaum, pod domem Szymona Piotra}	Sytuacja: Pierwsza sobota nauczania Jezusa i uzdrowień w Kafarnaum obfituje w liczne wydarzenia: w synagodze w Kafarnaum Jezus uzdrowia opętanego, w domu Piotra uzdrowia teściową, a wieczorem uzdrowia licznych chorych. Reakcja obecnych w synagodze w Kafarnaum: Nie ma sprzeciwu, jest zdziwienie: « <i>Co to jest? Nowa jakaś nauka z mocą. Nawet duchom nieczystym rozkazuje i są Mu posłuszne.</i> ». Jezus jednak następnego dnia podejmuje decyzję by na jakiś czas odejść i głosić Dobrą Nowinę w innych miastach.	ST: Uzdrowienie w synagodze zostało przyjęte z aprobatą, być może też dlatego, że opętany krzyczał, zakłócając porządek zgromadzenia, a Jezus go niejako przywołał do porządku – uzdrawiając przy okazji. O modlitwę nad Teściową Szymona Piotra prosił Jezusa Piotr i zapewne Andrzej – Jezus tutaj nie wykonuje żadnej pracy, podaje tylko rękę Teściowej, co sprawia, że czuje się Ona lepiej. Liczne uzdrowienia pod wieczór mają miejsce, <i>gdy słońce zaszło</i> (Mk 1,32), czyli nie jest to już szabat, a pierwszy dzień tygodnia, co sprawia, że spokój szabatu nie został naruszony.

⁴⁰⁹² BROWN R.E. SS, FITZMYER A.J. SJ, MURPHY E.R. OC (oryg.), CHROSTOWSKI W. (pol.), *Katolicki komentarz biblijny*, (KKB), Vocatio, Warszawa 2010³, s. 62.

Z17/3. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 3/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
4	CE53 Uzdrawieni e paralityka [Mt 9,2-8; Mk 2,1-12; Łk 5,17-26] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum, dom Szymona Piotra}	Sytuacja: Jezus przed uzdrawieniem paralityka odpuszcza mu grzechy. Zarzut uczonych w Piśmie i faryzeuszów: «Kimże on jest, że wypowiada bluźnierstwa? Któż może odpuścić grzechy prócz samego Boga?» (Łk 5,21)	ST: Według prawa ST prawo do przebaczenia grzechów posiada tylko Bóg, a uzurpacja tego prawa równa się bluźnierstwu za które groziła kara śmierci przez ukamienowanie. Po wygnaniu babilońskim wprowadzono specjalny, jedyny dzień pojednania, kiedy każdy Izraelita mógł publicznie wyznać swoje grzechy i uzyskiwał ich przebaczenie dzięki ofierze złożonej przez arcykapłana ⁴⁰⁹³ . NT: Uzdrawienie paralityka przez Jezusa jest dowodem na to, że ma On, jako Syn Człowieczy, władzę odpuszczania grzechów, tym bardziej, że wg ówczesnych sądów uważano chorobę za skutek grzechu ⁴⁰⁹⁴ .
5	CE54 Powołanie Lewiego [Mt 9,9-13; Mk 2,13-17; Łk 5,27-32] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum: komora celna — dom Lewiego}	Sytuacja: Lewi zaprosił Jezusa na ucztę; wielu celników i grzeszników siedziało razem z Jezusem i Jego uczniami (Mk 2,15). Zarzut faryzeuszów i uczonych w Piśmie: «Dlaczego wasz Nauczyciel jada wspólnie z celnikami i grzesznikami?» (Mt 9,11).	ST: Celnicy byli uważani za ludzi podejrzewanych o kolaborację z władzami rzymskimi, których powinno się unikać. Określenie grzesznicy mogło oznaczać nie tylko sytuację duchową co ludzi, których odrzucano, bo wykonywali zawody uważane rytualnie za nieczyste np. poganiaczy wielbłądów, sklepikarzy, pastuchów, garbarzy ⁴⁰⁹⁵ . Jezus odpowiada w sposób przypominający greckie przysłowie „Lekarz nie przychodzi do zdrowych, jeśli chce przywracać zdrowie” (Diogenes) oraz trawestacją cytatu z (Oz 6,6) Chcę raczej miłosierdzia niż ofiary. Słowami „Nie przyszedłem, aby powołać sprawiedliwych, ale grzeszników” bardzo precyzyjnie określa charakter swojej misji.
6	CE55 Sprawa postów [Mt 9,14-17; Mk 2,18-22; Łk 5,33-39] {R(I)PDJ, czerwiec; Kafarnaum, dom Lewiego}	Zarzut uczniów Jana i faryzeuszów: «Dlaczego uczniowie Jana i uczniowie faryzeuszów poszczą, a Twój uczeń nie poszcza?» (Mk 2,18b)	ST: Jedynym nakaznym postem w ST był post w dniu Święta Prześlągania. Faryzeusze ustalili dodatkowe posty – w (Łk 18,12) jest mowa o postach 2x w tygodniu; podobnie uczniowie Jana. Jezus nie negował wartości osobistego postu (Mt 6,16-18), ale go też dodatkowo, osobno nie nakazywał ⁴⁰⁹⁶ . NT: Jezus głosi nową naukę, a Jego czas przebywania z uczniami jest jak czas radowania się z obecności pana młodego, ma on swój ziemski kres. Istotne jest więc aby nowa nauka głoszona przez Jezusa mogła być włączana w nowe formy religijności (do nowych bukłaków), a uczniowie by mieli prawo do przeżywania radości z obecności pana młodego.

⁴⁰⁹³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s.

⁴⁰⁹⁴ tamże, s. 300.

⁴⁰⁹⁵ KKB, s. 941, p. 61.

⁴⁰⁹⁶ KKB, s. 991, p. 17].

Z17/4. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 4/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
7	CE56 Łuskanie kłosów w szabat [Mt 12,1-8; Mk 2,23-28; Łk 6,1-5] {R(I)PDJ, czerwiec, szabat; Kafarnaum, okolice}	Sytuacja: uczniowie idąc pośród pól i odczuwając głód, zrywają kłosa i jedzą ziarno wykruszając rękami. Zarzut faryzeuszów: «Oto twoi uczniowie czynią to, czego nie wolno czynić w szabat» (Mt 12,2). Uczniowie przekraczają dwa przepisy: 1) wykonują w szabat czynność związaną ze zniwami uznawaną za pracę, 2) nie zachowują drogi szabatowej – być może nie była ona jednak przekroczona, bo tego faryzeusze jednak wprost nie zarzucają.	ST: Okazjonalne posilenie się z plonów bliźniego nie było zabronione: (Pwt 23,26) <i>Gdy wejdiesz między zboże bliźniego swego, ręką możesz zrywać kłosa, lecz sierpa nie przyłożysz do zboża swego bliźniego</i> . Zrywanie kłosów nie figuruje bezpośrednio w wykazie zakazanych czynności w szabat, ale faryzeusze uznawali je za początek zniw ⁴⁰⁹⁷ , a kruszenie ziarna w rękach za młockę ⁴⁰⁹⁸ . W Talmudzie (Joma 85 b) jest napisane: <i>Szabat został oddany w wasze ręce, a nie wy w ręce szabatu</i> ⁴⁰⁹⁹ . W sytuacjach wyjątkowych, szczególnie zagrożenia życia szabat nie obowiązuje. Jezus podając przykład Dawida (1Sm 21,1-6), który poprosił kapłana o chleby pokładne do jedzenia dla swoich towarzyszy również wskazuje na wyjątkowość owej sytuacji i broni uczniów mocą swojego autorytetu. NT: <i>Syn Człowieczy jest Panem Szabatu</i> . Jezus jest autoratywnym i ostatecznym interpretatorem Prawa, w tym przepisów szabatu ⁴¹⁰⁰ .
8	CE57 Uzdrawienie w szabat [Mt 12,9-13; Mk 3,1-5; Łk 6,6-10] {R(I)PDJ, czerwiec, inny szabat; Kafarnaum, synagoga}	Sytuacja: Jezus zadaje pytanie o to czy wolno w szabat czynić dobro. Nie uzyskuje na nie odpowiedzi. i uzdrowia w synagodze w Kafarnaum człowieka z uschlą ręką. Reakcja faryzeuszy i herodian: <i>zaraz się naradzali przeciwko Niemu, w jaki sposób Go zgładzić</i> (Mk 3,6), (CE58).	ST: Rabini zezwalali na leczenie w szabat w przypadku zagrożenia życia. (Joma 8,6): <i>Każdy przypadek, w którym występuje ryzyko [utraty] życia, znosi [prawo] szabat[u]</i> ⁴¹⁰¹ . NT: Jezus zadając pytanie: „Czy wolno w szabat czynić coś dobrego, czy coś złego, życie ocalić czy zniszczyć?” sięga podstaw ustanowienia Prawa. Przecistawia się takim interpretacjom dotyczącym szabatu, które zabraniały spełniania czynów miłosierdzia, jeśli wchodziły one w zakres tzw. <i>prac pierwotnych</i> zakazanych w tym dniu ⁴¹⁰² .
9	CE98 Uzdrawienie opętanego, ślepego i niemego [Mt 12,22-23; Łk 11,14] {R(I)PDJ, październik; Kafarnaum, dom Szymona Piotra}	Sytuacja: Jezus uzdrowia wzrok i słuch niewidomego i niemego. Zarzut faryzeuszów i uczonych w Piśmie (CE99): «Ma Belzebuba i mocą władcy złych duchów wyrzuca złe duchy» (Mk 3,22)	ST: Jezus wykazuje absurdalność stawianego mu zarzutu. (1) Nie ma wątpliwości, że uzdrowienie jest wynikiem wypędzenia złego ducha – tego adwersarza nie negują. Gdyby uzdrowienie dokonane przez Jezusa było pochodzenia satanicznego, to wtedy szatan działał by przeciwko sobie, przeciwko swemu królestwu – takie królestwo szybko by się rozpadło. Należy przyjąć w takim razie, że Jezus wypędza złe duchy mocą Bożą i jest to znak Królestwa Bożego ⁴¹⁰³ . (2) Podobny skutek powinien mieć podobną przyczynę: Jezus czyni to, co czynią również synowie faryzeuszów wyrzucając złe duchy, przecież nikt im nie zarzuca, że czynią to mocą Belzebuba. (3) Żeby wyrzucić mocarza (Belzebuba) z człowieka w którym się zdomowił, to trzeba go pokonać (związać) – musi więc to być ktoś silniejszy od niego, czyli musi być dokonane mocą Bożą.

⁴⁰⁹⁷ A. NISIN, *Historia Jezusa*, s. 243.⁴⁰⁹⁸ D.H. STERN, *Komentarz*, s. 62, p. Mt 12,2.⁴⁰⁹⁹ BRAT EFRAIM, *Jezus Żyd praktykujący*, s. 248.⁴¹⁰⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s. 526.⁴¹⁰¹ KKB, s. 992, p. 19.3.⁴¹⁰² F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11*, (NKB NT III/1), s. 322.⁴¹⁰³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13*, (NKB NT I/1), s.541, p. 25-26.

Z17/5. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 5/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
10	Tok narracji: <u>Dzień cudów w Kafarnaum</u> Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok [Mt 9,1.18-26; Mk 5,21-43; Łk 8,40-56] {R(I)PDJ, grudzień; Kafarnaum, brzeg J. Galilejskiego — dom zwierzchnika synagogi Jaira} CE124 Uzdrawienie dwóch niewidomych [Mt 9,27-31] {R(I)PDJ grudzień, ten sam dzień; Kafarnaum, dom zwierzchnika Synagogi — dom Jezusa w Kafarnaum, prawd. dom Szymona Piotra} CE125 Uzdrawienie opętanego niemowy [Mt 9,32-34] {R(I)PDJ grudzień, ten sam dzień; dom w Kafarnaum}	Sytuacja: Jezus wraca z Dekapolu do Kafarnaum, Po drodze uzdrawia kobietę cierpiącą na krwotok. W domu przełożonego synagogi synagogi Jaira Jezus podnosi jego córkę, która odzyskuje życie. W domostwie uzdrawia oczy dwóch niewidomych oraz wyrzuca złego ducha z opętanego niemowy, który odzyskuje mowę. Reakcja: Rodzice dziewczynki osłupieli ze zdumienia. Wieść o uzdrowieniach roznosi się po okolicy mimo zakazu Jezusa. Mimo to faryzeusze mówią: «Wyrzuca złe duchy mocą ich przywódcy».	ST: Podczas gdy tłumy na cud odzyskania mowy przez niemego, być może w powiązaniu z poprzednimi cudami, reagują autentycznym uznaniem i uwielbieniem dla Jezusa: «Jeszcze się nigdy nic podobnego nie pojawiło w Izraelu!», faryzeusze zapewne autentycznie zaniepokojeni działalnością Jezusa, która coraz bardziej zaczyna być znana w Izraelu, reagują w najbardziej wrogi i perfidny sposób podważając, poddając w wątpliwość podstawy działalności uzdrowicielskiej Jezusa, oskarżając Go o posługiwanie się mocą złego ducha.
11	CE140 Mowa eucharystyczna [J 6,26-59] {29 r, kwiecień; nazajutrz po pierwszym rozmnożeniu chleba, Kafarnaum, synagoga. Tok narracji: <i>Chleb życia</i>, cz. IV}	Sytuacja: Jezus wygłasza mowę eucharystyczną w której mówi m.in.: ⁽¹⁾ <i>Albowiem chlebem Bożym jest Ten, który z nieba zstępuje i życie daje światu.</i> (J 6,33) <i>Ja jestem chlebem życia. Kto do Mnie przychodzi, nie będzie łaknąć; a kto we Mnie wierzy, nigdy pragnąć nie będzie.</i> (J 6,35) ⁽²⁾ <i>Ja jestem chlebem żywym, który zstąpił z nieba. Jeśli ktoś spożywa ten chleb, będzie żył na wieki. Chlebem, który Ja dam, jest moje ciało, [wydane] za życie świata.</i> (J 6,51) <i>Jeżeli nie będziecie jedli Ciała Syna Człowieczego ani pili Krwi Jego, nie będziecie mieli życia w sobie.</i> (J 6,53). Reakcja Żydów i wielu uczniów: ⁽¹⁾ Żydzi szemrali przeciwko Niemu, dlatego że powiedział: «Ja jestem chlebem, który z nieba zstąpił» (J 6,41). ⁽²⁾ „Sprzeczały się więc między sobą Żydzi, mówiąc: «Jak on może nam dać <swoje> ciało do jedzenia?» (J 6,52) i wielu spośród Jego uczniów, którzy to słyszeli, mówiło: «Trudna jest ta mowa. Któż jej może słuchać?»» (J 6,60), po czym (CE1582) „Od tego czasu wielu uczniów Jego odeszło i już z Nim nie chodziło.” (J 6,66), (CE1588)	ST: Żydzi oczekują od Jezusa znaku na wzór manny, którą jak rozumują, otrzymali od Mojżesza. Jezus wyjaśnia, że mannę z nieba Izraelici otrzymali nie od Mojżesza tylko od Boga oraz, że obecnie Bóg również daje im prawdziwy, chleb z nieba. NT: Tym chlebem od Ojca dającym życie, nie tylko Izraelitom ale i światu, jest osoba Jezusa⁴¹⁰⁴. ⁽¹⁾ Żydzi szemrając, podobnie do Izraelitów na pustyni, odrzucają nadprzyrodzone posłannictwo Jezusa⁴¹⁰⁵. ⁽²⁾ Żydzi podważają spożywanie ciała Jezusa (jako ciała również ludzkiego) na płaszczyźnie czystości rytualnej oraz, nie zgadzają się na to, by ich życie wieczne mogło zależeć od Jezusa i ofiary jego życia. Taką zależność uznają za bluźnierstwo, tylko Bóg jest dla nich jedynym Zbawicielem. Odrzucają uczestnictwo w ciele i krwi Chrystusa⁴¹⁰⁶. Dla wielu uczniów, tych którzy odeszli, najprawdopodobniej słowa o spożywaniu ciała i krwi Syna Człowieczego były nie do zaakceptowania⁴¹⁰⁷.

⁴¹⁰⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 585-586.

⁴¹⁰⁵ tamże, s. 592.

⁴¹⁰⁶ tamże, s. 600-601, p. 52.

⁴¹⁰⁷ tamże, s. 612-613, p. 6,60.

Z17/6. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 6/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
12	CE143 Uzdrawienie chromego nad sadzawką Betesda [J 5,2-18] {R(II)PDJ, 16 kwiecień (15 nisan), sobota; Jerozolima, sadzawka Betesda}	Sytuacja: Jezus uzdrawia chromego, który od 38 lat cierpi na swoją chorobę. Reakcja Żydów: Uzdrowionemu zarzucają «Dziś jest szabat, nie wolno ci dźwigać twoich noszy». Ich postawa w stosunku do Jezusa: „Żydzi tym bardziej usiłowali Go zabić, bo nie tylko nie zachowywał szabat, ale nadto Boga nazywał swoim Ojcem, czyniąc się równym Bogu”.	ST: Żydzi zarzucają uzdrowionemu, że przenosząc łożo łamie przepisy szabat. Uzdrawiony powołuje się na Jezusa, który zwolnił go, można rzec wyjątkowo, z tego przepisu mówiąc: «Wstań, weź swoje nosze i chodź!» ⁴¹⁰⁸ . Żydzi są oburzeni tym, że Jezus ośmielił się zwolnić uzdrowionego z przepisu Prawa (J 5,12). NT: Jezus odpowiadając Żydom «Ojciec mój działa aż do tej chwili i Ja działam» wskazuje, że Bóg Ojciec, pomimo instytucji szabat u ustanowionej da oddawania Mu czci przez człowieka działa nieprzerwanie. On, jako Syn Boży, ma wobec tego również do tego prawo ⁴¹⁰⁹ .
13	CE147 Spór o tradycję [Mt 15,1-9; Mk 7,1-13] {R(II)PDJ maj; Galilea, prawd. dom w Kafarnaum. Tok narracji: <i>Rytualna i prawdziwa czystość</i> , cz. I}	Sytuacja: U Jezusa zebrali się faryzeusze i kilku uczonych w Piśmie przybyłych z Jerozolimy. Ich uwadze nie uszło, że niektórzy z uczniów brali posiłek nieczystymi, to znaczy nie obmytymi rękami. Reakcja faryzeusów i uczonych w Piśmie: Zadali Jezusowi pytanie: «Dlaczego Twoi uczniowie nie postępują według tradycji starszych, lecz jedzą nieczystymi rękami?» (Mk 7,5).	ST: W Prawie nie ma obowiązku obmywania rąk przed zwykłym posiłkiem. Faryzeusze prawdopodobnie wprowadzili obowiązek zachowania czystości rytualnej przenosząc obowiązek dotyczący kultu świątynnego (Kpł 15,11) na kontekst domu rodzinnego, niejako traktując każdego Żyda jako kapłana i stół każdego Żyda jako stół świątynny ⁴¹¹⁰ . Zaniedbanie obmyć nie stanowi bezpośrednio przekroczenia Bożego przykazania, Jezus nie ustosunkowuje się bezpośrednio do zarzutu faryzeusów, ale wykazuje im, że oni sami popełniają dużo większe przewinienie uchylając w praktyce Boże przykazanie, aby zachować swoją tradycję. Poprzez wprowadzenie praktyki zwanej <i>korban</i> , czyli rezerwowania jakiejś wartości materialnej, majątku jako rzeczy świętej, jako daru dla świątyni, odmawiano np. starym rodzicom utrzymania na starość, znosząc w ten sposób IV przykazanie, dotyczące czci dla rodziców. Czasownik czcij (gr. <i>tima</i>) oznacza bowiem nie tylko oddawania szacunku, ale i pomoc materialną – jest użyty np. w (1Tm 5,3) w odniesieniu do opieki nad wdowami we wspólnocie. Jezus rozwinął naukę na temat czystości o aspekt, który faryzeusze, jak można przypuszczać pomijali: „Nic nie wchodzi z zewnątrz w człowieka, co mogłoby uczynić go nieczystym; lecz to, co wychodzi z człowieka, to czyni człowieka nieczystym.” (Mt 7,15), (CE1668).

⁴¹⁰⁸ KKB, s. 507, p. 12.⁴¹⁰⁹ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz Praktyczny do Nowego Testamentu, tom 1*, (KPNT 1), Poznań 1999, s. s. 452, p. 17-18.⁴¹¹⁰ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 72, p. 2.

Z17/7. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 7/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
14	CE153 Nowe żądanie znaku – znaki czasu [Mt 16,1-4; Mk 8,11-13] {R(II)PDJ, czerwiec; Magdala – drugi brzeg, okolice Betsaidy. Tok narracji: Żądanie znaku przez faryzeuszów oraz saduc. i przestroga przed nimi, cz. I}	Sytuacja: Przystąpili do Niego faryzeusze i saduceusze i wystawiając Go na próbę, prosili o ukazanie im znaku z nieba. (Mt 16,1) Jezus zarzucił im, że nie potrafili rozpoznawać znaków czasu. Zapowiedział, że żaden znak nie będzie danu obecnemu plemieniu oprócz znaku Jonasza. Reakcja faryzeuszów i saduceuszów: Nie jest opisana. Jezus po udzieleniu odpowiedzi oddalił się łodzią na drugą stronę.	ST: Adwersarze Jezusa domagają się znaku z nieba. Może to oznaczać doniosłość znaku, lub również pochodzenie znaku. Jeśli z nieba, to od Boga, można się domyslać, że nie powinno to być zwykłe uzdrowienie, być może cud dokonany w przyrodzie – doskonałym, przykładem jest manna na pustyni. Warto zauważyć, że żądanie pojawia się w bezpośrednim sąsiedztwie znaku rozmnożenia chleba. Jezus odpowiadając, uzmysławia oponentom, że szukają uzasadnienia dla swej wiary, gdyż nie potrafili rozpoznawać znaków czasu, czyli nastącej ery mesjańskiej, mimo, że potrafili przewidywać pogodę ze znaków nieba. Jezus pytając się retorycznie „Czemu to plemię domaga się znaku?”, zwraca uwagę, że Jego orędzie nie jest przyjmowane. NT: Wyrzucając przewrotność i wiarołomność zapowiada tylko znak Jonasza. Tym znakiem jest On sam i Jego Pascha. Jezus zaprzestaje dalszego przekonywania, gdyż wobec postawy faryzeuszów i saduceuszów jest ono bezsensowne ⁴¹¹¹ .
15	CE163 Podatek na świątynię [Mt 17,24-27] {R(II)PDJ; sierpień, Kafarnaum}	Sytuacja: Poborcy didrachmy pytają Piotra w nieobecności Mistrza: «Wasz Nauczyciel nie płaci didrachmy?». Piotr odpowiada twierdząco, lecz później Jezus każe ten podatek zapłacić. Jezus zaznacza jednak, że istnieją wyjątki w płaceniu podatków, mając być może na myśli siebie i apostołów. Reakcja: Należy przypuszczać, że poborca otrzymał podatek.	ST: Podatek świątynny został wprowadzony w czasach niewoli na potrzeby kultu i wynosił połowę szekla (Wj 20,13). W czasach Jezusa wydaje się, że jego płacenie było w pewnym sensie dobrowolne, ale na pewno dobrze widziane, jako znak przynależności do Izraela ⁴¹¹² . Szekl (sykl) to moneta świątynna, której równały się dwie greckie didrachmy, czyli tetradrachma albo ew. stater. Jezus podając przykład, że synowie ziemskich królów nie płacą podatku, to również Jezus i Jego uczniowie, jako członkowie Izraela, dla których Bóg jest ich Ojcem i Królem, nie powinni płacić podatku wyznaczanego w imieniu Boga. Jezus nie zwraca się przeciw Świątyni, ale przeciw wyobrażeniu, że podatek jest właściwym sposobem jej utrzymania ⁴¹¹³ .
16	CE175 Spory w czasie święta. Nauczanie Jezusa w świątyni [J 7,14-36] {R(II)PDJ, prawd. 17 października; Jerozolima, Świątynia, dziedziniec zewnętrzny}	Sytuacja: Jezus przybywa w połowie świąt do świątyni i naucza. Żydzi m.in.1) dziwią się: «Skąd zna on Pisma, skoro się nie uczył?» 2) zarzucają Jezusowi obsesję na punkcie, że ktoś chce go zabić, 3) dziwią się, czy na pewno zwierzchnicy uznali Jezusa za Mesjasza, skoro jest wiadome skąd Jezus pochodzi 4) zastanawiają się nad słowami Jezusa: „Będziecie Mnie szukać i nie znajdziecie, a tam, gdzie Ja będę, wy pójdziecie nie możecie?”. Jezus naucza i dialoguje z Żydami. Reakcja: Tłum mówi o Jezusie w podnieceniu z ciekawością. Faryzeusze wysyłają strażników aby Jezusa pojmać (Jezus się oddala).	NT: 1) Jezus odpowiadając w kwestii autotytu swojego nauczania, mówi, że jest posłanym przez Boga Ojca, nie głosi swojej nauki. 2) Tłum nie zna jeszcze zamiarów zwierzchników zabicia Jezusa. Jezus wykazuje, że Ci którzy usiłują Go zabić, nie zachowują Prawa. 3) W niektórych kręgach żydowskich uważano, że pochodzenie Mesjasza powinno być nieznane ⁴¹¹⁴ . Jezus odpowiada: <i>I Mnie znacie, i wiecie, skąd jestem. Ja jednak nie przyszedłem sam z siebie; lecz prawdomówny jest Ten, który Mnie posłał, którego wy nie znacie</i> (J 7,28), co oznacza, że choć Żydzi Jego pochodzenie ludzkie znają, to samo posłannictwo Jezusa jest dla nich zakryte ⁴¹¹⁵ . 4) Jezus słowami „pójdę do Tego, który Mnie posłał” zapowiada swoje odejście i zbawczą misję, która w pierwszym rzędzie będzie dotyczyć pogan, dlatego do Żydów odnoszą się słowa „Będziecie Mnie szukać i nie znajdziecie”.

⁴¹¹¹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 109-110.⁴¹¹² A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 196n.⁴¹¹³ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 198, p. 2.⁴¹¹⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 645.⁴¹¹⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 646, p. 28-29.

Z17/8. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 8/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
17	CE176 Źródło wody żywej [J 7,37-53] {R(II)PDJ, 19 październik; Jerozolima, Świątynia, dziedziniec zewnętrzny}	Sytuacja: Jezus zapowiada wylanie Ducha Świętego w uroczystych słowach: <i>«Jeśli ktoś jest spragniony, a wierzy we Mnie – niech przyjdzie do Mnie i pije! Jak rzekło Pismo: Rzeki wody żywej popłyną z jego wnętrza»</i> . Reakcja: W tłumie powstał rozłam z powodu Jezusa, jedni uważali, że to jest Mesjasz, inni, że nie, z powodu, ich zdaniem, niezgodności genealogii Jezusa z zapowiedzią Pisma. Arcykapłani i faryzeusze wysłali strażników aby pojmać Jezusa. Strażnicy tego jednak nie uczynili z powodu tłumy oraz wrażenia jakie wywarła na nich mowa Jezusa.	ST: Jednym z elementów obchodzenia święta namiotów była codzienna, uroczysta procesja do źródła Siloe, aby zaczerpnąć z niego wodę ^{4116, 4117} . NT: Jezus wydaje się nawiązywać do tego obrzędu, jak również do wydarzenia wyprowadzenia wody ze skały na pustyni Horeb przez Mojżesza (Wj 17), którego pamiątką jest wspomniany obrzęd. Zapowiada Ducha, którego otrzymają wierzący, wtedy gdy Jezus zostanie uwielbiony (J 7,39).
18	CE177 Kobiet a cudzołóżna [J 8,1-11] {R(II)PDJ, 20 październik; Jerozolima, Góra Oliwna — Świątynia, dziedziniec zewnętrzny}	Sytuacja: Po zakończeniu obchodów Święta Namiotów w Jerozolimie Jezus pojawił się następnego dnia w świątyni i prowadził nauczanie. Uczni w Piśmie i faryzeusze przyprowadzili do Jezusa kobietę dopiero co pochwyconą na cudzołóstwie, z zapytaniem co należy z tą kobietą uczynić, w domyśle jak ukarać, podpowiadając, że Prawo Mojżeszowe przewiduje w takiej sytuacji ukamienowanie. Jezus odpowiedział: <i>«Kto z was jest bez grzechu, niech pierwszy rzuci w nią kamieniem»</i> . Reakcja: Wszyscy odeszli, poczynając od starszych aż do ostatnich. Jezus wobec braku oskarżycieli odesłał kobietę ze słowami: <i>«I Ja ciebie nie potępiam. Idź i odtąd już nie grzesz»</i> .	ST: Prawo Mojżeszowe przewidywało karę zabicia przez ukamienowanie w przypadku cudzołóstwa mężczyzny i zamężnej kobiety (Pwt 22,22n) – kara była wymierzana obu współnikom ⁴¹¹⁸ . Przepisy prawa wymagały, aby świadkowie przestępstwa byli absolutnie wiarygodni i wolni od jakichś podejrzeń (Dn 13,45), oni rozpoczynali egzekucję – o tym, w nieco innym kontekście (Pwt 13,10; 17,7). Być może jest tak, że prośba skierowana do Jezusa o rozstrzygnięcie tej sprawy jest swego rodzaju pułapką, gdyż Rzymianie zabronili Żydom prawa wykonywania wyroków śmierci wynikających z Prawa Mojżeszowego (J 18,31). Jeśli Jezus uzna kobietę za winną zgodnie z Prawem, to będzie to wbrew Rzymowi, gdyż takiego wyroku nie będzie można wykonać, jeśli Jezus uniewinni kobietę będzie to wbrew Prawu. Jezus wybrał, można powiedzieć, Salomonowe rozwiązanie odwołując się do casusu przewidywanej przez Prawo wiarygodności i niewinności świadka – jeśli znajdzie się świadek bez grzechu, a tylko taki ma prawo grzech kobiety osądzić, to mówiąc wprost: wykonajcie teraz ten wyrok. Ponieważ wszyscy wyszli, zatem wobec braku oskarżycieli, można powiedzieć, że sprawa została samoistnie zawieszona. W ten sposób Jezus uniknął pułapki kwestionowania albo Prawa, albo władzy Rzymu, a kobieta została ocalona ⁴¹¹⁹ . W tym wydarzeniu w jakiejś mierze od wyboru losu kobiety przez Jezusa zależy los samego Jezusa. Może nieprzypadkiem ta scena ma miejsce w sąsiedztwie Święta Namiotów, gdzie na samym początku tego święta (10. Tishri) stawiano przed namiotem spotkania dwa kozły, z których wybierano poprzez losowanie jednego, który był ofiarą dla Boga, a drugi jako „zły” kozioł, symbolizujący grzechy narodu był wypędzany na pustynię ⁴¹²⁰ .

⁴¹¹⁶ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 648.

⁴¹¹⁷ G. RICCIOTTI, *Życie Jezusa Chrystusa*, s. 465.

⁴¹¹⁸ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 664.

⁴¹¹⁹ KKB, s. 1144, p. 115.

⁴¹²⁰ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 665.

Z17/9. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 9/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
19	CE178 Światłość wobec ciemności [J 8,12-20] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima, Świątynia, przy skarbcu; kolejny dzień}	Sytuacja: Jezus przemawiając w świątyni mówi o sobie: « <i>Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie chodził w ciemności, lecz będzie miał światło życia</i> ». Mówi, że świadczy o sobie On sam i Jego Ojciec. Reakcja: Faryzeusze zarzucają najpierw Jezusowi, że świadczy o sobie On sam. Na odpowiedź Jezusa, że świadczy o Nim także Jego Ojciec, pytają o Ojca.	ST: Jezus ma pełne prawo składania o sobie świadectwa, gdyż tylko On ma pełną świadomość swojej misji: „ <i>wiem, skąd przyszedłem i dokąd idę</i> ”. Mimo to dla pełniejszego przekonania swoich rozmówców przywołuje zasadę dwóch świadków, powołując się przy tym na świadectwo swojego Ojca. NT: Na pytanie faryzeuszów o przedstawienie Ojca odpowiedź Jezusa brzmi, że Ojca można poznać przez poznanie Jezusa i w ten sposób można również poznać świadectwo Ojca dotyczące Syna.
20	CE179 Jezus Synem Przedwiecznym [J 8,21-30] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima, Świątynia; kolejny dzień. Tok narracji: <i>Przedwieczne synostwo Jezusa, cz. I</i> } CE180 Wolność Chrystusowa [J 8,31-47] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima, Świątynia; ten sam dzień. Tok narracji: <i>Przedwieczne synostwo Jezusa, cz. II</i> } CE181 Jezus a Abraham [J 8,48-59] {R(II)PDJ, październik; Jerozolima, Świątynia; ten sam dzień. Tok narracji: <i>Przedwieczne synostwo Jezusa, cz. III.</i> }	Sytuacja: Jezus występuje teraz w roli sędziego (poprzednie Jego mowy w świątyni miały bardziej obronny charakter) ⁴¹²¹ . Mówi o tym, że warunkiem zwycięstwa na grzechem i śmiercią jest wiara w Syna Człowieczego. Trwanie w nauce Jezusa prowadzi do prawdy, która wyzwala. Istotne są również czyny, gdyby słuchający go Żydzi byli dziećmi Abrahama, to nie usiłowałiby go zabić. Jezus mówi o tym, że kto zachowa jego naukę nie zazna śmierci na wieki. Dalej Jezus objawia swoją boską świadomość i posłannictwo m.in. w słowie: « <i>Zaprawdę, zaprawdę, powiadam wam: Zanim Abraham stał się, JA JESTEM</i> » (J 8,58). Reakcja: Wielu Żydów uwierzyło w Niego. Nie chcieli jednak przyjąć nauki, że dopiero poznają prawdę, która ich wyzwoli, bo przecież jako dzieci Abrahama już są wolni. Na zarzuty, że nie przyjmowanie posłannictwa Jezusa świadczy o ich zatwardziałości, Żydzi zareagowali stwierdzeniem, że Jezus jest opętany przez złego ducha. Na formułę objawieniową „JA JESTEM” Żydzi porwali kamienie by rzucić w Jezusa. Jezus się ukrył.	NT: Wiara w Syna Bożego otwiera drogę do uwolnienia od grzechu, prowadzi do wolności i prawdy, a w konsekwencji do życia wiecznego. Wolność przyniesioną przez Chrystusa Żydzi jednak odrzucają odwołując się do przyjaźni Abrahama z Bogiem i wynikającej z niej wolności, którą oni, jako dzieci Abrahama, dumnie dziedziczą ⁴¹²² .

⁴¹²¹ S. MĘDAŁA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 684.⁴¹²² K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 486.

Z17/10. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 10/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
21	CE182 Uzdrawienie niewidomego od urodzenia [J 9,1-41] {R(II)PDJ, szabat, przyp. 22 październik; Jerozolima, niedaleko Świątyni. Tok narracji: Jezus dobrym pasterzem, cz. I}	Sytuacja: Jezus kładzie błoto na oczy niewidomego i każe mu się przemyć w sadzawce Siloam – niewidomy odzyskuje wzrok. Reakcja faryzeuszów jest podzielona: 1) Negatywna: «Człowiek ten nie jest od Boga, bo nie zachowuje szabat». 2) Dopuszczająca Boże posłannictwo Jezusa: «Ale w jaki sposób człowiek grzeszny może czynić takie znaki?».	ST: Naruszenie szabat, o które oskarżają Jezusa faryzeusze, to gest uczynienia błota ze śliny i prochu. NT: Jezus uzdrawiając pełni wolę Bożą, słowa uzdrowionego: „Wiemy, że Bóg nie wysłuchuje grzeszników, ale wysłuchuje każdego, kto jest czcicielem Boga i pełni Jego wolę. Od wieków nie słyszano, aby ktoś otworzył oczy niewidomemu od urodzenia.” (J 9,31-32). Jezus mówi, że jego misją jest przeprowadzenie sądu i stosunek do tego znaku uzdrowienia stanowi również kryterium tego sądu (J 9,39): «Przyszedłem na ten świat, aby przeprowadzić sąd, żeby ci, którzy nie widzą, przejrżeli, a ci, którzy widzą, stali się niewidomymi».
22	CE207 Uzdrawienie kobiety w szabat [Łk 13,10-17] {R(II)PDJ, grudzień, szabat; Judea, synagoga}	Sytuacja: Jezus uzdrawia w synagodze kobietę, która od 18 lat cierpiała na ducha niemocy i nie mogła się wyprostować. Reakcja przełożonego synagogi: leczyć należy się w sześć dni, które Pan Bóg stworzył dla pracy, a nie w szabat.	ST: Jezus odwołuje się do nagminnego przekraczania prawa szabat podczas prowadzenia zwierząt do wodopoju, w szabat bowiem nie wolno odwiązywać powroza trzymającego zwierzę na uwięzi. Faryzeusze na to pozwalali jednak, przy zachowaniu pewnych dodatkowych reguł: np. podczas prowadzenia zwierzęcia do wodopoju nie można było nic nieść ze sobą, zwierzę nie można było poić prosto z wiadra, etc. ⁴¹²³ . Szabat, oprócz odniesienia do odpoczynku Boga, jest również świętowaniem wyzwolenia z niewoli egipskiej. Jezus poprzez swój czyn miłosierdzia wyzwala kobietę z więzów szatana i przywraca jej radość świętowania szabat.
23	CE209 Chrystus – jedno z Ojcem [J 10,22-39] {R(II)PDJ, 21-28 grudnia, Święto Poświęcenia Świątyni; Jerozolima, Świątynia, portyk Salomona}	Sytuacja: Podczas Święta Poświęcenia Świątyni Żydzi pytają Jezusa, czy jest On Mesjaszem (w oryginale gr. Chrystusem)? Jezus odpowiada, że Jego czyny świadczą o Nim, a tym, którzy podążają za Nim, jak owce za pasterzem, On daje życie wieczne. Po słowach „Ja i Ojciec jedno jesteśmy” Żydzi chcą go ukamienować, za to, że się czyni równym Bogu. Jezus jeszcze dopowiada, że jest Synem Bożym, jako Ten, którego Ojciec poświęcił i posłał na świat, oraz jako ten, który wykonuje dzieła swojego Ojca, które świadczą o Nim i o Ojcu. Reakcja: Żydzi najpierw próbują Jezusa ukamienować, a potem starają się go pojmać.	ST: Wyrażenie „Jeżeli Ty jesteś Chrystusem, powiedz nam otwarcie”, ma ścisły związek z tytułem Mesjasza – Jezus jednak tego tytułu nigdy w stosunku do swojej osoby nie użył. Jezus unikał w ten sposób konotacji politycznych i narzucenia sobie roli przywódcy narodowego, jakie pod okupacją rzymską były nieuchronne ⁴¹²⁴ . NT: Żydzi chcą ukamienować Jezusa, gdy stwierdza On swoją boską naturę, identyczną z Ojcem, gdyż uważają tą wypowiedź Jezusa za bluźnierstwo ⁴¹²⁵ . Ponowna reakcja Żydów w postaci próby pojmania Jezusa następuje, gdy Jezus mówi, że jest Synem Bożym, którego Ojciec poświęcił i posłał na świat i wzywa do opowiedzenia się za Nim, przynajmniej na podstawie dzieł, które czyni.

⁴¹²³ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 93.

⁴¹²⁴ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 777.

⁴¹²⁵ S. MĘDALA, *Ewangelia według Świętego Jana*, (NKB NT IV/1), s. 779.

Z17/11. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 11/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
24	CE214 Nowe uzdrowienie w szabat – uzdrowienie z wodnej puchliny [Łk 14,1-6] {R(III)PDJ, styczeń, szabat; Perea, w domu przywódcy faryzeuszów}	Sytuacja: Jezus będąc zaproszonym w szabat do domu przywódcy faryzeuszów uzdrawia człowieka chorego na wodną puchlinę. Reakcja uczonych w Prawie i faryzeuszów: milczenie, brak odpowiedzi na pytanie Jezusa o to czy wolno uzdrawiać w szabat.	ST: Człowiek chory na puchlinę ^{4126, 4127} mógł wejść do domu faryzeusza sam, lub mógł być tam nawet sprowadzony przez samych faryzeuszy. Faryzeusze dyskretnie milczą na pytania zadawane przez Jezusa. Na pytanie Jezusa, czy wolno w szabat uzdrawiać, czy też nie, ani nie odpowiadają twierdząco, bo się z tym w pełni nie zgadzają, ani nie odpowiadają negująco, bo uzdrowienie człowieka przez Jezusa stawiałoby osłabiałoby ich rację. Na pytanie Jezusa czy wolno wyciągnąć wołu lub syna ze studni w dzień szabat, odpowiedź wydaje się oczywista – pisma rabinistyczne z czasów Jezusa, potwierdzają, że ratowanie wołu lub dziecka z takiej opresji w dzień szabat jest jak najbardziej dopuszczalne. Mimo to, faryzeusze, nie chcąc przyznać racji Jezusowi, nie odpowiadają. Jezus bowiem w domyśle stawia wniosek, że tym bardziej należy zatroszczyć się o los chorego, którego choroba jest niebezpieczna dla jego życia.
25	CE232 Nierozdzielność małżeństwa [Mt 19,3-9; Mk 10,2-12] {R(III)PDJ, luty; Perea, miejsce publicznego nauczania}	Sytuacja: faryzeusze zadają Panu Jezusowi pytanie: «Czy wolno oddalić swoją żonę z jakiegokolwiek powodu?» , motywując to tym, że Mojżesz dopuszczał taką możliwość, pozwalając napisać list rozwodowy. Konkluzja odpowiedzi Jezusa zawiera się zatem w słowach: <i>Co więc Bóg złączył, tego niech człowiek nie rozdziela</i> . Reakcja faryzeuszów: nie jest opisana.	ST: Rozporządzenie Mojżesza dotyczące rozwodu jest zawarte w (Pwt 24,1-4). List rozwodowy, był to urzędowy dokument podający przyczynę rozwodu. Uprawniał on również kobietę do powtórnego małżeństwa. Faryzeusze uważają to rozporządzenie za przykazanie, podczas gdy Jezus uświadamia im, że jest to jedynie dopuszczenie, zezwolenie udzielone przez Mojżesza ze względu na zatwardziałość ich serca ⁴¹²⁸ . Jezus argumentuje, że <i>od początku tak nie było</i> , powołując się na wersety z Księgi Rodzaju (Rdz 1,27; 2,24). Związek kobiety i mężczyzny w małżeństwie stanowiący nierozdzielną jedność, jedno ciało, ma swoją przyczynę w pierwotnym twórczym zamiśle Boga, który tak właśnie <i>na początku</i> stworzył człowieka.
26	CE251 Wypędzenie przekupniów [Mt 21,10-13; Mk 11,15-17; Łk 19,45-46] {Niedziela przed ostatnią Paschą; Świątynia, Dziedziniec Pogan}	Sytuacja: Jezus wkracza do Świątyni przez Bramę Złotą na Dziedziniec Pogan. Jest to Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy, ew. najdalej poniedziałek. Jezus wszedł do świątyni i wyrzucił wszystkich sprzedających i kupujących w świątyni; powywracał stoły tych, którzy zmieniali pieniądze, oraz ławki sprzedawców gołębi (Mt 21,12). Reakcja: Kiedy doszło to do arcykapłanów i uczonych w Piśmie, szukali sposobu, jak by Go zgładzić (Mk 11,18a).	ST: Wydarzenie ma miejsce na Dziedzińcu Pogan. Tutaj sprzedawano zwierzęta składane na ofiarę, oraz wymieniano pieniądze w celu opłacenia podatku świątynnego. Stoły bankierów były ustawiane już 25. Adar, trzy tygodnie przed świętem Paschy. Jezus występuje więc przeciw pewnemu tradycyjnemu zwyczajowi, który sam w sobie miał wspierać funkcjonowanie świątyni, jednak, przekraczając pewne wyznaczone granice, zaczął zagrażać świątyni w sensie poszanowania świętości miejsca. Czyn Jezusa należy jednak traktować nie w kategoriach doraźnych, co raczej symbolicznych. Na ogół się przyjmuje, że jest to protest przeciwko niegodnym praktykom i próba przywrócenia świętości świątyni, oraz być może również symbol zapowiadający zburzenie świątyni ⁴¹²⁹ .

⁴¹²⁶ K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz*, (KPNT 1), s. 354-355.⁴¹²⁷ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 120n.⁴¹²⁸ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 250.⁴¹²⁹ A. PACIOREK, *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28*, (NKB NT I/2), s. 320.

Z17/12. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 12/13

Nr	Opis i lokalizacja wydarzenia	Sytuacja. Reakcja i stawiane zarzuty	Interpretacja na gruncie prawa ST i zapowiedzi NT
27	CE257 Pytanie o władzę [Mt 21,23-27; Mk 11,27-33; Łk 20,1-8] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: <i>Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa</i> , cz. I}	Sytuacja: Jezus naucza w świątyni lud. Arcykapłani, uczeni w Piśmie i starsi mając na myśli niedawne oczyszczenie Świątyni i widząc publiczne nauczanie Jezusa, zadają Jezusowi pytanie jakim prawem to czyni. Jezus odwołuje się do Jana Chrzciciela, pytając czy chrzest Janowy pochodził od Boga czy od ludzi. Reakcja: Kapłani nie odpowiedzieli. Wobec stwierdzenia Jezusa, że wobec tego On im również nie odpowie, nie zadawali już więcej pytań.	ST: Zachowawcza odpowiedź reprezentantów Sanhedrynu, czyli jakby brak własnego osądu działalności Jana Chrzciciela, stawia pod znakiem zapytania ich prawo do osądzania działalności Jezusa. Skoro nie chcą, czy nie potrafią, osądzić działalności Jana, która w domyśle pytania Jezusa pochodziła „z nieba”, to Jezus również woli poprzestać na nieudzieleniu odpowiedzi w kwestii pytania kapłanów o uprawomocnienie własnej działalności.
28	CE260 Usiłowanie pochwylenia Jezusa [Mt 21,45-46; Mk 12,12; Łk 20,19] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: <i>Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa</i> , cz. IV}	Sytuacja: Jezus przedstawia dwie przypowieści (CE258-259): <i>Przypowieść o dwóch synach</i> i <i>Przypowieść o przewrotnych rolnikach</i> . Reakcja: Arcykapłani i faryzeusze odnieśli te przypowieści do siebie. Starali się go pochwycić, lecz bali się tłumów. Najprawdopodobniej na chwilę odeszli (Mk 12,12).	ST: Warto zwrócić uwagę, na to, że jest to jeden z nielicznych przykładów, kiedy nauczanie Jezusa zostało przyjęte przez przeciwników Jezusa bez negowania i zadawania pytań ⁴¹³⁰ . Niestety owo przyjęcie nauczania nie zaowocowało skruchą, tylko jeszcze większą wściekłością.
29	CE262 Sprawa podatku [Mt 22,15-22; Mk 12,13-17; Łk 20.20-26] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: <i>Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa</i> , cz. VI}	Sytuacja: Kilku faryzeuszów i zwolenników Heroda zadało Jezusowi pytanie: <i>Czy wolno płacić podatek cesarzowi, czy nie?</i> Jezus rozstrzygnął, że skoro na monecie, którą jest płacony podatek, widnieje wizerunek cesarza, to « <i>Oddajcie więc cesarzowi to, co należy do cesarza, a Bogu to, co należy do Boga</i> ». Reakcja: Adwersarze zadziwieni Jego odpowiedzią, zamilkli.	ST: Podatek osobowy, o który pytają faryzeusze i zwolennicy Heroda, był ustalany na podstawie spisów i wynosił prawdopodobnie corocznie jeden denar. Nie wszystkim Żydom podobało się płacenie podatków, zwłaszcza płacenie Rzymianom. Jezus nie udzielił odpowiedzi wprost twierdzącej, ale zachęcił do osobistego rozeznania obowiązków podatkowych w ramach zależności od władz, którym się podlega. Dołączyć bowiem tu możemy jeszcze przez analogię podatek świątynny, nigdy nie płacony jednak w rzymskiej walucie. Jako dotyczący tego podatku można zinterpretować zwrot „ <i>co należy się do Boga</i> ”, choć oczywiście Bogu należy się znacznie więcej i zwrot ma dużo szersze znaczenie. W tej kwestii Jezus był daleki od uznawania przymusu podatkowego (por. CE163 <i>Podatek na świątynię</i>), tak więc zwrot ten może oznaczać również osobiste rozeznanie własnych zobowiązań wobec Boga.

⁴¹³⁰ KKB, s. 1021.

Z17/13. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 13/13

30	CE263 Sprawa zmartwychwstania [Mt 22,23-33; Mk 12,18-27; Łk 20,27-40] {Wtorek Wielkiego Tygodnia; Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan. Tok narracji: <i>Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa</i>, cz. VII}	Sytuacja: Saduceusze aby wykazać absurdalność wiary w zmartwychwstanie podają przykład w którym, na mocy prawa lewiratu (Pwt 25, 5), kobieta wychodzi za mąż kolejno za siedmiu braci, którzy po ożenku przedwcześnie i bezdzietnie umierają. Saduceusze zadają Jezusowi pytanie o to, którego z braci, będzie ta kobieta żoną po zmartwychwstaniu? Jezus swoją odpowiedź zaczyna od stwierdzenia „<i>Jesteście w błędzie, bo nie znacie Pism ani mocy Bożej</i>”, a potem dowodzi dlaczego rozumowanie saduceuszów jest błędne i podaje argumenty na rzecz wiary w zmartwychwstanie. Reakcja: Tłumy zdumiewały się Jego nauką. Niektórzy z uczonych w Piśmie powiedzieli: «<i>Nauczycielu, dobrze powiedziałeś</i>».	ST: Jezus odpowiada, że egzystencja ludzi po zmartwychwstaniu będzie przypominała bardziej istnienie aniołów Bożych. Wychodzenie za mąż jest cechą tego świata (bo służy przecież wydaniu potomstwa). Co do samej kwestii zmartwychwstania, Jezus przypomina jak Bóg przedstawił się Mojżeszowi: <i>Ja jestem Bóg Abrahama, Bóg Izaaka i Bóg Jakuba</i>. Przedstawiając się zatem Mojżeszowi jako Bóg jego przodków, objawia prawdę, że owi patriarchowie nadal żyją⁴¹³¹.
----	---	---	--

⁴¹³¹ F. MICKIEWICZ, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24*, (NKB NT III/2), s. 369.

APENDYKS B. PROCES JEZUSA Z PODZIAŁEM NA SCENY

Szczegółowo w poniższym zestawieniu wyodrębnione są sceny wiążące się z procesem Jezusa. Podane są zakresy wierszy KCE i wersetów z ewangelii odpowiadających danej scenie, podana jest opisowa nazwa sceny wraz z jej numerem kolejnym, jak również lokalizacja / miejsce sceny. Dodatkowo podano, przed daną grupą scen, rozdział z KCE, w którym te sceny są zawarte.

Włączono tutaj rozdziały (CE318) *Zaparcie się Piotra po trzykroć* oraz (CE322) *Koniec zdrajcy – Śmierć Judasza*, które choć nie dotyczą bezpośrednio samego procesu Jezusa, to są wątkami pobocznymi, które toczą się w trakcie jego trwania, stanowiąc pewne tło procesu.

Z18/1. Proces Jezusa z podziałem na sceny cz. 1/3

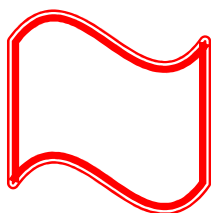
KCE	Wersety	Scena	Miejsce
CE316-321		Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim	
CE316		Przed Annaszem	
CE3625-3627	Łk 22,54a; J 18,13-14	1. Zaprowadzenie Jezusa do Annasza	Pałac arcykapłanów
CE3628-3633	Mt 26,58a; Mk 14,54a; Łk 22,54b; J 18,15-16	2. Wejście Piotra i drugiego ucznia na dziedziniec pałacu arcykapłana	Dziedziniec pałacu arcykapłanów
CE3634-3636	Mt 26,58b; Mk 14,54b; Łk 22,55	3. Oczekiwanie na dziedzińcu przy ognisku między służbą	Dziedziniec pałacu arcykapłanów
CE3637-3639	J 18,19-21	4. Annasz pyta Jezusa o Jego uczniów i naukę	Pałac arcykapłanów
CE3640-3642	J 18,22-24	5. Spoliczkowanie Jezusa i odesłanie do arcykapłana Kajfasza	Pałac arcykapłanów
CE317		Przed Kajfaszem i Sanhedrynem	
CE3643-3644	Mt 26,57; Mk 14,53	6. Stawienie Jezusa przed Kajfaszem i zebrany Sanhedrynem	Pałac arcykapłanów
CE3645-3653	Mt 26,59-61; Mk 14,55-59;	7. Zeznania wielu fałszywych świadków	Pałac arcykapłanów
CE3654-3659	Mt 26,62-64; Mk 14,60-62	8. Milczenie Jezusa wobec zarzutów fałszywych świadków. Pytanie arcykapłana o Mesjasza i odpowiedź Jezusa	Pałac arcykapłanów
CE3660-3664	Mt 26,65-66; Mk 14,63-64b	9. Stwierdzenie bluźnierstwa i orzeczenie Jezusa winnym wyroku śmierci	Pałac arcykapłanów
CE3665-3667	Mt 26,67-68; Mk 14,65	10. Bicie, policzkowanie i opluwanie Jezusa	Pałac arcykapłanów
CE318		Zaparcie się Piotra po trzykroć	
CE3668-3677	Mt 26,69-70; Mk 14,67-68; Łk 22,56-57; J 18,17-18	11. Zaparcie się Piotra wobec odzwiernej iż był uczniem Jezusa	Dziedziniec pałacu arcykapłanów
CE3678-3685	Mt 26,71-26,72; Mk 14,69-70a; Łk 22,58; J 18,25	12. Drugie zaparcie się Piotra	Dziedziniec pałacu arcykapłanów
CE3686-3694	Mt 26,73-74; Mk 14,70b-72a; Łk 22,59-60; J 18,26-27	13. Trzecie zaparcie się Piotra	Dziedziniec pałacu arcykapłanów
CE3695-3699	Mt 26,75; Łk 22,61-62; Mk 14,72b	14. Konfrontacja ze słowami Jezusa i płacz Piotra	Dziedziniec pałacu arcykapłanów

Z18/2. Proces Jezusa z podziałem na sceny cz. 2/3

KCE	Wersety	Scena	Miejsce
CE319		Jezus wyszydzony	
CE3700-3702	Łk 22,63-65	15. Wyszydzenie Jezusa przez strażników	Pałac arcykapłanów
CE320		Przed zgromadzeniem Sanhedrynu	
CE3703-3710	Mt 27,1; Mk 15,1a; Łk 22,66-71	16. Poranne zebranie Sanhedrynu i powzięcie uchwały przeciw Jezusowi	Aula Sanhedrynu
CE321		Przekazanie Jezusa Piłatowi	
CE3711-3714	Mt 27,2; Mk 15,1b; Łk 23,1; J 18,28	17. Odprowadzenie do Jezusa do pretorium i przekazanie Piłatowi	Twierdza Antonia: dziedziniec zewnętrzny – pretorium
CE322		Koniec zdrajcy – Śmierć Judasza	
CE3716-3723	Mt 27,3-10	18. Oddanie srebrników przez Judasza i jego śmierć	Jerozolima
CE323-329		Proces Jezusa przed trybunałem rzymskim	
CE323		Przesłuchanie przed Piłatem	
CE3724	Mt 27,11a	19. Stawienie Jezusa przed namiestnikiem w pretorium	Pretorium
CE3725-3729	Łk 23,2; J 18,29-32	20. Wyjście Piłata na zewnątrz i zapytanie Żydów o powód oskarżenia Jezusa	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3730-3743	Mt 27,11; Mk 15,2; Mt 27,11; J 18,33-38a	21. Przesłuchanie w pretorium: pytanie Piłata o godność królewską Jezusa i ustalenie jej rodzaju	Pretorium
CE3744-3749	Mt 27,12; Mk 15,3; Łk 23,4-6; J 18,38b	22. Drugie wyjście Piłata do Żydów i oświadczenie o braku winy Jezusa. Oskarżenia arcykapłanów i starszych	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3750-3754	Mt 27,13-14; Mk 15,4-5; Łk 23,7	23. Ponowne przesłuchanie w pretorium podczas którego Jezus nie odpowiada na pytania. Odesłanie Jezusa do Heroda	Pretorium
CE324		Jezus przed Herodem	
CE3755-3757	Łk 23,8-10	24. Przesłuchanie u Heroda z udziałem arcykapłanów i starszych podczas którego Jezus milczy.	Pałac Heroda Antypasa
CE3758-3759	Łk 23,11-12	25. Ubranie Jezusa na pośmiewisko w lśniący płaszcz i odesłanie do Piłata	Pałac Heroda Antypasa
CE325		Jezus ponownie przed Piłatem	
CE3760-3763	Łk 23,13-16	26. Piłat trzeci raz wychodzi na zewnątrz i wyprowadza Jezusa przed zwołanych ponownie arcykapłanów, członków Sanhedrynu oraz lud orzekając o braku winy Jezusa stwierdzonym przez niego i przez Heroda. Mówi o zamiarze ukarania chłostą i uwolnienia	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE326		Jezus odrzucony przez swój naród	
CE3764-3779	Mt 27,15-21a; Mk 15,6-11; Łk 23,17; J 18,39b	27. Piłat, zgodnie ze zwyczajem uwalniania za wolą ludu na Paschę jednego więźnia, pyta czy może uwolnić Króla żydowskiego	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3780-3784	Mt 27,21b; Łk 23,18-19; J 18,40	28. Odpowiedź tłumowi na korzyść Barabasa	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3785-3787	Mt 27,22a; Mk 15,12; Łk 23,20	29. Piłat pyta ponownie coż ma uczynić z Jezusem	Dziedziniec na zewnątrz pretorium

Z18/3. Proces Jezusa z podziałem na sceny cz. 3/3

CE3788-3790	Mt 27,22b; Mk 15,13; Łk 23,21	30. Tłum odpowiada krzykiem by ukrzyżować Jezusa	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3791-3794	Mt 27,23; Mk 15,14; Łk 23,22-23	31. Trzecie zapytanie Piłata o los Jezusa skierowane do tłumu i wrzaskliwa odpowiedź by Jezusa ukrzyżować	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE327		„Oto człowiek” („Ecce homo”)	
CE3795-3797	Mt 27,26a; Mk 15,15a; Łk 23,25a	33. Uwolnienie Barabasa	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3798-3800	Mt 27,26b; Mk 15,15b; J 19,1	34. Wydanie Jezusa na ubiczowanie	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3801-3806	Mt 27,27-29a; Mk 15,16-17; J 19,2	35. Zaprowadzenie Jezusa do pretorium przed kohortę żołnierzy i ubranie w płaszcz szkarłatny, koronę z ciernia i trzinę	Pretorium
CE3807-3811	Mt 27,29b-30; Mk 15,18-19; J 19,3	36. Szydzenie z Jezusa jako Króla żydowskiego, opluwanie, bicie trziną i policzkowanie	Pretorium
CE3812-3815	Mt 27,31a; Mk 15,20a; J 19,4-5	37. Piłat po raz czwarty wychodzi na zewnątrz i przedstawia Jezusa ubranego w cierniową koronę i płaszcz purpurowy mówiąc „Oto człowiek”	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE3816-3818	J 19,6-8	38 Piłat powtarza, że nie znajduje w Jezusie żadnej winy, Żydzi żądają ukrzyżowania Jezusa, za to, że uczynił siebie Synem Bożym	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE328		Ostatnie przesłuchanie Jezusa	
CE3819-3821	J 19,9-11	39. Ostatnie przesłuchanie Jezusa w pretorium. Brak odpowiedzi Jezusa na pytanie o pochodzenie i wypowiedź na temat władzy Piłata	Pretorium
CE3822	J 19,12	40. Ostatnia próba uwolnienia Jezusa	Dziedziniec na zewnątrz pretorium
CE329		Wyrok	
CE3823-3825	J 19,13-15	41. Wyprowadzenie Jezusa na zewnątrz i zajęcie miejsca na trybunale przez Piłata. Próba odwołania się do łaski tłumu zakończona niepowodzeniem	Dziedziniec na zewnątrz pretorium. Trybunał
CE3826-3827	Mt 27,24-25	42. Piłat umywa ręce wobec woli tłumu	Dziedziniec na zewnątrz pretorium. Trybunał
CE3828-3830	Łk 23,24-25b; J 19,16a	43. Wyrok	Dziedziniec na zewnątrz pretorium. Trybunał

APENDYKS C. PLAN SYNOPTYCZNY KCE Z PODANIEM CHRONOLOGII I LOKALIZACJI ROZDZIAŁÓW

Z19/1. Plan synoptyczny KCE cz. 1

Rozdział.	Wer-- sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
I WPROWADZENIE [I INTRODUCTION]										
CE1	0001		1,1					Początek Ewangelii The beginning of the Gospel		
CE2	0002- 0019				1,1-18			Prolog Prologue		
CE3	0020- 0023			1,1-4				Przedmowa Preface		
CZEŚĆ 1. OKRES PRZED ROZPOCZĘCIEM PUBLICZNEJ DZIAŁALNOŚCI JEZUSA [PART 1. PERIOD BEFORE THE BEGINNING OF JESUS' PUBLIC MINISTRY]										
II DZIECIĘCE I MŁODZIEŃCZE LATA ŻYCIA PANA JEZUSA [II CHILDHOOD AND EARLY YEARS OF LIFE OF LORD JESUS]										
CE4	0024- 0044			1,5-25				Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela The Promise of the Birth of John the Baptist	rok przed RNP (7 rok p. Chr.), 29 wrzesień. the year before YJB (7 year BC), 29 th Septemeber	Świątynia w Jerozolimie, blisko Centrum Świątyni The Temple in Jerusalem, near the Centre of the Temple
CE5	0045- 0057			1,26-38				Zwiastowanie Maryi The Annunciation to Mary	RNP (6 rok p. Chr.), 25 marzec, po 6 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi YJB (6 year B.C.), 25 th March, 6 months after the Annuciation to Zechariah	Nazaret Nazareth
CE6	0058- 0064			1,39-45			Maryja nawiedza Elżbietę, cz. I Mary visits Elizabeth, part. I	Nawiedzenie Elżbiety Mary's Visit to Elizabeth	RNP, przełom marca i kwietnia, po 6 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi YJB, on the turn of March and April, 6 months after the Annunciation to Zechariah	Ain Karim Ain Karim

Z19/2. Plan synoptyczny KCE cz. 2

Rozdział.	Wer--sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE7	0065-0075			1,46-56			Maryja nawiedza Elżbietę, cz. II. <i>Mary visits Elizabeth, part. II.</i>	Magnificat Magnificat	RNP, kwiecień, 7-my miesiąc od zwiastowania Zachariaszowi YJB, April, 7 th month since the Annunciation to Zechariah	Ain Karim
CE8	0076-0085			1,57-66			Narodziny Jana Chrzciciela, cz. I <i>The Birth of John the Baptist, part. I</i>	Narodzenie Jana Chrzciciela The Birth of John the Baptist	24 czerwiec; 1 lipiec – po 9 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi YJB, 24 th April; 1 st July –9 months after the Annunciation to Zechariah	Ain Karim
CE9	0086-0098			1,67-79			Narodziny Jana Chrzciciela, cz. II. <i>The Birth of John the Baptist, part. II.</i>	Benedictus Benedictus	RNP, 1 lipiec, po 9 miesiącach od zwiastowania Zachariaszowi YJB, 1 st July, 9 months after the Annunciation to Zechariah	Ain Karim
CE10	0099			1,80				Życie ukryte Jana Chrzciciela The Early Life of John the Baptist	RNP ÷ rok przed R(I)PDJ: 6 rok p.Chr ÷ 27 rok YJB ÷ the year before Y(I)JPM: year 6 B.C. – A.D. 27	przyp. Ain Karim oraz pustelnia na pustkowiu prob. Ain Karim and a hermitage in the desert
CE11	0100-0132	1,1-17		3,23b-38				Rodowód Jezusa The Genealogy of Jesus		
CE12	0133-0147	1,18-25		2,1-7				Narodzenie Jezusa The Birth of Jesus	RNP (6 rok p.Chr., 748 rok od zał. Rzymu), 18 —24-25 grudzień YJB (year 6 B.C., year 748 since the foundation of Rome), 18—24-25 th December	Nazaret — Betlejem w Judei Nazareth — Bethlehem in Judea
CE13	0148-0160			2,8-20				Pasterze u żłóbka The Shepherds and the Adoration of the Infant Jesus	RNP, 25 grudzień, noc YJB, 25 th December, night	Pole pasterzy— Betlejem, grota Narodzenia Shepherds' Fields — Bethlehem, the Birthplace of Jesus
CE14	0161			2,21				Obrzezanie The Circumcision	rok następujący po RNP (5 rok p.Chr.), 1 styczeń: 8 dzień od Narodzin Jezusa the next year after YJB (5 th year B.C.), 1 st January: 8 th day since the Birth of Jesus	Betlejem (lub Jerozolima) Bethlehem (or Jerusalem)
CE15	0162-0179			2,22-39a				Ofiarowanie w Świątyni. Proroctwo Symeona, prorokini Anna The Presentation in The Temple. The Prophecy of Simeon and prophetess Anna	rok następujący po RNP, 2 lutego: 41-szy dzień od ur. Jezusa the next year after YJB, 2 nd February: 41 st day since the Birth of Jesus	Jerozolima, Świątynia Jerusalem, the Temple

CE16	0180-0191	2,1-12					Mędrcy ze Wschodu The Wise Men from the East	pod koniec roku następującego po RNP, prawd. 25 grudzień at the end of the next year after YJB, probably 25 th December	Jerozolima, Pałac Heroda — Betlejem Jerusalem, Herod's Palace — Bethlehem
CE17	0192-0194	2,13-15					Ucieczka do Egiptu The Flight into Egypt	rok następujący po RNP, prawd. 26 grudzień, noc the next year after YJB, probably 26 th December, night	Betlejem — Egipt Bethlehem — Egypt
CE18	0195-0197	2,16-18					Rzeź niemowląt The Massacre of Innocents	rok po RNP, 28 grudzień the next year after YJB, 28 th December	Betlejem Bethlehem
CE19	0198-0204	2,19-23		2,39b-40			Powrót do Nazaretu Return to Nazareth	drugi rok po RNP (4 rok p. Chr.), II połowa roku the second year after YJB (4 year B.C.), the second part of the year	Egipt — Nazaret Egypt — Nazareth
CE20	0205-0214			2,41-50			Dwunastoletni Jezus w Świątyni The twelve-year-old Jesus in the Temple	dwunasty rok od RNP (7 rok), kwiecień, Święto Paschy twelfth year since YJB (A.D. 7), April, the Feast of Passover	Nazaret — Jerozolima — Nazaret Nazareth — Jerusalem — Nazareth
CE21	0215-0216			2,51-52			Życie w Nazarecie Life in Nazareth	około osiemnaście (a być może więcej) kolejnych lat about eighteen following years (or more)	Nazaret Nazareth

CZĘŚĆ 2. PUBLICZNA DZIAŁALNOŚĆ JEZUSA [PART 2. JESUS' PUBLIC MINISTRY]

III PRZYGOTOWANIE DO DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ PANA JEZUSA [III THE PREPARATION FOR THE PUBLIC MINISTRY OF LORD JESUS]

CE22	0217-0233	3,1-6	1,2-6	3,1-6			Jan Chrzciel John the Baptist	rok przed R(I)PDJ (rok 27), grudzień the year before Y(I)JPM (A.D. 27), December	Pustynia Judzka, okolica nad Jordanem Wilderness of Judea, the vicinity of the Jordan
CE23	0234-0240	3,7-10		3,7-9		<i>Jan napomina lud i zapowiada Mesjasza, cz. I</i> <i>John admonishes the People and announces the Messiah, part. I</i>	Wezwanie do nawrócenia John's call for Repentance	rok przed R(I)PDJ, grudzień the year before Y(I)JPM, December	Betania za Jordanem, bród Betabara Bethany behind Jordan, ford Betabara
CE24	0241-0245			3,10-14		jak wyżej, cz. II as before, part II	Szczególne wskazania Particular advice	rok przed R(I)PDJ, grudzień the year before Y(I)JPM, December	Betania za Jordanem Bethany behind Jordan
CE25	0246-0258	3,11-12	1,7-8	3,15-18		jw., cz. III. a.b., p. III.	Świadekstwo Jana o Mesjaszu John's Testimony about Messiah	rok przed R(I)PDJ, grudzień the year before Y(I)JPM, December	Betania Bethany
CE26	0259-0272	3,13-17	1,9-11	3,21-23a			Chrzest Jezusa The Baptism of Jesus	R(I)PDJ (28 rok), 6 stycznia Y(I)JPM (A.D. 28), 6 th January	Betania za Jordanem Bethany behind Jordan

Z19/3. Plan synoptyczny KCE cz. 3

Rozdział.	Wer--sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE27	0273-0298	4,1-11	1,12-13	4,1-13				Kuszenie na pustyni The Temptation in the Desert	R(I)PDJ, styczeń, część lutego (łącznie 40 dni od Chrztu) Y(I)JPM, January, part of February (jointly 40 days since the Baptism)	Pustynia Judzka, Góra Kuszenia, zw. Kwarantanną, w pobliżu Jerycha — (narożnik Świątyni — widok z góry na wszystkie królestwa świata) Judean Desert, Quarantine Mountain, near Jericho — (the pinnacle of the Temple — Mountain View of the World)
IV POCZĄTKI PUBLICZNEJ DZIAŁALNOŚCI [IV THE BEGINNING OF THE PUBLIC MINISTRY]										
CE28	0299-0314				1,19-34			Świadekstwo Jana Chrzciciela The Testimony of John the Baptist	R(I)PDJ, pocz. marca, hipot. czwartek i piątek Y(I)JPM, beginning of March, probably Thursday and Friday	Betania za Jordanem Bethany behind Jordan
CE29	0315-0331				1,35-51			Świadekstwo uczniów – pierwsi uczniowie The Testimony of the Disciples – The First Disciples	R(I)PDJ, marzec, hipot. sobota po godz. 16-tej, niedziela Y(I)JPM, March, probably Saturday after 16 th hour, Sunday	Betania za Jordanem Bethany behind Jordan
CZEŚĆ 2.1. PIERWSZY OKRES DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ (OD PIERWSZEGO ŚWIĘTA PASCHY DO NASTĘPNEJ PASCHY) [PART 2.1. THE FIRST PERIOD OF PUBLIC MINISTRY (FROM THE FIRST FEAST OF PASSOVER TO THE NEXT FEAST OF PASSOVER)]										
V WIZYTA W GALILEI [V VISIT IN GALILEE]										
CE30	0332-0343				2,1-12			Pierwszy znak w Kanie Galilejskiej. Kafarnaum First Sign in Cana of Galilee. Capernaum	R(I)PDJ, marzec, hipot. wtorek Y(I)JPM, March, probably Tuesday	Kana Galilejska, Kafarnaum Cana of Galilee, Capernaum
VI PIERWSZA PASCHA W JEROZOLIMIE – ŚWIADECTWA I ZNAKI [VI THE FIRST PASSOVER IN JERUSALEM – THE TESTIMONIES AND THE SIGNS]										
CE31	0344				2,13			Pierwsza podróż do Jerozolimy The First Journey to Jerusalem	R(I)PDJ, kwiecień Y(I)JPM, April	Kafarnaum — Jerozalem Capernaum — Jerusalem
CE32	0345-0353				2,14-22			Znak oczyszczenia świątyni The Sign of the Cleansing of the Temple	R(I)PDJ (28 r.), 28 kwiecień Y(I)JPM (A.D. 28), 28 th April	Świątynia, Dziedziniec Pogan [The Temple, the Court of the Gentiles]

CE33	0354-0356				2,23-25			Powściągliwość Jezusa The Restraint of Jesus	R(I)PDJ (28 r.), 28 kwiecień ÷ 5 maj Y(I)JPM (A.D. 28), 28 th April ÷ 5 th May	Jerozolima Jerusalem
CE34	0357-0377				3,1-21			Nikodem Nicodemus	R(I)PDJ, pocz. maja Y(I)JPM, the beginning of May	Jerozolima Jerusalem
VII DALSZA DZIAŁALNOŚĆ JEZUSA W JUDEI [VII FURTHER MINISTRY OF JESUS IN JUDEA]										
CE35	0378				3,22a			Podróż do ziemi judzkiej nad Jordan Journey to the Territory of Judea on Jordan	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	ziemia judzka, prawd. dolina Jordanu the Judea, prob. Jordan Valley
CE36	0379-0393				3,22b-36			Jezus a Jan Chrzciciel Jesus and John the Baptist	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May;	Judea, miejsce działalności Jana — Ainon koło Salim Judea, the place of John's Ministry — Aenon near Salim
CE37	0394-0399	14,3-4	6,17-18	3,19-20				Uwięzienie Jana Chrzciciela The Imprisonment of John the Baptist	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	Macheront Machaerous
VIII DROGA POWROTNA DO GALILEI PRZEZ SAMARIĘ [VIII THE WAY BACK TO GALILEE THROUGH SAMARIA]										
CE38	0400-0405	4,12	1,14a	4,14a	4,1-3			Jezus udaje się do Galilei Jesus proceeds to Galilee	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	Judea — Samaria — Galilea
CE39	0406-0428				4,4-26		<i>Jezus w Sychar, cz. I</i> <i>Jesus in Sychar, part I</i>	Jezus i Samarytanka Jesus and the Samaritan Woman	R(I)PDJ, maj, południe Y(I)JPM, May, midday	Sychar, Samaria Sychar, Samaria
CE40	0429-0444				4,27-42		<i>Jezus w Sychar, cz. II.</i> <i>Jesus in Sychar, part II.</i>	W Samarii In Samaria	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	Sychar, Samaria Sychar, Samaria
IX W GALILEI [IX IN GALILEE]										
CE41	0445-0453	4,17	1,14b-15	4,14b-15	4,43-45			Powrót do Galilei – summarium nauczania w tej krainie Return to Galilee – the Summary of Teaching in this Land	R(I)PDJ, maj, po dwóch dniach Y(I)JPM, May, two days later	Samaria — Galilea Samaria — Galilee
CE42	0454-0462				4,46-54			Uzdrowienie syna dworzanina The Healing of the Official's Son	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	Kana — Kafarnaum Cana — Capernaum
CE43	0463-0492	13,54-58	6,1-6a	4,16-30				Jezus w Nazarecie Jesus in Nazareth	R(I)PDJ, maj, szabat Y(I)JPM, May, Sabbath	Nazaret Nazareth
CE44	0493-0496	4,13-16						Zamieszkanie w Kafarnaum The Habitation in Capernaum	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	Galilea, Kafarnaum Galilee, Capernaum

Z19/4. Plan synoptyczny KCE cz. 4

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE45	0497-0506	4,18-22	1,16-20					Powołanie pierwszych uczniów The Call of The First Disciples	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	brzeg Jeziora Galilejskiego w pobliżu Betsaidy the Shore of The Sea of Galilee near Bethsaida
CE46	0507-0522		1,21-28	4,31-37			<i>Pierwsza sobota nauczania Jezusa i uzdrowień w Kafarnaum, cz. I</i> <i>The First Saturday of Jesus' Teaching and Healings in Capernaum, part I</i>	Jezus naucza w synagodze w Kafarnaum. Uzdrawienie opętanego Jesus teaches in the Synagogue in Capernaum. The Healing of the demon-possessed Man	R(I)PDJ, maj, szabat Y(I)JPM, May, Sabbath	Kafarnaum, synagoga Capernaum, Synagogue
CE47	0523-0531	8,14-15	1,29-31	4,38-39			jw., cz. II a.b., p. II	W domu Piotra. Uzdrawienie teściowej At Peter's Home. The Healing of Peter's Mother-in-law	R(I)PDJ, maj, ten sam dzień Y(I)JPM, May, the same day	Kafarnaum, dom Szymona Piotra Capernaum, the Simon Peter's Home
CE48	0532-0540	8,16-17	1,32-34	4,40-41			jw., cz. III. a.b., p. III.	Liczne uzdrowienia pod wieczór Many Healings at The Evening	R(I)PDJ, maj, ten sam dzień, wieczór Y(I)JPM, May, evening, the same day	Kafarnaum, pod domem Szymona Piotra Capernaum, at the Home of Simon Peter
CE49	0541-0550	4,23	1,35-39	4,42-44				Podróż misyjna po Palestynie The Mission Journey around Palestine	R(I)PDJ, maj, nast. dzień: niedziela – początek podróży Y(I)JPM, May, next day: Sunday – the beginning of Journey	Kafarnaum — Galilea, Judea Capernaum — Galilee, Judea
CE50	0551-0553			5,1-3			<i>Jezus w łodzi Szymona Piotra, I</i> <i>Jesus in the Boat of Simon Peter, I</i>	Nauczanie z łodzi The Preaching from the Boat	R(I)PDJ, maj Y(I)JPM, May	Jezioro Genezaret Lake Gennesaret
CE51	0554-0561			5,4-11			jw., cz. II. a.b., p. II.	Obfity połów. Utwierdzenie powołania Piotra The Miraculous Draught of Fishes. Confirmation of the Call of Simon Peter	R(I)PDJ, koniec maja Y(I)JPM, end of May	Jezioro Genezaret, Zatoka Siedmiu Źródeł (Heptapegon) w pobliżu Kafarnaum. Lake Gennesaret, Bay of the Seven Springs (Heptapegon) near Capernaum
CE52	0562-0575	8,2-4	1,40-45	5,12-16				Uzdrawienie trędowatego The Cleansing of the Lepper	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	miasto w Galilei, obrzeże border of a city in Galilee

CE53	0576-0607	9,2-8	2,1-12	5,17-26				Uzdrowienie paralityka The Healing of the Paralytic	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Kafarnaum, dom Szymona Piotra Capernaum, Simon Peters' House
CE54	0608-0624	9,9-13	2,13-17	5,27-32			<i>W domu Lewiego, cz. I In the House of Levi, part I</i>	Powołanie Lewiego The Call of Levi	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Kafarnaum: komora celna — dom Lewiego Capernaum: the receipt of custom — the house of Levi
CE55	0625-0643	9,14-17	2,18-22	5,33-39			<i>W domu Lewiego, cz. II. In the House of Levi, part II.</i>	Sprawa postów The Question about Fasting	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Kafarnaum, dom Lewiego Capernaum, the house of Levi
CE56	0644-0662	12,1-8	2,23-28	6,1-5				Łuskanie kłosów w szabat Plucking Grain on Sabbath	R(I)PDJ, czerwiec, szabat Y(I)JPM, June, Sabbath	Kafarnaum, okolice Capernaum, neighbourhood
CE57	0663-0678	12,9-13	3,1-5	6,6-10			<i>Uzdrowienie w szabat przyczyną knowania faryzeuszów, cz. I The Healing on Sabbath as the Cause of the Pharisees Machinations, part I</i>	Uzdrowienie w szabat The Healing on Sabbath	R(I)PDJ, czerwiec, inny szabat Y(I)JPM, June, another Sabbath	Kafarnaum, synagoga Capernaum, Synagogue
CE58	0679-0681	12,14	3,6	6,11			jw., cz. II. a.b., p. II.	Narada wrogów Jezusa The Council of the Enemies of Jesus	R(I)PDJ, czerwiec, tego samego dnia Y(I)JPM, June, the same day	Kafarnaum Capernaum
CE59	0682-0700	12,15-21	3,7-12	6,17-19				Jezus „Sługa Pański” – napływ tłumów Jesus „Servant of The Lord” – the Affluence of a Great Multitude of People	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	równina nad Jeziorem Galilejskim the plain on The Sea of Galilee
X WYBÓR DWUNASTU I KAZANIE NA GÓRZE [X THE CHOOSING OF THE TWELVE AND THE SERMON ON THE MOUNT]										
CE60	0701-0717	10,1-4	3,13-19	6,12-16				Wybór Dwunastu The Choosing of the Twelve	R(I)PDJ (rok 28), czerwiec Y(I)JPM (AD 28), June	Góra Błogosławieństw Mount of Beatitudes
CE61	0718-0722	4,24-5,2		6,20a			<i>Kazanie na Górze, cz. I The Sermon on the Mount, p. I</i>	Wprowadzenie do Kazania na Górze The Prologue of the Sermon on the Mount	R(I)PDJ (rok 28), czerwiec Y(I)JPM (year 28), June	Wzgórze Błogosławieństw w Tabgha Mount of Beatitudes in Tabgha
CE62	0723-0737	5,3-12		6,20b-23			jw., cz. II a.b., p. II	Osiem błogosławieństw The Eight Beatitudes	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE63	0738-0740			6,24-26			jw., cz. III a.b., p. III	Przestrogi The Admonitions	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha

Z19/5. Plan synoptyczny KCE cz. 5

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE64	0741-0749	5,13	9,49-50	14,34-35			jw., cz. IV a.b., p. IV	Zadanie uczniów: sól ziemi The Duty of the Disciples: the Salt of the Earth	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE65	0750-0753	5,14-16		11,33			jw., cz. V a.b., p. V	Zadanie uczniów: światłość świata The Duty of the Disciples: the Light of the World	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE66	0754-0759	5,17-20		16,16-17			jw., cz. VI a.b., p. VI	Jezus a Prawo – początek królestwa Bożego Jesus and the Law – the Beginning of the Kingdom of God	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE67	0760-0768	5,21-26		12,57-59			jw., cz. VII a.b., p. VII	Piąte przykazanie i nakaz pojednania The Fifth Commandment and the Necessity of the Reconciliation	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE68	0769-0775	5,27-32		16,18			jw., cz. VIII a.b., p. VIII	Szóste przykazanie – nierozdzielność małżeństwa The Sixth Commandment – the Insolubility of the Marriage	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE69	0776-0780	5,33-37					jw., cz. IX a.b., p. IX	Ósme przykazanie – przysięgi The Eighth Commandment – Oaths	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE70	0781-0788	5,38-42		6,29-30			jw., cz. X a.b., p. X	Prawo odwetu The Right of Retaliation	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE71	0789-0801	5,43-48		6,27-28.32-36			jw., cz. XI a.b., p. XI	Miłość nieprzyjaciół Love of the Enemies	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE72	0802	6,1					jw., cz. XII a.b., p. XII	Czystość zamiarów Honesty of the Intention	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE73	0803-0805	6,2-4					jw., cz. XIII a.b., p. XIII	Jałmużna Almsgiving	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE74	0806-0809	6,5-8a					jw., cz. XIV a.b., p. XIV	Modlitwa Prayer	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE75	0810-0812	6,16-18					jw., cz. XV a.b., p. XV	Post Fasting	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE76	0813-0818	6,19-21		12,33-34			jw., cz. XVI a.b., p. XVI	Dobra trwałe The Treasures	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE77	0819-0825	6,22-23		11,34-36			jw., cz. XVII a.b., p. XVII	Wewnętrzne światło The Inner Light	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha

CE78	0826-0827	6,24		16,13		jw., cz. XVIII a.b., p. XVIII	Bóg jedynym Panem God the only Lord (Serving Two Masters)	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE79	0828-0851	6,25-34		12,22-32		jw., cz. XIX a.b., p. XIX	Doczesne troski – ufność w Bogu Temporal Anxieties – the Trust in God	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE80	0852-0862	7,1-5		6,37-38.41-42		jw., cz. XX a.b., p. XX	Powściągliwość w sądzeniu. Obłuda Restraint in Judging. Hypocrisy	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE81	0863	7,6				jw., cz. XXI a.b., p. XXI	O profanowaniu On Profaning the Holy	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE82	0864-0865			6,39-40		jw., cz. XXII a.b., p. XXII	Dwóch niewidomych Two Blind Men	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE83	0866-0876	7,7-11		11,9-13		jw., cz. XXIII a.b., p. XXIII	Wytrwałość w modlitwie The Persistence in the Prayer	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE84	0877-0879	7,12		6,31		jw., cz. XXIV a.b., p. XXIV	Złota zasada postępowania The Golden Rule	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE85	0880-0881	7,13-14				jw., cz. XXV a.b., p. XXV	Ciasna brama (dwie drogi) The Strait Gate (The Two Ways)	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE86	0882-0890	7,15-20		6,43-45		jw., cz. XXVI a.b., p. XXVI	Ostrzeżenie przed fałszywymi apostołami – drzewo i owoce The Warning against False Apostles – the Tree and the Fruits	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE87	0891-0894	7,21-23		6,46		jw., cz. XXVII a.b., p. XXVII	Łudzenie samego siebie The Delusion	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE88	0895-0903	7,24-27		6,47-49		jw., cz. XXVIII a.b., p. XXVIII	Dobra lub zła budowa Good or bad Construction (The House built upon the Rock)	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
CE89	0904-0906	7,28-8,1				jw., cz. XXIX. a.b., p. XXIX.	Skutek kazania na górze The Consequence of the Sermon on the Mount	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Wzg. Błogosł. w Tabgha M. of Beatitudes in Tabgha
XI KONTYNUACJA DZIAŁALNOŚCI W GALILEI [XI THE CONTINUATION OF THE MINISTRY IN GALILEE]									
CE90	0907-0928	8,5-13		7,1-10			Setnik z Kafarnaum The Centurion of Capernaum	R(I)PDJ, czerwiec Y(I)JPM, June	Kafarnaum Capernaum
CE91	0929-0935			7,11-17			Młodzieniec z Nain The Young Man from Nain	R(I)PDJ, lipiec Y(I)JPM, July	Nain Nain
CE92	0936-0948	11,2-6		7,18-23			Poselstwo Jana Chrzciciela The Deputation of John the Baptist	R(I)PDJ, lipiec Y(I)JPM, July	Macheront — Galilea, miejsce misji Jezusa Machaerous — Galilee, the place of Jesus' Mission

Z19/6. Plan synoptyczny KCE cz. 6

Rozdział.	Wer- sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE93	0949-0964	11,7-15		7,24-30			<i>O Janie oraz o współczesnych, cz. I</i> <i>About John and about the Contemporaries, part I</i>	Świadectwo Jezusa o Janie The Testimony of Jesus about John	R(I)PDJ, lipiec Y(I)JPM, July	Galilea Galilee
CE94	0965-0976	11,16-19		7,31-35			jw., cz. II. a.b., p. II.	Sąd Jezusa o współczesnych Jesus' Judgement about the Contemporaries	R(I)PDJ, lipiec Y(I)JPM, July	Galilea Galilee
CE95	0977-0981			7,36-50				Nawrócona jawnogrzesznicza The Repenting Sinful Woman	R(I)PDJ, sierpień Y(I)JPM, August	miasto w Galilei, być może Nain, dom faryzeusza Szymona a city in Galilee, maybe Nain, the house of Pharisee Simon
CE96	0992-0994			8,1-8,3				Śladem Jezusa Following Jesus (The Ministering Women)	R(I)PDJ, wrzesień Y(I)JPM, September	Galilea Galilee
CE97	0995-0996		3,20-21				<i>Debata o rozpoznawaniu duchów i pełnieniu woli Bożej, cz. I The Debate about Recognizing Spirits and Doing the Will of God, part I</i>	Wzmógłony ruch The Intensive Activity	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum, dom Szymona Piotra Capernaum, the House of Simon Peter
CE98	0997-1001	12,22-23		11,14			jw., cz. II a.b., p. II	Uzdrowienie opętanego, ślepego i niemego The Healing of the demon-possessed, blind and dumb Man	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
CE99	1002-1023	12,24-30	3,22-27	11,15.17-23			jw., cz. II a.b., p. II	Oszczyrstwa uczonych w piśmie The Accusation by the Scribes and Pharisees	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
CE100	1024-1032-	12,31-32	3,28-30	12,10			jw., cz. IV a.b., p. IV	Grzech przeciwko Duchowi Świętemu The Sin against the Holy Spirit	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
CE101	1033-1037	12,33-37					jw., cz. V a.b., p. V	Rozeznawanie złego i dobrego owocu The Recognizing of Bad and Good Fruit	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
CE102	1038-1047	12,43-45		11,24-26			jw., cz. VI a.b., p. VI	Nawrót do grzechu – przypowieść o duchu nieczystym Return to Sin – the Parable of the Unclean Spirit	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
CE103	1048-1049			11,27-28			jw., cz. VII a.b., p. VII	Prawdziwie błogosławieni The Truly Blessed	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum

CE104	1050-1059	12,38-42		11,16.29-32			jw., cz. IX a.b., p. IX	Znak Jonasza The Sign of Jonas	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
CE105	1060-1072	12,46-50	3,31-35	8,19-21			jw., cz. X. a.b., p. X.	Prawdziwi krewni Jezusa Jesus' True Kindred	R(I)PDJ, październik Y(I)JPM, October	Kafarnaum Capernaum
XII NAUCZANIE W PRZYPowieściACH [XII THE TEACHING IN PARABLES]										
CE106	1073-1098	13,1-9	4,1-9	8,4-8			<i>Przypowieści o królestwie, cz. I</i> <i>The Parables of the Kingdom, part I</i>	Przypowieść o siewcy The Parable of the Sower	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Kafarnaum, brzeg Jeziora Galilejskiego, Zatoka Przypowieści the neighbourhood of Capernaum, by The Sea of Galilee, The Bay of Parables
CE107	1099-1113	13,10-17	4,10-12	8,9-10			jw., cz. II a.b., p. II	Cel przypowieści The Purpose of the Parables	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	okolice Kafarnaum the neighbourhood of Capernaum
CE108	1114-1134	13,18-23	4,13-20	8,11-15			jw., cz. III a.b., p. III	Wyjaśnienie przypowieści o siewcy Interpretation of the Parable of the Sower	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	okolice Kafarnaum the neighbourhood of Capernaum
CE109	1135-1139		4,21-23	8,16-17			jw., cz. IV a.b., p. IV	Przypowieść o lampie The parable of the Lamp	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	dom w Kafarnaum the house in Capernaum
CE110	1140-1144		4,24-25	8,18			jw., cz. V a.b., p. V	Przypowieść o mierze The Parable of Measure	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	dom w Kafarnaum the house in Capernaum
CE111	1145-1148		4,26-29				jw., cz. VI a.b., p. VI	Przypowieść o zasiewie The Parable of the Seed's Secret Growth	R(I)PDJ, listopad, następny dzień Y(I)JPM, November, the next day	Zatoka Przypowieści The Bay of Parables
CE112	1149-1155	13,24-30					jw., cz. VII a.b., p. VII	Przypowieść o chwaście i pszenicy The Parable of the Wheat and Weeds	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Zatoka Przypowieści The Bay of Parables
CE113	1156-1165	13,31-32	4,30-32	13,18-19			jw., cz. VIII a.b., p. VIII	Przypowieść o ziarnku gorczycy The Parable of the Mustard Seed	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Zatoka Przypowieści The Bay of Parables
CE114	1166-1168	13,33		13,20-21			jw., cz. IX a.b., p. IX	Przypowieść o zaczynie The Parable of the Leaven	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Zatoka Przypowieści The Bay of Parables
CE115	1169-1173	13,34-35	4,33-34				jw., cz. X a.b., p. X	Summariusz nauczania w przypowieściach Summary of the Teaching in Parables	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Zatoka Przypowieści The Bay of Parables
CE116	1174-1181	13,36-43					jw., cz. XI a.b., p. XI	Wyjaśnienie przypowieści o chwaście Interpretation of the Parable of the Tares	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Kafarnaum, dom Szymona Piotra Capernaum, the House of Simon Peter

Z19/7. Plan synoptyczny KCE cz. 7

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE117	1182	13,44					<i>Przypowieści o królestwie, cz. XII</i> <i>The Parables of the Kingdom, part XII</i>	Przypowieść o skarbie The Parable of the Hidden Treasure	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	Kafarnaum, dom Szymona Piotra Capernaum, the House of Simon Peter
CE118	1183-1184	13,45-46					jw., cz. XIII a.b., p. XIII	Przypowieść o perle The Parable of the Pearl	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	jw. a.b.
CE119	1185-1188	13,47-13,50					jw., cz. XIV a.b., p. XIV	Przypowieść o sieci The Parable of the Net	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	jw. a.b.
CE120	1189-1191	13,51-13,53					jw., cz. XV. a.b., p. XV.	Uczeń królestwa niebieskiego – epilog nauczania w przypowieściach The Disciple of the Kingdom of Heaven – the Epilogue of Teaching in Parables	R(I)PDJ, listopad Y(I)JPM, November	jw. a.b.
XIII W DEKAPOLU [XIII IN DECAPOLIS]										
CE121	1192-1212	8,18.23-027	4,35-41	8,22-25			<i>Uciszenie burzy oraz uzdrowienie opętanego, cz. I</i> <i>Stilling the Storm and Healing the Demon-possessed Man, part I</i>	Uciszenie burzy Stilling the Storm	R(I)PDJ grudzień, wieczór Y(I)JPM December, evening	Kafarnaum — wschodnie wybrzeże Jeziora, Dekapol, przyp. Kursi Capernaum — east coast of the Lake, Decapolis, prob. Kursi
CE122	1213-1264	8,28-34	5,1-20	8,26-39			jw., cz. II. a.b., p. II.	Uzdrowienie opętanego Healing the Demon-possessed Man	R(I)PDJ, grudzień, ranek nast. dnia; Y(I)JPM, December, morning of the next day	Gergeza, inaczej Geragasa (dzisiejsze Kursi), wschodni brzeg Jeziora Galilejskiego Gergesenes (nowadays Kursi), the east coast of The Sea of Galilee
XIV KONTYNUACJA DZIAŁALNOŚCI W GALILEI [XIV THE CONTINUATION OF THE MINISTRY IN GALILEE]										
CE123	1265-1324	9,1.18-26	5,21-43	8,40-56			<i>Dzień cudów w Kafarnaum, cz. I</i> <i>The Day of the Miracles in Capernaum, part I</i>	Córka Jaira i kobieta cierpiąca na krwotok Jairus' Daughter and the Woman with a Hemorrhage	R(I)PDJ, grudzień Y(I)JPM, December	Kafarnaum, brzeg Jeziora Galilejskiego — dom zwierzchnika synagogi Jaira Capernaum, the shore of The Sea of Galilee — the house of the Ruler of the Synagogue Jair

CE124	1325-1329	9,27-31				jw., cz. II a.b., p. II	Uzdrowienie dwóch niewidomych The Healing of Two Blind Men	R(I)PDJ grudzień, ten sam dzień Y(I)JPM December, the same day	Kafarnaum, dom zwierzchnika Synagogi — dom Jezusa w Kafarnaum, prawd. dom Szymona Piotra Capernaum, the house of the Ruler of the Synagogue — the House of Jesus in Capernaum, probably the House of Simon Peter
CE125	1330-1332	9,32-34				jw., cz. III. a.b., p. III.	Uzdrowienie opętanego niemowy Healing the Dumb Demon-possessed Man	R(I)PDJ grudzień, ten sam dzień Y(I)JPM December, the same day	dom w Kafarnaum the House in Capernaum
CE126	1333-1335	9,35	6,6b				Nauczanie i cuda – summarium Teaching and Miracles – Summary	R(II)PDJ styczeń Y(II)JPM January	Galilea Galilee
CE127	1336-1338	9,36-38				<i>Rozesłanie Dwunastu, cz. I</i> <i>The Commissioning of the Twelve,</i> p. I	Żniwo wielkie The Harvest is Great	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	Galilea, być może Kafarnaum Galilee, maybe Capernaum
CE128	1339-1364	10,5-16	6,7-11	9,1-6		jw., cz. II a.b., p. II	Pierwsze rozesłanie Dwunastu – Mowa misyjna First Commissioning of the Twelve – The Mission Discourse	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	Galilea Galilee
CE129	1365-1371	10,17-23				jw., cz. III a.b., p. III	Zapowiedź prześladowań Prediction of the Persecutions	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	Galilea Galilee
CE130	1372-1392	10,24-33		12,2-9		jw., cz. IV a.b., p. IV	Męstwo w ucisku The Valiance in the Oppression	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	Galilea Galilee
CE131	1393-1404	10,34-39		12,49-53	12,25	jw., cz. V a.b., p. V	Za Jezusem lub przeciw Niemu. Wyrzeczenie With or against Jesus. The Sacrifice	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	Galilea Galilee
CE132	1405-1408	10,40-42	9,41			jw., cz. V. a.b., p. V.	Nagroda za oddanie się Jezusowi The Reward for Sacrifice to Jesus	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	Galilea Galilee
CE133	1409-1411	11,1	6,12-13				Przepowiadanie apostołskie Apostles' Preaching	R(II)PDJ, luty Y(II)JPM, February	miejsowości Galilei the places of Galilee
CE134	1412-1434	14,5-12	6,19-29				Ścięcie Jana Chrzciciela Beheading of John the Baptist	R(II)PDJ, marzec Y(II)JPM, March	Macheront, twierdza Machaerous, the Fortress
CE135	1435-1445-	14,1-2	6,14-16	9,7-9			Opinia Heroda Antypasa o Jezusie The Opinion of Herod Antipas about Jesus	R(II)PDJ, marzec Y(II)JPM, March	Macheront, twierdza Machaerous, the Fortress

Z19/8. Plan synoptyczny KCE cz. 8

Rozdział.	Wer--sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE136	1446-1448		6,30-31	9,10a				Powrót apostołów Return of the Apostles	R(II)PDJ, marzec Y(II)JPM, March	Galilea Galilee
CZEŚĆ 2.2. DRUGI OKRES DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ I ROZPOCZĘCIE DRUGIEGO ROKU DZIAŁALNOŚCI PUBLICZNEJ (OD DRUGIEJ PASCHY DO OSTATNIEGO ŚWIĘTA NAMIOTÓW). [PART 2.2. THE SECOND PERIOD OF JESUS' PUBLIC MINISTRY AND THE BEGINNING OF THE SECOND YEAR OF PUBLIC MINISTRY (FROM THE SECOND FEAST OF PASSOVER TO THE LAST FEAST OF TABERNACLES).]										
CE137	1449-1505	14,13-21	6,32-44	9,10b-17	6,1-15		<i>Chleb życia, część I</i> <i>The Bread of Life, part I</i>	Pierwsze rozmnożenie chleba The First Reproduction of the Bread	R(II)PDJ, 31 marzec, czwartek+ Y(II)JPM, 31 st March, Thursday	okolice Kafarnaum — step na wschód od Betsaidy, dzisiejsze Et-Tell / wg tradycji Tabgha the neighbourhood of Capernaum — the steppe east of Bethsaida, nowadays Et-Tell / according to the tradition: Tabgha
CE138	1506-1535	14,22-33	6,45-52		6,16-21		jw., cz. II a.b., p. II	Jezus kroczy po jeziorze Jesus Walking on the Water	R(II)PDJ, 31 marzec-1 kwiecień, wieczór czwartkowy tego samego dnia + początek piątku, po g. 3-ciej nad ranem Y(II)JPM, 31 st March-1 st April, Thursday evening of the same day + beginning of Friday after 3 rd hour of the morning	Jezioro Galilejskie (ok. 5 km od Betsaidy), kierunek Betsaida — Kafarnaum The Sea of Galilee (about 5 km from Bethsaida), direction Bethsaida — Capernaum
CE139	1536-1547	14,34-36	6,53-56		6,22-25		jw., cz. III a.b., p. III	Uzdrowienia w Genezaret The Healings in Gennesaret	R(II)PDJ, 1-szy kwiecień, piątek, nazajutrz Y(II)JPM, 1 st April, Friday, the next day	Równina Genezaret w pobliżu Kafarnaum, Kafarnaum the Plain Gennesaret near Capernaum, Capernaum
CE140	1548-1581				6,26-59		jw., cz. IV a.b., p. IV	Mowa eucharystyczna The Eucharistic Discourse	R(II)PDJ, 1-szy kwiecień, piątek wieczór, ten sam dzień Y(II)JPM, 1 st April, Friday evening, the same day	Kafarnaum, synagoga Capernaum, Synagogue
CE141	1582-1593				6,60-71		jw., cz. V. a.b., p. V.	Odejście wielu uczniów. Deklaracja Piotra Many Disciples desert Jesus. Peter's Declaration	R(II)PDJ, 1-szy kwiecień, piątek wieczór, ten sam dzień Y(II)JPM, 1 st April, Friday ev., the same day	Kafarnaum Capernaum
XV DRUGI POBYT ŚWIĄTECZNY W JEROZOLIMIE [XV THE SECOND FEAST VISIT IN JERUSALEM]										
CE142	1594				5,1			Druga podróż Jezusa do Jerozolimy Jesus' Second Journey to Jerusalem	R(II)PDJ kwiecień Y(II)JPM April	Galilea — Jerozolima Galilee — Jerusalem

CE143	1595-1611				5,2-18		<i>Uzdrowienie chromego w szabat i apologia Jezusa, cz. I</i> <i>Healing the Lame on the Sabbath and the Apology of Jesus, part I</i>	Uzdrowienie chromego nad sadzawką Betesda Healing the Sick at the Pool of Bethesda	R(II)PDJ, 16 kwiecień (12 nisan), sobota Y(II)JPM, 16 April (12 Nisan), Saturday	Jerozolima, sadzawka Betesda — Świątynia Jerusalem, the Pool of Bethesda — the Temple
CE144	1612-1623				5,19-30	jw., cz. II a.b., p. II		Apologia Jezusa The Apology of Jesus	R(II)PDJ, 16 kwiecień Y(II)JPM, 16 April	Jerozolima, prawd. dziedziniec zewnętrzny świątyni the external courtyard of the Temple
CE145	1624-1640				5,31-47	jw., cz. III. a.b., p. III.		Świadełstwo Ojca o Synu The Testimony of Father about Son	R(II)PDJ, 16 kwiecień Y(II)JPM, 16 April	jw. a.b.
XVI DALSZA DZIAŁALNOŚĆ W GALILEI I POBLISKICH KRAINACH [XVI FURTHER MINISTRY IN GALILEE AND THE NEIGHBOURING LANDS]										
CE146	1641				7,1			Powrót do działalności w Galilei Return to Ministry in Galilee	R(II)PDJ, maj Y(II)JPM, May	Galilea Galilee
CE147	1642-1665-	15,1-9	7,1-13				<i>Rytualna i prawdziwa czystość, część I</i> <i>The Ritual and Genuine Purity, part I</i>	Spór o tradycję Conflict over the Tradition	R(II)PDJ, maj Y(II)JPM, May	Galilea, prawd. dom w Kafarnaum Galilee, prob. the House in Capernaum
CE148	1666-1689	15,10-20	7,14-23			jw., cz. II. a.b., p. II.		Prawdziwa nieczystość The True Uncleaness	R(II)PDJ, maj Y(II)JPM, May	Galilea, prawd. Kafarnaum Galilee, prob. Capernaum
CE149	1690-1709	15,21-28	7,24-30					Wiara kobiety kananejskiej The Faith of the Canaanite Woman	R(II)PDJ, maj Y(II)JPM, May	Fenicja, Tyr Phoenicia, Tyre
CE150	1710-1716		7,31-37					Uzdrowienie głuchoniemego The Healing of the Deaf and Dumb Man	R(II)PDJ, czerwiec Y(II)JPM, June	Dekapol, pobrażę Jeziora Galilejskiego, prawd. Hippus Decapolis, the coast of the Sea of Galilee, prob. Hippus
CE151	1717-1719	15,29-31					<i>Drugie rozmnożenie chleba, część I</i> <i>The Second Reproduction of Bread, part I</i>	Uzdrowienia nad jeziorem The Healings on the Lake	R(II)PDJ, czerwiec Y(II)JPM, June	Dekapol, wschodni brzeg Jeziora Galilejskiego Decapolis, the east shore of The Sea of Galilee

Z19/9. Plan synoptyczny KCE cz. 9

Rozdział.	Wer--sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE152	1720-1742	15,32-39	8,1-10				<i>Drugie rozmnożenie chleba, cz. II.</i> <i>The Second Reproduction of Bread, p. II.</i>	Drugie rozmnożenie chleba The Second Reproduction of Bread	R(II)PDJ, czerwiec Y(II)JPM, June	północny lub wschodni (Dekapol) brzeg Jeziora Galilejskiego — Magadan, pr. Magdala the northern or east (Decapolis) shore of The Sea of Galilee — Magadan, prob. Magdala
CE153	1743-1751	16,1-4	8,11-13				<i>Żądanie znaku przez faryzeuszów oraz saduceuszów i przestroga przed nimi, cz. I</i> <i>The Requirement of Sign by Pharisees with Sadducees and the Warning against Them, part I</i>	Nowe żądanie znaku – znaki czasu The New Requirement of Sign – the Signs of Times	R(II)PDJ, czerwiec Y(II)JPM, June	Magdala — drugi brzeg, okolice Betsaidy Magdala — the opposite shore of the Lake, the neighbourhood of Bethsaida
CE154	1752-1771	16,5-12	8,14-21				jw., cz. II. a.b., p. II.	Kwas faryzeuszów i saduceuszów The Yeast of Pharisees and the Sadducees	R(II)PDJ, czerwiec Y(II)JPM, June	drugi brzeg, okolice Betsaidy the opposite shore of the Lake, the neighbourhood of Bethsaida Julias
CE155	1772-1776		8,22-26					Uzdrowienie niewidomego z Betsaidy The Healing of the Blind Man from Bethsaida	R(II)PDJ, czerwiec Y(II)JPM, June	Betsaida Bethsaida
XVII W TETRARCHII HERODA FILIPA [XVII IN THE TETRARCHY OF HEROD PHILIP]										
CE156	1777-1795	16,13-20	8,27-30	9,18-21			<i>Pod Cezareą Filipową, część I</i> <i>In the Vicinity of Caesarea Philippi, part I</i>	Wyznanie Piotra Peter's Confession	R(II)PDJ, 30 lipiec Y(II)JPM, 30 th July	Betsaida — Cezarea Filipowa Bethsaida — Caesarea Philippi
CE157	1796-1803	16,21-23	8,31-33	9,22			jw., cz. II a.b., p. II	Pierwsza zapowiedź męki i zmartwychwstania The First Prediction of the Passion and the Resurrection	R(II)PDJ, 30 lipiec Y(II)JPM, 30 th July	Cezarea Filipowa — Caesarea Philippi
CE158	1804-1820	16,24-28	8,34-9,1	9,23-27			jw., cz. III. a.b., p. III.	Warunki naśladowania Jezusa The Conditions of Following Jesus	R(II)PDJ, 30 lipiec Y(II)JPM, 30 th July	Cezarea Filipowa — Caesarea Philippi
XVIII GÓRA PRZEMIENIENIA PAŃSKIEGO [XVIII THE MOUNTAIN OF THE TRANSFIGURATION]										
CE159	1821-1847	17,1-8	9,2-9,8	9,28-36				Przemienienie Jezusa The Transfiguration	R(II)PDJ, 6 sierpień; 6-8 dni później Y(II)JPM, 6 th August; 6-8 days later	Tabor lub Hermon Tabor or Hermon

[illegible]

Z19/10. Plan synoptyczny KCE cz. 10

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE172	1980-1984	19,1-2	10,1	9,51				Droga do Judei The Journey to Judea	R(II)PDJ, wrzesień Y(II)JPM, September	Galilea — Samaria — Judea: Jerozolima Galilee — Samaria — Judea: Jerusalem
CE173	1985-1989			9,52-56				Niegościnni Samarytanie The Inhospitable Samaritans	R(II)PDJ, wrzesień Y(II)JPM, September	miasteczko samarytańskie, przyp. miasto Samaria (Sebaste) lub Sychar the country town of Samaria, Samaria (Sebaste) or Sychar
XXI W JEROZOLIMIE NA ŚWIECIE NAMIENTÓW [XXI In Jerusalem at the Feast of Tabernacles]										
CE174	1990-2001				7,2-13			Droga do Jerozolimy na Święto Namientów The Way to Jerusalem at the Feast of Tabernacles	R(II)PDJ, 13-20 październik Y(II)JPM, 13 th -20 th October	droga do Jerozolimy przez Samarię i Judeę the way to Jerusalem through Samaria and Judea
CE175	2002-2024				7,14-36			Spory w czasie święta. Nauczanie Jezusa w świątyni The Controversies during the Feast. Jesus' teaching in the Temple	R(II)PDJ, prawd. 16 październik Y(II)JPM, probably 16 th October	Jerozolima, Świątynia, dziedziniec zewnętrzny Jerusalem, The Temple, external courtyard
CE176	2025-2041				7,37-53			Źródło wody żywej The Source of the Living Water	R(II)PDJ, 19 październik Y(II)JPM, 19 th October	Jerozolima, Świątynia, dziedziniec zewnętrzny Jerusalem, The Temple, external courtyard
CE177	2042-2052				8,1-11			Kobieta cudzołożna The Adulterous Woman	R(II)PDJ, 20 październik Y(II)JPM, 20 st October	Jerozolima, Góra Oliwna — Świątynia, dziedziniec zewnętrzny Jerusalem, The Mount of Olives — The Temple, external courtyard
CE178	2053-2061				8,12-20			Światłość wobec ciemności The Light against the Darkness	R(II)PDJ, październik Y(II)JPM, October	Jerozolima, Świątynia, przy skarbcu; kolejny dzień Jerusalem, The Temple, at the Treasury; the next day

CE179	2062-2071			8,21-30		<i>Przedwieczne synostwo Jezusa, część I</i> <i>The Eternal Sonship of Jesus, part I</i>	Jezus Synem Przedwiecznym Jesus the Eternal Son	R(II)PDJ, październik, kolejny dzień Y(II)JPM, October, the next day	Jerozolima, Świątynia Jerusalem, The Temple
CE180	2072-2088			8,31-47		jw., cz. II a.b., p. II	Wolność Chrystusowa Christ's Freedom	R(II)PDJ, październik, ten sam dzień Y(II)JPM, October, the same day	Jerozolima, Świątynia Jerusalem, The Temple
CE181	2089-2100			8,48-59		jw., cz. III. a.b., p. III.	Jezus a Abraham Jesus and Abraham	R(II)PDJ, październik, ten sam dzień Y(II)JPM, October, the same day	Jerozolima, Świątynia Jerusalem, The Temple
CE182	2101-2141			9,1-41		<i>Jezus dobrym pasterzem, część I</i> <i>Jesus the Good Shepherd, part I</i>	Uzdrowienie niewidomego od urodzenia Healing the Man Born Blind	R(II)PDJ, szabat, przyp. 22 październik Y(II)JPM, Sabbath, prob. 22 nd October	Jerozolima, niedaleko Świątyni Jerusalem, near the Temple
CE183	2142-2159			10,1-18		jw., cz. II a.b., p. II	Dobry pasterz The Good Shepherd	R(II)PDJ, październik Y(II)JPM, October	Jerozolima Jerusalem
CE184	2160-2162			10,19-21		jw., cz. III. a.b., p. III.	Nowy spór o Jezusa New Controversy over Jesus	R(II)PDJ, październik Y(II)JPM, October	Jerozolima Jerusalem
XXII W JUDEI [XXII IN JUDEA]									
CE185	2163-2173	8,19-22		9,57-62			Potrzeba wyrzeczenia – trzech naśladowcy Jezusa Requirement of Complete Commitment – three Followers of Jesus	R(II)PDJ, październik Y(II)JPM, October	Judea, niedaleko od Jerozolimy Judea, near Jerusalem
CE186	2174-2185			10,1-12		<i>Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch, cz. I</i> <i>Commissioning of the Seventy Two, part I</i>	Wysłanie siedemdziesięciu dwóch Commissioning of the Seventy Two	R(II)PDJ; pod koniec października Y(II)JPM; at the end of October	Judea Judea
CE187	2186-2194	11,20-24		10,13-15		<i>Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch, cz. II</i> <i>Commissioning of the Seventy Two, part II</i>	Biada nie pokutującym miastom Woes pronounced on not Repenting Cities	R(II)PDJ, październik Y(II)JPM, October	Judea Judea
CE188	2195			10,16		<i>Rozesłanie siedemdziesięciu dwóch, cz. III.</i> <i>Commissioning of the Seventy Two, part III.</i>	Kto was słucha, Mnie słucha He that hears you, hears me	R(II)PDJ, październik Y(II)JPM, October	Judea Judea
CE189	2196-2199			10,17-20		<i>Powrót uczniów i radosne uniesienie Jezusa; część I</i> <i>The Return of the Disciples and the Joyful Exultation of Jesus, part I</i>	Powrót uczniów The Return of the Disciples	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea

Z19/11. Plan synoptyczny KCE cz. 11

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE190	2200-2206	11,25-27		10,21-24			<i>Powrót uczniów i radosne uniesienie Jezusa; cz. II</i> <i>The Return of the Disciples and the Joyful Exultation of Jesus, p. II</i>	Objawienie Ojca i Syna Revelation of the Father and the Son	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE191	2207-2209	11,28-11,30					jw., cz. III. a.b., p. III.	Wezwanie do utrudzonych Call to Heavy Laden	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE192	2210-2214			10,25-29			<i>Co należy czynić, by odziedziczyć życie wieczne ?, część I What to Do to Inherit Eternal Life ?, part I</i>	Miłość bliźniego – przykazanie miłości Love of the Neighbour – the Commandment of Love	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE193	2215-2222			10,30-37			jw., cz. II. a.b., p. II.	Miłosierny Samarytanin The Good Samaritan	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE194	2223-2227			10,38-42				Marta i Maria Martha and Mary	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Betania Bethany
CE195	2228-2243	6,8b-15		11,1-4			<i>Nauka modlitwy, część I</i> <i>Teaching on the Prayer, part I</i>	Modlitwa Pańska The Lord's Prayer	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	wg tradycji prawdopodobnie Góra Oliwna acc. to the tradition probably The Mount of Olives
CE196	2244-2247			11,5-8			jw., cz. II. a.b., p. II.	Natrętny przyjaciel The Importunate Friend	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE197	2248-2255			11,37-44			<i>Napiętnowanie faryzeuszów i uczonych w Prawie, cz. I</i> <i>The Censure of the Pharisees and the Lawyers, part I</i>	Napiętnowanie faryzeuszów The Censure of the Pharisees	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea, w domu faryzeusza Judea, at the house of the Pharisee
CE198	2256-2265			11,45-54			jw., cz. II. a.b., p. II.	Napiętnowanie uczonych w Prawie The Censure of the Lawyers	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE199	2266-2270		13,11	12,1.11-12			<i>Przestrogi dla uczniów i posługujących , część I</i> <i>Warnings to the Disciples and the Servants, part I</i>	Obłuda faryzeuszów. Pomoc Ducha Świętego The Hypocrisy of Pharisees. The Assistance of the Holy Spirit	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE200	2271-2273			12,13-15			jw., cz. II a.b., p. II	Ostrzeżenie przed chciwością The Warning against the Covetousness	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE201	2274-2279			12,16-21			jw., cz. III a.b., p. III	Przypowieść o nierozsądnym bogaczu The Parable of the Richman	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea

CE202	2280-2285			12,35-40		jw., cz. IV a.b., p. IV	Gotowość na przyjście Pana The Readiness for the Coming of the Lord	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE203	2286-2301	24,45-51		12,41-48		jw., cz. V. a.b., p. V.	Przypowieść o wiernym i niewiernym słudze The Parable of the Faithful and the Unfaithful Servant	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE204	2302-2304			12,54-56		<i>Rozpoznawanie chwili obecnej i czasu nawrócenia, część I</i> <i>Recognizing of the Present Time and the Time of Repentance, part I</i>	Właściwy osąd chwili obecnej The Proper Judgement of the Present Time	R(II)PDJ, listopad Y(II)JPM, November	Judea Judea
CE205	2305-2309			13,1-5		jw., cz. II a.b., p. II	Wezwanie do nawrócenia Call to Repentance	R(II)PDJ, grudzień Y(II)JPM, December	Judea Judea
CE206	2310-2313			13,6-9		jw., cz. III. a.b., p. III.	Przypowieść o nieurodzajnym figowcu The Parable of the Barren Fig Tree	R(II)PDJ, grudzień Y(II)JPM, December	Judea Judea
CE207	2314-2321			13,10-17			Uzdrowienie kobiety w szabat The Healing of the Woman on the Sabbath	R(II)PDJ, grudzień, szabat Y(II)JPM, December, Sabbath	Judea, synagoga Judea, Synagogue
XXIII W JEROZOLIMIE PODCZAS UROCZYSTOŚCI POŚWIĘCENIA ŚWIĄTYNI [XXIII In Jerusalem during the Feast of Dedication]									
CE208	2322			13,22			Jezus udaje się do Jerozolimy Jesus journeys toward Jerusalem	R(II)PDJ, grudzień Y(II)JPM, December	droga do Jerozolimy the way to Jerusalem
CE209	2323-2340				10,22-39		Chrystus – jedno z Ojcem Christ – One with Father	R(II)PDJ, 21-28 grudnia, Święto Poświęcenia Świątyni Y(II)JPM, 21 st -28 th December, The Feast of Dedication	Jerozolima, Świątynia, portyk Salomona Jerusalem, The Solomon's porch
XXIV POBYT W PEREI [XXIV THE MINISTRY IN PEREA]									
CE210	2341-2343				10,40-42		Jezus udaje się do Perei Jesus goes away to Perea	R(II)PDJ; 28 grudnia Y(II)JPM; 28 th December	Perea, Betania za Jordaniem Perea, Bethany behind Jordan
CE211	2344-2351			13,23-30			Odrzuceni i powołani Rejected and Called	R(III)PDJ (rok 30), styczeń Y(III)JPM (A.D. 30), January	Perea Perea
CE212	2352-2354			13,31-33		<i>Wrogie zamiary Heroda, cz. I</i> <i>The Hostile Intentions of Herod, p. I</i>	Chytry Herod The Cunning Herod (The Vulpine Herod)	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE213	2355-2359	23,37-39		13,34-35		jw., cz. II a.b., p. II	Nieszczęsne miasto The Lament over Jerusalem	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE214	2360-2365			14,1-6		<i>Sprawowanie szabat u zacho-</i> <i>wanie przy uczeniu, część I</i> <i>The Celebration of Sabbath and the Behaviour at Supper, part I</i>	Nowe uzdrowienie w szabat – uzdrowienie z wodnej puchliny The New Healing on Sabbath – the Healing from the Hydrops	R(III)PDJ, styczeń, szabat Y(III)JPM, January, Sabbath	Perea, w domu przywódcy faryzeuszów Perea, in the house of the chief Pharisees

Z19/12. Plan synoptyczny KCE cz.12

Rozdział.	Wersety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE215	2366-2370			14,7-11			<i>Sprawowanie szabatu i zachowanie przy uczcie, cz. II</i> <i>The Celebration of Sabbath and the Behaviour at Supper, p. II</i>	Skromność Modesty	R(III)PDJ, styczeń, szabat Y(III)JPM, January, Sabbath	Perea, w domu przywódcy faryzeuszów Perea, in the house of the Pharisees' Leader
CE216	2371-2373			14,12-14			jw., cz. III a.b., p. III	Kogo zapraszać na ucztę Who Should Be Invited to the Feast	R(III)PDJ, styczeń, szabat Y(III)JPM, January, Sabbath	jw. a.b.
CE217	2374-2383			14,15-24			jw., cz. IV. a.b., p. IV.	Przypowieść o uczcie The Parable of the Supper	R(III)PDJ, styczeń, szabat Y(III)JPM, January, Sabbath	jw. a.b.
CE218	2384-2392			14,25-33				Obowiązki uczniów i warunki pójścia za Jezusem The Duties of the Disciples and the Conditions of the Following Jesus	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE219	2393-2398			15,1-3.8-10			<i>Boże przebaczenie, część I</i> <i>God's Forgiveness, part I</i>	Zgubiona drachma (przypowieść) The Lost Coin (the Parable)	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE220	2399-2420			15,11-32			jw., cz. II a.b., p. II	Syn marnotrawny (przypowieść) The Prodigal Son (the Parable)	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE221	2421-2428			16,1-8			<i>Niebezpieczeństwo bogactw, część I</i> <i>The Danger of the Riches, part I</i>	Obrotny rządca (przypowieść) The Resourceful Steward (the Parable)	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE222	2429-2432			16,9-12			jw., cz. II a.b., p. II	Dobry użytek z pieniądza The Proper Use of Money	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE223	2433-2434			16,14-15			jw., cz. III a.b., p. III	Faryzejska świętość The Pharisees' Holiness	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE224	2435-2447			16,19-31			jw., cz. IV. a.b., p. IV.	Bogacz i ubogi Łazarz (przypowieść) The Rich Man and the Poor Lazarus (the Parable)	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Perea Perea
CE225	2448-2449			17,5-6			<i>Dar ufnej wiary i dar łaski Bożej, część I</i> <i>The Gifts of the Trustful Faith and the God's Grace, part I</i>	Moc wiary The Power of Faith	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Galilea Galilee
CE226	2450-2453			17,7-10			jw., cz. II. a.b., p. II.	Służyć z pokorą To Serve with Humility	R(III)PDJ, styczeń Y(III)JPM, January	Galilea Galilee

XXV OSTATNIA PODRÓŻ PO PALESTYNIE [XXV THE LAST JOURNEY THROUGH PALESTINE]										
CE227	2454-2462			17,11-19				Wdzięczny Samarytanin – oczyszczenie dziesięciu trędowatych The Thankful Samaritan – the Cleansing of the Ten Leppers	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	pogranicze Galilei i Samarii, wg. tradycji dzisiejsza wioska Genin the frontier of Galilee and Samaria, according to the tradition, presently village Genin
CE228	2463-2464			17,20-21				Przyjście królestwa Bożego – Królestwo Boże w was jest The Coming of the Kingdom of God – The Kingdom of God is within You	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	prawd. Dekapol probably Decapolis
CE229	2465-2480			17,22-37				Dzień Syna Człowieczego The Day of the Son of Man	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	prawd. Dekapol probably Decapolis
CE230	2481-2488			18,1-8			<i>Wartość usilnej oraz pokornej modlitwy, część I</i> <i>The Value of the Persistent and Humble Prayer, part I</i>	Moc wytrwałej modlitwy – przypowieść o sędzim i wdowie The Power of the Persistent Prayer – the Parable of the Judge and the Widow	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea
CE231	2489-2494			18,9-14			jw., cz. II a.b., p. II	Faryzeusz i celnik (przypowieść) The Pharisee and the Tax Collector (the Parable)	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea
CE232	2495-2514	19,3-9	10,2-12				<i>Związek małżeński a bezżenność, część I</i> <i>The Marriage and the Celibacy, part I</i>	Nierozerwalność małżeństwa The Indissolubility of Marriage	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea, miejsce publicznego nauczania — dom w miejscu pobytu Perea, the place of public teaching — the house in the place of residence
CE233	2515-2517	10,10-12					jw., cz. II. a.b., p. II.	Dobrowolna bezżenność The Voluntary Celibacy	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea, dom w miejscu pobytu Perea, the house in the place of residence
CE234	2518-2527	19,13-15	10,13-16	18,15-17				Jezus błogosławi dzieci Jesus Blesses the Children	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea
CE235	2528-2547	19,16-22	10,17-22	18,18-23			<i>Rada dobrowolnego ubóstwa i wynagrodzenie za służbę dla królestwa, część I</i> <i>The Advice of the Voluntary Poverty and the Reward for the Ministry for the Kingdom, part I</i>	Bogaty młodzieniec The Rich Young Man	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea

Z19/13. Plan synoptyczny KCE cz. 13

Rozdział.	Wersety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE236	2548-2560	19,23-26	10,23-27	18,24-27			<i>Rada dobrowolnego ubóstwa i wynagrodzenie za służbę dla królestwa, część II</i> <i>The Advice of the Voluntary Poverty and the Reward for the Ministry of Kingdom, part II</i>	Niebezpieczeństwo bogactw The Danger of the Riches	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea
CE237	2561-2573	19,27-30	10,28-31	18,28-30			jw., cz. III a.b., p. III	Nagroda za dobrowolne ubóstwo The Reward for the Voluntary Poverty	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea
CE238	2574-2589	20,1-16					jw., cz. IV. a.b., p. IV.	Przypowieść o robotnikach w winnicy The Parable of the Labourers in the Vineyard	R(III)PDJ, luty Y(III)JPM, February	Perea Perea
CE239	2590-2635				11,1-46			Wskrzeszenie Łazarza The Raising of Lazarus	R(III)PDJ, pod koniec lutego Y(III)JPM, at the end of February	Betania Bethany
CE240	2636-2642				11,47-53			Narada Sanhedrynu The Council of Sanhedrin	R(III)PDJ, 26/27 luty Y(III)JPM, 26 th /27 th February	Jerozolima, Aula Sanhedrynu lub dom arc. Kajfasza na wzg. Złej Rady Jerusalem, The Hall of Sanhedrin or Caiaphas House on Bad Council Hill
CE241	2643-2646				11,54-57			W Efraim. Nakaz Sanhedrynu In Ephraim. The Search Warrant of Sanhedrin	R(III)PDJ, luty/marzec Y(III)JPM, February/March	Efraim Ephraim
XXVI W DRODZE DO JEROZOLIMY [XXVI ON THE WAY TO JERUSALEM]										
CE242	2647-2657	20,17-19	10,32-34	18,31-34				Trzecia zapowiedź męki i zmartwychwstania The Third Prediction of the Passion and Resurrection	R(III)PDJ, marzec (trzecia dekada) Y(III)JPM, March (the third decade)	droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha the road to Jerusalem, near Jericho
CE243	2658-2670	20,20-23	10,35-40				<i>Ambicje uczniów, część I</i> <i>The Ambitions of the Disciples, part I</i>	Synowie Zebedeusza The Sons of Zebedee	R(III)PDJ, marzec Y(III)JPM, March	droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha the road to Jerusalem, near Jericho
CE244	2671-2680	20,24-28	10,41-45				jw., cz. II. a.b., p. II.	Przełożenie jest służbą To be the Superior is Ministry	R(III)PDJ, marzec Y(III)JPM, March	droga do Jerozolimy, niedaleko Jerycha the road to Jerusalem, near Jericho

CE245	2681-2711	20,29-34	10,46-52	18,35-43			Niewidomi pod Jerychem The Blind Men near Jericho	R(III)PDJ, 30 marzec, czwartek Y(III)JPM, 30 th March, Thursday	Stare Jerycho — Jerycho Heroda Old Jericho — Jericho of Herod
CE246	2712-2721			19,1-10		<i>W gościnie u Zacheusza, część I</i> <i>On the Visit at Zacchaeus, part I</i>	Zacheusz Zacchaeus	R(III)PDJ, 30 marzec, czwartek Y(III)JPM, 30 th March, Thursday	Jerycho (Heroda) Jericho (of Herod)
CE247	2722-2739			19,11-28		jw., cz. II. a.b., p. II.	Przypowieść o minach The Parable of the Minas	R(III)PDJ, 30-31 marzec, czwartek Y(III)JPM, 30 th -31 st March, Thursday	Jerycho (Heroda), dom Zacheusza Jericho (of Herod), the house of Zacchaeus
CE248	2740-2766	26,6-13	14,3-9		12,1-11		Namaszczenie w Betanii The Anointing at Bethany	R(III)PDJ, 1 kwiecień, sobota Y(III)JPM, 1 st April, Saturday	Betania, dom Szymona Trędowatego Bethany, the house of Simon the Leper
XXVII OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: NIEDZIELA PALMOWA [XXVII THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: PALM SUNDAY]									
CE249	2767-2805	21,1-9	11,1-10	19,29-40	12,12-19	<i>Niedziela Mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy, część I</i> <i>The Sunday of the Messianic Entry to Jerusalem, part I</i>	Uroczysty wjazd do Jerozolimy The Triumphal Entry to Jerusalem	R(III)PDJ, 2 kwiecień, niedziela, poranek Y(III)JPM, 2 nd April, Palm Sunday, morning	Betania — Betfage — Jerozolima (Góra Oliwna) Bethany — Bethphage — Jerusalem (The Mount of Olives)
CE250	2806-2809			19,41-44		jw., cz. II a.b., p. II	Zapowiedź upadku miasta – płacz nad Jerozolimą The Prediction of the Fall of the City – the Weeping over Jerusalem	Niedziela Palmowa, poranek Palm Sunday, morning	Jerozolima, blisko szczytu Góry Oliwnej Jerusalem, near the top of the Mountain of Olives
CE251	2810-2819	21,10-13	11,15-17	19,45-46		jw., cz. III a.b., p. III	Wypędzenie przekupniów The Expulsion of the Vendors	Niedziela Palmowa Palm Sunday	Świątynia, Dziedziniec Pogan The Temple, The Court of the Gentiles
CE252	2820-2835				12,20-24.26-36	jw., cz. IV a.b., p. IV	Godzina Syna Człowieczego – Grecy pragną zobaczyć Jezusa The Hour of the Son of Man – the Greek would like to see Jesus	Niedziela Palmowa Palm Sunday	Świątynia, Dziedziniec Pogan The Temple, The Court of the Gentiles
CE253	2836-2842	21,14-17	11,11			jw., cz. V. a.b., p. V.	Jezus w świątyni Jesus in the Temple	Niedziela Palmowa Palm Sunday	Jerozolima — Betania Jerusalem — Bethany
XXVIII OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: WIELKI PONIEDZIAŁEK [XXVIII THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: HOLY MONDAY]									
CE254	2483-2848	21,18-19	11,12-14				Nieurodzajny figowiec The Barren Fig Tree	R(III)PDJ, 3 kwiecień, poniedziałek, rano Y(III)JPM, 3 rd April, monday, morning	droga Betania — Betfage ther road Bethany — Bethphage

Z19/14. Plan synoptyczny KCE cz. 14

Rozdział	Wer-sy KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE255	2849-2854		11,18-19	19,47-48				Nauczanie w świątyni (summarium) – knowania członków Sanhedrynu The Teaching in the Temple (Summary) – the Machinations of the Sanhedrin's Members	Poniedziałek Wielkiego Tygodnia Monday of the Holy Week	Jerozolima Jerusalem
XXIX OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: WIELKI WTOREK – NAUCZANIE W ŚWIĄTYNI [XXIX THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: HOLY TUESDAY – THE TEACHING IN THE TEMPLE]										
CE256	2855-2864	21,20-22	11,20-26					Wiara i modlitwa – uschnięcie figowca The Faith and the Prayer – the Fig Tree is withered away	R(III)PDJ, 4 kwietnia, wtorek Y(III)JPM, 4 th April, Tuesday	droga Betania — Betfage the road Bethany — Bethphage
CE257	2865-2886	21,23-27	11,27-33	20,1-8			<i>Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa, część I</i> <i>The Last Public Teaching of Jesus, part I</i>	Pytanie o władzę The Question about the Authority	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles
CE258	2887-2891	21,28-32					jw., cz. II a.b., p. II	Przypowieść o dwóch synach The Parable of the Two Sons	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles
CE259	2892-2932	21,33-44	12,1-11	20,9-18			jw., cz. III a.b., p. III	Przypowieść o przewrotnych rolnikach The Parable of the Wicked Tenants	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles
CE260	2933-2936	21,45-46	12,12	20,19			jw., cz. IV a.b., p. IV	Usiłowanie pochwycenia Jezusa The Attempt to Arrest Jesus	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska The Jerusalem Temple
CE261	2937-2950	22,1-14					jw., cz. V a.b., p. V	Przypowieść o uczcie królewskiej The Parable of the King's Son Wedding	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles
CE262	2951-2977	22,15-22	12,13-17	20,20-26			jw., cz. VI a.b., p. VI	Sprawa podatku The Question of Tax	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	jw. a.b.
CE263	2978-3015	22,23-33	12,18-27	20,27-40			jw., cz. VII a.b., p. VII	Sprawa zmartwychwstania The Question of the Resurrection	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	jw. a.b.
CE264	3016-3032	22,34-40	12,28-34				jw., cz. VIII a.b., p. VIII	Największe przykazanie The Greatest Commandment	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	jw. a.b.

CE265	3033-3045	22,41-46	12,35-37a	20,41-44		<i>Ostatnie publiczne nauczanie Jezusa (II), cz. IX</i> <i>The Last Public Teaching of Jesus (II), part IX</i>	Mesjasz Synem Bożym Messiah as God's Son	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska The Jerusalem Temple
CE266	3046-3068	23,1-12	12,37b-40	20,45-47		jw., cz. X a.b., p. X	Ostrzeżenie przed uczonymi w Piśmie The Warning against the Scribes	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska The Jerusalem Temple
CE267	3069-3092	23,13-36				jw., cz. XI. a.b., p. XI.	Biada obłudnikom Woes unto Hypocrites	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska The Jerusalem Temple
CE268	3093-3100		12,41-44	21,1-4			Wdowi grosz The Widow's Two Mites	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Kobiet, naprzeciw sali skarbca The Jerusalem Temple, The Court of Women, opposite the Treasury
CE269	3101-3107				12,37-43		Niedowiarstwo Żydów The Unbelief of the Jews	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska, Dziedziniec Pogan The Jerusalem Temple, The Court of the Gentiles
CE270	3108-3114				12,44-50		Ostatnia mowa publiczna The Last Public Speaking	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Świątynia Jerozolimska The Jerusalem Temple
XXX OSTATNIE DNI DZIAŁALNOŚCI W JEROZOLIMIE: WIELKI WTOREK – MOWA ESCHATOLOGICZNA [XXX THE LAST DAYS OF THE MINISTRY IN JERUSALEM: HOLY TUESDAY – THE ESCHATOLOGICAL DISCOURSE]									
CE271	3115-3120	24,1-2	13,1-2	21,5-6		<i>Mowa eschatologiczna, część I</i> <i>The Eschatological Discourse, part I</i>	Zniszczenie świątyni – zapowiedź The Destruction of the Temple – the Prediction	Wtorek Wielkiego Tygodnia, zachód słońca Tuesday of the Holy Week, sunset	za murami Świątyni Jerozolimskiej, w drodze na Górę Oliwną beyond the Walls of Jerusalem Temple, on the way to the Mount of Olives
CE272	3121-3142	24,3-8	13,3-8	21,7-17		<i>Mowa eschatologiczna, cz. II; podjęcie mowy</i> <i>The Eschatological Discourse, p. II; continuation of the discourse</i>	Początek boleści The Beginning of Sorrows	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	w pobliżu szczytu Góry Oliwnej near the Summit of the Mount of Olives
CE273	3143-3161	24,9-14	13,9-10.12-13	21,12-19		<i>Mowa eschatologiczna, cz. III</i> <i>The Eschatological Discourse, p. III</i>	Prześladowanie uczniów The Persecution of the Disciples	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE274	3162-3182	24,15-22	13,14-20	21,20-24		jw., cz. IV a.b., p. IV	Znaki zapowiadające zburzenie Jerozolimy The Signs heralding the Destruction of Jerusalem	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives

Z19/15. Plan synoptyczny KCE cz. 15

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE275	3183-3191	24,23-28	13,21-23				<i>Mowa eschatologiczna, cz. V</i> <i>The Eschatological Discourse, p. V</i>	Fałszywi mesjasze i prorocy False Christs and False Prophets	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE276	3192-3205	24,29-31	13,24-27	21,25-28			jw., cz. VI a.b., p. VI	Przyjście Chrystusa The Coming of Christ (The Coming of the Son of Man)	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE277	3206-3220	24,32-36	13,28-32	21,29-33			jw., cz. VII a.b., p. VII	Przykład z figowca The Instance from the Fig Tree	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE278	3221-3225	24,37-41					jw., cz. VIII a.b., p. VIII	Nieznany czas przyjścia The Unknown Time of Coming	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE279	3226-3232	24,42-44	13,33	21,24-36			jw., cz. IX a.b., p. IX	Potrzeba czujności The Need of Watchfulness	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE280	3233-3236		13,34-37				jw., cz. X a.b., p. X	Przypowieść o czuwaniu The Parable of Watchfulness	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE281	3237-3249	25,1-13					jw., cz. XI a.b., p. XI	Przypowieść o dziesięciu pannach The Parable of the Ten Virgins	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE282	3250-3266	25,14-30					jw., cz. XII a.b., p. XII	Przypowieść o talentach The Parable of the Talents	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE283	3267-3282	25,31-46					jw., cz. XIII. a.b., p. Xlii.	Sąd Ostateczny The Last Judgement	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Góra Oliwna The Mount of Olives
CE284	3283-3284			21,37-38				Ostatnie dni Jezusa The Last Days of Jesus	Wtorek, Środa Wielkiego Tygodnia Tuesday, Thursday of the Holy Week	Świątynia, Góra Oliwna The Temple, The Mount of Olives
CZEŚĆ 3. PROCES, MĘKA I ŚMIERĆ JEZUSA [PART 3. THE TRIAL, THE PASSION AND THE DEATH OF JESUS]										
CZEŚĆ 3.1 WYDARZENIA PRZED OSTATNIĄ WIECZERZĄ [PART 3.1 THE EVENTS BEFORE THE LAST SUPPER]										
XXXI WTOREK – ŚRODA WIELKIEGO TYGODNIA [XXXI HOLY TUESDAY – HOLY WEDNESDAY]										
CE285	3285-3286	26,1-2						Ostatnia zapowiedź męki The Last Prediction of the Passion	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Jerozolima Jerusalem

CE286	3287-3294	26,3-5	14,1-2	22,1-2				Postanowienie Sanhedrynu The Decision of the Sanhedrin	Wtorek Wielkiego Tygodnia Tuesday of the Holy Week	Jerozolima, zebranie Sanhedrynu u arcykapłana Kajfasza Jerusalem, the Council of Sanhedrin at Chief Priest Caiaphas' place
CE287	3295-3305	26,14-16	14,10-11	22,3-6				Zdrada Judasza Judas' Betrayal	Środa Wielkiego Tygodnia Wednesday of the Holy Week	Jerozolima, teren domostwa arcykapłanów Annasza i Kajfasza Jerusalem, the area of the homestead of the Chief Priests Annas and Caiaphas
XXXII CZWARTEK WIELKIEGO TYGODNIA [XXXII MAUNDY THURSDAY]										
CE288	3306-3322	26,17-19	14,12-16	22,7-13				Przygotowanie Paschy Preparation to the Passover	R(III)PDJ, 6 kwietnia, czwartek Y(III)JPM, 6 th April, Thursday	Jerozolima, Brama Źródlana — Wieczernik Jerusalem, Spring Gate — the Upper Room (Coenaculum)
CZĘŚĆ 3.2 OSTATNIA WIECZERZA: PASCHA [PART 3.2 THE LAST SUPPER: THE PASSOVER]										
CE289	3323-3330	26,20	14,17	22,14-18	13,1a		<i>Ostatnia Wieczerza, część I</i> <i>The Last Supper, part I</i>	Początek uczty paschalnej The Beginning of the Passover Feast	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór, po zachodzie słońca, ok. godz. 18-tej Thursday of the Holy Week, evening, after Sunset, about 18 th hour	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE290	3331-3337			22,24-30			jw., cz. II a.b., p. II	Spór o pierwszeństwo The Dispute about Precedence	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE291	3338-3348				13,1b-11		jw., cz. III a.b., p. III	Miłość i pokora Syna Bożego – umycie nóg uczniom Love and Humility of the Son of God – Washing the Disciples' Feet	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE292	3349-3356				13,12-19		jw., cz. IV a.b., p. IV	Znaczenie symbolicznej czynności Jezusa The Meaning of the Symbolic Act of Jesus	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE293	3357-3382	26,21-25	14,18-21	22,21-23	13,20-32		jw., cz. V a.b., p. V	Wyjawienie zdrajcy The Disclosure of the Traitor	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE294	3383-3396	26,26-29	14,22-25	22,19-20		1 Kor 11,23-26	<i>Ostatnia Wieczerza, cz. VI; koniec oficjalnej części paschy</i> <i>The Last Supper, p. VI; the end of the official part of the Passover</i>	Ustanowienie Eucharystii The Institution of the Eucharist	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum

Z19/16. Plan synoptyczny KCE cz. 16

Rozdział.	Wersety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CZĘŚĆ 3.3 OSTATNIA WIECZERZA: MOWA POŻEGNALNA [PART 3.3 THE LAST SUPPER: THE FAREWELL DISCOURSE]										
CE295	3397-3399				13,33-35		<i>Ostatnia Wieczerza (II), cz. VII; początek mowy pożegnalnej</i> <i>The Last Supper (II), p. VII; the beginning of the Farewell Discourse</i>	Nowe przykazanie The New Commandment	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE296	3400				13,36		<i>Ostatnia Wieczerza (II), cz. VIII</i> <i>The Last Supper (II), p. VIII</i>	Panie, dokąd idziesz? Lord, where are You going?	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE297	3401-3414				14,1-14		jw., cz. IX a.b., p. IX	Do domu Ojca Into the Father's House	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE298	3415-3420				14,15-20		jw., cz. X a.b., p. X	Zapowiedź posłania Ducha Parakleta The Promise of Sending the Paraklete Spirit	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE299	3421-3424				14,21-24		jw., cz. XI a.b., p. XI	Objawienie miłości Bożej The Manifestation of God's Love	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE300	3425-3431				14,25-31		jw., cz. XII a.b., p. XII	Posłannictwo Ducha. Pokój The Mission of the Spirit. The Peace	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE301	3432-3442				15,1-11		jw., cz. XIII a.b., p. XIII	Zjednoczenie z Chrystusem The Union with Christ	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE302	3443-3448				15,12-17		jw., cz. XIV a.b., p. XIV	Prawa przyjaźni z Chrystusem The Rights of the Friendship with Christ	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE303	3449-3456				15,18-25		jw., cz. XV a.b., p. XV	Nienawiść świata The Hate of the World	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE304	3457-3458				15,26-27		jw., cz. XVI a.b., p. XVI	Świadectwo Ducha Świętego The Testimony of the Holy Spirit	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE305	3459-3462				16,1-4		jw., cz. XVII a.b., p. XVII	Przestroga The Warning	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE306	3463-3473				16,5-15		jw., cz. XVIII a.b., p. XVIII	Sąd Ducha Świętego The Judgement of the Holy Spirit	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum

CE307	3474-3480				16,16-22	jw., cz. XIX a.b., p. XIX	Zapowiedź powtórnego przyjścia The Announcment of the Second Coming	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE308	3481-3486				16,23-28	jw., cz. XX a.b., p. XX	Prośby w imię Jezusa The Requests in the Name of Jesus	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE309	3487-3491				16,29-33	jw., cz. XXI a.b., p. XXI	Zapowiedź ucieczki uczniów The Predicion of the Disciples' Flight	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CZEŚĆ 3.3. OSTATNIA WIECZERZA: MODLITWA ARCYKAPŁAŃSKA CHRYSTUSA [PART 3.3. THE LAST SUPPER: THE HIGH-PRIESTLY INTERCESSORY PRAYER OF CHRIST]									
CE310	3492-3496				17,1-5	<i>Ostatnia Wieczerza (III), cz. XXII; początek modlitwy arcykapłańskiej</i> <i>The Last Supper (III), part XXII; the beginning of the High-priestly Intercessory Prayer of Christ</i>	W obliczu dokonanego dzieła In the Face of the Accomplished Work	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE311	3497-3510				17,6-19	<i>Ostatnia Wieczerza (III), cz. XXIII</i> <i>The Last Supper (III), part XXIII</i>	Prośba za uczniów The Intercession for the Disciples	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE312	3511-3517				17,20-26	<i>Ostatnia Wieczerza (III), cz. XXIV.; zakończenie modlitwy arcykapłańskiej</i> <i>The Last Supper (III), part XXIV.; the end of the High-priestly Prayer of Christ</i>	Prośba za przyszły Kościół The Intercession for the Future Church	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CE313	3518-3543	26,30-35	14,26-31	22,31-39	13,37-38; 18,1a		Wyjście na Górę Oliwną: Przepowiednia zaparcia się Piotra. Dwa miecze The Exit to the Mount of Olives: The Prediction of Peter's Denial. The Two Swords	Czwartek Wielkiego Tygodnia, wieczór Thursday of the Holy Week, evening	Jerozolima, Wieczernik — Góra Oliwna Jerusalem, Coenaculum — Mount of Olives
CZEŚĆ 3.4 W GETSEMANI. POJMANIE JEZUSA [PART 3.4 IN GETHSEMANE. THE APPREHENSION OF JESUS]									
CE314	3544-3579	26,36-46	14,32-42	22,40-46	18,1b		Modlitwa i trwoga konania – Getsemani The Prayer and the Anguish of the Agony – Gethsemane	Noc z Czwartku na Piątek Wielkiego Tygodnia the Night from Thursday to Friday of the Holy Week	Ogród „Getsemani” u podnóża Góry Oliwnej Garden of Gethsemane at the foot of Mount of Olives
XXXIII PIĄTEK WIELKIEGO TYGODNIA [XXXIII GOOD FRIDAY]									
CE315	3580-3624	26,47-56	14,43-52	22,47-53	18,2-12		Pojmanie Jezusa The Apprehension of Jesus	Noc z Czwartku na Piątek Wielkiego Tygodnia, najwcześniej około północy the Night from Thursday to Friday of the Holy Week, about midnight at the earliest	Ogród „Getsemani” Garden of Gethsemane

Z19/17. Plan synoptyczny KCE cz. 17

Rozdział.	Wersety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CZĘŚĆ 3.5 PROCES JEZUSA PRZED TRYBUNAŁEM ŻYDOWSKIM [PART 3.5 THE TRIAL OF JESUS BEFORE THE JEWISH TRIBUNAL]										
CE316	3525-3642	26,58	14,54	22,54-55	18,13-16.19-24		<i>Proces Jezusa przed trybunałem żydowskim, część I</i> <i>The Trial of Jesus before the Jewish Tribunal, part I</i>	Przed Annaszem Before Annas	R(III)PDJ, 7 kwiecień 30 r., piątek, po północy a przed wschodem słońca, ok. g. 1-szej Y(III)JPM, 7 April A.D. 30, Friday, after mid--night and before the sunrise, about 1 st hour	Pałac arcykapłanów Annasza i Kajfasza the palace of the chief priests Annas and Caiaphas
CE317	3643-3667	26,57.59-68	Mk 14,53.55-65		jw., cz. II a.b., p. II		Przed Kajfaszem i Sanhedrynem Before Caiaphas and the Sanhedrin	Piątek Wielkiego Tygodnia, po północy a przed wschodem słońca Friday of the Holy Week, after midnight and before the sunrise	Pałac arcykapłanów Annasza i Kajfasza the palace of the chief priests Annas and Caiaphas	
CE318	3668-3699	26,69-75	14,66-72	22,56-62	18,17-18.25-27		jw., cz. III a.b., p. III	Zaparcie się Piotra po trzykroć Peter's Three Denials	Piątek Wielkiego Tygodnia, koniec 3-ciej straży, tj. ok. g. 3-ciej w nocy Friday of the Holy Week, the end of the 3 rd night watch, it is about 3 rd hour in the night	dziedziniec Pałacu arcykapłanów Annasza i Kajfasza the courtyard of the palace of the chief priests Annas and Caiaphas
CE319	3700-3702			22,63-65			jw., cz. IV a.b., p. IV	Jezus wyszydzony Jesus mocked	Piątek Wielkiego Tygodnia, koniec 3-ciej straży, tj. ok. g. 3-ciej w nocy Friday of the Holy Week, the end of the 3 rd night watch, about 3 rd hour in the night	więzienie w Pałacu Kajfasza the prison in the palace of Caiaphas
CE320	3703-3710	27,1	15,1a	22,66-71			jw., cz. V a.b., p. V	Przed zgromadzeniem Sanhedrynu Before the Council of Sanhedrin	Piątek Wielkiego Tygodnia, wcześnie rano, po godzinie 5-tej Friday of the Holy Week, early in the morning, after 5 th hour	Jerozolima, Aula Sanhedrynu Jerusalem, the Hall of Sanhedrin
CE321	3711-3715	27,2	15,1b	23,1	18,28		jw., cz. VI. a.b., p. VI.	Przekazanie Jezusa Piłatowi The Delivery of Jesus to Pilate	Piątek Wielkiego Tygodnia, wczesny ranek, około godziny 6-tej Friday of the Holy Week, early morning, about 6 th hour	Jerozolima, Aula Sanhedrynu – Pałac Kajfasza – Pretorium Jerusalem, the Hall of Sanhedrin – Caiaphas' House – The Praetorium
CE322	3716-3723	27,3-10						Koniec zdrajcy – Śmierć Judasza The End of the Traitor – the Death of Judas	Piątek Wielkiego Tygodnia, ranek Friday of the Holy Week, morning	Jerozolima Jerusalem

CZĘŚĆ 3.5 PROCES JEZUSA PRZED TRYBUNAŁEM RZYMSKIM [PART 3.5 THE TRIAL OF JESUS BEFORE THE ROMAN TRIBUNAL]										
CE323	3724-3754	27,11-14	15,2-5	23,2-7	18,29-38		<i>Proces przed trybunałem rzymskim, część I</i> <i>The Trial before the Roman Tribunal, part I</i>	Przesłuchanie przed Piłatem The Examination before Pilate	Piątek Wielkiego Tygodnia, rano Friday of the Holy Week, morning	Jerozolima, Twierdza Antonia: dziedziniec zewnętrzny i Pretorium Jerusalem, the Antonia Fortress: external courtyard and the Praetorium (the judgement hall)
CE324	3755-3759			23,8-12		jw., cz. II a.b., p. II		Jezus przed Herodem Jesus before Herod	Piątek Wielkiego Tygodnia, rano Friday of the Holy Week, morning	Jerozolima, Pałac Hasmoneuszów Jerusalem, The Hasmonean Palace
CE325	3760-3763			23,13-16		jw., cz. III a.b., p. III		Jezus ponownie przed Piłatem Jesus again before Pilate	Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie Friday of the Holy Week, forenoon	Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium Jerusalem, external courtyard of the Praetorium
CE326	3764-3794	27,15-23	15,6-14	23,17-23	18,39-40	jw., cz. IV a.b., p. IV		Jezus odrzucony przez swój naród Jesus Rejected by His Own Nation	Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie Friday of the Holy Week, forenoon	Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium Jerusalem, external courtyard of the Praetorium
CE327	3795-3818	27,26-31a	15,15-20a	23,25a	19,1-8	jw., cz. V a.b., p. V		„Oto człowiek” („Ecce homo”) „Behold, here is the man” („Ecce homo”)	Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie Friday of the Holy Week, forenoon	Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium i Pretorium Jerusalem, external courtyard of the Praetorium and the Praetorium
CE328	3819-3822				19,9-12	jw., cz. VI a.b., p. VI		Ostatnie przesłuchanie Jezusa The Last Examination of Jesus	Piątek Wielkiego Tygodnia, przedpołudnie Friday of the Holy Week, forenoon	Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium i Pretorium Jerusalem, external courtyard of the Praetorium and the Praetorium
CE329	3823-3830	27,24-25		23,24-25b	19,13-16a	jw., cz. VII. a.b., p. VII.		Wyrok The Sentence	Piątek Wielkiego Tygodnia, blisko południa Friday of the Holy Week, close to the noon	Jerozolima, dziedziniec na zewnątrz Pretorium – Trybunał Jerusalem, external courtyard of the Praetorium – the Tribunal

Z19/18. Plan synoptyczny KCE cz. 18

Rozdział.	Wersety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CZĘŚĆ 3.5. DROGA KRZYŻOWA, UKRZYŻOWANIE, ŚMIERĆ I POGRZEB JEZUSA [PART 3.5. THE WAY OF THE CROSS, CRUCIFIXION, DEATH AND BURIAL OF JESUS]										
CE330	3831-3843	27,31b-32	15,20b-21	23,26-32	19,16b-17a		Dokonanie ukrzyżowania Jezusa, część I The Execution of Jesus' Crucifixion, part I	Droga krzyżowa The Way of the Cross	Piątek Wielkiego Tygodnia, w pobliżu godz. 12-tej Friday of the Holy Week, close to 12 th hour	Jerozolima, Twierdza Antonia — Golgota Jerusalem, the Antonia Fortress — Golgotha
CE331	3844-3856	27,33-34.38	15,22-23.25.27-28	23,33-34a	19,17b-18		jw., cz. II a.b., p. II	Ukrzyżowanie The Crucifixion	Piątek Wielkiego Tygodnia, południe, godzinie 12-ta Friday of the Holy Week, noon, 12 th h	Golgota Golgotha
CE332	3857-3864	27,37	15,26	23,38	19,19-22		jw., cz. III a.b., p. III	Napis na krzyżu The Inscription on the Cross	Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej Friday of the Holy Week, after 12 th hour	Golgota Golgotha
CE333	3865-3871	27,35-36	15,24	23,34b	19,23-24		jw., cz. IV a.b., p. IV	Rzucanie losu o szaty Casting Lots for the Garments	Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej Friday of the Holy Week, after 12 th hour	Golgota Golgotha
CE334	3872-3886	27,39-43	15,29-32a	23,35-37			jw., cz. V a.b., p. V	Wyszydzenie na krzyżu Mocking on the Cross	Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej Friday of the Holy Week, after 12 th hour	Golgota Golgotha
CE335	3887-3893	27,44	15,32b	23,39-43			jw., cz. VI a.b., p. VI	Nawrócony złoczyńca Repenting Criminal	Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej Friday of the Holy Week, after 12 th hour	Golgota Golgotha
CE336	3894-3896				19,25-27		jw., cz. VII a.b., p. VII	Testament dany z krzyża The Testament Given from the Cross	Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 12-tej Friday of the Holy Week, after 12 th hour	Golgota Golgotha
CE337	3997-3927	27,45-54	15,33-39	23,44-48	19,28-30		jw., cz. VIII a.b., p. VIII	Śmierć Jezusa The Death of Jesus	R(III)PDJ (30 r.), 7 kwiecień, piątek, około godziny 15-tej Y(III)JPM (30 AC), 7 th April, Friday, about 15 th hour	Golgota Golgotha
CE338	3928-3936	27,55-56	15,40-41	23,49			jw., cz. IX a.b., p. IX	Kobiety pod krzyżem The Women under the Cross	Piątek Wielkiego Tygodnia, około godziny 15-tej Friday of the Holy Week, about 15 th hour	Golgota Golgotha
CE339	3937-3943				19,31-37		jw., cz. X. a.b., p. X.	Przebicie boku The Piercing of the Side	Piątek Wielkiego Tygodnia, po godzinie 15-tej; Golgota	Golgota Golgotha

CE340	3944-3973	27,57-61	15,42-47	23,50-56	19,38-42			Złożenie Jezusa do grobu The Burial of Jesus	Piątek Wielkiego Tygodnia, przed godziną 18-tą Friday of the Holy Week, before 18 th hour	Grób Pański u podnóża Gólgoty Sepulchre at the foot of Golgotha
XXXIV SOBOTA WIELKIEGO TYGODNIA [XXXIV HOLY SATURDAY]										
CE341	3974-3978	27,62-66						Straż przy grobie The Guard at the Tomb	R(III)PDJ, 8 kwiecień, sobota Y(III)JPM, 8 th April, Saturday	Jerozolima, Twierdza Antonia — Grób Pański Jerusalem, The Antonia Fortress — Holy Sepulchre
CZEŚĆ 4. WYDARZENIA PO ZMARTWYCHWSTANIU PANA JEZUSA [PART 4. THE EVENTS AFTER THE RESURRECTION OF LORD JESUS]										
CZEŚĆ 4.1 WYDARZENIA POPASCHALNE ZWIĄZANE Z JEROZOLIMĄ I OKOLICAMI JEROZOLIMY [PART 4.1 THE POST-PASCHAL EVENTS CONNECTED WITH JERUSALEM AND THE NEIGHBOURHOOD OF JERUSALEM]										
XXXV NIEDZIELA ZMARTWYCHWSTANIA [XXXV EASTER SUNDAY]										
CE342	3979-3990	28,1-4	16,1-4	24,1-2	20,1			Pusty grób The Empty Tomb	R(III)PDJ, 9 kwiecień, niedziela, około godziny 6-tej Y(III)JPM, 9 th April, Sunday, about 6 th hour	Jerozolima, Grób Pański Jerusalem, Holy Sepulchre
CE343	3991				20,2			Wiść dla Piotra i Jana The News for Peter and John	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, morning	Jerozolima i okolice Jerusalem and the Neighbourhood
CE344	3992-4005	28,5-7	16,5-8a	24,3-8				Angelofania przy grobie Jezusa Angelophany at the Tomb of Jesus	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, morning	Jerozolima, Grób Pański Jerusalem, Holy Sepulchre
CE345	4006-4008	28,8a.9-10						Jezus ukazuje się niewiastom Jesus Appears to the Women	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, morning	Jerozolima, Grób Pański — dom uczniów Holy Sepulchre — the home of the Disciples
CE346	4009-4019			24,12	20,3-10			Piotr i Jan przy grobie Peter and John at the Tomb	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, morning	Jerozolima, Grób Pański Jerusalem, Holy Sepulchre
CE347	4020-4030		16,9-11		20,11-18			Zmartwychwstały ukazuje się Marii Magdalenie The Risen Lord Appears to Mary Magdalene	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, morning	Jerozolima, Grób Pański Jerusalem, Holy Sepulchre
CE348	4031-4035	28,11-15						Przekupienie straży The Bribing of the Guard	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, ranek	Grób Pański — Jerozolima Holy Sepulchre — Jerusalem
CE349	4036-4040	28,8b	16,8b	24,9-11				Powiadomienie uczniów The Announcement to the Disciples	Niedziela Zmartwychwstania, ranek Easter Sunday, morning	Jerozolima i okolice; dom uczniów Jerusalem and the Neighbourhood; the home of Disciples

Z19/19. Plan synoptyczny KCE cz. 19

Rozdział.	Wer-sety KCE	Cytaty z Ewangelii i Pism Apostolskich					Tok narracji Course of narration	Tytuł rozdziału Title of the Chapter	Datacja Datation	Lokalizacja Location
		Mt	Mk	Łk	J	Apost.				
CE350	4041-4068		16,12-13	24,13-35		1Kor 15,5a		Uczniowie z Emaus The Disciples from Emaus	Niedziela Zmartwychwstania, prawd. godziny podróży: 13-15 ³⁰ 17-19 ³⁰ lub 9-15 16-21 Easter Sunday, prob. the hours of Journey: 13-15:30 17-19:30 or 9-15 16-21	Jerozolima — Emaus — Jerozolima Jerusalem — Emaus — Jerusalem
CE351	4069-4085		16,14a	24,36-43	20,19-23			Jezus ukazuje się Apostołom Jesus Appears to the Eleven Disciples	Niedziela Zmartwychwstania, bardzo późny wieczór Easter Sunday, very late evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
XXXVI KOLEJNA NIEDZIELA PO NIEDZIELI ZMARTWYCHWSTANIA [XXXVI THE NEXT SUNDAY AFTER EASTER SUNDAY]										
CE352	4086-4092				20,24-29	1Kor 15,5b		Niewierny Tomasz The Unfaithful Thomas	R(III)PDJ, 16 kwiecień, niedziela, wieczór Y(III)JPM, 16 th April, Sunday, evening	Jerozolima, Wieczernik Jerusalem, Coenaculum
CZĘŚĆ 4.2 PRZEKAZYWANIE MISJI APOSTOŁOM [PART 4.2 THE COMMISSIONING OF THE MISSION TO THE DISCIPLES]										
XXXVII CHRYSTOFANIE W GALILEI [XXXVII THE CHRISTOPHANIES IN GALILEE]										

CE353	4093-4106				21,1-14		Ukazanie się Apostołom nad Jeziorem Tyberiadzkim, część I <i>The Appearance before the Seven Disciples at the Sea of Tiberias, part I</i>	Jezus objawia się Apostołom nad Jeziorem Tyberiadzkim Jesus Appears to the Seven Disciples at the Sea of Tiberias	R(III)PDJ, około 24 kwietnia (poniedziałek), świt Y(III)JPM, about 24 th April (Monday), daybreak	Jez. Genezaret, Zatoka Siedmiu Źródeł (Heptapegon) w pobliżu Kafarnaum Lake Gennesaret, Bay of the Seven Springs (Heptapegon) near Capernaum
CE354	4107-4111				21,15-19		jw., cz. II a.b., p. II	Piotr otrzymuje władzę pasterską Peter receives Pastoral Authority	R(III)PDJ, około 24 kwietnia; świt Y(III)JPM, about 24 th April, daybreak	Jezioro Genezaret, brzeg Zatoki Siedmiu Źródeł Lake Gennesaret, the shore of Bay of the Seven Springs

CE355	4112-4115				21,20-23		jw., cz. III. a.b., p. III.	Odmienny los umiłowanego ucznia The Different Destiny of the Beloved Disciple	R(III)PDJ, około 24 kwietnia; świt Y(III)JPM, about 24 th April, daybreak	Jeziorno Genezaret, brzeg Zatoki Siedmiu Źródeł Lake Gennesaret, the shore of Bay of the Seven Springs
CE356	4116-4125	28,16-20	16,15-18			1Kor 15,6		Ostatni nakaz – ukazanie się na górze w Galilei The Last Command – the Appearance on the Mountain in Galilee	R(III)PDJ, przyp. pocz. maja Y(III)JPM, probably the beginning of May	prawd. Wzgórze Błogosławieństw prob. Mount of Beatitudes
XXXVIII OSTATNIA CHRYSOTOFANIA W JEROZOLIMIE. WNIĘBOWSTĄPIENIE [XXXVIII THE LAST CHRISTOPHANY IN JERUSALEM. THE ASCENSION]										
CE357	4126-4138			24,44-49		Dz 1,3-8 1Kor 15,7	<i>Ostatnie ukazanie się Pana Jezusa, część I</i> <i>The Last Appearance of Lord Jesus, part I</i>	Ostatnie pouczenia The Last Instructions	R(III)PDJ; 18 maja, czwartek; 40 dni po Zmartwychwstaniu Y(III)JPM; 18 th May, Thursday; 40 days after the Resurrection	Jerozolima, przyp. Wieczernik Jerusalem, prob. Coenaculum
CE358	4139-4148		16,19-20	24,50-53		Dz 1,9-12	jw., cz. II. a.b., p. II.	Wniebowstąpienie The Ascension	R(III)PDJ; 18 maja, czwartek; 40-ty dzień od Zmartwychwstania Y(III)JPM; 18 th May, Thursday; 40 th day since the Resurrection	Jerozolima, Góra Oliwna Jerusalem, Mount of Olives
CE359	4149-4152				20,30-31; 21,24-25			Zakończenie św. Jana Ewangelisty The Conclusion of John the Evangelist		

APENDYKS D. PRZEKAZ O USTANOWIENIU EUCHARYSTII

W Pierwszym Liście do Koryntian, we fragmencie (1 Kor 11,23-26), następuje kluczowy dla treści listu przekaz Pawła, przekaz o ustanowieniu Eucharystii⁴¹³². Paweł, przypomina, że już go przekazywał wspólnocie, jednak powtórny przekaz, w formie pisemnej uroczystej formuły, z mocą apostołskiego urzędu, o którym Paweł wspomniał na początku listu nadając mu odpowiednią rangę, ma wspólnotę zmobilizować, jak można przypuszczać, do właściwego, godnego celebrowania pamiątki Ostatniej Wieczerzy.

Apostoł zaczyna słowami (11,23a) „*Ja bowiem otrzymałem od Pana to, co wam przekazałem*”. Jak wiemy Paweł nie był bezpośrednim uczniem Jezusa. Urodził się w Tarsie ok. 8 roku po Chr., po ukończeniu szkół w wieku około 20 lat udał się do Palestyny, do Jerozolimy⁴¹³³, aby „u stóp Gamaliela”⁴¹³⁴ pogłębiać swoją wiedzę skryturystyczną i rabinistyczną (Dz 22,3). Był to zatem również okres publicznej działalności Jezusa. Czy Paweł, jako uczący się młodzieniec, spotkał w Jerozolimie Jezusa np. przy okazji Święta Paschy lub Święta Namiotów; czy może, zaciekawiony tłumem zebrany wokół Człowieka, o którym w Jerozolimie już było bardzo głośno, podczas ostatniego nauczania Jezusa na dziedzińcu Świątyni, usłyszał pytanie uczzonego w Piśmie «Nauczycielu, które przykazanie w Prawie jest największe?»; czy może Jezus zasiał jednak jakieś ziarno-słowo w jego duszy, ziarno które potem bardzo długo kiełkowało (?) – nie mamy o tym, niestety, żadnego świadectwa, chociaż nie jest to zupełnie niemożliwe. Jeżeli nawet Paweł spotkał Jezusa, to raczej nie jako Jego uczeń, lecz jako późniejszy antagonist – gdyż, jak wiemy, Paweł, ale nie Paweł, tylko wtedy Szaweł, prześladował pierwszych wyznawców Jezusa w Jerozolimie, uważał ich bowiem za odstępców od wiary możeszowej, za zdrajców swego narodu, tak było oczywiście aż do jego nawrócenia (Dz. 9,1-19).

Cóż więc znaczy, że Paweł otrzymał od Pana przekaz o ustanowieniu Eucharystii? Tłumaczy to przypis do (1 Kor 11,23) w Biblii Jerozolimskiej: „Stało się to nie przez objawienie bezpośrednie, lecz przez tradycję sięgającą Pana”. Również podobne wyjaśnienie podaje Kazimierz Romaniuk⁴¹³⁵, że naukę o Eucharystii, otrzymał Paweł nie w formie prywatnego objawienia wprost od Pana, lecz za pośrednictwem wcześniejszych przekazów ustnych, co zarazem oznacza, że Apostoł jest jednym z ogniw w łańcuchu tradycji sięgającej czasów Ostatniej Wieczerzy.

Być może również Paweł ma na myśli swoje mistyczne doświadczenie (2 Kor 12,1-4), które określa jako widzenie i objawienie Pańskie – przypis do (2 Kor 12,2) precyzuje, że czas tego objawienia „przed czternastu laty” to rok 43 po Chr., a więc również co najmniej dziesięć lat przed napisaniem Pierwszego Listu do Koryntian – gdzie cała zasadnicza natura nauki Pańskiej mogła mu zostać objawiona w jednym głębokim i niezwykłym doświadczeniu mistycznym, zaś już „szczegóły” tego otrzymanego w tym objawieniu depozytu wiary zostały mu przekazane osobiście za pośrednictwem grona „Dwunastu”.

Przekaz o ustanowieniu eucharystii, zawarty w Pierwszym Liście do Koryntian, jest najwcześniejszym zapisanym świadectwem z Ostatniej Wieczerzy. Zapisy w ewangeliiach synoptycznych (Mt 26,26-29); (Mk 14, 22-25); (Łk 22,15-20) – chociaż ściślej, bezpośrednio samego ustanowienia

⁴¹³² Niniejszy tekst jest fragmentem nieco większego mojego opracowania napisanego w ramach studiów na Podyplomowym Studium Biblijnym na PFT we Wrocławiu (w 2012 roku) do tematu zaproponowanego przez Siostrę Profesor Ewę Jezierską OSU, za co niniejszym chciałbym w tym miejscu Pani Profesor wyrazić wdzięczność.

⁴¹³³ por. W. ZALESKI SDB, *Święci na każdy dzień*, s. 357.

To może być nieco dyskusyjne, czy Paweł rozpoczął studiować Prawo w Jerozolimie w wieku lat dwudziestu, gdyż nie ma ścisłej dokumentacji wczesnych lat jego życia. Teoretycznie mógł zacząć uczyć się u rabinów (u Gamaliela) już od wieku trzynastu lat, ale w takim przypadku, jak można przypuszczać, również pozostawałby w Jerozolimie jako młody faryzeusz.

⁴¹³⁴ M. CUCCA OFMCAP, G. PEREGO SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii*, s. 121, *Chronologia Pawła Apostoła*, podaje, w oparciu o opracowanie ks. Waldemara Rakociego CM, *Paweł Apostoł. Chronologia życia i pism*, Edycja Świętego Pawła 2003, że nauka Pawła w szkole rabinackiej Gamaliela w Jerozolimie miała miejsce w latach 28/30 po Chr., czyli zgodnie z przyjętym w KCE założeniem.

⁴¹³⁵ K. ROMANIUK, *Synopsa*, s. 146.

Eucharystii dotyczy (Łk 22,19-20), a wszystkie relacje synoptyków dotyczą ustanowienia Przymierza – powstały później, w Ewangelii Jana nie ma dołączonego tego przekazu, może właśnie dlatego, że Jan, znacznie wzbogacając opis Ostatniej Wieczerzy, z natury swojej Ewangelii niejako „uzupełnia” tylko zapisy synoptyków.

Według Xaviera Leon-Dufoura⁴¹³⁶ przekaz o ustanowieniu Eucharystii w wersji Pawłowej jak również w wersjach synoptyków nie jest bezpośrednią relacją z ustanowienia sakramentalnego rytuału przez Jezusa w czasie ostatniej wieczerzy, ale tą relacją ujętą w ramy przyjętych rytów liturgicznych na obszarach działania ówczesnego Kościoła. Podobieństwa i różnice między tymi opisami mogą być wynikiem owej tradycji liturgicznej. W redakcji Markowej widoczne są rysy aramejskie, co jest charakterystyczne dla tradycji palestyńskiej, Mateusz wzoruje się najprawdopodobniej na Marku, a zapis Pawła, wykazuje więcej wpływów greckich, co jest charakterystyczne dla tradycji Kościoła antiocheńskiego lub Kościołów Azji Mniejszej. Łukasz dokonał jakiegoś swojego opracowania, przypuszcza się, że jego wersja jest też bardzo wczesnym przekazem, może nawet wcześniejszym niż przekaz Marka czy Mateusza (mimo, że te ewangelie zostały napisane wcześniej)⁴¹³⁷.

W sensie przekazywanej treści wszystkie cztery relacje (wspomniane wyżej z ewangelii synoptycznych oraz omawiany fragment z Pierwszego Listu do Koryntian są bardzo zbliżone, różnica zasadnicza polega na tym, że ewangeliści Mateusz i Marek opuszczają nakaz ponawiania czynów („Czyńcie to na moją pamiątkę”, „Czyńcie to, ile razy pić będziecie, na moją pamiątkę”) i nie zawierają glosy o doraźnych i eschatologicznych konsekwencjach przyjmowania sakramentu (1 Kor 11,26).

Omawiany przekaz o ustanowieniu Eucharystii stanowi tylko fragment relacji z Ostatnią Wieczerzą u Ewangelistów: (Mt 26,20-35); (Mk 14,17-31); (Łk 22,14-39); (J 13,1-38). Ostatnia Wieczerza była ucztą paschalną, tyle że jak się obecnie przyjmuje, odbyła się wcześniej, w Wielki Czwartek, w której Pan Jezus zmienił rytuał paschy, łamiąc chleb i dając go uczniom ze słowami „to jest ciało moje”. Jeśli chodzi o wypowiedź Jezusa podczas pierwszego kielicha Paschy w Ewangelii Łukasza to zapewne nie jest ona jeszcze związana z ustanowieniem Eucharystii, choć już nadaje pewien ton wieczerzy. Znaczenie dla ustanowienia Eucharystii miał ostatni kielich Paschy, należy przyjąć, że był to kielich trzeci (lub czwarty) tzw. „puchar dziękczynienia” – na ten kielich w każdym razie wskazuje (Łk 22,20) i (1 Kor 11,25). Obrzęd Paschy formalnie kończył się odmówieniem drugiej części Hallel, prawdopodobnie o tym hymnie mówi (Mt 26,30) i (Mk 14,26) – jednak relacje tych ewangelistów nie podają, dalszego ciągu wieczerzy, sugerując, że wieczerza ograniczyła się tylko do samej części obrzędowej, podczas gdy z Ewangelii Łukasza i Ewangelii Jana wynika, że wieczerza miała dalszy ciąg, długą „Mowę pożegnalną” i „Modlitwę arcykapłańską Chrystusa”. Potem nastąpiło wyjście z uczniami na Górę Oliwną do ogrodu Getsemani gdzie Jezus spędził dłuższy czas na modlitwie i gdzie wkrótce później został pojmany.

⁴¹³⁶ X. LEON-DUFOUR (red.), *Słownik teologii biblijnej*, tł. K. ROMANIUK BP, Pallotinum, Poznań 1990, s. 266.

⁴¹³⁷ R. BARTNICKI, *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa*, s. 8, 11, 13, dowodzi w swoim artykule, że chociaż najstarszy spisany przekaz, tutaj omawiany, pochodzi od Apostoła Pawła (spisany prawd. na Wielkanoc roku 55 w Efezie, ew. rok wcześniej, to tekst (Mk 14,22-25) stanowi najstarszą tradycję dot. ustanowienia Eucharystii podczas Ostatniej Wieczerzy.

APENDYKS E. PRZYKAZANIA JUDAIZMU

Niejednokrotnie uczniowie pytają Jezusa o to, które przykazanie w Prawie jest pierwsze, które jest najważniejsze, albo, które jest największe.

Nie bez powodu. Judaizm zna 613 przykazań, w tym 248 nakazów i 365 zakazów, przy czym wszystkie te liczby są symboliczne, bowiem 613 to wartość liczbową słowa Tora (611) powiększona o dwa pierwsze przykazania wypowiedziane bezpośrednio do Żydów stojących u stóp Góry Synaj, natomiast 248 to tradycyjna liczba członków ludzkiego ciała, 365 jest liczbą dni roku słonecznego⁴¹³⁸. Co do liczby przykazań nie ma wśród autorytetów rabinicznych rozbieżności, są różnice w doborze przykazań.

Poniżej zaprezentowano układ przykazań według opracowania Ewy Gordon⁴¹³⁹, ale nie zaznaczono podziału na parsze, natomiast zastosowano nazewnictwo ksiąg wg [BT5] i w niektórych przypadkach wybrano własne tytuły, kierując się zawartością tekstu Biblii. Oryginalne tytuły pozostawiono zwłaszcza wtedy, gdy treść przykazania nie wynikała w prosty sposób z wersetu biblijnego. Wprowadzono też dodatkową podnumerację nakazów, czyli przykazań, z literką „p”, oraz zakazów z literką „z”. Porządek przykazań nie ma jakiegoś charakteru normatywnego, wartościującego, jest to ich kolejność występowania według przypisania do wersetów Pięcioksięgu (Tory).

Jezus powiedział, że nie przyszedł znieść Prawo, ale je wypełnić. Wypełnieniem Prawa przez Jezusa była Jego ofiara doskonała, którą Kościół na nowo uobecnia w Eucharystii. Ponieważ duża część przykazań wiąże się z ofiarami w Świątyni, to z kolei rabini uważają, że obecnie wypełnia się przykazania w judaizmie poprzez ich studium (do umownego czasu odbudowania Świątyni Jerozolimskiej)⁴¹⁴⁰.

(1/p1) Płodność (Rdz 1,28), (2/p2) Obrzezanie (Rdz 17,10), (3/z1) Niejadanie ścięgna (Rdz 32,33), (4/p3) Nowy miesiąc, kalendarz (Wj 12,2), (5/p4) Zabicie baranka (Wj 12,6), (6/p5) Spożywanie paschy (Wj 12,8), (7/z2) pieczonej na ogniu (Wj 12,9), (8/z3) bez resztek (Wj 12,10), (9/p6) Usunięcie kwasu (Wj 12,15), (10/p7) Jedzenie praśników podczas święta, (11/z4) Zakaz przechowywania kwasu podczas święta (Wj 12,19), (12/z5) Zakaz jedzenia kwaszonego podczas święta (Wj 12,20), (13/z6) Zakaz dzielenia się paschą z obcym (Wj 12,43), (14/z7) Zakaz dzielenia się paschą z nie-Żydem (Wj 12,45), (15/z8) Zakaz wynoszenia paschy na zewnątrz (Wj 12,46), (16/z9) oraz łamania kości (Wj 12,46), (17/z10) Nieobrzezany nie może spożywać paschy (Wj 12,48), (18/p8) Pierworodne (Wj 13,2), (19/z11) Kwaszone nie w Paschę (Wj 13,3), (20/z12) Usunięcie kwaszonego na Paschę (Wj 13,7), (21/p9) Haggada o wyjściu z Egiptu podczas sederu (Wj 13,8), (22/p10) Wykupienie pierworodnego osła (Wj 13,13), (23/p11) lub zabicie przez złamanie mu karku (Wj 13,13), (24/z13) Świątowanie Paschy w miejscu zamieszkania (Wj 16,29), (25/p12) Jedyność Boga (Wj 20,2), (26/z14) Zakaz przeniewierstwa (Wj 20,3), (27/z15) idolatrii (Wj 20,4), (28/z16) bałwochwalstwa (Wj 20,5), (29/z17) służenia bożkom (Wj 20,5), (30/z18) Przysięganie nadaremno (Wj 20,7), (31/p13) Świątowanie szabatu (Wj 20,8), (32/z19) zakaz pracy w szabat (Wj 20,10), (33/p14) Szanowanie rodziców (Wj 20,12), (34/z20) Zakaz zabijania (Wj 20,13), (35/z21) cudzołóstwa (Wj 20,14)⁴¹⁴¹, (36/z22) porywania człowieka (Wj 20,15), (37/z23) fałszywego świadectwa (Wj 20,16), (38/z24) pożądania rzeczy bliźniego (Wj 20,17), (39/z25) Zakaz wykonywania podobizn bożków, szczególnie o charakterze trójwymiarowym, przyp. człowieka (Wj 20,23), (40/z26) Ołtarz nie z kamieni ciosowych obrabianych żelazem (Wj 20,22), (41/z27) Korzystanie przy ołtarzu z pochylni, nie ze stopni (Wj 20,23), (42/p15) Przestrzeganie praw hebrajskiego niewolnika (Wj 21,2), (43/p16) Przykazanie poślubienia hebrajskiej niewolnicy (Wj 21,8), (44/p17) Przykazanie wykupienia niewolnicy hebrajskiej (Wj 21,8), (45/z28) Zakaz sprzedania niewolnicy hebrajskiej (Wj 21,8), (46/z29) Dobre traktowanie niewolnicy hebrajskiej (Wj 21,10), (47/p18) Wykonywanie kary śmierci przez uduszenie⁴¹⁴² (Wj 21,12), (48/z30) (Wj 21,15), (49/p19) Odszkodowanie za krzywdy fizyczne (Wj 21,18n), (50/p20) Wykonywanie wyroku śmierci przez ścięcie mieczem (jako kara za moderstwo) (Wj 21,20), (51/p21) Osądzenie szkody wyrządzonej przez wołu lub przez

⁴¹³⁸ E. GORDON, *613 przykazań judaizmu*, Kraków 2006, s. 7.

⁴¹³⁹ tamże, s. 7.

⁴¹⁴⁰ tamże, s. 5.

⁴¹⁴¹ Wersety (Wj 20,13-16) stanowią (Szemot 20:13), (Wj 20,17) to (Szemot 20:14), (Wj 20,23) to (Szemot 20:20), (Wj 20,25) to (Szemot 20:22) co tutaj zostało uwzględnione.

⁴¹⁴² Jeden z czterech sposobów wykonywania kary śmierci, jednakże wtedy, gdy działał Sanhedryn (E. GORDON, dz. cyt., s. 33, p. 47).

byka (Wj 21,28), ^(52/z31) Zakaz jedzenia mięsa ukamienowanego byka (Wj 21,28), ^(53/p22) Szkoda wynikła z niezabezpieczonej studni (Wj 21,33), ^(54/p23) Grzywna za kradzież zwierząt (Wj 21,37), ^(55/p24) Odszkodowanie za wypas na cudzym (Wj 22,4), ^(56/p25) Odszkodowanie za spowodowanie pożaru (Wj 22,5), ^(57/p26) Nieopłacany stróż (Wj 22,6), ^(58/p27) Postępowanie w sprawie o przywłaszczenie cudzej własności (Wj 22,8), ^(59/p28) Stróż opłacany (Wj 22,9), ^(60/p29) Obowiązek pożyczającego (Wj 22,13), ^(61/p30) Przykazanie dotyczące uwiedzenia (Wj 22,15), ^(62/z32) Czarownica (Wj 22,17), ^(63/z33) Zakaz gnebień konwertyty (przybysza) słowami (Wj 22,20), ^(64/z34) i w jakiegokolwiek inny sposób (Wj 22,20), ^(65/z35) Sieroty i wdowy (Wj 22,21), ^(66/p31) Pożyczka ubogiemu (Wj 22,24), ^(67/z36) Liczenie się z sytuacją pożyczkobiorcy (Wj 22,24), ^(68/z37) Pożyczka bez odsetek (Wj 22,24), ^(69/z38) Zakaz przeklinania sędziego (Wj 22,27), ^(70/z39) Zakaz bluźnienia Bogu (Wj 22,27), ^(71/z40) Zakaz przeklinania władcy (Wj 22,27), ^(72/z41) Zakaz zmieniania kolejności praw dotyczących ofiar z plonów ⁴¹⁴³ (Wj 22,28), ^(73/z42) Rozszarpane zwierzę (Wj 22,30), ^(74/z43) Zakaz wysłuchiwanie skargi jednej strony bez obecności strony przeciwnej (Wj 23,1), ^(75/z44) Zakaz składania świadectwa przez nieodpowiedniego świadka ⁴¹⁴⁴ (Wj 21,1), ^(76/z45) Zakaz orzekania kary śmierci przewagą jednego głosu (Wj 23,2), ^(77/z46) Zakaz wydania wyroku uniewinniającego przez kogoś, kto początkowo chciał wydać wyrok skazujący w sprawach o karę śmierci (Wj 23,2), ^(78/p32) Kierowanie się przy orzekaniu sprawiedliwością i mądrością (Wj 23,2), ^(79/z47) bez względu na strony i osoby (Wj 23,3), ^(80/p33) Przykazanie uwolnienia zwierzęcia od ciężaru (Wj 23,5), ^(81/z48) Wydawanie wyroków bez względu na grzeszną przeszłość oskarżonego (Wj 23,6), ^(82/z49) Zakaz wydawania wyroków w oparciu o przypuszczenia (Wj 23,7), ^(83/z50) Zakaz przyjmowania łapówki, a jako sędzia podarku (Wj 23,8), ^(84/p34) Rok szabatowy (Wj 23,11), ^(85/p35) Odpoczywanie w Szabat (Wj 23,12), ^(86/z51) Zakaz składania przysięgi na bożki (Wj 23,13), ^(87/z52) Zakaz nakłaniania do bałwochwalstwa (Wj 23,13), ^(88/p36) Świętowanie trzech Świąt Pielgrzymich (Wj 23,14), ^(89/z53) Usunięcie kwaszonego przed składaniem paschy (Wj 23,18), ^(90/z54) Zakaz przechowywania do rana tłuszczu ze świątecznej ofiary (Wj 23,18), ^(91/p37) Przyniesienie pierwocin do domu Pana (Wj 23,19), ^(92/z55) Zakaz gotowania mięsa w mleku (Wj 23,19), ^(93/z56) Zakaz zawierania przymierza z siedmioma narodami (dot. czasów przed objęciem Ziemi Obiecanej) (Wj 23,32), ^(94/z57) Zakaz osiedlania bałwochalców w Ziemi Świętej (pod warunkiem, że Tora jest jedynym prawem w państwie) (Wj 23,33), ^(95/p38) Zbudowanie Świątyni (Wj 25,8), ^(96/z58) Zakaz wyjmowania drążków z Arki (Wj 25,15), ^(97/p39) Chleby pokładne (Wj 25,30), ^(98/p40) Siedmioramienny świecznik w Świątyni (Wj 27,20), ^(99/p41) Szaty kapłanów (Wj 28,4), ^(100/z59) Zakaz przesuwania napierśnika na efodzie w szacie kapłana (Wj 28,28), ^(101/z60) Zabezpieczenie sukni kapłana przed rozdarciem (Wj 28,32), ^(102/p42) Przykazanie spożywania mięsa z ofiar (Wj 29,33), ^(103/p43) Spalanie kadzidła ⁴¹⁴⁵ (Wj 30,7), ^(104/z61) Zakaz składania ofiar na złotym ołtarzu (Wj 30,9), ^(105/p44) Pół sykla na świątynię (Wj 30,13), ^(106/p45) Rytualne obmycia rąk i nóg u kapłanów (Wj 30,19), ^(107/p46) Namaszczenie Najwyższego Kapłana świętym olejem namaszczenia (Wj 30,25), ^(108/z62) Zakaz namaszczenia zwykłego człowieka olejem namaszczenia (Wj 30,32), ^(109/z63) Zakaz sporządzania podobnego oleju do zwykłych celów (Wj 30,32), ^(110/z64) Zakaz sporządzania kadzidła podobnego do kadzidła świątynnego (Wj 30,37), ^(111/z65) Zakaz jedzenia z ofiar bałwochwalczych (Wj 34,15), ^(112/p47) Rok Szabatowy dla ziemi (Wj 34,21), ^(113/z66) Zakaz jedzenia mięsa z mlekiem (Wj 34,26), ^(114/z67) Zakaz wykonywania egzekucji w Szabat (Wj 35,3), ^(115/p48) Ofiara całopalna (Kpł 1,3), ^(116/p49) Ofiara pokarmowa (Kpł 2,1), ^(117/z68) Zakaz składania ofiar z kwaszonego i miodu (Kpł 2,11), ^(118/pn50) Nakaz solenia ofiary (Kpł 2,13), ^(119/z69) Zakaz składania ofiar bez soli (Kpł 2,13), ^(120/p51) Złożenie ofiary przez Sanhedryn w przypadku podjęcia pomyłkowej decyzji (Kpł 4,13), ^(121/p52) Ofiara za grzech popełniony niechcący (Kpł 4,27), ^(122/p53) Ofiara składana przez świadka, który ukrył prawdę (Kpł 5,1), ^(123/p54) Ofiara o mniejszej lub większej wartości składana dla oczyszczenia (Kpł 5,6-7), ^(124/z70) Ofiara z ptaka (Kpł 5,8), ^(125/z71) Niedodawanie oliwy do ofiary pokarmowej składanej za grzech (Kpł 5,11), ^(126/z72) i niedodawanie kadzidła (Kpł 5,11), ^(127/p55) Przykazanie dodania 1/5 wartości, gdy ktoś zjadł z części poświęconej kapłanowi (Kpł 5,15-16), ^(128/p56) Przykazanie składania ofiary za przewinienie niepewne (Kpł 5,17), ^(129/p57) Zwrot zrabowanego mienia (Kpł 5,23), ^(130/p58) Przykazanie składania ofiary za przewinienie niewątpliwe (Kpł 5,25), ^(131/p59) Wygarnianie popiołu (Kpł 6,3), ^(132/p60) Nieustanny ogień na ołtarzu (Kpł 6,6), ^(133/z73) Zakaz gaszenia ognia na ołtarzu (Kpł 6,6), ^(134/p61) Przykazanie zjedzenia pozostałości ofiary pokarmowej przez kapłanów (Kpł 6,9), ^(135/z74) Zakaz sporządzania chlebów kwaszonych z ofiary pokarmowej (Kpł 6,10), ^(136/p62) Przykazanie składania ofiary pokarmowej przez Najwyższego Kapłana (Kpł 6,13), ^(137/z75) Zakaz jedzenia z ofiary pokarmowej przez Najwyższego Kapłana

⁴¹⁴³ Ofiary z plonów to były w kolejności (wg E. GORDON, 613 *przykazań judaizmu*, s. 42): *bikurim* – pierwsze owoce oddawane kapłanom (kohenom), *truma* – część plonu oddawana kapłanom, *maaser riszon* – 10 % plonu oddawana lewitom, z której z kolei lewici wydzielali kapłanom 10%, jako tzw. *maaser min hamaaser*), *maaser szeni* – 10% z tego co zostało po oddzieleniu *maaser riszon*, które należało spożyć w Jerozolimie.

⁴¹⁴⁴ Według (E. GORDON, 613 *przykazań judaizmu*, s. 44) dziesięć kategorii osób nie może składać świadectwa: kobieta, niewolnik, dziecko, chory umysłowo, głuchoniemy, niewidomy, krewny któregoś ze stron, ktoś osobiście zaangażowany w sprawę, ktoś nieopanowany i bezwstydy, ktoś o złej sławie.

⁴¹⁴⁵ Kadzidło spalano codziennie, dwa razy dziennie na złotym ołtarzu Świątyni. Każdego dnia spalano *mane* kadzidła (sporządzone z 11 ziół, o wadze 50 szkalim), połowę rano, połowę wieczorem. Według E. GORDON, dz. cyt., s. 54.

(Kpł 6,16), ^(138/p63) Przykazanie składania ofiary całopalnej za grzech popełniony niechcący (Kpł 6,18), ^(139/z76) Zakaz jedzenia ofiary całopalnej za grzech złożonej przez społeczność (Kpł 6,23), ^(140/p64) Przykazanie dotyczące składania ofiary zadośćuczynienia (Kpł 7,1), ^(141/p65) Przykazanie dotyczące składania ofiary biesiadnej (pojednania) (Kpł 7,11), ^(142/z77) Zakaz pozostawiania czegokolwiek z dziękczynnych ofiar biesiadnych (Kpł 7,15), ^(143/p66) Przykazanie spalenia tego, co zostaje po ofiarach (Kpł 7,17), ^(144/z78) Zakaz jedzenia mięsa ofiary, które stało się niezdatne (Kpł 7,18), ^(145/z79) lub rytualnie nieczyste (Kpł 7,19), ^(146/p67) Przykazanie spalenia ofiar, które stały się rytualnie nieczyste (Kpł 7,19), ^(147/z80) Zakaz jedzenia ofiar przez osobę rytualnie nieczystą (Kpł 7,20), ^(148/z81) Zakaz jedzenia tłuszczu zwierząt kopytnych (Kpł 7,23), ^(149/z82) Zakaz jedzenia krwi (Kpł 7,26), ^(150/z83) Zakaz noszenia długich włosów przez kapłanów (strzyżenie odbywało się co 30 dni) (Kpł 10,6), ^(151/z84) Zakaz wchodzenia do Świątyni kapłanów w rozdartym ubraniu (Kpł 10,6), ^(152/z85) Zakaz wychodzenia ze Świątyni kapłanom pełniącym służbę (Kpł 10,7), ^(153/z86) Zakaz wchodzenia do Świątyni kapłanów, którzy pili wino (w ilości o objętości większej niż 1,5 jajka) (Kpł 10,9), ^(154/p68) Przykazanie zbadania koszerności zwierząt domowych dzikich (Kpł 11,2), ^(155/z87) Do spożywania tylko zwierzęta koszerne (Kpł 11,8), ^(156/p69) Koszerność ryb (Kpł 11,9), ^(157/z88) Zakaz jedzenia rytualnie nieczystych ryb (Kpł 11,11), ^(158/z89) i rytualnie nieczystych ptaków (Kpł 11,13), ^(159/p70) Przykazanie zbadania koszerności szarańczy (Kpł 11,21), ^(160/p71) Kontakt z niektórymi małymi zwierzętami poruszającymi się przy ziemi powoduje rytualną nieczystość (Kpł 11,29), ^(161/p72) Dbanie o rytualną czystość pokarmu (Kpł 11,34), ^(162/p73) Nieczystość (do wieczora) w wyniku kontaktu z padliną zwierzęcia (Kpł 11,39), ^(163/z90) Zakaz jedzenia owadów pełzających (np. pszczoł, ale miód można, bo nie jest częścią ich ciała) (Kpł 11,42), ^(164/z91) Zakaz jedzenia stworzeń pełzających znajdujących się w owocach i tych, które lęgną się w ziarnie (Kpł 11,42), ^(165/z92) Zakaz jedzenia stworzeń wodnych, poza koszerne ryby (Kpł 11,43), ^(166/z93) Zakaz jedzenia stworzeń pełzających, które lęgną się z nieczystości (Kpł 11,44), ^(167/p74) Rytualna nieczystość kobiety po urodzeniu dziecka ⁴¹⁴⁶ (Kpł 12,2,5), ^(168/p75) Przykazanie złożenia ofiary przez kobietę po urodzeniu dziecka ⁴¹⁴⁷ (Kpł 12,6), ^(169/p76) Rytualna nieczystość podejrzanego o chorobę trądu (Kpł 13,2), ^(170/z94) Zakaz golenia włosów na grzybicy (Kpł 13,33), ^(171/p77) Rozwichrzenie włosów i rozdarcie ubrania przez trędowatego (Kpł 13,45), ^(172/p78) Ślady trądu na ubraniu (Kpł 13,47), ^(173/p79) Oczyszczenie człowieka uleczonego z trądu (Kpł 14,2), ^(174/p80) ogolenie (Kpł 14,9), ^(175/p81) zanurzenie w mykwie (Kpł 14,9), ^(176/p82) złożenie przez niego ofiary (Kpł 14,10), ^(177/p83) Rytualna nieczystość domu, który ma na ścianach trąd (Kpł 14,44), ^(178/p84) Rytualna nieczystość mężczyzny w wyniku wycieków (Kpł 15,2), ^(179/p85) Przykazanie złożenia ofiary przez mężczyznę po wyleczeniu z dolegliwości (Kpł 15,13n), ^(180/p86) Oczyszczenie się mężczyzny nieczystego w wyniku polucji (Kpł 15,16), ^(181/p87) Oczyszczenie kobiety po ustaniu krwawienia miesięcznego (Kpł 15,19), ^(182/p88) Oczyszczenie kobiety po ustaniu nietypowych krwawych wycieków (Kpł 15,25), ^(183/p89) Złożenie ofiary przez kobietę po ustaniu nietypowych krwawych wycieków (Kpł 15,28n), ^(184/z95) Zakaz wchodzenia do Miejsca Najświętszego (Kpł 16,2), ^(185/p90) Służba w Jom Kipur ⁴¹⁴⁸ (Kpł 16,3), ^(186/z96) Zakaz zarzynania zwierząt na ofiary poza Świątynią (Kpł 17,3n), ^(187/p91) Przykrycie krwi upolowanego zwierzęcia ziemią (Kpł 17,13), ^(188/z97) Zakaz obcowania z krewnymi i łamania obyczajów (Kpł 18,6), ^(189/z98) Zakaz stosunków cielesnych: z ojcem (Kpł 18,7), ^(190/z99) z matką (Kpł 18,7), ^(191/z100) z żoną ojca (Kpł 18,8), ^(192/z101) z siostrą (Kpł 18,9), ^(193/z102) z córką syna (Kpł 18,10), ^(194/z103) z córką córki (Kpł 18,10), ^(195/z104) z córką (Kpł 18,10), ^(196/z105) z córką żony ojca (Kpł 18,11), ^(197/z106) z siostrą ojca (Kpł 18,12), ^(198/z107) z siostrą matki (Kpł 18,13), ^(199/z108) z bratem ojca (Kpł 18,14), ^(200/z109) z żoną brata ojca (Kpł 18,14), ^(201/z110) z synową (Kpł 18,15), ^(202/z111) z żoną brata (Kpł 18,16), ^(203/z112) z kobietą i jej córką (Kpł 18,17), ^(204/z113) z kobietą i córką jej syna (Kpł 18,17), ^(205/z114) z kobietą i córką jej córki (Kpł 18,17), ^(206/z115) z dwoma siostrami (Kpł 18,18), ^(207/z116) z kobietą w czasie nieczystości miesięcznej (*nida*) (Kpł 18,19), ^(208/z117) Zakaz wydawania potomstwa Molochowi (Kpł 18,21), ^(209/z118) Zakaz stosunków cielesnych pomiędzy mężczyznami (Kpł 18,22), ^(210/z119) Zakaz stosunków cielesnych ze zwierzęciem (Kpł 18,23), ^(211/z120) Zakaz stosunków cielesnych kobiety ze zwierzęciem (Kpł 18,23), ^(212/p92) Szanowanie ojca i matki (Kpł 19,3), ^(213/z121) Zakaz zwracania się ku bałwochwalstwu nawet w myślach (Kpł 19,4), ^(214/z122) Zakaz sporządzania bożków dla siebie lub innych (Kpł 19,4), ^(215/z123) Zakaz jedzenia pozostałości z ofiary po wyznaczonym czasie (Kpł 19,6,8), ^(216/z124) Zakaz żęcia skrajów pola (pozostawienie dla

⁴¹⁴⁶ 40 dni po urodzeniu chłopca, 80 dni po urodzeniu dziewczynki, tak było w czasach Świątyni, obecnie jest to tydzień i dwa tygodnie, a oczyszczenie następuje poprzez zanurzenie w mykwie. Według E. GORDON, dz. cyt., s. 82.

⁴¹⁴⁷ W 41 dniu po urodzeniu chłopca, lub w 81 dniu po urodzeniu dziewczynki kobieta składała w Świątyni dwie ofiary: owcę jako ofiarę dziękczynną i gołębia lub turkawkę jako ofiarę za ewentualnie popełniony grzech (wyrzekanie w czasie porodu); biedni przynosili dwa ptaki. Według E. GORDON, dz. cyt., s. 83.

⁴¹⁴⁸ W Jom Kipur Najwyższy Kohen składał piętnaście ofiar, czterdzieści trzy razy spryskiwał krwią ofiar, dokonywał obrzędu posłania kozła na pustynię, pięć razy zanurzał się w mykwie i zmieniał odzież, dziesięć razy obmywał ręce i nogi, trzy razy dokonywał widuj (wyznania grzechów), cztery razy wchodził do Najświętszego miejsca w Bet Hamikdasz i dziesięć razy wymawiał Czeroliterowe Imię Boga (E. GORDON, dz. cyt., s. 90, p. 185).

ubogiego) (Kpł 19,9), ^(217/z125) Zakaz zbierania kłosów, które wypadły żniwiarzom (Kpł 19,9), ^(218/p93) Przykazanie dotyczące niezżetego skraju pola (rabini ustalili, że powinna to być $\frac{1}{60}$ pola) (Kpł 19,10), ^(219/p94) Przykazanie dotyczące kłosów, które wypadły żniwiarzom (jeśli wypadły dwa kłosy to dla biednych, jeśli trzy lub więcej, to żniwiarz mógł je zebrać) (Kpł 19,10), ^(220/z126) Zakaz zrywania zbyt małych kiści winogron w winnicy (Kpł 19,10), ^(221/p95) Przykazanie dotyczące zostawiania małych kiści winogron dla biednych (Kpł 19,10), ^(222/z127) Zakaz zbierania opadłych winogron (Kpł 19,10), ^(223/p96) Zostawianie opadłych winogron dla biednych (Kpł 19,10), ^(224/z128) Zakaz kradzieży (Kpł 19,11), ^(225/z129) Zakaz wypierania się posiadania cudzych, powierzonych pieniędzy (Kpł 19,11), ^(226/z130) Zakaz zaprzeczania przysięgą w sprawie powierzonych pieniędzy (Kpł 19,11), ^(227/z131) Zakaz fałszywego przysięgania (Kpł 19,12), ^(228/z132) Zakaz odmawiania oddania cudzej rzeczy (Kpł 19,13), ^(229/z133) Zakaz rabowania (Kpł 19,13), ^(230/z134) Zakaz opóźniania zapłaty pracownikowi (najemnik powinien otrzymać zapłatę zaraz po pracy) (Kpł 19,13), ^(231/z135) Zakaz przeklinania człowieka (Kpł 19,14), ^(232/z136) Zakaz stawiania przeszkody przed niewidomym (Kpł 19,14), ^(233/z137) Zakaz nieuczciwości przy osądzaniu (Kpł 19,15), ^(234/z138) Zakaz okazywania w sądzie względów znamienitemu człowiekowi (Kpł 19,15), ^(235/p97) Przykazanie sprawiedliwego sądenia dla sędziego (Kpł 19,15), ^(236/z139) Zakaz obmawiania (Kpł 19,16), ^(237/z140) Zakaz pozostawiania bezczynnym wobec rozlewu krwi bliźniego (Kpł 19,16), ^(238/z141) Zakaz nienawidzenia bliźniego (Kpł 19,17), ^(239/p98) Przykazanie udzielania napomnień (Kpł 19,17), ^(240/z142) Zakaz zawstydzania bliźniego⁴¹⁴⁹ (Kpł 19,17), ^(241/z143) Zakaz mszczenia się (Kpł 19,18), ^(242/z144) Zakaz chowania urazy (Kpł 19,18), ^(243/p99) Przykazanie kochania bliźniego jak siebie samego⁴¹⁵⁰ (Kpł 19,18), ^(244/z145) Zakaz krzyżowania bydła z innym gatunkiem (Kpł 19,19), ^(245/z146) Zakaz siania różnych gatunków (Kpł 19,23), ^(246/z147) Zakaz jedzenia owoców z drzewa w pierwszych trzech latach od zasadzenia (Kpł 19,23), ^(247/p100) Przykazanie dotyczące postępowania z owocami w czwartym roku od zasadzenia drzewa (należało je spożyć w Jerozolimie) (Kpł 19,24), ^(248/z148) Zakaz jedzenia w żarłoczny sposób (Kpł 19,26), ^(249/z149) Zakaz wrózenia (Kpł 19,26), ^(250/z150) Zakaz wyznaczania pomyślnych i niepomyślnych pór (Kpł 19,26), ^(251/z151) Zakaz golenia włosów z boków brody (Kpł 19,27), ^(252/z152) Zakaz golenia brody (strzyżenie dozwolone) (Kpł 19,27), ^(253/z153) Zakaz robienia na ciele wyrytych napisów (tatuży) (Kpł 19,28), ^(254/p101) Odnoszenie się z czcią do Świątyni (Kpł 19,30), ^(255/z154) Zakaz naśladowania wywoływacza duchów (Kpł 19,31), ^(256/z155) Zakaz robienia tego, co czyni czarownik posługujący się kością (Kpł 19,31), ^(257/p102) Szanowanie starców i mędrców (Kpł 19,32), ^(258/z156) Zakaz oszukiwania na wadze (Kpł 19,35), ^(259/p103) Przykazanie posługiwania się uczciwą wagą i odważnikami (Kpł 19,36), ^(260/z157) Zakaz złorzeczenia ojcu i matce (Kpł 20,9), ^(261/p104) Przykazanie wykonania wyroku śmierci przez spalenie (Kpł 20,14), ^(262/z158) Zakaz postępowania według praw bałwochwalców (Kpł 20,23), ^(263/z159) Zakaz zaciągania rytualnej nieczystości przez kapłana w wyniku styczności ze zmarłym (Kpł 21,1), ^(264/p105) Przykazanie dotyczące rytualnego zanieczyszczenia kapłana z powodu zmarłych bliskich krewnych (Kpł 21,3), ^(265/z160) Zakaz pełnienia służby w Świątyni przez kapłana, który pozostaje rytualnie nieczysty do zachodu słońca (Kpł 21,6), ^(266/z161) Zakaz poślubienia przez kapłana kobiety nierządnej (Kpł 21,7), ^(267/z162) kobiety o nieodpowiednim rodowodzie (Kpł 21,7), ^(268/z163) kobiety rozwiedzionej (Kpł 21,7), ^(269/p106) Przykazanie uświęcania synów Aharona (Kpł 21,8), ^(270/z164) Zakaz wchodzenia przez Najwyższego Kapłana do namiotu zmarłego (Kpł 21,11), ^(271/z165) Zakaz rytualnego zanieczyszczenia się Najwyższego Kapłana przez styczność ze zmarłym (Kpł 21,11), ^(272/p107) Przykazanie poślubienia dziewicy przez Najwyższego Kapłana (Kpł 21,13), ^(273/z166) Zakaz poślubiania przez Najwyższego Kapłana wdowy, rozwódki, kobiety o nieodpowiednim rodowodzie i kobiety nierządnej (Kpł 21,14), ^(274/z167) Zakaz pozostawiania Najwyższego Kapłana w konkubinacie z wdową (Kpł 21,15), ^(275/z168) Zakaz pełnienia służby w Świątyni kapłanowi z trwałym defektem fizycznym (Kpł 21,17), ^(276/z169) Zakaz pełnienia służby w Świątyni kapłanowi z przejściowym defektem fizycznym (Kpł 21,21), ^(277/z170) Zakaz wchodzenia przez kapłana z defektem fizycznym do najświętszego budynku Świątyni (Kpł 21,23), ^(278/z171) Zakaz pełnienia służby w Świątyni, który jest rytualnie nieczysty (Kpł 22,2), ^(279/z172) Zakaz jedzenia części poświęconej kapłanowi przez kapłana, który jest rytualnie nieczysty (Kpł 22,4), ^(280/z173) przez obcych (Kpł 22,10), ^(281/z174) przez mieszkającego u kapłana oraz przez najemnika kapłana (Kpł 22,10), ^(282/z175) przez nieobrzezanego kapłana (Tradycja), ^(283/z176) przez kobietę o nieodpowiednim rodowodzie (Kpł 22,12), ^(284/z177) Zakaz jedzenia ofiary z której nie wydzielano części poświęconej kapłanowi, tzw. *tewel* (Kpł 22,15), ^(285/z178) Zakaz poświęcania na ofiarę zwierząt z defektem fizycznym (Kpł 22,20), ^(286/p108) Przykazanie ofiarowania zwierząt bez defektu fizycznego (Kpł 22,21), ^(287/z179) Zakaz czynienia defektu fizycznego zwierzęciu poświęconemu na ofiarę (Kpł 22,21), ^(288/z180) Zakaz spryskiwania ołtarza krwią zwierząt z defektem fizycznym (Kpł 22,22), ^(289/z181) Zakaz zarzynania na ofiarę zwierząt z defektem fizycznym (Kpł 22,22), ^(290/z182) Zakaz spalania na ofiarę tłuszczu zwierząt (*emurin*) z defektem fizycznym (Kpł 22,22), ^(291/z183) Zakaz kastrowania (ludzi, zwierząt i ptaków) (Kpł 22,24), ^(292/z184) Zakaz składania na ofiarę przez nie-Żyda zwierzęcia z defektem fizycznym (Kpł 22,25), ^(293/p109) Przykazanie złożenia na ofiarę zwierzęcia dopiero po ośmiu dniach od jego narodzin⁴¹⁵¹ (Kpł 22,27), ^(294/z185) Zakaz zarzynania w tym samym dniu zwierzęcia i jego młodego (Kpł 22,28), ^(295/z186) Zakaz profanowania imienia Boga (Kpł 22,32), ^(296/p110) Przykazanie uświęcania imienia Boga (Kpł 22,32), ^(297/p111) Przykazanie powstrzymania się od zabronionych czynności w pierwszym dniu Paschy (Kpł 23,7),

⁴¹⁴⁹ Publiczne zawstyżenie postrzega się jako bardzo ciężkie przewinienie (E. GORDON, dz. cyt. s. 104).

⁴¹⁵⁰ Przykazanie uznawane zgodnie przez mędrców żydowskich za filar Tory (E. GORDON, dz. cyt., s. 105).

⁴¹⁵¹ Według Rambama nie powinno być młodsze niż trzydzieści dni (E. GORDON, dz. cyt., s. 122, p. 293).

(298/z187) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w pierwszym dniu Paschy (Kpł 23,7), (299/p112) Przykaz składania ofiary dodatkowej w Paschę (Kpł 23,8), (300/p113) Przykazanie powstrzymania się od zabronionych czynności w siódmym dniu Paschy (Kpł 23,8), (301/z188) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w siódmym dniu Paschy (Kpł 23,8), (302/p114) Przykazanie składania ofiary z pierwocin zboża (*omer*) w drugim dniu Paschy (Kpł 23,10n), (303/z189) Zakaz jedzenia z nowego plonu przed złożeniem z niego ofiary z pierwocin (*omeru*) (Kpł 23,14), (304/z190) prażonego ziarna (Kpł 23,14), (305/z191) świeżego ziarna (Kpł 23,14), (306/p115) Przykazanie liczenia od złożenia *omeru* siedmiu tygodni do Święta Tygodni (Szawuot) w pięćdziesiątym dniu (Kpł 23,15), (307/p116) Przykazanie przyniesienia dwóch chlebów w Szawuot (Kpł 23,17), (308/p117) Przykazanie powstrzymania się od zabronionych czynności w Szawuot (Kpł 23,21), (309/z192) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w Szawuot (Kpł 23,21), (310/p118) Przykazanie powstrzymania się od zabronionych czynności w Rosz Haszana (Nowy Rok) (Kpł 23,24), (311/z193) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w Rosz Haszana (Kpł 23,25), (312/p119) Przykazanie złożenia ofiary dodatkowej w Rosz Haszana (Kpł 23,25), (313/p120) Przykazanie poszczenia w Jom Kipur (Kpł 23,27), (314/p121) Przykazanie złożenia ofiary dodatkowej w Jom Kipur (Kpł 23,27), (315/z194) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w Jom Kipur (Kpł 23,28), (316/z195) Zakaz jedzenia i picia w Jom Kipur (Kpł 23,29), (317/p122) Przykazanie powstrzymywania się od zabronionych czynności w Jom Kipur (Kpł 23,32), (318/p123) Przykazanie powstrzymywania się od zabronionych czynności w pierwszy dzień Święta Namiotów (Sukot) (Kpł 23,35), (319/z196) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w pierwszym dniu Sukot (Kpł 23,35), (320/p124) Przykazanie składania ofiary dodatkowej przez wszystkie dni święta Sukot (Kpł 23,36), (321/p125) Przykazanie powstrzymania się od zabronionych czynności w Szemini Aceret, Święto Radości Tory (Simchat Torah) (Kpł 23,36), (322/p126) Przykazanie złożenia dodatkowej ofiary w Szemini Aceret (Kpł 23,36), (323/z197) Zakaz wykonywania zabronionych czynności w Szemini Aceret (Kpł 23,36), (324/p127) Przykazanie wzięcia lulawu⁴¹⁵² (Kpł 23,40), (325/p128) Przykazanie mieszkania w szałasie (Kpł 23,42), (326/z198) Zakaz w siódmym roku, Roku Szabatowym, uprawiania ziemi (Kpł 25,4), (327/z199) uprawiania sadu (Kpł 25,4), (328/z200) ścinania wyrosłych pędów (Kpł 25,5), (329/z201) zbierania owoców drzew (Kpł 25,5), (330/p129) Przykazanie liczenia siedmiu okresów siedmioletnich do Roku Jubileuszowego (Kpł 25,8), (331/p130) Przykazanie dęcia w *szofar* w Jom Kipur Roku Jubileuszowego (Kpł 25,9), (332/p131) Przykazanie uświęcenia Roku Jubileuszowego⁴¹⁵³ (Kpł 25,10), (333/z202) Zakaz, w Roku Jubileuszowym, uprawiania ziemi (Kpł 25,11), (334/z203) ścinania wyrosłych pędów (Kpł 25,11), (335/z204) zbierania owoców (Kpł 25,11), (336/p132) Przykazanie prawnego ustalenia warunków pomiędzy sprzedającym a kupującym (Kpł 25,14), (337/z205) Zakaz oszukiwania w transakcjach handlowych (Kpł 25,14), (338/z206) Zakaz oszukiwania słowami (Kpł 25,17), (339/z207) Zakaz sprzedawania w Izraelu pola bez możliwości odkupienia go (Kpł 25,23), (340/p133) Przykazanie zwracania ziemi jej właścicielowi w Roku Jubileuszowym (Kpł 25,24), (341/p134) Przykazanie odkupienia własności w obwarowanym mieście do końca roku (Kpł 25,29), (342/z208) Zakaz wprowadzania zamiany miast lewickich i ich okolic (Kpł 25,34), (343/z209) Zakaz pożyczania na procent innemu Żydowi (Kpł 25,37), (344/z210) Zakaz obarczania żydowskiego niewolnika poniżającą pracą (Kpł 25,39), (345/z211) Zakaz sprzedania żydowskiego niewolnika na targu niewolników (Kpł 25,42), (346/p135) Zakaz obarczania żydowskiego niewolnika zbędną pracą (Kpł 25,43), (347/p135) przykazanie dotyczące niewolnika kanaanejskiego (Kpł 25,46), (348/z213) Zakaz zezwalania na okrutne traktowanie kupionego niewolnika żydowskiego (Kpł 25,53), (349/z214) Zakaz oddawania pokłonów na posadzce kamiennej, nawet przed Jedynym Bogiem (Kpł 26,1), (350/p136) Przykazanie dotyczące ślubowania wartości człowieka (Kpł 27,2), (351/z215) Zakaz zamieniania zwierzęcia przeznaczonego na ofiarę (Kpł 27,10), (352/p137) Przykazanie mówiące o tym, że gdy zamienia się zwierzę poświęcone na ofiarę, oba stają się poświęcone (Kpł 27,10), (353/p138) przykazanie dotyczące ślubowania wartości zwierzęcia (Kpł 27,11n), (354/p139) Przykazanie dotyczące ślubowania wartości domu⁴¹⁵⁴ (Kpł 27,14), (355/p140) Przykazanie dotyczące ślubowania wartości pola (Kpł 27,16), (356/z216) Zakaz zamieniania na inny rodzaj ofiary zwierząt już poświęconych na jakiś rodzaj ofiary (Kpł 27,26), (357/p141) Przykazanie dotyczące *cherem* (poświęcenia) własności w Izraelu (Kpł 27,26), (358/z217) Zakaz sprzedawania pola ofiarowanego jako *cherem* (Kpł 27,28), (359/z218) Zakaz wykupienia pola ofiarowanego jako *cherem* (Kpł 27,28), (360/p142) Przykazanie wydzielenia dziesiątej części z liczby zwierząt koszernych, urodzonych w ciągu roku (Kpł 27,32), (361/z219) Zakaz wykupienia dziesięciny ze zwierząt (Kpł 27,33), (362/p143) Przykazanie odesłania osób rytualnie nieczystych poza obóz (Lb 5,2), (363/z220) Zakaz wchodzenia do Świątyni przez osoby rytualnie nieczyste (Lb 5,3), (364/p144) Przykazanie wyznania grzechów (Lb 5,7), (365/p145) Przykazanie o doprowadzeniu kobiety posądzonej o zdradę małżeńską przed kapłana i dokonania nad nią

⁴¹⁵² Lulaw stanowi wiązanek składający się z czterech gatunków roślin: etrog, liść palmowy (*lulaw*), mirt, wierzba (E. GORDON, dz. cyt., s. 132, p. 324).

⁴¹⁵³ *Gdy po Roku Szabatowym (Szemita) nadchodził Rok Jubileuszowy (Jewel), ziemia odpoczywała przez dwa lata, ponadto Rok Jubileuszowy przynosił wolność niewolnikom* (E. GORDON, dz. cyt., s. 135).

⁴¹⁵⁴ Dom poświęcony na ofiarę, ofiarodawca mógł z powrotem odkupić za cenę ustaloną przez kapłana powiększoną o $\frac{1}{5}$; jeśli dom chciał wykupić ktoś obcy, to owej $\frac{1}{5}$ nie dodawano (E. GORDON, dz. cyt., s. 142, p. 353).

sądu (Lb 5,12,15), ^(366/z221) Zakaz dodawania oliwy do ofiary pokarmowej, ofiary wyjawienia (Lb 5,15), ^(367/z222) Zakaz dodawania kadzidła do ofiary pokarmowej, ofiary wyjawienia (Lb 5,15), ^(368/z223) Zakaz picia przez nazira wina i inne napoje odurzające (Lb 6,3), ^(369/z224) Zakaz jedzenia przez nazira: świeżych winogron (Lb 6,3), ^(370/z225) rodzynek (Lb 6,4), ^(371/z226) niedojrzałych winogron (Lb 6,4), ^(372/z227) wytłoczyn z winogron (Lb 6,4), ^(373/z228) Zakaz golenia przez nazira włosów w czasie całego naziretu (Lb 6,5), ^(374/p146) Przykazanie zapuszczenia przez nazira włosów (Lb 6,5), ^(375/z229) Zakaz wchodzenia przez nazira do namiotu zmarłego (Lb 6,6), ^(376/z230) Zakaz rytualnego zanieczyszczenia się nazira przez styczność ze zmarłym (Lb 6,7), ^(377/p147) Przykazanie dotyczące golenia włosów nazirowi i składania przez niego ofiar (Lb 6,9,13), ^(378/p148) Przykazanie dotyczące błogosławieństwa kapłanów udzielanego Izraelowi (Lb 6,23), ^(379/p149) Przykazanie noszenia Arki na ramionach (Lb 7,9), ^(380/p150) Przykazanie dotyczące drugiej ofiary paschy (*Pesah szeni*) (Lb 9,11), ^(381/p151) Przykazanie jedzenia ofiary składanej w *Pesah szeni* z macą i gorzkimi ziołami (Lb 9,11), ^(382/z231) Zakaz zostawiania do rana czegoś z ofiary składanej w *Pesah szeni* (Lb 9,12), ^(383/z232) Zakaz łamania kości ofiary składanej na *Pesah szeni* (Lb 9,12), ^(384/p152) Przykazanie dęcia w traby podczas składania ofiar z powodu wojny (Lb 10,9n), ^(385/p153) Przykazanie oddzielenia części dla kapłanów z rozrabianego ciasta (Lb 15,20), ^(386/p154) Przykazanie dotyczące *cicit* (Lb 15,38), ^(387/z233) Zakaz podążania za niewłaściwymi myślami i widokami (Lb 15,39), ^(388/z234) Zakaz wykonywania przez lewitów pracy kapłanów i odwrotnie (Lb 18,3), ^(389/p155) Przykazanie strzeżenia Świątyni ⁴¹⁵⁵ (Lb 18,4), ^(390/z235) Zakaz wykonywania służby w Świątyni przez obcego (nie kapłana) (Lb 18,4), ^(391/z236) Zakaz zaniedbywania strzeżenia Świątyni (Lb 18,5), ^(392/p156) Przykupienie wykupienia pierwotnego człowieka (Lb 18,15), ^(393/z237) Zakaz wykupienia pierwotnego koszerne zwierzęcia (Lb 18,17), ^(394/p157) Przykazanie o służbie lewitów w Świątyni (Lb 18,23), ^(395/p158) Przykazanie oddzielenia pierwszej dziesięciny (dla lewitów) (Lb 18,24), ^(396/p159) Przykazanie oddzielenia dziesięciny z dziesięciny ⁴¹⁵⁶ (Lb 18,26), ^(397/p160) Przykazanie o czerwonej jałowce (Lb 19,2), ^(398/p161) Przykazanie dotyczące rytualnej nieczystości zmarłego (Lb 19,14), ^(399/p162) Przykazanie o spryskiwaniu wodą oczyszczenia oraz o tym, że rytualnie zanieczyszcza ona tego, kto ją sporządza (Lb 19,19), ^(400/p163) Przykazanie dotyczące dziedziczenia ⁴¹⁵⁷ (Lb 27,8), ^(401/p164) Przykazanie składania codziennie ofiar nieustających (*tamid*) (Lb 28,3), ^(402/p165) Przykazanie złożenia w Szabat ofiary dodatkowej (Lb 28,9), ^(403/p166) Przykazanie złożenia ofiary dodatkowej w Rosz Chodesz (Początek Miesiąca) (Lb 28,11,15), ^(404/p167) Przykazanie złożenia ofiary dodatkowej w Szawuot (Lb 28,26), ^(405/p168) Przykazanie dęcia w *Szofar* w Rosz Haszana (Lb 29,1), ^(406/p169) Przykazanie dotyczące unieważniania ślubowań (Lb 30,3), ^(407/z238) Zakaz łamania słowa danego ślubowaniem (Lb 30,3), ^(408/p170) Przykazanie nadania miast lewitom (Lb 35,2,7), ^(409/z239) Zakaz zabicia mordercy, zanim postawi się go przed sądem (Lb 35,12), ^(410/p171) Przykazania wygnania kogoś, kto zabił niechcący (Lb 35,25), ^(411/z240) Zakaz wydawania wyroku przez świadka (Lb 35,30), ^(412/z241) Zakaz przyjęcia wykupienia za skazanego na śmierć (Lb 35,31), ^(413/z242) Zakaz przyjęcia wykupienia od skazanego na wygnanie (Lb 35,32), ^(414/z243) Zakaz wyznaczenia na sędziego kogoś, kto nie jest biegły w prawie Tory (Pwt 1,17), ^(415/z244) Zakaz obawiania się oskarżonego (Pwt 1,17), ^(416/z245) Zakaz pożądania rzeczy należącej do kogoś innego (Pwt 5,18), ^(417/p172) Przykazanie wiary w Jedność Boga (Pwt 6,4), ^(418/p173) Przykazanie miłości do Boga (Pwt 6,5), ^(419/p174) Przykazanie studiowania Tory (Pwt 6,7), ^(420/p175) Przykazanie odczytywania *Szema* (modlitwy *Śłuchaj Izraelu*) (Pwt 6,7), ^(421/p176) Przykazanie dotyczące *tefilin* na rękę (Pwt 6,8), ^(422/p177) Przykazanie dotyczące *tefilin* na głowę (Pwt 6,8), ^(423/p178) Przykazanie dotyczące *mezuzy* (Pwt 6,9), ^(424/z246) Zakaz nadmiernego wystawiania na próbę prawdziwego proroka (Pwt 6,16), ^(425/p179) Przykazanie wyniszczenia siedmiu narodów ⁴¹⁵⁸ (Pwt 7,2), ^(426/z247) Zakaz litowania się nad bałwochwalcami (Pwt 7,2), ^(427/z248) Zakaz poślubiania bałwochwalców (Pwt 7,3), ^(428/z249) Zakaz czerpania korzyści z przedmiotów bałwochwalstwa (Pwt 7,25), ^(429/z250) Zakaz brania jakiegokolwiek rzeczy służącej bałwochwalstwu (Pwt 7,26), ^(430/p180) Przykazanie odmawiania błogosławieństwa po jedzeniu (Pwt 8,10), ^(431/p181) Przykazanie kochania konwertytów (Pwt 10,19), ^(432/p182) Przykazanie bania się Boga (Pwt 10,20), ^(433/p183) Przykazanie modlitwy (Pwt 10,20), ^(434/p184) Przykazanie przyłączania się do mędrców (Pwt 10,20), ^(435/p185) Przykazanie przysięgania prawdziwie w Imię Boże (Pwt 10,20), ^(436/p186) Przykazanie niszczenia bożków (Pwt 12,2), ^(437/z251) Zakaz wymazywania świętych Imion Bożych ⁴¹⁵⁹ (Pwt 12,4), ^(438/p187) Przykazanie złożenia wszystkich ofiar obowiązkowych i dobrowolnych na pierwsze Święto Pielgrzymie (Pwt 12,6), ^(439/z252) Zakaz składania ofiar poza Świątynią (Pwt 12,13), ^(440/p188) Przykazanie składania wszystkich ofiar w Świątyni (Pwt 12,15), ^(441/p189) Przykazanie wykupienia zwierzęcia poświęconego, które doznało defektu fizycznego (Pwt 12,15),

⁴¹⁵⁵ W nocy Świątyni wewnątrz strzegły trzy posterunki kapłanów, na zewnątrz Świątynia była pilnowana przez dwadzieścia jeden posterunków lewitów (E. GORDON, dz. cyt., s. 157, p. 389).

⁴¹⁵⁶ przez lewitów dla kapłanów, tzw. dziesięciny *maaser min bamaaser* (E. GORDON, dz. cyt., s. 160).

⁴¹⁵⁷ Synowie otrzymują po równej części spadku, ale pierwotny otrzymuje podwójną część, córki dziedziczą tylko wtedy, gdy nie ma synów i wnuków po synach (E. GORDON, dz. cyt., s. 162, p. 400).

⁴¹⁵⁸ Ludy, które zamieszkiwały Ziemię Obiecaną przed osiedleniem się tam Żydów i które nie chciały porzucić bałwochwalstwa, ani przestrzegać siedmiu przykazań dla potomków Noego (E. GORDON, dz. cyt., s. 174, p. 425).

⁴¹⁵⁹ Imiona, występujące niekiedy z atrybutami, które odnoszą się do Boga, to: Haszem, Adonaj, El, Eloah, Elohim, Szadaj, Cewaot (E. Gordon, dz. cyt. s. 178, p. 437).

(442/z253) Zakaz jedzenia poza Jerozolimą drugiej dziesięciny (*maaser szeni*) ze zboża (Pwt 12,17), (443/z254) Zakaz picia drugiej dziesięciny z wina poza Jerozolimą (Pwt 12,17), (444/z255) Zakaz jedzenia drugiej dziesięciny z oliwy poza Jerozolimą (Pwt 12,17), (445/z256) Zakaz jedzenia przez kapłanów ofiary ze zwierzęcia pierwotnego poza Jerozolimą (Pwt 12,17), (446/z257) Zakaz jedzenia przez kapłanów mięsa z ofiar za grzech, poza Świątynią (Pwt 12,17), (447/z258) Zakaz jedzenia ofiar całopalnych (Pwt 12,17), (448/z259) Zakaz jedzenia mięsa z ofiar o niższym stopniu świętości przed skropieniem ich krwi (Pwt 12,17), (449/z260) Zakaz jedzenia pierwszych owoców przed złożeniem ich na dziedzińcu Świątyni (Pwt 12,17), (450/z261) Zakaz opuszczania lewitów przez odmawianie im wszystkiego co im się należy (Pwt 12,19), (451/p190) Przykazanie rytualnego uboju zwierząt (Pwt 12,21), (452/z262) Zakaz jedzenia członków żyjącego zwierzęcia (Pwt 12,23), (453/p191) Przykazanie przyniesienia ofiar przez mieszkających poza Izraelem do Świątyni (Pwt 12,26), (454/z263) Zakaz dodawania czegoś do przykazań (Pwt 13,1), (455/z264) Zakaz ujmowania czegoś z treści przykazań (Pwt 13,1), (456/z265) Zakaz słuchania człowieka prorokującego w imię bożków (Pwt 13,4), (457/z266) Zakaz okazywania życzliwości temu, kto namawia do bałwochwalstwa (Pwt 13,9), (458/z267) Zakaz powstrzymywania się od nienawiści do kogoś, kto namawia do bałwochwalstwa (Pwt 13,9), (459/z268) Zakaz ratowania kogoś, kto namawia do bałwochwalstwa (Pwt 13,9), (460/z269) Zakaz stawiania w obronie kogoś, kto namawia do bałwochwalstwa (Pwt 13,9), (461/z270) Zakaz milczenia podczas oskarżania kogoś, kto namawia do bałwochwalstwa (Pwt 13,9), (462/z271) Zakaz namawiania kogokolwiek do czczenia bożków (Pwt 13,12), (463/p192) Przykazanie dobrego przesłuchania świadków (Pwt 13,15), (464/p193) Przykazanie spalania miasta odstępczego (Pwt 13,17), (465/z272) Zakaz odbudowania miasta odstępczego (Pwt 13,17), (466/z273) Zakaz korzystania z mienia miasta odstępczego (Pwt 13,18), (467/z274) Zakaz robienia sobie nacięć (Pwt 14,1), (468/z275) Zakaz robienia łysiny na znak żałoby (Pwt 14,1), (469/z276) Zakaz jedzenia mięsa zwierząt niezdatnych na ofiarę (Pwt 14,3), (470/p194) Przykazanie badania oznak koszerności ptaków (Pwt 14,11), (471/z277) Zakaz jedzenia owadów skrzydlatych (Pwt 14,19), (472/z278) Zakaz jedzenia padliny (Pwt 14,21), (473/p195) Przykazanie dotyczące drugiej dziesięciny⁴¹⁶⁰ (Pwt 14,22), (474/p196) Przykazanie dotyczące dziesięciny dla biednych⁴¹⁶¹ (Pwt 14,28), (475/z279) Zakaz ściągania pożyczki, gdy minął Rok Szabatowy (Pwt 15,2), (476/p197) Przykazanie darowania długów (w Roku Szabatowym) (Pwt 15,3), (477/z280) Zakaz odmawiania biednemu środków do życia (Pwt 15,7), (478/p198) Przykazanie dotyczące dobroczynności (Pwt 15,8), (479/z281) Zakaz odmawiania ubogiemu pożyczki (Pwt 15,9), (480/z282) Zakaz odsyłania żydowskiego niewolnika z pustymi rękami (Pwt 15,13), (481/p199) Przykazanie wyposażenia żydowskiego niewolnika (Pwt 15,14), (482/z283) Zakaz wykonywania pracy przy użyciu zwierząt poświęconych (Pwt 15,19), (483/z284) Zakaz strzyżenia zwierząt poświęconych (Pwt 15,19), (484/z285) Zakaz jedzenia kwaszonego w dniu poprzedzającym Paschę po południu⁴¹⁶² (Pwt 16,3), (485/z286) Zakaz zostawiania mięsa ofiary świątecznej do trzeciego dnia (Pwt 16,4), (486/z287) Zakaz składania ofiary paschy na prywatnym ołtarzu (Pwt 16,5), (487/p200) Przykazanie radowania się podczas trzech Świąt Pielgrzymich (Pwt 16,14), (488/p201) Przykazanie przybywania do Świątyni na trzy Święta Pielgrzymie (Pwt 16,16), (489/z288) Zakaz przybywania na Święto Pielgrzymie bez ofiary (Pwt 16,16), (490/p202) Przykazanie mianowania sędziów i nadzorców (Pwt 16,18), (491/z289) Zakaz sadzenia drzew w Świątyni (Pwt 16,21), (492/z290) Zakaz ustawiania obelisku (Pwt 16,22), (493/z291) Zakaz składania w ofierze zwierzęcia z przejściowym defektem fizycznym (Pwt 17,1), (494/p203) Przykazanie słuchania słów Wielkiego Sanhedrynu (Pwt 17,10), (495/z292) Zakaz nieposłuszeństwa wobec słów Wielkiego Sanhedrynu (Pwt 17,11), (496/p204) Przykazanie mianowania króla w Izraelu (Pwt 17,15), (497/z293) Zakaz mianowania na króla Izraela kogoś, kto nie pochodzi z narodu Izraela (Pwt 17,15), (498/z294) Zakaz posiadania przez króla zbyt dużej liczby koni (Pwt 17,16), (499/z295) Zakaz osiedlania się w Egipcie⁴¹⁶³ (Pwt 17,16), (500/z296) Zakaz posiadania przez króla zbyt dużej liczby żon (Pwt 17,17), (501/z297) Zakaz gromadzenia przez króla srebra i złota dla siebie (Pwt 17,17), (502/p205) Przykazanie mówiące o tym, by król przepisał Zwój Tory (Pwt 17,18), (503/z298) Zakaz wydzielania łupu wojennego dla plemienia Lewiego (Pwt 18,1), (504/z299) Zakaz wyznaczenia dla plemienia Lewiego części ziemi w Izraelu⁴¹⁶⁴ (Pwt 18,2), (505/p206) Przykazanie oddania kapłanowi łopatki, szczęki i żołądka zabijanego zwierzęcia (Pwt 18,3), (506/p207) Przykazanie dotyczące części poświęconej dla kapłana (Pwt 18,4), (507/p208) Przykazanie oddania kapłanom pierwszego runa (Pwt 18,4), (508/p209) Przykazanie dotyczące służby w Świątyni (Pwt 18,6), (509/z300) Zakaz przepowiadania ze znaków (Pwt 18,10), (510/z301) Zakaz praktykowania czarów (Pwt 18,10), (511/z302) Zakaz zaklinania (Pwt 18,11), (512/z303) Zakaz zwracania się

⁴¹⁶⁰ W cyklu siedmioletnim, w roku 1,2,4,5-tym, po wydzieleniu części poświęconej dla kapłanów i pierwszej dziesięciny, oddzielało się drugą dziesięcinę, którą należało spożyć w Jerozolimie, albo wykupić i po dodaniu 1/5 sumy wydać te pieniądze na zakup jedzenia w Jerozolimie (E. Gordon, dz. cyt. s. 189).

⁴¹⁶¹ W cyklu siedmioletnim w roku 3,6-tym, zamiast drugiej dziesięciny (*maaser szeni*), wydzielana była dziesięcina dla biednych (*maaser oni*), według E. Gordon, dz. cyt. s. 189, p. 474.

⁴¹⁶² Kwaszonego nie wolno już jeść na dwie godziny przed południem w dniu poprzedzającym Paschę (E. Gordon, dz. cyt. s. 193, p. 484).

⁴¹⁶³ Być może zakaz dotyczył tylko emigracji z Izraela do Egiptu, ale nie z diaspyry (E. Gordon, dz. cyt. s. 198, p. 499).

⁴¹⁶⁴ Lewici posiadali czterdzieści osiem miast lewickich, por. p. 342 i 408 (E. Gordon, dz. cyt. s. 199, p. 504).

z pytaniem do wywoływacza duchów (Pwt 18,11), ^(513/z304) Zakaz zwracania się z pytaniem do widm (Pwt 18,11), ^(514/z305) Zakaz wzywania umarłych (Pwt 18,11), ^(515/p210) Przykazanie słuchania słów prawdziwego proroka (Pwt 18,15), ^(516/z306) Zakaz fałszywego prorokowania w Imię Boga (Pwt 18,20), ^(517/z307) Zakaz prorokowania w imię bożków (Pwt 18,20), ^(518/z308) Zakaz słuchania i obawiania się fałszywego proroka (Pwt 18,22), ^(519/p211) Przykazanie przygotowania miast ucieczki (Pwt 19,2), ^(520/z309) Zakaz litowania się w sądzie nad tym, kto wyrządził szkodę (Pwt 19,13), ^(521/z310) Zakaz przesuwania granicy (Pwt 19,14), ^(522/z311) Zakaz wydawania wyroku w oparciu o świadectwo jednego świadka (Pwt 19,15), ^(523/p212) Przykazanie uczynienia świadkom będącym w zмовie tego, co chcieli zrobić oskarżonemu (Pwt 19,19), ^(524/p213) Przykazanie namaszczenia specjalnego kapłana na wojnę (Pwt 20,2), ^(525/z312) Zakaz lękania się wroga na wojnie (Pwt 20,3), ^(526/p214) Przykazanie postępowania podczas wojny według tego, co napisano w Torze (Pwt 20,10,11), ^(527/z313) Zakaz pozostawienia przy życiu kogoś z Kanaanitów (jeśli odrzucili warunki pokoju) (Pwt 20,16), ^(528/z314) Zakaz wycinania drzewa owocowego podczas oblężenia (Pwt 20,19), ^(529/p215) Przykazanie złamania karku jałowce w potoku (Pwt 21,1-4), ^(530/z315) Zakaz uprawiania i zasiewania potoku niewysychającego (Pwt 21,4), ^(531/p216) Przykazanie dotyczące pięknej branki (Pwt 21,11), ^(532/z316) Zakaz sprzedania pięknej branki (Pwt 21,14), ^(533/z317) Zakaz uczynienia się panem pięknej branki po obcowaniu z nią (Pwt 21,14), ^(534/p217) Przykazanie powieszenia skazanego (Pwt 21,22), ^(535/z318) Zakaz pozostawienia powieszonoego (Pwt 21,23), ^(536/p218) Przykazanie pochowania zmarłego (Pwt 21,23), ^(537/p219) Przykazanie zwrotu guby (Pwt 22,1), ^(538/z319) Zakaz uchylania się przed zajęciem się znaną zgubą (Pwt 22,3), ^(539/z320) Zakaz pozostawiania bezczynnym, gdy zwierzę upadnie pod ciężarem (Pwt 22,4), ^(540/p220) Przykazanie podniesienia ładunku (Pwt 22,4), ^(541/z321) Zakaz noszenia przez kobietę męskich ozdób (Pwt 22,5), ^(542/z322) Zakaz noszenia przez mężczyznę kobiecych ozdób (Pwt 22,5), ^(543/z323) Zakaz zabrania z gniazda samicy ptaka razem z jej młodymi (Pwt 22,6), ^(544/p221) Przykazanie odgonienia samicy ptaka z gniazda (Pwt 22,7), ^(545/p222) Przykazanie wykonania barierki na dachu (Pwt 22,8), ^(546/z324) Zakaz pozostawiania niebezpiecznego przedmiotu ⁴¹⁶⁵ (Pwt 22,8), ^(547/z325) Zakaz siania mieszanych gatunków w winnicy ⁴¹⁶⁶ (Pwt 22,9), ^(548/z326) Zakaz jedzenia połączonych gatunków roślin (Pwt 22,9), ^(549/z327) Zakaz wykonywania prac przy użyciu dwóch różnych gatunków zwierząt zaprzęgniętych razem (Pwt 22,10), ^(550/z328) Zakaz noszenia mieszanki wełny i lnu (Pwt 22,11), ^(551/p223) Przykazanie poślubienia kobiety (Pwt 22,13), ^(552/p224) Przykazanie nakazujące temu, kto bezpodstawnie zniesławiał swoją żonę, by poślubił ją na zawsze (Pwt 22,19), ^(553/z329) Zakaz rozwiedzenia się z bezpodstawnie zniesławioną żoną (Pwt 22,19), ^(554/p225) Przykazanie wykonania wyroku przez ukamienowanie (Pwt 22,24), ^(555/z330) Zakaz karania tego, kto był zmuszony do grzechu (Pwt 22,26), ^(556/p226) Przykazanie nakazujące uwodzicielowi poślubić uwiedzioną (Pwt 22,29), ^(557/z331) Zakaz rozwiedzenia się z żoną przez mężczyznę, który uwiódł ją przed ślubem (Pwt 22,29), ^(558/z332) Zakaz poślubiania kastrata przez Żydówkę (Pwt 23,2), ^(559/z333) Zakaz poślubiania mężczyzny z zakazanego związku przez Żydówkę (Pwt 23,3), ^(560/z334) Zakaz poślubiania Żydówki przez Amoraite lub Moabitę (Pwt 23,4), ^(561/z335) Zakaz dążenia do pokoju z Amoraitem i Moabitami (Pwt 23,7), ^(562/z336) Zakaz odrzucenia Edomity (Pwt 23,8), ^(563/z337) Zakaz odrzucenia Egipcjanina ⁴¹⁶⁷ (Pwt 23,8), ^(564/z338) Zakaz wejścia do obozu lewitów przez osobę rytualnie nieczystą (Pwt 23,11), ^(565/p227) Przykazanie przyszykowania ustronnego miejsca w obozie (Pwt 23,13), ^(566/p228) Przykazanie o posiadaniu w obozie łopaty (Pwt 23,14), ^(567/z339) Zakaz zwracania niewolnika, który uciekł od swojego pana (Pwt 23,16), ^(568/z340) Zakaz gnębienia niewolnika, który uciekł do Izraela (Pwt 23,17), ^(569/z341) (Pwt 23,18), ^(570/z342) Zakaz składania na ofiarę zapłaty za nierząd i za psa (Pwt 23,19), ^(571/z343) Zakaz pożyczania od Żyda na procent (Pwt 23,20), ^(572/p229) Przykazanie dotyczące pożyczania nie-Żydowi na procent ⁴¹⁶⁸ (Pwt 23,21), ^(573/z344) Zakaz spóźniania się z wypełnieniem ślubowań i zobowiązań (Pwt 23,22), ^(574/p230) Przykazanie dotrzymania danego słowa (Pwt 23,24), ^(575/p231) Przykazanie zezwolenia najemnikowi na jedzenie w czasie pracy (Pwt 23,25), ^(576/z345) Zakaz brania przez najemnika więcej, niż może zjeść (Pwt 23,25), ^(577/z346) Zakaz jedzenia przez najemnika w czasie wykonywania czynności związanych z pracą (Pwt 23,26), ^(578/p232) Przykazanie dotyczące rozvodu z kobietą (Pwt 24,3), ^(579/z347) Zakaz ponownego poślubienia swojej byłej żony, gdy poślubiła kogoś innego (Pwt 24,4), ^(580/z348) Zakaz powoływania do wojska nowożeńca w pierwszym roku po ślubie (Pwt 24,5), ^(581/p233) Przykazanie radowania żony w pierwszym roku po ślubie (Pwt 24,5), ^(582/z349) Zakaz brania w zastaw tego, co jest konieczne do życia (Pwt 24,6), ^(583/z350) (Pwt 24,8), ^(584/p234) Przykazanie pamiętania o tym, co spotkało Miriam (siostrę Aarona i Mojżesza) (Pwt 24,9), ^(585/z351) Zakaz brania siłą w zastaw rzeczy dłużnika (Pwt 24,10), ^(586/z352) Zakaz przetrzymywania zastawu, gdy jego właściciel go potrzebuje (Pwt 24,12), ^(587/p235) Przykazanie zwrócenia zastawu jego właścicielowi, gdy go potrzebuje (Pwt 24,13), ^(588/p236) Przykazanie zapłaćania robotnikowi za wykonaną pracę (Pwt 24,15), ^(589/z353) Zakaz składania świadectwa przez krewnego (Pwt 24,16), ^(590/z354) Zakaz naruszania praw konwertyty i sieroty (Pwt 24,17), ^(591/z355) Zakaz zajmowania rzeczy wdowy (Pwt 24,17), ^(592/p237) Przykazanie pozostawienia zapomnianego snopa (Pwt 24,19), ^(593/z356) Zakaz zabierania snopa zapomnianego (Pwt 25,2), ^(594/p238) Przykazanie wymierzenia

⁴¹⁶⁵ w obejściu domu.

⁴¹⁶⁶ Natomiast można zasiać każdy gatunek oddzielnie przy zachowaniu odstępu 16 amot, tj. 16 x 0,443 m (E. Gordon, dz. cyt. s. 214, p. 547)

⁴¹⁶⁷ w trzecim pokoleniu po konwersji na judaizm, podobnie jak w przypadku Edomity (E. Gordon, dz. cyt. s. 220).

⁴¹⁶⁸ *Wolno pożyczać na procent nie-Żydowi i od nie-Żyda* (E. Gordon, dz. cyt. s. 222, p. 57).

kary batów (Pwt 25,2), ^(595/z357) Zakaz dodawania skazańcowi batów (Pwt 25,3), ^(596/z358) Zakaz zawiązywania pyska zwierzęcia w czasie pracy (Pwt 25,4), ^(597/z359) Zakaz poślubienia przez kobietę, będącą bezdzietną wdową, innego mężczyzny niż brat jej zmarłego męża (Pwt 25,5), ^(598/p239) Przykazanie dotyczące małżeństwa lewirackiego (Pwt 25,5), ^(599/p240) Przykazanie dotyczące zwolnienia od małżeństwa lewirackiego (Pwt 25,9), ^(600/p241) Przykazanie uratowania ściganego (Pwt 25,12), ^(601/z360) Zakaz litowania się nad ścigającym (Pwt 25,12), ^(602/z361) Zakaz przechowywania nieuczciwych miar i odważników (Pwt 25,14), ^(603/p242) Przykazanie pamiętania o czynie Amaleka (Pwt 25,17), ^(604/p243) Przykazanie zniszczenia potomków Amaleka (Pwt 25,19), ^(605/z362) Zakaz zapomnienia o czynie Amaleka (Pwt 25,19), ^(606/p244) Przykazanie recytowania wersetów nad pierwszymi plonami⁴¹⁶⁹ (Pwt 26,5), ^(607/p245) Przykazanie składania zeznania w sprawie dziesięciny⁴¹⁷⁰ (Pwt 26,13), ^(608/z363) Zakaz jedzenia drugiej dziesięciny podczas żałoby (Pwt 26,14), ^(609/z364) Zakaz jedzenia drugiej dziesięciny, gdy stała się rytualnie nieczysta (Pwt 26,14), ^(610/z365) Zakaz wydawania pieniędzy uzyskanych z wykupienia drugiej dziesięciny na inne rzeczy niż jedzenie (Pwt 26,14), ^(611/p246) Przykazanie naśladowania postępowania Boga (Pwt 28,9), ^(612/p247) Przykazanie zgromadzenia ludu, gdy upłynie siódmy rok⁴¹⁷¹ (Pwt 31,12), ^(613/p248) Przykazanie napisania *Sefer Tora* (Zwoju Tory) (Pwt 31,19).

⁴¹⁶⁹ Przynosząc (E. Gordon, dz. cyt. s. 234, p. 606) kapłanowi do świątyni pierwsze plony z owoców były recytowane wersety (Pwt 26,5.10).

⁴¹⁷⁰ W cyklu siedmioletnim, w roku 4 i 7-mym, ostatniego dnia Paschy składało się w Świątyni taką deklarację, że wszystkie dziesięciny zostały prawidłowo wydzielone i przekazane. Dziesięcin dotyczą p. 395, 473, 474, 506. Według E. Gordon, dz. cyt. s. 234, p. 607.

⁴¹⁷¹ Po upływie Roku Szabatowego, w pierwszy dzień półświęteczny Święta Namiotów (tzw. *chol hamoed*) ustawiano w Świątyni, w części *Ezrat naszim*, platformę dla króla, który udzielał specjalnego błogosławieństwa i odczytywał fragmenty Tory (E. Gordon, dz. cyt. s. 236, p. 612).

INDEKS WG EWANGELII DO ROZDZIAŁÓW SYNOPSY

Z20/1. Indeks wg ewangelii cz. 1

Ewangelia wg Mateusza (1/5)		Ewangelia wg Mateusza (2/5)		Ewangelia wg Mateusza (3/5)	
Mt 1,1-17	CE11	Mt 7,24-27	CE88	Mt 12,46-50	CE105
Mt 1,18-25	CE12	Mt 7,28-8,1	CE89	Mt 13,1-9	CE106
Mt 2,1-12	CE16	Mt 8,2-4	CE52	Mt 13,10-17	CE107
Mt 2,13-15	CE17	Mt 8,5-13	CE90	Mt 13,18-23	CE108
Mt 2,16-18	CE18	Mt 8,14-15	CE47	Mt 13,24-30	CE112
Mt 2,19-23	CE19	Mt 8,16-17	CE48	Mt 13,31-32	CE113
Mt 3,1-6	CE22	Mt 8,18	CE121	Mt 13,33	CE114
Mt 3,7-10	CE23	Mt 8,19-22	CE185	Mt 13,34-35	CE115
Mt 3,11-12	CE25	Mt 8,23-27	CE121	Mt 13,36-43	CE116
Mt 3,13-17	CE26	Mt 8,28-34	CE122	Mt 13,44	CE117
Mt 4,1-11	CE27	Mt 9,1	CE123	Mt 13,45-46	CE118
Mt 4,12	CE38	Mt 9,2-8	CE53	Mt 13,47-50	CE119
Mt 4,13-16	CE44	Mt 9,9-13	CE54	Mt 13,51-53	CE120
Mt 4,17	CE41	Mt 9,14-17	CE55	Mt 13,54-58	CE43
Mt 4,18-22	CE45	Mt 9,18-26	CE123	Mt 14,1-2	CE135
Mt 4,23	CE49	Mt 9,27-31	CE124	Mt 14,3-4	CE37
Mt 4,24-5,2	CE61	Mt 9,32-34	CE125	Mt 14,5-12	CE134
Mt 5,3-12	CE62	Mt 9,35	CE126	Mt 14,13-21	CE137
Mt 5,13	CE64	Mt 9,36-38	CE127	Mt 14,22-33	CE138
Mt 5,14-16	CE65	Mt 10,1-4	CE60	Mt 14,34-36	CE139
Mt 5,17-20	CE66	Mt 10,5-16	CE128	Mt 15,1-9	CE147
Mt 5,21-26	CE67	Mt 10,17-23	CE129	Mt 15,10-20	CE148
Mt 5,27-32	CE68	Mt 10,24-33	CE130	Mt 15,21-28	CE149
Mt 5,33-37	CE69	Mt 10,34-39	CE131	Mt 15,29-31	CE151
Mt 5,38-42	CE70	Mt 10,40-42	CE132	Mt 15,32-39	CE152
Mt 5,43-48	CE71	Mt 11,1	CE133	Mt 16,1-4	CE153
Mt 6,1	CE72	Mt 11,2-6	CE92	Mt 16,5-12	CE154
Mt 6,2-4	CE73	Mt 11,7-15	CE93	Mt 16,13-20	CE156
Mt 6,5-8a	CE74	Mt 11,16-19	CE94	Mt 16,21-23	CE157
Mt 6,8b-15	CE195	Mt 11,20-24	CE187	Mt 16,24-28	CE158
Mt 6,16-18	CE75	Mt 11,25-27	CE190	Mt 17,1-8	CE159
Mt 6,19-21	CE76	Mt 11,28-30	CE191	Mt 17,9-13	CE160
Mt 6,22-23	CE77	Mt 12,1-8	CE56	Mt 17,14-21	CE161
Mt 6,24	CE78	Mt 12,9-13	CE57	Mt 17,22-23	CE162
Mt 6,25-34	CE79	Mt 12,14	CE58	Mt 17,24-27	CE163
Mt 7,1-5	CE80	Mt 12,15-21	CE59	Mt 18,1-5	CE164
Mt 7,6	CE81	Mt 12,22-23	CE98	Mt 18,6-11	CE166
Mt 7,7-11	CE83	Mt 12,24-30	CE99	Mt 18,12-14	CE167
Mt 7,12	CE84	Mt 12,31-32	CE100	Mt 18,15-18	CE168
Mt 7,13-14	CE85	Mt 12,33-37	CE101	Mt 18,19-20	CE169
Mt 7,15-20	CE86	Mt 12,38-42	CE104	Mt 18,21-22	CE170
Mt 7,21-23	CE87	Mt 12,43-45	CE102	Mt 18,23-35	CE171

Z20/2. Indeks wg ewangelii cz. 2

Ewangelia wg Mateusza (4/5)		Ewangelia wg Mateusza (5/5)		Ewangelia wg Marka (1/4)	
Mt 19,1-2	CE172	Mt 26,1-2	CE285	Mk 1,1	CE1
Mt 19,3-9	CE232	Mt 26,3-5	CE286	Mk 1,2-6	CE22
Mt 19,10-12	CE233	Mt 26,6-13	CE248	Mk 1,7-8	CE25
Mt 19,13-15	CE234	Mt 26,14-16	CE287	Mk 1,9-11	CE26
Mt 19,16-22	CE235	Mt 26,17-19	CE288	Mk 1,12-13	CE27
Mt 19,23-26	CE236	Mt 26,20	CE289	Mk 1,14a	CE38
Mt 19,27-30	CE237	Mt 26,21-25	CE293	Mk 1,14b-15	CE41
Mt 20,1-16	CE238	Mt 26,26-29	CE294	Mk 1,16-20	CE45
Mt 20,17-19	CE242	Mt 26,30-35	CE313	Mk 1,21-28	CE46
Mt 20,20-23	CE243	Mt 26,36-46	CE314	Mk 1,29-31	CE47
Mt 20,24-28	CE244	Mt 26,47-56	CE315	Mk 1,32-34	CE48
Mt 20,29-34	CE245	Mt 26,57	CE317	Mk 1,35-39	CE49
Mt 21,1-9	CE249	Mt 26,58	CE316	Mk 1,40-45	CE52
Mt 21,10-13	CE251	Mt 26,59-68	CE317	Mk 2,1-12	CE53
Mt 21,14-17	CE253	Mt 26,69-75	CE318	Mk 2,13-17	CE54
Mt 21,18-19	CE254	Mt 27,1	CE320	Mk 2,18-22	CE55
Mt 21,20-22	CE256	Mt 27,2	CE321	Mk 2,23-28	CE56
Mt 21,23-27	CE257	Mt 27,3-10	CE322	Mk 3,1-5	CE57
Mt 21,28-32	CE258	Mt 27,11-14	CE323	Mk 3,6	CE58
Mt 21,33-44	CE259	Mt 27,15-23	CE326	Mk 3,7-12	CE59
Mt 21,45-46	CE260	Mt 27,24-25	CE329	Mk 3,13-19	CE60
Mt 22,1-14	CE261	Mt 27,26-31a	CE327	Mk 3,20-21	CE97
Mt 22,15-22	CE262	Mt 27,31b-32	CE330	Mk 3,22-27	CE99
Mt 22,23-33	CE263	Mt 27,33-34	CE331	Mk 3,28-30	CE100
Mt 22,34-40	CE264	Mt 27,35-36	CE333	Mk 3,31-35	CE105
Mt 22,41-46	CE265	Mt 27,37	CE332	Mk 4,1-9	CE106
Mt 23,1-12	CE266	Mt 27,38	CE331	Mk 4,10-12	CE107
Mt 23,13-36	CE267	Mt 27,39-43	CE334	Mk 4,13-20	CE108
Mt 23,37-39	CE213	Mt 27,44	CE335	Mk 4,21-23	CE109
Mt 24,1-2	CE271	Mt 27,45-54	CE337	Mk 4,24-25	CE110
Mt 24,3-8	CE272	Mt 27,55-56	CE338	Mk 4,26-29	CE111
Mt 24,9-14	CE273	Mt 27,57-61	CE340	Mk 4,30-32	CE113
Mt 24,15-22	CE274	Mt 27,62-66	CE341	Mk 4,33-34	CE115
Mt 24,23-28	CE275	Mt 28,1-4	CE342	Mk 4,35-41	CE121
Mt 24,29-31	CE276	Mt 28,5-7	CE344	Mk 5,1-20	CE122
Mt 24,32-36	CE277	Mt 28,8a	CE345	Mk 5,21-43	CE123
Mt 24,37-41	CE278	Mt 28,8b	CE349	Mk 6,1-6a	CE43
Mt 24,42-44	CE279	Mt 28,9-10	CE345	Mk 6,6b	CE126
Mt 24,45-51	CE203	Mt 28,11-15	CE348	Mk 6,7-11	CE128
Mt 25,1-13	CE281	Mt 28,16-20	CE356	Mk 6,12-13	CE133
Mt 25,14-30	CE282	~		Mk 6,14-16	CE135
Mt 25,31-46	CE283			Mk 6,17-18	CE37

Z20/3. Indeks wg ewangelii cz. 3

Ewangelia wg Marka (2/4)		Ewangelia wg Marka (3/4)		Ewangelia wg Marka (4/4)	
Mk 6,19-29	CE134	Mk 11,27-33	CE257	Mk 15,25	CE331
Mk 6,30-31	CE136	Mk 12,1-11	CE259	Mk 15,26	CE332
Mk 6,32-44	CE137	Mk 12,12	CE260	Mk 15,27-28	CE331
Mk 6,45-52	CE138	Mk 12,13-17	CE262	Mk 15,29-32a	CE334
Mk 6,53-56	CE139	Mk 12,18-27	CE263	Mk 15,32b	CE335
Mk 7,1-13	CE147	Mk 12,28-34	CE264	Mk 15,33-39	CE337
Mk 7,14-23	CE148	Mk 12,35-37a	CE265	Mk 15,40-41	CE338
Mk 7,24-30	CE149	Mk 12,37b-40	CE266	Mk 15,42-47	CE340
Mk 7,31-37	CE150	Mk 12,41-44	CE268	Mk 16,1-4	CE342
Mk 8,1-10	CE152	Mk 13,1-2	CE271	Mk 16,5-8a	CE344
Mk 8,11-13	CE153	Mk 13,3-8	CE272	Mk 16,8b	CE349
Mk 8,14-21	CE154	Mk 13,9-10	CE273	Mk 16,9-11	CE347
Mk 8,22-26	CE155	Mk 13,11	CE199	Mk 16,12-13	CE350
Mk 8,27-30	CE156	Mk 13,12-13	CE273	Mk 16,14	CE351
Mk 8,31-33	CE157	Mk 13,14-20	CE274	Mk 16,15-18	CE356
Mk 8,34-9,1	CE158	Mk 13,21-23	CE275	Mk 16,19-20	CE358
Mk 9,2-9,8	CE159	Mk 13,24-27	CE276	~	
Mk 9,9-13	CE160	Mk 13,28-32	CE277		
Mk 9,14-29	CE161	Mk 13,33	CE279		
Mk 9,30-32	CE162	Mk 13,34-37	CE280		
Mk 9,33-37	CE164	Mk 14,1-2	CE286		
Mk 9,38-40	CE165	Mk 14,3-9	CE248		
Mk 9,41	CE132	Mk 14,10-11	CE287		
Mk 9,42-48	CE166	Mk 14,12-16	CE288		
Mk 9,49-50	CE64	Mk 14,17	CE289		
Mk 10,1	CE172	Mk 14,18-21	CE293		
Mk 10,2-12	CE232	Mk 14,22-25	CE294		
Mk 10,13-16	CE234	Mk 14,26-31	CE313		
Mk 10,17-22	CE235	Mk 14,32-42	CE314		
Łk 10,21-24	CE190	Mk 14,43-52	CE315		
Mk 10,23-27	CE236	Mk 14,53	CE317		
Mk 10,28-31	CE237	Mk 14,54	CE316		
Mk 10,32-34	CE242	Mk 14,55-65	CE317		
Mk 10,35-40	CE243	Mk 14,66-72	CE318		
Mk 10,41-45	CE244	Mk 15,1a	CE320		
Mk 10,46-52	CE245	Mk 15,1b	CE321		
Mk 11,1-10	CE249	Mk 15,2-5	CE323		
Mk 11,11	CE253	Mk 15,6-14	CE326		
Mk 11,12-14	CE254	Mk 15,15-20a	CE327		
Mk 11,15-17	CE251	Mk 15,20b-21	CE330		
Mk 11,18-19	CE255	Mk 15,22-23	CE331		
Mk 11,20-26	CE256	Mk 15,24	CE333		

Z20/4. Indeks wg ewangelii cz. 4

Ewangelia wg Łukasza (1/6)		Ewangelia wg Łukasza (2/6)		Ewangelia wg Łukasza (3/6)	
Łk 1,1-4	CE3	Łk 6,20b-23	CE62	Łk 9,57-62	CE185
Łk 1,5-25	CE4	Łk 6,24-26	CE63	Łk 10,1-12	CE186
Łk 1,26-38	CE5	Łk 6,27-28	CE71	Łk 10,13-15	CE187
Łk 1,39-45	CE6	Łk 6,29-30	CE70	Łk 10,16	CE188
Łk 1,46-56	CE7	Łk 6,31	CE84	Łk 10,17-20	CE189
Łk 1,57-66	CE8	Łk 6,32-36	CE71	Łk 10,25-29	CE192
Łk 1,67-79	CE9	Łk 6,37-38	CE80	Łk 10,30-37	CE193
Łk 1,80	CE10	Łk 6,39-40	CE82	Łk 10,38-42	CE194
Łk 2,1-7	CE12	Łk 6,41-42	CE80	Łk 11,1-4	CE195
Łk 2,8-20	CE13	Łk 6,43-45	CE86	Łk 11,5-8	CE196
Łk 2,21	CE14	Łk 6,46	CE87	Łk 11,9-13	CE83
Łk 2,22-38	CE15	Łk 6,47-49	CE88	Łk 11,14	CE98
Łk 2,39-40	CE19	Łk 7,1-10	CE90	Łk 11,15	CE99
Łk 2,41-50	CE20	Łk 7,11-17	CE91	Łk 11,16	CE104
Łk 2,51-52	CE21	Łk 7,18-23	CE92	Łk 11,17-23	CE99
Łk 3,1-6	CE22	Łk 7,24-30	CE93	Łk 11,24-26	CE102
Łk 3,7-9	CE23	Łk 7,31-35	CE94	Łk 11,27-28	CE103
Łk 3,10-14	CE24	Łk 7,36-50	CE95	Łk 11,29-32	CE104
Łk 3,15-18	CE25	Łk 8,1-3	CE96	Łk 11,33	CE65
Łk 3,19-20	CE37	Łk 8,4-8	CE106	Łk 11,34-36	CE77
Łk 3,21-23a	CE26	Łk 8,9-10	CE107	Łk 11,37-44	CE197
Łk 3,23b-38	CE11	Łk 8,11-15	CE108	Łk 11,45-54	CE198
Łk 4,1-13	CE27	Łk 8,16-17	CE109	Łk 12,1	CE199
Łk 4,14a	CE38	Łk 8,18	CE110	Łk 12,2-9	CE130
Łk 4,14b-15	CE41	Łk 8,19-21	CE105	Łk 12,10	CE100
Łk 4,16-30	CE43	Łk 8,22-25	CE121	Łk 12,11-12	CE199
Łk 4,31-38	CE46	Łk 8,26-39	CE122	Łk 12,13-15	CE200
Łk 4,38-39	CE47	Łk 8,40-56	CE123	Łk 12,16-21	CE201
Łk 4,40-41	CE48	Łk 9,1-6	CE128	Łk 12,22-32	CE79
Łk 4,42-44	CE49	Łk 9,7-9	CE135	Łk 12,33-34	CE76
Łk 5,1-3	CE50	Łk 9,10a	CE136	Łk 12,35-40	CE202
Łk 5,4-11	CE51	Łk 9,10b-17	CE137	Łk 12,41-48	CE203
Łk 5,12-16	CE52	Łk 9,18-21	CE156	Łk 12,49-53	CE131
Łk 5,17-26	CE53	Łk 9,22	CE157	Łk 12,54-56	CE204
Łk 5,27-32	CE54	Łk 9,23-27	CE158	Łk 12,57-59	CE67
Łk 5,33-39	CE55	Łk 9,28-36	CE159	Łk 13,1-5	CE205
Łk 6,1-5	CE56	Łk 9,37-43a	CE161	Łk 13,6-9	CE206
Łk 6,6-10	CE57	Łk 9,43b-45	CE162	Łk 13,10-17	CE207
Łk 6,11	CE58	Łk 9,46-48	CE164	Łk 13,18-19	CE113
Łk 6,12-16	CE60	Łk 9,49-50	CE165	Łk 13,20-21	CE114
Łk 6,17-19	CE59	Łk 9,51	CE172	Łk 13,22	CE208
Łk 6,20a	CE61	Łk 9,52-56	CE173	Łk 13,23	CE211

Z20/5. Indeks wg ewangelii cz. 5

Ewangelia wg Łukasza (4/6)		Ewangelia wg Łukasza (5/6)		Ewangelia wg Łukasza (6/6)	
Łk 13,24-30	CE211	Łk 20,1-8	CE257	Łk 23,38	CE332
Łk 13,31-33	CE212	Łk 20,9-18	CE259	Łk 23,39-43	CE335
Łk 13,34-35	CE213	Łk 20,19	CE260	Łk 23,44-48	CE337
Łk 14,1-6	CE214	Łk 20,20-26	CE262	Łk 23,49	CE338
Łk 14,7-11	CE215	Łk 20,27-40	CE263	Łk 23,50-56	CE340
Łk 14,12-14	CE216	Łk 20,41-44	CE265	Łk 24,1-2	CE342
Łk 14,15-24	CE217	Łk 20,45-47	CE266	Łk 24,3-8	CE344
Łk 14,25-33	CE218	Łk 21,1-4	CE268	Łk 24,9-11	CE349
Łk 14,34-35	CE64	Łk 21,5-6	CE271	Łk 24,12	CE346
Łk 15,1-3	CE219	Łk 21,7-11	CE272	Łk 24,13-35	CE350
Łk 15,4-7	CE167	Łk 21,12-19	CE273	Łk 24,36-43	CE351
Łk 15,8-10	CE219	Łk 21,20-24	CE274	Łk 24,44-49	CE357
Łk 15,11-32	CE220	Łk 21,25-28	CE276	Łk 24,50-53	CE358
Łk 16,1-8	CE221	Łk 21,29-33	CE277	~	
Łk 16,9-12	CE222	Łk 21,34-36	CE279		
Łk 16,13	CE78	Łk 21,37-38	CE284		
Łk 16,14-15	CE223	Łk 22,1-2	CE286		
Łk 16,16-17	CE66	Łk 22,3-6	CE287		
Łk 16,18	CE68	Łk 22,7-13	CE288		
Łk 16,19-31	CE224	Łk 22,14-18	CE289		
Łk 17,1-2	CE166	Łk 22,19-20	CE294		
Łk 17,3	CE168	Łk 22,21-23	CE293		
Łk 17,4	CE170	Łk 22,24-30	CE290		
Łk 17,5-6	CE225	Łk 22,31-39	CE313		
Łk 17,7-10	CE226	Łk 22,40-46	CE314		
Łk 17,11-19	CE227	Łk 22,47-53	CE315		
Łk 17,20-21	CE228	Łk 22,54-55	CE316		
Łk 17,22-37	CE229	Łk 22,56-62	CE318		
Łk 18,1-8	CE230	Łk 22,63-65	CE319		
Łk 18,9-14	CE231	Łk 22,66-71	CE320		
Łk 18,15-17	CE234	Łk 23,1	CE321		
Łk 18,18-23	CE235	Łk 23,2-7	CE323		
Łk 18,24-27	CE236	Łk 23,8-12	CE324		
Łk 18,28-30	CE237	Łk 23,13-16	CE325		
Łk 18,31-34	CE242	Łk 23,17-23	CE326		
Łk 18,35-43	CE245	Łk 23,24	CE329		
Łk 19,1-10	CE246	Łk 23,25a	CE327		
Łk 19,11-28	CE247	Łk 23,25b	CE329		
Łk 19,29-40	CE249	Łk 23,26-32	CE330		
Łk 19,41-44	CE250	Łk 23,33-34a	CE331		
Łk 19,45-46	CE251	Łk 23,34b	CE333		
Łk 19,47-48	CE255	Łk 23,35-37	CE334		

Z20/6. Indeks wg ewangelii cz. 6

Ewangelia wg Jana (1/3)		Ewangelia wg Jana (2/3)		Ewangelia wg Jana (3/3)	
J 1,1-18	CE2	J 12,12-19	CE249	J 19,13-16a	CE329
J 1,19-34	CE28	J 12,20-24	CE252	J 19,16b-17a	CE330
J 1,35-51	CE29	J 12,25	CE131	J 19,17b-18	CE331
J 2,1-12	CE30	J 12,26-36	CE252	J 19,19-22	CE332
J 2,13	CE31	J 12,37-43	CE269	J 19,23-24	CE333
J 2,14-22	CE32	J 12,44-50	CE270	J 19,25-27	CE336
J 2,23-25	CE33	J 13,1a	CE289	J 19,28-30	CE337
J 3,1-21	CE34	J 13,1b-11	CE291	J 19,31-37	CE339
J 3,22a	CE35	J 13,12-19	CE292	J 19,38-42	CE340
J 3,22b-36	CE36	J 13,20	CE132	J 20,1	CE342
J 4,1-3	CE38	J 13,21-32	CE293	J 20,2	CE343
J 4,4-26	CE39	J 13,33-35	CE295	J 20,3-10	CE346
J 4,27-42	CE40	J 13,36	CE296	J 20,11-18	CE347
J 4,43-45	CE41	J 13,37-38	CE313	J 20,19-23	CE351
J 4,46-54	CE42	J 14,1-14	CE297	J 20,24-29	CE352
J 5,1	CE142	J 14,15-20	CE298	J 20,30-31	CE359
J 5,2-18	CE143	J 14,21-24	CE299	J 21,1-14	CE353
J 5,19-30	CE144	J 14,25-31	CE300	J 21,15-19	CE354
J 5,31-47	CE145	J 15,1-11	CE301	J 21,20-23	CE355
J 6,1-15	CE137	J 15,12-17	CE302	J 21,24-25	CE359
J 6,16-21	CE138	J 15,18-25	CE303	~	
J 6,22-25	CE139	J 15,26-27	CE304		
J 6,26-59	CE140	J 16,1-4	CE305		
J 6,60-71	CE141	J 16,5-15	CE306		
J 7,1	CE146	J 16,16-22	CE307		
J 7,2-13	CE174	J 16,23-28	CE308		
J 7,14-36	CE175	J 16,29-33	CE309		
J 7,37-53	CE176	J 17,1-5	CE310		
J 8,1-11	CE177	J 17,6-19	CE311		
J 8,12-20	CE178	J 17,20-26	CE312		
J 8,21-30	CE179	J 18,1a	CE313		
J 8,31-47	CE180	J 18,1b	CE314		
J 8,48-59	CE181	J 18,2-12	CE315		
J 9,1-41	CE182	J 18,13-18	CE316		
J 10,1-18	CE183	J 18,17-18	CE318		
J 10,19-21	CE184	J 18,19-24	CE316		
J 10,22-39	CE209	J 18,25-27	CE318		
J 10,40-42	CE210	J 18,28	CE321		
J 11,1-46	CE239	J 18,29-38	CE323		
J 11,47-53	CE240	J 18,39-40	CE326		
J 11,54-57	CE241	J 19,1-8	CE327		
J 12,1-11	CE248	J 19,9-12	CE328		

Z20/7. Indeks wg ewangelii cz. 7

Pisma Apostolskie	
Dz 1,3-8	CE357
Dz 1,9-12	CE358
1 Kor 11,23-26	CE294
1 Kor 15,5a	CE350
1 Kor 15,5b	CE352
1 Kor 15,6	CE356
1 Kor 15,7	CE357
~	

LISTA ZESTAWIENÍ

Z01. <i>Symbole lat charakterystycznych dla życia i posługi Jezusa</i>	6
Z02. <i>Podróż Jezusa do Jerozolimy w wieku dwunastu lat</i>	456
Z03. <i>Uzdrowienie syna dworzanina Setnik z Kafarnaum [Mt 8,5-13 Łk 7,1-10 J 4,46-54] – komparabla</i>	520
Z04. <i>Zestawienie porównawcze (Mt 22,1-14) i (Łk 14,15-24)</i>	595
Z05. <i>Oczyszczenie świątyni [Mt 21,10-13 Mk 11,15-17 Łk 19,45-46 J 2,13-22] – komparabla</i>	619
Z06. <i>Przebieg Dnia Paschy, pierwszego dnia Świąt Paschy i Przaśników [Ricc., s. 96-97]</i>	639
Z07. <i>Datacja wydarzeń paschalnych</i>	641
Z08. <i>Wydarzenia Ostatniej Wieczery wpisane w porządek wieczerzy Paschy</i>	643, 701
Z09. <i>Siedem słów wypowiedzianych przez Jezusa na krzyżu</i>	694
Z09/1. <i>Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (1/4)</i>	719
Z09/2. <i>Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (2/4)</i>	720
Z09/3. <i>Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (3/4)</i>	721
Z09/4. <i>Obliczenie roku Narodzenia Pańskiego (4/4)</i>	722
Z10. <i>Porównanie chronologii wydarzeń Ewangelii Dzieciństwa Jezusa</i>	723
Z11/1. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. I</i>	731
Z11/2. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. II</i>	732
Z11/3. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. III</i>	733
Z11/4. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. IV</i>	734
Z11/5. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. V</i>	735
Z11/6. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. VI</i>	736
Z11/7. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. VII</i>	737
Z11/8. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. VIII</i>	738
Z11/9. <i>Porównanie chronologii i uszeregowania wydarzeń między ewangelicznymi życiorysami Jezusa i synopsami cz. IX</i>	739
Z12/1. <i>Porównanie chronologii wydarzeń między źródłami sekundarnymi i KCE, cz.I</i>	740
Z12/2. <i>Porównanie chronologii wydarzeń między źródłami sekundarnymi i KCE, cz.II</i>	741
Z13/1. <i>Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (1/9)</i>	743
Z13/2. <i>Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (2/9)</i>	744
Z13/3. <i>Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (3/9)</i>	745
Z13/4. <i>Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (4/9)</i>	746

Z13/5. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (5/9)	747
Z13/6. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (6/9)	748
Z13/7. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (7/9)	749
Z13/8. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (8/9)	750
Z13/9. Szczegółowy wykaz kolejności i zakresu zestawianych fragmentów ewangelii (9/9)	751
Z14/1. Oś chronologiczno–narracyjna synopsy (1/3)	752
Z14/2. Oś chronologiczno–narracyjna synopsy (2/3)	753
Z14/3. Oś chronologiczno–narracyjna synopsy (3/3)	754
Z15/1. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 1	756
Z15/2. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 2	757
Z15/3. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 3	758
Z15/4. Topografia i chronologia Komparatywnej cytaty Ewangelii (c.d.) cz. 4	759
Z16. Statystyka ilości wersetów w komparablach KCE	766
Z17/ 1. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 1/13	770
Z17/ 2. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 2/13	771
Z17/ 3. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 3/13	772
Z17/ 4. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 4/13	773
Z17/ 5. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 5/13	774
Z17/ 6. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 6/13	775
Z17/ 7. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 7/13	776
Z17/ 8. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 8/13	777
Z17/ 9. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 9/13	778
Z17/10. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 10/13	779
Z17/11. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 11/13	780
Z17/12. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 12/13	781
Z17/13. Spór o szabat i przepisy Prawa cz. 13/13	782
Z18/1. Proces Jezusa z podziałem na sceny cz. 1/3	783
Z18/2. Proces Jezusa z podziałem na sceny cz. 2/3	784
Z18/3. Proces Jezusa z podziałem na sceny cz. 3/3	785
Z19/ 1. Plan synoptyczny KCE cz. 1	787
Z19/ 2. Plan synoptyczny KCE cz. 2	788
Z19/ 3. Plan synoptyczny KCE cz. 3	790
Z19/ 4. Plan synoptyczny KCE cz. 4	792
Z19/ 5. Plan synoptyczny KCE cz. 5	794
Z19/ 6. Plan synoptyczny KCE cz. 6	796
Z19/ 7. Plan synoptyczny KCE cz. 7	798
Z19/ 8. Plan synoptyczny KCE cz. 8	800

Z19/ 9. Plan synoptyczny KCE cz. 9	802
Z19/10. Plan synoptyczny KCE cz. 10	804
Z19/11. Plan synoptyczny KCE cz. 11	806
Z19/12. Plan synoptyczny KCE cz. 12	808
Z19/13. Plan synoptyczny KCE cz. 13	810
Z19/14. Plan synoptyczny KCE cz. 14	812
Z19/15. Plan synoptyczny KCE cz. 15	814
Z19/16. Plan synoptyczny KCE cz. 16	816
Z19/17. Plan synoptyczny KCE cz. 17	818
Z19/18. Plan synoptyczny KCE cz. 18	820
Z19/19. Plan synoptyczny KCE cz. 19	822
Z20/1. Indeks wg ewangelii cz. 1	836
Z20/2. Indeks wg ewangelii cz. 2	837
Z20/3. Indeks wg ewangelii cz. 3	838
Z20/4. Indeks wg ewangelii cz. 4	839
Z20/5. Indeks wg ewangelii cz. 5	840
Z20/6. Indeks wg ewangelii cz. 6	841
Z20/7. Indeks wg ewangelii cz. 7	842

BIBLIOGRAFIA⁴¹⁷²

TEKSTY ŹRÓDŁOWE PISMA ŚWIĘTEGO KSIĄG NT W JĘZYKU POLSKIM

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych: Biblia Tysiąclecia. Wydanie piąte w roku jubileuszowym 2000, (BT w. 5), Pallotinum, Poznań 2003, stron 1468; Imprimatur: Paetz J. Arcyb. Metropolita Poznański, Ks. Glapiak J., Kanclerz Kurii Metropolitarnej, Poznań, dnia 21 sierpnia 1999.

Cytowany w języku polskim tekst czterech Ewangelii wraz z fragmentami z Dziejów Apostolskich i Pierwszego Listu do Koryntian został w całości przepisany z powyższego wydania Pisma Świętego.

Biblia Jerozolimka, (BJ), Pallotinum, Poznań 2006, Wydanie pierwsze, stron 1803; Imprimatur: Bp Marek Jędraszewski, Wikariusz Gen. Metropolii Poznańskiej, Ks. Ireneusz Dosz, Kanclerz Kurii Metropolitarnej, Poznań, 14 maja 2005.

Biblia Warszawsko-Praska, W przekładzie z języków oryginalnych opracował KAZIMIERZ ROMANIUK, (BWP), Nakładem Kurii Biskupiej Warszawsko-Praskiej, Warszawa 1998, stron 2388; Imprimatur: Warszawa, dnia 30 kwietnia 1997, Bp. Stanisław Kędziora, Wikariusz Generalny, Ks. Marcin Wójtowicz, Notariusz.

Ewangelia Jezusa Chrystusa w przekładzie polskim ks. Jakuba Wujka SI, red. ŻUKOWICZ J. SI, (BW), Wyd. IV, WAM, Kraków 2002, stron 288; Imprimatur: Kuria Metropolitarna w Krakowie, Wojtyła K, vic. capitularis, dnia 22 września 1962.

Pismo Święte Nowego Testamentu, tł. z j. greckiego KOWALSKI S., Wydanie I, PAX, Warszawa 1957, stron 724, Imprimatur: Varsaviae, die 3. Maji 1957 anno, Vicarius Generalis Episcopus Auxiliarius Varsaviensis W, Majewski.

TEKSTY ŹRÓDŁOWE PISMA ŚWIĘTEGO KSIĄG NT W JĘZYKU GRECKIM

Grecki Nowy Testament, public domain, <http://khazarzar.skeptik.net/biblia/gnt/u/index.htm>: Westcott-Hort tekst z 1881, z wariantami tekstu NA26/27, przygotowany i napisany przez Ph.D. Maurice A. Robinson udostępniony jako *freeware* 20 marca 1995. Oznaczenie: GNT.

Cytowany tekst grecki czterech Ewangelii wraz z fragmentami z Dziejów Apostolskich i Pierwszego Listu do Koryntian został przygotowany i przetworzony z kopii źródłowej, dostępnej na wyżej wymienionym portalu, która może być używana i rozprowadzana na zasadach *public domain*.

Grecko-polski Nowy Testament, wydanie *interlinearne* z kodami gramatycznymi, tłumaczenie: POPOWSKI R., WOJCIECHOWSKI M., (GNTPW), Warszawa, Vocatio 1994-2006, Imprimatur: Pylak B. Arcybiskup.

Greek New Testament (Majority Text), wersja „Patriarchalna” Greckiego Nowego Testamentu z 1904 Kościoła Grecko-Ortodoksyjnego: wersja dostępna jako dodatek biblijnego programu e-Sword o symbolu GNT. Oznaczenie: GNT MT.

Grecki Nowy Testament opracowany w 1881 roku przez Westcotta i Horta, oparty głównie o Codex Sinaiticus i Codex Vaticanus: wersja dostępna jako dodatek programu e-Sword o symbolu IWH+P. Oznaczenie: GNT WH.

⁴¹⁷² Pozycje bibliograficzne na listach z wykazami cytowanych dzieł uporządkowano alfabetycznie według autorów i tytułów, lub alfabetycznie według tytułów w przypadku dzieł zasadniczo zbiorowych.

The Greek New Testament: Byzantine textform, wersja bizantyjska Greckiego Nowego Testamentu przygotowana przez Maurice A. Robinson i Wiliama G. Pierponta, wersja dostępna jako dodatek biblijnego programu e-Sword o symbolu GNT-BYZ+.

Septuagint LXX Greek Old Testament, Stary Testament w wersji greckiej, Septuaginta (LXX), dostępny jako dodatek do biblijnego programu e-Sword o symbolu LXX+.

SYNOPSISY

ALAND K., *Synopsis Quattuor Evangeliorum*, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1963, 1996, stron 606.

COX S.L., EASLEY K.H., *Harmony of the Gospels*, Nashville, Tennessee, Holman Bible Publishers, 2007, stron 364.

DĄBROWSKI E., *Synopsa łacińsko-polska czterech ewangelii*, Poznań, Pallotinum, 1955, Wydanie pierwsze, s.332; Auctoritate Ordinari loci, die 30 Novembris 1955 a.

DĄBROWSKI E., *Życie Jezusa Chrystusa (w opisie ewangelistów)*, Poznań, Pallotinum, 1957, Wydanie IV, stron 521; Imprimatur: bp. Jedwabski Wikariusz Kapitulny, Ks. Kan. L. Haendschke Kanclerz Kurii Metropolitarnej, Poznań, dnia 16 marca 1957 r.

MCGARVEY J.W., *The Four-Fold Gospel*, Grand Rapids, MI: Christian Classics Ethereal Library, na podstawie wydania: Cincinnati: The Standard Publishing Company, 1914; status tekstu "public domain", URL: <http://www.ccel.org/ccel/mcgarvey/gospels.html>, stron 497.

ROMANIUK K., *Synopsa polska czterech ewangelii*, Wrocław, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 1985, Wydanie I, stron 161; Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, Abp. Henryk Kardynał Gulbinowicz, 1 czerwca 1985 r.

STEVENS A., BURTON E.D., *A Harmony of the Gospels for historical study. An analytical synopsis of the four gospels*, London, Hodder and Stoughton, 1910, stron 283.

SZCZEPAŃSKI W., *Bóg-Człowiek w opisie ewangelistów. Nowy synoptyczny przekład czterech ewangelii w jednej*, Rzym, Papieski Instytut Biblijny, 1914, Wydanie I, stron 472; Imprimatur Franc. X. Wernz., Romae, die 2 Februarii 1914.

THOMAS L. R., *Charts of the Gospels and the Life of Christ*, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 2000, stron 167.

WOJCIECHOWSKI M., *Synopsa czterech ewangelii w nowym przekładzie polskim*, Wydanie III poprawione, Warszawa, Vocatio, 1997, stron 494; Imprimatur: Kuria Metropolitarna Warszawska, z dnia 16.04.1997 r.

KOMENTARZE DO CZTERECH EWANGELII

JAN PAWEŁ II, *Komentarz do Ewangelii*, Kraków, Wydawnictwo M, 2011, stron 720.

BROWN R.E. SS, FITZMYER A.J. SJ, MURPHY E.R. OC (oryg.), CHROSTOWSKI W. (pol.), *Katolicki komentarz biblijny*, (KKB), Vocatio, Warszawa 2010, Wydanie trzecie, stron 2209; Imprimatur: Za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej z dnia 19.03.2001.

KEENER C.S., *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2010, Wydanie trzecie, stron 660, Imprimatur: Za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej nr 4546/NK/2000 z dn. 30.11.2000.

KOŁOSOWSKI T. (wyd. polskie), *Ewangelia według Mateusza 1-13, Ojcowie Kościoła komentują Biblię, Nowy Testament. Ia*, (OKKB NT Ia), Apostolicum, Ząbki 2011, stron 333, Za pozwoleniem władzy duchownej ks. Stanisław Chabiński SAC, cenzor, Ząbki, 28.10.2011.

LANGKAMMER H. HUGOLIN, *Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia (NT 1.1). Komentarz do Ewangelii wg św. Mateusza i Ewangelii wg św. Marka*, Poznań, Pallotinum, 2014, stron 370, Imprimatur: Poznań, dnia 14 maja 2014 roku, N. 2568/2014, Bp Damian Bryl, Wikariusz Generalny, Ks. Prałat Ireneusz Dosz, Kanclerz Kurii.

LANGKAMMER H. HUGOLIN, *Komentarz teologiczno-pastoralny do Biblii Tysiąclecia (NT 1.2). Komentarz do Ewangelii wg św. Łukasza i Ewangelii wg św. Jana*, Poznań, Pallotinum, 2014, stron 511, Imprimatur: Poznań, dnia 14 maja 2014 roku, N. 2568/2014, Bp Damian Bryl, Wikariusz Generalny, Ks. Prałat Ireneusz Dosz, Kanclerz Kurii.

MALINA A., *Ewangelia według Św. Marka, 1,1-8,26, Nowy komentarz biblijny NT t. II cz. 1.*, Częstochowa, Edycja Świętego Pawła, 2013, stron 519; Imprimatur: abp Wacław Depo Metropolita Częstochowski, Częstochowa, 8 lipca 2013.

MĘDALA S. CM, *Ewangelia według Świętego Jana, Nowy komentarz biblijny NT t. IV cz. 1*, (NKB NT IV/1), Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2010, stron 935; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 19 sierpnia 2009.

MĘDALA S. CM, *Ewangelia według Świętego Jana, Nowy komentarz biblijny NT t. IV cz. 2*, (NKB NT IV/2), Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2010, stron 439; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 19 sierpnia 2009.

MICKIEWICZ F. SAC, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 1-11, Nowy komentarz biblijny NT t. III cz. 1.*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2011, stron 679; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 17 marca 2011.

MICKIEWICZ F. SAC, *Ewangelia według Świętego Łukasza rozdziały 12-24, Nowy komentarz biblijny NT t. III cz. 2*, (NKB NT III/2), Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2012, stron 674; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 17 marca 2011.

MISIARCZYK L. (wyd. polskie), *Ewangelia według św. Marka, Ojcowie Kościoła komentują Biblię, Nowy Testament II*, (OKKB NT II), Apostolicum, Ząbki 2009, stron 246, Za pozwoleniem władzy duchownej ks. Stanisław Chabiński SAC, cenzor, Ząbki 2009.

PACIOREK A., *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 1-13, Nowy komentarz biblijny NT t. I cz. 1*, (NKB NT I/1), Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2005, stron 658; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 19 listopada 2004.

PACIOREK A., *Ewangelia według Świętego Mateusza rozdziały 14-28, Nowy komentarz biblijny NT t. I cz. 2*, (NKB NT I/2), Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2008, stron 859; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 4 sierpnia 2008.

ROMANIUK K., JANKOWSKI A., STACHOWIAK L., *Komentarz Praktyczny do Nowego Testamentu tom 1*, (KPNT 1), Pallotinum, Poznań 1999, stron 728, Imprimatur: Kuria Metropolitarna, Kraków, dnia 26.08.1998 r., Kazimierz Nycz, wikariusz generalny, Ks. Kazimierz Moskała, notariusz, Tomasz M. Dąbek OSB, cenzor.

ROMANIUK K., JANKOWSKI A., STACHOWIAK L., *Komentarz Praktyczny do Nowego Testamentu tom 2*, (KPNT 2), Pallotinum, Poznań 1999, stron 686, Imprimatur: Kuria Metropolitarna, Kraków, dnia 28.10.1999 r., Kazimierz Nycz, wikariusz generalny, Ks. Kazimierz Moskała, notariusz, Tomasz M. Dąbek OSB, cenzor.

STERN D. H., *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa, 2008, stron 1221, Za zgodą Kurii Metropolitarnej w Lublinie z dnia 6 lipca 2007 r., Bp dr Mieczysław Cisko, wikariusz generalny, Ks. lic. Piotr B. Nowak, notariusz.

ŚW. AUGUSTYN, *O zgodności ewangelistów*, tł. SUŁOWSKI J., Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1989, stron 267.

KOMENTARZE W KRYTYCZNYCH WYDANIACH PISMA ŚWIĘTEGO DO KSIĄG EWANGELII

Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu – tom czwarty – Nowy Testament w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami oprac. zespół pod redakcją KS. MICHAŁA PETERA (ST) i KS. MARIANA WOLNIEWICZA (NT), (BP), Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 1994, Wydanie trzecie, stron 677.

DĄBROWSKI E., *Nowy Testament na tle epoki. Geografia – historia – kultura*, Poznań – Warszawa – Lublin, Księgarnia Św. Wojciecha, 1965, stron 596, Imprimatur: Poznań dnia 22 listopada 1963, Antoni Baraniak Arcybiskup Poznański – Metropolita, Ks. Lucjan Haendschke, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

GRYGLEWICZ F., *Ewangelia według Świętego Łukasza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Tom III, cz. 3*, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, (BL t. III,3), Poznań – Warszawa, Pallotinum 2007 (reprint wyd. z 1974), Wydanie I, stron 452, Imprimatur: Poznań dnia 4 lipca 1974, Antoni Baraniak Arcybiskup Poznański, Metropolita, Ks. Tadeusz Jabłoński, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

HOMERSKI J., *Ewangelia według Świętego Mateusza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Tom III, cz. I*, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, (BL t. III,1/XII), Poznań – Warszawa, Pallotinum 2004 (reprint wyd. z 1979), Wydanie I, stron 409, Imprimatur: Poznań dn. 3 marca 1979, Jerzy Stroba, Arcybiskup Metropolita Poznański, Ks. Tadeusz Jabłoński, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

LANGKAMMER H. OFM, *Ewangelia według Świętego Marka. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Tom III, cz. 2*, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, (BL t. III,2), Poznań – Warszawa, Pallotinum 2007 (reprint wyd. z 1977), Wydanie I, stron 415, Imprimatur: Poznań dnia 16 lipca 1977, Antoni Baraniak Arcybiskup Poznański, Metropolita, Ks. Tadeusz Jabłoński, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

STACHOWIAK L., *Ewangelia według Świętego Jana. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz. Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach. Tom IV*, Red. serii E. DĄBROWSKI, F. GRYGLEWICZ, (BL t. IV/XII) Poznań – Warszawa, Pallotinum 2008 (reprint wyd. z 1975), Wydanie I, stron 456, Imprimatur: Poznań dnia 15 września 1975, Antoni Baraniak Arcybiskup Poznański, Metropolita, Ks. Tadeusz Walachowicz, Notariusz Kurii Metropolitarnej.

KOMENTARZE DO INNYCH KSIĄG PISMA ŚWIĘTEGO

CZERSKI J., *Pierwszy list do Koryntian*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2009, stron 752, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska – 12 stycznia 2008 r., Marian Gołębiewski, Arcybiskup Metropolita Wrocławski.

DĄBROWSKI E., *Dzieje Apostolskie. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, seria: *Pismo Święte Nowego Testamentu w 12 tomach*, pod red. Ks. E. Dąbrowskiego, tom piąty, Pallotinum, Poznań 2008 (reprint wydania typograficznego z 1961 r.), stron 615, Imprimatur: Poznań dnia 13 marca 1961 r., Antoni Baraniak Arcybiskup Metropolita Poznański, Ks. Lucjan Haendschke, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

ROSIK M., *Pierwszy list do Koryntian, Nowy komentarz biblijny NT t. VII*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2005, stron 664; Imprimatur: bp Jan Wątroba Wikariusz Generalny Kurii Metropolitarnej w Częstochowie, 31 marca 2009.

DOKUMENTY KOŚCIOŁA

OJCIEC ŚWIĘTY BENEDYKT XVI, Posynodalna adhortacja apostolska *Verbum Domini* Ojca Świętego Benedykta XVI do biskupów i duchowieństwa do osób konsekrowanych i wiernych świeckich o Słowie Bożym w życiu i misji Kościoła, Wrocław, TUM, 2010, stron 228. JAN PAWEŁ II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II. Dives in misericordia*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2009, s. 79-139.

OJCIEC ŚWIĘTY FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska Evangelii Gaudium*, Częstochowa, Edycja Świętego Pawła 2014, s. 190.

Liturgia godzin, Codzienna modlitwa Ludu Bożego, t. I, Okres Adwentu Okres Narodzenia Pańskiego, Pallotinum, 1982, głównie cytowano *Kalendarz diecezji polskich* (zatwierdzony przez Św. Kongregację Kultu Bożego dnia 16 października 1974), s. 103-121.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań, Pallotinum, 1994, stron 738.

ŻYCIE JEZUSA W UJĘCIU EWANGELICZNO–HISTORYCZNYM

BARTNICKI R., *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2011, stron 358. BARTNICKI R., *Dzieje głoszenia Słowa Bożego. Jezus i najstarszy kościół*, Wydawnictwo Wydawnictwo PETRUS®, Kraków 2015, stron 357.

BARTNICKI R., *Ewangelie synoptyczne*, Warszawa 2012, stron 645, Imprimatur: *Za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej*.

BORNKAMM G., *Jesus of Nazareth*, Fortress Press, Minneapolis, 1995.

BRAT EFRAIM, *Jezus Żyd praktykujący*, Wydawnictwo M, Kraków, 1994, stron 437; Imprimatur: Kuria Metropolitarna w Krakowie Kazimierz Nycz, vic. Gen., Ks. Kazimierz Moskala, Not., O. doc. dr hab. Tomasz M. Dąbek OSB, Cenzor, 1994-09-06.

BRUCKBERGER R.-L., *Dzieje Jezusa Chrystusa*, Warszawa, PAX 1972, stron 485, oryginał francuski opatrzony został Imprimatur (Paris, 23 lutego 1965, J. Hottot, v. g.).

CZERSKI J., *Jezus Chrystus w świetle ewangelii synoptycznych*, Wydawnictwo Świętego Krzyża w Opolu, Opole 2000, stron 328.

DANIEL-ROPS, *Dzieje Chrystusa*, Wyd. VIII, Warszawa, PAX, 2010, stron 488; Imprimatur dla oryginału francuskiego: Lutetiae Parisiorum, A. Leclerc, vic. gen., die 17 aprilis 1944.

DANIEL-ROPS H., *Życie codzienne w Palestynie w czasach Chrystusa*, Wydawnictwo Cyklady, Warszawa 2001, stron 415.

DODD CH. D., *Założyciel chrześcijaństwa*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków, 1983, stron 157.

FERNANDEZ-CARVAJAL F., *Życie Jezusa według Ewangelii. Początek drogi*, Wydawnictwo M, Kraków 2010; Imprimatur: Kuria Metropolitarna w Krakowie Józef Guzdek, wik. gen., Ks. Kazimierz Moskala, wicekanclerz, Kraków 17 lutego 2010.

FERNANDEZ-CARVAJAL F., *Życie Jezusa według Ewangelii. W drodze do Jerozolimy*, Wydawnictwo M, Kraków 2010; Imprimatur: Kuria Metropolitarna w Krakowie Józef Guzdek, wik. gen., Ks. Kazimierz Moskala, wicekanclerz, Kraków 17 lutego 2010.

FERNANDEZ-CARVAJAL F., *Życie Jezusa według Ewangelii. Droga do Ojca*, Wydawnictwo M, Kraków 2010; Imprimatur: Kuria Metropolitarna w Krakowie Józef Guzdek, wik. gen., Ks. Kazimierz Moskala, wicekanclerz, Kraków 17 lutego 2010.

GNILKA J., *Jezus z Nazaretu*, Wydawnictwo M, Kraków 2005, stron 443.

HESEMANN M., *Miriam z Nazaretu. Historia. Archeologia. Legendy*, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze, Poznań 2014, stron 429.

- HESEMANN M., *Na tropie Jezusa z Nazaretu. Ziemia Zbawiciela*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2012, stron 324, Imprimi potest: ks. Piotr Filas SDS, prowincjał, l. dz. 495/P/2012, Kraków, 5 września 2012.
- JAN PAWEŁ II, *Żywot Jezusa*, Kraków, Wydawnictwo M, 2012, s. 659.
- JOHNSON P., *Jezus. Najwierniejsza biografia*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2011, stron 221.
- KLINKOWSKI J., *Analiza dranatyczna ewangelii Św. Jana*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2012, stron 531, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, Marian Gołębiowski Arcybiskup Metropolita Wrocławski, 2012-04-02.
- KLINKOWSKI J., *Proces Jezusa. Historia i Teologia*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2013, stron 96, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2013-09-25, Józef Kupny Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- KUDASIEWICZ J., WITCZYK H., *Jezus i Ewangelie w ogniu dyskusji – od H. Reimarus do T. Polaka*, Instytut Teologii Biblijnej VERBUM, Kielce, 2011, stron 496.
- LAURENTIN R., *Prawdziwe życie Jezusa Chrystusa*, Kraków, Wydawnictwo M, 1999, stron 673; Imprimatur Kuria, Kazimierz Nycz, Vic. Gen., Ks. Jan Dyduch, Kanclerz, Ks. doc. dr hab. Marian Jakubiec, Cenzor, Kraków, 19 października 1999 r.
- LOHFINK J., *Jezus z Nazaretu. Czego chciał. Kim był*, Wydawnictwo polskiej Prowincji Dominikanów „W drodze”, Poznań 2016 (dodruk), stron 583.
- MARTIN J., *Jezus*, Poznań, Wydawnictwo Święty Wojciech, 2015, stron 546.
- NISIN A., *Historia Jezusa*, Warszawa, PAX, 1966, Wydanie I; stron 472; Imprimatur dla oryginału francuskiego: Heuschen J. Vic. Gen., dnia 16 grudnia 1960. PACIOREK A., *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2015, stron 531, Imprimatur: abp Wacław Depo, Metropolita Częstochowski Częstochowa, 21 stycznia 2015 r.
- RATZINGER J. BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu. Dzieciństwo*, Kraków, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, 2012, stron 175.
- RATZINGER J. BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu część I Od chrztu w Jordanie do Przemienienia*, Kraków, Wydawnictwo M, 2011, stron 322.
- RATZINGER J. BENEDYKT XVI, *Jezus z Nazaretu część II Od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kraków, Wydawnictwo M, 2011, stron 327.
- RICCIOTTI G., *Życie Jezusa Chrystusa*, Wyd. III, Warszawa, PAX, 1956, Auctoritate Ordinarii Varsaviensis 1956-04-09, stron 748; Auctoritate Ordinarii Varsaviensis, die 9.IV.1956.
- PRAT F., tłum. z XVI franc. wyd. Heenan J., *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, volume I, Copyright: The Bruce Publishing Company, Milwaukee, 1950, stron 560, Imprimatur: Moyses E. Kiley, Archiepiscopus Milwaukiensis, 28.07.1950 r.
- PRAT F., tłum. z XVI franc. wyd. Heenan J., *Jesus Christ – His Life, His Teaching And His Work*, volume II, Copyright: The Bruce Publishing Company, Milwaukee, 1950, stron 558, Imprimatur: Moyses E. Kiley, Archiepiscopus Milwaukiensis, 22.08.1950 r.
- QUESNEL M., GRUSON PH., *Biblia i jej kultura. Jezus i Nowy Testament*, Apostolicum Wydawnictwo Księży Pallotyńów, Ząbki 2008, stron 565.
- RAVASI G., *Ewangelie zmartwychwstałego BOGA*, Wydawnictwo SALWATOR, Kraków 2013, stron 129, Imprimatur – Imprimi potest ks. Piotr Filas SDS, prowincjał, Kraków, 22 stycznia 2013.
- RAVASI G., *Kim jesteś, Panie ? Konfrontacje i spory z Człowiekiem, który zmienił historię*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2012, stron 160, Imprimatur – Nihil obstat: Janusz Sok CSsR, Prowincjał.
- ROSA G., *Jezus Chrystus, życie, orędzie, tajemnica*, Kraków, Wydawnictwo M, 1999, stron 324; Imprimatur: Kuria Metropolitarna, Nycz K., Vic. Gen., Ks. Dr Szczurek J., Cenzor, Kraków 28 sierpnia 2000 r.

ROSIK M., *Jezus w przestrzeni spotkań*, Drukarnia Tumska, Wrocław, 2012, stron 149, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2012-04-02, Marian Gołębiowski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.

ROSIK M., *Trzy portrety Jezusa*, Wydawnictwo BIBLOS, Tarnów, 2007, stron 167.

ROSIK M., *Ze wzgórz Samarii*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archdiecezjalnej, Wrocław, 2012, stron 166, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 5 maja 2015 r., Marian Gołębiowski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.

SEEWALD P., *Jezus Chrystus – biografia*, Kraków, Dom Wydawniczy RAFAEL, 2011, stron 551.

ZOLLI E., *Nazarejczyk*, Wydawca Instytut Globalizacji, Gliwice 2015, stron 344.

PROCES JEZUSA

DĄBROWSKI E., *Proces Chrystusa w świetle historyczno-krytycznym*, Księgarnia św. Wojciecha, 1965, Wydanie III, Poznań – Warszawa – Lublin, Imprimatur: Poznań dnia 25 czerwca 1965, Antoni Baraniak Arcybiskup Poznański – Metropolita, ks. Kanclerz Lucjan Haendschke, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

DROZD K.J., *Śmierć i pogrzeb Chrystusa w ewangeljach apokryficznych*, Redakcja wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2003.

FOSTER CH., *Dochodzenie w sprawie „Jezus”*, Wydawnictwo SALWATOR, Kraków 2010, stron 322, Imprimatur: *Imprimi potest* ks. Piotr Filas SDS, prowincjał, Kraków, 8 kwietnia 2010. LOUPAN V., NOËL A., *Śledztwo w sprawie śmierci Jezusa*, Wydawnictwo M, Kraków 2010, s. 441, Imprimi potest: Towarzystwo Salezjańskie Inspektoriat Krakowska pw. św. Jacka, Ks. dr Marek Chrzan SDB, – Inspektor, Kraków, 20.05.2009.

LISICKI P., *Kto zabił Jezusa? Prawda i interpretacje*, Wydawnictwo M, Kraków 2013, stron 376.

ŚWIĘCICKA P., *Proces Jezusa w świetle prawa rzymskiego. Studium prawnohistoryczne*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa 2012, stron 400.

GEOGRAFIA I ARCHEOLOGIA BIBLIJNA

BEDNARZ M., *Ziemia umiłowana przez Boga. Geografia Ziemi Świętej*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2008, Wydanie IV popr., stron 195.

BOURBON F., LAVAGNO E., ZANOTTI C., *Ziemia Święta. Przewodnik po Izraelu, Synaju i Jordanii śladami starożytności*, Kielce, Jedność, 2014, stron 230.

GĄC J., *Ziemia Święta – Kulturowy przewodnik śladami Jezusa*, Wydawnictwo WAM, 2008, stron 290.

GADECKI S., *Archeologia biblijna, tom 1*, Prymasowskie wydawnictwo Gaudentinum, Gniezno 1994, stron 462, Imprimatur: Za pozwoleniem Władzy Duchownej.

LANGKAMMER H. OFM, *Mały słownik archeologii biblijnej*, Wrocław, TUM Wydawnictwo Archidiecezji Wrocławskiej, 2012, stron 205; Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska – 5 października 2011 r.

LOSKA T., *Palestyna – kraj Jezusa. Historyczne korzenie naszej wiary*, Wydawnictwo WAM Księży Jezuici, Kraków 1993, stron 153.

MURPHY-O’CONNOR J., *Przewodnik po Ziemi Świętej*, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2013, Wydanie szóste, stron 402.

PERFETTI F., *Ziemia Święta*, Wydawnictwo M, Kraków 2014, stron 195.

PIETKIEWICZ R., *Geografia i archeologia biblijna w zarysie*, Wrocław, TUM Wydawnictwo Archidiecezji Wrocławskiej, 2011, stron 112, Imprimatur: Kuria Metropolitarne Wrocławskie – 20 grudnia 2010 r.

ROSIK M., *Ziemia Słowa – Biblijny przewodnik po Ziemi Świętej*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław, 2013, stron 307.

SZCZEPANOWICZ B., *Ziemia Święta. Geografia biblijna*, Wydawnictwo WAM, Kraków, 2014, stron 287.

ŚWIĘCKI J., *Na Ziemi Świętej – Tam gdzie ziemia dotyka nieba*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, stron 256.

WALKER P., *Historia Ziemi Świętej*, Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2015.

ATLASY BIBLIJNE

BEITZEL B.J., *Atlas miejsc biblijnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012, stron 575.

CLEAVE R., *Satelitarny Atlas Ziemi Świętej*, Rohr Production, Nikozja, Cypr, Levant Foundation Poland, Podkowa Leśna, 1983, s. 273.

DAN BAHAT, *Atlas biblijnej Jerozolimy*, Oficyna wydawnicza Vocatio, 1999, stron 47, Imprimatur: za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej nr 256/NK/99 z dnia 27 stycznia 1999 roku.

GALBIATI E., SERAFINI F., *Historyczny Atlas Biblii*, Wydawnictwo „Jedność”, Kielce, 2006, stron 278.

PRITCHARD J. B., *Wielki Atlas Biblijny*, Oficyna wydawnicza Vocatio, Warszawa 1994, stron 152, Imprimatur: Kurii Metropolitarnej Warszawskiej z dnia 27 VI 1994 r., nr 2944/NK/94.

HISTORIA I KULTURA KRAJÓW BIBLIJNYCH

CARROLL WARREN H., *Historia chrześcijaństwa*, t. I, *Narodziny chrześcijaństwa*, tł. MORKA J., Wydawnictwo „WEKTORY”, Wrocław 2009, Za zgodą Kurii Metropolitarnej Wrocławskiej – 27.02.2009 r.

Do Ziemi Świętej. Najstarsze opisy pielgrzymek do Ziemi Świętej IV-VIII w., wybór IWASZKIEWICZ P., Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, s. 320, NIHIL OBSTAT, Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego, ks. Mieczysław Kozuch SJ, prowincjał, Kraków 19 VIII 1994 r.

FLAWIUSZ J., *Dawne dzieje Izraela* (oryg. *Antiquitates Judaicae*), red. DĄBROWSKI E., tł. KUBIAK Z. (t. I-XIII), RADOŻYCKI J. (XIV-XX), (*Ant.*), Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań, 1979, s. 1067, Imprimatur: Poznań dnia 8 II 1979 r. L. dz. 1128/79 Jerzy Stroba Abp. Poznański, Metropolita; ks. Tadeusz Jabłoński, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

FLAWIUSZ J., *Wojna żydowska* (oryg. *Bellum Judaicum*), tł. RADOŻYCKI J., (*Bell.*), Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań, 1980, s. 567, Imprimatur: Poznań dnia 3 VI 1980 r. L. dz. 3642/80 Jerzy Stroba Abp. Poznański, Metropolita; ks. Tadeusz Jabłoński, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

PACKER J.I., TENNEY M.C., *Słownik tła Biblii*, Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2006, stron 583, Imprimatur: Za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej nr 5865 z dnia 1 grudnia 2006.

PILARCZYK K., *Religia starożytnego Izraela w perspektywie historycznej, archeologicznej i kulturoznawczej*, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2013, stron 182, Imprimatur: Kuria Metropolitarne Wrocławskie – 12 kwietnia 2012 r., Marian Gołębiowski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.

ROSIK M., STASIAK S., *Historia biblijna w zarysie*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2011, stron 99, Imprimatur: Kuria Metropolitarne Wrocławskie, 20 grudnia 2010 r.

HISTORIA POWSZECHNA

CIECIELĄG J., *Żydzi w okresie Drugiej Świątyni 538 przed Chr.–70 po Chr.*, TAIWPN UNIVERSITAS, Kraków 2011, Wydanie I, stron 464, podręcznik akademicki dot. przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Encyklopedia powszechna, t. 1,2,4,5,6,7, red. KAROLCZUK-KĘDZIERSKA M., et alias, (EP), Wydawnictwo Ryszard Kluszczyński, Kraków 2002, s. 446.

JACZYNOWSKA M., MACZAKOWA A., TYLOCH W., *Historia starożytna* pod redakcją Marii Jaczynowskiej, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1969, s. 442.

MAJEWSKI K. (red), *Kultura materialna starożytnej Grecji*, (oprac. zespół pod red. K. Majewskiego), Zakład im. Ossolińskich – Wydawnictwo, Wrocław 1956, stron 464. MOSCATI S., *Świat Fenicjan*, PWN, Warszawa 1971, Wydanie I, stron 303.

SAGGS H.W.F., *Wielkość i upadek Babilonii*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1973, stron 482.

Wielka Encyklopedia Świata, Oxford 2004, Księgania Internetowa, Poznań 2004, t. VI, s. 260.

WIPSYZKA E., *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*. Tom I, (opracowali Bravo B., Krzyżanowska A., Kunisz A., Trynkowski J., Wipszycka E. i pod jej redakcją) Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1985, Wydanie IV, stron 374.

ZIÓŁKOWSKI A., *Historia Powszechna. Starożytność*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, stron 1095.

PRZEWODNIKI, SŁOWNIKI, ENCYKLOPEDIE

ACHTEMEIER P. J., *Encyklopedia Biblijna*, (EB), Warszawa, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, 2004, Wydanie trzecie, stron 1406, Imprimatur: Za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej z dn. 5.05.2004.

ALEXANDER D. I P., *Przewodnik po Biblii*, Wydanie dziewiąte, Warszawa, Vocatio, 2005, stron 680, Imprimatur Kuria Metropolitarna Warszawska z dnia 22 września 1995.

BOSAK CZ. P., *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, Kraków, Wydawnictwo PETRUS, 2015, s. 1641.

BROWNING W.R.F., *Słownik Biblii*, tł. SŁAWIK J., Świat Książki, Warszawa 2005, stron 592.

CUCCA M. OFMCAP, PEREGO G. SSP, *Nowy przewodnik po świecie Biblii. Pismo Święte, historia, geografia i archeologia w konfrontacji ze sobą*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2013, stron 127, Nihil obstat: ks. Bogusław Zeman SSP, przełożony prowincjalny Towarzystwa Świętego Pawła, Częstochowa, 5 lutego 2013 r.

KOGLER F., EGGER-WENZEL R., ERNST M., wyd.polskie WITCZYK H., *Nowy leksykon biblijny*, (NLB), Kielce, Wydawnictwo „Jedność”, 2011, stron 845.

LEON-DUFOUR X. (red.), *Słownik teologii biblijnej*, tł. ROMANIUK K. BP, Pallotinum, stron 1167, Poznań 1990, Imprimatur Kurii Metropolitarnej Warszawskiej z dnia 11 listopada 1971 r.

NOWODWORSKI M., *Encyklopedia Kościelna podług Teologicznej Encyklopedji Wetzera i Weltego – z licznymi jej dopełnieniami*, Warszawa w Drukarni Czerwińskiego i Spółki, 1873, Aprobatus: Florianus Kosiński, Administrator Dioecesis Vladislav. sen Calissiensis.

POPOWSKI R., *Grecko-polski słownik syntagmatyczny Nowego Testamentu*, Oficyna wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2008, stron 1200, Imprimatur: Za zgodą Kurii Metropolitarnej Warszawskiej z dnia 22.01.2008 Nr 248/NK/2008.

UNTERMAN A., *Encyklopedia tradycji i legend żydowskich*, Książka i Wiedza, Warszawa 2014, wydania poprzednie: 1994, 1998, 2000, 2003, stron 319.

WIELGUS S., DUCHNIEWSKI J., DANILUK M., FITA S., MISIURK J., RUSECKI M., STĘPIEŃ A., WEISS A., *Encyklopedia Katolicka Tom VII*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1997.

ZIÓŁKOWSKI Z., *Spotkania z Biblią*, Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 1969, stron 690, Imprimatur: Poznań, dnia 28 marca 1969 r., Antoni Baraniak Arcybiskup Poznański – Metropolita, Ks. Tadeusz Jabłoński, Kanclerz Kurii Metropolitarnej.

DOKUMENTY, PRACE I PISMA POMOCNICZE

Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część I, red. STAROWIEJSKI M., Skróty apokryfów: *EwDzOrm – Ewangelia Dzieciństwa Ormiańska*, *EwGruz – Ewangelia Gruzińska*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2003, s. 546; NIHIL OBSTAT: Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego, ks. Krzysztof Dyrek SJ, prowincjał, Kraków, 26 lutego 2003 r.

Apokryfy Nowego Testamentu. Ewangelie apokryficzne część 2, red. STAROWIEJSKI M., Skróty apokryfów: *JózAr – Opowiadanie Józefa z Arymatei*; *EwNik – Ewangelia Nikodema*; *ListPHer – List Piłata do Heroda*; *EwPt – Ewangelia Piotra*, Wydawnictwo WAM, Kraków, 2003, 2006 (wznowienie), s. 552-960; NIHIL OBSTAT: Prowincja Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego, ks. Krzysztof Dyrek SJ, prowincjał, Kraków, 26 lutego 2003 r.

Apokryfy Starego Testamentu, opracowanie RUBINKIEWICZ R., Skróty: *PsSal – Psalm Salomona*, *Jub – Księga Jubileuszów*, *Test XII – Testamenty XII Patriarchów*, Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa 2016, Wydanie siódme, stron 456, Imprimatur: Kuria Metropolitana w Lublinie z dnia 9.08.1999 r., Nihil Obstat: Lublin, dnia 9 sierpnia 1999, Ks. prof. dr hab. Jerzy Misiurek.

BARTNICKI R., KŁÓSEK K., *Metody interpretacji Nowego Testamentu*, Wydawnictwo PETRUS® 2014, stron 290.

BARTNICKI R., *Uczeń Jezusa jako głosiciel Ewangelii. Tradycja i redakcja Mt 9,35 – 11,1*, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1985, stron 283.

BEDNARZ M., *„Ewangelie synoptyczne”*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2008, stron 254, Imprimatur: OW-2/62/08, Tarnów, dnia 8.10.2008 r., Wikariusz Generalny Władysław Bobowski.

CIECIELĄG J., *Poncjusz Piłat prefekt Judei*, The Enigma Press, Kraków – Mogilany 2003, stron 151.

DANIEL-ROPS H., *Od Abrahama do Chrystusa*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1967, Wydanie IV, Imprimatur dla oryginału francuskiego: Lutetiae Parisiorum, 1942-07-26, Pierre Boissard, Vic. gen.

GORDON E., *613 przykazań judaizmu*, Wydawnictwo Austeria, Kraków 2006, stron 284.

HARRINGTON W.J., *Klucz do Biblii*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2012, stron 583, Imprimatur: Most. Rev. John P. Cody DD, Archbishop of Chicago, May 25, 1966.

JANKOWSKI A., *Królestwo Boże w przypowieściach*, TYNIEC Wydawnictwo Benedyktynów, Kraków 2008, stron 264, Imprimatur: Kuria Metropolitana, Kraków 15.10.2008 r., Jan Zajac, wikariusz generalny, Ks. Kazimierz Moskała, wicekanclerz, O. Tomasz M. Dąbek, cenzor.

JAROMIN J., *Synagoga, jaką znał Jezus*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2008, stron 111, Imprimatur: Kuria Metropolitana Wrocławska, 12 stycznia 2008 r., Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocłowski.

JAROMIN J., *Trójkąt ewangeliczny*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2010, stron 87, Imprimatur: Kuria Metropolitana Wrocławska, 13 lutego 2009 r.

JAROMIN J., *Tyr i Sydon*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2013, stron 100, Imprimatur: Kuria Metropolitana Wrocławska, 2012-04-02, Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocłowski.

- JAROMIN J., *W poszukiwaniu grobu Jezusa*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2008, stron 110, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 21 września 2007 r., Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- KLINKOWSKI J., *Herod Wielki i jego epoka*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2007, stron 124, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2007-08-23, Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- KUDASIEWICZ J., *„Ewangelie synoptyczne dzisiaj”*, Wydawnictwo Księży Pallotynów APOSTOLICUN, Ząbki 2006, stron 407, Za zezwoleniem władzy duchowej.
- LANGKAMMER H., *Boże Narodzenie w świetle Nowego Testamentu*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2011, stron 159, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2011-10-05, Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- ŁABUDA P., *Qumran. Osada, wspólnota i pisma znad Morza Martwego*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2009, stron 110, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 13 lutego 2009 r.
- Pierwsi świadkowie – Pisma Ojców Apostolskich, Nauka dwunastu Apostołów (Didache)*, tł. ŚWIDERKÓWNA A., oprac. STAROWIEJSKI M., Wydawnictwo M, Kraków 2010, s. 33-44.
- PROZOROWSKI A., *Duchowość Judaizmu*, Wydawnictwo Agape, Poznań 2012, stron 74.
- ROSIK M., *Judaizm u początków ery chrześcijańskiej*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2008, stron 247, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2007-09-21, Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- ROSIK M., *Światło dnia trzeciego. Biblijne relacje o otwartym grobie i chrystofaniach*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2004, stron 168, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, Marian Gołębiewski, Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- ROSIK M. (Red. naukowy), *Świątynia Jerozolimska*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2007, stron 112, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2007-02-16, Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- ROSIK M., *Za progiem słowa*, Tygodnik Katolicki „Niedziela”, Częstochowa 2013, Wyd. I, stron 263.
- SHANKS H. (redakcja), *Starożytny Izrael*, przekład CHROSTOWSKI W., Oficyna Wydawnicza „Vocatio”, Warszawa, 2012, Wydanie III, stron 440, Copyright 1999 by Biblical Archaeology Society.
- STOJANOWICZ P., *Herod Wielki – wielki budowniczy. Twierdze i miasta Heroda w świetle badań archeologicznych*, TUM Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, Wrocław 2008, stron 95, Imprimatur: Kuria Metropolitarna Wrocławska, 2008-01-28, Marian Gołębiewski Arcybiskup Metropolita Wrocławski.
- ŚWIDERKÓWNA A., *„Rozmowy o Biblii”*, Wydawnictwo Naukowe PWN Sp. z o.o., Warszawa 1994, Wydanie czwarte, stron 402.
- SWIDERKÓWNA A., *Rozmowy o Biblii. Nowy Testament*, Wydawnictwo Naukowe PWN S.A., Warszawa 2000, Wydanie trzecie, stron 355.
- ŚWIDERKÓWNA A., *Rozmowy o Biblii. Narodziny judaizmu*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2009, Wydanie V, stron 280.
- STEGEMANN H., *Esseńczycy z Qumran, Jan Chrzciciel i Jezus*, The Enigma Press, Kraków – Mogilany 2002, stron 336.
- TYLOCH W., *Judaizm*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1987, stron 345.
- ZALESKI W. SDB, *Święci na każdy dzień*, Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 1989, Wydanie III, stron 872, Imprimatur: Józef Rozwadowski, Biskup Łódzki (1982).

ARTYKUŁY I OPRACOWANIA NAUKOWE

BARTNICKI R., *Ostatnia wieczerza nową Paschą Jezusa (Mk 14,22-25)*, Warszawskie Studia Teologiczne, XXXIII/x/2015, 6-43.

DOBZYCKI J., *Kepler i Gwiazda Betlejemska*, Delta 12/1976, źródło:
http://www.wiwi.pl/astrologia/esaje/gwiazda_betlejemska/2/c4.asp

KARCZEWSKI M., *Rachel opłakuje swoje dzieci ...*, Studia Gdańskie tom XXVIII, Gdańsk Oliwa 2011, Wydawca: Gdańskie Seminarium Duchowne, Druk: Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o. Pelplin, strony 15-22.

KŁÓSEK K., *Jezus jako Syn Boży w opowiadaniu św. Mateusza o chodzeniu po morzu (Mt 14,22-33)*, Warszawskie Studia Teologiczne, XXVI/I/2013, 31-54.

KOZERA K., *Przemienienie Jezusa w relacji synoptyków (Mt 17,1-8; Mk 9,2-8; Łk 9,28-36)*, Warszawskie Studia Teologiczne, XVIII/I/2014, 87-107.

LIPIŃSKI E., *Rok szabatowy*, „Scripta Biblica et orientalia” nr 1(2009), źródło:
http://academicicon.pl/sites/academicicon.pl/files/sbo1_art-edward-lipinski.pdf, stron 28.

PUDEŁKO J.J. PDDM, *Pochodzenie Samarytan a ich obraz*, Warszawskie Studia Teologiczne, XXVIII/1/2015, s. 168-187.

WOJCIECHOWSKI L., *Treści ideowe święta Rozesłania Apostołów w Polsce średniowiecznej. Zarys problematyki*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, źródło: <http://credoinarte.kul.pl/pdf/307.pdf>, s. 307-330.

ŻYWICA Z., *Historia i wartość biblijnego podatku świątynnego*, Łódzkie Studia Teologiczne, t. II (2001), s. 343-356.